

Книгата се издава
с любезното съдействие
на Фонда за развитие
на изкуствата на Програма ФАР
към Министерство на културата

Отговорен редактор:
чл.-кор. проф. Дора Иванова-Мирчева

Редакционна колегия:
проф. Ангел Давидов,
чл.-кор. проф. Дора Иванова-Мирчева,
Живка Икономова.

Научни секретари на тома:
Елка Мирчева, Ваня Мичева.

Рецензенти:
проф. Иван Добрев,
ст.н.с. Емилия Пернишка.

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

СТАРОБЪЛГАРСКИ РЕЧНИК

ТОМ I

А — Н

СОФИЯ • 1999

Издателство

•Валентин Траянов•

Автори:

Роланда Иларионова Блажева
ст. н. с. д-р Васил Павлов Василев
проф. д-р Ангел Асенов Давидов
ст. н. с. Ангелина Иванова Даскалова
доц. д-р Румяна Христова Златанова
чл. кор. проф. Дора Иванова-Мирчева
Живка Владимирова Икономова
Иглика Георгиева Караниколова
н. с. д-р Ивона Велчева Карачорова
ст. н. с. Емилия Илиева Кочева
н. с. Августа Веселинова Манолева
н. с. д-р Елка Петрова Мирчева
н. с. Ваня Ангелова Мичева
и. с. Татьяна Василева Мострова
ст. н. с. дфн Георги Атанасов Попов
н. с. Мария Александрова Райкова
н. с. Солвейг Василева Сеизова
ст. н. с. дфн Стефан Веселинов Смядовски
Златка Костадинова Спасова
н. с. д-р Лидия Димитрова Стефова
н. с. Божидар Василев Христов
Благой Костов Шаламанов
н. с. Цветанка Павлова Янакиева

© 1999

ISBN 954-9928-03-9 (т. 1)

ПРЕДГОВОР

Старобългарският речник [СтБР] не обхваща изцяло старобългарския книжовен език, а определен кръг старобългарски паметници – дошли до нас или в оригинали [епиграфските паметници], или в преписи от X–XI в.

През IX–X в. разцъфтява Златният век на българската литература, наука и култура. В това време в България работят най-изтъкнатите старобългарски писатели, като: Климент Охридски, Наум Охридски, Константин Преславски, Йоан Екзарх, Черноризец Храбър, цар Симеон, Григорий Презвитер и Мних, цар Петър, Презвитер Козма и още мнозина книжовници, преводачи, чиито анонимни произведения и до днес са предмет на изследвания.

В един пълен Речник на старобългарския книжовен език от този период е необходимо да се включи цялата богата лексика и фразеология, която се съхранява в произведенията на тези старобългарски писатели. Но поради особените исторически условия, при които е живял българският народ от IX–X до XVIII в., когато периоди на разцвет се редуват с опустошителни войни или вековни робства, богатата българска книжнина, създадена с толкова усърдие и любов в Златния век, е изчезнала почти напълно в нашите земи. Запазили са се покъсни преписи от произведенията на старобългарските писатели, направени най-често в стара Русия или в стара Сърбия, от руски или сръбски книжовници, които въпреки дълбокото си преклонение пред авторитета на старобългарските писатели все пак може би са заменяли някои от думите от оригинала с думи от своя роден език. В палеославистиката все още не е изследвана в необходимата степен ролята на чуждата редакция при преписването на оригиналните старобългарски паметници. При преписи от този род се налага продължителна и отговорна текстологична работа, която трябва да предшества включването на лексиката на тези творби в един речник на старобългарския език.

Това са обективните причини, които принуждават авторите на Старобългарския речник засега да насочат своето внимание само към класическите старобългарски паметници. Въпреки това Речникът показва колко богат е бил старобългарският книжовен език, до какво изумително съвършенство е достигнал той още в зората на своето създаване.

В СтБР е отразено схващането, че старобългарският език е бил езикът на българската народност от IX–XI в. От анализа на старобългарския материал, а също така и от съпоставките със семантиката на включените в СтБР думи с думите от днешните български език – говорим и книжовен – или с лексиката на българските диалекти от цялата българска историческа говорна територия става съвсем ясно, че създателите на *класическите* старобългарски паметници, от които черпим нашия материал, са използвали средствата на един жив, жизнен и развиващ се език. В своето творчество те са се съобразявали с

неговите семантични и словообразователни закони, със синтаксиса и с морфологичните му възможности. Лексико-семантичният анализ, който се прилага при изработването на СтБР, ни убеждава, че класическите старобългарски паметници, макар и ограничени по брой, жанр и тематика, са отразявали лексиката на езика на *българската народност*, населявала тогавашната България – на княз Борис и цар Симеон.

Старобългарският език от IX–XI в. е първият период от разволя на българския език като книжовен език на българската народност. Българската държава, която се образува през 681 г., е обединила племената от източната група на южните славяни с двете големи групи на прабългарите. Първата група под водителството на хан Аспарух населява големите области около Плиска и Преслав в североизточните български земи, а втората, по-малобройна група под водителството на хан Кубер живее около Битоля и Прилеп – в югозападния край на Балканския полуостров. Според историците българската народност се е образувала в периода от VII до IX в. Това е бил един бавен исторически процес на спояване на двата етнически елемента – славянския и прабългарския, при който надделява езикът на многобройните славянски маси, докато държавата и народността приемат името на българите. Историческите документи от византийски, лагински, арменски и други източници познават като единствено народностно име в ония векове названието *българин*, а на държавата – *България*.

Процесът на спояване на разнородните етнически елементи се улеснява от далновидността, проявена от тогавашния владетел на България княз Борис, който въвежда като единствена официална религия християнството. Така новата държава на Балканите, простряла своите граници в големите географски области Мизия, Тракия и Македония, се нарежда между авторитетните средновековни държави, а за двата етнически елемента, езически по религия, новата християнска религия осигурява равноправие пред църквата, донася нови морално-етични норми, нови философско-богословски разбирания и нови, еднакви култови правила. В резултат на всичко това се получава желаното от владетеля премахване на етническите различия, улеснява се и процесът на укрепване на единния общ език на народността.

Незначителните лексикални остатъци от езика на прабългарите, които се наблюдават по паметниците, потвърждават по категоричен начин, че българската народност е възприела напълно славянския български език, като е изоставила и постепенно напълно забравила езика на прабългарите.

Към огромната роля, която изиграва християнизацията на населението на България, трябва да се добави и изключителното значение на Кирило-Методиевото дело.

Кирило-Методиевият език е най-ранният писмено засвидетелстван славянски език. По своя фонетичен и граматичен строеж той се приближава много до праславянския, но не трябва да се идентифицира с него. Както и другите славянски езици, той *произхожда* от праславянския и отразява един нов, важен стадий на неговото развитие, когато вече са се обособили големите групи славянски езици, а и всеки един от тях. Средата на IX в. е времето, когато вече са се консолидирали и повечето от славянските народности.

Въпросът за *етническата основа* на Кирило-Методиевия език в науката отдавна се смята за решен. Както чисто историческите, така и езиковоисторическите данни ясно говорят, че в основата на тази най-стара славянска книжовноезикова форма е легнал българският солунски диалект от втората половина на IX в. Според историческите извори самите създатели на славянската

азбука и на първите преводи – двамата солунски братя, са били носители на диалекта на солунските славяни. Езиковият анализ отдавна е потвърдил същото. По своите *фонетични особености* Кирило-Методиевият език принадлежи към българския език. На първо място между фонетичните доказателства винаги се поставят *шт* и *жд*, които се явяват на мястото на първичните праславянски съчетания **tj* и **dj* или на мястото на **gt* и **kt* пред предни гласни. [Срв. напр.: свѣшта **světja*, межда **medja*; мощь **mog-tъ*, ношть **nok-tъ*, които гласят така само в Кирило-Методиевия език и в съвременния български език.] Важно фонетично доказателство е и гласната *ѣ*, която в старобългарски се е произнасяла като широко *ê* [ä]. Този старинен гласеж на ятовата гласна е жив все още в съвременните български диалекти в Родопите, Тракия, Солунско, Южна Албания и в Североизточна България [Шуменско].

Редица *морфолого-синтактични* особености на Кирило-Методиевия език отдавна са свързани в научните изследвания със съвременния български език и неговите диалекти.

А СтбР ще добави към познатите в науката и нови, разнообразни и богати доказателства за тясната връзка на старобългарската *лексика* с лексиката на съвременния български език [говорим и книжовен] или с лексиката на неговите диалекти.

Св. св. Кирил и Методий създават славянската азбука [*глаголицата*] и превеждат най-необходимите канонични книги, а вероятно и някои църковни проповеди на солунския диалект. Това е първата, но доказано гениална обработка на езиковия материал за книжовна употреба, с която се поставя началото на старобългарския книжовен език. За моравските и панонските славяни този език е бил лесно разбираем и близък. В Моравия и Панония Кирил и Методий работят всеотдайно. За своето дело те дават и живота си като истински пастори мисионери. Но двадесетгодишната мисия в Моравия и Панония все пак би останала един исторически епизод, ограничен по пространство и по време, ако учениците на двамата братя, прогонени от Моравия, не бяха намерили радушиен прием в тогавашна България. Там, в книжовните средища Плиска, Преслав, а малко по-късно и в Охрид те намират прекрасни условия за книжовно-просветителска дейност, като подготвят свещеници и учители, превеждат непреведената, но крайно необходима за християнското богослужение на български език литература, създават и оригинални литературни и научни произведения. Така се поставя началото на Златния век на славянската писменост, на българската книжнина, на първата в Ранното средновековие култура на младите славянски народи, населяващи тогавашна Европа.

Паралелно с този процес протича и процесът на обогатяването на Кирило-Методиевия език върху живата, родна българска езикова основа с езиков материал от българските диалекти, които се говорят в околностите на книжовните и просветителски центрове. Между книжовните езици на средновековна Европа – латинския и византийския гръцки език – се нарежда и заема постепенно своето авторитетно място още един книжовен език – *старобългарският*. Поради специфичните условия в тези векове, когато останалите славянски народи все още нямат свои собствени книжовни езици, този език покрай своята роля на книжовен език на българската народност започва да изпълнява и още една, изключително важна функция – на книжовен език на другите славянски, а и на някои неславянски народи. Именно поради тази му вече *международна функция* освен под наименованието *старобългарски* той е познат в науката и като *старославянски* или *староцърковнославянски*. Едната функция не може и не трябва да замести, нито да измести другата. Двете съществуват

паралелно, като плод на един сложен културно-исторически процес, в резултат на който се появяват и т. нар. *редакции* на този език: *моравска* и *хърватска* глаголическа, които се създават по пряк път в резултат от Моравската мисия, и *руска*, *сръбска*, а по-късно и *румънска*, пряко свързани с живота на Кирило-Методиевия език в българските земи и резултат от вековните културни връзки на руси, сърби и румъни с българската средновековна книжнина и култура.

В старите исторически паметници езикът на първите преведени книги се нарича *словѣнскъ*, защото *словѣне* се наричали онези племена, които в VI–VII в. са се заселили в югоизточната половина на Балканския полуостров. В процеса на създаването на народността именно те приемат народността име *българи* по името на държавата. Това наименование е изместило названието *словѣне*. И като се имат предвид многобройните доказателства за принадлежността на диалекта, легнал в основата на Кирило-Методиевия език, към диалектите, говорени в онова време от българите, напълно естествено е този език да се нарича *старобългарски*, както често го наричат в палеославистиката. Опасенията, че това название може погрешно да внуши мисълта за езика на Аспаруховите и Куберовите българи, т.е. за *прабългарския*, са напълно неоснователни. Прабългарският език е от съвсем друга езикова група и от него има само няколко лексикални остатъци. Названията *старославянски* и *староцърковнославянски език* са неподходящи. Първото разширява до такава степен понятието, че заличава напълно етническата принадлежност на езика, а второто освен това и стеснява – в разрез с културно-историческата правда – функцията му, свеждайки го само до език на църквата и на църковното богослужение. Цялата старобългарска литература заедно с епиграфския материал опровергава това.

Най-оправдано си остава наименованието *старобългарски*. Доказателство за това е фактът, че в някои от най-новите славистични изследвания, където се борави с тази терминология, авторите, употребявайки термини като *старославянски* или *староцърковнославянски*, се принуждават за яснота и точност да добавят в скоби и *старобългарски*.

В България старобългарският език, като всеки жив книжовен език, заживява интензивен живот, като непрекъснато се обогатява и усъвършенства своите изразни средства, заемайки лексика и фразеология от говоримия език и от неговите диалекти и създавайки – главно чрез калкиране – нова лексика, необходима за все повече растящите му и разширяващи се функции. На този книжовен език се превежда, твори, обучава. А както личи от непрекъснато откривания се при археологическите разкопки епиграфски материал, той служи и за обикновено битово общуване, а не само на управляващата върхушка. Същите процеси на обогатяване се наблюдават и в морфологичните, и особено в синтактичните и стилистичните му средства.

В същото време продължава естественният развой на говоримия български народностен език и на неговите диалекти. Попаднал в центъра на сложната историческа и езикова обстановка на Балканския полуостров, славянският български език се подлага на промени, които разколебават постепенно неговата именна система и в продължение на няколко века [XII–XIV в.] довеждат до пълна промяна на морфолого-синтактичния му строеж в областта на съществителните, прилагателните, числителните имена, на причастията, на инфинитива, а в известна степен и на местоименията. Падежната флексия се изгубва, а вместо синтетичния строеж на изречението се явява нов – аналитичен, в който, както и в съвременния български език, значителна роля вече играят предлозите. В същото време глаголната система – извън причастията

и инфинитива — проявява голям консерватизъм и това е характерно за българския език до днес. Появяват се т. нар. *балканизми*, като членуването на имената, удвояването на допълнението, употребата на кратките форми на личните местоимения за притежание, създава се постепенно нова, специална форма за бъдеще време, започнала живота си през старобългарския период като съчетание за изразяване на сложно бъдеще време с *хощѣ* + инфинитив, достигайки до днешното българско бъдеще време, което се образува от частичката *ще* + сегашната форма на съответния глагол.

Старобългарските паметници от IX—XI в. дават първите данни за този развой на говоримия български език. В тях се наблюдава отмиране на някои стари черти и настаняване на по-новите, които в много по-силна степен, разбира се, са се развивали в самия говорим език. А това е един много важен факт, който свидетелства по несъмнен начин за пряката и естествена връзка между говоримия и книжовния български език, за това, че като всеки жив книжовен език и старобългарският е бил зависим от разvoja на говоримия език. А от своя страна всичко това е доказателство, че не са прави онези учени, които се опитват да окачествяват езика на класическите старобългарски паметници като *lingua sacra* (свещен език), създаден и използван само за култови цели.

Еволюцията в говоримия български език се отразява и в паметниците от по-късно време — от XII и особено от XIII и XIV в. Макар и бавно, засилват се новите черти на аналитизма, предшествани от познатото прегрупиране на старобългарските склонитбени категории, генерализация на някои падежни окончания, засилена функция на предлозите все още в рамките на падежно-предложните конструкции. Това е една фаза от разvoja на българския език от *синтетизъм* към *аналитизъм*. Езикът на някои паметници от *среднобългарския период*, който някои чуждестранни учени неоправдано обявяват за *среднобългарска редакция на старославянския език*, показва, че е бил даван по-голям достъп на новите черти от говоримия език. Такъв е например езикът на Троянската повест. Повечето среднобългарски паметници обаче са по-консервативни. При внимателното вглеждане в езика на паметници от типа например на Добрейшово или на Врачанско евангелие от XIII в. се установява, че давайки в по-голяма или по-малка степен път на новото, книжовниците са се подчинявали и на традиционните *норми*, т. е. в тези паметници старо и ново не са *хаотично* отразени, а както всеки книжовен език — при това средновековен, — и българският книжовен език е бил по-консервативен от говоримия.

В същото време, главно през XIII—XIV в., в Търново, столицата на Второто царство, и в българските манастири на Атон се развиват нови тенденции в нормите на книжовния език в т. нар. *Търновска книжовна школа* от предшествениците, учениците и последователите на Патриарх Евтимий Търновски. През Късното европейско средновековие като езици на църквата, науката и литературата господстват класическите езици на древността — латинският и гръцкият. В този дух и под силното влияние на идеите на господстващото на Балканите учение — исихазма, книжовният български език започва изкуствено да се архаизира, като се дава отпор на най-ярките иновации в говоримия български език. Книжовниците от Търновската книжовна школа се стремят да постигнат „чист“ книжовен език, отдалечен от „греховния“ мир, от езика на ежедневието, търсят такъв езиков израз, който да ги приближи до възвишеното, до „горния Ерусалим“, до божеството. Те ревниво пазят падежните форми, наследени от книжовния старобългарски език, избягват упорито членуването, засилват употребата на причастията и причастните конструкции дори в много по-голям размер, отколкото са в най-архаичните паметници. В

резултат от тези нови, но по същество архаизиращи тенденции книжовният език на Търновската школа се отдалечава чувствително от говоримия български език през тези векове. Той става нов, трети *класически* език на Късното средновековие в Европа, като продължава да влияе върху книжовните езици на руси, сърби, румъни, пренасян там от литературата, която се създава в Търново и на Атон. През тези векове много актуална е *Евтимиевата реформа*, която не трябва да се схваща само като правописна, защото засяга цялостно книжовния език и стил на Късното средновековие.

През следващите векове поради тежкото османско робство българската литература и книжовният български език престават да играят международната роля, която са играли дотогава. Нещо повече: върху книжовния български език от XVI в. до известна степен например влияе сръбският книжовен език, а особено силно т. нар. *църковнославянски*.

Под *църковнославянски* [*черковнославянски*] трябва да се разбира *русифицираният* [*руската редакция*] български книжовен език от IX–X до XIV–XV в. Защото се русифицира не само старобългарският книжовен език от IX–XI в., на който са написани или преведени произведенията на старобългарските писатели, преводачи и преписвачи, но и езикът на произведенията на учениците и последователите на Патриарх Евтимий, на книжовниците от Търново и Атон от XIII, XIV и първата половина на XV в.

Още от X в., когато руският народ приема християнството, българският книжовен език заживява и се развива там под силно руско влияние. Това особено се отнася до езика на руските църковни и канонични книги. И този процес трае до средата на XVII в., когато след окончателната текстова и езикова редакция на църковните книги, направена от руския патриарх Никон, те се отпечатват и разпространяват и в Сърбия, в Румъния и в намиращата се под робство България. У нас поради специфичните условия на робството тези печатни църковнославянски [*черковнославянски*] книги започват да служат не само на църквата, но и на тогавашното българско килийно училище. Езикът им със своята нормираност, с това, че е език на печатните книги, влияе и върху езика на българските дамаскини от XVII и XVIII в., върху езика и на българските възрожденци начело с Паисий Хилендарски. Той проправя пътя на руското влияние върху българския език от новобългарския период и специално върху националния книжовен български език от Освобождението насам.

По тези сложни пътища старобългарският книжовен език със своята лексика и фразеология достига до съвременния български книжовен език, а в лексиката на разговорния език и в лексиката на българските диалекти и до днес се пазят най-архаични думи, които са познати още от най-старите времена, от *класическите* старобългарски паметници.

* * *

Имайки предвид сложния исторически път, който изминава българският книжовен език от IX–X в. до днес, съставителите на СтБР, макар и ограничени от тесните рамки на класическите старобългарски паметници, избрани за източници на Речника, си поставят за цел не само пълно да разкрият семантиката, употребата и съчетаемостта на думите на старобългарските паметници, но и да ги свържат със съвременния български език, като дадат обективни доказателства за това. Те имат предимството, че са носители на същия език, защото, въпреки че е преживял няколко века на интензивно развитие, българският език е запазил в голяма степен не само думите, познати още от старобългарските

паметници, но и техните значения, макар че през вековете са настъпили и редица семантични изменения: едни думи и съчетания са разширили по естествен път своята семантична структура, други са я стеснили; при трети е настъпила поляризация на значенията и пр. Същевременно съставителите на СтбР си дават сметка и за една сериозна опасност: да не би като носители на същия език да се подведат и да „видят“ в някои от старобългарските думи съвременни значения, които в действителност не са им били присъщи в онези векове. Както личи от принципите за изработване на Речника, изложени по-долу, значенията и употребата се търсят с максимална предпазливост и в Речника се дава само онова, което е регистрирано в използваните паметници.

Същата предпазливост се проявява и към гръцките оригинали [доколкото някой би могъл с абсолютна сигурност да твърди, че тъкмо познатите ни днес гръцки произведения, и то тъкмо в тези преписи, са източниците, от които са били направени старобългарските преводи]. Защото самата византийска литература е била също ръкописна, поради което и в гръцките текстове неминуемо са наставали редица лексикални, текстови и други промени. Все още се откриват гръцки извори, които стоят по-близо до словата, преведени в старобългарския период и влезли например в състава на Клоцовия или на Супрасълския сборник, отколкото онези гръцки текстове, с които палеославистиката разполагаше досега. Критичните издания на гръцките преводи на каноничните текстове също сочат много варианти.

Византийският гръцки език е изключително богат в лексикално отношение – неговите думи имат сложна семантична структура, обикновено са многозначни и ако се излиза от значението на гръцкото съответствие, за да се определи значението на съответната старобългарска дума, има голяма опасност да се стигне до неточност. Затова при определяне на значенията в СтбР е избран един среден път, при който водещ и решаващ е семантичният анализ на старобългарския контекст, но се взема под внимание и значението на гръцкото съответствие като коректив. Също като коректив се има предвид и значението на думата в съвременния български език. Установяването на смисъла на думата в контекста невинаги се постига лесно, особено при текстове с отвлечен смисъл, каквито са някои от словата в Супрасълския или в Клоцовия сборник или пък поетичните емоционални пасажии на Псалтира. В много случаи, за да се разбере смисълът на тълкуваната дума, се привлича много по-голям контекст от текста, който се дава на читателя като илюстративен материал в Речника.

Сериозни проблеми при избрания метод на работа върху СтбР създават буквалните преводи от гръцки, които рядко се срещат в използваните за Речника паметници. Причините за появата на тези буквални преводи са много. Преди всичко старобългарският книжовен език все още е в първоначалния стадий на своето оформяне, въпреки че това оформяне се извършва с неимоверно голяма бързина и творческо дръзновение. Пред книжовниците – преводачи или автори, стои извънредно трудна задача: да развиват теми, наситени с мистика, да прокарват идеи с отвлечена философско-догматична същност, да формулират съждения, трудни за разбиране при липсата на подходящ български лексикален материал. Колкото се разширява тематично кръгът на превежданите съчинения [извън каноничните], толкова повече се увеличават трудностите. Стилът на византийските гръцки оригинали е тежък, риторичен, претрупан с фигури и тропи. Всичко това понякога принуждава преводачите да превеждат буквално, страхувайки се и от актуалната за онова време опасност неправилният превод да доведе до „еретическо извращение“.

Известно е, че св. св. Кирил и Методий и техните преки ученици се придържат към схващането, че при превода трябва да се търси смисловият еквивалент. Този преводачески метод прави Кирило-Методиевите преводи образци на преводаческо майсторство. През X–XI в. в Преславското книжовно средище се създават преводачески правила, които дават основание да се говори за нова старобългарска преводаческа школа – Преславската, която се стреми да постигне филологически точен превод, който понякога е стигал до буквалност. Преводачите и от двете старобългарски преводачески школи – Кирило-методиевската и Преславската, са били принудени да калкират буквално гръцките сложни думи или съчетания, а при по-трудноразбираеми места от оригиналите не са могли да избегнат и някои грешки в превода.

* * *

СтБР е изработен въз основа на пълна ексерпция на лексикалния материал от корпуса на старобългарските паметници, възникнали в IX–X и XI в., и запазен в преписи от тези векове. Използван е и най-новият публикуван епиграфски материал, намерен по българската историческа територия. В СтБР се включва и лексиката на някои новооткрити паметници, които по последното си преписване се отнасят към старобългарския период, като Енинския апостол или Боянския и Зографския палимпсест [вж. Източници за Старобългарския речник].

Речникът е предназначен да подпомага изучаването на езика на старобългарските паметници, да служи на онези, които работят в областта на българската, а и изобщо на славянската историческа лексикология и семантика, на специалистите по словообразуване, на текстолозите, палеографите, етимолозите, историците на литературата, специалистите по история на България, историците на старобългарското изкуство и др.

Като речник, който отразява ранен етап от разволя на българската лексика, СтБР си поставя и по-широки национални културни задачи – да запознае широката българска културна общественост с голямото лексикално богатство, наследено от нашите далечни прадеди. Тази му широка насоченост се отразява върху принципите на неговото построяване, които са изработени така, че с Речника да могат да си служат и хора, които нямат специално филологическо образование. За да може да си служи успешно и леко със СтБР, читателят ще трябва да се запознае внимателно с принципите, по които е построен, изложени в уводната част.

Речникът бе посветен на 1300-годишнината от основаването на българската държава. Работата върху него започна през 1975 г. под ръководството на тогавашния ръководител на Секцията за история на българския език при Института за български език, изтъкнатия историк на българския език проф. Кирил Мирчев с колектив от езиковеди – историци на българския език. След внезапната смърт на проф. Мирчев през същата година, работата продължи и завърши под ръководството на проф. Дора Иванова-Мирчева. СтБР е окончателно завършен и предаден за печат през 1988 г. Ето защо използваната за неговото изработване литература не отразява публикации и източници, появили се след тази дата.

УВОД

ИЗТОЧНИЦИ ЗА СТАРОБЪЛГАРСКИЯ РЕЧНИК

СтБР, както бе посочено още в Предговора, отразява становището на българската палеославистика за характера, етническата принадлежност, обхвата, функциите и развойните тенденции на старобългарския език.

Съществуващите в палеославистиката разнообразни становища по отношение на термините *старобългарски*, *старославянски*, *староцърковнославянски*, *църковнославянски*, *книжнославянски* за редакциите на този език и др. дават и са давали отражение и върху лексикографските трудове, посветени на него.

Речниците на Фр. Миклошич, А. Востоков, Л. Садник-Р. Айцетмюлер, Речникът на Чешката академия на науките съобразно с концепциите на авторите и времето на публикуването им се основават на различни по брой, време на възникване и характер паметници. Така *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum* на Фр. Миклошич се основава не само върху класическите старобългарски паметници от X-XI в., но и върху преписи от различни редакции до XVIII в. и дори върху някои текстове от XIX в.; *Словарь церковнославянского языка* на А. Востоков е изграден върху 130 паметника; *Handwörterbuch zu den Altkirchenslavischen Texten* на Садник-Айцетмюлер се връща към класическите старобългарски паметници от X-XI в., 20 на брой; *Slovník jazyka staroslověnského*, който започна да излиза в Прага през 1959 г., лежи върху концепция, която включва 83 паметника, докато Р. М. Цейтлин в изследванията си свежда класическите старобългарски паметници до 17.

Нашето схващане за обхвата на паметниците, които трябва да се използват като източници за старобългарски речник, е най-близо до позициите на Л. Садник, Р. Айцетмюлер и Р. М. Цейтлин. Броят на използваните от тях паметници нараства в нашия СтБР на 52, защото в последно време бяха открити и публикувани още надписи: надписът на Мостич, надписът на Иван Владислав [Битолският надпис] и др., а бяха открити и издадени и много ценни старобългарски паметници, като: Енинския апостол, Зографския палимпсест и Боянския палимпсест.

Кръгът на паметниците-източници се разширява и с Новгородските листове, тъй като най-новите изследвания сочат данни от палеографски и лингвистичен характер, които ни дават основание да ги включим сред старобългарските класически паметници.

Вече бе посочено [вж. Предговор], че СтБР е речник на класическите старобългарски паметници [СтБР], т. е. на онези паметници, които са препи-

сани за последен път в X–XI в. и в този си вид са дошли до нас или са възникнали в това време, като например старобългарските надписи. По тези причини в СтБР не се включва голям брой паметници, въпреки че със сигурност се знае, че са създадени през IX–XI в., но старобългарските им оригинали или преписи са изчезнали и тези паметници са познати или в български преписи от среднобългарския период [XII–XV в.], или в преписи от руска или сръбска редакция от същите векове.

От същинската Кирило-Методиева епоха до нас не са достигнали паметници. Най-старите ръкописи, с които палеославистиката разполага, са от края на X и от XI в. – преписи от изчезнали протографи или от други по-стари преписи. Въпреки че са с век-век и половина по-млади от възникналите в Кирило-Методиево време текстове, приема се, че те отразяват добре особеностите на Кирило-Методиевите преводи. И все пак в тях се наблюдават редица отклонения, които се дължат на влиянието на различните старобългарски диалекти, говорени в средищата, където текстовете са били преписвани. Не може да се отмине един важен факт – в тези най-стари преписи се наблюдават и безезите на съзнателно редактиране, което засяга главно лексиката и синтаксиса, без да могат да залечат преобладаващите архаични черти на езика, които са били характерни за първообраза.

Нито един старобългарски ръкопис не носи точна дата. Датировката им е направена от специалистите въз основа на комплексно изследване – палеографско, правописно и езиково.

Според старобългарските азбуки, на които са били написани, старобългарските паметници, използвани като източници за СтБР, се делят на *глаголически* и *кирилски*.

А. Глаголически книжовни паметници

Маринско евангелие [М]. Четириевангелие, открито в един светогорски манастир. Пази се в Москва, в Руската държавна библиотека. Съдържа 173 листа. Издадено от В. И. Яг и ч. *Quattuor evangeliorum versionis palaeoslovenicae codex Marianus glagoliticus* – Маринско четвороевангелие, *Berolini-Sanktpeterburg*, 1883. Освен текста с кирилска транскрипция изданието съдържа палеографски и граматичен анализ и речник. През 1960 г. е преиздадено фототипно в Грац.

Зографско евангелие [З]. Четириевангелие. Известно още като Зографското четириевангелие (тетраевангелие). По езиковите и правописните си особености този паметник се свързва със западнобългарска област и ще да е бил писан в края на X в. Отличава се с много архаични фонетични черти, докато в морфологията на езика му има множество нови особености.

До 1860 г. се е пазел в светогорския манастир „Зограф“, откъдето носи названието си. Сега се пази в Санктпетербургската библиотека „М. Е. Салтиков-Щедрин“. Съдържа 304 листа.

Издаден е в кирилска транскрипция от В. И. Яг и ч. *Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zographensis nunc Petropolitanus*. *Berolini*, 1879. Преиздаден е фототипно в Грац през 1954 г.

През XII в. в паметника са били вмъкнати 17 листа, написани с по-късна глаголица, заместили изгубените 17 листа от преписа, които съдържат Евангелие от Матей, гл. 16.19 – гл. 24.20. Този текст в нашия СтБР се цитира със сигнатура 3¹.

Асеманиево евангелие [А]. Изборно евангелие [апракос], наречено така по името на учения ориенталист Й. Асеманий [1687–1768 г.], който в 1736 г. го открива в един ерусалимски манастир и го занася във Ватиканската апостолическа библиотека, където се съхранява до днес. Съдържа 158 л.

Издаден е в два тома. Първият том е възпроизведен фототипно от чешките палеослависти Й. Вайс и Й. Курц през 1929 г. в Прага. През 1955 г. Й. Курц отпечатва втория том на изданието в кирилска транскрипция под заглавие: *Evangeliarum Assemani. Codex vaticanus glagoliticus. Praguae, 1955.*

През 1981 г. в София е публикувано факсимилно цветно издание на паметника, придружено от художествено-историческо проучване – В. Иванова-Мавродинова, А. Джурова. Асеманиево евангелие. Старобългарски паметник от Х в. Т. 1–2. София, 1981, 98–158.

Паметникът ще да е бил писан в западнобългарска област, свързана с Охридското книжовно средище. Съдържа и месецослов, в който се споменават името на св. Климент Охридски и годината на неговата смърт [916 г.].

Синайски евхологий [СЕ]. Известен още като Синайски молитвеник или Синайски требник. Намира се в манастира „Св. Екатерина“ в планината Синай. Съдържа молитви. Наброява 106 листа от някогашен по-обемен ръкопис. Издаван няколко пъти. СтбР се основава на изданието на словенския учен Р. Нахтигал. *Euchologium Sinaiticum. Del I. Ljubljana, 1941. Del II. Ljubljana, 1942.*

Синайски служебник [СС]. Част от Синайския евхологий, която съдържа откъслек от литургичен текст [3 л.] [вж. Синайски евхологий].

Синайски псалтир [СП]. Заедно със СЕ се пази в манастира „Св. Екатерина“ на планината Синай. Най-старият славянски псалтирен текст, в който се съдържа много архаична лексика. Издаван е няколко пъти. За СтбР е използвано изданието на руския учен С. Северянов. *Синайская псалтырь, глаголический памятник XI века. Петроград, 1922. 177 листа.* Освен текста на псалтира, транслитериран с кирилица, в изданието е поместен и старобългарско-гръцки речник на паметника.

Фототипно е издаден през 1971 г. от М. Алтбауер.

Клоцов сборник [К]. Паметникът съдържа 14 листа от някогашен голям сборник със слова [църковни проповеди, хомилии]. Наречен е по името на бившия му притежател австрийския граф Клоц. Една част от текста – 12 листа, се пази в библиотеката на Тренто, Италия, а другата – 2 листа, в музея „Фердинандеум“ в Инсбрук, Австрия. Паметникът е издаван няколко пъти. За СтбР се използва най-новото му издание, приготвено от чешкия учен А. Достал. *Clozianus, staroslověnský hláholský sborník tridentský a insbrucký. Praha, 1959.* Текстът е предаден с кирилица, снабден с паралелните гръцки текстове, с чешки превод, индекс на думите и формите и критичен апарат.

Рилски глаголически листове [Р]. Глаголически откъследи от старобългарски текстове [3 листа], намерени през 1936 г. в Рилския манастир, издадени в кирилска транскрипция от Ив. Гошев. *Рилски глаголически текстове.* София, 1956. Текстът е придружен с изследване, паралелен гръцки текст, коментар и старобългарско-гръцки речник-индекс.

Григоровичев лист [Г]. Остатък от глаголически паметник от края на Х – началото на XI в. Намерен от В. Григорович в Рилския манастир през 1845 г. Сега се пази в библиотеката на Руската академия на науките в Санкт Петербург под № 24.4.17. По съдържание извънредно близък до изповедната молитва в Рилските глаголически листове и това дава основание да бъде причислен към тях. [Вж. Ст. Смядовски. Към въпроса за състава на Рилските

глаголически листове. – Български език, 1980, № 6, 500–501.] Издаден е от И. И. Срезневски. Древните глаголически паметници сравнително с паметниците кириллицы. Санктпетербург, 1866, 220–224. Липсващите думи в началото на текста успешно се допълват с откъслечните негативни отпечатъци, намерени върху вътрешната страна на началната подвързийна дъска на „Андриантите“ на Владислав Граматик, т. е. това е изчезналият лист VIII на Рилските листове по изданието на Ив. Гошев [по сведения на Ст. Смядовски].

Охридски листове [O]. Два листа, намерени от руския учен В. И. Григорович в Охрид. Пазиат се в ръкописния фонд на Одеския университет. Издадени в: Паметници старославянского языка. Т. 3. Вып. 2-й. Петроград, 1915.

Боянски палимпсест [B]. Евангелски текст, писан с глаголица през късния старобългарски период, със западнобългарски черти в езика. Глаголическият текст е бил старателно изстърган и пергаментът е бил отново използван при написването на Боянското евангелие – апракос от XII–XIII в., среднобългарски кирилски паметник, открит в с. Бояна, Софийско, от руския учен В. Григорович, който забелязва, че част от паметника представлява палимпсест.

Ив. Добрев, използвайки специална техника, успява да разчете заличения глаголически текст на палимпсеста и го публикува: Глаголическият текст на Боянския палимпсест. Старобългарски паметник от края на XI в. София, 1972.

Зографски палимпсест [3П]. Фрагмент от глаголически текст от тетраевангелие от XI в. Пергаментните листове старателно са били заличени и върху тях е била написана част от текста на 17-те допълнителни листа, вмъкнати през XII в. в Зографското евангелие [вж. Източници за Старобългарския речник, 3¹].

3П е открит и публикуван от Ив. Добрев. Палимпсестовите части на Зографското евангелие. – В: Константин-Кирил Философ. Доклади от симпозиума, посветен на 1100-годишнината от смъртта му. София, 1971, 157–164.

Б. Кирилски книжовни паметници

Савина книга [СК]. Изборно евангелие [апракос], писано в източнобългарските земи. Наречено така по името на поп Сава, който го е преписал. Пази се в Руския държавен архив за древни актове [РГАДА] в Москва. Издаден от руския учен В. Щепкин. Савина книга. – В: Паметници старославянского языка. Т. 1. Вып. 2-й. Санктпетербург, 1903. Освен текста [129 л.] в изданието е публикуван и старобългарско-гръцки речник-индекс.

Супрасълски сборник [С]. Най-големият по обем старобългарски паметник, открит в Супрасълския манастир в околностите на Белосток. Съдържа жития, разкази за мъчения на светци и мъченици и проповеди. Отнася се към старобългарското Преславско книжовно средище. Паметникът се пази в различни книгохранилища, разделен на три части: Люблианска част – 118 листа, Санктпетербургска част – 16 листа и Варшавска част – 151 листа. Издаден от руския учен С. Северинов. Супрасълская рукопись. Санктпетербург, 1904. Това издание е възпроизведено фототипно в Грац през 1956 г.

Ново, двутомно издание на същия паметник е подготвено от Й. Заимов и М. Капалдо. Супрасълски или Ретков сборник. Т. 1. София, 1982. Т. 2. София, 1983. В изданието те дават новоиздирени от тях паралелни гръцки съответствия на някои от словата.

Бнински апостол [Е] от XI в., открит в казанлъшкото село Енина през 1960 г. Изборен [апракос] праксапостол [139 листа]. Освен апостолския текст

в паметника са поместени и литургични песни, календарни бележки и указания за изпълняване на църковна служба. Паметникът е издаден от К. Мирчев и Хр. Кодов. Енински апостол, старобългарски паметник от XI в. София, 1965. Някои добавки в разчитането на текста прави Ст. Смядовски. Енинският апостол от XI в. – проблеми след факсимилното му издание. – Български език, 1987, № 5, 366–374.

Триоден фрагмент [ТФ]. Старобългарски кирилски фрагмент от постен триод с глаголическа приписка, написан на пергамент. Текстът се свързва с най-старата редакция на триода. Открит в гр. Габрово и публикуван от Хр. Кодов. Фрагмент от старобългарски ръкопис с глаголическа приписка. – В: Климент Охридски. Сборник от статии по случай 1050 години от смъртта му. София, 1966, 121–131.

Македонски кирилски лист [МЛ], Листове на Ундолски [У], Хилендарски листове [Х], Зографски листове [ЗЛ], Новгородски [Куприяновски] листове [Н]. Старобългарски фрагменти от паметници, написани с кирилица. Издавани на различни места, някои от тях и по няколко пъти. Най-ново и пълно издание на тези текстове направи А. Минчева. Старобългарски кирилски откъслечи. Български езикови паметници. Т. 1. София, 1978.

В. Епиграфски извори

Надпис на монах Ананий [АН]. Издълбан с кирилица върху варовиков блок и възходящ към X в. Намерен през 1947 г. в развалините на старинния Ескус от Т. Иванов. Обнародван за пръв път [с малки пропуски] от Ив. Гошев. Старобългарски глаголически и кирилски надписи. София, 1961, 79–82. Напоследък се изказва съмнение, дали въобще името Ананий съществува в надписа. Вж. В. Константинова. Ананиев ли е надписът от Ескус? – В: Плиска–Мадара–Преслав, т. 13, декември 1982; В. Константинова. Няколко бележки за противобогомилския надпис от Ескус. – Археология, 1982, № 3–4, 50–54. Срв. А. Маргос. Някои бележки по четенето на противобогомилския надпис от средновековната църква при с. Гиген. – Старобългарска литература, № 15, 1984, 119–125.

Басарабски надписи [БН], открити през 1960–1961 г. в развалините на стар манастирски комплекс в Добруджа, край с. Басараб [Мурфатлар]. Графитите съдържат молитвени формули, евангелски цитат, сведения с приписков характер и др. Редом с кирилските текстове са изписани и графити с прабългарски руни. Подробно и точно издание с рисунки правят I. Vagnea, Șt. Ștefănescu. Bizantini, romani, și bulgari la Dunarea de jos. Din istoria Dobrogei. Vol. 3, București, 1971, 210–238. Срв. и Г. Михалев. Старославянски надписи, откриты в с. Бесараб [обл. Добруджа]. – Revue roumaine de Linguistique, 9, 1964, № 2, 149–169. Вж. поправките и допълненията на Ив. Гълъбов. Средновековната българска кирилска епиграфика през последните 30 години. – Археология, 1975, № 4, с. 24, бел. 11, и на Ив. Добрев [рец.]. Ph. Malinoudis. Die mittelalterlichen kyrillischen Inschriften der Hämus – Halbinsel. I. Die bulgarischen Inschriften. – Български език, 1980, № 2, с. 179. Най-новото издание на К. Попконстантинов. Les inscriptions du monastère rupestre près du village Murfatlar (Basarab). Etat, théories et faits. – In: Dobrudža. Etudes ethno-culturelles. Sofia, 1987, 115–145.

Битолски надпис на Иван Владислав [В]. Намерен при събарянето на Чауш джамия в Битоля през 1956 г. Ктиторско-строителен надпис на ки-

рилица. Старобългарски езиков, исторически и палеографски паметник. Издаден най-пълно от Й. Заимов. Витолски надпис на Иван Владислав, самодържец български. Старобългарски паметник от 1015–1016 г. София, 1970.

Варошки надпис от 996 г. [ВН]. Надгробно-възпоменателен надпис, издълбан с кирилица върху колона от развалините на манастира „Св. Архангели“ край с. Варош, Прилепско. Открит и разчетен от архим. Антонин [Капустин] през 1868 г. Обнародван критично с рисунка от Й. Иванов. Български старини из Македония. 2. изд. София, 1931, 26–28. Публикуван многократно.

Добруджански надпис от 943 г. [Д]. Част от по-дълъг текст, намерен през 1950 г. върху строителен блок от крепост № 8 при с. Мирча Вода [Черна вода], Добруджа. Откъслекът трудно се поддава на тълкуване. Срв. опитите в това отношение на Д. Богдан. Добруджанския надписъ 943 г. – *Romanoslavica*, 1, 1958, 88–104; F. V. Mareš. Dva objeju starých slovanských nápisů (v SSSR u Smolenské a v Rumunsku). – *Slavia*, ročn. XX, 1951, № 4, 497–514; Ив. Гошев. Цит. съч., с. 69 и сл., обр. 69 и 70; В. Гюзелев. Добруджанският надпис и събитията в България през 943 г. – Исторически преглед, 1968, № 6, 40–48.

Надпис на инок Манасий [И]. Намерен през 50-те години при разкопки на старобългарското укрепено селище в Североизточна България. Изписан върху каменен блок. Кирилско-глаголически. Според издателя възхожда към края на IX – началото на X в. По съдържание е надгробен [или оброчен?]. Публикуван незадоволително от Н. Ангелов. Старобългарски надпис от края на IX в. от с. Цар Асен, Силистренски окръг. – *Археология*, 1980, № 2, 35–38. Поправки и опит за тълкуване на текста направи К. Попконстантинов. За четенето и тълкуването на надписа от с. Цар Асен, Силистренски окръг. – *Археология*, 1982, № 3–4, 43–49, срв. възраженията на Ст. Смядовски. Българска кирилска епиграфика IX–XV в. София, 1993, с. 146.

Крепчански надписи [КН]. Намерени в скален манастир край с. Крепча, Търговищко. Единият от тях, открит наскоро от К. Константинов, е най-старият засега пряко датиран български надпис – от 921 г. Публикуван от К. Константинов. Два старобългарски надписа от скалния манастир при с. Крепча, Търговищки окръг. – *Археология*, 1977, № 3, 19–28.

Надгробен надпис на Лазар [Л]. Намерен е през 1977 г. в манастира край Голямата базилика в Плиска. Двуетичен гръцко-български. Според археологическата среда е датиран към края на IX в. Открит и издаден от P. Georgiev. Eine zweisprachige Grabinschrift aus Pliska. – *Palaeobulgarica/Starobългаристика*, 1978, № 3, 32–43.

Мостичев надпис [МН]. Надпис върху надгробна плоча на висш сановник от времето на царете Симеон и Петър, написан с кирилица. Датиран от 60-те години на X в. Намерен през 1952 г. в гробницата в църквата в местността Селище в стария Преслав. Изследван и публикуван от Ст. Станчев, В. Иванова, М. Балан, П. Боев. Надписът на чъргубиля Мостич. София, 1955. След това издаван многократно.

Преславски надписи [Л].

а) Част от надпис върху глинена съд [Л₀]. В запазената част се чете дата 930 [931] г. Изпървом публикуван от Д. Овчаров. A cyrillic inscription of 931 in Preslav. – *The Bulgarian Historical Review*, 1976, № 3. Опит за попълване, възстановяване и тълкуване на текста направи К. Попконстантинов. Два старобългарски надписа от Преслав. – *Векове*, 1980, № 4, 26–30. Новото възстановяване и разчитане сочи тясната връзка на надписа с прабългарските традиционни епиграфски формули, *вж.* възраженията на

Ст. Смядовски. Епиграфско-текстологични добавки върху още два български надписа. – Археология, 1986, № 2, с. 46, бел. 7.

б) **Графит на Павел Хартофилакс** [II₁]. Нанесен върху хоросанените фуги на кръщелното помещение в Кръглата църква в стария Преслав. Кирилски. Произхожда вероятно от края на Х в. Издаден най-напред от Кр. Миятев. Симеоновата църква в Преслав и нейният епиграфски материал. – Български преглед, 1, 1929, № 1, 115–116, обр. 3. Обнародван и използван като сравнителен материал многократно. Най-новото критично издание *вж.* у А. Медынцева, К. Попконстантинов. Надписи из Круглой церкви в Преславе. София, 1984, 28–43.

в) **Надгробна плоча на Тудора** [II₂]. Кирилски надпис, възходящ към Х в. Намерен през 1930 г. край развалините на Кръглата църква в стария Преслав. Обнародван първо от Кр. Миятев. Епиграфическите материали из Преслава. – Byzantinoslavica, III₂, 1931, 395–398, обр. 6, *вж.* и В. Иванова. Надписът на Мостич и преславският епиграфски материал. – В: Ст. Станчев, В. Иванова, М. Балан, П. Боев. Цит. съч., 79–80, обр. 20.

г) **Надпис на Георги монах и синкел български** [II₃]. Кирилски, върху печат. Досега са намерени два отпечатъка от матрицата на печата, единият от които произхожда от стария Преслав. По косвени данни паметникът е датиран към края на IX в., *вж.* Т. Герасимов. Три старобългарски моливдовула. 2. Моливдовул от IX в. – ИБАИ, 8, 1934, 356–359, обр. 196, 197.

д) **Графити върху керемиди** [II₄]. Част от тях са намерени в църквата-костница в местността Селище в стария Преслав. Кирилски. Съдържат имена на светци. Издаден от В. Иванова. Цит. съч., 89–97.

е) **Надписи върху белоглинени плочки** [II₅], изписани с изискано писмо върху белоглинени плочки [ок. Х в.]. Повечето фрагменти от плочки са намерени през 1942–1943 г. край Кръглата църква в стария Преслав. Кирилски. Публикувани от Ю. Господинов. Нови находки в Преслав. – ИБАН, 15, 1945, с. 85. Голяма част от отломъците засега не могат да бъдат идентифицирани като конкретен текст. Правени са отделни опити за отъждествяване [Ив. Гошев]. Свързан текст на три фрагмента дава В. Иванова. Цит. съч., с. 73 и табл. 17.

ж) **Мартинов графит** [II₆]. Надпис, намерен през 1930 г. от В. Иванова върху блок от Двореца в стария Преслав. Отнася се към Х в., *вж.* В. Иванова. Надписът на Мостич и преславският епиграфски материал. Цит. съч., 80–81.

з) **Графит за реда на църковните четения** [II₇]. Възхожда към Х в. Намерен през 1930 г. в гроб край Кръглата църква. Двуетичен гръцко-български. Обнародван от Кр. Миятев. Епиграфическите материали из Преслава., 398–402; *вж.* и Ив. Гошев. Преславски керамичен фрагмент с богослужебни текстове от IX–X в. – ГСУ, БФ, 11, 1934, 1–2, обр. 1–4. Публикуван многократно. Най-ново критично издание у А. Медынцева, К. Попконстантинов. Цит. съч., 71–75.

и) **Надпис върху глинен прешлен за вретено** [II₈]. Намерен от В. Иванова край Кръглата църква в стария Преслав през 1930 г. Кирилски. Обнародван от Кр. Миятев. Симеоновата църква в Преслав и нейният епиграфски материал, с. 121, обр. 5. Публикуван многократно.

й) **Надписи на Георги и Ана** [II₉]. Краткият надпис на Георги е случайна находка южно от Двореца в стария Преслав. Двуетичният (гръцко-български) надпис на Ана е издълбан върху каменен кръст и по съдържание е типично надгробен. Намерен е недалеч от църквата, където е гробът на Мос-

тич в местността Селище. И двата надписа са публикувани от Т. Тотев. Два нови старобългарски надписа от Преслав. – Български език, 1966, № 1, 39–45.

к) **Надписи върху крепостната стена** [П₁₀]. Издълбани върху блок от източната стена на Вътрешния град в стария Преслав. Публикувани от Ст. Лисиков. Разкопки на източната крепостна стена от Вътрешния град в Преслав през 1973–1974 г. – В: Плиска–Преслав. Т. 1. София, 1979, с. 181 и сл., обр. 10. *Вж.* допълненията у К. Попконстантинов. Два старобългарски надписа от Преслав..., с. 29 и сл.

л) **Графит върху глинен съд** [П₁₁]. Фрагмент, намерен през 1977 г. във Вътрешния град в стария Преслав и датиран от X–XI в. Издаден и тълкуван от Н. Марков, Ст. Лисиков. Нов старобългарски писмен паметник от Преслав. – *Palaeobulgarica/Старобългаристика*, 1981, № 2, 79–85.

м) **Надпис върху каменен блок от м. Селище** [П₁₂]. Произхожда вероятно от църквата в северната част на т. нар. Граждански комплекс и възхожда към X в. Издаден от К. Попконстантинов. Новооткрити старобългарски надписи от X век в Североизточна България. – В: Славянска палеография и дипломатика. Доклади и съобщения от семинара по славянска палеография и дипломатика. София, септември 1979 [Balcanica III. Etudes et documents]. София, 1980, 294–295 и обр. 8, 8а.

Графит върху дръжката на глинен съд от Плиска [П₁₃]. Намерен край Малкия дворец във Вътрешния град през 1947/1948. Отнася се към X–XI в. Публикуван от Ст. Михайлов. Археологически материали от Плиска. – ИАИ, 1955, 80–83, обр. 29.

Пресиянов надпис [Пр]. Намерен в гр. Михаловце (Словакия) през 1951 г. Върху надгробната плоча са отбелязани датите 996/997 и 1060/1061 г. и се съобщава за смъртта на Пресиян – най-стария син на Иван Владислав. Успешно прочетен и тълкуван от V. Tkáčik. *Cyrilský nápis v Michalovcích.* – *Slavia*, гош. 52 (1983), с. 2, 113–123.

Равненски двуезични [гръцко-старобългарски] **надписи** [РН]

а) **Равненски богослужебен надпис** [РН₁]. Открит през 1978 г. върху стените на църквата на големия манастирски комплекс край жп спирка Равна, Провадийско. Възхожда към X в. и има богослужебен характер [съдържа Пс 53:3]. Издаден от К. Попконстантинов. Новооткрит двуезичен надпис от Равна. – В: Сборник в памет на проф. Ст. Ваклинов. София, 1984, 231–235.

б) **Равненски надпис на Марина** [РН₂]. Открит в манастирския комплекс при с. Равна [*вж.* РН₁]. По съдържание е молитвено-инвокационен. Издаден от К. Попконстантинов. Двуезични надписи и абецедари от старобългарския манастир при с. Равна, Варненски окръг. – Известия на Народния музей във Варна. Т. 20 [35]. Варна, 74–76 и табл. III, 2; К. Попконстантинов. Разпространение на старобългарската писменост през IX–XI в. [По епиграфски данни]. – Старобългарска литература, № 17, 1985, 64–65. *Срв.* поправките на Ст. Смядовски. Епиграфско-текстологични добавки върху още два български надписа..., 44–46; В. Константинова. Бележки върху няколко старобългарски надписа. – Език и литература, 1986, № 5, 102–104.

Самуилов надпис [СН]. Открит през 1888 г. при строежа на новата църква в с. Герман на Преспанското езеро. Издълбан с кирилица и точно датиран – 993 г. Обнародван за пръв път от Ф. И. Успенски. Надписът на царя Самуила. – ИРАИК, 4, 1989, 1–4; *вж.* също Й. Иванов. Цит. съч., 23–25. Многократно публикуван.

Кгиторски надпис на презвитер Йоан [Т]. Намерен при с. Теке Козлуджа, дн. с. Исбул, Новопазарско. Открит в зидовете на старинна църква.

Написан с кирилица, датиран от X в. Публикуван от В. Иванова. Старобългарски надпис от с. Теке Козлуджа. – ИБАИ, 7, 1933, 319–321; а също и в: В. Иванова. Надписът на Мостич и преславският епиграфски материал..., 98–99.

Темнички надпис [ТН], от X–XI в. Намерен северно от водослива на реките Западна и Източна Моравия, в пределите на Нишкото или Браничевското епископство, тогава част от Първото българско царство. Кирилски. Съдържа част от имената на Севастийските мъченици. Вж. Л. Стојановић. Темнишки натпис X–XI века. – Јужнословенски филолог. I. Београд, 1913, № 1–2, 4–20 и обр. 2; В. Иванова. Надписът на Мостич и преславският епиграфски материал..., 59–60 и обр. 11. Публикуван многократно.

Шуменски надпис [Ш], намерен при малката църква на югоизточния склон на Шуменската крепост. Вероятно надгробен надпис. Един от най-старите български надписи, отнасян към IX в. Издаден от В. Бешевлиев. Първобългарски надписи. София, 1979, с. 225 и обр. 165.

СЪКРАЩЕНИЯ

Старобългарски паметници*

А	– Асеманиево евангелие
АН	– Надпис на монах Ананий
Б	– Боянски палимпсест
БН	– Басарабски надписи
В	– Битолски надпис на Иван Владислав
ВН	– Варошки надпис от 996 г.
Г	– Григоровичев лист
Д	– Добруджански надпис от 943 г.
Е	– Енински апостол
З, З ¹	– Зографско евангелие
ЗЛ	– Зографски листове
ЗП	– Зографски палимпсест
И	– Надпис на инок Манасий
К	– Клоцов сборник
КН	– Крепчански надписи
Л	– Надгробен надпис на Лазар
М	– Мариинско евангелие
МЛ	– Македонски кирилски лист
МН	– Мостичев надпис
Н	– Новгородски [Куприяновски] листове
О	– Охридски листове
П	– Преславски надписи
П ₀	– Надпис върху глинени съд от 930 [931] г.
П ₁	– Графит на Павел Хартофилак
П ₂	– Надгробна плоча на Тудора
П ₃	– Надпис на Георги монах и синкел български
П ₄	– Графити върху керемиди
П ₅	– Надписи върху белоглинени плочки

* Вж. Източници за Старобългарския речник.

<i>П₆</i>	– Мартинов графит
<i>П₇</i>	– Графит за реда на църковните четения
<i>П₈</i>	– Надпис върху глинен прещлен за вретено
<i>П₉</i>	– Надписи на Георги и Ана
<i>П₁₀</i>	– Надписи върху крепостната стена
<i>П₁₁</i>	– Графит върху глинен съд
<i>П₁₂</i>	– Надпис върху каменен блок от м. Селище
<i>Пл</i>	– Графит върху дръжката на глинен съд от Плиска
<i>Пр</i>	– Пресиянов надпис
<i>Р</i>	– Рилски глаголически листове
<i>РН</i>	– Равненски двуезични [гръцко-старобългарски] надписи
<i>РН₁</i>	– Равненски богослужебен надпис
<i>РН₂</i>	– Равненски надпис на Марина
<i>С</i>	– Супрасълски сборник
<i>СЕ</i>	– Синайски евхологий
<i>СК</i>	– Савина книга
<i>СН</i>	– Самуилов надпис
<i>СП</i>	– Синайски псалтир
<i>СС</i>	– Синайски служебник
<i>Т</i>	– Ктиторски надпис на презвитер Йоан
<i>ТН</i>	– Темнички надпис
<i>ТФ</i>	– Триоден фрагмент
<i>У</i>	– Листове на Ундолски
<i>Х</i>	– Хилендарски листове
<i>Ш</i>	– Шуменски надпис

Заглавия на библейските книги

А. Стар Завет

Ав	– Пророк Авакум
Авд	– Пророк Авдия
Аг	– Пророк Агей
Ам	– Пророк Амос
Бит	– Битие
Вар	– Пророк Варух
Втор	– Второзаконие
Дан	– Пророк Данаил
1 Езд	– 1 книга на Ездра
2 Езд	– 2 книга на Ездра
3 Езд	– 3 книга на Ездра
Екл	– Еклисиаст
Ест	– Естир
Зах	– Пророк Захария
Изх	– Изход
Ис	– Пророк Исая
Иез	– Пророк Йезекил
Йер	– Пророк Йеремия
Йов	– Книга на Йов
Йон	– Книга на Йона
Лев	– Левит
1 Мак	– 1 книга на Макавеите
2 Мак	– 2 книга на Макавеите

Мал	– Пророк Малахия
Мих	– Пророк Михей
Нав	– Исус Навин
Наум	– Пророк Наум
Неем	– Пророк Неемия
Ос	– Пророк Осия
1 Пар	– 1 книга Паралипоменон
2 Пар	– 2 книга Паралипоменон
Пл. Йер	– Плач Йеремиев
ПП	– Песен на песните
Прем. Сол.	– Премъдрост Соломонова
Прит	– Притчи
Пс	– Псалми
Рут	– Рут
Сир	– Премъдрост на Исус, син Сирахов
Соф	– Пророк Софрония
Съд	– Съдии Израилеви
Тов	– Товит
1 Цар	– 1 книга Царства
2 Цар	– 2 книга Царства
3 Цар	– 3 книга Царства
4 Цар	– 4 книга Царства
Чис	– Числа
Юдит	– Юдит

Б. Нов Завет

Гал	– Послание на ап. Павел до галатяни
Деян	– Деяния на апостолите
Евр	– Послание на ап. Павел до евреите
Ефес	– Послание на ап. Павел до ефесяни
Йо	– Евангелие от Йоан
1 Йо	– Първо съборно послание на ап. Йоан Богослов
2 Йо	– Второ съборно послание на ап. Йоан Богослов
3 Йо	– Трето съборно послание на ап. Йоан Богослов
Кол	– Послание на ап. Павел до колосяни
1 Кор	– Първо послание на ап. Павел до коринтяни
Лк	– Евангелие от Лука
Мк	– Евангелие от Марко
Мт	– Евангелие от Матей
Откр	– Откровение на ап. Йоан Богослов
1 Пт	– Първо съборно послание на ап. Петър
2 Пт	– Второ съборно послание на ап. Петър
Рим	– Послание на ап. Павел до римляните
1 Сол	– Първо послание на ап. Павел до солуняни
2 Сол	– Второ послание на ап. Павел до солуняни
1 Тим	– Първо послание на ап. Павел до Тимотей
2 Тим	– Второ послание на ап. Павел до Тимотей
Тит	– Послание на ап. Павел до Тит
Филим	– Послание на ап. Павел до Филимона
Филип	– Послание на ап. Павел до филипяните
Ю	– Съборно послание на ап. Юда
Як	– Съборно послание на ап. Яков

Грамматични бележки

<i>безл.</i>	– безлично
<i>бр.</i>	– бройно
<i>бъд.</i>	– бъдеще
<i>в.</i>	– вид
<i>вин.</i>	– винителен падеж
<i>вр.</i>	– време
<i>възвр.</i>	– възвратен
<i>въпр.</i>	– въпросителен
<i>дат.</i>	– дателен падеж
<i>дв.</i>	– двойствено число
<i>деят.</i>	– деятелен
<i>ед.</i>	– единствено число
<i>ж.</i>	– женски род
<i>запов.</i>	– заповедно
<i>зват.</i>	– звателен падеж
<i>изр.</i>	– изречение
<i>им.</i>	– именителен падеж
<i>инф.</i>	– инфинитив
<i>колич.</i>	– количествен
<i>крат.</i>	– кратка форма
<i>л.</i>	– лице
<i>лич.</i>	– личен
<i>м.</i>	– мъжки род
<i>междум.</i>	– междуметие
<i>мест.</i>	– местен падеж
<i>местоим.</i>	– местоимение, местоименен
<i>мин.</i>	– минало
<i>мн.</i>	– множествено число
<i>нареч.</i>	– наречие
<i>неизм.</i>	– неизменяемо
<i>неопр.</i>	– неопределителен
<i>несв.</i>	– несвършен вид
<i>нескл.</i>	– несклоняемо
<i>обикн.</i>	– обикновено
<i>обобщ.</i>	– обобщителен
<i>обст.</i>	– обстоятелствен
<i>относ.</i>	– относителен
<i>отриц.</i>	– отрицателен
<i>повел.</i>	– повелително наклонение
<i>подч.</i>	– подчинено
<i>показ.</i>	– показателен
<i>постп.</i>	– постпозитивен
<i>предвар.</i>	– предварително
<i>предл.</i>	– предлог
<i>прил.</i>	– прилагателно име
<i>притеж.</i>	– притежателен
<i>прич.</i>	– причастие
<i>противоп.</i>	– противопоставителен
<i>разд.</i>	– разделителен
<i>ред.</i>	– редно
<i>род.</i>	– родителен падеж

св.	– свършен вид
сег.	– сегашно време
сл.	– сложен
ср.	– среден род
срав.	– сравнителна степен
страг.	– страдателен
събир.	– събирателно
съед.	– съединителен
същ.	– съществително име
тв.	– творителен падеж
усл.	– условно наклонение
ф.	– форма
част.	– частица
числ.	– числително име

Лексикографски бележки

ап.	– апостол
араб.	– арабски
арам.	– арамейски
архим.	– архимандрит
асир.	– асирийски
бел.	– бележка
в.	– век
вар.	– вариант
вж.	– вижте!
вм.	– вместо
герм.	– германски
глаго.	– глаголически, глаголица
гр.	– гръцки
диал.	– диалектно
дн.	– днес
евр.	– еврейски
етногр.	– етнографско
заб.	– забележка
изч.	– изчерпано
имп.	– император, императрица
ирон.	– иронично
истор.	– историческо
кир.	– кирилски, кирилица
книж.	– книжовно
лат.	– латински
ЛИ	– лично име
литург.	– литургично
марг. бел.	– маргинална бележка
МИ	– местно име
напр.	– например
нар.-поет.	– народно-поетично
новб.	– новобългарски
обикн.	– обикновено
ок.	– около
остар.	– остаряло

пл.	– планина
погр.	– погрешно
под.	– подобно
поет.	– поетично
пр.	– празнува се
прабълг.	– прабългарски
прен.	– преносно
притеж.	– притежателно
пров.	– провинция
р.	– река
разг.	– разговорно
респ.	– респективно
с.	– страница
св.	– свети, света
Север.	– С. Северянов
срв.	– сравнете!
ст.	– старо
стб.	– старобългарски
СтбП	– старобългарски паметник
СтБР	– Старобългарски речник
стене.м.	– старовисоконемски
стевр.	– староеврейски
стесн.	– стеснено
сттюрк.	– старотюркски
събир.	– събирателно
съчет.	– съчетание
т.	– точка
т. е.	– тоест
т. нар.	– така наречен
тюрк.	– тюркско
умр.	– умрял
ФИ	– фамилно име, псевдоним
цсл.	– църковнославянски
църк.	– църковно

Лексикографски символи

*	– възстановена форма
//	– нюанс
[]	– за всички добавки и обяснения, направени от авторите на СтБР
()	– за всички видове обяснения, дадени в текста на издадените паметници от техните издатели
!	– така! [при очевидна грешка в издадения паметник, когато не е необходимо да се дават други обяснения]
∅	– няма съответствие
~	– тилда, за заместване на изпуснатата стб. дума или форма

СТАРОБЪЛГАРСКИ АЗБУКИ

Глаголица	Числена стойност	Кирилица	Числена стойност	Фонетична стойност	Название
Ⲁ	1	А	1	а	АЗЪ
Ⲃ	2	Б	—	б	БОУКЪИ
Ⲅ	3	В	2	в	ВЪДЪБ
Ⲇ	4	Г	3	г	ГЛАГОЛН
Ⲉ	5	Д	4	д	ДОБРО
Ⲋ	6	Е, Ё	5	е [и ѱе]	НЕСТЪ
Ⲍ	7	Ж	—	ж	ЖНВЪТЕ
Ⲏ	8	З, [S, Z]	6	gz	ЗЪЛО
Ⲑ	9	З	7	з	ЗЕМЛА
Ⲓ, Ⲕ	10	І	10	и	НЖЕ І
Ⲗ	20	Н	8	и	НЖЕ
Ⲙ	30	[Ѣ]	—	ѣ [и z]	ГЕРВЪ
Ⲛ	40	К	20	к	КАКО
Ⲝ	50	Л	30	л	ЛЮДЬЕ
Ⲟ	60	М	40	м	МЪСАНТЕ
Ⲡ	70	Н	50	н	НАШЪ
Ⲣ	80	О	70	о	ОНЪ
Ⲥ	90	П	80	п	ПОКОН
ⲧ	100	Р	100	р	РЪЦН
ⲩ	200	С, С	200	с	СЛОВО
ⲫ	300	Т	300	т	ТВРЪДО
ⲭ	(400)	У, У	400	у	ОУКЪ
ⲱ	(500)	Ф	500	ѳ [п?]	ФРЪТЪ
ⲳ, ⲵ	(600)	Х	600	х	ХЪРЪ
ⲷ	(700)	О, W	800	о	УТЪ
ⲹ	(800)	Ш	—	ш	ША
ⲻ	(900)	Ц	900	ц	ЦН
ⲽ	(1000)	Ч, Ч	90	ч	ЧРЪВЪ
ⲿ	—	Щ	—	щ	ЩА
ⲻ	—	Ъ	—	между у и о	КЕРЪ
ⲿ, ⲻ, ⲿ	—	Ы, ЪН, Ы	—	ь	КЕРЪИ
ⲻ	—	Ь	—	между и и е	КЕРЬ
ⲻ	(800)	Ѣ	—	широко е	ІАТЪ
ⲻ	—	Ю	—	ю	—
ⲻ	—	ІА	—	я	—
ⲻ	—	КЕ	—	ѱе	—
ⲻ, ⲻ	—	Δ, Δ	900	носово е	[АСЪ]
ⲻ	—	Ⲱ	—	носово о	[ѦСЪ]
ⲻ	—	А, (ІА)	—	носово ѱе	[ІАСЪ]
ⲻ	—	ІѦ	—	носово ѱо	[ІѦСЪ]
ⲻ	—	Ѧ	60	кc	ѦН
ⲻ	—	Ѧ	700	пc	ѦН
ⲻ	—	Ѧ, Ѧ	9	т	ѦНТА
ⲻ	(800)	Ѧ, Ѧ	400	и, в, у	ѦЖИЦА

АЗБУКИТЕ В СТАРОБЪЛГАРСКИЯ РЕЧНИК

В старобългарския период са били употребявани две азбуки – глаголица и кирилица. Част от нашите *източници* са написани с глаголица [Маринско, Зографско и Асеманиево евангелие, Клоцов сборник, Рилски глаголически листове, Боянски палимпсест, Охридски глаголически листове, Синайски псалтир, Синайски евхологий и др.], друга част са написани с кирилица [Савина книга, Енински апостол, Супрасълски сборник и др.]. Всички са издадени с кирилица и тъй като материалът за СтбР е екскерпиран дословно от изданията, в Речника се използва само кирилската азбука.

За някои звукове в старобългарските азбуки е имало по няколко графически разновидности. *Напр.* звук *o* се е предавал чрез *o* или *w*.

В примерите, които илюстрират значенията и употребите на думите, в СтбР се запазват всички кирилски букви, както са в съответното издание на паметника [вж. Илюстративен материал].

В заглавната дума на речниковите статии [вж. Заглавна дума, I] обаче е възприет фонетичният принцип, като от графичните разновидности, които означават един и същи звук, се използва една представителна буква.

Следва списък на кирилските букви, които се употребяват при изписването на заглавната дума в СтбР, а в скоби са поставени буквите от кирилската азбука, които не са възприети в заглавната дума: а, б, в, г, ґ [ћ], д, е, ж, з, з [s, z], н [и, ѝ, ѿ], к, к, л, м, н, о [о, w], п, р, с, т, ф [д], оу [ѡ, ѣ], ф, х, ш, ц, ч, ци, ъ, ѝ [ън, ѝн, ѝ], ъ, ѣ, ю [oi], ѿ, ѿ, а [а, а], ѿ, ѿ [а], ѿ, ѿ [v].

СЪСТАВ, ХАРАКТЕР И СТРУКТУРА НА СТБР

Старобългарският речник съдържа *всички думи*, които влизат в СтбР [вж. Източници за Старобългарския речник], независимо от фреквентността им. Той е своего рода *тезаурус* на класическите СтбР. Наред с често употребяваните думи значителна част от състава му заемат думите *hарах legomena*, употребени обикновено веднъж или най-много до два-три пъти. В СтбР се включват и всички лични и местни имена от използвания кръг паметници.

По тип СтбР се приближава най-вече до тълковните речници. При основната част от думите се дава максимално развита семантична разработка. Думите в СтбР са подредени по *азбучен ред*, а не по етимологични гнезда. Подреждането става по реда на кирилската старобългарска азбука [вж. Азбуките в Старобългарския речник и Заглавна дума]. Всяка дума – основна или производна, заедно с умалителните имена, с отглаголните или отвличените съществителни и др. има своя речникова статия, която трябва да се търси на съответното място в азбучния ред. Дори в случаите, когато се отнася до сложни думи, образувани от продуктивни словообразователни елементи като *многo-*, *богo-*, *благо-*, *-нзволнн*, *-творнн*, думите с представки, като *взз-*, *съ-*, *про-* и т. н., се дават като самостоятелни статии. Изключение правят някои фонетични или графични варианти [вж. Заглавна дума, I].

Думите *синоними*, дори еднозначните синоними, се третират като съвсем отделни речникови единици, без да се свързват една с друга.

Думите *омоними* се дават в отделни речникови статии, независимо дали омонимията се дължи на различен етимологичен произход, или е резултат от естественото семантично развитие на една дума, при което връзката между

значенията ѝ е напълно избледняла. В СтбР се означава и *частичната омонимия*, която се явява само при някои от представителните форми на две еднакви по звуков състав думи.

Знак за наличието на омонимия е римската цифра I или II, поставена в десния горен ъгъл на заглавната дума. *Напр.*: градъ^I, -а м. [град, крепост, градина] и градъ^{II}, -а м. [градушка]; вниънъ^I, -ън прил. [виновен] и вниънъ^{II}, -ън прил. [който се отнася до вино]. Частична омонимия има *напр.* при възнскатн^I, възнсканъ, възнсканъшн несл. [диря, търся] и възнскатн^{II}, възнщж и възнскж, възнщешн св. [пожелая, поискам] или *напр.* при дълъгъ^I, -а м. [дълг, задължение] и дълъгъ^{II}, -ън прил. [дълъг]. Тази частична омонимия е лесно уловима поради наличието и на формални показатели, но все пак за улеснение на читателите авторите на СтбР предпочитат да я означат.

Заб. Като омоними в СтбР се представят и случаите, когато значенията на старобългарската дума са до такава степен далечни и различни, че е невъзможно да се обединят семантично. Авторите на СтбР имат съзнанието, че един задълбочен *етимологичен анализ* би довел до свързване на регистрираните в СтбП значения. Представянето на тези случаи като *омоними* е насочващо [*срв.* съпрататн^I, II и прѣстаатн^I, II].

СТРУКТУРА НА РЕЧНИКОВАТА СТАТИЯ

В СтбР има няколко *вида* речникови статии:

1. Речникови статии, в които въз основа на целия материал от СтбП е разработена в максимална пълнота семантичната структура на обясняваната дума с нейните значения, нюанси, съчетанията, в които влиза, справочния апарат към статията и новобългарското ѝ съответствие.

Структурата на този тип речникова статия е следната:

След *заглавната дума* [*вж.* Правопис на заглавните думи], която се дава в представителната ѝ, *основна форма* [*вж.* Граматично оформяне на заглавните думи и на речниковите статии и Граматични въпроси, свързани с тълкуването на думите], следва основната граматична бележка [*вж.* Граматични бележки]. Следва блокът на значенията и на илюстративния материал. Дава се възможно най-пълна семантична разработка на значенията, употребите и съчетанията, в които думата влиза [*вж.* Тълкуване на думите]. Всяко значение, нюанс или употреба е придружено от необходимите примери от СтбП [*вж.* Илюстративен материал].

След значенията в получерен шрифт следват *съчетанията*, в които влиза думата. След всяко съчетание се привежда гръцкото му съответствие, следват тълкуването и илюстративният материал. Всяко съчетание се дава на нов ред [*вж.* Съчетания].

Последният абзац от речниковата статия съдържа сведения за разпространението на думата по паметниците; сведения за гръцките ѝ съответствия; за произхода ѝ; данни за вариантите или дублетите и др. [*вж.* Справочен апарат].

В края на речниковата статия стои *съвременното съответствие* на думата, ако тя все още съществува в съвременния български език или в някои от неговите диалекти [*вж.* Съвременни съответствия].

Заб. В СтбП се срещат думи, които са употребени *само в съчетания*. Някои от тях са възникнали при *буквално* или при *погрешно* превеждане от

гръцки, тъй като повечето от източниците за СтбР са преводни текстове. Не са редки обаче и случайте, в които може с основание да се предполага, че думите, които влизат в дадено съчетание, са имали и свободна употреба със свои собствени значения, но не са могли да бъдат фиксирани в използваните паметници.

Речниковите статии на думите, които са употребени само като съставна част на съчетания, имат следната структура. След заглавната дума и граматичната характеристика направо идва съчетанието, което се разработва, както бе посочено по-горе [вж. Тълкуване на думите I. 3].

2. Друга е структурата на речниковите статии на думите *препратки*, които се явяват по необходимост, в резултат на нормализацията на заглавната дума; поради наличието на графични или фонетични варианти в паметниците; при думите дублети; при формите на анафоричното местоимение; при суплетивните форми на някои глаголи; при съчетания от думи, които в изданията на едни паметници са предадени слято, а в други – разделно; при погрешно изписани думи.

Структурата на речниковите статии на *думите препратки* е следната. След заглавната дума, без граматична характеристика и без тълкуване, а също и без илюстративен материал след бележка *вж.* се препраща към съответната дума, определена като основна, където могат да се намерят всички необходими обяснения [вж. Заглавна дума].

3. В СтбР се включват и всички старобългарски имена и прозвища, местни имена и племенни или народностни имена, които се срещат в СтбП, използвани като източници за Речника, като заемат своето място в азбучния ред на СтбР. При личните имена в заглавната дума след граматичната бележка се поставя съкращението *ЛИ* [лично име], а при местните имена на същото място стои съкращението *МИ* [местно име].

Работата върху *ЛИ*, споменати в Стария и Новия Завет, беше улеснена от съществуващите наръчници, систематични пособия и речници на Светото писание [напр. П. Солярски и др. Опыт библейского словаря собственных имен. Т. 1–4. Санктпетербург, 1879–1884; Речник на свято писание. Цариград, 1884 [издание на Британското библейско дружество]; G. Winer. Biblisches Realwörterbuch. Bd. 1–2. 3. Aufl. Leipzig, 1847–1848; J. Hastings, J. Selbie. A Dictionary of the Bible. V. 1–5. Edinburgh, 1889 ff.]. В енциклопедичните бележки понякога се посочва глава и стих от съответната библейска книга [вж. Заглавия на библейските книги], където се споменава лицето [легендарно или полулегендарно] или се изясняват факти от живота му [вж. Dictionnaire de la Bible, publié par F. Vigouroux. T. 1, part 1 – T. 5, part 5. Paris, 1926–1928]. Транскрипцията е съобразена със съвременните правила в българския книжовен език за транскрибиране на имена от чужд произход, като, когато е необходимо, в скоби се посочват транскрипцията и формата на името по българския синодален превод на Библията, напр. Яков [Иаков], Юда [Иуда] и под.

Хронологията на юдейските и израилските владетели се дава според W. Albright. The Chronology of the Divided Monarchy of Israel. – In: Bulletin of the American schools of Oriental Research. No 100, 1945, 16–22; срв. и Э. Бирман. Хронология древнего мира. Ближний Восток и античность. Москва, 1975, с. 192.

За канонизираните от православната църква светци – мъченици, преподобни и светители, се дават бележки, извлечени от житията им, публикувани у Е. Поселянин. Полное собрание житий святых православной греко-рос-

сийской церкви. Санктпетербург, 1908, и от историческите изследвания към публикуваните жития под съответните дати в поредицата Acta Sanctorum, в Analecta Bollandiana, както и от Православная богословская энциклопедия. Петроград, 1900–1911 [ред. А. Лопухин и Н. Глубоковский], Lexicon für Theologie und Kirche. Bd. 1–10. Freiburg, 1930–1938, Encyclopedie des sciences religieuses, publiée sous la directions de F. Lichtenberger. T. 1–12. Paris, 1877–1882.

При тълкуването на името се посочва годината на раждане [ако е известно], мястото на раждане [ако е известно] или къде се е подвизавало лицето. Най-често се посочва по времето на кой император е отбелязана дейността му, за мъчениците – по време на кое гонение или при кой император са били измъчвани. За времето, в което са живели и работили първенците на църкви като Цариградската, Ерусалимската и др., се използва архиеп. Сергий. Полный месяцеслов Востока. 2. изд. Т. 2, ч. 2. Владимир, 1901, с. 680 сл.

В края на енциклопедичните бележки се посочва денят, в който се отбелязва паметта на светеца, мъченика, преподобния и т. н. според православния календар. За установяване на датата са използвани: архиеп. Сергий. Полный месяцеслов Востока. Т. 2, ч. 1 и 2; Пълният славянски месецослов, издаден от А. Мальцев, Н. Delehaue. Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae e codice Sirmondiano nunc Berolinensi. Propylaeum ad Acta Sanctorum. Novembris. Bruxellis, 1902 [reimpression anastatique 1985]; Типикът на Великата църква по ръкопис от манастира „Св. Кръст“ в Ерусалим, издаден от J. Mateos. Le typicon de la Grande Eglise. Ms Sainte Croix n° 40, Xe siècle. Introduction, texte critique, traduction et notes. T. 1. Le cycle des douze mois. Orientalia Christiana Analectica, 165. Roma, 1962; Патмоският типик на Великата църква, издаден от А. Дмитриевский. Описание литургических рукописей, хранящихся в библиотеках православного Востока. Т. 1. Тълкѡ. Киев, 1895; Бл. Ч и ф л я н о в. Триодът и месецословът на Великата църква през IX век. – Годишник на Духовната академия, XIX (XLV), 1969/1970. София, 1970.

Гръцките съответствия на *ЛИ* са дадени според речниците-индекси в съответните издания на СтбП, а при паметниците, които нямат индекси [като *напр.* Асеманиевото евангелие], съответствията им са извлечени от Цариградския синаксар, от Типика на Великата църква, издаден от Матеос, или от Патмоския типик.

Заб. При *ЛИ* от гръко-римски произход съответната латинска успоредница не се сочи, тъй като в повечето случаи тя е отбелязана грижливо в най-достъпни справочници [*напр.* у Ст. Илчев. Речник на личните и фамилните имена у българите. София, 1969].

Изходната семитска форма на *ЛИ* се дава в редки случаи, ако допринася за обясняването на думата, изписана с латиница. *Напр.*:

анна^I, -зи *м.* *ЛИ*. Ана – юдейски първосвещеник по времето на Христос. [Примери.] *М, З, А, СК, Б, К, С. Гр.* "Αννας. *Вар.* аньна.

Наб. *Ю.*

анна^{II}, -зи *ж.* *ЛИ*. 1. Ана – съпруга на Йоаким, майка на Богородица [Дева Мария]. *Пр.* на 9 дек. – зачатие на св. Ана, 25 юли – Успение. [Примери.]

2. Ана – вдовица, пророчица, присъствала в храма при представянето на Йосиф и Мария с младенеца Христос. *Пр.* на 3 февруари. [Примери.] 3. Ана – майка на старозаветния първосвещеник и пророк Самуил. [Пример.] 4. Ана – съпруга на св. Конон [Пример.] 5. Ана – име на приближена на Преславския царски двор [X в.] – име, познато от надгробен надпис. [Пример.]

М, З, А, СК, Е, СП. Гр. "Αννα от *евр.* hānnās 'благодат, милост'. *Вар.* аньна, ана.

Наб. Ана.

АНТИМЪ, -а *м.* **ЛИ**. Антим – епископ на Никодимия в провинцията Витиния [дн. Измит на Мраморно море], обезглавен по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 3 септември. [Примери.]

А, СК, Е. Гр. Ἀντίμος.

Нѡб. Антим **ЛИ**. НГер, СтИл, РЛФИ.

При *прил. притеж.* от **ЛИ**, които влизат в състава на СтбР, не се дават обяснения за произхода на **ЛИ**. Това обяснение се дава след статията на **ЛИ**. *Напр.*: **АМОСОВЪ**, -ън *прил. притеж.* от **ЛИ**. Амосов, на Амос – син на Наум, един от прадедите на Христос. [Примери.]

М, З. Гр. τοῦ Ἀμόσ. *Вар.* *мосов.*

АМОСЪ, -а *м.* **ЛИ**. Амос [Амон] – юдейски цар [642–640 г.], един от прадедите на Христос [4Цар 21.18–26; 2Пар 33.21; 1Пар 3.14; 2Пар 33.20–25]. [Примери.]

А, СК. Гр. Ἀμόσ *от евр. ЛИ* Ἀμὸς 'носещия нося'.

ВОАННРЪГЕСЪ *нескл.* Воаниргес – прозвище, дадено на двамата Зеведееви синове Яков и Йоан, ученици и последователи на Христос. [Примери.]

М, З. Гр. Βοανηρέες *от евр.* bñej reges 'синове на гърма'. *Вар.* воаннрѣсѣъ, вѡаннрѣнсн.

При тълкуването на *местните имена* се дават кратки енциклопедични данни, които локализируют името в рамките на някаква повече позната териториална, административна или епархиална единица от съответната епоха. Като справочници най-много са използвани следните трудове: Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique, publié sous la direction de A. Baudrillart, A. Vogt, U. Rouzie. Paris, 1912 ff; Pauly–Wisowa–Kroll. Realencyklopädie der classischen Altertumswissenschaft. Stuttgart, 1894 ff; F. X. Kraus. Realencyklopädie der Christlichen Altertümer. Freiburg, 1882–1886. Където е възможно и необходимо, името се идентифицира със съответното средновековно или съвременно населено място. Местните имена в историческата област Палестина, свързани с библейската история, се обясняват съгласно с проучванията по библейска археология. В случаите, когато е възможно, се дава днешното наименование. Понякога се прибегва до уточняване на името, като в скоби се посочват пасажи от библейските книги [вж. Заглавия на библейските книги].

АМОРИА, -а *ж.* **МИ**. Амория [Амориум] – град и епископия във Фригия на юг от Песинонт. [Пример.]

С. Гр. Ἀμόριον.

ГЕНИСАРЕТЪ *неизм. м.* **МИ**. Генисарет – област в Палестина на западния бряг на Генисаретското езеро [дн. Kinneret]. [Пример.]

СК. Гр. Γεννησαρέτ.

ГАДАРИНЬСЪ, -ън *прил. от МИ*.

СТРАНА [земля, област] **ГАДАРИНЬСКА**. *Гр.* ἡ χώρα [ἡ περιχώρος] τῶν Γαδαρηνοῦν [*вар.* Γερουσινοῦν, Γερασσηνοῦν]. Страната, в която са живели гадаринците, жителите на Гадара – елинистически град в Декапол, на югоизток от Тивериадското езеро. [Примери.]

М, З, А, СК. Вар. герьгеннѣсѣъ, ѳерѳесннѣсѣъ, ѳерѳесннѣсѣъ.

Энциклопедически данни се дават и при племенните, народностните и под. имена или при прилагателните, образувани от такива имена, ако самите те не са регистрирани в СтбП. *Напр.*:

ЕТИОПЪНЕ, -ъ *м. мн.* Етиопци – жители на древна Етиопия. [Пример.]

СП. Гр. Αἰθίοπες.

Нѡб. етиопянин *остар.* ВА. *Срв.* етиопец.

4. При *дулите реалии*, които означават редки растения или животни, когато се налага, се добавя латинското название.

5. В състава на СтбР влизат и речниковите статии за всички старобългарски букви, повечето от които, както е известно, имат и числена стойност, т. е. употребяват се и за означаване на числа. В СтбР [вж. Азбуките в Старобългарския речник и Заглавна дума] се използва *кирилската азбука*. Глаголическите паметници се използват по кирилските им издания. Повечето от издателите на глаголическите паметници, подготвяйки ги за издаване с кирилска азбука, са транскрибирали глаголическите букви, означаващи числа. Само издателят на Синайския псалтир С. Северянов ги е транслитерирал.

Тъй като в СтбР е възприет *фонетичният*, а не *графичният* принцип, буквите от кирилицата и глаголицата, когато означават един звук, се събират заедно [вж. Азбуките в СтбР]. *Напр.* в речниковата статия за буква н, която означава звук *и*, се дават обясненията за числената стойност на буквите н, њ, ѣ, ѧ от кирилицата и за ѝ, ѧ от глаголицата.

Речниковите статии на буквите се състоят от два раздела, означени съответно с римските цифри I и II. В първия раздел се дават обяснения за названието, графиката и звуковата стойност на буквата, посочва се коя по ред е в азбуката. Във втория раздел се обяснява числената ѝ стойност с арабска и римска цифра и по възможност се илюстрира с примери употребата ѝ като цифра. Доста често буквата-цифра, означаваща числително бройно или числително редно име, влиза и в състава на сложните числителни имена. Всичко това намира отражение в речниковата статия, *напр.*:

а I Буквен знак. Първата буква от стб. азбука, назовавана азъ; в глаг. ѧ, в кир. а; в нвб. звук а.

II Числен знак. В глаг. и кир. ѧ, ѧ=1, I. Числ. бр. едннъ. Един. [Примери.] // Числ. рег. пръвнн. Първи. [Примери.] // В състава на сл. числ. [Без тълкуване, примери с контекст.] [Справочен апарат.]

н I Буквен знак. 1. Десетата буква от стб. азбука, назовавана н; в глаг. ѧ, ѧ; в кир. ѡ, ѡ, ѡ; в нвб. звук и. 2. Единадесетата буква от стб. азбука, назовавана нже; в глаг. ѧ; в кир. н; в нвб. звук и.

II Числен знак. В глаг., в кир. и в кир. издания на стб. глаг. паметници ѧ, ѧ, ѧ, ѧ, ѧ = 10, X; в кир. и в кир. издания на СП ѧ = 8, VIII; в глаг. ѧ = 20; XX. 1. Числ. бр. десать. Десет. [Примери.] // Числ. рег. десатнн. Десети. [Примери.] // В състава на сл. числ. [Без тълкуване, примери с контекст.] 2. Числ. бр. осъм. Осем. [Примери.] // Числ. рег. осмнн. Осми. [Примери.] // В състава на сл. числ. [Без тълкуване, примери с контекст.] 3. Числ. бр. дъвадесать. Двадесет. [Примери.] // Числ. рег. дъвадесатнн. Двадесети. [Примери.] // В състава на сл. числ. [Без тълкуване, примери с контекст.] [Справочен апарат.]

Заб. 1. Когато някоя буква или буква-цифра в СтбП не е регистрирана като *числ. бр.*, *числ. рег.* или *в състава на сл. числ.*, в речниковата статия липсват повече сведения за буквата или буквата-цифра. Както е прието за всички статии в СтбР, и в тези случаи се отразява само състоянието в СтбП.

Заб. 2. В справочния апарат в края на статията се изброяват паметниците, в които буквата се употребява като цифра.

ЗАГЛАВНА ДУМА

СтбР се основава на лексикалния материал, извлечен от СтбП, повечето от които са издадени [вж. Източници за Старобългарския речник]. Едни от тях са писани с *глаголица*, а други – с *кирилица*. В правописните системи на двете азбуки съществуват известни, макар и не особено съществени разлики. Старобългарският правопис не е бил напълно установен, а в самия старобългарски период езикът се е развивал и всичко това е дало отражение в паметниците, където нерядко една и съща дума се среща изписана по различни начини. Правописната българска система е почивала на фонетичния принцип. С това могат да се обяснят редица от случаите на колебания в изписването на думите, наличието на графични и фонетични варианти, на дублети и пр. Разнообразието от фонетични облици в много случаи свидетелства за нови развойни тенденции. Графично-фонетичните колебания в много случаи са резултат и на влиянието на правописната старобългарска традиция, на наличието на някои правописни норми, които невинаги са проявявали голяма устойчивост. *Вариантите* са обединени около *основната заглавна дума*. От факта, че даден фонетичен вариант не е отделен в самостоятелна заглавна дума или не е изведен като препратка, не бива да се прави изводът, че не е бил характерен за старобългарския език.

Известно е, че в СтбП думите са се пишели без интервал, т. нар. *scriptura continua*. Издателите на паметниците, разчитайки текста и подготвяйки го за публикуване, разделят думите една от друга. Това е причина в изданията да се промъкне елемент на известен субективизъм, който се отразява главно в слямото, полуслямото или разделното предаване на някои съчетания от типа: *въ правьдѣ, въ истинѣ, без-д-рѣкъзи* и под.

Илюстративният материал се цитира по ръкописа или по изданието [вж. Илюстративен материал]. Заглавните думи се нормализират в правописно отношение, като за основа се използва правописът, възприет в повечето от старобългарските граматиките. Нормализацията на заглавната дума се съобразява и със старобългарската граматична система.

I. Правопис на заглавните думи

В СтбР правописната нормализация на заглавната дума се подчинява на следните принципи, които взаимно се ограничават:

1. СтбР е тип *тезаурис*, т. е. той съдържа *всички* думи, които се срещат в СтбП – източници за Речника, а всички техни варианти.

2. СтбР по характер е *талковен*. Основната му задача е да даде максимално пълна и точна семантична характеристика на думата. Подчинявайки се на този принцип, авторите събират всички графични или фонетични варианти на една дума под една основна, представителна и нормализирана заглавна дума, т. е. целият лексикален материал от една и съща дума, с една и съща морфологична характеристика и една и съща семантика се събира на едно място и така се изгражда речниковата статия.

3. Основният принцип при установяване формата на заглавната дума е *фонологичният*. В старобългарските азбуки има по няколко букви за един звук. В заглавната дума се избира една от тях като представителна, а другите се третират като варианти. Базирайки се на този принцип, авторите на СтбР се съобразяват с някои системни фонетични правила в старобългарски, като

напр. изпадането на еровете в слабо положение, вокализацията на еровете, йотацията, редуванията на гласни и пр.

Заб. 1. Всички графични и фонетични правила, възприети в СтбР, са уговорени в настоящата уводна част.

Заб. 2. Работата със СтбР изисква от оня, който ще го използва, известни познания не само по старобългарска граматика, но и по фонетика и фонология. Но СтбР е предназначен и за по-широки читателски кръгове. Това налага въпреки наличието на уговорените правила за графичното и фонетичното оформяне на заглавната дума при по-трудни за намиране думи варианти, дублети и под. по преценка на авторите на СтбР да се прибегва и към *препратки* в азбучния ред извън онези, които са уговорени предварително.

II. Графично и фонетично-правописно оформяне на заглавните думи

В СтбР се използва само *кирилската азбука*. Старобългарските паметници, написани на глаголица, са издадени в кирилска транскрипция или транслитерация и СтбР се основава на тези издания.

Заглавната дума в СтбР се дава с кирилица и се *нормализира* дори когато е употребена само веднъж [нарах legomenon].

A. Графични варианти

1. Звуковете, които в СтбП се отбелязват с по няколко букви, в заглавната дума се означават с една буква, както следва:

– с буква *г* се означава звук *г* пред предни гласни, който в *кир.* думи от гръцки произход се предава с *г*, *г* и *ѣ*. Срв. [в *глагол.* *ѣ*] *напр.* *ѣона вл.* *ѣона*;

– с буква *к* се означава звук *к* пред предни гласни, предавани в СтбП с *к* и *к* в думи от гръцки произход, *напр.* *карѣкнносѣ вл.* *карѣкнносѣ*;

– с буква *з* се означава африкат *gz*, който се предава в *кир.* с букви *з* и *з* [в *глагол.* *ѣ*], *напр.* *зѣло вл.* *зѣло*. [В *кир.* СтбП буквите *з* и *з* служат само за означаване на числото 6];

– с буква *н* се означава звук *и*, за който в *кир.* и *глагол.* има няколко букви: *н* [в *глагол.* *ѣ*]; *и* [в *глагол.* *ѣ*]; *и* [в *глагол.* *ѣ*], *напр.* *ноанѣ вл.* *ноанѣ*;

– с буква *о* се означава звук *о*, за който има няколко букви: *о* [в *глагол.* *ѣ*]; *о* [в *глагол.* *ѣ*]; буква *ѳ* [с орнаментално значение], *напр.* *ноанѣ вл.* *ѳанѣ*;

– със съчетание [диграма] *оу* се означава звук *у*, за който има няколко графични варианта: *оу*, *Ѹ*, *ѹ* [в *глагол.* *ѣ*], *напр.* *оубо вл.* *збо*;

– с буква *т* се означава звук *т*, за който има няколко букви, тъй като той предава и гръцките *τ* и *θ* в заемки от гръцки език: *т* [в *глагол.* *ѣ*]; *ѳ*, *ѳ*, *ѳ*, *напр.* *теодорѣ вл.* *ѳеодорѣ*, *матѳѣн вл.* *матѳѣн*;

– с буква *ѿ* се означава съчетание *шт*, предавано с буква *ѿ* [в *глагол.* *ѣ*] или със съчетание *шт* [в *глагол.* *ѣ*], *напр.* *ѿше вл.* *ѿше*;

– със съчетание *ѹ* се означава звук *ери* [ѹ], който в СтбП се изписва като: *ѹ* [в *глагол.* *ѣ*]; *ѹ* [в *глагол.* *ѣ*]; *ѹ* [в *глагол.* *ѣ*]; *ѹ* [в *глагол.* *ѣ*], *напр.* *вѹгѣн вл.* *вѹгѣн*;

– с буква *ю* се означава йотувано *у*, което в СтбП се предава чрез *ю*, *ѹ* [в *глагол.* *ѣ*], *напр.* *вѹзлюбленѣ вл.* *вѹзлюбленѣ*.

2. Гръцките букви *ξ* и *ψ*, които се срещат в *думи заемки* от гръцки език, се предават чрез съчетания: а) *кс* *вл.* *ξ*, *напр.* *александрѣ вл.* *александрѣ*; б) *пс* *вл.* *ψ*, *напр.* *псалъмѣ вл.* *псалъмѣ*.

3. От всички буквени означения за нейотувана предна носова гласна [А, а, Ѧ, глаг. зѣ, є, є] в заглавната дума за звука носово е се използва а. С буква Ѧ се означава йотувана предна носова гласна [А, Ѧ, глаг. зѣ], т. е. носово е в началото на дума или след гласна.

Заб. 1. Графичните и фонетичните варианти се посочват в края на речниковата статия [вжс. Справочен апарат] след бележка *Var.* [вариант], но в азбучния ред на СтБР те не се дават като препратки. *Напр.:*

гѣона, -ѣ *жс.* [Разработка на целия материал от гѣона, гѣвна, гѣвна, гѣона, гѣоньна, гѣена, гѣенна.] ... *Var.* гѣвна, гѣвна, гѣона, гѣоньна, гѣена, гѣенна.

матѣна, -ѣ *м.* *ЛИ.* [Разработка на целия материал.] ... *Var.* матѣна.

Заб. 2. В СтБР се срещат варианти, които въпреки еднаквата си семантика и близкия или еднакъв фонетичен състав принадлежат към различни склонения или са от различен граматически род. Те се разработват в отделни статии, но поради еднаквата си семантика се свързват чрез бележка *Срв.* [Сравнете!], поставена в Справочния апарат на всяка от статиите. *Напр.:*

внтѣлеемъ, -а *м.* *МИ.* [Разработка на целия материал и примери от всички варианти на името от мъжки род о-основи.] ... [В края на Справочния апарат]: *Var.* внтѣлеемъ, вѣлеемъ, внтѣвемъ, вѣлеемъ, вѣвѣлеемъ, вѣвѣлеемъ. *Срв.* внтѣлеема; внтѣлеемъ, -н *м.*; внтѣлеемъ, -н *жс.*

внтѣлеемъ, -н *м.* *МИ.* [Разработка на целия материал и примери от всички варианти на името от мъжки род и-основи.] ... [В края на Справочния апарат]: *Var.* вѣвѣлеемъ. *Срв.* внтѣлеема; внтѣлеемъ; внтѣлеемъ, -н *жс.*

внтѣлеема, -ѣ *жс.* *МИ.* [Разработка на целия материал и примери от всички варианти на името от женски род а-основи.] ... [В края на Справочния апарат]: *Var.* вѣвѣлеема. *Срв.* внтѣлеемъ; внтѣлеемъ, -н *м.*; внтѣлеемъ, -н *жс.*

внтѣлеемъ, -н *жс.* *МИ.* [Разработка на целия материал и примери от всички варианти на името от женски род и-основи.] ... [В края на Справочния апарат]: *Var.* вѣвѣлеемъ, вѣвѣлеемъ, вѣвѣлеемъ. *Срв.* внтѣлеема; внтѣлеемъ; внтѣлеемъ, -н *м.*

Б. Фонетично-правописни варианти

1. Веларното η в думи като аггѣлъ, агкѣра се предава чрез съчетание нг или нк, *напр.:* аггѣлъ *в.м.* аггѣлъ, агкѣра *в.м.* агкѣра, евангѣльє *в.м.* евангѣльє.

В азбучния ред на СтБР не се прави препратка.

2. Начално е в думите от домашен [славянски] произход е винаги йотувано, *напр.:* ѣднѣ, ѣзеро.

Вариантите с нейотувано е се дават в Справочния апарат след бележката *Var.* без препратки в азбучния ред.

Заб. Същото се отнася и до думите с начално носово е, т. е. а. По правило началната предна носова гласна в заглавната дума е винаги йотувана — ѣ, *напр.* ѣтн, ѣдѣ, а не атн, адѣ, които, ако се срещат в използваните паметници, се отбелязват като варианти в Справочния апарат на съответните речникови статии, без да се прави препратка.

3. Думи от чужд произход с начално е по правило се пишат без означение на йотацията и трябва да се търсят на буква є, *напр.* єтеръ, єрєь и под.

Вариантите с ѣ се дават в Справочния апарат след бележката *Var.* без препратки в азбучния ред.

4. Когато се намират след друга гласна, гласните а, є, а, ж по правило в заглавната дума се йотуват, *напр.:* вѣневода, дѣятн, прѣятн, камєньє, вѣнѣвѣдоу.

Вариантите без йотация се дават в Справочния апарат след бележка *Var.* без препратка в азбучния ред.

5. В СтбП често се срещат колебания, които не се поддават на предварителна уговорка. *Напр.*: ъ – а [подръжатн – подражатн]; ъ – е [нюдѣтн – нюден]; а – о [дѣбрава – дѣрова, рабѣ – робѣ]; а – е [трапеза – трепеза]; е – о [пепелѣ – попелѣ]; зѣ – зь [слѣшатн – слѣшатн]; оу – о [оудолѣтн – одолѣтн]; ж – о [сѣбота – собота] и под. При всеки отделен случай се решава кой от вариантите да бъде основен. Обикновено се предпочита този, който е най-близко до съвременния български език, *напр.* пепелѣ, а не попелѣ, дѣбрава, а не дѣрова, одолѣтн, а не оудолѣтн, робѣ, а не рабѣ. Статията се разработва по посочения вече начин, въз основа на еднаквата семантика на вариантите. В Справочния апарат като вариант се отбелязва съответно попелѣ, дѣбрава, оудолѣтн, рабѣ и пр., а в азбучния ред на СтбР се прави препратка. *Напр.*:

ДѢБРАВА, -ѣ ж. [Разработка, примери.] ... *Вар.* дѣрова.

ДѢРОВА *вжс.* дѣбрава.

РАБѢ *вжс.* робѣ.

РОБѢ, -а м. [Разработка, примери.] ... *Вар.* рабѣ.

6. След меките шушкови съгласни ж, ч, ш и съчетанията шт и жд в заглавната дума се предпочита вариантът с а вм. я, *напр.* чаша, а след меките л, њ и ѣ се пише я, *напр.*: вола, воура, вола, оставлатн.

Вариантите от типа чаша, вола, воура и пр. се дават в Справочния апарат на статията без препратки в азбучния ред.

7. От надредните знаци, които се срещат в СтбП, се отбелязва само знакът за мекост при г, к и при л, њ и ѣ, когато се намират пред н, ь, е, а, *напр.*: коѣ, коѣѣн, коѣѣл, поѣ, моѣ.

Вариантите се отбелязват в Справочния апарат на статията без препратки в азбучния ред на СтбР.

8. В заглавната дума еровете з и ь стоят на етимологичните си места. Формите с изпаднали слаби ерове [*напр.*: многъ *вм.* мзгогъ, всн *вм.* всн и под.] се третираат като варианти и са дават в Справочния апарат на речниковите статии, без да се правят препратки в азбучния ред.

Заб. 1. Същото се отнася и до смесването на з и ь в слаба позиция [*напр.*: дѣва – дѣа, вѣсъкъ – вѣсъкъ]. В заглавната дума з и ь стоят на етимологичните си места, а написанията с другия ер се третираат като варианти, без да се прави препратка в азбучния ред на Речника.

Заб. 2. Чуждите думи, които съдържат срички, завършващи на съгласна [от типа на анѣлъ, анкѣра], в заглавната дума се изписват без ерови гласни.

Заб. 3. В заглавните думи не се отразяват случаите на еров преглас, *напр.* вѣнтн. Написанията от типа вѣнтн се третираат като варианти без препратка в азбучния ред на СтбР.

9. В резултат на вокализацията на силните ерове в някои СтбП се явяват написания с вариране на з > о [*напр.*: дѣждь – дождь, вѣнз – конз] или с ь < е [*напр.* тъмьнз – тъменз]. В тези случаи се приема следното правило:

а. Когато вокализираният ер е в представка, в азбучния ред се прави обща препратка [*напр.* воу- *вжс.* вѣу- и под.]. Това означава, че всички думи с вокализиран ер в представката трябва да се търсят при думите с невокализиран ер в представката. [*Напр.* воуѣнтн ще се търси на вѣуѣнтн, където е използван материалът от двата варианта, а в Справочния апарат на вѣуѣнтн се дава като вариант воуѣнтн без препратка в азбучния ред.]

б. Когато вокализираният ер е в коренна сричка, се налага препратка в азбучния ред. [*Напр.* в статията на вѣнз в Справочния апарат ще стои *Вар.* конз, а в азбучния ред на СтбР се прави препратка: конз *вжс.* вѣнз.]

в. Когато вокализираният ер е в суфиксна сричка [напр.: -ънъ>-енъ; -ъць>-ецъ; -ън>-нн; -ъе>-не], той се третира като обикновен вариант и се дава, както всички други уговорени случаи, без препратка в азбучния ред. [Напр.: тъмънъ, отецъ, болин, каменъе се дават само като варианти към статиите на тъмънъ, отъць, волин, каменъе].

10. Сричкотворните *р, ѓ, р', ѓ'* от доисторическите групи *ър, ѓр — зл, ѓл* между съгласни се предават с *ръ, ѓь — лъ, ѓь*, напр.: *скръзь, пръзь — хлъзь, влъкъ*.

11. При първичните групи *ръ, ѓь — лъ, ѓь* еровете стоят на етимологичните си места, напр.: *кръзь, кръстъ — плъть, съзь*.

12. В заглавната дума на отглаголните съществителни редуцираното н в суфикса се предава с *ь*, а написанията с *н* се третира като варианти, напр. *вьенъе* се дава като заглавна дума, а *внъенъе, вненъе, вьенне* и пр. — като варианти. Това положение се отнася най-вече до предаването на редуцираното н в окончанията на отглаголните съществителни.

13. В СтбП се употребяват дублети, равностойни в семантично отношение, в които се редува *ж* и *оу* [напр.: *нжднтн — ножднтн; нжда — ножда; мжднтн — можднтн; гнжъз — гноуъз; скждъз — скоудъз; сжмьнътн — соумьнътн*]. В научната литература съществуват противоречиви свещения за старинността на всеки от тези дублети. Основавайки се на изложените по-горе принципи и водени от изискванията на речниковата техника, авторите на СтбР възприемат следния начин на работа. Тъй като всяка двойка от тези дублети има напълно еднаква семантика, дублетите се разработват в общи статии. Напр. при *ножднтн* се използва и материалът от *нжднтн*. В Справочния апарат на *ножднтн* се поставя след бележка *Вар. нжднтн*, а в азбучния ред на Речника се дава препратка: *нжднтн* *вж. ножднтн*.

Заб. 1. По същия начин се дават статиите на думи дублети от типа *тъсжца — тьсаца; къгда — когда — кодъга; поманътн — помънътн* и др.

Заб. 2. Подобна техника се прилага и при отдалечените варианти, като *лакътн — лакатн; ладнн — алднн; шоудъ — тоудъ; сполннъ — нсполннъ* и др.

В азбучния ред на СтбР вторият вариант се дава като препратка.

14. В заглавните думи последователно се отразява наличието на еловата епентеза. Формите без епентетично *л* [*земъ, зъмъ*] се привеждат като варианти без препратки в азбучния ред.

15. Фонетичните варианти на думи с представки *без-, нъ-* и др., получени след настъпили уподобявания или разподобявания, се препращат към статиите, която стои на първо място в азбучния ред. Напр. към статията за *вечнълънъ* се препраща *вещнслънъ*, към *вечннълънъ* — *вещннълънъ*, към *нъчезнъжтн* — *нъчезнъжтн* и *ншезнъжтн* и др.

III. Граматично оформяне на заглавните думи и на речниковите статии

Заглавните думи в СтбР граматически се нормализират според възприетите правила в граматиките на старобългарския език. Съобразно с особеностите на всяка част на речта се дават най-необходимите граматически сведения и бележки [*вж. Граматични въпроси, свързани с тълкуването на думите*].

1. Съществителни имена

В СтбР влизат съществителни имена, които спадат към всички склонителни категории, познати от старобългарските граматиките.

За представителна форма служи именителната форма на името, дадена в нормализиран графико-фонетичен вид [вж. Заглавна дума I].

След именителната форма се привежда окончанието за родителен падеж, а след него се дава в съкращение бележка за рода [вж. Граматически бележки]. Тези посочвания са достатъчни, за да ориентират оня, който си служи с Речника, че думата е съществително и към кое старобългарско склонение се отнася. *Напр.*: градъ, -а м.; чловѣкъ, -а м.; мъжь, -а м.; отць, -а м.; мѣсто, -а ср.; срьдце, -а ср.; знаменье, -я ср.; жена, -ѣ ж.; доуша, -а ж.; сжднн, -я м.; кость, -н ж.; пѣть, -н м.

Заб. 1. Когато е необходимо, родителната форма се изписва изцяло. *Напр.*: корень, корене м.; камень, камене м.; нма, нмене ср.; око, очесе ср.; отроча, отрочате ср.; мати, матере ж.; црькзи, црькзве ж.

Заб. 2. Когато в родителен падеж се явяват вариантни форми, дават се и двете. *Напр.*: днь, дње, дьнн м.; нево, небесе, невесн ср.; господь, господн, господа м.; сьинъ, сьиноу, сьина м.

Заб. 3. При личните и местните имена от чужд произход не се дава окончание за родителен падеж, ако примерите, с които разполагаме, не ни дават основание за това. *Напр.*:

салъмана м. *ЛII.* [Разработка, примери.]

Гр. Σαλαμῶνά [вар. Σελμῶνά] от евр. Salmunā.

Заб. 4. Имената, които се употребяват само във форма за множествено число, т. нар. pluralia tantum, в СтбР се дават в тази форма, придружени от специална бележка: Само мн. [има само множествено число]. *Напр.*: ѣслн ж. Само мн.; пръсн ж. Само мн.; оуста ср. Само мн.; людье м. Само мн.

Към тази категория спадат и имената на племена, народности и под., които в СтбР носят бележка: обикн. мн. или само мн. *Напр.* гоморѣне м. Само мн. [ако думата не е регистрирана в единствено число].

При съществителните събирателни singularia tantum се отбелязва само ег. [има само единствено число]. *Напр.* дроужнна, -ѣ ж. Само ег.

2. Прилагателни имена

Прилагателните имена в СтбР се дават в простата им неопределена форма за мъжки род именителен падеж единствено число. Следва окончанието на сложната [определената] форма -ѣн, -нн. Окончанията за женски и среден род не се привеждат. След формите се пише граматична бележка прил. [прилагателно име]. *Напр.*: довръ, -ѣн прил.; нщъ, -нн прил.

Прилагателните притежателни имена получават комбинирана бележка: прил. притеж. [прилагателно притежателно име] [вж. Тълкуване на думите II].

Прилагателните притежателни по принцип нямат сложна форма. Но ако по изключение в материала е засвидетелствана сложна форма, в заглавката се посочва и сложната форма. *Напр.* довръ, -ѣн прил. притеж. [Засвидетелствана е форма за женски род доврѣа.]

Сложна форма не се посочва, когато прилагателното не е оформено по правилата на старобългарското словообразуване. *Напр.* дснѣнъ прил.

Ако прилагателното име в СтбР се среща и в сравнителна степен и когато степенуваните форми са образувани според правилата на старобългарска-

та граматика, в граматичните бележки не се дава никакво обяснение. Примерите, които съдържат форми в сравнителна степен, се дават на общо основание като илюстративен материал към съответните значения на прилагателното, като се предполага, че оня, който си служи със СтбР, ще може да се ориентира за граматичното значение на степенуваната форма.

Само когато във формите за сравнителна степен се явяват чувствителни фонетични промени, в основната статия на прилагателното след граматична бележка *прил.* се дава степенувана форма, *напр.*: **вѣлкѣ**, **-ѣн прил.** **вѣлчѣн**, **вѣлчѣнши**, **вѣлчѣе срав.**, а в азбучния ред на Речника се поставя препратка: **вѣлчѣн**, **вѣлчѣнши**, **вѣлчѣе** *вж.* **вѣлкѣ**.

Заб. 1. Като самостоятелни речникови статии се дават формите на сравнителната степен на прилагателните, които не притежават положителна степен в старобългарски. *Напр.*: **волън**, **волъши**, **воле прил. срав.** [от тълкуването проличава, че думата е в сравнителна степен]. Това се отнася още до: **гофън**, **мьфън**, **оуфън**, **соуфън**.

Заб. 2. В СтбП има много случаи на субстантивирание на прилагателните. В СтбР това намира отражение, защото е свързано и със семантиката на думата [*вж.* Тълкуване на думите II].

Заб. 3. В СтбП се наблюдава и процес на постепенна адективация на частията, който в конкретните случаи е в различна степен на развитие. Този процес е свързан със семантиката и функционирането на думите и намира подходящо разрешение в СтбР [*вж.* Тълкуване на думите III].

Ако в конкретни случаи глаголността все още се чувства, но причастието има адективна функция, се поставя комбинирана бележка: *прич.-прил.*, *напр.* **вогоуѣванѣ**, **-ѣн прич.-прил.** [без да се възстановява глагол ***вогоуѣвати**].

Заб. 4. Думи с отрицание, като **нѣнзглаголанѣ**, **нѣнздрѣченѣ** и **под.**, които по форма са сегашни страдателни причастия, а по семантика или стоят на границата между причастие и прилагателно, или са станали вече прилагателни имена, се дават като самостоятелни думи. Не се възстановяват глаголи като ***нѣнзглаголати**, ***нѣнздрѣчи**, тъй като може да се предположи с основание, че в старобългарски тези причастия-прилагателни са били образувани направо от съответните причастия-прилагателни без отрицания [*напр.*: **нзглаголанѣ**, **нздрѣченѣ**].

3. Местоимения

Местоименната система в старобългарски е твърде усложнена. При склонението се явяват промени от различен вид. СтбР, като всеки тълковен речник, няма възможност да ги посочи. Това е задача на старобългарската граматика.

В речниковите статии на местоимението се дават основните, представителни форми за трите рода в единствено число. Следва комбинирана граматична бележка, която определя вида и типа на местоимението. *Напр.*: **тѣ**, **та**, **то местоим.** *показ.* [показателно местоимение]; **съ**, **си**, **се местоим.** *показ.*; **мон**, **моѣ**, **моѣ местоим.** *притеж.* [притежателно местоимение]; **нашѣ**, **наша**, **наше местоим.** *притеж.*; **кън**, **каѣ**, **коѣ местоим.** *въпр.* [въпросително местоимение]; **къто** *местоим.* *въпр.*; **ѣто** *местоим.* *въпр.*; **нже**, **ѣже**, **ѣже местоим.** *относ.* [относително местоимение]; **нѣкъто** *местоим.* *неопр.* [неопределително местоимение] и пр.

Заб. 1. Анафоричното местоимение ***н**, ***ѣ**, ***ѣ** се разработва по следния начин: всички форми и всички примери се дават при основната статия, а в азбучния ред на СтбР се правят препратки.

Същото се отнася и за относителното местоимение **нже**, **ѣже**, **ѣже**.

Заб. 2. При местоименните прилагателни, които се скланят, както прилагателните имена, се поставя комбинирана бележка *местоим. прил.* [местоименно прилагателно]. *Напр.*: *нѣтъ*, *-ѣн* *местоим. прил.*; *всѣкъ*, *-ѣн* *местоим. прил.*; *нѣтъ*, *-ѣн* *местоим. прил.* и пр.

4. Числителни имена

Числителните бройни *ѣднѣ*, *дѣва*, *трѣ*, *пѣть* и пр. и числителните редни *прѣвъ*, *-ѣн*, *вѣторѣ*, *-ѣн* и пр. се дават като отделни речникови статии. Заглавните им думи се нормализират според старобългарската граматика. Едни от числителните бройни се скланят, както прилагателните имена, други са съществителни имена от женски род, трети са в двойствено число, а четвърти – *pluralia tantum*. Към всяко числително име се дава съответната комбинирана граматична бележка: *числ. бр.* [числително бройно] или *числ. ред.* [числително редно]. *Напр.*: *ѣднѣ* *числ. бр.*; *дѣва* *числ. бр.*; *четѣри*, *четѣрин* *числ. бр.*; *пѣть*, *-н* *ж. числ. бр.*; *дѣсѣтъ*, *-н* *ж. числ. бр.*

Числителните редни се скланят, както сложните прилагателни имена, затова се дава като основна само формата за *м. ег. ил.* *Напр.*: *прѣвъ*, *-ѣн* *числ. ред.*; *тѣсѣщѣнѣ*, *-ѣн* *числ. ред.*

5. Глаголи

А. Глаголните форми в заглавната дума на СтбР се дават в представителната им форма, установена в старобългарската граматика. Основна е инфинитивната форма, следвана от формите за сегашно време, 1 и 2 л. *ег.* След това се дава граматична бележка за вида на глагола: *св.* [свършен]; *несв.* [несвършен]; *несв. и св.* [т. е. двувидов]. Сведения, дали глаголет е преходен, или непреходен, каква е рекцията му [т. е. с какъв падеж се свързва] и под. *по правило* не се дават в СтбР. Преходността [*респ.* непреходността] и рекцията трябва да проличат при тълкуването [*вж.* Тълкуване на думите II. 3]. *Напр.*: *вѣзѣти*, *вѣзѣдѣ*, *вѣзѣдѣши* *св.*; *осѣпѣти*, *осѣпѣлѣ*, *осѣпѣши* *св.*; *осѣдѣти*, *осѣдѣлѣ*, *осѣдѣши* *св.*; *пѣти*, *пѣлѣ*, *пѣши* *несв.*; *вѣздѣхѣти*, *вѣздѣхѣлѣ*, *вѣздѣхѣши* *несв.*; *молѣти* *св.*, *молѣлѣ* *св.*, *молѣши* *св.* *несв.*; *жѣвѣти*, *жѣвѣлѣ*, *жѣвѣши* *св. и несв.*; *вѣсти*, *вѣдѣлѣ*, *вѣдѣши* *св. и несв.*; *мнѣмѣти*, *мнѣмѣлѣ*, *мнѣмѣши* *св. и несв.*

Б. В някои случаи към една и съща инфинитивна форма се явяват два различни облика за сегашно време. Като правило се приема и двата облика да се дадат един след друг в заглавната дума. *Напр.*: *жѣдѣти*, *жѣдѣлѣ*, *жѣдѣши* *и жѣдѣлѣ*, *жѣдѣши* *несв.*; *жѣдѣти*, *жѣдѣлѣ*, *жѣдѣши* *и жѣдѣлѣ*, *жѣдѣши* *несв.*

Заб. 1. Когато само едната от презентните форми е в друг облик, той се поставя в скоби. *Напр.*: *сѣвѣдѣти*, *сѣвѣдѣ* [*сѣвѣмѣ*], *сѣвѣши* *несв.*

Заб. 2. Когато глаголет е регистриран в СтбП в два инфинитивни облика, а сегашните форми са еднакви, двата инфинитива се дават един след друг. *Напр.*: *насѣвати* *и насѣти*, *насѣлѣ*, *насѣши* *св.*

В азбучния ред на Речника се прави препратка: *насѣти* *вж.* *насѣвати*.

В. Суплетивните форми на спомагателния глагол *вѣти* се дават в азбучния ред с препратка, а целият материал се разработва при *вѣти*. *Напр.*:

вѣти, *вѣмѣ*, *вѣши* *несв.* [Пълна разработка.]

вѣмѣ, *вѣши* ... *сѣтъ* ... *вж.* *вѣти*.

нѣсѣмѣ, *нѣсѣши* ... *вж.* *вѣти*.

бѣдѣлѣ, *бѣдѣши* ... *вж.* *вѣти*.

Препратки се правят и при други глаголни или причастни форми, когато се явява твърде голяма промяна в звуковия им състав. *Напр.*:
шъдъз *вжс.* нтн.

Заб. Тези препратки се дават по преценка на авторите на СтбР, за да могат да бъдат лесно намерени от онези, които си служат със СтбР, а не са запознати добре със старобългарската граматика.

Г. В СтбП има значителен брой глаголни форми със с_а [страдателни, възвратни, медиални]. При определяне на заглавната дума на глаголите се явяват редица трудности, защото се преплитат граматични и семантични проблеми. На базата на възприетия в СтбР граматико-семантичен принцип въпросът е решен по следния начин:

а. Преходните глаголи, при които са регистрирани и форми на страдателния залог със с_а, се дават при основна заглавна дума без с_а, защото те са форми на страдателния залог, което не води до промяна в семантиката на думата. Речниковата статия се разработва, като се използва целият наличен материал – и от деятелен, и от страдателен залог – и се подбират подходящи примери за илюстрация на значенията независимо от залога.

В края на речниковата статия, непосредствено след илюстративния материал на последното значение, се пише: ~ с_а *страг.* [т. е. в паметниците глаголът има и форми от страдателен залог със с_а]. *Напр.*:

нзвѣщати, нзвѣщаѣ, нзвѣщаюш *несв.* и *св.* [Разработка на значенията независимо от залога + илюстративен материал.] ~ с_а *страг.* [без обяснения и без примери].

Заб. Когато в СтбП има само един пример, т. е. думата е хапакс и той е от страдателен залог, статията се разработва под основната статия на деятелния залог, значението се определя по деятелния залог, дава се примерът [който е със с_а] и се пише: ~ с_а *страг.* *Напр.*:

въдръжати, въдръжаѣ, въдръжаюш *несв.* *Прен.* Закрепвам, утвърждавам. К 10в 8. ~ с_а *страг.*

б. В редки случаи преходните глаголи се употребяват безлично [безл.]. Това също не се отразява на семантиката. При тях се постъпва, както при глаголите от страдателен залог [вжс. т. а]. Глаголът се разработва, като се използва целият материал. В края на статията, след последния пример се поставя: ~ с_а *безл.* *Напр.*:

възмѣрнати, възмѣрѣ, възмѣрнши *св.* [Разработка.] ~ с_а *безл.*

Заб. В някои случаи глаголът може да е регистриран и в страдателна, и в безлична употреба. Статията се разработва по посочения начин [вжс. т. а и т. б], като в края се поставя комбинирана бележка: ~ с_а *страг.* и *безл.* *Напр.*:

възѣти, възѣмѣ, възѣмеш *св.* [Разработка.] ~ с_а *страг.* и *безл.*

в. Възвратните и медиалните [средните] глаголи, които в нашите източници са регистрирани само във форма със с_а, се разработват, като в заглавната дума при трите основни форми се поставя възвратното местоимение с_а. В граматичната бележка се отбелязва само видът на глагола, без да се обяснява дали е възвратен или среден. *Напр.*:

вѣснати с_а, вѣсѣти с_а, вѣснши с_а *несв.*; нзвѣснати с_а, нзвѣсѣти с_а, нзвѣснши с_а *св.*; пещи с_а, пещѣти с_а, пещеш с_а *несв.*; ржгати с_а, ржгѣти с_а, ржгаш с_а *несв.*; сзрѣснати с_а, сзрѣсѣти с_а, сзрѣснши с_а *св.*

г. Твърде често някои преходни глаголи се срещат и във възвратна или медиална употреба. В едни случаи възвратната [resp. медиалната] форма със с_а и невъзвратната, т. е. без с_а, семантично напълно съвпадат. В други случаи съвпадението е частично, само при част от значенията. При трета

група глаголи се явяват нюанси или значения, които са невъзможни за глагола със *са*, а не са редки случаите, когато глаголет без *са* семантично е твърде много отдалечен от глагола със *са*. За да се получи единство в СтбР и за да може той да даде възможно най-пълна информация за значението и употребата на тези глаголи, е възприет следният принцип. Глаголите от този тип се дават в отделни статии, всяка със своя собствена разработка. При глаголите със *са* се дава само бележка за глаголният вид. *Напр.*:

нскоупнтн, нскоуплж, нскоупншн св. 1. Откупя, изкупя нещо. [Примери.] 2. *Прен.* За Христос – изкупя прегрешенията на човечеството. [Примери.] **нскоупнтн са, нскоуплж са, нскоупншн са св.** Издължа се, откупя се, освободя се от дълг, от материална зависимост. [Примери.]

затворнтн, затворнж, затворншн св. 1. Затворя, заключа. [Примери.] 2. *Спра, прекратя* [изтичането на някаква течност]. [Примери.] 3. *Прен.* Вдъхна, внуша. [Примери.]

затворнтн са, затворнж са, затворншн са св. Затворя се. [Примери.] // Уединя се, усамотя се. [Примери.]

д. Една малка група глаголи в СтбП, които се използват като източници за СтбР, се явяват в два семантично напълно равнозначни облика, *напр.*: **пастн / пастн са св.** Падна.; **плакатн / плакатн са нескв.** Плача. В тези случаи решаващ е пак семантичният белег, поради което речниковата статия се разработва по следния начин:

пастн [са], падж [са], падешн [са] св. Падна. [Примери.]

плакатн [са], плачж [са], плачешн [са] нескв. Плача. [Примери.]

е. Макар и рядко, в СтбП се явяват и глаголи със *сн*, което се включва в глаголната форма. *Напр.*:

пожалнтн сн, пожалнж сн, пожалншн сн св. Натъжа се, опечаля се, нажала се.

6. Наречия

Грамотичното оформяне на заглавната дума и на речниковата статия на наречията и адвербиалните съчетания в СтбР създава много затруднения от гледище на лексикографската техника. Наречията се образуват по различен път. Някои са тясно свързани с прилагателните, съществителните или числителните, от които са образувани; явява се голяма вариантност във формите; адвербиалните съчетания са в различна степен на споеност [вж. Тълкуване на думите II].

В редица случаи наречията се употребяват и като предлози или съюзи и затова някои от тях в старобългарски език се третират като думи с двойна граматична характеристика.

Водени преди всичко от семантичния принцип, в допълнение към който идва и граматико-синтактичният критерий, авторите на СтбР дават наречията по следния начин:

А. Всяко наречие, независимо от какъв произход е, се смята за отделна речникова единица, която в съответствие с възприетите в Речника правила може да има пълна разработка или да е *дума препратка*.

Заб. 1. При наречията се дава само общата граматична бележка *нареч.*, без да се определя какво е наречието [за време, за място, за начин и под.].

Заб. 2. Ако наречието е степенувано, постъпва се, както е уговорено при прилагателните имена [вж. в настоящата глава т. 2. Прилагателни имена].

Заб. 3. Ако едно наречие се среща в два или повече варианта, които се покриват във функционално-семантично отношение, материалът от всички

варианти се разработва общо, като за заглавна дума се взема по-архаичният облик. В Справочния апарат на основната статия се посочва след *Var.* другият облик, който се дава в азбучния ред на Речника като препратка. *Напр.*:

Довро *вж.* *добрѣ*.

Добрѣ *нареч.* [Тълкуване, илюстративен материал от двата варианта.] ... *Var.* *Довро*.

Заб. 4. Ако две наречия са напълно еднакви по смисъл, но са от две различни основи, те се разработват в отделни речникови статии без взаимни препратки. *Напр.*:

седмерницеж нареч. [Разработка.]

седмькратницеж нареч. [Разработка.]

Заб. 5. В случаите, когато различните фонетични облици са свързани и с различна семантика, всяко наречие се разработва в отделна статия. *Напр.*:

дома нареч. *Вкъщи, у дома. марнѣ дома съдѣваше М Йо 11.20 З, А, СК ...*

домовн нареч. *Към къщи. и шедъшн домовн обрѣте отроковнѣж лежачѣж на одрѣѣ М Мк 7.30 З.*

Б. Когато едно наречие в СтбII се употребява освен в своята адвербиална функция и като предлог или като съюз, речниковата статия има следната структура: всяка от граматичните функции се разработва самостоятелно и се означава с римски цифри **I** или **II**, като на първо място винаги се поставя чистата адвербиална функция. Когато втората функция [на съюз или на предлог] не се е обособила напълно от адвербиалната, т. е. когато наречието изпълнява и функция на съюз или предлог, след римско **II** се поставя обща бележка: *като предл.* или *като съюз*. След заглавната дума в този случай се поставя обща бележка: *нареч. съюз* или *нареч. предл.* Ако предложната или съюзната функция на наречието е достигнала по-голяма степен на граматикализация, комбинираната бележка след заглавната дума гласи: *нареч. и съюз* или *нареч. и предл.*, а след римското **II** се поставя бележка: *съюз* [съответно *предл.*]. *Напр.*:

вѣжтрѣ нареч. предл. I. Нареч. [Разработка.] **II. Като предл. с rog.** [Разработка.] ... [Общ справочен апарат.]

ндѣ нареч. и съюз. I. Нареч. за място. [Разработка.] **II. Съюз.** [Разработка.] ... [Общ справочен апарат.]

В. При издаването на старобългарските паметници, както е известно, издателите, разделяйки думите една от друга, са проявявали твърде голям субективизъм, особено при адвербиалните съчетания. Така *напр.* в издадените СтбII срещаме: *вѣ коупѣ* и *вѣкоупѣ*; *нѣ далече* и *нѣдалече* и др. Слятото или разделното изписване не пречи на адвербиалната функция на думата [*resp.* на съчетанието], нито се отразява на семантиката му.

Тези немалко на брой случаи на слято и разделно писане се решават по възприетия в СтбР семантично-функционален принцип, като в заглавната дума се изписват слято, а в самия илюстративен материал текстът се дава точно така, както е в цитирания паметник. В края на справочния апарат след бележка *Var.* се дава адвербиалният израз, написан разделно. *Напр.*:

нѣдалече нареч. [Обща разработка.] ... *Var.* *нѣ далече*.

сѣвъше нареч. [Обща разработка.] ... *Var.* *сѣ въше*.

Заб. Препратка в азбучния ред не се прави.

7. Служебни думи

При разработката на речниковите статии на *служебните думи* се спазват два принципа: *синтактичният* и *семантичният*.

След заглавната дума се поставя граматична бележка: *съюз, предл.* [предлог], *част.* [частица], *междум.* [междуметие].

Структурата на речниковата статия се определя от синтактичната функция. Тълкуването става с еднообразни, типови дефиниции, като се използва българската синтактична терминология. В речниковата статия се въвеждат римски означения **I**, **II**, **III** и пр., след всяка от които следва разработка на съответната функция.

Значенията, които има служебната дума в рамките на всяка от основните синтактични функции, се дават в подточки след арабските цифри **1**, **2**, **3** и пр. Много често в рамките на едно значение се налага да се отделят подзначения или типични употреби, които се означават с *а*), *б*), *в*) и пр. За отделяне на нюансите служи знак //.

При тълкуването, където е възможно, се използва съответната служебна дума от съвременния български език.

Към всяко значение, употреба или нюанс се дава подходящ илюстративен материал от СтбР.

В края на речниковата статия се привеждат *съчетанията*, в които служебната дума влиза, разработени по същия начин, по който се дават съчетанията в СтбР.

Останалата част от речниковата статия [Справочен апарат, съвременно съответствие] се разработва, както при всички думи в СтбР.

Заб. 1. В речниковите статии на *съюзите* понякога се налага употреба и на главни букви **A**, **B** и пр., чрез които се отделя службата на съюза в рамките на простото изречение от употребата му в сложните изречения. *Напр.* при съюза и речниковата статия има два основни раздела: **A** – където се разработват функциите, значенията и употребите на *n* в простите изречения, и **B** – където се дават в раздели **I**, **II**, **III** и пр. функциите, значенията, употребите и нюансите му в рамките на сложните изречения.

В края на речниковата статия на *съюзите*, преди справочния апарат и съвременното съответствие, се разработват *сложните съюзи*.

Съюзите в СтбР се тълкуват по следния начин:

1. Подчинителните съюзи се тълкуват с дефиницията: „Въвежда подчинени ... изречения:“, като след „подчинени“ се изписва видът на изреченията – обстоятелствени, определителни, сказуемноопределителни, допълнителни, подложни. При подчинените обстоятелствени изречения се уточнява и видът им, *напр.* „Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за количество и степен.“ След двете точки в края на дефиницията се изписва новобългарският еквивалент на съюза.

2. Съчинителните съюзи се тълкуват с дефиницията: „Свързва ... изречения:“, като на мястото на многотоцието се изписва видът на изреченията – съединителни, присъединителни, съпоставителни, противопоставителни, разделителни, заключителни. След двете точки се изписва новобългарският еквивалент на съюза. За съчинителните съюзи, чиито функции са по-разнообразни и не се изчерпват с посочената формулировка, се въвеждат съответни уточнения, които да отразят, че освен съчинителни изречения тези съюзи могат да свързват и различни видове части на изреченията.

3. Съюзите със смесени функции се тълкуват, като се прави последователно разграничение между подчинителната и съчинителната им употреба и се отделят в два раздела с римски цифри: **I. Съчинителен** и **II. Подчинителен** [или обратното].

При съюзите, които влизат в състава на съчетания, съчетанията се разработват с гръцко съответствие, новобългарски еквивалент и примери след всяко съчетание.

При някои съюзи, чиято съчетаемост е извънредно голяма и не може да бъде изчерпана, тя се отразява в края на статията, като се изброяват най-често срещаните съчетания, в които влиза съюзът, след формулировката: „Като формант за образуване на сложни неизменяеми части: ...“

Заб. 2. Структурата на речниковите статии на *предлозите* се определя в зависимост преди всичко от това, с кой падеж се свързва предлогът. Тези дялове се означават с **I, II, III** и пр., като се използва следната дефиниция: *C dat. [вин., род., и т. н.] ... означава ...*

Конкретният речников материал определя вътрешната структура на всеки от основните дялове. Когато предлогът е развил *преносно* значение или употреба, това също се отбелязва в речниковата статия със съкращение *прен.*, тълкува се и се илюстрира с примери от СтбII. В края на речниковата статия се дава разработка на предложните съчетания, които се подреждат по азбучния ред на първата основна дума.

Заб. 3. За наречията-предлози и наречията-съюзи *вжс.* т. 6, Б от същия раздел.

ТЪЛКУВАНЕ НА ДУМИТЕ

Целта на авторите на СтбР е да разработят лексикалния материал от СтбII по такъв начин, че речниковата статия да получи най-пълната си семантична структура [*срв.* Състав, характер и структура на СтбР]. Трудностите при реализирането на този основен и водещ принцип се състоят в това, че лексикалният материал е извлечен, макар и в цялата му пълнота, от сравнително малък брой източници, при това тематично, жанрово и функционално ограничени. И все пак опитът от работата върху Речника показва, че този принцип при значителна част от разработваните думи е приложим.

СтбР представлява *речник-тезаурус* на използваните като източници класически старобългарски паметници. Той съдържа всички думи, които се срещат в тях.

По тип СтбР е най-близък до *тълковните речници*, в които обикновено се дава пълна семантична разработка на думата с обяснение на нейните *значения* – конкретни или преносни, нюансите, съчетанията, в които влиза.

В тълковните речници основен принцип е значенията, употребите, съчетанията *да се тълкуват* главно с разгърнати дефиниции. В СтбР, който отразява едно по-старо състояние на днешния български език, това невинаги е необходимо. За обяснението на значенията на думите от СтбII най-често се използват думи, *еквивалентни* по значение, от съвременния български език, като на първо място се поставя българската дума, която при основния брой от лексемите се пази и до днес в нашия език [*вжс.* т. 2, Г от настоящата глава].

Езикът е жив организъм. Той непрекъснато се развива, а лексиката е най-подвижната му част, която най-интензивно се поддава на промени и едновре-

менно с това пази думите от най-дълбока древност до най-ново време. В СтбП е намерила отражение само част от лексиката на тогавашния български език, който е бил доста развит, а и бързо развиващ се книжовен език, от една страна, легнал здраво върху българските диалекти, а от друга – върху книжовните норми, създадени от двамата солунски братя и от техните ученици и последователи.

В класическите СтбП се наблюдават *образни употреби, преносни употреби, преносни значения*, някои от които се пазят непроменени и до днес, а при други преносността вече се е заличила. В СтбП са регистрирани значителен брой *нюанси*, които в по-късните стадии от разволя на българския език вече са се превърнали в отделни *значения* на думите, а в някои случаи дори се е достигнало до *омонимия*. Не са малко и случаите в СтбП, в които се срещат значения, *свързани* с морфологичната или синтактичната ситуация. Процесите на *субстантивация, адективация и адвербиализация* са намерили ярко отражение в тези паметници, а всичко това показва, че старобългарският книжовен език от IX–XI в. е бил жив организъм, в чиято лексика са се развивали всички вегетационни процеси, които се наблюдават в лексиката на всеки съвременен език или в неговите диалекти.

В речниковите статии е отделено специално място за *съчетанията*, в които думата влиза. В значителна част от тях можем да открием фразеологизми, използвани в съвременния български език. Нагледно се очертава и пътят, по който са минали редица думи или съчетания, възникнали в нашия език под влияние на византийските източници, от които са били преведени повечето от СтбП. Жив е бил и процесът на утвърждаването на *словообразователните модели* в старобългарския език. Лексикалният анализ установява наличието на *буквални преводи* от гръцки. СтбР дава възможност да се определят степента и характерът на *калкирането* на сложни думи и съчетания от гръцки наред с немалко случаи на *самостоятелност и независимост* на превода от гръцкия оригинал. Пълната семантична разработка помага да се установят случаите на *погрешно превеждане* или на *преосмисляне* на старобългарския текст при превода или при поредното преписване на текста.

I. Начини на тълкуване

Думите с развита семантична структура обикновено имат две основни части: I. *Значения*. II. *Съчетания*. След заглавната дума и граматичната ѝ характеристика следват *значенията*. Те могат да бъдат няколко, понякога придружени от нюанси. Към всяко значение се дават и примери от СтбП.

След значенията следват *съчетанията*, в които думата влиза. Съчетанията се тълкуват, привеждат се гръцките им съответствия, когато има такива, илюстрират се с примери от паметниците.

1. Значения

Значенията на думите в СтбР се определят въз основа на семантичния текстов анализ на старобългарския лексикален материал. Когато думата е употребена в няколко еднородни контекстови ситуации, от тях се извлича един общ смисъл, който се формира като *значение*. Други групи контексти дават основание да се извлекат съответно други значения на думата. Отделните значения се номерират с арабски цифри. *Напр.:*

глаголатн, глаголиж, глаголешн *несв.* 1. Притежавам способност да говоря; приказвам. [Примери.] 2. Произнасям, казвам, изричам нещо. [Примери.] 3. Говоря, казвам някому нещо. [Примери.] 4. Говоря за някого, за нещо. [Примери.] 5. Наричам, назовавам. [Примери.] 6. *Като същ. а) прич. сег. деят.* глаголан *м. ед.* глаголижен *м. мн.* [Тълкуване и примери.] б) *прич. сег. страд.* глаголемоу *ср. ед.* глаголемау *ср. мн.* [Тълкуване и примери.] в) *прич. мин. страд.* глаголана *ср. мн.* [Тълкуване и примери.]

[Следват и 10 съчетания.]

А. Твърде често явление е в значенията на думите да се чувства известна *метафоричност*, която в някои случаи се е лексикализираща напълно и се е превърнала в отделно преносно значение, което се означава с бележка *прен.* *Напр.:* въздвигнат, въздвигнж, въздвигнешн *св.* 1. Вдигна нещо нагоре, нависоко; повдигна, издигна. [Примери.] 2. *Прен.* Възвися; въздигна някого в нравствено отношение. [Примери.]

[Следват още 4 значения.]

Б. Метафоричната употреба може да не е довела до съвсем ново значение, а да се схваща като *нюанс* към конкретното значение, но преносността да е налице. Тогава не се извежда отделно преносно значение, а след знака // се поставя бележката *прен.* и се тълкува. *Напр.:*

въдржнатн, въдржнж, въдржншн *св.* Забия, забуча. [Примери.] // *Прен.* Закрепя, утвърдя. [Примери.]

въкоушатн, въкоушж, въкоушшн *св.* Вкуся, опитам вкуса на нещо; хапна или отпия от нещо. [Примери.] // *Прен.* Изпитам, усетя, почувствам. [Примери.]

В. Тъй като материалът за СтбР е извлечен от ограничен кръг паметници, случва се думата, употребена в тях, да е само в преносно значение. Ако това ясно личи от контекста и има основания да се предполага, че в старобългарския език думата е имала и пряко значение, в Речника след обяснението в скоби се поставя бележката *прен.* *Напр.:*

гнъсь, -н *жс.* Нечистотия, мръсотия [*прен.*]. і поддждн гръшънъима мн очнма. істочннкъ слезъ. імнже да вимъ отъмъилъ. гнесь отъ дша моего. н скврънж отъ пазтъ моего *СР 78а 14.*

Заб. По същия начин се постъпва и когато думата е само в образна употреба. Тогава след тълкуването в скоби се поставя бележка *образно.* *Напр.:*

въскрннатн, въскрннж, въскрнншн *св.* Окриля [*образно.*]

Г. Когато няма данни *образността* да се е лексикализираща, в рамките на даденото значение след знака // и бележка *образно*, без тълкуване се привежда само примерът, което показва, че думата е имала в старобългарски и образно-експресивна функция. *Напр.:*

воднтн, вождж, водншн *несв.* Водя някого със себе си. слъпецъ же слъпъца аште воднтъ ... *М Мт 15, 14 3.* // *Образно.* сласть водаштна въ гръхъ *С 350. 26–27.*

Д. В рамките на дадено значение като *нюанс* се дават близки значения, при които все още се чувства, че са свързани с основното. В тези случаи след знака за *нюанс* // се дават направо обяснението и примерите. *Напр.:*

врагъ, -а *м.* 1. Враг, неприятел, зложелател. [Примери.] // Сатаната, дяволът. [Примери.] 2. Неприятел в битка, в сражение; враг, противник. [Примери.]

Е. Понякога *нюансът* е резултат от разширяване или стесняване на значението. Когато е наложително, това се означава със съответна бележка *разш.* [разширено] или *стесн.* [стеснено].

2. Видове дефиниции

В тълковните речници на съвременните езици основна е *описателната дефиниция*. *Напр.* по описателен начин се обяснява какво означава *маса, нож, хляб, сърце, планина, човек* и т. н.

СтбР е *исторически*. Той отразява част от лексиката на българския език в един отминал, ранен етап от неговия исторически живот. По-голямата част от думите, които влизат в състава на Речника живеят и до днес в българския език, пазейки в по-голяма или в по-малка степен старобългарското си значение. Очевидно е, че при обяснението на старобългарската дума е напълно целесъобразно да се използва днешното значение, вместо за всяка дума и за всяко нейно значение да се дава непременно разгърната дефиниция. Но като се има предвид, че между старобългарската семантика и съвременната семантика много често се явяват *обемни разлики*, в СтбР се използват няколко вида обяснения на значенията [вж. т. 2. Г, Д, Е от настоящата глава I].

А. В СтбР *описателни дефиниции* получават *думите реалии* за предмети или явления, които са съществували в бита или в културата на народа в онези далечни векове, а днес или са изчезнали вече, или още съществуват, но с тясно специализирана употреба. *Напр.:*

анаалабъ, -а м. Четирибъгълно платно с изображение на кръст и други религиозни символи, което монасите носят на плещите си; аналав. [Примери.]

анагностъство, -а ср. Чин, служебна степен на църковен четец и певец. [Примери.]

Разгърнатата, описателна дефиниция се изисква и при думи, които нямат дума еквивалент в съвременния български език. *Напр.:*

безградъникъ, -а м. Безотечественик, който няма постоянно местожителство. [Примери.]

наосъ, -а м. Вероятно някакво вредно животно или насекомо. Според Фърчек, с. 93 (под въпрос), се касае за ихневмон – четирикрило насекомо с жило на пчела. [Примери.]

Б. Значителен брой старобългарски думи имат точни и равнозначни съвременни съответствия независимо от някои исторически фонетични промени, които са се отразили в тях. В тези случаи старобългарската дума се тълкува чрез съвременната. *Напр.:*

бездръпътънъ, -ын прил. Безропотен. [Примери.]

В. Често между старобългарската и съвременната българска дума се наблюдава обемна семантична разлика. През своя многовековен живот тя или е стеснила, или е разширила своя семантичен обем. За да може при тълкуването със съвременен български еквивалент да достигне колкото е възможно по-близо до старобългарското значение, се употребяват по *няколко синонима*. По този начин, ограничавайки и уточнявайки взаимно значението си, тези синоними ни довеждат до желания смисъл. *Напр.:*

безвещънъ, -ын прил. Невеществен, безплътен, духовен. [Примери.]

безвѣстънъ, -ын прил. Неизвестен, незнаен. [Примери.]

бездоубъ нареч. Напрасно, безполезно. [Примери.]

весаънънъ, -ын прил. Мрачен, тъмен. [Примери.]

възвънжтн, възвънж, възвънешн св. Събудя се, пробудя се, разбудя се. [Примери.]

Г. Между видовете дефиниции трябва да споменем и дефинирането на значението с обяснение от *смесен тип* – т. е. с описателна дефиниция и с един или с няколко синонима. Присъствието на двата типа обяснения е необходимо за по-точното разбиране на значението. *Напр.:*

взгодѣе, -ѣ *ср.* Неподходящо време, преждевременност. [Примери.]
 въздѣтънѣ, -ѣн *прил.* Неподчинен на времето, вечен. [Примери.]
 алгоучнѣ, -ѣн *прил.* Алоев, от плод алое. [Примери.]
 възвѣдѣнѣ, -ѣн *прил.* За когото не се знае нищо, непознат, незнаен. [Примери.]

Д. Понякога при тълкуването се налагат някои *уточнения*, което предизвиква разширяване на дефиницията на значението. *Напр.* между няколкото си значения глаголят възстатн в съчетание с глагол за движение означава 'тръгна, потегля, отправя се'. Тази особеност, характерна за българския народен език и по-специално за езика на българския фолклор [срв. 'стана, та отиде'], се отразява в дефиницията на старобългарската дума. *Напр.*:
 възстатн, възстанѣ, възстанешн *св.* ... 7. В *сѣчет.* с глаголи за движение – тръгна, потегля, отправя се. | отъ тѣдоу възставъ нде въз прѣдѣлзи тврьскзи н сндоньскзи *М* Мк 7.24 З.

Ето и друг тип уточнения:

сътворитн, сътвориѣ, сътворшн *св.* ... 9. В *сѣчет.* с *инф.* на друг глагол – помогна, стана причина да се извърши действието, изразено с инфинитива. н глоучнѣнѣ сътвори слъншатн. | нмъзнѣнѣ глатн *А* Мк 7.37. 10. В *сѣчет.* с някои *сѣч.* приема значението на съществителното [*Напр.*: сътворитн грѣхъ – съгреша; сътворитн нзвѣлѣнѣ – избавя; сътворитн погъвѣль – погубя; сътворитн прощѣнѣ – простя и под.]. нже грѣхъ не сътвори. нн обрѣте се льсть въз очствѣхъ него *С* 433.22–23.

Заб. 1. Уточнения от общ характер:

въсканкнѣтн, въсканкнѣ, въсканкнешн *св.* Извикам, издам вик [*обикн.* като израз на радост, ликуване]. [Примери.]

въспроситн, въспрошѣ, въспросшн *св.* Поискам, пожелаю нещо. [Примери.] // *Из-* моля нещо, помоля за нещо. [Примери.]

Заб. 2. Има случаи, в които е нужно да се уточни *субектът*, който върши действието. Това уточнение се поставя в началото на дефиницията. *Напр.*:
 възскъзнѣтн, възскъзнѣ, възскъзнешн *св.* За тесто – бухна, шупна, втасам. [Примери.]

Заб. 3. Понякога се налага да се уточни *обектът* на действието или някои обстоятелства, свързани с това действие. Уточненията се поставят в квадратни скоби след обяснението. *Напр.*:

въвестн, въведѣ, въведешн *св.* ... 3. Заведа, въведа някого някъде. [Примери.] // *Прен.* Въведа, вкарам [в грях, беда и под.]. [Примери.]

вънестн, вънесѣ, вънесешн *св.* ... 2. Внеса, вложа [пари, средства, имот]. [Примери.]
 въззатн, въззѣмѣ, въззѣмешн *св.* ... 8. *Прен.* Взема, поема върху себе си [бreme, робство]. [Примери.]

Е. В редки случаи, при думи хапакси, когато няма възможност да се изтълкува смисълът, не се дава обяснение на значението, а в скоби се пише *неясен смисъл* и се привежда примерът. *Напр.*:

вогодарѣнѣ, -ѣ *ср.* [Неясен смисъл.] *С* 340.22.

лоучкѣ, -ѣ *л.* [Може би *ел.* лѣкѣ 'лукавство'.] *СЕ* 54a10

3. Съчетания

В края на речниковата статия, след значенията и преди справочния апарат на нов ред се дава всяко от *съчетанията*, в които обясняваната дума участва. Съчетанието се изписва със старобългарски букви с получен шрифт. След бележка *гр.* следва гръцкото съответствие, което може да бъде една дума или съчетание. Следва обяснение на значението на съчетанието и илюстративен материал.

Заб. Терминът *съчетание* в СтбР се употребява в широк смисъл, условно. Той обхваща не само фразеологичните съчетания и идиомите, както се прави в съвременните тълковни речници. Затова и в СтбР пред съчетанието не се поставят знаци като \diamond или O , които в съвременните тълковни речници означават фразеологичните съчетания и идиомите. Материалът от СтбП е твърде ограничен, епохата е начална, и при това много отдалечена от нас и данните, с които разполагаме, са крайно недостатъчни, за да се борави с термини като „фразеологизми“, „идиоми“ и пр., макар че в някои случаи ясно се вижда връзката между старобългарското съчетание и съвременния български фразеологизъм.

В СтбР *съчетания* могат да бъдат: а) случаите, при които в резултат на свързването на обясняваната дума с друга дума [*resp.* с други думи] се явява известен отенък в нейния смисъл; б) когато поради особена синтактична връзка на обясняваната дума с друга дума [*resp.* други думи] се получава ново значение или съществен отенък в значението; в) много съчетания са резултат на превода от гръцки, като най-често се предава точно, дори буквално някакво гръцко съчетание, сложна гръцка дума, или просто са индивидуални преводачески решения, които представляват буквален, а понякога и неточен превод от гръцки. Има и случаи, когато съчетанието отговаря на друга част на речта в гръцкия оригинал.

Ето някои примери на думи с широка семантична структура, където се явяват по няколко съчетания. *Напр.*:

воля, -*на ж.* 1. Воля. [Примери.] 2. Желание, изискване, повеля, воля. [Примери.] // *Обикн. мн.* Желания, възжеления. [Примери.] 3. Плътско желание. [Примери.] 4. *Като нареч.* **волеж**. Доброволно. [Примери.]

Следват много съчетания, от които тук ще приведем само няколко:

вез вола. *Гр.* οὐ κατὰ πρόθεσιν. Неволно. [Примери.]

волеж имѣти. *Гр.* συνευδοκέω. Одобрявам нещо, съпричастен съм към нещо. [Примери.]

волеж творити [сътворити]. *Гр.* ποιέω τὸ θέλημα, ποιέω τὸ βούλημα. Изпълнявам волята, желанието, изискването на някого. [Примери.]

дати волеж. *Гр.* διδομι ἔνδοσιν, εἰσφέρω προαίρεσιν καὶ γνώμην. Дам воля, възможност, разреши. [Примери.]

нѣстѣ воля. *Гр.* οὐκ ἔστιν θέλημα. Не е желателно. [Примери.]

по воли. *Гр.* ἐκόν, κρίνων. Доброволно. [Примери.]

Когато в съчетанието има непостоянен, променящ се, но не ненужен елемент, той се поставя в квадратни скоби. *Напр.*:

взнимати, взнемлеж, взнемлешн и взнимлеж, взнимашн несс.

взнимати [свѣѣ] от кого [чесо]. *Гр.* προσέχω ἐμαυτῷ ἀλό τινοσ. Внимавам, пазя се от някого [нещо]. [Примери.]

Заб. 1. В речниковите статии на носещите смисъла на съчетанието думи съчетанието се повтаря. *Напр.* съчетанията, дадени по-горе в речниковата статия на **воля**, се включват със същото тълкуване и в статиите на: **имѣти**, **творити**, **сътворити**, **дати**, без да се прави друга препратка. Съчетанията не се повтарят при служебните думи, които влизат в техния състав и не са носители на смисъла.

Заб. 2. Понякога съчетанията могат да имат повече от едно значение. Всяко от тях се привежда в абзаца на съчетанието със собствено гръцко съответствие [ако има такова] и със свое тълкуване и илюстративен материал, като отделните значения на съчетанията се номерират с букви: *а*), *б*) и пр. *Напр.*:

ДОВОЛЪНЪ, -ЪН *прил.* [...]

ДОВОЛЪНЪ ВЪИТН. *а)* *Гр.* ἀρκέω. Достатъчен съм, стигам. [Примери.] *б)* *Гр.* ἀρκέομαι, ἐξαρκέω. Доволен съм, доволен съм от нещо. [Примери.]

Заб. 3. В случаите, когато съчетанието има различни значения, но с общо гръцко съответствие, най-напред се посочва съответствието, а после, след *а)*, *б)*, *в)* и т. н. следват значенията. *Напр.:*

СЛЪДЪ, -А *м.* [...]

ХОДАН [НАДЪН, ГРАДЪН] ВЪ СЛЪДЪ [ВЪСЛЪДЪ]. *Гр.* ὁ ἀκολουθῶν. *а)* Този, който върви отзад [зад, след]. [Примери.] *б)* Последовател, ученик. [Примери.]

Заб. 4. Като съчетания се дават и случаите, когато, придружена от отрицание, думата получава значение, противоположно на основното значение. Най-често това е под влияние на гръцкия оригинал. *Напр.:*

ВЛАЗНА, -ЪИ *ж.* Измама, заблуда. [Примери.]

БЕЗ ВЛАЗЪИ. *Гр.* ἀνεπιλόδιτος. Без измама, без подвеждане. [Примери.]

ВЛАГА, -ЪИ *ж.* Влага, мокрота. [Примери.]

БЕЗ ВЛАГЪИ. *Гр.* ἄνυγμος. Който е без влага, сух. [Примери.]

Приведените примери са калкирани сложни гръцки думи. СтбР определено доказва, че в старобългарски се е калкирало по два начина: чрез създаване на сложни думи и чрез превеждане със съчетания. Ето още няколко примера от втория тип:

ВРАТЪНЪ, -ЪН *прил.* Братски. [Примери.]

НЕНАВЪСТЪЕ ВРАТЪНЕ. *Гр.* μισοδελφία. Ненавист към брата. [Примери.]

ВРАТЪ *м.* 1. Брат по кръвно родство, роден брат. [Примери.] 2. Съмишленик, еднотреец, ближен. [Примери.]

ОУВНТН ВРАТА. *Гр.* ἀδελφοκτείνω. Извършвам братоубийство. [Примери.]

Заб. 5. Гръцките съответствия на съчетанията не се привеждат повторно в справочния апарат [вж. Справочен апарат].

Заб. 6. Има немало случаи, в които поради характера на СтбП е станало така, че дадени думи са били употребени само в съчетания. Верни на принципа да се основават само на данните от материала в използваните паметници, авторите на СтбР не извличат значение на думата, щом като то не може да се документира. Речниковите статии на такива думи имат следния вид: дава се думата в нейната основна форма и след съответната граматична бележка, в нов абзац направо се разработва съчетанието по посочения по-горе начин. *Напр.:*

ДОМЪШЛАТН СА, ДОМЪШЛАТЪ СА, ДОМЪШЛАТЪШН СА *несв.*

НЕ ДОМЪШЛАТН СА. *Гр.* διαλογέω, ἀγνοέω. Недоумявам, не разбирам, не се досещам. [Примери.]

ВЕСЪСТЪЕ, -ТА *ср.*

ВЕСЪСТЪЕ СЪТВОРНТН. *Гр.* ἀτιμάζω. Безчестя, позоря. [Примери.]

ВЛЪШЪСЪ, -ЪН *прил.*

СТАРЪШНА ВЛЪШЪСЪ. *Гр.* ἀρχιμαγός. Главен, върховен маг, вълшебник, предсказвач. [Примери.]

ВРЪДЪ, -А *м.*

НЕ ВРЪДОУ СЪТВОРНТН УЪТО. *Гр.* ἀδοκμαζώ τι. Сметна, обявя нещо за негодно; отхвърля нещо. [Примери.]

Същите съчетания се дават и при втория компонент на съчетанията, т. е. при сътворител, старъшнина и пр. по посочения по-горе начин [вж. *Заб. 1* от настоящия раздел I].

II. Граматични въпроси, свързани с тълкуването на думите

В този раздел се посочва по какъв начин в СтбР се разрешават онези случаи, в които граматическата форма или синтактичните отношения между думите са се отразили върху тяхната семантика до такава степен, че се е достигнало до нови значения или нюанси. Чисто граматичните въпроси в СтбР се разглеждат във връзка със заглавната дума [вж. Заглавна дума II].

Езикът на СтбП определено показва, че не само в момента, когато от диалект при първите преводи се е превръщал в книжовен език, но и в следващите векове старобългарският книжовен език е бил жив, а не *lingua sacra*. В него са се развивали жизнени езикови процеси, като *субстантивация*, *адективация*, *адвербиализация*. Изменяли са се синтактичните функции на някои служебни думи [напр. някои наречия са се използвали и като предлози]. Формите за множествено число на прилагателните са се употребявали като съществителни имена и са създавали нови значения на думите, означавайки нови понятия. Някои граматични форми са получавали нови значения или нюанси [напр. звателните форми на някои съществителни и прилагателни или повелителните форми на някои глаголи и пр.]. Ако езикът на класическите СтбП беше *lingua sacra*, то той не би бил в състояние да ни представи такава естествена картина за един отрязък от разволя на езиковия организъм.

В СтбР са възприети типове дефиниции за определени типове думи. Засяга се и въпросът за начините, по които се посочва рекцията на глаголите, категорията преходност-непреходност, съчетаемостта и пр.

1. *Съществителните имена* по правило се тълкуват винаги когато е възможно, със съответни еквивалентни съществителни от съвременния български език, но се явяват случаи, когато се налага да се прибегне към *описателно* или най-често към *смесено* тълкуване. Прието е описателните дефиниции да бъдат еднотипни. Така напр. сравнително най-често срещана е дефиницията за съществително от *м.* започваща с формулата: „лице, което ...“ *Напр.:* **благодѣтелъ**, -ѧ *м.* Лице, което прави добро; благодетел. [Примери.]

Заб. Материалът в СтбП ни налага такава уточняване, тъй като значението на *благодетел* в съвременния език е по-широко от старобългарското.

А. Най-често срещаната особеност при съществителните имена е връзката и зависимостта между *числото* и семантиката. Употребени в множествено число, някои думи стесняват, разширяват или нюансират основното значение на думата. В такъв случай става дума най-често за нюанс, а по-рядко за ново значение, но и в двата случая се дава граматично обяснение – *обикн. мн.* [обикновено множествено число] или *само мн.* [само в множествено число]. Формата за множествено число не се изписва. *Напр.:*

власъ^{II}, -ѧ *м.* 1. Косъм от главата на човек. [Примери.] // *Само мн.* Коса, коси. [Примери.] 2. Влакно, косъм от кожата на животно. [Примери.]

вонѧ, -ѧ *ж.* Миризма. [Примери.] // *Образно.* [Примери.] // *Само мн.* Аромати, благовония. [Примери.]

владѣчѣствѣ, -ѧ *ср.* 1. Властване, владичество, господство. [Примери.] 2. *Само мн.* В християнството – власти, един от деветте ангелски чина в небесната йерархия. [Примери.]

богъ, -ѧ *м.* 1. *Само ед.* В християнството Бог Отец, предвечното същество, творецът на света, миродръжецът и Бог Син. [Примери.] 2. *Обикн. мн.* В езическите религии – богове, божества. [Примери.] 3. Изображение на езически бог, идол. [Примери.]

власть, -н ж. 1. Могъщество, сила, мощ, надмощие. [Примери.] 2. Право на господстване, на владеене и управляване; власт. [Примери.] 3. Владичество, владение. [Примери.] 4. *Само мн.* а) Представители, органи на властта, на управата; власти. [Примери.] б) В християнството – власти, един от деветте ангелски чина в небесната йерархия. [Примери.]

Б. Има съществителни, чиято звателна форма получава особена отсянка в значението. *Напр.:*

Другъзъ, -а м. Приятел, другар. [Примери.] // *Зват.* Като неофициално, свойско обръщение – друже, приятелю. [Примери.]

взѣла неизм. м. *Обикн. в обръщение* – Знатни господарю, Ваша светлост. [Примери.]

В. Жителските имена се дават в плуралната им форма и се тълкуват в множествено число. *Напр.:*

гоморяне събир. от МИ. Жителите на Гомора, гоморяни. [Примери.]

2. *Прилагателните имена и причастията*, а в известна степен и *местоименията*, и *числителните* са едни от най-подвижните граматични категории, които в използваните източници за СтБР се явяват с различни граматични характеристики, а често и в междинни фази на развитие. Когато това дава отражение върху семантиката на думата, то намира израз и в Речника.

Както съществителните, така и прилагателните в СтБР невинаги могат да се тълкуват само със съвременни български еквиваленти. *Напр.:*

вънжтрѣнь, -нн прил. 1. Вътрешен, който се намира във вътрешността на нещо. [Примери.] 2. *Прен.* Който се отнася до душата, съзнанието; невидим, духовен. [Примери.]

Заб. 1. Притежателните прилагателни също получават описателна или смесена дефиниция. *Напр.:*

норамовъз прил. притеж. от ЛИ. Йоримов, на Йорим [Йорим]. [Примери.]

нсаневъз прил. притеж. от ЛИ. Исаев, на пророк Исая. [Примери.]

павъловъз прил. притеж. от ЛИ. Пъвлов, който се отнася до апостол Павел. [Примери.]

А. Най-често *субстантивация* се наблюдава при прилагателните имена. Процесът на превръщане на прилагателните в съществителни в СтБП сочи различна степен на граматикализация. Крайната степен на развитие е, когато дадена граматична форма на прилагателното е получила вече ново лексикално значение и нова граматическа характеристика, т. е. станала е истинско съществително име по синтактична функция в изречението и е добила всички белези на съществително име. В речниковата статия на прилагателното като ново значение или като нюанс и с бележка *като същ.* се изписва субстантивът в съответната му основна форма, придружена от бележка за рода и ако е нужно, за числото [вж. Заглавна дума II]. Ако субстантивиранията форма има гръцко съответствие, то се дава между граматичните бележки и тълкуването. Най-често се субстантивират сложните форми на прилагателните имена. *Напр.:*

владговѣръньз, -зѣн прил. 1. Правоверен, благоверен. [Примери.] 2. *Като същ.* *владговѣрънн м. мн.* Гр. οἱ εὐσεβεῖντες, οἱ εὐσεβεῖς. Вярващите, благочестивите хора. [Примери.]

везвожьньз, -зѣн прил. 1. Който е против Бога; безбожен, нечестив, еретически. [Примери.] 2. *Като същ.* *везвожьньзѣн м.* Гр. ἄθεος, ὁ ἀθεοβόρος. Безбожник, нечестивец. [Примери.]

Древъньз, -зйн *прил.* 1. [Тълкуване и примери.] 2. *Като същ.* а) **Древънни м.** *мн.* Гр. οἱ ἀρχαῖοι. Древните, живелите някога. [Примери.]; б) **Древъната ср.** *мн.* Гр. τὰ ἀρχαῖα. Някогашните, отдавнашните, отдавна отминалите неща. [Примери.]

В редки случаи в СтбП се среща субстантивизирана и простата форма на прилагателното. *Напр.:*

безоумъньз, -зйн *прил.* 1. [Тълкуване и примери.] 2. *Като същ.* а) **безоумъньз**, -зйн *м.* *ег.* Гр. ὁ ἄφρων. Безумец, безумен човек. [Примери.] ...

Заб. 1. Когато самата прилагателна форма не е регистрирана в чист вид в нашия материал, а в него намираме само субстантивизираната форма, тя се дава след заглавната дума на прилагателното, което не се тълкува, тъй като в СтбП няма материал за свободната му употреба. *Напр.:*

беззловнъз, -зйн *прил.* *Като същ.* **беззловнънни м.** *мн.* Гр. οἱ ἄκακοι. Незлобивите, кротките, смирените хора. [Примери.]

безвнъньз, -зйн *прил.* *Като същ.* **безвнъньз**, -зйн *м.* *ег.* Гр. ὁ ἀνεύθυνος. Този, който е невинен, непровинен. [Примери.]

Заб. 2. Когато субстантивацията е в по-слаба степен, субстантивната употреба се отбелязва като нюанс, след знака //. *Напр.:*

ветъхъз, -зйн *прил.* Вехт, стар, износен. [Примери.] // *Като същ.* **ветъхою ср.** *ег.*, **ветъхана ср.** *мн.* Гр. τὸ παλαιόν, τὰ παλαιά, τὰ ἀρχαῖα. Старото, старите неща. [Примери.]

Б. По правило *причастията* се дават в статията на съответния глагол. Примерите, в които има причастия с чиста партиципна функция, т. е. с напълно запазена глаголност, се включват на общо основание към съответните значения на глагола, ако са подходящи за илюстрация на значението.

Когато причастието показва склонност към *адективация*, а чрез нея и към *субстантивация*, но все още е в стадий на развитие, когато пази доста много от своята глаголност, то не се отделя от значението на глагола, към което се отнася. *Напр.:*

скръвѣтн, **скръвѣж**, **скръвнши** *несв.* 1. Скръбѣя, тъжа, жалья, огорчавам се, опечалявам се. слъшавъз же юноша слово отнде скръвѣа *М Мт 19.22 З¹, А. Срв. Мк 10.22 М, 3 ...* [Примери.]

Заб. 1. Когато едно причастие е поело функцията на прилагателно име, в речниковата статия то се отделя или като значение, или като нюанс към съответното значение на глагола, като се придружава от комбинирана бележка: *прич.* [+ точно определение на вида на причастието] *като прил.* Следват гръцкото съответствие [ако има такова] и тълкуването по начина, по който се тълкува прилагателно име. *Напр.:*

горѣтн, **горѣж**, **горнши** *несв.* 1. Горя, запален съм. [Примери.] 2. *Прич. сег. деят.* *като прил.* **гора**, **горащн**, [горъз, горъжщн]. Гр. καλομένοσ, διακοήσ. Горещ, разгорен, нажежен. [Примери.]

глаголатн, **глаголѣж**, **глаголѣши** *несв.* ... 5. Наричам, назовавам. [Примери.] // *Прич. сег. страд.* *като прил.* **глаголѣмън**. Гр. λεγόμενος. Наричан, назоваван. [Примери.]

Заб. 2. Понякога дори при един и същи глагол се наблюдават различни степени от развоя на причастията, а именно: причастие > прилагателно > съществително. Причастието-прилагателно в СтбР се дава или като нюанс, или като значение, а напълно субстантивизираното причастие – по-често в отделно значение. *Напр.:*

зъватн, **зовѣж**, **зовѣши** *несв.* 1. Издигам глас, викам. [Примери.] 2. Повиквам,

зова, призовавам. [Примери.] // *Прич. мин. страг. като прил. зъванъ.* Гр. κλητός. Предопределен, призван. [Примери.] 3. *Каня, поканвам на пир, угощение.* [Примери.] 4. *Прич. мин. страг. като същ. зъванні м. мн.* Гр. οἱ κληθέντες, οἱ κεκλημένοι. Поканените. [Примери.] 5. *Наричам, назовавам, зова.* [Примери.]

Заб. 3. Когато все още се чувства известна глаголност, дори при положението, че в използваните СтбП самият глагол не е регистриран в примери, предполагаемата изходна глаголна форма се дава в азбучния ред на СтбР със звездичка, *напр.*: *новопръодити, *новобавити са и под., а адективиралото се и дори субстантивирано причастие се дава в речниковата статия на глагола с комбинирана бележка. *Напр.*:

*вълнити са, вълниаѣ са, вълниаѣши са *несв.* *Прич. сег. деят. като същ. вълниаѣн са м.* Гр. ὁ χειμαζόμενος. Оня, който пътува по вълните, люшкан от буря. [Примери.]

Когато едно старобългарско причастие е достигнало до пълна адективация, в СтбР то се дава в отделна речникова статия, както останалите прилагателни имена. *Напр.*:

недовѣднмъ, -ѣн *прил.* [Тълкуване и примери.]

нензглаголанъ, -ѣн *прил.* [Тълкуване и примери.]

ненздреченъ, -ѣн *прил.* [Тълкуване и примери.]

Заб. 4. При *калките* от гръцки или при сложни думи, образувани по гръцки образец не се възстановява изходна глаголна форма, щом тя не е регистрирана в нашите СтбП, защото е напълно възможно причастieto с функция на прилагателно да е било създадено направо, по определения вече словообразователен модел. Като заглавна дума в такива случаи обикновено се дава причастно-прилагателната форма с комбинирана бележка: *прич.-прил.* Тези случаи обикновено са *hарах legomena* [употребени само веднъж в СтбП] и поради крайно ограничения материал не позволяват по-обобщаваща разработка. Думата се тълкува като прилагателно, а в Справочния апарат се посочва гръцкото причастие-прилагателно, от което най-вероятно направо произлиза калката [*вж.* Справочен апарат III]. *Напр.*:

благотворнвъ, -ѣн *прич.-прил.* Който прави добро, благодетелен. [Примери.]

... *Калка от гр. ἀγαθοποιός.*

В. Субстантивация се наблюдава и при други именни категории, *напр.* при местоимения, числителни и пр.:

всь^{II} I. всн, вса, вса *местоим.* [Тълкуване, примери.] // *Като същ. все, вса.* Гр. πάντα, τὰ σύπαντα, ἕκαστα. Всичко, всички неща. [Примери.]

Дъвои числ. сбир.-разд. 1. Двама, двойца, два. [Примери.] 2. *Като прил. Двоен.* [Примери.] 3. *Като същ. дъвои ср. ег.* Гр. δύο, τὰ δύο. Две, две неща. [Примери.]

3. И при *глаголите* се наблюдава зависимост между форма и семантика. Такава връзка, която има отношение към тълкуването, съществува *напр.* при категорията *преходност-непреходност*, при вида на глагола, рекцията и при някои глаголни форми.

А. По принцип старобългарските глаголи се тълкуват с глаголи – техни семантични еквиваленти, взети от съвременния български книжовен език. След основната старобългарска инфинитивна форма, към която се добавят формите за 1 и 2 л. *сег. вр.*, и след граматичната бележка за вида, следва обяснението с глагол [*респ.* глаголи] от съвременния език във формата за 1 л. *ег. сег. вр.* Както и при другите части на речта, и тук понякога се налага

употреба на описателна или смесена дефиниция [вж. Тълкуване на думите I. 1, 2]. Глаголите от несвършен вид по правило се тълкуват с глаголи от несвършен вид, глаголите от свършен вид – съответно с глаголи от свършен вид от съвременния български книжовен език.

В СтбII се среща ограничен брой двувидови глаголи, които илюстрират един по-стар етап от развоя на глаголния вид в българския език през вековете. При тези глаголи се поставя комбинирана бележка *несв. и св.* [т. е. глаголят е и от несвършен, и от свършен вид]. Ако значенията на двата вида съвпадат напълно, предпочитание се дава на тълкуването с глагол от несвършен вид. Ако някое от значенията на двувидовия глагол се реализира само при един от двата вида, след поредния номер на значението се пише: *само св.* [*resp. само несв.*] и се тълкува по съответния начин.

По изключение, когато два глагола [от *св.* и от *несв.*] имат обща инфинитивна форма и главно когато значенията трудно могат да се разделят като характерни само за *св.* или само за *несв.*, те се събират в обща статия. Разработката се подчинява на семантичния критерий. *Напр.:*

оуказати, оуказатиж, оуказатишн и оуказиж, оуказишн св. и несв.

Заб. Значителен брой от глаголите имат богата семантика и голяма съчетаемост, която се разработва по възможно най-пълния начин, както и при останалите многозначни думи.

Б. В СтбР намират отражение случаите, в които някоя от глаголните форми се е обособила със специално значение или нюанс. *Напр.:*

градити, градитиж, градитишн св. 1. Вървя. [Примери.] *2.* Отивам някъде. [Примери.] *3.* Идвам, приближавам се. [Примери.] // *Образно.* [Примери.] // *В пов.* Ела, елате. [Примери.]

Заб. 1. Ако един глагол се употребява само като *третоличен* или като *безличен*, тълкуването му отразява тази особеност. *Напр.:*

ключити са, ключити са, ключитишн са безл. Случи се, стане необходимо. [Примери.]

Когато един глагол има и третолична или безлична употреба, това се отразява в неговата лексикографска разработка. *Напр.:*

възмошн, възмошж, възмошн св. 1. Смогна, успя да извърши нещо. [Примери.] *2.* Надмогна, надвия, надделея някого или нещо. [Примери.] *3.* *Прич. сег. деят. като прил.* *възмошн.* Прекомерен. [Примери.] *4.* Възмогна се, стана силен, укрепна. [Примери.]

не възможетъ. *Гр.* οὐ δύναται ἄδυναται. Не може, не бива. [Примери.]

Заб. 2. Глаголите, които изразяват *състояние*, се тълкуват така, че това да проличи ясно. *Напр.:*

гонити, гонитиж, гонитишн несв. Достатъчен съм. [Примери.]

безоковати, безоковатиж, безоковатишн несв. Проявявам безочие, безсрамен съм. [Примери.]

Заб. 3. *Множествеността* в семантиката на някои глаголи, когато е необходимо, се означава със специална формула: „За повтарящо се действие.“ *Напр.:* *хаждатн, хаждатиж, хаждатишн несв.* За повтарящо се действие – отивам; ходя някъде [често, постоянно]. [Примери.]

В. Дали глаголят е преходен, или непреходен, трябва да проличи от тълкуването и от илюстративния материал. При преходните глаголи, за да се посочи преходността, се използват формите на неопределителните местоимения. *Напр.:*

въселяти, въселятиж, въселятишн несв. Заселвам, поселвам, настанявам някого някъде. [Примери.]

взтрѣтъратн, взтрѣтъраж, взтрѣтъражн св. Изпратя някого в ада. [Примери.]

Г. Чрез тълкуването трябва да проличи, доколкото е възможно, и дали глаголет или някое от неговите значения изисква употреба на определен падеж. Рекцията в СтБР се изразява само чрез тълкуването, проличава и от илюстративния материал. *Напр.:*

воѣтн са, воѣж са, вошн са несс. 1. Страхувам се, изпитвам страх, боязън. [Глаголет в това значение е непреходен.] // Страхувам се, боя се от някого или от нещо. [Глаголет е непреходен и в този нюанс в старобългарски изисква родителен падеж.]

взснѣтн, възснѣж, възснѣжн св. 1. Засияя, заблестя, засветя. [Глаголет е непреходен.]

въпроснтн, въпросж, въпроснн св. 1. Попитам, запитам. [Глаголет е преходен и изисква винителен падеж.] 2. Помоля някого, предложи някому да извърши нещо. [Глаголет е преходен и изисква косвено допълнение.]

въпоустнтн, въпоустж, въпоустнн св. Пусна някого да влезе някъде. [Глаголет е преходен и изисква като допълнение връзка с инфинитивната форма на друг глагол.]

вържнтн, вържж, вържнн св. Поверя, връча нещо някому. [Глаголет е преходен и освен това изисква дателен падеж.]

Д. В някои случаи е необходимо глаголет да се даде в съчетание с местоимение, тъй като в това съчетание се изменя неговото значение. *Напр.:*

въобразнтн, въображж, въобразнн св. Дам, придам образ, форма. [Примери.]

въобразнтн себе въз образъ. Приема, придобия образ. [Примери.]

гонѣтн, гонѣж, гонѣжн несс. [Значение, примери.] // В 3 л. ед. или мн., в съчет. с лич. местоим. дат. мн [тн, ѣн и под.] Достатъчно ми е, стига ми. [Примери.]

ИЛЮСТРАТИВЕН МАТЕРИАЛ

Значенията на думите, образните употреби, както и съчетанията, в които влиза обясняваната дума, се илюстрират с подобрени примери от СтбП.

Илюстративният материал следва непосредствено след обяснението [тълкуването] на съответното значение, нюанс или съчетание. Примерите трябва да помогнат за правилното разбиране на значението, нюанса или съчетанието; да илюстрират – доколкото е възможно – съчетаемостта на думата, някои нейни формални или синтактични особености, да посочат и паметниците, в които думата, значението или употребата се срещат [вж. Тълкуване на думите II].

По принцип при думите препратки илюстративен материал не се дава.

Примерът, който служи за илюстрация, се подбира така, че да представи свързан текст. Понякога за целта се налага да се вземе в добавка част от съседен пасаж или да се съкратят несъществени части от примера, на мястото на които се поставят три точки. При добавянето или изоставянето на части от примера се внимава да не се наруши или измени синтактичният строеж на изречението.

Илюстративният материал се набира със старобългарски шрифт, като се използват всички букви от кирилската азбука [вж. Азбуките в Старобългарския речник]. Паметниците, написани с глаголица, като Мариинско, Зографско и Асеманиево евангелие, Синайски псалтир, Синайски евхологий, Синайски служебник и пр., се цитират така, както са издадени, т. е. в кирилска транскрипция или транслитерация.

В илюстративния материал по принцип не се нанасят поправки, дори тогава, когато има явна грешка, допусната от преводача, създателя или преписвача на паметника. За да знае читателят, че грешката не е на авторите на Речника, текстът се предава съвсем точно, както е в паметника, като след сгрешената дума в авторски скоби се пише удивителен знак (!). Когато самият издател на паметника е забелязал грешката и в коментара си я е посочил, ако тя не се отнася до заглавната дума, не се отбелязва дори и тогава, когато е от морфолого-синтактичен характер или представя отклонение от познатите старобългарски граматично-синтактични правила, а след сгрешената дума в кръгли скоби отново се пише удивителен знак (!). Ако сгрешената дума, забелязана и коментирана от издателя, се отнася към заглавната дума на речниковата статия, след нея в кръгли скоби () след бележка: *погр. вл.*; се цитира поправката на издателя. *Напр.* в статията на глагола *ннзвѣстн* ... се дава пример *СЕ 52а 4*, където стои *ннзвѣнъ*, погрешно написано *вл. ннзвѣдѣнъ*. Издателят на паметника Р. Нахтигал е забелязал това. Статията се разработва по следния начин:

ннзвѣстн, ннзвѣдѣж, ннзвѣдѣшн св. Спусна, сваля долу, надолу, ниско долу, някого, нещо ... н въ тѣмъ гла҃бннѣи ннзвѣнъ (*погр. вл. ннзвѣдѣнъ, Нахтигал, с. 127, бел. под линия*) за грѣдѣсть *СЕ 52а 4*.

Явни технически грешки, допуснати от преписвачите, като *напр.* повторения на букви, само се заграждат в квадратни скоби [], ако са забелязани от авторите на СтбР, и в кръгли скоби (), ако са посочени от издателите на СтбП.

Когато издателят на паметника възстановява буква или букви, примерите се привеждат според възстановяването, като независимо от издателската техника винаги се използват кръгли скоби.

Заб. Когато в СтбП погрешно е написана една дума вместо друга, с което се преосмисля или обезсмисля контекстът, примерът се дава там, където го отправя поправката на сгрешената дума, като се привежда така, както е написан, и в скоби се дава поправката. Тези случаи са твърде изолирани в използваните СтбП. *Напр.*:

– В *СЕ 72а 17* стои *владѣ*, във форма за *вл.* *владн*, погрешно написана *вл. владѣ*, което води до обезсмисляне на контекста. В речниковата статия на думата *владѣ* този пример не се дава. В азбучния ред на СтбР се прави следната препратка: *владн* [*погр. СЕ 72а 17*] *вж. владѣ*.

– В статията на думата *владѣ* се дава този пример, защото мястото му е там, като се изписва и грешката така, както е в паметника, но след думата *владн* в текста на примера се откриват кръгли скоби и се пише: (*погр. вл. владѣ, Нахтигал, с. 211, бел. под линия*).

В илюстративния материал съкращенията под титла не се развързват.

Надредните букви остават на своите места, а не се свалят в реда. С изключение на знака за титла и на дъгичката за мекост останалите надредни знаци не се възпроизвеждат [*вж. Заглавна дума I*].

Запазва се правописът на изданията, от които са ексцерпирани примерите, със следните уговорки:

– Въведените в някои издания главни букви не се пишат. Текстът се привежда без главни букви.

– Знаците, с които се отбелязва изпускане на редуцирана гласна, се свеждат до знака .

– От пунктуационните знаци се запазва само точката като знак за пауза и като заместник на всички други пунктуационни знаци.

– Всички видове скоби, употребявани от издателите на паметниците, в цитираните примери се заменят с кръгли скоби ().

След примера, без да се поставя точка, следва сигнатурата. Тя съдържа съкращение на наименованието на паметника, дадено с главна буква или с комбинация от главни и малки букви [вж. Старобългарски паметници], след което съобразно с типа на паметника или начина на издаването му следват уточнения за мястото – страницата и реда, където се намира обясняваната дума. При евангелските текстове [Мариинско, Зографско и Асеманиево евангелие, Савина книга, Боянски палимпсест, Зографски палимпсест, Охридски листове, Новгородски листове, Листове на Ундолски] се дава и името на евангелиста [вж. Заглавия на библейските книги В], а с цифри се посочва в коя глава и кой стих се съдържа думата. *Напр.* сигнатурата *М Йо 15.3* посочва, че примерът е взет от Мариинското четириевангелие, от евангелист Йоан, глава 15, стих 3. Ако цитатът е от Синайския псалтир, след буквеното съкращение се посочват две цифри, разделени с точка, първата от които означава номера на псалма, а втората – на стиха. *Напр.* сигнатурата *СП 21.11* показва, че цитатът е от Синайския псалтир, от псалм 21, стих 11. Примерите от Супрасълския сборник се цитират само по страницата на паметника и реда, на който се среща обясняваната дума. *Напр.* от сигнатурата *С 521.9* узнаваме, че думата, която обясняваме, се намира в Супрасълския сборник на страница 521, ред 9. Някои от издателите на паметници запазват пагинацията на ръкописа. Сигнатурата *СЕ 20b 11* означава, че думата се намира в Синайския евхологий на лист 20, на обратната страна на листа, означена с латинско *b*, на ред 11, а сигнатурата *К 9a 25* говори, че примерът е от Клоцовия сборник на лист 9, на лицевата му страна [*a*], а самата дума е на ред 25. По мястото им в паметника се цитират и примерите от Енинския апостол, Рилските листове, Зографските листове и т. н. В българските издания обратната страна на листа на паметника обикновено се отбелязва с кирилско *б*, което се запазва в сигнатурата. При паметници, писани в две колони, практиката на издателите е различна. В СтбР се възприема сигнатурата, дадена от издателя на паметника. По мястото им в паметника се цитират и маргиналните бележки в евангелските текстове, като се означават съответният лист и редът. *Напр.* дума, взета от синаксарната част на Асеманиевото евангелие, се цитира по следния начин: *А 116d 3*. По място се цитират и примерите, взети от съдържанието на главите в Мариинското и Зографското евангелие, *напр.* *М 77a 22*, *З 130b 18*.

В каноничните паметници често се повтарят едни и същи пасажи, в които и думите обикновено са едни и същи. При евангелските текстове това е най-често срещано явление. Когато обясняваната дума е една и съща, примерът се цитира по Мариинското евангелие, като по посочения вече начин се дава сигнатурата. След цифровото означение на главата и стиха се изреждат съкращенията на другите паметници, в които думата се повтаря. *Напр.* една сигнатура като: *М Лк 3.4 З, А, СК, Б*, показва, че примерът, даден като илюстрация, е взет от Мариинското четириевангелие, от евангелист Лука, глава 3, стих 4, и че същата дума независимо от възможните графични и фонетични, а в някои случаи и граматични разлики в същото значение и употреба се среща у същия евангелист, глава и стих, и в Зографското евангелие, Асеманиевото евангелие, Савината книга и Боянския палимпсест. Ако в някои от тези паметници на мястото на обясняваната дума има разночетение, т. е. стои друга дума, неин синоним, тя не се привежда. Така *напр.* в Асеманиевото евангелие, у евангелист Матей, глава 3, стих 4, стои думата *акрндъ*, а на

същото място в Савина книга намираме прѣжд. Двете думи се разработват отделно, независимо една от друга в отделни речникови статии и всяка се цитира отделно, като се посочват паметниците, където се среща. Посочването на разночетенията в различните паметници излиза извън рамките на поставените пред СтбР задачи.

Често се случва едни и същи цитати да се срещат не само в евангелските текстове, но и в Псалтира, Евхология, Супрасълския сборник и пр. Без да претендира за абсолютна изчерпателност, СтбР посочва тези случаи, като използва бележката: *срв.* [сравнете!] *Напр.* ако след сигнатурата от евангелските текстове стои: *Срв. С 370.1*, това показва, че същата дума, в същото значение и употреба [независимо от някои възможни графични, фонетични или граматични разлики] и в същия контекст се среща и в Супрасълския сборник на съответната страница и ред.

Ако в една речникова статия са дадени като илюстративен материал всички примери, които се срещат в използваните в Речника СтбР, след последния пример, преди абзаца на справочния апарат се поставя бележка *изч.* [изчерпано], т. е. материалът, с който разполагаме в нашия архив, е изчерпан.

СПРАВОЧЕН АПАРАТ

Третият основен абзац в речниковата статия на СтбР е отреден за *Справочния апарат*. Тук читателят ще намери допълнителни сведения за обясняваната дума, свързани с: I. Нейното разпространение в използваните като източници СтбР; II. Сведения за произхода на думата; III. Сведения, дали думата е калкирана от гръцки език; IV. Сведения за гръцките съответствия при преводните паметници; V. Сведения за вариантите и дублетите, думите препратки и пр.

Заб. Различните сведения се отделят едно от друго с точка.

I. В речниковата статия на СтбР към всяко от значенията, нюансите, съчетанията [*вж.* Структура на речниковата статия] се дават подбрани примери от използваните като източници СтбР, които илюстрират значението, употребата или някои граматични особености [*вж.* Илюстративен материал]. При *думите хапакси* се привежда целият материал, с който те са регистрирани в източниците. Но в повечето случаи илюстративният материал не може да даде пълна представа за разпространението на думата по паметниците. Това налага в началото на Справочния апарат да се посочи в кои паметници се среща обясняваната дума. За целта се използват установените буквени съкращения за паметниците, дадени в определен ред [*вж.* Източници за Старобългарския речник и Старобългарски паметници]. *Напр.* в справочния апарат на думата *алавастъ* са посочени съкращенията: *М, З, А, СК*. Това означава, че тази дума се среща в Мариинско, Зографско, Асеманиево евангелие и Савина книга; *ацъръ* се среща само в *С*, т. е. в Супрасълския сборник; *дръвънъ* в *К, С*, т. е. в Клоцовия и в Супрасълския сборник и т. н.

Съкращенията на паметниците се отделят едно от друго със запетая. *Срв. напр.:*

досаждати, досаждати, досаждати не св. 1. Оскърбявам, обиждам. [Примери.]
2. Заплашвам. [Примери.]

М, З, С. ...

Заб. В СтбР не се посочва фреквентността на употребата на думата.

II. След данните за разпространението на думата идват някои сведения за нейния *произход*.

1. Преобладаващата част от думите в СтБР естествено е от *славянски* произход. При тези думи не се дава етимологична бележка.

2. Произход се посочва при думите, заети от *първобългарски* [вж. Лексикографски бележки]. *Напр.*:

внсьръѣ, -а м. [Тълкуване и примери.]
М, З, А, СК, К, С. От първобълг. *bŭsřa*.

При *думите заемки* от гръцки език, които са по-многобройни от останалите чужди заемки, се поставя бележката *от гр.* *Напр.*:

амвонъ, -а м. Амвон. [Примери.]
Е. От гр. *ἄμβων*.

При личните и местните имена от гръцки произход се поставя бележката *гр.* *Напр.*:

автономъ, -а м. *ЛИ*. Автоном – епископ, проповедник на християнството във Витиния, Исаврия и Ликаония; убит ок. 313 г. *Пр.* на 12 септември. [Примери.]
А, Е. Гр. *Αὐτόνομος*.

Заб. 1. Ако гръцката дума е заета в старобългарски не с именителната си форма, а от основата за косвените падежи, покрай основната гръцка форма се дава и генитивното окончание. *Напр.*:

акрндъ, -а м. Скакалец. [Примери.]
М, З, А, Б. От гр. *ἀκρίς, -ίδος*.

Заб. 2. При прилагателните, образувани от гръцки заемки [най-често това са прилагателни притежателни], след етимологичната бележка се дава гръцкото съответствие във вида, в който е намерено в гръцките източници. *Срв. напр.*:

адъ, -а м. Ад, преизподня, пъкъл. [Примери.]
М, З, А, СК, СП, СЕ, ТФ, К, С, Х. От гр. *ἄδης*.

адовъ *прил. притеж.* На ада, адски, пъклен. [Примери.]

М, З, А, СП, СЕ, К, С. От гр. *τοῦ ἄδου, ἄδης*. *Превежда* и гр. *τοῦ τартάρου*.

адовьнъ, -ын *прил.* На ада, адски. [Примери.]

К, С. От гр. *τοῦ ἄδου*.

адовьскъ, -ын *прил.* На ада, пъклен, адски. [Примери.]

К, С. От гр. *τοῦ ἄδου*.

Заб. 3. Понякога, както е в случая с прилагателното *адовъ*, думата заемка превежда и друга гръцка дума. След бележката за произход *от гр.* *тоῦ ἄδου, ἄδης* се дава бележката *превежда* и гр. *τοῦ τартάρου* [вж. и т. IV от този раздел].

Заб. 4. Ако заетите в старобългарски лични или местни имена са заемки в гръцки от други езици [еврейски, арамейски, семитски и т. н.], в справочния апарат след бележката *гр.* се поставя бележка за произход: *от евр., от арам., от семит.* и т. н. *Напр.*:

варакъ, -а м. *ЛИ*. Варак – старозаветен съдия на израилския народ, син на Авиноам [Съд 4.6–22, 5.1, 12; 1Цар 12.11; Евр 11.32]. [Примери.]

Е. Гр. *Варак*. От евр. *Vārāg* 'блясък, мълния'.

При случаите, когато в гръцки личното или местното име има варианти, в справочния апарат се дават всички намерени форми. *Напр.*:

внтезда, -ѣ ж. *МИ*. Витезда – име на воден басейн край Ерусалимския храм. [Примери.]

М, З, А. Гр. *Βηθεσδᾶ, Βηθζαθᾶ, Βηθσαιθᾶ*. От евр. *beth ḥisdā, beth zajtha*, 'дом на милосърднето'.

III. По-голямата част от СтбП са преведени от византийски гръцки източници, някои още по време на създаването на славянската писменост. Търсейки подходящ смислов еквивалент, старобългарските преводачи понякога са се принуждавали да калкират гръцките думи и особено характерните за гръцкия риторичен стил сложни думи, като са се водели от словообразователните склонности на самия старобългарски език. Когато старобългарската дума е очевидна калка от гръцки, в справочния апарат след сведенията за разпространението на думата по паметниците на мястото, определено за сведенията за произхода на думата, се поставя бележка *калка от гр.* и следва съответната гръцка дума. *Напр.:*

БЕЗБОЖЬСТВО, -а *ср.* Безбожие. [Примери.]

С. Калка от гр. ἀθεΐα.

БАЗНАЧАЛЪНЪ, -ѝн *прил.* За Бога – който няма начало, предвечен, вечен. [Примери.]

СЕ, С. Калка от гр. ἀναρχος.

БЕЗАКОНЬНОВАТН, **БЕЗАКОНЬНОУЖ**, **БЕЗАКОНЬНОУШН** *несв.* 1. Върша грях, престъпление; греша. [Примери.] 2. Действам противозаконно, несправедливо. [Примери.]

СИ, СЕ, С. Калка от гр. ἀνομέω.

1. За калки се обявяват само онези старобългарски думи, чиито гръцки първообрази са регистрирани в гръцките оригинали, използвани при работата върху СтбР. *Напр.* прилагателното **ЗЪЛОВЪСЪНЪ**, -ѝн по мнението на някои изследвачи на старобългарските калки представя калка от гръцкото сложно прилагателно *κακοδοξων*. Но в нашите източници **ЗЪЛОВЪСЪНЪ** се среща само веднъж – в С 182.28, като свободен превод на *ἄθλος*, затова статията в СтбР има следния вид:

ЗЪЛОВЪСЪНЪ, **ЪН** *прил.* Обхванат от зъл дух, бяс. [Примери.]

С. Гр. ἄθλος.

2. Когато думата, макар и вероятна калка от гръцки, изобщо няма гръцко съответствие, в справочния апарат също не стои бележката *калка от гр.* *Напр.:*

БОГОУВННЦЪ, -а *м.* Убиец на Бога, богоубиец. [Примери.]

С.

3. За калки се смятат и онези старобългарски думи, при чието образование е станало разместване на словообразователните елементи вероятно поради спазването на старобългарските словообразователни закони. *Напр.:*

БОГОЛЮВЪЦЪ, -а *м.* [Тълкуване и примери.]

СЕ, С. Калка от гр. φιλόθεος.

4. Някои старобългарски *думи калки* имат повече от едно гръцко съответствие и всяко от тях може да е послужило за словообразователен модел при създаването на тези старобългарски думи. В такива случаи се привеждат всичките съответствия. *Напр.:*

ВЕЗОУМЪЛЪ *прил.* [Тълкуване и примери.]

СЕ, С. Калка от гр. ἄφρων, ἀγνώμων.

БЕПЪЛЪТЪНЪ, -ѝн *прил.* [Тълкуване и примери.]

Е, СЕ, С. Калка от гр. ἀσώματος, ἄσαρκος.

Заб. В т. 3 и 4 при думите **БОГОЛЮВЪЦЪ**, **ВЕЗОУМЪЛЪ**, **БЕПЪЛЪТЪНЪ** се дава и бележката: *Превежда и гр. ...* Обясненията на тези случаи се намират в т. IV от настоящия раздел.

IV. Гръцки *съответствия* на старобългарските думи.

За изследвачите на лексиката на СтбР от голямо значение е да се знае на коя дума от гръцките оригинали отговаря дадена старобългарска дума. Това са

така наречените гръцки *съответствия*. В СтбР гръцките *съответствия* се извличат от паралелните гръцки текстове, без да може да се твърди, че именно те са били използваните оригинални текстове. Каноничните текстове [Евангелие, Апостол, Псалтир и др.] притежават критични гръцки издания, придружени от коментари и разночетения, които се използват с голяма сигурност като оригинали. Но агиографските, хомилетичните и други текстове, които са били преписвани в самата Византия по онова време също на ръка, при което са били подлагани на преработване и на промени, създават много трудности, когато трябва да се установи оригиналът, от който е бил направен старобългарският превод.

1. Мястото на гръцките *съответствия* е в справочния апарат на думата в СтбР, след сведенията за разпространението на думата по паметниците и данните за произхода ѝ, ако е чуждица или калка.

2. Тъй като най-често става дума за превод от гръцки, след точка се поставя бележката *гр.* и се дават гръцките *съответствия*, без да се подреждат според старобългарските значения. Ако някоя дума е калка от гръцки, но превежда и други гръцки думи, обяснението гласи: *Превежда и гр.*, и се изредят съответните гръцки думи. *Напр.:*

боголюбець, -а м. Човек, който обича Бога; боголюбец. [Примери.]

СЕ, С. Калка от гр. φιλόθεος. Превежда и гр. φιλοθεάμων.

везоумьль прил. 1. Безумен. [Примери.] **2. Като същ. везоумьль м. ег. Гр.** ἄφρων, ἀφρονέστατος, ὁ ἀγνώμων. Безумец. [Примери.]

СК, С. Калка от гр. ἄφρων, ἀγνώμων. Превежда и гр. παράφρων.

весплазънь, -ън прил. 1. Безплътен, безтелесен, нетленен. [Примери.] **2. Като същ. весплазънн м. мн. Гр.** οἱ ἀσώματοι. [Примери.]

Е, СЕ, С. Калка от гр. ἀσώματος, ἄσαρκος. Превежда и гр. ἄυλος.

Заб. 1. В справочния апарат се дават – без да се коментира дали преводът е точен и сполучлив, или погрешен и несполучлив – всички гръцки *съответствия*, с които авторите на Речника разполагат. *Напр.:*

жвотъз, -а ср. [Гълкуване и примери.]

М, З, А, СК, ЗП, О, Е, СП, СС, СЕ, К, С. Гр. ζωή, τὸ ζῆν, ζῶον, ζώνη.

Очевидно е, че думата ζώνη по смисъл няма нищо общо с жвотъз. По какъв начин тя е попаднала в гръцките текстове на това място, авторите на Речника не си поставят за цел да изследват. СтбР само посочва максимално изчерпателно гръцките *съответствия*. В същата статия е отделено съчетанието жвотъз въънън, което превежда ζωή αἰώνιος. Покрай това гръцко *съответствие* се привежда и ὁ αἰώνιος στέφανος, което по смисъл не покрива точно старобългарското съчетание.

Заб. 2. Понякога срещу една старобългарска дума в гръцкия текст стои съчетание. То също се дава като *съответствие*. *Напр.* дефективният старобългарски глагол дъъшн отговаря на гръцко съчетание μὴ γάρ, както и на μὴ и ἄρα. Те също се дават в справочния апарат. *Вж.* и **вогоневъста, -зи ж.** Божия невяста. [Примери.]

Е. Гр. [τοῦ] θεοῦ νύμφη.

Заб. 3. СтбР е изработен на базата на семантиката на думите в старобългарски, а не с оглед на значенията на гръцките *съответствия* и на гръцките граматико-семантични особености. *Напр.* в Супрасълския сборник в Похвалата на 40-те мъченици стои примерът онм во дръзънша сътворитн [С 90.30]. Паралелният гръцки текст е στρατιωτῶν γὰρ ἐκεῖνο τὸ τόλμημα. Независимо че в старобългарския превод има преосмисляне на гръцкия израз, в справочния апарат на глагола дръзъншн в края на гръцките *съответствия* се привежда и съществителното τόλμημα.

Заб. 4. Известно е, че между старобългарския и гръцкия език има твърде големи разлики в употребата на някои глаголни форми. Старобългарският преводач, воден от своя верен езиков усет, търсейки еквивалентна форма, е превеждал *напр.* гръцките медиални или пасивни форми със старобългарски активни. Изреждайки гръцките съответствия, авторите на Речника посочват медиалната или пасивната форма, щом тя е естествената, нормалната форма, която се употребява в гръцки, за да се изрази същият смисъл. *Напр.* в статията на възкръснати се дава като гръцко съответствие ἀνίστασθαι.

Заб. 5. При лични или местни имена, заети от гръцки, еврейски и пр., които стоят в текст, чийто гръцки оригинал не е познат на съставителите на СтБР, с Справочния апарат на съответните статии се дава бележка *гр.*, ако гръцката форма на името е намерена в речници, енциклопедии и друга справочна литература [*вж.* раздел Библиография]. *Напр.:*

Филимонъ, -а м. ЛИ. Филимон – християнин, умр. мъченически [ок. 287 г.?] заедно с Аполоний и др. в Антиноя [Египет] по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. Пр. на 14 декември. [Пример].

А. Гр. Φιλήμων.

Халкидонъ, -а м. МИ. Халкидон – град във Витиния [Мала Азия, срещу Босфора, дн. Кадъкьой в Турция], където през 451 г. се е състоял IV Вселенски събор, свикан от имп. Маркиан [450–457 г.] против монофизитите. Присъствали са 630 епископи. Пр. на 16 юли [Възпоминание на I Вселенски събор]. Празникът е установен от имп. Юстин I [518–527 г.]. [Пример].

А. Гр. Χαλκηδών.

V. В края на справочния апарат се дават сведения за вариантите, дублетите и др. В едни случаи това са варианти, които не фигурират в азбучния ред като препратки, а в други сочат препратка. [Всички случаи от този вид са уговорени на съответните места в: Заглавна дума I и II.]

Понякога и в гръцките текстове има варианти.

В случаи, когато гръцкото съответствие на старобългарската дума има вариант, той се дава по следния начин:

Преблаженъ, -зиѣ прил. Преблажен. [Примери.]

С. Гр. γενναῖος [*вар.* ἀνδρειότατος].

В случаи, когато старобългарската дума превежда няколко гръцки думи, някоя от които има вариант, той се дава в края на гръцките съответствия.

Напр.:

житъѣ, -на ср. [Тълкуване и примери.]

М, З, А, СК, Е, К, С, Р, ЗЛ. Гр. βίος, ζωή, πολιτεία, πολιτευμα, τὸ συζῆν, συναναστροφή, ιδιωτεία, ηλικία, διάθεσις, οἰκησις, κατοίκησις, ἀσκησις, στρατεία, ἀγνεία, σωτηρία, μαμωνᾶς [*вар.* τρόπος].

Думата βίος е основното гръцко съответствие на житъѣ. Според източниците за СтБР в примера от Супрасълския сборник С 169.6 βίος има вариант τρόπος.

СЪВРЕМЕННИ СЪОТВЕТСТВИЯ

По-голяма част от думите, които влизат в състава на СтБР, се пазят и до днес в съвременния български език [говорим и книжовен] или в неговите диалекти. И това е напълно естествено, тъй като днешният български език през вековете е и е бил винаги естествен приемник на старобългарския език.

Вековният живот на думата, разбира се, дава отражение върху нейната външна форма или върху семантиката ѝ като резултат от действието на фо-

нетичните, граматико-синтактичните, словообразователните и лексико-семантичните и стилистичните исторически езикови закони и закономерности.

За онези, които си служат със СтбР, би било от голяма полза да получат сведения, дали старобългарската дума съществува и до днес, в кой лексикален пласт на съвременния български език се употребява, в каква външна форма и т. н.

Това наложи в речниковите статии на думите от СтбП, които влизат в състава на СтбР, да се даде един последен абзац, който съдържа такива данни.

Изследвания от този характер досега у нас не са правени системно и това дава отражение преди всичко върху пълнотата на сведенията, които могат да се приведат в СтбР. Новобългарското съответствие се взема от ограничен — макар и съвсем немалък по обем — кръг от източници, в които влизат: съществуващите речници на българския език; богатите лексикални архиви на Института за български език при Българската академия на науките; някои ономастични, етимоложки, диалектоложки, лексиколожки изследвания и др. [вж. Списък на съкращенията, използвани при новобългарските съответствия].

I. Съвременното съответствие стои в последния абзац на речниковата статия след бележка *нвб.* [новобългарски].

Заб. 1. Съответствия се дават и при личните и местните имена, ако се употребяват днес от българите. *Напр.:*

александръ, -а *м. ЛИ.* ... *Нвб.* Александър.

внкторъ, -а *м. ЛИ.* ... *Нвб.* Виктор.

горданъ, -а *м. ЛИ.* ... *Нвб.* Срв. Гордиана ж.

варвара, -зи *ж. ЛИ.* ... *Нвб.* Варвара.

Голяма част от личните и местните имена и техните производни не са живи в съвременния български език, макар че можем да ги срещнем в употреба в съответен контекст. При тях *нвб.* не се дават. *Напр.* сѣборнн, сѣвастнн и др.

Заб. 2. Ако в съвременния български език или в неговите диалекти нашите източници не са регистрирали обясняваната старобългарска дума, в речниковата статия това не се посочва.

Заб. 3. В редки случаи, за да се избегне повторението на едни и същи новобългарски съответствия при две или повече думи, се правят следните препратки:

— При пълно съвпадение на дефинициите на обясняваните думи. *Напр.:* сѣсъ, -а *м.* Женска гръд, гърда. [Примери.] ... *Нвб.* [пълна разработка].

сѣсъць, -а *м.* Женска гръд, гърда. [Примери.] ... *Нвб.* вж. при сѣсъ.

— В случаите, когато няма пълно покритие между дефинициите на обясняваните думи. *Напр.:*

сѣдннавъ, -зін *прил.* Сивокос, белокас, с посивели или побелели коси. [Примери.] ... *Нвб.* [пълна разработка].

сѣдъ, -зін *прил.* Сивокос, белокас, с посивели или побелели коси; стар. [Примери.] ... *Нвб.* срв. при сѣдннавъ.

Заб. 4. В някои случаи като новобългарски съответствия се дават думи от съвременния език, познати на самите съставители и редактори на СтбР. Тогава не се пише откъде са взети. *Напр.:*

прѣсжунтн, прѣсжуж, прѣсжуншн *св.* ... *Нвб.* срв. пресекна 'спра да тека'.

II. Съвременното съответствие се изписва според официалния съвременен български правопис дори когато е диалектно или остаряло и се среща в източници от такъв род. По изключение се използва ъ за означаване на мекост. *Напр.:* вольт, -н *м.* Болник, болен човек. [Примери.] ... *Нвб.* ... боль *остар.*

Заб. На съвременното съответствие обикновено не се поставя ударение освен в редките случаи, когато то играе смислоразличителна роля. *Напр.*: **вѣскрѣсьнѣ**, **-ѣн прил.** ... *Нѣб.* вѣскрѣсен.

III. Към съвременното съответствие обикновено не се дават семантични обяснения. Изключение се прави при случаи, когато думата е много рядка и съвсем непозната [обикн. тясно диалектна, много остаряла или със значение, доста далечно от значението на обясняваната дума]. *Напр.*:

свнтатн са, **свнтаѣж са**, **свнтаѣшн са** *нѣсв.* Блестя, сияя, светя, ... *Нѣб.* свитна се 'блесна, светна' *диал.* *Срв.* свитка 'искра' *диал.*; **свантн**, **селѣж**, **селашн** *нѣсв.* *Образно.* Вселявам. ... *Нѣб.* *Срв.* селя [се] 'заселвам се' *диал.*; **дрѣзга**, **-ѣ жс.** Хресталак, храсти. ... *Нѣб.* дрезга 'дребна гъста гора'. *Срв.* дрездѣк *м. събир.* 'гора, гъсталак, шумак'.

IV. Когато между старобългарската дума и съвременното съответствие няма особена фонетична или морфологична разлика, то се дава без всякакви обяснения. *Напр.*:

вѣѣмѣжа *м.* ... *Вар.* вѣѣмѣжа. *Нѣб.* велможа.

V. В редица думи са намерили отражение езиковите закони, които са действали в историята на българския език [изпадането на слабите ерове; развоят на носовите гласни; изясняването на силните ерове; метатезата; асимилацията; лабиализацията; появата на неетимологичен „ер“; развоят на ѣ; прегласът; затвърдяването на консонантната система в българския език през вековете и пр.]. Промените от този род са естествени за българския език и в тези случаи съвременното съответствие се дава направо, без специални обяснения. *Напр.*:

врѣсало, **-ѣ ср.** ... *Нѣб.* бръсало *диал.*, бръсало. *Срв.* брисалка, брисачка *жс.* *диал.*; **вѣѣѣѣ**, **-ѣ ср.** ... *Нѣб.* биле, билие, билѣ; **гноѣсьнѣ**, **-ѣн прил.** ... *Нѣб.* гнусен, гнѣсен; **воскѣ**, **-ѣ м.** ... *Нѣб.* вощък; **вѣзорѣ**, **-ѣ м.** ... *Нѣб.* взор; **вѣзѣванѣѣ**, **-ѣ ср.** ... *Нѣб.* възвание; **влѣшьвѣнѣ**, **-ѣн прил.** ... *Нѣб.* влъшебен *поет.*; **влѣшебен** *поет.*; **внѣанѣѣ**, **-ѣ жс.** ... *Нѣб.* виелица; **врѣховѣнѣ**, **-ѣн прил.** ... *Нѣб.* връховен, върховен; **глѣбокѣ**, **-ѣн прил.** ... *Нѣб.* глъбок *диал.* и *остар.*; **глобок**, **глѣбок** *диал.*; **глѣдатн** ... *нѣсв.* ... *Нѣб.* гледам; **глѣндам**, **глѣодам** *диал.*; **влѣватн са**, **влѣѣж са** ... *нѣсв.* ... *Нѣб.* блювам *остар.* *диал.*

Заб. 1. В някои съвременни съответствия от книжовния език се наблюдават фонетични следи от живота на старобългарската книжовна дума на църковнославянска или на руска почва. Това е също резултат от един естествен културно-исторически процес и не изисква специални обяснения. *Напр.*:

влѣдѣ, **-ѣ м.** ... *Нѣб.* блуд *остар.*; **грѣвѣ**, **-ѣн прил.** ... *Нѣб.* груб.

Заб. 2. Естествено е варирането на б и в в някои думи заемки, влезли в българския език от гръцки. *Напр.*:

алабастрѣ, **-ѣ м.** ... *Нѣб.* *срв.* алабастрѣр.

VI. При някои от съвременните съответствия се налага да се дадат лексикографски бележки, най-често от стилистичен характер, като: *поет.* [поетично], *книж.* [книжно], *остар.* [остаряло] и под. Понякога се комбинират няколко бележки. *Напр.*:

алканѣѣ, **-ѣ ср.** ... *Нѣб.* алкание *книж.* *остар.*; **глѣбнѣѣ**, **-ѣ жс.** ... *Нѣб.* глъбина *остар.* и *поет.*; **грѣдѣн** ... *Нѣб.* гредущ, гредущ *прил.* *книж.* *остар.*

VII. Когато – извън направените уговорки – съвременното съответствие се отличава от старобългарската дума, след бележка *срв.* [сравнете!] се привеждат и такива сравнително отдалечени съответствия.

1. Бележка *Срв.* се поставя, когато съвременното съответствие се отличава от старобългарската дума по фонетична черта, която не може да се уговори предварително. *Напр.:*

вѣнѣтъ нареч. предл. ... Нѣб. Срв. *внѣтре диал.; бланцаѣтн са, бланцаѣтк са, бланцаѣшн са неск. ... Нѣб. Срв.* блистая [се] *остар.; гостиньнница, -ѣи ж. ... Нѣб. ... Срв.* гостилница.

2. Когато съвременното съответствие по значение максимално се доближава до старобългарската дума, но има по-различна словообразователна структура. *Напр.:*

вѣзочѣство, -а ср. ... Нѣб. Срв. безочие *ср.; варнтн^I, варѣтк, варншн неск. ... Нѣб. Срв.* варкам *диал.* 'бързам'.

Заб. 1. Като съвременни съответствия се привеждат и производни думи, в които допълнителният словообразователен елемент се загражда в скоби. *Напр.:*

врѣжнѣ, -ѣи прил. Който се намира на стръмния бряг. ... *Нѣб. Срв.* [без]брежен, [край]брежен; **вѣднѣтн ... Нѣб. ... Срв.** [на]беда, [на]беждам; **ваднѣтн, важдѣ, вадншн неск.** Клеветя, права донос. ... *Нѣб. Срв.* [на]вадя, [на]важдам *диал.; вѣсверѣпѣтн ... Нѣб. Срв.* [о]свирепея; **вннѣтн^I, -ѣи прил.** Виновен, виноват. ... *Нѣб. ... Срв.* [не]винен.

Заб. 2. Понякога съвременното съответствие има друга граматична характеристика. Бележката *срв.* дава указание, че в това отношение няма пълно покритие със старобългарската дума. *Напр.:*

брѣвно, -а ср. Греда. ... *Нѣб. ... Срв.* брѣв *м., брѣв ж. диал., бров м., бървен м.; врацанѣ, -ѣа ср.* Звън [на струни]. ... *Нѣб. ... Срв.* брецам, бренцам; **врдѣткѣ, -ѣи прил.** Остър, суров. ... *Нѣб. ... Срв.* бридам [гл.], бриди *безл.* 'вее остър, студен вятър'; **варѣ^{II}, а м.** Вар. [строителен материал]. ... *Нѣб. Срв.* вар *ж.*

Заб. 3. Понякога – при повечето съвременни съответствия – онези от тях, които са близки или еднакви със старобългарската дума, се дават веднага след бележката *Нѣб.*, а после, след бележката *Срв.* следват съответствията, в които има някои по-големи различия [*вж. Заб. 2*]. *Напр.:*

брѣвно, -а ср. ... Нѣб. брѣвно; бревно *книж. остар. Срв.* брѣв *м., брѣв ж. диал., бров м., бървен м.; врдѣткѣ, -ѣи ... Нѣб.* бридѣк. *Срв.* бридам [гл.], бриди *безл.* 'вее остър, студен вятър'.

Заб. 4. Бележка *Срв.* се поставя и пред лични, фамилни имена, псевдоними, прякори и под. или пък пред местни имена, в които е запазена старобългарската дума. *Напр.:*

яворовѣ, -ѣи прил. Който се отнася до дървото явор, яворов. ... *Нѣб.* яворов. *Срв.* Яворов *ФИ; брѣг, -а м.* Бряг, склон. ... *Нѣб.* бряг. *Срв.* Червен брег *МИ; Брягов ФИ; гора, -ѣи ж. ... Нѣб.* гора. *Срв.* Гора *МИ, Горица МИ, Гѣра ЛИ, Горица ЛИ, Горан ЛИ, Горанов ФИ.*

VIII. Сведенията за всички приведени в СтБР съвременни съответствия се документират, като със съкращения се посочват речниците, архивните материали и изследванията, в които се среща всяко от тях [*вж. Списък на съкращенията, използвани при новобългарските съответствия*].

**Списък на съкращенията,
използвани при новобългарските съответствия**

АК	Архив „Любен Каравелов“ на Секцията за лексикология и лексикография при Института за български език, БАН.
АМС,Мак. код.	А. М. С е л и щ е в. Македонские кодичи XVI–XVIII веков. Очерки по исторической этнографии и диалектологии Македонии. София, 1933.
АМС,Полог	А. М. С е л и щ е в. Полог и его болгарское население. София, 1929 [Фототипно 1981].
АМС,Слав. нас. Алб.	А. М. С е л и щ е в. Славянское население Албании. София, 1931 [Фототипно 1981].
АП,ПСС	Ал. Пурковић. По вопроса села у средњевековой Србији. – Годишњак филозофског факултета. Београд, 1939–1940, 53–160.
АР	Речник на съвременния български език. Т. 1–3. София, БАН, 1955–1959.
АС	Ан. С а л а м б а ш е в. Български фамилни имена на помохамеданчени родопчани от Смолянско. – В: Родопски сборник. 3. София, 1972, 339–348.
АС,СФС	Ан. С а л а м б а ш е в. Стари и нови фамилни имена в Смолян, кв. Райково. – В: Родопски сборник. 4. София, 1976, 237–244.
АС,ТМО	Ан. С а л а м б а ш е в. Из топонимията на бившата Маданска околия. – В: Родопи, 5, [1970], № 1, 15–17.
АС,ТУС	Ан. С а л а м б а ш е в. Топонимични успоредици от Смолянско. – В: Родопски сборник. 2. София, 1969, 389–443.
БДПМ	Българска диалектология. Проучвания и материали. Т. 7–11. София, 1971–1981.
Б-м. в Р.	Из миналото на българските мохамедани в Родопите. София, 1968.
ВМС	Кирил Патриарх български. Българомохамедански селища в Южните Родопи (Ксантийско и Гюмюрджинско). Топонимично, етнографско и историческо изследване. София, 1960.
Бот	Архив „Христо Ботев“ на Секцията за лексикология и лексикография при Института за български език, БАН.
БС,ЕРГ	Б. С и м е о н о в. Етимологичен речник на местните названия от Годечко. – Год. СУ. ФСФ, 1966, 115–249.
БС,Мними алб.м.н.	Б. С и м е о н о в. Мними албански местни названия. – Български език, 11, 1961, № 5–6, 519–524.
БС,ПВСБЕ	Б. С и м е о н о в. Прабългарската съставка на българския език. – Български език, 29, 1979, № 5, 411–417.
БС,ТГ	Б. С и м е о н о в. Топонимията на Годечко. – Год. на СУ. ФФ, 1965, № 2, 491–583.
БТР	Български тълковен речник. 3. изд. София, 1973.
ВА	Архив на възрожденската литература на Секцията за лексикология и лексикография при Института за български език, БАН.
ВВ,ПВН	В. Б е ш е в л и е в. Първобългарски надписи. София, 1979.

- ВК,М-я В. Кънчов. Македония. Етнография и статистика. София, 1900.
- ВК,ОМ В. Кънчов. Орохидрография на Македония. София, 1911.
- ВК,СМБ [В. Кънчов]. Пътуване по долината на Струма, Места и Брегалница. – СБНУ, кн. 12, 1895, 212–317.
- ВлГ,БЕО Вл. Георгиев. Българска етимология и ономастика. София, 1960.
- ВМик В. Миков. Произход и значение на имената на нашите градове, села, реки, планини и места. София, 1943.
- ВП,ТО Вл. Пјанк а. Топонимастика на Охридско-Преспанскиот безен. Скопје, 1970.
- ГБ Г. Бакалов. Речник на чуждите думи. София, 1949.
- ГВ Г. Вайганд. Българските собствени имена – произход и значение. София, 1926.
- ГФ,ОЕДПБ Г. Фехер. Остатъци от езика на дунавските прабългари. – ИАИ, 5, 1928/1929, 127–158.
- ГХ,МИМ Г. Христов. Местните имена в Маданско. София, 1964.
- ГХ,ТБИ Г. Христов. Топонимията на община Бял извор. – В: Родопски сборник. 4. София, 1976, 245–312.
- ДА Лексикален архив на Секцията по българска диалектология при Института за български език, БАН.
- Дюв Ал. Дювернуа. Словарь болгарского языка по памятникамъ народной словестности и произведениямъ новѣйшей печати. Т. 1, 2. Москва, 1889.
- ЕА Етимологичен архив на Секцията за общо, индоевропейско и балканско езиковедие при Института за български език, БАН.
- ЕС,РдС Ем. Субашиев. Речник на диалектните думи от Смолян. – В: Родопски сборник. 1. София, 1965, 261–268.
- ЕтБАН Български етимологичен речник. Съст. Вл. Георгиев и др. София, Т. 1–3. София, 1971–1986.
- ЕтМл Ст. Младенов. Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. София, 1941.
- ЖЧ Ж. Чанков. Географски речник на България. София, 1939.
- ЖЧ,ГРБМДП Ж. Чанков. Географски речник на България, Македония, Добруджа и Поморавия. София, 1918.
- ИГ,ЕБ Ив. Гълъбов. Етимологически бележки. – Български език, 9, 1959, № 1, 67–69.
- ИГ,ПИ Ив. Гълъбов. Принос към изучаването на Странджанската топонимия. – В: Комплексна научна Странджанска експедиция. София, 1957, 73–98.
- ИД,ГИЧ Ив. Дуриданов. Географски имена от Чипровския район. – Език и литература, 24, 1969, № 2, 15–20.
- ИД,МНЛом Ив. Дуриданов. Местните названия в Ломско. София, 1952.
- ИД,Топ. Първ. Ив. Дуриданов. Топонимията на Първомайска околия. – Год. СУ. ФФ, 52, 1958, № 2.
- ИД,ЮРН Ив. Дуриданов. Южнославянските речни названия и тяхното значение за славянския топонимичен атлас. – Славянска филология, 3, 1963, 181–211.

- ИП,ГИТ И. Пенков. Географските имена в Троянско. – Турист, 12, 1967, № 12, 5–6.
- ИП,И. в Т. И. Пенков и В. Баева. Имената в Тетевенския край. – Турист, 14, 1969, № 11, 20–22.
- ЙЗах,Кюст. Й. Захариев. Кюстендилската котловина. София, 1963.
- ЙЗах,Кюст. кр. Й. Захариев. Кюстендилско краище. – СбНУ, 32, 1918.
- ЙЗ,БВИ Й. Заимов. Българските водни имена. – Български език, 10, 1960, № 5, 420–430 и 11, 1961, № 2, 115–130.
- Й. Заимов. Българските водни имена в светлината на славянската лексика. – Славянска филология, 3, 1963, 301–308.
- ЙЗ,БГИ Й. Заимов. Български географски имена с -ъ. София, 1973.
- ЙЗ,БСИА Й. Заимов. Български селищни имена в Албания през XV в. – В: *Symbolae philologicae in honorem Vitoldi Taszycki*. Wrocław-Warszawa-Krakow. 17, 1968, 425–438.
- ЙЗ,Зас. Й. Заимов. Заселване на българските славяни на Балканския полуостров. Проучване на жителските имена в българската топонимия. София, 1967.
- ЙЗ,МИП Й. Заимов. Местните имена в Пирдопско. София, 1959.
- ЙЗ,МИПан Й. Заимов. Местните имена в Панагюрско. София, 1977.
- ЙЗ,СВТ Й. Заимов. Словене и блъгаре в старобългарската книжнина и в старобългарската топонимия. – В: Константин-Кирил Философ. София, 1969, 127–140.
- ЙИв,БСМ Й. Иванов. Български старини из Македония. 2. изд. София, 1931 [Фототипно 1970].
- КМл К. Младенов. Местни имена с християнски произход в землището на няколко българомохамедански села в Източните Родопи. – Български език, 14, 1964, № 4–5, 422–424.
- КП,МИБелосл. К. Попов. Местните имена в Белослатинско. – Год. СУ. ФФ, 1960, № 2, 485–671.
- КП,МИРазл. К. Попов. Местните имена в Разложко. София, 1979.
- КХ,ДД К. Хаджирадонов. Долината на Дамяница. София, 1967.
- МлБТР Ст. Младенов, Ал. Балан. Български тълковен речник с оглед към народните говори. Т. 1 [А–К]. София, 1951.
- Мл,МНСрМ Ст. Младенов. Един принос към изучаването на местните названия в Средна Македония. – Год. СУ. ИФФ, 31, 1935.
- Мл,РЧД Ст. Младенов. Речник на чуждите думи в българския език. София, 1947.
- Мл,СГЕ Ст. Младенов. Старите германски елементи в славянските езици. София, 1909.
- МФ,ГрЗ М. Фасмер. Греко-славянские этюды. 2. Греческие заимствования в старославянском языке. – ОРЯС. Москва, 1909, 86.
- МФ,ЭСЛРЯ М. Фасмер. Этимологический словарь русского языка. Пер. с нем. и дополнения О. Н. Трубачова. Т. 1–4. Москва, 1964–1973 [2. изд. 1986–1987].
- НГер Н. Геров. Речник на българския език. Ч. 1–5 и Допълнение. Пловдив, 1895–1908 [Фототипно. Т. 1–6. София, 1975–1978].

- НК,МНГабр. Н. Ковачев. Местните названия в Габровско. София, 1965.
- НК,МНСевл. Н. Ковачев. Местните названия в Севлиево. София, 1961.
- НК,НСР Н. Ковачев, Л. Минева-Ковачева. Названията на селищата в Русенско. – ИИБЕ, 1969, 18, 217–242.
- НК,ТТроян. Н. Ковачев. Томонимията на Троянско. София, 1969.
- НТ Архив на Народното творчество на Секцията за лексикология и лексикография при Института за български език, БАН.
- ОА Общ архив на съвременния български книжовен език на Секцията за лексикология и лексикография при Института за български език, БАН.
- ПК,Пр. в им. П. Коледаров, Н. Мичев. Промените в имената и статута на селищата в България 1878–1972. София, 1973.
- РБЕ Речник на българския език. Т. 1–5 [А–З]. София, 1977–1987.
- ПРОДД Ст. Илчев, М. Павлова, А. Димова, А. Иванова. Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX в. София, 1974.
- РЧДБЕ Ал. Милев, Й. Братков, Б. Николов. Речник на чуждите думи в българския език. 3. прераб. и доп. изд. София, 1970.
- СНМБ Списък на населените места в НР България. София, 1973.
- СтА Ст. Андреев. Откъс от регистър за ленни владения в Западни Родопи, Югоизточен Пирин и Демирхисарско. – В: Родопски сборник. 2. София, 1969, 279–317.
- СтИл,РЛФИ Ст. Илчев. Речник на личните и фамилни имена у българите. София, 1969.
- ТВД Трудове по българска диалектология. Т. 7–10. София, 1972–1978.
- ФР К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова. Фразеологичен речник на българския език. Т. 1–2. София, 1974–1975.
- ХСпр Хидрологичен справочник на реките в НР България. Т. 1–2. София, 1957–1959.
- ХХ,ЛИМР Хр. Христов. Лични имена и имена на местности в Родопите. – В: Родопски сборник. 1. София, 1965, 249–260.
- ЭтСл Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд. Ред. О. Н. Трубачёв. Вып. 1–14. Москва, 1974–1987.

БИБЛИОГРАФИЯ

I. Речници и индекси

- Войнов, М., Ал. Милев. Латинско-български речник. 2. прераб. и доп. изд. София, 1971.
- Востоков, А. X. Словарь церковно-славянского языка. Т. 1–2. Санктпетербург, 1858–1861.
- Дворецкий, И. X. Древнегреческо-русский словарь. Т. 1–2. Москва, 1958.
- Дворецкий, И. X. Латинско-русский словарь. Москва, 1976.
- Срезневский, И. И. Материалы для словаря древнерусского языка. Т. 1–3. Санктпетербург, 1893–1903 [Фотогипно. Москва, 1958, Graz, 1971].
- Старогръцко-български речник. Съст. М. Войнов и др. София, 1943.
- Baily, A. Dictionnaire grec-français. Rédigé avec le concours de M. E. Egger. Paris, 1929.
- Bauer, W. Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments. Berlin, 1958.
- Lampe, G. W. N. A Patristik Greek Lexicon. Oxford, 1972.
- Liddell, H. G., R. Scott. A Greek-English Lexicon. New Ed. [9th] by H. Stuart Jones and R. McKenzie. Oxford, 1925-1940.
- Meyer, K. H. Altkirchenslavisch-griechisches Wörterbuch des Codex Suprasliensis. Glückstadt und Hamburg, 1935.
- Miklosich, Fr. Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Wien, 1862–1865.
- Sadnik, L., R. Aitzetmüller. Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten. Heidelberg, 1955.
- Slovník jazyka staroslověnského. Hl. red. J. Kurz. T. 1, 1–14; T. 2, 15–24; T. 3, 25–40. Praha, 1958–1987.
- Sophokles, E. A. Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods. New York, 1900.

II. Граматически и лексиколожки изследвания върху старобългарския език

- Дограмаджиева, Ек. обстоятелствените изречения в книжовния старобългарски език. София, 1984.
- Исследования по синтаксису старославянского языка. Сборник статей. Посвящается V международному съезду славистов. Прага, 1963.
- Мирчев, К. Старобългарски език. Кратък граматичен очерк. София, 1972.
- Селищев, А. М. Старославянский язык. Ч. 1–2. Москва, 1951–1952.
- Смядовски, Ст. Единският апостол от XI в. – проблеми след факсимилното му издание. – Български език, 1987, № 5, 366–374.
- Цейтлин, Р. М. Лесника старославянского языка. Опыт анализа мотивированных слов по данным древнеболгарских рукописей X–XI вв. Москва, 1977 [с подробна библиография].
- Цейтлин, Р. М. О современных проблемах древнеболгарской лексикологии. – Старобългаристика, 1980, № 2, 43–51.
- Цейтлин, Р. М. Възстановяване на незасвидетелстваните старобългарски думи (способи и методи). – Български език, 1986, № 2, 110–120.
- Цейтлин, Р. М. Лесника древнеболгарских рукописей X–XI вв. София, 1986 [с подробна библиография].

- Jagić, V. Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. Berlin, 1913.
- Leskien, A. Grammatik der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Heidelberg, 1919 [Фототипно. София, 1981].
- Leskien, A. Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. Heidelberg, 1922.
- Meillet, A. Etudes sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave. Paris, 1902. Part II. Paris, 1961.
- Meillet, A. Le slave commun. Paris, 1924 [рус. прев. Общеславянский язык. Москва, 1951].
- Schumann, K. Die griechischen Lehnbildungen und Lehnbedeutungen im Altbulgarischen. Wiesbaden, 1958.
- Vaillant, A. Manuel du vieux slave. Paris, 1948 [рус. прев. Руководство по старославянскому языку. Москва, 1952].
- Vaillant, A. Une homélie du Méthode. — Revue des études slaves, 23, 1947, 34–47.
- Van Wijk, N. Geschichte der altkirchenslavischen Sprache. Berlin–Leipzig, 1931 [рус. прев. История старославянского языка. Москва, 1957].

III. Гръцки и латински източници

- Aland, K. etc. The Greek New Testament. Second Edition. 1968.
- Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem. 2. verbesserte Aufl. T. 1. Genesis – Psalmi. T. 2. Proverbia – Apocalypsis. Apendix. Stuttgart, 1975.
- Nestle, D. E. Novum Testamentum Graece. Stuttgart, 1932.
- Rahlfs, A. Septuaginta. Id est Vetus Testamentum Graece Iuxta LXX interpretes. Ed. 1. Vol. 1–2. Stuttgart, 1935.

IV. Енциклопедии, справочници, трудове по библейска археология, църковна история, агиология и др.

- Бикерман, Э. Хронология древнего мира. Москва, 1975.
- Вениамин, архиеп. Новая скрижаль. 15. изд. Санктпетербург, 1871.
- Дебольский, Г. С. Дни богослужения православной кафедральной восточной церкви. Т. 1. 10. изд. Санктпетербург, 1901.
- Дмитриевский, А. Описание литургических рукописей, хранящихся в библиотеках православного Востока. Т. 1. Тълкѣ. Киев, 1895.
- Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 1. Гл. ред. П. Динеков. София, 1985.
- Поселянин, Е. Полное собрание житий святых православной греко-российской церкви. Санктпетербург, 1908.
- Сергий, архиеп. Полный месяцеслов Востока. Т. 1. Восточная агиология. Т. 2. Святой Восток. 2. изд. Владимир, 1901.
- Солярский, П. Опыт библейского словаря собственных имен. Санктпетербург, 1879.
- Чифлянов, Бл. Триодът и Месецословът на Великата църква през IX в. — Год. на Духовната академия, 19 [XLV], 1969/1970.
- Albright, W. F. The Chronologie of the Divided Monarchy of Israel. Bulletin of the American Schools of Oriental Research, No 100, 1945, 16–22.
- Delehaye, H. Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae e codice Sirmondiano nunc Berolinensi. Propylaeum ad Acta Sanctorum, Novembris. Bruxellis, 1902.
- Dictionnaire de la Bible. Publié par F. Vigouroux. T. 1, p. 1. T. 5, p. 5. Paris, 1926–1928.

- Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique. Publié sous la direction de Alf. Baudrillard, Alb. Vogt et Urb. Rouziès. Paris, 1912 ff.
- Encyclopedie des sciences religieuses. Publié sous la direction de F. Lichtenberger. T. 1-12. Paris, 1877-1882.
- Grosvenor, E. Constantinople. Vol. 2. London, 1895.
- Keipert, H. ЛЕНН – ein abzuänderndes Lemma im altkirchenslavischen Wörterbuch.– Palaeobulgarica/Старобългаристика 2, 1978, № 2, 66-69.
- Lexikon für Theologie und Kirche. Hrsg. von Dr. M. Buchberger. Freiburg im Breisgau. T. 1-10, 1930-1938.
- Martinov, I. Annus ecclesiasticus graeco-slavicus. Bruxelles, 1863.
- Mateos, J. Le Typicon de la Grande Eglise. Ms Sainte Croix No 40, Xe siècle. Introduction, texte critique, traduction et notes. T. 1. Le cycle des douze mois. Orientalia Christiana Analecta, 165. Roma, 1962. T. 2. Le Cycle des fêtes mobiles. Roma, 1963.
- Menologium Basilianum. – In: Migne, J. P. Patrologia Graeca. T. 117. Parisiis. 1894, col. 20-614.
- Ökumenisches Verzeichnis der biblischen Eigennamen nach den Loccumer Richtlinien. Stuttgart, 1971.
- Pape, W. Wörterbuch der griechischen Eigennamen. 3. Aufl. Bearbeitet von G. E. Benseler. Braunschweig, 1911.
- Paulis Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Hrsg. von Georg Wissowa. Stuttgart, 1894 ff.
- Ramsay, W. M. The historical geography of Asia Minor. London, 1890.
- Ramsay, W. M. Cities and bishoprics of Phrygia. Vol. 1-2. Oxford, 1895-1897.

ИНДЕКС НА СЪКРАЩЕНИЯТА В ИЛЮСТРАТИВНИЯ МАТЕРИАЛ

Съкратените думи в илюстративния материал на СтБР са представени в индекс, съдържащ два раздела.

В първия раздел [I] съкращенията се дават в азбучен ред. Развързването на съкратените думи се извършва според приетата система на нормализация в СтБР, която следва принципа да се развързват само до основата, без да се дават изцяло формите на съответното спрежение или склонение. Към една съкратена основа се дават съкращения, съдържащи тематична гласна и съкращения без тематична гласна, *напр.* към основа ангѣл- се включват съкращенията а̀нлѡмъ и а̀нлмъ. Само в отделни случаи, при които окончанието влиза в състава на съкратената дума, се развързва цялата форма, *напр.*: блѣгѣте – благословѣте, глѣтъ – глаголетъ, апѡмъ – апостоломъ, глнмъ – глаголанѣемъ, смъ – сватѣнмъ.

При случаи с морфонологично редуване к-ц пред падежното окончание към съкратената основа на к в скоби се добавя и съкратената основа на ц, *напр.*: влѣдк- [влѣдц-] – владѣик-; члѣвск- [члѣвц-] – чловѣвск-.

В много редки случаи при очевидна грешка в съкращението след него се се поставя бележка [!], *напр.* свлшннѣ [!] – свашенѣа, свашеннѣа.

В общия азбучен ред на този раздел се развързват и съкратените слято написани две или повече думи, *напр.* глѣмъ – глаголѣмъ вамъ, въ онѣ – въ оно врѣмѣа.

Не се развързват следните типове съкращения:

а) Предлогът-представка отъ с надредна буква т, *напр.*: ѿ, ѿ, ѿ, ѿнѣдъ,

вързните, предлогът надъ и предлогът-представка прѣдъ с надредна буква д, напр.: нѣ, прѣ, прѣстоѣщнмъ.

б) Думи с изписани надредни букви или срички, напр.: поѣе, сѣ, воланъхъ.

в) Думи с изпуснат краесловен ер, чиято крайна съгласна е изписана над реда, напр.: прологѣ, хлъ, прннесенѣ, чътѣ.

г) Възвратни или страдателни глаголни форми, при които са не се изписва изцяло, а само буквата с е вдигната над реда, напр.: нѣврѣжѣтъ, клѣнѣтъ, постнѣтъ, конѣд.

д) Сложната форма за *rod. eg. m.* и *sr.* при прилагателни, причастия, местоимения и местоименни прилагателни, когато крайното о на окончанието -аго [-аго, -аго] не се изписва, а буквата г е вдигната над реда, напр.: велѣка, болащаѣ, хотащаѣ, тѣ, нашѣ.

Заб. 1. Ако при сложни думи с първа съставка благо-, бого-, чловѣко-, хръсто- е съкратена само първата съставка, но съединителната гласна е изписана, тези думи не се развързват изцяло, а само съкратеният компонент.

Заб. 2. Явните грешки не се включват в индекса на съкращенията, напр. стѣртѣстѣ Е 35а 1. Те се отбелязват в илюстративния материал към съответната заглавна дума.

Във втория раздел [II] съкращенията, развързани в първия раздел, са групирани по лексеми. Всяка лексема е представена с всички срещащи се в илюстративния материал на СтБР съкращения от старобългарските текстове.

A

авѣг, авѣго	авѣгъуѣст-
агл-	ангѣл-
аѣл-	ангѣл-
аѣлск-, аѣлзск-	ангѣлельск-
ала-	ангѣл-
ала, ала, ала, ала,	аланлоуѣндрнн,
алоу, аллоу	аланлоуѣна
амн, амн	амннз
англ-, англ-, анѣ-, анѣл-	ангѣл-
анѣлзск-	ангѣлельск-
антѣн, антѣнѣ	антнпасха
антѣ, анзѣн	антнфонз
анѣл-	ангѣл-
апл-, апла-, апла-	апостол-
аплск-, аплзск- [аплзсц-]	апостольск-
аплствова-	апостольствова-
апо-, апол-, апол-	апостол-
апомз-	апостоломз
апоск-, апсц-	апостольск-
апѣстл-	апостол-
апѣстлств-	апостольств-
апѣ, апрѣ	апрнл-
апѣстл-, апѣстл-	апостол-
арѣл-	архангѣл-

I

арѣн-	архнепнскоуп-
арханѣл-, арѣл-	архангѣл-
архнеп-, архнеп-,	архнепнскоуп-
архнепск-, архнеп-,	
арѣп-, арѣпп-, арѣпскп-	
арѣлзск- [арѣлзсц-]	архангѣлельск-
арѣнѣл-	архангѣл-
арѣпскп-	архнепнскоуп-
атасн-	атанасн-
аѣгл-	ангѣл-

B

ба	бога
бѣи, бѣн	боговн
бг-	бог-
бгн-	благословѣн-
бго	бого-
бгѣтв-	богѣтѣств-
бгѣнн-	богороднѣн-
бѣ	боже
бж-	бож-
бже	боже
бжѣтвн, бжѣтвн-	божѣтвн-
бжѣтвн-	божѣтвн-

БЖСТВ-	БОЖЬСТВ-	БЛСТВЕН-	БЛАГОСЛОВЕСТВЕН-
БЖСТВЕН-, БЖСТВЪН-,	БОЖЬСТВЪН-	БЛСТВЕН-	БЛАГОСЛОВЕСТВЕН-
БЖСТВЪН-		БЛСТВОУѦА	БЛАГОСЛОВЕСТ-
БЖЬСТВ-	БОЖЬСТВ-		ВОУѦА
БЖЬСН-	БОЖЬСТВЪН-	БЛСТВЪН-	БЛАГОСЛО-
БЖИ, БЖН	ВОЖН		ВЕСТВЪН-
БЖЪ, БЖЪ, БЖЪ	ВОЖЪ	БЛТЕ	БЛАГОСЛОВНТЕ
БЖЕ	БОЖЬѦА, БОЖНѦА	БЛЩАХЪ	БЛАГОСЛОВЕЦѦА
БЛАВЕН-, БЛАГВЕН-	БЛАГОСЛОВЛЕН-		БЛАГОСЛОВАЩЕ
БЛАГО	БЛАЖЕНАЕГО	БЛЩЕ	БЛАГОСЛОВЕЦЪ
БЛАГОВЪСН-	БЛАГОВЪЩЕН-	БЛЩЪ	БОГОМЪ
БЛАГОДЪШ	БЛАГОДОУШ-	БМЪ, БМЪ	БОГО-
БЛАГС	БЛАГОСЛОВН	БѦ-	БОГОРОДНУЮНО
БЛАГС-	БЛАГОСЛОВЕСН-	БѦ	БОГОНОСЦ-
БЛАГСН-	БЛАГОСЛОВЛЕН-	БѦНО	БОГОРОДНЦ-
БЛАГТЕ	БЛАГОСЛОВНТЕ	БѦЦ-	НЕБЕСЕХЪ
БЛАСЛОВН	БЛАГОСЛОВН	БѦХЪ [!]	БОГОУ
БАСТЪНА [!]	БЛАГОСТЪНА	БѦУ	БОГОРОДНЦ-
БЛВЕН-	БЛАГОСЛОВЛЕН-	БЦ.	БОГЪ
БЛВН, БЛГ	БЛАГОСЛОВН	БЪ, БЪ	БЪСТЪ
БЛГ-	БЛАГ-	БЪИ, БЪИ	БЪГН
БЛГВЕН-	БЛАГОСЛОВЛЕН-	БЪИ	БОГОУ
БЛГВЕЦЬН-	БЛАГОВЕЦЬШ-	БѦ	
БЛГВН-	БЛАГОСЛОВН-	Б	Б
БЛГВНТЕ	БЛАГОСЛОВНТЕ	Б	БЪЗГЛАШЕНЬЕ
БЛГДЪТ-	БЛГОДЪТ-	Б	БАНН-
БЛГН-, БЛГОВЕН-	БЛАГОСЛОВЛЕН-	БАНН, БАНН	БЪ БЪТОРЬННКЪ
БЛГОВН	БЛАГОСЛОВН	БЪВЪ	БАНК-
БЛГОН-, БЛГОВН-, БЛГОСЛОВН-	БЛАГОСЛОВЛЕН-	БЕК-	БЕЛМН
БЛГСВН-	БЛАГОСЛОВН-	БЕЛ-	БЕЛНК-
БЛГСВН-	БЛАГОСЛОВЛЕН-	ВЕЛН-, ВЕЛН- [ВЕЛН-]	БЕЧЕРНѦА
БЛГСН	БЛАГОСЛОВЕСН-	ВЕЧЕ	БЪЗНОШЕНЬЕ
БЛГСВН-	БЛАГОСЛОВН-	БЪЗНОН, БЪЗНОШЕ	БННОГРАДЪ
БЛГСВН-, БЛГСН-	БЛАГОСЛОВЛЕН-	БННОГРАДЪ	БЛАСЪИ
БЛГТВИ-	БЛАГОСЛОВЕСТВН-	БЛА	БЛАДЪИУБТВ-
БЛГТВЪН-	БЛАГОСТЪН-	БЛАДЪУБТВ-	БЛАДЪИК-
БЛГШТЬ-	БЛАГОСЛОВЕЦЬ	БЛАК- [БЛАЦ-]	БЛАДЪИУБСК-
БЛГТЕ	БЛАГОСЛОВНТЕ	БЛАУБСТВ-	БЛАДЪИУБТВ-
БЛГЩЕН-	БЛАГОВЪЩЕН-	БЛА	БЛАДЪИКО
БЛЖЕН-	БЛАЖЕН-	БЛАК- [БЛАЦ-]	БЛАДЪИК-
БАН-, БЛСВН-	БЛАГОСЛОВЛЕН-	БЛАУНЦ-	БЛАДЪИУНЦ-
БЛСН	БЛАГОСЛОВЕСН	БЛАУСТВ-	БЛАДЪИУБТВ-
БЛСЛОВЕН	БЛАГОСЛОВЛЕН-	БЛАУЦ-	БЛАДЪИУНЦ-

ВАН
 ВАНК-
 ВАНЪ, ВАНЪ
 ВѦ
 ВЕСЕВАНК-
 ВЪ, ВЪ
 ВЪГЛА-
 ВЪЗГЛА-
 ВЪЗГЛА-
 ВЪЗГЛА
 ВЪЗГЛАГЛА-
 ВЪЗДАВНЖЕ
 ВЪ ННЖ
 ВЪ МА, ВЪ Ѡ ВРЪМА,
 ВЪ ОН, ВЪ ОНО
 ВЪПРО
 ВЪСРЪС-
 ВЪСРЪС-
 ВЪСРЪСН-
 ВЪТО
 ВЪЦРН-
 ВЪУЛОВЕЧЕН-
 ВЪЗГЛА-
 ВЪЗДАВНЖЕ
 ВЪЦРІ, ВЪЦСРІ

Г

Г
 ГА
 ГАБРА-
 ГАІ, ГЕН
 ГА
 ГАЕСТВ-
 ГАДН-, ГАДНН-
 ГАДС-
 ГА-
 ГАДС- [ГАДСЦ-]
 ГАДА-
 ГАІ, ГІ, ГІН
 ГІНН-
 ГА-
 ГА
 ГА
 ГАА, ГАА

ВЪ НЪДРАНАН
 ВААДЪЛС-
 ВЪ НЕРОУСАНИМЪ
 ВОД-
 ВКСЕВАДАДЪЛС-
 ВЪТОРЫНИК-
 ВЪЗГЛАГОА-
 ВЪЗГЛАГОА-
 ВЪЗГЛАСН
 ВЪЗГЛАГОА-
 ВЪЗДАВНЖЕНЬЕ
 ВЪ ТАНИЖ
 ВЪ ОНО ВРЪМА
 ВЪПРОШЕНЬЕ
 ВЪСРЪС-
 ВЪСРЪСЫН-
 ВЪТОРЫНИК-
 ВЪЦЕСАРН-
 ВЪУЛОВЕЧЕН-
 ВЪЗГЛАГОА-
 ВЪЗДАВНЖЕНЬЕ
 ВЪЦЕСАРН-
 ГАВА
 ГОПОДА
 ГАВРИНА-
 ГОПОДАВЕН
 ГОПОДА-
 ГОПОДАВСТВ-
 ГОПОДАНИ-
 ГОПОДАВСК-
 ГРАД-
 ГОПОДАВСК-
 ГОПОЖДА-
 ГОПОДН
 ГОПОДНИН-
 ГАДГОУ-
 ГАВА
 ГАВВА
 ГАДГОДА-
 ГАВА

ГАВА
 ГАММ-
 ГАВ-
 ГАВМЪ
 ГАГЛА-
 ГАЕ, ГАЕ
 ГАЖ
 ГАН-
 ГАНМЪ
 ГАОМЪ
 ГАСМЪ
 ГАТЕ
 ГАТИ
 ГАТЪ
 ГАΟΥ
 ГАУЖ
 ГАЦІ, ГАШП-
 ГАША
 ГИМЪ, ГИМЬ
 ГИ-
 ГОПДАВСК-
 ГРАДЦ-
 ГСАМЪ
 ГОУ
 ГЪ, ГЪ, ГЪ
 ГІ
 ГИМА
 ГИВА, ГІА
 ГІО
 ГІЖ
 ГІО
 ГІОЖ

А

ГАГОА-
 ГАГОАЕМ-
 ГАВВ-
 ГАГОАИЖ ВАМЪ
 ГАГОА-
 ГАГОАЖЕТЪ
 ГАГОАЖ
 ГАГОААН-
 ГАГОААНВЕМЪ
 ГАСОМЪ
 ГАГОАЖЕТЕ
 ГАГОААНТИ
 ГАГОАЖЕТЪ
 ГАГОАΟΥ
 ГАГОААУЖ
 ГАГОАЖЦІ-
 ГАГОААША
 ГОПОДАМЪ
 ГОПОДНН-,
 ГОПОДАИ-
 ГОПОДАВСК-
 ГРАДЫЦ-
 ГОПОДАВМЪ
 ГОПОДАΟΥ
 ГОПОДА
 ГАГОАЖІ
 ГОПОДАМЪ
 ГОПОДАВ,
 ГОПОДА
 ГОПОДАЮ
 ГОРЖ
 ГАВЗДАОБ-
 ГАВЗДА-
 ГАВЗДАОБ-
 ГАВЗДА-
 ГАВЗДАОБ-
 ГАВЗДА-
 ГАВЗДАОБ-
 ДА ПОКЖЕТЪ СА
 ГАВЗДАОБ-
 ГАВВА
 ГАВЗДА-

їер̄сам-
 їна-
 їна̄в-, їна̄ев-
 їна̄нт'вни-
 їна̄м-
 їна̄меск-, їна̄м'зск-
 їс-
 їсоӯх̄е
 їсх-
 їв̄
 їх̄з
 їв̄ х̄а

Ї

нероӯсалинм-
 нздранл̄-
 нздранл̄ев-
 нздранл̄нт'вни-
 нероӯсалинм-
 нероӯсалинм'зск-
 нсоӯс-
 нсоӯх̄рьстосе,
 [нсоӯх̄рьсте]
 нсоӯх̄рьстос-
 [нсоӯх̄рьст-]
 нсоӯсоӯ
 нсоӯх̄рьстоз̄
 [нсоӯх̄рьст'з]
 нсоӯх̄рьстоса
 [нсоӯх̄рьста]

Н

н̄
 н̄ем-, н̄ем̄-, нер̄лм-, нер̄л̄м̄
 нер̄л̄мов-
 нер̄сам-, нер̄сам̄, нер̄с̄л̄м̄
 нер̄с̄л̄м̄вн-
 нероӯс̄л̄м-
 н̄з̄гла
 н̄з̄дав-
 н̄з̄дл'вни-
 н̄з̄дрв-, н̄з̄др̄лв-
 н̄з̄л-
 н̄з̄лв-, н̄лв-
 н̄іс-
 н̄л-
 н̄лв-, н̄лев-
 н̄лм-, н̄м-
 н̄ма
 н̄о, н̄о̄л̄, н̄о̄л̄в̄
 н̄с-
 н̄св-
 н̄сс-
 н̄сх-
 н̄схв-

нци
 нероӯсалинм-
 нероӯсалинмов-
 нероӯсалинм-
 нероӯсалинм'л̄ан-
 нероӯсалинм-
 нздглагола-
 нздранл̄ев-
 нздранл̄анни-
 ннздранл̄ев-
 нздранл̄-
 нздранл̄ев-
 нсоӯс-
 нздранл̄-
 нздранл̄ев-
 нероӯсалинм-
 нма рек'з
 нодн-
 нсоӯс-
 нсоӯсов-
 нсоӯс-
 нсоӯх̄рьстос-
 [нсоӯх̄рьст-]
 нсоӯх̄рьстов-

н̄ха

н̄ю

н̄ю

н̄в̄ х̄а

н̄в̄хв-

к̄, к̄нц-, к̄о̄

ко'то

к̄рент

к̄р̄е, к̄р̄сл'в

к̄рст-

к̄рстл-

к̄рстн-, к̄рст'зн-

к̄рт-

к̄рца, к̄ршта-

к̄рцен-

к̄ст'з

л̄н

л̄р̄н

лоӯк

л'в̄

л̄ю, л̄ю̄

м̄а

м̄а

м̄а, м̄а

м̄ар̄

м̄ар̄

м̄а'в̄

м̄в-, м̄лв-

м̄д̄-

м̄дн-, м̄нд'зн-

мнлос̄р̄д-

мнлос̄р̄д'ва-, мнлос̄р̄д'ова-

мнл'ст-, мн'ст-, мн̄ст-

мнх̄ан

нсоӯх̄рьстоса
 [нсоӯх̄рьста]
 нюл-
 нюн-
 нсоӯх̄рьстоса
 [нсоӯх̄рьста]
 нсоӯх̄рьстов-

К

коньц-
 котор'зн
 корннт'вном'з
 крьстнтел'а
 крьст-
 крьстнтел-
 крьст'н-
 крьст-
 крьца
 крьцен-
 крьст'з

Л

лн са
 лнтоӯрг'на
 лоук-
 л'вт-
 людьє,
 людьм'з

М

март- [март'а]
 марка
 мат'т'в-
 марк-
 март-
 марна
 молнтв-
 мнлос̄р̄д-
 мнлос̄р̄д'н-
 мнлос̄р̄д-
 мнлос̄р̄д'ова-
 мнлост-
 мнх̄анл-

Мк-	МЖУЕННК-	Н	НЗИНЪ
Мл-	МОЛ-	Н	НАШЕГО
Млде	МНЛОСРЬДЕ	НѦ	НАВЕУЕРЬЕ,
МлМ	МОЛНМЪ	НАВЕРНЕ, НАВЕУЕ'	НАВЕУЕРЬЕ
Млст-	МНЛОСТ-	НАГ, НАГО	НАШЕГО
МлТВ-	МОЛНТВ-	НАМОУ	НАШЕМОУ
МН-	МАТЕРЬН	НАМЪ	НАШНМЪ
МН-	МЖУЕН-	НАНВЕСЪНЪИХЪ	НАНЕВЕСЪНЪИХЪ
МЪ, МЪ, МЪ, МЪЦ-, МЪЦ-	МЪСАЦ-	НАРЕТ	НАРЕУЕТЪ
Мнк-	МЖУЕННК-	НАРЕШН	НАРЕУЕШН
МННЦ-	МЖУЕННЦ-	НАΟΥТЪ	НАОУЧНТЪ
М'НОГОГЛАН-	МЪНОГОГЛАГОЛАН-	НАХ, НАХЪ	НАШНХЪ
МО	МОЛНТВА	НБ-, НБЕС-	НЕБЕС-
МО	МОНАХЪ	НБЕСН-, НБН-	НЕБЕСЪН-
МОТВ, МОТВ	МОЛНТВА	НБО	НЕВО
МОТВ-, МОТВ-, МОТВ-	МОЛНТВ-	НБС-	НЕБЕС-
Мр-, Мр-	МАТЕР-	НБСК- [НБСЦ-]	НЕБЕСЬСК-
МсрЪДЪН-	МНЛОСРЬДЪН-	НБСН-, НБСЪН-, НБСЪН-	НЕБЕСЪН-
Мст-, Мст-	МНЛОСТЬ-	НБСЪМОУ	НЕБЕСЪНОУМОУ
МстЪНН-	МНЛОСТЪН-	НДЕАТ	НА ДЕСАТЕ
Мсц-	МЪСАЦ-	Не	НЕДЪЛ-
МТВ-	МОЛНТВ-	НЕВЕСК-	НЕБЕСЬСК-
МТер-	МАТЕР-	НЕВС	НЕБЕСЪ
МТН	МАТН	НЕВС-	НЕБЕС-
МТр-	МАТЕР-	НЕВСК- [НЕБСЦ-]	НЕБЕСЬСК-
МЦ-, МЦ-	МЪСАЦ-	НЕВСН-, НЕБСЪН-	НЕБЕСЪН-
МЦ-	МЖУЕННЦ-	НЕДЪ	НЕДЪЛ-
МЦ-, МЦ-, МЦ-	МЪСАЦ-	НЕДЪН-	НЕДЪЛЬН-
МЦЕСЛОВЕСЬННК-	МЪСАЦЕСЛО-	НЕНГЛАН-	НЕНЪГЛАГОЛАН-
МУЕН-	ВЕСЬННК-	НЕНЪГЛАНЪН-, НЕНЪГЛАНЪН-	НЕНЪГЛАГОЛАНЪН-
МУК-	МЖУЕН-	НЕЛ-	НЕДЪЛ-
МУН-	МЖУЕННК-	НЕПРЪН-	НЕПРЪПОДОБЪН-
МУН-	МЖУЕН-	НЕСА	НЕБЕСА
МУН-	МЪСАУЪН-	ННКОМ	ННКОМНДН-
МЪНСЪ	МЪНАСЪ	НКСТЪ	НА КРЪСТЪ
МА	МАСЪ	ННБСЕ	НА НЕБЕСЕ
МА ПО, МАПЪ, МАПВСТ-,	МАСОПОУСТ-	ННБСЕХЪ, ННБСХЪ, ННБХЪ	НА НЕБЕСЕХЪ
МАПОУ		ННЪ	НЗИНЪ
МАПОСТЪН-, МАПОУ,	МАСОПОУСТЪН-	ННЪЮ	НЗИНЪЮ,
МАПВСТЪН-, МАПОУН-		НО	НОВАГО
МЖК-	МЖУЕННК-	НОА	НОВАБР-
МЖНЦ-	МЖУЕННЦ-	НСА	НЕБЕСА

н̄с-	небес-	по̄лн̄н̄м̄з	помолнмз са
н̄ск̄-	небесьск-	по̄млоӯн	помнлоӯн
н̄сн̄-	небесн̄-	по̄нѣ̄, по̄нѣ̄д	поне̄дѣ̄льннк-
н̄сх̄з	небесех̄з	по̄ то̄мь	по то̄мь же
н̄з̄и	н̄зинѣ	по̄п̄-	поп-
н̄ъ	на н̄ъ	пр̄д̄ве	правѣ̄дн̄-
н̄ѣмо̄г̄л̄-	н̄ѣмо̄г̄ла̄гол̄-	пр̄ан̄н̄, пр̄ан̄н̄	празд̄ннк-
н̄н̄к̄	н̄н̄ж̄е	пр̄го	пр̄ѣподоб̄н̄а̄го
		пр̄д̄н̄-	пр̄ѣподоб̄н̄-
		пр̄д̄ӯ-	пр̄ѣд̄зт̄еӯ-
о̄	она	пр̄нст̄ж̄сте	пр̄нст̄ж̄п̄н̄сте
о̄вѣ̄	обѣ̄щ̄но	пр̄и	пр̄нсно
ок̄р̄ет̄-, ок̄р̄ет̄з	окръ̄сть	пр̄к̄-, пр̄к̄-	пророк
ок̄т̄вр̄-, ок̄т̄ѣ̄, ок̄т̄о	окта̄вр̄-	пр̄м̄ж̄	пр̄ѣм̄ж̄д̄ро̄сть
он̄, он̄ѣ̄	оно вр̄ѣма	пр̄н̄-, пр̄н̄-, пр̄н̄-	пр̄ѣподоб̄н̄-
оп̄ѣ̄	от̄зп̄ѣло	пр̄ѣ-	прок̄н̄мен̄з
ос̄в̄щ̄ен̄-	ос̄в̄щ̄иен̄-	пр̄ѣ-, пр̄ѣк̄-, пр̄ѣк̄-	пророк-
ос̄в̄щ̄ает̄з	ос̄в̄щ̄а̄ӣет̄з	пр̄ѣ-	простн̄
ос̄в̄щ̄а̄ще [!]	ос̄в̄щ̄а̄ен̄ные	пр̄ѣ	пророцн̄
ост̄-	ос̄ват̄-	пр̄ог̄л̄-	прог̄ла̄гол̄-
от̄зп̄ѣ̄	от̄зп̄ѣло	пр̄ог̄л̄д̄	прог̄ла̄гола̄-
от̄ц̄-	от̄ьц̄-	пр̄ор̄к̄з̄	пророк̄з̄
о̄ц̄-, о̄ц̄-	от̄ьц̄ь, от̄ьц̄-	пр̄ос̄в̄ѣ̄н̄-	пр̄ос̄в̄ѣ̄щен̄-
о̄ӯ-	от̄ьӯ-	пр̄ѣп̄в̄з̄н̄-, пр̄ѣп̄в̄н̄-	пр̄ѣподоб̄н̄-
о̄ӯе	от̄ьӯе	пр̄р̄-, пр̄р̄к̄-, пр̄р̄ц̄-, пр̄р̄ц̄-,	пророк-
о̄ӯств̄-, о̄ӯств̄в̄-	от̄ьӯств̄в̄-	пр̄ц̄-, пр̄ц̄-	
		пр̄р̄ц̄ск̄-	пророч̄ьск̄-
		пр̄ст̄-	пр̄ѣс̄ват̄-
		пр̄р̄ц̄ство̄ва̄-	пророч̄ьство̄ва̄-
		пр̄р̄ц̄т̄-	пр̄ѣӯнст̄-
		пр̄р̄ц̄ц̄-	пророч̄ӯнц̄-
		пр̄р̄ц̄-	пр̄ѣд̄зт̄еӯ-
		пр̄р̄ц̄ство̄ва̄-	пророч̄ьство̄ва̄-
		пр̄з̄во̄м̄к̄-, пр̄ѣво̄м̄к̄-	пр̄ѣво̄м̄ж̄ӯен̄нк̄-
		пр̄з̄во̄м̄ц̄-	пр̄ѣво̄м̄ж̄ӯен̄нц̄-
		пр̄ѣ	пр̄ѣж̄д̄е
		пр̄ѣв̄н̄-, пр̄ѣв̄н̄-,	пр̄ѣподоб̄н̄-
		пр̄ѣв̄з̄н̄-, пр̄ѣд̄об̄н̄-	
		пр̄ѣж̄д̄ес̄в̄ш̄н̄-	пр̄ѣж̄д̄ес̄в̄щ̄иен̄-
		пр̄ѣм̄ств̄ен̄в̄-	пр̄ѣм̄н̄ло̄ст̄н̄в̄-
		пр̄ѣм̄ж̄д̄р̄ѣ	пр̄ѣм̄ж̄д̄ро̄ст̄-
		пр̄ѣв̄н̄-	пр̄ѣподоб̄н̄-
		пр̄ѣст̄-	пр̄ѣс̄ват̄-
		пр̄ѣӯ-	пр̄ѣд̄зт̄еӯ-
п̄д̄, п̄д̄н̄	пак̄зы		
п̄д̄	пак̄х̄а		
п̄д̄, п̄д̄	памат̄ь		
п̄д̄	пасц̄ѣ		
п̄нц̄-	п̄зтнц̄-		
п̄к̄-	пророк-		
п̄ам̄з̄	псал̄зм̄з		
п̄ѣ, п̄ѣ	поне̄дѣ̄льн̄ннк̄-		
п̄ѣ	поп-		
	пост̄-		
п̄од̄з̄н̄в̄с̄з̄н̄-	п̄од̄з̄н̄в̄ес̄ьн̄-		
п̄од̄з̄н̄в̄ес̄ьск̄-	п̄од̄з̄н̄в̄ес̄ьск̄-		
п̄оет̄, п̄оет̄з̄	пока̄ӣет̄з̄ [са]		
по̄ина	покон̄на		
п̄окло̄	п̄оклон̄нм̄з̄		

прѣвѣст-
 ꙗсѧ, ꙗсамзъ
 ꙗса
 ꙗсазмзъ
 ꙗсы
 ꙗв
 ꙗвсамзъ, ꙗвсамзъ, ꙗвсамзъ
 ꙗвѣ, ꙗвѣ
 ꙗвѣ
 ꙗвѣе
 ꙗвѣмн
 ꙗвѣхъ
 ꙗвѣ

ꙗвѣ
 ꙗвѣзнодошън-
 ꙗвѣство, ꙗвѣство-
 ꙗвѣ
 ꙗвѣн-
 ꙗвѣтъ
 ꙗвѣмн-
 ꙗвѣство-

ꙗвѣ, ꙗвѣ
 ꙗвѣе
 ꙗвѣк-
 ꙗвѣн-
 ꙗвѣномік-
 ꙗвт-
 ꙗвт са
 ꙗвтѣин-
 ꙗвѣщ-, ꙗвѣшт-
 ꙗвѣѣ
 ꙗвѣа
 ꙗвѣан-, ꙗвѣан-
 ꙗватъ
 ꙗвѣщеннммѣжк-

ꙗвѣшннѣ [!]

прѣвѣст-
 ꙗсамзмзъ
 ꙗсан-
 ꙗсамзмзъ
 ꙗсамзмзы
 ꙗвѣн
 ꙗсамзмзъ
 ꙗвѣснѣ
 ꙗвѣсные, ꙗвѣсныа
 ꙗвѣсные
 ꙗвѣснѣмн
 ꙗвѣснѣхъ
 ꙗватък-

ꙗвѣ
 ꙗвѣа
 ꙗвѣнодошън-
 ꙗвѣство,
 ꙗвѣство-
 ꙗвѣ[тъ]
 ꙗвѣн-
 ꙗвѣтъ
 ꙗвѣмн-
 ꙗвѣство-

ꙗвѣхъ
 ꙗвѣнове
 ꙗвѣщеннк-
 ꙗвѣщен-
 ꙗвѣшеномѣжѣ-
 ннк-
 ꙗват-
 ꙗватнтъ са
 ꙗватѣин-
 ꙗвѣщ-
 ꙗвѣтъа-
 ꙗвѣщ-, ꙗвѣщен-
 ꙗвѣщен-
 ꙗвататъ
 ꙗвѣшеномѣжѣ-
 ннк-
 ꙗвѣснѣа,
 ꙗвѣснѣна

ꙗвѣтн-
 ꙗвѣ
 ꙗвѣц-
 ꙗвѣн, ꙗвѣта
 ꙗвѣт
 ꙗвѣа, ꙗвѣа
 ꙗвѣо. ꙗвѣо
 ꙗвѣоу
 ꙗвѣожѣ
 ꙗвѣшн
 ꙗвѣмь
 ꙗвѣн-
 ꙗвѣновѣств-
 ꙗвѣснѣе
 ꙗвѣснѣе
 ꙗвѣо, ꙗвѣо
 ꙗвѣн-
 ꙗвѣпа-
 ꙗвѣпас-
 ꙗвѣпен-
 ꙗвѣпне

ꙗвѣтел-, ꙗвѣпа-
 ꙗвѣпн-
 ꙗвѣпс-
 ꙗвѣпса-
 ꙗвѣпсен-
 ꙗвѣпсел-
 ꙗвѣпсн-
 ꙗвѣпсел-
 ꙗвѣпсетъ
 ꙗвѣпсета
 ꙗвѣпсѣн-, ꙗвѣпсѣн-
 ꙗвѣпса
 ꙗвѣптел-
 ꙗвѣреѣѣн-
 ꙗвѣра-, ꙗвѣрац-
 ꙗвѣреѣн-
 ꙗвѣреѣц-
 ꙗвѣрц-, ꙗвѣрц-
 ꙗвѣреѣн-, ꙗвѣреѣн-
 ꙗвѣреѣц-
 ꙗвѣреѣа

ꙗвѣтѣин-
 ꙗвѣтаіеѣо
 ꙗвѣреѣц-
 ꙗвѣпсаѣср-
 ꙗвѣснѣоѣта
 ꙗвѣаѣа
 ꙗвѣоѣо
 ꙗвѣоѣуѣа
 ꙗвѣоѣжѣѣа
 ꙗвѣснѣшн-
 ꙗвѣтѣинѣмь
 ꙗвѣн-
 ꙗвѣиновѣств-
 ꙗвѣ неѣснѣе
 ꙗвѣпсаѣснѣе
 ꙗвѣсѣѣоѣта
 ꙗвѣпса-
 ꙗвѣпса-
 ꙗвѣпса-
 ꙗвѣпсаѣсн-
 ꙗвѣпсаѣснѣе,
 ꙗвѣпсаѣснѣиѣе
 ꙗвѣпсаѣснѣтел-
 ꙗвѣпсаѣсн-
 ꙗвѣпса-
 ꙗвѣпса-
 ꙗвѣпсаѣсн-
 ꙗвѣпсаѣснѣтел-
 ꙗвѣпсаѣсн-
 ꙗвѣпсаѣснѣтел-
 ꙗвѣпсаѣсетъ
 ꙗвѣпсаѣснѣа
 ꙗвѣпсаѣснѣ са
 ꙗвѣпсаѣснѣтел-
 ꙗвѣреѣреѣн-
 ꙗвѣреѣреѣц-
 ꙗвѣреѣреѣн-
 ꙗвѣреѣреѣц-
 ꙗвѣреѣреѣн-
 ꙗвѣреѣреѣц-
 ꙗвѣреѣреѣн-
 ꙗвѣреѣреѣц-

с̄т-
 с̄тї
 с̄тн
 с̄тнтел-, с̄тл-
 с̄тлз̄н
 с̄тр̄а, с̄тр̄а-
 с̄тран-
 с̄трет-
 с̄тзба
 с̄тзин-
 с̄тъц-
 с̄щен-, с̄штен-
 с̄шн̄ик-
 с̄ц-
 с̄зв̄з̄н с̄а, с̄зв̄з̄
 с̄зпс-
 с̄зт̄ь
 с̄зпсен-
 с̄зпсетз с̄а
 с̄зипо̄шн-, с̄зипо̄шн-,
 с̄зипо̄б, с̄зипо̄вст̄ь, с̄зипо̄ш̄
 с̄вн̄чн-
 с̄в̄, с̄в̄ло, с̄в̄но
 с̄в̄дана, с̄в̄на
 с̄в̄дано
 с̄ж, с̄ж

Т

т̄а
 т̄го
 т̄е
 т̄о, т̄ог
 том̄ь
 тр̄о
 тр̄зет-
 тр̄ам̄о
 т̄з̄
 т̄ажьк̄ос̄рд-,

оу

оутр̄н̄н̄, оутр̄н̄цн

сват-
 страстн
 стнхз
 сватнтел-
 стлзп̄ннк-
 страсть, страст-
 страшн-
 страст-
 сватъба
 сватъин-
 сватъц-
 сващен-
 сващеном̄ж̄ч̄е-
 ннк-
 срьд̄ьц-
 с̄зв̄з̄истз с̄а
 с̄зпас-
 с̄зт̄ьрз
 с̄зпасен-
 с̄зпасетз с̄а
 с̄зипо̄устьн-
 с̄звн̄тъчн-
 с̄в̄дально
 с̄в̄дальна
 свата̄н̄го
 [свата̄н̄го]
 с̄жвота

тако
 того
 тебе
 тогожде
 том̄ь же
 тропарь
 трьсват-
 трасомом̄ь
 тз̄жде
 тажьк̄ос̄рд-

оутр̄н̄н̄цн

ф̄е, ф̄ев̄а, ф̄ер̄, ф̄ер̄ва

Ф

х̄а, х̄а

х̄в-,
х̄е, х̄е

х̄вн, х̄взн-, х̄вн-

х̄л̄в̄ь

х̄м̄ь

х̄о-

х̄ов

х̄рс-

х̄р̄стофора

х̄с

х̄св-, х̄сов-

х̄оу

х̄з̄

х̄в̄ь

w̄а

w̄п̄в̄

w̄ц-

w̄че

Х

февродр-

х̄р̄стоса
 [х̄р̄ста]
 х̄р̄стов-
 х̄р̄стосе
 [х̄р̄сте]
 х̄р̄стовьн-
 х̄л̄в̄в̄ь
 х̄р̄стосом̄ь
 [х̄р̄стом̄ь]
 х̄р̄сто-
 х̄р̄стов-
 х̄р̄стос-
 х̄р̄стофора
 х̄р̄стос-
 х̄р̄стосов-
 х̄р̄стосу
 [х̄р̄стоу]
 х̄р̄стосз̄
 [х̄р̄сть]
 х̄р̄стос̄ь
 [х̄р̄ст̄ь]

W

ноанз
 отзп̄ва
 отьц-
 отьче

Ц

ц̄в̄ь, ц̄в̄ь

ц̄в̄ьн-

ц̄к̄з̄в-

ц̄р-

ц̄рев-

ц̄реств-

ц̄р̄н̄гр̄а

ц̄р̄н̄ц-

ц̄рк̄в-, ц̄рк̄в-

ц̄рк̄вн-, ц̄рк̄взн-, ц̄рк̄вьн-

ц̄рк̄совь

ц̄в̄ьтъна[н̄а]
 ц̄в̄ьтън-
 ц̄рк̄з̄в-
 ц̄всар-
 ц̄всар̄ев-
 ц̄всар̄ств-
 ц̄всарн̄ града
 ц̄всарн̄ц-
 ц̄рк̄з̄в-
 ц̄рк̄з̄вьн-
 ц̄рк̄з̄вь,
 ц̄рк̄ковь

ЦКОВЪН-
 ЦРКЪЗ
 ЦРКЪЗВ-
 ЦРКЪЗИ
 ЦРС-, ЦРСТВ-
 ЦРЦ
 ЦРЪКВ-
 ЦРЪСК-, ЦРЪСК-
 ЦРЪСТВ-, ЦРЪСТВ-
 ЦРЪГРД, ЦРЪДА
 ЦСАРЕСТВ-
 ЦСР-
 ЦСРВ-, ЦСРЕСТВ-, ЦСРВ-,
 ЦСРЕСТВ-, ЦСРТВ-
 ЦСРЕСТВОУЧЪЗ
 ЦСРЦ-
 ЦСТВ-
 ЦЪРИ
 ЦЪСРЕСТВ-, ЦЪСРЪВ-
 ЦЮ

У

У
 УА
 УВК-
 УВУЕ
 УЕ, УЕ
 УЕН-
 УЕТВР
 УЕТВРЪ
 УН, УН
 УК- [УЦ-]
 УКЪЦ-
 УКЛЮБНЕ
 УКЛЮБУЕ, УКЛЮБУЕ,
 УКЛЮБУЕ
 УКЛЮБУСТВ-
 УКЛЮБЕЦ-, УКЛЮБУЦ-
 УКЛЮЦ-
 УКЛЮУЕ
 УКО
 УЛ-, УЛВ-, УЛВ-, УЛВК-, [УЛВЦ-] УЛОВЪК-

ЦРЪКЪЗВЪН-
 ЦРЪКЪЗВЪ
 ЦРЪКЪЗВ-
 ЦРЪКЪЗИ
 ЦЪСАРЪСТВ-
 ЦЪСАРНЦ-
 ЦРЪКЪЗВ-
 ЦЪСАРЪСК-
 ЦЪСАРЪСТВ-
 ЦЪСАРТА ГРАДА
 ЦЪСАРЪСТВ-
 ЦЪСАР-
 ЦЪСАРЪСТВ-
 ЦЪСАРЪСТВОУЧЪЗ
 ЦЪСАРНЦ-
 ЦЪСАРЪСТВ-
 ЦЪСАРН
 ЦЪСАРЪСТВ-
 ЦЪСАРИО

УННЪ
 УАШ-
 УЛОВЪК-
 УЛОВЪУЕ
 УЕТВРЪТЪК-
 УБЪТЪН-
 УЕТВРЪТЪКЪ
 УЕТВРЪТЪЦЪ
 УННЪ
 УЛОВЪК-
 УЛОВЪКОЛЮБЪЦ-
 УЛОВЪКОЛЮБЪЕ,
 УЛОВЪКОЛЮБЪЕ
 УЛОВЪКОЛЮБЪЕ
 УЛОВЪКО-
 ЛЮБЪСТВ-
 УЛОВЪКОЛЮБЪЦ-
 УЛОВЪКОЛЮБЪЕ
 УЛОВЪКО-
 УЛОВЪК-

УЛВКО
 УЛВСК-
 УЛВУ-
 УВУК-, УЛВУСК-,
 [УЛВУЦ-], УЛВУЗСК-
 УЛВЪСК- [УЛВЪЦ-]
 УЛВЪУСК-, УЛВЪУЗСК-,
 УЛВЪУСЪСК-
 УЛК- [УЛЦ-]
 УЛКЛЮБЪСТВ-
 УЛКО-
 УЛОВЕК-
 УЛОВУСК-
 УЛОК- [УЛОЦ-]
 УЛОУ-
 УЛСК-
 УЛУ-
 УЛУК-, УЛУСК-, УЛУСЪСК-
 УЛУСЪСТВ-
 УРЪЦ-
 УСК-
 УУ-
 УУСКЪ
 УЪ
 УЪЦ
 УЮТВОР, УЮТВОРЦ-
 УА

УКО
 УЛК- [УЛЦ-]
 УЛЪУН-
 УЛЪУСЪСК-

ФЕОРА СНОТ

УЛОВЪКО-
 УЛОВЪУСЪСК-
 УЛОВЪУ-
 УЛОВЪУСЪСК-
 УЛОВЪК-
 УЛОВЪУСЪСК-
 УЛОВЪК-
 УЛОВЪКО-
 ЛЮБЪСТВ-
 УЛОВЪКО-
 УЛОВЪК-
 УЛОВЪУСЪСК-
 УЛОВЪК-
 УЛОВЪУ-
 УЛОВЪУСЪСК-
 УЛОВЪУ-
 УЛОВЪУСЪСК-
 УЛОВЪУСЪСТВ-
 УРЪНЪЦ-
 УЛОВЪУСЪСК-
 УЛОВЪУ-
 УЛОВЪУСЪСК-
 УБЪТЕНЪЕ
 УБЪТЪЦ-
 УЮДОТВОРЪЦ-
 УАДО

УКОЖЕ
 УА
 УАЗЪК-
 УАЗЪУН-
 УАЗЪУСЪСК-

ТЕОДОРА
 СНКНОТА

II.

ДВЗГОУСТЪ	ДВГ, ДВГО
ДАННОУГІНАРНН,	ДЛ, ДЛЕ, ДЛЕ, ДЛЕ,
ДАННОУІА	ДЛОУ, ДЛОУ
ДАМННЬ	ДМН, ДМН
ДАГЕЛЪ	ДГЛ-, ДГЛ-, ДЛ-, ДНГЛ-, ДНГЛ-, ДНН-, ДННЛ-, ДЕГЛ-
ДАГЕЛЬСКЪ	ДГЛСК-, ДГЛЗСК-, ДНГЛЗСК-
ДАТНПАСХА	ДАТНПА, ДАТН
ДАТНФОНЪ	ДАТН, ДАТН
ДАПОСТОЛЪ	ДПА-, ДПА-, ДПА-, ДПО-, ДПО-, ДПОЛ-, ДПОЛ-, ДПОСТА-, ДПСТА-, ДПСТА-
ДАПОСТОЛЬСКЪ	ДПЛСК-, ДПЛЗСК-, ДПОСК-
ДАПОСТОЛЬСТВО	ДПОСТАСТВ-
ДАПОСТОЛЬСТВОВАТН	ДПЛСТВОВА-
ДАПРНЛЪ	ДПР, ДПРН
ДАРХАНГЕЛЪ	ДРЛ-, ДАРХАНЛ-, ДРЛ-, ДРЛНЛ-
ДАРХАНГЕЛЬСКЪ	ДРЛЗСК-
ДАРХНЕПНСКОУПЪ	ДРХНЕПН-, ДРХНЕПН-, ДРХНЕПСКН-, ДРХНПН-, ДРХН-, ДРХНП-, ДРХНСКН-
ДАТАНАСНН	ДАФАСН-

БЛАГОВѢСТНТН	БЛГЩЕН-
БЛАГОВѢЩЕНЬЕ	БЛАГОВѢЩН-
БЛАГОДУШЬЕ	БЛАГОДАШ-
БЛАГОДѢТЬ	БЛГДѢТ-
БЛАГОСЛОВЕСНТН	БЛАГС, БЛГСН, БЛСН
БЛАГОСЛОВЕСТВЕНЬЕ	БЛСТВЕНН-
БЛАГОСЛОВЕСТВЕНТН	БЛГСТВІ-, БЛСТВЕН-, БЛСТВН-
БЛАГОСЛОВЕСТВОВАТН	БЛСТВОУ-
БЛАГОСЛОВЕСТВЪНЪ	БЛСТВЕН-
БЛАГОСЛОВЕСТНТН	БЛГВЕЩЬН-, БЛГШТ-
БЛАГОСЛОВЕНТН	БЛАГ-, БЛАГС, БЛАСЛОВН, БЛВН, БЛГ-, БЛГВ-, БЛГВН-, БЛГОВН, БЛГСВН-, БЛГСВН-

БЛАГОСЛОВЕНЪ	БГН-, БЛАВЕН-, БЛАГВЕН-, БЛАГСН-, БЛВЕН-, БЛГВЕН-, БЛГН-, БЛГОВЕН-, БЛГОН-, БЛГОСВН-, БЛГОСЛОВН-, БЛГВН-, БЛГСВН-, БЛГСН-, БЛН-, БЛСВН-, БЛАСЛОВЕН-
БЛАГОСТЪНЪ	БЛГСТЪН-
БЛАГЪ	БЛГ-
БЛАЖЕНЪ	БЛАЖ-, БЛЖЕН-
БОГАТСТВО	БГСТВ-
БОГОНОСЬЦЪ	БОНО
БОГОРОДНИЦА	БРЦ-, БЦ-
БОГОРОДНУЬНО	БО
БОГОРОДНУЬНЪ	БГЧНН-
БОГЪ	БГ-, БА, БВІ, БЕ, БСІ, БЪН, БЪЕ, БЪЕ, БЪЕ, БМЪ, БМЪ, БОУ, БЪ, БЪ, БУ
БОЖЬН	БЖ-, БЖЕІ, БЖЕН, БЖІ-, БЖН-, БЖЪ, БІ-
БОЖЬСТВО	БЖЬСТВО
БОЖЬСТВЪНЪ	БЖЕСТВЪН-, БЖЕСТВЪН-, БЖЕТВЪН-, БЖСТВ-, БЖСТВЕН-, БЖСТВЪН-, БЖСТВЪН-, БЖСЪН-
БЪІТН	БЪІ, БЪІ, БЪІ, БЪІ

БАСНАНН	БАСН, БАСН
ВЕАНКЪ	ВЕК-, ВЕЛІ-, ВЕЛН-
ВЕЛЬМН	ВЕЛ
ВЕЧЕРЬНА	ВЕЧЕ
ВННОГРАДЪ	ВННОГДЪ
ВЛАДЪІКА	ВЛАК-, БАД, ВЛАК-, ВЛК-
ВЛАДЪІУНЦА	ВЛАУНЦ-, ВЛАУЦ-
ВЛАДЪІУЬСКЪ	ВЛАУЬСК-
ВЛАДЪІУЬСТВО	ВЛАУЬСТВ-, ВЛАУЬСТВ-
ВЛАДЪІУЬСТВЕНЬЕ	ВЛАУТВН-
ВЛАСЪ	ВЛА
ВОДА	ВО
ВЪЗГЛАГОЛАТН	ВЪЗГЛ-, ВЪЗГЛАГЛ-, ВЪЗГЛ-
ВЪЗГЛАСНТН	ВЪЗГЛА
ВЪЗГЛАСЕНЬЕ	В

ВЪЗДВЕНЖЕНЬЕ	ВЪЗДВЕНЖѢ, ВЪЗДВІЖѢ	ДРОУХОВЬНЪЗ	ДЪХВЪЗН-, ДЪХОВЕН-, ДЪХОВН-, ДЪХОВЕН-, ДЪХОВЫН-
ВЪЗНОШЕНЬЕ	ВЪНОШ, ВЪНОШѢ	ДОУША	ДЪШ-
ВЪПРОШЕНЬЕ	ВЪПРО	ДОУШЕВЬНЪЗ	ДЪШЕВЪЗН, ДЪШЕВЪН-
ВЪСЕРЬСНЪТН	ВЪСѢРС-	ДОУШЕГОУВЬНЪЗ	ДЪШЕГОУВЪЗН-
ВЪСЕРЬСЬНЪЗ	ВЪСѢРСЪН-	ДОУШЪНЪЗ	ДЪШЪЗН-
ВЪТОРЬНИКЪЗ	ВЪ, ВЪ, ВЪЗТѢ	ДЫНЬ	ДЪН-
ВЪЦЪСАРНТН СА	ВЪЦЪРН-, ВЪЦЪРІ-, ВЪЦЪСРІ-	ДЫНСЬ	ДЪНСѢ, ДЪ
ВЪУЛОВЪУЕНЬЕ	ВЪУЛВУЕНН-	ДЪВА	ДЪВ-
ВЪЕВЛАДЪІКА	ВЪЕВЛІК-	ДЪВАІА	ДЪВА-
ГВРННЪЗ	Г	ЕВАНГЕАНІТЪЗ	Е
ГЛАВА	ГЛАВЛ-	ЕВАНГЕАНІТЪЗ	ЕВАНГІСТ-, ЕВАНГІАІСТ-, ЕВАНГІАНІСТ-, ЕВАНГІСТ-, ЕВАНГІАІСТ-, ЕВАНГІАНІСТ-, ЕВАНГІСТ-, ЕВАНГІАІСТ-, ЕВАНГІСТ-
ГЛАГОЛАТН	ГЛ, ГЛ, ГЛА, ГЛЛ, ГЛВ-, ГЛА-, ГЛА-, ГЛА-, ГЛА, ГЛН-, ГЛАМЪІХЪ, ГЛѢ, ГЛѢ	ЕВАНГЕАНІСЪЗ	ЕВАНГІСК-
ГЛАГОЛЪЗ	ГЛ-, ГЛАГЛ-, ГЛІ	ЕВАНГЕАНІЕ	ЕВАНГІСКЪ ЕВАНГІАІСКЪ ЕВАНГІАІСКЪ
ГЛАСЪ	ГЛ, ГЛС-	ЕПНСКОУПЪЗ	ЕПН- ЕПНЪСЪЗ ЕПНЪСЪЗ
ГОРА	ГЪ	ЕПНСКОУПЪСТВО	ЕПНЪСЪСТВО-, ЕПН- КЪПЪСТВО-
ГОСПОДННЪЗ	ГДН-, ГДНН-, ГДН, ГДН-, ГД-, ГД, ГВ, ГВН, ГД, ГД, ГН, ГМЪ, ГМЪ, ГСАМЪ, ГОУ, ГЪ, ГЪ, ГЪ, ГЪМЪ, ГЪВ, ГЪА, ГЪО	ЕПНСКОУПЪСТВО	ЕПНЪСЪСТВО-, ЕПН- КЪПЪСТВО-
ГОСПОДЬ	ГДН-	ЗУАЛО	З ЗЪ, ЗЪ
ГОСПОДЬНЬ	ГДН-	НЕРУСАЛННМЪЗ	Н
ГОСПОДЬСЪЗ	ГДСК-, ГДЬСК-, ГОСПДЬСК-	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ГОСПОДЬСТВЕНЬЕ	ГДЕСТВН-	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ГОСПОЖДА	ГЖД-	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ГРАДЪЗ	ГД-	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ГРАДЬЦЬ	ГРАЦ-	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ДАВЕЗІАОВЪЗ	Д	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ДАВЕЗІАОВЪЗ	ДВ-, ДДВДВ-, ДАВЕЗІАВ-, ДДВВ-, ДАДОВ-, ДВ-, ДВДВ-, ДАВ-	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ДАВЕЗІАОВЪЗ	ДВД-, ДДВ-, ДДВ-, ДА-	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ДАЕСАВЪРЪ	ДЕ, ДЕК, ДЕСА	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ДАНАКЪЗ	ДА, ДН	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ДАНАПСАЛМА	АНПА, ДНПА	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ДОУРЪЗ	ДР-	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ
ДОУХЪЗ	ДХ-, ДЕН, ДХЪ, ДСЪ, ДСВХЪ, ДХО	НЕРУСАЛННМЪЗ	НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ НЕРУСАЛННМЪЗ

неpоуcалнмьскъ	н̄мск-, н̄нл̄мекс-, н̄нмзск-
нзглаголатн	н̄згла-
нздранлєвъ	н̄злєв-, н̄нлв-, н̄нлєв-, н̄лв-, н̄лв-, н̄нлв-, н̄нлєв-, н̄здлєв-, н̄здлєв-, н̄здлєв-, н̄злєв-, н̄лв-, н̄лєв-, н̄лєв-
нздранлнтѣннъ	н̄нлнтѣнн-, н̄нлнтѣнн-, н̄нлнтѣнн-
нздранлѣ	н̄нл-, н̄л-, н̄л-, н̄нл-, н̄зл-, н̄л-
нздранлнннъ	н̄здлннн-
ннодоушьно	н̄нодоушьно
нолнъ	н̄о, н̄оа, н̄оа, н̄оа
норамовъ	н̄орамовъ
нсоусовъ	н̄сов-, н̄сов-, н̄сов-, н̄сов-
нсоуъзъ	н̄с-, н̄с-, н̄с-, н̄с-, н̄с-, н̄с-, н̄с-, н̄с-, н̄с-, н̄с-
нсоухрѣстовъ	н̄схв-, н̄нхв-
нсоухрѣстозъ [нсоухрѣстъ]	н̄сх-, н̄сх-, н̄сх-, н̄сх-, н̄соухе, н̄сха, н̄сха, н̄сха
нюлѣ	н̄ю
нюнѣ	н̄ю
К	
коньць	к̄н, к̄нц-, к̄о
корннтѣне	к̄рент
которзин	к̄ото
крѣстнтєлѣ	к̄рєл-, к̄рєтл-, к̄рє
крѣстъ	к̄рєт-, к̄рєт-, к̄єт-
крѣстнъ	к̄рєтн-, к̄рєтн-
крѣшатн	к̄рѣша-, к̄рѣшта-
крѣщєнє	к̄рѣщєн-
Л	
лнтоуѣрнѣ	л̄нтѣн
лоука	л̄оу
лѣто	л̄ѣ
людє	л̄ю, л̄ю
М	
марнѣ	м̄аѣ
марко	м̄а, м̄аѣ

мартъ	м̄а, м̄аѣ
матєрнъ	м̄н-
матн	м̄тн, м̄р-, м̄р-, м̄тєр-, м̄тєр-
маттѣн	м̄а, м̄а
мнолосрѣдоватн	м̄нлосрѣдєв-, м̄нлосрѣдєв-
мнолосрѣдѣ	м̄д-, м̄лд-
мнолосрѣдѣнъ	м̄дн-, м̄нлдѣн-, м̄нлосрѣд-, м̄срѣдѣн-
мнолостѣ	м̄нлст-, м̄нст-, м̄нст-, м̄ст-, м̄ст-
мнолостѣнн	м̄стѣнн-
мнханлъ	м̄нхлн
молнтєвѣ	м̄лв-, м̄лв-, м̄лв-, м̄о, м̄отв-, м̄отв-, м̄отв-, м̄отв-, м̄отв-, м̄тв-
молнтн	м̄л-
монахъ	м̄о
мзнасъ	м̄знєс
мзногоглаголанє	м̄зногѣлн-
мзсацєсловєсннѣ	м̄зєсловєсннѣ-
мѣсауѣнъ	м̄ѣн-
мѣсаць	м̄єц-, м̄ц-, м̄ц-, м̄ц-, м̄ц-, м̄ц-, м̄ѣ, м̄ѣ, м̄ѣ, м̄ѣц-, м̄ѣц-
масо	м̄а
масопѣстѣ	м̄а п̄о, м̄ап̄о, м̄апєст-, м̄апѣстѣ
масопѣстѣнъ	м̄апєстѣн-, м̄апѣстѣн-, м̄апѣстѣн-
мжєннѣ	м̄жєн-, м̄жєн-, м̄жєн-, м̄жєн-, м̄жєн-
мжєннѣ	м̄жєн-, м̄жєн-, м̄жєн-
мжєннѣнъ	м̄жєн-
мжєнє	м̄жєн-
Н	
нанєвєснъ	н̄анєвєсн-
нарєцн	н̄арєт, н̄арєшн
навєчєрє	н̄авєрєнє, н̄авєчє
наоуѣнтн	н̄аоуѣнтѣ
нашь	н̄а, н̄аѣ, н̄аѣ, н̄аѣ, н̄амъ, н̄ах, н̄ах

НЕБЕСЬНЪ	НѢСН-, НѢН-, НѢСН-, НѢСЪМОУ-, НѢСЪН-, НЕБЕСЬН-, НЕБЕСН-, НСН-	ПОНЕДѢЛЬНИКЪ	ПѠ, Пѡ, ПОНЕД
НЕБЕСЬСКЪ	НѢСК-, НЕБѢСК-, НЕБСК, НСК-	ПОПЪ	ПѠ-, ПП-
НЕБО	НѢ-, НѢЕС-, НѢС-, НѢЕС-, НѢО, НѢВС, НСА, НСН, НСХЪ	ПОСТЪ	ПѠ
НЕДѢЛЬНЪ	НЕДѢН-	ПОУЧИТИ	ПѠ
НЕДѢЛІА	НѢ, НЕДѢ, НЕЛ-	ПРАВѢДЬНЪ	ПРѠВЕ
НЕНЗЛАГОДАЯЪ	НЕНГЛАН-	ПРАЗДНИКЪ	ПРѠНИ, ПРѠНИ
НЕНЗЛАГОДАНЫЪ	НЕНЗГЛАНН-, НЕНЗГЛА- НЪН-	ПРИСНО	ПРІ
НЕПРѢПОДОБЬНЪ	НЕПѢН-	ПРИСТѢПИТИ	ПРИСТѢТЕ
НИКОМѢНІА	НИКОМІ	ПРОГЛАГОЛАТИ	ПРОГЛ-, ПРОЛГА
НОВЪ	НѠ-	ПРОКНИМЕНЪ	ПРѠ
НОЯБРЬ	НОБѠ	ПРОРОКЪ	ПРК-, ПРК-, ПРК-, ПРѠ-, ПРОК, ПРОК-, ПРОРКЪ, ПРР-, ПРРК-, ПРРК-
НЪИНЪ	НІ, ННЪ, НЪІ	ПРОРОЧІЦА	ПРЪЦ-
НЪИНЪЮУ	ННЪЮУ	ПРОРОЧЬСКЪ	ПРЪСК-
НЪМОГЛАГОЛАТИ	НЪМОГЛ-	ПРОРОЧЬСТВОВАТИ	ПРЪСТВОВА, ПРЪСТВОВА-
	О	ПРОСВѢЩЕНІЕ	ПРОВѢНН-
ОБЫШНО	ОБѠ	ПРОСТИТИ	ПРѠ
ОКРѢТЬ	ОКРѢТ-, ОКРѢТЪ	ПРѢДЪЗТЕЧА	ПРѠДЪ-, ПРѠДЪ-, ПРѠДЪ-
ОКТАБРЬ	ОКТВР-, ОКТВѠ, ОКТѠ	ПРѢЖДЕ	ПРѢ
ОСВАТИТИ	ОСТ-	ПРѢЖДЕСВАЩЕНЪ	ПРѢЖДЕСВѠН-
ОСВАЩЕНІЕ	ОСВѠЩЕНН-, ОСВѠЩЕ [!]	ПРѢМНОСТНЪ	ПРѢМНОСТН-
ОСВАЩАТИ	ОСВѠЩЕТЪ	ПРѢМЖДОРОТЬ	ПРѠЖ, ПРѠЖДОРѠ
ОТЪПѢЛО	ѠПѢ, ОТЪПѢ, ѠПѢ	ПРѢПОДОБЬНЪ	ПРѠГО, ПРѠНН-, ПРѠНН-, ПРѠНН-, ПРѠНН-, ПРѠПЪЗН-, ПРѠПДЕН-, ПРѠБЕН-, ПРѠБЕН-, ПРѠБЪЗН-, ПРѠБН-, ПРѠБЪЗН-, ПРѠДОБН-, ПРѠБН-
ОТЪЦЬ	ѠТЦ-, ѠЦ-, ѠЦ-, ѠЦ-, ѠЧЕ, ѠЧЕ	ПРѢСВАТЪ	ПРѢСТ-, ПРѢСТ-
ОТЪЧЬ	ѠЧ-	ПРѢУЧЕТЪ	ПРѢУЧТ-, ПРѢУЧТ-
ОТЪЧѢСТВО	ѠЧѢСТВ-	ПРѢВОМЖУЕННИКЪ	ПРѢВОМЖК-, ПРѢВОМЖК-
ОТЪЧѢСТВІЕ	ѠЧѢСТВН-	ПРѢВОМЖУЕННИЦА	ПРѢВОМЖЦ-
	П	ПСАЛЪМЪ	ПѠМЪ, ПСА, ПСАМЪ, ПСАМЪ, ПСА, ПСАМЪ, ПСАМЪ, ПСАМЪ
ПАКЪІ	ПѠ, ПАН	ПЪТИЦА	ПНЦ-
ПАМАТЬ	ПѠ, ПА	ПѢНЫЕ	ПѢ, ПѢ
ПАСХА	ПѠ, ПѠ	ПѢСНЬ	ПѢ, ПѢ, ПѢМН, ПѢХЪ
ПОКАЯТИ [СА]	ПѠЕТ, ПѠЕТЪ	ПѢСАТИ	ПСА
ПОКЛОНИТИ	ПОКЛО	ПАТЪКЪ	ПѠ
ПОКОНИЪ	ПОКОНА		Р
ПОМНОВАТИ	ПОМНОУН	РАДН	РА
ПОМОЛТИТИ СА	ПОЛНМЪ	РАВНОДОУШЬНЪ	РАВЪНОДЪШН-

рѣци рѣ, рѣн-, рѣтъ
 рнмѣннѣ рнмѣн-
 родѣство рѣдѣство, родѣств-

с
 свѣтъ свѣ
 свѣтителѣ стнтелѣ-, стл-
 свѣтити свѣт-, свѣщ-, свѣщт-,
 свѣа, свѣатъ
 свѣатъ свѣт, свѣ, свѣмь, свѣт-,
 свѣаааго
 свѣатъинѣ свѣтъин-, свѣатн-,
 свѣтъин-
 свѣатъба свѣтъба
 свѣатъць свѣтъц-
 свѣащенникъ свѣк-
 свѣащенномъчѣенникъ свѣномѣк,
 свѣащенномъчѣк-,
 свѣнмк-
 свѣащенъ свѣа, свѣан-, свѣан-,
 свѣстен-
 свѣащєныє свѣнн-, свѣашннѣ [!],
 свѣщенн
 сѣптѣврѣ сѣпѣ, сѣптѣа
 снѣкотъ снѣотъ
 слава сла, сла
 слово слѣд, слѣо
 слоуга слѣоу
 слоужѣба слоужѣ
 слѣшѣатн слѣшн-
 срѣдѣце срѣдц-, срѣд-, срѣдц-,
 срѣдѣцц-, срѣц-, срѣц,
 срѣдѣцц-, цц-
 срѣдѣчѣнъ срѣдѣчѣн-, срѣдѣчѣн-,
 срѣчѣн-, срѣчѣн-
 срѣда срѣ
 стнхъ сѣ, сѣ, сѣтн
 стѣлѣпннкъ стѣлѣнѣ
 стѣрастѣ стѣтн, стѣрдѣ, стѣрдѣ-, стѣрстѣ-
 стѣрашѣнъ стѣрдѣан-
 стѣвнѣтъчѣнъ стѣвнѣчѣн-
 стѣпасѣтн стѣп-, стѣпа-, стѣпс-, стѣпсѣ-
 стѣпасєныє стѣнѣ, стѣпнн, стѣпнє, стѣпнѣ,
 стѣпсєнѣ-, стѣпнн-, стѣпсєнѣ-
 стѣпаснтѣлѣ стѣпстѣлѣ-, стѣпа-, стѣпстѣлѣ-,
 стѣпстѣлѣ-, стѣптѣлѣ-

стѣпасѣтн [са] стѣп-, стѣпс-, стѣпс-, стѣпн-,
 стѣпстѣлѣ, стѣпсѣлѣ, стѣпсѣп-, стѣпстѣлѣ
 стѣпасѣ стѣп-, стѣпс-
 стѣпасѣнъ стѣпсѣн-, стѣпсѣн-
 стѣтрѣтн стѣтѣ
 стѣновѣствѣ стѣновѣствѣ-
 стѣнъ стѣн-, стѣвѣ
 стѣропоуѣстѣнъ стѣропоуѣн, стѣнпоуѣн-,
 стѣропоуѣ, стѣропоуѣстѣтѣ,
 стѣропоуѣ
 стѣдѣнѣно стѣдѣлѣна, стѣвѣ, стѣвѣло,
 стѣвѣна, стѣвѣно
 стѣбота стѣб, стѣбѣдѣ, стѣж, стѣжѣ

т
 тѣа
 теѣдѣоръ теѣдѣр-
 трѣпарѣ трѣрѣ
 трѣсѣатъ трѣсѣтѣ-
 тѣжѣкѣсѣрдѣ тѣжѣкѣсѣрдѣ-

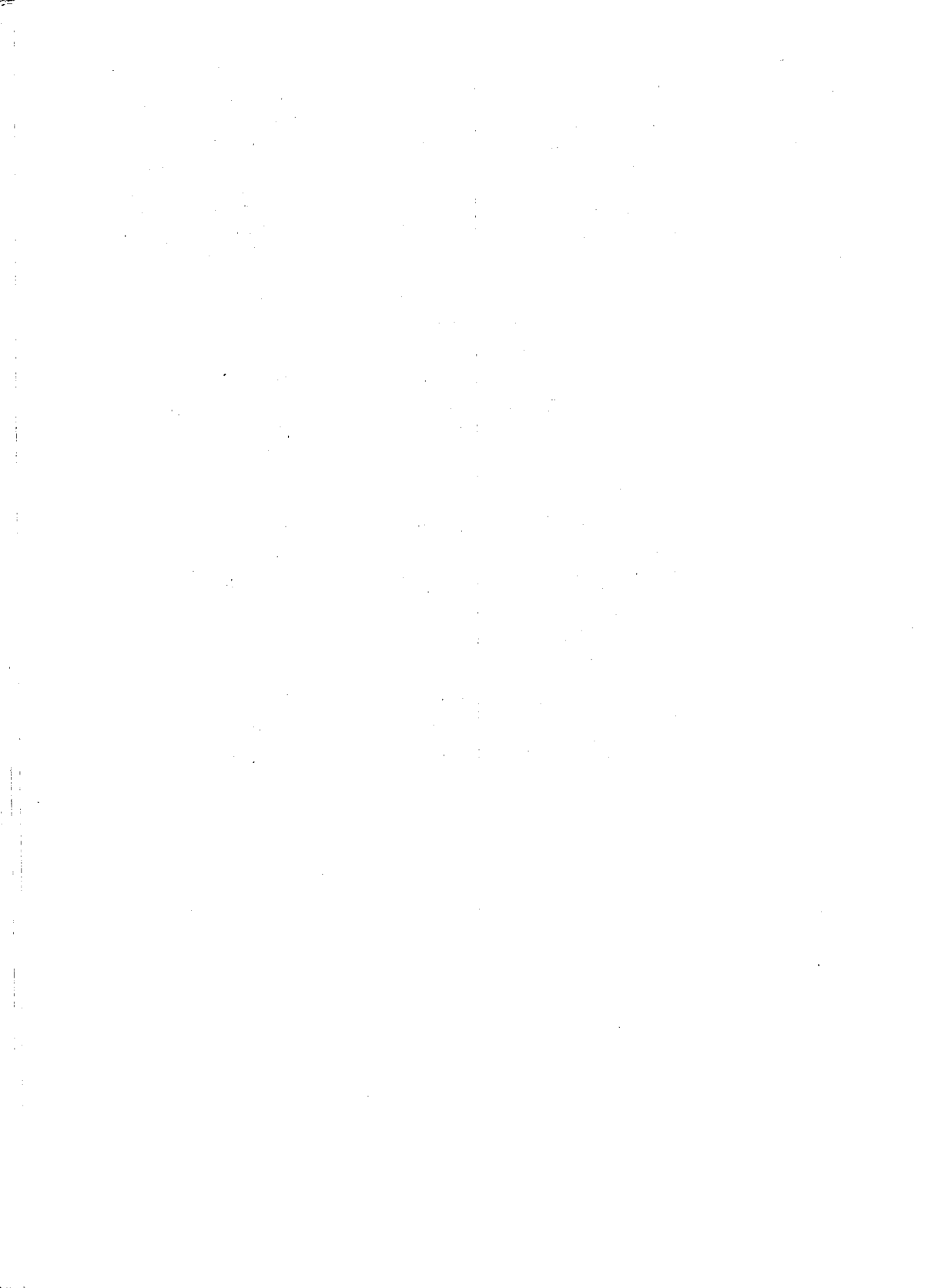
оу
 оутѣрѣннѣ оутѣрѣннѣ, оутѣрѣннѣ

ф
 фѣрѣорѣ фѣ, фѣвѣа, фѣрѣ, фѣрѣвѣа

х
 хѣлѣвѣ хѣлѣ
 хѣрѣстофоръ хѣрѣстофор-
 хѣрѣстовѣ хѣв-, хѣв-
 хѣрѣстовѣнъ хѣвн-, хѣвѣн-, хѣвн-
 хѣрѣстѣсовѣ хѣсв-, хѣсѣв-
 хѣрѣстѣсѣ [хѣрѣстѣлѣ] хѣс-, хѣрс-, хѣа, хѣа, хѣе,
 хѣе, хѣмѣ, хѣоуѣ, хѣѣ, хѣѣ

ц
 цѣвѣтънъ цѣвѣ, цѣвѣ, цѣвѣн-
 цѣркѣвѣнъ цѣркѣвн-, цѣркѣвѣн-,
 цѣркѣвѣн-, цѣркѣвѣн-
 цѣркѣзѣ цѣркѣв-, цѣркѣв-, цѣркѣв-,
 цѣркѣвѣ-, цѣркѣвѣ-,
 цѣркѣвѣ, цѣркѣвѣ, цѣркѣзѣ
 цѣсѣаѣрѣвѣ цѣрѣв-
 цѣсѣарѣнѣа цѣрѣннѣ-, цѣрѣннѣ-, цѣрѣннѣ-

ЦѢСАРЬ	ЦѢ-, ЦѢр-, ЦѢри, ЦѢю	УЛОВѢУБ	УЛѢУ-, УЛОУ-, УЛУ-, УУ-
ЦѢСАРЬСКЪ	ЦѢрск-, ЦѢрск-	УЛОВѢУБСКЪ	УЛѢСК-, УЛѢУК-, УЛѢУСК-, УЛѢУЗСК-, УЛѢУСЬСК-, УЛОВУСК-, УЛСК-, УЛУК-, УЛУСК-, УЛУСЬСК-, УСК-, УУСК-
ЦѢСАРЬСТВО	ЦѢре-, ЦѢрств-, ЦѢрств-, ЦѢрств-, ЦѢрв-, ЦѢрв-, ЦѢрств-, ЦѢрств-, ЦѢрств-	УЛОВѢУБСТВО	УЛУБСТВ-
ЦѢСАРЬСТВОВАТИ	ЦѢрствовоуѣти	УРНЬЦЬ	УРЪЦ-
ЦѢСАРЬСТВЫЕ	ЦѢрстви-, ЦѢрствн-, ЦѢрн-, ЦѢрвн-, ЦѢрствь-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-, ЦѢрствн-	УБТЬНЪ	УБН-
	У	УБТЬНЫЕ	УБ
УАША	УА	УБТЬЦЬ	УБЦ
УННЪ	УН, УН, УН	УЮДОТВОРЬЦЬ	УЮДОТВОРЬ, УЮДОТВОРЦ-
УЕТВРЬТЪКЪ	УЕ, УЕТВРЬ, УЕТВРЬ	УАДО	УА
УЛОВѢКОЛЮБСТВЫЕ	УКЛЮБСТВЬ-, УЛКЛЮБСТВЬ-		
УЛОВѢКОЛЮБЬЦЬ	УКБЦ-, УКЛЮБЕЦ-, УКЛЮБЬЦ-, УКЛЮЦ-, УКЛЮБУЕ, УКЛЮБУЕ, УКЛЮБУЕ, УКЛЮУЕ	И	И
УЛОВѢКОЛЮБЫЕ	УКЛЮБН-	ИДННАУЕ	ИДННА
УЛОВѢКЪ	УБК-, УК-, УЛ-, УЛВ-, УЛВК, УЛѢБК-, УЛК-, УЛОВК-, УЛОК-, УБУЕ	ИЗЕРО	ИЗЕ
		ИНОУДРЬ	ИН, ИНО, ИНО, ИНОУ, ИНОУА
		ИЗЪКЪ	ИЗК-
		ИЗЪИУНЪ	ИЗЪИУН-
		ИЗЪИУБСКЪ	ИЗЪИУБСК-

Δ

Δ I. Буквен знак. Първата буква от стб. азбука, назовавана азъ; в глаг. Ϝ, в кир. Δ; в нвб. звук а.

II. Числен знак. в глаг. и кир. Ϝ, Δ=1. *Числ. бр. едннъ*. Един. ъкоже во ѳкъ отъхода. призва своя равзи. и прѣдастъ имъ имѣние свое. и овомоу дастъ Δ талантъ. овомоу же б. овомоу же Δ. кождо протнѣж снлѣ своен. и отнде авне 3 Мт 25. 15 *СК*; егъда ѳкъ волн. и аще хоѳце ѳо. възвматн ѿ ѳо. то да прѣвѣде въ волъзнн ж д'нен. аще вѣде волъзнъ ... зъло ѳака. то Δ д'нь *CE* 38a 21. // *Числ. рег. прѣвзн*. Първи. глΔ евънѣлнѣ еже отъ марзка. Δ о вѣсзюѳѣштннмъ *M* 43a 20; главзи еванѣлнѣ еже отъ лоукзи. Δ о напнсанин *M* 76a 7; главзи еванѣлнѣ еже отъ юана. Δ о брацѣ вѣвзшннмъ въ кана галнаѣн *M* 133a 2; в поѳе свѣ нѣ стѣн аплъ. алѣ глΔ Δ *A* 2a 28; нѣ Δ по Δ въ нѣж вѣнвѣѣ ѳа вѣв стѣн. иже въ всемъ мнрѣ *A* 34a 20; нѣ Δ нб лѣ ева. ѿ лѣу глΔ ѳъ *A* 50b 10; сѣ Δ стадъ пб. въ нѣже вѣвлетъ памѣ стадъ мка ѳеодора *A* 74c 7. *Срв. E* 6a 2; мѣ септѣ въ Δ дѣ. наѳаѳо нндктюу н нб лѣ. н памѣ прѣвнѣд сѣмеона стлѣн. н кѣ женамъ. н велнкоумоу прнсмоу *A* 112d 13; мѣдъ дѣ Δ стадъ прѣка наоума. ева ѳ нб глΔ рѣ *A* 127b 16. *Срв. У* IIa 16; мѣдъ маѳ Δ стѣго прѣка неремнѣ. н ѳъ нб *A* 146a 5. *Срв. СК* 151b 3; нѣ Δ поста. памѣ прѣма. мосн (!) н аронъ. алѣ глΔ Δ моснѣ аронъ. до глΔ (...) ннмъ ева ѿ нѣа глΔ вѣ *СК* 74.18, 19; мѣ с (...) ннколзи ева ѿ ма псѣ Δ септавра *СК* 135b 1; нѣ прѣдъ ѣвлени. ева ѿ мар глΔ Δ *СК* 145b 11; въ ѳ. Δ нѣ. ева ѳ нб глΔ г с *O* IIb 14; ншн недѣлж Δ по. ѳ. аллоу. глΔ. д. *E* 8a 5; пѣ. глΔ. Δ. спсѣ гн лю(дѣ) своа *E* 30a 17; аллоу. глΔ. Δ. нсповѣдатъ нѣса чюдеса твоѣ. овѣ радочнте са правед. *E* 37b 8; н рекѣ прѣо глΔ Δ. дша нхъ въ

благъхъ. въдворатъ са гѣ *CE* 58b 11; аще к'то въ Δ день нде на коладж. еноуарѣ. ъкоже прѣвѣе погани тво-рѣахѣ. бѣ лѣ да поклетъ са о хлѣ о ѳо *CE* 103b 3; пѣ. ѳ. глΔ. Δ. се оубо нареченъ стн день *ТФ* Б 3. // *В* състава на сл. числ. глΔ евънѣлнѣ еже отъ марзка ... нѣ о седмн хлѣвъ *M* 43b 13; главзи еванѣлнѣ еже отъ лоукзи ... кѣ о просаштннхъ знаменнѣ *M* 76b 20; главзи еванѣлнѣ еже отъ юана ... дѣ о ладзрн *M* 33a 12; нѣ дѣ нб лѣ ев. ѿ лѣу глΔ. рѣ ѳ Δ *A* 61d 13, 14; мѣдъ нб дѣ. стѣго мка маркнана. н стѣна ефннна. *A* 150b 22; ева ѿ нб глΔ г Δ *A* 156a 5; мѣ кѣ вънесенне стѣна бѣд. ева псѣ с септавра *СК* 135b 3. *Срв. У* IIa 10; дѣ стѣстъ стѣхъ мѣкъ. днвдвора. н днвдоума. н стѣна мѣнѣца (...) дорзи. александрина. н стѣго (...) нашего петра архѣскупѣ *E* 29b 5; мѣцъ октавръ (реко)мзи лнст(опадъ. нматъ) дн (...) лѣ. дѣ нматъ. чл. гл. Δ нб. гѣ *E* 38a 17, 38b 1; слава. въ конецъ прѣатѣ. оутрнмъ псамъ дѣвъ кѣ *СП* 21.1; въ концъ разоумъ снѣвъ корѣвѣ ма псалмъ *СП* 41.1; гѣ сзхраннѣ въхожденне твоѣ. ѳ ѳхожде-нне твоѣ. втѣселѣ ѳ до вѣка. рѣсѣ пѣснь степенна *СП* 121.1; ѳ аще к'то алъ-катн не можетъ. да нспоетъ кѣ псамъ. н б. аще лн не оумѣетъ. да дастъ цатѣ. аще лн не нматъ цатѣ. то да ѳ брашѣна еже нматъ. да дастъ *CE* 103b 22; мѣсаца марта въ дѣ. жнтнѣ грнгора папѣ роумъскаго *C* 119.15.

M, З, А, СК, О, У, Е, СП, СЕ, ТФ, С, Д, СН.
Гр. εἰς, α'.

Нвб. а.

Δ сѣюз. 1. Въвежда съпоставителни изреченя за означаване на разлика, несходство: а. нбо н землѣ мнмо ндетъ. а словеса моѣ не мнмо ндѣтъ *M* Мт 24.35 3, *A, СК, Н.* *Срв. Мк* 13.31 *M, З; Лк* 21.33 *M, З, А, СК;* аврамъ два снѣз нмѣ. едннъ отъ равзи. Δ дроуѣти отъ свободнѣа *E*

276 б; богатн обннцаша н възлакаша. а възискашци ꙗко не лишаѣтъ сѧ въсѣкого добра *СП 33.11*; видѣ ли оученикы. видѣ ли оученика. онъ о прѣданы. тѣшталаше сѧ. а сн о слоужбѣ. онъ съвѣтъ творѣаше. и на крѣви ваадзичѣни. цѣнѣ възимааше. а сн на слоужбѣ готовѣвахъ сѧ *К 6а 9.11. Срв. С 415.24, 25*; васъ пнтаѣтъ хлѣвъ. а мене слово бжне *С 19.14*; н маaddenъцн богословатъ. а отьцн на вога сѧ творѣтъ *С 333.7*. 2. Въвежда противопоставителни изречения: а) За означаване на несъвпадение, несъвместимост: а, ала, но. бракъ оубо готовъ естъ. а зъванн не вѣша достонн *М Мт 22.8 З, А. Срв. СЕ 106б 5*; крестъ въздржаше сѧ. а идольскаѣ слоужба разорена вѣваше *К 10б 9*; се во то тн кетъ марнѧ днвно н танно. ѧко вън оумрѣша. а твои сзinz смръть повѣднтъ *С 238.28*; пакъ хотѣ развонника въвести въ породѣ. н тѣхъ слово рече. н развонника въ породѣ въведе. а не трѣбова молнтвѣ *С 308.22*; каа во полъзѣ еже вѣдѣтн. о вѣзѣ праваѧ оученнѧ добръ. а блѣдъ дѣятн срамнѣ *Х II Вб 12. б*) За означаване на действие, което става въпреки очакването на някого: а, пѣк, при все че. прокльнѣтъ тн а тѣ блѣтвшн *СП 108.28*; поздѣ вѣровавъ. а скоро исповѣдѣвъ *К 11б 32*; тѣгда ли нмѣннѧ радн н чловѣчьскѣ похвалы. н малобрѣменьнѧ сластн подвнзѣахъ сѧ. а нзѣнѧ колнко плаче невесынаго радн цѣсарѧ *С 63.13*; много погоубнхъ. а мало мн кен далъ *С 120.12*; едѣнъ же въннде. а възѣтъ вндѣтн въ сковрадѣ самого третнѧ *С 157.30*. 3. Въвежда присѣдинителни изречения за изразяване на нова мисъл: а, а и, и при това. съверѣте прѣвѣе плѣвелъ. и съважате н въ снопы. ꙗко съжештн ѧ. а пшеницѣ съверѣте въ жнтѣнцѣ моѣхъ *М Мт 13.30 З, У*; блажензѣн грнгорн.

поставьенъ възѣтъ патрнархъ. стѣн бжнн црквен рнмѣстѣн. а прѣжде патрнаршѣства. црзнорнзѣцъ бѣ въ манаѣтѣрн *С 119.18*; неочннкъ на дѣвоу вѣваше. а крѣтъ отъ него напѧкѣмъ вѣваше *С 353.30*. 4. Формант за образуване на сложнн неизменяеми части на речта: а н, а ли, а ... ли, а се, а не [нъ] и др.

М, З, А, СК, Б, У, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Х, Р, МЛ, КН, П₁₀ *Гр* *δέ, καί, ἀλλά, γάρ, δή, καί-τοι, ὁ δέ.*

Нѣб. а ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, АР, РВЕ, ДА.

дбъи [*погр. С 23.1*] *вжс.* а и възѣтн.

дбъихомъ [*погр. С 23.2*] *вжс.* а и възѣтн.

дбъе нареч. 1. Веднага, тутакси, незабавно. и вндѣвъше н оученнцн ходаштѣ по морю. сѣмаша сѧ глѣшѣ. ꙗко прнзракъ естъ. и отъ страха въззпнша дбне же рече нмъ нс гла. дрзѣнте азъ есмъ не вонте сѧ *М Мт 14.27 З, А, Б. Срв. Мк 6.50 М, З*; мнлосрѣдавъ же нсѣ. прнкоснѣ сѧ оуно нма. и дбъе прозѣрѣсте нма оуно. и по немъ ндете *М Мт 20.34 З¹, А, СК, ЗП*; и оузѣрѣвъ смоковннцѣ едннѣ прн пѣтн. прнде кѣ нен. и ннѣсѣже не обрѣте на нен. тѣкмо лнствѣе еднно. и гла ен. да ннколнже пло(да отъ тебе) не бѣдетъ въ вѣкѣ. и дбъе нсѣше смоковннца *М Мт 21.19 З¹, ЗП*; и вндѣвъше оученнцн днвшѧ сѧ глѣшѣ. како дбъе оуѣше смоковннца *М Мт 21.20 З¹, ЗП*; дбне же по скрѣвн дѣннн тѣхъ. слънѣе мрѣкнетъ. н лоуна не дастъ свѣта своего. и зѣвѣдѣ сѣпадѣтъ сѧ нсе. и сназѣ небескѣнѧ дѣннѣтъ сѧ *М Мт 24.29 З, А, СК, Н*; и дбъе прнѣтѣпъ кѣ нсѣн рече емоу. радочн сѧ равѣн. н облѣзѣа н *М Мт 26.49 З, А, СК, Б. Срв. Мк 14.45 М, З*; и дбне разоумѣвъ нсѣ дѣхомъ своимъ. ꙗко тако тн помѣшлѣнѣтъ въ себѣ. рече нмъ. что тако помѣшлѣвате въ срѣднхъ вашнхъ *М Мк 2.8 А, СК, Б*; и жена едннѧ жштн въ тоуеннн крѣве

ЛѢТЪ ДѢВѢ НА (ДЕ)САТЕ ... СЛЪШАВЪШН
 О НѢСѢ. ПРИШЕДЪШН ВЪ НАРОДѢ. СЪ ЗАДН
 ПРИКОСНО (!) СА РИЗЪ ЕГО ... І АВНЕ
 НСАКНѢ НСТОУННІКЪ КРЪВЕ ЕІА. І
 РАЗОУМѢ ТѢЛОМЪ ТЪКО ЦѢЛѢАТЪ ОТЪ
 РАНЪ *М Мк 5:29 З, А, СК, У. Срв.*
Лк 8.44 М, З, А, СК; ꙗже рече емоу.
 еже аште можешн вѣровати. всѣсѣ
 възможна вѣроуѣштнмоу. І АВНЕ
 ВЪЗЪПНѢВЪ ОТЕЦЪ ОТРОУАТЕ СЪ СЛЪЗАМН
 ГЛАДАШЕ. ВѢРОУѢ ГН ПОМОЖИ МОЕМОУ
 НЕВѢРСТВЕНЮ *М Мк 9.24 З, А, СК, Б;*
 нъ єдинъ отъ воинъ. копнемъ емоу
 ребра проводе. І НЗНДЕ АВНЕ КРЪВЪЗ Н
 ВОДА *М Йо 19.34 З, А, Б;* да при-
 мѣтѣ авѣе сточѣз свои. глѣщеи мнѣ
 благо же благо же *СП 39.16;* аще
 ключѣ са. сквернзноу. аи нечнстоу.
 възпастн въ внно. аи въ масло. аи въ
 нно етеро кое. подобетѣ же възпадъшее
 нечнстое. нзати авне. І НЗВРѢШТН Е
 ВОИЪ *СЕ 19b 2;* нѣхе ... тѣи осла-
 вѣвъшаа тѣлесѣ сѣжнмаѣ. І СЪМРЪТН
 ІЗГОНА. І ВЪСКРѢШАА АВНЕ. СЪЛЕЖАЩАА
 ТѢЛЕСА. ОТЪ ВѢКА. ДАЖДН РАБОУ
 ТВОЕМОУ СЕМОУ. СЪДРАВНЕ *СЕ 26b 20;*
 ѳюдеса видѣлѣ єси толїка. І ТАКОВАА І
 АВБЕ АІ ЗАВЪІ СТВОРЪШАГО ТЪ *К 6b 25;* w
 дивнаѣ ѳюдеса. прїемлетѣ осѣжденє
 самъ. І АВБЕ. ВАРВАРА ПОУШТАИЖТЪ *К*
10b 32; н воеводннзи слоугѣз вѣро-
 ваша кѣ гоу. н отрѣвшнша єго отъ
 жъз. авнїе же прїде стадо воловъ нз
 горъ. н поклоннша са ємоу *С 19.2;*
 отъвѣшта же онъ. ѳоухъ іако ннѣтоже
 сѣтѣ. тѣмже тѣштѣ са да авнїе
 встанѣ. обанѣа еже нз мрѣтвнхъ
 възкрѣсеннїе *С 141.7;* н сѣтворнѣше
 знаменнїе крѣстѣноє на лицнхъ
 своихъ. въздоуѣнѣша на капншта. н
 тоу авне сѣтрѣша са. н вѣшша акѣи
 прахъ *С 180.16;* слѣшавъ же то
 цѣсарѣ. ѳоудн са мѣжоу томоу. н
 авнїе повелѣ прнвестн н сѣ вѣскоѣ
 ѳѣстнѣ въ полатѣ цѣсара *С 198.29;*
 она же велмн отъскоуѣвшн нзнде въ
 слѣдъ сѣстольннка княжа. н авнїе

нзѣхѣ *С 233.1-2;* тѣуѣж слѣшѣ
 даундѣ. н авнїе отъвѣшта сѣгрѣшнхъ
 господєвн *С 360.24-25;* тѣмъ томоу
 авнїе блаженѣ петрѣ разнѣваавъ са.
 достоннѣ нма отъвѣтѣ отъвѣшта *С*
363.26; w како. кгда болазнъ н
 страхъ. объметѣ зємьнааго. всѣ єго
 єстѣство авнїе възмѣштаетѣ *С*
471.21. 2. Тогава. авнїе же вѣ прѣпо-
 ловленнє праздннка. възнде нс вѣ
 црѣкѣ н оуѣааше *М Йо 7.14 З;* оутроу
 же авнїе вѣвншю. ста нс прн врѣсѣ. не
 познаша же оуѣеннцн тѣко нс єстѣ *М*
Йо 21.4 З, А; н възглад нєрѣн. н рѣѣ.
 мн. вѣсѣ. дѣ възлюбнмъ са. н авнїе
 цѣлоуетѣ ппѣ оба вратра. І САМА СА
 цѣлоуете *СЕ 11a 1;* н авнїе поставнтѣ
 І простѣ. І КЪ АНДѢ ГЛѢ. СѢЩЕНЪН *СЕ*
95b 1; повелѣ же авнїе комнєз. вернѣз
 ємоу наложнѣше на вѣнѣ. прѣдатн н
 дѣвѣма воннома *С 223.22;* авнїе же
 єдннѣ отъ єленнїю отѣрѣзъ оуѣта своа
 рече. ѳловѣѣскомъ гласомъ. рабъ
 божнн дрѣмонъ атъ вѣстѣ. нечнстѣ-
 ннмъ комнєсомъ *С 224.3;* рече клеупа.
 не слѣзгахъ рече w мѣжоу. іако
 странннкѣ єєн снхъ мѣстѣ ... онъ же
 глаголааше коє. послоушан мѣжоу.
 авнїе нма н отѣѣство. еже о ісѣ
 назарѣнннѣ. іс нменемъ. назарѣнннѣ
 родомъ *С 476.6;* н авнїе по єдномъ
 днн. прїде сѣ множѣствомъ воеводъ н
 казнѣцъ н жоупанъ. н сановнтѣннн. н
 сѣ вслѣдѣствоуѣштнннн тѣмъ.
 вештнєслнзнннн вон *С 561.23.*
М, З, А, СК, ЗП, Н, У, СП, СЕ, К, С. Гр.
εὐθέως, εὐθύς, παραρῆμα, παραυτίκα,
παραυτά, αὐτίκα, ἐξαίφνης, ὄπισσον,
προθύμως, παρεούθι, ἰδοῦ, αὐθις, δῆ. Вар.
 авнїе, авнїе, авѣе, вѣне.
Нєб. авнїе остар. кнїж. ОА, ВА, Дюв,
РВЕ, МлВТР, РРОДД.

АВВА *неизм. м.* Отец. І ГЛѢШЕ АВВА
 ОТЦЪ. ВЪСѢ ВЪЗМОЖНА ТѢВѢ СѢТЪ *М*
Мк 14.36 З. Изч.

М, З. Гр. ἄββᾶ.

Нєб. авва остар. кнїж. ОА, ЕтМл.

АВГОСТЪ [А Лк 2.1] *вж. авѣгоустѣ¹.*

авелъ, -а м. *ЛИ*. Авел – по-малкият син на Адам и Ева, убит от брат си Каин [Бит 4.2–8]. да прндетъ на взъ въсѣка кръвъ праведна. проанваема на землѣ. отъ кръве авела праведнаго. до кръве захарна М Мт 23.35 З, А. *Срв.* Лк 11.51 М, З; прнзърн ꙗ ꙗсхе ... на агнець съ. ꙗ стн н. ꙗкоже стнтн изволн агнець. ꙗже прнведе авелъ во вѣсѣжагаемаа *СЕ* 16б 6; тзи во освѣтн образъ отрока своего заклана бе зъловъ авела *С* 232.9; къде авелъ вратъ твон *С* 304.26. *Срв.* *С* 306.4; тоу авелъ пожренин прѣжде. н пръвзн правдннкъ. пастоухъ христосовъ. пастоуховъ образъ взив. неправдоучоумоу заколенню *С* 460.12. *Изч.* М, З, А, *СЕ*, С. *Гр.* "Авел от евр. Hebel. *Вар.* авель, авьль. *Нѣб.* Авел ЕтМл, СтИл,РЛФИ.

авеселуѣмъ, -а м. *ЛИ*. Авесалом – третият син на цар Давид от Мааха; цар на Хеврон. След повдигнатото от него въстание срещу Давид убит от Иоав [2 Цар 3.3; 18.14]. псалмъ дѣдовъ егда бѣгаше отъ лиц-авеселуѣма сна своего *СП* 3.1. *Изч.* *СП.* *Гр.* 'Αβεσσαλόμ от евр. 'Abīšālom 'баща на мира'.

авнаѣ *вж.* авнаѣ.

авнатаръ, -ѣ м. *ЛИ*. Авнатар – първосвещеник по времето на Давид, син на Ахимелех. како възнде въ храмъ бжнн. прн авнатарн архнерен. ꙗ хлѣбъ прѣдъложеннъ сънѣстъ *М* Мк 2.26 З, А, *СК*. *Изч.* М, З, А, *СК*. *Гр.* 'Αβιαθάρ от евр. 'Ebegātār 'славен, значител'. *Вар.* авнатаръ, ѣвнфаръ.

авнесъ *вж.* авнеъ.

авнеъ, -а м. *ЛИ*. 1. Авив – християнин, дякон, умр. мъченически в Едеса по времето на имп. Лициний [307–324 г.]. *Пр.* на 15 номври. мѣца номѣ дѣ сѣаго нѣкова ... н стънх. исповѣдннк. гоурна самонзн

н авна *А* 127а 17. *Срв.* *У* Па 4. 2. Авив – християнин, умр. мъченически заедно с Йона, Варахисий и др. по времето на сасанидския цар Шапур [Сапор] II [309–379 г.]. *Пр.* на 28 март [през IX–X в. и на 27 март]. свѣтзнимъ же мжченикомъ ... нмена сжтъ сн ... авнес. снмвонѣнс. сава *С* 256.13–14; съконѣувъшнхъ же са свѣтзнхъ. нмена сжтъ сн. ꙗвна варахиснн ... нна. авнеъ. марнеъ ... сава *С* 271.7. *Изч.* А, У, С. *Гр.* "Αβιβος. *Вар.* авнесъ.

авндъ *вж.* авндъ.

авнлннѣ, -ѣ ж. *МИ*. Авилннѣ – област в Сирия и римска тетрархия на източните склонове на Антиливан [Джебел аш-Шарки], наречена така по името на гр. Авила, епископия в първите векове на християнството. въ патое на десѣте лѣто. владѣѣства. тнвернѣ кесарѣ ... ꙗ лусанню четврѣтвостѣвоуѣштоу. авнлнннѣж *М* Лк 3.1 З, А, *СК*, Б. *Изч.* М, З, А, *СК*, Б. *Гр.* 'Αβιληνή.

авнлонъ *вж.* вавлонъ.

авнлонскъ *вж.* вавлонскъ.

авнмелеховъ *прил. притеж.* от *ЛИ*. Ахимелехов, на Ахимелех – син на Ахитов – старозаветен свещеник в Номва [1 Цар 21; 22.9, 11–20]. прѣде дѣдъ въ домъ авнмелеховъ *СП* 51.2. *Изч.* *СП.* *Гр.* [του] 'Αβιμέλεχ от евр. 'Aḥiméleḥ 'брат на царя'.

авнронъ, -а м. *ЛИ*. Авирон – глава на старозаветното Рувимово племе; заедно с брат си Датан участвал в заговор за сваляне на властта на Мойсей в пустинята [Чис 15]. ѡтзврѣзе сна землѣ. н пожрѣтъ дата-на. н покрѣ на сънзъмнцн аврона *СП* 105.17. *Изч.* *СП.* *Гр.* 'Αβιράν от евр. 'Abīrām. *Вар.* авронъ.

авнтарь *вжс.* авнатарь.

авноудъ, -а *м.* **ЛИ.** Авиуд – един от прадедите на Христос. зоровавель же род. авиоудд. авиоудъ же род. елнакима **А Мт 1.13 СК.** *Изч.*

А, СК. Гр. 'Αβιούδ. Вар. авиоудъ, авниудъ.

авниудъ *вжс.* авноудъ.

авниадъ, -а *м.* **ЛИ.** Авия – един от прадедите на Христос, цар на Юдея [911–908 г. пр. н.е.]. ровоамъ же род. авиадд. авиадъ же род. асса **А Мт 1.7 СК.** *Изч.*

А, СК. Гр. 'Αβιά от евр. ЛИ 'Abiwām, 'Abiyāhou, 'Abiyāh, 'Abiīā 'Яхве е мой баща'. Вар. авндъ.

авнианъ *прил. притеж.* от **ЛИ.** Авиев, на Авия – началникът на осмото от 24-те отделения на свещениците по времето на старозаветния цар Давид [1 Пар 24.10]. ерен единъ нменемъ захарнѣ. отъ ефнмѣрнѣ авнѣна. і жена его ꙗзъ дзштеръ дрвнѣ. і нма ен елсаветъ. бѣашете же оба праведна прѣдъ бмъ **М Лк 1.5 З, А.** *Изч.*

М, З, А. Гр. [тоу] 'Αβιά от евр. ЛИ 'Abiāh, 'Aljāhu 'Яхве е мой баща'. Вар. авнанъ.

авраамъ *прил. притеж.* от **ЛИ.** Аврамов, на Аврам [Авраам]. съ снъ авраамъ естъ **М Лк 19.9 З, А;** снѣ же дзштеръ аврамлѣ сѣштѣ **М Лк 13.16 З, А, СК;** кзнѣаш людзци съвзраша сѣ съ бмъ авраамемъ **СП 46.10;** владзика же пакзы рече аггелоу. то како ма вѣмѣстн сѣнь аврамыа **С 250.12–13.**

лоно аврамлѣ. *Гр. κόλλος* тоу 'Аврааѣ. Лоно Авраамово – в християнството и юдаизма място в задгробния живот, отделено за праведниците; рай. і несеноу вѣитн анѣлзи на лоно аврамлѣ **М Лк 16.22 З, А, СК;** ꙗзъ бже нашъ ... раба твоего оуспѣшаго. w оупзванъ вскрѣшеннѣ. на лонѣ аврамн покон **СЕ 57b 9.**
сѣма аврамлѣ. *Гр. σπέρμα* тоу

'Аврааѣ. Потомците на Аврам; евреите. вѣмъ ꙗко сѣма аврамлѣ есте **М Йо 8.37 З, А;** н азъ нздранлнтѣнннъ исмъ. отъ сѣмене авраамыа. племене венѣамннѣ **С 347.12.**

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. тоу 'Аврааѣ. Вар. аврамлѣ, авраамъ, аврамъ.

авраамовъ *прил. притеж.* от **ЛИ.** Аврамов, на Аврам [Авраам]. снъ съ ꙗко мѣннмъ бѣ ... ісаковъ. авраамовъ. таранъ **М Лк 3.34 З.**

лоно авраамово. *Гр. κόλλος* [тоу] 'Аврааѣ. Лоно Авраамово – в християнството и юдаизма място в задгробния живот, отделено за праведниците; рай. ꙗко ꙗзъ бже нашъ ... молнмъ та. прннмн дшнѣ раба твоего сего. н покон н на лонѣ аврамовѣ. нсаковѣ. ꙗзъкован **СЕ 57b 23.** *Изч.*

М, З, СЕ. Гр. тоу 'Аврааѣ. Вар. авраамовъ. Нѣб. авраамов книж. остар. ОА, ВА, РБЕ. Срв. аврамов; Аврамов ФИ СтИл, РЛФИ; Аврамово МИ ПК, Пр. в им.

авраамъ, -а *м.* **ЛИ.** Аврам [Авраам] – старозаветен патриарх, избранник на бог Яхве и родоначалник на евреите и арабите; син на Тара и потомък на Сии; роден в гр. Ур в Южна Месопотамия. *Пр.* на 9 октомври и в Неделята на праотците. тоу вждетъ плачь н скръжетъ зѣвомъ. егда оузьрнѣ авраама н нсакѣ н нѣкова **М Лк 13.28 А, СК;** аврамъ два снзи нмѣ **Е 27b 4;** ꙗко помѣнѣ слово стое свое. еже имѣ къ авраамоу равоу своемоу **СП 104.42;** бже посѣщен авраама. прѣдѣда нашего. полоудѣне. і любѣзно блгвен н съ вѣсѣмъ домоу свонмъ. блгвен і нзи **СЕ 17b 20;** се н блажензѣн аврамъ възвѣстн **С 373.16.**

лоно авраама. *Гр. κόλλος* тоу патриάρχου [вар. κόλλος [тоу патриάρχου]] 'Аврааѣ. Лоно Авраамово – в християнството и юдаизма място в задгробния живот,

отделено за праведниците; рай. мало дож'д'ѣмъ. н оно авраама патрнарха покръзнетъ нзи С 91.5.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. 'Аврѣцѣ от евр. 'Аврāhām 'възвишен баща', в клинописни текстове от Месопотамия 'abu-га-ти. *Вар.* аврамъ.

Нѣб. Авраам *остар.* ВА; Аврам СтИл, РЛФИ.

АВРАМЛЪ *вж.* АВРААМЛЪ.

АВРАМОВЪ *вж.* АВРААМОВЪ.

АВРАМЪ *вж.* АВРААМЪ.

АВРАМЪ *вж.* АВРААМЛЪ.

АВТОНОМЪ, -а *м. ЛИ.* Автоном – епископ, проповедник на християнството във Витиния, Исаврия и Ликаония; убит ок. 313 г. *Пр.* на 12 септември. МЦА сѣп̄ д̄г̄ ... стаапо̄ автоном̄а. ē̄ ѿ н̄ѡ А 116d 26; стр̄ст̄з̄ ст̄го̄ м̄йка автоном̄а. еп̄скоуп̄а. в(з)в̄з̄ша в̄з̄ пронет̄ѣ. нтаана. при д̄ивк̄антан̄ѣ ц̄рн Е 29б 9. *Изч.*

А, Е. Гр. Αὐτόνομος.

АВЪГОУСТЪ¹, -а *м. ЛИ.* Гай Юлий Октавиан Цезар Август [63 г. пр. н.е.–14 г. от н.е.], римски имп. [27 г. пр. н.е.–14 г. от н.е.]. изнде повелѣние отъ кесарѣ авъгоуста. написати въсѣ оуселенжѣхъ *М Лк 2.1 З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. Αὐγουστος. *Вар.* августъ, авъгустъ.

Нѣб. Срв. Август, Августа *ж.*, Августин, Августина *ж.* СтИл, РЛФИ.

АВЪГОУСТЪ II, -а *м. Месец август.* МЦА н̄ѡ н̄ ста̄го̄ пр̄ка̄ нан̄а. н̄ ē̄ ав̄го̄ А 150б 28; МЦА ав̄го̄ ē̄ в̄ ст̄ѡе̄ пр̄ѣв̄раженне. г̄а̄ н̄ѡго̄ н̄н̄х̄а. е̄ѡ̄а̄ ѿ̄ ма̄ г̄ла̄ ρ̄ н̄ ē̄ А 151б 7; МЦА ав̄го̄ н̄ ста̄ с̄ѡно̄мка̄ ф̄нло̄нда. н̄ ē̄ с̄ѣп̄ А 153б 7; м̄ѣ. т̄ѡ. ē̄. ст̄з̄их̄з̄ н̄повѣд̄з̄нник̄ъ. г̄юрна самон̄з̄и н̄ ав̄н̄а. н̄ѡ̄ а̄. август̄а У Па 4; м̄ѣсаца̄ август̄а в. а̄ а̄ БН.

А, У, БН. Гр. Αὐγουστος. *Вар.* августъ, августъ.

Нѣб. август ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

АВЪКСЕНТЪ, -а *м. ЛИ.* Авксентий

Саталионски – християнин, умр. мъченически в Севастия, Армения, по времето на имп. Диоклециан [286–305 г.]; заедно с Евстратий, Евгений, Мардарий и Орест. *Пр.* на 13 декември. МЦА д̄ē̄ б̄ї̄ ст̄з̄ий̄ м̄к̄ъ. ев̄стратӣа. екс̄сента [погр. *в.м.* авъксента или авъксентниа] А 129б 17. *Изч.*

А. Гр. Αὐξέντιος.

АВЪЛЪ *вж.* АВЕЛЪ.

АВЪТОУХЪ [погр. СК 151а 17] *вж.* ЕВТУХЪ.

АГАПН, -на *м. ЛИ.* Агапий – син на Евстатий Плакида, умр. мъченически в Рим по времето на имп. Адриан [117–138 г.]. *Пр.* на 20 септември. МЦА сѣп̄ н̄. ст̄з̄нх̄з̄ м̄к̄ъ ев̄стат̄ӣа н̄ жен̄з̄ӣ его. н̄ с̄новоӯ. теоп̄нст̄нӣа. н̄ теоп̄нста̄ н̄ агап̄ѣ̄ А 120б 17–18; к̄ стр̄ст̄з̄ ст̄ѣх̄з̄ м̄к̄ъ. ев̄стат̄ӣю̄ н̄ теоп̄нст̄н̄і̄ н̄ ча̄до̄ма̄ е̄ю̄. агап̄н̄ѣ̄. н̄ ѡ̄е̄п̄нста̄ Е 35а 17. *Изч.*

А, Е. Гр. Ἀγάπος.

Нѣб. Агапий СтИл, РЛФИ, Агап ГВ.

АГАРЪ, -н *ж. ЛИ.* Агар – египтянка, робиня в дома на Сарра; родила на Авраам син – Измаил [Бит 16]; ап. Павел използва името Агар като символ на Стария Завет от плащината Синай; алегорично се представя еврейската църква, поробена от обредните закони. снѣ во еста два завѣта. едниъ во wt горзи сннанскъиа. въ работѣ раждает са. ежестъ агаръ. агаръ во естъ сннѣ гора. еже въ равни. прилагаетъ са нзинъшннмъ ерслнмъ Е 27б 13, 14. *Изч.*

Е. Гр. Ἀγάρ, τὸ Ἀγάρ *от евр.* ḥagār. *Вар.* агаръ.

Нѣб. Агар *остар.* ОА.

АГАРЪННЪ, -а *м. Агарянин* – член на арабско номадско племе, потомци на Агар и Измаил [1 Пар 5.10, 20; Бит 25.15]. вко съвъшташа иномишленіемъ къ себѣ. на тѣхъ завѣтъ зъш-

ташна (!). села доумѣискаѣ измайлн-
тѣне. моѣвъ і агартѣвъ *СП* 82.7. *Изч.*
СП. Гр. Ἀγαθόνος.

Неб. агарянин *остар.* ОА, ВА, ЕтМл,
ЕтВАН. *Срв.* агарянец *остар.* Дюв, ЕтМл,
ЕтВАН, РРОДД.

агато́доръ, -а м. *ЛII.* Агато́дор – един
от седемте херсонски епископи,
умр. мъченически с Василий,
Ефрем, Капитон и др. по времето
на имп. Диоклециан [284–305 г.].
Пр. на 7 март. еуѣенни. ага-о-до-р.
елпндни. прѣподобнии еппи. прѣндо-
ша въ тѣ херсоньскыи градъ *С*
538.15; н съвазавше стѣла мѣжа.
еуѣеныа. ага-о-до-ра елпндниа. жъзлн-
емъ н каменнемъ влауаште повнша
С 538.23. *Изч.*

С. Вар. ага-о-доръ.

Неб. Агато́дор СтИл,РЛФИ.

агато́кля, -ѣ жс. *ЛII.* Агато́кля –
слугиня християнка, измѣчвана
от господарката си езичница; умр.
мъченически в затвора. *Пр.* на 17
септември. науатъкъ нндкнтнвноу.
н паматъ ... стѣхъ м. женъ постѣннцъ
... (н стѣн) агатокля *Е* 20а 16. *Изч.*
Е. Гр. Ἀγαθόκλεια.

агато́никъ, -а м. *ЛII.* Агато́ник –
християнин, умр. мъченически по
времето на имп. Галерий [293–
311 г.] във Витания. *Пр.* на 22 ав-
густ. мѣа авго нб ст агатоника *А*
152а 18. *Изч.*

А. Гр. Ἀγαθόνικος.

Неб. Срв. Агато́ник СтИл,РЛФИ, Агато́н ГВ.

аггѣ – вжс. аггѣ.

агла́нн, -ѣ м. *ЛII.* Агла́й – пазач в
тѣмница, споменат в Словото за
40-те мъченици от Севастия,
Мала Армения [Мала Азия].
тѣгда възвоавъ са воєвода. повелъ
легъко нхъ вестн въ темннцѣ.
запрѣтнвъ агла́ноу капникларнѣ. тврѣ-
дѣ влаюстн нхъ. жѣдѣаше во н доу-
зова прншествна *С* 72.2. *Изч.*

С. Гр. Ἀγλαίος.

Неб. Агла́й СтИл,РЛФИ. *Срв.* Агла́я ж.
СтИл,РЛФИ; Агла́ица ж. *диал.*

агньць, -а м. **1.** Агнец, агне. идѣте се
азъ послалаѣ въи. ѣко агньца по
срѣдѣ влъкъ *М* Лк 10.3. *Срв. С*
534.26; горъи възграша са ѣко овьнн.
і хлъмн ѣко агньци овьнн *СП* 113.4.
Срв. СП 113.6; *СЕ* 3б 10–11; *мо на*
агньцемъ на пасхѣ. прнзърн гѣ нѣхе. на
сн брашѣна твоѣ. і на агнець сѣ. і стн
н. ѣкоже стнтн нзволн агнець. іже
прнведе авелъ во вѣсѣзжагаемаа *СЕ*
16б 2, 4, 5; иодѣи же съвазавште
агнець закалахѣ. а іже отъ поганъ. въ
плѣтъ бѣ *К* 13б 14. *Срв. С* 450.21;
акъи овьѣа на заколеннѣ веденъ
въистъ. н акъи агньць *С* 434.25–26.
Срв. С 437.2. // *Образно.* егда же
овѣдоваша. гѣа снмоновн. петроу нс.
снмоне нонннъ любншии ан ма паѣе
(снхъ). гѣа емоу ен гѣн. тѣи вѣсн ѣко
любавѣ та. гѣа емоу пасн агньца моѣ
М Йо 21.15 З, **А. 2.** В християн-
ството – название на Исус Христос,
който е принесен в жертва като
изкупление за греха на човечест-
вото. гѣ бѣже нашъ. прѣдъложен са
самъ. агнець непороченъ. за жнвотъ
всего мнра. прнзърн на нѣи. і на (х)лѣвъ
сѣ. і на ѣашнѣ снѣѣ. і сѣ(т)ворн нѣ
прѣѣстое тѣло твоѣ. хѣ *СС* Пв 4; бѣко
гѣ бѣже нашъ. вѣсѣдръжнтелю. истннънъи
агньѣе. въземан грѣхъи всего мнра. не
прѣзърн дшъ молаць са тебѣ *СЕ* 15а
4; стоѣаше на кръстѣ агньць. н два
вълка *С* 437.15.

агньць божнн. *Гр.* ὁ ἀγνός τοῦ θεοῦ.
Агнец божий – изкупителна жерт-
ва [за Исус Христос]. въ оутрѣн
день видѣ нѣа градѣшта. къ сѣвѣ. і
гѣа се агнець бѣжн. въземан грѣхъи
мнра всего *М* Йо 1.29 З, *А, СК, Б*; і
оузърѣ нѣа градѣшта. гѣа се агнець
бѣжн *М* Йо 1.36 З, *А*; сн во вѣса
вѣша. да отънеман грѣхъ мнроу.
агньць н снѣ божнн. волѣнѣ на сѣпасѣ-

нжжъ страсть съ вамн прѣдетъ. н на проданнн станетъ С 331.25.

М, З, А, СК, В, СП, СС, СЕ, К, С. Гр. ἀρνῦν, ἀρνίον, ἀρνός. *Вар.* агнецъ, ѳгньць, агнецъ, агньць.

Нѣб. агнец *остар.* ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтБАН, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, РРОДД.

АГНА, АГНАТЕ *ср.* Агне, агнецъ. азъ посѣлаиъ взи. ѳко агна по срѣдѣ вьлкъ З Лк 10.3; ѳакоже агна зѣвннѣ. тако хѣ боѡубннцн нмзше. прнведоша на дворъ археревеъ С 471.27; н коньунѣѣ ѳако овуа на заколенъе прнведенъ взиетъ. н ѳакоже агна прѣдъ стрнжштнмъ него безъ гласа. не протнва са. не прѣрѣкла С 481.7. *Изч.*

З, С. Гр. ἀρνῦν, ἀρνός.

Нѣб. агне ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА, ЕА; *ягне гуал.* ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* Агънски *ФИ* СтИл,РЛФИ.

агрнколан, -на *м. ЛИ.* Агрикола – префект в Севастия, Мала Армения [Мала Азия]; преследвал християни, споменат в словото за 40-те мъченици в Супрасълския сборник. агрнколаоу воеводѣ сжштоу. гоубнтелю сжштоу сверѣпоу. н взиетроу къ днаволи слоужьвѣ. кръстнанин же нже бѣхъ въ воннствѣ вьси ноуждаахъ са отъ ннхъ жьртн вѣсомъ С 68.27–28; агрнколан воевода глагола. ед'но отъ двою прѣдзлежитъ вамъ С 70.1; протнвж твоеному нравоу н нма твоє положено взиетъ. агрнколаоу сверѣпъ во еси льстець С 71.18; глава днаволи тзи еси агрнколаоу С 74.29; глаголаше же къ оухоу агрнколаоу. мон еси подвнзан са С 76.6–7. *Изч.*

С. Гр. Ἀγρίκόλαος.

агрнпа, -зи *м. ЛИ.* Агрипа – управител в Понт при имп. Максимиан [286–305 г.], приемник на Асклепидот. въ то врѣма цѣсарьствовавшоу маднмнаноу. прнде прѣмѣнннкъ въ асканпнѡда мѣсто. ннз воевода

нменемъ агрнпа С 15.22; воевода же агрнпъ вьлѣзъ въ амаснѣскъ градъ. съзъва старѣвшннъи града С 17.5. *Изч.*

С. Гр. Ἀγρίππας. *Вар.* агрнпъ.

Нѣб. Срв. Агрипина ж. СтИл,РЛФИ.

агрнпъ *вж.* агрнпа.

адавовъ *прил. притеж.* от *ЛИ.* Адавов, на Адав – бащата на Исай, който съпѣтстввал персийските мъченици Йона, Варахисий, Занида и др. по времето на сасанидския владетел Шапур [Сапор] II [309–379 г.]. съпнса же памать стѣнхъ. нсаниа нѣкто нменемъ. сзнъ адавовъ. отъ земаа сзи арзаннъскы С 271.21. *Изч.*

С. Гр. [тоу] Ἀδάβου.

адама [*ногр.* К 12b 8] *вж.* адъ.

адамовъ *прил. притеж.* от *ЛИ.* Адамов, на Адам. нсъ ... снзъ сзи ѳко мьннмъ вѣ. юснфовъ ... снтовъ. адамовъ. вожеи М Лк 3.38 З; стзѣда са не тѣуыж отъ нного вндѣтн са. нз н самъ нагъ вндѣтн са. помзшлаа адамовъ нагость С 280.22; ржка деснаа адамова (ржка) прнкоснж са дрѣвѣ. н прѣстѣпнѣннмъ оуцъхнж С 396.18; проваденъ же взиетъ н копьемъ въ ребра. за прнатжж отъ ребръ адамовъ женъ С 482.15.

М, З, С. Гр. тоу Ἀδάμ.

Нѣб. адамов ОА, ВА, РВЕ, МлВТР, ЕтМл, АР. *Срв.* Адамов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

адамъ, -а *м. ЛИ.* 1. Според християнството и юдаизма – първият човек на земята, сътворен от Бога [Бит 2.25, 3.8, 3.9 и сл.; Бит 5.1–4 и сл.]. Родоначалник на цялото човечество, подвластно на греха и смъртта заради първородния грях на прародителите. днѣ адамъ обнавѣетъ са. н евзга своваждаетъ са *СЕ* 2а 4; снмъ въторзи ѳкъ на животъ родн са. имже прѣвзи адамъ свовади са *К* 10b 24; цѣсарьствова во смърть отъ

АДАМА ДО МВѢСНА С 351.26. 2. *Прен.*
За Исус Христос – като изкупител
на човечеството от греха и смърт-
та и даряващ спасение и вечен
живот на вярващите в него. съвз-
къше са. ветъхааго ўка ... вблѣчетъ
са въ новааго адама. съзъданааго по
богоу СЕ 94а 25. Срв. Р II 3.35–36.
СЕ, К, С, Р. Гр. 'Ада̄м от евр. 'ādām 'човек'.
Превежеда и гр. ἀνὴρ.
Неб. Адам НГер, СтИл,РЛФИ, ДА.

АДНКЪ, -а м. ЛИ. Атик [Атин] –
ерусалимски презвитер, по-къс-
но цариградски патриарх [406–
425 г.]. *Пр.* според гръцките
извори на 8 януари и 11 октомври;
също и в Събота Сиропустна [през
IX–X в. на 11 октомври]. Мѣа октѣ
дѣ. стꙋхъ оцъ нѣ архпъ црѣ града.
нектарна арсака. аднка неснна А 122б
14. *Изч.*
А. Гр. 'Ατικός.

АДОВЪ *прил. притеж.* На ада, адски,
пъклен. на семь камене съзъждѣ
црѣвъ моѣ и врата адова не
оудолѣйтъ еи М Мт 16.18 З, А; бѣ
нзбавитъ дѣшѣ моѣ нз рѣкы адовы
СП 48.16. Срв. СП 88.49; вбѣаса
ма болѣзни смрътънзѣна. бѣды
адовы обрѣтѣ ма СП 114.3; хѣ бже
нашъ. разврѣгъи ꙗзы смрътънзѣна.
нераздрѣшдемзѣна. и верѣѣ адовы ...
послоушан насъ молащннхъ са тебѣ
СЕ 63а 24; бѣ приходнтъ. врата
адова отврѣзѣйтъ са К 13а 3; дньсь
разорн еа днѣаволоко протнвѣство.
дньсь ꙗзы смрътънзѣна раздрѣшѣнзѣ
бѣша. адоваѣа повѣда нзърезе С
487.3; тоу даннѣлъ въ прѣнсподнѣ-
нмъ гробѣ адовѣ С 460.30.

М, З, А, СП, СЕ, К, С. *От гр. τοῦ ἄδου, ἄδης.*
Превежеда и гр. [тоу] τартάρου, ἐν ἄδη.
Неб. адов ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР,
ЕтБАН; адовый *остар.* НГер.

АДОВЫНЪ, -ын *прил.* На ада, адски,
пъклен. възѣра слоугъи пладтовъи
рѣгаахъ са емоу. дньсь вратѣнцн

АДОВЫН. вѣдѣвзше его штезѣ К 13а
32–33. Срв. С 450.2. *Изч.*
К, С. *От гр. τοῦ ἄδου.*

АДОВЪСКЪ, -ын *прил.* На ада, адски,
пъклен. възѣра за оухо оударѣнъ
бѣвѣааше. дньсь блнцѣаннмъ бѣжемъ
адовъское жѣнште бѣеть К 13а 25.
Срв. С 449.26–27; како въ врата
врѣтꙋпоу възходнтъ. не отврѣзѣн
вратъ небесъскзѣнхъ. нз врата раю
отврѣзъ. а вратъ дѣвѣствзѣнзѣнхъ не
отврѣзъ. нз врата адовъскана съкроу-
шнвз С 459.12. *Изч.*
К, С. *От гр. τοῦ ἄδου.*

АДРИАНЪ, -а м. ЛИ. Адриан – по-
кръстен езически сановник,
съпруг на св. Наталия, умр. мъче-
нически в Никомидия по времето
на имп. Максимиан [286–305 г.].
Пр. на 26 август. Мѣа авгѣ. нѣ. стѣ
мѣа адриана н же съ нмъ нѣ. н жензѣн
его наталия А 152а 25. *Изч.*

А. Гр. 'Αδριανός.

Неб. Адриан СтИл,РЛФИ. Срв. Адриана
ж. СтИл,РЛФИ.

АДЪ, -а м. Ад, преизподня, пъкъл. н
тѣи каперънаоумъ. възнесѣн са до нѣсе
до ада съндешн М Мт 11.23 З.
Срв. Лк 10.15 М, З; оумѣрѣтъ же н
богатън н погрѣса н. и въ адѣ възвѣ-
дъ оун евои стѣи въ мѣжахъ оуърѣ
аврама нз далече. н лѣзѣрѣ на лонѣ его
М Лк 16.23 З, А, СК; да постѣи-
дѣятъ стѣи неѣстѣи-н съндѣтъ въ
адъ СП 30.18; аште не вѣ гѣ помоглъ
мнѣ. възмалѣ възсѣлѣа стѣи вѣ адъ
дѣша моѣ СП 93.17; ꙗ бже нашъ ...
ннзвода въ адъ н възвода СЕ 57б
17. Срв. СЕ 64а 17; мѣтн боу
благѣловѣнаѣ. оувлажн дѣшѣ моѣ.
ежже лѣжавн понорѣлнвн нзълоуѣн.
вѣкѣнаго ма оуловѣл. н ада спѣсешн
ма. да словославѣл ꙗ. многорѣ-
пѣтаѣ ТФ А 16; въ пѣтѣхъ оумѣтъ.
и адъ възстрѣпѣта К 12б 6–7. Срв. С
448.6; бѣ въ малѣ оуспѣе. и съпа-
штаѣа отъ адама [*погр. вл. ада*]

въскрѣсен *К* 12b 8. *Срв.* *С* 448.8; к'де тн адѣ повѣда *С* 352.4. *Срв.* *С* 479.25; *С* 487.5–6; *XI* Ва 9; сжштнн въ адѣ свобожденн бзиваѣтѣ отъ жъз днаволъ *С* 479.22.

М, З, А, СК, СП, СЕ, ТФ, К, С, X. *От гр.* ἄδης. *Превежда и гр.* [οἶκος τοῦ] ἄδου, αἰτία, εἰς.

Неб. ад ОА, ВА, НТ, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

адъднневъ *прил. притеж.* от *ЛИ.*

Адиев, на Адий – един от прадедите на Христос. нѣъ ... снѣъ съ ѣко мьннмъ бѣъ ... мелхневъ. адъднневъ. касамовъ *М* Лк 3.28 3. *Изч.*

М, З. Гр. τοῦ Ἀδδῖ. *Вар.* адъднневъ.

адъскъ, -ын *прил.* Адски, пѣклен, свѣрзан с ада. н тѣъ внсрѣ адъскы нмнже са красатъ. зълѣ оумн'жанешн *С* 335.15; тоу ннеремнѣ тако въ тамѣ тнннѣн въ адъстѣамъ гробѣ. н сѣм-рътънѣѣм' нетѣлѣннн. тоу въ ѣрѣвѣ адъстѣѣмъ лежнтъ ѣвна *С* 461.1, 2; такожде же н въ адъское оно днвзноо хсово прншзствне. кеже въ прѣнс-под'ннхъ. взнезаапъ взиетъ сѣвзше. бланстанню мракъ *С* 464.29. *Изч.*

С. Гр. τοῦ ἄδου, ἐν ἄδου, πτωχῆ. *Вар.* адъскъ.

Неб. адски ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР; адский *остар.* НГер.

аеръ, -а *м.* Въздух. да на въскрѣшенн свѣтълан сѣрацемъ н. въсхъщаемн. на облацѣхъ по аероу. ег'да прндетъ сѣ небсн *СЕ* 71a 12; сѣтрѣпѣ. хъ пропатъ взытн. да бѣсы сжштаа на аерѣ проженетъ *С* 482.11–12. *Изч.*

СЕ, С. От гр. ἀήρ.

аерънъ, -ын *прил.* Въздушен. ѣ положи тѣмъж закровъ свои. окрѣстъ его кровъ его. темъна вода облацѣхъ аерънъихъ *СП* 17.12. *Изч.*

СП. От гр. [τῶν] ἀέρων.

аетнн, -на *м.* *ЛИ.* Аетий – един от 40-те кападокийски войни-християни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения

[Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. бѣахъ же воннн кападокинн-скыа странъ .. ѣнсломъ ѣ ... а се нмъ нмена. дометнѣанъ ... лешнтнн. аггнн. аетнн. ннкал *С* 69.15. *Изч.*

С. Гр. Ἀετίος. *Вар.* аетнн.

Неб. Аетий *остар.* ВА.

азарна, -на *м.* *ЛИ.* Азария [Авденагд] – юдей, пленен заедно с Ананий [Седрах], Мисаил [Мисах] и пророк Даниил от Навуходоносор; по чудотворен начин излязъл невредим от огнената пещ, където бил хвърлен заедно с тях. *Пр.* на 17 декември и в Неделята на праотците. мѣа дѣ ѣ стѣнхъ трнн отрокъ. ананнѣ азарнѣ мнсанла н даннла прѣа *A* 129b 23; гн воже нзбавнвзын. сватъла трнн отрокъ твоя отъ пештн огнѣнъа. ананнѣ азарнѣ мнсанла ... оуслъшн насъ молаштъ тн са хсе *С* 179.6. *Изч.*

А, С. Гр. Ἀζαρίας *от евр.* 'Azaryāh, 'Azazyāhū 'Яхве помага'.

Неб. Азария СтИл, РЛФИ.

азаръ, -а *м.* *ЛИ.* Азор – един от прадедите на Христос. енакнмъ же родѣ азара *A* Мт 1.13 *СК*; азаръ же родѣ садока *A* Мт 1.14 *СК.* *Изч.*

А, СК. Гр. Ἀζόρ. *Вар.* азаръ.

азъ *местоим. лич.* 1 л. ег. *Аз. Им.*

азъ. авне же рече нмъ нс гла. дръзганте азъ есмъ не вонте са *M* Мт 14.27 3, *A, СК, Б*; отъвѣштавъ же нс рече нмъ. въпрошъ взи н азъ еднного словесе *M* Мт 21.24 3¹, 3П. *Срв.* *Мк* 11.29 *M*; *Лк* 20.3 *M, З*; ѣкоже естъ пнсано въ пророцѣхъ. се азъ посѣлѣж днѣлз мон прѣдъ анцемъ твонмъ. иже оуготовнтъ пжтъ твон *M* *Мк* 1.2 3, *A, СК, Б. Срв.* *Лк* 7.27 *M, З*; азъ оубо крѣстнхъ взи водонъ. а тѣъ крѣстнтъ взи дхомъ стѣымъ *M* *Мк* 1.8 3, *A, СК, Б*; ѣ рече захарнѣ къ днѣоу. по ѣсесоу разоумѣж се. азъ бо есмъ старъ н жена моѣ заматорѣвзын въ днѣхъ свонхъ *M*

Лк 1.18 З, А; и ауь не вѣдѣахъ его. нъ да вѣвнтъ са нздранлевн. сего радн ауь прндъ въ водѣ крѣста *М Йо 1.31 З, А, СК, Б*; рече нмъ нѣ пакъи. мнрз вамъ ... н ауь сѣлжъ взи *М Йо 20.21 А, О*; снъ мон еси тзи ауь дзнесъ родѣхъ та *Е 6б 5. Срв. Е 10а 18; СП 2.7*; ауь же на та гѣ оупзвбахъ рѣхъ тзи еси бѣ мой *СП 30.15*; оупразните сѣа н разоумѣнте. вко ауь есмъ бѣ. възнесъ сѣа въ ѣзщѣхъ н възнесъ сѣа на землѣ *СП 45.11*; ауь же вко маслина плодовиѣа въ домоу бѣн оупзванъ на милостъ бѣжѣ. въ вѣкъ и вѣкъ вѣка *СП 51.10*; w гѣ ауь рабъ твоѣ. ауь рабъ твоѣ и снъ рабъ твоѣа *СП 115.7*; тѣмъже н ауь оумаленъи. недостоннъи рабъ ... велимн въпнѣ н глѣжѣ. велен еси гѣ. и чюдъна дѣла твоѣ *СЕ 3б 14*; сѣн. рабъ твои есмъ ауь върадоу (!) *СЕ 84а 26. Срв. СЕ 98а 14*; се глѣж ауь нзинѣ. да не оклеветажтъ етери нха глѣжште по чѣто не обрати. иодъи отъ тоа зълбъи. по чѣто не створи его лоучъша *К 5а 30*; взи веселнте са смѣхомъ. ауь же пѣтнѣмъ. взи красочѣте са златомъ. ауь же крѣстомъ. взи чѣете вндѣтн к'наза маловременьна. ауь же чѣлж цѣсарѣа вѣчънааго *С 19.20, 22, 23*; сѣзѣн кодратъ рече. ауь цроу моиемоу хѣоу повнночѣ сѣа. а не чловѣкомъ не вѣдѣштннмъ бѣ *С 106.8*; пивннн рече. еша могаъ взихъ ауь васъ оувѣштатн крѣстнѣаномъ взигн *С 131.9-10*; ауь пноннѣ са нарнцѣж *С 133.20*; артемонъ рече. ауь отъ мааденства крѣстнѣанъ несмъ *С 223.20-21*; ауь несмъ ѣвнфъ братъ вашъ *С 368.4*; ауь грѣш'нън. оувѣдѣвъ тебѣ бѣже (!) мон. каѣ са въ сѣа зълбън. ѣже с'творнхъ *Р VII 4.23*; моѣжъ вы ауь сѣвазанън о гѣн подовѣн(ѣ) ходнтн позъваннню нмъже позъвасте са *ЗЛ 1б 1*; ауь марътннъ пне(!) *Пг. Рог.* мене. и нже не прнметъ крѣта своего н въ слѣдъ мене градѣтъ. нѣстъ мене достоннъ *М Мт 10.38 З, А, СК. Срв. Лк 14.27*

М, З; рече гѣ гѣн моиемоу. садн о деснѣжъ мене. дондеже положъ врагъи твоѣа. подъножне ногама твоиѣа *М Мт 22.44 З, А, СК. Срв. Лк 20.42 М, З; Е 8б 10*; пакъи въторнцѣжъ шедъ помолн са глѣа. оѣче мон аште не възможетъ чаша си. мнмо нтн отъ мене *М Мт 26.42 З, А, СК. Срв. Мк 14.36 М, З; Лк 22.42 М, З; СЕ 47а 18*; и проповѣдааше глѣа. градѣтъ крѣплен мене въ слѣдъ мене. емоуже нѣсмъ достоннъ поклонъ са раздрѣшнтн. ремене чрѣвнемъ его *М Мк 1.7 З, А, СК. Срв. Лк 3.16 М, З, А, СК*; и речѣтъ глѣжъ вамъ. не вѣмъ васъ отъ кѣдоу есте. отъстѣпнтѣ отъ мене всн дѣлателе неправдѣ *М Лк 13.27 З, А, СК*; глѣа же емоу жена самарѣнъинн. како тзи нюдѣн сѣи отъ мене пнтн просншн. женъи самарѣнъина сѣшѣта. не прнкасѣжтъ бо са нюдѣн самарѣнѣхъ *М Йо 4.9 З, А*; къ тебѣ гѣ възовъ бѣже мой не прѣмлъчѣ отъ мене. еда когда прѣмлъчѣши отъ мене. н оуподоблѣ сѣа съ ннзъходѣштнмн въ ровъ *СП 27.1*; прѣдѣте чѣада послочѣштѣ мене. страхоу гѣно наоучъжъ взи *СП 33.12*; влдѣснъ бѣ ѣже не оставѣтъ молнтѣи моѣа. н мнлостѣ своѣа отъ мнѣ *СП 65.20*; оудалнлъ еси отъ мене дроуѣга ѣскрѣнѣго *СП 87.19*; възъмѣте нго мое на васъ. и наоучнтѣ са отъ мене. вко кротокъ есмъ. и сѣмѣренъ сѣцемъ *СЕ 89б 15*; нъ егда оузыратъ чѣада нхъ дѣла моѣ. мене радѣ сѣватъ има мое. и остѣтъ домъ нѣвовль *К 1а 11. Срв. С 325.18*; вѣдетъ же вамъ отъ мене чѣсть велика. н дарн вѣльшн ннѣхъ *С 73.22*; молнтѣа бо рече не възѣстъ мене дѣльѣма. нъ прншьдъшннхъ дѣльѣма невѣрнъннхъ *С 310.23*; не чѣтн мене вѣчѣствоуѣа сѣзъдѣтеле *С 510.12-13. Дат. а)* мнѣ. не въсѣкъ глѣан мнѣ. гѣн. гѣн внндѣтъ въ цѣрѣствѣне небѣское. нъ творѣн воѣжъ отѣца моего нже естъ ннѣхъ *М Мт 7.21 З, А*; ѣсъ же глѣа емоу. градн по мнѣ. и оста-

ВН МРЪТЪВЪНА ПОГРЕТН СВОЯ МРЪТЪВЪЦА
М Мт 8.22 З, А, СК; и ПРИЗЪВАВЪ
 НАРОДЪ СЪ ОУЧЕНИКЪ СВОИМН РЕЧЕ НМЪ.
 ИЖЕ ХОШТЕТЪ ПО МЫНЪ НТН ДА ОТЪВРЪ-
 ЖЕТЪ СА СЕБЕ. и ВЪЗЪМЕТЪ КРЪТЪ СВОИ Н
 ГРАДЕТЪ ПО МЫНЪ *М Мк 8.34 З, А,
 СК;* и по СХ(Ъ Н)ЗНДЕ Н ОУЪРЪ МЪИ-
 ТАРЪ НМЕ(НЕМЪ) ЛЕВЪННЪ. СЪДАШТЪ НА
 МЪ(ИТЪНН)ЦН. и РЕЧЕ ЕМОУ НДН ПО МЫНЪ
М Лк 5.27 З, А; ГЛА ЕН НЪСЪ. ЧТО ЕСТЪ
 МЫНЪ Н ТЕБЪ ЖЕНО. НЕ ОУ ПРИДЕ ГОДННА
 МОЪ *М Йо 2.4 З, А, О;* ВЪИША СЪЗЪИ
 МОЯ МНЪ ХЛЪБЪ ДЕНЪ и НОЩЬ. ЕГДА
 ГЛАДХЪ МНЪ НА ВЪСЪКЪ ДЕНЪ КЪДЕ
 ЕСТЪ БЪ ТВОИ *СП 41.4;* Н РЪХЪ КЪТО
 ДАСЪ МНЪ КРИАЪ ТЪКО ГОЛЖВН *СП
 54.7;* БЪЖЕ ВЪ ПОМОШЪ МОИЪ ВОНЪМИ. ГИ
 ПОМОШТИ МЫНЪ ПОТЪШТИ СЪА *СП 69.2;*
 МЫНЪ ЖЕ ПРИЛЪПЛЪТИ СА БЪСЪ БЛАГО ЕСТЪ
СП 72.28; ОТЪВЪЩА ЕМОУ НА ПЪТИ
 КРЪПОСТИ СВОЕЯ. ОУМАЛЕНЪЕ ДНЕИ МОИХЪ
 ЗВЪСТИ (!) МНЪ *СП 101.24;* ПРИДЪТЕ
 КЪ МНЪ РЕКЪ. ВЪСН ОВРЪМЕНЕННН
 ТАГОТЪЖ. ХЪ ВЪИ ЗОВЕТЪ СПЪШЪНО *СЕ
 85b 15;* СЪЗИН ЖЕ КОДРАТЪ ПОИШЕ. БЪ НА
 ПОМОШЪ МЫНЪ ВЪНЪМН. ГИ НА ПОМОШЪ
 МЫНЪ ПОТЪШТИ СА *С 118.12, 12—13;* СЕ
 БО МЫНЪ ДНВНМОУ ЖИВОТЪ ВЪ ПОУ-
 СТЪИИ Н ЖИВЪШЪ. НЪИНЪ ЖЕ МЪЖЕМЪ
 СМЪ ПОСЪЛАНА ВЪИХЪ ВЪ ГРАДЪ *С
 233.11;* МНЪ ЖЕ МННТЪ СА Н ВЪСТАННЕ
 НЕЗНАМЕНОВАШТОУ СЕ ГЛАГОЛАТИ *С
 376.15;* ВЪ КОН МНЪ СЪТВОРИТИ
 ПРАВДНО НЕ ПРАВЪД'НО *С 512.8;*
 ПРИДЪТЕ КЪ МНЪ ВСН. ТО НЪКЪТО НДЪИ.
 НЪ КЪТО СА ПОДВНЖА *Р II 4.30. б) МН.*
 ДРОУГЪИЖЕ ОТЪ ОУЧЕНИКЪ РЕЧЕ ЕМОУ ГИ.
 ПОВЕАН МН ПРЪЖДЕ НТН. и ПОГРЕТН ОЦА
 МОЕГО *М Мт 8.21 З, А, СК. Срв. Лк
 9.59 М, З, А, СК;* ОНЪ ЖЕ ПРИШЕДЪШИ
 ПОКЛОНИ СА ЕМОУ ГЛЪШТИ. ГИ ПОМОШН МН
М Мт 15.25 З, СК; и ВЪШЕДАШН АВНЕ
 СЪ ТЪШТАННЕМЪ КЪ ЦЪРЮ. ПРОСИ ГЛЪЖ-
 ШТИ ХОЩЪ ДА ДАСН МН. ОТЪ НЕГО НА
 БЛЮДЪ ГЛАВЪ НОАНА КРЪСТНТЕЛЪ *М Мк
 6.25 З, А;* ПРИДЕ ЖЕНА ОТЪ САМАРИЯ
 ПОУРЪТЪ ВОДЪИ. ГЛА НЪСЪ ДАЖДЪ МН

ПНТИ *М Йо 4.7 З, А;* ВРАТНЪ. ВЪСЪ МН
 ЛЪТЪ СЪТЪ (НЪ) НЕ ВЪСЪ НА ПОЛЪЗЪ.
 ВЪСЕ МН ЛЪТЪ ЕСТЪ. НЪ НЕ ... ОБЛАДАНЪ
 БЪДЪЖ. ОТЪ КОГО *Е 2a 15, 16;* Н ВЪЗДА-
 ЕТЪ МИ ГЪ ПО ПРАВЪДЪ МОЕИ. и ПО ЧИТОТЪ
 РЪКОУ МОЕЮ ВЪЗДАЕТЪ МИ. ТЪКО
 СЪХРАНИХЪ ПЪТИ ГИНА. Н НЕ НЕУЪСТВОАХЪ
 ТЪ БА МОЕГО *СП 17.21;* СЕ БО РЪСНОТЪ
 ВЪЗЛЮБИЛЪ ЕСИ БЕЗЪВЪСТЪНАА Н ТАНАА
 ПРЪМЪДРОСТЪ ТВОИЪ ТЪНАЛЪ МН ЕСИ *СП
 50.8;* ЧЪТО БО МИ ЕСТЪ НА НЪСИ. и ОТЪ ТЕБЕ
 ЧЪТО ВЪСХОТЪХЪ НА ЗЕМЛИ *СП 72.25;*
 ДАЖДН МН ГИ. ОУИМА МОИМА СЪЗЪИ
 ТОУИТИ. ДА СИ ИМН ОМЪИЖЪ СТОУДЪНАА
 ДЪБА *СС Ia 8;* МОИЖЪ ТА ГИ БЪЖЕ МОИ. ДА
 ТЪИ МН РАУНАЛЪ. ЖИВОТЪ Н МНОЕСТЬ
 ПОДАТИ *СЕ 72a 21;* СЪРАДОУИТЕ МН СА.
 ТЪКО ОВРЪТЪ ПАКЪИ ДРАГЪМЪ ПОГЪИВЪ-
 ШИЖЪ МН *СЕ 84a 14, 16;* ЧЕГО РАДЪ. и
 ПО ЧЪТО. РЪЦИ МИ. НАПАСТЬ БО МИ СЪТОРИ
 ВЕЛЫЖЪ. ТЪШТЕТЪ МИ СЪТВОРИ. МНОГО МН
 ИЪГЛАГОЛА. ДО ГЛАВЪИ МИ ЗЪЛО СЪДЪБА *К
 8b 38, 39, 40, 9a 1;* ЧЪТО ГЛЪШИ.
 ЖРЪТВЪЖЪ ЛИ МИ ВЕЛИШИ ОСТАВИТИ *К 9a 22;*
 ПОКОРН МН СА. Н ИЕД'НОУМЕНЪ МН ВЪДН.
 НАН ЗЪЛЪ ОУМЪРЕШН АКЪИ СНИ *С 65.11,
 12;* ТЪГДА ТОМНТЕЛЪ ... ОТЪВЪШТА ГЛА-
 ГОЛА ШЪДЪШЕ ПРИВЕДЪТЕ МН Н *С
 215.13;* КОМНЕЪ ГЛАГОЛА. ПОВЪЖДЪ МН
 СТАРЪЧЕ КАКО ПРЪВОНДЪ СНАЖЪ *СА С
 226.17;* ДРОУГЪИЖЕ РЕЧЕ ПРИДН ИЦЪБАН
 МН ДЪШТЕРЕ *С 308.5;* НИ РЕЧЕ ПОУЧТО
 ЯКО НЪСТЪ МН ПОВЕЛЪНО *С 310.20;* Н НЕ
 БЪДН МИ ПОДРАЖАТЕЛЬ СЛАБОУ Н ГРЪШ'-
 НОУ. ГЛЪШЮ ВЪСЕГДА Н НЕ ТВОРАЦИЮ НИКОГ-
 ДА ЖЕ *Р II 1.9;* ПРИПАДАА МОИЖЪ ТИ СА.
 ПОМОЖН МН ГИ БЪ МОИ ... ПОМОЖН МН Н
 СЪЖЪ СА *Р VII 4.31, 33. ВИН. а) МЕНЕ.* и
 ИЖЕ КОИЖЪДО ПРИНМЕТЪ ОТРОЧА ТАКОВО
 ЕДННО. ВЪ ИМА МОЕ. МЕНЕ ПРИЕМЛЕТЪ *М
 Мт 18.5 З', ЗП;* АМНИ АМННЪ ГЛЪЖ
 ВАМЪ. ПРИЕМЛАН АШТЕ КОГО ПОСЪЛИЖЪ
 МЕНЕ ПРИЕМЛЕТЪ *М Йо 13.20 З;* ПРИ-
 НМН М'НЕ ЗАВЪЖДЪШАДАГО БЪЖЕ *СЕ 85a
 22;* БЛАЖЕНЪИЖЕ РЕЧЕ НЕПЪИЕНЪ ИЕ'МЪ
 ВЕСЪМРЪТЪНААГО ВРАШЪНА. ВАСЪ ПИТА-
 ЕТЪ ХЛЪБЪ. А МЕНЕ СЛОВО БЪЖИЕ. ВАСЪ

весеантѣ вни°. мене же благодѣть
 стѣаго дѣа. васѣ крѣпнтѣ пншта мене
 же хс. васѣ насцитатѣ маса. мене же
 молантези. васѣ поконтѣ жнвотъноіе.
 мене же мон хс. васѣ одеждѣтѣ рнзѣ.
 мене же прав'да С 19.14, 15, 16, 17,
 18, 19; аште мене възпросатѣ како
 въскрѣсе хъ. не вѣдѣ что рекѣ С
 510.30. б) ма. іже вѣи прнемлетѣ. ма
 прнемлетѣ. і нже прнемлетѣ ма прнем-
 летѣ посѣлавѣшааго. ма М Мт 10.40
 З, А, СК. Сrv. Лк 9.48 М; і нже аще
 скандаллнсетѣ еднного отѣ малзѣхъ
 снхъ вѣроуѣнцнхъ вѣ ма. оуѣе емоу
 естѣ да обѣсатѣ жрѣновѣ на вѣин его
 осьльскѣ. і потопатѣ і вѣ пѣуннѣ
 морьстѣн М Мт 18.6 З', ЗП; і
 ѣдѣшемъ нмъ рече. амннѣ глѣмъ. ѣко
 едннѣ отѣ васѣ прѣдастѣ ма М Мт
 26.21 З, А, СК. Сrv. Мк 14.18 М, З;
 Йо 13.21 М, З; вѣсоуе же ызѣтѣтѣ ма.
 оуѣаще оуѣеннѣ заповѣднн ызѣѣескѣ
 М Мк 7.7 З; что же ма зовете гн гн а
 не творнте ѣже глѣж М Лк 6.46 З; і
 вндан ма вндѣ посѣлавѣшааго ма М
 Йо 12.45 З; глѣ емоу нѣс ѣко вндѣвѣ
 ма вѣрова. блаженн не вндѣвѣшен і
 вѣровавѣшен М Йо 20.29 З, А, О;
 опѣло. застѣпн ма гн заст Е 20б 8.
 Сrv. Е 20б 11; Е 20б 14; Е 20б 15;
 wсїдѣ ма телѣци мноси. юнѣци тоуѣзні
 одрѣжашн ма. wтѣрѣса на ма оуѣта
 своѣ ѣко левѣ възѣхѣштѣа і рїкаѣ СП
 21.13, 14; оуѣслѣшн гї глѣсѣ мої нмѣже
 възѣвахѣ. помїлоуї ма н оуѣслѣшн ма
 СП 26.7; окропїшн ма ософомѣ оуїцѣ
 снѣ. омзїешн ма паѣе снѣга оуѣвѣлїж снѣ
 СП 50.9. Сrv. СЕ 84б 22; кто ве-
 детѣ ма вѣ градѣ обѣстоѣннѣ. лн кто
 наставїтѣ ма до ідоумѣѣа СП
 107.11; помнлоуѣ ма гї ... і прнмн ма.
 ѣкоже прнѣтѣ дре(вльнн)моу мзїтарю
 въздѣхѣанне СС Іа 7, Іб 2; гї бже
 нашѣ. възѣдѣшааго ма вѣ храмѣ
 домоу. твоего ... сѣхранн ма отѣ
 жнвота немошнѣааго. і наоуѣн ма на
 вѣса заповѣдн твоеѣ ходннтн. наведн

ма на пѣтѣ твон правѣ. і доведн ма
 оѣа твоего прѣвѣшнѣаго СЕ 36а 17,
 22, 23, 36б 1, 3; молнѣ тн са гї. завѣ-
 дн грѣхѣи моѣ. і оуѣстн ма. і оуѣстн
 ма іменемѣ твонмѣ СЕ 41а 12; тѣмѣ-
 же молнѣ та мнгопнлостнѣе. сѣмнлн
 са нѣнѣ на ма. wтѣпадѣша стѣзѣхъ
 твонхъ повелѣннн. н прнобѣщн ма
 пакѣи стадѣ твоемѣ стѣзѣхъ. ыз негоже
 ма нехѣгн прнѣзнрнѣзн врагѣ. нѣ
 пакѣи обрѣтн ма. пакѣи обнѣнн ма.
 пакѣи обѣщн ма ... і таннѣн трапезѣ
 прнѣщн СЕ 78б 11, 13, 14, 16, 17;
 мѣтн боу благодѣловнѣаѣ. оуѣблажн
 дѣшѣ моѣ. еѣже лѣжавн понорѣлнѣнн
 нѣзлѣоуѣнн. wкаѣнѣаго ма оуѣловѣль. н
 аа са спасешн ма. да словѣсѣлаѣ та.
 мнгопрѣпѣтаѣ ТФ А 15, 16; помѣнн
 бо ма сѣтѣ гї. вѣ цѣсарѣстѣн твоемѣ К
 11а 23. Сrv. К 11а 26; К 11б 9; гн бѣ
 мон сѣпачн ма отѣ оуѣстѣ льѣовѣ. н
 сѣхранн ма сѣ стѣннн своннн С 18.2;
 стѣнн сѣвнн' рече тѣи ма прнноуѣдншн.
 рѣштн сѣтѣ возн аже вѣштѣакшн С
 149.13; комнѣс ... глагола кѣ доме-
 стнкомѣ своннѣ. васнѣ крѣстнѣанн
 проклѣша ма н богѣ нхъ мѣунтѣ ма
 С 222.6; вѣскѣжѣ ма гѣсподн тольма
 прѣзѣрѣ. іакоже ма прѣльстннтн. н
 мнѣштн достонннн сѣштѣ ынстнтелѣ-
 стѣа іѣана С 287.8, 9; молнте са за
 ма кѣ господѣвн. да не бѣи прншѣло
 ннѣтоже на ма. нхѣже нѣвѣштѣаѣ С
 364.6, 7; не тѣи ма мѣуншн господѣе.
 нѣ нже братнїж моїж на ма възѣавн.
 снн кѣтѣ днѣволѣ С 366.23, 24;
 помолнте са емоу за ма оѣаѣнааго. да
 прндетѣ на ма стѣѣ его благодѣ.
 вашннн ѣвѣамн Р ІІ 1.28, 30. Тѣ.
 мѣноїж. онѣ же обрѣштѣ са рече
 петровн. ідн за мѣноїж сѣтоно М Мт
 16.23 З'. Сrv. Мк 8.33 М, З; тѣгда
 глѣ нмѣ нѣ. прнскрѣвѣна естѣ дѣша
 моѣ до сѣмрѣтн. пождѣте сѣде н
 вѣднте сѣ мѣноїж М Мт 26.38 З, А,
 СК; рече же емоу едннѣ отѣ народа.
 оуѣнтѣлоу рѣцн братроу моѣмоу да рѣз-

ΔΨΑΝΤЪ СЪ МЪНОИЖ ДОСТОѢНЬЕ *М Лк 12.13 З*; і рече емоу нѣз амнѣ (!) глѣж тебѣ. дѣнесъ съ мѣноиж вѣдѣши въ рани *М Лк 23.43 З, А. Срв. С 427.17; С 438.5*; і взи же съвѣдѣтельствоуоуετε. ѣко неконн съ мѣноиж есте *М Йо 15.27 З, А, СК*; оушриалъ естъ стопзи моѣа подо мѣноиж. нзнеможете і леснѣ мои *СП 17.37*; възвелѣхъте гѣ со мноиж. і възнесѣмъ ѣма его възкоупѣ *СП 33.4*; се троуѣдъ естъ прѣдо мноиж доидеже възидѣж въ свѣатило бже. і разоумѣиж въ послѣдѣнѣа ихъ *СП 72.16*; н тѣи гѣ гѣ створи съ мноиж нмени твоего радѣ. ѣко влага естъ мнлостъ твоѣ *СП 108.21*; гѣ ... не възгнѣшан са мноиж грѣшзнихъ. зане прогнѣвахъ ѣростѣ твоиж. і зъло прѣдъ твоиж сътворихъ *СЕ 79а б*; влажензин же кодратъ рече. нгралъ иеш съ мноиж мѣкамн смнн твоимн *С 113.4*; тѣгда влажензин неакнн ... рече цѣсароу. юже ти глаголахъ аште тѣи възвратиши са жнѣвъ. то нѣстъ господѣ глаголаа мѣноиж *С 195.29*; аште са не пецетъ богъ мноиж. то възскѣиж н жнѣж *С 292.15*; онъ же рече к ннмъ како мож то сътворити грѣшзнихъ ѣловѣкъ съи. нъ аште оубо вѣроуєте въ бѣ мноиж проповѣдаемааго. то тѣ вамъ сѣна ваше (!) мрътѣааго възкрѣснѣтъ *С 536.25. Мест.* мѣнѣ. і влаженъ естъ нже не съблзунѣтъ са о мѣнѣ *М Мт 11.6 З, А. Срв. Лк 7.23 М, З*; разоумѣвѣж же нѣ рече нмъ ѣто троуѣдаате женѣ. дѣло во добро сътвори н въ мѣнѣ *М Мт 26.10 З, А, СК. Срв. Мк 14.6 М, З*; і глаша емоу оуѣенници его. виднши народъ оуѣнѣтаѣшѣтъ тѣа. і глѣши кѣто са прикоснѣ са мѣнѣ *М Мк 5.31 З, А, СК, У*; глѣж во вамъ. ѣко еште писаное се подобаатъ да съконъѣдаатъ са о мѣнѣ. еже н съ безаконъннѣкѣи възмѣни са. іво еже о мѣнѣ конъѣннѣж нматъ *М Лк 22.37 З*; инъ естъ съвѣдѣтельствоуѣан о мѣнѣ. і вѣмъ ѣко истиннѣно естъ съвѣдѣтельство еже съвѣдѣтельствоуѣтъ о мѣнѣ

М Йо 5.32 З, А; отъвѣшта (ε)-емоу нѣ о себѣ ли тѣи глѣши се. ли ннн тебѣ рѣша о мѣнѣ *М Йо 18.34 З, А, СК*; срѣце ѣсто съзидѣ въ мнѣ бже. і дѣхъ правъ обнови въ жѣтровѣ моѣи *СП 50.12*; да не постѣидѣатъ сѣа о мѣнѣ трѣпѣшѣте тѣа гѣ гѣ сѣлѣ. ни посрамѣнѣтъ же сѣа о мѣнѣ іскѣшѣте тебе бже ѣнѣлѣвъ *СП 68.7*; ѡ мѣнѣ глагоумѣвѣхо (!) сѣа съдѣашѣте въ вратѣхъ. і о мѣнѣ поѣхѣж пѣнѣшѣте внно *СП 68.13*; молѣж ти са гѣ ... сътвори въ мнѣ жнѣнѣце стоуѣмоу твоемоу дѣхоу. цѣлѣнѣвѣшномоу вѣсего ѣка. отъ вѣсѣа волѣзнихъ *СЕ 41а 13*; отъложн. моѣ словеса. і моѣ дѣло оконъѣан гѣ. і твоиж ѣнѣстѣ. въ мнѣ грѣшзнихъ рабѣ твоимѣ авн *СЕ 72б 24*; і прѣѣстѣзнимъ ти пѣчатѣмъ. страхъ твои жѣтвори въ мнѣ. і таннѣн трапѣзѣ прнѣѣшѣн ... ѣко *СЕ 78б 21*; прѣвѣдѣте о вѣрѣ хѣсовѣ. н молѣтѣж сътворѣте о мнѣ кѣ гѣоу. да съконъѣанъ вѣдѣж въ неповѣданнѣ семъ *С 16.26*; зане молѣж тѣ казнь цѣрѣскѣж. н волѣрѣскѣж възскорѣ съконъѣан о мѣнѣ *С 101.30*; стѣин кодратъ рече. самъ себе да са плаѣетъ. о мѣнѣ во нѣстъ трѣвѣ плакатн са. нн мнлѣвѣн *С 102.15*; нзннѣ оубо то слѣшѣвѣше повелѣннѣе еже повелѣно взи нестъ о мѣнѣ творитн. то скорѣнѣ творѣте *С 259.24*.

азъ самъ. *Гр. εὐὸ αὐτός, ἐμαυτοῦ.* Аз самѣят. азъ есмъ съвѣдѣтельствоуѣа о мѣнѣ самомъ. і съвѣдѣтельствоуѣатъ о мѣнѣ посѣлавзин ма оцъ *М Йо 8.18 З, А*; въ мнѣ самомоу дѣша моѣ съмѣате сѣа. сего радѣ помѣанѣхъ тѣа отъ земаѣа норданѣскѣи н орѣмоу-нѣскѣи отъ горѣи малѣи *СП 41.7*; ѡвѣѣ. стрнжѣщааго са. азъ самъ своѣнѣ воленѣж. ннѣсѣимъже нѣдннѣжъ. хѣ радн хоцнѣж прнѣатн овразъ съ *СЕ 96а 14*; мене же самого вѣдѣѣ ѣко любнѣтн нмашн. не тѣѣннѣж снхъ радн нъ ннѣхъ мнорѣн-хъ хѣдѣатѣю тебѣ възвѣшоу *С 48.20*; влажензин же іскорѣтъ (!) рече. азъ самъ

О СЕВЪ ВЪЗЛЪЗЪ НА СКОВРАДЪ. Н НЕ
ЗАМОУЖДЪ. Н СЪТВОРИВЪ ХРИСТОВО ЗНА-
МЕННИЕ. ВЪЗЛЕЖЕ НА СКОВРАДЪ С 118.6;
ХОТЪХ' ВАШЪ СЪПРАТАТИ ЗЪЛОБЪ. НЪ
КАМА ЖЕ ВЪИ НЕ РАУНТЕ. НЪ ЕДНАУЕ
ПРЪВЪИВАЕТЕ ВЪ СВОЕН ЗЪЛОВИ. СЕ ДЗЪ
САМЪ СЪ ПРЪДАТИ С 413.25.

ОУВЪИ [о горе, оу горе, ю горе, о лютъ]
МЪНЪ. Гр. οἱμοι, οὐαί μοι. Горкѡ ми,
тежкѡ ми, горкият аз, нещастният
аз. ОУВЪИ (МЪ)МЪНЪ-Ъ-КО ПРИШЕЛСТВО МОЕ
ОУДААН СЪ. ВЪСЕЛНЪЗ СЪ ВЪ СЕЛА
ТЕМЪНАЪ СП 119.5; W ЛОУТЪ МЪНЪ ЧТО
СТРАШНО СЪДНЩЕ. УНО. НА НЕМЪЖЕ ХЕ
САДЕШН СЪДЪА ТФ Б 9; ОУВЪИ МЪНЪ
ОУВЪИ МЪНЪ. ПОВЪЖДЕНЪ ВЪИХЪ МЪЖИ
СНМИ СВЪТЪИМНИ. Н ВЪИХЪ ВЪСЪМЪ ВЪ
РЪГЪ С 78.27; W ГОРЪ МЪНЪ РЕЧЕ. ЧТО
СЪТВОРЪ ДЪ. АНЦЕ ДЪВНУЕ. ХОДЪ ДЪ-
ВНУЪ. ОУН ДЪВНУН. ОСКЛАБЪИЕННИЕ ДЪ-
ВНУЕ. ВЕСЪДА ДЪВНУА. А ЖТРОВА НЕ
ДЪВНУА. НЪ МАТЕРЪ С 240.10; ОУ ГОРЕ
МЪНЪ ОКЛААНЪН. Н ОТЪМНЕНЪН. ОУ ГОРЕ
МЪНЪ ЯКО СЪНЪДЪ КЕСМЪ ОГНИА
ВЪЧУНАДО. ОУ ГОРЕ МНЪ ЯКЪ ЖИШТЕ КЕСМЪ
ДНАВОЛЕ С 517.6-7, 7, 8; ОНЪ ЖЕ ...
ГОРЪКО ВЪЗДЪЗХИТЪВЪ РЕЧЕ. Ю ГОРЕ МЪНЪ
ОКАНАНОУОУМОУ. КАКО ВЪЗЪРЪ НА НЕВО С
523.25; СТЪИН ОУЕЧААН СЪ ДОУШЕНЪ Н
ВЪСПЛАКА ГЪА. ОУ ГОРЕ МНЪ ЕДА КОЛН ГЪ.
МЕНЕ ГРЪШЪНАДО Н ОУБОГАДО ВЪСТА-
ЖЕТЪ. О СКРЪВЕН СНЪЗ ПРИШЕДЪШНЪЗ КЪ
МНЪ С 568.12.

ТАКО МН. Гр. μά + Вин., ὡς εἰοί. При
уверяване – заклевам се, кълна се
[в името на някого или на нещо].
КОМЕНТАРИСНИ РЕЧЕ. ТАКО МН ТВОИ
ПОЛОУЧАН ВЛАДЪЗКО МОИ АНОУПАТЕ.
АШТЕ СЕГО ТАКО ОСТАВШИ. ТО НЕ НМАТЪ
СЪ ЛЪНИТИ Н ТЪХЪ САМЪХЪ ЦЪРЪ ОУКА-
РАТИ. Н ПРОВОРАШТЕШН НАМЪ ЗАЛАЪЗЪ НЕ
ХЪДЪ С 102.21; Н ВЪДЪВЪЗЪ ИЪ СЪ ОБЪИ-
ЧЪНЪИЪ КА ХОТНЪИЪ. ВЪСМНИАВЪ СЪ ВЪЗЪПН
КЪ ИИМА ГЛАГОЛА. ДОВРЪ ДОВРЪ ТАКО МН
ИСОУСА НЕВРЪГЪ О ТОМЪ С 169.14;
КОМНЪ РЕЧЕ СТАРЪЧЕ. ТАКО МН КЕСТЪ РЪЗ-
ОУМЪТИ ТАКО КРЪСТНИАНЪЗ КЕН С 223.19;

Н РЪША К НЕМОУ ВЪСЕН ТАКО МН ВЪНЪ-
ЦЪЗ ЦЪСАРА ПЕРЪСЪСА СЪВОРНА. ЯКО АШТЕ
НЕ ПАЗОУХЪИ НСТРАСЕШН ЛЮБО Н ЕДННЪ
СЪВАЛЪМЪ. Н ДА ПАДЕТЪ НА ЗЕМН. ТО ДА
ВЪСН ЯКО ОУЖЕ ВЪМЪЗ НЪВЪЕСТО ЯКО
ОТЪВРЪЖЕ СЪ БОГА СВОЕГО С 264.1.

ТАКО МН БОГЪИ [БОЖИ]. Гр. μὰ τοὺς
θεοὺς. При уверяване [заключване]
– Бога ми, кълна се в Бога. АУРНАН-
ИАНЪЗ РЕЧЕ ... ТАКО МН БОГЪИ ДЪЗЪ ВЪ
НМАМЪ МЪЧУТИ. ДА ННКЪТОЖЕ ВЪЗМО-
ЖЕТЪ ПОМОШТИ ВАМА С 2.17; ВОКЕВОДА
РЕЧЕ ТАКО МН БОЖИ. ВЪШЪСТВО НЪКОЕ
ВЪИСТЪ С 74.21; АНОУПАТЪЗ РЕЧЕ. ТАКО
МН БОГЪИ НЕ НМАМЪ ТЕБЕ ПОШТАДЪТИ. НЪ
НЪКАЦЪМН МЪЖАМИ Н ГОРЪКОИЪ СЪМЪРЪ-
ТИИЪ ПОГОУВЪИЪ ТА ОКАНАЕ С 104.21.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, У, Е, СП, СС, СЕ,
ТФ, К, С, Р, Г, ЗЛ, П, И, П, СН, РН, Гр.
εὐώ. Вар. ул. ъзъ; гат. мнъ; вин. мнѣ; тв.
множ; мест. мнѣ, мнѣ.

Нѡб. аз БТР, ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, АР, РВЕ, ДА. Срв.
ази гуал., азе гуал., азека гуал. ВА, НТ,
Дюв, НГер, МлБТР, ДА; яз гуал., язе
гуал., язека гуал. ДА.

АКАКНИ, -та м. ЛИ. Акакий – един от
40-те кападокийски войни-хри-
стиани, умр. мъченически [ок.
320 г.] в Севастия, Мала Армения
[Мала Азия] по времето на имп.
Лициний [308–324 г.]. Пр. на 9
март. БЪАХЪ ЖЕ ВОИНИ КАПАДОКИ-
НСЪИА СТРАНЪЗ ... ЧНСЛОМЪ М ... А СЕ НМЪ
ИМЕНА. ДОМЕТНИАНЪЗ ... ЕКЪДНИН. АКА-
КНИ. ИВАНЪЗ С 69.11. Изч.

С. Гр. Ἀκάκιος.

АКНИМЪ ВЪЖ. НОАКНИМЪ.

АКРНДЪ, -а м. Скакалец. БЪ ЖЕ НОАНЪ
ОБЪЗЪЕНЪ ВЪСАЪИ ВЕЛЪБЪЖДЪ. І ПОВЪЗЪ
ОУСНИЕНЪЗ О ЧРЪСАТЪХЪ ЕГО. І ВЪДЪ
АКРНДИ Н МЕДЪ ДНВНИ М Мк 1.6 З,
А, Б. Срв. Мт 3.4 А. Изч.

М, З, А, Б. От гр. ἀκρίς, -ίδος.

Нѡб. Срв. акрида ж. рядко ОА, ВА,
МлБТР.

АКРОГОННИЕН прил. Крайтъгълен.
ПОТЪКЪ СЪ ВЪ АКРОГОННЕ (!). І КАМЕНЬ

χῶ. i самн съкроушиша са К 12b 20-21. Изч.

К. От гр. ἀκρογωνιαίος.
Нѡб. Ø.

акротомъ, -а м. Твърда скала, камък. отъ лица гнѣ подвижа ся землѣ. отъ лица бѣ тѣковлѣ. обрaштѣшааго камень въ езера водьнаа. i акротомъ въ істочннкъи водьнѣиа СП 113.8; обѣтованнѣ. недвнжнмо. основано. на акротомѣ. i дхѡвнѣи каменн твоѣи вѣрѣи. оукрѣпн н въ дрѣжавѣ твоѣиа слнзи СЕ 93b 17. Изч.

СП, СЕ. От гр. ἀκρότομος.
Нѡб. Ø.

акъла, -зи м. ЛИ. Акила – евреин от Понт, покрѣстен в Рим заедно с жена си Присцила; един от 70-те апостоли, последовател и сътрудник на ап. Павел в Коринт [Деян 18.2-3, 24-25; Рим 16.3-4; 1 Кор 16.19; 2 Тим 4.19]. Пр. на 14 юли [през IX-X в. и на 13 февруари]. бѣ н акъла н прнкъла. н мнози ннн. н ннѣхъ по радѡу нзѣна нменъ множьства дѣлѣма словесъ мннѡуѣж глаголатн С 347.3. Изч.

С. Гр. Ἀκύλας.

акундинъ, -а м. ЛИ. Акидин – сановник в двора на сасанидския цар Шапур [Сапор] II [309-379 г.], християнин, умр. мъченически. Пр. на 2 ноември. мѣѣа ноѣа бѣ стѣго акундина. н дрѡуѣжннзи его А 125b 25. Изч.

А. Гр. Ἀκίνδυνος. Вар. акундинъ.

алабастръ, -а м. Алабастров съд. прнстѣпн къ нѡмоу жена нмѣштн алабастръ мѡра драга. i възлѣтъ на главѣж его възлежашта М Мт 26.7 З, А, СК. Срв. Мк 14.3 М, З; Лк 7.37 М, З, А. Изч.

М, З, А, СК, От гр. ἀλάβαστρον. Вар. алабастръ, алабастръ.

Нѡб. Срв. алабастръ ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, АР, РЕБЕ.

алабастръ вѣс. алабастръ.

алабастръ вѣс. алабастръ.

аламундарь, -а м. ЛИ.

аламундарь снскъ. Гр. Ἀλαμουνδαρος ὁ Σικίτης. Арабский владетел на лахмидите Мундхир III [505-554 г.], наричан от византийците Аламундар. аламундарь снскъ. цѣсарѣскын санъ възъмъ. нже персомъ данъ дѣлѡхъ. нде на дрѡвнѣж н на палестннъ С 291.25. Изч.

С.

аласоурн [погр. Е 38a 8] вѣс. асоуръ.

алгоннъ вѣс. алгоуинъ.

алгоун м. неизм. Алое, благовонно масло. змрѣнѣж i въ погребенѣе. i алзгоун прѣметъ К 14a 14. Срв. С 451.26-27; ннкоднмъ бо въ змѡурѣнѣж н ал оун [погр. вл. алгоун, Север., с. 454, бел. под линия] штедръ С 454.1. Изч.

К, С. От гр. ἀλόη. Вар. алзгоун, алган.
Нѡб. Срв. алое ср. ЕтМл.

алгоуинъ, -ын прил. Алоев, от плод алое. прнде же н ннкоднмъ ... несъи сѣмѣшенне змрѣннѡ н алгоуиннѡ М Йо 19.39 З, А. Изч.

М, З, А. От гр. [τῆς] ἀλόης. Вар. алгоннъ, алзгоуинъ.

Нѡб. Ø.

алднн вѣс. алднн.

александринскъ, -ын прил. от МИ. Александрийски, от Александрия. прншзѣзшоу бо ѣмоу отъ александринска града ... нспѡвѣда сквѣрѣнѣнѣжнѣж своѣж хоуѡж С 189.9. Изч.

С. Гр. [τῶν] Ἀλεξανδρέων. Вар. александринскъ.

Нѡб. александрийски ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл. Срв. Александрийски ФИ СтИл, РЛФИ.

александрина, -ѣ ж. МИ Александрия – град на брега на Средиземно море при делтата на река Нил, основан от Александър Велики през 332-331 г. пр. н.е., главен град на Египет. мѣѣа еѣѡ ... ѣ Γ стоѣю

оцію нѣю додѣнѣ и кврла архппа
александриѣ А 141а 20; стрѣтъ
стѣхъ мнѣ. днвдвѣ. н днвдоуѣ.
н стѣа мѣнѣа (...)дорѣ. александриѣ
Е 296 7; наѣа ... възѣдоу въз александ-
дриѣ хоульнѣ оустѣи нзносити С
188.2; тоу авнѣ дриѣ отъ александриѣ.
въ костантинѣ градѣ прити скоро
повелѣ С 188.22.

А, Е, С. Гр. 'Αλεξανδρεια. Вар. александриѣ.
Неб. Александрия ж. МИ.

александровъ прил. притеж. от ЛИ.

1. Александров, на Александър –
синѣт на Симон Киринеец. и за-
дѣша мнѣ ходоаштоу едномоу
снмоу кврѣннмоу ... отцоу александ-
ровоу. н рѣфовоу М Мк 15.21 З, А,
СК. 2. Александров, на Алек-
сандър – прѣзитер в Сид [Пам-
филиѣ], умр. мъченически при
имп. Аврелиан [270–275 г.]. сѣпрн-
нмѣннѣ бѣдн надѣзѣжаштн
сѣмрѣтн александ'дровѣ С 161.2. Изч.
М, З, А, СК, С. Гр. [тоу] 'Αλεξανδρου. Вар.
александровъ, алексаѣдровъ, александ'дровъ.

Неб. александров ОА, ВА. Срв. Алексан-
дров ФИ Стил, РЛФИ; Александрово ср.
МИ ПК, Пр. в им.

александръ, -а м. ЛИ. 1. Александър
– христианин, умр. мъченически
заедно с Теренций, Африкан,
Помпий и др. в Африка по вре-
мето на имп. Деций [249–251 г.].
Пр. на 10 април. блаженааго же
зннона н александра. н феодора
сѣштемъ нмъ ѣнслоѣмъ ѣетѣирн
дѣсѣтн. тн шѣсть. повелѣ къ
сѣдннштоу прнѣстн С 177.18. 2.
Александър – прѣзитер в Сид,
Памфилиѣ; христианин, умр.
мъченически при имп. Аврелиан
[270–275 г.]. Пр. на 15 март.
глагола кемоу князѣ послушан мене
аександре н пожърн богом' С 156.20;
слоуѣга глагола. боже помагдан равоу
своѣмоу александ'дроу. помози н мнѣ
грѣшноуоуоуоу С 160.18. 3. Алек-

сандър – христианин, умр. мъче-
нически в Антиохия Писидийска
по времето на имп. Диоклециан
[284–305 г.]. Пр. на 28 септември.
мъченн ... (ке) лоунтнна. алфна.
александра. (зосн)мѣ. никона Е 376
16–17. 4. Александър – един от
40-те кападокийски войни-хри-
стиани, умр. мъченически [ок.
320 г.] в Севастия, Мала Армения
[Мала Азия] по времето на имп.
Лициний [308–324 г.]. Пр. на 9
март. а се нмъ нмена. дOMETHанъ ...
александръ. еѣтѣхнн С 69.8. 5.
Александър – епископ на Алек-
сандрия, защитник на христиан-
ската доктрина срещу Арий; един
от 318-те отци, участвали в Ни-
кейския събор [325 г.], умр. 328 г.
Пр. на 29 май. прнзовн же дхнлж н
александра оба прѣзвѣтера ... та прѣнем-
лѣта по радоу епнскоупѣскѣн столѣ С
187.19–20. 6. Александър – пале-
стински епископ, споменат в
житието на св. Яков. равъ божиѣ ...
посѣла ѣж къ стоуоуоуоу александроу
ѣппоу С 517.20. 7. Александър –
име на жител на гр. Смирна.
александръ же възхотѣ порѣгати сѣ
кемоу С 130.9; александръ рече. ѣто
оубо на потрѣбѣж сѣтѣ намъ словеса сн
ваша С 130.25.

Е, С. Гр. 'Αλεξανδρος. Вар. александръ.

Неб. Александър Стил, РЛФИ. Срв. Алек-
сандра ж., Александрина ж. Стил, РЛФИ.

александрьскъ, -ѣн прил. от МИ.
Александрийски, от Александрия.
мѣа нѣ. ѣ ж. стѣа оѣа нѣ кврла архппа
александрьска А 149b 21–22; въз
дѣнн бо прѣдѣрѣченѣаго крѣстнѣааго
цѣсара костантина. бѣ нѣкто прѣзвѣ-
терѣ. отъ александрьскѣа свѣтѣа
ѣжна църкѣ С 186.17–18.

А, С, МЛ. Гр. κατά την 'Αλεξανδρειαν. Вар.
александрьскъ.

Неб. Срв. александровски ОА.

александровъ въз. александровъ.

ААН ВЪЖ. А И ЛН.

АЛНАКНИМЪ ВЪЖ. ЕЛНАКНИМЪ.

АЛКАНЫЕ, -на ср. Пост, постене. се сътѣз д'ѡла. алѣкане жадаанне. земелѡганне *СЕ 69б 22*; дньсь пророуѣскы тѣжѡзы вьсь мнрѣз вѣскрнлнша ... н отѣ троудѡ стѣинѣхъ алканнн. н ѡже на страсть врань. прѣвнмѣше. нже повѣдѣнѣжѣ пѣснь. н новою сѣложеномъ мнроу. пѣтню. повѣдѣланвоуоумоу хрнстосовоу наоуѣнша *С 319.5*; свѡтааго ѡванна златооуѣстааго. слово о алканнн *С 354.16-17*; нзннѡ вѣрма благопрннмнѣбно. кою вѣрма алканннѡ оуѣрашеннѣ *С 356.8. Изч.*

СЕ, С. Гр. νηστεία. Вар. алканнѣ, алѣканнѣ. Нѡб. алканнѣ остар. кннж. РРОДД, РВЕ.

АЛКАТН, алѣж, алѣешн неслв. 1. Гладувам, гладен сѣм. тѣгда отѣвѣштажѣтѣ н тн глѣжѣше. гн когда тѡ вндѣхомѣз алѣжѣша. лн жаждѣжѣша лн странѣзна лн нага. лн больна лн въ темьннцн. н не послоуѣжнхомѣз теѣѣ *М Мт 25.44 З, А, СК*; зѡлодншнѡ (!) въ поустѣзнн безводьнѣѣ. жѣтн града обнѣѣльнааго обрѣтѣж [!]. алѣжѣше н жаждѣжѣше. дѣша ѡхъ въ нѣхъ нзнеможе *СП 106.5*; н алѣкатн во нмашн. н жадаатн. н наготоватн. н досаждѣноу тн взыватн. н порѣганоу. поношеноу же н нзгѣнаноу *СЕ 90а 24*. 2. Постѣ. ѣще к'то алѣкатн не можетѣ. да не поетѣж к' пѣсамѣз. н ѣ. ѡще лн не оумѣветѣ. да дастѣ цѡтѣж. ѡще лн не нматѣ цѡтѣз. то да ѡ вращѣзна еже нматѣ. да дастѣ *СЕ 103б 22*; ѣ ѡще к'то мѣзѣдѣж възметѣ отѣ кого. постнтн сѡ за нь. ѡще вѣдѣз се сѣтворнлѣз естѣ. да алѣѣетѣж за сѡ. елнкѡ н за оного. н еже естѣ възалѣ. да дастѣ ннцнннѣ *СЕ 104а 3*; дньнѣ крѣстѣнѣзн. н вснѣ вѣселннѣ сѡ. н алѣамѣз отѣ зѡла н оунштѡннѣ вѣсе жѣтѣнѣне н внѣшнѣне *С 430.27*; онѣ же тѣн днн алѣкавѣз н молнтѣѣ ѡднон прнлежавѣз. цѣла раслабьѣнааго сѣтворнѣз. н благословнѣз н. повелѣ свонма ногѡма въ домѣ

него нтн *С 518.21-22. З. Прич. сег. деѣт. кѡто прнл. алѣа Гр. πεινῶν. Гладен, гладуващ [образно]. да не поѣдѣятѣ сѡ гнѡ млѡстн его. н ѣюдѣса его снѡмѣз ѡлѣѣемѣз. ѣко насѣзтнлѣз естѣ дѣшѣж тѣщнѣж. н дѣшѣж алѣѣжѣж ѣсплѣзнн влѡгѣ *СП 106.9*. 4. *Прич. сег. деѣт. кѡто сѣщ. алѣѣжѣен л. мн. Гр. οἱ πεινῶντες. а) Тѣзн, контѡ гладуват; гладнтѣ, гладуващнтѣ. сѣтворн дѣрѣжавѣж мѣшнѣцѣж своѣжѣ. растѡчн грѣдѣзнѡ мѣзкннѣж сѣдѣца нѣхъ ... алѣѣжѣштѡнѡ несплѣзнн влѡгѣ. н богѡташтѡнѡ сѡ отѣпѡстн тѣштѡ *М Лк 1.53 З*; влѡженнн ннштнн ѣко вѡше естѣ цѣѣвнѣ бѣжнѣ. влѡженнн алѣѣжѣштѣн нѣзнѣѣ ѣко насѣзтнтѣ сѡ. влѡженнн плѡѣжѣштѣн нѣзнѣѣ ѣко вѣсмѣжѣтѣж сѡ *М Лк 6.21 З, А, СК*; положнлѣз есн поустѣзннѣж въ еѣзера водѣнаѡ. н землнѣж безводьнѣж вѣзн-неходѣшѡ водѣнаѡ. н вѣсѣлн тоу алѣѣжѣштѡнѡ. н сѣзѣтавшнѡ градѣзн обнѣѣльнѣзнѡ *СП 106.36*; алѣѣжѣштн-н-хъ въ поустѣзнн. до сѣзтѡстн крѣзмннн вѣѡхѣж. а онн въ говннѣѣ вѣрѣзн. глѡдомѣ невѣрѣствнѡ мѣрѣхѣж *С 398.22*. б) *Прен.* Тѣзн, контѡ копнеѣт; копнеѣщнтѣ. влѡженн алѣѣжѣштн н жаждѣжѣштн правѣдѣзн радн. ѣко тн насѣзтѡтѣж сѡ *З Мт 5.6 А, СК. Срв. С 404.21.***

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. πεινάω, νηστεύω, ἀσπεύω. Вар. алѣкатн, алкатн.

Нѡб. алѣкаѡ остар. кннж. РВЕ, РРОДД. Срв. алѣа остар. кннж. РВЕ; алѣѡш, алѣѡш прнл. остар. кннж. РРОДД.

АЛАНЛОУГНИАРНИ, -на м. Алилуар, алилуѡ. Един или два стнха от Псалтнра, контѡ се нзпѣлнѣват след 'алилуѡ' н прѣдн евангелскѡтѡ четнво. вѣѣз свѣѣ неѣ. алѣ глѣ ѣ. вѣскрѣнн гнѣ въ поскѡн т. еѡдѣ ѡ нѡ г(лѡ) *А 2d 6*; в пѣлѡ свѣѣ неѣ алѣ глѣ влѡго естѣ не поѣдѣдѡ *А 5d 10*; неѣ ѡ наѡ. алѣ глѡ. ѡ словѣсемѣз гнѣмѣз нѣсѡ оутѣрѣз дѡ снлѡ нѣхъ. ѣѣѣ сѣ нѣсѡ прнѣрѣѣж гѣ. дѡ ѡлѣѣскѣзн. еѡдѣ ѡ нѡ глѡ ѡ ѡ *А 31d 1*; неѣ ѡ по ѡ въ

НѢКЪ ВЪЗНАЕ ПѦ ВЪСЪ СЪТЪН. ИЖЕ ВЪ ВСЕМЪЗ
МНРЪ. АЛЕ ГЛА ГИ ВЪЗЪВША ПРАВЕ. ДО
НЪВЪАЛЬ. ЕВѦ Ѡ МѦ ГЛА А 34а 23; НЕ К
ПОСТА. АЛЕ ГЛА Е ПОМНАВИ МА БЕ. ДО. МОЕ.
ЕВѦ Ѡ МДРЪ ГЛА К СК 75b 14; СЪ.
ЦВЪТЪНАИ. АЛЕ ГЛА. Е ГЪ ВЪЦРЪН СА. ДО
ОВАТЪУЕ. ЕВѦ Ѡ МДРЪ ГИ Е Д СК 81а 7; НЕ
ЦЕВЪ АЛЕ ГЛА ВЪСПОИТЕ ГВН ПЪ НОВЪ. ЯКО
ДНВЪНА ЕВѦ Ѡ МДР СК 85а 1; АЛЛОУ.
ГЛА. Н. ПАСЪИ ПЪ ВЪЗНМН СЪ. Д. ПЪ. СЪРСТЪ
СЪГО МЪЧЕННИКА ФЕВДОРА Е 6а 1; НИЦН
СЛОУЖЪЗИ (...) Д. ДЕКАВРЪ. АЛЛОУ. ГЛА.
Д. ВЪЗЪВАША ПРАВЕДН. ПРЪ. РАДОУНТЕ СА
ПРАВЕДНН О ГН Е 24b 14; НИЦЪ. ВЪ ВЕЛН-
КЪИ. ПЪ. АЛЛОУ. ГЛА. Д. ПОМЪВН СЪНЪМЪ
ТВОН. БЪЖЕ ЦРЪЗ НАШЪ. ПРЪЖДЕ ВЪКЪ.
(...) (НЕ) Ѡ НВѦ. В Ѡ ВРЪМА СЪВЪТЪ
СЪТВОРИША Е 33а 4; АЛЛОУ. ГЛА. Д.
НСПОВЪДАТЪ НВСА ЧЮДЕСА ТВОЪ. ОВЪ.
РАДОУНТЕ СА ПРАВЕД. Е 37b 8; Н УЪТЪ
УЪЦЪ. АПО ПЪВЪЕ. АЛЕ. ГЛА НСКРЪ Б. Е СЕ
58b 14; УЪЦЪ АПО. АЛЕ ГЛА Б СЪН СЕ
99b 20; АЛЕЛЪН ГЛА Б. ПРИСТЪПНТЕ КЪ
НЕМОУ Н ПРОСВЪТНТЕ СА. Н ЛИЦА ВАША НЕ
ПОСТЪДАТЪ СА. ЕВѦ Ѡ МѦ СЕ 106а 5.

А. СК, Е, СЕ. От гр. ἀλλήλουϊάριον, ἀλλήλουϊάριον. Вар. αλελουγνα, αλελѣн.

Неб. Срв. алилуарий остар. книж. ВА.

ΑΛΛΗΛΟΥΙΑ *тежгум*. 1. Възглас [хва-
лебствие, славословие] в христи-
янското богослужение със значе-
ние 'хвалете Господа'. намъ п(...)
помощь (...) скр(звехъ) оврѣтѣшнхъ
(...) злалъ. нъ молнтвзи бѣа пощѣ тн
αλελουγνα Е 26b 5. 2. В началото на
псалми 104–106, 110–118, 134,
135, 145–150. Според други мне-
ния αλλουϊα се отнася към края на
придшния псалом. αλελουѣѣ. ѣпо-
вѣмъ сѣ тевъ гѣ всѣмъ срѣдцемъ моѣмъ
СП 110; αλεлуѣѣ ѣповѣдаѣте сѣ гѣн
ѣко блдгъ. ѣко вѣ вѣкъ млдсть его
СП 135. Срв. СП 106.

Е, СП. От гр. ἀλλήλουϊα. Вар. αλελουγѣѣ, αλεлуѣѣ, αλελουѣѣ, αλελουγна.

Неб. алилуя, аелуя цѣрк. ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтВАН.

ΑΛΜΟΔΑΝΟΒЪ ВЖ. ΕΛΜΟΔΑΝΟΒЪ.

αλсосъ, -а м. МИ. Алсос – най-веро-
ятно остров в Черно море, около
Кримския полуостров. епѣз ... нже
вѣ коравн сѣи ... сѣпротнвномъ вѣт-
ромъ атъ. прнврѣженъ вѣистъ вѣ ост-
ровъ нарнцаѣмъзн αλсосъ. вѣ странахъ
рѣкѣз дѣнапра С 539.5. Изч.

С.

αλφεовъ *прил. притеж. от ЛИ*. Ал-
феев, на Алфей – бащата на еван-
гелиста Матей. мнмо градъз нѣз
вндѣ левѣннѣ альфеевѣ. сѣдашта на
мъгѣтѣннцн М Мк 2.14 З, А, СК. Изч.
М, З, А, СК. Гр. τοῦ Ἀλφαίου. Вар.
альфеевъ.

αλφнн, -ѣ м. ЛИ. Алфей – христи-
янин, умр. мъченически заедно с
Александър, Зосима и др. в
Антиохия Писидийска по времето
на имп. Диоклециан [284–305 г.].
Пр. на 28 септември. мѣченн ... (кѣ)
лоуѣтнна. αλφна. αλεксандра. (зосн)мъз.
нѣкона Е 37b 16. Изч.

Е. Гр. Ἀλφείος.

ΑΛΥΒΑ, -ѣ ж. 1. Глад, гладуване.

ВЪЗРЪВЪЗ ЖЕ АНТОННН Н ВНДЪВЪЗ ЯКО НЕ
НОСНТЪ ННЪСОЖЕ НА КРЪМЪ. НН ХЪВЪА НН
ВОДЪИ. НН ННОГО ННЪСОЖЕ. Н ЧЕТВРЪТЪЗН
ДЪНЪ НМАТЪ ТРЪПА ВЕЗ ВРАШЪНА.
ПОМЪЗІСАН ЕДА КАКО ОТЪПАДЕТЪ Н
ОУМЪРЕТЪ. НЕ ОБЪКЪЗ АЛЪЗЪЗІ С 170.29.

2. Пост, постене. н снмъ вѣвѣ-
шнѣмъ. прѣтъръпѣвѣшнѣмъ вѣ алъ-
вѣхъ н молнтвѣхъ. на длъгъз дѣнн
кѣдѣа сѣкѣтѣаша отъсѣргъшнѣма вѣсо-
ваннѣ С 53.23; вѣсѣмн образъз тѣо-
рѣѣше снѣхъ вѣзгоднтн богоу. алъ-
вѣамн же н молнтѣамн. н оцѣштѣнн-
ѣмъз тѣвѣсѣзнѣшнѣмъ С 280.26–27;
толнко же алъзѣвоѣ н блдгъзнмн
дѣлѣз. постѣвшнѣз. ѣстѣнъз авн са н
оугодѣнъз бѣу С 514.10.

С. Гр. νηστεία, τὸ νηστεύειν, ἄσκησις. Вар.
алъвѣа.

Неб. алѣба остар. книж. ОА, РВЕ,
РРОДЦ.

ΔΛΥΒΒΝΖ, -ΖΙΝ прил. Който е свързан с пост, с постене. на всеко време добро и спасно покаяние. дрѣжаштн-нмъ са него. въ сна же паѹе ΔΛΥΒΒΖΝΖΙΑ ДЪНН. на оуспѣхъ вѣбаатъ вѣсѣмъ ѹловѣкомъ С 390.6; конѣа са оубо намъ ΔΛΥΒΒΖΝΖΙΝ τροϋδъ С 427.27; н раздрοϋшаѣтъ са поштъ мнοζѣмъ. н не раздрοϋшаатъ са ΔΛΥΒΒΖΝΖΙΝ τροϋδъ С 431.7. *Изч.*
С. Гр. τῆς νηστείας.

ΔΛΥΒΝΖ, -ΖΙΝ прил.
ΔΛΥΒΝΖ ВЪИТН. Гр. πεινάω. Гладен съм, гладувам. ΔΛΥΒΝΖ во вѣхъ н дасте мн ѡсте. жадънъ вѣхъ н напоисте ма С 123.20. *Изч.*
С. Вар. ΔΛΥΒΝΖ.
Нѡб. алчен ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, АР, РБЕ, ДА; алчннй *остар.* ОА.

ΔΛΒΝΝΗ, -Α ж. Кошута, сърна. н то глаголѣштоу правѣдннкоу. еднна отъ мѡннн (*погр. вл. Δλβννн, Север., с. 232, бел. под линия*) сѣштннхъ въ лоднннн. въ пнскоупн градѣ. нслѣднвѣшн въ слѣдъ него прнде въ кесарнѣ С 232.30. *Изч.*
С. Гр. ἔλαφος.
Нѡб. алне ОА, МлБТР, ЕтБАН, РБЕ, ДА; алненце *умал.* ОА, НТ, МлБТР, ЕтБАН, РБЕ.

ΔΜΑΛΗΚΖ, -Α м. ЛИ. Племенно название от ЛИ Амалик – амаличаните [амаликитците] – арабско номадско племе в Южен Ханаан, което се намирало в постоянни борби с израилтяните, унищожено от Саул и Давид [1 Цар 15.6, 15.15, 27.8; Числ 14.45 и др.]. на тѣа завѣтъ зѣшташа (!) ... гѣвалн | мамънъ | ΔΜΑΛΗΚΖ СП 82.8; монсн. ΔΜΑΛΗΚΑ повѣдн ТФ А 6. *Изч.*
СП, ТФ. Гр. Ἀμαλήκ от евр. Ἀμαλήκ, Ἀμαλήκι.

ΔΜΑΣΝΗΚΖ, -ΖΙΝ прил. от МИ. Амасийски, който се отнася до град Амасия. Мѣа др̄ ... н̄ ѣ сѣномѣка васнлѣ ѣппа ΔΜΑΣΝΗΚΑ А 146а 2;

воевода же др̄нпъ вѣлѣзъ въ АМАСНІ-СКЪ ГРАДЪ. сѣзъва старѣншнннѣ ГРАДА С 17.6. *Изч.*

А, С. Гр. [τῆς] Ἀμασειας, [τῶν] Ἀμασειων.
Вар. ΔΜΑΣНІКЪ, ΔΜΑΣНКЪ.

ΔΜΑΣНСКЪ вж. ΔΜΑΣННСКЪ.

ΔΜΑΣНѦ, -ѦА ж. МИ. Амасия – град, митрополитски център в Понт, Мала Азия [дн. във вилаета Сивас в Турция на брега на река Ишил-Ирмак]. др̄нпъ ... повелѣ прнвѣстн ѣ нннѣ темннѣннннѣ. къ градѹ командн-скоу. н тоу нмъ сѣдннн. хотѣше во скоро отнн отъ ΔΜΑΣНА С 17.14. *Изч.*
С. Гр. Ἀμασεια.

ΔΜΒΑΚΟΥΜΖ, -Α м. ЛИ. Авакум – осми-ят от 12-те малки пророци в Стараия Завет. Пр. на 2 декември. пльтское твое прншествене хѣ. нзвѣ-ща пророкъ амѣбакомъ ТФ А 19; н тоу напрасно на вѣтрѣ вѣкѣ божствѣ-ннмъ прнѣштннннмъ. акъ пророкъ ѡкоже мѣнѣ амѣбакоумъ. обрѣте са въ своен пештерѣ С 289.23; како може др̄гелъ амѣбакоума съвестн на ровъ лѣвнн. н пакъ възвестн С 502.3. *Изч.*
ТФ, С. Гр. Ἀβακούμε, Ἀμβακούμ от евр. Ḥabaqqūq < ḥābaq 'прегрѣщам'. Вар. амѣбакомъ.
Нѡб. Срв. Авакум СтИл, РЛФИ.

ΔΜΒОНЪ вж. ΔΜΒОНЪ.

ΔΜΒОНЪ, -Α м. Амвон. ѣ по кѡннѣчннѣ трѣстаго. възходатъ пѣвѣцн. на ΔΜΒОНЪ н глаѣтъ. трн кратъ. пѣе се Е 30б 13; н поштъ а по трн кратъ. н възходнтъ патрнархъ на ΔΜΒОНЪ Е 30б 18–19. *Изч.*
Е. От гр. ἄμβων. Вар. амвонъ.
Нѡб. амвон *църк.* ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ; амбон *църк. остар.* ОА.

ΔΜΕΜΟΥΡΜΝΗΝ, -ѦА м. Емир – княжеска титла в някои източни мюсюлмански страни. воа сѣтворнѣз на скѣрѣнавѣа срацнннѣ ... поплѣннѣз славнѣа градъ ... нждеже н ΔΜΕΜΟΥΡΜΝΗΝЪ жнѣваше родъ. ΔΜΕΜΟΥР-

мннж же ... н прѣвзи сзвѣтъннкз
нарцаіетъ са ... обратн са отътждоу
С 56.7; да ꙗко оубо приде къ градуу,
речензін скврѣнавзін амемоур'мнн [!].
наѹа на градъ плзѹнтн са С 56.20;
сзвззани же взиѣше пондоша ...
пѣтемъ же, аже хотѣаше скврѣнавзін
снї, амемоур'змннн [!], оубнвдаше,
дроугзга же вѣ роботѣ дѣаше своимъ
болѣромъ С 57.30; болѣре срацннѣстн
рѣша, кз цѣсароу, не лѣпо кестъ жнтн
кемоу ... се же нмъ вѣштавшемъ,
амемоур'мннн повелѣ него оубѣкнжтн С
66.10—11 Изч.

С. Гр. *ἄμιμοῦρμνῆς, ἄμνρῆς от араб. emir-
el-mumenim. Вар. амемоур'змннн, амемоур-
мннн. Срв. амемоур'мнннз.*

амемоур'мннннз прил. притеж. Еми-
ров, емирски. ѳеѳнфназ кеже о насъ
цѣсарѣствоуе. вѣа сзтворнвз на
скврѣнавзга срацннз ... попл'бннвз
славнзга градзї ... нждеже н амемоур'
мннннз жнѣѣаше родъ С 56.6;
сзвззани же взиѣше, неповѣднмнї
воннн хрѣстовн ндѣахъ ... вѣ аме-
моур'мннннз дворъ С 59.1—2. Изч.

С. Гр. *τοῦ ἄμιμοῦρμνῆ. Вар. амемоур'мнннз.*

амемоур'мннннз, -а м. Емир — княже-
ска титла в някои източни мю-
сюлмански страни. не могът тлѣкз
нзѣштатн лѣкавоуѣмоу амемоур'
мннноу. досажденна н оукура, н при-
стѣпнвз наѹа мжѣенкоу казатн гла-
гола, покорн са мнѣ ѹловѣче н цѣса-
роу да не оумьрешн С 61.11. Изч.

С. Гр. *ἄμιμοῦρμνῆς от араб. emir-el-
mumenim. Срв. амемоур'мннн.*

амемоур'змннн вжс. амемоур'мннн.

амндзскъ, -зін прил. от МИ. Амид-
ски, който се отнася до Амида —
град в Месопотамия до изворите
на р. Тигър [дн. Диарбекир в
Турция]. аламоундаръ снскъ,
цѣсарѣскзін санъ възъмъ, нде на
аравннж н на палестннз ... н несѣѣ-
дамн поемла пл'бнннкзї, н много ве
законѣ творѣ, во амндзстѣѣмъ

пл'бнннн С 292.1. Изч.
С. Гр. [тῆς] Ἀμίδης.

амннадавовъ прил. притеж. от ЛИ.

Аминадавов, на Аминадав. снз сзї
ѣко мннмъ вѣ ... наасоновъ, амнна-
давовъ М Лк 3.33 З. Изч.

М, З. Гр. *τοῦ Ἀμινάδαβ.*

амннадавъ, -а м. ЛИ. Аминадав —
член на Юдиното племе; син на
Арам и баща на Наасон [Рут
4.20]. араамъ же родї аминадава,
амннадавъ же родї, нассона А Мт 1:4
СК. Изч.

А, СК. Гр. *Ἀμινάδαβ от евр. Ἀμμινάδαб.
Вар. амннадавъ.*

АМННЗ тежгул. 1. Заключителен
взглас в молитви, проповеди за
изразяване на пожелание нещо да
се сбъдне: амин, така да бъде,
така да стане, и не въведи насъ въ
напастъ, нз нзбави нзи отъ непрѣзнн,
ѣко твое естъ цѣрствене, и слаа н слава
въ вѣкы амннъ М Мт 6.13 З, А, СК;
по вкръвенню таннзї, лѣтзї вѣчнзї,
оумлзѹаннѣ гавлзшн са нзїнѣ ... вѣ
взсѣхъ азѹицѣхъ, познавзшн са,
едннѣмъ прѣмѣдромъ бѣмъ нсхмъ,
емже слава въ вѣкы амннъ Е 4б 14;
ѣже нзлѣѣ са мнрѣска(а)го радн
спннѣ, въ жнзнь вѣѹ(вн)жнж. Дн амн.
пѣз тан СС Ша 17; блгобенъ есн бже
... исплзнн радостн н веселнѣ срца
наша, да в'сег'да в'сѣкѣ доволъ
нмжше, изѣгнзкоуемъ во в'сѣкомъ
дѣлѣ влазѣ, о хѣ нсѣ ꙗ нашемъ, сз
ннмъже теѣѣ слава и чѣстѣ, и дрѣжава,
сз стзїмъ дѣхомъ, вѣ в'сѣкѣ вѣкомъ
амннз СЕ 17а 12; прндѣте оубо
братрѣѣ, вїднмъ волѣзнї гровнзннж ...
пожїдѣмъ вндѣтн хѣ, повѣждзша,
взстажшѣта нз мрѣтѣзїхъ, нзїнѣ
веселн прїстѣпнмъ, кз възкресзшномоу
весело, томоу бо естъ слава, вѣ вѣ
амннз К 12а 31; взиѣжтѣ же
ѹоудеса многа на мѣстѣ томъ, н вѣсн
наслаждажштен са ѹоудесъ, славатъ
от'ца н сѣна н стадоу дѣа, нзїнѣ н

присно и въ вѣкы вѣкомъ амн С 23.26; ен влѣко гн ꙗсе. оуслыши мене раба своего. и за доуша нхъ прнмн моѣ дшѣ. ꙗко тебѣ подобатъ слава. въ вѣкы амннъ С 110.13; снн нарече са прѣпростѣн. въсеѣ братнѣ. негоже молнтвамн прнѣдстъ. ннцн вѣдѣмъ цѣсарства небескъ. аго. нзнѣн и присно и въ вѣкы вѣкомъ. амн С 174.7; тѣ бо истъ мнрѣ нашъ немочже съподовнмъ са. насладатн са всегда. благодѣтыѣ самого хрнстоса. немочже слава и дрѣжава. въ вѣкы вѣкомъ амнн С 251.30; семоч слава съ отцемъ и съ сватѣмъ дхомъ нзнѣн и присно и въ вѣкы вѣкомъ амннъ С 311.27; въ вѣдѣштее же въскрѣшеные. въсево колѣно покланнтъ са. небескънхъ и земьнхъ и прѣнподьннхъ. и въсево азъкъ исповѣтъ са ꙗко гѣ ѿ хъ въ славу ба оца амннъ С 484.21; (по)мноуѣн ... и раба своего фомѣ. съзъдавшаѣ. храмъ сватаго. власнѣ. амннъ Т. 2. Заключителен възглас за изрѣяване на потвърждение, решение: така е, така да [ще] бѣде. и всн въкоупѣ рекъше амннъ. прѣдаша дша своа С 80.8–9; и съ велкомъ гласомъ всен братнн. рекъшемъ амннъ. напрасно свѣшта оугасоша. и рѣкы мѣштнхъ слоугъ раславѣша С 110.15; множествовоу же братьа отзѣштавшемъ амннъ. разгнѣвавъ са зѣло аноупатъ. повелѣ ати отъ множества дѣва мѣжа. и прнвестн ꙗ к немочу С 113.23; ꙗште же пламенн велкоу сѣштоу. веселъ анемъ. послѣжде рекшоу амннъ. и рекъ господоу прнмн моѣ доушѣ С 141.20; конѣавшемъ же стѣнмъ молнтвѣ. и рекъшемъ амннъ. пакы кназъ повелѣ повѣснвѣше а стрѣгатн ребра нхъ С 179.24–25; погровоша ноштнѣ стое него тѣло. вѣнѣ стѣнъ на западъ града. блнзъ тоа жде стѣнъ. мѣсаца мартна въ 5 днь. славно паматъ

немочу твораште въ славу боу вседрѣжнтелю амнн С 538.6. // Заключение при завършване на повествование, разказ и под. и се азъ съ вамн есмъ вса днн до сконѣаннѣ вѣка амннъ. ꙗ М Мт 28.20 З, А, СК; он же ншедѣше проповѣдѣша въседа. го послѣшъ ствоуѣштоу. и слово оутѣрѣждѣштвоу. послѣдѣствоуѣштннмъ знаменнмъ амннъ М Мк 14.20 А; и вѣахѣ въ нѣ въ цркви. хвалаште и блгословаште ба амннъ. ꙗ М Лк 24.53 З, А; сѣтъ же и нна многа. тѣже створн нс. тѣже аште по еднному сѣпану [!] вѣвантѣ. нн самочу мноѣ. всемоу мнроу взмѣстнтн. прншемъ кзынѣ. амннъ З Йо 21.25 А, СК. З. Като същ. Гр. τὸ ἀμὴν. Истина. прнмн и тѣ амннъ w разбоннѣ. нже дньсь разбоннкъ С 438.3.

амннъ [амннъ] глаголѣ вамъ, амннъ [амннъ] глаголѣ тебѣ [тн]. Гр. ἀμὴν [ἀμὴν] λέγω ὑμῖν, ἀμὴν [ἀμὴν] λέγω σοι. Тържественно-утвърдителна формула, произнасяна от Исус Христос – истина [истина] ви казвам, истина [истина] ти казвам. и рече. амннъ глѣкъ вамъ. аще не обратнте са и вѣдете вко дѣтн. не нмате вѣннтн въ црствне небское М Мт 18.3 З, А, СК. Срв. Мк 10.15 М, З; Лк 18.17 М, З; (амннъ глѣкъ ва)мъ вко не мн(мо нде)тъ ро(досъ). донѣдеже въсе (сн) вѣдѣтъ М Мт 24.34 З, А, СК, Н. Срв. Мк 13.30 М, З; Лк 21.32 М, З; рече емоу нс. амннъ глѣкъ тебѣ. вко въ снѣ ноштъ прѣжде даже кокотъ не възгласнтъ. трн краты отзѣрѣжешн са мене М Мт 26.34 З, А. Срв. Мк 14.30 М, З; и рече емоу нсъ амннъ глѣкъ тебѣ. дньсь съ мзноѣ вѣдѣшн въ рн М Лк 23.43 З, А. Срв. С 427.16–17; отзѣща нсъ и рече емоу. амнн. амнн глѣкъ тебѣ. аште кто не роднтъ са съ вѣше. не можетъ вндѣтн црствнѣ бжнѣ М Йо 3.3 З, А; отзѣща нмъ

НС. АМННЪ АМННЪ ГЛѢЖ ВАМЪ. ЪКО ВЪСЪ-
КЪ ТВОРАН. ГРЪХЪ РАВЪ СЪТЪ ГРЪХОУ М
Йо 8.34 З, А; АМННЪ. АМННЪ ГЛАГОЛЪ
ВАМЪ. НЖЕ ОТЪВРЪЖЕТЪ СЯ МЕНЕ ПРН
УЛОВЪЦЪХЪ. ТО Н ДЪЗЪ ОТЪВРЪЖЪ СЯ ІЕГО.
ПРН ОТЪЦН МОЕМЪ НЕБЕСЪСТЪВЪМЪ. Н ПРН
СБАТЪЦЪХЪ АГГЕЛЪХЪ С 259.14; сѣ же
рече. АМННЪ ГЛАГОЛЪ ВАМЪ НЕ ВЪДЪ
ВАСЪ. ВЪДНТЕ ОУБО ІАКО НЕ ВЪСТЕ ДЪНЕ С
369.13.

М, З, А, СК, Н, Е, СС, СЕ, К, С, БН, КН, Т,
РН₂. Гр. [τὸ] ἀμὴν. От евр. Вар. АМННЪ,
АМНН.

Неб. амин църк. ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ДА.

АМОНЪ, -а м. ЛИ. 1. Племенно назва-
ние от ЛИ. Амон – син на Лот и
братов син на Авраам; амонит-
ците [амонитите] живели в
непрестанни борби с израилтя-
ните [1 Цар 11; 2 Цар 10]; по-
късно заедно с тях покорени от
асирийците. на тях завѣтъ зъшта-
ша ... гевалан і мамънъ (погр. вл.
амонъ, Север., с. 111, бел. пог
линия) і амалікъ іноплеменьнці. СП
82.8. **2.** Амон – христианин,
дякон-наставник на четридесет
девици, умр. мъченически заедно
с тях по време на имп. Лициний
[308–324 г.] в Хераклея, Тракия.
Пр. на 1 септември. паматъ ... стѣхъ
м. женъ постъпнцъ ... н стѣо амона Е
20а 18. Изч.

Е, СП. Гр. 'Αμὼν, 'Αμωὼν от евр. 'āmōn
'изкусен художник'?

Аморна, -ѣ ж. МИ. Амория
[Амориум] – град и епископия във
Фригия на юг от Песинонт. възста
зълудѣн на кръстнианъ. н вса воа
своа оустроневъ. на дрюгоне лѣто на
възлюбьенъин градъ къ аморні прнде
поплѣннтн него хота С 56.15. Изч.
С. Гр. 'Αμόριον.

Аморънскъ, -ын прил. от ЛИ. Амо-
рейски, който се отнася до амо-
рейците – старозаветно племе,

водещо началото си от Амор –
четвъртият син на Ханаан [Бит
10.16]. 'ѣвѣ црѣа крѣпѣкѣтѣ. сіога црѣ
аморѣйска. і вѣсѣ црѣа ханааньска СП
134.11. Срв. 135.19. Изч.

СП. Гр. τῶν Ἀμορραίων от евр. Eṣṣōri.
Вар. аморѣйскъ.

Неб. аморейски, аморейский остар. ВА.

Амосовъ прил. притеж. от ЛИ. Амо-
сов, на Амос. снъ сѣ ѣко мѣннмъ вѣ
... маттатневъ. амосовъ. наоумовъ М
Лк 3.25 З. Изч.

М, З. Гр. τοῦ Ἀμόσ. Вар. мосовъ.

Амосъ, -а м. ЛИ. Амос [Амон] –
юдейски цар [642–640 г. пр. н.е.],
един от прадедите на Христос [4
Цар 21.18–26; 1 Пар 3.14; 2 Пар
33.20–25]. манасин же роді амоса.
амосъ же роді носіж А Мт 1.10 СК.
Изч.

А, СК. Гр. 'Αμόσ от евр. ЛИ Ḥmōs
'посещия нося'.

АНА ВЪС. АНА II.

Анавлъ, -а м. ЛИ. Анавл – вероятно
църковният служител Агатодор,
мъченик заедно с Папила, Карп и
Агатоника по времето на имп. Де-
ций [249–251 г.] в Пергам [Мала
Азия]. Пр. на 13 октомври. мѣа
октѣ вѣ стѣхъ мк. папоула распа анавела [!]
н дрюжнннѣн А 122b 18–19. Изч.

А. Гр. 'Αγαθόδωρος.

Анагностъство, -а ср. Чин, служебна
степен на църковен четец и пе-
вец. мжѣеннскъ глагола. шестъ на деса-
те лѣтъ сѣтворнхъ вѣ анагностъствѣ.
пучнтаа кннгѣи вожна С 227.12. Изч.
С. Гр. ἡ τῶν ἀναγνωστῶν τάξις.

Неб. Срв. анагност църк. НГер, МлБТР,
ЕтМл, ПРОДД, ДА; анагносия ж.
'анагноство' ПРОДД; Анагности м. ЛИ,
Анагностов ФИ СтИл, РЛФИ.

Анаксархъ, -а м. ЛИ. Анаксарх –
гръцки философ [IV в. пр. н. е.] от
школата на Демокрит, съвремен-
ник и приятел на Александър
Македонски. тон ан сократъ н дрн-

стндъ. н анавархъ. н прочнн велнча-
ахъ са. нмже н философиѣ н прав'дѣ.
н тръпѣннн любвѣахъ С 138.14. Изч.
С. Гр. 'Ανάξαρχος. Вар. анавархъ.

АНАЛАВЪ, -а м. Четирибгълно платно
с изображение на кръст и други
религиозни символи, което вис-
шите монаси носят на плещите
си; аналав. брѣ нѣ съ. прнѣмлетъ
аналавъ. въ нма оца н стадо дѣа СЕ
97а 7; гѣ бжѣ нашъ ... даждн емоу
жнтне благообразно ... коукоуль же
сѣмъренью. шлѣмъ спнью положъ.
аналавъ крѣтомъ. н въроѣ оукрашаѣ
ста СЕ 99а 10–11. Изч.
СЕ. От гр. ἀνάλαβος.

АНАННН *вжс.* **АНАННА.**

АНАННА, -ѣ м. ЛИ. 1. Ананий [Сед-
рах] – юдей, пленен от Навуходо-
носор заедно с Азария [Авденаго],
Мисаил [Мисах] и пророк Дани-
ил; по чудотворен начин излязъл
невредим от огнената пещ, където
бил хвърлен заедно с тях [Дан
1.6–7; Дан 3.20–23, 94]. *Пр.* на 17
декември. Мѣа дѣ ѣ стѣнхъ трн
отрокъ. ананна аздрнѣ мсанла н
данна. прѣа А 129б 22–23; гн боже
нзбавнзѣн. свѣтѣа трн отрокѣ твоа
отъ пештн огнѣнѣа. ананнѣ аздрнѣ
мсанла. н не давъ нм' пакостн
прнатн ... оуслзшн насъ молаштъ тн
са хсѣ С 179. 5–6. **2.** Ананий – хри-
стианин от Йерусалим, мъж на
Сапфира; умр. заради лицемер-
ието и сребролюбieto си [Деян
5.1–10]. нз ананна н сапфѣра ... нн
раунста възнскатн покаязньнѣа
готовѣа цѣльѣа С 362.13; то поучо
ананнн сапфѣрѣ. не рече снхъ жде
словесъ С 363.12; не рѣгаемъ кестъ
стадо даръ. ананна во н сапфѣра.
ованчѣемъ блажензѣнмъ петромъ С
363.16. **3.** Ананий – христианин
от Дамаск, един от 70-те апостоли
и последователи на Христос [Деян

9.10–17; 22.12]. *Пр.* на 1 октомври.
Мѣа окто ѣ стаѣ апла ананна. епѣа
дамаскова А 121б 24. *Срв.* СК 131а
16; стрѣтѣ стаго апстла (ана)нѣа.
епѣпа. дамаскова Е 38б 2; ѣ кѣде
прнѣтн пакѣа зракъ свон. ананна
егоже прѣкоу ведомоу. донде въ
дамаскъ. третѣн денъ. не пнѣа нн
ѣдѣа СЕ 34а 21. 4. Ананий – дя-
кон, после презвитер във Фини-
кия, умр. мъченически по времето
на имп. Диоклециан [284–305 г.].
Пр. на 26 януари. Мѣа еѣ нѣж стѣн
мкѣа ананна прозвѣтера н петра
клячарѣ. н ннѣ ѣ зонн А 141а 28.
А, СК, Е, СЕ, С. Гр. 'Ανανίας от евр.
'Ananyāh, Hānanyāh 'Яхве закрыля'. Вар.
ананнн.

Нѣб. Анания м., Ананий, Анани, Анан.
Срв. Ананов ФИ, Ананиев ФИ СтИл,
РЛФИ.

АНАСТАСИѦ, -ѣ жс. ЛИ и МИ. 1. Ана-
стасия – христијанка, умр. мъче-
нически в Рим [ок. 290 г.] по
времето на имп. Диоклециан
[278–305 г.]. *Пр.* на 22 декември.
Мѣа дѣ нѣ стѣнѣа Мѣа анастасѣа А
132б 2. **2.** Св. Анастасия – име на
древна църква в Цариград [най-
вероятно дн. джамия Мехмед
паша, на югозапад от Ат-мегдан].
Възможно е да става дума за
църква „Св. Възнесение“ [неиден-
тифицирана]. ѣже църкѣа потомъ
цѣсаремъ повелѣннемъ сѣзъдана
взѣст'. н нарече са анастасна С 198.9
Изч.

А, С. Гр. 'Αναστασία, 'Ανάστασις.
Нѣб. Анастасѣа ж. Нѣр, СтИл, РЛФИ.
Срв. Анастасѣа ж., Анастасѣа м., Анастас
м. СтИл, РЛФИ. *Срв.* Анастасов ФИ.

АНАТАНОВЪ *вжс.* **НАТАНОВЪ.**

АНАТОЛѦ [*погр.* А 127а 27] *вжс.*
АНАТОЛНИ.

АНАТОЛНИ, -ѣ м. ЛИ. 1. Анатолий –
дякон на александрийския архи-
епископ Диоскор, по-късно цари-

градски патриарх [449–458 г.]; на Халкидонския събор [451 г.] противник на монофизитите. *Пр.* на 3 юли, през IX–X в. и на 20 ноември. *Мѣдѣ поѣмѣ ... ѿ стѣнѣ оцѣ нѣхъ архѣппѣзъ вѣнѣшнѣхъ црѣнѣ градѣ, максимна прокла; анатолѣ [погр. вл. анатолнѣ] н ѣнада А 127а 27–28. 2. Анатолий – вероятно лаодикийски епископ по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.], слѣшавъ же епискоупѣзъ анатолнн кесаринскаго града тако крѣстнша са отъ него мнози ... нде кз правдннкоу артемоу цѣловатъ него С 236.17. *Изн.* А, С. *Гр.* 'Ανατόλιος.*

Нѣб. Анатолий м., Анатоли м. СтИл, РЛФИ.

ангелъ, -а м. 1. В християнството – безплътно същество, което се числи към един от деветте ангелски чина; представител на небесните сили, ангел. съ бо естъ о немъже естъ писано. се азъ послѣлжъ анѣлзъ мон прѣдъ анцемъ твонмъ. и оуготовнтъ пѣтъ твон прѣдъ товожъ *М Мт 11.10 З, А, СК. Срв. Мк 1.2 М, З, А, СК; Лк 7.27 М, З;* послетъ снъ улѣвѣскзи анѣлзи своа, и съверѣтъ отъ црѣствнѣ его вса сканьдѣлзи. и творащамъ безаконѣне *М Мт 13.41 З, А, У;* въ вскрѣшенне бо нн женатъ са нн посагажтъ. нзъ ѣко анѣлн бѣжнн ннбсе (сѣ)сѣтъ *М Мт 22.30 З!* *Срв. Мк 12.25 М, З;* и послетъ анѣлзи съ гласомъ велнемъ трѣвѣнзимъ. и съверетъ нзвѣраннѣ его. отъ четиръ вѣтръ. отъ кнѣзъ нѣсѣ до конецъ нхъ *М Мт 24.31 З, А, СК, Н. Срв. Мк 13.27 М, З;* а о дѣнн томъ н о годннѣ тон ннктоже не вѣстъ. нн анѣлн нѣсѣнн. тѣкмо отцъ едннзъ *М Мт 24.36 З, А, СК, Н. Срв. Мк 13.32 М, З;* лн мннтъ тн са ѣко не можнзнѣ оумолнтн отъца моего. и прнставнтъ мнѣ вѣште лн дѣва на десѣте лѣхѣона анѣлзъ *М Мт 26.53 З,*

А, СК, Б; и вѣ тоу вѣ поуѣтзннн. ѣ. дѣнъ. искоушамъ сотоножъ. и вѣ съ звѣрѣмн. и анѣлн сло(ф)жаахъ емоу *М Мк 1.13 З;* глѣжъ же вамъ всѣвкзъ нже колнжъдо нсповѣстъ ма прѣдъ улѣвкзи. н снъ улѣвкскзи нсповѣстзи-н прѣдъ анѣлзи бѣжнн *М Лк 12.8 З, А, Б;* народъ же стоан и слѣшавъ. глаахъ промъ вѣстъ. нн глаахъ анѣлзъ гла емоу *М Йо 12.29 З, А, СК, Б;* тогда оставн егѣ днѣволъ. и се дѣлн прнстѣпнша и слоужаахъ емоу *З Мт 4.11 А, СК, Б;* кз комоу во рече когда отъ анѣлзъ снъ мон есн тзи азъ дѣнесъ родѣхъ та *Е 6б 4;* егда же пакзи вѣводнтъ прѣвѣннзца вѣ вѣселенжъ. глетъ да поклонатъ са емоу вѣсн анѣган бѣжнн *Е 6б 10–11;* творап анѣлзи своа дѣхъ. и слоугзи своа огнъ палацъ *Е 6б 12. Срв. Сп 103.4;* оплзунтъ сѣа дѣ глѣзъ гнѣ окрзстъ боащнхъ сѣа его. извѣнтъ та *Сп 33.8;* влѣте гѣ вси анѣли его. снлзннн крѣпостѣжъ твораще слово его. оуслѣшатъ гласъ словесъ его *Сп 102.20;* се во наста врѣма прѣздѣнствѣоу нашемоу. и дѣлн съ ѣскзи прѣздѣноуѣжтъ. н лнкъ стѣхъ прнвлнжаетъ са насъ *СЕ 1б 14;* заканнажъ та дѣше зѣлзи. бѣгомъ саваотомъ. и вѣсѣмъ воннѣствомъ дѣлзи бѣжн. и атананлемъ. бѣгомъ вѣседрѣжнтелемъ. изннн отннн *СЕ 52а 9;* w сѣпоуѣшенн съ нѣсн. дѣла свѣтѣла. просвѣщанѣща оумзи наша н срѣца. гю помолн *СЕ 60б 10;* вѣсѣмъ же намъ веселашемъ са. едннзъ плауетъ са днѣволъ. внда та бесплотннхъ дѣлзъ жнтне прнѣмѣща *СЕ 88а 9;* слава тебѣ весзмрѣтннзи црѣо ... ѣко обновлѣ есн равъ твон съ. новъ въ пѣтъ спѣнью. н радоуѣжтъ са о немъ дѣлн. веселатъ са праведннн *СЕ 101б 3;* да сѣмирнтъ небѣскаѣ и земьскаѣ. и да та дроуга створнтъ (!) дѣлмъ. и да та прнведѣтъ кз боу. всѣвѣвкзкнмъ *К 8б 27. Срв. С 422.2–3;* и по срѣдѣ анѣлзъ и улѣвкзъ. вѣ вѣслѣхъ раждаа са *К 13б 30. Срв.*

С 451.5; аѿлз марн. матери хѣвѣ. рождество его благовѣствова. і аѿлз. марі (!) магдаллин. порождение его. еже отъ гроба. благовѣтствова *К* 14а 4, 5. *Срв.* С 451.17–18, 19; ангелн же слзшавше всплескаша. днаволз же съ вѣсзи оуѿзвенз вѣистъ С 86.7–8; влажензин же то слзшавз оувои са. не оу бо вѣаше доголѣ видѣлз ангела. акзи кз ѿловѣкоу бо вѣсѣдова н възнра на нѣ С 122.29–30; н поуштензин к нѣн ангелз снче вѣсѣдовавз оставн ѿ С 239.22; ангелз сз дѣвоѿ глаголетъ. поѿеже кз женѣ глагола змнѣ С 244.1; не разоумѣша ангелзи славнмааго. н прѣокзи проповѣдаемааго С 334.8; надеже івснфз н ннокднмз. не тоу лн сънаша са. н всн божнн ангелз народн С 458.12; оуоустѣ бо вѣсе ѿстнньнне жндовьское. за хѣоуѿвннство. н жнвѣштнѣ въз градѣ н въз цркъвен ангелн. отндоша отътѣдоу С 485.26–27; днесь ангелн сз ѿловѣкзи размѣснша са. н носаштнн тѣло сз беспальтнзннмн снаамн. пѣтнне вѣспѣваѿтъ С 486.29; н ангелз н вѣсѣхъ възшнннхъ слзз съборз за ѿловѣчьскааго съпасенѣя вѣселатъ са С 490.18; тогда (... п)ов(.)дѣт' са же(р)омн н внемн ѿ аѿл' (.)ютъ. н пондѣтъ зѣ(...) скрѣж(ь)щѣще. н ѿа (...) вѣ(.)нраѣще (.)спать. видѣтн хотаще праведнзнх' *P* V 3.19; н днаволз же прѣобразоуѣтъ са въз ангела свѣтзла *X* II *Аа* 23. 2. Служител на дявола [образно]. стнн івнѣ. рече ... кз вѣхвомъ. азъ отъ кназа вашого н отъ вѣсѣхъ дроуѣгъ вашнхъ. нже сѣтъ ангелн сотонннн. отъстѣпаѣ н отъмештѣ са вѣсѣхъ нхъ С 260.27.

равнъ ангеломъ, равнзин сз ангелзи. *Гр.* ἰσάγγελος. Равен на ангелите, ангелоподобен. н отъвѣштавз нѣз рече нмъ. снове вѣка сего женатъ са н посагаѣтъ. а съподобльшен са вѣкз

тз оулоуѣтн. н вѣскрѣшенне еже отъ мрзтвзихъ. нн женатъ са нн посагаѣтъ. нн оумѣрѣтн бо по томъ могѣтъ. равнн бо сѣтъ аѿлмз *M* Лк 20.36 З; каѣ нзноуѣрннѣ. таже змнѣ нзноуѣрн въз породѣ съ ангелзи равннѣжн жнзнъ. породннѣжн пнштѣ. ненствѣнннѣ одеждѣ С 348.12.

равно ангеломъ жнвѣшен. *Гр.* οἱ ἰσάγγελος βίον πολιτευόμενοι. Тези, които живеят подобно на ангелите [ангелоподобно, като ангелите]. днаволз ... р(а)внн ангеломъ жнвѣща помраченнѣ тѣмоѣж. н невѣрства роуѿнтѣльнзмъ обложнтъ оустроенннмъ *X* II *Ав* 8–10.

ангелъ господскъ. *Гр.* ἀρχάγγελος. Архангел. пакзи заканнаѣ вѣсъ. въз нма гѣ нашего нсѣа. вѣко аѿлн гѣдѣсцнн. мнхналъ. гавѣрналъ. оуѣрналъ. рафаналъ. пакзи заканнаѣ въз вѣсѣкз гадъ. втндѣте отъ лознѣ. втз ннвзи. втз вртгоградъ *СЕ* 59b 4–5.

М, З, А, СК, Б, Н, У, Е, СП, СЕ, К, С, Р, Х. От гр. ἄγγελος. Превежда и гр. ἀρχων [вар. ἀρχάγγελος]. Вар. ангелъ, аѿнелъ.

Нѣб. ангел ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтВАН, АР, РВЕ, ДА; Ангел *л. ЛИ* СтИл,РЛФИ.

ангельскообразнъ, -зн прил. Ангелоподобен; ангелски. призърн ѿндѣномъ окомъ. на сзъмѣренне раба твоего сего. еже възложн. н исповѣда прѣдъ многзи сзвѣдѣтелзи. сзвзкоуѣн давѣшен са емоу даръ. ѿ прадѣдъ оуѣзненнью. і црство крщеннемъ твоимъ. і едннѣннѣе се. і аѿлское образное (*погр. вл.* аѿлскоеобразное, *Фърчег, с.* [149] 558^{II}, *бел.* 12 *пог линия*) обѣтованне *СЕ* 93b 15. *Изн. СЕ* *Калка* от гр. ἀγγελοειδής. Вар. аѿлскоеобразнъ.

Нѣб. *Срв.* ангелообразен ВА, РВЕ.

ангельскъ, - зн прил. 1. Ангелски, който се отнася до ангел. аѿлскънѣ слззи тебе слоужатъ. архѣлѣсцнн анцн. те вѣ канѣѣжтъ са *СЕ* 4а 14; стн водѣж снѣж ... сзтворн ѿ ненствѣннѣ

НЬЮ НСТОУЯНИКЪЗ ... АҢЛЪСКЪЗИА КРЪПОСТН
 ІСПЛЪНЕНЖ СЕ 5а 8-9; великѣ же сѣтъ.
 І АҢЛЪСКЪЗИА СІЛЪЗІ. НЕВІДІМЪЗІНІ ДОБРО-
 ТАМІ. ВЪНЬУАЕМЪЗІ К 9б 37-38; мльуа-
 нню же многоу вѣзвѣшоу. АҢГЕЛЬСКЪЗ
 ГЛАСЪ СЛЪЗИАНЪЗ ВЪСІТЪЗ. ПОЖШТЕМЪЗ Н
 СЛАВОСЛОВАШТЕМЪЗ БѢ С 110.23-24;
 отьцъ же сава. вѣз овъзѣан сѣзі
 БОГОУАВЪЕННІА ЖЕ Н АҢГЕЛЬСКА ВНАДЪ-
 ННІА. НЕ ОУБОГА СА С 287.25; СЛАВЪНЪН
 ЦЪСАРЬ. Н ПРИГВОЖДЕНЪЗ ВЪСІТЪЗ НА
 ДРЪВЪВЪ. СЛАВНМЪЗІН ХЕРОВНОМЪЗ Н СЕРА-
 ФНОМЪЗ. Н ВЪСЪМН СЛАМН АҢГЕЛЬ-
 СКАМН ПОКАЛІАНІАНИЕ ПРНЕМЪА С 482.1.

2. Възвишен, чист, свят [за начин
 на живот]. Г҃ ... раба твоего сего ...
 сѣподобн н жнтн достоно. АҢЛЪСКОУМОУ
 ЖНТЮ. І СЪХРАНН Н ОТЪ НЕПРНЪЗНННЪЗ
 СЪТЕН. ОУНЦІАА ЕМОУ ДШІЖ Н ТЪЛО СЕ
 81а 23-24; вѣз тон же вѣрѣма бѣ.
 НЪК'ТО МЖЖ ВЪ ПОУСЪТЪІНН НА ВЪСТОЦЪ.
 АҢГЕЛЬСКОМЪЗ ЖНТНЕМЪЗ ЖНЕЗІН НА ЗЕМН
 НМЕНЕМЪ НСАКІН С 191.3; вѣз земн же
 АПАМННСТЪ МОНОСТЪІРЬ (!) ВЪАШЕ. ВЪ
 НЕМЖЕ БѢ МЖЖЗ НЪКЪЗІН АҢГЕЛЬСКО
 ЖНТНІЕ НМЪЗІ С 557.21.

АҢГЕЛЬСКЪЗІН ОБРАЗЪЗ, АҢГЕЛЬСКАА ОДЕЖ-
 ДА. Гр. ἄγγελικὸν σχῆμα. Мона-
 шество. вѣпрошенне. любншн ан сѣпо-
 добнтн са АҢЛЪСКОУМОУ ОБРАЗОУ. І ПРН-
 ЧАСТНТН СА ВЪ АНКЪЗ МЪННШЪЗСКЪЗН СЕ
 86б 22-23; се хъ сѣде стонтъ. БЛОУДН
 СА. ЪКО ННКЪЗТОЖЕ ТЕВЕ НЖДНТЪЗ ПРНТН
 НА СЪ ОБРАЗЪЗ. БЛОУДН СА ТЪЗІ САМЪЗ. СВОЕЖ
 АН ВОЛЕЖ Хоцешн стѣзі АҢЛЪКЪЗІ ОБРАЗЪЗ
 ПРНІАТН СЕ 96а 12-13; братръ нашъ
 съ нма. ѠБЛАУНТЪЗ СА ВЪ РНЪЖ ПРАВЪДЪ.
 Н РАДОСТН Н ВЕСЕЛЮ. ВЪ АҢЛЪКЪЗІ ОБРАЗЪЗ.
 ВЪ НМА ОЦА Н СНА Н СТААГО ДХА СЕ 96б
 24-97а 1; н по сѣ вѣзрашѣде по прнемъ-
 шааго образъз ... ПРНІАТЪЗ АН АҢЛЪСКОЖИЖ
 ОДЕЖДЖ. Н ГЛЕ ПРНЕМЪЗІ ПРНІАСЪ СЕ
 101а 9.

АҢГЕЛЬСКААГО ОБРАЗЪА. Гр. ἄγγελοειδής.
 Ангелоподобен; ангелски д'несъ та
 нъзѣра. І РАЗЛЪЖН ТА ГЪ ОТЪ МНОЗНААГО
 ЖНТНЪВ. ЪКО НА АНЦН ЕМОУ ВЪ ПРЪСТОЪ-

ННЕ. МЪННШЪСКААГО ЧННА. ВЪ ВОИНЪСТВО
 АҢЛЪКААГО ОБРАЗЪА. Н ЖНТНЕ ВЪ ВЪСОТЪЖ.
 НЕСНААГО ЦРЪТВА. ТОМОУ СЛОУЖНТН. ВЪ-
 ШЫНЪВА МЖДРОВАТН. ВЪШЪЗНННХЪЗ ПРН-
 СНТН. НАШЕ БО ЖНТНЕ НА НЕСЪХЪЗ СЕ
 90б 8-9.

АҢГЕЛЬСКЪЗІН ВЛАДЪІКА. Гр. ὁ τῶν
 ἄγγέλων Δεσπότης. Повелителят
 [господарят] на ангелите – образ-
 но название на Бога. вѣз равнѣ
 ОБРАЗЪЗ СА ОБЛАЪЧЕ АҢГЕЛЬСКЪЗІН ВЛАДЪІКА
 С 480.9; СННДЕ АҢГЕЛЬСКЪЗІН ВЛАДЪІКА
 ВЪ ІУРДАНЫСКЪЗИА ВОДЪЗІ С 496.13.

АҢГЕЛЬСКЪЗІН НАРОДЪЗ. Гр. ὁ δῆμος τῶν
 ἄγγελων. Ангелите. не сѣде же тѣ-
 ыиѣ. НЪЗ Н ВЪ ННЪЗ ДЪНЪ ОУЗЪРНТЕ Н. СЪ
 НЕНЪЗГЛАГОЛЕМЖЖ СЛАВОЖ ОНОЖ. Н НАРО-
 ДОМЪЗ АҢГЕЛЬСКОМЪЗ ГРАДЪШТА. АШТЕ
 ВЪСХОШТЕТЕ ЧЛОВЪКОУБНВН ВЪІТН С
 446.25-26.

СЕ, К, С. Гр. ἄγγελικός, τῶν ἄγγελων, [τοῦ]
 ἄγγελου, ἄγγελος, τῶν ὄλων. Вар. АҢГЕЛЬСКЪЗ,
 АҢЛЪСЪКЪЗ, АҢЛЪСЪКЪ.

НѢб. ангелски ОА, ВА, НТ, НГер, МЛБТР,
 ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА;
 ангелский остар. НГер.

АҢГЕЛЬСКЪЗІ НАРЕЧ. Като ангел, по
 ангелски. оублажн н ... вѣз ПЪНЪНХЪЗ. І
 ПЪСНЕХЪЗ ДХОВЪНАХЪЗ. АҢЛЪСЪЗІ ЗЪРЪТН
 ТЕВЕ. ЧНСТОМЪ СРІЕМЪ СЕ 94б 14. Изч.
 СЕ Гр. ἄγγελικός. Вар. АҢГЕЛЬСКЪЗІ
 НѢб. ангелски ОА, ВА, НГер.

АҢГІНН, -н м. ЛИ. Ангий – един от
 40-те кападокийски войни-хри-
 стияни, умр. мъченически [ок.
 320 г.] в Севастия, Мала Армения
 [Мала Азия] по времето на имп.
 Лициний [308-324 г.]. Пр. на 9
 март. ВЪАХЪЖ ЖЕ ВОИНН КАПАДО-
 КІННСКЪЗИА СТРАНЪЗІ ... ЧНСЛОМЪЗ М ... А
 СЕ НМЕНА. ДОМЕТНІАНЪЗ ... ЛЕУНТНН.
 АҢГІНН. АЕТНІ С 69.15; СЪТЪН ЖАНЪТНАСЪЗ
 ... АНГНАСЪЗ ... МОАҢ БѢ ЗА НЪЗІ Т. Изч.

С, Т. Гр. Ἀγγίος. Вар. АҢГІНН, АНГНАСЪЗ.

АҢГНАСЪЗ ВЖ. АҢГІНН.

АҢДРЕН ВЖ. АҢДРЪІА.

АҢДРЕОВЪЗ ВЖ. АҢДРЪОВЪЗ.

АНДРЕѦ *вжс.* АНДРЪѦ.

АНДРНЕ *вжс.* АНДРЪѦ.

АНДРЪН *вжс.* АНДРЪѦ.

АНДРЪОВЪ *прил. притеж.* от *ЛИ*.

Андреев, на ап. Андрей. приджъ въ домъ снмоновъ и андрѣовъ *М Мк 1.29 З*; въ же фнанпъ отъ внѣсандъи отъ града андрѣева и петрова *М Йо 1.45 З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. [тоѹ] 'Ανδρέου. *Вар.* андрѣевъ, ан(ь)дрѣовъ.

Нѣб. андрѣев *остар.* ОА; Андреев ден *етногр.*; Андреев *ФИ* СтИл,РЛФИ. *Срв.* Андреевски *ФИ*, Андрейчин *ФИ* СтИл,РЛФИ

АНДРЪѦ, -Ѧ *м. ЛИ*. 1. Андрей – един от 12-те апостоли, брат на ап. Петър; проповедник в Скития; разпънат на кръст в Патра [Ахая]. *Пр.* на 30 ноември и 30 юни [Събор на 12-те апостоли].

вндѣ снмона и андрѣвжъ вратра того снмона *М Мк 1.16 З*; приде фнанпъ и гла андрѣовн. и пакъи андрѣа и фнанпъ глаете нсѣн *М Йо 12.22 З, А*; мѣдѣ нѣа ѣ стѣаго апѣа андрѣа *А 127b 13. Срв. СК 134a 17*; мѣ. ѣ. стѣаго апѣа андрѣ *У Па 14*; блаженъин грнгорнн ... црзнорнзъцъ въ въ манастъирн. стѣаго апостола андрѣа. нарнцанемааго кланоскаѹра *С 119.20. Срв. С 122.7*. 2. Андрей – име, познато само от надпис. въ лѣто ςσδ, пѹ айрне пѣз *ВН*.

М, З, А, СК, О, У, Е, С, ВН. Гр. 'Ανδρέας. *Вар.* андрѣа, андрен, андрѣн, андрѣа, андрѣа, андрѣн, андрѣен, андрѣне.

Нѣб. Андрея *остар.*, Андрей Дюв, НГер, СтИл,РЛФИ.

АННА *вжс.* АННЪ.

АННЪ, -Ѧ *м. ЛИ*. Анин – отшелник и чудотворец, живял в Месопотамия. *Пр.* на 18 март [по ръкописни данни и на 20 февруари, и на 19 март]. съзнннтн и писанью прѣдатн. ѡже отъ ѹловѣка вжнѣа анна. вѣаъзныжъ многожъ оѹатъ. не

облѣннхъ са наѹатн. нареченааго съзнненъа *С 543.21*; въсоѹне въсхотѣ отъ насъ писанью прѣдатн. паматн нже въ стѣихъ аннна *С 544.7*; въвѣшоѹоѹмоѹ внновъноѹ въ наѹалѣ. съповѣданню оѹбо ѣже о блаженѣмъ анннѣ. вѣѹноѣ сѣште ... ѣстъ снце *С 544.22*; стѣин же аннна авне оѹвѣдѣвѣ само то отъ стѣаго дхѣ. прнзѣва ѣдноѹо ... лѣва *С 558.3. С. Вар.* аннна.

АНКУРА, -Ѧ *жс.* Котва. архангѣлн то исповѣданье ѡко и ѡнкѹржъ дръжатъ *С 509.17 // Прен.* Надежда. приложн-фома доврѣне невѣрствнн. подвнжа прилежн дондеже нме (!) вѣровнжжъ ѡнкѹржъ. прилежн зѣло къ такомоѹ жаданню дондеже оѹзърншн жадѣнааго ѡко и жаждешн *С 500.13. Изч.*

С. От гр. ἄγκυρα. *Вар.* ѡнкѹра.

Нѣб. ѹ.

АНКУРЪСКЪ, -Ѧ *н прил.* от *МИ*. Анкирски, от Анкира – град в Мала Азия, основан през VII в. пр. н.е. [дн. Анкара в Турция]. мѣдѣ еноѹ ѣѣ стѣаго мѣа кланмента епѣа ѡнкѹрска *А 141a 24–25. Изч.*

А. Гр. [тѣс] 'Αγκύρας.

АННА^I, -Ѧ *м. ЛИ*. Ана – юдейски пѣрвосвещеник по времето на Христос. въ патѣе на десѣте лѣто. владѣѹѹства тнвернѣ кесарѣ ... при архн-ерен аннѣ и канѣфѣ. въстѣ глѣ бжнн къ ноапоѹ захарннноѹ сноѹ въ поѹ-стѣинн *М Лк 3.2 З, А, СК, Б*; слоѹгъи нюденскъи. ѡса нѣд и сѣвазаша н. и вѣса н къ аннѣ прѣвѣе. вѣ бо тѣсть канѣфѣ *М Йо 18.13 З, А, СК*; послѣа же и анна сѣвазана къ калѣфѣ архнереовн *З Йо 18.24 А, СК*; дѣвои людьѣ въ снѣѣ. въ вѣрма хѣвнѣн мжцѣ придж. евѣнѣснн. коѹпъно же и поганѣснн. дѣва цѣрѣ палатъ. и нродъ. два архерѣаа. и анна и канафа. да обѣ пасцѣ. въ коѹпѣ бѣдетѣ ова прѣстажштн. а хѣвѣна наѹннажштн *К*

136 8. *Срв. С 450:16. Изч.*

М, З, А, СК, Е, К, С. Гр. "Αννας. Вар. анъна, анъна.

ANNA^{II}, -зи жс. *ЛИ. 1.* Ана – съпруга на Йоаким, майка на Богородица [Дева Мария]. *Пр.* на 9 септември – Йоаким и Ана; 9 декември – Зачатие на св. Ана; 25 юли – Успение на св. Ана. *МЦД СЕП 7, СТОУЮ ПРАВЕДЪННОУ АНМА Н АНЪН. ЕВА О ЛОУ А 116d 15. Срв. СК 126b 17; МЦД ДЕ 2 ЗАУАТНЕ СТЪНЪ АНЪН. БЦЖ НШТИ С СЕПТА А 128b 22; МЦД НЮ. НД. ОУСЪПЕННЕ СТЪНЪ АНЪН. МТРЕ ВГЪНЪН. Н СТЪНЪ ЕВПРАКСИЪ. Н ПРЪНЪ ОЛУМПАДЪН. Н СЖ Е НО ЛЪ О ЛОУ А 150b 29; стр (...) н У(...) н УЪТЪЦА КЮ (...) ННЕ СТЪА БЦ(Ж) (...) А АНЪИ. Е 25а 5; с (...) (М)А. АНМА (Н АНЪ) Е 28b 3. 2.* Ана – вдовица, пророчица, присъствала в храма при представянето на Йосиф и Мария с младенеца Христос. *Пр.* на 3 февруари и 28 август [след IX–X в.]. *главзи евангелие еже от лоукзи ... Г о анънъ пророуци М 76а 7. Срв. З 129а 4; i бъ анна пророуца. дъшти фаноулева. отъ колъна асоурова. си заматоръвъши въ дънехъ мнозъхъ. живъши съ мъжемъ ж лътъ. отъ дъвъства своего. н та въздова до осми десатъ н четъриъ лътъ. тже не охождаше постомъ н молтвами. слоужащи день н ношть М Лк 2.36 З, А, СК. 3.* Ана – майка на старозаветния първосвещеник и пророк Самуил [1 Цар. 1.20]. н съвѣдѣтельствовуетъ сарра. н съ нежревека. н пакзи анна. гржстокааго неплодства. работавъша страсти. н отъ тебе свободж приимъша С 250.3. 4. Ана – съпруга на св. Конон. потомъ же несторъ к'то въ тѣхъ мѣстѣхъ. добраго корене оврѣтъ са. нада нарицаемъ нмзи женж ... н прозавоста плода благовѣрнааго. н нарекоша нма ѿмоу кононъ. семоу же въздра-

стомъ съвръшеноу бѣвъшоу. родителѣ ѿмоу съвѣштаста са женити ѿ дѣвнцейж именовъ анна С 24.29. 5. Ана – име на приближена на Преславския царски двор [X в.], познато само от надгробен надпис. *оусъпе рѣва бѣжна ана Пг. Изч. М, З, А, СК, Е, С, Пг. Гр. "Αννα. Вар. анъна, анна.*

Нѣб. Ана жс. ВА, НТ, НГер, Стил, РЛФИ. Срв. Анчица, Аничка СТИЛ, РЛФИ.

АНТИГРАФЕУСЪ, -а м. Висш финансов чиновник, контролѣор на бирниците. *нъ н вратоуѣады оубо ѿмоу оевдуръ. славънзи антиграфѣусъ ... вельми възгаждаше богу С 281.7. Изч.*

С. От гр. ἀντιγραφεύς.

АНТИМЪ, а м. *ЛИ.* Антим – епископ на Никомидия в провинцията Витиния [дн. Измит на Мраморно море], обезглавен по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 3 септември. *МЦД СЕПТА Б СТАД СТАЪ МКА АНТИМА ЕППА НКМОМ А 114b 27–28; Мъ Г СТАГО ЕПАНТИМА [погр. в.м. еп антима] СК 125b 4; (АН)ТИМА. ЕПКОУ (...) Е 24b 3. Изч.*

А, СК, Е. Гр. "Αντιμος.

Нѣб. Антим НГер, Стил, РЛФИ.

АНТИМЪ [погр. А 145b 24] *вжс.* АНТИПА.

АНТИНОПОЛЬ, -н жс. *МИ.* Антинополис [Антиноя] – град на десния бряг на р. Нил в провинцията Тиваида [диоцез Египет, префектура Изток], основан от имп. Адриан ок. 132 г. от н.е. [дн. селище Шеих Абад]. *арнанъ воєвода рече ... ндѣмъ на онж странж къ антинополъ [!] С 150.5; савннъ ... ведомъ къ антинополн. прѣшедъ рѣкж н отънемогъ. прѣвзи тоу владомъ при врѣзъ рѣкзи С 150.8–9; воєвода же въсѣдъ въ коравъ хотѣаше прѣити къ антинополн С 150.13–14. Изч.*

С. Гр. Ἀντινόπολις.

АНТНОХННСКЪ, -зи *прил.* от *МИ. 1.* Антиохийски – който се отнася до гр. Антиохия в Сирия. воевода трокондъ ... оустръмн са отъ антн-хннскааго велнкааго града. въ велн-кѣжъ тж поустъжнѣ прнтн *С 561.1–2*; въ междоумѣрні же томъ. прнде нѣисто палатні. отъ црѣствоуѣшттааго сзи града. ндзи же отъ апамна. нже по ншзственн него. отъ велнкааго града антнхннскааго. пораженъ дхѣомъ непрназунномъ *С 562.8–9*; по лѣтѣхъ же принесенъ взі въ манастиръ него. дрънѣн къ калнопні старѣншннз-ствоуа. жнвзи въ антнхннѣтѣмъ велн-цѣмъ градѣ. ногама бола. въ понн-внщн носнмъ *С 564.22*; маринна глава н ржка антнхннск(а)зна *П. 2.* Антиохийски – който се отнася до гр. Низибис [Нисибин] в Месопотамия. юулианѣоу тѣгда прншедъшоу въ антнхннскзін градъ. не во кетъ цѣсаремъ того нарештн. довълѣкетъ во кемоу безаконннкомъ н прѣстѣпнн-комъ зъватн н *С 214.1–2*; въшздъ оубо въ антнхннскзін градъ. добро-уѣстѣнѣа гонѣаше *С 214.15. Изч.* *С, П. Гр.* [тоу] 'Αντιόχου. *Нѣб.* антиохийски ВА.

АНТНОХНА, -ѣа *жс. МИ.* Антиохия [дн. Антакия в Турция] – главен град в пров. Сирия, основан ок. 300 г. пр. н.е. от Селевк I Никатор [312–280 г. пр. н.е.], наречен в памет на баща му Антиох. събраша же са коупносѣшттаа вѣрзи. отъ алѣксандрна тнмоѣен. отъ нероуѣсалнна же курнаъ. н мелетнн отъ антнхуна *С 201.12 Изч.* *С. Гр.* 'Αντιόχεια. *Вар.* антнхуна.

АНТИПА, -зи *м. ЛИ.* Антипа – епископ на Пергамската църква, заточен по времето на имп. Домициан [81–96 г.] на остров Патмос. Умр. мъченически в Пергам, Мала Азия. [*Срв.* Откр 2.13.] *Пр.* на 11 април. мѣа апрѣ дѣ стѣ антпма

[*погр. вл.* антнпзи] *А 145b 24. Изч.* *А. Гр.* 'Αντίπας.

АНТИПАСХА, -зи *жс.*

недѣлаа антнпасаха. *Гр.* Κυριακή τοῦ 'Αντίπασχα. Неделя Антипасаха, неделята след Великден, Томина неделя. нѣ ѣ антнпѣа еѣа ѡ ноѣ глѣ ѣ ѣ *Г А 6d 28*; н нѣ антнпасах *А 122b 9*; н нѣ ѣ антн *А 156b 7. Изч.*

А.

АНТИФОНЪ, -а *м.* Антифон – богослужебна песен, която се пее поред от двата клироса, като се повтарят стиховете. антнѣ ѣ. въскѣжъ вѣже отърѣнѣлз нзи есн до конзца *Е 31b 17*; сѣа же антнфѣнзи пон *Е 27a 18*; н по сѣ научѣжъ. антнѣ. въ глѣ. ѣ стнхѣра прѣваа *СЕ 83b 14*; анѣтн ѣ влаженъ глѣ ѣ *СЕ 85b 4.*

Е, СЕ. От гр. ἀντίφωνον. *Вар.* анѣтнфонъ, антнфѣннъ.

Нѣб. антифон цѣрк. ВА, ЕтМл, МЛБТР.

АНТИХРЪСТЪ, -а *м.* Антихрист, сатана, дявол. ввннде антнхрѣстъ въ градъ. погоубнтъ кръстннан *С 221.3–4. Изч.* *С. От гр.* ἀντίχριστος. *Вар.* антнхрѣстъ. *Нѣб.* антихрист ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МЛБТР, АР, РБЕ, ДА; антирѣс 'хитър човек' *гуал.* ДА.

АНТОННН, -ѣа *м. ЛИ. 1.* Антоний Велики [251–356 г.] – един от основоположниците на отшелничеството. Роден в Кома до Хераклеополис [дн. Ахна] в Среден Египет. *Пр.* на 17 януари. мѣа ено ... ѣ. стѣаго оѣа нѣа. прѣаго антннѣ. наставннка поустѣнннкѣ *А 141a 17*; мѣ ѣ. антнннѣа. еѣа ѡ мѣ пѣа ѣ септѣбра *СК 149b 20*; достонна твора та. ѣ оучѣстѣо стѣзѣхъ. ѣ прѣвѣзѣзѣхъ оѣчъ нашнхъ. ѣ постѣннѣхъ. анѣто-нннѣо. еѣтнмоу. сѣтѣ. харнтѣоу. ѣ нже сз нннн *СЕ 92b 24–25*; юноша прн-вѣденъ вѣистъ къ блаженоуоумоу антнннѣо *С 171.18*; вѣсз же хоуѣзи вѣшттааше на антнннѣа н на павѣла *С 172.16. 2.* Антоний – име на монах

от Х в., познато само от надгробен надпис. съде поучвае тѣ отъ стѣ анѣтоуни *КН*.

А, СК, СЕ, С, КН. Гр. 'Αντόνιος. Вар. анѣтонни, анѣтоуни.

Нѣб. Антоний, Антони СтИл,РЛФИ.

АНТОННЪ, -а м. ЛИ. Антонин – мъчителят на Александър, презвитер в Сида, Памфилия. анѣтоннъ реуе да възврѣженъ бѣдетъ въ сковрадѣ *С* 157.26; н нѣина оуслѣши мене воже. н покажи недостонноуоумоу семоу. тво нхъ благзи нѣ анѣтонноу. јако надежда него вѣси сзплетенѣ сжтѣ *С* 158.14; благословьенъ кен гн бѣ отецъ нашнхъ. нже раба своего александра добьестъ нѣншнмнн троудѣ. крѣпка на твою оувѣдѣнне. се оубо скврнѣнадо томене анѣтонна. на осрамыенне прнведѣ *С* 161.14; творн възкорѣ непрѣподобне. н вѣсѣхъ нечѣстнве анѣтонне томнтелю. волж отѣца своего сотонѣ *С* 166.14.

С.

Нѣб. Антонин СтИл,РЛФИ. Срв. Антонина ж. СтИл,РЛФИ.

АНТОНЪ, -а м. ЛИ. 1. Антоний – християнин, умр. мъченически в Анкира [Мала Азия] по времето на Юлиан Отстъпник [361–363 г.]. *Пр.* на 7 ноември. Мѣа нѣа ж стѣнхъ мѣкѣ антона н родителю его *А* 126а 3. 2. Антон – име, познато само от надгробен надпис [921 г.]. поун р(авъ) (в)жнн антонъ *КН. Изч.*

А, КН. Гр. 'Αντωνῖος.

Нѣб. Антон Дюв, НГер, СтИл,РЛФИ. Срв. Андон dial. ДА. Срв. Антонов ФИ, Андонов ФИ СтИл,РЛФИ.

АНТОУПАТЪ ВЖ. АНТУПАТЪ.

АНТУПАТЪ, -а м. Проконсул, римски областен управител. блаженъ нже кодратъ ... реуе кѣ анѣоупатоу. самъ прндохъ анѣоупате прѣдѣ та *С* 99.26, 27; н негда сташа прѣдѣ анѣоупатомъ. оумолн стѣн кодратъ слоугѣ. да того прѣвѣе слоугѣ вѣве-

дѣтѣ. вѣведеноу же немоу вѣвѣшоу прѣдѣ анѣоупата. реуе анѣоупатъ кѣ стоуоумоу. пожрн богомъ *С* 105.26, 29, 29–30; н прѣшедѣшоу анѣоупатоу рундакъ рѣкж. нздшоа протнвж немоу кназъ нже бѣ того мѣста *С* 117.1; тѣгда рѣзгнѣвавъ са анѣоупатѣ. повелѣ огнѣ възгнѣтнн *С* 117.30.

С. От гр. ἀνθύπατος. Вар. анѣоупатъ, анѣоупатъ, анѣупатѣ.

Нѣб. антипат рѣгго ОА.

АНѢОУПАТЪ ВЖ. АНТУПАТЪ.

АНѢТОУНИ ВЖ. АНТОННИ.

АНАГРЪ ВЖ. ОНАГРЪ.

АПАМНСКЪ, -зн прил. от МИ. 1. Апамейски, който се отнася до Апамея въ Витиния. шѣдѣ же анѣоупатъ вѣ апамнскзн градъ. н пожрѣ коумнромъ. повелѣ прнвестн прѣдѣ са стѣа мжѣннкѣ *С* 111.18. 2. Апамейски, който се отнася до Апамея в Сирия. вѣ земн же апамнстѣ моностѣрь (!) вѣаше *С* 557.20. *Изч.* *С. Гр. [τὸν] Ἀπαμείων.*

АПАМНА, -а ж. МИ. Апамея – град в Сирия в областта Апамена [дн. селището Qalat al-Moudiq], основан от Антиох I Сотер [281–261 г. пр. н.е.]. прнде нѣкто палатнѣ ... ндѣ же отъ апамна *С* 562.7. *Изч.*

С.

АПОЛОННА, -а ж. МИ. Аполония – град въ Витиния [Мала Азия]. блаженоуоумоу же кодратоу повелѣ анѣоупатъ коупно н сѣ ннѣмн. вѣслѣдѣствоватн вѣ аполоннѣ *С* 114.24–25. *Изч.*

С. Гр. Ἀπολλωνία.

АПОЛОНОВЪ прил. притеж. от ЛИ. Аполонувъ, на Аполон. повелѣ же воневода вѣвестн него вѣ храмъ аполонувъ н жрѣтн *С* 20.4; н възшѣдѣ нечѣстнвзн анѣоупатъ. вѣ црѣквнште аполонуво. повелѣ прнвестн стѣаго код-

рата. н прокъѡа С 114.26; пришъдъ-шоу же нъкомоу комнтоу. въ странъи ллоднннскъѡа. н въшъдъ въ градъ възнскаше мѣстъ цръквънштънънхъ. нждеже стоаше капнште аполоново С 220.22. Изч.

С. Гр. τοῦ Ἀπόλλωνος.

Неб. аполонв ОА, ЕтМл.

аполонъ, -а м. *ЛИ*. 1. Аполон [Феб Аполон] – древногръцки бог на светлината, пастирския живот, изкуствата и предсказанията, предводител на музите и лечител. Син на Зевс и Лето. син же нже блнзъ дна. глаголемън аполонъ. не отъ блѡда лн родн са. отъ женъи рекомъѡа лнтоус. ѡже не родн лн того въ поустънн дсннствн посрѣдъ дъвоу дѡвоу С 8.1–2; н прнстѡпнвъ вѡсн-лнскъ къ крадѣ рече жеръцемъ. что кестъ нма богоу вашемъ. онн же рѡша аполонъ С 21.3; онн же рѡша н. нз трѡбѡ богоу аполонѡу творнмъ дньсь. стънн же къ ннмъ. да к'то кестъ син аполонъ хотѡвз въхъ оувѣдѡтн С 27.4, 6. 2. Аполоний – дякон от Антиноя [Египет], христианин, умр. мъченически заедно с Филимон по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 14 декември. мѡа дѣ г г ... стѡюю мѡоу фнлнмонѡ н аполонѡ А 129b 21.

А. С. Гр. Ἀπόλλων, Ἀπολλώνιος. Вар. аполонъ.

Неб. Сrv. аполон ОА; Аполон *ЛИ* СтИл,РЛФИ.

апостола, -ѡи жс. Жена-апостол; равноапостолка. мѡа сѣп нѣ стрѡ стъннѡ пръвоумѡа апѡлѡи феклѡн А 121a 19. Изч.

А. От гр. [ἡ] ἰσαπόστολος.

апостолаъ, -а м. 1. Апостол – всеки един от дванадесетте ученици на Исус Христос и от лика на седемдесетте апостоли. въѡма же на десѡте апѡма. имена сѡтъ се. пръвѡи снмонъ. ѡже наречетъ са петръ. и анъ-

дрѡа братръ его М Мт 10.2 3; н събъраша са апѡн къ нсоу. и възвѡстнша емоу въсѣ елнко сътворнша н елнко наоучнша М Мк 6.30 3, А; и егда въстъ днь прнглѡсн оученнкъи своѡ. и нзъбравъ отъ ннхъ дъва на десѡте. ѡже н апостолаъи нарече М Лк 6.13 3; и рѡша апѡн гѡн. прнложн намъ върѡ М Лк 17.5 3, А, СК; в поѡе сѡт нѣ стѡн апѡлъ. алѣ глѡ ѡ А 2a 28; мѡа окѡто сѣ. стѡаго апѡла ебѡласта лоукъѡ А 123a 24; мѡа окѡто нѡ. стѡл апѡла нѡкова. браѡа гнѡ. еѡ ѡ м. глѡ н А 124a 3; мѡа ѡпр ѡ апѡла накова. н г дѣк А 146a 3; мѡа нѡ. нѡ. стѡюю врѡховноую апѡлоу. петра н павла. еѡ мѡ глѡ рѡмѣ А 149b 24; аще хоцешн прѡкоу. лн апѡлоу ... лн мѡкъ мноствѡхъ. не нарѡчнтоу творнтн. съде нцн оукаже. прѡко нцн д сепѡа апѡлоу н ѡ нѡѡвр. мѡкъ много нцн н сепѡа А 157b 11, 15; мѡѡ окѡбра ѡ ананна апѡла. еѡл ѡ (...). пса г сепѡѡбра СК 131a 16; мѡѡ дѡ. апѡла фнлнпа СК 134a 9. Сrv. У Па 2; мѡѡ л. апѡла андрѡна. еѡл ѡ мѡ. пѡ. .ѡ. нѣ по рѡсѡлнѡхъ СК 134a 17. Сrv. У Па 14; нѡсмъ лн свѡводъ. нѡсмъ лн апѡлаъ. не нѡха лн гѡ нашего вндѡхъ. не дѡло лн мое въи есте ѡ гн Е 3b 15; пакъѡ прнноснмъ теѡтѡ. словесънѡѡ снѡ слѡужѡвѡ. о оумеръшннхъ въ вѡрѡ (вр)ѡтрѡхъ нашнхъ. отѡнхъ. пѡтрн(ѡ)рѡствѡхъ. прѡцѡхъ. апѡлѡхъ. проповѡ(дъ)ннцѡхъ. еѡствѡхъ ... и (ѡ)сѡвомъ дѡѡ праведнѡв. вѡрѡѡ (о)умеръшемъ СС Пѡ 2; тѡи есн хѣ вноградъ нстннънън. и оѡт твоѡ дѡлатель естъ. тѡи своѡ апѡлѡи лѡзне нарѡклѡ есн СЕ 13b 23; та молнмъ ѡхе бѡе нашъ. даждн намъ послѡвдоуѡшннмъ. стънѡа апѡлѡи твоѡа. въ нма твоѡ вѡставнтн сѡго. раѡа твоѡго брата нашего. послѡн на нѡ мнѡстѡ твоѡѡ. и оутѡрѡдн нѡзѡ его СЕ 44a 7; ѡ сѡподѡвѡленън намъ. молнтѡѡѡ стъѡхъ апѡлъ. и оученнкъ гнѡ. црѡтѡвоу нѡсѡмоу. гѡ помо

СЕ 60b 23; трнѡ. глѡ. ѡ. на бжнмь стра стн прѣстожщнмь. дарвн намь благасть. стн кръсте апѡломь похвало. н оутверженне стн кръте. прѣлежщн на поклоненне дѣнесь. всен вселеннон. потѣннмь врѣменемь оублажн на ТФ А 2; матн же него. влаженаа славна. жнвѣаше блнзъ вратъ стааго паула апостола. на мѣстѣ нарцаемѣвмъ кела нова С 119.25; тѣмь оубо прншедъ на проповѣдь паулъ апостолъ. н едного отъ сзновъ семоу обрѣтъ пшеть. нного же отъ апостолъ не вндѣхъ. нз тѣкмо накова врата господьна С 246.19, 21; стааго оца нашего ѡванна златоустааго слово въ новѣжнхъ недѣлѣхъ. н о невѣрствнн апаѡломъ С 498.13; сзтворнша же блнзъ тоа кѣпѣан. цркъве стааго н врѣховьнааго апаѡла петра С 541.21; тѣкоже н бжснзы апаѡ глѣ. вѣсте ан врдѣ любнмаа како възвращаете са вспать. н пѡн печете са творнтн язучьскаѣ въ Р II 2.26; тѣмь же потрѣбно естъ възпомѣнтн н съде апаѡ главзша. сздѣнствоужште же молнмъ не въ тѣште прнати благодѣтн бжна вамъ ЗЛ Ia 15; в(ззаст)жпеннѣ гѣ н врѣховьною апѡлъ В 3. 2. Апостол — богослужебна книга на православната црква, съдържаща новозаветните книги „Деяния на апостолите“ и „Послания на апостолите“. апѡлъ. кз евремъ Е 25a 12; прѡ. глѡ. ѡ. днвенъ в(з). ѣ въ црквахъ вѣте. апѡлъ. кз тнмофемъ. (нщн недѣѣ) Е 36a 14; прѡ. глѡ. н. (въ вс)ж землѣ. ѣ нѣса нсповѣ. апѡлъ. прѣвааго посланнѣ нв(анвва в) Е 36b 15; прѡ. глѡ. ѡ. днвенъ бѣ. ѣ. въ цр апѡлъ кз галаатомъ. врдѣ. обавѣтѣ са тѣко нзбранн боу нщн нѣ. ѡ Е 38a 12; н чѣтѣ ѣць. апѡ. пѣвѣ. алѣ глѡ нскрь б СЕ 58b 14; ѣць апѡ. алѣ глѡ б стн. прнзърн на ма н помноуѣн ма СЕ 99b 20; ѣ. зндемъ въ нюдѣн бѣ. н въ нѡн велнѣ нма его. апѡлъ кз ефесе-

омъ СЕ 105b 9; 3. Пратеник, по-сланик: амннь амнн глаглѣж вамъ. нѣстъ рабъ болен гѡ своего. нн апѡлъ болен посзлавзшааго н М ѡо 13.16 3, СК. // Образно. братнѣ. стаѣ званню нѣбеснмоу прнчастъннцн. разоумѣнте апѡста. н архнерѣѣ. нсповѣданнѣ нашего кс ѡа вѣрна сѣща. сзтворшомоу н тѣко нсн въ вѣсемъ домоу Е 25a 15. М, 3, А, СК, У, Е, СС, СЕ, ТФ, К, С, Р, ЗЛ, В. От гр. ἀπόστολος [вар. συναπόστολος]. Нѡб. апостол ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл МлВТР, ЕтВАН, АР, РВЕ, ДА. Срв. Апостол м. ЛИ, Апостолина жс. ЛИ, Апостолов ФИ СтИл, РЛФИ.

апостольскъ, -зн прил. Апостолски, който се отнася до апостол. нзннѣ радочетъ са апѡлскын лнкъ СЕ 87b 17; коумнрослоуженню оубе отзврѣженѣ възвѣшоу. въса подзневезскаа. просвѣтнша са. апостольскмъ про(про)повѣданнемъ С 186.1-2; н се отъ многоаго мало сзвравъ. пнсанню прѣдахъ. оставнѣз сзповѣдатн. н нже о вѣрѣ него троудъи ... н гоенннѣ нже прна. по благовѣштенню за апостольскыа оуставъи С 302.1; в кольмн сьревролювьство зѣло. тѣмь во оученнкъ апостольска нстѣвѣ (!) радочу. оудавьенню жже прна. н достоннѣ показа снаж грѣтанѣ. нмже нздоща прѣдаанню словеса С 426.13-14; в како прѣштеныѣ архнеренско. възмѣтн апостольскыи трѣтѣи. в како кназъ дрьзость прогна. апостольскааго лнка С 471.23, 24.

апостольскаа цркъзи. Гр. η ἀποστολική ἐκκλησία. Апостолска црква, едно от наименованията на православната християнска црква, която пази неизменно апостолското учение и апостолското приемство на даровете на Светия дух, предавани чрез тайнството свещенство. пакъи прн(н)оснмъ тн словесънѣж снѣж слоу(ж)зѣж. о в'селенѣн. н о стѣн ка-о(л)нкнн.

а̀посѣѣн црѣкве *СС IIIb 25*; и кланѣветъ са тебѣ ѣдиномоу боу н оцѣю. ѣдиноуа-доумоу спѣу твоемоу. гѣю нашемоу нсхоу. въ стѣн твоен катоанкнн. и а̀плѣсѣѣн црѣкве *СЕ 23b 18–19*.

а̀постолюскѣн мѣжъ. *Гр. ἀποστολικὸς ἀνὴρ*. Апостолски мѣж – съвременник на Св. Апостоли, техен приемник и последовател [*напр.* Св. Климент папа Римски; Св. Игнатий Богоносец; Св. Поликарп, епископ Смирненски]. Апостолските мѣже са живели през I–II в., оставили са предимно а̀пологетически и пастирски съчинения. Повечето от тях са приели мѣченическа смърт. югда вѣаше въ мнроу, многѣ отъ прѣлѣстн овратн. а̀постолюскѣн мѣжъ въ насъ вѣзвѣ *С 124.16*.

СС, СЕ, С. От гр. ἀποστολικός, τῶν ἀποστόλων. Вар. а̀постолюскѣ.

Нѣб. а̀постолски ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл ЕтБАН, АР, РБЕ. Срв. а̀постолски нареч. ОА, ВА, МлБТР, АР.

а̀постолюство, -а *ср.* Апостолство, а̀постолска длѣжност, а̀постолско достойнство. а̀ще бо ннѣмъ нѣсмъ а̀пѣстѣ. нѣ оубо вамъ есмъ. печѣтѣ моемоу а̀пѣстѣстоу вѣи есте о гн *Е 4а 3. Изч.*

Е. От гр. ἀποστολή.

Нѣб. а̀постолство ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РБЕ.

а̀постолюствоватн, а̀постолюствовѣнѣ, а̀постолюствовѣнѣшн *несв.* Апостолствам, а̀постол съм, извѣршшвам а̀постолска дейнств. исвѣщѣн ... пав'ла а̀пла твоего ... сѣща не твоего а̀пла. нѣ архн-ерѣнска ... и гласѣ прѣѣстѣн дѣла емоу. и наказѣла како отътолѣ а̀пѣствоватн. тебѣ ... отътолѣ сътворнѣл н есн а̀плѣ твоен *СЕ 34а 19. Изч.*

СЕ.

Нѣб. а̀постолствувам ОА, РБЕ.

а̀прнлѣ, -ѣ *м.* Месец а̀прил. мѣдѣ а̀прн ѣ стѣн мѣкѣ р н. ѣе в перѣѣ *А 145b 19*; мѣѣ а̀прнлѣ ѣ двѣтѣха. н метод(нѣа) (...)

ѣ нѣѣа пѣдѣ г септ(ав)ра *СК 151а 17*.

А, СК. Гр. Ἀπρίλιος.

Нѣб. а̀прил, ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ; а̀прилий остар. ВА, НГер, МлБТР; а̀прилия остар. ВА. Срв. А̀прил м. ЛИ, А̀прилка ж. ЛИ, А̀прилов ФИ, А̀прилски ФИ СтИл, РЛФИ.

а̀равннскѣ, -ѣн *прил.* от *МИ*. Арабски; който се отнася до Арабия. ѣ живѣ вѣдетѣ дѣстѣ сѣа емоу отъ долѣта а̀равннска *СП 71.15. Изч.*

СП. Гр. τῆς Ἀραβίας, Вар. а̀равннскѣ

Нѣб. а̀равннски остар. МлБТР, ЕтМл. Срв. а̀рабийски остар. РБЕ.

а̀равннѣ, -ѣ *ж. МИ. 1.* Камениста Арабия [Nedjed] – област в Близкия изток на юг от Палестина и на север от Arabia Felix. а̀гарѣ бо естѣ сннѣ гора. еже въ равнѣ (*погр. вл. а̀равнѣ, Мирчев, Когов, с. 228, бел. в Индексѣ*) *Е 27b 15. 2.* Арабия – римска провинция [по-кѣсно византийска в диоцеза Изток, префектура Изток] между Палестина и Дамаск. мѣдѣ ноѣа н ж стѣд стѣн мѣкѣ козмѣ н дамнана ѣ а̀равннѣ *А 127b 11*; а̀ламоундѣрѣ снннѣ. цѣсарѣскѣн санѣ вѣзѣмѣ ... нде на а̀равннѣ н на палестннѣ *С 291.27. Изч.*

А, Е, С. Гр. Ἀραβία.

Нѣб. Аравия остар. ВА.

а̀равннскѣ, -ѣн *прил.* от *МИ*. Арабски, който се отнася до Arabia Felix на южния край на Арабския п-ов [където е била държавата и земята Сава с център Мериб – дн. развалини в Йемен]. цѣѣрѣ а̀равннскѣ сѣво дѣрѣзѣ принесѣтѣ *СП 71.10 Изч.*

СП. Гр. [τῶν] Ἀράβων.

Нѣб. а̀равннски остар. ОА.

а̀рамовѣ *прил. прѣтеж:* от *ЛИ*. Арамов, на Арам. снѣз сѣѣ ѣко мнннмъ вѣ ... а̀рамовѣ. юрамовѣ. есромовѣ *М Лк 3.33 3. Изч.*

М, 3. Гр. [γαῶν] Ἀράμ.

а̀рамѣ, -ѣ *м. ЛИ*. Арам – един от прѣдѣдите на Христос. есромѣ же родѣ

драама А Мт 1.3 СК; драамъ же роди аминадава А Мт 1.4 СК. Изч.

А, СК, Гр. 'Αράς от евр. 'Agām 'издигнат'. Вар. драамъ.

арен, -на м. *ЛИ*. Арес – старогръцки бог на коварната война и отмъщението [в Рим отъждествяван с италиийския бог Марс], син на Зевс и Хера. аноупатъ ... глагола къ блаженооучоумоу кодратоу ... прнстѣпн къ асканпню н тъ та нстѣлнтъ. оубон са велнчѣства богъ н ... тръвелнчѣствънааго. ара. пнсндона С 115.9 Изч. С. Гр. 'Αρης.

ареопагнтъ, -а м. *ЛИ*.

дноннсн ареопагнтъ. Гр. Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης. Дионисий Ареопагит – епископ на Атина [I в. от н.е.] и член на углавния Атински съд [Ареопага]. Християнин, рѣкоположен за проповедник от ап. Павел, умр. мъченически. Пр. на 3 октомври. мѣа октѣ бѣ стаа оца наѣо мѣа дноннса. ареопагита А 122а 11. Изч.

А. Вар. ареопагнтъ.

арета, -зи м. *ЛИ*. Арета – християнин, умр. мъченически в Негран [Арабия], обезглавен с още 240 души през 523 г. Пр. на 24 октомври. мѣа октѣ а ... мѣа аретън н ароужннън его А 121б 25. Изч.

А. Гр. 'Αρέτας.

арданнъскъ, -зи прил. от *МИ*. Арзанински, който се отнася до арменското селище Арзан. съпнса же памать стъинхъ. нсанн нѣкѣто нменемъ. съинъ адавоуъ. отъ земаа съи арданнъскъи С 271.21–22. Изч.

С. От гр. [τῶν] Ἀρζανινῶν. Вар. арданнъскъ.

арнани, -ъ м. *Само мн*. Ариани, последователи на еретическото учение на Арий [IV в.]. възвѣстн же н къ старѣншннѣ нмъ. нже бѣ въ то врѣма старѣншна арнаомъ. нменемъ днмофнаъ нце глагола. вѣроучн

въ ннкенскааго събора заповѣдн С 200.3; прнзъвавъ въ цркъ'ве вса арнанъи глагола к ннмъ. братна. цѣсарь чловѣколюбнвъ кетъ С 200.14; тако го же (!) арнани до четъиръ десатъ лѣтъ правовѣрнъинхъ цркъвн дръжаша С 200.24; сватааго оца нашего ѳвана ар'хнѣппа константъннн града златоустааго. о сватѣмъ фомѣ апостолѣ. н на арнанъи С 508.12. Изч.

С. От гр. [οἱ] Ἀρειανοί. Превежда и гр. ἡ Ἀρειανική θρησκεία. Вар. арнани.

Нѣб. ариани ВА. Срв. арианин, арианец ЕтМл.

арнанъскъ, -зи прил. Който се отнася до арианската ерес; ариански. дннволъ. нно коумнрослвженнне. арнанъскънхъ хоула нзобрѣте С 186.14; нѣстъ дошъла западънъинхъ странъ арнанъскаа хоула С 197.20; н кннгъи напнсавъ посъла на нароучнта мѣста. заповѣдаишта нце. цѣсарь феодо-снн. повѣдннкъ самодръжецъ. къ всѣмъ арнанъскомъ танбннкомъ С 199.21; волнмъ арнанъскънхъ вѣрж неже къ коупносъштню приложнтн са С 202.1. Изч.

С. От гр. Ἀρειανικός, τοῦ Ἀρείου, Ἀρειανός. Вар. арнанъскъ, арнанъскъ.

Нѣб. ариански ВА, РБЕ.

арни, -на м. *ЛИ*. Арий – александрийски презвитер, според Епифаний Кипърски роден в Либия към средата на III в. [умр. ок. 336 г.]. Осъден и отлъчен от църквата [321 г.], защото става основоположник на еретическо учение, отречено на I Вселенски [Никеийски] събор [325 г.], на II Вселенски [Цариградски] събор [381 г.] и на някои поместни събори. арни ... да бѣдетъ отълъченъ отъ славы божна С 187.16; тоу авне арню отъ александра. въ константъннъ градъ прнтн скоро повелъ С 188.22; кедннъ арннс. анштъ са

слова С 509.18; а тѣи кждоу арне ... оубѣдѣ ꙗже проповѣдаешн. хса обнскалъ ан несн акзы азъ С 511.30.

С. Гр. 'Αρειος. Вар. арнос:

Нѣб. Арий ВА.

арматна *вжс.* арматѣа.

арматѣа, -ѣ *жс.* *МИ.* Ариматея – град в Палестина, северозападно от Ерусалим, отъждествяван днес със селищата *Er Ramleh* [дн. *Ramba*], *Rentis* и *Neby Samouil*. прнде члкъс богатъ отъ арматѣа. именовъ носнфъ. иже н оучн са оу нса. съ прнетѣпъ къ платоу просн тѣла нсѣа *М Мт 27.57 З, А. Срв. Мк 15.43 М, З, А; Лк 23.51 М, З; Йо 19.38 М, З, А; К 14б 35; С 453.23; С 523. 23; стадо епифанѣ. архнепискоупа кврѣскадо. о погребенн тѣла гнѣ. і ба нашего ів хд. і о юснфѣ. иже отъ арматѣа. і ннокодимѣ і о сынн (!) гї нашего гровнѣмъ. по съпаснѣн муцѣ (!) дивъно бзвѣзшо *К 12а 34. Срв. С 447.20; тоу юсфѣ. безмжжъны мжжъ маринѣ. съде юснфѣ. иже отъ арматн *К 14а 16. Срв. С 451.28–29. Изч.***

М, З, А, К, С. Гр. 'Αρισταία. Вар. арматна, арматѣа, армаѣѣа, армаѣѣа.

арстндъ, -а *м.* *ЛИ.* Елий Аристид [Aelius Aristides] – ретор и софист [117–189 г.]. то ан тн сж (!) риторѣства. то ан сжтѣ твоя кннгѣ. тѣхъ сократъ отъ доннен не пострада. тон ан сократъ н арстндъ. н анддрхъ. н проучн велнчадхъ сѣ. нмже н философнѣ н прав'дѣ. н трѣпѣнне любвяхъ *С 138.14. Изч.*

С. Гр. 'Αριστείδης.

Нѣб. Аристид. м., Аристидий м., Аристов *ФИ*, Аристидев *ФИ* СтИл, РЛФИ.

арносъ *вжс.* арнн.

арианъ, -а *м.* *ЛИ.* Ариан – управител по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.] на гр. Хермополис, в Горен Египет, убил над

500 христиани. приведоша него къ воководѣ. въ то же врѣма арианъ к'то нарицаемъ. старѣншна бѣаше въ поустѣѣмъ градѣ нарицаемѣѣмъ *С 146.7; арианъ воевода рече. да исповѣстѣ прѣжде нма свое н кобъ. н отъкждоу нестѣ С 147.6*

С. Гр. 'Αρειανός.

Нѣб. Ариан м., Арианов *ФИ* СтИл, РЛФИ.

арианъскъ *вжс.* арианъскъ.

ариевъ *прил. притеж.* от *ЛИ.*

Ариев, на Арий. н акзы ннѣ. ахаабъ. на сватѣа божна црѣквен възвѣсн сѣ. об'навьаа всѣхъ ариевѣхъ хоулѣ *С 190.23; препоснтѣ же н проучн. нже вѣахъ отъ ариевѣи зълѣа вѣрѣи. паче съвратнша цѣсарѣ С 192.16; вѣаше же всѣхъ рн. отъ ариевѣи (погр. вл. ариевѣи, Север., с. 201, бел. под линия) же н македонѣ странѣи. елеуцен маркнанъ ламѣаѣѣскын. н еу'фнн ефесѣскын ... н проучн *С 201.15–16. Изч.**

С. Гр. τοῦ Ἀρείου. Вар. ариевъ

Нѣб. ариев *ЕтМл. Срв. Ариев *ФИ* СтИл, РЛФИ.*

арменнскъ, -ын *прил.* от *МИ.* Който се отнася до Армения; арменски. о ннхъже многѣи приносѣтѣ повѣстн же н оуправѣеннѣ. вузан'тнстнн же н арменстнн отоцн (!). ꙗже да не съ прѣва повѣстн насъштенне сътворѣ. хота прѣмннѣ. та кедна о нѣмъ съповѣдаа *С 278.26. Изч.*

С. Гр. (τῶν) Ἀρμενίων.

арменна, -ѣа *жс.* *МИ.*

велнкаѣа арменна. *Гр. ἡ μεγάλη Ἀρμενία.* Велика Армения – част от Армения, област в Источна Мала Азия, разделена ок. 223–190 г. пр. н.е. от наместниците на Селевкидите Артагас и Дарех на Велика Армения [на изток от р. Ефрат] и Мала Армения [на запад от нея]; по-късно разкъсвани и преминавали под римска, визан-

тийска и персийска власт. МѢЦА СЕ҃И
҃. СТА҃ГО СѢНОМКА ГРИГОРНА АРХНЕППА
ВЕАНКЪНА АРМЕННА А 121b 21; СТРЕТЪ
СТА҃ГО ГАНГОРЪ АРХНЕПНСКПА. ВЕАНКЪНА
АРМЕННА. Н РИМПНА Е 38a 5. Изч.

А, Е.

Нѡб. Армения ОА.

арменьскъ, -зи *прил.* от *МИ*. Който се
отнася до Армения; арменски.
стрѣтъ ста҃го гангоръ архнепнскпа.
веанкѣна арменна. н рмпна. н дроу-
жннѣ еа. прн дноклантнѣнѣ црн. н прн
црн перств. артаванѣ. снѣ. аласурн
братоу сѣшв. кюрв црѡу арменъскоу.
лѣстнѣ оубненѣ вѣстѣ Е 38a 9-10;
снн оубо освѣштѣнѣн отѣцѣ нашѣ
їваннѣ: отѣ арменъскадо ннкополя
бѣ С 278.17; семоу оубо їваноу
божѣствноуоуоу. девать лѣтъ бѣ
епнскоупнн сѣтворнѣвшоу. сѣлоуѣн сѣ
мѣжоу сестрѣ него марна. пасннкоу
нарнцѣмоу. стронтн рамѣнскѣ
[погр. вл. армѣнскѣ] властѣ С
281.22. Изч.

Е, С. Гр. τῆς Ἀρμενίας, κατὰ Ἀρμενίαν, τῶν
Ἀρμενίων. Вар. армѣнскѣ.

Нѡб. арменски ОА, ВА, ЕтМл, АР, РВЕ.
Срв. ерменски *диал.* ОА, ВА; Арменско
ср. *МИ* ВК, М-я; Арменско ср. *МИ*
ИЗ, Зас.; Арменски *ФИ* СтИл, РЛФИ.

армѣнскъ *вж.* арменьскъ.

ароматъ, -а *м.* Аромат, благовоние,
благоуханно масло. марнѣ магда-
лннн. і марнѣ нѣковѣ н саломн.
коупнша ароматѣн. да прншѣдѣша
помажѣтъ і М Мк 16.1 З, А; женѣ ...
оуботоваша ароматѣ. і муро М Лк
23.56 З; женѣ ... прндѣ на грѡвѣ
несѣшта ѣже оуботоваша ароматѣ М
Лк 24.1. З, А; прнѣсте же тѣло нѣво. і
овнсте е рнзamn сѣ ароматѣ. ѣкоже
овзѣан естѣ нюдѣомѣ погрѣватн М
Йо 19.40 З, А. Изч.

М, З, А. От гр. ἄρωμα, -ατος.

Нѡб. аромат ОА, ВА, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР,
АР, РВЕ.

ароновъ *прил.* *притеж.* от *ЛИ*. Аро-

нов, на Арон [брата на Мойсей]. гѣ
помѣнѣнѣ нѣ блѣтѣ нѣ. блѣтѣлѣ
естѣ домѣ инлѣвѣ. блѣтѣлѣ естѣ домѣ
ароуновѣ СП 113.20; се оубо коль
добро і коль красѣно. еже жнтн братн
вѣкоупѣ. ѣко хрѣзѣзма на главѣ.
сѣходѣаштеі на брадѣ ароновѣ. сѣхо-
дѣаштн на ометѣ рнзѣ его СП 132.2;
нже оубо жѣзлѣ ароновѣ соухѣ сѣштѣ.
растн н процвѣстн повелѣ вогѣ С
300.15. Изч.

СП, С. Гр. [тоῦ] Ἀαρών. Вар. ароуновѣ.

Нѡб. Аронов *ФИ*, СтИл, РЛФИ.

аронъ, -а *м.* *ЛИ*. 1. Арон [Аарон] –
левит, по-стар брат на Мойсей
[Изх. 7.7], прѣв свещеник на из-
раилтяните [Изх. 28 и 29; Лев. 8].
нѣ. а. поста. памѣ прѣма. мосн (!) н
аронѣ. дѣ глѣ а мосн ароновѣ. до. глѣ (...)
ннмѣ еѣдѣ ннѣ глѣ еі СК 74.18-19,
19; нѣ. а. пѣ. в нѣже вѣзѣае(т) памѣтѣ.
сѣзѣма монсн н ароновѣ н проуѣннмѣ прѣк-
омѣ Е 7a 13-14; (м)онсн н ароновѣ вѣ
неренѣ его. (...) рнзѣ(ѣ)вахѣ гѣ н тѣ
слѣшаше а Е 8a 6. Срв. СП 98.6; не
ѡ себѣ кто прнѣ(ме)тѣ (...) отѣ еѣ. ѣкоже
ар(...) Е 10a 15; посѣла мосѣа раба
своего. арона егоже нѣзѣра сеѣѣ СП
104.26; н прогнѣваша мосѣа вѣ
стану. н аррѡна ста҃го гнѣ СП 105.16;
вѣшѣдѣшоу мѡѣснн вѣзѣатн законѣ.
рештн арѡноу. сѣтворн намѣ богѣ н
телецѣ творнтн С 127.13. 2. Арон –
български болярин [неизв. – 14. VI.
976 г.], управител на Средецката
област, син на управителя на
Югозападна България комит
Никола, брат на комитопулите
Давид, Мойсей и Самуил. Баща
на българския цар Иван Влади-
слав [1015-1018 г.]. (сѣ самодѣр-
жѣцѣ вѣзѣстѣ българнѣ родомѣ ... сѣнѣ
арона В. Изч.

СК, Е, СП, С, В. Гр. Ἀαρών, Ἀρόν. Вар.
аронѣ, аррѡнѣ.

Нѡб. Арон *м.* СтИл, РЛФИ.

аронѣ *прил.* *притеж.* от *ЛИ*. Аронов

[Ааронов], на Арон [Аарон]. възтъ въ дѣнь нрода цѣсѣръ нюденска. ерен едннъ нменемъ захарнѣ. отъ ефнмѣ-рннѣ авѣвна. і жена его ꙗзъ дъштеръ ароннѣ. і нма ен елсаветъ *М Лк 1.5 З, А; катапетазм (...)* комаѣ стаѣ стѣимъ. златъ нмащн канданнцѣ. н скрннѣ завѣта. всѣдоу вкованъ златомъ. въ ненже стамна злата. нмащн маннѣ. н жезлъ аронъ. прозавѣше н скрнжалн завѣта *Е 29а 7; ѳзелъ еси ꙗко овѣца люді твоѣ рѣкоѣ мосѣвоѣ і аронѣ СП 76.21; домъ арнѣ (погр. вл. аронъ, Север., с. 150а бел. пог линия) оупѣва на гѣ помощннкъ і заштннкъ (!) емоу естъ СП 113.18; да речетъ нзнѣ домъ аронъ ꙗко благъ. ꙗко въ вѣкъ мнлостъ его СП 117.3; домъ ѳнлѣвъ блѣствіте гѣ домъ аронъ блѣствіте гѣ. домъ левѣгннѣ блѣствіте гѣ СП 134.19; гѣ бже вѣсѣдрѣжнтелю ... ꙗко градѣще блѣвенне. на главѣ ароннѣ. і на врадѣ его ... тако да сѣндетъ блѣвенне твое. на главѣ раба твоего сего. і на врадѣ его. хотѣща пострѣщн ѣ *СЕ 9а 11. Изч.**

М, З, А, Е, СП, СЕ. Гр. [тоѳ] 'Ααρών. Вар. ароннѣ, аронъ, аароннѣ.

арсакъ, -а м. ЛИ. Арсакий – цариградски патриарх [404–405 г.]; приемник на Йоан Златоуст. *Пр.* на 11 октомври. *Мѣдѣ октѣ ѡ г. стѣхъ оцѣ на архѣппѣ црѣ града. нектарна арсака. аднка нснна (!) А 122b 14. Изч..*
А. Гр. 'Αρσάκιος.

артаванъ, а м. ЛИ. Артабан IV – партски владетел [ок. 213 – ок. 227 г.], последният от династията на Аршакидите. стрѣтъ стѣго глнгорѣ архнепнскѣва. велнкѣя арменна. н рнмпсна. н дрочѣжннѣ ел. прн днокантнѣнѣ црн. н прн црн перстѣ. артаванѣ. снѣ. аласѣрн братоу сѣщѣ. кюрѣ црѣу арменѣскоу. лѣстнѣ оубненъ възтъ *Е 38а 8. Изч.*
Е. Гр. 'Αρταβάνος.

артема, -ндѣ ж. ЛИ. Артемида – в грѣцката митология богиня на лова, покровителка на животните, защитница на девойките и женското целомѣдрне; дѣщеря на Зевс и Лето, близначка на Аполон [у римляните Диана]. глаголаша ... доместнцн. довроѣственн возн. н освѣштаннне богннѣ артемндѣ. тн та нмѣтѣ сѣнавѣдѣтн *С 222.9; комнѣ рече. тѣ лн нсн разорнѣн н сѣкроушнѣн велнкѣ богннѣ артемѣ С 226.15; комнѣ глагола. по правѣдѣ нарече са артемонъ. ꙗкоже во мнѣ то равъ нсн богннѣ артемндѣ. н за неже тожденментъ нсн С 226.29. глагола ... комнѣ. тако мн велнкѣн богннѣ артемѣ. н двоенадесателоуѣнне сѣннѣ С 231.2. Изч.*

С. Гр. 'Αρτεμις, -ιδος. Вар. артема.

артемндовѣ прил. притеж. от *ЛИ.* Артемидин, на Артемида. снснннн же епнскопъ коупно н сѣ презвѣтеромъ артемомъ. възшедъ въ црѣкѣнште артемндово. всѣ капншта сѣкроушн. н огнѣмъ сѣжеже *С 220.26; таѣ възшѣдъ въ црѣкѣнште артемндово. възнсковааше капнштѣ црѣкѣвнзнхъ С 221.8; снснннн епнскоупъ коупно сѣ артемомъ презвѣтеромъ. та сѣкроушн-ста капншта артемндова С 221.13–14. С. Гр. τῆς 'Αρτεμίδος.*

Неб. Срв. артемидин ВА.

артеминн, -на м. ЛИ. Артемон – християнин, презвитер в Лаодикия, умр. мѣченически по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 13 апрѣл [в Месецослова на Великата Црѣква през IX в. на 12 апрѣл, според български извори от X–XI в. на 24 март]. мѣсѣца марта кѣд. страстѣ свѣтааго ѳнетнѣлѣ н мѣченнѣ. артемна *С 220.9; снснннн же епнскопъ коупно н сѣ презвѣтеромъ артемомъ. възшедъ въ црѣкѣнште артемндово. всѣ капншта сѣкроушн С 220.25; комнѣ ... повелѣ вонномъ*

своимъ оседзлати немюу конь цѣсарьскъ. да възшдъ въ оржи (!) своимъ въ цръкзвѣ ... нметъ же епискоупа сненина. н съ артемомъ презвѣтеромъ С 221.21–22; шздъ оубо възвѣстн епискоупоу. іако рабъ вожи артемонъ въ тьминци сѣднтъ С 225.28; комнсь глагола. по правдѣ нарече са артемонъ. іакоже во мнѣ то рабъ неси богѣна артемондзи. н за неже тожденментъ неси С 226.28; сватзи артемонъ глагола снлоѣ христосовоѣ. н рафанла архангела звѣри сна нзморнхъ С 231.6.

С. Гр. Ἀρτέμιον. Вар. артемъ, артемъ, артемонъ, артемонъ.

Ноб. Сrv. Артем м. ЛИ, Артемов ФИ Стил, РЛФИ.

артемонь *жс. МИ.* Артемис – неидентифициран мост на р. Сава край античния гр. Сирмиум, наречен на името на богинята Артемида. н кгда прѣлѣшоа мостъ рекомзин артемонь ... помолн са глагола снце. господн да отврзжтъ са небеса. н да прннмжтъ доушѣ раба твоего С 254.13. *Изч.*

С. Гр. Ἄρτεμις.

артемонъ *вжс. артемонн.*

артемъ *вжс. артемонн.*

ароуновъ *вжс. ароновъ.*

арфаксадовъ *прил. притежс. от ЛИ.*

Арфаксадов, на Арфаксад – син на Сим [Бит 10.22; 11.10], един от прадедите на Христос. снъ сзи ѣко мьнимъ бѣ ... каннановъ. арфаксадовъ. сномовъ М Лк 3.36 З. *Изч.*

М, З. Гр. τοῦ Ἀρφαξάδ от евр. Ἀρφαξάδ.

Ноб. арфаксадов ВА.

арфема *вжс. артема.*

архангг- *вжс. архангг-.*

архангеловъ *прил. притежс.* Архангелов, на архангел. потомъ же н от'ца своего архангеловзи радн благодѣтн. обратнвз блага оугодьннка показа боу С 26.4; ономоу же

оувѣштавзшоу са. н молнтвж сътворнвз. отъна отъ ннхъ невндѣннемъ архангеловомъ. да всн бзвзшнн пондоша вслѣдъ него С 32.19; бпль же н павьлз кажетъ глагола. въ повелѣннн н въ гласѣ архангеловѣ. въ послѣдннмъ тржбьеннн. снндетъ съ небесе С 372.19. *Изч.*

С. От гр. [τοῦ] ἀρχαγγέλου. Вар. архангеловъ.

Ноб. архангелов ОА, НГер, ЕтМл, МлБТР, РВЕ. Сrv. Архангеловден *етногр.* ДА.

архангелъ, –а м. В христианството – главен [пръв] ангел, архангел. въ шестзи же мцѣ. посланъ взнетъ архнѣлз гаврннлз ѿ бл. въ градъ гаалненскъ нма емоу назареф А Лк 1.26. Сrv. С 246.4; оумносорздн са на ма окаданааго. оукротн са. оувѣщан са. прѣчнстзша тн матерн радн. рождъшаа та плътнѣ бесѣмнн. стзхъ дѣлз і арѣлз радн. н стзхъ прѣз і дплз радн СЕ 79а 14; хъ. снз во сатъ ѣскзи. не иматъ кзде главзи подзклонити. града не имзи. бршзйна не имзи владзка (!) всеса тварі. дѣлмз і архнѣломз. і всѣмъ. възшзнимъ сіламъ творць (!) К 6а 26; онъ же оувѣштавз са. н тоу двне срьдьце въздавз прошаше крзштеннн. молаше же са акзи мжжоу архангелоу. мна сего чловѣка сжшта С 25.7–8; сватзи артемонъ глагола снлоѣ христосовоѣ. н рафанла архангела звѣри сна нзморнхъ С 231.8; прнтн во нматъ на влацѣхъ небесъскзихъ. въ славѣ отца своего н сватзихъ аггелъ н архангелъ С 259.20–21; кгда оубо оузѣрншн не тзкма аггелзи. нз н архангелзи н всь съворъ небесъскзихъ снлз. нз н самого владзкж аггелъ. ѿ намн праздноуѣшшта. коѣ тн слово недостатзкоуѣтъ на веселнн С 491.4; до аггелъ простѣрѣ са рѣчь. архангелн то неспѣданье іако н іанкурѣ дрзжатъ. вса тварь іако н овазанье повѣдь обноснтъ С 509.16.

А, СЕ, К, С. От гр. ἀρχάγγελος. Превежда и гр. ἄγγελος, ἀρχιστράτηγος [вар. ὁ ἀσώματος]. Вар. архангелъ, архангелъ.

Неб. архангел ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, АР, РВЕ, ДА. Срв. Архангел м. ЛИ СтИл, РЛФИ; Архангел МИ, Кирил, патр. бълг., Б-м-ща; Рангел диал. м. ЛИ; Рангелов ФИ; Рангеловден диал. етногр. ДА.

архангелскъ, -зиn прил. Архангелски, на [от] архангел. а̀рхлѣ̀скѣ̀на снази тебе слоужатъ. архлѣ̀сцин лицн. тебѣ кланѣѣтъ са СЕ 4а 15; вараѣтъ вса гаврнлз архнстратнгъ. јакоже по обзѣяю радостн благовѣштенна прнноснтъ чловѣкомъ. н глаголз етеръ крѣпокъ. н архангелскъ. н воневодскъ свѣтълз С 464.13–14. Изч.

СЕ, С. От гр. τῶν ἀρχαγγέλων, ἀρχαγγελικώτατος. Вар. архангелскъ.

Неб. архангелски ОА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР.

архиднаконъ, -а м. Архидякон – духовен сан, най-високата дяконска степен в източноправославната църковна йерархия. мѣдѣ дѣ ... ѱж. стаго пръвоимѣл архиднѣкона стѣфѣ А 135б 8. Изч.

А. От гр. ἀρχιδιάκονος.

Неб. архидякон ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ.

архнепскоупъ, -а м. В източноправославната църква – пръв епископ, управляващ църковна област, съставена от няколко епископства; архиепископ. мѣдѣ дѣ нѣ стаго оца нѣго феодора архнеппа црнградъ. н септѣ в А 135б 13; мѣдѣ ма нѣ стаго оца нѣа томън арпа. црѣгрѣ. н еваѣ в септѣ А 144а 29; мѣдѣ арпн ѣ стън мкз р ѱ. ѣ в персѣ. н пѣ ста оца нѣ еврѣха архппа црнгрѣ. н пѣ оусьпеннѣ прѣдѣ оца нѣго. мефодѣ. архппа възшана моравън. вѣра прѣо кврнла фнлософа. ева н ѣ септѣ А 145б 20, 22; мѣдѣ нѣо. ѱж. стѣ оца нѣ кврнла архппа александърска. н сжѣ ал нѣ лѣ ѳ лѣу А

149б 21; ал стрѣтз стъихъ мѣкз. днвдѣра. н днвдоума. н стѣла мѣнѣца (...) доръ. александрна. н стѣо (...) нашего петра архнеппа Е 29б 8; стааго епнфангѣ. архнепскоупа кврѣскааго. о погребенн тѣла гнѣ. н ба нашѣго ѱв хѣ К 12а 32. Срв. С 447.28; стааго васнлѣ архнеппа кесарна кападокнѣска. похвала о мѣ мѣчѣннѣѣхъ С 81.30; н тако на оутрннѣ всѣ градъ коупно сз архнепскоупомъ. н сз всѣмъ канросомъ. сз хваламн н пѣснмн доуховъннмн. несоща н проваждаѣште дожн н до погребеннѣ С 208.20–21; вѣсхотѣ блаженън сава поставнтн н вѣ санъ цркъзѣннн ... н понмъ н вѣ сватън градѣ. прнведе кз блаженнкоу нанн архнепскоупоу н добротъи того сзповѣдавъ. моладше поставнтн н попа. н архнепскоупъ о немъ сзшавъ. нде на сватое главное мѣсто. хотан свонма рѣкама поставнтн н С 286.1–2, 3–4; ѱванна архнепскоупа константна града златоустааго слоѣо. о смоквн вь велкнѣн вѣ понедѣлѣннѣ С 343.1; црѣ обрадова са. н дастъ нмъ еппа нменемъ капнтана. давъ кемоу воннъ вѣрнъ мжжъ. чнсломъ патъ сѣтъ. с ннмнже прншъдъ архнеппъ вѣ херсонскъ градъ С 539.29.

А, Е, К, С. От гр. ἀρχιεπίσκοπος [вар. ἐπίσκοπος].

Неб. архиепископ ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, РВЕ. Срв. арцибискуп ДА.

архирен, -нѣ м. 1. Архиерей – първосвещеник, висше духовно лице у евреите. н рече емоу нѣз внждѣ ннкомоуѣ не повѣждѣ. нз шедъ покажн са архнеревн. н нещ доръ нже повелѣ мосн вѣ сѣвѣдѣнне нмъ М Мт 8.4 3, А. Срв. Мк 1.44 М, 3; отъ толѣ начатъ нѣз. сзказатн оученнкомъ свонмъ. вѣко подоваатъ емоу нтн вѣмъ. н мзногѣ пострадатн отъ старецъ. н архирен. н кннжъннѣ. н оубѣноу

взгн. н третн днь възстатн *М Мт 16.21 З¹. Сrv. Мк 8.31 М, З, А, СК; Лк 9.22 М, З; i еште глѣшштю емоу. се нюда едннъ отъ обою на десате прнде. i сз ннмъ народъ мзногъ сз оржжнн н дрѣкъльмн. отъ архнерен н старецъ людьскыхъ М Мт 26.47 З, А, СК, Б. Сrv. Мк 14.43 М, З; СЕ 48а 1; такожде же н ддрхнерен [!] ржгажште са. сз кзннжнннкзы н старьцы. i фарсен глѣахъ. инзы спсе себе лн не можетъ спстн М Мт 27.41 З, А, СК. Сrv. Мк 15.31 М, З, А, СК; вь оутрзннн же днь нже естъ по параскевѣнн. сзвраща са архнерен н фарсен. кз пнлатоу М Мт 27.62 З, А. Сrv. С 439.17; i вьса нса кз архнеревн. i сзнндѣ са кз немоу възн архнерен i старьцн н кзннжнннцн М Мк 14.53 З; възвз сзвразнъ отъ архнерѣн. н старецъ нюдѣнскъ. вь зооутрзнннмь сзвѣтѣ. i прѣданъ пѣтвскоумоу (!) пнлатоу. СЕ 49а 13; дзвои людье вь снонѣ. вь врѣма хѣвнѣн мѣцѣ прндѣ. еврѣнскн. коупно же i поганьскн. дзва цѣрѣ. палатъ. i нродъ. два архерѣа. i анна i канафа. да обѣ пасцѣ. вь коупѣ вѣдете ова прѣстаншштн. д хѣзна науннажштн К 13б 8; прнхж-даахъ архнерен нскоушаншште него. н еднѣмъ словомь онѣмыаше а. негда хотѣахъ нмъ окоуцы творнтн С 476.29. 2. Архиерей – висш духовен сан в източноправославната християнска църква [епископ, архиепископ, митрополит, екзарх, патриарх]. н въздвнгошуоу крстъ архнерею. на възтокъ. рекжтъ людне възн. р кратъ гн помнлюн Е 31а 7; рабъ же бжнн въз кротостн н цѣломъдрнн тнхо гла кз еппоу архнереюу сжштоу. дрѣзне лн кто отъ мнѣшннхъ что таково сзтворнтн нлн нсправнтн С 553.20. М, З, А, СК, Б, Е, СЕ, К, С. От гр. архереус. Превезжа и гр. иереус. Вар. архнерен, архнерен, архнерѣн, архнерѣн, архерѣн. Нѣб. архиерей ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, АР, РВЕ.*

архнеренскъ, -ын прил. Архиерейски, който се отнася до архиерей. онн же прнлежѣахъ гласъ велнн просаште его на пропатне. i оустоѣахъ гласн нхъ. i архнеренстнн М Лк 23.23 З; вьсѣщен из небсе свѣтомь велнкзымь. пав'ла апла твоего. на пѣтн по срѣдѣ дроужннзы его. сжца не твоего апла. нз архнерѣнска. тебе же враждоуѣща ... иземъ зракъ его ... i гласъ прѣстѣнн даа емоу СЕ 34а 11–12; w како прѣштенье архнеренско. въз'мштн апостольскы трѣтзы С 471.22; негда се глѣголааста кз себѣ. вѣжнѣв дрѣзо-стн архнеренскы. отъбѣжнѣв владз-уѣна оубнѣтвѣнзла ржкзы ... вѣжнѣв архнеренскы иростн. отъбѣжнѣв кннгуѣнн прѣштеньа. повѣгнѣвѣ. да не постнжена бѣдѣвѣ ндѣшта. оукло-ннѣв са отъ сего пѣтн С 272.5; 9; архнеренска свѣта. словзмъ остроу-ѣаше. снлнъз словомъ. н дѣльмь С 476.26. Изч.

М, З, СЕ, С. От гр. τῶν ἀρχιερέων, τῶ ἀρχιερέϊ. Вар. архнерѣнскъ. Нѣб. архиерейски ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ.

архнеревъ прил. притежс. Който е на архиерей; архиереев. тзгда сзвз-раша са архнерен н кзннжнннцн. н старьцн людьстнн. на дворъ архне-реовъ. нарнцѣмааго канѣфа М Мт 26.3 З, А, СК; i се едннъ отъ сжштн-хъ сз нсмъ. простеръ ржкѣ нзвлѣче ножъ свон. i оударъ раба архнеревъ. оурѣза емоу оухо М Мт 26.51 З, А, СК, Б. Сrv. Мк 14.47 М, З; Лк 22.50 М, З; Йо 18.10 М, З, А, СК; петръ же ндѣаше по немь нз далече. до двора архнеревѣа. i възшедъ възнѣ-тръ сѣдѣаше сз слоугамн. вндѣтн коньчннж М Мт 26.58 З, А, СК. Сrv. Мк 14.54 М, З; Лк 22.54 М, З; i сжштоу петровн ннзоу на дворѣ. прнде еднна отъ рабзынѣ архнеревъ М Мк 14.66 З; по иѣ же идѣаше снмонъ петръ ... i вьннде сз исомь. вь дворъ

архнереовъ З Йо 18.15 А, СК; гла едннъ отъ рабъ архнереовъ. жжнка сѣ. емоу же оуръвѣзѣ петръ оухо. не дѣтъ ли та видѣхъ въ вртѣтъ сѣ ннмъ З Йо 18.26 А, СК; н ѿкоже агна зѣвѣрне. тако хѣ бооубннцн нмъше. прнведоша на дворъ архнереовъ С 471.28. Изч.

М, З, А, СК, Б, С. От гр. τοῦ ἀρχιερέως. Вар. архнеовъ, архнереовъ.

Нѣб. архнереов остар. ВА, архнереов РВЕ.

архнерѣн вжс. архнерен.

архнерѣнскъ вжс. архнеренскъ.

архнлан, -ѿ м. ЛИ. Архелай – син на Ирод I Велики; етарх [4 г. пр. н.е.–6 г. от н.е.] на Юдея, Самария и Идумея. слъншавъ же. ѣко архнлан црѣтвоуетъ въ нюден. въ нрода мѣсто оца своего. оубоѣ са тамо нтн А Мт 2.22 СК, Б. Изч.

А, СК, Б. Гр. Ἀρχελαός. Вар. архѣлан.

архнстратнгъ, -ѿ м. 1. Военачалник, главноковандващ, архистратег. бѣ вгѣмъ ... егоже не видѣ ннедннъ отъ чкѣ. нн видѣтн можетъ. егоже оубоѣвъ кѣназъ. ѿ вѣтъ тварь. иже еси разгрѣдѣвъшнн. шогѣда архнстратнгъ. ѿ сѣ своенъ его слоужъвожъ. ослоушаннемъ отъврѣгъшъ са. сѣврѣгън на земѣж СЕ 51а 20. 2. В христианството – осмият от деветте ангелски чина; архангел. вараютъ всѣ гаврннлз архнстратнгъ. ѿкоже по обзѣчяю радостн благовѣштеннѿ прнноснтъ чловѣкомъ С 464.11. Изч.

СЕ, С. От гр. ἀρχιστράτηγος.

Нѣб. архистратег ОА, ВА, ЕтМл; архистратиг остар. РРОДД.

архнсвнагоговъ прил. притеж. Който е на уредника [служителя] в синагога, грижещ се за вѣншната, несакралната страна на еврейския култ. ѿ прнде въ домъ архнсвнагоговъ. ѿ видѣтъ маевѣж н плаушѣта са. ѿ крчѣашѣта мзного М Мк 5.38 З. Изч.

М, З. Гр. τοῦ ἀρχισυναγώγου.

архнсвнагогъ, -ѿ м. Уредник [служител] в синагога, грижещ се за вѣншната, несакралната страна на еврейския култ. ѿ се прнде едннъ отъ архнсвнагогъ. именемъ нанръ М Мк 5.22 З; иѣ же ... гла архнсвнагоговн не вон са. тѣкмо вѣроуѣн М Мк 5.36 З; отъвѣшта(въ)въ же архнсвнагогъ негодоуѣта зане въ советъж нцѣѣлан иж нѣтъ. глаше народоу. шесть денъ ештъ въ наже достонтъ дѣлаатн. въ тѣз оубо прнходашѣте цѣланте са а не въ день советъжнз М Лк 13.14 З, СК; господъ же нашъ ѿсоу хѣъ за многѣжъ благодѣтъ. прокажензѿ оуѣнштааше ... крѣвѣоуѣнцѣ нцѣѣланъ. дѣштеръ архнсвнагога. оумзрѣшъж ожнвнлз. н иѣнѣхъ многоъ таннъ. достоннъ чоудесъ сѣтворнлз С 480.26. // Домѣт на уредника [служителя] в синагога. ѿ еште глѣжштоу емоу прндѣж отъ архнсвнагога глѣжште. ѣко дѣштн твоѣ оумърѣтъ что двнжешн оуѣнтелѣ М Мк 5.35 З. Срв. Лк 8.49 М, З. Изч.

М, З, СК, С. От гр. ἀρχισυναγώγου. Вар. архнсвнагогъ, архнсвнагогъ, архнсвнагогъ.

архнтркнлнъ, -ѿ м. Разпоредител на угощение. ѣко же въкоуѣн архнтркнлнъ внна бѣвѣзшааго отъ водъзѣ ... прнгласн женнха архнтркнлнъ М Йо 2.9 З, А; гла нмъ нѣтъ ... поурѣпѣте нзннѣ н прннесѣте архнтркнлновн М Йо 2.8 З, А. Изч.

М, З, А. От гр. ἀρχιτρίκλινοσ. Вар. архнтркнлнътъ.

архнтркнлнътъ [З Йо 2.8] вжс. архнтркнлнъ.

архѣлан вжс. архнлан.

арнѣн, -ѿ м. ЛИ. Арней – име на управител в Калиопия, Партия. по лѣтѣхъ же прннесенъ вѣз въ манаствъръ него. арнѣн въ каланопнѣ старѣншннъсѣвоуѣ. жнвѣз въ антнохнѣстѣмъ велнцѣмъ градѣ С 564.21; нмже тѣгда стратнгоу бѣитн томоу арнѣю. велнкааго града прѣжде нареѣнааго. коѣ же тѣ прнведе въ манаствъръ С 565.2–3. Изч. С.

асафовъ *вж.* асафовъ.

асафатъ *вж.* ноласафатъ.

асафовъ *прил. притеж.* от *ЛИ*. Асафов, на Асаф. псаломъ асафовъ *СП* 49.1; въ конецъ въ пѣвнѣхъ псаломъ асафовъ пѣснь къ асурю *СП* 75.1; слава съдѣльно разумъ асафовъ *СП* 77.1. *Срв.* *СП* 73.1; пѣснь псаломъ асафовъ *СП* 82.1.

СП. Гр. τῷ Ἀσαφ. *Вар.* асафовъ.

асафъ, -а *м.* *ЛИ*. Асаф – син на Верах [1 Пар 15.17]; главен музикант и началник на певците по времето на старозаветния цар Давид [1 Пар 16.5]. Името му стои в заглавието на дванадесет псаломъ [Пс. 49, Пс. 72–82]. асафъ. еже о въскрѣшеннѣ. възстанн бже съдн земн *С* 478.23. *Изч.*

С. От евр. 'Asāf 'събирач'.

аснискъ, -ин *прил.* от *МИ*. Азиатски, който се отнася до провинцията Азия в Мала Азия. син же нже влнзъ дна. глаголемъин аполонъ. не отъ влжда лн родн са. отъ женъи рекомъиа лнтоуѣ. не родн лн того въ поустъинн асннствн посрѣдѣ дъвою дъвоу *С* 8.4; въсѣхъ въ лъ. отъ ннхъ же нанваште отъ елнспонтъскъинхъ. н отъ асннскъинхъ градовъ вѣахъ *С* 201.21. *Изч.*

С. Гр. τῆς Ἀσίας, [περὶ] τὴν Ἀσίαν.

асна, -на *ж.* *МИ*. Азия – провинция в западната част на Мала Азия, в диоцеза Азия, префектура Изток, където са били разположени градовете Смирна, Ефес и Пергам. нзндоша протнвж кемоу князъ ... съ народом' ... желажштемъ вндѣтн христосова страстотръпца. прослоуѣтне во мжъенна него оуже по всен аснн. н въхма по всен вселенѣн обътекло вѣаше *С* 117.7; нзндн нз града того н ндн въ асннѣ. на мѣсто рекомое вчлн (!). еже кетъ при морн *С* 235.28; мнѣ во повелѣно кетъ нтн въ асннѣ *С* 236.16. *Изч.*

С. Гр. Ἀσία.

Неб. Срв. Азия.

асннанъ *прил.* от *МИ*. Азиатски, който се отнася до провинцията Азия в Мала Азия. мжжъ нѣкто отъ асннанъи земьа съи. ефернн же нарнцанемъ ... нзнде н сватааго гра (!) ндъи въ своиж отъчнннж *С* 293.22. *Изч.*

С. Гр. [τῶν] Ἀσιανῶν.

аскалонъ, -а *м.* *МИ*. Аскалон [дн. Aschqelon] – град в Палестина на Средиземно море, между Газа и Ашдод. н въсѣдъ въ корабъ. н малъи въ пжчннж отъплочувъ. нѣ отъ коного съпротнвовѣтрнн вьзвратн са съ многож вѣдожъ въ аскалонъ *С* 294.3–4. *Изч.*

С. Гр. Ἀσκάλων от евр. 'Ašquelōn.

аскалпнадн *вж.* аскалпнадъ.

аскалпнн, -на *м.* *ЛИ*. Асклепий – син на Аполон, отначало древногръцки демон на здравето, а от V в. пр. н.е. главен бог на медицината. В Рим – Ескулап. анфупатъ ... глагола къ влаженоуоумоу кодратоу ... прнстжпн къ аскалпнню н тъ тѣ нстѣлантъ (!) *С* 115.5; комнсъ рече ... пожрн велнкоуоумоу богоу аскалпнню *С* 227.10; своиж слаж нматъ велнкъин богъ аскалпннн *С* 227.25; ннз же нѣкто жьрецъ ... глагола. молж са вашен свѣтълѣн властн. не можъ отврѣстн бесъ фьмыана н жрътвзи. велнкъ бо гнѣвъ кетъ отъ бога аскалпннн *С* 228.27. *Изч.*

С. Гр. Ἀσκληπιός.

аскалпнн [С 125.1, 4] *вж.* аскалпнадъ.

аскалпнадъ, -а *м.* *ЛИ*; Асклипиодот – управител в Понт при имп. Максимиан [286–305 г.]. въ то время цѣсарствовавъшоу маѣнннаноу. прнде прѣмѣннннкъ въ аскалпннда мѣсто. ннз воєвода нменемъ агрппа *С* 15.20–21. *Изч.*

С. Гр. Ἀσκληπιόδοτος. *Вар.* аскалпндаъ.

асканпнадъ, -а *м. ЛИ*. Асклипиад – християнин, умр. мъченически заедно със смиренския епископ Пионий, Лин и др. по времето на имп. Деций [249–251 г.]. *Пр.* на 11 март. снн съ савниикъ. н съ асканпниемъ посташте сѧ. н ѧко видѣ ѧко оутро въ тѣ дньь ати нмѣтѣ възгн. въземъ розвѣнзи нзвнтѣ трн на възнѣ своиѣ възложн. н савниин(нн)ї н асканпни. н жидѣахѣ съдаште въ домоу *С* 125.1, 4; таѣе възпраша асканпнада полемунъ *С* 132.26–27; глаголааше же сего радн. нже бѣаше съ намн асканпнадъ *С* 133.16; асканпнадн же кѣ пиинню рече. не вонши лн сѧ мене о семъ *С* 139.4.

С. Гр. Ἀσκληπιάδης. *Вар.* асканпнадъ, асканпнадн, асканпнади, асканпни.

аспнда, -зи *жс.* Аспида, отровна змия. ѣростѣ ихъ по образоу змннню. ѣко аспндази глаоухзи затѣикаиѣща оуши свои. ѣже не оуслзишгѣ гласа оваваѣщаго. отъ прѣмѣдра овавѣника оваваема *СП* 57.5; на аспндазї васильскаа настѣпиши. і попереши льва і змѣѣ *СП* 90.13; кнадъ ... призѣвавъ всѧ ѣродѣа звѣрннзиа. повелѣ прнбестн келнко нмѣтѣ звѣрнн. лютѣ н зълѣ. аспндази н ехндазї. н керастѣ *С* 183.21. *Изч.*

СП, С. От гр. ἄσπίς, -ίδος. *Вар.* аспнда. *Нѣб.* аспнда ОА, ВА, МлВТР, ЕтМЛ, РВЕ; аспид *м.* РВЕ; аспнда *диал.* 'самовила; грозна, зла жена' ДА, НГѣр.

аспндовъ *прил. притеж.* плема аспндово. *Гр.* γεννηματα ἐχιδνῶν. Рожби ехиднини. плема аспндово. како можете добро глѧтн. лѣкавн сѣще *СК* Мт 12.34. *Изч.*

СК.
Нѣб. аспидов МлВТР, ЕтМл, РВЕ.

асъ *вжс.* асъ.

астнрь *м.* Звезда. въ нноумь азѣицѣ женьско. а (..)жьско нмѧ потамос астнрь а словѣнс(..) (..)ка зѣвъзда *МЛ В* 7. *Изч.*

МЛ. От гр. ἀστήρ.

асоурн *вжс.* асурнн.

асоуровъ *вжс.* асуровъ.

асоуръ, -а *м. МИ*. Ашур [Асур] – название на Асирия и асирийците по името на втория Симов син Асур [Бит 10.22]. ѣво і ѣсоуръ съ нимн прѣде. възша въ застѣпление снѣмъ лотовомъ *СП* 82.9. *Изч.*

СП. Гр. Ἀσσοῦρ *от евр.* 'Аššūr. *Вар.* ѣсоуръ.

асоурѣ *прил. притеж.* от *ЛИ*. Асуров, на Асур – бащата на Артабан IV. стрѣтъ стаго гангорѣ (!) архнепнскѣпа. велнкзиа арменна. н рнмпсна. н дружиннзи ел. прн днокантнѣнѣ црн. н прн црн перстѣ. артаванѣ. снѣ. аласурн (*погр. вл.* асоурн, *Мирчев, Когов, с.* 227, *бел. в Индекса*) братоу сѣщѣ. кюръ (!) црѣу арменъскоу. лѣстнѣ оубненѣ бѣистѣ *Е* 38а 8. *Изч.*

Е. Гр. [тоу] Ἀσσοῦρ.

асъ, -а *м. ЛИ*. Аса – юдейски цар [ок. 908–873 г. пр. н.е.], син и наследник на Авия [3 Цар 15.8]; един от прадедите на Христос. авиадъ же роди асса *А* Мт 1.7 *СК*; асъ же роди носсафата *А* Мт 1.8 *СК. Изч.* *А, СК. Гр.* Ἀσά, Ἀσάφ *от евр.* Ἀσά 'лечител'. *Вар.* асъ.

асъсарнн, -ѧ *м.* Асарий, ас, дребна римска медна монета. не дѣвѣ лн пѣтнцн на ссарнн (*вл.* ассарнн, *Ягич, с.* 579, *бел. в Индекса*) бѣннмѣ есте *М* Мт 10.29 *А. Изч.*

М, А. От гр. ἀσάριον. *Вар.* асурнн.

асурн *вжс.* асъсарнн.

асурнн, -ѧ *м.* Асириец. пѣсаломъ асафовъ пѣснь кѣ асурно *СП* 75.1; асафовъ пѣсаломъ соурриод (*погр. вл.* о асоурн, *Север., с.* 107а, *бел. под линия*) *СП* 79.1; на того оубо нечѣстн-вадо ратѣ вѣста отъ асурнн. н ноужда немоу бѣаше нтн вон *С* 215.6. *Изч.*

СП, С. Гр. [δ] Ἀσσύριος. *Вар.* асоурн, асурн *Нѣб.* асирин 'роб' ДА. *Срв.* асирнец ОА, ВА.

асуровъ прил. притеж. от *ЛИ*. Асиров, на Асир – втори син на Яков [Иаков] от Зелфа, родоначалник-епоним на едно от 12-те израилеви колена. i бѣ анна пророцнца. дзштн фаноунаега. отъ колѣна асуорова *М Лк 2.36 З, А, СК. Изч. М, З, А, СК. Гр.* [тоѹ] Ἀσίρ *от зап. семит. асер. Вар.* асуоровъ, суровъ.

асурскъ *вж.* соурскъ.

асурскъ *вж.* соурскъ.

атананлъ, -а *м. ЛИ*. Неясно име в *СЕ*, вероятно Атанаил. закланнакъ та дше зълы. вѣомъ саваотомъ. i в'сѣмъ воннзствомъ дѣлзи бжн. i атананлемъ (*Фърчек*, с. 83 *бел. 6 вл.* Ἀθωναί, Ἐλωί добавя Ναθαναήλ от молитвата на Григорий Назиански). вѣомъ в'седръжителемъ. издан отдан *СЕ 52а 10. Изч. СЕ.*

атанаснн, -а *м. ЛИ*. 1. Атанасий Велики [295–373 г.] – александрийски патриарх [ок. 328–373 г.], автор на многобройни догматични съчинения; противник на арианството. *Пр.* на 18 януари и 2 май. *Мцѣ ено* ... *ѣ стѣою оцю нѣю дѣлснѣ* и кврнла дръппа александриѣ *А 141а 19; мцѣ ман б ст аданасна еппа А 146а 6.* 2. Атанасий – един от 40-те кападокийски войни християни, умр. мъченически [ок. 320 г.] по времето на имп. Лициний [308–324 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия]. *Пр.* на 9 март. бѣахъ же воннн кападокиѣнскзѣа странзи. вѣ сапоу едномъ. жнвжште благовѣрнѣ. чнсломъ ѣ. неповѣдѣнн и дови вѣ ратеуѣ. а се нмъ нмена. дометнѣанъ. нсчхнн ... ганн. афанаснѣ *С 69.11. Изч.*

А, С. Гр. Ἀθανάσιος. *Вар.* афанаснн.

Нѣб. Атанас *м.*, Атанаска *ж.*, Атанасов *ФИ* СтИл, РЛФИ; Атанаса *ж.* Дюв; Атанаси *м.* ДА. *Срв.* Атанасовден (Танасифден) *этногр.* ДА; Танас *м. гуал.* ДА.

атинен, -ен *м. Само мн.* Атиняни, жители на Атина. то лн сжтѣ твоа кннгзи. тѣхъ сократъ отъ атинен не пострада. тон лн сократъ н арнстндъ. н анадархъ. н прочнн велнчѣахъ са. нмже н философнѣ н прав'дѣ. н трзпѣннѣ любѣахъ *С 138.13; отзвѣштавзше кемоу рѣша. подобьна прѣжде вѣзвзшннхъ атинен. отзвѣштавзшннхъ къ аполоу павлоу. днвннѣа бо нѣкаѣа вѣносншн вѣ слоухзи нашѣ С 540.15. Изч. С. Гр.* Ἀθηναῖοι. *Вар.* атинен.

атинзи, -з *ж. мн. МИ*. Атина – град в южната част на п-ов Атика. Там е проповядвал ап. Павел. вѣ онзи днн. вѣ атнн (...) жнвжщоу павлоу н сна(ѣ) (...) моѣен. раз(а)ражаше с(а) (...) (в)з немъ. вѣдѣщ(и) (непрн)вз-нннн тѣла н трѣбзи нсплзнъ сж(и) *Е 39б 9. Изч.*

Е. Гр. Ἀθῆναι.

Нѣб. Атина *МИ*.

афедронъ, -а *м.* Краен отвор на дебелото черво; заден проход, анус. вѣсѣко еже възходнтъ вѣ оуста. вѣ чрѣво вѣзмѣщаатъ са. i афедрономъ нсходнтъ *М Мт 15.17 З. Срв. Мк 7.19 М, З. Изч.*

М, З. От гр. ἀφεδράων. *Вар.* афедронъ.

афедонъ *вж.* афедронъ.

афрнканъ, -а *м. ЛИ*. Африкан – християнин, умр. мъченически заедно с Теренций, Помпий и др. по времето на имп. Деций [249–251 г.]. *Пр.* на 10 април. месѣца марта к. мжка сватзихъ. терентнѣа. афрнкана. н помпнѣа *С 174.10; князъ ... повелѣ терентнѣа н афрнкана ... вѣ вѣж-трнѣа тѣмннцѣ вѣврѣштн С 177.13; повелѣ безаконзнзн князъ терентнѣа. н фрнкана [погр. вл. афрнкана] прнвестн С 181.7; мжчѣна же вѣзвзша сватаѣа. терентнн н афрнканъ ... прн црѣу н томнтѣю. дѣкна. н оудлернѣа *С 185.15. Изч.**

С. Гр. 'Αφρικανός. Вар. фрнканъ.
Неб. Африкан м. СтИл,РЛФИ.

аФрнкнѣна, -ѣа жс. **МИ**. Африка – в древността название на северната част на континента, римска провинция. цѣсарѣствоуѣштѣоу дѣкнѣю. рнмѣстѣн властн ... посъла же въ аФрнкнѣн нечѣстнѣнѣн тѣ заповѣдь. къ кназоу фѣртоуѣнатнѣноу аФрнкѣскоуѣоуѣмоу С 174.21. Изч.

С. Гр. 'Αφρική.

Неб. Срв. Африка **МИ**.

аФрнкѣскъ, -ѣн прил. от **МИ**. Африкански. цѣсарѣствоуѣштѣоу дѣкнѣю. рнмѣстѣн властн ... посъла же въ аФрнкнѣн нечѣстнѣнѣн тѣ заповѣдь. къ кназоу фѣртоуѣнатнѣноу аФрнкѣскоуѣоуѣмоу С 174.23. Изч.

С. Гр. ὁ ἐν τῇ Ἀφρική.

Неб. Срв. африкански.

аХаавъ, -а м. **ЛИ**. Ахав – израилски цар [869–850 г. пр. н.е.]. нже безаконѣнѣн сѣи. н акъи ннъ аХаавъ. на сватѣѣа божна црѣквн възѣвѣн са С 190.21; тѣгда разнѣвѣавъ са сватѣѣнмъ доухомъ вѣгодѣннѣкъ хрнстоѣовъ. по пророцѣн ннн. на аХаѣа цѣсара нздранлѣнтѣска. тако н нѣннѣа. прорече цѣсароу оуалоу глагола ... оуѣвѣн въ чѣсѣ вѣдѣѣ твоѣа. ѣко нестѣ богъ на небесѣхъ нже товоѣн хоуѣлнмѣн С 194.28. Изч.

С. Гр. 'Αχαάβ от евр. 'Αחάב.

аХазъ, -а м. **ЛИ**. Ахаз – старозаветен юдейски цар [735–715 г. пр. н.е.], син на Йоатам; един от прадедите на Христос. ноатамъ же родѣ аХаза. аХазъ же родѣ незекиѣн А Мт 1.9 СК. Изч.

А, СК. Гр. 'Αχάζ от евр. 'Αחָז 'владетел, притежатель'.

аХнла, -ѣи м. **ЛИ**. Ахила – презвитер, по-късно александрийски патриарх [311–313 г.]. Пр. през IX–X в. на 3 юни [без дата в съвременния месецослов]. призовн же аХнлѣн н александра оба презвѣтера. зане ... та

прѣемлѣта по радѣоу епнскоуѣпѣскѣн столъ С 187.19. Изч.

С. Гр. 'Αχιλλῆς.

аХнлнн, -ѣа м. **ЛИ**. Ахил – епископ на гр. Лариса в Тесалия; участник в Никейския събор [325 г.]. След превземането на Лариса от българите през 983 г. цар Самуил пренася мощите му в Преспа. Пр. на 15 май. ѣца ѣа дѣ стѣго оца нѣго стѣлѣ аХнлнн А 146b 5. Изч.

А. Гр. 'Αχιλλῆος.

аХнмъ, -а м. **ЛИ**. Ахим – син на Садок; един от прадедите на Христос. садокъ же родѣ аХнѣа. аХнъ же родѣ елноуѣа А Мт 1.14 СК. Изч.

А, СК. Гр. 'Αχιμ. Вар. аХнъ.

Неб. Срв. Ахимов **ФИ** СтИл,РЛФИ.

аХннъ вжс. аХнмъ.

аХоанн, -ѣа м. **ЛИ**. Ахолий – солунски епископ, участник във Втория вселенски [Цариградски] събор [381 г.]. призѣвѣавъ же епнскѣпа солоуѣнѣска града нменемъ аХоанн. пѣтѣааше къѣн върѣ дрѣжнтѣ С 197.17–18; цѣсарѣ фѣвдоѣснн ... кръстн са тоу сѣштннмъ епнскоуѣпомъ аХоаннѣмъ солоуѣна града. въ нма отѣца н сѣина н сватѣаго доуха С 197.27–28; бѣаше ж (!) тоу рнгрорнн нанѣзнанѣскѣн. н аХоанн от солоуѣна. н ннн сѣ нннн мѣнозн С 201.13–14. Изч. С. Гр. 'Αχόλιος.

аЦѣ съюз. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за отстъпване: въпреки че, макар че, макар и да, ако и да. н развоннѣка въ породѣ въѣде а не трѣвоѣа молнтѣѣи. аЦѣ въсѣхъ нже по аѣамѣ. ставнѣл бѣ богъ отъ того вѣлаза С 308.22; цѣлованнѣа мн не да. аЦѣ прѣмѣднмъ сѣи. зѣвѣавъ нѣи на обѣдѣ. прѣжде нздѣстн тн цѣловатн ма. н чѣстѣ въ въсѣхъ сѣтворнтн С 395.5; оного отъ добростн намѣнн нѣода рѣвнѣвѣн. сего же не намѣнн отъ

ЗЪЛОВН. НЕ ВО РЕЧЕ НЮДА ПРЪДАВНИКЪ.
АЦЪ ЛЪПО БЪ РАКОЖЕ ОНОГО ОТЪ ДОБРО-
УЪСТН НАРЕЧЕ. ТАКО Н СЕГО ОТЪ ЗЪЛОВЪИ
ПРОЗЪВАТН Н РЕШТН. НЮДА ПРЪДАВЪ-
НИКЪ С 410.20. Изч.
С. Гр. καίτοι.

ашоутъ нареч. 1. Без причина. сѣдн
гѣ. обнѣдѣшнѣмъ мѣа. възвранн.
ворѣштнѣмъ сѣа со мѣноѣж. прнѣмн
орѣжѣе і цнтѣ. н възстанн въз помоуѣ
моѣж ... ѣко ашоутъ сѣкрѣшѣа мнѣ
пагоубѣж сѣтн своѣа СП 34.7; да не
порадоуѣжѣтѣ мн сѣа враждоуѣжѣци на
мѣа. бес прѣвѣдѣи. ненавнѣдѣшнѣи мене
ашоутъ СП 34.19. 2. Напрочно,
излишно, бесполезно. аште лн есте
тѣжде самѣ. і ашютѣ есте лоуѣзше
младѣнецѣ. тѣ вамѣ бѣдѣжѣтѣ сѣдѣа
по гнѣу словесѣ К 1а 6; аште во і тѣмѣ
імѣамѣ доврѣжѣхѣ дѣлѣ. гнѣвѣжѣ
дрѣжимѣ. всѣ възсоуѣ і ашютѣ. і
никоѣгоже спѣсѣнѣѣ. сѣмѣ можемѣ обрѣсти
К 9б 17. Изч.

СП, К. Гр. ὁρεῶν, μάτην. Вар. ашютъ.

ашютѣ въз. ашоутѣ.

аще сѣюз и част.

I. Сѣюз. 1. Въвежда подчинени
обстоятелствени изречения за
условие: ако. і се прокаженѣ прн-
стѣпѣ. кланѣше са емоу гѣа. гѣн аште
хоуѣшн можешн ма нѣнстѣтн М Мт
8.2 З, А, СК. Срв. Мк 1.40 М, З, А,
СК; Лк 5.12 М, З; утѣвѣштѣвѣжѣ
петрѣ рече емоу гѣн аште тѣзи есн. повеан
мн прнтн кѣ тебѣ по водамѣ М Мт
14.28 З, А, СК, Б; гѣлаше во. ѣко
аште прнѣоснѣ са понѣ(ѣ) рнѣѣ (е)его
спѣсна вѣдѣж М Мк 5.28 З, А, СК, У;
аще трѣпнѣмѣ с нѣмѣ възѣрнѣм са Е 1б
6; аще любнѣм са бѣ въз насѣ. прѣ-
вѣзѣаетѣ Е 3бб 18; ѣште оуплѣзѣитѣ
сѣа на мѣа плѣкѣж не оувоитѣ сѣа срѣдѣце
моѣ. ѣште възстанѣтѣ на мѣа бранѣ на
нѣ азѣ оуплѣванѣ СП 26.3; ѣще
вѣдѣвѣше тѣтѣ теѣдаше сѣ нѣмѣ. і сѣ
прѣлюбоудѣи оуѣѣастѣе своѣе полагѣашѣ

СП 49.18; прѣлѣплѣ ѣжѣжѣ моѣ грѣтанн
моѣмѣ. ѣште не помѣанѣжѣ тебѣ. ѣште не
прѣвѣѣе оуѣннѣннѣмѣ ѣнѣлѣма. ѣко въз
наѣѣало веселѣнѣ моѣго СП 136.6; аште
пакостѣ прннѣмѣ помолѣж са за того С
379.25; тольѣма лн ѣ мѣжѣоу дрѣжнѣмѣ
ѣсн неѣвѣдѣннѣемѣ. да сего не разоуѣ-
мѣешн. еда страннѣкѣжѣ ѣсн снѣжѣ
мѣѣстѣ. еда нѣзнѣа прншѣлѣжѣ ѣсн въз
градѣжѣ сѣ. ѣкѣже мѣзнѣвѣѣ. нного азѣжѣа
ѣсн ѣаште сего не оуѣвѣдѣ С 475.22. 2.
Въвежда подчинени обстоятел-
ствени изречения за отстѣпване:
ако и, макар че. цѣсарѣ же даунѣдѣ.
аште въз грѣѣхѣжѣ бѣ възпалѣжѣ. обаѣѣ въз
прѣвѣдѣжѣ бѣ обанѣенѣжѣ С 360.7.

II. Част. 1. Въпросителна – въ-
вежда подчинени косвенѣвъпрѣ-
сителнѣ допѣлнѣтелнѣ изречения:
дали. і възпроснѣа н гѣлѣжѣше. аще до-
стонтѣ въз советѣжѣ цѣвантн М Мт 12.10
З. Срв. Лк 14.3 М, З, А, СК; і прн-
стѣпнѣшѣа кѣ немѣу фѣрнѣсѣн ... гѣлѣжѣше.
аште достонтѣжѣ ѣлѣкоу поѣстѣнтн жѣнѣжѣ
своѣжѣ, по всѣѣжѣкѣн вннѣ М Мт 19.3 З,
А, СК; ѣще въз рѣснѣотѣжѣ оубѣ право гѣлѣте
право сѣдѣте сѣновѣ ѣлѣвѣ СП 57.2; і
рѣшнѣа како оуѣвѣдѣѣ бѣ. і ѣште еѣѣ
разоумѣ възшѣннѣмѣ СП 72.11; оуѣка-
жнѣа мн. аште ѣто ново авн са въз тѣа-
рн С 476.1. 2. Модална – за образу-
ване на сѣюзнѣи средства, с коитѣ
се въвеждѣат модалнѣи подчинѣннѣи
подложнѣи, допѣлнѣтелнѣи, опрѣде-
лѣтелнѣи и обстоятелствѣннѣи изрече-
нѣя: нже аще, ндеже аще, ндеже аще
колнѣждѣо, ндеже во аще ... тоѣу,
нжедеже аще, ѣанѣко[же] аще, отѣзнѣдѣ-
ѣжѣ аще.

III. Формант за образуване на
сложнѣи неизмѣнѣемѣи частѣи на
рѣчѣа: аще н, н аще, аще да, аще н ...
нѣжѣ, тѣжѣзѣмо [тѣжѣзѣма] ... нѣжѣ аще н, аще
... лн, аще не [нн] ... тѣжѣда, аще во и др.
М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СЕ, К,
С, ЗЛ, Х, Р, МЛ, АН. Гр. εἰ, εἴαν, εἴγε, εἰ δέ,
κἂν, ἐπεὶ, ὁπόταν, ἴνα. Вар. аште, ѣште, ѣще,
ѣаште, аштн, аштнѣа.

щеръ, -а м. Гушер. глаголѣтъ сѣшта
аштера здѣлена (!). нѣ нѣстѣ завнсти
зеленаѣ С 399.24. *Изч.*
С. Гр. σαῦρα. Вар. аштеръ.

ауднсотъ, -а м. ЛИ. Име на христи-
янин-персеиц. слышавъ же мѣжъ
нѣкто добровоѣннъ. именовъ аудн-
сотъ. яко съконоуаста са стѣа. ѣвна н
варахннн. прнде н нскоупн оу стражъ
тѣлесѣ стѣою С 270.23. *Изч.*
С. Гр. Ἀυδισσότης.

аурнлннѣ, -а м. ЛИ. 1. Аврелиан –
Цезар Луций Домиций Аврелиан
Август [214–275 г.], римски
император [270–275 г.]. н прндоша
овлацн дожн ї до аурнлннѣ С
6.17–18; по седмн дѣннї нзнде
аурнлннѣ н сѣде на сѣднштн С
6.26; аурнлннѣ мжунтелю. н непрѣ-
подобне чѣто врата моюго зълѣ мж-
уншн С 13.8; н възвѣштено взстѣ
аурнлннѣоу отъ прнставленнхъ
воннъ все то взвѣшене С 15.3–4.
2. Аврелиан – приближен на ца-
риградскїя имп. Теодосїй I Вели-
ки [379–395 г.]. аурнлннѣ же едннъ
отъ славнхъ цѣсарѣ мѣжъ. про-
тнѣж манастрѣоу отѣца неакна. на
полоучнштѣ сззѣда цркѣзве сватаго.
прѣвомжѣеннѣа стѣфана С 208.24.
С. Гр. Αὐριλιανός, Αὐρηλιανός.

аурнлннѣ прил. притеж. от ЛИ.
Аврелианов, на Аврелиан, рим-
ски император [270–275 г.]. мнози
же отъ свѣецѣ мжѣштнхъ стѣа
повелѣннѣмъ аурнлннѣмъ. вндаште
слзи взываемѣа вогомъ. вѣроваша кз
бѣоу С 6.10. *Изч.*
С.

Б

в I. Буквен знак. Втората буква от
стб. азбука, назовавана воуѣзи; в
глаг. ѣ; в кир. в; в нвб. звук б.
II. Числен знак. В глаг. ѣ = 2, II.

Числ. бр. дѣва. Два[ма], две. ѣжъ
отѣхода. прнзѣва своѣа равзи. н прѣ-
дастѣ имъ имѣнне свое. н окомѣу дастѣ
дѣ талантѣ. окомѣу же бѣ 3 Мт 25.15
А; аще лн вѣдѣз. ѣлѣ естѣ. бѣ лѣ да
постнѣ са СЕ 104b 23; аще которзи
прнчетѣннѣ лобнт. аще естѣ днѣкѣ. бѣ
лѣ да постнѣ СЕ 105a 14. // *Числ.*
рег. взторѣн. Втори. мѣца нѣа бѣ стѣаго
акундина А 125b 25; ѣвѣоу нѣ бѣ септѣа А
157b 17; аштн бѣ глѣ ф СЕ 84b 15. // *В*
сѣстава на сл. числ. н се жена крѣво-
тоучна. бѣ лѣтѣ нмѣжн ... прнкоенѣ са
взскрнлн рнзѣ его А Мт 9.20; аще кѣто
оудавленнѣ. лн крѣвъ скотнѣ ...
ѣстѣ. бѣ ї недѣлн да постнѣ са СЕ
104b 22; мѣца дѣ бѣ ї стѣаго оца нѣа спрн-
дона еппѣ А 128b 24; мѣца дѣ нѣ бѣ
стѣннѣ мѣца анастасїа А 132b 2; мѣца
дѣво нѣ бѣ ѣр агатонка А 152a 18.
3, А, СЕ. Гр. δύο, δεύτερος.

БАБА, -зи ж. Дойка, кѣрмачка. мѣца нѣа
дѣ стѣхъ мѣкѣ внта н модеста прѣстоучна его
н крѣстннѣа бабѣн его А 147b 4. *Изч.*
А. Гр. μάμη.
Неб. баба МлВТР, ВТР, РВЕ; Баба МИ
жч; ВПТО, ВК, ОМ.

БАГЪРНТН, БАГЪРѣЖ, БАГЪРНШН несл.
Багрѣ, оцвѣтявам в червено. негда
младенштѣ крѣвнѣж внофлѣкѣмъ багъ-
рнмъ вѣѣше С 397.16. *Изч.*
С. Гр. φοινίσσω.
Неб. багрѣ ОА, ВА, Дюв, НГѣр, МлВТР,
ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАѢ, БТР, ДА.

БАГЪРЪ, -а м. 1. Червена боя, багра.
вз багрѣа мѣсто н чѣрѣенн. стѣнхъ
оцѣ н дрѣхнѣпѣз крѣвнѣж оуѣраснѣз са
С 543.2. 2. *Прен.* Пурпурна дрѣха,
багреница. самоѣу носаштоѣоуѣоу
вѣнеѣ н багрѣа нмѣжштоѣоуѣоу ... н
ннштоѣоуѣоуѣоу просаштоѣоуѣоу ... трѣпе-
за прѣдѣстонтѣ С 491.30.
багърѣ одеждѣннѣ. Гр. порфирѣ
столѣ. Багреница. отъ въздоучѣа оуѣво
слннѣ. отъ садѣвѣ же дрѣво ... отъ морѣ
же багърѣ одеждѣннѣ С 438.16. *Изч.*
С. Гр. ἀλουρίς.

Нѣб. багър ЕтМл, Срв. багрец ЕтМл; багра ж. ОА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА; Багра МИ; Багрянка МИ; Багренци МИ СНМБ.

БАГЪРЪНИЦА, -а ж. Пурпурна дреха, багренница. н прннесоша кѣлкоже вѣшаше оу него коумнрь. сзрѣврнзи ... н поставн а по чнноу. подзстзлавз подз ногзи нхз багърѣннцѣ цсарьскѣ С 7.2; вѣ багърѣннцѣ обавьенз сзждѣ С 368.11; нзнде во нмзи нсоуца вѣнъчана. н вѣ багърѣннцѣ обавьена С 435.5. *Изч.*

С. Гр. порфора. *Вар.* багренница.

Нѣб. багренница ОА, ВА, НТ, ЕтМл, АР, РБЕ, ЕтБАН; багряница ВА.

БАЛНН, -ѣ м. Лекар, лечител. пострадавзшн отз мзногз балнн ... слзшзавзшн о нѣѣ. прншедзшн вѣ народѣ. сз задн прнкосо са (!) го рнзѣ его М Мк 5.26; не трѣвоуѣтз сздравнн балнн нз болащен М Мк 2.17; балнн исцѣлн са самз М Лк 4.23; жена ... ѣже балнѣмз нздаѣвзшн вѣсе нмѣнне. нн отз єднного же не може нсцѣлѣтн М Лк 8.43; лн балнн вѣскрѣсатз нсповѣдѣатз са теѣѣ СП 87.11; сздѣтелю вѣсѣмз. н балн неджжзнзймз ꙗ СЕ 84а 4-5; н крѣтз пршедз балн са ѣвн К 10а 32; аште лн онз не вѣсхотѣ. прнѣтн вѣлзства. балн неповнзньн К 5а 40. *Изч.* М, СП, СЕ, К. *Гр.* ιατρος. *Вар.* балн, балн. *Нѣб.* Срв. балност ж. 'болка' гуал. ДА.

БАЛОВАНЫЕ, -ѣ ср. Лечение, лекарство. да нмѣтз ѣк вѣ оунищенѣ дшамз н теломз кз балованью врѣдомз СЕ 5а 18. *Изч.*

СЕ. Гр. ιατρεία.

Нѣб. Ѳ.

БАЛЪСТВО, -а ср. Лекарство; лечение. сзтворн ѣк ненстѣлѣнью нсточьннкз ... неджгомз балъство СЕ 5а 5; сзтворн ѣк вѣтн ... баалъство неджгомз СЕ 6б 19-20; аште лн онз не вѣсхотѣ. прнѣтн балъства. балн неповннзньн К 5а 40. *Изч.*

СЕ, К. Гр. ιατρεία, ἀλεξιτήριον, φάρμακον. *Вар.* балъство.

Нѣб. Срв. балност ж. 'болка' гуал. ДА.

БАНЫСКЪ, -зн прил. Който се отнася до баня, бански. н отзнѣждѣже аще ндешн ... или ис покрова баньскааго. или ис кѣпѣлн водзньнн ... штзлжун са СЕ 54б 13. *Изч.*

СЕ. Гр. τοῦ λουτροῦ.

Нѣб. бански ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ДА. Срв. Банско МИ СНМБ.

БАНИЯ, -ѣ ж. 1. Место за къпане, баня, бассейн. вѣскран же вѣшаше кезера банѣ. раждежена. да аште к'то хоште-тз ... прнѣѣжнтз кз банн С 76.17, 19-20; поставьензи во стрѣштн мжуєнннкзи. банзз нѣк'де вѣ ванн грѣемз. сзмотраше вѣжджштааго С 92.17; н то прнмзшлѣно вѣстз. банѣ банзз. скорѣ помошѣ прнѣѣгѣштннмз подаваѣштн С 92.21; нже прнѣѣгз кз ванн. не вѣутье са сз ѣтзрьмн десатзи. нз дьѣе отз топлотзи растаа са С 78.5. 2. *Прен.* Кръщение, духовно вѣзраждане. даждз н мьнѣ господн банѣ вѣстѣлѣннѣѣ С 235.10; о ззлзнхз ѣже сзтворн кѣѣштѣ са. дѣстз ѣн вѣсзрьтѣа банѣ С 517.25.

С. Гр. βαλανεύων, λουτρόν.

Нѣб. баня ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА, БТР; Баня МИ СНМБ; Банята МИ АС,ТЧС; Горна баня МИ. Срв. Банкя МИ СНМБ.

БЕДРА, -зи ж. Бедро. прѣпоѣшн ста жржжземз твоимз по бедрѣ твоєи сильне СП 44.А. *Изч.*

СП. Гр. μηρός.

Нѣб. Срв. бедра гуал. 'много пълна жена' ДА, бедро ср. ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА, БТР.

БЕДЪРНЪ, -зн прил. Богат, обилен. н за наже трочднлз са естз. вѣ мнрѣ семь. именн твоего радн. прннметз бедръно вѣзданне СЕ 58а 3. *Изч.*

СЕ. Гр. πλούσιος. *Вар.* бедрънз.

Нѣб. Ѳ.

беж *вж.* без.

без *прегл.* *С* *рог.*

I. За обстоятелствени отношения.

1. За означаване, че нещо се извършва при отсъствието на определени обстоятелства и условия: без. *всѣ* гла *нѣз* прнтзѣамн народомъ. *и* *всѣ* прнтзѣа ннѣсоже глѣ кз ннмъ *М* *Мт* 13.34 *З*; тѣмже *и*же *всѣ* покаяннѣ оумьретъ то авѣ то естъ. тѣко нѣвтзъ крестѣннъ *СЕ* 66b 14–15; *всѣ* плаѣа во невъзможно естъ покаятн са *СЕ* 70a 2; *ч*ловѣка породнааго гражданныа. *всѣ*зъ земнааго троужданныа жнвѣшта. *всѣ*зъ дъжда крѣмашта са *С* 429.25; *нѣ* бѣ како въ цѣсарѣствѣне невесное *в*ннннн развонннкоу. *всѣ*зъ крѣштеныа *С* 483.15; *н* *рѣкз* господоу прннннн моѣж доушѣ. акы отъригаа тнхо *н* *всѣ*зъ волѣзнн нздъжнѣ *С* 141.22. **2.** За означаване, че действието се извършва при отсъствието на някакво оръдие или средство: без. *ч*етвртзѣн дньн нматъ тръпа. *всѣ*зъ врашѣна. помысан еда како отъпадетъ *н* оумьретъ *С* 170.27; оужасѣнъ *же* *вз*ивѣ комнѣз *яко* *всѣ*зъ жѣзла *н* *всѣ*зъ орѣжна нзморн *а* *С* 230.10; *в*ндншн *ан* старѣе *яко* *в*елнка снаа *н*стѣ. *н* *нѣ* *пр*нмеметъ *н*нкоже *в*ннннн *всѣ*зъ фьмнана *С* 228.18.

II. За обектни отношения. **1.** За посочване, че нещо липсва, не съществува, че някой е лишен от нещо: без. *н* *рече* *нмз* егда *посъ*лахъ *вз*и *всѣ*зъ *в*злагалншта. *и* *всѣ*зъ *пр*зѣ. *и* *всѣ*зъ *сп*огъ. еда *ч*есо *л*ншенн *вз*исте. *онн* *же* *рѣ*ша *ннѣ*соже *М* *Лк* 22.35 *З*; *нн* *отъ* *п*оушѣ *нн* *ед*ного *же* *пр*нвѣденааго *кз* *тебѣ*. *всѣ*зъ *д*ара *цѣ*лѣвѣнааго *СЕ* 28a 8. **2.** За означаване, че някой или нещо отсъства отнякъде, не взима участие в нещо или не съпътства нещо: без. *всѣ*зъ *тѣ*мъ *вз*иша. *и* *всѣ*зъ *нѣ*го *нн*чѣтоже *нѣ* *вз*истъ *еже* *вз*истъ *М* *Йо* 1.3 *З*, *А*; *всѣ*зъ *м*ене *нѣ* *м*ожете *т*ворннн *ннѣ*соже *М* *Йо* 15.5 *З*, *А*, *СК*; *снѣ* *вѣ*

вз *на*уаао *отъ* *бѣ*. *всѣ*зъ *тѣ*мъ *вз*иша. *н* *всѣ*зъ *то*го *нѣ* *вз*истъ *нн* *ед*нно. *еже* *бѣ* *С* 10.17; *д*а *нн* *о*уѣненнн *пр*авѣна *вѣ*рѣзѣ. *всѣ*зъ *дѣ*лаз *в*лагъ *пр*ннатъна. *бѣ* *Х* *П* *Вб* 4. *всѣ*зъ *в*лагословеннн. *Гр.* *ἀνευλόγητος*. *Без* *в*лагословнн. *т*ебѣ *о*убо *в*лагословннѣ. *а* *тѣ* *всѣ*зъ *в*лагослѣ *в*ннннн *н*стѣ *С* 298.24–25.

*всѣ*зъ *в*лазнѣ. *Гр.* *ἀνεμπόδιτος*. *Без* *из*мама, *без* *пр*епятствнѣ. *всѣ*зъ *в*лазнѣ *намз* *на* *н*евеса *п*ѣтѣшѣствнѣ *о*уботовн *С* 353.11.

*всѣ*зъ *вѣ*дѣзѣ. *Гр.* *οὐδὲ βλασθεῖς*. *Без* *пр*ннуда, *д*оброволно. *тѣко* *о*умрѣлзъ *естъ*. *ан* *тѣ*бѣбно *ч*то *всѣ*зъ *вѣ*дѣзѣ *естъ* *СЕ* 104b 21; *нѣ* *нѣ* *х*отѣашѣ *н*оужденѣ *сѣ*творннн *д*обра ... *нѣ* *во* *пр*нзѣванъ ... *нз* *пр*нноужденъ. *нз* *всѣ*зъ *вѣ*дѣзѣ *самз* *сѣ*бѣ *С* 408.29.

*всѣ*зъ *внн*зѣ. *Гр.* *ἀδόφος*. *Не* *в*ннен. *сѣ*грѣшннхъ *нѣ* *прѣ*давѣ *крѣ*вь *всѣ*зъ *внн*зѣ *С* 362.30.

*всѣ*зъ *во*ла. *Гр.* *οὐ κατὰ πρόθεσιν*. *Не* *волно*. *снѣ* *вз*падѣшана *вз* *по*ганѣскннн *н*жда. *и* *всѣ*зъ *во*ла *отъ* *нн*хъ *СЕ* 22b 17–18.

*всѣ*зъ *врѣ*да. *а)* *Гр.* *ἀβλαβής*. *Не* *вр*еднм. *прѣ*вѣзѣста *въ* *н*ма *х*рнстово *всѣ*зъ *врѣ*да *С* 139.13; *аш*те *нз*лѣзешн *нз* *огнн*а *всѣ*зъ *врѣ*да. *вѣ*роуѣмъ *отъ* *тебѣ* *пр*оповѣдаѣмоуоуоуоу *бѣ* *С* 540.21; *в*лѣзѣ *въ* *п*ештѣ *горѣ*штѣнѣ ... *нз*лѣзѣ ... *всѣ*зъ *врѣ*да *н* *цѣ*лзъ *С* 541.4. *б)* *Гр.* *ἀβλαβῶς*. *Не* *вр*еднмо. *н* *вѣ* *всѣ*зъ *врѣ*да *ш*здѣша *пр*ндохоуѣ *кз* *стар*цоу *С* 297.7.

*всѣ*зъ *врѣ*ждѣннн. *Гр.* *ἀσινής*. *Не* *вр*еднмо, *без* *сѣ*та. *в*лѣвн *и* *пр*ославн. *всѣ*зъ *п*акостн. *и* *врѣ*ждѣнннѣ *в*сѣго *ж*нтнѣ. *вз* *х*рамѣ *сѣ*мъ *СЕ* 14b 22.

*всѣ*зъ *врѣ*мене. *Гр.* *ἀκαιρός*. *Не* *нав*рѣме. *онз* *во* *пр*остѣрѣ *рѣ*кѣ *на* *д*рѣво *всѣ*зъ *врѣ*мене. *о*украденъ *вз*истъ *К* 11b 15.

*всѣ*зъ *вз*змѣштѣннн. *Гр.* *ἀδόλωτος*. *Не* *оп*етнен, *ч*ист. *вѣ* *ск*врѣннн *х*лѣвннн. *всѣ*зъ *вз*змѣштѣннн *стѣ*клѣвннннн. *всѣ*зъ *сѣ*мене *п*орожденнн *С* 243.3.

без вѣстн вѣстн. *а) Гр. ἀφανής γίγνομαι.* Изчезва без следа. н се рекъ господь. без вѣстн вѣстъ отъ оуню него *С 187.25–26.* *б) Гр. ἄδηλος γίγνομαι.* В неизвестност съм, скрит, невидим съм. мѣсто оубо сватааго паштеръ погочыено н без вѣстн вѣстъ *С 217.18–19.*

без гласа. *Гр. ἄφωνος.* Безгласен, безмълвен, ням. та же на земн падъшн на мнози часъ. без гласа леждаше *С 520.9.*

без глума. *Гр. ἀμετέωρητος.* Смирнен, без гордост. тако тъ оубо въ юнѣ врьстѣ троуждааше са. н оумъ без глума храма *С 279.27.*

без годнзи етеръ. *Гр. ἀωρίας τινός.* Без определено време, по всяко време, в което и да е време. нлн на полоуд'не. нлн полоунощн. нлн без годнзи етеръ лн за оутра *СЕ 54а 26.*

без града. *Гр. ἀπολις.* Без отечество, без родина. о немъ воржште са н без домоу. н без града взывше отъврзган са него вѣша *С 442.2.*

без грѣха. *Гр. ἀνομάρτητος.* Невинен, безгрешен. иже васъ без грѣха естъ прѣжде врзшн камень на нѣж *М Йо 8.7.3.*

без домоу. *Гр. ἄοικος.* Който няма дом, бездомен. о немъ воржште са н без домоу. н без града взывше отъврзган са него вѣша *С 442.2.*

без доуха. *Гр. ἄπνοος.* Недышаш, без дѣх. н взываатъ въ малѣ без доуха *С 456.3.*

без дѣла. *Гр. ἄπρακτος.* Бездеен, пасивен. без дѣла вѣ нево. кзисправленю (!) нечестн *К 10а 16.*

без закона. *Гр. [τὸ] ἀδέμιτον.* Беззаконие. н несъвѣдамм поемла н много ве закона творд *С 291.30–292.1.*

без зловы. *а) Гр. ἄκακος, ἀνεξίκακος.* Незлоблив, благ. стѣин же ннсн прѣтрзпѣ о доврѣтѣмъ исповѣданн христосовѣ. кроткъ во н ве зловы бѣаше н рѣчнх простжж *С*

46.29; ивснфъ ноудзма бѣ доврѣ н ве зловн *С 365.15.* *б) Гр. ἀκακούργος.* Незлобливо, благо. тъ не пр° нтз жрѣтѣв крѣвавѣ. въ ве съблазна хоштетъ да са познаетъ отъ прнходаштнхъ кз немоу. без лжкы н ве зловы. вѣроватн же немоу яко богъ истнннннн *С 28.17.*

без некоюшенна. *Гр. ἀγύμναστος.* Необучен, неопитен. тъ оубо въ юнѣ врьстѣ троуждааше са н ... на жнтне въздръжан'ное чнннлаше. нн обрѣмьлаа нхъ праштаа прѣвзватн. нн без некоюшенна. нъ по малоду ведъи *а С 280.2.*

без нестѣлѣнна. *а) Гр. ἀφθαρτος.* Нетленен, безсмъртен. въстржвнтъ во н мрътвнн встанжтъ. без нестѣлѣнна *С 318.4–5.* *б) Гр. ἀφθαρσία.* Нетленност, безсмъртие. да постнгнетъ мѣрж съврзшеннѣ ... н вѣрж съблюдетъ. н обавѣетъ са без нестѣлѣннѣ [*погр. вл. въ безнестѣлѣнне, Фърчек, с. [158] 577, Нахтигал, с. 310, бел. под линия]* дѣлз *СЕ 99б 5.*

без камазн. *Гр. ἀμεταμέλητος.* Без покаяние, без разкаяние. без камазнн дарове. нзбавыенне свато възнскатн *С 347.24.*

без анца. *Гр. ἀπρόσωπος.* Безсрамно. не дрѣзнжвзшн акъ без анца прѣд лнцемъ статн *С 394.25–26.*

без лъжа. *а) Гр. ἀψεудής.* Нелъжлив, правдив, истинен. тѣи бѣ истнннннн н чловѣкъ без лъжа *С 505.2.* *б) Гр. [τὸ] ἀψεудές.* Без лъжа, истинно, правдиво. без лъжа отъвѣштаванта намъ *С 257.11.*

без лѣностн. *Гр. ἀόκνος.* Неуморно. повелѣное без лѣностн творѣаше *С 275.15;* без лѣностн съ тнхомъ лнцемъ. пошдааше водж отъ рѣкы ефрата *С 550.6–7.*

без лжкы. *Гр. ἀπεριέργως.* Без лукавство. нъ ве съблазна хоштетъ да са познаетъ отъ прнходаштнхъ кз немоу. без лжкы н без зловы *С 28.16–17.*

без мнлостн. а) *Гр.* ἀφειδῶς, ἀνευδότης, ὁ ἀνελεήμων. Безмило- стно, жестоко. тако без мнлостн лѣвѣжѣ рѣкѣ кѣ огню прндѣа трѣпѣаше *С* 516.25; вништнї же без мнлостн внахѣ. онѣ же вниемѣ н прѣвзвѣз многзи ѣасзи въ тѣхѣ ранахѣ безѣ гласа прѣда доушѣ *С* 47.8–9; аште кестѣ праздно сѣ блѣдникзи нжденетѣ сѣ н сѣ боумнн. н без мнлостн кѣ поставнтѣ с ннмн *С* 371.23; б) *Гр.* ἀσύγγωστος. Без опроще- ние. онн без цѣлѣвзи сѣтѣ н без мнлостн *С* 407.10; ономоу во многѣ- кратѣ всен жнзнн пакостѣ сѣтворн. нѣ н севѣ без мнлостн сѣтворн *С* 422.21–22.

без мѣрзи. *Гр.* ἀνείκαστος. Безмерен. вѣаше ... него молнтѣ непрѣстанна. а кѣ богоу любви без мѣрзи *С* 275.1.

без матежа. *Гр.* ἡσυχῶς. Безшумно, тихо. отѣтолн поустн без матежа прнзѣватн сѣдаго конона *С* 46.12.

без мѣжѣства. *Гр.* ἄνανδρος. Страхлив. н оу ѣрѣтога сѣдншн нздѣвѣна сѣ троѣда ... по нстннѣ сѣвравѣшѣ. без мѣжѣства. н вѣ срѣхѣ словесехѣ без оума кѣдннѣ *С* 335.22.

без начала. *Гр.* ἀναρχος. Безна- чален. кѣдно трѣмн сѣставѣкннн вожѣство. без начала *С* 327.27.

без напѣсанна. *Гр.* ἀνεπίγραφος. Ненадписан. въ концѣ вѣ пѣныхѣ псалмѣ без напѣсанѣ. *СП* 80а 2. *Срв.* *СП* 56а 1, *СП* 1а 4, *СП* 16 15.

без невѣстѣства. *Гр.* ἀνύμφευτος. Безбрачен, неомѣжен. без невѣстѣ- стѣ дѣвнцѣ *С* 243.5.

без образа. *Гр.* ἀσχημάτιστος. За Бога – без определен образ. тѣ бѣ мон н гѣ ... вѣдомзи н вѣдомѣ вѣстѣ мене дѣла тѣ безѣ образа. а сѣмѣ образѣ. тѣ бѣ нстнннзи *С* 505.1.

без оскѣженѣа. *Гр.* ἀκατακρίτως, ἀκατάκριτος. Без присѣда, без сѣд. без оскѣженнѣ нзи. отѣ ннхѣ прн-

нматн сѣподобн. славащѣ тебѣ дателѣ вѣсѣмѣ благѣмѣ. дарова- ннемѣ *СЕ* 16б 20; вжннхѣ таннѣ. без оскѣженнѣ сѣподоблѣтн сѣ. обѣценне прннматн *СЕ* 23б 24–25; да кѣгда отѣнемогѣ. то без оскѣженнѣ бѣдѣ *С* 286.25–26.

без отѣвѣта. а) *Гр.* ἀσύγγωστος. За когото нѣма опрощение, оправ- дание. самѣ же сѣе еси сѣтворилѣ без отѣвѣта *К* 9а 11. б) *Гр.* ἀνοπο- λόγητος. Беззащитен. потѣщн сѣ нзѣвнтн людн без ѣвѣта *Е* 36б 8.

без отѣсѣченѣа. *Гр.* ἀλατόμοτος. *Прен.* За Богородица – недоко- снѣна, неопетнѣна. не сѣтѣжн марнн ... не нштн како да не тебѣ вѣрѣднтѣ сѣвѣтѣ не матн ковьѣгомѣ да не клѣдешн кѣже въ нѣмѣ. бес порока сѣсѣдѣ ... без ѣрѣтога ѣнстѣа. без отѣсѣченнѣ камзи *С* 243.6.

без отѣца. *Гр.* ἀπάτωρ. Без баща. кѣмоу же мѣнншн вѣтн безѣ отѣца. то како дѣба отѣца нареѣе *С* 239.12.

без оуѣю. *Гр.* ὀόμοτος. Без очи, сляп. н вндѣтѣ без оуѣю *С* 456.4; вндѣште ꙗсуса вѣ плѣтн безѣ оуѣю *С* 458.16.

без пакостн. *Гр.* ἀβλαβής. Невредим. влѣен н прославн. бес пакостн. н вѣрѣженнѣ вѣсего жнтнѣ. вѣ храмѣ сѣмѣ *СЕ* 14б 22.

без печалн. а) *Гр.* ἀμέριμνος. Без- грижен. н аште сѣ оуслѣшано вѣдѣтѣ оу нѣмона. мзи оутолнмзи-н. н вѣзи бес печалн сѣтворнмѣ *М* Мт 28.14 З, А, *СК*; б) *Гр.* ἀμέριμνος. Безгрижно. ꙗване како бес печалн сѣпншн. а мнншн въ велнцѣ вѣдѣ прѣвзѣваатѣ *С* 275.22–26.

без плода. *Гр.* ἄκαρπος. Безплоден. лѣстѣ богатѣствѣнѣ н о проуѣннхѣ похотн вѣходѣштѣ. подавѣлѣжѣтѣ слово. н бес плода вѣзѣваатѣ *М* Мк 4.19 З.

без плѣтн. *Гр.* ἀσώματος. Безплѣ- тен, безтелесен. всѣа невѣсѣзнаѣ доухѣе сѣтѣ бес плѣтн *С* 237.8.

без помощн. *Гр.* ἀβοήθητος. Безпомощен. тебе радн ѹловѣка. взиѹхъ тако ѹловѣкѹ бес помощн. *С* 469.3. *Срв.* *СП* 87.5.

без порока. *Гр.* ἀμεμπτος, ἀμόλυντος, ἀμωμος, ἀμέμπας. Безупречен, непорочен. вѣашете ... ходашта вѣ заповѣдехъ вѣсѣхъ. ꙗ оправѣданнхъ гнн(н)хъ бес порока. *М* Лк 1.6 З, А; ходаѣ бес порока дѣлаѣа правѣдѣ *СП* 14.2; w сѣконьѹати емоу сѣмѣислѣ едннаѹбнааго овраза. бес порока *СЕ* 98a 22–23; бес порока сѣсѣдѣ *С* 243.2.

без правды. *Гр.* ἀδίκως. Несправедливо, неоснователно. да не порадоуѣштѣ мн сѣа враждоуѣщнн на мѣа. бес правды *СП* 34.19; н оумножнша сѣа ненавѣдѣѣше мнѣ бес правды *СП* 37.20. *Срв.* *СЕ* 76b 26–27; оуѣкрѣпнншѣ сѣа врасѣ моѣ ꙗзгоуѣаште мѣа бес правѣ^а *СП* 68.5. ꙗ постѣдѣштѣ сѣа грѣднѣ ꙗко бес правды вѣзаконьновашн на мѣа *СП* 118.78.

без простѣна. *Гр.* ἀσύγνωστος. Безпрошка. кѣма же оубо немѣштѣнѣн сѣпротнвнннѣ. толма же н бес простѣна повѣжденѣа *С* 371.30.

без прѣмѣнѣ. *Гр.* ἀμετάβολος. Непроменим, неизменим. сѣ сватѣннмѣ. н бес прѣмѣнѣ. н безѣ разлѣкѣ сѣштнннмѣ вѣплѣѣенннмѣ *С* 330.7.

без прѣстанн. *Гр.* ἀδιαλείπτως. Непрекѣснато, непрестанно. да сѣштѣ тн садове бес прѣстанн напѣн садѣн своѣа вратре *Р* II 1.3.

без пѣра. *а) Гр.* ἀναντίρρητος. Неоспорим, бесспорен. не вѣдѣтѣ проказѣство ннкоѣгоже. да н бес пѣра оубо оуказаннѣ вѣскрѣсьннѣ *С* 440.6.

б) Гр. ἀναντίρρητος. Безспорно, несѣмнѣно. да аште не вѣ ннкоѣгоже проказѣства. то оубо вѣста авѣ н бес пѣра *С* 440.10.

без разлѣкѣ. *Гр.* ἀμέριστος. Неразделим, неделим. нзнѣа же н вѣ вѣкѣ. сѣ сватѣннмѣ. н бес прѣмѣнѣ. н

безѣ разлѣкѣ сѣштнннмѣ вѣплѣѣенннмѣ *С* 330.7–8.

без разумѣ. *Гр.* ἀσύνετος. Който е без разум, неразумен, глупав. едннаѣ лн н вѣ вѣз-д-разумѣ ете *М* Мт 15.16 З.

без рѣкоу. *Гр.* ἀχειρί. Без да се докосва с рѣка. самѣмѣ вратомѣ вѣз-д-рѣкоу о себѣ вѣзѣтн са велнтѣ *С* 465.29–30.

без скврѣнѣ. *Гр.* ἀσπλος, ἀπλαστος, ἀκηλίδωτος. Непорочен, неосквернен. ꙗко да вѣнѣ бесскврѣнѣ сѣкоуѣленне нмѣтѣ оу тебе *СЕ* 95a 22; вѣ скврѣнѣ хлѣвннѣ *С* 243.3; ꙗже вѣ ѹнстѣхъ сѣдѣннхъ вѣ скврѣнѣ. внтѣетѣ *С* 338.20–21.

без старостн. *Гр.* ἀγήρατος. Нестареещ, вечно млад. кѣмоуѣ лнѣвнѣ вѣ старостн. н цѣвѣтѣць неоуѣажа *С* 352.22.

без страстн. *Гр.* ἀπαθής. Без болка, без страдание. кѣгда тн рекѣ сѣнѣ вѣшнѣаго. прѣжде вѣкѣ вѣ страстн роднѣвѣшааго *С* 239.15.

без страха. *Гр.* ἀφόβως, ἀδεῶς. Смело, безстрашно, без страх. вѣстраха. ꙗз-д-рѣкѣ врагѣ нашнхъ нѣзавѣльшемѣ са *М* Лк 1.74. З; вѣстраха наѣнѣтѣ прѣданѣтн *С* 412.24.

без стоуѣа. *Гр.* ἀναοιδής. *а)* Гордо, достойно. тѣмн во пѣтѣмн вѣстоуѣда вѣннѣешн вѣ породѣ *СЕ* 70b 21; *б)* Безсрамно. тоже ꙗвн са не нмѣ сѣпроста слова. нѣ обаѣ зѣлѣ любовѣрнѣа вѣвѣаетѣ н вѣ стоуѣа. н вѣсло-вѣнѣннн наѣннѣетѣ *С* 443.16; прѣ-вѣзѣвааше вѣ стоуѣа тѣзѣкѣштн *С* 515.11.

вѣ сѣблазна. *Гр.* ἀσκανδάλιστος, ἀκατάκρίτως, ἀνεμποδίστως, ἀπλανῶς. Без изкушение, без сѣблазнѣ. незавнѣдно. ꙗ вѣсѣблазна да вѣдѣете. вѣса дѣнн жнѣота ею. снлоуѣ стааго твоего дѣа *СЕ* 10b 18. прѣнтн хлѣлюбѣе. вѣсѣблазна море жнтннѣкое *СЕ* 84b 1; сѣконьѹатн емоу сѣмѣислѣ

единауьнааго образа бес порока н безблазна *СЕ* 98а 23; проповѣдати слово бе съблазна *С* 24.18–19; нъ бе съблазна хощетъ да са познаетъ *С* 28.14–15.

без смъртн. *Гр.* ἀθάνατος, ἀνώλεθρος. Безсмъртен, вечен. вѣдѣ се вратна како ннкзинеже чловѣкъ бе смъртн *С* 63.19–20; ннктоже въ цѣсархъ бзистъ бе смъртн *С* 238.10; въсадн кръстъ вѣроиж цвѣтжштъ ... кемоуже лнственне бе старостн ... н плодъ безсмъртн *С* 352.23–24; што мн не овнскано. а што не овнскано што мн не страстьное што лн бестрастьное. што лн остало бе смъртн *С* 504.7–8.

без смъщеня. *Гр.* ἀπερισπάστος. Без смущение, спокойно. рече нже на доброобразное. н благопрнлежное къ гн безсмъщенна *С* 375.28–29.

без сына. *Гр.* ἄυπνος. Без сын, в будно състояние. взвзше въ страстѣ бе сына прѣвзша до свѣта *С* 71.3.

без сътвореня. *Гр.* ἄκτιστος. Несътворен. едно трьмн съставьеннн божство. без наудала. бе сътворенна *С* 327.27.

без сътжженя. *Гр.* ἀνολιγώρος. Безгрижно, без притеснение, спокойно. четзирн десатн же лѣтъ сътворн тоу свѣда. без сътжженна *С* 273.29.

без сътостн. *Гр.* ἀπλήστος. Безкрайно, безпределно. блажж оуста тѣта бе сътостн насзштыша са *С* 457.26.

без свмене. *Гр.* ἄσπορος. Безсеменин, без семе. бѣ сы отъ бѣ ... въ дѣвѣ прѣбстѣн стымъ дхѡмъ. бесвменн зачат са *СЕ* 67а 19; матеръ твоиж хѣ рождьшнѣн та. въ плзтн бесвменн. і дѣвоиж въ истннж *СЕ* 86а 24. *Срв.* *СЕ* 79а 14; бесвмене порожденнне. безъ нѣвѣстѣства дѣвенца *СЕ* 234.4; въззпыѣн лн зовѣи то боиж са. іеда како бесвмене дѣтнштоу обаднтель вѣдѣ *С* 240.17.

без смьнѣня. *Гр.* μετ' ἀδείας. Безстрах. сего іωснфъ н ннокднмъ погрнблїета бесжмѣнннн *С* 458.25–26.

без троуда. *Гр.* ἀκόπως. Безусилне. прнде стѣн мнханаз. н стѣаго оукрѣпннѣвъ доведе бес троуда на мѣсто *С* 31.27.

без тѣщетъ. *Гр.* ἄζήμιος. Безупречен, съвършен. распа са христосъ н прнсно пнтанемн несмъ. н насзштатжште са пакъи проснмъ. н прннмше любнмъ. н воле кетъ недостатъка. безъ тѣщетъ во благодѣтъ *С* 429.4–5.

без тжгы. *Гр.* ἀνεπηρέαστος. Безмѣка, безстрадание. безъ волѣзнн сътворивъ н бес тжгы оупоустн а *С* 39.19.

без оубожьства. *Гр.* ἀπτωχεύτος. Безнедостаткъ, съвършен. благословьенъ неже отъ вога богъ. црѣ славы ... без оубожьства сы насъ дѣлъма *С* 326.21–22.

без оудръжаня. *Гр.* ἀδιαφόρος. Безвѣздържанне, невѣздържано. не лѣтъ тн кетъ оуже възлюбьенне. без оудръжаня жтн *С* 496.29.

без оужастн. *Гр.* ἀκάταπληκτος. Безстрах. н снце възшннааго положнѣвъ себѣ оубѣжнште. прѣвзи безъ оужастн *С* 292.17.

без оума. а) *Гр.* εἰκῆ, μάτην, ἀφρόνως, ἀκαίρως, ἀπλῶς, ἀδίκως. Безсмыслено. тѣ же исправѣши мира без оума са прѣаштаеш жрѣтѣ *К* 9а 24; без оума гнѣваете са на младенншта *С* 325.12; въ срѣхъ словесехъ без оума іедннъ *С* 335.22–23; іакоже плакатн са пївнїю н глаголатн. без оума без оума нзи мжунте *С* 134.23–24; іако без оума нж прокла *С* 346.2–3; молнша дѣвенца н прндоша н тлзкнжша н вссе въ поустошъ н без оума *С* 378.18; да н тѣ възлюбншн іеже възненавндѣ без оума *С* 395.13; да нматъ оубо н око оуставъ н мѣрж. да не без оума наскаетъ *С* 497.14–15; іеда сзїнъ мн вѣта (!) не сътворнсте на іродда. младеннштн без оума н матеръ без ѣадъ сътворн *С*

397.3. б) *Гр.* φρενολειφθείς, ἀγνώμων. Безразсъден. как° оуморнмъ како оуморнмъ правѣднѣаго. *W* нздранлю без оума *С* 387.7; глаголешн ч'то сътворнм'. *W* веле оумъ без оума н съвѣтъ *С* 387.14.

без оуспѣха. *Гр.* ἀνόνητος. Без полза, безуспешен. без оуспѣха тебѣ да бѣдетъ овѣтъ твон *С* 50.12.

без оустава. *Гр.* ἀόριστος. Безкраен, безпределен. без оустава отъвѣтъ *С* 433.3.

без цѣльзи. *Гр.* ἀνίατος. Неизлечим. онн бес цѣльзи сѣтъ н без млостн *С* 407.10.

без чнна [чнноу]. *Гр.* ἄτακτος. Без ред. градъ же слѣша ветъхъин събора бес чнна ꙗе множество разоумѣван *С* 322.25–26; н ѿз оградъи нзлѣтъ. ровъи н гнѣваа са бе чнноу. нападаа на сѣрѣтанѣштаа него *С* 565.19.

без чрътога. *Гр.* ἀδαλάμευτος. Прен. За Богородица – непознаваща мъж. везъчрътога чнстаа *С* 243.5–6.

без чьстн. *Гр.* ἀγέραςτος. Невъзнаграден, непочѣтен. ед'ного же тзъкъ оставиша бе чьстн *С* 93.6–7.

без чадъ сътворитн. *Гр.* ἀτεκνόω. Лиша от деца. матеръ бес чадъ сътворн *С* 397.3.

М, З, А, СК, СП, СЕ, ТФ, К, С, Х, Р, МЛ.
Гр. ἀ-, ἀνευ, χωρίς, πρὸς, παρὰ, δίχα, μὴ μετὰ. *Вар.* безъ, безъ, безо, бе-, бес, веж, без-а-р.

Неб. без ОА, ВА, АК, Вот, Дюв, НГер, МЛБТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ДА.

безаконенье, -ѣ *ср.* Беззаконие, преступление, грях. посълетъ снз члѣвукъзи днѣвзи своѣа. ꙗ съверѣтъ отъ цѣрствнѣ: его въса сканѣдѣвзи. ꙗ творащаа безаконенне *М* Мт 13.41; помнлоу чн мѣ бже... наѣпае омън мѣа отъ безаконеньѣ моего *СП* 50.4; се во въ безаконеньи зачѣатъ есмъ *СП* 50.7; аште безаконеннѣ назърнши гѣ. гѣ кзто постоитъ тѣко отъ тебе оцѣштенне естъ *СП* 129.3; нз поѣже оумножиша са

безаконеннѣ моѣа. оудалнхъ са ... въ поустъинѣ *С* 286.20.

М, СП, С. *Калка* от *гр.* ἀνομία. *Превезега* и *гр.* ἀνόμημα. *Вар.* безаконеньѣ, безаконьнне. *Неб.* *Срв.* беззаконие.

безаконьникъ, -а *м.* Беззаконик, преступник; грѣшник, неправедник, нечестивец. съвѣтъ са писаное еже глѣтъ. ꙗ съ безаконьникомъ причѣтенъ вѣстъ *М* Мк 15.28 З, А, СК; нсконъчѣитъ сѣа грѣшннцѣ отъ земляа. н безаконнцѣ. тѣко не вѣити нмъ *СП* 103.35; безаконннкъ праведьннка. ꙗ твораща законмъ. овѣштѣавѣтъ са дарѣствовати *К* 14b 15. *Срв.* *С* 453.6; довьлѣкетъ во немоу безаконнкомъ н прѣстѣпннкомъ зъвати н *С* 214.4; вндѣша во безаконннцѣ н осазаша чюдесъзи чюдотворца бога *С* 323.12.

М, З, А, СК, СП, К, С. *Калка* от *гр.* [ὁ] ἀνομος, [ὁ] παράνομος. *Превезега* и *гр.* ὁ ἀχάριστος. *Вар.* безаконннкъ, безаконннкъ. *Неб.* беззаконник ОА, ВА, НГер, МЛБТР, ЕтМл, РВЕ.

безаконьнне *вж.* безаконеньѣ.

безаконьновати, **безаконьноуѣж**, **безаконьноуѣшн** *несв.* 1. Върша грях, преступление; грѣша. да постъидѣатъ сѣа безаконьноуѣшнте въсоуе *СП* 24.3. *Срв.* *СЕ* 74b 13; съгрѣшнхомъ съ оци нашнми. безаконьновахомъ ꙗ не опрабѣднхомъ *СП* 105.6. *Срв.* *С* 110.30–111.1; прикосновеннн топлотъи. плѣтн него растаавъшн. любан же жнзнъ съпаде са безаконьновѣзъ вѣтъште *С* 93.16–17. 2. Действам противозаконно, несправедливо. ꙗ постъидѣатъ сѣа грѣднѣ тѣко правѣдъзи безаконьновашн на мѣа *СП* 118.78. *Изч.* *СП, СЕ, С.* *Калка* от *гр.* ἀνομίω *Вар.* безаконьновати.

Неб. *Срв.* беззаконствувам рядко, остар. МЛБТР, ЕтМл, РВЕ.

безаконьнъ, -ын *прил.* 1. Престъпен, грѣшен, безбожен, нечестив. повелѣ

БЕЗАКОНЪНЪН КНАЗЪ ТЕРЕНТИА. Н ФРИКАНА ПРИВЕТН С 181.6; ФОМА ... ВЪПНЕ К ННМЪ ... ДРНЕ УТО МА ОРШН ... НЕ ПРИЕМЫЖ ТН ХВАЛЪ БЕЗАКОНЪНЪА С 510.10–11; РЕЧЕ БО ПРЪЖДЕ КЕН ПИВННН ... НЕ ВЪПАДЕШН ОТЪ НМЕНЕ ПАКЪ. ВЪ РЪЦЪ БЕЗАКОНЪНЪН ТВОЕН ГОЗПОЖДН ВЪВЪШНІ С 132.12; НЕ ДОВОЛНО МН ВЪДЕТЪ ВЪРЪМА. ДА ВСЪ СЪПОВЪДЪ. БЕЗАКОНЪА ДЪЛА Н ВЕЩН Р П 3.14. 2. ПРОТИВОЗАКОНЕН, ПРЕСТЪПЕН. ВІДІШІ ЛН ... КАКО БЕЗАКОНЪНЪ ЕСТЬ ПРАЗДЪНІКЪ. ПОДЪВІСКЪ К 7b 13. СРВ. С 419.10; НЕ ЗНАЕЖ ТВОА БЕЗАКОНЪА ПОВЪДН С 510.12; ВІДАШТЕ БЕЗБОЖЪННН БЕЗАКОНЪНОЕ ОУВНВАНІЕ. ДОНДОША Н ... ПОДВНЖЪННІКЪ С 57.15; УСО ДЪЛАМА О СНХЪ ДРЪЗАКЕШН БЕЗАКОНЪНЪНХЪ ДЪЛЕСЕХЪ С 418.16–17. 3. *Като същ.* БЕЗАКОНЪНЪН *м. ег. Гр.* ὁ ἄνομος. ПРЕСТЪПНИК, БЕЗБОЖНИК, ГРЕШНИК. НАОУУЖЪ БЕЗАКОНЪНА ПЪТЕМЪ ТВОИМЪ С 50.15; ЪКО ВЪЗДРЕВЪНОВАХЪ НА БЕЗАКОНЪНЪА МІРЪ ГРЪШЪНІКЪ ВІДА С П 72.3; НЕ ХОУДО ВЪЗНСАНІЕ ВЪІСТЪ ОТЪ БЕЗАКОНЪНЪХЪ. НМЖЕ ЗЪЛО МЖЖА ПРОСЛАВНША С 145.17–18.

СП, К, С, Р, МЛ. *Калка от гр.* ἄνομος, παράνομος. *Превежеда и гр.* ἀθέμιτος, δυσσεβής, βλάσφημος, παράλογος, ἄτοπος. *Вар.* безаконънъ, безаконънъ, безаконънъ.

Нѣб. безаконен ОА, ВА, НТ, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ; безаконный *остар.* НГер.

БЕЗАКОНЪНЪ НАРЕЧ. Несправедливо, престъпно. ТОУ БО ПАКЪ А СТАРЦА ВЪСЪ. Н НАУА ПОЗДЪРМН Н ОУСТЪ ГЛАТН ХОУЛЪ. Н ОУКАРАТН БЕЗАКОНЪНЪ Н НЕПОДОВЪНЪ ПРАВЪД'НААГО С 554.2. *Изч.* С.

Нѣб. СРВ. безаконно ОА, ВА, Бот, МлБТР, АР, РВЕ.

БЕЗАКОНЪНЕ, -Ѧ СР. Безаконие, престъпление, грѣх. І ЗА ОУМЪНОЖЕННЕ БЕЗАКОНЪНЪ. ІСАКНЕТЪ ЛЮБЪ МЪНОГЪХЪ М Мт 24.12 З', А, СК; ВЪНЪДОУ ОУВО АВАЪАТЕ СА УЛЪКОМЪ ПРАВЕДЪНН.

ВЪНПЪТРЪЖДОУ ЖЕ ЕСТЬ ПЛЪНН ЛНЦЕМЪРНЪ Н БЕЗАКОНЪНЪ М Мт 23.28 З'; ПОСЪЛЕТЪ СНЪ ЧЪСЪ. ДЪЛЪЗІ СВОА ... ОТЪ ЦРЪНЪ ЕГО ... І СЪВЕРЖЪТЪ ... ВСА СЪБЛАЖЪНЪ. І ТВОРАШТАЪ БЕЗАКОННЕ З Мт 13.41 А. СРВ. У Іб 12; ЕГДА ПРОЗЪВНЪШЪА ГРЪШЪНІЦІ. ЪКО ТРЪВА. І ВЪЗНИКЪ ВСІ ТВОРАШТИН БЕЗАКОНІЕ С П 91.8; ЪКО БЕЗАКОНЪНЪ МОЪ ПРЪВЪЗНДЪЖ ГЛАВЪ МОЖ С П 37.5. СРВ. СЕ 76a 10; ЪКО БЕЗАКОНЪНЕ МО (!) ВЪЗВЪЩІЖ. Н ПОПЕКЪ СА О ГРЪСЪ МОЕМЪ С П 37.19. СРВ. СЕ 76b 22; ПРЪЗЪРН БЕЗАКОНЪНЪ НАША ШЕДРОТАМН ТВОИМН СЕ 62b 10; ВІДЪ ЛІ БЕЗОУМЪ ІХЪ. ВІДЪ ЛІ БЕЗАКОНЪНЕ ІХЪ К 7b 5. СРВ. С 419.4; Н НЕ ПОГОУВН МЕНЕ ВЕСТОУДЪЗЪНІХЪ МОИХЪ РАДН ДЪЛА. НЕ БО МАЛА МОА СЪ БЕЗАКОНЪА С 528.10; НА ТОЛНКО ЛН БЕЗАКОНІЕ ОБРАТНША ОУМЪ. ДА ОТЪ ННХЪЖЕ ВЪ ВЪРОВАТН ЛЪПО. НЕ ВЪРОУЖЪТЪ С 339.6–7; А ТЪ ЛН РАЗЪОННКА ВЪВОДНШН. НЖЕ ТЪМАМН ЗЪЛА Н ТЪМАМН БЕЗАКОННН ВНННЪ КЕСТЪ С 308.30; НОУШН МОИХЪ БЕЗАКОННН НЕСТОУЪННІКЪ С 392.17. БЕЗАКОНЪНЕ СЪТВОРНТН. *Гр.* ἄνομείω. НАРУШАВАМ ЗАКОН, РЕД; ИЗВЪРШВАМ БЕЗАКОНІЕ. ОБЛЪННХОМЪ БО СА ДРОУЖНН ЖЕ Н ПРЪВОНДЪВЪШЕ. БЕЗАКОНІЕ СЪТВОРНХОМЪ С 135.21–22.

М, З, А, СК, У, СП, СЕ, К, С. *Калка от гр.* ἀνομία. *Превежеда и гр.* παρανομία, ἀσεβεια, ἀνομία, δυσσεβησια, πταίσια, παραλλήξια. *Вар.* безаконне, безаконне, безаконье.

Нѣб. безаконие ОА, ВА, НТ, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

БЕЗБОЖЪНЪ, -ЪН ПРИЛ. 1. Безбожен, нечестив, езически. І ВСЪ ПОГАНЪСКЪ. Н БЕЗБОЖЪНЪ ОБЪІЧАН. ДАЛЕЧЕ СЪТВОРН ОТЪ МЪІСАН ЕГО СЕ 23b 20; НАН ІАКО ЛЪПО КЕСТЪ ДНАВОЛОМЪ Н БЕЗБОЖЪНЪХЪ КАПНШТЪ. КРЪВН ПРОЛІАНІЕ Н ОСКЕРЪНАВЪИЕНА. СВЪТЛА НА НЕВО ПРОСТРЪТН СА С 396.22. 2. *Като същ.* БЕЗБОЖЪНЪН *м. ег. Гр.* ἄθεος, ὁ αἰμοβόρος. БЕЗБОЖНИК, НЕЧЕСТИВЕЦ. СЪІН НАУА ... ГЛАГОЛАТН. W БЕЗБОЖЪНЕ. Н ВСЪКОГО

ЗВЪРЪ ТАЖНН. ДОКОЛН ПРЪВОНДНШН
БЖНН ТРЪПЪННН С 49.22; ТОЛМА ЖЕ
БЕЗБОЖЬННН ТН МЕТАША КАМЕННН НА
ПРАВЪДЬНКА. ДОНЪЛЪЖЕ НАПЪЛННША
ПЕШТЕРЪ КАМЕННА С 216.26.

БЕЗБОЖЬНОЕ БЪСОВАНИЕ *Гр.* ἡ πολύθεος
οἰκοδομή. Езическо идолослуж-
ение. СВАТНН ... ВЪЗРЪВЪШЕ НА НЕВО
РЪША ... РАЗОРН БЕЗЪЖЬНОЕ БЪСОВАНИЕ: Н
СЪВРЪЗН КАПНШТА НХЪ С 180.12-13.

СЕ, С. Р. Калка от гр. ἄθεος. Превежда и гр. [τῆς] ἀθεότητος.

Нѡб. безбожен ОА, ВА, Бот, МлБТР, ЕтБАН, БТР, ЕтМл, АР, РБЕ; безбожний ВА, НГер.

БЕЗБОЖЬНЪ [*погр.* С 460.21]. *вж.*
БЕЗНОЖЬНЪ.

БЕЗБОЖЬСТВО, -А *ср.* Безбожие. НЕ НМАМЪИ
ЦЪСАРЪ РАЗВЪ КЕСАРА РЪША. ОТЪМЕТАННН
БЕЗ ГОИЕНННА. БЕЗБОЖЬСТВО СЪ ЕГЪПТЪ-
СКЪИМЪ ЗЪЛОМЪ С 435.18. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀθεΐα.

Нѡб. безбожество *остар.* ВА, НГер, РБЕ;
безбожьство *остар.* ВА.

БЕЗБОЯЗНЬЕ, -ТА *ср.* Смелост, безстра-
шие. АБЪЕ ТОГО ТРЕПЕТЪ Н НЕВНАДЪНЬЕ
ОВЪА. ТАКОЖЕ КТОМОУ КЕМОУ НЕ НМЪШТОУ
БЕЗБОЯЗННА. ПРОЧЕН МЪЮНТН КЪА С
559.28. *Изч.*

С. Вар. безбоязние.

Нѡб. *Срв.* безбоязьство ОА; безбоязн[ен],
безбоязненост МлБТР, ЕтМл, БТР.

БЕЗБРАШЬНЪ, -ЪН *прил.* Нетленен, не-
веществен. КЕЖЕ КОТОРЪН КЕСТЪ НЪИНА.
ПРННМЪН. Н БЕЗБРАШЪНЪИМЪ БРАШЪ-
НЪИМЪ (!) КРЪМА. ЧОУДЪНАГО СЕГО С
272.12-13. *Изч.*

С. Гр. ἀμβροσίος.

Нѡб. ∅.

БЕЗВЪДЬНЪ, -ЪН *прил.* Който не е
изложен на опасност, който е в
безопасност. РЪЦЪ МОИ СНИ КЪ
ГВОЗДИЕМЪ ПРНЛОЖНХЪ. ДА ТН ДОВЕДЪ
ДЪНЕСЪ - ПАСТЪЗИ БЕЗВЪДЪНЪИА С
503.5. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀκίνδυνος.

Нѡб. безбеден *остар.* ОА, ВА, МлБТР,
ЕтМл, ПРОДД, РБЕ.

БЕЗВЕЩЬНЪ, -ЪН *прил.* Невеществен,
безплътен, духовен. Н СТА КРЪСТЪ
МНОГОСНЪЛНАА СНАА. СТРЪЛА НЕВНДОМА.
БЪИАНН БЕЗВЕЩЬНО С 428.6; СЪ БЕЗ-
ВЪСТЪНЪИМН (*погр.* *вм.* безвештъ-
нъимн, *Север.*, с. 3, *бел.* *пог линия*)
ВЕШЪНЪИМН ПРНТЕКЪ СТА С 272.27;
ВЕЛНОМЪ ГЛАСОМЪ ВЪПНЕТЪ ПАВЪЛЪ
ГЛАГОЛА. НХЪЖЕ ЖИШТЕ НА НЕБЕСЕХЪ
КЕСТЪ. НАСЪШТАА БРАШЪНЪМЪ БЕЗВЪ-
ШЪНЪИМЪ С 272.18-19. *Изч.*

С. Калка от гр. ἄυλος. Вар. безвѣштънъ.

Нѡб. безвещен МлБТР. *Срв.* безвеществен
МлБТР, ЕтМл.

БЕЗВННЬНЪ, -ЪН *прил.* *Като същ.*
БЕЗВННЬНЪ, -ЪН *м. ег.* *Гр.* ὁ ἀνεύθυν-
νος, ὁ ἀθῆος. Този, който е неви-
нен, непровинен. БЕЗВННЪНЪИМН АСЪИ
ВННЪНЪИМН ОТЪВЪШТАВАКЕТЪ С 368.2-3;
БЕЗВННЪНА Н ПРАВЪДНА НЕ ОУВНН С
398.3; НЪ БЕЗВННЪНЪИА Н ПРАВЪДНЪИА
МЪЮНТЕ С 398.1. *Изч.*

С. Вар. безвннънъ.

Нѡб. безвинен *остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл;
безвинний НГер.

БЕЗВОДЬНЪ, -ЪН *прил.* 1. Безводен,
сух. ЕГДА ЖЕ НЕЧНСТЪИМ ДЪХЪ НЪИДЕТЪ
ОТЪ ЧКА. ПРЪХОДНТЪ СКВОЗЪ БЕЗВО-
ДЪНАЪ МЪСТА М ЛК 11.24;
РАЗДРАЖННАА І ВЪ ЗЕМАН БЕЗВОДЬНЪ
СП 77.40; ЗАБЛОДНША ВЪ ПОУСТЪИНИ
БЕЗВОДЬНЪ СП 106.4; НА
НЕПРОХОДЪНЪИЪ ЖЕ ЗЕМЛЪИ. Н НА
БЕЗВОДЪНЪИЪ. Н НЕДЪЛАНЪ НА НЕНЖЕ
ЧКЪ НЕ ЖИВЕТЪ *СЕ* 55а 3. 2. *Като*
същ. **БЕЗВОДНА** *ж. ег.* *Гр.* [ἡ]
ἄνυδρος. Безводна земля, пустиня.
ПРОГНЪВАША ВЪИШЪНЪГО ВЪ БЕЗВОДЬНЪ
СП 77.17; І НСКОУСИША БЪА ВЪ
БЕЗВОДЬНЪ СП 105.14.

М, СП, СЕ. Калка от гр. ἄνυδρος. Вар.
безводнъ.

Нѡб. безводен ОА, ВА, Бот, НТ, МлБТР,
ЕтМл, АР, РБЕ; безводний НГер. *Срв.*
Безводно *МИ*, Безводица *МИ* СНМБ,
Безводье *МИ* ВСИА.

БЕЗВОДЬНЪ [*погр.* СП 77.15] *вж.*
БЕЗДЪНА.

безвръменънъ, -ън *прил.* 1. Който е извън времето, вечен. нмѣа в' себѣ слово съезначуально ... безвръменъно. бесконечъно *СЕ* 67а 9–10. 2. Преждевременен, ненавременен. нн мוזѣте нзмѣнитн безвръменъноиѣ смъртнѣ *С* 86.30. *Изч.*

СЕ, *С*. *Калка от гр. ἄωρος. Вар.* безвръменънъ.

Неб. безвременен *рядко* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ; безвременний *остар.* НГер.

безвѣдънъ, -ън *прил.* За когото не се знае нищо, непознат, незнаен. извѣдн отъ слѣпотъ. ѣко нз безвѣдънъиѣ тзмъи *СЕ* 33а 24. *Изч.*

СЕ.

Неб. *Срв.* безвезд *остар.* ВА 'незнаещ, невещ'.

безвѣрье, -ѣ *ср.* Безверие, неверие. бже творьѣе ... изгона в'сѣко безвѣрье из людѣн своиѣхъ *СЕ* 44b 15–16. *Изч.*

СЕ. Вар. безвѣрье.

Неб. безверие *рядко остар.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, НГер. *Срв.* безверен *прил.* ДА.

безвѣстънъ, -ън *прил.* Неизвестен, незнаен. безвѣстънаа н таннаа прѣмѣдрость твоѣѣ ѣвилъ ми еси *СП* 50.8. *Изч.*

СП. Гр. τὰ ἄβηλα.

Неб. безвестен *книж.* ЕтМл, БТР.

безвѣстънъ [*погр.* *С* 272.27] *вж.* безвещънъ.

безгнѣвънъ, -ън *прил.* Който не изпада в гняв, кротък, мирен. тако же твораше вса лѣта жнтна своѣго. господоу работаа ... добродръзостенъ. некторнчънъ безъловенъ. безгнѣвънъ. поочуалнъ *С* 207.21. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀόργητος.

Неб. безгневен *рядко книж.* МлБТР, ЕтМл.

безгодънъ *нареч.* Преждевременно, без време. глаголаша къ нѣмоу вльсвн. поштадн оудовъ своиѣхъ варахненѣ. н не възхоштн безгодънъ

осжднтн себе *С* 269.15. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀκαίρος.

Неб. ∅.

безгодънъ, -ѣ *ср.* неподходящо време, преждевременност. варнхъ въ безгодънъ і възвахъ. на словеса твоѣ оупъвахъ *СП* 118.147. *Изч.*

СП. Калка от гр. ἄωρια.

Неб. безгодие *рядко. Срв.* безгодно *рядко* МлБТР, ЕтМл.

безградъннкъ, -ѣ *м.* Безотечественник, безродник. не бѣ во едѣно отечѣство стѣинмъ. дроуѣгън во отъ нноа странъи бѣ. то како юже безградъннкъи ан а наречемъ. нан градъннкъи всѣа възселенъиѣ *С* 84.1. *Изч.*

С. Калка от гр. ἄπολις.

Неб. ∅.

безгрѣшьнъ, -ън *прил.* Безгрешен, който няма грехове. прннмн нзи въ твоѣ ѣклоубнѣ безгрѣшьнѣ *СЕ* 86а 9; чнстаа во н безгрѣшьна кѣо доуша *С* 569.9; безгрѣшьнъ во бѣаше. нз безгрѣшенъ сзи крѣ(стн са да в)лагод(тъ бжню н) достон(нство подасть) крѣ(штаемьинмъ) *X I Аа* 12–13, 14. *Изч.*

СЕ, С, X. Калка от гр. ἀναίμαρτος. Вар. безгрѣшенъ.

Неб. безгрешен ОА, ВА, Бот, НТ, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; безгрешний НГер.

бездаръствънъ, -ън *прил.* Като същ. **бездаръствънънъ** *м. ег. Гр.* ὁ ἀχάριστος. Неблагодарник. маѣнмъ кназъ реѣе. пронзирнвзън чловѣѣе. господннъ мон ... мнлоуѣтѣ тѣ. а тзи досаждаѣшн кѣмоу ... анѣупатѣ реѣе. сзвалѣкѣше бездаръствънааго. пакъи внате *С* 103.2–3. *Изч.*

С. ὁ ἀχάριστος.

Неб. ∅.

бездвѣрънъ, -ън *прил.* Който няма врата. двѣрн бездънъи (*погр. вл.* бездвѣрънънъ, *Север.*, с. 98, *бел. пог линия*) възъмь отъ срѣдъи. н врата бездрѣвна крѣстомъ хс съломъ *С* 462.17. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀθύρος.
Нѣб. бездверен рјако ЕтМл.

БЕЗДЕННІЕ *вж.* БЕЗДЬНЫЕ.

БЕЗДОБЬ *нареч.* Напрасно, бесполезно. она же отъвѣштаста глаголюшта БЕЗДОБЬ молншн са С 167.4. *Изч.*
С. Гр. μάτην.
Нѣб. Срв. бездобен, бездобни рјако МлБТР, ЕтМл.

БЕЗДРЪПЪТЪНЪ, *-зи* *прил.* Безропотен. тзи оубо о ѡадо. ходн по заповѣдемъ гнѣмъ присно. послѣдоуѣа повелѣнн-емъ его ... въ БЕЗДРЪПЪТЪНОЕ слоуженне *СЕ* 89а 26–89б 1. *Изч.*
СЕ. Вар. бездръпътънъ.
Нѣб. Срв. безропотен книж. ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

БЕЗДРЪВЪНЪ, *-зи* *прил.* Който не е направен от дѣрво. дѣврн БЕЗДЪНЪ (!) възмъ отъ срѣдзи. н врата БЕЗДРЪВЪНА крѣстомъ х̄с̄ съломъ. гвозднн же верѣа вѣуьнѣа сѣкроушн С 462.17. *Изч.*
С. Калка от гр. ἄξυλος.
Нѣб. ∅.

БЕЗДОУШЪНЪ, *-зи* *прил.* 1. Неодушевен, безжизнен. возн-вашн того сѣтворнѣнн не можѣтъ. каменье БЕЗДОУШНО н коумнрнне сѣште С 536.9; не жрѣ коумнрнемъ БЕЗДОУШЪНЪНМЪ нѣ вогуоу своемоу С 23.9–10; БЕЗДОУШНОЕ кестъство. доушьнаа жнвотънаа нзнесе С 495.25. 2. *Като същ. БЕЗДОУШНАА ср. мн. Гр. τὰ ἄψυχα.* Неодуше-вените неща. каменье распада са н тн не чоуѣтъ. БЕЗДОУШНАА дѣнжатъ са. н доушевьнннн не вѣроуѣтъ С 485.20. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀψυχος.
Нѣб. бездушен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, бездушннй НГер. Срв. бездушник Дюв, ДА, МлБТР, бездушка ДА, бездушница ДА, МлБТР.

БЕЗДЪЖДЬЕ, *-ѣ* *ср.* Засуха, суша. обрѣтъ прѣподобнааго того правдѣ-ннка ... молнѣнн са кѣ боу да вѣи ...

отъгналъ належаштене БЕЗДЪЖДНІЕ. н посълааъ земн нхъ дѣждъ С 529.28–29; боурн лютѣн. н многоу БЕЗДЪЖДЬЮ земьѣ тѣ обѣдрѣжаштоу ... ѣвн са града того боуьстнвоуоумоу епѣоу С 529.13. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀβροχία. Превезжа и гр. αὐχίος.
Нѣб. бездѣжде остар. книж. ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

БЕЗДЪНА, *-ѣ* *жс.* 1. Бездна. проведе ѣа въ БЕЗДЪНѢ ѣко по поуѣтѣнн *СП* 105.9; сѣмѣтнша са БЕЗДЪНЪИ мѣножество шюма водъ *СП* 76.17; въсѣ еанко въсхотѣ створн гѣ. на нѣсе і на землі. въ морнхъ і во въсѣхъ БЕЗДЪНѢХЪ *СП* 134.6; рѣзврѣзе камень въ поуѣтѣнн н напои ѣа. ѣко въ безводнѢ (*погр. вл. БЕЗДЪНѢ, Север., с. 100, бел. под линия*) мѣноѣ *СП* 77.15. 2. Ад, пѣкъл, преизподня. і молѣахъ н да не повелѣтъ нмъ въ БЕЗДЪНѢ нѣн *М* Лк 8.31 З, А, *СК*; аште нмашн ... оуѣта подобна. въспрѣтншн БЕЗДЪНѢ огнѣ-нѣн С 384.2; тѣ нѣтѣн нѣтъ ... въ БЕЗДЪНѢ посълааъ вѣи С 467.6. 3. *Прен.* Множество, голямо количество. каплѣ мааа отъ капла прѣатн БЕЗДЪНѢ *К* 14б 13.
М, З, А, СК, СП, К, С. Гр. ἡ ἀβυσσος. Вар. БЕЗДЪНА.
Нѣб. бездна ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР. Срв. бездѣнка остар. Дюв, ПРОДД.

БЕЗДЪНЪ [*погр. С* 462.17] *вж.* БЕЗДЪВРЪНЪ.

БЕЗДЪНЪ [*погр. М, З Мт* 12.43, З Лк 11.24] *вж.* БЕЗВОДЪНЪ.

БЕЗДЬНЫЕ, *-ѣ* *ср.* 1. Бездна. повелѣ него въ рѣкѣ въврѣштн. н въ БЕЗДЬННН оумрѣтн С 153.30. // *Образно.* сѣдѣвѣ твоя БЕЗДЕНІЕ мѣноу *СП* 35.7. 2. Ад, адски бездни. теѣе боатъ са БЕЗДЕННѢ *СЕ* 4а 8; негоже хвалѣтъ въса тѣарь. змннеѣ н въса БЕЗДЕННІА С 77.5–6. *Изч.*

СП, СЕ, С. Гр. βυθός, ἄβυσσος. Вар. безденіе, безденіе, бездѣнне.
Неб. бездѣние остар. ВА, ЕтМл.

БЕЗНМЕНЬНЪ, -ЪН прил. Анонимен, чието име не е посочено. въ концѣ псалмъ пѣсни о възкрѣшеніи дѣдовъ. безименнъ СП 65.1. Изч.

СП. Вар. безименнъ.

Неб. безименен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ. Срв. Безименно МИ ЖЧ, ГРБМДП; безимен ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР; безимен м. ДА; безймка ж. ЕтБАН.

БЕЗЪТЪНЪ, -ЪН прил. Неподчинен на времето, вечен. нмѣа е себѣ слово ... съприсножцьноуѣмоу. безвѣременъно. бесконечъно. безѣтѣно. съпрѣстолюно. ѡцю н дѣхоч прѣстоуѣмоу СЕ 67а 10. Изч.

СЕ. Вар. безѣтѣнъ.

Неб. безлетен остар. ВА.

БЕЗМНОСТНЕЪ, -ЪН прил. Безмилостен, немилостив. отъ дроуѣжнъзи отътрѣгъше. лютъа н безмнлостнеъа слоуѣзи днѣволоуѣи ... ѹстънѣжъ него главѣ отъсѣвоша С 64.3-4. Изч.

С. Гр. ἀληνής.

Неб. безмилостив рядко МлБТР, ЕтМл, безмилостивий НГер. Срв. безмилостиво нареч., безмилостивний НГер, безмилостивен МлБТР, ЕтМл; безмилостен ОА, НГер, ЕтМл, РБЕ.

БЕЗМЪВЪНЪ, -ЪН прил. Който е свързан с тишина, безмълвие; безмълвен. да оутѣшенне нхъ. въ безмъвѣзно жнтне. еже живемъ. во вѣско благовѣрне. і ѹнстотѣ СЕ 19а 16; възшедъ же свѣтън отъць нашъ въ клѣтъ. н видѣвъ жъ безмълвѣнъ. годѣ немочъ възстѣ. н сѣде въ нен С 204.24. Изч.

СЕ, С. Гр. ἡσυχίος, ἀπερίεργος.

Неб. безмълвен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ; безмълвни ЕтМл; безмолвен остар. ВА, Бот.

БЕЗМЪВЪСТВЕИЕ, -ІА ср. Безмълвие, мълчание. тѣмже аште съ безмълвѣствіемъ въ слѣдъ хѣа ндешн. нзінѣ

внднши нгда мжунтѣа съвадѣ. кде же главѣ него възстѣе С 462.26. Изч. С. Гр. ἡσυχία. Вар. безмълвѣствіе.

Неб. безмълвѣствіе рядко ЕтМл; безмолвѣствіе остар. ВА.

БЕЗМЪВЪИЕ, -ІА ср. 1. Безмълвие, мълчание. да сътажнмъ подобѣжцѣа стѣимъ. братолюбне. безмълвне. съмотренне. говѣнне. і пооуѣченне. бжнемъ словесемъ СЕ 92а 1; въ кротостн н въ безмълвнн. въ смѣреннн же н тнхостн нрава. внднмъ вѣаше прѣвзѣваа прнсно С 544.25. 2. Тишина. ѹто се дѣнесь безмълвѣе много на земі. ѹто се безмълвѣе много. і мѣуанье много. безмълвѣе много. тѣко цѣсарѣ съпнтъ. землѣ оубоѣ са і оумлѣа К 12б 1, 2-3, 3-4. Изч.

СЕ, К, С. Гр. ἡσυχία, σιγή. Вар. безмълвне, безмълвѣе, безмълвѣе.

Неб. безмълвие ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ; безмолвие остар. ВА.

БЕЗМЪДЪННЪ, -А м. Безкористен човек, който не желае възнаграждение за труда си. мѣа ноѣа ѣ стѣоуѣо ѹдотворцю безмѣдѣннкоу козмън н дамѣана А 125б 2. Срв. А 150а 25-26. Изч.

А. Гр. ὁ ἀνάργυρος. Вар. безмѣдѣннъ.

Неб. безмѣдник рядко МлБТР, ЕтМл. Срв. безмѣден прил. МлБТР.

БЕЗМЪРЪНЪ, -ЪН прил. Безмерен, безкраен, огромен. ранами н смъртъми н мжкамн безмърънами. досаждааше нмъ С 87.11; сѣтованне безмърно стѣинмъ. оставнлз молѣнна нхъ гѣ. вес коньца възтн С 92.14; безмърно множество отъ малъ хлѣвъ прѣпнтѣлз С 473.10. Изч.

С. Гр. ἀμέτρητος, ἀνήμετος. Вар. безмърънъ.

Неб. безмерен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ; безмерний ВА, НГер.

БЕЗМЪЖЬНЪ, -ЪН прил.

БЕЗМЪЖЬНЪН МЖЪ. Гр. ἄνανδρος ἄνῆρ. Съпруг само по име. тоу

юснфъ. безмжжънзи мжжь маринъз К
14а 15. Срв. С 451.27. Изч.

К, С. Калка от гр. ἀνανδρός. Вар.
безмжжънъ.

Нѣб. безмъжен *диал.* МлБТР, РВЕ;
безмъжний *остар.* НПер.

БЕЗНАДЕЖДЪНЪ, -ЪН прил. Като същ.
безнадеждънни *м. мн.* Хората,
които нямат надежда. слава тебъ
Гѣоу хѣ ... тнхое отншиѣ плабѣнъ-
штнѣмъ. надежда безнадеждънънмъ
С 143.29. Изч.

С.

Нѣб. безнадежен ОА, ВА, АК, МлБТР,
ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; безнадеждный
остар. НПер. Срв. безнадежен *диал.*,
безнадезби *диал.* 'неочаквано, внезапно,
ненадежно' ДА.

БЕЗНАЧАЛНО нареч. Без начало, пред-
вечно, вечно. съноу н слово вожно.
рождъшоуоуоуоу са отъ него безна-
чально прѣжде вѣкъ штоуждоу взиѣн
сѣштнѣ отъа С 188.6. Изч.

С. Калка от гр. ἀνάρχος.

Нѣб. безначално *рядко* ОА, МлБТР.

БЕЗНАЧАЛНЪ, -ЪН прил. За Бога –
който няма начало, предвечен, ве-
чен. і тебъ слабъ възѣлаемъ. съ
безначалнънмъ тн ѡцемъ СЕ 20а 18.
Срв. СЕ 79b19–20; СЕ 21b 10, 11;
егдаже безначалнънзи ѡць. безна-
чальное рождество. сноу своему
втѣкръзи СЕ 53а 9–10, 10–11; прѣ-
чнстѣ. і нескврънънзи. безначалнънзи ...
ГІ ... тѣи едннъ нмѣи бесъмрѣтне. жнѣзи
вз свѣтѣ непрѣкосновенѣ СЕ 61b 5–6;
да запрѣтнѣтѣ тн ГѢ днѣволе.
безначалнънзи і невднмън снѣнѣ црѣ
слабѣ СЕ 56b 12; въкоупѣ н слаба-
ште ... хѣса. немѡуѣ слава н дръжава.
съ безначалнъннмъ ѡцьмъ. н прѣсва-
тънмъ н жнѡтвораштнмъ дхѡмъ С
471.9–10. Срв. С 168.22–23. Изч.

СЕ, С. Калка от гр. ἀναρχος. Вар.
безначалнъ.

Нѣб. безначален *остар.* книж. ОА, ВА,
МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ;
безначальный *остар.* книж. НПер.

БЕЗНОЖНЪ, -ЪН прил.

БЕЗНОЖНАЯ жертва. Гр. ξιρόξίφος
θυσία. Жертва, която е принесена
без употреба на нож, безкръвна
жертва. тоу авраамъ прѣдѣдъ хѣсовъ
жъръцъ. нже безножнѣнѣ (погр. *вм.*
безножнѣнѣ, Север., с. 460, бел. пог
линия) н бесъмрѣтнѣнѣ жрѣтвѣ
богоу пожрѣлъ кетъ С 460.21–22.
Изч.

С.

Нѣб. Ѳ.

БЕЗОКОВАТИ, БЕЗОКОУИѢ, БЕЗОКОУЕШИ *несв.*
Проявям безочие, безрамен
съм. онн же прѣвѣздаахъ безокоуѣ-
ште. невѣръствнѣмъ. н глаголаахъ не
нмашн напѣсати вннъи вѣоу нашемъ С
32.26. Изч.

С. Гр. ἀνοσχυντέω.

Нѣб. Срв. безоча се МлБТР, ЕтМл; безок
прил. 'безочлив, безрамен' ДА.

БЕЗОУЧЕСТВО, -а ср. Безочливост, безсра-
мие, нахалство. і ндетъ къ немѡу
полоу ноштн. і речетъ емоу дроуѣ
даждъ мн въ занмъ трн хлѣбзи ...
Глѣн вамъ аште н не дастъ ... зане
естъ дроуѣгъ емоу. нъ за безоучество его
вѣставъ дастъ емоу еанко трѣвоуѡутъ
М Лк 11.8 З, А, СК; въскоуи въ нь
дѣвѡлъ. не о тѣлесѣ ГІИ не ро.дѣ. нъ о
но.дѣ не ро(.)а. за безоучество К 8а 35.
Изч.

М, З, А, СК, К. Гр. ἀναιδεία, ἀνοσχυντία.
Вар. безоучество.

Нѣб. Срв. безочие *ср.* ОА, МлБТР, ЕтМл,
РВЕ; безочен *прил.* МлБТР, РВЕ; безочлив
прил. МлБТР, РВЕ; безочливец *м.* МлБТР,
РВЕ; безочник *м.* РВЕ.

***БЕЗРОДЪНЪ, -ЪН прил.** Който не е от
знатен, познат род. (ε)ζρο.дън(...) Е
17а 15. Изч.

Е. Калка от гр. ἀγενής. Вар. безродънъ.

Нѣб. безроден ОА, ВА, НТ, МлБТР, ЕтМл,
БТР, АР, РВЕ; безродный *остар.* НПер,
ДА. Срв. безродка *жс.* ДА.

БЕЗКРЪВЪНЪ [погр. С 285.17–18] вжс.
БЕСКРЪВЪНЪ.

БЕЗОУМЪ ВЪС. БЕЗОУМЪЛЪ.

БЕЗОУМЪЛЪ *прил.* 1. Безумен. БЕЗОУМЪЛЪ же н БЪСА СА БѢДѢ ПОДОБЪНЪ ТЕБѢ С 183.4-5; доколн БЕЗОУМЪЛН КЕСТЕ. СЕГО НЕ РАЗОУМѢИШТЕ С 27.29. *Срв.* С 29.19-20. 2. *Като същ.* БЕЗОУМЪЛЪ *м. ег.* *Гр.* [ὁ] ἄφρων, [ὁ] ἀφρονέστατος, ὁ ἀγνώμων. Безумец. рече же емоу БЪ БЕЗОУМЪЛЮ ВЪ СНИЖ НОЩЪ ВЪЗЕМЛЖТЪ ДИЖ ТВОИЖ. А ТАЖЕ ОУГОТОВН. КОМОУ БѢДЖТЪ СК Лк 12.20; доколѢ ДОСАЖДАИШН НЕ СРАМЫДА СА ЖРОДЕ Н БЕЗОУМЪЛЮ С 2.16; ЧТО ХОТАТЪ ДАТН БЕЗЪМЪЛЮ ЮДО С 425.7-8; БЕЗОУМЪЛЮ РЪЦН МН ЧТО СЕ ХЪШТЕ ВЪИТН ТАКО НИКАКОЖЕ НИЧОЖЕ ЧОУИШН ТАКО МЖУНИМЪ ВЕАМН ГОРЦЪ С 153.7; БЕЗОУМЪЛЮ ВЪ СМѢСѢ ТВОРИШН ЗЪЛО С 356.25; ГРАДЪ ТРАСѢШЕ СА ГЛАГОЛА КЪТО СЪ КЕСТЪ. ОСЛѢПИЕНЖ ЗАВНЕТЪ НА ВЛАДЪИЧЪСКЖ СЛАВЖ ПОДВНГ' ... ВЪПРАШАИЖТЪ БЕЗОУМЪЛН. КТО МН КЕСТЪ С 322.27. *Изч.*

СК, С. Калка от гр. ἄφρων, ἀγνώμων. Превезжда и гр. παράφρων. Вар. БЕЗОУМЪЛЪ, БЕЗЪМЪЛЪ.

НѢб. Срв. безумлив МЛБТР, ЕтМл.

БЕЗОУМЬНИКЪ, -А *м.* Безумец. *ω ο(·)НИ* БЕЗОУМЬНИЧЕ РАЗДРАШАИАН БОЛЪЗНИ СЪМРЪТЪНИНА. ПЕЧАТН ЛН НЕ РАЗДРЪШИТЪ К 12а 16. *Изч.*

К. Гр. πανόθλιος.

НѢб. безумник ВА, НГЕР, МЛБТР, ЕтМл, АР, РБЕ, ДА.

БЕЗОУМЪНЪ, -ИН *прил.* 1. Неразумен, безумен. СЪВѢТЪ ТВОРѢШЕ. СЪ БЕЗОУМЪНИМИ ФАРЪЦИБЪ К 7б 28; ПРЪЗОРЪСТВОУ БЕЗОУМЪНОУЧОУМОУ СЪПОМАГАИЖШТОУ КЕМОУ. НСПОВѢДА СКВЪРЪНИЖ СВОИЖ ХОУЛЖ С 189.11. 2. *Като същ.* а) БЕЗОУМЪНЪ, -ИН *м. ег.* *Гр.* [ὁ] ἄφρων. Безумец, безумен човек. БЕЗОУМЪНН НЕ НИЖЕ ЛН ЕСТЬ СЪТВОРНАЗ ВЪНЪШТЪНОЕ. І ВЪНЖТРЪНЕЕ СЪТВОРН М Лк 11.40 З; РЕЧЕ ВЕСОУМЕНЪ (!) ВЪ СРЪДЪЦИ СВОИМЪ НЪСЕТЪ БѢ СП 13.1; ПОМЪНИ ПОНОШЕНІЕ ТВОЕ ЕЖЕ ЕСТЬ ОТЪ БЕЗОУМЪНАГО

ВЪСЪ ДЕНЬ СП 73.22; ВЪКОУПѢ БЕЗОУМЪНЪ СЪ НЕСЪМЪСЛЪЗНИМЪ ПОГЪИВ-НЕТЪ СП 48.11. б) БЕЗОУМЪНАА *ср. мн.* *Гр.* [τὰ] μάταια. Празни, суетни неща. ВЪ ИСТИНЖ ЛЮДНЕ ПОУЧУНША СА ТЪШТЕТЪНИМЪ. Н БЕЗОУМЪНИМЪ ПОТЪКНИЖША СА ВЪ ЖГЛЪНН О КАМЕНЬ ХСА С 448.16.

М, З, СП, К, С. Калка от гр. ἄφρων, ἀγνώμων. Превезжда и гр. ἄκαρος, τῆς ἀνοίας. Вар. БЕЗОУМЪНЪ, ВЕСОУМЕНЪ.

НѢб. безумен ОА, ВА, НТ, ВОТ, МЛБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ; безумний остар. НГЕР.

БЕЗОУМЪЕ, -НА *ср.* 1. Безумие, безразсѣдство, лудост. око АЖКАВЪНО ВЛАСФНИМЪ. ГРЪДЪИИ БЕЗОУМЪЕ. ВЪСѢ СН ЗЪЛА НЪ ЖТРЪ НХОДАТЪ. І СКВЪРЪНАТЪ ЧЛѢКА М Мк 7.22 З; БЖЕ ТЪИ ОУВѢДЪ БЕЗОУМЪЕ МОЕ СП 68.6; ВЪСМРЪДЪШИНА СІА І СЪГНІША РАНЪИ МОІА. ОТЪ АНЦА БЕЗОУМЪЕ МОЕГО СП 37.6. *Срв. СЕ 76а 14; НЪ ХОТА ОУЧИТИ. І БЕЗОУМЪЕ-ГО ОУТОЛИТИ. БОЛЕИЖ СВОИЖ ПРЪДАНЪ БЪИ К 4б 37; САМН ПОСАБЪНИМЪ НЕДЖГОМЪ БЕЗОУМНИМЪ БОЛЪША С 333.18; СЪРАШТАВЪ ИЕГО НАДЖШТА НА ЖРЪБАТН. Н ЖНДОВЪСКО ОБЛНЧАИЖШТА БЕЗОУМНЕ С 341.10. 2. Ярост, гняв. они же исплз-НИША СА БЕЗОУМЪЕ. І ГЛХЖ ДРОУГЪ КЪ ДРОУГОУ. ЧТО ВИША СЪТВОРНАН НСВН М Лк 6.11 З.*

М, З, СП, СЕ, К, С. Гр. ἀφροσύνη, ἄγνοια, ἄνοια, ἀπόνοια, ἀγνωμοσύνη, μανία, παραπληξία, φρενοβλαβία, ἀγνώμων. Вар. БЕЗОУМНЕ, БЕЗОУМНЕ, БЕЗОУМЪЕ.

НѢб. безумие ОА, ВА, ВОТ, НГЕР, МЛБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ.

БЕЗУАДЪНЪ, -ИН *прил.* 1. Бездетен. н ПРЪВЪИ ПОЕМЪ ЖЕНЖ ОУМРѢТЪ БЕ(Δ)ШТАДЕНЬ М Лк 20.29 З; І ТЪ ОУМРѢТЪ ВЕШТАДЪНЪ М Лк 20.30; АШТЕ ... ТЪ ВЕШТАДЪНЪ БѢДЕТЪ ДА ПОИМЕТЪ ВРАТЪРЪ ЕГО ЖЕНЖ З Лк 20.28. 2. *Като същ.* БЕЗУАДЪНАА *жс. ег.* *Гр.* ἡ μὴ καρποφοῦσα. Бездетна жена. НЕ ОТНДЕ ЛН НЕПЛОДЪНИН НЕДЖГЪ ... НЕ НЪИНА ЛН КЕСТЪ КЛАСЪ ТВОРАШТН НЕ

родн безъадъзнам С 249.16. Изч.

М, З, С. Калка от гр. ἄτεκος. Вар. вешадънъз, ваштъдънъз, безъадънъз.

Нѣб. Срв. безчаден остар. диал. ВА, МлБТР, РВЕ; безчадный остар. НГер; безчѣдник м., бешчѣдница ж. ДА.

БЕЗЪЛОБНЪЗЪ, -ѣн прил. Като същ. **БЕЗЪЛОБНЪНН** м. мн. Гр. οἱ ἄκακοι. Незлобливите, кротките хора. мзнозн влѣцн овъходатъ вѣ одеждѣхъ овъуахъ ... нѣз. кроткѣкожъ обложени кожѣж. н образъмъ безълобнѣвѣзѣ прѣвѣщанѣще. тѣлаштнмъз нечестѣвѣ отъ жѣвѣз обанѣвѣтѣз ѣадъзмъ Х II Аб 22. Изч.

Х. Калка от гр. ἄκακος.

Нѣб. Срв. незлобив ОА.

БЕЗЪЛОВЪНЪЗЪ, -ѣн прил. 1. У когото няма злоба; добър. такъ намъ подобаше λ(ρ)ημερ(ен) прѣподобнъз. безъловнъз Е 236 18; безъловнъз съи н блѣгъ С 5.30; пауълъ нѣк'то ... безъловнъз н простъ житннемъ. съ красьножъ женѣж съпраже са С 169.5; богъ съзъда чловѣка по образѣу своему, нже нестъ о блѣгонволеннѣ. безъловнѣно непорѣчнѣно. правѣд'но богочѣстнѣно С 8.28; оуърѣвѣзъ братнѣж н прнснадогъ братѣ венѣтамнѣна. безъловнѣнадогъ млададогъ мнѣшѣадогъ С 367.26; добродѣрѣзостенъз. некотѣрчнѣнъз. безъловнъз. безгнѣвнъз. поуѣчалнѣвѣз. вѣз кротѣстн оуѣа прнходашѣа кѣз правѣн вѣрѣ С 207.21. 2. Простодушѣн, чѣстен, невннен. сѣ же показѣетъ н онѣхъ боуѣстъ. н снхъ безъловнѣнѣн н любашѣтнн нстннѣж образъ С 440.17; нѣ ан тн. пѣчѣалнѣно слѣшашѣте отъ безъловнѣнъз дѣтнн. ѣажѣ ѣдннѣмоу богу лѣпѣа С 330.21-22.

Е, С. Калка от гр. ἄκακος. Превѣжда и гр. ἀνεξίκακος, ἄπλοῦς. Вар. безъловнъз, безъловнѣнъз, безъловнѣнъз. безъловнѣнъз.

Нѣб. безълобен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ; безълобнѣн НГер.

БЕЗЪЛОВЪНЪ, -ѣа ср. Отсѣствие на злоба; добронамерѣност. не оуѣвѣнѣцъ непрнѣжнѣствоу. нѣз младажнхъ безъловнѣно

С 340.26. Изч.

С. Калка от гр. ἀκακία. Вар. безъловнѣ.

Нѣб. безълобнѣ ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ.

БЕЗЪРАТНН прил. Необхѣванѣт от войнѣа, мнрен. почуѣо на безъратнн мнр' оуѣстнѣ ратн С 324.22. Изч.

С. Калка от гр. ἀπολέμητος.

Нѣб. Срв. безратѣн МлБТР, ЕтМл.

БЕЗЪЧОУВѣСТВЪНЪЗЪ, -ѣн прил. Безчѣувствѣн. вѣзѣ же коуѣмнромъ безъчѣувствѣнѣномъз. жѣрѣжѣте прѣвѣз нарѣдомъз. не срамѣяѣете са С 116. 5-6. Изч.

С. Калка от гр. ἀναίσθητος.

Нѣб. безчѣувствѣн ОА, ВА, Бѣт, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ. Срв. безчѣувствѣнен остар. ВА.

БЕЗЪЧѣСТВОВАТН, **БЕЗЪЧѣСТВОУѣЖ**, **БЕЗЪЧѣСТВОУѣШН** нессв. Безчѣстѣя, посрамѣвам. тѣз оуѣво вѣшѣдъ ... вѣз црѣкѣвѣ велнѣкѣж ... оуѣкорн н безъчѣствова ѣж С 214.30-31; не чѣтн менѣ вѣчѣствоуѣа съзъдѣтелѣа С 510.13. Изч.

С. Калка от гр. ἀτιμάω. Превѣжда и гр. ἐξυβρίζω. Вар. вѣчѣствоваТН.

Нѣб. безчѣствѣвам остар. НГер. Срв. безчѣстѣя ОА, ВА, АК, Бѣт, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА.

БЕЗЪ ВЪЖ. БЕЗЪ.

БЕЗЪДА [С 363.23] **ВЪЖ.** БЕЗЪДА.

БЕЗЪВѣТЪНЪЗЪ, -ѣн прил. Без свѣтлнѣна, непрѣгледѣн. вѣз чѣкѣз свѣта непрѣмрѣцѣаѣщадогъ. не свѣтнѣтѣз омрѣченѣжхъ. чѣко безъвѣтѣнѣж тѣмж СЕ 33а 2. Изч. СЕ.

Нѣб. безъсвѣтен МлБТР, ЕтМл.

БЕСКВРЪ(З)НЪНЪЖ [ногр. СС IIIа 2-3] **ВЪЖ.** БЕСКВРЪВЪНЪЗЪ.

БЕСКВРЪНЪНЪЖ [ногр. С 362.1] **ВЪЖ.** БЕСКВРЪВЪНЪЗЪ.

БЕСКВРЪНЪНЪЗЪ, -ѣн прил. Неосквѣрѣнен, чнст. чѣко бесквѣрѣнѣно тѣло сътажаѣвѣшн Е 346 5-6; гнѣо помѣо. ѣ жнѣтн ѣмоу во бѣсемъ говѣнѣн. ѣ бесквѣрѣнѣнѣ. ѣ оуѣгоднѣнѣ жнѣтн СЕ 98б 2. Изч. Е, СЕ. Калка от гр. ἀμίαντος. Вар. бесквѣрѣнѣнѣзъ.

Нѡб. Ѳ.

Бесконъуънъ, -ѳин *прил.* Бесконечен, безкраен, безграничен. о възсѡжденьнѡ на оупъваннѡ жнвота бесконечънааго СЕ 65а 13-14; бѣ едннъ естъ сѣтворен в'сѡжъ твдрь... нмъна в' себѣ слово сѣбезнауаально. вѣ обануънъ своемъ. сѣпрносѡщъноуоуоу. безврѣменъно. бесконечъно СЕ 67а 10; кемоуъже слава н дръжава вѣ бесконъуънъна вѣкы вѣкомъ С 543.11. Сrv. С 532.18. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀκρίατος. Вар. бесконечънъ, бесконъуънъ.

Нѡб. бесконечен ОА, ВА, МЛБТР, ЕтМл, АР, РВЕ.

Бескръвънъ, -ѳин *прил.* В който няма скръбъ; спокоен, мирен. беспечуаально н бескръвъно жнтнѡ жнвзы. ѡкоже вѣ прнстаннштн н вѣ отншнн сѣда С 492.16-17. *Изч.*

С. Гр. ἡσυχίος.

Нѡб. бескръбен *рядко* ОА, ВА, ЕтМл.

Бескръвънъ, -ѳин *прил.* Който не е свързан с проливане на кръв, бескръвен. пакъ прноснмъ тебѣ. сл(о)везънъжъкъ снѡжъ. н бескръ(з)нъжъжъкъ [*погр. вл. бескръвънъжъкъ*] слоужъбъ СС IIIа 2-3; толнко же кемоу вѣаше пооуврѣженнѡ ѡкоже слъзнтн кемоу зъло вѣ годъ вѣскръвънъна [*погр. вл. бескръвънъна, Север., с. 285, бел. под линия*] жрътвзы С 285.17-18; да аште томоу вѣроуѡешн ... то н то вѣроуѡ прннмн. ѡкоже во крѣстан н прнносѡ бескръвънъжъкъ [*погр. вл. бескръвънъжъкъ, Север., с. 362, бел. под линия*] жрътвж С 362.1. *Изч.*

СС, С. Гр. ἀναίμακτος.

Нѡб. бескръвен *рядко* МЛБТР, БТР.

Бесловесънъ, -ѳин *прил.* 1. Лишен от способност да говори, бессловесен. отцн ваши акъзы бесловесънаа жнвотъна оу прѣльстн вѣахъ С 27.16; рѣша оувоахомъ са гн мжкъ. н сѣвѣсхъштѡнн взыхомъ ѡко бесловесъннн жнвотн С 108.9; тзгда н рнвзы

бесловесънъна нзнесоша водъ С 495.30; оумрѣтвнвѣ са самохотыѡ. ѡко бесловесънъ нѣкакъ н несамовольнъ доушъ нмъ С 273.13. 2. Безразсѣден, неразумен. дънесъ жрѣва готоваемо кетъ. бесловесънънхъ странъ. прѣвоѡ несловесъноѡ вѣзвочѡтннн С 321.26. *Изч.*

С. Калка от гр. ἄλογος. Превежда и гр. ἀλόγιστος. Вар. бесловесънъ.

Нѡб. бессловесен *книж.* ОА, ВА, АК, Бот, МЛБТР, ЕтМл, АР, БТР.

Бесловънъ, -ѳин *прил.* Като същ. **Бесловънаа** *ср. мн. Гр.* τὰ ἀλόγιστα. Безсмислици, необмислени, нелогични неща. н тоже ѡвн са не нмъзы сѣпроста слова. нъ обаѣе зълъ любопърнва вѣзываетъ н вѣстоуѡда. н бесловънънмн науннаѡетъ С 443.16-17. *Изч.*

С. Вар. бесловънъ.

Нѡб. бессловен *рядко* ОА.

Беслънънъ, -ѳин *прил.* Мрачен, тъмен, в който не прннква слънчев лъч. нзвестн окованъна отъ вѣка сѣпаштаа. н ѡко оубо врата н беслънънаа адова жнлншта ... божнѡ посѣштѡннѡ. н свѣтзло прншъствнѡ кѡ постнже С 464.7. *Изч.*

С. Гр. ἀνήλιος.

Нѡб. беслънчев *рядко* ОА.

Беспечуаальнъ, -ѳин *прил.* Който не е свързан съскръб, печал. н беспечуаально н бескръвъно жнтнѡ жнвзы. ѡкоже вѣ прнстаннштн н вѣ отншнн сѣда С 492.16. // Който няма неприяности, спокоен. рыцѣте вѡ оучѡннцн кѡ ноцнѡ прншедъше. оукрадѡша н намъ сѣпаштемъ ... н взы беспечуаалън сѣтворнм А Мт 28.14. *Изч.*

А, С. Калка от гр. ἀμέριπνος. Превежда и гр. ἀπράσιμον. Вар. беспечуаалънъ.

Нѡб. беспечален ОА, ВА, МЛБТР, ЕтМл, РВЕ; беспечалннн *остар.* НГѣр.

Бесплауънъ, -ѳин *прил.* Неопечален, незнаещ скръб. дънесъ непаде не породъзы. дънесъ пакъзы вѣпоуштѡнъ

взистъ. w многообразнааго дьнн. w многоплачьнааго н безплачьнааго. w здохтра опеуалнвзйн. вецеръ же възвесеанвз С 429.18. Изч.

С. Гр. ἀπειθής Вар. безплачьнъ.

Нѣб. Срв. безпачен МлБТР, бесплатно ЕтМл.

бесплодънъ, -ын прил. Бесплоден. прнде къ смокен внднмзйн ѱловѣкъ ... вндѣ смокве акъи ѱловѣка бесплодъна. оуѡушн нѣ словомъ акъи богъ С 345.7. Изч.

С. Калка от гр. ἄκαρπος.

Нѣб. бесплоден ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ; бесплодный остар. НГер.

бесплътнъ, -ын прил. 1. Безплътен, безтелесен, нетленен. в'сѣмъ же намъ веселачемъ са. едннъ плачетъ са днѣволъ. внда та бесплътнъихъ дѣлз жнтне прнѣмѣща СЕ 88а 9; н копѣмъ прннзъшооуѡмоу вжня ревра. бесплътнѡе срьдѣце мжунтелю провѡдъ. тоу сзкроушн дръжавѣ лжкомъ его С 462.22; ннк'тоже во можааше свонма оунма бѣ бесплътзна вндѣтн С 11.1-2. **2.** *Като същ.* бесплътнъин м. ег. Гр. ὁ ἄυλος. За Бог слово – безплътный, този, който не притежава плът. сынъ взиспръ сз от'цемъ взинѣ яко богъ ... како невнднмзйн вндѣнъ взиваатъ. како бесплътнъинъ влпътн са С 459.3. **3.**

Като същ. бесплътннн м. мн. Гр. οἱ ἄσώματοι. Безплътни същества, сврѣхестествени сили; ангели. оуподѡв(л)ъ са о'цемъ ... н бесплътнъихъ жтню. въ тѣлесн сжн Е' 23а 11; плътнъихъ дѣлма н бесплътнъихъ сынъ взишнаго наречетъ са С 237.10; тѣмъ тѣло носаште. ннунмъже мѣне бесплътнъихъ нмамъ аште хоштемъ С 488.26; ѣто се велнокое днвное ѡуѡдо. невнднмзйн намъ бесплътнъинмъ взиспръ богъ С 458.22.

бесплътнъина силъ, бесплътннн ѡннн [ѡнове, воннн]. Гр. αἱ ἄσώματοι, [ἄυλοι] δυνάμεις, τὰ ἄσώματα στρατεύματα, αἱ τῶν ἄσώματων τὰ

ξεις. Безплътните сили, небесните чинове, небесните войнства; ангелите. вѣ вѡмъ. гѣ гден. огннъихъ дѣхъ. творецъ бесплътнъихъ силъ СЕ 51а 13-14; дннесъ ангелн сз ѱловѣкъи рлзмѣснша са. н носаштнн тѣло сз бесплътнъиннн силамн. пѣтнне вѡспѣвайтъ С 486.30-487.1; вѣко ... на радѡстѣ поузѡвѣ ѡннъи бесплѡтнъина СЕ 84а 13; гѣ не лнштѣ добра хѡдащннхъ. нзннѣ невнднмо прѣдстоѣатъ. ѡннн бесплѡтнннн тѡн СЕ 84а 19; сего на рамѣхъ н нѡсѡфъ н ннкоднмъ носѡте. яко н всн бесплѣтнъихъ ѡнове сѣ ннма носатъ С 458.10; дннесъ бог'лѣпно ... сзхѡднтъ на ада н на сѣмрѣтн. вѣсмрѣтнъина. бесплѣтнъинхъ воннъ. н ѡновъ невнднмзйнхъ С 463.14.

старѣншнна бесплътнъинхъ. Гр. ὁ πρῶτος τῶν ἄσώματων. Ангелскнй княз, князѣт на падналите ангели, Сатаната. мзи же оубѣжнмъ възлюбьеннн. доушн прокоуднъинхъ страстн снхъ. вѣжнмъ кзѣченнн негоже дѣла прѣвои сѣпаде. старѣншнна бесплѣтнъихъ С 340.8.

Е, СЕ, С. Калка от гр. ἄσώματος, ἄσαρκος. Вар. бесплѡтнъ, бесплѣтнъ, бесплѣтнъ, бесплѣтнъ, бесплѡтнъ.

Нѣб. безплѣтен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; безплѣтнй НГер, бесплѡтен ВА.

бесплѣтно нареч. Безплѣтно, нетленно. благословнмъ та господн ... благословешенааго прѣжде вѣкъ. н доселн бесплѣтно. нзннѣ же н въ вѣкъи С 330.6. Изч.

С. Калка от гр. ἄσώματος. Вар. бесплѣтно. Нѣб. безплѣтно ОА, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ.

беспосаган прил. Безбрачен. се жена ... јаже бѣ грѣшнннца ... взпннаше. дръзоухъ прнстѣпнтн к тѣѣ господн ... тоа оубѡ дѣльма твоѣа беспосагаа матѣре н дѣвнца. мнлоуѡн ма влѣдннцѣ С 391.27. Изч.

С. Гр. ἀπειρώγατος.

Нѣб. Ѳ.

Бесправъдънъ, -ѝн прил. Неправедлив, който погазва правдата, справедливостта. не вындоша въ тьмннцѣ. да не осквернатъ са ... в великаго беззаконна. оубон неправъдънън творатъ. н въ тьмннцѣ вынннн отъзмештѣтъ са С 432.6.

Изч.

С. Гр. [πίς] ἀδικίας.

Нѣб. безправеден ВА, РБЕ; безсправедний остар. ВА.

Бесправъдые, -ѝа ср. Неправда, несправедливост. н сѣдъ въсь свон въ рѣцѣ вашн прѣдастъ да въ правъдѣ сѣднте. а не неправъднн дѣлаете С 257.24. Изч.

С. Калка от гр. ἀδικία. Вар. неправъдые.

Нѣб. безправднн МлБТР, ЕтМл.

Бесприкладънъ, -ѝн прил. Безпримерен, несравним. съ гѣ ꙗа едноуады снъ бжен. сътворен вечерь прѣданне свое. се бесприкладъннѣ цѣлвъ. съдравне н оцѣщенне СЕ 47б 2-3. Изч.

СЕ. Вар. бесприкладънъ.

Нѣб. безприкладен ОА.

Беспрѣстанн нареч. Безспир, непрекъснато, непрѣстанно. въгодннкъ же божнн беспрѣстанн моляше вога С 192.21-22; възпннмъ беспрѣстанн. благословыенъ градънн въ нма господъне С 327.11-12; слоугам' же беспрѣстанн жегѣштамъ. всн граждане прѣдъстоашнн ... възпнша глаголѣште. самодръжъе цѣсарю дурннннне. неправеднѣ сѣдншн С 13.26; нже вълѣвъ въ лоно мѣжа мѣуааше. волѣннн беспрѣстанн немъ творд С 567.7. Изч.

С. Гр. ἀδιαλείπτως, ἀπράτα.

Нѣб. Срв. безпрѣстанно книж. остар. ОА, ВА, НГер, МлБТР; безпрѣстайно остар. ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл.

Беспѣтънъ -ѝн прил. Непроходим, в който няма път. чъстънънн ѿванъ ... заблѣднвъ въ безпѣтънннн врѣгънн занде С 289.17. Изч.

С. Калка от гр. ἀνόδιος. Вар. безпѣтънъ.

Нѣб. Срв. безпѣтен рядко ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ; безпѣтний остар. НГер. Срв. беспотии ж. мн. 'безнравствени постѣпки, безпѣтства' ДА.

Бесрамъкъ, -ѝ м. Безнравствен човек, бесрамник. в сѣма ханаана бесрамъка С 323.30. Изч.

С. Калка от гр. [ὁ] ἀναίδης. Вар. бесрамъкъ.

Нѣб. Срв. бесрамник ОА, Дюв, НГер, МлБТР, РБЕ, ДА.

Бесрамънъ, -ѝн прил. Безсрамен. бесрамънаа жена сѣштн стъдн са ѿкоже подобаатъ женамъ С 13.14. Изч.

С. Калка от гр. ἀναίδης.

Нѣб. бессрамен ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ДА; бесрамний остар. НГер. Срв. бесрам прил. 'бессрамен, безочлив' ДА.

Бесрамые, -ѝа ср. Безсрамие, нахалство, дързост. вндншн лн съж женѣ ... ѿже неужвана прнде къ намъ ... ѿже въ лѣпо врѣма. жнзньное показа бесрамнне С 394.23-24.

Бесрамые сътворитн. Гр. ἀναίσχυτῆω. Извършвам бессрамие,

действиам бессрамно. вндншн лн съж женѣ ... ѿже неужвана прнде къ намъ. ѿже прьбоие бесрамнне сътворн С 394.22. Изч.

С. Калка от гр. ἀναίσχυτῆα. Превежда и гр. ἀναίδεια. Вар. бесрамнне.

Нѣб. бессрамие ОА, ВА, АК, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ.

Бестрастънъ, -ѝн прил. Който не страда, не усеща болка. снн родомъ бестрастънъ. ѿчлѣубецъ бѣ. тѣко тѣи есн цѣлнтель дѣшамъ ѿ тѣломъ нашнмъ СЕ 26а 15-16; толнко пострадавъ прѣвзы бестрастънъ С 436.19; аште страсть нмашн бестрастънааго не оубѣсн С 511.13-14; что мн не страстъное что лн бестрастъное. что мн не сьмрътно что оумръштвено тебе дѣла. что лн остало ве сьмрътн С 504.6. Изч.

СЕ, С. Гр. ἀπαθής, τὸ ἀπαθές. Вар.

бестрастенъ, бестрастьнъ.

Нѣб. бестрастен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

бестрастьнъ, -нъ *ср.* Отъствие на страдание, спокойствие. прѣхваалмъ же обьщенне. еже еси далъ намъ .. и ннъзъходаше еже сътворн. къ страстемъ нашнмъ. и възведн нзи съ соборъ. на свое бестрастне *СЕ* 65а 20; мрътвьць мрътвьцьемъ врагъ. нзвензн много-болѣзннзннмъ чловѣкомъ. съпротивъзно азн бзланне. нъ дололѣ наше бестрастне лбстншн w чловѣче *С* 436.30. *Изч.*

СЕ, С. Калка от гр. ἀπάθεια. Превезжда и гр. ἄθεια. Вар. бестрастне, бестрастне.

Нѣб. бестрастне *книж. рядко* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

бестоудьннкъ, -а *м.* Безсрамник. взн же коумнромъ ... жъръште прѣдъ народомъ. не срамыяете са ... да прндетъ бестоудьннцн прнемлан жрътвѣ. да ѡвнтъ са ... богъ вашъ *С* 116.9.

С. Гр. [ὁ] ἄσρων.

Нѣб. Срв. безстудник *книж. остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

бестоудьнъ, -нъ *прил.* 1. Който няма чувство за срам, безсрамен. оубон са бѣжн ... вѣскъ демонъ нечнстъ ... отъннждѣже аще ндешн. лн самъ еси вельзъболъ ... ннн матежемъ творецъ. бестоуденъ. рьвннвз. неоустроенъ *СЕ* 54а 21; тоу юда ... бестоудьнзи съвѣтъ творѣаше. съ безочмнзими фдръисты *К* 7б 27. // Развратен, порочен. дннволъ ... вьльвзъ во въз кедного отъ самаранъ ... прнзвавъше бестоуднж женж н влжднж *С* 515.1–2. 2. Непристойен, срамен, позорен. тоуне прнде хѣ ... понеже бестоудьннв дръзость съвзистъ са *К* 5б 17; юда ... къ архерѣомъ рече. ѡзто хоштете мн дати н азъ вамъ прѣдамъ ... w дръзость бестоудьнн *К* 4а 19; w нюдо тоуне прнде хѣ. за вьсь мнръ пролннати крзвъь свонж. о нѣже тзи съвѣштавакешн са н мѣнж

творншн бестоудье. ѡто бо кестъ бестоудьнне мѣнзи сеа *С* 415.16; бестоудьна же лнца ваша глаголашта на бѣ неправѣдъ *С* 74.24; мнлоуи члколюбнвзнн гн ... н не погоубн мене бестоудьннхъ монхъ радн дѣлзъ *С* 528.9; тоже нн ѡвѣ него обнчуааше прѣдъ вѣсѣмн да не бестоудьнншн него сътворнтъ *С* 412.22.

СЕ, К, С. Калка от гр. ἀναίδης. Превезжда и гр. ἀναίσχυτος, αἰσχίτος, ἄνοιος, κακός. Вар. бестоуденъ, бестоудьнъ, бестоуднъ.

Нѣб. Срв. безстыден *остар.* *книж.* ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ, РРОДЦ; безстыдний *остар.* ВА.

бестоудьнѣ нареч. Безсрамно, нахално. бѣс' ... бестоуднѣ възнрааше на рава бѣжнн *С* 554.12–13. *Изч.*

С.

Нѣб. Срв. безстыдно *книж. остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

бестоудьць, -а *м.* Безсрамник. w нюдо. тоуне прнде хѣ. за вьсь мнръ пролннати крзвъь свонж. о нѣже тзи съвѣштавакешн са н мѣнж творншн бестоудье *С* 415.15–16. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀναίδης.

Нѣб. Ѳ.

бесоудьнѣ, -нѣ *ср.* Безсрамие, безчестие. оубон са бѣжн вѣскъ демонъ нечнстъ ... внднмзи бестоуднѣ радн. невнднмзи же лнцемѣрнѣ *СЕ* 53б 22; вельѣ дръзость велье бестоудье. рзи мн того лн прѣдаешн нже вѣсѣзскаа одръжитъ. владѣштаго вѣсѣ *К* 4б 31; нбо понмъ ма бестоудьнн бѣсѣ. съвѣтова мн оубон. кен сътворнтн. н по съвѣжденнн мн оубнвзъ нж възрьгохъ въ рѣкж *С* 526.3. *Изч.*

СЕ, К, С. Калка от гр. ἀναίδεια. Превезжда и гр. αἰσχύνη. Вар. бестоудне.

Нѣб. Срв. безстыднѣ *остар.* ВА, Етмл.

бестьлѣнъ, -нъ *прил.* *Като същ.* бестьлѣннѣ *ср. мн.* Вечните, нетленните неща. пожрътн мн велншн ... да друугъ бѣдъ подобнострастьннноу чловѣкоу. н врагъ бѣдъ сътворнвзъшоуоумоу ма воооу. н въ бестьлѣннн-

нхъ мѣсто. тълъбнне прнбврштѡ С
164.30. *Изч.*

С.

Нѡб. Вж. при бестълъбннъ.

бестълъбннъ, -ѡн *прил.* Нетленен,
непреходен. даждь н мнѣ господъ
банъ бестълъбннъѡн С 235.10. *Изч.*

С. Калка от гр. τῆς ἀφθαρσίας.

Нѡб. безтленен МлВТР, ЕтМл, РВЕ.

бестълъбнне, -ѡ *сп.* Нетленност. тъ
смърть въ плътн оумрѣвен. тъ бестълъ
бнннемъ тълъбнне отъгъна С 505.26.
Изч.

С. Калка от гр. ἀφθαρσία. Вар. бестълъбнне.

*Нѡб. безтление книж. остар. МлВТР,
ЕтМл.*

бестъжънъ, -ѡн *прил.* Който понася
мъка, болка и под. без оплакване.
послѣдоуѡта повелѣннема его. въ
завѣдѣннѡ молнтвѡ. въ бестъжънне
поценне *СЕ* 89а 25–26. *Изч.*

СЕ. Вар. бестъжънъ.

Нѡб. Ѳ.

бесоуменъ *вж.* вежоуменъ.

бесхрамннкъ, -ѡ *м.* Бездомник.
даждь мн тѣло мрѣтво на погребенне
... їсоуса ннштааго. їсоуса бесхрамннка
С 454.18; даждь мн сега страннааго.
не нмѡштааго съде к'де главъи подъ-
клоннтн. даждь мн сега страннааго въ
страннъннхъ ѡко странна бесхрамннка
С 455.1. *Изч.*

*С. Калка от гр. [ὅ] ἄοικος. Вар.
бесхрамннкъ.*

Нѡб. Ѳ.

бесцѣннъ, -ѡн *прил.* Много скѣп,
скѣпоценен, безценен. не посрамн
насъ ... даѡщннхъ въ нма твоѡ. даръи
вещьнънъна *СЕ* 44а 14; тько бесцѣн-
наго вѡзра достон(..) (..) истъ приѡтн *К*
14б 24. *Срв. С* 453.14. *Изч.*

*СЕ, К, С. Калка от гр. ἀτίμητος. Вар.
вещьнънъ, вѡщннъ.*

*Нѡб. безценен ОА, ВА, Бот, Дюв, МлВТР,
ЕтМл, АР, РВЕ, ДА; безценний остар.
НГер. Срв. безцен ВА, НТ, МлВТР, АР;
Безцена ЛИ, Безценка ЛИ, Бестена ЛИ,
СтИл, РЛФИ; Срв. бесцѣнен ДА, бесцен ДА.*

бесунннъ, -ѡн *прил.* В който няма
ред, порядък, безреден. н достон-
нъѡ смъртн не оуѡнѡятѡ. нъ вежн-
нънъѡ н правѡднъѡ мѡнтѡ ... ѡ
ѡнне бесунннъ. ѡ законѡ безаконнъ *С*
398.4. // Който е свързан с беззакон-
нне, безчннство, нарушенне на
реда. н азыкъ стѣнъ да нматъ. да
не варѡвѡтъ оума ... н вѡштннънънъ
же смѣхъ въхъмъ отъврѣштн подоѡатъ
С 497.24; ѡстѡнънънъ ѡѡанъ вѡжа
бесуннънааго съвора отнде въ поуст-
ннѡ роуѡннѡ *С* 288.26–27. *Изч.*

*С. Гр. ἄτακτος, τῆς ἀταξίας. Вар. бесунннъ,
вѡштннънъ.*

*Нѡб. безчннен книж. остар. ВА, ЕтМл,
АР, РВЕ, ПРОДД; безчннний остар. НГер.*

бесуннне, -ѡ *сп.* Безредне, производ,
безчннство. н блаженѡоуоуоу савѡ.
отъ лавръи отъшъдъшоу ... бесунннѡ
радн послѣднннхъ въ новѣн лавръѡ
вѡшѡ *С* 288.24. *Изч.*

С. Гр. ἀκαταστασία. Вар. бесуннне.

*Нѡб. безчннне рѡдко остар. ВА, АК, Бот,
МлВТР, ЕтМл, РВЕ, ПРОДД. Срв.
безчннство НГер, РВЕ.*

бесуѡстѡнъ, -ѡн *прил.* Безчестен. въ
кон рѡцѡ ... оудръжа мъдъж бесуѡст-
ѡннѡ *С* 512.7. *Изч.*

С. Гр. τῆς ἀσεβείας.

*Нѡб. Срв. безчестен ОА, ВА, АК, Бот,
МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.*

бесуѡстѡвнѡ, -ѡ *сп.*

бесуѡстѡвнѡ сътворнтн. *Гр. ἀτιμάζω.*
Безчестѡ, позорѡ. не хоуѡн хрнсто-
сѡѡ цѣсарѡства хоуѡннѡ. да не ро-
днѡшооуоуоу, бесуѡстѡвнѡ сътворншн
С 328.10–11. *Изч.*

С. Вар. бесуѡстѡвнѡ.

Нѡб. Вж. при бесуѡстѡвнѡ.

бесуѡстѡнъ, -ѡн *прил.* 1. Безчестен,
непочтен. вндъ ѡго бесуѡстѡнъ *С*
436.7; нже пачѡ родъ бесуѡстѡнъ. въ
чьстѡ вѡдъѡ *С* 446.17. 2. Който е
изгубил честѡа сѡ, обруган, уни-
жен. того каменнема внѡшѡ прѡншѡ
главъѡ емѡу ѡ посълашѡ вѡщѡстѡнѡ *М*

Мк 12.4 З. Изч.

М, З, С. Калка от гр. ἄτιμος. Превезжда и гр. ἀτιμοθεΐς, ἡτιμοθένοϛ. Вар. бесуъстынъ, бещьстѣнъ.

Нѣб. безчестен ОА, ВА, АК, Вот, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ; безчестный НГер.

бесуъстые, -ѣ ср. Безчестие, позор, срам. вестоуд'на же лица ваша глаголашта на бѣ неправѣдѣ. бесуъстына во исплнѣ С 74.25–26; не прнемыж уьстн бесуъстына матерѣ С 510.14.

бесуъстые прнѣтн. Гр. τὰ αἰσχιστὰ ὑπομένω. Понеса безчестие, охулен съм. прѣвзи вестрастьнъ ... бесуъстына прна С 436.20

бесуъстые сътворитн. Гр. ἀτιμάζω. Безчестя, хуля. събраша съборъ да не вога славатъ. нъ да христосоу бесуъстыне сътворат' С 385.12. Изч.

С. Калка от гр. ἀτιμία. Вар. бесуъстыне, бесуъстыне.

Нѣб. безчестие ОА, ВА, Вот, НГер, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. бесчестилѣк ДА.

бесъмрътънъ, -ѣн прил. 1. Безсмъртен, вечно жив. въ истиннѣ слава тебѣ бесъмрътънъ црю СЕ 101а 17–18; отъ смрътн въдохомъ бесъмрътънн. се кетъ крѣстьноне исправьеннне. се кетъ въскрѣсеннѣ велнконе гавьеннне С 489.28–29; колнко пауе за бесъмрътънадо цѣсара подвнзѣжште са. повѣднмъ твоего зълкзънънадо права С 69.28; слава еднномуу боу стоу бесъмрътъноу Р II 2.1–2. 2. Като същ. бесъмрътънънн м. ег. Гр. [ὁ] ἀθάνατος. Безсмъртнѣнѣт – за Бог Отец. отъ бесъмрътъна во роднѣз са смръть оуморнтъ С 239.2. 3. Който трае вечно, вечен. сѣ животоу. бесъмрътъноуомуу звиваѣтъ пеленъ К 10b 21; исплнѣнѣнъ кесъмъ бесъмрътънадо брашьна. влсѣ пнтѣкетъ хлѣвъ С 19.12–13; крѣвъ е водѣ испоустн ... да бесъмрътънъннмн плодъи въроуѣжштннмъ прнсно цвѣтетъ С 354.3.

Е, СЕ, К, С, Р. Калка от гр. ἀθάνατος.

11 СтбР

Превезжда и гр. [τῆς] ἀθανασίας, θνητάθνητος, ἀκήρατος. Вар. бесъмрътънъ, бесъмрътънъ, бесъмрътънъ, бесъмрътънъ.

Нѣб. бесъмрътен ОА, ВА, НТ, Вот, АК, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ; бесъмрътен остар. ВА, Дюв; бесъмрътый остар. ВА; бесъмрътний остар. ВА, НГер; бесъмрът дуал. [вода бесъмръта] ДА.

бесъмрътъство, -ѣ ср. Безсмъртне. вѣко Гѣ вѣже нашъ. имѣян едннъ бесъмрътъство СЕ 57b 15. Изч.

СЕ. Калка от гр. ἀθανασία. Вар. бесъмрътъство.

Нѣб. Ѳ.

бесъмрътые, -ѣ ср. Безсмъртне. ты едннъ нмъи бесъмрътне. жнѣзы въ свѣтъ не прнкосновенъ СЕ 61b 10; тѣмъ же бесъмрътые обръте К 10b 5; вѣднмъ жтровоу гровоу. матеръ бесъмрътыю К 12а 27; дастъ юн бесъмрътыѣ ванѣ С 517.25; сего радн н погребенъ въктъ. нстоуенннкъ бесъмрътна С 480.15. Изч.

СЕ, К, С. Калка от гр. ἀθανασία. Вар. бесъмрътне, бесъмрътые, бесъмрътне.

Нѣб. бесъмрътне ОА, ВА, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ; бесъмрътне остар. ВА, бесъмрътне остар. НГер.

бесъные, -ѣ ср. Безсънне, бодърстване. съна же толнко прѣмыаше. кѣлкоже тѣуѣкъ оума не погоубнтн. бесънннемъ (Така! Север. с. 274, бел. пог линия) С 274.26. Изч.

С. Гр. ἀρρηλία. Вар. бесънне.

Нѣб. бесънне ОА, ВА, Вот, НГер, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ. Срв. бесънка ж. дуал. ДА.

бесѣда, -ѣ ж. 1. Слово, реч, дума. рече же нмъ нсѣ ... по уьто бесѣды моеѣ не разоумѣате. вѣко не можете слъшѣтн словесе моего М Йо 8.43 З, А; женѣ же глѣхъ ... юже не за твоѣхъ бесѣдѣ въроуѣмъ. самн во слъшѣахомъ н вѣмъ. вѣко съ естъ въ истннѣ спѣз мнра хъ М Йо 4.42 З, А; да насладнтъ сѣа емоу бесѣда моѣ С П 103.34; нъ что облуаема петромъ. протнвнста са кемоу бесѣдамъ (в.м. бесѣдамъ, Север., с. 363, бел. пог

стѣн. стѣмь дѣомь бесѣменн зачатъ
са *СЕ 67a 19. Изч.*
СЕ.

Нѡб. Срв. беасеменен ЕтМл, РВЕ.

БЕЦЪНЪНЪ *вжс. БЕЦЪНЪНЪ.*

БЕУНСАЪНЪ, -ѣн *прил.* Безчислен, безброен. исповѣданъ са ... тебе бѣе.
в'сѣхъ вецнслзньхъ монхъ грѣхъ *СЕ 68a 15;* кѣде свѣшта і мечі. і говори
вештнслзні *К' 12b 15-16. Срв. С 448.13;* н абне по іедномъ днн. прнде
сѣ множествомъ вѡководъ ... н сѣ вслѣ-
дствоуѣштнннмъ тѣмъ. вештнслз-
нзіннмъ бон *С' 561.26. 2. Прен.*
Огромн, безмерен, неизмерим.
ѣкоже тебѣ едномоу жнвотъ бесъ-
мрѣтенъ естъ ... і мнлостъ вецнслзна
СЕ 58a 12; тѣмъже вѣрннн беунс-
лзноѣ радостыѣ обѣатн. моладхъ
множнтн са с ннмн крѣстнцаньскоу-
оумоу исправьенню *С 541.7.*

СЕ, К, С. Гр. ἀμετρος, ἀτακτος. Вар.
беунслзнь, вецнслзнь, вецнслзнь.

Нѡб. безчислен ОА, ВА, Вот, МлБТР,
ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; безчислений остар.
ВА.

БЕУНСЕМЕНЪНЪ, -ѣн *прил.* Безброен,
безчислен. како можадхъ протнвѣ
цѣсаремъ н княземъ н народомъ ста-
тн. нжде мечн н сковрадзы. н пештн. н
беунсменънзѣ по вса дѣнн смрътн *С 442.29. Изч.*

С. Гр. μυριοί.

Нѡб. Срв. безчислен.

БЕУСТВОВАТИ *вжс. БЕУСТВОВАТИ.*

БЕУСТН[Н] *прил.* Неуважаван, непо-
читан. глѣдше же нмъ нсѣ. ѣко нѣстъ
пророкъ беуствн. тѣкъмо въ своемъ
отѣуствннн н въ рожденнн н въ домоу
своемъ *М Мк 6.4 З. Срв. Мт 13.57*
М, З. Изч.

М, З. Калка от гр. ἄτιμος. Вар. вецѣстнн.

Нѡб. Срв. безчестен лишен от чест' остар.
ОА, РВЕ.

БЕУСТНІЕ *вжс. БЕУСТЫЕ.*

БЕУСТЪНЪ *вжс. БЕУСТЪНЪ.*

БЕУСТЫЕ *вжс. БЕУСТЫЕ.*

БЕУШНЦА, -а *жс.* Безредие, безчин-
ство. нѣ і позѣраштала нхъ кѣназа
таковьсаѣа вештнца. і не ѣко подо-
баецъ показанштѣхъ. сѣ достоѣноу
емоу постоу *К 2a 24-25. Изч.*

К. Вар. вештнца.

*Нѡб. безчинца МлБТР, ЕтМл. Срв. безчи-
ние ср. остар., безчинство ср. ОА, РВЕ.*

БЕУШНЪНЪ *вжс. БЕУШНЪНЪ.*

БЕУШСАЪНЪ *вжс. БЕУШСАЪНЪ.*

БЕУШТН *вжс. БЕУШТН[Н].*

БЕУШТЪНЪ *вжс. БЕУШТЪНЪ.*

БЕУШЪНЪ *вжс. БЕУШЪНЪ.*

БЕУШАДЪ, -ѣн *прил.* Бездетен. аште
комоу братръ оумѣретъ нмѣи женѣ. н
тѣ вештадъ оумѣретъ. да понметъ
женѣ его братръ *М Лк 20.28. Изч.*

М. Калка от гр. ἄτεκνος. Вар. вештадъ.

Нѡб. срв. безчед, безчад МлБТР, ЕтМл;
безчадка жс. 'бездетна жена' Дюв, НГер,
РВЕ.

БЕУШАДЪНЪ *вжс. БЕУШАДЪНЪ.*

БЕУШАДЪЕ, -ѣ *ср.* Бездетство, беспло-
дие [*прен.*]. вѣздадхъ мн зѣлаа вѣз
добраа. н вецѣадне дѣшн моен *СП 34.12. Изч.*

СП. Калка от гр. ἀτεκνία. Вар. вецѣадне.

Нѡб. Срв. безчадие остар. ВА, НГер, РВЕ;
безчедие МлБТР, ЕтМл.

ВНМЪ, ВН... ВЖ... *вжс. ВЪИТН.*

ВНСЬРЪ, -ѣ *жс.* Бисер. подобно естъ
цѣрствне нѣское члѣкоу коупцоу.
цѣжѣж доврѣ внсѣръ *М Мт 13.45 З,*
А, СК; і богатъ. ѣко вецѣннѣго
всѣра достон (.) (.) естъ приатн *К 14b*
24-25. Срв. С 453.14; да не акѣи
снѣгъ снѣжштѣаго са внсѣра при-
нмѣтъ *С 385.18;* вез оума нѣи сѣуете
вндаште внсѣрѣ цѣзѣвѣнѣа отъ
свнннн попѣранѣ *С 134.24.*

М, З, А, СК, К, С. Гр. μαργαρίτης,
*μάργαρον. От праѣлѣ. *būsra срв. араб.*
busra. Вар. внсѣръ, внсѣръ, внсѣръ.

Нѡб. бисер ОА, ВА, НТ, АК, Вот, Дюв,
НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА;

бисѣр ПРОДД, ДА. Срв. Бисер МИ, Бисерци МИ СНМБ; Бисер ЛИ, Бисера ЛИ, Бисерка ЛИ СтИл,РЛФИ.

БНТН, БЪЖ, БЪЖШ И БНЖ, БНЖШ *несв.*

1. Бия, удрям някого, нанасям побой. **1** научьнетъ БНТН клеверѣтъзи своа *М* Мт 24.49 **З, А, СК**; **1** внѣхъж н трѣстъѣж по главѣ *М* Мк 15.19 **З, А, СК**; **1** отъ ннхъ вѣте на соньмнштнхъ вашнхъ. **1** нжденете отъ града въ градъ *М* Мт 23.34; емоу же нюдѣн запльваша оун. **1** трестнѣж внша н по главѣ *СЕ* 50а **7**; н вна него сѣде на плештоу немъ *С* 41.15; князъ повелѣ иште н патѣ внтн а *С* 178.13; тогда (.....п) ов(.) дѣт' са же (го) мн н внемн ѿ дѣл' *Р* V 3.19. // *Образно.* вьчера за оухо оударенъ вѣздаше. дьнесъ бланцанннмъ вжиемъ адовъское жанште вѣтъ *К* 13а **26**; ономоу же отъ сзвѣстн. вьемоу ... повръже себе прѣдъ ногама равъ вжнн *С* 524.12. **2.** *Прич. сег. деят. като същ.* **ВНЖН, ВНЖШТН** *м. ед. и мн.* Този, който удря, бие. **ВНЖШТНОМОУ** тѣ въ ланнтѣж. подан дроугоуѣж *М* Лк 6.29 **З. Срв. *СЕ* 89b **5**; **ВНЖШТНІ** же безъ млостн **ВНАХЪ** *С* 47.8; **ВНЖШТНІМЪ** же нзмѣннв'шемъ са патъ кратъи. н отънемогъшемъ *С* 103.25; онѣде во **ВНЖШТААГО** н **ПНАНААГО** н **ГОСПОДЪСКО** трошаштааго н **ПОГОУВЪНАЖШТААГО** мжунтъ *С* 370.22.**

ВНТН по ланнтама. *Гр.* δίδομι ρολίσματα. Удрям плесница. **1** глѣхъж. радочн са цѣрю нюдѣнскъ. **1** внѣхъж н по ланнтама *М* Йо 19.3 **З, А, СК**; вко оузьрнте сна члскааго ... емоу же жндовн запльваша лнце ... **1** внша по ланнтама *СЕ* 48а **19.**

КАМЕНЬЕМЪ ВНТН. *Гр.* λιθοβολέω, λιθάω. Удрям, замервам с камъни. **1** того каменнемъ бнвше провнша главѣж емоу *М* Мк 12.4 **З**; жндове же завнстнѣж н рвьньнемъ обьатн. овогда каменнемъ **ВНАХЪ** гѣ *С* 480.29.

М, З, А, СК, Б, СЕ, К, С, Р. Гр. τύπω, δέρω, μαстиζω, μαστιγύω, φραγελλώω, ρολίζω, ραβδίζω, ἀεικίζω, φονεύω.

Нѣб. бия (се) ОА, ВА, АК, НТ, БОТ, ДЮВ, НГЕР, МЛБТР, БТР, РВЕ, ДА. Срв. Бойница МИ, ВС, ЕРГ.

ВНТН СА, БЪЖ СА, БЪЖШ СА И БНЖ СА, БНЖШ СА *несв.* Нанасям си удари, удрям се. **1** дѣваше же въ слѣдъ его мзногъ народъ люднн. мжнн н женъи. ѣже н внѣхъж сж н плакаахъ сж его *М* Лк 23.27 **З**; **ПРНАДЕ** къ ногама стааго. н ржкама свонма **ВНЖШТН СА** въ прѣсн выпннаше. оу горе мьнѣ окаанѣн *С* 517.6; **ПОВРЪЖЪ** же себе на земн. **ВЪЗДЪИХАННА** несътрпнмаа твораше. безъ млостн са **ВЪА** по прѣсемъ *С* 523.14; **СТЪИ**н же ннкакоже **ВЪХМА** отъвѣшталаа. **ВНАШЕ** са въ свѣа прѣсн ... н глѣаше. **МЛОСТНВЪ** **ВЪДН** гн *С* 529.30–530.1. *Изч.*

М, З, С. Гр. τύπω, κόπτομαι.

Нѣб. Вж. при внтн.

ВНТОЛА, -ЪИ *ж. МИ.* Битоля – средновековна крепост край развалините на античната Хераклея Линкестис [IV–VI в. от н.е.] по пътя Виа Егнация. По времето на цар Самуил важен епископски и стратегически център на българската държава. Възобновена от цар Иван Владислав през 1015–1016 г. [дн. Битоля в Република Македония]. **НАЧАТЬ** же (взистъ) градъ (с ъ) **ВН(Т)ОЛА** мѣа октобра въ к *В.* *Изч.*

В.

Нѣб. Битоля, Битола *дуал.*, Битоль *остар.* Дюв.

ВНУЪ, -А *м.* Бич, камшик. сзтворн **ВНУЪ** отъ врѣвнн. **ВЪСА** нзгъна н-цркве *М* Йо 2.15 **З, А, СК**; н **РАЗЛУЧНО** къждо **ВНАХЪ** н.овн прѣтннемъ **ОВН** **ВНУН** а дроузнн жьзаніемъ *С* 193.6. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. φραγέλλιον, φραγέλλη.

Нѣб. бич ОА, ВА, БОТ, НТ, ДЮВ, НГЕР, МЛБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА.

БЛАГО, -А *ср. 1.* Благо, добро дело. оучнтелю **БЛАГЪИ**. **ЧТО** **БЛАГО** сзтворнж

ДА НМАМЪ ЖИВОТЪ ВЪВЪЗНЫ М Мт 19.16 З, А, СК; сътвори со мзною знаменіе въ благо: СП 85.17; помози ми ꙗко ... пожди раба твоего въ благо: СП 118.122; сътвори ѿ самъ знаменіе въ благо. да оубѣдѣтъ ꙗко помнавалъ а еси С 110.9. 2. Само мн. Блага, ценности, имоти. алуццѣтаѣ испазни благъ. і богатацѣтаѣ са отъпоустн тѣшта М Лк 1.53 З; ѣко насѣтиаѣ естѣ дѣшѣ тѣщѣ. н дѣшѣ алуццѣтѣ испазни благъ СП 106.9; молниѣ ти са вѣко съ земънимъ благъ і нѣсѣнимъ твоимъ даромъ причастннкъзи нзи дѣн молѣбамъ стѣна вѣца СЕ 17б 12.

благо приѣти. Гр. εὐεργετοῖαι. Приемамъ благоденіе, бивамъ облагодетелстван. славаште бѣ. н блаваште рабъзи его. въздрѣжаннимъ. нхъ алуццѣтѣ. велкааго дара съподобьенъзи. н такоааго. благо же приимше велкѣе С 531.3.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. [τὸ] ἀγαθόν, [τὸ] ἀγαθὰ, χρηστότης.

Неб. благо ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

Благоволено нареч. Благосклонно. приемън възможно приношенне въздѣвца. благоволено СЕ 13б 10. Изч.

СЕ. Гр. εὐαρέστως.

Неб. благоволено остар. книж. РВЕ. Спр. благоволително МлВТР, РВЕ.

Благоволеніе, -ѣ ср. Благоволение, проява на добра воля. слаба въ възимнхъ бѣ. і на земн мнрѣ. въ члѣцхъ благоволенне М Лк 2.14 З, А, СК. Спр. СЕ 101а 16; ѣко тѣ блгнши праведника ꙗко. ѣко цѣто(то)мъ благоволенѣ въньчлѣзъ нзи еси СП 5.13; помани нзи ꙗко въ благоволеніи людеи твоихъ СП 105.4; і въ благоволеніи твоёмъ възнесетъ сѣа рогъ нашъ СП 88.18; а хс кетъ. еже благоволеннемъ отъемъ. пришдѣше С 311.23; і жизнь стѣ. въ (.)же са дѣетъ благоволеніемъ бже тѣло Р II

3.25–26. // Милост. азъ же молиѣтѣ мѣе кз тебѣ ꙗко. въ вѣмѣа благоволеніѣ бже СП 68.14; да н обнло дарованне приимете. благоволеніе бо о прѣвзихъ сѣрѣшенн С 496.26–27.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С, Р. Гр. εὐδοκία, εὐφροσύνη. Вар. благоволенне, благоволенне.

Неб. благоволение ОА, ВА, НТ, Бот, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

Благоволенн, благоволенѣ, благоволенши несв. и св. Благоволявам, проявямъ добра воля. тѣ еси снѣ мон възлюбленъзи. о тебѣ благоволенхъ М Лк 3.22 З. Спр. Мк 1.11 М, З, СК; Мт 3.17 М, З, А, СК; гора ꙗже благоволи бѣ жити въ неі СП 67.17; благоволиа еси ꙗко земляѣ твоѣ СП 84.2; облажи ꙗко благоволенемъ твоимъ сноа ... тогда благоволиши жрѣтѣ правѣдѣ СП 50.21; ѣко благоволиши рабѣ твои камень-е-го. н прѣстѣ его оуцѣдрѣатъ СП 101.15; ꙗко ... аще вѣ възхотѣаѣ жрѣтѣ дааѣ вимъ оубо. вѣсѣзжаемъхъ же не благоволиши СП 50.18; ѡ благоволенн ꙗко бѣу на нзи СЕ 61а 11; на ослѣтн ꙗкоже благоволи съдаштоу на земн. съ мааденнштн бѣне възъмѣмъ С 321.13; н пакъзи не благоволентѣ ꙗко въ кѣкѣзно мѣжъскоу С 546.13.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С, Г. Калка от гр. εὐδοκέω. Вар. благоволенн.

Неб. благоволя, благоволявамъ книж. ОА, ВА, Бот, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

Благовоеньн, -ѣ ср. Който издава приятна миризма, благоуханен. н се жена въ градѣ ꙗже вѣ грѣшница ... принесъши стѣкѣннцѣ благовоеньнзи масти С 391.10. Изч.

С. Гр. πολύτιμος.

Неб. благовоенн книж. ОА, ВА, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ; благовоеннн ВА.

Благовременн, -ѣ ср. Благовременен, навременен, удобен. н да приимемъ мѣстѣ і благодѣтѣ обращемъ въ благовременнѣ помощ Е 10а 2–3;

БЛАГОВРЪМЕНЕНО ОУБО НАМЪ. ВЪВЕСТН ПОКАДАННЮ ОУЧНТЕЛА. БЛЖДНИЦЪ ОНЪ С 390.14. *Изч.*

Е, С. Калка от гр. εὐκοιρος. Вар. благоврѣменнъ.

Нѣб. благовременен книж. остар. ОА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ. благовременный остар. ВА. Срв. благоверие ср. МлБТР, ПРОДД.

БЛАГОВЪГОДЪНЪ, -ѢН прил. Угоден, приятен. ѡ БЛАГОВЪГОДЪНЪ ТРЪБЪ ВЪЗІТН. СЛОВЕСЪНОУОУМОУ СЕМОУ СЛОУЖЕНЫЮ НАШЕМОУ. ГЮ ПОМО СЕ 60а 14. *Изч.*

СЕ. Калка от гр. εὐάρεστος.

Нѣб. Срв. благоугоден ВА, Вот, МлБТР, ЕтМл.

БЛАГОВЪРЪНЪ, -ѢН прил. 1. Правоверен, благочестив. ПЛ СТОУМОУ Н ВЕЛНМОУ БЛАГОВЪРНО КОНСТАНТИНОУ ЦРЬ А 146b 6; Н БЛАГОВЪРЪНЪМА ЦРЬМА МАРКНЪНОУ. Н ПОУЛХЕРЕН Е 5а 1; Н ПРОЗДВОСТА ПЛОДА БЛАГОВЪРЪНААГО. Н НАРЕКОША НМА ІЕМОУ КОНОНЪ С 24.25; СНЦЕ ПОСЛАНЪ ВЪЗІТЪ ОТЪ БЛАГОВЪРЪНЪА МАТЕРЕ С 96.21; (В)ЗІЕТЪ БЪЛГАРІНЪ РОДОМЪ ОУ(НОУ)К(Ъ) ННКОЛЪИ) ЖЕ (І РНШНМНА) БЛАГОВЪРНОУ В. 2. *Като същ. благоврѣнн м. мн. Гр. οἱ εὐσεβοῦντες, οἱ εὐσεβεῖς.* Вярващите, благочестивите хора. Н многа ядростъ звѣринъска дннъдаше са. ОТЪ НЕПРАВЕДЪНЪНХЪ НА БЛАГОВЪРЪНЪА С 85.11; МЖН ВЪ САМОМЪ ЦВѢТѢ ЮНОСТН. О ЖНТНІ НЕВРЪГЪШЕ ... СЪМНАШТНІХЪ СА ОУТВРЪДНША. БЛАГОВЪРЪНЪНМЪ ЖЕЛАННІЕ СОУГОУВНША С 97.15. *Изч.*

А, Е, С, В. Калка от гр. εὐσεβής. Пре-всегда и гр. ἐν εὐσεβείᾳ γενόμενος, [τῆς] εὐσεβείας. Вар. благоврѣнъ, благоврѣнъ.

Нѣб. благоверен книж. остар. ОА, ВА, АК, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА; благоверный ВА. Срв. Благовер ЛИ СтИл, РЛФИ.

БЛАГОВЪРЪНЪ нареч. Благочестиво, набожно. Н ВСН БЛАГОВЪРЪНЪ ЖНЕЖШТІ О ХЪ. НОУЖДААХЪ СД ЖДЪТН

БОГОМЪ С 68.26; ВЪАХЪ ЖЕ ВОННН КАПАДОКНИСКИЪА СТРАНЪИ ... ЖНЕЖШТЕ БЛАГОВЪРЪНЪ С 69.4-5. *Изч.*

С. Калка от гр. εὐσεβῶς.

Нѣб. Срв. благоверно книж. остар. АК, МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

БЛАГОВЪРЪНЕ, -ѢН ср. Правоверие, набожность, благочестие. ЗАКЛНАНЪ ТЛ ВГОМЪ ВЪСЕДРЪЖНТЕЛЕМ ... ВЪСН ВЪСЕЛЕНЪЖ БЛАГОВЪРНЪ НЕПЪЛЪНШННМЪ СЕ 53b 14-15; СВЪЗКОУПН НЪИ НА БЛАГОВЪРНЕ. І ХВАЛЪ ТВОИЖ СЕ 18а 5; ЕСТЪ ВО ДРЪЗЪ. Н ВЕСРАМА ... НН ЦЪЛОМЪДРНЪ УЪТЪИ. НН БЛАГОВЪРНЪ ВОИ СА СЕ 88а 15-16; ДОНДОША Н НОВОСВѢТЪЛЪА БЛАГОВЪРНО ПОДВНЖННКИ С 57.16; АЪ ЖЕ ВАШЕГО СВЪОРА МОЛЪ ѡ ... ДОВРНІ МЖУЕННЦН БЛАГОВЪРНО С 67.13-14.

СЕ, С. Калка от гр. εὐσεβεία. Вар. благоврѣне.

Нѣб. благоверие книж. остар. МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

БЛАГОВЪСТВОВАТИ, БЛАГОВЪСТВОУИЖ, БЛАГОВЪСТВОУИШИ несв. 1. Съобщавам блага, добра вест. СЕ ВО БЛАГОВЪСТВОУИЖ ВАМЪ РАДОСТЬ ВЕЛЫЖ З Лк 2.10 СК; АНЪЛЪ МАРНІ МАТЕРІ ХЪВЪ РОЖЪСТВО ЕГО БЛАГОВЪСТВОВА К 14а 5. Срв. С 451.19; НЪ Н ПРЪВНН ВЪСЪМЪ ПАСТОУОН ХРНСТОСОВЕ ОУЧЕННЦН БЛАГОВЪСТВОВАША. ХРНСТОСОВЕ НЪ МРЪТВЪНХЪ РОЖДЕННІЕ С 452.3. 2. Възвѣстявам. Н ТЪ ПРОХОЖДААШЕ СКВОЗЪ ГРАДЪИ. Н ВСН. ПРОПОВѢДАА Н БЛАГОВЪСТВОУА ЦРЪСТВЕНЕ ВЪЖНЕ М Лк 8.1 З; ОТЪ ТОЛН ЦРЪСТВЕНЕ ВЪЖНЕ БЛАГОВЪСТВОУОУТЪ СА М Лк 16.16 З; МРЪТВЕНН ВЪСТАИЖТЪ. ННШТН ВАГОВЪСТВОУИЖТЪ М Лк 7.22 З. ~ са *страг.*

М, З, А, СК, К, С. Калка от гр. εὐαγγελίζομαι.

Нѣб. благовестувам книж. остар. ВА, МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

БЛАГОВЪСТНТН, БЛАГОВЪЩЪ, БЛАГОВЪСТНШН св. Съобща блага, добра вест; възвѣстя. ПОДОВААТЪ МН БЛАГОВЪСТНТН ЦЪТВЕНЕ ВЪЖНЕ М Лк 4.43 З; БЛАГОВЪСТИХЪ ПРЪВЪДЪ ТВОИЖ ВЪ ЦРЪВИ

СП 39.10; благовѣстиша хѣвое из мрътвѣзихъ порожденье К 14а 20–21; и ннѣмъ благовѣстннхъ стронѣтъ. еже нма пауче творѣаше въровати С 445.21–22; сзмотрн како тн н тѣ. тѣмн оученикомъ благовѣстннхъ С 446.15; снѣ оубо богъ слово небезъноне ... благовѣстн са гаурнѣломъ архаггѣломъ С 10.20–21. ~са *страг.*

М, З, А, СК, К, С. *Калка от гр. εὐαγγελίζομαι.*

Нѣб. благовѣстя, благовѣствам *книжс. остар.* ОА, ВА, НГѣр, МлБТР, ЕтМл, РВЕ. Срв. Благовѣст ЛИ, Благовѣста ЛИ СтИл, РЛФИ; Благовѣст МИ ЖЧ; Благовѣст 'Благовѣщение', благовѣска жс. ДА.

БЛАГОВѢСТЬСВОВАТИ, БЛАГОВѢСТЬСВОВАЮЖИ, **БЛАГОВѢСТЬСВОВАЮЩИ** *несв. и св. 1.* Съобщавам блага, добра вѣст. мзнога же н нна оутѣшаѣа благовѣстѣствоваше къ людемъ М Лк 3.18 А; и дѣлѣз. марі магдалзинн. порожденье его. еже отъ гроба. благовѣстѣстествова К 14а 7. Срв. С 451.20–21; прѣвзын пастыри хѣвое благовѣстѣвоуѣжѣтъ рождѣство К 14а 18–19. Срв. С 452.1. **2.** Проповядвам, възвѣстивам Христовото учение. оучаштн емоу людн въ цркви. н благовѣстѣстѣвоуѣжштн. състаша са архнерен н кзннжзннцн съ старьцн М Лк 20.1; мрътвнн възстѣжѣтъ. н ннцнн благовѣстѣстѣвоуѣжѣтъ А Мт 11.5. **3. Прич. сег. деят. като същ.** благовѣстѣстѣвоуѣжѣщен м. мн. Гр. οἱ εὐαγγελίζόμενοι. Проповядващнте Христовото учение. гѣ дастъ глѣз благовѣстѣстѣвоуѣжѣщнмъ снлоѣжъ многоѣжъ СП 67.12.

М, А, СП, К, С. *Калка от гр. εὐαγγελίζομαι.* Вар. благовѣстѣствовати.

Нѣб. благовѣствувам *ряко* МлБТ, ЕтМл.

БЛАГОВѢЩАТИ, БЛАГОВѢЩАЖИ, БЛАГОВѢЩАЮЩИ *несв. 1.* Съобщавам блага, добра вѣст. и рече нмъ анѣлѣз ... се во благовѣштѣжѣ вамъ радѣсть велнѣжъ М Лк 2.10 А. **2.** Проповядвам Христовото учение: неходѣше же прохож-

даахъ сквозѣ въси благовѣщаѣше н нцѣлаше възсѣдѣ А Лк 9.6. *Изч.*

М, А. *Калка от гр. εὐαγγελίζομαι.* Вар. благовѣштати.

Нѣб. *Вос. при* благовѣстннхъ.

БЛАГОВѢЩЕНЬЕ, -ѣ *ср. 1.* Блага, добра вѣст. пакъзи радѣстн благовѣщеннѣ. пакъзи свѣодѣ възвѣштѣннѣ С 243.28; не дастъ лн емоу родѣстѣвоу ѣвановоу благовѣштѣннѣ С 249.6–7; не твонмъ лн благовѣштѣнннмъ дѣло послѣдѣстѣвова. не зачатъ лн неплодъи С 249.11; нъ образъ свѣтълѣзъ показѣ. благовѣштѣннѣ-ѣ-же снцѣ несъи прнвѣде глагола С 445.12. **2.** Евангелнѣто. такоже сзвѣдѣтельстѣвоуѣжѣтъ мн павѣлѣз глагола. по благовѣштѣннѣ рече. вражн насъ дѣлѣма С 347.21–22. **3.** Празннкѣтъ Благовѣщение. навѣчѣ благовѣщеннѣ А 144b 2; на благовѣннѣ стѣн бѣцн А 158a 2; благовѣщеннѣ стѣн бѣцн марнн А 145a 4; стѣлѣго ѣвана златѣоуѣстѣлѣго слово на благовѣштѣннѣ вѣгороднцн С 243.26–27.

А, С. *Калка от гр. εὐαγγέλιον, εὐαγγελισμός, εὐαγγελισμός.* Вар. благовѣштѣннѣ, благовѣщеннѣ.

Нѣб. Благовѣщение ОА, ВА, НГѣр, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; Благовѣщенѣ НТ, ДА. Срв. Благовѣц м. Дюв, ДА; Благошнѣна жс. ДА.

БЛАГОГОЛѢНЬНЪ, -зн *прил.* Който има здрави, издържливи крака. стѣзи же кононъ вндѣвѣз нхъ толнко невѣрѣство. тако н знаменнѣ просѣт. рече къ ннмъ ... н се сзтворнмъ нѣ лн юнотъ въ васъ н благолѣнѣнъ; дрозжнн же вошьшннн же на коинхъ. да пондемъ оубо въсн на мѣсто вашѣмоу сзборѣ С 30.24–25. *Изч.*

С. *Калка от гр. εὐσελής.* Вар. благоголѣнѣнъ

Нѣб. Срв. благ и голѣн 'пнщѣл' ОА, ВА, ДА.

БЛАГОДАВЬЦЬ, -ѣ *м.* Който дава, дарѣва блага; дарнтѣл. тѣзи бѣко благодавѣче. и укѣлювѣче СЕ 10а 1. *Изч.*

СЕ. Гр. αγαθός [вар. φιλάγαθος].

Неб. благодавец *остар.* ОА, МлБТР, ЕтМл.

БЛАГОДАРЕНИЕ, -ѧ *ср.* Благодарност, благодарение. ГН ... тевѣ славѣ н благодареннѣ въздаемъ С 342.23; да не подражнмъ жндовска жродьства. нъ д'ѣтскоу позавнднмъ благодаренню С 340.21; пѣсньмн н хваламн. благодареннѧ въздаднмъ юмоу С 319.26–27. *Изч.*

С. Калка от гр. еὐχαριστία. Вар. благодареннѣ.

Неб. благодарение *книж. остар.* ОА, ВА, НТ, Вот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; благодарене ВА, Дюв.

БЛАГОДАРНТИ, **БЛАГОДАРНЪ**, **БЛАГОДАРНШИ** *несв.* Благодаря на някого, изказвам благодарност. благодарѣ ти бѣе ѧко слыша мене С 309.7. *Срв.* С 316.29; н много съ славословннмъ н съ сязамн. благодарнвѣ бѧ огласн ѧ. давѣ же кн просворѣ С 517.19; благодарнвѣша же роднтелѧ кѧ бога. н тѣгда пѣстнша юмоу трн съта златнцъ С 518.11; по нц'ѣленнн многѣ д'нн тоу благодарѧ н хвала ... отъпоуштѣнѣ вѣи съ мнром' С 555.28.

С. Калка от гр. еὐχαριστέω.

Неб. благодарѧ ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА.

БЛАГОДАРСВЕНТИ, **БЛАГОДАРСВЕНЪ**, **БЛАГОДАРСВЕНШИ** *св. и несв.* 1. Благодаря, изразявам благодарност. ндн въ всь. н д'ѣлаа жнвн благодарства бога С 169.26–27; н благодарствен нзвѣстнвѣшадо юмоу бога С 300.26; н благодарственста гѧ бѧ С 276.22; н внд'ѣвѣ старцѣ л'ѣтораслз благодарствѣаше бога съ сязамн С 300.21. 2. Правѧ добро на някого, върша благодеяние. объхода градѣи н всн. благодарства всѧ оутомьеннѧ днѧволомъ С 11.9.

С. Калка от гр. еὐχαριστέω. Превежда и гр. τὴν εὐχαριστίαν ἀποπέμνω, εὐεργετέω, εὐαρεστέω.

Неб. Срв. благодарствен ОА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

БЛАГОДАРСВОВАТИ, **БЛАГОДАРСВОВАЮЖЪ**, **БЛАГОДАРСВОВАЮЩИ** *несв.* Благодаря, отправям благодарност. слава тевѣ бѣе ... ѧко н мене ... съподовназ неси. нмене твоего радн все пострададн ... благодарствоуѣж та ГН С 103.11; благодарствоуѣж та ГН Іс хсе. ѧко стрѣлѣи младенштѣ възша ранѣи нхъ ... н нзнеможе въ ннхъ крѣпость нхъ С 112.10–11. *Изч.*

С. Калка от гр. еὐχαριστέω.

Неб. Вж. при благодарствнтн.

БЛАГОДАРСВЕНЪ, -ѧн *прил.* Благодарствен, изпълнен с благодарност. благодарственнѧ пѣснн възсладаше богоу С 292.30–293.1; тѣлесъноне во богатствѣ съ троудомъ ... обрѣтаетъ са ... а кѣже кѣз богоу богатство. скоро кетъ н благодарствьно оудовь обрѣтаемо С 160.9. *Изч.*

С. Калка от гр. εὐχαριστήριος.

Неб. благодарствен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

БЛАГОДАРСВЕНЬЕ, -ѧ *ср.* Благодарност. того радн слово нзи кетъ богъ далъ ... не во на хвалѣ намъ слобо н на благодарственнѣ тѣчѣж трѣбѣ. нъ н на оученнѣ оуспѣшено н на оутѣшеннѣ С 379.8. // Благодарствие, благодарствена молитва. съдоста оба ѧстн хлѣбѣ. по въкоушеннѣ же нма н по съконьчаннн благодарствннѧ пакѣи съдоста С 524.20. *Изч.*

С. Калка от гр. еὐχαριστία. Вар. благодарственнѣ.

Неб. Срв. благодарство *книж. остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл.

БЛАГОДАРИЕ, -ѧ *ср.* Добър, благ дар. нзннѧ гнѣваашн са о вожннхъ оученнхъ. ѧко пншемн сътѣ на благодарнѣ вѣроуѣштнѣмъ С 403.22. *Изч.*

С. Гр. εὐεργεσία. Вар. благодарнѣ.

Неб. Вж. при благодарствьнѣ.

БЛАГОДАТЕЛЪ, -ѧ *м.* Този, който дарява блага, милости; благодетел. цѣре

ѡзѡкъ оустояѡтъ нмъ. н обладаѡиште
нмн благодателе нарнцаѡтъ са *М Лк*
22.25. Изч.

М. Калка от гр. εὐεργέτης.
Неб. благодател ВА, МлБТР.

БЛАГОДАТН, БЛАГОДАМЪ, БЛАГОДАСН СЕ.

Окажа милост, извърша благодея-
ние. азъ же на мнолость твоѡж надъ-
ахъ са ... поѡж ꙗко благодавшюмоу
мнъ *СЕ 74a 7-8. Изч.*

СЕ. Гр. εὐεργετέω.
Неб. Срв. благодател л. остар. ВА,
МлБТР.

БЛАГОДАТЬ, -Н Ж. 1. Благодат. і днв-

лѡахъ са о словесехъ благодатн. нехо-
даштннхъ нз оустъ его *М Лк 4.22. //*

Благоволение, благосклонност. не
бон са марне. обрѣте во благодатъ отъ
бѡ *М Лк 1.30*; ісъ же спѡаше прѣ-

мѡдростнѡж н тѡломъ н благодатнѡж.
отъ бѡ. н ѡлкъ *М Лк 2.52*; н всн

господнѡж благодатнѡж нцѡвѡнемн
отъхождаахъ *С 518.26. 2. Даро-*

вание, надареност. дъвдесатъ-
ноуоумоу оубо н осмоуоумоу лѡтоу

прншъдъшоу. н благодатн свѣташтн
са іаже на немъ. н всъждоу

расходаштн са. севастннскън мнтро-
полнтъ ... оумоленъ бзвѣъ. акъи на нно
орждне того прнзъвавъ ... поставн

епнскоупа *С 280.7.*

М, С, X. Гр. χάρις, χάρισμα.
Неб. благодат ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ДА. Срв.
Благодат ЛИ, Благодатка ЛИ СтИл, РЛФИ.

БЛАГОДАТННКЪ, -А М. Този, който

дарява блага, милости. н томоу са
покланѡлъ ... нестннноуоумоу сноу. отъ

отъца благодатннкоу. н мнлосръдоу
мнлостнеоу *С 176.5-6. Изч.*

С. Калка от гр. εὐεργέτης.
Неб. Срв. благодател л. остар. ВА,
МлБТР.

БЛАГОДАТНЪ, -НН ПРИЛ. 1. Благода-

тен, милостив. да къ томоу съмрътъ
обрътнтъ са ... нз благодатное
прнзъванне знаменаваъ дшж. не дастъ

къ томоу страшенънмъ пожрътоу
бзгитн змнемъ *X Ва 14-15. 2. Зват.*

БЛАГОДАТНАА Ж. ег. Гр. κεχαρι-
τωμένη. Обръщение към Бого-

родица – ти, която даваш блага,
благодатна. радоуи са благодатъ-

наъ ꙗко съ товоѡж *М Лк 1.28. Изч.*

М, X. Гр. τῆς χάριτος. Вар. благодатнъ.
Неб. благодатен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл,
БТР, АР, РБЕ; благодатннн остар. ВА,
НГер.

БЛАГОДОУШЬЕ, -ІА СР. Душевна бла-

гост, благодущие. да прннметъ н ...
бждетъ тн ... дъзгослочноу пода-

тель блгодшью давецъ. мжжъствоу
подвнжннкъ *СЕ 92b 17-18. Изч.*

СЕ. Калка от гр. εὐφροσύνη.

Неб. благодущие ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл,
БТР, АР, РБЕ. Срв. Благодущев ФИ
СтИл, РЛФИ.

БЛАГОДѢТНЪ ВИС. БЛАГОДѢТНЪ.

БЛАГОДѢАТН [*погр. СЕ 95a 7-8*] *вис.*

годъ и дѡѡатн.

БЛАГОДѢТЕЛЪ, -ІА М. Благодетел. цре

ѡзъкомъ. оустояѡтъ имъ. і обладаѡи-
ште нмн. благодѡтеле нарнцаѡтъ са

З Лк 22.25; не възъри же на
ждоверкѡжъ зълбж. н іко блгодѡ-

тель осъждаѡиште. избавѡѡжътъ
оубцж *К 10b 36*; не бждѡмъ оубо не

похвалаште такога блгодѡтелеа *С*
494.14-15; не вѡдѡште во то тво-

ратъ. хоуѡж творатъ къ своемоу
господоу н блгодѡтелею *С 148.3.*

З, К, С. Калка от гр. εὐεργέτης. Превежса
и гр. ὁ φιλόδωτος [вар. ὁ τῶν ἀγαθῶν
χορηγός].

Неб. благодетел ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР,
ЕтМл, БТР, АР, РБЕ.

БЛАГОДѢТЬ, -Н Ж. 1. Благодат. нзанѡ

са блгодѡть оустзнахъ твоѡхъ *СП*
44.3; н така словеса да нзноснтъ. да

дастъ блгодѡть слъшаштнѡмъ *С*
497.22; воже ... възведън пастоуха

овьѡа ꙗко нашего нсоу хса. даръствоваѡи
на мнози н разанънзи блгодѡтн *С*
179.15-16. // Милост, благодеяние,

благосклонност. ꙗко законъ мѡсѡвомъ данъ вѣи благодѣть. и истинна ꙗ хмь вѣистъ З Йо 1.17 А; да прїимемъ млстъ ꙗ благодѣтъ обраштемъ въ благоверѣменнѣи помощъ Е 10а 2; д'несъ во. благодѣть стѣаго д'ха. прїходѣши осѣлетъ доуновеннемъ водъи СЕ 1b 16-17; ꙗ забъшиа благодѣть его. ꙗ чюдеса его СП 77.11; достоинно. ꙗко в'са праздыннкъи творити. всѣи благодѣть прнемъи СЕ 31а 24; видѣхъ оукоризнѣнѣи вънѣцемъ. благодѣть свѣтащѣи са К 11а 36; помолнхъ са о ѿен. и д'вѣ гнѣиъ благодѣтнѣи нечстѣи д'хъ отнде отъ нѣа С 525.22; сздѣнствоуѣиште же молнмъ не въ тѣште прнатн благодѣтн бѣна вамъ ЗЛ 1а 17; да прндетъ на ма стѣв его благодѣ. вашнми мѣамн Р II 1.30. 2. Добродетел. потѣшта са съ вѣскоиъ твѣрдостнѣи сѣпаствн. на възгращденнѣи н оуспѣхъ ... поунтаѣштннмъ. ꙗкоже н нмѣмъ подражателѣмъ таковоѣи о х'в благодѣтн С 272.1; едннъ же ... вѣсон нменемъ. свѣтелъ сѣи благодѣтнѣи н истнннннн хѣв воннъ ... рече С 62.27. 3. Благодарност, признателност. да възставъ рѣкоиъ твоенѣи крѣпѣкоиъ. послѡужнтъ ти. съ в'сѣкоиъ благодѣтнѣи твоенѣи хѣала съ намн стѡе нма твое оца н снѣи н стѣаго д'ха СЕ 24b 20; благодѣть нсповѣдаѣиъ богоу моѣмоу С 254.9-10; еже нмамъ нздѣрештн не на благодѣтн зѣра глаголѣ. нъ ꙗкоже истъ истнна С 71.9. благодѣть въздаѣити. Гр. καταγερσῖρω. Славя, прославям. о ннхъже славнтн н вѣанѣатн не влажатъ. о ннхъже пѣтн н благодѣть въздаѣити. коудатъ н богосварннцн възвѣштъ С 339.11. благодѣть творити. Гр. εὐαρεστέω. Благодаря. даждн емоу вѣдѣтн. благодѣтн въ пѣнне ... и благодѣть творити СЕ 95а 14. не благодѣтн нмѣтн. Гр. ἀχαριστέω.

Неблагодарен съм, проявям неблагодарност. к'то оубо поноудн жндовъ жрѣтн велфегороу. нан ѣстн жрѣтѣи мрѣтѣннмъ ... а н не благодѣтн нмѣтн благодѣштнннмъ С 127.10.

З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, Р, Х. *Калка от гр. εὐεργεσία. Превежда и гр. χάρις, χάρισμα, εὐχαριστία, ἀγαθότης, χάρις, ἀρετή, τὸ ἄγιον ὄνομα, δύναμις. Вар. благодѣть.*

Нѣб. Срв. благодат ОА, ВА, Вот, МлВТР, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ.

БЛАГОДѢТЪНЪ, -ѣи прил. 1. Който носи или сздава блага. н днелѣхъ са о словесн благодѣтнѣи. нсходѣщнхъ нъ оустъ его СК Лк 4.22; ꙗ в'сѣдрѣжнтелю ... истѡуннѣе благодѣтннн ... даждн равоу твоѣмоу семоу водѣ СЕ 21b 4-5; н дроуѣгъ дроуѣга акъи благодѣтннннмъ масломъ на трѣпннне мѣккѣи н на сѣврѣшеннѣи мѣченнѣи. помазѣиште оукрѣпѣахъ С 256.8; нсповѣждъ оубо ꙗко сѣтъ возн истнннннн. благодѣтннн С 148.17. // Който е получил блага, облагодетелстван. н вѣи благодѣтннн възванте. слово х'во да (въ)селѣетъ са въ вѣи Е 22b 9. 2. **Зват. благодѣтнѣи м. ег. Гр.** κεχαρισμένη. Обръщение към Богородица – ти, която даваш блага, благодатна. радѡчи са благодѣтнѣи гѣ съ товоиъ З Лк 1.28 А.

З, А, СК, Е, СЕ, С. *Калка от гр. εὐεργετης. Превежда и гр. τῆς χάριτος, εὐχαριστος. Вар. благодѣтнн, благодѣтнѣи.*

Нѣб. Срв. благодатен ОА, РВЕ.

БЛАГОДѢАНЬЕ, -ѣи ср. Добро дело, добротворство, благодѣяние. нсповѣдѣемъ благодѣть. проповѣдѣемъ мѣсть. не танмъ благодѣаннѣи СЕ 4b 9; нерадоумнѣннн вѣахъ о благодѣтелн жндѡе. н тоу дѣнне забъвѣахъ благодѣаннѣи застѣпннкѣ бѣ С 417.4; не се тѣчѣиъ нмѣахъ. еже ветѣхѣи нмъ възпомнѣаше благодѣаннѣи. нъ н нно бошьшенѣи. еже градѣ-

шта нмъ прѣжде казаше С 417.22; вндѣша во безаконници и осудаша чюдесѣи чюдотворца бога ... вса нюдѣа испльни са благодѣянии С 323.25-26.

Е, СЕ, С. Гр. εὐεργεσία, εὐεργετήρια, ἀγαθοεργία, εὐλογία, κηδεμονία. *Вар.* благодѣяние. *Нвб.* благодѣяние ОА, ВА, НТ, АК, Вot, МЛВТР, ЕтМл, ЕТВАН, БТР, АР, РВЕ.

БЛАГОДѢЯТИ, БЛАГОДѢЖИ, БЛАГОДѢШИ *несс.* Правя добро някому. поѣхъ гю благодѣявшюмоу мнѣ СП 12.6; възвѣхъ къ воу ... благодѣявшюмоу мнѣ СП 56.3. // *Прич. сег. деят. като същ.* благодѣящен м. мн. *Гр.* οἱ εὐεργετούμενοι. Правещите добро. к'то оубо поноудн жндовъ ... рѣпзтати на бѣ нан протнвнѣти са мѡуѣнн. а н не благодѣти нмѣти благодѣяштннмъ С 127.10-11.

СП, С. Калка от гр. εὐεργετέω. *Превезеда и гр.* εὐαρεστέω. *Вар.* благодѣяти. *Нвб.* благодѣя *рядко* МЛВТР, ЕтМл.

Благо же теждум. [обикн. удвоено]. Е, добре! Е, добре! Много хубаво! [при израз на отрицателно отношение]. рашнрнша на мѣ оуста своѣ. рѣша благо же благо же вндѣсте оун наши СП 34.12; да възвратѣатъ са възспѣатъ и постыдѣятъ са ... да примжтъ дѣзе сточудъ свои. глѣщѣи мнѣ благо же благо же СП 39.16; гѣ помостѣ мнѣ ... да възвратѣатъ са дѣие стыдѣаштеи са глѣшѣтеи благо же благо же СП 69.4; сѣдѣ мѣ гѣ по правдѣ твоѣ ... да не рекжтъ въз срѣдѣихъ своихъ. благо же благо же дѣши нашеи СП 34.25. *Изч.* СП. *Гр.* εὖγε.

Нвб. благо же *рядко* и *остар.* ВА.

Благоизволенье, -на ср. 1. Добра воля, благоволение. сзъда чловѣка по образочу своему. нже естъ о благоизволеннѣ. безъловбно непорочбно. правд'но богочѣство С 8.27-28. 2. Добродетел, благочестие. н славы мока нномуу не дамъ. нн благоиз-

воленнн монхъ ваннннмъ С 263.4; оубае то понѣ мало отъ наудѣкѣ сзповѣмъ блаженааго сего. благоизволеннѣ. надѣвѣше оубо отъ всего нз по малоу зѣло ... сзмръть помзшлѣа доушѣ своиѣ вѣстави на вошьа троуды С 274.5-6. *Изч.*

С. Гр. ἀρετή, ἡ πανόσιος οὐσία. *Вар.* благоизволеннѣ.

Нвб. благоизволение *книж.* *остар.* МЛВТР, ЕтМл, РВЕ.

Благоизволнѣти, благоизволнѣти, благоизволнѣти *св.* Благоволя, проявя милост, добра воля към някого. съ естъ снз мон възлюбленѣи о немъже благоизволнѣти. того послушанте М Мт 17.5. *Срв.* СЕ 3б 1; се отрокъ мон егоже нзволнѣти. възлюбленѣи мон. на нъже благоизволнѣти дѣша моѣ М Мт 12.18 3, А, СК; не бон са малое стадо ѣ(ѣ)ко благоизволнѣти отѣз вашъ датн вамъ цѣрствне М Лк 12.32 3, А, СК; нз десница твоѣ н мзшьца твоѣ просвѣщенье лица твоего. ѣко благоизволнѣти в нхъ СП 43.4; ѣ по сѣхъ оустѣхъ благоизволнѣти СП 48.14.

Благоизвольнѣти *взѣти.* *Гр.* εὐδοκέω. Почитан, уважаван съм. нз поѣже надѣваше са въздѣти оу тѣхъ. н не въз годъ проснша. цѣ н ннчотоже онѣхъ дѣвнцъ чловѣколюбнѣне. бѣша же того радн паѣ благоизвольнѣти възша С 373.3-4. *Изч.*

М, 3, А, СК, СП, СЕ, С. Калка от гр. εὐδοκέω.

Нвб. благоизволя *книж.* *остар.* ВА, МЛВТР, ЕтМл, РВЕ, ПРОД; благоизволен *рядко* ЕтМл.

Благоиспытанье, -на ср. Годност, пригодност, подходящи качества. аште во ... старѣншоуоумоу братна нштетъ благоиспытанне. како естъ моштьно въз тонжде всн мнозѣхъ снцнхъ получннѣти ЗЛ Іб 18. *Изч.*

ЗЛ. Гр. ἀκριβεία. *Вар.* благоиспытанне.

Нвб. *Срв.* благо и испытание ОА, ВА, МЛВТР, ЕтМл, РВЕ.

Благокореннѣти, -зѣти прил. Който е от

добър производ, благороден. благокореннымъ радованымъ. въсета земѣа горы сносъскы ребра съверова. градъ црѣ великаго СП 47.3. Изч.

СП. Калка от гр. εὐρίζος. Вар. благокоренъ Нев. Срв. благ и корен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

БЛАГОЛѢПНЪ, -ѣн прил. Като същ. **БЛАГОЛѢПНОЕ** ср. ег. Гр. εὐπροϋός. Нещо добро, хубаво, прекрасно. видѣннемъ ржкоу своею. да запрѣтнтъ тебѣ гѣ днѣволе. отъ нещѣннхъ въ вѣтне. в'се бѣолѣпное словомъ съставль се СЕ 56в 18–19. Изч.

СЕ. Вар. благолѣпнъ.

Неб. благолепен книж. остар. ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ, РРОДЦ.

Благообразно нареч. Благопристойно, прилично. ѣко въ дне благообразно ход(н)мъ. не козлогласованни. пнѣнствнн Е 5а 18–5б 1. Изч.

Е. Калка от гр. εὐσχημόνας. Вар. благообразно.

Неб. благообразно книж. остар. ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ.

Благообразнъ, -ѣн прил. 1. Красив, благообразен. гѣ бже нашъ. поуеты ѣка по образоу своему. н дшеѣкъ сѣмъсѣзноѣ. і тѣломъ благообразномъ свѣръшн СЕ 7б 3–4. 2. Добър, достоин. даждн емоу жнтне благообразно. жнтне доводѣвано. і незаръжно СЕ 99а 2. 3. Почтен, уважаван. прнде носнфъ отъ арнатѣя. благообразнъ съвѣтъннкъ. же н тѣ въ чамъ црствнѣ бжнѣ М Мк 15.43 3, А. Изч.

М, 3, А, СЕ. Калка от гр. εὐσχημόν. Превежда н гр. εὐπρετής. Вар. благообразнъ, благообразнъ.

Неб. благообразен книж. остар. ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН; БТР, АР, РВЕ, благообразный ВА.

Благопринмѣуьнъ, -ѣн прил. Благоприятен. нѣина вѣрма благопринмѣуьно ... нѣина вѣрма принмѣуьно. нѣина вѣрма сѣпасенню С 356.8. Изч.

С. Калка от гр. εὐπρόδεκτος.

Неб. Срв. благоприемлив ОА, ВА.

Благопрнлежнъ, -ѣн прил. Като същ. **Благопрнлежнне** ср. ег. Гр. [τὸ] εὐλόρεδρον. Благопрнлежност, усърдие, старание. непосагагъшна во печетъ са о гѣн рече нже на доврообразномъ. н благопрнлежнне кѣ гѣн ве сѣмѣштенна С 375.28. Изч.

С.

Неб. благопрнлежен рядко МлБТР, ЕтМл.

Благопрннатнъ, -ѣн прил. Приятен, угоден някому. да вѣдѣжтъ жрътва тѣлеса наша. прѣдѣъ товоѣ гѣн. н да прнатн бѣдемъ. ѣкоже жрътва жнва благопрнатна тебѣ С 91.23–24. Изч.

С. Гр. εὐάρεστος. Вар. благопрнатнъ.

Неб. благоприятен ОА, ВА, АК, Вот, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ; благоприятный остар. ВА.

Благорастворенне, -ѣн ср. За свѣръзване, смесване [на течности и под.] – нещо, от което се получава добро, приятно съчетание. і сѣтворн е во в'сѣко благорастворенне. пнѣнцннмъ СЕ 14б 4. Изч.

СЕ. Гр. εὐφροσύνη. Вар. благорастворенне.

Неб. благорастворенне ВА.

Благороднъ, -ѣн прил. Благороден, от добър род. ѣко не мнозі (...)
(м)ждрн по пл(ъ)тн не мнозн влгород(...)
Е 17а 11. Изч.

Е. Калка от гр. εὐγενής.

Неб. благороден ОА, ВА, АК, Вот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; благородный остар. ВА. Срв. Благородна ЛИ, Благородка ЛИ СтИл, РЛФИ.

Благородне, -ѣн ср. Благородство. се н тѣло пороучнтъ. н доушевно благородне прѣдѣлетъ С 494.21–22. Изч.

С. Калка от гр. εὐγένεια. Вар. благородне.

Неб. благородне рядко ОА, ВА, АК, Вот, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ. Срв. благородство ОА, РВЕ.

Благословеснтн, благословешж, благословешн св. 1. Благословя. ѣко тѣи влѣснши праведнника гѣ СП 5.13; земѣа дастъ плодъ свон. влѣс (погр. вл. влѣсн, Север., с. 80, бел. пог

линия) нѣи бже... н оубоитѣ сѣа тебе
всѣи коньци земли СП 66.7, 8; всѣи ...
благословешени сѣтѣ С 319.30; пакѣи
рекѣи ... прндѣте възлюбьени да
благословешенимъ ... да благословешени
вждемъ отъ него С 320.3, 4; благосло-
вешенимъ та господи ... благословешенадо
пржде вѣкѣ С 320.2: // *Прич. мин.
страг. като прил. благословешенъ*
Гр. εὐλογημένος. Благословен.
благословешена слава господьна С
322.14–15; благословешенъ градъи въ
нма господьне С 319.27–28. *Срв. С*
320.13; С 320.19–20; С 321.17–18;
С 322.17; С 322.20–21. 2. Просла-
вя, възхваля. блгсн дше моѣ гѣ СП
103.1; блгсите ѣзъици бл нашего СП
65.8. // *Прич. мин. страг. като
сѣц. благословешенъи м. ег. Гр. ὁ
εὐλογημένος.* За Бога – този, който
заслужава благодарност, възхваля.
прндѣте възлюбьени да благослове-
стимъ благословешенадо С 320.3.
Срв. С 330.5. Изч.

СП, С. Калка от гр. εὐλογέω.

Неб. Вж. при благословити.

БЛАГОСЛОВЕСТВЕНЬЕ, -ѣа *ср.* Благосло-
вление, благословия. неповиненъ
рѣкама н ѣсть срдѣцемъ ... сѣ при-
метъ благословешенъе отъ гѣ СП
23.5; въ ждоль плачевьнѣи въ мѣсто
еже положи. їво вѣствениѣ дастъ
законодѣна СП 83.7; ѣко тоу запо-
вѣдѣ гѣ вѣственне. жвотъ до вѣка
СП 132.3; вѣственне гѣне на васъ СП
128.8; нвстѣи ннч'соже тѣвасьна коу-
пнтн. нѣ всѣ доуховьно ... мольбѣи
отѣа. благословешенна нерен С
493.18. *Изч.*

*СП, С. Гр. εὐλογία. Вар. благословешенне,
благословешенъе.*

*Неб. Срв. благословение остар., благосло-
вяване остар. ОА, ВА, РВЕ.*

БЛАГОСЛОВЕСТВЕНТН *вж.* Благословесьствентн.

БЛАГОСЛОВЕСТВОВАТИ, **БЛАГОСЛОВЕСТВОУИЖ**,
БЛАГОСЛОВЕСТВОУИШИ *несв.* Благосла-
вям. въздовница его вѣствотѣ блѣж.

ннштѣа его насѣштѣ хѣва СП
131.15. *Изч.*

СП. Гр. εὐλογέω

*Неб. Срв. благословявам остар., благосло-
вям остар. ВА, РВЕ.*

БЛАГОСЛОВЕСТВЪНЪ, -ѣи *прил.* Прославян,
възхваляван. вждн їма гѣне вѣствно.
втѣселѣ въ вѣкѣи СП 112.2. *Изч.*

СП. Гр. εὐλογημένος

Неб. Вж. при благословленъ ОА

БЛАГОСЛОВЕСТИТИ, **БЛАГОСЛОВЕЩѢ**, **БЛАГО-**
СЛОВЕСТИШИ *несв. и св. 1.* Благосла-
вям. прнмъ нѣ хѣвѣи н блгсштѣ.
прѣломн н М Мт 26.26 А; і обѣ(.)мъ е
благословештааше. възлагаѣа рѣцѣ на
нѣ З Мк 10.16; та молнмъ гѣ бже
спннѣ нашего. блгвещьшадо СЕ 8а 7.

// *Прич. мин. страг. като сѣц.*

БЛАГОСЛОВЕЩЕНН *м. мн.* Гр. οἱ

εὐλογημένοι. Благословените. ндѣ-

те благословештени отца моего С

508.4. 2. Прославям, възхваля-

вам. блѣж гѣ на всѣко врѣмѣ СП

33.2; оустѣи своими блѣцахѣи і. н срдѣ-

мъ своимъ клнѣхѣи сѣа СП 61.5;

прндѣте възлюбьени да благослове-

стимъ благословешенадо С 320.3. //

Прич. сѣг. деят. като сѣц. благо-

словештащен м. мн. Гр. οἱ εὐλο-

γοῦντες. Тези, които прославят,

възхваляват. благословешенъ градъи

въ нма господьне ... благо-

словешташті во него благословешени

сѣтѣ С 319.29.

М, З, А, СП, СЕ, С. Калка от гр. εὐλογέω.

Превежда и гр. κατευλογέω.

Неб. Вж. при благословештати.

БЛАГОСЛОВЕСЬНЪ, -ѣи *прил.* Който е

получил благословия, благосло-

вен. благословешенъ градъи въ нма

господьне С 329.26. *Срв. С 329.29.*

Изч.

С. Гр. εὐλογημένος. Вар. благословешенъ.

Неб. Вж. при благословленъ.

БЛАГОСЛОВЕСЬСТВЕНТН, **БЛАГОСЛОВЕСЬЩЕЛѢЖ**,

БЛАГОСЛОВЕСЬСТВЕНШН *несв. 1.* Благо-

славям някого. да вѣствитѣ ти гѣ

отъ снона *СП* 127.5, 133.3; ꙗко помѣ-
нѣвъ нзи блѣтви нзи. блѣтвиѡз естѣ
[господь] домъ ѿнлѣвъ *СП* 113.20, 21;
родъ правнѣихъ блѣтвиѣ сѡ *СП* 111.2;
се тако блѣтвиѣ сѡ ꙗко вѡмѣ сѡ ꙗко
СП 127.4; благословественте а не
кльнѣте *С* 346.24–25; н тѣи благосло-
вествнѣвъ. помазавъ же а въ нма хрѡво
нцѣлн *С* 531.15. 2. Прославямъ, въз-
хвалявамъ. нз мзи жнвнѣ блѣтвиѣмъ ꙗко
СП 113.26; въ вѣсѣхъ мѣстѣхъ него
благословествентѣ доуша моѡ господѡ
С 19.6–7; ндѣжѣмъ. славнѣти. н
благословествнѣти бѡ. даровавъшадо
нмъ равомъ сѡнмъ нцѣлѣнѣа *С*
531.17; н мзи по оуставоу славнѣмъ.
благословествѡште оца н сѡна н стѡдо
дѡха *С* 532.16.

СП, С. Калка от гр. εὐλογέω. Превезеда и
гр. εὐλογίας δίδωμι. Вар. благословествнѣти.
Нѡб. Вж. при благословествовати.

БЛАГОСЛОВЕСЬСТВОВАТИ, БЛАГОСЛОВЕСЬСТВОУИТИ,
БЛАГОСЛОВЕСЬСТВОУИШИ *несв.* Благосла-
вямъ, възхвалявамъ. въ црѣкѣвахъ
благословесѣстоуиѣ тѡ *СП* 25.12.
Изч.

СП. Гр. εὐλογέω. Вар. благословесѣствовати.

БЛАГОСЛОВЕСЬСТВОВАТИ *вжс.* Благословесѣст-
вовати.

БЛАГОСЛОВЕШЕНЬЕ, -ѡ *ср.* Благослове-
ние, благословия. н благословешенье
н полученье нцѣлѣнью прѡша *С*
568.5–6; н оумзѣвъ немюу нозѣ ... мо-
лѡдаше прѡдѣстнѣти сѡ благословеше-
нннхъ ажѣ (!) бѣ посѣла *С* 524.11.
Изч.

С. Калка от гр. εὐλογία.

Нѡб. Срв. благословение книж. остар.
ОА, ВА, НГѣр, АК, АР, РВЕ; благословка
жс. диал., благословия *жс. диал.* НГѣр,
РВЕ, ДА.

БЛАГОСЛОВЕШЕНЬЕ, -ѡ *ср.* Благосло-
вение, благословия. ꙗко естѣ сѡнѣе. н
на людѣхъ твоихъ блгословешеньѣ твоѣ
СП 3.9. *Изч.*

СП. Гр. εὐλογία.

Нѡб. Срв. благословение книж. остар.

ОА, ВА, НГѣр, АК, АР, РВЕ; благословка
жс. диал., благословия *жс. диал.* НГѣр,
РВЕ, ДА.

БЛАГОСЛОВЕШЕНЬЕ, -ѡ *ср.* Благосло-
вение, благословия. н не всхотѣ
блгшенью н оудали сѡ отъ него *СП*
108.17; на толнцѣ же жнѣнѣе него
славѣно вѣстѣ. ѡкоже ... трѣмъ дѣса-
тѣмъ ырнѣцѣмъ к' немюу прѡходнѣти. н
кнросннкомъ н многннмъ облашн-
нмъ. на благословештѣнѣе н на накла-
занѣе отъ него *С* 519.11; мнозу прѡхо-
дѣвахъ к' немюу ... на вѣдѣнѣе него
тѣхѣнѣ н благословештѣнѣе отъ свѡто-
стн него желѡнѣште полоучнѣти *С*
568.27; н давѣше немюу благослове-
штѣнѣе. н молнѣвѣ прѡлѣжнѣ о немъ
сѣтворѣше отъпоустнѣша *С* 524.4.
Изч.

СП, С. Гр. εὐλογία, τὸ εὐλογεῖσθαι. Вар.
благословештѣнѣе.

Нѡб. Срв. благословение книж. остар.
ОА, ВА, НГѣр, АК, АР, РВЕ; благословка
жс. диал., благословия *жс. диал.* НГѣр,
РВЕ, ДА.

БЛАГОСЛОВИТИ, БЛАГОСЛОВАИТИ, БЛАГОСЛО-
ВИШИ *св.* 1. Благословя, дам благо-
словия. блгслѣнте клѣнѣштѡмъ вѣ
М Мт 5.44 3, А, СК; ꙗко тѣи блгслѣнѣ
правѣднѣнѣ ꙗко *СП* 5.13; вѡко ... блгслѣнѣ
внѡ се *СЕ* 20а 2. *Срв. СЕ* 14б 3; ꙗко
тѣи есн блгслѣнѣ н стѡн вѣсѣ *СЕ* 21б
23–24; по нстнѣнѣ не блгсловѣнѣе него
С 298.27; ꙗко блгслѣнѣ сѡ прѣчѣстѣное. н
вѣльѡвѡе нма твоѣ *СЕ* 13б 17. *Срв.*
СЕ 7а 22–23; 23а 1; 24а 20; 81а 14;
помагадаше немюу богъ въ вѣсемъ. н
благословнѣ сѡ мѡнастѣрѣ *С* 285.24–
25. 2. Прославя, възхваля. н вѣдахъ
въ нѣжъ въ црѣкѣ. хвалаштѣ н
благословаштѣ вѡ *М Лк* 24.53 3, А;
днѣвнѣ вѣ въ црѣкѣвахъ блѣнѣте бѡ *Е*
24б 12. *Срв. Е* 34б 12, 36а 14; нз
мзи жнвнѣнѣ блгшнѣмъ тѡ. н възпома-
нѣмъ тѡ *СЕ* 64б 25–26; н вѣтѣе
постѡлаша. н вѣко бѡ блгслѣнѣша сѡда-
штаго на жрѣвѣте *К* 1а 36–37. *Срв.*
С 326.15–16; него агѣлн хвалѡт' н

НЕБЕСА БЛАГОСЛОВАТЪ С 354.10. ~ са *страг.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, Б, С. *Калка от гр. εὐλογέω. Превезѣга и гр. εὐχαριστέω, ἀνομιέω.*

Нѣб. благословя ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

БЛАГОСЛОВЛЕНЪ, -ѣин прич.-прил. 1.

Който е получил благословия, благословен. народн же ходаштен прѣдъ нимъ ... зъвадохъ глѣшѣте ... БАГЛОБЪНЪ ГРАДЪИ ВЪ ІМА ГНЕ М Мт 21.9 З, СК. Срв. СП 117.26; К 1а 39; С 326.18; да естъ дръжава црѣтѣвоу твоемоу, блѣвено (погр. вл. бл(а)г(осло)вена, *Нахтигал, с. 43, бел. под линия*) СЕ 19а 20; блнъ пршедъи въ сѣмѣрени К 1б 2. Срв. С 326.23–24. **2.** Достоен за похвала, за благодарност. сѣхранн нѣи вѣже. твоенъ баагодатнѣк. прѣстѣжѣк ѣнстѣжѣк прѣславнѣжѣк. блѣвенѣжѣк владъи ѣнцѣк СЕ 61а 26; матн боу блага словенаѣ. оублажн дшѣк моѣ ТФ А 13–14; блага словѣнѣжѣк есн гн бѣ бѣсѣхъ вѣк' С 5.27. Срв. С 229.8. **3.** *Като същ. а)* блага словлѣнѣжѣин м. ег. Гр. ὁ εὐλογητός. За Бога – този, който заслужава благодарност, възхваля. тѣи лн есн хъ снз блѣгосвнадо М Мк 14.61 З; *б)* блага словлѣнн м. мн. Гр. οἱ εὐλογημένοι. Онези, които са получили благословия; благословените. тѣгда речѣтъ црѣъ ... прндѣте блнѣ отъца(ца) моего. наслѣдоунте оуботованое вамъ црѣстѣвнѣ М Мт 25.34 З, А, СК. Срв. СЕ 101б 24. СЕ 99б 9.

М, З, А, СК, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С. *Калка от гр. εὐλογημένος, εὐλογηθείς. Превезѣга и гр. εὐλογετός. Вар. блага словлѣнѣжѣ, блага словѣнѣжѣ.*

Нѣб. благословен ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ; благословений *остар.* НГер.

БЛАГОСЛОВЛЕНЬЕ, -ѣа ср. 1. Благословение, благословия, благославяне.

тако да сѣнндѣтъ блѣвенне твое. на главѣ рѣба твоего СЕ 9а 15; блѣвн сего. вѣсѣмъ блѣвеннемъ дховнѣнѣмъ СЕ 81б 13; сѣтн водаѣ снѣж. і сѣтворн нѣ вѣитн ... блѣвеннѣю истоуѣннѣк СЕ 6б 18; мѣ блѣвенне домоу н храмоу СЕ 14б 9; блѣсловенне трапезѣ СЕ 17а 23; тѣи бо ... сѣхранн прѣподобнадо ноѣа. вѣзвѣшн же блага словѣнннѣмъ ѣнстѣтелѣа мелхнседека С 232.12–13.

2. Благоедеяние, милостиня. вѣзѣмъ же ннштнн бѣ златнцѣ отнде ... третнѣ вѣ тѣ жде дѣнъ прндѣ ... глагола. помнлоун ма рѣбе бога вѣишнѣаго. даждъ мн дроуѣго блага словѣннѣннѣ ꙗко много поѣоуѣнхъ С 120.19–20.

блага словлѣннѣ вѣзѣатн [прнѣатн]. Гр. εὐλογεῖσθαι, λαμβάνω εὐλογίαν. Получа благословия. н тако блага словѣннѣ вѣзѣмъша. отъхождааста рѣдоуѣжѣшта са С 205.23.

вѣз блага словлѣннѣа. Гр. ἀνευλόγητος. Без благословия. отвѣрѣъ старѣцѣ глагола оуѣеннѣкоу. тебе оубо блага словѣнѣ. а тѣ вѣз блага словѣннѣннѣа нестѣ С 298.24–25.

Е, СП, СЕ, С. *Калка от гр. εὐλογία. Превезѣга и гр. τὸ εὐλογεῖσθαι, τὸ εὐλογῆσαι, εὐμένεια. Вар. блага словѣннѣннѣ, блага словенне.*

Нѣб. благословение *книж.* *остар.* ОА, ВА, НГер, АК, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ. Срв. благословия Дюв, МлБТР, РБЕ; блага слов ДА; Блага слов ЛИ, Блага слова ЛИ СтИл, РЛФИ.

БЛАГОСЛОВІАТН, БЛАГОСЛОВІАЖѣ, БЛАГОСЛОВІАЖЕШН неск. 1. Благославям. і обемъ ꙗ блага словлѣашѣ. вѣзлаагаѣ рѣцѣ на на М Мк 10.16; і вѣстѣ егда блага словлѣашѣ ꙗ. отъстѣжн отъ ннхъ і вѣзгношашѣ са. на небо М Лк 24.51 З. **2.** Прославям, възхвалявам. она же ндѣшта блага словлѣаста бога. н моѣаста спѣа ꙗ хѣа С 5.16. *Изн.*

М, З, С. *Калка от гр. εὐλογέω. Превезѣга и гр. κατευλογέω, αἰνέω. Вар. блага словѣятн.*

Неб. Срв. благословявам ВА, Дюв, МлВТР, РБЕ; благословям ВА, РБЕ.

БЛАГОСТЪІНН, -ѣ ѡ. 1. Благост, доброта. по милости твоеи помыни мѣ тзи благостъина (погр. вл. БЛАГОСТЪІ(Н)ѣ, Север., с. 29, бел. пог линия) твоеѣ радѣ ꙗ СП 24.7. Срв. СЕ 74b 23; СЕ 24a 19; възлюбилъ еси зъловѣ пауче БЛАГОСТЪІНА СП 51.5; штъ исплазненнѣ кѣпѣан. твоеѣ БЛАГОСТЪІНА. се маадатьце і на главѣ его. бѣговенне твое. да сѣнндетъ СЕ 8a 9; ꙗн ... испльни дшѣ раба своѣго твоеѣ БЛАГОСТЪІНА С 163.5–6. 2. Добро, добрина, добри дела. рече бесоуменъ въ срѣдѣци своимъ нѣстъ бѣ. растзлѣшѣ і омрачшѣ сѣ въ науинанѣихъ. нѣстъ творѣи БЛАГОСТЪІНА СП 13.1. Срв. СП 13.3; оупзвѣі на ꙗѣ і творн БЛАГОСТЪІНѢ СП 36.3. 3. Справедливост. облыгадѣж мѣ зане гонѣдѣхъ БЛАГОСТЪІНѢ СП 37.21. Срв. СЕ 77a 3. Изч. СП, СЕ, С. Гр. χρηστότης, ἀγαθότης, δικαιοσύνη, ἀγαθότης. Неб. благостиня остар. ВА; благостина гуал. ДА.

БЛАГОСТЬ, -н ѡ. 1. Благост, милост, доброта. облыцѣте сѣ ... въ штровѣ шедротъ. н БЛАГОСТЬ. н сѣмѣренѣ мѣдротъ і крототъ Е 22a 15; благъ еси тзи ꙗ. і БЛАГОСТЬѢ твоеѣ наоучн мѣ оправданнемъ твоимъ СП 118.68; і нзи же достоннзи сѣподобн. бже твоеи БЛАГОСТН СЕ 99b 13; господѣ же нашъ ... за многѣѣ БЛАГОСТЬ. прокаженъѣ оушитааше С 480.20. 2. Благо, добро, благоденствие. да даси пнщѣ имъ въ благо врѣмѣ ... іспазнатъ сѣ БЛАГОСТІ СП 103.28; посѣтн насъ сѣннемъ твоимъ. вндѣтн въ БЛАГОСТІ нзѣвранѣихъ твоихъ СП 105.5. Е, СП, СЕ, ТФ, С. Гр. χρηστότης, ἀγαθότης, ἀγαθωσύνη, χάρις, ἔλεος. Вар. БЛАГОСТЬ. Неб. БЛАГОСТ остар. ВА, АК, Дюв, НГер, МлВТР, ВТР, РБЕ, ДА.

БЛАГОСТЪНЪ, -ѣн прил.

БЛАГОСЛОВЕНЬЕ БЛАГОСТЪНОЕ. Гр. εὐλογία χρηστότητος. Дар с благопожелания. ꙗко варилъ і еси бѣгословнѣимн бѣгѣтнѣимъ положилъ еси на главѣ его вѣнѣцъ отъ каменн драгаго СП 20.4. Изч.

СП. Вар. БЛАГОСТЪНЪ.

Неб. БЛАГОСТЕН рѣго МлВТР, ЕтМл, РБЕ.

БЛАГОСЪТВОРНТН, БЛАГОСЪТВОРНѢ, БЛАГОСЪТВОРНШН св. Направя добро. і непоѣстъ тн сѣ егда БЛАГО СТЪРНШ (БЛАГО СТЪ(О)РНШ, Север., с. 62, бел. пог линия) емоу СП 48.19. Изч.

СП. Гр. ἀγαθύνω.

Неб. БЛАГОСЪТВОРЯ книж. остар. МлВТР, ЕтМл.

БЛАГОТВОРНѢ, -ѣн, прич.-прил. Който прави добро, благодетелен. нн ангела БЛАГОТВОРНѢ ДЬАВОЛА непѣщевавъше пожрѣтн бѣдемъ Х II Ва 12. Изч.

Х. Калка от гр. ἀγαθοποιός.

Неб. Срв. БЛАГОТВОРЕН ОА, ВА, ВТР, РБЕ.

БЛАГОТВОРНТН, БЛАГОТВОРНѢ, БЛАГОТВОРНШН несв. Правя добро. обаѣе любнте врагъѣ ваша н БЛАГОТВОРНТЕ М Лк 6.35 3; ходн по заповѣдемъ ꙗнѣмъ прнсно ... БЛАГОТВОРА напастъ дѣнщннмъ теѣѣ СЕ 89b 3; дѣхъ стѣн. нже отъ отѣца нсходнтъ БЛАГОТВОРАН. нже кетъ надъ всѣмн дѣлаемо С 28.25. // Прич. сег. деѣт. като сѣщ. БЛАГОТВОРАЩЕН м. мн. Гр. οἱ ἀγαθοποιοῦντες. Правѣщите добро. аште БЛАГОТВОРНТЕ БЛАГОТВОРАЩННМЪ васъ. каѣ вамъ хвала естъ М Лк 6.33 3, А, СК. Изч. М, 3, А, СК, СЕ, С. Калка от гр. ἀγαθοποιέω.

Неб. БЛАГОТВОРЯ МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР. Срв. БЛАГОТВОРНТЕЛЕН.

БЛАГОУННЕНЬЕ, -ѣ ср. Укрепване, уреждане, благоустройство. (о) оустроени възселенъстѣмъ БЛАГОУННЕНН СТЪІМЪ ЦРѢВАМЪ. н о сѣвѣкоупени възсѣмъ Е 216 13. Изч.

Е. Калка от гр. εὐστάθεια. Вар. благоустроенне.
Неб. Срв. благочиние остар. МлВТР, РРОДЦ, РВЕ.

БЛАГОУЪСТНВЪ, -ѸН прил. Благо-
честив, набожен. сега же нечѸстнваго
оставнѸше. на благоуѸстнѸа разбон-
ника прнведѸмъ слово С 426.17. *Изч.*
С.

Неб. благочестив ОА, ВА, АК, Бот, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ; благочестивий остар. ВА, НГер.

БЛАГОУЪСТОВАТИ, БЛАГОУЪСТОУИЖЪ, БЛАГО-
УЪСТОУИШИ *несв.* Живея благо-
честиво, благочестив съм. да аще
снѸ бѸнн крѸстн са. кѸто оуже
крѸщенна неврѸгы благоуѸстоуѸетъ Х
I Аа 9. *Изч.*

Х. Гр. εὐσεβής εἰμι. Неб. благочествувам рядо МлВТР, ЕтМл.

БЛАГОУЪСТНО нареч. Благочестиво,
набожно, праведно. стн Ѹченнцн.
плодовѸтѸ показан есте. прозѸваѸщн
благочѸстно ТФ А 11; отроцн бла-
гоуѸстно слоужатъ хѸалѸ. а нечнстнн
жѸрьцн зѸлѸ гнѸѸаѸтѸ са С 324.6.
Изч.

ТФ, С. Калка от гр. εὐσεβῶς. Превежда и гр. εὐσεβεια. Вар. благочѸстно.

Неб. благочѸстно книж. остар. ВА, РВЕ.

БЛАГОУЪСТЪНЪ, -ѸН прил. 1. Благо-
честив, набожен. благоуѸстѸнѸѸ
вѸрѸ прнѸемыѸштн н пншемн. да
внндемъ вѸ цѸсарѸствнѸ небесъноѸ С
341.3-4; нн дѸла творнмаа безъ бла-
гоуѸстѸнѸхѸ оуѸеннн прнѸтъна сѸтѸ
отъ бѸ Х II Вб 6-7. **2. Като същ.**
БЛАГОУЪСТЪНЪНЪНЪ м. ег. Гр. ὁ εὐσεβής.
Благочестив, праведен човек;
праведник. в танѸвно днѸвноѸ н
грѸдое нже сѸдн о деснѸѸ отца. о дес-
нѸѸ са обрѸштѸетъ благоуѸстѸнѸнѸмъ
С 506.18. *Изч.*

С, Х. Калка от гр. εὐσεβής. Вар. благоуѸстѸнѸ, благоуѸстѸнѸ.

Неб. благочѸстен рядо ВА, МлВТР, ЕтМл, РВЕ.

БЛАГОУЪСТЪНЪ, -ѸА ср. Благочестие,

благочестивост, набожность. н
шнротѸѸ подрагъ мѸнаште са законъ
сѸхранаште велнчѸѸтѸ. а ннчѸсоже
нстннѸи ннѸакоже нмѸѸѸште. нн бла-
гоуѸстнѸа нѸдноѸо же словесе твораште
С 339.25-26; неклн вѸша отъ него
навѸкѸше о хрнстѸѸе благоуѸстнѸе.
ннѸн с ннмъ вѸ нннечн нѸѸрѸженн
вѸша вѸшн ... нн свѸтѸлааѸо бла-
гоуѸстнѸа сѸвѸдѸ зѸмѸа на крѸстѸѸе
вѸрѸнѸаа зѸра поуштаѸшѸа внѸа-
ште кѸ немоу текѸтѸ С 401.10, 13;
нѸ нже чнстѸмъ оумѸмъ н неѸзлѸ-
нѸвомъ сѸвѸдѸемъ прнхѸдаѸтѸ. тѸмъ
са благоуѸстна отѸкрнѸдаѸтѸ разѸоумъ
С 338.6.

С. Калка от гр. εὐσεβεια. Вар. благоуѸстнѸе, благоуѸстнѸе.

Неб. благочѸстнѸе ОА, ВА, АК, Бот, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

БЛАГОУЪХАНЪНЪ, -ѸН прил. Благоуханен.
Дне самъ неѸрданъ бѸнѸетъ мастнѸѸ.
благѸѸханъноѸѸ СЕ 3б 8-9. *Изч.*

СЕ. Гр. εὐώδης. Вар. благѸѸханънѸ.

Неб. благоуханен ОА, ВА, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ; благоуханен, благоѸханен остар. ВА.

БЛАГОУЪХАНЪНЪ, -ѸА ср. Благоухание. в
прнѸемлѸщннѸмъ мѸстѸѸи наша. вѸко
благѸѸханне прѸѸдъ собоѸѸ СЕ 61а 18;
бже ... тако прннмн н снѸѸ жѸтѸѸ. вѸ
вонѸѸ благѸѸханнѸ СЕ 15б 13-14. *Изч.*

СЕ. Калка от гр. εὐωδία. Превежда и гр. θυμίαμα. Вар. благѸѸханне.

Неб. благоухание ОА, ВА, АК, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ; благоѸханне остар. ВА.

БЛАГЪ, -ѸН прил. 1. С прнѸтен вкус,
сладѸк, благ. внно благоѸе новааѸо
вннѸграда. весѸлан н свѸтѸзлѸ творан
лнѸа . ожднѸѸштннѸмъ прнхѸда
твоеѸо С 143.23; в жндове ... пошта-
днѸте овѸца блѸгъ плодѸ прнносашѸоу
С 437.5-6. // ПрнѸтен. го во мое
блѸѸо н бѸрѸма мое легѸко естъ М Мт
11.30 З, А, СК; тако н весѸдѸѸи
блѸгѸ. оуѸстраѸѸѸтѸ сѸвѸстн послѸ-
шаѸштннѸхѸ С 544.3. **2.** Благ,
добѸр. вѸко азъ блѸгъ есмъ М Мт

20.15 3^l, А; добръи рабе блaгъи н вѣрне. о малѣ вѣ вѣренъ надъ многы та поставиѣ М Мт 25.23 3, СК. Срв. К 3а 19; вѣкоуценте и внднте вѣко блaгъ гѣ СП 33.9; блaгъи члѣювѣ ... шѣбан раба твоего сего СЕ 24b 14; н нзинѣ гн. вѣдѣштоу тебѣ блaгъин вса нсповѣдаѣ С 528.14; слаба еднномоу боу стоу вѣсѣмръзтьноу. блaгоу н страшноу Р II 2b 2. 3. *Като сѣщ. а)* блaгои ср. ег. Гр. τὸ ἀγαθόν. Доброто. блaгъи члѣкз отъ блaго сѣкровишта срѣца своего нзноснтъ блaгое М Лк 6.45 3. б) блaгаѣ ср. мн. Гр. τὰ ἀγαθά. Благá. рече же аврамъ. чáдо помѣнн вѣко вѣспрнѣлз еш тѣи блaгад твоѣ вѣ жнвотѣ твоємъ М Лк 16.25 3, А, СК; гѣ бже нашъ ... давѣи намъ и земънаа блaгад СЕ 20b 15; тѣмъ прѣмногаѣ блaгаѣ вьнесена. вѣша С 488.21.

блaгаѣ вѣра. Гр. εὐσεβεία. Правата християнска вѣра, православноата вѣра, православието. и поманн вса оумеръшаѣ. вѣ блaгън вѣрѣ СЕ 13a 22; показз доблaѣ (!) матн. ꙗко оученнмн блaгъѣ вѣрѣи вѣскрѣмнаа н паче. неже малѣкомъ С 96.18; запръва оубо льшташе нхъ ласканнмъ. покоушлз са ослабнтн отъ настоѣннѣ блaгъѣ вѣрѣи С 86.28.

блaгаѣ дѣлаеса. Гр. ἀρετή. Добродетелно поведение. толнко же алузбож н блaгъинн дѣлѣи. поспѣшнвѣ. чѣстѣнъ авн са н оубодѣнъ боу С 514.10–11.

блaгаѣ дѣтѣль. Гр. ἀρετή [вар. εὐαρέστησις]. Добродетел. внда себе отъ многы блaгъѣ дѣтѣлан мѣжа н правѣднааго жнтнѣ на мнозѣ прогоннма. вѣста на нь С 514.20–21; помъсан. едного него оставнтн мѣжажштá са. н крѣпашта вѣ блaгъа дѣтѣлан подвнсѣхъ С 548.13.

блaгаѣ лѣпота. Благолепие, великолепие, красота. вѣзлюбѣлше

стѣжѣ. блaгъѣ лѣпотѣ. на спѣнне дѣшамъ вашнмъ СЕ 95b 12–13.

блaга рода. Гр. εὐγενής. Който е от блaгороден производ; знатен. едннъ же отъ ннхъ блaга рода отъ дѣдъ славенъ же племенемъ. вѣсон нменемъ ... рече С 62.25; савннъ кто нменемъ ... прѣвзн блaга рода сѣи ... крѣстнанъ сѣи ... отъшъдъ вѣнъ гра С 145.9–10.

блaгъин нравъ. Гр. ἀρετή, τρόπος ἀγαθός. Добродетел. нз ꙗкоже неанкѣи н нстиннѣнѣ блaгъѣи нравѣи мѣжа сѣказахомъ С 520.24; егда нравъ блaгъ сѣ довроуѣстннемъ вѣздрастѣ. бошннхъ желлаа страхъ вожнн прннметъ С 252.3.

блaгъ оубодѣннкъ. Гр. εὐάρεστος. Който е прнѣтен на Бога, богоугоден. потому же н отѣца своего архаггеловѣи радн блaгодѣтн. овра-тнвѣ блaга оубодѣнника показз богоу С 26.5.

вѣ блaго врѣма. Гр. а) Гр. εὐκαιρον. Своевременно, навреме. вѣсѣ отъ тебе члѣжтѣ. да даси пицѣ имъ вѣ блaго врѣма СП 103.27. б) Гр. ἐν εὐκαιρίαις. В усилно време. вѣ блaго врѣма вѣ печалехъ да оупѣваѣтѣ на тѣ знаѣшн-и-мѣа твоѣ СП 9.10; вѣскжѣ гѣ отъстоѣ далече. прѣзѣршн вѣ блaго врѣма вѣ печалехъ СП 9.22. М, 3, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, 3Л, Х, Р, Г. Гр. ἀγαθός, χρηστός, καλός, ἅγιος, εὐμεγέθης, ἄφθογος.

Нѣб. благ, ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, БТР, АР, РБЕ, ДА; благий НГер. Срв. Благовец МИ, Благуи МИ СНМБ; Благово МИ ИК, Пр. в ил.; Благн дол МИ ВП, ТО; Благуша эс. МИ СМ, МНСрМ; Блага ЛИ, Влагана ЛИ, Благо ЛИ, Благой ЛИ СТИл, РЛФИ; благуна 'вид сладка круша' РРОДД, Благовец 'Благовещение' гуал. ДА.

БЛАГЪИИИ, -ѣа эс. 1. Благост, доброта. показн н о мьнѣ недостоннѣ рабѣ своемъ. своѣ блaгъинѣ С 22.1; прнѣмн владѣко н нзнѣ сѣвоннѣи моа ... прнѣвѣгажштáа кѣ твоѣн блaгъинн н

УЛКОЛЮВЬЮ С 110.2-3; како лн
 владзѣкъ хса нма дръзнѣ прнзватн
 ... како лн благзѣнн его надѣѣт са
 прнатн С 523.27-28; на что пръвое
 рѣцѣ простерѣ. просльзнхъ многашдн
 толнкѣ благзѣнѣ. того вндѣвъ отъ-
 падъша С 430.4-5. 2. Само мн.
 Благѣ. прнде чловѣкъ нѣкто
 незнаемъ сзпроста къ старьцоу нмѣа
 осьла многъ благзѣнѣ наложено С
 291.5; н обрѣтъ толнкѣ благзѣнѣ въ
 пештерѣ. о своемъ невѣрствѣ н непо-
 кореннн поклавъ са С 291.16; оуслѣ-
 шатн блажензѣн тѣ гласъ. н бѣчѣнзи-
 нхъ благзѣнѣ. аже оуготова богъ
 любаштннмъ н С 123.29; покажн
 недостонноуоуоуоуоуоуоуоуоуоуоу
 семоу. твонхъ
 благзѣнѣ. антонноу С 158.13-14.
 С. Гр. ἀγαθότης, τὸ ἀγαθόν, μακαρίότης.
 Нѣб. Срв. благинѣ ВА, НТ, МлВТР, ЕтМл,
 АР, РВЕ, ДА; благина ДА; благиня ОА,
 НГер, ЕтМл; Благиня жс. ЛИ, Благинка
 жс. ЛИ СтИл,РЛФИ.

БЛАЖЕННИКЪ, -а м. Светец, праведник.
 Блажензѣн сава ... понмѣи н ... прнведе
 къ блаженноу нанн архнепнскоуоуоу н
 ... моладше поставтн н попа С 286.1;
 н свѣтоу ведѣштоу прнведе въ
 велнкоѣ лаврѣ свѣтадого отца нашего
 савѣи ... блаженнкъ оубо сава того
 прннмъ. прѣда н стронтелю мана-
 стѣрѣскоуоуоуоуоуоу С 283.11; блаженнкъ
 оубо отьць нашъ сава ... нде к нему
 въ роувѣ н глагола кему С 293.4.
 Изч.

С. Гр. μακαρίτης.

Нѣб. Срв. блажен, блаженный остар. ОА,
 ВА, РВЕ.

БЛАЖЕНЪ, -зѣн прил. 1. Честит, щаст-
 лив, блажен. гѣа емоу нѣъ ... блаженн
 не вндѣвъзшен н вѣровавзшен М Йо
 20.29 З, А, О. Срв. С 506.10;
 въздвннгъшн гласъ ѣднна жена отъ
 народа рече емоу. блаженое чрѣво
 ношъше та М Лк 11.27 З, А, СК;
 блаженъ мѣжъ нжъ не ндетъ на
 свѣтъ нечѣстнвѣзхъ Е 206 4-5. Срв.

СП 1.1; въ мзисль своѣж стѣоуемоу
 аполоу павлоу глѣштно ... да веселатъ
 са ... съ блажензѣмъ гласомъ гѣа
 слѣшатн К За 17. 2. блажензѣн —
 прозвище на светец, на правед-
 ник. ѣко н блажензѣ дѣдъ проповѣдѣ
 К 1а 20. Срв. К 7а 29; н просашта
 крѣштеннѣ веде его къ водѣ. н съведъ
 него. въ стѣжѣ н блаженѣжѣ тронцѣ ...
 отнде невнднмо С 25.12-13; о бла-
 женѣѣмъ сагорнннѣ н роуфннѣ науѣ
 пѣтатн С 113.27-28; н прѣвѣзѣвъ
 въ гостннннцн ... таже създана вѣстѣ
 отъ блажензѣа еудокна С 282.16. 3.
 Като същ. блажензѣн м. ег. Гр. ὁ
 μακάριος. Светец, праведник. рече
 аггелъ къ блаженоуоуоуоуоуоуоуоуоу.
 не вон са ... блажензѣн же слѣшавъ то
 отъ аггела паде ннцъ на земн С 123.1, 3;
 цѣсарѣ же вндѣвъ блажендого ... не
 може отъвѣштатн кѣмъ словесе С 194.19;
 да нѣ ннчѣтоже днѣно аште н блажензѣн
 съ въздрасомъ хоуѣдъ вѣ. дѣшенъ же
 велнкъ С 546.17-18.

М, З, А, СК, О, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр.
 μακάριος, ἅγιος, μακαρίτης, ἀγαθός,
 τιμακάριος, τρισόσιος, πανάγατος,
 εὐλαβής, ἀπόστολος, γενναῖος, μάρτυς. Вар.
 блажнъ.

Нѣб. блажен ОА, ВА, Дюв, МлВТР, ЕтМл,
 ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; блаженный
 остар. ВА, НГер. Срв. Голям Блажен МИ,
 Малък Блажен МИ ХХ, ЛИМР; Блажен
 ЛИ, Блаженка жс. ЛИ СтИл,РЛФИ.

БЛАЖЕННЪ, -а м. В източноправо-
 славното богослужение — назва-
 ние на църковна песен [тропар] за
 блаженствата, създаден по еван-
 гелския текст за блаженствата.
 анѣтн ѣ блаженъ глѣ ѣ СЕ 85b 4. Изч.
 СЕ. Гр. μακαρισμός.

БЛАЖЕНСТВО, -а ср. Блаженство. ннчѣ-
 тоже отъ вѣсего того тѣчѣбно кестъ.
 блаженства праведзѣннхъ С 87.30.
 Изч.

С. Гр. μακαρίότης. Вар. блаженство.

Нѣб. блаженство ОА, ВА, АК, Бог, МлВТР,
 ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

блаженые, -я ср. Блаженство, благо-
угодность, святость. тому же бла-
женые благаго дастъ са С 544.18;
добрѣ рабе блажен рече ... выннн въ
радость гн своего. н все блаженне
словомъ оннмъ показавъ С 377.1; твое
свързшеные съподобнтъ са блаженна.
нзволена радн своего благаго С
544.17; съповѣданню оубо еже о
блаженѣмъ диннѣ. вѣчнне сжште. н
испльнено въсего блаженна. кестъ снче С
544.23. // Облажаване, възхваля-
ване. нзъ оустъ младеннштъ ...
свързшнлз кен пѣснь. да любо бла-
женне дѣтѣско прннмете акзи лѣпо.
любо ан ... н дѣтн намъ даднте. мзи
съ ннмн коупно анкоунмъ С 326.3-4.
Изч.

С. Гр. μακαρίτης, βσιότης. Вар. блаженне
Неб. Срв. блаженство.

блажнн, блажѣ, блажншн неск. Смя-
там някого за блажен, облажавам.
н възрадова са дхъ мон ... се во отъ
селѣ блажатъ ма всн родн М Лк
1.48 З, А, СК; видѣ ан ѣко тѣхъ
подобаеъ паче ... плакати са тво-
рашнхъ зъло. а страждашнхъ зълѣ
блажнн К Зб 29; блажѣ рщцѣ твон
пркоснѣвшнн са божннхъ реврѣхъ С
457.23. Срв. С 457.25, 28, 30; блажѣ
рамѣ твон понесъшнн носаштааго
чловѣка С 458.1. Срв. С 458.2, 4;
пожеже бо н петръ негда исповѣда хса
блажааше са С 379.13. // Просла-
вям, възхвалявам. блажн оубо по
нзвѣстн пострадавштааго мжѣенне С
82.8; отндоша. славаште ба. н бла-
жаште рабзи него С 531.1; блажн-
мзнхъ м сжтз мжжѣ С 82.15-16; н
ннхъже славнтн н велнчатн не бла-
жатъ С 339.10. *Изч.* ~са *страг.*

М, З, А, СК, К, С. Гр. μακαρίζω.

Неб. Срв. блажа ВА, НТ, Дюв, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ.

блазна, -зи жс. Измама, заблуда. вѣ
нюда дроуфгзн оученнкъ. рѣвннвзн
нарнѣмъ. да не бѣдетъ тожден-

менемъ нннкаже (!) блазна отължн
сего отъ нного С 410.17.

везъ блажнз. Гр. ἀνεπιόδιτος. Без
измама, без препятствие. на семь
дрѣвѣ кръстнѣмъ рщцѣ простѣръ.
по въздоухоу парашта слнзи разгъ-
навѣ. везъ блажнз намъ на небеса пж-
тъшзственне оуготовн С 353.11. *Изч.*
С. Гр. πλάγη.

Неб. блазнз жс. ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл.

блажннн, блажнѣ, блажншн неск. 1.
Вѣвеждам в съблазнѣ, изкуше-
ние, съблазнявам. нзъ врагъ льстнтъ
ма. н блажннтъ дшж монѣ гн СЕ 83б
20; а еже нзнѣ акзи безоумьан кесте.
на слоужьбѣ блазнаштоу васъ дннво-
лоу С 29.20. 2. Смуцавам, трево-
жа. мзношн же ... отъ оученнкъ его
рѣша. жестоко естз слово се кто можетъ
его слоушатн. вѣдз же нсз въ себѣ.
яко рпзштжтз о семь ... рече нмъ се
лзи взи блажннтъ М Йо 6.61 З, А;
нѣстз оутанло са насъ нечѣстнвое
зуповѣданне. якож н прѣжде рѣхъ.
нн законн. екаже радн блажншн С
147.29. *Изч.*

М, З, А, СЕ, С. Гр. ἀπατάω, πολεμέω, σκαν-
δαλίζω.

Неб. блазнз *остар.* ВА, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

блажннн са, блажнѣ са, блажншн са
неск. Изпадам в заблуда, заблуж-
давам се. н прншедз въ отъчѣственне
свое оучаше яа ... ѣко днвлѣхъ са емоу
н глахъ. отъ кждоу семоу естз
прѣмждрость сн н слла не съ ан естз
тектоновъ снз ... н блажнѣхъ са о немъ
М Мт 13.57 З; оукрѣпн ма. н
сѣблажнн все множество се. да навзп-
кнжтз яко блажнатъ са о ннхъже
вѣроуѣнтъ С 31.19; блажнатъ же са не
разоумѣнште. яко сѣхожденнн сн бѣ
н прншздзшнхъ дѣльма немощн
моланте С 303.16. *Изч.*

М, З, С. Гр. σκανδαλίζομαι, πλανάομαι,
βλασφημέω.

Неб. блазнз се НГер, МлБТР, РВЕ.

БЛАЗНЪ, -а *м.* Съблазнъ, изкушение. аще к'то въ църкве съпа. толи емоу врагъ блазнъ прнесеетъ въ снѣ. ж денъ да поститъ са *СЕ 105а 6-7*; в'сѣкъ демонъ нечестъ. і скврѣнъзи ... глѣвнъзи тръторѣскъна. лѣжнн блазномъ. лѣстнвзи неовразнъзи *СЕ 53b 20*; подателю блазномъ. глава днаволѣ тзи еси агриколау *С 74.28. Изч. СЕ, С. Гр. σκάνδαλον.*

Нѣв. блазнъ *м. остар.* ОА, ЕтМл; блазнъ *ж.* ВТР. *Срв.* съблазнъ *ж.* ВА, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

БЛАЗНЪНЪНЪ *прил. притеж.* Богохулнически, кощунствен. вѣстъ фома арна. вѣстъ н отъгонитъ. не прикметъ чѣстн блазнънъна ... не въдворитъ са с' ннм *С 510.2. Изч. С. Гр. τοῦ βλασφημοῦ.*

БЛАЗНЪНЪНЪ, -нн *прил. 1.* Съблазняващ, изкушаващ, въвеждащ в изкушения. не тако правд'нъ владзика. не тако блазнънъ хс. такоже тебѣ своѣ плъть оувѣроуетъ *С 512.10. 2. Като същ. блазнъноу ср. ег. Гр. τὸ βλάσφημον.* Съблазнъ, изкушение, вероотстъпничество. а тзи кждоу арне блазнъноу навзи кждоу оувѣдѣ же проповѣдаешн *С 511.30. Изч.*

С. Гр. ἐπισφαλής.

Нѣв. блазнен ОА, ВА, МлВТР; блазнений НГр.

БЛАТО, -а *ср.* Блато. на в'сѣхъ мѣстѣхъ исправи имъ пжть. ли по земн. ли по морю. ли по влатомъ ли по рѣкамъ *СЕ 18b 6-7*; аще ли еси посланъ цѣмъ. н приматалъ са вънезаапъ. нан из морѣ ... нан из влата ... оубон са въплъщеннаго бѣ ... не оутан са въ равѣ бжнъ семь *СЕ 54b 6. Изч.*

СЕ. Гр. λίμνη.

Нѣв. блато ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГр, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* Блато *МИ* СНМБ; ЖЧ; ВС,ТГ; ВС,ЕРГ; ХСР в В-я; ВК,ОМ; ПК,Пр. в им.; ВП,ТО; ЙЗ,Зас на бълг. сл.; ВлГ,БЕО; АС,ТУС; ИД,МНЛом; Балта *МИ*

ЙЗах, Кюст. Котл., ВС,ЕРГ; Блатец *МИ* ВК,ОМ; ПК,Пр. в им.; Блатен *МИ* ВК,М-я; Блатце *МИ* АПСС; ЙЗ,Зас; Блате *МИ* ВК,М-я; ПК,Пр. в им.; Блатешница *МИ* ЙИв,ВСМ.

БАНЖКА, -зи *м.* Близък, свой човек; роднина, родственик. друошн мой і банжнкъзи моя прѣмо мнѣ приванжнша са сташа *СП 37.12. Срв. СЕ 76b 2-3*; братриѣ моѣѣ радн і влжнкъзи моѣхъ. глѣахъ мнрѣ о тебѣ *СП 121.8*; слъшж же тако н едннъ кждо банжнкъ прѣдаетъ. да сврѣшнтъ са реченоу. еже прѣдатн братъ брата въ смръть *С 135.12. Изч.*

СП, СЕ, С. Гр. ὁ πλησίον.

Нѣв. *Срв.* ближник *м. гуал.* ДА, ближника *ж. гуал.* ДА.

БАНЖЪНЪНЪ *прил. 1.* Който се намира наблизо, близък, недалечен. отъпоустн народъ да шедъше въ банжнаѣ всн н градъца. коупатъ брашъна себѣ *М Мт 14.15 З, А*; ндѣмъ въ банжнаѣ всн н градъ *М Мк 1.38 З, А, СК. //* Който ще стане, ще настѣпи в скоро време; предстоящ. братнѣ нзинѣ банжне (...) спсѣнене *Е 5а 12. 2. Като същ. банжънънъ м. ег. Гр. ὁ ἐγγιστος, ὁ πλησίον. а)* Близък сродник, роднина. гѣ кзто обитаетъ въ жишти твоимъ ... іже не оулѣститъ ѣзъикомъ своимъ ... поношеньѣ не приѣтъ на влжннѣ (!) своѣ *СП 14.3*; влжнн мой далече сташа *СП 37.12. Срв. СЕ 76b 4. б)* Според християнските нравствени норми – всеки човек по отношение на останалите хора, ближният. възлюбн банжънаго своего тако і самъ са *СК Мт 22.39. Срв. СК Лк 10.27*; възлюбнши банжънаго сн. н ненавннши врага своего *СК Мт 5.43*; нже нн богатствомъ нн словомъ ... нн ннѣмъ ннчнмже не оупѣхъ банжъноу оумоу взиш хотѣтъ ... то пошто оубо та прѣтѣ *С 375.20. Срв. С 370.15*; се во кестъ владгаго еже банжноу оумоу съмотрѣтн *С 376.28*; злзлн

корень ть ... творитъ всѣго не знатн. н себе н банжьнаа. н кестъствънзѣа законъ С 411.25.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. ὁ κύκλω, ἐχόμενος, ἐγγύς, ἐγγύτερον. Вар. банжьннн. Нѣб. ближн остар. ВА, НТ, АК, Вот, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. ближний остар. ВА, НГер; ближнн dial. ДА. Срв. близен МлБТР, РВЕ, ДА.

банзънць, -а м. ЛИ. Прозвище на ап. Тома наречен Близнец – един от 12-те апостоли, според предание-то умр. мъченически в гр. Маланпур [Индия]. тома же едннъ отъ обою на десате нарнцдемъи банзнецъ. не вѣ тоу съ ннмн егда прнде нс М Йо 20.24 А, О. Срв. С 498.26–27; рече же тома нарнцдемъи банзнецъ. кз оуѣннкомъ. идѣмъ н мъи да оумьремъ съ ннмъ М Йо 11.16 З, А, СК. Срв. Йо 21.2 М, З, А, СК. Изч. М, З, А, СК, О, С. Гр. Δίδυμος. Вар. банзнецъ.

Нѣб. близнец остар. ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ; Близнец МИ СНМБ. Срв. близне ср. ДА; близнак ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; Близнак МИ, Близнаци МИ, Близнаците МИ, ЖЧ; Близнаков ФИ Стил, РЛФИ.

банзънцьнъ, -ын прил. Двоен. отъ роудъ же н желъзуннн. лжшта же н гвозднн. н банзънцьннма нстоуьннкома. крвн н водѣ нзлннанома. съпасъ свое творѣаше С 438.18. Изч. С. Гр. δίδυμος. Нѣб. Срв. близнъчен РВЕ.

банзъ нареч. и предл.
1. Нареч. 1. За време: скоро, наскоро, в близко време. (вѣс)те ѣко банз(ъ) естъ жатва М Мт 24.32 З, А, СК, Н. Срв. Лк 21.30 М, З; вѣднте ѣко банзъ естъ црствне бжне М Лк 21.31 З; и банзъ вѣ пасха нюденска М Йо 2.13 З, А. Срв. Йо 6.4 М, З; Йо 11.55 М, З; не отъстѣпи отъ мене ѣко скръбъ влзъ СП 21.11.
2. За място: наблизо, в близост. (егда оуъ)рнте вѣсѣ сн. вѣ(днте) ѣко

банзъ естъ при двѣре(хъ) М Мт 24.33 З, А, СК, Н. Срв. Мк 13.29 М, З; банзъ вѣаше гробъ М Йо 19.42 З, А; гѣ банзъ. нн w yes(o) .. пцѣте са Е 14а 12. Срв. С 479.7; банзъ есн тѣи гѣ СП 118.151; не же сзмѣаше кз комоу банзъ прнстѣпнтн С138.26.

II. Предл. 1. С rog. При означаване на близост до предмет или лице: до, близо до. стоѣа банзъ олт(р)а. ндеже стоѣатъ пѣвци СЕ 101а 7; онъ же банзъ него жрѣтвѣ сътворнеъ С 17.9; н прнзывавъи н банзъ себе рече к нѣмоу С 101.8; матн же него блажената славна. жнѣаше банзъ вратъ стѣаго паула апостола С 119.24. **2. С gat.** При означаване на близост до определено лице или предмет: до, близо до. нъ нде отъ тѣдоу вѣ странѣ банзъ поустъинн М Йо 11.54 А; вѣ же ноанъ крѣста вѣ еннопѣ. банзъ салнмовн М Йо 3.23; вбаче банзъ боѣштнмъ сѣа его спнне его СП 84.10.

М, З, А, СК, Б, Н, Е, СП, СЕ, С. Гр. ἐγγύς, ἐγγύθεν, πλησίον, ἐγγύστα. Нѣб. близ рядко ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ, ДА. Срв. близо ОА, ВА, НТ, АК, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ; близу ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ДА; близа ДА; близе ДА; близом dial. ДА близум dial. ДА.

БАНСАТН СА ВЪС. БАНСАТН СА
БАНСКЪ, -а м. Мълннѣа, светкавица. мѣ на емоу же аще банскъ нзъметъ зракъ СЕ 34а 5. Изч. СЕ.
 Нѣб. Срв. бляск ОА, ВА, Дюв; бляскъ ОА, ВА, АК, Вот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

БАНСТАННН ВЪС. БАНЦАНЫЕ.
БАНЦАНЫЕ, -нѣ ср. Бляскъ, святкане, светкавица. вѣдетъ свѣтзло вѣсе. ѣко се егда свѣтнѣнннкъ банцаннемъ просвѣштаатъ та М Лк 11.36 З; втѣ влсцѣнѣе его прѣдъ нимъ облацѣ проидѣ СП 17.13; вѣчера за оухо оударенъ вѣвааше. дннесь банцаннмъ бжнемъ адовзское жнлнште вѣетъ

К 13а 25; възнезаапъ възетъ съвзъше. банстанню мракъ. въ лице протнвъ-нзнимъ адовамъ снаамъ С 465.1; н воннъ свонмъ банстаннемъ. не оумн-раншштннмъ о немъ [1] плькомъ чннъ. без-д-ржкоу важетъ С 462.14-15. Изч.

М, З, СП, К, С. Гр. ἀστράλι, τηλαύρησις. Вар. банцанне, банстанне, банцъные.

Неб. Срв. блистание остар. книж. ОА, ВА.

БАНЦАТН СА, БАНЦАЖ, СА, БАНЦАЕШИ СА *несс.* Бляскам, блестя. і възетъ егда волъаше са вндънне лице его нно. і одънне его банцама са М Лк 9.29 З; тко во мазннн банцажшн са отъ подъневескъина. на подъневескжж свѣтнтъ са М Лк 17.24 З; н копнне банскажште са наведетъ С 336.7-8. Изч.

М, З, С. Гр. ἀστράλιω, ἐξαστράλιω, στίλβω. Вар. бансатн са.

Неб. блистая [се] остар. ВА; блистая остар. РРОДЦ. Срв. блестя, блестя ОА, ВА, МЛБТР, РБЕ, ДА.

БАНЦЪНЫЕ *вжс.* банцаные.

БЛОУСТН *вжс.* блюстн.

БЛОУСТН СА *вжс.* блюстн са.

БЪЛГАРНЪ, -а *м.* Българин. съ же градъ дълаанъ выст(ь) ... на спсене і на жнзнь вьлгаромъ В; (в)ыстъ вьлгарінь родомъ В. Изч.

В.

Неб. българин остар. ВА, АК, Дюв, НГер. Срв. Българино МИ ЙЗ,Зас., ЙИв,ВСМ; българин ОА, ВА, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; българин МЛБТР; Българин МИ ИК,Пр. в им.; Българи МИ, Българка МИ СНМБ; Българи МИ, Българово МИ, Българаново МИ, Българево МИ ПК,Пр. в им.; Вьлгара ЛИ, Вьлгарена ЛИ, Вьлгарина ЛИ, Вьлгаранов ФИ СТЙл,РЛФИ; болгарин *книж.* остар. РБЕ; Болгар МИ ЖЧ,НРВИДЦ; Болгари МИ, Болгарка МИ ЙЗ,Зас.; Бугариево МИ ВК,М-я; Бугарец МИ ЙЗ,Зас.

БЪЛГАРСЪКЪ, -ин *прил.* Български. (съ градъ знд)аемъ н дълаемъ іваном самдръжъцемъ вьлгарско(мь) В; гн помозн твоемоу равоу гевургіе чрьнъцю

н суниселъ вьлгарьс(комъ) Пз. Изч. В, Пз.

Неб. български остар. ВА, АК, Дюв; българский остар. НГер; български ОА, ВА, НТ, Вот, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ. Срв. Българска Моравя МИ ВК,ОМ; Български извор МИ, Българска поляна МИ, Българско Сливово МИ, СНМБ; Българска Бела МИ ПК,Пр. в им.; болгарски *книж.* остар. РБЕ.

БЪЛВАТН СА, БЛЮЖ СА, БЛЮЕШН СА *несс.*

Повръщам, блъвам. аще к'то овъдъ са блюетъ да тръгоувнтъ к СЕ 103а 10. Изч.

СЕ.

Неб. блювам остар. и *диал.* ВА, НТ, НГер, РБЕ; блювам ся ВА; блъвам ОА, ВА, НТ, АК, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ; блъвам Дюв.

БЪЛВОТНА, -зи *жс.* Повърната храна, блъвоч. иже пакъ не тожде възвратнтъ са. то подобенъ естъ пзсоу. на своа блъвотннъ възвращьшо са СЕ 70а 10. Срв. СЕ 91а 5-6. Изч.

СЕ. Гр. ѱметос.

Неб. блъвотина НГер, МЛБТР, ЕтМл; блъвотина МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН; блъвотина ОА, НГер, ДА. Срв. блъвоч РБЕ, ДА; блъвоч *диал.* ДА; блъвотница *диал.* ДА; блъвоч *диал.* ДА; блъваница *диал.* ДА.

БЪЩАНЫЕ, -на *ср.* Блясък, бляскане, святкане, светкавица. н ижеже к'то внднт' вѣдро злато. нмъншште жтръ каменне чъстьноне. носаште на себъ. сн танна напнсана. хоштетъ вѣдро вндѣтн. вьштанна дълама С 344.6-7; дънесь же вьштанннмъ вжнемъ. адовъское жнлнште вьетъ С 449.26. Изч.

С. Гр. ἀστράλι, στίλβοτις. Вар. вьщанне.

Неб. блъщение остар. ВА; блещенне остар. ВА. Срв. блъсканне остар. НГер; блестене ЕтМл, АР, РБЕ; блещене АР.

БЪЩАТН СА, БЪЩЖ СА, БЪЩНШН СА *несс.* Блестя, испущам блясък. і се мжжа дъва стасте въ ннхъ въ рнзахъ вьшташтахъ са М Лк 24.4 З, А; н вндѣхъ свое кетъство акъи внсъръ вьшташтъ са С 167.20. Изч.

М, З, А, С. Гр. ἀστράλιω, ἀναστράλιω.

Неб. блящя *остар.* ВА, НГер; блещя ВА, АК, Вот, НГер, МлВТР, АР, РБЕ; бестя ОА, ВА, АК, Вот, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ.

блѣдъ, -ѣн прил. Бледен, блед. глаголаахъ цнн о пноннн. како прнсно блѣдъ сы нзінѣа роумѣно лице немоу кетъ С 133.8; вѣаше во тн лице блѣдо внднмо. нзінѣа же пакы свѣтѣло акы слынце. александръ рече добръ рече блѣдо С 159.21, 23. *Изч.*

С. Гр. χλωρός.

Неб. блед ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА; бледий *остар.* НГер. *Срв.* бледав *диал.* ВА, НТ, МлВТР, ДА.

блѣдѣти, блѣдѣти, блѣдѣти несс. Бледнея, побледнявам, ставам блед. всѣкъ во въ волѣзнн сы тѣлеснѣн блѣдѣне зѣло С 159.25. *Изч.*

С.

Неб. бледя *остар.* НГер, МлВТР, ЕтМл. *Срв.* бледнея ОА, ВА, АК, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА; бледявам ДА.

блюдо, -а ср. Блюдо, чиния, поднос. хошъ да дасн мн. отъ него на блюде главохъ ноана кръстнтелъ М Мк 6.25 З, А. *Срв.* Мк 6.28 З, А; Мт 14.8 З; Мт 14.10 З; нзінѣа въ фарнсеѣн. вьншьнѣа стькаѣннцѣ. і блюдомъ очнштаете З Лк 11.39; нан брате даждъ немоу блюду тъ С 121.2; ннштнн же въземъ вѣ златнцъ н сьреврнзнн блюду отнде С 121.5; азъ нсмъ ... нмоуже да дъва на десѣте златнцъ. н сьреврнзнн блюду С 122.11; ного съжда чьстѣнзнн отьче не нмамъ. развѣ сьреврнзнадо блюда С 120.29. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. πίναξ, σκουτέλιον. *Вар.* блюдъ.

Неб. блюдо ОА, ВА, НТ, Вот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

блюду възс. блюдо.

блюстн, блюди, блюденн несс. 1. Внимавам. блюди оубо еда свѣтъ нже естъ въ тебѣ тѣма естъ М Лк 11.35

З; блюдѣте (!) же еда како властъ сн ваша. прѣтзыканнн бждетъ нмоушъ-нзымъ Е За 14; блюди чѣдо. каковаа обѣтованнѣ дѣлшн боу СЕ 87b 1. *Срв.* СЕ 88b 21; блюдѣта нако лъвъ прѣдъ вама кетъ С 296.24–25; блюдѣте еда кзто въ естъ крадоводан. прѣмждростннѣ н тѣщѣн лестннѣ. по прѣданнн члчю Х II Аа 5. 2. Пазя, охранявам, вардя някого. повелѣша ... затвортн ихъ въ тьмннцн. н блюстн зѣло С 57.23; прѣвѣи тоу блюдомъ прн вѣзѣ рѣкы С 150.10; подбѣаше оубо снче прѣемзыжштоу. блюстн дѣвнцъ непорочнѣ С 246.28; н въсѣкъы блѣдѣаше. възглашеннхъ о дѣвнцн С 245.27–28. 3. Съблюдавам, спазвам правило, закон, норма и под. всѣ оубо еанко ацѣте рекѣтъ вамъ блюстн. съблюданте н творнте М Мт 23.3 З¹, А; оучѣше на блюстн. всѣ еанко заповѣдахъ вамъ М Мт 28.20 З, А; братрне. молижъ въ ... тѣщаще са блюстн. еднненне дѣла. въ съжъ мнра СЕ 105b 18; мннѣша ъ лѣтъ въ тьмннцн. чнстѣ н крѣпѣ свожъ вѣрѣ блюдиште С 58.17.

М, З, А, Е, СЕ, С, Х. Гр. σκοπέω, βλέπω, ὀράω, φυλάσσω, φρουρέω, τηρέω, παρατηρέω, ἐπιτηρέω. *Вар.* блюстн.

Неб. *Срв.* блюстителъ *книж.* МлВТР, ЕтМл, ВТР, РБЕ; [съ]блюдавам.

блюстн са, блюди са, блюденн са несс.

1. Пазя се; внимавам да не се случи, да не стане нешто. блюдѣте са ннктоже васъ да не прѣвѣстнтъ М Мт 24.4 З¹, А, СК. *Срв.* Мк 13.5 М, З; Лк 21.8 М, З, СК; блюдѣте са. кз комоу прнстѣпнте. блюдѣте са кз на глази слышасте СЕ 97b 6, 7; блюди са. ѣко ннкътоже тебѣ нжднтъ прнтн на съ образъ СЕ 96a 8. *Срв.* СЕ 83a 20; блюди са да не простншн него С 187.13. 2. Пазя се, предпазвам се отъ някого или нешто. блюдѣте са отъ квѣса фарнсенса М Мт 16.6 З. *Срв.* Мк 8.15 М, З; блюдѣте са отъ кзннжннкъ хоташтнхъ въ одѣа-

НИНХЪ ХОДНТН *М* *Мк* 12.38 3;
БЛОДЪТЕ СА Н ХРАННТЕ СА ОТЪ ВЪСЪКОГО
ЛНХОНМЪСТВЕНЪ *М* *Лк* 12.15 3;
БЛОДЪТЕ СА ВРАГА. ДА НЕ НАГЪИ СЪТ-
ВОРНТЪ ВЪИ. 'ЪКО АДАМА *СЕ* 97b 8-9.

М, 3, А, СК, СЕ, С. Гр. βλέπω, ὄραω,
προσέχω, παραφυλάσσομαι.

Неб. *Вж.* *при* БЛОСТН.

БЛАДН [*логр.* *СЕ* 72a 17] *вж.* ВЛЖДЪ.

БЛАДЪ¹, -н *ж.* Брътвеж, празносло-
вие. н 'БВНША СА ПРЪДЪ НИМН 'ЪКО
БЛАДН ГЛН НХЪ. Н НЕ НМЪАХЪ НМЪ
ВЪРЪИ *М* *Лк* 24.11 3, А; БОУТА СЛОВЕСА
ГЛАГОЛШН. Н БЛАДН МНОГЪИ *С* 155.22;
НЪ ДОВОРО ВЪ ВРЪМА АУЪЗЪБИ. ПОКААННІА
ПРЪДН ПОЛОЖНТН ЦЪВЪЛЪБИ. ТВОИХЪ
БЛАДНН W ЧЛОВЪУННЕ *С* 358.25. //
Заблуда, ерес. н'ѣсн оубо достоннѣ
сазшати таннз бжнї. да не бладымн
своимн прѣльстнши отъ прѣдѣстоа-
штнїхъ снхъ н поговнши *С* 8.21-22;
не рѣхъ лн тн іако останн са бладнн
тѣхъ. н прстѣпнвз пожьрн. да
бждетъ црѣ вола *С* 156.26; прѣстанн
александре отъ бладн н послушан н
пожьрн богомъ *С* 162.14.

М, 3, А, С. Гр. λῆρος, πθανολογία, τὰ τῆς
φλυαρίας [*вар.* ἀπατήλων ῥήμα].

Неб. *Срв.* бледословие *остар.* МЛБТР, ВТР.

БЛАДЪ² *прил.* Празнословен, бѣбрив.
азъ глагола се не бладж. аште лн то
тебе послушанѣ. то не тзубѣ бладъ
ксмъ нз н жродъ *С* 156.1. *Изч.*

С.

Неб. *Срв.* бледословен *остар.* МЛБТР.

БЛАДЪННЪ, -а *м.* Бърборко, празно-
словец. н'ѣкторнн завнстнѣ пострѣ-
каемн. азъчубна н бладынкса н
нарнцаѣж *С* 276.24. *Изч.*

С. Гр. φλῆναφος.

Неб. *Срв.* бледословец *остар.* МЛБТР, ЕтМл.

БЛАДЪНЪ, -зін *прил.* *Като същ.* **БЛА-**
ДНО *ср. ег.* Празнословие, брът-
веж. не во съплескано коіе. нан бладыно
вашнмъ слоухомъ вьнатн молѣ *С*
533.1. *Изч.*

С.

Неб. *Срв.* блядив *диал.* 'бѣбрив' РРОДЦ.

БЛАСТН, **БЛАДЪ**, **БЛАДЕШН** *несв.* Говоря
глупости, брътвя. ан'тонннз глагола
оумлькнн оубо блады н пожьрн бо-
гомъ. александръ рече. азъ глагола се не
бладж *С* 155.28, 30; непрѣподовь-
нзін жроде. доколѣ хоулы глаголешн о
божьхъ много блады *С* 8.16; м'ного тн
бладышоу ождахъ длъготрѣпа.
жроде н непрѣподовьне *С* 12.10-11.
Изч.

С. Гр. φλυαρέω.

Неб. *Срв.* блещя 'пустословя' ВА.

БЛАДНАНЦЕ, -а *ср.* Място за разврат,
публичен дом. н юулинаннѣ повелѣ
поставнтн на бладнанштн. рѣк'ше на
цатонмьстѣ *С* 2.25-26. *Изч.*

С. Гр. πορνείον.

Неб. блудилище *остар.* ВА, МЛБТР,
ЕтМл, РВЕ.

БЛАДНТН, **БЛЖДЪ**, **БЛАДНШН** *несв.* 1.
Блуждая, скитам без посока.
добрзін пасточухъ прстѣпн кз стадоу.
а овьца вьнѣ оградъ блждааше *С*
498.29. // *Прич. сег. дят.* *като*
същ. **БЛАДАН** *м. ег.* *Гр.* ὁ πλανώμεν-
ος. Скитацият, странствацият.
нз нзволнвзн твонмъ мднемъ. не
прѣзьрѣтн гзвлнщааго нн
блждащааго оставнвз *СЕ* 78b 6-7. //
Образно. егда оузьратъ чада нхъ
дѣла моѣ. мене радї сватъ іма мое. і
остатъ домъ нѣковель. і бѣ ілва оубо-
латъ са. і разумѣнѣтъ дѣхомъ блжда-
штен разумъ. а рзпзштѣште наоу-
чатъ са послушати *К* 1a 14. 2. *Прен.*
Заблуждавам се, греша. бладнте
не вѣдѣште кзнннз нн снлз бжннѣ *М*
Мт 22.29 3. *Срв.* *Мк* 12.24 *М, 3;*
нѣстъ богъ мрзтвзихъ. нз бѣ жнвзихъ.
взи оубо мзно(го) бладнте *М* *Мк*
12.27 3; і рѣхъ прїсно бладыатъ
срздьцемъ *СП* 94.10; не обидѣтн. кого
немоштн'вншхъ. нн поганзскз етерз
обзичаї сѣдѣати нн поганзскзїна прїса-
гзы. іаї нно чзто блждаште *К* 2a 16.
3. Блудствам, развратнича. к'то
оубо поноудн жндовз жрзтн вельфе-

γορού ... ΗΑΗ ΒΛΑΔΗΤΗ ΕΖ ΔΥΣΤΕΡΕΧΖ
ΗΝΟΣΤΡΑΝΝΙΚΖ С 127.6–7. *Изч.*

М, З, СП, СЕ, К, С. Гр. κλανόμαι, πορευόω.

Неб. блядая ряко ЕтМл; блудя остар. и гуал. ВА, НТ, ЕтМл, РВЕ; бляда НГер; блядам ряко ЕтМл.

БЛАДОЛЮБИЕ, -та ср. Похотливост, склонност към разврат. вѣдн ... вѣ бладолюбнѣ мѣсто. ѳнстолобець *СЕ 70b 14–15. Изч.*

СЕ. Вар. бладоловнѣ.

Неб. блудолубие ряко МлБТР, ЕтМл.

БЛАДЪ, -а м. Блудство, разврат. ег'да же ѳкоу обратнтъ са на бладъ оудъ ... лн ... помзиснтъ на бладъ ... тог'да аще възведетъ оѳн срѣа къ боу ... вѣдетъ сѣхраненъ *СЕ 36b 20, 37a 1*; даромъ оѣа твоего сѣхранен аѣлази своа отъ бладъ *СЕ 37a 9*; и вѣ помзисленъ неправеднѣ. поѳстошн и бладн (*погр. вл. владъи, Нахтигал, с. 211, бел. пог линия*) ѳкоже азъи колнждо сѣтворнхъ *СЕ 72a 17*; се посзлахъ ѳ на бладъ. да пронаѣтъ ѳ всн хоташтен *С 4.17*; снн же нже ванзъ днѣа. глаголемъи аполонъ не отъ бладъ лн родн са *С 8.2. Срв. С 8.8*; прншъдъша зѣтн не прнемьншн. дрзжнмъ сѣи похотнѣ бладъ *С 335.21.*

бладъ [сѣ]творнтн [дѣятн]. *Гр. πορευόω, προσφθειρομαι, πορευόαν τελέω.* Блудствам, развратнича. аще которъи прнчетѣнн. содомъскъи бладъ сѣтворн. ꙗъ да покаетъ *СЕ 102a 21*; аще к'то помзиснтъ бладъ сѣтворнтн. толи не можетъ. да трзгоѳвнтъ ꙗ *СЕ 104b 4*; аще к'то самъ в'са блѣ творн. лѣ да покает'е *СЕ 103a 4*; нзддохъ к ѳен ... вѣ бладънѣжн погзвѣлъ вѣпадохъ. н сѣтворнеъ с неѣ бладъ ... оѳвнвѣ ѳ вѣрьгохъ вѣ рѣкѣ *С 526.1*; каа во полъзѣ еже вѣдѣтн. о бѣзѣ правая оѳченнѣа добрѣ. а бладъ дѣятн срамнѣ *Х II Вб 12.*

СЕ, С, Х. Гр. πορεία, μοχεία, πορευόων, πορνικός.

Неб. блуд остар. ВА, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; блудус гуал. ДА.

БЛАДЪННЪСЪ, -а м. Блудник, развратник. бладъннкъ сѣи нзлнха паче вѣсѣхъ ѳловѣкъ. жнвѣштннхъ. внда ѳловѣѳъскъи добрѣа женъи н дѣштерн. тѣмъ похотѣ н вѣ лнѣе вѣсѣдоѳа нмъ. н сѣвѣкоѳлѣа са сѣ нмн *С 7.16–17*; снн не можетъ нѣѣлѣтн. бладъннкъ во кетъ н ннѣннѣа *С 564.16*; ꙗко дѣвѣство аште н вѣсе нматъ. добра же неже отъ мнлостн вѣзѣаатъ. аште кетъ праздъно сѣ бладъннкъи нжденетъ са н сѣ воѳннн *С 371.22. Изч.*

С. Гр. [ὁ] ἄστος, πόρνος. Вар. бладъннкъ.

Неб. блудник книж. остар. ВА, АК, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

БЛАДЪННЪСТВО, -а ср. Блудство, разврат. глѣше ен. тѣи во. емоѳже не хоштешн вѣдетъ тн прнатн. нже во не жьржтѣ женъи вѣ бладъннѣствѣ стоат' *С 131.19–20. Изч.*

С. Гр. πορευόων. Вар. бладъннѣство.

Неб. Срв. блудство ОА, ВА, РВЕ.

БЛАДЪННЦА, -а ж. Блудница, развратница. вѣдѣ ꙗ бладъннѣжъ сѣзнвѣшн нз главннъи срѣа *СС Ib 4*; ѳкрлнл н отъ вѣсѣхъ прнлогъ непрнѣзнннъ. да твоенѣ помощнѣ. сѣхраннвѣ нсповѣданне ѳнсто. ѳко мѣтонмець. н бладъннѣа *СЕ 80a 15*; н кгда бладъннѣа покаа са. кгда владъикѣ позна. тѣгда оѳченнкъ оѳчнтелѣа прѣда *С 408.16*; вѣган бладъннѣа сластн *С 351.10–11*; ѳто оѳво неже бладъннѣа прнѣлѣѳе. оѳченнка лн не може прнѣлѣштн *С 408.22.*

СС, СЕ, С. Гр. πόρνη. Вар. бладъннѣа.

Неб. блудница книж. остар. ВА, АК, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

БЛАДЪННЪСЪСЪ, -зи прил. Който се отнася до блудница, блуднически. ѳоѳждаахъ са всн трѣпѣнннѣо нсоѳсовоѳ вндаште н кротъко трѣпашта. лобъ-

заниа блждннѹска С 392.25. *Изч.*
С. Гр. порνικός.

Неб. блудничен ВА, ПРОДД. Срв. блуднически книж. остар. МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

БЛЖДЬНО нареч. Разпуснато, разпѣтно, блудно. мѣннн снѣ отнде на стра-нж далеуе. н тоу растоун нмѣнне свое жнвы блждѣно М Лк 15.13 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. ασότως. Вар. блждѣно.

Неб. блудно книж. ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

БЛЖДЬНЪ, -ѣн прил. 1. Блуден, развратен, разпѣтен. ꙗкоже бже нашъ ... сѣхранн дѣлаи своа отъ блжда. и отъ раждеженнѣ блждѣна. и отъ помышленнѣ блждѣна СЕ 37а 10, 11; н матнцѣ огнѣнѣж прѣвондѣвъ. въ блждѣнѣж погѣвѣль въпадохъ С 525.30; н авѣе въставъ на прабѣд-нааго блжднѣннѣмъ ѣмоу нападе въсомъ С 521.6; нздохъ к ѣен. н прѣдолѣвшоу мн распаленнѣ блж-ноуоумоу нн ба на оумъ възмъ въ часъ тѣ. нн ꙗкоуѣенѣна толнкааго въздръжанѣа н троудѣ С 525.26-27. **2.** *Като същ.* блждѣнъ м. ег. Блудник, развратник. въздвнѣнн ма ꙗко нз глабннѣи зълз монхъ. ꙗко древ-льнѣаго блждѣна. и ꙗко прѣждѣнѣаго разбонннка СЕ 79а 1.

блждѣнѣн сѣнѣ. Блудният снн. не отъвратн блко. анца твоего гнѣвомъ отъ насъ. нз прнннн нѣи ... ꙗко же н блждѣнааго сѣна. и разбонннка. и мѣ-тара СЕ 86а 10; поревноуѣннѣ дре-вльнѣоу блждѣноуоумоу сѣноу. иже покла-аннемъ отъврѣзе двѣрн црства СЕ 70а 16. СС, СЕ, С. Гр. τῆς πορνείας, αἰσχημόνας, προεστώς, πόρνη. Вар. блжднѣ, блждѣнѣ.

Неб. блѣдннй остар. Дюв; блуден книж. ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, АР, РВЕ; блудннй остар. ВА.

БЛЖДЕНЬЕ, -ѣа ср. Блудство, разпѣт-ство, разврат. оноа дѣлѣма дѣвъ-ства. мое блждѣннѣ простн С 391.30; неган въсѣнѣнхъ оуѣеннѣ хвалаште. на блждѣннѣе възѣсоватн

са С 404.1; прѣжде во мнроу старѣн-шннѣ хрнстосоу прншьствнѣа. многѣ недѣжѣи ѹловѣѣскѣнн з(ѣбаа)ше са родъ. къ капнштемъ слоуженнѣо. н на ꙗснн, н на блждѣннѣа женомъ С 352.13. *Изч.*

С. Гр. πορνεία, ἀκολασία, λαγνεῖα. Вар. блждѣннѣе.

Неб. Срв. блудство.

БО СЪЮЗ И ЧАСТ.

1. Съюз. 1. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за причина: защото, понеже, тѣй като. молнте же са да не вѣдетъ вѣство ваше знмѣ нн въ соботѣ. вѣдетъ бо тогда скрѣвь велнѣ. ꙗкаже нѣстъ вѣла отъ наѹааа въсего мнра до селѣ М Мт 24.21 З, А, СК, Б; помнѣте вѣи н пропнѣте. азъ бо не оврѣтанѣ въ немъ вннѣи М Йо 19.6 З, А, СК, Б; нз пауе ндн въ вѣсь. н дѣлаа жнвн благодарѣства бога. не можеш бо тѣи сѣтрѣпѣтн скрѣвнн поустѣннскѣхъ С 169.27; ѣждѣ. се бо третнѣ дѣнѣ ꙗстѣ поѣже ннѣсоже въкоуен С 19.10; слава господоу. сѣлоуѣн бо са намъ се на доврѣ С 134.12; прншедѣшоу же народоу къ ѣмоу. всн днелѣхъ са вндаште дѣба обанствѣнѣвѣша. тн бо вѣдѣ-хъ н. нздавѣна соухъ С 18.17; не мож рече ѹнстн. кннѣи бо сѣтѣ печатѣнѣи С 247.5; снн не можетъ нцѣлѣтн. блждннкъ бо ꙗстѣ н пнѣаннѣа С 564.16; н вѣдѣшн н тѣи оунштаа многѣ отъ вѣсѣ. н отъ азъ разанѣнѣннхъ. теѣѣ бо тоу ꙗстѣ дѣно прославнѣтн са ѹловѣкѣи С 236.3; нмѣахъ бо масло не обнльнѣо же тѣмъ же н мѣѹатъ са С 370.27; печѣальнѣ ꙗсмъ отъѣе. не во хотѣхъ дѣвѣи (!) кто оувѣдѣлз таннѣи сѣа С 288.1; анѣѹ-пате. не ꙗродѣствоуѣн богѣи глѣа. не бо сѣтѣ бѣнн мнозн. нз ѣдннѣи богъ отецъ С 100.19. **2.** Присѣдинѣа сѣчи-нени мотивираци изречения за причинно-следствени отношенѣа:

а) и тѣй, прочее, следователно. писма едно. а н една урзта не прѣидеть отъ закона. доидеже всѣ вѣдѣтъ. иже во раззоритъ единѣхъ заповѣдь. и снхъ малѣихъ. и наоучитъ тако ꙗкы. мѣни наречетъ са въ црси небсцѣмъ **З** Мт 5.19 **А**; многашдн рѣхомъ ти. и въ прѣвое ти въпрашание такоже крѣстнианн исмъ. и не прѣпърнши насъ капнштемъ нечестомъ поклонити са. мзи во готовн исмъ о въпрашанин твоём' отвѣштаватн **С** 177.30; не нмашн напсати внизи вѣоу нашемъ. мзи во исмъ повнннн съблазненвше са на пѣтн. тз во не отъпада **С** 33.1. **б)** затова. не вѣдѣте несѣити нз любовнннн. вѣдѣи іако снн дѣхове лѣкави сѣтъ. снмъ зълумъ повнннн. затворн во а въ сѣсѣдѣхъ. онн же покореннн стѣаго конона доселн прѣвѣшиа **С** 53.18; не во вѣвше отъ него сѣплетъка рѣуемъ. не во н вѣдѣвше. нѣ вѣвше довь вѣроѣхъ н трѣпѣннемъ **С** 46.30, 47.1; не во нз того надѣахъ са. того радн н чнсто (!) а въздражають. отъ надежда тоа **С** 372.11. **З.** Присѣдинява, съчинени заключителни изречения, които разширяват и уточняват предходната мисъл: впрочем, прочее, всѣщност. повелѣ же воевода. съвазавше (!) за взиѣхъ вестн вса въкоупѣ къ езероу. кестъ во въ севастнн езеро нмзи водаѣ многъ **С** 76.9; а теже цѣлѣнннн въ житнн своемъ сѣтворн. н по сѣмртн него. ннк'тоже можетъ исповѣдатн послочшзствочншшоу о томъ богоу. томоу во хрѣстовн н боу нашемоу. слава **С** 54.1. аще во. **Гр.** ἔδιν ὑάρ, ἔδιν δέ, εἰ τοίνυν. Защото ако. аще во кто виднтъ та нм(ѣ)ща разоумъ въ трѣ(в)нщ(н) възлежаша. не сѣв(с)тъ а н емоу немощноу сѣшшоу. сѣз(н)ждеть са вѣстн ндолюжрѣтвѣнаѣ **Е** 3а 17; блаженъ не оспждаан себе о немже покоушадеть са. а сѣмнан са. аще во вѣстз

оспждаеть са **Е** 4б 2; аще во тако наставнши н. вѣдѣтъ ти нѣво ново **СЕ** 82б 22; аште во пророка ма хоштешн нарицати. нан творьца пророкомъ. виднааго товоѣхъ акъи чловѣка. такоже хоштешн тако вѣроуи **С** 393.15.

аще во ... то. **Гр.** εἰ ... ἄν, ὅ ... ἐλεῖ. Ако ... то. повѣжденъ бѣихъ мѣжн снмн сватѣннн. н бѣихъ вѣсѣмъ въ рѣгъ. не нмзи еднодоушенъ слоугъ. аште во бѣихъ нмѣлз. то не бѣихъ повѣжденъ бѣилъ **С** 78.30; аште во дѣло чѣстѣно бѣило. то славыѣ оубо бѣи отъ чловѣкъ слоуженнн прннмалъ. н не бѣи слоужналъ намъ рабѣскомъ чнномъ **С** 262.1-2.

аще во н. **Гр.** ἔδιν ὑάρ καί, κῶν ὑάρ, καί ὑάρ εἰ καί. Макар и да, ако и да, дори да. нмени его радн вште во и поидѣхъ посрѣдѣ сѣни сѣмртѣнннн. не оубоѣхъ сѣа зѣла **С** 22.4; аште во и тѣмъ имамъ доврѣихъ дѣлз. гнѣвъ же дрѣжимъ. всѣе въсоуѣ и ашютъ **К** 9б 15; аште во н наша благодѣте кестъ. іаже отъ владѣикъ. нз н тѣмъ сладоствъ бѣиваатъ. сего радн не стѣидатъ са съ намн праздьновати **С** 490.23; аще (в)о н не клзнетъ то д(а вѣ)дѣтъ самъ проклатъ) **АН.**

ндеже во аще ... тоу. **Гр.** ὅπου ὑάρ ἔδιν ... ἐκεῖ. А където [дето] ... там. идеже во аште вѣдѣтъ троупъ. тоу сѣберерѣтъ са оубан **М** Мт 24.28 **А.**

II. Част. За подсилване: тѣкмо, именно. **а)** При имена на лица и лични местоимения. рождѣство твоѣ бѣе дѣво радостъ възвѣстн въсен въселенѣн. н с тебе во вѣснѣ слзнзце праведное **Е** 25б 17; азъ во есмь гѣ бѣ твои **С** 80.11; сн во естъ дѣни семоу чѣст **К** 1а 30; възкрѣснн отъ мртѣвннхъ. азъ во исмъ животъ чловѣчѣскын **С** 468.25. **б)** В сѣчет. с радн. прнматъ іа отъ пѣтн безаконень іхъ. безаконнн во радн своихъ сѣмѣрнша сѣа **С** 106.17; снхъ во радн градетъ гнѣвъ бѣи. на снѣи протѣвнннн **К** 2а

38; ен. сатъ мнра бо радѣ братрънѣ. і сі жрѣтва вѣѣ *К 9а 23*; сего радн бо і павелъ оучитъ гла *К 4а 5. в)* Във въпросителни изречения: онъ же третннцѣж рече къ нимъ. чѣто бо сѣтворн зъло *М Лк 23.22 3*; чѣто бо мѣ естъ на нѣсі. і отъ тебе чѣто възсхотѣхъ на землі *СП 72.25*; каа бо полъзѣ еже вѣдѣтн. о вѣзѣ праваа оученнѣа доврѣ *Х II Вб 9. з)* При отрицание. не възистъ бо сѣмрътн раздрочушенѣ сѣмръть. нъ прѣмѣнѣлъ есі вештн. прѣдѣлъ положъ *К 10б 17*; нѣстъ бо чѣкъ твораі прѣдълежаштаа *К 8а 14. г)* При повелително наклонение. послочушаі бо чѣто сатъ *К 9а 16*; помѣни бо ма сатъ гѣ. въ цѣсарствн твоємъ *К 11а 23*.

бо ... же; бо ... а. За утвърждаване: наистина, все пак. вѣднѣ н молнѣ са да не вѣнндете въ напастъ. дѣхъ бо естъ вѣдръ а плѣтъ немоштъзна *М Мк 14.38 3. Срв. Мт 26.41 М, 3, А, СК; СЕ 47а 14*; мнѣ бо овльгъчаваетъ отъ мѣкъ хс. тебе же нматъ прнчѣстннка сѣтворнтн огню вѣчънооучоумоу. оуготованооучоумоу тебѣ н днаволоу *С 41.11-12*.

М, 3, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СС, СЕ, К, С, ЗЛ, Х, Р, МЛ, АН, БН. Гр. γάρ, μὲν γάρ, ὅτι, δὴ, ἐπειδή, δι' ὅτι, καὶ γάρ, μὲν, δέ, καί, οὖν, γοῦν, τοῖνυν, ὅθεν, πάντως, διὰ τὸ + Inf.

Нѣб. бо остар. ВА, Дюв, НГѣр, МлБТР, ЕтМл.

БОГАТНТН СА, БОГАЦІЖ СА, БОГАТНШН СА неск. 1. Богатея, ставам богат. тако н сѣврѣааі севѣ. а не въ бѣ богата са *СК Лк 12.21*. 2. *Прич. сег. гѣят. като сѣщ.* богаташен са *м. мн. Гр. [oi] πλουτοῦντες*. Онези, които са богати, които са натрупали състояние. алужштаа нсплѣзнн благъ. і богаташтаа са отъпоустн тѣшта *М Лк 1.53 3. Изч.*

М, 3, СК. Гр. πλουτέω.

Нѣб. богатѣ НГѣр, МлБТР, БТР; богатѣ [се] ВА, МлБТР, ЕтМл.

БОГАТЪ, -ын прил. 1. Богат, имотен, сѣстоятелен. прнде чѣкъ богатъ отъ

арнматѣа. именемъ носнфъ *М Мт 27.57 3, А. Срв. К 14б 34; С 452.28; С 453.22*; чѣкоу едннмоу богатоу оговѣсн са ннѣа *М Лк 12.16 3, СК*; анцио твоемоу помолатъ сѣа богати людѣ *СП 44.13*; прнде чѣкъ ... въ истннѣж богатъ. вѣко вѣсе сѣложеное. тѣло гѣне прнмъ *К 14б 21. Срв. К 14б 22, 24, 26; С 453.11,12, 15. 2. Като сѣщ.* богатън *м. ег. Гр. ὁ πλούσιος*. Богаташ, имотен човек. оумърѣтъ же н богатън н прогѣрѣса н *М Лк 16.22 3, А, СК*; вндѣаше [нѣз] како народъ мететъ мѣдъ въ газофнлакнѣж. і мношн богатнн възмѣтаахъ многа *М Мк 12.41*; прѣсѣдѣтъ въ лателѣхъ сѣ богатъннн. въ таинѣхъ оубѣтн неповннзнаго *СП 9.29*; аште оубогъ неск. ннчнмъже мѣне нмѣтн нмашн богатааго *С 491.25-26*; богатън бо нштааа своа чрѣдъ. поустн въ поа телнцѣ ннштаааго *С 360.4. 3. Обилен, изобилен.* w оукрѣплъшннмъ нзи. прѣвѣе сѣконъчаннѣ. оугоднтн прѣдъ гдемѣ. і посѣлатн богатънѣа ннлостн *СЕ 61а 15*; мзи грѣшъннн ... насѣщѣше са. богатъчѣхъ благъ твоихъ. хѣлаж тебѣ прнноснмъ *СЕ 17б 9*; гѣ бже нашъ ... ненздреченъ блѣгостнѣж. і богатънмъ помъшлѣннемъ *СЕ 20б 12*; пошто же нако овъ свѣтло одѣвннне носнтъ. н богатѣ трепѣж поставѣаетъ *С 491.17-18*.

БОГАТЪ ВЪТН. *Гр. πλουτεύω*. Богат сѣм. въ то года патрнрхоу сѣштоу въ нероусалннѣ ... оврѣте овлаженнка сава ... въ мнозѣ оубо плѣтнѣвмъ оубожѣствѣ ходоаштемъ. доуховѣзнннн же блѣгодѣтѣмн богатомъ сѣштемъ *С 283.11*.

М, 3, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. πλούσιος, ἐν πλούτῳ κομῶν.

Нѣб. богат ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; богатѣй остар. НГѣр. Срв. бѣгатен прил. ДА; Богатей ЛИ, Богатнн ЛИ, Богатов ФИ, Богатев ФИ СтИл,РЛФИ; Богатово МИ СНМЕ; Богатско МИ, Богачко МИ ВК,М-я.

БОГАТСТВО, -а *ср.* Богатство, имане. како не оудобь нмѣшен богатство. въ црѣстѣне бѣже взннѣжтѣ *М* Мк 10.23 *З. Срв.* Лк 18.24 *М, З, А, СК;* Мк 10.24 *М, З;* та оубо прнтѣѣа мнлостн рѣдн речена кетѣ. ѣже ... к тѣмъ. нже нн богатствомъ нн словомъ. нн зѣстѣпомъ нн ннѣмъ ннчнмже на оуспѣхъ блнжннюоумоу вѣтн хотѣтѣ *С* 375.18; нмѣнннн лн вѣсхотѣ неврѣгѣ нмѣнннн ... богатства лн. нже н своа оуѣеннкѣ до поѣса обнажнвѣ *С* 432.26. // *Прен.* Божествен дар. въ пѣтн сѣвѣдѣнѣ твѣохъ насладнхъ сн. тѣко о вѣсемь вгѣтѣ *СП* 118.14; въ истнж богатъ вѣлагалште бо понесе. пѣзно бжѣтвѣнаго богатства *К* 14b 27. *Срв.* *С* 453.16–17

М, З, А, СК, Е, СП, К, С, Р, Б. Гр. πλοῦτος, χρήματα, κτήματα, θησαυρός, σκόλον, περιουσία τῶν χρημάτων, πλουσίως. *Вар.* богатство.

Нѣб. богатство ОА, ВА, НТ, АК, Вот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

БОГАТСТВЕНЕ, -нѣ *ср.* Богатство, имане. ѣ лестъ богатствене н о прочннхъ похотн взходаштѣ. подавалѣжтѣ слово *М* Мк 4.19 *З. Срв.* Мт 13.22 *З. Изч.* *М, З. Гр.* πλοῦτος. *Вар.* богатствене, богатственне.

Нѣб. *Вж.* при богатство.

БОГАТѢН, БОГАТѢНЪ, БОГАТѢНШ *несв.* Богатея, ставам богат. рече же емоу бѣ. везоумьне въ сѣж ноштѣ дѣшѣ твѣнѣ нтѣсѣжтѣ ... тѣже оуготова комоу вѣдѣжтѣ. тако сѣбрѣан сѣтѣ. а не въ бѣ богатѣн *М* Лк 12.21 *З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. πλούτεω.

Нѣб. богатея ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ. *Срв.* богатея се *дуал.* РВЕ, ДА; богатея се ДА; богатовѣм *дуал.* ДА.

БОГОВОРЪНЪ, -нѣ *прил.* Който е насочен против Бога, богохулен. н послѣдѣз того пооушталше. ово наклѣзаннѣмъ ово епнтнмнѣ. да са оста-

нетъ оубже кѣз томоу. отъ такоѣннѣа боговорѣннѣа хоуѣлѣ *С* 188.19; н обрѣтѣ боговорѣннѣа ереш потоппѣ доушнннн *С* 191.10; сѣвѣравѣз отъвѣсѣдоу стѣннѣа епнскоупѣ ... сѣкѣзѣ нмъ о боговорѣннѣн тон боуѣн ереш обрѣтѣеннне *С* 188.28–29. *Изч.*

С. Калка от гр. θεομάχος. *Вар.* боговорѣнѣ. *Нѣб.* богоборен *книж.* МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

БОГОВОРЪЦЪ, -ѣ *м.* Богоборец, противник на Бога. почѣто рече лѣстншн нѣннѣ в богоборѣче. отъзѣстѣпнтн отъ бѣ жнѣдѣго *С* 87.13–14; н пакѣзѣ же по земн добротвора н-сѣтѣлѣа чловѣчѣскѣннѣа страстн. недостонно же отъ богоборѣцѣз жнѣдовѣ. вѣспрннмаше вѣзъмѣдннѣа *С* 480.18–19. *Изч.*

С. Калка от гр. ὁ θεομάχος.

Нѣб. богоборец *книж.* НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

БОГОВОРЪНЕ, -нѣ *ср.* Борба срещу Бога, богоборство. нѣстѣз дошѣла западѣз ннннхъ странѣз арннѣнѣскаѣа хоуѣла. нн възможе прѣлѣстнтн. вѣвѣзшене тѣмъ нечѣстѣноне богоборнне *С* 197.22. *Изч.* *С. Калка от гр.* θεομαχία. *Вар.* богоборнне. *Нѣб.* богоборнне МлБТР, ЕтМл.

БОГОВЕСЕЛЪНЪ, -нѣ *прил.* Радостен в името на Бога. градѣмъ възлюбѣеннн. н мѣннѣ въздревѣночнмъ боговесељночумоу лнкоу *С* 321.10. *Изч.*

С. Калка от гр. θεοτερπής [вар. θεοπρετής].

Нѣб. *Срв.* Бог и весел.

БОГОВНДЪЦЪ, -ѣ *м.* Човек, видѣл Бога, свидетелстваѣ за Бога. сѣвѣдѣтѣлѣ же добрѣннѣ ѣванѣ ... сѣ горѣ кѣз намъ новѣннѣ снн боговнѣдѣцѣ ... сѣшѣдѣ. покѣзѣ намъ н тѣ. богомъ напнсанѣннѣа кѣго скрнжалн *С* 278.1. *Изч.*

С. Калка от гр. θεόπτης. *Вар.* боговнѣдѣцѣ. *Нѣб.* боговнѣдѣц *книж.* остар. ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

БОГОВЪГОДЪНЪ, -нѣ *прил.* Богоугоден. боговѣгоднѣннѣ сѣвѣтѣочѣтѣз сѣвѣтѣз вѣ свѣтѣннѣа градѣз отнтн *С* 282.8. *Изч.*

С. Калка от гр. θεόβροτος.

Неб. Срв. богоугоден книж. ВА, Вот, МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ.

богогодънъ, -ѝн прил. *Като същ. богогодънни м. тн. Гр. οἱ θεάρεστοι.* Божиите угодници. *ω* веле не коупыеное оученне. богогодънънхъ С 327.3. *Изч.*

С. Калка от гр. θεάρεστος.

Неб. Вж. при боговъгодънъ.

богодафеные [погр. С 340.22] вжс. бого-
свдареные.

богодъхновенъ, -ѝн прил. Вдъхновен от Бога. *оцъ* *лкъ* *вгодъ(..)* *ен(...)* (п)росацие намъ велна млстн *Е* 5а 8. *Изч.*

Е. Калка от гр. θεόπνευστος.

Неб. богодъхновен ряко МлБТР, ЕтМл. Срв. боговдъхновен книж. ВА, АР, МлБТР, РВЕ; богодухновен остар. ВА, МлБТР.

богозъванъ, -ѝн прич.-прил. Призван от Бога. *н* *вѣрѣ* *оутверждъши* *оу* *петрѣ* *бгозъванаѣ* *пръвомъчюеннца* *ѣвн* *са* *Е* 36а 6 *Изч.*

Е. Калка от гр. θεόκλητος.

Неб. богозван МлБТР, ЕтМл.

богонъ, -а м. Съсловна титла у пър-
вобългарите, по-ниска от боила;
багаин. остроф[...]богон[...] *Ш. Изч.*

Ш. От прабълг. иранско бага, бага.

Неб. багаин РВЕ.

боготорънъ, -ѝн прил. Богоборски.
негда *прндѣ* *сжднтн* *жнвзинмъ* *н*
мртъвинмъ *покажѣ* *врагомъ* *извѣ.* *н*
отъсжждѣ *боготорънъ* *сзворъ.* *да*
вндатъ *нюден* *негоже* *сѣ* *првоан* *С*
504.15-16. Изч.

С. Калка от гр. θεομάχος.

Неб. Ѳ.

боголѣпно нареч. Достойно за Бога.
къ *богоу* *боголѣпно* *вѣрватн*
наоучнхъ *са* *С* 139.29-30; *дньсь* *же*
боголѣпно ... *сзходнтъ* *на* *ада* *н* *на*
сѣмртъ *С* 463.10-11. *Изч.*

С. Калка от гр. θεοπρεπός.

Неб. Вжс. при боголѣпнъ.

боголѣпнъ, -ѝн прил. Достоен, под-
ходящ за Бога. *въпрашахъ* *тѣ* *вез-*
оумьли ... *акзи* *николанже* *вндѣвзше*
благодѣтели. *н* *славъна* *боголѣп-*
нзинни *чюудеси* *С* 322.29; *сѣтълъ*
тън *боголѣпнън* *гладъ* *къ* *сѣвѣ* *пр-*
влѣкѣ. *С* 332.17. *Изч.*

С. Калка от гр. θεοπρεπός.

Неб. боголепен книж. остар. ВА, РВЕ.

Срв. Боголеп ЛИ СтИл,РЛФИ.

боголюбнъ, -ѝн прил. Който обича
Бога. *мжжн* *боголюбнн* *н* *хрнсто-*
любнн ... *възаша* *многочѣнънъ*
моштн *кю* *С* 114.17-18; *сзбравъ* *же*
вса *бѡлюбнъ* *люди* *н* *хѡлюбнъ*
клнросъ. *нзгъна* *нз* *града* *н* *отъ*
странъ *тѣхъ* *С* 517.26-27; *мжченикъ*
въ *градѣ* *херсонн.* *жнвзшнхъ*
бѡлюбн-
взинхъ *н* *вѣрнънхъ* *мѣж.* *въ*
врѣмена *во* *гоенниа* *нечѣстнеааго*
дноклнтнана *С* 534.22; *н* *прнмъ*
бѡлюбнън *црѣ* *донесъша*
кннгъ ... *възвѣстн* *же* *къ*
стоуоумоу *сзбороу* *С* 541.25; *боголю-*
бнъ *же* *сѣ* *н* *боуственъ.* *н*
таковън *образъ* *любѣ* *н*
узтъ. *тѣ* *жде* *влад-*
женън *патрнкн* *ѣппъ* *С* 552.12. //
Който е израз на любовта към
Бога. *н* *како* *же* *отъ* *него*
прѣданънх *немоу.* *бѡлюбнънхъ*
дѣла *ставъна* *С* 548.22. *Изч.*

С. Калка от гр. θεοφίλης.

Неб. боголюбив книж. остар. ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ; боголюбивий ВА, НГер. Срв. Боголюб ЛИ СтИл,РЛФИ.

боголюбъцъ, -а м. Човек, който обича
Бога; боголюбец. *вждн* ... *въ*
сквръ-
нѡлюбнѣ *н* *въ* *взхволюбнѣ*
мѣсто. *бѡлюбецъ* *СЕ* 70b 18; *ω*
боголюбѣ. *проснавшнхъ*
подвнгомъ *С* 543.15; *слзшнтѣ*
ω *боголюбъцн.* *чѣстьно* *н*
благо *послоушаннѣ.* *отвръзѣте*
оун *вашнхъ* *срдецъ* *С* 55.23; *ѡнснфъ*
... *вѣ* *довръ* *н* *вѣ* *зълонн.*
снцѣ *вѣ* *ѡнснфъ*
боголюбъцъ *С* 365.16. *Изч.*

СЕ, С. Калка от гр. φιλόθεος. Превезега и гр. φιλοθεάμων. Вар. боголюбецъ, боголюбъцъ.

Неб. боголюбец книж. остар. ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

БОГОМРЪЗЪКЪ, -*зин прил.* 1. Който мрази Бога. нъ негодовааше. не хоташтн носитн на себѣ богомръзъкъзинхъ жндовъ *С* 485.8; на възставшихъ на него вльшьвоитъ. богомръзъкъзинхъ срацннъ *С* 567.22–23. 2. *Като същ.* **БОГОМРЪЗЪЦНН** *м. лн.* *Гр.* οἱ θεοστυγείς. Онези, които мразят, ненавиджат Бога. боъша дѣла н множанша чоудеса показалъ. да понѣ тако оуставнтъ боѣмръзъкъзинхъ ненствоѣство *С* 482.8. *Изч.*

С. Калка от гр. θεοστυγής. Вар. богомръзъкъ, богомръзъкъ.

Неб. богомързък *книж. остар.* МлБТР, ЕтМл; богомърский ВА; богомерзък ВА, РБЕ, ПРОДД; богомераский ВА.

БОГОМЪДРОСТЪНЪ [*погр. С* 183.2] *вж.* мѣдростънъ.

БОГОМЪДРЪ, -*зин прил.* Божествено мѣдр, притежаващ мѣдростта на Бога. хѣ вѣе нашъ ... даѣа намъ. прѣданнемъ своимъ ... і глаженънааго змнѣ. бѣомѣдръинмъ хѣдожѣствомъ оуловъ *СЕ* 63b 11–12. *Изч.*

СЕ. Калка от гр. θεόσοφος.

Неб. богомѣдр *книж. остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

БОГОНОУЧЕНЪ, -*зин прич.-прил.* Научен от Бога. мзи съ смнн прадъноуѣемъ. н новомъ азъкомъ богоноуѣенѣж пѣснь поѣмъ *С* 326.8. *Срв. К* 1a 28; н богоноуѣенѣж възпоустнмъ въз чннъ пѣснь *С* 321.16. *Изч.*

К. С. Калка от гр. θεοδιδάκτος.

Неб. богонаучен *книж. остар.* МлБТР, ЕтМл.

БОГОНЕВѢСТА, -*зи жс.* Божия невяста. словомъ наоуѣнн са. оу павла бѣгонеѣст *Е* 36a 4. *Изч.*

Е. Гр. [тоѣ]θεοῦ νύμφη.

Неб. богоневеста *книж. остар.* МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

БОГОНОСНЪ, -*зин прил.* Който носи в себе си Бога. богоноснѣзи съ отъць

вогоу са на оучастнѣ въздавѣ ... отъврѣже са потрѣѣѣ мнръкъзинхъ *С* 279.9; н от неанже смокви нзоба богоноснѣзин старць. готовѣаше са *С* 300.29. *Изч.*

С. Калка от гр. θεοφόρος.

Неб. *Вж. при* богоноснъ.

БОГОНОСНЪ, -*зи прил.* 1. Който носи в себе си Бога. оуѣе во кетъ паче юнзинмъ въз словесехъ богоноснъзинхъ оучнтель. прнсно понжштемъ. чнстъ нмѣтн оумъ *С* 403.28–29. *Образно.* възстъ намъ ложа богоноснѣнаѣ. знон грѣхъвннн нашъ. сѣпратѣжштн іако сѣнь покоѣа намъ даѣжштн *С* 353.20.

2. *Като същ.* **БОГОНОСНН** *м. лн.* *Гр.* τινὲς τῶν ἱμετέρων. Хора, които изповядват, носят в себе си Бога. лѣпоже кетъ н намъ къ чоулинкомъ вѣрзи глаголатн. іѣгда прѣпърѣтн хотатъ богоноснъзинхъ *С* 404.10. *Изч.*

С. Гр. θεολόγος.

Неб. богоносен *книж. остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

БОГОНОСЪЦЪ, -*а м.* Човек, който носи в себе си Бога. мѣца дѣѣ ѣ стаго оѣа нѣаго пѣнаго поустъннн наставннка боносца савън *А* 128b 2; w сѣворе влъкъ паче крѣвнѣж пнтмомъ некан чловѣкомъ богоносѣцемъ *С* 385.28. нгънатнн богоносѣць. *Гр.* Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος. Игнатий Богоносец, ученик на Йоан Богослов; антиохийски епископ, умр. мѣченически ок. 107 г. *Пр.* на 20 декември [нар. Игнажден] и 29 януари. мѣца дѣ ѣ. стааго боносѣца нгънатна *А* 131b 19; мѣца енѣу нѣ пѣ възращеннѣ. моѣемъ. ѣвнѣмѣа боно нгънатна *А* 141b 4. *Изч.*

А. С. Калка от гр. θεοφόρος. Вар. богоносѣць.

Неб. богоносец *книж. остар.* МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

БОГОБРАЗЪНЪ, -*зин прил.* Чийто образ прилича на образа на Бога, богообразен, богоподобен. възходнтъ на

горж н тѣ. н непрѣходѣнн прѣшьдѣ
мракъ. богообразноне приеъмлетъ.
разоумьннмн възводнмъ степенмн
законоположенне С 277.12. Изч.

С. Калка от гр. θεοτύλωτος. Вар. бого-
образнъ.

Неб. богообразен книж. РБЕ, МлБТР,
ЕтМл.

Богопознание, -на ср. Познание,
осъзнаване на Бога. да не
подражанмъ жндовска жродьства ...
не завнстѣннѣннхъ небдѣнннн. нъ
хвалаштннхъ богопознанию С
340.24–25; н. въ того мѣсто въвестн
богопознание съпасно осватитн мнръ
С 329.18–19; непрѣва во олжѣннн на
законъ. нн въ послѣдннмъ мѣстѣ
напнсанн възша богопознания С
335.26; дѣтн хвалж приносатъ. да
роднтель обанчѣтъ безаконна. н
въроужштннхъ обноватъ богопознание
С 338.17. Изч.

С. Калка от гр. θεογνωσία. Вар. бого-
познание.

Неб. богопознание книж. РБЕ, ВА,
МлБТР, ЕтМл.

Богопринемць, -а м.

сумеонъ богопринемць. Гр. Συμεὼν ὁ
Θεοδόχος. Прозвицето на
ерусалимския старец – пророк
Симеон, посрещнал Йосиф и
Мария в храма, където са довели
Христос на 40-ия ден след рож-
дението му за ритуално пос-
вещаване на Бога като пър-
вороден син [Срв. Изх 34.19–
20, Чис 18.15–16]. Пр. на 3 фев-
руари. Мца фѣр в стаго сумеона
вопрнемца А 142б 9. Изч.

А. Калка от гр. θεοδόχος. Вар. бого-
прнемць.

Неб. богопримец книж. остар. РБЕ, ВА,
МлБТР, ЕтМл.

Богоразоумие, -на ср. Божият разум,
божията премъдрост. і свѣтомъ
вгоразоумнѣ. въ мнрѣ озарѣтъ са
СЕ 2б 9; прнде правдное слынце. н

лоучѣ божьства н богоразоумнн
простѣръ на нн С 474.19. Изч.

СЕ, С. Гр. θεογνωσία. Вар. богоразоумне.

Неб. богоразумие книж. остар. МлБТР,
ЕтМл.

Богородница, -а жс. Богородица. Мца
мар̄ н̄д̄, благовѣщенне стѣн б̄цн марнн
А 145а 5; Мъ н̄ рождество б̄цн СК
126а 11; Мотѣамн стѣнн в̄рца СЕ 14а
18; (съ градъ знд)демъ н дѣлаемъ
їваном самодръжцѣмъ възгарьско(мъ
н п)омоціж н молнтвамі прѣстѣнн
владунца нашеа б̄ца В 4.

А, СК, У, Е, СЕ, С, В. Калка от гр.
Θεοτόκος.

Неб. богородица ВА, АК, Бот, НТ, Дюв,
НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР,
РБЕ, ДА; Богородица МИ ВК,М-я.

Богородичннъ прил. притеж. На
Богородица, Богородичен. Мца н̄б̄.
н̄д̄. оуспенне стѣннн днннн. м̄трѣ
в̄г̄ннннн А 150б 30. Изч.

А. Гр. τῆς Θεοτόκου.

Неб. богородичен ВА, НТ, МлБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ПРОДД, ДА;
богородичннн остар. НГер; богородичнн
остар. и диал. РБЕ, ДА. Срв. Богородич
МИ ЙЗ,БГИ.

Богородично, -а ср. Тропар за
прослава на света Богородица. н
рекж мѣнннчнно протнво гласоу. н по
семь с̄ла. н бо̄родично СЕ 11б 21; н
пакъз тожде. с̄ла. н в̄б̄ (погр. вл.
богородично, Нахтигал, с. 306,
бел. пог линия) СЕ 98а 15. Срв.
СЕ 84б 9. Изч.

СЕ. Калка от гр. [τὸ] θεοτόκιον.

Неб. богородично цѣрк. ЕтБАН.

Богосварение, -на ср. Противопо-
ставяне на Бога. книжннцн
жндовстнн. на христоса оубненне
възвѣснша. се старѣншннннн ... без-
оумьнѣннша младеньцѣмъ сътворн. да
не подражанмъ жндовска жродьства.
нъ дѣтскоу позавнднмъ благода-
реннн. не старѣць богодареннн (погр.
вл. богосварение, Sadnik, Aizet-

müller. Handwörterbuch zu den altkirchenslavi-schen texten, с. 13)
нъ младеннштъ богословьенню С 340.22. *Изч.*

С. Гр. θεομαχία.

Неб. Ø.

БОГОСВАРЪННКЪ, а м. Богоборец, н богосварннцн вѣваѣтѣ. снце бо обонхъ безоумнне. снце нхъ грѣжденне оудръжаннн. оумъ бо нхъ прѣльштеннн С 339.12. *Изч.*

С. Гр. θεομαχέιν. Вар. богосварннкъ.

Неб. Ø.

БОГОСВАРЪНЪ, -ѣн прил. Който се противопоставя на Бога. хотѣх мльчаниннмъ азъика сн съждъ съжатн. не восварънънхъ (погр. вл. нъ богосварънънхъ, Север., с. 396, бел. пог линия) жндовъ. на съпаса ражданъею зълоє лннанне. н каменн глаголатн пождѣ творнтъ С 396.8. *Изч.*

С. Гр. θεομάχος.

Неб. Ø.

БОГОСЛОВЕСТВЕНН, **БОГОСЛОВЕЦВАЖ**, **БОГОСЛОВЕСТВЕНН** *несв.* Славя, прославям Бога. а друзѣнн богословештваахъ. благословешенъ градън въ нма господьне С 322.16. *Изч.*

С. Калка от гр. θεολογέω.

Неб. Срв. богословник *дуал.* РВЕ, ДА.

БОГОСЛОВЕСТВОВАТН, **БОГОСЛОВЕСТВОУЖ**, **БОГОСЛОВЕСТВОУЧЕШН** *несв.* Прич. сег. страг. като прил. богословесствоуемъ. Гр. θεολογούμεος. Който е съобщен, известен от Бога; боготкровен. посланъ вѣстъ гаврнлъ. вѣзвѣштаа ... танноє богословесствоуеемо. а не испътаемо. танно исповѣдаемо. а не мѣрнмо С 245.2-3. *Изч.*

С. Калка от гр. θεολογέω.

Неб. богословествувам *остар.* МлБТР, ЕтМл.

БОГОСЛОВЕНН, **БОГОСЛОВАЖ**, **БОГОСЛОВЕНН** *несв.* Изповядвам вярата си в Бога. н младенъцн богословатъ. а отъцн на бога са творатъ С 333.6-7; въпрашаахъ кто съ кетъ. съжштнн богословатъ. а старъцн хоулатъ С 324.5; н развоннкъ на кръстѣ богословнтъ С 425.5. *Изч.*

С. Калка от гр. θεολογέω.

Неб. *остар.* богослвоя ВА; богослвям ДА.

БОГОСЛОВЕНЫЕ, -ѣа ср. Изповядване на вярата в Бога. лнкоунте съ ѣддъ своннн ... навзкнѣте отъ ннхъ к'то наоучнвзѣн. к'то събъравзѣн. отъкѣдоу оуеннн. коє новое богословьенне. н ветъхоє пророуенне С 324.28; нъ дѣтъскоу позавнднмъ благодаренню ... младеннштъ богословьенню С 340.23. *Изч.*

С. Калка от гр. θεολογία. Вар. богословьенне.

Неб. Срв. богословен *книж.* *остар.* МлБТР, ЕтМл.

БОГОСЛОВЪ, -а м. Богослов – прозвище на евангелиста Йоан, автор и на Апокалипсиса [Откровение Йоаново], апостол и ученик на Исус [вж. ноанъ]. прнметъ бо та прнпадаща. прнметъ та на прѣсн възлеша. егоже мѣн вѣслове прнлежно. облакъ поганскъ разорнтн Е 36б 11. *Изч.*

Е. Калка от гр. θεολόγος.

Неб. богослов *книж.* *остар.* ВА, НТ, Вот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Богослов ЛИ; Богослова ЛИ, Богословов ФИ СтИл, РЛФИ, Богословица МИ ЙЗ, ВГИ; Богослов МИ СНМВ.

БОГОСЛОВЪНЪ, -ѣн прил. Който се отнася до богочитанието. а слова нмнже са кзѣнтъ. гор'ко прѣтръгнетъ. н богословьнааго охочантъ закона С 338.12. *Изч.*

С. Калка от гр. τῆς θεολογίας.

Неб. богословен *книж.* *остар.* МлБТР, ЕтМл.

БОГОСЛОВЬЦЬ, -а м.

ноанъ богословьць. *Гр.* Ἰωάννης ὁ Θεολόγος. Иоан Богослов – евангелист и автор на Апокалипсиса [Откровение Иоаново], ученик на Исус. *Пр.* на 26 септември и 8 май.

Мѣа сеѣ прѣставленне стѣаго ноана вѣгословца еѣланста А 121b 15–16; Мѣа то б стѣаго апла бѣсловца еѣлѣста ноана А 146a 7; мѣѣ мана ... ѣ нѣѣ апла вѣгословца СК 151b 4–5; прѣставенне нѣѣ. вѣгословца Е 36b 5.

григорин богословьць. *Гр.* Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Григорий Богослов [Назиански] [ок. 330–390 г.] – ранновизантийски мислител и църковен деец, проповедник и поет, епископ на Сасима, Назианз и архиепископ на Константинопол, председателствал II Вселенски събор [381 г.]. *Пр.* на 25 и 30 януари. Мѣа еѣ нѣа стѣаго оца наѣо. глѣгора вѣгословца А 141a 26–27. *Изч.*

А, СК, Е. *Калка от гр.* θεολόγος.

Неб. богословец *книж.* остар. ВА, МлБТР, ЕтМл, РБЕ; Богословец МИ ВМ. *Срв.* богословник, богословница ДА.

БОГОУЪВНИЦЬ, -а м. Убиец на Бога,

богоубиец. н ѣакоже агна звѣрне. тако хѣ бѣоуѣвницн нмѣше. прнведоша на дворѣ архѣреревѣ С 471.27. *Изч.*

С.
Неб. богоубиец *книж.* остар. ВА, МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

БОГОУГОДЪНЪ, -зѣн причл. Угоден на

Бога, богоугоден. възпоемъ новѣзмъ ѣззѣкомъ пѣснѣ ... бѣоуѣгод.(.)нѣ (вм. бѣоуѣгодѣнѣ, *Достал,* с. 50, *бел. под линия*) К 1a 28. *Изч.*

К. *Калка от гр.* θεάρεστος.

Неб. богоугоден *книж.* остар. ВА, Бот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; богоугодний НГер.

БОГОУЪЧЕНЪ, -зѣн причл.-причл. Научен,

обучен от Бога. како боуѣчѣнѣ (*погр. вл. богоуѣчѣнѣ, Достал,* с. 49, *бел. под линия*) пѣснѣ ѣадъ вашихъ ѣко |

блаженѣи дѣадъ проповѣдѣ К 1a 19; вѣнѣ градаѣ вѣ има гѣне. кѣто сѣ естѣ w бѣоуѣзнѣи троѣи К 1b 7. *Изч.*

К. *Калка от гр.* θεοδιδάκτος. *Вар.* богоуѣзнѣ.

Неб. богоучен МлБТР, ЕтМл.

БОГОУЪСТНѢВЪ, -зѣн причл. Който почита

Бога. вѣѣ ѣлкѣ ... сѣ правѣднѣвѣ. н бѣуѣстнѣвѣ ... н дѣхъ стѣи вѣѣ вѣ немѣ А Лк 2.25; дастѣ вѣрнѣи рѣвѣ бѣжнн н то кѣуса. боголюбнѣвѣ же сѣи н бѣуѣстнѣвѣ С 552.12; вѣзвѣстн же стѣзѣн еѣпѣз богоуѣстнѣвоуѣмоу ѣрѣо кѣстанѣтнѣноу. отѣ бѣа вѣзвѣшене ѣоудѣтворѣе С 541.22; то сѣтворн богоуѣстнѣвѣи тѣ мѣжѣ. н прнведе ѣка кѣ правѣднѣноуѣмоу. нже ... рече кѣ попоу. снн не можетѣ нѣѣѣѣтн С 564.13.

А. С. *Калка от гр.* θεοσεβής. *Превежда и гр.* εὐλαβής.

Неб. богочестив *книж.* остар. ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, РБЕ.

БОГОУЪСТНѢВЪ НАРЕЧ. Благодестиво, на-

божно, с почит кѣм Бога. н запѣвѣдѣ поѣстн ѣакоже не непѣвѣданѣштоуѣмоу оца н сѣна н стѣаго дѣха. зѣлѣ. зѣлоу жнѣнѣ погоуѣтн ... тѣмѣз тако богоуѣстнѣвѣ нпоуѣштеномѣ. о оставѣеннн крѣстнѣанѣстѣ гоѣеннн ... повелѣнѣе богоуѣстнѣвааго ѣрѣѣ С 539.20–21. *Изч.*

С.

Неб. *Срв.* богочестиво *книж.* остар. МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

БОГОУЪСТНО НАРЕЧ. Набожно, с почит

кѣм Бога. лѣзарѣ ... оуѣсѣпѣ нѣз нѣдѣ оуѣвоуднтѣ кѣго. н оуѣенннн слѣзѣшавѣше рѣша. тн дѣште оуѣсѣнѣ нѣѣѣлѣѣтѣ. не толѣмн богоуѣстнѣно отѣвѣшташа. кѣмн врауѣбно С 314.12. *Изч.*

С. *Калка от гр.* θεοσεβώς.

Неб. *Срв.* богочестие *гр. книж.* остар. ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР.

БОГОУЪСТЫЕ, -ѣа ср. Почит кѣм Бога,

набожност. блаженѣзѣн кодѣратѣ. вѣрѣстоѣж н добѣртоѣж н родѣомѣ. н богѣтѣствѣомѣ н еже вѣсѣго нѣтннѣнѣе. бого-

чѣстниемъ оукрашенъ *С* 98.16; ли-
коунте съ ѹддзи своннн. радостн
нзвѣтъ вѣдн вамъ. ѹддъ вашнхъ
богочѣстнн *С* 324.25–26; боѣстннн же
образъ отъ дѣвоего сего състонть са.
оученнн доброуѣстнннн и дѣваннн
благы *X II Ва* 22–23.

С. Х. Калка от гр. θεοσεβεια. Вар.
богочѣстнн.

*Нѣб. богочѣстнн книж. остар. ВА, МлБТР,
ЕтМл, БТР, РВЕ.*

богочѣтьць, -а м. Благочестив човек,
почитащ Бога. вѣмъ же тѣко
грѣ(шь)ннкъ бѣ не послоушаатъ. нѣ
аште кто бѣоучецъ естъ. н волюг его
сѣтворнтъ того послоушаатъ *М Йо*
9.31 *З, А. Изч.*

М, З, А. Калка от гр. θεοσεβίης. Вар.
богочѣтець, богочѣтець.

Нѣб. богочѣтець остар. ВА.

богоавлѣненъ, -ѣ ср. 1. Явяване, появя-
ване на Бога. отъцъ же сава. въ
обзѣчан сѣи богоавлѣненнннн же н аггель-
ска вндѣнннн. не оубога са *С* 287.25.

2. Празникътъ Богоявление [6 яну-
ари]. Мѣца еноуѣл ѣ стѣе боавлѣненне гѣ
нѣго нсѣа *А* 139b 1; на вѣоавленне *А*
158a 13; навѣрне стѣа боавленнѣ *А*
138a 10–11; въ пѣтръ штъ стѣихъ.
бѣоавленен твора епж крѣтѣи ѣ *СЕ* 19b
7. *Срв. СЕ* 20a 22; *СЕ* 21a 13. *Изч.*

*А, СЕ, С. Калка от гр. θεοφάνεια, τὸ
θεοφάνεια. Вар.* богоавлѣненнѣ, богоавленне,
богоавлѣненнѣ.

*Нѣб. богоявление Бог, Дюв, Нѣр, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.*

богъ, -а м. 1. Само ег. Бог, Пред-
вечното същество, Творецътъ на
света, Миродържеецътъ. въздаднте
оубо тѣже сѣтъ кесарева кесаревн. н тѣже
бѣжнѣ бѣн *М Лк* 20.25 *З. Срв. Мт*
22.21 *М, З¹, А; Мк* 12.17 *М, З;* бѣже
млнлостнвѣз вѣдн мнѣт грѣшнннкоу *М*
Лк 18.13 *З, А, СК;* исконн. бѣваше
слово і слово бѣваше отъ бѣ. і бѣ бѣваше
слово *З Йо* 1.1 *А;* древе глѣвѣз бѣ
оцѣмъ прѣкы. напослѣдѣкѣз ... глѣ
намъ сѣномъ *Е* 6a 8; въ день печалн

моета бѣ възскахъ *СП* 76.3; стѣн же
пауѣз ... рече не оставыж бога
сѣтворышааго небо н земыж. н поклоннж
са коумнремъ *С* 7.8. // Според хри-
стианската религия – божиат син
Исус Христос. да нѣи сѣпрнннннкѣи
сѣтворнтъ. хс бѣгъ *С* 124.1. **2.** *Обикн.*
млн. В езическите религии – бого-
ве, божества. богъ оубо нже кестъ
зѣсѣз. нже кестъ на небесн. цѣрѣ во кестъ
вѣсѣмъ богомъ *С* 140.8; како оубо
можтъ син возн вѣитн. нн вндаште
нн осадѣжште. нн обѣхѣжште *С*
163.21–22; трѣвѣж богоу аполоноу
творнмъ дѣнесъ *С* 27.4. **3.** Изобра-
жение на езически бог, идол. снн во
возн аже мѣнншн. каменнѣ. н дрѣво н
мѣдъ н желѣза сѣтъ. оукрашенн
златомъ *С* 177.1.

воюга на бога. *Гр. θεομάχος.* Бого-
борецъ. заклнннж та бѣгомъ. мѣчн-
телѣ і вога на бѣ воюжша. въ вѣкѣи
влѣзнамн погрѣжнзшемъ *СЕ* 52b 13.

носа бога. *Гр. θεοφόρος.* Носещ
Бога. і непрѣстажшага водѣи рѣчу-
нѣпа. скрнннж вндѣвѣше бѣ носажнж.
сѣмо н овамо текоша *СЕ* 1b 4.

тако мн богѣи [возн]. *Гр. μὴ τοὺς
θεοὺς.* При уверяване, заклеване
– бога ми, вярно е, вярвайте ми.
дѣрннннннн рече доколѣ досаждѣешн
не срамѣѣа са прѣде н безоумѣлю. тако
мн богѣи азъ ва нмамъ мѣчнтн. да
ннкѣтоже възможѣтъ помостн вама *С*
2.17; воѣвода рече тако мн возн.
вѣшьство нѣкоѣе вѣстѣ *С* 74.21;
анѣупатъ рече. тако мн богѣи не
нмамъ тебе поштадѣтн. нѣ нѣка-
цѣмн мѣжкамн н горькож сѣмрѣтнж
погоубыж та окарне *С* 104.21.

любнмъ богомъ. *Гр. θεοφιλής.*
Обичан от Бога. родн са оубо іакоже
тѣ мн сѣповѣда. въ н дѣнь енуѣра
мѣсаца. въ четвѣрзѣтоѣ лѣто маркѣннн
цѣсарѣства богомъ любнмѣаго *С*
279.3–4.

богомъ наоученъ. *Гр. θεοδιδάκτος.*

Научен от Бога. оци иже и та нх()же не вѣдѣхъ старци. бѣмъ наоучени възспѣша *К 1а 3*; възсповѣданинн. богомъ наоученнѣхъ пѣснь *С 320.11-12*; нже иже и старьци не вѣдомо възстѣ. богомъ наоученинн възсхваалнша *С 325.7*; како богомъ наоученѣхъ проповѣдае чадѣ вашнхъ пѣснь *С 325.29*. богомъ напѣсанѣ. *Гр. θεούγραφος*. Написан от Бога, добръин ю-оанѣ нашѣ ... пастърѣ ... намѣ новѣин снн боговн-дѣцѣ ... показа намѣ и тѣ. богомъ напѣсанѣи кго скрижалн *С 278.3*.

богомъ поуцненѣин. *Гр. θεήλατος*. Изпратен от Бога. и таковааго. благо же приимше великое отъ чловѣколю-бнвааго бѣ. и нзвѣзвѣше отъ нашѣдѣ-шаа (!) нмѣ богомъ поуцненѣиа нзвѣзи. отъгнанѣиа молнтвоиѣ раба бѣжнѣ наквѣ *С 531.5*.

раба бога възшнѣнаго. *Гр. δούλη τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου*. Последователка на христианското учение; тази, която изповядва христианската религия; христианка. ноуцнаннне раво бѣ възшнѣнаго. сѣгрѣшнхомѣ прѣдѣ товоиѣ продѣскѣи *С 3.18*.

рабѣ бога възшнѣнаго. *Гр. δούλος [τοῦ θεοῦ] τοῦ ὑψίστου*. Последовател на христианското учение; този, който вярва в Бога; христианин. рабе бога възшнѣнѣго. и пасторуше словеснѣнхъ овецѣ. како нѣи оставн едннѣи. и възпалѣ иен въз рѣцѣ томн-телн *С 225.7-8*; помнлоуи ма рабе бога възшнѣнаго. даждѣ ми другоие благословѣеннне тако много погоуѣнхъ *С 120.18-19*.

М, 3, А, СК, Б, О, Е, СП, СЕ, СС, ТФ, К, С, Х, Р, Г, АН, БН, КН, ТН, РН₁, РН₂. *Гр. θεός, κύριος, [Ἰησοῦς] Χριστός, δεσπότης, σωτήρ, καίσαρ, ὁ Ἅγιος, τὸ θεῖον, εἰδωλον, σεβασμα*.

Нѣб. бог ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГѣр, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, РРОДД, ДА; тако ми бога ДА.

БОГЪ [погр. *С 403.17*] *вж.* богосварьнѣ.

БОГЪИН, -А *жс.* Богиня. такоже во мѣнѣ

то рабѣ богѣиа артемнѣдѣ *С 226.29*; доброуѣстнѣнн возн. и освѣштанинне богѣиа артемнѣдѣ. тн та нмѣтѣ сѣнавѣдѣтн *С 222.8*; тѣи ан иен разорнѣзѣн и сѣкроушнѣзѣн великѣхъ богѣиѣхъ артемѣхъ *С 226.15*; тако ми великѣхъ богѣиѣхъ артемѣхъ ... аште ми не исповѣси конѣхъ снлоиѣхъ нзморн нароуцнѣиа сна змна. то мѣун та по вѣсѣмѣ оудомѣ *С 231.2*. *Ижс.*

С. Гр. θεός, μέγας.

Нѣб. богиня ОА, ВА, АК, Бог, Дюв, НГѣр, МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, РВЕ. *Срв.* Богиня ЛИ, Богиня ЛИ, Богиня ЛИ Стил, РЛФИ.

БОЖЬН *прил.* 1. Който принадлежи на Бога; божи. не во хлѣбѣ еднномѣ пожнветѣ чѣбѣ. нѣ о всемѣ глѣбѣ исхода-шнѣмѣ из оуѣтѣ бѣжн *3 Мт 4.4 А, СК*; тако погѣвнѣтѣ грѣшнѣнѣи отъ лица бѣжѣ *СП 67.4*; чадѣ не оуѣтѣдн са лица члѣа ... вѣсѣ во обнаженѣ сѣтѣ прѣдѣ оунма бѣжнѣма *СЕ 68а 7*; блажѣ лице твоѣ приложншн са кѣ вожно лицу *С 458.1*; блажѣ рѣцѣ прикоснѣвншн са вожннхъ реврѣхъ *С 457.23*. 2. Който е присѣщ, свойствен на Бога; божи. днѣлѣхѣхъ же са вѣн о величнн бѣжнн *М Лк 9.43 3, А, СК*; оуповаѣхъ на милость бѣжнѣ *СП 51.10*; вѣи ... иѣже радн градѣтѣ гнѣвѣ бѣжн *СЕ 91b 22*; възшнѣнее слово слѣши ... проповѣждѣ. бѣжнѣ вельѣ чюдеса *К 13а 37*; не брашна радн разарѣнтѣ дѣла бѣжнѣ *Е 4а 9*; оучнтель рече. такоже црѣкѣи вожнѣ кете и дочѣхъ бѣжнн жнветѣ въз васѣ *С 534.8*; доколн прѣвнѣдншн бѣжнѣ трѣпѣннне *С 49.23-24*. // Който е получен, изпратен от Бога; божи. хлѣбѣ во бѣжнн естѣ сѣходан снѣсе. и данн жнвота мнроу *М Йо 6.33 3, А*; отроуа растѣаше и крѣплѣаше са дѣхмѣ ... и благодатѣ бѣжнѣ вѣ на немѣ *М Лк 2.40 3, А, СК, Б*; втѣднѣнн богатѣиа мѣстн. и цедротѣи бѣжнѣ. въз вѣсѣмѣ намѣ гю помолн *СЕ 60b 14*;

ГЛА НМЪ ОУВѢШТАВАА. НЕ ДАНАТ ДАРА
БЖННА НА КОУПАН С 518.14. 3. Който е
роден, създаден от Бога; божи. чада
БЖННѢ РАСТОЧЕНАѢ СЪБОРЕТЪ ВЪ
ЕДНО М Йо 11.52 З, А; принесете Го
СЛОВИ БЖИ. ПРИНЕСЕТЕ ГО СЛЪИ ОВЪНА СП
28.1. // Който е сътворен от Бога;
божи. рѣКА БЖЪѢ НАПАЗНИ СѢ ВОДЪ
СП 64.11; гора БЖЪѢ ГОРА ТОУЧЪНА СП
67.11; рѣЧНА СТЪМЕННѢ ВЕСЕЛАТЪ
ГРАДЪ БЖИ Е 266 11. СРВ. СП 45.5;
ТВОРАЩИИ ТАКОВА ЦРѢТВА БЖЪѢ
НАСЛЕДОВАТИ НЕ МОЖТЪ СЕ 89а 20;
ГРАДЪ ОУБО НЕТЪ МЖУЕННЪ. ГРАДЪ
БЖИИ С 84.13. 4. Който е опреде-
лен, установен от Бога; божи. онъ
же отъвѣштавъ рече нмъ. по чѣто въ
прѣстѣпаете заповѣдь БЖИИ. за
прѣданне ваше М Мт 15.3; прниим
раба твоего сего. отъметанѣшааго са
вѣсѣхъ снхъ. по БЖИИ ЗАПОВѢДИ ТВОЕИ
СЕ 80b 10; поставенъ взивъ ... съ
апостола павла. повѣданнемъ БЖИЕМЪ
крѣстн Е 386 6; вратниа по строю БЖИИ
ДРОУЖИНА ВЪХОМЪ. ВЪ МАЛОВРѢМЕН-
НААГО СЕГО ЖИТИА С 72.7; правденъ
сѣдъ БОЖИИ. ИАКО НЕ ДАЕТЪ ПРѢПОДОБ-
НОУОУМОУ СВОЕМОУ ВНАДѢТИ НЕПЪЛЪНИИ
С 235.7; пршедъ. въ ... градъ срѣмъ.
по БОЖИИ НАРЕЧЕНИИ ПОСТАВИ НМЪ
ЦѢСАРИА ИМЕНЕМЪ ФЕВДОСИА С 196.29.
// Който е свързан с божественото
учение, в който се разказва за
Бога. ИЗВѢСТНО НЪИ ЕСТЬ. ПО БЖИИЕМЪ
КЪНИГАМЪ. НЕ ТОКЪМО НЕСЪНЪИМЪ СИ-
ЛАМЪ ПРНТИ. НЪ И САМОГО БѢ НЕВНАДНО
СЪ НАМИ ВЪИТИ СЕ 95b 5; на негоже бѣа
ОВѢТОВАНИИ ТВОИ ВЪЗДАГАЕШИ ... ѣкоже
БЖИИ ПОВѢСТИ СЪКАЗАИЖЪ СЕ 92а 10;
по неиниѢ ИАКОЖЕ РЕЧЕ БЖИИ ПИСАНИЕ.
ВЪСКЖИѢ ВЕАНУША СѢ СТРАНИ. И
ЛЮДНЕ ПОУЧУНИША СѢ ТЪШТЕТЪЗИИМЪ
С 102.26; шесть на десѣте сътворихъ
въ АНАГНОСТЕВЪѢ. ПОУНТАА КНИГЪИ
БОЖНА С 227.13. 5. Който е свързан
с вярата в Бога; божи. разоумѣиѣ
въи ѣко ЛЖВЪѢ (!) БЖИИ НЕ ИМАТЕ ВЪ

СЕБѢ М Йо 5.42 З, А; нѣсетъ во страха
БЖИѢ. прѣдъ оуѣма его СП 35.2; и та
жена прѣльстн АДАМА. И БѢСТА ОВА ВЪ
ПРѢСЛОУШАНИИ БЖИИ ВЪЗВЪША С 9.17; и
КРАМОЛНИИЧЕ БЖИИ И ВРАЖЕ НЕСТИИЧЕ. АКИ
ВЪКЪ ПРНШЕДЪ НА РОБИ ИМОУ
ЗАКАЛЪ ПОНДЕ С 49.30; сътърпѣ лю-
ТЪА ТЪИ МЖЪИ. И НЕ ПРѢМЪНИИ СѢ ОТЪ
БЖИИ НАДЕЖДА С 105.5; мжжоу
ПРАВЪДИНОУ ... СЖШТОУ ЕПНСКОУПОУ. И
ВЪ БОГАТЪСТВѢ МИРЪСТВѢ ВЪЗВЪША. И БО-
ЖНА СТРАХА И ЛЮБВЕ С 294.13. 6. Кой-
то е предан на Бога, изповядва
Бога; божи. оустръмн сѢ ... ИЦѢЛЕНЕ
ПРНТИ ОТЪ ЧКА БОЖИИ С 561.3-4;
СЪКОПЪАСТА ЖЕ СѢ СВАТАА БОЖИИ
МЖУЕННИКА. ВЪ ИИКОМНАДИИСТѢ ГРАДЪ С
213.21; възгоднииѣ же БОЖИИ ВЕСПРѢ-
СТАИИ МОЛАШЕ БОГА С 192.21; СТЪИИ
БЖИИ СТРАСТЪНИИ СЪВНИИ. ПОМОЛН СѢ С
154.27. // За църква, храм и под. –
в който се извършва богослуже-
ние; божи. съ рече МОЖЪ РАЗОРТИИ
ЦРКВЪ БЖИИ. И ТЪРИИ ДЪНИИ СОЗЪ-
ДАТИ ИЖ М Мт 26.61 З, А, СК. СРВ.
СЕ 48а10; како вѣнде въ ДОМЪ БЖИИ.
И ХЛѢВЪИ ПРѢДЪЛОЖЕНИИ ПРНТИ И ТЪТЪ
М Лк 6.4 З, А; и възидъ къ алтарю
БЖИИ. къ бѣу СП 42.4; и повелѣ всѣ
СВАТЪА БОЖНА ЦРКВИИ ПРАВОВЪРЪ-
НИИХЪ ЗАТВОРИТИ. НЕ ТВОРИТИ ВЪ НИИХЪ
ОВЪЧЪНИИХЪ СЛОУЖЪѢ С 190.24. //
Принесен в жертва на Бога. всн бо
сн отъ НЪВЪИТЪКА СВОЕГО ВЪВЪРЪЖЪ ВЪ
ДАРИ БЖИИ. А СН ОТЪ ЛИШЕНИИ СВОЕГО.
ВЪСЕ ИИВЪНЕ ЕЖЕ НМЪ ВЪВЪРЪЖЕ М Лк
21.4 З. 7. Като същ. божья ср. мн.,
вожьи ср. ег. Гр. τὰ τοῦ θεοῦ. Бо-
жието, божиите неща; всичко,
свързано с Бога. въздадите оубо
КЕСАРЕВА КЕСАРЕВИ. И БЖИИ БЖИИ М Мт
22.21 З', А, СК. СРВ. Мк 12.17 М,
З; Лк 20.25 М, З; веселатъ бо срѣдѣ
БОЖИИИ. ИАЖЕ О БОЗѢ ПОМНИИМАА С
533.30; пишеть бо сѢ. ОТЪДАТИ КЕСА-
РЕВО КЕСАРЕВИ. И БЖИИ БОГОУ С 106.17-18.
РАЗОУМЪ ВОЖЬИ. Гр. θεοῦνοσία.

Познаване; разбирање на Бога. тѣко оубо і своѣ ѹада твораште. тако і приложите са сватѣини нхѹ і бѣи разоумѣ *К 1а 24*; і помнлова ж вѣ. і носитѣ крѣстѣ по срѣдѣ разоума вѣнѣ. ѹкѣ естѣ съсѣдѣ *К 10а 14–15*.

слово божье. *Гр. [ὁ] λόγος [τοῦ] θεοῦ, [ὁ] θεῖος λόγος, [τὸ] θεῖον λόγιον, τὸ λόγιον τοῦ θεοῦ.* Словото Божие, Свещеното писание, Божественото учение. естѣ притѣа сн. сѣма естѣ слово бѣне *М Лк 8.11 З, А, СК*; онѣ же рече. тѣмѣ же оубо блаженни слѣшаштен слово бѣне н хранаште. *К М Лк 11.28 З, А, СК*; кѣ нимѣже вѣстѣ слово бѣне. і не можѣтѣ са кѣннѣтѣ разорити. егоже отѣцѣ стѣн. н посѣла вѣ мнрѣ *М Йо 10.35 З, А; вѣрл.* помните нгоуменѣи ваша. еже глѣша вамѣ слово бѣне *Е 33б 9*; паѣе же вѣ снхѣ мѣсто. да сѣтажнмѣ подоваѣща стѣимѣ. братролюбне. безмѣвне. сѣмотренне. говѣнне. і проученне. бѣнемѣ словесемѣ *СЕ 92а 3*; аште оубо любити правѣдѣ владѣикамѣ земаа бѣне слово велитѣ *К 1б 22*; влаженѣин же рече исплѣненѣ иесѣмѣ вѣсмрѣтѣнадо брашна. вѣсѣ прѣлетѣ хлѣвѣ. а мене слово бѣне *С 19.14*; тѣ во наоучнѣвѣ са божнемѣ словесемѣ. н поставиенѣ вѣивѣ канросѣ дниакѣ ... вѣ олтарн прѣстоалѣ слоужа *С 214.7–8*; нѣстѣ ннѣсже тѣлесѣна коупнѣтн. нѣ вѣсе доуховѣно. послушаннѣ бѣнѣи словесѣ. мольвѣи отѣа *С 493.17*.

отѣцѣ божьн. *Гр. θεοπάτορ.* Богоотец, прародител на сина божи Исус Христос. тоѣ давѣидѣ отѣцѣ бѣнн. нж негоже по плѣтн хѣ родн са *С 461.6*.

божья вѣра. *Гр. θεοσεβεία.* Христианската вяра. аноупатѣ вѣпраша. кѣжѣ вѣрѣ нмашн ... отѣвѣшта пшннн бѣнн вѣрѣ иесѣмѣ. н вѣроумѣ кѣ господоѣ сѣтворѣшоѣоѣмоѣ вѣса *С 139.27*.

сынѣ божьн. *Гр. [ὁ] υἱὸς [τοῦ] θεοῦ, ὁ θεόλογος, ὁ τοῦ θεοῦ παῖς, [ὁ] θεοῦ λόγος.* Божият син Исус Христос. заѣало еѣанѣланѣ нѣхва сѣа бѣнѣ *М Мк 1.1 З, А, СК*; тѣко градѣтѣ годнна н нѣинѣ естѣ. егда мрѣтѣвнн оѣсаѣшатѣ глѣсѣ сѣа бѣнѣ *М Йо 5.25 З, А. Срв. Йо 5.28 М, З, А*; по срѣдѣ двѣма жнвотома познанѣ вѣивѣ. *iv снѣ бѣнн К 13б 27. Срв. С 451.2.* // *Обикн. мн.* Последователите на Христос, верните, праведниците. блаженн сѣмнрѣжштнн. тѣко тн сѣнове бѣнн нарекѣтѣ са *З Мт 5.9 А, СК. Срв. СЕ 85б 14; К 9а 34; С 423.12–13.*

агнѣцѣ божьн. *Гр. ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ.* Агнец божий – изкупителна жертва [за Исус Христос]. вѣ оѣтрѣн денѣ вндѣ нѣа градѣшта кѣ сеѣвѣ. і глѣ се агнѣцѣ бѣнн. вѣземаан грѣхѣи мнра вѣсего *М Йо 1.29 З, А, СК, Б*; і оѣзѣрѣ нѣа градѣшта. глѣ се агнѣцѣ бѣнн *М Йо 1.36 З, А*; сн во вѣса вѣшла. да отѣнемѣан грѣхѣи мнроѣ. агнѣцѣ н снѣ божнн. волѣнѣ на сѣпасѣнѣжѣи страстѣ сѣ вамн прѣдетѣ. н на проданнн станѣтѣ *С 331.25*.

божнн рѣцѣ. *Гр. χειρὸ θεοῦ.* Който се отнаѣ до Христовите рѣце, който е по [в] Божиите рѣце. тоѣ сѣкроѣшн дрѣжавѣ лѣкомѣ него. егда крѣстѣ іако ажкѣ бѣнѣама рѣкама. жѣамн іако татнвоѣж налѣѣе *С 462.25*.

божья сватостѣ. *Гр. δωρεά.* Като название на благодатните Божи дарове, който се получаѣат чрез посредничеството на свещеника. донѣде иесѣтѣ попѣ. н богѣ дастѣ иемоѣ попѣство. не отѣмештн са. вѣзѣматн отѣ него божнѣи сватостѣ *С 359.5*.

божья тѣла, божью тѣлоѣ, божью тѣлесн. *Гр. θεόσωμος.* Който се отнаѣ до Божието тяло, който принадлежи на Божието тяло. обѣѣе влажѣ рѣцѣ тѣон ѣи ннѣсѣфе. послуѣжѣшнн. н осѣгѣшнн. иѣште н

кръвь поуштаѣштн божна тѣла. несковѣ рѣцѣ н нозѣ С 457.22; и ови скотънѣжъ жрѣтвѣ. ови же бѣию тѣлоу жрѣтвѣ прншошахъ К 13b 20; како же оубо н божню тѣлесн семоу. н страшноуоуоуоу творншн погребенне С 456.13-14.

прѣстѣ божн. Гр. δάκτυλος θεοῦ. Прѣстъ Божи; Божия намеса. аще ли же о прѣстѣ бѣин азъ нзгонѣжъ бѣсѣ. оубо постнже на васѣ цѣсарествѣне бѣне М Лк 11.20.

храмъ божн. Гр. οἶκος τοῦ θεοῦ. Ерусалимскїят храм. како възнде въ храмъ бѣнн. прн авнатарн архнерен М Мк 2.26 З, СК. Сrv. Мт 12.4 М, З; Лк 6.4 М, З, А.

равѣ божн. Гр. δοῦλος τοῦ θεοῦ, δεράπων τοῦ θεοῦ. Последовател на христїанското учение; този, който вярва в Бога; христїанин [монах, черноризец, духовник].

прѣстаа брѣце помноуѣн. и спн рава бжнѣ сего. нзїнѣ н прнсно н въ вѣкѣ СЕ 36b 14; w равоу бжью сею ... i o хѣвѣ сѣвѣзкоупленѣн ею. гю по СЕ 9b 2; псе н вѣсхѣшѣтннче. не нмашн во мене прѣльстнтн. рава бѣнна С 102 11; рече анѣпатѣ къ бѣнїемъ равомъ. да повѣдаїетъ кѣждо васѣ свое нма. н самъ н отъчѣство С 99.7; то кто слѣпъ нъ отроцн мон. н глоуѣн. нъ владѣштн нмн. н осьпѣша ровн божнї С 323.5-6; слѣшавъ бѣнн равѣ. оумнлнѣв са отъ благодѣтн нападе на възнѣ него. н обовѣздаа н глагѣаше С 526.11; прнзѣвавъ бѣнн равѣ наквѣв. прѣподобѣннаго еппа. молн него попештн са о пештерѣ. рекѣше о гробѣ С 531.26; дѣштн нѣкоѣго сѣвѣтннка. отъ нечнста вѣса мжунма възнѣше сѣаго прнзѣванѣштн. прнведѣше же ѣкъ бѣню равоу роднтелѣ ѣа. молѣахъ него помнолатн ѣкъ С 518.6; азъ самона равѣ бж(н) СН; поун рап [!] божн Л.

рава божья. Христїанка; тази, която изповядва христїанската

религия. оуѣспѣ рава бѣнна ана П₉; (г)ров. іесм (т)оуѣдоры (р)авѣзї божн(Δ) от кам(ε)не сего П₂.

вожн народн. Гр. θεόδημος. Названне на ангелскїте чїнове в небснната йерархїа. ндеже іωснфъ н ннкоднмъ не тоу ли сѣнаша са. н всн божнн аггелъ народн. н вараїтѣ херовнмъ С 458.12.

вожїемъ освашенїемъ. Гр. θεοφορούμενος. Чрез Божието вдѣхновение. не слѣшн ли цѣсарїа давзїда божнїемъ осваштеннїемъ поїѣшта. нз оуѣтѣ младѣнецъ сѣсѣштннхъ сѣврѣштннхъ сѣврѣшнлѣ іесн хѣлаж С 335.27-28.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, Е, СП, СЕ, ТФ, К, С, ЗЛ, Х, Р, СН, КН, Л, П₂, П₉. Гр. [тоῦ] θεοῦ, θεῖος, θεῖκός, τῆς θεότητος, τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἰησοῦ, εἰς θεόν, πρὸς θεόν [Var. πρὸς Χριστόν], ἐνθεός, τοῦ δεσπότου, θεο-, ἄγιος, ἄθεός. Var. τοῦ κυρίου. Var. вожы, вожнн, вожнї.

Неб. божи ОА, ВА, НТ, АК, Бот, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; божїи ВА, Дюв, НГер. Сrv. Божн ЛИ, Божан ЛИ, Божнн ЛИ, Божина ЛИ, Божидар ЛИ, Божидара ЛИ Стїл, РЛФИ; Божан МИ, Божи град МИ, ВК, М-я; Вожак МИ, Божица МИ, Божичен МИ СНМБ.

божѣскъ, -їн прил. На боговете, божи, божествен. отъ крона н ереа раждѣїтѣ са матерн божѣскїа С 8.12; тѣи кто іесн льстан многїа. н отъврѣштаа а отъ жрѣтѣв божѣскїнхъ С 155.6; оуѣоушн ѣкъ словомъ акѣи богъ ... слово ѣловѣчѣско на дѣло божѣско С 345.12. Изч.

С. Гр. θεῖκός τῶν θεῶν.

Неб. божески книж. остар. ВА, МЛБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; божескїи НГер.

божѣство, -а ср. 1. Божество, Бог. и прѣдѣстѣ емоу слав(ж) еднного бѣжства. въ трн лица СС Іb 17; славословнїемъ ... едннѣство бѣжства. въ трѣхъ сѣще оупостасѣхъ. несѣмѣсно прѣвѣдѣще СЕ 86a 18. 2. Божественост, божествена сѣщност. бѣ сѣи отъ бѣ. нашего радн

спѣннѣ. пльтнѣ обложнѣ свое бѣство
 СЕ 67a 18; н како понесетъ марна
 огнѣ вождѣства твоего С 250.17; како
 во вѣдѣше кзгда оумрѣ лазарѣ. по
 невндомян снаѣ вождѣства С 315.13.

СС, СЕ, С. Гр. τὸ θεῖον, θεότης.

Нѣб. божество РБЕ, ВА, АК, НГер, МлБТР,
 ЕтМл, БТР, АР, ЕтБАН; божество *остар.*
 НГер.

божьствънъ, -ин прил. 1. Който при-
 надлежи на Бога, божествен.
 ѣкоже глаѣ гѣ бѣжснѣимн свонми оустѣ Р
 II 3.2; тзи въ своен паматн бѣжснѣн
 сѣдрѣжншн вѣсѣхъ дѣлеса н словеса Р
 VII 4.15. 2. Който произхожда,
 идва от Бога; божествен. нерѣданъ
 възвратн са въспать. вндѣвъ огнѣ
 бжестѣвнѣ. пльтѣскѣ сѣходоашѣ надѣ
 нь СЕ 3a 12; н сѣподовн н стѣвнѣю
 стѣаго твоего олзтарѣ. н овецнѣнка
 вѣжѣвнѣнѣхъ твонхъ таннѣ СЕ 74a
 24-25; въ истннѣ богатѣ възлагалнѣце
 во понесѣ. пльно божьствѣнааго богатѣ-
 стѣа С 453.16. Срв. К 14b 27; н кетѣ
 зѣло старѣ. н свѣтълѣ анцемѣ ... н
 вождѣствѣнѣа благодатн напльнѣнѣ С
 302.21-22; ѣванѣ же ... вождѣствѣнѣа
 сладстн възкоуцнѣвѣ. малѣаннн радн сѣа
 сѣа любѣа дрѣжаашѣ С 292.11. // *Като*
сѣц. вождѣствѣнѣа ср. мн. Гр. τὰ τῆς
 θεότητος. Божественн, небеснн
 дела. възѣра. (.)лѣтѣскаа. а дѣнесѣ
 господѣскаа дѣвѣа. (.)лѣтѣра ѣскаа. а
 дѣнесѣ бжестѣвнѣаа дѣветѣ К 13a 23.
 Срв. С 449.24. 3. Който е свѣрзан с
 култа кѣм Бога; божн. аште сѣсѣ-
 дѣ. нже мѣнонѣ мѣнѣнѣа осваштѣнѣ ...
 н божьствѣнааго твоего мѣра
 подобнѣ ... непотрѣвнѣ прѣдѣ
 твонмѣ велнѣствомѣ възстѣ С
 287.15. 4. Като прозвище на све-
 тец, апостол н др. — подобен на
 Бога. ѣкоже н бжснѣнѣ апл глаѣ. вѣсте
 лн браѣ любнмаа Р II 2.26; вождѣст-
 вѣнѣнѣ же ѣваннѣ не хотѣашѣ нтн тамо
 С 290.7-8.

СЕ, К, С, Х, Р, МЛ. Гр. θεῖος, θεοπέσιος,
 θεοπνευστος, τῆς θεότητος, αὐτοῦ, ὁ θεῖος,

τὸ θεῖον. Вар. вождѣствѣнѣ, вождѣствѣнѣ,
 вождѣствѣнѣ.

Нѣб. божествен ОА, ВА, НТ, АК, Вот,
 МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ;
 божественнн *остар.* НГер.

воле, вошьше нареч. срв. 1. Повече,
 по-много. н нже любнтѣ нскрѣнѣаго
 ѣко себе. воле естѣ възсѣхъ олокавто-
 матѣ н жрѣтѣвѣ М Мк 12.33 З, А; онѣ
 же рече кз ннмѣ. ннѣтоже воле
 повелѣнааго вамѣ творнтѣ М Лк 3.13
 З, А, СК; н рече въ истннѣ глаѣ
 (ва)мѣ. ѣко въздовнѣа сн оубогаѣ. воле
 възсѣхъ възрѣже М Лк 21.3 З, А, СК;
 въз ннѣже ѡ лѣтѣ. аште лн же въз
 селѣхъ нхѣ п лѣтѣ. н воле нхѣ троѣдѣ
 н болѣзнѣ СII 89.10; нзнѣа же велнн
 воле глаголѣ. иако азѣкѣ кетѣ. азѣкѣ
 нашѣ хрнстосова подражаа С 379.29.
 // Над, сврѣх определѣното коли-
 чество. нз не вѣашѣ нхѣ воле ѣдноаго
 на десѣте С 442.15; пожнн же по
 нѣлѣннѣ воле ѡ лѣтѣ. аже сѣдравѣ
 сѣтворн С 564.27. 2. Още повече,
 още по-снлно, в по-голяма степен
 н снла. н дѣа стѣаго печѣть воле
 просѣвѣцѣетѣ сѣ въз срѣн его. н въз
 помѣшлѣнѣнѣхъ СЕ 23b 9-10; вошьше
 ѣго възѣмѣш аште дасн. оставншн
 грѣхѣ врагоѣ С 407.6.

М, З, А, СК, СII, СЕ, С. Гр. πλείον [плѣюн],
 περισσότερον, ἐκτιπώτερον, τὸ πλείον, [τὸ]
 πλείονα, [τὸ] μείζονα.

Нѣб. воле *дуал.* ВА, НТ, Дюв, НГер, РБЕ,
 ДА; по-боле 'по-добре', 'по-хубаво', 'по-
 голямо' Дюв, НГер, ДА; най-боле 'най-
 добре', 'най-хубаво', 'най-голямо' Дюв,
 НГер, ДА.

воле, -н м. Болннк, болен човек. Мо
 нѣ възсѣвѣмѣ воле. прннесѣномѣ въз црѣкѣ
 СЕ 38b 18; мо нѣ вѣвѣ внѣмѣвѣше н
 нѣ воле нѣмоглѣнѣнѣ. н нѣа лопотнвомѣ
 дѣхомѣ СЕ 43a 10; мо нѣ воле
 ннѣмѣ мноа водѣ СЕ 29b 10; пошто
 болн вашн нзнѣваѣте С 388.20; коно-
 нѣ же мѣнѣвѣз иако кѣто сѣтѣ отѣ просѣ-
 штнхѣ. лнн отѣ болннѣ по озвнѣаю прнхо-
 даштнхѣ отѣврѣ нмѣ дѣврн С 38.9-10.

СЕ, С. Гр. [ὁ] ἄρρωστος, ὁ ἐν ἄσθενείᾳ.
Неб. бол, боль *остар.* ВА, НГер, МлБТР,
 ЕтМл, ЕтБАН, ДА. *Срв.* боль ж. 'болест',
 'шарка' ДА; бол ж. 'болка' Дюв, ДА.

болън, болъшн, волѣ прил. срв. 1. По-голям [по размери, по обхват и под.]. възметъ во коньуннѣ своѣхъ отъ рнзъ. і волъшн днра бѣдетъ М Мт 9.16; і рече се сътвориѣ раззорѣ жнтьннца моѣа н больша съзждѣ М Лк 12.18 З, А, СК; волъше богатство непъщевавъ ег(.) пѣтѣскъхъ (съ)кровницъ Е 76 12; а наслаждаѣште са недостойно. большѣ мѣкѣ себѣ прѣмѣжтѣ К 8а 40; по вса же ѹасъ. съмръть помъшлѣѣа доушѣ своѣхъ възставн на больша троуѣдъ С 274.11–12; кзин коупъ волні кетъ пѣвѣзнън лн нлн пшеничънън С 127.22. **2.** По-обилен, по-многоброен. въсѣкѣ разгѣ не твораштѣхъ плода. изъметъ ѣ. і въсѣкѣ тво(тво)раштѣхъ плодъ отрѣвнтѣхъ да плодъ болнн сътворнтѣ М Йо 15.2 З, А, СК; сн сѣтъ ѹоуѣдеса съмѣренааго н прѣпростѣааго пауѣа. н нна вѣштыша н больша снхъ С 174.3; съвѣра же са вѣ дѣнь тѣ народъ многъ. волнн обзѣчънааго С 568.8. **3.** По-значителен. больша сеѣа любѣве ннктоже (не) нмѣтъ М Йо 15.13 З, А, СК; нѣстѣ равъ болен гѣ своего. нн апѣз болен послѣавъшааго н М Йо 13.16 З, А, СК; оучнтелю. кафъ заповѣдь естѣ большн въ законѣ М Мт 22.36 З, А, СК; сн естѣ прѣва н большнѣ заповѣдь М Мт 22.38 З, А; еанко н большнн благодѣтн наслаждаешн са нзнѣе благъхъ СЕ 91а 21–22; же сънѣдѣнѣт доми въдовиць. н внонѣ далече молѣтъ са. снн прннѣжтѣ оскждене волѣ А Лк 20.47. **4. Като същ. а)** болшаѣа *ср. мн. Гр.* τὰ κρείττονα [τὰ κρείττω]. Възвишеното в нравствен, духовен и религиозен смисъл. егда нравъ благъ съ добротѣстнѣмъ въздрѣстѣ. волъшннхъ

желѣа страхъ вожнн прннметъ С 252.3; все спѣшеннѣе творѣа отъ славы въ славу. оуспѣватн волъшннхъ желѣанннмъ С 289.6. **б)** волън *м. ег. Гр.* ὁ κρείττων. По-могъщият, по-силният. се во нзнѣа виднмъ ѣако богатнѣ н ннштнн. н зълнн н добрнн. отъ того слоуѣжѣж прннѣмѣжт'. н равъ кетъ огнѣ вѣшъ ѹловѣкомъ. волъшннмъ н сътворнѣвъшннмъ н С 262.7–8.

М, З, А, СК, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. μέizon, περισσότερος, πλείων, μέγας, μέγιστος, ἄμεινων, χείρων. *Вар.* болнн, болнѣ, волѣн, волъшее, волъшее, волъшнѣ.

Неб. Вж. *при* волѣ.

болъмн нареч. Повече, още повече. самъ влаженънн патрнѣнн епѣз ... молнтѣ равѣ бѣжѣа. тѣжѣаше же болмн. ѣакоже еднѣнѣ отълѣчнѣе себѣ. н закѣлючнѣе въ поустъзнѣн ннкаможе ннколнже нз ѣѣа нзѣахнѣе С 561.16. *Изн.* С.

Неб. *Срв.* боле *диал.* ВА, НТ, РБЕ, ДА.

болънъ, -ън прил. 1. Който боледува, болѣн. странѣнъ вѣхъ н не възвѣсте мене. нагъ н не одѣсте мене. волѣнъ н въ темъннцн н не посѣтнсте мене М Мт 25.43 А; когда тѣ видѣхомъ алуѣща. лн жѣждѣшѣа лн странъна лн нага. лн болна ... і не послѣужнхомъ тебѣ М Мт 25.44 З, А, СК; когда же тѣ видѣхомъ болна лн въ темъннцн н прѣдомъ къ тебѣ А Мт 25.39. **2. Като същ.** болънън *м. ег. Гр.* [ὁ] ἄρρωστος. Болѣн човек; болник, болѣн. мѣ нѣ валѣемъ волънааго помазѣтн СЕ 27а 2; всн нже съ градѣ. н въ окрѣгънннхъ всѣхъ жнѣжштнн волънънѣа своѣа прнношаахѣ к ѣмоу С 531.20. *Изн.* М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἄσθενής, ἄσθενῶν. *Вар.* волѣнъ.

Неб. болѣн ОА, ВА, НТ, АК; Бол, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА; болннй *остар.* ВА, НГер.

болъшъмн нареч. срв. Повече, най-много, най-вече. хотѣхъ волъшъмн простѣрѣтн слово се. нз довьлетъ рече-

ное. послушаша шти мѣ. аште хотатъ К 9b 1; большзмн творши исправленье. позорникъи възскрзенью его. готоваешн. съвѣдѣтелѣ възстанью приво-днши К 12a 20; вѣсз же хоулыи вѣштдаше на антонниа и на павзла. глагола большьмн. гладнвша снѣ. нѣнасзштенѣа. ... кѣиѣ обьштннѣ нмѣта съ мноиѣ С 172.17; не бѣдѣмъ оубо не похвадаште такого благодѣ-телѣа. нн поѣже постъ мнмошзлз. оунизилъи взиша больш'мн дѣша С 494.16. Изч.

К, С, Гр. μεῖζον, ἐπὶ πλείστον, σφοδρότερον, πλείων. Вар. большзмн, большзми, больш'мн. Нѣб. Ø.

БОЛѢЗНЬ, -н ж. 1. Болест, заболяване, боледуване. и призъва оба на десѣте оуѣеннка своѣ дастъ нмъ власть ... цѣлѣнтн въсѣкъ недѣгъ и въсѣкѣ болѣзнь М Мт 10.1 З, СК; нс рече. сн болѣзнь нѣстъ къ сзмрзтн М Йо 11.4 З, А, СК. Срв. С 313.3, 6; гѣ ... щѣлн раба твоего сего. и оустрашн н отъ лѣжа болѣзньн СЕ 24b 18; да прѣвѣдѣт въ болѣзньн ж д'нѣн. аще бѣдѣт болѣзнь лекъга. аще лн тажѣка. то б д'нн СЕ 38a 18-19; тѣлеснаѣ пшѣа. егда въ урѣво взиидетъ. имѣштее зълѣ болѣ-знь. болн недѣгъ творитъ. не своѣиѣ. слоиѣ. нъ недѣгомь. сѣщимъ въ урѣвѣ К 8b 5. 2. Физическа болка, стра-дание. сзмѣаста сѣа ... трепетъ приѣтъ ѣа. тоу болѣзнь ѣко раждаѣщи СП 47.7; w развоинѣе ... не помниши лн гвоздин. забзилъ лн еси болѣзнь К 11a 29; князъ же разгнѣвавѣ са повелѣ дзратн ѣа. свѣтаа же строуѣма моѣаста са ... не ѣоѣастѣа ... болѣзньнн С 183.16; моѣахъ са кѣмоу да ослабнтъ нмъ отъ мнозиѣ болѣзньн С 39. 17. 3. Нравствено страдание, мѣка, душевна болка. по оумзно-женю болѣзней моиѣхъ въ сръдъци моемь. оутѣшеннѣ твоѣ възвеселнша мѣа СП 93.19; н отъ в'сего недѣга пѣлтзска-до н дѣшевзнадо. отъпоѣстн емоу

грѣхъи. и грѣховзнѣиѣ болѣзнь СЕ 25b 4; доколѣ положѣ съвѣтъ въ дѣшн моѣн. болѣзнь въ сръци моемь д'нѣ н ноцъ СЕ 73b 20-21; кѣгда млѣде-ннштъ крѣвнѣиѣ вноѣлемъ вагзрнмъ вѣѣше. н ... матеремъ сръдъца болѣ-зньнѣ събвѣахъ са С 397.20.

ножьнаѣ болѣзнь. Хроническо забо-ляване на ставите, подагра. мѣ на въ^{сѣм} болѣзнь ножьнѣ^{сѣм} СЕ 35b 8; мнози во мѣжн богѣтнн ножьно^{сѣм} болѣзньннѣ болаште. напѣснѣ враѣвѣ полоуѣаахъ С 556.24; пожнн же по нцѣлѣнн болѣ ѣ лѣтъ ... нн кѣд'ного по-страдањѣа принмъ. прѣжде взиѣвшаа кѣмоу ножьнзиѣ болѣзньн С 564.29.

рѣша болѣзньн. Гр. λυσίπνοϋς Който лекува болката, който успокоява страданието. н ста крѣстъ многоснѣ-наѣа снѣа. стрѣла нѣвндома. взианѣ безвештѣно. нстоѣннкъ болѣзньн рѣша С 428.7.

въ болѣзньн взиитн. Гр. μαλακίζομαι, ἐν ὀδύνη εἶμι. Испитвам страда-ние, болка. тъ же изъвнъ взиѣтъ грѣхъ радн нашнхъ. н въ болѣзньн взиѣтъ безаконнн радн нашнхъ С 436.24-25; н вндѣвѣт ѣк одрѣжнмѣ н окъи въ мнозѣ болѣзньн сѣштѣ въ нѣдооѣмѣннн взиѣтъ. ѣто сн ѣн бѣдетъ С 516.8.

болѣзнь принмѣтн. Гр. ὀδυρόμαι. Испитвам страдание, болка. тъ грѣхъи наша носнтъ. н за нзи болѣзнь принемѣтъ С 436.15-16.

болѣзнь нмѣтн. Гр. ἀλύνομαι. Боледувам, болен съм. како лн вълѣжншн кннгахъ ... напнсанзнхъ ослоушѣа са ... нн отъ того дѣвельства болѣзньн нмѣа С 335.13.

вѣз болѣзньн. Гр. ἀνόδυνοϋϋ, ἀπόνωϋϋ. Без болка, без страдание. онъ же молнтѣж сзтворнѣвъ. вѣз болѣзньн сзтворнѣвъ н вѣс тѣгъи отъпоѣстн а С 39.18; н рекъ господоу принмн моѣж доушѣ. акъи отъзнгаа тнхо н вѣз болѣзньн нздзхнѣа С 141.22.

М, З, А, СК, ЗП, Н, СП, СЕ, К, С, ЗЛ. Гр. ἀσθενεία, μαλακία, νόσος, νόσημα, ὀδύνη, ἀρρωστία, πόνος, ἄλγος, ἀλγηδών, ἀλγῆμα, ἀνάγκη, κατοχή, τὰ ἐπίπονα, ὠδῖς, ὠδίν, ὀδυνηρός, χυμοί. *Вар.* болѣзнь.

Нѣб. болязнь *остар.* ВА, РВЕ; *болезен ж.* Дюв, МлБТР, ЕтМл; *болезни, болязни ж. мн.* 'болки, болести' ДА. *Срв.* болезнина *ж.* 'боледуване, болест' НГер, ДА.

БОЛѢЗНЬНЪ, -зін прил. 1. Който се отнася до болест; болестен. повѣдн в'сѣх снаж болѣзньнѣжк. і даждн рабоу твоемоу *СЕ* 29b 4. 2. Който е свързан с болка, причиняващ болка; болезнен. прнзърн на ... рава твоего ... дрѣжащааго врѣдѣз болѣзньнѣз вѣ оустѣхѣз *СЕ* 28a 19; люта кетѣз зима нѣз сладѣзка порода болѣзньнѣо сѣмрѣзненнѣ. нѣ сластѣнѣз покон *С* 91.4; болѣзньнѣ же напросна н люта ... до самѣхѣз оудовѣз доходаштн. болѣзньнѣо творитѣ *С* 89.22. 3. *Като същ.* а) болѣзньнѣо *ср. ег.* Нещо, което е изпълнено със страдание, болка. покоушѣ са еже въ мнѣ болѣзньнѣо цѣвантелѣнѣжк нхѣ свѣтостнѣж. прѣдѣзложитн доушеоуспѣшьнаѣ *С* 534.17. б) болѣзньнѣнн *м. мн.* Боледуващи хора, болни. отѣ. всѣдоу сѣвнраахѣ са к нѣмоу болѣзньнѣннн. н врѣдѣз нмѣштнн *С* 556.4. *СЕ, С. Гр.* ἀλγεινός, δύσφορος, κατώδυνος. *Нѣб.* болезнен ОА, ВА, АК, МлБТР, АР, ЕтВАН, РВЕ, ДА; *болізенен* ДА.

БОЛѢРЪСКЪЗ *вжс.* болярскѣз.

БОЛѢРЬСКЪЗ *вжс.* болярскѣз.

БОЛѢТН, БОЛѢК, БОЛНШН *несв.* 1. Боледувам, страдам от болест. вѣ же марнѣ помазавѣшнѣ гѣ мврѣж ... еѣже братрѣ лѣ(з)арѣ болѣашѣ *М* Йо 11.2 З, А, СК, Н. *Срв.* *С* 313.3; мнозн во мѣжн богатнн ножьноѣж болѣзньнѣж болаште. не могѣште сѣтрѣпѣтн страдања н болѣзньнн врачевьнааго нѣвлѣнѣа *С* 556.24. // *Прич. сег. деят.* а) *Като прил.* болан. *Гр.* ἀσθενῶν Болен. і възврѣштѣше са вѣ домѣз посѣланнн. оврѣтѣж

болаштааго рава нѣвѣлѣвѣша *М* Лк 7.10 З, А, СК; б) *Като същ.* болан *м. ег.* *Гр.* ὁ κακῶς ἔχων, ὁ ἀσθενής, ὁ ἀσθενῶν, [ὁ] κάμνων, [ὁ] ἀρρωστῶν, ὁ πεπονηκώς. Болен човек, болник. не трѣвоуѣжтѣ сѣдравнн враѣа. нѣз болащѣн *М* Мт 9.12 А, СК. *Срв.* Лк 5.31 *М, З, А; Мк* 2.17 *М, З, А, СК;* і посѣла ѣа. проповѣв(дѣ)тн цѣрствѣне бѣжне. і цѣвантн болащѣаѣ *М* Лк 9.2 З, А, СК; *Мо* *па* болащннѣмѣ вунма *СЕ* 32a 17; *по* възложѣ оурарѣ. н фелонѣ. поставѣ болащѣа *п*рѣ олѣтаремѣ ... молнтѣ са боу *СЕ* 38b 4; ѣко тѣз еси нѣвлѣнтѣлѣ болащннѣмѣ *СЕ* 39a 19; прнѣе болаштннѣмѣ враѣѣ *С* 251.19; еи радѣоуѣж са. сѣмрѣтн нѣзвантелѣо. сѣпазеннѣо наѣѣтѣвѣ паѣдѣшннѣмѣ възстаннѣе. болаштннѣмѣ покон *С* 314.29. 2. Изпитвам болка. тѣгда н дѣтнштѣ плаѣетѣ н матн болаштѣ. навѣзкѣшн овѣзѣленѣмѣ крѣмнтн дѣтнштѣ. а прѣшта не подаѣемѣз вндаштн *С* 312.8. // Страдам. тѣгда онн на тѣблесн строупѣз не нмѣѣштѣ завѣстнѣж стрѣвѣемн сѣдѣцн болѣахѣ *С* 398.22; нечѣстнѣ же доушн н отѣ коумнрѣз нхѣ нѣзѣнѣанн вѣзвѣше н осѣпамн наѣѣ болѣтн страна тѣ *С* 45.3. болѣтн огньѣмѣ. *Гр.* πυρέσσω. Имам висока температура, трескав сѣм. прншѣдѣз *іс* вѣ домѣз петровѣз. вндаѣ тѣѣж емоу лежѣѣж н болащѣж огньѣмѣ *СК* Мт 8.14.

М, З, А, СК, Н, Е, СП, СЕ, С, Р. Гр. ἀσθενέω, νοσέω, ὠδίνω, ἀλγέω, ἐν ἀσθενείᾳ εἶμι, ὀδυναίωμα, ἀρρωστέω, κακῶς ἔχω.

Нѣб. болен *остар.* МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ, ПРОД, ДА; *болѣ* 'боледувам' *остар.* ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтВАН, АР, ДА.

БОЛІАРННЪ, -а м. *Обикн. мн.* боляре, -ѣ. Боляри, болярство. *гн* оуслѣшн н помѣлоу(н) (о) х(о)люпцн цѣрн нашемѣз ... н вѣсѣхѣз волѣрѣхѣз *Е* 21b 17; цѣсарѣоу оуѣбо на крѣстнѣанѣз гнѣвѣаѣжштоуѣ са. н болярѣомѣз н кнѣземѣз *С* 216.7; волѣрѣ сѣащннѣстн рѣшѣа кѣз цѣсарѣоу. не лѣпо кетѣз жнтн нѣмоу *С* 66.5; сѣтворѣж тѣѣ ѣднѣного отѣ волѣврѣз свѣнхѣз *С* 61.4; тоу

БЪАХЪ ВЪСН. НЖЕ СЪ БОЛГАРНОМЪ ТРОКОН'ДНИЕМЪ САНОВНИИ Н ЖОУПАНИ С 562.25; ВЪВЪРЪГЪШАА ЖЕ БОЛГАРНА БЛАЖЕНАДОГО НСАКНА ВЪ ТЕМНИЦЪ С 198.10; СН СЪЗШАВЪ ЦЪСАРЬ ОУАЛЪ. ПРНЪЗЪВА Д'ВА БОЛГАРНА С 195.18.

Е, С. Гр. οἱ μευιστῶνες, οἱ τὰ πρῶτα φεροντες, συγκλητος. От тюрк. *пѣраблг. мн. boilar.* Вар. волѣринъ.

Нѣб. болярин ОА, ВА, НТ, АК, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ, БТР, ЕтБАН, ДА; болерин *диал.* ВА, НТ, АК, Дюв, РВЕ, ДА; боляр *остар.* ВА, АК, НГер, МлБТР, ЕтМл. Срв. Болярци *МИ*, Болярино *МИ*, Болярво *МИ* СНМБ.

болгарскъ, -ин *прил.* Болгарски, на болярин. заповѣдн кесаровѣ н волѣрѣстѣ не повниѣ са С 104.17-18; молъ та казнъ цѣрскъ. н волѣрѣскъ въскорѣ съконъчан о мѣнѣ С 101.29; нарекоша нек'тарна нѣкого. мѣжа нменнта н доброговѣнна. кротъка образомъ отъ волѣрѣска рода сѣшта С 202.14.

болгарскъ съвѣтъ. Гр. ἡ συγκλητος βουλή. Сенат. феодръ отъ вьсего нзинна волѣрѣска съвѣта. н къ добротѣстнвоуоумоу нашемоу цѣсароу ноу-стннннанъ. о сѣмзислѣ н ѹнетотѣ жн-тнѣ. н правѣ вѣрѣ н мнлоестн чоу-днмъ кетъ С 281. 13. *Изн.*

С. Гр. συγκλητικός, τῆς συγκλήτου. Вар. волѣрѣскъ, волѣрѣскъ.

Нѣб. болярски ОА, ВА, НТ, АК, Бот, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР; болерски *диал.* ВА, Дюв, РВЕ, ДА; болярский *остар.* НГер. Срв. боярски, боярский *остар.* ВА; Болярска ливада *МИ*, Болярски рѣт *МИ*, ЙЗ, Зас; Болярски извор *МИ*, Болярско *МИ* СНМБ; Болярски *ФИ* СтИл, РЛФИ.

боуенъ [*погр. К 1а 19*] *вжс.* боуоученъ.

боренье, -на *ср.* Борба, стълкновение. прнде ... въскрѣсенъ днь гн нашего їсв хд ... боренн отатъе. разоренье съмрѣтн С 486.27-28. *Изн.*

С. Гр. πολειος. Вар. боренне.

Нѣб. борене РВЕ, ВА, НТ, НГер, МлБТР, ЕтМл; боренье ВА. Срв. боря [се] РВЕ.

борьць, -а *м.*

борьць прѣдъзпльънън. Гр. ὁ ἐπί παροτάξεως. Борец, воин, който стои на предна позиция. подра-жнвъ борьца прѣдъзпльънън. цнн въ прѣвѣвмъ штнтѣ падъшааго. дбне наплнѣватъ трѣтъ. да не чело нхъ възмѣнтъ са. падъшнмъ С 93.27. *Изн.*

С.

Нѣб. борец ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, РРОД, ДА. Срв. Борец *ЛИ* СтИл, РЛФИ; Борец *МИ*, Борци *МИ* СНМБ.

борж [са], борешн [са] *вжс.* братн [са].

восварънънхъ [*погр. С 396. 8*] *вжс.* богосварънъ.

востн, водъ, водешн *несв.* Бода, про-бождам, промушвам. прнемъи копне водѣщее въ пазоуѣ твоѣ. съкроу-шнлъ есн в'сѣ прѣжнѣ сназнъхъ *СЕ 29а 2*; копыемъ воденъ вѣстъ. н кровь него съ водою нстече С 474.10; тъгда онн акъи остънъи водомн жъвъи скръжьтаахъ С 403.4; кръсть отъ него напанемъ вѣаше воденъ во лѣштежъ въ ревра С 354.1. // *Прич. сег. деят. като прил.* водън. Пробождащ; който е придружен с бодежи. Мо на в'сѣ болѣзнь стрѣчишиши. i водѣ-циши *СЕ 29а 1*; хѣ бже нашъ. тзи раун нзинѣ съкроушнтн орѣжне н снажъ недѣгоу семоу. сѣшомоу в' немъ. поклонъшо са подъ нго твое. нарецин недѣгъ бѣдѣщен [*погр. вл.* водѣщен, *Нахтигал, с. 67, бел. пог линия*] *СЕ 29а 12*; мѣ на вьсѣ болѣзнь ножишиши стрѣчишиши. i водѣцишиши *СЕ 35b 9*. *Изн.*

СЕ, С. Гр. νόσσω, κεντέω.

Нѣб. бода ОА, ВА, АК, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РВЕ, ДА.

боѣзнь *вжс.* боаънъ.

боѣтн са *вжс.* боатн са.

боаънъ, -н *жс.* Страх, боязнь. съвръ-шена любъвъ нзлагаетъ боѣзнь. вко

боѣзнь мѣжкѣ нматѣ. а не боан са не съврѣшае са въ любѣви *Е* 376.3; срѣдце мое сѣмѣе са во мнѣ. и страхъ сѣмрѣтънзи нападе на мѣа. боѣзнь и трепетъ приде на мѣа *СП* 54.5; боаузынѣ отъбежнѣ зѣврн боаузынѣ отъбежнѣ сѣмрѣтънзиа затворзи *С* 472.2, 3; негда боаузынѣ и страхъ. объметъ земьнааго. въсе него естѣство авне възмѣштаетъ *С* 471.20; что се страшное слово и боаузынѣ. и трепетъ и оужасъ *С* 458.20; съ боаузынѣ. възпнѣште кѣ стѣоуоумоу. о възбѣшннхъ *С* 570.12–13.

Е, СП, С. Гр. φόβος, δέος. *Вар.* боѣзнь.

Наб. боязнь *вниж.* ОА, ВА, НГер, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН. *Срв.* бояза *ж.* 'страх' ДА; боязим 'страхувам се', 'боя се' ДА.

БОГАТИН СА, БОИЖ СА, БОИШН СА *несв.* 1. Испитвам чувство на страх, боя се. и прнстѣпѣ нѣ прнкоснѣ са нхъ. и рече възстанѣте и не вонте са *М* Мт 17.7 А; бѣжаша отъ гроба и нмѣаше же ѣа трепетъ и оужасъ и никомоу же ннчесе же не рѣша боаухъ во са *М* Мк 16.8 З, А; всн бо видѣша и н възмаша са. онъ же ... рече нмѣ. дръзѣнте азъ ѣсмъ не вонте са *М* Мк 6.50 З; възскжѣ боиѣ са въ денъ лютъ. безаконенъе пѣтѣи моена обндетъ мѣа *СП* 48.6; поучо то бѣгаете. е вонте са стонте. и нзнна оузырнте ѣако снлоиѣ божиѣ нзмѣржтѣ *С* 229.22; рече же аггѣлъ кѣ блаженѣоуоумоу. не вон са. се постѣлааъ ма кестъ гѣ да бѣдѣ съ товоиѣ въ жнтн семъ *С* 123.3. // Страхувам се да извѣрша нешто. онн же не разоумѣша гѣа сего ... и боѣхъ са възпроснтн его о гѣвъ семъ *М* Лк 9.45 З; глаголаахъ цнн нарѣгаиште са. тетѣка бонтѣ са да не отърѣвена бѣдетъ *С* 133.11; вонмъ са еда възкорѣ науынѣ нскатн тебе *С* 16.17; вонмъ са рѣша. неда како оукрадѣтѣи и оуѣеннцн него. и прѣльстатѣ мнозиа *С* 443.12–13. 2.

Боя се, страхувам се: от някого, от нешто. сѣдн бѣ едннѣ. въ еднномъ градѣ. бѣ не боа са н ѣкъ не срамлѣа са *М* Лк 18.2 З, А, СК; родъ бо боѣаше са ноанна. вѣдѣи и мѣжа праведѣна и стѣ. и хранѣаше и *М* Мк 6.20 З, А; итѣ повелѣнѣи во твоиѣхъ боѣхъ са *СП* 118–120; тебе молатъ зѣвѣдѣи ... тебе боатѣ са вѣзденнѣ *СЕ* 4а 8; безоумннѣ ... прогнѣавѣи ааа. пѣчатн лн са бонтѣ *К* 12а 18–19; не подоваѣтѣ вѣи земьнааго цѣсара боати са *С* 257.26–27; мрѣтвомъ же капнштемъ не кланѣиѣ са. вѣсѣ не боиѣ са *С* 115.21; не вон са отъ мѣжкѣ азъ во исемъ съ товоиѣ *С* 16.7; сѣмрѣтн оуже не боиѣ са *С* 490.9; не нмѣн поканѣнѣ нн мѣвѣн ... во(иѣ) с(а) сѣда вѣдѣщааго *Р* II 1.19. // *Прич. сег. дѣл.* като същ. боаиѣен са *л. мн.* *Гр.* οἱ φοβούμενοι. Тези, които се боят от някого. помлоуѣтѣ гѣ боаиѣаѣа са его *СП* 102.13; домъ арнѣ [!] оупѣва на гѣвъ помоцннѣкъ и зѣщнтн(и)къ емоу естѣ боаштѣи са гѣвъ оупѣваша на гѣвъ *СП* 113.19. не боа са. *Гр.* ἀφοβως. Без страх. вонвода рече. рѣцн не боа са. вѣснлнскъ рече отецъ нарнцаатѣ са *С* 24.16.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С, Р, МЛ. Гр. φοβεομαι, δεῖω, δεῖλω, φρίσσω. *Вар.* боѣтн са.

Наб. боя се ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; боим се ДА.

БРАДА, -зи *ж.* Брада. ѣко хриѣма на главѣ. сѣходѣаштѣи на брадѣ аронѣж *СП* 132.2; твоего сего. пострнганѣца кѣкѣи главѣи своена. лн брадѣ своиѣ ... вѣснн дѣрѣмн твоннн оукрасн и *СЕ* 8b 14; брада же немоу акѣи топрѣво брадѣиште свѣѣваше са *С* 142.8. пострнженнѣ брадѣ. *Гр.* παυωνοκ-ουρία. Подстригване на брадата – религиозен обред при встѣпване на момчето в юношеска възраст. мѣ на пострнженнѣ брадѣ *СЕ* 8b 24.

СП, СЕ, С. Гр. πάρον, γένειον.

Неб. брада ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА.

брадъи, брадъе ж. Брадва. негоже во прѣдѣ малъи видѣаше малъи ковома. н брадъвниж тешема С 161.29–30; а твоиж шниж брадвниж отъсѣкнетъ С 237.2–3. Изч.

С. Гр. σκέλαρον.

Неб. брадва ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ЕтБАН; брада 'брадва' ДА.

брадѣти, брадѣи, брадѣиши неск. Израства ми брада; брадясвам. брада же кѣмоу топрѣво брадѣишѣ свѣтъаше са С 142.8. Изч.

С. Гр. ἐπανθεῖω.

Неб. Срв. брада диал. 'за растение – пушам коренчета' РБЕ, ДА; брадея МлБТР, ЕтМл; брадясам, брадясвам МлБТР, БТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА.

бразда, -зи ж. Бразда. браздъи еѣ напон оумьно-жн-та еѣ СП 64.11. Изч. СП. Гр. ἀβλαξ.

Неб. бразда ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА. Срв. бразна, бразня НГер, ДА; брезда Дюв, ВА; Бразда МИ ВКОМ; Браздиките МИ ВПТО; Браздите МИ КП,МИ.

бракъ, -а м. Брак, брачен съюз. съ во ѿвенфъ ... ѹстъномъ бракомъ женевъ са прѣжде. н родневъ сзинъи страда подроучниа н жневаше въ ѹнстотѣ С 246.14; отъ дѣвзи нжде ꙗ. велнко чоудо бракъ прѣтн С 428.13; роднтелѣ же кѣмоу сего не вѣдѣшѣ свѣтъъ о брацѣ твораста. н прнведѣша оженнста С 25.18. // Брачно тѣржество, сватба. ѡ въ третн денъ бракъ взиетъ въ кана гаалленецѣн М Йо 2.1 З, А, О; бракъ оубо готовъ естъ. а званнн не вѣша достоннн М Мт 22.8 З', А. Срв. СЕ 106б 4; ѡ ншедъше равн тн на пѣтн. свѣзраша вьса ѣже оврѣтѣж ... ѡ испазннша бракъ възлежаштнхъ М Мт 22.10 З', А. Срв. СЕ 106б 11–12. // Образно. оуе га нашего нѣха. блвн раба твоего ...

въ дѣховннѣнѣ бракъи. ѡ сподобнн СЕ 94б 24.

М, З, А, СК, О, Е, СЕ, С. Гр. γάμος, νυμφών, γάμοι.

Неб. брак ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА.

бранити, браниж, браниши неск. Възпирам, забранявам някому да извѣрши нещѣ. ꙗже рече нмъ. останѣте дѣтнн н не браните нмъ. прнтн къ мьнѣ М Мт 19.14 З'. Срв. Мк 10.14 М, З; Лк 18.16 М, З. // Принуждавам, карам някого да се въздѣржа от нещѣ. еѣда браниж лн пнштѣ. не браниж сего. нъ оучѣж лнхо мѣрзи не взиитн. н многѣж пнштѣ отъвѣрштн. да не мѣрѣж прѣвмноуѣшѣте. погоубнмъ доушевнѣнаго сздравнѣ С 494.25,26.

М, З, А, К, С. Гр. κολύω, προαναπέλλω.

Неб. бранѣ ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА. Срв. Брани поле МИ, Бранища МИ, Браничево МИ СНМЕ; Бранимир ЛИ, Бранислав ЛИ СтИл,РЛФИ.

брань, -н ж. 1. Битка, сражение, война. кзин цѣрѣ ндъи къ нпомоу цѣрю. сзинтн са на брань не сѣдъ лн прѣжде. свѣшѣтаваатъ М Лк 14.31 З; сновѣ еѣѣамовѣ налѣцаѣшѣте ѡ стрѣвѣшѣте лѣкзи. възвратнша са въ денъ брани СП 77.9; раба твоего вѣрзнааго цѣра ... сзхранн. покорн подъ ногама его. вѣса ... любѣце брань СЕ 19а 9; братнѣ не възвонмъ са ... помьннѣте лн кѣгда са врахомъ на велнцѣн брани ... да ово отъ ннхъ оубнхомъ. овзи прогнахомъ С 72.27; вѣдѣ ѡ безоумѣ ихъ ... брань творѣтъ къ боу К 7б 9. // Образно. брань кетъ нзннашьнѣе жнтѣе С 497.2. 2. Размирица, борба, съпротива. еѣгда же оуслзшнѣте бранн н настроеннѣ, не оубонѣте са М Лк 21.9 З, А, СК. 3. Само лн. Врагове, неприятѣли. еѣгда брани вѣша нѣдѣтѣнѣ ихъ. н псалмъ сзъмѣша рѣштѣ на земн чоужден К 7б 5; да вѣдетъ тн страшенъ сжпоста-

томъ. не повѣжденъ браньми *СЕ* 99а 17; покорн подъ ногама его в'са поганъскъна бранн *СЕ* 19а 9.

положити брань. *Гр.* τιτρώσκω. Вляза в сражение, дам отпор. надеже во прѣвѣне сппостатъ брань положн тоу прѣвѣне врауъ в'зіане прилагаетъ *С* 251.3.

плътънъна бранн. *Гр.* ἐκ τῆς σαρκὸς ἐπιανάστασις. Възбуда на плътта. оукрѣпн н въ брань невнднмааго врага. крѣпъкожъ твоенижъ сналожъ. плътънъна бранн раздрочшн *СЕ* 95а 6.

не сѣтрѣпѣти бранн. *Гр.* ὑποδύομαι τῇ ἡσσοῦ. Претърпя поражение, неуспех. н к томоу оуже до старостн дошъдъшоу. не сѣтрѣпѣти бранн ... безаконъна себе осквернитн тнножъ *С* 521.16.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. πόλεμος, πᾶλη, πολέμιος, τὰ πολέμια, παλαίστρα, σκηπτουχία.

Неб. бран *остар.* ОА, ВА, НТ, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, РРОДД, ДА. *Срв.* бран *м.* 'пазител' МлБТР, АР; брана *ж.* 'защита' МлБТР, ДА; Бран *ЛИ, Брана ЛИ, Бранка ЛИ* Стил, РЛФИ.

браньскъ, -зи *прил.* Бранен, военен. оунише всн нъ онмъство възутенн в'зіаша. н за браньскъжъ хъитрость ... велна чьстн нмѣахъ отъ цѣсара *С* 84.30. *Изч.*

С. Гр. πολεμικός.

Неб. Срв. бран[ен].

бранье, -на *ср.* Състезание, борба. н такоже се в'лазаштен въ бранне възкоупѣ нмена своа глаголжтъ. н на мѣсто во бранна възтполажтъ. такоже же н снн *С* 86.13, 14. *Изч.*

С. Гр. ἀδλησις, ἀγωνία. *Вар.* в'раннѣ.

Неб. брание *остар.* ВА. *Срв.* бранение, браняние, браненье, бранене ВА, МлБТР.

братн [са], ворж [са], ворешн [са] *несв.* Боря се, влизам в борба с някого. помнлоуи ма тко попыра ма члвкъ. безъ денъ ворж сѣтжжн ми *СП* 55.2; да речетъ нзинѣ йнль. множнценижъ (брашн) брашн са со мноижъ отъ

юности моа. тбо не прѣмогж мене *СП* 128.1; свѣтъ отъ распинажштнхъ. по гн бора ноштъж. безакон'нжж ... земѣ възивлжшти са матетъ *К* 11b 1; влажензи славыше ба глѣ. многащдн в'зраша са съ мноижъ нбо не прѣмогаша мене *С* 113.9. // *Прич. сег. дейт. като същ.* воран *м. ег.,*

воржшн [са] *м. мн. Гр.* ὁ πολέμιος, οἱ πολεμοῦντες, οἱ πολεμούμενοι, οἱ τὴν πᾶλην ἀναδεχόμενοι. Този [тези], който [който] се съпротивлява [се съпротивляват]; този [тези], който [който] се бори [се борят]. сждн гѣ. обндяцинижъ ма.

възбранн воржштннмъ са со мноижъ *СП* 34.1; двърн мѣста пнштнааго затворнша са. мнавижъ повѣжденааго.

н хоштжъ сьнатн са съ воржштннмъ. оутантн са хоштжъ сназъ небесъскънхъ *С* 247.25; плѣнензи нмъ рѣвомъ нзавнтель.

прнде воржштннмъ съ любвьжъ крѣпъкъ покровъ *С* 251.26. // Воювам, влизам в бой, в битка, вѣв военни действия. п'мьннте лн

кѣгда са в'рах'омъ на велнцѣн бранн ... н дѣстъ намъ бгъ снажъ *С* 72.27; не всег'да лн кѣгда начынѣв'хомъ са

братн. глаголаахомъ фал'моса сего *С* 73.9–10. // *Образно.* како възнжъ хвалнта. сѣтворшшааго. възсверѣпѣвзше

во възнамн съ зем(е)на са воретъ ... н на пѣсциъ развнмаа кротнтъ са *СЕ* 1а 19.

СП, СЕ, К, С. Гр. πολέμιω, μάχηαι, ἐκπολεμέομαι, συνάλλα, προσμάχομαι.

Неб. боря се ОА, ВА, АК, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

братолубьствъне, -на *ср.* Братска любовь, братолюбие. всьна йвенфъ слъзы братолубьствна. н пожа в'зньць цѣсарьствна *С* 364.18–19.

ненавнстьное братолубьствъне. *Гр.* μισαδελφία. Ненавист на брат към брата, братска ненавист. не поманжъ ... нн братолубьствна ненавнствнааго дзыма *С* 367. 19. *Изч.*

С. *Калка от гр. φιλαδέλφια. Вар.* братолюбствѣнне.
Нѣб. Срв. братолюб[ие].

братолюбые, -ѣ ср. Братска любов. да сътажнмъ подобаѣщаа стѣимъ. братолюбне. възмѣне. сзмотренне. говѣнне. і поученне. бжнемъ словесемъ *СЕ 92а 1; оубразн въ немъ добродѣаннѣ. истинно творити ... благовѣрне. братолюбне. і послушанне СЕ 94б 9-10. Изч. СЕ. Калка от гр. φιλαδέλφια. Вар. братолюбне.*

Нѣб. братолюбие книж. остар. ВА, МлБТР, БТР, РБЕ.

братосътвореные, -ѣ ср. Побратимяване. Мо на братосътворенне *СЕ 9а 20. Изч.*

СЕ. Калка от гр. ἀδελφοποίη. Вар. братосътворенне.

Нѣб. Срв. братотворение.

братотвореные, -ѣ ср. Побратимяване. Мо а ѧ на братротворенне *СЕ 9б 20. Изч.*

СЕ. Калка от гр. ἀδελφοποίησις. Вар. братротворенне.

Нѣб. братотворение. МлБТР, ЕтМл.

братоубннство, -а ср. Братоубийство. тзи канна братоубннства [гр. φιλαδέλφια. Север., с. 389, бел. под линия] бѣлѣа рнзѣ сзвѣче С 389.9. *Изч. С.*

Нѣб. братоубийство ОА, ВА, АК, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

братр- вжс. братр-

братоучадъ, -а м. Племенник. братоучадъ оубо кемоу фешдуръ. славннн антиграфенъ ... вожствѣнааго того слзшанне прнѣма. н доушѣ слзшанннмъ освѣштаа вельмн възгадааше богоу С 281.6. // Племенник, братовчед. жена ... нмжштн сз еобоѣ братоучадъ самьчна санъ прѣдръжашта. нже прннномъ оубо въздръжа вѣаше С 297.30. *Изч.*

С. Гр. ἀδελφιδούς; ἀνεψίος. *Вар. братоучадъ.*

Нѣб. братучед гуал. ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ДА; браточед гуал. ВА, Бот, НТ, МлБТР, БТР, ДА; браточад гуал. ВА. Срв. братовчед ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА.

братъ, -а м. 1. Брат по крѣвно родство, роден брат. вѣ же марнѣ помаздавзшнѣ га муроѣ ... еяже братръ ла(за)рь волѣаше М Йо 11.2 З, А, СК, Н. *Срв. С 313.1-3; прѣдасъ же братръ брата на сзмерть. і оцъ чадъ. н възстанѣтъ чадъ на роднтѣла. і оубвѣтъ на М Мк 13.12 З. Срв. Мт 10.21 М, З, А; мочн рече аште кзто оумьретъ не нмѣи чадъ. да понметъ женѣ его. і вскрѣснтъ сѣма брата своего М Мт 22.24 З. Срв. Мк 12. 19 М, З; вндѣ [неоучъ] два брата снмона нарицаѣшгааго са петра. і андрѣѣ Мт 4.18 А, СК; прн црн перстѣ. артаванѣ. снѣ аласурн братоучѣше. кюрв цроу армензскоу. лзетнѣ оубненъ възстъ Е 38а 9; внда отцъ снѣ колѣма ... н братъ брата. н прокзѣа по радюу С 57.1; что во речешн нгда слзшншн бога глаголѣшта кз каннѣ. кзде авелѣ братъ твои С 304.26; полагаѣ памать (отыцѣ) н матерн н брат(с)на крѣствѣхъ снхъ СН. 2. Съмишленник, единоведец, ближнн. что же вндншн сжучѣзъ вѣ оцѣ брата твоего. а възвнѣ еже естъ вѣ оцѣ твоемъ не чюешн М Мт 7.3 З, А, СК; аще брашно сзблжнѣетъ брата моего. не нмамъ масъ вѣтн вѣ възкзѣ. да не сзблжнѣа брата моего Е 3б 12:14; онъ же тебе радѣ. не ослабѣлъ естъ і оумьретн. а тзи гнѣваа своемуу братроу. не можеш отъпоустнтн К 8б 37. // Монах, калугер. братръ нашъ ... стрнжетъ власѣ главѣи своѣа. вѣ нма оца н снѣ н стѣаго дѣа СЕ 96б 8; молнмъ са за нгоумѣна. прѣемзшааго брата нашего СЕ 83б 8; не послушаша братъ. нз отнде пжтемъ нже вѣ манаствырѣ нѣаше С 291.1; ндѣ-*

штоу же кемоу пжтемь сьрѣте н вратъ нѣкѣин. нмзи въ нетннѣ хса въ севѣ С 524.6; н прнстѣпнвѣзъ къ мѣжоу. прннмзйн него въ своѣхъ хлѣвннѣхъ братъ. глагола кемоу. оуе накажн ма о хсѣ сна своего. н оутврдн мн срьдьце С 524.22. // *Зват.* врате. Обръщение между монаси, свещеници, християни. чѣто прндѣ братре прнпадаѣа къ стѣоумоу олѣтарю *СЕ* 86b 19; д'несь та нзвѣра. и разлѣчн та гѣ отъ мнрѣнадогъ жнтнѣ ... вѣторое крѣщенне прнемлешн д'несь врате *СЕ* 90b 16; (не в)пдѣ оубо печальнѣхъ врате. слзшавъ чѣко іс прѣданъ бѣис *К* 3b 35; божнн рѣвѣ. оумнлнвѣзъ са ... н облобзѣа н глаголааше. не печалоуи са зѣло врате С 526.13; онъ же рече сътворнвѣзъ молнтвѣ. врате отьрѣщн кемоу да влѣзетъ С 558.27; прстн ма врате. каѣтн себе н плакатн велнкзйнхъ монхъ грѣхъ С 524.27; бес прѣстанн напѣн садън своѣа вратра. слъзамн мола са *Р* II 1.4.

оубнтн врата. *Гр.* ἀδελφοκτονέω. Извѣршавъ братоубийство. не снце во врата оубѣвѣзъ каннѣ оскврънн земьнѣ ... кѣ'ма жндѣе нечѣстне се велнкѣе сътворнша С 485.8.

М, З, А, СК, Б, О, Н, Е, СП, СС, СЕ, К, С, ЗЛ, Р, МЛ, СН. Гр. ἀδελφός, σύνδουλος. *Вар.* вратрѣ.

Наб. брат *ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МЛВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв.* брак *ДА.*

братънѣ прил. притеж. Братски, на брата. възспомнаетъ во тн любовь роднтелю. вратрѣнѣхъ любовь *СЕ* 88b 3; мнра во радѣ вратрѣнѣ. и сн жрѣтва вѣзѣ *К* 9a 23; иноѣ правѣдъзѣ коѣа не помѣнѣ. нз сѣмренѣе вратрѣне показѣа чѣко воле всѣго естъ *К* 9a 41; іако гѣла облнхова са. н вратъна чѣстн *ЗЛ* 1a 10. ненавнстыѣ вратънѣ. *Гр.* μισαδελφία. Ненавнст към брата. аште неволенѣхъ взыете са покланнѣн ... съ лѣпотъзѣ взыете острнѣн скръбѣ (!) ненавнстню вратънню С 368.8. *Изч.*

СЕ, К, С, ЗЛ. Гр. [ὁ] πρὸς τὸν ἀδελφόν, [ὁ] εἰς τὸν ἀδελφόν, τὸν ἀδελφόν. *Вар.* вратрѣнѣ. *Наб.* *Срв.* братин *ОА, НТ, МЛВТР, ЕтМл; братннѣ ВА.*

братъство, -а ср. 1. Братство, родственно отношение между братя. съ лѣпотъзѣ на взнѣхъ нхъ плака. нже сѣврѣгоша іарьмъ вратъства съ себе С 364.29. **2.** Побратимство, братство в духовен. смисъл. w дарѣ прѣжде сѣанѣмъ. чѣстънадогъ тѣла. н крѣве гѣ нашего нѣха чѣко прнчѣстнтн са нма ... и сѣблѣстн вратрѣство ... гѣо *СЕ* 9b 10. *Изч.*

СЕ, С. Гр. φιλαδελφία, ἀγάπη. *Вар.* вратрѣство.

Наб. братство *ОА, ВА, АК, НТ, Вот, НГер, МЛВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв.* брасто *дуал. ДА.*

братъа, -ѣа ж. събир. 1. Братя по крѣвно родство, родни братя. и всѣвкѣ нже оставнтъ вратрѣнѣхъ лн сестрѣзѣ. лн отѣца лн матерѣ ... імене моего радн ... жнвотъ вѣчъзнѣзѣ наслѣднтъ *М* *Мт* 19.29 *ЗІ, А, СК;* вѣ же въ насъ седмѣ вратрѣнѣ. и прѣвѣзѣ ожень са оумьрѣтѣ. и не нмзи сѣмене. оставн женѣ своѣхъ вратроу своѣмоу *М* *Мт* 22.25 *ЗІ;* рече же къ кемоу едннѣ. се матн твоѣ н вратрѣ твоѣ вѣнѣ стоѣатъ хотѣше гѣтн къ тебѣ *М* *Мт* 12.47 *З. Срв.* *Мк* 3.32 *М;* тоуждѣ вѣзѣхъ вратрѣ мои. і страненѣзъ сномъ матерѣ моѣа *СП* 68.9; отъ настоѣацѣадогъ д'не ... отъметѣашн во са роднтель. вратрѣнѣ. женѣ н дѣтѣн. жннкѣзѣ *СЕ* 89b 25; вѣсте во всн лѣвѣ. іако днѣвѣноѣ то познѣанне. вндѣвѣзѣ іѣснѣфъ своѣхъ вратннѣ. нхъже вратннѣ не хотѣ нарештн С 364.21, 22. **2.** Хора, близки по идеи, убеждения, религия. едннѣ во естъ вашъ оучнтель хѣ. всн же вѣзѣ вратрѣ есте *М* *Мт* 23.8 *З, А;* азъ же молнхъ са о тебѣ да не оскѣдѣетъ вѣра твоѣ. і тѣзѣ нѣкѣгѣда обрѣштѣ са оутврдн вратрѣнѣ твоѣ *М* *Лк* 22.32 *З;* узнде же слово се въ вратрѣнѣ чѣко оученнкъ тѣ не оумьретъ

3 Йо 21.23 А, СК; братина моята радн і ближнкъ мойхъ. глѣахъ мнрѣ о тебѣ СП 121.8; повѣмъ имя твое братин моеи посрѣдѣ цркъви възпоиж тѣ СП 21.23; н братина всн не отъ ед'ного н ед'ноа рожденн. нз отъ възсиененна доуховьнааго С 84.19. // Монаси, които принадлежат към един манастир, братство. естъ лн тн годѣ нгоуменъ. н братринѣ в'сѣ СЕ 92а 18-19; н тѣко прииметъ стъзи образъ. стонтъ въ стъихъ д'верьцахъ. н лобызидижтъ н братринѣ в'сѣ СЕ 97а 24; съхранѣешн лн до сзмрзтн. послоншанне старѣншнны. і в'сѣа братрина тѣже о хѣ СЕ 87а 17-18; вьлѣзн въ обьштнн манастирь. нждеже вѣште братна кестъ С 170.5; сзтворн панницѣ зѣло малѣ. на прииманнне дзждьнзихъ водъ. себе рад'ма н нштинхъ. нан н братѣа оглашензихъ въ томъ жде манастирин С 549.15; братѣа же вьса пристѣпнвше падоша на ногоу его. молаше повѣдатн нмъ вннѣ страшнааго того видѣннѣа С 570.18. // **Зват. братѣе.** Обръщение към християни, монаси, свещеници и др.; братѣа. братне. брашно насъ не поставнтъ прѣдъ бѣмъ. нн бо аще не тѣмъ лншннмъ са нн аще тѣмъ нзѣждетъ намъ Е 3а 10; брѣ. помннте нгоуменъи вашѣа. еже глѣаша вамъ слово бѣжне Е 33б 7; оудрзжаннемъ крѣпко чрѣсла наша. се бо отврзъзъ бѣка. чрзтога своего дѣврн. зоветъ нзи СЕ 85б 23; братрне. молѣжъ взи азъ ... достоинно ходити зъванью. въ немъже зъванн бзѣте СЕ 105б 10; прндѣте оубо братрѣѣ. виднмъ волѣзни гровънзѣа К 12а 25; радочнте са о гн вьсегда възлюбьеннаа братѣе С 479.6; братнѣа. оукрѣпнтѣ самн са. н любнтѣ дроугъ дроуга С 570.27; вѣсте лн брѣѣ. любнмаа како възвращаетѣ са вьспать. н пѣн печете са творнтн таъзѣскаѣ вѣѣ Р II 2.27.

нелювьство братѣа. Гр. *μισαδελφία*. Омраза, ненавист към брата. оузьрѣвзъ братнѣж н приснааг° брата веньамнна ... отъѣз лозъи послѣдъннн гроуиъ. невзкоушензѣн братна нелювьств°мъ. брата н кестъствомъ н оумомъ. лѣнне въ радостн вьсплака С 367.28. М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, Р. Гр. *ἀδελφοί, ἀδελφότης, φιλόθεοι, κοίμνη τῆς ἀδελφότητος, μοναχοί, ἀδελφός, οὗτοι*. Вар. братрѣѣ, братрина, братрина, братнѣа, братрѣѣ. Нѣб. братѣа ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ДА; братѣа ОА, ВА, АК, Дюв, МлБТР. Срв. брака, брайка, брайке ДА; Братѣа МИ ЖЧ; Братѣа Даскалови МИ, Братѣа Кунчеви МИ, Бракъовци МИ СНМВ.

Брашен'це *вж.* брашьныце.

брашеньце *вж.* брашьныце.

брашьно, -а *ср.* 1. Храна, хранителен продукт. пристѣпнша къ нему оученнцн его. глѣште. поусто естъ мѣсто ... отъпоустн народъи. да шедъше въ блнжнѣаа градъца. коупатъ брашьна себѣ М Мт 14.15 З, А, СК; имѣян дѣвѣ рнзѣ да подастъ не нмъщоумоу і нмѣян брашьна такожде да творнтъ М Лк 3.11 З, А, СК; аще брашно сзблажнѣетъ брата моего. не нмамъ масъ вѣстн въ вѣкзи Е 3б 11; і одѣждѣ имъ мана вѣстн ... і хлѣвзъ дѣлѣ вѣстъ вѣлкъ брашьно посъла имъ СП 77.25; проложнша троупнѣ рабъ твоихъ. брашьно пѣтицамъ нѣбснзѣмъ СП 78.2; чѣдо. бѣдн въ добро брашьно. вѣдѣннѣ мѣсто. соухоѣдець. въ вннопнтнѣ мѣсто водоппнца СЕ 70а 24; *Мо нѣ* сзблажнѣншнмъ са въ брашьнѣ СЕ 22б 4; подамъ же кемоу брашьно. н простертъ ржкѣ въземъ да кастъ С 27.27-28; семоу оубо знждемоу манастироу. приноуждаемъ вѣаше правѣднвзѣн тѣ мѣжъ ... вараштѣ носнтн брашьно дѣлателемъ С 284.28. // **Образно.** іскоуспнша бѣ въ сръдѣцѣихъ своихъ възспроситн брашьнъ дѣшамъ на своимъ СП 77.18; въздѣлка [неоуспъ] не на пнштѣ

УЛОВЪЧЪСКЪ НЪ НА ЖИЗНЪ УЛОВЪЧЪСКЪ. МОЕ БО БРАШЪНО РЕЧЕ КЕСТЪ. ДА СЪТВОРЪ ВОЛЖ ОТЪУЖ СН С 349.27. // *Само мн.* Ястия, яденета. трепеза оуготова са. брашна готова С 470.26; в'бахъ же въ цр'зквнштн томъ змнневе жнежште. н жзьрци еденож л'вта сладька брашна подаухъ нмъ С 227.30. 2. Посеви, реколта. в'лко мой знанъе мое. їже коупно насадилъ мнѣ брашъна С П 54.15; ѿ на новѣ брашъномъ ... ꙗ. ꙗ повелѣвънъ земн творитн плодъ ... съмена сн. ꙗ разанчънънма плодън бл'говн СЕ 13а 9. 3. Прен. Средства, разходи. л'по во вѣ нмъ врачуоу прншъдъшюу ... н р'вкзи нмъ ц'влѣнна пролнванштоу. оудобъ н безъ брашъна. отъ омъиванштааго нхъ. скврънзи своа оунштатн С 333.26; се праз'дънство н тръжство не нмѣнъа трѣбоует. не брашна. нъ волжъ едннж. н съвѣсть чнстж. нѣстъ ннчсоже т'влесна коупнтн С 493.15.

безъ брашна. Гр. νήστις. Безъ храна, гладен. антонн ... четвр'зтн днь нматъ тръпа безъ брашъна С 170.27.

взкоушатн брашъно. Гр. ἐσθίω. Храня се, ям. азъ во едннъ съждъ съде. паты днь не взкоушаа брашъно С 170.8.

брашъно доброе. Гр. [τὸ] ἀγαθόν. Вкусна храна. в'баше прѣдъ нма трепеза оуготована всѣчъскънмн брашънън добрънмн С 182.10–11.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. βρώμα, βρώσις, βρώσιμον, τροφή, ἕδισμα, ἐπισιτισμός, τὰ ἐπιτά, τὰ κολλυβα, δολάνη, ἐστίασις, αἰσθησις. Вар. брашъно, брашно.

Нѣб. брашно ОА, ВА, НТ, АК, Вот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

брашънъ [погр. С 272.13] вж. брашъно.

брашънъце, -а ср. 1. Храна, храница. ннчсоже обрѣтъ носаштж. розвѣ брашънъца еже кен гонѣетъ на пжтн С 559.22. 2. Нафора, хляб от причастието. аще к'то волѣзн радн. изъаюетъ брашънъце. в дньн да

постнт' са СЕ 103а 12; аще к'то не съхраннтъ брашън'ца. тоаи мзишъ его. възкоучнтъ ... к'тн денъ да постнтъ са СЕ 104б 25. Изч.

СЕ, С. Вар. брашънъце, брашън'це.

Нѣб. брашънъце ОА, НТ, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, ДА.

брачънъ, -зиn прил. Брачен, сватбен. възшедъ же цр'зъ вндѣтъ възлежачннхъ. вндѣт тоу ч'ка не облъчена въз одѣванне брачъно М Мт 22.11 З', А. Сrw. СЕ 106б 15; цр'зъ ... гла емоу дроуже како вьнде съмо. не нмн одѣваннѣ брачъна М Мт 22.12 З', А. Сrw. СЕ 106 б 18; н прѣдаша юмоу ꙗ. в'ремене брачънааго жнджште С 246.26.

сзинове брачъннн Гр. υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος. Сватбари, гости на сватбен пир. еда можтжъ сѣе брачъннн плакатн са. донѣдеже съ нмн естъ женнхъ М Мт 9.15. Сrw. Лк 5.34 М, З; Мк 2.19 М, З. Изч.

М, З, А, СЕ, С. Гр. [тоу] γάμου. Вар. брачънъ. Нѣб. брачен ОА, ВА, АК, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ; брачний ОА, ВА.

вренъе вж. брънъе.

брндъкъ, -зиn прил. Остър, суров. в'баше же н въздоухъ стоуденъ. н ч'асъ брндъкъ. кз вечероу во в'баше дньн С 76.14; нѣстъ бо тъчъна похоть пльтънаа нмѣн'нѣн. нъ пльтънаа прнтъчаншн [погр. в.м. брндъчаншн] павѣ н мжчънѣншн С 371.27–28. Изч. С. Гр. δριμύς. Вар. брндъкъ.

Нѣб. брндъкъ ЙЗ, Зас. Сrw. брндам, -аш ЕтМл; брндъкъ безл. 'вее остър, студен вятж' ДА.

брнтва, -зи ж. Бръснач. тко брнтва ншоштрена сътворилъ еси лестъ С П 51.4. Сrw. С 426.7. Изч.

СП, С. Гр. ξυρόν. Вар. брнтва.

Нѣб. брнтва диал. НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ, ДА; брита диал. ДА.

бръвъ, -н ж. Вежда, клепка. н намааухъ оунма. да тькмо не вшштаахъ бръвмн к ѿмоу. С 502.18. Изч.

С. Гр. βλεφαρον. *Вар.* бръвь.

Неб. бръвъ *гуал.* МлБТР. *Срв.* бърва *гуал.* ДА.

БРЪЗДА, -зи *жс.* Оглавник. не вѣдѣте вѣко конъ и мзскъ имже нѣветъ разоума. бръздами и оуздоуж челоусти ихъ възстагнеши *СП* 31.9. *Изч.*

СП. Гр. κηρός.

Неб. бръзда МлБТР, ЕтМл.

БРЪЗО *нареч.* Бързо, скоро. и акъи на прѣславзно чоудо теуаахъ. колнко бръзо народн. такоже отърнвати друугъ друуга *С* 125.25. *Изч.*

С. Гр. ἐν τάχει. *Вар.* бръзо.

Неб. бръзо *гуал.* *остар.* ВА, НТ, НГер, ДА; бързо ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАН, ДА. *Срв.* бързом ДА; бърго ДА; Бързина МИ ВМ; Бързиня МИ, Бързина МИ ХСпр; Бързей МИ, Бързина МИ КП, МИВелосл; Бърза ЛИ, Бързо ЛИ, Бързой ЛИ. Бързе ЛИ, Бързицов ФИ, Бързаков ФИ, Бързанов ФИ СтИл, РЛФИ; Бързикови ФИ АСТМО.

БРЪНЯ, -ь *жс.* Само *мн.* Броня, доспехи. и облѣци и въ бръня правъдзи. и веселнѣ твоего *СЕ* 94а 2; одѣветъ са въ маньтницѣ. незулобью. вѣко въ бръня правъдзи *СЕ* 97а 18–19. *Изч.*

СЕ. Гр. θώραξ. *Вар.* бръня, бръня.

Неб. *Срв.* бръня *остар.* ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл; броня ОА, ВА, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

БРЪСАЛО, -а *ср.* Кърпа за лице, пешкир. колн исн вндѣлз снаце женѣ. своа власзи бръсало сътворшоу. такоже чн монма ногамъ сътворн *С* 395.3. *Изч.*

С. Гр. ἐκκευήτων.

Неб. бръсало *гуал.* НГер; бърсало ЕтМл. *Срв.* брисалка *жс.* *гуал.* МлБТР, ДА; брисачка *жс.* *гуал.* ДА; бриша, -еш *несв.* *гуал.* ДА.

БРЪВНО, -а *ср.* Греда. что же внднши сжучецъ въ оцѣ вратра твоего. а бръвна еже естъ въ оцѣ твоёмъ не чюешн *М* *Мт* 7.3 З, А, СК. *Срв.* Лк 6.41 М, З; ан како речешн братроу твоёмоу. оставн и нзумж сжучецъ нз оуесе твоего. и се бръвно въ оцѣ твоёмъ *М* *Мт* 7.4 З, А; ан како можешн рештн братроу твоёмоу. братре оставн да нзумж сжучецъ нже естъ въ оцѣ твоёмъ.

самъ бръвна въ оцѣ твоёмъ не вндѣ. анцемъре. нзумн пръвѣе бръвно нз оуесе твоего *М* Лк 6.42 З. *Срв.* *Мт* 7.5 М, З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. δοκός. *Вар.* бръвно, бръвно, бръвно, бръвно.

Неб. бръвно НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, ДА; бревно *книж.* *остар.* ВА, МлБТР, РВЕ. *Срв.* бръв *м.* ДА; бръв *жс.* *гуал.* МлБТР, БТР, РВЕ, ДА; бров *м.* ДА; бървен *м.* ДА.

БРЬНА, -зи *жс.* Кал, глина, прѣст. заклннаж та бгомь ... звнницъ оучю н чръва ослвплентъ. брънож слѣпоумоу просвѣщшшемъ *СЕ* 53а 19. *Изч.*

СЕ. Гр. πηλός. *Вар.* бръна.

Неб. *вж.* при брънье.

БРЬНЬНЪ, -зи *прил.* Като *сщц.* бръньннн *м.* *мн.* *Гр.* οἱ πηλῖνοι. Хората, смъртните [според религиозното предание – направените от прѣст, от земя]. не отъбѣжнтъ грѣшьною дланю нашею. не отъбѣгаютъ отъ сжждензихъ прѣстъ нашнхъ. н не сътѣретъ бръньнзихъ творецъ *С* 506.23. *Изч.*

С.

Неб. бренин *остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РВЕ; бренинн ВА.

БРЬНЬЕ, -я *ср.* Прѣст, кал, тиня. и сътворн (н)вренин отъ плнновенинѣ. и помаза емоу оун бръньемъ *М* Йо 9.6 З, А; и възведе мѣа отъ рова стѣ. и отъ бръньвъ тимѣна *СП* 39.3; замазавзи слннамн и вренинемъ. слѣпоумоу рождашю са ... и омьвеннемъ отвръзъ оун его *СЕ* 33а 4–5; брънннмъ помазаше оун н просвѣштааше зрака *С* 476.24–25; тон пакзи гланнзнимъ брънннемъ грньудремъ сътворенѣ бзитн *С* 396.20; прошааше брънне оу брънниа прнати знжднтелѣ вьсѣмъ. сьно отъ сьна прнати геонъскааго огнн. капья мааа. отъ капья прнати бездънж *С* 453.1. *Срв.* *К* 14б 10.

М, З, А, СП, СЕ, К, С. Гр. πηλός. *Вар.* брънне, брънне, брънье, бренин.

Неб. бренин *остар.* ВА.

бръселъе, -ѧ ср. Остри парчета от на-
трошен съд и под. повелѣвъ бръсе-
лане тлъчено подъ хръветъ влажендаго
мжъенка подъсѣпатн С 104.26. Изч.
С. Гр. ѡстраков. Вар. бръселне.
Неб. Ѧ.

брѣгъ, -ѧ м. Бряг, склон, стрѣмнина.
оустрѣмн са стадо въсе по брѣгоу въ
море М Мт 8.32 З, А, СК; ста не при
брѣвѣ М Йо 21.4 З, А; аще ли еси
послланъ цѣмь. и приматалъ са въне-
здапж. нан из морѣ. ли издрѣкзи. нан
из брѣгъ ... оубон са въплъчендаго бѧ
СЕ 54b 4-5; не оу скоуьснъ вѣвѣ
тоа пвстѣина ... и завлѣднѣвъ въ без-
пѣтнѣнѣ брѣгзи занде. и не обрѣтъ
кждоу съвратни са къ паштерѣ С
289.17. // Образно. ѡесо рѣди съмате
са. помзислаѣнѣ ѣко по толицѣ оученин
въ какъ брѣгъ себе въврѣгъ не ѡубъше
К 3b 4; и не помнитъ ни дроуѣжѣзи. ни
овзѣуаѣ ... нъ ослѣпи оу оума нашего.
ѣкоже въ тѣмѣ тако творитъ нзи
ход(тн) i въ брѣгзи метаетъ К 4b 18.
М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. κρημνός,
αίγιαλος, ὄθη, ὄχος, χεῖλος, λαγυάς.
Неб. бряг ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл,
АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ, ДА; брег Дюв, ДА.
Срв. Бряг МИ, Бряговец МИ, Брегово МИ,
Брежани МИ СНМБ; Брего МИ, Брегой
МИ, Брегойте МИ ВП,ТО; Велия брег МИ,
Високия брег МИ КП, МИБелосл; Брегот
МИ АС,ТЧС; Брегалница МИ ЙИв,БСМ;
Червен бряг МИ; Брягов ФИ, Брегов ФИ
СтИл,РЛФИ.

брѣжнъ, -ѧ ср. Който лежи на
склон, на стрѣмен бряг. брѣжнѣн
же камзи. толма соухъ зѣло кетъ и
възъ влагзи. ѡкоже ннкакоже влагзи
творитн въ хлѣвннѣ С 300.3. Изч.
С. Гр. тоѡ κρημνοῦ. Вар. брѣжнъ.
Неб. брежен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл;
брежний НГер; бряжен 'стрѣмен' ДА. Срв.
[без]брежен, [край]брежен.

*брѣзънъ, -ѧ м. Месец април. (...)ѣнъ.
нѣма (д)нѣ. ѧ. Дѣ [Кури, Вайс, с. 292,
бел. под линия] А 145b 18. Изч.
А.
Неб. брезен МлБТР, ЕтМл; брезен 'месец
март' ВА.

брѣменьнъ, -ѧ ср. Като същ. брѣ-
меньнн м. мн. Обременените.
слава тебѣ ... покою брѣменьнѣнмъ.
враѡю болаштннмъ доушамн С
144.7. Изч.

С. Вар. брѣменьнъ.

Неб. бременен ОА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН,
АР, РВЕ.

брѣма, брѣмене ср. 1. Товар. съвнра-
ѣтъ же брѣмена тажъка и не оудобъ
носнма. i въздагаѣтъ на плешта
члѣска М Мт 23.4 З¹, А; иго бо мое
благо и брѣма мое легъко естъ М Мт
11.30 З, А, СК. Срв. СЕ 85b 18; СЕ
89b 19; аште виднши осла врага
твоего падъша подъ брѣменемъ не
мншоу С 126.17; наша доуша.
тажкѣнѣ пльть. акзи велнко брѣма
съврѣгъша. оудобъ перѣтъ къ тѣрѣ-
цоу С 390.10. // Образно. егда възиде
отъ земля егѡупѣтскзи. ѡззи-ка
егоже не зна оуслѣшиа i. отъѣтъ отъ
брѣменъ хриветъ ихъ. рѣцѣ его въ кош
поработасте СП 80.7. 2. Прен.
Бреме, гнет. влаженъ ѣкъ же
р(д)зврѣжетъ брѣма грѣ(..) Р VI 1.3.
М, З, А, СК, СП, СЕ, С, Р. Гр. φορτίον,
φόρτος, ὑβμος, τὸ ἀνώγειον, ἄρσις. Вар.
брѣма.

Неб. бреме ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РВЕ, ДА;
бремя ВА.

брацаньѣ, -ѧ ср. Звѣн [на струни].
сж(.)з тогда глѣли си върнаго цѣрѣ глѣа.
дхѣвнѣхъ глѣли брацаньѣ сжштадо
иж него црѣ i гѣ. похвалѣнѣшта.
дхѣвнѣнѣн словесзи К 1b 11. Изч.
К. Гр. φθόγγος.

Неб. брецане дуал. РВЕ, ДА. Срв. брецам
МлБТР, БТР, РВЕ, ДА; бренцам МлБТР,
ЕтМл.

БОУЧ прил. Неразумен, безумен. пать
же вѣ отъ ннхъ боуч. i пать мждрѣ.
боуч бо приемъша свѣтнѣннѣнѣ своѡа.
не възаша съ совоѣн олеа М Мт 25.2, З
З, А, СК; разоумѣите безоумнн въ
людѣхъ. i боуч! когда оумждрѣте сѧ
СП 93.8; сѣказа нмъ о богобрѣнѣн

тон боуч ереш оврѣтненіе С 188.29; w боучнхъ старьць. w сѣма ханаана весрамька С 323.29. // *Като същ.* боуч *м. мн.* Неразумните, безумните. бонте са в'сѣхъ мѣдростен земьнзихъ. мѣдрзихъ ... послѣдь же въ боуестн боучнхъ *СЕ* 45b 3; дѣвьство ... аште кестъ праздыно съ блѣдникъи нженетъ са н съ боучнмн. н без млостн к поставнтъ с ѳнмн С 371.23.

боуч творити. *Гр.* ἐκβαλεῖω. Влудявам някого, докарвам някого до изстъпление. такъ бо естъ зълъи тъ корень. бѣса горы дшѣ нашѣ боуѣт творитъ *К* 4b 11.

боуча словеса. *Гр.* μωρολογία. Празни приказки, брѣтвеж. боуча словеса глаголешн. н владн многы С 155.21. *М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С.* *Гр.* μωρός, ἄφρων, νεώτερος. *Вар.* боуѣ.

Неб. *Срв.* буен ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; буин ВА; буйний НГер; Буя Евла *МИ*, Буя Леска *МИ* ВПТО; Буйново *МИ*, Буйновци *МИ*, Буйнево *МИ* СНМБ; Буйно *ЛИ*, Буев *ФИ* СтИл,РЛФИ.

боучство, -а *ср.* Безумие, безумство. не въседръжителѣства снлож н мѣдростнѣ. нъ мьнмзймъ крѣста боучствомъ. въ зълон сѣштала змна. плѣнъ разграбнтъ С 329.5-6. *Изч.* *С. Гр.* μωρία.

Неб. буйство ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

боуѣзъ, боуѣзве *жс.* Рабош, четала; прѣчка или дѣсчица, на която с резки се отбелязват сметки и подтзы колнцѣмъ длъженъ есн. онъ же рече сътомъ корецъ пышеннца. н гла емоу прнмн боуѣзвн твоѣа н напншн осмъ десать *М* Лк 16.7 3. *Срв.* Лк 16.6 *М, З.* *Изч.* *М, З.* *Гр.* ὑράτσα.

Неб. буки *остар.* НГер, РВЕ; буке *прен. само ед.* 'малко нецо или нецо словесно' МлБТР. *Срв.* буква ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ.

боуѣрнъ, -зи *н прил.* Бурен. дѣмъ боуѣрномъ съкроушнтъ корабля *СП* 47.8; въ скрѣви призѣва мѣа ѳнзѣвѣхъ тѣа. оуслъшѣхъ тѣа въ тѣинѣ боуѣрнѣ *СП* 80.8; ста дѣхъ боуѣрнъи н възнѣса сѣа вѣзнъ его *СП* 106.25; wдръжитъ на грѣшникън сѣтъ. огнъи ѳ зюпелъ ѳ дѣхъ боуѣренъ чѣстъ чѣвшѣ(ѳ)хъ *СП* 10.6; мзы же не отъстѣпнмъ отъ тебе ... доуѣхъ боуѣренъ твораштнн слово его *С* 77.7. *Изч.*

СП, С. Гр. βίαιος, [τῆς] καταγίδος. *Вар.* боуѣрнъ, боуѣренъ.

Неб. бурен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; бурний ВА, НГер; бурни МлБТР. *Срв.* Бурен *ЛИ* СтИл,РЛФИ.

боуѣра, -ѣа *жс.* Буря. ѳ сзннде вѣрѣ вѣтрѣна въ езеро. ѳ нконьѣвѣахъ са н вѣлаахъ са *М* Лк 8.23 3, А; да не потопитъ мене боуѣрѣ водьнаѣ *СП* 68.16; ѣко пламень пожѣгѣа ѳ горъи. тако поженеш ѣа боуѣрѣ твоѣнѣ *СП* 82.16; тоуашн боуѣрн. сѣщн вѣнѣлнцн. людемъ трѣпацнемъ зймѣ велнкѣ *СЕ* 44b 9. // *Стихия.* оуѣврѣждаѣан громъ ... прнзѣвѣаа боуѣрѣ морѣскѣнѣ ... да запретнтъ теѣѣ гѣ днѣволе *СЕ* 56b 22; вогъ ... въсѣмъ авнтн покѣанѣа снлѣ. боуѣрн лютѣн. н многоу вѣздѣждьо земьѣ тѣ обѣдрѣжаштоу *С* 529.12.

М, З, А, СП, СЕ, С. Гр. λαίλαψ, καταγίς, χειμών, ὕδωρ, αὖχος. *Вар.* боуѣра, вѣрѣ.

Неб. буря ОА, ВА, НТ, Бот, АК, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; бура Дюв, НГер, ДА. *Срв.* Буря *МИ* СНМБ.

боуѣсть, -н *жс.* Лудост, безумие. не тзы лн сама н в'са твоѣа. бонте са ... боуѣестн боучнхъ *СЕ* 45b 3; не прѣлѣштѣан са боуѣестнѣ павѣла врата своего *С* 1.19; останн са оуѣво понѣ нзѣнѣ отъ боуѣестн. н от' вѣзоумьна оуп'ѣаннѣа крѣстнѣаньска *С* 49.13; боуѣестн оуѣнтѣлѣ есн. отъвѣшта пшннн бѣжнн вѣрѣ несмъ. н вѣроуѣжъ кѣ господоу *С* 139.25-26; вокевода ... науѣ него словесъи лѣстѣтн гла ... мѣд-

ростъ нмашн зъло. тѣмъ протнвѣ
сѣдннамъ покажн н разоума н прѣ-
льстн н боуѣстн С 48.10. // Дързост,
наглост. се же показуѣтъ н онѣхъ.
боуѣстъ н снхъ безъловнзнн люба-
штнн истнннъ образъ С 440.16. *Изч.*
СЕ, С. Гр. μαρία, ὀμότης. Вар. боуѣстъ.
Неб. буест НГер, МлБТР, ЕтМл.

бъдростъ, -н *жс.* Бодрост, будност.
драгжнхъ кръвь ... прѣложъ ... тѣко възтн
прнемлжцннмъ въ в(з)д(р)остъ дшн
СС 3а 18–19. *Изч.*
СС. Гр. νῆψς.

*Неб. бодрост ОА, ВА, Вот, НГер, ЕтМл,
МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.*

бъдръ, -зн *прил.* Бодър, буден. дхъ
во въдръ а пльть немощьна М Мт
26.41 З, А, СК. *Срв.* Мк 14.38 М, З;
како не можете. єднного часа со мноикъ
повѣдѣтн. да не вьнндете въ напастъ.
дхъ во въдръ естъ СЕ 47а 14. *Изч.*
М, З, А, СК, СЕ. *Гр. πρόθυμος. Вар. въдръ,
въдръ.*

*Неб. бодър ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; бодрий НГер;
бодри ЕтМл. Срв. Бодро ЛИ СтИл, РЛФИ.*

бъдрьланвзъ, -зн *прил.* Трезв, бодър.
аште во н прозорьланво н въ словесн до-
взальное нмжште н въдрьланвое н мно-
срьдьеное н въ сьвршенѣ срьдьецн
нджштоу правьдъз бжна старьншоуо-
умоу братна нштетъ благоиспитанне
ЗЛ 1б 15. *Изч.*

ЗЛ. Гр. νηφάλειος.

Неб. Срв. бодър.

бъдѣнье, -н *ср.* Вдение, бодърства-
не. взоржжн са вѣронѣ. н прѣпоѣшн са
тврзднж. постомъ н въдѣннемъ.
повѣднтн врага СЕ 84а 24; образъ
бждн емоу. во вѣско добродѣнне. въ
сзмѣренне. въ кротость. въ молтвж ...
въ въдѣнне СЕ 82b 22; ненавндан
чкѣ дѣволь. аще наречетъ са сьворъ
какъ то м'нозн сьвержт' са. а егда
повѣст' са постъ нан въдѣнье Р II
4.37. // Спазване, съблюдаване на
нешо. въдръжанне же везъ въдѣннн

чнстотъз. н сзмѣреннн оуправнтн са не
можетъ С 279.24. *Изч.*

СЕ, С, Р. Гр. ἀγρυπνία, εὐγρηγόρησις. Вар.
въдѣнье, въдѣнне.

*Неб. бдение ОА, ВА, Вот, НГер, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.*

бъдѣтн, **въждѣ**, **въдншн** *несв.* 1. Бдя,
бодърствам. ѿ ... науатъ глатн нмъ
... въсѣмъ глѣжъ въднтѣ М Мк 13.37 З;
въднтѣ оубо тѣко не вѣсте дьнн нн часа
М Мт 25.13 З, А, СК. *Срв.* С 375.5;
аште не гѣ стрѣжетъ града. вѣсоуе
въдѣ стрѣжкѣ СП 126.2; рече дплъ тн
во въдатъ о дшхъ вашнхъ СЕ 67b
18–19. *Срв.* СЕ 82b 12; кгда же
оубнненъ вьстѣ въсѣхъ влсз оутаенъ.
прѣвѣдѣмъз оубо въдаште. не спа-
ште С 439.8–9. 2. Въздържам се.
чрѣво же дръжатн н велчаннне прѣо-
вндѣтн. вѣдъз такоже чрѣвьнаа сьито-
сть. нн въдѣтн вѣстѣ. нн цѣломж-
дрѣствоватн С 279.21.

*М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. γρηγορέω,
ἀγρυπνέω, ἀγρῶλέω, διαουκτερέω, ἐνα-
γρηπνέω, νήφω. Вар. въдѣтн.*

*Неб. Срв. бля ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.*

въждрь, -нн *прил.* Бодър. вогоу оубо-
днтн дховьнжнхъ пѣснннхъ. прѣпроводн
же таковън троудъ твора. ѿ. лѣтъ
дѣло сьвршшаа въждрѣж дшѣнж
ноштъ н днь С 550.21. *Изч.*

С. Вар. въждрь.

Неб. Ø.

въхъма *нареч.* 1. Сьвсем, напълно,
изобщо. оумрзтвнвзъ са самохотъж.
такъ бесловеснж нѣкакж н несамо-
вольнж доушж нмъз. н кестъствзнааго
кестъства нзмѣненж нмъз. въхъма С
273.15; да дастъ благодѣтъ слъшша-
штнѣмъ. н то да вѣштаетъ кже на
оупѣхъ кестъ слъшшштннмъ. н веш-
тнннзнн же смѣхъ въхъмъ отъврѣ-
штн подоваатъ С 497.24–25; ннедн-
ноже са исповѣдаетъ благо. въ раз-
лжченнн жнлнштъ братна. рекъше
лѣгалнннць. протнвьна же толнка. еже
разлжчатн са самѣмъ отъ себе н

БЪХЪМА НЕСТРОИНО *ЗЛ 26 20. 2.* Почти. прослоутиѣ бо мжѣнниа кѣго оуже по въсен аснн. н бѣхъма по въсен въселѣнѣн обѣткѣло бѣашѣ *С 117.7.*

С, ЗЛ. Гр. πάντη, παντελῶς, τὸ σύνολον, σχεδόν. Вар. бѣхъмъ, бѣхъма.

Неб. бѣхъма ВА, Дюв, МлБТР. Срв. бѣх гуал. МлБТР, РВЕ, ДА.

БЪШЫЖ нареч. Напълно, изобщо, съвсем. на гнѣвъ обратити са нмъ на нѣ. възвращаѣшшоу а кѣмоу отъ трѣвъ нмъ пауе же бѣшъж става-шшоу *С 30.1–2;* ꙗкоже не съмѣтн ннкомоуже наудати крастн. нан бѣшнѣж безъ вѣдзи прнсдгнѣтн *С 43.4–5;* бого-слобънааго охочантѣж закѣна. н бѣшнѣж кѣго охочантѣж *С 338.13;* пророкѣ разоумѣлз бзи ... не ѣловѣбъскъ бѣшъж н слѣпъ фарсеувѣж сѣмъислз *С 393.4.* // След отрицание – никога. не нмѣашѣ таннааго ѣловѣкѣ дѣлѣма творнмаа бѣшъж бо ннед-ноже бо отъ него. сѣтворено дѣло *С 346.8;* ꙗкоже ш бѣшъж отърннѣж людн жндовѣскъ гѣ. сѣвѣдѣтельст-воуѣтѣж мн павѣлз глагола *С 347.7;* тебе радн пакъи прнстѣпнхъ. отънѣ-дѣже не оуѣтѣпнхъ бѣшъж божѣст-вомъ *С 503.3. Изч.*

С. Гр. ὅλος, ὅλος, παντελῶς, οὐδαμῶς. Вар. бѣшъж, бѣшнѣж, бѣшнѣж.

Неб. Ø.

БЪЧЕЛА, -зи жс. Пчела. даша емоу рѣбѣж пѣченъи ѣастѣ. н отъ бѣчелз сѣтѣ *М Лк 24.42 А;* вѣндѣж мн ꙗко бѣчѣ-лзи сотѣ *СП 117.12. Изч.*

М, А, СП. Гр. μέλισσα. Вар. бѣчѣла.

Неб. Срв. пчѣла ОА, ВА, Дюв, НГѣр, ЕтМЛ, ЕтВАН, ВТР, АР, ДА; вчѣла НГѣр; фчѣла ДА; чѣла ДА.

БЪВАТН, БЪВАЖ, БЪВАЖШН несс.

I. Със самостоятѣлно лексикално значенне. **1.** Бивам, съм, същест-вувам. внѣмъ же вѣнѣшъннмъ вѣ прнтѣѣахъ въсѣ бѣваѣжтѣж *М Мк 4.11 З;* аште н вѣ напастн вѣпадеши. не бо нѣ н вѣ напастѣхъ бѣваѣ *С 383.7;* н многомъ разлнчнѣмъ трѣпѣзы. вѣегда

оубо тамо оубогън вѣ оуѣнън-н драхълѣствѣ бѣваатѣж *С 491.15–16.*

2. Бивам, ставам ꙗкакѣтѣ. н же прѣвѣе вѣлажаашѣ по вѣзмѣштѣнн водзи. сѣдравѣж бѣваашѣ *М Йо 5.4 З, А;* нкѣктоже бо нѣждеѣж лоуѣн бѣваѣтѣж *К 5а 37. Срв. С 414.2;* матн бо благодѣтнѣж бѣваѣшн оспѣденѣоу-ѣмоу *С 251.10;* оуѣннцн кѣмоу бѣва-ахѣ. кѣгда хотѣахѣ что отъ него оуѣнтн са *С 477.1.* // *Само 3 л. ег. и мн.*

Става, бива, извѣршва се, постѣп-ва се, прави се. тако глѣж вѣмъ. радѣсть бѣваатѣж прѣдъ аѣлзи бѣжнн *М Лк 15.10 З;* вндѣвъ же пнлатѣж ꙗко ннѣсоже не оуспѣатѣж. нѣ пауе мѣзва бѣваатѣж. прнѣмъ водѣж оумъзи рѣцѣ прѣдъ народомъ *М Мт 27.24 З, А, СК;* не прѣжде рѣждѣтѣва хѣа. въ нѣж же бѣваѣтѣж пѣ стѣннмъ оцѣмъ *А 130а 17;* вѣ навѣчерне. бѣваѣжтѣж. ѣтенѣе. *Г Е 30а 7–8;* ѣн бѣва. аще клѣѣн са сквѣрнъноу *СЕ 19а 22;* м бѣваѣцн. аще кѣто крѣщѣннѣж *СЕ 23а 4;* вѣ тѣ вечерѣ дѣашѣте са. понеже н спѣсье глѣж. жнвѣимъ н мрѣтѣвѣимъ бѣваашѣ. цѣдѣ же сѣваѣжшѣте агнѣцѣж зака-лахѣж *К 13б 13. Срв. С 450.20–21;* о нѣмже глаголажтѣж велнка ѣоудѣса бѣваѣжтѣж отъ него *С 45.30–46.1;* н годнна вѣрѣмене ꙗко жнмна. ноштѣ сѣгладаваж вѣ нѣнже пауе лютоштѣ бѣваѣтѣж *С 89.6–7;* в стѣнаннѣ н желѣ. завнѣтнѣж бѣваѣжшѣтнѣ *С 386.11;* нѣ да не вндѣтѣж тако старѣца лежашѣта бе ѣстн. н сѣгрѣжена на земн. нн бо нн дѣскн бѣашѣ подъ ннмъ нн рокозннѣж. нн нно кѣже ѣто бѣваатѣж въ хлѣвннѣ нъ земьѣ кѣднна *С 555.6;* надѣжшѣте са ꙗко нѣлѣко-ваннѣ отъ плѣсноу кѣго. подѣстѣ са тѣлѣсемъ нхъ. н то же ѣасто бѣваашѣ бѣжнѣж слѣож *С 556.23.* // *Обижн. 3 л. ег. и мн.* Сбѣдва се, осѣщест-вѣва се, случѣва се. вѣрѣж нметѣж. ꙗко еже глѣж бѣваат *М Мк 11.23 З;* наѣннѣжшѣтемъ же снмъ бѣваѣтн. вѣсклоннѣте са н вѣздѣвннѣтѣ гл(вѣ)-

вЪи вАшА *М* Лк 21.28 З; вЪивААТЪ вО вРЪМА повРЪШТН вРАЖЪДЪИ. Н ПАКЪИ НЕ НЕВРЪШТН ЛЮБЪВЕ *С* 357.4; ДА СЪГРЪШНЕВЪИ. Н ОУМЪРЪИН. НЕ СЪГРЪШНЕВЪШНЪМЪ. ВЪЗМОЖЕТЪ ОТЪ ЖЪЗЪ СЪМРЪТЪНЪИХЪ НЪЗВАТН. ТАКОЖДЕ МНОГАШДН Н О ДЪЛЪЖЪНЪИХЪ НМЪННЪЕМЪ ВЪИВАЕТЪ *С* 494.2. 3. *Прич. сег. гаят. като същ. ВЪИВАЖЪЩАА ср. мн. Гр. τὰ γενόμενα, τὰ γινόμενα.* Това, което става; това, което се случва. I всн прншедЪзшен народн на позорЪ съ. вндАште вЪИВАЖЪЩАА *М* Лк 23.48 З, А; вндЪвЪше же под-роузн его вЪИВАЖЪЩАА. СЪЖАЛНША СН ЗЪЛО *СК* Мт 18.31; они же прнвлнжнвЪше сА прнлежнвЪ зЪрЪхЪ кЪ нѐмоу. вндЪвЪтн нЪчЪто болѐ вЪИВАЖЪШТНЪХЪ отъ нѐго *С* 34.20–21. 4. *Прич. сег. страг. а) Като прил. ВЪИВАЖЪЩЪИ.* *Гр. γενόμενος.* Който се извЪршва. не во вЪ ннкожеже хрнстосомЪ вЪИВАЖЪЩЪИ ДЪЛО. иже н не нмЪаше тАННАДОУ УЛОВЪКЪ ДЪЛМА ТВОРНМАА *С* 346.6. б) *Като същ. ВЪИВАЖЪЩЪИ ср. ег., вЪИВАЖЪЩЪИ ср. мн. Гр. τὰ ἐσόμενον, τὸ προσόμενον.* Това, което става; това, което се случва; това, което се извЪршва. вндЪвЪше же н нже вЪАХЪ о немЪ. вЪИВАЖЪЩЪИ рЪША ЕМОУ ГН АЩЕ ОУДАРНМЪ НОЖЕМЪ *М* Лк 22.49 З; сЪПНСА ЖЕ ПАМАТЬ СЪЗНЪХЪ. НСАНА НЪКЪТО НМЕНЕМЪ. СЪИНЪ АДОВОВЪ. ОТЪ ЗЕМЪА СЪИ АРЪАННЪСЪКЪИ. НЖЕ ВЪАШЕ ШЪЛЪ СЪ ВЪХЪВЪИ ПОСЛОУШАТН ТЪУЪНЪ ВЪИВАЖЪЩЪИХЪ *С* 271.23.

II. Спомагателен глагол. 1. Копула в съставното именно сказуемо – съм, бивам. а иже аште власеннн-саетЪ на стЪи ДЪХЪ. не имАТЪ отЪпоуштеннѐ вЪ вЪКЪИ. повннЪ всѐ вЪИВАЕТЪ *З* Мк 3.29; н вЪИ ВЛАГОДЪТНН ВЪИВАНТЕ *Е* 226 9; БЪ ТЪИ МИЛОСТНВЪ ВЪИВА(А)ШЕ ИМЪ *СП* 98.8; н отъ грЪхЪ свонхЪ оунищАешн сА. I СЪНЪ СВЪТОУ ВЪИВАЕШН *СЕ* 90b 18; прннесеное отъ кождо обЪште прннесЪшннмЪ вЪИВААТЪ *С* 84.5; мно-

гЪИХЪ ВЛАГЪИНА. Н ДЪШН ПОЛЕЗЪНЪИХЪ ДОБРЪДЪВАННН ... ХОДАТАН ВЪИВААТЪ *С* 513.19. 2. За образуване на сложни страд. форми [пасив]. I молЪАХЪ н. ДА ПОНЪ ВЪСКРНЛНН РНЪЗИ ЕГО ПРНКОСНЖЪТЪ СА. I ЕЛНО АШТЕ ПРНКАСАХЪ СА ЕМЪ СЪПАСЕНН ВЪИВААХЪ *М* Мк 6.56 З; вЪсЪко оубо дРЪво. еже не творнТЪ плода добра. посЪкаемо вЪНЕАЕТЪ н вЪ ОГНЪ ВЪИВЪТАЕМО *А* Мт 3.10; Дне. несозЪданЪи. отъ созЪданнѐ своего. рЪКОИЖ ДРЪЖНМЪ ВЪИВАЕТЪ *СЕ* 2a 16.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, Р, Гр. γίνωμαι, εἶμι, πραγματεύομαι, μεταποιέομαι, ἐπιτείνωμαι, καθίστημι. Вар. вЪИВАТН.

Нѐб. Срв. бивам ОА, ВА, НТ, АК, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

вЪИЛЪКЕ, –на ср. 1. Растение, трава. мѐсто ... посЪпано каменннмЪ ... порастѐ вЪИЛНЕМЪ МНОГОМЪ н ТРЪННЪМЪ *С* 217.21; нспрЪва во зЕМЪА не свонмЪ нестЪзствомЪ прозАвѐннѐ вЪЗДРАСТН ВЪИЛН *С* 495.21. 2. Билка, лечебно растение. тоу прѐвЪке врачЪ вЪИЛНѐ ПРНЛАГАЕТЪ *С* 251.4; ДА АШТЕ НЕ РАУН ПРНАТН ВЪИЛНА НА ПОМОШЪТЪ. НЕ ВРАЧЕВО ТО СЪГРЪШЕННѐ *С* 414.4–5; н ста крЪстЪ МНОГОСАЛНАА СЛА ... ВЪИЛНѐ БЕЗВЕШЪТНО *С* 428.6; зМННЪИА ИЪЗЪИ ЦЪЛАТЪ. НС ТЪХЪ НЪЗЕМЪЖШТЕ ЦЪЛЪБЪНАА ВЪИЛНА. РАСТВОРЪШЕ ВННАМН ИЪЗЪНЪИМН *С* 430.16; ПОДА(ТН) ЖЪННОУ ... ПОКАДНАА ВЪИЛЪКЕ *С* 522.16; НЕ МОГЪИ НН ХОДНТН. НН ТРЪПЪТН ПРНЛАГАЕМАДО ВЪИЛНА КЪ НОГАМА *С* 564.24.

сЪПРОТНВЪНО ИЪЗН ВЪИЛЪКЕ. *Гр. ἀντιφάρμακον.* Противоотрова, лекарство, лек. мрЪтвѐць мрЪтвѐцѐмЪ врачЪ. ИЪЗВЕНЪИ МНОГОВОЛЪЗЪНЪИМЪ УЛОВЪКОМЪ. сЪПРОТНВЪНО АЪН ВЪИЛНѐ *С* 436.29. *Иъч.*

С. Гр. βοτάνη, φάρμακον, ἐπιπλαστρος. Вар. вЪИЛНѐ.

Нѐб. биле ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл; билнѐ НГер, ДА; биле ВА, НТ, АК, Вот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв.

Билиан *МИ*, Билианик *МИ* ВК, М-я; Билиан дол *МИ* ВС, ЕРГ; Билианска махала *МИ*, Билка *МИ* СНМЕ; Билка *ЛИ*, Бильо *ЛИ*, Билев *ФИ*, Бильов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

БЪЛГА *неизм. м.* Обикновено в обръщение – Знатни господарю, Ваша светлост. слъзшавъ же комнсъ ... оубоѣ са ... глагола мжъеннкъ. не вон са бълга. се во оуже нзмържтъ С 230.1; вндншн ан бълга. ъстн ваша. како ... нзмъръша С 230.7; н став'шн протнеж комисоу глагомъ ъловъѣскомъ глагола ... се же вѣдзи бждн бълга. ѡко равъ ... отъмъштенъ бждетъ С 233.20. *Изч.*

С. Гр. πατρικος. В *прабълг. надписи* Βοιλας, Βοιλα, Βοηλας, Βουληα, Βουλε и др. От *прабълг.* boila, buila.

Наб. Вж. при ѡрѡуѡбълга.

БЪСТРЪ, -ѡн *прил.* Бърз, пѣргав. агриколаоу военоваѣ сжштоу. гоубнтелю сжштоу сверѣпоу. н бѡстроу къ днавоан слоужъѣ С 68.29. // За ум – гѣвкав, бърз, ловък. н оумомъ бѡстромъ обзхожда внааннѣ ... н сѣмъша са скаужъ съ дѣтѣмн С 332.22. *Изч.*

С. Гр. εντρεχης.

Наб. бистър ОА, ВА, НТ, АК, Бот, ЕтМл, ЕтБАН, РБЕ; бистри[й] ВА, МлВТР, ЕтМл, БТР. *Срв.* Бистра *МИ* ВКОМ; Бистрица *МИ* ВлГ,БЕО; Бистра *ЛИ*, Бистрьо *ЛИ*, Бистрин *ФИ*, Бистрица *ЛИ*, Бистро *ЛИ*; Бистрев *ФИ* СтИл,РЛФИ; бистър *диал.* 'който е с бърз, подвижен ум' ДА.

БЪЛГН, *кесъмь, кесн несв.* *Отриц. ф.* за сег. нѣсъмь, нѣсн *несв.*; *сег. деят.* *прич.* съ [сън, сън, сжн], сжща; *повел.* бждн; *бъд.* бждж, бждешн *св.*; *мин. несв.* бѣхъ, бѣ и бѣахъ, бѣаше; *мин. св.* бѣхъ, бѣстъ [бѣ]; *мин. деят. прич.* I бѣвѣ, бѣвѣша; *мин. деят. прич.* II бѣлъ, -а, -о; *уел.* внмь, вн ... бж.

I. Със самостоятелно лексикално значение. I. Съм, съществувам. славож ѡже нмѣхъ. прѣжде даже не бѣстъ мнрз оу тебе *М* Йо 17.5 З, А,

СК; *исконн.* вѣаше слово. I слово бѣаше отъ бѣ. I бѣ бѣаше слово З Йо 1.1 А; *спѣнне* оулоуѣатъ сжщее о хѣ ѡсѣ. съ славож вѣунж *Е* 1а 17; I *впостасъ* моѣ оу тебе естъ *СП* 38.8; тѣи во едннъ вѣсего грѣха кромѣ есн *СЕ* 57а 12; кестъ во н тѣ нѣина въ ономи. о немъже ... възпнетъ павълъ глагола. нхъже жнште на небесехъ кестъ С 272.15. // *Заемам длъжност, пост,* *имам звание и под.* бждешн ѡдо свѣтоу *СЕ* 70b 19; ѡкоже завнстѣннкомъ моантѣннкомъ бѣлгн С 276.30; съде лежнтъ мостнѣ ѡрѡуѡбнла бѣвѣн при сѣмонѣ црн *МН*.

2. *Намирам се, оказвам се някъде, пребивавам, живея.* вѣахъ же тоу женѣи мнрогѣи нъ далеѣе зѣрашта *М* Мт 27.55 З, А; вѣахъ же на пѣтн вѣсходаште вѣмъ *М* Мк 10.32 З; вѣзлѣе вѣрхоу прѣанвѣемааго внна ... I *прнметъ* отъ него прѣвѣе нрѣн. н пнетъ прѣдъ вѣсѣмн. аще кѡюнтъ са. да бждетъ сѣгннло възпадъшее. *достонтъ* проанѣтн. а ннкомоу же вѣкоуентн отъ него *СЕ* 20а 25; нъ н самого бѣ невнднмо съ намн бѣлгн. въ съ ѡасъ *СЕ* 95b 9; кестъ же въ прѣгѣнѣхъ мѣсто то н въ непрѣходънѣнхъ горахъ С 26.19; *тегда бѣаше* въ мнроу. мнрогѣи отъ прѣлѣстн *обратн* С 124.15; *нжде* аште да есн. то прндж тн въ сѣнѣ С 299.18; вѣдож одрѣжнмъ. н въ штоужден странѣ сѣи С 365.2. 3. *Налице съм, има ме. не въ нма мѣста въ обнтѣан* *М* Лк 2.7 З, А, *СК*; *снад гнѣ* бѣ цѣантн ѡ *М* Лк 5.17 З, А; *аще естъ неправѣда въ ржкоу мѡю* *СП* 7.4; н *ѡсточннкъ* нжде нъ него. кестъ же н до снхъ дѣннѣ С 18.19; *мнѣ* не вѣроуи нъ свонма оунма. внждъ сжштн сѣборъ С 430.25. 4. *Ставам, случвам се, извѣршвам се, настѣпвам.* I бжджтъ глдан н пагоуѣѣи. I *тржн* по мѣста *М* Мт 24.7 А, *СК*, *Б*; *вѣша* же тѣгда енкѣннѣ въ ерѣлѣхъ *М* Йо 10.22 З, А; *тако* мн

БОЖН. ВЪЛШЕСТВО НЪКОЕ ВЪСТЪ С 74.22. 5. Произхождам, родом съм отнякъде. въ же фнлнпз отъ вносандзы М Йо 1.45 З, А, СК; арнанз воевода рече. да неповѣстъ прѣжде нма свое н ковь. н отъкъдоу кестъ С 147.8; мжъ нѣкто отъ дсннанзы зема сз. ефернн же нарнцдемъ епнскоупъскзынмъ саномъ поучтенъ С 293.23. 6. В съчет. с име. а) Принадлежа, притежание съм на някого. н не въ нма чада М Лк 1.7 З, А; аште поклонншн са прѣдъ множ. вѣдѣтъ тебѣ въсѣ М Лк 4.7; дъштн нноуада въ емоу М Лк 8.42 З, А, СК; ꙗ възсотъз горъ того сжтъ СП 94.4; тебѣ едномоу животъ беззмрътенъ естъ СЕ 58а 11; н сноу кемоу кестъ дхъ стън С 28.23; того кестъ снлен' въ С 31.1. б) За означаване на време, срок. мѣсаци шестъ естъ ен. нарнцдемън неплодъвн М Лк 1.36 З, А, СК. в) За име, название — казвам се, наричат ме. что кестъ нма богоу вашемо С 21.2; тѣмъже въстъ въсѣмъ кд'но нма С 86.20. г) Служа някому като някакъв или за нещо. въстъ поношеню сжѣдомъ своимъ СП 88.42; въстъ въ поношеню мънѣ СП 68.11; въстъ мънѣ ꙗ въ прѣвѣжште СП 93.22; дъз вѣдѣ емоу въ оцѣ. н тъ вѣдетъ мнъ въ снѣ Е 6б 6; н то да вѣштакѣтъ еже на оуспѣхъ кестъ слъшаштннмъ С 497.23. 7. Като същ. а) Прич. сег. деят. сжчене ср. ег., сжчана ср. мн. Гр. τὸ εἶναι, τὰ ἐνόντα, τὰ ὄντα. Съществуващото; това, което е. обауе сжштад даднте млостъннж М Лк 11.41 З; да оубо поустошъ не трошн сжштннхъ на крзъмѣ н тъштеславъ С 373.29; та прнтѣа црѣ въводнтъ онъ же невѣстъннка. да навъкнешн како прнспѣе о д'внцах' нматъ хс аже сжштадѣ раздаванѣтъ то кестъ н д'вѣство С 375.24; н тръжства сего хъ. нже н ꙗходатнннкъ

кестъ намъ. въсѣхъ добръ. тъ во нспрѣва нзы сзтворнлъ. отъ не сжштадо въ сжштене прнвѣдъ С 479.28—29. б) Прич. мин. деят. ВЪВЪШЕНЕ ср. ег., ВЪВЪША, -ѣ ср. мн. Гр. τὸ γεγονός, τὰ γεγενημένα, τὰ γενόμενα. Станалото, случилото се. внд'вѣше же оубо клеверѣтн ... вѣвѣша сзжаанша сн сѣло М Мт 18.31 З¹, А; шедъше же б'вн отъ члѣка. взнндѣ въ свнннн. ꙗ оустръмн са стадо по врѣгоу ... н нстопе. внд'вѣше же пасѣштен вѣвѣше бѣжаша н вѣзвѣстнша въ градѣ н въ селѣхъ. изндѣ же вндѣтъ вѣвѣшадо. ꙗ прндѣ къ нсвн М Лк 8.34, 35 З, А, СК; н възвѣштено въстъ дурнанноу отъ прнставъкнзнхъ воннъ въсе то вѣвѣшене С 15.5; онн же трюудънн н доуша не нмжште. повѣдаахѣ кемоу вѣвѣшене молаахѣ него наставнтн ꙗ на пѣтъ С 32.15; онъ же вѣставнвѣтъ ꙗ въпрашааше. ч'то кестъ внна. онон же отъ печалн не м'гжштн нсповѣдатн. сзповѣдаша нже бѣша съ нѣж прншьлн. н оуслъшавъ вѣвѣшене С 44.11; вѣземъше же слоугъз каменн дроугъ дроугѣ бнѣахѣ. внд'вѣше же стнн вѣвѣшене. дръжн вѣша. разгнѣваавъ же са доук'сз С 74.11; внд'вѣше же жр'цн вѣвѣшене. похъштѣше н коупно съ воннъ. поставнша н прѣдъ анфупатомъ С 107.8—9; внд'вѣше же воннн н всѣ народъ вѣвѣшене. отъбѣжаша С 234.30.

кестъ + инф. Гр. εἶναι [χρή, δεῖ] + Infinitivus. Възможно е, подобава, трябва да се извърши действието, означено с инфинитива. тебѣ во естъ млостатн. ꙗ спѣтн ꙗ СЕ 27а 14—15; не во кестъ цѣсаремъ того нарештн. довьлѣкѣтъ во кемоу безаконннкомъ н прѣстжпъннкомъ зъбатн н С 214.2; что сзтворнмъ. кгда въ небогъмъ радостатн са. кгда въ веселнтн са С 386.14, 15; какоже въ сзтворнтн нюдѣ кротъка С

413.29. // нѣсть + инф. Гр. οὐκ ἔστιν + Infinitivus. Не може, не подобава, не трябва да се извърши действието, означено с инфинитива. в нѣхъже нѣсть ннѣ глагѣ Е 29а 10.

II. Спомагателен глагол. **A.** Копула. **1.** В съставното именно сказуемо. Съм. доброе же съма се сѣтъ снѣе цѣрствнѣ а пѣвельз сѣтъ снѣе непрѣзнннн М Мт 13.38 З, А; лъз емъ пѣтъ н истнна н животъ М Йо 14.6 З, А, СК; тѣи во еси сѣба наша СЕ 6а 20. **2.** В обособена част, срещу постпозитивна членна форма в гр. [Който] е. о възхожденън нашемъ. възвѣшннмъ во в'семъ мнрѣ СЕ 65а 11; тоу ѣаквѣз ... сѣн дровѣе прнскрѣнѣз за ѣвнѣа С 460.24. **Б.** За образуване на сложни форми на глаголите [за времена, залози и наклонения]. **1.** За *мин. неопр.* [перфектум] и *мин. предвар.* [плусквамперфектум]. законооучителе. иже вѣахъ прншълн отъ вѣсѣкоа въси галленскѣи н нуденскѣи М Лк 5.17 З, А; ократназ еси в'са пѣтн нечѣствнвѣихъ ... прнговозднлз еси срѣе в'сѣкомоу недѣгоу ... похочнлз еси в'сѣкѣ волѣзн СЕ 35b 11, 16, 21. **2.** За *бъд.* [футурум] и *бъд. предвар.* [футурум екзактум]. и се вѣдешн мѣа н не могъи проглаголати М Лк 1.20 З, А; аще нзи деснтъ день сѣмрѣтннз въ грѣсѣхъ. то възскѣи са н родннн вѣдемъ СЕ 71а 6; тебѣ вѣдѣ азъ исповѣденъ СЕ 72а 5; аще вѣдѣ правѣно покѣдѣ СЕ 102а 11. **3.** За *усл.* [кондиционал]. аште не вн отъ бѣ възлз сѣ. не могъи бн творнтн нчесоже М Йо 9.33 З, А; имже да внмъ отъмзлз. гнесъ СЕ 78а 13; не во нз аште н златомъ сѣставьена тн възша оуста възла ... не тольма са възша свѣтѣла С 380:18, 19. **4.** За образуване на сложни страд. форми [пасив]. по многох мѣках.

каменнемъ повнен. възтѣ Е 386 10; да не прѣвѣтн вѣдемъ тажъкомъ сѣномъ СЕ 38а 10; н немоштнѣз мннмъ вѣ С 481.25. **В.** При перифразирание на лични глаголни форми за означаване на обичайно действие или подчертаване съдържанието на глагола. тѣ же вѣ охода въз поустѣина н мола са М Лк 5.16; и вѣ оуѣа совотѣи. и оужасаахъ са о оуѣеннн его М Лк 4.31 З, А; тѣи во еси възѣман. отъ паденнѣ молацааго са тебѣ СЕ 31b 11; үкѣз ... иже вѣ криа са страха радн юдыска К 14b 35. Срв. С 453.23; а иже которъи кестъ нзннн. прннмзнн. н безвразнзннмъ брѣшнзннмъ крѣма чоудѣзнаго сего С 272.12, 13.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С, Р, ЗЛ, Х, МЛ, АН, ВН, В, МН, П, П, Гр. εἶμι, ὑπάρχω, πέλω, ἰδρούομαι, ἐπιδημέω, διατρίβω, διαγίγνομαι, μένω, διάγω, ἔγω, χρονίζω, διάκειμαι, αὐλίζομαι, συνίσταμαι, πάρεμι [παρεῖναι], ἀπέχω, ἔχω, γίγνομαι, φύομαι, τυγχάνω, ἐπέρχομαι, καθίσταμαι, κείμαι, προχωρέω, συμβαίνω, δοκέω, μέλλω, πράσσομαι, εὐρίσκομαι, ὀρμάομαι, συντείνω.

Нѣб. бити ОА, ВА, НТ; ести, ѣест ДА; Срв. съм, бъда ОА; съм, сум *qual.*, сам *qual.* ДА.

БЪИТЬЕ, -иа ср. 1. Съществуване, битие, живот. отъ неспѣнннхъ въз възитне. в'се в'голѣпзнное словомъ сѣставѣ СЕ 56b 18; гѣ бѣже нашъ. сѣтворен в'сѣ. отъ невѣитнѣ въз възитне СЕ 8b 5; гѣо помолнмъ са ... в възитн намъ вѣко не възитн. въз грозное правѣднвое сѣществнне СЕ 60b 1; велнка оубо естъ тваръ нбѣ отъ невѣитѣ въз възитѣ бѣмъ прѣзвѣана К 9b 35; разнѣ столштаа оудѣи. въз едннѣ сѣвѣрѣвзшн ... н не възвѣшлѣаго въз възитне прнведзшн С 317.12. **2.** Възникване, сѣтворение. вѣжѣ сѣи прѣжде вѣисъ. сѣвѣдъ прѣжде възитнѣ нхъ СЕ 18b 2-3; вѣда си вѣса прѣжде възитннн нмъ С 305.4.

СЕ, К, С. Гр. τὸ εἶναι, γένεσις. Вар. възитне, възитѣ, възитне.

Нѣб. битие ОА, ВА, ЕтМл, ЕтВАН, МЛБТР, БТР, АР, РВЕ.

БЪИХЪ, БЪИСТЪ [БЪИ] ... *вжс.* БЪИТН.

БЪРАНИИ *вжс.* БРАНЫЕ.

БЪРАТН, БЕРЖ, БЕРЕШН *несв.* 1. Бера, събирам нещo. повѣждь мн оубо. w жндовнине ... како лн влѣжншн кннгахъ разоума напнсанзйнхъ ослоушаа са н отроуниисъи закона съвнраешн а нестовоие гроэновыиъ вЪратн попоуштаешн С 335.2; вЪдовнцн коен оубоуѣ снъ нноуадыъ иед'науѣ съсзи ... вЪ врѣма жатвѣ шЪдзшн да съберетъ класъи на пнштѣ себѣ. положн на земн сна своего. н кЪ жателѣвнемъ прнстѣпнвзшн н вержштн класъи С 43.17. 2. Избирам, предпочитам. азъ вЪрауъ припадатн вЪ домъ бога моего. некъзн жнтн вЪ жнанштнхъ грѣшнзйнхъ С 101.11. *Изч.*

С. *Гр.* περιπάοοι, τρυάοοι, ἐκλέγοιαι.

Вар. вЪратн.

Нѣб. бера ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; берам ДА.

БЪИЕНЬЕ, -н *ср.* Биение, удряне, бичуване. i прѣддддтъ i на поржганне ѡѣкмъ. i вненне н пропатъ М Мт 20.19; внетъ та трнсавнце гѣ ... вненнемъ неотъвѣтзномъ СЕ 49b 16; нЪ събраша съборъ н глаголаахъ что сътворнмъ ... завнстнжъ бЪиважштнѡи w пладоу н вьенню не на добро бЪиважштоу. нн рахннлъ плаушштн ѣдыъ свонхъ снце възстена С 386.12; то слышавъше отъ стѡаго мѣжа. града того мѣжн рннжша са на оукорнзны н вьенныа С 535.19. *Изч.*

М, СЕ, С. *Гр.* τὸ μαστιγῶσαι, κολετός. *Вар.* вненне, вьенне.

Нѣб. биение ОА, АК, МлВТР, РВЕ; биение *остар.* ВА, Бот, ДА; биенье *остар.* НГер, ЕтМл.

БЪАХЪ, БЪАШЕ... *вжс.* БЪИТН.

БЪГАТН, БЪГАЖ, БЪГАЕШН *несв.* 1. Бягам, тичам. наньмннкъ ... остабѣватъ овъца н бЪгаатъ М Йо 10.12; тЪгда сжштн вЪ юден да бЪгажтъ на горъи М Мт 24.16 3¹, А,

СК, Б; се оудалнхъ сна бЪгаѡа СП 54.8; текжште бЪгаахъ акъи огнемъ пакъи гоннмн С 39.21; вьсн отъ оужасенья ... на хѡвнннъи горѣ вЪзлѣзоша. правъднзйн же оуѡоуѣв панштъ бЪгажштннхъ. пЪитааже къин нзвѣтъ съматенья того С 566.1.

// *Образно.* нЪ внждѣ рече того аггѣлзи окръсть стоашта внждѣ слынце вѣждште С 437.27. 2. Избягам, отбывтам, страна от нещo. вЪганте любовъианнѣ. вЪсѣкъ во грѣхъ ... кромѣ тѣлесе естъ Е 26 14; даждн емоу не вЪ тѣще тнщн (!). нЪ вЪ нстннжъ вЪгатн вѣсѣкоѡа зълoвзи СЕ 81b 16; вЪган сластн акъи лннѡа незуавелн С 351.13; вЪзда емоу нарѣчнне цѣсарь глагола. мнра н съвзкоупьеннѡа бЪгаешн. да вЪгатн тн отъ сватзйнхъ црѣкзъ вѣлѣ С 200.11.

М, 3, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, С. *Гр.* φεύγω, ἀποδιδράσκει, φυγαδεύω.

Нѣб. бягам ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ; бѣгам ДА. *Срв.* Бяга МИ, Бежан МИ, Бежанци МИ СНМВ; Бежанище МИ БС,ЕРГ; Бежаново МИ ВК, М-я.

БЪДА, -зи *жс.* 1. Беда, бедствие. вЪ тЪи дьнн. бѣдетъ во бѣда вѣанѣ на земн н гнѣвѣ на людехъ снх М Лк 21.23 3; скрѣзи сръдъца моего оумножнша сна. н втЪ бѣдъ моихъ извѣдн мѡа СП 24.17; тЪи едннъ вѣсн гѡ. какъи моѡа сжтЪ бѣдзи. вѣ твоѡж мѡнѣ прѣддѡж азъ мое срѣце СЕ 72b 18; отъ члѡкоубнвааго бѡ. прошаахъ бѣдзи тоа нзвѣтнѡа С 530.7-8. // *Опасност.* мѡтвож твоѡж сѡсн стадо свое. отъ вЪ(сѣ)коѡа бѣдзи Е 21a 17; обѡсѡа мѡа болѣзньи сзмрѣтнѡа. бѣдзи адрoвзи оверѣтѣ мѡа СП 114.3; w нзбавнтн са намъ отъ вѣсѣкоѡа скрѣвн. гнѣва бѣдзи н нжда гѡ СЕ 61a 20; вЪсѣко мн естъ н глаголатн н мауѡатн бѣда С 240.21. 2. Необходимост, принуда, заплаха от сила. нь не хотѣаше ноужденъ сътворнтн добра. нн вѣдожъ прнѣлѣштн къ себѣ С

408.25; каѡ бо бѣда словомъ
нѣзхнѣти смокен С 345.21. // Нужда,
неволя. аще к'то бѣдоѡнѣ оуѡрадѣтъ ...
к' денъ да поклетъ са СЕ 103b 1.

Бѣдѣ творити. Гр. βιάζομαι. При-
нуждавам. нѣина же о себѣ ннкогоже
ноуѡдашта. нн бѣдѣи творашта. рать
творатъ на бѣ С 419.8.

Бѣз бѣдѣи. Гр. οὐδὲ βίασθεῖς, [μὴ]
ἐπικινδύνως. Без принуда, добро-
волно, без зла умисъл. ѣкѡ оумрѣлъ
естъ. лан трѣвѣно ч'то бѣз бѣдѣи ѣстъ
СЕ 104b 21; нѣ не хотѣаше ноуѡдеѣнѣ
сътворити добра ... не бо призѣванъ ...
не приноуѡденъ. нѣ бѣз бѣдѣи самъ о
себѣ С 408.29.

М, З, Е, СП, СЕ, С. Гр. ἀνάγκη, κίνδυνος,
σπιφορά, [τὸ] ἐπικίνδυνον, [τὸ] ἀναγκαῖον,
βία, [τὰ] δεινά, δεσμός, ἐπανόστασις,
ἐπιρεία.

Нѣб. бедѡ ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА;
бѣда ОА, ДА. Срѡ. бед ми е 'наскърбен съм,
мѣка ми е' ДА; бедина 'взпален гноен
оток' ДА; Бѣда ЛИ, Бѣдѡ ЛИ СтИл, РЛФИ.

Бѣднѣти, бѣдѣѣ, бѣднѣши несл. При-
нуждавам, насилвам някого. егда
бранѣи бѣша нѣдаштанѣ ихъ. нн пса-
лмъ сѣмѣша решти. на земѣ тоуѡдеи. и
нѣинѣ о себѣ ни единомоу бѣдѣашти. ни
единомоу. нѣдашти. бранѣи творатъ
кѣ бѡу К 7b 8; вѣрѣ(.) дѣн(.) (.)ѣ(...)
бѣдѣитъ нѣи безѡумье ег(.) (.)зглаголати
К 3a 32; пакъи рекѣ н бѣда са на
добро не помальѡ С 320.1; сицѣ бѣ
'ѡсиѣѡ бѡголюбѣць ... тако н льстнмъ н'
бѣднмъ. егѡуптѣнѣнѣа гнѣшаша са
н вѣгааше С 365.17. Изч. ~ са
страд.

К, С, Гр. ἀναγκάζω, πρὸτρέπομαι. Вар.
бѣдѣти.

Нѣб. бедѣ ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срѡ.
[на]бѣда, [на]бѣдяам.

Бѣдно нареч. Трудно. бѣдно бо разѡу-
мѣтн вѣ повѣстн писменнѣнѣ лежан
оумъ С 345.18; тебѣ кетъ бѣило
оуѡдѡвѣе показати н сѣтворити. мнѣ

бѣдѣе [погр. вл. бѣдѣнѣе] оставити
С 377.19; бѣдно же н необраштемѡ
дѣшѡ моштѣнѣ оуѣси мнози ЗЛ 1b 12.
Бѣдно вѣтити [комѡу]. Гр. κινδυνεύω,
ἐσχάτως. Тежко, трудно ми е;
опасно е за мене. н ти зѣло вѣтрѣи н
вълнамн мѣунмн вѣзѣраштанѣ са
вѣспатъ н бѣдно нмъ бѣаше С
151.15. Изч.

С, ЗЛ. Гр. δύσληπτος, δύσκολον, χαλεπόν.
Вар. бѣдно.

Нѣб. бедно 'злочестно, в неволя, в нужда'
НГер.

Бѣднѣи^I, -ѣи прил. Постигнат от
беда, беден, нещастен. пакъи зак-
лннанѣи вѣи бѣсѣкѣ гадѣ. ѡтнѣдѣте отъ
лознѣ. ѡтъ ннѣви. ѡтъ вѣрѣтоградѣ.
аще не послоушате м'не бѣдѣнѣадо.
ѣлскѣина пѣтнѣа нѣдѣатъ васъ СЕ
59b 9-10. // *Като сѣщ.* бѣднѣи м.
ег. бѣдннн м. мн. Гр. κυλλός, κυλ-
λοί, οἱ ἀνάπηροι. Недѣгавият,
страдащият от никакѣв недѣг.
добрѣа ти естъ вѣннѣи вѣ жнвѡтъ
хромоу лн бѣднѣоу М Мт 18.8 З^I;
внѣаше нѣмѣи глѣштанѣ. бѣднѣина
сѣдравѣи. и хромиѣа хѡдаштанѣ М Мт
15.31; и ннштанѣа н бѣднѣина н
хромиѣа н слѣпѣина вѣвѣдн сѣмо М Лк
14.21 З, А, СК.

М, З, А, СК, ЗП, СЕ, С. Гр. ταπεινός,
κυλλός. Вар. бѣднѣи.

Нѣб. беден ОА, ВА, Вот, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ;
беднѣи НГер; беден 'зъл, лош' ДА.

Бѣднѣи^{II}, -ѣи прил. Труден, непри-
стъпен. како бо нматъ сѣтрѣпѣтн
толнкѣ пѣтъ. бѣд'ноу сѣштоу н
г'рѣноу С 31.10. Изч.

С. Гр. δύσβατος. Вар. бѣд'нѣи.

Нѣб. Вж. при бѣднѣи^I.

Бѣдѣе [погр. С 377.19] вж. бѣдно.

Бѣжанье, -ѣа ср. Бѣгство. обратн н на
бѣжаннѣ. и зѡповѣждн емоу. отнѣи отъ
сѣдѣ СЕ 51b 12; рѣкоѣнѣ копнѣ
хотѣаше нстрѣгнѣтн. н обратнѣи са
на бѣжаннѣ кѣ своеплемен'ннкомъ. оно

же възкореннвз са на земн. никакже не даиаше иемоу попоуштеныа на бѣжаныи С 560.1, 3. Изч.

СЕ, С. Гр. φυγή. Вар. бѣжанне, бѣжанне.

Нѣб. Срв. бежан, бежн м. 'бягане' МлБТР, ДА; бежания ж. НГер, МлБТР. Срв. бежа, -иш остар. РБЕ.

бѣжати, бѣжж, бѣжнши несв. и св. 1.

Бягам, тичам. възкоупѣ протнвзнзла сназѣ бѣствоу са аша ... н ннз нномоу бѣжати глагола С 466.8; отнде отъ мѣста тогѣ. н бѣжавз нде иако ѿ поприштѣ отъ града того С 518.30. //

Образно. слынце лютоиж покрываемо са жележ. дьньнзін же свѣтъ бѣжашт С 426.23; не тѣкма же слынце бѣжа. нз н земаи трастваше са нетрѣпа ти безаконна жндовьска С 485.3. 2. Побягвам, избягвам, впушам се в бягство, дезертирам. глаше же нсходаштннмз народомз ...

кзто сзказа вамз бѣжати отъ градштааго гнѣва М Лк 3.7 З, А, СК. Срв. Мт 3.7 А; наемьннкз бѣжнтѣ. тѣко наемьннкз естѣ н не раднтѣ о овзцахъ М Йо 10.13 З, А, СК; видѣаштеи миа конз бѣжаша отъ мене СП 30.13; егда бѣжа отъ лица саоулова вз врзтопз СП 56.1; бѣжштѣ отъ лица его възн ненавидѣаштеи его СП 67.2. Срв. С 22.19; заканныаѣ та бѣомь вседръжнтелемь ... оувои са бѣжн. отътыцн. штндн СЕ 53b 16. // Отивам в изгнание, избягвам. аиѣлаз гнѣ вѣн са въз снѣ носнфоу гла ... бѣжн въз еѣвпетз А Мт 2.13 СК; поѣже оумножнша са безаконенна моиа. оудалнхъ са бѣжа н възворнхъ са въз поустыиѣ С 286.20; даждз ми сего страннааго. бѣжавшдааго от' самѣхъ пеленз въз егѣптз С 455.3. 3. Прен. Отбягвам, въздържам се от нещю. сладзка кетѣ саастѣ водаштннѣ въз грѣхъ. прнѣланжаиштннхъ са к нѣн рѣстръзоваетѣ. бѣжн иѣа възкоуса С 350.28; бѣган саастн акзѣ наина незадѣан С 351.13.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. φεύω, ἀποδιδράσκα, λειποτακτέω, ἐκτρέχω, ξενόομαι, φυγή χράομαι, φυγαδεύω, ὑποφεύω.

Нѣб. бежа остар. ОА, ВА, РБЕ. Срв. бежан м. ВА, БТР; бежанец, бежанка ж. ОА, ЕтМл, БТР, АР; бежашката нареч. НГер; Бежан дере МИ, Бежановец МИ ЙЗ.МИПир.

бѣлнти, бѣлѣж, бѣлнши несв. Правя

нещю да стане бяло, беля, избелвам. и възша рнзѣ его лышташта са. бѣлѣзѣ сѣло и снѣгъ. тѣцѣхъже не можетѣ гнафеи на землѣ тако бѣлнти З Мк 9.3.

не бѣленѣ. Гр. ἄλευαρος. Небелен, неизбелен. никтоже во не прнставлѣатз прнставленнѣ плаага не бѣлена рнзѣ ветѣсѣ М Мт 9.16 З. Срв. Мк 2.21 М, З. Изч.

М, З. Гр. λευκαίνω.

Нѣб. беля ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА.

бѣлорнзѣць, -а м. Лице, което не се

числи към духовенството; мирянин. аще которзи бѣлорнзѣць скжпостн радн клзнетѣ лютѣ тѣко. да дастѣ ннщннмз нмѣнне свое СЕ 104a 12; аще которзи бѣлорнзѣць ... бѣлж сѣтворн дѣлѣ да даѣетѣ СЕ 102b 18; аще которзи нпѣз ... оуспнет' са (!) г денѣ да поетѣ аще ан естѣ бѣлорнзѣць. ж денѣ да поет' са СЕ 104a 23; мо ... нѣ бѣлорнзѣцемь СЕ 38b 12. Изч.

СЕ. Вар. бѣлорнзѣць.

Нѣб. Ѳ.

бѣлостъ, -н ж. Неопетненост, чистота [прен.]. съвлауаште же рнзѣ

бѣлѣзѣ не съвлауште бѣлостн доушннзѣ С 507.30. Изч.

С. Гр. λευκότης.

Нѣб. бялост ВА, МлБТР, ЕтМл.

бѣлѣ, -зѣн прил. Бял, който има бял

цвят. нн главоиѣ своенѣ клзнн са. тѣко не можешн власа еднного бѣла нлн чрзѣна сѣтворнти М Мт 5.36 З; и прѣвобразн са прѣдз ннмн. и просвѣтъ са анѣ его тѣко слынѣце. а рнзѣ его възша бѣлѣ тѣко свѣтъ М Мт 17.2 З',

А; въ бо зракъ его ѳко(о) мазнин. и одѣнне его бѣло ѳко снѣгъ *М Мт 28.3* *З, А, СК. Срв. С 444.25*; вндѣахъ бо кемоу съдннзи бѣлзи акзи вльнѣ *С 47.29. // Образно. канниа братоубиенства (!) бѣлзиа рнззи съвлѣуе. н лжкавствениа оубниенню ножъ наостри С 389.9.*

въ вѣлаахъ [рнзаахъ]. *Гр. ἐν λευκοῖς, λευκοσχημονῶν.* Облечен в бяло. марнѣ же стоѣше оу гроба ... и вндѣ дѣва днѣла въ вѣлаахъ съдашта. еднного оу главзи. и еднного оу ногоу *М Йо 20.12 А*; дѣва мжжа въ вѣлаахъ рнзаахъ сынндоства къ водѣ *С 235.15-16.*

М, З, А, СК, С. Гр. λευκός, λευχεῖσθων.
Нѣб. бял ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; белий НГер; бел ДА. Срв. Бяла МИ, Бела вода МИ, Бела МИ, Белица МИ, Бяла Слатина МИ СНМБ; Бели Искър МИ, Белоградчик МИ, Бял кладенец МИ ЖЧ; Бели геран МИ, Белия брег МИ КП, МИБелосл.; Бяла църква МИ, Бели МИ, Белче МИ ВК, М-я; Беливо МИ, Белчево МИ, Бялата лоза МИ ВМС; Бела земля МИ, Беду воду МИ, Бели камик МИ ВС, ЕРГ; Бяла Места МИ, Бели Вит МИ ХСпр; Бяла ЛИ; Бела ЛИ. Бялка ЛИ, Бялко ЛИ, Белой ЛИ, Белчин ФИ, Бялков ФИ, Белаков ФИ СтИл, РЛФИ; Белев ФИ, Белчев ФИ, Белинов ФИ, Беличев ФИ АС; бял м. 'сняг' ДА; бяла жс. 'овца', 'хартия', 'слама' ДА; бел жс. 'бялата дървесина на дървото' ДА.

БЪСНТН СА, БЪШЖ СА, БЪСНШН СА *нвсв.*

1. Обхванат съм от ярост. како лн можаахъ сътрыпѣтн народоу бѣсаштоу са *С 442.19-20*; овзи же вьнѣ затворниша са по троудѣхъ велнкынхъ по несъвѣдъннхъ. потѣхъ н тажѣѣн. ратн оонн. на кестѣство бѣсаштн са *С 374.21*; врагъ ... жнвѣштннмъ о боуѣ своенѣ давнстннѣ бѣса са наслаѣнѣтъ *С 519.18.* 2. За психически болен – обхванат съм от безумие, буйствувам, беснея. дѣцин моа зѣло бѣснтъ са *СК Мт 15.22*; зѣло люте бѣсаштъ са юноша

прнведенъ бѣистъ къ влаженоуоумоу антонню *С 171.16-17*; безоумль же н бѣса са вждѣ подобьнъ теѣѣ аште ... вѣсомъ поклонѣ са *С 183.5.*

НА НОВЪ МѢСАЦЪ БЪСНТН СА. *Гр. σελήνιαζοισι.* Лунатик съм. помнлоу сѣна моего. како на новъ мѣ бѣснтъ са *СК Мт 17.15.*

СК, С. Гр. σαμονιάω, μαίνω, λυσσάω.

Нѣб. бесня се Дюв. Срв. вбеса се, вбесявам се ОА, ЕтМл, ЕтВАН, АР, РВЕ; беснея, бесувам [се], беснувам, беснота жс., беснотия жс., беснее ср., беснуване ср. МлВТР, РВЕ; беснея ОА, НГер, МлВТР.

БЪСОВАНЫЕ, -ѣ ср. 1. Бесуване, беснее. много бо вѣсованне кеже отъ тебе томьенне възрѣже та въ хоулѣ *С 1.5*; прѣпърѣша лн взи мжкзи. остатн са вѣсованнн *С 180.5-6*; на длзгзи дьнн кѣдѣа съкжташа отъѣвгъшнма вѣсованне *С 53.25-26.* 2. Служене на езически божества. отъстѣпнте отъ вѣсованнн н отъ прѣлѣстн нхъ како не сътѣ вѣн *С 34.13*; останн са вѣсованнна своего ... тѣѣѣжъ пожърн богомъ *С 115.1-2*; како тѣи влзшѣствомъ крѣмншн са. н вѣсованнемъ многомъ *С 165.29-30.*

ВЕЗБОЖНОЕ БЪСОВАНЫЕ. *Гр. ἡ πολυθεὸς οἰκοδομή.* Светилище, кѣдето се извѣршва езическо богослужение. посылн помошть твоѣж. н разорн безбожьное вѣсованне. н съвръзн капншта нхъ ... н тоу авне сътрѣша са н вѣша акзи прахъ *С 180.13. Изч. С. Гр. μακία, εἰδωλομανία. Вар. вѣсованне. Нѣб. Срв. бесуване ЕтМл, РВЕ; беснуване РВЕ.*

БЪСОВЬСКЪ, -ѣин *прил.* 1. Който се отнася до злите духове, бесовете. н фарисен глѣахъ. о кьнаси вѣсовьстѣ нзгоннтъ вѣсзи *А Мт 9.34*; да побѣднмъ вѣсовьскна плькн. протнващннмъ са намъ *ТФ А 8*; глагола водаштннмъ. н нѣстѣ се мое дѣло. о семъ бо чнноу вѣсовьстѣѣмъ науальнѣѣмъ. нѣсмъ са кеште съподобнлз благодѣтн *С 171.22*; н въ свон оумъ

прншздъ отъ свободенѣя б'бсовьска. внда пр'бвелнокѣ д'блѣ ... кз сп'сноуоумоу кр'штенью прнб'же С 560.12. 2. Езически. не срамьѣшн лн са ѡ мжунтелю ... о възгажданнн б'бсовьствмз С 161.23–24; матежъ бзѣтз велнкз. н възнсканнѣ б'бсовз-ское н коумнрьское С 220.12–13.

А, ТФ, С. Гр. τῶν δαιμονίων, [τῶν] δαιμόνων. Нѣб. бесовски *остар.* ВА, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; бесовский НГЕР; бясовски РБЕ.

б'бство, -а ср. Бягство. молнте же са да не бждетъ б'бство ваше знмъ М Мт 24.20 З¹, А, СК. Срв. Мк 13.18 М, З. б'бствоу са ѡтн. Гр. τρέπομαι εἰς φυγήν. Побягна, об'рна се в бягство. възкоуп' протнезнѣя снлз б'бствоу са аша С 466.6. Изч.

М, З, А, СК, С. Гр. φυγή.

Нѣб. Срв. бягство.

б'бсз, -а м. 1. Зъл дух, нечиста сила, бяс. отзв'шта емоу ноанз глѣ оуунтелю внд'хомз єднного нменемз твонмъ нзгонашта б'бсз М Мк 9.38 З, А; ц'рю нц'лантелю стражд'нцннмз нс'хе. тебе трепещнжтз в'сн. і повел'ннемз твонмъ. оходнтз в'сь неджгз СЕ 26b 16; і нжденн трасавнцнж снж ... емлжцнжнж на времена. тко н б'бсз СЕ 44b 21, 23; такз во естз ззлз тз корень. б'бса горы дшж нашж воуѣж творитз К 4b 11; і г'зи наоуун і областз дастз емоу надз б'бсз К 5b 5; многъ же матежоу бзвзшоу. н развонннкм' готовомз сжштемз оуентн с'даго. в'незапз б'бсомз многомз сзтекзшемз са. прндоша тзштаннѣмз С 38.27. // Дявол, демон. ан-оупатз рече. окаане ззлоу б'бсоу пр'водол'блз ксн С 113.16–17. 2. Болест; заболяване, причинено от зъл дух, от нечиста сила. сзззбавз же нѣз оба на десатѣ. дастз нмз снлж н властѣ на в'с'хз б'бс'хз. і неджгз ц'лантн М Лк 9.1 З, А; еште же граджцню емоу. поврзже

н б'бсз н сзтресе н М Лк 9.42 З, А, СК. 3. Езическо божество, кумир. н вз хсѣ нмав'в надеждж. а б'бсомз не поклон'вев' са С 12.19; погоуыѣа же врагз. н коумнромз слоугоуѣштн'мз. н б'бсомз жьржштаа а не богоу С 28.12.

б'бсз нм'втн. Гр. δαιμόνιον ἔχω, ἐμμανῶς ἔχω, δαιμονιάω. Обхванат с'м от зъл дух. отзв'шта нѣ азз б'бса нѣ нмамз. нз ѣт'ж от'ца моего. і взи не ѣтетѣ мене М Йо 8.49 З, А; шѣдзшо же емоу на землнж. сзр'ете н мжжз єдннз отз града. іже нм'в б'бсз отз л'бтз мзногз М Лк 8.27 З, А, СК; отзв'шта народз н рече б'бсз лн нмашн. кто тебе нштетз оуентн М Йо 7.20 З, А; хоулаахж него жндове н глаголаахж. к нѣмоу б'бсз нмашн С 481.16; н оуслзшавз. іако в'сн градн нмз н м'вста паѣе нм'вхз аззкз б'бсз нмжтз. кз коумнрьскз нмз пр'бл'стемь С 24.8–9; б'бсз нм'вжштн' в' ннхз. б'бсз праштаемн нзм'др'в-ваахж С 398.30.

б'бсз нечнстз н [неѣстнвз н]. Гр. δαίμων, ἀκάθαρτον πνεῦμα, ὁ ἀκάθαρτος δαίμων, ἀκάθαρτος διάβολος. Зъл дух, дявол. коѣж внз нмз. лн малж. лн велкж пр'ѣдаше оууител'ѣ. имже лн тн областз далз естз. на нечнстзхз б'бс'хз К 4a 40; помнлоуи моѣ дьштерь. іако лют'ѣ отъ нечнстааго б'бса мжунма кетз С 519.30; б'бсомз же нечнстз нмз не поклоннв' са. нн богомз твонмз слоужнв' С 181.14; ноуждаше а' пожрзтн нечнстнвз нмз б'бсомз С 114.29.

лжкз н [лжкавз н] б'бсз. Зъл дух, дявол. юньц прнведенз на дарз в'н. н тоу крзммн' в'шнствннмз лжкааго б'бса възднв'ѣа. н тол'ма гн'вѣомз двнже са. іакоже нн пастоуха знатн нн іного ннкогоже мнловатн С 565.15; отзв'с'доу сзвнраахж са к нѣмоу. бол'зньннн. н вр'ѣдз нмжштнн. н

наснадеи мнн отъ лжкѣвадо бѣса С 556.5-6.

М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. δαίμων, δαιμόνιον, πνεῦμα, τὸ πνεῦμα τοῦ δαίμονος. Нѣб. бяс ОА, ВА, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; бес ДА.

БЪСЬНОЕТЪ СА [погр. М Мт 17.15] *вжс.*
БЪСЬНОВАТИ СА.

БЪСЬНОВАТИ [СА], БЪСЬНОУЖ [СА], БЪСЬНОУЖИШ [СА] *несв.* 1. Обхванат съм от зъл дух, душевно болен съм. молѣаше н бѣсѣновавѣти са. да бн съ ннмъ бзлѣ М Мк 5.18 З; прнвѣса кз нѣмоу бѣсѣнжѣщѣ са слѣпъ н нѣмъ М Мт 12.22 З; дзштн моѣ злѣ бѣсѣноуетъ са М Мт 15.22 З; сѣрѣтоста і бѣсѣноуѣщѣ са. отъ грѣба нѣходѣща СК Мт 8.28. 2. *Прич. сег. деят. като същ.* Бѣсѣноуѣщѣн са *м. мн.* Гр. χειμαζόμενοι ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων. Бесните, лудите. Мо Ѡа бѣсѣноуѣштнмн СЕ 51а 11.

БЪСЬНОВАТИ СА НА НОВЪИ МѢСАЦА. Гр. σεληνιαζομαι. Лунатик съм. н гла. гн помнлоуи снз мон ѣко на новъи мѣца бѣсѣноуетъ са [погр. вл. бѣсѣноуетъ са] і злѣ страждетъ. мзножнѣж во падаетъ на огнь. і мзножнѣж вѣ вода М Мт, 17.15 А. // *Като същ.* Бѣсѣноуѣн са на новъи мѣсаца. Гр. ὀ δεληνιαζόμενος. Лунатик. о бѣсѣноуѣштнмъ са на новъи мѣца М 76б 10. Срв. З 129б 14.

М, З, А, СК, СЕ. Гр. δαίμονιζομαι, πάσχω ὑπὸ δαιμόνων. Вар. бѣсѣновати са.

Нѣб. беснувам [се] ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. беснея МлБТР, ДА.

БЪСЬНЪ, -ЪИ *прил.* 1. Бесен, обхванат от бяс, от зъл дух. се прнвѣса члѣкз нѣмъ бѣсенъ М Мт 9.32 З, А; тѣ же злѣ-злѣ вѣплачѣши. іако не вѣсхотѣ оуѣдѣтн истннѣадо бѣ ... бѣсѣнъ псе С 115.27. 2. *Като същ.* Бѣсѣнъ, -ЪИ *м.* Гр. [ὁ] δαίμονιζόμενος, ὁ

δαίμονιων [вар. ὁ δαίμονων]. Човек, обхванат от зъл дух; служител на злите сили. сѣрѣте н дѣва бѣсѣна отъ жаанн нѣходѣща лютѣ зѣло М Мт 8.28 З, А; а онн завѣстнѣж прѣдолѣиѣмн паѣ бѣсѣнънхъ прѣдѣлѣвадхъ С 399.2; неглн бѣсѣнънхъ оуѣеннѣ (!) хѣлааште на влѣжденнѣ вѣзѣсѣовати са С 403.30.

М, З, А, СК, С. Гр. δαίμονιζόμενος, μαίνόμενος, μανιώδης, [τοῦ] δαιμόνιου, τῶν δαιμόνων. Вар. бѣсѣнъ, бѣсенъ.

Нѣб. бесен ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; бесний НГер; бесни ДА. Срв. беснѣк *м.* 'буен, палав човек' ДА; бесница *ж.* 'зла, злобна жена' ДА.

БѢХЪ, БѢ ... *вжс.* БЪИТИ.

БѢШЕНЪ, -ЪИ *прил.* Бесен, обхванат от бяс, от зъл дух. вѣи во бѣсѣнн сѣште нѣи цѣломѣдрънѣи бѢШЕНЪИ мѣннѣ С 116.16; бѢШЕНЪ АН кен ллѣандре рече. азъ не бѢШЪ СА. нѣ воѣ са бога С 157.8-9. *Изч.*

С. Гр. μαίνομαι.

Нѣб. Срв. бесен ОА, ВА, АК, НТ, Бот, НГер, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

БѢШЕНЬЕ, -ѣ *ср.* Безумие, бяс, беснеене. в злѣчѣстѣноѣ бѢШЕННѣ рода крѣстнѣаньска С 15.6; да тѣрѣдо н непѣстѣлно бѢдетъ. нже отъ нѣго на крѣстѣанъи бѢШЕННѣ С 215.17; хотѣ сѣспѣшннѣкз свѣнхъ оуѣгаснѣ бѢШЕНЬЕ С 557.30; вндѣахъ во нѣго бѣчлѣзноѣ бѢШЕНЬЕ С 565.27. *Изч.*

С. Гр. μανία. Вар. бѢШЕННѣ.

Нѣб. Срв. бесуване ЕтМл, РВЕ; беснеене ОА, РВЕ.

БѢШѢДЪНЪ *вжс.* БѢУДЪДЪНЪ.

БѢ *вжс.* БЪИТИ.

БѢДН *вжс.* БЪИТИ.

БѢДЪИ, -И *прич.-прил.* 1. Който ще настѣпи; предстоящ, бѣдещ. кажетъ же не мало вѣрѣма бѢДѢШТЕЕ пакъи. нже прѣдѣоу оуѣеннѣкз отъ вода нже члѣатн С 372.8; вѣ бѢДѢШТЕЕ же вѣскрѣшенѣе. вѣсѣко колѣно

покланитъ са С 484.17; не съвѣдъзи же себе в'сегда (грѣш'на) и во(иѣ) с(а) сѣда бѣдѣщаго Р II 1.20. 2. *Като същ.* а) бѣдѣщїе ср. ег., бѣдѣщаа ср. мн. Гр. τὸ μέλλον, τὰ μέλλοντα, τὰ ἀποβησόμενα, τὰ μετὰ ταῦτα. Бъдещето; нещата, които ще се случат в бъдеще. съмотрааше бѣдѣштааго. готовъ приемя отъ онмъ прнвѣгаиштннхъ къ немоу С 92.18; оузрнте въ бѣдѣштааа вамъ правѣднѣаго сѣдна ісхѣ С 108.3; н о бѣдѣштннхъ сѣповѣдаа нмъ. але-гандръ рече. ч'то оубо на потрѣбѣ сѣтѣ намъ словеса си ваша С 130.24–25; н въстѣ бесѣдоуиштѣма нма. н сѣвзпрашаиштѣма са. ч'то въившее. н ч'то бѣдѣштѣе С 474.16; въстѣ мѣжъ пророкъ. фаное съконуааа. н о бѣдѣштннмъ оуѣа С 476.8–9; опе-ѣаа са зѣло. н молнтѣ іего по въра-жденню іем (!). сѣповѣдатн прѣльстѣ въсѣ сотонннѣ ... коупно же н сѣвѣ оут'връжденнїе. бѣдѣштннхъ по томъ хота прнтв'рнтн С 525.11. б) бѣдѣ-щаа ср. мн. Гр. τὰ μέλλοντα. В християнството – задгробният свят, вечният [бъдещият] живот. насто-ящаа потрѣбннмъ. сѣматрѣа. і бѣ-дѣщаа оуѣдобъ строа СЕ 64а 20; аште во вѣроуѣмъ іако іс оумрѣтъ н въста'. такожде н бѣ оуцѣпнзшннхъ. ісѣмъ прнвѣдетъ сѣ собоиѣ ... тѣмъ на лежаные бѣдѣштннхъ ндемъ С 488.24.

вѣкъ бѣдѣн, жнзнь бѣдѣщїа. Гр. ὁ μέλλον αἰών, ἡ μέλλουσα ζωή. В християнството – задгробният свят, оня свят, вечният [бъдещият] жи-вот. не отъпоустнтѣ са ёмоу. нн въ сѣ вѣкъ нн въ бѣдѣщнн М Мт 12.32; въ бѣдѣштннмъ вѣцѣ оумрѣхомъ С 108.13; і въ бѣдѣщннѣ жнзнь. нбс-ноумоу црѣстоу твоемоу. прнчастѣ-ннкѣ двнтѣ са СЕ 23б 26–24а 1.

М, СЕ, С, Р. Гр. μέλλον, ἐσόμενος.

Нѣб. бъдещ ОА, ВА, Вѣт, ЕтБАН, ВТР, АР,

РБЕ; бъдѣщ ВА; бъдащ МлБТР, ЕтМл; бъдущ ОА, ВА; бъдущий ОА.

БѢДѢ, БѢДѢШН ... *вж.* БѢТН.

БѢДѢЩЕН [погр. СЕ 29а 12] *вж.* вѣстн.

БѢРѢ *вж.* БОУРѢ.

В

в I. Буквен знак. Третата буква от стб. азбука, назовавана вѣдъзи; в глаг. в, в кир. в; *нѣб.* звук в.

II. Числен знак. В глаг. и в кир. издания на стб. глаг. паметници ѳ, ѳ̄ = 3, III; в кир. и в кир. издания на СП ѳ̄ = 2, II. 1. *Числ. бр.* трыѣ, трн. Три. петрѣ глѣ нсѣн ... сѣтворнмъ ѳ̄ кровъзї З Мк 9.5; да сѣжекетъ ѳ̄ сѣвѣа въ црѣк'вѣ СЕ 44б 2; комоу оумрѣретъ двтнщѣ ... ѳ̄ лѣта да покает' са СЕ 104б 10. // *Числ. рег.* третнн. Трети. в пѣн ѳ̄ нѣ по пѣ А 12д 7; мѣ нѣ трасомѣ въ ѳ̄ часѣ СЕ 49б 13.

// В състава на сл. числ. ѳ̄ в о оуцохъ-шнн سموковъннцн М 43б 25. 2. *Числ. бр.* двѣа, двѣѣ. Две, два. н се ѳ̄ слѣпѣца сѣдѣста прн пѣтн. слѣшавъша же іако іс нмно ходнтѣ СК Мт 20.30; аще лн тебе не послушадетъ. поимн сѣ собоиѣ єднного лн. ѳ̄ СК Мт 18.16; прѣвѣтн отро-ковнцн оу него ѳ̄ дѣнн С 520.14. // *Числ. рег.* вѣторнн. Втори. нѣ. ѳ̄ по пентнкостнн СК 32а 2; глѣ. ѳ̄ жнвѣщї крѣтъ Е 30б 14; мѣсаца шестааго ѳ̄ дѣнн С 124.21. // В състава на сл. числ. (на вѣмвѣнїе ногъ ѳ̄ вѣ нѣа глѣ ѳ̄ і СК 98б 17; ѳ̄. нѣ. по вѣздѣжннн крѣта Е 33а 12; мѣсаца марта въ ѳ̄ С 124.7; сѣтворн же братъ тако. възмъ же нштнн бї златнцѣ отндѣ С 120.15.

III. Буквен знак за наречieto третннѣ, третннцн в глаг. текстоѣ. Три пѣтн. н вѣскланѣ са пѣ з(намен) ѳ̄ СС IIIа 9.

М, З, А, СК, Е, СП, СС, СЕ, С, В, Л, II₁₂. Гр. τρεῖς, τρίς; δύο, τὰ δύο, ζεῦγος, δεῦτερος.

ва *местоим. лич. 2 л. гв.* Вие двамата. *Им. ва.* н самъ ꙗ сзрѣте ꙗ гла. радочѣта ва са. онѣ же прѣстѣпшн. астѣ са за ногѣ его *СК Мт 28.9*; глава днаволаѣ тѣи кесн агриколау. а опашѣ анена доукѣсѣ. нже товоѣж. ва ова слоуѣтѣ сотоннѣтѣ *С 75.1*; камо са подвнзакѣта трофнме. н еукарпннне. поучѣто ан равомъ монмъ прѣтнѣта. не прѣдолѣбѣта тѣмъ. ннже нх' повѣднѣта. нѣ бѣдѣта н ва съ ннмн *С 210.29. Рог. ваю.* ꙗ гла нма нѣсѣ. вѣроуѣта ан ꙗко моѣж се сзтворнтн. гласте емоу ен ꙗн. тѣгда коснѣтѣ вѣ оун гла. по вѣрѣ ваю бѣдн *М Мт 9.29 З, А, СК*; ннкѣтоже възможетѣ нзбавитн ваю отъ рѣкоу мою *С 12.16*; н гласѣ нз' него вѣстѣ. вѣстанѣта глагола н покантѣ са. н грѣсн ваю оставѣаѣтѣ са *С 211.12*; како тврдѣн доушн ваю напрасно прѣмѣннѣта са. отравена ан вѣста повѣднѣта мн *С 212.22*; не рече снхѣжде словесѣ. поканта са отъ зѣловн ваю *С 363.13. Дат. вама.* ꙗ ставѣ нѣсѣ възгласн тѣ. н рече. что хоцѣта да сзтворѣжѣ вама *М Мт 20.32 З', А, СК, ЗП*; ꙗ абѣ овраштѣта осѣла прнѣаѣзано н жрѣба сѣ ннмѣ. ꙗ отрѣшѣша прнѣдѣтѣта мн е. ꙗ аще речетѣ кто вама что. речѣта ꙗко ꙗ трѣвоуѣтѣ ею *М Мт 21.3 З, А, СК*; чѣстѣнѣн отъче. поѣже сзгрѣшнлѣтѣ кесмъ. нѣчто молѣтѣ осовѣ влаженѣнма вама повѣдатн *С 286.10. Вин. ва.* тако мн боѣтѣ азѣ ва нмамъ мѣунтн *С 2.17*; повелѣтѣ безаконѣнѣн кнѣзѣ терентнѣ. н фрнкана прнвѣстн. н глагола к ннма ... н нѣстѣтѣ вога нже ва нз-д-рѣкѣ мою нзбавнтѣ *С 181.10*; много молнхѣ са боѣгоу за ва *С 297.10. Тв. вама.* н рече к ннма аггелѣ. прннмѣта отъ прѣдѣзлежаштнхѣ прѣдѣзѣ вама врашнѣтѣ *С 182.13*; сзрѣтоша на нѣкото рнн глаголѣшѣте. ваюдѣта ꙗко лѣвѣ прѣдѣзѣ вама кѣстѣ *С 296.25*; вндѣста ан како обрѣтохѣ са съ вама вѣ вѣдѣтѣ *С 297.9. Мест. ваю.* горе тевѣ

хоразннѣтѣ. горе тевѣ вндѣсандѣ. ꙗко аште вѣтѣ тврѣтѣ н сндонѣ. бнша снлѣтѣ вѣлѣтѣ вѣвѣшѣла вѣ ваѣж. древле оубо вѣтѣ вѣтнштн н попелѣтѣ сѣдѣашѣте покадан са бнша *М Лк 10.13 З.*

М, З, А, СК, ЗП, С. Гр. ѡмѣс. Вар. Мест. ваѣж. Неб. ва дуал. [2 мн. вл. ви като пряко допълнение] МЛБТР.

ва [*СК Йо 15.19*] *вжс. взи.*

вааловѣ прил. притеж. от *ЛИ.* Ваалов, на Ваал – бог на небето, един от главните богове във Финикия, Сирия и Палестина през II и I хилядолетие пр. н.е. тѣи есн бѣ нашѣ. иже водоѣж н огнемъ. прн нанн избавн глаѣ лѣстн вааловѣтѣ *СЕ 5b 12–13. Изч. СЕ. Гр. тоу Ваал.*

вабнтн, ваблѣж, вабншн нескв. Отнемам свободата [на действие], подтилкам. н сѣспаса н творѣца познатн не раунша. а вѣшша бо познлн свѣтѣнн пауѣл рече. не вѣшша гла славлѣтѣ распалн. не разоумѣшѣта. не бо н разоумѣшѣта раунтн. нжде бо хотѣннне сѣпротнѣвѣ вѣзѣае ... н оуѣма свѣбожденнѣ вабнмо. на добро нѣтннѣтѣ постнженнѣ не ндетѣ *С 334.6. Изч.*

С. Гр. ѡвбрапѣдѣтѣ.

Неб. ваѣя дуал. 'маѣя, прнмамѣм с внк животно' НГер, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ДА.

вабн...нѣ [погр. СК 72b 14] вжс. флавлнѣнѣтѣ.

вавоуѣлнѣтѣ вжс. вавуѣлѣнѣтѣ.

вавоуѣлонѣскѣтѣ вжс. вавуѣлонѣскѣтѣ.

вавула, -ѣтѣ м. ЛИ. Вавила – антиохийски патриарх и мъченик по времето на имп. Деций Траян [249–251 г.]; *Пр.* на 4 септември. мѣца сѣп. ꙗ стѣхѣтѣ мѣкѣтѣ вѣавнѣдѣтѣ [*погр. вл. вавуѣлѣтѣ*] неремнонн. н теодорѣтѣ *А 114с 6*; д [птѣаврѣтѣ]. стѣрѣтѣтѣ стѣхѣтѣ мѣкѣтѣ. васнанѣ [*погр. вл. вавуѣлѣтѣ*, *Мирчев, Когов, с. 230, вжс. Индекс*] (с)еѣмеона. н младенѣнѣцѣтѣ *Е 246 9. Изч. А, Е. Гр. Вавуѣла.*

Неб. Вавил, Вавили м. ЛИ СТИЛ, РЛФИ.

BAVΛONZ, -a *МИ*. Вавилон — град в Месопотамия, столица на Вавилония от XIX в. пр.н.е. помѣнѣ рѣвѣ і вавоуълна съвѣдѣштаа мѣа *СП* 86.4. *Срв. Е* 27а 3; авлен отрокѣи въ авналонѣ. свѣтлѣша плодѣ земѣнѣиѣхъ *СЕ* 13а 14; иногда шелѣ еси въ вавн(...) *К* 7а 26; нде въ вавулонѣ ннѣгда *С* 418.17. *Изч.*

Е, СП, СЕ, К, С. Гр. Βαβυλῶν. *Вар.* авналонѣ, вавоуълнѣ, вавулонѣ, авналонѣ.

Неб. Вавилон *МИ* ВА, ЕтМл. *Срв.* вавилония *жс. прен.* 'бѣрокотия' Дюв, МлБТР, ПРОДД.

BAVΛONЪCKЪ, -ын *прил.* от *МИ*. Вавилонски, който се отнася до гр. Вавилон. н ѿ дѣа до прѣселеннѣ вавилон'скааго. родоѣвѣ гѣ те *А Мт* 1.17 *СК*; на рѣцѣ авналонѣтѣ. тоу съдхомѣ і плакахомѣ ста помѣнѣвѣше снона *СП* 136.1. *Срв. К* 7а 30; *С* 418.21; егуп'тѣстни зночеѣе оубо. ннчнмѣже сѣтѣ хочѣдѣши. вавулонѣскѣа она пештѣннца *С* 172.30–173.1.

А, СК, СП, К, С. Гр. [τῆς] Βαβυλῶνος, Βαβυλῶνιος. *Вар.* авналонѣскѣ, вавулонѣскѣ, вавилон'скѣ.

Неб. вавилонски ВА, АР, РВЕ.

BAΔHTH, вѣждѣ, вѣднши *несс.* Виня, клеветя, обвинявам някого. науча же на нь вѣднн глѣшѣте. сего обрѣтомѣ. рѣзвѣрѣштѣа ѣзѣкѣ нашѣ і вѣзвѣрѣштѣа дѣтн кесаровн дѣнѣ *М Лк* 23.2 3; иродѣ ... вѣпрашааше же н словесѣи мѣногѣи. онѣ же ннчѣсоже не отѣвѣштѣааше емоу стоѣхѣ же архерен н кѣннжѣннцн прнлежѣно вѣдѣште на нь *М Лк* 23.10 3; не обрѣтѣнн едннѣа же о ѣлѣцѣ семь вннѣи. ѣже на нь вѣднѣе *М Лк* 23.14 3; кѣде сѣтѣ нже на та вѣждѣхѣ. ннѣнн же лн тебе не осѣдн *М Йо* 8.10 3; нѣкѣторнн ... наваднша на правѣдннѣа дѣмѣтна. тѣгда томнѣтель сѣадѣцѣ прннмѣ вѣднѣвѣшаа тѣа отѣвѣшѣа ... прнведѣтѣ мн н *С* 215.11–12. *Изч.*

М, З, С. Гр. κατηγορέω, διαβάλλω, κατηγορός. *Неб.* вѣдѣ *дуал.* НГѣр, МлБТР, ДА. *Срв.* [на]вѣдѣ, [на]вѣждам *дуал.*

BAHA *ср.* Само *мн.* Вейки, клонки. народѣ мѣногѣ ... прнѣшаа ва отѣ финннѣ. і ннѣдѣ прѣтнѣж емоу *З Йо* 12.13 А, *СК. Изч.*

З, А, СК. От *гр.* τὰ βάρη.

Неб. вѣя *дуал.* Дюв, НГѣр; вѣйка *дуал.* ДА. *Срв.* Вѣя *этногр.* 'Врѣбница'.

BAKЪXЪ, -a *м.* *ЛИ.* Вакх — римлянин, христианин, умр. мѣченически в Сирия заедно със Сергей по времето на имп. Максимиан ок. 295 г. *Пр.* на 7 октомври. ѣцѣ октѣ ж стоѣю ѣкоу серѣѣ н вакха *А* 122b 10; не жѣоѣж родѣства. нѣ вѣроѣж. і лѣбовѣнѣж дѣхѣвоѣнѣж сѣподѣлен сѣаа мѣка. серѣнѣ. і вакха. вратѣра вѣтн *СЕ* 10b 12. *Изч.*

А, СЕ. Гр. Βάκχος. *Вар.* вакхѣ.

BAΛEPHANZ, -a *м.* *ЛИ.* Валериян — един от 40-те кападокийски войни-христиани, умр. мѣченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний. *Пр.* на 9 март. прнскѣ. фѣодоуѣ. еуѣтѣхнн. флаѣнн. лѣвнннн. дггнн. дѣтнѣ. ннѣал. хѣу-днн. нлнѣднѣ. кан'дѣнтѣ. фѣѣфнѣ. вѣлѣрнѣнѣнѣ. сн всѣн атн вѣвѣвѣше отѣ вѣноѣодѣ *С* 69.17. *Изч.*

С. Гр. Οὐαλλερϊανός.

Неб. Валериян *м.* *ЛИ* СтИл, РЛФИ.

BAΛHTH CA, вѣлѣж са, вѣлншн са *несс.* Вѣлям се, тѣркалям се. сѣпадѣ коу-мнрѣ сѣ мѣста своѣго. н вѣла са прнѣдѣ вѣнѣз сѣааго *С* 33.16; ономоу же всѣспрѣтнѣвшѣоу ѣмоу ... сѣ многомѣ страхоѣм нѣлѣзѣ отѣ сѣвожѣнѣа коѣа нѣдѣаше. вѣла са *С* 36.20. *Изч.*

С. Гр. κολίωμα.

Неб. вѣлѣ се *дуал.* НГѣр, МлБТР, ДА.

BAΛIATH CA, вѣлѣнѣж са, вѣлѣнѣшн са *несс.* Вѣлям се, тѣркалям се. і падѣ на земн вѣлѣаше са пѣнѣнѣ тѣшѣта *М Мк* 9.20 3, А, *СК*; по нѣстнѣ н нѣннѣа

каменни свѣто валіаѣтъ са по земн С 294.30–295.1. *Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. куλίωμα [вар. куліάω].

Вар. валѣтн са.

Нѣб. Срв. валям се ОА, ВА, НТ, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; Валявица жс. МИ ЖЧ, ГР ВМДП.

ВАМА *вжс.* ВА.

ВАМН *вжс.* ВЪІ.

ВАМЪ *вжс.* ВЪІ.

ВАПА, -ѣ жс. Блато, тресавище. вндѣ мѣсто нѣкако. акѣи вапѣ сжштѣ нсак'шѣ. н тннѣ смръдаштѣ плѣнѣ С 193.12. *Изч.*

С. Гр. λίμνη.

Нѣб. Вапа МИ ЙИв. ВСМ; Вѣпа МИ, Вѣпата МИ ВМик. Срв. вопа *диал.* ДА.

ВАРАВА, -ѣ м. ЛИ. Варава – разбойник, когото по искане на евреите Пилат Понтийски освободил вместо Христос. дрхнерен же н старьцн наоустнша народѣи. да нспросатѣ вараваѣ М Мт 27.20 З, А, СК; вѣ же варава разбоннкѣ М Йо 18.40 З, А, СК; і авѣе. варвара (*погр. вл.* вараваѣ, *вжс.* Достал, с. 321) поѣштаѣтѣ К 10б 32; вараваѣ во вѣ разбон нмѣше дрѣжаша С 398.9.

М, З, А, СК, К, С. Гр. Βαραββᾱς, Βαραββᾱς. От евр. bar-rabba, bar-rabban, bar-abba, bar-abban или bar-Abba. Вар. варава, варава, варавава.

ВАРАВАВА *вжс.* ВАРАВА.

ВАРААКЪ, -а м. ЛИ. Варак – старозаветен съдия на израилския народ, син на Авиноам [Сѣд 4.6–22, 5.1,12; І Цар 12.11; Евр 11.32]. (..) вѣстн даѣша лѣта ѡ (...) нѣ. н ѡ варацѣ же н ѡ сам(..) Е 76 18. *Изч.*

Е. Гр. Βαράκ. От евр. Βαράκ 'бляскъ, мълннѣ'.

ВАРАВА *вжс.* ВАРАВА.

ВАРАВАВА *вжс.* ВАРАВА.

ВАРАХННЪ *прил. притеж* от ЛИ. Варахив, на Варахия – баща на първосвещеника Захария, чийто

син е Йоан Кръстител. да прндетѣ на вѣи вѣсѣка крѣвѣ праведѣна. пролн-васма на земаѣж. отѣ крѣве авела праведѣнааго. до крѣве захарнѣа сѣна варахннѣа М Мт 23.35 З', А. *Изч.* М, З', А. Гр. [тоѡ] Βαραχίου.

ВАРАХННН, -ѣ м. ЛИ. Варахисий – монах, умр. мѣченически [ок. 326 г. или 330–331 г.] в Персия по времето на Шапур [Сапор] II [309–379 г.]. *Пр.* на 28 март. обрѣтоша са вѣ персѣтѣ земн ... дѣва брата варахннн н ѡвна С 255.12; такожде же н тн мѣченнцн вндѣвѣше сватаѣа ѡвнѣ н варахнннѣа ... такожде н ѡно много поѣѣаѣхѣ сватаѣа С 256.5; поштадн оѣдовѣ свонѣхѣ варахнннѣе. н не вѣсѣоштн безгоднѣѣ ожднѣтн себе С 269.14; н тако прѣдастѣ доѣшѣ сватѣин варахннн. н тако пострада са вѣсѣмн стѣиннн С 270.20.

С. Гр. Βαραχίστος. Вар. варахнннѣѣ.

ВАРАХННОНЪ *вжс.* ВАРАХННН.

ВАРВАРА, -ѣ жс. ЛИ. Варвара – християнка, мѣченица от Хелиополис, убита от баща си Диоскор по времето на имп. Максимин Дая [305–313 г.]. *Пр.* на 4 декември. ѡца декем. ѣ. стѣнѣа ѡца варварѣн А 127б 20; мѣѣ декевбра. ѡ варварѣ СК 134а 21; мѣѣ. тѣ. ѡ. стѣи ѡца варварѣи н оѣлнѣнѣа У Па 18. *Изч.* А, СК, У. Гр. Βαρβάρα.

Нѣб. Варвара ЛИ Дюв, НГер, СтИл, РЛФИ, ДА; Варвара МИ СНМВ, ЙИв. ВСМ. Срв. варвара *етногр.*; варварски *етногр.* ДА.

ВАРВАРА [*погр.* К 10б 32] *вжс.* ВАРАВА.

ВАРВАРЪ¹, -а м. ЛИ. Варвар – бивш разбойник, разкаял се и получил опрощение. *Пр.* на 6 май [през IX–X в. на 5 или 8 май]. варѣвара маѣ м ѣ П₄. *Изч.* П₄. Вар. варѣварѣ.

варваръ II, -а м. Варварин, чужденец. въ исходъ ꙗвлєвъ отъ египта. домоу ꙗковлаѣ ѿ людєѣ варъваръ. възистъ ꙗудѣа стъинн его *СП* 113.1; нво вожне писаннє ꙗлетъ. нѣстъ рабъ нн свобода. нѣстъ богатъ н нштъ. нн варваръ. нн скѣфъ. нн елннъ нн жндовннъ *С* 101.27. *Изч.*

СП, С. От гр. βάρβαρος. Вар. варъваръ.

Нѣб. варвар ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл. *Срв.* варварин НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РВЕ; барбарин Дюв, МлБТР.

вардѣаховъ [*погр. С* 255.20] *вж.* вардѣавохъ.

вардѣавохъ неизм. МИ. Вардиавох — селище в Персия. възвѣшема же нма въ вѣсн вардѣаховъ (*погр. вл. вардѣавохъ*) *С* 255.20. *Изч.*

С. Гр. Варδιαβόχ. Вар. вардѣавохъ.

варнона неизм. м. ЛИ. Вариона — прозвище на ап. Симон-Петър, един от 12-те апостоли. блаженъ есн снмоне варнвна. ꙗко пазътѣ н крвъ не авн тебѣ *М Мт* 16.17 *З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. Βαρϊωνᾶ. От арал. Bar-Yōnāh 'син на Йона'. Вар. варнвна.

варнтн I, **варнѣ**, **варншн св. 1.** Побързам, избързам. възѣ же варите. азъ же акъ старъ вслѣдоуѣж *С* 30.27–28. **2.** Изпреваря, надпреваря, преваря. ꙗ егда вѣнндѣ въ домъ. варн нс. ꙗла. что тн са мѣннтъ снмоне *М Мт* 17.25 *З I, А, СК*; н вндѣша ꙗ надъшта. ꙗ познаша ꙗ мъношн. ꙗ пѣвшн отъ вѣсѣхъ градъ прнтѣша тамо. н варнша ꙗ *М Мк* 6.33 *З*; по възкръсеннѣ же моемъ варнѣ възѣ нъ галнлеѣж *А Мт* 26.32 *СК. Срв.* *Мк* 14.28 *М, З*; нже варнѣ дондетъ мѣста того. того кетъ снлен' вѣ *С* 30.29; н бѣваста реташта са оба. кѣто юю варнѣ. съжнждетъ юмоу клѣтъ *С* 204.6; подовааше бо варнтн вонноу воєвождъ *С* 245.16. **3. Прен.** За добро или зло — постигна някого, излея се, изсипя се върху някого. възскръсѣхъ ꙗ не прѣможе дѣхъ мой. варисте

стражьбъзи оуѣ мой *СП* 76.5; н ннъ скоро да варатъ нзи штѣдротъзи твоа *Гн С* 461.26. *Срв. СП* 78.8.

М, З, А, СК, СП, С, ЗЛ. Гр. проλαμβάνω, προφθάω, προάγω, προέρχομαι, προκαταλαμβάνω. *Вар.* варнтн.

Нѣб. Срв. вѣрам, вѣракам *гуал.* ВА, НТ, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РРОДД, ДА; вѣра РВЕ; [пре]варя, [над]преваря, [изпре]варя.

варнтн II, **варнѣ**, **варншн неев.** Готвя, приготвям храна. потом же поставн н блаженъзн савд. сокаучнѣ. варнтн н слоужнтн братнн вѣсен *С* 284.7; съ вѣсѣмъ пооуштаннємъ н сѣмѣренннмъ слоужд. водъж отъ потока възносд. вард дѣлаѣштннмъ *С* 284.2; прнпоуждаемъ бѣаше правѣднвѣзн тъ мѣжъ ... н варштѣ носнтн вращъно дѣлателемъ *С* 284.27–28. *Изч.*

С. Гр. ποσειδέω.

Нѣб. варя ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

варнава, -зи м. ЛИ. Варнава — прозвището на левита Йосия, един от 70-те апостоли, родом от о-в Кипър; спътник на ап. Павел [Деян 4.36; 9.27; 11.22,25; 1 Кор 9.6; Гал 2.1,9; Кол 4.10–14 и др.]. *Пр.* на 11 юни и 4 януари [Събор на 70-те апостоли]. мѣдъ ѣ ꙗ стѣоу ю аплѣу варфоломеа н варнавъзн. н стѣаго оца нѣ поустъзннннка онофрна *А* 146b 18–19; мѣ (ѣ) аплѣ (вартолом)ена н в(ар)навъзи *СК* 123b 4. *Изч.*

А, СК. Гр. Βαρνάβας. От арал. Bar-Nebūāh 'син на утехата'.

Нѣб. Варнава НГер, ДА.

варнтмен м. ЛИ. Вартимей — слепец от гр. Ерихон, изцелен от Исус. исходаштн емоу отъ нернхона ... сѣзнъ тнмевъзн варнтмен. слѣпъ сѣдѣаше прн пѣтн *М Мк* 10.46 *З*; ꙗ о варнтмен *М* 43b 23. *Изч.*

М, З. Гр. Βαρτιμαῖος. От арал. Bar-Thimej 'син на Тимей'. Вар. варнтмен.

вартоломен, -на м. ЛИ. Вартоломей — един от 12-те апостоли. *Пр.* на

11 юни, 25 август [пренасяне мощите му в гр. Беневенто] и 30 юни [Събор на 12-те апостоли]. *вѣма* же на десетѣ аплама. имена сѣтъ се ... *фнлпъ* и *вартоломън*. тома и матъ-тен мѣитарь *М* Мт 10.3 З; *ѣца* аѣ сточюу аплоу вар-фоломеа и варнавън *А* 146b 18; *изволен* стъна и *славънъна* аплази своа. петра и павъла. и *фнлп* и *варътоломъна*. братръи *вѣитн*. не жъоѣж родѣства. нъ *вѣроѣж* *СЕ* 10b 8.

М, *З*, *А*, *СК*, *СЕ*. *Гр.* Вартолоμαῖος. *От арал.* Вар-Tholmai 'син на Толмей'. *Вар.* вартоломън, вар-оломен, вартоломън.

Неб. Вартоломей *ЛН*, Вартоломеев *ФН* СтИл, РЛФИ. *Срв.* Вартоломей *етногр.* *ДА*.

ВАРТОЛОМЪН *вж.* вартоломен.

варъ^I, -а *м.* Жега, горещина, жар. и егда югъ доушъштъ. глете ѣко варъ бѣдетъ *М* Лк 12.55 З; и *равънзи* намъ сѣтворилъ ѣ есн. понесъшенмъ таготъ дъне и *варъ* *М* Мт 20.12 З^I, *А*. *Изч.* *М*, *З*, *А*. *Гр.* καύσων.

Неб. *Срв.* *варя* държа на огън, топля НГер.

варъ^{II}, -а *м.* Вар [строителен материал]. нмамъи двѣ пештн. на творенне бароу гораштн прсно на зъданье тръвъннкоу нашемоу *С* 540.18. *Изч.* *С*.

Неб. *Срв.* *вар ж.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ.

варъвара [*II*]₂ *вж.* варваръ^I.

варъваръ *вж.* варваръ^{II}.

ВАРЪТОЛОМЪН *вж.* вартоломен.

варъ, -н *ж.* Дворец, палат. бѣ въ варъхъ его знаемъ естъ. егда застѣпаецъ и *СП* 47.4.

ВАРН *слоновънъна*. *Гр.* βάρεϊς ἐλεφάντινοι. Дворци от слонова кост. възлюбилъ еси правъдъж втъ варън словенъихъ (*погр. вл.* *слоновенъихъ*, *Север.*, с. 59, *бел.* *пог линия*) *из* нхъже възвеселаша тѣа *СП* 44.9. *Изч.*

СП. *От гр.* βάρεϊς.

Неб. Ø.

ВАРЪТНМЕН *вж.* вартнмен.

ВАРЪТН *вж.* варѣтн.

ВАРѢТН, **ВАРѢИЖ**, **ВАРѢИШН** *несс.* Изпреварвам, избързвам напред. по въск(р)ьсновенн же моемъ. *варѣиѣ* въи въ галлен *М* Мт 26.32 З; *ръцѣта* оученнкомъ его. ѣко въста отъ мрътвѣихъ ... се *варѣатъ* въи въ галлен. тоу и оуърнте *М* Мт 28.7 З, *А*, *СК*; *срацнномъ* нѣ въ кою *врѣма* хоташтемъ *попѣннтн* *а*. *вараа* съвнраше *вратнѣ* и *странънъна* и *плауа* ... *глаголаше* нмъ ... *молате* сѣ къ богоу да *нзбавнтъ* *прѣдѣлзи* *сна* отъ *находаштнхъ* *бѣдъ* *С* 569.16–17. // *Образно.* и *азыкъ* стѣнѣ да нматъ. да не *варѣиетъ* оума *С* 497.16; *якоже* *цвѣтъцъ* *прѣдѣвараиетъ* *прѣдъ* *овоштемъ*. *такоже* и *манастирьское* *жнтне*. отъ *ходъзнааго* *варѣиетъ* *С* 284.24.

М, *З*, *А*, *СК*, *С*. *Гр.* προάγω, προφάνω, προηέομαι, προτρέχω. *Вар.* *варѣтн*, *варѣтн*. *Неб.* *вар'ам* [се], *варам* *гуал.* НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, РВЕ, *ДА*; *варкам* *гуал.* Дюв, НГер, РВЕ. *Срв.* [пре]варям *гуал.*; [изпре]варям *гуал.*

ВАСАНЬСКЪ, -н *прил.* от *МИ*. *Васански*, който се отнася до *Васан* – древна област в Източна Палестина, оградена от р. Йордан и планините Хермон и Галаад [*Чис* 21.33]. *оумръштвъшюмоу* *цѣта* *крѣпъкзи* ... *ѣ* ога *цѣѣ* *васаньска* *СП* 135.20. *Изч.*

СП. *Гр.* τῆς Βασάν. *От евр.* Βαśān.

ВАСНАЕН, -н *м.* *ЛН*. *Василей* – епископ на Херсон Таврически, умр. мъченически заедно с Капитон, Елпидий и др. по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 7 март. не прѣстанъштоу *нспоуштатн* *ѣппзи* въ *вса* *странзи* *езыкъ* ... и *сѣмо* *еже* *кестъ* *херсоньскън* *градъ*. отъ *таврьскъна* *земъа* *нменемъ* *васнаеа* *С* 535.8; *оучаште* *правовѣр'но* *всаѣдъзствоуѣшште* *сточюмоу* *васнаеау* *С*

538.18; ѣдннѣ же нѣкъзѣн (сѣ) стѣзѣннѣ мѣчѣннѣкомѣ васнлѣемѣ възвѣзѣн С 538.7–8; жнтнѣ н страсть стѣзѣннѣхъ оцѣ. н епнскоупѣ възвѣзѣннѣхъ. васнлѣа. капнтѣна. мѣчѣннѣннѣхъ въ херѣсонн С 532.21.

С. Вар. васнлѣн.

ВАСНАНН, –на м. *ЛИ*. 1. Василий Велики [ок. 330–379 г.] – ранновизантийски църковен деятел, мислител и писател, архиепископ на Кесария Кападокийска [370–379 г.], един от тримата най-важни отци в православната църква редом с Йоан Златоуст и Григорий Назиански. *Пр.* на 1 и 30 януари. *Ицѣ* еноѣа ѿ ... н стѣ оца наѣше стѣлѣ велнкѣа васнлѣна кесарн А 135b 20; *Иѣ* ѣньварѣа ѿ оврѣзѣаннѣ гѣ наго ісѣ хѣа н васнлѣна СК 144a 10; закнлннннѣ стѣаа васнлѣ СЕ 56b 4; *Мо* стѣа васнѣ прѣвложѣнѣ СС Пв 1; стѣаго васнлѣ архнѣппѣа кесарнѣа кападокнѣскѣа. похвала о ѿ мѣчѣннѣцѣхъ С 81.30. 2. Василий – епископ на Амасия в Понт, умр. мъченически в Никомидия. *Пр.* на 26 и 30 април [намиране на мощите му]. *Ицѣ*а тѣ ѿ ѣ свнѣомѣка васнлѣа ѣппѣа амаснѣска А 146a 2; *Иѣ* ѣ кѣ мѣка васнлѣ СК 151b 1.

А, СК, СЕ, СС, С. Гр. Βασίλειος, Βασιλεύς. Вар. васнлѣ.

Неб. Василий *ЛИ*, Васил *ЛИ* Дюв, НГер, ЕтВАН, СтИл,РЛФИ. *Срв.* Василево *МИ*, Васильово *МИ* ПК. *Пр.* в им.; Васил, Василия *етногр.* ДА.

ВАСНАННА, –зѣ *ЛИ*. Василина – дяконка от Кападокия. жена нѣкто кападокнѣска родѣомѣ васнлѣна же нменѣмѣ. днѣаконнѣсѣа стѣштн прндѣ въз нерѣоѣсалннѣ С 297.28; то слѣзшавѣннѣ васнлѣна на множаншѣа любѣвь прндѣ. ѣакоже вндѣтн свѣнма оѣнма старѣа С 299.8; се же азѣ отѣ тоа самоа слѣзшавѣннѣ днѣаконнѣсѣа васнлѣннѣ С 299.29. *Изч.*

С. Гр. Βασίλινα.

Неб. *Срв.* Василена *ЛИ* ЕтВАН, СтИл,РЛФИ; Василен м. *ЛИ* СтИл,РЛФИ.

ВАСНАНСКЪ, –а м. *ЛИ*. Василиск – племенник на Теодор Тирон, умр. мъченически заедно с Евтропий и Клеоник по времето на имп. Максимиан [286–305 г.]. *Пр.* на 3 март и 22 май. мѣсаца марта въз ѣ дѣнь. мѣчѣннѣ стѣаго васнлѣнска С 15.18; по всѣа мѣста бѣзвахѣ знаменнѣа стѣзѣннѣ васнлѣнскомѣ С 19.4–5; прншѣдѣше поашѣа васнлѣнска. н въведѣоша н кѣа воководѣ. н глагола кѣмоу воководѣа тѣа лн кѣн васнскѣа (*погр. вт.* васнлѣнскѣа, *Заимов, Капалдо, т. I, с. 59 бел. под линия*) словѣн С 20.20,22.

С. Гр. Βασίλισκος.

ВАСНАНѢ [*погр. Е* 246 9] *вж.* вавѣла.

ВАСНАНѢА, –на *жс.* *ЛИ*. Василия [вероятно *погр. вт.* Василиса] – мъченица от Никомидия по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 3 септември. *Иѣ* ѣ септѣа ѣ стѣаа стѣлѣ мѣка днтѣма ѣппѣа ннѣкоѣмѣ н стѣзѣннѣа *Ицѣ*а васнѣа А 114b 29. *Изч.*

А. Гр. Βασίλισσα.

Неб. Василия *ЛИ* СтИл,РЛФИ. *Срв.* Василиса *ЛИ* СтИл,РЛФИ.

ВАСНАѢ *вж.* васнлѣннѣ.

ВАСНАѢСКЪ, –а м. Отровна змия [Прит 23.32; Ис 14.29, Йер 8.17], наречена така по шарките на главата ѿ, напомнимѣа царска корона. на дспѣдѣа ѿ васѣльскаа настѣпншѣа. ѿ поперѣшн лѣва ѿ змѣвъ СП 90.13. *Изч.* СП. *От гр.* βασιλισκός. Вар. васѣльскѣа.

Неб. Ѧ.

ВАСНАѢН *вж.* васнлѣн.

ВАСНѢКЪ [*погр. С* 20.22] *вж.* васнлѣнскѣа.

ВАСНѢ *нареч.* За израз на несигурност, предположение – изглежда, може би, вероятно, уж, май [че]. *ВаснѢ* крѣстнѣаннѣа проклѣша ма. н богѣ нхѣа мѣчѣнтѣа ма С 222.5; повѣждѣа мн старѣче како прѣвѣндѣа снлѣа кѣа. н не гнѣва са на тѣа. *ВаснѢ* рекѣа тн нмже

многостнѣа кестъ. то тѣмь ти кестъ
дала животъ и не оуморнаа тебе С
226.19; нъ сего ннѣмь съпнсаѣн-
штннмъ. оставьнѣ съповѣдати добръ
во видѣ. яко мноземъ васнь по того
оумрътвн(и) спѣшьнѣнѣ бѣдетъ съд-
тн. троудъи же н гоненнѣа н бѣдъи С
302.3; въпраша пилатъ. васнь жндовъ
чловѣколюбнѣнѣн. что лн рекъ. васнь С
432.16,17; по законуу нашегоу дль-
жннъ кестъ оумрътн. кзѣн законъ
кзѣннмн словесъи нзѣвштанемъ. васнь
почътензѣннмн днесь С 434.24; васнь
кто васъ бзи хотѣлъ такъжде бзѣтн С
446.18. *Изч.*

С. Гр. τάχα, ὡς εἰκόσ.
Неб. Ø.

ВАСОН, -нѣ м. *ЛИ*. Васой – един от 42-та
мъченици, умр. мъченически в
Амория, Фригия [ок. 842 г.]. *Пр.*
на 6 март. едннъ же отъ ннхъ блага
рода отъ дѣдъ славенъ же племенемъ.
васон нменемъ С 62.26; вънезаапъ
оузръвша снаѣ кѣнѣ ... н гласъ отъ
нѣа страстоносца васоа С 64.24; да
яко дондоша на троудъннка хръстова
васоа. вндѣвъ яко рнзъи растръзѣжтъ
самъ са съвалькъ рече С 64.11; мѣсаца
марта. љ. мжченне стъихъ ... мжче-
ннкъ. февдора ... каанста. васоа. н
дрочжннъи нх С 54.7. *Изч.*

С. Гр. Βασών, Βασώης, Βασώνης.

ВАСЪ *вж.* бзи.

ВАШЪ, ВАША, ВАШЕ *местоим. притеж.*

2 л. *мн.* 1. Ваш. нъ н власн главъи
вашета всн нштѣнн сжтъ М Лк 12.7
З, А, Б; отцн вашн тса маннѣ въ
почътзѣнн М Йо 6.49 З, А; неправъдъ
ржкы ваша съплатѣжтъ СП 57.3;
да възъметъ са отъ оуцтъ вашхъ съ
всъкоѣнъ зълонѣнъ К 4а 9; что кестъ
нма вогоу вашемоу С 21.2; яко н дъзъ
кѣмъ вашего пламене. штоуждъ же
васъ дѣломъ С 28.2; н равъ кестъ огнѣ
вашъ чловѣкомъ С 262.7; да
прндѣтъ на ма стѣвъ его благодѣ(т).

вашнмн мѣвамн Р II 1.31. 2. Свой.
не даднѣ стѣго нсомъ. нн помѣтанѣ
внсьръ вашнхъ прѣдъ свннѣтнмн М
Мт 7.6 З, А, СК. *Срв.* С 24.15; не
отъложнѣ вво дръзновеннѣ вашего Е
9б 2; гѣ оуслъшнтъ мѣ егда възовѣ
къ немоу. гнѣванѣе сѣа д не съгрѣшѣнѣ
тѣже гѣте въ срѣцѣхъ вашнхъ. на ложнхъ
вашнхъ оумолнтъ сѣа СП 4.5. *Срв.* СЕ
73а 14–15; овраѣте срѣдѣа ваша къ
чѣдомъ. н не съмѣжѣте оузю вашемоу къ
истннѣ аште лн есте тѣжде самѣ К 1а 4, 5.
ваша властъ, ваше велчунѣе. Гр. ἡ σου
ἐξουσία, ἡ ὑμετέρα μεγαλονοία.
При титли в обръщение – Ваша
светлост. молѣ са вашн свѣтълѣн
властн. не могъ отврѣстн бѣсъ фѣмь-
ѣана н н жрътвѣи С 228.25; н сѣдъ на
взѣсоцѣ рече. савннъ ... да прнведѣнъ
бѣдетъ къ нашемоу сѣднлнштоу.
коментарнснн рече. савннѣа повелѣ ваше
велчунѣе въ затворѣ бзѣтн. аште лн
велчнн се станѣтъ прѣдъ тѣонмъ
сѣднлнштѣмъ С 147.3.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр.
ὁμῶν, ὑμετέρος. *Вар.* вашъ.

Неб. ваш ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГѣр,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ВАЮ *вж.* ва.

ВАЯНИЕ, -нѣ ср. Статуя, идол, извая-
ннѣ. н нѣстъ нного вога рѣзвѣ мене. н
славъи моѣа нномоу не дамъ. нн благо-
нзволѣннн монхъ ваѣнннмъ. нн чѣстн
моѣа подамъ капнштѣмъ С 264.4.
Изч.

С. Гр. [τὸ] γλυπτόν. *Вар.* ваѣннѣ.

Неб. ваѣннѣ *остар. книж.* ОА, ВА, ЕтМл,
АР, РВЕ. *Срв.* [иѣ]ваѣннѣ *книж.*

ВАЖЪ *вж.* ва.

ВЕВЕТА, -нѣ ж. *ЛИ*. Вевея – христиан-
ска мъченица в Едеса, пров.
Осроена [дн. гр. Урфа в Турция],
разпѣната на кръст по време на
имп. Траян [98–117 г.]. *Пр.* на
15 октомври [през IX в. на 5 сеп-
тември и 29 януари]. ѣ стѣстъ стѣго
мѣа зарнаа. н вевен сѣстрѣ его. н

оубненне захарна пррка *E* 246 16–17.
Изч.

E. Gr. Βεραία, Βαρεβῶ.

ведро нареч. Ясно, ведро. вечеръ
сѣщюу глѣте. ведро урзмъноуетъ са
нбо *M* Мт 16.2 *З. Изч.*

M, З. Gr. εὐδία.

Неб. ведро ОА, ВА, НПер, МлБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, АР, РБЕ, ПРОДД, ДА. *Срв.*
Вѣдрово *МИ* СНМБ.

веле междум.

о веле. *Gr.* ὦ + *Gen.*, ὦ + *Gen.* За
израз на възхищение, изумление,
възмущение и под. – колко много,
в каква голяма степен. в веле х̄сово
уловѣколювнѣ. в веле нюднно беза-
коннѣ. в веле възвѣшеннѣ *C* 419.25,
26; в веле медъ капыжштн аззыкъ
дѣтнн. в веле не коупыеное оучнннѣ.
богогодынънхъ *C* 327.1, 2; в веле
чюдеса днвнѣ *C* 311.13; в веле-
зълора непръзннѣ в велененавнсть
доброу *P* II 4.12, 13–14.

С, Р.

Неб. Срв. веле РБЕ.

велезълора [*P* II 4.12–13] *вжс.* веле и
зълора.

велененавнсть [*P* II 4. 13–14] *вжс.* веле и
ненавнсть.

велевъчеватн *вжс.* вельвъчеватн.

велевъчнвз *вжс.* вельвъчнвз.

веленменьнъ, -нъ *прил.* Известен,
прославен, чутен. веленменьна
прѣмждрость оѣе авлен са *СЕ* 63б 17.
Изч.

СЕ. Калка от гр. μεγαλῶντος. *Вар.*
веленменьнъ.

Неб. Ø.

велннство, -а *ср.* 1. Снажност. н
вратнѣ всн не отъ ед'ного н едном
рожденнѣ. не по едномоу събъранъ. нъ
напрасно прѣложше са ... снѣ велн-
нствомъ тѣла. н юностнжъ раштеннѣ. а
снолжъ тзченъ въсѣхъ свохъ *C* 84.27.
2. Значимост, големина, величие.
н въсѣхъ възшннхъ снлъ съборъ *з*

уловѣкъскадоу съпасеннѣ веселатъ са.
помъсан оубо възлюбнѣне велннство
радостн *C* 490.20; вндѣ лн блады-
чѣне уловѣколювнѣ. вндѣ лн велннство
благодѣаннѣ *C* 494.13; вндѣ лн ве-
лннство дара. послушате всн нафанн
въ възшнн градъ н нероусалнмъ.
днньсь. н въ сѣжъ ноштѣ. н достоинно
велннства. даровъ съхраненнѣ пока-
жнте *C* 496.22,25. *Изч.*

С. Gr. μεγεθος. *Вар.* велннство.

Неб. Срв. величество, величие ОА.

велнкодоушнъ, -нъ *прил.* Велико-
душнѣ, благороднѣ, добронамернѣ.
в велнкодоушнънън оумѣ. ѣко на
сжднштн пакостннѣ не подвнже са
твон сзмъсалъ *C* 63.29. *Изч.*

С. Калка от гр. μεγαλόψυχος.

Неб. великодушнѣ *вжс.* ОА, ВА, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; велико-
душнѣ ВА.

велнколѣпотѣ, -нѣ *ср.* Великолепнѣ.
тебѣ подобаатъ хвала. слава велнко-
лѣпотнѣ. сватость *C* 144.17. *Изч.*

С. Вар. велнколѣпотнѣ.

Неб. Срв. велелепнѣ, великолепнѣ ОА, РБЕ.

велнкота, -нѣ *жс.* Величнѣ. на немъ
показуѣ уколюбѣ своего. велнкотъ до
самоу прѣ(дан)ѣ въсѣкжъ пользжъ
творѣаше емоу *K* Зб 33. *Изч.*

K. Gr. μεγεθος.

Неб. велнкота *рядко остар.* МлБТР,
ЕтМл. *Срв.* велнкост *рядко остар.* МлБТР,
ЕтМл.

велнкъ, -нъ *прил.*, велнчан, велнчан-
шн, велнчанѣ *срав.* 1. Голям по обем,
с големи размери. вн(дн)шн лн
велнска сн зъданнѣ. не нматъ остатн
сѣде камень на камнн *M* Мк 13.2 *З*;
се море великое пространое. тоу гаднѣ
имъже нѣстъ числа *СП* 103.25; домъ
молнтвнънън ... вѣаше испльненъ
едннъ. а н тз велнкъ сѣи *C* 563.4;
възлеже мнчснн подъ камъкомъ
велнкомъ *C* 275.17; н повелѣ дурн-
лнѣнъ прннести дрѣво велнко ... н рече.
прнвжате паула на немъ *C* 12.28;

нзнде бѣсѣ. н прѣложн са въ змнн велнкѣ. тако седмь десатъ лакѣтъ С 173.23–24; виднши ан небо се. коль добро кетъ видѣти н коль велнко С 87.28; обзѣян же бѣаше въ велнцѣн тон поустѣинн. развонннкомѣ поганзѣнхъ ходити С 559.16–17; паницѣ велнкѣ дѣждзѣннмѣ водамѣ ... вѣмѣштати водѣ сътвори въ манастѣрн С 552.16; оу гроба нго вѣрннн стлѣпѣ поставнша велнкѣ С 539.11; н огнь велнкѣ наѣд жешти н С 221.27. // Тежѣк. тажѣкѣн пльть. акѣ велнко брѣма съврѣгѣша ... перѣтъ кѣ творѣоу С 390.9. // Многолюден. подлѣгѣ рѣкѣ оузѣрѣ нздалече плѣкѣ велнкѣ народа градѣштѣ С 146.11. // Голям по сила, височина, интензивност. трѣн же велнцн по мѣста н гладн н морн вѣдѣтъ М Лк 21.1 З; вѣвѣщен ѣз нѣвсе свѣтомѣ велнкѣмѣ. павѣла апѣл СЕ 34а 8–9; сѣдаште ѣз тѣмѣ ... велкѣ свѣтъ прннѣте К 13а 6; просвѣте са свѣтъ велнкѣ въ темннцн С 182.3–4; стоудень велнка кетѣ въ нѣн. н годнна врѣмене тако змнна С 89.4; тажѣн вѣтрн велнкѣ дѣзѣаннн слѣж на кротость тншааѣж С 399.10. 2. Голям по обхват, степен, значение. градѣтъ во нстѣн ѣловѣколювьѣ. нзвестѣ вѣѣнзѣнхъ жѣнннкѣ мѣжѣствомѣ. н областнѣ велнкоѣ С 460. 6–7; закланнѣж та о велнцѣн слѣѣ всѣдрѣжнтелн бога С 122.1; вѣстѣ ратѣ велнка отѣ поганзѣнхъ С 191.16; въ лѣто дводесѣтнѣнѣ н ѣтвѣрѣтоѣ ... матѣжѣ вѣстѣ велнкѣ С 220.12; въ лѣтѣхъ анкѣннннн цѣра. вѣаше гонѣннѣ велнко на крѣстннннн С 68.25; мнннн въ велнцѣ вѣдѣ прѣвѣзѣаатѣ С 275.26; н велнка слава мѣжа сѣго С 230.16; вѣдѣтъ же вамѣ отѣ мене ѣсть велнка. н дарн большн ннѣхъ С 73.22; отѣ дѣвѣзѣ нзнде ꙗс. велнко ѣоудѣ бракъ прѣнтн С 428.13; анѣѣпатѣ рече. не велнко ѣоудѣ творншн тѣштѣ

са на сѣмрѣтъ С 140.19; всѣн бо сѣшѣдѣше са поповѣ же н клнрнцн ... сътворнша прѣздѣнннкѣ велнкѣ С 219.22. // За думн, реч – високѣпарен. не науннѣктѣ велнкѣннн рѣѣмн нѣкѣннн кѣ пнлатѣ. да не ... отѣпадетѣ прошеннн С 454.6. // Ценен, скѣпоценен, разкошен. аште то сътворатѣ. ѣстѣнзѣнн' н велнкѣннмѣ даромѣ достоннн вѣдѣтѣ С 58.14; такоже во богатѣ нѣкто. прѣ велнкѣ гостемѣ свонмѣ оуготовнѣѣ. н послѣдѣз по зѣванзѣа нмѣ С 267.3. 3. За душевно качество или проява – голям, дѣлбок, силен. вѣдѣтъ во тѣгда скрѣѣ велнка. вѣкаже нѣстѣ вѣла А Мт 24.21; помнлоу мѣ бѣже по велцѣ мнлостн твоѣ СП 50.3; ѣненствѣѣство велнкѣе паѣе же ѣ сѣребролювьѣствѣе всѣе се зѣлоѣ то сътворнло естѣ К 4б 7; прнѣѣ вѣдѣнннннн ... н вѣзнннн маслѣ то дрѣвѣвнѣнѣ на главѣж господѣнѣ. покѣдѣ велнкѣ вѣрѣ С 408.12–13; велнкѣ бо гнѣѣѣ кетѣ отѣ бога асклнпннн С 228.26; се нма сѣ велнкомѣ стрѣхѣмѣ глаголѣштѣма. раздѣра са огнѣнзѣннн облакѣ С 211.8; ѣ вѣе велнкѣе нѣнцѣаннѣнѣ оужѣстоѣенннѣ С 339.5. 4. Велик, славен, прославен, прочут. ѣ славѣѣѣѣж бѣ глѣжште вѣко пкѣ велнкѣ вѣста вѣ насѣ М Лк 7.16 З; ꙗс въ сонѣ вѣеи н вѣсокѣ естѣ ... да исповѣдѣатѣ сѣа мѣнѣ твоѣмоу велнкоумоу СП 98.3. Сѣв. Е 32б 2; ѣтѣ тебе похѣвала моѣ вѣ цѣркѣѣ велцѣ исповѣмѣ тн сѣа СП 21.26; ѣ творнѣт нѣрѣнн молѣѣж снѣѣ. ꙗс бѣже нашѣ велнкѣ. ѣ днѣвннн СЕ 20б 10; велнка оуѣо естѣ тѣарѣ нѣо отѣ невѣтѣѣ вѣ вѣтѣѣ бѣм прѣзѣванн. велнкѣ же сѣтѣ. ѣ анѣлѣскѣнннн слѣзѣ К 9б 35,37; тоу самѣ ꙗванѣ велнкѣнн н волнн всѣѣхъ прѣрокѣ С 461.8; прнѣнн н кѣ мѣнѣ грѣшнѣоуѣмоу. н покѣжн тако нма твоѣ велнко кетѣ С 159.14; оустѣрѣмн са отѣ антнѣоуѣннскѣаѣго велнкѣаѣго града. въ велнкѣѣж тѣж поустѣннѣж прнѣ

тн С 561.2; кто богъ велнкъ ѿко бога нашъ С 79.6. 5. *Като същ.* а) велнцн, -цнн *м. мн.* *Гр.* οἱ μεγάλοι. Големите, великите, силните хора. вѣсте вко мѣнаштѣн са властн ѿзѣкѣи оустоѣатъ нмъ. н велнцн нхъ обладаѣтъ нмн *М* *Мк* 10.42 3, *А*, *СК*. *Срв.* Мт 20.25 *М*, 3¹. б) велнкаѣ *ср. мн.* *Гр.* [τὰ] μεγάλα. Големите, важните неща. ꙗ ꙗ не възнесе сѣ ꙗрце мое ... нн ходнхъ въ велнкѣихъ нн въ днвнѣихъ ꙗче мене *СП* 130.1.

велнкъ вѣитн. *Гр.* αἴρομαι. Издигам се, ставам голям, висок. онъ же отаннѣихъ молебѣ творѣ. прншѣдъ же на конецъ молнтвѣ. прозѣрѣ. кште же пламенн велнкоу сѣштоу. весель лицемъ. послѣжде рекшоу амннъ С 141.19.

велнкомъ гласомъ. *Гр.* μεγαλοφώνως. Със силен глас. рѣцн съ нмъ велнкомъ гласомъ С 336.11.

велнкъ днь. а) *Гр.* μεγάλη ἡμέρα. Празник. юден же понеже параскевьѣн вѣ. да не останѣтъ нкстѣ тѣлесѣ. въ соботѣ. вѣ велнкъ днь тоѣ соботѣ. молнша пплатѣ да прѣвнѣтъ голѣнн нхъ. н възъмѣтъ ѿ *М* *Йо* 19.31 *СК*. б) *Гр.* ἡ τοῦ πάσχα ἑορτή [*вар.* ἡ πασχαλία ἑορτή]. Великден [Пасха]. оуже велнкоу днн прнблнжѣштоу въздѣвѣ оуже въ манастирь отъче. н велнкъ днь н прѣдѣннкѣ съ отъцн сѣтворнѣ С 290.3, 5; д, нѣ. по велнцѣ днн *БН* 1.

велнкъ днь ѿстн. *Гр.* τὸ πάσχα ἑσθίω. Празнувам Пасха. не вѣндоша въ тѣмннцѣ да не осквернатъ сѣ. нъ да ѿдатъ велнкъ днь С 432.5.

на вѣвѣкъ днь велнкъ. *Гр.* κατὰ ἑορτήν. На всеки празник, всеки празник. на вѣвѣкъ же днь велнкъ овзѣян вѣ (и)ѣмоноу. отъпоуштатн народоу. сѣвазынѣ егоже хотѣхъ *М* *Мт* 27.15 3, *А* *СК*.

велнкаѣ недѣла. Страстната сед-

мица, седмицата преди християнския празник Великден. еваггелне нзворное съ вѣм(ъ) ... ѿ велнѣ нѣ пасхѣ *А* 1а 7; по стѣи велнкѣѣ нѣ вѣѣ ѿ *М* *СК* 86а 16.

велнкѣн понедѣльннкъ. Първият ден от Страстната седмица, понеделникът преди Пасха, Велики понеделник. ѿванна архнепнскоу па константннѣ града златоустааго слово. о смоквн въ велнкѣн въ понедѣльннкъ С 343. 2-3.

велнкѣн вѣторннкъ. Вторият ден от Страстната седмица, вторникът преди Пасха, Велики вторник. ѿванна архнеппа златоустааго слово въ велнкѣн вѣторннкъ С 384.10-11.

велнкѣн четвѣртѣкъ. *Гр.* ἡ ἀγία καὶ μεγάλη εἶ [*вар.* πεντάς]. Четвъртият ден от Страстната седмица, четвѣртѣкът преди Пасха, Велики четвѣртѣкъ. воннн емше нсѣ. вѣсѣ н къ канафѣ. кѣ плака сѣ горко. нцн в вѣкѣн четвѣрѣ *А* 101с 5; въ велнѣ четвѣрѣ. вѣѣ ѿ *Ма* глѣ с н р. рече гѣ къ свонмъ оученикомъ *А* 87б 6; нцн в четвѣрѣцн велнѣ тоу блнзѣ прѣдъ очима тн стонѣтъ *А* 87б 2; стго юана хрѣсостома архнепнскоу па. константнѣ града. чѣ въ великѣ четвѣрѣток *К* 3а 25-26; ѿванна златоустааго слово въ велнкѣи четвѣртѣкъ С 424.15.

велнкѣн патѣкъ. Петият ден от Страстната седмица, петѣкът преди Пасха, Велики петѣкъ. в пѣѣ велнѣ вѣѣ ѿ *Ма* *А* 106д 18; нцн. въ велнкѣи. пѣ *Е* 33а 4.

велнка печаль. *Гр.* περίλυπος. Голяма печал, скрѣб. того радн посѣла ма сѣмо. аште истнна кстѣ кже слѣша. велнкѣ во печаль нмѣтъ о теѣѣ С 225.17-18.

велнкаѣ параскевьѣнн. *Гр.* ἡ ἀγία παρασκευή [*вар.* ἡ μεγάλη παρασκευή]. Велики петѣкъ, Разпети петѣкъ. свѣтаго оца нашего. ѿѣ.

УБТЕНЬЕ. ВЪ ВЕЛІКЖИЖ ПАРАСКЕВЪИЖ К
9b 33.

ТОЛЬ ВЕАНКЪ. Гр. τοσοῦτος. Толкова
ГОЛЯМ. Н ВЪЗЪВАНОМЪ ВРАТНЕЖ ГИЕНЖ
НЕ ОУКОРНТИ ТАКОВІА БЖНА ВЛАГО-
ДЪТН. НИ ПОГОУЕНТИ ТОЛЬ ВЕАНКІА
УДСТН НЕВРЪЖЕНЕМЪ БЖННХЪ ПОВЕЛЪ-
НИИ ЗЛ Іа 20.

[ПРИИМАТИ] ВЕАНКЗИН АНГЕЛЬСКЗИН
ОБРАЗЪ. Гр. [λαμβάνω] τὸ μέγα καὶ
ἀγγελικὸν σχῆμα. Ставам велико-
скимник, приемам ангелска
схима [образ] – висша степен в
монашеството. вѣдѣ на съ. прнеметъ.
ВЕАНКЗИ ДѢЛСКЗИ ОБРАЗЪ СЕ 97a 20.

ВЕАНКАІА ДАРОУАИ. Гр. μεγαλόδωρος.
Който е щедър. съ же о севѣ вель-
мѣдрова ти побѣдн лѣкавзин. нъ
обаѣе ВЕАНКАІА ДАРОУАИСТАДО ХСА.
прѣВЕАНКОЕ ЧЛКОЛЮБНЕ С 522.12.

СВАТЪЗИН Н ВЕАНКЗИН СВОРЪ. Гр. ἡ ἁγία
οἰκουμένη ἐκτῆ συνόδος. Ше-
стият вселенски събор [Трети
цариградски], свикан през 680–
681 г. против монотелитите. Пр.
на 23 януари [и на 15 септември,
във Великата църква на 18 сеп-
тември]. еѣ [септ]. ... ПАМѢ СЪТЪИМЪ
(о)ЦЕМЪ. рѣ. съвравшем са. на стѣмъ і
ВЕАНЦЪИМЪ СВОРЪ ... Е 33a 17–18.

ВЕАНКАІА ЛАВРА. Гр. ἡ Μεγίστη λαῦρα.
Гоям манастир. н въ слѣдъ ндѣша-
ше свѣта того. н свѣтоу ведѣштоу
приведе (!) въ ВЕАНКЖИЖ ЛАВРЖ
СВАТАДОГО ОЦА НАШЕГО ОЦА НАШЕГО
САВЪІ С 283.3–4.

ВЕАНКАІА АРМЕНІА. Гр. ἡ μεγάλη
Ἀρμενία. Велика Армения, област
в Източна Мала Азия, разделена
ок. 223–190 г. пр. н. е. от намест-
ниците на Селевкидите Артатас и
Дарех на Велика Армения [на
изток от р. Ефрат] и на Мала
Армения [на запад от нея]; по-
късно разкъсвани и преминавали
под римска, византийска и пер-
сийска власт. МѢА сѣѣ ѣ. стѣадо

сѣНОМѢА ГРИГОРНА АРХНЕПѢА ВЕАНКЪИНА А
121b 20–21; стѣртъ стѣго ГАНГОРЪ
АРХНЕПНКСѢПА. ВЕАНКЪІА АРМЕННА. Н
РИИПНА Е 38a 5.

М, З, А, СК, Б, Н, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, Р,
МЛ, БН. Гр. μέγας [μεῖζων, μέγιστος], πολὺς,
σφοδρὸς, κραταῖος, παρμεγέτης, βαθύς,
λαμπρὸς, ἀναφαίρετος, παλίστροφος,
ὑψηλός, βίαιος, βαρύς, ἀνίκητος, πλούσιος,
σύντονος, κόσμιος, ἀκριβέστατος, μακρὸς,
τῶν ἀρχόντων [вар. ἐπουράνιος, μακάριος].
Вар. ВЕАНКЪ.

Нѣб. велик ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ,
ПРОДД, ДА. Срв. Велика МИ, Велико МИ,
Великовци МИ, Велико Търново МИ
СНМБ; Велика МИ ЙИв, БСМ; Велика
[река] МИ ВК, ОМ; Велика МИ Б-м. в Р;
Велика МИ ЖЧ, ГРВМДП; Велика МИ,
Велика Крушевица МИ АП, ПСС;
Великово МИ БМС; Велик ЛИ, Велика
ЛИ, Велико ЛИ, Великин ФИ, Великин-
ски ФИ СтИл, РЛФИ.

ВЕАНУАВЪ, -ЗИН прил. Високомерен,
възгордял се. негда же си слъшша
ВЕАНУАВЪЗИН ОНЪ СВЕРЪПЪЗИН. НЕ СЪТ-
РЪПЪВЪЗ ДРЪЗЮСТН МЖЖЪ. ПРЪВЪЗЪВЪ-
РЪВЪЗ НАРОСТНИЖ. СЪМАТРАШЕ КОЕ ВН
ПРИИМЪШЛЕННИЕ НЪОВРЪСТН. ДА ВН
ДЛЪГЖ Н ЛЮТЖ НМ' С 88.26–27; писано
во кетъ мръзость ГѢН ВЪСЪ ВЕАНУАВЪЗИН
С 545.18. Изч.

С. Гр. ἀλαζόν.

Нѣб. величав книж. ОА, ВА, ЕтМл,
ЕтБАН, АР, РВЕ.

ВЕАНУАИ, ВЕАНУАИШИ, ВЕАНУАІЕ ВИС.
ВЕАНКЪ.

ВЕАНУАНЫЕ, -ІА ср. Високомерие, над-
менност. ВЕАНУАНИИМЪ СТРАСТН ВЪСЖ
ДОУШЖ ЗЪЛЪ ОБАТРИВЪШЕ С 333.18–
19; въ скорѣ възнесенниимъ нѣкзиимъ
или ВЕАНУАНИИМЪ. АТЪ. ВЪ. СЪГРЪ-
ШЕНІЕ ПОПОУШТЕНЪ ВЪІСТЪ ВЪПАСТН С
519.13–14; оугодно бѣн кротость.
пошеже н неправданзин князь. ВЕАНУА-
НЫЕ РАДН ОЪПАДЕ С 545.14.

С. Гр. τυφός, φαντασία, φράγμα, οἴσις.
Вар. ВЕАНУАНИЕ, ВЕАНУАНИИ.

Нѣб. величание книж. остар. ОА, ВА,
НГер. Срв. МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ.

ВЕЛНУАТН, ВЕЛНУАИЖ, ВЕЛНУАЕШН *несс.*

1. Увеличавам, уголемявам. въсь же дѣла своѣ творатъ да виднми бж-дѣлѣтѣ ѱавкы. рашнрѣнѣтѣ же хранн-лншта своѣ. і велнучаіжтѣ подѣметѣ. въскрнлнѣ рнзѣ свонхъ *М Мт 23.5 З¹, А.* 2. Величая, славя, прославя, възхвалявам. ѡ веле велнкоіе нецѣ-лнмоіе оужесточеннне. на толнко лн беззаконнне обратнша оумѣ. да отъ ннхъже бѣ вѣроватн лѣно. не вѣроу-жтѣ. нхъже дѣлѣма хвалнтн хоу-латѣ. о ннхъже славтн н велнучатн не блажатѣ *С 339.10*; ннктоже богата велнучан богатѣства радн *С 491.9*; прнстѣпнвѣ же епѣзъ кѣ ед'нон пештн горѣштнн ... нзлѣзе слонѣ стѣаго дѣха. безъ врѣда н цѣлѣ. н въ оужастн бз-вѣше велнцѣ. падоша ннцн на земн. велнучаіжште бѣ крѣстнчаньска *С 541.5*; н възстапнвѣ гнѣвѣз словесѣ кроткѣзымн. рѣкоіж понмѣ. въведе въ свон хлѣвѣз кѣ іаслемѣ. іакоже в'сѣмѣз днвнтн са н оужаснжтн. сѣтворенѣмѣз хоудесемѣз. вѣше словесе отъ стѣаго. велнучаіжштемѣз бѣ. боаштннмн са іего свонѣ крѣпость обавѣнѣшталаго *С 566. 16–17.*

М, З, А, С. Гр. μεγαλύνω, μεγαλουργέω, ἐλαίρομαι.

Нѡб. величая [се] книж. ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЕЛНУАТН СА, ВЕЛНУАИЖ СА, ВЕЛНУАЕШН СА *несс.*

1. Гордея се, възгордявам се. сжді сроумоу н сѣмѣреноумоу. да не приложнтѣ потомѣ велнчати сѣ ѱлкоу на земі *СП 9.39*; такожде н добнн снн. прѣдѣз въсѣмн стѣзымн ндѣаше. свѣтѣло въсѣ лнце н слано показѣа. н жѣзы облежашта на нѣмѣ. акѣз оут-варѣ многоцѣннѣж нмѣ на себѣ велн-чаше н радоваше са *С 105.19–20*; н к нѣмоу роуфннѣз кто прѣдѣстоа. въ рнторѣстѣн хѣтностн. снн рече стѣанн пнчннне не велнчан са *С 138.11*; тон лн сократѣз н арнстндѣз. н анадрхѣз. н про-чнн велнчадѣж са. нмже н фнлософнѣж

н прав'дѣж. н трѣпѣннне любѣадѣж *С 138.15*. 2. Величая се, славя се [с нещю, заради нещю]. се же отъ многознхъ іемоу хоудесѣз нцѣлѣннн. о ннхъже велнчаше са нма іемоу *С 45.13–14*; стѣзін кодратѣз рече. по нстннѣ іакоже рече вжнне пнсаннне. възскѣж велнчаша са странѣз. н лѣ-днне пооучнша са тыштетѣзннмѣ *С 102.26–27*; іадѣвѣше оубо отъ въсего нѣз по малоу зѣло. зѣповѣдн радн не тѣмѣз велнчаетѣз са. нѣз дѣ прнсно сѣмѣреннне нматѣ *С 274.7–8*; повѣ-ждѣ мн оубо ѡ жндѣвнне. чѣто са пророкѣз велнчашн. а прорнцїемѣаго корншн *С 334.27–28*; снце въ недѣжѣз фарнсен н кннжнннѣз. нже прѣжде зѣ-ванннн чѣтѣжтѣ. н нарнцатн са оучн-телѣмѣз велнчажтѣз са *С 339.22.*

СП, С. Гр. μεγαλουργέω, μεγαλύνομαι, φρουάσσω, κενοδοξέω, ἐναβρύνομαι, μέγα φουάω. Вар. велнчати сѣа.

Нѡб. Вж при велнчати.

ВЕЛНУЬСТВО *вжс.* ВЕЛНУЬСТВО.

ВЕЛНУНТН, ВЕЛНУЖ, ВЕЛНУНШН *несс.*

Величая, възхвалявам. велнчнтѣ дѣша моѣ гѣ *М Лк 1.46 З, А, СК*; прѣ. глѣ. г. велнчнтѣ дѣша *Е 27а 16*; твоѣ во поетѣз са. і велнчнтѣ. отъ в'сего дѣ-ханнѣ. страхомѣ славтѣз са прѣвстоѣ нма твоѣ *СЕ 51b 22*. ~ са *страг. безл.*

М, З, А, СК, Е, СЕ. Гр. μεγαλύνω.

Нѡб. велича се dual. ОА; НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН. Срв. величнм се ДА.

ВЕЛНУЬСЪКЪ, -зін *прил. от МИ.* Велички, който се отнася до Великия — област и диоцез в югозападната част на Родопите и земите на драгоценитите. Мѣа нѣо н ж стѣаго панталенмона мѣа н стѣаго стѣаго оца нѣаг канмента епѣскапа велнчскаго *А 151а 4. Изч.*

А.

Нѡб. Срв. Велички.

ВЕЛНУЬСТВО, -а *ср.* 1. Големина, величина. въ прнтѣахѣз рече. от велнчѣства н добротѣз зѣданнн. по вѣрѣж-

ДЕННЮ ВНАДѢТН. ПО НЕМОУЖЕ ОБРАЗУЮ
РОДОТВОРЦЮУ НХЪ СЪЗДАТИ С 534.2;
ЕУАГГЕАННСКО БО ПИСАНИЕ ГЛАГОЛЕТЪ.
МАЛА ВЪЗВЪША ЗАКХЕА ПО ВЪЗДРАСТОУ. А
Н ТАВИАА ВЕЛНУЬСТВО ВОЛА С 545.29;
КГДА ВЕЛНУЬЕ СНАЗІ БЖНА АВЪ ХОШ-
ТЕТЪ ВЪИТН. ІАКО НЕ ВЪ ВЕЛНУЬСТВѢ
ТЪЛЕСЪ. НЛИ ВЪ ВЪЗДРАСТѢ ТЪЛЕСЪ
АНШЕНЪИНХ' ВЪСЪЛАІЕТЪ СД БЖНА
БЛАГОДѢТЬ С 546.6-7. 2. Величїе,
превъзходство. ТАКЪ НМАМЪ
АРХИЕРЕН. ЕЖЕ СЪДЕ О ДЕСНЖЖ ПРЪСТОЛА.
Н ВЕЛНУЬСТВА НА НЕВЕСЕХЪ Е 24а 15;
ОУМЪНОЖІЛЪ ЕСІ НА МНѢ ВЕЛІЧЕСТВО ТВОЕ
СП 70.21; АШТЕ СЪСЪДЪ. НЖЕ МЪНОЖ
МЪНЪНЪ ОСВАШТЕНЪ ... НЕПОТРѢВЪНЪ
ПРЪДЪ ТВОИМЪ ВЕЛНУЬСТВОМЪ ВЪІСТЪ С
287.17; ПѢСНЬ ПОХВАЛЪНЖЖ. ТОГО
МНОСОУДНЮ. Н НЕСЪКАЖЕМОУОУМОУ
ВЕЛНУЬСТВОУ С 530.30; ОУБОИ СД ВЕЛН-
УЬСТВА БОГЪ С 115.6. Изч.

Е, СП, С. Гр. μεγαλωσύνη, μεγαλειότης.
Вар. велнущество, величество.

Нѡб. величество ОА, ВА, НТ, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЕЛНУЬСТВЫЕ, -ІА СР. 1. Величїе. ДНВ-
ЛЪХЖ ЖЕ СД НАРОДН. О ВЕЛНУЬСТВЕНІ БЖНІ
СК Лк 9.43; СЪДЕ О ДЕСНЖЖ ВЕЛН-
УЬСТВЕНѢ НА ВЪСОКЪИХЪ Е 6а 16-6б 1;
ІМЪЖЕ ПРЪГРѢШЕННѢ І ПЪЗІ СЪКРОУШН.
ВЕЛНУЬСТВЫЮ ТВОЕН СЛАВЪ СЕ 80а 8;
ТЪІ ПРИМН ПОКАДАННѢ. І НЕПОВѢДАННѢ
РАВОУ ТВОЕМОУ СЕМОУ. ПРИПАДАИЩЮ
ВЕЛНУЬСТВЫЮ ТВОЕМОУ СЕ 74а 16.
2. Мощ, сила. ПРНСАГОХЪ. ІАКОЖЕ МО-
ШТЪНО СТЖПА ТН. ВЕЛНУЬСТВЕНІЕМ' ЖЕ ОУ-
КАЗАНЫА. СЪДЕЛЪВА С 508.14. **3.** Само
мн. Велики дела, чудеса. БЪ
ВЪІШЪННХЪ ЪЖЕ СЪТВОРИ ВЕЛІЧЕСТВІЕ СП
70.19. Изч.

СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. μεγαλειότης, μεγα-
λωσύνη, μέγεδος, [τὰ] μεγαλεῖα. Вар.
велнущественіе, велнуществене, величїе.

Нѡб. Вж. при велнущество.

ВЕЛНУЬЕ, -ІА СР. 1. Полемина по зна-
чение. КГДА ВЕЛНУЬЕ СНАЗІ БЖНА АВЪ
ХОШТЕТЪ ВЪИТН. ІАКО НЕ ВЪ ВЕЛНУЬСТВѢ
ТЪЛЕСЪ. НЛИ ВЪ ВЪЗДРАСТѢ ТЪЛЕСЪ

АНШЕНЪИНХ' ВЪСЪЛАІЕТЪ СД БЖНА
БЛАГОДѢТЬ С 546.5; О ВСѢХЪ СЪТВО-
РНВЪІШННХЪ СД ОУОДЕСЕХЪ. ОТЪ ВЕЛН-
КАДО СТРАСТОТРЪПЦА ... ВЪ ЗЕМЫХЪ ЖЕ
ВЪДРЖЖЕНОЕ КОПНІЕ ВЪКОРЕНН СД.
ОБАНУЕНЪЕ СЪІ СЪГРѢШЕННЮ НЕИСТРЪГ-
НОМО. НА МѢСТѢ СЪХРАНАІЕМО. ДО
ДНѢШЪНІАДО ДЪНЕ. ВЕЛНУЬЕ ОУОДЕСЪ.
АЖЕ СТЪІН ТВЪРАШЕ ВЪІНЖ НАЗНАМЕ-
НОУИЩТЕ ДО ВЪКА С 560.26. 2. Вели-
чїе, сила, мощ. ДНВЛЪХЖ ЖЕ СД
ВЪСН О ВЕЛНУЬН БЖНІ М Лк 9.43 З, А;
ПІ БЖЕ НАШЪ. СЪТВОРЕН ВЪСЪ. ОТЪ НЕВЪІ-
ТНѢ ВЪ ВЪИТНѢ. АВЛЕНА ЗНАМЕННѢ.
ВЕЛНУЬѢ ТВОЕГО СЕ 8б 6; ТЪІ БО ЕСН БЪ.
ПОВЕЛЪВЪН ВЪПАДАИЩИИМЪ. ВЪ ГРѢ-
ХЪІ. СЕДМЪ ДЕСАТЪ КРАТЪ. Н СЕДМЦЕНЖ.
ІМЪЖЕ ЪКО ВЕЛНУЬЕ ТВОЕ, ТАКО Н МНОСТЬ
ТВОѢ. ТЪІ БО ЕСН БЪ КАИЩИИХЪ СД СЕ
75б 20. // Полемиство. Н ТЪІ УАДО.
ВЖДН ВЪ ДОБРО БРАШЪНО ЪДЕННѢ
МѢСТО. СОУХОУДЕСЪ. ВЪ ВНОПНТНѢ
МѢСТО ВОДОПННЦА. ВЪ СМѢХА МѢСТО.
САЪЗОТОУЪННІКЪ. ВЪ ВЕЛНУЬѢ МѢСТО.
СЪМЪРЪІА СЕ 70б 3-4. // Мн. Вели-
ки неща, величїевени дела. ЪКО
СЪТВОРН МЪНѢ ВЕЛНУЬѢ СНАЗІНЪІ. І СВАТО
НМА ЕГО М Лк 1.49 З, А. 3. Про-
слава, величаене. ЗА НМА ОУИТЕЛІА
СВОЕГО ОУМРЪША. КОЕМОУ ПОУЖДЕИЖ
ОУМЪРЪШОУ УЛОВЪКОУ. ІМЕНЕМЪ ТОЛНКО
ЛЪТЪ БЪСН НЪГОНАТЪ СД. Н ЕЛНКО НА
ВЕЛНУЬА ВЪ ЦРЪКВИ СЪБОРНЪН БЪІВА-
ИЖТЪ. НЕ РАЗОУМЪИЖТЪ ЖЕ ІАКО ПОУЖ-
ДЕИЖ СЪМЪРЪТЪНЪ ІЕСТЪ. ІЕЖЕ ПО СВОЕН
ВОЛН НЪВОДА ОТЪ ЖИТНІА С 136.18-19.
ваше велнущїе. Гр. ἡ ὑμετέρα μεγα-
λονοῖα. В обръщение кѢм висше-
стоящо, титулувано лице - Ваше
величїество. СЪДЪ НА ВЪСОЦѢ РЕЧЕ.
САВНІЪ ... ДА ПРИВЕДЕНЪ БЪДЕТЪ КЪ
НАШЕМОУ СЪДНАИШТОУ. КОМЕНТАРИСНН
РЕЧЕ. САВНА ПОВЕЛЪ ВАШЕ ВЕЛНУЬЕ ВЪ
ЗАТВОРѢ ВЪИТН. АШТЕ ІАИ ВЕЛНШН СЕ
СТАИЕТЪ ПРЪДЪ ТВОИМЪ СЪДНАИШТЕМЪ
С 147.3. Изч.

М, З, А, СЕ, СП, С. Гр. μεγαλωσύνη, μεγα-
λειότης, [τὰ] μεγάλα, [τὸ] μεγαλειόν. Вар.
велнущїе, велнущїе, величїе, велнущїе.

оутвърдн са *М* Лк 16.26 З, А; нзвѣче мръжж ... пазнж велн рзвз *М* Йо 21.11 З, А, *СК*; и тз вама покажетз горыннцж велнж постзланж *М* Лк 22.12; н въззмзше камзи велнн привазаша кмоу кз ногама. вѣрѣштн н тако въ рѣкж *С* 154.2. // Голям по сила, по интензивност, височина и под. и възглашь гласомь велнемь нѣз. рече. отъче въ ржцѣ твои прѣданж дхъ мон *М* Лк 23.46 З, А; и се тржсз възстз велнн *М* Мт 28.2 З, А; и възстз боурѣ вѣтрзна велнѣ. влзнзи же вланвахж са въ ладнж. ъко юже погражнжтн хотѣаше *М* Мк 4.37 З; тзшта же снмонѣ вѣ одржжнма огнемь велнемь *М* Лк 4.38 З; н оулеже вѣтрз н възстз тишина велнѣ *М* Мк 4.39 З. *Срв.* Мт 8.26 *М*, З; людн сѣдаштнн въ тзмѣ вндѣша свѣтз велнн З Мт 4.16 А, *СК*; възпнвзн велнемз гласомь. сзи на распонѣ ... бже бже по уѣто ма оставн *СЕ* 43b 1; гаврннлз дрхнстратнтз кз протнвнзннмз снамз гласомз велнемз глаголетз. възумѣта врата князн вашн *С* 464.15. // Многоброен. вѣ же тоу стадо свнно пасомо велне прн горѣ *М* Мк 5.11 З. 2. Голям по обхват, по важност, по значение. н знаменнѣ с нѣсе велнѣ вѣдѣтз *М* Лк 21.11 З; въ тзи дьнн. вѣдетз во вѣда велнѣ на земн *М* Лк 21.23 З; мѣтвамн твоимн подажщн велнж мѣстз *Е* 34b 10; ъко милость твоѣ велнѣ на мнѣ естз *СП* 85.13; ъко велен страхъ гнѣ. и велнѣ слава его *СЕ* 55a 11,12; проповѣждь. бжгѣ вельѣ уюдесе *К* 13a 37; велна уѣстн нмѣвахж отз цѣсара *С* 85.2; велнн господь нашз н велнн крѣпость него *С* 331.23. // Скѣп, скѣпоценен, разкошен. улѣкз едннз сзтворн вечернж велнж. н зѣва мзногзи *М* Лк 14.16 З, А, *СК*; н такоже се отз цѣсара. дарзи велна ... раздаважште *С* 93.4. 3. За душевно качество или проява — голям, дълбок, силен. и авне възта

дѣвнца н хождааше ... и оужаснжша са оужасомь велнемь *М* Мк 5.42 З; вѣдетз во тогда скрѣвь велнѣ *М* Мт 24.21 З; w жено вельѣ естз вѣра твоѣ *М* Мт 15.28 *СК*; вндѣвзшн же свѣдѣж въздрадоваша са радостнж (радостнж) веленж зѣло А Мт 2.10 *СК*; ъко велен страхъ гнѣ *СЕ* 55a 11; вельѣ дрззость вельѣ вестоудѣ *К* 4b 30,31. 4. Велик, славен, прославен, прочут. н славабахж бѣ глѣце. ъко прркз велнн възта въ насз А Лк 7.16; велн гѣ нашз. хвалнте гѣ *Е* 3a 8; кзто бѣ велн ъко бѣ нашз *СП* 76.14; знаемз въ нюдѣн бѣ. н въ нѣн велне нма его *СЕ* 105b 8; мзи же понмз велнн господь нашз *С* 331.22–23. 5. *Като същ.* велнн *ср. мн. Гр.* μεγάλα. Големи, велики неща. н завзшнж бѣ спажщяго ѣ. створышаго вельѣ въ егуптѣ *СП* 105.21.

вельн дьнь. *Гр.* μεγάλη ἡμέρα. Празник. да не останжтз на крѣтѣ тѣлеса въ сжвотж вѣ во велн дьнь тоѣ сжвотзи. молнша пнлата да прѣвнжтз голѣнн ихз. и въззмжтз ѣ *З* Йо 19.31 А.

М, З, А, *СК*, Б, Е, *СП*, *СЕ*, К, С, Р. *Гр.* μέγας, πολὺς, σφοδρὸς, πρῶτος, εἰς, [τῆς] ἀγαλλίασεως. *Var.* велен, велнн, велн, велн.

Нѣб. вели, велий ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ, ДА. *Срв.* Велипоп *МИ* АМС, Слав. нас. Алб.; Вели врѣх *МИ* Велица *МИ* ВК, ОМ; Вельи мастир *МИ* БС, ТГ; Веліово *МИ*, Вели тарла *МИ* ВМС; Вельи говедарник *МИ* БС, ЕРГ; Вельо *ЛИ*, Веле *ЛИ*, Вела *жс. ЛИ*, Велев *ФИ*, Вельов *ФИ*, Велевски *ФИ* СтИл, РЛФИ.

ВЕЛЬАҔПОТА, -зи *жс.* Великолепие, велелепие. ѣповѣданнѣ красотѣ прѣдз нимь. свѣзнн вельѣвпота въ свѣтлѣ его *СП* 95.6; ъко да възпоиж слаж твоиж вѣсь дьнь вельѣвпотж твоиж *СП* 70.8; ъко възжтз са вѣвпота (!) твоѣ прѣвзшше нѣз *СП* 8.2; слаж и вѣвпотж (*погр. вл.* вельѣвпотж, *Север.*, с. 24, *бел. пог*

линия) възложиша на нъ *СП* 20.6; емоу же подобаетъ в'сѣ слава. чєсть н держава. і поклонѣнне. і вельаѣпота *СЕ* 95b 24–25.

СП, СЕ. Калка от гр. μεγαλοпрѣтея. Превезжа и гр. еѣрѣтея. Вар. веллѣпота. Нєб. велелепота книж. рядѣо МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН. Срв. велелепие книж. остар. ОА, ВА, МлБТР, РВЕ, ПРОДД.

ВЕЛЬАЪПЪ, -ѣн прил. Великолепен, прекрасен, изпѣлнен с величие и красота. ѣко блѣвн са і прославн. прѣчєстѣное н вельаѣпое има твое *СЕ* 23a 3. *Срв. СЕ* 13b 17–18, *СЕ* 99a 25; в'сєнощное намъ славословєствєне твое дароуѣн. хвалитн вельаѣпое нма твое *СЕ* 38a 14–15. // Достопочтен, многоуважаван. господннъ мон вельаѣпѣи мнлоуѣтѣ та *С* 102.13. *Изч. СЕ, С. Калка от гр. μεγαλοпрѣтєς. Нєб. велелеп книж. остар. ОА, МлБТР. Срв. велелепен книж. остар. ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.*

ВЕЛЬМН нареч. 1. В голяма степен, много. грѣднї законъ прѣстѣпахъ вельмн *СП* 118.51; сѣмѣрихъ сѣ вельмн гї *СП* 118.107; оує авлен са. вельмн послушаѣа. възпадаѣщннхъ въз напастѣ *СЕ* 63b 18; тѣмъ же молѣ са вельмн да оутѣрѣдимъ са въз словєсєхъ *К* 4a 4; н доушѣ слѣшанннмъ освѣштаа вельмн възгаждаашє богоу *С* 281.10–11; вел'мн сѣгрѣшнхъ ... вѣи са помолнтє за ма *С* 364.8; то слѣшавѣше же вѣлєвн ... рѣзгнѣ-вѣвѣше са велмн *С* 258.14–15; н ѣгда а велмн мѣнша. повелѣ оцѣть лютѣ сѣ солнѣ ... възлєватн на хрѣвѣтѣи нхъ. н соукномъ вєстнратн ранѣи нхъ *С* 178.29. // *С* голяма сила, силно. она же велмн отѣско-чєнѣшн нздѣ вѣ слѣдѣ сѣстольннка кнѣжа *С* 233.30; ѣдннѣ от' боннѣ оуддрн н по главѣ вел'мн ѣкоже врѣдннтн нєго *С* 139.8. 2. Високо, грѣм-ко. ппѣ въздѣвѣз рѣцѣ речєтѣ вельмн слава въз вѣшншннхъ *СЕ* 101a 13; плауѣн са горѣко і въздѣхнн вельмн *К*

3b 37; сѣ слѣзамн плакаашє са. н крнѣашє н възпнѣашє велмн *С* 274.22; вѣскрнѣа матн дѣтншѣта вел'мн гла-голѣштн. ѣтѣн кононє даждѣ. мн сѣна монєго *С* 44.2. 3. В сѣчет. с друго нареч. или *прил.* за засилване на техните значения – много, тѣвѣре много. вєзоумѣлю рѣцн мн чѣто сє хѣштє вѣитн ѣко ннєкакоже ннѣсоже чѣчєшн тако мѣчнмъ велмн горѣцѣ *С* 153.9; нѣннѣ же вел'мн болє глѣголѣ. ѣко азѣкѣтѣ ѣстѣ. азѣкѣтѣ нашѣ хрн-стосова подражаа *С* 379.29; w завнєштн н творѣ сѣмрѣтн велмн плодѣнѣи. кѣнн бо гвозднн снѣе острѣ ѣкоже завнєшт' *С* 399.14.

СП, СЕ, К, С. Гр. μεγαλος, μεγαλον, μεγα, μεγαλα, εως σφοδρα, ισχυρος, πολυς, ασφαλως, γνησιως, διαπρυσιος, μειζωνας, σφοδρότερον, τοσοῦτον, μάλλον, πολυ-. Вар. вел'мн, велмн.

Нєб. велми остар. ВА. Срв. велно, велне нар. МлБТР, ЕтМл, РВЕ; велми прил. ДА; Велме МИ, Велмєвци МИ ВК,М-я.

ВЕЛЬМОЖА, -а м. Велможа, дѣржав-ник. нє вѣашє же оу нєго рѣзлѣчєннѣа богатоуоумоу н оубѣгоуоумоу. нн по-слоушаашє колн вельможѣ. ѣкоже оубогѣнхъ н немощѣннхъ чѣстѣ-нѣнше *С* 557.12; w дѣбє влѣженѣн. нєгоже чѣсарє чѣтѣтѣ. влѣстєлє н вельмѣжа любѣтѣ *С* 354.6. *Изч.*

С. Гр. τοπαρχης. Вар. вельмѣжа.

Нєб. велможа истор. ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЕЛЬМЖДРОВАТН, ВЕЛЬМЖДРОУѣТ, ВЕЛЬМЖДРОУѣШН неск. 1. Изказвам разсѣж-деннѣа сн мѣдро, уверєно. вель-мѣдроуѣ же алєксандрѣ речє. тѣи ѣсн богѣ крѣстнѣанєскѣ ... прндн н кѣ мнѣвѣ грѣшноумоу. н покажн ѣко нма твое велнко ѣстѣ *С* 159.10. 2. Вѣз-гордѣям сє в мнслитє, разсѣж-деннѣа сн. сѣ же о сєвѣ вельмѣдрова-тн повѣдн лѣжавѣн *С* 522.11. // *Прич. сєг. дєлт. кѣто сѣщ. вель-мѣдроуѣщнѣа ср. мн. Гр. μεγαλο-φροσύνη. Вѣзгордѣяване. такѣ*

ВЕЛНУАНЫА Н О СЕВЪ ВЕЛЬМЪДРОУЖ-
ШТННХЪ ПЛОДЪ. ТАКО БО АШТЕ НЕ ВЪИ
ННКОЕНЖЕ СТРАСТН СЕВЪ ПОРАВОТНАЪ С
522.5-6. Изч.

С. Гр. μεγα φρονεω.

Неб. Срв. велемъдър остар. ирон. ЕтМл,
БТР, РВЕ; велемъдрие ср. ЕтМл; велемъд-
рост ж. ЕтМл; велемъдро нареч. ЕтМл;
велемудър ОА, ПРОДД; велемудрен ВА.

ВЕЛЬМЪЖА *вжс.* ВЕЛЬМОЖА.

ВЕЛЪРЪУЕВАТН, ВЕЛЪРЪУОУЖ, ВЕЛЪРЪУОУ-
КШН *несв.* Говоря високомерно. да
ОБЛЪГЖТЪ СЯ ВЪ СТОУДЪ І ВЪ СРАМЪ.
ВЕЛЪРЪУОУЖШТЕІ НА МІА СП 34.26;
ВЪНЕГДА ПОДВИЖАСТЕ СЯ НОСТЪ МОН НА
МІА ВЕЛЪРЪУЕВАША СП 37.17. Срв. СЕ
76b 19; н аще би ненавидѣл ми мѣ
ВЕЛЪРЪУЕВАЛЪ СП 54.13. Изч.

СП, СЕ. Калка от гр. μεγαλορρημονεω.

Вар. велеръуеватн, велъръуеватн.

Неб. Срв. велеречив остар. ОА, ВА, БТР, РВЕ.

ВЕЛЪРЪУНЕВЪ, -ЪИН *прил.* Който говори
надменно, високомерно. ПОТРЪБИТЪ
ГЪ ВЪСА ОУСТЪЗЫ І ЛЪСТИВЪНА. І ІАЪЗЫКЪ
ВЕЛЪРЪУЫВЪН СП 11.4. Изч.

СП. Гр. μεγαλορρημων. Вар. велеръуневъ.

Неб. велеречив остар. ирон. ОА, ВА,
МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ, ПРОДД. Срв. велеречив
ОА; велеречиво нареч. ЕтМл; велерече
ср. МлБТР, ЕтМл; велеречивост ж. ЕтМл.

ВЕЛЬФЪГОРЪ, -А *м.* ЛИ. Ваалфегор
[Ваалпеор] – божество, почитано
от моавците и амонитите [Чис
25.3,5]; наречено вероятно по
името на планината Пеор [Фегор,
Фогор] при Ерихон. н причѣстна
сѣ ВЕЛЬФЪГОРЪ. н сѣнѣса жрѣтвж
мрѣтвѣхъ СП 105.28; к'то оубо
попрудн жндовъ жрѣтн велфегороу С
127.5. Изч.

СП, С. Гр. Βεελαφεωρ. От евр. Ba'al Pe'or.

Вар. велфегоръ.

ВЕЛЬМЕАДЪ, -ЪИН *прил.*

ВЕЛЬМЕАДЪ УЛОВЪКЪ. Чревоугодник,
лакомник. МО W НЪВАВЛЕНЪ ВЕЛЬЕЪДА
ЧКА. WПРОЩЕНЪ. І О ПРНЪТЪН ОБЪДА
СНАЪНААГО СЕ 36a 10. Изч.

СЕ. Вар. вельеъдъ.

Неб. Срв. вели и яд.

ВЕЛЪВНЪ, -ІА *ср.* Заповед, нареждане,
повеление. НЕ ЗАТВОРН МН БЛКО. УРЪ-
ТОГА ТВОЕГО. НН ВЪЪЖШАН СА МНОИЖ(ИЖ)
ПРЪВЪТЖПЪШААГО ТН ВЕЛЪВНЪ СЕ 85a
20. Изч.

СЕ. Вар. велъвнне.

Неб. веление остар. книжк. ОА, ВА,
МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ, ПРОДД. Срв.
веленъе, веление 'казване' НГер, ДА.

ВЪЛЪПОТЪ [*погр.* СП 20.6] *вжс.*
ВЕЛЪЛЪПОТА.

ВЕЛЪТН, ВЕЛЪТ, ВЕЛНШН *несв.* Изричам
заповед, заповядвам. НЪМЪІ І ГЛОУ-
ХЪІ ДЪШЕ. АЪЪ ТН ВЕЛЪТ НЪТН НЪ НЕГО М
Мк 9.25 З, А, СК, Б; к'то оубо сѣ
естъ. т'ко н вѣтромъ велнтъ н водъ. І
послоушанжтъ его М Лк 8.25 З, А;
трасавнце ... велнтъ тн ѡтн. І сего
раба своего СЕ 48b 16; жрѣтвж лі м
велнш оставити К 9a 23; рече къ немъ.
тевъ глаголж велнтъ тн Іс хс мон
сѣлѣстн С 33.13; вѣмъ ... заповѣдн
црѣ іако велнтъ вамъ жрѣтн богомъ С
125.15. // Подканвам, приканвам.
прнносѣ нмъ вно н вела нмъ іастн
моладше сѣ глагола. пондѣте ѡда
да възкоушнте С 38.17; н да оувѣстѣ
акъ н не възпрашатн сѣ велнмъ. нъ вѣ
темннцж ндемъ по волн С 130.15. //
Предписвам, нареждам, повеля-
вам. вѣдѣ лі нспытанъе оушнтелево. вѣ
колнцѣ кротостн велитъ да прѣвѣва-
емъ К 4a 11; блаженъин павълъ ...
рече. невелж вам' не вѣдѣтн о оуспъ-
шнхъ да не скрѣвнте. іако же н проуни
ненмжштнн надежда С 488.9; за-
конъ бѣ данъ. велан не прѣлюбовѣ-
атн н нн оувнтн С 365.20.

М, З, А, СК, Б, СЕ, К, С. Гр. επιτάσσω,
προστάσσω, κελεύω, επιτρέπω, παραινέω,
θελω, πείθω, βούλομαι, προτρέπομαι, ἀξίω,
παρακελεύομαι.

Неб. веля, велям, велям *гуал.* ВА, Дюв,
НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, ПРОДД,
ДА.

ВЕЛЪЦЮМОУ [*погр.* СП 42.4] *вжс.* ВЕСЕЛНТН.

ВЕННЪМИНЪ [СП 79.3] *вжс.* ВЕНЪАМННЪ.

вѣнѣамннъ, -а м. *ЛИ*. Вениамин — син на Яков и Рахил [Бит 35.16–18], родоначалник-эпоним на едно от 12-те израилеви колена. прѣдъ ефремомъ і веннѣминомъ. і нмасіо. въздвигни сіаѣ твоѣи і приди да нзи спѣши *СП* 79.3; тъчѣж же оузьрѣвъ братнѣж н прнснааго брата вѣнѣамнна. безъловнѣааго младѣааго мѣнѣшааго. отъча лозы послѣдѣннн грознъ *С* 367.26; не поманѣж ... нн прнснааго брата вѣнѣамнна страданнѣа *С* 367.21. *Изч.*

СП, С. Гр. Βενιαμίν. *От евр.* binējamīn, 'син на дясната страна', т. е. 'частлив' или 'син на юга'. *Вар.* веннѣминъ.

Нѣб. Вениамин *ЛИ*, Вениамина *ЛИ* *СтИл, РЛФИ.*

вѣнѣамннѣ прил. притеж. от *ЛИ*.

Вениаминов, на Вениамин. не во нъ н азъ нздранлнтѣнннъ несмъ. отъ сѣмене авраамѣа. племѣне вѣнѣамннѣа *С* 347.12. *Изч.*

С. Гр. [тоѡ] Βενιαμίν.

Нѣб. Срв. Вениаминов *ФИ* *СтИл, РЛФИ.*

вѣпръ, -ѣ м. Глиган, вѣпръ. вѣпръ і вѣпръ отъ лѣга. інокъ днѣвѣеі поѣвлъ естъ *СП* 79.14. *Изч.*

СП. Гр. οὖς.

Нѣб. вѣпръ *поет.* ВА, НГѣр, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, РРОДЦ, ДА.

вернга, -зи жс. Верига, синдѣжир, оклови. іца тѡ ѣ і цѣлованнѣ н поклонѣннѣ вернгѣа стѣао апла петра *А* 141а 15; прнкоснѣ са вернгаѣх'. облѣжаштннхъ о възн ію. н лѣннѣ отъпадоша вернгѣи отъ тѣлесе ію *С* 182.6,8; н дондѣвмъ акъи отъ снази на снаѣ. іакоже во въ вернгаѣхъ златахъ. прнтрокъи дроуѣгъ дроуѣтѣ сѣплетѣнъ. іедно іедного дрѣжнтъ са сѣплетѣнънхъ коіеждо *С* 318.14; кназъ повелѣ възсѣдѣти іа въ темннцѣ. н вернгѣи наложѣти нма на възнѣ. н на рѣцѣ н на нозѣ. н тако влюстн ію *С* 181.23. *Срв. С* 195.22; *С* 223.22–23.

А, С. Гр. ἄλυσις, κλοιόν, κλοιός, σίδηρον.

Нѣб. верига ОА, ВА, НТ, Дюв, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* веруга *гуал.* НГѣр, ДА; Веригага *МИ* *ЙЗЗас.*

веръсавеа, -ѣа жс. *ЛИ*. Вирсавия — сѣпруга на Давид, майка на Соломон [3 Цар 1.11]. въз концъ псалмъ дѣдовъ възнгада прѣде къ немоу натанъ прѣкъ егда вѣнѣде къ веръсавеі *СП* 50.2. *Изч.*

СП. Гр. Βηρσαβεί. *От евр.* Baṯ-sēba' 'дѣщеря на клетвата'.

верѣа, -ѣа жс. Верига. тѣко сѣкроуши брата мѣдѣна. н верѣа желѣзнѣи сѣломи *СП* 106.16; хѣ бже нашъ. развѣргѣи ꙗзы сѣмрѣгънънѣа. нераздрѣшаемънѣа. і верѣа адовъи *СЕ* 63а 24; сѣшѣдън въз адъ. і верѣа вѣчънънѣа сѣкроушъ *СЕ* 63б 8; н брата въздрѣвѣна крѣстомъ хѣ сѣломъ. гвозднн же верѣа вѣчънънѣа сѣкроуши *С* 462.18; възкоуѣтѣ же снази възсканкнѣша. възкоуѣтѣ же брата въззаша са. възкоуѣтѣ желѣзнаѣа ꙗжа н верѣа сѣкроушиша са. възкоуѣтѣ затворн отъпадоша *С* 466.3. *Изч.*

СП, СЕ, С. Гр. μοχλός, κλειδρον.

Нѣб. верѣа *остар.* ВА.

веселнти, веселѣж, веселншн *несв.* Веселя, радвам. рѣвна стрѣменнѣ веселатъ градъ бжн *Е* 26б 10. *Срв. СП* 45.5; оправѣданътѣ гнѣ права веселашта сръдѣца. заповѣдн гнѣ нздалеуе просѣвшташти оуи *СП* 18.9; і възнѣдѣж къ алтарю бжю. къ боу велѣаціномоу (*погр. вл.* веселѣаціномоу, *Север.*, с. 56, *бел. пог линия*) юностъ моѣж ісповѣмъ сна тебѣ въз гжслѣхъ бже бже моі *СП* 42 4; длзгослоуѣжью податѣль. благодѣшью давецъ. мѣжжѣствоу подвнжннѣкъ. лѣжа н възстаѣа сз товоѣж. сѣда н весѣла срѣце твоѣ *СЕ* 92б 20; васъ пнтаетъ хлѣбъ. а мене слово бжнѣе. васъ веселнтъ внн°. мене же благодѣтъ стѣадо дѣа *С* 19.14; хлѣбъ невѣсѣкънѣн. оутѣврѣждаа сръдѣца. вѣдѣштнннѣа добраѣа твоѣа дѣвѣннѣа. внно благоіе новааго вннограда.

весеЛАН н свѣтЪЛО твОРАН лнЦА. оЖнДАНШТННМЪ прнХОДА твОнеГО С 143.23–24; ДРОУГЪ ОТЪ ДРОУГА НАПРАВЪАНШТЪ. ПРАЗДЪННОМЪ. ЛЮБН-ВЪНЪ ЦРЬКЪВЕ ХРНСТОСОВЪ ВЕСЕЛАТЪ. НЕ ПОРЪВАНШТЕНЪ ПНШТЕНЪ. НЪ ПРЪВЪЗ-ВАИШТЕНЪ ВЪ ЖНЗНЪ ВЪЧЪНЪНЪ С 318.22; н зА НЪЗ ПОНТРАДАВЪШААГО ВОЛЕНЪ ПРНОВЪШТНВЪША СА СТРАСТЪМН. КАЖЕ ЧЪСТН Н СЛАВЪЗ ГОСПОДЪНА НА-СЛАЖДЪШЕ СА. ВЕСЕЛАТЪ ВО СРЪДЪЦЕ ВЪЖНАА С 533.29. *Изу.*

Е, СП, СЕ, С. Гр. εὐφραίνω.

Нѡб. веселя [се] ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, ВТР, ДА.

весеЛНТН сА, весеЛЪ сА, весеЛАНН сА *несв.*

1. Радвам се, ликувам. н рекъ дѣшн моен. дѣше нмашн мѣного добро лежаште на лѣта мѣнога. поучван ѣждь пнн веселн сА М Лк 12.19 З, А, СК; и прнведъше телецъ оупнтѣнзи заколнте. н вѣдъше да веселнмъ сА М Лк 15.23 З, СК; ѣко снъ мон съ мрътвѣз вѣ н ожнве. изгъвалъ вѣ н обрѣте сА и наУаса веселнтн сА М Лк 15.24 З, А, СК; гѣ повѣстъ вѣ кнн-гахъ. людемъ н кназемъ снмъ вѣвшнм нъ немъ. ѣко веселашнмъ сА вѣсѣмъ. жнлнще вѣ тебѣ Е 27а 12. *Срв. СП 86.7; сѣднтъ людемъ вѣ правѣдѣ да веселатъ сА нѣса и радочетъ сА землѣ СП 95.11; вѣселѣнѣ нплодѣвѣ вѣ домъ. мре о чнадѣхъ веселаште сА СП 112.9; нзнѣ веселатъ сА праведьннн. нзнѣ радочетъ сА аплскъз лнкѣ СЕ 87b 15–16; н радочѣтъ сА о немъ дѣлн. веселатъ сА праведьннн. веселнмъ же сА н мзи вѣсн вндаше члцн. и славнмъ прѣстое твое нма СЕ 101b 3, 4; рѣ. и непрѣстѣпное бѣжно законоу. и владъз чѣстѣе еже отъ него. извѣстѣно и сто твОраште. да веселатъ сА вѣ гра-дѣштее жнтьѣ К 3а 16; васъ поконтъ жнвотъноу. мене же мон хс. васъ одеждѣтъ рнзъз. мене же правѣд. бзи веселнте сА смѣхомъ. азъ же пѣтннемъ*

С 19.20; вѣсхотѣша вѣчѣно чѣстѣнн бзнтн. н сѣ аггѣлзи веселатъ сА. коуплѣ сѣтворнша сѣ небескзнмн дѣлзи. н соугоуѣ прнобрѣтоша С 55.8–9; н ангѣлз н вѣсѣхъ вѣшынн-нхъ снлз сѣворъ за чловѣчѣскааго сѣпа-сенъа веселатъ сА С 490.19. 2. Весе-ля се, празнувам, пирувам, забавлявам се. члѣкъ же едннъ вѣ богатъ. и овладѣаше сА вѣ порфурѣ. и врсонъ. весела сА на вѣсѣкъ день свѣтЪЛО М Лк 16.19 З, А, СК; прѣ-взнша же вѣ тѣ ноштѣ веселаште сА. о наказаннн господьнн С 75.29–30; тоу крѣштааше вѣсА. нмже крѣстнннн н оцн вѣзша. града того вѣрѣннн. н нже сѣ самѣмъ тѣмъ сѣзймъ епнскоупомъ прншѣдъшнн воннн. н веселѣхъ сА вѣсѣмъ домомъ. прнлежаште молнтѣѣ н прнчѣштаннн сѣааго тѣла. н крѣвн гѣ нашего тс хсА С 541.16; н вѣ толн-цѣ оудрѣченнн тѣла н скѣдостн нздрадънзнхъ. акъз на трепезѣ цѣсарѣстѣн веселашта сА прѣвзи-вааста С 547.28.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. εὐφραίνωμαι, ἀγάλλομαι, ἀγαλλιάομαι, τέρπομαι, συνευφραίνομαι, συνευχαέρομαι.

Нѡб. Вж. при веселнтн.

весело нареч. Весело, радостно. пожн-дѣмъ вндаѣтн хѣ. повѣждъша. вѣстѣншта нъ мрътвѣзхъ. нзнѣ веселн прнстѣпнмъ. кѣ вѣскресъшнмому весело. томоу во естъ слава К 12а 30; дьнн же вѣвшоу влѣѣзоста вѣ градъ. н сѣповѣдаста срѣдволи своен. нже вндаѣста вѣ ноштн. онн же весело прннмше слово наУаша нскатн сѣааго еппа С 536.19. *Изу.*

К, С. Гр. φαίρος [вар. φαίρως].

Нѡб. весело ОА, ВА, НТ, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, ДА.

веселъ, -зн прил. Весел, радостен, щастлив. пождѣмъ вндаѣтн хѣ. повѣждъша. вѣстѣншта нъ мрът-вѣзхъ. нзнѣ веселн прнстѣпнмъ. кѣ вѣскресъшнмому К 12а 29; вндаѣхъ во

кѣмоу сѣдннзи бѣлзи акзи ваьнѣ. благо тѣло. осклабьенѣ оун. лице въ старостн веселонѣ С 47.30; прншедѣше же снѣ мѣжн лютнн. поустнша а на стѣзѣа да жнвѣа а пожърѣт'. вндѣвѣше же а стѣнн акзи веселн кѣ вѣннцоу страстн пондоша С 62.23; прндѣте всн азѣщн да възплештемѣ рѣкамн. н въсканкнемѣ боѣоу сѣпасоу нашемоу. гласомѣ веселомѣ С 319.12; вѣштанте w отроцн. отѣкѣдоу вамѣ добраа сн н веселана реть н пѣснь С 321.1.

К, С. Гр. ἀγαλλόμενος, φαῖδρος, κεχαριτωμένος, γεγηθός, ἐπίχαρις, [τῆς] ἀγαλλίασεως. Нѣб. весел ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, РБЕ, АР, ДА. Срв. Весел ЛИ, Весела ЛИ, Веселана ЛИ, Веселин ЛИ, Веселина ЛИ СтИл, РЛФИ.

веселье, -ѣ ср. 1. Радост, веселост, весело настроение. і бѣдетѣ тебѣ радость н веселнѣ. і мѣношн о рождѣствѣ его въздродоуѣтѣ са М Лк 1.14 З; знамена сѣа на насѣ свѣтѣз лица твоего Гі. далѣ еси веселѣе въ срдци моемѣ СП 4.8; дѣе . землѣ н море. вѣсемоу мнроу радость раздѣланте. і всѣ мнрѣ веселнѣ наплзнн са СЕ 3а 5; сѣложн ранѣ снѣк сѣ тѣлесн его. і нсплзнн н сѣдравнѣ. і одеждн н веселнемѣ. възплзценнѣ твоего радн СЕ 30б 5-6; нже скрѣвнтѣ кѣ четѣремѣ десатемѣ да прнвѣгакетѣ. нже сѣ веселнтѣ к' ннмѣ пртѣвакетѣ. овѣ да нзѣбѣдетѣ печалн. а сѣ да поштаднтѣ сѣ веселнѣ кѣо С 95.21; внднмѣ вѣаше прѣвѣваа прнсно. н веселнѣ юностн не двнже сѣ въ немѣ ннколнже. н матеж' грѣховѣзннхѣ страстнн. дѣнствоуѣштнн прнсно въз юнзнхѣ С 544.26. 2. Веселнѣ, веселба, тѣржество. тако погѣвнѣтѣ грѣшннці отѣ лица вѣѣѣ. н праведннці възвеселѣнтѣ сѣа ... і въздродоуѣтѣ сѣа прѣдѣ вѣмѣ. і насладѣнтѣ сѣа въ веселѣ го СП 67.4; посѣтн насѣ спнѣемѣ твоімѣ. вндѣтн въз благостн нзѣвѣраннхѣ твоихѣ. възвеселѣтн сѣа въз веселье

язѣка твоего СП 105.5; н посѣлавѣ по зѣваннѣа нмѣ. нзѣходаште зѣваннн кѣждо н своеѣо домоу. вѣдатѣ нзѣвѣстнѣѣ тако ндѣтѣ на веселнѣ. н сѣ оуѣсрдннемѣ на ннрѣ прнходатѣ. възшедѣше на обѣдѣ. н сѣдѣше на трепезѣ възкоуѣнѣше внна С 267.7. // Пир, пиршество. вѣегда оуѣбо тамо оуѣбогѣн въз оунннн-н драхлѣствѣ вѣвадатѣ. богатѣн же въз сѣастн н въ веселнн С 491.16; оуѣбогѣн оуѣбо въз драхлѣствѣ. богатѣн же въз веселнн. не трепезѣ радн тѣзѣѣ. н множѣства. нз н рнзѣ дѣлама свѣтѣзлнхѣ. н велнѣанннмѣ одѣннѣа С 492.24.

М, З, СП, СЕ, С. Гр. ἀγαλλίασις, εὐφροσύνη, εὐωχία, φαῖδρότης, χαρά, εὐφρασία, εὐφροσύνης φωνή, τὰ χρηστότερα. Вар. веселнѣ, веселнѣ, веселѣе, веселье.

Нѣб. веселнѣ ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, РБЕ, АР; веселнѣа ж. гуал. ДА. Срв. Веселнѣ МИ СНМБ, Веселнѣа МИ ПК, Пр. в нм.

веселѣнтѣ сѣа [погр. СП 101.29] вѣс. възселнтн сѣа.

весло -ѣ ср. Весло. твоѣа жѣа сѣтѣз грѣховнннн сѣжѣн. твоѣа пленнѣа сѣтѣз завнстн. н корабѣчнѣа вѣсн. весла льстн. реть. лнцемѣрѣство. прѣккладѣз завнстѣланнн. w корабѣ тѣмамн зѣла плнѣз С 400.16. Изч.

С. Гр. κόπη.

Нѣб. весло ОА, ВА, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ.

весна, -ѣ жс. Пролет. тѣз сѣтворн въсѣа прѣдѣбѣзн зѣмн. лѣто і веснѣ тѣз созѣда СП 73.17. Изч.

СП. Гр. ἔαρ.

Нѣб. весна остар. ВА.

весннѣз, -ѣн прил. Пролетен. зѣмыѣа оуѣбо въз сѣ вѣѣма весннѣоѣ. шнпѣкѣ н ѣа н ннз цѣвѣтѣз растнтѣз С 495.16. Изч.

С. Гр. τοῦ ἔαρος.

Нѣб. Срв. весна ВА.

вестн¹, вѣдѣ, вѣдешн несв. н св. Водѣз, завѣждам, отвѣждам. і прѣдѣз влѣкѣз же н цѣсарѣ вѣденн вѣдетѣ

мене радн. въ свѣданне нмъ и ѿѣкмъ *М Мт 10.18 З, А*; и авье на оутрѣн свѣтъ сътворише архнерен и старьци. и кзинжкзникзи и весь сзнемъ. съвазавъше нса вѣса. и прѣдаша и пилатови *М Мк 15.1 З*; и веде и въ тмъ. и постави и на крилѣ црквѣнѣмъ. и рече емоу. аште снъ еси бжн. врззи са отъ сѣдоу ннъ *М Лк 4.9*; ведѣахъ же съ нѣмъ и на дъва зълодѣтъ съ ннмъ оубнтъ *М Лк 23.32 З, А, СК*; кто ведетъ мѣа въ градъ обзстоѣнѣ. аи кто наставитъ мѣа до идомѣнъ *СП 107.11*; и по комъканьн. нметъ ппъ за ржкж старѣншааго. а тъ пакзи вратра си за ржкж. и ведѣтъ ѣ на овѣдъ поѣще се *СЕ 11б 8*; вѣ внензи пилатомъ. и прѣданзи на распатне. ведензи вон пилацин. въ мръкорниж *СЕ 49б 21*; нзинъ поетъ пркъ ддъ въпниа и гла. ведѣтъ са цревзи дѣвзи въ слѣдъ ена *СЕ 87б 22*; слзишавъ же се воивода въздору акзи левъ. и повелѣ съвазати а. и владуаште вестн а въ тем'нницѣ *С 71.27*; рече епархъ феуфназъ. ажкамн аноупатъ посъла да веденн вѣдете въ ефезъ *С 137.6*; антонинъ рече да веденъ вѣдетъ на позорниште кз зѣвремъ *С 166.9*.

прѣдн вестн. Отведа, заведа. аноупатъ же повелѣ и прѣдн вестн въ кесарниж. въшздъ же аноупатъ въ градъ на оутрѣн пожрз вѣсомъ *С 112.25*. ~ са *страд.* и *безл.*

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. ἀγω, ἀπάγω, ἀνάγω, φέρω, ἀποφέρω, εἰσάγω, παραλαμβάνω, ἀναλαμβάνω, ἔλκω, ἀναπέμπω, ὀδηγέω, ἐγκλείω, ἀπερχομαι.

Нѣб. веда *гуал.* Дюв, НГер, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН. *Срв.* [до]веда, [за]веда, [из]веда, [при]веда, [под]веда, [пре]веда.

вѣстн^{II}, вѣж, вѣжеш несв. Возя, превозвам, откарвам. матн ед'ного влажензинъ ... сама свонма ржкама възем'ши на ramo. възл'жи на кола. на инъже прочн нже лежаште. на огнѣ везомн бѣахъ *С 96.8*; многзинъ во радн мжкз аже нанесоша на нѣ. не

м'жааше оуже и ходити. весь бо пѣтъ на колѣхъ везомъ бѣаше *С 117.23*. *Изч. С. Гр. κομίζω, ἄγω.*

Нѣб. веа 'возя' *гуал.* Дюв, НГер, МЛБТР.

вѣтѣхъ, -зи н прил. 1. Вехт, стар, износен. нн вълнѣаитъ внна нова. въ мѣхзи вѣтѣхзи. аще аи же нн. просаджтъ са мѣсн. и внно пролѣветъ са. и мѣсн погъбилитъ *М Мт 9.17*; глѣаше же и прнтъѣжъ кз ннмъ. ѣко ннкътоже прнставленнѣ рнззи новзи. не прнставлѣатъ на рнжъ вѣтѣхъ. аште аи же нн и новжкѣ раздеретъ. и вѣтѣсѣн не прнключнтъ са прнставленне еже отъ новааго *М Лк 5.36 З. Срв. Мт 9.16 М; Мк 2.21 М, З; д'нѣ.* адамъ обнавѣветъ са. и евъга своваждаетъ са. д'нѣ. вѣтѣхзиа грѣхонънзиа рнззи. штъврзгъше. въ новзиа и ненстѣлѣнънзиа облѣхомъ са *СЕ 2а 6*; и заключн въ пештерѣ затвори на дълае жаштнмн вѣтѣхзинн двѣрмн. и колѣнѣ прѣклоннвъ исповѣдааше са вогови *С 527.29*. // *Като същ.* вѣтѣхои *ср. eg., вѣтѣхага ср. мн. Гр. τὸ παλαιόν, τὰ παλαιά, τὰ ἀρχαία.* Старото, старите неща. на врьн' посрѣдѣ еа обвѣснхомъ съсѣдзи своа. си рѣвъ гжсан свнрѣлн. цѣвнница. и проѣаа. си во дрѣжаше вѣтѣхои. и снмн пѣснн поахъ *С 418.25*; нѣзъ же рече нмъ. сего радн въсѣсз кзинжкзникъ наоучѣ са. цсрѣтѣню нсѣкоумоу. подобенъ етъ ѡлѣкоу домовнтоу. иже нзноснтъ отъ сзкровнща своего нова и вѣтѣхаа *М Мт 13.52 З, А, СК*; отъ вѣжа волѣзнь и печаль. и въздзиханне. вѣтѣхага мнмо мннѣша. се въшша въса нова *С 430.12-13*. 2. За вино – отлежал. нъ внно ново въ мѣхзи новзи вълнѣати ... и ннкътоже пнвз вѣтѣха авнѣ хощетъ новоуоумоу. глтъ во вѣтѣхои лоуѣ етъ *М Лк 5.39 З. З.* Древен, стар. д'нѣ. штъ вѣтѣхааго плаѣа оутѣшнхомъ са. и ѣко новзи нлѣ спѣнн въихомъ *СЕ 2б 10-11*; егоже и приатъ. ѣко сѣмьонъ етерѣ.

ВЕТЪХЪИ ДЪНЕМЪ БЪ ТКО ВЪ РЖЦЪВ СВОИ. ВЪ СВОЕЪ ВДРА *К* 14а 34; АНКОУНТЕ СЪ УАДЪИ СВОИМИ ... НАВЪИКНЪТЕ ОТЪ ННХЪ К'ТО НАОУЧЕНЪИ. К'ТО СЪВЪРАВЪИ. ОТЪ-КЖДОУ ОУЧЕННІА. КОЕ НОВОЕ БОГОСЛОВЬЕННІЕ. Н ВЕТЪХОЕ ПРОРЕЧЕННІЕ *С* 324.29; Н ВЪАШЕ ПРАЗДЪННЪКЪ ПАМАТЬ СЪПАСЕННЮ ПРНСНО. ПАЧЕ ЖЕ НЕ СЕ ТЪУЫЖ НМЪАХЖ. НЕЖЕ ВЕТЪХЪІА НМЪ ВЪСПОМННААШЕ БЛАГОДЪАНИА. НЪ Н ННО БОЛЬШЕНЕ *С* 417.21; НЪИНА ЖЕ ВЪ ГОДЪ КРЪСТА. ПРЪВАІА СЪПАСАЕТЪ СА ЖЕНА. ВЕТЪХОЕ ЗЪЛО НОВЪИМН БЛАГОДАТЪМН НСЦЪАІАЖШТН *С* 428.17; ОВРЪТЕ ГРОВЪ ВЕТЪХЪ ПОДОБОЛНУЪНЪ ПЕШТЕРЪ. ВЪ НЕМЪЖЕ МНОГЪИ МРЪТВЪИНХЪ ЛЕЖААХЖ КОСТН *С* 527.24. 4. Някогашен, отдавнашен. нъвольшннмъ отъмъити крѣщенемъ. ветъхѣжъ скврънѣ нашѣ. ежъ же еси нъи прѣстѣпленнемъ оскврънналъ. і затворенне грѣхоу сѣтворѣшемъ *СВ* 52б 24; сѣкоупн і оръганъ сѣврѣшенъ. прѣгждѣннцѣжъ краснѣжъ. сѣврѣшенѣ стоумоу дѣхоу. тѣко да сѣде по въздрастоу. сѣвазкѣше са. ветъхааго чѣка. тѣлѣиѣааго похотемъ лестънѣимъ. м'ногообразнааго змнѣ *СВ* 94а 22; ѡ сѣвлѣици са емоу ветъхааго чѣка. і овлѣици са емоу въ новааго. сѣзѣданааго по образоу божью *СВ* 98б 11; ѣда сѣ рнзъ сѣвлачнмъ са. нъ ветъхааго чѣовѣка отълаагаемъ. тѣлѣиемааго похотѣмн прѣлѣстн *С* 90.20; скрѣбънъ намъ исповѣдаѣжъ са. ветъхѣа страстн погона *С* 429.21; і ѡниѣдѣ вѣсѣхъ зѣлѣихъ ѡврѣзѣм' са. н единако молиѣ сѣвлѣцѣм' са ветъхааго чѣка. н сѣ дѣлз его овлѣкѣше са въ новааго ааама. еже естъ въ хѣ *Р* II 3.33. ВЕТЪХЪИН ЗАВѢТЪ, ВЕТЪХЪИН ЗАКОНЪ, ВЕТЪХЪИНА КЪНИГЪИ. *Гр.* παλαιὰ διαθήκη, ἡ παλαιά. Старият завет, първата част на Библията. аште оно невѣсть. то н си невѣдѣтн кестъ. нъ н отѣць ветъхоу завѣтоу не вѣдѣт нъ н сѣинъ по новоуоумоу завѣтоу чѣо оуво кестъ *С* 305.10; слѣишн н проповѣждъ

бжнѣа уоудѣса велнкаіа. како законъ оствѣпаетъ ... како ветъхѣин законъ оветъша. како же новѣин нзвѣштѣаетъ са *С* 450.10; н пакъи много пророка глаголѣшѣа. нзѣвнѣтъ ма отъ ааа прѣисподънаго. нзѣвнѣтн обрашѣтеш въ ветъхѣихъ кннгахъ. сѣмрътн ааа нарнчемо *С* 487.23-24.

М, З, А, СК, Е, СЕ, К, С, Р. Гр. παλαιός, ἀρχαῖος. *Вар.* ветъхъ.

Нѣб. ветъх, ветх *ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ДА;* ветхи *ВТР. Срв.* вехт, вехти *ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА;* вет *гуал. ОА, ВА, ДА;* вехток, вехтѣк *ЕтБАН, ДА. Срв.* Ветово *МИ, Вехтово МИ СНМБ;* Ветува *МИ, Ветовци МИ НК, НСР;* Вехти *Пазар МИ ВК, М-я;* Вехтия *Геран МИ, Вехтан МИ, Вехчани МИ ЙЗ, Зас.*

ВЕТЪШАТИ, ВЕТЪШАѢ, ВЕТЪШАЕШН *несв.*

Вехтея, овехтявам, остарявам. прѣддѣнтѣ нмѣнне вѣше. н дѣдѣнтѣ млностѣинѣжъ. сѣтворнѣте сѣбѣ вѣлааганшѣа не ветъшаиѣшѣа. сѣквровншѣте не сѣкѣдѣемо на небѣсѣхъ. ндѣже тѣтъ не прнѣанжаатъ са. нн тѣлѣ тѣантъ *М* Лк 12.33 *З, СК. Изч.*

М, З, СК. Гр. παλαιόμοι.

Нѣб. Срв. вехтея *ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.*

вечеръ, -а *м.* 1. Вечер [част от денонощието]. вечероу же взи(вз)шоу. гла гнъ внограда. кѣ прнставъннкоу своемуу. прнзовн дѣлатѣла *М* Мт 20.8 *З', А, СК;* въ вечеръ же соботънъи. свнтѣиѣици въ прѣвѣиѣжъ соботѣжъ. прнде марнѣ маадалѣинѣ. і дроуѣгаѣ марнѣ вндѣтъ грова *М* Мт 28.1 *З, А, СК;* і гла нмъ въ тѣ дѣнь вечероу вѣзвѣшоу. прѣндѣмъ на онъ полъ *М* Мк 4.35 *З;* нсходъ оутроу н вечероу оукрѣсишн. посѣтилъ еси землѣа н оупон ѣж оумножилъ еси обогатити ѣж *СII* 64.10; нзде чѣкѣз на дѣло свое. н на дѣланѣѣ своѣ до вечера *СII* 103.23; дѣвѣжъ жрѣтѣѣ. въ тѣ вечеръ дѣлашѣте са. понеже і спѣенѣе глажъ. живѣимъ і мрѣтѣвимъ вѣзѣваше *К* 13б 11; то кажетъ владѣикѣи чѣовѣколюбѣе. како прѣдѣан-

ника разбонника татн. толкоу довроу
сзподовн. да н до послѣднѣнаго вечера
трыпа кемоу прѣвзѣ С 409.23; н
пнѣхѣ прѣходаштн к немѣ. вѣ
ноштн же то творааше. наугнѣ ноштн
отъ вечера дожн н до зорѣ С 550.9;
(сжвот)ѣ вечерѣ П₇. 2. *Като нареч.*

По вечерно време, вечер. вѣднѣ
оубо не вѣсте во когда гѣ домоу
прндѣтѣ. вечерѣ лн вѣ полоуноштн. лн
вѣ кокотоглашенне. лн ютро М Мк
13.35 З; вечерѣ вѣдворѣтѣ сѣ плачѣ. н
заоутра радостѣ СП 29.6; азѣ кѣ боу
возвѣхѣ і гѣ оуслѣша мѣ. вечерѣ і
ютро н полоуднѣ повѣмѣ СП 54.17;
помолн сѣ вечерѣ трнцн. прѣжде
прѣданнѣ своего СЕ 46b 24–25; сѣ гѣ
нѣ едноуадѣ снѣ вѣжѣн. сѣтворѣн
вечерѣ прѣданне свое. се беспрнкла-
дѣжнѣ цѣлѣвѣ. сѣдравне н оцѣщенне
СЕ 47b 2; тауѣ прншѣдѣшоу кемоу
вечерѣ. вѣпрашѣаше кѣго. кѣда тн сѣ чѣто
зѣло сѣтворн С 275.29; w заоутра
опечѣлнвѣзн. вечерѣ же вѣзвеселнвѣ.
пауѣ же не толма вѣднѣвѣ. кѣлнже
нцѣлнвѣ С 429.19.

подѣ вечерѣ. Надвечер. трасомѣ же
да вѣкоушнѣтѣ подѣ вечерѣ. мало каш-
нѣа. а водѣ третѣен дѣнь СЕ 44a 22.
кѣ вечероу. Гр. πρὸς ἑσπεράων. Надве-
чер, привечер. вѣведѣше же а нагѣ
поставнша посрѣдѣ езера. вѣваше же н
вѣздоухѣ стоудѣнѣ. н часѣ врдѣкѣ.
кѣ вечероу бо вѣваше дѣнн С 76.15.

на вечерѣ. Гр. εἰς ἑσπεράων. Надве-
чер. вѣзвратнѣтѣ сѣ на вечерѣ і вѣз-
лауѣтѣ вѣко пѣсѣ. і овндѣтѣ градѣ
СП 58.15; ютро процвѣтѣ н прѣдѣтѣ
на вечерѣ СП 89.6.

прн вечерѣ. Гр. πρὸς ἑσπεράων. При-
вечер. і нждѣашѣте і глѣжштѣ. ов-
лашн сѣ нама вѣко прн вечерѣ естѣ. і прѣ-
клоннѣ сѣ естѣ юже дѣнь М Лк 24.29 А.

вечерѣ зѣло. Кѣсно вечерта. вечероу
же вѣвѣшоу отѣвѣтѣ нмѣ дѣстѣ рекѣ.
кѣже аще гѣ хоштѣтѣ оутрѣ отѣвѣ-
штѣж вамѣ. прндѣ же вечерѣ зѣло

сѣлѣ поуштѣн' отѣ того трокон'да С
561.20.

сѣ вечера. Гр. ἄπο ἑσπεράων. Вечерта,
с настѣпванѣто на вечерта. сѣ свѣ-
штамн нсходаште нѣ домоу вѣснхѣ.
сѣ вечера ндѣштѣ вѣ сѣворѣжнѣ кемоу
црѣкѣвѣ С 35.8–9.

М, З, А, СК, О, СП, СЕ, К, С, П₇. Гр. ὄψια,
ἑσπερά, αἰ ἑσπερίαι ὄραι, ὄρα, ὄψε.

Нѣб. вечер ж. и м. ОА, ВА, НТ, Дюв, НГѣр,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.
Срв. Вечеров ФИ СТИЛ, РЛФИ.

вечерьнѣ, -нн прил. Вечерѣн. по семь же
отѣпоушѣнѣю. дѣ. рѣчѣтѣ. конѣуанмѣ
вечерьнѣа мѣтѣ СЕ 66a 19. Изч.

СЕ.

Нѣб. вечерѣн ОА, ВА, НТ, НГѣр, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; вечерннѣ,
вечернн *остар.* НГѣр, МлБТР. Срв.
вечерѣшен *гуал.* ДА.

вечерьнѣа, -ѣа ж. 1. Вечерна служба,
вечернѣа. на о(р)ѣрос ... на вечерѣн(.)

П₇. 2. Вечерѣа, вечерѣанѣ. н мртѣва-
лго сѣ жнвѣзннмн сѣштѣ. н на вечерѣнн сѣ
господѣнн вѣзлѣжѣштѣ С 338.25. Изч.
С, П₇. Гр. δεῖπνον.

Нѣб. вечернѣа ОА, ВА, Дюв, НГѣр, МлБТР,
ЕтМл, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ, ДА.

вечерьнѣа, -ѣа ж. Вечерѣа, вечерѣанѣ. нѣ ...
вѣста сѣ вечера н положн рнзѣ М Йо
13.4 З, А, СК; прнѣмѣ на вечерн
хлѣвѣ ... н по вечерн прнѣмѣ чѣшнѣ СЕ
46b 6–7, 12; н самѣ на вечерн глаго-
лааше кѣдннѣ отѣ васѣ прѣдѣстѣ ма
С 478.15. // Гошѣвка, пир. кѣзнн-
жннцн н фарнсен ... любѣтѣ же прѣ-
ждѣвѣзлѣганнѣ на вечерѣхѣ М Мт
23.6 А; члѣкѣ едннѣ сѣтворн вечернѣ
велннѣ. н зѣва мѣногѣ М Лк 14.16 З,
А, СК.

М, З, А, СК, Е, СЕ, С. Гр. δεῖπνον, τὸ
δειπνῆσαι.

Нѣб. вечерѣа ОА, ВА, НТ, Дюв, НГѣр,
МлБТР, ЕтМл, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ, ДА.

вечерьнѣнѣ, -ѣа ср. Вечерѣанѣ, вечерно
ядѣне. і прннмѣ хлѣвѣ ... і чѣшнѣ
такѣждѣ по вечерѣннн глѣ М Лк
22.20 З. Изч.

М, З, Гр. τὸ βειρηνῆσαι. *Вар.* вечеряние.

Наб. вечеряне ВА, НГер, ЕтМл, АР, РВЕ, ДА; вечеряние ВА.

вечерянтн, вечерянтж, вечерянтши *несв.*

Вечерям. оу(го)тован ѹзто вечерьнтж. і прѣпоѣсавъ са слоужн мн *М Лк 17.8 З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. βειρνεῖω.

Наб. вечерям ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

вещь, -н *ис.* 1. Вещ, предмет, нещю. пакзы амннз ꙗл вмз. ѣко аште дзва отъ васз свѣвштааше на земн о вьсѣкон вештн енаже колнжз до прснште вждетъ нма. отъ отца моего нже естз ннѣсхъ *М Мт 18.19 З, А, СК;* даждн емоу всѣ прошеннѣ. ѣже на спнне. і жвотз бѣуьнз. да н вещьмн і ѹкѣз. і дѣлз. н внднмзймн і невнднмзймн. славнтъ са прѣстое нма твоє *СЕ 6а 3.* 2. Вещество, материя. подобитъ са і смз слзнзце. дзневзймнмз са свѣтомъ облагата небское теченье гона. дивз творитъ оумоу. земаѣ висаши повелѣньемъ на водахъ. а тажзка вештъ сжшті *К 10а 5;* н како жнджтъ са. така оцета рече кзынмн шарзы кокнж вештнж. не ннкнжже лн развѣ добротож кеднож. н кротостнж н смѣреннемъ *С 381.30.* 3. Естество, същност, характер, природа. ꙗл вѣсдржнтелю. бже взысотамз. оуе щедротамз. бже вѣуьнз. прнсносжнѣ слава. непркосновенз свѣте. неодржнмаа вешн. прѣгнстз црю *СЕ 21а 22;* не взстз во смрътн раздрощенье смръть. нз прѣмѣналъ ес вештн. прѣдѣлз положъ *К 10б 19;* вндѣхъ н море мрътво. водж прѣмѣненж своєа вештн. страхомъ бжнемъ отъпадошж. н не могжштн жвотзно въ себѣ крзъмнн *С 128.24;* іакож (!) н прѣжде рѣхъ. нн законн. іаже радн блазннша. н ѹзгоувнша многз. н нарнцаешн цра. понеже вештнж н(...)тз тн законн истннннн *С 147.30.* 4. Дело, деяние,

постыпка. не прѣдѣлагахъ прѣдз оума моима. вештн законопрѣстжпнз. творяштыаа законопрѣстжпленье възненавидѣхъ *СП 100.3;* хоштеши лі оувѣдѣти. колко створи. да бі лоуѣти възлз. вьсеі фнлософн. вештзмн. і ꙗл наоуѣн і. областз дастъ емоу надз вѣсзз *К 5б 4;* тварь свѣдѣтельствоуетъ. ѣже ѹтж напсана. знаж вештзми. ꙗл помѣни ма въз цѣбрстві твоємъ *К 11б 8-9;* овладдан вьсеж соурннж снце кз вамъ глаголетъ. дзвѣта прѣдзлежаштема вештыма ... кедно нзволнте. нан отзврѣштн са хѣ н съ намн вьселнтн са. нлі не покораште са мечемъ дньнесъ скончатн са *С 59.13;* тѣмже н пауъл тз полагаа оуставъ вештн. непосагзшннн бо печетъ са о ꙗл рече нже на доброобразное. н благопрнлежное кз ꙗл вьсмжштенна *С 375.26.* 5. Случка, събитие, произшествие. понеже оубо мзгнош науаса ѹнннтн повѣсть о ѹзѣствованзхъ въз насъ вештехъ *М Лк 1.1 З, А;* отъ вештн во тзмѣ прѣходяштыаа. ото съряштыа і демона полоудннѣего. падетъ отъ странзз твоєа тзсышті *СП 90.6;* н да не продѣлж слова. да прндемъ въ самж главж вештн *С 481.27.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛ. Гр. πράγμα, οὐσίμα, στοιχεῖα, τὸ κατὰ φύσιν, ὕλη. *Наб.* вещь ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

вещьнз, -н *прил.* Веществен, материален. н прсно съ тѣмн прѣвзвѣаа. нхъже ногзы стоатъ оубо въз оуправленнн. н како оубо тоу. съ безвѣстзнзймн (!) вештзнзймн прнтекъ ста. повѣдѣ іавѣ *С 272.27. Изч.*

С. Гр. ἐνυλοῦς.

Наб. вещен *остар.* ОА, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ. *Срв.* веществен.

вещьство, -а *ср.* Вещественото, сетивното, материалната действителност. тзгда же поклонж са отъ смрътн кз намъ обратнвзша са. сладость во нмамъ кз вештьствоу. не

бо мн кестъ оупватн еднѣмъ рѣчемъ С 501.3. *Изч.*

С. Гр. τὰ πράγματα.

Неб. вещество ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВНДАНА, -зи *жс. МИ.* Видана – село в Исаврия. жнежшта въ всн нарицаемѣ вндана. сжштн отъ града неаурьскааго. нї. попырштъ С 24.23; сз вечера ндѣште въ съворзѣжъ кемоу цркъзѣ. въ вндѣнѣ нарицаемѣ всн С 35.10; поустнвз оубо кз вндѣнѣ прнзвати стѣаго конона льстнж С 47.17. *С. Гр.* Βίδανα. *Вар.* вндѣна.

ВНДНО *нареч.* Видимо, зримо. давз кемоу комзканнѣ н знаменавз кѣго. н сватнвз отнде невнднмо. внднмо во прѣвзвѣаше съ ннмъ донжде стн са С 25.15. *Изч.*

С. Гр. τὸ ὀραῖσθαι.

Неб. видимо ОА, ВА, Бот, РВЕ.

ВНДНМЪ, -зѣн *прич.-прил. 1.* Видим, зрим, който може да бѣде видян. вбладанн в'сежъ тварнж. внднмож н невнднмож *СЕ* 93а 19–20; нже врата внднмааго не любан. како можетъ бѣ невнднмааго С 570.30; днсь съпасеннѣ въсемоу мнроу. кѣанко внднмъ н кѣанко не внднмъ С 448.30. **2.** *Като същ.* **ВНДНМАА** *ср. мн. Гр.* τὰ ὀρατά, τὰ ὀραόμενα. Видимото, материалният свят. нзѣнѣ же самон тебѣ запрѣщанѣ трасавнѣ. оувон са нменн гнѣ. і вѣрзи вѣроуѣжщнхъ въ нь. егоже трепещѣтъ. внднмаа н невнднмаа *СЕ* 45b 19; того нм'же въса вѣша. іаже на небесехъ н на земн. внднмаа н невнднмаа С 188.11; не сжтъ намъ тзѣна внднмаа желакемзѣ надежда С 87.26. *СЕ, К, С. Гр.* ὀρατός, ὀραόμενος, ὀραθεῖς, θεατός, εὐθεώρητος, φαιόμενος. *Неб.* видим *пнжс.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР. *Срв. р.* Видима *МИ* ПК,Пр. в им.; Видим *МИ*, Видима *МИ* НК,ТТроян.

ВНДОВАТН, **ВНДОУЖ**, **ВНДОУЖШН** *несв.* Виждам, съзерцавам. глаголатн кз богоу любз въ млыаннн. н оумззѣн

зракъ. длзгзѣнмъ трѣпѣннѣмъ оунштаа. іакоже отзкрзвенѣмъ лнѣмъ славѣ господнж вндоватн. въсе спѣшеннѣ твора отъ славз въ славѣ С 289.4; нз тамо нн богатоуоумоу ... нже во прѣдъ вратз лежаштааго мнноуа. нх'же нн вндоваалъ нстрзгнжтн хоштетъ бѣдз н родѣства С 374.12. *Изч.*

С. Гр. ὀραῶ, κατοπτρίζομαι.

Неб. видувам *гуал.* Дюв, МлБТР, ЕтМл, ДА.

ВНДОМЪ, -зѣн *прич.-прил.* Видим. стража вндома поустн льва велнка зѣло С 292.22; н нзвѣстн тн вндомъ тн стражъ посзлавз С 293.12; не нмѣшта же добротз радн вндомзѣнхъ. на что прѣвонѣ ржцѣ простерз С 430.2–3; тзѣ невесеъзѣн н земъзѣн. тзѣ не внднмзѣн і вндомъ. тзѣ не вѣдомзѣн н вѣдомъ вѣстъ мене дѣла С 504.29. *Изч.*

С. Гр. ὀραόμενος, αἰσθητός.

Неб. Срв. видим.

ВНДЪ, -д *м. 1.* Образ, облик. каменнѣ сжштѣ. ѣловѣкз нзвѣанн. н въ вндъ ѣловѣуьскъ ображенн С 177.7; вндѣхѣмз н ... нз вндъ кѣго веуѣстѣнъ С 436.7; нз веамн трѣбѣ нскатн ... внда смокѣвѣнааго отъ мнгозѣнхъ сзказано. іакоже мѣнѣ са мѣннтъ. нз не по істннѣ ... вѣдно бо разоумѣтн. въ повѣстн пнсьменѣнѣн лежан оумъ. въ велнцѣ глѣбннѣ нмѣа С 345.13; н вндѣста нѣкого въ вѣлахъ рнзѣхъ посрѣдѣ облака сѣдашта мнгозѣ прѣстоашта. оужасъша же са внда того С 211.17; богообразѣнон прнѣмлетъ. разоумъзѣннн възводнмъ степеньн законѣположеннѣ. н вндъ словѣмъ вожнѣмъ отврзѣаатъ оуста С 277.14. **2.** Гледка. огнѣ во мнгоз ... на въздоуѣсѣ вѣннж гласъ нспоуштааше ... се слзшавъша ... падѣста на земн не сзтрзпѣвзша нн внда того нн гласа С 211.3. **3.** Видение, съновидение. тзгда оубо еѣернн възставъ отъ сѣна. н вндѣннѣ расжднвз ... н вндъ от'цѣмъ

повѣдавѣ С 294.21. 4. Зрение, виждане. въспать влѣкѣ же са пакъз доуховънзнимъ вндомъ С 344.14.

С. Гр. εἶδος, θεωρία, ἱστορία, ὀπτασία.

Нѣб. вид ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, БТР, ДА.

вндъсаида, -зи жс. *МИ*. Витсаида — име на два града в Галилея, разположени на източния и западния бряг на Генисаретското езеро. Западната Витсаида се смята за родно място на апостоли Петър, Андрей и Филип. Западното селище е наречено още Юлия в чест на дъщерята на имп. Август [27 г. пр. н.е. — 14 г. от н.е.]. отнде єдинъ на мѣсто по(у)сто. града нарнцаемааго вндъсаида *М* Лк 9.10 З; снн же прнстѣпнвша къ фнлппоу. и же бѣ отъ вндъ(в)сандъз галѣвнскына *М* Йо 12.21 З, А; и варнтн н на ономаъ полоу къ вндъсандѣ *М* Мк 6.45 З.

М, З, А, СК. Гр. Βηθσαῖδα. От араб. Bet-Saida [Bet-Seda] 'място за риболов'. Вар. вносаида, внтъсаида.

вндъсандъскъ, -зин прил. *от МИ*.

вндъсандъскъ градъ. *Гр. Βηθσαῖδα*. Витсаида [вжс. при вндъсаида]. бѣ же фнлппъ отъ вндъсандъска града. андреова и петрова З Йо 1.45. *Изч.*

З. *Вар. вндъсандъскъ.*

вндъфагнн вжс. внтъфагнн.

вндънъ, -зин прил. Явен, разбираем, достъпен за ума. новън снн боговндъцъ ... показъ намъ н тѣ. богомаъ напнсанъз него скрнжалн: нзвннѣдоу оубо дѣвнствънъз. нзвннѣтръ же вндънъз. нмжшта оутврѣжденне С 278.5. *Изч.*

С. Гр. θεωρητικός.

Нѣб. виден ОА, ВА, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ. *Срв. Виден МИ ЙЗах.Кюст.; Видина МИ ГХ,МИМ.*

вндъць, -а м. Очевидец, свидетел, зритель. на съразоумѣнне прѣсавънѣ събъзвѣшннхъ са о нею. прндоша тѣхъ

вндцн. н славыахъ о вѣхъ бѣ С 569.2. *Изч.*

С.

Нѣб. видец *остар.* МлБТР, ЕтМл. *Срв. [очевидец].*

вндъна вжс. вндана.

вндъбнне, -та ср. 1. Виждане, гледане, наблюдаване, разглеждане. взи бога вндѣсте. а азъ лн єдннъз немаъ не достоннъз вндѣбннею него С 500.1—2; отъпрѣва оубо не вѣроуѣштоу господьню въскрѣсеню. послѣжде же по вндѣбннн н по прнсаженнн. вѣроуѣштоу хѣ С 498.18; гробъ тѣштъ нжде прѣжде положена вндѣша. тѣмъже н веде н на вндѣбнне. да обоємоу бѣдета съвѣдѣтелеа. н гробоу н въскрѣсенню С 445.28; вѣ єдннъз дѣ (!) прнмкнрнн на вндѣбнне зндѣмааго дѣла. паде тоу пѣнъз тѣшта С 553.10. // Свиждане, срѣща. прнспѣша нѣцнн въ самъ знон. прншедѣше на молнтѣж н цѣлованъе н вндѣбнне стѣлаго С 549.22. // Нецо, което е видяно. н съходащемъ нмъ съ горъз заповѣдѣ нмъ нѣз гла. ннкомоуже не повѣднте вндѣбннѣ *М* Мт 17.9 А. 2. Зрение. сѣпъннмъ вндѣбнне дѣлаше С 480.21; н даръствоуѣн нмъ вндѣбнне. да прославатъ стое н прѣхвальное нма твоє С 3.28—29. 3. Гледка, зрелище. око оубо внда нлн дѣбъз цѣвѣтуанъз нлн нстоуѣннкъ снано текжштѣ. тѣмъ вндѣбнннмъ тамо са влѣуѣтъ С 343.6. 4. Вѣншен вид, образ, облик, вѣншноост. и вѣстѣ егда молѣаше са вндѣбнне лнца єго нно *М* Лк 9.29 З; н пославъз ма отѣцъ. тѣ съвѣдѣтельствова о мнѣ. нн гласа єго ннкъдеже сѣзшаста. нн вндѣбнне єго вндѣсте *М* Йо 5.37 З, А, СК; зѣра стѣлаго дѣла. въ вндѣбнн голъбннн. съходаща *СЕ* За 19—20; бѣаше же вндѣбнне него акъз мѣлннн. н одежда него бѣла акъз снѣгъ С 444.24; н вндѣхъ своє кѣстѣство акъз внѣзрѣ бѣлштѣштѣ са. мрѣтвоє же тѣлесное

ВНДЪТННІЕ. АКЪІ ТННАВЪ КАЛЪ СМРЪДАШЪ ҮРЪНЪ С 167.21; іѡснфа тЪКНЖ ВНАДЪТННІЕ ЖТРОВЪІ. Н НЪННА ВЪЗНРАА ... ВЪПРАШАТН ХОТЪАШЕ С 240.3. 5. Видение, съновидение, сън. шедъ же не можааше глатн кз людемъ. і разоумѣша ѣко внадѣтне внадѣ в з црквн М Лк 1.22 А; вѣдѣштн бѣдн іако аште прндешн то не нмашн мене внадѣтн ... нждеже аште да есн. то прндѣ тн въ сънѣ. то она слзшавъшн ... прна авѣ внадѣтне С 299.21; внадѣ внадѣтне днвнно. сназѣ нѣкѣа сз небесъ сзходашта С 93.2; тѣгда оубо еофернн вѣставъ отъ сзна. н внадѣтне расѣднвѣ сз вѣсѣцѣмъ потъштаниемъ вѣпрашаа прнде в з лаврѣ отъца савѣ С 294.19.

ЖИВОТНО ВНАДЪТННІЕ. Гр. ζωοφανής. Животински образ. іан самъ есн вельзѣолъ. і невнднмъ ... іан животннмъ. внадѣтннемъ авлаѣа са СЕ 54а 1. М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ὀπτασία, ὄραμα, ὄρα, θεάμα, θέα, εἶδος, ἰδέα, θεωρία, δεῖξις, [tò] βλέπειν, ὄρασις.

Нѣб. видение ОА, ВА, НГер, МлВТР, ЕтМл, АР, ЕтБАН, РВЕ, ВТР, ДА.

ВНАДЪТН, ВНАДЪТ, ВНАДНШН *несв.* и *св.* 1. Гледам, зрящ съм. сего радн прнтъуамн нмъ глѣж. ѣко внадаще не внадатъ. і слзшаште не слзшатъ нн разоумѣвайтъ М Мт 13.13 З. Сrv. Лк 8:10 М, З, А, СК; да внадаще внадатъ н не оузыратъ. і слзшаште слзшатъ. і не разоумѣвайтъ. еда когда обрвататъ са н отъпоустатъ са нмъ грѣсн М Мк 4:12 З; аште лн тн жде кесте. да нн слзшаште слзшнтѣ. нн внадаште внаднтѣ. тн без оума гнѣвакѣте са на младенншта С 325.11. // Проглеждам, ставам зрящ. вѣпрашаахъ н фарисѣн како прозърѣ. онъ же рече нмъ. врьне положн мьчѣ на оуно. н оумзѣхъ са н внадѣ М Йо 9.15 З, А; і рече емоу ндн оумзѣн са в з коупѣан снаоумѣсѣѣ. еже сзказаатъ са позыланъ. ідеже н оумзѣ са н прнде

внда М Йо 9.7 А. 2. Видя, виждам, възприемам нешо със зрението си. амннѣ во глѣж вамъ. ѣко мзносн прѣн н праведѣннцн вѣждѣлѣша внадѣтн. ѣже внаднтѣ н не внадѣша. н слзшатн ѣже слзшнтѣ н не слзшаша М Мт 13.17 З; і мнмо ходаште ютро внадѣша سموкывннцѣ оуцъхъшѣ не кореннѣ М Мк 11.20 З; шедъ же не можааше глатн кз людемъ. і разоумѣша ѣко внадѣтне внадѣ в з црквн М Лк 1.22 А; в з малѣ н к томоу не внаднтѣ мене. н пакъ в з малѣ н оузырнтѣ ма М Йо 16.16 З, А, СК; нѣсмъ лн своводъ. нѣсмъ лн апѣталъ. не нсѣа лн гѣ нашего внадѣхъ Е 36 16; сз нѣсесе прызрѣ гѣ. внадѣ вѣсѣа снъі Үлскнѣа СП 32.13; хждожннкѣ нѣсзнзѣхъ. кзынннкѣ. егоже не внадѣ ннедннъ отъ ѣкѣ СЕ 51а 16; пождѣмъ внадѣтн хѣ. повѣждѣша. вѣстаѣштѣ нъз мрътвѣзѣхъ К 12а 27; аурнлнѣанъ рече. зълоосъмрътѣне н непрѣподовѣне. коумнрн лн тн са мьнатъ а не бозн. не внадншн лн кацн сѣтѣ С 7.12; ннкѣтоже бо можаашѣ свонма оунома бѣ весплѣтѣна внадѣтн. огнѣ во кестъ опалѣа бѣ С 11.2; в з днѣ сѣд(ь)нъі. внда во анце (м)тл(а) вѣрова волеж Р IV 1.27; море внадѣ і повѣже. і норъданъ вѣзвратѣ сна вѣсплатъ СП 113.3; сзкровншта благънхъ отвръзоша са. невесѣскоѣ цѣрѣство прѣжде вѣкѣ оуготовн са. нхже око не внадѣ н оухо не слзшаша С 470.29. // *Прич. мин. страг. като свц.* внадѣнаѣ ср. *мн.* Гр. τὰ ὀραθέντα. Видимото, материалннѣ свят. того радн н радочѣтѣ са н оуодатъ са. н вѣс толнко прѣвѣиваннѣ. прннемѣйтъ отъданнѣ. еже прѣвоѣ внадѣтн н благовѣстнтн. не глаголанаа тѣубѣ н з внадѣнаѣ С 446.5. 3. Забелязвам, съзираю, отквивам нешо. что же внадншн сѣуецъ в з оцѣ брата твоего. а вѣзвѣна еже естѣ в з оцѣ твоемъ не

уюешн *М Мт 7.3 З, А, СК*; въсь же дѣла своѣ творатъ да виднми бж-дѣтѣ уѣвкѣ. рашнрѣжтѣ же хранилшта своѣ. и велнчѣжтѣ подзметѣ. въскрнлнѣ рнзъ своуѣхъ *М Мт 23.5 З¹, А*; овраштѣ же са нѣсъ. н видѣвъѣ ѣ по себѣ ндѣштѣ. гла нма *М Йо 1.38 З, А*; утѣвратн оун мои да не виднте соуетѣ. въ пѣтн твоємъ жнвн мѣ *СП 118.37*; емоу же дѣлн н вѣса слнзѣ нѣсѣзннѣ днвнша са. въплѣщнша са бѣ вндаше сѣмѣреннемъ *СЕ 53а 7*; онн же вндѣвъше старостѣ кемоу поржгаша са н обѣшташа са *С 31.4*; н повелѣ аноупатѣ прнвестн а прѣдъ са. н яко а хотѣша въвестн. блаженнн кодратѣ да не вндѣнѣ нмн бждетѣ *С 107.3*; въкоупѣ же н уловѣколюбѣць явн са. како невнднмнн вндѣнѣ бзнваатѣ. како бесплѣтнннн въплѣтн са *С 459.3*; въ кротостн н въ безмѣлвнн. въ сѣмѣреннн же н тнхостн нрава. внднмѣ бѣаше прѣвзѣваа прнсно *С 544.26*. 4. Гледам, наблюдавам, зрнтел сѣм на нещю. и сѣдъ нѣсъ прѣмо газофнлакеовн. вндѣаше како народъ мететѣ мѣдъ въ газофнлакнѣ *М Мк 12.41 З*; оуслншатн же нматѣ бранн. и слншаннѣ браннн внднте. не оужасанте са. подоваатѣ во въсѣмъ бзнтн. нз не тогда естѣ конѣннѣ *М Мт 24.6 З¹, А, СК*; обѣдоуѣштѣмъ же нмѣ. вндѣаше патрнархѣ третнѣго на десѣте сѣдѣшѣ на кран стола *С 121.23*; повелѣ князѣ бнтн ја жзланнемъ по ревромъ. н власѣномъ соукномъ въстнратн ранѣ нго. н не оупѣ ннѣсоже. вндѣаше же ја сладѣцѣ трѣпашѣ *С 213.12*; вндѣ благодарѣствнннѣ прѣснн възлѣлаше вооу. не оставнѣжштоуоуоу. жзлаа грѣшннннхъ. на прнѣстннѣ правѣдннннхъ *С 292.30*. // *Прнч. сег. дѣлт. гато сщ. вндащен л. мн. Гр. оі* θεωροῦντες, οἱ ὀρῶντες. Тези, които наблюдават; наблюдаващите.

вндаште мѣа вонъ бѣжашѣ отъ мнѣ *СП 30.12*; н не тоу дѣннѣ нтн кѣ болаштоуоуоуоу. нз оубо жздааше сѣмрѣтн ладаровѣ. да сѣмрѣтнѣ болашѣ оудѣсѣ вѣрѣ вндаштннмъ покажетѣ *С 313.24*. 5. *В повел.* — вжж, внимавай, вжжте, внимавайте. и реуе емоу нѣсъ вндѣ ннкомоу же не повѣждѣ. нз шѣдъ покажн са архнереовн. н неси дарѣ нже повелѣ мочн въ сѣвѣдѣннѣ нмѣ *М Мт 8.4 А*; и прѣштѣаше кмѣ гла. внднте блонднте са отъ кваса фарнѣнскѣ. и отъ кваса нродова *М Мк 8.15 З*; и едннн отъ стоаштнхъ слншавѣше глаахѣ. вндѣдъ нннѣ глашаатѣ *М Мк 15.35 З*; подова вѣроватн яко оумѣрѣ. н яко погрѣвенѣ бзистѣ. н яко въста. н то въсе врагѣ дѣла бзнваатѣ. вндѣдъ оубо словеса сн сѣвѣдѣтельствоуѣшѣта о всемъ томъ *С 439.28*. 6. Навестѣ, посетѣ. въ вечерѣ же соботѣннѣ. свнтѣжннн въ прѣвѣжнѣ соботѣ. прнде марнѣ магдалннн. и дроугѣ марнѣ вндѣтѣ гроба *М Мт 28.1 З, А, СК*. 7. *Прен.* Преживѣя, изживѣя, изпнтѣм. во всѣа дѣннѣ нашѣа възвеселѣхомъ сѣ. за дѣннѣ въ нѣже (!) лѣ (!) сѣмѣрлѣ нзѣ еси. лѣта въ нѣже вндѣхомъ зѣлаа *СП 89.15*; еднннѣ славѣ хоштѣ вндѣтн. н цѣсарѣствннѣ небеснѣ. зѣло любнѣ въннннѣ. ѣстѣ *С 88.4*; правѣденѣ сѣдѣ вожнн. яко не дастѣ прѣподобноуоуоуоу своемоу вндѣтн нстѣлвнннѣ. даждѣ н мнѣ господѣ бѣжѣ вѣстѣлвннннѣ *С 235.8*; такоже вндѣхѣ сѣ вамн печѣлнѣа. вндѣтн хоштѣ н радостнѣа. такоже вндѣхѣ сѣмрѣтѣ хрнстовѣ. хоштѣ вндѣтн. н въскрѣсеннѣ нго *С 500.5, 5–6, 6, 7*. 8. *Прен.* Доживѣя, дочакам. и вѣаше емоу отъвѣштѣно дѣмъ стѣймѣ. не вндѣтн сѣмрѣтн прѣжде даже вндѣтѣ хѣ гнѣ *М Лк 2.26 З, А, СК, Б*; ѣко вндѣсте оун мон зѣпасеннѣ твоѣ *М Лк 2.30 З, А, СК, Б*; и слово плѣтѣ бзистѣ. и всѣлн са въ нзѣ. и вндѣхомъ

славъ его. славъ ꙗко иноуадаего отъ оца. испазнь благодѣти истинзи **3 Йо 1.14 А**; амни ами глаѣ вамъ. аште кто слово мое сзблюдеть. сзмрзти не иматъ видѣти въ вѣкъ **М Йо 8.51 З, А**; абраамъ отъцъ вашъ радъ би бзиль. да би видѣлъ днь мон. и видѣ н възрадова са **М Йо 8.56 З, А**; ꙗко не оставиши дша моя въ адѣ. ни да си прѣподовзноюмоу своему видѣти истълѣньнѣ **СП 15.10. 9. Прен.** Разбера, установя. и се принѣса емоу ослабленъ жнлами на одрѣ лежащъ. и видѣвъ нсѣ вѣрж нхъ. рече ослабленоумоу. дрвзан уадо отъпоуштайтъ са грѣш твои **М Мт 9.2 З, А, СК**; и видѣвъ нсѣ помзшленнѣ нхъ рече. въскрѣнъ въ мзсанте зъло въ срѣцнхъ вашнхъ **М Мт 9.4 З, А, СК**; ꙗже видѣвзи-н. ꙗко сзмзислно отъвѣшта рече емоу. не далее еси отъ цѣрствнѣ бжнѣ **М Мк 12.34 З, А**; видѣвшн же жена ꙗко не оутан са. трепещици прнде. и падъши прѣдъ нимъ. за ниже вниж прикоснж са емъ. повѣдѣ емоу прѣдъ въсѣми людьми **М Лк 8.47 З, А, СК**; въкоученте и виднте ꙗко благъ гъ. блаженъ мжжъ ꙗже оупъбаеть на нь **СП 33.9**; иво отъ праведънзихъ дѣбанн зачинаемъ блаженое жнтѣ. да видимъ сз. страхомъ. ѹзто семоу истълѣнье **К 1б 25**; и даднте ми м'латъ желѣзнъ и сзкроушж него. и виднмъ може ли пакзи въ оврагѣ своємъ взити **С 27.26**; антонннъ рече да въврзженъ вждеть въ сковрадъ. да виждж ѹто емоу оупѣнетъ распатзи и оумзржн **С 157.27**; много бо пострадахъ него радн въ сынѣ. ннъ ѡснфъ въ сынѣхъ истннж вндаштин. жндовзскомъ крнѹемъ. сжпротнвъ сьвѣдѣтельствочнштн **С 434.15**. творити видѣти. *Гр.* ἐπιδεικτικῶς ποιέω. Давам възможност на някого да види нещю. и тогда во господь ма бѣ посбаалъ к тебѣ. нскоучснтн оусрьдне твоѣ. аште оубо ѹло-

вѣколюбнѣ. а не ѹловѣкомъ творши видѣти мноость своѣж **С 122.27**.

прѣдн видѣти. *Гр.* προοράω. Предвиждам, предсказвам. снн пророкъ нздалеца глаголааше прѣдн внда. слоухомъ слзшат' и не разоумѣйтъ **С 334.20**. ~ са *страг.* и *вззер.*

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СЕ, К, С, Р, Х. *Гр.* ὄραω, εἶδω, βλέπω, θεωρέω, θεάομαι, ἐποπτεύω, ἐφοράω, καθοράω, φαίνομαι, ἐπιφαίνομαι, διαφαίνομαι, σκοπέω, ἄδρέω, περιάδρέω, συνοράω, μανθάνω, καταμανθάνω, τυγχάνω, λαμβάνω, μένω, θεατῆς γίγνομαι, γινώσκω, προσπίπτω.

Нѣб. видя, виждам ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РБЕ.

ВНДАШТА [*ногр.* С 454.21] *вжс.* внсѣтн.

ВНДАШТААГО [*ногр.* С 454.18] *вжс.* внсѣтн.

внкентъ, -а *м.* *ЛИ.* Викентий – архидякон на епископ Валерий в Кесария Августа [дн. Сарагоса, Испания], преследван като христианин по времето на имп. Диоклециан [284–305г.]; умр. във Венеция [ок. 304 г.]. *Пр.* на 11 ноември. *Мцѣ ноѣа дѣ стад мѣа минън* и внктора и вкента **А 127а 6.** *Изч.*

А. Гр. Βικέντιος. *Вар.* викентъ.

Нѣб. Викенти *ЛИ* СтИл,РЛФИ; Викентий *ЛИ* ГВ; Викентиев *ФИ* СтИл,РЛФИ.

внкторъ, -а *м.* *ЛИ.* Виктор – войнхристианин, умр. мъченически в Дамаск по времето на имп. Антонин Пий [138–161 г.]. *Пр.* на 11 ноември. *Мцѣ ноѣа дѣ стад мѣа минън* и внктора и вкента **А 127а 5–6.** *Изч.*

А. Гр. Βίκτωρ.

Нѣб. Виктор *ЛИ* ГВ; Викторов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

внлнтнсъ, -а *м.* Вид червей – селско-стопански вредител. зачьнж нзинѣ глатн. нмена гадомъ. пржгъ ... лосъ. внлнтнсъ. каръкнносъ **СЕ 59а 17.** *Изч.*

СЕ. Гр. ῥήξιφυλίτης.

Нѣб. Ø.

ВННА, -зи жс. 1. Вина, провинение, грях. не обрѣтът ни едною же о ѿлвцѣ семь внизи. таже на нь ваднте *М Лк 23.14 З*; и положнша врѣхоу главзи его внижъ напсанжъ. съ естѣ ѿсѣрь нюденскъ *М Мт 27.37 З, А, СК*; на негоже архнерѣн искаша внизи сѣмрътънзи *СЕ 48а 7*; да ѣто внизи таже дѣлѣма хотатѣ и нзгоувнѣн *С 396.12*; не можн не вѣровати да не въ внижъ въпадешн *С 239.4*; или кѣжъ внижъ обрѣштемъ на погоувѣенне него. еда прнобращтемъ грѣхъ севѣ *С 215.27*.

2. Причина, основание. и вѣдетъ ти ... оутѣшенью внна *СЕ 92b 16*; нз семоу въсемоу внна зълаа завнсть *С 388.22*; отъ внизи же тоа ноуднмъ бѣаше прочеи жнѣн въ ма(на)стѣрии своимъ *С 548.30*; оувѣдѣвъ же отъ даноие. и коиа внизи радн. прнведе дроугое класа *С 552.4*; отъ внизи же такови. срацномъ нѣ въ коие врѣма хоташтемъ поплѣннѣн а *С 569.15*; внна же намъ кетъ свѣтааго праздынства. и трѣжства сего хъ *С 479.25*.

3. Извинение, предлог, повод. нзинѣ же и внизи не нмѣтъ о грѣсѣ своемъ *М Йо 15.22 З, А, СК*; да не нмѣжтъ внизи невѣрья. ни да глаголѣтъ яко проста ѿлка пропадохъ *С 482.9*; внизи нскааше како са взи сѣ братнѣжъ позналъ *С 367.24*; и нно толнко же обѣштаванѣште датн ен. аште възможетъ запатн бѣжню равоу наквоу. якоже нмъ тожъ вниоѣжъ. възмошти отъ зема свока сѣ стоудоумъ мѣжа отъ гнати *С 515.5*.

4. Задължение. иже сѣнѣданѣтъ домзи въздовнцъ. и вниоѣжъ далече молатъ са *М Лк 20.47 З, А, СК. Срв. Мт 23.13 М, З¹*. аште тако естѣ внна ѿлакоу сѣ женоѣжъ. оунѣе естѣ не жннѣн са *М Мт 19.10 З¹, А, СК*. безъ внизи. *Гр. ἀδφος*. Невинен. сѣгрѣшнхъ прѣдавъ кровь безъ внизи *С 362.30*.

ВННА словеснаѣа. *Гр. προφάσεως λόγος*. Словесен предлог [пре-

текст, основание, повод]. аште да не взиете храннан. мнѣ внижъ словесѣнѣжъ оставнан взиете *С 439.4-5*.

М, З, А, СК, Б, О, СЕ, К, С. Гр. αἰτία, αἴτιον, πρόφασις, ἀφορμή, ἐγκλημα, ὑπόδειξις, λαβή, ἄξια, ὕλη, τρόπος τοῦ θανάτου, ἀπολογία, παραίτιος.

Неб. вина ОА, ВА, НГер, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, ВТР, ДА.

ВННАРЬ, -ѣ м. Лозар, винар. смоковѣннѣжъ нмѣаше единъ въ вниоградѣ своемъ възсажденѣ. и прнде ... рече же къ вниаревн. се третнее лѣто прнхождѣ. ншта плода *М Лк 13.7 З. Изч. М, З. Гр. ἀμπελοουργός.*

Неб. винар ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Винарово МИ, Винарско МИ ПК, Пр. в им.; Винаров ФИ СтИл, РЛФИ.

ВННО, -а ср. 1. Вино. и никтоже не възвадатъ внна нова въ мѣхѣзѣ ветѣхѣзѣ. аще ли же ни просаднтъ внно новое мѣхѣзѣ *М Лк 5.37 З. Срв. Мк 2.22 М, З*; и о мнѣ поѣхѣжъ пыжште внно *СП 68.13*; и възста ѣко сѣпѣи гѣ. и ѣко силенъ шюменъ отъ вина *СП 77.65*; гѣ ... прѣложен водѣжъ въ внно. въ канагаллнѣнскѣзѣхъ врацѣхъ *СЕ 14а 24*; внно благое новааго вниограда. веселан и свѣтзло творан лица *С 143.23*; нмѣше же врѣма хлѣвзи чнстѣзѣ и топази. внно и масло дрѣвѣное. и младзи сѣрѣзѣ и анца *С 291.7*.

2. Лоза, грозде. посѣла равзи своа къ дѣлаательмъ нматъ внна своего *СК Мт 21.34*; ѣзи градомъ вина ѣхъ. и чрѣнѣца ѣхъ слаиноѣжъ *СП 77.47*; ожндахъ сѣтворнѣн внно. сѣтворн же трѣннѣ *С 433.28-29*.

3. Само мн. Лозе. Мо сѣаа трофона ѡ все гадѣ зълѣ. гоубацннмъ. внна и ннвзи. и врѣзѣ *СЕ 59а 6*; да отъженѣтъ ... все еже обнднтъ внна. и ннвзи. и врѣтоградѣ *СЕ 59а 13*.

ВННО кзисѣао. Ново вино, прекипяла шира. Мо начатѣю внноу кзисѣаоу *СЕ 14а 22*.

озмѣрено [оцѣтъно, оцѣтъно] внно. *Гр.*

ἐσθυρισμένος οἶνος. Вино, применено с миро. н да'бахъ емоу пѣти. озмьрено вино А Мк 15.23; і да'хъ емоу пѣти оцзътно внно М Мк 15.23 З, СК.

нскунти внно. Гр. πέσω τον οἶνον. Изтрезнея. н отъ оупнтниа не могътъ нти въ домъ своа ... доньдеже прнджтъ свон нмъ нмше прнведжтъ въ домъ своа. нже за оутра възстажште. игда нскунтъ внно. радочжтъ са з'ѣло іако оу свонхъ сжтъ си дома лежалн С 267.16-17.

М, З, А, СК, О, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. οἶνος, ἀμπέλος, σταφυλή, ἀμπέλων. Вар. вино.

Нѣб. вино ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, БТР, ДА. Срв. Винаца МИ ЖЧ, ГРЕМДП; Винени МИ, Винце МИ, Виняни МИ ЙЗ, Зас.

внновънъ, -зи н прил. Виновен. да аште н мнозъмъ са сзлочунтъ л'ѣннн о томъ. томоу вса вьмѣнатъ са. възвшоумоу внновъноу въ науалъ С 544.21.

внновънъ творнтн [кого]. Гр. αἰτιάομαι τινα. Обвинявам [някого]. въз іакоже хощете пеуатъл'ѣнте. да не дроу'гъіа нмате внновънъ творнтн С 440.30-441.1. Изч.

С. Вар. внновънъ.

Нѣб. виновен ОА, ВА, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, БТР, ДА; виновний НГер, ЕтМл, виновни МлБТР.

внноградъ, -а м. 1. Лозе. ѿлкъ. насадн внноградъ н въдастъ і д'ѣлателемъ М Лк 20.9 З; нже насадн внноградъ. н оплотомъ оградн. іскопа въ немъ тоуно Б Мт 21.33; і посѣти винограда своего. і сзвръши іже насади десница твоѣ СП 79.15. Срв. СЕ 11b 11; СЕ 100a 2; ѿмо ег'да хотаще внноградъ саднтн. тзи еси х'е внноградъ нстннънънн. і оць твон д'ѣлатель естъ. тзи своа д'ѣлазъ лозне нареклъ еси СЕ 13b 19, 21. 2. Лоза. н прнвздужштадо кз внноградоу жр'ѣва свое ... покланіаетъ са доухомъ С 321.22; на немъже пропаща нстннънънн внно-

градъ глаголан. азъ ксмъ внноградъ. н взістъ днаволоу лоза сзмрътьнаа С 353.16-17, 17.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. ἀμπέλων, ἀμπέλος.

Нѣб. виноград остар. ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, РВЕ, РРОДД, ДА. Срв. Виноград МИ, Виноградец МИ, Виногради МИ ПК, Пр. в им.

внноградънъ, -зи н прил. Лозов, гроздов. і въ врѣма посзла кз д'ѣлателемъ рабъ. да отъ плода внноградънадо дадатъ емоу З Лк 20.10. Изч.

З. Гр. τοῦ ἀμπέλωνος. Вар. внноградънъ.

Нѣб. винограден рядо ВА, РВЕ, ДА.

вннодатые, -іа ср. Даряване, подаряване на вино. слзшаша по мороу хожденне. нед'ѣланое вннодатне. нетажаннжж пнштеж крмленне С 323.20. Изч.

С. Калка от гр. οἰνοδοσία. Вар. вннодатне.

Нѣб. Срв. вино і даване.

вннопнвца, -а м. Винопиец, пияница. прнде снъ ѿскзи. ѣдзи н пыа і глете. се ѿкз ѣдъца. і вннопнвца З Лк 7.34.

З. Калка от гр. οἰνοπότης.

Нѣб. винопиец рядо, дуал. ДА.

вннопннца, -а м. Винопиец, пияница. се съ ѿлвкз ѣдъца н вннопннца М Мт 11.19. Срв. Лк 7.34 М. Изч.

М. Калка от гр. οἰνοπότης.

Нѣб. винопийца м. Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, РВЕ, ДА. Срв. винопиец ОА, ВА, НТ, АР, РВЕ, БТР, ДА.

вннопнтые, -іа ср. Пиене на вино, пиянство. бждн въ добро брашъно ѣденнѣ мѣсто. соух'ѣдець. въ вннопнтнѣ мѣсто водопннца СЕ 70b 1. Изч.

СЕ. Вар. вннопнтне.

Нѣб. винопитне рядо ВА, МлБТР.

вннъзантннскъ, -зи н прил. от МИ. Визадийски [визавдийски], който се отнася до Βιζάνδη [Βιζάνδην] – селище в Персия. (стретъ) ... нїа.

града вниъзантнїска (!). при саворн
црн. перъсѣтъ Е 366 З. Изч.

Е. Гр. [τῶν] Βηζαϊδῶων.

ВННЬННКСЪ, -а м. Причинител, създа-
тел. нзїна же о селнцѣ доврѣ не ра-
доуѣтѣ са. но плауѣтѣ са. н толнка
добра вниъннка погоуѣнтн мзїслатѣ
С 386.23. Изч.

С. Гр. [ὁ] αἴτιος.

Нѣб. Срв. виновник ОА, ВА, РВЕ.

ВННЬНЗ^I, -зїн прил. 1. Виновен, вино-
ват. внждѣ рабе бїжнї како мзи нѣсмз
толмн вниънн какоже непослоушьанвнї
уловѣцн н зїлнї С 41.21; а тзи лн
развонннка въводншн. нже тзмамн
зїла н тзмамн безаконнн вниънн кестѣ
С 308.30; w веле дѣло уоудьно.
безвннзнзїн акзї вниънзїн отвѣ-
штавактѣ С 368.3. 2. Който е при-
чина за нещю. еже бо зїло страдаѣн.
цѣсарѣство бо намз невесноне нсѣжа-
дае. а еже зїло сзтворнѣн. внино намз
вѣуноу огню н мжцѣ взїваатѣ С
406.11.

ВННЬНЗ [внннн] сзтворнѣн. а) Гр.
αἰτίωμα. Обвиня някого, напра-
вля обвинение срещу някого. коє
оглаголаннїе носнѣ о уловѣцѣ семз.
к'то нматѣ бѣ внина. сзтворнѣн С
432.19; оуне взи снцѣ гнѣватн са на
тѣхъ. нже пладцемъ сзвнраннїе
пншжтѣ. тѣхъ бо не вниънзї сзт-
ворншн слоушаа пѣсннн С 403. 19-
20. б) Гр. ἐνοχον ποιέω. Направя
някого отговорен за нещю. еже да
сзвжете на земн. вждетѣ сзвзвано
на небесн. тоже не просто словесзї
кзїнмн. нз н дѣлесемъ вниънзї сзтвори
своа оученнкзї. рѣшнѣнн н вазатн С
358.6. Изч.

С. Гр. αἴτιος, ὑπεύθυνος.

Нѣб. винен 'виновен' рязго МлБТР. Срв.
[не]винен.

ВННЬНЗ^{II}, -зїн прил. Лозов, на лозата.
тзи плодосъ вниънзї блгвн СЕ 14а 17.
Изч.

СЕ. Гр. τῆς ἀμπέλου. Вар. вниънзї.

Нѣб. винен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, АР, РВЕ, ВТР, ДА; вниъннї
остар. НГѣр.

ВНСАМВОНЪ, -а м. ЛИ. Висамбон – име
на мъж, споменато в Супрасъл-
скїя сборник. еднннъ же отъ прѣсто-
аштннхъ. внсамвонъ нменемъ рече.
владзїка нашъ нѣстѣ какоже стоїатн
нмоу. нз нздзхнжтн н оумрѣтн С
149.26. Изч.

С. Гр. Βισαμβων.

ВНСЪНЬКЕ, -на ср. Висене [вид мѣче-
нїе]. н прѣклоннѣтъ колѣнѣ. н въз-
дѣвѣ ржцѣ. ннѣмъ подздрѣжаштемъ
него. самъ бо отъ многа внсѣнннѣ не
можааше о себѣ ржкоу въздѣтн. науѣ
же молнѣн са господоу С 143.1. Изч.

С. Вар. внсѣннїе.

Нѣб. висене ОА, НГѣр, ЕтМл, АР, РВЕ,
ДА.

ВНСЪТН, вншж, внсншн несс. 1. Вися.
(...) (вн)сан на д(...) Е 186 7; w
развонннѣ ... не помншї лн ввозднн ... не
на дрѣвѣ лї вїса молшї К 11а 31;
дївѣ творїтѣ оумоу. землѣ вїсаштї
повелѣнїемъ на водахъ К 10а 4;
ївснфъ ... кз пнлатоу глаголетѣ ...
даждъ мн тѣло мрѣтво на погребенїе.
оного осжжѣнаго отъ тебе ... їсоуса сего
вндаштааго (погр. вл. внсаштааго,
Север., с. 454, бел. под линїя) нага
... небрѣгома въсѣмн вндашта (погр.
вл. внсашта, Север., с. 454, бел. под
линїя) С 454.18, 21; ївснфъ ... кз
пнлатоу глаголетѣ ... даждъ мн w
владзїко. сего внсаштааго на дрѣ (!)
нага ... о мрѣтѣ w пнлатѣ молж. на
дрѣвѣ внсаштн С 455.8, 23. //
Образно. оуѣааше нхъ мосн рѣштн.
оузрнѣте жнзнь вашж. внснмж прѣдъ
вамн С 478.8-9. 2. Прен. Осно-
вавам се, опирам се на нещю, за-
вися. їс же рече ... възлюбншн гѣ бѣ
твоего ... възлюбншн нскрзнѣго твоего
ѣко самъ са. въ сѣю обою заповѣдню.
всѣ законъ н пророцн внсатѣ М Мт
22.40 З^I, А, СК.

М, З, А, СК, Е, К, С. Гр. κρέμασι, περικρέμασι.

Ноб. вися ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, БТР, ДА.

ВНТАЛНН, -я м. *ЛИ*. Виталий – име на епископ, споменат в житието на Артемий от Супрасълския сборник. ннз же нѣкто жьрецъ нмемь внтаалнн. глагола С 228.23–24; прншздъ же жьрецъ внтаалнн. глагола блаженоуоумоу мѣуенноу С 235.5; хоташтоу же крѣстнн сд внтаално. дзва мѣжа ... освѣтнста н ... н нзъходаштоу внтаалну нз водзи. подастъ емоу рѣкѣ мѣуеннкѣ. внтаалнн же поаше глагола С 235.15, 20, 21–22; епнскоупз анатолнн кесарннскаго града ... внтаалнн поставн епнскоупа. н дастъ емоу палестннзскыа странзы С 236.28. *Изч.*

С. Гр. Βιτάλιος.

ВНТАННА, -я ж. *МИ*. 1. Витания – село на източните склонове на планината Елеон, на югоизток от Ерусалим [дн. El-Azarieh]. вѣ же еднннз бола ладарь. от внтаанна. градъца марннна М Йо 11.1 З, А, СК, Н. Сrv. С 312.30; вѣ же внтааннѣ бланз нма. ѣко патъ на десате стаднн М Йо 11.18 З, А, СК; ѣко прнбланжн са въ внтъфагннѣ н внтааннѣ. кз горѣ нарнцаемѣн елеонз М Лк 19.29 З; оумомз взыстромз овъждѣ внтааннѣ С 332.23; слыша во еуаггелнста съповѣдажшта. ѣже въ внтааннн взыша хрнстосомъ дѣлеса С 343.16. 2. Витания – място на брега на р. Йордан, където е кръщавал Йоан Кръстител. сн въ внтааннн взыша об онз полз норздана. ндеже вѣ ноанз крѣста М Йо 1.28 З, А, М, З, А, СК, ЗП, Н, С. Гр. Βηθαΐα. Араб. Beit-'Ania' 'дом на бедността'. Вар. внтаанна.

ВНТАННН [погр. С 409.3–4] вж. оклеветанье.

ВНТАТН, **ВНТАЖ**, **ВНТАЖШ** несв. Пребивавам, намирам подслон, подсло-

нявам се. отъпоустн народзи. да шедъше въ окръстнана вьсн н села внтаажтъ М Лк 9.12 З; вьсн рзптаахъ гажште. ѣко кз грѣшанж мѣжю взынде внтагъ М Лк 19.7 З, А; елнко вас' нанннн оуѣнннн естъ еже оубо-гъа трепезы въдовнча не похочлн. оу насъ внтаанте С 395.27. // *Образно.* ѣже въ чнстѣхъ срьдцнхъ бескврзны. внтааетъ С 338.21; тзи фарисоу въ срьдцн внтавз. новорождензла жндовзскы дѣтн акы трѣвѣ оубанжтн сътвори С 389.13. // Свивам гнездо. і взыдаатъ дрѣво. ѣко прнтн птнцамъ нѣскзымъ. і внтаатн на вѣтвехъ его М Мт 13.32 З; творнтъ вѣтвн велнн. ѣко моштн подъ сѣнннѣ его птнца(ца)мъ нѣскзынмъ внтаатн М Мк 4.32 З. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. καταλύω, αὐλίζομαι, ἐπιφοιτάω, ἐνοικέω, κατασκηνόω.

Ноб. витая книж. ОА, ВА, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ВНТЕЗДА, -зы ж. *МИ*. Витезда – име на воден басейн край Ерусалимския храм. естъ же въ ерсмѣхъ на овьчн кжпѣлн. ѣже нарнцаатъ са еврнскы внтезда М Йо 5.2 З, А. *Изч.* М, З, А. Гр. Βηθεσδά, Βηθζαδά, Βηθσαιδά. От евр. beth hisdā, beth zaytha 'дом на милосърдието'. Вар. внтезда, фезда.

ВНТЪ, -а м. *ЛИ*. Вит – христианин от Сицилия, умр. мъченически по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. Пр. на 16 май и 15 юни. Мѣа нѣо дѣ стхъ мкѣ внта н modesta пѣстоуна его. н крстаннца бабън его А 147б З. *Изч.*

А.

ВНТЪСАНДА вж. вндъсанда.

ВНТЪФАГНН, -я ж. *МИ*. Витфагия – село в източните поли на планината Елеон, близо до Витания. і егда прнбланжн са въ ерсамъ. і прнде въ внтфагннѣ. кз горѣ елеоньсцѣ М Мт 21.1 З¹, А, СК. Сrv. Мк 11.1 М, З; Лк 19.29 М, З; і пакзы градаі въ

СЛАВѢ ПРЪВѢ НА ЖРѢВЬЦН. ОТЪ
ВІДЪФАГНА *К 1b 3. Изч.*

*М, 3, А, СК, К. Гр. Βηθφαγή, Βηθφαγή.
Вар. вѣтѣфагна, вѣфагна, вѣтагна,
вѣтѣагна, вѣдѣфагна.*

ВНТЬЛЕЕМА, -зи ж. МИ. Витлеем —
юдейско селище, родно място на
старозаветния цар Давид [1 Цар
17.12] и на Христос [дн. селището
Beit Lahm, Bet Lehem]. нродъ ...
нзѣн вса отрокъзи сѣща въ вѣфлеомѣ.
н въ вѣхъхъ прѣдѣ(…)ъ еа *СК Мт
2.16, Б*; не кзѣннъзи лн рѣша. јако отъ
сѣмене дѣа. н отъ (вн)флеомъзи всн.
ндеже бѣ дѣдъ. градетъ ꙗ *СК Йо
7.42. Изч.*

*СК, Б. Гр. Βηθλεέμ. Вар. вѣфлеома. Срв.
вѣтѣлеемъ; вѣтѣлеемъ, -н л.; вѣтѣлеемъ, -н ж.*

ВНТЬЛЕЕМЪ, -а л. МИ. Витлеем [вж.
внтьлеема]. ѿлвцн пастыри рѣша
дрочугъ къ дроуоу. прѣндѣмъ оубо
до внтлеема *М Лк 2.15 3, А, СК*; ꙗсоу
рождьшо са въ вѣфлеомѣ нюдеи-
сѣмь ... се влѣсвн отъ възтокъ прѣдъ
въ ѣрамъ *СК Мт 2.1*; нродъ ...
въпрашаше а кзде хъ раждаетъ са.
онн же рѣша емоу. въ вѣфлеомѣ
нюдеисцемъ *СК Мт 2.5*; ягда мла-
денштъ крѣвннѣ вѣфленемъ вагъ-
рнмъ вѣтѣше *С 397.15–16.*

*М, 3, А, СК, К, С. Гр. Βηθλεέμ. Вар.
внтлеемъ, вѣфлеемъ, вѣтаѣемъ, вѣфлеомъ,
вѣфлеомъ, вѣфлеимъ. Срв. внтълеема;
внтълеемъ, -н л.; внтълеемъ, -н ж.*

ВНТЬЛЕЕМЪ, -н ж. МИ. Витлеем [вж.
внтьлеема]. нродъ ... въпрашаше ја
кзде хъ раждаетъ са. онн же рѣша
емоу. въ вѣфлеомн нюденстѣн *А Мт
2.5*; нродъ ... нзѣн вса отрокъзи сѣщаѣа
въ вѣфлеомн. н въ вѣхъхъ прѣдѣлѣхъ
еа *А Мт 2.16*; възставъ въ тъ часъ нде
въ сватѣжѣ вѣфлеемъ *С 296.12–13.*

*А, К, С. Гр. Βηθλεέμ. Вар. вѣфлеомъ,
вѣфлеемъ, вѣфлеемъ. Срв. внтълеема,
внтълеемъ, внтълеемъ, -н л.*

ВНТЬЛЕЕМЪ, -н л. МИ. Витлеем [вж.
внтьлеема]. ꙗсоу рождьшоу са въ
вѣфлеомн нюденстѣмь ... се влѣсви отъ

въстокъ. прѣдъ въ нѣрѣмъ *А Мт 2.1.*
*А. Гр. Βηθλεέμ. Вар. вѣфлеомъ. Срв.
внтьлеема; внтълеемъ; внтълеемъ, -н ж.*

ВНТЬЛЕЕМЪСКЪ, -зи н прил.

ВНТЬЛЕЕМЪСКЪ градъць [градъ]. Гр.
*Βηθλεέμ ή κόμη. Витлеем [вж. при
внтьлеемъ]. отъ сѣмене дѣа н от
внтлеемъскааго гѣдѣа. ндеже бѣ дѣдъ
прѣдетъ хъ *М Йо 7.42 3, А. Изч.**

*М, 3, А. Вар. внтлеемъскъ, вѣфлеомъскъ,
внтълеомъскъ.*

Неб. внтлеемски ОА, ВА, Вот.

ВНТЬЛЕОМА вж. внтълеема.

ВНТЬЛЕОМЪ вж. внтълеемъ.

ВНТЬЛЕОМЪ вж. внтълеемъ, -н ж.

ВНТЬЛЕОМЪ вж. внтълеемъ, -н л.

ВНТЬЛЕОМЪСКЪ вж. внтълеемъскъ.

ВНТЬЛЕЕМЪ вж. внтълеемъ.

ВНТЬЛАНЦА, -а ж. Виелица, вихрушка.

тоуаши боури. сѣщн внтьланцн. люде-
мъ трѣпацемъ зѣмѣ велнкѣ *СЕ 44b
9*; н нждедн трасавнцѣ снѣж ... трасѣ-
щнѣж внтьланцѣж. въ тѣлесн его. мѣ-
зашнѣж пѣтъ его *СЕ 44b 24. Изч.
СЕ.*

*Неб. виелица МлВТР, ЕтМл, ДА. Срв. вие-
лица ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлВТР,
ЕтМл, АР, ЕтВАН, РВЕ, ДА; виявица, вея-
вица, веялица, виулица МлВТР, РВЕ, ДА.*

ВЛАВНѢНЪ [Е 46 16] вж. флавианъ.

ВЛАГА, -зи ж. Влага, мокрота. а дроу-
гое паде на камене н прозавъ оуцъше.
зане не нмѣаше влагъзи *М Лк 8.6 3, А*;
вндѣхъ дзѣма ... н зѣмѣж огнѣмъ
оупепелѣнѣж. н всего плода прѣдъзна. н
мокротънъзиа влагъзи *С 128.22*;
врѣжънъзи же камъзи. толма соухъ зѣло
кѣтъ ... јакоже ннкакоже влагъзи тво-
рнтн въ хлѣвннѣ *С 300.5. // Образ-
но. н подаждн мн влагъж твонхъ
щѣдротъ. изгорѣвшее грѣхъзи срѣце мое
СЕ 78a 4. Изч.*

вѣз влагъзи. Гр. ἀνικτος. Който е без
влага, сух. врѣжънъзи же камъзи.

толма соухъ зъбло кестъ н безъ влагъи С 300.4-5.

М, З, А, СЕ, С. Гр. ἰκμάς, νοτίς.

Нѣб. влага ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, БТР, РБЕ, ДА.

ВЛАДЪИКА, -зи м. 1. Владетел, господар. *и прѣдъзъ блдкзи же н цѣсара веденн вждете мене радн М Мт 10.18 З, А. Срв. Лк 21.12 М, З, А, СК;* чьто сътворназъ тъгда владъика тъ. лютъ во бѣаше н разлуженъ С 86.23; непотрѣбноуоумоу рабоу воинн кесте. нже отъшъдъшоу блдцѣвъ внктъ клѣверѣтъзи своа С 107.27; даждъ мн в владъико. сего внащтааго на дрѣ (!) нага С 455.8. // Господ, Бог. *и блгсвн ... бѣ н рече. нзинѣ отъпоустнши рава твоего блдко М Лк 2.29 З, А, СК, Б;* *и недовѣднмзи н слоижъ црѣзъ славъ. и блка в сѣдръжитель СЕ 56б 15;* *и послаѣдоуѣа блдцѣвъ хрѣу СЕ 97а 10;* рзици мн того ан прѣдаешн нже вьсѣуъскаа одръжитъ. владъиштаго бѣсзи. повелѣваижштаго мироу. владъикъ вьсѣкои твари К 4б 34-35; велнши владъико да вьзнесемъ оустъ нашнхъ врата. *наже тзи едннъ сътворназъ кен С 507.7;* н нзинѣ гн ... не прѣзъри мене владъико С 528.16. **2.** Висш чин в християнската църковна йерархия, владика. *кагда же н поставнша патрнарха ... сакеларъ ... рече к немуу. вѣроун мн чьстънън владъико С 121.20;* раве воинн фнлеа. шъдъ вьзвѣстн владъицѣ моиемоу сватоуоумоу епискоуу да молнтъ са за ма С 225.20-21. **3.** Владетел, притежател, собственик. *аште послушавъ пожрешн вогомъ. то н владъика нмѣнню многоу аште ан не послушавешн лютамн мжкамн погоубьижъ та С 156.4-5.*

подъ владъикоижъ [владъикамн]. *Гр.* ὑπὸ ἐξουσίαν. Подвластен. *исо азъ ѣлкѣзъ емъзъ подъ блкоижъ. имъзи подъ собоижъ воинъзи М Мт 8.9 З, А. Срв. Мт 8.9 СК.*

подъ владъикамн оучнненъ вьитн. *Гр.* εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσομένος. Подчинен съм, намирам се във власта на някого. *нво азъ ѣлкѣзъ емъзъ подъ блдкамн оучнненъ. нмѣа подъ собоижъ воинъзи СК Лк 7.8.*

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СС, СЕ, К, С. Гр. δεσπότης, ἡγεμών, ὁ κρατῶν, πατήρ, κύριος, [ὁ] ἡγουμένος, σωτήρ.

Нѣб. владика църк. ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, БТР, ДА. *Срв.* Владикин ФИ, Владиков ФИ Стил, РЛФИ. *Срв.* Владиково МИ ВК, М-я; Владика МИ ЙЗ, Зас.

ВЛАДЪИЧУНЦА, -а жс. 1. Владетелка, господарка. *послоушан мене. н вждешн владъичунца моен дшн С 1.23;* призьвавъ ноуланннжъ рече къ нѣн. владъичунце мока дша ноуланннне С 1.17. **2.** В християнството – прозвище на Богородица [Дева Мария]. *Мца авгѣ дѣ. оуспенне прѣстъна блдуча нашаа бѣа А 152а 13;* *о прѣстѣвн. чнстѣвн. прѣсла(в)ьнѣвн. блгвенѣвн. блдунцинъ нашен (в)рцн. и прнснодѣвѣ марнн СС Пв 8;* *прѣстѣижъ чнстѣижъ прѣславънѣижъ. блгвенѣижъ владъичунцижъ наш СЕ 61а 26;* *(сз градъ знд.)емъзъ ... молѣтвами прѣстѣна владунца нашаа бѣа В.*

А, СС, СЕ, С, В. Гр. δεσποινά.

Нѣб. владичица църк. *остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РБЕ.

ВЛАДЪИЧЪНЬ, -нн прил. притеж. Господарски, владетелски. *вѣжнѣвѣ дръзостн архнеренскзи. отъвѣжнѣвѣ владъичънда оучнствънъна ржкзи. аште во н смрътн наю прѣдадат' не нмавѣ понестн поношеньа нхъ С 472.5. // Божи, на Господа. вьздаждъ мн радостъ спнѣ твоего. и дхмъ владъичънемъ. оутверди ми СП 50.14;* *и на крѣви владъичъни. цѣнжъ вьзимаше К 6а 10;* *нспрѣва во земаъ не свонмъ кестъствомъ прозавенье вьздрастн вьланн. нзъ повелѣньа послочанжштн владъичънда С 495.22;* *вндѣ ан владъичъне чловѣколюбне С*

494.12; благоволеные во о прьвзинухъ сьгрѣшенни. вельдарованние приемыетъ владъиуьне С 496.28; пастоуухъ възвз словесъзнимъ овцамъ владъиуьнямъ С 526.30. // *Като същ. владъиуьниаа ср. мн. Гр. τὰ τῆς ἐξουσίας.* В христианството – нещата, които подобават на Бога като господар, владетел. възчера же съмотрьланвзнаа твора. а дьнесъ владъиуьнѣа К 13а 21. *СП, К, С. Гр. ἡγεμονικός, δεσποτικός, τοῦ δεσποῦ.*

Неб. владичин, владичен рядко ВА, ДА; владичнина 'данѣк' БТР, РБЕ. Срв. владичина, владичнина МлБТР, РБЕ; Владичи дол МИ ЙЗ, Зас.

ВЛАДЪИЪСКЪ, -зѣн прил. Божи, на Господа. оумѣдрн н. възвѣн на нь благодѣть. н разоумъ. лже отъ вѣдъускааго твоего дѣа СЕ 95а 3; ослъпъенѣ завнеть на владъиуьскѣ славеж подвиг' С 322.24; насладиша же са владъиуьска образа н гласа. н лактзи фомѣ потъикаахъ С 502.16; н чловѣка въ прьвзин постаен. владъиуьскън санъ. отъметан оубо възчера. владъиуьскън легеонъ С 463.6. // *Като същ. владъиуьскаа ср. мн. Гр. τὰ τῆς ἐξουσίας.* В христианството – нещата, които подобават на Бога. възчера съмотрьланвзнаа твора. а дьнесъ владъиуьскаа. възчера пльтскаа. а дьнесъ господьскаа дѣа С 449.22. *СЕ, С. Гр. ἡγεμονικός, δεσποτικός, τοῦ δεσποῦ, ἀρχαῖος.*

Неб. владически остар. ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РБЕ. Срв. владичи ОА, ВА, АК, МлБТР, ЕтМл, АР, БТР, РБЕ.

ВЛАДЪИЪСКЪИ нареч. Като Бог, като господар. дьнесъ же вогаупьно. възкоупѣ же н храбъзрѣскъи н владъиуьскъи. съходнтъ на ада н на смърть С 463.11–12; н вратомъ затвореномъ негда велнтъ възходнтн. нъ владъиуьскъи вамъ яко оубогомъ хлапом'. велаштоу възатн са вѣуьзнимъ вратомъ С 465.11. *С. Гр. δεσποτικῶς [срв. οἰκονομικῶς].*

Неб. владически остар. НГер, МлБТР. Срв. владичи МлБТР, ЕтМл.

ВЛАДЪИЪСТВО, -а ср. 1. Власт, начальство, владичество. посълаша засѣдъннкъи ... да нмѣтъ и въ словесн. да вѣ н прѣдаан владъиуьствоу н областн воеводъи М Лк 20.20 3; съ товоиъ владъиуьство въ день печали твоа С П 109.3; танна съкръвенна отъ вѣкъ. н нзиѣ обанунмаа насъ радн. нсповѣдъаштнимъ владъиуьство твое С 143.15.

2. Само мн. В христианството – власти, един от деветте ангелски чина в небесната йерархия. ѣко нѣстъ емоу бранъ къ кръвен. и пльтн. къ властемъ и вѣдъуьствомъ. къ мнродръжнтелемъ вѣка сего СЕ 93б 23.

М, 3, А, Б, СП, СЕ, С. Гр. ἀρχή, ἐξουσία, ἡγεμονία. Вар. владъиуьство.

Неб. владичество ВА, Вот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, БТР, ДА.

ВЛАДЪИЪСТВЕНЕ, -нѣ ср. 1. Властване, владичество, господство. егда же приведѣтъ въи на соньмншта н властн н владъиуьственѣ не пцѣте са како нан что отъвѣштаате нан что речете М Лк 12.11 3; въ плате на десате лѣто. вѣдъуьственѣ тивернѣ кесарѣ ... вѣн глѣ бѣжн къ ноаноу. сѣноу захарннноу въ поустъини А Лк 3.1; вѣгте гѣ въсь дѣла его. на въськомъ мѣстѣ владъиуьстве^е еро С П 102.22; и владъиуьствие еже отъ него. извѣстъно и сто твораште К За 14–15. **2. Само мн.** В христианството – власти, един от деветте ангелски чина в небесната йерархия. н прикръваѣтъ силъи. н поѣтъ владъиуьственнѣ. н трепештѣтъ чнове С 458.17.

М, 3, А, СП, К, С. Гр. δεσποτεία, ἀρχή, ἐξουσία, ἡγεμονία.

Неб. Вж. при владъиуьство.

ВЛАСВННСАТН, ВЛАСВННСАЖ, ВЛАСВННСАЕШН неск. Богохулствам. амннѣ глѣж вамъ ѣко въсь отъпоустатъ са сѣнмъ чавѣуьскомъ. сьгрѣшеннѣ н власфннна. елнко аще власфнннсѣжтъ М Мк 3.28 3; вндѣвъз и вѣрѣж

ИХЪ. рече ослабленуемоу ... УАДО
ОТЪПОУШТАИЖЪ ТИ СА ГРѢШ ТВОИ. І СЕ
ЕТЕРИ ОТЪ КЪНИЖНИКЪ РѢША ... СЪ
ВЛАСВНМСАЕТЪ З Мт 9.3; А НЖЕ
ВЛАСВНМСААТЪ НА СЪТЪ ДХЪ. НЕ НМАТЪ
ОТЪПОУШТЕННЪ ВЪ ВЪКЪ М Мк 3.29 З.
Срв. Лк 12.10 М, З, А. Изч.

М, З, А. От гр. Βλασφημῶ. Вар. власфнмн-
сатн.

Нѡб. власфимисвам ЕтМл. Срв. властн-
мисвам НГер, МлВТР, ЕтМл.

ВЛАСВНМНІА, -ІА Ж. Богохулство. отъ
срѣца во нсходатъ ... ТАТЪВЪІ
ЛЪЖЕСЪВѢДЪННЪ. власфнмнѣ М Мт
15.19 З; о доврѣ дѣлѣ не метемъ
каменнѣ на тѣ. нъ о власфнмнн М Йо
10.33 З, А; око лъкавзно. власфнмнѣ.
грѣдѣинн везоумѣ. въсѣ ш зъла нъ
птрѣ нсходатъ М Мк 7.22; всѣкъ
грѣхъ і власфнмнѣ. отъпоустнтъ са
ѣкомъ. а ѣже на дхъ власфнмнѣ. не
отъпоустнтъ са ѣкомъ З Мт 12.31.

ВЛАСВНМНІЖ рещн. Гр. Βλασφημῶ.
Богохулствам. тѣгда архнерен
растрѣса рнзѣ своѣа гла. ѣко власфн-
мннѣ рече. ѣзто еше трѣвоуемъ съвѣ-
дѣтель М Мт 26.65 З, А, СК. Срв.
Мк 14.64 М, З.

М, З, А, СК. От гр. Βλασφημία. Вар.
власфнмнѣ.

Нѡб. Срв. властимисвам неск. НГер,
МлВТР, ЕтМл.

ВЛАСВНМАІАТН, **ВЛАСВНМАІАЖ**, **ВЛАСВНМАІА-**
КЕШН неск. Богохулствам. вндѣвъ
нѣз вѣрж нхъ. рече ослабленуемоу ...
УАДО ОТЪПОУШТАИЖЪ СА ГРѢШ ТВОИ. І СЕ
ЕДИНИ ОТЪ КЪНИЖНИКЪ РѢША ... СЪ
ВЛАСВНМАІАТЪ М Мт 9.3 А; взи глѣте
ѣко власфнмаіѣшн. зане рѣхъ ѣко снъ
ѣжнн есмъ М Йо 10.36 З, А. Изч.

М, З, А. От гр. Βλασφημῶ. Вар. власфн-
маіатн.

Нѡб. Срв. властимисвам, властимисам
диал. НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН.

ВЛАСНН, -ІА М. ЛІІ. Власій – епископ
на Севастія [Арменія], умр.
мъченически около 316[?] г. Пр.
на 11 февруари. Мѣца тѣ рѣ стаѣ

сѣномѣка власнѣ А 142b 11; (+ГН
ПО)МНЛОУН. РАБА СВОЕГО. НОД(НА ПР)ЕЗВН-
ТЕРА. Н РАВА СВОЕГО ФОМЖ. СЪЗЪДАВЪ-
ШАѢ. ХРАМЪ. СѢАТАЕГО ВЛАСНѢ. АМННЪ
Т. Изч.

А, Т. Гр. Βλάσιος.

Нѡб. Власій ЛІІ ГВ.

властель, -ІА М. 1. Властелин, владе-
тел. в дѣве влаженѣн. егоже цѣсарѣ
ѣзтѣтъ. властеле н вельмѣжа любатъ
С 354.5–6. 2. Само мн. В христи-
янството – власти, един от деветте
ангелски чина в небесната йерар-
хия. егоже трепещѣтъ. внднмаа н
невнднмаа. дѣлн і архѣлн. прѣстоли і
гдествнѣ. властелн і дрѣжавѣ СЕ
45b 21.

ПОДЪ ВЛАСТЕЛН ОУЧННЕНЪ ВЪІТН. Гр.
εἰμί ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος. Под-
чинен съм, намирам се във власт-
та на някого. иво азъ ѣлкѣз есмъ
подъ властелѣи оучнненъ. имѣѣа подъ
собоѣж воѣа М Лк 7.8 З, А. Изч.

М, З, А, СЕ, С. Гр. ὑπαρχος [вар. ἐπαρχος].
Нѡб. властел остар. поет. ОА, РВЕ. Срв.
властелин ВА, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР,
РВЕ, БТР.

властельскъ, -ІІН ПРИЛ. На власте-
лина, властелински, владетелски.
прѣкрѣмн же патъ тѣсашѣ. іакоже
въ немъ властельско хотѣннѣ С
345.3–4; аште во се тѣзѣнѣ оузѣратъ
зълодѣн властельскоѣе иемоу нма. нан
н знаменнѣа вѣин внсашѣе дѣннѣ
познавѣше влюдѣтѣ са С 43.6; по-
слочшннкъ во несмъ ѣоудесемъ вла-
стельскоѣмъ. а не вѣзнскателеѣ вожѣемъ
дѣвлесемъ С 501.28. Изч.

С. Гр. τοῦ δεσπότητος, τῆς δεσποτείας,
δεσποτικῶς.

Нѡб. властелски остар. поет. ОА, ЕтМл,
РВЕ.

властн, **владж**, **владѣшн** неск. Владеѣ
някого или нещѣ, властвам над
някого. вѣсте ѣко мѣнашѣен са вла-
стн іаѣкѣи оустѣѣатъ нмъ М Мк 10.42
З, А, СК; тѣи владѣшн дрѣжавѣѣѣ

морьскоѣ възмѣштеніе же възнѣ его тѣ оукротнші *СП* 88.10; того ли прѣдѣши нже въсѣбѣскаа одрѣжитѣ. владѣштаго бѣсѣи *К* 4b 33. *Срв.* *С* 412.6; иште н дѣшамн властн покоушанете са *С* 88.16; вѣдѣше во ѡвѣ ѡко цѣрѣ сѣи. подѣ властнѣк іестѣ цѣроу. нмже ннктоже цѣсарѣмѣ владетѣ *С* 360.24; вндѣвѣз нхѣ ѡвснфѣ. цѣрѣ сѣи въсѣмѣ егѣптомѣ владѣи. не обнажн меѣа нн вѣ тѣмннцн затворн *С* 367.13.

властн [плодѣи]. *Гр.* καρποοιαι. Събирам плодовете на нещю. плодѣи ѡже есн далѣ намѣ. ѡхѣже сѣндоша са равн твои жатѣ. възложн на на бѣгвенне твоѣ. і владѣшннмѣ нмн. подаждн спнне твоѣ *СЕ* 13a 2. *М,* 3, *А,* *СК,* *СП,* *СЕ,* *К,* *С.* *Гр.* ἄρχω, καταρχω, ἐξουσιάζω, κυριεύω, δεσπόζω, ἡγεμονεύω.

Нѣб. владам *остар.* Дюв, МлБТР, ЕтМл, РВЕ. *Срв.* владея ОА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, БТР.

ВЛАСТЬ, -н жс. 1. Могѣщество, сила, мощ, надмощіе. і оуѣасаахѣ са о оуѣеннн его. ѣко сѣ властнѣк вѣ слово его *М* Лк 4.32 3, *А;* і дастѣ имѣ власть ѣдомѣ бѣнемѣ възитн 3 *Йо* 1.12; влоудѣте же еда како властѣ сн ваша. прѣтѣканнн бѣдетѣ немощѣнѣимѣ *Е* 3a 15; даждн славѣ жнвоуѣмоу бѣоу. і словесн его. нмѣшномоу властѣ на вѣсѣкомѣ вѣлачѣствѣ *СЕ* 55a 18; онѣ же властѣк повелѣ рекѣ нмѣ. ннкомоуѣ отѣ ѡловѣкѣ да не творнте пакостн *С* 37.11; мрѣтвомѣ же капнштемѣ не кланѣнѣ са. вѣсѣ не воиѣ са. нн тебе нмѣштаго малюгодѣнѣк властѣ *С* 115.22; то сѣ оуво іема подадетѣ богѣ. глаголѣштннмѣ дарѣ. не властнѣк глаголѣштннхѣ. нѣ потрѣвованнн дѣлѣма слоушанѣштнхѣ *С* 312.24; зане ли надѣ властнѣк поставн та сѣмрѣтн *С* 411.17; да властѣ прннмемѣ настѣпатн врѣхоуѣ змнн н скорѣнн *Х* ІАб 16.

2. Право на господстване, на владеене и управляване, власт. дана ми естѣ въсѣка властѣ. на нѣвесе н на земн *М* Мт 28.18 3, *А,* *СК;* бѣже нмѣшан властѣ. грѣхѣи отѣдѣтн. і дѣша спатн *СЕ* 25a 3; даднте же ми на нѣ властѣ. н покажѣ вамѣ кого ѡтетете н кѣто кестѣ богѣ вашѣ. да покажѣ него ѡрннломѣ. да внждѣ може ли нзмѣитн себе *С* 27.21; магнѣ кѣто военовода въземѣ властѣ отѣ цѣсарѣскааго повелѣннн *С* 45.17; отѣдастѣ іемоу вѣсе то село. да вѣдетѣ властнѣк іемоу на манастнрѣ *С* 207.5; нмѣштааго властѣ небесѣи н земѣк н въсѣцѣмѣ дѣхнннмѣ *С* 257.28; вѣ тѣмннцн бѣхѣ. се вѣ цѣрн властн живѣ *С* 368.15; нѣ нѣстѣ намѣ оубнтн. не поѣже сѣвѣтоватн. нѣ поѣже не моштн оуѣже во вѣахѣ такоа властн. роумѣи отѣнатн *С* 433.14. 3. Владичество, владение, царство, дѣржава. цѣсарѣствоуѣнштоу дѣкню. рнмѣстѣн властн ... посѣла по вѣсемоу цѣсарѣствоу своіемоу ѡкоже вѣса нарнцанѣштаа нма хрнстосово. прнвлѣштн на скѣрѣноѣденнне *С* 174.12; н дошѣдѣшоу повелѣннн кѣ властн іего. н прннмѣ князѣ кннѣгѣ цѣсара. сѣдѣ на сѣднштн. повелѣвааше *С* 174.25; сѣлоуѣн са мѣжоу ... паснннкоу нарнцанемоу стронтн рамѣнѣскѣ властѣ *С* 281.22. 4. *Само мн.* а) Представители, органи на властѣта, на управата; власти. егда же прнведѣтѣ вѣи на сонѣмншта н властн н владѣиѣственѣ. не пѣѣте са како нли ѣто отѣвѣштаате *М* Лк 12.11 3, *А.* б) В хрнстнянството – власти, еднн от деветте ангелскн чина в небесната йерархнн. нмѣи агѣлѣз н арханѣлѣз. властнн владѣиѣствнн. господѣствнн слѣз н прѣстолѣ. шестокрнлатѣцѣ многюѣнтннхѣ *С* 463.17. ваша властѣ. *Гр.* ἡ σου ἐξουσία, ἡ ὑμετέρα ἐξουσία. В обрѣщенне кѣм титулувано лице – Ваше

ГОСПОДСТВО. САВННЪ ЛН КЕСТЪ НЖЕ КРЪСТНАНОМЪ ЗАСТЪПНИКЪ. НЕПРЪВА НШТЕМЪИН ОТЪ ВАШЕА [ОТЪ ВАШЕА] ВЛАСТН С 146.24; МОЛЖ СА ВАШЕН СВЪТЪЛЪН ВЛАСТН. НЕ МОГЖ ОТВЕРЪСТН ВЕСЪ ФЪМЪАНА Н ЖРЪТВЪИ С 228.25.

ЕДНА ВЛАСТЬ. Гр. *μοναρχία*. ВЪРА В ЕДИНІЯ БОГ. СЕ ПОСТАВЪАЖ ТА ДЪНЕСЪ Н КОРЕННЕ НСКОПАТН. Н ПАКЪИ ВЪСАДНТН. ОБОРНТН Н ПАКЪИ СВЪЗДАТН. НЕ КОРЕНЕ НСКОПАТН МНОГОВОЖЪСТВО. А ВЪСАДНТН ЕДНА ВЛАСТЬ С 357.16–17.

ПОДЪ ВЛАСТНИКЪ ВЪІТН. Гр. *βασιλευο-
μαι*. ПОДВЛАСТЕН СЪМ, УПРАВЛЯВАН СЪМ. КТО СНИ КЕСТЪ. НЖЕ ДРЪЗНЖ ПРЪДЪ ВСЪМН ХОУЛЖ МЪНЪ ТОЛНКЖ НЗВЪШТАТН. ВЪДЪШЕ БО ІАВЪ ІАКО ЦРЪ СЪИ. ПОДЪ ВЛАСТНИКЪ КЕСТЪ ЦРЪОУ С 360.22–23.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СЕ, К, С, Х. Гр. *ἐξουσία, ἀρχή, ἀξία, αὐθεντία, τυραννίς, [τῆ] δικαιοσύνη*.

Неб. власт ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЛАСФНМНСАТН ВЖ. ВЛАСВНМНСАТН.

ВЛАСФНМННА ВЖ. ВЛАСВНМННА.

ВЛАСФНМАІАТН ВЖ. ВЛАСВНМАІАТН.

ВЛАСЪ^I, -а м. ЛИ. Влас – име, споменато в Супрасълския сборник. АЗЪ ЖЕ ВЛАСЪ ВЪ ЕФЕСЪ СЪИ. ВЪ ТО ВРЪМА ОУПРАЗННВЪ СА ОТЪ ДЪЛА ЦРА. ПРЪПНСАХЪ С 144.23. Изч.

С.

Неб. Срв. Свети Влас МИ *етногр.* ЕтМл, ЕтБАН; Власин ден *етногр.* ЕтБАН; Влас МИ СНМВ; Власовци МИ, Власьовци МИ, Власьци МИ, Власе МИ ЙЗ, Зас.; Влас ЛИ, Власов ФИ СтИл, РЛФИ.

ВЛАСЪ^{II}, -а м. 1. КОСЪМ ОТ ГЛАВАТА НА ЧОВЕК. НН ГЛАВОЖЪ СВОЕЖ КАЪНН СА. ЪКО НЕ МОЖЕШН ВЛАСА ЕДННОГО БЪЛА ЛН УРЪНА СВЪРОРНТН М Мт 5.36 З; Н ВЛАСЪ ГЛАВЪИ ВАШЕА НЕ ПОГЪБЕЛЕТЪ М Лк 21.18 З, А, СК; ВАМЪ ЖЕ Н ВЛАСН ГЛАВЪИ ВСН НЦЪТЕНН СЪТЪ. НЕ ОУВОНТЕ СА ОУВО МЪНОЗЪХЪ ПТНЦЪ ЛОУЧЪШН ВЪІ ЕСТЕ М Мт 10.30 З, А. Срв. Лк 12.7 М, З, А. // Само мн. Коса, коси.

КОЛН КЕШ ВНАДЪВЪЗ СНЦЕ ЖЕНЖ СВОА ВЛАСЪИ БРЪСАЛО СВЪРОРШОУ С 395.3; ПЪСЪКЪИ ЖЕ. ААА. Н ПЪНЪИ НЪ ОУСТЪ ТЪШТА. Н ВЛАСОМЪ НА ВЪЗДОУХЪ РАСПРОСТРЪТОМЪ. ДОТЕЧЕТЪ ЕТААГО С 560.8; Н ПОВЕЛЪША СЛОУГАМЪ ДА ОДЕРЖЪТЪ ГРЪГОМЪ ВЪСЖ ГЛАВЪ НЕГО. НЖДОУЖЕ ВЛАСН СЪТЪ С 268.19; КАКО НЕ ОУСТРЪШНША СА НЕМЪ ВЛАСН. СЪ МРАУЪНЪННМЪ ЕМОУ ОУМОМЪ С 66.3; ВЛАСЪИ НЕМОУ ВЪЗВАЪША С 61.30. 2. ВЛАКНО, КОСЪМ ОТ КОЖАТА НА ЖИВОТНО. ВЪ ЖЕ НОАНЪ ОБЛЪЧЕНЪ ВЛАСЪИ ВЕЛЬБЪЖДІ М Мк 1.6 З, А, СК. ПОСТРНЖЕНЪЕ ВЛАСОМЪ. Гр. *трихо-
κουρία*. КРЪСТООБРАЗНО ПОДСТРИГВАНЕ НА МЛАДЕНЕЦ СЛЕД КРЪЩЕНИЕТО. МД НА ПОСТРНЖЕННЕ ВЛАСОМЪ. ОТРОУАТЕ СЕ Та 1.

М, З, А, СК, Б, Н, СП, СЕ, С. Гр. *θρίξ [вар. τρίχωμα], κόμη, κεφαλή*.

Неб. влас, власи *остар.* н *дуал.* ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, БТР, РРОДД.

ВЛАСЪВНЪ, -ЪН прил. Направен от влакна, козина. ПОВЕЛЪ КНАЪЗЪ БНТН ІА ... Н ВЛАСЪВНОМЪ СОУКНОМЪ ВЪСТНРАТН РАНЪИ ІЕ^О С 213.11. Изч.

С.

Неб. власен ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН; власяний НГер. Срв. власат БТР, РВЕ.

ВЛАХЕРНЪИ, -Ъ Само мн. МИ. Влахерна – крайният северен квартал на Цариград, където по-късно е бил и императорският дворец [тук за църквата „Св. Богородица“, сега несъществуваща]. МЦА НЮ КЪ СЪННЕ ЦРКВЕ СЪЪННА БЦА. ЪЖЕ ВЪ ВЛАХЕРНЪ А 151а 7. Изч.

А. Гр. *Влахέρναι*.

ВЛАУНТН, ВЛАУЖ, ВЛАУНШН неск. 1. ВЛАЧА, ТЕГЛЯ. ВНАДЪШТЕ ... Н ЗВЪЗДАЪИ НЕВЕСНЪІА ПОДЪ ОПАШЪЖЪ ЗМНННОЖЪ. НА ЗЕМЛЪЖ ВЛАУНМЪИ С 134.27; НЕ МОГЖШТЕМЪ ЖЕ НМЪ НЕГО ДРЪЖАТН. КОЛЪНОМА ТЪКААХЪ ПО РЕВРОМЪ. А ЗА РЖЦЪ Н ЗА НОЪЕ ВЛАУДАХЪ С 137.20. // Образно. ПРЪВЪДЪТЕ ОУВО НЕЦЪСАРОУЕМН. РА-

хъитрость влъшевънжѣ С 7.16; оувѣдѣша рода своего. влъшънжѣ хъитрость. н авнѣ влъшъствомъ своимъ ѹтомааго от ннхъ бѣса ... прнзъвавше С 567.3. *Изч.*

С. Гр. μαυκός. Вар. влъшевънжъ, влъшънжъ. *Неб.* влъшебен *остар.* ВА, МлБТР; влъшебен *поет.* ОА, ВА, Бот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; волшебен Бот.

ВЛЪШЬСКЪ, -ѹН прил.

старѣншина влъшъскъ. Гр. ἀρχιμαυκος. Главен, върховен маг; предсказвач. испльннвше са таростн многзи старѣншиннзи жърецьскзи. повелѣша прнвестн ѿ ... н ставъшема прѣдъ старѣншиннамн влъшъскамн. глаголаша нма влъсн С 257.8-9; прѣдѣсѣдъше же. масраф. н снроф. н марннсн. трнн старѣншиннзи влъшъскзи С 258.21-22; сн слъшавъше старѣншиннзи влъшъскзиа. повелѣша жжемъ за ногъ поврзъше н влъштн С 261.7. *Срв.* С 260.6-7; С 263.7-8; нѣкаторнн отъ влъхвѣ ... къ трѣмъ старѣншиннамъ влъшъскзинмъ ... глаголаше С 256.25-26. *Изч.*

С. Вар. влъшъскъ, влъшъскъ, влъшъскъ.

Неб. *Срв.* влъхвешки, влъхвински *рядко, остар.* НГер, ЕтМл, ЕтБАН, РБЕ.

ВЛЪШЬСТВО, -а ср. Магия, влъшебство. тако мн бозн. влъшьство нѣкоке взиеть С 74.21; нзина оувѣдѣхъ ѿко тзи влъшъствомъ крѣмншн са. н бѣсованнемъ многомъ С 165.29; нже ставн насъ посрѣдѣ рѣкзи влъшьствомъ своимъ С 152.25; оувѣдѣша ... влъшънжѣ хъитрость. н авнѣ влъшъствомъ своимъ ѹтомааго от ннхъ бѣса. въ образѣ коумнрѣстѣ прнзъвавше С 567.4; ѹсо радн ставн насъ влъшъствомъ твоимъ. прнтн на онж странж к тебѣ С 151.23. *Изч.*

С. Гр. μαυεία, γουτεία. Вар. влъшьство, влъшъство.

Неб. *Срв.* влъшба ж. *остар.* ВА, РБЕ.

ВЛЪШЬСТВЬЕ, -ѿ ср. Магъосничество. азъ днелж са внда снаж влъшъствннѿ него С 151.8. *Изч.*

С. Гр. μαυεία. Вар. влъшъствѣе.

Неб. *Срв.* влъхвуване¹ 'магъосничество', РБЕ; влъшба ж.

ВЛЪКЪ, -а м. Вълк. нанмыннкъ ... внднтъ влъка граджца. н оставелѣатъ овъца н бѣраатъ. н влъкъ расхъитнтъ ѿ М Йо 10.12 З, А, СК; азъ слънж взи. ѣко овъца по срѣдѣ влъкъ М Мт 10.16 З, А. *Срв.* Лк 10.3 М, З, А; С 534.27; пастоухъ владгън положнвзн доушж за овъца. н мене грѣшнаго нзбавнвз отъ влъка С 144.5; вѣстъ пастоухъ зѣврѣ. вѣстъ праштъннкъ влъка С 509.29; нн влъка овъцж мнѣввше оуаденн бѣдемъ Х ПВа 9; мзнозн влъцн обхъодатъ въ одеждахъ овъцахъ Х ПАб 15. // *Образно.* w сзворе влъкъ пауе крѣвнж пнтмомъ ... ѹто глаголж о влъцѣхъ некротъкзинхъ. нз н лѣвз некротъкзинхъ горьшнн С 385.27,29.

М, З, А, СК, С, Х. Гр. λύκος, θήριον. Вар. влъкъ.

Неб. влък *гуал.* н *остар.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ДА; вълк ОА, ВА, НТ, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; вълк *гуал.* ДА; вълк *гуал.* ДА, фълк *гуал.* ДА; вук *гуал.* ДА; вол'к, волек *гуал.* ДА; воук *гуал.* ДА. *Срв.* Вълко ЛИ, Вълло ЛИ ГВ; Вълѿ ж. ЛИ, Вълка ж. ЛИ, Вълкадин ЛИ, Вълкан ЛИ, Вълкана ж. ЛИ, Вълчан ЛИ, Вълчин ЛИ, Вълчо ЛИ, Вълъо ЛИ, Вълчанов ФИ, Вълчев ФИ, Вълчаров ФИ, Вълчевски ФИ СТИД,РЛФИ.

ВЛЪНА¹, -зи ж. Вълна. н взиеть боуруѣ вѣтръна велнѣ. влънзи же вълнвдаахъ са въ ладннѣ. ѣко юже погразнжтн хотѣаше М Мк 4.37 З; коравъ же вѣ по срѣдѣ морѣ вळाа са вълнамн. вѣ во протнвенъ вѣтръ М Мт 14.24 З, А; сзмжцааа глабннж морьскжж. шомоу влънз его. кзто протнвж станетъ СП 64.8; тзи владешн дръжавонж морьсконж. вълмжштене же влънз его тзи оукротнш СП 88.10; вѣстъ пастоухъ зѣврѣ ... вѣстъ вълнж крѣмннкъ. вѣстъ прнстаннште боурж С 509.29. // *Образно.* прнврзгоша са въ тврѣдзнн камень. нз въ пѣнзи вълнзи нхъ рдзн-

ДОША СА С 448.19. *Срв. К 12b 23*; н
ВЛЪНЪИ НЪИНАШНАДААГО ЖНТНА ХРАН'НО
ПРЪПЛОУТН С 498.5.

М, З, А, СП, СЕ, К, С. *Гр. κῆμα, μετεωρισμός. Вар. влъна.*

Неб. влъна остар. ОА, ВА, Дюв, НГер, вълна ОА, ВА, АК, Бот, НТ, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЛЪНА II, -ЪИ Ж. Вълна. вндѣахѣ во
кемоу съдннъи вѣази акъи влънѣ С
47.29. *Изч.*

С. Гр. ἔριον.

Неб. влъна остар. ВА, НГер, ДА; вълна ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; вовна, вуна гуал. ДА. Срв. Вълнев ФИ, Вълнаров ФИ СтИл, РЛФИ.

ВЛЪНЕНЬЕ, -ТА СР. Морско вълнение.
запрѣтн вѣтроу. і влъне(н)ню водъ-
ноумоу н (оу)леже М Лк 8.24 З, А;
заканнаѣ тѣ бгомь ... запрѣщыннмь
вѣтромь. і влънение морзское оуісрошь-
шемъ СЕ 53а 15-16. *Изч.*

М, З, А, СЕ. *Гр. κλύδων. Вар. влънение.*

Неб. влънение остар. ВА; вълнение ОА, АК, НТ, ВА, Бот, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЛЪНЪНЪ, -ЪИН ПРИЛ. Който се отнася
към вълна^I; на вълните. възалка
нже по пѣнамъ влънънъинмъ ходн. н
ногоу въ водѣ не омочн С 344.23; море
своа вълнъи съпратѣа на шѣствене
владъицѣ готовѣаше са. а онѣхъ
срьдьце вълнънъинмъ оуфонънънхъ
оуцъи пѣнадаше С 399.9. *Изч.*

С. Гр. τῶν κμάτων [вар. τῆς θαλάσσης]. Вар. влънънъ.

Неб. Срв. вълнист ОА, РВЕ; вълноват, вълнов РВЕ.

ВЛЪНАТН СА, ВЛЪНАѢ СА, ВЛЪНАЕШН СА
несс. Прич. сег. деят. като същ.
ВЛЪНАѢАН СА. *м. ег. Гр. ὁ χειμαζόμενος.*
Оня, който пътува по вълните,
лошкан от буря. съдаштнмъ въ
тъмѣ салъце правѣдьное іавн са.
влънаѣштнмъ отншнне. н невълна-
штете са прнѣтаннште С 251.21. *Изч.*
С. Вар. вълнатн са.

Неб. вълнея се остар. ПРОДД. Срв.

вълнувам се ОА, Дюв, НГер, МЛБТР,
ЕтБАН, АР, РВЕ, ДА.

ВЛЪУЦЪ, -А М. Вид плевел, влъчеп
(*гуал.*). ръцн емѣ. да трънне н влъ-
уцѣ адамово искореннтъ. онъ во
стенатн н трастн са оспѣженъ вѣистъ
н тръные (н трънне) н влъуцѣ дѣлатн
С 483.29, 484.1. *Изч.*

С. Гр. τρίβολος. Вар. влъуецъ.

Неб. влъчеп гуал. НГер, ДА; влъчеп гуал. ВА, МЛБТР, РВЕ, ДА.

ВЛЪЩН, ВЛЪКЪ, ВЛЪУЕШН *несс. Влека,*
влача, тегля. а дроушнн оуцѣннцн ...
влѣкѣште мрѣжѣ рѣизъ М Йо 21.8 З,
А, СК; н кемъше н за власъи влѣуаахѣ
і плауѣшта С 40.17; н съвазавъше
влѣкоша вѣнъ не кѣтн С 146.1;
савнна влѣкома съ нѣжденѣ велнкоѣѣ
С 146.15. // *Образно.* да възнена-
внднмъ. влѣкѣщнѣ нъи. ннъ
похотъ СЕ 90b 25; око оуѣо внда нан
дѣвѣ цвѣтъуанъ. нан нстоуѣннкъ
снано текѣштъ. тѣмь вндѣннмъ
тамо са влѣуецъ С 343.6.

ВЪСПАТЬ ВЛЪЩН СА. *Гр. ἀνθέλκομαι.*
Врѣщам мисълта си към нещю.
снце н азъ вндѣвѣ дѣлесе повѣствѣ.
свѣтълѣ н доврѣж сѣштѣ. тамо дръжѣ
оумъ сн. въспать влѣкѣ же са пакъи
доуховъннмъ вндомъ С 344.13. ~
са страг.

М, З, А, СК, СЕ, К, С. *Гр. σύρω, ἔλκο.*

Неб. влека ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ВОАЪЪ *вж. ВООЪЪ.*

ВОАННРЪГЕСЪ *неузм. ЛИ.* Воаниргес –
прозвище, дадено на двамата
Зеведееви синове Яков и Йоан,
ученици и последователи на
Христос. н нѣкоѣа зеведова. і ноана
братра нѣковѣлѣ. і нарече нма нменѣ.
воаннрѣгесъ. еже естъ сѣа громова М
Мк 3.17 З. *Изч.*

М, З. *Гр. Βοανηρέες от евр. bnej-reges*
'синове на гърма'. Вар. воаннрѣгесъ,
воаннрѣгнн.

ВОДА, -зи жс. 1. Вода. пнлатъ ... прнемъ водъ оумзи рѣцѣ *М Мт 27.24 З, А, СК*; сзраштетъ възѣ ѣкъ. въ скѣдальницѣ водъ носѣ *М Лк 22.10 З*; въсѣкъ пнѣн отъ водъи сѣѣ въжаждетъ са пакъзи *М Йо 4.13 З, А*; аще к'то развон сѣтворн не хота. дѣлѣ да поклет'са. бѣ о ѣн о хлѣ. о водѣ *СЕ 102a 19*; дѣне. моръскъина сланъина водъи. сладъкъзи въивѣжтѣ *СЕ 2b 4*; вода на внно прѣлаганѣма вѣаше *С 398.25*; водоносъ ношааше водъ отъ рѣкъзи ефрата. на ramoу своѣю *С 550.7*; кетъ во въ севастнѣи езеро нмзи водъ много *С 76.10*; повннотѣта са пове- лѣнннѣю него. н поклонѣтѣта са слън- цоу. н огню. н водѣ *С 257.15*. // Вод- ниста течност. едннъ отъ воннъ. копнемъ емоу ревра проводе. н нзнде лѣне крѣвъ н вода *М Йо 19.34 З, А, СК. Срѣ. Мт 27.49 М, З, А, СК. 2*. Водно течение, река, порой и под- вѣко во вѣхъ въ дѣнн прѣжде потопа ... до негоже дѣне въннде нос въ ковъеръ. н не оцнотнша донѣдеже прнде вода н възатъ всѣа *М Мт 24.39 З, СК*; вѣауе въ потопѣ водъ много къ нѣмоу не прѣивѣжтѣ са *СП 31.6*; развнвзи камень въ поустъинн. н потѣша водъи. н потоцн наводнннша са *СЕ 5b 8*; ѣкоже югъ. топлѣ възвѣивъ помръ- зшѣа водъи. на прѣвое кетъство водъноке прнводнтъ *С 349.7*; н вѣаше вндѣтн чоудо прѣславнѣно. како тѣле- са стъинхъ ношаахъ са сквозѣ водъ *С 67.1*; повелѣ отъць ѣванъ мѣсеоу нтн нѣ на коѣ мѣсто. н коповшоу ровъ сѣвратнтн водъ *С 275.12*; сннде ан- гельскъин бладъика въ ѣурданъскъиа водъи *С 469.14. З. Обири. мн.* Вод- но пространство, море, океан. гн аште тзи еси. повеан мн прнтн къ тебѣ по водамъ ... н нзлѣтъ нс кораблѣ петръ хождааше на водахъ *М Мт 14.29 З, А, СК*; ѣповѣданте са гю ... оутверждъшнomoу земѣн на водахъ *СП 135.6*; тзи распатъ нѣво вѣко н

кожѣ тзи оутвердн земѣн на водахъ. тзи оградн море прѣсзкомъ *СЕ 4a 9*; землѣ внсаштн повелѣннѣемъ на водахъ. а тажъка вештъ сѣштн *К 10a 4*; нъ повелѣннѣа послоншаѣштн владъиѣннѣа. н водъи же. тзгда нзн- соша жнвотѣнзи дѣнжнмзи. нгда оуслъшашѣа. да нзнсѣтѣ водъи гадъ доушъ жнвнхъ *С 495.22,24*.

пронтн сквозѣ огнѣ н водъ. *Гр. διέρχομαι, διὰ πυρός καὶ ὕδατος.* Преодолея, превъзможна всички препятствнѣа; премина през огнѣ н вода. прндомъ сквозѣ огнѣ н водъ. н нзведе нзи въ покои *СП 65.12*; прндомъ сквозѣ огнѣ н водъ. н нзведе насъ на прохладѣннѣе *С 94.18*. вода жнва [неоскѣдѣннѣа]. *Гр. ὕδωρ ζῶν.* Жива вода — чудо- творна, животворна вода. аште вн вѣдѣла даръ бжнн. н кто естъ глан тн даждь мн пнтн. тзи вн просла оу него н далъ тн вн водъ жнвѣ *М Йо 4.10 З, А*; нн поуръпала нмашн. н стоу- денецъ естъ главокъ. отъ кѣдъ оубо нмашн водъ жнвѣ *М Йо 4.11 А*; даждн равоу твоѣмоу семоу водъ. неоскѣдѣннѣа. да обнлоуѣше еѣ. тебѣ слава въсѣлаемъ *СЕ 21b 7-8*. вода свѣщенѣа. Светѣна вода. молнтѣж сѣтворнвъ жнвотворнѣаго крѣштѣннѣа ... полнѣа свѣштѣноѣж водоѣн тѣло ... н авнѣ въскрѣсе мрт- вѣць *С 537.6*.

свѣтнтн водъ. *Гр. ἀγίαζω τὸ ὕδωρ.* Освѣцавам вода [при тайнство водосвет]. н ерзданъскъина водъи свѣщѣ. прѣчнстнмъ твонмъ просвѣще- ннѣемъ. тзи н нзнѣ блѣко стн водъ снѣ *СЕ 6b 14*; тзи оубо ѣклубѣе црю. прндн н нзнѣ прншѣственѣемъ стѣаго твоего дѣа. н стн водъ снѣ *СЕ 4b 23*. вода прѣрѣканнѣа, прѣрѣканнѣа [!]. *Гр. ὕδωρ ἀντιλογίας.* Вода на гнева н пререканнѣето. [Изворът Мерива в Палестина, край град Кадис на юг от Мъртво море. На това място

Моисей и Арон разгневили Бога, поради което не им е било позволено да преминат р. Йордан.] оуслѣшахъ тѣ въ тайнѣ боурнѣ. ꙗкоу оуслѣхъ тѣ на водѣ прѣврѣнѣ СП 80.8; н прогнѣваша н на водѣ (!) прѣврѣканѣ "ѣи. н оузлюбленѣ възстѣ мси нхъ радѣ СП 105.32.

М, З, А, СК, Б, О, СП, СЕ, К, С, Х. Гр. ὕδωρ, νάμα, ρεῖθρον, ἀρδεῖα, κατακλυσιός.

Неб. вода, вода *диал.* ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* Водица *МИ*, Водици *МИ* СНМБ; Водата *МИ* ПК.Пр. в им.; Вода *МИ* ЖЧ, ГРВМДП; Водище *МИ*, Водицата *МИ* ЙЗ, Зас.; Вонеща вода *МИ* ЖЧ; Водица *МИ*, Вода *МИ*, Водата *МИ* АМС, Слав. нас. Алб.

ВОДНТИ, ВОЖДЖ, ВОДНИН несе. Водя някого със себе си. слѣпецъ же слѣпѣца аште воднтѣ. ова въ ѣмж възпадете са *М* Мт 15.14 З. *Срв.* Лк 6.39 *М, З*; пасѣи н тѣ ... водѣ ꙗко овѣча ꙗсѣфа СП 79.2. *Срв.* СЕ 11б 15; дьньсь гѣ хѣ водатѣ. і отѣ сѣда на сѣдѣ і сѣлѣтѣ *К* 10б 26; въздрѣвъ же беланѣин антонин на юношѣ. гаагола водаштинмъ н нѣстѣ се моѣ дѣло С 171.20. // *Образно.* сладѣка кетѣ сладѣ водаштинѣ въ грѣхъ С 350.26–27. // За пѣт – отвеждам, завеждам, водя някъде. сѣднн ... пѣтъ водан кѣ от'цоу. дьбьрн от'цоу възходоу С 144.2; прнде кѣ смоквн господѣ. сн смокѣи образѣ прншошадше. шнрокааго н пространааго пѣтн. водаштааго въ пагоуѣж С 350.21.

М, З, СП, СЕ, К, С. Гр. ὀδύνη, ἄγω, ἀλάω. *Неб.* вода ОА, ВА, НТ, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; вода *диал.* МлБТР, ДА; водим *диал.* МлБТР, ДА.

ВОДНОСЪ, -а м. Съд за вода, ведро. напѣлннте водносы водѣ *М* Йо 2.7 А, О; въ же тоу водносы камѣнѣ шесть лежаштѣ ... възмѣсташтѣ по дьвѣма лн тремъ мѣрамъ *М* Йо 2.6 З, А, О; оставн же водносы свон жена *М* Йо 4.28 З, А. *Изч.* *М, З, А, О. Гр.* ὕδρια.

Неб. водонос ОА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН. *Срв.* водоносач *м.* ВА, БТР; водоносец *м.* МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ.

ВОДНОСЪ, -н ж. Съд за вода, ведро. възѣмъ водносы. наѣд нти пѣтѣмъ на рѣкѣ. прѣжде же дошѣстнѣ иемѣ прѣполовьеннѣ пѣтн. оврѣте са водносы испльнѣна водѣ С 550.23,25; оврѣте иеже на рамоу иего водносы испльнѣ водѣ С 551.6.

С.

Неб. *Срв.* водоносица *ж.* ДА; водонос *м.*

ВОДОПНИЦА, -а м. Водопиец, въздържател, който не пие вино. ѣадо. вѣдн въ добро брашѣно ѣденнѣ мѣсто. соухѣдѣецъ. въ внпопнтнѣ мѣсто водопница СЕ 70б 1–2. *Изч.*

СЕ.

Неб. водопийца ОА. *Срв.* водопия *м.* ДА; водопиец *м.* МлБТР, ЕтМл.

ВОДОТѣУЪ, -а м. Поток, порой. обратн пѣлѣннѣ наше акѣи водотѣуѣ въ югѣ С 349.5. *Изч.*

С. Гр. χειμάρρους.

Неб. водотеч *остар.* ВА, ПРОДД. *Срв.* водотечина *ж.* *диал.* ДА; водотек *м.* ОА, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ, ДА; водоток *м.* ОА, МлБТР.

ВОДНОТРѢДОВЕНТЪ, -ѣн прил. *Като същ.* воднотрѣдовентѣ *м.* *ег. Гр.* ὀδρωτικός. Болен от водянка човек. w воднотрѣдовентѣмъ *М* 76б 31. *Срв.* З 130а 20. *Изч.*

М, З. Вар. воднотрѣдовентѣ.

Неб. *Срв.* воднотрудиѣ 'водянка' МлБТР.

ВОДЪНЪ, -ѣн прил. Който се отнася до водата, водите, вълните и под.; воден. запрѣтн вѣтроу. і възне(н)но водѣноуемоу *М* Лк 8.24 А; да не потопитѣ мене боурѣ водѣнаѣ СП 68.16; положнѣ еси рѣкѣи въ поустѣзинѣ. нсходѣща водѣнаѣ въ жѣждѣ СП 106.33; нзбавнтель на нерѣданѣ прншелѣ естѣ. да водѣнѣ родѣ остнтѣ СЕ 2б 25; прнматалѣ са ... ис кѣпѣлан водѣнѣ СЕ 54б 13–14; макѣкоѣ же кетѣство водѣноѣ. каменнѣ подражнво

прѣтворн са С 90.10; гладъ не хладънънн нн жажда водънаа С 135.7; какоже югъ. топлѣ възвѣдавъ помръзшаа водън. на пръвое нестѣство водъноа прнводнтъ С 349.8.

водънънн трѣдъ. Водянка; болест, при която се събира течност в тялото. сѣщааго несѣдрава. трѣдомъ водънънмъ. щѣбан н *СЕ* 31b 2; водънааго трѣда строуа нълана С 476.27. **водънънн трѣдъ нмѣтн.** *Гр.* ὕδρωτικός εἶσι. Болен съм от водянка. ѳлвкъ едннъ нмъ водънънн трѣдъ *М* Лк 14.2 А, *СК*.

водъннн прѣлогн. Стомашно разстройство. мѣ нѣ трѣдовнтомъ н водънънмн прѣлогъ *СЕ* 31a 17-18. *М, А, СК, СП, СЕ, С. Гр.* τοῦ ὕδατος, τῶν ὕδατων. *Вар.* водънъ.

Нѣб. воден ОА, ВА, АК, Бог, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА; водний НГер, водни МлВТР. *Срв.* Водна *МИ*, Водно *МИ*; Водни пад *МИ*, Воден *МИ*, Водници *МИ* СНМБ; Водната пропасть *МИ*, Водния дол *МИ* КП, *МИ* Белосл.; Горно Водно *МИ* БК, *М-я*; Воден *МИ* ПК, *Пр.* в им.; Водняни *МИ*, Водани *МИ*, Вогани *МИ* АМС, *Мак.* код.; Воден *м.* *ЛИ* Стил, РЛФИ.

вождь, -а м. Вожд, водач. вождн сѣтъ слѣпн слѣпцемъ. слѣпецъ же слѣпца аште воднтъ. оба въ тѣмъ възпадете са *М* Мт 15.14 З; вождн слѣпнн. оцѣждайтѣн мьшнцѣ. а вельвѣдъ поглаштайтѣ *М* Мт 23.24 З'; не тебе во нздетъ вождъ. иже оупасетъ люди своа нѣв *А* Мт 2.6; даждн заклананне мое ... съврѣшаемоу грозному бѣгн. вождю злочому *СЕ* 51b 9.

М, З, А, СЕ. Гр. ὀδηγός, [ὁ] ἡγούμενος, [ὁ] προηγούμενος [*вар.* ἡγεμών]. *Вар.* вождъ. *Нѣб.* вожд ОА, ВА, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ. *Срв.* вога *м.* 'водач' ДА; Вождво *МИ* СНМБ; Вождво *МИ* ПК, *Пр.* в им.

воз- вж. въз-

возъ, -а м. Кола, возило. повелѣста же мжнтелѣ прнвестн возы. н възкла- дъше тѣлеса ... прнвезоша а на брѣгъ

ръкы С 80.12. *Изч.*

С. Гр. ἄμαξα.

Нѣб. воз остар. и гуал. ВА, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, РБЕ, РРОДД, ДА. *Срв.* Возарци *МИ* БК, *М-я*.

вон Само мн. събир. Войска, войни, войници. и сазшавъ цѣр тъ разнѣва са н послал воа. погоубн оубнца тън. и градъ нхъ зажъже *М* Мт 22.7 З', *А. Срв.* *СЕ* 106b 1; азъ ѳлвкъ есмъ ... имѣа подъ совоитъ воа. и глѣж семоу ндн н ндетъ. и другоумоу прндн н прндетъ *М* Лк 7.8 З; н авне по еднномъ днн. прнде съ множествомъ воневодъ ... н съ всѣдѣствоитѣштннмн тѣмъ. вештнсазннмн вон С 561.26; цѣр прнде. а воннъ далеуе вон хождаше С 498.29; тѣгда цѣсарь оуалъ. н тѣ събравъ воа своа. готовѣаше са нзнтн на сѣпостатъ *С* 191.22. **вон небесъннн [небесъннн].** *Гр.* στρατιά οὐράνιος. В христианството — небесното войнство, ангелите, войниците на Бога в небесното царство. н въ незаапъ възтѣ съ анѣлмъ. множество вон нѣснзнхъ хвалаштннхъ бѣ. н глѣжштѣ *А* Лк 2.13 *М, З*.

воа сътворнтн [оустронтн, оуѣнннтн]. *Гр.* ἐκστρατεύω, στρατεύματα καθοπλίζω, παρατάσσομαι. Подготвя, съоръжа войска. фѣофназ ... воа сътворнѣ на скврѣнавѣа срацннън нзнде С 56.2; н в'са воа своа оустронѣ. на другоа лѣто на възновѣенънн градъ къ аморнн прнде поплѣннтн него хотѣ С 56.13; по дъвою же дънню оуѣнннѣ цѣсарь воа своа. нсхождаше на ратѣ С 192.25.

М, З, А, Б, СЕ, С. Гр. στρατῖται, στρατοπέδον, στρατεύματα, στρατεία, στρατιά, στρατοί. *Нѣб.* *Срв.* Войкова лѣка *МИ* СНМБ; Войеславци *МИ* ЙЗ, *Зас.*; Войко *м.* *ЛИ*, Войка *ж.* *ЛИ* Стил, РЛФИ.

вон вж. въз.

воннъ, -а м. Войн, воиник. пославъ цѣр вонна. повелѣ прнвестн главѣ е(го)

М Мк 6.27 З; зазнаменаи гровъ. воннзи. постави. остъпи гровъ К 12а 15; вьнде же н стъин кодратъ. іако нъко-торъин довин воннъ пъваа своенъ снлоуѣ С 105.11; прострѣ са самъ на дрѣво н. прѣда са вонноу пригвоу-днтн са С 141.2; свобода ксмъ въ доврѣ въздрастѣ. н воннъ въ доуча-вѣемъ унноу С 147.12; подобаше во варнтн вонноу. воководѣ С 245.16; прнставнша же нмъ стража воннзи. н капнкларнѣ С 76.16. // Борец; поборник, който ратува, бори се за нещо. свързани же бзвѣше. неповѣ-днмнѣ воннн хръстовн. ндѣахъ весе-лаште са кз пакостьннкоу С 58.29; ожданѣште кедного тзубѣ цѣсара велнкаго хса. кегоже воннн ксмъ мзи С 267.29–30; неповѣднн сѣште о кзз-нехъ. вонна твоего сотонзи С 100.3. небесьннн [небесьскнн] воннн, бесплътннн воннн. Гр. ἡ ἐπουράνιος στρατιά, τὰ ἀσώματα στρατεύματα. В християнството – небесното войнство, ангелите, войниците на Бога в небесното царство. н въне-заапѣ бзистъ глѣ аггломъ. мноужество воинъ небскъхъ СК Лк 2.13; прнѣмн даръ мон ... н сзподовн а прнмѣснтн са кз небесънннмъ твомъ. н нетннъ-нннмъ вонномъ С 110.7–8; дьнесъ борѣлѣпно сзходнтъ на ада н на сзмрътн. бесьмрътъннѣа. бесплътъ-нннхъ воннъ. н унноу невндннннхъ С 463.14.

М, З, А, СК, В, Е, К, С. Гр. στρατιώτης, [ὁ] στρατεύόμενος, στρατός, στρατιγός, [ὁ] στρατευόμενος, σπεκουλάτωρ, στρατομάχος, διαγυμής, δήμιος, τάξις, λαός, πανστράτι, στρατεία, στρατεύμα, προτίκτωρ.

Неб. воин *остар.* и *поет.* ОА, ВА, НТ, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА; воино *дуал.* ДА. Срв. Войнеговци *МИ*, Войника *МИ*, Войници *МИ*, Войнягово *МИ* СНМБ; Воин *МИ*, Воин град *МИ*, Воини дол *МИ*, Воини рѣт *МИ* ЙЗ, ВГИ; Воинишка река *МИ* ВлГ, ВЕО; Война поляна *МИ*, Воини дол *МИ*, Воиничка поляна *МИ*, Воинички

вѣртоп *МИ* ВС, ЕРГ; Вон, Воин *л. ЛИ*, Войнка *ж. ЛИ*, Воино *л. ЛИ*, Войнов *ФИ*, Войников *ФИ* СтИл, РЛФИ.

воннъство, –а ср. 1. Войнство, войска. емоуже прѣстоуатъ тзисѣша. тзисѣ-шамн ... стъихъ дѣлз свѣтъ. воннъства СЕ 93б 2; въ воннъство дѣлскааго образа. і жнтне въ взысотѣ. небсааго црства. томоу слоужнтн СЕ 90б 8; крѣстнѣанн же нже вѣхъ въ воннъствѣ всн поуждаахъ са от ннхъ жрѣтн вѣсомъ С 69.1; тако мн н гл монего к хса ... н не тзубѣ кедномоу. нз н вьсемоу воннъствоу кего господннъ взыхъ С 113.20. 2. Войнско звание, чин. прѣвондѣша земънонѣ воннъство. н небесьсконѣ полоучнша С 55.11; нан не покорнѣвѣшемъ са отъатн поѣсзи н воннъство С 73.27–28. Срв. С 70.5. небесьнонѣ воннъство. Гр. ἡ ἐπουράνιος στρατιά. В християнството – анге-лите, небесното воинство, войни-ците, армията на небесното цар-ство. н съ небесънннмъ воннъствѣ прѣзъноуемъ С 439.10.

СЕ, С. Гр. στρατεία, στρατιά. Вар. воннъство. Неб. войнство *остар.* и *поет.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

вонска, –зи ж. Войска, войнство. мѣ на вонскѣ ндѣште СЕ 19а 1. Изч.

СЕ. Неб. войска ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА; вѣска ДА. Срв. Войсков *ФИ* СтИл, РЛФИ.

воле част. 1. Ето, прочее, и все пак. тзгда поврѣгъше нареченаа нмена своѣа ... всн крѣстнѣанн нарѣемн бзвѣаахъ. воле же уѣто сзтворнлз тзгда владзика тз. лютъ бо бѣаше С 86.22; дроужнн же пакъи въ подвнгъ вьлѣзъше. воле же не могъште до комънннзи волѣзнн сзтрѣпѣтн. въ срѣдѣ страданнѣа отъврѣгоша са С 85.23. 2. Нима, наистина ли. воле оубо рыцн мн в ѡнсѣ ... іако н мрътва погрѣвѣаешн ісоуса ... воле оубо н свонма прѣстома. іако мрътвоу затва-

раешн оун С 456.22, 24; воле н оуста сътнскеашн. отврззшоуоуоуоу оуста гжгзгннвоуоуоуоуоу. воле же н рѣцѣ сзлагашн. простерзшоуоуоуоуоу нсзхзшнн рѣцѣ. нан н нозѣ ... важешн. давзшоуоуоуоуоуоу хожденне С 456.27, 28; воле оубо иште н крзвен текжштн иззвѣ вожна тѣла сзмѣешн нстнскатн иѣ ... воле оубо н водоиж омывакешн тѣло С 457.6, 9; воле оубо слзззи оупоуштаешн иако надз мрзтвзмз ... воле оубо н плауз творшн С 457.15, 18. 3. Хайде, нека. воле же оубо ... памать на обьштѣ пользѣ ... сзстронмз С 83.3.

С. Гр. ἄρα, δεῦρο, εἶτα, οὖν, ἄρα ... ἄρα.

Неб. воле *диал.* 'обръщение за подканване към деца' ДА.

ВОЛНТН, ВОЛѢТ, ВОЛНШН несл. 1. Желая, искам. нн отца кто знаеть. ткмо снз. і емоу же волнтз снз отзкрзгитн М Мт 11.27 З, А; отче аще волншн мимо неси яшнѣ снѣ отз мене. обауе не моѣ волѣ нз твоѣ да бѣдетз М Лк 22.42; бже ... не волан сзмрзтн грѣшзгннкоу СЕ 73б 5. 2. Предпочитам. н оувѣштаннн т(а) нн вз кѣнѣ же намѣннвзше рѣша. волнмз арнанзскѣнѣ вѣрѣ неже кз копноскштню прнложнтн са С 202.1. *Изч.*

М, З, А, СЕ, С. Гр. βούλομαι, μάλλον αἰρέομαι.

Неб. воля *диал.* ОА, ВА, НТ, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ, ДА; волим *диал.* ДА.

ВОЛОВЪНЪ, -зін прил. Волски. сжпржгз воловзгннхъ копнхъ патѣ. н градѣ нскоуонтз нхъ М Лк 14.19 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. τῶν βοῶν. Вар. воловзгнз.

Неб. воловен МлВТР, ЕтМл.

ВОЛЪ, -оу м. Вол. котораго васз осзлаз лн волз вз стоуденецз възпадетз. і не авне нстрзгнетз его М Лк 14.5 З, А, СК; не отрѣшаатз лн своего волоу лн осзла отз ѣсанн М Лк 13.15 З, А, СК; възнесѣ тебѣ волзи н коззлази СП

65.15; ѣко моі сѣтѣ възі зѣвѣри дѣвравзнн. скоті въз горахъ воловн (в.п. н волове, Север., с. 63, бел. пог линия) СП 49.10; волзи нхъ тоуѣнзи сзтворн СЕ 15б 14; н скотоу нже прнгонатз н прнносатз ... стада разланѣ воловз ковзлзз ... многз тзмамн пасомз въз горахъ неблюдомѣ С 42.29; прнде стадо воловз нз горз С 19.1.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. βοῦς.

Неб. вол ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Вола МИ ЖЧ; Волово МИ, Волюак МИ СНМБ; Волов МИ, Волово МИ, Воловарево МИ, Воловарци МИ ПК, Пр. в им.; Волван МИ, Воловци МИ, Волвяне МИЙЗ, Зас.

ВОЛЪНЪ, -зін прил. Който се извѣршва по волята, по желанието на някого. дѣждз воленз отзлжуншн бже достоѣнью твоемоу СП 67.10; отздаждн емоу вѣе прѣгрѣшенне. вольное же н невольное СЕ 73б 13. Срв. СЕ 66а 3; нз толнко оуне келнко вольннн грѣсн неповолнзгнмз С 127.4; вьнемѣте да ннкакоже вамз ... вольнзгн грѣхз прнкоснетз са С 135.29; поуѣтн на мою рѣкоу пнсанье волнзгнз мога страстн. пнсанье С 503.9.

СП, СЕ, С. Гр. ἐκούσιος, ἐκών. Вар. воленз.

Неб. волен ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; волни МлВТР. Срв. Волен м. ЛИ СтИл, РЛФИ.

ВОЛА, -та ж. 1. Воля. не въздаднмз себе пыаньствоу н лнхопаденью ... се праздѣньство ... не нмѣннн трѣвоуѣт. не врашна. нз волѣ кедннѣ С 493.15; маа възвзша закѣла по въздрасоу. а н авьна велнѣство вола С 545.29; оунзлз прѣдѣложенемѣ. слабз волѣнѣ. не нмзгн покданѣ нн мѣзн же ѣнстзн не сзвѣдзѣ же себе вѣсгда (грѣш'на) н бо(иѣ) (са) сѣда бѣдѣща'аго Р II 1.15. 2. Желание, изискване, повеля, воля. се же естз волѣ посзлавзшааго ма отца. да възѣко еже дастз мн. не погоубѣлѣ отз него нз

вскрѣшѣ н въ послѣдннн денъ *М* Йо 6.39 З, А; ѿтче аще волншн мнмо нешн ҃҃ашѣ снѣж отъ мене. оба҃че не моѣ волѣ нз твоѣ да вѣдетъ *М* Лк 22.42 З; тѣ же рѣвз вѣдѣвзѣ волѣж г҃а своего. і не оуготовавз ... вѣенз вѣдетъ много *М* Лк 12.47 З; ѿтче мон аште не възможетъ ҃҃ашѣ сн. мнмо нтн отъ мене. аште не пннѣ еѣа вѣдн волѣ твоѣ *М* Мт 26.42 З, А. *Срв.* *СЕ* 47а 19; не можѣ азъ о себѣ творнтн ннчесоже. ѣкоже слзшѣж сѣждѣж ... ѣко не нштѣж вола моего. нз волѣж послѣавзшааго ма. ѿтца *М* Йо 5.30 З, А; се во естз волѣ ѿтца моего. да вѣсѣкз вндан с҃на н вѣроуѣан въ него. иматъ жнвота вѣч҃нааго *М* Йо 6.40 З, А; отъче нашз нже есн на нѣсѣх ... да вѣдетъ волѣ твоѣ ѣко на нѣсе н на земн *М* Лк 11.2 З, *СК.* *Срв.* Мт 6.10 М, З, А, *СК*; застѣпн ма г҃н ... нѣ въ законѣ г҃нн волѣ его *Е* 20б 9; ѣко тѣи есн цѣльба наша. і волѣ твоѣ сздравне наше *СЕ* 41а 25; останн са владнн тѣхъ. н прнстѣпнвз пожрн. да вѣдетъ црѣ вола *С* 156.27. // *Обикн. мн.* Желания, вѣждедения. н тоу жнвзѣ велнко сѣмѣренне прннм' отъсѣче отъ себе всѣа своа вола. н прѣклонн вѣнѣж своѣж на сѣмѣренне *С* 273.10. 3. Пльтско желание. сзлоч҃н же са іедномуу отъ ннхъ ... сѣрѣстн женѣ. нже неоукротнмѣж волѣж нмзѣ ... н тѣж нмз н обнскавз ... на стоуднѣж сѣвратн са мзислѣ *С* 559.20. 4. *Като нареч.* волеѣж. *Гр.* ἐκούσιως, κατὰ πρόθεσιν, τῆ προαίρεσει, ἐκὼν, ἐν ἐξουσίᾳ, ἐκούσιος. Добро-волно. і вѣстз соу҃говь бѣ въ коупѣ н ѣкз. іже волеѣж страстѣхъ нашнхъ. прнчастн са *СЕ* 67а 21; да вѣдешн мжѣеннѣкз волеѣж. н нзлѣзешн без҃гопенннѣ. без҃огнѣ *С* 82.10; похвалнтн мжѣа прѣславннзѣ. н за нзѣ пострадавзшааго волеѣж прнговѣштнвзша са страстѣмн *С* 533.27.

без҃ вола. *Гр.* οὐ κατὰ πρόθεσιν. Не-волно. тѣи н нзннѣ н снѣа вѣпадзшаа [вѣпадзшаа] въ поганзскзѣа нѣжда. і без҃ вола отъ ннхъ ѣко непѣщѣва вѣкоушѣше. сѣбаажнѣше же са. сквернѣж отъ сѣвѣстн нхъ оу҃нстн *СЕ* 22б 17-18.

волеѣж нмѣтн. *Гр.* συνευδοκέω. Одобрявам нещо, сѣпрнчастен сѣм кѣм нещо. волѣж нматѣ. дѣломъ ѿтцз вашнхъ *М* Лк 11.48 З.

волеѣж творнтн [сзтворнтн]. *Гр.* ποιέω τὸ θέλημα, ποιέω τὸ βούλημα. Изпльнявам волята, желанието, искването на някого. не вѣсѣкз г҃лан мнѣ. г҃н г҃н вѣнндетъ въ црѣстне нѣское. нз творан волѣж ѿтца моего нже естз ннѣхъ *М* Мт 7.21 З, А; ѣко сзнндз снѣсе. да не творѣж вола моего. *М* Йо 6.38 З, А; бла҃гте г҃ѣ вѣста слзѣ его. слоу҃гзѣ его творѣше волѣж его *СП* 102.21; не сзтворѣ вола твоѣа. і не сзхранѣ повелѣннѣн твоихъ. нз вѣпадз въ развоѣа дѣше҃гоу҃внннѣа. поравотнхъ са *СЕ* 78а 18; сзтворѣ волѣж твоѣж црѣу. тѣзѣнѣж да полоу҃чѣж жнзнь *С* 65.18; аште хоштешн мжѣнтн. то творн волѣж своѣж. н скорѣе кѣ небесѣскоу҃оу҃мому црѣу послан ма *С* 104.19. *Датн волеѣж.* *Гр.* δίδωμι ἔνδοσιν, εἰσφέρω προαίρεσιν καὶ γνώμην. Дам воля, възможност; разреша. даднтѣ мн волѣж мало дѣннѣ. да шедз оу҃строѣж жжнкзѣ своа ... потом' же прндѣж кѣ нстнннѣоу҃оу҃мому жжнцѣ г҃оу *С* 16.13; ннктоже ноу҃днма вѣзваатъ доврѣ. аште лн волеѣж всѣе моштѣно нсправнтн. вола кемоу бѣ дана *С* 414.3-4.

не по волн. *Гр.* ἄκων. Принудително. і не хоташте поклонатъ са кемоу жндове. н не по волн повѣдатъ цѣсарѣствнѣе него на земн *С* 484.15.

ноу҃ждѣнѣж нан волеѣж. *Гр.* ἀνάγκη ἢ γνώμη. По принуда или по убеждение. рѣцн мн. како подобаше сзтворити лоу҃чзшѣ. нжѣденѣж іаи волеѣж. аште

нѣждѣт. і тако не би лουγῖν βάλω. *К* 5а 34–35. *Срв. С* 413.30.

нѣстѣ вола. *Гр.* οὐκ ἔστιν θέλημα. Не е желателно. тако нѣстѣ волѣ. прѣдѣз отъцѣмъ вашнмъ нѣскзѣнмъ да погзѣветѣ едннъ отъ малзѣхъ снхъ *М* Мт 18.14 3¹, *А, СК*.

по волн. *Гр.* ἐκὼν, κρίνας. Добро-волно. аште лн нн н неволеѣт та прн-ноуждѣт исповѣдатн. исповѣждѣз оубо по волн прѣжде бѣдѣ *С* 149.12; нъ въ темннцѣ ндемъ по волн *С* 130.16. прѣдатн волн. *Гр.* παραδίδομι τῷ θελήματι. Предам във властта на някого. отъпоустн же нмъ въсаж-денааго въ темннцѣ. за крамолж н оубннство егоже прошаахъ. н іса прѣдастѣ волн нхъ *М* Лк 23.25 3.

своеѣт [моѣт, твоѣт] волеѣт. *Гр.* ἐκ προθέσεως, ἐκουσία μου [σου] τῆ γνώμη, ἐκὼν, ἐκ θελήματός μου [σου], ἐν τῷ θελήματί σου, κατὰ γνώμην ἐμήν, βουλέσει. По своя воля, по желание, доброволно. бяудн са тѣз самъ. своеѣт лн волеѣт хощешн ѣтѣ аѣлскѣзѣ овразъ прнѣатн. ѡвѣѣ. стрнглѣцааго са. азъ самъ своеѣт волеѣт. ннкзѣмъже нжднмъ *СЕ* 96а 11, 14; въпрѣд. своеѣт лн волеѣт прнпадаешн къ хѡу. ѡвѣѣ. своеѣт волеѣт х̄а радн *СЕ* 87а 6, 7–8; волеѣт прѣданъ бѣт *К* 4б 37–38; н волеѣт своеѣт моѣт исповѣмъ сѣа емоу *СП* 27.7; ꙗ̄ волеѣт твоѣт подаждѣ добротѣ моѣ силъ *СП* 29.8.

волеѣт лн неволеѣт. *Гр.* ἐκούσιος ἢ ἀκούσιος. Волно или неволно. сѣгрѣвшнхъ. волеѣт лн не волеѣт. сѣпа. лн бѣда *СЕ* 68а 17. *Срв. СЕ* 68б 9–10, *СЕ* 77а 16–17.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛ. Гр. θέλημα, προαίρεσις, γνώμη, βούλημα, βούλησις, πόθος, ἐνδοσις, εὐδοκία, ὑπερβολὴ τῆς μονίας.

Неб. воля ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

ВОНА, -ѣ *жс.* Приятна миризма.

храмнна же исплзѣнн са отъ вонѣ хрнз-мънънѣ. *М* Йо 12.3 3, *А, СК*; въ вонѣт каднлннѣт. сѣврѣшн емоу жнвотъ *СЕ* 95а 19; тако прннмн і снѣж жрѣтѣт. въ вонѣт благоуханнѣ *СЕ* 15б 13. // *Образно.* вѣнецъ славе отцоу. нже разнхъннхъ свѣтъ исповѣданню нашемоу. сѣплнтакемъ на благѣ вонѣ отцоу *С* 143.13. // *Само лн.* Аромати, благовония, благовонни масла. мѣромъ еже кетѣ разнхъ вонѣмн оустроено *С* 425.22–23; сѣ вонѣмн многоцѣнь-нѣннмн. обнѣше ... положнша ѣстное него тѣло въ томъ гробѣ *С* 532.6.

ДОВРѢНА вонѣ, добраѣ вонѣ. *Гр.* ἀρώματα. Благовоние, благоуха-ние. вѣстанн сѣбере н прндн юже. прѣтн градъ мн. да потекѣтѣ дов-рѣна вонѣ *С* 349.16. // *Образно.* н стран'ннѣ множаахъ са к немоу. доврѣна вонѣ нменн него *С* 549.13. *М, З, А, СК, СЕ, С. Гр.* ὀσμή, ἀρώματα, εἶδος.

Неб. воня ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* вон' *т. гуал.* ДА; вонѣ *ср. гуал.* ДА; вонѣ *ср. гуал.* ДА; вонѣва *жс. гуал.* ДА.

ВОНѢТН, вонѣтѣ, вонѣтешн *несв.* Мирн-ша приятно, издавам приятно ми-ризма. дѣне. мастьмн водамъ вонѣтѣ-щамъ. вѣсѣ тварѣ напѣветѣ са *СЕ* 2а 23; дѣне самъ нерѣданъ вонѣтѣ мастнѣт. благоуханъноѣт *СЕ* 3б 7–8. **ДОВРѢ** вонѣтн. *Гр.* μυρινοέω. Благоухая, исплннен сѣм с благоуха-ние. въ цркъвнѣтѣмъ лнкоуѣтѣз ѣрѣ-тоуѣ. н еже въ благодѣтн доврѣ вонѣтѣ. благоуѣстнне носатѣ *С* 335.10.

Изч.

СЕ, С. Гр. ὄζω.

Неб. воня ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; вонѣ Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ; вонѣвам ЕтМл. *Срв.* Вонѣца вода *МИ* СНМБ; Вонѣщи вриз *МИ* ВМС.

воозовъ прил. притеж. от *ЛИ*.

Воозов, на Вооз. снъ сѣи ѣко мннмъ
бѣ ... воозовъ *М Лк 3.32 З. Изч.*
М, З. Гр. τοῦ Βοός.

воозъ, -а *м. ЛИ*. Вооз – богат витле-
емец, потомъкъ на Юда [от когото
водят потеклото си еврейските
царе] и мъж на Рут [Рут 2.1; 4.13].
салмонъ же родѣ вооза от рахавъ. воозъ
же родѣ обюда *А Мт 1.5 СК. Изч.*

А, СК. Гр. Βοός [вар. Βοος, Βοός, Βοεσ].
Вар. воазъ, воозъ.

воскъ, -а *м. Воскъ*. ѣко таetzъ воскъ отъ
лицѣ огнѣ. тако погъивнѣтъ ... отъ
лица бжѣе *СП 67.3*; ѣко воскъ ста-
авъ отъимѣтъ сѣа *СП 57.9*; вѣстъ
сръдъце мое ѣко воскъ таа посредѣ
урѣва моего *СП 21.15*; горъи ѣко воскъ
растааша сѣа отъ лица гнѣ *СП 96.5*;
пльть немюу акъи воскъ съжежена
бъивши растечеть сѣа *С 153.2*; нерадъ-
дръшнѣаа жжа желъзнаѣа. како воскъ
раскъвъръ *С 462.21. Изч.*

СП, С. Гр. κηρός.

*Наб. воскъ ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА;
воск диал. ВА, ДА.*

воштага, -зи *ж. Бич*. н разнѣнн образи
мжкъ примъшленн бъиваахъ ... огнѣ
готовъ. мечъ нъзоштрѣнъ ... пропасть.
коло воштагъи *С 85.17. Изч.*

С. Гр. μάστιξ. Вар. воштага.

*Наб. Срв. востегарка 'прѣт' МлБТР, РВЕ,
ДА.*

воевати, воюитъ, воюиши *несв.* Воювам,
боря се против [с] някого. воевавъ-
ше на доушепагоубънъиа коумнра *С*
542.18; на родъ чловѣчьскъин нсконн
вожан днѣволъ *С 514.19.*

воюна на вога. *Гр. θεομάχος.* Бого-
борец. мжунтелѣ і воа на бѣ воюища
СЕ 52b 13. Изч.

СЕ, С. Гр. πολέμιος.

*Наб. воювам ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.*

воевода, -зи *м. 1.* Воевода, военачал-
ник, предводител на войска,

претор, княз. да бж н прѣдалн
бладъичъствоу н властн воеводи *М*
Лк 20.20 З; въ то врѣма цѣсарство-
бавъшоу маднмнѣноу. прнде прѣмѣ-
нннкъ въ асклнпнѣа мѣсто. ннъ
воевода нмѣнемъ агрнпа *С 15.21*;
магнъ к'то воевода въземъ власть от'
цѣсарьскааго повелѣннѣа ... прнде въ
нконнскоу градюу *С 45.16*; въздъ-
роувъ же воевода на слоугоуиштаа
воинъи рече *С 74.6*; сн въсн ати
бъивше отъ воеводъ. ноуждаахъ а
жрѣтн бѣсомъ *С 69.18*; подобааше во
варити воиноу воеводѣ. подобааше
прѣжде прити вѣстѣнкоу. прѣдъ
господьнемъ прншъствннемъ *С*
245.16. 2. Началник на еврей-
ската църковна стража; стратег.
і шедъ гла архнереомъ н воеводамъ.
како нмъ прѣдѣстѣи-н *М Лк 22.4 З.*
воевода въити. *Гр. ἡγεμονεύω.* Управ-
лявам провинция, изпълнявам
длъжност на хегемон. въ лѣтѣхъ
анкнннѣа цѣра ... агрнколоуу воеводѣ
сжштоу ... крѣстнѣанн же нже бѣхъ въ
воиньствѣ въсн ноуждаахъ сѣа от ннхъ
жрѣтн бѣсомъ *С 68.28.*

*М, З, С. Гр. ἡγεμών, στρατηγός, ἄρχων,
ἡγούμενος, διοικητής, στρατιώτης. Вар.
воевода.*

*Наб. воевода ОА, ВА, АК, МлБТР, ЕтМл,
АР, РВЕ, ДА; войвода ОА, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв.
Войвода МИ, Войводенец МИ СНМЕ;
Войводани МИ ЙЗ, Зас.*

воеводниъ прил. притеж. На воево-
дата, на предводителя. воинн ...
възъмъше камъи велнн прнвазаша
немюу къ ногамъ. въврѣштн н тако въ
рѣкѣ. по отъвѣтоу воеводнноу *С*
154.4; кдннъ же отъ ннхъ коравъ не
могъи прнѣанжнтн сѣа къ воеводнноу
коравью *С 151.17*; дошъдъше же
мѣста. нжде вѣваше коравъ воеводннъ.
н тн зѣло вѣтръи н вълнѣамн мѣуннн
възвраштаахъ сѣа възпѣть *С 151.13*;
н воеводннъи слоугъи вѣроваша къ гоу
С 18.28. Изч.

С. Гр. τοῦ ἡγεμόνος.

Нѣб. воеводин ОА, ВА; войводин РБЕ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН; войводиний НГер. *Срв.* Бойводино МИ, Войвовово МИ СНМБ; Войводино МИ ВК,М-я; Войвовов ФИ Стил,РЛФИ.

воеводскъ, -зи прил. Воеводски, предводителски. н глаголз етерз крѣпокъ. н архангѣльскъ. н воеводскъ свѣтълъз ... глаголетъ С 464.14. *Изч.* *С. Гр.* στρατηγικόςτος.

Нѣб. воеводски ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА; воеводский НГер. *Срв.* Воеводски ФИ Стил,РЛФИ.

воеводство, -а ср. Административна единица; воеводство. егкратна. н еуфимна. тако нарцаемома ... въз мнозѣхъ старѣншнньствѣхъ градъскы лѣпствовавъшемъ. въз воеводствохъ же. н народоводнмѣхъ С 278.23. *Изч.* *С. Гр.* στρατηγία.

Нѣб. воеводство ОА, ВА, АР, РБЕ; войводство НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РБЕ, ДА.

врабън, -на м. Врабец. прѣвѣта по горамъ тѣко птица. врабѣ СП 10.1. *Изч.*

СП. Гр. στρουθίον. *Вар.* врабѣ.

Нѣб. врабей *остар.* н *диал.* ОА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РБЕ. *Срв.* врабѣ ОА, Дюв, НГер, МлБТР, РБЕ, ДА; враб *диал.* ДА; Врабево МИ, Врабците МИ, Врабча МИ СНМБ; Врабчица МИ ВК,М-я; Врабя МИ ЙЗ,БГИ; Врабко м. ЛИ, Врабчо м. ЛИ Врабчев ФИ, Врабков ФИ Стил,РЛФИ.

врагъ, -а м. 1. Враг, неприятел, злонамерен човек. любнте врагы ваша. добро творнте ненавндаштинмъ васъ М Лк 6.27 З; сзпащемъ же члѣвомъ. прнде врагъ его. н въсѣ плѣвелъ. по срѣдѣ шпеннца М Мт 13.25 З, А, У; положж врагы твоа. подъножне ногама моима СП 109.1. *Срв.* Мт 22.44 М, З¹, А, СК; Мк 12.36 М, З, А; Е 8б 11; възвратилъ нзи еси възспатъ при врагѣхъ нашнхъ. ꙗ ненавѣдѣщеи насъ расхъщаахъ себѣ СП 43.11; тебе врага сжшта. ꙗ противна. ꙗ хоташта гд.роуга [!] сзтворити К 8б 30; оученикы любашта истиннж. како глаго-

лемзинхъ отъ врагъ. ннчсже сзкрзи-важтъ С 440.13. // Сатаната, дяволѣт. оукрѣпн н въ врагъ невндашнмаго врага СЕ 95а 5; аще кѣто въ црѣкве сзпа. толн емоу врагъ блазнъ прннесетъ въз сзнь СЕ 105а 6. 2. Неприятел в битка, в сражение; враг, противник. ндешн во на ратѣ н снн-дешн са. н не възможешн статн пртивѣ врагомъ свонмъ С 195.11; н одолѣешн врагомъ твонмъ. н възвратншн са сз мнромъ С 192.9.

М, З, А, СК, У, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. [ὁ] ἐχθρός [*вар.* πολέμιος, ὁ πλεσιών], πάθος. *Нѣб.* враг, враи *поет. остар.* ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА.

враженые, -на ср. Гадаене, врачуване. врагомъ зълѣ прѣльщамѣз. прнсно възпадаж ... въз чародѣаннѣ. въз враженнѣ СЕ 68б 1. *Изч.*

СЕ. Вар. враженне.

Нѣб. вражене *диал.* НГер, ЕтМл. *Срв.* вражуканѣ *диал.* ДА; вражем, вражукам *несв. диал.* ДА.

вражда, -зи жс. Вражда, ненавист. аште нмаши чѣто на врага ... рздѣрѣши враждѣ К 8б 21. *Срв.* С 421.28; послоушаннмъ же мжчнтеля враждѣ како мечемъ отъсѣче С 274.13; ѣжде во завнсть. тоу жнѣжтъ. враждзи н сварн н прѣльстн С 400.20; w завнстн любѣвн вражда. мнроу сжпостатъ С 388.27.

враждѣ нмѣтн [дръжатн]. *Гр.* ἐν ἐχθρῶ εἰμί, ἐχθραίνω. Испитвам вражда, ненавист; враждувам. възсте же сн дроуга ... прѣжде во бѣвашете враждѣ нмѣшта междю совои М Лк 23.12 З; аще которзи прстъз людиннз. враждѣ нмзи. оударнтъ чѣса н окрѣвавнтъ н СЕ 103а 24–25; тзи же имзи враждѣ на братъ свои. како можеш ходити къ мирны трапезѣ К 8б 33; а лн тзи сз клеветомъ свонмъ моудншн. враждѣ дръжа. како можеш нтн къ мнрнѣн трепезѣ С 422.7–8.

не помьнѣтн враждзи. *Гр.* ἀμνησικακία. Опрощение, поми-

рение. Нѣ о не помынѣтн вражды *М* 43b 26.

оставитн **враждѣж.** *Гр.* ἀφίημι. Прощавам някому, примирявам се с някого. что семоу нмашн тѣчно рѣштн. аште не оставишн **враждѣж** врагоу не томоу бо пакость сътворн. нз пауче себѣ *С* 422.18–19.

М, З, А, СЕ, К, С. Гр. ἔχθρα, [ὁ] ἔχθρος. *Вар.* вражда, враждѣж.

Неб. вражда *ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.*

враждоватн, враждоуѣж, враждоуѣшн несв. Испитвам ненавист кѣм някого, враждувам с някого. ꙗ въ гнѣвѣ **враждовахѣж** мнѣ *СП* 54.4; павѣла апла твоего ... стѣца не твоего апла. нз архнерѣнска. тебе же **враждоуѣшца** ... наказѣ ꙗ како отътолѣ аплствоватн тебѣ *СЕ* 34a 12. // *Прич. сег. геят. катю сѣц.* **враждоуѣшцен м. мн.** *Гр.* οἱ ἐχθροὶ νοῦτες. Ненавистниците, враждующие. да не порадоуѣштѣ мн сѣ **враждоуѣшци** мѣ. бес правѣдѣ *СП* 34.19; онн бо стѣтѣ зѣло страждѣштинн. **враждоуѣштинн** намѣ *С* 406.26. *СП, СЕ, С. Гр.* ἐχθρότης, μῆνισ. *Вар.* **враждоватн.**

Неб. враждувам *ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ. Срв.* враговам *диал.* *ДА,* врагувам *диал.* *МлБТР, РБЕ, ДА.*

вражѣн прил. Вражи, вражески, враждебен. прѣдастѣ въ плѣнѣж крѣпость ихѣ. ꙗ добротѣж ихѣ въ рѣцѣж **вражи** *СП* 77.61; ꙗко бѣстѣж оупѣванѣ мое. стѣлѣж крѣпости отъ лица **вражѣ** *СП* 60.4. // Дяволски, сатанински. дахѣ вамѣ власть. настѣпатн на змыѣ. ꙗ скорѣпнѣ. ꙗ на всѣ снаж **вражѣж** *З* Лк 10.19 *А, СК. Срв.* *СЕ* 51b 20; отъ страха **вражѣ** изъмн дѣшж монѣ *СП* 63.2; прогнѣнавѣ вѣса недѣжѣж ... ꙗ вѣснѣ дѣтѣль **вражѣж** *СЕ* 25b 24; радѣрѣшн кѣзѣжн **вражѣж** *СЕ* 62b 25.

обладанные **вражѣе.** *Гр.* ἐχθρόκρατος.

Плен, робство, власть на дьявола. нзъавыеннѣ просѣште. прѣскрѣзѣна-аго того оумнленнаго обладаннѣ **вражѣжнѣ.** н мрѣченнѣ прѣтѣмнаго **вражѣ** *С* 461.18.

З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. τοῦ ἐχθροῦ. *Вар.* **вражѣжнѣ.**

Неб. **вражи остар.** *поет.* *ОА, ВА, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; вражий* *ВА. Срв.* **Вражи град** *МИ, Вража глава* *МИ* *ВС, ЕРГ; Вражев* *ФИ* *СтИл, РЛФИ.*

вражѣскѣ нареч. **Вражески.** възнесе-ные. еже вѣ князѣж вѣка сего **вражѣскѣ** възсѣжитнѣж себѣ *С* 545.21. *Изч.*

С.

Неб. **вражески** *ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.*

вранѣж, -а м. Врана, гарван. сѣмотрнте **вранѣж.** ꙗко не сѣштѣж нн жѣнѣжтѣ *М* Лк 12.24 *З.* // *Образно.* н тѣмнаго **врана** днѣвола. нз ѣла нзгнѣнавѣша *С* 460.19.

нощѣнѣжн вранѣж. *Гр.* νυκτικόραξ. Бухал, кукумявка. възѣж ꙗко **нощѣнѣжн** **вранѣж** на нзѣрнцѣ *СП* 101.7. *Изч.* *М, З, СП, С. Гр.* *кѣраѣж.*

Неб. **вран остар.** *ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РБЕ, ДА. Срв.* **врана жс.** *МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РБЕ. Срв.* **вран прил.** 'гарваново черен' *МлБТР, АР, РБЕ, ДА; р.* **Вран** *МИ, Враната* *МИ, Врана* *МИ* *ЙИв, ВСМ; Врана* *МИ* *СНМВ; Вранка* *жс.* *ЛИ, Вранко м.* *ЛИ, Врански* *ФИ* *СтИл, РЛФИ.*

врата, -з ср. *Сѣмо мн.* Врата, двери, порти, входни врати. прнѣлнжн сѣ кѣ вратомѣж **града** *М* Лк 7.12 *З, А; шѣдѣшоу* же *емоу* въ **врата.** оуѣрѣ н *дрѣугѣж* *М* Мт 26.71 *З, А, СК; коль* жѣзѣка **врата** н тѣснѣж пѣтѣж **въводан** въ жнвотѣж *М* Мт 7.14 *З, А. Срв.* *СЕ* 89b 8; сѣкроуѣши **врата** мѣдѣна *СП* 106.16; прнѣлнжншѣ сѣ до **вратѣж** сѣмрѣтѣнѣжнхѣ *СП* 106.18; възѣмѣте сѣ **врата** вѣчѣзнаѣ *СП* 23.7. *Срв.* *С* 464.17; да исповѣмѣ вѣста хѣвалѣж твѣоѣ. въ **вратѣжѣж** д(р)ѣштерѣ сѣ *СП* 72.28; **врата** **адова** отвѣрѣжѣжтѣ сѣ *К* 13a 3. *Срв.* *С* 449.6; како въ **врата**

вратъпоу възходнтъ. не отвръзън вратъ невесъскъзихъ. нъ врата раю отвръзъ. а вратъ дѣвестъзънхъ не отвръзъ. нъ врата адовъскаа съкроушнвъ. н двѣрнн при фомѣ не отвръзъ. нъ врата цѣсарьствена чловѣкомъ отвръзъ. а врата гроба н печатни невръжденъи съхранаа С 459.9, 10, 11, 12, 13, 14; н мрътвъзъннн вратъи нъзвѣкъше тѣлеса стъзихъ С 538.24.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. πύλη, πόλαι, πυλών, θύρα, πόρτη, τὰ παντόθυρα.

Неб. вратъ ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА. Срв. Вратица МИ, Враца МИ СНМБ; Вратник МИ, Враца [Вратца] МИ ВК,ОМ; Вратата МИ КП, МИРазл.; Вратите МИ НК,МНСевл.

вратарница, -а жс. Вратарка, пазачка на вход. како лн можааѡхъ сътръпѣтн народоу бѣсаштоу са. келн бо врѣховьнн-хъ. вратарница женъи словесе не сътръпѣ С 442.20. Изч.

С. Гр. [η] θυρωρός.

Неб. вратарица остар. МлБТР. Срв. вратарка жс. ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

вратаръ, -а м. Вратар, пазач на вход. н рече вратаревн въведн петра СК Йо 18.16; епискоуѡпъ глагола къ вратароу отъкъждоу придоша сна днвна козъи С 224.1; повелѣ вратароу призъвати днакона фнлеа С 224.14. Изч. СК, С. Гр. [δ, η] θυρωρός. Вар. вратаръ.

Неб. вратар ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

вратити са, вращъ са, вратни са св. 1. Върна се, завърна се. и възставъша во тъ часъ вратните са въ їмъ М Лк 24.33; не постнгъше него вратниа са С 43.26. **2.** Обърна се. нн помѣтанте внсьръзъ вашнхъ прѣдъ свнньѣмн. да не попержтъ нхъ ногамн свонмн. и вращъше са растръзгнжтъ въи М Мт 7.6 З, СК. Изч.

М, З, СК, С. Гр. ὑποστρέφω, στρέφωμαι.

Неб. врати се диал. ОА, ВА, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл; врат'ам се диал. ДА; вратим се диал. ДА.

вратъ^I, -а м. Крило на постройка. тогда и поатъ днаволъ въ стѣи градъ н постави и на вратѣ црквънѣмъ СК Мт 4.5. Изч.

СК. Гр. πτερύγιον.

Неб. Срв. врат[ник] остар. 'крило на двойна врата' ВА, РБЕ; врат[нило] ср. диал. 'част от крило на врата' ДА, РБЕ.

вратъ^{II}, -а м. Колело за мъчение в Средновековието. повелѣша принести вратъ н възложити н въ нѣ. н сътагнжтн н зъвнтн зѣло С 269.3; възложнша н въ вратъ ... н тоу съломнша вса костн емоу С 270.15. Изч.

С. Гр. κοχλιάς.

Неб. врат диал. 'колело' ЕтМл, ДА.

вратъкъ, -ын прил. Колеблив, лесно променящ се. плъзъкъ нашъ оумъ. вратка наша мъисъ С 410.4. Изч.

С. Гр. εὐπερίτρεπτος. Вар. враткъ.

Неб. Срв. вратен ЕтМл, ЕтБАН; врѣткв диал. МлБТР, РБЕ; врѣтлив диал. РБЕ.

вратънкъ, -а м. Вратар, страж край вратите. члвкъ охода оставн домъ свон... и вратънкѡу повелѣ да въднтъ М Мк 13.34 З; вратънцн адовьнн. видѣвъше его штежъ К 13а 32. Срв. С 450.2; възъмѣте са врата въчънаа ... отъстжпнтѣ вратнцн законпрѣстжпннн С 464.19. Изч.

М, З, К, С. Гр. [δ] πυλωρός, [δ] θυρωρός. Вар. вратънкъ, вратннкъ.

Неб. вратник диал. НГер, МлБТР, РБЕ. Срв. вратник диал. 'голяма пътна врата' ВА, НТ, АК, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

врачевати, врачуѡж, врачуѡнешн несс. Лекувам, изцелявам. богоу подавъшоу немъ врачевати. розлчънъиа н многолчънъиа аза С 556.3; врачевати приходаштваа к' нѣмоу. вратнж н странънъиа ... сам же отъштѣнтъ са не нцѣланвъ. възпрннмшаа него радн толнкъ троудъ С 549.2. Изч.

С.

Неб. врачувам 'лекувам с билки' ОА, РБЕ. Срв. врачувам 'гадая, предсказвам бъде-

щето' ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

врачевъ прил. притеж. На лекаря, на целителя, лекарски. да аште не раун прнати възлна на помоштъ. не врачево то съгръшѣние. нъ нже нцѣлвѣнню не раун С 414.5. Изч.

С. Гр. τοῦ ἰατροῦ.

Неб. врачев диал. РБЕ. Срв. Врачев ден этногр. ОА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН; Врачевци МИ ВК,М-я.

врачевънъ, -ын прил. Лекарски, медицински. мнози во мѣжи богатни ножинож болвзуннж болаште. не могж-ште сътрѣпѣти. страданыа н болвзунн врачевънааго нцѣлвѣныа. молаахж него попнратн а н напраснж врачѣж полоучаахж С 556.25-26. Изч.

С.

Неб. врачевен остар. ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН. Срв. врачевен, врачовен диал. МлБТР, ЕтМл, РБЕ; врачевний НГер.

врачевъскъ, -ын прил.

врачевъстни отроци. Гр. ἰατροῦν ποῖδες. Лекари, лекарско съсловие. јакоже во врачевъстни отроци змнннзла язвѣи цѣлвѣтъ... тако же н съпас' вса зълзла внизи на благои прѣтворн С 430.14. Изч.

С.

Неб. врачевски остар. МлБТР, ЕтМл; врачовски остар. ЕтМл. Срв. Врачевско этногр. ДА.

врачъ, -а м. Лекар, целител. не трѣвожѣтъ съдрвенн врачъ. нъ болащен М Лк 5.31 З, А. Срв. Мт 9.12 М, А, СК; никътоже во таа врѣдъ свон. а не показана его врачю. ти цѣлвѣтъ СЕ 68а 9; да проснтъ врачъ. да дае емоу цѣлвѣню постъ СЕ 103б 17; к'то ... припадаа. къ врачевн семоу. не оубалоуѣтъ са СЕ 84а 3; врачю дшамъ і тѣломъ ... нцѣлвѣнааго СЕ 25б 18; отъ обзичънзунхъ врачевъ отъчлвѣвшн са. моантѣж сътворн къ бѣн С 559.11.

М, З, А, СК, У, СЕ, С. Гр. ἰατρός, ἰατροῦν.

Неб. врач ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА. Срв. Врачани МИ, Врачеш МИ СНМБ; Свето Враче МИ ЙИв,БСМ; Врачан МИ, Враче МИ, Врачево МИ, Врачевци МИ, Врачените МИ, Врачовете МИ, Врачовци МИ ЙЗ,Зас.; Врачев ФИ, Врачов ФИ, Врачовски ФИ СтИл,РЛФИ.

врачѣва, -зи ж. Лечение, излекуване, изцеление. напраснж врачѣж полоучаахж. јакоже мнозѣмъ ... глатн. нн-коаже сен азн нзврачоуѣмѣ възвати С 556.27; онъ же ... творѣше нн јаже на врачѣж ... вода са ... бесъмртъннжж болвзунъ нанесетъ С 516.22. Изч.

С. Гр. θεραπεῖα. Вар. врачѣва.

Неб. врачба диал. ОА, НГер, МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

врачѣвно нареч. По лекарски, по медицински. не тол'ни богоучѣство отъвѣшташа. кѣлнн врачѣвно С 314.13. Изч.

С. Гр. ἰατρικός. Вар. врачѣвно.

Неб. врачевно остар. МлБТР, ЕтМл.

врачѣвнъ, -ын прил. Целителен, лекуващ. веденъ възтѣ съвзандъ рѣкама. въз преторъ пналтовъ. рѣ-цѣ-н слѣпзунхъ цѣлвѣвнѣн. хромзунхъ врачѣвнѣн. н прѣстн жзамн сътворѣденн бѣахж С 431.20. Изч.

С. Гр. θεραπευτικός. Вар. врачѣвнъ.

Неб. врачевен остар. ВА, МлБТР, РРОДД; врачевний остар. ВА.

врѣхосъ, -а м. Вид скакалец, селскостопански вредител. зачѣнж нзинѣ глатн. нмена гадомъ. прѣжъ. сланж ... карзкнносъ. врѣхосъ СЕ 59а 18. Изч. СЕ. Гр. βροῦχος. Срв. врѣхъ. Неб. ъ.

врѣхъ, -а м. Вид [безкрыл] скакалец. втѣхода ... отъ сѣменн гроздовъ. і осоуша еж. і велнкзи врѣхъ. вѣсѣкзи гадзи. втндѣте отъ лознѣ. втѣ ннвѣ СЕ 59а 20. Изч.

СЕ. Срв. врѣхосъ.

Неб. ъ.

врѣвнница, -а ж. Християнскит празник Врѣвница, Цветница. Мо

НА ЦВѢТЪИ. НА ВРЪБЪННИЦА *СЕ* 15b 24-25; ФОТЪ ПАТРИАРХА... СЛОВО НА ВРЪВНИЦЪ Н О ЛАЗАРЪ *С* 332.14; ИВАНА ЗЛАТОУСТААГО. СЛОВО НА ВРЪВНИЦЪ *С* 318.11. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἡ βασιφορος, τὰ βαίτα. *Вар.* врѣбнница, врѣбница.

Неб. Врѣбница ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА. *Срв.* Врѣбница *МИ* СНМБ; Врѣбница *МИ* ВК, М-я; Врѣбан *л.* *ЛИ* МлБТР; Врѣбница *етногр.*

врѣбие, -ѧ *ср.* събир. Врѣбалак. на врѣбин по срѣдѣ еѧ обвѣсѣхомъ органи наша *К* 7а 31. *Срв.* *СП* 136.2; *С* 418.22. *Изч.*

СП, К, С. Гр. ἰτέαι. *Вар.* врѣбие.

Неб. врѣбе МлБТР, ЕтМл. *Срв.* Врѣбие *МИ*, Врѣбяне *МИ*, Врѣбяни *МИ* ЙЗ, Зас.

врѣвь, -н *ж.* Врѣв. і сѣтворн внчѣ отъ врѣвин *М* Йо 2.15 З, А; н врѣвниж овазавѣше сѣтагнѣтн. доньдеже погразнетъ трѣстне въ плѣтн него *С* 270.7. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. σχοινίον. *Вар.* врѣвь.

Неб. врѣв ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

врѣженье, -ѧ *ср.* Разстоянието, на което може да бъде хвърлен камък — хвърлей. і самъ остѣпн отъ ннхъ. тѣко врѣженне каменн *М* Лк 22.41 З. *Изч.*

М, З. Гр. βολή. *Вар.* врѣженне, врѣженье.

Неб. *Срв.* врѣганье *диал.* 'хвърляне', врѣгам НГер; врѣг'ам *диал.* ДА.

врѣста¹, -ѧ *ж.* Възраст, израстване. шестѣ на десѣте лѣтъ оубо сѣштоу блаженоуоумоу врѣстож *С* 272.30; тако тѣ оубо въ юнѣ врѣстѣ троуждааше са *С* 279.26; въ патъдесѣтѣноне своѣа врѣстѣи лѣто *С* 288.28-29; блажензин кодратъ. врѣстож н доворотож ... оукрашенъ *С* 98.14-15; родн са хсѣ плѣтнж. н еже оуспѣвааетъ врѣстож по плѣтскоуоумоу н сѣпрѣбѣваатъ сѣ члѣкѣи акѣи чловѣкѣи вѣште трнѣ десѣтѣ лѣтѣ *С* 11.6; юнаѧ н безъловѣнаѧ врѣста творѣца похваалн *С* 324.3.

нѣ младѣи врѣстѣи. *Гр.* ἐκ παιδικῆς ἡλικίας [вар. ἐκ παιδός ἡλικίας]. От ранна възраст, от малѣк. тако вога нмамъ негоже нѣ младѣи врѣстѣи чнстн навѣикохъ *С* 252.29-30.

С. Гр. ἡλικία. *Вар.* врѣста.

Неб. врѣста *диал.* ДА. *Срв.* врѣст *ж.* н *л.* ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА.

врѣста^{II}, -ѧ *л.* Врѣстник. отъметашн во са роднтель. вратрнѧ женѣи н дѣтѣн. жнжкѣи. н в'сего рождѣннѣ. дѣроуѣтѣ н врѣстѣ *СЕ* 90а 1. *Изч.*

СЕ. Гр. ὁ συνήθης. *Вар.* врѣста.

Неб. *Срв.* врѣст[ник] ОА, РБЕ.

врѣтоградарѣ, -ѧ *л.* Градинар. она же мѣнаштн тѣко врѣтоградарѣ естѣ. рече емоу *М* Йо 20.15 А. *Изч.*

М, А. Гр. κηπουρός. *Вар.* врѣтоградарѣ.

Неб. *Срв.* врѣт 'градина' НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН.

врѣтоградъ, -ѧ *л.* Градина. подобно естѣ цѣстѣне нѣвское зръноу горюшнмоу. еже прнемъ члѣкѣи. вѣврѣже въ врѣтоградъ свон *М* Лк 13.19 З, А, СК; да отъженѣтѣ ... в'се еже обндѣтѣ внна. і ннѣзи. і врѣтоградѣи *СЕ* 59а 13-14; в'сѣкѣи гадѣи. втндѣтѣ отъ логнѣ. втѣ ннѣз. втѣ врѣтоградъ *СЕ* 59а 22-23. *Срв.* *СЕ* 59b 8-9. // Раят, райската градина. теве радн ншѣдѣшѣаго отъ врѣтограда. нюдѣммъ прѣданъ вѣихъ отъ врѣта *С* 469.4-5. *М, З, А, СК, СЕ, С. Гр.* κήπος. *Вар.* врѣтоградъ.

Неб. *Срв.* врѣт 'градина' НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН.

врѣтѣ, -ѧ *л.* Градина. изнде ... на онѣ полѣ потока кедрѣска. идеже бѣ врѣтѣ. въ нѣже вѣннде *М* Йо 18.1 З, А; не дѣз ан та вндѣхъ въ врѣтѣ сѣ ннмѣ *З* Йо 18.26 А; бѣ же на мѣстѣ надеже н распѣса. врѣтѣ н въ врѣтѣ гровѣ новѣ *А* Йо 19.41; w вѣсѣ гадѣи зѣлѣ. гоубѣцннмѣ. внна н ннѣзи. і врѣтѣи *СЕ* 59а 7; нюдѣммъ прѣданъ вѣихъ отъ врѣта. н въ врѣтѣ оскѣденъ вѣихъ *С* 469.5, 5-6. *Изч.*

М, З, А, СЕ, С. Гр. κήλος. Вар. врътъ.

Неб. врът dial. НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН; ворт dial. ДА. Срв. Връщ МИ ИЗ, БГИ.

врътъпоградъ, -а м. Градина. повелѣ сватъин артемонъ еленьма н дивннмъ козам'. нтн къ епискоупоу къ врътъпоградоу *С* 223.28-29; нмѣаше во епискоупъ снснннн. врътъпоградъ красънъ *С* 223.10; едннъ отъ еленню ... рече ... равъ божнн артемонъ ... намъ повелѣ прнтн къ врътъпоградоу семоу *С* 224.10. *Изч.*

С. Гр. παράδεισος. Вар. врътъпоградъ.

Неб. Срв. врът 'градина' НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН.

врътъпъ, -а м. 1. Градина. вѣ же на мѣстѣ. надеже н пропаца. врътъпъ і въз врътъпѣ гровъ новъ *М Йо* 19.41 *З. 2.* Пещера. въз конць истъан дѣдовъ тѣлоп(д)ьсанье егда бѣжа отъ лица слоулова въз врътопъ *СП* 56.1; бесльньнаа адова жнлншта ... н тъмннца. н сзкровншта н врътъпн *С* 464.9. // Гробница, издѣлбана в скала. порождѣнне него еже отъ гроба благовѣстествова ... врътъпъ не камене надеже хѣ пораждаетъ са *С* 451.23. *Срв. К* 14а 10; како обнта въз гровѣ не оставлнн прѣстола отъца. како въз врата врътъпоу възходнтъ *С* 459.9; посъланъ бзистъ гаурнаъ сзказати сжштадо на прѣстола. н въз врътъпѣ *С* 244.29. *3.* Вертеп, свърталище. храмъ мон храмъ молнтвѣ естѣ. взи же сзтворнсте н врътъпъ развонннкомъ *М Лк* 19.46 *З. Срв. Мк* 11.17 *М, З; Мт* 21.13 *М, З.*

М, З, ЗП, СП, К; С. Гр. κήλος, σπήλαιον. Вар. врътъпъ, врътопъ, врътъпъ.

Неб. врътоп dial. ВА, Дюв, НГер; вртоп ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, РРОДЦ, ДА; вертеп МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ. Срв. Вртоп МИ СНМБ; Вртопа МИ ИЗ, МИШан., Вртопа МИ КП, МИРазл.; Вртопа МИ НК, ТТроян; Вртоп МИ АМС, Слав. нас. Алб.

врътъпн са, връщ са, врътншн са несв.
Въртя се. горѣ н долоу врътнтъ са.

ДА БЗИ МА КРОМѢ ОТЪ СЪНА ЕЖЕ ВНАДЪХЪ СЗТВОРНЛЪ *С* 366.27. *Изч.*

С. Гр. куκλόω.

Неб. врътя се Дюв, НГер; въртя се ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

врѣховьнъ, -ын прил. Върховен, висш. Мѣдѣ нѣ. нѣ. стоюу врѣховноу аплоу петра н павла *А* 149b 24. *Изч.*

А. Гр. κορυφαίος. Вар. врѣховнъ.

Неб. врѣховен ВА; вѣрховен ОА, ВА, Бот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; вѣрховни МлБТР.

врѣховьнъ, -нн прил. Върховен, висш. вѣдѣ ꙗ врѣховьнѣаго апла твоего петра прослъзнѣша са горъцѣ *СС Ів* 11-12; въззаконнн врѣховьнномоу аплоу петроу ... ннчесоже скврънъна. ан нечнста. мнѣтн сзтворенъхъ тобож *СЕ* 20b 19-20; заповѣдавъ врѣховьнномоу аплоу твоемоу петроу *СЕ* 22b 6-7; влаженън петръ врѣховьннн апостоломъ *С* 526.24; сзтворнша же банъъ тоа кжпѣан. цркѣве стааго н врѣховьнѣаго апла петра *С* 541.21; како ан можаахъ сзтрѣпѣтн ... еан во врѣховьнн-ї-хъ. вратарнца женъи словесе не сзтрѣпѣ *С* 442.20; взитн тн прѣнмьннкоу н намѣстьннкоу врѣховьнѣаго апостола петра *С* 122.18.

СС, СЕ, С. Гр. κορυφαίος, ἀρχηγός. Вар. врѣховьнъ.

Неб. Вж. при врѣховьнъ.

врѣхоу нареч. и предл.

І. Нареч. Отгоре. шедъша же оученнка н сзтворнша вѣже повелѣ нма нс. прнвѣсте осьла н жрѣва. і възложнша врѣхоу рнзы своа *М Мт* 21.7 *А, СК;* горѣ вамъ кзннжъннцн н фарнѣтн. і лицемѣрн. иде есте вѣко гробн не вѣдомн. і вѣлцн ходащен врѣхоу не вѣдатъ *М Лк* 11.44 *З;* н се свѣзда нже вѣдѣша на вѣстоцѣ. ндѣваше прѣдѣ нмѣ. дондеже пршедши ста врѣхоу. надеже вѣ отроца *А Мт* 2.9 *СК.* // На повърхността. тѣло окаянааго тоу дѣнне погразе. а снхъ добрънхъ мжчѣннкъ тѣлеса. акъи корабн врѣхоу плаваахъ *С* 66.24.

II. *Прегл. С рог.* За означаване на място, върху което се намира или се върши нещо: върху, над, отгоре на. и положилша връхоу главзи его вниж напнсанж. съ естз црз нюденскз М Мт 27.37 З, А, СК; взи есте свѣтъ мироу. не можетз градз оукрзити са вр(о)хоу горзи стоа Мт 5.14 А. *Срв.* С 240.2; възпоиж тебѣ въз иззицѣхъ. ѣво велѣ възхоу нѣсз мнлостъ твоѣ. и до облакз рѣснота твоѣ СП 107.5; и по дѣн възлѣ възхоу прѣблнвемдаго вниа. отз стзихъ бгоавленен СЕ 20а 20; носимз же снз матерыж прѣдастз дхъ свон радоуа са. несз^{шн} же и мтн его поврзже и връхоу нхъ С 80.22; ч'то кетз ѣвна. како кетз плть вндѣтн тн. и како прѣвзи ноштъ онж възс стоавз връхоу леда. и на лютѣн стоуденн С 265.6; ндетз кз пештерѣ внднтз камзи връхоу жоупншта лежашть С 316.15; како створьн множьство чоудесъ... походназ ѣкоже по соухоу връхоу моря С 473.18.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С, Х. *Гр.* ἐπάνω, ἐπ' αὐτῶν, ἐπι-. *Вар.* връхоу.

Нѣб. върху *гуал.* ВА, НТ, Дюв, НГер; върху ОА, НТ, АК, Вот, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА; върх ОА, ВА, НТ, Вот, МлВТР, ЕтМл, БТР, ДА; върх *гуал.* МлВТР, ЕтМл.

връхъ, -оу и -а м. Врѣх. и вѣса и до връхоу горзи. на ненже градз нхъ сзззданз вѣаше М Лк 4.29 З, А; вждетз оутврзженіе на земл наврѣхоу го(го)рз СП 71.16. // *Образно.* обронтз са волѣзнь его на главж емоу. и на връхъ емоу неправѣда его сзндетз СП 7.17; дѣне прѣтеуа бесзмрзтынѣ врзсѣ прнкасетз са СЕ 3а 2; начѣнз же отз мосеа. дроуга бжнѣаго врѣха пророкз С 478.6; и върхъ нашед плтн възнде хъ МЛ А4. до врѣха. *Гр.* ἕως ἄνω. Догоре. гланимз нѣз. наплзнтте водоносзи воды. и наплзннша ѣа до врѣха М Йо 2.7 З, А. до врѣха плодз творнтн. *Гр.* телесфоресω. Давам плод, узрявам на-

пѣлно, изцяло. а падъшен въз трзннн снн сжтз слзшавѣшен. и отз в(га)атѣствнѣ и сластѣмн жнтенскзін-мн ходаще подавлѣжтз са. и не до врѣха плода творатз М Лк 8.14 З, А. сз връхоу. *Гр.* ἐκ τῶν ἄνωθεν. Отгоре до долу, изцяло. вѣ же хнтонз не шзвенз. сз връхоу нстзканз вѣс М Йо 19.23 З.

М, З, А, О, СП, СЕ, С, МЛ. *Гр.* ὀφρῦς, κορυφή, ἄκρον. *Вар.* върхъ, връхъ.

Нѣб. врѣх, върх ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА. *Срв.* Врѣ[х]а МИ ЙЗ, МИПан.; Врѣз МИ ИД, МНЛом; Врѣд МИ КП, МИРаз.; Врѣка МИ НК, МИГабр.; Черни врѣх МИ, Ботев врѣх МИ.

врѣднтн, врѣждж, врѣдншн *несв.* и *св.*

1. Нанасям телесна повреда, наранявам, увреждам. знаменнѣ же вѣроуижштннмз сн послѣдзствоуижтз. именемз монмз вѣсзи нжденжтз... и вэ ркахъ змнѣ възъмжтз. аще и сзмрзтзно ч'то испнжтз ннчзтоже нхъ не врѣднтз М Мк 16.18 А; се дѣж вамъ влачъ настѣпатн на змнѣа и скорзпнѣа. и на вѣсж снаж врага. и ннчзтоже вѣс не врѣднтз М Лк 10.19 З, А, СК; и поврзгъ и вѣсз по срѣдѣ нзнде нж него. ннкакоже не врѣждз его М Лк 4.35 З, А; възврѣанн емоу вѣсѣхъ пжтен. и вѣсѣхъ стезѣ. не даждн емоу врѣднтн плзтн. нн оуда нн жнлз СЕ 42б 3; вѣасзи же главж покрзлз есн. да не врѣднтз са нзмѣненнемъ вѣтрз СЕ 7б 11; вѣлазаштоу же пшнню въ темннцж. ѣдннз от' воннз оударн и по главѣ вел'мн ѣкоже врѣднтн его С 139.9; възврзгоша и самого того стѣаго вѣ коновз пѣцѣлзнзін ... дѣнне нзлнѣа са взнз коновз и вѣс пѣцѣлз. и не прнкаснж са немз. и ннкакоже не врѣдн его нн прн чѣсомъже С 268.28; нзлѣзоша же зѣвѣрнне взнз цркъзве ... и вѣслѣдѣствѣваша его. нн ѣд'ного отз чловѣкз врѣдаште С 229.18; и шротонж дѣтнштъ не вждетз. и нзжтровзз твоѣа нзндетз. и дѣврнн не

врѣднтъ. и дѣвнцѣѣ пакзи взыти не поговѣнши *С* 237.18. // *Образно.* понеже сзѣрзъть древле. дрѣвѣвнъ железъ примзши ꙗко рода корень врѣдѣ. пѣтъ обрѣтъши на сзѣвѣдрѣ прѣстѣпльнѣѣ *К* 10а 34; не сзтворн печалн еже отъ марна. не нштн како да не тебе врѣднтъ свѣтъ *С* 242.30.

2. Причинявам душевна мъка, страдание и под. довнн же мжѣенникъ кодратъ рече. вниате ... пльтн оубо пакостн творнши. а дѣша не врѣднши *С* 113.15-16; помзисан еда како отъпадетъ и оумьретъ. не обзкъз алузвзи. и врѣднтъ мн доушѣ *С* 170.29; и прншздъ мжѣеннѣ прнмешн въ ксѣманѣхъ. нз не бои са отъ мжкъз. азъ вѣ ксѣмъ сзъ товоѣѣ. и не нматъ тебе врѣдѣтн страхъ ѡловѣчьскъ *С* 16.8-9. ~ са *страд.*

М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. βλάπτω, ἀδικέω, τραυματίζω, παραδίβω, κηλιδόω, πολιορκέω, πλήσσω. *Вар.* врѣдѣтн.

Нѣб. вредя *ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, РРОДД, ДА.*

врѣдъ, -а *м.* **1.** Телесна повреда, увреждане [рана, обрив, струпей, травма и под.]. Мо ѣа емоу же естъ врѣдъ въ оустѣхъ. ан въ оушью. ег'да же хоцешн творнтн. вьсплюнн на врѣдъ *СЕ* 27б 23, 28а 2; и отрѣвн оуста его. втзрннн отъ ннхъ врѣдъ жщен въ ннхъ *СЕ* 28а 23; цѣлѣѣжщадого в'сего ꙗко ... отъ в'сего врѣда. и строчпа. и отъ в'сего недѣжа. и отъ в'сего прокаженнѣ. и отъ в'сегоа ѣза. и отъ в'сегоа волѣзнн *СЕ* 41б 13; наложи крадѣ велнкѣ. и лѣвѣѣж своиѣ рѣжкѣ възложн на огнь ... и врѣдѣ лѣвѣѣѣ прѣтрѣпѣвзшоу. на поправнѣ пославшадого тѣ днѣвола *С* 521.10. // Болест, страдание, недѣг. ннкътоже бо таѣя врѣдъ свон ... тн цѣлѣветъ ... едъва полоучнтъ ослабѣ врѣдоу своемоу *СЕ* 68а 8, 11; ннкѣже бо врѣдъ тѣлесенъ. не цѣлѣветъ прнсно въ

прѣвнзствѣ сжцю. и въ обѣданнѣ *СЕ* 69а 25; женъ ... нмжшта таннзѣя врѣдъ ... и болашта и оудрѣченъ отъ длзгадого врѣмене страстѣнадого ... авнѣ же нѣазаахъ таннзѣя нхъ страстн *С* 557.1; тажестнѣ пльтолювнѣадого бѣса велмн сздрѣжнмъ ... и сз сльзамн и вьплѣмь нсповѣдааше свон врѣдъ ратъ *С* 276.14. **2.** Вреда, щета, повреда, ущѣрб, загуба. дроу-гъѣя же еже на врѣдъ вѣаше ѡловѣкомъ облычн *С* 45.6; азъ тебе о прнобрѣтеннн вьпрашах'. тѣ же мн врѣдъ повѣдаешн *С* 447.12.

безъ врѣда. **а)** *Гр.* ἀβλαβής. Невредим. прѣвзѣста въ нма хрнстово безъ врѣда *С* 139.13; аште нзлѣзешн нз' огнѣя безъ врѣда. вѣроуемъ отъ тебе проповѣданемоу оумоу боу *С* 540.21; вьлѣзѣ въ пешть горжштѣѣ ... нзлѣзѣ ... безъ врѣда и цѣлъ *С* 541.4. **б)** *Гр.* ἀβλαβώς. Невредимо. и вѣ безъ врѣда шздъша прндоховѣ къ старьцоу *С* 297.7.

нѣстъ врѣдъ. *Гр.* οὐ βλάπτει. Няма вредѣ, няма загуба. кемоу же и подарѣахъ трѣвамн. не на оустѣхъ. нз да не вѣде отъ него врѣда *С* 35.28.

врѣдъ творнтн. *Гр.* βλάπτω. Пакоствѣ, вредѣ. что вѣи врѣдъ творатъ пнсмена^а *С* 404.3.

не врѣдоу сзтворнтн ѡто. *Гр.* ἀποδοκιμάζω τι. Сметна, обявѣ нешто за негодно; отхвѣрля нешто. гла нмъ нѣ. нѣсте ан ѡан ннколнже въ кзннгахъ. камѣнь егоже не врѣдоу сзтворнша зндѣштн. сз вѣзѣстъ въ главѣ жгълѣ *М* Мт 21.42 *З¹*, *А* [въ радъ погр. *в.м.* врѣдоу], *СК* [въ радъ погр. *в.м.* врѣдоу, *Шченвнн, с.* 212]. *Срв.* Лк 20.17 *М, З; Мк* 12.10 *М, З; СП* 117.22.

ннчесоже врѣда прннемъ. *Гр.* ἀπαθής. Непострадал, невредим. стѣн ... оста ннчесоже прннемъ врѣда. жтрѣ сѣи оу ог'нѣя *С* 23.4.

прннатн врѣдъ. *Гр.* ἀδικέομαι.

Пострадам. мжунтель же вндѣвъ сватага. не приимъша врѣда никакого. възвѣснѣвъ сѧ дастъ о нею отъ вѣтъ С 184.30.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. βλάβη, βλάβος, πάθος, μῶλον, λάβη. Вар. врѣд.

Неб. вред остар. ВА, Бот, НГер, МлБТР, РВЕ; вредъ ДА; вредъ ж: ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

врѣдънъ, -зи прил. Вреден. да вн к' тому. ннчесоже врѣдъна. на тѣлесехъ снхъ. знаменаваемыхъ сздѣвалъ СЕ 51b 14-15.

врѣдънъ вѣити. Гр. βλάπτωσι. Бивам ошетен; претърпявам загуба, злина; навредено ми е. (тѣмъже т)рѣ(бѣ намъ кестъ еж)нѧ (блг)дѣтъ н о)чмъ (трѣзвъ н вн)дацин (о)чн да не) н знзаныѧ (так)о п'шенницѧ (ш)е невѣдѣствомъ врѣдънн вждемъ Х ПВа 8. Изч.

СЕ, Х. Гр. βλαβερός. Вар. врѣдънъ.

Неб. вреден ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

врѣждати, врѣждати, врѣждатиш несс.

Вредя, нанасям вреда. сзны во не чоуиштннхъ себе. врѣждаетъ продажжа сѧ С 314.14; нз н вѣсовьскыѧ плькы. хсомъ дѣнствомъ врѣждатъ С 543.7. // Прич. сег. деят. като прил. врѣждати. Гр. βλαβερός. Вреден, причиняващ болести. прѣложен ... водѧ горзкѧи ... въ сладзкѧи. и врѣждатишѧ водѧ. при елнстѣн солниѧ цѣль СЕ 6b 9. Срв. СЕ 20b 17-18. Изч.

СЕ, С. Гр. βλάπτω.

Неб. срв. вредя ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; вредявам ОА, МлБТР. Срв. [по]вредям, [раз]вредям.

врѣжденье, -ѧ ср.

без врѣжденьѧ. Гр. ἀσινής. Невредимо, без щета. хотацаѧ сѣде жити ... блгвн и прославн. бес пакостн. и врѣждениѣ в'сего житнѣ. въ храмѣ семь СЕ 14b 22. Изч.

СЕ. Вар. врѣжденье.

Неб. Срв. [по]вредяне, [раз]вредяне.

врѣменно нареч. Временно, кратко-трайно. нежелн врѣ(..)нзно нмѣтн. грѣх(а) сладъ Е 76 10-11. Изч.

Е. Гр. πρόσκαιρος. Вар. врѣмезно.

Неб. временно ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ.

врѣмезнъ, -зи прил. Временен, краткотраен, преходен. сѣаное на каменн ... не нматъ же корене въ себѣ. нз врѣмезно естъ М Мт 13.21 З. Срв. Мк 4.17 М, З; житнискѧи и врѣмезнѧи слаж оставити СЕ 81a 3-4; прѣзврѣша врѣмезнѧи жнзнь С 97.10-11; приложн сѧ отъ жнзни врѣмезныѧ С 408.15.

въ часѣ врѣмезнѣ. Гр. ἐν στιγμή χρόνου. За кратко време, за мин. показа емоу вьсѣка цѣрствнѣ вьселенныѧ въ чѣсѣ врѣмезнѣ М Лк 4.5. М, З, СЕ, С. Гр. πρόσκαιρος, πρότερος. Вар. врѣмезнъ.

Неб. временен ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; временный остар. Дюв.

врѣма, врѣмене ср. 1. Време, определен период, времетраене. толко ли врѣма сѣ замн есмъ н не позна ли мене фнанпе М Йо 14.9 З, А, СК; иродъ же вндѣвъ нѣа радъ вѣстъ сѣло. бѣ во желѣѧ отъ мзногъ врѣменъ вндѣтн М Лк 23.8 З; по мьнозѣхъ же врѣменехъ приде гѣ рабъ тѣхъ. и сѣтажа сѧ сѣ нмн о словесн М Мт 25.19 З, А, СК; рече же нмъ нѣ. еште въ мало врѣма свѣтъ въ васъ естъ. ходите дондеже свѣтъ нмате М Йо 12.35 З, А, СК; оумалназ еси день врѣмени его. ованѣлз н еси стоудомъ СП 88.46; и зацнтитель имъ естъ въ врѣма скрѣвн и поможетъ имъ гѣ СП 36.39; бѣ нашъ еси тзи ... не отврѣзхн насъ въ врѣма старости СЕ 62b 3-4; аще хоцешн. да ти ослабнмъ. еше мало врѣма нскоушн сѧ СЕ 92a 22; врѣменн же прѣшедшоу. рече богъ. не добро кестъ вѣити чловѣкоу ед'номуу С 8.30; горе не кажштннмъ сѧ дондеже

нмжтѣ врѣма С 168.14; въ то же врѣма негда ѿтѣла мѣдуахѣ. бѣаше стоудень велнка С 76.11; въ то врѣма оупразнѣвъ са отъ дѣла цѣра. прѣпнсахѣ протѣлѣковавѣ отъ роумѣска азѣика ... на грѣческѣ С 144.23. 2. Момент, в който настѣпва или се извършва нещо. и не оставаѣтъ въ тебѣ камѣне на камени. понеже не разоумѣ врѣмене посѣщенню твоемоу М Лк 19.44 3; тогдѣ нродѣ тан прнзѣвавѣ влѣхѣзн. испѣита ѿ ннхѣ. врѣма бѣвшама са свѣзѣды А Мт 2.7; се во наста врѣма прадѣнѣствотоу нашемоу. и днѣлн сѣ ѣкѣ прадѣноуѣжтѣ СЕ 1b 12-13; да оуже врѣма оубо протнѣж онѣмѣ пльунтн са. глаголѣштннмѣ. како немощн дѣлѣма хс молнѣвъ са вѣстави лазара С 306.7. // Подходящ, удобен, стоден момент [често в съчетаніе с прилагателните благѣ, добрѣ, лѣпѣ, подобнѣ]. и послаа къ тажатедемѣ рабѣ въ врѣма. да отъ тажатеѣ прннметѣ М Мк 12.2 3; кѣто оубо естѣ вѣрѣнѣ прнставннкѣ н мѣдрѣ. егоже поставнтѣ гѣ надѣ чѣлѣдннѣ своеѣ. даѣтн въ врѣма жнтотмѣреннѣ М Лк 12.42 3; н исповѣдѣ. и нскадше подобѣна врѣмене да н прѣдѣстѣ нмѣ без народа М Лк 22.6 3. Срв. Мт 26.16 3, А, СК; за тѣ помалтѣ са тебѣ вѣсѣ прѣподобѣнон въ врѣма подобѣно. ѡбаѣе въ потопѣ водѣ многѣ къ немоу не прнвлѣжатѣ са СЛ 31.6; вѣскѣжѣ гѣ отѣстоѣ далѣе. прѣзѣршн въ благо врѣма въ пѣуаѣхѣ СЛ 9.22; нзннѣ врѣма теже отъ тебе застѣпѣеннѣ. нзннѣ врѣма нзѡленннѣ. нзннѣ врѣма теже отъ тебе помостѣ С 103.15-16, 17; вндншн ан сѣжѣ женѣ ... теже въ лѣпо врѣма. жнзѣннѣо показѣ всермннѣ С 394.23; добро кѣтѣ врѣма днѣнѣ вѣсѣмѣ намѣ вѣзпнтн С 486.22. 3. Годишно време, сезон. велен есн гѣ. чѣтѣрѣмн врѣменн. крѣжѣ лѣтоу вѣнѣчалѣ есн СЕ 4a 2; теко

стоудень велнка кѣтѣ въ нѣн. н годннѣ врѣмене теко жнмнѣ С 89.5; бѣаше во жнмнѣо врѣма С 261.10; земѣа оубо въ се врѣма вѣснзѣнѣ. шнпѣкѣ н те н ннѣ цѣѣтѣ растнтѣ С 495.16; врѣма те жѣтѣнѣо бѣаше С 568.9.

без врѣмене. Гр. ἄκαιρος. Не навреме. онѣ во простѣрѣ рѣжѣ на дрѣво без врѣмене. оукрадѣнѣ вѣстѣ К 11b 15. **въ врѣма.** Гр. πρὸς καιρόν. Временно, за кратко време. и снн корѣне не нмжтѣ. теже въ врѣма вѣрѣж емлѣжтѣ. и въ врѣма напѣстн остѣпанѣжтѣ М Лк 8.13 3, А.

въ врѣмена своѣа, въ врѣма своѣе. Гр. ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν, εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν, ἐν καιρῷ αὐτοῦ. В определеннѣо време; когато му дойде времето. вѣздаѣжтѣ емоу плодѣ въ врѣмена своѣ М Мт 21.41 3¹, А, СК; не вѣрова словесѣмѣ монѣмѣ. теже сѣвѣдѣжтѣ са въ врѣма своѣ М Лк 1.20 А. **въ оно врѣма.** Гр. τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. По оноѣ време [вѣвѣждаѣща формула към евангелскѣте четеннѣ]. въ онѣ вѣн прнвлѣжнтѣ са нсоу въ ерѣхѣ А 65b 12. Срв. СК 113a 1; въ оно вѣ етерѣ бола лазарѣ. ѡтѣ вѣданнѣ А 79c 6. Срв. СК 81a 9; Н 1Аa 6; в ѣ врѣма сѣвѣтѣ сѣтворнша Е 33a 7.

градѣщенѣ врѣма. Гр. τὸ μέλλον. Бѣдѣщѣо. аште оубо сѣтворнтѣ плодѣ. аще ан те нн въ градѣштѣе врѣма посѣчѣшн те М Лк 13.9 3.

врѣмена мѣсаѣнѣа. Лунннѣе фази. тѣмѣ пакостн творнтѣ. на врѣмена мѣсаѣнѣа СЕ 45b 7.

прѣжде мала врѣмене. Гр. πρὸ βραχείος [вар. πρὸ βραχέως]. Прѣдн малко. даждѣ мн тѣло исосѣо (!) омраѣшѣааго слнѣце прѣжде мала врѣмене С 454.10.

на вѣсѣко врѣма. Гр. κατὰ καιρόν. От време на време. анѣлѣ во гнѣ на вѣсѣко врѣма мѣрѣше са въ кѣпѣлѣ А Йо 5.4.

М, З, А, СК, В, О, Н, У, Е, СП, СЕ, К, С, Х.
Гр. καιρός, χρόνος, ἔτος, ὥρα, ἡμέρα.

Наб. време ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

врѣтнице, -а ср. 1. Торба, чувал. не носите възлаганшта ни врѣтншта, ни сапогъ М Лк 10.4 З; ꙗ положихъ одѣнье мое въ врѣште [погр. вл. врѣтште, Север., с. 82, бел. под линия] СП 68.12; повелѣ апоѹпатъ принести врѣтнште. и въсадити и въ нѣ. и ископати ровъ. и въврѣтити и въ нѣ въ врѣтнштн. и бити и. посохамн С 112.3, 4; повелѣ нзати и нз врѣтншта ... ѿкоже отрѣшиша врѣтнште. искоучивъ стѣзи ста простъ С 112.6, 7-8. 2. Груба, влакнеста одежда. дребле оубо въ врѣтншн. и поплѣ покаали са въ М Мт 11.21 З. Срв. Лк 10.13 М, З; растръга врѣтнште мое и прѣпопсала мѣ еси веселѣемъ СП 29.12.

М, З, СП, С. Гр. σάκκος, πήρα. Вар. врѣтнште, врѣтште.

Наб. вретнице dial. ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА; врятище ДА. Срв. враща жс. dial. ДА.

врѣще [погр. СП 68.12] вжс. врѣтнице.

врѣшн, врѣгж, врѣжешн св. Хвърля, метна. аште око твое съблажнатъ тл. ѡзъмн е н врѣшн отъ себе. добръѣ ти естъ съ единѣемъ окомя въ животъ вѣннштн. неже дѣвъ оун нмжштю. въврѣженоу вѣити въ ѣеонѣ огньнѣж М Мт 18.9 З¹, ЗП. Срв. Мт 5.29 М; Мт 5.30 М; възаса же каменне да врѣгжтъ на нь М Йо 8.59 З, А; иже васъ веъ грѣха естъ прѣжде врѣшн каменъ на нѣж М Йо 8.7 З; добръѣ моу вн вѣило. аште вн каменъ жрѣновнѣзи. възложенъ на вѣиѣ его. ꙗ врѣженъ въ море. неже да съблажнѣетъ З Лк 17.2; възъмъ камзкъ. врѣже да оударнтъ ѣдного отъ стѣинхъ С 74.13; възхва-тнвѣ съ земаь камзкъ. врѣже на главѣ прѣподовьнаго С 558.1. Изч. М, З, А, ЗП, С. Гр. βάλλω, ρίπτω, φέρω.

Наб. вѣгам dial. и остар. Дюв, НГер, ДА; вѣгам dial. МлБТР, ЕтМл, ДА.

врѣшн са, врѣгж са, врѣжешн са св. Хвърля се от никаква височина в бездна, море и под. ꙗ поставн н на крилѣ цркѣвнѣемъ. н рече емоу. аште снъ еси бѣжн. врѣшн са отъ сѣдоу ннѣ М Лк 4.9. Срв. Мт 4.6 А, СК; речетъ горѣ сен. дѣннн са ꙗ врѣшн са въ море З Мк 11.23. Срв. С 316.19. Изч. М, З, СК, В, С. Гр. βάλλω ἐμαυτόν, βάλλομαι. Наб. вѣгам се dial. и остар. Дюв, НГер; вѣгам се dial. и остар. ЕтМл, ДА.

въ прѣгл.

1. С вин. 1. За обстоятелствени отношения. а) При означаване на пространство, място, към вътрешността, към пределите на което е насочено действието: в. ѡз ... прнде въ отецѣствне свое М Мк 6.1 З; ослъ ан волъ въ стоуденецъ възпадетъ М Лк 14.5 З, А, СК; ꙗ оустрѣмн са стадо по врѣгоу въ море М Мк 5.13 З; вѣннде ное въ ковѣегъ М Лк 17.27 З; ꙗ вѣистъ ѣко прѣвлнжн са въ внтѣ-фаѣнѣж н внтаннѣж. къ горѣ нарицаемѣн елеонъ М Лк 19.29 З; гн съ товоиѣ готовъ есмъ н въ темьннѣж н въ сѣмрътъ нтн М Лк 22.33 З; ꙗ въврѣгжтъ ѿ въ пештъ огньнѣж М Мт 13.42 З, А, У; егда же пакъзи възводнтъ прѣвѣнѣца въ възселеннѣж. глетъ да поклонатъ са емоу въсн ангелн бѣжн Е 66 9; отъимеш дхъ ихъ ꙗ нщезнѣтъ. н въ прѣстъ своиѣ възвратъ са СП 103.29; въ десннѣж емоу възвѣша трѣть СЕ 50а З; вѣ во оубо зашъло въ адъ правѣдноѣ сльнѣце С 453.21; вѣннде кемоу нога въ доупннѣж пештерѣнѣж С 218.16; воєвода же възвѣдъ въ корабъ хотѣаше прѣнтн къ антннополн С 150.13; въ са во прншьдъ. въ клѣтѣжк възвѣе своиѣ С 523.10, 11; въ земыѣ же въздрѣженоѣ копнѣ възкоренн са С 560.23. // С разпределително значение: в, на: въ нѣже колнѣждо градъ ан въ

весь вындете. испытанте *М Мт 10.11 З*; не въ единомъ мѣстѣ са затворыше. нъ въ многа мѣста сѣште *С 94.24*. б) При отвлечени понятия — означава областа, в чийто предели прониква действието: в. помоланте сѣа да не възндете въ напастъ *М Лк 22.46 З, СК*; вждѣ ѹада его въ пагоубѣж *СП 108.13*; ꙗ снлз вжѣ наевз. і вѣсѣкон славѣ. і прнмн н. въ оучастне. избъранзихъ твоихъ *СЕ 101b 9*; едннзін ѹловѣколюбѣць. хотан вса ѹловѣкзи сѣпасти н въ разоумъ истинзи прнти *С 502.29*; акзи дѣтнштъ отъ дѣавѣла запатъ въ послѣднѣнѣж погзѣвѣль снндохъ *С 525.1*; і ѹснфъ въ дрззновеннѣе іеже къ пнастоу похвалнзъ *С 454.1*. в) За означаване на психическо състояние, в което се намира или изпада някой: в. добри рабе ... вынди въ радость ꙗн твоего *М Мт 25.21 З, А, СК*; еда забѣдетъ помоловати бѣ. ан оудрзжитъ въ гнѣвз свои штедротзи свои *СП 76.10*; сѣвзшеі слызамн въ радость пожынѣтъ *СП 125.5*. *Срв. С 364.17*; аще кѣто вратра своего въ гнѣвз проклзнетъ. і пакзи възлюбнтъ. ж денз да покаетъ са *СЕ 104b 16*; благословенъ прншздзін въ сѣмѣреннѣе *С 326.24*; паденья іего овразъ испзтѣавше. въ печаль выпдадохомъ *С 522.22*. г) При означаване на време — момента, периода или срока, в който се извършва действието: в, по време на. і се елнсаветь жжнка твоѣ. і та зачатъ сѣа въ старость свои *М Лк 1.36 З, А*; і хождаашете роднтелѣ его по всѣ лѣта къ нмъ. въ праздннкъ пасхзи *М Лк 2.41 З, А, СК*; въ четвртѣжнѣ же стражѣ ноцн. иде къ нмъ нсз хода по морю *М Мт 14.25 З, А*; въ концъ о нзмѣночнщнхъ сновъ корѣовъ *СП 44.1*; егоже нюдѣн сѣвлѣша. і прнгвозднша н на распонѣ. въ деватън ѹасъ *СЕ 50a 18*; дѣан бо прндѣж папн-

сѣжше (!) исповѣданне твое се. егоже нмашн істазанъ възнн. во възторое прншествне ꙗа нашего нсѣа *СЕ 87b 5*; дзвѣ жрѣтѣв. въ тъ вечеръ дѣашете са *К 13b 11*. *Срв. С 450.19*; онъ же бѣдѣ въ всѣж ноштѣ. н вынезапѣ възвоудн нзи *С 79.17*; възвѣстн же н къ старѣншннѣ нмъ. нже бѣ въ то врѣма старѣншнна арханомъ. нменемъ днмофнлз снцѣ глагола *С 200.2*; аште не рано въ зора шздзша къ прѣподовьноуоумоу покланаста са емоу *С 205.21*; въ сѣботѣ же н въ неделѣж прѣвѣіе всѣхъ възхождааше въ црѣкѣве *С 285.9*; сватзін отѣцъ нашъ сава въ мнрѣ оусѣпе. мѣсаца декамбра въ ѣ *С 295.9*; іегоже цѣсарство не прѣходнтъ нъ прѣвзѣваатъ въ вѣкзи *С 268.2*; постраждамъ. въ едннъ ѹасъ. да прнмемъ вѣѹнзін жнвотъ *С 256.1*; іако камзи велнкъ ма хотѣ погнестн. поѹнвѣжштоу мн въ прѣпладнннѣ подѣ ннмъ *С 276.2*; она же іадѣшн помалѣа въ малъ ѹасъ. н потомъ наѹа крнѹатн *С 516.4*; нн хлѣба въздѣтн възхотѣ. понѣ въ едннъ дннь довьлѣжштъ на пнштѣ *С 547.7*; нурзпанѣ всен вѣдѣ прнспѣша нѣцннн въ самъ знон *С 549.21*. г) При означаване начина на действие: в, на, с. іродъ ... н хрѣнѣаше н: і послоушѣа іего мзноуо творѣше. і въ сласть іего послоушѣаше *М Мк 6.20 З, А*; іже аште прнметъ отроѹа се въ нма мое ма прнемлетъ *М Лк 9.48 З*; веждзна веждзнѣ прнзѣваетъ въ гласъ хлѣabei твоихъ *СП 41.8*; познахъ ꙗ ꙗко правзда повелѣнѣ твоѣ. і въ істннѣж сѣмѣрнлз мѣа есн *СП 118.75*; і творнтъ ꙗꙗ моантѣж снѣж въ таннѣ *СЕ 11a 5*; пакзи заканныѣ васъ. въ іма ꙗа нашего нсѣа *СЕ 59b 4*; вѣроѹемъ пнсанью. і крѣцѣемъ са въ стѣжнѣ тронцѣж. въ нма оца н сѣа і стааго дѣа. отъзмзѣдемъ же пакзи грѣхзи отъ себѣ *СЕ 67b 8*; блзднннкъ сзи ... внда ѹловѣѹскзи. добрзѣа жензѣ

н дъштерн. тѣмь похота н въ лице
всѣдоуа нмъ. н свѣзкоуплѣа са съ
нмн. прѣврати а ѹнстн ꙗ акъи бога *С*
7.20; праздѣнствотоу нмъ оубо въ
сласть н цѣломъдрѣствѣно *С* 479.10.
// При означаване на събиране,
свързване след глаголи за съеди-
няване: в, на. съберѣте прѣвѣ
плѣвѣлъ. ꙗ свѣажате н въ снопы. ꙗко
съжестн ꙗ *М* Мт 13.30 *З*, *А*, *У*;
хотѣаше нѣ оумѣрѣти ... нъ ꙗ да ѹда
бѣнѣ расточенѣ съберетъ въ едно *М*
Йо 11.52 *З*, *А*; аште н на ꙗ нхъ
раздѣлшн. своего ѹнмене не нзлазѣ-
тъ. аште въ кѣд'но съверешн ꙗ. н тако
прѣвзиваѣтъ по естѣствоу огньноу-
оумоу *С* 95.1. *е*) При означаване на
мярка, на количеството или раз-
мера на нещо: с, на, в. въ нюже
мѣрѣ мѣрѣте намѣрѣтъ са вамъ *М*
Мк 4.24 *З*; да възсѣлѣ са въ домъ гнъ
въ длзготѣ дѣнн *СП* 22.6; ꙗ бже ...
напоиши нзи слезъ въ мѣрѣ *СП* 79.6;
положиши на мѣстѣ. нарочнѣ. дѣвою
пѣпърштоу въ дадѣ отъ римска
града *С* 185.13; вѣахъ бо въ шротѣ
патн лакътъ. а въ длзготѣ два
десѣти ти патн лакътъ *С* 230.11, 12;
да въ мѣрѣ все творшн *С* 496.30; въ
срѣдѣ страданнѣ отъврѣгоша са *С*
85.24. *ж*) За означаване на цел и
предназначение: за, в, на. покажи
са архереовн н неси даръ нже повелѣ
мошн въ свѣдѣнне нмъ *М* Мт 8.4 *З*,
А, *СК*; се женихъ градеть. исходите
въ срѣтенне его *М* Мт 25.6 *З*, *А*, *СК*;
всн во сн отъ нзвѣитъка своего
въврѣжъ въ дарѣ бѣннѣ *М* Лк 21.4 *З*;
въ работѣ проданъ вѣстѣ ꙗсифъ *СП*
104.17; положиъ нзи еси въ прѣканнѣ
(!) сѣсѣдомъ нашимъ *СП* 79.7; сѣрѣва
своего не дастъ въ лихѣж *СП* 14.4; ꙗ
дашиа въ вѣдъ мошъ злѣу *СП* 68.22;
блѣн раба твоего сего. егоже призва
десница твоѣ. въ дѣховннѣ бракъи
С 94b 24; оукрѣпн н въ вранѣ невн-
днмадо врага *С* 95a 4; стнти ѹволн

агнецъ. иже прнведе авелъ во вѣсѣз-
жагаемаа *С* 16b 6; повелѣвѣн земн
творити плодъ. въ веселне н пишиѣ
нашиѣ ... блговн *С* 13a 12; змуриѣ н
въ погребеннѣ. н аѣвн прнѣмѣтъ *С*
451.26. *Срв.* *К* 14a 13; прѣдълежитъ
вамъ ... жѣрѣше богомъ въ санѣи н въ
ѹстн достоинмъ вѣитн *С* 70.3. 2. За
обектни отношения. *а*) При озна-
чаване на лицето или предмета, в
които прониква действието: в.
въсѣко еже нъ възноу възходнтъ въ
ѹлѣка. не можетъ его оскврѣнитн *М*
Мк 7.18 *З*; тѣи запрѣти нзинѣ. вѣгнѣ-
ждышмоу са въ равъ твон. протнѣ-
надо днѣвола *С* 56a 13. *б*) За по-
сочване на резултатите от превръ-
щането, от преминаването в друга
форма — след глаголи със значе-
ние 'преврѣщам, преобразувам': в,
на. егда патъ хлѣвъ прѣломнхъ въ
патъ тѣисѣць *М* Мк 8.19 *З*; праврати
въ кровъ рѣкъи ихъ *СП* 77.44. *Срв.*
СП 104.29; правратиши са въ локъ
(!) развраштенъ *СП* 77.57; положиъ еси
поустѣиннѣ въ езера водѣнаа. н земанѣ
безводнѣ възнходошиа водѣнаа *СП*
106.35; бже нашъ. прѣложен прн
мошн. водѣ горькѣи ... въ сладъ-
кѣи *С* 6b 8. *Срв.* *С* 20b 16;
овѣмъ бо явн са въ злато прѣложъ са.
н богатѣство обѣштаваа *С* 7.28; н
авннѣ нзнде вѣсѣ. н прѣложн са въ
змнн велнкъ *С* 173.23; посѣланъ
вѣстѣ гаурннѣ къ дѣвнцн. да
неѹсть женска родоу. въ ѹстѣ
обратнтъ *С* 244.10. *в*) За посочване
на обекта, към който е насочено
действието или който се засяга от
него при глаголи със значение
'удрям, допирам' и под.: в, на, по,
до. н наѹнете възнѣ стѣитн. н тлѣштн
въ двѣрн *М* Лк 13.25 *А*, *СК*; аще кто
та оударнтъ въ деснѣи ланнтѣ.
обратн емоу н дроуѣжитъ *М* Мт 5.39 *З*;
н коснѣвъ въ оухо его нецѣлн н *М* Лк
22.51; прнѣмѣи копне водѣщее въ

пазочухъ твоѣхъ. съкроушнлъ еси в'сѣ
 ꙗрѣжнѣ слъзнѣхъ *СЕ 29a 2*; внаше
 въ прѣси своя *С 524.26. з)* За озна-
 чаване на това, с което някой или
 нещо е облечен, обвит, ограден: в,
 с. ѿлкъзъ же єдннзъ ... облаучаше са въ
 порфурѣ. ꙗ вѣсонзъ *М Лк 16.19 З, А,
 СК*; н сънемзи-н обнѣзи-н въ пла-
 штаницѣ. ꙗ въложн въ гробъ *М Мк
 15.46 З, А*; въ что одеждемъ са *СК
 Мт 6.31*; кгда бо оузырнѣтъ богатаго
 оубогѣн: въ многоцѣннѣ одеждѣ
 одѣна. оустрѣленъ вѣстѣ пѣчалѣжъ *С
 492.28. // Образно.* овоучн ногъ его въ
 оуготованое ѣвѣлане мнроу *СЕ 94a 4*;
 въ отьухъ добротѣ вѣ облѣченъ *С
 365.8. г)* За посочване на обекта
 при глаголи със значение 'вярвам,
 надявам се' и под.: в, на. сътворн
 начатокъ знаменемъ нѣзъ ... ꙗ вѣро-
 ваша бо нѣ оученнцн его *М Йо 2.11 З*;
 не въ лъжѣ клънешн са *М Мт 5.33*;
 клѣтѣ са ꙗ дадоу въ рѣснотѣ *СП
 131.11*; вѣроуан въ ма аште оумьретъ
 жнвѣ бѣдетъ *С 75.24*; крѣстнана
 кесѣ н въ хрѣтоса нмавѣ надеждѣ *С
 181.13. е)* За означаване на средата
 от хора, в която попада или се
 причислява някой: всред, между.
 ꙗ о въпадъшннмъ въ разбоннѣкѣ *М
 76b 15. Срв. З 129b 19*; ѿлкъзъ єдннзъ
 ... въ разбоннѣкѣ въпадѣ. нже ...
 отндѣ. оставаше елѣ жнвѣ сѣштъ *М
 Лк 10.30 З, А, СК*; н плѣненн
 вѣдѣтѣ въ ѣзѣкѣ вѣса *М Лк 21.24
 З*; мѣ вѣдѣшн. аще к'то крѣщеннѣ
 своего отъврѣгъ са въ поганѣ ...
 покаетъ са *СЕ 23a 5*; н въчѣтн ма въ
 на *С 78.21*; въ онмъство въчѣтн
 вѣша *С 84.29*; въсхотѣ блаженѣн
 сава поставнн н въ санъ црѣкѣвѣнѣн
С 285.28; н въ анкъ твонхъ дроуѣ
 вѣрадн *С 507.18. ж)* За означа-
 ване на отношение [главно враж-
 дебнo] към някого: спрямо, срещу.
 ꙗн коль кратѣ съгрѣшнѣтъ вратрѣ мон
 въ ма *М Мт 18.21 З*; седморнѣнѣ

дннемъ съгрѣшнѣтъ въ та *М Лк 17.4
 З, СК*; аще к'то самъ в' са вѣлѣ творѣн.
 ꙗ да покаетъ с *СЕ 103a 4*.

II. С мест. 1. За обстоятелствени
 отношения. **а)** При означаване на
 пространство, място, където се на-
 мира нещо или се извършва
 действието: в. къшнѣаше тѣ въ
 црѣкѣвѣ *М Лк 1.21 З, А*; дравле оубо
 въ врѣтнштн н попеаѣ съдаште
 покаян са вѣша *М Лк 10.13 З*; ꙗ
 глаше о немъ. вѣсѣмъ ѣмѣштннмъ
 нзбавленнѣ въ нмѣ *М Лк 2.38 З, А,
 СК*; мѣжѣ єдннзъ отъ града ... въ
 храмѣ не жнвѣаше. нъ въ гробѣхъ *М
 Лк 8.27 З, А, СК*; вѣзнра са маадѣ-
 нецъ радощамн въ ꙗтробѣ моен *М
 Лк 1.44 З, А, СК*; не оставиши дѣша
 мою въ адѣ *СП 15.10*; обрѣтомъ ꙗ
 въ полнхъ дѣбравѣ *СП 131.6*; се бо
 въ отншн прѣстонѣхъ *СЕ 84b 3*; мо
 на прннесено въ носнѣ *СЕ 39a 21*;
 блгвн ... въ храмѣ семь *СЕ 14b 23*;
 пакѣ въ калѣ калѣтѣ са *СЕ 70a 12*;
 добнн хѣсовн рабн. съ оупѣванннемъ въ
 градѣ прѣвѣваахъ *С 98.11*; тоу
 нперемна ꙗко въ ꙗмѣ тнннѣн въ
 адѣстѣамъ гробѣ. н съмрѣтнѣтѣм'
 нстѣлѣннн. тоу въ ѣрѣвѣ адѣстѣѣмъ
 лежнѣтѣ ꙗвна *С 460.30, 461.1, 2*; въ
 тѣхъ же мѣстѣхъ разбонннцн нѣцнн
 тааште са. ꙗко нмѣнѣа обнлане
 бѣаше въ манастирн *С 557.23, 25*;
 нѣстѣ остана нн єднна златнца въ
 рнзѣннцн *С 120.25*; оустраѣжъ та
 оуже въ ран *С 470.2*; прнготовн
 отроковнцѣ съ матерѣжъ ꙗа въ
 крѣгѣзѣ (!) *С 519.26*; дѣва потаѣна
 оученнка. съкрѣтѣ ꙗсоуса въ гробѣ
 градега *С 453.27. Срв. К 14b 39*; не
 вѣзаша масла въ съсѣдѣхъ свонхъ *С
 368.30*; чловѣколюбнѣнѣн же бѣ. не
 опалнмѣ а съблюде. въ пламенн
 огнѣнѣмъ *С 565.28*; прнде въ нероу-
 салнмъ. н прѣвѣвѣ въ гостннннцн *С
 282.15. //* За означаване на усло-
 вията, при които се извършва дей-

ходити *СП* 77.10. е) За означаване на причина: за, заради. въ чѣмъ гъвѣль сн хрѣзмънаѣ вѣистъ *М* *Мк* 14.4 З; молижъ взи ... достоно ходити зъванью. въ немъже зъванн вѣисте *СЕ* 105b 12. 2. За обектни отношения.

а) При означаване на лице, което е обхванато или в което се проявява действието: в. мъношн научаса чинити повѣсть о извѣствованъихъ въ насъ вештехъ *М* *Лк* 1.1 З, А; тън оуготова правзѣнѣ сждъ. і правзѣжъ въ нѣковѣ сѣтвори *СП* 98.4; въ дѣвѣ прѣстѣн. сѣтѣмъ дѣхомъ. бесѣменн зѣуатъ са *СЕ* 67a 18. б) За посочване на място между други хора: между, сред. тако сѣтвори мѣнѣ гъ ... прнзърѣ. отъгати поношенне мое въ ѣвѣцѣхъ *М* *Лк* 1.25 А; блгсна тѣи въ женахъ *М* *Лк* 1.42 З, А, *СК*; нъ иже аще хоцетъ ваштнн вѣити въ васъ. да вѣдетъ вашъ слоуга *М* *Мт* 20.26; і се днѣлз гнѣ ста въ ннхъ *М* *Лк* 2.9 З, А, *СК*; промъче са слово се въ іуденхъ до сего дне *М* *Мт* 28.15 З, А, *СК*; по вѣса дѣнн вѣхъ въ васъ *М* *Мк* 14.49 З; і некадашете его въ рожденн. і въ знанн *М* *Лк* 2.44 З, А, *СК*; положилъ нзи еси въ прѣзѣнѣ въ ѣвѣцѣхъ. покзѣванѣ главѣи въ людехъ *СП* 43.15; вѣихъ ѣко чловѣкъ вес помощи оу [вм. въ, Север., с. 207, бел. в *Индекс*] мрѣтвѣихъ свобода *СП* 87.5; ннктоже въ цѣсарнхъ вѣистъ ве сѣмрѣтн *С* 238.9; кетъ покаянне прѣпростъ въ гражданехъ възускаемъ *С* 362.22.

М, *З*, *А*, *СК*, *В*, *ЗП*, *О*, *Н*, *У*, *Е*, *СП*, *СЕ*, *ТФ*, *СС*, *К*, *С*, *Х*, *Р*, *Г*, *ЗЛ*, *МЛ*, *ВН*, *В*, *КН*, *МН*, *П*, *П*₁₀, *П*₁₁, *Пр*, *РН*, *СН*. *Гр.* eis, év [év-], épi [épi-], kata [kata-], pros [pros-], para [para-], peri [peri-], éntós, dia, meta [meta-], úpo [úpo-], sún, ek, állo, διατρεῖω. *Вар.* въ, в, взи, во, оу.

Неб. в, във ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; вав ДА; во МлБТР, ДА; вов МлБТР, ДА.

ВЪЗВНДЪ [логр. А 114с 6] *вжс.* ВЪВУАА.

ВЪБЛАГОВОЛНТН, ВЪБЛАГОВОЛЖ, ВЪБЛАГОВОЛШН св. Благоволя, проявя благосклонност. і не приложитъ вЪБЛАГОВОЛНТИ Пакъзи *СП* 76.8. *Изч.*

СП. *Гр.* εὐδοκῆω. *Вар.* вЪБЛАГОВОЛНТИ.

Неб. *Срв.* благоволя ОА, ВА, АР, РВЕ.

ВЪВЪГАТН, ВЪВЪГАЖ, ВЪВЪГАШН *несв.* Притичвам, проникам във вътрешността на нещо. отъгоннма во топлота отъ конецъ тѣла. н вЪВЪГАЖШТН въ главножъ частн. отъ ннхъже отъстѣпнал. мрѣтвѣи оставѣянетъ *С* 89.25. *Изч.*

С. *Гр.* συμφεύω.

Неб. *Срв.* бягам ОА, ВА, АК, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪВЪГНЖТН, ВЪВЪГНЖ, ВЪВЪГНШН св. Проникна, изтичам във вътрешността на нещо. н повѣгнешн отъ лица нхъ. н поженитъ тѣ н вѣвѣгнешн въ храмннж. н тоу жнвѣ огнѣмъ сѣгорншн *С* 195.13. *Изч.*

С. *Гр.* καταφεύω. *Вар.* вѣвѣгнжтн.

Неб. *Срв.* [по]бегна, [по]бягам ОА, ВА, ВТР, АР.

ВЪВЪДЕННѢ, -Ѣ *ср.*

Щоуждннхъ вЪВЪДЕННѢ. *Гр.* ξενοδοχία. Приемане [посрещане] на гости, гостоприемство. научн(з)ше во рѣвноватн на доброє н подвнзѣншете са такоже дроугоу дроуга доврѣншоу вѣити. нлн въ штоуждннхъ вЪВЪДЕННН ... нлн въ ннѣхъ таковынхъ дѣлѣхъ. нсходаште н въ ретн нспадѣнжтъ *ЗЛ* *Па* 19. *Изч.*

ЗЛ. *Вар.* вЪВЪДЕННѢ.

Неб. вЪВЪДЕННѢ *остар.* ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ; ВЪВЪДЕННѢ [Богородично] *цѣрк.*; ВЪВЪДЕННѢ *остар.* ВА.

ВЪВЕСТН, ВЪВѢДЖ, ВЪВѢДЕШН св. 1. Въведа, заведеа вътре, във вътрешността на нещо. і прнде дѣмъ въ цѣркѣ. і егда вѣвѣсте родителѣ отроча нсѣ. сѣтворнтн нма по обзѣлѣж *М* *Лк* 2.27 З, Б; н вѣвѣсте мѣжъ въ горжъ стѣнжъ твожъ н въ села твоѣ *СП* 42.3; вѣвѣдн раба твоего сего въ дѣховннѣ

дворѣ *СЕ* 100b 16; въведѣше же а нагзи, поставиша посрѣдѣ езера *С* 76.12; а н за рѣкѣ. н въведѣ н въ клѣтъ своиѣ глагола *С* 121.30; въведе н къ себѣ *С* 170.30; пакѣ хотѣ разбонника въвести въ породѣ *С* 308.20; рѣкѣ понмѣ. въведе въ скон хлѣвъ къ раслемѣ *С* 566.14; аште бо азъ да не въведѣ. прѣвѣдѣтѣ двѣри затворенѣ *С* 438.8. 2. Пропусна, покания, дам възможност на някого да влезе някъде. нзидан ѣдро на распѣтнѣ ... н вѣдѣнѣна н хромѣна н слѣпѣна въведн сѣмо *М* Лк 14.21 *З*, *А*, *СК*; оученикъ тѣ ... рече двѣрьници. н въведе петра *З* Йо 18.16 *А*; страненѣ вѣхъ н не въвѣсте мене *М* Мт 25.43 *З*, *А*; тлѣкнѣвѣши въ двѣри молѣаше него въвести ѣж *С* 515.9. 3. Въведа, принудя някого да влезе някъде. въведе нзи въ сѣтѣ *СП* 65.11; н повелѣша съ яростниѣ въвести сѣааго ѣвнѣ ѣдного *С* 258.23. // *Прен.* Въведа, вкарам [в грѣхъ, беда и под.]. н не въведн насъ въ нскоушенне *М* Лк 11.4 *З*, *СК*; н не въведн насъ въ напастъ *М* Мт 6.13 *З*, *А*, *СК*. 4. Приведа, дам за пример, припомнимъ. благоврѣменно оубо намѣ. въвести поканинню оучителя. блѣднѣнѣ онѣ. ѣже оба чнстѣн нозѣ владѣицѣ хѣу *С* 390.14–15; воле же оубо посрѣдѣ нхъ въведѣша память на обѣштѣ пользѣ. отъ ннхъ прѣстоаштнѣхъ състоронмѣ *С* 83.3. 5. *Прен.* Наложѣ, внесѣ, въведа. н страсть въведе исцѣленѣ. наследованѣе страсти *К* 10a 40; освѣтитѣ тѣмнѣна. оупразнитѣ капнштемѣ прѣльштенне. н въ того мѣсто въвести богопознанне съпасѣно осватитн мнрѣ *С* 329.18.

М, *З*, *А*, *СК*, *Б*, *СП*, *СЕ*, *К*, *С*, *Р*. *Гр.* εἰσάγω, ἔγω, συνάγω, ἀντεῖσάγω, εἰσφέρω, βάλλω, ἐμβάλλω, φέρω, ἀνάγω, δέχομαι, εἰσδέχομαι, εἰσέρχομαι. *Вар.* въвести.

Неб. въведа *ОА*, *ВА*, *АК*, *Бот*, *НТ*, *Дюв*, *НГер*, *МлВТР*, *ЕтБАН*, *ВТР*, *АР*, *РВЕ*, *ДА*.

ВЪВЛАВЪЩН, ВЪВЛАВЪЩ, ВЪВЛАВЪЩН *св.*

Вложѣ, внесѣ, въведа. оуста моѣ отврѣсѣ н въвлѣхъ дхъ. вѣко заповѣдѣи твоихъ желѣхъ *СП* 118.131; словомѣ божиномѣ отврѣзѣатѣ оуста. н доухъ въвлѣче н отѣрнѣнѣ слово *С* 277.15–16. *Изч.*

СП, *С*. *Гр.* ἔλκω. *Вар.* въвлѣщн.

Неб. въвлека *ОА*, *ВА*, *АК*, *Дюв*, *НГер*, *МлВТР*, *ЕтМл*, *ЕтБАН*, *ВТР*, *АР*, *РВЕ*, *ДА*; въвлѣча *дуал.* *ДА*.

ВЪВОДНТН, ВЪВОЖДѣ, ВЪВОДНШН *несв.*

1. Въвеждам, завеждам. тѣмѣже прннмн блѣко наша молениѣ. н покои вѣса бѣа наша н матерн ... н вѣса дѣша ... оученин имена нхъ. въ кѣрнигахъ жнвотѣнѣхъ ... въ наследѣн црѣтва нбсѣааго. н въ ран пнѣа въвода ѣ *СЕ* 65b 7; по томѣ емѣ н за рѣкѣ деснѣ. въводнтѣ н къ олѣтарю *СЕ* 96a 4; отѣць твои ѣдного дѣлама грѣха адама не породѣи нзведе. а тѣи ан разбонника въводнши *С* 308.29; днѣсь съ мноѣж вѣдѣши въ породѣ. азъ та нзгнѣвѣши въвождѣ *С* 438.6; нз молѣ то отѣложнѣвѣша. мноѣсть прнобрѣштѣмѣ. въводѣштѣа въ цѣсарѣство небѣсноѣ. ѣгоже вѣдн всѣмѣ намѣ полоучитн *С* 447.22. // *Образно.* егда же пакѣ въводнтѣ прѣвѣнѣнца въ вѣселѣжѣ. глѣтѣ да поклонатѣ са емоу вѣси ангѣлн бѣжн *Е* 66 8; ꙗко ... нже дѣша не тѣлесѣ нзводнтѣ. н пакѣ въводнтѣ съ словесемѣ *С* 344.25–26. 2. Привеждам като пример [в литературно произведение]. то пошто оубо та прнѣча црѣ въводнтѣ онѣ (!) же невѣстѣнника *С* 375.22. 3. За пѣт – вода, отвеждам. вѣндѣтѣ жѣзѣкѣмн вратѣи вѣко прѣстранѣа врата н шнрокѣ пѣтѣ. въводан въ парѣубѣ. н мѣношн сѣтѣ въходащн нмѣ *М* Мт 7.13 *З*, *А*; коль жѣзѣка врата н тѣснѣ пѣтѣ въводан въ жнвотѣ *М* Мт 7.14 *З*, *А*; *Срв.* *СЕ* 89b 8–9; подвѣнѣнтѣ са вѣннтн. тѣснѣмн вратѣи. въводѣщнмн въ жнвотѣ *СЕ*

69b 18. // Въвеждам [в беда и под.] сн смокзи образъ приношааше. шнроккадо н пространаадо пактн. водаштааго въ пагоубж. плоскз иестз лнстз смокзинз н острз. свравьно иестз грѣхз шнрокзинмз н пространзинмз моремь. въвода въ пагоубж С 350.24. Изч.

М, З, А, Е, СЕ, С. Гр. ἀπάγω, εἰσάγω, εἰσφέρω, εἰσοικίζω.

Неб. въвождам *остар.* и *гуал.* ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, РВЕ; ввождам *остар.* ВА, ЕтМл, ПРОДЦ.

ВЪВРЪТН, ВЪВЪРЖ, ВЪВЪРЕШН Св. Въвра, завра, пѣхна нещю някъде. н повелѣ принести огнь. н палнца желѣзни. н възложити а въз огнь. н паулоу съвазати рѣцѣ н нозѣ. н колз желѣзиз въврѣтн между рѣкама н норама С 2.22. Изч.

С. Гр. βάλλω.

Неб. въвра ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; въвра *гуал.* ДА.

ВЪВРЪЩН, ВЪВЪРГЖ, ВЪВЪРЖЕШН Св.

1. Хвѣрля вътре [някого или нещю]. і възрзгжтз ѿ въ пешть огньнж М Мт 13.42 З, А, У. Срв. Мт 13.50 М, З, СК; оучѣе емоу вн възло. аште вн камень жрзновзиз възложенъ на възнж его. і възрзженъ въз море М Лк 17.2; помзшлѣнѣ ѣко по толицѣ оученин въз какъ брѣгъ себе възрзгз не чюѣше К Зб 5; повелѣ възрѣштн паула н флнанинж въз огнь С 15.4. // *Образно.* мзните ѣко прндз възрѣштн мнра на землѣж. не прндз възрѣштн мнра нз мепз М Мт 10.34. // Изхвѣрля, изсипя. н съжегжтз тѣлеса стѣнж. н въ рѣкж възрзгжтз. н се сътворж да н остатзка нхз не вѣдетъ С 79.4. 2. Дам дарение, пусна, хвѣрля [монета и под.]. всн бо сн отъ нзвзйтзка своего възрзгж въз дарз бжннл. а сн отъ лншеннѣ своего. все нмѣнне еже нмѣ възрзже М Лк 21. 4 З, А, СК.

ВЪВРЪЩН ВЪ ТЪМЪННЦЖ. Гр. βάλλω εἰς φυλακὴν, βάλλω ἐν τῇ φυλακῇ, κατείρω ἐν φυλακῇ, ἐμβάλλω εἰς τὸ

δεσμωτήριον, ἀποτίθημι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, οἰκέω τὴν φυλακὴν, βάλλω καταδίκη. Хвѣрля в тѣмница, затвора. і сжднн та прѣдастз слоусѣ. і въз темьннцж възрзжетъ та М Мт 5.25 З; аурнанианз повелѣ (...) лѣштн ѿ нз-д-рѣвл. н въз темннцж възрѣштн С 6.23–24; н възрзженоу възвзшоу въз темннцж. възстз по озвизаю молаштоу са немю въз полоуноштн вндѣтн юношж красзна С 186.30–187.1. **ВЪВРЪЩН ВЪ ХОУЛЖ.** Гр. τρέπω εἰς βλασφημίαν. Предам, подхвѣрля на хула; оклеветя. много бо вѣсованне еже отъ тебе томыенне възрзже та въз хоулж С 1.6.

ВЪВРЪЩН МРѢЖЖ. Гр. χαλάω τὸ δίκτυον, βάλλω τὸ δίκτυον. Хвѣрля мрежа [за да ловя риба]. об ноштъ въсж трождыше са не ѿсомз ннѣсоже. по глау же твоемоу възрзжемз мрѣжж М Лк 5.5 З; онз же рече нмз. възрзстѣ о деснжж странж кораблѣ мрѣжж. н овраштете М Йо 21.6 З, А, СК; ~ са *страг.*

М, З, А, СК, Б, ЗП, У, СЕ, К, С. Гр. ἐμβάλλω, βάλλω, ῥίπτω, ἀκοντίζω, ἐκβάλλω, χαλάω, πέμπω, χόω, ὠθέω, βλήσκομαι. Вар. възрѣштн.

Неб. Срв. врѣгам НГер, ДА; врѣгам ДА.

ВЪВРЪЩН СА, ВЪВЪРГЖ СА, ВЪВЪРЖЕШН СА. св. Хвѣрля се вътре [в нещю]. снмонз же петрз слзшавъ ѣко гѣ естѣ. епенднтюмз прѣпоѣса са. вѣ бо нарѣ. і възрзже са въз море М Йо 21.7 З, А, СК; ѿкоже приноужденюмз нмз възити воизннжж юннца. самѣмз са възрѣштн въз пешть хлѣвннжж С 565.24. Изч. М, З, А, СК, С. Гр. βάλλω ἐμαυτόν. Вар. възрѣштн са.

Нвб. Вжс. при възрѣщн.

ВЪВЪРНТН, ВЪВЪРЖ, ВЪВЪРШН Св. 1. Изпълня с вѣра, накарам някого да повярва в нещю. рѣдъ иже не исправи срѣдѣца своего. і не възѣри съ бѣмъ дѣха своего СП 77.8; внджж н проповѣдѣ. навзикнж н наоуѣж. вѣ-

роуѣж н въвѣрѣ *СП* 511.3; нъ да оувѣдатъ яко н жнез самохотѣнѣ пострада. еже пострада. се н печатъ н камзы н стража. н не могоша него оудръжатн. нъ едно взиваетъ тъуѣж. еже обанченоу взиѣти гровоу. н въвѣреноу взиѣти отъ сего възстанню *С* 444.16. **2.** Поверя; окажа доверие. не бо нъ н о вниградѣ отъда дѣлателѣмъ н отнде. н съде въвѣрнез отнде. да оувѣсн него длзготрѣпѣнне *С* 376.14. *Изч.*

СП, С. Гр. πιστόμοι, πιστεύω, ἐπιστεύω.
Вар. въвѣрнѣ.

Нѣб. вверя *остар.* ОА, ВА, НГер, РВЕ; въверя *ЕтМл, РРОД.*

ВЪВЪСНТИ, ВЪВЪШЖ, ВЪВЪСНШИ св. Окача, закача, провеса вътре в нещю. повелѣ анфупатъ принестн вѣтнште. н въсднѣти н въ нѣ. н нскѣпатн ровз. н въвѣснѣти н въ нѣ въ вѣтнштн. н вѣтн н. посохамн *С* 112.4. *Изч.*

С. Гр. ἐμβόλλω [*вар.* τίθημι]. *Вар.* въвѣснѣ.
Нѣб. Сrv. [про]веса.

ВЪВЪИАТИ, ВЪВЪИЖ, ВЪВЪИШИ св. Вдѣхна [образно]. етерз во вѣтрз страха въ нѣ въвѣавз. якоже анстомъ въсѣмъ естѣствомъ двнзаше *С* 472.17. *Изч.*

С. Вар. въвѣатн.

Нѣб. Сrv. вея ОА, РВЕ.

ВЪГЖДАНИЕ, -нѣ ср. Угаждане, служене. не срамѣанѣшн ан са в мжунтелю о сътворензихъ товоѣж зьанн. н о вѣгжданнн вѣсовѣстѣмъ *С* 161.23. *Изч.*

С. Вар. вѣгжданнѣ.

Нѣб. Сrv. [у]гаждане.

ВЪГЖДАТИ, ВЪГЖДАЖ, ВЪГЖДАШИ несв. Угаждам, служа. аште бзи вѣдѣвлз князъ снлж распатааго. то оставнлз бзи коумнрѣскѣж соуѣтнжнж льсть. н томоу са покланлз. н томоу вѣгждавз нстннноуоуоуоу снѣу. отъ отьца владодатѣннкоу *С* 176.4; много спѣшеннѣ творѣаше вѣгждатн вогъ *С* 281.5; н доушж слзшанннмъ освѣштаа вельмн вѣгждааше вогѣу *С* 281.11; прннмъ же слоужѣвж тж съ

оусрѣднѣмъ н съ радостнж. слоужаше въсѣмъ отьцѣмъ. вѣгждаа комѣоуждо съ всѣмъ сѣмѣренннмъ. н кротостнж *С* 284.10-11. *Изч.*

С. Гр. εὐαρεστέω, φεραιτέω, δουλεύω.

Нѣб. Сrv. [у]гаждам ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтВАН, АР.

ВЪГЛАШЕНЬЕ, -нѣ ср. Поучение, наставление. дѣвшн рече отъче повелн да встанетъ лазарь. дѣвшн рече отъче повелн сѣмрѣтн послѣушатн мене ... нъ окръсть стоаштааго сего народа дѣлма рѣхъ да разоумѣнжтъ всн яко тзи ма поустн. ннкакоже нѣстъ вѣвѣшене се ѣоудѣ нъ вѣглашеннѣ прншздъшннмъ *С* 309.26. *Изч.*

С. Гр. κατήχησις. *Вар.* вѣглашеннѣ.

Нѣб. Сrv. [о]глашение *ЕтМл.*

ВЪГЛЪБИТИ, ВЪГЛЪБИЖ, ВЪГЛЪБИШИ св. Вглѣбя, направля да потѣне надѣлбоко [образно]. снцѣвз остѣнз званстн. еднж во вѣглѣбн иѣ въ доушн. н въсего ѣловѣка оуѣзвн. н о добрѣ пештн са снлж разорн *С* 339.27-28. *Изч.*

С. Гр. ἐνσπείρω.

Нѣб. вглѣбя ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, ВТР, РВЕ. *Сrv.* вглѣбѣвам, вдлѣбѣвам НГер.

ВЪГНЪЖДАТИ СѦ, ВЪГНЪЖДАЖ СѦ, ВЪГНЪЖДАШИ СѦ несв. Загнездам се в нещю. покѣмла масло отъ канднла. мазааше немѣу въсе тѣло. кажоуштоу болаштоуоуоуоу н назнаменѣуѣжштоу. въ коемъ мѣстѣ плззааше дхъ. окзи змннѣ вѣгнѣждаа са въ немъ *С* 567.14. *Изч.*

С. Вар. вѣгнѣждатн са.

Нѣб. вгнездявам се ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, РВЕ.

ВЪГНЪЗДАТИ СѦ, ВЪГНЪЗДАЖ СѦ, ВЪГНЪЗДАШИ СѦ несв. Загнездя се в нещю [образно]. ꙗ вѣсѣдрѣжнтѣлю. ненздрѣченннѣ. и вѣсѣмогъ. тзи запрѣтн нзнѣ. вѣгнѣждѣшномѣу са въ рабз твоѣ. прѣтнвѣнааго днѣвола. и потворн твоѣ созданнѣ *СЕ* 56а.13. *Изч.*

СЕ. Вар. вѣгнѣздатн са.

Неб. вгнездя се ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ.

ВЪГОДНТИ, ВЪГОДЖ, ВЪГОДНШИ св.
Угодя. тзи неч вогу крѣстнианескъ. приходоуезин къ стѣзнимъ възгоднезшнимъ тебѣ. приди н къ мнѣ грѣшномуу С 159.12–13; вса келико заповѣда намъ стѣзин твои доухъ. н съподовн ма мжученнѣскымъ съврѣшеннимъ възгоднти тебѣ С 260.23; всѣмн образи творивше спѣхъ възгоднти богу С 280.26; нз н вратъ кемоу пергамни. овѣма цѣсарема възгоднез. н старѣшнннзства многа градзнаи прѣдрѣжавъ. отъ доброты сего освѣштаемъ С 281.2. Изч.

С. Гр. εὐαρεστήω, εὐδοκίεω.

Неб. Срв. [у]годя Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР.

ВЪГОДЪННКЪ, -а м. За лица в светителската йерархия – прѣдан служител, угодник на Бога. възгодѣннкъ же божии воспрѣстанн молаше бога С 192.21; тзгда разгнѣбавъ са сватѣзнимъ доухомъ възгодѣннкъ христосовъ ... прорече цѣсароу оуалоу глагола. добро ти бѣ оубо цѣсароу послушавъшюу мене С 194.27; тз на слабѣ сватааго своего нмене нзволн. оумножити са словесноуоуоуоу стадоу. възгодѣника своего С 206.21–22; господн съпаси ма. тзи во освати образъ отрока своего ... възвода възгодѣника своего енуха С 232.10; ѳвнфъ пальтнзла повѣди страсти. възвелнчн са на врагзи доброуѣстниемъ. възгодѣннкъ твои моушн С 232.23; господъ творан волѣ възгодѣннкомъ своимъ. тз оуслзшавъ н раба своего молнтвзи. н овльгъча братъ томуу ратъ С 276.19–20. Изч.

С. Гр. θεράπων, ὁ εὐαρεστός. Вар. възгодѣннкъ. Неб. Срв. [у]годник ОА, ВА, АК, Бот, НТ, НГер, ЕтМл, АР.

ВЪГОДЪНЪ, -зин прил. Угоден, приятен. си сжтз прѣподовьнааго троудѣни възгодѣнн богу. н отцемъ н аггеломъ. н

уловѣкомъ С 219.27. Изч.

С. Гр. πρέπων.

Неб. Срв. [у]гѣден остар. ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, АР.

ВЪДАТН, ВЪДАМЪ, ВЪДАСН св. 1. Дам, подам, врѣча. н въздаша емоу кьннгзи нсанна прѣка. н разгнѣжвз кьннгзи обрѣте мѣсто. ндеже бѣ написано А Лк 4.17 СК; н сзгнѣжвз кьннгзи въздавз слоуствъ съде М Лк 4.20 А, СК; глетъ емоу ппз. въззми нжа. н въздаждн ми ѳ. н егда въздастъ емоу ножа. приемъ ѳ ппз СЕ 96а 18, 18–19. // Дам, раздам. призвавъ же. ѳ. равз своихъ. въздастъ имъ ѳ мзнасъ З Лк 19.13 А. 2. Предам; предоставя, поверя. подовааше ти оубо въздатн сзрвсро мое трѣзѣннкомъ М Мт 25.27 З, А, СК; члкъ бѣ домовнтъ. иже насади вноградъ. н оплотомъ н оградн. н нскопа въ немъ тоушло. н соззда въз немъ стлзпъ. н въздастн-н дѣлателемъ. н отнде М Мт 21.33 З', А, Б. Срв. Мк 12.1. М, З; Лк 20.9 М, З; сз пристѣпъ къ пилатоу проси тѣла нсѣа. пилатъ же повелъ въздатн тѣло нсѣо М Мт 27.58 А. Срв. С 455.28. 3. Отдам, предам, пожертвам. а хъ потомъ не отзрече са. тѣжде крѣвь прѣданнжж. въз отзпоуштенье грѣхомъ въздатн самомуу продавшию ѳ К 7б 34; хъ же аѳломъ. н арханѳлмъ сзи гъ. тебе врага сжшта ... дшж своиж въздастъ тебе радн К 8б 32. Срв. С 422.6; онъ же оувѣштавъ са. н тоу авни срьдыце въздавъ прошааше крѣштенна С 25.6. // Отдам [се], предам [се]. не въздаднмъ себе пыаньствоу н лнхѣаденью С 493.7; стѣзи же повелъ кемоу отроковнцѣ поставити прѣдъ собожъ. н въздавз себе на молнтвж. на толнцѣ молн са. ѳкоже н мѣстоу вьстрасти са на немже стоаше С 520.4. 4. Върна, изплата [дѣл]. нз ведъ н възсди н въз темъннцѣ. донѣдеже въздастъ емоу дльгъ весь А Мт 18.30; н прогнѣбавъ са гъ его прѣдастн мжучте-

бѣ небѣнаго въдворитъ сѣ *СП* 90.1. *Срв.* *С* 70.20; вѣстъ фома арна. вѣстъ н отъгонитъ. не приемлетъ чѣстн блазньннѣа. не влазитъ въ оубнтельннчѣскж пештерж. не въдворитъ сѣ с ннм *С* 510.3. // *Образно.* Дѣша его въ блазньчѣхъ въдворитъ сѣ *СП* 24.13. *Срв.* *СЕ* 58b 12; *СЕ* 75a 12; вечеръ въдворитъ сѣ плауѣ. н здоутра радостъ *СП* 29.6. *Изч.*

М, ЗП, СП, СЕ, С. Гр. αὐλίχομαι, συναυλίχομαι. *Вар.* въдворитн сѣ.

Неб. въдворѣ сѣ ОА, ВА, Вот, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ.

ВЪДРЪЖАТН, ВЪДРЪЖАЖ, ВЪДРЪЖАЕШН *несс.* Закрепвам, утвърждавам [*прен.*]. в бжигъ въ истинж прѣмждаростъ. небѣскѣ крестъ въдрѣжаше сѣ. а идольскаѣ слоужѣба разорена вѣиваше. крестъ вѣстааше. і дѣволаѣ сѣла разорена вѣиваше *К* 10b 8. *Изч.* ~ сѣ *страг.*

К. Гр. πήγυμι.

Неб. *Срв.* [за]държам.

ВЪДРЪЖИТН, ВЪДРЪЖЖ, ВЪДРЪЖИШН *св.* Забия, забуча. въ зѣмыж же въдрѣженое копнне въкоренн сѣ *С* 560.23–24; егда въдрѣжн сѣ дрѣво *Е* 30b 3. // *Прен.* Закрепя, утвърдя. крестъ въдрѣженъ вѣиваше. і юдѣиска грѣдѣши падааше *К* 10b 11. *Изч.* ~ сѣ *страг.*

Е, К, С. Гр. πήγυμι.

Неб. *Срв.* [за]държа.

ВЪДОУЖИТН, ВЪДОУЖ, ВЪДОУНЕШН *св.* Вдѣхна. бѣ вѣседръжнтелю ... сѣтворнѣзн чловѣка н вѣобразнѣзн овразомъ сѣтннмъ твонмъ. нже въдѣжн намъ дѣха сѣлаого твоего *С* 22.3–4; сѣ младенштн вѣнне възмѣмь. н сѣ лѣвтораслѣмн анкоушнн. да н въдоулетъ въ ны сѣтнн доухъ *С* 321.15–16. *Изч.*

С. Гр. ἐμπνέω, ἐπιπνέω. *Вар.* вѣдѣжитн.

Неб. *Срв.* вдухна *остар.* ОА, ВА, ЕтМл, АР, РБЕ.

ВЪДЪХИЖИТН, ВЪДЪХИЖ, ВЪДЪХИШН *св.* Вдѣхна. закланнаж та бѣгомь вѣседръ-

жнтелемь. вѣдѣхнѣвѣшннмь. бѣжествннзи дѣхъ въ прѣкзи *СЕ* 53b 11–12. *Изч.*

СЕ, Гр. ἐμπνέω.

Неб. вдѣхна ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ.

ВЪДЪТН, ВЪДЕЖДЖ, ВЪДЕЖДЕШН *св.* Вложа, пѣхна, напѣхам. н поемъ н. единогѣ ѣ народа. вѣдѣ прѣстѣн своѣа въ оушн его *А* *Мк* 7.33. *Срв.* *СЕ* 31b 21; въдеждн прѣстѣи въ оушн его *СЕ* 31b 18; н въ десннцѣж емоу вѣдѣша трѣсть *СЕ* 50a 3. *Изч.*

А, СЕ. Гр. βάλλω. *Вар.* вѣдѣтн.

Неб. вдѣна, вѣна ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР, ДА.

ВЪЖАГАТН, ВЪЖАГАЖ, ВЪЖАГАЕШН *несс.* Запалвам. нн вѣжаражѣтъ свѣтнѣлннка. і поставѣвѣжѣтъ его подъ спѣдомъ *З* *Мт* 5.15 *А*; огнѣ во н кѣ вѣжаражѣштоуоуемоу прѣстѣпанетъ *С* 95.4. *Изч.* *З, А, С. Гр.* καίω, ἐξάπτω. *Вар.* вѣжарагн. *Неб.* *Срв.* жегвам.

ВЪЖДЕЛАТН, ВЪЖДЕЛАЖ, ВЪЖДЕЛАЕШН *св.* Силно пожелаая, закопнея за нещѣ. егда нравъ благъ сѣ добротѣстннмъ вѣзрастѣ. волѣшннхъ жѣлаа страхъ вожин прннметъ. тѣгда вѣсе еже въ семь жнтнн прѣвондѣвѣз. кѣ обѣштанѣннхъ блазньнхъ прннатню подвнзаетъ сѣ. да таже послѣшанннмъ акѣ сѣшта вѣроиж тврѣдонѣ вѣнда вѣждела *С* 252.9. // *Прич. мин. страг. като прил.* вѣжделанъ. *Гр.* ἐπιθυμητός. Силно желан, вѣжделен. сѣдѣвѣн гнѣа истннннзи оправѣданѣн вѣкоупѣ. вѣжделана паѣе златѣ і каменѣ драга многа. н слаждѣша паѣе меда і сѣта *СП* 18.11. *Изч.* *СП, С. Гр.* ἐπιθυμέω.

Неб. *Вос.* при вѣжделѣтн.

ВЪЖДЕЛЪТН, ВЪЖДЕЛЪЖ, ВЪЖДЕЛЪЕШН *св.* Силно пожелаая, закопнея за нещѣ. амннѣ во глѣж вамъ. бѣко мѣношн прѣцн н праведнннцн вѣжделѣша вѣдѣтн. бѣже вѣднѣте н не вѣдѣша *М* *Мт* 13.17 *З*; рече же кѣ оученнкомъ.

ПРИДѢТЪ ДЪННЕ ЕГДА ВЪЖДЕЛЪБТЕ
 ЕДННОГО ДЪННИ СНА УЛѢСКААДО ВНАДѢТН.
 І НЕ ОУЗЪРНТЕ М Лк 17.22 З; И РЕЧЕ КЪ
 НИМЪ. ЖЕЛЪНИЕМЪ СЕ ВЪЖДЕЛЪБЪ. ПАСХА
 ТЪСТН СЪ ВАМИ М Лк 22.15 З. Срв. С
 490.30–491.1; С 491.2; ВЪЗЛЮБИ ДША
 МОЪ ВЪЖДЕЛЪТН. СЖДОВЪ ТВОИХЪ НА
 ВСЪБКО ВРЪМЯ СП 118.20; СЕ ВЪЖДЕ-
 ЛЪХЪ ЗАПОВѢДЕИ ТВОИХЪ СП 118.40;
 ВІДѢХЪ САТЪ ЦРКВѢ БЖИЖ. І МОЛНТИ
 ВЪЖДЕЛЪХЪ К 11а 32; АШТЕ НЕ ВИЖДѢ
 ВЪ РЖКОУ ЕГО ЗНАМЕННА ВЪЗДВНИИИИИИИ
 НЕ НИЖ ВЪРЪЗИ. ЕДНОИЖ ВЪЖДЕЛЪ ЕДНОИЖ
 НЕ ВЪРОВА С 506.8. Изч.

М, З, СП, К, С. Гр. ἐπιθυμέω, ποθέω. Вар.
 вѣжделѣтн.

Неб. вѣжделѣя книж. ВА, ЕтМл, ЕтБАН.

ВЪЖДАДАТН [СА], ВЪЖДАДАТ [СА], ВЪЖ-

ДАДАДЕШ [СА] И ВЪЖДАДАЖ [СА],
ВЪЖДАДАИШ [СА] СВ. 1. Ожаднея.
 ВЪЗАКА(СА)ХЪ БО СА Н ДАСТЕ МИ ТЪСТН.
 ВЪЖДАДАХЪ СА Н НАПОНСТЕ МА М Мт
 25.35 З, А, СК; ВЪЗАКАСАХЪ БО СА Н НЕ
 ДАСТЕ МИ ТЪСТН. ВЪЖДАДАХЪ СА Н НЕ
 НАПОНСТЕ МЕНЕ М Мт 25.42 З, А, СК;
 ВСЪБКЪ ПНИАН ОТЪ ВОДЪЗИ СЕНА ВЪЖАЖ-
 ДЕТЪ СА ПАКЪЗИ М Йо 4.13 З, А; А НЖЕ
 ПНЕТЪ ОТЪ ВОДЪЗИ ИЖЖЕ АЪЗ ДАМЪ ЕМОУ,
 НЕ ВЪЖДАДАТЪ СА ВЪ ВЪБЪЗ М Йо
 4.14 З, А; ВЪРОУАН ВЪ МА НЕ НМАТЪ
 ВЪЖДАДАТН СА НИКОГДАЖЕ М Йо 6.35
 З, А. **2. Прен.** Зажаднея, жакопнея
 за някого, за нещо. ВЪЖДАДА ДША
 МОЪ КЪ БОУ КРЪПЪКОУМОУ Н ЖНЕПЪ-
 ЦИОМОУ СП 41.3; БЖЕ БЖЕ МОИ КЪ ТЕВЪ
 ОУТЪРИЖЪ (!) ВЪЖДАДА НА ТИ ДША
 МОЪ. КОЛЬ МНОЖИЦЕНЪ ТЕВЪ ПЛОТЬ МОЪ.
 ВЪ ЗЕМЛІ ПОУСТЪ І НЕПРЪХОДНЪ І БЕЗВО-
 ДНЪ СП 62.2. Изч.

М, З, А, СК, СП. Гр. διψάω. Вар. вѣжда-
 дади, вѣжаждати.

Неб. Срв. [за]жаднея, [о]жаднея.

ВЪЖЕЦН, ВЪЖЕЖ, ВЪЖЕЖЕШ СВ. 1. За-
 пала. никтоже оубо свѣтназника
 вѣжегъ вѣ сокровѣ полагаатъ. ни подъ
 спѣдомъ. нъ на свѣштънищѣ М Лк
 11.33 З; ВЪЖЪША ОГНЕМЪ СВЯТИЛО ТВОЕ

СП 73.7; ДА ОВЪЗИ ПЕШТИ СЖШТЕ ВЪ
 МАНАСТЪРИН ВЪЖЕГЪШЕ. ДРОУЗНИ ЖЕ НА
 РАЗВОНИИИИИ ОУСТЪРЪМНЕВЪША СА ОУСТЪРА-
 ШИША С 39.1. // *Образно.* І ОТЪГЪ-
 НАВЪ МРАКЪ ГРЪХОВЪНИНЪ. Н ВЪЖЪЗН ВЪ
 НЕМЪ. ИСКРЪ ТВОЕГО МДНЪ СЕ 78а 7.
2. Прич. мин. страд. като прил.
ВЪЖЕЖЕЖЪ. Гр. ἀπτόμενος. Запален.
 онъ же въпръвое ВЪЗЕМЪ ВЪЖЪЖЕЖЪ
 СВѢШТЪ. ПОЛОЖНЕЖ ПОДЪ СПѢДОМЪ. И
 РЕЧЕ ... Ч'ТО ІЕСТЪ СЛАЖДЕ СВѢТЪ АН НАН
 ТЪМА С 25.20.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ἀπτω, ἐξάπτω,
 ἀνάπτω, ὑπανάπτω, ἐμπόριζω. Вар. вѣжецин.
 Неб. вжещя, вжещявам ЕтМл.

ВЪЖЕЦН СА, ВЪЖЕЖ СА, ВЪЖЕЖЕШ СА СВ.

Прен. Пламна [от гняв и под.],
 разпаля се. н разгнѣвавъ (!) СА
 АБТНЕВЪ. Н ВЪЖЕГЪ СА ГНѢВОМЪ Н АКЪЗИ
 ЛЕВЪ РИКАА НА ПРАВЕДНАДО. МЕУЕМЪ
 ПОВЕАЪ ЧЕСТЪНИЖЪ ЕГО ГЛАВЪ ОТЪСВѢШТН
 С 61.24. Изч.

С. Гр. ἀνάπτομαι.
 Неб. Вж. при вѣжецин.

ВЪЖИЗАТН, ВЪЖИЗАЖ, ВЪЖИЗАИШ НЕСВ.

Запалавам. аи каѣ жена нижштин
 десатъ драгмъ. аште погоуѣнтъ дра-
 гмѣ еднинъ. НЕ ВЪЖИСААТЪ АИ СВѢ-
 ТНАНИКА. Н ПОМЕТЕТЪ ХРАМНИИ. І НШ-
 ТЕТЪ ПРИЛЕЖНО ДОНЪДЕЖЕ ОБРАШТЕТЪ
 М Лк 15.8 З. Изч.

М, З. Гр. ἀπτω. Вар. вѣжизати, вѣжисати.
 Неб. Ѻ.

ВЪЖИЗАТН СА, ВЪЖИЗАЖ СА, ВЪЖИЗАИШ

СА НЕСВ. Запалавам се, възпламе-
 нявам се [*прен.*]. негоже прнсно
 видаште вѣжизаитъ са. СВОНИМЪ
 ЖЕГОМН ОГНЕМЪ. ОУНАТЪ БО ДА ВЪША
 ОГНЕМЪ НЪГОРЪАН С 435.12. Изч.

С. Гр. ὑφάπτομαι. Вар. вѣжизати са.
 Неб. Ѻ.

ВЪЖЛЮБИТН ВЖ. ВЪЗЛЮБИТН.

вжъ прегл. С вин. 1. За обектни отно-
 шения при означаване на замяна,
 заместване: за, в замяна на, вмес-
 то, срещу. вѣставѣше на мѣа свѣдѣ-
 теле неправеднии. ѿхъже не свѣдѣвѣхъ

въпрашахъ мѣа. въздадохъ ми зълаа въз добраа *СП* 34.12; въздаищеи мнѣ зъла въз добраа. обязадохъ мѣа зане гонѣдохъ благодѣиіи *СП* 37.21. *Срв.* *СЕ* 77а 1; въ любви мѣсто обязадохъ мѣа. азъ же молитво дѣхъ. и положиша на мѣа зъло въз добро. и ненавистъ за възлюбленье мое *СП* 108.5; въс чѣто мѣстнн хощете богови пошто мрътвѣиіи ожити ставѣиете завѣстнн женом *С* 388.15; въз благодѣаннѣа лн сн. сн въздаиши въздаиіи *С* 411.18; и въс толнко прѣвѣиваннѣ. прнѣиыитъ отъданнѣ *С* 446.3. // При означавање на нарастване, натрупване, изобилие: връз, въз. и отъ исплъненнѣ его мзи всн прнахомъ благодѣтъ въз благодѣтъ *З* *Йо* 1.16 *А*. 2. За обстоятелствени отношения при означавање на място в близост до нещо: близо, при. повѣждн намъ хѣ. к'то естъ бнвѣи тѣа. стоѣвѣи на сжднштн мжунмъ. и възпрашаемъи ... егоже петръ видѣ мжунма. стоѣа въс коурнѣ. и во вѣсхъ мѣстѣхъ. тон ноци до коурнѣ възпѣтнѣ *СЕ* 48а 25. *Изч.*

З, *А*, *СП*, *СЕ*, *С*. *Гр.* *ἀντί*. *Вар.* въз, въс. *Неб.* въз *gual.* и *остар.* *ОА*, *ВА*, *Вот*, *НТ*, *Дюв*, *НГер*, *ЕтМл*, *ЕтБАН*, *АР*, *РВЕ*, *ДА*; *вас* *ДА*.

ВЪЗВАНДѢТН, ВЪЗВАНДЖ, ВЪЗВАНДНШН св. Завидя някому. тѣи испръва адалмов въз породѣ възвандѣ. и сладъкъиа сластн възкоуснѣиша. горьцѣ съмрътн прѣдасѣтъ его съмрътн *С* 389.1. *Изч.*

С. *Гр.* *βασκαίνο*.
Неб. *Срв.* завидя.

ВЪЗАКОННТН, ВЪЗАКОННѢ, ВЪЗАКОННШН св. Постановя, установя, определя, узаконя. и възаконнн врѣховннѣиому аплоу петроу. видѣннемъ и гласомъ. ннчесоже скврѣнѣна. лн нечнста. мнѣтн сѣтворенѣихъ товоиѣ. на пнцнѣ ѣкомъ *СЕ* 20б 19; ꙗ бже нашъ. възаконен достоннѣиа севѣ сѣща. и

оставльшаа вѣсѣ жнтннскаа. и родѣ н прнѣтѣла. и въслѣдѣ тебе градѣща. прннмн раба твоего сего *СЕ* 80б 4. *Изч.* *СЕ*. *Гр.* *νομοθετέω*.

Неб. *Срв.* [у]законя.

ВЪЗАКОННѢ, -ѣа ср. Постановяване, установяване. чѣтѣре десѣте вѣнндохомъ въз подвнѣтъ сѣ. ꙗ вѣнѣуанн бѣдѣмъ владѣико ... чѣстѣно кѣстѣ чнсма кеже почѣлѣ кѣсн. чѣтѣрѣмн десѣтѣи дѣннн поста. нмѣже възаконннѣ вѣннѣе мнрѣ *С* 92.8–9. *Изч.*

С. *Гр.* *νομοθεσία*. *Вар.* възаконнѣ.

Неб. *Срв.* (о)законеннѣ.

ВЪЗАКАТН [са], ВЪЗАЛУЖ [са], ВЪЗАЛУЧЕШН [са] св. Огладнея, усетя глад. оуѣеннцн же его въздаакаша са. и начаса възстрѣгатн класѣи и ѣстн *М* *Мт* 12.1 *З*; ютро же възвратѣтъ са въз градъ възалка *М* *Мт* 21.18 *З*. *Срв.* *С* 343.24; възалкахъ во са и не дасте мн ѣстн *М* *Мт* 25.42 *З*, *А*, *СК*; рече же нмъ нѣсъ азъ есмъ хлѣбѣъ жнвотѣннн. градѣи кѣъ мѣнѣ не нмѣтѣ възда(а)катн са *М* *Йо* 6.35 *З*, *А*; богати обннѣишаа н възлакаша. а възнскаиѣи ꙗѣ не лншнѣтѣ сѣа вѣсѣкого добра *СП* 33.11; възвратѣтѣ сѣа на вечерѣи и възлачѣтѣ ѣко пѣсѣ *СП* 58.15; бѣъ вѣчѣннн не възлачѣтѣ. нн трѣднѣтъ са *С* 344.27. *М*, *З*, *А*, *СК*, *СП*, *С*. *Гр.* *πεινάω*, *λιπόσω*. *Вар.* въздаакатн [са], възлакатн [са], възалкати [са], възалѣкати [са].

Неб. *Срв.* алкая *остар.* *ВА*, *РВЕ*.

ВЪЗВНТН, ВЪЗВННѢ, ВЪЗВННШН св. Възвнти прѣсн. *Гр.* *τύπτω τὸ στήθος*. Започна да се удрям, заудрям се в гърдите в знак на страх, скръб. егоже видѣвѣ адалмъ сѣззданнн прѣжде. и оужасомъ възвнѣ прѣсн. възпн кѣъ вѣсѣмъ. сѣпаштннмъ отъ вѣка. и рече господѣ мон сѣ всѣмн *С* 468.14–15. *Изч.*

С. *Вар.* възвнти.

Неб. *Срв.* бия.

ВЪЗБЛАГОСЛОВЕСТВНТН, ВЪЗБЛАГОСЛОВЕЩВАНѢ, ВЪЗБЛАГОСЛОВЕСТВНШН св. Благо-

СЛОВА НЯКОГО. ВЪДІ ІМА ЕГО БЛСТВЕНО
ВЪ ВЪКЪІ. ПРЪЖДЕ СЛЪНЦА ПРЪВЪЗІ-
ВАЕТЪ ІМА ЕГО. І ВЪЗБЛАГОСТВАТЪ
(погр. вл. възблагословествятъ,
Север., с. 90, бел. пог линия) сѣ о
немъ вѣсѣ колѣна земьскаѣ СП 71.17.

Изч. ~ са страг.

СП. Гр. εὐλογέω.

Наб. Срв. благословестя.

ВЪЗБОІАТН СА, ВЪЗБОІЖ СА, ВЪЗБОІШН СА СВ.

Уплаша се, изплаша се, побоя се. і
възбоіша са страхомъ велнемъ. і
глахѣ дроугѣ къ дроугоу. кзто оубо
естъ сѣ. ѣко н вѣтрн н море послуоу-
шанѣтъ его М Мк 4.41 З; нмѣште во
васѣ застѣп'ннкѣ. н молнтв'ннкѣ.
ннѣсоже сѣпротнвна прнходашта к'
намъ не възбонмъ са С 68.13; тзгдд
възбоавъ са вокевода. повелѣ легзко
нхъ вестн въ тем'ннцѣ С 71.30;
ведомомъ же нмъ. оуѣааше а ѣтзін
кѣрнннъ. глагола. вратнѣ не въз-
бонмъ са С 72.22; тако него вндѣхомъ
прнходнвѣше. іакоже тѣло юно стра-
стѣннокѣ нзглаждено. н оушн немѣу
свѣтѣлѣ вѣста. іакоже крѣстнаномъ
оутвѣрднтн са паче вѣронѣ. невѣр'ннн
же възбоавѣше са. н свѣднѣж нмѣ-
ште въ страсѣ отнтн С 142.12. Изч.
М, З, С. Гр. φοβέομαι, καταλλάσσομαι,
πτοέομαι.

Наб. възбой се остар. ЕтМл, ЕтВАН,
МлВТР.

ВЪЗБРАННТН, ВЪЗБРАНІЖ, ВЪЗБРАНІШН СВ.

1. Забрания, запрета някому нещю.
вндѣхомъ єднного нменемъ твонмъ
нзгонашта вѣсѣ. іже не ходнтъ по
насѣ. і възбраннхомъ емѣу. ѣко не
посѣдова намъ М Мк 9.38 З, А.
Срв. Лк 9.49 М; се оустомъ мзімъ (!)
не възбраніж ꙗ тзи разоумѣ СП 39.10;
възбранн емѣу вѣсѣхъ пѣтен. і вѣсѣхъ
стежь. не даждн емѣу вѣднтн пѣтн
СЕ 42b 1; хотѣаше нтн къ горнннмъ
мѣстомъ. нъ възбранн емѣу ѣтзін дѣхъ
С 24.11. 2. Попреча някому, въз-
препятствам някого. внѣштномѣу

ТА ВЪ ЛАННТЖ. ПОДАН ДРОУГОУЖ. і
от(т)емлѣштномѣу тебѣ рнзѣ. і срд-
ѣнца не възбранн М Лк 6.29 З. //
Възпра, удѣржа някого от нещю.
што вѣсѣкого пѣтн зѣла възбраннхъ
ногама моіма СП 118.101. З. От-
блѣсна, отбѣя, не позволя някому
да извѣрши нещю. сѣдн ꙗ. обндѣ-
цннмъ мѣ. възбранн борѣштннмъ сѣ
со мьнонѣ СП 34.1.

М, З, А, СП, СЕ, С. Гр. κολύω, πολεμέω.
Вар. възбрантн.

Наб. възбрані остар. ОА, ВА, Вот, Дюв,
НГер, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, РВЕ.

**ВЪЗБРАНАТН [СА], ВЪЗБРАНАІЖ [СА], ВЪЗ-
БРАНАІШН [СА] НЕСВ. 1. Забраниявам,
запретявам някому нещю. наѣаса
же на нѣ ваднтн глажште. сего оврѣ-
томъ. развратанѣшта нззѣкѣ нашѣ.
і възбранѣшнта даѣтн кесаровн
дань М Лк 23.2 З; възбранѣтѣ тн
вѣсѣхъ пѣтен. і вѣсѣхъ стежь възходъ-
нзѣхъ. і затварѣштѣ тн са вѣса дѣвѣрн
въходънзѣ СЕ 46a 11. 2. Преча,
сѣздавам препятствѣя. ѣкоже і тзи
отъ нодѣи оубѣвѣшнхъ і ꙗ ꙗ і своѣа
пророкѣ. і насѣ изгнѣнавѣшнхъ. възбра-
нѣштнхъ рече нззѣкомъ глатн да
сѣпасѣтѣ са взнсплзннтн імъ грѣхѣ
К 3b 23; і слзньце стзідѣаше са.
покланѣнѣе прѣемла. възбранѣтн са
покланѣштнмъ са не въз(.)оже К
10a 19. // Възпирам, не позволя-
вам някому да направи нещю.
тогда прнде нѣ отъ галанѣа на
юрданъ. къ юанѣу крѣстнтн са отъ
него. юанъ же възбранѣше емѣу гла.
азъ трѣбоуѣ отъ тебе крѣстнтн са. а
тзи ан къ мнѣ градешн З Мт 3.14 А,
СК; матежоу же вѣвѣшоу въ ннхъ.
овн оустрѣмнша са оубнтн і. овн же
ставѣяхѣ а възбранѣшште нмъ С
30.4; дроугзѣа же прѣнтн хоташта
възбранѣахѣ нмъ. іакоже не прѣхо-
днтн моста С 53.7. 3. Отблѣсквам,
отбѣвам [нападение, нашествѣе и
под.]. снн сѣтѣ обѣмзшн нашѣ**

странѣ. такоже се сѣинове ѹдѣстн. възбранѣвшѣште нашественіа рѣтѣнѣнхъ. не въз ед'номъ мѣстѣ са зѣтворыше. нъ въз многа мѣста сѣшѣте С 94.21–22.

М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. κολύω, διακωλύω, ἀσφάλειαν παρέχομαι.

Неб. възбранявам *остар.* ВА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РВЕ; възбраням НГер, ЕтМл, БТР, РВЕ.

ВЪЗБОУДАНТН, ВЪЗБОУЖДѢ, ВЪЗБОУДНШН св. Събудя, разбудя [от сѣн]. і вѣ самъ на крѣмъ на възглавѣннцн сѣпа.

і възБОУДНША н М Мк 4.38 З; н възБОУЖДѢ вьса стрѣгѣштѣа. н сѣврѣгъ рнзѣ сь себе на лица нхъ. възскоун вь езеро С 78.16; онъ же вьдѣ въз вьсѣ ношѣ. н вьнезѣапѣ възБОУДНШН С 79.17–18. // *Образно.* лѣзѣрѣ дроуѣгъ нашъ оуѣпе. нъ нѣдѣ да възБОУЖДѢ н М Йо 11.11 З, А, СК, Н. Сrv. С 313.27, С 313.29, С 488.2. М, З, А, СК, Н, С. Гр. ἐγειρω, διεγειρω, ἐξυπνίζω, διαπνίζω. Вар. възБОУДНТН.

Неб. Сrv. възбудя ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪЗБОУЖДАТН, ВЪЗБОУЖДАѢ, ВЪЗБОУЖДАШН нессв. Събуждам, разбуждам [от сѣн]. сѣшѣтоу во велнкоуоумоу отѣцоу въз хъзѣнѣ. н молнѣжѣ творашѣтоу кѣ богѣ. въздрѣма са н оуѣзнѣ малѣ. н вндѣ нѣкога (!) въз свѣатнѣлѣстѣ лѣпотѣ възБОУЖДАѢШТА н С 275.23–24. // *Образно.* w бѣлюб'ѣе. проснѣавшнхъ подвнгомъ. положнхъ скоростнѣ сѣконѣѣатн. гоу повелѣвѣашѣтоу. отѣтѣ (!) тебе мн възвѣштѣнаѣ. коуѣп'но во еже н прнѣатн мн. отѣ тебе разоумно напнсанѣа. н окѣ отѣ сѣна възБОУЖДАѢШТА МА. сѣѣнннѣтн н пнсанью прѣдѣтн С 543.19. *Изч.*

С. Гр. διαπνίζω.

Неб. Сrv. възбуждам ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪЗБОУАННѢ, -ѣ ср. Безумнѣ, обезумяване, безразсѣдство. дѣнѣсь жрѣва готовѣнѣмо кѣстѣ. вѣсловѣсѣнѣнхъ стрѣнъ. прѣвоѣ несловѣсѣноѣ възБОУАННѢ.

на показаннѣ покореннѣ С 321.27. *Изч.*

С. Гр. ἐπειλάριον. Вар. възБОУАННѢ.

Неб. Сrv. възбуявам, възбуяя, възбуѣ ЕтМл, РВЕ.

ВЪЗВѢНѢТН, ВЪЗВѢНѢ, ВЪЗВѢНШН св.

Сѣбудя се, пробудя се, разбудя се. н тѣмъ нмъ въз сѣнѣ глаголаномъ. възВѢНѢСТА н сѣповѣдѣста дроуѣгъ дроуѣгоу сѣна того вндѣннѣ С 536.15–16. *Изч.*

С.

Неб. Сrv. възбуя *остар.* ВА, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

ВЪЗВѢРАТН, ВЪЗВѢРѢ, ВЪЗВѢРЕШН св. Сѣбера, оплевѣя. прншѣдѣше же рѣвн гѣна рѣша емоу гн. не доброе лн сѣма сѣалъ еси на сѣлѣ своѣмъ. н отѣ кѣдоу оуѣо нмѣтѣ плѣвѣлѣ ... хошѣши лн. да шѣдѣше възвѣремъ ѣа А Мт 13.28. *Изч.* А. Гр. συλλέγω.

Неб. възбера [сѣ] *остар.* ОА, ДА.

ВЪЗВѢСНТН, ВЪЗВѢШѢ, ВЪЗВѢСНШН св.

Вбѣся, разгнеѣя, разѣря някого. вѣжнмъ неоуподареннѣ н хоуѣлѣ. то во старѣншннѣ жѣрѣцѣмъ. н кннжннцн жндѣвѣстн (!). на хрнстѣса оуѣбнѣннѣ възВѢСНША С 340.17. *Изч.*

С. Гр. ἐκβακχεύω.

Неб. *вж.* при възВѢСНТН са.

ВЪЗВѢСНТН СА, ВЪЗВѢШѢ СА, ВЪЗВѢСНШН СА св.

Вбѣся се, побѣсѣнѣя от гнѣѣв, разѣря се; разгнеѣя се. н се слѣшѣвѣ кнѣзѣ възВѢСНѣВѢ СА. повелѣ терѣнтнѣа н аѣрнѣкана. маѣнѣма же н помпннѣа. възвѣнѣтрѣнѣ тѣмннѣѣ възвѣштн С 177.12; тѣгда възВѢСНѣВѢ СА повелѣ дрѣвѣсѣ сѣкатѣ внтн а С 178.17; възВѢСНѣВѢ СА дѣстѣ о нѣо отѣвѣтѣ. мѣѣмъ оуморнтн ѣа С 184.30; аѣкѣ ннѣ аѣлаѣѣ. на свѣтѣѣа вожнѣ црѣкѣвн възвѣсн са. об'навѣѣа вьсѣ дрнѣѣѣ хоуѣлѣ С 190.22; тѣгда цѣсарѣ оуѣалъ възВѢСНѣВѢ СА. възрѣѣѣ сѣмо онамо. вндѣ мѣсто нѣѣсѣко С 193.10–11; то рекѣшѣоу стоуѣоумоу вѣраѣхнѣно. възвѣснѣѣше са вѣамн вѣѣсн. повелѣѣша

принести слово С 264.20. Изч.

С. Гр. ἐμμανής, γίγνομαι, ἐκταίνομαι, θυμώομαι, ἀνοία, κρατέομαι. Вар. възвѣстн са.

Наб. възбеса се рядко ВА, НГер, ЕтМл.

ВЪЗВѢСОВАТИ СА, ВЪЗВѢСОУИЖ СА, ВЪЗВѢСОУИШИ СА *несс.* Разбеснявам се, развилнявам се. оуѣ бо кетъ паце юнъинмъ въ словесехъ богоносьнъинхъ оучителъ. пренсо поижштемъ. чнстъ нмѣтн оумъ. неган бѣснънхъ оученна хвалаште. на блжженне възвѣсовати са С 404.1. Изч.

С. Гр. ἐκταίνομαι. Вар. възвѣсовати са.

Наб. Срв. възбесвам се 'ядосвам се' НГер; възбеснявам ЕтМл, МлБТР.

ВЪЗВѢСНѢТИ, ВЪЗВѢСНѢИЖ, ВЪЗВѢСНѢИШИ СВ. *Прич. мин. деят. като същ.* възвѣснѣвшн м. мн. Гр. οἰ μετρωότες. Обезумелите, разбеснелите се. то како тзи чловѣкъ съ самъ са творши богъ. нъ что протнеж томоу трпѣанвѣн. тзштнвѣн на мнлостъ. а позднъ на гнѣвъ. трпнтъ възвѣснѣвшнмъ. цѣлантъ отвѣтомъ обаштренне С 330.28–29. Изч.

С. Вар. възвѣснѣти.

Наб. възбеснявам, възбеснея *рядко остар.* ЕтМл, МлБТР.

ВЪЗВѢШАТИ, ВЪЗВѢШАИЖ, ВЪЗВѢШАИШИ СВ. *несс.* Довеждам до лудост, до безумие. в безоумые паце же в сьревролюбьство. в се бо то породн зъло. на то снн помзисанвѣ прѣда оучителѣ. снце бо кетъ зълн корень ть. бѣса лютѣн. оувазъшаа възвѣшаа (*погр. вл. възвѣшае, Север., с. 411, бел. пог линия*) доуша С 411.24. Изч.

С. Гр. ἐκβαλεῖω. Вар. възвѣшати.

Наб. Срв. възбеснявам *остар.* ЕтМл, МлБТР.

ВЪЗВѢШЕНЬЕ, -ѣ ср. Обезумяване, безумие. възвѣстнша цроу ноулиа-ноу вьса звѣшала. н яко мзи правдннка повнхомзи. в незаконнадо възвѣшенна. в еже тзгда ослѣпыенне невѣрнъинхъ чловѣкъ. оувнеаѣ-

штнхъ вѣрнънѣ ... нъ съ оставнвѣ еже безбожнъинхъ тѣхъ. на доброуѣстнънѣ възвѣшенне С 217.7–8, 15; в веле х̄сово чловѣколюбне. в веле нюднно безаконне. в веле възвѣшенне. овъ бо прѣда а на трехъ дѣсѣтехъ дннарн С 419.26–27. // Буйстване. на хлѣвннхъ же стоаштнн. вндаште его оустрзмыенне кз юнѣоу. мнлоуѣште правднадо. ставѣаѣ н гласъ. оуклоннн са гнѣва н възвѣшенна юнѣа С 566.10. Изч.

С. Гр. μαγία. Вар. възвѣшенне.

Наб. Срв. бешенство *остар.* ВА, РБЕ.

ВЪЗВАЛТИ, ВЪЗВАИЖ, ВЪЗВАИШИ СВ.

Придвижа чрез търкаляне, отърколя. і положн е въ новѣмъ своемъ гробѣ. іже нѣвѣ въ каменн. і възваа каменъ велнн на двѣрн гроба н отнде М Мт 27.60 З, А. Изч.

М, З, А. Гр. προσκυλίω.

Наб. Срв. валям ОА, ВА, РБЕ, ДА.

ВЪЗВАРИТИ, ВЪЗВАРИЖ, ВЪЗВАРИШИ СВ.

Възваря, сваря. н яростн испльннвше са повелѣша възваритн пѣцълз въ коновѣ С 268.16. Изч.

С. Гр. λύω.

Наб. възваря ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА.

ВЪЗВЕЛЧУАТИ, ВЪЗВЕЛЧУАИЖ, ВЪЗВЕЛЧУАИШИ СВ.

несс. Възвеличавам, прославям, възхвалявам. възвелчала спнзе рцрва (!) і творѣа млостн х̄оу своему. дадоу н съмени его до вѣка СП 17.51. Изч.

СП. Гр. μεγαλύνω. Вар. възвелчати.

Наб. възвеличавам ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

ВЪЗВЕЛЧУАТИ СА, ВЪЗВЕЛЧУАИЖ СА, ВЪЗВЕЛЧУАИШИ СА *несс.* Възгордявам се,

проявям надменност, високомерие, големея се. дачндъ мждръ съ н въ сзмъислѣ жнези. не възвелчуа са црзскоѣ чѣстнѣ. не мжун него С 360.18. Изч.

С. Гр. ἀποχράομαι.

Наб. Вж. при възвелчати.

ВЪЗВЕАНУНТН, ВЪЗВЕАНУЖ, ВЪЗВЕАНУНШН
 св. 1. Повдигна обвинение [клевета] срещу някого. ꙗко ѱлѣкѣ мнра моего на нѣже оупѣвахъ. ѿдѣн хлѣбѣз моѣ възвелѣнаѣ естѣ на мѣ ковѣ *СП* 40.10; *Ддъ* рече ѿдѣн хлѣбѣз мон възвелѣнаѣ естѣ на ма прѣлыштеные *С* 478.13–14. 2. Възвелича, прославя, възхваляя някого. і слышаша окръсть жнѣжштен і рожденне еѣ. ꙗко възвелѣнаѣ естѣ ꙗко мнлость своѣхъ съ неѣхъ *М* Лк 1.58 *З, А*; въздродоуемъ сѣ о спѣи твоимъ і въз имѣ ꙗко бѣ нашего възвелѣимъ сѣ *СП* 19.6; възвелѣнѣте ꙗко со мноѣхъ. і възнесѣмъ имѣ его възкоупѣ *СП* 33.4; і глахѣтъ воѣнѣхъ да възвелѣнѣтъ сѣ ꙗко хотѣаштѣ мѣроу рави его *СП* 34.27; възхвалѣ имѣ бѣ моего съ пѣснѣхъ. възвелѣуѣ і въз хвалены *СП* 68.31; і въз дѣлѣхъ ржкѣ твоѣхъ въздродоуѣхъ сѣ. ꙗко възвелѣнѣша сѣ дѣла твоѣ ꙗко *СП* 91.6. *Срв. СП* 103.24. ~ сѣ *страг.*

М, З, А, СП, С. Гр. μεγαλύνω, εὐφραίνω. *Вар.* възвелѣнѣтн.

Неб. възвелича ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪЗВЕАНУНТН СѦ, ВЪЗВЕАНУЖ СѦ, ВЪЗВЕАНУНШН СѦ
 св. Издигна се, въздигна се, възвися се. възвелѣн сѣ на врагѣз добротѣстнѣмъ. възгодѣнѣхъ твоѣмъ *С* 232.22. *Изч.*

С. Вар. възвелѣнѣтн сѣ.

Неб. *Вжс. при възвелѣнѣтн.*

ВЪЗВЕСЕАНТН, ВЪЗВЕСЕАНЖ, ВЪЗВЕСЕАНШН
 св. Развеселя, зарадвам някого. ꙗко даѣ емоу блгслнѣ (!) въ вѣкѣ вѣкоу. възвесе(,)лиши (!) і радостѣхъ съ лицѣмъ твоимъ *СП* 20.7; възнесе десницѣхъ сътѣжѣнѣшѣтихъ емоу. възвесеан въсѣа врагѣз его *СП* 88.43; прозѣбѣан пажнтѣз скотомъ і травѣ на слоужѣвѣхъ ѱлѣмъ. ізвести хлѣбѣз от земѣа. н вно възвесеанѣтъ срѣдце ѱлѣкоу *СП* 103.14; възвесеан рава твоего сего. і нѣѣан рѣцѣ его. отъ одрѣжѣа болѣзѣн *СЕ* 31а 10; днѣсь пророѣскѣз трѣбѣз

въсь мнрѣ възскрѣнѣша. н аже възждоу господѣна црѣкѣвн възвесеанѣша н оувадоша *С* 319.4.

СП, СЕ, С. Гр. εὐφραίνω, φαίδρυω. *Вар.* възвесеанѣтн.

Неб. възвеселя ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ.

ВЪЗВЕСЕАНТН СѦ, ВЪЗВЕСЕАНЖ СѦ, ВЪЗВЕСЕАНШН СѦ
 св. Развеселя сѣ, зарадвам сѣ. възвесеанѣтн же сѣ н въздродовати подобаше. ꙗко братрѣз твоѣхъ мрѣтѣвѣ вѣ н ожнѣ *М* Лк 15.32 *З, А, СК*; въздродоуѣнѣтъ же сѣ і възвесеанѣтъ сѣ о тебѣ вѣсн іскѣшѣте тебѣ ꙗко *СП* 69.5; възвесеанѣте сѣ праведнѣ *Е* 24б 4–5. *Срв. СП* 96.12; сѣ во възнѣстнѣхъ днѣхъ нже сътворнѣлъ ꙗко. въздродоуѣнѣ сѣ н възвесеанѣмъ сѣ въ нѣ *С* 479.11–12. *Срв. СП* 117.24; *СЕ* 95б 18; *Р* II 3.20–21; възшѣдѣше на обѣдѣ. н съдѣше на трапѣзѣ възвѣснѣвѣше вѣна. да аште добро вѣдетѣ. то сладѣцѣхъ пнѣхѣтъ отъ него н възвесеанѣтъ сѣ *С* 267.11–12. // Повеселя сѣ. мѣнѣ ннколнѣ не далъ еѣн козѣлатѣ. да съ дроуѣгѣз монмн възвесеанѣлъ сѣ вѣмъ *М* Лк 15.29 *З, А, СК*; н привѣдѣше телець оупѣтѣнѣзѣ заколѣте. н ѿдѣше да възвесеанѣмъ сѣ *А* Лк 15.23.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С, Р. Гр. εὐφραίνωμαι, ἀγαλλιάωμαι. *Вар.* възвесеанѣтн сѣ.

Неб. *Вжс. при възвесеанѣтн.*

ВЪЗВЕСЕАНТН, ВЪЗВЕСЕАНЖ, ВЪЗВЕСЕАНШН
 несв. Развеселявам, радвам някого. бѣже оѣцѣ нашнхъ ... възвесеанѣтъ оупѣваннѣмъ. съмрѣтъ повннѣнѣхъ същнѣхъ. мноуѣмъ рѣнамъ ... тѣз оуво послодоушан насъ *СЕ* 64а 21. *Изч.*

СЕ. Гр. εὐφραίνω. *Вар.* възвесеанѣтн.

Неб. възвеселявам ОА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ.

ВЪЗВЕСТИ, ВЪЗВЕДѦЖ, ВЪЗВЕДЕШН
 св. 1. Изведа, отвѣда нагоре; възведа. тогда нѣ възведенѣз възстѣ дхѣомъ възпоуѣстѣннѣхъ. искоуѣнтн сѣ отъ непрнѣзѣн *З* Мт 4.1 *А, СК*; поѣмѣтъ нѣ петра н

нѣкова и ноана брата его. и възведе ѿ на горѣ възсоужь едннзи *М Мт 17.1 З¹*, *А*; повелѣ аноупатъ сзнемъше и отъ сковрадъ. мало вѣнѣ вѣн на хлзмъ възведъше. мѣемъ главъ кемоу отъсѣшн *С 118.30*; и вндатъ лежашта ннзъ. възведъшааго вса горѣ *С 456.2*. // *Образно*. вѣрша мѣ въз денъ озъловленъе моѣго. и вѣнстъ гѣ подыжателъ мой. и възведъ (*в.м.* възведе, *Север.*, с. 19, *бел.* под линия) мѣ на шротѣ. нзѣави мѣ вѣкъ възхотѣ *СП 17.19*; гѣ възведе отъ ада дшж моѣ. спѣслъ мѣ еси отъ ннзъходѣштинхъ въз ровъ *СП 29.4*; гѣ в'седръжнтелю ... нзъмн е нзъ вѣскоа напастн днѣвола. и в'сѣка прѣстоѣннѣ. протнвнннѣ. и нзъ вѣскоа мѣкзи. и възведн н на дхобъннзи твои жвотъ *СЕ 56а 18. 2*. Насоча, обѣрна нагоре [очи]; издигна, повдигна [очи]. възведъше же оун свон не вндѣша ннкогоже токзмо нѣа еднного *М Мт 17.8 А*; а мзитаръ нзъ далее стоѣа. не хотѣаше нн оуню възвестн на небо *М Лк 18.13 З, А, СК*; възвѣсъ оун моѣ въз горъ. отъннѣдѣже прѣдетъ помощь моѣ *СП 120.1*; к' теѣ възведохомъ оун нашн жнвѣштоуоуоуоу на небесн *С 75.16*. *Срв. СП 122.1. З*. Вдигна от легло, излекувам. гѣ нсѣе бѣе нашъ ... втѣрннн отъ ннхъ вѣдѣзъ сѣщен въ ннхъ. и отъ одръжашннхъ волѣзнен. и отъ скрзвен възведн *СЕ 28а 25-28b 1. 4*. Въздигна, издигна; възвися. мѣ ѿ нзѣавленн вельѣда вѣка. ѿ прошенн. и о прнмѣтн овѣда снзънааго. възмогъшааго. и еже възвестн са дхѣмъ стѣмъ чрѣцю. се (!) тѣхъж'де *СЕ 36а 13*; днньсь чловѣчьско кестъство. отъ днѣвола протнвѣства свѣводнѣ. на прѣвои доброднне възведе *С 490.7*. // *Повнша*, произведа [в чин, сан и под.]. таѣе оуднѣвше са вѣн. вѣсѣмъ оуправннннмъ него. ѿко новѣавнѣша са нѣкого мнсеѣа. на старѣнннннство братна възведоша.

на наудалъно сѣшннло сѣшннѣ *С 277.7*. ~ са *страг*.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ἀνάγω, ἀπάγω, ἐπανάγω, συνάγω, ἐξάγω, ἔλκω, αἴρω, ἐπαίρω, ἀνατείνω, ἀναφέρω, ἐπιβιάζω, ἀναβιάζω, ἐκβάλλω. *Вар.* възвестн.

Неб. възведа ОА, ВА, ВѢ, НТ, НГѣр, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РЕБ.

ВЪЗВѢТЬ, -н *жс*. Лихва, печалба. подова тн бѣ датн сѣрѣбро мое прнкоупъ тво-раштннмъ. и азъ прншз'д' оубо въздалъ възхъ моѣ сѣ възвѣтннѣ *С 370.1*; чловѣчн во не тако творатъ. нзъ того въз занмъ давъшааго самого. прнставатъ (!) и вѣстазатн. нзъ теѣ подова бѣ вѣдатн рече. и вѣстазаннн мнѣ оставннн. и азъ оубо нѣстазалъ внмъ сѣ възвѣтннѣ. възвѣтн мѣна послѣшаннн дѣлъ показаннн теѣ кестъ вѣло оудѣвѣе показатн *С 377.16*. *Изч.*

С. Гр. τόκος. *Вар.* възвѣтн.

Неб. Ѧ.

ВЪЗВѢТЬЕ, -ѣ *ср*. Полза. вндѣвъ нхъ ѿвснфъ. чрѣ сзи вѣсѣмъ егѣптомъ владъ. не обнажн мѣа ... не поманѣ котъгъ растрѣзаннн ... нн братолюбѣствннн ненавнстѣнааго дѣма ... нзъ вѣсе то подъ нозѣ подъложнѣ прѣштеннн сѣ възвѣтнннмъ сѣмѣснѣ. вннзи нсклаше како са вѣи сѣ братннѣ позналъ *С 367.23*. *Изч.*

С. Гр. κέρδος [*вар.* πρᾶξις]. *Вар.* възвѣтннѣ. *Неб.* Ѧ.

ВЪЗВОДѢТИ, възвождѣ, възводншн *несс*.

1. Повдигам, привдигам някого от легло, изцерявам. изѣавн ѿ отъ в'сѣѣа волѣзнн. и недѣга дшеѣзна н тѣлесѣзна възвода отъ одра сквръзнна *СЕ 26b 1. 2*. Издигам, въздигам, възвнсявам. вѣко в'седръжнтелю ... жнвѣмъ. ннзъвода въз адъ. и възвода ... и раздрѣшашн снзъно *СЕ 64а 17*. *Срв. СЕ 57b 18*; господн сѣпасн ма ... н оуправн на възсоужь. възвода възгодннннн своѣго енѣха ... н сѣхранн прѣподѣвѣнааго ноѣ *С 232.10*; нзъ възходѣтъ на горѣ н тѣ. и непрѣходъннн

прѣшьдъ мракъ. богообразное прие-
млетъ. разумьнѣиши възводимъ
степенемъ законоположенне С 277.13.

// Издигам, произвеждам, повиша-
вам [в чин, сан и под.]. обрътае-
мъа же крѣстнианъ. повелѣ нматн н
поуднѣти а жрѣтн ... повннннштда
же са н жрѣштда. на велнкѣ санъ н
чѣстн възводитн С 255.7-8. // Въ-
веждам в християнското учение,
възпитавам. отъцъ нашъ ѿвѣннъ ...
родн са ... въ ѿ дѣнь енуара мѣсаца ...
н крѣстнамоа сжштема роднвзшн-
нма. крѣстнѣнѣ н възвождааше са съ
своѣж братѣж С 279.5-6. ~ са *страг.*
Изч.

СЕ, С. Гр. ἀνάγω, ἀναφέρω, ἀναβιβάζω,
ἀνίστημι, ἄγω.

Неб. възвеждам, възвождам *остар.* ВА,
НГер, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ.

ВЪЗВРАТНТИ, ВЪЗВРАЩЪ, ВЪЗВРАТНШИ СВ.

1. Върна, дам обратно, възвърна.
тѣгда видѣвъ нюда прѣдавзшн его.
ѣко осѣднша н. расказаъ са възвратн
тн десѣтн съреверннкъ. архнереомъ н
старьцемъ М Мт 27.3 З, А, СК; ставъ
же закъхен рече къ гн. се полз нмѣннѣ
моего гн дамъ ннштннмъ. н дште есмъ
кого чнмъ обндѣлъ. възвращѣж четво-
рницеж М Лк 19.8 З, А; рече гѣ просѣ-
щннмоу з тебе даи. н хотѣщаго оу тебе
въ заимъ възвратн не възвратн СК Мт
5.42; земелетъ грѣшннкъ ѿ не
възвратнтъ. праведннкъ же мноу-
етъ ѿ даетъ СП 36.21. // *Образно.* гѣ
застѣпннкъ естъ дши мои възвратн
зълаа врагомъ моимъ. рѣснотнж твоенъ
потреби ѿ. воленъ пожрѣж тебѣ СП
53.7. Сrv. СЕ 77b 11. 2. Върна на-
зад, изпратя, отпратя обратно.
оукоръ же н нродъ съ вон свонмн. н
поржгавъ са. обзкъз н въ рнзж свѣ-
тълж. възвратн н къ пнлатовн М Лк
23.11 З; бже ... възвратилъ нзи еси
въспнатъ при врасѣхъ нашѣхъ. н нена-
вдѣщнел насъ расхѣщадѣж себѣ СП
43.11; гѣ прѣвѣжште вѣстѣ намъ въ

родъ н родъ ... н отъ вѣка н до вѣка
тѣи еси. не възвратн чловѣка во
сѣмѣренне СП 89.3. // Поставя нещю
на предншното му място. тѣгда
гѣа емоу нсѣ. възвратн ножъ свон въ
свое мѣсто. всн во прнемъшен ножъ
ножемъ погъзнѣжтъ М Мт 26.52 З, А,
СК. Сrv. Йо 18.11 СК. 3. Отстра-
ня, отклоня, отменя. вбратн нзи бже
спнел нашѣхъ н възвратн чростъ твоѣж
отъ насъ СП 84.5. Сrv. СП 105.23;
СП 77.38; СЕ 78a 3-4; егда
възвратн гѣ пѣвнъ сонъ. възхомъ ѣко
оутѣшенн СП 125.1; възвратн гѣ
пѣвненне наше ѣко потокъ югомъ СП
125.4; гѣ бже ... възвратилъ еси
помоштѣ оржжѣ его. ѿ не застѣпи его въ
дѣнь вранн СП 88.44; благословеннаѣ
цѣвнннцѣ. тн оученнкн възгласн ѿ
мръзостн лѣстннна. демоуносѣж въз-
вратн хѣ бѣ ТФ А 22. 4. Изменя,
променя, отменя. дѣвнца отъвѣ-
шта ... нн езекиа нже сѣзѣамн възвра-
тн сѣмртн нарѣчнне. то како мон сѣзнъ
цѣсарьствоватн нматъ въ вѣкѣ С
238.24; по сѣвѣжденнн чннъ възвра-
тнвзшааго. н въ прнѣтѣ мѣсто за
блѣд сѣда. прнложъша н оувон. бѣдѣж
тѣж прннмшааго мѣжа С 523.4.

М, З, А, СК, СП, СЕ, ТФ, С. Гр. ἀποστρέφω,
στρέφω, ἐπιστρέφω, ἀπιστρέφω, ἀνατρέπω,
ἀποβιβάζω, ἀναπέμπω, ἀποτίνω. Вар.
възвратнтн.

Неб. възврѣщам ОА, ВА, МЛБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, АР, РВЕ, ВТР.

**ВЪЗВРАТНТИ СА, ВЪЗВРАЩЪ СА, ВЪЗВРА-
ТНШИ СА СВ.** 1. Върна се обратно
там, откъдето съм трѣгнал. н сын
на селѣ да не възвратнтъ са възпатъ
възатъ рнзъ свонхъ М Мк 13.16 З.
Сrv. Мт 24.18 М, З¹, А, СК; н вѣстѣ
егда са възвратн. прннмъ цѣрствене. н
рече да прнгласатъ емоу рабѣ тѣи.
имъже дастъ сѣребро. да оувѣстѣ какъ
коуплѣж сѣтѣ сѣтворнлн М Лк 19.15
З, А; ютро же възвращтѣ са въ градъ
възалака М Мт 21.18 ЗП; възвра-
тѣтѣ сѣа враси мои възпатѣ. въ нъже

ДЕНЪ ПРИЗОВЪ ТѢ СП 55.10; ВЪ ИСХОДЪ
 ꙗвлѣвъ отъ египта ... възвѣтъ ꙗудѣа
 стѣзин его. ꙗвлѣ область его. море видѣ
 ꙗ повѣже. ꙗ норзданъ възврати сѣа
 възспати СП 113.3. Срв. СП 113.5;
 СЕ 2а 25; СЕ 3а 8, 11, 14, 18, 22;
 СЕ 3б 4-5; рече к ѿнма. мнѣвъ оубо
 желанне нестѣ възвратити сѣа
 отънѣжде несмѣ пришелъ С 203.25; н
 гла оуслѣшнѣтъ прнтрѣнъ глаголюшѣ
 к немоу. нди кѣ равоу моѣмо (!)
 наквоу ... възвратнѣвъ же сѣа пакъзи
 възскорѣ. сѣа вѣсмѣ клнросомъ н людь-
 ми прѣподобнѣнъ бѣжнѣ стнтель. а сѣа о
 молнтѣвъ ѿже кѣ ѣловѣкоу бѣжню
 наковоу С 530.15; н възвѣ. ѣи лѣтъ.
 сротожъ отъ роднтель оставиенъ
 възвѣтъ ... оставнѣвъ оставиенаа немоу
 всѣа отъ роднтель. ни о едномъ нхъ
 нникакоже сѣа попеуе. ни възспати сѣа
 възврати. нъ въз поустѣнѣ теѣааше С
 546.26-27; никтоже възложнѣвъ рѣкѣ
 на рало. н възвратнѣвъ сѣа възспати.
 оуправленъ вѣдетъ въз цѣсарѣство
 бѣжне С 546.29. // Прибера се. ꙗ
 нецѣлѣвъ отрокъ его во тѣ ѣасѣ. ꙗ въз-
 вращѣтъ сѣа сотнннкъ въз домъ свон въз
 тѣ ѣасѣ оврѣте н сѣдрѣвъ М Мт 8.13;
 ѣавн сѣа немоу въ снѣвъ агѣлѣвъ господнѣ
 глагола. не мошѣтъ ти нестѣ нтн.
 аште да не възвратнѣвъ сѣа въз стѣзин
 градъ. ꙗ ндешн въз лѣврѣ ѣрнѣнца
 сѣа С 294.7-8. // Образно. н въз-
 врати сѣа дхъ еѣа. ꙗ възскрѣсе дѣне. ꙗ
 повелѣ датн ен вѣтн М Лк 8.55 З, А,
 СК; ꙗ аште оубо вѣдетъ домъ
 достоннъ. прндетъ мнрѣ вашъ на нѣ.
 аще ли же не вѣдетъ достоннъ. мнрѣ
 вашъ кѣ вамъ възвратнѣтъ сѣа М Мт
 10.13 З; облаѣахъ сѣа въз вѣтнще. н
 сѣмѣрѣвахъ постомъ дшѣ моѣ. н
 молнтѣа моѣ въ недра моѣ възвратнѣтъ
 сѣа СП 34.13. 2. Възвѣрна се [към
 определен начин на живот, вяра,
 религия, обичай]. обѣщаваѣшннмъ
 сѣа хранинѣ. вѣсѣ прѣжде речѣнаа. по
 томъ же ослабнѣнѣ обѣщанаа. ꙗ кѣ

прѣвоуемоу жнтѣю възврати сѣа (погр.
 вл. възвратити сѣа, *Нахтигал*, с.
 282, бел. *под линия*) СЕ 91а 15; ѿже
 еднннѣ отъстѣплѣ зѣла. по томъ не
 възврати сѣа на тожде СЕ 70а 22-23;
 обѣштѣавъ сѣа оубо богоу. како могѣ
 възвратити сѣа на прѣднѣнѣжнѣ н
 непользѣнѣжнѣ вѣрѣ вѣсовѣскѣжнѣ С
 165.17; клеверѣта жндѣтъ ааама.
 кѣгда възскрѣнетъ кѣгда възндѣтъ н
 кѣа богоу възвратнѣтъ сѣа С 470.23.

М, З, А, СК, ЗП, СП, СЕ, С, Р.
 Гр. ѣпострѣѣо, ѣпистрѣѣо, ѣпострѣѣомаи,
 ѣпострѣѣо, стрѣѣомаи, ѣпанѣромаи, ѣна-
 кѣптѣо, ѣналѣѣо, кѣлн ѣрхомаи, ѣпанѣѣо,
 ѣпанатрѣѣо. Вар. възвратити сѣа.

Нѣб. *Вжс. при възвратити.*

ВЪЗВРАЩАТИ, ВЪЗВРАЩАѢЖИ, ВЪЗВРАЩАѢШН
несв. 1. Врѣщам, възврѣщам. вѣко
 ꙗ бже нашъ ... тѣи своѣжъ прѣмѣд-
 ростнѣжъ. создалъ есн ѣкл. ꙗ пакъзи въ
 зѣмѣжъ възвращѣ(н)шн н СЕ 57б 20.
 2. Отдрѣпѣвам. доколѣ ꙗ поносѣтъ
 врагъ ... възскѣжнѣ възвращѣашн рѣкѣ
 твоѣжъ. ꙗ деснцѣ твоѣжъ отъ срѣдѣи вѣдръ
 твоѣжъ до коньца СП 73.11. 3. От-
 клонѣвам, възпирѣам. възвращѣаѣж-
 штоу а немоу отъ трѣбѣ нмъ паѣе же
 възшѣжъ ставѣштоу. матежоу же въз-
 възшоу въ ннхъ С 29.29-30.1. *Изч.*
 СП, СЕ, С. Гр. ѣпострѣѣо, ѣпострѣѣо,
 ѣпобѣѣѣо. Вар. възвращати, възвращати.
 Нѣб. възврѣщам ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл,
 ЕтВАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪЗВРАЩАТИ СѣА, ВЪЗВРАЩАѢЖИ СѣА, ВЪЗВРА-
ЩАѢШН СѣА нескв. 1. Врѣщам се, за-
 врѣщам се. ꙗ всѣн прншедѣшен
 народн на позоръ сѣа. видѣашѣ възвѣ-
 шѣтаа. внѣжшѣ прѣсн своѣа възвѣ-
 шѣтаахъ сѣа М Лк 23.48 З, А; ꙗ
 коньѣавѣшемъ дѣнн възвѣшѣаѣж-
 шѣтемъ сѣа нмъ. оста отрокъ не въз нмѣ
 М Лк 2.43 З, А, СК; оутро же възвѣ-
 щѣа сѣа въз градъ възлака З¹ Мт
 21.18; да не вѣдемъ вѣко тѣво сольно.
 вѣко жена лѣтова. ли вѣко пеѣъ на своѣа
 вѣлѣотннѣ възвѣщѣа сѣа СЕ 91а 6; н
 тн зѣло вѣтрѣи н вѣлнмн мѣчннн

възвращаахъ са възпаты. н вѣдно нмъ вѣаше С 151.14—15; послъа во аггѣла своего съ възсотъ небесъскынхъ съхранити ѿ. н се ѹнето н прѣѹнето нмжштн дѣвѣство възвращаетъ са вндѣтн жъзы моа С 4.25. 2. Възврѣщам се [към определен начин на живот, убеждения, религия и под.]. паѹе же вѣсего нстово естъ покаянне. еже еднноиѿ отъзѣпнвѣше отъ грѣхъ. къ томоу не възвращати са. къ нимъ СЕ 70а 6—7; сѣо оо вѣдго ефрѣ вко възвращаете са възпаты еже е(с)тъ на ѿзѹнаѣ дѣла. вко не подоваѣтъ нгратн вкоже н правна сѣхъ оцъ глѣж н вкоже ходан съ ндоослоужнтелемъ нматъ ѹастъ Р II 2.17; вкоже н бжсьнзы апѣ глѣ. вѣсте лн врдѣ ѡбнмаа како възвращаете са възпаты. н пѣн печете са творити ѿзѹскаѣ вѣ Р II 2.28—29. Изч.

М, З, А, СК, СЕ, С, Р. Гр. ὑποστρέφω, παλινδρομέω, στρέφομαι. Вар. възвращати са, възвращати са.

Неб. Вж. при възвращати.

възвращение, -на ср. Врѣщане, възврѣщане. ѿца еи ѿж ... възвращение мошем. сѣаго ноана златооуѣта А 141а 29; ѿца ендѹ ѿж па възвращеннѣ. мошемъ. сѣноѿка боно нгънатна А 141б 3; трасавнѣ ... нзѣвгнн из него. съ вѣсѣмн твонмн. і съ вѣсѣмн похотѣмн свонмн. і не нмѣн възвращеннѣ къ немоу СЕ 48б 22; сѣе жена вѣрна за ѹадъ молаштн прнходнтъ. оходаштоу мжжеви. за възвращтенна молаштн. неджгоуѣжштоѹоуѹмоу съпасенне С 95.23; пакъ радиостн благовѣштенне. пакъ съвободѣ възвѣштенне ... пакъ възвращтеннѹ. пакъ веселне С 243.30. Изч.

А, СЕ, С. Гр. ἐπάνοδος, ἀνακομιδή. Вар. възвращенне, възвращтенне.

Неб. възвращение *остар.* ОА, ВА, Дюв, ЕтМл; възвращанне *остар.* ВА; възвращане *остар.* ВА; възврѣщанне *остар.* ВА, НГер; възврѣщѣние *остар.* ВА; възврѣщане ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, АР, РБЕ.

възврѣщн, възврѣж, възврѣжеш св.

1. Нахвѣрля, хвѣрля едно вѣрху друго. і възврѣжше рнзѣ своа на жрѣва. възсднша нса М Лк 19.35 3.

2. Прехвѣрля. възврѣси на гѣ печѣль (!) твоа н тѣ тѣ прѣпнтѣѣтъ С П 54.23. Изч.

М, З, С П. Гр. ἐπιρρίπτο. Вар. възврѣщн.

Неб. Срв. вѣрам *диал.* НГер, вѣрам, вѣрам *диал.* ДА.

възвѣснтн, възвѣшж, възвѣснш св.

Издигна нависоко, извися, възвися. ѿже хоштешн вндѣтн ѹамъ ... мнра обронтѣвша са. хѣ възвѣснѣвша са. н отъ вѣсего възкоупѣ вѣселенн С 513.10; ~ са *страг.* Изч.

С. Гр. ὑψώω.

Неб. възвися [се] ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ; възвиса [се] ОА, ВА, НГер, МлБТР, БТР, АР, РБЕ, ДА.

възвѣшенне, -на ср. Високомерие, превъзнасяне, възвеличаване. тоу же ав(е) съ прѣва отъ възвѣшенна съзвѣдетъ са нмъ пакостн събывати ЗЛ Пв 12—13. Изч.

ЗЛ. Гр. ἐπαρσις. Вар. възвѣшенне.

Неб. Срв. възвишение ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ЕтБАН; възвишанне НГер.

възвѣшнтн, възвѣшж, възвѣснш св.

Възвися, извися, издигна. господн съпасн ма ... възвѣшн же благословѣеннмъ ѹнстнтѣла мелхнседека С 232.12. Изч.

С. Гр. ὑψώω.

Неб. възвиса ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ЕтБАН; възвися [се] ЕтМл, РБЕ, ЕтБАН.

възвѣровати, възвѣроуѣж, възвѣроуѣш св.

Повярвам, убѣда се. възлож прѣстъ свон въ ввозднннзѣ ѿзвѣ. тн тѣгда възвѣроуѣж ѹоуѣсен С 500.29—30; глагола немоу ѿ. ѿако лн ма вндѣ възвѣрова С 506.4; едноиѿ обнска. едноиѿ възвѣрова проповѣдан оуѣе неже прна С 506.9. Изч.

С. Гр. πιστεύω. Вар. възвѣровати.

Неб. Срв. вярвам *остар.* ВА, РБЕ.

ВЪЗВѢСНТН СА, ВЪЗВѢШЖ СА, ВЪЗВѢСНШН СА св. Обеся се. і поврзгъ сзрєвро въ цркви отнде. і ошедъ възвѣсн са *М Мт 27.5 З*; помани иодъ скарнотъ-скадо. оубоввзша са. і положьша сзрєвро. і възвѣшьша са *СЕ 40а 19-20. Изч.*

М, З, СЕ. Гр. ἀπάχομαι. Вар. възвѣснтн са. Нєб. Срв. веса се ОА, РБЕ.

ВЪЗВѢСНТН, ВЪЗВѢЩЖ, ВЪЗВѢСНШН СВ. 1. Известя, съобщя, разглася. а пасѣщен вѣжаша. і шедъше въ градъ възвѣстнша всѣ і о вѣсноуію *М Мт 8.33 З, А*; і егда вѣстъ гласъ. оврѣте са нѣд едннъ. і ти оумлазаша. і ннко-моуже не възвѣстнша въ тзи днн. ннчєсоже о тѣхъ еже видѣша *М Лк 9.36 З*; възвѣстнша емоу глѣшште. вко матн твоѣ н братрѣ твоѣ внѣ стонатъ. видѣти та хоташте *М Лк 8.20 З, А, СК*; н текъше повнвзшнн правѣдннкка. възвѣстнша цроу ноуланноу вса влєзшаа *С 217.5*; ан-оупатъ рече ... да оубо послочшан мене дроуже. н възвѣштъ о тебѣ кз цѣсарю *С 100.14-15*; цѣсарь чловѣ-колюбнвз кетъ н свон вѣрѣ цркъвз проснтъ. тнх° възвѣстнвз намъ. аже рече ратнж н матежемъ цркъвн въздате *С 200.17*. 2. Възвестя, оповестя, тържественно съобщя, проглася. егда же прндетъ онъ. дхъ нетннннн. настаентъ взи на всѣкж нетннж ... і гра(дъ)дѣштта възвѣ-стнтъ вамъ *М Йо 16.13 З, А*; се отрокъ мон егоже нзволнхъ ... на ньже благонзволн дша моѣ. положж дхъ мон. на немъ. і сѣдъ ізкъмъ възвѣ-стнтъ *М Мт 12.18 З, А, СК*; рождѣ-ство твоє бѣе дѣво радостъ възвѣстн вѣсен вѣселєннн *Е 25б 16*; бѣ вѣв прндетъ ... і възвѣстятъ нѣса пра-вѣдъ его *СП 49.6*; волѣзнъ моѣ прѣ-дъ множ естъ вѣннж. вко безаконьє мо (!) възвѣщнж. н попежъ сѣл о грѣсѣ моемъ *СП 37.19. Срв. СЕ 76б 22*; азъ кз боу возъвахъ і гъ оуслзша мѣ. вєчєръ і ютро н полоудзне повѣмъ.

ВЪЗВѢЩЖ вко оуслзша гласъ мой *СП 54.18*; посзланъ вѣстъ гаурнннъ въз-вѣстнтъ всємоу мнроу сзпасєннн *С 244.6*.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. ἀπαγγέλλω, ἐξαγγέλλω, ἀναγγέλλω, διαγγέλλω, μηνύω, δηλόω, ἀναφέρω, δῆλον ποιέω, καταμηνύω. Вар. възвѣстнтн.

Нєб. възвестя ОА, БА, Бот, МЛВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ.

ВЪЗВѢЩАТН, ВЪЗВѢЩАЖ, ВЪЗВѢЩАКШН СВ. 1. Известявам, съобщавам някому нещю; оповестявам, разгласявам. іванъ ... рече. поштадн жнтнн монєго молъ са твоєн сватъзнн. н ннкомоуже тнннн възвѣштнн. да не н отъ мѣста сєго отндѣ *С 286.15-16*; w завнстн н твора сѣмрѣтн велнн плодъзнн. кзн бо гвозднн снче остръ іакоже завнст' ... н кєлнко аште възвѣштнннмъ възлюбєнннн о завнстн. не ю наѣдохмъ глаголатн ° завнстн *С 399.29*. // Посочвам, показвам нещю. оу гроба кєго вѣр'ннн стлзпъ поставнша велнкъ. нз н дрѣвєса въз-драстоша. възвѣштннштн нздалєчє гробъ кєго *С 539.12*. 2. Възвестявам; тържественно съобщавам, известявам, разгласявам, прогласявам. прндє марнѣ магдалннн възвѣштннштн оученнкомъ вко видѣ гѣ *М Йо 20.18 А*; азъ же поставленъ єсмъ црѣ отъ него. надъ сномъ горъ стѣнн его. възвѣщана повелѣнєе гнє *СП 2.7*; благо 'стъ ... възвѣштатн ютро млость твоєж. і рѣснотѣ твоєж на всѣкж но-штѣ *СП 91.3*; посзланъ вѣстъ гаурн-ннъ. възвѣшттаа сѣшттадо въ нѣдрѣхъ отъчнхъ. н на рѣкоу матерню *С 244.25-26*. // Проповядвам. рече же емоу нѣс оставн мрзтєвнмъ погрєтн своѣ мрзтєвца. тзи же шедъ възвѣ-штнн црѣствєнє бжнє *М Лк 9.60 З, А, М, З, А, СП, С. Гр. ἀγγέλλω, διαγγέλλω, ἀναγγέλλω, ἀπαγγέλλω, ἐξαγγέλλω, λέγω, μηνύω, δηλόω, βοάω. Вар. възвѣщатн, възвѣштатн, възвѣштатн. Нєб. Вж. при възвѣстнтн.*

възвѣщенье, -ѣ *ср.* Известяване, съобщаване, известие. онъ же прннмъ н поучѣтъ поднвн са възвѣштению възвѣщюуоуоуоу о томъ къ стѣоуоуоуоу. *С* 559.1; пакы свобода възвѣштеннѣ *С* 243.29. *Изч.*

С. Гр. μήνυσα. *Вар.* възвѣштеннѣ.

Неб. възвещение книж. остар. МлБТР, ЕтМл.

възвѣщанье, -ѣ *ср.* Подухване, полѣх, повеи. то топлое възвѣщаннѣ югово. н невѣста црѣкы въ пѣтнѣхъ пѣтн. н прнзываетъ глаголашн. вѣстанн свѣере н прндн юже *С* 349.12–13. *Изч.*

С. Гр. ἐπιπνευσις. *Вар.* възвѣщаннѣ.

Неб. Срв. веяние *остар.* ОА, ВА, РВЕ.

възвѣщати, **възвѣщѣ**, **възвѣщеш** *св.* Повея, подухна, полѣхна. і сннде дождъ н прндѣ рѣкы. н възвѣшаша в(р)ѣтрн. і нападѣ на храмннѣ тж *М* Мт 7.25 З, А, *СК.* *Срв.* Мт 7.27 М, З, А, *СК;* рекше іакоже югъ. топлѣ възвѣшавъ помръзъшаа воды. на прѣвое іестѣство водъноіе прнводнтъ ... н іасы югъ възвѣшавшн благодѣтъ христосовѣ на прѣвое іестѣство прнведе нетѣльннѣа *С* 349.6, 10. *Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. πνέω, ἐπιπνέω. *Вар.* възвѣщати.

Неб. Срв. вея ОА, ВА, РВЕ.

възвѣзати, **възвѣжѣ**, **възвѣжеш** *св.* Завѣржа, привѣржа към нещю. неочроштеннѣ бо бѣзаконню дѣлателе. отрѣшнвшѣе поіасъ іемоу. власы іемоу отрѣшаваша *С* 61.30. // *Образно.* і законннѣж клатѣж. дрѣвзное въ сзмрѣтъ іж прѣблагнѣжъ. на сзмрѣтъ хоташте възвѣзати таротж *К* 11а 12. *Изч.*

К, С. Гр. προσδέω, ἐπιφορτίζω. *Вар.* възвѣзати.

Неб. Срв. вежа *остар. гуал.* ВА, РВЕ, ДА.

възгарати са, **възгарѣ са**, **възгарѣши са** *несв.* Разгарям се, распалвам се, пламвам. нлн коуреннемъ. нлн дымомъ етеромъ. внднмъ. нлн ѣко огнь възгарѣа са *СЕ* 54а 5. // *Образно.* въ гръдсстн нечѣстнваго възгарѣтъ са

нщѣи *СП* 9.23. *Изч.*

СП, СЕ. Гр. ἀλλοιοβομαι, ἐμπυρίζομαι. *Вар.* възгарати са.

Неб. Срв. възгарям се *остар. книж.* ОА, ВА, РВЕ.

възглавнница, -ѣ *ж.* Възглавница. і бѣ самъ на крѣмѣ на възглавннцн съпл *М* Мк 4.38. *Изч.*

М. Калка от гр. προσκεφάλαιον.

Неб. възглавница ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

Срв. възглава *гуал.* ДА; възглаве *ср. гуал.* ДА, МлБТР, възглавка *ж. гуал.* ДА.

възглаголати, **възглаголаѣ**, **възглаголеш** *св.* 1. Заговоря, проговоря. знаменнѣ же вѣроуѣштннмъ сн послѣдѣствоуѣштъ. іменемъ монмъ бѣсы нжденѣжъ. іаѣкы възглаголаѣтъ новы *М* Мк 16.17 А; тѣгда възглетъ къ нимъ гнѣвомъ своімъ. н вѣростыѣ своенъ сѣмлатетъ іа. азъ же поставленъ есмъ црѣ отъ него *СП* 2.5; ідолн іаѣкъ сѣрѣврѣнн і злаѣн. дѣла рѣкѣ члѣъ. оуѣста імѣтъ і не възглаѣжъ. оун імѣтъ і не вндѣтъ *СП* 113.13; і наплзннша са дѣха стѣ. н възглашаша ннѣмн іаѣкы. і прѣстѣвоваша *СЕ* 62а 12. 2. Кажа, изрека, изговоря нещю. тѣ мнѣ заповѣдь дастъ. что рекѣ н что възглаѣж *М* Йо 12.49 З; аще проповѣдано бѣдетъ еѣа се. въ всемъ мнрѣ възглетъ са. н нже творнтъ въ памѣть еа *СК* Мт 26.13; кѣто възглетъ алъ гнѣа *СП* 105.2. *Срв.* *С* 486.23; *С* 489.26–27. ~ са *страг.*

възглаголати на кого. *Гр.* κατηγορέω τινός, λαλέω κατά τινος. Кажа нещю протнв някого, обвиня. і възпроснша н глаѣще. аще достонтъ въ соботѣ цѣлантн. да на нь възглаѣжъ *М* Мт 12.10 З; і назнрааѣж н. аще въ соботѣ нецѣлантъ і. да на нь възглаголаѣжъ *М* Мк 3.2 З, А, *СК;* наѣаса кзннжннцн н фарнсеѣн ... лаѣще его оуловнтн нѣуѣто отъ оуѣтъ его. да на нь възглаголаѣжъ *М* Лк 11.54 З; възглашаша на ма іаѣкомъ льстнвомъ *СП* 108.2.

ВЪЗГЛАГОЛАТН НЕПРАВЪДЖ. *Гр.* λαλέω ἄδικίον. Обидя, похуля. доколѣ грѣшныици възсвалатъ сѧ. провѣштайтъ і възглаголайтъ неправъдѣ *СП* 93.4.

ХОУЛЖ ВЪЗГЛАГОЛАТН. Похуля, оклеветя. тѣ же немочу хоулаж възглагола възшоу о нетннѣ. раслабѣ немочу авие тѣло *С* 563.22.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. λαλέω.

Неб. Сrv. глаголя ОА, ВА, РВЕ.

ВЪЗГЛАСНТН, ВЪЗГЛАШЖ, ВЪЗГЛАСНШН СВ.

1. Издам силен глас, извикам високо, провикна се. си гла възгласн нмѣян оуши слзшати да слзшнтъ *М* Лк 12.21 *А, СК. Сrv.* Лк 8.8 *М, З;* Лк 8.15 *А;* Лк 19.26 *А;* Лк 21.3 *М;* Лк 21.4 *А;* і възглашъ гласомъ велнем нѣз. рече. отъче въз рѣцѣ твон прѣдаж дхъ мон *М* Лк 23.46 *З, А;* ідолн ѡзкъ сзрєврѣнн і златн. дѣла рѣкз ѡлѣ ... не възгласатъ грѣтанемъ своімъ *СП* 113.15. *Сrv. С* 104.5–6. // За свещеник – тѣржествено издигам гласа си по време на молитва, богослужение. н възгла нерѣн. н рече. мнѣ сѣ *СЕ* 10б 25. // За петел – пропея, изкукуригам. тѣко въ снѣж ношть прѣжде даже кокотъ не възгласнтъ. три кратъ отъврѣжешн самене *М* Мт 26.34 *З, А, СК;* пакъ же петръ отъврѣже са і авне коуръ възгласн *З* Йо 18.27 *А.* 2. Разглася, разтрѣбя. егда оубо творнши мнолстѣнж. не възгласн прѣдъ совож *СК* Мт 6.2. 3. Тѣржествено съобщя, проглася нещю. слава єдиномоу боу стоу безъмрѣтноу. благоу и страшноу прѣтоу ідоу. подвнжшюмоу ѡзкъ мон благодѣтнѣ. възгласнтн глази сѣднннѣ. н покандѣ н любєє *Р* II 2.6. 4. Повикам, призова някого. прѣжде даже не възгласн тебе фнлнпъ сѣшта подъ смоковннцєж вндѣхъ та *М* Йо 1.49 *З, А, СК;* і ставъ нѣз рече възг(л)аснтн н. і зѣаахъ сѣпѣца глѣште емоу дрѣзан *М* Мк

10.49 *З;* възгласнша же възторнцєж ѡка. іже бѣ сѣпѣз *З* Йо 9.24 *А;* бл҃го-словеннаѣ цѣвннцє. тн оуѣннннн възгласн ѡ мрѣзостн лѣстннн *ТФ* *А* 21. 5. *Прич. мин. страг. като сѣц.* възглашенна ср. мн. *Гр.* τὰ προφηεῦματα. Предречените, предсказаните неща. н всаѣскы бл҃гдѣаше. възглашенннхъ о дѣвннн *С* 245.28.

М, З, А, СК, ЗП, Е, СП, СЕ, ТФ, С, Р. Гр. φωνέω, ἀναφωνέω, προσφωνέω, σαλπίζω, μελωδέω.

Неб. възглася *книж. остар.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, АР, РВЕ.

ВЪЗГЛАШАТН, ВЪЗГЛАШАЖ, ВЪЗГЛАШАШН НЕСВ. Издавам силен глас, викам, крещя. комоу оуподоблѣ родось. подовенъ естъ дѣтннцємъ сѣдѣцємъ. на трѣжнштнхъ. іже възглашайтъ дроугомъ свонмъ *М* Мт 11.16 *З;* онн же възглашаахъ глѣште. пропнн н пропнн н *З* Лк 23.21. // За свещеник – тѣржествено издигам гласа си по време на молитва, богослужение. оуслзшша же молнтѣз нго кназъ. іако възглашааше къ богу *С* 160.29. *Изч.*

М, З, С. Гр. προσφωνέω, ἐπιφωνέω.

Неб. възглашавам *книж. остар.* ОА, ВА, ЕтМл; възгласявам МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ. *Сrv.* [про]възгласявам.

ВЪЗГЛАШЕНЬЕ, -ѧ ср. Възглас, молитвена фраза, произнасяна напевно с повишен глас и тон по време на богослужение. възглашенне. (нз)драдно. о прѣстѣн. ѡнѣстѣн. прѣсла(в)нѣн. бл҃гвенѣн. бл҃дѣннн нашн (б)рѣн. і прнснодѣвѣ марнн *СС* IIIб 6; ѡ тѣко тѣ есн жвотъ. і вскрѣшенне оуопѣшнннмъ гѣ бже нашъ. н тѣбѣ слаєж възылаємъ *СЕ* 57а 20; ѡ тѣко блаєзѣ ѡкѣлюєць бѣ есн *СЕ* 63а 12; ѡ тѣко есн бѣ нашъ *СЕ* 100а 20.

СС, СЕ. Калка от гр. ἐκφώνησις. *Var.* възглашенне.

Неб. възглашение *книж. остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл.

ВЪЗГНѢТНТИ, ВЪЗГНѢЩЖ, ВЪЗГНѢТНШИ
св. Запаля, наклада [огън]. възгнѣ-
штѣшемъ же огнѣ по срѣдѣ двора. і
въкоупѣ срѣдѣшемъ нмѣ. срѣдѣше
петръ по срѣдѣ нхъ *М Лк 22.55 З*;
възгнѣтнѣвшѣ же огнѣ сзжегоша
тѣлеса стѣнхъ *С 80.22-23*; тѣгда
разгнѣвавъ са анѣупафѣ. повелѣ огнѣ
възгнѣтнти. н възложити сковрадѣ *С*
118.1; възгнѣштеноу же възвѣшоу
огню. ведомъ бѣаше александръ *С*
164.5.

М, З, С, Гр. περίπτω, ἄπτω, ἀνάπτω. Вар.
възгнѣтнти.

Неб. Срв. гнета гуал. НГер, РВЕ, ДА.

ВЪЗГНЖШАТИ СА, ВЪЗГНЖШАЖ СА, ВЪЗ-
ГНЖШАШИ СА несв. Гнуся се, отвра-
щавам се. всего вращьна възгнша
(вм. възгнша, Север., с. 141, бел.
пог линия) са. дѣша ихъ *СП 106.18*;
н не възгнжшан са множ грѣшнн-
комъ. зане прогнѣвахъ вѣрость твою
СЕ 79а 5; нн възгнжшан (вм. възгнж-
шан, *Нахтигал*, с. 263, бел. пог
линия) са множитѣ прѣстѣпльшааго
ти велѣнне *СЕ 85а 19. Изч.*

СП, СЕ. Гр βελάσσομαι.

Неб. Срв. гнѣся се остар. ОА, ВА, РВЕ.

ВЪЗГОРѢТИ СА, ВЪЗГОРЖ СА, ВЪЗГОРНШИ СА
св. Разгоря се, разпаля се, пламна.
огнѣ приде възрѣштѣ(з) въ земли
что хощѣ аште юже н възгорѣ са *М*
Лк 12.49 З; і възде дзимъ гнѣвомъ
его. н огнѣ отъ него възпланетъ са.
жглы възгорѣша са отъ него *СП*
17.9; бѣ вѣвѣ приде. бѣ нашъ не
прѣмльчѣтъ. огнѣ прѣдѣ нимъ възго-
рнтѣ са *СП 49.3*; сего радѣ слыша гѣ і
раздражи са. і огнѣ възгорѣ са въ
ісковѣ і гнѣ-въ-зде на інаѣ *СП*
77.21; некра стѣаго крѣщеннѣ въ дѣш
его. хладомъ твоея влагостн. възго-
рнтѣ са въ немъ *СЕ 23б 7*; н по мно-
стнѣвѣмъ неремн пророцѣ. огнѣ въз-
горѣ са въ жтровѣ его *С 191.12. //*
Образно. егда възгорнтѣ са. възкорѣ
вѣрость его СП 2.12. Изч.

М, З, СП, СЕ, С. Гр. ἀνάπτομαι, ἐξάπτομαι,
καίομαι. Вар. възгорѣти са.

Неб. възгоря се книж. остар. ВА, МЛВТР,
ЕтМл, РВЕ.

ВЪЗГРАДНТИ, ВЪЗГРАДЖ, ВЪЗГРАДНИ
св. Построя, изградя, съградя. н
възграднѣвъ въ томъ градѣ црѣкѣ
прѣхвальнѣн богородннн. н присно-
дѣвѣ марнн *С 279.11*; н вса жѣ
отъвѣсѣдоу отътрѣгнѣти са. н еже
бѣаше възграднлѣ развратн са *С*
52.27; бѣаше бо мжѣ тѣ не простѣ. н
грѣбѣ. нѣ проказнѣвъ. славож н нмѣ-
ннемъ. възгражденнхъ на пѣсѣцѣ
дѣша прѣльштаа *С 214.26-27. Изч.*
С. Гр. οἰκοδομεῖω, θεμελιῶ.

Неб. Срв. градя ОА, ВА, РВЕ.

ВЪЗГРАДНТИ СА, ВЪЗГРАДЖ СА, ВЪЗГРА-
ДНИ СА св. Задоволен съм, остана
доволен от нещю. лѣтоу же конь-
чавѣшоу о таком слоужбѣ. н всѣмъ
отѣцѣмъ възграднѣшемъ са о того
оустроеннн. н чнстотѣ н доуховнѣмъ
разоумѣ. да юмѣ отѣцѣ нашъ сава
клѣтъ на мльчаннн *С 285.1-2. Изч.*
С. Гр. οἰκοδομεῖσαι

Неб. Срв. градя се.

ВЪЗГРАДАТИ, ВЪЗГРАДАЖ, ВЪЗГРАЖ-
ДАШИ несв. Укрепвам някого, на-
сърчавам. н прихощаахъ отъвѣсѣ-
доу кѣ немюу по вса дѣнн. възграж-
даемн н оутвѣрждаемн о вѣрѣ гос-
поднн. прѣподобнннмъ словесѣ юго
С 205.29. Изч.

С. Гр. οἰκοδομεῖω.

Неб. Вжс. при възграднти.

ВЪЗГРАЖДЕНЬЕ, -Ѧ ср. Изградяне,
сздаване. отъ насъ прѣдѣложенааго
вѣитн съповѣданья. на възгражденье
н оутвѣржденье аггѣльскааго сего
житнѣ *С 513.27*; лѣпо же бѣаше ... на
оутвѣрженье н възграженье. аг-
гѣльское се житнѣ живштннмъ *С*
520.18; потѣшта са съ вѣсѣкож
твѣрдостнѣ сѣпнсати. на възграж-
деннн н оупѣхъ ... поунтажштннмъ
С 271.28. Изч.

С. Гр. οίκοδομή. *Вар.* възграждение.

Нѣб. Сrv. градене.

ВЪЗГРЪДѢНЫЕ, -ѧ *ср.* Възгордяване. поѣже н неправѣднѣин князь. велнчаныа радн отъпаде. чнна небеснѣинхъ сназ. ненавнстнѣнъ бѣн плодъ възгрѣдѣныа. нмъже н възкорѣ нмат' паде-ныа кеже на пагоубѣж *С* 545.16. *Изч.*

С.

Нѣб. Сrv. възгордяване ОА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ.

ВЪЗГРЪМѢТН, ВЪЗГРЪМЛѢЖ, ВЪЗГРЪМНШН *св.* Прогърмя. н възгрѣмѣ съ нѣси гѣ. н възншьнеи дастъ гласъ свои *СП* 17.14; гласъ гнѣ на водахъ. бѣ славѣ възгрѣмѣ. гѣ на водахъ многахъ *СП* 28.3. *Изч.*

СП. Гр. βροντάω. *Вар.* възгрѣмѣтн.

Нѣб. Сrv. гърмя.

ВЪЗДАНЫЕ, -ѧ *ср.* Отплата, възмездие. нво равъ твои хранитъ ѧ възнегда съхранити ѧ възданъе много *СП* 18.12; даждъ имъ гѣ по дѣломъ ихъ. н по зловѣ наущаннѣ ихъ. по дѣломъ ржкоу ихъ даждъ имъ възданъ (!) ихъ имъ *СП* 27.4; прострѣтъ ржкж своиѣ на възданне, оскверннша на земн завѣтъ его *СП* 54.21; вѣди трепеза прѣдъ нми въ сѣтъ. ѣ възданне і во съблзнь *СП* 68.23; обаче оунма своима съмотриши. ѣ възданне грѣшьникомъ оузырншн *СП* 90.8; възнеси сѧ съдѣи земл. въздаждъ възданне грѣдзимъ *СП* 93.2; въ мнрѣ семь. именн твоего радн. прннметъ бедръно възданне *СЕ* 58а 3—4.

слово възданью сътворитн. Дам сметка, отчет. како тн засѣбѣдѣтеаьствоуетъ намъ. извѣстоуѧ. ѣко слово възданью сътворитн имашн *СЕ* 82b 15. *Изч.*

СП, СЕ. Калка от *гр.* ἀνταπόδοσις, ἀνταπόδοσι. *Превежда и гр.* τὸ ἀποδίδομαι.

Вар. възданъе, възданне, възданне.

Нѣб. въздание *книж. остар.* ВА.

ВЪЗДАТЕЛЪ, -ѧ *м.* Този, който дава отплата, възмездие [в християн-

ството — Бог]. разбонникъ ... жндовьска оукореннѧ небрѣже. въздмнрѣ всѣ оуцнтелиа. н всѣго мнра владзкж познавъ. достонно дастъ поклоненне. что протнѣж томоу мвздѧмъ въздатель. любнѣнн чѣстемь добродѣнштннмъ хс *С* 427.11. *Изч.*

С. Гр. ἀποδοτής. *Вар.* въздатель.

Нѣб. въздатель *книж. остар.* МлБТР,

ЕтМл.

ВЪЗДАТН, ВЪЗДАМЪ, ВЪЗДАСН *св.* 1. Дам някому нещю, подам, врѣча. і въздаша емоу кзннгѣ несанѧ пророка *М* Лк 4.17; н внноградъ прѣдастъ ннѣмъ дѣлателемъ. иже въздадатъ емоу плодъи въ врѣмена свои *М* Мт 21.41 3¹, А, СК. // *Образно.* нзннѣ оубо въздамъ тн славж прѣвзышнѣюмоу богоу нашемоу *С* 112.23. 2. Върна, изплата [дѣлг и под.]. амннѣ глѣж тебѣ не нздѣшн отъ тѣдѣ. донѣдеже въздасн послѣдннн кодрантъ *М* Мт 5.26 3; і прогнѣвавъ са гѣ его. прѣдастъ і мжнтелиемъ. донѣдеже въздастъ всѣ длзгъ свои *М* Мт 18.34 3¹, СК; въздаждъ мн имъже мн еси длзжнъ 3¹ Мт 18.28 СК. // *Додам, доплата.* і на оуцнннншедъ нзъмь дѣва пѣнаса дастъ гостнннннкоу. і рече емоу прнлежн емь. і еже аште прннжднвешн. азъ егда възвратѣ са. въздамъ тн *М* Лк 10.35 3, А, СК. 3. Дам някому заслуженото, въздам. въздаднте оубо ѣже сѣтъ кесарева кесаревн. н ѣже сѣтъ бжнѣ бѣн *М* Лк 20.25 3; да бждетъ млостннн твоѣ въ таннѣ. н отцъ твои видан въ таннѣ въздастъ тебѣ авѣ *М* Мт 6.4 3, А, СК; н въздастъ мѣ гѣ по правдѣ моеи. і по чѣстотѣ ржкоу моею въздастъ мѣ *СП* 17.21; не по везаконземъ нашнмъ. сътвориав естъ намъ. н по грѣхомъ нашнмъ въздастъ намъ *СП* 102.10; въздаднмъ баагодѣтелиѣн за възвнжнѣ на насъ млостъ *С* 493.10—11.

вЪЗДАТН ХВАЛЖ. *Гр.* εὐχαριστέω, δίδωμι αἶνον. Поблагодаря; възхваля в знак на благодарност. и прнемъ ж хлѣвъ. и рѣбѣи. хвалж въздавъ. прѣломн н дастъ оученникомъ своимъ *М* Мт 15.36 З, А; възрѣвъ же на небо н хвалж въздавъ воюу *С* 140.30.

ВЪЗДАТН СЛОВО. *Гр.* ἀποδίδωμι λόγον. Дам сметка, отчет [за делата си]; отговоря [за делата си]. глѣж же вамъ. ѣко всѣко слово праздно. еже аще рекътъ члѣцн. въздадатъ о немъ слово. въ день сѣдънзи *М* Мт 12.36 З, А; тн бо вѣдатъ о дшѣхъ вашнхъ. ѣко слово хоташе въздати за вѣ *СЕ* 67b 20; ѣко не чаша слова въздати въ день сѣдънзи *Р* II 2.35–36.

ВЪЗДАТН НАРѢУЕ. *Гр.* ἀντιπλόω. Дам нареждане, распоредя, наредя. възда юмоу нарѣуеи цѣсарь глагола. мнра н сѣвѣкоупыеннн бѣгаешн. да бѣгатн тн отъ сватънхъ црѣкѣвъ велж *С* 200.9.

ВЪЗДАТН КЛАТѢЗИ, ОБѢТЗИ. *Гр.* ἀποδίδωμι τοὺς ὄρκους [τὰς εὐχὰς]. Изпълня обет, обещание. ѣко речено вѣи дровѣннмъ. не вѣ лѣжж клѣнешн са. въздасн же гѣн клатѣзи твоѣ *М* Мт 5.33 З; пожъри бѣоу жрѣтѣж хвалж. и въздаждъ възшнюмоу обѣтзи твоѣ *СП* 49.14; обѣтзи моѣ гѣо въздамъ прѣдъ всѣмн людѣмн его *СП* 115.5. *Срв.* *СП* 115.9.

ВЪЗДАТН ОТЪВѢТЪ. *Гр.* ἀποδίδωμι τὸν λόγον. Дам отговор, объяснение. члѣкъ етеръ вѣ богатъ. иже нмѣаше прнставннкъ. и тѣ оклеветанъ вѣстѣ къ немюу. ѣко растауа нмѣнне его. и прнзѣвѣзъ и рече юмоу. что се слышж о тебѣ. въздаждъ отъвѣтѣ о прнставленнн домовнѣемъ. не възможешн бо къ томоу домоу стронти *М* Лк 16.2 З. *М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С, Р.* *Гр.* ἀποδίδωμι, ἀνταποδίδωμι, ἀμείβομαι, ἀνταείνω, προσφέρω.

Нѣб. въздам *книж. остар.* ОА, ВА, Дюв, Нѣр, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

ВЪЗДАІАНЬЕ, -та *ср.* Отплата, възмездие, въздаяние. еда колн н тн та такожде възовжтѣ. н бждетѣ тн въздаанне *М* Лк 14.12 З; блѣн дше моѣ гѣ ... н не завѣванъ всѣхъ въздаанеи его *СП* 102.2; приклонн срѣе мое сѣтворити оправданнѣ твоѣ вѣ вѣкъ за въздаанне *СП* 118.112; дѣштн бавнонѣска окаана. блаженъ иже въздастъ въздаанне твоѣ. еже въздастъ намъ *СП* 136.8; въз влагодѣаннн а н сн. сн въздаешн въздааннн *С* 411.19; въздааннмъ благодѣтелевн за възвѣжж на насъ мнласть. въздаанне добельно *С* 493.12. *Изч.*

М, З, СП, С. *Калпа от гр.* ἀνταπόδοα, ἀνταπόδοσις. *Превежжа и гр.* ἀμοιβή, ἀντάμειψις. *Вар.* въздаанне, въздаанне, въздааннн.

Нѣб. въздаяние *книж. остар.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, АР, РБЕ.

ВЪЗДАІАТН, ВЪЗДАЖ, ВЪЗДАЖШН *несв.*

1. Врѣщам; давам обратно нешто, което съм получил. и гѣ познаи. мрѣтѣвѣ нѣ есн прѣдалъ. жи(.)з тн и въздаемъ *К* 12a 14. 2. Давам някому заслуженото, въздавам. и въздаетъ творѣштнмъ нзлѣха грѣдѣнж *СП* 30.24; въздаахъ мн зѣла въз добра *СП* 34.12; и възедъ на нѣса. сѣде о деснжж оца. и пакъи нматъ прнтн сѣ нѣсе. сѣднтн хота жнѣимъ и мрѣвѣимъ. и въздаатн комоу жѣдо протнво дѣломъ его *СЕ* 67b 2; за тѣи аи доврѣна дѣтѣи сѣи мѣзди въздаеш юмоу *К* 4b 5; въз благодѣаннн а н сн. сн въздаешн въздааннн *С* 411.19. // *Образно.* и нцѣан ржцѣ его. отъ одрѣжжѣ болѣзнн. да радостнж радочетъ са. подѣема нма. прѣстое тѣло твоѣ. и слаж въздаетъ теѣ *СЕ* 31a 14–15; а к томоу прѣклоннтъ са юмоу всѣко колѣно небесънзнхъ н земьнзнхъ. н прѣнсподѣннхъ. слаж юмоу въздажште *С* 332.9–10; н теѣ слаж н благо-

дареніе въздаемъ С 342.23-24.

ВЪЗДАІАТН хвалѣ [хвалѣ]. Гр. εὐχαριστέω, ἀποπληρόω τὴν εὐχαριστίαν. Благодаря; възхвалявам в знак на благодарност. и паде ннцз на ногоу его. хвалѣ емоу въздаѣа М Лк 17.16 З; да товоѣк нцѣленъ. тебѣ хвалѣ въздаѣтъ оцю и сноу и стоум СЕ 44а 16-17. Срв. СЕ 28б 1-2.

ВЪЗДАІАТН слово. Гр. ἀποδίδωμι λόγον. Давам сметка, отчет [за делата си]; отговарям [за делата си]. глѣ же вамъ. іако всакъ глз праздынъ егоже аще глѣтъ члцн. въздаѣтъ о немъ. слово въ днь сждьнзи СК Мт 12.36.

ВЪЗДАІАТН благодарѣть. Гр. καταγεραιρω. Слава, прославям. о ннхъже пѣтн и благодарѣть въздаіатн. коудатъ и богосварннцн звиваѣтъ С 339.11-12.

М, З, А, СК, СІ, СЕ, К, С. Гр ἀποδίδωμι, δίδωμι, ἀνταποδίδωμι, ἀντιδίδωμι, ἀποτινύω, ἀναπέμνω. Вар. въздаатн, въздаіатн.

Наб. въздавам книж. остар. ОА, ВА, НПер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪЗДАВНГНѢТН, ВЪЗДАВНГНѢ, ВЪЗДАВНГНѢШН св. 1. Вдигна нагоре, повдигна, исправа. і прнстѣпъ въздавнже іѣ емъ за рѣкѣ М Мк 1.31 З; нзведе же іа вонъ до внтанна. и въздавнѣ рѣцѣ свон благословн іа М Лк 24.50 З, А; ппъ же въздавнѣ потнрь речетъ. възнзмѣмъ СЕ 11б 1; вндѣвъ же сватѣн паулъ сестрѣ своѣк ... въздавнѣ оун свон на нево благословн вога С 14.20. // *Образно.* въздавнн ма гѣ нз глѣбннзи злз монхъ СЕ 78б 25. // *Прен.* Ободря, насърча. съпадзшннхъ въздавнгоша. сжмнштнѣхъ са оутвърднша С 97.14. 2. *Прен.* Възвися, въздигна някого в нравственно отношение. раздрочшнлз есн смързть. і всѣк волѣзнь оумрзтвнлз есн ... і въздавннжлз есн множество чкъ. падзшннхъ грѣхъ радн. роднтель свонхъ СЕ 30а 12. // *Образно.*

къ тебѣ гѣ въздавнѣ дѣшк моѣк СІІ 24.1. Срв. СЕ 74б 7. 3. Вдигна на крака, излекувам. прославль вѣца твоего. пославльшаго та. да товоѣк въздавнженъ. тебѣ хвалѣ въздаѣтъ СЕ 31б 15. 4. Вдигна някого от сън, събудя. да не прѣятн вѣдемъ тажзкомъ съномъ. нз въздавннн нзи на ноцннзи оутрѣннлз іѣтѣзи СЕ 38а 11. 5. Построя, съградя, издигна. разорнте цркѣв снѣк. і трѣмн дѣннмн въздавннѣ іѣ М Йо 2.19 З. 6. Създам, сътворя. глѣк бо вамъ. чѣко можетъ бѣ отъ каменнѣ сего. въздавннѣтн ѣада авраамоу М Лк 3.8 З, А, СК.

ВЪЗДАВНГНѢТН главѣ. а) Гр. ἐπαίρω τὴν κεφαλὴν. Ободря се, насърча се, вдигна глава. въздавннѣте гла(въ)вѣи ваша. зане прнблнжн са нзбавленне ваше М Лк 21.28 З. б) Гр. αἶρω κεφαλὴν. Проявя непокорство, разбунтувам се, вдигна глава. чѣко се враси твои възномѣша. і ненавндѣаштеі тебе въздавнѣ главѣ СІІ 82.3.

ВЪЗДАВНГНѢТН гласъ. Гр. ἐπαίρω [τὴν] φωνήν, αἶρω φωνήν. Извиша глас, викна, извикам високо. въздавнѣшн гласъ єднна жена отъ народа рече емоу. блаженое чрѣво ношѣше та М Лк 11.27 З, А, СК; въздавнѣ гласъ свон блаженѣн кодратъ. възпн съ слзамн глагола. блаженѣн вогъ. нже ... сна своіего ... пославльн С 109.19. **ВЪЗДАВНГНѢТН** рѣкѣ [рѣцѣ] на кого [чѣто]. Гр. ἐπαίρω τὴν χεῖρά τι [вар. ἐπί τινα], ἐπαίρω τὰς χεῖρας ἐπί τι. Опълча се срещу някого, нещю; вдигна рѣка срещу някого, нещю. и въздавнѣ рѣкѣ своѣк на нѣа. нзложнтн іа въ поустѣнн СІІ 105.26; въздавнн рѣцѣ твои на грѣздинѣ іѣхъ въ коньци СІІ 73.3.

ВЪЗДАВНГНѢТН отъ ложа [одра]. Вдигна някого от легло, излекувам. вѣдн нзнѣ съ намн. цѣльѣк даѣа

рабѡу твоѡму сѡму ... ВЪЗДВНГНН Н
отъ ложа немоцнѡаго СЕ 30b 15;
поманн н множествомъ мностен тво-
нхъ ... имже въздвнглъ есн. множество
ѣкъ. ѡ одра немоцнѡихъ СЕ 39b
14-15, 16.

ВЪЗДВНГНЖТН крамолаж. Гр. ποιέω
στάσιν. Разбунтувам се, вдигна
бунт, крамола. аурнлнѡнъ же оубо-
ѡвъ са народа ѡда крамолаж въздвн-
нжтъ. дастъ о нею отъвѣтъ С 14.3-4.
М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СЕ, С. Гр.
ἐγειρω, ἐξεγειρω, αἶρω, ἐπαίρω, ἀνατείνω,
ὑψώω, κουφίζω, ἀνίστημι, χράω, ἀποκαθίσ-
τημι. Вар. въздвнжтн.

Неб. въздвигна остар. ОА, ВА, НГер. Срв.
въздигна ОА, ВА, Бот, НТ, МлБТР, ЕтМл,
БТР, АР, РВЕ, ДА.

ВЪЗДВНГЪ, -а м.

ВЪЗДВНГЪ [чѣстънаго] крѣста. Гр.
ὑψωσις τοῦ τιμίου σταυροῦ. Праз-
никът Въздвижение на [честния]
крѣст - 14 септември, Крѣстов-
ден. сѣ прѣжде въздвнга. крѣтоу А
116d 20; нѣ прѣжде въздвн чѣнѡ
крѣста А 117a 3; въз сѣ прѣдъ
въздвнгомъ крѣста еѡ ѡ мѡ рече гѣ
любѡ оцѡ. пѣ. въз з сѣ. въз нѣ прѣдъ
въздвнгомъ крѣста. еѡ ѡ нѡа СК
127a 5, 7; нѣ (прѣ)дъ въздвнгъ крѣста
Е 30a 3. Изч.

А, СК, Е. Вар. въздвнгъ.

Неб. Срв. въздвигане, въздвигание остар.
ВА, РВЕ.

ВЪЗДВНЖЕНЬЕ, -ѡ ср.

ВЪЗДВНЖЕНЬЕ [чѣстънаго] крѣста. Гр.
ὑψωσις τοῦ τιμίου σταυροῦ. Праз-
никът Въздвижение на [честния]
крѣст - 14 септември, Крѣстов-
ден. сѣ по въздвнжѣ чѣнѡ крѣста А 118b
18; нѣ по въздвнжѣ крѣста А 118b 19;
мѣ дѡ. възднженне (!) крѣста на стрѡ сз
СК 128a 15; мѡца тго гѡ въздвн-
женне крѣста Б К 2; въздвнженне стѡго
н чѣстнаго. н жѡтвѡращаго крѣста
хѡа Е 30a 5; (п) въздвнженн крѣста
ншн сѣ. вѣ. нѣ. по въздвнженн крѣста Е
33a 11, 12-13. Изч.

А, СК, Б, Е. Вар. въздвнженне, въздвнженне.
Неб. въздвижение цѣрк. ВА, НГер,
МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

ВЪЗДВНЗАТН, ВЪЗДВНЖЖ, ВЪЗДВНЖЕШН И
ВЪЗДВНЗАЖ, ВЪЗДВНЗАЖШН несс.

1. Вдигам нагоре, повдигам, изди-
гам. поклоннтъ са колѣнома поклакъ.
прѣдъ стѣимъ крѣт(о)мъ. н въздвн-
заетъ крѣтъ Е 31a 4; дѣ прѣсское
сѡзвѣстъ ... н пакъ въздвнзаетъ
крѣтъ Е 31a 14; въздвнзѡт отъ зѣмѡ
ншѡта. ѣ отъ гношѡта възносѡ оубога
СП 112.7; воле же оубо н на одрѣ
въздвнжешн. рекъшоуоуоуоу ославѣ-
ноуоуоуоу жнламм възмн свон одрѣ н
ходн С 457.2. 2. Прен. Повдигам,
подбуждам, предизвиквам. ѡко н
внѣшнѡнн хытрѣцн рѣвнѡуѣтъ
тѣуѣно нмъ оумѡжштннмъ хытрѣ-
цемъ въз потѣпѣ пѣра сз нымн въз-
двнжжшѡте ЗЛ Па 14.

ВЪЗДВНЗАТН рога. Гр. ἐπαίρω τὸ
κέρας. Възгордявам се. н въздвн-
жите на възсѡтж гога (погр. вл. рога,
Север., с. 95, бел. пог линия) ва-
шего. ѣ н (!) глѣте на бѡ неправѣдъ СП
74.6. Изч.

Е, СП, С, ЗЛ. Гр. ὑψώω, αἶρω, ἐγειρω,
ἐπιτεώω. Вар. въздвнзатн, въздвнзатн.

Неб. въздвнжа остар. ВА; въздвигам
МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

ВЪЗДВНГНН СА, ВЪЗДВНЖЖ СА, ВЪЗДВНЖ-
ШН СА св. Удивя се, учудя се, смая
се. оужаснжшѡ же са всн отъ страха.
възднвѣше же са отъ оудѣсѣз въскрн-
чѡшѡ велмн С 33.18; дѣждъ сѡпѣстн
многъ на зѣмыѣ. немоу же възднвн-
вѣше са пѣснѣ похѡвалнжѣ. того
млѡсрѣднѡ. н нескѡжѡноуоуоуоу велн-
чѣствоу отнѡшѡ С 530.28; н шѣдъ
отѡрѣзе дѡвѣрн пѡннчнѡ. н обрѣте ѣж
нсплѣнѣ. н възднвѣ са н оужасѣ. н про-
славнѣз бѡ С 550.2. Изч.

С. Гр. ἐκπλήσσομαι, ὑπερβαυμάζω. Вар.
възднвнгнн са.

Неб. въздвнжа се книж. остар. ОА, ВА,
Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

ВЪЗДАНВЛІАТН, ВЪЗДАНВЛІАЖ, ВЪЗДАНВЛІАКЕ-
ШН св. Подивея. юнць прнведенъ на
 ддръ бѣн. н тоу крѣмнм' възшьствн-
 нмъ лжкааго бѣса възднвыа. н тол'ма
 гнѣвомъ дѣнже са С 565.15. *Изч.*

С. Вар. възднвлатн.

Нѣб. въздивявам *остар.* рядго НГер,
 МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

ВЪЗДАНЖЕННЕ [СК 128а 15] вжс.
 въздвнженые.

ВЪЗДАНРАТН СА, ВЪЗДАНРАЖ СА, ВЪЗДАНРАКЕ-
ШН СА несв. Раздирам се, разкъс-
 вам се. н повелѣша нзвладчнтн трѣстн
 нз него. да съ трѣстнемъ н пльть него
 възднракетъ са С 270.11. *Изч.*

С. Гр. κατάγω.

Нѣб. Сrv. [раз]дирам се, [съ]дирам се,
 [про]дирам се.

ВЪЗДРАДОВАТН СА, ВЪЗДРАДОУЖ СА,
ВЪЗДРАДОУЖШН СА св. Възрадвам се,
 зарадвам се. і мѣнош о рождьствѣ
 его въздрадоужитъ са М Лк 1.14 З,
 А; възвеселнтн же са н възрадоватн
 подовдаше. тѣко братръ твои съ мрѣтѣ
 въ н ожнве М Лк 15.32 З, А, СК; н
 възрадоужитъ са н възвеселѣтъ са о милости
 твои С П 30.8; срѣдыце мое і плоть
 моѣ възрадовасте са о бѣтѣ живѣ С П
 83.3; онъ же слзшавъ н зѣло са
 възрадовавъ рече. благодѣтъ мно-
 стнвѣзмнмъ н бесзмрѣтнвѣзмнмъ богомъ
 С 146.25.

М, З, А, СК, О, СП, СЕ, С. Гр. χαίρω, ἐπι-
 χαίρω, ἀγαλλιάομαι, ἀγαλλιάω, ἠγαλλέω. *Вар.*
 възрадоватн са.

Нѣб. възрадвам се *остар.* ОА, ВА, Бот,
 НТ, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, БТР,
 АР, РБЕ, ДА.

ВЪЗДРАЖАТН, ВЪЗДРАЖАЖ, ВЪЗДРАЖАКЕ-
ШН несв. Въздържам, възпирам,
 отклонявам. не бо нз того надѣахъ
 са. того радн н нчсто л въздражакетъ.
 отъ надежда толъ С 372.12. *Изч.*

С. Гр. ἀναχατίζω.

Нѣб. въздържам МлБТР, ЕтМл. *Сrv.*
 въздържам.

ВЪЗДРАЗНТН, ВЪЗДРАЗЖ, ВЪЗДРАЗНШН св.
 Въздържа, възпра някого. не върь-

ствовахъ рекшннмъ сжпротнвнхъ са
 апостоломъ. въздражхъ петра оучнтн
 ма хоташта С 510.22. *Изч.*

С. Гр. ἀντικρούω.

Нѣб. Сrv. въздържа.

ВЪЗДРАСТЕНЬЕ, -ѣ ср. Нарастване, уве-
 личаване, разрастване. нлн въ
 въздрастѣннн чнсла съ(въ)дрѣжь-
 ннкы. нлн въ ннѣхъ таковынхъ дѣ-
 лѣхъ. нсходаште н въ ретн нспа-
 дажитъ ЗЛ Па 19-20. *Изч.*

ЗЛ. Гр. αὐξίσις. *Вар.* въздрастенне.

Нѣб. Сrv. възрастване *книжс. остар.* ОА,
 ЕтМл, АР, РБЕ.

ВЪЗДРАСТН, ВЪЗДРАСТЖ, ВЪЗДРАСТЕШН св.
 Израсна, израста, порасна, пора-
 ста. егда въсѣно вждетъ въздра-
 стетъ. і вждетъ боле въсѣхъ зелнн М
 Мк 4.32 З; і въздрасте трѣнне н
 подавн е М Лк 8.7 З, А, СК; нз н
 дрѣвеса въздрастоша. възвѣштаж-
 шта нздалеѣе гровъ него С 539.11-12;
 конь же тѣ прнведе въз манастырь ...
 негоже конѣ люта сжшта н свѣрепа н
 напрасннва. нмъ свонма ржкама стѣн
 ... възпраже въз жрѣнвн. н окы нзда-
 вна овзкы то отъ многа врѣмене. н въ
 томъ въздрастѣ. тако кротъко овзые.
 н мелѣаше С 565.7; вес прѣстанн
 напѣн садзи своа братре. салзамн
 мола са да напѣемн в(ъ.)драститъ Р
 П 1.7-8. // *Образно.* женож въздра-
 сте зълои С 251.6-7.

М, З, А, СК, С, Р. Гр. αὐξάνω, αὐξάνομαι,
 ἀναβαίνω, συμφύομαι, βρῖνω, πολυπλασιάζω,
 ἐκδίδωμι, συνασκέω. *Вар.* възрастн.

Нѣб. възраста *остар.* ОА, ВА, ЕтМл, АР,
 РБЕ. *Сrv.* [из]раста, [по]раста.

ВЪЗДРАСТНТН, ВЪЗДРАЦЖ, ВЪЗДРАСТНШН
св. 1. Направя да израсте, да по-
 расте [растение]. і послн свое блгвѣ-
 нне. на сѣмена си. въздрастн б. слнож
 стѣаго твоего дѣа. і оумножн жнта
 земн СЕ 12b 13; нспрѣва бо зема н
 свонмъ кетѣствомъ прозвѣные въз-
 драстн възлнн С 495.21. // *Образно.*
 і даждн сздравне рабоу твоѣмоу семоу

... въздрaстн в немъ съдрaвнe. ꙗко н въз оученицѣхъ твоихъ вѣрж *СЕ* 35а 19. 2. Умножа, размножа, разплод-
дя. н въздрaстн люди своа свло. н оукрѣпи на пауче врагъ ихъ *СП* 104.24.
3. Поникна, израсна, развия се. тъ же н не съдaиштвоуоумоу са н соухоу-
оумоу камзикоу въздрaстнтн повелѣ на показаннe чедомъ *С* 300.18.

СП, СЕ, С. Гр. αἰξάνα, βλαστάνω, πολυπλασιάζω, ἐκδίδωμι. *Вар.* въздрaстнтн.

Ноб. Срв. възраствам, възрастя МлБТР, ЕтМл.

ВЪЗДРАСТЪ, -а м. 1. Рѣст. негда велнчнне снази бѣжна авѣ хоштетъ възитн. ꙗко не въ велнчѣствѣ тѣлесѣ. нан въз въздр-
растѣ тѣлесѣ. аншензихъ. възсвланетъ са бѣжнa благодѣтъ *С* 546.7; не вынн-
ман доворотѣ. нн възкотѣ въздрaста него *С* 546.12. 2. Възраст. н познатн ма сътвори таниж твоиж нз дѣтѣска
въдрaста *С* 31.25. // *Образно.* да бѣдетъ съсѣдъ нзвъранъ. снз н на-
слѣдѣннкъ. твоемоу црѣоу. снз свѣтоу н дннн. мѣдростѣ. правѣда. стѣинн. избавленнe. съкоупн н орзганъ съврѣ-
шенъ. прѣвѣдѣннцѣж краснѣж. съврѣ-
шенъ стѣоумоу дхѣоу. ꙗко да съде по въздрaстоу. съвлькѣше са. ветъхааго
ѣса ... шелѣчетъ са въз новааго адама *СЕ* 94а 21. // Пълнолетие, зряла
възраст. семоу же въздрaстомъ съврѣ-
шеноу възвѣшоу. роднтелѣ немоу съвѣштаста са женнтн ꙗ *С* 24.27.

ВЪЗДРАСТЪ нмѣтн. *Гр.* ἡλικίαν ἔχω. Пълнолетен съм. кто емоу отврѣзе оун въ не вѣвѣ. самого възпроснтe. въз-
дрaстѣ нматъ самъ о себѣ да глетъ *М* Йо 9.21 З, А; сего радн роднтелѣ его рѣсте. ꙗко въздрaстѣ нматъ самого възпроснтe *М* Йо 9.23 З, А.

отъ млада въздрaста. От ранна въз-
раст, от малѣк. отъ млада во въздрaста кротостъ въ немъ ꙗвн са по реченоуоумоу оуже *С* 546.19.

хоудъ въздрaстомъ. Дребен на рѣст, нисѣк. по тѣлоу же хоудъ

бѣаше въздрaстомъ *С* 545.25; аште н блажензн съ въздрaстомъ хоудъ бѣ. дѣшеж же велнкъ о любѣн бѣжнн *С* 546.18.

М, З, А, СЕ, С. Гр. ἡλικία, проκοπή. *Вар.* въздрaстѣ.

Ноб. възраст ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; возраст ВА.

ВЪЗДРАЩАТИ, ВЪЗДРАЩАЖ, ВЪЗДРАЩАЕШИ не св. Правя да израсте, да порасте [образно]. да чнстоиж дѣшеж н тѣломъ. плодзи твора. н въз-
дращамъ. н прнмѣшамъ са стѣмъ тво-
емъ дѣсѣ. наслѣдѣннкъ бѣдетъ. црѣтва нсѣнааго *СЕ* 74б 2. *Изч.*

СЕ. Гр. αἰξάνα.

Ноб. Срв. възраствам книж. остар. ОА, ЕтМл, АР, РВЕ.

ВЪЗДРНИЖТИ, ВЪЗДРНИЖ, ВЪЗДРНИЕШИ св. Срина, поваля, съборя. въздр-
новенъ прѣвклоннхъ снж пастѣ. ꙗ гъ прн-
ятъ мнж *СП* 117.13. // *Прич. мин.*
страг. като прил. въздрнновенъ.
Гр. ὠσιμένος. Сринат, съборен. доколѣ належите на ѣлка оувѣете
взеи взѣ. ꙗко на стѣнж прѣвклоненж н
плотъ въздрнновенъ *СП* 61.4. *Изч.*

СП. Гр. ὠσιέω. *Вар.* въздрнжтн.

Ноб. Срв. [с]рина.

ВЪЗДРОУТИ, ВЪЗДРОВѢ, ВЪЗДРОВЕШИ св. Извикам силно, изрева, изкрещя. въздр-
роувѣ же воиевода на слоуоуѣж-
штaа воинзи рече. ѡ зъльа слоуѣзи *С* 74.6; слзшавъ же се воиевода въздроу
акзы левъ. н повелѣ съвзaзати а *С* 71.26. *Изч.*

С. Гр. βρῦχω.

Ноб. Срв. руам гуал., [на]руам гуал., нарувам РРОДД.

ВЪЗДРЪВАНЬЕ, -ѣ ср. Изскубване, из-
трѣване. да бѣдѣтъ ꙗко трѣва на
зъданнхъ. ꙗже прѣжде въздрѣваннѣ
нѣше *СП* 128.6. *Изч.*

СП. Гр. τὸ ἐκσπασθῆναι. *Вар.* въздрѣваннe.
Ноб. Ѡ.

ВЪЗДРЪВЪНОВАТИ, ВЪЗДРЪВЪНОУЖ, ВЪЗДРЪВЪНОУЕШИ св. 1. Завидя на ня-

КОГО. ЪКО ВЪЗДРЕВЬНОВАХЪ НА БЕЗАКО-
НЬНЪНА МИРЪ ГРЪШЬНИКЪ ВІДІА СП
72.3; Н БЪАШЕ СЪ АДАМОМЪ ЕУА ВЪ РАН.
ЊЖЕ ВНАДЪВЪ ДНАВОЛЪ Н ВЪЗДРЕ-
ВЪНОВАВЪ. СЪТВОРН ПОГЪВІВЪЛЪ НМА С
9.11. 2. Последвам усърдно, рев-
ностно примера на някого. прнбв-
штнте са рѣша нашѣмъ веселнн. н
пѣснн да навѣикнете. нже мѡуѡснї н
їнѣмъ пророкомъ на помзислѣ ... гра-
дѣмъ възлюбьеннн. н мзи въздре-
вѣночнмъ вововесельночѡуѡмоу лнкоу С
321.9-10. Изч.

СП, С. Гр. ζηλόω. Вар. въздревьноватн,
въздревьноватн, въздревьноватн.

Неб. Срв. ревнуя, ревнование ср. остар. ВА.

ВЪЗДРЪЖАНЬНЪ, -ѡН прил. Който е
свързан с въздържание; постни-
чески, аскетичен, благочестив.
паула прѣпростѡн ... благодѣтн
сѡподѡвн са о вѣсѣхъ. н болѣзнехъ
вѣсѣцѣхъ. оуправнвз до коньца
въздържаньнѣжъ благодѣтъ С
171.14-15; нже плодѡнѡнмъ словомъ
н дѣломъ. на жтнне въздържанїне
чннїааше С 279.30. Изч.

С. Гр. τῆς ἀσκήσεως. Вар. въздържаньнъ.

Неб. Срв. въздържан ОА, ВА, ЕтБАН,
БТР, АР, РВЕ.

ВЪЗДРЪЖАНЬЕ, -ѡ ср. 1. Въздържане,
отказване от земните блага и
удоволствия; въздържание, посте-
не, аскетизъм. въ распалѣнне въпа-
стн н страхъ бѣжнн завзїтн. н толнцѡн
даръ данѡнн кѡмоу лѣвѣвѣ. н въздрѣ-
жаннне толнцѣхъ лѣтѣ. н многѡа
трудоѡ С 521.14; прнхождаахъ
мнози к ѡмоу. н пользѣ прннмахъ.
отъ ннхъже внадѣахъ него. въ въз-
дрѣжаннї. н алуѣвѣ. н сѣмѣреннн
велнцѣ прѣвзїваѣшѡта С 548.28;
оврѣте прѣподѡвѣна нѣкоѣго ...
жнеѡшѡта въздрѣжанннмъ велнкомъ н
ннштѣтоѣж С 547.16; твоѣнѣ же воленѣж
въздържаннмъ їѡснѣ пльтѣнѡа
повѣдї страстн С 232.20-21. 2. Сми-
рение, набожност, благочестие.

ПРНДЕ БЛѢДННЦА СТЪКЛѢННЦѢ МѡРА
ДРЪЖАШТН. Н ВЪЗАНІА МАСЛО ТО
ДРѢВѢНОЕ НА ГЛАВѢ ГОСПОДѢНѢ. ПОКАЗА
ВЕЛНКѢ ВѢРѢЖ ... ВЕЛНКО ПОСЛОУШАНННН Н
ВЪЗДРЪЖАНННН С 408.14; САМЪ БО
їѡснѣѣ ДѡВРОСТННѢ СѡЕНѢ Н ВЪЗДРѢ-
ЖАНННМЪ. ВЪ ОТЪУЖ ДѡВРОСТЪ ВѢ
ОБЛѣУЕНЪ С 365.8; МННТЕ БО ОУБО
ПРНЗІРѢСТВОМЪ ВЪЗДРЪЖАНННА. ПРНЗІ-
РНТН СЛАВѢ БОЖННѢ С 331.12-13; Н СЪ
СТРАХОМЪ Н ТРЕПЕТОМЪ. Н ЛѢПННМЪ
ВЪЗДРЪЖАНННМЪ. КЪ ГРЪДОУОУМОУ Н
СТРАШЪНОУОУМУ ПРНСТѢПНТЕ КОМЪ-
КАННУ С 405.21-22.

С. Гр. ἀσκησις, τὸ ἀσκεῖν, ἀγρυπνία,
σωφροσύνη, εὐλάβεια, εὐσεβεία. Вар.
въздържаннне.

Неб. въздържанне книж. остар. ВА,
НГер; въздържанне книж. ОА, ВА,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.
Срв. въздържане ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл,
РВЕ.

ВЪЗДРЪЖАТН, ВЪЗДРЪЖѢ, ВЪЗДРЪЖНШН
несв. 1. Въздържам, възпирам
някого. поустн бо к ѡемъ жена него
дѡвропомѡштѣннца. пооуштаѣма
мѣжа въздрѣжаштн С 434.6. //
Прич. сег. дѣят. като прил.
въздържа. Гр. εὐλαβής. Дѡбронѡ-
мерен. жена нѣкто ... прнде въ
нероусалнмъ. нмѡштн сѣ совоѣж
вратѡу-ѣада самѣчна санъ прѣдрѣ-
жашѡта. нже прн нноуѣ оубо въздрѣжа
вѣаше. кѣ црѣкѣвн же вѣсѣуѣтѣе не
прнѡвѣштааше са. севѣрѡво зуло-
вѣрѣство прннмъ С 298.1. 2. При-
държам се кѣм неѡо, спазвам. не
глаголетѣ гѣм нн бѣмъ. не въздрѣжнтѣ
нстннѡ. не сѣложнтѣ са сѣ ѡѡж. не
вѣслѣдоуѣетѣ прѡвѣдѣнѡаго С 509.22.
Изч.

С. Гр. κατέχω, ἀνεχομαι. Вар. въздрѣжатн.

Неб. въздържам, въздържѡ ОА, ВА, Бѡт,
НГер, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪЗДРЪЖАТН СА, ВЪЗДРЪЖѢ СА, ВЪЗДРЪ-
ЖНШН СА несв. Въздържам се,
отказвам се от земните блага и
удоволствия. ннѣѡже бо врѣдѣ

ТЪЛЕСЪНЪ. НЕ ЦЪЛЪЕТЪ ПРИСНО ВЪ ПИЪНЪСТВЪ СЪЩНО. І ВЪ ОБЪДАНИИ. НЪ АЩЕ КЪТО ТВРЪДО ВЪЗДРЪЖИТЪ СЯ ОТЪ ВСЕГО. ТО ВЪ СКОРЪЕ ПРИИМЕТЪ ОСЛАБЪ *СЕ* 69b 2-3; ТЪЛЕСНОЕ ВО БОГАТЪСТВО СЪ ТРОУДОМЪ И БОЛЪЗНИИЪ ВЕЛНКОИЪ ОБРЪТАЕТЪ СЯ. НМЪЖЕ ВЪ ПОГЪЗИБЪЛЪ ДЪША НЕ ВЪЗДРЪЖАШТАА СЯ НДЖТЪ *С* 160.6; И ПОВЕСЪДОУМНИИ КЪ УРЪНЦЮУ ІУАНОУ КЪ МЛЪУАЛНВОУОУМОУ. МЖЖОУ ... СЪШТОУ ЕПНСКОУПОУ. И ВЪ БОГАТЪСТВЪ МНРЪСТЪ ВЪЗІВЪША. И ВОЖНА СТРАХА И ЛЮБЕВЕ. ВСЕГО МНРЪСКААГО ПРЪОБНДЪВЪША. И СВОЕВОЛЪСТВЪНЪНМЪ ОУБОЖЪСТВЪМЪ. И ВЪЗДРЪЖАНИИМЪ ВЪЗДРЪЖАВЪШОУ СЯ САМОМОУ *С* 294.17. *ИЗЧ.* *СЕ, С. Гр.* ταπεινώ εμαυτόν. *Вар.* въздръжатн ся.

Неб. въздръжам се, въздръжѧ се *ОА, ВА, ВОТ, МЛВТР, ЕТЪАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.*

ВЪЗДРЪЗДАТИ, ВЪЗДРЪЗДАИЪ, ВЪЗДРЪЗДАИШН СВ. Разридая се, възридая. АМНИИ АМНИИ ГЛІИЪ ВАМЪ. ЪКО ВЪС(П)ЛАУЕТЕ СЯ И ВЪЗДРЪЗДАА(Д)ТЕ ВЪ. И МНРЪ ВЪЗДРАДОУОУТЪ СЯ *М* Йо 16.20 *З, СК;* ГОРЕ ВАМЪ СМЪИЖШТЕН СЯ НЪИИЪ ЪКО ВЪЗДРЪЗДААТЕ И ВЪСПЛАУЕТЕ СЯ *М* Лк 6.25. *ИЗЧ.*

М, З, СК. Гр. θρηνέω, πενθέω.

Неб. Срв. възридая, възридавам *книж. остар.* *ОА, ВА, МЛВТР, ЕТМЛ, АР, РВЕ.*

ВЪЗДРЪМАТИ [СА], ВЪЗДРЪМАИЪ [СА], ВЪЗДРЪМАИШН [СА] СВ. Задремя, заспя. КЪНАЩОУ ЖЕ ЖЕННХОУ. ВЪЗДРЪМАША СЯ ВЪСА И СЪПААХЪ *М* Мт 25.5 *З, А, СК. Срв.* *С* 369.2, *С* 372.67, *С* 135.8; НЕ ДАЖДЪ ВО СЪМЪАТЕННЕ ПОГЪИ ТВОЕИЪ. НИ ДА ВЪЗДРЪМАЕТЪ ХРАНИАІ ТЪА *СП* 120.3; ВЪЗДРЪМАШТА СЪА ВЪСЪЕДЪШЕИ НА КОНИА *СП* 75.7; НЪИИИА ОУБО ВЪЗДРЪМАША СЯ ВЪСА ДЪВНИЦА И СЪПААХЪ *С* 135.8; И МОЛНТВЪЖ ТВОРАШТОУ КЪ БОГЪ. ВЪЗДРЪМА СЯ И ОУСЪИИЪ МАЛЪИ *С* 275.22. // *Образно.* въздръма дѧша моѧ отъ оуиизинѧ *СП* 118.28. *ИЗЧ.*

М, З, А, СК, СП, С. Гр. νοστάζω. *Вар.* въздрѧматн.

Неб. въздремя *книж. остар.* *ОА. Срв.* [задремя.

ВЪЗДОУИИТИ, ВЪЗДОУИИЪ, ВЪЗДОУИИШН СВ. ДУХНА КЪМ НЯКОГО, КЪМ НЕЩО. ВЪЗДОУИИИ ЖЕ НА НЪА ПРАВЪДНИКЪ. И ПАДЪШЕ ПРЪЕДЪ НОГАМА ЕГО РАСЪДАША СЯ *С* 230.2; И СЪТВОРИВЪШЕ ЗНАМЕННЕ КРЪСТЪНОЕ НА ЛИЦНХЪ СВОИХЪ. ВЪЗДОУИИИША НА КАПИШТА. И ТОУ АВНЕ СЪТРЪША СЯ *С* 180.15-16. *ИЗЧ.*

С. Гр. ἐμφοσάω.

Неб. Срв. дуй *дуал.* РВЕ, ДА.

ВЪЗДОУИИЪ, -А М. 1. Въздух, атмосфера. ТЪИ ОГРАДИ МОРЕ ПЪСЪКОМЪ. ТЪИ КЪ ВЪЗДЪИХАНЮ ВЪЗДОУИИИ ПРОЛНЪ *СЕ* 4a 13-14; ВЪВЕДЪШЕ ЖЕ А НАГЪИ ПОСТАВНИША ПОСРЪЕДЪ ЕЗЕРА. ВЪВАШЕ ЖЕ И ВЪЗДОУИИИИ СТОУДЕНЪ *С* 76.14; ІЕЛНКО НХЪ СТЪИИ ТЪ ГЛАСЪ СПОУСЪТНИША. ИЖЕ ВЪЗДОУИИИИ ПРИЕМЪ СВАШТЕНЪ ВЪИСТЪ *С* 86.6-7; ІАКОЖЕ ВЪ ГРАДЪ НИ СМОКЪИ ВЪДЕТЪ. НИ ДЪВЪ НИКАКЪЖЕ МНОГЪІА РАДИ ТОПЛОТЪИ И СОУХОТЪИ. ВЪЗДЪХА ЛАВЕРЪСКААГО *С* 301.13-14. **2.** Въздушно пространство. ОТЪВЪШТА НЕ НА ВЪЗДОУИИИИ ВЪЗНРАИИ НЪ КЪ СЪТВОРЪШОУОУМОУ ВЪЗДОУИИИ. И НЕБО И СЪШТАА НА НЕБЕСИ *С* 140.3,4; АНГЕЛЪ ЖЕ ГЪНЪ ІАВН СЯ СТОУОУМ СЪШЪДЪ СЪ НЕВЕСЕ. ВЪ ОБРАЗЪ МЛЪНИИ. И ПРИДЕ К НЕМЪ СТАВЪ НА ВЪЗДОУИИИИ *С* 567.25.

НА ВЪЗДОУИИИИ. НАПРАЗНО, НАПУСТО, НА ВЪТЪРА. ПОДОБААТЪ ПАЧЕ ПРОСТЪРЪТИ СЛОУИИИ ВАША. ТЪЖЕНЬЕ ВСЕ ОТЪЛОЖЪШЕ. МЖЪСЪКЪИ ГЛАГОЛЕМАА РАЗОУМЪНТЕ. НЕ ВО СЪПЛЕ (!) НЕ ВО СЪПЛЕКАНО КОЕ. ИЛИ БЛАДЪНО ВАШНИИ СЛОУИИИИ ВЪНАТИ МОЛЪ. НЪ НЕТИИИИИИИ РАДИ СЛОВЕСЕ. НЕ НА ВЪЗДОУИИИИИ РАСЪПАКАМААГО. САМО ЖЕ ТО СЛОВО СЪА ЕЖИИИ *С* 533.3.

СЕ, С. Гр. ἀήρ, αἶθήρ. *Вар.* въздѧхъ.

Неб. въздух *ОА, ВА, АК, ВОТ, НТ, НТЕР, МЛВТР, ЕТМЛ, ЕТЪАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.*

ВЪЗДОУИИИИ, -ИИ ПРИЛ. Въздушен, свързан с въздуха. ОТЪГНАИИИИ

МОЛНТВОЖѢ РАБА БЖНІА НАКОВА. ДО
ДНЕСНІАГО ДНЕ ВСА ЛѢТА. ПАМАТЬ ДНН
ТОГО. ВЪ НЪЖЕ ВЪЗДАШЬНЪНІХЪ ВЪДЪ
СВОБОЖДЕНН ВЪША С 531.7-8. *Изч.*

С. Гр. ἀέριος. Вар. въздъшьнъ.

*Нѣб. въздушен ОА, ВА, Вот, МлБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; въздушный ВА.*

ВЪЗДЪХНѢТИ, ВЪЗДЪХНѢ, ВЪЗДЪХНѢШН
св. 1. Въздъхна. і възърѣвъ на нѣво
въздъхнѣ. і гла емоу еффата. еже
естъ разързън са *М Мк 7.34 З, А, СК,
Б;* і въздъхнѣвъ дѣхомъ своимъ гла.
чѣто родось знаменнѣ нштетъ *М Мк
8.12 З;* въдѣ прѣсетъ въ оушн его.
въздъхнѣвъ і възърѣвъ на нѣво. і рекъ
отързън са слоухъ твои *СЕ 31b 22;* нъ
аште хоштеши плачѣ са горъко і въз-
дъхнѣ вельмн не прѣданаго радѣ нѣа.
нъ прѣдавъшаго радѣ нюдъзѣ *К Зб 37;*
въсплакавъшн горцѣ н въздъхнѣвъшн
прнпаде къ ногама стѣаго н рѣкама
своима вништн са въ прѣсн въпнаше
С 517.4-5. 2. Духна. тѣгда стѣин
кононъ въздъхнѣ на нѣ глагола н
кажа нмъ ... внднте коіе сѣтѣ вашн
возн *С 36.27.*

*М, З, А, СК, Б, СЕ, К, С. Гр. στενάξω, ἀνασ-
τενάξω, καταστενάξω.*

*Нѣб. въздъхна ОА, ВА, АК, Вот, НТ, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.*

ВЪЗДЪХАНЬЕ, -іа ср. 1. Дишане, пое-
мане дѣх. тѣзи распатъ нѣво чѣко н
кожнѣ. тѣзи оутърздн землѣ на во-
дахъ. тѣзи оградн море прѣсѣкомь. тѣзи
къ въздъханью въздоухъ пролнѣ *СЕ
4a 13. 2.* Въздишка, стенание,
стон. оутроудѣхъ са въздъханье-м-
оимъ. нзмѣнѣ на въсѣкѣ ноцѣ. ложе
мое. слъзѣми моимн постелиѣ моѣ
оумоуѣ *СП 6.7;* страстѣ радѣ нштн-
нхъ. н въздъхнѣнѣ оубогъхъ. нзнѣ
воскрѣснѣ глетъ гѣ *СП 11.6;* еже естъ
гѣ бжен. дѣстѣпаѣ. ннзгланънааго.
въздъхнѣнѣ стѣа *СЕ 94a 12;* чѣже тѣзи
самъ въсн вѣко. і прнмн ма. чѣкоже
прнпатъ дре(вально)моу мѣтарю въз-
дъхнѣнѣ *СС Іb. 3;* н съ слъзамн н

ВЪЗДЪХАННІ ВНАШЕ ВЪ ПРѢСН СВОА
ГЛАГОЛА *С 524.26.*

*СП, СС, СЕ, С. Гр. στεναγμός, ἀναπνοή.
Вар. въздъхнѣнѣ, въздъхнѣнѣ, въздъхнѣнѣ.
Нѣб. въздихание книжс. остар. ВА,
МлБТР, АР, РБЕ; воздыхание ВА;
въздъхание НГер, въздишание Вот.*

ВЪЗДЪХАТИ, ВЪЗДЪХАѢ, ВЪЗДЪХАѢШН
несв. Въздишам. горе вамъ насъ-
штенн нзнѣ. чѣко възслачете (!) са. горе
вамъ смѣнѣштнмъ са нзнѣ. чѣко
въздъхаете і възплачете са *З Лк
6.25;* н въздъхаа съ тнхостнѣ въз-
двнже рѣцѣ свои на небо. н рече слово
просто *С 568.14. Изч.*

З, С. Гр. πενθέω.

*Нѣб. Срв. въздѣхам остар. НГер; въздѣ-
шам ДА; въздихам ВА; въздишам ОА,
МлБТР, ЕтМл; въздишам ОА, ВА, АК,
Вот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.*

ВЪЗДЪРАТИ СА, ВЪЗДЕРЖ СА, ВЪЗДЕРЕШН СА
св. Изтръгна се, изкореня се, из-
скубна се. рече же гѣ. аште вште
нмѣан вѣрѣ чѣко зръно горюшьно.
гѣлан вште оубо свѣамннѣ сен. въз-
дерн са н възсдн са въ море *М Лк
17.6 З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. ἐκρίζομαι. Вар. въздѣратн са.

Нѣб. Срв. дѣра се.

ВЪЗДѢАТИ, ВЪЗДѢАѢ, ВЪЗДѢАѢШН
св. Обработѣ. такожде н трѣннемъ
вѣнѣданъ вѣстѣ. да въздѢланѣнѣ
зѣлѣ зѣмыѣ прѣхомъ. своимъ послоу-
шаннмъ кротчѣншѣ сътворнтѣ *С
484.6-7. Изч.*

С. Гр. γεωργέω. Вар. въздѢлатн.

Нѣб. Срв. дялам dual. НГер, РБЕ, ДА.

ВЪЗДѢТИ, ВЪЗДЕЖѢ, ВЪЗДЕЖДЕШН И
ВЪЗДѢѢ, ВЪЗДѢѢШН св. Вдигна, из-
дигна, протегна, простра. егда вѣ
юнъ. повѣсаше са самъ. і хождѢаше
чѣможе хотѢаше. егда же състарѢешн
са. въздеждешн рѣцѣ твоѣ. і ннз та
повѣшетъ. і ведетъ. чѣможе не хоштеши
З Йо 21.18 А, СК; оуслъши гѣ гла
молитѣн моеѣ егда въззовѣ къ тебѣ.
егда въздѢѢнѣ рѣцѣ моѣ къ црѣзвѣ стѣ

твои *СП* 27.2; *зъвахъ* къ тебѣ ꙗко въсь день. *въздахъ* рѣцѣ мои *СП* 87.10; и по тѣмъ рѣчѣмъ ꙗко *въздахъ* рѣцѣ. и съподобенъ нѣмъ *Блго* *СЕ* 11а 22; рѣцѣ *въздеж* днмъ. потомъ и моленемъ. да побѣднмъ бѣсовьскна плкн *ТФ* А 7; *въздахъ* оун на него. на многъ часъ прилежно помолн са *С* 530.22; жтръ же *възвз* *звѣрь*. и ногама прѣдъ ннма опзръ са о стапъ. *възвж* же къ прѣподобенноуоумоу горѣ *въздахъ* *С* 558.29. *З, А, СК, СП, СЕ, ТФ, С. Гр.* ἐκτείνω, ἀνατείνω, αἶρω, ἐπαίρω, ἐκπετάνωμι, διαπετάνωμι. *Вар.* *въздахъ*.
Неб. Срв. дея *остар.* ОА, ВА, РВЕ.

ВЪЗДАВАТИ СА, ВЪЗДАВАЖ СА, ВЪЗДАВАШН СА св. Вдигна се, протегна се нагоре. отата бѣдн рѣка. да нматъ дръзновенне. къ владѣщѣ *въздавати* са *С* 91.10. *Изч.*

С. Гр. ἐπαίρομαι. *Вар.* *въздавати* са.
Неб. Вж. при *въздахъ*.

ВЪЗНРАТИ СА, ВЪЗНРАЖ СА, ВЪЗНРАШН СА св. 1. Проиграя, заиграя, разиграя се. и *възвз* тѣко оуслъша елнсаветъ. цѣлованне марннн. *възнра* са младънецъ *въ* чрѣвѣ ея *М* Лк 1.41 *З, А, СК. Срв.* Лк 1.44 *М, З, А, СК.* // *Образно.* море *вндѣ* ꙗко побѣже. ꙗко норъданъ *възврати* са *въспнатъ*. горзи *възиграша* са тѣко овьнн. ꙗко хлѣмн тѣко агньщн овьунн *СП* 113.4. *Срв. СЕ* 3б 9; и горзи *възнраша* са *бѣ* въ плѣтн *вндаше* *СЕ* 3б 5–6. 2. *Прен.* Заликувам, развеселя се. *възрадоуште* са *въ* тѣ день и *възнгранте*. се во мзъда ваша мзнога на нѣсе *М* Лк 6.23 *З, А, СК;* нзинѣ *веселатъ* са праведьннн. нзинѣ *радоушетъ* са апѣскъзлнкъ. нзинѣ *възнграйтъ* са праведъзнхъ народн *СЕ* 87б 18; *градетъ* *яко* бѣ. и *сзинѣ* *яко*. нъ да с' ннмъ *сзнндемъ*. нъ да с' ннмъ *анкъствоуемъ*. нъ да *възнграемъ* са *С* 459.30. *Изч.* *М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр.* σκίρτάω, συσκίρτάω. *Вар.* *възнрати* са, *възнрати* са.
Неб. Срв. *възигравам* *остар.* ОА, МЛБТР, ЕтМл, ДА.

ВЪЗНМАНИЕ, -ѣ ср. Обземање, обхващане, завладяване [*прен.*]. *затворн* ен. *вса* *пжтн* *въходъзннѣ*. прѣсжчн ен *истоуннкъ*. отъ негоже *нходнтъ*. *възбранн* ен *всего* *възнманнѣ*. отъ негоже *възнмаетъ* *слж.* и *вселн* въ нъ *съдравне* *СЕ* 45а 12. *Изч.*

СЕ. Вар. *възнманне.*

Неб. *възимание* *остар.* НГер; *възимане* *остар.* МЛБТР, РВЕ; *взимание* *остар.* ОА; *взимане* ОА, НТ, МЛБТР, АР.

ВЪЗНМАТИ ВЖ. ВЪЗМАТИ.

ВЪЗНРАТИ, ВЪЗНРАЖ, ВЪЗНРАШН не св.

1. Гледам някого или нещю, отправам поглед в някаква посока. *вун* его на оубогаго *възврате* *СП* 9.29; нъ не *възнран* *въспатъ*. нъ *въ* прѣдънѣа *подвннн* са *СЕ* 84б 5; и *овн* въ *сѣнѣ* *възнражъ*. *ови* же къ *слъзнцю*. и къ *бѣоу* *прѣтѣкдажъ* *К* 13б 15–16. *Срв. С* 450.23; прѣдн *ндзн* *грѣдѣ* на *ратъннкъз*. *възнраетъ* *кръстъ* на *лнцн* *показа* *С* 105.14. 2. Наблюдавам, внимателно разглеждам, вглеждам се, *взира* се в нещю. и *науаша* *възнрати* *поганнн* на *сѣнѣ*. и *вндѣтн* *нже* о *ннхъ* *сѣвѣтъ* *С* 110.27; *отъвѣшта* *не* на *въздаоухъ* *възнражъ* нъ къ *сътворшоуоумоу* *въздаоуха* *С* 140.3–4; и *нзнде* *ннъ* *лъвъ* и *прнпаде*. къ *ногама* *стааго*. *възнраа* на *лнце* *ямоу* *С* 166.30; *младеньщн* *яко* и *птнштн* *възнрайтъ* к *тебѣ* *зъвжште* *С* 513.3. // *Имам* *пред* *очи*. *врѣ*. *помннте* *нгоуменъз* *ваша*. *еже* *глѣша* *вамъ* *слово* *вжне*. *нхже* *възнражше* на *сконъчанне* *жнвотоу*. *подовнтн* са *вѣрвж* *Е* 33б 9. 3. Съблюдавам, спазвам, съобразявам се [*със* *заповед*]. на *нѣже* *заповѣдъ* *възнраа* *владжнзн*. на *нево* *нмѣваше* *оумъ* *С* 253.12. *нзннца* *възнражъ*. *Гр.* λοῦξὸν τῶ ὀφθαλμῶ. *Поглеждайки* *изпод* *око*, *крадешком*, *скришом*. *ἰωσφά* *тѣкнж* *вндѣннн* *жтрѣвн*. и *нзннца* *възнраа* *дѣвнчж* *жтрѣвж* *сзмотрѣше*. *възнрашати* *хотѣваше* *С* 240.4.

Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. ἀτενίζω, ἐνατενίζω, ἀφορώω, ἀποβλέπω, ἀναθεωρῶ, προσέχω. *Вар.* възиратн.

Нѣб. Срв. взирам [се] ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МЛВТР, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

ВЪЗНСКАНЫЕ, -на *ср.* 1. Дирене, търсене. на възнсканнѣ заблѣждзшоуоуоуоуоу адамоу сыннѣтн моннн штѣдротамн хоштѣ създанааго по моемоу образоу *С* 247.13. // Издирване, изнамиране. въ лѣто дводесатъноиѣ н четвъртоиѣ. цѣсара днвкантиана. матежъ възистъ велнкъ. н възнсканнѣ бѣсовъскоиѣ н коумнръскоиѣ. послѣла же по всѣа градъи н по всен земн казнъ. повелѣваа възнскатн (в)ьсѣхъ капштъ *С* 220.12. 2. Разпит, разследване. многомъ же кръстнианомъ атомъ бѣвъшемъ. н въсѣмнма савноу нарцаѣштѣмъ. прославнѣше. не хоудо възнсканнѣ възистъ отъ безаконънънхъ. нмже зѣло мѣжа прославнша *С* 145.17. // Питане, разпитване, събиране на сведения. не даждъ глаголатн кемъ да не вълѣзжтъ на позорнштн. панштъ н възнсканнѣ о немъ бѣдетъ *С* 131.3. *Изч.*

С. Гр. ζητήσις, ἐπιζητήσις, ἀναζητήσις, ἐπιζητέω. *Вар.* възнсканнѣ, възнсканнѣ.

Нѣб. възискание ВА; *Срв.* възискване *остар.* ОА; възискване ЕтМл.

ВЪЗНСКАТЕЛЪ, -на *м.* Съдник, съдия. послоушннкъ во кесмъ чоудесемъ властельскомъ. а не възнскателъ божиемъ дѣлесемъ *С* 501.28. *Изч.*

С. Гр. δικαστής. *Вар.* възнскателъ.

Нѣб. Срв. искател *остар.* ВА.

ВЪЗНСКАТН¹, възнскаѣ, възнскаѣшн *несв.* 1. Диря, търся, издирвам някого, нещю. и не обрѣтъша его. възвратнѣсе са въ нмъ. възнскаѣшта его *М* Лк 2.45 *З, А, СК, Б;* н въшъдъ въ градъ възнскаашѣ мѣстъ цркъвнштънънхъ *С* 220.20; днесь же дѣва дьнн кѣста отънѣанжѣ нзндохъ нз града епнскоупна. възнскаѣштн нсѣдѣаштн (!) моего господна *С* 233.16; не прнде снъ чловѣчьскън

погоувнтъ нъ възнскаѣтъ н съпастъ погъбьшѣе *С* 346.27–28; достоннъно же н оногю възнскаѣтн. кдѣ глагола по трѣхъ днѣхъ възстанѣ *С* 440.19. // Търся сметка, отговорност за нещю, изисквам. възнскаѣа кръвѣ ихъ помѣанѣ не забѣи зѣванѣ оубогъихъ *СП* 9.13. 2. Стремя се към някого или нещю; искам, желая да постигна нещю. не нмамъ во съдѣ прѣвъзважша града. нѣ грѣдѣжшаго възнскаѣмъ *Е* 34а 13–14; гъ съ нѣси прннѣе на снъи ѣлѣа. вѣдѣтѣ вшѣ естъ разоумѣваѣмѣ лѣ възнскаѣмѣ бѣ *СП* 13.2. *Срв.* *СП* 52.3; всѣи пѣтѣ гнѣ милостъ н-стѣна. възнскаѣштѣмъ зѣвѣта его н съвѣдѣннѣ его *СП* 24.10. *Срв.* *СЕ* 75а 5–6. // *Прнч. сев. гелѣт. като сѣщ.* възнскаѣштѣн *м. мн.* *Гр.* οἱ ἐκζητοῦντες, οἱ ζητοῦντες. Стремящите се към някого. богатн обннцаша н възлакаша. а възнскаѣшнѣ гъ не лншатъ сѣа въсѣкого добра *СП* 33.11. 3. Изследвам, проучвам нещю. възнскаѣтн. оубо лѣпо възлюбьеннѣ. словесе неже о смокѣвн. чнн прннесе образ *С* 347.25.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, С, Р. Гр. ἀναζητέω, ἐκζητέω, ἐπιζητέω. *Вар.* възнскаѣтн, възнскаѣтн.

Нѣб. възисквам *остар.* ОА, ЕтМл.

ВЪЗНСКАТН^{II}, възншѣ и възнсѣ, възншѣшн *св.* 1. Подиря, потърся някого, нещю. прнде во снъ члѣвѣскъи възнскаѣтъ н сѣтъ погъбьшааго *М* Мт 18.11 *З, А, СК.* *Срв.* Лк 19.10 *М, З, А;* н възншѣшѣ мѣста его и не обрѣщѣшн *СП* 36.10; възнштѣ раба твоего вко заповѣдѣ твоѣхъ не забѣихъ *СП* 118.176; възншн мене заблѣждьшааго бѣе н помноуѣн ма *СЕ* 85а 7; шъдъше на онѣ странѣ възнштѣте прѣдъ градомъ. коегю савннѣ нменемъ. кръстниана сѣшѣта *С* 151.20. // Потърся сметка, отговорност, изисквам. отъ кръве а(в)ѣлѣ правѣдънааго. до кръве захарнѣ

погзвѣшааго междю олтаремъ и храмомъ. ен глѣж вамъ възнштетъ са отъ рода сего *М Лк 11.51 З*; раздражи гѣ грѣшьно. по множьствоу гнѣва своего не възнштетъ *СП 9.25*; чесо радѣ прогнѣва нечѣстивоѣ бѣ. рече бо въз срѣдци своѣмъ не възштетъ *СП 9.34*. 2. Поискам, пожелая нещю. подвнсанте са възнтн сквозѣ тѣсна(в)а врата. вко мзношн глѣж. възнштѣтъ възнтн н не възможѣтъ *М Лк 13.24 З, А, СК*; и възнскаша архерен н кзннжннцн възложнтн на нь рѣцѣ въз тѣ часѣ *М Лк 20.19 З*; единого просѣхъ отъ гѣ того възштѣ. да живѣ въз домоу гнѣ вѣста дѣни живота моего *СП 26.4*; домоу радн гѣ бѣ нашего. възнскахъ добра тебѣ *СП 121.9*. 3. Пожелая да постигна, да намеря. възштѣте бѣ и жива вѣдетъ дѣша ваша *СП 68.33*; втѣмн отъ мене поносъ і оуннчѣженне. вко сзвѣдѣнеі твоѣхъ възнскахъ *СП 118.22*; далече отъ грѣшьннкъ спѣнне. вко оправѣданеі твоѣхъ не възнскаша *СП 118.155*; чадю. нзнѣ обновнтн са хошешн. чествнзмъ поканнемъ. и възнсатн прѣвааго отѣчѣства *СЕ 66б 6*. 4. Пожелая да узная, изследвам, установя. чюждѣ са звншоуоумоу знаменню. а како же възтѣ не възштѣ. вѣроуѣнсаноуоумоу н спасаѣ са *С 501.26*; прндн твоѣго съпаса радн к намъ прншѣдшоу. н прннмн възнсканааго отрѣшенье *С 502.23*. зѣло възнсатн. *Гр. полултрахуоуеѣо*. Потърся усърдно, издирия. хвалѣ възвѣзшаго. а не зѣло възштѣ възходоу образа *С 501.23*. *М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ζητέω, ἐκζητέω, ἀναζητέω, ἐπιζητήω, ζητήεος. Вар. възнсатн, възнсатн.*
Неб. взискам остар. ОА, ЕтМл.

ВЪЗНСКОВАТИ, ВЪЗНСКОУѢТ, ВЪЗНСКОУѢШН
несс. Дирия, търся, издиривам нещю. таѣ възвѣдъ въз црѣкѣвште артемндово. възнсковааше капнштѣ црѣ-

кѣвнзвнхъ *С 221.8. Изч.*

С. Гр. ἐπιζητέω. Вар. възнсковати.

Неб. Срв. искам 'търся' остар. ВА, РБЕ.

ВЪЗНТИ, ВЪЗНАДѢ, ВЪЗНАДѢШН св. 1. Възляза, възкача се, изкача се някъде. отъпоушѣ народѣ възнде на горѣ единой помолнтѣ са *М Мт 14.23 З, А, СК*; глѣ ен гѣ. не прнкасан са мнѣ. не оу бо възндѣ кѣ отцю моемоу *М Йо 20.17 А*; възнде на възсотѣ пѣвнлѣ есѣ пѣвнѣ *СП 67.19*; възшедѣ на носнаа. и дошедѣ на гробѣ. из негоже възшелъ есн на небѣ *СЕ 39а 22, 23–24*; радѣ же н пна съ аплѣ до четѣрь десѣтъ дѣннѣ. н възнде на небеса н съде о деснѣжн отца *С 11.25*. // *Образно.* негоже око не вндѣ нн оухо слѣша н на срѣдѣце чловѣкоу не възнде *С 154.11*. 2. Отправя се, трѣгна кѣм място, разположено по-високо. възнде же носнфѣ отъ галнлеѣ. из града назаретѣска. възнюдеѣ въз градѣ дѣвѣ. иже нарнцѣатѣ са внтлеемъ *М Лк 2.4 З, А, СК*; и възнде нсѣ въз нмъ *М Йо 2.13 З*; хѣ по кѣ. дѣнѣ. възнде въз възспрнн імѣ. иждоуже не разлѣчн са *К 14а 28–29. Срв. С 452.12*; оуже велнкоу дѣнн прнблнжѣштоу са. възндѣвѣ оуже въз манастирь отѣче *С 290.4*. 3. За растение – издигна рѣст, израсна. а дроуѣга падѣ въз трѣннн. и възнде трѣнне н подаен ѣ *М Мт 13.7 З*. 4. Вдигна се нагоре, въздигна се, издигна се. і възнде дѣмъ гнѣвомъ еѣо *СП 17.9*. // *Образно.* аште бо са тебѣ не нсповѣдѣ. на прѣвѣжн чѣсть не възндѣ *С 355.8–9*; да възндѣтѣ нз нстѣлѣннн жнвотѣ мн чѣ тебѣ гн бѣже мон *С 461.30*. // За кувствѣ – надигна се. не завѣдѣ гласоу молнтѣвннкѣ твоѣхъ. грѣдѣзнн ненавѣдѣшнѣ тѣ възнде възннж *СП 73.23*; і гнѣвѣ бѣжн възнде на нѣа *СП 77.31*. *М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. МЛ. Гр. ἀναβαίνω, ἐπιβαίνω, ἐπαναβαίνω, ἀνέρχομαι, ἐπανέρχομαι, ἐξέρχομαι, ἀναλαμβάνομαι, ἀνατρέχω, ἐπανόγω. Вар. възнтн, възнтн.*

Наб. възиди *гуал.* ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ПРОДД, ДА.

ВЪЗЛАГАТИ, ВЪЗЛАГАЖЪ, ВЪЗЛАГАЕШН *несв.* 1. Слагам, поставям върху нещо. съвбражътъ же брѣмена тажъка и не оудовѣ носима. и възлагажътъ на плешта члѣска *М Мт 23.4*; никтоже оубо свѣтнальника възжегъ. поскрзи-ваатъ его съждомъ. ан подъ одръ подлагаатъ. нъ на свѣштънникъ възлагаатъ *М Лк 8.16 З, А, СК*; и обрѣтъ възлагаатъ на рамѣ свон радоча са *М Лк 15.5 З*; ед'ного же мати прилежаше нхъ. бѣ во сѣинъ ед юнѣн въсѣхъ ... и на нѣ присно възнраше. възлагажшн на нѣ ржцѣ и глаголжшн. чаддо мое сладъкоие. иште мало прѣтръпн *С 79.28*. 2. Поръчвам, възлагам. кое оубо оутврждене възлагаетъ. гѣ областыно пркомъ рече *СЕ 82b 6*.

ВЪЗЛАГАТИ РЖКЖ [РЖЦѢ] на кого. *Гр.* τίθημι τὰς χεῖρας ἐπὶ τίνα, ἐπιτίθημι τὰς χεῖρας τινί. Чрез поставяне на ръка върху някого давам благо-словия, изцеление и под. нѣъ ... и обемъ ѣа благословѣаше. възлагага ржцѣ на на *М Мк 10.16 З*; онъ же на когождо нхъ ржкж възлагага нецѣ-лѣаше ѣа *М Лк 4.40 З*; даждн емоу гѣ цѣлѣвъ по вѣрѣ его. не помниага грѣхъ монхъ. ни прѣзри мене възлагажша на нѣ ржкж моѣ. въ нма твоѣ *СЕ 39a 13-14*; гѣ слаж въздага. възлагаж ржкж моѣ. на раба твоего сего. и запрѣ-щаж тебѣ трасѣвнице *СЕ 50b 4-5*.

ВЪЗЛАГАТИ ОБѢТОВАНЫЯ. *Гр.* ἐναπο-τίθημι [*вар.* δίδωμι] τὰς συνθήκας. При църковния обред приемане на монашество — давам обет. на негоже оца обѣтованнѣ твоѣ възла-гаешн. прѣвое и послѣднее исповѣ-данне. танизи срцю. ѣкоже вжнѣа повѣстн съказажтъ *СЕ 92a 8*. *Изч.*

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. τίθημι, ἐπιτίθημι, ἐκτείλω.

Наб. възлагам ОА, ВА, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

ВЪЗЛАКАТИ [СА] ВЪЖ. **ВЪЗЛАКАТИ [СА].**

ВЪЗЛЕЖАТИ, ВЪЗЛЕЖЪ, ВЪЗЛЕЖИШН *несв.*

1. Лежа, излягам се. бѣ же едннъ възлежа отъ оученнкъ его на лонѣ нѣсѣ *М Йо 13.23 З*; и оузырьъ въ папрѣтъ тоа чѣстѣнѣа цркъзѣе. мжжа чочдъна свата възлежашта и оумн-ражшта *С 296.6*. 2. По древния обичай — храня се излегнат до ма-сата. възлежаштемъ нмъ. и ѣдѣшт-емъ ре(ре)че нѣ. амни глѣж вамъ *М Мк 14.18 З*; егда же оумзи ногън нхъ. приатъ ризѣ своѣа. и възлежаше *А Йо 13.12*; аще во кто виднтъ та нм(ж)ща разоумъ въ трѣ(б)нщ(н) въз-лежаша. не съв(ѣ)стъ ан емоу немощноу сщцоу. съз(н)ждетъ са ѣстн ндолжрѣтѣвнаѣ *Е 36 2*; съ мзитарн възлежаше. и съ любовѣнцанн жнвѣаше *С 474.1*. // *Прич. сег. дѣят. като същ.* възлежашен *м. мн.* *Гр.* οἱ ἀνακειμένοι. Хранешите се, присѣстващите на трапѣзата. сътворнша же (е)моу вечерѣ тоу. и маръта слоужаше. ладаръ же едннъ бѣ отъ възлежаштннхъ съ нмъ *М Йо 12.2 З, А, СК*.

М, З, А, СК, О, Е, СЕ, С. Гр. ἀνακειμαι, κατακειμαι, ἀναπίπτω. *Вар.* възлежати.

Наб. възлягам [се] *ряго* ОА, ВА, ЕтМл, БТР, РБЕ. *Срв.* възлегало ср. ПРОДД.

ВЪЗЛЕТѢТИ, ВЪЗЛЕЩЪ, ВЪЗЛЕТИШН *св.*

Излетя, полетя. мжченомъ же възвз-шемъ тѣмъ сватънмъ. и възлетѣвз-шемъ на небо. и въ дѣельскъин лнкъ възнненомъ възвзшемъ *С 256.21-22*. *Изч.*

С. Гр. ἀναπέτομαι. *Вар.* възлетѣти.

Наб. възлетя *ряго* ОА, МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

ВЪЗЛЕЩИ, ВЪЗЛАЖЪ, ВЪЗЛАЖЕШН *св.* 1.

Легна, излегна се. иже и възлеже на пръсн его. и рече. гѣн к'то естъ прѣдѣа та *М Йо 21.20 З, А, СК*; приемъ та на пръсн възлегша. егоже мѣн вгослове прилежно *Е 36b 10*; и сътворнвъ хри-стово знаменне. възлеже на сковрадѣ *С*

118.8; зною же въ прѣпадѣннн възвѣшоу. възлеже мѡуѡснн подѣ камзикомъ веланкомъ. н оуѡспз поунвааше С 275.16–17; юг'да възлегъин въз гробѣ такоже въ урѣвѣ. хотѣаше отъвалитн камзикъ отъ гроба С 472.28. 2. По древния обичай — легна до трапезата, за да се храня, стана участник в пир и под. вечероу же възвѣшоу. възлеже съ овѣма на десате оуѣннкома. и ѣдѣшемъ нмъ рече. амннъ глѣмъ. ѣко едннъ отъ васъ прѣдастъ ма М Мт 26.20 З, А, СК; рече же нс сътворите чловкы възлештн. бѣ же трѣва мзнога на мѣстѣ. възлеже оуво мжжъ чнсломъ. ѣко патъ тѣиспштъ М Йо 6.10 З, А; ѣко мзношн отъ възтокъ н западъ прнджтъ. и възлагжтъ съ авраамомъ н нсакомъ. и нѣковомъ. въз црѣтвнн небѣцѣемъ М Мт 8.11 А, СК; молн нѣкто фарисен гѣ да иастъ съ ннмъ н влѣвъ въз домъ фарисевъ възлеже С 390.27–28.

М, З, А, СК, Е, С, МЛ. Гр. ἀναπίπτω, ἐπιπίπτω, ἐπιτίθημι ἐμαυτόν, κλίνω, ἀνάκειμαι, κατακλίνομαι, ἀνακλίνομαι. Вар. възлешн, възлештн.

Нѣб. възлегна [се] ОА, ВА, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РЕБ.

ВЪЗЛНВАТН, ВЪЗЛНВАѢ, ВЪЗЛНВАѢШН *несв.* Изливам, поливам, изсипвам течност върху нещю. и прнстжпн обаза строупзы его възлнваѡ олѣн н внно М Лк 10.34 З, А, СК; повелѣ оцѣтъ лютъ съ солнжъ растворнвъше възлнватн на хрѣвѣтъ нхъ С 179.1. // Правя възлияние. воле же н хрнзмж възлнваѡшн на цѣсара. н хрнзмѣ пролнвѣвшнн са. н въсь мнрѣ нцѣльшн С 457.4–5. *Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. ἐπιχέω, κενόω. Вар. възлнватн.

Нѣб. възливам *книж. остар.* ОА, ВА, МлВТР, ЕтМл.

ВЪЗЛОЖИТН, ВЪЗЛОЖЖ, ВЪЗЛОЖИШН *св.* 1. Положа, сложа, поставя върху нещю. оуѣе емоу вн възло. аште вн камень жрѣновънзы възложенъ на възнж

его. и възврженъ въз море М Лк 17.2 З; и воннн съплетъше вѣнецъ отъ трѣннѣ. възложнша на главж емоу М Йо 19.2 З, А, СК; н възложнша врѣхоу главжн его. вннж его напсанж. съ естъ нѣз црѣ нюденскъ А Мт 27.37; тогъда възложетъ на олтрѣ (!) твои тельца С П 50.21; тгъда разгнѣвавъ са ан'ту-па-ѡ. повелѣ огнѣ възгнѣтнтн. н възложитн сковрадъ С 118.1; н дѣнне наложи крадъ велнкж. н лѣвжнж свонж ржкж възложн на огнѣ С 516.14. // *Образно.* слово законопрѣпно (!) възложнша на мѡа С П 40.9; н не възша такоа рауннн кемоу възложитн славы С 442.4. // Натоваря. прнѣвсте жрѣвецъ кз нѣсн. и възложнша на нь рнзы своѡ. н възѣде на нь М Мк 11.7 З; съваза брѣма хота на скотъ възложитн С 41.11; сама свонма ржкама възем'шн на рамо. възложн на кола С 96.6–7. // Сложа, облека [дреха и под.]. пѡ възложъ оурарѣ. н фелонѣ. поставь волащадъ прѣ олѣтаремъ. дрѣжаша свѣща. и поклоньша са. възше въз олѣта. молнтъ са боу СЕ 38b 4. 2. Прибавя, добавя кѡм нещю. кто же отъ васъ пекы са. можетъ възложитн на тѣло свое. лакътъ едннъ СК Мт 6.27. 3. Дам обет [при обрѣда приемане на монашество]. прнзърн ... на сѣмѣренне раба твоего сего. иже възложн н исповѣда прѣдъ многы съвѣдѣтелы СЕ 93b 10.

ВЪЗЛОЖИТН *назвы.* Гр. ἐπιτίθημι πληγῶς. Раня, нараня, нанеса рани. члкъ едннъ съхождааше отъ нѣма въз врнжж. и въз развоннжкы выпадѣ. нже н съвѣжжше н. н ѣзвы възложжше отндж. оставльше елѣ жнвз спштъ М Лк 10.30 З, А, СК.

ВЪЗЛОЖИТН *мжкы* [раны]. Гр. ὑποβάλλω βασάνοις, ἐπιβάλλω τὰς βασάνους. Подложя някого на мъчения, на изтезания. аште. лн то възложнмъ на та мжкы жестокы н люты зѣло. не помышлѡн же въ себѣ

іако мзи хоштемъ. да подѣзмешн тѣи
ѣто зѣло С 258.29; магнъ же нанпаче
гнѣваа са хота кемъ одолѣтн. побелѣ
горыша възложитн на нь ранзи. да въ
тѣхъ оумьретъ да же не прндетъ
кононъ С 47.6-7.

ВЪЗЛОЖИТН РЖКЖ [рѣцѣ] на кого. *а* Гр.
ἐπιτίθημι τὴν χεῖρά [τὰς χεῖρας] τινι,
ἐπιτίθημι τὴν χεῖρα [τὰς χεῖρας] ἐπὶ
τινα. Чрез поставяне на рѣка
вѣрху някого давам благословия,
изцеление и под. тѣгда прнвѣса кѣ
немоу дѣтн да рѣцѣ възложитъ на
на. і помолнтъ са М Мт 19.13 З; і
прнвѣса кѣ немоу глауха гжгзньнвд. і
молѣахъ н да възложитъ на нь ржкж
М Мк 7.32 З, А, СК, Б; і нцѣан
недѣжжнѣна. възложыша ржкж своиж
на нь СЕ 40а 14-15; н рѣцѣ възло-
жышъ на нѣ. авьне господнѣж благо-
датыж вѣса прог'на С 518.9. *б* Гр.
ἐπιβάλλω τὰς χεῖρας ἐπὶ τινα,
ἐπιβάλλω τὴν χεῖρά [τὰς χεῖρας]
τινι. Сложя рѣка вѣрху някого; за-
ловя, задѣржа някого. тѣгда прн-
стѣпшы възложыша рѣцѣ на нса н
іаса н М Мт 26.50 З, А, СК, Б;
ісаахъ же іатн н. і ннстоже не въз-
ложн ржкзи на нь. вко не оу вѣ
прншеаъ годъ его М Йо 7.30 З, А.

ВЪЗЛОЖИТН ОУН. Гр. τοὺς ὀφθαλμοὺς
τίθημι. Вперя очи, насоча поглед.
ἰζοгнаштеи мѣа нзінѣ обидѣ мѣа. оуи
свои възложыша оуклоншыа на земзѣж
СП 16.11.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. ἐπιτίθημι,
περιτίθημι, κατατίθημι, προστίθημι, ἐντίθη-
μι, ἐπιβάλλω, περίκειμαι, ἀναφέρω, ἐπιδέω,
ἀνατείνωμαι, ἀνατίθεμαι. Вар. възложитн.

Нѣб. възложя ОА, ВА, Вот, НГер, МлВТР,
ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪЗЛОУВЕНТН ВЖ. ВЪЗЛОУВЕНТН.

ВЪЗЛѢАТН, ВЪЗЛѢВЖ, ВЪЗЛѢШН Св. Из-
лея, изсипя, поляя вѣрху нещю.
повелѣша прннести олово н растопнѣ-
ше възлѣатн на оун С 264.21-22. //
Образно. оумѣдрн н. възлѣн на нь

благодѣтъ. н разоумъ СЕ 95а 1. //
Направя възлияние. прнстѣпн кѣ
немоу жена нмжштн алабастръ мвра
драга. і възлѣѣ на главѣ его възлѣ-
жашта М Мт 26.7 З, А, СК; възлѣѣ-
взшн во сн мвро се на тѣло мое на
погребенне ма сътворн М Мт 26.12 З,
А, СК; і съкроушзшн алабастръ въз-
лѣѣ емоу на главѣ М Мк 14.3 З; н по
дѣн възлѣѣ вѣрхоу прѣанваемадо
внна СЕ 20а 20; н възлѣна масло то
дрѣвѣноне на главѣ господнѣж С
408.11. Изч.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. καταχέω, ἐπιχέω,
βάλλω, ἐπιβάλλω. Вар. възлѣатн, възлѣнатн.
Нѣб. възлея книж. остар. ОА, ВА,
МлВТР, РВЕ.

ВЪЗЛѢГАНЬЕ, -на ср. По древннѣ оби-
чай — хранене в излегато поло-
жение. любатъ же възлѣганнѣ на
вечерѣхъ. н прѣждесѣданнѣ на сън-
мнщннхъ А Мт 23.6. Изч.

А. Гр. πρωτοκλισία. Вар. възлѣганнѣ.

Нѣб. възлягане книж. остар. ОА, ВА,
ЕтМл, РВЕ.

ВЪЗЛѢСТН, ВЪЗЛѢЗЖ, ВЪЗЛѢЗШН Св. Въз-
ляза, изкача се, възкача се, по-
кача се. і не обрѣтѣше кѣдѣ възнести
(н) народомъ. възлѣзше на храмъ.
сквозѣ скѣдель ннзвѣвнша н. сѣ
одромъ(...) прдъ (!) нса М Лк 5.19 З,
А, СК; н прѣдн текъ възлѣзе на
сѣкоморнѣ. да вндѣтъ і. вко тѣдѣ
хотѣаше мннжтн М Лк 19.4 З, А;
аште внндѣ въ село домоу моего. ан
вълѣзж на одръ постелѣа моего СП
131.3; проуни же вѣн отъ оужасенья
юньѣа на хлѣвннзи горѣ възлѣзоша С
565.30-566.1; на снцѣ смокве въз-
лѣзе зак'хен вндѣтѣ господа С
350.13; хоташте же нзѣвѣстнѣне
вндѣтн. възлѣзоша на храмннѣ
тѣмннѣннѣж. н двѣрѣцѣамн сѣмошт-
раахъ долоу С 184.6-7; блажензін же
когрѣтѣ рече. азъ самъ о себѣ възлѣзж
на сковрадѣ С 118.7; кѣдѣ възлѣвнѣ
сѣ многѣ ноуждѣ възложнѣвѣ на
плештн свон. авнне же зѣвавзін него

ВЪСЪ ВЪЗЛЪЗЕ НА ВРЪМА. ДА ЕГО НЕ
ПОВРЪЖЕТЪ С 41.14. *Изч.*

М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἀναβαίνω, ἐπιβαίνω.
Вар. възлѣсти.

*Неб. възляза ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; възлязвам несс. ОА,
ВА, РВЕ; възлязам несс. РВЕ, ДА.*

ВЪЗЛЮБИТИ, ВЪЗЛЮБИЖ, ВЪЗЛЮБИШИ св.

Възлюбя, обикна някого. възлю-
биши ꙗ ꙗ твоего. възсѣмъ срѣдемъ
твоимъ М Мт 22.37 З¹, А, СК; а
любам ма възлюбленъ вѣдетъ отцмъ
монь. н азъ възлюблю н М Йо 14.21
З, А, СК; възлюблях еси правдѣ н
възненавндѣ неправдѣ Е 6б 16-17;
в мѣвахъ незамедно пожневъ. ницла
възлѣуби Е 23б 11; аще кѣто брата
своего въз гнѣвъ проклзнетъ. і пакзи
възлюбитъ. ꙗ денъ да поклетъ са о
хлѣбѣ о водѣ СЕ 104б 17. // Харе-
сам, пожелая нещю. възлюбн дша
моѣ възделѣти. сподѣвъ твоихъ на
въсѣко врѣмѣ СП 118.20; възлюбихъ
спѣнене твое ꙗ. і законъ твої поученне
мое естъ СП 118.174; възлюбихъ ꙗко
оучашиштъ ꙗ. гласъ моленѣѣ моего
СП 114.1; н въз тѣхъ ннвахъ едина
вѣаше осѣта сланоуѣкомъ. пѣт'никъ
же кѣто мнмондзи ... вндѣвъ ннвѣ
дѣврѣ н плодѣнѣ н сзѣрѣвъшѣ. н
възлюбневъ прѣклонивъ са въз на
годѣ С 40.27; ꙗко чловѣколюбьць
въселити са въ нзи възлюбн С 507.6.

*М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. ἀγαπάω,
φιλέω, ἐράω, ἐπιποθέω, ποθέω, θέλω,
ἐπιθυμέω, εὐφραίνομαι. Вар. възлюбити,
въжлюбити, възлѣубити.*

*Неб. възлюбя книж. остар. ОА, ВА,
ЕтМл, БТР, РВЕ; възлюбям несс. Дюв;
възлюбвам несс. ОА, ВА, ЕтМл.*

ВЪЗЛЮБИТИ СА, ВЪЗЛЮБИЖ СА, ВЪЗЛЮБИШИ
са св. Обикнем се [взаимно, един
друг]. н възгѣла нерѣн. н рѣѣ. мн вѣѣ.
дн възлюбимъ са. н авне цѣлоуетъ
пѣѣ ова брата. і сама са цѣлоуете СЕ
11а 1. *Изч.*

СЕ. Вар. възлюбити са.

*Неб. Срв. възлюбя книж. остар. ОА, ВА,
БТР, РВЕ.*

ВЪЗЛЮБЛЕННИКЪ, -а м. Този, който е
обичан, скѣп, драг някому. при-
ставн възлюбьеннѣ оумъ си кѣ гласоу
С 317.13-14; нзинѣ въземн възлю-
быеннѣ. егда прѣдѣ снмъ малзи
искааше тѣзи сѣказанна реченмоу С
317.1; снхъ чѣудесънзихъ дѣлесъ
възлюбьеннѣ. вожне дѣло вндѣвъ.
въскрѣсенна не отъмешти са С
317.27-28. *Изч.*

*С. Гр. ἀγαπητός. Вар. възлюбьенникъ,
възлюбьенникъ.*

Неб. Срв. възлюбен остар. ВА, РВЕ.

ВЪЗЛЮБЛЕНЪ, -ин прич.-прил. 1. Кой-
то е скѣп, драг, обичан, възлюбен.
са естъ снъ мон възлюблені о немъ же
благонзволнхъ М Мт 17.5 З¹, А;
апстѣлѣ хѣу боу възлюбене. потъши са
нзѣвенті людн възъ ѡвѣта Е 36б
6-7; ꙗ славы принотежѣша. възшъ-
нѣаго възлюбленааго оца снъ СЕ 63б
23; сі оубо вѣдѣште възлюбленаа
братрѣ. възсѣкз гнѣвъ да отъврѣжемъ
К 9б 19; на другоке лѣто на възлю-
быензин градъ кѣ аморні приде поплѣ-
нити его хотѣ С 56.16. 2. *Като свц.*

**а) възлюблензин м. ег. Гр. ὁ ἀγαπη-
τός.** Този, който е обичан, скѣп,
драг. въз конце о нзмѣноуѣшихъ снѣвъ
корѣовъ. въз разоумъ пѣ о възлюбле-
нѣмъ СП 44.1; егда дастъ възлюб-
лензинъ своімъ сонъ СП 126.2.
б) Зват. Обикн. м. мн. възлюбленн.
Гр. ἀγαπητοί. Драги, възлюбени.
прндѣте възлюбьенн да благослове-
стнмъ благословешенааго С 320.2; нъ
азъ сѣказанню семоу тѣштѣ са.
въпрѣкзи глаголати възлюбьенне (!).
не во снѣ естъ истина разоумъ С
346.22; нзинѣ невнднмо прѣстоуатъ.
чнни бесплотьнни твои. напнсѣще
овѣтованне твое възлюблене. еже
прнемши СЕ 84а 20-21. 3. Желан,
въжделен. есе намъ приде възлю-
быенне н сѣпасное празденъство С
486.25; н възшѣдъ прѣмѣдро отъ-
нѣдъ науатъ. да възлюбьензѣ мѣ-
исан не погрѣшитъ С 454.5.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. ἀγαπητός, ἀγαπημένος, ποθεινός, ποθειμένος. Вар. възлюбленъ, възлюбьенъ, възлюбьенъ, възлюбенъ.

Наб. възлюблен книж. остар. ОА, ВА, Бот, ЕтМл, БТР, АР; възлюблен ЕтМл.

ВЪЗЛЮБЛЕНЬЕ, -ѣ ср. Възлюбване, обикване, обич. н положѣша на мѣ зло въз довро. н ненавистъ за възлюбленье мое *СП* 108.5; снѣ раба твоѣ възлюбьлша себе. дхѡвнѣимъ възлюбленнемъ ... стѣинѣ н блгвенне твое хоташа приѣти. даждн нма вѣрѣ непостыдѣнѣ *СЕ* 10а 3-4. Изч. *СП, СЕ*. Гр. ἀγάπη, ἀγάπησις. Вар. възлюбленне.

Наб. ъ.

ВЪЗМАГАТИ, ВЪЗМАГАѢ, ВЪЗМАГАЕШ *несс*. 1. Мога, в състояние съм да направя нещо. между намн н вамн. пропадѣ велнѣ оутвѣрѣдн са. вко да хоташтен мнѣти отъ сѣдоу кѣ вамъ не възмагаѣтѣ. нн нже отъ тѣдѣ кѣ намъ прѣходатѣ *М* Лк 16.26 З, А, СК. 2. Получавам мощ, сила, укрепвам, засилвам се. аплѣ. ефесемъ. врд. възмагаѣте о гн *Е* 35б 7-8. Изч.

М, З, А, СК, Е. Гр. δύναμις, ἐνδυναμόω.

Наб. ъ.

ВЪЗМЕТАТИ, ВЪЗМЕТАѢ, ВЪЗМЕТАЕШ *несс*. Мятам, хвърлям. възметаѣѣ же слоугъ днавола на сковрадѣ. пѣцѣлѣ. н масло н трѣстне *С* 118.9. Изч.

С. Гр. ἐπιβάλλω.

Наб. ъ.

ВЪЗМОЖНО нареч.

ѣще [естѣ] възможно. Гр. εἰ δυνατόν [ἔστιν]. Ако е възможно, доколкото е възможно. възстанѣтѣ во лѣжн хрѣстн н лѣжн прѣцн. н дадатѣ знаменнѣ велнѣ н ѣюдѣса. вко прѣблѣстнѣти. аште естѣ възможно нзѣбранѣна *М* Мт 24.24 З, А, СК. Срв. Мк 13.22 *М*; н прѣшьдѣ мало паде ннцѣ мола са н гла. ѡче мон аште възможно естѣ

да мнмо ндетѣ отъ мене ѣаша си *М* Мт 26.39 З, А, СК. Срв. Мк 14.35 *М, З*. Изч.

М, З, А, СК. Вар. възможно.

Наб. възможно ОА, ВА, АК, Бот, НГр, РВЕ; возможно остар. ВА, Бот.

ВЪЗМОЖНЪ, -ѣн прил. 1. Възможен, осяществим. отъ ѡлѣкѣ се невѣзможно естѣ. а отъ бѣ всѣ възможна *М* Мт 19.26 З, А, СК; еже аште можеш вѣрватн. всѣ възможна вѣроуѣштнѣмоу *М* Мк 9.23 З, А, СК, Б; всѣ възможна теѣѣ сѣтѣ *М* Мк 14.36 З. 2. Който е според възможностите на някого. вѣко гн бѣже нашѣ ... прнемѣн възможно прншоенне въздобнѣа. благоволено. прнмн н се прннесенне. отъ раба твоего сего *СЕ* 13б 9. възможна сѣтворнѣти. Гр. δυνατός. Направя някого силен, крепѣк. помолнѣ же са н мѣ оубознн. да богѣ кѣште паѣе н паѣе възможна сѣтворнѣтѣ него. н теченне него въз мнроу сѣврѣштѣ *С* 302.24-25.

М, З, А, СК, Б, СЕ, С. Гр. δυνατός, ὁ κατὰ δύναμιν. Вар. възможнѣ.

Наб. възможен ОА, ВА, АК, Бот, НГ, Дюв, НГр, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА; възможен остар. ВА. Срв. [не]възможен.

ВЪЗМОЦН, ВЪЗМОГѢ, ВЪЗМОЖЕШ *св*.

1. Смогна, успѣя да извѣрѣша нещо. н рѣхѣ оѣченнѣкомѣ тѣоннѣ. да нжденѣтѣ н не възмогѣ *М* Мк 9.18 З, А, СК, Б; ѣаѣа мѣ безаконнѣѣѣ моѣ н не възмогѣ зѣрѣти *СП* 39.13; да не възможетѣ дѣѣтн на нь. всѣ прѣтн-вѣна *СЕ* 80б 14; н тако възможемѣ сѣ дрѣзновенѣемъ. насладѣтн са. прѣдѣстоѣшѣтѣа трапѣзѣ *К* 9б 13; како оубо възможемѣ прнѣтѣпнѣтн кѣ таковооуоумоу мѣчнѣтелю *С* 215.25. 2. Надмогна, надвнѣя, надделеѣя някого, нещо. вранн непрнѣзньскѣна. не възмогѣтѣ на та *СЕ* 91б 6; снаѣ во всѣж н доухѣ ражднѣзанѣна. въз въздрѣстѣ юнѣ повѣднѣшѣ. възможе на старѣстѣ *С* 522.10. 3. *Прич. сег. гѣят. като*

прил. възмогъин. Прекомерен. мѣ w нзбавленьн величѣда чѣка. w прошенън. i o прихатън овѣда сназнаадо. възмогъшаадо. i еже възвестн са дхѣомъ стѣзимъ *СЕ* 36a 12-13. 4. Възмогна се, стана силен, укрепна. се чѣкъ иже не положи бѣ помощника себѣ. нз оупъва на множество богатства своего. н възможе соуетоиж своея *СП* 51.9; повелѣ на макъцѣбмъ семъ одрѣ почнтн мн. нзинѣ оубо нсполнхъ н възмогоухъ *С* 118.24; того радн вратнн да възможемъ всн. н да не възторн явнмъ са мжѣнникомъ хръстовомъ. нз довлнн за нѣ да постраждемъ *С* 63.15-16.

не възможетъ. *Гр.* οὐ δύναται, ἀδυνατεί. Не може, не бива. отъче монаште не възможетъ чаша сн. мнмо нтн отъ мене *М* Мт 26.42; не да не възможетъ отъ мене. сътворышоуоуоуоуоу възбѣвскаиа словомъ *С* 249.16.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. δύναμις, ισχύω, ἐνδυνασιόω, ἀνδρίζομαι, καταίσχύωω. *Вар.* възмоци.

Неб. възмога *книж. рядко* ОА, ВА. *Срв.* възмогна [се] ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ. *Срв.* [пре]възмогна.

възмъздые, -та *ср.* Отплата, възнаграждение, награда. волзшее богатство непзщевавъ. ег.пзтзскзихъ (сз)кровницъ. поношеніе хѣво ... аще во на възмъздне *Е* 76 15; не отзложнте збо дрзънновеннѣ вашего. еже нматъ ве(ве)лне възмъзмъздзе (*погр. вл.* възмъздые, *Когов, Мирчев, с. 9, бел. под линия*) *Е* 96 3; недостонно же отъ боговорыцъ жндовъ. възспрнмаше възмъзднн *С* 480.19; длзжнз съи мштеннне маловрѣменьо възспрнатн. нз оуставн оустрзмиенье то. да не възмъздыа троуднаадо. рекъше цръствннн възвѣнаадо лнштнн са *С* 558.13. *Изч.* *Е, С. Гр.* μισθοποδοσία, ἀμοιβή. *Вар.* възмъздые, възмъзднне, възмъздне.

Неб. възмъзднне *книж. рядко* ЕтМл; възмезднне *книж.* ОА, ВА, Вот, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ. *Срв.* възмъздыам *несв.* ПРОДД.

възмърнтн, възмърнж, възмърншн св.

Отмеря, измеря. въз ннже (мърж) мърж мърнтн възмърнтъ са вамъ *М* Мт 7.2 3, А; тож бо мъроиж ежже мърнтн възмърнтъ са вамъ *М* Лк 6.38 3. *Изч.* ~ са безл.

М, З, А. Гр. μετρέω, ἀντιμετρέω. *Вар.* възмърнтн.

Неб. възмеря *остар.* ВА.

възмътатн, възмътаж, възмътаешн

несв. Измитаю. не тако нечзст(...) тако. нз (ѣ)вко п(..)хъ его (..) възмътаетъ вѣтръ отъ лица земли *СП* 1.4. *Изч.*

СП. Гр. ἐκρίπτω. *Вар.* възмътатн.

Неб. Ѳ.

възмастн са, възматж са, възматешн

са св. Смутя се, объркам се, разтревожа се. всн бо вндѣша н н възмаша са. онъ же абне гла съ ннмн н рече нмъ. дрзъанте азъ есмъ не бонте са *М* Мк 6.50 3; възматжтъ са казъщн. н оубоатъ са жнвѣщеи въз коньцихъ. отъ знаменн твоихъ *СП* 64.9; възмаша са всн неразоумнн срздыцемъ *СП* 75.6; отзврацьшю же тебѣ лнце възматжтъ са. отзймешн дхъ ихъ ѿнщезнжтъ *СП* 103.29; възмаша са i вскольбашн са ѣко пнѣнн.

н вьсѣ мждрость ихъ поглзштена възетъ *СП* 106.27; н срдце мое възмате са во мнѣ *СП* 108.22. *Срв. СЕ* 76a 24-25; н вьсѣ градъ възмате са. отъ възвѣнаадо страха *С* 22.15-16. *Изч.* *М, З, СП, СЕ, С. Гр.* ταρασσόμενα. *Вар.* възмастн са.

Неб. Ѳ.

възмъжатн, възмъжаж, възмъжаешн

несв. Държа се мъжественно, геройски. н рекоста немоу. мнрз тебѣ крѣпнн са н възмъжан. н се рекъша отндоста отъ него *С* 193.29. *Изч.*

С. Гр. ἀνδρίζομαι.

Неб. Срв. възмъживам ЕтМл, АР, РБЕ; възмъжея *св.* ОА, ВА, ЕтМл, АР, РБЕ, ВТР.

ВЪЗМЪЖТНТН, ВЪЗМЪЖШ, ВЪЗМЪЖТНШН св. Смутя, объркам някого. по мнѣ прѣндѣ гнѣви твои. оустрашеннѣ твоѣ възмѣжнѣша мѣ *СП* 87.17; w како прѣштеныѣ архнеренско. възмѣжнѣ апо-стольскѣи трѣтѣи ... w како сверѣпство владѣикъ. възмѣжнѣ оумъ оуѣнникъ *С* 471.22–23, 25. *Изч.*
СП, С. Гр. тарάσσω, ἐκταράσσω. *Вар.* възмѣжтнѣ.
Нѣб. *Срв.* възмутя ОА, ВА, Бот, ЕтМл, АР, РВЕ, ВТР.

ВЪЗМЪЖТНТН СА, ВЪЗМЪЖШ СА, ВЪЗМЪЖТНШН СА св. 1. За течност – раздвѣжа се. ѿлка же не нмамъ. да егда възмѣжнѣтѣ са вода. възврѣжетѣ ма възкѣпѣль *М Йо* 5.7 *З, А.* 2. Смутя се, объркам се, развѣлнувам се, разтревожа се. ѿ же ѣко вндѣ ѣк плауѣштѣ са. и прншедѣшага съ неѣк нюдеѣа плауѣштѣ са. запрѣтн дѣху. н възмѣжнѣ са самъ *М Йо* 11.33 *З, А, СК;* нзнѣ дѣша моѣ възмѣжнѣ са. и что рекѣ. отѣе спѣн ма отъ годннѣи сеѣа *М Йо* 12.27 *З, А, СК, Б;* сн рекѣ нѣ възмѣжнѣ са дѣхомъ. и съвѣдѣтель-ствова н рече. амннѣ амннѣ глѣж вамъ. ѣко едннѣ отъ васъ прѣдастѣ ма *М Йо* 13.21 *З;* подражнѣвъ борѣца прѣдзпальѣнѣа. цннѣ въз прѣвѣтѣмъ штнѣ падышааго. абннѣ напальнѣватѣ трѣтѣ. да не ѣело нхъ възмѣжнѣтѣ са. падышннѣмъ *С* 93.30. *Изч.*
М, З, А, СК, Б, СП, С. Гр. тарάσσομαι, тарάσσω [ἐμαυτόν], διακόλλομαι.
Нѣб. възмутя се ОА, ВА, Бот, НПер, ЕтМл, АР, РВЕ, ВТР.

ВЪЗМЪЖЦАТН, ВЪЗМЪЖЦАИЖ, ВЪЗМЪЖЦАИШН несв. 1. Раздвѣжвам [течност]. анѣл во гнѣ на вѣсѣ лѣта съхождааше възкѣпѣль. и възмѣжштѣаше водѣ. и нже прѣвѣе вѣлажааше по възмѣжштѣннѣ водѣ. съдравѣ възѣлааше *М Йо* 5.4 *З, А;* сынѣдѣаше тамо рече анѣлѣ н възмѣжштѣаше водѣ *С* 496.11. 2. Смутявам, разтревоживам някого. w како. кѣгда богазнь н страхъ. объметъ зѣмьнааго. вѣсе кѣго

естьство абннѣ възмѣжштѣаетъ *С* 471.21–22. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. тарάσσω.

Нѣб. възмуцавам ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл, АР, РВЕ, ВТР.

ВЪЗМЪЖЦАТН СА, ВЪЗМЪЖЦАИЖ СА, ВЪЗМЪЖЦАИШН СА несв. Раздвѣжвам се. тѣло бо въз стоудень възпадѣ. запрѣва оубо вѣсе осннѣетъ. съсѣдѣжштн са крѣвн. потомъ възмѣжштѣаетъ са. н възкѣпннѣтѣ *С* 89.16. *Изч.*

С. Гр. κλονέομαι.

Нѣб. възмуцавам се ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪЗМЪЖЦЕННѣ, -ѣа ср. 1. За вода, течност – раздвѣжване. анѣл во гнѣ на вѣсѣ лѣта съхождааше възкѣпѣль. и възмѣжштѣаше водѣ. и нже прѣвѣе вѣлажааше по възмѣжштѣннѣ водѣ. съдравѣ възѣлааше *М Йо* 5.4 *З, А. Срв. С* 496.12. 2. Морско вѣлнение. н вѣдѣтѣ знаменнѣ въз слзнѣцн н лочнѣ. н свѣздахъ. и на зѣмнѣ тѣга ѣжкѣмъ. отъ неѣадннѣ шюма морѣскааго н възмѣжцѣннѣ *М Лк* 21.25 *З, А, СК;* тѣи владѣшн дръжавоѣи морѣскоѣи. възмѣжштѣеннѣ же влзнѣ его тѣи оуѣро-тншн *СП* 88.10.

Вѣз възмѣжцѣеннѣа. *Гр.* ἀνόλωτος. Чист, бистѣр, неразмѣтен. не матн ковѣеюгомъ. да не кладеши кѣже възнѣмъ. бес порока съсѣдѣ. ве сквѣрзнѣи хлѣвннѣа. вѣз възмѣжштѣеннѣа стѣклѣннѣа *С* 243.3–4. *Изч.*

М, З, А, СК, СП, С. Гр. ταραχή, σάλος. *Вар.* възмѣжштѣеннѣ.

Нѣб. възмуцѣеннѣ ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪЗНАКЪ нареч. Възнак, по грѣб. н лежнѣтѣ въззнакѣ възкрѣшѣеннѣ вѣсѣмъ. н оумрѣштѣнѣ възѣлаатѣ богъ плѣтнѣи. възкрѣшѣаан мрѣтѣвѣа *С* 456.5. *Изч.*

С. Гр. ὑπτιος.

Нѣб. възнак ОА, ВА, НПер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪЗНЕНАВНДЪТН, ВЪЗНЕНАВНДѣЖ, ВЪЗНЕНАВНДНШН св. Намразя, испитам

ненавист, възненавидя някого. слышасте ꙗко речено естъ. възлюбнши нскрѣнѣго своего. и възненавиднши врага своего *М Мт 5.43 З, А; и тѣгда съблуднатъ са. мъ(но)си. и дроуѣтъ дроуѣга прѣдастъ. и възненавиднтъ дроуѣтъ дроуѣга М Мт 24.10 З¹, А, СК, ЗП; аште мнрѣ васъ ненавиднтъ. вѣднте ꙗко мене прѣжде васъ възненавидѣ М Йо 15.18 З, А, СК; възлюбназ еси правдѣ н възненавидѣ неправдѣж *Е 6б 17-18; сего ради възненавидѣхъ всѣхъз пѣтъ неправдѣнмъ. влѣкѣшижъ нзи. ннзъ похотѣ вѣсѣ *СЕ 90б 24-25; да н тѣ възлюбнши ꙗже възненавидѣ без оума С 395.13.***

М, З, А, СК, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. μεσσω. Вар. възненавидѣтн.

Нѣб. възненавидя ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ.

възнепѣшеватн, възнепѣщюѣж, възнепѣщюѣшн св. Помисля, сметна. си еси створилъ омазѣхъ. възнепѣштева беззаконье. ꙗко бжѣ тевѣ подовенъ *СП 49.21. Изч.*

СП. Гр. ὑπολαβῶν. Вар. възнепѣшеватн. Нѣб. ∅.

възнесеные, -ѣ ср. 1. Въздигане [на небо], възнасяне, възнесение. паѣ же вѣсь день патнѣстнннзи. въ нѣже по възнесенн възвѣшнмъ на нѣбо. сѣде о деснѣж бѣ н ѡца *СЕ 62а 6-7.*

2. Възгордяване, превъзнасяне, високомерие. въ скорѣ възнесеннмъ нѣкзинмъ нан велнчданнмъ. атъ. въ сѣгрѣшеные попоуштенъ взиетъ вѣпастн *С 519.13; да повѣднт' н осжднтъ сѣмѣреннмъ свонмъ възнесеные. ꙗже вѣ князѣ вѣка сего вражѣскзи възхитназ севѣ С 545.20; блудзи са велнкзинмъ свонмъ сѣмѣреннмъ. не взиѣтн въ нѣмъ вннѣ нисолнже похваленыа. н възнесеныа отъ бѣ ненавиднмаго С 570.4. Изч.*

СЕ, С. Гр. τὸ ἀναληφθῆναι, ἔπαρσις. Вар. възнесеные, възнесенне.

Нѣб. възнесение ОА, ВА, Вот, ЕтМл, АР, РБЕ; вознесение остар. ВА, Вот; Възнесение, Вознесение цѣрк. ОА, НГер. Срв. Възнесена ЛИ, Възнесенка ЛИ СтИл, РЛФИ.

възнеситъ [погр. СП 74.8] вж. възноснтн.

възнести, възнесѣж, възнесешн св.

1. Вдигна някого или нещю нависоко; издигна. ꙗкоже мѣси възнесе змнѣж въ поустѣинн *М Йо 3.14 А, СК; въ денъ зѣла моего покрѣзи мѣ въ таинѣ кровѣ своего. на каменъ възнесешн мѣ *СП 26.5; възнѣса на дрѣво каменъ К 12б 25. Срв. С 448.21-22; ꙗжеже не могъше носаштнн вѣсѣднтн на ключа. одрѣ сътворнѣше на рамоу възнесоша кз правдѣноуѣмоу С 552.25. // Въздигна някого [на небо], възнеса. рече же нмъ нс. егда възнесете сѣна члѣвѣсаго. тѣгда разоумѣате ꙗко азъ есмъ *М Йо 8.28 З, А; и азъ аште възнесенъ вѣдѣж отъ землѣ. вса прнвлѣкѣж кз севѣ М Йо 12.32 З, А, СК, Б. // Принеса [жертва]. всесѣзжагаемзѣна можданзи ꙗ възнесѣж тевѣ сѣ кадломъ овннзи. възнесѣж тевѣ волзи н козѣлы *СП 65.15.****

2. Занеса, отнеса в място, разположено повисоко. и егда исплзннша са дѣнѣ оуштеннѣ ею. по законуу мосевоу. възнѣса н въ нѣмъ. поставнтн прѣдъ гѣмъ *М Лк 2.22 З, А, СК, Б; н прѣде дѣхомъ въ цѣркѣвѣ. н егда възнѣсте роднтелѣ отроуа нса. сътворнтн нма по овнчюаю законѣноуѣмоу о немъ. н тѣ прннатъ е на рѣкоу свою *А Лк 2.27.**

3. Прен. Издигна, въздигна някого над другите; дам някому сила или власт. нзбавителъ мои отъ врагъ моихъ гнѣвѣхъ н отъ възстанѣштнхъ на мѣ възнесешн мѣ. отъ мѣжа неправедзѣна нзбави мѣ *СП 17.49; ꙗ рече положнхъ помошты на сѣльна. възнѣсѣзъ извѣранѣг-отъ людеи моихъ *СП 88.20.**

4. Прен. Издигна, въздигна, възвися някого в нравствено отноше-

ние. низложи славию съ престола. и възнесе съмъреню М Лк 1.52 З; потрѣпи гѣ. и сѣхрани пѣть его. и възнесетъ тя наследити земли С П 36.34; егда хощеш мон оумъ на небеса възнесеш. и егда хощеш на земли сънесеш С 238.4; гѣ мон и богъ мон. тзи свонмъ сѣхodomъ монъ дѣш възнесе. отъ не доуданю глѣбнизи С 505.21-22. 5. *Прен.* Прославя, възхваля, възвелича. възнесъ тя гѣ бо подылаз мѣ еси С П 29.2; възвелнхте гѣ со мною. и възнесемъ имѣ его възкоупѣ С П 33.4. *Възнестн гласъ.* *Гр.* ἄγω φωνήν. Издигна, извиша глас; извикам, викна високо. и ти възнеса гласъ глѣшше. ꙗже наставниче помноуи нзи М Лк 17.13 З, А.

Възнесетъ са рогъ кого. *Гр.* ὑψοῦται τὸ κέρας [τὰ κέρατα] τινός. Някой бива прославлен, възвисен. и вса рогъ грѣшникъ сѣломѣ. и възнесетъ са рогъ праведнаго С П 74.11; и рѣвота моѣ и мноств моѣ съ нимъ. и въз имѣ мое възнесетъ са рогъ его С П 88.25. ~ са *страг.*

М, З, А, СК, Б, Е, СП, К, С. Гр. ὑψόω, ἐπαίρω, ἀνάγω, εἰσάγω, ἀναφέρω, ποιέω, ἀνατελέωνται, σπείρω. *Вар.* възнестн.

Нѣб. възнеса книж. *остар.* ОА, ВА, Бот, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ.

Възнестн са, възнесъ са, възнесеш са св.

1. Издигна се нагоре, нависоко; повдигна се. рече и ста дѣхъ воурензи. и възнеса са възни его С П 106.25; воскресн гѣ бже мон да възнесетъ са ржка твоѣ С П 9.33. // *Образно.* гѣ не възнесе са рце мое. ни възнѣсте са оун мон С П 130.1. // *Въздигна се* [на небо], възнеса се [за Бог-син]. гѣ же нѣз по глѣбни его къ нимъ. възнесе са на небо. и сѣде о деснѣхъ бѣ М Мк 16.19 А. 2. *Прен.* Издигна се, преуспея, напредна. нзлаѣ тѣцеглашеннѣ отъ(мѣ)тан. наипаче во възнесетъ са нечѣстивн Е 2а 3. 3. *Прен.* Издигна се, въздигна се, възвися

се в нравственно отношение. сѣмъ-рѣтан са възнесетъ са М Мт 23.12 З, А. *Срв.* Лк 14.11 М, З, А; и о имени твоёмъ възрадоуете са всь день. и правдою възнесетъ са С П 88.17. 4. *Прен.* Възгордея се. а нже възнесетъ са сѣмърѣнтъ са М Мт 23.12 З, А; и тзи каперзнаоуме до небесе възнеси са. до ада низведеши са М Лк 10.15 З; доколѣ възнесетъ са врагъ мой на мѣ С П 12.3. *Срв.* СЕ 73б 22; славою бо и лицемърѣствомъ разоума. горѣ злѣ възнесѣше са. истинюзи и божна мѣдростн. по истинѣ отъпадоша С 333.10.

М, З, А, Е, СП, СЕ, С. Гр. ἐπαίρωμαι, ἀναλαμβάνωμαι, προκόπτω, ὑψοῦμαι, ὑψόω ἐμαυτόν, μετεωρίζομαι. *Вар.* възнестн са.

Нѣб. възнеса се ОА, ВА, БТР, РБЕ; вознеса се Бот.

Възникнѣти, възникнѣ, възникнешн св.

1. Надигна се, повдигна се, исправя се. видѣвъ же небаудомъ сѣштѣ ннѣж. рѣвклонн са и потрѣза не соумьна са ... онъ же възникъ и възрѣвъ не видѣ нногоже С 41.3. *Срв.* С 41.8. // *Образно.* припадам ти оѣ. да подаси ми заповѣдь. протнво зломъ монмъ. неклан възникнѣ нз глѣбнизи безаконен монхъ СЕ 69а 1-2. 2. Изникна, появя се. егда прозѣвнѣша грѣшници. тко трѣва. и възникъ вси творѣштн безаконнн С П 91.8. 3. *Прен.* Съвзема се, свестя се, опомня се. видѣвъ же а отънемогъша молнтѣж сѣтворн о ннхъ и възникоша. възвѣше же въз оумѣ своємъ. възставѣше припадоша С 39.12. // *Вразумя се.* да аште оубо оугодна тебѣ сѣтъ словеса моя и обѣтн. възникни и обѣстан са не стѣдн са С 48.24-25. *Изч.*

СП, СЕ, С. Гр. ἀνατελέω, διακόπτω, ἀνανήφω. *Вар.* възникнѣти, възникнѣти.

Нѣб. възникна ОА, ВА, Бот, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ.

Възносити, възношѣ, възношиш несс.

1. Вдигам някого или нещю наго-

ре, нависоко; издигам. възноса облакы отъ послѣдннхъ землиа. мазнина въ дождь створи *СП* 134.7. // *Образно.* омнлоучи ма ꙗ ꙗ внждъ сѣмѣренне мое отъ врагъ моихъ. възноса ма отъ вратъ сѣмрѣтнхъ *СП* 9.14; херовнмъскын прѣстола оугото-внлз са естѣ. възносаштен адри. ннауе готови *С* 470.25. // Изкачвам, изнасям. божествовнн же ѿвннн. все сѣконѣвадаше послушанне ... вода отъ потока възноса *С* 284.2. // Въздигам [на небо], възнасям [Бог-син]. крѣтъ і моука н гвоздне. і сѣмрѣтъ сі животоу. бесѣмрѣтноуемоу възвнѣтъ пелензи ... імже начатокъ ѿскы възноситъ са *К* 10б 25; н оуѣръѣ ... мѣжа ѿуѣзна свѣта възлежашта н оумражашта. н дѣшж него отъ аггелъ прѣвнѣемж. н сѣ божествовннѣ нѣкото-рѣжж хвалож же н добровоннѣмж. на невеса възноснмж *С* 296.10. // При-насям [жертва]. тѣмже оубо възноснмж жрѣтвж хвалѣ взннж бѣн сірѣѣѣ плодъ оустнамж. нповѣдаж-цем са нменн его *Е* 3а 14-15. 2. *Прен.* Издигам, въздигам, възвисявам някого в нравственно отношение. въздвнсамаі отъ землиа нншта. і отъ гношста възноса оубога *СП* 112.7; сего сѣмрѣтѣ. а сего възнесѣтъ (*погр. вл.* възноситъ, *Север.*, с. 95, *бел. пог линия*) *СП* 74.8; і пакы правѣда възноситъ ѣзыкъ *К* 3а 4. 3. *Прен.* Прославям, възхвалявам, възвеле-личавам. възносите ꙗ ꙗ нашего. покланѣнте са подѣжноно ногама его ѣко етъ естѣ *Е* 32б 4. *Срв.* *СП* 98.5; *Е* 32б 8; *СП* 98.9; *Е* 32б 18; ѣкоже н ѿвна поклони са кемоу же поклони са. то н азъ пауе поклонж са н славословнж н възношж н *С* 261.26. възносити рогъ. *Гр.* ὑψώω κέρασ. Възгордявам се. рѣхъ законопрѣ-стѣпннкомъ. не прѣстѣпаите закона. і сѣгрѣшннштемъ не възносите рога *СП* 74.5. *Изн.* ~ са *страг.*

Е, СП, К, С. Гр. ὑψώω, ἀνυψώω, ὑπερυψώω, ἀναφέρω, ἀνάγω. *Вар.* възносити.

Неб. възнося *остар.* ВА, Дюв, РБЕ; възносям *несв.* ВА, НГер, ЕтМл; възнасям *несв.* ВА, БТР; възнисам *несв.* ЕтМл; възносам *несв.* ЕтМл.

ВЪЗНОСИТИ СА, ВЪЗНОШЖ СА, ВЪЗНОСИШИ СА *несв.* 1. Въздигам се [на небо], възнасям се [за Бог-син]. і възѣтъ егда благословаѣше ѿ. отѣстѣпн отъ ннхъ. і възношадаше са. на небо *М* Лк 24.51 3, А. 2. *Прен.* Издигам се, въздигам се, възвисявам се в нравственно отношение. н сѣмѣрама са възноситъ са *СК* Лк 14.11. 3. *Прен.* Възгордявам се. ѣко всѣкы възносн са сѣмѣрнѣтъ са *М* Лк 14.11 3, А, *СК.* *Срв.* Лк 18.14 М, 3, А, *СК*; і въз не нштете ѣто нмате ѣстн. н ѣто пнтн. н не възносите са *М* Лк 12.29 3; аште падѣтъ врагъ твои не порадоуи са. н о потѣченн кемоу не възноси са *С* 126.21. *Изн.*

М, 3, А, СК, С. Гр. ἐπαίρομαι, ἀναφέρομαι, ὑψώω ἑμαυτόν, μετεωρίζομαι.

Неб. възнося се *остар.* ВА, РБЕ; възнасям се ОА, ВА, Бот, РБЕ; възнисам се ЕтМл.

ВЪЗНОШЕНЬЕ, -ѣ ср. 1. Възнесение Христово — църковен празник, празнуван на четиридесетия ден след Великден, Четиридесетница, Спасовден. в ѣѣ възноше ꙗ ꙗ А 28а 1; ꙗ ѣѣ ѣ не възнон А 155а 26. 2. Жертвоприношение. тогда благоволиш жрѣтвж правѣдж. възношеньѣ възсѣз-жаглемма *СП* 50.21. *Изн.*

А, СП. Гр. Ἀνάληψις, ἀναφορά.

Неб. възношение *остар.* ВА, ЕтМл.

ВЪЗНЪЗНЪТИ, ВЪЗНЪЗНЖ, ВЪЗНЪЗНѢШИ СВ. Надяна, набода на нешо. і лбне текъ едннз отъ ннхъ. і прнѣмж гжѣж. испльн оцѣта. і възнезъ на трѣ(б)сть. напаѣше н *М* Мт 27.48 3, А, *СК*; текъ же едннз испльн гжѣж оцѣта. і възнезъ на трѣсть напаѣше н *М* Мк 15.36 3; онн же испльнше гжѣж оцѣта. на всопъ възнезъше. прндѣша кз оустомъ его *М* Йо 19.29 3. *Изн.*

М, З, А, СК. Гр. περιτίθημι. Вар. възънзжтн.
Неб. Ø.

ВЪЗОВАТИ *вж.* **ВЪЗЪВАТИ.**

Възоръ, -а м. Външен вид, външность. (такоже ннзгда дьвѣма кзинма лѣкавома. отъ саврѣи въ горахъ живѣште. страш'номъ възоромъ. н сверѣпа власы нмѣшта С 40.12; а тзи лнственнмъ закрѣвѣ оун сн. въсь са тамо прѣда. нн отъ того дѣвельства болѣзнь нмѣа. нн кз цвѣтъца възороу лнчесе своего не прѣведы С 335.13. *Изч.* С. Гр. ὄψις, θέασις.

Неб. възор *остар.* ВА; взор *поет.* ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪЗРАДОВАТИ *са вж.* **ВЪЗРАДОВАТИ** *са.*

ВЪЗЪВАНЬЕ, -на ср. 1. Повикване, призоваване. прѣжде во та рече фнлппова възъваннѣа, сѣшта подъ смокъвнѣк видѣхъ та С 350.7-8; // Врѣщане, възврѣщане. пакзы радостн благовѣштеннѣе. пакзы свобода възвѣштеннѣе. пакзы възваннѣе пакзы възвраштеннѣе. пакзы веселанѣе С 243.29-30; посланъ възѣтъ гаурнлз възвѣстнтъ въсьемоу мироу сѣпасеннѣа. посланъ възѣтъ гаурнлз. носа адамому нафуннѣе възъваннѣа С 244.8. 2. Названнѣе, прозвище. (такоже достоннзѣ себе) (п)оказати вратна гна възъваннѣа. по оу(ч)еннѣю гнѣо глѣвзшоу ЗЛ Іа 1. *Изч.*

С, ЗЛ. Гр. ἀνάκλησις, τὸ φωνῆσαι, προσήγορία. Вар. възъваннѣе, възваннѣе.

Неб. възваннѣе ОА, ВА, Вог, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪЗЪВАТИ, ВЪЗОВѢ, ВЪЗОВЕШИ *се.* 1. Надам силен глас, извикам, провикна се. онн же видѣвзше н по морю ходаштъ. непѣштѣваша прнзракъ възтн. і възъваша М Мк 6.49 З; н се рекъ. гласомъ велнемъ възъва. ладаре градн вонъ М Йо 11.43 СК. Сrv. С 317.4; іс же възъва н рече. вѣроуѣан въ ма. не вѣроуѣотъ въ ма нз въ послѣавзшааго ма М Йо 12.44 З, А; н се дъва сѣпѣзца ... сѣзѣшавзша вѣко

нсъ ннмо ходнтъ възъваста глѣшца. помнлоу нзн сѣноу дѣвѣ З¹ Мт 20.30; се же сѣзѣшавъ льстнѣвн. н раждѣтъ са гнѣвомъ. н велнн възъвавъ повѣлъ на оутрнѣа на рѣцѣ тнгрѣстѣ да са обрѣштѣтъ С 59.29-30. // Надам молитвен възглас. оуслѣши глѣасъ мой нмѣже възъвахъ СП 26. 7; възъваша правѣдннцн. і гѣ оуслѣшѣа та СП 33.18. Сrv. Е 246 14; възъвахъ въсьемъ сѣрцемъ моимъ СП 118.145. 2. Молитвенно се обърна [към Бог; божество]. гласъмъ моимъ кз гѣи възъвахъ СП 3.5; гѣ оуслѣшѣтъ мѣа егда възовѣ кз немому СП 4.4. Сrv. СЕ. 73а 12; азъ кз боу възъвахъ і гѣ оуслѣшѣа мѣа СП 54.17; гн бѣже нашъ. н да оуѣдѣатъ въсьн. іако к' теѣвъ възъвахомъ н сѣпасенн възѣхомъ С 77.27. 3. Повикам, извикам някого; призова. егда ладаре възъва отъ гроба. і въскрѣсн. его отъ мрѣтѣвзѣхъ М Йо 12.17 А, СК; ѿ сѣпта възъвахъ снъ мон А Мт 2.15 СК, Б; гн ісѣхѣ бѣже нашъ. сѣн цѣлнтель недѣжжнзѣмъ. възъвавзѣ въ сѣборѣ. сѣлѣкѣжѣ і възложѣ рѣцѣ свои на нѣк СЕ 40а 2; тзи же сн пожалн нмѣже послѣжде възъванъ існ. нз мнозѣхъ старѣн бѣдѣшн С 16.3; аште не взи мене напрасно възъваалъ. да оштоутнѣвъ отъскоунхъ С 276.4. 4. Поканѣа. егда възъванъ бѣдѣшн на бракъ. не садн на прѣднннмъ мѣстѣ З Лк 14.6; ісѣз етеръ сѣтвори вечерѣ вельѣк. і възъва многы З Лк 14.16; аште же са сѣлоуѣааше кзгда ндѣштоу немому въ градъ. сѣ възъвавзшннмъ него въ домъ своа благословнннѣа радн С 207.9. 5. Назова, нарека. ѿ ѣловѣколюбѣственнѣа многа възѣота. ѿ трѣпѣннѣа ннпрѣндомоѣе мнозѣство. сѣштѣжѣ блѣдннцѣ не възъва блѣдннцѣнъ нз женоѣ С 394.16. **ТАКОЖЕ ВЪЗЪВАТИ.** Гр. ἀντικαλέω. Поканѣа от своя страна. глѣаше же кз зъвавзшюмому. н. егда творншн

ОВЪДЪЗ ЛН ВЕЧЕРИЖ. НЕ ЗОВН ДРОУГЪЗ
ТВОИХЪ. НИ БРАТРИНА ТВОИЯ НИ РОЖДЕННЪ
ТВОЕГО. НИ СЖЕВЪДЪ БОГАТЪ. ЕДА КОЛН Н
ТН ТА ТАКОЖДЕ ВЪЗОВОЖЪТЪ. Н ВЪДЕТЪ
ТН ВЪЗДААННЕ *М* Лк 14.12.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, С, ЗЛ. Гр. κράζω,
ἀνακράζω, ἐκκράζω, κραυγάζω, καλέω,
ἀνακαλέομαι, ἐπικαλέομαι, προσκαλέω,
ἀντικαλέω, προσαγορεύω, φωνέω, δέομαι.
Вар. προσφωνέω. *Вар.* възвати, възвати,
възвати, възвати, възвати, възвати.

Нѣб. въззова тѣржс. книжс. ЕтМл, РВЕ.

ВЪЗЪПНТН, ВЪЗЪПНЪЖ, ВЪЗЪПНЪШН СЕ.

1. Надам силен глас, извикам ви-
соко, провикна се; изкрещя, за-
крещя. *ѿсз* же възпнвз *гласмз*
въльемъ нпоуестн *дхъ* *М* Мт 27.50 *З,*
А, СК; *и* възпн *гласомз* велнемъ н
рече. блгсна тзи въ женахъ *М* Лк 1.42
З, А, СК; егда же н вндѣша архирен
н слоугъзи. възпнша глѣжште. пропнн
н пропнн н *М* Йо 19.6 *З, А, СК;* онн
же лнше възпнша пропнн н *М* Мк
15.14 *З. Сrv.* Мк 15.13 *М, З;* н се
дхъ емлетъ *и* н вънезапж възпнетъ н
пржжадетъ са съ пѣнами *СК* Лк 9.39;
молнмъ та *гѣ.* *и* възпнемъ къ тебѣ.
отрѣшн пжзи раба твоего сего *СЕ* 43б
10; тоу радочн са днѣлз дѣвѣн
възпн *К* 14а 22; князн же велмн въз-
пнвзше възпнша са *С* 138.1. 2. Тѣр-
жественно съобщя, възглася, про-
глася нещю. кротъко гавн са къ сва-
тнлнштоу. прѣвзимъ гласомъ. радость
възпн юн *С* 248. 14; проповѣднмъ
спаса нашего възкрѣшеные. паче же
наше съпасенне възпнмъ *С* 479.14;
добро нестъ вѣрма днѣсь въсѣмъ намъ
възпнтн. реченое влажензинмъ *ддомъ.*
кто възглаголетъ слнзи *гнѣ* *С* 486.22.

3. Призова, повикам някого. тебе
кѣдногю нзинѣоу възпнж *С* 311.8.
М, З, А, СК, Б, Е, СС, СЕ, К, С. Гр. κράζω,
ἀνακράζω, βοάω, ἀναβοάω, ἐπιβοάω,
ἐκβοάω, κραυγάζω, ἀναφωνέω, ἐπιφωνέω,
φωνέω, λέγω, ἀνακαλέομαι, κηρύσσω,
χράομαι. *Вар.* възпнтн, възпнтн, възпнтн,
възпнтн, възпнтн, възпнтн.

Нѣб. Ѳ.

ВЪЗЪХОУЛНТН ВЖС. ВЪЗЪХОУЛНТН.

ВЪЗЪИАРНТН СА ВЖС. ВЪЗЪИАРНТН СА.

ВЪЗЪИВАТН, ВЪЗЪИВАИЖ, ВЪЗЪИВАИШН НЕСВ.

1. Надавам молитвен възглас.
вънегда възивахъ оуслъша мнѣ *ѣже*
правъдѣи моеи *СП* 4.2. *Сrv.* *СЕ* 73а
3. 2. Повиквам, призовавам
някого. оно оубо дрѣво въ адъ
сзлааше. крстьноке же дрѣво н ошь-
дъшнѣхъ отъ ада пакъзи възивааше *С*
489.21. *Изч.*

СП, СЕ, С. Гр. ἀνακαλέομαι, τὸ ἐπικα-
λεῖσθαι. *Вар.* възвати.

Нѣб. възивавам *гуал.* ДА.

ВЪЗЪМАТН И ВЪЗНМАТН, ВЪЗЕМЛѢЖ,

ВЪЗЕМЛѢШН И ВЪЗНМАИЖ, ВЪЗНМАИШН

НЕСВ. 1. Поемам нещю с рѣка, хва-

щам, улавям, като го издигам

нагоре. н въземлѣжште каменне меш-

таахъ на нѣ *С* 216.24. // *Образно.* *и*

отъ трѣда сего нзѣмн н. *ѣко* възпа-

деннѣ стюуденаадо. тзи бо еси

въземлан. отъ паденнѣ молацаадо са

тебѣ *СЕ* 31б 11–12. 2. Нося нещю

със себе си. *и* запрѣтн нмъ. да

ннѣсоже не въземлѣжтъ. радостнж

въземлѣжште ржковѣатн свои *СП*

125.6. 3. Получавам, приемам,

вземам [пари, възнаграждение,

данък *и* под.]. прнстжпнша къ петрѣ

въземлѣщеи дндрагъмъзи *СК* Мт

17.24; *ѿре* земьни отъ кого въземлѣтъ

дань. лн оброкъзи. отъ своихъ лн словъ

лн отъ тоужднхъ *СК* Мт 17.25; по

чьто възимаешн *ѣ* сзрѣврннкъ. инюдо *К*

5б 32; *и* на крѣвн владъгъзни. цѣнж

възимааше *К* 6а 11. // Получавам,

приемам нещю, което ми се дава.

оубѣдѣша стрѣгжштнн тѣмннцѣж.

ѣко прнноснмаадо отъ вѣрзнгъхъ не

възнмажтъ пннннѣна *ѣ*адъ *С* 134.1.

// Получавам, придобивам [сила *и*

под.]. затворн ен. вѣса пжтн възходъ-

нзнн. прѣсжчн ен источннкъ ... отъ

негоже възнмаетъ слѣж. *и* вселн въ нѣ

сздравне *СЕ* 45а 12–13. // *Прие-*

мам, получавам [молитва, милост, прощение и под.]. аще хоше мѡ. възъматн ѿ то да прѣвѣде възволѣнн ж д'нен *СЕ* 38а 17; тако н мзи дѡзжънн ксмъ грѣшннн. прнтешн кз нзбавнтелю. н възъматн отъ него непогоненнн грѣховъ нашнхъ *С* 390.25; на мжѣннчѣскыа страстн рече. любаштннмъ мжѣннчкы да простъремъ сѡ. благодѣтн въземьшште отъ нхъ *С* 54.10. 4. *Прен.* Возмам, поемам върху себе си [грѣх и под.]. се агнецъ бжнн. въземлан грѣхы мнра всерего *М* Йо 1.29 3, *А, СК. Срв. СЕ* 25b 21; вко тоужда грѣхы въземлетъ. н встъ лѣпо да нменочетъ сѡ хъвъ равъ *СЕ* 104а 6. 5. Отнемам, лишавам някого от нещю. безоумьялю. въз снѣ пощъ въземлетъ дшѣ твоѣ. а яже оуготовн. комоу вѣдѣтъ *СК* Лк 12.20; сзънъце распнаемъ вндѣтъ. і сѣвѣн не сѣмѣетъ. въземла свѣтъ отъ распнаѣштнхъ *К* 11а 40; донъжде кетъ попъ. н богъ дастъ комоу попьство. не отъмештн сѡ. възъматн отъ него вожнѣ святость *С* 359.4. // При-своивам, заграбвам, прибирам за себе си. бовахъ во сѡ тебе. вко чѣкѣвъ врь есн. въземлешн егоже не положъ. і жьнешн егоже не сѣвъ *М* Лк 19.21 3, *А. Срв. Лк* 19.22 *М, З, А.*

възматн доушѣ. *Гр.* αἴρω τὴν ψυχὴν. Измъчвам някого, вземам душата на някого. овндѣ же н нюдѣн н глѡахъ емоу. доколѣ дшѡ наша въземлешн аште тзы есн хъ *М* Йо 10.24 3.

възматн сватое комъканье. *Гр.* μετέχω τῶν θεῶν μυστηρίων. Комкам се, причестявам се, вземам комка, причастие. да навзкнѣшн тако нже недостонно въземьштъ стое комъканнѣ. въз тзы паѣ вѣскаудетъ н вѣлазнѣтъ ѡдсто днаволъ *С* 421.5–6. [толнкъ] пѣтъ възъматн. *Гр.* περιδεύω. Грижа се усърдно, полагам

усилія. к'то поемьетъ врачевн троуждѡжштоу сѡ. н толнкъ пѣтъ въземьжштоу *С* 361.6.

възматн трапезѣ. Вдигам масата, прибирам, разтребвам масата след хранене. мѡ възѣмаше трапезѣ *СЕ* 17а 1.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. αἴρω, λαμβάνω, κομίζω, ἀρτάζω, ἀπατέω, ἀπολαύω. *Вар.* възъматн, възъматн, възъматн, възъматн.

Нѣб. възмам *остар.* и *гуал.* *ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, РБЕ, ДА;* взмам, вземам *ОА, ВА, НТ, МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.*

възматн сѡ, въземлѣ сѡ, въземлешн сѡ несв. Издигам се нагоре, възѣмам се [образно]. н всѣко възшешннѣ въземьшштене сѡ. на вѣдѣнннѣ вожнѣ *С* 280.30. *Изч.*

С. Гр. ἐπαίρομαι.

Нѣб. Вос. при възатн.

възърѣннѣ, -ѣ ср. Гледане, поглеждане; поглед. сѣхранен дѣлз своѡ отъ влѣда. і отъ раждеженнѣ влѣдѣна. і отъ помзышленнѣ влѣдѣна. н отъ възърѣннѣ на на очесъ любовѣннѣ *СЕ* 37а 11–12; нже естъ нумѣрналъ водѣ морѣскѣнѣ грѣстнѣ. н паднѣнѣ нѣбо. а възърѣннѣмъ свонмъ зѣмѣнѣ потрасаетъ *СЕ* 55b 21; прнсно възпадаѣнѣ въз влѣдѣз. і прѣлюбо-дѣаннѣ ... въз похотѣналъ възърѣннѣ. на стоужде лице *СЕ* 68b 3; тѣмъже н скрежьщѣтъ на та зѣбѣз. вѣходнтъ назнраѣ твоѣ слово. і дѣнженнѣ. і възърѣннѣ *СЕ* 88а 13. *Изч.*

СЕ. Гр. ὄρασις. *Вар.* възърѣннѣ.

Нѣб. възрѣннѣ *остар. книж.* *ОА, ВА, Бот, ЕтМл, РБЕ; възрѣннѣ ЕтМл, РРОДД.*

възърѣтн, възърѣѣ, възърѣшн св. 1. От-правя поглед, вдигна очи кѣм някого или нещю; погледна. і плннѣ на оун его н възложн рѣцѣ на нѣ. възпрашаше н аште чѣто вндѣтъ. і възърѣвъз глѡаше. зѣрѣѣ ѡловѣкѣн *М* Мк 8.24 3; і възърѣвъзша вндѣша вко отъвалѣнъ вѣ камень *М* Мк 16.4

З, А; азъ же глѣхъ вамъ. ꙗко въсѣкъ нже възьрнѣтъ на женѣ съ похотнѣхъ. юже любви сътвори съ неѣхъ въ срѣци своемъ *М Мт 5.28 З*; възьрѣвъ ꙗс. оумна своима на нѣво. н рече оуе прнде ꙗсз прослави си сѣна *СК Йо 17.1*; н на врагъи моѣ възьрѣ око мое *СП 53.9*; мнлостнвзѣн ꙗ бже. мнлосрѣдзнама оумна. възьрѣ на ма *СЕ 78а 10*; не отъѣан оубо себе. къ блѣдннцн възьрѣвъ *С 409.25*; како възьрѣ к' тебѣ бже *С 528.2*. **2.** Вгледам се, взра се в някого или нещю; огледам внимателно, изгледам. ꙗ вндѣвзѣшн петра грѣшншта са. възьрѣвзѣшн на нь глѣ. ꙗ тзи съ назьрѣннномъ нсмъ въ *М Мк 14.67 З*; оузьрѣвзѣшн же н раба єднна. сѣдашть прн свѣтѣ. н възьрѣвзѣшн на нь рече. ꙗ съ бѣ съ ннмъ *М Лк 22.56 З*; онъ же възьрѣвъ н възьрѣвъ не вндѣ ннкогоже *С 41.4*. // *Прен.* Разбера, прозра. тольма лн ш мжжюу дръжнмъ кен невѣдѣнннемъ. да сего не разоумѣешн. єда странннкъ кен снхъ мѣстѣ. єда нзннѣ прншзлз кен въ градъ съ. ꙗкоже мнннѣ. нного азъка кен ꙗште сего не оувѣдѣ. тварь нзмѣнн са. н не възможе лн възьрѣвн *С 475.23*.

М, З, А, СК, Б, О, СП, СЕ, К, С. Гр. βλέπω, ἀναβλέπω, ἐμβλέπω, ἐπιβλέπω, περιβλέπομαι, ἀντιβλέπω, ἀτενίζω, ὄραω, ἐφοράω, ἀφοράω, θεωρέω, παρακύπτω, προσέχω, ἐπαίρω, ἐντουχάναω, ἀνατείνω τὰς χεῖρας. *Var.* възьрѣвн.

Нѣб. взра [ce], взирам [ce] ОА, НГер, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪЗІАРНТИ СА, ВЪЗІАРНѢ СА, ВЪЗІАРНШН СА св. Разяря се, разгневя се. възьрѣрнѣвъ же са аноупать рече къ нѣмоу. по въсемоу поту погоубѣхъ та *С 112.17*; възьрѣрнѣвъ же са къназъ повебѣ нзвестн н *С 164.21*. *Изч.*

С. Гр. θυμόομαι. *Var.* възьрѣрнти са, възьрѣрнти са.

Нѣб. възаря се, възарявам се ЕтМл. *Срв.* [раз]яря се.

ВЪЗІАХАТИ, ВЪЗІАДЖ, ВЪЗІАДЕШН св.

Отплавам. рече къ снмоу възьдн (въ) въ глѣбннѣ. ꙗ възметѣте мрѣжа ваща въ ловнѣхъ *М Лк 5.4*. *Изч.*

М. Гр. ἐπανόγω. *Var.* възьхати.

Нѣб. О.

ВЪЗАТИ, ВЪЗЪМЖ, ВЪЗЪМЕШН св. **1.** Поема нещю с рѣка, хвана, уловя, като го вдигна, издигна нагоре; вдигна, издигна. възаса же каменне да възгжѣтъ на нь *М Йо 8.59 З, А*; что естѣ оудобѣе рѣштн ослабленоумоу. отъпоуштанѣтъ тн са грѣсн. лн рѣштн възстанн н възьмн одръ твон н ходн *М Мк 2.9 З, А, СК, Б*; възьметѣ врата кнашн ваши *Е 25а 5-6. Срв. СП 23.7; СП 23.9; С 464.16; С 465.4, 8, 15-16, 26*; въземъшн сѣна своєго на рамоу крѣпзко. въслѣдъ колъ ндѣаше *С 80.18*. // Възкача, натоваря. възьмъ же ꙗ на скотъ своѣ. прнведе же ꙗ въ господѣ *СК Лк 10.34*; сама свонма рѣкама въземъшн на рамо. възложн на кола *С 96.6*. // *Образно.* възьмжѣтъ рѣкы строуѣи своѣ отъ гласа водъ мзногъ *СП 92.3*. // *Прен.* Възвися някого в нравствено отношение, въздигна. сѣпн ꙗ людѣ своѣ н благословѣствѣ достоѣннѣ твоє. ꙗ оупаси ꙗ ꙗ възьми ꙗ до вѣка *СП 27. 9*; възвесели дшѣхъ раба твоєго. ꙗко къ тебѣ ꙗ възьхъхъ дшѣхъ моѣхъ *СП 85.4*. **2.** Поема нещю с рѣка, хвана, уловя. подобно естѣ цѣрствне нѣское. зрѣноу горюушзноу. еже въземъ ѣловѣкъ въсѣ на сѣлъ своемъ *М Мт 13.31 З*; въ рѣкахъ змнѣ възьмжѣтъ *М Мк 16.18 А*; глетѣ емоу пѣз. възьмн нжжа (!). ꙗ въздаждн мн ꙗ. н егда въздастѣ емоу ножа. прнемъ ꙗ *СЕ 96а 17*; онъ же възпрѣвоє въземъ възьженѣ свѣштѣ. положнѣвъ подъ спѣдомъ. н рече къ женѣ своєн сѣштн кен дѣвнцн. что кестѣ слажде свѣтъ лн лнн тѣма *С 25.20*; онн же мотъкы н рѣла въземъше копаша *С 219.7*. **3.** Взема със себе си, понеса, отнеса, зане-

са. и прнстѣпшые оученици его възаса тѣло его. и погрѣса є *М Мт 14.12 З*; и прѣшедѣшы оученици его на онъ полъ. завѣша хлѣбѣи възати *М Мт 16.5 З*; на рѣкахъ възъмѣтъ тѣ. еда когдѣ прѣтъкнешн о камень ногѣ твоѣ *СП 90.12. Срв. Мт 4.6 З, А, СК, Б*; сими бо псалъмн поѣхѣ. въз ветѣсѣмь законѣ. и си ориганѣи възаша. егда ѣа плѣниша да имѣтъ памать домашнѣнѣго житѣ *К 7а 35. Срв. С 418.26*; тѣгда оуподобитѣ са цѣсарѣственне небеснѣо десѣти дѣвнцѣ. аже възъмѣша свѣтнѣннѣи нхъ. нзи-доша на сѣрѣтенне затн и невѣстѣ *С 368.26*; и бѣаста лежашти тѣлесѣ стѣоуо вѣнѣ града. не даемѣ възати са отъ кръстнѣнѣ *С 14.25. // За вода, порой — отнеса, завлека. и не оцнотнша донѣдеже прнѣе вода и възатѣ вѣса М Мт 24.39 З. 4. За съд — побера, вместя. лежитѣ несточннѣ. ѣакоже аште кто прннесетѣ сѣсѣдѣ. наплѣнитѣ сѣсѣдѣ. аште кетѣ велнкѣ велнко възметѣ. аште малѣ мало възметѣ си *С 307.27–28, 28. 5. Приема, получа, взема [пари, дар, награда и под.]. подовааше ти оубо въздатн сѣребро мое ... трѣжннѣомѣ. и прншьдѣ азъ възалѣ оубо вни мое сѣ анхѣнѣ *М Мт 25.27 З, А, СК. Срв. С 370.1*; помани кѣннѣннѣи. не сѣмѣвѣшѣа възати. сѣребра цѣнѣи его *СЕ 49а 21–22*; овѣ бо продастѣ ѣ. възъмѣ ѣ сѣребрннѣ *К 7б 31*; ннштнн же въземѣ ѣи затнцѣ и сѣребрннѣи влѣдѣ отнѣ *С 121.4–5*; и тако гратнѣнѣ и фѣвдоснн цѣсара възаста повѣдѣ *С 197.12*; лежаахѣ бо дарѣе мнози отъ цѣсара. да нже обрѣтъ кръстнѣна прѣдастѣ. то тѣ да възметѣ дарѣ *С 210.3. // Придобия, спечеля, сдобия се с [власт или символ на власт]. магнѣ к'то воевода въземѣ властѣ отъ цѣсарѣскаго повелѣннѣ. нсплѣнѣнѣ гнѣва на кръстнѣнѣ. и глѣ. нже да не отвѣрѣ-***

жетѣ са нмене христѣсова. да оубнѣнѣ въздетѣ *С 45.16–17*; въз то лѣто аламоундарѣ сннѣкѣ. цѣсарѣскѣи санѣ възъмѣ. нже персомѣ данѣ даахѣ. нѣе на аравнѣ *С 291.26. // Приема, получа [опрѣщение, благословия, указание, закон и под.]. То да да възѣме ѣо ѣ по. и покѣетѣ са свонхъ грѣхъ *СЕ 38b 1*; нѣ вѣсе прѣвѣндѣвѣше вѣѣнѣо сѣпасеннѣ възаша *С 54.25*; и тако благословнѣннѣ възъмѣша. отъхождааста радѣннѣшта са *С 205.23*; и сѣгрѣшьшнн гоу прѣснмѣ прѣстѣнѣ вамн възати *С 67.26*; възъмн и дрѣгоѣ оуказаннѣ отъ свѣтааго фаннѣ *С 304.27–28*; не можн ннѣоже радѣннѣа въз оумѣ. да не осѣженнѣ възметѣ *С 421.1. // Образно. оумѣдрн и възати цнѣтѣ вѣрѣ *СЕ 94а 5*; да достѣннн въздетѣ и вѣи вѣѣнѣннн жнзнн вѣнѣцѣ възати *С 154.15. 6. Намеря нещѣ, което ми е необходимо. и глѣа емоу оученици. отъ кѣдѣ възѣмѣмѣ на поустѣ мѣстѣ хлѣбѣи. насѣитнн толнѣо народа *М Мт 15.33 З, А. 7. Послужа си с нещѣ, използвам. възъмѣ [в. възѣмѣмѣ, Север., с. 361, бел. пог линия] же и малѣ сѣказаннѣмѣ. на ѣвнѣннѣ глаголемѣннѣ. сѣказн мн ѣ ѣловѣѣе. кѣе са творншн покѣаннѣо *С 361.9*; тѣи не вѣрннѣа рѣѣн възѣмѣ рѣѣшн. аште не внждѣ въз рѣѣоу его знаменѣа гвѣздвннѣаго не нмѣ вѣрѣ *С 506.5–6. 8. Прен. Взема, поема върху себе си [време, робство]. възѣмѣте нго мое на сѣвѣ. и наоучнѣе са отъ мене вѣко кротѣкѣ есмѣ и сѣмѣренѣ сѣдѣмѣ. и обрѣщете покѣн дѣшамѣ вашнмѣ *М Мт 11.29 З, А, СК. Срв. СЕ 89b 14. 9. Отнема, лиша някого от нещѣ. имѣоуѣмоу бо дастѣ са и нѣждѣетѣ емоу. а нже не нмѣтѣ. и еже нмѣтѣ възѣметѣ са отъ него *М Мт 13.12 З. Срв. Мт 25.29 М, З, А, СК; С 370.6; С 377.24; възѣмѣте оубо отъ него таланѣтѣ. и*******

ДАДНТЕ НМЖЩОМОУ *М* Мт 25.28 З, *А, СК. Срв. Лк* 19.24 *М, З, А; С* 370.1-2; *С* 377.20; НИКТОЖЕ ВЪЗЪМЕТЪ ЕЯ ОТЪ МЕНЕ. НЪ ДЪЗ ПОЛАГАИЖ НЪ О СЕВЪ *М* Йо 10.18 З, *А; КАН'ДНДЪ ГЛАГОЛА ВЪЗЪМН Н ПОАСТЪ НАША Н ТЪЛЕСА. ННУТОЖЕ ВО НАМЪ ХА ЧЕСТЪНЪНШЕ С* 73.29. // Присвоя, заграбя, прибера за себе си. и хоташоумоу сѣдз прихати сѣ товоиѣ н рнзѣ твоиѣ *ВЪЗАТН. ОТЪПОУСТН ЕМОУ Н СРАУНЦЪ ТВОИѣ М* Мт 5.40 З; горе вамъ законьникомъ. вѣко въздате ключъ разоумьнню. самн не възндете. н възходаштенмъ възбраннше *М* Лк 11.52 З; и пропнъше н раздѣльше рнзѣ егѣ меташа жрѣвнѣа о на. кто что възметъ *М* Мк 15.24 З, *А, СК;* (въ цѣпонѣ гръчьскѣ воіскѣ црѣ васіліа. кде же възато вѣи зла(то) *В.* // Завзема, завладеа. и прихѣтѣ рнмѣне. и възъмѣтѣ н мѣсто н ѣзѣкъ нашъ *М* Йо 11.48 З, *А; аже рече ратнѣ н матежемъ црк'вн въздате. то тѣи мнрнѣ отъдданте С* 200.18. // Откъсна, отдера. никтоже во не прнставлѣватъ. прнставленнѣ. плата не вѣлена рнзѣ ветъсѣ. възметъ во коньуннѣ своиѣ отъ рнзѣи. и вольшн днра вѣдетъ *М* Мт 9.16. *Срв. Мк* 2.21 *М, З.* // Извадя, изтрѣгна. ан како речешн вратоу своемоу. останн да възъмѣ сѣкъ. въ оцесе твоемъ *СК* Мт 7.4. **10. Задържа. въззпнша же възн народн глѣжште. възъмн сего отъпоустн же намъ варавѣ *М* Лк 23.18 З; онн же възпнѣхѣ възъмн възъмн пропнн н *М* Йо 19.15 З, *А, СК. Срв. С* 435.15; *С* 477.16.**

ВЪЗАТН БЛАГОСЛОВЕНЬЕ. *Гр. εὐλογέομαι.* Получа благословія. аште не рано въ зора шѣдъша кѣ прѣподобьноуоумоу поклонѣста са немѣ. н тако благословьеннне възъмъша. отъхождааста радѣуѣшста са *С* 205.23. **ВЪЗАТН ВЪНЬЦЪ.** *Гр. στεφανόομαι.* Получа награда, прослава, увенчая се. сѣтрпннте малѣ. н законьнѣ

постражднте да вѣннца възмете *С* 75.28-29.

ВЪЗАТН ВЪ ЗАИМЪ. *Гр. δανείζομαι.* Взема назаем. рече гѣ просашоумоу в тебе даи. н хоташаго оу тебе въ заимъ възтн не възвратн *СК* Мт 5.42.

ВЪЗАТН НСКОУШЕНЬЕ. *Гр. πείραν λαμβάνω.* Испитам, проверя. вѣстѣ рече прнде кѣ мнѣ. нъ хоштѣ пакѣи опаснѣне. самѣмн дѣлесеи нсквшеннне възтн. ноѣ (!) іако дѣз не вѣдѣ нъ іако наоучнтн хоштѣ ѣловѣкѣи *С* 305.16-17.

ВЪЗАТН НАЧАТЪКЪ. *Гр. λαμβάνω τὴν ἀρχήν.* Получа началого си, започна. она жндѣвѣска вѣ пасѣа. она въ егѣптѣ начатѣкъ възѣ *С* 416.16.

ВЪЗАТН НА РЪКАХЪ. *Гр. αἶρω ἐπὶ χειρῶν.* Прегърна, взема някого в обятіята си. на рѣкахъ възъмѣтѣ тѣа. еда когѣа прѣтѣкнешн о каменъ ногѣ твоиѣ *СП* 90.12. *Срв. Мт* 4.6 З, *А, СК.*

ВЪЗАТН СВАТОЕ КОМЪКАНЬЕ. *Гр. κοινωνέω.* Комкъвам се, причестя се, взема комка, причастие. нн свѣтааго комкъаннѣ въземн *С* 361.27.

ВЪЗАТН СЪВѣТЪ. *Гр. συμβούλιον λαμβάνω.* Взема решение. н нзѣвѣзше фдрнсен сѣвѣтѣ възаша. да н погоубатъ *С* 402.11.

ВЪЗАТН НА ОУМЪ. *Гр. λαμβάνω ἐν νοῦ.* Взема предвнд, взема под вниманнне; спомнѣа си. отъзмнѣвѣ же сѣвѣстнѣк. нзндохъ к нѣн. н прѣдѣлѣвзшоу мн распаленннѣ влѣднѣноуоумоу. нн бѣ на оумъ възъмъ въ ѣсѣтѣ *С* 525.27; трнконъ же нн о нѣмъ вѣвѣшааго ѣловѣколюбнѣа бѣжнѣа помѣислнѣв. нн вѣвѣшааго немѣ отъ вѣлѣзнн нцѣленнѣа на оумъ възъмъ *С* 563.17. ~ са *страг. и безл.*

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С, В. Гр. αἶρω, ἐπαίρω, λαμβάνω, ἀναλαμβάνω, ἐπιλαμβάνω, μεταλαμβάνω, κομίζω, συγκομίζω, δέχομαι, αἰρέω, ἀναίρέω, ἀφαιρέομαι, βαστάζω, ἐπιβιάζω, ἐκβάλλω, φέρω, καρπῶ, ἔχω, πειράομαι, χράομαι, πραγ-

ματεύομαι, ἀξίβομαι, ὑπάγομαι. *Var.* възатн, возатн.

Ноб. взема [се], вземам [се], взимаю [се] ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ. *Срв.* зема *диал.* ДА.

ВЪЗАТН СА, ВЪЗЪМЪ СА, ВЪЗЪМЕШН СА СЕ.

Въздигна се, издигна се, възвиша се, възйема се. рече же ГЪ. аще възисте вѣрѣ нмѣан. јако зърьно гороушъно. ГЛН възисте горѣ сеи. възъмн са н станн въз морн *СК* Лк 17.6; // *Образно.* да възъмѣтѣ са врата вѣчъзнаѣ *Е* 25а 7; възъмѣте сѣа врата вѣчъзнаѣ *СП* 23.7. *Срв.* *СП* 23.9; *С* 464.17; *С* 465.30; ГГ ГИ нашъ вѣко чюдъно имѣа твоѣ по всѣи землѣ. вѣко възѣатѣ сѣа вѣлѣѣпота твоѣ прѣвзыше нѣз *СП* 8.2; самѣмъ вратомъ без-д-рѣкоу о себѣ възѣатн са велнтъ *С* 465.30; нъ владъчыскъзи вѣмъ јако оубогомъ хлапомъ. вѣлаштоу възѣатн са вѣчънънмъ вратомъ *С* 465.12; вѣкоупѣ же врата възѣаша са *С* 466.2. *Изч.*

СК, Е, СП, С. Гр. αἴρομαι, ἐπαίρομαι, ἐκρίζω, ἔπαρσις. *Var.* възатн са.

Ноб. *Вок.* при възѣатн.

ВЪЗАТЫЕ, -ѣ ср. Възвисяване в нрав-

ственно отношение, въздигане. поклонѣнѣще колѣна въз мнрѣ. ГЮ помолнмъ са ... ѡ възѣатне намъ. ѡ оставленне грѣхомъ. ѡ познанне твоеѣа вѣлагодѣтн. ГЮ *СЕ* 60а 24. *Изч.*

СЕ.

Ноб. Ø.

ВЪННЪНЪ, -нъ прил. Постоянен, не-

прекъснат. въз вѣстѣжъноѣ пощенне. въз вѣдръпъзъноѣ слоуженне. възннъно трѣзвенне. вѣгослова ксѣнънѣа та *СЕ* 89б 1; вѣ же прѣздъннѣкъз паматн нмъ. възнѣнаѣ. ѡ да не забъзѣаѣтѣ *К* 6б 39. *Изч.*

СЕ, К. Гр. διηνεκής. *Var.* възннънъ, възннъ.

Ноб. Ø.

ВЪННЪ НАРЕЧ. 1. При повтарящи се

действия – постоянно, винаги. н възннъ день н ношть. въз грѣвѣхъ н въз горахъ вѣ. вѣпнѣа н тѣзкы са

каменнемъ *М* Мк 5.5 3; въз прѣвѣжъ скнннѣ. възнѣ възхождахъ нерен. слоужѣзы сѣдѣвѣаѣще *Е* 29а 12; ГГ ГЛѣтѣ възнѣ възвѣанчѣтѣ сѣа ГЪ *СП* 69.5; како възнѣ хѣлан та. сѣтво-рьшааго *СЕ* 1а 16; вѣслнскъз рече кѣто тн повѣда јако не жърѣ. азъ възннѣ жърѣ богоу своемоу жртѣвѣ хѣлаѣ *С* 20.26. 2. При продѣлжителни действия – винаги, всякога. ѡ вѣахъ въз нѣ въз цѣркви. хѣлааште н вѣгословааште вѣа *М* Лк 24.53 3, А; ѡчѣ мои възнѣ кѣ ГЮ *СП* 24.15; речено вѣзи ѣдннѣ. възнѣ на вѣсѣ лѣѣта. сѣлѣ даѣтѣ родоу чѣскоу плодъ творити *К* 8а 23; кѣдннѣ речено възистѣ. нъ по вѣса лѣѣта възѣаѣтѣ ... възннѣ трѣпѣжъ въз цѣркѣвахъ. отъ того до днѣсь. н до прншъствѣна нѣмоу. жртѣвѣ сѣвръшенѣ творнтѣ *С* 420.25; посланъ възнѣ жнтн възннѣ въз херсонѣстѣ градѣ *С* 542.2.

М, 3, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. διὰ παντός, πάντοτε, ἀδιαλείπτως, διηνεκώς, εἰς τὸ διηνεκές, ἀνελλιπώς [*вар.* ἀνελλειπώς], ἄνωθεν, καθ' ἕκαστον. *Var.* възнѣ, възннѣ, воинѣ, въз нѣ.

Ноб. Ø.

ВЪНСПРЬ НАРЕЧ. 1. Горе, високо. чѣто се

вѣлнкоѣ н днѣзъноѣ чѣудѣ. невнѣднмън намъ вѣспѣлѣтнънмъ възспрь богъ *С* 458.22; сѣн възспрь сѣ отѣцѣмъ възннѣ јако богъ. не ѣвнн са намъ ннѣдеже *С* 458.29; аже оумѣчън обнѣланѣзи н непѣвѣднмън мѣчънтѣлѣ. оумѣчънѣзи н отъ бога. јако прѣтнѣннѣкъз оуѣрадъ. н сѣвѣравъ жнѣштѣа възспрь *С* 460.10; въз адѣ ннъз печѣалѣнъ. сѣн дрѣвьѣ прнскрѣвѣнъз за ѣвнѣфа възспрь *С* 460.25; тоу мѣчънѣ въз тѣмнъннѣхъ ннъз. јакоже вѣ въз кравнн. вѣ тѣмнъннѣхъ ннъз [*погр. вл.* възспрь, *Север.*, с. 461, *бел. под линия*] *С* 460.29. 2. Нагоре, нависоко. ѡ же възвѣдѣ въз испрь оун н рече *М* Йо 11.41 3, А. *Изч.*

М, 3, А, С. Гр. ἄνω. *Var.* възспрь, въз испрь.

Ноб. Ø.

вѣнспрънн прил. 1. Който се намира във висините, най-горен, най-висок. Та молнмъ хѣ бже нашъ. прнзърн нзнѣ отъ вѣспръннхъ нѣсз твонхъ. на раба твоего сего *СЕ 32а 2-3.* **2.** *Като същ.* **вѣнспръната ср. мн. Гр.** τὰ ἄνω. Висини. ч'то се велнокое н днѣзное ч'оу, до. невнднмзйн намъ веспльтънзмъ вѣспръ богъ ... кзгда снндѣ не оставанн вѣспръннхъ *С 458.26-27.*

вѣнспрънн нероусалнмъ. Гр. ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ. Горниятъ Ерусалим, небо, небесните селения [образно]. хъ по к. днъ. вѣзнѣ вѣ вѣспрънн имъ *К 14а 29. Изч.*

СЕ, К, С.

Неб. Ø.

вѣнстннжъ вѣс. нстнна.

вѣкопатн, вѣкопаѣж, вѣкопаѣшн св.

1. Вкопая, забия. антонннъ рече. вѣкопавзше четзрн дрѣвеса. н протажше по дрѣвесемъ прнвджете н тврздо. да протажемъ дрѣвесы сзкроушнтъ са. н пожьретъ *С 158.29.*

2. Разкопая, прекопая. н нзнѣа же еже повелѣ сътворнхомъ н вѣкопахомъ ннвзы. н насѣахомъ сланоуѣзка *С 41.23-24. Изч.*

С. Гр. σκάπω.

Неб. вкопая ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

вѣкореннтн са, вѣкореннжъ са, вѣкоренншн са св. Вкореня се, здраво се вбия, вкопая се. ржкожъ копнне хотѣаше нстрзгнжтн. н обратнтн са на вѣжаннѣ ... оно же вѣкореннвз са на земн. ннкакоже не дааше немочу попоуштеныа на вѣжаныѣ *С 560.1-2;* то въ земн вѣкореннвз са на обанченые его прѣвзыване *С 560.14;* въ земьжъ же вѣдрѣженое копнне вѣкоренн са *С 560.24. Изч.*

С.

Неб. вкореня [се] ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

вѣкоупъ вѣс. вѣкоупъ.

вѣкоупъ нареч. 1. Заедно, съвместно, наедно, вкупом. *и начаса вѣкоупъ отзрнцатн са всн М Лк 14.18 3, А, СК;* теуаашете же ова вѣкоупъ *М Йо 20.4 А;* вѣкоупъ на мѣа шпътлаахъ всн враси мои *СП 40.8;* не оуззрнтъ пагоуьзы егда виднтъ прѣмждрои оумирающа. вѣкоупъ безоумзныъ съ несэмзислзнымъ погзывнетъ *СП 48.11;* н какоже се вьлазаштен въ взранне вѣкоупъ нмена своа глаголжтъ *С 86.13;* сжштемъ оубо нмъ вѣкоупъ. оубѣдѣша стрѣгштнн тзмннцъ *С 133.29;* по мнозѣхъ же лѣтѣхъ прѣвзыванѣа нма вѣкоупъ ... по большене вѣздрзжаннѣ а са блажензйн аннна. прѣвзсходаштенк своего оучнтеля *С 548.4.* **2.** При одновременни действия — одновременно, същевременно. въ мнрѣ вѣкоупъ оуьзнжъ н поучнѣтѣкъ тзы гѣ единого на оупьване вьселалъ мѣа еси *СП 4.9;* *и вьстѣъ соуговь бѣ вѣкоупъ н чкъ СЕ 67а 20-21;* да овѣ пасцѣ. въ коупѣ вѣдете ова прѣсташтн. а хѣзна науннажштн *К 13б 9. Сrv. С 450.17;* *и снъ бжн ... по срѣдѣ закона и пророкъ. въ коупѣ (про) проповѣдаемъ К 13б 33. Сrv. С 451.8;* вѣкоупъ же сназы вѣсканкнжша. вѣкоупъ же врата вѣзаша са. вѣкоупъ желѣзнаѣа жжа н верѣа сзкроушнша са. вѣкоупъ затворн отзпадоша. вѣкоупъ основаннѣа тзмннца подвнжаша са. вѣкоупъ протнвзныа сназы вѣствоу са аша *С 466.1, 2, 3, 4, 5;* тѣмъ глаголж гѣ мон н бѣ мон. тзы бѣ мон н гѣ. прѣдъ вѣкзы вѣкоупъ н новъ *С 504.28. Изч.* **вѣкоупъ свѣтн. Гр.** συγκαθίζω. Седна заедно, *и вѣкоупъ сѣдъшемъ нмъ. сѣдѣаше петръ по срѣдѣ нхъ М Лк 22.55 3.*

М, 3, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. ὁμοῦ, ἅμα, ἀπὸ μιᾶς, ἐπὶ τὸ αὐτό, κατὰ τὸ αὐτό, ἡνωμένως, ἡνωμένος, ὁμοθυμαδόν. Вар. вѣкоупъ, вѣкоупъ, вѣ коупъ, вѣкоупъ, вѣ коупъ, вѣкоупъ.

Неб. вкупе остар. ВА, ЕтМл, РВЕ, ДА; вкуп остар. ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, АР. Сrv. вкупом БТР.

ВЪКОУСНТН, ВЪКОУШЖ, ВЪКОУСНШН св.

Вкуся, опитам вкуса на нещо; хапна или отпия от нещо. ГЛЖ бо вамъ. Ъко нн сдннъ же мѣжъ тѣхъ зъванъихъ. не въкоуснтъ моя веча М Лк 14.24 З, А, СК; даша емоу оцтъ пнтн съ зъзъыкъ сзмѣшънъ. і въкоушъ не хотѣше пнтн М Мт 27.34 З, А, СК; троуждажщомоу са дѣлат(е)лю подоваетъ прѣжде отъ плода въкоуснтн Е 1а 7-8; трасомъ же да въкоуснтъ подъ вечеръ. мало кашнца СЕ 44а 21-22; азъ отъселн не нмамъ въкоуснтн враш'на земнаго. нъ ождаж она пштъ въкоуснтн С 154.8, 9-10; помнлоуи моѣ дъштеръ ... се во два десатн кетъ дннн. нѣ въкоусна нн ята нн пнтна С 520.1. // Прен. Изпитаю, усетя, почувстваю. і тзи глешн ѣко аште кто слово мое съблюдетъ. не нматъ въкоуснтн смрътн въ вѣкъ М Йо 8.52 З, А; въкоуснте і виднте ѣко благъ гъ. блаженъ мѣжъ ѣже оупъваецъ на нь СП 33.9; како животъ смрътн въкоусн С 459.6; ѣванъ же вожъствънзін вожъствънзін сладстн въкоуснвъ. млъчаннн радн сеа са люба дръжааше С 292.11; тзи испрѣд адамоу въ породѣ възавндѣ. н сладъкзін сладстн въкоуснвъша. горьцѣ смрътн прѣдаецъ него смрътн во не вѣ мнроу С 389.2.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. γεύομαι, ἀπογεύομαι, μεταλαμβάνω, λαμβάνω, μετέχω. Вар. въкоуснтн.

Неб. вкуса ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер, БТР, АР, РВЕ; вкусаю несс. ОА, ЕтМл; вкусаю несс. ВА; вкусяю несс. ОА, ВА, БТР, Сrv. укуся ДА.

Въкоушь, -а м. Вкус [образно]. сладъка кетъ сладсть водаштна въ грѣхъ. прнванжажштнхъ са к нѣн растръзоваецъ. вѣжн кѣа въкоуса. С 350.29.

по въкоушь. Гр. μετὰ τὴν πρᾶξιν. На вкус [образно]. сладъка тн кетъ [сладсть] въкоушажште. нъ сладъка по въкоушь С 350.30. Изч.

С. Гр. γεῦσις.

Неб. вкус ОА, ВА, АК, Бот, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪКОУШАТН, ВЪКОУШАЖ, ВЪКОУШАЕШН несс. Вкусам, опитвам вкуса на нещо; ям или пия нещо. тзи н нзінѣ вѣко сеа водъ снѣк ... даждн в'сѣмъ. прнкасажщннмъ же са ен. і помазажщннмъ са енѣ. въкоушажщннмъ же енѣ. стъннѣ. і вѣговенне СЕ 5b 17; тзи н нзінѣ вѣко стн водъ снѣк. і сътворн жъ взиѣн в'сѣмъ. поуръпажщннмъ отъ неѣа. н кропажщннмъ са енѣ. і въкоушажщннмъ енѣ СЕ 6b 17-18; сѣмена сн. і разанънзін плодъ вѣговн. і въкоушажщннхъ отъ ннхъ стн СЕ 13а 18; вѣко ... вынетн водъ снѣк ... да вѣдетъ на веселнѣ н съдравне. въкоушажщннмъ н пнжщннмъ отъ неѣа СЕ 21а 8-9; азъ во кедннъ сѣждѣ съде. патън днѣ не въкоушаа врашно С 170.8; патъ въ недѣлн дннн не явьяа са ѣловѣкоу съпроста. нн ннусоже въкоушаа С 285.8. // Образно. а нже въкоушаецъ скръвнн господнѣ. то не прѣлнштаецъ са ннколнже С 267.1; сладъка кетъ сладсть водаштна въ грѣхъ. прнванжажштнхъ са к нѣн. растръзоваецъ. вѣжн кѣа въкоуса. сладъка тн кетъ въкоушажште. нъ горька по въкоушь С 350.29-30. Изч.

СЕ, С. Гр. γεύομαι, μεταλαμβάνω, ἐσθίω, ἀρούομαι, γεῦσις.

Неб. вкушам остар. НГер; вкушаю остар. ОА, ВА, ЕтМл.

Въкоушеные, -я ср. Вкустане от няккава храна или питие. і съподовн нзи наплъннтн са. стъннѣ твоѣа. въкоушеннемъ водъ сеа СЕ 6а 17-18; вѣгвн вно се. своѣж влагостнѣк ... і в'сѣк скръвнѣ. ан сжмьнѣнне. вѣпадъшннмъ гадомъ въ не. дѣвннемъ непрнѣзнномъ. отъженн отъ равъ твоихъ. і даждн имъ ... сего въкоушенн прнчастнтн са СЕ 20а 12-13; і подаждн равноу твоемоу.

отъданне семоу оскверньшномуу са. і
взкоушъшно масъ нечнстѣхъ. ихъже
взкоушенне отъреклъ еси *СЕ 22a 12*;
н помолнѣша са. сѣдоста ова ѣстн
хѣбѣ. по व्यкоушенні же нма н по
съконъчаннн благодарственна. пакзы
сѣдоста *С 524.19*; овразъмь оубо кз
пшеници оуподоблѣа са отъ взкоу-
шенна же расмотрѣнѣннн нзъобан-
чаемъ *X II Аa 18-19. // Образно.*
ѣкоже бо н грѣхъ взкоушеннемь. ѣко
сладокъ естъ. нз послѣдъ горзубе
злзун обрѣтаетъ са *СЕ 69b 5*; снца
вѣ н змнѣа сладыса бесѣдоѣ. нз
горька льстнѣ. сладыко взкоушеннне
нз горько паденнне *С 351.9.*
СЕ, С, X. Гр. γεῦσις, μετάληψις, βρώμα,
βρώσις, τὸ γεύσασθαι. Вар. взкоушеннне,
взкоушенне, व्यкоушенне.
Неб. вкушение остар. ВА; вкушание
остар. НГер.

ВЪКЪЗІСНѢТН, ВЪКЪЗІСНѢ, ВЪКЪЗІСНѢШН св.

За тесто — шупна, втасам. і пакзы
рече комоу оуподоблѣ црсье бжне.
подобзно естъ квасоу. его же прнемъшн
жена съкрзы въ мѣцѣ. трнн сатъ. дол-
деже въкзисе всѣ *З Лк 13.21 СК. Изч.*
З, СК. Гр. ζυμώσαι.

Неб. кисна ОА, ЕтМл, ВТР, РВЕ. Срв.
кисна се ВТР.

ВЪКЪЗІСѢТН, ВЪКЪЗІСѢѢ, ВЪКЪЗІСѢКШН св.

За тесто — шупна, втасам. пакзы
рече комоу оуподоблѣ цѣрствне бжне.
подобзно естъ квасоу. нже прнемъшн
жена съкрзы въ мѣцѣ. трнн сатъ. донь-
деже въкзисѣ всѣ *М Лк 13.21. Изч.*
М. Гр. ζυμώσαι. Вар. въкзисѣтн.

Неб. Срв. кисна ОА, ВА, ЕтМл, АР, РВЕ.

ВЪЛАГАЛНЦЕ, -а ср. Кесия. не носнте
взлагалншта нн врѣтншта нн сапогъ
М Лк 10.4 З; продаднтѣ нмѣнне
ваше. н даднтѣ мнолостыннѣ. сзтво-
рнтѣ себѣ взлагалншта не ветъша-
ншта *М Лк 12.33 З, А, СК*; н рече
нмъ егда посзлахъ взы безъ взла-
галншта. і бес прзы. і ве-сапогъ. еда
чесо лншенн възисѣ *М Лк 22.35 З*; нже

нматъ взлагалнште да възметъ
такожде н пррж *М Лк 22.36 З*; въ
истннѣ богатъ взлагалнште бо понесе.
плъно вѣстѣзнаго богатъства *К 14b*
26. Срв. С 453.15-16. Изч.

М, З, А, СК, К, С. Гр. βαλλάντιον. Вар.
взлагалнште.

Неб. влагалище ОА, ВА, Дюв, ЕтМл,
ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ПРОД.

ВЪЛАГАТН, ВЪЛАГАѢ, ВЪЛАГАЕШН нессв.

1. Слагам, поставям в нещю, вла-
гам; хвѣрляям. аште кто въ мнѣ не
прѣвѣдетъ. изврѣжетъ са конъ ѣкоже
розга н исшетъ. і сѣвнраѣтъ нѣ н въ
огнь взлаганѣтъ н сѣгараетъ *М Йо*
15.6 З, А, СК; то аще трѣвѣ сельнѣѣ
днѣсз сѣщѣ. а оутро въ пециъ взла-
ганѣщѣ са. бѣ тако одѣетъ *СК Мт*
6.30; градѣте рече въслѣдъ мене н
сзтворѣ взы ловьца чловѣчѣскыа ...
ловаштнн бо прнсно отъ водъ нзню-
сатъ рнѣзы. н оумарѣтъ. оулавѣа-
немо. мзы взлаганемъ. н жнѣн взѣа-
нѣтъ оулавѣанемнн *С 496.6.* 2. Нала-
гам, предписвам, определяям. днѣ-
волъ ... егѣда та внднтъ мѣжъскы вѣсе
трѣпаша. пакзы налагаетъ тн оунзы-
нне ... невелнкоу твора пощенне твое.
ѣко боу негодѣ сѣще. разлѣченне
взлагаетъ тн. втз добродѣанзы дроу-
жннзы *СЕ 88a 26*; ꙗ бже вѣседръ-
жнтелю ... іже отъ грѣховъ помощь еси.
вѣсѣмъ исповѣданне взлагашн. поло-
жен исповѣданне камѣно *СЕ 80a 4.*

ВЪЛАГАТН ВЪ МѢКѢ. Гр. ἐμβάλλω εἰς
τιμωρίαν. Подлагам някого на
мѣчение. нже недостонно въземыѣтъ
ѣтоѣ комзканнне. въ тзы паѣ възска-
четъ ... чдсто днѣволъ ... чнсто бо
подобнннмъ потекѣтъ. а неподобна
въземыѣштннхъ въ волъшнѣ мѣкѣ
взлаганѣтъ *С 421.10. Изч.*

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. βάλλω, ἐμβάλλω.

Неб. влагам ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

ВЪЛАДЪТН, ВЪЛАДѢ, ВЪЛАДЪШН нессв.

Влизам. і нже прѣвѣе влажлаше по

ВЪЗМЪШТЕННИ ВОДЪИ СЪДРАВЪ ВЪИВА-
аше *М Йо 5.4 З, А*; егда же при-
хождѣ азъ. и нъ прѣжде мене вълазхѣтъ
М Йо 5.7 З, А; не вълазхѣтъ въ оуби-
тельннчѣскѣ пештерѣ *С 510.2*; и да
не нълази слово сквернаво иждѣже хѣ
вълазхѣтъ *С 507.22*; вълазаштоу же
нишню въ темнищѣ. ієдннх отъ воинъ
оударн н по главѣ *С 139.6-7*; въла-
зхнш во въ водѣ еще послѣ грѣхъ *Х I*
Ва 12-13.

М, З, А, С, Х. Гр. εμβαίνω, καταβαίνω, επιβαίνω, εισέρχομαι, κατέρχομαι, παροδεύω. Вар. вълазхн.

Неб. влизам остар. и гуал. ОА, ВА, АК, Бот, НТ, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪЛАДЪЪ, -а *м.* Влизане, вход. вндѣ-
хомъ гѣ ... прнстѣпн во вьнезаапъ.
сзпастель хлѣвннѣ двѣрнн не раздѣ-
лнвъ. а мзи днвна прнстѣпненья ієго
оужасъше са. ѳоуднхомъ са нмже новъ
такъ вълазъ сзтворн *С 499.24*; а н
отъ гроба н нсходъ прѣндетъ всєго
помъсала. н къ оученномъ вълазъ
лнше рѣчн ієстъ *С 501.18*; н тзъыѣ
слово рече. н разбоннка въ породѣ
въведѣ а не трѣбова молнтвзи. ацѣ
въсѣхъ нже по адамѣ. ставнаъ бѣ
богъ отъ того вълаза *С 308.24. Изч.*

С. Гр. εισόδος.

Неб. влиз остар. ВА.

ВЪЛАДЪИТН СА, ВЪЛАДЪ СА, ВЪЛАДЪИШ СА
нєсв. Мятам се, блѣскам се, клатя
се, люлян от вълнн или морска
буря. корабъ же бѣ по срѣдѣ морѣ
вълазъ са вълнамн. бѣ во протнвенъ
вѣтрѣ *М Мт 14.24 З, А*; и тзъ вълѣзе
въ корабъ. і оученнцн(цн) егѣ ... і
сзннде вжрѣ вѣтръна въ езеро. і
нсконъывадахъ са н въллахъ са ...
възвуднша н глѣжштѣ. наставзннчѣ
погзвлемъ *М Лк 8.23 З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. βασιανίζομαι, κινδυνεύω.

Неб. Ѳ.

ВЪЛЕЖАТН, ВЪЛЕЖЪ, ВЪЛЕЖИШ *нєсв.*
Оставам верен на нещѣ. повѣждѣ

мн оубѣ в жндовннѣ. ѳто са пророкзи
велнчлешн. а прорнцлємадого корншн.
како лн вълежншн кннгхъ. разоума
напнсанзнхъ ослоушаа са *С 334.29.*
Изч.

С. Гр. προσκαρτερέω. Вар. вълежатн.

Неб. Ѳ.

ВЪЛНЕАТН, ВЪЛНЕАЖЪ, ВЪЛНЕАЕИШ *нєсв.*

Наливам. нн вълнеажѣтъ внна нова.
въ мѣхъ вѣтзхъ ... нъ внно ново въ
мѣхъ новъ вълнеажѣтъ *М Мт 9.17*; і
ннкзтоже не вълнеаатъ внна нова въ
мѣхъ вѣтзхъ *М Мк 2.22 З. Срв. Лк*
5.37 М, З; нъ внно ново въ мѣхъ новъ
вълнеатн *М Лк 5.38 З. Изч.*

М, З. Гр. βάλλω. Вар. вълнеатн.

Неб. вливам ОА, ВА, Бот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

ВЪЛНЕАТН СА, ВЪЛНЕАЖЪ СА, ВЪЛНЕАЕИШ СА
нєсв. За вълнн — вливам се, нахлу-
вам. і вѣстъ боурѣ вѣтръна велнѣ.
влнзи же вълнеажъ са въ ладнѣ. ѳко
юже погразнѣтн хотѣаше *М Мк 4.37*
З. Изч.

М, З. Гр. επιβάλλω. Вар. вълнеатн са.

Неб. вливам се ОА, ВА, Бот, НГер, ЕтМл, АР, РВЕ.

ВЪЛНТН, ВЪЛЫЖЪ, ВЪЛЫЕИШ *св.* Налєя. по
томъ же вълн водѣ въ оумзлвальннщѣ.
і начатъ оумзлватн носѣ оученномъ
М Йо 13.5. Изч.

М. Гр. βάλλω.

Неб. влєя ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪЛНІАТН *вж.* ВЪЛЫІАТН.

ВЪЛОВЪНЪ, -зн *прил.* Спокоєн, бавєн,
отмерєн. нъ оуставн сєбѣ законъ н
правна. да въ мѣрѣ всє творншн ... н
вештннзнзнн же смѣхъ вѣхъмъ отъ-
врѣштн подобаатъ. н ходъ вьловънъ
нмѣтн. н одѣннє оустроєно *С 497.25.*
Изч.

С. Гр. ήρεμος. Вар. вьловънъ.

Неб. Ѳ.

ВЪЛОЖЕНЬЕ, -нѣ *ср.*

въложєннє [ѳьстєнлєго поѣса прѣсва-
тлнѣ вѣгороднцѣ въ халкопратннхъ].

яко же н онъ въ камене. възсташи пакы въ обновленни жыни хѡд(а) X IB6 9. // Кача се, вляза [в кораб, ладия и под.]. и дбне оубѣди нѣз оученикы вълѣстн въ коравь. и варити н на ономъ полоу М Мт 14.22 З, А, СК. 2. Вляза, проникна [през врата и под.]. вълѣзе двьри жвотыныа затворенныи двьрми С 501.7. // Проникна, вмѣкна се, нахлуя някъде. въ тѣхъ же мѣстѣхъ развонници нѣции тааште са. яко нмѣныа обнание вѣаше въ манастири. подзкопавше стѣнѣ ноштыѣ. вълѣзоша въ манастирь. н вса съкроушнвше С 557.26. // Образно. оубоивше же са юда како нечестын дхъ оврагнвз са вълѣзетъ въ нѣ. молнша его прѣвзиги отроковници оу него б дьни С 520.13; посзлаша на мѣжа дхъ въ образъ змнннѣ. нже вълѣзъ въ лоно мѣжа мѣжааше. болѣзни беспрѣстанн немъ творд С 567.6. 3. Постѣпя, вляза някъде. рѣхъ ти яко старъ кси. н не можешн урнецъ взиги. нди аште хоштешн урнецъ взиги. вълѣзун въ обштинн манастирь. нждеже ваште братна кетъ С 170.3-4. 4. Отида, вляза при някого, явя се пред някого. вълѣзъ же магнетричанъ кз воеводѣ рече. пришезъ кетъ василнскъ С 20.1; мзшлаахъ како взн вълѣстн кз стѡуоумоу С 37.4; ндѣштоу немюу манастира донти. н вълѣзъ кз сѣштнн тоу братнѣ цѣлова а С 523.21-22. 5. Взема участие, включа се в нещю. дроузнн же пакы въ подвигъ вълѣзше. воле же не могшше до коньунны болѣзни сътрѣпѣти С 85.22.

М, З, А, СК, СЕ, С, Х. Гр. εἰσερχομαι, εἰσεισερχομαι, εἶρχομαι, παρέρχομαι, ὑλεισερχομαι, εἰμβαίω, ἀναβαίω, καταβαίω. Вар. вълѣстн.

Нѡб. вляза ОА, ВА, АК, Бот, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА; влза, влезна ДА.

ВЪМАЛЪ ВЖ. МАЛЪ.

ВЪМЕСТН, ВЪМЕТЖ, ВЪМЕТЕШН св. Хвѣрля, метна нещю някъде. аще же сѣно селъное дьнесъ сѣштее. а оутрѣ въ огнь вьметомо. бѣ тако (w)дѣветъ М Мт 6.30.

вместн мрѣжж. Гр. ἀμφιβάλλω [вар. βάλλω ἀμφιβληστρον], χαλάω τὸ δίκτυον. Хвѣрля мрежа [за да ловя риба]. вндѣ снмона. и андрѣа врата того снмона. вьметжшта мрѣжа въ море З Мк 1.16; рече кз снмоноу вьзѣди (вз) въ глѣбннѣ. и вьметѣте мрѣжа ваша въ ловнѣж М Лк 5.4 З, А; по глѡу же твоемоу вьметем мрѣжа А Лк 5.5. Изч.

М, З, А. Гр. βάλλω. Вар. вьместн.

Нѡб. Вж. при вьмѣтати.

ВЪМЕТАТИ ВЖ. ВЪМѢТАТИ.

ВЪМѢННТН, ВЪМѢННЖ, ВЪМѢННШН св.

1. Сметна, счета, определя нещю като добра или лоша проява. влженъ мѣжъ емоу же не вьмѣнитъ гѣ грѣха. ниже естъ въ оутѣхъ его азети СП 31.2; н вьмѣни сѣа емоу въ правдѣж. въ родъ i родъ до вѣка СП 105.31; томоу вса вьмѣнатъ са. вьзвшоуоумоу вновзноу въ науалѣ С 544.20. 2. Сметна, определя някого за никакѣв, причисля някого кѣм други подобни. ѣко тебе радн оумрѣцѣвѣемн есмъ вьсь денъ. вьмѣниша нзи ѣко овъца на заколенье СП 43.23; глѣж бо вамъ. ѣко еште писаное се подобаатъ да съконьуаатъ са о мьнѣ. еже н сѣ безаконьннкы вьмѣни са М Лк 22.37 З. 3. Пресметна, премисля. ни бѣ на оумъ вьзъмъ въ ѡасъ тѣ. ни погоуѣкьеньѣ толнкааго вьздѣржаньѣ н троуѣа. помзисанвз нли вьмѣннвз ... въ влѣднѣжж погзвѣль вьпадохъ С 525.29. ~ са страг. Изч.

М, З, СП, С. Гр. λογίζομαι. Вар. вьмѣнннн. Нѡб. вменя книж. ОА, ВА, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, РВЕ.

ВЪМЪСТНТН, ВЪМЪЩЖ, ВЪМЪСТНШН св. 1.

Побера, вмѣстя. бѣ же тоу водоносъ камѣнъ шесть лежаштѣ. по

оуштенно нюденскоу. възмѣсташть по дѣвѣма лн тремъ мѣрамъ *М Йо 2.6 З, А, О*; сѣтъ же и нна многа. ѣже створн нс. ѣже аште по єднномоу сѣпана възиваѣтъ. нн самомоу мноѣ. въсемоу мироу възмѣстнтн. пншемъихъ кзѣннѣ *З Йо 21.25 А, СК*; то можетъ лн урѣво възмѣстнтн невѣмѣстнмадо *С 248.28–29*; невѣстнѣ н земьстнн коньцн. не възмѣстатъ тебе владзико. то како та възмѣстнтъ урѣво дѣвнѣ *С 250.9, 10*; то како ма възмѣстн сѣнь аврамья *С 250.12*. // *Образно.* по[.]еже оубо забъша добъша его дѣтѣлн. възмѣстн бѣ въз праждннкы нхъ дѣтѣлн *К 6б 27*. 2. *Прен.* Разбера, схвана, възприема смисъла на нещо. онъ же рече нмъ. не всн възмѣстатъ словесе сего. нз нмъже дано естъ *М Мт 19.11 З¹, А*; могъи възмѣштатн да възмѣстнтъ *М Мт 19.12 З¹, А, СК*. *Изч.*

М, З, А, СК, О, К, С. Гр. χωρέω, ἐγκαταδέω. *Вар.* възмѣстнтн, възмѣстнтн.

Нѣб. вместя се *книж.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪМЪСТНТН СА, ВЪМЪЩАТН СА, ВЪМЪСТНШН СА св. 1. Побера се, вместя се. сѣбра са на мѣсто то мѣжн н женъи. н младенцн. жндѣве н келннн. н крѣстнннъско множество. нже са тааште творѣбахъ. ѣкоже не бѣаше възмѣстнтн са народоу *С 109.3*. // *Образно.* что хоштете мн датн н азъ вамъ прѣдамъи н. келма во зъло възмѣстн са. н прѣдаданнне прн коньцн бѣаше. н грѣхъ сѣврѣшн са *С 414.26–27*; тогда прндоша оученнцн. тзгда кзгда. кгда се възстъ. кгда прѣдаданнне възмѣстн са *С 415.19*; воевода рече тако мн возн. вальшьство нѣкоѣ възстъ. сѣзн доменъ рече. тако мн хъ бѣ нашъ възмѣстнаъ са кетъ *С 74.23*. 2. *Прен.* Разбера, схвана, възприема смисъла на нещо. н могън са възмѣстнтн да са възмѣстнтъ *С 371.4*. *Изч.*

С. Гр. χωρέομαι, χωρέω, προχωρέω. *Вар.* възмѣстнтн са.

Нѣб. вместя се *книж.* ОА, ВА, АР, РВЕ.

ВЪМЪТАТН, ВЪМЪТАИЖ, ВЪМЪТАИШН несс. 1. Хвѣрлям, мятам нещо вътре в никакво затворено пространство. тако естъ цѣсарествене бжне. ѣкоже уѣкъ възмѣтаатъ сѣма въ землѣ ... и сѣма прозвѣдаатъ и растетъ *М Мк 4.26 З*; въсѣко оубо дрѣво не твораше плода добра посѣкаѣтъ н въз огнь възмѣтаѣтъ *М Лк 3.9 А, СК*. *Срв.* *Мт 7.19 М, З*; повелѣ прнвестн келнко нмѣтъ зѣврнн. лютъ н зълъ ... н възмѣтавъше затворнтн сѣ свѣтзнма *С 183.22*. 2. Хвѣрлям, пускам в каса [пари, дарение и под.]. вндѣаше како народъ мететъ мѣдъ въз газофнакнѣ. и мношн богатнн възмѣтаахъ многа *М Мк 12.41 З*; вндѣ възмѣтаѣштаѣа въз газофнакнѣ ддръи своѣа б(о)гатъна *М Лк 21.1 З, А, СК*; вндѣ же н єдннѣ въздовнѣж оубоѣж. възмѣтаѣштѣ тоу дъвѣ лептѣ *М Лк 21.2 З, А, СК*. 3. *Прич. сег. страг. като сѣц.* възмѣтаѣма[ѣ] *ср. мн. Гр.* τὸ βαλλόμενον. Хвѣрлените в дар пари. се рече не ѣко о нштннхъ печѣаше са. нз ѣко татъ бѣ. и скрнннѣж нмъи. и възмѣтаема ношааше *М Йо 12.6 З, А, СК*. **ВЪМЪТАТН мрѣжж.** *Гр.* ἀμφιβόλλω [*вар.* βάλλω ἀμφιβληστρον]. Хвѣрлям мрежа [за да ловя рыба]. вндѣ снмона и андрѣѣж брата того снмона. възмѣтаѣшта мрѣжа въз море *М Мк 1.16*; вндѣ дъва брата снмона нарнцѣѣадо са петра. и андрѣѣж брата его. възмѣтаѣѣца мрѣжа въз море *З Мт 4.18 А, СК*.

М, З, А, СК, С. Гр. βάλλω. *Вар.* възмѣтатн, възмѣтатн.

Нѣб. Срв. вмятам, вметна ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪМЪЩАТН, ВЪМЪЩАИЖ, ВЪМЪЩАИШН несс. 1. Побирам, вмествам. панныѣж велнкѣ дъждзѣннмъ водамъ н

УОУДНЪ. Н М'НОГО МОГЪШТЪ ВЪМЪ-
ШТАТН ВОДЪ СЪТВОРН ВЪ МАНАСТЪРН С
552.17. 2. *Прен.* Разбирам, схва-
щам, възприемам смисъла на
нещо. МОГЪИ ВЪМЪШТАТН ДА ВЪМЪ-
СТНТЪ М Мт 19.12 А. *Изч.*

М, А, С. Гр. χωρέω. Вар. вѣмѣштатн.

Нѣб. вмещавам *остар.*, вмещам *остар.*,
вместям, вмествам ОА, ВА, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, РБЕ.

**ВЪМЪЩАТН СА, ВЪМЪЩАЖ СА, ВЪМЪЩА-
ЮШН СА несс.** Побирам се, вмествам
се. ЪКО ВЪСЪКО ЕЖЕ ВЪХОДНТЪ ВЪ ОУСТА.
ВЪ УРЪВО ВЪМЪЩААТЪ СА. І АФЕДРОНОМЪ
НСХОДНТЪ М Мт 15.17 З; І АБЪЕ
СЪБЪРАША СА МЪНОШ. ЪКО КЪ ТОМОУ НЕ
ВЪМЪЩААХЪ СА НН ПРЪДЪ ДВЕРЬМН. І
ГЛАШЕ НМЪ СЛОВО М Мк 2.2 З, А, СК;
КАКО ВЪ ГРОБЪ НЕВЪМЪШТАЕМЪШН
ВЪМЪШТАЕМЪШН ВЪМЪШТААТЪ СА С
459.7-8. // *Образно.* ЪКО СЛОВО МОЕ НЕ
ВЪМЪШТААТЪ СА ВЪ ВАСЪ М Йо 8.37 З,
А. *Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. χωρέω, χωρέομαι. Вар.
вѣмѣшатн са, вѣмѣштатн са.

Нѣб. Срв. вмещавам се *остар.* ОА, ВА,
ЕтМл.

ВЪНЕГДА СЪЮЗ І. Въвежда подчинени
обстоятелствени изречения за
време: когато. Н ВЪНЪ ВЪНЕГДА СЪКОН-
УА НС ВСЪ СЛОВЕСА СІН. ДНВЛЪВАХЪ СА
НАРОДІ. О ОУЧЕННН ЕГО А Мт 7.28;
ВЪНЕГДА ВЪЗЫВАХЪ ОУСЛЪША МЪ БЪЖЕ
ПРАВЪДЪІ МОЕА СП 4.2. *Срв.* СЕ 73а
З; ВОДЪ ОТ ПОТОКА ВЪЗНОСА. ВАРД
ДЪЛАЖШТНМЪ. Н РАБОТАА НМЪ ВЪ
КАМЕННН. Н ВЪ ПРОКЪШХЪ СЛОУЖЪВАХЪ
ЗЪДАННА. ВЪНЕГДА МАНАСТЪРЪСКАІА
ШТОУЖДЕКРЪМЪННА ЗЪДААШЕ СА С
284.4; Н ВЪНЕГДА О СЕМЪ БОГА МОЛА-
АШЕ. ВЪСЪХІТН СА РАЗОУМОМЪ ВЪ СЪТЪЖЪ
ВНФЛЕЕМЪ. Н ОУЗЪРЪ ВЪ ПАПРЪТЪ ТОА
УЪСТНЪІА ЦРЪКЪВЕ С 296.2-3. 2. Въ-
вежда подчинени определителни
изречения: когато. МЪСАЦА ШЕСТА-
АГО БЪ ДЪНН. НАСТАЖШТН СЪВОТЪ ВЕЛН-
ЦЪН. ВЪ ДНН ВЪНЕГДА СА РОДІ БЛА-

ЖЕНЪН МЪЧЕНННЪ ПОЛУКАРПЪ. ГОЕНННО
СЪШТОУ ДЕКНА ЦЪСАРА ВЪ ЗМЪРЪНЪ С
124.22; ПНОННН ЖЕ ВНДЪ ПРЪЖДЕ
КЕДНОГО ДЪНЕ. ВЪНЕГДА СА РОДН (РОДН)
ПОЛУКАРПЪ С 124.29.

ВЪНЕГДА С *инф.* Гр. ἐν τῷ + Inf. За
действието, което се означава от
инфинитива – в момента, когато.
ВЪНЕГДА ВЪЗВРАТНТН СЪ. ВР(А)ГОУ
МОЕМОУ ВЪСПАТЪ. ІЗНЕМОЖТЪ Н ПОГЪ-
ВНЖТЪ ОТЪ (ОТЪ) АНЦА ТВОЕГО СП 9.4;
ОУБО ЖНЕВЪІ ПОЖРЪІ НЪІ ВЪШІА.
ВЪНЕГДА ПРОГНЪВАТН СЪ ТЪРОСТІ ІХЪ НА
Н(Ъ)І СП 123.3.

А, СП, СЕ, С. Гр. ὅτε, ἐν τῷ + Inf., ὁπότε,
ὅνικα, ἐν ὅσῳ. Вар. вѣнегда.

Нѣб. Срв. егда, ега *гуал.* НГер, РБЕ, ДА.

ВЪНЕГДАЖЕ СЪЮЗ ВЪВЕЖДА подчинени
обстоятелствени изречения за
време: когато. ВЪНЕГДАЖЕ ТО СА
ТВОРЪШЕ. Н ПНАТЪ НН ГЛАГОЛАТН НН
СЪШШАТН МОЖААШЕ С 434.1. *Изч.*

С. Гр. ἐν ὅσῳ. Вар. вѣнегдаже.

Нѣб. О.

ВЪНЕЗААПЪ ВЪЖ. ВЪНЕЗААПЪ.

ВЪНЕЗААПЪ НАРЕЧ. Изведнъж, нена-
дейно, неочаквано, внезапно. І
ВЪНЕЗААПЪ ВЪЗЪРЪВЪШЕ ННКОГОЖЕ НЕ
ВНДЪША М Мк 9.8 З; ВЪНЕМЛЪТЕ ЖЕ
СЕВЪ ЕДА КОГДА ОТАЖАЖТЪ СЪЦА
ВАША. ОБЪДАНННМЪ Н ПЪВЪШТВОМЪ. І
ПЕЧАЛЪМН ЖИТЕНСКЪШМН. І НАНДЕТЪ НА
ВЪІ ВЪНЕЗААПЪ ДЪНЪ ТЪ М Лк 21.34 З,
А, СК; КАКО ВЪШІА ВЪ ЗАПОУСТЪНІЕ
ВЪНЕЗААПЪ. ІСКОНЪРАША СЪА ПОГЪІБЪ ЗА
БЕЗАКОНЕНІЕ СВОЕ СП 72.19; АЩЕ АН ЕСН
ПОСЪЛАНЪ ЦЪМЪ. Н ПРИМАТАЛЪ СА
ВЪНЕЗААПЪ СЕ 54b З; ВНДЪВЪШЕ ЖЕ
НЕГО ВЪНЕЗААПЪ ОУЖАСЪНЪША СА С 32.8;
СЪПАСНТЕАЮ ВЪНЕЗААПЪ РАСТРЪГНЪ-
ВЪШОУ ВЪСЕН АДОВО УРЪВО. Н ВЪІВШОУ
ПРЪВОРОДЪЦОУ ВЪ МРЪТВЪШХЪ Н ВЪ
ЗАКЛЮЧЕНЪІА ДЪВРН ВЪЛЪЗЪШЪ КЪ
ОУЧЕКОМЪ (!) СВОИМЪ С 498.23; ВЛАСТЪ
НМАМЪ ПОЛОЖИТН ДОУШЪ МОЖЪ. Н
ВЛАСТЪ НМАМЪ ПАКЪІ ВЪЗЪТН ІЪ. Н
ВЛАСТН ЕГО ДЪАННІМЪ ПРЪВАХОМЪ.

прнстѣпн во вънезадапѣ С 499.21.

М, З, А, СК, СИ, СЕ, С. Гр. ἐξάπινα, ἐξαιφνης, αἰφνίδιον, ἀφροῶς, ἀφρον, ἄφρω. *Вар.* вънезадѣпж, вънезадапж, вънезапж, вънезадапж, вънезадапѣ, вънезадапѣ.

Нѣб. Срв. внезапу остар. ОА, ВА; внезапно остар. ВА; внезапно ОА, ВА, НГер, ЕтБАН, АР.

ВЪНЕЗАДЪПЖ ВЪС. ВЪНЕЗАДАПЖ.

ВЪНЕСЕНЫЕ, -Ѧ СР.

ВЪНЕСЕНЫЕ [СВАТЪНА] БОГОРОДНИЦА. Гр. εἰσοδος τῆς [ὑπεραγίας] δεσποίνης. Празникът Въведение Богородично. *Пр.* на 21 ноември. Мѣѡ нѡѡ ѡѡ вънесенне въ црѣквѣ стѣн бѣцн А 127b 3; Мѣѡ кѡ. вънесенне бѣцн въ црѣквѣ СК 134a 14; Мѣѡ кѡ вънесенне стѣна бѣца СК 135b 3. *Изч.*

А, СК. Вар. вънесенне, вънесенне.

Нѣб. внесение остар. ВА.

ВЪНЕСТН, ВЪНЕСЖ, ВЪНЕСЕШН Св. 1. Внеса някого или нещo вътре в оградено, затворено пространство. і се мжжн на одрѣ носаште ѡлѣка иже вѣ ослабленѣ. і нскадѡхъ вънестн н н положнтн н прѣдѣ ннмѣ М Лк 5.18 З, А, СК; і не обрѣтѣше кѡдѣжъ вънестн (н) народомѣ. възлѣзѣше на храмѣ. сквозѣ скѣдельннзвѣснша н М Лк 5.19 З, А, СК; н обрѣтѣше моштн нзнесоша ... н вънесоша въ црѣквѣ тоу сѣштѡа всн С 219.10; іегоже носаште носаштнн. вънесоша въ манаѣстѣръ С 562.13. // *Образно.* н 'ѡлов'кoлюбовѣц' владѣка ново н странно жнтнне. въ жнзнь нашѣжъ вънеслѣ С 487.28; вндѣ лн коль свѣтѣло въскрѣшенѣна повѣжденѣе. тѣмѣ прѣмногѡа благаѡа вънесена възша С 488.21. **2.** Внеса, вложѡа [пари, средства, имот]. ннктоже богѡта велнчѡан богѡтѣства радн. ннчесоже во отѣ нмѣннѡа можетѣжъ вънестн въ праздѣнѣство се С 491.10. **ВЪНЕСТН НАЗѢЖ.** *Гр.* ἐπάγω πληγήν. Ранѡя, наранѡя, нанесѡ рѡна. тѡче прншѣдѣ гоубѡан н вндѣвѣз не сѣмѣ-

ашѣ въскоубнтн. тн назѢжъ вънестн С 417.18–19. *Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. εἰσφέρω, εἰσάγω. *Вар.* вънестн.

Нѣб. внесѡ ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дѡв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ВЪННТН, ВЪННДѢЖ, ВЪННДЕШН Св. 1. Вляза вътре в нещo; навляза в границите, пределите на нещo. тѣж егда молншн са вънндн въ клѣтѣ твоѣж н затворн двѣрн твоѡа М Мт 6.6 З, А, СК; издѣ сѣ оубеннкѣ свонмн. на онѣ полѣ потока кедрѣска. ідеже вѣ врѣтѣ. въ нѣже вънндѣ самѣж н оубеннцн его М Йо 18.1 З, А, СК; онѣ же рече нма. се възшѣдѣшема вама въ градѣ. сѣраштѣтѣ вѣи ѣлкѣ М Лк 22.10 З; пѣтѣ створнтѣ възшѣдѣшнмоу на западѣ СІИ 67.5. *Срв.* С 465.22; н вънндѣ інѡлѣ въ егѣптѣ СІИ 104.23; да възмѣтѣ са врата вѣчѣнаѣ. н да внндѣтѣ црѣжъ славѣ Е 25a 8. *Срв.* СІИ 23.7. // Вляза, качѡ се [в кораб и под.]. і авне оубѣдн оубеннкѣ своѡа въннтн въ корѡбѣ. і варнтн н на онѡмѣ полоу въ вндѣсандѣ М Мк 6.45 З. // *Образно.* бѣднтѣ н молнтѣ са да не ввнндѣте въ напаѣте. дѣхѣ во вѣдрѣ а плѣтѣ немѡщѣна М Мт 26.41 З, А, СК; четѣре десѡте ввнндѡхомѣжъ въ подвнѣгѣ сѣ С 92.4. // Вляза, прѡннкнѡа в плѣтно вѣщѣство или матерѡя; забнѡ се. н гвоздѡна острѣзѣ възнознша въ оноубштѣж. н овоубша н ... гвоздѡнѣ во ввнндѡша до костн іего С 17.23. **2.** Прѣмнѡа, прѡннкнѡа [прѣз врата и под.]. ввнндѣте жѣзѣкѣмн вратѣзѣ. ѣко прѡстрѡна врата н шнрокѣж пѣтѣ М Мт 7.13 З, А; подвнѣсантѣ са въннтн сквозѣ тѣсна(ѣ)а врата М Лк 13.24 З, А, СК; *Срв.* СЕ 69b 17. // *Образно.* тѣгда оубо вндѣхѣ са іако ввнндѡхѣж оубѣтѣ мѡнмн С 168.2–3. **3.** Прѡннкнѡа, вмѣкнѡа се, нахлѡя нѡкъде. лн како можетѣжъ кѣто ввннтн въ домѣж крѣпѣкѡаго. і сѣсѣдѣзѣ іего расхѣтнтн. аще не прѣвѣ-

сѣважетъ крѣпзкааго. і тогда домъ его расхъититъ *М Мт 12.29 З*; і гла емоу дроу же како вьнде сѣмо. не нмзи одѣваннѣ брачъна *М Мт 22.12 З¹, А.* // *Образно.* і молнша н всн бѣсн глѣжште. послан нзи въ свнннѣ да въ на вьндемъ *М Мк 5.12 З*; повѣднтель естъ на вѣса твоѣа н та самѣ. въшѣдъшнѣ нзнѣ въ тѣло се. трасвнще *СЕ 48b 13*; дхъ стѣн вьндетъ въ та н сна въшънааго обвѣсннтъ та *С 10.24. 4.* Допуснат съм, прнет съм някъде. не въскъ глан мнѣ. гн гн вьндетъ въ црствне небское *М Мт 7.21 З, А*; амнн глѣж вамъ. тко не оудовъ вьндетъ богатъ въ црствне небское *М Мт 19.23 З¹, А, СК*; і аще са тако покдешн. вѣдешн чдо свѣтоу н дьнн. тѣмн бо пжтмн бестоуда вьндешн въ породѣ *СЕ 70b 21. 5.* Отида при някого, явя се пред някого. въшѣдъшн дгне сз тштаннемъ кз црю. просн глѣжшн хошѣ да дасн мн. отъ него на блудѣ глѣж ноана крѣстнтелѣ *М Мк 6.25 З, А*; прде чкъ богатъ именемъ юснфъ. сз дрзунѣвъ. вьнде кз платоу і проси отъ него тѣла ꙗкова *К 14b 7. Срв. Мк 15.43 М, З, А; С 452.29*; тгда же аггѣлъ сзконьѣа повелѣнне его. н кз дѣвнцн въшъдъ възпн глагола *С 250.29–30.* // *Образно.* да вьндетъ прошенне мое прѣдъ тѣа гн *СП 118.170. Срв. СЕ 98a 12.*

взннтн за кого. *Гр. ἀντεισάγουμαι.* Заема мястото на някого, заместя някого. отнде нюда. н вьнде за нѣ матонѣа *С 94.5.*

взннтн за ходоу себѣ. *Гр. ἐξέρχομαι πρὸς τὴν ἰδίαν χρεῖαν.* Отида, изляза по нужда. н ако не раун послоушатн него. затворнѣ дѣврн антоннн. того радн не вьнде до трнн дьннн нн за ходоу себѣ *С 170.12–14.*

взннтн въ слоуха. *Гр. εἰς ἀκοὰς ἔρχομαι.* Стигна до ушите на някого. снмъ поздѣ нѣкзгда въ слоуха

въшѣдъшемъ. мѣнендаго чѣстнааго константна цѣсара. не прѣзърѣ нз кннгъи напнсавъ. н пославъ того поуштааше *С 188.12–13.*

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Е, СП, СС, СЕ, К, С. Гр. εἰσέρχομαι, ἔρχομαι, προσέρχομαι, ἀπέρχομαι, ἐπανερχομαι, πάρεμι [παριέναι], ἐπέρχομαι, κατέρχομαι, εἰσπορεύομαι, πορεύομαι, ἀναβαίνω, ἐμβαίνω, καταβαίνω, ἀναχωρέω, ἀκολουθεῖω, ἐπίπτω, βλώσσω, παραγίνομαι, περιβάλλομαι, ἀνθέω, συνεισέρχομαι, συνακολουθεῖω. Вар. вьнтн, вьнтн.

Нѣб. Срв. ида, [от]ида ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, БТР, АР, РБЕ.

взноунтн, взножѣ, взноуншн св. *Забия.* н сѣвазавъше него сзтворнша емоу оноуштѣ. н взоуна острѣи взноунша въ оноуштѣ. н обовша н *С 17.20.*

Изч.

С. Гр. ἐμπείρω.

Нѣб. Срв. внижа РБЕ.

взноунтн, взношѣ, взноуншн несв. *Внасям нешо вътре. нхже во вѣсѣтъ са жвотнзхъ крѣвъ. въ стѣа ѡ грѣсѣхъ архнереумъ. снхъ тѣлеса сѣжагажтъ внѣ стана* *Е 34a 3–4.* // *Образно.* днвѣнаѣа бо нѣкаѣа взноуншн въ слоухъи наша *С 540.16*; отзгоннма бо топлота отъ конецъ тѣла. н въбѣгажштн въ главннѣа частн. отъ ннхъже отзѣтпнла. мрътѣи оставѣякетъ. а въ наже вѣстѣпаетъ волѣзнн взноунтъ *С 89.29.* ~ са *страг.* *Изч.*

Е, С. Гр. εἰσφέρω, δίδωμι. Вар. вноунтн.

Нѣб. внося остар. н гуал. ОА, ВА, Дюв, РБЕ; вносям НГер, ЕтМл. Срв. вносувам ЕтМл.

взноу [М Мк 7.18 З] вж. нзвзноу.

взноушнтн, взноушѣ, взноушншн св. *Чуя. глѣи моѣа взоуши гн. разоумѣи зѣванъе мое* *СП 5.2*; оуслзшите сн вѣсн ѣзъици. възшште вѣсн жвѣщеи по вѣселенѣи *СП 48.2*; бже оуслзши молнтѣж моѣа. възоуши глѣи оуѣтъ моихъ *СП 53.4. Срв. СЕ 77b 5; С 73.13*; оушн ѣмжтъ. і не взноушатъ *СП 134.17*; гн бѣа снз оуслзши молнтѣж

МОИЖ. ВЪНОУШИ БЪЖЕ ГЪКОВАЪ *СП* 83.9.
СП, СЕ, С. Калка от гр. ἐνωτίχομαι. Вар.
 взоушнѣн, взоушнѣн, взоушнѣн, взоушнѣн.
Нѣб. внуша ОА, ВА, АК, ЕтМл, ЕтБАН,
 ВТР, АР, РВЕ.

ВЪНЪ нареч. - предг.

I. Нареч. ВЪН, навѣн. онъ же
 нзгънавъ вьса вонъ *М Лк* 8.54 З, *СК*;
 изнде же пакъзи пнаатъ вонъ. і глѣ нмъ
 се нзвождѣ н вѣмъ вонъ *М Йо* 19.4 З,
 А, *СК*; н се рекъ. гласомъ велнемъ въ-
 зъба. лазарѣ градн вонъ *М Йо* 11.43
 З, А, *СК*; і нзнде вонъ на прѣдъ-
 дворнѣ *М Мк* 14.68 З; нзведе же ѿ
 вонъ до внтаннѣ *М Лк* 24.50 З, А;
 видѣштелі мѣ вонъ бѣжашѣ отъ мнѣ
СП 30.12; подоваетъ же вьпадъшее
 нечнсто. нзатн авнѣ. і нзврѣштн е
 вонъ *СЕ* 19b З; вьврѣженоу же
 вьвѣшъ стѣоуоумоу. авнѣ нзѣнѣ са
 вьнъ коновъ н вьсь пьцѣлъ *С* 268.26;
 повелѣша ѣжемъ за ногъ поврѣзъше н
 вѣштн. вьнъ на мразъ *С* 261.8.

II. Като предг. С рог. За означа-
 вѣне на положение извѣн грани-
 ците на даден предмет: извѣн,
 вѣн от. ншедъшема же нма. вьнъ
 града. стѣн пауълъ оумолн свѣуцѣ
 ѿко да нуланннѣ прѣжде него
 оуѣкнѣтъ *С* 14.12-13; нзѣтзоша же
 зѣрнѣ вьнъ цркъзѣ повельннмъ
 правѣдннкѣ *С* 229.15; ѿкоже не
 тъуѣжъ заклаюунтн нмъ вьсь вьходъ
 вь гръубскѣ зѣмьѣ. вьнъ прѣдѣлѣ
 свонхъ *С* 566.26-27.

вьнъ нз. *Гр.* ἔξω. Вѣн от, извѣн. і
 емъ за рѣжкѣ слѣпадо. изведе н вьнъ изъ
 вьсн *М Мк* 8.23 З; н съвазавъше
 вьзкоша вьнъ не клѣтн *С* 146.1-2.
М, З, А, СК, Б, ЗП, СП, СЕ, С. Гр. ἔξω, εἰς
 ἄνω, ἐκ. *Вар.* вонъ, вьнъ.

Нѣб. вѣн ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НТер,
 ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; вон
диал. ЕтМл. *Срв.* вѣнка, вонка *диал.* ДА.

ВЪНЪЗНЖТН, ВЪНЪЗНЖ, ВЪНЪЗНШН св.
 Забодѣ, забия. вьзвратѣхъ сѣ на
 страстѣ егда вонъзе мѣ трънъ *СП* 31.4;
 н повелѣ прннестн огнѣ ... н паулоу

съвазатн рѣцѣ н нозѣ. н колъ
 желѣзнъ вьврѣтн междоу рѣкама н
 ногѣма. н вьнъзнжтн бѣ зѣмьѣ *С*
 2.23. *Изч.*

СП, С. Гр. ἐπιήνοον, καταλείρω. *Вар.*
 вьнъзнжтн, вонъзнжтн.

Нѣб. Срв. внижа, внизвам *несс.* ОА, ВА,
 РВЕ.

ВЪНЪМАТН И ВЪННМАТН, ВЪНЕМѦЖ, ВЪНЕ-
МѦШН И ВЪННМѦЖ, ВЪННМѦШН *несс.*

1. Внимателно и съсредоточено
 вьзприемам чрезъ слуха сѣ,
 слушаю с участие, внимаваю.
 бѣдѣте оушн твоѣ вьнемѣштелі гласъ
 молнтѣзі моѣѣ *СП* 129.2. *Срв. СЕ*
 79a 19; н да бѣдѣте оун твоѣ
 отврѣстѣ. і оушн твоѣ вьнемѣштелі глѣ
 мотѣзі его *СЕ* 101b 13; хотѣхъ
 продѣлжнтн слово. нз гонѣжтѣ н
 съвѣштѣнѣ. вьнемѣштелннмъ аште
 помьнатъ *С* 423.23. **2.** Внимателен
 съм, предпазлив съм, внимаваю.
 вьнемѣтѣ мнлостѣна вѣшеѣ не
 творнтн прѣдъ ѡлѣкѣзі да вьдннн
 бѣдѣте ннн. аште ѿн же нн мьзѣзі не
 нмѣте. отъ отѣдѣ вѣшего нже естѣ на
 нѣсѣхъ *М Мт* 6.1 З, А, *СК*; сего радн
 (по)доваетъ. ѿше намъ вьнма(тн
 сл)ѣшѣннѣмъ да (не к)о(гд)ѣ
 отпа(де)мъ *Е* 86 16-17; ѿко во многѣ
 то тѣштѣж. н нестрѣпнмъ врѣдъ. н
 велнкѣ вѣдѣ навондѣтѣ не вьнн-
 мажштелннмъ *С* 513.24. **3.** Вземаю
 под внимание, имаю предвид. н
 съвѣдѣтелѣствоуѣтѣ рѣченѣ самоу-
 нлѣмъ. не вьннмаю добротѣ. нн
 вьсотѣ вьздрѣста него *С* 546.11-12.
ВЪННМАТН сѣвѣ. *Гр.* προσέχω ἐμοῦ τῷ.
 Внимаю. вьнемѣтѣ сѣвѣ. аште же
 съгрѣшнтъ (вра) тѣвѣ братрѣ твоѣ
 запрѣтн емоу *М Лк* 17.3 З, А, *СК*;
 вьнемѣтѣ же сѣвѣ еда когда
 отажѣтѣ срѣдѣ вѣша. овѣданннѣ
 н пѣвѣнствѣмъ. і печѣлѣнн жнтѣн-
 скыннн. і нандѣтѣ на вѣзі вьнезѣлѣж
 дѣнъ тѣ *М Лк* 21.34 З, А, *СК*.

ВЪННМАТН [сѣвѣ] отъ кого [чѣсо]. *Гр.*

προσέχω [ἐμοῦτῳ] ἄπο τινος. Внимавам, пазя се от някого [нещо]. Взнимаѣте отъ азънхъ пророкъ. же приходатъ къ вамъ. въ одеждахъ овъахъ. вънѣтръ же сѣтъ влзцн хъштыннцн *М Мт 7.15 З, А*; вънемлаѣте себѣ отъ кваса фарисѣнска. еже естъ лицемѣрне *М Лк 12.1 З.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С, Р, МЛ. Гр. προσέχω. Вар. вънматн, вънматн, внматн. Нѣб. внимава остар. Дюв, НГер, ЕтМл; внимавам ОА, ВА, Бот, ЕтМл, ЕтВАН, БТР, АР, РБЕ.

ВЗНЬСТН, ВЗНЬЗЪ, ВЗНЬЗЕШН св. Пъхна, мушна. рече же нѣсъ петровн. вънъзн ножъ въ ножъннца *М Йо 18.11 З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. βάλλω. Вар. вънъстн.

Нѣб. Срв. внижа, внизвам неск. ОА, ВА, РБЕ.

ВЗНЬ нареч.-предл.

I. Нареч. Отвѣн, навѣн, вѣн. рече же къ нѣмоу. едннъ. се матн твоѣ н братръ твоѣ. вѣнѣ стоѣатъ хотаще глѣтн къ тебѣ *М Мт 12.47 З*; идете же н обрѣтете жрѣвецъ прнвѣзанъ прн двѣрехъ. вѣнѣ на распѣтнн *М Мк 11.4 З*; аште лн мѣжъ тн госпожде вѣнѣ кестъ. то лнн богъ мон ошълаз кестъ с ннмъ *С 366.15*; тн овзи готовзи с ннмъ вѣндоша. овзи же вѣнѣ затворнша сѣ *С 374.18.*

вѣнѣ стоѣатн. За христиѣанин, на когото е наложено църковно наказание [епитимия] — стоя вѣн от църквата по време на литургията. аще которааго църкы отълажуѣтъ въ мало врѣма. вѣнѣ стоѣтн. такъ во оуставъ естъ. отъ бѣ прѣданъ ен *СЕ 69а 7.*

II. Като предл. *С rog.* За означаване на положение извѣн границите на даден предмет: извѣн, вѣн от. тѣмже тѣс да оѣтнтъ людн своеж крѣвѣж. вѣнѣ братъ прѣатъ мѣжъ *Е 34а 8-9*; тѣмже оубо да нсходнмъ къ нѣмоу вѣнѣ стана. поно-

шенѣ его носѣше *Е 34а 11*; прндѣте оубо вѣн да радочнемъ сѣ о гн ... ннктоже да не невѣстъ сърѣтеннѣ цѣсара. да не вѣнѣ урѣтога затворенъ бѣдетъ *С 319.16-17*; а овѣца вѣнѣ оградъз влѣждааше *С 498.29*; погребоша ноштнѣж стѣне него тѣло. вѣнѣ стѣнъ на западъ гграда *С 538.4.*

М, З, А, СК, Е, СЕ, С. Гр. ἔξω, ἔξωθεν. Вар. вѣнѣ, вѣнѣ.

Нѣб. вѣня Дюв. Срв. вѣн.

ВЗНЬШЬННН прил. 1. Вѣншен, който се намира отвѣн, откъм вѣншната страна на нещо. н неклоучнмааго рѣба въврѣзѣте въ тѣмъж вѣнѣшнѣжъж *С 370.8*; вѣлѣзъ самъ въ жтрѣнѣжъж клѣтъжъж заключу сѣ. оставнвз жѣнѣ въ вѣнѣшннн клѣтѣцѣ *С 516.3-4.*

2. Прен. Който се отнася до земното, житейското. н овн тѣмннца отъ самѣхъ основаннн раскопаваахъ. онн же прѣтнвѣнъзѣа слъзи гонѣаахъ. отъ вѣнѣштынннхъ сѣкровнштъ въ вѣнѣжтрѣнннхъ вѣжаште *С 467.17*; ннчѣсоже во отъ нмѣнннѣ можѣтъ вѣнѣстн въ прѣзднѣнъство се. въ вѣнѣшнннхъ во прѣзднѣнъствнхъ. жнтнѣскънхъ глаголѣ. въ ннхъже много велуѣанье н вѣнѣшнннмъ оѣѣанннмъ *С 491.11, 13*; много же оубо н вѣнѣшнннхъ вѣштнннскоушенне на прѣдълежаштнн рѣзочумъ пользеватн намъ моштн нматн *ЗЛ Па 8-9.*

3. Вѣншен, чужд, не свой. тако н вѣнѣшннн хытрѣцн рѣвѣноуѣжтъ тѣзѣно нмъ оумѣжштннмъ хытрѣцемъ. въ потѣпѣ прѣсз нымн въздвнжште *ЗЛ Па 11-12.*

4. Като същ. **ВЗНЬШЬННН. ср. ег. а) Гр.** τὸ ἔξωθεν, τὸ ἑκτός. Вѣншната страна на нещо. горе вамъ кзннжѣннцн н фарисѣн впокрнтн. тѣко оунштаате вѣнѣщѣнее стѣкълннцн. н парѣнсѣдѣ. жтрѣждѣ же сѣтъ. плънн хъштѣннѣ. н нечнстѣтн *М Мт 23.25 З*; оунѣстн прѣжде вѣнѣжтрѣнее стѣкълннцн. н парѣнсѣдѣ да бѣдетъ н вѣнѣщѣнее нма чнсто *М Мт 23.26 З*;

нзнгъ взи фарнѣн вѣнѣштѣнеъ стѣк-
льннцн н мнѣ оуштатѣ *М Лк 11.39*
3. б) Гр. τὸ ἔξωθεν, τὸ ἔξω. Земното,
видимото. безоумнн не нже лн естѣ
сѣтворнлз вѣнѣштѣнеъ. і вѣнѣтрѣнеъ
сѣтворн *М Лк 11.40 3*; вѣн вѣселнмѣ
са. н алуамзи отѣ зѣла н оуштанмѣ
вѣсе жѣрѣне н вѣнѣшьнеъ *С 430.28.*
5. Като същ. вѣнѣшьннн *м. лн. Гр.*
οἱ ἔξω. Вѣншннѣ, чужднѣ хорѣ;
останалнѣ. і глѣше нмѣ вѣмѣ естѣ
данο вѣдѣтн таннаа цѣрѣстѣнѣ бѣнѣ.
внѣмѣ же вѣнѣщынннмѣ вѣ прнѣтѣчѣхѣ
вѣсѣ вѣвалѣтѣ *М Мк 4.11. Изч.*

М, 3, С, 3Л. Гр. ἔξωτερος, ὁ ἔξωθεν, τῶν
κοινῶν τεχνῶν. *Вар.* вѣнѣшьннн, вѣнѣшьннн,
вѣнѣшннн, вѣнѣщыннн, вѣнѣшьннн,
вѣнѣщыннн, вѣнѣштѣннн.

Неб. вѣншен ОА, ВА, Вѣт, НТ, ЕтМл,
ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.*
вѣнкашен *диал.* Дюв, НГѣр, АР, РВЕ, ДА.

ВЪНЪЩЫННН ВЖ. ВЪНЪШЬННН.

ВЪНЪЩДОУ ВЖ. ВЪНЪЩДѢ.

ВЪНЪЩДѢ НАРЕЧ.-ПРЕГЛ.

I. Нареч. Отвѣн, извѣн. горѣ вѣмѣ
кѣннжѣннцн н фарнѣн вѣкрнѣтн. вѣко
подобнѣ са грѣбомѣ повѣпѣнѣномѣ. іже
вѣнѣщдѣ оубѣ сѣтѣ красѣнн. вѣнѣ-
трѣдѣ же плѣнн сѣтѣ костнн мрѣт-
взнхѣ. і вѣсѣкоѣ нечнстѣтѣ *М Мт*
23.27 3¹; тако н взи вѣнѣщдоу оубѣ
авлѣватѣ са вѣлѣкомѣ правѣдѣнн. вѣнѣ-
трѣщдоу же естѣ плѣнн лнѣмѣрнѣ н
безѣконнѣ *М Мт 23.28 3¹*; подоблетѣ
же вѣпадѣше нечнстѣе. нзѣтн авнѣ. і
нзѣрѣштн ѣ вѣнѣ. і ннѣ сѣжѣдѣ чнстѣ
омѣтн. вѣнѣтрѣщдоу н вѣнѣщдоу
СЕ 19б 5; а доушѣ бѣ порѣзоумѣхѣ.
н вѣнѣщдѣ оврашѣахѣ чѣудѣсно. а
жѣтрѣдѣ страшно *С 511.21.*

II. Като прегл. *С rog.* За означа-
ване на положение извѣн грани-
цнѣ на нещѣ: вѣн от. ннчѣтоже
нѣстѣ. еже вѣнѣщдоу вѣка. вѣхода вѣ
нѣ. не можѣтѣ осквѣрннѣтн *3 Мк 7.15.*
Срв. Мк 7.15 М. Изч.

М, 3, СЕ, С. Гр. ἔξωθεν, τὸ ἔξωθεν. *Вар.*

вѣнѣщдѣ, вѣнѣщдоу, вѣнѣщдоу, вѣнѣщдѣ,
вѣнѣщдоу, вѣнѣщдоу.

Неб. Срв. вѣнѣ остар. Дюв; вѣнка *диал.*
ДА; вѣн ОА.

ВЪНАТН, ВЪНМѢ, ВЪНМѢШН СѢ. I. Вни-
матѣлно н сѣсредѣточѣно вѣзпрн-
ѣма чрѣз слухѣ сн, изслухѣм с
участнѣ, вслухѣм сѣ, разбѣра.
пасѣ лѣ вѣннн *Е 6а 1. Срв. СП*
79.2; СЕ 11б 15; СЕ 100а 4; вѣнѣмн
глѣсѣ молѣтѣвн моѣн. цѣрѣ моѣ бѣже моѣ
СП 5.3; бѣже бѣже моѣ вѣнѣмн мн вѣскѣжѣ
остаѣ мѣн *СП 21.2*; вѣнѣмн вѣ
помѣщѣ моѣн гн снѣнѣ моѣго *СП 37.23.*
Срв. СЕ 77а 5; сѣподѣвн нзн кѣ сѣвѣ
вѣзѣратнѣтн са. і вѣнѣмн намѣ вѣлѣвѣ-
ннѣмѣ *СЕ 62б 8-9*; сѣжнн же кодѣратѣ
поашѣ. бѣ на помѣштѣ мѣнѣ вѣннн *С*
118.12; такоже і хѣ. аштѣ да не по того
образоу глѣголѣшн. не послоушѣлетѣ
тебѣ нн вѣнѣметѣ *С 382.23*; не бо
сѣплѣскѣно коѣ. нлн блѣдѣно вѣшнмѣ
слоухоумѣ вѣнатн молѣ. нѣ нстнннѣадо
радн словѣсѣ *С 533.2. // Повел. 1 л.*
мн. вѣнѣмѣмѣ. Като богѣслужѣбен
вѣзглѣс – слухѣйкн, нека да вни-
маѣм! і авнѣ рѣѣ вѣнѣмѣ. пѣпѣ же
вѣзѣвнѣгѣ потнрѣ рѣѣтѣ. вѣнѣмѣмѣ
СЕ 11б 1, 2-3. Срв. СЕ 96б 19; СЕ
99б 16. 2. Покажа сѣ вннматѣлен,
предѣпазлнѣ. слѣшѣ бо іако н кѣнѣ
отѣ вѣсѣ жнѣдовѣ прнѣзѣвалѣтѣ вѣ
сѣнѣмѣхѣ. тѣмѣ вѣнѣмѣтѣ да
ннѣкакоже вѣмѣ. н вѣанѣко н малѣ. н
волѣнѣнн грѣхѣ прнѣкоснѣтѣ са. н нн
кѣдннѣ отѣ вѣсѣ да не сѣгрѣшнѣтѣ *С*
135.28. 3. Избѣра, прѣдѣпѣчѣта, рѣ-
ша. сѣ же сѣтвори за вѣдомѣнѣ радн. не
рѣзоумѣтн кѣннхѣ іако н дрѣоуѣнн
нѣжѣтѣ осквѣрннѣтн са вѣ трѣвѣхѣ. нѣ
да вѣдѣтѣ вѣсн. іако вѣнатѣ вѣ
тѣмнннѣжѣ авнѣ нтн *С 125.8-9. 4.* Из-
пѣтам [желѣннѣ н под.]. помѣнн-
шлѣнннѣ же вѣнѣ вѣдѣтн како отѣлѣж-
ѣлетѣ са доуша отѣ тѣвлѣсѣ. н вѣнѣ-
гѣдѣ о сѣмѣ вога молѣашѣ. вѣсѣжнѣтн са
рѣзоумѣмомѣ вѣ сѣжнѣ вѣнѣлѣемѣ *С 296.1.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. προσέχω, κρίνω, εἰσδέχομαι. Вар. ВЪНАТН.

Нѣб. Срв. [при]ема, [възпри]ема ОА, ВА, НТ, БТР, АР, РВЕ.

ВЪНАТН СА, ВЪНЪМЖ СА, ВЪНЪМЕШН СА СВ.

Обхване ме огън, подпаля се, запаля се. тръстн съкроушензи не прѣломнтъ і прѣта възнемъша са не оуга-снтъ. донѣдеже възведетъ на повѣдѣжъ сѣдъ М Мт 12.20 З, А, СК. Изч.

М, З, А, СК. Гр. τύφομαι.

Нѣб. Срв. [обз]ема 'обхвана' ОА, ВА, БТР.

ВЪНЖТРЬ нареч. -предл.

I. Нареч. 1. Във вътрешността на нещо; вътре. і по осмн денъ пакъзи въдахъ вѣнжтръ оученницъ его М Йо 20.26 О; въ то же вѣрѣма грнгорнн нанъзнанъскъин епискоупъ. вѣнжтръ въ градъ въ малѣ църквн съборъи творѣше С 198.3-4; тако оубо нзволн положитн са въ църквн стѣаго прѣвомжченника стефана. о деснжжъ сватъзи трепезъи. вѣнжтръ въ олтарн С 209.10.

2. Прен. Вътре в себе си, в душата си, в съзнанието си. възнемлѣте отъ лъжнхъ пророкъ. іже прнходатъ къ вамъ. въ одеждахъ овъдахъ. вѣнжтръ же сѣтъ възцн хъштѣнницъ М Мт 7.15; не имѣи никътоже вѣнжтръ зълаи мъси. нъ да оуистнмъ свои сѣмъсиаъ К 8b 13. **3.** Навѣтре в нещо. петръ же ндѣваше по немъ нъ далече. до двора архнереова. і възшедъ вѣнжтръ сѣдѣваше съ слоугамн М Мт 26.58 З, А, СК; і петръ издалече въ слѣдъ его нде. до вѣнжтръ въ дворъ архнереовъ М Мк 14.54 З; коннн же вѣса нса вѣнжтръ на дворъ М Мк 15.16 З; н по амн вѣлѣе водъи. ѿ стѣи бѣгѣоавленен. въ нь вѣнжтръ СЕ 21a 13-14; н тако прнаста врашъна. іакоже н тѣмннчънъинмъ стражемъ вндѣвъшемъ сѣвѣтъ. възскоунтн вѣнжтръ С 182.18-19.

II. Като предл. С rog. За означаване на действие, насочено в границите, в пределите на предмета: вътре в. аште да са обра-

штетъ кто отъ васъ вѣнжтръ града съвнраа въ църквн правовѣрнъихъ. то сѣмрътѣнжжъ казнь прннметъ С 199.25.

М, З, А, СК, О, СЕ, К, С. Гр. ἔσω, ἔσωθεν, ἔνδον. Вар. вѣнжтръ.

Нѣб. Срв. внетре, внетри, внѣтре, внотри, внотра *qual.*; унетре *qual.* ДА.

ВЪНЖТРЬНЬ, -нн прил. 1. Вътрешен, който се намира във вътрешността на нещо. положен тѣло свое хѣ бжѣ нашъ. заложенъ еси пжтъ вѣсѣкон непрнѣзнн. ходашнн по земн. і вѣсѣкомоу недѣгоу. ходашнмоу по плзтн. і скозъ маса. по жнлаамъ вѣнжтрѣнннмъ СЕ 42a 16; н оустрѣмн са на вѣнжтрѣннн дворъ н вѣлѣзе въ іатъхоуальннцъ С 565.20-21; повелѣ терентннн н афрнкана. мажнма же н помпннн. въ вѣнжтрѣнжъ тѣмннцъ вѣврѣштн С 177.14. **2. Прен.** Който се отнася до душата, съзнанието; невидим, духовен. ови же протн-вѣнъиа силъи гоннлаухъ. отъ вѣнѣштѣнннхъ сѣкровнштъ. въ вѣнжтрѣнннхъ вѣжаште С 467.18. **3. Като същ. а) вѣнжтрѣнне ср. eg. Гр.** τὸ ἐντός. Вътрешността на нещо. фарнсею слѣпе. оунстн прѣжде вѣнжтрѣнне стекльннцн. і поропсндѣ да бѣдетъ н вѣнѣщѣнне нма чнсто М Мт 23.26 З'. **б) вѣнжтрѣнне ср. eg., вѣнжтрѣнннн ср. мн. Гр.** τὸ ἔσωθεν, τὸ ἐντός. Духовното, невидимото; вътрешният мир на човека. безоумнн не нже лн естъ сѣтворнлъ вѣнѣштѣнне. і вѣнжтрѣнне сѣтворн М Лк 11.40 З; вѣсн. дше моѣ гѣ. н вѣсѣ вѣнжтрѣнѣа моѣ имѣ стѣе его СП 102.1; нзннѣ взи фарнѣнн вѣнѣштѣнне стѣкльннцн н мнѣс оунштаате. а вѣнжтрѣнѣа ваша плзна сѣтъ хъштѣннѣ н зъловъи М Лк 11.39 З. Изч.

М, З, СП, СЕ, С. Гр. ἐνδότερος, ὁ ἔνδοθεν. Вар. вѣнжтрѣннн, вѣнжтрѣннн, вѣнжтрѣннн.

Нѣб. Срв. внетрен *qual.* ДА; внетре, внѣтре, унетре *нареч. qual.* ДА.

Неб. въоръжа [се] ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ; въоружа [се] *остар.* РБЕ.

ВЪПАДАТН, ВЪПАДАЖ, ВЪПАДАШН *несв.*

1. Падам, изпадам в нещо. Гр̄ помнлоуѣ сн̄а моего. тако на новъ Мѣ вѣснтъ са. и злѣ страждетъ. множицеѣ въпадаетъ въ огнь. и множицеѣ въ водъ СК Мт 17.15. 2. Отдавам се [на грях, блудство и под.]. и не разоумѣа сзгрѣшнхъ ... врагомъ злѣ прѣльщаемъ. прсно въпадаѣ въ блѣдзи. и прѣлюбодѣаннѣ СЕ 68а 20–21; тзи бо есн бѣ. повелѣвзи въпадаѣшнмъ въ грѣхзи. седмь десатъ кратъ. и седмницеѣ. имже вко велчнѣ твоѣ. тако и мнлостъ твоѣ СЕ 75b 17–18.

въпадаѣшн въ напаетъ. Гр. оі ѣлпреаѣоменои. Тези, които се изкушават. велненменънаа прѣмжд-ростъ. оѣ авлен са. велмн послоушана. въпадаѣшннхъ въ напаетъ. и просвѣщен сѣдаѣа въ тѣмѣ ... послоушан насъ СЕ 63b 19. *Изч.*

СК, СЕ. Гр. πίπτω, περιπίπτω.

Неб. впадам *книж.* *остар.* ВА, НГер, ЕтМл, РБЕ. Срв. впадам *остар.* ВА, ЕтМл; впаднавам *остар.* ЕтМл.

ВЪПАДЕННЕ, -на ср. Падане, изпадане.

и нцѣлн и отъ одрѣжаѣа тѣлесъ-нзиѣ болѣзньн. и отъ трѣда сего нзъмн н. вко въпадентъ стоуденадо СЕ 31b 10–11. *Изч.*

СЕ. Вар. въпадентне.

Неб. впадение *книж.* *остар.* ВА, НГер, РБЕ.

ВЪПАСТН [СА], ВЪПАДЖ [СА], ВЪПАДЕШН

[СА] *св.* 1. Падна във вътрешността на нещо. которадо васъ осзлз лн волъ въ стоуденецъ въпадетъ. и не авне нстрѣгнетъ его М Лк 14.5 З, А, СК; слѣпецъ же слѣпѣца аште воднтъ. ова въ вѣмъ въпадете са М Мт 15.14 З; н въ сѣтъ да въпадетъ въ нѣж СП 34.8; нскопашна прѣдъ лнцемъ моимъ вѣмъ. н въпадѣ сѣ въ нѣж СП 56.7; аще ключн са. скврз-

нзноу. лн нечнстоу. въпасти въ внно. лн въ масло. лн въ нно етеро кое СЕ 19а 23; сзлоучн са ... пасжштемъ же са велъбѣдомъ тоу. по прилоучаю кѣна отъ ннхъ ... велѣзе въ ннвж ѣстн хоташтн ... нзгоннма же въпаде са въ пѣровъ. и нзломн ногъ прѣдънѣж С 218. 3. // *Образно.* како даучндъ по дарѣ пророчѣстѣмъ. по цѣсарѣствнн. по сѣвѣдѣтелствѣ владзичѣнн. въ ровъ любодѣнства и оубонства въпадъ. словесемъ покааные обаднѣ. проштенне толнцѣмъ грѣхомъ прна С 526.21–22. 2. Изпадна [в беда, мъка и под.]. и много пострадавзшн отъ много врачен. и нздаѣвзши вѣсе свое. и нн еднноа польса обрѣтзшн. нз пауѣ въ горее въпадзш А Мк 5.26 СК, У; вѣе чнсто чнстзймъ проповѣдавъ. тзи и нзймѣ и снѣа въпадзшаѣа (въпадзшаѣа) въ поганъскзѣа нѣжда. и без вола отъ ннхъ. вко непѣщева вкочушыше. сзвладжъныше же са. скврѣжъ отъ сѣвѣстн нхъ оунетн СЕ 22b 15–16; не сзтворъ вола твоѣа. и не сзхранъ повелѣнен твоихъ. нз въпадѣ въ развоѣа дшѣгоувзнзиѣа. поработнхъ са окаанзи СЕ 78а 20; тако въ сзмрѣтъ родъ чѣкъ въпаде К 10а 37; того радн въпадзша въ бѣдзи С 442.5–6. // Попадна, налетя, натѣкна се [на неприятност, опасност и под.]. члѣкъ едннъ сзхождааше отъ нѣма въ ернхѣ. и въ развоннзкзи въпаде. нже и сзвзкзше н М Лк 10.30 З, А, СК; н трннне зѣло люто и кѣпнннне. въ неже мѣсто аште въпадетъ какъ люво скотъ. то к томоу жнво не нзѣвзетъ С 193.16; да не въпадешн отъ нмене пакзи. въ рѣцѣ безаконѣнѣн твоен господн взиѣзшн С 132.11; дошздъ же солоуна града въ азж въпаде и разволѣ са С 197.15–16. 3. Изпадна в някакво състояние. такоже отъ того въ страхъ много въпасти тон вѣсн

... МНОГЪИ БО ОУДАВНША С 53.3; ПОМЪСАНЕВЪ ЖЕ ПРАВЪДЪНЪИ. Н ВЪДЪИ ВЪ МЪСТЪХЪ ТЪХЪ ЗВЪРН МНОЖЬСТВО. ВЪ РАЗМЪШЛЕНЬА ВЪПАДЪ. ОТВРЪЗЪ ДВЪРН Н ГЛАГОЛА ЮН С 515.23; ДА ЯКОЖЕ ПРЪВОЕ ЕГО ЖИТЪЕ ОУВЪДЪВШЕ БЪ ПРОСЛАВНХОМЪ. Н ПАДЕНЬА ЕГО ОБРАЗЪ НСПЪИТАВЪШЕ. ВЪ ПЕЧАЛЬ ВЪПАДОХОМЪ С 522.22-23.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. πίπτω, ἐπιπίπτω, περιπίπτω, παραπίπτω, ἀναπίπτω, ἐκπίπτω, ἔρχομαι, εἰσερχομαι, λαμβάνομαι, συνάλλω. [*Вар.* γίγνομαι]. *Вар.* выпастн.

Неб. впадам [се] *книж. остар.* ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, РВЕ, ПРОДД.

въпернтн, въперѣж, въперншн св. Окри-
ля. н навъикнѣтъ яко плѣвома естъ
сѣмръть. да са нстрадѣтъ грѣбн. а
мрътвнн въперенн вѣдѣтъ на
встаннн С 425.2. *Изч.*

С. Гр. πтерόω.

Неб. Срв. [о]перя, [о]перен ОА, ВА.

**въпечалнтн са, въпечалѣж са, въпечал-
ншн са св.** Опечаля се, натѣжа се.
томоу же о семь зѣло въпечалнвѣшоу
са. разгнѣнатн печаль хота старцоу
рѣхъ С 297.21. *Изч.*

С. Гр. λυπέομαι.

Неб. Срв. [о]печаля се ОА, ВА, АК, НГер, ВТР.

въпнсаѣн вѣс. въпъсаѣн.

въпнтн, въпѣж, въпѣшн не св. Нада-
вам силен глас, викам високо или
с чувство, провиквам се. народн же
запрѣтнша нма да оумлазунте. она же
пауе въпнѣшете глѣшѣта. помнлоуи
нзи гн снѣу дѣв М Мт 20.31 А; вѣкоже
естъ пнсано въ кзннгахъ словесъ.
нсана пѣа глѣшѣта. гласъ въпнѣ-
шѣтаго въ поуѣтзинн. оуготованте
пѣть гнѣ М Лк 3.4 З, А, СК; онн же
въпнѣхъ възъмн възъмн пропнн н М
Йо 19.15 З, А, СК, Б; мнмонде ꙗс. н
въ слѣдѣ его ндѣста ꙗ слѣпѣца.
въпнѣшѣ н глѣшѣта. помнлоуи нзи снѣу
дѣв СК Мт 9.27; да вѣсн въпнемъ тн.
радѣоуи са еднное спѣнне дѣшамъ

нашнмъ СЕ 84b 12; ꙗ се гла блаженъи
дѣдъ въпѣтъ К 7a 29-30; егда
отрокъи всанна въ възнѣннхъ
въпнѣшѣта црѣкы въстрѣбнтъ С
332.16; въсплакавѣшн горѣтъ н
въздъхнѣвѣшн припаде къ ногам
стѣаго. н рѣкама свонма внѣшѣтн са
въ прѣсн въпнѣше. оу горе мнѣ
окаанѣн С 517.6.

прѣжде въпнтн. *Гр.* προανακράζω.
Предварително възгласявам, про-
рокувам. тѣмже ꙗвѣ прѣжде въпн-
ѣше нсана к ннмъ глагола. глаоуѣснн
слъшнтѣ. н слѣпнн прознранте
вндѣтн С 323.1-2.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. βοάω, ἀναβοάω, ἐκβοάω, κράζω, ἀνακράζω, διακράζω, κραυγάζω, ἐπιφωνέω, ἀλαλάζω, ἐπιβοάω, λέγω, ἀνάκλησις. *Вар.* въпнтн.

Неб. въпя *книж. остар.* ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, РВЕ; вопия *книж. остар.* ОА, ВА, РВЕ.

въплакатн, въплауѣж, въплауѣшн св.

Заплача, зарядая. ꙗште же мало
дѣннн. н ꙗдъ къ господѣу моѣмоу. тѣ
же зѣло-зѣлѣ въплауѣшн. ꙗко не
въсхотѣ оувѣдѣтн истнннааго бѣ С
115.24. *Изч.*

С. Гр. οἰκιάζω.

Неб. Срв. [из]плача, [за]плача ОА, ВА, АК, НГер, АР, РВЕ.

въплътнтн са, въплъщѣж са, въплътншн

са св. Въплѣтъ се, приема човеш-
ки образ [за Бог-син]. зѣканнаѣ та
бѣомъ сътворѣшнмъ вѣсѣвѣскаа. ꙗ
стѣымъ дѣхомъ. н еднноуадѣымъ его
снѣомъ. рожденѣымъ отъ него прѣвѣе
вѣсѣхъ вѣкѣ ... въплѣщѣшнмъ са отъ
марнѣ дѣвнѣца. на послѣдокѣ: рождѣ-
шнмъ са нензрѣченѣо СЕ 52b 18-19;
емоу же аѣлн н вѣса снлзи нѣсѣнѣнѣ
днѣнша са. въплѣщѣша са бѣ вндаѣе
сѣмѣреннемъ. вѣнѣж оуѣнѣж нашѣж
плътнѣж покрѣвѣшнѣж са СЕ 53a 6-7;
та молнмъ вѣко уклѣоуе. оца гѣ бѣ н
спа нашего нѣха. сѣшѣдѣшѣаго сѣ нѣсе.
насъ радн ꙗкѣ. ꙗ за наше спнне.
въплѣщѣшѣаго са отъ стѣаго дѣха. ꙗ

въправъднѣти, въправѣждѣти, въправѣднѣти св. Обявя, счета, сметна някого за праведен. тѣи во ксн сътворилъ господн небо н зѣмыѣ ... тѣи во освѣти образъ отрока своего заклана бе зълъовѣи авѣла ... твоѣиѣ же волеѣи въздръжаннѣи ѿвѣнѣи пльтънѣи повѣди страстн ... тако всѣн въправѣднѣвше са. хвалатъ тебе прославъшааго а бога С 232.24–25. *Изч.* ~ са *страг.*

С. Гр. δικαιοῦν.

Нѣб. Срв. [о]правдая ОА, ВА, БТР, АР.

въпрашанье, -ѣ ср. 1. Запитване. мзи многашдн рѣхомъ ти. н въ пръвоѣ ти въпрашаннѣ такоже крѣстнѣанн ксѣмъ С 177.27; мзи во готовн ксѣмъ о въпрашаннѣ твоѣм' отъвѣштавати С 177.30. 2. Разпитване, разпит. похъштеномъ звѣзшемъ крѣстнѣаномъ. въ врѣмена декнѣи цѣра н оуа-лернѣана. н ведомомъ звѣзшемъ въ ннкомнѣдннскѣи градъ вѣфониѣна. н въ тѣмннѣицѣ възврѣженомъ звѣзшемъ. н сѣ въсѣцѣвмъ оутврѣжденнѣмъ. влюдомн бѣахѣ на въпрашаннѣ. да аште рауатъ жрѣтвѣно ѣстн. то безъ мѣкѣ отъпоуштѣнн звѣзше С 98.3; рабе божиѣн фнлеа. шѣдъ възвѣстн владѣицѣ моѣмоу свѣтоуоуоуоу епнскоуѣн ... кѣште во нѣстѣ въпрашаннѣ о мѣнѣ вѣило. шѣдъ оуѣво възвѣстн епнскоуѣпоу. ѣко рабѣ божиѣн артемѣнъ въ тѣмннѣицѣ сѣднѣтъ С 225.26; разгнѣ-бавъше са велмн. повелѣша принѣстн жѣзланнѣ шнпѣуано не оцѣштено. на мѣуѣннѣи стѣоуѣю ѿвнѣи н варахнѣна. отълѣхѣнѣше ѣа разнѣ. да не слѣзшнѣта кѣждѣо ѣно въпрашаннѣа подроуѣга сн. н оуѣкрѣпнтъ са на троуѣдъ хрнѣтосовѣ. прѣдѣсѣдъше же. масраѣ. н снроѣ. н марннѣснн. трнн старѣншннѣи вѣлшѣскѣи. на въпрашаннѣи стѣоуѣю С 258.18, 22. *Изч.*

С. Гр. ἐρώτησις, ἐπερώτησις, ἐξέτασις, ἀκρόασις. *Вар.* въпрашаннѣ.

Нѣб. Срв. прашане *диал.* 'питане' ДА.

въпрашатн, въпрашаѣти, въпрашаннѣи несв. 1. Задавам въпрос, питаю, запитвам. и въпрашаше н како ти естѣ ѣма М Мк 5.9 З; прнѣѣ еднѣи и ... въпрашаше н. оуѣнтѣлоу вѣлгѣи. что сътворѣи да жнвѣотъ вѣѣзнѣи насѣдѣзствѣоуѣи М Мк 10.17 З; и въ домоу пакѣи оуѣннѣнн еѣо о сѣмъ въпрашаахѣ н М Мк 10.10 З; вѣставъше на мѣа сѣвѣдѣтѣле неправедѣннѣи. ѿхѣже не сѣвѣдѣахѣ въпрашаахѣ мѣа СП 34.11; н въпрашаѣтъ н. кѣрѣн гѣла. вѣпрошеннѣ. что прнѣѣ вратѣе прнпадаѣа кѣ стѣоуѣмоу олѣтарю СЕ 86b 17; анѣоупатъ въпраша. кѣѣиѣ вѣрѣи нмашн С 139.22; вѣзъ лѣжа отъвѣштаванѣа намъ. о нѣмъже въпрашаѣмъ ваю С 257.12–13; н въпрашаѣмъ поуѣто не пожѣрѣшн. отъвѣшта гаагола. ѣко бога нмѣмъ ѣгоже ... ѣнѣстн навѣзкохѣ С 252.27. 2. Подлагам на разпит, разпитвам. повѣждн намъ хѣ. кѣто естѣ внѣзѣта. стѣвѣзѣи на сѣднѣицѣи мѣѣуѣннѣи. и въпрашаѣмѣи вѣсѣи ноцѣ стѣоуѣденѣиѣи. на дворѣи канѣфннѣи СЕ 48a 22; н прнѣѣденъ звѣзъ пѣвннн. сѣдшоу анѣоупатоу на сѣднѣштн. въпрашатн н наѣа. что са нарнѣаѣшн С 139.18–19; кнѣдъ ... повелѣтѣ терѣнтнѣи н аѣрнѣкана маѣнѣма же н помпнѣа. въ вѣнѣтрѣнѣи тѣмннѣицѣи вѣврѣштн ... рѣкѣ. нѣ въ кѣиѣн дѣнѣи въпрашаѣи нхѣ С 177.17; повелѣтѣ свѣтааго вѣстн на сѣднѣштѣ. да прѣдъ народѣомъ въпрашаѣѣтъ ѣго С 230.29; тѣгда разгнѣѣваша са старѣншннѣи вѣлшѣскѣи ... н рѣша не въпрашаннѣи ѣго нѣиѣа. да не ннѣктоже ... оуѣслѣшатъ тако-вѣзнѣхъ словѣсѣи ѣго С 263.10. 3. Моля някого, предлагаю някому да извѣрши нешто. се старѣи васѣи оуѣктнѣмонъ вѣдѣстѣ са. н жрѣтѣѣи сътворн. оуѣвѣштаѣнтѣ са н вѣи. въпрашаѣѣтъ во васѣи лѣпнѣдонъ. н оуѣктнѣмонъ С 136.28.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. ἐρωτάω, ἐπερωτάω, διερωτάω, πυνθάνομαι, ἐξετάζω, ἀνακρίνω, ἀκούω, ἀλοκρίνω, εἰς τὴν κρίσιν καθίζω. [Вар. ὑβρίζω]. Вар. въпрашатн.
Неб. Срв. прашам *дуал.* ДА.

ВЪПРОСНТИ, ВЪПРОШЪ, ВЪПРОСИШН св.

1. Попитам, запитам. отъвѣштавъ же нѣ рече нмъ. въпрошъ взи н азъ единого словесе М Мт 21.24 З', ЗП; въпрошенъ же взивъ отъ фарисѣн. когда прндетъ црствне бжне. отъвѣшта нмъ н рече. не прндетъ ... съ сжмьнѣннемъ М Лк 17.20 З; ѹто ма въпрашашн. въпросн слзшавшаша. ѹто глхъ имъ М Йо 18.21 З, А, СК; да егда въпроситъ та снъ твои. ѹто се естъ речеш емоу К 6б 32; прнведенъ оубо взиетъ сватъин нрненъ къ князоу провоу. н въпрошенъ взивъ аште хоштетъ пожртн богомъ С 252.18; аште мене въпросатъ како въскресе хъ. не вѣдъ что рекъ С 510.30. 2. Помоля някого, предложя някому да извърши нещю. вко тоу въпросиша насъ плѣньшеі нзи. і вѣдъшеі нзи пѣннѣ. съпойте намъ отъ пѣнеі сносескъ СП 136.3. Срв. К 7а 38; С 418.28.

М, З, А, СК, ЗП, СП, К, С. Гр. ἐρωτάω, ἐπερωτάω, πυνθάνομαι, μανθάνω. Вар. въпросити.

Неб. Срв. прося ОА, ВА, НПер, ВТР, АР; прошение ср. ОА, ВА, НПер.

ВЪПРОСЪ, -а м. Въпрос, запитване. въпрѣ. своенъ лн воленъ прнпадаешн къ хоу. ѡвѣ. своенъ воленъ хъ радн СЕ 87а 6; въпрѣ. тръпншн вѣнъ тжж. і печаль мьнншзскааго жнтнѣ. црства радн нбсзнааго. ѡвѣ. тръплиж хъ радн СЕ 87а 19; цѣлантъ отъвѣтомъ овштренине ... прѣдънзводнтъ съвѣдѣтельства твораштннмъ. а не отъмештетъ са въпроса С 331.2.

СЕ, С. Гр. ἐρώτησις, λέυσις.

Неб. въпрос ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪПРОШЕНЬЕ, -н ср. 1. Питане, разпитване. о въпрошенни кесарннст-

цѣемъ М 43б 16; о въпрошенн гнн кз фарисѣомъ М 77а 22, З 130б 18; блаженъин же кодратъ задн за въсѣмн стоа. не дръжнмъ ннкзннмъже кз въпрошенню анофупата. пръвзин въсѣхъ. велнкомъ гласомъ отъвѣштавааше С 99.10–11; ѹто оубо сътворж прнзъвавъ лн въпрашашъ. нлн прѣжде въпрошенна овлнчъ С 240.23. // Въпрос. н по сѣ прнводѣа хотацада пострѣщн. н въпрашдетъ н. иертн глѣ. въпрошенне. ѹто прнде вратре прнпадаѣа кз стгоумоу олзтарю СЕ 86б 18; въпрѣ. прѣвзвдаешн лн въ манастири СЕ 87а 8. 2. Измолване. о въпрошенни тѣлесе гнѣ М 44а 6.

М, З, СЕ, С. Гр. ἐπερωτήσις, ἐρώτησις, αἵτησις. Вар. въпрошенне.

Неб. въпрошение *книж.* остар. ВА.

ВЪПРЪВОЕ нареч. Най-напред; първом. онъ же въпървое въземъ въжъженъ свѣштъ. положнвъ подъ спѣдомъ. н рече кз женѣ своенъ сжштн нн дѣвнцн С 25.19–20. *Изч.*

С. Гр. ἐν προοίτιῳ.

Неб. Срв. първо, първоа, ВА, АК, ВТР, АР.

ВЪПРЪКЪЗ нареч.

ВЪПРЪКЪЗ глаголатн. Гр. ἀντιλέγω. Въразявам, противореча. нз азъ съказанню семоу тъштъ са. въпъркъзи глаголатн възлюбьенине. не бо снце кетъ нетнна рзоумъ С 346.21–22; аште лн кто иште въпъркъзи глаголетъ. н пьрнтъ са глагола С 346.29. *Изч.*

С. Вар. въпъркъзи.

Неб. въпреки *прегл.* ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ; вопреки *остар.* ВА.

ВЪПРЪУАТИ са, **ВЪПРЪУАЖ** са, **ВЪПРЪУАШН** са *несс.* Забърквам се, заблуждавам се. н въ поганьскъннхъ къзнн юже не ходнте. нн пѣн въпъръуанте са Р II 4.2. *Изч.*

Р. Гр. ἐπιλέκομαι. Вар. въпъръуати са.

Неб. ∅.

ВЪПРАЩН, ВЪПРАЖЪ, ВЪПРАЖЕШН св. Впрегна, запрегна. н повелѣ кон-

номъ своимъ въпрашати крѣзкѣи нмъ. да ндетъ съ нимъ въ кесаринскѣи градъ С 222.29; негоже коньѣ люта сѣшта н сверѣпа н напраснѣва. нмъ свонма рѣкама стѣн бѣнн ... въпраже въ жрѣнзѣн С 565.7. *Изч.*

С. Гр. προσίτησι. *Вар.* въпрашн.

Нѣб. впрегна ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

въпоустити, въпоушѣ, въпоустити св.

Пусна някого да влезе някъде. дѣнесъ нспаде не породѣи. дѣнесъ пакъзи въпоуштенъ вѣстѣ С 429.16. *Изч.*

С. Гр. εἰσάγω.

Нѣб. впуса *остар.* НГер; впусна [се] ОА, ВА, ВТР, АР, ДА; впусѣ *диал.* РБЕ; впусѣ *диал.* ДА.

въпоушати, въпоушати, въпоушати св.

несс. Вмѣквѣм, внасям [образно]. бѣдѣнница нестѣ сласть. сладъко ти вѣсѣдоуѣтѣ съпрѣва. тан въпоуштанѣшати, вѣсѣдоѣи горестѣ сѣмрѣтѣнѣи С 351.6. *Изч.*

С. Гр. παρεβάλλω. *Вар.* въпоушати.

Нѣб. впусѣм *остар.* ОА, НГер, РБЕ; впусѣм се *несс.* ВА, ВТР, АР, РБЕ.

въпсати, въпнѣшѣ, въпнѣшѣ св.

Впиша, запиша някъде нешто. добръ вѣдѣшѣ. и помѣшлѣвѣшѣ. еже е въ бѣи законъ. въпсано глан оцѣо своемуу. и мтери своеи К 2а 3; по томъ же еже е въпсано въ стѣ вѣнѣльѣ К 2а 7; н явн сѣ немому гѣ н рече. поманѣхъ та н въпнсахъ твоѣ нма съ сѣштнѣи съ тобоѣи прѣвоѣ мѣченнѣи С 16.1; н въпнсаша въ пинакнѣи роумѣскѣи С 140.22; да ако въпнса тако н позла кѣ стѣоуомуу савнномуу С 152.16–17; даша же н трѣстѣ въ рѣцѣи него. да въпншѣтѣ сѣ грѣшнхъ С 484.24–25; въ невесеѣхъ ваша въпнса на сѣтѣ нмена С 507.27. *Изч.*

К. С. Гр. γράφω, ἀναγράφω. *Вар.* въпсати, въпнсаѣти, въпнсаѣти.

Нѣб. впиша ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ.

въразоумити, въразоумѣи, въразоумѣи св. Дам някому разум; вра-

зумѣ, поуча. благословешѣ гѣ въразоумѣишаго мѣ СП 15.7; въразоумѣи тиѣ и наставлѣи въ пѣтѣ съ въ нѣже поидѣи СП 31.8; въразоумѣи мѣ и испѣтѣи законъ твоѣ СП 118.34; рабѣ твоѣ есмь азъ въразоумѣи мѣ. и оувѣмъ гѣ сѣвѣдѣннѣ твоѣ СП 118.125; въразоумѣи н помѣнѣти та. прнсно. и твоѣ повелѣннѣ творити. сѣмѣренне и любовь. и кротость подаждѣи емоу СЕ 81б 4.

СП, СЕ. Гр. συνετίσω.

Нѣб. вразумѣи ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ.

върнѣшѣи вѣи. върнѣшѣи.

върадѣти, върадѣи, върадѣти св.

Включа, присѣдинѣи, приѣма някого в средѣта на други. нѣ ти вѣшн покааннѣемъ отъ тебе прнати вѣшѣ. н въ лнкъ твоихъ дроуѣгъ върадѣи С 507.18. *Изч.*

С. Гр. κατατάσσω. *Вар.* върадѣти.

Нѣб. вредѣи ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ. *Срв.* вреждам [се] *несс.*, вредѣи [се].

въражденнѣ, -ѣи ср. Последовател-

ност, ред. азъ же на въражденнѣ лѣтѣноѣ вѣсхождѣи. семоу оубо ѣваноу божѣствѣноуомуу. дѣвати лѣтѣ въ епнскоуѣи сѣтворнѣзшоуу. сѣлоуѣи сѣ мѣжоу сестрѣи него марѣа ... стронѣи рамѣнѣскѣи власть С 281.17.

по въражденнѣ. а) *Гр.* κατὰ λεπτόν.

По ред, последователно, едно след друго. онъ же то сѣзѣшѣвъ опеѣалн сѣ зѣло. н молнтѣи него по въражденнѣи нем. сѣповѣдатѣи прѣвѣльѣи вѣсѣ сѣтоннѣи С 525.7. б) *Гр.* ἀναλόγως. Сѣотвѣтно, следователно. аште ѣкоже длѣжѣи сѣломнѣи. прѣречеѣннѣ отъ бѣ прннѣи. въ прнтѣхъ рече. отъ вѣанѣствѣи н добротѣи зѣданнѣи. по въражденнѣи вѣдѣти. по немоуѣи овразоуу родотворѣцоу нхъ сѣздѣати а С 534.3. *Изч.*

С. Гр. ἀκολουθία. *Вар.* въражденнѣи.

Нѣб. *Срв.* вреждаѣи ОА, ВА, ЕтМл, АР, РБЕ; вреждаѣи *остар.* и *диал.* НГер.

ВЪРЖУНТИ, ВЪРЖУЖ, ВЪРЖУНШИ св. Поверя, връча нещо някому. нже отъ дѣнства сотонина. науд отъштнштатн н сѣмжштатн семоу вържѣнѣж цркъзѣ *С* 281.24; отъда оубо кѣмже въ вържѣно едно талаанто. нъ н тако оскжденъ вѣстѣ *С* 378.15–16. *Изч.* *С. Гр.* ἐχειρίζω, πιστεύω.

Неб. връча. ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ; вруча *диал.* ДА.

ВЪРЖИАТИ СѦ, ВЪРЖИАЖ СѦ, ВЪРЖИАНИШ СѦ несв. Блъскам се, удрям се в нещо. наченъше пѣть походаште н ломаште сѦ вѣвахъ въ горахъ вържштатнште сѦ въ стѣнахъ въсь дѣнъ тѣ н тѣ ношть *С* 32.1. *Изч.* *С. Гр.* βοδρίζομαι. *Вар.* вържштатн сѦ.

Неб. Ø.

ВЪСАДНТИ, ВЪСАДЖѢ, ВЪСАДНИШ св.

1. СложѦ, поставя нещо някъде. повелѣ анѣупатъ принести вртнште. н въсаднтн н въ нѣ *С* 112.3. // Въз-кача, натоваря. н възвръгъше рнзѣ своѦ на жрѣва. въсаднша нѣа *М* Лк 19.35 З; н прнстѣпъ обаза строупѣ его възднвалѦ олѣн н внно. въсаждѣ же н на свон скотъ прнведе н въ гостнннцѣ *М* Лк 10.34 З, А; негоже не могъше носаштнн въсаднтн на клюса. одръ сѣтворнвъше на рамоу възнесоша къ правѣднооучоу *С* 552.24. **2.** Поса-дя, засадя [растение]. смоковннцѣ нмѣаше едннъ въ вноградѣ своѣмъ въсажденѣ. н прнде ншта плода на нен н не обрѣте *М* Лк 13.6 З. // *Образно.* въсаждеѣ оухо не слышнтъ лн. лн созъдавои око не сѣмотрнтъ *СП* 93.9; заканныѣ та вѣомъ ... въсаждѣшннмъ глоухымъ слоухъ *СЕ* 53а 22–23; н оусоушн смокве. н въсадн крѣстъ въроѣж цѣтъжштъ. н жнзннѣ въсѣмъ снажштъ *С* 352.18. **3.** *Прен.* Внедря, вкореня, насадя. врѣма не корене нскопатн нечѣстнѣ. н врѣма въсаднтн благочѣстнѣ *С* 357.9; на коньца въселенѣа тѣштн. н въса-днтн сѣтвореноѣ слово о въскрѣсенн

С 442.24; многомнлостнннн же вѣ въса чловѣкъзѣ хотан сѣпастн. н на оувѣдѣннѣ нстнннзѣ прнтн. не попоуѣтн въсеоу градѣу н земн погзвннѣтн отъ сотоннзѣ. въсадн стѣн свон дѣхъ *С* 535.26. // Установя, утвърдя. се поставыѣѣ та дѣнесъ ... не корене нскопатн многовожѣство. а въсаднтн нѣднѣ властѣ *С* 357.14, 15–16.

ВЪСАДНТИ ВЪ ТѢМННЦѢ. *Гр.* ἀποτίθε-μαι ἐν φυλακῇ, βάλλω εἰς [τὴν] φυλακὴν, βάλλω ἐν τῇ φυλακῇ. Затворя, хвърля някого в тѣмни-ца. иродъ бо емъ ноанна сѣваза н. н въсадн н въ тѣмннцѣ *М* Мт 14.3 З; не оу бо вѣ въсажденъ въ тѣмннцѣ ноанъ *М* Йо 3.24 А; слышавъ же то князь повелѣ въсаднтн Ѧ въ темннцѣ *С* 181.22–23.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. βάλλω, ἐπιβάλλω, φυτεύω, ἐμφυτεύω. [*Вар.* ἀνορθόω]. *Вар.* въсаднтн, въсаднтн.

Неб. всадя *остар.* ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, РБЕ.

ВЪСАДНТИ СѦ, ВЪСАДЖ СѦ, ВЪСАДНИШ СѦ св. Засадя се, прихвана се [за рас-тение]. аште внсте нмѣан вѣрѣ вѣко зръно горюшьно. глѣлн внсте оубо свка-мннѣ сен. въдѣрн сѦ н въсадн сѦ въ море *М* Лк 17.6 З, А. *Изч.*

М, З, А. Гр. φυτεύομαι [*вар.* μεταφυτεύομαι].

Неб. Вж. *при* въсаднтн.

ВЪСВЕРѢПѢТИ, ВЪСВЕРѢПѢЖ, ВЪСВЕРѢПѢ-НИШ св. За море, морски вълни — разбушувам се, освирепѣя. тако-жде н моръскаѦ страна. како вѣнѣж хвалн та. сѣтворъшааго. въсверѢ-пѣвъше во вълнамн. сѣ зѣм(ѣ)ѣж сѦ воретъ *СЕ* 1а 17–18. *Изч.*

СЕ. Гр. ὀρίνομαι.

Неб. *Срв.* [о]сверепѣя *остар.* ВА, ДА.

ВЪСЕЛЕНІА, -ѢНА Ж. Земя, суша. н овлаадетъ отъ морѣ н до морѣ. н отъ рѣкъзѣ до конца въселенѣа *СП* 71.8; такожде н моръскаѦ страна. како вѣнѣж хвалн та. сѣтворъшааго. въс-верѢпѣвъше бо вълнамн. сѣ зѣм(ѣ)ѣж сѦ

рабъ твоихъ веселятъ са [погр. вл. въселѦтъ са, *Север.*, с. 131, *бел. пог линия*]. и съма ихъ въ вѣкъ *СП* 101.29; і възвеселятъ са въси оупѣваѣщн на тѣа. въ вѣкъ въздарадоуѣтъ са. і възселнши са въ нѣа *СП* 5.12; ѣко аште не би гѣ помоглѣ мнѣ. възмалѣ възселила са вѣ въ адъ дѣша моѣ *СП* 93.17. // *Образно.* і слово плзть възстѣ. і въселн са въ нзи *З Йо* 1.14 А; нъ елма же тзи хоштеши дрѣжатн са намн. то н до нѣца (!) іако ѹловѣколюбѣць възселнтн са въ нзи възлюбн *С* 507.5; кз спѣсноуоуоуоу крѣштенью прнѣѣже. древьне възселнвѣшен са въ него. ослѣпенне грѣховноу. отѣмзнтн тѣмь прорадоумѣваа *С* 560.16. // *Свня гнездо.* н въздрасте н възстѣ въ дрѣво велне. н птнца невѣскѣна възселнша са въ вѣтѣн его *М Лк* 13.19 З, А, СК. *М, З, А, СК, Б, СП, С. Гр.* κατοικέω, παροικέω, κατασκηνώω, σκηνώω, οἰκέω, ἀλλοτρίοι. *Вар.* възселнтн са, възселитн са, възселнтн са. *Нѣб.* вселя се *книж.* ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ.

ВЪСЕЛѦТН, ВЪСЕЛѦЖ, ВЪСЕЛѦЮШН неск.
Заселвам, поселвам, настанявам някого някъде. бѣ възсѣлѣтъ нно-мзислзннѣа въ домъ *СП* 67.7; възсѣлѣаі неплодѣвѣ въ домъ. мре о ѹададхъ веселяште са *СП* 112.9. // *Образно.* тебѣ запрѣщаѣ трасавнце ... възвранѣтъ тн вѣсѣхъ пжтен. і вѣсѣхъ стѣзь възходзннѣа. і затварѣѣтъ тн са вѣса двѣрн възходзннѣа. вѣсѣлѣтъ же во нѣ здравне *СЕ* 46а 15; трасавнце ... отѣметѣтъ во тн пжтн прѣходзннѣа. і вѣса стѣза. і затварѣѣтъ тн вѣса двѣрн възходзннѣа. вѣсѣлѣтъ же здравне *СЕ* 48b 26-49а 1. *Изч.* *СП, СЕ. Гр.* κατοικίω. *Вар.* възсѣлѣтн, възсѣлѣтн, вѣсѣлѣтн. *Нѣб.* вселявам *книж.* ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪСЕЛѦТН СА, ВЪСЕЛѦЖ СА, ВЪСЕЛѦЮШН СА неск. Заселвам се, поселвам се, настанявам се [*образно*]. слово хѣо да (въ)сѣлѣтъ са въ вѣз *Е* 22б 10; іако не въ велнѣствѣ тѣлесѣ. нан въздрастѣ тѣлесѣ аншензнхъ. възсѣлѣѣтъ са вѣнѣа благодѣтъ. нъ въздша въздварѣѣтъ са *С* 546.8. *Изч.* *Е, С. Гр.* ἐνοικέω. *Вар.* възсѣлѣтн са. *Нѣб.* вселявам се *книж.* ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ.

ВЪСНѦТН вѣс. възсѣлѣтн.

ВЪСКАКАТН, ВЪСКАУЖ, ВЪСКАУШН неск.
Врѣхлитам, нападам, налетявам [*образно*]. да навѣкнѣши іако нже недостонно въземѣѣтъ стѣне комъ-каннѣ. въ тзи паѣ възскаѣѣтъ н възлазнѣтъ ѹаство днѣволъ *С* 421.6. *Изч.* *С. Гр.* ἐπιπλάω. *Нѣб.* вскачам *диал.* и *остар.* ВА, НГер, РВЕ.

ВЪСКЛАДАТН, ВЪСКЛАДАЖ, ВЪСКЛАДАЮШН неск. Поставям, слагам врѣху нещю, натоварвам. сѣвазѣѣтъ же врѣмена тажѣка і не оудовъ носнма і възскладѣѣтъ на плѣща ѹска *З¹ Мт* 23.4 А. // *Образно.* запрѣщаѣтъ тн гѣ. і нзгоннѣтъ та трасавнце ... възскладѣѣщнѣ хоѹлж на сѣдравааго *СЕ* 47b 16. *Изч.* *З, А, СЕ. Гр.* ἐπιτίθημι. *Нѣб.* Срв. клада ОА, ВА, АК, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР.

ВЪСКЛАНѦТН СА, ВЪСКЛАНѦЖ СА, ВЪСКЛАНѦЮШН СА неск. Навеждам се, наклонявам се. н възкланѣ са по з(намен) бѣ стѣна дарзи гла. (сѣтворн оѹбо хлѣвѣ съ. драгое тѣло хѣ твоего *СС IIIa* 8. *Изч.* *СС. Гр.* ἀνίσταμαι. *Нѣб.* Срв. кланям се ОА, ВА, АК, ЕтМл, ВТР, АР; [на]кланям се.

ВЪСКЛАСТН, ВЪСКЛАДЖ, ВЪСКЛАДЕШН св.
Поставя, положи; натоваря. пове-лѣста же мжунтелѣ прнвѣстн возы. н възскладѣше тѣлеса свѣтзнхъ прѣвѣзоша а на врѣгъ рѣкзи *С* 80.12. *Изч.*

С. Гр. ἐλατίθημι.

Нѣб. Срв. [на]клада ОА, ВА, АК, ЕтМл, БТР, АР.

ВЪСКЛАНКНОВЕНЬЕ, -ѣ ср. Радостен вик, възглас, възклициание, възкликване. възиде бѣ во въскланкновѣнзи. гѣ възгласѣ трѣбьнѣ СП 46.6. Срв. А 28а 5-6; жрѣтвѣ хваленье і възскликновѣнѣ поѣж і възспоѣж гю СП 26.6. Изч.

А, СП. Гр. ἀλαλαγμός. Вар. възскланкновѣнѣ, възскликновѣнѣ.

Нѣб. възкликновение книж. остар. ВА.

ВЪСКЛАНКНѢТН, ВЪСКЛАНКНѢ, ВЪСКЛАНКНѢШН св. Извикам, издам вик [обикновено като израз на радост, ликуване], възкликна. вси ѣзѣци възплещѣте рѣккамѣ. възскликнѣте боу гласомъ радості СП 46.2; придѣте въздродоуѣмъ сѣа гю. възскликнѣмъ боу сѣоу нашемоу. баримъ лиц-е-го исповѣданнѣмъ. і въз пѣсалѣмѣхъ възскликнѣмъ емоу СП 94.1, 2; придѣте оубо всѣн да радодоуѣмъ са о гн ... да възплештемъ рѣккамн. н възскланкнемъ богоу сѣпасоу нашемоу. гласомъ веселомъ С 319.11; възъмѣте са врата вѣуьнаѣ. възкоупѣ же снѣзи възскланкнѣшѣ. възкоупѣ же врата въздѣша са С 466.1.

Е, СП, С. Гр. ἀλαλάζω, βοάω. Вар. възскланкнѣтн, възскликнѣтн.

Нѣб. възкликна книж. ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ.

ВЪСКЛАНЦАНЬЕ, -ѣ ср. Възглас, вик [обикновено от радост], възклициание. възспоите емоу пѣснѣ новѣ доврѣ поите емоу възсклицѣнѣмъ СП 32.3; продастѣ людѣ своѣа вес цѣнѣзи. і не бѣ множѣства во възсклицѣнѣхъ нашѣхъ СП 43.13; възиде бѣ възскланцанѣмъ. гѣ възгласѣ трѣбьнѣ С 478.29. Срв. СП 46.6. Изч.

СП, С. Гр. ἀλαλαγμός, ἀλάλαγμα. Вар. възсклицѣнѣе, възсклицѣнѣе.

Нѣб. възклициание книж. ОА, ВА, АК, Вот, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

ВЪСКЛОНѢНЬЕ; -ѣ ср. Успокоение, възстановяване, сѣвземане. ѣко въз-

древьновахъ на беззаконьнѣа мѣрѣ грѣшьникѣ видѣа. ѣко нѣстѣ възскло-ненѣе во сѣмрѣт-і-хъ. і оутврѣжденѣе въз ранахъ ихъ СП 72.4. Изч.

СП. Калка от гр. ἀνάνευσις. Вар. възсклоненѣе.

Нѣб. Ѡ.

ВЪСКЛОНИТН, ВЪСКЛОНИѢ, ВЪСКЛОНИШН св.

Исправя, повдигна, вдигна. і отрѣшн н отъ жѣзи сѣа непрѣзѣннѣзи. възсклонн н отъ прѣклоненнѣ непрѣзѣннѣа СЕ 40а 19. Изч.

СЕ.

Нѣб. Срв. [от]клопя, клопя несв. ОА, ВА, БТР, РБЕ.

ВЪСКЛОНИТН СА, ВЪСКЛОНИѢ СА, ВЪСКЛОНИШН

СА св. Исправя се. і се жена бѣаше дѣхъ нмѣштн недѣжень. сѣ. на десѣте лѣтѣ. н бѣ слѣка. і не магѣштн са възсклонитн отънѣдѣ М Лк 13.11 З, А, СК; възсклонитн са н въздвнгниѣте гла(в)ѣзи ваѣа М Лк 21.28 З; ѣко же прилежаахъ възпрашаѣште н. възсклонн са н рече М Йо 8.7 З; възсклонь же са нѣсъ рече ен М Йо 8.10 З; н възсклонит' са пѣз СЕ 63а 9. Изч.

М, З, А, СК, СЕ. Гр. ἀνακλύω.

Нѣб. Вок. при възсклонитн.

ВЪСКОЛѢВАТН СА, ВЪСКОЛѢВАѢ СА, ВЪСКО-

ЛѢВАШН СА св. Олюлея се, заклѣтѣ се, залитна. възмѣсѣа сѣа і възколѣваѣша сѣа ѣко пнѣнѣ. н всѣ мѣдрость ихъ поглазѣтена възѣтѣ СП 106.27. Изч.

СП. Гр. σαλεύομαι. Вар. възколѣваѣтн са.

Нѣб. Срв. [раз]колебая се ОА, ВА, БТР.

ВЪСКОРѢ ВЖ. СКОРѢ.

ВЪСКОУНТН, ВЪСКОУѢ, ВЪСКОУНШН св.

1. Скоча вѣтре в неѣо. н сѣврѣзѣ рнѣзи сѣ себе на лица нѣхъ. възкоун вѣ езеро С 78.18; радодоуѣ же са алаѣандрѣ възкоун въз сковрадѣ С 157.29; н тако приѣста брашѣна. іакоже н тѣмннѣнѣнѣмъ стражемъ вндѣвѣшемъ сѣвѣтѣ. възкоунтн вѣнѣтрѣ. н нѣтннѣнѣе вндѣвѣтн сѣвѣтѣ С 182.18; і нѣвѣгъ сѣмрѣтн. іаже гоубѣтель навѣде

на египтѣни вьса. і сеиѣ кровьиѣ не възможе възкоуѣти. і възѣхъ навести *К 6b 37. // Образно.* егда приаѣтъ тѣло иода. възкоуѣ въз нь дѣвволъ *К 8a 33. Срв. С 421.2-3;* тѣмъ бо развонникъ възкоуѣ съ кръста въз ран *С 426.19. 2.* Подскоча [при уплаха, изненада и под.]. гостн же мѣжа нже ведѣахѣ стѣаго васнанска ... онѣмъ же іадѣштемъ въз клѣтн. прнвѣзаша стѣаго дѣвѣ соуѣвѣ аворовѣ ... н авне възистъ трѣсѣ н звонъ. іакоже възкоуѣтн ведѣштнѣмъ него отъ страха *С 18.14. // Турна се.* онъ же оуслышавъ гласа плауоч възкоуѣ къ двѣремъ по обзѣаю *С 44.4;* н оуда-рнѣвшѣ въз двѣрн акъз продоуѣштѣ чѣто. отврѣзъ єдннъ отъ братна. оуѣвѣдѣтн хота чѣто хотатъ. авне възкоуѣнша безаконьницн *С 145.28;* оуѣасъ же са брат'. възвратн са. само то іавьаа ... вьсн же възкоуѣвшѣ сѣрѣтоша него рѣцѣ въздвн-гѣша на небо *С 551.9.*

К, С. Гр. εἰσπηδαῖο, ἐπιπηδαῖο, ἀναπηδαῖο. Вар. възкоуѣтн.

Неб. вскочна гуал., вскоча гуал. и остар. ОА, ВА, РВЕ, ДА. Срв. вскачам несв.

въскран *предл. С рог.* За означаване на близко съседство: край, покрай. възскран же вѣваше іезера баиѣ. раждежена. да аште кѣто хоштетъ прнстѣпнтн н ізѣвѣнѣтн. прнѣвѣнтъ къ баиѣ *С 76.17. Изч.*

С. Гр. ἐγγύς.

Неб. вскрай остар. Дюв, РВЕ.

въскраннн *прил. Като същ. възскраннн м. ег. Гр. ὁ πλησίον.* Близѣк, свой човек; ближнийт. того радн слово нзи кетъ богъ далъ н рѣцѣ н ногъ. н тѣлеснѣнѣкъ моштъ. н оумъ н сѣмъзислъ. да вьсе то на наше сѣпасенне. н на въскранннхъ оупѣхъ прннесѣмъ *С 379.6-7;* аште оуправьенне възскраннѣаго глаголешн. прнвращтешн азѣкъ подобаштъ са томоу *С 380.9-10. Изч.*

С. Вар. възскраннн.

Неб. Срв. крайнеец м. ОА, РВЕ, ДА.

въскрантн, възскранѣ, възскраншн св. Окриля [образно]. дѣньсѣ пророѣскъз трѣвѣзѣ вьсѣ мнрѣ възскранша. н аже вьсѣдоу господѣна црѣкѣвн възвесеанша н оуѣвѣзаша *С 319.2-3. Изч.*

С. Калка от гр. ἀνακτερόω.

Неб. Срв. [о]криля.

въскранѣ, -ѣа ср. Долнийт край, полите на дрѣха. і се жена крѣботочнѣа. дѣвѣ на десате лѣтѣ нмѣштн. прнстѣпншн съ задн. прнкоснѣ са възскранн рнзѣ его *М Мт 9.20 А;* і молѣхѣ н да ... тѣкъмо прнкоснѣтъ са възскранн рнзѣ его *М Мт 14.36 З;* і велнчѣнѣтъ подѣметѣ. възскранѣ рнзѣ свонхъ *М Мт 23.5 З¹, А;* да понѣ възскранн рнзѣ его прнкоснѣтъ са *М Мк 6.56 З;* прнстѣпншн съ слѣда коснѣ са възскранн рнзѣ его *М Лк 8.44 З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. κράσπεδον. Вар. възскранѣ, възскранѣ.

Неб. възкрилие книж. остар. РРОДД.

въскрнчѣтн, възскрнчѣ, възскрнчншн св. Надам вик, извикам; завикам, закрѣця, изкрѣця. н възскрнчѣвшѣ нже вѣахѣ въз коравн прнзѣваша коравла на помостнѣа нмъ прнтн *С 151.10;* н възскрнча вьсѣ народъ вьпна прѣвѣнмъ гласомъ *С 36.21;* пакъз възскрнча къ столштннмъ. н зѣраштнмъ к немочу народочу глагола. (!) възѣрнте на ма *С 154.19;* възднѣвшѣ же са отъ чоудесъ възскрнчаша велнн *С 33.18-19;* тѣгда же възскрнчѣвѣ стѣнн. н съ слѣзѣамн н въздѣлѣханн внѣашѣ вь прѣсн своа глагола. прѣстн ма братѣ *С 524.25.*

С. Гр. κράζω, ἀνακράζω, ἀλαλάζω, ὀλολύζω, πρᾶσσω. Вар. възскрнчѣтн.

Неб. Срв. [за]крѣця, [из]крѣця.

въскрѣвѣтн, възскрѣвѣѣ, възскрѣвншн св. Натѣжа се, опечалѣ се; наскѣрѣбя се. възскрѣвѣхъ печѣлѣнѣкъ моенѣ і сѣмѣа са *СП 54.3;* помѣнѣхъ бѣ і възвесеанхъ са. възскрѣвѣхъ [погр.

н вѣжнѣтъ отъ лица его възен нена-
вѣдѣшеи его *СП* 67.1. *Срв.* *С* 22.17-
18; и възетъ соугровъ бѣ въ коупѣ н ѣкъ
... възкресе третѣен день *СЕ* 67а 24;
пождѣмъ вндѣтн х̄а. повѣждѣша.
въстанѣшта нъ мрѣтвѣихъ. нзинѣ
веселн прѣтѣпимъ. къ възкресѣшномуу
весело *К* 12а 30; въстанн съпан. н
въскрѣснн отъ мрѣтвѣинхъ *С* 468.
18-19; на се бо оумрѣхъ н възкрѣ-
нѣхъ *С* 470.18; тако же ѣсъ въсего мнра
грѣхъи възпрннмъ оумрѣтѣ. да
оумрѣтвнвз грѣха възкрѣсетъ правъ-
доѣхъ *Х* I *Вб* 7.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, Х. Гр. ἀνίσταται, ἐγειρομαι, ἀναβίωω. *Вар.*
въскрѣснѣтн, възкрѣснѣтн.

Неб. възкрѣсна ОА, ВА, АК, НТ, Дюв,
БТР, АР, РБЕ; възкрѣсна НГер; възкресна,
возкрѣсна *остар.* ВА, Бот, ДА.

въскрѣснн, възкрѣшѣ, възкрѣсншн св.

1. Вдигна, исправа. тѣи же ꙗ помн-
лоуи мѣа н възкрѣсн мѣа н въздамъ имъ
СП 40.11. 2. Направя мѣртвнѣт да
се вдигне от гроба, да оживее; въз-
кресѣ. се бо естѣ волѣ отѣца моего. да
въсѣкъ вндан снѣа н вѣроуѣан въ него.
иматѣ жнвота вѣчѣзнааго. и възкрѣшѣ
н азъ въ послѣдннн день *М* Йо 6.40
3, А; съвѣдѣтельствовааше же народъ
нже вѣ съ ннмъ. егда лагара възъва
отъ гроба. и възкрѣсн его отъ мрѣтвѣихъ
М Йо 12.17 3, А, СК; бѣ же н гѣвъ
въскрѣсн н нзи с ннмъ възкрѣснѣтъ снлоѣ
своеѣ *Е* 2б 4, 5; ѣкоже естѣ поставилъ
день. въ нже хоштѣтъ сѣдѣтн бѣ въсеи
земи правъдоѣхъ. мѣжемъ. имъже нарече
вѣрѣ дати въсѣмъ. възкрѣшѣ изъ
мрѣтвѣихъ *К* 11а 6; мрѣтвѣи
въстанѣтъ. гробѣи отвѣрѣтѣ. доовѣи
клоуѣа сѣкроушнѣтъ. многа тѣлесѣ
оумрѣшннхъ възкрѣснѣтъ *С* 239.1-2.

// *Прен.* Съживѣя, възобновѣя. оуѣн-
телю. моснн напнса намъ. ѣко аще
комоу братрѣ оумѣретѣ. и оставнѣтъ
женѣ. а ѣадъ не оставнѣтъ. да понметѣ
братрѣ женѣ его. и възкрѣснѣтъ сѣма

братра своего *М* *Мк* 12.19 3. *Срв.* *Мт*
22.24 *М, З*; *Лк* 20.28 *М, З*.

М, З, А, СК, Е, СП, К, С, Р. Гр. ἀνίστημι,
ἐξανίστημι, ἐγειρω, ἐξαιγειρω. *Вар.*
въскрѣснн.

Неб. възкресѣ ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН,
БТР, АР, РБЕ; възкрѣся НГер; възкресѣ
остар. ВА, ДА. *Срв.* Възкресѣ *ж.* *ЛИ*,
Възкресѣ *ж.* *ЛИ* СтИл, РЛФИ.

въскрѣснѣ, -ѣн *прил.* Който се отна-
сѣа до възкресенне. е(в)нѣн. възкрѣ-
наа оуѣрѣнѣа. неѣвнаа *А* 153б 11;
измѣни же крѣстѣ гробъ. неспмрѣтнаѣ
въсь. гробъ възкрѣсьное село *К* 11б 40;
да н бес пѣра оуказанне възкрѣсьное.
о немъ же взи продолжнсте рѣчѣ *С*
440.6; добро кѣстѣ вѣрѣма днѣсь въсѣ-
мъ намъ възпнѣтн. реченое блажен-
ннмъ дѣдомъ. кто възглаголетѣ снлѣи
гнѣа ... есе намъ прнѣде възобновенне н
съпасное празденѣство. възкрѣсьннн
днѣнь гнѣа нашего ѣсъ х̄а *С* 486.26. *Изн.*
А, К, С. Гр. [τῆς] ἀναστάσεως, ἀναστάσιμος.
Вар. възкрѣсьнѣ.

Неб. възкрѣсѣн *книж.* *остар.* ОА, ВА,
ЕтМл, РБЕ; възкрѣсен ОА, ВА, ЕтМл.
Срв. Възкреснн *л.* *ЛИ* СтИл, РЛФИ.

въскрѣшатн, възкрѣшѣ, възкрѣша-
кшн *несв.* Правя мѣртвнѣт да се
вдигне от гроба, да оживее; въз-
кресѣвам. болашаѣа цѣланте. мрѣт-
вѣиѣ възкрѣшѣанте. прокаженнѣа оуѣн-
штанте. вѣсѣи нзгоннте. тоуѣне прнѣасте
тоуѣне даднѣте *М* *Мт* 10.8 3, А, СК;
ѣко бо оуѣ възкрѣшѣаатѣ мрѣтвѣиѣа н
жнвнѣтъ. тако н снѣа нже хоштѣтъ
жнвнѣтъ *М* Йо 5.21 3, А; тѣи ослабѣ-
вѣшаа тѣлесѣа сѣжнмаѣа. сѣмрѣтн
изгона. и възкрѣшѣаа авне. сѣлежѣаа
тѣлесѣа. отъ вѣка *СЕ* 26б 20; н
оумрѣшнѣнъ вѣиваатѣ богъ пѣлннѣ.
въскрѣшѣаан мрѣтвѣиѣа *С* 456.7; н
отъвѣшѣтавъ х̄с̄ъ гла адамовн. н сѣ
дѣхомъ твонмъ. н имъ за рѣкѣ.
въскрѣшѣаатѣ глагола. въстанн съпан.
н възкрѣснн отъ мрѣтвѣинхъ *С* 468.18;
н възкрѣшѣатѣ с ннмъ егда нъ и
многаа тѣлесѣа *С* 471.2. *Изн.*

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἐγείρω, ἀνίστημι.
Вар. въскръшатн.

Неб. възкрешавам *остар.* ВА; възкрешавам ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; възкрешавам НГер.

въскръшенье, -ѣ ср. Оживяване на мъртвец; възкресение, възкрешение. о въскръшени же мрътвѣхъ. нѣсте ли ѹбан. рече нааго вамъ бгмъ гл҃ѣщемъ *М Мт 22.31 З;* рече ен нс. азъ есмъ въскръшенне н животъ. въроуетъ въ ма аште оумьретъ оживетъ *М Йо 11.25 З, СК;* въ концъ псалмъ пѣсни о въскръшени дд̄д̄овъ *СП 65.1;* тѣмъже иже вес покланнѣ оумьретъ. то двѣ то естъ. ѣко нѣстъ крестѣнъ. понеже не въроуетъ въскръшению. ни въ ст҃ѣхъ тронцѣхъ *СЕ 66b 17;* сватааго оца нашего ꙗ архнеппа взиѣша константинѣ града. ѿванна златоустааго. слово на трнд̄невное въскръшенье гн̄ нашего *С 486.21;* въскръшениемъ во хрнстовомъ оугаснетъ гѣвна огньна *С 479.17.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С, Р. Гр. ἀνάστασις.
Вар. въскръшенье, въскръшенне.

Неб. Срв. възкресение ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; възкрешение ВА, възкрешение ВА, Бот; възкрешане *гуал.* ЕтМл.

въскоурнѣ са, въскоурнѣ са, въскоурнѣ са св. Започна да димя, да изпускам дим, пушек; задимя. призрѣа на землѣхъ творѣа ѿ трѣсти са. прикасан са горахъ въскоурнѣ са *СП 103.32. Изч.*

СП. Гр. καπνίζομαι.

Неб. Ø.

въскоурнѣти, въскоурнѣти, въскоурнѣти не св. Изпѣлвам с дим, пушек; задимявам. ѣже творѣе ... оумзножь клопотъ каменнѣ. ꙗ коуренне. прика(са)н са горахъ. ꙗ въскоурнѣа ѣа. изгона вѣско безвѣрне из люден свонхъ. села въ ннхъ вѣско правокѣрне *СЕ 44b 14. Изч.*

СЕ.

Неб. Ø.

въскзипѣти, въскзипѣти, въскзипнши св.

1. Закипя, започна да кипя [образно]. тѣло бо въ стоудень въпадъ. запрѣва оубо все осниаеатъ. събдѣаши са крѣвн. потомъ възмѣштаеатъ са. н въскзипнѣтъ. зѣвомъ зѣбыштемъ са. жнламъ съгрѣждаштемъ са *С 89.16–17.* 2. Загѣмжа от нещю, изпълня се с нещю. прѣврати воды нхъ въ кровъ. ꙗ нзи рѣизи ихъ. въскзипѣ землѣ ихъ жабамн. въ скровишхъ црѣ ихъ *СП 104.30. Изч. СП, С. Гр.* ἀναβράσσομαι, ἐξέρπω.

Неб. възкипя *остар.* ОА, ВА, Дюв, ЕтМл. *Срв.* възкипина ОА; възкипявам ОА, ВА, ЕтМл.

въскзиснѣти, въскзиснѣти, въскзиснѣши св.

За тесто – бухна, шупна, втасам. подобно естъ квасоу. иже прнемзши жена. съкрзи въ мѣцѣхъ три сатъ. дондеже въскзисъ въсь *А Лк 13.21. Изч. А. Гр.* ζυμίζομαι.

Неб. възкисна *остар.* и *гуал.* ОА, Дюв, ЕтМл, РВЕ, ДА. *Срв.* вкисна; възкисвам, възкиснувам; вкисвам.

въскзисѣти, въскзисѣти, въскзисѣши св.

За тесто – бухна, шупна, втасам. подобно естъ црствне небское квасоу. иже въземзши жена съкрзи въ мѣцѣхъ три сатъ дондеже въскзисѣ въсь *М Мт 13.33 З. Изч.*

М, З. Гр. ζυμίζομαι. *Вар.* възкзисѣти.

Неб. Вж. при възкзиснѣти.

въскжѣ нареч. Зато. ꙗ видѣвъ нсъ помзышленнѣ нхъ рече. въскжѣ въи мзисанте зѣло въ срдцнхъ вашнхъ *М Мт 9.4 З, А, СК;* въскжѣ ѣже отзрнжлз нзи еси до конца. прогнѣва са ѣростъ тво(ѣ) на вѣца пажнн твоа *Е 31b 17. Срв. СП 73.1;* въскжѣ печалзна еси дше моѣ. н въскжѣ съмѣщадешн мѣа *СП 41.6;* понеже не вѣмъ доколѣ жнвн вѣдемъ. да аще нзи деснтъ день съмрътѣнзи въ грѣсѣхъ. то въскжѣ са н родннн вѣдемъ *СЕ 71a 5–6;* помзысанѣвъ въ себѣ глагола. аште са не печетъ вогъ

МНОИЖ. ТО ВЪСКЖИЖ Н ЖИВЖ С 292.15; Н
У'ТЖШТНН ЖЕНЪ ЗАДЪРА ВЪПНАШЕ.
ВЪСКЖИЖ ПАГЪВА СН СЕГО МУРА С 425.19.
М, З, А, СК, Е, СИ, СЕ, С. Гр. ἴνα τί, τί, εἰς
τί. Вар. възскж.

Неб. Ø.

ВЪСЛАВЕНТН, ВЪСЛАВАИЖ, ВЪСЛАВНИШН СВ.

Възславя, прославя. рече же ꙗко болъ-
знь сн нвѣстъ на смърть. нъ на славж
божнж. да са възславентъ богъ кѣж С
313.4-5; мзи же оубо оубѣжавъше
смъртън роднтеля завнстн. възставъше
въславнмъ надъ вѣстнмъ сжштадогъ ба
С 389.28. Изч. ~ са *strag.* и *безл.*
С. Гр. δοξάζω.

Неб. възславя ОА, ЕтМл, АР, РБЕ.

ВЪСЛАДНТН СН, ВЪСЛАДЖЖ СН, ВЪСЛАДНИШН СН СВ.

Усладя си с храна, питие и
под., угодя си, насладя се. н отъ
оупнтнѣ не можтъ нтн въ домъ
своа. понѣже много сжтъ пнлн възла-
днвъше сн внномъ С 267.13-14. Изч.
С. Гр. ἡδύνομαι.

Неб. всладя [се] *рядко* и *гуал.* ОА, ВА,
Дюв, НГер, ЕтМл, РБЕ.

ВЪСЛАНИАТН СА, ВЪСЛАНИАИЖ СА, ВЪСЛАНИА-

ИШН СА несс. Осланям се, опирам се
на някого. твои бо людне мзи н овъца
паствннзи твоѣа. н тебѣ всн възсланиа-
емъ са. н тебѣ славж н благодаренне
възданемъ С 342.22-23. Изч.

С. Гр. ἐξαρτάομαι.

Неб. възсланиям [се] *остар.* и *гуал.* ОА,
НГер, ВТР, АР, РБЕ; възслонявам се *гуал.*
НГер, РБЕ.

ВЪСЛАДОВАТН, ВЪСЛАДОУИЖ, ВЪСЛАДОУИШН

несс. 1. Вървя след някого, след-
вам. да пондемъ оубо всн на мѣсто
вашемоу съборуу. взи же варитѣ азъ же
азъ старъ възсладоуиж С 30.28;
шздъ же аноупатъ въ ннкенскзин
градъ. повелѣ стѣннмъ мжѣннкомъ
въсладоватн С 105.8; повелѣ же авне
комнсъ ... възладоватн ѣмоу дожи ї до
Кесаринска града С 223.24-25; н
слъша гласъ глаголюштъ отъ свѣта
того. аште хоштеши съпастн са. то

въсладоун свѣта сего С 283.1; такоже
оубо ноштѣ н днь възсладоуишта н
не отъстжаишта. н ратннкомъ
отъоумзѣшта лъва. вндѣ С 292.28.

2. Идвам по ред, появям се
непосредствено след нещю, на-
стъпвам. слъша адама отъа дома
нпадъша. чловѣка породнѣнаго граж-
даннна. безъ земнаго троужданнѣ
жнѣшта ... отъ плодоуъ въ плодъ
прѣходашта. въ слѣд помзѣслъ
въсладоуиштж потрѣвж нмжшта. не
нмжшта же добротъ радн вндомзѣхъ
С 430.1. **3.** *Прен.* Последовател
сѣм на някого. кдннъ архмс. ан-
штъ са слова. тъ кдннъ ... не
глаголетъ гмѣ нн бмъ. не въздръжнтъ
нстннзи. не сължнтъ са съ оомж. не
въсладоуѣтъ правдѣнаго С 509.
23-24; се вса оставнхомъ н
въсладовахомъ тебѣ С 547.6. Изч.

С. Гр. ἐπακολουθέω, ἀκολουθέω. Вар.
въсладоватн.

Неб. Срв. [по]следвам.

ВЪСЛАДЪ ВЪС. СЛАДЪ.

ВЪСЛАВЪДСТВОВАТН, ВЪСЛАВЪДСТВОУИЖ,

ВЪСЛАВЪДСТВОУИШН несс. 1. Вървя
след някого, следвам. мжн вого-
любннн н хрѣстолюбннн. възладъство-
вавъше нхъ пжтѣмъ. възаша много-
цѣнннзиа моштн ѣю С 114.18-19;
блаженоуоумоу же кодратоу повелѣ
аноупатъ коупно н съ ннѣмн. възла-
дъствоватн въ аполоннж С 114.24;
въсладъствоваста же възладъ ѣго
дъва ѣленн. н шесть днннхъ козъ.
нже ндоша къ епнскоупоу снсннню С
223.6-7; нзлѣзоша же звѣрне възнъ
црѣкѣве повелѣннмъ правдннка. н
въсладъствоваша ѣго С 229.16-17; н
авне по кдномъ днн. прнде съ мно-
жѣствомъ вовеодъ н казнѣн н жоу-
панъ. н саовнтнннн. н съ възла-
дъствоуиштннн тѣмъ. бештнслннн-
ннн вон С 561.25. **2.** *Прен.* После-
довател сѣм на някого. онн же ...
прославнвѣше ба. нмже съ оусрѣдннемъ

пнхатн стѣоуѣмоу васнлеоу мжѣнены
вѣньць ... прѣндоша въ тѣ херсонь-
скзин градъ. оуѣаште правовѣр'но
вслѣдствѣоуѣшите стѣоуѣмоу васн-
леоу С 538.17-18. Изч.

С. Гр. συνοδεύω, ἀκολουθεῶ. Вар. вслѣдъ-
ствовати, вслѣдствѣовати, вслѣдствѣовати.
Неб. Ø.

ВЪСЛѢПАТН, ВЪСЛѢПАНЪ, ВЪСЛѢПЛЕШН

несв. Бликам, струя, тека. нъ вода
нже азъ дамъ емоу. бѣдетъ въ немъ
истоуникъ водъи вслѣпаштжжъ въ
жнвотъ вѣчынъи З Йо 4.14 А. Изч.

З, А. Гр. ἄλλομαι. Вар. вслѣпати.

Неб. Ø.

ВЪСМНАТН СА БЖ. ВЪСМЫАТН СА.

ВЪСМРЪДѢТН СА, ВЪСМРЪДЖЪ СА, ВЪСМРЪ-

дншн са св. Вмириша се, осмърдя
се. всмрѣдѣшиа са ꙗ сѣгнишиа ранъи
моѣа. отъ лица безѣумнѣ моего СП
37.6. Срв. СЕ 76а 12-13. Изч.

СП, СЕ. Гр. προσίζω. Вар. всмрѣдѣти са.

Неб. всмърдя се рязко ОА, ВА, ЕтМл, АР,
РБЕ; всмърдявам се ОА, ВА, Дюв, НГер,
ЕтМл, АР, РБЕ.

ВЪСМЫАТН СА, ВЪСМѢЖЪ СА, ВЪСМѢШН СА

св. 1. Засмея се, разсмея се. бла-
женни нштитн ꙗко ваше естъ цѣтвене
бжне. блаженни алужштен нзинѣ ꙗко
насѣтитте са. блаженни плаужштен
нзинѣ ꙗко всмѣжитъ са М Лк 6.21 З,
А, СК; пшнни рече. еша могаь вѣихъ
азъ васъ оуѣвштати крѣстнѣаномъ
взѣти. онн же велѣмн всмнѣавше са
рѣша. не нмашн того створитн да
жнвн нзгорнмъ С 131.11; лепндъ рече.
распѣтѣин же оубо кто кетъ. пшнни
рече. негоже посѣла бѣ на сѣпасенне
мнра. князи же велѣмн възпнвзше
всмнѣаша са С 138.1-2; ꙗко паулаъ
нѣк'то ... сѣ краснѣоѣ женоѣ сѣпраже
са ... ꙗже отан него сѣгрѣшаше ...
напрасно възшедъ въ домъ свон. оверѣте
ꙗ зло творашта ... н вндѣвъ н сѣ
обзѣчѣнжжъ ꙗа хотнжжъ. всмнѣавъ са
възпн к ннма глагола. добрѣ добрѣ
такѣ мн ꙗсоуѣса небрѣгж о томъ С

169.13. 2. Присмея се, надсмея се.
сего радъ бѣ раздрѣшитъ тѣа до
конѣца. възтрѣнетъ тѣа н прѣселитъ
тѣа отъ села твоего ... оузѣриатъ
праведынн ꙗ ... всмѣжитъ са н
режѣтъ. се ꙗкѣ же не положи бѣ
помощнника севѣ СП 51.8. Изч.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. γελῶ, ἀναγελῶ.
Вар. всмнѣати са.

Неб. Срв. [за]смея се.

ВЪСПНТАНЪ, -ѣ ср. сбир. Творение,
потомство. възкъ моѣ възпнтанне
снѣдѣаетъ. опоустѣ раю жнтелннъ С
247.19. Изч.

С. Гр. θρέμμα. Вар. възпнтанне.

Неб. възпнтанне ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл,
ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ.

ВЪСПНТѢТН, ВЪСПНТѢЖЪ, ВЪСПНТѢШН СВ.

Въспитам, отхрѣня. ꙗ прнде въ на-
заретѣ въ немъже бѣ възпнтѣнъ М Лк
4.16 А, СК; гѣ пасетъ мѣа н нчесоже
мене лштитъ. на мѣстѣ паствннѣ тоу
мѣа възсѣли на водѣ покоинѣ възпитѣ мѣа
СП 22.2. Изч.

М, А, СК, СП. Гр. τρέφω, ἐκτρέφω [вар.
ἀνατρέφω]. Вар. възпитѣти.

Неб. възпитам ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл,
ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ; воспитам ДА.

ВЪСПЛАКАТН [СА], ВЪСПЛАЧЪ [СА], ВЪСПЛА-

ЧЕШН [СА] СВ. Заплача, расплача се.
ꙗ тѣгда двнтъ са знаменне снѣ ꙗлѣвѣ-
скаго на нбсе. ꙗ тѣгда възплачѣтъ са
всѣ колѣна землѣскаѣ М Мт 24.30
А, СК, Н; амннѣ амннѣ глѣжъ вамъ.
ꙗко въз(п)лачете са н въздрѣдаа(а)те
взи М Йо 16.20 З; прѣдѣте поклонимъ
сѣа ꙗ припадѣвмъ емоу. ꙗ възплачнмъ са
прѣдъ гмъ СП 94.6; да аште вѣсте-
нетъ нѣн възплачѣтъ са марнѣа. акъи
ннзи жензи. ꙗловѣкъ кетъ а не богъ
пльтнж. отъ марна родан са С 243.
12-13; абне въ радостн възплака. н
обратнвз са възпн рекъи азъ ксмъ
ꙗвснфъ С 367.30.

М, З, А, СК, Н, СП, С. Гр. κόπτομαι, κλαίω,
δακρύω, πενθέω, δάκρυσι τὰς παρειάς
νοτιζῶ. Вар. възплакатн.

Неб. Срв. плача.

ВЪСПЛААНЖТН СА, ВЪСПЛААНЖ СА, ВЪСПЛААНЕШН СА св. Пламна, разгоря се, възпламеня се. ꙗ възиде дзимъ гнѣвомъ его. и огонь отъ него възпламетъ сѧ *СП* 17.9. *Изч.*

СП. Гр. катаφλογίζω.

Неб. Срв. възпламеня [се] ВА, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪСПЛАЩЕНЬЮ, -ѧ ср. Отплата, награда. вѧко ꙗ бже нашъ. повелѣвъи комоужьдо воленъ. твоѣ отъ твоихъ тебѣ приносятн. и вѣуныихъ твоихъ благъ. възплащене даѧ нмъ *СЕ* 13б 7-8. *Изч.*

СЕ. Гр. ἀντάμειψις. *Вар.* възплащене.

Неб. Срв. [раз]плащане.

ВЪСПЛЕСКАТН, ВЪСПЛЕЩЖ, ВЪСПЛЕЩЕШН св.

1. Запляскам, заръкопляскам. въи ѧзыци възплещѣте рѧкама. възкликнѣте боу гласомъ радости *СП* 46.2.

Срв. А 28а 3; *С* 319.10-11. //

Образно. рѧкзи възплещѣтъ роками (!) възкоупѣ. горы възрадочѣтъ сѧ отъ лица гнѣ въко грядетъ *СП* 97.8.

2. *Прен.* Възхваляя, прославя. соугочувъ пакзи гѧа жизнь. соугочуво роужество. въ коупѣ и пороужествоу. и слыши въз рѧчи. соугочуво роужествоу вештн. и всплещтн чюдеса *К* 14а 3-4. *Срв. С* 451.17; крестнианн самн сѧ нарекоша. вѧе блаженнн ѧзыци. келнко нхъ стѣин тѣ гласъ испочуствнша ... аггелан же слышавъше възплескаша *С* 86.8. *Изч.*

А, СП, К, С. Гр. κροτέω, ἐπικροτέω. *Вар.* възплескатн.

Неб. Срв. пляскам.

ВЪСПАНЩЕВАТН, ВЪСПАНЩОУЖ, ВЪСПАНЩОУЖЕШН св. Обезпокоя се, разтревожа се. и самъ сзинъ колѣваше сѧ акзи овоште зывѧемо отъ многа вѣтра. братя же сѧштаа на сзинуоу ѧ. в[.]спанщтевавъше сѧмѧтоша сѧ. и вѣжаште нзѧвзоша и сзина *С* 570.11. *Изч.*

С.

Неб. Ø.

ВЪСПЛЮНЖТН, ВЪСПЛЮНЖ, ВЪСПЛЮНЕШН св. Плюна. мѧ нѧ емоуже естъ врьдъ въз

оустѣхъ. ан въз оушыю. егда же хоцешн творитн. възплюнн на врьдъ *СЕ* 28а 1-2; приведенадо къ тебѣ. глауча и гѧгъннеа. възплюнжвъ на ѧзыкъ его. сѧтрѣвнахъ еш нѣмостъ отъ ѧзыка его *СЕ* 28а 10-11. *Изч.*

СЕ. Вар. възплюнжтн.

Неб. Срв. плюна.

ВЪСПОМНАНЬЮ, -ѧ ср. Възпоминание, спомен, помен. слава сѣ пѧ дабѣ възпомннанне о сѧботѣ *СП* 37.1; въз конецъ дадоу възпомннанне зане сѧе ма гѣ *СП* 69.1; и по вечерн приемъ чашѧ ... гѧа. пинте нз неѧ вѣсн ... въз оставленне грѣховъ. се творите въз мое възпомннанне *СЕ* 46б 19.

Е, СП, СЕ. Гр. ἀνάμνησις. *Вар.* възпомннанне, възпомннанне, възпомннанне.

Неб. възпоминание *книж. остар.* ОА, ВА, АК, Вот, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪСПОМНАТН, ВЪСПОМНАЖ, ВЪСПОМНАНЕШН несв. Напомням, припомням, спомням някому нешто. сн възпомннан ... (по)слочушаа прѣдъ бмъ не слово прѣпнратн сѧ в ннчотже ключнмо. на разоренне слышавнмъ *Е* 1б 12; възпомннаетъ бо тн любовь роднтелю. братрннъ любовь *СЕ* 88б 2; паче же не се тѣуыѧ нмѣахъ. неже ветѣхънмъ възпомннааше благодѣаннѧ. нз н нно волъшене. неже градѧшта нмъ прѣжде казааше *С* 417.21-22. *Изч.*

Е, СЕ, С. Гр. ὑπομνήσκει, ἀναμνήσκει.

Неб. възпоменавам *книж. остар.* ВА, ЕтМл, РВЕ; възпоменувам *остар.* ВА, РВЕ.

ВЪСПОМЪНЖТН вжс. ВЪСПОМАНЖТН.

ВЪСПОМАНЖТН, ВЪСПОМАНЖ, ВЪСПОМАНЕШН св. 1. Спомня си, припомня си. и мномо ходаште ютро видѣша سموковннцѧ оуцъхъшж не кореннѣ. и възпомѣнжвъ петрѣ гѧа емоу равѣвн. внждъ سموковннца нже проклатъ оуцъше *М Мк* 11.21 3; и рече дврамъ. чѧдо възпомѣнн ѧко прнахъ еш блдгѧѧ въз жнвотѣ своемъ *СК Лк* 16.25; тебѣ запрѣщаѧ трасавнце ...

ИЗЪВЪГНИ ИЕГО РАБА ГНѢ ... І НЕ НМѢН ПАМАТН НА НЕМЪ. НЕ ВЪСПОМАНИ ЕГО *СЕ* 46a 4-5; влаженникъ оубо отьць нашъ сава. прншздъ отъ скуфополи н новжнхъ съставнвъ лаврж. н на пештерзное гражденне прншздъ. н вЪСПОМАНАВЪ ВЪІВЪШЕ КЕМОУ ВНАДѢННЕ НѢКЪГДА О ПРѢПОДОБНѢМЪ ИВАННИ. НДЕ К НЕМОУ ВЪ РОУВѢ *С* 293.7; тѣмъ же потрѣбно естъ вЪСПОМѢНІАТН Н СЪДЕ АПЛА ГЛАВЪША. СЪДѢНСТВОУЮЩЕ ЖЕ МОЛНМЪ НЕ ВЪ ТЪШТЕ ПРНІАТН БЛАГОДѢТН ВЖНА ВАМЪ *ЗЛ* Ia 15. 2. Напомня, припомня, спомня някому нещю. паракантъ же дхъ стѣи егоже посылетъ оцъ вѣ ма мое. тѣ вѣи наоутъ вѣсеому. І ВЪСПОМѢНЕТЪ ВАМЪ ВСѢ ЕАНКОЖЕ РѢХЪ ВАМЪ *М* Йо 14.26 *З*, *А*; такожде же н мѣи вЪСПОМАНАМЪ ПРѢСТОАШТНМЪ. ДОВРѢ ДѢТѢЛЬ МЖЪ. ДА ІАКОЖЕ СЕ ПРѢДЪ ЛЦЕМЪ ПРНЕСЪШЕ ДѢАНИА НХЪ *С* 83.16. 3. Спомена някого или нещю. вЪСПОМАНИ СА ВЕЗАКОННЕ ОЦЪ ЕГО ПРѢДЪ ГМЪ *СП* 108.14; вѣко не мрзтѣнн вЪСХВАЛАТЪ ТА ГІ. НИ СЖЦІНН ВЪ ДДѢ ОУПЪВАЮТЪ НА МНСТЪ ТВОЕЖ. НЪ МЪІ ЖНВН БЛАГОВНМЪ ТА. І ВЪСПОМАНАМЪ ТА О ДШДХЪ НАШНХЪ *СЕ* 64b 26. *Изч.* ~ са *страг.*

М, *З*, *А*, *СК*, *СП*, *СЕ*, *С*, *ЗЛ*. *Гр.* ἀναμνηστικοί, μνηστικοί, ὑπομνηστικοί, ἀναμνηστικοί, ὑπομνηστικὸν λαμβάνω. *Вар.* вЪСПОМѢНІАТН, вЪСПОМѢНІАТН, вЪСПОМАНАТН, вЪСПОМАНАТН, вЪСПОМАНАТН.

Неб. вЪспомена книж. *остар.* РВЕ.

вЪспоплЪзеньє, -а *ср.* ПодхлЪзване. вѣко ІЗБАВІАЛ ЕСІ ДШЖ МОЖ ОТЪ СЪМРЪТН. ОУІ МОІ ОТЪ СЛЕЗЪ. Н НОСѢ МОІ ОТЪ ВЪСПОПЛЪЗЕНЬЕ *СП* 55.14; вѣко ІЗІА ДШЖ МОЖ ОТЪ [сѣ]сѣмрзтн. ВУН МОІ ОТЪ СЛЕЗЪ. І НОСѢ МОІ ОТЪ ВЪСПОПЛЪЗЕННѢ *СП* 114.7. *Изч.*

СП. *Гр.* ὀλισθησα. *Вар.* вЪспоплЪзеньє, вЪспоплЪзеньє.

Неб. Ø.

вЪспрнматн, **вЪспрнмляж**, **вЪспрнмешн** *несв.* Получавам, приемам

[награда, наказание]. не вѣдн вѣко н лнцемѣрн. вѣко любатъ на сонзмнштнхъ н вѣ стѣгнахъ н на распжтнхъ стоаште молнтн са. да вѣватъ са уловѣкомъ. амннѣ глѣж вамъ. вѣко вЪспрнмляжтъ мѣздѣ своѣж *М* *Мт* 6.5; не вѣд. вѣте вѣко н впокрнтн. просмрждажтъ во лнца своѣ. да в(ж) са деннн улѣко(мъ) постаще. амннѣ глѣж вамъ. вѣко (вѣ)спрнмляжтъ м(ѣ)здѣ своѣж *М* *Мт* 6.16; І ВѢ ОУВО ВЪ ПРАВЪДѢ ДОСТОИНА ВО ДѢЛОМЪ НАЮ ВЪСПРНМАЕВѢ. А СЪ ННУСОЖЕ ЗЪЛА НЕ СЪТВОРН *М* *Лк* 23.41 *З*, *А*; недостонно же отъ богоборцъ жндовъ. вЪспрнмаше вѣзмѣднѣ *С* 480.19. *Изч.* *М*, *З*, *А*, *С.* *Гр.* ἀπέχω, ἀπολαμβάνω. *Вар.* вЪспрнматн.

Неб. вЪспрнмам *остар.* ОА, ВА, ЕтМл, РВЕ; вЪспрнмам ОА, ВА, Бот, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

вЪспрнматн, **вЪспрнмж**, **вЪспрнмешн** *св.* 1. Придобия, постигна. оваче горе вамъ богатнмъ. вѣко вЪспрнмаше оутѣжъ вашъ *М* *Лк* 6.24 *З*; рече же авраамъ ѹАДО ПОМѢНН вѣко вЪспрнмалъ есн тѣи благаа твоѣ вѣ жнвотѣ твоємъ *М* *Лк* 16.25 *З*, *А*; вѣзлюбнша пате земьннхъ стѣа н добрѣ вѣзаша. кеже вѣзлюбнша вЪспрнмаша *С* 55.5; салорнннѣ же много мѣдрзство вЪспрнмж. оумзисанѣ правѣдъ іако мжъ тѣ. мѣуаланѣж жнзн нестъ обзикалъ *С* 204.13. // Приема, получа [награда, наказание и под.]. егда оубо творншн млостннж. не вѣстржѣн прѣдъ собож. вѣко впокрнтн творатъ. вѣ сонзмнштнхъ н вѣ стѣгнахъ. да прославатъ са отъ ѹЛВКЪ. амннѣ глѣж вамъ. вЪспрнмжтъ мѣздѣ своѣж *М* *Мт* 6.2 *З*, *А*, *СК.* *Срв.* *Мт* 6.5 *З*, *А*, *СК*; *Мт* 6.16 *М*, *З*, *А*, *СК*; н ізгънана вѣста не породнзѣа пншта. дѣлатн земьж рѣжама свонма. н троудное жнтнє вѣспрнмѣша. жнста деватъ сѣтъ. н л лѣтъ *С* 9.20; длѣжнѣ сѣи мѣштнє маловрѣменьє вѣспрнматн

С 558.11. // *Образно*. н крвъвиж него оучити мз са. н породж въспринимемъ С 483.6. // За Христос — приема [човешки образ]. крвстомъ оудолѣ днаволоу хъ ... что оуже не нматъ сътворити о тоуждороденни. негоже образъ въсприятн многомъ мнло-срѣднѣмъ съподобилъ С 490.15. 2. Получа обратно, възвѣрна си. и аште въ занмъ даате отъ ннхъже чаате въсприятн. каѣ вамъ хвааа естѣ. и бо н грѣшзницн грѣшзникомъ въ занмъ дайтѣ. да въспринимѣтѣ равъно М Лк 6.34 З, А, СК; дна са правѣд-нааго еже кз вооу дръзновенне. отъпоуштенъ взи съ мнром. н пакзи въсприа свое мѣсто С 556.1. 3. *Прен*. Взама, поема върху себе си [бремя, грях и под.]. прндѣте кз мнѣ рекъ. вѣн оврѣмененн таготож. хъ взи зоветъ спѣшзно. въспринимѣте нго. н брѣма мое легкое СЕ 85b 17; оскръбатъ н опечалатъ са не полочувнѣше него. сам же отъштетитъ са не нцѣлнѣвъ. въспринишаа него радн толнкз троудъ С 549.6; нан ѣако же їсз всерего мнра грѣхзи въспринимъ оумрѣтъ Х I Вб 4-5.

М, З, А, СК, СЕ, С, Х. Гр. λαβάνω, ἀπολαβάνω, ἀναλαβάνω, ὑπολαβάνω, ἀπέχω, φέρω, χάρομαι, θέλω. Вар. въсприятн.

Нѣб. възприима *остар*. ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

въспросити, въспрошж, въспросити св.
Поискама, пожелая нешто. тѣмъ же съ клатвож нздареу ен датн егоже аште въспроситъ М Мт 14.7 З; котерааго же отъ васъ оца въспроситъ снз хлѣба. еда камень подастѣ емоу М Лк 11.11 З, А, СК; аще ли въспроситъ аца. еда подастѣ емоу скорьфни СК Лк 11.12; їскоуѣшиа ба въ срздыцихъ своихъ. въспросити брашнъ дшамъ на своимъ СП 77.18; да прндетъ вестоудѣнницн прнѣмлан жртѣж. да ѣвнтъ са. да въспроситъ

о себѣ. да прннметъ да кастъ С 116.10. // Измоля нешто, помоля за нешто. и всерего егоже въспросите въ молнтѣ въроуѣще прннете М Мт 21.22 З¹, ЗП; въ тз день въ има мое въспросите. и не глѣж вамъ. ѣко азъ оумолѣ отца о васъ М Йо 16.26 З, А, СК; и па по молнтѣ. въспроса стѣаго дхѣ. цѣлѣвѣщааго ѣ вѣсѣкоа болѣзни СЕ 41b 3-4; что оубо снмонъ влѣхвъ. крзстнѣвъ са н разгнѣвавъ са. н петромъ оскжденъ. дарзи прннесъ. да непроданемзин даръ коупнтъ. поканниа въспроси тз (!) С 363.9. *Изн*.

М, З, А, СК, ЗП, СП, СЕ, С. Гр. αἰτέωμαι, αἰτέω, ζητέω. Вар. въспросити.

Нѣб. Срв. прося 'искама' *остар*. ВА.

въспрѣтити, въспрѣшж, въспрѣтити св.

1. *Заканя се, заплаша. н раждегъ са стѣн доухомъ тече кз коумнроу ... въспрѣтитѣвъ кемоу рече кз немъ. тевѣ глаголѣ велнтъ тн їс хс мон сѣлѣстн. страхомъ же клонѣ са н запрѣштеннемъ съпаде коумнрѣ съ мѣста своего С 33.12; стѣн же кононъ съ многомъ прѣштеннемъ. въспрѣтитѣвъ коумнроу стоаштоуоуоуоу рече. глаголѣ мн тзи к'то кетъ бѣ. тзи ли. нан еже м'нож проповѣдаемъ С 34.22-23; н въспрѣти неучстоуоуоуоу томоу дхѣу. ѣакоже оуннстѣ вѣсѣмъ показати са кемоу. нзжтрн же вѣпна. поуштааше гласзи молнтѣнзѣа. да кемоу не овачнтѣ скерънавааго кемоу овраза. ономоу же въспрѣтитѣвѣшоу кемоу. съ многомъ страхомъ нзлѣзъ отъ сквожнѣа коеа ндѣаше. бала са С 36.12, 17-18; бѣ кононовъ одолѣ. н въспрѣтитѣвъ лѣкавоуоуоуоу томоу вѣсоу. зарече кемоу да ннк'деже са не ѣвнтѣ. нн пакостн сътворитѣ комоу С 36.23-24. 2. *Укоря, порицаа. вндѣхъ н море мрзтво. водж прѣмѣненѣа своеа вештн. страхомъ бжннемъ отъпадзшж ... н оудрѣжатн тѣла чловѣчьска не могжштѣ въ себѣ. прнатн во чловѣчьска не хоштѣтѣ. да не чловѣка**

ради. пакъзи въспрѣштена вѣдетъ С 129.1; многоу же народа сътекшоу са. н мзислаштемъ възхвѣтити правдника моштити. н оученноу него. възспрѣтнша нмъ. яко крамољьникомъ С 219.14. 3. Заповядамъ нещю някому. аште нмашн оустомъ хѣвовомъ оуста подовьна. възспрѣтнши бездѣмъ огнѣнѣн. н речешн оумалькинн обратн са С 384.2. Изч.

С. Гр. ἐμψυχοῦμαι, ἐπιτιμάω, ἀπειλέω, ἐπιτάσσω. Вар. възспрѣтити, възспрѣтити.

Неб. възпретя книж. остар. ОА, ВА, РБЕ.

въспрѣщати, възспрѣщанѣ, възспрѣщанѣшн нессв. 1. Заплашвамъ, застрашавамъ. стѣин савни' отъвѣшта. не нмашн тѣи мене никакже възспрѣштаа мѣнѣ мѣкамн С 148.22. 2. Порицавамъ, укорявамъ, осѣждамъ. егда же лн отъмѣтааше са кръста н отъвѣштавааше са. възспрѣштаемо юмоу възивааше зѣло. якоже днаволе мзислаштоу С 379.15. Изч.

С. Гр. ἐκφοβέω ἀπειλῶν, ἐπιτιμάω. Вар. възспрѣщати.

Неб. възпрещавамъ книж. остар. ОА, ВА, РБЕ.

въспрѣщенье, -нѣ ср. 1. Заплаха. не вѣсн лн яко ник'тоже насъ не можетъ отъ любьве хр'стовѣи отълѣчѣтити льштенинѣ. нн възспрѣштенинѣ сзъмрѣтн нн огнѣ н мечъ С 49.7; н нзѣнѣ тѣи ксн гн ... нже оуслѣшавѣзъ нѣакѣва молашта са. вѣжашта възспрѣштенинѣ нсадова. нже съ ѣвншфомъ продавѣзъ са н съпасъ него С 77.16; савниъ глагола добръ да вѣсн воевода. якоже ннколнже жрѣтн нмамъ богомъ твонмъ. аште съ вѣсѣмъ възспрѣштенинѣмъ повелншншн (!) С 148.12–13. 2. Порицанье, укор. егда же лн отъмѣтааше са кръста ... възспрѣштаемо юмоу възивааше зѣло. якоже днаволе мзислаштоу. да келн тонжде невѣстнѣж речено кестъ толнко възспрѣштенинѣ егда хоташте сзгрѣшаемъ. то како прштенинѣ прннемъ С 379.18. 3. Забрана, запрещение.

якоже ннзгда дѣвѣма кзѣнма лѣкавома ... прѣвондѣвѣзша нма юмоу н страха него небръгша. авнѣ тоу отъ вѣсовъ прншедѣзша на нѣа. якоже прѣстѣпшема нма възспрѣштенинѣ. н юмъше н за власѣи влѣѣаахъ С 40.16–17. Изч.

С. Гр. ἀπειλή, κατηγορία, παραγγελία. Вар. възспрѣштенинѣ, възспрѣштенинѣ.

Неб. възпрещение книж. остар. ЕтМл. Срв. възпрещаване ОА, ВА, РБЕ.

въспранѣти, възспранѣ, възспранѣшн св. Опомнѣ се, съвзема се, свестѣ се, дойда на себе си. тѣмъ разоумѣемъ тѣко егда оузиемъ. нн оученье намъ пользѣжъ творитъ. нн казанье. егдаже лн помьннмъ са. н самѣ о себѣ можемъ възспранѣти К 5б 23; ант-оупатъ рече. сѣвлѣкѣше бездарѣствѣнааго. пакъзи вниагѣ. да възспранѣвѣзъ повннетъ са богомъ. н заповѣдемъ владѣикъ нашнхъ цѣсарь С 103.3; поуч'то оубо прѣде н камѣи отъвала. женъ дѣлаа ... да нмѣтъ оубо вѣрѣжъ яко вѣста. вндѣша гробъ тѣгда тѣштъ тѣла. того ради вѣза камѣи. того дѣлаа н трѣсѣзъ вѣстѣ. да възспранѣтѣ н подвнгрнжтѣ са. прншлѣи во вѣша якоже масло влннѣати С 445.1. Изч.

К. С. Гр. διανίσταμαι, ἀνανήφο.

Неб. Ѡ.

въспратати, възспратанѣ, възспратанѣшн св. Направѣ да пресѣхне нещю, спра. прнподовнхомъ же н мѣи са матерн оубозѣн. не нмѣшн гладомъ млѣка. нъ възспратавѣшѣ млѣѣзъ нзѣнмъ (!) пѣтн С 384.17–18. Изч.

С. Гр. συστέλλω.

Неб. Ѡ.

въспоучѣтити, възпоучѣжъ, възпоучѣтншн св. Отправѣ [песен, вѣзглас] къмъ Бога. н богонаоучѣнѣжъ възпоучѣтнмъ вѣз чннъ пѣснь С 321.17. Изч.

С. Гр. ἀναπέμτω.

Неб. Ѡ.

въспоучѣти, възпоучѣанѣ, възпоучѣанѣшн нессв. Отправѣмъ [песен, вѣзглас]

въспать *СП* 113.3; нзнде владжензйн нз домоу оца своего. по остатнн кемоу снроу не обратнвз са въспать *С* 547.2-3; вѣсте лн врдѣ любовнаа како възвращаете са въспать. н пѣн пецете са творнтн ѡзубьскаѣ вѣѣ *Р* II 2.28-29. // *Образно.* нз не възнран въспать. нз вз прѣднѣба подвнгрн са *СЕ* 84b 5. 2. Изотзад, откъм гърба. ꙗ порази ихъ въспать. поношение вѣчѣно дастъ имъ *СП* 77.66.

нтн въспать. *Гр.* αλέρχομαι εἰς τὰ ὀπίσω, αλέρχομαι ὑπίως. Връщам се назад. отъ сего мьношн отъ оученнкъ его ндѣж въспать. ꙗ к томоу не хождѣахъ съ ннмъ *М* Йо 6.66 З, А; рече нмъ азъ есмъ. ндѣж въспать. н падѣ на земн *М* Йо 18.6 З, А, *СК.* *Срв.* *К* 5a 19.

въспать вѣщн са. *Гр.* ἀνδελκομαι. Връщам мисълта си към нещю. снцѣ н азъ вндѣвз дѣлесе повѣсть. свѣтълѣж н доврѣж сѣштѣ. тамо дрѣжж оумъ сн. въспать вѣкъж же са пакзы доуховьннмъ вндомъ. не разоумѣтн чоудесъ *С* 344.13.

въспать прнноснтн. *Гр.* ἀνδυποφέρω. Повтарям, споменавам отново. рече же ꙗсъ болѣзнь сн нѣстѣ на сѣмръть. нз на славѣж божннѣж ... въспать прнносѣ глаголѣж. сн болѣзнь нѣстѣ на сѣмръть. нз за славѣж божннѣж *С* 313.5.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, К, С, Р. *Гр.* ὀπίσω, εἰς τὰ ὀπίσω, εἰς τὸ ὀπίσω. *Вар.* въспать, въспать, въспать.

Нѣб. Ѡ.

ВЪСТАВАТН, ВЪСТАВАЖЪ, ВЪСТАВАЕШН *несв.* За чувства и под. — надигам се, засилвам се. а завнстн тѣмамн нстоуьннцн оучнтель не ставѣтѣ. една осла рѣждѣж желѣзньжн оцѣстнтѣ. а патѣ камзкъж даундовз завнстн нѣже въ са (!) пачѣ вѣстава *С* 399.23-24. *Изч.*

С. Гр. ἔξευείρω.

Нѣб. вѣставам ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪСТАВНТЕЛЪ, -ѣ *м.* Подбудител, причинител. бѣ же едннз прнзнраетѣ. сѣвазѣаѣн вѣса оурнцѣаѣааа своего образа ... жѣамн вѣ тѣмѣж вѣтрѣтѣравъ ... н та вѣсемоу зѣлоу вѣставнтель днѣволе *СЕ* 55a 11. *Изч.*

СЕ. Гр. ἐφευρετής.

Нѣб. Ѡ.

ВЪСТАВНТН, ВЪСТАВАЖЪ, ВЪСТАВНШН *св.*

1. Вдигна, повдигна, изправя някого или нещю. она же вндѣвзшн. н похватнвзшн нозѣ него плака са горько. онъ же вѣставнвз жъ вѣпрашааше. чѣто нестѣ внна *С* 44.7; анѣупатѣ рече поштаднтѣ н. н вѣставнтѣ н отъ дрѣва *С* 101.5-6; аште вндншн осла врага твоего падѣша подѣж вѣременемъ не мнноушн. нз вѣстава вѣставн н *С* 126.18; вѣставн него отъ зѣмѣа н отрасѣ кемоу главѣж н рнзѣ. н вѣса нспальнѣнаѣа отъ праха *С* 555.22. 2. *Прен.* Въздигна, издигна някого в духовно отношениѣ; възвися. благословьнѣж градзйн. ада сѣвазѣана показатн. а адама отъ жѣзъ отрѣшнтн. н падѣннѣа вѣставнтн *С* 341.30; пророка вѣставнтѣж вамъ гѣж бѣж отъ вратна вѣшеа акзы мене. того послѣушантѣ о всемъ еже заповѣстѣж вамъ *С* 387.1-2; тѣж бѣж нстннннзѣ н чловѣкъ безъ азѣа ... тѣж вѣставн пльѣннѣжн цркъзѣвѣ *С* 505.9. 3. Вдигна някого от легло, излекувам, изцѣря. вѣставн хромааго вѣ нма твое. ꙗ оутвѣрднтн нозѣ его сѣща хрома отъ чрѣва матерн своѣа. не сѣвнзшааго на ногоу своѣю ... вѣ нма твое вѣставнтн сего *СЕ* 44a 1, 8; попекъ са о немѣштн чловѣчѣстѣ. н о братѣ поболѣвз. вѣставн н н оутѣшѣааше глагола *С* 291.22; н вѣставнвз прѣдѣстѣж н роднтѣлѣма сѣдравѣж. вндѣвзше чоудо прославнша бѣ *С* 520.10-11; вѣставн же него. н за рѣкѣж нмъ сѣтворн н сѣ совѣж ходнтн *С* 563.6. 4. Направя мѣртвнѣа да се

вдигне от гроба, да оживее; възкреся. а ли оучителъ молитвѣи трѣбоваше. да мрътваго възставитъ С 307.19–20; лѣпо кѣмоу вѣ прѣжде мрътвѣи възставити. болаштаа нецѣлн С 404.20; азара четвъртодѣньна нъ мрътвѣинхъ възставилъ С 480.23–24; моштѣнъ во кѣстѣ възставити ма нъ гроба С 536.14. 5. Подбуждѣ, подтикна кѣм нещю. н тако благословѣеннѣ възвмъша. отъхождаста радочѣшта са. многомъ же ннѣмъ повѣдашта. о прѣподобнѣнѣмъ. на рѣвностъ доуховнѣнѣ възставнѣта С 205.27; отъ масти же вѣсѣкоа добые сѣхранн са. по вѣса же ѹасѣи. сѣмръть помъшлѣа доушѣи свои възставн на больша трюфѣи С 274.11. // Подсторѣя срещу някого. не тѣи ма мѣчунши господѣе. нъ нже братнѣи моѣи на ма възставн снн кѣстѣ днѣволъ С 366.24.

СЕ, С. Гр. ἀνίστημι, ἐγείρω, ἀνεγείρω, διεγείρω, ἀνορθόω, ὀπλιζω. Вар. възставити. Нѣб. Срв. възставам; възстана.

ВЪСТАВЛЕНЬЕ, -ѣа ср. Вдигане на мрътвец от гроба; възкресяване. дѣвшн ли молитвѣи трѣбова тѣгда на възставѣеннѣ оумъръшааго С 307.4–5. Изч.

С. Гр. τὸ ἐγείρω. Вар. възставѣеннѣ. Нѣб. Срв. възставане.

ВЪСТАВЛѢАТИ, ВЪСТАВЛѢАТИ, ВЪСТАВЛѢАШИ неск. 1. Вдигам на бой, привеждам в бойна готовност. оумножити са словеснооучѣмоу стадоу. възгодника своего. јакоже бо вельгласнаа трѣба трѣвашти възставлѣетъ многѣи. на възпѣченнѣ ратн С 206.23. 2. Правя мрътвѣи да се вдигне от гроба, да оживее; възкресявам. стѣнѣ оученнкъ възставѣаше мрътвѣи С 307.17–18; почто бо рекоша мрътвѣи възставлѣетъ С 402.26. Изч.

С. Гр. διανίστημι, ἐγείρω, διεγείρω. Вар. възставлѣати, възставѣати, възставѣати. Нѣб. Ø.

ВЪСТАВНѢВЪ, -ѣин прил. Буден, бѣаш, бдителен. въздаднмъ благодѣтелѣи за възвѣшнѣи на насъ мноость. въздааннѣ довольнѣ. жнтнѣ оугодно. н доушѣи трѣвѣи н възставнѣи С 493.13. Изч.

С. Гр. διετηρημένος. Нѣб. Ø.

ВЪСТАВНѢВЪ, -ѣин прил. Който се отнася до проява, пристѣп [на болест]. Мо на трасомѣ вѣ вѣ ѹасѣ. внетъ та трнсавице гѣ ѹасѣнаа. еѣиѣиѣнѣ. вѣ вѣ ѹасѣ. сего. вненнѣмъ неотъвѣтнѣномъ. възбранѣетъ ти вѣрѣеннѣ. възстанѣнааго. и ѹаеъмънааго. вѣ вненѣи пнлатомъ СЕ 49b 18. Изч.

СЕ. Вар. възстанѣнъ. Нѣб. Ø.

ВЪСТАНЫЕ, -ѣа ср. 1. Издигане [в духовно отношение]. и блѣслѣн в сѣмѣонъ н рече кѣ марнн матерн его. се лежитъ сѣ на паденнѣ н на възстаннѣ мънопомъ вѣ нлн. и вѣ знаменнѣ прѣроуѣно М Лк 2.34 З, А, СК, Б; и сѣмрътн нъзавнтѣлю. сѣпасеннѣ наѹдѣтѣе. падѣшннмъ възстаннѣ. болаштиннмъ покон С 314.29; ѹто хотѣтъ датн безѣмѣлю юдо. оудавѣеннѣи же. проуѣиѣи тѣмъ неоуѣаснмъи огнѣ. цѣсарѣствѣна бѣнѣа анхованнѣ. отълѣченнѣ стѣинхъ. безъ възстаннѣа паденнѣ С 425.10–11. 2. Оживяване на мрътвец; възкрѣсване, възкресеннѣ. большѣи творѣши исправленѣе. позорнѣиѣи възкрѣсеннѣю его. готовѣши. сѣвѣдѣтѣа възстаннѣю приводинѣи К 12a 22; възкрѣсеннѣа не отъмѣштин са. нн не вѣроуѣи кѣмоу. вѣдн ти тнѣз азарѣ. н вѣ томъ самъ са вндѣвѣ възстаннѣю вѣроуѣи С 318.1; по сѣмъ н оно показѣетъ. јако сѣнъ сѣмръть кѣстѣ. сѣпааѣж бо рече. вѣ полоуѣиштин же вѣплѣ вѣзѣтъ. нлн прнѣтѣж оуказѣетъ се. нлн пакѣи кажетъ јако вѣ ноштин възстаннѣ вѣдетъ С 372.17; н навѣикнѣтѣ јако плѣвома кѣстѣ сѣмръть. да са нѣстра-

сѣтъ гробн. а мрътвни възперени
вѣдѣтъ на възстанне С 425.2; аѣпо
во вѣаше сѣдаштемъ нмъ. н стрѣ-
гаштемъ вѣити възстанню. да н въ
трѣхъ оубо дѣнехъ жтръ подоба вѣити
С 443.30. 3. Заговор. она же нѣколи
прншедѣши в' са. јакоже вѣаше дѣло.
по всемоу сѣказанемоу. јавневшн
јемоу аѣкавѣнзихъ самарѣнъ. нан-
паче же сотонно поуѣенне на пра-
вѣднаго н възстанне С 517.17.

М, З, А, СК, Б, К, С. Гр. ἀνάστασις, ἔγερσις,
ἀνέγερσις, ἐπιβουλή. Вар. възстанне,
вѣстанне, вѣстанне.

Нѣб. възстанѣ *остар.* ВА; възстанне ОА,
ВА, АК, Бот, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР,
РВЕ.

ВЪСТАТИ, ВЪСТАТЪ, ВЪСТАНИИ СВ.

1. Стана прав, исправя се. и прѣхо-
да нсѣз отъ тоудѣ видѣ уѣвка. на
мзгѣтннцн сѣдаца. имене матеа. и гла
емоу по мнѣ градн. и възставъ по немъ
нде М Мт 9.9 З, А, СК; тебѣ гла
въстанн н възмн одрѣ. твои н ндн въ
домъ твои М Мк 2.11 З, А, СК; ти
сѣпатѣ вѣиша и падѣ. мзи же
въстахъмъ и прости вѣихомъ СП 19.9;
сѣтин же оужастнъ протнѣж томоу
вѣивъ. рече к нѣн вѣстанн жено. н сѣ
многоиѣ ноуждѣн възставнѣж нѣ от
земѣа С 517.11; прѣклоннѣж колѣнѣ н
плака н молн са. н възставъ въздѣ
ржцѣ свои на небо. н благодарн бога С
550.27. // Стана [от трапезата]. въз-
ставъ сѣ вечера. прѣвнѣж са пла-
цаннцѣж. оумзѣвъ ногзи оуѣеннкомъ
своимъ. похвалн бѣ СЕ 46б 19-20; н
јегда же възсташа сѣ трапезѣ С
121.27. // Застана. и възставъ архн-
ерен по сѣдѣ възпросн нса М Мк
14.60; н възставъ посѣдоу народа
всего помолн са С 150.18. 2. Стана
от сѣн, сѣбудя се. н рече нмъ ѹз(ѹ)то
сѣпнте възставше помолнте сѣ да не
взнндете въ напастъ М Лк 22.46 З;
въставъ же носѣфъ отъ сына. сѣтвори
ѣкоже повелѣ емоу анѣлз А Мт 1.24

СК, Б; азъ же оуѣнѣхъ и сѣпахъ.
въстахъ ѣко гла застѣпнтъ мѣа СП
3.6; полоуноштѣ възстахъ исповѣдати
сѣа тебѣ СП 118.62. 3. Вдигна се от
болест, оздравея. отзженн отъ него
в'сѣ недѣжъ и болѣзнь. да възставъ
ржкоиѣ твоиѣ крѣпъкоиѣ. послонѣнтъ
ти СЕ 24б 22; лютѣ же јемоу страж-
дѣштоу н не могѣштоу трѣпѣти
болѣзньн. повелѣ вонномъ своимъ
шѣдѣше въ црѣкѣве. н решти пн-
коупоу снсннню јако богъ крѣстн-
јанескъ велнкъ јестъ. помолн са оубо за
ма кз богоу. да възстанѣ н нѣвѣдѣ
мѣкзи сѣа С 222.16. 4. Стана,
вдигна се от гроба, оживея; въз-
крѣсна. и јадро шѣдѣши рѣцѣта
оуѣеннкомъ его. ѣко възста отъ
мрътвѣихъ М Мт 28.7 З, А, СК; ѣко
вндѣвѣвшннмъ его възставша нъ
мрътвѣихъ не јаса вѣрзи М Мк 16.14
А; пом(нннн ісѣх) възставшаго шт
мрътвѣи Е 1а 10; вндѣхомъ гла.
вндѣхомъ рекшааго по трѣхъ дѣнехъ
въстанѣ С 499.14; нъ јегда рече
лазарѣ градн вѣнъ. тѣгда възста
мрътвѣин С 310.16; многа же тѣлеса
оуѣспннхъ сѣнхъ възсташа сѣ
хрѣстомъ С 485.29. 5. Вдигна се на
борба, опѣлча се срещу някого,
въстана. и възстанѣтъ ѹада на
роднтела н оуѣѣжтѣ ја М Мт 10.21
З, А; и аште сотона възста самъ на са н
раздѣлн са М Мк 3.26 З; ѣште
въстанѣтъ на мѣа бранъ на нѣ азъ
оупѣванѣ СП 26.3; ѣко тоудѣн
въсташа на мѣа. н крѣпъцн възсѣ-
каша дѣша моѣа. и не пожша бѣ
прѣдъ совоиѣ СП 53.5. Сре. СЕ 77б
6; на того оубо неѣстнѣааго ратѣ вѣста
отъ асурнн С 215.5; н абнѣ възставъ на
правѣднаго вѣднзннмъ јемоу
нападе вѣсомъ С 521.5. 6. Появѣ се,
јавѣ се. амннѣ глаж вамъ. не възста въ
рождензихъ женами болѣн ноана
крѣстнтелѣ. мнѣн же въ цѣрѣствн
нѣсѣѣмъ болѣн естъ его М Мт 11.11 З,

А, СК; прихатъ же ст(р)ахъ вѣса. і славаѣахъ бѣ глѣшше. вѣко прѣкз велнкъ вѣста въ насъ *М Лк 7.16 З, А;* і мзносн лѣжнн прѣцн вѣстанѣтъ. і прѣвѣстатъ мзногѣ *М Мт 24.11 З, А, СК, ЗП;* вѣстанѣтъ во лѣжн хрѣстн н лѣжн прѣцн *М Мт 24.24 З, А, СК. Срв. Мк 13.22 М, З. 7.* В съчет. с глаголи за движение — трѣгна, потегля, отправа се, стана. і отъ тѣдоу вѣставъ нде въ прѣдѣлѣз тврѣскѣз н сндонѣскѣз *М Мк 7.24 З;* вѣставъшн же марнѣ въ тѣз дѣнн. іде въ Гѣ сѣ тѣштаннемъ. въ градѣ нюдовѣ *М Лк 1.39 З, А, СК;* петрѣ же вѣставъ теуе кѣ гро(у)воу *М Лк 24.12 З, А;* вѣзѣрѣвѣз же на нѣ н вндѣвѣз оужасѣ са. іако кѣдннауѣ жнвн сѣтъ ... похочѣн а понѣже кѣго запрѣва не послоушаша. вѣставъше же пондоша въ своа домѣз *С 39.29;* н хотѣаше свома оунама вндѣтн аште то кѣтъ тако. н вѣставъ въ тѣз часѣ нде въ сватѣнн внолемѣз *С 296.12. // В повел.* Хайде! отьць нашъ сава. прншѣдѣ отъ скѣфополн н новѣнн съставнѣз лаврѣ ... н вѣспоманѣвѣз вѣзѣвшее кѣмоу вндѣннне нѣкѣгда о прѣподобннѣвѣмъ іуанннн. нде к кѣмоу въ роувѣ н глагола кѣмоу ... вѣстанн н тѣз сѣтворн нзннѣ чловѣчѣскоюе. н вѣжн акѣз отьцн *С 293.13;* ꙗ ... повелѣ стоаштннмъ тоу жндомъ отъвалтн камѣкѣ. глаголан аште вѣрѣ нмате. акѣз зрѣно. реуе те горѣ сен вѣстанн врѣзн са въ морѣ *С 316.19. М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ἀνίστασαι, ἐπανίστασαι, ἐξανίστασαι, διανίστασαι, ἵστασαι, συνίστασαι, ἐγειρομαι, ἐγειρώ, ἐξγειρομαι, διεγειρομαι, ἐπεγειρομαι, αἴρομαι, ἐπιχειρέω, ἀφίστασαι, ἀναπληθῶ, ἀλοκρίνομαι, καλέω. Вар. вѣстатн.*

Неб. вѣстана ОА, ВА, АК, Вот, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪСТАИТИ, ВЪСТАИТИ, ВЪСТАИТИ *несв.*

1. Надигам се, повдигам се. морѣ же вѣтроу велнѣ дѣхѣшштю вѣстааше

М Йо 6.18 А; вѣстааше напрасно бѣс. грѣдомъ окомъ вѣзрѣа на рава бжнн *С 554.7. // Образно.* небскѣз крѣстѣз вѣдрѣжаше са. а ідолѣскаѣ слѣужѣва разорѣна вѣзѣаше. крѣстѣз вѣстааше. і дѣвѣолѣ сіла разорѣна вѣзѣаше *К 10b 10. 2.* Ставам отъ сѣн, събуждам се. і сѣпнтѣ. і вѣстаатъ ношѣ н дѣнѣ. і сѣма прозѣваатъ. і растѣтъ вѣкоже не вѣстѣ онъ *М Мк 4.27 З;* вѣко сонѣе вѣстаѣштѣаго. ꙗ въ градѣ твоѣмъ ікоуѣнн іхъ оуѣнѣжнша *СП 72.20;* оублажн н вѣдаша. дѣлаѣша. сѣпаша. вѣстаѣща *СЕ 94b 12;* нже за оутра вѣстаѣшше. кѣгда нсѣуатъ внно. радѣуѣштѣ са зѣло іако оу своуѣхъ сѣтъ. сн дома лежалн *С 267.16. 3.* Вдигам се отъ болѣст, оздравявам. стѣнѣ апостолаз мрѣтѣвнѣа вѣставн. прншоаахъ во на одрѣхъ недѣжнѣвнѣа. да понѣ стѣнѣ петровѣз нандетъ на кѣкѣго нхъ. н авннѣ вѣстаахъ *С 307.17;* прнхождаахъ же н женѣз к кѣмоу нмѣштѣ таннѣа врѣдѣз ... авннѣ же нѣадаахъ таннѣа нхъ страстн. н вѣстаахъ оукрѣпѣнѣемѣз. нстѣннмъ н прнсѣннмъ сѣдравнѣмъ. свѣтѣла нмѣште аѣца *С 557.6. 4.* Ставам, вдигам се отъ грѣба; оживявам, вѣзкрѣсѣвам. слѣпннн прозѣраѣштѣ. і хромнн ходатъ. прокаженнн оуѣцаѣштѣ са. н глаѣснн слѣзшѣатъ. мрѣтѣвнн вѣстаѣштѣ. і ннштнн владѣвѣстоуѣштѣ *М Мт 11.5 З, А;* а вѣкоже вѣстаѣштѣ мрѣтѣвнн *М Лк 20.37 З;* пождѣмъ вндѣтн хѣ. повѣждѣша. вѣстаѣштѣа нз мрѣтѣвнѣхъ *К 12a 28;* дѣнесѣ отъ мрѣтѣвнѣхъ вѣстаа лѣзарѣ. многѣу н разлнчѣз гнѣвоу раздрѣшѣеннѣ намъ дакѣтъ *С 303.3. 5.* Вдигам се на борба, опѣлчѣвам се срѣцу ѣакогѣ, вѣставам. н прѣпоѣсѣлѣз мѣ есі сілоѣн на вранѣз. сѣпѣлѣз есі вѣсѣа вѣстаѣшнѣа на мѣ і подѣ мноѣж *СП 17.40;* о тебѣ врагѣз нашѣа нзѣдемъ роуѣз. ꙗ о нменн твоѣмъ оуѣнѣжннмъ вѣстаѣшнѣа на

нзи *СП* 43.6; ѿзъмн мѧ отъ врагъ моихъ бже. ꙗ отъ вѣстѣицихъ на мѧ отъзмн мѧ *СП* 58.2; н возъръ око мое на врагы мои. ꙗ на вѣстѣиштинѧ на мѧ *СП* 91.12.

ЛѢГАТН Н. ВЪСТАЯТН СЪ. *Гр.* συκοιτάζομαι, συνανίσταμαι. Лягам и ставам с някого, постоянно съм заедно с някого. н бждетъ тн стѣна кръпъзка. отъ лица вражнѣ ... мѣжъствоу подвѣжъннкъ. лѣжа н вѣстѣа съ товоиѣ. сѣда н весела срѣце твое *СЕ* 92b 19–20.

М, З, А, СП, СЕ, К, С, Х. Гр. ἐγειρομαι, διεγειρομαι, συνεγειρομαι, ἐξεγειρομαι, ἐξολνίζομαι, ἀνίσταμαι, ἐπανίσταμαι. *Вар.* вѣстѣатн.

Нѣб. Срв. вѣставам ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

ВЪСТЕНАТН, ВЪСТЕНИѢ, ВЪСТЕНЕШН Св. Изстена, простена. аште ли не вѣроуиешн ми глаголѣштоуоуоуоу тн. врѣмене рожденню пождѣти. да аште вѣстенетъ нан възплачетъ са марна. акзи ннзи жензи. ѡловѣкъ кетъ а не богъ плътнѣ. отъ марна родан са *С* 243.12; аште н сьревро поврѣже жндомъ н рече нм'. сьгрѣшнхъ прѣдавъ кровь безъ винзи. обаче не вѣст(ен)д нн възплака са *С* 363.1; нн рахннѣ плачѣштин ѡадъ свои хъ снце вѣстена *С* 386.14. *Изч.*

С. Гр. στενάζω, ἀναστενάζω. *Вар.* вѣстенатн. *Нѣб. Срв.* [из]стена, [про]стена.

ВЪСТНРАТН, ВЪСТНРАИѢ, ВЪСТНРАИШН НЕСВ. Натривам, разтривам. разгнѣвавъ са аноупатъ. повелѣ соль съ оцѣтомъ сьмѣснѣвшѣ полнватн ранзи него. н соукномъ вѣстнратн *С* 116.20; слыша же то князь повелѣ пакзи дзратн н. н полнвати н оцѣтомъ съ солнѣ растворнѣвшѣ. н соукномъ вѣстнратн ранзи него *С* 161.18; повелѣ оцѣтъ лютъ съ солнѣ растворнѣвшѣ възлнватн на хрѣвѣтзи нхъ. н соукномъ вѣстнратн ранзи нхъ *С* 179.2; повелѣ князь бнтн ѧ жзданиемъ по ревромъ. н власѣномъ

соукномъ вѣстнратн ранзи него *С* 213.11. *Изч.*

С. Гр. τρίβω, ἀνατρίβω. *Вар.* вѣстнратн. *Нѣб. Срв.* [на]тривам, разтривам.

ВЪСТААПНТН, ВЪСТААПИѢ, ВЪСТААПНШН Св. Укרותя, обуздая. н коснѣвъ са его рѣккама. н вѣстѣапнѣвъ гнѣвъ словесзи кротъкъимн. рѣккѣ понмъ. въведе въ свои хлѣвъ къ ѧслемъ *С* 566.13. *Изч.* *С.* *Нѣб. Ø.*

ВЪСТОКЪ, -а м. 1. Изгрев. бѣ бѣмъ гѣ глѣ. ꙗ призва землѣ отъ вѣстокъ слъннца до западъ *СП* 49.1; ото вѣстокъ (слъ)ннца до западъ. хвалъно ѧма гнѣ *СП* 112.3. // *Образно.* есе мѣжъ вѣстокъ нма него. ѧднѣмъ словомъ отъгона страстн. ѧдноиѣ бесѣдоиѣ прогона нѣдѣжъ *С* 476.10. 2. **ИЗТОК.** ѣкоже бо мазнн нѣходнтъ отъ вѣстокъ. ꙗ авѣатъ са до западъ *М* Мт 24.27 *З, А, СК, Н;* н се свѣзда ѣже видѣша на востоцѣ ндѣаше прѣдъ нимѣ *А* Мт 2.9 *СК;* н въздвнгоу крѣтъ архерею. на вѣстокъ. рекѣтъ людне възн. ꙗ кратзи гн помнлюн *Е* 31a 7; лоучн же са пшннѧ поставитн о деснѣиѣ. мнтродора же о лѣвѣиѣ. н оба зѣрѣста на вѣстокъ *С* 141.13; н възвратнѣвъ са н ставъ на вѣстокъ. прнлежно молнтѣж боговн прнношааше *С* 515.15–16. 3. **ИЗТОЧНА СТРАНА, ИЗТОЧНА ЗЕМЯ; ИЗТОК.** Мѣдѧ нѣб сѣгаго мѣдѧ ннкандра маркиана. н сѣгаго мѣдѧ феодора вонна на востоцѣ *А* 146b 16; въ тон же врѣма бѣ. нѣкѣто мѣжъ въ поустѣинѣ на востоцѣ ... съ небесе вожнн гласъ слышавѣ. велаште сыннн нзъ поустѣина. н притн въ градъ конѣстатнѣ *С* 191.2; ен влажензин фома ... доврѣн науатъкъ оутвѣрдн сѣконѣанѣемъ. акзи вѣстока своводн. н западѣ *С* 512.25. *М, З, А, СК, Н, Е, СП, С. Гр.* ἀνατολή, ἀνατολαί, ἡ Ἀνατολική, Θράκη. *Вар.* вѣстокъ. *Нѣб.* възток, вѣсток *остар.* ОА, ВА, НГѣр, РБЕ, ПРДД.

повелѣ въ вонномъ свонмъ оседзлати немому конѣ цѣсарьскѣ. да възшѣдъ въ оружнн своемъ въ црьскѣе ... н прнвлн-жаѣштоу са немому кѣ црьскѣвн. како въ дала едного пѣпрншта. въстрасе са С 221.26; н въдавъ себе на молнтвѣ на толнцѣ молн са. какоже н мѣстоу въстрастн са на немже стоиаше С 520.5. *Изч.*

С. Гр. φρίκη γίνεταί ἐπί τινα, τρομάζω. *Вар.* въстрастн са.

Нѣб. Срв. треса се ОА, ВА, ВТР, ДА.

ВЪСТРЪБИТИ, ВЪСТРЪБИТИ, ВЪСТРЪБИШИ св. 1. Изсвиря с трѣба. въстрѣбите на новъ мѣсяць трѣбоѣ. въ нарочите день праздннка вашего СП 80.4; какоже н пѣк'де апостола глаголетъ. въстрѣбитъ бо н мртвнн въстанѣтъ. безъ нстальбннн С 318.3. **2. Прен.** Известя, възвестя. егда отрокѣи усанна въ възшнннхъ въпнншн црьскѣ въстрѣбитъ. н свѣтлнн тѣн боголѣпннн глаасъ кѣ севѣ прнвлѣкѣ С 332.16. // Разтрѣбя, разглася нашироко. егда оубо творннн мно-стѣннѣ. не въстрѣвн прѣдъ соборѣ. вѣко впокрнтн творатъ. въ сннннштнхъ н въ стѣгнахъ. да прославатъ са от ѣлвкѣ М Мт 6.2 З, А. *Изч.*

М, З, А, СП, С. Гр. σαλλίζω. *Вар.* въстрѣбитн.

Нѣб. възтрѣбя книж. ОА, ВА, ЕтМл, РБЕ.

ВЪСТЪКНѢТИ, ВЪСТЪКНѢ, ВЪСТЪКНѢШИ св.

Набуча, забуча, забия. нзнннн вндннн егда мѣхнтелнн сѣвадъ. кде же главѣ него възтѣче С 462.28. *Изч.*

С. Гр. ἀναρτάω. *Нѣб. Срв.* [на]тъкна ОА, ВА, ВТР, АР.

ВЪСТАГНѢТИ, ВЪСТАГНѢ, ВЪСТАГНѢШИ св.

Пристегна, стегна. не вѣдѣте вѣко конѣ н мѣскѣ имѣже нѣстѣ разоумн. врѣздами н оудонѣ челоустн ихъ въстѣгнѣшн. не прнвлнжншнмъ са кѣ теѣвѣ СП 31.9. *Изч.*

СП. Гр. ἔγχοω. *Вар.* въстѣгнѣти.

Нѣб. Срв. стегна ОА, ВА, ВТР; възстегнат прич.-прил. ОА, РБЕ.

ВЪСТАЗАНЬЕ, -ѣ ср. Поискване, изискване [на нецо, дадено в заем и под.]. Чловѣцн бо не тако творатъ. нъ того въ занмъ давѣшааго самого. прнставатъ н въстазатн. нъ теѣвѣ подова бѣ въдатн рече. н въстазаннѣ мнѣ оставннн. н азъ оубо нстазала бнмъ съ възвнтнѣ С 377.14–15. *Изч.*

С. Гр. ἀπειτήσις. *Вар.* въстазаннѣ.

Нѣб. Срв. [при]тежание.

ВЪСТАЗАТИ^I, ВЪСТАЗАТИ, ВЪСТАЗАТИШ

нѣсв. Поисквам обратно нецо, което съм дал някому. нже еднѣ прнн. то едннѣ прннесе. н въстазанмъ рече. оубѣдѣхъ како жестоко нсн. жнѣ надеже нѣсн сѣала. н свнраа надеже нѣсн расѣпала. н оубоивѣ са сѣкрѣхъ талантъ твои н несе твои С 369.21; въ лоуцѣ же ннако лежнѣ талантннн прнтѣча ... овъ множан н овъ же хоужден прнносѣ показаста. да въ лѣпотѣ н на трнзнахъ не тѣчно прннмета. внждъ же него възсѣде не въскорѣ въстазаншн С 376.13; чловѣцн бо не тако творатъ. нъ того въ занмъ давѣшааго самого. прнставатъ н въстазатн. нъ теѣвѣ подова бѣ въдатн рече. н въстазаннѣ мнѣ оставннн. н азъ оубо нстазала бнмъ съ възвнтнѣ С 377.13–14. *Изч.*

С. Гр. ἐγκαλέω, ἀπειτέω, ὑπεβύθυνος τῆς ἀπειτήσεως. *Вар.* въстазати.

Нѣб. Срв. [при]тежавам ОА, ВА, АР, РБЕ.

ВЪСТАЗАТИ^{II}, ВЪСТАЖѢ, ВЪСТАЖѢШИ нѣсв.

Поисквам сметка, отговорност от някого. сѣтѣ оубо нже всѣ жнтнѣ свое лѣнатъ са. егда же лн въстажѣтъ са отъ насъ глаголѣшн. како въ годъ сѣмртѣннн оставнѣ трѣвоуѣштннн С 375.9; оу горе мнѣ еда колн гѣ. мене грѣшнннннн оубогааго въстажѣтъ. о сѣрѣвн снхъ прншедшнхъ кѣ мнѣ С 568.13. *Изч.* ~ са *страг.*

С. Гр. ἐγκαλέω.

Нѣб. Срв. [при]тежавам ОА, ВА, АР, РБЕ.

ВЪСТЪЖНТН, ВЪСТЪЖЖ, ВЪСТЪЖНШН св.

Разтъжа се, натъжа се, изпадна в срѣб. н сътъжшиа имъ враси нхъ н съмѣришиа сѣа подъ рж(ка)ми ихъ ... н съмѣришиа сѣа въ безаконнѣихъ своихъ. н видѣѣ ꙗко егда въстѣжшиа. н оуслѣшиа молантво ихъ *СП* 105.44; н возъбавшиа къ ꙗко егда въстѣжншиа. н отъ вѣдъ ихъ изъбави ѣа *СП* 106.6. *Срв.* *СП* 106.13, 19, 28; сѣтъжн же кононъ ... глагола. что се сътвористе. оставнѣвшѣ ма доселѣ а азъ ожданѣхъ васъ. да въстѣжнѣвъ пакъти оврагнхъ са къ вамъ. *С* 32.12–13. *Изч.*

СП, С. Гр. ὀλίβομαι, ἀνσυχάζομαι. *Вар.* вѣстѣжн, вѣстѣжн.

Нѣб. Срв. [на]тъжа се, тѣжа ОА, ВА, ВТР, АР.

ВЪСТЪПАТН, ВЪСТЪПАЖ, ВЪСТЪПАЕШН

несв. Влизам, пристѣпвам, вѣтѣпвам. н ѣакоже се вълазаштен въ въраннѣ въкоупѣ нмена своѣа глаголашштъ. н на мѣсто въраннѣа въстѣпажтъ *С* 86.14–15. // Навлизам, нахлувам. отъгоннма во топлота отъ конецъ тѣла. н въбѣгажштн въ глабннѣа частн. отъ ннхъже отъстѣпнла. мртѣвѣи оставнѣнѣтъ. а в ѣаже въстѣпаѣтъ болѣвннн въноштъ *С* 89.28.

ВЪСТЪПАТН въ плесньцн. *Гр.* ὑποδύομαι τὰ σανδάλια. При църковнѣа обредъ приѣмане на монашество – обувам сандали. вѣра ꙗко сѣ. въстѣпаѣтъ въ плесньцн въ оуготованое ѣвѣане мнроу. въ нма оца н сѣа *СЕ* 97а.14.

СЕ, С. Гр. μεθίσταμαι, συνωθέομαι.

Нѣб. Срв. вѣтѣпям *остар.* ОА, ВА, НГѣр, РБЕ; вѣтѣпвам ОА, ВА, ЕтМл, АР, РБЕ; вѣтѣпѣ св. ОА, ВА, НГѣр, ЕтМл, АР, РБЕ.

въсоуѣ нареч. 1. Напрасно, бесполезно, напусто, всуе. въ соуѣ же ѣтъжтъ ма оуѣаще оуѣеннѣа заповѣденъ ѣвѣчскъ *М* Мт 15.9; въ соуѣ же ѣтъжтъ ма *М* Мк 7.7 3; ꙗко рѣхъ оубо въсоуѣ оправднхъ сръдѣце мое ꙗко оумзѣхъ въ неповнѣнѣихъ рѣцѣа моѣ *СП* 72.13; аште не ꙗко съзждѣтъ

домоу. въсоуѣ трѣѣднша сѣа знждѣштѣи. аште не ꙗко стрѣжетъ града. въсоуѣ въдѣ стрѣгѣѣ *СП* 126.1–2; аште во ꙗко тѣмѣ имамъ доврѣхъ дѣлѣ. гнѣбѣ же дрѣжимъ. въсе въсоуѣ ꙗко ашютъ. ꙗко никоѣгоже спсѣнѣѣ. сѣаи можемъ оврѣсти *К* 9б 16–17; да оубо нн твоѣа сватость въсоуѣ въсхотѣ отъ насъ писанью прѣдатн *С* 544.5. 2. Безъ причина, безъ основание. въскрѣсени ꙗко сѣаи ма ѣже мон. ꙗко тѣа пораѣ въсѣа враждѣннѣа мнѣ въсоуѣ *СП* 3.8; ꙗко ашоуѣтъ съкрѣшиа мнѣ пагоуѣѣ свѣтн своѣа. въсоуѣ поноснша дѣшн моѣн *СП* 34.7.

М, 3, СП, СЕ, К, С. Гр. [εις] μάτην, ματαίως, εἰς κενόν, εἰκῆ, διὰ κενῆς. *Вар.* въсоуѣ, въсоуѣ, въ соуѣ.

Нѣб. всуе *книж. остар.* ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ.

ВЪСХВАЛНТН, ВЪСХВАЛЖ, ВЪСХВАЛНШН св.

Въхвала, прославѣ. въсхваля имѣа ѣа моѣго съ ꙗко сѣннѣа. въсхваля ꙗко ꙗко хвалены *СП* 68.31; не мртѣвѣи въсхвалятъ тѣа ꙗко. нн въсн ннходошштѣи въ адъ *СП* 113.25; ннкътоже во естѣа достоннѣа по лѣпотѣ тѣа въсхвалннн *СС* Па 8–9; видѣвѣше же се мажн мнози отъ крѣстнѣанъ. въсхвалнша вога *С* 64.26. // Похваля. оуслѣшиа же матн правѣднроуѣмоу. н рада въстѣа н въсхваля ꙗко *С* 26.2.

СП, СС, С. Гр. αἰνέω, ἀνυμνέω, εὐχαριστέω, ἀνευφημέω.

Нѣб. въхвала ОА, ВА, НГѣр, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ.

ВЪСХВАЛНТН СА, ВЪСХВАЛЖ СА, ВЪСХВАЛНШН СА св.

Вътѣржествувам. въсхвалятъ са прѣ [...] *Е* 23б 14. *Срв.* *Е* 33б 5; ꙗко въсхвалнша сѣа ненавѣдѣштѣи тѣвѣ. посрѣдѣа прѣздѣннѣа твоѣго *СП* 73.4; доколѣ грѣшннѣи ꙗко. доколѣ грѣшннѣи въсхвалятъ сѣа *СП* 93.3. *Изч.*

Е, СП. Гр. καυχάομαι, εὐκαυχάομαι.

Нѣб. *Вж.* при въсхвалннн.

ВЪСХВАЛІАТН, ВЪСХВАЛІАЖ, ВЪСХВАЛІАШН
несв. Възхвалявам, прославям. вѣнѣмь крѣстомь. н раломь вѣна-
влажшн зѣмьлѣ. стн вѣннцн. плод-
внтѣ показан есте. прозубажшн
блѣгочестно. тѣмъже н мн глѣсн моле-
бынн въсхваляжшн хѣ пролѣвнмь вон
присно *ТФ А 12. Изч.*

ТФ. Гр. ἀνευφημέω. Вар. възхваляти.

*Неб. възхвалям оstar. ВА, НПер, ЕтМл,
ВТР, РВЕ. Срв. възхвалявам ОА, ВА,
ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.*

ВЪСХВАТНТН, ВЪСХВАЩ, ВЪСХВАТШН св.

1. Хвана, грабна. едннѣ же нѣкзшн
отъ ннхѣ. хотѣ съспоспѣшннкѣ свонхѣ
оугаситн вѣшеные. възсхватнѣв съ
зѣмьлѣ камзѣк'. врѣже на главѣ прѣ-
подовьнаго *С 557.30.* 2. Похитя,
открадна. н обрѣтѣше моштн нзнѣ-
соша съ пѣсньмн н хваламн. н съ
достоннѣннѣмь чьстннѣмь. н вьнесоша въ
црѣкве тоу сѣштѣа вѣсн. многоу же
народѣ сътекѣшоу са. н мзѣсаштемѣ
въсхватитн правѣдннка моштн. н
оученноу его. възспрѣтнша нмѣ *С*
219.12–13. Изч.

С. Гр. διαρπάζω. Вар. възсхватитн.

*Неб. Срв. хвана, хващам несв. ОА, ВА,
ЕтМл, ВТР, АР.*

ВЪСХЛАЩЕНЬЕ, -ѣ ср. Възпирание, пре-
махване, отстраняване. нанѣаште
же прѣдѣ сънѣмѣ молнтѣвѣ творѣше.
н кзѣннѣгѣ почитѣаше. то во кѣмоу
вѣаше тѣчѣнѣ оучннѣннѣннѣ възсхлѣ-
штеннѣ *С 274.29. Изч.*

С. Гр. φίσετρον.

Неб. Срв. хласкане гуал. ДА.

ВЪСХЛАПАТН, ВЪСХЛАПАЖ, ВЪСХЛАПАШН
несв. Изпросвам, прося мило-
стиня. двнжѣщѣ сѣ да прѣсѣлѣтѣ
сѣ снѣе его. н възсхлѣпажтѣ. н вѣгнѣ-
нанн вѣдѣтѣ из домовѣ своихѣ *СП*
108.10. Изч.

СП. Гр. ἐπιαιτέω. Вар. възсхлѣпатн.

Неб. Срв. хлепам, хлепем гуал. ДА.

ВЪСХОДНТН, ВЪСХОДЖѣ, ВЪСХОДШН несв.

1. Отправлям се, трѣгвам към мя-

сто, расположено по-високо. вѣахѣ
же на пѣтн възсходаще вѣмѣ. н вѣ
варѣна нѣѣ. н оужасаахѣ са *М Мк*
10.32 З; тѣко се възсходнмѣ вѣмѣ. н снѣ
ѣкскѣ прѣданѣ вѣдетѣ архнереомѣ н
кзѣннѣжннкомѣ *М Мк 10.33 З, А;* н
егда вѣи вѣ лѣтѣ. възсходаштемѣ имѣ
въ нѣамѣ по обзѣчаю прѣдѣннѣка *З Лк*
2.42 А; се възсходнмѣ въ нѣмѣ. н
съконѣуаѣтѣ са вѣсѣ писана прѣкѣи о
снѣ вѣлѣвѣщѣемь *М Лк 18.31 З. //*
Изкачвам се, възлизам. н възсхо-
днѣтѣ патрнархѣ на амбонѣ *Е 30б*
17–18; нѣ възсходнѣтѣ на горѣ н тѣ *С*
277.10. // Врѣщам се; отивам от-
ново там, откѣдето сѣм излязѣл.
зѣоутра рече възсхода въ градѣ *ѣ С*
348.15. Срв. С 348.20; С 349.17, 21,
25. // Образно. н се же послѣжде. азѣ
же на вѣражденнѣ лѣтѣнѣ възсходѣжѣ
С 281.18. 2. Издигам се, извися-
вам се. глѣаше же н народомь. егда
оужрнѣе облакѣ възсходащѣ отѣ
западѣ. авне глѣте вѣ(к)ко тѣча
градѣтѣ. н вѣиваатѣ тако *М Лк 12.54*
З; аще оубо оужрнѣе сѣна чѣлобѣскаго
въсходаща ндеже вѣ прѣжде *М Йо*
6.62 А; възсходѣтѣ до несѣѣ и ннѣѣ-
ходѣтѣ до бездѣнѣ *СП 106.26;*
внѣтѣхѣ дѣзма нж нѣа до нзнѣѣ-
шнѣнаго възсходашѣ *С 128.20;* елма
же авн са правѣднѣе снѣнце. стѣнѣ
прѣстаашѣ оуже. снѣнѣцоу възсхода-
шѣоу сѣкрѣнетѣ са стѣнѣ *С 417.28.*
3. Излизам [из река, вода и под.]. н
крѣстн са отѣ ноана въ юрданѣ. н авѣе
въсхода отѣ водѣ. н внѣтѣ развѣда-
шѣ са нѣса *М Мк 1.10 З.* 4. За
растение – израствам. н дроуѣгое
падѣ на земн доврѣ. н давѣше плодѣ
въсхода н растѣи *М Мк 4.8;* н внѣтѣвѣ
старѣ лѣторасѣ благодарѣствѣашѣ
вога съ слѣзамн. таже лѣторасѣ по
малоу на вѣсотѣ възсходаштн донѣ
до стрѣпа *С 300.22–23.* 5. Влизам
някѣде. и възсходашѣ вѣдѣтѣ соѣе
глѣаше. срѣце его собѣра вѣзаконѣе
сѣвѣ. и нсходашѣ вонѣ и глѣаше *СП*

40.7. // *Образно.* и рече нмъ. что съмъ-
щенн есте. и по что помъншеннѣ възхо-
датъ въ срѣца ваша А Лк 24.38.

М, З, А, СК, Е, СП, С. Гр. ἀναβαίνω,
ἀνέρχομαι, ἐπανέρχομαι, ἐπανάγω,
ἀνατέλλω, ἀνίσχω, ἀνατρέχω, προσπελάζω,
ἐγείρομαι, εἰσπορεύομαι, εἰσέρχομαι.

Нѣб. възхождам *книж.* ОА, ВА, ЕтМл,
БТР, АР, РВЕ; възходя св. РВЕ.

ВЪСХОДЪ, -а м. 1. Изкачване. възстънън
отъе. побже съгрѣшилъ ксмъ. нѣчто
молъ осовъ блаженнма нама повѣ-
датн. и аште ма достонна творнта
взйтн. то прннмж поставьеннне. и
понмзи и на възходъ стѣаго голгофъ
осовъ С 286.13. 2. Горен полуоткрит
этаж на сграда. и прншедъшемъ
нмъ на мѣсто ндеже бѣша събъраан
са. нспльнн же са все то мѣсто. и
въсходн и горьннца С 125.28; въ
едннъ же отъ д'ннн стоаштоу сточ-
оумоу на възходѣ сыннѣмь. по слоу-
ж'бѣ цркъвнѣн. напрасно оваакъ
покръз него свѣтълъ. и вс' сынъ С
570.6. 3. Изток. градѣмъ възлюбье-
ннн. и мзи въздревьноумнъ богovesель-
ноуоумоу лнкоу. и съ апостолази пжтъ
творнтн. възшьдъшоуоумоу на небо
небесе на възходъ С 321.12. *Изч.*

С. Гр. ἄνοδος, ἀνατολαί. Вар. възходъ.

Нѣб. възход ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

ВЪСХОЖДЕНЬЕ, -я ср. 1. Прен. Духовно
издигане, възход. тебѣ во хвалж
въсзлаемъ. и о възходѣнн нашемъ.
във'лшннмъ во в'семъ мнрѣ СЕ 65а
10–11. 2. Завръщането на Исус
Христос след свършека на земния
му живот на небето; възкачване
на небето, възнесение. възстъ же
егда съконъаваахъ са днье
въсходженно его. и тъ оутврдн лнце
свое въ нмъ нтн М Лк 9.51 3; хѣ бже
нашъ. разврзгъ жъзы съмрът'нннѣа ...
и сѣдашннмъ ннзъ. възходженне
показавъ СЕ 63b 9; дѣдъ же о
въсходженн въ прав'дѣ провѣстржвн.
възнде бѣ възсканцаньемъ. гѣ въ
гласѣ тржвнѣ С 478.28. *Изч.*

М, З, СЕ, С. Гр. εἴσοδος, ἀνάληψις,
ἄνοδος. Вар. възходженне.

Нѣб. възхождение *книж. остар.* ВА,
ЕтМл; възходжане ОА, ЕтМл, АР, РВЕ.

ВЪСХОЖДЕНЬЕ [погр. СЕ 65а 12] вжс.
несходженье.

ВЪСХОТЪТН, ВЪСХОЩЪ, ВЪСХОЩЕШН св.

1. Пожелая, поискам нешо. жрт-
взи и приошенъе не възхотѣ СП 39.7;
чъто во ми естъ на нѣси. и отъ тебе чъто
въсхотѣхъ на землѣ СП 72.25; бѣ же
нашъ на нѣсе и на землѣ въстѣ еанко
въсхотѣ сътвори СП 113.11. // В
сѣчет. с друг глагол в инфинитив
– поискам, пожелая да извърша
действието, означено с този гла-
гол. коль кратъ възхотѣхъ съвратн
чада твоѣ. вкоже съврдатъ кокошъ
птенъца своѣа подъ крнлѣ М Мт
23.37 3, А; и прнскрзвенъ възстѣ цѣрь
за клатвзи. и възлежашннхъ съ нмъ
не възхотѣ отъреци са ен М Мк 6.26
3, А; аште ли онъ не възхотѣ. прнати
балзста. бал неповнзнъ. иже не хотѣ
послоушатн К 5а 40; тзи же же зъло-
зълѣ възплауешн. яко не възхотѣ
оувѣдѣтн истнннааго бѣа ... сѣне
сотонннъ С 115.24. 2. Обикна, ха-
ресам някого или нешо. и възстѣ
гѣ подыатель мои. и възвѣд мѣа на
шротѣ. нзбави мѣа вко възхотѣ [!] мѣа
СП 17.20; и възхошетъ црѣь добротѣ
твоеи. вко тз естъ гѣ бѣ твои СП
44.12; блаженъ мжжъ воаї са гѣ. въ
заповѣдехъ его възхоштетъ свѣло СП
111.1. *Срв.* СЕ 11b 13.

М, З, А, СК, Б, О, СП, СЕ, К, С. Гр. θέλω,
ἐθέλω, βούλομαι, ἐπιθυμέω. Вар. възхотѣтн.

Нѣб. Срв. ща, щеш, ОА, ВО, БТР.

ВЪСХОУΛΙΑΤΗ, ВЪСХОУΛΙΑЖ, ВЪСХОУΛΙΑЕШН
несв. Похулвам, хуля, ругая, обви-
нявам. и икоже агна прѣдъ стрнжъ-
штнѣмъ него безъ гласа. не протнва са.
не прѣрѣкка. хоуанмъ не възъхоулааше.
стражда не прѣшталаше С 481.8–9. *Изч.*
С. Гр. ἀντιλοιδорέω. Вар. възъхоулатн.
Нѣб. Срв. възхулвам, възхуля ЕтМл.

ВЪСХЪИТАТИ, ВЪСХЪИТАИѢ, ВЪСХЪИТАИШН
несв. Похищавам, разграбвам. *втѣ*
дѣнни же ноана крѣстителѣ до селѣ.
цѣрствене (небеское) нѣднѣтъ са. і
нѣждѣнници в(всхъ)итаиѣтъ є *М Мт*
11.12 З, А, СК. // *Образно.* вѣвѣкѣ
нже слѣшнѣтъ словеса царствѣнѣ. і не
разоумѣваатѣ. прнходнѣтъ же непрн-
вѣзнь н в(всхъ)итаатѣ сѣное вѣ срѣдци
его. се естѣ сѣное прн пѣтн *М Мт*
13.19. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. ἀρπάζω.

Неб. възхитявам *остар.* ОА, ВА, ЕтМл,
РВЕ.

ВЪСХЪИТИТИ, ВЪСХЪИЩѢ, ВЪСХЪИТИШН св.
Грабна, отвлека, похитя, задигна,
заграбя. і же разоумѣвѣтъ ѣко хотатѣ
прити да в(всхъ)итаатѣ і н сѣтворатѣ
цѣрѣ. отнде пакѣти вѣ горѣ тѣ едннѣ *М*
Йо 6.15 З, А; і азѣ жнвотѣ вѣчѣнѣн
данѣ нмѣ. і не погѣвнѣтъ вѣ вѣкѣ. і
не в(всхъ)итнѣтъ нхѣ ннктоже отѣ рѣкѣ
моеа *М Йо* 10.20 З, А; вѣкѣ прн-
шедѣ обрѣте поврѣженѣ дѣтнштѣ.
ннкомоу же сѣштоу оу нѣго. н
в(всхъ)итнѣтъ н отнде *С* 43.20; да в(всхъ)-
хитнѣвшѣ донесѣтъ мошн сватааго
отѣца нашего нсаакна *С* 209.3. //
Задѣржа, отвѣда, арестувам. вѣ
темннцѣ ндемѣ по волн. а не акѣ
ннѣхѣ воленѣ. н насѣ в(всхъ)итнѣвшѣ
ведете *С* 130.17–18. // *Образно.*
лаетѣ вѣ таинѣхѣ ѣко левѣ вѣ оградѣ
своеи. лаетѣ в(всхъ)итити ннштааго.
в(всхъ)ити ннштааго да і прѣвѣчѣетѣ
СП 9.30; не можешн во ннкогоже
отѣтрѣгнѣтн. развѣ лѣженѣ. насѣ же
не нмашн в(всхъ)ититн. аште н
цѣсарѣство намѣ овѣштѣваешн *С*
2.13; да повѣднѣт' н осѣднѣтъ сѣмѣ-
ренннмѣ свонмѣ възнесенѣе. неже вѣ
кназѣ вѣка сего вражѣскѣи в(всхъ)итнѣ
сѣвѣ *С* 545.21.

М, З, А, СП, С. Гр. ἀρπάζω, συναρπάζω
[вар. συναρπάζω]. *Вар.* вѣсхъитити.

Неб. възхитя книж. ОА, ВА, Вот, ЕтМл,
ВТР, АР, РВЕ.

ВЪСХЪИТИТИ СА, ВЪСХЪИЩѢ СА, ВЪСХЪИТИШН
са св. 1. Въздигна се, пренеса се
някѣде [чрез мисълта си].
помѣшленнѣе же вѣна вндѣтн како
отѣлѣчѣетѣ са доуша отѣ тѣлесе. н
вѣнегда о семѣ бога молааше.
в(всхъ)итн са разоумомѣ вѣ стѣжѣ
внфлѣемѣ *С* 296.3. 2. Изпадна в
изстѣпление. въздвнгоша нхѣ
содомѣскѣи крнѣтъ. въздвнгоша н
в(всхъ)итнша са. възмн възмн распнн
того *С* 435.15. *Изч.*

С. Гр. ἀρπάζομαι, ἐπαίρομαι. Вар.
в(всхъ)ититн са.

Неб. възхитя се ОА, ВА, АК, Вот, ЕтМл,
АР, РВЕ.

ВЪСХЪИЩАТИ, ВЪСХЪИЩАИѢ, ВЪСХЪИЩАИШН
несв. 1. Вдигам, отнасям нагоре.
да на в(всхъ)ищенѣ свѣтѣлн сѣрацѣмѣ
н. в(всхъ)ищамн. на овлацѣхѣ по аероу
СЕ 71а 10–11. 2. Грабвам, похи-
щавам, задигам, заграбвам. *втѣ*
врѣсна на мѣа оуѣта своѣ ѣко левѣ
в(всхъ)ищатѣ і рнкатѣ *СП* 21.14;
оукрѣпнша сѣа враси мои із(з)гонншѣте
мѣа вѣс правѣдѣи. іжехѣ не в(всхъ)-
ищѣахѣ тогда в(всхъ)ищѣ *СП* 68.5;
тако во рече н гѣ нашѣ нхѣ. нѣждѣно
естѣ цѣрство бѣжне. і нѣждѣнници
в(всхъ)ищѣтѣ є *СЕ* 69b 15–16. //
Образно. вѣвѣкѣ иже слѣшнѣтъ словеса
цѣрѣ. і не разоумѣваатѣ. прнходнѣтъ
непрнѣзнь. і в(всхъ)ищѣетѣ сѣное вѣ
срѣдци его. се естѣ сѣное прн пѣтн *З*
Мт 13.19. // За дух — обхващам,
обземам някого. прѣшѣтааше во
доуховн научнстоуоумоу ізнтн отѣ
ѣлка. отѣ мзногѣ во лѣтѣ в(всхъ)-
ищѣаше н *М Лк* 8.29 З. *Изч.*

М, З, СП, СЕ. Гр. ἀρπάζω, συναρπάζω.

Неб. възхищавам ОА, ВА, АК, Вот, ЕтМл,
ВТР, АР, РВЕ.

ВЪСХЪИЩЕНЬЕ, -ѣ ср. Заграбване,
похищаване, ограбване. тн отѣ
соуѣтѣи вѣкоупѣ не оупѣваите на
неправѣдѣ. н на в(всхъ)ищенѣе не
желѣте. богатѣство аще мнмотѣкаетѣ

не прилагате срѣца *СП* 61.11; съгрѣшнхъ волежъ ли не волежъ. съпа. ли бѣда ... присно възпадажъ въ блѣды ... въ възхъщениѣ тоуждего нмѣннѣ *СЕ* 68b 5. *Изч.*

СП, СЕ. Гр. ἄρπορα. Вар. възхъщение, възхъщениѣ.

Неб. възхищение ОА, ВА, Бот, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ; возхищение остар. Бот.

въсхъщеникъ, -а м. Похитител, грабитель. не прѣдълаган ми змнѣнъ оумзшлан. н днаволь не пролван слзъзъ. псе н възхъщитъннѣ. не нмаши во мене прѣльстити раба бѣниа *С* 102.10. *Изч.*

С. Гр. [δ] ἄρπαξ.

Неб. Срв. хищник ОА, ВА, ВТР.

въсчюдити са, възсчюджъ са, възсчюднши са св. Учудя се, удивя се на нещю, за нещю. в днвнзнимъ н прѣславнзнимъ дѣломъ. к'то не възсчюдитъ са остроиѣ вѣроиѣ сѣжъ *С* 55.14; то слзшавъ онъ възсчюдн са. о старун прозорнѣтѣмъ дароу *С* 299.1; азъ оубо вышъдъ к нѣмоу. н страшное дѣва чоудо видѣвъ ... какоже ми възсчюднвзшоу са решти. в глѣбна богатства н прѣмждростн н вѣдн божна *С* 301.6; да н христосово чловѣколюбство виднмъ. н женскоу прнстѣпнению възсчюднмъ са *С* 390.22. *Изч.*

С. Гр. θαυμάζω, ἐκπλήσσω. Вар. възсчюдити са.

Неб. възчудя, възсчудя остар. ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл.

възслати, възслатъ, възслати св. Отправя към Бога [молитва, благодарност]. да възслатъ тебѣ сзмзлнзша мотѣви. и хвалзи *СЕ* 18a 7. *Изч. СЕ.*

Неб. Срв. [по]слание ср., [по]сланичество ср. ОА, ВА, АР.

възслати, възслатжъ, възслати св. Отправляю към Бога [песен, молитва, благодарност]. и наоучи ма тебѣ хвалзи възслати. оцю н сноу

н стоумоу дѣху *СЕ* 37b 15-16; тзи во еси бѣ нашъ. н прѣвзиваетъ твое црѣство. и тебѣ слава възсладаемъ. оцю н сноу н стоумоу дѣху. нзинѣ н присно н въ вѣк *СЕ* 102a 3; ѿ сжтъ сзглас'но молнтѣжъ възсладажште *С* 95.14; благодарствнзля пѣснн възсладаше богоу *С* 293.1; память днн того. въ нѣже въздвншнзнхъ бѣдъ свобожденн взиша. творатъ. молнтвнзля н похвалнзля пѣснн владзщѣ хсоу възсладажште *С* 531.10.

СЕ, С. Гр. ἀναπέμτω, ὁμολογέω.

Неб. Вж. при възслати.

възснѣннѣ, -ѣ ср. Осиновяване. н вратнѣ всн не отъ едного н едина рожденн. нзъ отъ възснѣннѣ доуховнааго. въ сзвъкоупленнѣ еже любвьыжъ самн са сзѣтавзше *С* 84.20. *Изч.*

С. Гр. υἰοθεσία. Вар. възснѣннѣ.

Неб. Срв. [о]синовение остар. ВА.

възснѣнати, възснѣнати, възснѣнати св. Разказвам в последователен ред [притча, разказ]; нанизвам, нареждам [прен.]. се же н рече нан прнтѣенъ сзказал. н възснѣнѣ ѿ нан показал. како дште н чловѣколюбци вждемъ по сзмрѣти. ннч'тоже отъ того прноврштѣмъ на оувѣжаннѣ *С* 374.3. *Изч.*

С. Гр. ὑφαίνο. Вар. възснѣнати.

Неб. Ѳ.

въсзипати, възсзипатъ, възсзипати св. Изсипя, сипя нещю някъде. нзъ прндѣте да а възвзжемъ въ рѣкжъ. н сзбзравзше костн стзнхъ н пепелъ сзметъше възсзипаша въ рѣкжъ *С* 80.30; н останци огннн. въ рѣкжъ възсзипанн взиша *С* 94.14; прнстѣпнѣ же бппъ къ ед'нон пешти горжштнн. помонѣзъ са ... влѣзѣ въ пешть горжштжжъ ... възсзипавъ въ лоню свое отъ жганн. нздѣзе слноиѣ стѣаго дѣа. безъ врѣда н цѣлз *С* 541.2. *Изч.*

С. Гр. ῥίπτω, ἀπορρίπτω. Вар. възсзипати.

Неб. всипя остар. ОА, ВА, НГер.

ВЪСЫАТН, ВЪСЫАТН, ВЪСЫАТН св. 1. Засияя, заблестя, засветя. люди съдаштни въ тѣмѣ видѣша свѣтъ велни. і съдаштнимъ въ тѣмѣ і въ сѣни сѣмрътънѣ. свѣтъ възсвѣтъ на насъ *З Мт 4.16 А, СК, Б*; воснѣ во тѣмѣ свѣтъ правзіимъ. мноствѣз і штедръ н правъденъ *СП 111.4*; і егоже слънъце не можааше оулоуѣити. крѣтъ възсѣвъз просвѣти *К 10а 28. // Образно.* рѣснота отъ земѣа възсѣ. і правъда съ нѣси принѣе *СП 84.12*; вѣдетъ ти нѣво ново. і земѣа нова. і възсвѣтъ ти гѣ правъдоуѣ *СЕ 82b 24*; да н прѣжде реченаа станѣтъ. н таннаа крѣштеньяа проповѣдана вѣдѣтъ. н благодѣтъ хоташтнѣа възснѣти *С 483.3. 2.* За слънцето — изгрея. і сѣло за оутра въ еднинѣ соботъ. прѣдѣ на гробъ възсѣвъзшоу слънъцю *М Мк 16.2 З, А*; възсѣ слънъце н совършаа сѣа. н въ ложнхъ своихъ алагѣтъ *СП 103.22*; н сѣштоу ѣасоу третномуу ноштн. слънъце о ннхъ възснѣа топло іако въ ждѣвѣ. н растаавъ са лѣдъ възсѣтъ вода топла *С 77.30. // Образно.* рождѣство твоѣ бѣе дѣво радостъ възсѣвѣти възсѣн възселѣнѣн. не тебе во възсѣ слънъце праведноѣ хъ бѣ нашъ *Е 256 17.*

ВЪСЫАТН СВѢТЪ. Гр. τὸ φῶς ποιεῖω. За Бога — дам, създам светлината. гн воже нзбавнѣз. свѣтъа три отрокъи твоа отъ пешти огнѣнѣа ... възснѣвѣн свѣтъ н тѣмѣ. отъгнѣавъ *С 179.16. М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. Гр.* ἀνατέλλω, ἐξαντέλλω, ἀναλάμπω, λάμπω. *Вар.* възсѣти, възснѣти, възснѣти.

Нѣб. възсияя *книж.* ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

ВЪСЫАТН ВИС. ВЪСЕАТН.

ВЪСЫАТН СА ВИС. ВЪСЕАТН СА.

ВЪСѢВТН, ВЪСАДѢ, ВЪСАДЕШН св. 1. Въседна, яхна [кон, магаре]. обрѣтъ же нс ослѣа възсѣде на не. ѣкоже естъ писано *М Йо 12.14 З, А, СК*; утъ запрѣштениѣ твоего бже іѣковѣа.

въздѣрѣмаша сѣа възсѣдѣше на конѣа *СП 75.7*; се цѣсарь твои градѣтъ ти правъденѣз. н сѣпасаа. тѣ крѣтъкъ н възсѣдъ на ослѣа н жрѣва ослѣатно *С 337.6—7*; нѣ ли възсѣлъ на ослѣа *С 337.13. 2.* Вляза, седна, настѣа се [в кораб и под]. гла нмъ снмонъ петръ. ідѣ рѣвѣз ловнтѣ. глаша емоу. ідемъ н мзи съ тобоуѣ. і нздѣ. н възсѣдѣ въ корабѣ авне *М Йо 21.3 З, А*; воиевода же възсѣдѣ въ корабѣ хотѣаше прѣйти къ антннополн *С 150.12—13*; възсѣдѣ въ корабѣ прѣде въ нероуѣсалнмъ *С 282.13*; н нздѣ н свѣтааго гра (!) ндѣи въ своѣхъ отъчнѣх. н възсѣдѣ въ корабѣ. н малъи въ пѣчнѣхъ отъплоуѣз *С 293.30—294.1. М, З, А, СК, СП, С. Гр.* καθίζω, επικαθίζω, επιβαίνω, ἐμβαίνω. *Вар.* възсѣти.

Нѣб. възседна *отар.* НГер, ДА; възседна ОА, ВА, Вов, НТ, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ВЪСѢВТН ВИС. ВЪСЫАТН.

ВЪСЫАТН, ВЪСЫАТН, ВЪСЫАТН св. 1. Посея, засея, насея [растение, семе]. сѣпащемъ же ѣлкомъ прѣде врагъ его. н възсѣ плѣвелъ по срѣдѣ пшенница н отнѣ *М Мт 13.25 З, А, У*; подобно естъ цѣрствѣнѣ нѣское зръноу гороушзному. еже въземъ ѣловѣкъ възсѣ на сѣлѣ своѣмъ *М Мт 13.31 З*; онъ же отъвѣщавъ рече нмъ. възсѣавѣи естъ доброе сѣма снъ ѣлвскы *М Мт 13.37 З, А, У*; ѣко гороушзнѣ зрънѣ. еже егда възсѣно вѣдетъ въ землѣ *М Мк 4.31 З*; аште ли да неврѣжетъ пшенница лежати кѣн въ жнтѣннцн. н да не възсѣетъ отъ нѣа. то оскѣдѣетъ пшенница *С 226.10—11. // Образно.* кѣда како ве сѣмене дѣтнштоу обаднтѣль вѣдѣ. нѣнктоже дѣтнштѣ обаднтѣль. кѣма не нматъ родан са възсѣавѣшааго н *С 240.20. 2. Прен.* Причиня, предизвикам; всея. възсѣа іѣснѣфъ слъзъи братолюбѣствѣна. н пожа вѣнѣць цѣсарѣствѣна *С 364.18*; възсѣавѣ во помѣслѣ оужастн ѣго. оубнтн ... отроквнцѣ поваждаатъ *С 521.25.*

М, З, А, У, С. Гр. ἐπισειρω, σειρω, παι-
досπορειω, ενσειρω. Вар. въсѣнати, въсѣнати,
въсѣтн.

Неб. всяя ОА, ВА, ЕтМл, БТР; АР, РВЕ;
всявам неса. ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ;
всяйвам ЕтМл, РВЕ.

ВЪТАННОЕМЪНЪ *вжс.* ВЪТАННОМЪНЪ.

ВЪТАННОМЪНЪ, -зѣн *прил.* За пристѣп
[на треска и под.] – внезапен, нео-
чакван. і нждѣнн трасавницѣк снѣк.
отъ раба твоего сего. сѣнѣнѣк подъ-
вѣнѣк въсоу. еманѣнѣнѣк на врѣмена.
ѣко н въсѣз ... прнтѣжжѣнѣн дѣн его.
въ болѣвнн сен. вѣсѣхъ ѣасѣ. вътанно-
емънѣнѣхъ. вѣсѣхъ же годннѣ. і вѣсѣхъ
врѣменѣ *СЕ 45а 4–5. Изч.*

СЕ. Вар. вътанноемънѣ.

Неб. Ѧ.

ВЪТОРНЦЕЖ *нареч.* За втори пѣт, по-
вторно. і гла емоу нѣсѣ. амннѣ гѣ(нѣ)
тн. ѣко тѣз дѣнѣсѣ въ сѣнѣ ношѣ.
прѣжде даже въторнѣнѣк. кокотѣ не
възгѣлѣнтѣ. тн кратѣз отъврѣжѣшн са
мене *М Мк 14.30 З*; еда можетѣ
въторнѣнѣк въ ѣрѣво вѣлѣстн матере
своеѣ н роднтн са *М Йо 3.4 З, А*; і
пакѣз гѣлѣдѣи въ славѣ прѣвѣе на
жрѣбѣнѣ. отъ вѣдѣфагнѣ. въторнѣнѣк
на облацѣхъ въ нѣсе *К 1б 4*; то же же
пакѣз сѣтворн. въторнѣнѣк рекѣз к'
нѣмоу. помнлоуѣ ма бже во вѣлнѣнѣн
мнѣлѣстн твоенѣ. н ізгѣлѣгола то малѣз
нѣснѣнѣ. н пакѣз въторнѣнѣк н третн-
нѣнѣк сѣтворн нѣмоу. сѣврѣшенѣнѣ н
нѣснѣнѣ нзгѣлѣголатн *С 562.19–20, 22.*
М, З, А, СК, К, С. Гр. δις, [τὸ] δευτερον, ἐκ
δευτερου. *Вар.* въторнѣнѣк, вторнѣнѣк.

Неб. вторицею *остар.* ВА, ЕтМл, РВЕ;
вторица *гуал.* МлБТР.

ВЪТОРОПРѢВЪ, -зѣн *числ. рег.*

ВЪТОРОПРѢВАТА *сжвота.* Гр. σαββατον
δευτεροπρωτον. Първата сѣбота
след втория ден на еврейската
Пасха. вѣстѣ же въ советѣк въторо-
прѣвѣнѣк. ітн емоу сквозѣ сѣаннѣ. і
вѣстрѣзѣдѣхъ оуѣннѣнѣн его клѣсѣ. і

ѣдѣвѣхъ нстнранѣштѣ рѣжѣма *М Лк
6.1 З. Изч.*

М, З. Калка от гр. δευτεροπρωτος. *Вар.*
въторопрѣвѣ.

Неб. Ѧ.

ВЪТОРОЕ *нареч.* 1. Второ, на второ мя-
сто. прѣвое кротѣко мѣдѣнѣнѣнѣ хѣв-
лннѣ. въторое еванѣнѣскѣзѣмн сѣлѣмн бѣнѣ
гѣлѣдѣи въ іма гѣнѣ. кѣто сѣ естѣ в
вѣоуѣнѣнѣ троицѣ *К 1б 5*; въторое же.
іако недѣстѣннѣе прнѣматн сѣмѣетѣ
дѣстѣннннѣмъ сѣготовѣаннѣхъ *ЗЛ Іа
12. 2.* За втори пѣт, повторно. да
са сѣвѣдетѣ нѣсанѣе. внѣдѣна вѣнѣша
шѣствнѣна твоеѣ бже. шѣствнѣна бже
моѣго цѣсѣара нже нѣстѣ въ свѣтѣѣмъ.
въторое гѣдѣз на облацѣхъ *С 326.30.*
Изч.

К, С, ЗЛ. Гр. δευτερον. *Вар.* въторое.

Неб. второ ОА, ВА, АК, Бот, ЕтБАН, АР,
РВЕ.

ВЪТОРЪ, -зѣн *числ. рег.* 1. Който след-
ва след първия; втори. люво во
въторѣнѣк. люво въ третнѣк стражѣ
прнѣдетѣ *М Лк 12.38 З, А, СК*; снм
же тако сѣврѣшенѣмъ. въ прѣвѣкѣ
скннннѣ. вѣнѣк въхѣждахъ нѣренѣ.
слоуѣвѣзѣ сѣдѣвѣаѣще. въ вторѣкѣ же
едннѣк лѣта. едннѣк архнѣрен не вѣс
крѣве. жже прнноснтѣ о сѣвѣ н в
людѣскѣзѣхъ нѣвѣждѣствнѣхъ *Е 29а
14*; въторое крѣщеннѣе прнѣмѣшн дѣнѣсѣ
вратре *СЕ 90б 15*; нѣ сѣде по прѣвѣ-
ѣмъ въторѣнѣ сѣлѣднтѣ *С 496.19*;
свѣтѣнѣ же мѣченнѣкѣ. іако въторѣнѣ
вѣнѣнѣѣ полоуѣнѣвѣ рече. вѣагодѣѣтѣ
нспѣвѣдѣлѣк бжеоу моѣмоу *С 254.9. 2.*
Прен. Който стои на второ място,
вторѣкачѣствен, вторѣстѣпенѣн.
того радн вратнѣа да вѣзѣможемъ вѣсн.
н да не въторнѣ іавннѣмъ са мѣченнѣкомъ
хѣрѣстовѣмъ. нѣ дѣелнѣн за нѣ да
пѣстраждѣмъ *С 63.16*; вѣвѣхъ во н інн
оуѣннѣнѣн нсоуѣоу. сѣдѣмъ десѣтѣ
ѣнѣснѣнѣмъ. нѣ тн въторннѣ вѣвѣхъ. тн
не толнѣкѣ нмѣвѣхъ ѣѣствѣ: нн толнѣко
прѣстранѣство. не прнѣдѣстнѣша са
таннѣнѣхъ толнѣѣхъ *С 409.6.*

вътората сѣбота. Гр. δευτέρα σαββάτου. Според еврейското подреждане на дните от седмицата – вторият ден от седмицата, понеделник. Псалмъ пѣсни ꙗкозъ корѣбовъ во-въторѣжъ соботѣ СП 47.1. **ВЪТОРЪЗЪН НА ДЕСАТЕ.** Дванадесети [погр. вл. гр. πεντεκαδέκατος]. въ второе на десате лѣто владычѣства тнвера кесара СК Лк 3.1.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. δευτερος. Вар. вторъ.

Неб. втор *диал.* ОА, АК, Дюв, БТР, РВЕ; втори ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ВЪТОРЪКЪЗЪ вж. въторникъзъ.

ВЪТОРНИКЪЗЪ, -а м. Вторник. в вѣ̄ Д̄ Не по ꙗа А 21b 18; ницн в вѣтб̄ е̄ не̄ по пастѣ А 127b 19; вѣ̄ великѣзѣ не̄ СК 88b 11; ꙗ̄. въ вторнѣ̄. ѣ̄. не̄. ѿ̄ полоу У Па 17.

ВЕЛНКЪЗЪН [САТЪЗЪН] ВЪТОРНИКЪЗЪ. Велики вторник, вторникът на Страстната седмица. ѿмаѣна архнеѣпа зладоуѣстааго слово въ великѣзън въторникъзъ С 384.10–11; н о талантѣхъ глаголадо нестъ въ сватъзън въторникъзъ С 368.24.

А, СК, У, С. Гр. η τρίτη. Вар. въторникъ, въторникъзъ, вторникъзъ.

Неб. вторник ОА, ВА, Бог, НТ, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪТРЪТЪРАТН, ВЪТРЪТЪРАИЖЪ, ВЪТРЪТЪРАИШ СЕ. Изпратя някого в ада. вѣ̄ же едннъ призраетъ. съвазана в'са оурицаѣщааа своего образа. н съвѣщаваѣщааа на нь ꙗзамн въ тѣмъжъ вътрѣтѣравъ СЕ 55а 8–9. Изч.

СЕ. От гр. тартарόω.

Неб. Срв. тартар 'ад' ОА, ВА, БТР.

ВЪТЪЩЕ нареч. Напрасно, бесполезно. люван же жнзнь съпаде са. безакон'новавъ вътѣщте С 93.17; аште бо н тѣма(мн нма)мъ правѣдзи тн паматнвн несмъ зълоу. все то без оума н вътѣщте. н ннѣсоже о тѣхъ на съпасенне. словесн плодъ сътворити

можетъ С 424.6; тѣмъже ѹловѣколювнвзѣн богъ. не хотан сьмрътн грѣшнзѣнмъ. нъ обратенню н жнзѣнн. не вѣсоуе нн вътѣщте толнкааго страдана. н многоуоумоу троудоу продажнѣтн са попоустн С 529.7 Изч.

С. Гр. διακενῆς, μάτην, εἰς ἀνόνητον. Вар. вътѣщте.

Неб. Ѳ.

ВЪШОУНТИ вж. въноушнтн.

ВЪХОДНТИ, ВЪХОЖДЪ, ВЪХОДНШН несл.

1. Влизам във вътрешността, вътре в нещю. ꙗ̄ тможе колнжъдо въхождааше. въ всн лн въ градъзѣ лн въ села. на распѣтнхъ полагаахъ недѣжнзѣна М Мк 6.56 З; горе вамъ кзѣнкѣуна (!) н фарисѣвн. лнцемѣрн. тѣко затварѣвате црѣствне нѣвское прѣдъ ѹлвкъзъ. взи бо не въходн(дн)те. нн въходаштнхъ оставѣвате взннтн М Мт 23.14 З¹; въ прѣвѣжъ скнннѣжъ взнѣжъ въхождахъ нерен слоужѣзи съдѣваѣще Е 29а 13; оци наши ... прогнѣвашиа въходѣаще въ ѹрзьмное море СП 105.7; вндѣхъ ... н въходаште подъ водоѣжъ комоу въ не. нзмештетъ н взнъ С 128.26; въ недѣлѣжъ прѣвѣне вѣсѣхъ въхождааше въ цркъ'ве С 285.10. 2. Преминавам, прониквам през [врата и под.]. вьндѣте ꙗзъкѣимн вратъзѣ. тѣко пространа врата н шнрокъ пѣть. въводан въ пагоуѣжъ. ꙗ̄ мзношн сѣтъзъ въходашн нмъ М Мт 7.13 З, А; н вратомъзъ затвореномъ негда велнтъ въходнти С 465.10. 3. Промѣквам се, вмѣквам се някъде. печалн вѣка сего. ꙗ̄ леть богатѣствене н о проунихъ похотн въходашта. подавалѣжтѣ слово. ꙗ̄ бес плода вѣваатъ М Мк 4.19 З; по что помъшленнѣ въходатъ въ срѣца ваша М Лк 24.38; отъ вѣсѣхъ оубо хранн са. штъ ннхъже въходнтъ грѣховнаа сьмрътѣ. любодѣанне. нмъже сѣзѣнн тѣлеснаа с'квръзнтъ са. нечнстотъзѣ СЕ 89а 8; да вѣси. тѣко приелажште сѣтѣхъ тайнъ. недостоино.

въ тѣи наискорѣе възходѣтъ дѣволъ. ѣкоже тогда въ нодѣж *К 8а 37.* // Поемам се, поглыщам се. ннчѣтоже естѣ еже отъ вѣнѣждоу члѣка. възхода во нь можетъ ѡскврѣннѣнн н. нъ исходаштаа нъ него та сѣтъ скврѣнаштаа члѣка *М Мк 7.15 З. 4. Прич. сег. деят. като същ. а) възходан м. ег. Гр. ὁ εἰσπορευόμενος, ὁ εἰσερχόμενος.* Този, който влиза, прониква някъде. ннктоже оубо свѣтлнзнкка възгегъ въз сѣкровѣ полагаетъ. нн подъ спѣдомъ. нъ на свѣштѣннцѣ да възходаштен вндатъ свѣтъ *М Лк 11.33 З;* не възходан двѣрѣмн въз дворъ овѣнн. нъ прѣлаза ннѣдоу. тѣ татъ естѣ н развонннкъ *М Йо 10.1-2 З, А. б) възходашен ср. ег. Гр. το εἰσερχόμενος.* Това, което се поема, поглыща. не възходашее въз оуста скврѣннѣнн члѣка. нъ нсходашее нъз оустѣ то скврѣннѣнн члѣка *М Мт 15.11. З. 5.* Допуснат съм, приет съм някъде. нже уловѣцн благодѣтннѣж бжннѣ възходатъ въз цѣсарѣство невезьскою. негоже тѣи ннхъ исн *С 12.1;* ѣже жена слншавѣшн божѣствѣнааго сего ѡвана благодатн желаше оубо поклоннѣнн са нмоу. оувѣдѣвѣшн же ѣко не възможно нестѣ възходнѣнн женѣ въз манастирь ... молѣаше сего поатн *н С 298.11.* // Влизам, отивам при някого. слншавѣ же то князъ повелѣ възсѣднѣнн ѣ въз темннцѣ ... н не датн ннкомуже отъ кръстннанъ възходнѣнн к ннма *С 181.29;* сѣ многож твѣрьдыѣ. сѣвазанъ дръжнмъ слнша. господѣствн нозѣ възходаштн кѣ сѣвазѣнемъ *С 468.3.* 6. Възлизам, възкачвам се. по кннзѣннѣ трѣстаго възходатъ пѣвѣцн. на амбонѣ н глатъ *Е 30б 12.* // Влизам, качвам се [в лодка и под.]. възходаштн омоу въз ладннцѣ. молѣаше н вѣснзновавѣи са. да не вн сѣ ннмъ възлѣ *М Мк 5.18 З. М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. εἰσπορευόμεναι, εἰσερχόμεναι, εἰσεμι [εἰσεῖναι], ἀναβαίνα, ἐνάλλομαι, ἄλλομαι, ἐπιπηδαίω,*

κατέρχομαι, ἀναέρχομαι, ἐμβαίνα. Вар. възходнѣнн.

Нѣб. входя книж. остар. ОА, ВА, РВЕ; вхождам ВА, Дюв, РВЕ.

ВЪХОДЪ, -а м. 1. Вход. оградн н острогомь. възходъи н нсходъи его. избавн отъ снѣга. і отъ мразѣ. і отъ града носнма боурѣж *СЕ 14а 5.* // *Образно.* тѣи нсходъ жнвота его. въз възходъ стѣхъ твонхъ. ѡправѣдан дѣхъ его *СЕ 58б 4;* пѣтъ водан кѣ отцоу. двѣрн отцоу възходоу *С 144.3;* възходъи сѣмрѣтннѣиа въз сѣтворнѣте. а нсходъ самъ сѣтворнѣтъ прнде *С 465.25.* 2. Влизане, навлизане, достѣп. н толнко нмъ одолѣ. ѣкоже не тѣчѣнѣж заклучнѣнн нмъ въз възходъ въз грѣчьскѣж земьѣж. възнъ прѣдѣлѣ свонхъ *С 566.26.* // *Образно.* глаголн въз оушн словесъноуоумоу ковѣчегоу. оуготован мн слоучоу възходъ *С 248.11;* хвалѣ възвѣзшаго. а не зѣло възнштѣ възходоу овраза *С 501.23.* 3. *Литург.* Символично действие по време на литургия или на вечерна служба, при което свещенослужителите излизат от олтара през северната врата и влизат през централната; вход. трѣ. а се входъ *Е 27а 14;* спсн гн людн свол. входъ *Е 32б 11.* *Е, СЕ, С. Гр. εἴσοδος. Вар. входъ.* *Нѣб. вход ОА, ВА, Бот, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.*

ВЪХОДЪНЪ, -ѣн прил. За врата, пѣт и под. — който води, вѣвежда някъде; входен. възврѣнн ен. вѣсѣхъ пѣтен възходънѣннѣж. затворн ен. вѣса пѣтн възходънѣннѣж *СЕ 45а 7-8, 9;* възврѣннѣвѣтѣ тн вѣсѣхъ пѣтен. і вѣсѣхъ стѣзъ възходънѣннѣж. і затварѣннѣтѣ тн са вѣса двѣрн възходънѣннѣж *СЕ 46а 12-13, 13;* і затварѣннѣтѣ тн вѣса двѣрн възходънѣннѣж *СЕ 48б 26. Срв. СЕ 46а 14.* *Изн.*

СЕ. Вар. възходънѣннѣж.

Нѣб. вхожен ОА, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ВЪХОЖДЕНІЕ, -на *ср.* Влизане. ведѣтъ са цревѣзѣ дѣвѣзѣ въ слѣдѣ еѣ. нѣзѣнѣ женнхъ хъ. двѣри нѣсѣнааго црѣтва. развръзъ твоего жндетъ възхожденнѣ *СЕ 87b 25-26. // Образно.* влаженъ мѣжъ емоуж-е-стъ застѣплени-е-моу отъ тебе. възхожденнѣ въ срѣдѣце свое завѣшта *СП 83.6; гѣ съхраннтъ възхожденне твое. ꙗко ѿхожденне твое. ѡтѣселѣ ꙗко до вѣка СП 120.8; тако прнмн ꙗко снѣж жрѣтѣж. въ воннѣ владожѣаннѣ ... стада нхъ многоплодѣна сътворн. възхожденне нхъ н нехожденне. дѣлзскоѣж снлоѣж сн оградн *СЕ 15b 17; бже сѣз прѣжде вѣкѣ. съвѣдъ прѣжде вѣтнѣ нхъ. ꙗко оходѣщннхъ нашнхъ братъ. на вѣсѣхъ мѣстѣхъ исправн имъ пѣтъ. ан по земн. ан по морю ... ан ннѣмъ овразомъ кѣмъ пѣтъ творашемъ. ꙗко съ ннмъ възхожденне. ꙗко нехожденне нхъ. въ мнрѣ съхранѣта *СЕ 18b 10. Изч. СП, СЕ. Гр. εἰσοδος, ἀνάβασις. Вар. възхожденне, възхожденне. Нѣб. вхождение остар. ВА.***

ВЪШОУМѢТН, ВЪШОУМѢЖ, ВЪШОУМѢШ *св.* Зашумѣ, започна да шумѣ. възшумѣша н сѣмѣтнша сѣ водѣн хъ *СП 45.4. // Образно.* вѣко се врасѣ твоѣ възшумѣша. ꙗко ненавѣдѣаштеѣ тебе въздѣвѣж главѣж *СП 82.3. Изч. СП. Гр. ἤχέω. Вар. възшумѣтн. Нѣб. Срв. [за]шумѣ.*

ВЪШЕСТВІЕ, -на *ср.* 1. Влизане, проникване в нешто. свѣтъ кѣн воже ... н лоуѣдѣ пламенѣнѣнѣ. аже възшествѣна твоихъ воннѣ не сътрѣпѣвѣша. страшнааго н трепетѣнааго повелѣннѣ твоего. оубанѣша о мѣнѣ *С 164.16. // Образно.* юнѣць прнведенъ на даръ бѣн. н тоу крѣмнѣ възшествннѣмъ лѣкааго бѣса въздѣвѣа *С 565.15. 2.* Въздигане, възкачване на Бог-сн на небето; възшествіе, възнесеніе. сѣложн ранѣж снѣж сѣ тѣлесн его. ꙗко исплѣзн н сѣдрѣвнѣ. ꙗко одеждн н веселнемъ. възплѣщеннѣ твоего радн. ꙗко

въскрѣсеннѣ. ꙗко възшествнѣ твоего радн нѣсѣнааго. ꙗко сѣденнѣ о деснѣж бѣа *СЕ 30b 7. Изч.*

СЕ, С. Вар. възшествіе.

Нѣб. възшествіе ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ.

ВЪШОУМѢТН *вж.* възшумѣтн.

ВЪЦѢСАРНТН СА, ВЪЦѢСАРѢЖ СА, ВЪЦѢСАРНИШ СА *св.* Възцарѣ се, стана цар. ꙗко възцарнтъ са въ домоу нѣкован въ вѣкѣ. ꙗко црѣствію его не бѣдетъ конѣца *М Лк 1.33 З, А, СК; аще с ннмъ оумрѣхомъ. с ннмъ ожнвемъ. аще трѣпнмъ с ннмъ. възцрнм са. аще отѣврѣжем са. ѡнѣж отѣврѣжетъ са насъ *Е 16 6-7; гѣ вѣцрн сѣа въ лѣпотѣж сѣа облѣче СП 92.1. Срв. Е 25a 11; СЕ 97b 14; гѣ вѣцѣсрн сѣа да гнѣвѣѣжтѣ сѣа людне. сѣдѣа на хрѣовимѣ да подвѣжтѣ сѣа землѣ СП 98.1. Срв. Е 32a 12.**

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ. Гр. βασιλεύω. Вар. вѣцѣсарнтн са.

Нѣб. възцарѣ се остар. Дюв, НГѣр; възцарѣ се ОА, ВА, АК, БТР, АР, РБЕ; воцарѣ се qual. ДА.

ВЪУННТН, ВЪУННѢЖ, ВЪУНННШ *св.* Причислѣ, включа някого в някакво число, брой и под. мѣченомъ же възвѣшемъ тѣмъ свѣтѣннѣмъ. н възлетѣвѣшемъ на небо. н въ дѣлѣскѣн лнкъ възунненомъ възвѣшемъ *С 256.22-23. Изч.*

С. Гр. ἐγκατατάσσω.

Нѣб. Срв. чин м. ОА, ВА, БТР.

ВЪУННІАТН, ВЪУННІАЖ, ВЪУННІАШ *св.* Поставѣям редом с някого, причислѣвам. сѣноу н словоу вожно, рождѣшоуоумоу са отъ него безнаудѣльно прѣжде вѣкѣ. штоуждоу вѣтн сѣштнѣа отѣа. н сѣзѣданнн възуннѣтн дрѣзнѣж скврѣнѣнѣ. н неунѣстѣн. того нмѣже вѣса вѣша *С 188.8. Изч.*

С. Гр. κατατάσσω. Вар. възуннѣтн.

Нѣб. Срв. чин м. ОА, ВА, БТР.

ВЪУНСТН, ВЪУТѢЖ, ВЪУТѢШ *св.* Причислѣ, зачислѣ, включа. ѣдннѣ же капнкларнн бѣаше бѣда. н послѣушаа

МОЛАШТЬ СΑ НХЪ. Н ПОМЪШЛАΒΑ. КАКО
 НЖЕ ПРНВЪГЪ КЪ БАНИ. НЕ ВЪУТЕ СΑ СЪ
 УЕТЪРЪМН ДЕСАТЪ С 78.6; Н ВШЕДЪ
 ПОСРЪДЪ НХЪ РЕУЕ. ГН БЕ ВЪРОУЖЪ ВЪ ТА.
 ВЪ НЪЖЕ Н СН ВЪРОВАША. Н ВЪУТН МА
 ВЪ НА. Н СЪПОДОВН МА НСКОУШЕННЕ
 МЖКЪ ПРНАТН С 78.21; ВЕЛННСТВОМЪ
 ТЪЛА. Н ЮНОСТНЖ РАШТЕННΙΑ. Н СЛОИЖ
 ТЪУЕНЪ ВЪСЪХЪ СВОУХЪ. ОУНЪШЕ ВЪСН ВЪ
 ОНМЪСТВО ВЪУТЕНН ВЪША С 84.29—
 30; ВЪСЪХЪ БО ВЪКЪ ВНДНМЪИХ'. Н
 НЕВНДНМЪИХЪ ПРОМЪСАЛННЪ БОГЪ.
 НЖЕ АРНЕМЪ ПРЪДЪ УЛОВЪКЪ ПОХОУ-
 ЛЕНЪИ. Н СЪ ТВАРЪМН ВЪУТЕНЪИ С
 190.3—4; КГДА ХОТЪАШЕ ВЪУТЕНЪИ СЪ
 МРЪТВЪЦН. ПРЪСЪШТН ГРОВЪНЪΙΑ ПЕУАТН
 С 472.26; КГДА ВЪУТЕНЪИ СЪ МРЪ-
 ТВЪЦН ХОТЪАШЕ ОУМРЪТВЕНТН КОУСТО-
 ДНЖ С 472.29. Изч. ~ са *strag*.

С. Гр. συκαταριθμέω, καταριθμέω,
 τίσσω, κατατίσσω. Вар. вьустн.

Неб. Срв. чета 'брон', вчета 'зачета' ОА,
 ВА, РВЕ.

ВЪУЛОВЪУЕНЪЕ, -ѧ ср. За Бог-син —
 приемане на човешки образ; въ-
 плъщение. і спсзвнзмь въулавъе-
 ннемь. єднноуадааго сна твоего. і бѧ
 нашего. тѧ бѧко ѳкловъе. і нзнѧ
 прнзърн на раба твоего сего СЕ 23а
 15—16. Изч.

СЕ. Калка от гр. ἐνανθρώπησις.

Неб. въчеловечение *остар*. ВА, ЕтМл.
 въчеловечаване *остар*. ОА; вчеловечаване
остар. НПер; вчеловечаване *остар*. ОА,
 ЕтМл, РВЕ. Срв. вчовечаванне, вчове-
 чаване *разг*. ОА, ВА, АР, РВЕ.

ВЪУЛОВЪУНТН СΑ, ВЪУЛОВЪУЖ СΑ, ВЪУЛО-
 ВЪУНШ СΑ св. За Бог-син — приема
 човешки образ, въплътя се. сего
 дѧла владѧка нашъ въуловѧн сΑ.
 ходатан кѧ богоу н ѳловѧкомъ С
 359.12; тако же н се сѧдѧ въуловѧ-
 ьшоу сΑ бѧжно сѧиноу. вьлѧзе оубо кѧ
 свонмъ оуѧенномъ С 502.8. Изч.

С. Калка от гр. ἐνανθρώπησις.

Неб. въчеловеча се *остар*. ОА, ЕтМл;
 вчеловеча се ОА, ВА, Дюв, АР, РВЕ;
 вчеловеча се *остар*. НПер. Срв. вчовеча се
разг. ОА, ВА, РВЕ.

ВЪУАЛО, -ѧ ср. Начало. в волѧзнн
 болаштннм'. враѳоу. вѳрѳ правнтелю.
 сѧмрѳтн сѧпостате. днаволоу сѧпрѳ-
 ннѳе. сѧпасеннѳу вѧуАЛО С 313.11.
 Изч.

С. Гр. ἀρχηγός.

Неб. Срв. начело ОА, ВА, РВЕ.

ВЪУАТН, ВЪУНЖ, ВЪУНЕШН св. Започ-
 на, почна. прнблнжаште же сΑ
 емоу. абе. кѧ ннзѧжденью горѳ
 елеоньсѳѳ. оуѧатъ [*погр. вл.*
 вѧуатъ] вѳе множьство оуѧеннкѧ.
 радоуѧаште сΑ хвалнте [!] бѧ. гласомъ
 вельемъ З Лк 19.37; отънеанже вѳо
 вѧстанетъ гѧ домоу н затворнтъ
 двѳрн. н наунетъ вьнѳ стоѧтн. н тѧѳ-
 цн вѧуѧѧтъ вѳ двѳрн глѧще гн гн.
 отвѳрѧ намъ СК Лк 13.25; молнтн
 прѳстн вѧуатн господевн. вѧ исповѳ-
 даннн. богомъ наоуѧенѧж пѳснь С
 320.10. // В съчетанне с друг гла-
 гол в инфинитив, като помощен
 глагол за описателно изрѧяване
 на бъдеще действе. аще же не по-
 слоушаатъ нхъ. рѧцн цѳрквн. аште же н
 о цѳрквн не роднтн вѧуѧнетъ. да бѧ-
 детъ тн ѳко ѧзѧуѧѧннкѧ. і мѧтарѳ М
 Мт 18.17 А; ннкѧ же рабъ не можетъ
 двѳма гѧа работатн. ан бо єдннго
 вѧзненавнднтъ. а дроуѧаго вѧзѧло-
 внтъ. ан єдннго дрѧжнтъ сΑ. а о
 дроуѧѳмъ не вѳрѧштн вѧуѧнетъ. не
 можете бѧ работатн і мамонѳ З Мт
 6.24 А, СК. Срв. Лк 16.13 З, СК;
 ѳкоже ноуѳ емоу оуѧмѧ. егда і дроуѧ-
 гѧмъ оуѧенномъ. тако і стѳѧ тра-
 пѧзѳ. прѧѧстѧннка і створі. да нн
 єдннѧ же внѧзн нмѳтн вѧуѧнетъ. аште
 прѳвѧваетъ вѧ зѧловѳ К 7б 40;
 добрѳ естъ грѳвъ тѧштъ. по бѧжно
 повелѧнью. да мрѧтѧзѧж множьство.
 отъвѳтѧ вѧуѧнетъ не имѳтн. о вѧскрѳ-
 сѧшнмъ (!) К 12а 5. Изч.

М, З, А, СК, К, С. Гр. ἀρχοσι, ἐξάρχω.
 Вар. вѧуатн.

Неб. Срв. начена ОА, ВА, АР, РВЕ.

ВЪИДХАТН, ВЪИДѧЖ, ВЪИДЕШН св. Отпла-
 вам, отпѧтувам. і реѳе кѧ ннмъ

прѣдѣлѣмъ на онъ полъ езера. и въѣдѣ
ѣдѣштемъ же нмъ. оуцѣпе. и сѣннеде
вѣрѣ вътрѣзна въ езеро. *М* Лк 8.23;
ѣкоже прѣста гла рече къ симонуу.
въѣди въ глѣбинѣ. и взметите мрѣжа
ваша въ ловитѣжъ *А* Лк 5.4. *Изч.*

*М, А. Гр. ἀνάγομαι, ἐπανόγω. Вар. въхѣтн.
Нѣб. Ѳ.*

ВЪИ *местоим. лич. 2 л. мн.* *Вие. Им.*
ВЪИ. азь есмъ ложа въи раждае *М* Йо
15.5 *З, А, СК*; и мнрѣ бѣжн да
(раз)дѣлѣветъ са въ сѣдцихъ вашнхъ.
в неже и званн (въи)сте въ едно тѣло.
и въи благодѣтнн въианте *Е* 226 9.
Рог. васъ. и елнко аште не прннмжтъ
васъ. нн послушанѣтъ васъ *М* Мк
6.11 *З*; се старѣн васъ оуктимоу
вздастъ са. и жртѣжъ сѣтворн *С*
136.26. *Дат. а)* **ВАМЪ.** прѣдѣте
оуслѣшите и повѣмъ вамъ. въи воѣщн
са бѣ. елнко створн дѣшн моен *СП*
65.16; тн вамъ бѣдѣтѣ сѣдѣа по
гнѣоу словесн *К* 1а 7; *б)* **ВЪИ.** чѣто
хошѣте мн дати и азь въи прѣдамъ
его *С* 411.2; неже есмъ то то въи дѣж
С 502.12. *Вин. а)* **ВАСЪ.** сего радн
ненавнѣнтъ васъ мнрѣ *М* Йо 15.19 *З*
[*СК* ва *вл.* *васъ*]. аште мене нзгъ-
наша и васъ нжденѣтъ *М* Йо 15.20
З, А, СК; пакъи закнннѣтъ васъ. въ
нма гла нашего нѣха *СЕ* 59b 3-4;
б) **ВЪИ.** тѣгда прѣдадатъ въи въ
скрѣзь. и оубыѣтъ въи *М* Мт 24.9 *З,*
А, СК, ЗП; слово хѣо да (въ)селѣветъ
са въи *Е* 226 10; тѣмъже и мн глѣсн
молевѣнн въсѣхѣлаѣщн хѣ пролѣвнмъ
вон прнсно *ТФ* *А* 13. *Тв. вамн.* чѣ-
дѣца еше мало сѣ вамн есмъ *М* Йо
13.33 *З, А, СК*; зѣлѣ владн есте к'
томуу оуже не овладанте нмн. нз нн
ннѣмн нн вамн. нз нн вамн самѣмн
кнѣзн *С* 465.19-20, 20. *Мест. васъ.*
еште въ мало врѣма свѣтъ въи васъ
естъ *М* Йо 12.35 *З, А, СК, Б*; вратне.
непѣщѣемъ(ъ) о вѣ възлюбенн. люѣзша
прндрѣжаѣе са сѣсеннѣ. аѣе и тако
гл(ем)ъ *Е* 106 3.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СЕ, ТФ,
К, С, ЗЛ, Х, Р, БН. Гр. ὑμεῖς. Вар. Вин. вон.
Нѣб. вы остар. НГер; вие ОА, ВА, НТ,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА; вий
ОА, ЕтМл, РБЕ; ви ОА, НТ, НГер, ЕтМл,
БТР, АР, ДА; вас ОА, НТ, НГер, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, ДА; вам ОА, НТ, НГер,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА; вами НГер,
ЕтБАН, ДА.

ВЪИВРѣЩН, ВЪИВРѣЖ, ВЪИВРѣЖЕШН *св.* *Из-*
хвѣрля. тѣи же възненавѣдѣ нака-
занѣе. и въиврѣже словеса моѣ въспѣтѣ
СП 49.17. *Изч.*

СП. Гр. ἐκβάλλω.

Нѣб. Срв. врѣгам dial., врѣгам, врѣгам
dial. ДА.

ВЪИГОННТН, ВЪИГОНѢ, ВЪИГОННШН *несс.*
Изгонвам, прогонвам. мношн въиго-
ннѣштѣи мѣа и сѣтѣжѣштѣи мн. ото
сѣвѣдѣнѣи твоѣхъ не оуклоннхъ са *СП*
118.157. *Изч.*

СП. Гр. ἐκδιώκω.

Нѣб. Срв. изгоня ОА, ВА, АР, РБЕ.

ВЪИГЪНАТН, ВЪИЖЕНѢ, ВЪИЖЕНЕШН *св.* *Из-*
гоня, прогоня, пропѣдѣ. безакон-
нннн(н) же въигънннн бѣдѣтѣ. и
сѣмнѣ нечѣстивѣхъ потрѣвѣтѣ са *СП*
36.28; рѣка твоѣ ѣзѣкы потрѣвн. и
насадилъ ѣа еси. оузьлобн люди въиѣгъ-
на [*погр. вл. въигъна, Север., с. 56,*
бел. под линия] ѣа *СП* 43.3; вино-
градъ ѣз еѣоупѣта прѣнесе. въигъна
ѣзѣкы и насади и *СП* 79.9; вкле-
ветѣштѣаго тѣа нскрѣнѣго своего. сего
въигънахъ *СП* 100.5; дѣнжѣѣи са
да прѣселѣтѣ са снѣе его и въсѣлаѣ-
панѣтѣ. и въигънннн бѣдѣтѣ ѣз домоѣв
своѣхъ *СП* 108.10. *Изч.*

СП. Гр. ἐκδιώκω, ἐκβάλλω.

Нѣб. Срв. изгнание ср., изгнаник м.,
изгнн прич. остар. ОА, ВА, РБЕ.

ВЪИКНЖТН, ВЪИКНѢ, ВЪИКНЕШН *св.* *Науча*
се, изуча се. отѣн же да помолѣтѣ са
таѣхъ отрокъ отѣнн въиѣн. а матерн
добры матери повѣстѣ да навѣкнѣтѣ
С 95.29; и аггелъ рече прѣвоке въиѣнн
тн тѣгда пѣрн са *С* 239.13; прѣжде
въиѣнн. тн тѣгда оуѣн *С* 361.2. //

Разбера, проумея. н ѿко не лъжж. се възикнн. н стааго писанна въземн оуказанна С 356.22.

законоу възикнѣвзн. Гр. νομοαδής. Този който е вещь, сведущ в закона, познаващ закона. пакъзи оученикъ продаметъ. н законоу възикнѣвшнн коупоуѣтъ С 425.3-4. Изч. С. Гр. διδάσκαλος, μαθητάω.

Неб. Срв. [при]викна, [на]викна, [с]викна.

възнестн, възнесѣ, възнесеш св. Изхвърля, изнеса от някъде [образно]. и виждъ и тогда то възшедъ колико възнесе. отъ дша юдов.(.) К 4б 20. Изч. К. Гр. ἐκβάλλω.

Неб. Срв. изнеса ОА, ВА, БТР, РБЕ.

възннжтн, възннж, възннеш св. Отхвърля, изхвърля. сѣдн и да отъпаджтъ отъ мзылен своихъ. по множеству нечести-н-хъ. възрнн ѿ ѿко прогнѣваша ты ꙗ ꙗ СП 5.11; тоу паджтъ възн твораштеи беззаконеніе. възрнновенн възшна и не можтъ стати СП 35.13; и оудоблѣжтъ имъ правн заоустра. и помощъ ихъ обзтъшлетъ въ адъ. отъ славы своети възрнжш [погр. вл. възрнжш(ѣ), Север., с. 62, бел. под линія] сѣ СП 48.15. Изч. ~ са страг.

СП. Гр. ἐξωθέω. Вар. възрнжтн, възрнжтн.

Неб. Срв. рина, изрина.

възнштн са, възшж са, възшшн са несс. Въздигам се, възвисявам се, извиисявам се. вндѣхъ нечестнваго прѣвъзносѣща сѣ н възсѣща сѣ ѿко кедръи лнбаньскѣи СП 36.35. Изч. СП. Гр. ἐπαίρομαι.

Неб. Срв. [из]висявам се, [въз]висявам се.

възсокъ, -зн прил. 1. Високъ, който е голям на височина. поатъ ꙗ петра н нѣкова н ноана брата его. и възведе ѿ на горж възсокъ едннъи М Мт 17.1 З¹, А; и тъ вамъ покажетъ горьннцъ възсокъ. постъланъ готовъ З Мк 14.15; горъи възсокъи еленемъ. каменъ прѣвѣжнице заѣцемъ СП 103.18; мѣсто въ немъже затворилъ са кетъ

стѣзн старцъ. брѣгъ нматъ на западъ. н възсокъ зѣло С 300.1. 2. *Като същ.* възсокаѣ ср. мн. Гр. [τὰ] ὑψηλά. Висини, небеса. нже сзи снѣнне славъ его. н овразъ лица его носѣ же възсѣ гломъ сназы своел. совож оцѣшени грѣховъ нашнхъ сѣтворъ. сѣде о деснѣж велнчѣственъ на възсокъихъ Е 6б 1; сѣврѣшаѣ носѣ мои ѿко еленн. н на възсокъихъ поставлѣѣ мѣ СП 17.34; кѣто ѿко ꙗ ꙗ нашъ жнеѣи на възсокъихъ СП 112.5. Срв. СЕ 22а 3-4. 3. *Прен.* Който превѣзхожда, стои над другите. стѣншнѣ херсвнма. н възшшнѣ нѣвсѣ. прѣпѣтѣѣ вѣе Е 28б 4; ꙗ ꙗ сншнѣ велн и възсокъ естъ надъ възсѣмн людъми его Е 32б 11. Срв. СП 98.2; н азъ прѣвѣнець положж и. възсокъ надъ цѣсарн земьнъими СП 88.28; и възштн емоу възшшшо мнрннъихъ печален. ꙗ ꙗ помо СЕ 98б 9; азъ на нашн земн славенъ сзи племенемъ. възсокъ же саномъ. богатъ же зѣло. на позорнште мнрннне ... троуждаахъ са С 63.8. 4. *Прен.* Силен, могъщ. рѣкоѣж крѣпъкоѣж и мзышьценъ възсокоѣж. ѿко въз вѣкъ мнлостъ его СП 135.12; тѣмъ та заклнналъ. иже дръжнтъ вѣчѣскаѣ. рѣкоѣж своенъ дръжавъноѣж. н мзышьценъ своенъ възсокоѣж. ѣже сѣтъ на нѣсехъ СЕ 55б 16-17; оучааше н въсен мѣдростн. н дѣлесъи н словесъи. възшшша вѣсѣ створн С 414.10. 5. *Прен.* Възвшшен в нравствено отношеніе. н сѣтѣзлзн тѣн боголѣпннзн гласъ къ севѣ прнвлѣкѣ. възсокъ бѣдѣ потъштанннмъ С 332.18; н стран'ннн множаахъ са к' немоу. добръи радн воѣд нменн него ... отъ коелѣде въсн възсокаѣго радн н добраго жнтнѣ него С 549.19. // *Като същ.* възшшен ср. ег. Гр. τὸ ὑψηλότερον. Възвшшено дело, възвшшена постѣпка. да теже сѣмѣрнѣнша не отъврѣже са сѣтворнн. како възшшен да възн отъврѣглъ са сѣтворнн С 303.30.

на въсиоцѣ. *Гр.* ἐφ' ὑψηλοῦ. Високо, нависоко. н раждегъ са стѣнн доухомъ тече кз коумнроу. на въсиоцѣ же стааштоу коумнроу. възпрѣтнвз кемоу рече немъ тебѣ глаголж *С* 33.11; н сѣдъ на въсиоцѣ рече. савннз ... да прнведемъ бждетъ кз нашемоу сждн-анштоу *С* 146.28.

ВЪСИСОКО МѢСТО. *Гр.* τριβουνάλιον. Съдилище, трибунал. н авнне пове-лѣ на въсиоцѣ мѣстѣ прѣстоулъ поста-внтн *С* 146.27.

ВЪШИШН СА БОГА ТВОРНТН. *Гр.* οὐ τοῦ θεοῦ προτιμάομαι. Поставям се над Бога. цнн бѣ нашего възшшшн са творнте *С* 88.17.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ. *Гр.* ὑψηλός, μέγας, μετέωρος, ὑψηλότατος, ἀνώτερος, ὑπερέχων. *Наб.* висок ОА, ВА, АК, ВОГ, НТ, ДЮВ, ЕТМЛ, ЕТБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА; високий НГЕР. *Срв.* Висок *МИ*, Висока *МИ*, Високите *МИ* СНМВ; Висока *МИ* ЙИВ, ВСМ; Високи *МИ* ВКОМ; Високи Лом *МИ* ВЛГ, БЕО; Висока буква *МИ* ВП, ТО; Висока рудина *МИ*, Висока кукла *МИ*, Високото бранище *МИ*, Високът *МИ* ВС, ЕРГ.

ВЪСИСОТА, -ЪИ ЖС. 1. Височина. н възд-вжкте на въсиотж гога (!) вашего *СП* 74.6; ъко по въсиотѣ нѣнѣн отъ земля. ѹтврѣдлѣз естъ гѣ мнлостъ свож на боѹщнхъ сѣ его *СП* 102.11; ѣже лѣтораслѣ по малоу на въсиотж възхо-даштн донде до стропа *С* 300.22; не вѣннман довротѣ на въсиотѣ въз-драста него *С* 546.12. // Небесна висина, небеса. гѣ в'седръжнтелю. бже възсотамъ. оѹе ѹедротамъ. бже вѣчѣннз *СЕ* 21а 18–19; ѡко д'несъ та нзвѣрѣ. ѣ разлжн та гѣ отъ мнрнзпадо жнтнѣ ... въз воннзство дѣлскадо образа. ѣ жнтне въз въсиотж *СЕ* 90б 9–10; н въздѣвз на въсиотж оун ѣ ржцѣ помолн са *С* 44.13; тзи во освѣтн образъ отрока своѣго заклана бе ззловзи авела. н оуправн на въсиотж. възвода възгодннка своѣго енуха *С* 232.9. **2.** Възвишение, врѣх. ѡко въ

ржцѣ его коньци земля. ѣ възсотѣ горъ того сжтъ *СП* 94.4. // *Само мн.* Огромна маса вода, вѣлна. бездѣ-на бездѣнж прызиваетъ въз гласъ хлабѣ твоихъ. възса възсотѣ твоѣа н вѣлннз твоѣа по мнѣ прѣидж *СП* 41.8; въздвигж рѣкзи гѣ. въздвигж рѣкзи гласзи своѣа. въззмжтъ рѣкзи строуризи своѣа отъ гласа водъ мзногъ. днвѣннз възсотѣ морѣскзна днвѣнз възшшнхъ гѣ *СП* 92.4. **3.** *Прен.* Въз-вишеност, сѣвѣршенство, висота. н сзнемъ людеи овидетъ тѣа н о томѣ на възсотж обратн сѣ. гѣ сждѣтъ людемъ. сждѣ мн гѣ по правѣдѣ моеи. ѣ по нез-лобѣ моеи на мѣа *СП* 7.8; ѡко прннѣе сз възсотѣ стѣнна своѣа. гѣ сз нсн на зѣмж прызрѣ *СП* 101.20; не можетъ ннктоже домзиснтн сѣ. нн възрѣтн довлѣнз на възсотѣ слави *С* 262.20; в ѹловѣколюбствѣннѣа многа възсота *С* 394.14; та вса внда оѹчнтель. н оѹвѣдѣвз ѣко же всъ дѣховнз нестъ. н днѣн ѣѹе днѣн. на възсотж растетъ ѹдстзнмъ течѣннемъ оправѣданнѣа. отнтн помзисн *С* 548.11. // Величие. ѡкрзетъ неѹзѣствѣ ходоѣтъ по възсотѣ твоѣи оѹмножлѣ еси снзи ѹловѣѹнѣа *СП* 11.9; даан пнштж всѣен пѣлтн. н ззванз на обѣдъ робомъ своимъ. не подражнвз са прнде к нѣмоу. да ззвѣ-ннемъ покажетъ своѣго сзшствѣннѣа възсотж *С* 391.4.

СП, СЕ, С. *Гр.* ὕψος, μετεωρισμός, μέγεδος. *Наб.* висота ОА, ВА, НГЕР, ЕТМЛ, БТР, АР, РБЕ.

ВЪШИЩЕ НАРЕЧ.-ПРЕГЛ.

1. *Нареч.* На по-високо, на по-видно мѣсто. нз егда ззванз бжде-шн. шзѣдъ сѣдн на послѣдѣнннмъ мѣстѣ. да егда прндеъ ззвѣвзнн та. речетъ тн дроуже посадн възшше. тзгда бждетъ тн слава прѣдъ сѣдѣштнннмъ сз тобож *М* Лк 14.10 **3, А, СК.** // По-напред, по-преди. въз дѣадесѣтзноѣ своѣа кемоу врзѣтзи лѣто. н осмоѣ епнскоуѣпз поставѣнз

СТНАЗ естъ селѡ свое възшзніи *Е* 266 12. *Срв. СП* 45.5; пожзри боу жрзтвѣхъ хвалѣ. ꙗ въздаждъ възшньномуу обѣтѣ твоеѡ *СП* 49.14; пльтънзінхъ дѣлама н всплзтънзінхъ сзінз възшньнаго нареѣтѣ са *С* 237.10—11.

сз възшньнаго краѡ до ннжньнаго. *Гр.* ἀπ' ἄνωθεν ἕως κάτω. От горе до долу. ꙗ се катапетазма црквиѡвъ раздѣра са. сз възшнѣбаго краѣ до нн ... жзнѣбаго [!] на дѣвое *М Мт* 27.51 *З, А, СК.*

въшньнн [градъ] нероусалнмъ. *Гр.* ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ. Горният Ерусалим, небесата, висините [образно]. дгаръ во естъ сннѣ гора, еже въз равнѣ. прилагаетъ са нзшѣшннмъ ерслнмѣ. работаетъ во сз чадз свонн. а възшнн ерслмъ свободъ естъ. еже естъ мтн възсѣ(мъ) намъ *Е* 276 17; хс по четзрехъ десатехъ дннн възнде въз възшньнн нероусалнмъ. ѡдоу же не раздѣчн са *С* 452.12; послочнте всн нафаннн въз възшннн градъ нероусалнмъ *С* 496.23—24.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ἀνώτερος, ὁ ἄνω, ὑψιστος, ἀνώτατος, ὁ ἄνωθεν, ὑψηλότετος. *Вар.* възшннн.

Неб. вишен ОА, ВА, НТ, Дюв, ЕтМл, РВЕ, ДА; вишни[й] НГер, ВТР, РВЕ, ПРОДД.

въина, -ѡ *жс.* Шия, врат. оунѣ емоу естъ да обѣсатъ жзновъ на възн еро осьльскзи. ꙗ потопатъ ꙗ въз пжуннѣ морѣстѣн *М Мт* 18.6 *З, ЗП;* гѣ правѣденъ сзѣѣе възна грѣшннкъ *СП* 128.4; показавзи намъ сзмѣрензймъ ... ѣстзньнѣж мѣкоѣж своеѣж. възна н колѣна прѣскланѣтн. ѡ мольѣ нашнхъ грѣхъ *СЕ* 62а 1; н прѣкрзстнѣз са протагнѣж възнѣ своѣж. н оуѣѣченъ възстъ *С* 14.22; нз оваѣе ѡшнфъ пѣуалн велнкзи на мнлостъ прѣложнѣж. падъ на възн братнн. плака са о ннхъ *С* 364.26; н вернзгн наложнѣта на възнѣ юмоу *С* 195.23.

М, З, А, СК, ЗП, СП, СЕ, С. Гр. τράχηλος, αὐχὴν.

Неб. Ѡ.

въдова, -зи *жс.* Вдовица. ꙗ бѣ анна пророунца ... жнѣзшн сз мѣжмѣж ѡ лѣтз ... отъ дѣвзства своего. н та въздова до оснн десатъ н четзрз лзтѣ *М Лк* 2.37 *З, А, СК;* ѣко же привлнжн са кз вратомъ града. ꙗ се нзношаахѣ оумерошъ снз нночадъ матерн своен. ꙗ та бѣ въздова *М Лк* 7.12 *З, А;* въздова же бѣ въз градѣ томѣ. ꙗ прихождааше кз немому глнштн. мѣстн мене отъ сѣпѣрѣ моего *М Лк* 18.3 *З, А;* вѣдѣ снѣи его снр. н жена его въздова *СП* 108.9; аще кѣто сз въздовоѣж. лн сз дѣвнценѣж вѣж сзтворнтѣ. бѣ лѣ да поѣтъ *СЕ* 103б 8; не во ксн оноѡ въздовзи оувожан *С* 378.27.

Изч.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. χήρα. *Вар.* въздова.

Неб. вдова *остар.* ряко ВА.

въдовнца, -а *жс.* Вдовица. н рѣѣ въз истзнѣж глнѣ (ва)мъ. ѣко въздовнца сн оубогаѣ. воле възѣхъ възврѣже *М Лк* 21.3 *З, А, СК;* о сзноу въздовнца *М* 76а 25, *З* 129б 2; ѣрѣѣ ихъ орѣжнемъ падѣж. въздовица ихъ не оплаканзи възшнѡ *СП* 77.64; приемзн възможно приношенне въздовнца. благоволено. принн ꙗ се принесенне. отъ раба твоего сего *СЕ* 13б 9—10; въздовнцн коен оубозѣ снз нночадъ еднаѣе сзѣзи ... шздышн да сзверетъ класзи на пнштѣ сѣвѣ. положн на земн сѡа своего *С* 43.12.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. χήρα. *Вар.* въздовнца.

Неб. вдовица ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

въдовнѣ *прил. притежс.* Вдовишки. еанко каснлнннн оуѣеннцн кесте еже оубогаѣа трѣпеззи въздовнѣа не похочлн *С* 395.26. *Изч.*

С. Гр. τῆς χήρας. *Вар.* въздовнѣ.

Неб. вдовичи *остар.* ЕтМл, ЕтБАН. *Срв.* вдовичин *остар.* РВЕ; вдовишки ОА, ВА, НТ, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ; Вдовишки *ФИ* СтИл, РЛФИ.

ВЪЖАЖДАТН СА ВЖС. ВЪЖДАДАТН СА.

ВЪЗЛЮБНАЗ [погр. СК Йо 17.23] *вжс.*
ВЪЗЛЮБНТН.

ВЪЗЛЮБЪЗ [погр. СК Йо 17.24] *вжс.*
ВЪЗЛЮБНТН.

ВЪЗВЪШАА [погр. С 411.24] *вжс.*
ВЪЗВЪШАТН.

ВЪЗГРЪМЪТН *вжс.* ВЪЗГРЪМЪТН.

ВЪЗДРЕВЪНОВАТН *вжс.* ВЪЗДРЪВЪНОВАТН.

ВЪЛЪПОТЪЖ [погр. СП 103.1] *вжс.*
ВЪЛЪПОТА.

ВЪПЪЧЕНННМЪЗ [погр. С 330.8] *вжс.*
ВЪПЪЧЕННЪЕ.

ВЪРЪТН, ВЪРЪЖ, ВЪРШН *несв.* Бликам,
извирам, тека. кегда отцемъ н мате-
ремъ. негочыннцъхъ водънзынхъ. при-
кладнаема бѣхъ оуеса. н акъи сьребро
слъзъи върашѣа капаахъ по ланнтама
на земьѣ С 397.25. *Изч.*

С. Гр. καθόλου.

Нѣб. Срв. [из]вирам.

ВЪСАКО *вжс.* ВЪСЪКО.

ВЪСАКЪЗ *вжс.* ВЪСЪКЪЗ.

ВЪСАЧЪСКЪЗ *вжс.* ВЪСЪЧЪСКЪЗ.

ВЪСАЧЪСКЪЗ *вжс.* ВЪСЪЧЪСКЪЗ.

ВЪСЕВНАДА, -АН *прич.-прил.* Който
вижда всичко, всевиждащ. како
могъ азъ сътворити неприазниное се
дѣло. тн съгрѣшити прѣдъ богомъ ...
дѣвшн нѣстъ въсевнадаштна снаа
вожна. съмотраштна все. С 366.13.
Изч.

С. Гр. ἐπιτοκός.

*Нѣб. всевиждащ ОА, ВА. Срв. всевидец
ВА, ЕтМл.*

ВЪСЕВЛАДЪКА, -ЪИ *м.* Господстващият
над всичко Господ Бог вседържи-
тел. да н азъ неспраменъ прѣдъ оч-
ма твонма бѣдѣ. и да н азъ еше на
семь свѣтѣ. монхъ грѣхъ поканъ са. и
достонно покаяние нмѣтн могъ. вкоже
твоа щедроты сжтъ. в'себѣко ꙗ СЕ
72b 4. *Изч.*

СЕ.

Нѣб. Срв. владика.

ВЪСЕГДА *нареч.* Винаги, всякога.
рѣша же къ немочъ ꙗнъ вѣсегда даждъ
намъ хлѣвъ съ М Йо 6.34 З; ннштаа
во съ собоиъ вѣсегда нмате. а мене не
вѣсегда нмате М Йо 12.8 З, А, СК;
аѣлзскоиъ снлоиъ сн оградн. да в'сег'да
в'сѣкъ доволъ нмѣще. изъитъуст-
воуемъ. во в'сѣкомъ дѣлѣ влазъ СЕ
15b 19; водъи же оу нею вѣх'ма не
вѣаше. нъ отъ рѣкъи ефрата ношааста
... нединоиъ на многы дѣни. како не в'се-
гда нма того трѣвовати С 548.1-2; не
вѣсегда лн кегда начьнѣх'омъ са
врати. глаголаахомъ Фуалмоса сего С
73.9; радочите са о ꙗнъ вѣсегда въз-
любьенаа братые. н пакъи рекъ рад-
чнте са С 479.6; н не бѣдн ми подра-
жатель славоу н грѣш'ноу. ꙗщно в'сег-
да н не творацю ннкогда же Р II
1.11-12; в'рѣтѣ моѣ. елико же в'сѣтъ естъ
волицъ са бѣ. н творащъ в'сегда емоу
оугоднаа Р II 1.26; молн са емоу съ
вѣроиъ дѣшеиъ всегда Г А 7.

*М, З, А, СК, СЕ, С, Р, Г. Гр. πάντοτε, καθ' ἐκάστην, διαπαντός, ἐκόντως. Вар. вѣсегда,
в'сегда, в'сег'да, всегда.*

*Нѣб. вѣсегда остар. НГер; всегда книжс.
остар. ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, ВТР, РВЕ.*

ВЪСЕДРЪЖНТЕЛЪ, -Ѧ *м.* Всесилният,
всеомогъщ Господ; вседържител.
вѣко ꙗ в'седрѣжнтелю. оуе ꙗа нашего
нѣха тебѣ молнмъ са. и тебѣ са кланъ-
емъ СЕ 19a 2; сѣн вѣко бѣже в'седрѣ-
жнтелю. вѣшънен црѣ славе СЕ 93a
13-14; в'снлнскъ рече отецъ нарца-
лтъ са. н в'седрѣжнтелъ. н ꙗ н бѣ н
в'сѣмъ црѣ. н ꙗ саваофъ С 21.17-
18; закланнѣ тѣ о велнцѣн снаѣ
в'седрѣжнтелѣа бога С 122.1-2.

*СЕ, С. Калла от гр. παντοκράτωρ. Вар.
в'седрѣжнтелъ, в'седрѣжнтелъ.*

*Нѣб. вседържител книжс. остар. ОА, ВА,
АК, ЕтМл, РВЕ.*

ВЪСЕДРЪЖНТЕЛСТВО, -Ѧ *ср.* Всевластие,
всеомогъщество. благословьенъ гра-
дън въ нма господьне. цѣсарѣ на
сѣпротнвника. не в'седрѣжнтелѣства
снлоиъ н мѣдростнѣ. нъ мьннмънмъ
кръста боуиствомъ С 329.4. *Изч.*

С. Гр. παντοκρατορικός. Вар. вседръжн-
тельство.

Нѣб. Срв. вседържител м.

ВЪСЕДРЪЖА, -АН прич.-прил. Всемо-
гъщ, всевластен, всемоушен. н тебѣ
славѣ н благодаренне въздаемъ.
коупно н съ отъцемъ н съ сватъинмъ
доухомъ. едносѣштнѣн н животво-
раштин. н вседръжаштнѣ тронцн С
342.26. Изч.

С. Гр. παντοκρατορικός Вар. вседръжа.

Нѣб. Срв. вседържител м.

ВЪСЕЖЕГОМЪ, -ИН прич.-прил. Прине-
сен в жертва чрез пълно изгаряне.
да бѣдѣтъ жрътва тѣлеса наша.
прѣдъ тобоѣ гн. н да прнати бѣ-
демъ. такоже жрътва жнва благопрна-
тна тебѣ. стоденниѣ сенъ всеже-
гомн. добро приношенне. ново въсѣже-
ненне. не огнемъ ни стоденниѣ жремо С
91.24-25. Изч.

С. Калка от гр. ὀλοκαυτοῦμενος.

Нѣб. Срв. жегна св., жегнат прич.

ВЪСЕНЪДАГА, -АН прич.-прил. Всепо-
гльщащ. н съ тихостниѣ приимѣте
хоудѣа моѣа словеса. да мало что отъ
нихъ оуспѣшенѣа приимете. съпа-
снтелю вънезапъ растръгнѣвшоу
всен (вл. всенъдѣаѣштене, Север.,
с. 498, бел. под линия) адово ѳрѣво.
н въвшоу прѣвородыцоу въ мрът-
взинхъ н въ заклученѣа двѣри вълѣ-
зъше къ оучекомъ (!) свонмъ С 498.23.
Изч.

С. Гр. πάφαιος.

Нѣб. ∅.

ВЪСЕЛНЪСЪКЪ нареч. По всякакѣв на-
чин, всякак. жндове хѣ каменѣемъ
повнѣаахѣ. хѣ же хромѣемъ нхъ
теченѣе дарѣааше. н вселнѣсѣкѣ
съконѣа дарѣотвора. досаждаѣшнмъ
емоу С 481.20-21. Изч.

С. Гр. δόλου. Вар. вселнѣсѣкѣ.

Нѣб. ∅.

ВЪСЕЛНЪТЪ СА [логр. СП 101.29] вж.
ВЪСЕЛНТИ СА.

ВЪСЕМОГЪИ, -ИН прич.-прил. Всемо-
гъщ. нзинѣ же мзи молнмъ бѣ
всемоуѣааго СЕ 33а 10; гѣ вседръ-
жителю. ненздрѣченнѣе. н всемоуѣи.
тзи запрѣтн нзинѣ. въгнѣждѣшмоу
са въ рабѣ твои. протнвѣнааго днѣ-
вола СЕ 56а 12; гѣ бѣе всемоуѣн. тебѣ
бѣдѣ азъ исповѣденъ СЕ 72а 5;
враоуу всемоуѣин. нцѣан мноуѣи отъ
днѣвола приимѣш рауѣи С 392.12-13.
СЕ, С. Гр. παντοδύναμος. Вар. всемоуѣи,
всемоуѣн.

Нѣб. всемоуѣи ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; всемоуѣи остар.
ОА, ВА; всемоуѣи остар. ОА.

ВЪСЕНОЩНЪ, -ИН прич.-прил. Всенощен,
който продѣлжава през цялата
нощ. даждн намъ бѣко на сонъ гра-
дѣще покон тѣлесн ... да не прѣиати
бѣдемъ тажѣкомъ съномъ. нъ въз-
двигни нзи на нощнѣа оуѣрнѣа
мѣѣи. вѣснощнѣе намъ славослове-
ственне твоѣ дароуи СЕ 38а 12-13.
Изч.

СЕ. Калка от гр. παννύχιος. Вар. вѣснощнѣе.

Нѣб. всенощен книж. ОА, ВА, ЕтМл, БТР,
АР, РВЕ.

ВЪСЕПЛОДЪНЪ, -ИН прич.-прил. Като същ.
всеплоднѣе ср. ег. Гр. ὀλοκάρπω-
σις. Жертвоприношенне от всички
плодове. бѣгвенъ есн бѣе оѣе нашнхъ.
прнемзи каднло захарѣинно. н нанѣ
вѣрѣнааго. вѣсплоднѣе. тако приимн н
снѣж жрътѣж СЕ 15б 11-12. Изч.

СЕ. Калка от гр. ὀλοκάρπωσις. Вар.
всеплоднѣе.

Нѣб. ∅.

ВЪСЕСРЪДЪ нареч. От все сърце, чисто-
сърдечно, искрено. оубѣавъ бо са
пагоуѣвнѣин змнн. отъ показнѣа
подакѣааго. отъ възнесѣаѣштинмъ
того вѣсесрѣдѣ исправнѣнѣа. прнѣва-
рѣтъ нго С 521.22-23. Изч.

С. Гр. εἰληκρινός.

Нѣб. ∅.

ВЪСЕСЪЖАГАЕМЪ, -ИН прич.-прил.
1. Принесен в жертва чрез пълно

изгаряне. н еже любѣтѣ нскрънѣаго. акъзи себе. боде естѣ въсесъжагаемъиныхъ жрътвѣ А Мк 12.33; тогда благоволиши жрътвѣ прѣвѣдѣ (!). възношеньѣ въсесъжагаемаа СП 50.21. 2. *Като същ. въсесъжагаема ж. ег., въсесъжагаемаа ср. мн. Гр. ὀλοκαύτωμα, ὀλοκαυτώματα, ὀλοκάπτωσις.* Това, което се принася в жертва чрез пълно изгаряне; всесъжежение. помѣни въсѣкѣ жрътвѣж (!) твоѣж. і въсесъжагама (*погр. вл. въсесъжага(е)ма, Север., с. 23, бел. пог линия*) твоѣ тоуѣзна вѣдн СП 19.4; жрътвѣзи і приношеньѣ не възсхотѣ ... възсесъжагаемъихъ о грѣсѣхъ не възника СП 39.7; не о жрътвѣхъ твоихъ овѣчѣи тебѣ. въсесъжагаемаа же твоѣ прѣвѣдѣ мноѣж сѣтѣ възнѣж СП 49.8; вѣнѣдѣ въ домѣ твоѣ. сѣ въсесъжагаемъими; въздамъ тебѣ овѣтѣзи моѣа. іаже нздѣрѣете оустѣнѣ мо (!) СП 65.13; прихърн гѣ нѣхѣ. на сн вращъзна твоѣ. і на агнецъ сѣ. і сѣн н. вкоже сѣнтн нзволн агнецъ. іаже приведе двелъ во вѣсѣвѣжагаемаа СЕ 16б 6-7. А, СП, СЕ. *Калка от гр. ὀλοκαύτωμα. Вар. въсесъжагаемъ, вѣсѣвѣжагаемъ. Нѣб. Срв. всесъжежение ср. остар. ОА, ВА, РВЕ.*

Въсесъжеженые, -нѣ ср. Жертвоприношение чрез пълно изгаряне; всесъжежение. да вѣдѣтѣ жрътвѣ тѣлесѣ наша. прѣвѣдѣ товоѣж гѣн. н да прихн вѣдемъ. іакоже жрътвѣ жнѣа благоприхъзна тебѣ. стоуѣденнѣж сѣжъ всежегомн. добро приношенне. ново въсѣжеженне. не огнемъ нн стоуѣденнѣжъ жремо С 91.25-26. *Изч.*

С. Калка от гр. ὀλοκαύτωμα. Вар. всежеженне.

Нѣб. всесъжежение книж. остар. ОА, ВА, ЕтМл, РВЕ.

Въсѣжеженые [С 91.25-26] вж.
Въсѣжеженые.

въсѣ¹, -н ж. 1. Село, градец, паланка. і вкоже колнжѣдо възхождааше. въ

всн лн въ градъзи лн въ села. на распѣтнхъ полагаахѣ недажнъзна. і молѣахѣ н М Мк 6.56 З; не кзннгъзи лн рѣша іако отъ сѣмене дѣвѣ. н отъ (вн)-фѣлеомъзи всн. ндеже вѣ дѣвѣ. градѣтѣ тѣ (хѣ) СК Йо 7.42; нада нарнцаемъ нмъзи женѣ. жнѣвѣшта въ всн нарнцаемѣ вѣдана С 24.23. 2. Място, местност. тѣгда приде нѣ въ все нарнцаемаѣж ѣдснманн М Мт 26.36 З, А, СК. *Срв. Мк 14.32 М, З. // Образно. измѣни же крѣстѣ гровъ. несъмрътѣнаѣ въсѣ. гровъ въскрѣсьное село К 11б 39. // Землище. приде же нѣз въ градъ. самарьскъ. нарнцаемъзи сѣхарѣ. іскръ всн іаже дастѣ нѣковъ носнфоу сѣноу своемоу М Йо 4.5 З, А. всн н градн. Гр. κομπολόεις.* Села и градове. і гѣл нмъ ндѣвмъ въ ванжънаѣа всн н градъзи М Мк 1.38 З, А. *окрѣгъзнаѣа всн. Гр. ἡ περίχωρος.* Околности, околнн места, местности. да оуѣже всн нже въ градѣ. н въ окрѣгъзннхъ въсѣхъ жнѣвѣштнн. больнъза своа приношаахѣ к немоу С 531.19; въсѣ же градъ. н окрѣгъзнаѣа него всн. памѣть него по всѣа лѣта твораште. прѣздѣннѣжъ велнѣж нмѣтѣ С 532.13-14. М; З, А, СК, К, С, ЗЛ. Гр. κόμη, χωρίον, κτήμα, πόλις. *Вар. всеѣ.*

Нѣб. все остар. и гуал. ПРОДД. Срв. Длъга Вси МИ АМСел,Мак. код; Висѣ МИ, Висѣц МИ ВМик.

въсѣ^{II} местомл.

І. всн, всѣа, всѣа Всички, всичките. і тѣгда възплауѣтѣ са възѣ колѣна землѣскаѣ М Мт 24.30 А, СК, Н; егоже положн. насѣдннѣка възѣвмъ. нмже сѣтворн вѣкѣ Е 6а 11; родна есн дѣво без мѣжа бѣ. непорочна нмѣшн въ рѣцѣ коньца. въсѣхъ древнаго ТФ Б 2; н лежнтѣ възнакъ възкрѣшенне възѣвмъ С 456.6; і ѡнѣдѣ вѣсѣхъ зълъихъ ѡвръзѣвм' са Р II 3.30. // *Като същ. въсѣ все, всѣа. Гр. πάντα, τὰ σύμπαντα, ἕκαστα.*

Всичко, всички неща. параклнтъ же дхъ стъзи егоже посылетъ оцъ въ има мое. тъ въ наоуѣтъ вьсемоу *М Йо 14.26 З, А, СК*; по семь вѣдзи нѣъ. тько вьсѣ юже съврзшнша са о немь *М Йо 19.28 З, А, СК, Б*; сего радн възсе трзпѣж нзбранзих радн *Е 1а 15*; оуѣнненемь твоимъ прѣвзиваетъ день. тько вьсѣ работна тевѣ *СП 118.91*; н помагаше немюу богъ въ вьсемъ *С 285.24*; се помзшлаашета о вьсѣхъ приклочъшннхъ са снхъ *С 474.13*; дошъдъшн же цркъвн. вьса по слѣдованню бѣн прѣжде. потомъ же н прѣподовноуоумоу мѣжкоу нсповѣда *С 517.21*.

II. вьсь, вьса, вьсе. 1. Цял, целият, всичкийт. въ грѣсѣхъ тзи роднлз са есн вьсь *М Йо 9.34 З, А*; рождзство твое бѣе дѣво радостъ възвѣстн възсен възселенѣн *Е 25б 16*; выи moi нзнеможете отъ ништетъзи. зъвахъ кз тевѣ гѣ вьсь день. въздѣхъ рѣцѣ moi *СП 87.10*; бѣ едннз естъ сътворен вьсѣ тварь *СЕ 67а 4*; видѣхъ дзима нж неа до нзпнѣшьнаго възходашта. н земѣж огнемъ оупепеленж. н всего плода прадзана *С 128.21*; іако корень вьсемоу зълоу кетъ съзбевролювьствне *С 412.3*; сзи оставнвз ыргоувзильство ѣ вьсе їмѣнне възтѣз ырнонзъць ї въз томъ съвршн жнзнь своѣж *МН. 2.* Всеки, който и да е. не о хлѣвѣ еднномъ пожнветъ ыкъ, нз о всемъ глѣъ исходаштимъ из оустъ бѣжн *З Мт 4.4*; тако н вьсе дрѣво доброе. добрън плодъ творитъ *А Мт 7.17*; оуслзши молитвж моѣж. кз тевѣ вьсѣ плоть придетъ *СП 64.3*; мо начатъю вьсемоу приношенью *СЕ 13б 2*; прѣщедръзи бже ... отврзъзан прѣвнстѣжж жтровж ... вьсемоу прнвлнжжщюмоу са любовнѣж *СЕ 92б 3*; вьсь оупѣван на господа не постыднтъ са *С 368.9. 3.* Всякакъъ, какъвто и да е. подобно естъ црство нѣсное неводоу възврженоу въ море. н ъ възсего рода съвѣрвзшоу *А Мт 13.47*; блажені есте егда поносатъ вамъ. члци

н нжденжтъ възи. н рекжтъ вьсѣ зъль глз на възи лзжаште мене ради *А Мт 5.11*; прѣмѣстнве гѣ. щѣлѣтан отъ вьсего недѣжга. і волѣзнн. нцѣлн раба твоего сего *СЕ 24б 16*; мо на вѣъ недѣж ходащен по ыкоу *СЕ 42а 9*; мо стѣла трофона. w вѣе гадѣ зъль. гоубашннмь. внна н ннвзи. і врзтзи *СЕ 59а 5*.

по вьсемоу *Гр. κατὰ λεπτόν.* Подробно, изтънко. по вьсемоу сзказу немюу. іавнвзшн немюу лжкавьнзнхъ самарѣвнз *С 517.4*.

по вьса дьнн. *Гр. καθ' ἡμέραν, ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας, καθ' ἑκάστην [ἡμέραν], ἡμέραν καθ' ἡμέραν.* Всеки ден. і вѣ оуѣа въ цркъве по вьса дьнн *М Лк 19.47 З*; того во по вьса дьнн ождѣж *С 260.23*; н прнлагаше са ынсло вѣроуѣжштннхъ по вьса дьнн *С 538.19*; нз оуготованте срьдыца ваша творнтн волж гнж. по вьса днн *С 570.16*.

на вьса прадъннкзи. *Гр. κατὰ ἑορτήν.* На всеки празник; всеки празник. потрѣвж же нмѣаше на вьса прадънннкзи отъпоуштатн нмъ еднного *М Лк 23.17 З*.

по вьсѣ лѣта. *Гр. καθ' ἕτος, καθ' ἑκάστον ἕτος, καθ' ἑκάστον ἐνιαυτόν.* Всяка година. і хождѣашете роднтелѣ его по вьсѣ лѣта въ нмъ. въ прадъннкз пасхъи *М Лк 2.41 З, А, СК*; вьсь же градъ. н окржгзнда него вьсн. памать него по вьса лѣта твораште. прадъннкъ велнкъ нмжтъ *С 532.13*.

на вьсѣ лѣта. *Гр. κατὰ καιρόν.* От време на време. анѣл во гнѣ на вьсѣ лѣта сзхождѣаше въ кжпѣль. і възмжштааше водж *М Йо 5.4 З*.

по вьса часъи. *Гр. καθ' ἑκάστην ὥραν.* През цялото време, непрекъснато. възлаждаж же н ѣелнко по ноуждн вѣахъ влачннн. отъ крѣстнннж вратнн. многъ плачъ твораште по вьса часъи *С 134.20*; отъ мастн же вьсѣкоа добые сзхрани са. по вьса же

УЛСЪ. СЪМРЬТЬ ПОМЪШЛѢА ДОУШЪ СВОИѢ
ВЪСТАВИ НА БОЛЪША ТРОУДЪ С 274.10.
по вьса вѣремена. Непрекѣснато, по
всяко време. вѣаше же пакъзи н
дрочуѣн дарѣ. бѣжствънънхъ отъкръ-
венни данъ сточмоу. ѹнстаа во н
везгрѣшьна него доуша. по вса вѣремена
прорачоумѣвааше таннаа. благодат-
нѣк жневштаго въ немъ бога С
569.9-10.

въ вьса вѣкъзи. *Гр.* εἰς τοὺς αἰῶνας.
Винаги, завинаги, навеки. едннѣ ѿ
(!) троѣна пльтоносець. пригвоуѣн са. насъ
пригвожденннхъ нечестнѣк въ гьлжвн-
нѣ. прѣвъзносаше его во вьса вѣкн *ТФ*
Б 7-8.

по вьса мѣста, въ [на] вьсѣхъ мѣствѣ-
хъ. *Гр.* ἐν παντί τόπω, κατὰ τόπον.
Навсякъде. ндѣштем' же нмъ пжтемъ.
по вьса мѣста вѣиваѣж знаменна
стѣннмъ васланкомъ. молаштоу са н
гладголжштоу. въ вьсѣхъ мѣствѣхъ него
благословествнтъ доуша моа господа
С 19.3, 6; да вн н (...) нд(ѣ)лз ѿн(ѣ)..
того звѣрн. нн слз(...)лз страшнънхъ
тѣх(..) вьнвалжшнхъ на вѣсѣх(ѣ)
мѣствѣхъ тржсз н гладъ н сѣмрътн
разнчнънз по земн *Р IV* 1.17-18.

вьсѣ мнрѣ. *Гр.* ὁ κόσμος, ἡ οἰκουμένη.
Целиятъ свѣят, вселената, всемир-
рѣт. каа полъса естъ ѣвѣкоу. аште
весь мнрѣ прнобрацетъ. а дѣшѣ своа
отъштетнтъ *М Mt* 16.26 З; тѣз есн.
просвѣщанн вѣсего ѣка. градѣшааго
въ весь мнрѣ. оумоленъ вѣиваѣа отъ
стѣна брѣца *СЕ 93b* 3-4; дньнсь проро-
уьскъзи тржвзи вьсѣ мнрѣ вѣскрнлнша
С 319.2.

отъ сълженнѣа вьсего мнра, отъ науа-
лаа вьсего мнра. *Гр.* ἀπὸ καταβολῆς
κόσμου, ἀπ' ἀρχῆς κόσμου. Отъ съл-
даването [сътвореннето] на света.
отъкрѣнѣк сълкръвеннаа. отъ сълженнѣа
вьсего мнра *М Mt* 13.35 З; наслъ-
доунте оуѣготованое вамъ цѣрствне. отъ
сълженнѣа вьсего мнра *М Mt* 25.34 З,
А, СК. *Срв.* С 508.6; вѣдетъ во

тогда скрѣвь велнѣа. вѣкаже нѣстъ
вѣила отъ науала вьсего мнра до селѣ
М Mt 24.21 А.

вьсего мнра. *Гр.* οἰκουμένικός. Който
се отнася до целия свѣят. ннѣ ако же
исъ вьсего мнра грѣхъзи вьспрннмъ
оумрѣтъ *X I Вб* 3-4.

вьса земаа. *Гр.* ἡ οἰκουμένη. Ця-
лата земля, вселената. вѣкоже естъ
поставилъ день. въ нъже хоштетъ сѣдѣ-
тн бѣ вьсеи земн правѣдоуѣ *К IIa* 4-5.
вьса оржжнѣа, оржжнѣе вьсе. *Гр.*
πανοπλία. Пълно бойно снаря-
жение, пълно вѣорѣжение. а поне-
же крѣплѣн его нашедъ побѣднтъ н
вьсѣ оржжнѣе его отъметъ на нѣже
оупѣвааше *М Лк* 11.22 З. // *Обра-*
зно. н облащн н въ оржжнѣе вѣсе. стѣаго
твоего *Дѣа СЕ 93b* 20.

вьсѣмъ срьдѣцемъ, вьсѣмъ оумомъ.
Гр. προθύμως. Искрено, с цялата
си душа, от все сѣрце. кто во кетъ
нзходан на рать. н не вѣдаа са
вьсѣмъ срьдѣцемъ на сѣмръть С
264.16; н вьсѣмъ оумомъ прнмъшь
слово С 25.10.

вьсѣж ношъ стоѣатн. *Гр.* διανυκτερεύω.
Стоя цяла ношъ, прекарвам ношъта.
тѣгда оуѣво прѣсѣжденн вѣша на яснѣ
вьсѣж ношъ стоѣатн. кегда вѣтръз лютъ
сѣверъ вѣаше не прѣстаа С 90.1-2.

сз вьсѣмъ народомъ. *Гр.* πανπληθεῖ.
Заедно с всичкн, с целия народ.
взъзпнша же сз вьсѣмъ народомъ
гьлжште. вьзъмн сего. отъпоуестн же
намъ вараавѣ *З Лк* 23.18.

цѣсарѣ вьсѣмъ. *Гр.* παμβασιλεύς.
Цар на всичкн н всичко, всемирен
цар. васланскъ рече отецъ нарнцаатъ
са. н вьсѣдржнтель. н гѣ н бѣ н
вьсѣмъ црѣ С 21.18.

*М, З, А, СК, В, ЗП, О, Н, Е, СП, СС, СЕ,
ТФ, К, С, ЗЛ, Х, Г, МН, П, Гр.* πᾶς, ἅπας,
ὅλος, πάμπας, παντοῦτος, ἀπανταχοῦσε. *Вар.*
вѣсь, вѣь.

Неб. вѣс остар. н *дуал.* ОА, ВА, ЕтМЛ,
ЕтВАН, РВЕ, ДА.

въсѣде нареч. 1. Навсякъде, навред, всѣде. сега радѣ въсѣде. гл҃ѣтъ. еванѣлисті истинѣ *К 3b 6*; та во въсѣде намъ вина вѣзываетъ. добръимъ і зълѣимъ *К 6a 16*; видѣ ли въсѣде оуже оуспеніе и сынъ смръть наречема *С 488.16*; днесь радость въсѣде по вѣселеніи *С 490.17*; влѣвоша въ манастирь. и вса съкроушнеше. и въсѣде понскавше и ннѣсоже обрѣтъше *С 557.27*. 2. Винаги. имѣиоу бо въсѣде дано бѣдетъ и нзѣдетъ *М Мт 25.29 3, А, Срв. С 377.22-23*; велнкъ богъ пауѣлъ и іоулианннъ. нже въсѣде съпасъ и покровитель боаштнхъ са него *С 3.14. Изч. М, 3, А, К, С. Гр. πᾶς, πανταχοῦ, ἅνω καὶ κάτω. Вар. въсѣде.*

Нѣб. въсѣде остар. и гуал. ОА, ВА, НТ, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РБЕ; въсѣду гуал. ЕтМл, ЕтБАН.

въсѣде нареч. Навсякъде, навред, всѣде. въсѣде смръть въсѣде печаль. въсѣде плачъ въсѣде вѣздѣханна въсѣде крѣвн. въсѣде съзъзі *С 57.6,7,8,8-9,9*; да навѣкнешн іако въсѣде истинѣ все глаголѣтъ *С 409.17*; та вса вина. въсѣде и добръимъ и зълѣимъ *С 415.29*; іакоже приноужденомъ вѣити родителѣмъ откровнца. обзходити и нскати въсѣде чловѣка бѣжна *С 519.22*.

С. Гр. πανταχοῦ, πανταχοῦθεν.

Нѣб. ∅.

въсѣнъ, -зѣн прил.

въсѣнзѣн градъ. *Гр.* Градец, паланка. вѣистъ нѣкзѣн отзшзльць. въ веснѣвѣмъ градѣ. порфѣланвѣз валнцїемѣ *С 514.7. Изч.*

С. Калка от гр. κοινόπολις. Вар. въсѣнъ.

Нѣб. ∅.

въсѣко нареч. 1. Всякак, във всички случаи, непременно. да ѣзто тѣмъ. нз не оу тебе распалъ естъ. тѣкоже хѣ жидове. нз въсѣко своѣж крѣвѣ самъ іаже онѣ пролшл. на спѣнье дастъ пролѣвшимъ ѣ *К 9a 3*; смръти не

оуклонимъ са во съвоинзі. не дадимъ жаждѣ днѣволовн. пльти сѣтъ не поштадимъ. поѣже бо въсѣко оумрѣти нестъ. оумрѣмъ да ожнемъ *С 91.20*; въсѣко ми нестъ и глаголати и мльуати вѣда. что оубо сътворѣ призъвавъ ли вѣпрашаѣ ли прѣжде вѣпрошенна облучѣ *С 240.20*; іакоже тѣмъ да оделѣнѣтъ. іеже сѣзнааго вѣзоумѣа нестъ. и страха зѣло потрасаѣштаго въсако *С 444.10*; влѣдннкъ бо нестъ и пнѣаннца. и всѣко оудавити и нматъ вѣсѣ *С 564.17*. 2. Навярно, сигурно. и рече кз ннмъ. въсѣко речете ми прѣтъѣ снѣ. балнн ісѣлн са самъ *М Лк 4.23 А.*

въсѣко окаянъ. *Гр. πανάθλιος.* Съвсем нещастен, най-нещастен. во окаянн и въсѣко окаянн. что пострадавше толь скоро сътѣжнвѣше си отъврѣгосте са влѣкзѣ хѣ *С 107.14. Изч. М, А, К, С, Гр. πάντως, τάχα, λοιπόν. Вар. въсако, вѣско.*

Нѣб. всяко гуал. ЕтБАН. Срв. всякак.

въсѣкъ, въсѣка, въсѣко местоим.-прил. 1. Всеки, който и да е, всякой. въсѣка дѣбрь исплзнтъ са. и въсѣка гора и хлѣмъ смѣрнтъ са *М Лк 3.5 3, А, СК*; позна гѣ сѣщаго. и да отъсѣпнтъ отъ неправдѣ въсѣкѣ нменоуѣ нма гнѣ іа іу; даѣн пнщѣ вѣвѣкон пльти. исплзнн радостн и веселнѣ рѣца наша *СЕ 17a 4*; сега дѣлама и въ пнсаннн дроузѣвѣмъ глаголаше. не вѣроуѣн въсѣкомоу словесн *С 305.24*. 2. Всякакъѣ, какъѣво и да е. влѣженн есте егда поносатъ вамъ і нжденѣтъ вѣзѣ. і рекѣтъ въсѣкѣ зълѣ глѣ на вѣзѣ. лѣжѣште мене радн *3 Мт 5.11 СК*; млтѣвож твоѣж спѣн стадо свое. отъ вѣ(сѣ)коа вѣдѣзѣ *Е 21a 16-17*; вѣспроса стѣаго дѣха. щѣлѣнѣцааго отъ вѣсѣкоа волѣзнн *СЕ 41b 5*; пакзѣ заканныѣ вѣзѣ вѣсѣкѣ градъ. втнѣвѣте отъ ложенѣ. втѣз ннѣзѣ. втѣз вѣртоградъ *СЕ 59b 7*; любодѣванѣ же і въсѣка неустота вѣзѣ васѣ да не

именоуметъ са *К 2а 33*; н благодѣтн съподобн са о бѣсѣхъ. н волѣзнихъ въсѣцѣхъ *С 171.13. 3. Като същ.* въсѣко *ср. ег. Гр. πᾶν.* Всяко нещю, всичко. не разоумѣате ан ѣко въсѣко еже нъ взноу възходнтъ въ ѣвѣка. не можетъ его оскврѣнтн *М Мк 7.18 3*; се же естъ волѣ посълавъшадо ма отѣа. да въсѣко еже дастъ мн не погоубаѣж отъ него *М Йо 6.39 3*; ѣкоже далъ емоу есн (власть) въсѣкоа павѣтн. да въсѣко еже есн емоу далъ дастъ нмъ жнвота вѣчннаго *М Йо 17.2 3. 4. Само мн.* Всичките. и възведе н днѣволаз на горъ възокж. показа емоу въсѣка цѣрствнѣ възелензна въ ѣвѣсѣ врѣменнѣ *М Лк 4.5.* на въсѣкъ днѣ. *Гр. καθ' ἡμέραν.* Всеки ден. хлѣвъ нашъ насѣштънзи дан намъ на въсѣкъ днѣ *М Лк 11.3 3, СК.* на въсѣкж ноцъ. *Гр. κατὰ νύκτα.* Всяка ноц; ноцем. възвѣштати ютро милость твоѣж. и рѣспотж твоѣж на въсѣкж ноштъ *СП 91.3.* на въсѣкъ праздѣннкъ, на въсѣкъ днѣ велнкъ. *Гр. κατὰ ἑορτήν.* На всеки празник, всеки празник. на въсѣкъ же праздѣннкъ отъпоуштааше нмъ. еднного съвазньѣ егоже прошахъ *М Мк 15.6 3*; на въсѣкъ же днѣ велнкъ обзыан вѣ (ѣ)немоу. отъпоуштати народоу. съвазньѣ егоже хотѣахъ *М Мт 27.15 3, А, СК.* на въсѣко врѣма. *Гр. κατὰ καιρὸν, ἐν παντί καιρῷ.* От време на време. анѣлаз во гнъ на вѣско врѣма. мзгѣше са въ кѣпѣлн н възмѣштааше вода *А Йо 5.4*; на въсѣко врѣма добро н спасно покааннѣ. дрѣжаштнмъ са него *С 390.4.* съ въсѣкож тврѣдостнѣж. *Гр. ἀσφαλῶς.* С голяма упоритост, с голямо старание. съпнса же паматъ стѣхъ. неаѣ нѣкѣто нменемъ ... зѣло истнннѣ сазншавъи н вндѣвъ. потъшта са съ въсѣкож тврѣдостнѣж съпнсатн. на

възгражденнѣ н оуспѣхъ. н съпасеннѣ н оуспѣхъ поунтаѣштнмъ *С 271.27. М, 3, А, СК, Б, Е, СС, СЕ, К, С, Р, Г. Гр. πᾶς, ἕκαστος, σύμπας, ἅπας, παντοδαπός.* *Вар. въсакъ.*

Неб. всяк dial. и остар. ОА, ВА, НТ, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ; всякий НТер. Срв. всякой, всеки.

ВЪСЪМО нареч. Навсякъде, във всички посоки. тако небесское жнтнѣ прѣподовьнадогъ отѣа нашего неаѣна. мѣдждоу же н въсѣмо проповѣдаемо *С 206.26–27. Изч.*

С. Гр. πανταχοῦ.

Неб. ъ.

ВЪСЪСЪЖАГАЕМЪ *вж.* въсесъжагаемъ.

ВЪСЪУЬСКЪ, -зи *прил. 1.* Всякакъв, разнороден, различен. н бѣаше прѣдъ ннма трепеза оуготована въсѣуьскнмн врашънзи доврѣннмн *С 182.10. 2.* Всеобщ. нъ съде оуво о всемъ оуспѣсѣ глаголетъ въсѣуьстѣвѣмъ. нже о ванжннмъ творнтн подоваа *С 370.18. 3.* Всеки. въсѣуьско тѣло, н ластъ коупно съзъва на господнѣж хвалѣ. цѣсара земѣа. н вса сѣдна земъннѣа. юноша н дѣвнца *С 320.4-5. 4. Като същ.* въсѣуьскаѣа *ср. мн. Гр. τὰ σύμπαντα, [τὰ] πάντα, τὰ ὅλα.* Всичко, всички неща. отъврѣзъшию же тебѣ рѣкжъ въсѣуьскаа. ѣдрѣзъватъ саа благодѣи *СП 103.28*; закланнѣж та бгомъ сътворшнмъ вѣсѣуьскаа *СЕ 52а 13*; да сзмирнтъ небскаѣ н земскаѣ. и да та дроуга створнтъ аѣламъ. и да тѣж приведетъ къ боу. въсѣуьскымъ *К 8б 28–29*; пакъзи тоу владъзико. авѣлъ са патрнарховн въ прнпѣтнѣнѣ сѣнн. мнмонде въсѣуьскаа испльнѣа *С 250.16.* въсѣуьскаѣа църкъзи. *Гр. ἡ καθολικὴ ἐκκλησία.* Вселенската църква. н да прннмжтъ доушж раба твоѣго. такоже н людемъ твоимъ въсѣуьскаѣа църкъзѣ *С 254.18*; нже прн нномъ оуво въздрѣжда вѣаше. къ църкъзѣн же въсѣуьстѣн не прнобъштааше са *С*

298.2; днаконна оубо много творѣ-
ваше спѣшенне. того вѣрѣ прѣло-
жити. и прнстронти къ въсѣуѣстѣн
црькѣн С 298.5–6.

Е, СП, СЕ, К, С. Гр. πᾶς, καθολικώτερος.
Вар. вьсауьскъ, вьсѣуьскъ, в'сѣуьскъ.

Нѣб. Срв. всячески нареч. книж. остар.
ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

въсѣуьскъзи нареч. 1. Всякак, по вся-
какѣв начин, всячески. въсѣуьскъзи
прнмзисанвѣше не могохѣмъ нхъ
оувѣштати. отъвѣрѣштн са хѣа своего и
взгнн съ намн С 59.7; епископн же и
цѣсарь. и сватгнн отьцъ нашъ испо-
вѣд'никъ неакнн въсѣуьскъзи са дѣва-
ша прнсѣвзкоупнтн а хоташте. къ
правѣн и коуп'носѣштѣнѣн вѣрѣ С
201.25; нѣкоторнн званстнѣ пострѣ-
каемн. азъуьзна и владѣннка и нарн-
цаѣ. аже дѣломъ наказавъ. въсѣ-
уьскъзи са въсѣмъ показаше моштн.
снаж подаѣштѣоу ѣмоу въсѣмъ хѣоу С
276.25–26; казаше бо и оуѣаше и
вьсауьскъзи печаше са нмъ С 409.24.
2. Напѣлно, изцяло. сѣтворн ѣмоу
каѣтъ дзвѣпостнтѣ. и въсѣуьскъзи
сѣврзшнвѣ ѣ. прнде къ владѣнѣмоу и
глагола ѣмоу С 203.18.

С. Гр. πάντα, πάντα τρέπον, ἕκαστα, παντί, πᾶς, παντοῦς, κατὰ λόγον. *Вар. вьсѣуьскъзи,*
вьсѣуьскъзи, вьсауьскъзи, вьсауьскъзи.

Нѣб. всячески книж. остар. ОА, ВА,
ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

въсѣдоу вж. въсѣдѣ.

въсѣдѣ нареч. 1. Навсякѣде, навред,
всѣде. онн же ншедѣше проповѣдѣша
въсѣдѣ М Мк 16.20 А; исходаште же
прохождаахѣ сквозѣ вьсн. благовѣ-
стоуѣштѣ і цѣлаште въсѣдѣ М Лк
9.6 З, А, СК; нѣсн ан сазншалъ о
заповѣданзнхъ намъ. отъ самодръ-
жецъ. како да вьсн въсѣдоу. въ всѣхъ
овластѣхъ и странахъ и мѣстѣхъ.
жрѣтн и трѣвзи творнтн С 147.23;
такѣ невесьское жнтне прѣподѣвъ-
нааго отьца нашего неакнн. въсѣдоу
же и въсѣмо проповѣданемо С 206.26;

всѣжъ всѣленѣнъ въза гровзи ѣго. и
всѣдѣ акъзи слньце снаѣетъ С
508.26. 2. Отвсякѣде, от всички
страни, отвред. ѣко прндѣтъ днье
на та. і обложатъ вражн твои острогъ о
тебѣ. и обндѣтъ та. і осадѣтъ та
въсѣдѣ М Лк 19.43 З; златѣ нмацн
канднаннцѣ. и скрннѣ завѣта. всѣ-
доу вкованъ златомъ. въ ненже ста-
мна злата. нмацн маннѣ Е 29а 5;
повелѣ ... и ноуѣ ѣмоу въ гладѣ въло-
житн. желѣзъи же оковати и въсѣдоу
С 104.30; огнѣ възгорѣ са въ жтробѣ
ѣго. и обѣхождааше въсѣдоу по божно
же попоуштенню С 191.13; плъзкѣ
нашъ оумъ. вратка наша мзислъ. сего
дѣлѣма въсѣдоу самѣмъ са въсѣдоу
оутѣрднтн и ограднтн лѣпо С 410.5.
отъ въсѣдѣ. *Гр. πάντοθεν.* Отвся-
кѣде, отвред. нзъ внѣ въ поустѣхъ
мѣстѣхъ вѣ. і прнхождаахѣ къ ѣмоу
отъ въсѣдѣ М Мк 1.45 З.

*М, З, А, СК, Е, С. Гр. πανταχοῦ, παντί, παν-
ταχοῦθεν, [τὸ] πάντοθεν, πάντα, ἀπανταχῆ.*
Вар. въсѣдѣ, въсѣдоу, въсѣдоу, вѣдоу,
въсѣдѣ.

Нѣб. всѣде гуал. и остар. ОА, ВА, НТ,
НГер, ЕтМл, ЕтВАН, АР, РВЕ; всѣду
гуал. и остар. ОА, ВА, НГер, ЕтМл, РВЕ.

въсѣдѣ вж. въсѣдѣ.

въчера нареч. Вчера. въпраша же
годннзи отъ ннхъ. въ кѣнѣ соулаѣе моу
вѣи рѣша же моу ѣко въчера въ годн-
нѣ седмѣнѣ оставн и огнѣ М Йо 4.52
З, А; ісхъ вѣра и дѣ. тѣжде и въ вѣ-
кѣи Е 33б 11; въчера слоуѣзи пилатовзи
рѣгаахѣ са моу. дньсѣ вратѣннцн
адѣвѣнн. вѣдѣвѣше его штеуѣ К 13а
31. *Срв. С 450.1;* сынъ въчера гонн-
тель. дньсѣ еуагѣлнстъ С 94.6.
М, З, А, Е, К, С. Гр. ἐχθές, χθές. *Вар. въчера,*
вчера.

Нѣб. вчера ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, ЕтВАН, АР, РВЕ, ДА.

въчерашннн прил. Вчерашен, който
е отъ вчера. ѣко тзисаштн лѣтъ прѣдъ
оунма твоима ꙗ. и ѣко днь въра-
штѣне–н–же (*погр. вл.* въчераштѣнен,

ВЪДЪВНІЕ, -на ср. Знание, познание.

СЛАВА ТѢВЪ ТѢУ ХѢ ... СЪ ННМЪ СЪІ ПРНСО
СЛОВО БОЖНІЕ. ЖНЕАІА СНАД Н ЖНЕЗІ ТВОРА
ВЪСА. СЪКРОВНШТЕ ОТЧОУ ВЪДЪВНІЮ С
143.6-7; ВЪСЪМН ОБРАЗЫ ТВОРАВШЕ
СПѢХЪ ВЪГОДНТН БОГОУ ... Н УНСТОТЖ
СРЪДЪВЪНЪЖ ПМЪІСЛЪІ ПРНСО УНСТА. Н
ВЪСЪКО ВЪІШЕННІЕ ВЪЗЕМЪЖШТЕІЕ СА. НА
ВЪДЪВНІЕ БОЖНІЕ С 280.30-281.1. Изч.
С. Гр. γνῶσις. Вар. вѣдѣнне.

Нѣб. ведѣние книж. остар. ВА, ЕтМл,
РБЕ. Срв. (не)ведение.

ВЪДЪВТН, **ВЪМЪ** и **ВЪДЪВ**, **ВЪСН** несв.

Зная, известно ми е нещо; узна-
вам. не бонта взи са вѣмъ во вѣко нѣса
про(па)патааго нѣста М Мт 28.5 З,
А, СК; аште ма бисте знали. н оца
моего знали оубо бисте. ут селѣ
познаете н. н вѣсте н А Йо 14.7 [93b
1]; не вѣсте ли вѣко тѣлеса ваша оудн
хѣн сѣтѣ Е 26 5-6; тѣ едннѣ вѣсн ГІ
СЕ 72b 17; послушанта мене уадѣ.
аште божнѣ уловѣколюбнѣ дастѣ
сѣменн семоу. н каменн семоу снаж
іакоже плодѣ сѣтворнѣтн. то вѣдѣнта
іакоже тоу нѣ цѣсарѣство небесѣскоіе
дакетѣ мн богѣ С 300.12; безакон-
ннцн ... вѣдѣвша сѣспааго отѣ рода.
освѣтнѣвшиааго н господн проповѣ-
данѣшта С 323.14; вѣстѣ во то н
слѣнце того во радн н оустѣпн да
ношѣ вѣ днн сѣтворн. вѣстѣ во то н
земля того во радн просн мѣста
оубѣвѣнааго С 503.15, 17; вѣсте ли
брѣѣ любнмаа како възвращаете са
вспаѣть Р II 2.27. // Познавам ня-
кого като никакѣв. іродѣ во воѣаше
са ноана. вѣдѣи н мѣжа праведѣна н
ста М Мк 6.20 З, А. // Прич. сег.
деят. като сѣщ. **ВЪДЪВЦЕН** м. мн.
Гр. οἱ γινώσκοντες. Тези, които зна-
ят; знаещите. провави милостѣ твоіж
вѣдѣшмѣ тѣа СII 35.11; да обра-
тѣатѣ мѣа воѣаштеі сѣа тебе. і вѣдѣ-
штеі сѣвѣдѣннѣ твоѣ СII 118.79.

не вѣдѣвтн. а) Гр. ἀπορεύω, ἀγνοέω.
Не зная, не ми е известно. да что

сѣтворнмѣ оубо не вѣмъ w оканнн С
108.14; реѣе нмѣ кого нштете. н не
вѣдѣвша кого хотѣбахѣ атн С 412.13.

б) Гр. ὑφαιρέομαι, οὐ γινώσκω. Не
се интересувам, не се грижа; не
искам да зная. ннѣсоже не вѣстѣ
разѣѣ тебе нмѣже жена немоу нѣсн С
366.6; ἰωσήφъ глагола. кѣлма госпо-
дннѣ мон госпожде не вѣстѣ ннѣсоже
нѣ мене. кѣже нѣмѣ вѣ домоу. нѣ вѣсе
кѣстѣ далѣ вѣ рѣцѣ мон С 366.4.

не вѣдѣвтн са. Гр. οὐκ οἶδα. Не зная,
не си давам сметка [какво приказ-
вам, какво върша]. нѣ же реѣе нма.
не вѣста са чѣсо просашта. можетѣ ли
пнтн чашѣ нѣже азѣ пнѣж М Мк
10.38 З, А, СК. Срв. Мт 20.22 М,
ЗІ; іѣ же гладаше отѣчѣ отѣпоустн нмѣ.
не вѣдатѣ во са чѣзто творатѣ М Лк
23.34 З, А; і реѣе. не вѣста са. кого
дѣха еста взи З Лк 9.55.

не вѣдѣи. Гр. ἄκων. Не знаещ, не
сѣзнаващ. прѣспѣ же сѣж доворотѣ.
ѣкѣ поѣзѣтѣнѣемъ. досаждѣнѣ поѣзѣ-
нѣемъ створѣ. дѣвѣ во тѣварі принѣсѣ
прѣспѣвѣшѣтѣ. мѣрѣж тѣварі. не саавѣж
чѣтомѣмѣмѣ ізлѣѣ. тако бѣі тѣварѣ льстѣ
матн нѣвѣдѣшѣтн. і помнлова нѣ бѣ К
10a 13.

прѣжде вѣдѣвтн. Гр. προβλέπω.
Зная от преди, предвиждам, имам
прозрение. воіевода же разѣоумѣвѣ
множѣство матѣжа. н іако на нѣ
прндоша. на поможѣтѣ стѣааго конона.
прѣжде во вѣдѣваше іако семоу кѣстѣ
вѣітн С 51.1-2.

вѣдѣвтн нѣзѣвсто. Гр. ἔχω ἀσφαλῶς.
Знам сѣс сигурност, добре ми е
известно. то да вѣсн іако оубе вѣмѣ
нѣзѣвсто іако отѣврѣже са бога своіеого С
264.5.

чнстн н вѣдѣвтн. Гр. προσανέχω.
Чѣта и познавам, придѣржам се,
следвам, зачитам свѣщените кни-
ги. врагѣ твоихѣ радн. разѣроушншн
врага н мѣстннѣка. кѣже кѣсте взи нѣ

законъ ѱтѣште н вѣдѣште н пророкы
ѱтѣште С 331.9.

*М, З, А, СК, Б, О, Н, У, Е, СП, СС, СЕ, К,
С, Х, Р. Гр.* οἶδα, γινώσκω, ἐπιγινώσκω, προ-
γινώσκω, ἐπίσταμαι, μανθάνω, ἀναλογί-
ζομαι, σύννοια, προσέχω, ὄραω, οὐκ ἀγνοέω.

Неб. [не] вем, [не] вям *диал.* НГер, ДА; вет
прил. 'опитен, знаещ' ДА.

ВЪЖДА, -а ж. *Само гв.* Вежди. w(о)уи

его на ннцдаго рнзрлрете. вѣждн его
испытаетъ (!) снѣзѣ ѱлѣта СП 10.4. //

Зрение [образно]. н веденъ взытъ

свзвзанъ рѣкамл. въ преторъ пнлатов.

рѣ-цѣ-н слѣпнхъ цѣльбнѣн. хро-

мзынхъ врауъбнѣн. н прѣстн ꙗзычн

сѣтврѣждени вѣахъ. вѣждн сѣзъ-

давѣшнн. н цѣлнтель кестзствнзы.

дрѣжнмъ вѣаше. не конѣатн своѣго

хытростѣнаго дѣла С 431.21. *Изч.*
СП, С. Гр. Влѣфаров.

Неб. вежда ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА; вежа, вешка,
вѣджа, вѣжда, вѣжга, вѣжѣ *диал.* ДА.

Срв. Вѣждата МИ ЙЗ, МИПан; НК, ТТроян;
Веждата МИ НК, МНГаб; Веждов ФИ

СтИл, РЛФИ.

ВѢНИЕ, -ѣ ср. *сѣбир.* Клонки, вейки.

мзносн же рнзѣ своѣа постнлаахъ по

пѣтн. а дроушн вѣне рѣзлаахъ отъ

дрѣва. і постнлаахъ по пѣтн М Мк

11.8 З; прнѣса вѣне отъ фнннкъ. і

нзндѣ протнвѣ емоу М Йо 12.13; сѣ

младенштн вѣне вѣзъмѣмъ. н сѣ

лѣторасълмн лнкоушн С 321.14;

дѣтн сѣпаса сѣрѣтоша акзы сѣмевнл.

н вѣне въ рѣкоу мѣсто постѣлаша С

326.14; прннесѣмъ вѣне господѣвн

мнлостн н ѱловѣколюбствнл С 341.6;

кѣгда мллдѣ дѣтн вѣне вѣзъмѣше н

вѣнемъ кемоу повѣдѣ ꙗсаште.

всанѣн въ взышннхъ С 402.30,
403.1.

ВѢНИЕ носнтн. *Гр.* κλαδοφόρεω. Нося

клонки, за да прнветствлм някого.

егда лн пакзы вѣне носаштл н

сѣрѣтлѣштл хрнстосл. н лнкзы

стлваштл С 332.28. *Изч.*

М, З, С. Гр. σιβάδες, βαῖα, κλάδι, κλάδοι.
Вар. вѣне.

Неб. вей *остар.* НГер, ЕтМл, ЕтБАН. *Срв.*
вейка ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, ЕтБАН,
БТР, АР, РБЕ.

ВѢКО, -а ср. *Само гв.* Клепачи, кле-
ки. аште дамъ сонъ оушма моѣма. і

вѣкома моѣма дрѣманне СП 131.4.

Изч.
СП. Гр. Влѣфаров.

Неб. Ø.

ВѢКЪ, -а м. В хрнстннството —

пернодѣт от време, свѣрзан сѣс

сѣздаването н сѣществуването на

света н на земннл н вечннл жн-

вот; век, эпоха, вечност. і се азъ сѣ

вamn есмъ вѣса дѣнн до сѣконоуаннѣ

вѣка амннѣ М Мт 28.20 З, А, СК;

егоже положн. насѣдѣннка вѣсѣмъ.

нмже сѣтворн вѣкы Е ба 12; положнл

есн безаконнѣ нашл прѣдъ совоѣл.

вѣкъ нашъ въ просѣвштенне лнцл

твоего СП 89.8; кѣдноѣл поштнѣл вѣсѣ

вѣкъ нзмѣннмъ С 91.7; ннзг да во

сѣмевннѣ старѣцъ сѣрѣтъ сѣпаса. н на

рѣкоу прна вѣкомъ творѣца. акзы млл-

денштл н господл. н бога прпоповѣда

С 326.10.

ВѢКЪ сѣ, ВѢКЪ нзнѣшнннн. *Гр.* ὁ

αἰών [οὗτος], ὁ νῦν αἰών. Този [матери-

алнннл, земннл] жнвот. не

отъпоустнтъ сл емоу. нн въ сѣ вѣкѣ нн

въ вѣдѣштнн М Мт 12.32 З, А, СК;

такл вѣдетъ въ сѣконоуанне вѣка сего

М Мт 13.40 З, А, У; вѣко ннчѣтоже

естъ драже вѣка сего СЕ 44а 15; кѣже

вѣ кнлзъ вѣка сего вражѣкы вѣсѣзн-

тнлз сѣбѣ С 545.21; арнн во н въ

нзнѣшнннн н въ вѣдѣштнн вѣкѣ.

да вѣдетъ отълѣченъ отъ сллвзы

божнл С 187.16–17.

ВѢКЪ тѣ, ВѢКЪ градзн, ВѢКЪ вѣ-

дзн. *Гр.* ὁ αἰών ἐκεῖνος, ὁ αἰών ὁ

ἐρχόμενος, ὁ μέλλον αἰών. Она

[задгробннл] жнвот. а сѣподѣ-

лѣшен сл вѣкѣ тѣ оулоуштн. вѣскрѣ-

шенне еже отъ мрѣтвнхъ. нн женлтъ

са ни посагайтъ *М* Лк 20.35; иже не въспрнметъ множицеи въ вѣвма се. и въ вѣкз градштнн животъ вѣвз-нзи *М* Лк 18.30 З; и жтн хоташте въ маловрѣменнѣвѣмз семз жтнн. въ вѣдштннмз вѣцѣ оумрѣхомз *С* 108.13.

вѣдштннго вѣвма. *Гр.* αἰώνιος. Който се отнася до бъдещия вечен живот. о въскрѣшеннн мръвзнхъ. и жтнн вѣдштннго вѣвма праздннн-немз *С* 486.4.

въ вѣкз; въ вѣкзи; въ вѣкоу; въ вѣкз вѣвма; въ вѣкзи вѣвма; въ вѣкз и въ вѣкз вѣвма; въ вѣкз вѣкоу; въ вѣкз и въ вѣкз вѣкоу; въ вѣкз вѣкомз; въ вѣкзи вѣкомз; въ вѣкзи вѣкз; въ вѣкзи вѣкомз; въ вѣвма вѣкзи; въ вѣкзи и на вѣкзи; въ вѣкз и въ вѣкз вѣкомз и на вѣкзи; до вѣвма.

Гр. εἰς [τὸν] αἰῶνα, εἰς [τοὺς] αἰῶνας, εἰς [τὸν] αἰῶνα [τοῦ] αἰῶνος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα, εἰς αἰῶνα καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων καὶ ἐπ' αἰῶνα, ἕως [τοῦ] αἰῶνος. Винаги, завинаги, вечно, за вечни времена, навеки; во веки веков. ѣдан хлѣвз съ жнев вѣдетъ въ вѣкз *М* Йо 6.58 З, А; ꙗхъ вчера и дъ. тѣжде и въ вѣкзи *Е* 33б 12; ꙗко вэвз вѣкз мноствъ его *СП* 135.21. *Срв.* *СП* 135.7; страхъ гнз прѣвнстз прѣвзвлетъ въ вѣкоу *СП* 18.10; сего радн исповѣдатъ са тебѣ людѣ въ вѣкзи вѣвма *Е* 26а 17. *Срв.* *СП* 44.18; ꙗ положж въ вѣкз вѣкоу сѣмн его *СП* 88.30; и нзбавн ма гѣ отъ в'сего зъла. нзннѣ и прнсно и въ вѣкзи вѣком *СЕ* 73а 1; да некъзн и хъз възможъ прнчдстннкъ взити въ вѣкзи вѣкз *С* 160.14–15; неможже слава и дръжава въ вѣкзи вѣкомз вѣкзи вѣкомъ *С* 543.11; прѣвзгносаще его во вѣвма вѣкн *ТФ* Б 7–8; к'то взи оубо веде по поуцзннн. к'то лн крѣмн. кога прн-

въпнваетъ мнѣснн глагола. гѣ цѣсароуан въ вѣкзи и на вѣкзи и иеште *С* 435.24; да оупзваетъ ꙗнл на гѣ. отънзннѣ ꙗ до вѣвма *СП* 130.3; велнчнне оуѣдесъ. аже стънн творѣаше въннж назнаменуѣште до вѣвма *С* 560.27.

отъ вѣвма; отъ вѣкз, прѣжде вѣвма; прѣжде вѣкз; прѣвнне вѣвхъ вѣкз; прѣдъ вѣкзи. *Гр.* ἐκ τοῦ αἰῶνος, ἀπὸ [τοῦ] αἰῶνος, πρὸ αἰῶνος, πρὸ [τῶν] αἰῶνων, προαἰώνιος. Открай време, от началото на света, преди създаването [сътворението] на света и живота. отъ вѣвма нѣстз слъшано. ꙗко кто отврѣзе оун слѣпоу рожденюу *М* Йо 9.32 З, А; бѣ въ малѣ оуцзпе. и съпаштаж отъ вѣвма. отъ аддма въскрѣси *К* 12б 8. *Срв.* *С* 448.7; тннна съкръвенна отъ вѣкз и нзннѣ обнчнманн насъ радн *С* 143.14; бѣ же црѣ нашз прѣжде вѣкз съдѣла спсене посрѣдѣ зема *Е* 32а 8. *Срв.* *СП* 73.12; закнннж та бгомь ... и еднннчдзймъ его сномь. рождензймъ отъ него прѣвѣ вѣхъ вѣкз *СЕ* 52а 15–16; невесьсконе црѣство прѣжде вѣкз оуготовн са *С* 470.28; тзи бѣ мон н гѣ. прѣдъ вѣкзи въкоупъ и новз *С* 504.28.

отъ сзложеннн вѣкоу. *Гр.* ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. От създаването [сътворението] на света. прндѣте блннн оца моего. наслѣдоунте оуготованое вамъ црѣство. отъ сзложеннѣ вѣкоу *СЕ* 99б 12.

М, З, А, СК, Б, ЗП, У, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С. Гр. αἰών.

Нѣв. вѣк ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ. *Срв.* [на]веки, от веки веков.

ВЪННТН, ВЪННЖ, ВЪННШН *несв.* Продавам. не дѣвѣ лн пѣтнцн на ссарнн вѣннмѣ есте *М* Мт 10.29 З, А; не патъ лн пѣтнцъ. вѣннтз са пѣвнсаема дѣвѣма *М* Лк 12.6 З, А, Б. *Издч.* ~ са *страг.*

М, З, А, Б. Гр. πολέω.

Ноб. Ø.

ВѢНЬЦЬ, -а м. 1. Венец. и вонни сзплетъше вѣнецъ отъ тръннѣ. възложнша на главѣ емоу *М Йо 19.23, А, СК. Срв. Мт 27.29 М, З, А, СК; СЕ 50а 1;* и ѣко на женѣхъ възложн на ма вѣнецъ *СЕ 97б 26;* и възрѣвъ на небо ... видѣ вѣннца сзходашта на главѣ стѣихъ ѹнсом *лѣ С 78.11;* вѣннца възложнша на нѣ. она же растръзавша отъметаста *С 138.22.* // Корона, диадема. положилъ еси на главѣ его вѣнць. отъ каменѣ драгѣго *СП 20.4;* нн сдоуль пръвзѣн поновнзѣн цѣсарѣскзѣн вѣнць нн даундъ рогомъ навънзѣн достоннз цѣсарѣствню наречѣнз *С 238.17-18;* та же трепеза прѣдзстонтъ. самому носаштоуоумоу вѣнць. и вагра нмѣнштоуоумоу, прѣдъжаштоуоумоу власть вселѣнзѣа *С 491.30.* 2. *Прен.* Награда, прослава, възхвала, възвеличаване. и даждн емоу вѣнецъ правдѣ. изъранзѣхъ твонхъ *СЕ 57б 25;* еднѣмъ же н вѣнцемъ. правдѣ оуѣраснша са *С 97.18;* сватѣн же мѣченнѣ ... рече. благодѣть нсповѣдаѣ богу моемоу. дарѣствовавшюоумоу мн разнчѣннзѣмъ мѣкамъ тръпѣнню вѣнць *С 254.12;* снн еднн на десѣте страстотрпѣцн. и доброповѣдннн мѣченнцн. трюднша са дождн н до коньца хѣса радн. занѣ н одѣнн възша свѣтлоѣ одеждеѣ. н неовѣдаѣштннмъ вѣнцемъ вѣнчанн тѣмъ хѣсомъ *С 271.13.*

вѣнць възатн. Гр. στεφανόμοι. Получа прослава. сзтрпнтѣ мало. и законнѣ пострадаѣте да вѣннца възмете *С 75.28.*

вѣнць лѣтоу. Гр. στέφανος τοῦ ἐνι-αυτοῦ. Завършеният кръг на годишните времена; цялата година. благѣшн вѣнць лѣтоу благѣстѣ (!)

твоеѣ. и полѣ твоѣ насзѣтѣтъ сѣа тоука *СП 64.12.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. στέφανος, διάδημα, μίτρα, βραβεῖον, γέρασ. Вар. вѣнць, вѣнецъ.

Ноб. венец ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; венць ДА; венюк ДА. Срв. Венец *МИ СНМБ;* Венците *МИ ПК,* Пр. в *ил.;* Венец *МИ,* Венцине *МИ ВП,ТО;* Венць *МИ ВС,ЕРГ;* Венец *ЛИ,* Венецка *ЛИ,* Венецко *ЛИ,* Венецко *ЛИ* СтИл,РЛФИ.

ВѢНЬЦАТН, ВѢНЬЦАѢ, ВѢНЬЦАѢШН *несс.* и *св.* 1. Увенчавам, награждавам, прославям някого. аще же лн н мжк(зѣ) кто ꙗ(…)тъ не вѣнцуетъ са аще по законно мѣченъ вѣд(ѣ)тъ *Е 1а 4;* оумьнѣлъ и еси маломъ чѣмъ отъ анѣлъ. славоѣ н чѣстыѣ вѣнцѣмъ н еси *СП 8.6;* нзбавѣнѣцаго отъ нстѣленъ жвотъ твоѣ. вѣнцѣнѣцаго тѣа мнлостѣн ѣдротѣа *СП 102.4;* велкѣ же сѣтъ. и анѣлѣскѣа силѣ. невѣдѣмзѣннмъ добротѣа. вѣнцѣмъ *К 9б 38-10а 1;* вѣнчан црѣ одолѣннѣм. даждъ мнрѣ народоу *С 512.27;* тѣло во внѣшн. еже аште дръзѣ сзтрпнтъ. славынѣ вѣнцѣтъ са *С 88.12;* заградн оуѣта львовн. н сзкроушн въсѣ протнвзѣннхъ снаѣ. н рава своего вѣнцѣмъ *С 158.11.* 2. Завърша, приключоха, увенчана. тѣ отъ четзѣрѣ стоуѣнн тварѣ сзставѣ. четзѣрѣмн вѣмензѣ. крѣгъ лѣтоу вѣнцѣмъ еси *СЕ 4а 3 ~ са страг.*

Е, СП, СЕ, К, С. Гр. στεφανόω, ἀναδέω. Вар. вѣнцѣтн.

Ноб. венчая св., венчавам *несс.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; венчая РВЕ, ДА; венчем, венчѣм *дуал.* ДА. Срв. Венчан *МИ СНМБ;* Венчан *ЛИ,* Венчана *ЛИ,* Венчанов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

вѣра, -зѣ жс. 1. Вярване в нецо, вяра. тѣгда коснѣ тѣ въ оун гѣа. по вѣрѣ вѣно вѣдн вама *М Мт 9.29 З, А, СК;* н вѣрѣ оутвръждѣшн оу петрѣ бгозванѣ пръвомѣченнца чѣн са *Е 36а 5;* сѣ вѣроѣ и любовыѣ. и

оупъваннемъ. прїиати вѣуьнзи жнвотъ *СЕ* 81b 17–18; радочѣште же са н вѣрзи испльненн. пометаахъ самн са прѣд' ннмъ *С* 556.19. 2. Религия, религиозно учение, вероизповедание; вяра. ѣко нѣсмь добрѣ наоученъ законоу бжью. нн разоумѣлъ нстннъннша вѣрзи крестѣвнзскзи *СЕ* 67a 1; и за невѣрзннша молаца са. да обратншн на вѣрж твою *СЕ* 79b 11; влѣвзъше же обрѣтоша затворена презвучера сзворзннша цркъзве ... н єдногю отъ вѣрзи фрѣгннскзи. нменемъ сѣтѣхннхъ *С* 133.27; н отъстѣпнша отъ вѣрзи хрсостовзи (!) *С* 175.7; дошздъ же солоуна града вѣ азъ вѣпаде н разволѣ са. прнзъвавъ же епнскєпа солоунска града нменемъ ахлана. пзгтааше кѣнж вѣрж дръжнтъ *С* 197.18.

вѣрж ѣтн [нматн]. а) Гр. πιστεύω, συντίθεσθαι. Повярвам [вярвам], хвана [хващам] вяра. прнде во ноанъ крѣстнтель пжтемъ праведъномъ ... мзitare же н любовдѣнца ѣса ємоу вѣрж *М Мт* 21.32 3¹; вѣрж мн ннн ѣстѣннн отъѣє ѣко нѣстѣ остана нн єднна златнца вѣ рнзннннн *С* 120.23; дѣвнца реѣє. да тн ємоу вѣрж нмж. пръвоє мн обаннн. како н сзнъ взышынаго н сзнъ даундовъ. єже отъ мене хоштєтѣ са ѣкоже глаголѣшн роднтн са на земн *С* 239.8; аште во внте вѣрж нмалн мосєовн *М Йо* 5.46 3, А. **б) Гр.** πιστεύω. Повярвам [вярвам] в Бога [в думите, в делата му]. ннзї сїпє себе лн нє можєтѣ сїстн. аште цѣрь нздлєвѣ єтѣ. да сзлѣзєтѣ нзннѣ сѣ крѣта. и вѣрж нмємъ ємоу *М Мт* 27.42 3, А, *СК. Срв.* *Мк* 15.32 *М*, 3, А, *СК*; и нже вѣрж нмєтѣ н крѣстнтѣ са сзпасєнъ вждєтѣ *М Мк* 16.16 А; н вѣрж ѣса словєсї єго. н вѣспѣшн хвалж ємоу *СП* 105.12; иже вѣ врѣма вѣрж ємлѣтѣ. и вѣ врѣма напєстн остѣпнѣтѣ *М Лк* 8.13 3, А; амннѣ амннѣ глѣж вамъ. ѣко слоуша-

нн словєсє моєго. н вѣрж ємла посзлєвзшюмоу ма. иматъ жнвота вѣуьнааго *М Йо* 5.24 3, А.

вѣрзи не ѣтн [нматн, нмѣтн]. а) Гр. οὐ πιστεύω, ἀπιστέω, θαυμάζω. Не повярвам [вярвам], не хвана [хващам] вяра. прнде во ноанъ крѣстнтель пжтемъ праведъномъ. и не ѣстє ємоу вѣрзи *М Мт* 21.32 3¹; прншздъша же слоуғзи глаголаша комнсоу. ѣкоже повєлѣ сзтворнхомъ. клокоштєтѣ коновъ н взнъ соваатѣ. нє нмъ же нмъ вѣрзи комнєс. глагола ндѣмъ да внднмъ дѣло *С* 234.12–13; н нє нмшоу вѣрзи жрѣцоу. млыуаннє навєдє на нѣ *С* 249.7; н ѣвнша са прѣдъ нннн ѣко бладн глн нхъ. н нє нмѣахъ нмъ вѣрзи *М Лк* 24.11 3, А; н нє нмзи вѣрзи о стѣвѣмъ артемонѣ. повєлѣ вратароу прнзъвати днѣкона фнлєа *С* 224.12–13. **б) Гр.** ἀπιστέω, οὐ πιστεύω, οὐ πεύθομαι. Не повярвам [вярвам] в Бога [в думите, в делата му]. а нже нє нмєтѣ вѣрзи оскждєнъ вждєтѣ *М Мк* 16.16 А; глєахъ же ємоу дроуєнн оучєнннн вндѣхомъ гл. онъ же реѣє нмъ. аште нє внждѣ на рѣкоу єго ѣзвзи гвоздєннннн. и взложж рѣкзи моєа вѣ ревра єго. нн взлож(ж) прѣста моєго вѣзвж гвозднннннн. нє нмж вѣрзи *М Йо* 20.25 А, *О. Срв.* *С* 500.11; *С* 506.7; и нє ѣсї (!) вѣрзи ѣюдєсємъ ємоу *СП* 77.32; н оуннѣжннша землѣж желанннн. нє ѣсїа вѣрзи словєсї єго *СП* 105.24; како нє имѣтѣ вѣрзи. ѣко цѣрь єтѣ оукарѣмзи *К* 11b 6–7; аште во вѣрзи нє ємлєтє ѣко азъ єсмъ. оумьрєтє вѣ грѣсѣхъ вашнхъ *М Йо* 8.24 3, А; ащє нє творнж дѣлъ отца моєго. нє ємлѣтє мн вѣрзи *М Йо* 10.37 3, А.

вздантн себе вѣ вѣрж кого. Гр. πιστεύω ἐμαυτὸν τι. Доверявам сє нѣкому. самъ же нѣз нє вздаашє сєбє вѣ вѣрж нхъ. имъжє самъ вѣдѣашє вѣса *М Йо* 2.24 3.

влагаѣ вѣра, божиа вѣра. Гр. εὐσέ-

ожнвемъ *Е* 16 3; дѣла ржкою твоєю истина і сѣдъ. вѣрѣнѣи въста заповѣдн его *СП* 110.7; ꙗко бже нашъ. вѣрѣнѣи въ обѣтованьн твоємъ *СЕ* 98b 18; да вѣждажъ свонма оумма повѣданокъ вамн. не во нъ вѣрѣнѣишн еста оун послуохъ. да тѣгда н ваше слово приимѣ *С* 500.27. 2. Верен, предан. рече емоу ꙗко. доврѣи рабе н благъи н вѣрѣне о малѣ вѣ вѣрѣнѣ. надъ мзлогъи та поставлѣжъ *М* *Мт* 25.21 3, *А*, *СК*; вѣблѣкѣше са въ образъ неистѣвѣнѣна. і вѣрѣна женнѣа. сѣхраннѣе са. въ кротостн *СЕ* 97b 2; тѣи прнѣтѣа подобнша вѣрѣнаадо роба н нерадоумѣнаадо *С* 370.10; н дастѣ нмъ ѣппа имене мъ капнтонѣа. давъ юмоу воинъ вѣрѣнъ мжѣжъ. ѣнсломъ патъ сѣтъ *С* 539.28. 3. Който се отнася до привѣрженнѣа на християнството, до вѣрѣвѣща. по томъ ꙗко томѣ. прннѣсн прѣста тво(е)го сѣмо. і вѣжъ рѣцѣ мон. і прннѣсн рѣкѣжъ твоѣжъ. і вѣложн въ ребра моѣ. і не вѣждн невѣрѣнѣ. нъ вѣрѣнѣ *М* *Йо* 20.27 3, *А*, *О*; аще не вѣроумѣмъ. онъ вѣрѣнъ естѣ (отъ)вѣрѣнн во са себе не мо(жетъ) *Е* 16 10; поуаѣ вѣровавѣ. а скоро исповѣдѣвѣ. послѣжде прншедѣ. і прѣвѣ са вѣнѣуавѣ. і вѣвѣ вѣрѣнѣжъ вѣвѣ дѣтѣвѣ *К* 11b 34; вѣждажъ пѣтѣтѣжнма оумма. тебе разоумѣжъ вѣрѣнѣжнма оумма. *С* 505.13-14; ѣловѣка вѣдѣвѣ н богоу са поклоннѣвѣ. орѣжнѣе прѣждѣнѣе поврѣгѣ. вѣрѣнонѣ же прнмѣ *С* 438.12. 4. *Като сѣцъ. вѣрѣннѣ м. мн. Гр.* οἱ πιστοί. Вѣрѣвѣщнѣе, християннѣе. то же стѣоумоу і блаженѣоумоу пѣвѣлоу аꙗлоу ꙗкожъштю. кѣ вѣрѣнѣжнѣмъ. [!]. любѣдѣванѣе же і вѣвѣка нечѣстѣта въ васъ да не іменоуѣтѣ са *К* 2a 32; аште во са тебѣ не исповѣдѣ. въ вѣрѣнѣжнѣхъ пѣствѣ не прнмѣшъ са *С* 355.28; н томоу оумзрѣшоу. оу грѣба. его вѣрѣннѣ стѣлѣпѣ поставнша велнкъ *С* 539.10; тѣмъже вѣрѣннѣ бѣунсѣлножъ радѣстѣжъ обѣатн. молаахъжъ множнѣи

са с ѣннѣмъ крѣстнѣанѣскоуоумоу испрѣвѣннѣно *С* 541.7.

М, 3, *А*, *СК*, *О*, *Е*, *СП*, *СЕ*, *К*, *С*. *Гр.* πιστός, αξιοπιστος, [πίς] πίστεως, εὐσεβής, εὐλαβής.

Вар. вѣрѣнѣ, вѣрѣнѣ, вѣрѣнѣ, вѣрѣнѣ.

Наб. верен *ОА*, *ВА*, *НТ*, *Дюв*, *НГер*, *ЕтБАН*, *ЕТР*, *АР*, *РБЕ*, *ДА*; верннѣ *остар.* *ОА*, *ВА*, *НГер*.

вѣрѣствѣватн, вѣрѣствѣоуж, вѣрѣствѣоужнѣш *несв.* Вѣрѣвѣмъ, прнѣмамъ за вѣрно, за истина [някакѣво свидѣтелствѣо, факт ѣ под.]; убѣденъ сѣмъ въ истнннѣстѣта на нещѣо. аште не вѣждажъ въ рѣкою юго знаменнн гвозднннннѣжнѣхъ не нмамъ вѣрѣствѣватн. да вѣждажъ свонма оумма повѣданѣоѣ вамн ... тн тѣгда вѣзѣвѣрѣжъ ѣоудѣсн *С* 500.25; вѣрѣствѣоужнѣмъ іако то сѣтворншн *С* 507.12; обнѣсѣахъ рѣкѣжъ н нѣтннѣжъ обрѣтохъ. н своннѣмъ прѣстѣи оуѣвѣрнѣхъ са. не ннѣмъ мн сѣказа вѣдн ... не вѣрѣствѣовахъ рѣкншннѣмъ сѣпрѣтнѣвнѣхъ са апѣстѣоломъ *С* 510.21. *Изн.*

С. Гр. πιστεύω.

Наб. *Срѣ.* вѣрувѣмъ *остар.* *ОА*, *ВА*, *НГер*, *РБЕ*.

вѣствѣ, -н ѣж. 1. Вѣствѣ, извѣстнѣе. не оумрѣтѣ во дѣвнѣца нъ сѣпнтѣ ... і вѣста дѣвнѣца. і ннѣде вѣствѣ сн по всѣсн земнѣ тон *М* *Мт* 9.26 3, *А*, *СК*; і вѣствѣ ннѣде по всѣсн странѣ о немъ *М* *Лк* 4.14; вѣствѣ рече прнѣде кѣ мнѣ. нъ хѣштѣ пакъи опаснѣнѣе. самѣмн дѣлѣсѣи нескѣшннѣннѣ вѣзѣатн *С* 305.15. 2. Знаннѣе. мнѣнога вѣствѣ трѣвѣвѣ стѣа. а іаже въ ѣнѣстѣхъ сѣрѣдѣцнѣхъ бѣ скѣрѣзнѣи внѣктѣ. тѣмн ннѣмъ нѣтннѣжннѣ навѣятѣ разоумъ *С* 338.19.

вѣз вѣствѣн ѣзннѣ. *а) Гр.* ἀφανής γίνεται. Изчѣзна бѣз сѣла. н се рѣкѣ господѣ. бѣз вѣствѣн ѣзнѣтѣ отъ оуню юго *С* 187.25-26. *б) Гр.* ἀδηλος γίνεται. В неізнѣстнѣ сѣмъ; скрнѣт, неізнѣднѣмъ сѣмъ. мѣсто оубѣо свѣтаадо пѣштѣрѣи. погѣоубѣенѣо н бѣз вѣствѣн ѣзнѣтѣ. посѣзнѣпано камѣнннѣмъ іеже на правѣдннѣка мѣташа *С* 217.18-19.

вѣствѣ прнѣатн. *Гр.* χρηματίζομαι. Получѣа извѣстнѣе; сѣбѣщнѣеннѣе.

вѣсть же приемъ въ сѣнѣ отиде. въ странѣ галаиленскѣ *А Мт 2.22 СК, Б, М, З, А, СК, Б, С. Гр.* φήμη, ἀκοή, ἐπίλθοις. *Вар.* вѣсть.

Наб. вест. ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВЪСТЪННКЪ, -а м. Вестител, пратеник. ошедъшема же вѣстѣнникомъ ноанновома. научатъ гл҃ти къ народомъ о ноанѣ *М Лк 7.24*; и послѣла вѣстѣннкѣ прѣдъ лицемъ своимъ *М Лк 9.52 З*; подобаше прѣжде прити вѣстѣннкоу. прѣдъ господнемъ прншзствнемъ *С 245.17. Изч.*

М, З, С. Гр. ἄγγελος, μνηστής.

Наб. вестник ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВѢТВЬ, -н жс. Клон, вейка. еже мьне естъ въсѣхъ сѣменъ. егда же въздѣрстетъ боле зѣлнн естъ. и звиваатъ дрѣво. ꙗко прити птнцамъ нѣскзымъ. и внтати на вѣтвехъ его *М Мт 13.32 З*; мзножѣнше же народн. постзлаша рнзѣ своѣ по пжтн. друузнн же рѣзѣхъ вѣтви отъ дрѣва. и постнлахъ по пжтн *М Мт 21.8 СК*; и бждетъ боле въсѣхъ зѣлнн. и творнтъ вѣтви велннѣ. ꙗко моштн подъ сѣннѣ его птнца(ца)мъ нѣскзынмъ внтати *М Мк 4.32 З*; и птнца нѣскзынѣ вселнша са въ вѣтви его *М Лк 13.19 З, А*; съ образъ отроци еврѣнскнн. съконьчаша. съ вѣтвѣмн маслннннамн. сѣрѣтше та възпнѣхъ гл҃ѣще. всана въ възпнннхъ *СЕ 16а 9. // Събир.* Клони, вейки. отъ смоковннца же навзкнѣте прнтзун. егда оуже вѣтвѣ еѣ бждетъ млада. и прозѣбнетъ лнствѣе *З Мк 13.28. Изч.* *М, З, А, СК, СЕ. Гр.* κλάδος. *Вар.* вѣть.

Наб. ветв *остар.* ВА; ветва *остар.* ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РВЕ. *Срв.* ветка *остар.* и *диал.* ОА, ВА, НГер, РВЕ, РРОДД; витва ДА.

ВѢТВЬЕ, -ѣ ср. събир. Клони, вейки. отъ смоковнннца же навзкнѣте прнтзун. егда юже вѣтвѣе еѣ бждетъ млада. и прозѣбнетъ лнствѣе *М Мк*

13.28; птнца нѣскзынѣ вселнша са въ вѣтви его *СК Лк 13.19*; отроци сѣрѣтѣ спсїтелѣ. ꙗко сѣмонъ. и вѣтвѣе постнлаша *К 1а 36. Изч.*

М, СК, К. Гр. κλάδος, κλάδοι, κλάδι. *Вар.* вѣтвѣе, вѣтвени.

Наб. *Срв.* витви ДА; ветва ЕтМл, БТР, РВЕ.

ВѢТНИ, -ѣ м. Вития, оратор. не ю научомъ глаголати о зѣвнстн. и азѣци вѣтнн. и словеса хзїтрьцѣ. и вѣсѣдѣ оучнтелѣ. нзѣвштатн не могъ зѣлобѣи еѣ *С 400.1. Изч.*

С. Гр. ῥητορικός [вар. ῥήτωρ].

Наб. *Срв.* вития *книж. остар.* ОА, ВА, Вот, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ВѢТНТЕЛѢ, -ѣ м. Съветник. ꙗко в'(...) н. в'семоу слзн(..)телѣ н в(ѣ)тнтелѣ. (...)телѣ тзн еѣ *Р VII 3.27. Изч.*

Р.

Наб. *Срв.* [съ]ветник ОА, ВА, БТР, АР.

ВѢТРЪ, -а м. 1. Вятър. корабъ же въ по сѣрѣдѣ морѣ вѣлаѣ са вѣзнамн. въ бо протнвенъ вѣтръ *М Мт 14.24 З, А, Б*; да бждѣтъ ꙗко прахъ прѣдъ лицемъ вѣтра *СП 34.5*; тзгда оубо прсѣжденн бзѣша на ласнѣ въсѣи поштѣ столатн. егда вѣтръ лютъ сѣверъ вѣшаше не прѣста *С 90.2*; егда бо прндетъ дѣлателѣ съ лопатонѣ потрѣвнтн тока. плѣвамъ лыгкамъ сѣштѣмъ. оудобѣ вѣтромъ отзносатъ са. а пшеница тоу останеъ *С 127.26*; и самъ слзнъ колѣбаше са акъи овоште зѣвлемо отъ многа вѣтра *С 570.10. 2.* Всяка от четирите страни на света. и послетъ анѣлѣи съ гласомъ велннемъ трѣвннзмъ. и сѣберетъ нзѣвранннѣ его. отъ четырѣ вѣтрѣ. отъ кнцѣ нѣсѣ до конецъ нхъ *М Мт 24.31 З, А, СК, Н. Срв.* *Мк 13.27 М, З.*

на вѣтрѣ. *Гр.* μετάρσιος; Нависоко, вѣв въздуха. и тоу напрасно на вѣтрѣ бзѣвз вожѣствннзмъ прнсѣштнннмъ ... обрѣте са въ своен пештерѣ *С 289.21*; лѣтоу же нзходаштоу. разоумѣвшоу поустннѣ тѣ. н мѣсто

оувѣдѣвшоу отъ негоже на вѣтрѣ
прѣнесенъ възгъ С 289.26.

М, З, А, СК, Б, Н, СП, СЕ, С. Гр. άνερος,
ἀήρ, πνεῦμα, ἀέριον πνεῦμα.

Нѣб. ветр ДА; вятър ОА, ВА, АК, Бот, НТ,
Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ,
ДА; ветър, ветор *gual*. ДА. Срв. Вятъра
МИ ЙЗ, Зас; Ветрище МИ СНМБ; Вятров
ФИ, Ветров ФИ СтИл, РЛФИ.

ВѢТРЪНЪ, -ЪН прил.

בוּרָא вѣтрына. Гр. λαίλαψ άνέμου.

Силна буря, бурен вятър. и възгъ
בוּרָא вѣтрына вѣанѣ. влѣнъ же влѣ-
нѣаахъ са въ ладнѣ. ѣко юже погра-
зжити хотѣаше М Мк 4.37 З; и сѣн-
нде вѣрѣ вѣтрына въ езеро М Лк 8.23
З, А; походнаъ такоже по соуху вѣрѣху
морта. боурѣ вѣтрынѣ оутолнѣ сло-
вомъ С 473.19. Изч.

М, З, А, С. Вар. вѣтрынъ.

Нѣб. ветрен *остар*. ОА, ВА, НТ, ЕтБАН,
БТР, АР, РВЕ, ДА; вятърни *остар*. НГер.
Срв. Ветрен МИ ЖЧ; Ветрене МИ,
Ветрени МИ ЙЗ, Зас; Ветрен дол МИ
ПК, Пр. в им.; Ветренка ЛИ СтИл, РЛФИ.

ВѢТРЪНЬ, -НН прил. притеж. Който

принадлежи на вятъра. и възиде на
хероувимъ и летѣ. летѣ на кроулу (!)
вѣтрыню СП 17.11; полагаѣан облакы
взи-нехожденье свое. ходѣан на крнлу
вѣтрыню СП 103.3. Срв. СЕ 56б 21.
Изч.

СП, СЕ. Гр. [τῶν] άνέμων. Вар. вѣтрынъ.

Нѣб. Вж. при вѣтрынъ.

ВѢТЪ, -А м. Споразумение, уговорка,
спогодба, договор. нан пошто не
сѣвѣштавадѣсте са на манаснѣкъ игда
нсанѣкъ пнаоѣкъ прѣтнрадѣше. игда сѣинъ
ми вѣта не сѣтвористе на ірода С
397.2; онъ прѣдѣлетъ владѣикѣ. а снн
о слоужьвѣ пекжтѣ са. онъ вѣтѣ
творитѣ. а снн на слоужьвѣж готоватѣ
са С 415.24. Изч.

С. Гр. βουλή, [τὰ] σύμφωνα.

Нѣб. Срв. [с]вет ОА, РВЕ.

ВѢТЬ вж. вѢТЬ.

ВѢТЬСЪКЪ нареч. Измислено, сѣчи-
нено. аште ли вѣтѣсѣкы се. а не вѣръно
слышиши. облауѣжтѣ та. недвижимн

печатѣ. господьскоуму порожденью хѣоу
гробоу К 14а 36. Срв. С 452.18. Изч.

К, С. Гр. μυθικός. Вар. вѣтѣсѣкы.

Нѣб. ъ.

ВѢУЪНО нареч. Вечно, завинаги.

взсхотѣша вѢУЪНО уьстынн възгн С
55.7-8. Изч.

С. Гр. αἰώνιος.

Нѣб. вечно ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл,
ЕтБАН, АР, РВЕ.

ВѢУЪНЪ, -ЪН прил. 1. Който съще-

ствува през вековете; вечен,
изконен. сего радн въсе трѣпѣж нзѣра-
нѣихъ радн. да н ти спѣенне оулоуѣатѣ
сѣщсе о хѣтѣ. съ славѣж вѢУЪНѢЖ Е
1а 18; дѣни прѣвзѣнн. и лѣта вѢУЪНАѢ
помѣнѣхъ и поуѣхъ сѣа СП 76.6; гѣ
вѣсѣдрѣжнтелю ... ѣже вѢУЪНЫ СЕ 21а
20; нзъ раздрѣшъ вѢУЪНЫНА жѣзы.
иноплеменинкы. и законпрѣстѣпъ-
никы. погоуѣ К 12б 28. Срв. С
448.24; коего бога подобатѣ нама
отѣврѣштн са. небесъскааго ли нан
земънааго. вѢУЪНААГО ли нан малоѣрѣ-
меньнааго С 258.7. 2. Постоянен,
непрестанен. пошто вѢУЪНЫА капла
медомъ текѣштааго нсточника разо-
рнтн хоштете С 388.17.

ЖИВОТЪ ВѢУЪНЫН, ЖИЗНЬ ВѢУЪНАА. Гр.

ζωή αἰώνιος. Вечният живот, раят;

място, отредено за праведните.

оуунтелю благы. што благо сѣтворѣж.

да нмамъ животъ вѢУЪНЫ М Мт

19.16 З, А, СК. Срв. Мк 10.17 М,

З; Лк 10.25 М, З, А, СК; Лк 18.18

М, З, А, СК; ндѣжтѣ ... праведьннцн

въ животъ вѢУЪНЫ М Мт 25.46 З, А,

СК; молнтн насъ радн не прѣстанте.

да н мзи полоуѣимъ вѢУЪНЫЖИЖ ЖИЗНЬ

о хѣтѣ нѣѣ гѣ нашемъ С 68.17; да

вѣсѣка дѣша ... нзѣдет' са въ жнзнь

вѢУЪНЫЖИЖ Р II.2.14-15.

ВѢУЪНЫН ОГНЬ. Гр. τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον,

ὑέεννα. Адѣт, вечният огнѣ. идѣте

отъ мене проклатнн въ огнѣ вѢУЪНЫ

М Мт 25.41 З, А, СК; и не ѣко

подобатѣ показанѣштѣхъ. съ достѣ-

ноу емоу постоу. въ разлѣченые прокле-
ныше въ вѣчнзи огнь. отъврзгж са К
2а 27; вонте са могжштааго доушж н
тѣло погоубнтн. въ вѣчнѣѣм' огнѣ С
367.4-5; а еже зѣло сътворнтн. внино
намз вѣчноу огню н мѣцѣ вѣваатъ С
406.11.

М, З, А, СК, ЗП, О, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр.
αἰώνιος, αἰδῖος, συναἰδῖος, ἀένναος, ἀπα-
ραίτητος, ὁ ἅπ' αἰῶνος. Вар. вѣчнз, вѣчнз.
Неб. вечен ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА; вечний ОА,
НГер.

вѣщавати, вѣщавати, вѣщавати *несв.* Обаждам се, приказвам, го-
воря. аште ли оубо ануфпатъ
сѣднтъ. то тѣ кто кен прѣдь ннмз
вѣштаваа. довьлѣнтъ намз си С
102.18. Изч.

С. Гр. φθέγγομαι. Вар. вѣштавати.
Неб. вещавам *рядго* ЕтБАН.

вѣщанье, -ѣ ср. Глас, звук. во вѣж
землѣх нздѣж вѣщанъѣ нхъ. н въ
коньцѣх вѣселенъѣх ꙗ́и нхъ СП 18.5.
Изч.

СП. Гр. φθόγγος. Вар. вѣщанье.
Неб. вещание ОА, ВА, АР, РБЕ.

вѣщати, вѣщати, вѣщати *несв.* 1. Каз-
вам, говоря. вѣшта же нѣз о смрзти
его. онн же мнѣша ѣко о оупенни сѣна
ꙗ́летъ А Йо 11.13; вниемоу же немоу н
не вѣштажштѣ ннѣсже. глагола немоу
кназъ послушан мене александре н
пожырн богом' С 156.18; н азѣци
нѣмоушштн навзикнжтъ вѣштатн
мнрз С 325.24; а аште кто н отъ
жндовз речетъ. не моштѣна н чоудѣна
вѣштажшн ... како можетъ. въ
затворенѣхъ двѣрехъ пльть пронтн С
501.30; н лактѣи ѳомж потзикаахж н
намааахѣ оунма. да тѣкмо не
вѣштаахѣ брѣвмн к немоу. не
глаголахомъ ли тн прѣжде вндѣхомъ
ꙗ́ С 502.18; боже тн помози марине (!)
правъ тн вещаа РН₂. 2. *Прич. мин.*
страг. като същ. вѣщаное *ср. ег.*
Гр. τὸ λεχθέν. Казаното. н понеже
ново вѣ н днвзно реченое нмз. нн оуче-

ннцн же разоумѣша вѣштаанааго С
488.6-7.

хоулы вѣщати на кого. Гр. λοιδορέω,
κατά τινος. Хуля, клеветя някого.
вѣсз же хоулы вѣштааше на антонна
н на павзла С 172.15-16.

А, С, РН₂. Гр. φημί, λέγω, λαλέω, φθέγγομαι,
κηρύσσω, προσδιαλέγομαι, συμβουλεύω.
Вар. вѣштатн.

Неб. вещая *поет.* ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР,
РБЕ.

вѣще, -а ср.

вѣще творити на кого. Гр. στασιάζω
κατά τινος. Заговорнича, съза-
клятнича срещу някого. пакзи
матетъ са жндовьскзи несьмзисльнзи
родъ. пакзи на пастоуха лажтъ п'сн.
пакзи на владзкж вѣште творатъ
рѣвн С 424.25. Изч.

С. Вар. вѣште.

Неб. ъ.

вѣща, -ѣ ж. събир. Клонки, вейки.
отъ смоконьнн(ца) же наоучнтѣ са
прнтзчн. егда (оу)же вѣѣ еѣа вѣдетъ
(мла)да н антѣе прозавне(тѣ. вѣс)те
ѣко банз(ъ) естъ жатѣа М Мт 24.32
З, А, СК, Н. // *Образно.* н вѣсади
крѣстъ вѣрож цвѣтжштъ ... немоуже
крѣстоу коренне въ земьж вложено
взистъ. ꙗ́вѣлаа (*погр. вл.* а вѣнна,
Заимов, Капалго, с. 165, бел. под
линия) на невеса възложеноз С
352.21. Изч.

М, З, А, СК, Н. Гр. κλάδος. Вар. вѣѣ.

Неб. *Срв.* вейка ОА, ВА, РБЕ.

вѣщанье, -ѣ ср. За вятър — веене,
духане. н велнкзи нхъ вѣтръ вѣщаннѣ.
н матежа велнкзи. доухомъ рѣкзи
оуставнѣвѣша н томуу вѣрзи не ахомъ
С 388.6. Изч.

С. Гр. βίαι. Вар. вѣщанье.

Неб. веяние *книж.* ОА, ВА, НГер, ЕтБАН,
БТР, АР, РБЕ.

вѣяти, вѣяти, вѣяти *несв.* За вятър —
вѣя, духам. тѣгда оубо прѣжженн
вѣша на ѣснѣ вѣж ноштѣ стоѣатн.
негда вѣтръ лютъ сѣверъ вѣаше не
прѣстаа С 90.2; нз н сѣвероу тѣгда

вЪ тж ношть вѣѣштоу. повелѣе
всѣхъ обнажыше ... сзмръзшемъ са
оумрѣти С 89.8; съверъ же лютъ вѣа
весе въ немъже дша бѣ на сзмрѣть
рѣаше С 90.12. Изч.

С. Гр. ἐπιπνέω, πνοαί.

Наб. веа ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ВАЗАТН, ВАЖЖ, ВАЖЕШН несв. 1. Връз-
вам, свѣрзвам. воле же н рѣцѣ
сзлагашн. простеръшоуоумоу несхъ-
шнн рѣцѣ. нан н нозѣ по закону
мрѣтвѣинмъ вѣжешн С 456.30. //
Съединявам. еже да сѣважете на
земн. вѣдетъ сѣвазано на небесн. тоже
не просто словесы кѣиннн. нъ н дѣле-
семь внины сѣтворн своа оученикы.
рѣшнтн н вазатн С 358.7. **2.** Око-
вавам, затварям, лишавам от сво-
бода. прѣштааше бо доуховн нечн-
стоуоумоу изнтн отъ ѡлка. отъ мзногъ
бо лѣтъ вѣсхъштааше н. і ваздаахъ н
жжн желѣзны. і пжты стрѣгжштен. і
растрѣсавъ жзы. гонимъ вѣвааше
вѣсомъ сквозѣ поустыниѣ М Лк 8.29
З, А, СК; w чоудо како безаконникъ
важетъ своводыня С 57.25; н на
колесн прнвзани вѣитн готовн. н
вазани вѣитн н жегомн С 88.24-25; н
вонны свонмъ влнстаннемъ. не
оумирайтштнммъ о немъ плькомъ
чнны. без-д-ржкоу ваетъ С 462.15;
н ннн мжунтелн ваздаахъ. н дроузнн
вѣуныня сѣвазыня нпоуштаахъ С
467.22. // **Образно.** (в) немже
злос(траждж) ... вко злодѣн. нж сло(во
бж)не не (важе)тъ са Е 1а 14;
сѣвазанъ вѣистъ. вѣжан вѣ облацѣхъ
водъ. н рѣшан сѣпатыня мжжѣствомъ
С 431.24; іакоже минтъ радостн
достоннна. еже златомъ вазатн са
ннколнже С 447.20.

снопы вазатн. Гр. δραματιζω.
Връзвам на снопове, събирам сно-
пы. да ако науд снопы вазатн.
оуслыша гласъ С 41.1-2. ~са страг.
Изч.

М, З, А, СК, Е, С. Гр. δέω, δεσμεύω, δεσμέω,
καταδεσμέω, στρεβλόω, χειρόομαι.

Наб. вежа [везя] остар. и гуал. ОА, ВА,
НТ, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, ПРОДД;
вѣжа НГер; веа, везувам Дюв.

ваще нареч. Повече. і прнставнтъ
мынѣ ваште лн дѣва на десате
лефеона анѣлз М Мт 26.53 З, А, СК,
Б; можааше во сн хрнзма продана
вѣитн. ваште трн сотъ пѣнасъ М Мк
14.5 З; отъвѣштавѣ же снмонъ рече.
непштнотъ вко емоуѣ ваште отъда
М Лк 7.43 З, СК; н сѣпрѣвѣваады съ
ѡлкы акы ѡловѣкъ ваште трн десатъ
лѣтъ. обѣхода градъ н вѣсн С 11.8.
ваще сѣтворнтн. Гр. πλεονάζω. Пре-
вѣзхождам някого. еднна же тре-
пежа н богатоу н оубооумоу. н равоу н
свободѣ. аште н богатъ исн. нчнмже
ваште сѣтворншн оубогааго С 491.24.
М, З, А, СК, Б, С, Г. Гр. πλείω, [τὸ] πλείον,
ἐπόνω, πλείονος, πλείων. Вар. ваште, ваште.
Наб. веще гуал. 'още, още повече' ВА,
РВЕ, ДА.

ващѣн, ващѣшн, ваще прил. срав. По-
голям, по-значителен, по-важен.
не тако оубо вѣдетъ вѣ васъ. нъ же
аще хошетъ ваштнн вѣитн вѣ васъ. да
вѣдетъ вашъ слоуга М Мт 20.26 З.
Срв. Мк 10.43 М, З, А, СК; вьнде
же помышленне въ на. кѣто нхъ
ваштен вн вѣлз М Лк 9.46 З; іже во
мыннн естъ во всѣхъ васъ. съ естъ
ваштен М Лк 9.48 З; сего радн
прѣдавѣ ма ващнн грѣхъ нматъ СК
Йо 19.11; аще которы прнчетѣнн. лн
ващѣшн естѣ нмѣа. оставъ женѣ
есть прннме СЕ 102 б 22-23; аще
кѣто съ чрзннцѣн блж сѣтворн. понеже
ващѣшн наречѣтъ. в лѣ да поетъ о вѣ
о хлѣ СЕ 103а 2; како можешн оубѣ-
рнтн насъ іако естъ богъ. ваштнн
нашего бога С 30.11; прнмышлѣн w
томнтелю мжкы. аже нмашн ваштъ-
ша. да понѣ тако оубѣсн іако нем-
штѣнн сѣтъ С 165.24; сн сѣтъ
чоудеса сѣмѣренаго н прѣпростааго
паула. н нна ваштъша н вошьша снхъ

С 174.2–3; н ѿкоже велнко паденье. толнцѣмъ ваште потомъ него вѣистъ исправленые С 521.2. *Изч.*

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. μέγος, μειζών, πλείων. *Вар.* ваштнн.

Неб. *Вж.* при ваще.

ВУЗАНЪТННСКЪ, -зи *прил.* от **МИ**. Византийски. о ннхъже многзи приносатъ повѣстн же н оуправленна. вужантннстнн же н арменнстнн отоцн (!) С 278.25–26. *Изч.*

С. Гр. [τῶν] Βυζαντίων.

Неб. византийски ОА, ВА, ЕтБАН, АР, РБЕ; византински ОА. *Срв.* Визант **ЛИ**, Византи **ЛИ**, Византиев **ФИ**, Византович **ФИ** СтИл,РЛФИ.

ВУАН *незл.* **МИ**. Неидентифицирана по местонахождение облает в Мала Азия. нздн нз града того н ндн вѣ аснж. на мѣсто рекомое вуан. кеже кетъ при морн С 235.28. *Изч.*

С. Гр. Βουλί.

ВУСОНЪ, -а *л.* Тѣнко леноно платно. члѣкъ же едннъ вѣ богатъ. і облауаше са вѣ порфврѣ. і вусонъ М Лк 16.19 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. От гр. βύσσος. *Вар.* вусъ, оусонъ.

Неб. ∅.

ВУСЪ *вж.* ВУСОНЪ.

ВУТНННА, -ѡ *ж.* **МИ**. Витиния – област в северната част на Мала Азия, на брега на Черно море. н ведомомъ вѣвзшемъ вѣ ннкомн-дннскзін градъ вѣфннна. н вѣ тѣмьннцъ вѣврѣженомъ вѣвзшемъ ... блюдомн вѣбахъ на вѣпрашанне С 97.30; самомоу сжштоу коупно сз стѣннмъ сѣворомъ. вѣ ннкаеоньстѣвмъ градъ вѣфннна. на хѣворьца дрнѡ. благодарнвѣ бѡ. вѣзвѣстн же н кз стѣочоуоуоу сѣвороу С 541.27. *Изч.*

С. Гр. Βιθυνία. *Вар.* вѣфннна, вѣфннна.

ВУФНННА *вж.* ВУТНННА.

Г

Г **I.** Буквен знак. Четвъртата буква от стб. азбука, назовавана глаголан; в глаг. ѳ, в кир. г; в нвб. звук г.

II. Числен знак. В глаг. и кир. изд. на стб. глаг. паметници ѳ=4, IV; в кир. г=3, III. 1. *Числ. бр.*

ЧЕТЫРЕ, **ЧЕТЫРН**. Четири. вѣдзшнхъ же вѣ. Грн. τεσσαρα мъжь А Мт 15.38; не вѣн лѣ глѣте. вѣко еште гѣ мѣцн сѣтѣ. н жатѣа прѣдетъ А Йо 4.35; аще лн естѣ днѣкъ. лн чрѣнецъ. гѣ лѣ да поклетъ **СЕ** 102b 12. // *В състава на сл. числ. бр.* н та вѣдова до осмн деснатъ н гѣ лѣтѣ. вѣже не охождаше ѳ цркѣе А Лк 2.37. // *Числ. рег.* **ЧЕТВЪРЪТИ**. Четвърти.

мѣдѡ дѣкѡ гѣ. стѣнна мѣдѡ варварзн А 127b 20; н в вѣ гѣ нѣ п пѡ А 141a 12; поикѣтъ пѣнне се глѡ гѣ **СЕ** 99b 25. // *В състава на сл. числ. рег.* гѣ о повелѣннн апѡлмъ М 43b 6; мѣдѡ авѣо нѣ стаго оца нѡго калнннка А 152a 19. 2. *Числ. бр.* **ТРЪЕ**, **ТРН**. Три. прѣжде даже коуръ не вѣзгласнтѣ. гѣ. кратѣи отѣврѣжешн са мене **СК** Мт 26.34; многзи вѣдовнцѡ вѣшѡ вѣ днн наннзи вѣ нѣлн. егда закѡчн са нево. гѣ. лѣта н бѣ мѣ. ѿкоже вѣистъ глѡдъ по всеи земн **СК** Лк 4.25; мѣ сѣтѣ сѣгласно молнтѣж вѣзѣлѡнжште. ндеже дѣва кѣста нан гѣ сѣвѣрѡнн. о нменн гнн тоу кетѣ посрѣдѣ нхъ С 95.15. // *В състава на сл. числ. бр.* н нѣвѣче мрѣжж на землѣ. пѣлнѣ велнхъ рѣвѣзъ рѣ.н.гѣ. н толнкоу же вѣвзшю не протрѣже са мрѣжа **СК** Йо 21.11. // *Числ. рег.* **ТРЕТЪН**. Трети. вѣ же годннѡ. гѣ. н глѡ нюдеомъ се црѣ вѡшъ **СК** Йо 19.14; сѣ гѣ. поста. еѣдѡ мѡдръ **СК** 76b 11; прѣ. глѡ. гѣ. велнчнтъ дѣшѡ **Е** 27a 16. // *В състава на сл. числ. рег.* нѣ гѣ еѣдѡ мѡ дрѣ. гѣ сѣ **СК** 62b 10; нцн. сѣ. гѣ **Е** 30a 2.

М, З, А, СК, Б, Е, СЕ, С. Гр. δ', τέσσαρες, τέταρτος; γ', τρεῖς, τρίτος.

ГАВАТА ВЪЖ. ГАВБАТА.

ГАВАТА ВЪЖ. ГАВБАТА.

ГАВБАТА *неизм. МИ.* Гавата – название на високо място пред двореца на Пилат в Ерусалим. и сѣде на сѣдннштн. на мѣстѣ нарнцаемѣмь антостротѣ. евврѣнскы же ГАВБАТА *М Йо 19.13 З, А, Б. Изч.*

М, З, А, Б. Гр. Γαββαθᾶ. От арал. Gabbatha. Вар. гавбата, гавбафа, гавата.

ГАВРИНАЪ, -а *м. ЛИ.* Гавриил – в юдаизма, християнството и мюсюлманството – един от старшите ангели [в християнството – архангел]. азъ есмъ ГАВРАЪ прѣвстолан прѣдъ бѣмъ *М Лк 1.19 З, А;* въ шесты же мѣсацъ посѣланъ вѣстѣ аѣнлаъ гавринаъ отъ бѣ *М Лк 1.26 З, А. Срв. С 247.9;* пакы заканныаъ васъ. въ нма ГѢ нашего нсѣа. вѣко аѣлан гѣдѣснн. мнѣанлаъ. гавринаъ *СЕ 59b 6;* варакетъ вѣса гавринаъ архнстратннъ *С 464.10–11.*

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. Γαβριήλ. От евр. Gabri'el 'сила божия, човек божий, моята сила е бог'. Вар. гавринаъ, гавринаъ.

Неб. Срв. Гаврил [Гавраил] ЛИ, Гавраила ЛИ, Гавраилко ЛИ, Гаврилов ФИ, Гавраилов ФИ, Гавраилков ФИ СтИл, РЛФИ.

ГАДАРИНСКЪ, -ын *прил. от МИ.*

страна [земля, областъ] ГАДАРИНСКА. *Гр. ἡ χώρα [ἡ περιχώρος] τῶν Γαδαριῶν [вар. Γερουσιῶν, Γερασινῶν].* Страната, в която са живели гадаринците, жителите на Гадара – елинистичен град в Декапол, на югоизток от Тивериадското езеро. и прндѣ на онъ полъ морѣ. въ странѣ гадаринскѣ *М Мк 5.1 З;* и прѣвѣдѣ на землѣ гадаринскѣ (ѣѣ). вѣже естѣ об онъ полъ гаанавѣа *М Лк 8.26 СК;* и молнша н вѣсѣ народъ областн гадаринскѣа *М Лк 8.37 З, СК;* и прншѣдъшоу емоу нѣвн на онъ полъ. въ странѣ керѣсннскѣ. сѣрѣте н дѣва бѣсѣзна отъ жалнн исходаща лютеъ сѣло *М Мт 8.28 З, А. Изч.*

М, З, А, СК. Вар. керѣсннскѣ, керѣсннскѣ, керѣсннскѣ, керѣсннскѣ, керѣсннскѣ, керѣсннскѣ.

ГАДЪ, -а *м. 1.* Влечуго; земноводно, морско животно. се море великое пространое. тоу ГАДН (!) имѣже нѣстѣ числа жнвотънаа малла сѣ великымн *СП 103.25;* илн самъ есн вельзѣволъ. и не внднмъ. нлн грѣдъ. нлн жнвотъномь. вндѣвннемъ авѣвѣа са. нлн змневомь. илн зѣвѣрнномь лнцемъ ... нлн гадомь. нлн п'тнцѣн *СЕ 54a 7;* нзнна же не гадъ нз доуховънзла дары нздастѣ *С 495.29. // Събир. Влечуги. да нзнесѣтѣ воды гадъ доушъ жнвнхъ С 495.24. 2.* Паразит, вредител. *Мо сѣла т'рофоѣа. w вѣе гадѣ зѣлѣ. гоубащннмь. внна н ннвзы. и врѣтѣ СЕ 59a 5–6;* да отъженѣтѣ вѣе зѣло. и вѣсѣ зѣловѣ. и ГѢ (!) гадовѣ. и вѣсе еже обнднтѣ внна. и ннвзы. и врѣтоградъ *СЕ 59a 12;* зачѣнѣ нзннѣ глѣтн. нмена гадомъ. прѣгѣ. сланѣ. ырѣвнзы прѣгѣ. катааросѣ. фнлосѣ. лосѣ. влннтнсѣ. карѣкнносѣ. врѣхосѣ *СЕ 59a 15. // Събир. Паразити. пакы заканныаъ взы вѣсѣкѣ гадъ. втндѣте отъ логнѣ. втѣ ннвзы. втѣ врѣтоградъ СЕ 59b 7.*

СП, СЕ, С. Гр. ἐρπετόν, θηρίον.

Неб. гад ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ГАДЫНЪ, -ын *прил.* Отвратителен, гнусен, гаден. того радма поппрааше страстн гадънзла н ядовнтѣа *С 556.15. Изч.*

С.

Неб. гаден, ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; гадный НГер.

ГАЗОФНАКНИ ВЪЖ. ГАЗОФНАКНИА.

ГАЗОФНАКНИА ВЪЖ. ГАЗОФНАКНИА.

ГАЗОФНАКНИА, -ѣ *ж.* Каса за събирание на дарения за храм. и сѣдъ нсѣ прѣмо газофнакеовн. вндѣваше како народъ мететѣ. мѣдѣ въ газофнакнѣ *М Мк 12.41 З;* амннѣ глѣж вамъ вѣко въдовнца сн оубогаа. мзножѣе вѣсѣхъ вѣвѣрѣже. взмѣтаѣж-

штннхъ въ газофнаакнѣхъ *М* *Мк* 12.43 *З*; възървѣз же вндѣ възмѣтанѣштата въ газофнаакнѣхъ дарзи своа б(о)гатѣна *М* *Лк* 21.1 *З*, *А*, *СК*; снѣ гла ꙗ́а ꙗ́а въ газофнаакнн. оуѣа въ цркви *М* *Йо* 8.20 *З*, *А*. *Изч.*

М, *З*, *А*, *СК*. *От гр.* γαζοφυλάκιον. *Вар.* газофнаакнѣа, газофнаакнѣа, газофουληкнѣа, газофнаакнн.

Нѣв. *Ф.*

газофουληкнѣа *вж.* газофнаакнѣа.

гаинн, -ѣа *м.* *ЛИ*. 1. Гай – мѣченик в Никомидия по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 21 октомври. ꙗ́а октѣ ꙗ́а. стѣихъ ꙗ́а даснѣ гасѣ [*погр. вл.* гаѣ] н зотнка *А* 123а 27–28. 2. Гай – един от 40-те кападокийски воини християни, умр. мѣченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. вѣахъ же воинн кападокинскѣа странѣ. въ сапоу едномъ. жнвѣште благовѣрнѣ. ѹнслоуъ ꙗ́а. неповѣднн н доби въ ратѣхъ. а се нмъ нмена. дометнѣанъ ... гаинн *С* 69.11. *Изч.*

А, *С*. *Гр.* Γάϊος.

галаадъ, -а *м.* *МИ*. Галаад – област в Източна Палестина ‘Adschlûn, Gil’ad на изток от р. Йордан [Числ 32.26, 29; Втор 3.12], обитавана в древността от Рувимовото и Гадовото племе. мон естъ галаадъ н мои естъ манаси *СП* 59.9. *Срв.* *СП* 107.9. *Изч.*

СП. *Гр.* Γαλαάδ.

галатн, -ъ *м.* [*Само*] *мн.* Галатянин – жител на Галатия, римска провинция в Мала Азия, образувана през 25 г. пр. н. е. от областите Галатия, Писидия, Памфилия и част от Ликаония. нѣ (прѣ)дъ въздвнгу крѣста. нщѣ нѣ кв. къ галатѣмъ *Е* 30а 4; въ цр апѣлаз къ галатомъ *Е* 38а 12. *Изч.*

Е. *Гр.* Γαλάται.

галнаен, -ѣа *м.* Галилеянин, галилеец, жител на областта Галилея. приключиша же са едннн въ то врѣма повѣдаѣште емоу о галнаенхъ. ихъже крѣвъ пнаатъ сѣмѣсн съ жрѣтвамн хъ *М* *Лк* 13.1 *З*; о галнаенхъ нже вѣахъ въ снлоуамъ *М* 76б 26, *З* 130а 13. *Изч.*

М, *З*. *Гр.* ὁ Γαλιλαῖος. *Вар.* галнаѣнн.

галнаенскъ, -ѣин *прил.* от *МИ*. 1. Галилейски, който се отнася до областта Галилея. ꙗ́ко съ естъ ꙗ́а пророкъ. иже отъ назрета галнаенскаго *М* *Мт* 21.11 *З*¹, *СК*, *ЗП*; егда нродъ рождѣзтвоу своему вечернѣ творѣаше кѣназемъ свонмъ н тѣисжштѣннкомъ. и старѣншннамъ галнаенскамъ *М* *Мк* 6.21 *З*, *А*; иже вѣахъ пришлан отъ вѣсѣкоа всн. галнаенскѣа н нюденскѣа *М* *Лк* 5.17 *З*, *А*. 2. Прозвище на жител на Галилея; галилейски. и тѣа вѣ съ нѣмъ галнаенскѣимъ *М* *Мт* 26.69 *З*, *А*, *СК*; пнаатъ же слѣшавъ галнаенѣ възпросн н. аште ꙗ́акъ галнаѣнскъ естъ *М* *Лк* 23.6 *З*.

кана галнаенска[ѣа]. *МИ.* *Гр.* Κανὰ τῆς Γαλιλαίας. Кана Галилейска – селище в Палестина, на север от Назарет, може би дн. Kefu Kenna [или Kana al-Djilil, или Kirbet Qana]. и въ третнн день бракъ възстъ въ кана галнаенсѣнн. и вѣ матн нѣва тоу *М* *Йо* 2.1 *З*, *О*; сѣтворн науатокъ знаменнемъ нѣз. въ кана галнаенсѣнн *М* *Йо* 2.11 *А*; и наѣананъ. иже вѣ отъ кана галнаѣнскѣа *М* *Йо* 21.2 *З*, *А*.

море галнаенско[ѣе]. *МИ.* *Гр.* θάλασσα τῆς Γαλιλαίας. Галилейското [Генисаретско, Тивериадско] езеро, намиращо се в северната част на Палестина, през което прѣотича река Йордан. и пакъ ншедъ нѣз. отъ прѣдѣлаз тврѣскъ н судонскъ. прнде на море галнаенско. между прѣдѣлаз декапольскѣа *М* *Мк* 7.31 *З*, *А*, *СК*, *Б*; и пришедъ отъ тоудѣ нѣ. иде при морн

ГАЛНАБНСЦЪМЪ. І ВЪШЕДЪ НА ГОРЪ
СЪДЕ ТОУ М Мт 15.29 З; хо̀да же при
морн ГАЛНАНСЦЪ. ВНАДЪ СИМОНА І АНЬ-
ДРЪИЖЪ БРАТРА ТОГО СИМОНА М Мк 1.16 З.
М, З, А, СК, Б, ЗП, О. Гр. τῆς Γαλιλαίας,
Γαλιλαῖος. Вар. ГАЛНАБНСЦЪ.

Наб. галилейски Бот, НГер, РВЕ.

ГАЛНАЕА, -ѧ жс. МИ. Галилея – об-
ласт в Северна Палестина между
планината Ливан на север и до-
лината Ездрелон [Израел] на юг.
живѣштемъ же нмъ въ ГАЛНАЕН. рече
нмъ нсѣ прѣданъ нматъ вѣити снъ
у̀лѣуцкы въ рѣцѣ у̀лѣкомъ М Мт
17.22 А, СК; възнде же носнфъ отъ
ГАЛНАЕА. ІЗ ГРАДА НАЗАРЕТЪСКА. ВЪ
НЮДЕЖЪ ВЪ ГРАДЪ ДѢВЪ М Лк 2.4 З, А,
СК; въ ПАТОЕ НА ДЕСАТЕ ЛѢТО. ВЛАДЫ-
УЪСТВА ТИВЕРНЪ КЕСАРЪ. ОБЛАДАИЖШТОУ
ПОНТЬСКОУМОУ ПНАТОУ НЮДЪЕИЖЪ. І УЕТ-
ВРЪТОВАЛСТЪСТВОИЖШТОУ ГАЛНАБЕИЖЪ
ПРОДОУ М Лк 3.1 З, СК, Б; съ слы-
шавъ тѣко нс прнде отъ нюдеѧ въ
ГАЛНАБЪЖ. НДЕ КЪ НЕМОУ Н МОЛЪАШЕ Н.
ДА СЪИИДЕТЪ Н ІСЦЪВАНТЪ СНА ЕГО М Йо
4.47 З, А; Н РЫЦѢТА ОУЧЕННОМЪ ІАКО
ОУЪЗРѢНТЕ Н ВЪ ГАЛНАЕН С 445.21.

КАНА ГАЛНАЕА. МИ. Гр. Κανᾶ τῆς
Γαλιλαίας. Кана Галилейска – се-
лище в Палестина, на север от
Назарет, може би дн. Kefu Kenna
[или Kāna al-Djilil, или Kirbet
Qana]. прнде же пакы нс въ кана
ГД(АН)ЛѢЖ. НДЕЖЕ СЪТВОРН ОТЪ ВОДЫ
ВННО М Йо 4.46 З; О БРАЦЪ БЪИВЪ-
ШИНМЪ ВЪ КАНА ГАЛНАБН М 133а 2; се
сътворн НАУАТЪКЪЗЪ ЗНАМЕНЕМЪ НС. ВЪ
КАНА ГАЛНАЕА З Йо 2.11.

М, З, А, СК, Б, С. Гр. Γαλιλαία. От евр.
Gālil, hag-Gālil, hag-Gālīāh, Gelil hag-
gōyim. Вар. ГАЛНАБЪА.

ГАЛНАЕАНИИЪ, -ѧ м. Галилеянин, га-
лилеец, жител на Галилея. ГЛАДЪЖ
ПЕТРОВН. ВЪИ-Н-СТНИЖ ОТЪ ННХЪ ЕСН. ІВО
ГАЛНАБАННИЪ ЕСН М Мк 14.70 З;
МЪИИТЕ АН ТѢКО ГАЛНАБАНЕ СНИ ГРЪШЪЗ-
НЪИШН ПАЧЕ ВСѢХЪЗЪ ФАКЪ БЪША М Лк

13.2 З; ВЪ ІСТНИЖ Н СЪ БѢ СЪ НИМЪ. ІВО
ГАЛНАЕАНИИЪ ЕСТЬ М Лк 22.59 З; ЕГДА
ЖЕ ПРИДЕ ВЪ ГАЛНАБЕИЖЪ. ПРИАСА Н ГАЛНА-
БЪАНЕ М Йо 4.45 З. Изч.

М, З. Гр. ὁ Γαλιλαῖος. Вар. ГАЛНАБАННИЪ.
Наб. галилеянин ОА, ВА, РВЕ.

ГАЛНАБН ВЖС. ГАЛНАЕН.

ГАЛНАБНСЦЪ ВЖС. ГАЛНАНСЦЪ.

ГАЛНАБЪА ВЖС. ГАЛНАЕА.

ГАЛНАБАННИЪ ВЖС. ГАЛНАЕАНИИЪ.

ГАЛНИЖ [погр. З Йо 6.17] ВЖС. ЛАДНИА.

ГАНАНЬЕ, -ѧ ср. Гатанка, загадка. при-
клонъ въ притѣуиѣ оухо мое. разгъиѣ
во псалмътѣири ГАНАНЪЕ МОЕ СП 48.5;
УТВРЪЗЪЖЪ ВЪ ПРИТЪУАХЪ ОУСТА МОЪ. ПРО-
ВЪШТАИЖЪ ГАНАНИЪ ІСПРЪВА СП 77.2. Изч.
СП. Гр. προβλήματα. Вар. ГАНАНЪЕ.
Наб. Ѳ.

ГАНЪГРЕНА, -ѧ жс. Гангрена. н слово
нхъ. тѣко ГАНЪГРЕНА ЖИРЪ ОБРАЩЕТЪ.
ОТЪ НИХЪЖЕ ЕСТЬ. ОУМНЕН ФНАИТЪ Е 2а
5. Изч.

Е. От гр. γάγγραινα.

Наб. гангрена ОА, ВА, МЛБТР, ЕТБАН,
БТР, АР, РВЕ.

ГАСНИ [погр. А 123а 27–28] ВЖС. ГАН.

ГАСНИТН ВЖС. НЕГАСНИМЪ, НЕГАСАН, НЕГАСАН.

ГВОЗДВНИ, -ѧ м. Гвоздей, пирон, клин
[образно]. нмѣаше снн корабль котъ-
кы желѣзны. нъ нсоусовамн (!) гво-
здвннмн (в.м. гвоздвнѧмн, Север., с.
400, бел. под линия) нзгорѣша С
400.28. Изч.

С. Гр. ἦλος.

Наб. Вжс. при гвоздѧн.

ГВОЗДВЪН ВЖС. ГВОЗДЪН.

ГВОЗДВЪНИИЪ ВЖС. ГВОЗДЪНИИЪ.

ГВОЗДВНИИЪ ВЖС. ГВОЗДЪНИИЪ.

ГВОЗДЪ, -н м. Гвоздей, пирон, клин.
крѣтѣ І МОУКА Н ГВОЗДНЕ. І СЪМРЪТЪ СІ
ЖИВОТОУ. ВЕСЪМРЪТЪЗНОУМОУ ВЪИВАИЖЪТЪ.
ПЕЛЕНЪ К 10б 20; НЕ ЧЮЕШИ АІ ЧЪТО
СТРАЖДЕШИ. НЕ ПОМИШИ АН ГВОЗДИН К
11а 29. Изч.

К. Гр. ἦλος.

Неб. гвозд *остар.* ОА, ВА, АК, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН.

ГВОЗДЪН, -ѧ *м.* 1. Гвоздей, пирон, клин. ГВОЗДНІ во възнѧдоша до костн его С 17.22; пригвожденоу же кемоу възвѧше. пакы днмвснн рече. покан са. н отънъмемъ гвоздна С 141.5; тебе радн рѣцѣ мон снн къ гвозднемъ приложнхъ С 503.4; кзын во гвозднн снце остръ ѧкоже завнст'. нмѣнѧштоу-оумоуе (!) ѧк срьдце проведетъ С 399.15. 2. Железен шиш, рѣжен. пакы же повелѣ кназъ гвоздна ражде-гъше жешгн а по хрѣвѧтоу С 178.27. С. Гр. ἦλος, ὀβελίσκος. Вар. гвозднн, гвоздвнн.

Неб. гвоздий НГер; гвоздей ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, ДА. Срв. гоздий ВА; гоздей ОА, МлБТР.

ГВОЗДЪННЪ, -зѧн *прил.* Който се отнася до гвоздей. аште не внждѧ на рѣкоу его тѣвѧ гвозденнѧ ... нн възлож(ѧ) прѣста моего въ тѣвѧ гвозденнѧ М Йо 20.25 А, О; видѣхомъ кемоу рѣцѣ нмаже съкроушн съмръть. въ неюже прна остростъ гвоздннѧ С 499.26; аште не внждѧ въ рѣкоу его знаменнн гвозднннннхъ не нмамъ вѣрѣствоватн С 500.24–25; възлож прѣстъ свон въ гвозднннннѧ ѧзвѧ С 500.29; тзы не вѣрнннѧ рѣнн възмъ речешн. аште не внждѧ въ рѣкоу знаменнѧ гвоздннннннѧго не нмѧ вѣрѧ С 506.7. Изч.

М, А, О, С. Гр. τῶν ἦλων. Вар. гвоздннннъ, гвозденнъ.

Неб. гвозден МлБТР.

ГЕВАЛЬ, -ѧ *м.* Гевал – старозаветният гевалски народ, който е обитавал част от Едомската област между Мъртво море и залива Акаба на Червено море. рѣшнѧ придѣте і потрѣвѧмъ ѧ отъ ѧзкѧ. і не помѣнетъ сѧ имѧ ѧнлево къ томоу. тѧко съвѣшташн ѧномѧшленѧмъ къ севѣ ... ѧзмаѧнтѣне ... і агартѣнѣ. Гевалн і

МАМЗНЪ І АМАЛІКЪ ІНОПЛЕМЕНЪНЦІ СП 82.8. Изч.

СП. Гр. Γεβάλ от евр. Gebal.

ГЕДСНМАНН *вж.* ГЕТЪСНМАНН.

ГЕОНА *вж.* ГЕОНА.

ГЕМОНОВЪ *вж.* НГЕМОНОВЪ.

ГЕМОНЪ *вж.* НГЕМОНЪ.

ГЕНАДЪ, -ѧ *м.* ЛИ. Генадий I – цариградски патриарх [ок. 458–471 г.], приемник на Анатолий. Пр. на 31 август [през IX–X в. на 25 август заедно с патриарсите Епифаний, Мина и Йоан]. Мѧдѧ тѧ ѧ стѣѧ ѧ оцѧ нѧх. архпппъ възвншнх цѣрн градѣ. максмннѧ проклѧ. анатонѧ н генѧдѧ А 127а 28. Изч.

А. Гр. Γεννάδιος. Вар. генѧдѧ.

ГЕНИСАРЕТЬ *неизл. МИ.* Генисарет – област в Палестина на западния бряг на Генисаретското езеро [дн. Kinneret]. н прѣплвѧше. прндѧ въ земѧѧ геннсарѣѧ СК Мт 14.34. Изч. СК. Гр. Γεννησαρέτ. Вар. геннсарѣѧ.

ГЕНИСАРЕТЬСКЪ, -зѧн *прил.* от МИ. Генисаретски, който се отнася до Генисарет. і прѣвѧше прндѧ на земѧѧ геннсарѣтѣскѧ М Мт 14.34 З, А. Срв. Мк 6.53 М, З; і прѣвѧдоша на земѧѧ геннсарѣтѣскѧ З Лк 8.26.

езеро геннсарѣтѣско. МИ Гр. λίμνη Γεννησαρέτ. Генисаретското [Галилейско, Тивериадско] езеро, намиращо се в северната част на Палестина, през което протича река Йордан. і тѣ сѣ стоѧ нѣз прн езерѣ геннсарѣтѣцѣ М Лк 5.1 З, А. Изч.

М, З, А. Гр. εἰς Γεννησαρέτ, τῶν Γαδαρηνῶν [вар. Γεργεσηνῶν, Γερασηνῶν]. Вар. геннсарѣтѣскъ, геннсарѣтѣскъ.

ГЕНЪСНМАНН [погр. З Мк 14.32] *вж.* ГЕТЪСНМАНН.

ГЕОНА, -зѧ *ж.* Ад, пѣкъл. оунѣ во тн естѣ да погзѧлетъ едннъ оудъ тво-нхъ. а не все тѣло твое възрѣжено бѧдетъ въ геонѧ М Мт 5.29 З; вонте

же са пауче, можѣааго н дѣш н тѣло поговѣннѣ въ ѣеиннѣ *М Мт 10.28 З, А*; горе вамъ кзвннгъннѣ н фдрнстѣн впокрнтн. ѣко прѣходнтѣ море н соушѣ сзтворнтн єднного прншелзца. н егда бждетъ творнтѣ н снѣ ѣеоннѣ соуговѣ бѣнша васъ *М Мт 23.24*; добрѣѣ тн естъ взннтн въ жнвотъ хромоу. неже дзвѣ носѣ нмѣше взврженоу взгнтн въ ѣеонѣ. въ огнь не гашѣштнн *М Мк 9.45 З*; оубонте са нмѣштааго властѣ по оубѣеннн въврѣштн въ ѣеонѣ *М Лк 12.5 З, А, СК, Б*; съ нстѣн кетъ послзлаан взн въ огнь бѣѣннн. н въ ѣеонѣ *С 467.8.*

ѣеона огньнаѣ. *Гр. γεεννα, γεεννα* турос. Адски, пѣклен огън; огън, пѣкъл. а нже речетъ боуѣ. повнненъ кетъ геоннѣ вгньнѣн *М Мт 5.22 З*; добрѣѣ тн естъ сз єдннѣмь окомь вѣннтн въ цсретвѣнѣ бжне. неже обѣ оун нмѣшю. нтн въ ѣеонѣ огньнѣж *М Мк 9.47 З*; добрѣѣ тн естъ сз єдннѣмь окомь въ жнвотъ вѣннтн. неже дзвѣ оун нмѣштю. взврженоу взгнтн въ ѣеонѣ огньнѣж *М Мт 18.9 З*; въскрѣшеннѣмь во хрнстовомъ оугаснетъ геонна огньна *С 478.18.*

М, З, А, Б, С. От гр. γεεννα. Вар. ѣеона, ѣеонна, геонна, геѣна, ѣеѣна.

Наб. геѣна ОА, ВА, РВЕ.

ѣеонскъ, -зн прил. Адски, пѣклен, който се отнася до ада. змнѣ нѣладѣѣ єхндзнова како оубѣжнтѣ от сѣда ѣеонзскааго *М Мт 23.33 З*; мѣкзѣ са боѣж геоннѣскзѣ. оустрашаѣж са оноу огнь *С 88.6*; прошаашѣ брнннѣ оу брнннѣ прнштн знднтѣлѣѣ въсѣмъ. сѣвно отъ сѣна прнштн геонзскааго огнн *С 453.3. Изч.*

М, З, С. От гр. τῆς γεεννης, ἐν τῇ γεεννῃ. Превежда и гр. οὐράνιος. Вар. геонзскъ, геоннѣскъ, ѣеонзскъ.

Наб. геѣнски ОА, ВА, РВЕ.

ѣеоргнн, -нѣ м. ЛИ. 1. Георги Кападокийски [Победоносец] – воин мѣченик по времето на имп. Дио-

клециан [284–305 г.] в Никомидия. *Пр.* на 6 май и 26 ноември [Обновление на храма „Св. Георги“ в Лида]. Мѣдѣ нобѣ нѣ. стѣннѣ мѣдѣ екатерннѣ. н свѣнне стаго ѣеорѣна *А 127b 9*; мѣдѣ апрн нѣ. стѣдѣго веланкаго мѣдѣ ѣеорѣна *А 145b 27*; мѣѣ кѣ мѣка георѣгннѣ *СК 151a 18–19*; въ нѣнже гостнннннцн црѣкзѣ кетъ стѣдѣго георѣгннѣ мѣѣеннѣка *С 282.18.* 2. Георги – монах и синкел вроятн при прѣславскнѣ архнепнскоп прѣз втората половина на IX в. гн помозн твоемоу робоу георѣгнѣ ѣрннѣцю н свнкелѣѣ влзгарѣс(комъ) *Пз. З.* Георги – име на монах, познато от надпис. азъ к(алу) герѣгн *Пз. Изч.*

А, СК, С, Пз, Пз. Гр. Γεώργιος. Вар. ѣеорѣнн, георѣгнн, георѣгн, георѣгнн, герѣгн. Наб. Срв. Георги ЛИ, Георгнѣв ФИ СтИл, РЛФИ; Герги гуал. ЛИ МлВТР.

герѣсннскъ вж. гадарннскъ.

герѣсннскъ, герѣсннскъ вж. гадарннскъ.

герѣсннннъ, -ъ Само мн. Герсейци (гиргаши) – старозавѣтно ханаанско племе, обнтавало Северна Палестина [*Срв. Мт 8.28 и Лк 8.37*], идентифицирани с обнтателите на Курси, на източннѣ бряг на Геннсаретското езеро, на юг от Витсаида Юлнѣ. въ онѣ прншзѣдъ нс въ зѣмѣж герѣсннномъ *СК Мт 8.28. Изч.*

СК. Гр. Γεργεσηνοί от евр. hag-Girgāši.

Наб. герѣсннѣц ВА.

герѣгн вж. георѣгнн.

герѣманъ, -ѣ м. ЛИ. Герман I – цариградскн патрнарх [715–730 г.]. *Пр.* на 12 май. мѣѣ вѣ. епнфанѣ н герѣманѣ *СК 151b 20. Изч.*

СК. Гр. Γερμανός.

Наб. Срв. Герман ЛИ, Германа ЛИ, Германѣка ЛИ, Гермо ЛИ, Германов ФИ, Гермов ФИ СтИл, РЛФИ; Герман МИ ЙИв, ВСМ; Германѣци МИ ЙЗ, Зас.; Германѣтногр.

гетъ, -а м. *МИ*. Гет – един от петте най-важни филистимски града, където се установява Давид, бягайки от Саул [Цар 27] – дн. с неустановено местонахождение. отъ стъхъ дддвн въ фалопьсаньъ. егда ѡсаа иноплемьници въ егепьтъ [погр. вл. гетъ] *СП* 55.1 *Изч.*
СП. Гр. Гед.

гетъснманн неизм. *МИ*. Гетсимани – име на местност и на маслинова градина в подножието на планината Елеон. тъгда прнде ѡс. въ весь нарицаемжѣхъ гедснманн *М* Мт 26.36 *З*, *А*, *СК*; прндѣ въ весь енге нма гетъснманн *М* Мк 14.32 *З*. *Изч.*
М, *З*, *А*, *СК*. Гр. Γεθσημανι от евр. gat jemen. Вар. гедснманн, гедьснманн, гетъснманн, генъснманн.

гнстерна, -зи ж. Водохранилище, резервоар за вода, цистерна; щерна. пръвзи же бвсъ ннчнмже хоужде съкроушаа старьца ... н вндѣаше са то стражда отъ прѣподобьнааго еппа. н отъ твораштнхъ гнстернжъ хъитрьцъ. н дѣлатель н клнросьннкъ *С* 553.6–7. *Изч.*
С. От лат. cisterna.

Нѡб. Срв. цистерна ОА, ВА, ВТР, АР.

глава, -зи ж. 1. Глава [част от тялото]. вамъ же н главѣзи всн нцътени сжтъ *М* Мт 10.30 *З*, *А*; и възедъши авне съ тъщаннемъ къ църю. просн глѣштн хошѣ да дасн мн. отъ него на бюдѣ главѣ ноана кръстнтель *М* Мк 6.25 *З*, *А*; и воннн съплетъше вънецъ отъ тръннѣ. възложнша на главѣ емоу *М* Йо 19.2 *З*, *А*, *СК*. Срв. *СЕ* 50а 2; възн вндащен ма поръгаша мн са. глѣша оустъзнамн. покъиваша главамн *Е* 31б 12; оумастилъ еси олвемъ главѣ моѣхъ *СП* 22.5; тзи оутвердѣ силоѣхъ твоѣхъ море. тзи съкроуши главѣзи змьемъ въ водѣ *СП* 73.13; братръ нашъ съ нмѣ. стрнжетъ власѣзи главѣзи своѣхъ *СЕ* 96б 9; едннъ оставъ на мѣстѣ. тоу ажштѣхъ своѣхъ

потъкъ н ножъ свои повръгъ съде. н положъ главѣхъ свои на колѣноу плака по ннхъ *С* 38.4–5; възлазштоу же пшнню въ темннцѣ. едннъ отъ воннъ оудари н по главѣ велѣмн ѡкоже врѣднтн него *С* 139.8; марннна глава н рѣка антнхоннск(а)зна *П*. // *Образно*. глѣ емоу нсѣ. лншн възнннъ нмжтѣ. и птнца нвскъна гнѣзда. а снъ улѣѣскъи не нматъ къде главѣзи подъклоннтн *М* Мт 8.20 *З*, *А*, *СК*. Срв. Лк 9.58 *З*, *А*, *СК*; *К* 6а 24; *С* 416.8; *С* 432.25; ѣко безаконнѣ моѣ прѣвъзндѣхъ главѣхъ моѣхъ. ѣко врѣма тѣжкко отеготѣша на мѣа *СП* 37.5. Срв. *СЕ* 76а 11; мон естъ галаадъ н мои естъ манаси. і ефремъ кръвпость главѣзи моѣхъ *СП* 59.9; възведе ѡкъти на главѣзи нашн. прндомъ сквоуѣхъ огнъ и водѣ. і нздеде нзи въ покои *СП* 65.12; напасть во ми створи вельѣхъ. тзштѣхъ ми створи. много мн нзглагола. до главѣзи ми згло съдѣа *К* 9а 1. 2. *Прен*. Същина, същност; най-важното, най-главното. глава же о глѣмъхъ. такъ нмамъ архнерен. еже съде о деснжѣхъ прѣстола *Е* 24а 12–13; прѣклоннлъ еси себѣ вѣсѣ внднмаа. съкроушнлъ еси главѣзи нхъ. и слнзи нхъ. съкроушнлъ еси главѣхъ вѣсѣа ѣзда. н оуннчнжнлъ еси слнжѣ еѣа *СЕ* 28б 6–7, 8; тзи вѣко гѣ. рачн нзннѣхъ прнзрѣтн. на раба твоего сего. ... съкроушн главѣхъ волѣзн *СЕ* 28б 15–16; н да не продѣлѣхъ слова. да прндемъ въ самѣхъ главѣхъ вештн *С* 481.27. 3. *Прен*. Човек. съкроушнлъ еси ... вѣсѣа ѣзда. н оуннчнжнлъ еси слнжѣ еѣа. възвннжнлъ еси многъи главѣзи. повнненннѣхъ грѣхъзи. н волѣзнмн *СЕ* 28б 10–11; азъ же жьрѣхъ богоу моемоу іс хсоу н томоу едномоу свроуѣхъ. арннѣхъ вокевода разгнѣвавъ са рече. зълаа главо дръзнж лн досаднтн доврѣа нашѣ цѣра *С* 148.6. 4. Наслов, заглавие, глава [на книга]. глѣ еваѣланѣ еже отъ маръка *М* 114.2 *Б*; главѣзи еваѣланѣ еже ѡ лоу(къзи) *З* 79.1; еѣа ѡ лѡу глѣ рѣ. *А* 118.16.

ВЪЗДВЕНГНЪТН ГЛАВЪ. а) *Гр.* ἐλαίρω τὴν κεφαλὴν. Ободря се, насърча се, вдигна глава. научнаиштемъ же снмъ възвѣати. възклоните са н въздвѣнгнѣте гла(въ)вѣи ваша. зане прѣванѣн са нъзавлѣне ваше *М Лк 21.28 З.* б) *Гр.* αἶρω κεφαλὴν. Проявя непокорство, разбунтувам се. ъко се враси твои възшюмѣша. ἰ ненавѣдѣштеи тебе въздвѣгѣ главѣ *СП 82.3.*

ГЛАВА ЖГЪЛОУ. *Гр.* κεφαλὴ γωνίας. Крайѣгълен камък. гла нмъ нс. нѣсте ан ѱан ннколнже въз кзннгахъ. камень егоже не врьдоу сътворнша знждѣштѣн. съ възстъ въз главѣ жгълаж *М Мт 21.42 З', СК. Срв. Мк 12.10 М, З; Лк 20.17 М, З; СП 117.22.*

ВЪЗ ГЛАВЪ. *Гр.* εἰς κεφαλὴν. Начело. нъзави мѣа отъ пр.рѣканъѣ людъска. поставиши мѣа въз главѣ ѡзѣкомъ *СП 17.44.*

ПРОВНТН ГЛАВЪ [КОМОУ]. *Гр.* κεφαλιόω [τινά]. Строша главата [някому]. і пакъи посъла къ ннмъ дроуѣгн рабъ. і того каменнемъ бнвѣше провнша главѣ емоу. і посълаша вещьѣтна *М Мк 12.4 З.*

ОТЪСЪЩН ГЛАВЪ [КОМОУ]. *Гр.* κρούω [τινά] ξίφει. Обезглавя, посека. сѣла ... съ радостнѣж прѣтаже възнѣ своѣж. н съвѣца отъсѣѣе главѣ кен *С 14.18.*

МЕЧЕМЪ ОТЪСЪЩН ГЛАВЪ [КОМОУ]. *Гр.* ὑποβάλλω [τινά] ξίφει. Отсека главата [на някого], обезглавя. азъ надъвахъ са ѡко мечемъ отъсѣѣешн мн главѣ. зане молѣж та повелн н то сътворнтн *С 254.2.*

М, З, А, СК, Б, О, Н, Е, СП, СЕ, К, С, П, Гр. κεφαλὴ, κεφάλαιον, τὰ κεφάλαια, κορυφή, κόμη, κέλλη.

Нѣб. глава ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* Глава *МИ* АМС, Слав. нас. Алб.; Главата *МИ* АМС, Мак. код.; Глава *МИ*; Главан *МИ* СНМБ, Глава Панега *МИ* ВлГ, БЕО; Главчо *ЛИ*, Главчев *ФИ*, Главвинов *ФИ*, Главанаков *ФИ* СтИл, РЛФИ.

ГЛАВНЪНА, -ЪИ Ж. Същност, същина, главното. много еже оставнѣвѣше. къ главнънѣ прндѣмъ. въсѣхъ во вѣкъ внднмъх'. н невнднмъхъ промъсльннкъ богъ. нже арнемъ прѣдъ ѱловѣкъи похѣуѣнънн. н съ тварьмн въѣте-нънн. жтробънъннмъ подвнзаннемъ женомъ вѣаше *С 189.29. Изч.*

С. Калка от гр. κεφάλαιον.

Нѣб. главизна *остар.* ОА, ВА, РВЕ.

ГЛАВЪНЪ, -ЪИН ПРИЛ. Важен, съществѣн, ценен. аще к'то оукраѣде главъно ѱто. нлн скотъ *СЕ 102b 4.*

ГЛАВЪНОЕ МЪСТО. *Гр.* Κρανίον. Лобно място; мястото, където е бил разпънат Исус Христос; Голгота. н архнепнскоуѣпъ о нѣмъ слышавъ. нде на сватое главъное място ... н понмъи н на възхода сѣадо голгоѣзи особъ. рече *С 286.4-5. Изч.*

СЕ, С.

Нѣб. главен ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; главный ВА, НГер.

ГЛАГОЛАНЪЕ, -НА СР. Говорене, разговор. гъ же нсъ по гланнн его къ ннмъ. възнесе са на небо *М Мк 16.19 А.*

МЪНОГО ГЛАГОЛАНЪЕ. *Гр.* πολυλογία. Многословие. молаше же са не лнхо глѣте. ѣкоже н ѡзѣѣнннн. мьнатъ во са ѡко во мъносѣ гланн своеемъ оуслышанн бѣдѣжъ *М Мт 6.7 З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. τὸ λαλῆσαι. *Вар.* глаголанннѣ.

Нѣб. глаголение *остар.* ОА; глаголане МлБТР.

ГЛАГОЛАТН, ГЛАГОЛЪЖ, ГЛАГОЛЪШН НЕСВ.

1. *Непреходен.* Притежавам способность да говоря; приказвам. і прѣнзлнха днвѣвахъ са глѣжште. добръ въсе творнтъ. (1) глѣжштн творнтъ слышатн. і нѣмънн гладн *М Мк 7.37 З, А, СК, Б;* въсаждъшннмъ глѣжшмъ словъхъ. і неглѣжштннмъ глѣштн. і зѣннцѣж слѣпъшмъ. изъѣсншннмъ. і давъшннмъ хромъшмъ ходнтн

СЕ 53а 24; отъ вѣчѣнзѣа жнзѣн снн бо не вндатъ. нн глаголитъ нн ходатъ. нн слзшатъ. каменне сѣште. чло-вѣкы нзвѣанн С 177.5. 2. Прехожен. Произнасям, казвам, изричам не-що. н прншедъше оученнцн его. въз-боуднша. н глѣше гн. сѣпс нзѣ погзѣлемъ М Мт 8.25 З; егда молнте са глѣте. отъче нашъ нже есн на нѣсх. да стнть са нма твоє М Лк 11.2; утъ толн начатъ нс. проповѣдатн і глѣтн. покайте са прнблнжн бо са црѣвне нѣскоє З Мт 4.17 А, СК, Б; і поста-ватъ тѣ прѣдъ олѣтаремь. і глѣтъ днѣкъ днѣконзѣства сн. мнромь гю помо СЕ 9а 22; зачѣнъ нзнѣ глѣтн. нмена гадомъ. пржгъ. сланъ. чрзвенъ пржгъ СЕ 59а 14; і се вѣвѣ глѣаше хъ. блажені нзгънннн прѣвдъзѣ радѣ тѣко тѣхъ естъ цѣсрѣствіє нѣскоє К Зб 11; послочушан оубо блаженаго павъла глѣшта. взи же братѣ подовьнн взієте црѣвамъ вжѣвмъ сѣштнмъ вѣ нодѣѣ о хѣ ісѣ К Зб 17; въздвнгъ гласъ свон блажензѣн кодратъ възпн сѣ слззамн глагола блажензѣн богъ. нже іед'ноуд-дааго сѣна свонего ... пославзѣн С 109.20; оудодѣнннн мн да пока-жетъ. іако н чловѣкъ вѣ іако н пророкъ глаголетъ чловѣкъ кетъ н кто разоу-мѣетъ (!) н С 316.1. // За текст [обикновено с религиозно съдър-жание] — произнасям напевно, пея. н по тѣмъ възходнтъ патрнархъ. сѣ чѣстънзѣмн моцъмн. крѣта гнѣ і по кѣнзѣннѣ трѣстаго. възходатъ пѣв-цн. на амбонъ н глѣтъ. трн кратъ. пѣе се Е 30б 13; н глѣтъ пѣвцн пѣнне се. вѣ глѣ. ѣ Е 31а 11; н ведомн къ пакостъннкомъ сего ѡалма глаго-лаахъ. н всн снндоша са вндѣтъ С 73.16–17. 3. Говоря, казвам няко-му нещо. тѣмъ же нсходѣщемъ. начатъ нсѣ глѣтн народомъ. о ноанѣ М Мт 11.7 З, А; ісѣ же гла емоу. градн по мьнѣ. і оставн мрзѣвнѣа погрѣтн своѣа мрзѣвѣца М Мт 8.22 З,

А, СК; прнде єдннъ отъ архнсннѣаго гла гла емоу. тѣко оумзрѣтѣ дъштн твоѣ не дѣнжн оучнтелѣ М Лк 8.49 З, А, СК; н прнстѣпше оученнцн рѣша емоу. по что прнтъуамн. глаголешн нмъ М Мт 13.10 З; рече же гъ. аште внстѣ нмѣан вѣрѣтѣ тѣко зрѣно горюшьно. глѣлн внстѣ оубо свкамннѣ сен. въз-дѣрн са н вѣсадн са вѣ морѣ. н послочу-шала вн. васъ М Лк 17.6 З, А, СК; глѣаше же нс къ вѣрѣовѣвшннмъ вѣ нѣ нудѣомъ. аште взи прѣвѣдѣте вѣ сло-вѣсн моемъ. взи нстннѣа оученнцн мон вѣдѣте М Йо 8.31 З; архнрен ржгаѣште са сѣ кзѣннжзѣнкы. дроуѣтъ къ дроуѣоу глѣахъ. нзѣ сѣпсе. алн себе не можетъ сѣпастн М Мк 15.31 З, А, СК; науаша глаголатн къ прѣ-вѣд'ноуоумоу. како можешн оубѣрнтн насъ іако кетъ богъ С 30.9; н прн-шедъше мѣ сташа прѣдъ воєводѣ. н науа глаголатн нмъ воєвода. неже нмамъ нздрештн не на влагодѣтн зѣра глаголѣ. нз іакоже кетъ нстннн С 71.9. // Образно. чѣстънзѣн іѡанъ ... мльѣа же тоу лѣтъ шѣсть вѣсѣро жн-тнѣа чловѣчѣска отълѣчѣнѣа са. глаго-латн къ богоу С 289.1. // Отговарям. гла. что са вамъ мзѣннтъ о хѣ. чн естъ снъ. глѣаша емоу давѣдѣвъ М Мт 22.42 З, А, СК. 4. Говоря за някого, за нещо. мзѣног нмамъ о васъ глѣтн н сѣднтн. нз пославзѣ ма нстннѣнъ естъ М Йо 8.26 З, А; і та вѣ тѣ чѣсѣ прнстѣвѣшн нсповѣдааше са гѣн. і глѣаше о немъ. вѣсѣмъ чѣнштннмъ нзѣвѣленнѣ вѣ нмѣ М Лк 2.38 З, А, СК; прѣславѣно гла сѣа о тѣвѣ граде бжѣ С П 86.3; н чѣо радн н почто рече. не вонте взи са. прѣвѣде а гонажатъ боѣзнн. тн тѣгда глаголетъ о вѣскрѣ-сеннн С 445.5–6; радѣуѣтѣ са глаголешн о снхъ дѣша н вѣселнтъ са С 447.10; взи глаголасте лѣжѣ о нѣмъ. нз нстннн не дѣстъ іемоу того сѣт-ворнтн С 261.26. 5. Наричам, назо-вавам. рече же емоу нсѣ чѣто ма

ГЛѢШН БЛАГА. НИКТОЖЕ БЛАГЪ ТЪКЪМО
 ЕДННЪ БЪ *М Лк 18.19 З, А, СК. Срв.*
Мт 19.17 М, А, СК; Мк 10.18 М, З;
 ПНАДЪТЪ ЖЕ ПАКЪИ ОТЪВѢШТАВЪ РЕЧЕ
 НМЪ. ЧТО ОУВО ХОШТЕТЕ СЪТВОРИХЪ ЕГОЖЕ
 ГЛѢТЕ ЦРЬВЪ НЮДЕНСКА *М Мк 15.12 З; 1*
 САМЪ СИ НЕСЪИ КРЪТЪ. ИЗНАЕ ВЪ НАРН-
 ЦАЕМОЕ КРАННЕВО МѢСТО. ЕЖЕ ГЛѢТЪ СА
 ЕВРЕНСКЪИ ГОЛГОТА *М Йо 19.17 З, А,*
СК; ЧЕСО НИЧЕТА. ОНА ЖЕ РѢСТЕ ЕМОУ
РАВЪН. ЕЖЕ ГЛЕТЪ СА СЪКАЗАЕМО ОУЧЪ-
*ТЕАЮ. КЪДЕ ЖИВЕШИ *М Йо 1.39 З, А;**
 РЕЧЕ ЖЕ ОУВО Н ТОИ ПОЛЕМОНЪ. ЧТО СА
 ГЛАГОЛЕШН. ОНА ЖЕ РЕЧЕ ФЕОДОТЬ *С*
132.18; Н ЧЛОВѢКОЛЮБЦЪ ВЛАДЪИКА
 НОВО Н СТРАННО ЖИТНІЕ. ВЪ ЖИЗНЬ НАШЪ
 ВЪНЕСАЪ. ОУЖЕ БО ЗА СЪМРЪТЬ. ОУСПЕНЬЕ
 Н СЪНЪ ГЛАГОЛЕТЪ СА *С 487.29. // Прич.*
сег. страг. като прил. глаголемзин.
Гр. λεγόμενος. Наричан, назова-
 ван. ГЛА ЕМОУ ЖЕНА ВЪМЪ ЧКО МЕСІА
 ПРИДЕТ. ГЛѢМЪИ ХЪ. Н ЕГДА ТЪ ПРИДЕТЪ.
 ВЪЗВѢСТИТЪ НАМЪ ВЪСЪ А *Йо 4.25; СНИ*
 ЖЕ НЖЕ БАНЪЗ ДНА. ГЛАГОЛЕМЪИ АПО-
 ЛОНЪ. НЕ ОТЪ ВАЖДА АН РОДН СА *С 8.1;*
 ПОВЕЛЪ ЖЕ ВЪСЪМЪ АНОУПАТЪ ПРЪ-
 ДЪИТН. КЪ ПРЪДН СЪИШТНН ВЪСН
 ГЛАГОЛЕМЪИ. СЕРУКОМННЪ. ТОУ БО КАПН-
 ШТА МНОГА ВЪАХЪ ПСТАВЪИЕНА *С*
117.10; ІАКО БОГА НМАМЪ ІЕГОЖЕ НЪ
 МАДЪИ ВРЪСТЪИ ЧНЕТН НАВЪИКОХЪ. Н
 ГЛАГОЛЕМЪИМЪ ВАМН БОГОМЪ НЕ ПОКЛОИЪ
 СА *С 252.30. 6. Като същ. а) прич.*
сег. деят глаголан м. ег. глаго-
лищен м. мн. Гр. ὁ λέγων, [ὁ] λα-
λῶν, οἱ λέγοντες, [οἱ] λαλοῦντες.
 Този, който говори; тези, които
 говорят. ГЛАН О СЕВЪ СЛАВЪИ СВОЕІА
 НШТЕТЪ. А НШТАН СЛАВЪИ ПОСЛАВЪ-
 ШААГО Н. СЪ НЕТНЕНЪ ЕСТЪ *М Йо 7.18*
З, А; ОНЪ ЖЕ ОТЪВѢШТАВЪ РЕЧЕ КЪ
 ГЛЪИШТНОМУ. КЪТО ЕСТЪ МАТН МОЪ Н
 КТО СЪТЪ ВРАТРНЪ МОЪ *М Мт 12.48 З;*
 ХОДЪА ВЕС ПОРОКА ДЪАІА ПРАВЪДЪ. ГЛІА
 НЕТНЪ ВЪ СРЪДЪЦИ СВОЕМЪ. ІЖЕ НЕ ОУЛЪ-
 СТИТЪ ІАЗЪИКОМЪ СВОІМЪ. НИ СЪТВОРИТЪ
 ІСКРЪННОМУ СІ ЗЛА. ПОНОШЕНЪ НЕ ПРИ-

ІАТЪ НА БЛИЖНІА СВОІА *СП 14.2; ГЛІА*
 НЕПРАВЪДНАА НЕ ІСПРАВЪШЕ ПРЪДЪ
 ОУНМА МОІМА *СП 100.7; ЧКО ЗАБАСА СА*
 ОУСТА ГЛІИШНМЪ НЕПРАВЪДЪ. ВЪ КОНЦЪ
 (!) ПСАЛМЪ ДЪДЪВЪ *СП 62.12; ДА ВЪЗ-*
 ВРАТИАТЪ СА АВЕ СЪЗІДАШТІ СА
 ГАИШТЕІ МНЪ БЛАГО ЖЕ БЛАГО ЖЕ *СП*
69.4. Срв. СП 39.16; СЕ ДЪЛО ОБАІІГА-
 ІИШНХЪ МНЪ КЪ ГІО. Н ГЛІИШНХЪ ЗЪЛО НА
 ДЪИШ МОИЪ *СП 108.20. б) Прич. сег.*
страг. глаголемоие ср. ег., глаго-
лемая ср. мн. Гр. τὸ λεγόμενον, τὰ
λεγόμενα, τὸ λαλούμενον, τὰ λαλού-
μενα [вар. λογισμοί]. Казаното.
 ПРИМЪ ХЛѢВЪ ПРЪЛОМЪ Н РЕЧЕ СЕ ЕСТЪ
 ТЪЛО МОЕ ЛОМІМОЕ ЗА МНОГЪИ. І ВЪДАТЪ
 НДОУЧЕНІН ГЛѢМОЕ *К 7б 20. Срв. С*
419.17; ЧТО МН ХОШТЕТЕ ДАТН Н АЪЗ
 ВАМЪ ПРЪДАМЪИ (!) Н. МНЪ ІАВЪ ВЪІТН
 ГЛАГОЛЕМОУОУМОУ. А НЧЕСОЖЕ ПАЧЕ
 ЗАШТНШТАН *С 407.29; СЪИШАВЪ ЖЕ*
 СЕ АГГЕЛЪ ПОМЪИШАШЕ ВЪ СЕВЪ СІ. ІАКО-
 ЖЕ АЪПО МЪИШАШЕ. ДНВНО ДЪЛО ПРЪ-
 ХОДНТЪ ОУМЪ. ГЛАГОЛЕМОІЕ. НЖЕ ХЕРО-
 ВНОМЪ СТРАШНЪ. Н СЕРАФНОМЪ НЕВН-
 ДНМЪ *С 248.19; І БЪ НОСНФЪ Н МАТН*
 ЕГО ЧЮДАШТА СА. О ГЛѢМЪИХЪ О НЕМЪ *М*
Лк 2.33 З, А, СК, Б; І ТН НЧЕСОЖЕ
 ОТЪ СІХЪ НЕ РАЗОУМЪША. І БЪ ГЛОЪ СЪК-
 РЪВЕНЪ ОТЪ ННХЪ. І НЕ РАЗОУМЪАХЪ
 ГЛЪИХЪ *М Лк 18.34 З, СК; ДА*
 НИКТОЖЕ РАЗОУМЪЕТЪ. ГЛАГОЛЕМЪИХЪ
 ОТЪ НЕО. НИ ІЕЖЕ ОТЪ НАСЪ ТВОРНМЪИХЪ
С 263.17; НЕ ВЪРОУЧН ВЪСЪКОМУ СЛОВЕСН
 ... ІАКО ЕЖЕ СКОРО ВЪРОВАТН ГЛАГО-
 ЛЕМЪИМЪ *С 305.26-27; ВЪЗЪМЪ (!) ЖЕ Н*
 МАЛОМЪ СЪКАЗАНІЕМЪ. НА ІАВЪІЕННІЕ ГЛА-
 ГОЛЕМЪИМЪ *С 361.10; ТЪИ ЖЕ СЪМОТРН*
 ОУЧЕННЪИ ЛЮБАШТА НЕТННЪ. КАКО
 ГЛАГОЛЕМЪИХЪ ОТЪ ВРАГЪ. ННЧОЖЕ СЪК-
 РЪІВАИЪТЪ. АШТЕ Н ОУКОРЪНА ГЛА-
 ГОЛЪТЪ. СЕ БО Н АЪСТЪЦА Н НАРНЪТЪ *С*
440.13; НЕ БО ОВРАШТЕТЪ НИКТОЖЕ ТАКО
 АВЪ НЪВЪШТАНА. НЪ ІУНННА ІЕСТЪ
 ПРНТЪЦА. ІАКОЖЕ ВЪДЪАХЪ ГЛАГОЛЕ-
 МАІА. Н ХОТАІШТЕ ЗЪЛО ТВОРИАХЪ *С*
440.22. в) Прич. мн. страг.

глаголаиоуе *ср. ег.* глаголаиата *ср. мн.* *Гр.* τὸ εἰρημένον, τὰ λελαλημένα, τὰ λαληθέντα, τὰ εἰρημένα. Казаното. и влажена ъже вѣрѣ ѡтѣ. ѣко вѣдетѣ съврѣшенне гланзимѣ отѣ гн *М Лк* 1.45 З, А, СК; и всн сзѣшавѣшен днвнша са. о гланзихѣ отѣ пастѣрѣ ка ннмѣ *М Лк* 2.18 З, А, СК, Б; того радн н радодуѣтѣ са н ѡудатѣ са ... жеже прѣвоѣ вндѣтн н владовѣстнтн. не глаголаиата тѣчыѣ нѣ н вндѣиата *С* 446.5; по всѣхѣ нсхождааше послѣжде. ѡрѣ н съ страхомѣ. н съ всѣмѣ говѣнннмѣ стоа вѣ пѣтнн по глаголаиоуоуоу вѣ ѡламѣхѣ *С* 285.13.

глаголатн на кого. *Гр.* κατηγορέω τινά, καταλαλέω τινός, λαλέω κατά τινος, καταλαλέω κατά τινος. Говоря против, срещу някого; обвинявам. и егда на нѣ глѣхѣ архнерен н старьци ннѣсже отѣвѣштѣвааше *М Мт* 27.12 З, А, СК; и глашѣ на бѣ и рѣшѣ еда възможеѣ бѣ оуготоватн трѣпѣж (!) вѣ поустѣини *СП* 77.19; ѡво сѣдѣ кѣниашн и на мѣ глѣахѣ. равѣ же твои глѡмѣваше сѣа вѣ оправѣданнѣхѣ твоѣхѣ *СП* 118.23.

глаголатн съ цѣмѣ. *Гр.* συλλαλέω τινί, συλλαλέω μετὰ τινος, συντρέχω τινί. Разговарям с някого. н се мѣжа дѣва съ ннмѣ глѣшѣа. ѣже вѣсте мѡснн и нанѣ *М Лк* 9.30 З.

въпрѣкѣзи [протнвѣж] глаголатн. *Гр.* ἀντιλέγω, πρὸς ἐντροπήν λέγω. Възразявам, противореча. нѣ азѣ съказаннѡ семѡу тѣштѣ са. въпрѣкѣзи глаголатн възлюбѣенне. не во снцѣ ѣстѣ нстнна разѡумѣ *С* 346.21–22; аште лн кто кѣште въпрѣкѣзи глаголетѣ. н пѣрнтѣ са глагола *С* 346.29; ладаре ндн вѣнѣ н доуша отѣ землѣ нсподѣнннхѣ нстрѣжена вѣстѣ. нн днавѡлоу протнвѣж глаголѣштоу. нн сѣмрѣтн протнвѣж ставѣшн *С* 317.24–25; отѣвѣштѣвѣ же стѣин наѣа протнвѣж магѣноу глаголатн. ѡ възвожѣне ... доколн прѣвѡвдншн бѣннѣ трѣпѣннѣ. н протнвншн са богоу *С* 49.21–22.

хоуѣж глаголатн. *Гр.* βλασφημέω. Хуля, сквернословя, клеветя. поврѣже него на земн. н наѣа ноздрѣмн н оустѣ глѣтн хоуѣзи. н оукаратн ... правѣдѣнаго *С* 554.2.

зѣло глаголатн. *Гр.* κατηγορέω. Укорявам, мѣмря, хуля. прѣданѣ во кѣ. и вселенѣжѣ всѣж сѣпасѣ естѣ. а прѣдавѣз нуданѣю. искрѣннмѣ своимѣ зѣло глѣшѣте *К* 4а 1.

глаголатн кѣ оухоу [вѣ оушн]. *Гр.* λέγω πρὸς τὸ οὖς, λαλέω εἰς τὰ ὦτα. Шепна. ѡвн же са днавѡлѣ о деснѣжѣ дрѣжа мѣчѣ. о лѣвѣжѣ же змнн. глаголааше же кѣ оухоу агнѣколау. мѡн ѣсн подвнжан са *С* 76.6. // *Образно.* глаголн вѣ оушн словѣзноуоуоуоу ковьѣгоу. оуготован мн слоухѡу вѣхоуѣ *С* 248.10.

ѣсно глаголатн. *Гр.* τρανολογέω. Говоря ясно [отчетливо, разбрано]. азѣицн нанѣмѣ навѣикнѣтѣ глаголатн мнрѣ. то лн не азѣицн нанѣмѣ нстннѣжѣ ѣсно глаголѣтѣ *С* 336.25.

лнхо глаголатн. *Гр.* βατταλογέω. Говоря повече, отколкото е необходимо; бѣрборя. молаше же са не лнхо глѣте. ѣкоже н ѡзѣчѣннцн мѣнатѣ во са ѣко во мѣносѣ глѣн своѣмѣ оуслѣшанн вѣдѣтѣ *М Мт* 6.7 З, А, СК.

малѣи глагола. *Гр.* μικρολόγος. Който говори пестеливо. поѣто малѣи глагола мало даѣшн отѣ мнра сего *С* 87.23.

слово глаголемѡе. *Гр.* τὸ λεγόμενον. Казаното, изреченото. аштнша (!) во кѣднн вѡннн пѣчатѣлѣан. мѡглн вѣшѣа глаголатн. аште н лѣжа н непѣрѣпѣрнѣа словеса глаголемѡа *С* 441.3.

нощѣж глагола. *Гр.* νυκτολάος. За зѣл дух — който бѣлнуѣа. заканныѣжѣ та вѣомѣ ... ѡтндн. вѣсѣкѣ дѣмонѣ нечнстѣи ... вндѣннѣмѣ авѣлѣа са. нан змневоѣмѣ. лнн зѣвѣрннѡмѣ лнцѣмѣ ... нан нощннѣжѣ глѣа *СЕ* 54а 8.

не глаголѣжѣен. *Гр.* οἱ ἄλαλοι. Немите, неговорѣшѣте. всѣжѣдѣ-

ШННМЪ ГЛОУХЪИМЪ СЛОУХЪ. І НЕГЛѢЩ-
ЩННМЪ ГЛАТН. І ЗЪННЦѢК СЪПЪИМЪ *СЕ*
53а 22-23. ~ са *strag.* и безл.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, У, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Р, ЗЛ, МЛ. *Гр.* λέγω, λαλέω, φημί, πρόφημι, ὀμιλέω, διαλέγομαι, διηγέομαι, φθέγγομαι, φωνέω, προσφωνέω, βοάω, κηρύσσω, ἀποκρίνομαι, παρακαλέω, παραινέω, διακράζω, διαλαλέω, ἀντιλέγω, ἀρνέομαι, συντυγχάνω, τίθημι, ὑπερέχω, ῥήμα, ἀπόκρισις [*вар.* ἀπαγγέλλω, προλέγω].
Нѣб. глаголя *остар.* и *гуал.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ, ПРОДЦ, ДА.

ГЛАГОЛЪ, -а м. 1. Дума, реч, говорене; слово. блаженн есте егда поносатъ вамъ. і нжденѣтъ възи. і рекѣтъ. въсѣкъ зъзъзъ глѣ на възи. лъжпште мене радн *З Мт* 5.11 *А, СК*; рече же марнѣ се раба гнѣ. вѣдн мнѣ по глѣу твоемоу. і отнде отъ неѣ аѣлѣ *М Лк* 1.38 *З, А, СК*; онн же не разоумѣша глѣ сего *М Лк* 9.45 *З*; снѣ глѣ глѣ нѣ въ разофналіснн. оуѣа въ црѣске *М Йо* 8.20 *З, А*; нже сѣи снѣнне славъ его. н образъ лица его носѣ же въсѣ глѣомъ снѣи своеѣ. совоѣ оцѣщенн грѣховъ нашнхъ сѣтворъ *Е 6а* 14; о бѣсѣ похвалѣ глѣ. о гѣ похвалѣ слово *СП* 55.11; бже оуслъши молитѣѣ моѣѣ. възиуши глѣи оуѣтѣ моѣѣ *СП* 53.4. *Срв.* *СЕ* 77б 5, *С* 73.13; посѣлн нзінѣ глѣ твон. і нжденн трасавнѣѣк снѣѣ *СЕ* 44б 19; повѣднлз есн вѣса глѣи. нечѣстнвѣзѣхъ *СЕ* 43а 14; н лнхо сѣтворнхъ. і лнхо мзислнхъ. глѣомъ лн дѣломъ. лн помзшленнемъ *СЕ* 72а 9; колѣко створи. да бѣ лоуѣи възлѣ. въсеі фнлософнн. вештѣмн. і гѣи нлоуѣн і. овладѣтѣ дѣстѣ емоу надъ вѣсѣи *К 5б* 4; іакоже по овзѣаю радѣстн благовѣштѣннѣ прнноснтѣ ѣловѣкомъ. н глаголѣ етерѣ крѣпокъ. н архангѣлскѣ. н вѣневодѣскѣ свѣтѣлз *С* 464.13; снмн оубо глаголѣи отъгнанше паула *С* 170.10; іаѣсѣ мон благодѣтѣѣѣ. възгласнтн глѣн сѣдѣннѣа *Р II* 2.6.
2. Сѣбитие, случка. прѣндѣмъ оубо до внтлѣема. і внднмъ глѣ сѣ възи-

възнн. іже сѣкаѣа намъ гѣ *М Лк* 2.15 *З, А, СК.*

ЗЪЗЪРѢТН глаголѣ кого. *Гр.* ἐπιλαμβάνομαι, ῥήματός τινος. Хващам се за думата на някого. онъ же рече къ ннмъ. възѣдѣнтѣ оубо ѣже сѣтѣ кеса-рева кесаревн. н ѣже сѣтѣ бѣнѣ бѣн. і не могѣ зъзѣрѣтн глѣ его прѣдъ лѣдѣмн (!) н днвѣше са о отъвѣтѣ его оумлѣѣша *М Лк* 20.26 *З.*

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С, Р, МЛ. *Гр.* ῥήμα, ῥήσις.

Нѣб. глагол ОА, ВА, НГѣр Допълн., МлБТР, РВЕ, ДА. *Срв.* глагул *гуал.* ДА; глагор *гуал.* 'глас' ДА; глагорес *прил.* *гуал.* 'приказлив' ДА.

ГЛАДНВЪ, -зін прил. Гладен. вѣсѣ же хоуѣи вѣштѣашѣ на антоннѣа н на павѣла глагола большѣмн гладнѣаа снѣа. ненасѣштѣнѣа. іаже ннколнже свонмъ нѣста сѣгѣа ... ѣто нѣи мѣѣнтѣа *С* 172.17-18. *Изч.*

С. Гр. λειψαρημένος.

Нѣб. *Срв.* гладен ОА, ВА, РВЕ, ДА.

ГЛАДНТН, глаждѣ, гладншн несс. Гладѣ, прекарвам рѣка по нещѣ. прннмн мѣтѣѣ. і поклѣненне раба твоего сего. і мене грѣшнѣадо твораѣадо повелѣннѣ твоѣ. гладѣадого прѣстѣомъ оун его *СЕ* 33б 23. *Изч.*

СЕ.

Нѣб. глядѣ ОА, ВА, АК, Бѣт, НТ, Дѣв, НГѣр, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ГЛАДЪ, -а м. Глад, липса на хранитѣлнн продуктн, недоимѣк. егда заклепе са нѣсо. трн лѣта н шѣстѣ мѣцѣѣ. вѣко въстѣтѣ гладъ по всѣен земн *М Лк* 4.25 *А, СК*; нжднвѣшнѣ же емоу въсѣѣ. въстѣтѣ гладъ крѣпокъ на странѣ тон. н тѣ наѣатѣ лншнтн са *М Лк* 15.14 *З, А, СК*; і вѣдѣтѣтѣ гладн н пагоуѣзѣи. і трѣсѣи по мѣста *М Мт* 24.7 *З, А, СК, ЗП*; колнко нанмзннскѣ отъѣа моѣго. нзѣвѣаѣтѣ хлѣбн. азъ же гладѣомъ гѣвѣаѣтѣ хлѣбн. азъ же гладомъ гѣвѣаѣтѣ *М Лк* 15.17 *З, А, СК*; ѣзѣвѣнтн отъ сѣмрѣтн дѣша іхъ. н прѣпнтѣтн іа въ гладъ *СП* 32.19;

МОЛНТЕ БОГА ОТЪ РАТНИ. ОТЪ ГЛАДА Н
ОТЪ ПАГОУЕВИ С 67.21; Н ГЛАДОУ ПАКЪИ
ХОТАШТОУ ВЪИТН С 569.20; Н ГЛАДЪ Н
СМЪРЪТН РАЗАНЪНЪИ ПО ЗЕМН Р IV 1.19.

// Гладуване, недоаяждане. НЕ ПОСТЪИ-
ДАТЪ СѦ ВЪ ВРЪМѦ ЛЮТО Ї ВЪ ДЕНЬ
ГЛАДА НАСЪИТАТЪ СѦ СII 36.19; ВН-
ДЪВЪЗ НХЪ ІУСНФЪ ... НЕ ОБНАЖИ МЕЧѦ.
НИ ВЪ ТЪМНИЦН ЗАТЕОРН НИ ГЛАДЪ (в.м.
ГЛАДОМЪ, Север., с. 367, бел. пог ли-
ния) ЗАМОРН С 367.15; ПРИПОДОВНХОМЪ
ЖЕ Н МЪИ СѦ МАТЕРН ОУВОЗЪН. НЕ НМЖ-
ШТН ГЛАДОМЪ МЛЪКА С 384.17.

ГЛАДОМЪ МРЪТН. Гр. πεινάω. ГЛА-
ДУВАМ, УМИРАМ ОТ ГЛАД. ОТЪШЪДЪИ
ЖЕ ВРАТЪ ПЪТЪМЪ ЗАБЛѦДНЪЗ Н ЗЪЛО
СѦ СЪКРОУШНЪЗ. ВЪЗВРАТН СѦ ТРЕТН
ДЕНЬ ГЛАДЪМЪ МЪРЪИ Н РАСЛАВЪВЪЗ С
291.14.

М, З, А, СК, ЗП, СП, С, Р Гр. λιμός, ἀστία,
ἢ [τῶν ἀνοικαίων] σπάνις. Вар. ГЛАДЪ.

Неб. глад ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер,
МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.
Срв. гладя ж., глѧдос ж. 'глад' ДА.

ГЛАДЪКЪ, -ЪИН прил. Гладък, равен. І
БѦДЪТЪ СТЪПЪТЪНАѦ ВЪ ПРАВАѦ. І
ОСТРН ВЪ ПЪТН ГЛАДЪКЪИ М Лк 3.5 З,
А, СК. Изч.

М, З, А, СК. Гр. λείος.

Неб. гладък ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв,
НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР,
РВЕ, ДА; гладкий ОА, НГер.

ГЛАДЪШЕ [погр. С 141.14–15] вж.
КЛАСТН.

ГЛАДЪ [погр. С 104.29] вж. КЛАДА.

ГЛАСНТН, ГЛАШЪ, ГЛАСНШН несл. 1. Из-
виквам, повиквам някого при себе
СИ. І СЪДЪ ГЛАСН ОВА НА ДЕСАТЕ І ГЛА
НМЪ М Мк 9.35 З; ВЪНДЕ ЖЕ ПАКЪИ
ПНАТЪ ВЪ ПРЕТОРЪ. І ГЛАСН ІСА І РЕЧЕ
ЕМОУ З Йо 18.33 А. 2. Извисявам
глас, за да възпѧя, възхваля ня-
кого. она же ПАЧЕ ГЛАСЪСТА ГЛЩѦ.
ПОМНОУН НЪН ГН СНОУ ДЪВ ЗII Мт
20.31; ДЪНЕСЬ РАДОСТНЪЖ РАДОУЧЕТЪ СѦ
БЛАЖЕНЪИН ДАЧУНЪ. ОУКРАШЕНАМН ГЖЕ-
ЛЪМН МЛАДЕНШТН. СЪ ННМНЖЕ Н ЛН-

КОУЕ ДОУХОМЪ. Н ВЕСЕЛА СѦ ІАКО Н
ПРЪЖДЕ. ПРЪДЪ ЛНЦЕМЪ КОВЪЕГА ВО-
ЖНА ПОНЕТЪ. Н ГЛАСНТЪ СЛАДЪКО С
320.19; ІЕГДА МЛАДЪИ ДЪТН ВЪННЕ
ВЪЗЪМЪШЕ Н ВЪНЕМЪ ІЕМОУ ПОВЪДЪЖ
ГЛАСШТЕ. УСАИИ ВЪ ВЪШЪНННХЪ С
403.1. Изч.

М, З, А, ЗП, С. Гр. φωνέω, προαναφωνέω,
συμφελλίζω.

Неб. Вж. при глашатн.

ГЛАСОВАТН, ГЛАСОУЖЪ, ГЛАСОУЖШН несл.
Викам, повиквам. РЕЧЕ ВО КЪ НЕМОУ
ВЪ ГЛАСОУЖѦ К 2b 39. Изч.

К.

Неб. Срв. гласувам ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

ГЛАСЪ, -А м. 1. Човешки глас. ІЪЗ ЖЕ
ВЪЗЪПНЪЗ ГЛАСЪЗ ВЪЛЪЕМЪ НПОУСТН
ДХЪ М Мт 27.50 З, А, СК. Срв. Мк
15.37 М; ОБЪЦА МОѦ ГЛАСѦ МОЕГО
СЛОУШАИЖЪТЪ. Н АЪЗ ЗНАИЖѦ ІА Н ПО МЪНЪ
ГРАДЪЖЪТЪ М Йо 10.27 А; ГЛА ВЪ РАМЪ
СЪЗНШАНЪЗ ВЪІ. ПЛАЧЪ Н РЪИДАННІЕ. Н
ВЪПЪЛЪ МНОГЪ. РАХНАЛЪ ПЛАЧЪЩН СѦ
УѦДЪЗ СВОИХЪ. Н НЕ ХОТЪШАШЕ ОУТЪШІТИ
СѦ А Мт 2.18 СК, Б; Н ОУЖАТЪ
ОБЪДЪРЪЖИТЪ МА О УЛОВЪЧЪСТЪ ГЛАСЪ
КЕЛЕНЕ С 224.27. // Вик, ропот. КЪДЕ
НЪИНЪ СЪТЪ. ВЪЧЕРАШЪНАѦ МЛЪВЕИ Н
ГЛАСІ. І ГОВОРИ. ВЪИВАИШТЕІ НА ХѦ. ОТЪ
ЗАКОНОПРЪСТЪПЪННЪЗ К 12b 10. Срв.
С 448.9. // Глас Божи, глас свише.
СЕ ОБЛАКЪ СВЪТЕЛЪ ОСНЪ ІА. І СЕ ГЛАСЪ НЪ
ОБЛАКА ГЛА. СЪ ЕСТЪ СНЪ МОН ВЪЗЪЮ-
ВЛЕНЪИ О НЕМЪЖЕ БЛАГОНЪВОЛНХЪ М Мт
17.5 А; ГЛА ВЪПНЪЖЩАДО ВЪ ПОУСТЪ-
ННН. ОУГОТОВАНТЕ ПЪТЪ ГНЪ. ПРАВЪИ
ТВОРНТЕ СЪЗДА ЕГО А Мт 3.3 СК. Срв.
Мк 1.3 М, З, А, Б; Лк 3.4 М, З, А,
СК, Б; ВЪ ТЪЖ ЖЕ НОШЪ ГЛАСЪ ВЪІСТЪ
СЪ НЕБЕСЕ ГЛАГОЛА РАВЕ ВЪШЪНЪРАГО Н
СЪПРНЧАСТЪННЪЧЕ ХРНСТОВЪЗ АРТЕМОНЕ С
235.24; ІАКО НАЧА СНОПЪИ ВАЪАТН.
ОУСЪИША ГЛАСЪ ГЛАГОЛЪШЪТЪ. ДОВЪЛЕТЪ
ТН С 41.2. // Нецо казано, произ-
несено [думи, слова]. ВНДЪВЪШЕ
СЪКАЗАША О ГЛАСЪ ГЛАНЪЕМЪ НМЪ О ОТРО-
УАТЕ СЕМЪ СК Лк 2.17 З, А; ТАКО І СЪ

гласъ единож реченъ вѣѣ. і на въскѣж трапѣжъ. въ въскѣхъ црѣквахъ *К 8a 25*; н тѣ во нсаевѣ гласъ слѣшааше еже рече. се дѣвѣнца въ ѹрѣвѣ зачѣнетъ н родитъ снъ *С 245.25*. 2. Рев на животн. слѣшавъ же комнѣ гласъ звѣрнн. оубо са. н хотѣаше бѣжати *С 229.29*. 3. Звук, шум. втѣ гласа въздѣханыѣ моего. прѣлпе костъ моѣ пѣтн мои *СП 101.6*; отъ гласа грома твоего оустрашатъ сѣа *СП 103.7*; възиде бѣ во въсканкновены. гѣ въз гласѣ трѣвнѣ *СП 46.6*. *Срв. С 478.29*; въздѣвѣ рѣкѣ гласѣ своѣа. въздѣвѣ рѣкѣ стругѣ своѣа отъ гласа водъ многѣ *СП 92.3*; онъ же оуслѣшавъ гласа плачу оу вѣскоуи кз двѣремъ по обзѣаю *С 44.4*; гласъ ногоу етера слѣшѣ кз намъ градѣшта *С 468.6*. 4. Мелодия на църковно песнопение – една от осемте мелодии на византийското и славянското църковно пеене. прѣ глѣ *Г А 158a 2*; алѣ глѣ *н СК 72b 15*; аллоу. глѣ. *н Е 6a 1*; прѣ. глѣ *д Е 6a 4*; н по сѣ пѣжтѣ пѣ сн глѣ *Г СЕ 86b 6*; трнѣ. глѣ. *д ТФ А 1*; пѣ. *н. глѣ. д ТФ Б 3*. гласъ нскръ *б*. Във византийското и славянското църковно пеене – втори плагиален [шести] глас. н ѹѣѣ ѹѣѣ. алѣ. пѣѣ. алѣ. глѣ нскръ *б СЕ 58b 15*; въз по прѣ глѣ нскръ *б СЕ 105b 5*.

вѣз гласа. *Гр. ἄφωνος*. Безгласен, безмѣлвен, ням. н іакоже агна прѣдъ стрнѣштнѣмъ его вѣз гласа. не протнѣ са. не прѣрѣкаа. хоулиѣмъ не възвѣхоулаше *С 481.7*; отроковнца та же на земн падѣшн на многѣ ѹасѣ вѣз гласа лежааше *С 520.9*.

вѣанкомъ гласомъ. *Гр. μευαλοφώνως*. Със силен глас. рѣцн съ нѣмъ вѣанкомъ гласомъ. нѣ оуѣтѣ младѣнеѣз н сѣзѣштнѣхъ сѣврѣшнѣз неи хвалѣ *С 336.11*.

въздѣвнѣжтн [възнесенъ] гласъ. *Гр. ἐλαίρω [τήν] φωνήν, αἴρω φωνήν.*

Извиша, издигна глас; извиам, викна високо. въздѣвнѣжтн гласъ една жена отъ народа рече емоу. блаженое ѹрѣво ношѣше та *М Лк 11.27 З, А, СК*; въздѣвнѣ гласъ свон блаженѣн кодратѣ. възпн сѣ слѣзамн глагола. блаженѣн богъ. нже ... сѣа своѣго ... посѣлаѣвѣн *С 109.19*; і тн възнѣса гласъ глѣжште. ісе наставѣннѣ помноуи нѣи *М Лк 17.13 З, А, СК*.

вѣднѣмъ гласомъ. а) *Гр. διὰ μίαν φωνήν*. Заради една дума. нѣ властнѣ хс порождъ отѣрѣзе. н развоннка въведе ... снѣ вѣднѣмъ гласомъ въз порождъ въведе *С 309.1*. б) *Гр. διὰ μίαν φωνήν*. *С* една дума. н еже внждѣ н еже дрѣжѣ. н еже разоумѣѣ. вѣднѣмъ гласомъ исповѣдѣ. гѣ мон н вѣгъ мон *С 505.20*. в) *Гр. συμφώνως*. Заедно, единно, общо. да покажетъ іако тѣ естѣ господъ обонмъ. акѣ отъ обонѣ. вѣднѣмъ гласомъ сѣ отѣемъ н сѣ доухомъ хвалнмъ *С 322.6*.

М, З, А, СК, Б, Н, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С. *Гр.* φωνή, κραυγή, ῥήμα, ὁδύρμότης, ἦχος, μορφή.

Нѣб. глас ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

глашатн, глашаѣж, глашаѣшн несе.

1. Повиквам някого при себе си. прнде же матн его н братнѣ і вѣнѣ стоѣште посѣлаша кз негоу глашаѣште н *М Мк 3.31*; оучитель се естѣ н глашаѣтѣ та *А Йо 11.28*.

2. Назовавам по име, наричам. і своѣа овѣца глашаѣтѣ по нменн і нзгоннтѣ іа *М Йо 10.3 З, А*; і едннн отъ стоаштнѣхъ слѣшавѣше глѣаѣж. внждѣ нлнѣ глашаѣтѣ *М Мк 15.35*.

3. *Срв. Мт 27.47 А*; вѣ(и) глашаѣте (*погр. вл.* глашаѣте, *Ягич, с. 372, бел. пог линия*) ма оучнтелѣ н глѣ. і доврѣ глѣте есмъ во *М Йо 13.13*; оумѣрѣша іако сѣпаштаа глашаѣше. хромѣа на теѣнѣе словомъ зѣвааше *С 473.15*. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. φωνέω, καλέω.

Неб. глашя, глашя 'издам глас' Дюв, НГер, ДА. Срв. глашатай м.

гангорни *вж.* грнгорни.

гангоръ *вж.* грнгорни.

ганнънъ, -ън *прил.* Направен от глина, глинен. н копне ванскажште са наведетъ. н паллицеж желъзницеж паетъ. н акъи съждъзи ганнънъи. тълънни оума съврш'аа са сътзретъ С 336.9; ѝако кетъ лъпо. ѝаже въ породъ. ржка деснаа адамова ржка прикоснъ са дръвъ. н пръстжпыенниъ оусъхнъ. тон пакъи ганнънъимъ бръннемъ грънъуаремъ сътворенъ бгытн С 396.20. *Изч.* С. Гр. [тоу] κεραμέως.

Неб. глинен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Глина МИ АМС, Слав. нас. Алб.

глоумнтн са, глоуманъ са, глоумншн са *несс.* 1. Подигравам се, глумя се. добрни же некоуьнници. глоумневъше са н не съзъгаша С 277.9. 2. Безпоя се, тревожа се. пекън са пълъскъими н глоуман са. не хъ ан съзъзълъ са етъ. ѝко не уага слова въздатн въ дънь съдънъи Р II 2.34. *Изч.* С, Р. Гр. μετεωρέω, μετεωρίζομαι.

Неб. глумя се *остар.* ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ПРОДД; глумим се ДА.

глоумленъе, -на *ср.* Празни думи, пустословие. повъдашна мнъ законпръстжпынни глоумленнъ С П 118.85. *Изч.*

СП. Гр. ἀδολεσχία. Вар. глоумленне.

Неб. глумление *остар.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ; глумение ОА, НГер.

глоумлатн са, глоумлаж са, глоумлажн са *несс.* 1. Приказвам за някого, одумвам някого. ѝ положижъ одънъе мое възвръште ... ш мнъ глоумлахо (*в.м.* глоумлахо са, Север., с. 83, бел. под линия) са съдъаште въз вратъхъ. ѝ о мнъ поъжъ пыжште вно С П 68.13. 2. Размишлявам, мисля си. ноштыж сръдъ-

цемъ глоумлахо са. ѝ клъцаше дъхъ мой С П 76.7; ѝво съдъжъ кънъашн ѝ на мнъ глѝахъ. рабъ же твои глоумлабаше са въз оправъданихъ твоихъ С П 118.23. *Изч.*

СП. Гр. ἀδολεσχεώ.

Неб. *Вж.* при глоумнтн са.

глоумъ, -а *м.*

без глоума. Гр. ἄμετεώρητος. Смирен, без гордост. тако тъ оубо въз юнъ врьстъ троуждааше са. н оумъ безъ глоума храна. н слово незагорно съмъшено съ солнжъ божьствънжъ С 279.27. глоумъ дълатн. Глумя се, правя си глума с някого. нъ етъ (..)к'нн'гън слъншаще смъвохом' са гл(..)з(..) (глоумън, Slovník jazyka staroslověnského, с. 404) дъжц(..) чътжц(..) ѝа Р V 4.14–15. *Изч.*

С, Р.

Неб. глум *остар.* ВА, Дюв; глума *остар.* и *диал.* ОА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА.

глоухъ, -ън *прил.* 1. Който не може да чува, чийто слух е повреден; глух. прнведоша емъ. улка глоуха възсноуица са СК Мт 9.32; запрътн дъхоу нечнстоу(оу)моу гл'емоу. нъмъи ѝ глоухъи дъше М Мк 9.25 З, А, СК; азъ же ѝко н глоухъ не слъшахъ. н ѝко нъмъ не отвръзъахъ оуетъ своухъ СЕ 76b 9. // *Образно.* рвхъ тн ѝако не жърж богомъ твоимъ соуетномъ глоухомъ слъпомъ С 163.15; от'ци ваш ... оу пръльстн в'бахъ. не съште въз разоумъ негн'нааго бога. аште во възша него в'дъан. не възша къ глоухоу н неподвнжъноу камзикоу толнко творнн тьштание С 27.19. 2. *Като същ.* глоухъ, -ън *м.* ег. Гр. [ō] κωφός. Глух човек. н нзгнаноу в'соу. прѝгла глоухъи. н чюднша са народн СК Мт 9.33; слъпни прозрѝжтъ. ѝ хроми ходатъ ... н глоучнн слъшатъ М Мт 11.5 З, А; прнведенааго къ тебъ. глоуха н гжгъннва ... сътръвнлз еш нъмость отъ язъика

его *СЕ* 28а 10; н авне сътворн прослы-
шатн глаухоуоумоу *С* 552.29.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. κοφός.

Неб. глух ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА;
глухий ОА, ВА, НГер. *Срв.* Глухов дол *МИ*,
Глухова могила *МИ* КП, *МИ* Белосл.;
Глухово *МИ* АМС, Мак. код.; Глухов *ФИ*,
Глуховски *ФИ*, Глухойчев *ФИ*, Глухтенеv
ФИ СтИл, РЛФИ.

ГЛАДАТН, ГЛАДАЖ, ГЛАДАЖШН *несв.* 1.
Непреходен. Виждам, възприемам
със зрението си. н нсцѣлн н. тѣко
слѣпъ і нѣмъ глѣше н гладаше *М* Мт
12.22 3. 2. *Преходен.* Насочвам
погледа си към нещо; гледам, раз-
глеждам, оглеждам някого или
нещо. нсцѣвъ остѣнъ завнѣтн еднѣ во
въглѣбн нѣ въ доушн. н въсего
уловѣка оуназвн ... нн чнсто гладатн.
дла внднмзнхъ *С* 340.3; градъ нзи-
на слзшавъ не долоу гладан нъ горь-
наго нероусалнма. небезноне мѣсто *С*
349.22; н възтѣ нходоаштѣ нмоу на
полѣ. гладатъ вон свонхъ *С* 191.24.
Изч.

М, З, С. Гр. βλέπω, περιβλέπω, ὀράω, τρακ-
τεύω.

Неб. гледам ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; глен-
дам *гуал.*, гльодам *гуал.* *Срв.* Гледачево
МИ СНМБ; Гледачев *ФИ* СтИл, РЛФИ.

ГЛЖВНА, -зи ис. Дълбочина, дълбоко
място. Дроугаа же падѣ на каме-
ненхъ. тѣже не нмѣша земля мзногзи. і
авѣе прозавѣ. занѣ не нмѣше глжвнзи
землѣ *М* Мт 13.5 3; тѣже же прѣста
глѣ. рече къ снмоноу възѣдн (въ)въ
глжвннѣ. і вметѣте мрѣжа ваша въ
ловнтѣж *М* Лк 5.4 3, А. // Глѣбина,
дълбина, бездна. прѣдъ въ глжвнзи
морьскнѣ і воурѣ потопп мѣ *СП* 68.3;
сзходѣаще въ море въ кораблнхъ ... тн
вндѣша дѣла гнѣ н уюдеса его въ
глжвннѣ *СП* 106.24; вѣдѣ глѣвѣдъ-
ннцнѣ слзунѣвшнѣ нз глжвннѣ срѣца
СС Ів 5; заканныѣ та ... пото-
пльшннмь. водоѣж сѣ възше. і подъ-
нѣсѣннѣ глжвннѣ. оудрѣжавѣшннмь

СЕ 52b 1-2; демонзи зълвоѣж възша.
въ глжвннѣ трзторьскнѣ прѣданъ
СЕ 51b 4; іако стахомъ въ глжвннѣ
морю *С* 77.23; едннѣ ѿ троѣа пльто-
носець прнговожн са. насъ прнговожде-
нннхъ нечестнѣ въ глжвннѣ. прѣвъз-
носаше его во вса вѣкн *ТФ* Б 7. //
Образно. възденнн ма глѣ нз глж-
вннѣ зълъ монхъ *СЕ* 78b 26; вѣдно
во разоумѣтн. въ повѣстн пнсменнѣн
лежан оумъ въ велнцѣ глжвннѣ нмѣа.
сзсрѣвен таннадо сннннѣ *С* 345.20.
недоуаннѣна глжвннѣ. *Гр.* τῆς
ἀπιστίας βυθός. Бездната на неве-
рието. глѣ мон н бггъ мон. тѣз свонмъ
сзходомъ моѣж дѣшж възнесе. отъ не
доуаднннѣ глжвннѣ *С* 505.22.

М, З, А, СП, СС, СЕ, ТФ, С. Гр. βάθος,
βυθός, ἄβυσσος, κύτος, βόθυνος, βύθιος.
Вар. глжвннѣ, глжвннѣ.

Неб. глѣбина *остар.* и *поет.* ОА, ВА, Дюв,
НГер, МлБТР, БТР, РВЕ; глубина *остар.* и
гуал. ОА, ВА, РВЕ; глабина *гуал.* НГер;
глобина ДА; длѣбина ДА; длѣбина
МлБТР.

ГЛЖВННЪ, -зн прил. Адски, който
се намира в дълбините. хѣ бже
нашъ ... старадо зълодѣа. і глж-
внннѣнадо змнѣ. вѣомѣдрѣмъ хѣдо-
жѣствомъ. оуловѣ ... послушан насъ
молацннхъ са тѣвѣ *СЕ* 63b 10-11;
нн да пожьретъ мене змнн глж-
внннѣнн *С* 528.22. *Изч.*

СЕ, С. Гр. βύθιος. *Вар.* глжвнннѣ.

Неб. глѣбннѣн *рядко* ОА.

ГЛЖВОКЪ, -зн прил. 1. Който има
голяма дълбочина, дълбок. стоудѣ-
нець естѣ глжвокъ. отъ кѣдѣ оубо
нмашн водѣ жнвѣж *М* Йо 4.11 3, А;
їзбави отъ ненавѣдашнѣхъ мѣа. і отъ
глжвокзнхъ водъ *СП* 68.15; пове-
лѣша вѣсвн троупъ него възвѣщн въ
нмѣж глжвокѣж *С* 269.8; н снндоша
тѣгда текѣште ... на гробннѣа н всен
земн глжвѣшаѣа. оумьршннмъ отъ
вѣка подъ земьнѣж жннншта *С* 464.4.
// *Образно.* престѣпнѣтѣ уѣвкѣ. н
срѣдце глжвоко. н възнесетѣ сѣа вѣ *СП*

63.7. // *Прен.* За сън – непробуден, дълбок. прѣждѣмъзи оубо въдаште. не съпаште. да глжбокъзин сънъ жндовьскъ виднмъ С 439.9. 2. Важен, значителен. н днѣа са н слава бога отъкрываѣштѣааго твораштнмъ волж него. глжбокъза тѣннъзи С 555.17; нже сътворн възотѣ н глжвннъзи. негоже глжбокъзи мзисан. не можетъ никтоже домзисантн са С 262.18.

глжбокѣ старостыѣ. Отдавна, от старо време, от далечни времена. нъ понѣже та н ѣже снмъ тзънаѣа. въ еургѣланн лежаштѣаа. глжбокѣ старостнѣ ... въсѣѣана въша въ чловѣчьскъзи помзисан С 533.18. *Изч.*

М, З, А, СП, С. Гр. βαδύς.

Неб. глѣбок *диал.* и *остар.* ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, РВЕ; глѣбокий ВА, НГер, глобок НГер, ДА; дълбок ДА; глубоок ОА, МлБТР, РВЕ; глѣмбок *диал.* *Срв.* Гломбочица *МИ* АМС,Слав. нас. Алб.; Гъбочица *МИ*, Глѣбочани *МИ* АМС,Мак. код.; Глонбочица *МИ* ЙЗ,ВСИА; Глѣмбоки дол *МИ* ВП,ТО; Глѣмбоча *МИ* ВК,М-я; Глибока падина *МИ* ГХ,ТВИ

глжслехъ [*погр. СП* 97.5] *вжс.* гжслн.

гнафен, -ѣа *м.* Избелвач. і въша рнъзи его льшашта са вѣлзи сѣло ѣко снѣгъ. ѣцѣхъ не може гнафен на земн тако оувѣлантн *М* Мк 9.3 З. *Изч.*

М, З. От гр. γναφεύς.

Неб. Ø.

гнетн, гнетѣ, гнетешн *несв.* Притискам, натискам. наставъннчѣ народн оутѣштанѣтъ та н гнетѣтъ. і глѣшн кзѣто естъ коснѣвзи са мьнѣ *М* Лк 8.45 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. ἀποδλίβω.

Неб. гнетя ОА, ВА, НТ, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; гнеткам *диал.* Дюв.; гнетам, гнетем ДА.

гнесъ *вжс.* гнсь.

гннльнъ, -ѣин *прил.* Глинен, направен от глина. не вѣдатъ во ѣко богъ не погзвнетъ. готово гннльное свѣштноло тѣлесѣ ѣмоу разоратъ. нъ свѣшѣта божьства ѣмоу оурастн не морѣтъ С 402.15–16. *Изч.*

С. Гр. ὀστράκινος.

Неб. гнилен *диал.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, РВЕ; гниляний НГер. *Срв.* гнила ж. 'глина' МлБТР, РВЕ, ДА; Гниляне *МИ* ПК,Пр. в им.; Гнилата *МИ*, Гнилча *МИ*, Гнилата *МИ* АМС,Слав. нас. Алб.; Гнилеж *МИ* ВК,М-я.

гннтн, гннѣ, гнннешн *несв.* Гния, разлагам се [*образно*]. не могѣ во нцѣленнѣ оулоуѣнтн. ѣзѣѣ гнннѣшнн въ ѣрцн моемъ *СЕ* 67b 26–68a 1. *Изч. СЕ.*

Неб. гния ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

гнон, -ѣа *м.* 1. Тор. Гн оставн ѣк н се лѣто донѣдеже ѣк окопанѣ окръстъ. н озыпанъ гноемъ *М* Лк 13.8 З; аште же соль овоуѣатъ о чѣмъ осолнтъ са. нн въ земн нн въ гнон трѣвѣ естъ *М* Лк 14.35 З; потрѣвшѣа сѣа въ ганьдорѣ. въша ѣко гнои земьнои *СП* 82.11.

2. Гнойна рана, гной. ннцѣ же вѣѣдннъ ... ѣже лежашѣ при вратѣхъ его гноннъ ... нъ н псн приходашѣ облагдахъ гнон его *М* Лк 16.21 З, А. // *Образно.* а зѣвнстн доуша своѣа. горнн творашѣа тн гнон. не нскзиднешн С 338.29.

пльнъ гноѣа. *Гр.* σπλοειδής [*вар.* πλοσοειδής]. Пълен с нечистота [*образно*]. ѣ зѣвнстн коравью гноѣа пльнъ некръстѣнааго ... твои старѣншннна кѣтъ днѣволъ. крѣмннкъ змнѣа. а каннъ прѣждѣзннкъ С 400.5. *Изч.*

М, З, А, СП, С. Гр. κόπριον, κόπρια, κόπρος, σπῆψις, ἔλκος. *Вар.* гнои.

Неб. гной ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

гноннъ, -ѣин *прил.* Покрит с гнойни рани; гноен. ннцѣ же вѣѣдннъ нменемъ лъзар. ѣже лежашѣ при вратѣхъ его гноннъ *М* Лк 16.20 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. εἰλωμένος. *Вар.* гноннъ, гнонъ. *Неб.* *Срв.* гноен ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* Гнойница *МИ* ПК,Пр. в им.; Гнойнишка локва *МИ* КП,МИБелосл.; Гнойнишка локва *МИ* ЖЧ,РВМДП.

ромъ н княземъ С 216.6; н не гн'ва са на та. васьн рекъ тн нмже мноственва кетъ С 226.18—19. // *Прич. сег. гялт. като същ.* ГН'ВВАМН СА М. ЕГ. Гр. ὁ ὀργίζομενος. Този, който изпитва гняв, който се сърди. азъ же глѣж вамъ. вѣко гн'ваамъ са на брата своего спзѣтн. повнненъ естъ сждоу З Мт 5.22.

М, З, А, Е, СП, СЕ, С. Гр. ἐνέχω, χολάω, ὀργίζομαι, ἀγανακτέω, κυμαίνομαι, ἐμμοίνομαι, καταφρούσσομαι, διαφέρομαι, ἀμύνομαι. Неб. гнява се, гнявам се *диал.* ДА; гнева се ОА, ВА, НТ, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ГН'ВВНТН, ГН'ВВЛЖ, ГН'ВВНШН *несв.*

Дразня, сърдя, гнева, разгневявам някого. пов'д'в лн се ѿвншоу. нлн пауе сзкрзѣнъ танноне се. еда вждетъ сзлзгалъ прнходнвзѣн. поуто мн гн'внтн азъкз старцоу С 239.26; д'втнштъ ма овавѣдѣе вѣ жтровѣ скауа. поуто пауе сама гн'ввлж ѿвншфа ... да сзвжжъ малъанннмъ оустн'в С 242.5. *Изч.*

С. Гр. ἐρεδίζω.

Неб. гнява, гнявам *диал.* ДА; гневѣ ОА, ВА, НТ, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ГН'ВВЪ, -а м. Гняв. ншадн'е ехндзнова. кто сзказа вамъ в'вжати ѿ градъ-щадо гн'ва А Мт 3.7; вждетъ во в'вда велн'е на земн. н гн'ввз на людехъ снх М Лк 21.23 З; пжть сзтвори стьсѣ гн'воу своему С П 77.50; еда въ в'вкзѣ прогн'ваешѣ са на нзѣ. лѣ прост'решѣ гн'ввз твоѣ отъ рѣда въ родъ С П 84.6; пролы на нѣ гн'ввз твон. ѣ в'ростъ гн'ва твоего да иметъ ѣ С П 68.25; пролы гн'ввз твоѣ на ѣззѣкзѣ не знѣжштѣ тебе. н на ц'ѣтва в'же имени твоего не призѣвашѣ С П 78.6; не отъвратн в'лко. лнца твоего гн'вомъ отъ насъ СЕ 86а 7; аще к'то брата своего въ гн'ввз проклзнетъ. ѣ пакзѣ възлюбнтъ. ж денъ да поклетъ са о хл'в'вѣ о водѣ СЕ 104b 16; хот'ехъ гн'ввз ѣхъ оутолантѣ К 5а 27; ѣждени

ГН'ВВЪ. иц'ѣлѣ в'звѣж ... да прѣвемѣшѣ нсцеленѣе отъ трапеззѣ К 8b 20; велн-кз во гн'ввз кетъ отъ вога дсклнпнѣ С 228.27; дьнесъ отъ мрзтвзѣнхъ в'зстаа лазарь. многоу н разанчъ гн'воу раздр'вшеннѣ намъ дакетъ С 303.4; вндѣ лн колнко нхъ гоннмн цр'ѣственнѣ въземьжтъ. а гонштн гн'ввз прннемьжтъ С 406.22; н въ гн'ввѣ сзѣ науа глаголатн ... нарн-цажштѣ са крѣстнѣанзѣ пов'дннтѣ. онн же вндѣвзше ѣако доушетъ гн'ввомъ. оуѣаахъ сз страхомъ глаголжштѣ С 45.26; оуѣвчѣнъ же в'зѣвз нстннзѣнзѣн д'влателъ х'вз ... кед'наѣе же кемоу гн'ввомъ доушжштоу. о прѣтрзп'вннѣ мжчѣннѣ. рече прнведѣте мн с'вмо мжжа жестокзѣ С 62.7.

дръжатн гн'ввз. Гр. μνησικακός εἰμι. Обхванат с'вм от гняв. аште во ѣ тзмж имамъ доврѣхъ д'ввз. гн'ввз же дрзжнмъ в'се в'зоуе ѣ ашотъ. ѣ нкко-еже спсѣнѣтъ сѣмѣ можемъ оврѣветѣ К 9b 16; аще к'то гн'вааетъ са на брата своего. елнкоже денъ. гн'ввз дрзжнтъ. толнко да постнтъ са о хл'в'вѣ о водѣ СЕ 104b 13—14.

вз гн'ввѣ в'зѣтн. Гр. ἐμμοίνομαι, ἐμμοανῆς γίγνομαι, θυμοῦ πληρόομαι. Гневен с'вм. н гн'ва нсплн'енъ прнде кз нконнѣккоу градоу. н въ гн'ввѣ сзѣ науа глаголатн. аже вѣсте въ градѣ сьде нлн въ нн'вхъ град'вхъ сжштѣ нлн нарнцажштѣ са крѣстн-ѣанзѣ пов'дннтѣ С 45.22; арнѣанъ же воивода се сзѣзѣавъ въ гн'ввѣ в'зѣвз. кз вонномъ глагола. се послочхъ вамъ салньнѣ н м'всацѣ. како н ч'ого радн мжчнхъ сего непод'овъзнадо С 153.21. М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. ὀργή, θυμός, ἀμύνη, παροργισμός, μανία, σκάνδαλα, ἀπειλή, ὀργίζομαι.

Неб. гняв ОА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; гнев МлВТР.

ГН'ВВЪХЪ [С П 17.49] *вж.* ГН'ВВЪЛНВЪ.

ГН'ВВЪЛНВЪ, -зѣн *прил.* Гневен, изп'ъл-нен с гняв. нзвѣвтелъ моѣ отъ врагъ

МОИХЪ ГН'ВВЪИХЪ (в.м. ГН'ВВЪЛНВЪИХЪ,
Север., с. 21, бел. под линия) СП
17.49. Изч.

СП. Гр. ὀργίλος.

Неб. гневлив ОА, ВА, НГер, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

ГН'ВВЪНЪ, -ЗИН прил. Гневен, разгне-
вен. ВЪЗЪВЪВЪ ИЖ ГН'ВВЪНОМЪ ЛНЦЕМЪ
... ПОВЪЖДЪ МН РЕЧЕ W МАРНЕ ... ЕЖЕ ТИ
СА СЪЛОУЧН ... ОТЪКЪДОУ СЕ КЕТЪ С
240.25-26. Изч.

С. Гр. αὐστηρός. Вар. ГН'ВВЪНЪ.

Неб. гневен ОА, ВА, НТ, НГер, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА; гнев-
ний ВА, НГер; гнявен ДА.

ГН'ВЪДНТН СА, ГН'ВЪДЖ СА, ГН'ВЪДНШН СА
несв. Вия гнездо, живее в гнездо,
гнездя. I ГЛАВЪИ ГН'ВЪДАЩННХЪ СА
ЗМНЕВЪ. ТОУ СЪКРОУШНАЪ ЕСН СЕ 4b
19. Изч.

СЕ. Гр. ἐμφωλεύω.

Неб. гнездя [се] ОА, ВА, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА.

ГН'ВЪДО, -А ср. Гнездо. лншн 'взвннзи.
нмжтЪ I ПТНЦА НБЪСКЪИА ГН'ВЪДА. А СЪНЪ
УЛБЪСКЪИ НЕ НМАТЪ КЪДЕ ГЛАВЪИ ПОДЪ-
КЛОИИТН М Мт 8.20 З, А. Срв. Лк
9.58 М, З, А; 'во пѣтица оврѣте себѣ
храминѣ. I ГРЪЛНЦА ГН'ВЪДО СЕВЪ ИЖ-
ДЕЖЕ ПОЛОЖИ ПЪТЕНЦА СВОА СП 83.4;
А ВЪИ БО МННКАЪ СМОКВЕ НМЪЛА ВЪИ
СМОКВН ЗМННА ГН'ВЪДО СВОЕ БЕ СЪМРЪТН.
НЪ ПРНДЕ КЪ СМОКВН Н ОУСОУШН ИЖ С
350.4. // Прен. Пиленца. коль кра-
тЪИ ВЪСХОТЪХЪ СЪВЪРАТН УАДА ТВОЪ.
'ѣкоже кокошЪ ГН'ВЪДО СВОЕ ПОДЪ КРНЛЪ
М Лк 13.34. Изч.

М, З, А, СП, С. Гр. νοσσία, κατασκήνωσις,
κολιά.

Неб. гнездѣ ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв,
НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР,
РБЕ, ДА; гняздо ДА.

ГН'ВЪСНЪ ВЖ. ГНОУСЪНЪ.

ГН'ВЪШАТН СА ВЖ. ГНОУШАТН СА.

ГОВЕЗНЕ ВЖ. ГОВЪЗЪНЕ.

ГОВННО, -А ср. Изобилие, обилие.
АА'УЖШТННХЪ ВЪ ПОУСТЪИИ. ДО СЪИТО-

СТН КРЪМНМН ВЪБАХЪ. А ОИИ ВЪ ГОВННЪ
ВЪРЪИ: ГЛАДОМЪ НЕВЪРЪСТВЕНА МЪРЪБАХЪ
С 398.23-24. Изч.

С. Гр. εὐθηνία.

Неб. ъ.

ГОВЪЗЕВАТН, ГОВЪЗЮИЖ, ГОВЪЗЮИШН
несв. Прич. сег. деят. като същ.
ГОВЪЗЮИЖИШН м. тн. Гр. [oi] εὐθη-
νοῦντες. Тези, които живеят в раз-
кош, изобилие, охолство, благо-
денствие. найпаче напазнн сѣа дѣша
наша. поношенне ГОВЪЗЮИЖИШМЪ. I
ОУИИУЪЖЕННЕ ГРЪДЪЗНИМЪ СП 122.4;
КОЛЕСНИЦА ВЪЖЪ ВЪ ТЪМАМН ТЪМЪИ. ТЪКЪЖ-
ЩА ГОВЪЗЮИЖИШНХЪ. ГЪ ВЪ НИХЪ ВЪ СИНЪ
ВЪ СТЪИИ СП 67.18. Изч.

СП. Вар. ГОВЪЗЕВАТН, ГОВЪСЕВАТН.

Неб. ъ.

ГОВЪЗНТН, ГОВЪЖЖ, ГОВЪЗНШН несв.
Прич. сег. деят. като прил. ГОВЪ-
ЗАЩНА Ж. ег. Гр. εὐθηνοῦσα. За
жена – плодовица, която има мно-
го деца. жена твоѣ 'ѣко лоза
плодовнта [ГОВЪЗАЩНЪ, маргина-
на бележка] въ странахъ домоу
твоего СП 127.3. Изч.

СП. Вар. ГОВЪЗНТН.

Неб. ъ.

ГОВЪЗЪСТВОВАТН, ГОВЪЗЪСТВОИЖ, ГОВЪЗЪ-
СТВОИШН несв. Прич. сег. деят.
като същ. ГОВЪЗЪСТВОИЖИШЕ м. тн.
Гр. εὐθηνοῦντες. Тези, които живе-
ят в изобилие; в охолство. се сI ГРЪ-
ШЪНИЦА I ГОВЪЗЪСТВОИЖИШТЕ. ВЪ ВЪКЪ
ОУДРЪЖАША ВЪГАТЪСТВО СП 72.12.
Изч.

СП. Вар. ГОВЪЗЪСТВОВАТН.

Неб. ъ.

ГОВЪЗЪНЕ, ІА ср. Обилие, изобилие,
плодородие. ВЪЗЛОЖН НА НА БЛГВЕННЕ
ТВОЕ. I ВЛАДЪЖИИИМЪ НМН. ПОДАЖДН
СПИИИ ТВОЕ. ДА НМЖШЕ ГОВЕЗНЕ ТВОЕ. ПО-
ДАДАТЪ Н НИЩНИМЪ СЕ 13а 4. Изч.
СЕ. Гр. εὐθηνία. Вар. ГОВЕЗНЕ.

Неб. ъ.

ГОВОРНТН, ГОВОРИЖ, ГОВОРИШН несв. Говоря
високо, шумно. НДН КЪ ЧНСТЪИИ НЕ-

ГОЛЪГОТНО МЪСТО. *Гр.* ὁ Γολγοθᾶ τόπος. Мястото, където е бил разпънат Исус Христос; лобно място, Голгота. пришъдъ же на голъгофно място. сзнатъ бога въ пльти отъ дрѣва *С* 455.29. *Изч.*

С. Вар. голъгофннъ.

Неб. Срв. голготен ОА, РВЕ.

ГОЛЪНЬ, -н ж. Пищял, крак. онн же видѣвъше старость емоу порѣгаша са н обѣшташа са. оупѣваѣште коньскыимъ ходомъ. н голънымн свонми *С* 31.6-7.

прѣвннн [прѣвнватн] голънн. *Гр.* κατάγυυμι τὰ σκέλη, κατακλάω. Пречупя [пречупвам] пищялите на някого с цел ускоряване на насилствената смърт. бѣ бо велнкъ день тоа соботъи молнша пнаата да прѣвннѣтъ голънн нхъ. і възъмѣтъ ѿ *М* Йо 19.31 *З, А, СК, Б;* прѣдъ же воннн. і прѣбоеоумоу прѣвннша голънн. і дроугоумоу пропатоумоу съ ннмъ *М* Йо 19.32 *З, А, СК, Б;* ѣко видѣша н юже оумьрьшь. не прѣвннша емоу голънню *М* Йо 19.33 *З, А, СК, Б;* повелѣста ... дрѣколѣмн ногъи нхъ прѣвнватн ... негда же нмъ прѣвннваахъ голънн. прѣддаахъ дша своа *С* 80.3. *Изч.*

М, З, А, СК, Б, С. Гр. σκέλος.
Неб. голян, голен *остар.* ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

ГОЛЪВННЪ прил. притеж.

пътеньць голъвннъ. *Гр.* νοσσοῦς περιστερῶν. Гълъбче. і датн жрѣтѣж по реченоумоу въ законѣ гнн. дъва кагръланчншта лн дъва птенъца голъвнна *М* Лк 2.24 *З, А, СК.* *Изч.*

М, З, А, СК.
Неб. Срв. голубиний, голубински *остар.* книж. ВА.

ГОЛЪВННЪ прил. притеж. На гълъб. неръданъ въ(з)вратн са въспать. зѣра стѣаго дѣа. въ видѣнн голъвннн. сзходаща і прикасѣща са емъ *СЕ* 3а 20. *Срв. СЕ* 3б 12. *Изч.*

СЕ. Гр. [τῆς] περιστερᾶς.

Неб. голубиний *остар.* ВА. *Срв.* гълъбов.

ГОЛЪВЪ, -н м. Гълъб. се азъ сзлѣжъ въ ѣко овьца по срѣдѣ влзкъ. вѣдѣте же мѣдрн ѣко змнн. і цѣлн ѣко голъбѣе *М* Мт 10.16 *З, А;* і вьннде нс въ цркѣвъ бжннѣ. і нзгъна вьса продаѣштала. і коупоѣштала въ цркѣе. і дзскы трѣжннкъ исповрѣже. і сѣдалншта продаѣштнхъ голъвн *М* Мт 21.12 *3¹.* *Срв.* Мк 11.15 *М, З;* Лк 19.45 *З;* і видѣ дѣхъ бжнн сзходашть ѣко голъбѣ. і градѣшть на нь *З* Мт 3.16 *А, СК.* *Срв.* Мк 1.10 *М, З, СК;* і сзннде дѣхъ стѣин тѣлесъннзмъ зракомъ. ѣко голъбѣ на нь *М* Лк 3.22 *З;* видѣхъ дѣхъ сзходашть. ѣко голъбѣ съ небесе. і прѣвзистъ на немъ *М* Йо 1.32 *З, А, СК;* н рѣхъ кзто дастъ мнѣ крилѣ ѣко голъбн. н полещнѣ н почннѣ *СП* 54.7; ѣще посъпнтѣ мюждю [!] прѣдѣвзы. крилѣ голъбн посърверенѣ. і (!) междюрамѣ его въ льцанн златѣ *СП* 67.14; ꙗже ... при праведнѣмъ нон. прншестене стѣаго твоего дѣа. възвѣщъ емоу голъбемъ. сжѣецъ маслнннзы *СЕ* 16а 5; тоу ное хсѣвнн образъ. велнкѣоумоу ковѣгоу вожнн цркѣвн знднтель. сзпасъшнн жестосрѣдзя вьса азъкы. отъ потопа нечъстню. голъбемъ стѣаго доуха. н тьмнаго врана дннвола. нз неа [!] нзгънавъша *С* 460.18.

М, З, А, СК, Б, ЗП, СП, СЕ, С. Гр. перистерά.

Неб. гълъб; голоб, голуб *гуал.* н *остар.* ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* Гълъбец *МИ,* Гълъбовци *МИ,* Гълъбник *МИ,* Гълъбово *МИ* СНМБ; Гълъб *МИ* ПК,Пр. в им.; Голубарница *МИ,* Голѣмбце *МИ,* Гълъмбец *МИ* ВП,ТО; Гълъб *ЛИ,* Гълъба ж. *ЛИ,* Гълъбнн *ЛИ,* Гълъбйна ж. *ЛИ,* Голуб *ЛИ,* Голубина ж. *ЛИ,* Голуба ж. *ЛИ,* Гълъбов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

ГОМОРЬСКЪЗ, -зын прил. от МИ. Гоморски, който се отнася до Гомора — град в долината на Сидим, до южната част на Мъртво море, разрушен едновременно със Содом

[Бит 19.1–29]. отърадънѣ вѣдетъ земн содомьскѣн гоморьскѣн. въ день сѣдънзи. неже градоу томоу *М Мт 10.15 З*; і земѣн содомъскѣн н гоморъскѣн. ѡгнемь бжествънзѣмь попадъшемь *СЕ 52b 6*; князън содомьстнѣ. н люднѣ гоморьстнѣ *С 136.3*; рече бѣ къ авраамоу кратн въплѣ содомъскъ н гоморъскъ нде къ мьнѣ съшъдъ оубо вндѣж *С 304.30. Изч.*

М, З, СЕ, С. Гр. τῶν Γομόρρον, τῆς Γομόρρας от евр. Ми 'Amōrah.

гоморъне, -ъ *н. Само нн.* Жители на Гомора, гоморяни. отърадънѣ вѣдетъ содомомъ лн гоморънемь. въ день сѣдънзин *М Мк 6.11 З.*

М, З. Гр. Γομόρρον.

Неб. Ø.

гонажатн, гонажатѣ, гонажатиш *несв.*

Освобождавам, избавям от нещю. н чѣсо радн н поучю рече. не вонте взи са. прѣжде а гонажатиетъ боизънн. тн тѣгда глаголетъ о възкръсеннн *С 445.5*; н рьцѣта оученикомъ яко оузырнте н въ галнаен ... еже нма пауче твораше взрватн. н доврѣ въ галнаен гонажаа дѣла н бѣдѣ. јакоже не страхочъ сътѣжатн вѣрѣ *С 445.23. Изч.*

С. Гр. ἀπαλλάσσω.

Неб. Ø.

гонезноути *взис.* гонезнжтн.

гонезнжтн, гонезнжѣ, гонезнжешн *св.*

1. Скрыя се, укривя се. н донде нконннска града н тоу гонезе. цнѣ же отъ нсавръ погѣнаша въслѣдъ воеводѣ атн него ... та же не постнгръше обратншася *С 51.5*; еуаггелнстѣ ... рече. свѣтъло бѣаше н не вндѣахъ него. н прнсно во иемоу помннааше дѣнь н дѣлесн н словесъ кажа јако не гонезнетъ прѣдадъзн *С 412.20*; нн явѣ него облянѣаше ... нн прѣмльѣаше да не мна са гонезнжтн невѣстнжѣ. ве страха научнетъ прѣдаати *С 412.23*; жтроба дѣмѣше са. н мааденншть жтрь дѣнжааше са. марна чѣто сътворнтн не оумѣаше ...

ішенфа гонезнжтн хотѣаше *С 240.1.*
2. Освободя се, отърва се, избавя се от някого или нещю. сего дѣла ... въ главннѣ неразоумьа плаваахъ. розвѣ канко нхъ могжтв хрестоса носаштааго коравна дръжатн са гонезнжтѣ. а зълнн морьскѣн съмрътнжѣ въ невѣрѣствѣ погънвжтѣ *С 401.6*; ннктоже того прѣскоун сътнн. ннктоже того мрѣжѣ гонезнжѣ *С 238.16*; пналтз ... не хотѣаше с ннмн прнчастнтн са. нз гонезноути нхъ хота ... рече. взи јакоже хоштете печатѣлѣнте *С 440.28*; исповѣмь са тебѣ господн всѣмь срдѣцемъ монн'. аште во са тебѣ не исповѣмь грѣхъ не гонезнжѣ *С 354.29.* // Лиша се от нещю. вндѣж во многѣ вѣрнзнхъ. ндѣжшта къ гръдъннмъ таннамъ прнчаштеннню. да взиша нн тоа трепезън гонезнжлн. ннже тоа да отъпадѣтѣ *С 405.16*; н богословнааго хоулантѣ закона. н въшнжѣ него охоулантѣ. н пзитаемъзѣа гонезнетѣ сватостн *С 338.14. Изч.*

С. Гр. λαμβάνω, εκφεύγω, ἀπαλλάσσομαι, διασφύζομαι, ἀποτυχάνα, ἀπολανθάνομαι.
Вар. гонезноути.

Неб. Ø.

гоиенье, -ѣ *ср.* Гонение, преследване.

не нматъ же корене въ себѣ. нз врьмьнзно ествѣ. взывзшн же печалн н гоненню словесе радн. абые съваджнѣатъ са *М Мт 13.21 З. Срв. Мк 4.17 М*; въ лѣтѣхъ анкннннѣ цѣра. бѣаше гоиеннне велнко на крѣстннннѣ *С 68.24–25*; по томъ же съ пнвномъ съштн ата взыстѣ. въ гоиеннн томъ *С 132.17*; въ то же врьма гоиенннѣ. обрѣтоша са въ перьствѣ земн *С 255.10*; гоиеннне взыстѣ на цѣрквн хрестосовзѣ. н на узтѣжштаа въседръжнтелѣ вобога (!) *С 254.29*; по м'нозѣ же врьменн мннжвзшоу гоиеннню отъ безаконънннхъ на крѣстннннѣ. поставнша рнмьнѣне цѣрѣ нменемь костантнна *С 539.13.*

М, З, СЕ, С. Гр. διωμός. Вар. гоиеннне.

Неб. гонене, гонѣние ОА, ВА, АК, Вот, НПер, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. гон 'хайка' РРОД.

гонтеаь, -та м. Гонител, преследвач. отнде нюда. н вьнде за нь мат-фна. подражннкъ вьистъ пауловн. сын вьчера гонтеаь. дьнесь еуаггелантъ С 94.6; нн мзгара. отъврже покажшта са. нн гонтеаь отъгъна познавьша твое цъсарьствене С 507.16; аште не взи взило покааныа. како покаавъ са павлаъ отъ гонтеаь съсждъ нзъ-ранън вьистъ. аште не взи покааныа взило С 527.2. Изч.

С. Гр. διώκτης.

Неб. гонител ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

гонитн, гонѣж, гонншн неск. 1. Тичам след някого, гоня. | ваъаахъ н жжн желъзны. | пжтзи стрѣгжштен. | растръсавъ жъзи. гонимъ вьивааше вьсомъ сквозъ поуцъинѣж М Лк 8.29 З, А, СК; юньць гнѣва испальн вьивъ н ѣ хлѣва искоунъз гонитъ вьса С 566.3. // Образно. подовитъ са н симъ слънъце. дъневънъимъ са свѣтомъ облагана небское теуенье гона К 10а 3; вьгаахъ акъи огнемъ пакъи гонимн С 39.21. 2. Карам, подкарвам [животно]. пжтннкъ же ... съваъа брѣма хота на скотъ вьзложитн ... бѣсъ вьзлъзе на брѣма. да него не поврѣжетъ. н вна него съде на плештоу емв. н гонаше н къ ногама стааго конона С 41.16. 3. Пѣдя, изпѣждам някого от някъде. н овн тъмннца отъ самѣхъ основани раскопаваахъ. овн же протнвнънзла слъзи гонаахъ. отъ вьнѣштьннхъ ськровнштъ С 467.17. 4. Преследвам, гоня. | сего радн гонѣахъ нюден нса. н нска(ахъ) его оувнтн М Йо 5.16 З; егда же гонатъ взи вь градъ семь. вьганте вь дроуъзи М Мт 10.23 З; мзи же братнѣ по нсаковуу вѣ(ѣ)тованню уада есмъ. нж ѣкоже тогда рожденн са по плзтн. гонѣнѣше [погр. вл. гонѣше, Когов, Мирчев, с. 115, бел. пог линия] дъовнаъ Е 28а 8-9; вьшъдъ оубо вь антохннскън градъ. доброчъствнзла

гонааше. а нже а гонааше то тъза прилюбьаше С 214.16. // Прич. сег. деят. като същ. гонащен м. мн. Гр. οἱ καταδιώκοντες. Тези, който преследват, гонят; преследвачите. |ъзавн ма нз-д-ржкы врагъ монхъ отъ гонаштихъ ма СП 30.16; при-влжнша са гонаштн ма безаконнн СП 118.15. 5. Прен. Преследвам някаква цел, стремя се към нещю. вьздажщеи мнѣ зъла вьз добра. обзигаахъ ма зане гонѣахъ благо-стъинѣж СП 37.21. Срв. СЕ 77а 2; даждн емоу не вь тъще тнщн. нз вь истннѣж вьгати. вьскоа зълобзи. н гонитн вьско добродѣанне СЕ81б 16-17. М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, МЛ. Гр. ἐλαύνω, διώκω, καταδιώκω, μεταδιώκω.

Неб. гоня ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

гонозитн, гоножъ, гонозшн св. Спася, избавя. сьмотри колнко сьтворн да взи него обратнаъ. да взи него гонознаъ отъ того С 414.8; аште можешн отъпоустн н. аште лн не можешн самъ са гонозн С 434.9. Изч.

С. Гр. διασώζω.

Неб. Ø.

гонѣтн, гонѣж, гонѣшн неск. Доста-тъчен съм. хотѣхъ продлъжитн слово. нз гонѣжтъ н сьвѣштанана С 423.22; кжѣж прѣдн поставыѣж словесн трепезж. у'то бждж людн селнкы госта. нмже едннъ хѣ гонѣетъ насъитнтн С 424.20. // В 3 л. ег. ч. или мн., в съчет. с лич. местоим. дат. мн [тн, ѣн и под.]. Достатъчно ми [ти, ѣ и под.] е, стига ми [ти, ѣ и под.]. не гонѣша тн прѣвзнхъ прѣвзнхъ пророкъ крѣвн. аже н доселн крнчатъ къ вооу С 387.8-9; сьлоучн же са едномуу отъ ннхъ носаштоу копые сьрѣстн женѣ ... ннчоже обрѣтъ носаштж. розвѣ вращнньца еже ѣн гонѣетъ на пжтн С 559.22.

С. Гр. ἀρχέω, ἐπαρχέω.

Неб. Срв. гоня ОА, ВА, АК, Бот, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

Неб. гора ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; горие събир. МлБТР. Срв. Гѳра МИ ВМик.; Гѳрата МИ ГХ,МИМ; Гора МИ, Горка МИ, Горица МИ АМС,Слав. нас. Алб.; Горица МИ СНМЕ; Горово МИ ПК,Пр. в им.; Гѳра ЛИ, Горица ЛИ, Горан м. ЛИ, Горана ЛИ, Горо м. ЛИ, Горанов ФИ СтИл,РЛФИ.

гордианъ, -а м. *ЛИ*. Гордиан — римският император Цезар Марк Антоний Гордиан Август [238—244 г.]. господжа бо нѣн въ вѳрменехъ гордиана цѳсара. хоташтн обратитн савниж отъ вѳрзи. отъгъна ѣк отъ себе съвазавши С 132.13. *Изч.*

С. Гр. Gordianos.

горе междум. За израз на съжаление, okayване — горко, горко ми! горе же члѳкоу томоу имже снз ѳскъ прѳдастъ са. добрѳа бн взило емоу аште са бн не родназ ѳкз тз М Мт 26.24 З, А, СК. Срв. Мк 14.21 М, З; горе же непраздънзинмъ н доаштнмъ въ тзи дънн. бждетъ бо вѳда велнѳ на земн. н гнѳвз на людехъ снх М Лк 21.23 З. Срв. Мт 24.19 М, З, А; Мк 13.17 М, З; горе вамъ фарисен ѳко любите прѳдъсѳданнѳ на сзньмнштнхъ. н цѳлованнѳ на тръжнштнхъ М Лк 11.43 З; горе сзгрѳшаѳштннмъ. н мѳцѳ ждѳштннхъ. горе не канѳштннмъ са донѳдеже нмѳтз вѳрма. горе оскврнѳѳштннмъ свое тѳло С 168.11, 13, 14; горе тѳ(...)е сѳтз хънць(...) Р VI.6.

о [оу, ю] горе мнѳ. *Гр.* оѳмо. Горко ми, тежко ми; горкият аз, нещастният аз. своѳ доушѳ печалнѳ томѳѳше. w горе мнѳ рече. что сзтворѳ азъ. лице дѳвнче. ходз дѳвнчъ. очн дѳвнчн. осклабѳеннѳ дѳвнче. бесѳда дѳвнча. а жтрова не дѳвнча. нз матерѳ С 240.10; възплакавшн горцѳ н въздъхнѳвшн прнпаде кз ногама сѳдаго. н рѳкама свонма бнѳштн са въ прѳсн вѳпнѳше. оу горе мнѳ окдаѳн. н отзмѳнѳн. оу горе мнѳ ѳко снѳдъ ѳсмз огнѳ. вѳчнааго. оу

горе мнѳ ѳко жнште (!) ѳсмз днаволе С 517.6, 7, 8; сѳзѳн опечалн са доушенѳ н възплака гѳа. оу горе мнѳ еда колн гѳ. мене грѳшьнааго н оувоааго възстажетъ С 568.12; онъ же нн сзѳшатн того хъта. гор'ко въздъхнѳвѳ рече. ю горе мнѳ окаѳаноуоумоу. како възѳрѳ на небо. како лн владзѳкзи хѳа нма дръзнѳ прнзѳватн С 523.25.

М, З, А, СК, ЗП, С, Р. Гр. οὐαί. Вар. горе.

Неб. горе 'горко' книж. остар. ВА. Срв. гѳре 'беда' Дюв.

горестъ, -н жс. Горест, мъка, скрѳб. емоу же клѳтвзи оуѳта его пазна сѳтз. н горестн н лѳстн. подъ ѳзѳѳкомъ емоу троудъ н воуѳн С П 9.28. Срв. С 426.5; стронтедь вѳсен теарн ... нзѳава възсѳ дѳшѳ кааташтѳ са въ горестн днаволовѳ С 143.17—18; вѳдъннца кѳтз сласть. сладзко тн бесѳдоуѳетъ сзпрѳва. тан възпоуштаѳштн. бесѳдоѳ горестъ сзмрзтзнѳж С 351.7; оцѳта напоенъ възѳтз. н не понлз въ того мѳста горестъ С 474.9—10. *Изч.*

СП, С. Гр. τὸ πικρὸν, πικρία.

Неб. гѳрест ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

горконн, -ѳ м. *ЛИ*. Горконий — един от 40-те кападокийски войни-християни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308—324 г.]. *Пр.* на 9 март. а се нмъ нмена. дометнѳанъ. нсчхнн ... ѳванъ. ганн. дѳанаснѳ. горконн. оуалз. ноуѳанѳн С 69.11—12. *Изч.*

С. Гр. Горϋνιος.

гороуцьнъ *вжс.* горюшьнъ.

горън, горъшн, гѳре прил. срав. 1. Полош. н ннктоже прнставленнѳ плата не вѳлена. не прнставлѳватз рнзѳ ветѳсѳ. аште лн же нн възѳметъ конецъ отъ неѳа новѳе. отъ ветѳхааго. н горъшн днра бждетъ М Мк 2.21 З; тзгда нзндетъ н понметъ дроуѳнхъ дроуѳнхъ горешъ седмъ дхъ. н възѳедъ-

... НОУДНТИ А ЖРЪТН ... НЕПОВННОУ-
 ИШТАА ЖЕ СА ГОРЬКАМЪ Н РАЗАНЧЪ-
 НАМЪ МЖКАМЪ ПРЪДАНАТИ С 255.8-9;
 НЕ НМАМЪ ТЕБЕ ПОШТАДЪТН ... Н ГОРЬ-
 КОЖ СЪМРЪТНИЖ ПОГОУВЪИЖ ТА ОКАЯНЕ С
 104.23. 3. Достоен за съжаление,
 okayн. ѿ горькзи иудннъ облачителию ...
 I с иудонъ прѣвмѣнь са. отъ дѣвола къ
 хѳу К 11b 35; мьнѣ рече котъигъ
 постнаакши ... мене сзгрѣвакши.
 кгда снхъ горькзѣа стоуденн н
 болѣзнн оурѣшнши С 341.20-21.
 горькаа слъза. Гр. θρηνος. Плач,
 ридание, вопъл. она же ... плауштити
 прнврѣже себе къ двьремъ. н сз
 горькамн слъзамн зовѣаше стѣаго С
 516.6.

СЕ, К, С. Гр. πικρός. Вар. горькъ.

Неб. горьк ОА, ВА, Бот, НТ, НГер,
 МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА;
 горкий, горки ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР,
 ЕтМл, ДА.

горьнин прил. 1. Който е разположен
 на високо място, горен. слъшнмъ
 сжшта нѣкого въ горннхъ странахъ
 нменемъ конона ... о немже глаголѣтъ
 велнка юудеса звиваѣтъ отъ него С
 45.28; н оуслъшавъ. яко всн градн
 нмъ н мѣста пауе ннѣхъ азъкъ вѣсы
 нмѣтъ ... хотѣаше нти къ горьннмъ
 мѣстомъ С 24.10. // *Като същ.*
 горьнаа ж. ег. Гр. ὄρεινή. Планин-
 ски места, планини. н вѣн на възѣхъ
 страхъ. жнвѣщннхъ окрѣтъ н въ вѣсен
 горннн нуденствн. повѣдаемн вѣахъ
 възн глн сѣ А Лк 1.65. 2. *Като същ.*
 горьннн т. мн. Гр. οἱ ἄνω. Небес-
 ните жители. сего дѣлаа горьннн
 земьное сзпасенне проповѣдаѣште
 поахъ. стъ стъ стъ гѣ савафѣ. нспльнъ
 небо н вса земьа славы него С 322.7.
 горьннн нероусалнмъ. Гр. ἡ ἄνω
 Ἱερουσαλήμ. Горният Ерусалим,
 небо, небесните селения
 [образно]. не долоу гладан. нъ
 горьнаго нероусалнма. небезноне мѣсто
 С 349.23. Изч.

А, С. Гр. ἀνώτερος, ἀνατολικός.

Неб. горен ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер,
 МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА;
 горни, горний ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл.
 Срв. Горен извор МИ, Горна Брезница
 МИ, Горни Богров МИ СНМБ; Горна Арда
 МИ, Горни Воден МИ Б-м. в Р; Горен МИ,
 Горна река МИ ВК,М-я; Горна хлисура
 МИ, Горна вода МИ ВС,ЕРГ; Горна Оря-
 ховица МИ ЙЗ,Зас.

горьница, -а ж. Стая на горен етаж,
 горница. I тз вама покажетъ горь-
 ннцъ велнж. постзлаанъ готовѣ. тоу
 оуготованта намъ М Мк 14.15 3.
 Срв. Лк 22.12 М, 3; нспльн же са
 все то мѣсто. н възходн н горьннца.
 еаннъ н жндовъ С 125.28-29. Изч.
 М, 3, С. Гр. ἀνάγειον, ὑπερφῶν, ὑπερφῶν.
 Неб. горница диал. и поет. ОА, ВА, НТ,
 НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР,
 РБЕ, РРОДД, ДА.

горьнъ, -зн прил. Планински, стръ-
 мен. онн же вндѣвѣше старость нмоу
 поръгаша са н овѣшташа са. оупѣа-
 нжште коньскзнмъ ходоуъ. н голѣ-
 ньмн свонмн. глаголаахъ во дроуѣкъ къ
 дроуѣ. яко не нматъ донти мѣста.
 до четъиръ дннн. како во нматъ
 сзтрѣ-пѣти толнкъ пжть. вѣд'ноу
 сжштоу н горьноу С 31.10-11. Изч.
 С.

Неб. горен диал. ОА, ВА, РБЕ, ДА.

горьцъ нареч. Със скрѣб, болка;
 горко, горчиво. вѣдѣ гѣ врѣховнѣ-
 аго апла твоего петра просльзнѣвшѣ са
 горьцѣ. на прѣ(да)ннн твоемъ СС Іб
 13; възплакав'ши горьцѣ ... прнпаде къ
 ногама стѣаго С 517.4; сьрѣтоша него
 рѣцѣ въздвнг'ша на небо ... стѣн же
 поставн водоносъ плауа са горьцѣ С
 551.11. // Жестоко. что се хъште
 възнн яко ннкакоже ннчсоже юучешн
 тако мжнмъ веамн горьцѣ С 153.9;
 горьцѣ прѣташтоу цѣсароу на божна
 рабъ. люто же зъло дѣлаѣштемъ по
 вса мѣста княземъ. н новъ н лютъ
 нзобрѣтаѣште мжкы С 209.26-27;
 нечѣстнвнн вльсвн мжуаахъ крѣстн-
 танъи горьцѣ С 255.19. Изч.

СС, С. Гр. πικρῶς, πικρόν. Вар. горѣцѣ, горѣцѣ.

Наб. горце остар. и гуал. МЛВТР, РВЕ.

горѣ нареч. 1. Горе, на високо мясо. тн тоу поманешн горѣ стоа оу трѣбншта С 422.28; проучнн же вѣсн отъ оужасенна юнѣа на хлѣвннзи горѣ възлѣзоша С 565.30. // На небо. сице по земн хода горѣ съдаштааго азѣкѣ нзи покажешн С 383.13; н страсть прна. н страстьмь сжпротнвнтъ са. н долѣ лежнтъ. н горѣ явьянѣтъ са С 508.23; н полагают' на земн въз пльтн бога ... н вндатъ лежашта ннзъ. възведзшааго вѣса горѣ С 456.2. 2. Нагоре. ꙗже възведе оун свои горѣ н рече. оуе хвалѣ тебѣ въздаѣтѣ СК Йо 11.41; възнѣ же кз прѣподовьноуоуоуоу горѣ въздѣвѣ. подаѣаше кннжнца прѣподовьноуоуоуоу С 558.29; тзгда н к'ннжнннкѣ самѣхъ внждѣ. падзшжѣтѣ мѣдрость славоѣ во н лицемѣрствомѣ разоумѣ. горѣ злѣ възнесѣше са С 333.10; горѣ н долоу вртнтъ са С 366.27. Изч. СК, С. Гр. ἄνω.

Наб. горе ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МЛВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

горѣтн, горѣж, горншн несв. 1. Горѣ, запален съм. вѣдѣ(дѣ) чрѣсла ваша прѣпоѣсана. н свѣтнльннцн горѣште М Лк 12.35 З, А, СК; онѣ вѣ свѣтнльнннкѣ гора н свѣта М Йо 5.35 З, А; нмамы дѣвѣ пештн. на творенне вѣроу гораштн прнсно на зздаanye трѣвннкоу нашемоу. помолн оубо негоже ч'тешн бѣ н в'лѣзн въ нн горѣштема нма С 540.18, 20. // Образно. не срѣце лн наю гора вѣ въз наю М Лк 24.32 А. 2. Прич. сег. деѣт. като прил. гора, горашн [горѣ, горѣшн]. Гр. κατόμενος, διακαής. Горещ, разгорен, нажежен. н поадаста благословашта бѣ въз ровѣ огнѣнѣвмѣ горѣштнѣмѣ. глаголѣшта С 5.26; потомѣ кран отъ падѣѣт. тѣаа. ꙗкоже огнѣмѣ горѣ-

штемѣ С 89.24; прннесоша пѣцлѣз гораштѣ С 270.18; прнстѣпнвѣ же епѣз кз ед'нон пештн горѣштнн. помолнвѣ са н прѣкрѣстнвѣ себе С 540.29; възлѣзе въ пештѣ горѣштѣжѣ С 541.1. // Прен. Силен, пламенен. н гораштѣж лѣовѣвѣж. н вождѣствнзѣмѣ огнѣмѣ разгараа са прнсно С 273.30. 3. Прич. сег. деѣт. като същ. горѣшца ср. мн. Гр. τὰ κατόμενα. Приспособленне за подпалване на запалителна стрѣла. н въз немѣ оуготова съсѣдѣ съмрѣтнзѣта стрѣла зѣ своѣ горѣшнмѣ съдѣла С П 7.14. горѣшен жглье. Гр. ἄνθρακες. Дървени възгльща. стрѣлазѣ снальнааго ꙗзоштрензѣ. съ горѣштнѣм жгльѣм поустзѣннзѣмн С П 119.4. свѣща горѣшн. Гр. λαμπὰς πυρός κατόμενη, λαμπὰς τοῦ πυρός. Горяща главня, факла. н повелѣ прннестн свѣшта горашта С 13.2. Свѣ. С 13.11.

М, З, А, СК, С П, С. Гр. κάτομα.

Наб. горѣ ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МЛВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Свѣ. Горело кошаре МИ ВСЕРГ.

горюшнѣ, -зѣн прил. Синапов. подобно естѣ цѣрѣтвѣне нѣское. зрѣноу гороушнѣноу. еже въземѣ чловѣкѣз вѣсѣ на селѣ своемѣ М Мт 13.31 З. Свѣ. Лк 13.19 М, З, А, СК; Мк 4.31 М, З; аште внсте нмѣан вѣрѣж чѣко зрѣно горюшно. глаа н внсте оубо сувкамннѣ сен въздерн са н вѣсадн са въз море. н послоушалаа вн васѣ М Лк 17.6 З, А, СК. Свѣ. Мт 17.20 М, З, СК. Изч. М, З, А, СК. Гр. [тоῦ] σινάπεως. Вар. гороушнѣнѣ. Наб. Свѣ. горуха жс. 'синап' гуал. НГер, РВЕ, ДА.

господа, -зѣ жс. Странноприемница. обаза ѣзвѣзѣ его ... въззѣмѣ же ꙗ на скотѣз свои. прнведе же ꙗ въз господѣж. н прнлежаше емѣ. н на оутрна ... въззѣмѣ ꙗ пѣваза. дастѣ гостѣннкоу. н рече прнлежн емѣ СК Лк 10.34. Изч. СК. Гр. πανδοχείον. Наб. Ю.

господннъ, -а м. 1. Господар. нѣсть оученикъ надъ оучителемъ. ни равъ надъ гмъ своимъ *М Мт 10.24 З, А; ннкѣн же равъ не можетъ дѣлѣма гѣма работати М Лк 16.13 З, А, СК. Срв. Мт 6.24 М, З, А, СК; нъ аще исповѣдаѣа са. мнлзтуетъ са своемуу господиноу СЕ 68б 21; отъвѣштавѣ оубо господннъ него рече. пронзирнвзи рабѣ н лѣннвзин С 369.25-26; граждани ... нже не раунша прнати. господина си цѣсара въ себѣ С 319.21. // Образно. н он' своемуу оумоу господннъ вѣ. н волѣн не раун послушати С 413.7. // Покровител, застъпник. ходатан ти н господннъ кетъ попъ къ богоу С 358.30. 2. Собственник, стопанин. вечероу же взи(въ)шю. гла гнъ винограда. къ прнставннкоу своемуу. прнзвен дѣлателя і даждь нмъ мзѣж *М Мт 20.8 З', А, СК. Срв. Лк 20.15 М, З; прншедше же рабн гнна рѣша емоу гн. не добро ли сѣма сѣлз еси на селѣ твоемъ. отъ коудж оубо нматъ плѣвелъ М Мт 13.27 З, А, У; пасжштемъ же са велѣждомъ ... тж же видѣвз господннъ ннвзи том. тече нгъзнати ѡ С 218.1-2.**

господннъ домоу [храма, храмннѣ, храмннзи]. *Гр. οἰκοδεσποτης. Стопанин, собственник на дом, къща. разгнѣвавъ са господннъ домоу. рече рабоу своемуу М Лк 14.21 З, А, СК; се же вѣднте. ѣко аще би вѣдѣлз гнъ храма. вѣ кжнж стражж татъ прндетъ. вѣдѣлз оубо би М Мт 24.43 З, А. ѣко аште би вѣдѣлз гнъ храмннзи. вѣ кзи ѣасъ татъ прндетъ вѣдѣлз оубо би М Лк 12.39 З, А, СК. Срв. Мт 24.43 СК.*

М, З, А, СК, У, СЕ, С. Гр. κύριος, οἰκοδεσποτης, δεσποτης, φύλαξ, αὐθεντης. Вар. господннъ. Нѣб. господин ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА. Срв. Господин ЛИ, Господина ж. ЛИ СтИл, РЛФИ; Господиново МИ СНМВ.

господннъ прил. Господарски. *ἰωσηφъ ... нагъ нзвѣже. да господнннъ не оскврннтъ мѣста С 365.24. Изч. С. Гр. δεσποτικός.*

Нѣб. Срв. Господинов ФИ СтИл, РЛФИ; господнев гуал. н остар. РБЕ, ДА.

господзинн, -ѣ ж. Господарка, владетелка. видѣвзши же господзинн села того вѣзвѣшене чоудо. вѣрова гоу съ вѣсѣмъ домоу своимъ С 18.23. *Изч. С. Гр. δεσποινα.*

Нѣб. Срв. господарка ОА; господарича гуал. н остар. ВА, РБЕ, ДА.

господь, -н и -а м. 1. Господар, владетел, собственник. многрѣдавъ же гъ рава того. поустн н н дльгъ отъпоустн емоу *М Мт 18.27 З, А, СК; н взи подобнн ѣлкомъ ѣажштемъ га своего когда вѣзвратнтъ са отъ бракъ. да прншедшю н тлзкнжвзшю лбне отвѣрзжтъ са емоу М Лк 12.36 З, А, СК; ть же равъ вѣдѣвзи волн гдъ своего. і не оуготовавъ ли не сѣтвори по волн его. вѣнъ вѣдетъ много М Лк 12.47; егда оубо прдетъ гъ виноградъ. ѣзто сѣворитъ дѣлательемъ тѣмъ А Мт 21.40 СК; н рече равъ. гн вѣстъ ѣкоже повелѣ М Лк 14.22 З, СК; а прнмзи едннъ. шѣдъ раскопа землѣж. і сѣкрзи сѣрervo гдъ своего З Мт 25.18 А; н пси ѣдатъ отъ кроупницъ падажштнхъ съ трапезы господен свонхъ М Мт 15.27 З, СК; се ѣко оун равъ въ ржкоу гдѣі своіхъ СП 122.2. Срв. С 75.18. // Като обръщение към мѣж, за израз на почит, уважение – господине, господа. едннъ же отъ ннхъ ... дружннѣ своен рече ... не вѣсте ли господне мон ѣко азъ на нашен земн. славенъ си племенемъ ... на позорнште мнрзноне. тоуахъ нграхъ н троуждаахъ са С 63.6-7.*

2. Създатель и владетелят на света, Господ, Бог. гъ повѣстъ въ кннгахъ ... ѣко веселашнмъ са вѣсѣмъ. жнлнце въ тебѣ *Е 27а 10; тако глѣтъ гъ. отъврзета вѣжджтъ врата твоѣ іерсаме Е 30а 13; въздвн-*

гшоу крѣтъ архнерею. на възтокъ. рекжтъ людне възн. ꙗ кратзи гн помнлюн *Е 31а 5*; прннесѣте гю славж имени его *СП 28.2*; доколѣ гн поноситъ врагъ. раздражаетъ противьнзи 'ма твое до коньца *СП 73.10*; w прѣклоньшнхъ колѣна. i срѣца прѣдъз гдемь *СЕ 61а 10*; пакзи молнмъ са. помани гн (в)се епнскпзство. правовѣрзноє. пра(в)аше слово твоеѧ негннзи *СС IIIб 18*; помѣни бо ма сатъ гн. въ цѣсарствн твоемь *К 11а 23*; сватаѧ же благословнсте господа. н тако прнаста брашъна *С 182.15*; н тако сватъин прѣдастъ доушж господоу. съ дьвѣма оученнкома свонма *С 217.1*; молнте са за ма къ господеви. да не взи прншло ннштоже на ма *С 364.6*; на снцж смокве вьлѣзе зак'хен вндѣтъ господа *С 350.13*; тако своего господа н цѣсара. н даръ прносашта. н пожшта хса. на пособна въ бранн творашта *С 463.20*; тронце єднносжъзна. гн бѣ мон. оуе н снє н стън дше *Г*; гн помозн твоемоу ровоу геургив урьньцю н свнкелєв вьлгарьс(комє) *Пз*. // За Христос. си въ оржжъхъ н си на конихъ. мзи же въ имя гн бѣ нашего призовемъ *СП 19.8*; дньсь гъ хъ водатъ. i отъ сждѧ на сждъ i сзлжтъ *К 10б 26*; гн ꙗ хсе сѣсе вьсѣхъ члкъ. оуслзиш менє н покажи. юудеса своѧ *С 3.25*; гн ꙗсоу хе оуслзиш гласъ мон *С 22.4*; не оувон са ноуаннани. гъ бо ꙗ хс. немуже тзи слоужнши послѧ ма покрызти тѧ *С 3.4*. **господь домоу.** *Гр. οἰκοδεσπότης.* Стопанин, собственик на дом, къща. подвнсанте са възннн сквозѣ тѣсна(в)а врата. тко мзношн глѣж. възнцжтъ възннн н не възможтъ. отъ неанже оуво възстанетъ гъ домоу. н затворнтъ двьри *М Лк 13.25 З, СК.* **пръвоображенъе господа.** *Гр. Μεταμόρφωσις τοῦ Κυρίου.* Празникът Прѣображене Господне [6 август]. Мѣдѧ авгѣ є в стѣе пръвоображенне гѧ нѧго нвхѧ *А 151б7*.
М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СС, СЕ,

К, С, Р, Г, ЗЛ, АН, И, Пз, Т. Гр. κύριος, δεσπότης, θεός, Ἰησοῦς, Χριστός, νεανίσκος, δεσποτεία, υἱός τοῦ ἀνθρώπου.
Нѣб. господ ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГѣр, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

господьнъ, -нн прил. притеж. 1. Божи, на Бога, господен. се же емоу оумъшльшоу. се анѣлз гнъ въ снѣѣ тѣн са емоу глѧ *А Мт 1.20 СК, Б. Сrv. С 294.6*; i се анѣлз гнъ ста въ ннхъ. i слава гнѣ оснѣ ѧ *М Лк 2.9 З, А, СК*; оуготовнте пжтъ гнъ *М Мк 1.3 З, А, СК, Б. Сrv. Мт 3.3 М, А, СК*; тко сзконьчаша са вьсѣ по законуу гню. възвратнша са въ гаанлеж *М Лк 2.39 З, А, СК*; н по твмъ възходнтъ патрнархъ. съ чзстънъимн моцъимн. крѣта гнѣ *Е 30б 11*; глѧ. н. словесемъ гнє *Е 38б 14*; се оуи гни на боѧцихъ ста его. *СП 32.18*; хвалнте ѧма гнє *СП 112.1*; блнз грѧдѧи въ имя гнє *СП 117.26. Сrv. Мт 21.9 М, З, СК*; *С 328.21*; *С 329.3*; дхъ стзи .. съ нѣсе надъ главж гнѣж сьннде *СЕ 3б 14*; запрѣцаетъ тн именемъ гнємь трасавнце ... славѣншнѣ вѣсѣхъ ѧзъ *СЕ 45а 17*; тн вѧмъ вѧдѧтъ сѧдыѧ по гнюу словеси *К 1а 7*; не моготѣ (!) слзшати. нз паданьемь своѣж немощтъ намъ показаша i сѧж испоуштъшаго гласъ. зъри оуже чкльвьствѣѣ гнѣ *К 5а 23*; прѣвзиша же въ тѧ ношть веселаште са. о наказаннн господьнн *С 75.30*; отъ юудесъ къ юудесемь господьнемъ *С 318.12*; что глаголешн пѣснн лн господьна не поешн. на земн штоужден. а лн пасхж господьнж творшн на земн штоужден *С 419.1, 2-3*; снм же тако. нз н паує снхъ. въ адѣ взиѧнштемъ. взиѧнштемъ же н говораштемъ вьсѣмъ. н трасжштемъ са. ѧко господьнєе прншьствнє. сама прѣнсподьнѧд прѣнсподьннмъ донти хотѣаше *С 467.29*; ѧкоже (н въ) сздравнн троудолю(в)звьннн по(с)пѣшенн(м)ь гнъ дѣлєс(з) показоватн *ЗЛ 1а 7. 2. Ка-*

то същ. **господьне** ср. ег. Гр. τὰ θεολογικά. Господарското. тзи прн-
тъа под'внша в'ѣрнааго рѣба н
неразоумнааго. н **господьне** расто-
шнв'шааго С 370.11.

лѣто господьне прнм'т'но [прнм'то].
Гр. ἐνιαυτὸς κυρίου δεκτός. В
Стария завет – 50-ата година, в
която според Левит [25.8–54] ще
се възстановят правата, свободата
на израилтяните; щастлива годи-
на. д'хъ г'нѣ на м'нѣ. егоже радѣ помаза
ма ... проповѣдатн лѣто г'не прнм'т'но
А Лк 4.19 СК.

рабъ господьнѣ. Гр. [ὁ] δοῦλος [τοῦ]
κυρίου, ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ. После-
довател на християнското учение;
този, който вярва в Бога; христия-
нин. тзи пауче в'сѣхъ трепещицин.
изв'гнн исего (!) раба г'нѣ. в'ѣроуи-
щааго въ нма г'не СЕ 46а 2; р'ѣхъ тн
тако кръстнианъ кемъ. н азъ н всн снн.
аже виднши вратниж моиж. прнлоучага
же не нмамъ нъ рабн г'нн кемъ С
100.9; ш'дъз оубо въ кесарниж. некаше
раба господьна артемона С 225. 5.

раба господьна. Гр. ἡ δοῦλη κυρίου.
Последователка на християнското
учение; тази, която вярва в Бога;
християнка. рече же марнѣ. се раба
г'нѣ. в'ѣдн м'нѣ по г'лоу твоемоу М
Лк 1.38 З, А.

тѣло господьне. Гр. θεῶσσωσος. Който
се отнася до божиеото тѣло, който
принадлежи на божиеото тѣло. о
погребенн тѣла г'нѣ. і бѣ нашего іу х'а
... і сынн г'и нашего гровьнѣмъ К 12а 33.

храмъ господьнѣ. Гр. οἶκος κυρίου.
Църква, храм божии. се нз'ина влѣт-
вите г'ѣ. всн рабн г'нн. стоиаштеі въ
храмъ г'нн СП 133.1. Срв. СП 134.2.
М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ. Гр.
[τοῦ] κυρίου, [τοῦ] δεσπότη, δεσποτικός,
[τοῦ] Χριστοῦ, τοῦ Σωτήρος, [τῆς] Σιών.

Неб. господен *остар*. ОА, ВА, АК, Вот,
НТ, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР,
АР, РБЕ, ДА; господний ВА, НГер.

господьскъ, -зйн прил. 1. Господен, на
Господа, божии. еѣл н(а) оутрѣцин въ
п'ранн г'дк'ъ А 158а 1; **госп'дскоу** во
цр'ствоу не в'ѣдетъ конца СЕ 2b
21–22; аште ан в'ѣт'зк'зи се. а не
в'ѣр'зно слзишиши. обличаи'т'ъ тѣ.
недвижимн печатѣ. **господьскоу**моу
порожденью х'воу гровоу К 14а 38.
Срв. С 452.20; н внда смокве.
прѣжде **господьска** запрѣштенна.
прозавѣшж н свѣтълж. а по **госпо-**
дствѣ запрѣштеннн. н драхло н соухо
С 343.20; поѣже азъикъ нмже сзпо-
добьенн възхоумъ. палтн възквстн
господьск'зи С 382.11; недвижимнн
печатѣ. **господьскааго** погребенна
христосова грова С 452.20; слзиша
господьствн ногъ възходаштн къ
сзв'дънѣмъ С 468.3; нже в'ѣаше въ
самон тон **господьствн** цр'кви С
534.29. 2. *Като същ. **господьскаа***
ср. мн. Гр. τὰ τῆς αὐθεντίας.
Божествените, небесните, духов-
ните дела, неща. възера (.)лз'т'скаа.
а д'несь **господьскаа** д'ѣа (.)з'ѣра
ѣскаа. а д'несь в'ѣт'в'наа д'ѣетъ К
13а 22. Срв. С 449.23. 3. *Като*
*същ. **господьско** ср. ег. Гр. τὰ*
θεολογικά. Господарското. онѣде во
*внѣшштааго н пнанааго н **господьско***
трошаштааго н погоубьнашштааго
мжунтъ С 370.23.

анг'елъ господьскъ. Гр. ἀρχάγγελος.
Архангел. пакъи закланнаж васъ. въ
има г'а нашего нс'ха. ѣко д'ѣлн г'дѣсцин.
мнханаъ гав'рнаъ. оурнаъ. рафананъ
СЕ 59b 4–5.

А, СЕ, К, С. Гр. θεολογικός, τοῦ δεσπότη, κυριακός, τοῦ κυρίου.

Неб. *господски остар*. ОА, ВА, НТ, Дюв,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА;
господский остар. НГер.

господьство, -а ср. Господство, госпо-
дарство, власт, могъщество. свонмъ
господьствемъ зовж мрзтвааго. се
своеи'ж властниж запрѣштаж сьмр'тн.
зовж отъца отъцемъ С 310.2–3; недно

бо цѣсарство отьцоу н сзѡноу н
стоуоуоумоу дѣхоу. ѡкоже еѡдно цѣсаръ-
ство еѡдно господство *С* 327.24–25.

Изч.

С. Гр. κυρίотης, αὐθεντία.

Наб. годподство ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

господство́вье, -ѡ *ср.* Само мн. Един
от деветте ангелски чина [пър-
вият от втората триада в йерар-
хичната подредба], господства.
аѣлн і архѣлн. прѣстоан і гдѣственѣ.
властелн і дрѣжавзѣ. і снлзѣ. много-
разнѣннн херовннн. егоже трепѣж-
ещѣштъ [!] нѣса. земѣ н море *СЕ* 45b
20–21; дньсѣ же ... сѣходнтъ на ада
н на сьмръть ... тѣсѣшѣта тѣсѣ-
штамн. нмзѣ аггѣлз н архангѣлз. вла-
стнн владѣѣственн. господственн
снлз н прѣстоал *С* 463.18.

СЕ, С. Вар. господственѣ, господственѣ.

Наб. господствие *остар.* ВА. *Срв.* господ-
ство.

госпожда, -ѡ *ж.* Господарка, владе-
телка. ѣко оун равзѣнѡа вѣ рѣкоу
гѣдѡа своѣѡа. тако оун нашн кѣ гю боу
нашегоу. доѣждеже оуштедрѣтѣ нзѣ
СП 122.2. *Срв.* *С* 75.19; дондоша на
село да поунѣштъ мало. госпожда же
селоу томоу елннзѣнн вѣашѣ *С* 18.5;
ноуланнн сестра твоѡа обѣшта са
пожрѣтн богомъ. н вѣтн ѡн женѣ мн н
госпождн цѣсарствоу моемоу *С* 2.6;
ѣко обаждѣннѣмъ госпожда сн вѣ
тѣмннѣ вѣврѣженѣ вѣштъ *С* 367.8;
госпожда во ѡн ... хоташтн обратнтн
савннѣ отъ вѣврѣ. отъгѣна ѣт отъ себе
сѣвазавшн *С* 132.13; твоѡн мѣжѣ
госпожде господннъ мон кѣштъ *С*
366.16. // За Богородица-Влади-
чица. рѡдѣство сѣвѣнѡа гѣдѡа бѣа *А*
116b 11. // Знатна жена, госпожа.
нного сѣсѣда уѣстѣнзѣн отъѣе не
нмамъ. развѣ сьрѣврѣннаго блюда. нже
нѣ посѣлала госпожда велнкаѡа сѣ
коуцнѣ *С* 120.30.

А, СП, С. Гр. κυρία, δέσποινα, κυνή.

Наб. госпожда *остар.* РВЕ, ДА; госпожда
остар. и *диал.* ОА, ВА, АК, МлБТР, РВЕ,
ДА. *Срв.* госпожда ОА, ВА, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

госпождннъ *прил. притеж.*

госпождннъ днь. Църковният праз-
ник Успение Богородично [15 ав-
густ]. на гѡспѣнннъ денѣ поставлѣнъ
крѣтъ *И. Изч.*

И.

Наб. Госпожин ден *остар.* и *диал.* НГер,
ЕтМл, РВЕ.

гостнннѣ, -ѡ *ж.* Странноприемница,
гостилница. вѣсаждъ же н на свон
скотъ прнведе н вѣ гостнннѣ. і
прнлежа емъ *М* Лк 10.34 *З. Изч.*

М, З. Гр. πανδοχείων.

Наб. Вж. *при* гостннннѣ.

гостннннѣкъ, -ѡ *м.* Съдрѣжател на
странноприемница, гостилничар.
прнведе н вѣ гостнннѣ ... і на
оуѣрѣннн шѣдѣ нѣмъ дѣва пѣнаѡа
дастъ гостннннѣкоу. і рече емоу
прнлежн емъ *М* Лк 10.35 *З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. πανδοχείς.

Наб. гостинник *остар.* ОА, ВА. *Срв.*
гостилник *остар.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл,
РВЕ, ПРОДД.

гостннннѣца, -ѡ *ж.* Странноприем-
ница, приют, гостилница. вѣсаждъ
же н на свон скотъ. прнведе н вѣ гостн-
ннннѣ. н прнлежа емъ *А* Лк 10.34; н
прѣвзѣвѣ вѣ гостнннннѣцѣ ѡже прѣдѣ
градомъ ... вѣ ѡнже гостнннннѣцѣ
црѣкѣ кѣштъ сѣдѡго гѣурѣннѡа мѣченнѣа
С 282.15, 17. *Изч.*

А, С. Гр. πανδοχείων, ὑποκόμιον. *Вар.*
гостннннѣца.

Наб. гостинница *остар.* ОА, ВА, АК. *Срв.*
гостилница ОА, ВА, АК, Бот, Дюв,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, ДА.

гостннѣцъ, -ѡ *м.* Широка пѣтъ, улица.
гостннѣцн нхѣ снлзѣ проповѣдаахѣ.
пѣтнѣ нхѣ цѣльѣвѣ пѣтѣннѣкомъ
проповѣдаахѣ *С* 323.23; н поврѣзше
н за ногѣ влауаахѣ н по гостннѣцоу
граднѣоуоумоу *С* 537.20. *Изч.*

С. Гр. πλατεία.

Наб. Ѳ.

ГОСТИТИ, ГОЩЪ, ГОСТИШИ *несв.* Гостя, угощавам, давам угощение някому. ДОНДОША НА СЕЛО ДА ПОУНИЖЪТЪ МАЛО. ГОСПОЖДА ... ГОСТИ ЖЕ МЖЖА НЖЕ ВЕДЪАХЪ СЪАГО ВАСНАНСКА С 18.6. // **Образно.** кжжк прѣдн поставиж словесн трапезъ чѣто бждѣ людн селнкзи госта. нмже кдннъ хс гонѣетъ насзгитн С 424.19. *Изч.*

С. Гр. ξενίζω, δεξιόμοια.

Нѣб. гостя ОА, ВА, Бот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, РРОДЦ, ДА.

ГОСТЬ, -Н *м.* Гост. такоже во богатъ нѣкто. прѣ велнкъ гостемъ своимъ оуготовневъ. н посзлавъ позъванзѣа нмъ С 267.3-4. *Изч.*

С. Гр. φίλος.

Нѣб. гост ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

ГОСТЪНИКЪ, -А *м.* Съдържател на странноприемница, гостилничар. възъмъ же і на скотъ свои. прнведе же і въз господѣ ... н на оутрнѣа шзѣдъ. н възъмъ б пѣназѣа. дастъ гостъникоу н рече прналежн емь СК Лк 10.35.

СК. Гр. πανδοχεύς.

Нѣб. Вж. при гостннникъ.

ГОТОВАТИ, ГОТОВАЖ, ГОТОВАШИ *несв.* Подготвям, приготвям, готвя. готвяа горъи крѣпостъжк своеж. прѣпосанзѣа сілоиѣ. сзмжцаѣа главннѣа морьскѣж СП 64.7; позорникзи възкрзсенью его. готоваешн. сзвѣдѣтелѣ възстанью приводншн К 12а 22; проповѣдатѣлѣ монмъ чюдесемъ. твоѣа слоугзи готоваешн К 12а 24; ндн кз готованѣн мнѣ стѣстн ... ндн кз чнстѣн невѣстѣ С 248.6-7; днесь жрѣва готоваемо кетъ ... днесь цѣсарь славзѣ на земн пророчъскзи славнмъ кетъ С 321.25. *Изч.*

СП, К, С. Гр. ετοιμάζω, εὐτρεπίζω, κατασκευάζω.

Нѣб. готвѣа *остар.* ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, РВЕ.

ГОТОВИТИ, ГОТОВАЖ, ГОТОВИШИ *несв.* Готвя, приготвям, подготвям нещю.

БААГЗИХЪ ГОТОВИТЪ НАСЗИШТАННЕ С 290.29; пакзи готватъ жндове сьребро да въз адъ поуцатъ С 424.28; ставн же совоиѣ чоудѣ то. н отътолн отъ своего троудѣа готовитн водѣ С 550.5. *Изч.*

С. Гр. ετοιμάζω.

Нѣб. готвѣа *остар.* РВЕ. *Срв.* готвя ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

ГОТОВИТИ СѦ, ГОТОВАЖ СѦ, ГОТОВИШИ СѦ *несв.* Приготвям се, подготвям се за нещю, стягам се. і на крзѣи владзѣчѣнн. цѣнѣ възимааше. а сн на слоужѣвѣа готоваѣахъ са К 6а 11-12. *Срв.* С 415.25; нздн готви са на пѣтъ С 216.13. *Срв.* С 216.17-18; тзгда цѣсарь оуалъ ... готовѣаше са нзнтн на сѣпостатзи С 191.22; н отъ нѣанже смоквн нзубѣа богоноснѣзѣн старць. готовѣаше са С 300.30; на шѣстѣннѣа владзѣцѣ готовѣаше са С 399.8. *К, С. Гр.* παρασκευάζομαι, παρασκευάζω, ετοιμάζομαι, κάμνω.

Нѣб. готвѣа *остар.* РВЕ. *Срв.* готвя се ОА, ВА, АК, Бот, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ГОТОВЪ, -ЗИ *прил.* 1. Готов, подготвен, приготвен. і тз вама покажетъ горьницѣ велнѣж. постзланѣа готвѣа. тоу оуготовантѣа намъ М Мк 14.15 З; юнъцн мон н оупнтѣнаѣа нсколена. н въсѣ готова. прндѣте на бракъ М Мт 22.4 З¹ А. *Срв.* СЕ 106а 19; сего радн н взѣ бждѣте готви. чѣко въ нѣже не мнннте чдсѣ. сн чѣкзи прндетъ М Мт 24.44 З, А, СК. *Срв.* Лк 12.40 М, З, А, СК; гн сз товоиѣ готвѣа емь н въз темьннцѣ н въз сзмрзѣтѣ нтн М Лк 22.33 З; огнѣ готвѣа мечь нзшоштрнѣа. распатнѣа поставѣкнѣо С 85.15; херовнмъскзѣн прѣстолъ оуготовназ са кетъ ... трепезѣа оуготова са. брашна готва С 470.26. // Подготвен, предразположен, сьгласен, решен [на нещю, за нещю]. готво срдѣце мое бже. готво срдѣце мое. поиѣ н въспоиѣ славѣа моеи СП 56.8. *Срв.* СП 107.1, СС Іб 19, 20; штз слоухѣа зъла не оубоитъ сѣа.

готово срѣце его оупъзвати на Гѣ СП 111.7; мзи. н на колесн прнвѣзѣмн бѣзти готовн. н вѣзѣмн бѣзти н жегомн. н въсѣкз овразъ мѣкзѣ прнати С 88.24; поставьенъзи бо стрѣштин мѣуеннкъзи. банъз нѣк'де въ ванн грѣнемъ сѣмотраше бѣдѣшѣтаго. готовъз прннемѣа ото смъз прнѣвѣгаѣштнхъз къ нѣмоу С 92.18. 2. Подходящ, целесъобразен, сгѣден. Гѣла же нмъ нс ... врѣма ваше въсегда естѣ готово М Йо 7.6 З, А; не сѣкръзи блаженън петръз цѣльзѣзи покаанннѣ. нъ ананннѣ н сапфнра ... нн рѣчнста възнскати показнхъзи готовъзи цѣльзѣзи С 362.16; лѣкѣв'но прнмъзсѣно бѣзистъ. таково мѣста нъзворѣстн. на нѣмъже готовоно оутѣшеннѣ ослабѣваше. трѣпѣннѣ подвнзѣаѣштнхъз са С 92.25.

М, З, А, СК, СП, СС, СЕ, С. Гр. ἑτοιμός, πρόσφορος.

Неб. готов ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; готовий *остар.* ВА, НГер.

гра [погр. С 145.9] *вж.* градъз.

грабнтн, грабѣж, грабншн неск. 1. Грабѣя, ограбѣвам, заграбѣвам. павѣльз повелѣ. да не наснѣаѣмн рече вѣдемъ отъ сотонъзи. н грабнмн С 527.6; къ сѣмрѣтн мразънѣн ндѣвѣж. такоже се богатъство грабнтн С 90.18. // *Образно.* н нждѣнн трасавнцѣж снѣж. отъ рава твоего сего. сѣшнѣж подъвнж вѣсоу. емѣлѣшнѣж на врѣмена. ѣко н бѣсѣ. грабѣшнѣж водѣж. трасѣшнѣж внѣанцѣж. въ тѣлесн его СЕ 44б 23. 2. *Прнч. сег. дѣят. нато същ.* грабан *м. ег.* Гр. ὁ ἄρπαζων. Човек, който граби, ограбѣва. вндншн ан ѣко не тѣуѣж грабан н анхонемлан. нн нже зѣлаѣа творатъ. нъ нже добра не творнтъз мѣунтъз са сѣтѣноѣж мѣкоѣж С 378.5. *Изч.*

СЕ, С. Гр. κλεονεκτέω, διαρπαγή.

Неб. грабѣя ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

грабленые, -нѣ ср. Грабѣж, ограбѣване, лншаване от нещѣ. да бѣзи кто бѣн оугѣднѣлъ. н оучнстѣлъ отъ всеа скверънъзи дѣшж своѣж. н отъ прѣльстн мнра сего. н всего грабленыхъ н пожелааныхъ нмѣннѣно С 570.23–24. *Изч.*

С. Вар. грабленые.

Неб. грабление *остар.* ВА; грабление *остар.* ОА, ВА, НГер, РВЕ; грабене ОА, ВА, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* Грабѣяне МИ, Грабѣяне МИ ЙЗ, Зас; Грабѣв ФИ Стил, РЛФИ.

граднтн, градѣж, градншн неск. Градѣя, строя. н тѣж кѣмоу творашѣ слѣужѣвѣж. сѣлоучн са граднтн манаствѣрѣз отъ лаврѣзи на сѣверъ С 284.13. *Изч.*

С. Гр. κτίσω.

Неб. градѣя ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* Гражд МИ, Граждѣ МИ ЙЗ, ВГИ.

градъз¹, -нѣ м. 1. Град, голямо населено мѣсто. ѣко сѣконъчаша са въсѣ по законуу Гнѣю. възвратнша са въ галнѣнѣж. въ градъз свон назаветъ М Лк 2.39 З, А, СК; оученнцн во его ошъан бѣвѣж въ градъз. да брашъна коупатъ М Йо 4.8 З, А; вндѣвѣше же пасѣштен бѣзвѣшее бѣжаша н възвѣстнша въ градѣ н въ сѣлѣхъз М Лк 8.34 З, А, СК; сего же тнтѣла мѣношн чнса отъ нѣодѣн. ѣко банъз бѣ мѣсто града. ѣдеже пропа са нсѣ М Йо 19.20 З, А, Б; рѣчнѣа стрѣменнѣ вѣсѣлатъ градъз бѣжн Е 26б 11; не нмамъ во сѣде прѣвѣзѣвѣшѣа града. нѣ грѣдѣшѣаго възнсканмъ Е 34а 13; вражѣв оскѣдѣшнѣа орѣжѣв в конецъ. н градѣ разѣроушнѣз е СП 9.7; ѣко бѣз спѣстѣз снѣна. н сѣзѣждѣжтъ снѣ градѣ нѣодѣстн СП 68.36; стоѣшѣте бѣвѣж ногъзи нашнѣ въ двѣрѣхъз твоѣхъз нлѣмъз ... знждема ѣко градъз СП 121.3; н посѣлаѣвѣз воѣа своѣа ... н градъз ѣхъз зажеже СЕ 106б 2; н се къде въ снѣновѣтѣ градѣ. сѣтворн цѣрѣвѣ велѣкаго. въ немъже спѣсѣнѣе по сѣрѣдѣ земѣла К 13б 24; кезѣро же бѣз о нѣмъже н градъз

сътворенъ възтъ С 90.3; кетъ же въ прѣгънѣхъ мѣсто то ... расто отъ града попрнштъ четъръ С 26.21; всн нже въ градѣ. н въ окрѣгъннхъ всѣхъ жнвѣштнн. вольнѣа своа приношаахъ к нѣмоу С 531.19; в(ъ т) (он) (ж)де всн нан въ градѣ (мн)огоу бытн (съво)р(оу) вратна ЗЛ 16 4. // Прен. Населението, жителите на един град. і се весь градъ нзндѣ протвѣк нсѣн М Мт 8.34 З, А, СК; н тако на оутрнѣа весь градъ коупно съ архнепнскоупомъ. н съ вѣсѣмъ клнросомъ. съ хваламн н пѣсньмн доуховѣннмн. несоша н праваждажште дожн н до погребеннѣа С 208.20; н весь градъ възмате са. отъ възвшааго страха С 22.15. // Като част от название на град [в съчет. с прил. рнмскъ, солоубнскъ, внтѣлеемскъ, курестннѣ, халкндоньскън н др.], отъ внтѣломьска града. прѣдетъ хъ А Йо 7.42; воевода же агрпъ вѣлѣтъ въ амаснѣскъ градъ. съзъва старѣншннѣа града С 17.6; н обрѣтъ готовѣа вѣсѣдъ повѣже. н донде нконннска града н тоу гонезе С 51.5; шѣдъ оубо господннѣа въ курестннѣа градъ. н повѣда къназоу о ннѣѣ С 218.9; тѣгда оубо оуставъ оуставнша да н кзнатннѣа града епнскоупъ. то же старѣншннѣаство да нматъ н тѣ же чѣсть. нже н рнмъска града епнскоупъ. занѣ нарече нъ възтъ новнн рнмъ С 202.23, 26; воевода трокондъ. въ оумръштвеннѣа възпадъ. оустрымн са отъ антохннскааго велнкааго града. въ велнкѣтѣа поустънѣа прнтн. н нцѣленѣе прнѣатн отъ чѣка вожнѣа. дошъдъ же халкндоньскааго града ... не можааше оуже напрѣждъ поспѣштн ... поустн же мѣжа жоупанѣа н сановнтѣа къ стоуѣмоу. мола нѣго троуднтн са до халкндоньскааго града С 561.1-2, 4, 8-9. 2. Крепост, градска крепостна стена. вѣдомо да бѣдетъ вамъ. іако отъ днѣншнѣаго днѣа аште да

са овраштетъ кто отъ васъ възпѣтъ града съвнраа въ црѣквн правовѣрннхъ. то сзъмрътнжѣа казнѣа прннметъ С 199.25; саторнннѣа же нмѣаше село вѣнѣа града. недалече града С 204.9; съ же градъ дѣлаанъ быст(ъ на оуб)ѣжнще н на спсѣнне і на жнзнѣа вѣлгаромъ В. З. Градина. нзнде іс. съ оученнскѣа своннн на онъ полъ отока кедрьска. ідеже бѣа градъ. въ нже вѣннѣа самъ. н оученнцн его СК Йо 18.1; іакоже въ градѣ нн смоктѣа вѣдетъ. нн дѣвѣа ннкакъже многѣа радн топлотѣа н соухотѣа. въздѣха лаврьскааго С 301.11; встанн свѣере н прндн юже. провѣн градъ мн да потекѣтъ добръѣа воѣа С 349.16; вндншн днѣлаа сна козѣа н еленн. стоашта банъ града С 224.18.

вез града. Гр. ѡполѣс. Без отечество, без родина. н везъ домоу. н вез града възвше отъврѣган са нѣго възша С 442.2.

всн н градн. Гр. коѡполѣс. Сѣла н градове. і гла нмъ ндѣмъ въ вѣнжнѣаа всн н градѣ М Мк 1.38 З, А. вѣсннн градъ. Гр. коѡполѣс. Градец, паланка. възтъ нѣкън отъшъльць. въ вѣснѣмъ градѣ. порфурннѣа нарцаемъ С 514.7.

градъ остѡнѣа [вѣзстоѡнѣа]. Гр. полѣс пероухѣс. Укрепен град. вѣагословѣственъ і оудѣвалъ естъ мѣлостъ своѣа въ градѣ остѡнѣа С П 30.22; кѣто веде^т мѣа въ градъ остѡнѣа н кѣто наставнтъ мѣа до ідоу^{мѣа} не тѣа і бже С П 59.11. Срв. С П 107.11.

напѣсатн въ градъ. Гр. полѣсграфѣсѡ. Впнша за гражданин нѣаго. послочнтѣа (!) всн нафаннн въ възшннн градъ нероуѣсалнмъ. н въ сѣѣа ношть. н достонно велннства дарѡвъ съхранѣнѣа покажнтѣа С 496.23-24.

поустъ [поустън] градъ. Гр. Ерѡуполѣс, ѣ Ерѡуполѣсѡн полѣс. Хермопол — град в Египет, близо до левнѣа бряг на Нил. савннѣа кто

нменемъ въ то врѣмѣ сѣи. поуста града прѣвзѣн блага рода сѣи. славенъ же нменемъ кръстѣнѣнъ сѣи. належаштаа радн бѣдѣи. отъшъдъ вѣнъ гра [см. града, Север., с. 74, бел. под линия] С 145.9; въ то же врѣмѣ арѣнѣнъ к'то нарицаемъ. старѣншнна бѣаше въ поустѣвѣмъ градѣ нарицаемѣвѣмъ С 146.8-9.

сватѣн градъ. Гр. ἡ ἁγία πόλις. Светият град, название на Ерусалим. и ншедъше нъ гровъ по воскресновенн его. вѣннѣжъ въ стѣи градъ М 27.53 З, А, СК; и понмѣи н въ сватѣн градъ. прнведе къ владженнкоу нлнн архн-епнскоупоу С 285.30.

цѣсарѣ [цѣсарѣствоуѣн] градъ. Столица, метрополия. прнде нѣкто палаатнѣи. отъ црѣствоуѣнштааго сѣи града ... донде же манастѣра чловѣка вѣжѣа С 562.7; толнко во бѣаше възлюбѣнѣнъ н славнѣнъ градъ. ѣкоже вѣторѣн словѣвше отъ цѣсарѣ града С 56.18.

взышѣнн градъ нероусалнмъ. Гр. ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ. Горнѣн Ерусалим, небесата, висините [образно]. послочнте (!) вѣн науѣнн въ взышѣнн градъ нероусалнмъ С 496.23-24. М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, В. Гр. πόλις, κόμη, μητρόπολις, τεῖχος, τεῖχη, κήπος, παράδεισος.

Нѣб. град ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Градът МИ СНМБ; Град МИ ЙЙв, БСМ; Градище МИ ВС,ТГ; Градот МИ ВМС.

градъ^{II}, -а м. Град, градушка. отъ влсцѣвнѣв его прѣдъ нимъ овлацѣ прѣидѣж. градъ и жглье огнѣнн. н возгрѣмѣв сѣи нѣсѣ Гб СП 17.13; ѣзѣи градомъ вѣна ѣхъ. и чрѣннцѣа ѣхъ сланоѣж. прѣдѣастъ (!) градочу скотъ ѣхъ. и нмѣнне ѣхъ огню СП 77.47, 48; положи дѣждѣа имъ градъ. огнъ попалѣнѣнѣвъ въ землѣ ѣхъ СП 104.32; ѣзѣавн отъ снѣга. и отъ мрѣза. и отъ града носнма воуѣрѣж СЕ 14а 7; нлн ѣз грова. нлн з

(!) града. нлн ѣземънѣнѣа (!) СЕ 54б 10-11; н нма твоѣ прнзовемъ. ѣгоже хвалнтъ вѣса тварѣ. змнѣве н вѣса вѣздѣннѣа. огнѣ градъ снѣгъ лѣдъ. доуѣхъ воуѣрѣнъ С 77.6; лютомъ гнѣвомъ града нродомъ внѣмѣи С 397.10. Изч.

СП, СЕ, С. Гр. χόλαξα.

Нѣб. град ОА, ВА, АК, Вот, НТ, ДЮв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; градом нареч. дуал. МлБТР, РВЕ.

градъннкъ, -а м. Гражданин, жител на град. не вѣ во ед'но отечѣство стѣимъ ... дроуѣнъ во отъ нноа странѣи вѣ. то како юже безградъннкѣи лн а наречемъ. нлн градъннкѣи вѣсеа вѣселѣнѣа С 84.2. Изч.

С. Гр. πολίτης.

Нѣб. Срв. гражданин ОА, БТР, РВЕ; граждѣнец остар. РВЕ.

градънъ, -ѣн прил. Градски, на града. то нзъхождааше ноштнѣж. н вратомъ градънѣннмъ зѣтвореномъ сѣштемъ. стоѣаше н молнтѣж творѣаше къ богоу С 206.9; н вратъ ѣмоу пергамнн. обѣма цѣсарѣма възгоднѣв. н старѣншннѣства многа градънѣа прѣдрѣжавъ ... много спѣшѣннне творѣаше възгаждѣнн богѣ С 281.3; ѣгда крнѣва н трѣзѣннѣа мѣжъ н женъ. въ градънѣнѣхъ стѣгдахъ н междахъ ... ѣгда младѣннштъ крѣвнѣж внолѣемъ вѣгърнмъ вѣѣше С 397.12; н поврѣзъше н за ногѣ. владѣаѣж н по гостннѣцоу градъноуѣмоу С 537.20; н дѣстъ нмъ епѣа нменемъ капнтѣна. дѣвъ ѣмоу воинъ вѣрнѣж мѣжъ. чнслѣомъ патъ сѣтъ ... оуѣаша градънѣа стѣнѣи С 540.5. Изч.

С. Гр. τῆς πόλεως, πολιτικός. Вар. градънъ.

Нѣб. граден, граднн остар. МлБТР.

градъскъ, -ѣн прил. Градски, на града. вѣслѣа ... наѣа оуѣнтн градъскѣа мѣжа С 535.10; н прннмъ кнѣзъ кнѣгѣи цѣсарѣ. сѣдъ на сѣднштн. повелѣвааше народъ градъскѣнѣхъ прнводнтн ... н сѣсѣдѣи мѣчнѣнѣа прѣдъ ннмн полагѣн С 174.28.

С. Гр. τῆς πόλεως. Вар. градъскъзъ.

Неб. градски ОА, ВА, АК; Бот, НТ, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; градский НГер. Срв. Градско МИ АМС,Мак. код.

градъскъзъ нареч. Граждански. снн оубо освѣштенъин отъць нашъ ѿванъ. отъ арменъскааго ннкополѣ бѣ. родн-теаю бзѣвъ. егкратнѣ. н еуфнннѣ. тако нарнцанемома. богатъствомъ же н слоутннемъ роднтельскъзинмъ кзѣпа-штъмъ. н въ мнозѣхъ старѣншннъ-ствѣхъ градскъзъ лѣпѣствовавъшемъ. въ воневодѣствѣхъ же. н народово-днмѣхъ С 278.22. Изч.

С. Гр. πολιτικός. Вар. градъскъзъ.

Неб. градски ОА, НГер, АР, РВЕ.

градъць, -а м. 1. Градче, градец. 1 годнна мннж юже отъпоустнтн наро-дъзѣ. да шедъше въ банжннѣа градъца. коупатъ брашъна себѣ М Мт 14.15 З; 1 днвн са за невѣрство нхъ. 1 овъхождаше градъца оуца М Мк 6.6 З; не кзннгъ лн рѣша. вко отъ сѣмене дѣа [следващият текст е добавен с глаголически букви в края на страницата, вж. Ягич, с. 346, бел. под линия] н от внтлеемъ-скааго грдца ндеже бѣ дѣа прндетъ хъ М Йо 7.42 З; бѣ же едннъ вола лазаръ. отъ внтаннѣа градъца марн-ннѣ. 1 мартъзѣ сестрзѣ ѣа М Йо 11.1 З, А, Н; бѣ же фѣлѣпъ. от вѣдсандъзѣ. грд-дѣца андреова н петрова А Йо 1.45. 2. Градинка. потом же градъць малъ на брѣзѣ сътворнѣвъ. н тъ въ рѣдъкыѣа часъзѣ дннн дѣааа. отъ того крѣмлж себѣ нмѣаше С 519.5. Изч.

М, З, А, Н, С. Гр. κόμη, πόλις, κηπάριον. Вар. градъць.

Неб. градец ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ. Срв. Градец МИ ЙИв, ВСМ; НК, ТТроян.; ЖЧ, МлВТР.

гражданнъзъ, -а м. Гражданин, жител на град. граждане же его ненавн-дѣахъ его ... глѣжце. не хоштетъ семоу да цѣрствоуотъ надъ намн М

Лк 19.14 З, А; да не бждетъ съ зъзѣнннн гражданъзѣ осъжденъ. граж-данъзѣ же нарнж. нже не раунша прна-тн. господнна сн цѣсара въ себѣ С 319.19, 20; нестъ во кааннне отъ всѣа доуша нзноснмо. н нестъ покaanнне прѣпростъ. гражданехъ възнсканемо. нмже овн съпасанемн сжтъ С 362.22. // **Образно.** чловѣка породѣнааго граж-даннна. безъ зѣмьнааго троужданнѣа жнвжшта. безъ дъжда крѣмашта са С 429.23-24; небеснъзѣа гражданъзѣ творатъ. самн съ аггѣлзѣ жнтнне нмж-ште С 542.30. // **Като събир.** граж-дане мн. Гр. ἡ πόλις. Гражданите, гражданството. вснн граждане прѣдъстоаштнѣ н позороуѣштнѣ кею. възпнша глаголжште. самодръжъе цѣсарю ... неправеднѣ сждншн С 13.27; възѣтъ ратъ велнка отъ пога-нънхъ ... скрѣбъ же н печаль не хоудж нмѣахъ граждане С 191.20-21. Изч. М, З, А, С. Гр. πολιτης.

Неб. гражданин ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

гражденье, -ѣ ср.

пещерное гражданье. Гр. ἡ τοῦ σπη-λαιίου οἰκοδομῆ. Пещерно жилище. сава. прншъдъзѣ отъ скѣфополн н но-вжжъ съставнѣвъ лаврж. н на пештеръ-ное гражданне прншъдъзѣ. н възпона-нжтъ о прѣпѣдобнѣвъмъ ѿваннн. нде къ немоу С 293.6. Изч.

С. Вар. гражданне.

Неб. Срв. градене ОА, БТР, РВЕ; градеж м. ОА, ВА, БТР, РВЕ, ДА.

граждъ, -а м. Обор, конюшня. тъ оубо възшьдъзѣ въ градъ. въ цркъзѣе велн-кжжъ. жже съзъда цѣсаръ конь-статннъ. оукорн н възъчѣствова жъ. конемъ граждъ сътворнѣвъ жъ С 215.1. Изч.

С. Гр. φόστην. Вар. граждъ.

Неб. гражд гуал. ОА, ВА, НТ, Дюв, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ, ПРОД, ДА; граж гуал. Дюв, ДА. Срв. Гражда МИ ЙЗ, ВГИА.

граждъвнъ? Неясен смисъл. вьнегда же з'дати ѿ. примкнрнї нѣкзи нменем' сергнн. секоюндо въ граждъвн (вж. Север., с. 552, бел под линия: въ граждъвн „следует незаполненная разура 4–5 букв“) ѡтворензихъ темное место) ѡтворензихъ. въ неукесарнї же тзгда обладажштнхъ С 552.20. Изч.

С.

гранъ, -а м. Стих. н по сѣ рекѣ гранъ СЕ 65а 3. Изч.

СЕ.

Нвб. гран МлБТР. Срв. гранес остар. МлБТР.

гратннъ, -а м. ЛИ. Грациан – римский император Цезарь Грациан Флавий Август [375–383 г.]. н посзлаша сзлы кз цѣсароу гратннаноу повѣдажште. о вьсѣхъ звывшнхъ С 196.26; гратннъ н феодоснн цѣсара въздста повѣдѣ. н по одолѣннн томь. гратннъ цѣсаръ нде въ рнмъ С 197.11, 13. Изч.

С. Гр. Γρατιανός. Вар. гратннъ.

гребенье, -на ср. Гребане. і видѣвъз на страждѣшта въ гребеннн. вѣ во противенъ вѣтръ нмъ ... прнде кз нмъ по морю хода М Мк 6.48 3. Изч.

М, 3. Гр. τὸ ἐλαύνειν. Вар. гребенне.

Нвб. гребенне остар. НГер, гребенье остар. МлБТР, гребене диал. РБЕ, ДА. Срв. гребане ОА, АР, РБЕ; гребанне остар. ВА, МлБТР.

гребнице, -а ср. Гробище. сзрѣтосте н дзва бѣсзна. отъ гребнште ихъ. исходашта З Мт 8.28. Изч.

З. Гр. μνηστεία. Вар. гребнште.

Нвб. Срв. Гробище МИ ЙЗ, Зас; гробище ОА, БТР, РБЕ.

гретн, гребж, гребешн несв. Греба. гребше же вко дзва десатѣ н патъ стаднн. ан к-тн. оузрѣвша нсѣ ходашта по морю. і ванзъ корабль звывша н оубоvша са М Йо 6.19 3, А. Изч. М, 3, А. Гр. ἐλαύνα.

Нвб. греба ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

гречъскы вж. гръчъскы.

григорин, -на м. ЛИ 1. Григорий Неокесерийски [Чудотворец – умр. ок. 270 г.] – църковен деец и богослов, ученик на Ориген, епископ на Неокесария [Понт]. Пр. на 17 ноември. Мѣцѣ ноѣа жї. стааго глнгорна чюдотворца неокесарна А 127а 23; Мѣцѣ зї. грнгора чюдотворца СК 134а 13; Мѣцѣ тѣ. зї. стааго глнгорнѣ чюдотворца У Па 6. 2. Григорий Просветител на Велика Армения – ръкоположен за епископ от Леонтий в Кесария [умр. ок. 325–334 г.]. Основал първата катедра в Ечмиадзин. Пр. на 30 септември. Мѣцѣ сѣнѣ к. стааго сѣноѣкѣ грнгорна архїеппа велнкзїна арменна А 121b 20; л стрѣзѣ стааго глнгорнѣ архїеппскѣпа. велнкзїна арменна Е 38а 4. 3. Григорий Богослов [Назиански – ок. 330–390 г.] – ранновизантийски мислител и църковен деятел, проповедник и поет; епископ на Сесима, Назианз и архиепископ на Цариград [381 г.]. Председателствал на II Вселенски събор [381 г.]. Пр. на 25 януари [а от 1076 г. и на 30 януари – Събор на Василий Велики, Григорий Богослов и Йоан Златоуст]. Мѣцѣ еѣ нѣд стаа оца наѣо. глнгора бѣгословца. еѣпа възвѣша на знанзїн А 141а 26; въ то же врѣма грнгорин наньзїанзскзїн епнскоупз. възтнжтрѣ въ градѣ въ малѣ цркви съборы творѣвше С 198.2. Срв. С 201.13. 4. Григорий Ниски [Нисийски – умр. ок. 394 г.] – ранновизантийски църковен писател, богослов и философ; епископ на Ниса в Кападокия. Брат на Василий Велики. Един от главните дейци на II Вселенски събор [381 г.]. Пр. на 10 януари. Мѣцѣ гї грнгора СК 149b 17. 5. Григорий I

2. Гробовен, свързан със смъртта. прндѣте оубо братръѣ. виднмъ болѣзѣн гро̀вннѣнѣ. видимъ жтровоу гро̀воу *К* 12а 25–26; и о сьннн гн гро̀вннѣмъ. по спсаснѣн мѣцѣ дѣвнѣно вѣвѣвшю *К* 12а 35. *Срв.* *С* 448.1. 3. *Като същ.* а) гро̀вннн *м. мн.* *Гр.* οἱ ἐν ᾿Αἰδῆ. Смъртните, хората. иако въ тѣмнѣнѣхъ ложеснѣхъ хса проповѣдаа гро̀вннннмъ вѣсѣмъ. соу̀гоу̀внннн прѣдѣтѣча *С* 461.10. б) гро̀вннѣнѣ *ср. мн.* *Гр.* τὰ ἐν ἄδεια [*вар.* τὰ ἐν ᾿Αἰδου]. Адѣт. н послѣдоуѣнште боговн н господн на гро̀вннѣнѣ н всен земн глѣвншаа *С* 464.3–4. *Изч.* *К, С. Гр.* τοῦ τάφου, ὁ ἐν [τῶ] ᾿Αἰδῆ. *Вар.* гро̀вннѣ. *Неб.* гробен ОА, ВА, Бот, НГер, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; гробний, гробни НГер, МлБТР.

гро̀за, -ѣ *жс.* Ужас. елико стѣпа книгѣ глѣтѣ. гро̀ж і страхъ твораште владзикамъ *К* 3а 6; н иако се прн црн храбръѣ. цѣсарьскѣ оплзѣнштн са. н повѣждаѣштн. гро̀за етера н трепетѣ. вѣкоупѣ же н сѣмѣштаннн н страхъ прнстрашнн нападаѣтѣ *С* 464.25. *Изч.* *К, С. Гр.* φόκη.

Неб. гро̀за *диал.* и *остар.* ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ, ПРОДД, ДА.

гро̀здъ, -а *м.* Грозд. вѣсѣко бо дрѣво отъ плода своего познаѣтѣ са. не отъ трѣннѣ бо уѣшѣтѣ смокѣвн. нн отъ кѣпнннѣ гро̀зда овемлѣтѣ *М* Лк 6.44 3; еда овемлѣтѣ отъ трѣннѣ гро̀зды. лн отъ рѣпѣтѣ смокѣвн 3 *Мт* 7.16 А; мѣ на гро̀здѣмн внна на нманнѣ *СЕ* 14а 10; отъхода отъхода. отъ сѣменн гро̀здовъ. і осочѣша еѣн. і велнкѣ врѣхъ. вѣсѣкѣ гадѣ. итндѣтѣ отъ лознѣ *СЕ* 50а 19. *Изч.* *М, 3, А, СЕ. Гр.* σταφυλή, τρύγη, καρπός.

Неб. грозд ОА, ВА, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

гро̀зновнѣ, -ѣ *ср.* събир. Грозде [об-разно]. н отроу̀ннкѣ закона сѣвнраѣшн. а нстовоѣ гро̀зновнѣ вѣратн.

попоу̀штѣшн *С* 335.2; сѣвѣраша сѣворѣ. да не отъ внограда сладѣкоѣ объемѣжтѣ гро̀зновнѣ *С* 385.22. *Изч.* *С. Гр.* βότρυς, καρπός. *Вар.* гро̀зновнѣ. *Неб.* ∅.

гро̀знѣ, -а *м.* Грозд. еда овемлѣтѣ отъ трѣннѣ гро̀знѣ. лн отъ рѣпнѣтѣ смокѣвн *М* *Мт* 7.16. // *Образно.* тѣѣнѣ же оу̀зѣрѣвѣ вратнѣ н прнсааго врата вѣнѣамннѣ. вѣзѣловнѣааго младааго мѣнѣшааго. отѣѣ лозѣ послѣдѣннн гро̀знѣ *С* 367.27–28; игда младаенштѣ крѣвнѣн внѣленѣмъ вѣзѣрнмъ вѣѣше. н младаз гро̀знѣвѣ мѣстѣ младаз. сѣ роднтѣл топламн сѣзѣамн мѣснмъ вѣашѣ *С* 397.16–17. *Изч.* *М, С. Гр.* σταφυλή, βότρυς.

Неб. *Срв.* гро̀зе, гро̀изѣ, гро̀изѣ *диал.* 'гро̀зде' ДА.

гро̀знѣ, -ѣн *прил.* Всяващ голям страх, ужас; ужасен. даждн закннаннѣ мое. в страшнѣнѣмъ нменн твоѣмъ. сѣврѣшаемоу гро̀зноу вѣитн. вождю зѣлоу̀моу *СЕ* 51б 8; в вѣитѣн намъ вѣко не вѣитн. вѣ гро̀зноѣ правѣднѣоѣ сѣществнѣ. стѣаго емоу дѣха. гю по *СЕ* 60б 2. *Изч.*

СЕ. Гр. φόβος.

Неб. грозен ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; гро̀зннн ОА, ВА, НГер.

гро̀мовъ *прил.* притеж.

сѣнѣ гро̀мовъ. *Гр.* υἱὸς βροντῆς. Син на гърма, на грѣмотевнцѣта – прозвище на всеки един от двамѣта Зеведееви сина – ап. Яков и ап. Йоан, ученици и последователи на Христос. н нѣкова Зеведеева. і ноана брата нѣковаѣ. і нарѣчѣ нма нменѣ. воаннрѣѣсѣ. еже естѣ сѣна гро̀мова *М* *Мк* 3.17 3. *Изч.* *М, 3.*

Неб. гро̀мов *остар.* ВА; грѣмов ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР. *Срв.* гро̀мѣк БТР.

гро̀мъ, -а *м.* Грѣм, грѣмотевнцѣ. народѣ же стоѣн і слѣшавѣ. глѣахѣ гро̀мъ вѣстѣ. иѣн глѣахѣ анѣлѣ глѣ

-емоу *М Йо 12.29 З, А, СК, Б*; отъ гласа грома твоего оустрашатъ ся *СП 103.7*; оутврждаан громъ. н ходан на крнлоу вѣтрзнюю *СЕ 56b 20*; н се напрасно шоумъ н громъ съ небесе многамі мльнннамн облацн дѣнжаште са пльнн огнѣ *С 6.15*; јакоже отъ плѹска того мьнѣтн вѣсѣмъ јако громъ вѣстъ *С 230.5*; можетъ ли чловѣкъ нмзи пшеницѣ вѣ жнтѣннцн своен лежаштѣ н храна ѣж. дѣждоу н же тѣчамъ н громоу. н мльннамъ находаштемъ. не възъмъшоу ... н свѣатн вѣ нма господнѣ *С 266.3*. // *Образно.* н мльннтъ вѣ пльтн громъ вожна словесе *С 456.8*. *Изч.*

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. βροντή.

Неб. гром остар. ВА, Бот, НГер, МлВТР, ЕтБАН, РВЕ, ДА. Срв. грѣм ОА, ВА, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; Грѣма МИ ГХ,МИМ; Громо ЛИ, Громов ФИ СТл,РЛФИ.

громъгласъ, -а м. Грѣмовен глас. съвѣше банстанню мракъ. въ лице протнвѣннмъ адовамъ снаамъ. громъгласомъ етеромъ слѣшаштемъ. клнѹжштемъ. н воимъ волаштемъ н глаголаштемъ *С 465.2*. *Изч.*

С. Калка от гр. βροντόφωνος.

Неб. Срв. грѣмогласен прил.

громьнъ, -ин прил. Грѣмовен. н гласъ нспоуштенъ взи нзъ облака. окзи громънъин. на многоу часъ грѣма. н самъ съинъ колѣбааше са акзи овоште зѣвлемо отъ много вѣтра *С 570.8-9*. *Изч.*

С. Вар. грѣмьнъ.

Неб. громен остар. ВА, Бот, Дюв, ЕтБАН; громний остар. Бот.

грьдость, -н жс. Надменност, гордост. въ гръдості нечѣстнаго възгараетъ ся нищеи *СП 9.23*; заканныѣ та съврженъи. отъ вѣшьнаѣ свѣтълостн. н въ тѣмѣ глабнннзи ннзвѣнъ (!) за гръдость *СЕ 52a 5*; да отъстѣпнтъ отъ васъ вѣсе ослоушанне. протнвѣно слово. гръдость. завнсть. рѣвенне. вѣрость. клнчъ *СЕ 91b 14*. *Изч.*

СП, СЕ. Гр. τὸ ὑπερηφανεύεσθαι, ἔπαρσις, ὑπερηφάνια.

Неб. гръдост остар. и диал. ВА, НГер; гърдост остар. и диал. ВА, ЕтБАН; гордост ОА, ВА, АК, Бот, НГер, МлВТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

грьдъ, -ин прил. 1. Горд, високомерен. растаун гръдъина мѣсаннѣ сѣдца нхъ *М Лк 1.51 З*; уклетѣшстаго та нскрѣнѣго своего. сего възгннахъ гръдомъ окомъ н несъитѣномъ сѣдцемъ съ снмъ не вѣдѣхъ *СП 100.5*. *Срв. С 304.29*. // *Като същ.* гръдъин м. ег. *Гр. [ὁ] ὑπερήφανος.* Горделив, високомерен человек. гръднн законъ прѣстѣпахъ вельмн. отъ закона же твоего не оуклоннхъ ся *СП 118.51*. 2. Който внушава боязѣн, страх, ужас. ндеже аще еси. н отънѣдѣже аще ндѣши. лн самъ еси вельзѣолъ. н невннмъ. нлн гръдъ. нлн жнвотѣномъ. вндѣннемъ авлѣѣа са ... отъдѣлан *СЕ 53b 26*; вндѣна вѣша шѣствнѣа твоѣа боже .. гръдъ на облацѣхъ. н аггелзи. н снаамн саавнмъ *С 326.30*; н съ страхомъ н трепетомъ. н лѣпъинмъ въздрѣжаннмъ. кз гръдоуоумоу н страшноуоумѣ прнстѣпнтѣ комьканню *С 405.22*; помннаннмъ оубо си прнсно словеса. стѣнхъ цѣлованнн грѣдаго лобѣзанна. еже кз себѣ самѣмъ *С 423.25*; възсташе напрасно вѣсѣ. гръдомъ окомъ възнраа на раба вѣнѣа *С 554.8*.

М, З, СП, СЕ, С, Р, МЛ. Гр. ὑπερήφανος, τυφονικός, φρικτός, φρικώδης, φοβερός. Вар. гръдъ.

Неб. грьд, грьднй остар. и диал. НГер, РВЕ; гърд остар. и диал. ВА, АК; горд ОА, ВА, АК, БТР, АР, РВЕ. Срв. Гърдьѡ ЛИ ГВ; Гърдино МИ ВК,М-я.

грьдъинн, -нѣ жс. Гордост, високомерие. из оутрѣнѣж во отъ сѣдца члѣвѣка помъшленнѣ нсходатъ ... око лѣкавѣно власфнннѣ. гръдъинн безоумье *М Мк 7.22 З*; нѣмзи да вѣдѣжтъ оустѣнн лѣствнѣѣа. глѣжштѣа на праведѣнаго безаконенѣе. гръдъи-

нѣж і оуниѣзженемъ *СП* 30.19; втѣ
нихъже възходнтъ грѣховънаа сѣмръз-
ть ... грѣдѣина отълапѣиѣиѣа отъ бѣ
СЕ 89а 18; крѣстъ въздрѣженъ възва-
ше. і юдѣиска грѣдѣини падаше *К*
10b 12; ваша грѣдѣини до коньца ос-
лабѣ. ваша крѣпость нзнеможе н по-
гѣиве *С* 467.12.

М, З, СП, СЕ, К, С. Гр. ὑπερηφανία, τῦφος,
μεγαλαυχία.

Неб. гордини *остар.* ВА.

грѣдѣ нареч. Страшно, застраши-
тельно. вьнде же н стѣин кодратъ.
іако нѣкоторѣин добни воннъ ... на
сѣннтни ратѣннкъ. прѣдн ндѣин
грѣдѣ на ратѣннкѣ *С* 105.13. *Изч.*

С. Гр. φοβερόν. *Вар.* грѣдѣ.

Неб. Срв. гордо ОА.

грѣжденье, -ѣ ср. Надменность. снѣ во
обонхъ везоумнѣ. снѣ нхъ грѣждение
оудрѣжанна. оумѣ во нхъ прѣльште-
нна *С* 339.14. *Изч.*

С. Гр. ἐπιληψία. *Вар.* грѣждение.

Неб. Срв. гордене *остар.* РВЕ; гордеене
ОА, РВЕ; грѣдост *жс. остар.* н *гуал.* ВА,
НГер.

грѣланца, -а жс. Гургулица. іво пѣтица
обрѣте севѣ храмнѣ. і грѣланца гнѣздо
севѣ *СП* 83.4. *Изч.*

СП. Гр. τρυών.

Неб. грѣлица *гуал.* ВА, НГер, ДА; грѣ-
лица *гуал.* н *поет.* ОА, МлВТР, ЕтМл,
ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА. *Срв.*
Грлица ВП, ТО; Грѣличков *ФИ*
СтИл, РЛФИ.

грѣланѣць, -а м. Гургуличе, малкото
на гургулицата. н датн жрѣтѣж по
реченоумоу въз законѣ гнн. бѣ грѣлан-
ѣнца. лн бѣ пѣтеньца *СК* Лк 2.24; і
принесе тѣко прѣвѣнецъ. дѣва грѣлан-
ѣшѣта бѣоу *К* 14а 27. *Срв.* *С* 452.9-
10; і приведе бѣи. і оцю дѣва грѣлан-
ѣшѣта. дѣш і пазтѣ нашѣ *К* 14а
32-33. *Срв.* *С* 452.15. *Изч.*

СК, К, С. Гр. τρυών. *Вар.* грѣланѣшѣтѣ,
грѣланѣць, грѣланѣшѣтѣ.

Неб. Срв. грѣличе *гуал.* ДА

грѣмъ, -а м. Храсталак. гѣ бѣе. влѣбн-
вѣн. жрѣтѣж авраманѣ. подѣ дѣвоми
мамѣбрннскѣми. і телець макокъ. і
овенъ дрѣжнмъ за роуъ. въз грѣмоу
савековѣ *СЕ* 15b 8. *Изч.*

СЕ. Гр. φυτόν.

Неб. грѣмъ дѣрво, хрестъ НГер, МлВТР,
ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

грѣньчарѣ, -ѣ м. Грѣнчар. іако кестъ
лѣпо. іаже въз породѣ. рѣка десната
адамова рѣка прикоснѣ са дрѣвѣтѣ. н
прѣвѣтѣпѣеннмъ оуѣсѣхнѣ. тон пакѣ
гланнѣнѣнмъ вѣрннѣмъ грѣньчарѣмъ
сѣтворѣтѣ вѣтн *С* 396.20-21. *Изч.*

С. Гр. κεραιεύς. *Вар.* грѣньчарѣ.

Неб. грѣнчар ОА, ВА, НТ, НГер, МлВТР,
ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА;
грѣнчарин Дюв, РВЕ. *Срв.* Грѣнчар *МИ*
КП, МИРазл; Грѣнчар *МИ* НК, ТГроян;
Грѣнчарица *МИ* ЖЧ; Грѣнчаров *ФИ*
СтИл, РЛФИ.

грѣсть, -н жс. Шѣпа. тѣмъ та закн-
наѣ. іже дрѣжнтъ вѣсѣвѣскаа ... нже
естъ нзмѣрнлѣ водѣ морѣскѣнѣ. грѣ-
стнѣж. н паднѣж нѣво *СЕ* 55b 20. *Изч.*

СЕ. Гр. δράξ.

Неб. грѣст *гуал.* ВА, НГер, МлВТР,
ЕтВАН, РВЕ, ДА; грѣста *гуал.* МлВТР,
ПРОДД.

грѣтань, -н м. Гѣрло, грѣклян. оут-
роуд. хъ сѣа вопнѣ измльѣе грѣтань моѣ
СП 68.4; не възгласѣтѣ грѣтанѣмъ
своимъ *СП* 113.15; коль сладѣка грѣ-
танн моегоу словеса твоѣ *СП* 118.103;
прѣльплѣ іаѣкѣ моѣ грѣтанн моемъ *СП*
136.6; і нждѣнн из него вѣсь дѣхъ тво-
раѣен жаждѣнѣ. і вѣснѣ іаѣкѣ жѣгѣ-
шнѣж пльѣтѣ его. і жѣровѣж его. соушѣ-
шнѣж оуѣстѣнѣи его. палашнѣж грѣтань его
СЕ 29b 23; медѣ во каплетѣ отъ оу-
стѣноу жѣнѣи влѣдѣнѣи. іаже вѣ вѣрѣма
помажетѣ грѣтань твоѣ *С* 351.2; до-
стоннѣж покаѣа снаѣж грѣтань. нмже нзн-
доша прѣдѣанннѣ словеса *С* 426.15.
СП, СЕ, С. Гр. ἀρούρη, φάρυγξ, λαϊμός. *Вар.*
грѣтань.

Неб. гѣртан *остар.* МлВТР; гортан *жнжс.*
остар. ВА, МлВТР, ЕтМл, РВЕ, ПРОДД.

гръцїстн, гръцїж, гръцїзешн несл. Грїза. надеже татъ не прїблїжаєтъ са нн ҃ръвѣ грїзетъ. нн тѣлѣ тѣлнтъ *СК Лк 12.33. Изч.*

СК.

Нѣб. грїза ОА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

гръкъз, -а м. Грѣк. аламоуѣдарь ... нде на арабнѣхъ н на палестннѣхъ съ многогѣхъ паростннѣхъ на гръкъзї възсѣдоу плѣвнїаа. н несѣвѣдамн поемѣа плѣвнннкъзї *С 291.28-29. Изч.*

С. Гр. [ó] Ρωμαίος. Вар. грѣкъз.

Нѣб. грѣк ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ; гѣрк *гуал.* ОА, ВА, АК, Бот, НТ, ДА. *Срв.* Гѣрци *МИ*, Гѣрците *МИ* ЙЗ, Зас.; Гѣрковци *МИВС*, ТГ; Гѣрко поле *МИ* ВК, М-я; Гѣрков *ФИ*, Гѣрков *ФИ*, Греков *ФИ* СтИл, РЛФИ.

грѣмѣтн, грѣманѣк, грѣмншн несл. Гѣрмя. н гласъ нспоуштєнъ бзї нзъ облака. окзї промѣнзїн. на многогъ ҃расъ грѣма. н самъ сзїнъ колѣбаше са акзї овоште зыбѣлемо отъ многа вѣтра *С 570.9. Изч.*

С. Вар. грѣмѣтн.

Нѣб. грѣмя *гуал.* ВА, Дюв, НГер, ДА; гѣрмя ОА, ВА, АК, Бот, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ.

грѣкъзї въз. грѣчыскзї.

грѣчыскъз, -зїн прил. Грѣцкї. вѣ же н напсанїне напсано надъ ннмъ. кзїннгамн еаннѣскзїмн н рнмъскзїмн н грѣчыскзїмн. съ естъ цѣрь нюдеїскъ *СК Лк 23.38*; азъ же власъ ... прѣпнсахъ протѣзковавъ отъ роумъска азъїка азъїка (!) на грѣчыскъ *С 144.26*; цѣсарѣствоуѣнштоу грѣчыстѣн властн. мнханѣзъ феодръ *С 65.3*; н толнко нмъ одолѣ. такоже не тѣзѣнѣхъ закауѣннн нмъ вѣсь възходъ вѣ грѣчыскѣ земѣнѣхъ ... нз н тоу нмъ сѣтѣжати *С 566.26*.

СК, С. Гр. Ἑλληνικός, [τῶν] Ῥωμαίων, Ἑβραϊκός. Вар. грѣчыскъ, грѣчыскъ, грѣчыскъ. Нѣб. греческї книж. остар. РБЕ; грѣцкї остар. н *гуал.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РБЕ; гѣрцкї остар. н *гуал.* ВА; грѣцкї остар. ВА, НГер; грѣцкї ОА,

ВА, АК, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА. *Срв.* Грѣцката пѣтека *МИ* ИГ, ПИ; Грѣцка поляна *МИ*, Грѣцкї дол *МИ* ИП, И. в Т.

грѣчыскзї нареч. По грѣцкї, на грѣцкї езїк. се҃го же тнтѣа мѣношн ҃нса отъ нюдѣн. тѣко бланъзъ бѣ ... напсано еврѣнскзї грѣчыскзї н латннѣскзї *М Йо 19.20 З, А, СК, Б*; нма ... зѣвѣзда. н пакзї н вѣ грѣчыскзї *МЛ В 8*; грѣчыскы н словѣнѣскы строннѣ *МЛ А26*; мжѣско нм(...) ... же лежнтъ грѣчы *МЛ В 17. Изч.*

М, З, А, СК, Б, МЛ. Гр. Ἑλληνιστί. Вар. грѣчыскзї, грѣчыскзї, греческзї, грѣчы.

Нѣб. грѣцкї нареч. *гуал.* МлБТР; греческї прил. РБЕ.

грѣховънъ, -зїн прил. 1. Греховен, грешен. да не ожестнтъ са етеръ отъ ... азстнѣхъ грѣховнож. *Е 8а 16*; отъ вѣсѣхъ оуво хранн са. штъ ннхъже възходнтъ грѣховзнаа сѣмрѣть *СЕ 89а 8-9*; н нцѣан н отъ вѣсего неджга. плѣтѣскаго н дшѣвзнааго. отъпоуштн емоу грѣхъзї. н грѣховзнѣнѣхъ волѣзнѣ *СЕ 25б 4*; остроуѣн мн доуша грѣховзнѣнѣа пѣготы *С 392.14-15*; н по заповѣдемъ сѣпасовомъ жнтн ... не падєнѣе коє н грѣховноє оплѣвнєннє. н велнчанѣа о своємъ оуѣвннн. подѣатн възможетъ *С 513.20-21*; крѣстн же са не да грѣховноє прннметъ оставленнє *Х 1Аа 11*. // *Образно днѣ.* ветѣхънѣа грѣховзнѣнѣа рнзѣ. штъврѣгъше *СЕ 2а 6-7*; даждн намъ вѣко на сонъ градѣще. покон тѣлесн. н сѣхранн нзї отъ мрачѣнѣнѣа тѣмзї грѣховзнѣнѣа *СЕ 37б 20-21*; н въздвн҃гнн н отъ одра грѣховзнааго *СЕ 25б 8-9*; твоѣа жѣа сѣтѣ грѣховннн сѣпжн. твоѣа пленнѣа сѣтѣ завєстн *С 400.14*; вѣстѣ намъ ложа вогоносѣнѣа. знон грѣховзнѣнѣа нашъ *С 353. 20*; н оставннн вѣса беззаконѣа. тако да не прншедѣшоу мн на грѣховннѣнѣхъ глѣбннѣхъ *С 528.20*. 2. *Като сѣц.* грѣховнѣа *ср. мн. Гр. ἀμαρτήματα.* Грехове, греховнї постѣпки. н жзї

грѣховьнзихъ растръздаахъ са С 387.16.

Е, СЕ, С, Х. Гр. τῆς ἀμαρτίας, [τῆς] ἀρρωστίας, ὁ ἐξ ἀμαρτιῶν, τῶν ἀμαρτημάτων, [τῶν] ἀμαρτιῶν, [τοῦ] πάθους. *Вар.* грѣховьнз.

Нѣб. греховен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; греховни, греховний НГер, МлБТР.

грѣхопаданье *вж.* грѣхъпаданье.

грѣхъ, -а *м.* Грѣх, прегрешение; провинение. родитъ же сна. н наречеш нма емоу нсз. тз во спсѣтз людѣ своѣа отз грѣхъ нхъ А Мт 1.21 *СК, Б;* вндѣвз же нсз вѣрж нхъ гла ослабленоумоу. ѣадо отзпоуштайтз тн са грѣсн твон М Мк 2.5 З, А, *СК, Б. Срв.* Лк 7.48 М, З, А, *СК;* всѣкз творан. грѣхъ рабз естз грѣхоу М Йо 8.34 З, А; проповѣдайтз крзштенне покаданнѣ. вз отзпоуштенне грѣхомъ М Лк 3.3 З, А, *СК;* се естз крзвз моѣ новаго завѣта. проилваемаа за мзногзи вз отзданне грѣхомъ М Мт 26.28 З, А, *СК;* собож оцѣщенн грѣховъ нашнхъ сзтворз. сѣде о деснжж велнчзственѣ на взиокзихъ Е 6а 15; оцѣсти грѣхзи нашѣа имени твоего ради СП 78.9; се во вз незаконензи зачатъ есмъ. ꙗ вз грѣсѣхъ роди мѣа мати моѣ СП 50.7; хотѣхъ слззамн отзмзитн. монхъ грѣхъ СЕ 83b 17; се естз крзв. моѣ. изливаема за взи. вз оставление грѣхомъ К 7b 23; тѣмъ вьнмѣте да никакоже вамз н велнко н мало. н волнзйн грѣхъ прикоснетз са С 135.29; не стзидн са исповѣдати грѣхзи своа С 356.1; мьнѣ едномоу повѣждз. отзкждоу се естз ... да та проштж грѣха С 241.4; отць твон. едного дѣама грѣха адама не породзи нзведе С 308.28; такожде н трыннемъ вѣнчанъ взитъ. да въздѣланжж зълѣ земли грѣхомъ. свонмъ послочшаннмъ кротчѣншж сзтворнтз С 484.7; ѡвѣта не нмзи о грѣсѣхъ моеѣа слабости Р II 1.21; пжтьмъ ндж свѣ-

щнца полагаж за своа грѣхзн *БН.*

вез грѣха. *Гр.* ἀναμάρτητος. Безгрешен, невинен, праведен. н вѣскло-нн са н рече нмъ. иже васъ без грѣха естз. прѣжде врзшн камень на нжъ М Йо 8.7. **грѣхъ** **принматн.** Навличам си осъждане, гняв. аще к'то прнемѣтз тѣло бжне. ꙗ крзвъ недостоенъ сзи. то грѣхъ сѣвѣ прнемѣтз СЕ 69а 17.

М, З, А, СК, Б, О, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Р, Г, Х, БН. Гр. ἀμαρτία, ἀμαρτημα, πταίσμα, πλημелημα, τὸ πλημелημένον, ἔγκλημα, ὀργή, παρακοή.

Нѣб. грѣх ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА; грех ДА.

грѣхъпаданье, -ѣа *ср.* Изпадане в грѣхъ, грехопадение. сждзбзн гнѣа истиньнзи оправзданзи възкоупѣ ... нбо рабъ твон хранитъ ѣа ... грѣхъпаданѣв кзто разоумѣетз СП 18.13; бже бже moi ... възкжжт остави мѣа. далече отз спнѣ моего. слова грѣхъпадане монхъ СП 21.2. *Срв.* Е 316 8.

Е, СП. Гр. παράπτωμα.

Нѣб. *Срв.* грехопадение *книж. остар.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; грехопадане *остар.* ОА.

грѣшьникъ, -а *м.* Грешник. ꙗ се мзнош грѣшзннцн н мзитарѣ. пришедзше възлежаахъ се нсмъ М Мт 9.10 З, А, *СК. Срв.* Мк 2.15 М, З, А, *СК;* се приеланжн са годнна. ꙗ снъ ѣскзйн прѣдаатъ са вз ржкзи грѣшзннкомъ М Мт 26.45 З, А, *СК. Срв.* Мк 14.41 М, З, А, *СК;* не придъ призвѣатъ праведзннкъ. нз грѣшзннкзи вз покаданне М Лк 5.32 З, А, *СК;* въ дѣлѣхъ ржкоу своєю оубязе грѣшьникъ СП 9.17; тако погзбнжтз грѣшзници отз лица бжѣв СП 67.3; призвѣаан праведзннкзи на стзбж. ꙗ грѣшзннкзи на покаданне СЕ 74а 12-13; тѣко не хочешн сзмрзтн грѣшзннкоу. нз овращенью н животоу СЕ 101а 21-22; на хрзвѣтѣ монемъ коваахъ грѣшннцн С 113.11; аште во о едномъ грѣшннцѣ кажштн са. радость

сѣди възвѣнъ сѣда *К 13b 38–39. Срв. С 451.12.*

М, З, А, СК, Е, СЕ, К, С. Гр. μέλλων, [ὁ] μετὰ ταῦτα. Вар. грьдзин.

Нѣб. гредущ, грядущ книж. остар. ОА, ВА, МлВТР, РВЕ, РРОДД.

ГРАСТН, ГРАДЖ, ГРАДЕШН *несв. и св.*

1. Вървя. еште же градѣщю емоу. поврѣже н вѣсѣ н сѣтрасѣ н *М Лк 9.42 З, А; не могѣ же грастн. паде задочушнѣз са С 289.19.* 2. Отивам някъде, в някаква посока. спрѣжѣ воловѣнѣнѣхъ коупнѣхъ патѣ. н градѣ нскоуѣнтѣ нхѣ *М Лк 14.19 З, А; сѣвѣдѣтельство мое истинѣно естѣ. ѣко вѣмѣ отѣ кѣдоу прндѣз н камо градѣ. вѣи же не вѣсте М Йо 8.14 З, А. З.* Идвам, приближавам се. полоу поштн же вѣплѣ вѣктѣ. се женнѣхъ градѣтѣ. исходнте въ сѣрѣтенне его *М Мт 25.6 З, А, СК. Срв. С 369.4; изндѣ же нѣ града н градѣхѣ кѣз немоу М Йо 4.30 З, А; н рече кѣде положнсте н. глѣша емоу гн градн вндѣз М Йо 11.34 З, А; егда оузѣрнте облакѣ вѣсходащѣ отѣ западѣ. авне глѣте ѣ(к)ко тѣѣа градѣтѣ М Лк 12.54 З; горѣ вѣздрѣдоуѣнтѣ са отѣ лица гнѣ ѣко градѣтѣ СП 97.8; два потаена оуѣенна. сѣкрѣитн іса. вѣ грѣѣ. градѣте *К 14b 39. Срв. С 453.27. // Образно. ихѣже радн градѣтѣ гнѣвѣ бѣжен СЕ 91b 21; стража дахѣ та снѣ ѣлѣ. домоу нлевоу. н аште вндншн орѣжне градѣше. тн не вѣзвѣстншн ... то въ грѣѣ оного оумѣрешн СЕ 82a 19. // В повел. накл. Ела, елате. лазаре градн вонѣ М Йо 11.43 З, А. Срв. С 310.15; С 311.7; С 311.12; С 317.5; градн н покажн намѣ. да внднмѣ нѣзвѣстнѣю мѣсто то С 218.28; градѣмѣ вѣзлюбѣеннн. н мѣи вѣздравѣноуѣнмѣ боговѣсѣльноуоуѣмоу анкоу С 321.8–9; кѣто ставнтѣ сего оуѣнтн. градѣте оуѣво внднмѣ чѣто сѣтѣ С 216.8; градѣте внднте мѣсто. нжде лежа С 445.18;**

градѣте владгословѣеннн отѣца моего *С 123.17. // Прич. сег. деят. като*

сѣщ. градѣн л. ег. Гр. ὁ ἐρχόμενος.

Този, който идва; идващият. рече же нмѣ нѣз азѣ есмѣ хлѣвѣз жнвотѣнѣнн. градѣи кѣз мѣнѣ не нматѣ вѣзда-
д(л)катн са. н вѣроуѣан вѣ ма не нматѣ вѣздадатн са ннкогдаже *М Йо 6.35 З, А; вѣсе еже дастѣ мѣнѣ отѣцѣ кѣз мѣнѣ прндѣтѣ. і градѣшѣтадо ко мѣнѣ не нжденѣ вонѣ М Йо 6.37 З, А; блнѣз градѣи вѣ имѣ гнѣ СП 117.26. Срв. К 1a 39; К 1b 6, 15, 17; С 319.28; С 320.13, 20; С 321.18; С 322.17, 21; С 326.18; С 327.12; С 328.20, 29; С 329.2, 7, 12, 14, 21–22, 26, 29; С 330.16.* 4. За време, момент, събитие – приближавам, настѣпвам. женѣ вѣрѣ нмн мн ѣко градѣтѣ годнна. егда нн вѣ горѣ сен нн вѣ нмѣхѣ поклоннте са отѣцю *М Йо 4.21 З, А; ѣко се днѣе градѣтѣ. вѣ наже рекѣтѣ. владженѣи неплодѣвн н ѣрѣва ѣже не роднша М Лк 23.29 З. // Прич. сег. деят. като сѣщ. градѣщене ср. ег., градѣщѣа ср. лн. Гр. τὰ ἐπερχόμενα.* Това, което приближава; това, което настѣпва. н вѣдѣтѣ знаменнѣ вѣ слѣнѣцн н лоуѣнѣ. н свѣздахѣ ... нѣзѣихѣнѣштѣмѣз ѣлкѣмѣ отѣ страха. н ѣааннѣ градѣштнхѣ на вѣселѣнѣжѣ. снаѣи во нѣскѣнѣа подѣвннѣнтѣ са *М Лк 21.26 З, А. Срв. Лк 21.26 СК.*

грастн вѣ слѣдѣз кого, грастн по комѣ, грастн послѣдѣ. *Гр. ἀκολουθεῖο τινί, ἀκολουθεῖο ὀπίσω τινός, ἐρχομαι ὀπίσω τινός, ἀκολουθεῖο.* Тръгвам, вървя след някого; следвам [някого]. нѣ же рече емоу прозѣрн вѣра сѣпѣ та. н авне прозѣрѣ. і вѣ слѣдѣз его градѣшѣ слава бѣ. і вѣшн людне вндѣвѣшѣ вѣздаша хѣлаѣ бѣн *М Лк 18.43 З; і нже не прннметѣ крѣта своего н вѣ слѣдѣз мене градѣтѣ. нѣстѣ мене достоннѣ М Мт 10.38 З, А. Срв. Мт 16.24 М, З; Лк 14.27 М; дроуѣгѣн же*

отъ оученникъ рече емоу гн. повелн мн прѣжде нтн. і погретн отца моего. і съ же гла емоу. градн по мнѣ. і оставн мрътвѣна погретн своа мрътвѣца *М* Мт 8.22 З, *СК*. *Срв.* Мт 9.9 *М*, З, А; Мк 2.14 *М*, З, А; съ естъ о немъже. азъ рѣхъ. по мнѣ градетъ мжжъ. іже прѣдъ мзноиѣ бѣи. ѣко прѣвѣн мене бѣ *М* Йо 1.30 З, А, *СК*, Б; овъца моа гласа моего слоушаиѣтъ ... н по мнѣ градѣтъ *М* Йо 10.27 З, А; і вѣ вдрѣна нсѣ. і оужасаахъ са. і послѣдъ градѣште боѣхъ са *М* Мк 10.32 З. градзін вѣ слѣдъ кого, градѣщен по комъ. *Гр.* ὁ ἀκολουθῶν τινος, οἱ ἀκολουθοῦντες τινος. Този, който следва. помани емоу слово твое. реченое товоиѣ. градзи вслѣдъ мене. не нматъ ходити вѣ тѣмѣ. нъ прииметъ свѣтъ жнвотѣнзи *СЕ* 33b З; слзшавъ же нсѣ. днвн са емоу. і рече градѣштинмъ по немъ. амннѣ глѣѣ вамъ *М* Мт 8.10 З, А.

М, З, А, *СК*, Б, О, Е, СП, *СЕ*, К, С. *Гр.* ἔρχομαι, προσέρχομαι, βαδίζω, πορεύομαι, ὀδεύω, περιπατέω, ὑπάγω, ἐπανάγω, ἐπιείχομαι, κατέρχομαι, δεῦρο, δεῦτε [*срв.* εἰσέρχομαι].

Нѣб. грѣнда 'идвам, ида' *гуал.* МлБТР, ЕтМл, ДА; грѣда 'идвам, ида' *гуал.* МлБТР, ЕтМл, ДА; грѣда *гуал.* Дюв, НГер; грѣдам, грѣндам *гуал.* ЕтБАН; грѣди 'дойди, ела' *книж. остар.* ПРОДД.

гоувнтелъ, -ѣ *м.* Лице, което носи, създава нещастия, страдания, злини; изстребител, гонител. і нзѣвѣгъ сзמרѣти. іже гоувнтелъ наведе на египтѣни вѣса *К* 6b 35; възера сзваланъ вѣвалаше. дьнесъ нераздѣрѣшензѣмн ѣзами. сзваланъ гоувнтела *К* 13a 28; страшенъ к'то м'на са рат'никъ нмъ съ і гоувнтелъ *С* 35.25–26; ἀρρηκόλοϋ воеводѣ сжштоу. гоувнтелю сжштоу сверѣпоу *С* 68.28.

К, С. *Гр.* λοιμός, [ὁ] ὀλέθριος, [ὁ] ὀλοθρεύων, τύραννος.

Нѣб. губител *книж. остар.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ.

гоувнтелънъ, -зін *прил.* Пагубен. нъ да р(а)вѣно ангеломъ жнвѣщаа по-мраченнѣ тѣмоиѣ. н невѣрѣства гоувнтелънѣмъ обложитъ оустроеннѣмъ *Х* Паб 12–13. *Изч.*

Х. Гр. λοιμόςης.

Нѣб. губителен *книж. остар.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, РВЕ, ПРОДД; губителный, губителни *книж. остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл.

гоувнтелѣство, -а *ср.* Гибел. тѣ оубо үкѣлюбѣе црю. придн ... і стн водж снѣж ... сзтворн іѣ ненстѣлѣнью нстоуѣнникъ ... недѣгомъ балѣство. демономъ гоувнтелѣство *СЕ* 5a 6. *Изч.*

СЕ. Гр. ὀλέθριον.

Нѣб. губителство *книж. остар.* ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ПРОДД.

гоувнтн, гоуванѣ, гоувншн *несв.*

1. Губя, изгубвам. гѣ ... рече. ѡ пастѣрн. развѣлаѣшнн. і гоубашнн овѣца. се нзѣнѣ мѣшѣѣ на вѣсѣ. н нстажиѣ овѣца отъ пастѣрѣ *СЕ* 82b 8.

2. Погубвам, убивам. юнюѣ приведенъ на даръ бѣн ... тол'ма гнѣвомъ дѣнже са. іакоже нн пастоуѣа знатн нн іного ннкогоже мнловатн. нъ вѣса сзлоуѣаѣштѣа са гоувнтн ... нападѣа на сѣрѣтаѣштѣа ѣго *С* 565.18. 3. *Прѣч. сѣг. дѣят. като сѣц.* гоуван *м. ег. Гр.* ὁ ὀλοθρεύων.

Убиѣц. оубѣѣѣ крѣвыѣѣ дѣврн помазѣа дѣтн. вѣ егѣптѣ. тѣѣ пришѣдъ гоуван н вндѣвѣз не сѣмѣаше вѣскоуѣтн. тн разѣѣ вѣнесѣн *С* 417.17. 4. Опустошавам, унищожавам. мѣ стѣа трофона. ѡ все гадѣ зѣлѣ. гоубашннѣмъ. вннѣ н ннѣзѣ. і врѣтѣ *СЕ* 59a 6. // *Прен.* Руша, потѣпкѣвам, нарушавам. іакоже во вѣсѣдѣ зѣлѣ гоубатъ овѣцѣа блѣгѣ *С* 544.2. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀπόλλυμι.

Нѣб. губя ОА, ВА, АК, Бот, НГ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА. *Срв.* Губи[делников] *ФИ* СтИл, РЛФИ.

гоумьно, -а ср. 1. Гумно, място за вършитба. емоу же лопата въ ржкоу его. і потрѣвнтъ гоумьно свое. і съверетъ пшеницѣ въ житницѣ З Мт 3.12. Сrv. Лк 3.17 М, З, А, СК. 2. Хамбар, житница. аще к'го домъ зажежетъ. ли гоумьно жъ лѣ да пѣтѣ СЕ 103б 11; н съавъ. ожданетъ пришедши жатвѣ напальнннн гоумно С 266. 7. Изч.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἄλων, ἄλωσ. Вар. гоумьно, гоумно.

Неб. гумно ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; гувно гуал. МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РВЕ. Сrv. гумнице гуал. Дюв, РВЕ, ПРОДЦ; Гумното МИ, Гувното МИ ГХ, МИМ; Гумето МИ НК, ТТройн.; Гувна МИ, Гувно МИ, Гувница МИ БС, ЕРГ; Гумно МИ, Гумнице МИ ВЦ, ТО.

гюрна, -а м. ЛИ Гурий – христианин, умр. мъченически заедно със Самон в Едеса [дн. Урфа в Турция], пров. Осроена, по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. Пр. на 15 ноември. МѢЦА НОБѢ ДѢ СѢАГО НѢКОВА АПЛА ВРАТА СѢАГО НОАНА. ЕВСТА. Н СѢЗНХ НСПОПѢДЫН. ГОУРНА САМОНЪН Н АНВА А 127а 17; МѢ ТѢ ЕІ. СѢЗІХЪ НСПОВѢДЪННЪ. ГЮРНА САМОНЪН Н АНВА У Па 3. Изч.

А, У. Гр. Γουρίας. Вар. гюрна.

гънатн, женѣ, женешн нескв. 1. Гоня някого. женетъ во ма н не вѣдѣ камо ндѣ С 173.21; н гвоздна острѣи вънознша въ оноушитѣ. н овоуша н. н вниште кѣго женѣахѣ. іакоже крѣвн кѣго зѣмьѣхъ полнѣатн С 17.21. // Преследвам, гоня. женѣштнн же погани вндѣвъше іако въ плѣвѣннцѣхъ възкоуи въжа С 196.19; повѣже отъ анца нхъ. онн же женѣахѣ въслѣдъ. н въжа донде села С 196.15. // Образно. поучо мрътвѣннмъ. ожннн ставѣяете завнстннѣ женомн С 388.17; жтробѣнннмъ подвнжѣанннмъ женомъ вѣаше С 190.5; н нехождѣ поучдѣнѣ н

мжкоу женомъ нескв С 173.17. 2. За добитѣк – подкарвам, гоня. онъ же окъи отъ пастоуѣха женомъ. тако ндѣваше С 558.21; сълоуѣн са коупыцоу нѣкотоуоуоуоуоу. гънавѣшоу вельѣждѣи своа н пастн а на мѣстѣ томъ С 217.26. 3. Догонвам, настигам. і гънаша н снмонъ н нже вѣахѣ съннмъ. і обрѣтѣше н глѣша емоу. вѣко въсн нштѣтѣ тебе М Мк 1.36 З, А, СК. Изч.

М, З, А, СК, С. Гр. ἐλαύνω, διώκω, ἐπιδιώκω, καταδιώκω, ἄγω.

Неб. Сrv. [по]гна 'подгоня' ОА, РВЕ; [из]гнание ср. 'изгонване' РВЕ.

гъиватн, гъиваѣ, гъивешн нескв. 1. Загивам, погивам. коланко нанмъннѣкъ отъца моего. нзъиваѣтѣ хлѣбн. азъ же гладомъ гъиваѣ М Лк 15.17 З, А. 2. Прич. сег. гѣят гъиван а) Като прил. Гр. ἀπολλύμενος. За хранителен продукт – който се разваля бързо. дѣланте не брашно гъиваѣщѣе. нзъ брашно прѣвзѣиваѣщѣе въ животѣ вѣчѣнемъ М Йо 6.27. 3. б) Като същ. м. ег. Загиващият, който е обречен на гибел. нзъ нзволнезн твоимъ мѣднемъ. не прѣзърѣтн гъиваѣщааго. нн влѣдѣщааго оставнез СЕ 78б 6. Изч.

М, З, А, СЕ. Гр. ἀπολλύμαι.

Неб. Сrv. гина, гибна остар., гибел жс.

гъивнѣтн, гъивнѣ, гъивнешн нескв. и св. Погивам, загивам, умирам. запрѣтназ еси нзъикомъ і гъиве нечѣствнзн СП 9.6. // Прич. сег. гѣят като прил. гъивнѣн Гр. ἀπολλύμενος. За хранителен продукт – който се разваля бързо. дѣланте не брашно гъивнѣштѣе. нзъ брашно прѣвзѣиваѣщѣе. въ животѣ вѣчѣнамъ А Йо 6.27. Сrv. Йо 11б 27–28, Йо 12д 14–15 А. // Прич. сег. гѣят като същ. гъивнѣще м. мн. Гр. ἀπολλύμενοι. Загиващите, погиващите. тъ н нзѣнѣ гъивнѣшта съпасъ оумръште-нѣи ожнвнлз С 479.29. Изч.

А, СП, С. Гр. ἀπόλλυμαι.

Нвб. гибна *остар.* ОА, ВА, НТ, НГер, МлБТР, РВЕ, ПРОДД. Срв. [по]гибна.

гъивѣлъ, -н *жс.* 1. Гибел, унищожение. не прѣзърѣвъзъ ꙗка. отъ непрѣзърна лѣжавѣства. въ глѣбннѣхъ гъивѣан. і абстн съшедѣша *СЕ* 23а 13. 2. Разточителство, пилеене. видѣвъше же оученици его негодоваша глѣште. ꙗко ради гъивѣлъ си *М* Мт 26.8 З, А, СК; въ чѣмъ гъивѣлъ си хризмънаѣ възстѣ *М* Мк 14.4 З. *Изч.* М, З, А, СК, СЕ. Гр. ἀπόλεια.

Нвб. гибел *ниж.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

гълѣбнна *вжс.* глѣбнна.

гъорна *вжс.* гъорна.

гъба, -зи *жс.* Гъба за миене, сюнгер. і приемъ гъбѣж. испальнѣ оцѣта. і възнезъ на трѣ(ь)стѣ. напѣвъше н *М* Мт 27.48 З, А, СК. Срв. Мк 15.36 М, З; Йо 19.29 М, З, А; съи на распонѣ. възкоучснлз еси. из гъбзи оцѣта *СЕ* 42b 15; възпнѣвъшадо на распонѣ къ боу. зацѣвѣденадо нз гъбзи оцѣтомъ *СЕ* 50b 19; н прнахъ гъбѣж. да отзмънѣ рѣкопнснлз твоѣго грѣха *С* 469.22. *Изч.* М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. σπύγγος.

Нвб. гъба ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Гъбене *МИ* СНМБ; Гъбев *ФИ*, Гъбьов *ФИ*, Гъбов *ФИ* СтИл, РЛФИ.

гъгъннвз, -зин *прил.* Който има дефект в говора, гъгнив, пелтечещ. н прнвѣса къ нему гъгъннвз. і молѣахъ н да въздожнтъ на нь рѣкѣ *М* Мк 7.32 З, СК; ѱ о гъгъннвѣемъ *М* 43b 12; нн отъпоуць. нн едного же прнвѣденадо къ тевѣ... гъгъннвз н гъгъннвз *СЕ* 28a 10; воле н оуста сътнсканешн. отврѣзъшоуоумъ оуста гъгъннвоуоумоу *С* 456.28. *Изч.* М, З, СК, СЕ, С. Гр. μοῦλαλος.

Нвб. гъгнив ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

гъслн, -нн *жс.* *Салто тн.* Старинен музикален инструмент, подобен

на арфа или цитра. възтани слово моѣ. възтани пѣсалѣтъръ н гъслн *СП* 56.9. Срв. *СП* 107.3; прѣимѣте пѣсаломъ і даднте тоумѣпанъ. пѣсалѣтъръ красенъ і съ гъслѣми *СП* 80.3; поите боу нашѣмоу въ глѣслехъ [*погр. вл.* гъслехъ, *Север.*, с. 127, *бел. под линия*] і въ гласѣ пѣсаломѣтъ *СП* 97.5; нзинѣ мзи сънасомъ са вѣн въ коупѣ. видѣти краснѣннѣхъ снхъ ... слзшати гъслен глѣжнннхъ *СЕ* 88a 4; на врьбн по срѣдѣ еѣ обѣсѣхомъ органзи нашл. сирѣчь псалѣтъръ. і гъслн *К* 7a 33. Срв. *С* 418.23; дънесъ радостннѣхъ радоуѣтъ са влажензн дауѣдъ. оукрашенамн гъслѣмн мааденштн *С* 320.16; а днѣволъ зовѣтъ гъслѣмн н пласѣнн пѣмн непрѣзърннамн *Р* II 4.24–25. *СП, СЕ, К, С, Р. Гр.* κῖθάρα, ψαλτήριον. Нвб. гъсла ОА, ВА, АК, Бот, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; гъсля *диал.* ВА; гъсле *диал.* ДА; гъсля, гъсла *диал.* МлБТР. Срв. Гъсла *МИ, ПКр* Пр. в им.; Гъслов *ФИ* СтИл, РЛФИ.

гъсѣнница, -а *жс.* Гъсѣница. рече н прѣдѣ просн. і гъсѣница имѣже не вѣ ѣнсла. н повѣса вѣсѣ травѣхъ землѣа ихъ. н ... вѣсѣ плодъ *СП* 104.34. *Изч.*

СП. Гр. Βροῦχος.

Нвб. гъсѣница ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; гъсѣница *диал.* ДА.

Δ

Δ. I. Буквен знак. Петата буква от стб. азбука, назовавана добро; в глаг. ѡ, в кир. Δ; в нвб. звук g.

II. Числен знак. В глаг. и в кир. издания на стб. глаг. паметници ѡ, Δ=5, V; в кир. и в кир. издания на *СП* Δ=4, IV. 1. *Числ. бр.* пѣтъ. Пет. і прнде възторзи гъла. мзнасъ твоѣ гн сътворн. Δ. мзнасъ *З* Лк 19.18; онн же гълаша емоу. не имамъ съде. тѣкмо Δ. хлѣвъ. і бъ рѣвъ *З* Мт 14.17 А; аще кто клѣтъ вѣдѣ. і моантъ са сотонамъ

... Д ЛѢ ДА ПОКАЕЪ СЯ О ХАѢВѢ О ВОДѢ
 СЕ 105b 3. // Числ. рег. ПАТЫН.
 Пети. Д. нѣ. по велнцѣ днн Б N1; мѡ
 Д томоужде СЕ 25b 17. // В състава
 на сл. числ. вѣ же внтаннѣ ванзъ
 ѡлма. вѣко дѣ стадни З Йо 11.18; аще
 котѡ причеть ѡн. съ четврѣногомь
 влждъ сътворнтъ ... аще ли женѣ нма
 дѣ лѣ да пѣет' са СЕ104a 20; нд, о
 прѣображеннн хѣв М 43b 2. 2. Числ.
 бр. четыре, четырн. Четири. оврѣте |
 Д днн юже нмѣща въ гробѣ СК Йо
 11.17. // Числ. рег. четврѣтънн. Чет-
 върти. пѣнне. глѣ. Д. прѣвнст(зи)хъ
 прѣкъ празднкѣ Е 7a 15; пѣ. глѣ. Д.
 възмѣте врата князн вашн н да въз-
 мѣтъ са врата вѣзънаѣ Е 25a 5; прѡ.
 глѣ. Д. днвенъ б(з). въ црѣвахъ бѣте
 Е 36a 13. // В състава на сл. числ.
 вѣхъ родъ. от аврама. до дѣда. родъ
 дѣ. н отъ дѣда до прѣселеннн вавлонь-
 скаго. родъ. дѣ. н отъ прѣселеннн.
 вавлоньскаго. до хѣ род. дѣ СК Мт
 1.17; мѣсаца марта кѣ. страсть сва-
 тадогѡ чнстнтелѣ н мѣченнка. артемна
 С 220.8.

М, З, А, СК, Б, Е, СЕ, С, БН, ВН. Гр. πέντε,
 τέσσαρες.

ДА [погр. СП 9.30] вж. негда[же].

ДА¹ съюз

І. Подчинителен. 1. Въвежда
 подчинени обстоятелствени изре-
 чения. а) За цел: за да, да. се же
 вѣсе вѣѣ. да съвѣдет са реченое от гѣ
 нсанем прѣкомъ глѣнемъ А Мт 1.22
 СК, Б; азъ на се роднхъ са. н на се
 прндъ въ вѣсь мнрѣ. да съвѣ-
 дѣтельствовуѣж о истннѣ М Йо 18.37
 З, А, СК; не оскѣданте да не оскѣ-
 жденн бѣдете М Мт 7.1 З, А, СК;
 прѣндн отъ сѣдѣ. н ндѣ въ юденѣ.
 до [вж. *Дограмаджиева*, с. 176] н
 оученнцн твон вндатъ дѣла твоѣ вѣже
 творншн М Йо 7.3 З; оуѣ прнде часъ
 прослави сѣна своего. до [вж.
Дограмаджиева, с. 176] н снъ твои
 прославнтъ та З Йо 17.1; вѣста бо

накоже рече. прндѣта да внднта
 мѣсто. ндеже лежа гѣ СК Мт 26.6;
 сего радн вѣсе трѣплѣ нзбраннхъ
 радн. да н тн спсненне оулоуѣатъ
 сѣщее о хѣв ѡсѣ. съ славож вѣвншж Е
 1a 16; постави гѣ законодавецѣ нады
 ннмн. да разоумѣнѣтъ вазѣци вѣко ѡлци
 сѣтъ СП 9.21; сѣкажн мн гѣ конзѣннж
 монѣ. н чнсло дѣнеи монѣхъ кое естъ. да
 разоумѣнѣ чесо лншж сѣ азъ СП 38.5;
 втѣвратн оун мои да не внднте соуѣтъ
 СП 118.37; вградн н снлож стѣдогѡ
 твоего дѣха. да не възможеть дѣвѣтн
 на нь. вѣсѣ протнвѣнаа СЕ 80b 14; съ
 прѣисподьннмн. прѣвѣшнзнн нѣсѣ. хѣ
 на земѣ. вѣровахомъ. хѣ въ мрѣтѣвнхъ
 съ ннмъ сѣндѣвмъ да оуѣвѣмъ н тапнзѣ.
 нже тоу. да разоумѣемъ бжннѣ. тапна
 подъ землеж чюдеса. да оуѣвѣмъ како
 н сѣштннмъ въ дѣтѣ. просѣтнлѣ естъ
 проповѣдъ К 13a 13, 14, 16. Срв. С
 449.16, 18; онъ же по обзѣваю своемоу
 непрѣклоненъ прѣвѣзѣтъ. сѣштнн же
 ванзъ цѣсарѣ. внахѣж н да отѣстѣ-
 пнтъ. н не можаахѣ отѣтрѣгнѣтн его
 С 193.2; н снн шѣдѣше въ плѣненнне
 възаша. да нмѣнѣтъ памать жнтннѣ.
 своѣа земля. нъ не да поѣтъ С
 418.26, 27–28; не можн ннктоже ндоу
 нмѣа въ оумѣ. да не оскѣженнне
 възметъ С 421.1. // В дистантна
 употреба. проснмъ простннѣж вамн
 възатн. прочннхъ лѣтѣ въ оустрон. н
 въ говѣннѣ н въ страѣ. оукрѣпленомъ
 вѣтн. да хоудѣнѣ сѣа нашѣа жнзнн въ
 поконъ сѣврѣшнвѣше. конецъ вѣ страѣа
 полвчнтн С 67.29; нагъ нзвѣже. да
 господннѣа не оскѣрннтъ мѣста С
 365.24; възѣрн на нѣж н сѣтморн нѣ
 плауѣштѣ. да н тѣз възлюбншн нѣже
 възненавндѣ вѣз оума С 395.12. // За
 изразяване на частично протнво-
 поставяне: само да, освен да. вѣ
 есте соль земн аште же соль оуѣвѣтъ.
 чнмъ осолнтъ са. нн ѡсѣмоу же
 вѣдетъ къ томоу. да нзпана бѣдетъ
 вѣнъ. н поппраема чѣкѣ З Мт 5.13. // С

условно наклонение: за да. негда же постните са. не бждѣте ꙗко н упокрнѣти. посмраждаѣтъ бо лица своѣ. да б(ѣ) са. двннн члѣко(мъ) постаще *М Мт 6.16 З, А, СК*; се толнко лѣтъ работаж тебѣ ... і мнѣ ннколнже не далъ еси козълате. да сз дроугъзи моннн възвеселнлз са бнмь *М Лк 15.29 З, А, СК, Б*; аште отъ сего мнра бн бзילו цѣрство мое. слоугъзи оубо мою подвнсалз са бзша. да не прѣданъ бнмь нюдвомъ. нзнѣ же цѣрство мое нѣстъ отъ сждоу *М Йо 18.36 З, А, СК*; заповѣждн емоу. отнѣти отъ сждѣ. да бн к'томоу. ннчесоже врѣдъна. на тѣлесехъ снхъ. знаменаваемъихъ сздѣалъ. нъ да прннмѣтъ крѣпость *СЕ 51b 14*; внждѣ бо многъзи вѣрнннхъ. ндѣштѣ къ грѣдъннмъ таннамъ прнчаштенню. да бзша нн тоа трепезъзи гонезнѣлн. ннже тоа да отъпадѣтъ *С 405.16*; н ставн а на малѣ да бзша не влѣзлн *С 55.13. б*) За следствие: та, че, затова, така че. о семь прославн са отъ мон. да плодъ мзногъ сзтворнѣте. і бждете мон оученнцн *М Йо 15.8 З, А, СК*; оученнцн его глѣжште. оучнтелю кзто сзгръшн. съ лн нлн роднтель его. да слѣпъ родн са *М Йо 9.2 З, А*; чѣто тн естѣ море да повѣже і тзѣ неръдане да възвратн сѣа въспнать. горъзи да възгнрасте сѣа ꙗко овьнн і хлзмн ꙗко агньцн овьнн *СП 113.5, 6*; і толнкж сѣа ддстѣ. тн да недѣжънънн оубалоуешн. і прокаженънн оуштаешн *К 4b 1*; воневода рече. да ч'то тн бзистъ да отнде отъ своего воннства. а не паче себе оустрон тзѣ *С 147.13. в*) За условие: да, ако. тако мн вѣннцъ цѣсара перъска саворна. іако аште не падоухъзи нстрасешн любо н еднннъ сзвалъмъ. н да падетъ на земн. то да вѣсн іако оуже вѣмъ нзвѣсто іако отъврѣже са бога своего *С 264.1. 2*. Въвежда подчинени допълнителни изречения след гла-

голи хотѣти, проснѣти, запрѣтнѣти, молнѣти са и под.: да. іс же рече нма чѣто хоштета да сзтвориѣ вама *М Мк 10.36 А, СК. Срв. Мт 20.32 М, З', А, СК*; н запрѣтн нмъ да не вѣвѣ его сзтворатъ *М Мт 12.16 З, А, СК*; едннн же отъ ннхъ рѣша. не можааше лн съ отъврѣзън оун слѣпооумоу. сзтворнѣти да н съ не оумьретъ *М Йо 11.37 З, А, СК*; сзвѣшташа же архнереи. до [вѣж. *Дограладжиева, с. 177*] н ладара оубннѣтъ *М Йо 12.10 З*; едннго проснхъ отъ гѣъ того възшѣж. да живѣ въ домоу гѣнн въснн дънн живота моего *СП 26.4*; въ темннцн же сѣштемъ дроугъз дроуга молаше. молнѣти господа. да ннкакоже облазънн-вѣше са отъ своа вѣрзѣ отъпадѣтъ *С 58.8*; блюдѣте са ѣда. да ннктоже васъ отълѣхунѣтъ отъ любьве хрнстосовъзи. тврѣдѣ стонѣ *С 236.13*; молн са нгоуменоу. да н бзѣ прнлалъ іван' къ себѣ. да кемоу бн вѣлз оученнцъ *С 275.7*; і се весь градъ нздѣж протнѣж нѣсн. і вндѣвѣше н молнша. да бн прѣшелъ отъ прѣдѣлъ нхъ *М Мт 8.34 З, А*; поп възлож оурарь ... възшед въз олѣтар. молнѣтъ сѣа боу. да бн завѣлз грѣхъ его *СЕ 38b 4*; хотя вѣвнѣтн свож сѣа. і хотя сзворнѣтн. да вѣж прѣстали. отъ зълбъзи своена. і да вѣж оувѣдѣли. невъзможнаѣ науинаѣтъ *К 5a 13, 15*; н молаштоу мн пакъзи да бзѣхъ не възшелъ въ тѣло *С 167.26. // След глагола псатн и под.: че. і како естъ пнсано о снѣ чловѣбъсцемъ. да мзного постраждетъ н оуннчѣжатъ М Мк 9.12 З. 3*. Въвежда подчинени определители изречения: да. заповѣдъ повѣданѣ вамъ. да любнѣте дроугъз дроуга *М Йо 13.34 З, А, СК*; не лѣтъ тн кетъ оуже възлюбьене. безъ оудрѣжанънн жнѣти. нъ оуставн себѣ законъ н правнло. да въ мѣрѣ все творншн *С 496.30*; н нзлѣзъше фарнсен сзвѣтъ възаша. да н погоубатъ *С 402.11. 4*. Въвежда подчинени

подложни изречения: да. 'ько тоужда грѣхъзи възьмаеть. нѣстъ лѣпо да нменочеть са хѣвъ рабъ *СЕ 104а 7*; добро кетъ да жнвешн. н свѣта сего видѣтн *С 129.29. 5*. Въвежда подчинени сказуемноименни изречения: да. гла нмъ нсз мое брашъно естъ да творѣхъ волѣхъ посълававшанаго ма. і съвршѣхъ дѣла его *М Йо 4.34 3, А. Срв. С 349.28. 6*. Въвежда подчинени сказуемноопределителни изречения: да. нз аште хоштете да днте чадда ваша да са прѣдадатъ вонномъ *С 540.25*.

II. Съчинителен. Въвежда съединителни и присъединителни изречения: и, та, следователно. понеже не въроуетъ въскръшенью. нн въ стѣнѣхъ тронцѣхъ. да надъ таковзимъ не подобаеть са нерѣовн обрѣтнтн. нн приношеннѣ за нь въ цркъвѣ прииматн *СЕ 66б 18*; і пакъзи нматъ прнтн съ нѣсе. сжднтн хота жнвзимъ і мртвзимъ ... да того радн. страшънзи тъ сждъ слъшаще ... въроуемъ писанню *СЕ 67б 4*; ономоу же оувѣштабъшоу са. н молнтвѣхъ сътворенѣхъ. отъна отъ ннхъ невндѣннемъ архаг'геловомъ. да всн бзвзшѣ пондоша вслѣдъ него *С 32.19*; длъжнъ бжде нѣкто комоу сьребромъ. н не нматъ ынмъ кластн. да того дѣлама атъ бзиваатъ *С 494.4*; тѣмъ отължун жнтн възсточнѣнѣхъ странѣхъ града. да того радма н нарече са херсоннанемъ. стоужднн фешнннхъ родъ *С 542.5*.

да не како, да не когда. *Гр.* ѡпоте. Да не би, да не би никак. мносродочѣхъ о народѣ. 'ько юже трн дьнн прнсѣдатъ. мьнѣ. і не нмѣтъ чесо встн. н отъпоустнтн нхъ не вѣдшъ не хоштѣ. да не како ослабѣжтъ на пѣтн *М Мт 15.32 3, А*; і гла емоу аште снъ есн бжнн. поустн себе долоу. пншетъ во 'ько дѣломъ свонмъ заповетъ о тебѣ. і на рѣкахъ възъмѣтъ та. да не когда прѣтѣкнешн с каменъ

ногъ своѣхъ *3 Мт 4.6 СК, Б*; сего радн (по)добаеть. анше намъ взннма(тн сл)зшаннемъ да (не к)о(г)да отпа(де)мъ *Е 86 17*.

да некъан. *Гр.* еѣпоте, ὅπως, ὡς ἄν. Дано да. прнведѣте мн кѣдного отъ ннхъ. да некъан понѣ тъ са мьнѣ овѣштаеть. н тѣхъ сътворнтъ овѣштатн са *С 60.13*; съ оупѣваннемъ въ градѣхъ прѣбываахъ въ мнозѣ радостн. ождаѣнште. да некъан нѣкъгда нтн съподобатъ са прославнтн бѣ *С 98.12*; чоудо велнко овѣдръжнтъ ма кнаже. да некъан н тебе самого внднмъ покажѣшта са отъ прѣльести коумнрѣскыѣа *С 157.5*.

М, 3, А, СК, Б, О, Н, У, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С, Р, Х, МЛ. Гр. ἵνα, ὅπως, ὡστε, ὡς, καί, εἰ, εἰ μή, ἕάν, ὅτι, δέ, οὖν, οὐκοῦν, τοίνυν, ἄλλά, Asyndeton [безсъюзно свързване на лични глаголни форми], Inf, тоῦ + Inf, τό + Inf, πρὸς τό + Inf, εἰς τό + Inf, ἐπὶ τῷ + Inf, χάριν τοῦ + Inf. *Вар. др.*

Нѣб. да ОА, ВА, АК, Бог, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РБЕ, ДА.

да II част. 1. За изразяване на заповед и желание. *а) С повел.:* да, нека. в 1 л. і прнведъше телецъ оупнтѣнзи заколанте. н вѣдше да веселнмъ са *М Лк 15.23 3, А, СК*; зане творнтъ мн троудъ въздовнца сн. да мыцѣ етн *М Лк 18.5 3, А, СК*; н милость твоѣ поженеть мѣа въса дзні живота моего. н да въселѣ са въ домъ гнъ въ длъготѣхъ дьннхъ *СП 22.6*; іже рѣшѣа да наслѣдимъ себѣ свѣтло бжне *СП 82.13*; да възненавднмъ. ваѣкѣшнѣхъ нзи. ннзъ похотѣ всѣхъ *СЕ 90б 24*; того радн братнѣа да възможемъ всн. н да не въторн гавнмъ са мжѣенкомъ хрѣстовомъ. нз доваѣн за нѣ да пострададемъ *С 63.16*; отъвѣштавъша же сватаѣа. іѡнна. н варахснн. глаголаста нмъ. да глаголевѣхъ *С 257. 18. вѣв 2 л.* рекъ ен да не нмашн плода въ вѣкѣ. і словомъ твоимъ нсоушнѣхъ *СЕ 35а 5*; і женѣ юности твоѣа да не оставншн *К 2б 16*; прнобыштнте са

рѣша нашѣмъ веселнн. н. пѣснн да навъіснѣте. нже мѡуіснї н їнѣмъ пророкомъ на помъіслѣ С 321.5. в 3 л. тако оубо молнтѣ взи са. шѣѣе нашъ нже сн на нѣсѣ да сѣт са нма твое. да прндѣтъ цѣрѣвнѣ твое. да водѣтъ волѣ твоѣ: ѣко на нѣсн н на земн М Мт 6.9, 10 З, А, СК; і въздѣстъ вноградъ ннѣмъ. слъішавъше же рѣша да не вѣдѣтъ М Лк 20.16 З; глѣша емоу всн. да пропатъ вѣдѣтъ М Мт 27.22 З, А, СК; потрѣпи гѣ мѣжа са н да крѣпнтъ са срѣдѣце твое і потрѣпи гѣ СП 26.14; аше к'то развон сѣтворнт не хота. дѣ лѣт да покает' са СЕ 102а 18; тако да прославнтъ са стѡе нма твое С 150.25; ннктоже да не глаголетъ іако ед'но талантѡ нмамъ С 378.23. б) С усл.: да. іа роу да взи оврѣлъ лѡтѣнша н нечловѣчѣннша. да взиша та же н нама сѣдѣлаалзі. іаже н вѣ о равѣхъ вожннхъ. о исповѣд'ннцѣхъ крѣстнѣнскѣ вѣрзі. с нннже н на да взиховѣ сѣподовнаа са отъвѣштѣевѣ о ннхъже сѣгрѣшнховѣ С 213.7; н кштѣ вѣ глѣбннѣ сѣштѣн кѣ ївнѣ вѣ кнтъ да взиша бѣжаан С 401.9. 2. За изразяване на учудване и съмнение. вѣв *вѣпр. изр.*: че, нима. не десатъ лн ннстнша са. да дѣватъ како не оврѣтѣ са М Лк 17.17 З, А, СК; да чѣто тѣмъ. нз не оу тебе распалъ естъ. ѣкоже хѣ жидове К 9а 1; онн же рѣша. вндѣхомъ н почоуднхомъ са. да ч'то рече сѣтворнмъ прочнїмъ С 62.14; слоуга рече да трѣпѣннн лн радн нзмѣночѣтъ са лнцѣ твое С 159.29.

М, З, А, СК, Б, ЗП, У, Е, СП, СЕ, ТФ, К, С, Р, КН, П₅, Гр. Imp., Coniunc., Opt., Ind. fut., Inf., діѡ, каї.

Неб. да ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ДАВНТН, ДАВАѢ, ДАВНШН *несв.* Давя, душѣ. шьдъ же работъ. оврѣте єдннго отъ клеверѣтъ свонхъ. іже вѣ дѣженъ емоу сѣтомъ пѣнасъ. і нмъ

ДАВЛѢШЕ Н ГЛА. ДАЖДЪ МН НМЪЖЕ ЕСН ДЛЪЖЕНЪ М Мт 18.28 З¹, А; Дроузнї колемн. Дроузнї жегомн. Дроузнї же ДАВНМН. тако господѣнѣ сѣмрѣть възаша С 57.3. *Изч.*

М, З¹, А, С. Гр. πνίγω, ἀποπνίγω.

Неб. давя ОА, ВА, АК, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, МлБТР, БТР, АР, ДА.

ДАВЪІДОВЪ *прил. притеж. от ЛИ.*

Давидов, на Давид – старозавѣтнн цар. всанна снѡвн давъідоу. блѡслѣнъ градзі вѣ іма гнѣ М Мт 21.9 З, А, СК; вѣ концѣ псаломъ дѣдовъ СП 4.1; ісе снѣ дѣв СЕ 33б 15; ѣко же н мзі вѣсѣ лѣка дѣва сѣтъ К 1б 9; сѣзнъ възшѣнѣго наречѣтъ са родан са. а нзїна глаголѣшн сѣзнъ даундовъ С 238.2; мѣнѣ поржун бѣ. соугоувъ давундовъ пѣтѣ С 361.4; тѣчѣнѣ не глаголѣштн даундова словесе. не погоуѣн сѣ нечѣстнвзїннн доуша моѣа С 434.10; помнлоуѣ ма господн сѣноу давъідовъ С 392.19.

М, З, А, СК, Б, ЗП, СП, СЕ, К, С. Гр. [тоу] Δαυїδ, τῷ Δαυїδ. Вар. даундовъ.

Неб. давидов ОА, ВА. Срв. Давидов ФИ, Давидков ФИ СТИЛ, РЛФИ; Давидово МИ, Давидково МИ СНМБ; Давидово МИ ВК, М-я; Давидковска река МИ ХСпр; Давидковскї бани МИ, Давидковци МИ ІЗ, Зас.

ДАВЪІДЪ, -а *м. ЛИ.* 1. Давид – старозавѣтен цар на Юдея и Израїл [ок. 1004–965 г. пр. н. е.], наследнн на Саул; єднн от авторите на псалмн в Псалтира, наред сѣс Соломон, Асаф, Еман, Етан и др. а самъ дѣдъ глѣтъ вѣ кзїннгахъ псаломъскѣхъ М Лк 20.42 З; глѣ нмъ како оубо давъідъ. дѣмъ нарнцѣатъ і гл глѣ М Мт 22.43 З, А, СК; тоу възвращѣтѣ роу дѣвї. оуготовахъ свѣтнѣнннхъ хоу моємоу СП 131.17; нзїнѣ поетъ прѣз дѣдъ вѣпннѣ н глѣ СЕ 87б 21; і се глѣ блажензі дѣдъ К 7а 29; тоу давъідъ отѣцъ вжнн. нж негоже по плѣтн хс родн са. н ч'то глаголѣ давъіда н ївнѣ н солѡмннѣ. тоу

самъ ѿванъ велнкзин С 451.5-6, 7; ѿкоже слышнмъ брѣѣ блаженааго дѣда Р II 3.17. 2. Давид — български болярин [неизв. —976 г.], син на комит Никола и брат на цар Самуил. азъ самона рѣвъ бж(н) полагаж памать (отцы)ѣ н матерн н брат(с) (нн)кола рѣвъ бжн ... давадъ [!] СН.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С, Р, СН. Гр. Δαυιδ от евр. Dāuid 'любимец'. Вар. даудъ, даудъ.

Неб. Срв. Давид ЛИ, Давидко ЛИ СтИл, РЛФИ.

ДАВЫЦЬ, -а м. Дарител. тзи бо еси давецъ. оубогымъ СЕ 8b 21; н вждетъ тн ... дазгослоужью податель. благодушью. давецъ СЕ 92b 18; днвнтн са давыца благыихъ вога С 285.20-21. Изч.

СЕ, С. Гр. δοτήρ, ποριστός. Вар. давецъ.

Неб. Вж. при занмодавецъ.

ДАЖЕ СЪЮЗ

даже не, прѣжде даже [не], прѣвѣе даже не. Гр. πρίν + Infinitivus, πρό τοῦ + Infinitivus, πρίν, πρίν ἢ ἄν. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за време: преди да, докато не. васнлнкъ рече. ндѣмъ оубо вратна моа възкоупѣ. даже не прндетъ въ команъ воєвода С 16.20; магна же ... повелѣ горыша възложити на нѣ раны. да въ тѣхъ оумьретъ даже не прндетъ кононъ С 47.7-8; александре пожьрн. даже не вждеш възсковрадѣ. н ннчѣтоже тн оупѣветъ С 157.20; сздѣтелю вѣсѣмъ ... дажн до конѣца не погзбнж спн ма СЕ 84a 5-6. Срв. СЕ 83b 21; ѿко въ снж ноштѣ прѣжде даже кокотъ не възглашнтъ. три кратъ отъвржеши са мене М Мт 26.34 З, А, СК; сзннди прѣжде даже не оумьретъ отроуа мое М Йо 4.49 З; ослави ми да поужж. прѣжде даже не отидѣ. н кз томоу не бждѣ СП 38.14; прѣжде даже не разоумѣжтъ тръзнѣ вашего рамѣна. ѿко живи ѿ ѿко въз гнѣвъ пожьретъ въ СП 57.10;

дажн вѣсѣмъ прошеннѣ. прѣжде даже не просатъ СЕ 61b 14; не остави насъ. прѣжде даже не възвратнмъ са възземлѣ СЕ 62b 6; н вѣваше емоу отъвѣштано дѣхмъ стѣимъ. не видѣти сзмрѣтн прѣжде даже виднтъ хѣ гнѣ М Лк 2.26 З, А, СК, Б; прѣвѣе даже не сзмѣрнхъ ста азъ прѣгрѣшнхъ. сега радн слово твоє сзхраннхъ СП 118.67. М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Вар. дажн.

Неб. даже ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ДАЖН ВЪС. даже.

ДАЛЕ нареч. Нататък. н прнвлнжнша са възвьс въз нѣже ндѣашете. н тз творѣаше са даде нтн М Лк 24.28 А. Изч. М, А. Гр. πορώτερον. Вар. даде.

Неб. даде dial. н остар. ВА, НТ, Дюв, ДА; далье МлБТР.

ДАЛЕУЕ нареч.-прегл.

І. Нареч. Далече, надалеч, на голямо разстояние; по-далече. н възставъ нде кз отцю своему. еше же емоу дадеуе сжштю. оузрьѣ н отецъ его М Лк 15.20 З, А, СК; мьнни снъ отнде на странѣ дадеуе н тоу расточн нмѣнне свое М Лк 15.13 З, А, СК; н прнвлнжнша са възвьс. въз нѣже идѣашете. н тз творѣаше са дадеуе нтн З Лк 24.28; а дроушн оученици ... не вѣша во дадеуе отъ земла. нз ѿко дѣвѣ сѣтѣ лктъ М Йо 21.8, А, З, СК; вѣ же дадеуе отъ неж стадо свнннн. мзнопо пасомо М Мт 8.30 З, А, СК; снн людне оустѣнами чѣтѣтъ ма. а срѣдѣце ихъ дадеуе отъстоитъ отъ мене З Мк 7.6; дадеуе отъ спѣеннѣ моего словеса грѣхопадани монхъ Е 31b 6-7. Срв. СП 21.2; оуслыши нзи бже сплю нашъ. оупзванье вѣсѣхъ кьнецъ (!) земла н сжцихъ въз мори дадеуе СП 64.6; дадеуе отъ грѣшннкъ спѣенне СП 118.155; да никъже оубо отъ владыкъ. отъ непрѣзни. овладанъ сз оустѣнама своима. исповѣдама себе вѣрна срѣдцемъ. дадеуе отъстоитъ ба етеро псанзймъ сым К 2b 29;

етни въ снѣнани островъ. нсхода отъ него огнь. аште н се далече отъ вастъ кетъ С 129.7; то како можешн разоумѣтн аште воевода нповѣстъ далече съ С 152.5.

II. Като предл. С рог. Далече [от]. саторнинъ же нмѣаше село вьнѣ града. не далече града С 204.9; сн дѣла далече сжтъ смрътнаго естѣства С 473.24.

далече сътворити чѣто отъ кого. *Гр.* ἀφίστημι τί τινος, ἀποδιώκω τι ἀπό τινος. Отдалеча, отстраня нещю от някого, прогоня. и вьсь поганъскъ. и безбожнъи обзичан. далече сътвори отъ мѣсан его *СЕ* 23b 20–21; в'сѣхъ напасть. и в'се нашествне непрнѣзнно. далече сътвори отъ раба твоего сего *СЕ* 25b 6–7.

далече молити са. *Гр.* μακρὰ προσεύχομαι. Моля се дълго, продължително. иже снѣдайтъ домъи въздовнцъ. н вниоѣхъ далече молатъ са. снн прннмжтъ оспжденье вольше *М* Лк 20.47 З, А, СК. *Срв.* Мк 12.40 *М, З.*

каль далече. *Гр.* καθ' ὄσον. Колкото, колкото далече, на каквото разстояние. ель далече отъстоятъ вьстоци отъ западъ *СП* 102.12.

далече зѣло. *Гр.* ἐκ πολλοῦ διαστήματος. Много далече. онн же прнзѣванн бзвѣзше н невнднмн скоро пондоша. н постнгоша н далече зѣло С 44.18.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. μακράν, μακρόθεν, πόρρω, πόρρωθεν, πορρώτερον.

Нѣб. далече ОА, ВА, АК, Вог, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА; далеч ОА, ВА, Вог, НТ, Дюв, НГер, ЕтБАН, МлБТР. *Срв.* далек *gual.* ВА, МлБТР, ДА; далеко Дюв, НГер, МлБТР.

далматъскъ, -ѣин *прил. от ЛИ.* Далматски, на Далмат [умр. ок. 440 г.] — игумен на манастир в Цариград, носец неговото име; приемник на Исакий. *Пр.* на 3 август.

мѣсаца марта кѣ. жнтне прѣподоенааго оца нашего нсаакн моноствѣра далматъскаго С 185.25. *Изч.* С. *Вар.* далматъскъ.

далъмануѣтанъскъ, -ѣин *прил. от МИ.* Далмануѣтански, от Далманута — селище на западния бряг на Генисаретското езеро. и авнне възлѣзъ въ корабъ съ оученнкъи своннн. прнде въ странъи далъмануѣтанъскъи *М* Мк 8.10 [в *З погр.* далъмануѣфанъскъи]. *Изч.*

М, З. Гр. τῆς Δαλμανουθά. *Вар.* далъмануѣтанъскъ.

Нѣб. ъ.

далъмануѣфанъскъ [*погр.* З Мк 8.10] *вж.* далъмануѣтанъскъ.

ДАІАТН, ДАІЖ, ДАІЖН *нєсв.* 1. Давам, предавам. кто вндѣ нан кто слъша кѣде чловѣка чловѣковн творьца члѣвѣкомъ даіжшта. безаконннкъ правѣдннка. н творьца закономъ обѣштаваетъ са датн С 453.6; пѣтемъ же. аже хотѣаше сквернавѣин снѣ. аменуѣрзмннн. оубнваше. дроуѣгъи же въ роботѣ даіаше свонмъ волѣромъ. дроуѣгъи же въ темннцѣ отъпоуштааше С 58.1; въ стѣжѣхъ нѣлѣжъ вьскрѣш (...). во естъ праздѣ (...). и жнзнь стѣѣ. въ (...) же са даетъ благоволенымъ бжіе тѣло Р II 3.24. // Предоставям, давам за известно време. прнведе дроуѣгое ключа. н рече емоу. се тн даіж на подрѣжаннне. нз ѣгда хотѣтн н трѣвоуѣж него да не помж С 552.5. 2. Подавам, давам, предлагам [храна, питье]. прнемъ же патъ члѣвѣз н обѣ рѣвѣѣ. възрѣвѣз на небо влагословн ѣа. н сълонн н даѣше оученнкомъ прѣдължнтн народоу *М* Лк 9.16 З. *Срв.* Мт 26.26 *М, З, А, СК;* Мк 6.41 *М, З;* Мк 8.6 *М, З;* Лк 24.30 *М, А, О;* и даѣхъ емоу пнтн оцѣтѣно внно. онъ же не прннатъ *М* Мк 15.23 З, А, СК; н желаше насъитнтн чрѣво свое отъ рожецъ иже ѣдѣхъ свнннѣа. н ннктоже не даѣше емоу *М*

[ВЪ] ΖΑΝΜЪ ΔΑΙΑΤН. *Гр.* δανείζω. Заемам, давам на заем. и въ ΖΑΝΜЪ ΔΑΙΑΤЕ ННУЕСОЖЕ НЕ ΥΑΪΚЦЕ. Н БЖДЕТЪ МЪЗДА ВАША МЪНОГА *М Лк* 6.35 З, А, СК; весь день мноулетъ. и заемъ даетъ праведьныи *СП* 36.26; безъ азжа во кетъ рекзин. яко мнолость хвалитъ са на сѣдѣ. н мноуфан ништа въ заемъ даетъ богоу *С* 123.14.

ΡΑΖΟΥΜЪ ΔΑΙΑΤН. *Гр.* συνειτίσω. Вразумявам. съказанне словесъ твоихъ просвѣщаетъ. и разоумъ даетъ младенцемъ *СП* 118.130. ~ са безл.

М, З, А, СК, О, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. δίδωμι, ἐπιδίδωμι, χαρίζομαι, δωρέω, παρέχω, κίχημι, телέω, διατρέω, ἀποδίδωμι, προτείνω, βρώω, οἰκείδομαι, καταλιμπάνομαι, χαλάω, ἀφίημι [*вар.* ἐπαφίημι], εἶω, παραχωρέω, συχωρέω.

Неб. вж. при датн.

ΔΑΥΔΖ, ΔΑΥΔΖ *вж.* ΔΑΒΥΔΖ.

ΔВНГНЖТН, ΔВНГНЖ, ΔВНГНЕШН *св.* 1. Раздвижа, придвижа, помръдна. съвнрайтъ же брѣмена тажъка н не оудобъ носима. и въздаагайтъ на плещта ѹлѣска. а прѣстомъ свонмъ не хотатъ дѣвнганжтн нхъ *М Мт* 23.4 З¹, А; припаде рѣка храмннѣ тон. и не може дѣвнганжтн еѣа *М Лк* 6.48; н оустннѣ оскверненя сжштн испльненѣ. дѣвнганжтн покоушж са *С* 528.6. 2. Подкарам, поведѣ [стадо, хора]. и движе тко овьца людн своѣа *СП* 77.52; въсж во тварь дѣвнганжвз на ннхъ. въсж обрѣте повѣднмж доброж дѣтѣланнж мжжъ *С* 96.23. 3. *Прен.* Предизвикам [гняв, злоба и под.] боадаше во са еѣа како слово нѣкоѣ скверньно. отъ грѣшьною оустьноу еѣа нздѣзъ. дѣвнганетъ на нж гнѣвомъ сѣдннж *С* 391.17.

М, З, А, СП, С. Гр. κινέω, σαλεύω, ἀπαίρω. *Неб.* дѣвнгна остар. ОА, ВА, Дюв, РВЕ.

ΔВНГНЖТН СА, ΔВНГНЖ СА, ΔВНГНЕШН СА *св.* Раздвижа се, размръдам се, извърша някакво движение. издъихайтѣмъ ѹкомъ отъ страха. и ѹд-

аньѣ градѣштнхъ на вселенжнж. снлзи во небсѣкнѣа дѣвнганжтъ са *З Лк* 21.26 А, СК; нъ аште н горѣ сен речете дѣвнган са. и възврзшн са въ море вждетъ *М Мт* 21.21 З¹. *Срв.* *Мк* 11.23 М; н вндѣвахъ вса бзи-ванжштаѣа. потомъ же лежаштоу болаштоуоуоуоу. не дѣвнганжштоу са н оумръштвеноу *С* 562.27–28; повелѣ ѣмоу ходоитн не тзъыѣ въ манастзирн ... лювьаше же хождѣнне прѣжде не дѣвнганн са *С* 562.3–4.

М, З, А, СК, Н, С. Гр. σαλεύομαι, αἴρωμαι. *Неб.* дѣвнгна се остар. ОА, ВА, РВЕ.

ΔВНЖАТН СА, ΔВНЖЖ СА, ΔВНЖНШН СА *несв.* Дѣвнжа се, мърдам се. да възхвалато-и небеса и земаѣ: море и всѣѣ дѣвнжаштнѣ са въ немъ *СП* 68.35; дѣвнжжцѣ са [*погр. вл.* дѣвнжжцѣ са, *Север.*, с.239, *Индекс*]. да прѣселатъ са снѣе его н възхвалатнѣтъ *СП* 108.10; бездоушнаа дѣвнжатъ са. н доушевннн не вѣроуѣтъ *С* 485.20; жтроба дѣмѣше са. н младѣннштъ жтрѣ дѣвнжаше са *С* 239.28–29; н се напрасно шоумъ н громъ съ небесе многам мльнннмн облацн дѣвнжаште са пльнн огнѣ *С* 6.16. *Изу.*

СП, С. Гр. ἔρπω, σαλεύομαι, κλονέομαι, χορεύω, κινέομαι.

Неб. дѣвнжа се ОА, ВА, Бот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ΔВНЖЕНЬЕ, -ѣа *ср.* 1. Движение, раздвижване, задвижване. въ тѣхъ лежаше мзножьство болаштннхъ. салпъ хромъ соухъ. ѹаѣкнннхъ дѣвженнѣ водѣ *М Йо* 5.3 З, А. 2. Подвижничество, подвизи. въходоитъ назнраѣа твоѣ слово. и дѣвженне. и възрѣнне *СЕ* 88а 12. *Изу.*

М, З, А, СЕ. Гр. κίνησις. *Вар.* дѣвженнѣ.

Неб. движение ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; дѣвженье остар. ВА.

ΔВНЖНМЪ, -ѣн *прич.-прил.* Който може да се движи, придвижва; движим. н водъи жѣ. тзъгда нзнесоша жнвотъныи дѣвнжнмъ *С* 495–23. *Изу.*

С. Гр. κινούμενος.

Неб. движим ОА, ВА, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР; движимий *остар.* ВА.

ДВНЖЩЕН СА [погр. СП 108.10] вж. ДВНЖАТН СА.

ДВНЖАТН, ДВНЖЖ, ДВНЖЕШН И ДВНЖАЖ, ДВНЖАЖШН *нессв.* 1. Движа, привеждам в движение нещо. Чесо нждете въ поустыинѣ вндѣтъ. трѣстн лн вѣтромъ двнжемъ *М* Лк 7.24 З; н пакъи въздвнжаеъ крѣтъ ... н пакъи пѣвъцн пожтъ ... по вторѣмъ ... двнжаеъ крѣтъ *Е* 31а 17; етеръ во вѣтръ страха внѣ въѣваъ. јакоже лнстомъ въѣвъмъ естъствомъ двнжааше *С* 472.18. // *Прен.* Водя се от няквака сила. не разоумѣша о деснжѣ отца съдаштааго ... н словесемъ еднѣмъ двнжжшта *С* 334.11-12. 2. Безпокоя някого, създавам му затруднения. прнде едннъ отъ архиснагога гла емоу. вко оумьрѣтъ дъштн твоѣ не двнжн оуунтелъ *М* Лк 8.49 З, А, СК, М, З, А, СК, Е, С. Гр. σαλεύω, φέρω, σκύλλω. Вар. двнжати.

Неб. движа ОА, ВА, Бот, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

ДВНЖАТН СА, ДВНЖЖ СА, ДВНЖЕШН СА *нессв.* 1. Движа се. о томъ оубо жнежште н двнжжште са. оувѣштанте са нже нмене моего прнзъваннн. не моеа радн немоштн. затъкнжтн слоухъ вашнхъ *С* 532.25. // *Образно.* н многа вѣрость звѣринъска двнжааше са. отъ неправедннхъ на благовѣрннъа *С* 85.10. 2. Създавам си грижи, безпокоя се. посъла кз немоу дроугъи сътъннкъ гла емоу. гн не двнжн са. нѣсмъ бо (до)стоннъ да подъ кровъ мон вжндешн *М* Лк 7.6 З, А, СК, М, З, А, СК, С. Гр. κινέομαι, σκύλλομαι. Вар. двнжати са.

Неб. движа се ОА, ВА, Бот, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ДВОРЪ, -а м. 1. Оградено място около сграда, двор: петръ же ндѣаше по

немя нз даалеуе. до двора архнереова н възшедъ вжнжтръ съдѣаше съ слоугамн. вндѣтн коньчнж *М* Мт 26.58 З, А, СК; възгнѣштъшемъ же огнъ по срѣдѣ двора. н възкоупѣ съдѣшемъ нмъ. съдѣаше петръ по срѣдѣ нхъ *М* Лк 22.55 З; да навжкнжтъ нже съѣтълъа домъи дѣланжтъ. н пространъа прнтворъи. н дазгън дворъи. јако не нмѣ хс кде главъи подъклоннтн *С* 416.7; гнѣваа са бе чнноу. напдаа на сърѣтанжштаа него. н оустрѣмн са на вжнжтрннн дворъ н вълѣзе въ ятъхоульннцъ *С* 565.21; въ прѣвѣмъ оубо дворѣ не внднтъ нн едного. въ вѣторѣмъ же възвѣ овраштетъ филофеа *С* 555.9; сокауна чнствнша васъ сжтъ ... јако въ дворѣхъ заклажтъ чнствѣ на сънѣденне чловѣкомъ. а не вѣсомъ *С* 116.3 2. *Разш.* Място, кдето живее, обитава някой; двори. снмъ же ведомомъ възвѣшемъ въ амеоуръмнннъ дворъ. възвѣстнша кеме о ннхъ *С* 59.2. // Селения, райски селения. егда крѣпкъи оуоржж са храннтъ свои дворъ. въ мнрѣ сжтъ нмѣннѣ его *М* Лк 11.21 З; се нзнѣ блѣвите гѣ. всн равн гнн. стонаштеі въ храмѣ гнн. въ дворѣ домоу бѣ нашего *СП* 133.1; пролы на нн гнѣвъ твои. і вѣрость гнѣва твоего да иметъ ја. вѣдн дворъ ихъ поустъ. і въ селѣхъ ихъ не бѣдн нже живетъ *СП* 68.26; влаженъ егоже нзвѣра н прнпатъ. вѣселнтъ са въ дворѣхъ твоихъ *СП* 64.5. *овъчн дворъ.* Гр. οὐλή τῶν προβάτων. Кошара. не възходан двѣрмн въ дворъ овчнн. нъ прѣлажа ннѣдоу. тз татъ естъ н развонннкъ *М* Йо 10.1 З, А, М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. οὐλή, περίβολος, ἔπαυλις, οἶκος.

Неб. двор ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Двора *МИ* КП,МИРазл.; Двора *МИ* НК,ТТроян.; Дворище *МИ* ПК,Пр. в и.л.; Дворнъо *ЛИ*, Дворнъов *ФИ*, Дворнѣв *ФИ* СтИл,РЛФИ.

двѣрь, -н ж. *Обикн. мн.* двѣри, -ни и -ен Врата, врати, вход. отъ нелиже оубо възстанетъ ꙗко домоу. н затворитъ двѣри. н нацѣнетѣ вѣнѣ стоѣти. н тлѣшити въ двѣри *М Лк 13.25 З, А, СК*; и възвалъ камень велни на двѣри гроба н отнде *М Мт 27.60 З, А. Срв. Мк 15.46 М, З, А*; отнде сононо. отъ снхъ двѣрен. и отъ снхъ четъриъ жголъ *СЕ 37а 22*; по чѣто. да егда възпроситъ та снъ твои. чѣто се естъ речеши емоу. ꙗко кровыжъ сего овьуте. помазухъ прагы двѣрин *К 6б 34*; н василскъ же помолнвъ са видѣвъ двѣри тѣмници отвѣстъ *С 16.10*; н прѣкрѣстнвъ себе затворнвъ заклучи двѣри *С 515.15*; къ семоу на земн ми бесѣдоуеши н прѣдъ двѣрымъ каѣти моена *С 237.4*; забъи еднотѣ затѣкнжти двѣри. н хотѣвъ азъ да ти нмоу оукропъ. коснжъ са двѣрехъ н отвѣзоша са *С 297.18*; н оударнвъ въ двѣри по обзѣваю. н старцоу хоташтоу отвѣсти поклоннста са дроугы дроугоу *С 298.19*. // *Образно.* отѣрѣса са двѣри покланью *СЕ 98а 5*; н нз жтровъи твоена нздѣтъ. н двѣри не вѣдѣнтъ *С 237.17*; вѣлѣзе к нимъ ꙗко ... двѣри жнвотънзѣи затворенъимн двѣрымъ *С 501.7*; при двѣрехъ во оуже въсего мнра радость *С 424.21*.

невесънзѣи [невесъскзѣи] двѣри. *Гр. αἱ οὐράνιοι πύλαι, ἡ οὐράνιος θύρα.* В христианството – вратите на небесното царство, райските врати. бѣ же стоаше н стоа млзѣаше. прѣдъ двѣрымъ чловѣчъскыимн стоа. небеснзѣи двѣри владзѣка *С 432.15*; приде во хс. небесъскзѣи двѣри пжтъ сътворнте. възшъдъшоуоуоуоу на западъскзѣи западъ *С 465.21–22*.

М, З, А, СК, О, Н, СП, СЕ, К, С. Гр. θύρα, πρόθυρον, πύλαι, θυρίδιον, θυρίς, πόλις.
Неб. двери църк. и поет. ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ.

двѣринкъ, -а м. Вратар. не възходан двѣрымъ ... татъ естъ н разбонннкъ. а

въходан двѣрымъ. пастъриъ естъ овъцѣмъ. семоу двѣринкъ отвѣзѣатъ *М Йо 10.3 З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. θυρωρός.

Неб. дверник остар. ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, РВЕ.

двѣринца, -а ж. Вратарка. петръ же стоѣше при двѣрехъ вѣнѣ. изнде же оученикъ тѣ ... и рече двѣринци. и възведе петра *З Йо 18.16 А*; глѣ же раба двѣринца петровн. еда и тѣи отъ оученикъ еси ꙗко того *З Йо 18.17 СК. Изч.*

З, А, СК. Гр. ἡ θυρωρός.

Неб. дверница рядко ЕтМл.

двѣрьца, -ѣ ж. *Само мн. 1.* Врати, двери. поставнтъ н прѣдъ двѣрьцами *СЕ 100а 9–10*; дѣвашн въ недѣлн двѣрьца отвѣзѣа *С 528.29*; н авне ншъдъ на много растворнвъ двѣрьца *С 554.27*; понѣ двѣрьцами смн джъдъ ми власть да нзлѣжъ *С 554.22*; нзлѣжн двѣрьцами јакоже хоштешн *С 554.23–24*. **2.** Прозорец. н двѣрьцами съмоштраахъ долоу *С 184.8*; н прѣклоннвъ са двѣрьцами. н видѣвъ ж одръжнжъ *С 516.7*.

сватънзѣи двѣрьца. Светите [царските] двери; название на вратите в централната част на иконостаса, които се отварят само по време на богослужение. н ꙗко приметъ стѣи образъ. стонтъ въ стѣихъ дѣвьрѣдахъ *СЕ 97а 23. Изч.*

СЕ, С. Гр. θύρα, θυρίς. Вар. двѣрьца.

Неб. двѣрца остар. ВА. Срв. двери.

дебельство, -а ср. Безчувственост. въсь са тамо прѣда. ни отъ того дебельства волѣжн нмѣа *С 335.12. Изч.*

С. Гр. τραχύτης.

Неб. срв. дебели[кожие] 'безчувственост' ОА, РВЕ; дебелина ж. 'плътнота' ОА, РВЕ.

двѣрьн [погр. *З Мк 9.45*] вж. добръ.

деватъзин числ. *ред.* Девети по ред, който стои на девето място. тѣма възстъ по всен земн. до деватънзѣи годннзѣи *М Мт 27.45 З, А. Срв. Мк*

леѡа н декаполѡа З Мт 4.25 А [в СК Докапелна]. Изч.

З, А, СК. Гр. Декáполѡс. Вар. докапелнн.

Декнн, -ѡа м. *ЛИ*. Деций – римския император Цезар Гай Месий Квинт Траян Деций Август [249–251 г.], при декнн црн Е 386 18; страхоу же многоу сжштоу въ градѣ кръстьаномѣ. пауче же. нмже въ кесарнн. декноу црю прѣвзватн С 98.7; въ днн вьнегда са роди блажензйн мжученнкѣ полукарпѣ. гоненню сжщоу декннѣ цѣсара въ змнрнѣ С 124.24; цѣсарствоуѣжштоу декнню. рнмьстѣн властн ... послѣла по вьсемоу цѣсарствоу своѣмоу С 174.11; при цроу н томнтелю. декна н оуалерна С 185.17; въ врѣмена декннѣ цра С 97.28. Изч.

Е, С. Гр. Δέκιος.

Декабрь, -ѡа м. Месяц декември. мѣд̄а дѣ̄ ѡ А 127b 16. Сrv. У 2a 16; мѣд̄а дѣ̄ нѣ А 132b 2; мѣд̄а декѣ̄ ѣ А 127b 20. Сrv. СК 134a 19; нщн слоучѣзѣ ... д̄, декабрь Е 246 13; сватзйн отѣц нашѣ сава въ мнрѣ оучьпе. мѣсаца декамбра въ ѣ С 295.9; мѣсаца декѣбра въ ѣ дьнь. памать нмѣ твораште С 538.29.

А, СК, У, Е, С. От гр. Δεκέμβριος. Вар. декабрь, декабрь.

Нѣб. декабрь остар. ВА. Сrv. декември ОА, ВА, АК, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

Декабрь вжс. декабрь.

Делматнн, -ѡа м. *ЛИ*. Делматий – име на мѣж, споменат в словото за мъчението на св. Александър от Супрасълския сборник. делматнн же принкѣфѣ прнстрашенѣ възвѣ ... глагола. что нестѣ гласѣ снн С 162.24; н покажн безаконноуоуоуоу н безвожьноуоуоуоу ан'тоннноу. н дел'матнню ѡко тзѣ неси богѣ кръстьнѣаньскѣ С 163.8. Изч.

С.

Демонѣ, -ѡа м. Зѣл дух, демон. отѣ бештѣ бо тѣмѣ прѣходѣаштѣѡа. ото сѣраштѣѡа | демона полоуѣдѣнѣего СП 90.60; ѣко вьси бѣси ѡззѣкѣ демонѣ СП 95.5; н пожрѣшѡа снѣзѣ своѡа. н дѣщерн своѡа демонноу СП 105.37; штндр. в'сѣкѣ демонѣ нечнстѣ. | скврѣзнѣнзѣ СЕ 53b 17; | отстѣплѣшѡа сѣ ннмѣ дѣлѣзѣ. демонзѣ зѣлобнѣж вѣшѡа СЕ 51b 3; сѣтворн нѣ нечстѣлѣнню нсточѣннкѣ ... демоноу гоуѣн-телѣство СЕ 5a 6. Изч.

СП, СЕ. От гр. δαιμόνιον, δαίμων.

Нѣб. демон ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР.

Демоньскѣ, -зйн прил. Демонски. егдаже безнѡуѡальнѣ оѣцѣ. безнѡуѡальное рождѣство. снѡу своѡмоу штѣкрѣзѣ ... прогнѣнавѣшннмѣ демонѣское (о)множѣство СЕ 53a 17; благословѣнаѣ цѣвѣннцѣ. тн оуѣченнкн вѣзгласн вѣд мрѣзостн лѣстѣннѡа. демоуѣньскѣж вѣзвратн хѣс бѣ ТФ А 22; вндѣ лн коль свѣтѣло вѣскрѣшенѣѡа побѣждѣнѣе. тѣмѣ прѣвмногаѡа благаѡа вѣнесѣна. вѣшѡа. тѣмѣ прѣлѣбѣсть демонѣскаѡа разорн са С 488.22. Изч.

СЕ, ТФ, С. Гр. τῶν δαιμόνων. Вар. демонѣскѣ, демоуѣнскѣ.

Нѣб. демонски ОА, ВА, ЕтБАН, МлБТР, БТР, АР.

Демоуѣнскѣ вжс. демоньскѣ.

Деннѣѡа [погр. СП 79.18] вжс. десннѣѡа.

День вжс. дьнь.

Денннѣѡа вжс. дьнннѣѡа.

Деннѣѡа вжс. дьннѣѡа.

Деснтн, дешѣж, десншн св. Намерѣя, заварѣя. дешѣн оуѣченнкѣзѣ своѡа сѣпаѡа. рекѣ оуѣченнкѡмѣ своѡнмѣ СЕ 47a 9; дешѣхѣ же н. снѣце твораштѡа образѡмѣ снѣѣмѣ С 297.15–16. // *Образно*. понеже не вѣмѣ доколѣ жнвѣн вѣждемѣ. да аще нзѣ деснтѣ день сѣмрѣтѣнзѣ вѣ грѣсѣхѣ. то вѣскѣжн са н роднѡн вѣждемѣ СЕ 71a 4; бѣ же мнра вѣсѣхѣ. да нзѣ сѣподобнтѣ.

вскръшению стѣнхъ. дѣлази благзи деснизи. и правонѣ вѣроуѣ. яко томоу слава и дръжава въ вѣкзи вѣкомѣ аминь С 486.16. Изч.

СЕ, С. Гр. εὐρίσκω, καταλαβόνω.

Неб. Срв. десим *диал.* 'стоя прав продължително' ДА.

десница, -а жс. Дясна ръка, десница. тевѣ же творащю многзиинѣ. да не ѹюетъ шюнца твоѣ. ѹто творнтъ десница твоѣ М Мт 6.3 З, А, СК; и съплетъше вѣнецъ отъ трѣннѣ възложнша на главѣ его. и трѣсть въ десницѣ его М Мт 27.29 З, А, СК. Срв. СЕ 50а 3; бже силъ ... призри съ небеси і внждъ. и посѣти внограда своего ... иже насади десница твоѣ СП 79.16. Срв. СС Ів 11; правъдзи испльнъ десница твоѣ СП 47.11; вжди ржка твоѣ на мѣжа денциѣ [*погр. вл. десницѣ, Север., с. 108, бел. пог линия*] твоѣ СП 79.18; блѣн раба твоего сего. егоже призвава десница твоѣ. въ дѣвнннѣ бракзи СЕ 94b 23; нъ мѣрѣдзиинѣ десницѣ простретъ. приимн м'не заблжждѣшаго СЕ 85а 21; без оума нзи съвете видаште внсрзи цркъвнннѣ отъ свнннн попзранзи ... внограда нже насади десница вѣннѣ. отъ свнннн прокоужденъ С 134.27–28; и акзи видѣхъ яко подастъ ѹмоу десницѣ поржънннѣ С 167.15; обловнннѣ правднннѣ главѣ и десницѣ. и молнвѣ ... обратнвѣ са и рекъ С 553.23; и десница възнннѣаго. благовѣстн С 10.20.

М, З, А, СК, СП, СС, СЕ, С. Гр. ἡ δεξιὰ.

Вар. десница, десница.

Неб. десница ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

деснъ, -ин прил. Десен, който се намира на дясната страна. аще око твое десное съблажнатъ та. изъмн е и врзън отъ тебе М Мт 5.29 З; и аште десна твоѣ ржка съблажнатъ та оуѣвннѣ. и врзън отъ себе М Мт 5.30

З; нъ аште кто та оударнтъ въ десницѣ ланнтѣ. обратн емоу и дроуѣжѣ М Мт 5.39 З. Срв. К 4а 33; гъ покровъ твои на ржкѣ десницѣ твоѣ СП 120.5.

о десницѣ [странѣ]. Гр. ἐκ δεξιῶν, εἰς τὰ δεξιὰ μέρη, ἐν δεξιᾷ, ἐν τοῖς δεξιῶις. От [на] дясно, вдясно; от дясната страна. садн о десницѣ мене. дондеже положѣ врагзи твоѣ. подъножне ногама твоима М Мт 22.44 З, А, СК; тзгда речетъ цѣрѣ сжштнннѣ о десницѣ его придѣте ... наследоучнѣ оуготованое вамъ цѣрствне М Мт 25.34 З, А, СК. Срв. С 123.17; тзгда пропаша съ ннмъ дзва развонннѣ. еднннѣ о десницѣ и еднннѣ о шпѣнѣ М Мт 27.38 З, А, СК. Срв. Мк 15.27 М, З, А, СК; Лк 23.33 М, З, А, СК; СЕ 50а 23; даждъ нама да еднннѣ о десницѣ тебе. и еднннѣ о шюнѣ тебе садевѣ въ славу твою М Мк 10.37 З, А, СК; сѣде о десницѣ велнчствнѣ на възокзѣхъ Е 6а 16; явн же са днннѣ о десницѣ дръжа мечъ о лѣвннѣ же змнн С 76.5; тако оубо нзволн положннѣ са ... о десницѣ сватзи трепеззи. внннѣ въ олтарн С 209.9. десное стоианнѣ. Гр. [ἡ] ἐκ δεξιῶν παράστασις. Седене отдясно на Отца [за положение на праведниците спрямо Бог-Отец]. и да оулоучнтъ десное твое стоѣннѣ. и слшнтъ блаженнѣ гласъ СЕ 99b 8; да по заповѣдемъ твоимъ жнѣ. и оугодънаа твоѣ сътвори. съподовнтъ са. стоѣннѣ твоего деснаго СЕ 7а 17; и (с/з)подовн. де(..)ннѣ страннѣ свое(та) стоѣннѣ и жи(зн)н въ(чн)ннѣ Р VII 1.34–35. сѣденнѣ о десницѣ отьца. Седене отдясно на Отца [за положението на Исус Христос – Бог-Син – спрямо Бог-Отец според догмата за троичността на Бога]. и испльннѣ и сздравнѣ ... възпльщеннѣ твоего радн. и вскръсеннѣ ... і сѣденнѣ о десницѣ оца СЕ 30b 8–9.

сѣдѣти о деснѣхъ отьца. Седя отдысно на Отца [за положението на Исус Христос – Бог-Син – спрямо Бог-Отец според догмата за троичността на Бога]. ꙗко тѣ живешн въ нѣсехъ. і сѣдншн о деснѣхъ оца. бѣ сътворышааго нѣо н землѣ *СЕ 34b 19–20.* сѣдан о деснѣхъ отьца. *Гр. ὁ καθέξόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς.* Седящият отдысно на Отца; този, който седи отдысно на Отца [за Исус Христос – Бог-Син, който според догмата за троичността на Бога седи отдысно на Бог-Отец]. не разоумѣша аггелзи славнмааго. н пророкзи проповѣдаемааго. не разоумѣша о деснѣхъ отца сѣдаштааго. н нѣ дѣвнуоу ржкоу носнма *С 334.10.* свстн о деснѣхъ бога. *Гр. καθίξω ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ.* Седна отдысно на Бога [за положението на Исус Христос – Бог-Син – спрямо Бог-Отец според догмата за троичността на Бога]. ꙗже нѣз по глѣннн его кз нмѣ. бѣзнесе са на небо. і сѣде о деснѣхъ бѣ *М Мк 16.19 А.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. δεξιός. *Наб.* десен ОА, ВА, АК, Бог, НТ; Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; десний *остар.* ВА, НГер. *Срв.* Дясна бара *МИ ХСпр.*

ДЕСАТНА, -ѣ ис.

ДЕСАТННѢ ДАНАТН. *Гр. ἀποδεκατέω.* Давам десятѣк от доходите си като данѣк. нѣ горе вамѣ фарисѣемѣ ꙗко десатннѣ даате отъ матѣ *М Лк 11.42 З;* десатннѣ данатн вьсего еанко прѣтажнѣ *М Лк 18.12 З, А, СК. Изч.* *М, З, А, СК.*

Наб. Срв. десѣтина *остар.* Дюв; десетнина ВА.

ДЕСАТНСТРОУННѢ ВИС. ДЕСАТЬСТРОУННѢ.

ДЕСАТОРО ЧИСЛ. Десет души, десетима. н прннмѣ десаторо братна *С 279.15. Изч.*

С. Гр. δέκα. Вар. десаторо.

Наб. Срв. десетор[ка] *ис.* ОА, РВЕ.

ДЕСАТЗИН ЧИСЛ. *рег.* Десети по ред, който е на десето място. прнходнтѣ во намѣ слово кз десатоуоумоу часоу дѣнн *С 437.8. Изч.*

С. Гр. ἐνδέκατος.

Наб. десѣти ОА, ВА, АК, Бог, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, АР, ВТР, ДА; десѣтий *остар.* ОА, ВА, НГер; десѣтий *остар.* ВА.

ДЕСАТЬ, -н ис. и м. числ. бр. Десет, десетица. і възходаштю емоу въ едннѣ весь. сѣрѣте н десѣть прокаженѣ мѣжѣ *М Лк 17.12 А;* тѣгда оуподовнтѣ са цѣрствне нѣское десѣти дѣвѣ *М Мт 25.1. Срв. С 368.26;* прнде же прѣвзи глѣ гн. мѣнѣз твоѣ прндѣла десѣть мѣнасѣ *М Лк 19.16 А;* бѣдн область нмѣ надѣ десѣтѣхъ градѣ *М Лк 19.17 З, А;* възмѣте оубо отъ него талантѣ. н дадите нмѣцоумоу десѣть талантѣ *А Мт 25.28. Срв. С 370.3, С 377.22;* н вараштѣ носнтн брашѣно дѣлателѣмѣ десѣти пѣпрнштѣ въ дада отъ манастнрѣ *С 284.29;* н сѣ таковзнмѣ велнкзнмѣ покѣанннмѣ нсповѣдаа са до десѣти лѣтѣ въ пештерѣ тон *С 528.23. // Десет души, десетте, десетимата. і слышавѣше десѣть науа са негодовѣти. о нѣковѣ. і ноанѣ М Мк 10.41 З, А, СК; і слышавѣше десѣтнн. негодовѣша о обою братроу М Мт 20.24 З¹;* В състава на сл. числ.

едннѣ же на десѣте оученнкѣ. і дѣ въ галлеѣхъ. въ горѣ ꙗможе повелѣ нмѣ нѣз *М Мт 28.16 З, А, СК;* кѣднѣмн во на десѣте зѣвѣдѣ клѣнахѣ са немоу *С 389.24;* сѣде на вечерн сѣ обѣма на десѣте оученнкома свонма *СЕ 46b 5;* отпоестн него пѣтемѣ свонмѣ нтн благословѣствѣ. проваждаа же него до патн на десѣте попрнштѣ *С 527.18;* гревѣше же ꙗко дѣва десѣтѣ н патѣ стаднн *М Йо 6.19 З;* н прнзѣвѣше вестоуднѣхъ женѣ н блѣднѣ. даша ен два десѣти златнцѣ *С 515.2;* ꙗкоже по двѣма десѣтѣма н трѣмѣ десѣтѣмѣ чѣрнцемѣ к немоу

прѣходѣнѣ С 519.8; і тѣ вѣ нѣзъ вѣко
трѣмъ десатемъ лѣтъ научнаѣ М Лк
3.23; і поврѣже трѣ десатѣ сзрѣврьникъ
К 5б 28; повелѣ иштѣ н пауѣ вѣнѣ а.
дондеже нзмѣнн кѣждо по трѣмъ де-
сатѣмъ кѣнтоурнонѣ внѣмомъ же стѣи-
нмъ С 178.14; рѣша же нюдѣн. четъи-
рѣмн десатѣи н шестнѣк лѣтъ. сзъз-
дана вѣсѣ црѣкѣи сн М Йо 2.20; четъири
десатн лѣтъ негодовахъ рода того
СП 94.10; по четъирехъ десатехъ
дѣнь К 14а 25; въ четъирехъ десатехъ
лѣтъвхъ С 290.15; едннъ вѣ длъженъ
патнѣк сотъ дннарѣ. а дроугъи патѣнѣк
десатъ М Лк 7.41 З, А; въ вѣсь
отъстоѣштѣк стаднн шестъ десатъ
отъ ѣма М Лк 24.13 З, А. Срв. С
471.19; сн бѣ. повелѣвѣн въпадаѣн-
щннмъ въ грѣхъи. седмъ десатъ кратъ.
н седмнцѣн СЕ 75б18; съде лежнтъ
мостнчѣ урѣгоувзлѣа вѣвѣнн пр(н)
свмеонѣ црн н прн петрѣ црн ос(м)нѣк
на десатъ лѣтъ сѣи оставнѣв урѣгоу-
взлѣство МН; деватъ десатѣа н
деватъ. аггѣльскѣа овѣца. клеврѣта
жндѣтѣ а дама С 470.21; лн кѣн
цѣрѣ ндѣи кѣ нномоу цѣрю. сѣннѣн са
на бранѣ. не сѣдѣ лн прѣжде. сѣвѣ-
штаваатъ аште снлнъ естѣ. сѣ дес-
атнѣк тѣсѣштѣ сѣрѣстн грѣдѣ-
штадо. сѣ дѣвѣма десатѣма (тѣ)-
тѣсѣштѣама на нь М Лк 14.31.
оба на десатѣ. Гр. οἱ δώδεκα. Два-
надесетте най-близки ученици и
последователи на Исус Христос,
дванадесетте апостоли. тома же
едннъ отъ обою на десатѣ нарицаемѣи
банънецѣ. не вѣ тоу сѣи нннн М Йо
20.24 А, О; се нюда едннъ отъ обою
на десатѣ прнде М Мт 26.27 З, А.
Срв. Мк 14.43 М, З; тогда шѣдѣ
едннъ отъ обою на дѣдесатѣ (погр. вл.
десатѣ; Кури, Вайс, с. 61, бел. пог
линия) нарицаемѣи юда искаріотъ К
4а 16. Срв. С 407.25.
М, З, А, СК, Б, О, Н, У, СП, СЕ, К, С, МН.
Гр. δέκα. Вар. десатъ, десатъ.

Нѣб. десет ОА, ВА, АК, Вот, НТ, ЕтМл,
МлБТР, ЕтБАН, ВТР, АР, ДА; десѣт
остар. ОА, ВА, Дюв, НГер.

ДЕСАТЬСТРОУНЫЪ, -ѣн прил. Който
има десет струни, десетструнен.
вѣ десатнетроуныѣ пѣсалътѣири сѣ
пѣсныѣк въ глжсехъ (!) СП 91.4; во
псалътѣири десатѣетроуныѣ поѣте емоу
СП 32.2. Изч.

СП. Калла от гр. δεκάχορδος. Вар.
десатнетроуныѣ, десатѣетроуныѣ.

Нѣб. Срв. десетострунен рѣдо ОА, ЕтМл.

ДЕШН [С 303.23] вѣс. дѣвѣшн.

ДЖЕВЪНЪ [погр. СП 77.44] вѣс.
дѣждѣвѣнъ.

ДНВНТН СА, ДНВЛѢХ СА, ДНВНШН СА несс.

Чудя се, учудвам се, удивлявам се,
изумен съм. ѣс же к томоу ннѣсѣоже не
отъвѣшта. вѣко днвнѣн са пнлатовн М
Мк 15.5 З; не днвн са вѣко рѣхъ тн.
подоваатъ вамъ роднѣн са сѣ вѣше М
Йо 3.7 А; днвлѣхѣ са народн о оуѣ-
ннн его М Мт 7.28 З, А, СК; і днвн са
за невѣрѣство нхъ М Мк 6.6 З; оуѣ-
саахѣ са вѣн ... о разоумѣ н о отъвѣ-
тѣхъ его і вндѣвѣша н днвнѣте са М
Лк 2.48 З, А, СК, Б; днвлѣахѣ са
вѣн о велнчнн бѣнн М Лк 9.43 З, А,
СК; црѣ земнн собѣраша са ... тн вндѣ-
вѣше тако днвнша са сѣмѣса са ...
трепетъ прнѣтѣ ѣа СП 47.6; м'ного-
чѣстѣноумоу нменн твоемоу. днвнмъ
са СЕ 1а 6; н вѣса снлѣи нвѣнѣнѣа дн-
внша са вѣпльщѣша са бѣ вндаѣе сѣ-
мѣреннемъ СЕ 53а 6; н днвнѣше са
оуѣасѣса са вѣко не вѣдѣн его ннкакоже
таковаѣ мѣка С 268.30; дондоша
копанѣште до сѣсѣдѣ крѣважннхъ
... н днвлѣхѣ са помѣшлѣнѣште чѣто
се бѣдетъ С 52.14; н днвнѣше са
вѣвѣшооумоу славаѣхѣ бѣ С 551.8;
вѣн же мѣжа жнтню днваште са к
немоу сѣвнраахѣ са С 514.14.

М, З, А, СК, Б, ЗП, СП, СЕ, С. Гр.
θαυμάζω, ἐκπλήσσομαι, καταπλήσσομαι,
ἐξίσταμαι, ξενίζομαι.

Нѣб. днвѣ се ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР,
ЕтБАН, ВТР, АР, ДА.

ДНВО, **ДНВесе** *ср.* Чудо, нещо учудващо, смайващо. помѣнѣте чюдеса его ѣже сътворн. дивеса его н сѣдѣзѣзѣи оустѣ его *СП* 104.5. *Изч.* *СП.* *Гр* *τέρας.* *Вар.* *дѣво.*
Наб. *Срв.* дивност *жс.*, дивя се *св.*, дивен *прил.* *ОА, РВЕ.*

ДНВЪ, *-а м.* Чудо, нещо учудващо, смайващо. дѣвѣ во тварѣ принесѣ прѣспѣвѣштѣ. мѣрѣ тварѣ *К* 10а 10. **ДНВЪ** творити. *Гр.* *ἐκπλήσσω.* Удивлявам, смайвам. дѣвѣ творитѣ оумоу. *землѣ* висашти повелѣньемѣ на водахѣ *К* 10а 3. *Изч.* *К.* *Гр.* *θαύρα.* *Вар.* *дѣвѣ.*
Наб. *Срв.* дивност *жс.*, дивя се *св.*, дивен *прил.* *ОА, РВЕ.*

ДНВЪН *прил.* 1. Див, неопитомен. вепрь отъ лѣга. ѣнокъ днвѣи поѣлз естѣ *СП* 79.14; сѣрѣте н рѣвз божи артемонѣ. ндѣи нз' лова. днвѣа жнвотѣ оулабѣаа словомѣ хѣвомѣ *С* 223.5. // Див, жесток, свиреп. онѣ же прннмѣ н поучѣтѣ поднвн сѣ възвѣштѣннѣ възвѣшоуоумоу о томѣ кѣ стѣоуоумоу. н послѣоушаннѣ днвннхѣ зѣврнн *С* 559.2. 2. Необработен, получен по естествен начин. бѣ же ноднѣ облѣченѣ власѣи велѣбѣждѣ. ѣ поѣсѣ оуспнѣнѣнѣ о урѣслѣхѣ его. ѣ бѣдѣ акрндн н медѣ днвнн *М* *Мк* 1.6 *З, А, СК, Б.* *Срв.* *Мт* 3.4 *А, СК.* **ДНВѣа** коза. *Гр.* *αἴγαρος.* Дива коза. епнскоупѣ глагола кѣ вратароу. отѣкѣдоу прндѣоша сна днвнѣ козѣи н келенн *С* 224.2.

ДНВѣа смокѣи. *Гр.* *συκομορέα.* Сикомора [*figus sycomorus*] — плодно дѣрво, прилично на смокиня. доврѣ же еуаггѣлнстѣ рече. днвнѣа смокѣи о закѣхен. да сѣкажетѣ ѣко шнрокѣи н пространѣн пѣтѣ. днвнн прнплетѣнѣ кѣстѣ *С* 350.15.

М, З, А, СК, Б, СП, С. *Гр.* *ἄριος.* *Вар.* *днвнн.*

Наб. див *ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.* *Срв.* Дива Слатина *МИ, Дивдядово МИ,*

Дивѣи *МИ, Дивотино МИ, Дивчовото МИ, Дивля МИ* *СТМБ; Дивитаци МИ, Дивчовото МИ* *ПК, Пр.* в им.; Дивѣ Леска *МИ, Дива* кобила *МИ, Диви* Костен *МИ* *ВП,ТО; Дивѣ* *ФИ, Дивѣошинов ФИ, Дивчѣ* *ФИ, Дивчѣовски ФИ, Дивяков ФИ* *СтИл,РЛФИ.*

ДНВѣно *нареч.* Дивно, чудно; по необикновен, сврѣхестествен начин. ѣ наставитѣ тѣа дѣвѣно деснѣца твоѣ *СП* 44.5; просѣвшѣтаеш тѣи дѣвѣно отѣ горѣ възвѣнѣ *СП* 75.5; ѣ о сѣннн гѣ нашего грѣбнѣнѣмѣ. по сѣпаснѣн мѣцѣ дѣвѣно. възвѣшно *К* 12а 35. *Срв.* 448.1. *Изч.*

СП, К, С. *Гр.* *θαυμαστός, παράδοξος.* *Вар.* *дѣвѣно, дѣвѣно.*

Наб. дивно *ОА, ВА, НТ, ЕтБАН, АР, РВЕ.*

ДНВѣнѣ, *-нн прил.* 1. Чуден, дивен. отѣ бѣ възѣтѣ сн. н естѣ днвѣзна въз очнѣо нашею *М* *Мт* 21.42 *З', А, СК.* *Срв.* *Мк* 12.11 *М, З; Днвѣнѣ* бѣ *Е* 6а 4; оуслѣшн мѣтѣж моѣ ... въз домѣ твоѣ(.....)кѣи твоѣ днвѣн(а въз) прав(а)ѣ (....) прн ... благѣословншн лѣтѣ благѣстн твоѣа гѣн *Е* 21б 4-5; ѣко проидѣ сквозѣ мѣсто крова дѣвѣзна домоу бѣжѣтѣ *СП* 41.5; днвѣнѣи възѣсотѣи морѣскѣнѣ днвѣнѣ въз възнѣннхѣ гѣ *СП* 92.4; гѣ бѣже нашѣ велнкѣи. ѣ днвѣнѣи *СЕ* 20б 10; w дѣвѣзнаѣ чюдеса *К* 10б 30; 2. *Като* свѣц. **ДНВѣна**, *-на ср. мн.* *Гр.* *παράδοξα, θαυμάσια.* Чудни, дивни неща. рече ослабленѣоумоу тебѣ гѣлѣк възстанн ... ѣ авне възстав(ѣ) ... ѣде въз дом(ѣ) свѣон ... ѣ испѣзннша с(а) страхѣомѣ гѣлѣштѣ. ѣко вндѣхѣ(мѣ) днвѣзна дѣнесѣ *М* *Лк* 5.26 *З, А, СК; не* ходнхѣ въз велнкѣихѣ. нн въз днвѣнѣнѣихѣ паѣе мене *СП* 130.1; наѣа епнѣ оучнтн а вѣрѣ крѣстѣанѣстѣ ... онн же отѣвѣштѣавѣше кѣмоу рѣша. подѣобнѣа прѣжде възвѣшннхѣ дѣннѣн ... днвѣнаѣа во нѣкѣаѣ възносншн въз слѣухѣи нашѣ *С* 540.16.

ДНВѣнаѣа гѣра. *Гр.* *τὸ θαυμαστὸν ὄρος.* Планина около Антиохия,

дннарнонъ С 438.2. Изч.

С. От гр. δηνάριον.

Ноб. Вжс. при дннарь.

дннарь, -ѧ м. Динар – сребърна римска монета, равна на 10, а покъсно на 16 аса. Съдържа 4.55 г сребро. Начало на сечене – 269 г. пр. н. е. едннъ въ длъженъ патннж сотъ дннарь М Лк 7.41 З, А; поучто се муро не взистъ продано на трехъ сътѣхъ дннарнхъ С 425.21; да муромъ еже истъ разлнчъ воннмн оустроено, н хътростннж съкоупыено, тръмь сътомъ съцѣнн дннаремъ С 425.24. Изч.

М, З, А, С. От гр. δηνάριον.

Ноб. динар ОА, ВА, НТ, Дюв, ЕтМл, МлБТР, ЕтВАН, ВТР, АР, ДА; динарий рядко остар. ВА.

днноръ, -ѧ м. ЛИ. Диодор – християнин, умр. мъченически в Сирия. Пр. на 11 септември. аї стрѣтъ стѣхъ мнкъ. днндѡра. н дндѡума Е 296 5. Изч.

Е. Гр. Διόδωρος. Вар. дндѡвръ.

дндѡумъ вжс. дндѡумъ.

дндѡумъ, -ѧ м. ЛИ. Дидим – християнин, умр. мъченически в Сирия. Пр. на 11 септември. аї стрѣтъ стѣхъ мнкъ. днндѡра. н дндѡума Е 296 5. Изч.

Е. Гр. Δίδυμος. Вар. дндѡумъ.

дноклнтннъ, -ѧ м. ЛИ. Диоклециан – римският император Цезар Гай Аврелий Валерий Диоклециан Август [284–305г.]. паматъ стѣхъ мжчєннкъ калнстрата н дрѡчжннъ его. чнсломъ. фѣ. при дннклнтннѣ црн Е 376 14; атоу взивъшоу стѡуоумоу петроу воннъ. аже бѣаше посзлалъ цѣсарь дноклнтннъ на оувнєннєне его С 186.29; сълоучн сѧ ... въ лѣта дннклнтннѧ. възпастн въ бѣдѣ стѡуоумоу томоу еппоу С 534.29; цѣсарьствоуѣштѡу дноклнтннѡу. заповѣдъ посзла сѧ С 144.30.

Е, С. Гр. Διοκλητιανός. Вар. дннклнтннъ.

дноклнтннѧ прил. притеж. от ЛИ.

Диоклецианов, на Диоклециан. въ шестѡе на десѧте лѣта дннклнтннѧ цѣсарьства С 535.1. Изч.

С. Вар. дннклнтннѧ.

дннмднн, -ѧ м. ЛИ. Диомидий – име на зѣл дух. вндѣша вънезапъ нскоучнвѣша не крѣуага. два мрачнѧ люта ... крнѣаахъ повѣданѣшта своѧ нмена. овъ глаголааше азъ кєсмъ дннмднн. дрѡугнн глаголааше азъ кєсмъ коучтонъ С 52.30. Изч.

С. Гр. Διομήδης. Вар. дннмднн.

дннннн, -ѧ м. ЛИ. 1. Дионисий Ареопагин – мъченик, епископ на Атина [I в. от н.е.]. Пр. на 3 октомври. мѣдѧ октѡ бѣ стаѣ нѧго мѧка дннннѧ ареѡпагѧта А 122а 10. 2. Дионисий [ок. 195–265 г.], александрийски епископ [ок. 248–265 г.], наречен Велики от Евсевий Кесарийски; ученик на Ориген. Пр. на 5 октомври. мѣ бѣ. дннннѧ епнскопа СК 131а 17.

А, СК, МЛ. Гр. Διονύσιος. Вар. дннннн, дннннѧ.

Ноб. Диониси ЛИ, Дионисий ЛИ, Дионисиев ФИ, Дионис ЛИ, Дионисев ФИ, Диониз ЛИ, Дионизов ФИ Стил, РЛФИ.

дннннъ [СК 131а 17] вжс. дннннн.

днннѣ м. ЛИ. Дионис [Вахх, Вахх] – в старогръцката митология бог на виното, растителността, веселието и лозята. такожде же н днннѣсь. нарѡчнтнн вашъ богъ нѣ ан лѣтъ отъ вѣдѧ рѡднѧъ сѧ С 8.7. Изч.

С. Гр. Διονύσιος. Вар. днннѣсь

Ноб. Вжс. при дннннн.

дноскоръ, -ѧ м. МИ. Диоскор – име на местност, спомената в словото за мъчението на св. Василиск от Супрасълския сборник. ведѡша же н нъ града н оувѣкнѣша н. на мѣстѣ нарнцѧемъ дноскоръ С 23.17. Изч.

С. Гр. Διόσκορος.

лено. пожеже аздыкъ нмже съподо-
быени бзыхомъ. пльтн възквснтн
господьскы. того позьрнмзы днаволе
всѣьдоуѣштѣ С 382.11–12; възпрѣ-
штаемо немочъ бзѣвааше зѣло. такоже
днаволе мзыслашточъ С 379.16.

СЕ, К, С. Гр. [тоу] διαβόλου, тоу Веліар.
Вар. дыволь, дѣволь, днѣволь.

Нѣб. Срв. дивольски остар. ВА; дявольски
ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ДНАКОННСА, -зы жс. Служителка в хри-
стиански храм, дяконка, дякониса.
В първите векове – благочестива
жена, която подготвяла лицата от
женски пол за приемане на Све-
тото кръщение; наричана в апо-
столския век още и вдовица [1
Тим 5.9–10]. жена нѣкто кападокнса
родомъ васланна же нменемъ. днако-
ннса съштн прнде въз нероуцалнмъ С
297.28; днаконнса оубо много тво-
рѣваше спѣшенне. того вѣрж прѣло-
житн. н прнстронтн къ всѣьвѣстѣн
црькъвн С 298.3–4; се же азъ отъ том
самоа слъшадъ днаконнсы васланнзы
С 299.29. Изч.

С. От гр ἡ διάκονος.

Нѣб. дякониса църк. ОА, РВЕ.

ДНАКОНЪ, -а м. Дякон, църковен слу-
жител, помощник на свещеника.
стѣочю ѣмоу теофлаа днакона А 141а
11; повелѣ вратароу прнзъватн дна-
кона фнлаа С 244.14; днаконе фнлаа.
вндншн днлаа сна козъ н целенн С
224.16. Изч.

А, С. От гр. διάκονος, διάκων. Вар. днаконъ.

Нѣб. дякон църк. остар. ВА; дякон църк.
ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл,
МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв.
Дяконово МИ ПК,Пр. в им., Дяконов ФИ
СтИл,РЛФИ.

ДНАКОНЪСТВО, -а ср. 1. Събир. Всички
дякони, дяконство. поманн ꙗ̄ (в)се
епнскѣпство ... в'сѣь(ко) попъство. н
днѣконъство еже о х'ѣв (н) в'сѣькъ
сѣщензы чннъ СС IIIб 21. 2. Мо-
литва, произнасяна от дякона в

източноправославната литургия;
ектения. н ꙗко отъзѣтѣ ꙗ̄ ꙗ̄ еѣлане.
дн̄ речѣт днѣкон'ства тажде СЕ 10а
24. Срв. СЕ 58b 19; днѣкон'ства глѣ
СЕ 65а 4; ꙗ̄ глѣтъ днѣкъ днѣконъ-
ства сн СЕ 9а 22; н речѣ дн̄. днѣ-
кон'ства. ꙗже прѣ тръстѣимъ СЕ 96b
16; речѣ дн̄. в'сѣь днѣконъства по
радоу СЕ 61b 2. Изч.

СС, СЕ. Гр. διακονία, συνακτή. Вар.
днѣконъство, днѣконъство.

Нѣб. дяконство църк. ЕтМл, МлБТР,
ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ДНАКЪ, -а м. Дякон. аще лн днѣкъ
естъ ж денъ да постнтъ са. о хлѣбѣ о
водѣ СЕ 105а 20; н по то речѣ дн̄
прѣмждѣро прѣ СЕ 10а 18; възъмъ же
днакъ благословеннне отъ епнскоу па
н помолнѣз са ндѣваше ꙗтѣмъ С
225.2; тъ бо наоучнѣз са вохнѣмъ
словесемъ. н поставѣнѣз бзѣвъ клнросѣ
днакъ С 214.9; н многы крѣштѣнзѣ
отъ мѣченнка. поставн попы н днакъ
С 236.27.

СС, СЕ, С. Гр. διάκονος, διάκων.

Нѣб. дяк остар. ОА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтБАН, МлБТР, РВЕ, ДА; дяк МлБТР,
РВЕ.

ДНАПСАЛМА, -зы жс. Диапсалма – ука-
зание за музикалното изпълнение
на псалмите в края на опреде-
лени раздели от псалтирния
текст. н прѣведзницѣ възвесеѣатъ са.
дн̄ ꙗ̄. ꙗ̄ възарадоуѣштъ са прѣдъ
бмъ СП 80b 11; ꙗ̄ просѣтѣ лнце твое
на нзы ꙗ̄ спѣнн бѣдемъ днѣꙗꙗꙗꙗꙗꙗ
107b 18–19.

СП. От гр. διάψαλμα. Вар. днѣꙗꙗꙗꙗꙗꙗ,
днѣꙗꙗꙗꙗꙗꙗꙗ.

Нѣб. Срв. псалм м., псалом м. ОА, ВА.

ДЛАНЫ, -н жс. Длан. неръданъ въз-
вратн са възпатъ. вндѣвз дланъ ра-
внѣж. прѣвнѣстѣмъ твоємъ врѣсѣ прн-
касѣѣѣѣѣѣ са СЕ 3а 15; простерън
рѣцѣ на распатне. ꙗ̄ прнꙗвожденнемъ
дланю своєю. прнꙗвозданъ есн в'са
рѣкъꙗ нечѣстнѣꙗꙗꙗꙗꙗꙗ СЕ 30b 21; поꙗто
снце на малѣ продаѣшн. небесе н

земнаго творьца. еже на длани носитъ
всѣ С 425.16; н въздвнженъ взиваетъ
дланьмн. сдръжанъ земьжъ ржкоикъ С
456.8; н не отъвѣжитъ грѣшьною
дланью нашею С 506.21. *Изм.*

Сл. С. Гр. παλάμη.

*Нѣб. длан ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.*

ДЛЪГЪ, -а м. 1. Парично задълже-
ние, дължима сума, дълг. мносѣд-
вавъ же гъ раба того. поуѣти н н длъ-
гъ отъпоуѣти емоу М Мт 18.27 З¹, А,
СК; възсѣдн н въз темьннцѣ. дондѣже
въздасть емоу весь длъгъ М Мт
18.30 З¹, А, СК. **2. Прен.** Грѣх, пре-
грешение. и отъпо(у)ѣти намъ длъгъ
наша. ѣко н мзи отъпоуѣтаемъ длъ-
жннкомъ нашнмъ М Мт 6.12 З, А,
СК; дша длъгъ настажа СЕ 57b 21;
а тажъшага нмѣти нмашн длъгъ.
отъ оца на стражнѣмъ. и необн-
ннѣмъ сѣдншн хѣвъ СЕ 91a 19.

по длъгоу н по ѣстн. *Гр. ὀφείλων.* По
повелята на дълга и на честта. нъ
по длъгоу н по ѣстн. съ любьвннѣ
прсно своемоу гн. взннѣ прѣстоатн
воговн С 463.24.

*М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ὀφείλημα, δάνειον,
χρέος, εὐθύνη, ὀφείλη, τὸ ὀφείλομενον.*

*Нѣб. дълг остар. и dual. ВА, Дюв, НГер,
МлБТР; дълг ОА, АК, Бог, НТ, ЕтМл,
ЕтБАН, МлБТР, БТР, АР, РВЕ.*

ДЛЪЖЪННЪ, -а м. Дължник. прнѣвса
емоу длъжнннкъ едннъ. тзмоиѣ тал-
нзтъ М Мт 18.24 З, А, СК; и отъ-
по(у)ѣти намъ длъгъ наша. ѣко н мзи
отъпоуѣтаемъ длъжннкомъ нашнмъ
М Мт 6.12 З, А, СК. *Срв. Лк 11.4
М, З, СК; дѣва длъжннка вѣсте
занмодавцоу етероу М Лк 7.41 З, А.
Срв. С 393.20; оубогъ же нѣкы тзг-
да прншъдъ въз манаствирь. плаѣд н
рзѣдаа глаголаше длъжннка нмѣти
влнзъ не моштн же са кемоу ѣнмъ
нскоупнтн С 551.28.*

*М, З, А, СК, С. Гр. ὀφειλέτης, χρεοφειλέτης,
ὀφείλων. Вар. длъжннкъ, длъжннкъ.*

*Нѣб. длъжник ОА, ВА, Бог, НТ, НГер,
ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА;
дължник ВА.*

ДЛЪЖЪНЪ, -ын прил. 1. Който дължи
нещо [пари, сума]. прнѣвса емоу
длъжнннкъ едннъ. длъженъ тзмоиѣ
талантъ А Мт 18.24; мнннте лн ѣко
ти длъжннѣнше вѣша. паѣе въсѣхъ
ѣлкъ жнвштнхъ въз ерлмѣ М Лк
13.4 З; едннъ длъжннъ патннѣ сътъ
сърьбрнннкъ. а дроуѣнн патннѣ деса-
тъ С 393.21; такожде многошдн н о
длъжнннхъ нмѣннѣмъ взиваетъ С
494.2. **2.** Задължителен, дължим,
подобаваш. и жнѣн н по твоемоу оуго-
жденью. длъжннѣн тебѣ хвалаѣ. бла-
годѣаннѣмъ възданѣца СЕ 24b 10.

ДЛЪЖЪНЪ [взѣти]. а) Гр. ὀφείλω,
χρεωστέος. Дължа някому нещо,
задължен съм. нже казнетъ са
златомъ црквннмъ длъженъ естъ М
23.16 З¹; иже вѣ длъженъ емоу съто
пѣнасъ М Мт 18.28 З¹, А, СК; н за
са длъжнн(ъ) естъ Е 10a 11; длъжн-
нъ вѣ адамъ сьмрьтнѣ. н дръжнмъ
вѣ днаволомъ С 494.7; н тзи длъ-
жннъ мн неси въз своен жнзнн много
длъгъ С 393.27–28. **б) В свѣт.** с
инф. на друг глагол. Принуден
съм, трябва, необходимо е да
извърша действието, означено с
инф. на глагола. *Гр. ὀφείλω + Inf.,
просήκει + Dat. cum inf.* еже длъ-
жнн вѣхомъ сътворити сътворнхомъ
М Лк 17.10 З, А, СК. *Срв. СС Па
4–5; мзи законъ нмамъ н по законуу
нашегоу длъженъ естъ оумьрѣти М
Йо 19.7 З, А, СК. Срв. С 434.22; сего
радн оубо н мзи длъжнн несмъ трѣ-
пѣти зъазнхъ ѣловѣкъ прѣштеныа С
482.4; за сего радѣ длъженъ естъ въсѣкъ
кнжъ не обиноѣта въсѣхъ ... прооуѣатн К
2a 9; длъженъ естъ въсѣкъ крѣштены.
самъ себе ѣста храннтн К 2a 39.*

*М, З, А, СК, Е, СС, СЕ, К, С. Гр. ὀφείλων,
ὀφειλόμενος, ὀφειλέτης. Вар. длъжннъ,
длъжннъ, длъженъ.*

*Нѣб. дължен ОА, ВА, АК, Бог, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА;
дължнн остар. НГер; дължен остар. и
dual. ВА.*

длъгослоужье, -ѣ ср. Постоянство [в службата]. бждѣтъ ти ... камень тръпѣнью. оутѣшенью вниа. длъгослоужью податель *СЕ 92b 17. Изч.*
СЕ. Гр. εὐτοτία. Вар. длъгослоужье.
Неб. Ѳ.

длъгота, -ѣ жс. Дължина. вѣахѣ во въз широтѣ патн лакътѣ. а въз длъготѣ два десатн ти патн лакътѣ *С 230.12.*
длъгота дъньн. *Гр. μακρότης ἡμέρων.* Дълголетие, дългъ живот. живота проси оу тебе | далъ емоу еси. длъготѣ дъны въз вѣкъ възкоу *СП 20.5;* н да възсѣлѣ сѣ въз домъ гнъ въз длъготѣ дъньн *СП 22.6;* длъготѣ дънеи испазнѣ | *СП 90.16;* домоу твоемоу подобаетъ стѣзи гѣ въз длъготѣ дънеи *СП 92.5. Срв. Е 25a 10. Изч.*
Е, СП, С. Гр. μήκος. Вар. длъгота.
Неб. дългота ряко ОА, ВА, ЕтВАН.

длъготръпѣанвѣз, -ѣн прил. Който има много голямо търпение; дълготърпелив, великодушен, низходителен. гѣ же длъготръпѣанвѣз сы. вѣсы проганааше *С 481.16;* блажен-ѣн же кодратъ длъготръпѣанвѣз тръпа волѣзун *С 116.23. Изч.*
С. Калка от гр. μακρόθυμος. Вар. длъготръпѣанвѣз.
Неб. дълготърпелив ряко книж. ОА, МлВТР, ВТР, РВЕ.

длъготръпѣалье, -ѣ ср. Голямо, неизчерпаемо търпение; великодушие, низходителност. не приде во въз прьвоке пришьствие. мжунтн н казън сѣтворнтн невѣрънзинмъ. нъ възхотѣ длъготръпѣанѣмъ. н тръпѣньемъ. наставнтн завлѣждъшннхъ на истннѣ *С 481.12-13. Изч.*
С. Калка от гр. μακροθυία. Вар. длъготръпѣалье.
Неб. Срв. дълготърпение остар. РВЕ.

длъготръпѣньне, -ѣ ср. Голямо, неизчерпаемо търпение; дълготърпение, великодушие, низходителност. пода ми съ длъготръпѣньнемъ. н простомъ срьдьцемъ. нарече

та гѣ патрнархоу възтн. сватѣн црьк-вн своен *С 122.14;* отъда [вниоградъ] дѣлателемъ н отнде. н сѣде вѣвѣрнвѣз отнде. да оувѣсн него длъготръпѣнне *С 376.15. Изч.*

С. Калка от гр. μακροθυία. Вар. длъготръпѣнне, длъготръпѣнне.
Неб. дълготърпение ряко книж. Вот, ЕтМл, МлВТР, ВТР, РВЕ.

длъготръпѣтн, длъготръпѣлѣ, длъготръпѣншн несв. Проявямъ голямо, безгранично търпение, великодушие, низходителност. м'ного ти бладъшоу ожндахѣ длъготръпа. жроде н непрѣподовьне *С 12.11. // Прич. сег. деят. като прил.*
длъготръпан *Гр. μακρόθυμος.* Дълготърпелив. васнанскъ рече. отецъ нарицаатъ са ... н штедрѣ. н мно-стнвѣз н длъготръпан *С 21.20-21. Изч.*
С. Калка от гр. μακροθυμία. Вар. длъготръпѣтн.
Неб. Срв. дълготърпеливо нареч. остар., дълготърпение ср. остар. РВЕ.

длъгъ, -ѣн прил.; длъжан, длъжаншн, длъжане срв. 1. Дългъ, с голяма дължина. да навъикнѣтъ нже свѣтъ-лъзіа домъ дѣвлаѣтъ. н пространзіа прнтворзі. н длъгъзіа дворзі *С 416.7;* н гла кемоу обнло наждъ. хоштешн во се на пѣтъ отнтн длъгъ *С 558.7;* нжде ли нли дѣлжане сло (...) гоува разоумь *МЛ 1a 27.* 2. Продължителен, който трае дълго. сзматраше коне вн прнмъшлѣнне нзверѣстн. да вн длъгѣ н лютѣ нм'. сѣтворнлѣ сзмарѣтъ *С 88.30;* глаголатн къ богоу люба въз мльчаннн. н оумьнзін зракъ. длъгъ-нмъ тръпѣннемъ оунштаа *С 289.2;* н болашта н оудрѣчензі отъ длъгааго врѣмене страстьнааго. падаахѣ прѣдъ ногама стѣаго *С 557.3;* прѣтръпѣвѣзшнмъ въз ал'чѣвах' н молнтѣвахъ. на длъгъзі дънн *С 53.24.*
на длъгъ. *Гр. ἐπὶ πολύ.* Много дълго. молѣ ти са мажн ми срьдьце

НА ДЛЪЗЪ. ДА МН ПРЪСТАНАЕТЪ ОДРЪЖА-
ШТНА МА БОЛЪЗНЪ С 516.20.

НА ДЛЪЗЪ ВРЪМЕНН. *Гр.* ἐπί χρόνον,
ἐπί μήκιστον χρόνον. Дълго, дълго
време. н не хотѣаше на длъзъ врѣ-
менн. послѣдн же рече въ севѣ аште н
ѡ не вонъ са н члѣкъ не срамлѣжъ са *М*
Лк 18.4 З, *А, СК*; на длъзъ врѣменн
же съ села напрасно възшедъ въ домъ
свон *С* 169.8.

М, З, А, СК, С, МЛ. Гр. μακρός, μήκιστος,
πολύς, τίς. *Вар.* длъгъ.

Наб. длъгъ *дуал.* ВА, Дюв, МлВТР, ДА;
длъгий *остар.* НГер; дългъ ОА, ВА, АК,
Бот, НТ, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, БТР, АР,
РВЕ, ДА. *Срв.* Длъгнево *МИ*, Дълги дел
МИ, Дългоделци *МИ*, Дълго поле *МИ*
СНМБ; Долг рит *МИ* ВПТО; Длго *МИ*,
Длгого *МИ*, Длгоу *МИ* ГХ,МИМ; Дългоу
МИ КМл,СВТК; Длгого блато *МИ*,
Длгоги колиби *МИ* АС,ТУС; Длгог чаир
МИ, Длгога нива *МИ* ВМС; Длггарски
ФИ, Длгдимов *ФИ* СтИл,РЛФИ

Днесъ *вж.* дньсь.

До *прегл.* С *рог.* 1. За обстоятел-
ствени отношения: а) За означа-
ване на предел, граница на раз-
пространението на някакво дей-
ствие, движение и под.: до. петръ
же ндѣаше по немъ нъ далече. до
двора архереова *М Мт* 26.58 З, *А,*
СК; и възставъше нзгънаша н вонъ нъ
града. и въса н до врѣхоу горъ *М Лк*
4.29 З, *А*; и тѣи каперъноуеме. до небсе
вззнен са. до ада ннзведеш са *М*
Лк 10.15; вкоже во мазни нходнтъ
отъ възтокъ. и авлѣатъ са до западъ.
тако вждетъ н прншествне сѣа члѣсъ-
кааго *М Мт* 24.27 З, *А*; възвзшию (!)
же дьни. шедъ нде въ поусто мѣсто. и
народн нскаахъ его. н прндъ до него.
и дръжаахъ н да не вн отъшелъ отъ
ннхъ *М Лк* 4.42 З; онн же крѣпѣвахъ
са глѣжштѣ. вко развраштаатъ людн
оуча по всен нюден. наченъ отъ
галангѣа до съде *М Лк* 23.5 З; и петръ
чддалече въ слѣдъ его нде. до възж-
тръ въ дворъ архереовъ н въ съда съ

слоуѣамн н грѣш са прн свѣшн *М Мк*
14.54; ꙗ на небси мноштъ твоѣ. ꙗ
нстнна твоѣ до облакъ *СП* 35.6; ꙗ
обладаетъ отъ морѣ и до морѣ. и отъ
рѣкзи до конца вселензѣа *СП* 71.8;
н вндѣвъ старць лѣторасль благо-
дарьствѣаше вога съ слъзамн. таже
лѣторасль по малоу на възотѣ възхо-
дашн донде до стропа. нже н отъ-
стропн *С* 300.23; болъзнь же напрасна
н люта н ненздрѣема. до самѣхъ
оудовъ доходашн. болъзньо тво-
рнтъ. мразнмзѣнмъ чоуство *С* 89.21;
н разтръзавъше рнззи ѣмоу отъ въз
до ногоу. меуемъ оудренъ възвъ *С*
62.1; н не моштн по оуставноуоумоу
ѣго донти до ефрата. н текъ ѣдннъ
отъ братна на сѣрѣтенъе ѣго. възати
водоносъ отъ ѣго *С* 551.3; н вслѣ-
довашн ѣмоу дожн ꙗ до кесаринска гра-
да *С* 223.25; матн же ѣго н не испочн-
взши въздѣвзши рѣцѣ н текжштн
нде плаужштн са до стѣаго мѣжа.
повѣдатн ѣмоу своѣ вѣдъ *С* 43.28;
отъ пѣтоу наченъ. по частн. дожн ꙗ до
главзи. то же сътворѣвъ по овѣма стра-
нама тѣла *С* 563.1. б) За озна-
чаване на предел във време-
траенето на някакво действие,
състояние и под.: до. въ же годна
шестѣа. и тѣма възтѣ по всен земн до
годннзи девѣтзѣа *М Лк* 23.44 З, *А*;
и се вждеш мѣзѣа н не могзи прогла-
голатн. до негоже дьне вждетъ се *М*
Лк 1.20 З, *А*; и се азъ съ вамн есмъ
вса дьни до съконъаннѣ въвѣа *М Мт*
28.20 З, *А, СК*; благословештѣ ꙗ
въражоумзѣаго мѣа. пакзи же н до
ношти показѣ мѣа жтроу ѡ *СП*
15.7; и съхранн н отъ непрѣзнннъ
сѣтен. оунцаѣа емоу дшѣж н тѣло.
съхранн н до съконъаннѣ. и црѣвъ
твоѣж стѣжѣ възтн съподовн н *СЕ* 81б
2; н конъавъше фѣамъ помолнша са.
н възставъше пакзи поахъ до полоу-
ноштн *С* 70.26; сътворнша же шѣст-
внѣ стѣнн. отъ реченааго мѣста до

рѣкѣ. отъ часа дебатааго до свѣта С 60.5; глаголаахъ во дреугъ къ дрегоу. іако не нматъ донти мѣста. до четъирь дѣннѣ. како во нматъ сътръпѣтн толнкъ пѣть. вѣд'ноу сжштоу н горъноу С 31.8; н толнкѣ даръ данъин кемоу лѣубъвъ ... н многѣна трѣудъ. н к томоу оуже до старостн дошъдъшоу. не сътръпѣтн бранн С 521.15; нхъже танноне дожн н до нзѣна прѣвзѣваатъ дѣло С 274.18.

// При посочване на период от време преди, по-рано от някакво събитие, действие и под: до, преди. оставнте е коупно растн оубо до жатвѣ М Мт 13.30 З, А; възн. во прѣцн н законъ до ноана прорѣша М Мт 11.13 З, А, СК; вѣдѣтъ во дѣне тн скръбьнн. ѣко не вѣстъ такова отъ начала зъдданню. еже сзъзда бѣ. до нзѣнѣ н не бѣдетъ М Мк 13.19 З; трѣ. а се вхѣдъ. основаннѣ его на горахъ стѣхъ. до. до нѣковаз Е 27а 15; прѣвзѣваешн ан въ манастирн. і пощенѣн. до послѣднѣаго. нздъханнѣ твоего СЕ 87а 10; н оуцѣсарн са смръть отъ адама до мосеа С 482.19; възнѣ трепезѣ въ цръкѣвахъ. отъ того до дѣнесь. н до прншъствѣна кемоу. жрътѣжъ свръшенѣж творнтъ С 420.26. в) За означаване на границите, в които се включва количеството, броят или съставните части на нещо: до. веучероу же вѣ(въ)шю. гла гнъ винограда. къ прнставъннкоу своему. прнзовн дѣлатѣла. і даждь нмъ мзъдѣ. наченъ отъ послѣдннхъ до прѣвзѣнхъ М Мт 20.8 З¹, А, СК; такожде н вѣторъ. н третн до седмааго М Мт 22.26 З¹; і клатъ са ен. ѣко егоже аште просншн дамъ тн. до полз цѣрствѣнѣ моего М Мк 6.23 З, А; нѣстѣ творѣаі благостѣнѣа нѣстѣ до єдиноа СП 13.3. г) За посочване на начина и степента на проява на дадено действие: до. і гла нмъ

прнскръвѣзна естъ дѣша моѣ до смрътн М Мк 14.34 З; дондеже азъ помолѣхъ са. ѣко нзѣнѣ естъ прнскръвѣзна дѣша моѣ до смрътн СЕ 47а 4; аще к'то дреуга своего оупонтъ до рѣга. да постнтѣ са оба ж дѣнен СЕ 104а 25; тѣгда онн ... до сѣтостн крѣмннн бѣахъ С 398.22; възлака крѣман въсь мнрѣ. нже отъ патн хѣвѣз патъ тѣсѣшѣтѣ до сѣтн накръмн С 344.19; въсь родъ того гласа радн. оутврѣждаетъ са. до аггелъ простѣрѣ са рѣчь С 509.16. г) За изразяване на приблизителност: около, прилизително. гостн же мѣжа нже вѣдѣахъ стѣаго васнанска. вѣаше же нхъ до трнѣ на десѣте. онѣмъ же іадѣштемъ въ клѣтн. прнвазаша стѣаго дѣвѣ соучѣ аворовѣ С 18.8. 2. За обектни отношения: за означаване на враждебно отношение към някого: срещу, против. аште нмашн что до врага свѣего. нстрѣгнн гнѣвъ. нцѣан іазѣж С 421.26; нз не послушашѣтъ ан. да нѣстѣ то до тебе что того не оудовѣе С 377.11. звѣатн до коньца. Гр. τελεομαι. Извѣршаване до края. н звѣаѣ прочен чѣ слѣужѣвъ до конца СЕ 99б 22. до вѣрха. Гр. ἕως ἄνω. Догоре, до вѣрха. гла нмъ нсѣ. наплъннтѣ водоносѣ водъ. і наплъннша іа до вѣрха М Йо 2.7 З, А. до вѣрха плодъ творнтн. Гр. τελεοφορεω. Давам плод, узрявам напълно, изцяло. а падъшен въ трѣннн сѣтъ слѣшавѣшен. і отъ в(га)дѣтѣствѣ (!) н сластѣнн жнтѣнскѣннн ходашѣ подавѣѣтъ са. і не до вѣрха плода творатъ М Лк 8.14 З, А. до вѣка. Гр. ἕως [τοῦ] αἰῶνος. Винаги, навеки; во веки веков. да оупъваетъ ꙗнѣ на гѣ. отънзѣнѣ і до вѣка СП 130.3; творѣа милѣстѣ хѣоу своему. дѣдоу н сѣменѣ его до вѣка СП 17.51; велчѣне чѣудесъ. аже стѣн

твърнаше възникъ назнаменуващите до
вѣка С 560.27.

до дѣньсьнааго [дѣне], до дѣньсь-
нааго [дѣне]. *Гр.* мѣхри [τῆς]
σήμερον, мѣхри τοῦ νῦν. До днес,
досега, до този момент. н тзи
каперзнаоумъ. възнесин са до нѣсе до
ада сзндешн. зане аште въ
содомѣхъ вж (!) снлзи взившана въ
тевѣ. прѣвзлази вж (!) до (дѣнес)нѣго
дѣне М Мт 11.23 З; отъ толѣ до
дѣнеснѣго дѣне. і до пршестевѣ его.
сватѣжж жртвѣж сзврзшенѣ творитъ К
8а 27; на нѣмъже мѣстѣ до дѣнешь-
нааго дѣне цѣлѣвзи многзи творатъ са
С 532.11; паницѣ велнкѣ дзждз-
нзинмъ водамъ н чоуднѣ н м'ного
можштѣж вѣмѣштатн водъ сзтвори
въ манастѣрн. яже н стонтъ до
днешнааго С 552.18; мѣсто оубо
сватааго пештерзи. погоубыено н без
вѣстн взиетъ ... тако бо н до
дѣнешьнааго дѣне кетъ С 217.22; снн
же гласъ до дѣнеснѣваго вѣпниѣтъ
сзвнраѣште са. въ прѣславнзнн тз
дѣнь паматн стѣаго конона С 35.4;
дрознѣнѣ же сзсждн крѣражнннн въ то
мѣсто нжде вѣважѣ положенн сѣтъ до
днешьнѣго С 53.10.

до зѣла. *Гр.* ἕως σφόδρα. Извѣн-
редно много, сѣвсем. і не отзѣмн отъ
оутъ моѣхъ словесе істиньна до зѣла
СП 118.43.

до коньца. *Гр.* παντελῶς, мѣхри
τέλους, ἄπ' ἄκρου εἰς τέλος, εἰς
ἄκρον, εἰς τὸν αἰῶνα, телеіωс.
Докрай, до свѣршването на нещю
напълно, изцяло, сѣвсем, винаги,
завинаги [при наличие на
отрицание – никога]. нмене моего
радн прѣтрѣпѣвзи же до коньца сѣ
спнз вждетъ М Мт 10.22 З, А. Срв.
Мт 24.13 М, З', А, СК; Мк 13.13 М,
З; зане творитъ мн троудъ вздовнца
сн. да мѣщѣ еѣ да не до коньца
прнходаштн застонтъ мене М Лк
18.5 З, А, СК; възлюблѣ своѣж сѣщана

во всемь мнрѣ. до коньца възлюбн ѣа
М Йо 13.1; прнчаст(нн) во хо(у)
с)взѣхомъ. аще во (п)око сзлнчн(ѣ) его
до коньца нзвѣст .. н(з) оудрѣжнмъ Е
8а 18; вѣко не до коньца забвѣнъ
вждетъ нштеи. трзпѣнне оубогзи не
погзвнѣтъ до коньца СП 9.19; вѣтз-
вратн лице свое да не вѣдѣтъ до коньца
СП 9.32; красота въ дѣсннцн твоен до
коньца СП 15.11; і оутврѣди сѣа въ
вѣкѣж жнвѣ вждетъ до коньца СП
48.10; нбо гѣ вѣсѣлнтъ сѣа до коньца
СП 67.17; дѣшь оубогзѣхъ твоѣхъ не
забѣди до коньца СП 73.19; не до
коньца прогнѣваѣтъ сѣа. нн въ вѣкѣж
враждоуетъ СП 102.9; доколѣ гѣ
забѣдешн ма до коньца СЕ 73б
17-18; пострадахъ н сзлаахъ са до
коньца СЕ 76а 15; постнже же въ нхъ
гнѣвѣ до коньца К 3б 26; нз нже
сзтрѣпнтъ до коньца. тз сзпсѣтъ са
С 71.1; даждз мн оубо трзпѣнне. да
до коньца осрамнтъ са С 231.28; нз
елма же тзи хоштешн дрѣжатн са
намн. то н до нца [погр. вл. коньца,
Заимов, Капалго, с. 475, бел. пог
линия] јако чловѣколюбѣцъ С 507.5;
молнша него прѣвзѣитн отроковнцн оу
него бѣ дѣнн. донѣлнже до коньца
свободнтъ са отъ вѣса С 520.15;
помзшлааа н боа са. нѣда како въ
отзѣданнн прѣвзѣвѣ. до коньца дѣшѣ
своѣж погоубнтъ С 527.13; погоубнтъ
ма пагоубьнааго врага воура до
коньца С 528.21.

до обнлнѣ. *Гр.* εἰς πληρομήν. До
насита. хлѣбѣ. аглѣ вѣтѣ члѣкѣ.
врашно посзла имъ д-о-овилѣѣ (=до
овилѣѣ, Север., с. 101, бел. пог
линия) СП 77.25.

отъ горзи до ннзѣ. *Гр.* μέσον. От горе
до долу, по цялата дѣлжина. і
сзвнцю мрзкзшю. і катапетазма
црзковнаѣ. раздѣра са. на дзвое отъ
горзи до ннзѣ З Лк 23.45.

отъ горзи до ннзѣ. *Гр.* ἀπὸ
ἀνωθεν ἕως κάτω [вар. ἐπάνωθεν

ἕως κάτω]. От горе до долу, надлъж. възстъ по обзичаю младшотоу са кемоу въ положошнѣтн вндѣтн юношж красзна ... въ котыгж льнѣнж. раздъранж отъ горзы дожн н до долоу С 187.6.

покланѣтн са до земла. Гр. ποιέω μετόνοισιν. Покланям се, правя метани по време на молитва. възвднтъ н кз олзтарю. і покланѣтъ до земла прѣ стѣ олзтаремь. і лобзжетъ ебаѣла СЕ 96а 5.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛ, МЛ, П₂. Гр. ἕως, μέχρι, ἄχρι, εἰς, πρός, ἐπί, μετά, κατά, πλεῖω.

Неб. до ОА, ВА, Дюв, НГер, МЛБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

до [Йо 7.3 М, З; Йо 17.1 З; Йо 12.10 М, З] *вж.* ДЛ¹.

Довле нареч. Доблестно, благородно, храбро. станѣте довле w братнѣ н мжжскы зѣ х̄а. на скврьнавадаго сего С 62.30; влажензын же кодратъ ... довые сзтрпѣ лютыа тзы мжкы С 105.4; она же н нанесезѣ нма ранзы довые сзтрпѣвзша. н сз пострадавшннмн прнчътзша са С 213.16; оувѣн во іако снлож христосовож довые все сзтрпѣж С 253.27; отъ мастн же вьсѣкоа довые сзхранн са. по вса же часзы. сзмръть помзшлѣва доушж свож възставн на больша трюудзы С 247.9. **Довле сзходнтн.** Гр. ἐν γενναίότητι [eimi]. С благороден производ, от знатно потекло съм. овѣшташа же са нѣкоторнн отъ ннхъ чнслом четзырн десатн. довые сзходневше сзконьчатн са С 175.9. *Изч.*

С. Гр. γενναίως, ἀνδρείως. Вар. довые. Неб. Срв. доблестно ОА, РВЕ.

Довлестъ, -н ж. Храброст, мъжество, доблест. еже оуспѣшно вамъ въ ратехъ показате. н довыестъ дроужннѣ своен. покажате н нзынѣ ед'ннгласые ваше С 69.21; н кто нестъ довыленъ словесы исповѣдатн. того довыестн н трюудзы С 274.2-3. *Изч.*

С. Гр. τὸ γενναίον. Вар. довыестъ.

Неб. доблест ОА, ВА, ЕтМл, МЛБТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

Довлестынъ, -зын прил. Доблестен, благороден. влагословьенъ неси гн бѣ отецъ нашнхъ. нже рава своего александра довыестынѣншннмн трюудзы. крѣпка на твою оувѣдѣнне ... прнведъ С 161.12. *Изч.*

С. Вар. довыестынъ.

Неб. доблестен ОА, ВА, МЛБТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ. Срв. доблествен ряго ВА.

Довль, -нн прил. 1. Доблестен, благороден. не во вѣвше отъ него сзплетъка рѣчемъ. не во н вѣдѣвше. нь вѣвше довь вѣрож н трпѣнкемъ С 47.2; іавѣ нестъ. іако хвалаштен довла мжжа въ тзчынѣхъ врѣменехъ. не отзлжъатъ са подражаннѣ С 82.7; по истннѣ. добра корене добра же н лѣторасль. показа довлаа матн С 96.17; н по сьвршенѣвмъ него покланнн. н довлннмъ исповѣданнн. прѣвелнкаа чоудеса ... отзпаде С 520.29. 2. Храбръ, смел, мъжествен. вѣдхж же воннн кападокннскыа странзы ... небовѣднн н дови въ ратехъ С 69.5; влажензын же кодратъ. іако по истннѣ довнн страотрѣпецъ ... сзтрпѣ лютыа тзы мжкы С 105.3; довнн же мжчннкъ кодратъ рече. вниате вниате. плѣтн оубо пакостн творншн. а дша не врѣдншн С 113.13; оубон са велнчѣства вогъ н велнкааго аполона довыаго. н еракла нже вьсѣхъ црз С 115.7; повелѣ же н довлѣго александра повѣснвзше стрзгатн С 161.3; взврженоу же взывзше довыюмоу исповѣд'ннкоу хсвоу нсакоу. въ сзмрътзныж пжчннж С 193.22; поставн нмъ цѣсарѣ ... иште же не крзштеноу сжштоу довыа сжшта н хравъра С 197.4.

С. Гр. γενναῖος, ἀνδρείος, εὐθαρσής, ἀκαταγώνιστος, ἀριστος, καλός, ἀνδρείότατος, γενναίως. Вар. довь.

Неб. *Вж.* при довлестынъ.

Доблѣно нареч. Храбро, смело, доблестно. ношты проваждаахъ. тръпаште страсть. ДОБЛЪНО С 92.1. Изч.

С. Гр. γενναίως.

Наб. Срв. доблестно ОА, РВЕ.

Доблѣство, -а ср. Храброст, мъжество. такоже наурьтанни мъжь снхъ мъжьства. тако н доблѣства побраньскага. многоашдн во словописателе. н шдропн-сателе наурьтанжт' С 83.7. Изч.

С. Гр. ἀνδραγαθία.

Наб. Срв. доблест ж., доблестност ж. ОА, РВЕ.

Довро, -а ср. 1. Добро, добрина доброта. любнте врагъзы ваша ... довро творнте ненавндаштинмъ вас М Мт 5.44 З, А, СК; Срв. Лк 6.27. З; кольмн оубо лоучен естъ улѣккъ овьуате. тѣмъ же достонтъ въ соботж довро творнти М Мт 12.12 З; и егда хощете можете нмъ довро творнти М Мк 14.7 З; н гла нмъ. достонтъ ли въ соботж довро творнти ли зъло творнти М Мк 3.4 З, СК. Срв. Лк 6.9 М, З; како можете довро творнти зъли сжште. отъ извѣтъка во сръдѣцю оуста глажтъ З Мт 12.34; а въз-нсканжцинъ гѣ не лишатъ ся въсѣкого добра СП 33.11; не имѣахъ хвалъзы боу иодѣи. и егда примахъ довро отъ него. скоро завъзивахъ К 6b 18; любаштиннъ бога въсе спѣетъ са на довро С 368.19; внна же намъ кетъ сватааго празднства. н тръжьства сего хъ. нже намъ кетъ сватааго празднства. н тръжьства сего хъ. нже н исходатанникъ кетъ намъ. въсѣхъ довръ С 479.27; во велезълоба непрѣзнна во велененавнсть довроу н ненавнсть чѣа Р II 14.14 // Добри неща. штадѣвъ ехндзнава како можете довро глади зъли сжште М Мт 12.34 А, СК. 2. Имущество, богатство, имот. и съберж тоу въсѣ жнта моѣ н довро мое. н рекъ дѣши моен. дѣше нмашн мзнога довро лежаште на лѣта мьнога М Лк 12.18, 19 З, А, СК.

Довро сътворнти. Гр. ἀγαθοποιέω, ἀγαθὸν ποιέω, εὐεργετέω, εὐδοκίμέω, ποιέω χρηστότητα. Извърша довро. въпрошж въз. аще досто(сто)нтъ (!) въ сжвотъ. довро сътвори А Лк 6.9. Срв. Мк 3.4 А; оуклонн сѣ отъ зъла и сътвори довро СП 36.27; ѡбрати сѣ дѣше моѣ въ покої твої. тѣко гѣ довро сътвори тебѣ СП 114.7; можешн н еднѣмъ довро сътворнти С 379.26. ненавндащен довра. Гр. μισάγυροι [вар. μισάγαθοι]. Тези, които ненавиждат, мразят доброто. аште ли же къ животолубьци. и ненавндашт. (вж. Достал, с. 356, Индекс) и довра. съ честыж отроки намъ дѣите и мзи съ нимъ възпоемъ новымъ мъзыккомъ пѣсенъ евангелскжж К 1а 25.

не на довро. Гр. ἐπὶ κακοῦς. Не заради довро, поради нещю твърде лошо. во гнѣсьное пнтаное оустроеннѣ. во стenanнѣ н жеде. завнстнжъ звиважштнѣ, во плачуу н вниенно не на довро звиважштоу С 386.12.

поушати на довро. Гр. προθυ-ποποιέω. Окуражавам, подкѣряям. н овзыиѣнжж молнтвж съкопѣувъше стъи. науаша дроугъ дроуга поушати на довро. С 62.20.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. [τὰ] ἀγαθὰ, [τὸ] ἀγαθόν, [τὰ] καλά, [τὸ] καλόν, τὰ κάλλιστα, καλῶς, εὖ.

Наб. довро ОА, ВА, НѢр, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. довро 'имот, имущество' гуал. ДА.

Довро вж. доврѣ.

Довровонѣ, -ѣа ср. Благовоние, благоухание. н дѣшж него отъ аггелъ прѣемьемж. н съ вожъствзжжж нѣкторжж хваложж же н довровоннѣмъ. на невеса възноснмъ С 296.9. Изч.

С. Калка от гр. εὐωδία. Вар. довровоннѣ.

Наб. довровоние остар. МлВТР, РВЕ.

Довровъгодънъ, -зѣн прил. Угоден, приятен, подходящ. н молаше вога съ слъзамн. довестн сѣ въ мѣсто довро-въгодъно н маълъально С 282.21. Изч.

С. Гр. εὐάρετος. Вар. довровъгодънъ.
Нѣб. Срв. довроугоден остар. ВА.

ДОВОРОГОВѢННЪ, -зѣн прил. Богобоязлив, благочестив, набожен. н нарекоша некътарна нѣкого. мѣжа нменнта н довроговеѣнна. кротъка овразомъ С 202.13; слъшавъ же мѣжъ нѣкто довроговеѣннъ, нменемь ауднсотъ. тако съконъуаста са стѣна ... прнде н некоупн оу стражъ тѣлесъ стою С 270.22. Изч.

С. Гр. εὐλαβής.

Нѣб. довроговеен, довроговеѣни остар. МлВТР.

ДОВОРОГОВѢННЪ, -ѣа ср. Богобоязливост, благочестие. егда нравъ благъ съ довроуѣстнѣмъ въздрасътъ. большнхъ жѣлаа страхъ божи прннметъ ... еже бзѣтъ н о блаженѣмъ прннен ... кротостн радн анхъѣа. н еже о вожи довроговеѣнн. дѣвѣз оутвердн нареуеное С 252.14. Изч.

С. Гр. εὐλαβεῖα. Вар. довроговеѣнне.

Нѣб. довроговеѣне МлВТР.

ДОВОРОДАРСЪТВЪНЪ, -зѣн прил. Благодарствен. н довродарсѣтвнжѣ пѣснь възпоуштаѣжшта воюу С 215.21. Изч.

С. Гр. εὐχαριστήριος. Вар. довродарсѣтвнжъ.

Нѣб. довродарствен остар. МлВТР.

ДОВОРОДРСЪЗОСТЪНЪ, -зѣн прил. Смел, дързкъ в доброто. тако же твораше въа лѣта жнтнѣа своего. господоу равотаа ... памать сватънхъ творд. довродръзостенъ. некоторнчънъ безълобенъ С 207.20. Изч.

С. Гр. εὐλαρρησίαστος. Вар. довродръзостенъ.

Нѣб. Срв. добро н дързост.

ДОВОРОДѢТВЪЛНЪ, -зѣн прил. Добродетелен. равоу твоемоу. подаждн мзѣсль праведнѣ. н жнзнь довродѣтѣлнжъ СЕ 7а 13-14. Изч.

С. Гр. εὐάρετος.

Нѣб. добродетелен ОА, ВА, АК, Бот, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ; добродетелнн остар. ВА.

ДОВОРОДѢАНЪ, -зѣн прил. Добродетелен, испълнен с добродетел. разлжченне

вълагаетъ тн. wtъ довродѣанъ дроужннъ СЕ 88b 1; даждн емоу жнтне благообразно. жнтне довродѣано н незадоръно СЕ 99а 3. Изч.

С. Гр. εὐάρετος. Вар. довродѣанъ.

Нѣб. Срв. довродеянне ВА, РВЕ.

ДОВОРОДѢАННЪ, -ѣа ср. Добро дело, извършване на добра постѣпка, н гоннтн вѣско довродѣанне СЕ 81b 17; н овразъ вѣдн емоу. во вѣско довродѣанне СЕ 82b 19; многънхъ благънѣа. н дшн полезннхъ довродѣаннн. н по заповѣдемъ съпасовомъ жнтн научнажштннмъ. доврое съмѣренѣа прнобрѣтѣнне. ходатан бзѣлаатъ С 513.16; нъ не оукрадетъ зълоба довродѣаннѣа С 509.26.

С. Гр. ἀρετή, εὐεργεσία. Вар. довродѣанне, довродѣанне, довродѣанне.

Нѣб. довродеянне рядко н остар. ВА, МлВТР, РВЕ.

ДОВОРОДѢАННЪ, довродѣанъ, довродѣаннъ не св. Прич. сег. деят. като същ. довродѣаннѣ м. мн. Гр. οἱ εὐεργεσία. Правешите добро. разонннкъ ... въсего мнра владъѣжъ познавъ. достонно дасътъ поклоеннне. уто протнжъ томоу мзѣдамъ възвдатель. любнвнз ѣустемъ довро дѣнжцтннмъ хъ ... прѣвѣанкън ддръ нѣдномъ часъ показа С 427.11-12. Изч.

С. Вар. довро дѣанн.

Нѣб. Срв. довродеянне ВА, РВЕ.

ДОВОРОЛНЧЪНЪ, -зѣн прил. Хубав, красив. внждѣ же та н довролнчъна. н рѣунва зъло С 100.13. Изч.

С. Калка от гр. εὐειδής.

Нѣб. довролнчен рядко н остар. ОА, ВА, РВЕ.

ДОВОРОБРАЗЪНЪ, -зѣн прил. Благоприличен. непосагъшнн во печетъ са о гн рече нже на доврообразноне. н благопрнлежнне къ гн бе съмжштѣнна С 375.27-28. Изч.

С. Калка от гр. εὐοχημων.

Нѣб. доврообразен рядко н остар. ВА, МлВТР, РВЕ.

Доброповѣдѣнъ, -ѣн *прил.* Победоносен. снн едннъ на десѣте страстотръпцн. н Доброповѣдѣннн мъченнцн С 271.9-10. *Изч.*

С. Гр. καλλίνικος.

Неб. добропобеден *остар.* МлБТР.

Добропомощѣнница, -а *жс.* Помощница в доброто, в добрите дела. поустн во к немѣ жена его добропомощѣнница. поустѣаема мъжа въздръжаштн. ннѣтоже теѣѣ н правѣднвоуоуоуоу томоу глаголѣштн С 434.5. *Изч.*

С. Гр. καλή βοηθός. Вар. добропомощѣнница.

Неб. добропомощница *остар.* МлБТР.

Добропотрѣбѣнъ, -ѣн *прил.* Полезен, потребен при извършването на добри дела. аште съсѣдъ. нже мьнож мьнѣнѣ осваштенъ. н Добропотрѣбѣнъ. н божьствѣнааго твоего мѣра подобѣнъ подѣатнѣ. непотрѣбѣнъ прѣдъ твонмъ велнчьствомъ вѣстъ С 287.15. *Изч.*

С. Калка от гр. εὐχρηστος.

Неб. добропотребен *остар.* МлБТР.

Добропрнматн, Добропрнмѣж, Добропрнмѣшн *несв.* Силен съм, здрав съм. еште оумзножѣтъ съм въ старостн маститѣ. н Добропрнмѣжште бѣдѣжтъ да възвѣстѣтъ СП 91.15. *Изч.*

СП. Гр. εὐλαδέω.

Неб. Срв. добро и приемам.

Доброразочумнѣ, -ѣн *прил.* Благоразумен. глагола нмъ пнаатъ понмѣте взи н. н по законоу вашемоу сѣднѣ. Доброразочумнѣ сѣднн отъложн тажестъ на жндовѣскѣ главѣ С 433.6. *Изч.*

С. Калка от гр. εὐνόμων.

Неб. доброразумен *остар.* ВА.

Доброразочумнѣ нареч. Благоразумно. н овн прнносаште неповѣданѣт' Доброразочумнѣ н своѣ н владѣчѣско С 376.21. *Изч.*

С. Калка от гр. εὐνομόνως.

Неб. Вж. при доброразочумнѣ

Добородѣнъ, -ѣн *прил.* Благороден, добър. нже тѣмъ нзмѣненнмъ прѣ-

лѣстн женѣ добородѣнѣ С 7.27; добородѣнъ сѣи не поучвожан сѣ самъ С 163.18; сѣѣн кодѣратъ реѣе. зѣло добрън добородѣнѣн несмъ. ѣако не пожрѣхъ С 106.29. *Изч.*

С. Калка от гр. εὐγενής.

Неб. добороден *остар.* МлБТР.

Добородѣство, -а *ср.* Благороден проиэход, знатност. слава вѣсѣхъ насъ н добородѣство еднн нестъ С 99.14; нъ равн гнн несмъ. се нестъ наше добородѣство С 100.9-10; нъ нн жѣзла нн оноушта нмѣахъ. нъ добородѣствомъ лн. нъ оуѣошн н отъ оуѣогъ. нъ отъчѣствомъ лн велнкомъ. нъ отъ мѣстъ вѣахъ ненароунтъ С 442.11-12. *Изч.*

С. Калка от гр. εὐγένεια. Прев. и гр. περιφάνεια τοῦ γένους.

Неб. добородство *остар.* МлБТР.

Добородѣе, -ѣа *ср.* Благороден проиэход. дѣнѣсь чловѣчѣско нестѣство. отъ днѣвола протнѣствѣа сеѣоднѣѣ. на прѣвоѣ добородѣннѣ възведе С 490.7. *Изч.*

С. Калка от гр. εὐγένεια. Вар. добородѣе.

Неб. добородѣе *остар.* МлБТР.

Доброствѣ, -н *жс.* Доброта, честност, почтеност, благочетивост. самъ во ѣменѣѣ добростнѣж своѣнѣ н въздръжанннмъ. въ отъѣж доброствѣ вѣ облѣченъ С 365.7, 9; нъ мъжа вндѣвѣше н добростн его. поучтѣше оустѣа своѣа овазѣша С 386.2; вѣ ннода дроу-гѣн оуѣеннкъ. рѣвннѣѣнн нарнѣемъ ... отълѣжн сего отъ нного. н оного отъ добростн намѣнн ннода рѣвннѣѣн С. 410.18. *Изч.*

С. Гр. εὐλάβεια, ἀρετή, διάθεσις.

Неб. доброст *остар.* МлБТР.

Добросѣтворѣнѣ, -ѣа *ср.* Благодеяннѣ, милостнѣнѣ. да нмѣѣе говѣзѣне твое. подадатъ н ннцннмъ. добросѣтворѣннѣ СЕ 13а 5. *Изч.*

СЕ. Калка от гр. εὐλοία. Вар. добросѣтворѣннѣ.

Неб. добросѣтворѣннѣ книж. н *остар.* ВА.

доброта, -зи ж. 1. Доброта, добрина, благородство. н въ сватъин градъ прнведе къ блаженному нани архиепископому н добротъи того съповѣдавъ. моладше поставити н попа С 286.2; н се джбъ выпниетъ добротъ старчи съвѣдѣтельства С 300.28; чловѣколюбьць во кетъ владзика. н добротъи него даръ бзиваатъ С 380.29; поучто мѣршиши моиж добротъ. иеже. тзи по скждоу бзистъ С 394.12 // Добродетел. н полагааше еднинъ бзиги отъ великзихъ добротъ иеже не мзиги са С 280.24. 2. Хубост, красота, прелест. н възхоцетъ црь добротъ твои. ѣко тз естъ гъ бъ твои. н поклонши сн емоу С П 44.12; ѣзвръра (!) въ насъ достобъне съб (!) добротъ нѣкованъ иже възлюбн С П 46.5; ї прѣдастъ въ плѣнъ крѣпость нхъ. н добротъ ихъ въ рѣцѣ вражи С П 77.61; їѣланан рече. моя доброта н оукрашение н лѣпота хѣ кетъ С 5.3; нзина соуса на отчдѣвена бзистъ. отъ безаконноу старцоу. нзина отъкриванѣтъ младъ н добръ. да насчитатъ са добротъи ка С 135.5; кзин лн недѣжъ о зракоу добротъ прокоудитъ С 399.17; мжн иже о добротъ змърнѣтъ хвалаште са ... послушанте мене С 126.5.

С П, К, С. Гр. ἀρετή, ἀγαθότης, κάλλος, καλλονή.

Нѣб. доброта ОА, ВА, АК, Дюв, НПер, МлБТР, БТР, АР, РБЕ, ДА.

добротворити, добротворити, добротворити несс. Върша добрини, правя добро. новорождензѣ жндовъскзи дѣти акзи трѣвѣ оуванжити сътвори ти тебѣ о забвѣсти ианко добротворн С 389.15; хъ же хромцемъ нхъ теуеные дароваше. н вселнъскзи съконьча добротвора. досажданѣшнмъ емоу С 481.21. // Прич. сег. деят. като същ. добротворан м. ег. Гр. ὁ εὐεργετῶν. Този, който прави добро. н что пауче на добротвораштадо подвн-

жешн са. акзи саоуль даудомъ помагал. а товож пѣпшаниемъ С 389.16.

С. Гр. εὐεργετῶν. Вар. добро творити.

Нѣб. добротвора остар. и ряко ВА, МлБТР.

доброчѣстнѣвъ, -зин прил. Благочестив, добронравен. се кетъ праведника мжѣнне ... тѣхъ радн нзанха любнмъ кетъ богомъ. чзтомъ же кетъ кзнази. покланѣемъ же чнстителн. н доброчѣстнѣвнмъ людемъ С 220.1; доброчѣстнѣвн возн н освѣштаннне богзиа артемидзи. ти та нмжтъ сзнавѣдѣти С 222.7-8; иже феодръ отъ всего нзина болѣрѣска съвѣта. н къ доброчѣстнѣвоуоумоу нашемоу цвсароу ноуштинннане. о сзмзисаѣ н чнстотѣ житниа ... чюфднмъ кетъ С 281.13-14. Изч. С. Гр. εὐσεβής, εὐσεβέστατος, θεοσεβής. Нѣб. доброчестив остар. МлБТР, РБЕ.

доброчѣсть, -н ж. Доброта, доблест. н оног отъ добротн намѣнн нюда рѣвннѣзн. сего же не намѣнн отъ зълбн. не бо рече нюда прѣдавникъ. ацѣ лѣпо бѣ такоже оног отъ добротн нарече. тако н сего отъ зълбзи прозватн С 410.21. Изч.

С. Гр. ἀρετή.

Нѣб. Спр. доброчест прил. ВА, БТР, РБЕ.

доброчѣстнѣвъ, -зин прил. Благочестив, набожен. ико тѣмъ добротнѣвнмъ исповѣданнмъ. съпасение чловѣкъско състонтъ са С 207.28; боѣстниа же образъ отъ дзвоего сего състонтъ са. оученин добротнѣвнзи н дѣланнн благзи Х П Вб 1. // Като същ. добротнѣвнзи м. ег. Гр. ὁ εὐσεβής. Благочестив, набожен човек. възшдъ оубо въ антнохннскзѣ градъ. добротнѣвнзиа гонѣаше С 214.15-16; нзъ сѣ оставнѣвъ иеже безбожннхъ тѣхъ. на добротнѣвнзиа възвѣшение ... възвратитъ са С 217.15. Изч.

С. Х. Гр. εὐσεβής. Вар. добротнѣвн.

Нѣб. доброчестн остар. ОА, ВА, НТ, Дюв,

НПер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, РРОДД, ДА; доброчестний *остар*. ВА, Шер. Срв. доброчест *остар*. ОА, ВА, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

Доброустье, -на ср. Благочестие, набожност. блаженъин же кодратъ. яко по истинѣ добнн страстотрпцевъ. Доброустьна. Добые сътрпѣ лютыа тзы мжкы *С* 105.4; н въсв мѣста слѣдаштемъ. якоже повнтн доброустьна дѣлателя *С* 217.13; възвелнчн са на врагы доброустьниемъ. възгодъникъ твон мочн *С* 232.23; егда нравъ благъ съ доброустьниемъ въздарастъ. вошьннхъ желла страхъ божи принметъ *С* 252.3. *Изч.*

С. Гр. еусеѣис. Вар. доброустьне.

Неб. доброчестие ОА, ВА, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РБЕ.

Добръ, -ын прил. 1. Добръ, който има добър нрав. хвалнте гѣ вко блргъ гѣ. пойте именн его вко добро *СП* 134.3; вндншн лн колнко множество кръстнианъ пожрзша бѣн. негда тѣхъ мннтъ тн са възтн добръншоу *С* 106.28; зълаа главо дрзънѣ лн досаднтн добрыа наша цра *С* 148.6-7; съвѣдѣтель же добрън ѡванъ нашъ прѣподобынън пастыръ *С* 277.28; да без оума оубо обнлнемъ вевѣдоуѣшн ш чловѣчнне ... глаголан яко ѡмншфъ ноуднма въ добръ н бе зълобн *С* 365.15. // Който предизвиква добра, одобрителна оценка, явнвъ са нмъ съпастель рече нзволенне ваше добро. нз нже сътрпнтъ до коньца тъ съпасетъ са *С* 70.30. // *Образно.* не разжчун м'не отъ добръихъ овецъ. пастырю добрън. не съчетан м'не съ проклатъиннн *СЕ* 84b 17-18. 2. Доброкачествен. не добро лн съма съвз есн на селѣ твоемъ. отъ коудѣ оубо нматъ пѣвель *М Мт* 13.27 *З, А, У;* въсвкъ ѡлкѣ прѣжде доброе внно полагаатъ *М Йо* 2.10 *З, А;* вждн въ добро брашъно. ѣденнѣ мѣсто. соухѣдець. въ внноптнѣ

мѣсто водоппнца *СЕ* 70a 24; н бѣаше прѣдѣ ннма трепеза оуготована въсѣчъскъиннн брашънзы добръинннн *С* 182.11. // *Образно.* добра корене. добра же н лѣторасъ. показа доелаа матн. яко оученннннн блргыа вѣрзы въскрмла н паче. неже мѣкомъ *С* 96.16. // За земля, почва: плодороден. а еже на добръ земн снн сѣтъ. иже добромъ сръдъцемъ н благомъ. слзшавшые слово дръжатъ *М Лк* 8.15 *З, А, СК.* // Който е в добро състояние. вндѣвъ ннвѣ добръ н плодънѣ н съзрѣвъшѣ *С* 40.26. 3. Грижлив, усърден, работлив. добръи рабе блргы н вѣрне. о малѣ еѣ вѣренъ надъ многы та поставлѣ *М Мт* 25.23 *З, А, СК. Срв. СЕ* 83a 2; пастыръ добръи дѣшъ своѣхъ полагаатъ за овьца *М Йо* 10.11 *З, СК. Срв. С* 328.21; нже дѣлатель добрън разжчѣла доухомъ стъинмъ пѣвзы пшеница. хлѣвъ невесъскъин *С* 143.19; възхотѣ блаженъин сава поставнтн н въ санъ цркъбънъин. акъи добра н съврзшена чрьнца сѣшта *С* 285.29. 4. Хубав, красив, прекрасен. дондоша н новосѣтълыа благовѣрню подвнжннкы ... добръа цвѣтыца кръстнаномъ *С* 57.18; вндѣжъ взы мжн растомъ добръи. н красны н словомъ оумждренъи *С* 175.23; своводъ ксмы въ добръ въздарастъ. н воинъ въ доуховѣъмъ чнноу *С* 147.11. // Скѣпоценен, драгоценен. подобно естъ црствне небское ѡлкѣ коупъцоу. шщѣжъ добръ внсеръ *М Мт* 13.45 *З, А, СК;* вко каменнемъ добромъ н съсѣдъи оукрашена естъ *М Лк* 21.5 *З.* 5. Щастлив. кзто естъ ѡлкѣ хотѣи жѣвотоу. любя дьнн вндѣтн добръи *СП* 33.13; жнвъ двѣ лѣтѣ въ добръ старостн н въ славынѣ. жнтню конецъ съконьча *С* 51.27; състарѣвъ же са оубо въ добръ старостн донде коньца жнтню *С* 208.3; съконьча са блаженъин наккѣвъ въ старостн добръ

С 532.2–3. 6. *Като същ. добрини м. мн.* *Гр.* [οἱ] ἀγαθοί. Добрите; хора-та с добри прояви или добър нрав. и ншедъше равн ти на пѣтн. събър-аша вса љже обрѣтѣ. зълѣна же н добрѣ. и исплзньша бракъ възлежаштнхъ *М Мт* 22.10 3¹, *А: Срв. СЕ* 106b 11; нзйна внднмъ љко богатнї и ннштнн. н злнн н добрнн. отъ того слоужъвѣ прннемыѣт *С* 262.6. 7. *Като същ. доброе ср.* *Гр.* [τὸ] καλό, [τὸ] καλόν. Добри неща, добрини, добро. въздаѣщїеи мнѣ зла въз добраа. обзлггаахъ мѣ зане гонѣахъ благостѣннѣ *СП* 37.21. *Срв. СЕ* 77a 1–2; начьньше бо рѣвньоватн на доброе *ЗЛ Па* 17.

добраа дѣтѣль. *Гр.* εὐεργεσία, ἀρετή. Добродетел; добро, похвално дело; благородна постѣпка. за тѣли добрѣна дѣтѣли сѣа мззды въздаешї емоу *К* 4b 4; еже оубо злѣнша добрѣна (*погр. вл. добрѣна, Достал, с. 332, бел. в Индеска*) его дѣтѣли. възмѣсти бѣ въз прадѣннїкнхъ нхъ дѣтѣли. да і хоташте. і не хоташте. имѣтѣ паматѣ *К* 6b 27; подобнтѣ са добрѣн дѣтѣлн злѣоба *Х II Аа* 11; того дѣльма веана ѣстн нмѣахъ отъ цѣсара. нменнтн сѣште вѣсѣмн за добрѣ дѣтѣль *С* 85.3–4; такожде же н мзи възпоманемъ прѣстоаштнїмъ добрѣ дѣтѣль мѣжѣ *С* 83.16–17.

чловѣкъ добра рода. *Гр.* ἀνθρωπος εὐγενής. Човек от благороден, знатен род. ѣлкѣ едннъ добра рода нде на странѣ далече *М Лк* 19.12 3, *А.* добраа воиа, добрѣна воиа. *Гр.* ἀρώματα. Благовоние, благоухание. вѣстанн съверѣ н прндн юже. прѣвѣн градъ мн. да потекѣтѣ добрѣна воиа *С* 349.16. // *Образно.* н странннї множаахъ са к нѣмоу. добрѣна радн воиа нменн его *С* 549.12.

добрѣн нравъ. *Гр.* ἦθος. Добър характер. нрава доврааго радн н

кротостн добро кестѣ да жнвешн *С* 129.28.

добрѣн мѣжѣ. *Гр.* εὐλαβής. Благочестив, богобоязлив, набожен човек. многу палѣтѣ твораште по вса ѣасѣ. паѣе же о добрѣнхъ мѣжнхъ. н о добрѣ жнтнн бзвѣштннмъ *С* 134.20–21. **доброе дѣло.** *Гр.* δικαίωμα. Праведно дело, праведна постѣпка. аште бо і тѣмѣ имамъ добрѣхъ дѣлъ. гнѣвѣ же дрѣжнмъ *К* 9b 15–16.

добрнн мѣченнцн. *Гр.* καλλιμαρτυρες, καλλίνικοι μάρτυρες. Достойни, доблестни мѣченици. азъ же вашего събора молѣ в мѣчнннцн. славннї н ѣстннн. нзвѣранѣа слоугѣи добрнї мѣченнцн благоѣтрню *С* 67.13; поѣже благодѣтн н вѣрѣ прѣмѣдростн. посрѣдѣ пакостнннѣ. добрнї мѣченнцн проповѣдасте *С* 68.7; ндѣахъ же добрнн мѣченнцн. въ соурѣскѣ земѣхъ *С* 58.3–4.

добрѣмъ жнтѣнемъ. *Гр.* ἐνάρετος. Който води добродетелен, праведен живот. н повесѣдоуѣшн кѣ ѣрнньоу ѣванѣоу ... мѣжоу правѣднвоу н добромъ жнтннмъ *С* 294.11–12.

добро врѣма. *Гр.* εὐκαιρον. Удобно, подходящо, благоприятно време. добро кестѣ врѣма днньсь вѣсѣмъ намъ възпнтн *С* 486.22; днньсь добро кестѣ врѣма пакѣи рѣштн. прѣроѣскѣн онъ гласѣ. кде тн смрѣтн жало кде тн аде повѣда *С* 487.4.

добрѣн вѣтн. *Гр.* ὑπερβάλλομαι. По-добрѣ сѣм; превѣзхождам по добрина някого. начьньше бо рѣвньоватн на доброе. н подвнзѣште са љкоже дрѣоугѣ дрѣоуга добрѣншоу вѣтн *ЗЛ Па* 18.

М, З, А, СК, ЗП, У, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, Х. Гр. ἀγαθός, καλός, καλλίνικος, εὐλαβής, ἐνάρετος, εὐθαλής, περικαλλής, κάλλιστος, ἦθος, εὐγενής, συνετός, κρείσσων, βελτίων, χρηστός.

Нѣв. добър ОА ВА, АК, Бог, НТ, Дюв, НГѣр, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; добрий *остар.* НГѣр. *Срв.* Добра

МИ, Добра вода МИ, Добри дол МИ ВП,ТО; Добри ЛИ, Добра ж. ЛИ, Добрев ФИ Стил,РЛФИ.

Добръ нареч. 1. Добре, хубаво, правилно. и прнстѣпъ едннз отъ кзннжннхъ. слзшавъ ꙗ сѣтасѣштѣ са. вндѣвъ ꙗко добръ отъвѣшта нмъ. възпроси и каѣ естъ заповѣдъ прѣва въсѣхъ *М Мк 12.28 З*; и прѣзанха днвѣбахъ са глѣше. добръ въсѣ творнтъ *М Мк 7.37 З, А, СК, Б*; отъвѣшта емоу ꙗсѣ. аште зълъ глѣхъ свѣдѣтѣльствоу о зълѣ. аште аи добръ чѣто ма внѣшн *З Йо 18.23 А, СК*; оученннѣ (!) странъна разлнчнма. не прѣлагантѣ са. добро во благодѣтнхъ нзвѣстоватн срѣца *Е 33б 15*; нѣ зло ѡлвкѣ. прѣтѣканнѣ. ѣдѣщом(оу). добро не ѣтн ма. ни пнтн внна *Е 4а 12*; блаженъ еси и добро тебѣ бѣдетъ *СП 127.2*; възпоите емоу пѣннз новѣ добръ поите емоу възсклицѣннѣмъ *СП 32.3*; о немъже жрѣтва прншесѣна бѣ. и тогда насладнши са еѣ добръ *К 9а 28*; добръ естъ гробъ тѣштъ. по вѣнню повелѣннью *К 12а 3*; савннз глагола добръ да вѣси воевода. ꙗкоже ннколнже жрѣтн нмамъ богомъ тѣонмъ *С 148.9-10*; снце во дровузн глаголѣтъ. не послушан добръ *С 362.12*; да еже добръ забвнѣше пакн зълъ помннаетъ *Р П 4.2. 2. Като частица.* За израз на съгласие, одобрение, задоволение: Добре. и вндѣвъ ꙗк ... въсннѣвъ са възпн к ннма глагола: добръ добръ тако мн ꙗсоуса неврѣгъ о томъ *С 169.14*; антонннз глагола: добръ. ꙗко не тзѣѣжъ богъ прѣовндѣлъ ꙗсн. нъ и црѣво походуан. занѣ сѣтворѣ тн. да жнвоу тн сѣштоу зѣвѣрмн плочшта тн нзвѣчѣна вѣдѣтъ *С 165.7.*

Добръ вонатн. *Гр. ευρισκόμεω.* Благоухая, изпълнен съм с благоухание. и еже въ благодѣтн добръ вонаетъ. благочѣстннѣ носатъ *С 335.9-10.*

Добръ мѣдроватн. *Гр. ευφρονέω.* Размишлявам, разсѣждавам. не добръ мѣдроватн на цѣломѣдрованнѣ къ богоу *С 1.3-4.*

Добръ слзша. *Гр. εὐήκοος.* Който слуша внимателно. сѣ оуво н мзи възлюбнѣннн. оуготованомъ срѣдѣцѣмъ. и оушнма добръ слзшаштема *С 318.25-26.*

Добръ цвѣтн цвѣтѣ. *Гр. καλλιπρους.* За цвѣт — благоухаещ, изпускатъ благоухание. ꙗкоже занѣтъ добръ цвѣтѣштн цвѣтѣ. любовье оуваждаетъ. огнѣ вода оугаснтъ *С 399.18.*

Добръне естѣ. *Гр. συμφέρει, λυσιτελεῖ.* По-добре е. добръе во тн естѣ да погзвлѣтѣ едннз оудъ твоихъ. а не все тѣло твоѣ възвржено бѣдетъ въ ꙗсонъ *З Мт 5.29*; добръемоу (!) вн бѣло. аште вн камень жрѣновннз. възложено на вѣнѣ егѣ. и врѣженъ въ море. неже да сѣблажнѣтѣ *З Лк 17.2*; вѣ же каифа. давзи свѣтѣтѣ юдѣвомъ. ꙗко добръе естѣ едннмоу чѣоу оумьрѣтн за людн *З Йо 18.14.*

М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛ, Х, МЛ. *Гр. εὖ, καλόν, καλῶς, ἀκριβῶς, προθύμως, χαριέντως, κοσμίως, γνησίως, θερμῶς.* *Вар. добро.*

Наб. добре ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА.

Довъна [*К 6б 27*] *вжс.* добръ.

Добѣ *вжс.* доблѣ.

Добѣне *вжс.* доблѣ.

Добѣнѣсть *вжс.* довлѣсть.

Довестн, доведѣ, доведѣши св. Доведа някого до някъде. навѣдн ма на пѣтъ твои правзи. и доведн ма оцѣ твоего прѣвншнѣаго *СЕ 36б 2-3*; стѣаго оукрѣпнѣвъ доведе бес. троудѣ на мѣсто *С 31.26-27*; доведѣше пѣштн и прнлагѣштѣ нмъ главзи палѣхъ *С 39.6*; и молѣаше бога сѣ слззамн. довестн са въ мѣсто добровзгодузн и мльчально. и на сѣпасѣннѣ

стронно С 282.21; н молн него п'атн і. н довестн кз стѣочоуѣуѣ. н молнтн него. да своводнтъ н отъ страстн С 564.12 // *Образно.* тебе радн рѣцѣ мон снн кз гвѣздннемъ приложнхъ. да тн доведѣ дньсѣ пастєвѣ безвѣдѣнзѣ С 503.4. ~ са *страг.* Изч.

СЕ, С. Гр. ἀπάγω, ὀδηγέω, προξενέω, ἀποσφύω.

Неб. доведá ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

ДОВОДНТЕЛЪ, -ѣ м. Водач. ходатаю нашъ. і доводнтелю СЕ 27b 3. Изч. СЕ.

Неб. Срв. водител ОА, ВА, ВТР, РБЕ.

ДОВОЛЪ, -а м. Сума, необходима, за да се покрят разноските за нещю. кзто бо отъ васъ хотан стлзпз созьдатн. не прѣжде лн сѣдз раштѣтетъ доволъ. аште нматъ нже естъ на свършенне М Лк 14.28 3.

ДОВОЛЪ НМѢТН. Гр. ἀρκέομαι, αὐτόρκειον ἔχω. Имам достатъчно количество от нещю. і не до сего же доволъ имжште. нз і развоикыз нждатъ. прнчнтѣжште сзмрътн его. да бн сзмрътзтноє прнчштѣньє. нечзстъ бзѣл коньунзѣ его К 11a 15; і оумножн жнта земн. і дрѣва сельнаа. блдсловн. да в'сѣмь обогачаемн рашн твон. і в'сѣ доволъ нмжще. извзѣтзкоуемъ во в'сѣкомь дѣлѣ блзѣ СЕ 12b 17. Срв. СЕ 15b 19-20; СЕ 17a 6. Изч.

М, 3, СЕ, К. Гр. διακάνη.

Неб. Срв. доволно нареч. ОА, ВА, АР, РБЕ.

ДОВОЛЬНО нареч. 1. Достатъчно. да жеже о молнтѣѣ доволно бесѣдобахомъ. таже пакыз о прѣданнн прнведѣмъ слово С 407.22. 2. Изобилно, щедро. вѣ млтѣвахъ незамедно пожнвѣ. ннщѣа вѣзлѣуѣн. н снмъ до(в)олно послѣужн. мѣн хѣ бѣ Е 23b 12. Изч.

Е, С. Гр. ἰκανῶς.

Неб. доволно *остар.* ОА, ВА, АК, Вот, НТ, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА.

ДОВОЛНЪ, -зн *прил.* 1. Достатъчен, който е в достатъчно количество. полагаат' снж прнтѣж довлѣнж на прѣпърѣннне С 371.19; вѣздаанѣ доволно. жнтнє оугодно. н доушж трѣвж н вѣстаннвж С 493.12; аште во н прозорьланво н вѣ словесн довлѣнное нмжште н вѣдрьланвое н млносрѣдѣное ... нштѣтъ блгонспытаннє ЗЛ 1б 14. 2. Който е в сѣстояние да направи нещю. н кто кстъ довлѣнж словесз непѣвѣдатн. того довлѣстн н троудз. аже сѣтворн тоу сѣдѣ С 274.2.

ДОВОЛНЪ ВЪТН. а) Гр. ἀρκέω, ἰκανόν εἶμι. Достатъчен сѣм, стигаю. онн же рѣша гн сѣ ножа сѣдѣ дѣва. онъ же рече нмъ довлѣно естъ М Лк 22.38 3; не доволно мн вѣдет' вѣрма. да вѣ сѣповѣдѣ. безакон'наѣ дѣла Р II 3.12. б) Гр. ἀρκέομαι, ἔξαρκέω. Доволен сѣм, задоволен сѣм от нещю. ннкоже обнднтѣ нн оклеветантѣ. і дѣвлѣнн вѣдетѣ оврокыз вѣшнн М Лк 3.14 3. А; не вѣстъ довлѣнж. прнноснтн оученѣѣ. о еднномь вѣѣ К 10a 25.

М, 3, А, К, С, Р, ЗЛ. Гр. ἰκανός, ἀρκῶν, αὐτόρκειος. Вар. довлѣнж, довлѣенж.

Неб. доволен ОА, ВА, АК, Вот, НГер, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА; доволннй *остар.* НГер.

ДОВЪЛНЪ ВЪС. доволнж.

ДОВЪЛЪСТВО, -а ср. Задоволение, доволство. кака бо польза рѣцн мн. лнхо потрѣвзѣ надзѣматн са. н довлѣствѣ прѣвѣзндѣштоуѣ. сѣ н тѣло погочѣнтъ. н доушѣвно блгородннє прѣдѣаетъ С 494.20; нз вѣ потрѣвѣ н довлѣствѣ станѣмъ. да сѣ доушенж н тѣломъ достонное сѣконьунмъ. да не сѣбраное постомъ. напрасно всѣ погочѣнмъ С 494.22. Изч.

С. Гр. συμμετρία, αὐτόρκεια. Вар. довлѣство.

Неб. доволство ОА, ВА, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ.

ДОВЪЛЪТН, **ДОВЪЛЖ**, **ДОВЪЛѢШН** и **ДОВЪЛЪЖ**, **ДОВЪЛѢШН** *несв.* Обикн. 3 л.

eg. или тн. Достатъчно е. оутрнн бо дѣнь собожъ печетъ са. довьлетъ дѣн(н) зълова своѣ *М Мт 6.34 З, СК;* довьлетъ оученикоу да бѣдетъ ѣкоже оучитель его. н рабоу ѣко гѣ его *М Мт 10.25 З, А;* дѣвѣма сътома пѣнасъ хлѣвъ не довьлѣтъ нмъ *М Йо 6.7 З, А;* хотѣхъ большѣми простѣрѣти слово се. нъ довьлетъ реченое *К 9б 2;* гласъ же прѣсѣвааше зовѣи. довьлетъ тн не вѣдн несѣтъ *С 41.7;* нн аште н ѣм азѣци довьлѣн вѣша тоакѣ доврѣ дѣтѣль мѣжъ вѣспѣтн. а аште н кѣдннъ вн вѣлѣ зѣуднмѣн. довьлѣваше нашѣн снаѣ одолѣтн *С 82.26, 29;* сна же не послушаша глаголъшта. еда како не довьлѣетъ вамъ н намъ *С 369.9.*

М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. ἀρκέω, ἐξαρκέω, ἀρκετόν. *Вар.* довьлѣтн.

Нѣб. довьлѣ остар. *книж.* РБЕ. *Срв.* [до]вьлявам остар. ОА; [до]волья *гуал.* ДА.

ДОВЪЛѢТН СА, ДОВЪЛѢЖ СА, ДОВЪЛѢШН СА нессв. Задоволявам се с нешто. ѣко да бѣдетъ тн страшѣнъ сѣпостатомъ ... трѣзвенне сѣдѣваѣ. еднначѣнааго обрѣза. исправленью довьлѣа са *СЕ 99а 21;* длѣженъ естъ вѣсѣвѣкъ крѣштѣнѣ. самъ себе чѣста хранитн. ѣко црѣве боу стѣжѣ. н о своѣи женѣ довьлѣтн са. нѣуже ино дальнее сѣмѣшлѣти *К 2б 1–2 Изч.*

СЕ, К. Гр. στοιχείω. *Вар.* довьлѣтн са.

Нѣб. Срв. [за]довольявам се, [за]доволя се.

ДОВѢДѢТН вжс. недовѢДѢТН.

ДОЖДЪ вжс. дѣждѣ.

ДОЖН част.

дожн н до. *Гр.* ἕως, μέχρι, ἄχρι, κατέναντι, ἕως τῆς ἡμέρας. За посочване предел в пространството или във времето: чак до, дори до. н прѣдоша облацн дожн н до аурннана н сташа н ѣзлннѣша огнѣ на земльѣж *С 6.17;* повелѣт же авнѣ комнѣтъ ... н вѣслѣдоватн кѣмоу дожн н до кѣсарннска града *С 223.25;* твоен бо доушн погѣвѣлъ прѣводолѣ дожн н до сѣмрѣ-

тн *С 1.2;* ннктоже бо отъ сѣде прѣшедѣшннхъ нсходнтъ. нан отъпоуштаетъ са дожн н до вѣскрѣсеннѣ *С 167.6;* цѣсарѣствова сѣмрѣтъ отъ адамн дожн н до мѣсеа. н не сѣгрѣшнѣшннхъ *С 10.5;* н даждъ нмъ трѣпѣннѣ. н повѣдѣ дожн н до коньца *С 114.10;* снн ... трѣудннѣша са дожн н до коньца хѣа радн *С 271.11;* несоща прѣваждѣнѣште дожн н до погрѣсеннѣ *С 208.23;* пакѣи свѣтнломъ свѣта. дожн н до отъхода прѣподовѣнннхъ отъцъ *С 190.9;* сѣи нагѣи вѣннмѣетъ н та же дожн до слоучоу *МЛ I Б 30.*

отъ горѣи дожн н до долоу. *Гр.* ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. От горе до долу, надлѣж. овлѣченѣ вѣ котѣгѣж льнѣнѣ. раздѣранѣ отъ горѣи дожн н до долоу *С 187.6.*

дожн н донѣнѣ. *Гр.* ἕως καὶ νῦν. Чак досега, до този момент. нѣуже таннокѣ дожн н до нѣннѣ прѣсѣваатъ дѣво *С 274.18.*

С, МЛ.

Нѣб. О.

ДОЖЪДАТН, ДОЖЪДѢ, ДОЖЪДЕШН И ДОЖНДѢ, ДОЖНДЕШН св. Дочакам, изчакам, почакам. нже сѣтѣ вѣведенн вѣ темьннцѣ. то льпо нмъ естѣ дождѣатн анупата. да внднмъ что нмъ велнтъ *С 137.1;* мало дождѣвмъ. н лонѣ авраама патрнѣрѣха покрѣнетъ нѣи *С 91.5. Изч.*

С. Гр. περιμένω, ἀναμένω.

Нѣб. Срв. жѣдам *гуал.* РБЕДА; ожидам остар. ОА, ВА.

ДОЗЪРѢТН, ДОЗЪРѢЖ, ДОЗЪРНШН нессв. Съзираам, виждаам. того бо поштѣ н дѣнь вѣ чнѣтѣтѣ жнтнѣ своѣго. тако вѣ зрѣцалѣ дозѣра. не можааше настѣтнѣтн са *С 275.3 //* Представям сѣ, мнслѣно виждаам нешто. н невнднмааго бога. доврѣтѣи дозѣра. тако разоумѣнннмъ оумомъ тѣчнѣж дозѣра н чоуда са *С 272.20, 21–22. Изч.*

С. Гр. φαντάζομαι.

Неб. дозря *остар.* НТ, НГер, МлВТР, ЕтМл.

ДОНДЕЖЕ *взис.* ДОНЪДЕЖЕ.

ДОНЖДЕ *взис.* ДОНЪЖДЕ.

ДОНЖДЕЖЕ *взис.* ДОНЪЖДЕЖЕ.

ДОНЖЕ *нареч.* -сюз. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за време: докато. помнаоуи ма вжѣ помилоуи ма. Ъко на тѣ оупьва дша моѣ ... доижѣ прѣдетъ безаконень *СП* 56.2. *Изч.*

СП. Гр. ἕως οὖν. Вар. доижѣ.

Неб. Ѳ.

ДОНКЪ, -а *м.* ЛИ.

ДОНКЪ НДОУМЪАННЪ. Гр. Δοῦκ ὁ Ἰδουμαῖος. Доик-идумец, старо-заветен роб, пастир на Саул [1 Цар 21.7]. егда прѣде. доикъ доумъанъ (*погр. вл.* ндоумъаннъ *Север.*, с. 65, *бел. пог линия*) *СП* 51.2. *Изч.*

СП. От евр. Дѡѣг. Вар. доикъ.

ДОНАНЦА, -а *жс.* Овца, която се дои, дава мляко; кърмачка, дойка. ѳзвьрара (!) дада раба своего. ѳ поитъ ѳ отъ стадъ овьуихъ. утъ доиланць поито-ѳ (!) *СП* 77.71. *Изч.*

СП. Гр. ἡ λοχευομένη. Вар. доиланца.

Неб. дойлица *гуал.* и *остар.* ВА, Дюв, ЕтБАН, РРОДД. Срв. доилка *гуал.* и *остар.* ОА, ВА, НГер, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР; дойлица *гуал.* ЕС,РДС; дойница *гуал.* Дюв, НГер, ДА.

ДОНТИ¹, ДОНЪ, ДОНШН *несв.* Кърмя. влаженъи неплодъвен и ѳрѣва ѣже не роднша. ѳ сьсѣци нже не донша *М* Лк 23.29 З; н донти нмашн рѣднвѣшааго са С 237.19 // *Прич. сег. гялт.* като сьщ. дѣицина *жс.* ег. Гр. ἡ θηλάζουσα. Кърмачка. горе же непраздънѣимъ н доиаштнмъ въ тѣ дьнн *М* Мт 24.19 З¹, А, СК, Б. Срв. *Мк* 13.17 М, З; Лк 21.23 М, З.

М, З, А, СК, Б, С. Гр. τρέφω, θηλάζω.

Неб. доѳ *гуал.* и *остар.* ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РБЕ, ДА.

ДОНТИ², ДОНДЖ, ДОНДЕШН *св.* 1. Стигна, достигна до някъде; отида. н шѣдъше въслѣдъ него. дондоша мѣста С 145.26; глаголаахъ во дроуѳъ къ дровгоу ѳко не нматъ донти мѣста. по ѳетъиръ дьннѳ С 31.8; текъште въглаахъ акъи огнемъ пакъи гоннмн. дондеже дондоша мѣста ндеже въ копнѳ старѣншнна нмъ С 39.22; вндъвѣше ѳакоже възвратн са не дошъдъ рѣкъи. мнѣахъ ѳмоу разволѣтн са С 551.1; сьлоуѳн же са ... ндѣштоу ѳмоу манаствѳра донти. н вълѣзъ къ сѣштнн тоу братнѳ цѣлова а С 523.21; нъ плештн въдавъ повѣже отъ лица нхъ. онн же женѣахъ въслѣдъ. н въжа донде села С 196.16 // Добера се. ѳже лѣторасъ по малоу на вѣсотѣ въсходаштн донде до стропа С 300.23; дондоша копѣште до сьсѣдъ крѣаженънхъ С 52.10; потомъ же ѳеѳнаа ... н по нѣмъ калнста спаѳара. да ѳко дондоша на троудьннка хръстова васѳа ... н семоу ѳьстѣнѣж главѣ отъсѣкъше С 64.10; молнтѣж сьтворн къ вѣн ... сьподобнтн са донти сѣаго С 559.13. // Стигна до определен предел въ времето. сьстарѣвъ же са оубо въ добрѣ старѳстн донде коньца жтннѳ С 208.4; н се донде сьтъзнааго ѳетвѣртааго своѳа вѣстѣи лѣта С 302.19; н к томоу оуже до старѳстн дошъдъшоу. не сьтрѣпѣтн бранн С 521.15–16. // *Обикн. 3 л. ег.* Достатъчно е, стигне, достигне. коѳ оубо слово дондетъ достоинно нхъ похвалнтн С 82.24–25. 2. Приститна, дойда. дондоша на село да поунѣтъ мало С 18.4; донде же манаствѳра ѳловѣка вѣжа. сѣ женоѣ своѳѣи н сѣѣмн н дьштернн С 562.10; дондоша н новосвѣтълъѳа благовѣрнѳю подвжнѣнкъи ... н сьвазавъше нмъ рѣцѣ н ноуѣ. повелѣша поустнтн къ странѣ срацнньствѣ С 57.15; н потомъ мало дошѣдъше воннн. сташа прѣдъ

воеводѣ ... глаголюште С 146.19–20.

// За известие, нареждане и под.: пристигна, дойда, разпространя се. донде же си заповѣдь по всен егуптѣстѣн странѣ С 145.4–5; азъ видѣвъ безаконьнѣи нмъ заповѣдн. дошедъша до рѣвъ христовъ С 147.18; нѣсетъ дошъла западънѣнхъ странѣ арманьскаѣа хоула С 197.19.

Ср. С. Гр. φθάνω, καταλαμβάνω, κατατάω, ἔρχομαι, παρέρχομαι, ἀφικνέομαι, ἐφίσταμαι, λαμβάνομαι, γίνομαι ἐν, ἐλαύνω, ἐγύζω, παραβάλλω.

Неб. дойда ОА, ВА, АК, НТ, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ДОКАПЕЛНІА [СК Мт 4.25] *вж.*
Декаполѣн.

ДОКОЛН *вж.* ДОКОЛЪ.

ДОКОЛНЪ *вж.* ДОКОЛЪ.

ДОКОЛЪ *нареч.* Докога, до кое време, колко време. w рѣде невѣрѣнзи н развращензи. до колѣ съ вамн бѣдѣ до колѣ трѣплѣ всѣхъ М Мт 17.17 А, СК. Срв. Мк 9.19 М, З, А, СК, Б; Лк 9.41 М, З, А, СК; обндѣ же н нюден н гладѣхъ емоу. доколѣ дѣша наша въземлешн аште тѣи еси хъ М Йо 10.24 З; снѣве члѣци доколѣ тяжько срдѣ. всѣхъ любите соуѣтънаа ї щете лѣжѣи СП 4.3; доколѣ гѣ забѣдешн мѣа до коньца. доколѣ отвращаешн лице твое от мене СП 12.2. Срв. СЕ 73b 17, 18; доколѣ положѣ съветѣ въ дѣшн моен СП 12.3. Срв. СЕ 73b 19; доколѣ възнесетѣ сѣа врагъ мой на мѣа СП 12.4. Срв. СЕ 73b 22; доколѣ належите на члѣвѣка оубѣвѣте въси въи СП 61.4; доколѣ гѣ поноситѣ врагъ. раздражаеѣтъ противѣнзи мѣа твое до коньца СП 73.10; доколѣ гѣ гнѣваешн сѣа въ конецѣ. раждежетѣ сѣа ѣко огнь рѣвение твое СП 78.5; гѣ вѣже доколѣ гнѣваешн сѣа на молнтѣвѣ рабѣ твоихъ СП 79.5; доколѣ сѣаднѣ неправѣ^а СП 81.2; обратѣ сѣа гѣ доколнѣ СП 89.13; доколѣ гѣ отвѣрштаешн сѣа въ конецѣ

СП 88.47; доколѣ грѣшнѣнѣи гѣ. доколѣ грѣшнѣнѣи възсвалѣатѣ сѣа СП 93.3; доколѣ досаждаетѣн не срамыла сѣа проде н безоумьлау С 2.15; доколѣ хоулази глаголешн о възѣхъ много бладѣи С 8.15; доколѣ оукараешн н хѣлншн богѣи С 12.12; доколѣ прѣвзываете въ безоумнѣи С 33.27; антоннѣ рече доколѣ хоуланшн н вола цѣра не тѣрншн С 163.16; нъ доколѣ наше вестрастнѣ лѣстншн w чловѣче С 436.29–30; доколн безоумьлн кесте С 27.29; доколн прѣвондншн бѣжнѣ трѣпѣннѣи С 49.23; даудъ глаголааше. сѣвнн крнлоу твоею надѣхъ сѣа. доколн. донѣже мннетѣ незаконнѣи мое С 353.27. // При косвен въпрос: докога. понеже не вѣмъ доколѣ жнвен бѣдемъ СЕ 71a 3.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. ἕως τότε, ἕως τίνος. Вар. доколн, доколнѣ, до колѣ, до колн. Неб. доколе *остар.* ОА, ВА, ЕтБАН; доколя *остар.* ОА, ЕтМл. Срв. докле *остар.* Дюв, НГер, МлБТР, БТР, АР, РВЕ.

ДОЛОУ *вж.* ДОЛЪ.

ДОЛННН *прил.* Като същ. долннн м. мн. Гр. οἱ κάτω. Жители на земнѣи, видимѣи свят. сего дѣла горѣннн. земьное сѣпасеннѣи проповѣдаѣште поахъ ... а долнннн небесѣнннмъ беселнѣемъ ... коупно праздѣноуѣшѣте зовѣахъ. всанѣна въ възшнннхъ С 322.10. Изч.

С.

Неб. долен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; долннн *остар.* ОА, ВА, НГер. Срв. Долна Оряховица МИ, Долна Митрополия МИ, Долни Дѣбник МИ ЖЧ; Долни Дебър МИ ВК, ОМ; Долна бара МИ, Долното блато МИ, Долни герен МИ КП, МИБелосл.; Долни бунари МИ, Долно ливаге МИ ВП, ТО; Долан врис МИ, Долан камен МИ АС, ТУС; Долен МИ ГХ, МИМ; Долани МИ АМС, Слав. нас. Алб.

ДОЛЪ *нареч.* Долу, надолу. аще снъ еси бѣжн поустн себе долоу З Мт 4.6 СК; н долѣ лежнтѣ. н горѣ навѣаетѣ сѣа С 508.23; хотѣштнн. податн жѣзнкоу.

н долѣ лежаштоуоуоуоу ржжж С 522.15. // Надолу, кѣм долния, земния, видимия свят. не долоу гладан, нз горьнаго нероусалнама С 349.22.

отъ горъи дождн н до долоу. Гр. ἀπὸ ὕψους ἕως κάτω. От горе до долу, надлъж. овлѣчена въ котыгж лѣньнж. раздзранж отъ горъи дождн н до долоу С 187.6.

долоу съмотрити. Гр. κατασκοπέω. Гледам надолу, заничам. възлѣзоша на храмниж тъмничъниж. н двързцани съмоштрадхж долоу С 184.8.

З, СК, С. Гр. κάτω, χαῖται. Вар. долоу. Нѣб. долу ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; доле гуал. ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

дома нареч. Вкъщи, у дома. а марнѣ дома съдѣшаше М Йо 11.20 З, А, СК; радочуѣтъ са зѣло яко оу своихъ сѣтъ си дома лежалн С 267.18; тзгда оученикъ оучителя прѣда ... не приноужденъ. нз без вѣды самъ о себѣ. дома родн зълж лѣсть н оумъ С 408.29. Изч.

М, З, А, СК, С. Гр. ἐν τῷ οἴκῳ, οἴκοθεν. Нѣб. домà ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

домашьни прил. 1. Домашен, семеен. і си органъи възаша. егда ја плѣниша да нмжтъ памать домашнѣго житѣ К 7а 36–37. **2. Като същ.** домашьни *м. тн.* Гр. οἰκιακοί. Членовете на семейството; хората, които живеят в дома; домашни, домочадие. аште гнна домоу вельзѣвола нарѣша. колмн пауе домашьниаго его М Мт 10.25 З, А; прндз во ѣка на оца своего ... і врази чкоу домашьни его М Мт 10.36 З. Изч.

М, З, А, К. Гр. ὁ ἐν τῇ πατρίδι. Вар. домашьни, домашьни. Нѣб. домашен ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; домашний *остар.* ВА, НГер.

домашьни вж. домашьни.

доменъ вж. домнъ.

доместникъ, -а м. Доместик – военно-административна длѣжност в Западната и Източната Римска империя. повелѣ комнсъ свѣшта принести. н свѣтити по всемоу претороу ... н глагола къ доместникомъ свонмъ. васнѣ кръстнианн проклашамма ... глаголаша к нѣмоу доместници. доброчѣстниви возн ... ти та нмжтъ сънабдѣти С 222.4–5, 7. Изч.

С. От гр. δομέστικός.

Нѣб. доместик *остар.* книж. ОА.

дометни, -та м. ЛИ. Дометий – христианин-монах в Месопотамия по времето на имп. Юлиан Отстъпник [361–363 г.], убит с камъни. Пр. на 7 август. мѣсаца марта. кѣ. мѣка стадо дометниа н вченикъ него С 213.29; нѣкоторни пристѣпнвѣше к нѣмоу. наваднша на праведника дометниа С 215.10; по истинѣ сватадо дометниа мѣсто се кѣтъ С 219.3; н текѣше къ пештерѣ стадо дометниана. видѣша н С 215.18; къ сватоуоуоуоу дометнианоу повѣстемъ възвращѣ са С 217.16. Изч.

С. Гр. Δομέτιος. Вар. дометнианъ.

дометнианъ^I, -а м. ЛИ. Дометриан – един от 40-те кападокийски войни-христиани, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. Пр. на 9 март. а се нмъ нмена. дометнианъ. нсчхнн. амарагдъ. меантонъ С 69.6. Изч.

С. Гр. Δομετιανός.

дометнианъ^{II} [С 215.18; С 217.16] *вж.* дометни.

домнъ, -а м. ЛИ. Домен – един от 40-те кападокийски войни-христиани, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. Пр. на 9 март.

а се нмъ нмена ... лүснмахъ. домнъ. сакердон С 69.9; бѣаше же старѣн нмъ въ пѣснехъ стѣн курнннъ. а въ отъ-вѣтѣхъ стѣн каньдндъ н доменъ С 70.29; стѣн доменъ рече С 74.22. Изч. С. Гр. Δόμος. Вар. доменъ.

Неб. Домен ЛИ. Срв. Домна ж. ЛИ МЛВТР.

Домовн нареч. Кѣм кѣщи. і шедзшн домовн обрѣтѣ отроковнцѣ лежащѣ на одрѣ н бѣсъ ншедзшъ М Мк 7.30 З. Изч.

М, З. Гр. εἰς τὸν οἴκον.

Неб. Вж. при домъ.

Домовнтъ, -ын прил. Заможен, имотен, домовит. члкъ бѣ домовнтъ іже насадн внноградъ і оплотомъ і оградн. і нскопа въ немъ тоунао. і созда въ немъ стлпъ. і вѣдстъ-н дѣлателемъ. н отнде М Мт 21.33 З¹, А, СК, Б; въскъ кзннжнзннкъ наоучъ са црственю небкоумоу. подовенъ естъ члвкоу домовнтоу. іже нзноснтъ отъ скровнца своего нова і ветъха М Мт 13.52 З, А, СК; подовенъ естъ црствне небское. члвкоу домовнтоу. іже нзнде коупно втро. напатъ дѣлателъ внноградоу своему. свѣщавъ же съ дѣлателъ. по пѣназоу на день. посъла ѿ въ внног¹дъ свон М Мт 20.1 З¹, А, СК. Изч.

М, З, А, СК, Б. Гр. οἰκοδομήτης.

Неб. домовит диал. и остар. ОА, ВА, Дюв, НГер, МЛВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РРОДД, ДА; домовитий остар. ВА, НГер.

Домовнъ, -ын прил.

прнставленне домовноне. Гр. οἰκονομία. Управление на дома, домакинство. что се слышъ о тебѣ. въздаждъ отъвѣтъ о прнставленн домовнѣемъ. не възможешн бо къ томоу домоу стронтн М Лк 16.2 З. Изч.

М, З.

Неб. домовен диал. ОА, ВА, НГер, МЛВТР, ЕтБАН; домовний диал. и остар. ВА, НГер, МЛВТР.

Доможнвъцъ, -а м. Местен жител. н прнш (...) поплемензннкъ. н кра(м)олъ

д.(омо)жнвъцъ. рѣцѣмъ въсн гн Е 22а 5-6. Изч.

Е. Гр. οἰκογενής. Вар. доможнвъцъ.

Неб. Срв. домовник, домосед ОА, РБЕ.

домъ, -оу и -а м. 1. Дом, кѣща, жилище. і отъвѣщавъ сотннкъ рече емоу. гн. нѣсмъ достоннъ да въ домъ мон вьндешн М Мт 8.8 З, А; възвратн са въ домъ твон. н повѣдан еанко тн сътворн бѣ М Лк 8.39 З, А, СК; тебѣ глѣжъ встанн н възьмн одрѣ. твон н ндн въ домъ твон М Мк 2.11 З, СК, Б. Срв. Мт 9.6 М, З, А, СК; і чко градъ прнвланжн са къ домоу. слыша пѣннѣ н анкы М Лк 15.25 З, А, СК; въ ньже домъ възндетъ колнждо. пръвѣе глѣте мнрѣ домоу семоу М Лк 10.5 З; отрокъ мон лежнтъ въ домоу ославленъ М Мт 8.6 З, А; възлежащю въ домоу. і се мзносн грѣшннцн н мѣтаре. прншедъше възлежаахъ съ нѣмъ М Мт 9.10 З, А, СК. Срв. Е 23а 18. // Домакинство. кто оубо естъ вѣрннъ рабъ н мѣдръ. егоже поставн гъ надъ домоу свонмъ. да дастъ нмъ въ врѣма пнштѣ нхъ М Мт 24.45 З, А, СК. Срв. З Лк 12.42. // Прен. Семейно имущество, имот. горе вамъ кзннгъунн. н фарнсеи ... чко съндѣаате домъ въздовнцъ М Мт 23.13 З¹. Срв. Мк 12.40 М, З; Лк 20.47 М, З, А, СК; зълъ зълочъ жнзн погоубнтн. н домоу него въ разграбьенне възтн С 539. 19.

2. Църква храм. како вьнде въ домъ вжн. і члввзи прѣдъложенн прнѣ н вѣстъ М Лк 6.4 З, А. Срв. А Мк 2.26; въ домъ гнѣ ідѣмъ СП 121.1; н да възселъ са въ домъ гнѣ въ длъготѣ дьнн СП 22.6; азъ же ... вьндѣ въ домъ твои. поклоннѣ са къ цркѣ стѣи твои СП 5.8; блаженн живнштеи въ домоу твоемъ. въ вѣкъ вѣкомъ възсвалатъ са СП 83.5. Срв. СЕ 58b 16; неже помъшлѣнте ѿко оставыѣ домъ господень С 259.26. 3. Домочадие, челяд, се-

мейство. рече емоу нс ъко снъ твои
жнвъ естъ. і вѣрова самъ н весь домъ
его *М Йо 4.53 З, А; вжѣ сѣтелю нашъ.*
сѣподобенъ подъ кровъ закъхевъ въ
нннн. спѣнне емоу і в'семоу домови его
взѣти *СЕ 14b 13; н възвратнвзше са*
въ домъ. радоваша са вьсѣмъ домо-
мъ вѣровав'ше гѣн *С 537.13. // Род,*
потомство, коляно. идѣте же пауе къ
овъцамъ погъивъшнмъ домоу нлѣа *М*
Мт 10.6 З, А, СК; жалость домоу
твоего сннѣстъ ма *М Йо 2.17 З, А;*
домъ нлѣвъ оупъва на гѣ *СП 113.17;*
домъ нлѣвъ властвите гѣ домъ аронъ
властвите гѣ *СП 134.19; стража дахъ*
та снъ члѣвъ. домоу нлѣвоу *СЕ 82a 18.*
без домоу. *Гр. οἶκος.* Който няма
дом, бездомен. да аште оубо не взѣ
взсталъ навѣ ... н без домоу. н без
града възвзше. отвзврглн са него
взѣша *С 442.2.*

домъ коуплѣннн. *Гр. οἶκος ἐμπο-
ρίου.* Продавница; място, където
се търгува. не творнте домоу отъца
моего домоу коуплѣнааго *М Йо 2.16*
З, А.

господннъ домоу. *Гр. οἰκοδεσπότης.*
Стопанин, собственик на дом,
къща. разгнѣвавъ са господннъ
домоу. рече равоу своемоу *М Лк 14.21*
З, А СК; възстанетъ гѣ домоу: н
затворнтъ двѣрн. н науънете ...
тавшти въ двѣрн глажште. гн гн
отвръдн намъ *М Лк 13.25 З, А, СК.*

прнставннкъ домоу. *Гр. οἰκονόμος.*
Управител, иконом, домакин: рече
же въ севѣ прнставннкъ домоу. что
сътворѣ ъко гѣ мон отъземлетъ стро-
енне домоу отъ мене *М Лк 16.3 З.*

строенне домоу. *Гр. οἰκονομία.*
Домоуправление, домостроител-
ство, управление на домакин-
ството и стопанството. что сътвориѣ
ъко гѣ мон отъземлетъ строенне домоу
отъ мене *М Лк 16.3 З.*

домъ стронти. *Гр. οἰκονομέω.* Стопа-
нисвам, вода домакинство, домо-

управител или домостроител съм.
что се слъшѣ о тебѣ. въздаждь отъ-
вѣтъ о прнставленнн домоовнѣмь. не
възможешн во къ томоу домоу стронти
М Лк 16.2 З.

моантвѣннн домъ. *Гр. εὐκτήριος*
οἶκος. Дом, предназначен за мо-
литва; храм, църква. потом' же вжнн
прѣподобенннн сватнтель. моант-
вѣннн домъ рек'ше цр'кѣе. сътвори-
вѣ оу пештеръи прѣложн чѣстннокъ него
тѣло *С 532.9; не во домъ моантвѣнннн*
тѣчѣжъ вѣаше испльнѣнъ еднннъ ... нъ
н окржгнѣаа вса члѣвнннн. испльнѣ
вѣахъ позороуѣштннхъ възваннннхъ
С 563.3.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. οἶκος,
οἶκία, οἶκμα, οἰκητήριον, οἰκόπεδον,
οἰκετεία, στέγη, ἐστία, θεραπεία, βῆρις.

Неб. дом ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, ЕтВАН, БТР, АР, РЕЕ, ДА.
Срв. Домославец МИ ЙЗ, ВВИ.

**домъисанти [са], домъишалъ [са], до-
мъисанши [са] св.** Схвана, разбира,
досетя се. негоже глажвокъиа мъсан. не
можетъ ннктоже домъисанти са *С*
262.19–20.

не домъисанти са *Гр. ἀπορέομαι,*
ἀπορέω. Не мога да схвана, да
разбера. і възѣтъ не домъисаштамъ
са нмъ о семь *М Лк 24.4 З, А;*
сѣздрѣахъ же са между собоѣ
оученннн. не домъисаште о комъ
глѣтъ *М Йо 13.22 З; недомъисаншиа*
са възкоупѣ н вьстрепеташа *С*
466.10–11. Изч.

М, З, А, С. Гр. καταλαβάνω.

Неб. домисля остар. ОА, НГер, МлБТР,
ЕтМл.

**домъишалъти са, домъишалънъ са, домъи-
шалъннн са несв.**

не домъишалъти са. *Гр. διαπορέω,*
ἀγνοέω. Недоумявам, не разби-
рам, не се досещам. слъшѣ же
нродъ четврътовадестецъ. възваннннн
отъ него вьсѣ. і не домъишалѣаше са
зане глаглъ вѣ отъ етеръ. ъко ноанъ
взѣта отъ мрътвѣчъ *М Лк 9.7 З; не*

ДОМЪШЛАБАХЪ же са крста. повѣдѣ-
нѣна оусоудѣнѣште прикладъ К 11а
13; не домъшлабахъ же са разбоинкѣ
съ хмѣ распинаѣште. и твораште и
проповѣдатель К 11а 19-20. Изч.
М, З, К.

Нѣб. домишлявам се [си] *диал.* и *остар.*
ВА, НГер, МлБТР. Срв. домишляр 'който
обмисля, замисля нещо' *м. диал.* МлБТР,
БТР, ДА; Домишляров ФИ, Домишлярски
ФИ Стил, РЛФИ.

ДОМЪННИЪ, -а *м. ЛИ.* Домнин - хри-
стиянин, умр. мъченически по
времето на имп. Максимиан
[286-305 г.]. Пр. на 1 октомври.
МЦА октѣ ѿ ... МКА ... Домнина А 122а 1.
Изч.

А. Гр. Δομνῖνος. Вар. домънниъ.

ДОНЕЛНЖЕ *нареч.* -сѣюз. Въвежда под-
чинени обстоятелствени изрече-
ния за време: докато, догдето.
донелнже кестъ годъ, прннмѣмъ съпа-
сенне свѣ С 378.8-9; да донелнже
нмамъ вѣрма поканмъ са С 526.17;
такъ безъ мноасти лѣвѣжѣ рѣкѣ къ
огню прндѣа трѣпѣаше. донелнже
оудобе рѣчѣнѣнхъ прѣстѣ нзгорѣвшѣ
отъпадоша С 516.26-27; молнша
него прѣвѣити отроковнцн оу него бѣ
дѣни. днелнже до коньца свободнтъ
са отъ вѣса С 520.14-15; јакоже не
прѣжде самъ оустрѣмъ са на то.
донелнже от тебе наудатъкъ прнахъ С
544.14; нзлѣзѣн н ставн а въ малѣ.
донелнже съврѣшеное прнмет' нцѣ-
леные старьць С 555.7; авнѣ въ
дрочѣнн оудъ прѣстѣпааше. донѣ-
лнже ... съврѣшенѣ възможе вѣсъ
нзгнати нз него С 567.18. Изч.

С. Гр. ὄς, ὄχρῖς об. Вар. донелнже.

Нѣб. Срв. донегде ОА, РВЕ, ДА.

ДОНЕЛЪЖЕ *нареч.* -сѣюз. Въвежда под-
чинени обстоятелствени изрече-
ния за време: докато. н прѣпоисавъ
са слоужнтѣ мн донелѣже ѣамъ н пнѣ
СК Лк 17.8; толма же безбожннн тн
меташа каменне на правѣдннка.

ДОНЕЛЪЖЕ НАПЛЪННША ПЕШТЕРѢ КАМЕ-
ННА С 216.28. Изч.

СК, С. Гр. ἕως, ὄστε. Вар. донелѣже.

Нѣб. Срв. донегде ОА, РВЕ, ДА.

ДОНЕСТН, ДОНЕЖ, ДОНЕСЕШН *св. 1.* Доне-
са. поставн ... множество мѣжъ много
да възхѣтнѣвшѣ донесѣтѣ моштн
сватааго отьца нашего нсаакна. въ
прѣжде реченѣжѣ цркъвѣ С 209.3-4;
н прннмъ болѣовнѣнн црѣ донесѣшда
кнѣнн ... възвѣстн же н къ стоѣоуоу
съвороч С 541.25. 2. Отнеса, занеса.
н посла ма нгоуменѣа донестн про-
сворѣ въ сѣжъ вѣсъ. н възвратнѣвшн мн
са ... омръкохъ на мѣстѣ семь С
515.27. Изч.

С. Гр. ἀπόγω, ἀποφέρω.

Нѣб. донеса ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв,
НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ДОНЪНЪ *нареч.* До този момент,
досега. бѣ мон имѣже наоучи мѣ. отъ
юности моѣа и донѣнѣ възвѣштѣ
чюдеса твоѣ СП 70.17.

Дождн н донѣнѣ. Гр. ἕως καὶ νῦν.

Чак досега, до този момент. н
нгоуменн сътворнша праздѣннкѣ ве-
лнкѣ. дрѣжатѣ же памать сватѣнхъ
моштнн. дождн н до нѣнѣна. се кестъ
сватааго донетнѣа жнтѣ С 219.23-
24; нхѣже танное дождн н до нѣнѣна
въваатѣ дѣло С 274.18. Изч.

СП, С. Гр. μέχρι νῦν. Вар. до нѣнѣна.

Нѣб. донѣне *диал.* и *остар.* ОА, ВА, НТ,
НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, РВЕ, ДА;
донѣнѣа *диал.* и *остар.* ВА.

ДОНЪДЕ *нареч.* -сѣюз. Въвежда подчи-
нени обстоятелствени изречения
за време: докато, докогато. рече же
емоу нѣъ. еце мало вѣрма свѣтѣ въ
васъ естѣ. ходнте донѣде свѣтѣ
нмате да тѣма васъ не нметѣ. н
ходан въ темѣ. не вѣстѣ камо ходнтѣ
Б Йо 12.35. Изч.

Б. Гр. ἕως. Вар. донѣде.

Нѣб. Срв. доде, додето *диал.* ОА, РВЕ, ДА.

ДОНЪДЕЖЕ *нареч.* -сѣюз. Въвежда под-
чинени обстоятелствени изрече-

ния за време: 1. Докато не. Ъко сѣтѣ еднин отъ сѣде стоѣштнхъ. иже не нмѣтѣ възкоушнн сѣмрѣтн. дондеже вндатѣ црѣтѣне бжне *М Мк 9.1 З, А, СК. Срв. Лк 9.27 М, З, А;* не нздешн отъ тѣдѣ. дондеже въздасн послѣдѣннн кодрантѣ *М Мт 5.26 З;* ннкомоу же не повѣднте вндѣннѣ. дондеже снѣ уавѣскѣи нз мрѣтѣвѣхъ възкрѣснетѣ *М Мт 17.9 А;* не възгласнтѣ кокотѣ дьнесѣ. дондеже трн кратѣи отъврѣзешн са мене *М Лк 22.34 З. Срв. Йо 13.38 М, З, А;* н не знааше еѣ. дондеже родѣ снѣ свон прѣвѣнцѣ *А Мт 1.25 СК, Б;* амнн' глѣѣ вамѣ. ѣко не мнмо ѣдетѣ родосѣ. дондеже всѣ сн вѣдѣтѣ *З Мт 24.34 А, СК, Н;* бже моѣ не оставѣ мене. дондеже възвѣштѣ мѣшѣцѣ твоѣѣ родоу семоу граждштюмоу *СП 70.18.* 2. Докато, дорде, докле. садн о деснѣѣ мене. дондеже положѣ врагѣи твоѣѣ. подѣножне ногѣма твоѣѣма *М Мт 22.44 З¹, А, СК. Срв. Мк 12.36 М, З, А; Лк 20.43 М, З;* коуплѣ дѣнтѣ дондеже прндѣ *М Лк 19.13 З, А;* дондеже свѣтѣ нматѣ. вѣроунте въз свѣта. да снѣ свѣтоу вѣдетѣ *М Йо 12.36 З, А, Б;* еда могѣтѣ ѣвѣ врагѣннн плакатн са. дондеже сѣ ннмн естѣ женхъ *М Мт 9.15. Срв. Мк 2.19 М, З; Лк 5.34 М, З;* и прѣпоѣсавѣ са слоужн мн. дондеже ѣмѣ н пнѣ *М Лк 17.8 З, А;* нж оутѣшанте себе ... дондеже дѣ нарнцѣетѣ са *Е 8а 14;* поѣѣ боу моемоу доѣдеже есмѣ. да насладнтѣ сѣа емоу вестѣда моѣ *СП 103.33;* вѣмѣрнша въз оковѣхъ ногѣ его. желѣзо проѣде дѣша его. доѣдеже проѣде слово его *СП 104.19;* наѣмѣетѣ лѣкѣ свон дондеже нзнемѣѣ *СП 57.8;* вѣгладѣж акѣи огнѣмѣ пакѣи гонннн. дондеже дондоша мѣста ндеже вѣ- (!) копнѣ старѣннннн нмѣ *С 39.22;* зѣтворнѣа н вѣ темннцн ... дондеже обрашѣ са оуморѣ н *С 195.23;* да тамо прндѣ.

тн овѣшѣ са възн твоѣн. дондеже прншѣдѣ нзвѣсто сѣтворннн ѣснфоу *С 242.12;* горе не клѣштннмѣ са дондеже нмѣтѣ вѣрѣма *С 168.13;* повѣснѣѣ же ѣа повелѣ дѣратн. желѣзнѣи ногѣтѣи дондеже ѣрѣѣа наѣннѣтѣ хѣтѣтн нзѣалнтн са на земѣѣ *С 114.1;* толнко же стрѣганѣ възстѣ стѣн бжнн мѣчѣнннѣ. дондеже масѣ кемоу падоша вѣса на земн *С 149.21;* н вѣрѣннѣ обаѣзѣвѣше сѣтагнѣтн. дондеже погрѣзнетѣ трѣстне въз плѣтн кемо *С 270.8.*

дотолѣ ... дондеже. *Гр. ἐπὶ τὸσοῦτον ... ἕως οὗ.* Дотогава... докато. дотолѣ же мѣчнша н. дондеже реѣра кемо ололнша *С 260.12-13.*

дондеже не. *Гр. ἕως οὗ.* Докато не. по нстннѣ не благословѣѣ кемо. дондеже не отъстѣпнтѣ мѣдрѣствованнн отълѣнѣвѣшннхъ са *С 298.27-28.*

М, З, А, СК, Б, Н, Е, СП, СЕ, С. Гр. ἕως ἄν, ἕως οὗ, ἕως, ἕως ὅτου, ἄχρι οὗ, ἄχρις οὗ, μέχρις, μέχρις οὗ, μέχρις ὅτου, μέχρι τοῦ + Inf., εν ῶ, ἐφ' ὅσον, ὡς, ὡς ἔπ. Вар. дондеже, дондеже, доѣдеже, доѣдеже.

Нѣб. Срв. донегде, догде, доде, додето, додека гуал. ОА, РВЕ, ДА.

доньжде нареч. -сѣюз. Въѣѣжда подчннени обстоятелствени изреченнн за време: докато. да оукротншн отъ денѣ лютѣ. доѣде издрѣзѣтѣ сѣа грѣшнѣноумоу ѣма *СП 93.13;* да оувѣштѣѣ отъврѣштн са хрнстосова нмене. нѣн да мѣунтѣ кемо доньжде прнвѣденѣ вѣдетѣ стѣн кононѣ *С 46.21;* н тѣо нзннѣа кемѣѣтѣ вѣсн ннмоходѣштн. ѣда моѣѣ. аже пакѣи раждѣѣ. доньжде са образн хѣ въз вѣсѣ *С 134.30;* сѣнн крнлоу твоѣѣю надѣѣѣ са. доколн. доньжде мннетѣ вѣзѣконнне моѣ *С 353.27-28;* внднмо во прѣвѣзѣѣашѣ сѣ ннмѣ доньжде стн са. н ѣспѣзнѣ възстѣ стѣдѣго дѣѣ *С 25.16;* н подѣпалнтн кемоу ѣрѣѣво н реѣра. доньжде плѣтѣ кемоу акѣи воскѣ сѣжеѣѣна възѣвѣшн рѣстѣетѣ са *С 153.1-2.*

донъжде прѣжде. Гр. εἰ μὴ πρότερον. Докато не. не нматъ прѣдѣн на онъ странѣ. донъжде прѣжде исповѣствъ нма ꙗко моего ꙗс хса С 151.30–152.1. Изч.

СП, С. Гр. πρό τοῦ + Inf., ἕως οὗ, ἕως, ἕως ὅτε. Вар. донжде, дожде.
Неб. Вж. при донъдеже.

донъдеже нареч. -сюз. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за време: докато не, дорде не, докато. поженѣ врагъзи моѣа. постигнаѣа. і не възвращаѣа сѣа дождеже н сконзуаѣаѣа сѣа СП 17.38; възвѣствъ въ дѣни его правѣда. і мзножество мироу дождеже отъимѣтъ сѣа лоуна СП 71.7; сѣадѣ о деснѣжѣ мене. дождеже положѣ врагъзи твоѣа. подъножне ногама моѣама СП 109.1; ꙗко оун равзѣна въ рѣкоу ꙗждаѣа своѣа. тако оун нашн къ ꙗко боу нашемуу. дождеже оуштедрѣтъ нзи СП 122.2. Срв. С 75.21; оутвѣрди сѣа срце его не подвижитъ сѣа дождеже возвѣрнтъ на врагъзи своѣа СП 111.8; мзи же не отъстѣпнмъ отъ тебе донъдеже ожнвшн насъ С 77.3.

СП, С. Гр. ἕως οὗ, ἕως ἄν. Вар. донждеже, дождеже, дождеже.
Неб. Вж. при донъдеже.

допадн, допадѣ, допадѣшн св. Попадна. ꙗжа допадѣ ми въ дрѣжавзѣнѣхъ. нбо достоѣнѣе ми дрѣжавзѣно ествъ мзѣнѣ СП 15.6. Изч.

СП. Гр. ἐπιπίπτω.

Неб. допадна ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

допоздаѣ нареч. По-късно. въ златоноснѣзѣа женѣи ... понѣ допоздаѣ нѣколн. отъложнѣвшѣа златѣнааго желѣннѣа ... прѣмѣннѣте оутварѣи ꙗже обложнн кесте С 447.4. Изч.

С. Гр. ὀψέ.

Неб. Срв. поздно 'късно' гуал. ДА.

доримедонтъ, -а м. ЛИ. Доримедонтъ – христианин, умр. мъченически [ок. 278 г.] заедно с Трофим и

Саватий в гр. Синад [Фригия, Мала Азия] по времето на имп. Проб [276–282 г.]. Пр. на 19 септември [съборът ставал в „Св. ап. Павел“ в Сиропиталището в Цариград] и 29 септември [събор в „Св. Анна“ в Девтерон, Цариград]. ПАМА ꙗкоу навгнѣноу. н стѣмѣ ꙗкоу трофнѣноу. дородоментѣноу [погр. вл. доримедонтъ, Мирчев, с. 234, Индекс] н саватнѣо Е 35а 13–14; стѣр(ст)ъ стѣоу мѣкоу (трофнѣ) ... н дорѣумѣдонтѣ Е 38а 2. Изч.

Е. Гр. Δορυμέδων, -μέδωντος. Вар. дорѣумѣдонтъ.

дородоментъ [погр. Е 35а 13–14] вж. доримедонтъ.

дорѣумѣдонтъ [Е 38а 2] вж. доримедонтъ

досаднтель, -ѣа м. Оскърбител. не вѣдн досаднтель владѣзѣкамъ вѣсѣа вѣселѣнѣзѣа. н хоульннѣкъ о возѣхъ С 13.4; савннѣ нже нечѣстнѣзѣа вѣрѣи. нарицаѣмзѣннмъ крѣстнѣанннѣ. досаднтель да прнвѣденъ вѣдетъ къ нашѣмоу сѣднѣншѣоу С 146.30. Изч. С. Гр. ὀβριστής.

Неб. Срв. досадител 'който докарва досада' МлВТР.

досаднтн, досадѣ, досадншн св. Оскърбѣа, обидѣа. а прочн нмзѣше равзѣ его досаднша нмъ нзѣнша ꙗ М Мт 22.6 З', А. Срв. СЕ 106а 23–24; н порѣгаѣтъ сѣа емоу. н досадатъ емоу н заплѣнѣтъ і М Лк 18.32 З; і прнложн дрѣугъзи посѣлатн равѣ. онн же н того внѣзѣше н досадѣше емоу поустнша тѣштъ М Лк 20.11 З; і алѣкатн во нмашн. н жадаѣн. і нарѣговатн. і досадѣноу тн вѣзѣватн. і порѣганѣоу. поношеноу же н изгънѣноу СЕ 90а 25–26; зѣлаа главо дрѣзѣнѣа лн досаднтн доврѣзѣа наша цѣра С 148.6. Изч.

М, З, А, СЕ, С. Гр. ὀβριζῶ, ἐνὸβριζῶ, ἀτιμίζῶ.

Неб. досадѣ ОА, ВА, НТ, НГер, МлВТР, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА.

досаждати, досаждати, досаждати *несв.* 1. Оскърбявам, обиждам. отъвѣштава же единъ отъ законъ-никъ гла емоу. оучителю се гла н намъ досаждати *М Лк 11.45 З; досаждати* тн н оукараетъ та цроу *С 61.22; непрѣподобьнзи* жрде. докола ъ хоули глаголаши о бозѣхъ много блади. н досаждаа *С 8.16; господни* мон вельбпзи мнлоуиетъ та. а тзи досаждати емоу *С 102.13; видѣвъ* юувѣствьнои сльнице. х̄а правьднаго сльница. досажданама безаконникъ. нъ тръпа дръзостъ *С 484.30; мзи* несмъ самн досаждатиштин. н оукаратиштин цѣсара саворни *С 269.27.* 2. Заплашвам. ранами н сьмрътьми н мжками безмѣрзнами досаждааше нмъ *С 87.11. М, З, С. Гр. ὑβρίζω, ὑβρεις προσάγω, ἐπινατείνωμαι.*

Наб. досаждам ОА, ВА, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА.

досажденье, -на ср. Оскърбление, обида. ісп(а)зи лица ихъ досаждениѣ. і възштитъ имени твоего ꙗко *СП 82.17; і* множицежъ врагъи своѣа. не тзкмо съ досажденьемъ помнаште нъ і дроугъи своѣа *К 4а З; прѣспѣ* же съжъ доворотъ. чкѣъ поузтеньемъ. досажденье поузтеньемъ створъ *К 10а 9-10; не* могъи тазкъ нзвѣштати ажкавоуемоу амеоурминноу. досаждениа н оукора *С 61.11; приоврштин* жнзнь севѣ. довьлѣиетъ тн ѣже приа досаждениа *С 253.3.*

досажденье прияти. *Гр. ὑβρίζομαι.* Отнасям се гордо, дръзко към някого. цни бѣ нашего възшьши са творите. н послѣдѣне досаждение отъ насъ приимъше негодоуиете *С 88.18. Изч.*

СП, К, С. Гр. ἀτιμία, ὑβρις, ὑπερβολή. Вар. досаждение.

Наб. досаждение *остар.* ВА, ПРОДД; досаждение НГер, АР.

доселан вж. Доселѣ.

доселѣ нареч. Досега, до днес, до този момент. утз дьнин же ноана крзстителѣ до селѣ. цѣрствне (невеское) нжднтъ са. і нждзнници в(зсхъ)и таитъ е *М Мт 11.12 З, А, СК; вждетъ* во тогда скръвь велнѣ. ѣкаже нѣстъ взила отъ науала вѣсего мпра до селѣ *М Мт 24.21 З, А, СК; до* селѣ не просите ниѣсоеже вѣ нма мое. просите н примете. да радостъ ваша исплзнена вждетъ *М Йо 16.24 З, А, СК; ꙗко* бже ... сътворен нво н землѣж ... і доселѣ. повелѣннемъ пнцижъ вѣсен платн. подаваа *СЕ 12b 7; знаменан* ма снложъ бога твоего ... доселѣ во прѣанштаахъ са. надѣа са на капништа. н на зѣвн сна *С 230.23; что* се сътвористе. оставневъше ма доселѣ а азъ ождажъ васъ *С 32.13; снн* вѣ колницѣ мразѣ сжште доселѣ жнви сжтъ *С 78.8.*

доселѣ нзинѣ. *Гр. μέχρι τοῦ νῦν.* И досега, до ден днешен. доселан нзинѣ прѣвзиваатъ страхъ стадого конона вѣ вьсен тон странѣ *С 40.4.*

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἕως ἄρτι, ἕως τοῦ νῦν, ἕως τούτου, μέχρι [τοῦ] νῦν, μέχρι τῆς δεῦρο, ἄχρι τοῦ νῦν, μέχρις οὗ. Вар. доселан, до селѣ.

Наб. доселе *остар.* ВА.

достати, достати, достати *св.*

не достати. *Гр. ὑστερέω, ἐλλείπω, οὐκ ἀρκέω.* Не достигна. отъвѣшташа же мждръна глѣшта. еда како не достанетъ намъ н вамъ. идѣте же пауе къ подаишнимъ н коупите севѣ *М Мт 25.9 З, А, СК; і* недо-ставъшио вноу. гла матн нсва къ нмоу. внна не нмжтъ *М Йо 2.3 З, А, О; ни*чтоже не доста емоу ни мало ни велнко. онъ же хота прѣвзивааше вѣ пагоувѣ *С 414.16. Изч.*

М, З, А, СК, О, С.

Наб. достана *рядко* Дюв, НГер, МлВТР.

достонно вж. Достоннѣ.

достонновѣрнѣ, -зи *прил.* Заслужаващ доверие. ходивъшии же н

вндѣвъшнн достонновѣрннн отъци. ти съповѣдаша намъ С 168.19–20. Изч. С. *Калга от гр. ἄξιόπιστος.*

Нѣб. достойноверен остар. ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл; достойноверний остар. ВА.

достоннѣ, -зиѣ прил. 1. Изпълнен с достойнство, заслужаващ почит, уважение и под. тѣгда гла равномъ сконмъ. бракъ оубо готовъ естѣ. а зъваннн не бѣша достоннн. идѣте оубо на нсходниша пѣтнн. і еанко аште обраштете призовѣте на бракъ М Мт 22.8 З¹, А. *Срв. СЕ 106b 5–6; і аште оубо бѣдетъ домъ достоннѣ. прндетъ мнрѣ вашъ на нь М Мт 10.13 З; не можѣмъ оубо посрамннн прадъньства сего молѣ са. нъ достоннѣ мждростѣ ... въспрнмше. не въдаднмъ себе пыаньствоу н анхюаденью С 493.5.* 2. Такъвъ, какъвто следва, какъвто трябва да бѣде; подобаващ. н рече юнѣн ею отцю ... даждь ми достоннѣѣ часть нмѣннѣ. н раздѣлн нма нмѣнне М Лк 15.12 З, А, СК; въшедъ въ домъ етера кзназѣ. фарнсеискл. хѣ бже нашъ. въздвавъзи слово ... разоумъно н достонно СЕ 31a 23–24; н въсего мнра владзика познавъ. достонно дастъ. поклоненне С 427.9; петрѣ разгнѣвавъ са достоннѣ нма отъвѣтъ отъвѣшта С 363.27. 3. Който заслужава нещю. онъ же третнцѣѣ рече кз нмъ. убо бо сътвори зъло. ннѣсоже достонна съмрътн обрѣтъ о немъ М Лк 23.22 З; пощаднтъ са храмъ стааго твоего дѣла. і достоннѣ вѣдетъ. нвѣнънѣѣ твонѣѣ ... таннѣ СЕ 56a 23–24; семоу отца покажи ми. да та проштѣ грѣха. мноствн бо достонна вѣдешн С 241.5. 4. Подходящ, годе да направи нещю, достоен. съ естѣ градъин по мнѣѣ ... емоу же азъ нвѣсмъ достоннѣ да отрѣшѣ ремень сапогоу его М Йо 1.27 З, А; нвѣсмъ достоннѣ нарешнн са снъ твон М Лк 15.19 З, А, СК. *Срв. Лк 15.21 М, З,*

А, СК; ннкътоже бо естѣ достоннѣ по лѣпотѣ та възхвааннн СС II a 8; оубѣштан са намъ пнонне. іако тебе любнмъ. н многа радн достоннѣ іесн жнкъ вѣтн С 129.27. 5. *Като същ. а) достонноѣ ср. ег. Гр. τὸ προσήκον, достоннаѣ ср. мн. Гр. ἄξια.* Това, което е достойно; достойните неща. съ доушеѣѣ н тѣломъ достонноѣ съкончанмъ. да не събраноѣ постомъ. напрасно въсе погоубнмъ С 494.23; въ правъдѣ достоннаѣ бо дѣломъ наю възспрнвлевѣ М Лк 23.41 З, А. б) достонннн м. мн. Гр. οἱ ἄξιοι. Тези, които са достойни; достойните хора. азъ вѣдѣѣ іако мон вѣ въсегда ... внднтъ достоннѣѣѣ своа С 20.13.

достоннѣ вѣтн. а) Гр. ἄξιός εἰμι, ἄξιόμοι. Удостоен съм, почетен съм. соугоубѣте благодѣте зане такомъ отрокомъ достоини вѣисте оци К 1a 2; аште лн оубо покорннн ми са. вѣдешн устенѣѣ въ полатѣ моен. н многоу нмѣнню н даромъ достоннѣ вѣдешн отъ мене С 65.15; аште то сътворатъ. уестнѣнннн н велнкънннн даромъ достоннн вѣдѣт С 58.14; вастъ же въсѣхъ хоштѣ въ слѣдъ мене ндѣштѣ. н вндаште ма тако подвнзати са. да достоннн вѣдете н вѣи вѣчнѣнн жнзнн вѣнѣѣѣ възати С 154.14; воиевода глагола. іед'но отъ двою прѣдълежнтъ вамъ. нан жъръше богомъ въ санъи н в устн достонномъ вѣтн С 70.3. б) Гр. καταξιόμοι, ἀρεόμοι, ἰκανός εἰμι, ἄξιός εἰμι, ἄξιός ὑπάρχω. Достоен съм за нещю. н достоинн вѣдете обѣцаннн вашннн СК Лк 3.14; вѣдѣте прнсно новосѣвѣтнн. да достоннн вѣдете облаженоуоумоу ономоу глагоу С 508.3. достонна сътворннн [творннн]. Гр. ἄξιόω. Считаю някого достоен за нещю. тѣмъ же нн себе достонна сътворнѣѣ прннн кз тебѣ М Лк 7.7 З, А, СК; достонна твора та. і оучастью

прндѣте оубнмъ і. і оудрѣжнмъ до-
стоѣнне его *М Мт 21.38 З¹, А, Б. Срв.*
Лк 20.14 М, З; помѣнн снзмъ твоѣ
еже сътажа нспрѣва. нзбавнлз есн
жезлз достоѣннѣ твоего *Е 32а 6;* і
давзшо землѣж ѣхъ достоѣнне. ѣко
взвз вѣкз мнлостъ его *СП 135.21;* се
достоѣнне гнѣ снѣв. мззда плода чрѣ-
внѣнаго *СП 126.3;* ѣко ѣвкова ѣзвѣра
себѣ гѣ. ѣнлѣ влз достоѣнне себѣ *СП*
134.4; блаженз ѣзѣкъ емоу же естз гѣ
бѣ емоу. людн ѣже ѣзвѣра влз достоѣ-
нне себѣ *СП 32.12;* епн гѣ людн своѣа н
благословестеи достоѣнне твое *СП 27.9.*
М, З, А, Б, Е, СП. Гр. κληρονομία, περιου-
σιασμός. *Вар.* достоѣнне.

Неб. достояние *книж.* *остар.* ОА, ВА, АК,
Вот, МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР.

Достоятн, Достоят, Достоятнн несл.
Обикн. 3 л. ег. безл. достоятъ. *Гр.*
ἔξεστιν, δεῖ, χρῆ, προσήκει, ἄξιον.
Може, трябва, следва. рѣци оубо
намъ что ти са мннтъ. достоятъ а
дати кинось црѣи нан н *А Мт 22.17;* не
достоѣваше лн раздрѣшнтн еѣа отъ
жззы вѣ день соботанзи *М Лк 13.16 З,*
А, СК; і фарисѣн глѣхъ емоу внждз
что творатъ влз соботз егоже не до-
стонтъ *М Мк 2.34 З, А, СК. Срв.* *Лк*
6.2 М, З, А; не вѣста лн ѣко ѣже сѣтз
оцѣ моего. вѣ тѣхъ достонтъ мн влзтн
М Лк 2.49 З, А, СК, Б; ѣже не
достоѣше вѣтн. тѣкмо нереомз *М Мк*
2.26 З, А, СК. Срв. *Лк 6.4 М, З, А;*
аще клячнтъ са. да вждетъ сзгннло
взпадзшее. достонтъ пролнѣтн *СЕ*
20b 1; достонтъ емоу постнтн са *СЕ*
34а 7; законно во повелѣнне пасхѣ
вѣстн. достоятъ оубо вамз. днньсѣ
оувѣдѣтн *К 6b 14–15;* доврзла
дѣтѣан кѣднжѣ. достонтъ всѣго
оудрѣжатн са *С 497.4;* тако достонтъ
н нанесенжъ емоу воурѣ. н отътѣдѣ
сзбвзвѣшене са емоу велнконе падѣнне
сзповѣдатн *С 520.25;* не достонтъ тн
крѣстнаноу са нарнцатн *С 100.10.*
М, З, А, СК, Б, СЕ, К, С.

Неб. *Срв.* достойно е ОА, АР, РВЕ.

Досѣде нареч. Дотука, до това място.
Онн же крѣплѣахъ са глѣаште. ѣко
разврштатъ людн оуча по всѣн
нюден. наченз отъ галнленѣ досѣде *М*
Лк 23.5 З; да того дѣла досѣде по-
ставнвз пооучѣнне. кз сзподобые-
нзнмъ ... дароу божнѣнаго крѣштѣнѣа.
обратнтн хоштѣ слово *С 495.5. Изч.*
С. Гр. ἕως ἄδε, ἐνταῦθα.

Неб. досѣде *гуал.* НГер, РВЕ, ДА.

Досащн, Досагѣ, Досажешн св. Досет-
на, докосна. прннесен рѣкѣ н внждз
пальть. аште можешн дрѣжн аште
нмашн чнстз прѣстз. прнсазн образѣ
аште вѣроуѣщн н досажешн *С*
511.12. Изч.

С. Гр. φθάω. *Вар.* досащн.

Неб. досѣгна ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
МлВТР, ВТР, АР.

Дотешн, Дотекѣ, Дотечешн св. Достиг-
на, настигна тичешком някого. н
текъ кѣдннз отъ братна ... дотекъ
стѣаго. обрѣте еже на рамоу него
водоносъ испльнъ водз *С 551.5;*
(развонннкъ) отъ дхѣа ажкѣва пора-
женз. нача самовнднѣ. рѣцѣ опакз
сзвззоуа сн. н на облнченне начатню
нечѣстнѣа своѣго сзврштатн са ...
дотечетъ стѣаго дрѣзновѣнаѣ нспо-
вѣдаа *С 560.9. Изч.*

С.

Неб. дотека ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

Дотолѣ нареч. Дотогава, до това
време. блажензнн же то слзшавз оу-
воѣа са не оубо вѣваше дотолѣ вндѣвз
аггѣла *С 122.29.*

Дотолѣ ... донѣдеже. *Гр.* ἐπὶ το-
σοῦτον ... ἕως οὗ. Дотогава ...
докато. дотолѣ же мжнша н.
донѣдеже ребра него оголнша *С*
260.12–13. Изч.

С. Гр. ἕως τότε.

Неб. дотолѣ *остар.* *книж.* ОА, ВА.

Доходнтн, Доходѣж, Доходншн несл.
Достигаю до някъде, доближавам
се до нешто. в оуме правзла вѣрзл

испълненъ. въ лѣственице небесе дохожда-
шн С 63.29. // Прен. За болка —
прониквам, разпростирам се. бо-
лѣзнъ же напрасна ... до самѣхъ оу-
довъ дохождашн. болѣзньо творнтъ.
мразмзймъ чоунство С 89.21. Изч.
С. Гр. φθάνω, καθικένομαι.
Наб. дождам ОА, ВА, АК, Бот, НТ, НГер,
ЕтМл, МлБТР, БТР, РВЕ, ДА.

доухъторъ вж. дъхъторъ.

дошьстѣе, -на ср. Достигане, дохож-
дане. възъмъ водоносъ. науѣ нтн пѣ-
тъмъ на рѣкѣ. прѣжде же дошьстнѣ
немъ прѣполовьеннѣ пѣтн. обрѣте са во-
доносъ испълненъ водъ С 550.24. Изч.
С. Вар. дошьстнѣ.
Наб. Срв. шествие ОА, ВА.

драгъ, -зин прил. дражнъ, дражшн,
драже срав. 1. Който струва скъпо,
който се цени много; скъпоценен.
прнстѣпн къ нему жена нмѣштн
алабастръ мѣра драга. і възлѣе на
главѣ его възлежаша М Мт 26.7 З,
А, СК; прѣде жена. имѣштн алаба-
стръ хрнзмъ. нарѣдъзнъ пнстннкнѣ
драгъ М Мк 14.3 З. // Прен. Дра-
гоценен, скъпоценен. (сътвор)н оубо
хлѣбъ съ. драгое тѣло хѣ твоего. прѣ-
ложъ дхомъ стѣим(ъ) твонмъ ... а еже въ
уашн сен. драгѣжъ кръвь хѣ твоего
прѣложъ дхомъ стѣимъ твонм(ъ) СС
Ша 10, 13; тко ннчѣтоже естъ драже
вѣка сего СЕ 44а 14. 2. Мил, драг,
скъп. тебе нмѣнѣште ннаковѣн отроцн.
драгаго н мѣдрагаго іушенѣ С 389.19.
любо н драго. Гр. προσφιλή και
καταδύσια. Мило и драго. н от ннхъ
вѣсе добро тебѣ дастъ са. н иелко тебѣ
любо н драго тебѣ бждетъ С 48.15.
камъ драгъ [драгъзн]. Гр. λίθος
τίμιος. Скъпоценен камѣк. въз-
делана пауѣ злата і камени драга
много СП 18.11; положилъ еси на главѣ
его вѣнѣць. от камени драгаго СП
20.4; прѣчнстѣи цѣрю. давъи своему
работннкочу Мосею. і сътвори драгаго
камене. кѣпащю водъ СЕ 21б 3.

каменные драгое. Гр. λίθοι τίμοι. Скъ-
поценни камѣни. се цѣсарь вѣнѣць
отъ камени драгаго ношж С 368.16.
М, З, А, СК, СП, СС, СЕ, С: Гр. τίμος,
περικαλλής, πολυτελής, βασιτικός.
Наб. драг ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА;
драги, драгий МлБТР. Срв. Драга жс. ЛИ,
Драган ЛИ, Драгия ЛИ, Драгой ЛИ,
Драго ЛИ, Драганов ФИ СтИл, РЛФИ.

драгъма, -зи жс. Драхма — старо-
грѣцка парична единица. Съдър-
жание — отначало 4.24 г сребро,
покъсно 4.32 г. Начало на сече-
нето — VI в. пр. н. е. лн каѣ жена
нмѣштн десатъ драгмъ. аште погоч-
внтъ драгмѣ едннж. не възнсаатъ лн
свѣтнлннкка ... і нштетъ прнлѣжно
донѣдеже обраштетъ М Лк 15.8 З;
радоунте са съ мзножъ. тко обрѣтѣ
драгмѣ жке погочнхъ М Лк 15.9 З.
Срв. СЕ 84а 15, СЕ 85б 12—13. Изч.
М, З, СЕ. От гр. δραχμή. Вар. драгма.
Наб. Срв. драхма ОА, ВА, Бот, МлБТР,
ЕтБАН, БТР, АР.

древлѣ нареч. 1. Някога, отдавна. тко
аше въ тоурѣ н сндонѣ. вж снлзи въз-
лзи възвѣшана въ васъ. древлѣ оубо въ
врѣтнщн н попелѣ покалан са бж М
Мт 11.21 З; і отъ въздѣнъ земн
древлѣ възведе мѣ СП 70.20; нз
ткоже древьѣ нзбавн данна нз оустъ
львовъ. нзбавн ма отъ свѣтн ловащн-
нхъ м'не СЕ 85а 13; тоу съвазанън
неакъ. съвазанън древлѣ отъ авраама.
въ хѣовъ образъ. тоу іаквѣвъ. въ адѣ
ннзъ печаленъ. сзн древьѣ прнскръ-
вѣнъ за іушенѣ възспрь С 460.23, 25;
повѣшенъ възстѣ на дрѣвѣ. да възвѣ-
шн древьѣ грѣхъ. дрѣвомъ чловѣ-
ком' нцѣвантъ С 482.13. 2. По-нап-
ред, преди това, първом. рече же къ
дрочгоучмочу хѣдн въ слѣдъ мене. онъ
же рече гн: повелн мн древлѣ шѣдъше
погретн отца моего М Лк 9.59 З.
М, З, А, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. πρῶτον, πάλαι,
πρῖν, ἄνωθεν, βραδύ. Вар. дрѣвьѣ, дрѣве.
Наб. дрѣвле оstar. ВА, ЕтБАН.

Древльнь, -нн *прил.* 1. Отдавнашен, стар, древен, някогашен. къде сѣтъ многості твоѣ древльня ꙗ ꙗ СП 88.50; ѣже тѣи самъ вѣсн вѣко. ꙗ приимн ма. ѣкоже приѣтъ дре(вльню)-моу мзитарю въздѣхѣнне СС Ів 2; въздвннн ма ꙗ нз глѣвннзи зъаз монхъ. ѣко дрѣвльнѣаго вѣдѣна. ꙗ ѣко прѣждѣнѣаго разбонннка. ꙗ прѣстн ма отъ вѣсѣхъ зъаз. ѣко дрѣвльнѣнѣк вѣдѣннцѣк СЕ 79а 1, 3. 2. *Като същ.* а) **древльннн м. мн.** *Гр.* οἱ ἀρχαῖοι. Древните, живелите някога. сѣзшасте ѣко речево вѣи дрѣвльнннмъ. не прѣлювзи сѣтворншн М МТ 5.27 3. б) **древльнѣа ср. мн.** *Гр.* τὰ ἀρχαῖα. Някогашните, отдавнашните, отдавна отминалите неща. како дрѣвльнѣа прѣдѣж. како новѣа процѣнѣа К 13б 3. *Срв.* С 450.12.

М, 3, СП, СС, СЕ, К, С, ТФ. Гр. ἀρχαῖος. *Вар.* дрѣвльнѣ, дрѣвльнѣ.

Неб. дрѣвен ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; дрѣвннн *остар.* ВА, ЕтМл.

Дрѣвнѣнн, Дрѣвльнѣ, Дрѣвншн *несв.* Дрѣбя, надрѣбявам, приготвѣям. нз ѡ ѡловѣчѣе. аште сего дѣла не хоште-шн прнѣтн на покѣазнѣ. ꙗко ѡловѣкѣ нестѣ попъ грѣшннъ ... нн свѣтааго комканна въземн. ѡловѣкѣ бо нестѣ дрѣбан ꙗ С 361.28. *Изч.*

С. Гр. μελίω.

Неб. дрѣбя ОА, ВА, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

Дрѣвльнъ, -нн *прил.* Дрѣбен, ситен. н лѣженменънааго бога сѣтворн. акъи пѣскъ дрѣвльнъ С 22.14. *Изч.*

С. Гр. λεπτός. *Вар.* дрѣвльнѣ.

Неб. дрѣбен *диал.* ОА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР; дрѣбен *м. диал.* ЕтБАН, ДА; дрѣбенѣв *ФИ* СтИл, РЛФИ. *Срв.* дрѣбен.

Дрѣждѣа, -нн *ж.* Само *мн.* Тригия, винен камѣк, утайка вѣв виното. ѣко ѡвша вѣ рѣцѣ гнѣ. вина нерѣстворѣна ꙗсплѣнъ рѣстворѣнѣв. ꙗ ѡуклонѣ отъ сѣмъ вѣз онѣ. ѡбаѣе дрѣждѣа его не скрѣдѣашѣа сѣмъ СП 74.9. *Изч.*

СП. Гр. τρυγίας.

Неб. дрѣждѣе, дрѣжде, дрѣждѣ ОА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ДА.

Дрѣуѣга, -нн *ж.* Другарка, дружка. каѣ жена ... аште поѣоубнѣтъ дрѣуѣмѣк ѣдннѣк ... ꙗ нштѣтъ прнлѣжнѣо ... н ѡврѣтѣшн сѣзъивѣаатѣ дрѣуѣгѣи. н сѣсѣдѣзѣна глѣжштн. рѣдоѣте сѣ сѣ мзѣнѣк М Лк 15.9 3. *Изч.*

М, 3. Гр. φίλη.

Неб. друга *диал.* АК, НТ; дрѣжѣа *ж. диал.* ЕтБАН, ДА. *Срв.* дрѣуѣга[рка], дрѣжѣка[ка].

Дрѣуѣгонѣнн *нарѣч.* Дрѣуѣгѣнн, при дрѣуѣ случаѣ. жнѣдѣе же зѣвнѣннѣк н рѣвльнѣемъ ѡвѣлѣтн. ѡвогда камѣннѣемъ внѣахѣ гѣ. дрѣуѣгонѣнн же ѡѡѡшлѣахѣ сѣ сѣ стѣнъ сѣрннѣштн. конѣчѣнѣе же н на крѣстѣ прнвѣдоша н С 480.30; бо дрѣуѣгонѣнн мѣжѣсконн МЛ В 15; да мѣз дрѣуѣгонѣнн ѡставѣше неѡвоѣе слово рѣ(.) положнѣхѣмъ тажде могѣштѣ МЛ В 19. *Изч.*

С, МЛ. Гр. ποτέ.

Неб. ѡ.

Дрѣуѣгоѣ *нарѣч.* Втори пѣт, дрѣуѣ пѣт, при дрѣуѣ случаѣ, послѣ. ѣто сѣтворнѣлѣ тѣгда вѣдѣзѣка тѣ ... зѣпрѣва ѡубѣ ѡштѣашѣ нхѣ лѣсканннмъ ... кѣ снмъ же н дрѣзѣ ѡвѣштѣаашѣ. а дрѣуѣгоѣ ... аше ѣстн отъ цѣрѣ н санъи прннѣте С 87.5. *Изч.*

С. Гр. τὰ δε.

Неб. *Срв.* дрѣуѣ ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, АР.

Дрѣуѣгѣ¹, -нн *м.* Прнѣтел, дрѣуѣгар. ѣзѣ дрѣуѣшн мон ѣсте. аште творнѣте ѣанѣко азъ зѣповѣдаѣжѣ вамъ М Йо 15.14 3, А, СК; глѣжѣ же вамъ дрѣуѣгоѣмъ сво-ннмъ. не ѡубѣнѣте сѣ отъ ѡубѣнѣаѣштн-нхѣ тѣло М Лк 12.4 3, А, Б; сн рече н по сѣмъ глѣа нмъ. лѣзѣрѣ дрѣуѣгѣ нашъ ѡѡѡпѣ. нз нѣжѣ да възѣѡубѣдѣ н М Йо 11.11 3, А, СК. *Срв.* С 488.1; ѡѡдѣлнѣлѣ есѣ отъ мене дрѣуѣга ꙗскрѣ-нѣга СП 87.19; дрѣуѣшн моѣ ꙗ вѣлѣжнѣкѣ моѣ прѣѣмо мнѣ прѣвѣлѣжнѣшн сѣмъ стѣашѣа СП 37.12. *Срв.* СЕ 76б 2; да сѣмѣ-

ритъ небскаѣ і земьскаѣ. і да та дрочуга створитъ а҃лмъ *К 8b 27*; тебе врага сжшта. і противна. і хоташта дрочуга (*погр. вл. дрочуга, Кури, Вайс, с. 333, бел. в Индекса*) сътворити. дшж своѣхъ въздасть тебе радѣ *К 8b 31*; нъ ндн рече в снѣу на добрзи пѣть. съ тѣхннкы свонми н съ дрочуги свонми *С 96.13–14*; внда отъць сѣна колѣма. н сѣхъ отъца ... н ровн господнна. дрочугъ дрочуга. н вратъ врата. н прокъма по радѣу *С 56.30*. // *Зват.* Като неофициално, свойско обрѣщение – друже, приятелю. і глѣ емоу дрочуже како вьнде сѣмо. не нмзи одъваннѣ браузна. онъ же оумлауа *М Мт 22.12 3¹, А. Сrv. СЕ 106b 16*; блаженъ же юудневъ са вѣрѣ него. на молнтвѣ станевѣ. рече в дрочуже *С 276.16*.

М, 3, А, СК, Б, ЗП, Н, СП, СЕ, К, С. Гр. φίλος, εταῖρος, ὁ σύσκηνος, ὁ δοκῶν ἔχειν διάθεσιν.

Наб. друг. остар. ОА, ВА, Дюв, НГер, МЛБТР, ЕтМл. *Сrv. друг[ар].*

Дрочугъ^{II}, -ин *местоим. прил. 1.* Друг; не този, който е посочен по-рано. вѣ же тоу маѣ магдаллиѣн. і дрочугаѣ марнѣ сѣдаци прѣмо гробѣу *М Мт 27.61 3, А*; онъ же рече къ нмъ. вко н дрочугинмъ градомъ подоваатъ мн благовѣстити цѣтвене бжїе *М Лк 4.43 3*; і поманѣша причастннкѣмъ нже вѣахѣ въ дрочугѣмъ корабн. да прншедѣше помогѣтъ нмъ *М Лк 5.7 3, А*; а дрочусн оученици корабнцѣмъ прндѣ. не вѣша бо далече отъ земла. нъ вко девѣ сътѣ лактѣ *М Йо 21.8 3, А, СК*; і пакзи дрочугина кьннгзи глѣжтѣ. възвратѣ на нь егоже пробаса *М Йо 19.37 3, А*; тече же н прндѣ къ снмоу петроу. і къ дрочугоумоу оученикоу. егоже любѣваше нѣъ *М Йо 20.2 3, А*; н о дѣдѣ же н в самоуна(н) н о дрочугинхъ пррцахъ ... вѣроѣхъ побѣднша црствнѣ *Е 8a 2*; тѣмъ пакостн творнте. на врѣмена мѣсауьнаа. ход-

нте скозѣ на. вко скозѣ чѣто. дрочугѣ макъко. і скозѣ творацїа вола ваша *СЕ 45b 8*; ндн братѣ даждъ емоу дрочугѣхъ ѣ златнцъ *С 120.14*; првѣде дрочугѣе клѣса. н рече емоу се ти даѣх на подрѣжаннїе. нъ кгда хотѣхъ н трѣвоуѣхъ него да не помнѣхъ *С 552.5*; обрѣте тоу дрочугїа епѣзи поуштензїа тѣгда стѣнмъ епнскоу^опмъ *С 539.9*; помнлоуи ма раве бога възшьнаго. даждѣ мн дрочугѣе благословїеннїе тако много погоувнхъ *С 120.19*; отъвѣштавѣ дрочугїн а҃ггѣлъ глагола. порѣуаѣхъ са *С 167.13*; да тако оуже съконѣуаша са стїнн. повелѣ льстнвѣн дрочугааго коєго крѣстнїана прнвестн *С 65.10. 2.* Друг, втори, следващ. възстѣ же н въ дрочугѣхъ советѣ. възннн емоу въ сѣнмнште н оучннн *М Лк 6.6 3, А*; прндѣ же воннн. і прѣвооучмоу прѣвнша голѣнн. і дрочугоумоу пропатоумоу съ нмъ *М Йо 19.32 3, А, Б*; сн естѣ велннѣ заповѣдь. н се дрочугаа подѣовнѣ ен *СК Мт 22.39*; възста зълодѣн на крѣстнїанзи ... на дрочугѣе лѣто на възлюбїеннїн градъ къ аморнї прндѣ попавнннн е҃хота *С 56.14*; стѣн же кононъ варнѣв на дрочугїа дьнн заѣтра възставѣ обратн са. н обрѣте а на мѣстѣ нжде нхъ вѣ оставнлѣ *С 32.5*; прншздѣшоу же дрочугоуоумоу оубѣоу. тако жде плауѣштоу такоже н прѣвоуоумоу дѣлжннкоу сжштоу *С 552.8. 3.* *Като сѣщ. дрочугїн м. ег., дрочугїн м. мн. Гр.* εἰς, οἱ. Другият, вторият, следващият; другите, следващите. і съ нмъ пропаша дѣва разбонннка. єднного о деснжѣхъ. а дрочугааго о шюѣхъ его *М Мк 15.27 3, А, СК. Сrv. СЕ 50a 20*; внн же науча скрѣвѣтн н тжннн. і глѣтн емоу єдннъ по єднномоу. еда азъ. і дрочугїн еда азъ *М Мк 14.19 3*; многзи бо оудавнша. дрочугїа же прѣннн хоташта възвранѣахѣ нмъ. такоже не прѣходннн моста *С 53.6*.

въ дроугъин. *Гр.* ἄλλοτε. Друг път, при друг случай. въ дроугъин же пакъз юноша нѣкън отъ бѣса наснленъ обѣма ногама раслабѣ *С* 518.18.

Дроугъ дроуга. *Гр.* ἀλλήλους, ὁ πέλας, ἄλλος ἄλλον, ἕτερος τὸν ἕτερον. Един другою, взаимно, помежду си. си заповѣдаѣ вамъ да любите дроугъ дроуга *М Йо* 15.17 *З, А, СК. Срв.* Йо 15.12 *М, З, А, СК; СЕ* 9b 25; и тѣгда съблазнатъ са. мь(но)шн. и дроугъ дроуга прѣдастъ и възненавнднтъ дроугъ дроуга *М Мт* 24.10 *З¹ А, СК, ЗП;* въ темници же спштемъ. дроугъ дроуга молаше. молити господа. да никакже облазненъше са отъ своа вѣрзи отъпадѣтъ *С* 58.7; видѣвъ же народъ юудеа господниа. риваахъ дроугъ дроуга. к'то пръвое прикоснетъ са къ нѣмоу *С* 18.21; къждо же тѣкаше дроугъ дроуга въпрашаа кою кетъ мѣсто нждеже нмѣнне лежатъ *С* 38.13; своимъ възкр'сеннимъ оуашта. дроугъ же дроуга прѣспѣваа въ божнѣ любви *С* 453.29; възкоупѣ протнвѣнзиа снази бѣствоу са аша дроугъ дроуга рѣа *С* 466.6-7; и овн дроугъ дроуга ннѣдоу съвазньнаа господевн прнвождаахъ *С* 467.20-21.

Дроугъ отъ дроуга а) *Гр.* ἀπ' ἀλλήλων, παρὰ ἀλλήλων. Един от друг. и съверѣтъ са прѣдъ нмъ всн тѣзици. и разлѣчнтъ на дроугъ отъ дроуга. тѣкоже пастыръ разлѣчаатъ овца отъ козьнштъ *М Мт* 25.32 *З, А, СК;* како взи можете вѣрвати слава дроугъ отъ дроуга прнемлѣште. и слави тѣже отъ единааго бѣ не ницете *М Йо* 5.44, *З, А. б)* *Гр.* ἐξ ἀλλήλων εἰς ἀλληλα. Един от друг, от един към друг, един другою. н снце н сватзинхъ еуггелнн юудеа. дроугъ отъ дроуга направѣлѣтъ. праздннкомъ. любнвѣнѣ цркъве христосовѣ веселатъ *С* 318.20.

Дроугъ дроугоу, дроуга дроугоу. *Гр.*

ἀλλήλους, ἄλλος ἄλλω, ἀμφοτέροι, ὁ εἰς ... τὸν ἕτερον. Един на друг, взаимно, един другому. и взи дльжнн есте дроугъ дроугоу оумывати носѣ *М Йо* 13.14 *З, А, СК; π̄ ...* заповѣдавзи намъ любнти дроугъ дроуга. и отъпоушати прѣгрѣшеннѣ дроугъ дроугоу *СЕ* 9b 25; всн тѣзнн дроугъ дроугоу равнн. воленѣ равнн н страстнѣ *С* 82.21-22; си словеса оутѣшьнаа. подаваѣште дроугъ дроугоу. н дроугъ дроуга поуштанѣште ... ношть проваждаахъ *С* 91.28; иакоже дроугъ дроугоу взити клеветаремъ н обанчнтелемъ *С* 441.12; сннде къ старцоу. н оударнѣвъ въ двѣри по обзѣлаю. н старцоу хоташтоу отвѣстн поклоинста са дроугъ дроугоу *С* 298.21; о ннѣхъ конхъ напастехъ. нмнже отълѣчѣатъ са отъ братна. н дроуга дроугоу оутѣшати оставленнн *ЗЛ Па* 7.

Дроугъ къ дроугоу *Гр.* πρὸς ἀλλήλους. Един на друг, помежду си. такожде н архнерен рѣганѣште са съ кзннжзннкъз. дроугъ къ дроугоу глаахъ. инзи съпаче. али себе не можетъ съпатн *М Мк* 15.31 *А, СК;* и помзшлѣахъ дроугъ къ дроугоу глѣшѣте. тѣко хлѣвъ не нмамъ *М Мк* 8.16 *З;* и члѣци пастыри рѣша дроугъ къ дроугоу. прѣндѣмъ оубо до внглеема. и виднмъ *М Лк* 2.15 *З, А, СК;* н прѣвое оубо оужаснн възвѣше. глаголаахъ дроугъ къ дроугоу *С* 215.24-25.

Дроугъ по дроугѣ. *Гр.* τῷ προλαβόντι ... ὁ ἐφεξῆς. Един след друг. къждо себе нарицааше. н то творѣахъ всн дроугъ по дроугѣ съчетаа себе *С* 86.19.

Дроугъ дроугѣ. *Гр.* ἀλληλένδετος, ἄλλος πρὸς ἄλλον. Един в друг, помежду си. иакоже во въ вернгахъ заагахъ. прнтокъз дроугъ дроугѣ съплетенъ. кедно кедного дрѣжнтъ са съплетензинхъ *С* 318.15; възкоупѣ

основанна тѣмница подвижаша са. възкоупѣ протнвзнизѣ снази бѣствоу са аша ... и дроуѣгъ дроуѣгъ прѣтѣзикаа са С 466.7.

овз ... овз [же] ... дроуѣгзин ... ннз ... дроуѣгзи ... дроуѣгзин. Гр. ὁ μὲν ... ὁ δὲ ... ἄλλος ... ἕτερος ... ἄλλος ... ἄλλος. Един... друг... друг [трети]. и овз нхъ зѣа стоиаше. овз же колѣнома лице покрывааше. а дроуѣгзин ниць задѣхнѣаше са. и ннз тако мрътевѣ оцѣпааше. а дроуѣгзин оуѣасомъ дрѣжнм бѣ ... а дроуѣгзи въ жтрыннхъ прнбѣжнштнхъ нштазааше С 466.12–16; овз глаголааше азъ исмз днвмндн. дроуѣгзин глаголааше азъ исмз коуѣтонъ С 52.30 – 53.1.

овн ... дроуѣзнн ... ннн ... дроуѣзнн [же] ... ннн [же] ... дроуѣзнн [же]. Гр. οἱ μὲν ... οἱ δὲ ... οἱ δὲ ... τινὲς δὲ ... ἕτεροι δὲ ... ἄλλοι δὲ. Едни... други... едни... други... и овн бѣгадхѣ. а дроуѣзнн послушадхѣ. ннн колѣваадхѣ са. дроуѣзнн же нскоушенна тѣуыѣ прѣштенин оубоаша са. ннн же ванзъ взивъше лютѣнхъ прѣнемогоша. дроуѣзнн же ... въ срѣдѣ страдаанна отврзгоша са С 85.17–22.

овн ... ннн же ... дроуѣзнн же. Гр. οἱ μὲν ... ἄλλοι δὲ ... ἕτεροι δὲ. Едни ... други ... трети. онн же рѣша емоу. овн ноана крстнтелѣ. инн же нлнѣ. дроуѣзнн же неремнѣ ан єдномо тѣ прѣз М Мт 16.14 З, А. Срв. Мк 8.28 М, З, А. М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Е, СЕ, К, С, ЗЛ, МЛ. Гр. ἄλλος, ἕτερος, ὁ δὲ, δεῦτερος, τίς, εἷς, ἐπίων, λοιπός, ἕνιοι.

Нѣб. друг ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; други, другой *diual.* и *остар.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер.

Дроужина, -зи ж. Само ег. 1. Съмишленици, привърженици, сподвижници. Мѣдѣ ноѣл бѣ стаго акѣндина. и дроужннзи его А 125b 25–26; Мѣдѣ окѣто вѣ стх мѣк. папоула распа [!] анавла и дроужннзн Ѡ А 122b 19;

паматъ стѣхъ мѣуеннкъ калнстрата и дроужннзи его Е 376 12–13; w свѣщен из нѣвсе свѣтомъ велнкзймъ. павла апла твоего. на пѣтн по срѣдѣ дроужннзи его СЕ 34a 10; мѣсаца марта кѣ. мѣуеннн стадого ѡвнзи. и варахнсна. и дроужннзи его С 254.27; єдннз же отъ ннхъ ... вѣсон нменемъ ... радъ взивъ и божна благодѣтн испльннвѣ са. дроужннѣ своен рече. станѣте долѣ w братнѣ и мѣжѣскѣ за хѣ ... да пондемъ С 62.29; два на десѣте снхъ паѣе бѣаше нзѣбрано. и еже снн бѣахѣ. снн окръсть оучнтеля дроужнна. и отъ снхъ нскоуѣн нюда С 409.11. // Монашеско общезитие. взивъ оубо въ велнцѣн лаврѣ. обрѣте обладженка савѣ дроужннзи прнбрѣвѣша рѣ урзнорнзѣ С 283.7; да веде и въ велнчаншѣ лаврѣ. и затворн і въ хѣзннѣ. патн десѣтѣ тн патн лѣтѣ сѣшта. ннкомоу же нномоу отъ дрѣжннзи вѣдѣштоу тако епнскоуѣн кѣтѣ С 293.17–18; и помагааше кемоу богъ въ вѣсемъ. и благословн са манастѣрь. и оумножнша са дроужнна прн стронтельствѣ его С 285.26. 2. Военно поделение, дружина. еже оуспѣшьно вамъ въ рѣтѣхъ показасте. и добьестѣ дроужннѣ своен. покажете и нзннѣ єднголѣсье ваше С 69.21; братнѣ по строю бжню дроужнна вѣхѣомъ. въ маловрѣменнадого сего жнтнѣ ... єгѣда бо въ рѣтѣхъ обрѣтахѣомъ са. и помолѣтахѣомъ бѣ. то помагааше намъ и одѣлѣваадхѣомъ С 72.7; самъ прндохъ антѣупате прѣдъ та. прѣдъворннкъ взивъ дроужннѣ своен. протнвѣ отѣцоу твоємоу днѣволоу С 99.28. 3. Спѣтннцн, прндружнтелн. вѣзврѣштѣмѣ са нмъ. оста отрокъ нѣ въ нмѣ. і не ҃ю носнфъ и матн его мнѣвѣзша же и въ дроужннѣ сѣштѣ. прндѣте патѣ дьне(н) і нскадѣе его въ рождѣннѣ. і въ знаннн М Лк 2.44 З, А, СК, Б. М, З, А, СК, Б, Е, СЕ, С, Р. Гр. οἱ σὺν [τινι],

συνοβία, συμμορία, στρατόπεδον, συστρατιῶται, συναδελφείαι, ἑταῖροι, οἱ συνελθόντες. Вар. дружнна.

Нѣб. дружина ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Дружинци МИ ЙЗ, Зас.; Дружинин ФИ, Дружински ФИ Стил, РЛФИ.

Дроужьба, -зи жс. Дружба. и не помнитъ ни дроужьбъзи. ни обзичаѣ. ни рода ни нного никогоже *К 4b 15. Изч.*

К. Гр. φίλια. Вар. дроужьба.

Нѣб. дружба ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

Дроужьнѣ, -ни прил. На приятеля, на другаря. не хотан съмрътн гръшънънмъ. радоуѣшн са съмрътн дроужьнни *С 314.22. Изч.*

С. Гр. τοῦ φίλου.

Нѣб. Срв. дружен ОА, ВА, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; дружный ВА.

Дръва, -з ср. Само мн. Дърва за горене. и повеаѣ дурнананъ отрѣшнтн паула. ꙗкопатн ровъ въ земн деватн лакътъ. и принестн дръва н огнь н жштн въ ровѣ ... н принесоша дръва н огнь. н ѣждероша въ ровѣ *С 5.10, 13; принесеномъ же възвѣшемъ дръвомъ ... пноннѣ затворн очн. ѣкоже народоу мнѣтн нздъша С 141.14. Изч.*

С. Гр. ξύλα [вар. ὕλη]. Вар. дръва.

Нѣб. дръво, дръва *гуал.* ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ДА; дръви *гуал.* ДА; дръво, дръва ОА, ВА, АК, Бот, НТ, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА.

Дръжава, -зи жс. 1. Сила, мощ, могъщество. сзтворн дръжавѣ мзшъцѣнѣ своеѣн. растаун гръдънѣ мзислнѣ срдѣца нхъ *М Лк 1.51 3; тѣмже не прѣстан за нзи млаѣнн. дръжава н прѣбѣжнцѣ дшамъ нашѣмъ Е 286 9; еднож гла бѣ дъвоѣ сѣсзшшахъ. ѣко дръжава бжѣт н твоѣ ꙗ мнлостъ СП 61.13; даждь дръжавѣ твоѣн отрокоу твоѣмоу ꙗ сѣн снѣ равън твоѣн СП 85.16; кзто сзвѣстъ дръжавѣ гнѣва твоѣго. ꙗ отъ страха твоѣго вросът твоѣн штѣстн СП 89.11; тзи владеши дръ-*

жавоѣн морьскоѣн. възмѣштене же възнъ его тзи оукротѣшн *СП 88.10; ѣсть н дръжава. и поклонѣнне. и вельлѣпотн. коупзноу прѣстѣоумоу оѣю н сѣоу. и благоумоу. н жнвотворащемоу дхѣоу. нзнѣ СЕ 95b 23-24; богоу же подобаатъ слава дръжава. н поклонанне сз безнаудальнзнмъ отъцемъ. н сз сзномъ н жнвотворащнтнмъ дхѣомъ С 168.22; адова дръжава сзвзана възстъ. н не оувѣдѣваѣ кен възвѣшааго С 475.17. 2. Власт, господство. да естъ дръжава црѣтѣоу твоѣмоу. багѣено н прославлено нма твоѣ. шѣа н снѣа н стааго дхѣа *СЕ 19a 18; ѣко оу тебе естъ дръжава. и въ рѣцѣ дръжншн вѣса конѣца. вѣко вѣсѣдръжнтелю. бже оцѣ нашнхъ СЕ 64a 7; твоѣн дръжавоѣн дръжншн тварь. и твонмъ промъшленнемъ. строншн весь мнръ СЕ 3b 23; зане н ѣстъзнн цѣсарь константннъ. поздѣ нѣвкъгда божьствъзннмъ доухѣомъ вѣсѣа населѣнѣа цѣсарѣства. дръжавѣ прѣнмъ ... коупмнрѣ отъврьже С 186.6; ваша бо дръжава оуже раздрѣоушн са. ваше мжунтѣльство оуже прѣста. ваше шатанье лютѣ ѣко раздрѣоушн са С 467.10.**

М, 3, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. κράτος, κραταιώσις, κραταιότης, κραταιώμα [вар. τιμή και προσκύνησις]. Вар. дръжава.

Нѣб. дръжава ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, РРОДД, ДА; дръжава *гуал.* и *остар.* ВА, ДА.

Дръжавънъ, -зн прил. Силен, крепкъ, мощен. достоѣнѣ мѣ дръжавъно естъ мнѣ *СП 15.6; оумастилъ еси олъѣемъ гаавѣ моѣн. н ѣвша твоѣ оупаѣнѣштн мѣа коль дръжавъна естъ СП 22.5; тѣмъ та заканныѣ. ѣже дръжнтъ вѣсѣвѣсѣаа. ржкоѣн своѣн дръжавъноѣн СЕ 55b 15-16 // Като сѣщ. Дръжавънаѣ ср. мн. Гр. τὸ κράτιστα. Най-хубавото, най-доброто. жжа допадѣ мѣ въ дръжавънънхъ *СП 15.6. Изч.**

СП, СЕ. Гр. κράτιστος, κραταίος. Вар. дръжавънъ.

Неб. дръжавен *диал.* и *остар.* ВА; дръжавний *диал.* и *остар.* ВА; дръжавен ОА, ВА, АК, Бот, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

дръжаные, -ѣ *ср.* Докосване, съприкосновение. Чоуждаахъ са всн трпѣнню нсоуоуоу. вндаште н кротъко трпашта. лобъзанна блѣдннчѣска. н дръжанна ржкоу грѣшьноу С 392.26; тѣ же аствѣ н за нозѣ. съ прѣвелкомъ веселннмъ к нѣмоу прнтекшн. прннемаста же н дръжаннмъ знаменнѣ. н нзвѣштеннѣ възкръсенна С 446.9. *Изн.*

С. Гр. κράτια, ἀρή. *Вар.* дръжаннѣ.

Неб. дръжаннѣ, дръжанѣ *диал.* и *остар.* ВА, НТ, Дюв, НГер; дръжаннѣ, дръжанѣ ОА, ВА, НТ, МлВТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

дръжатн, дръжѣ, дръжншн *несв.*

1. Държа в ръце. Дръжааъ еси ржкѣ деснѣж монѣ СП 72.23; поставъ болацаа прѣ олтаремъ. дръжаша свѣща. і поклонша са. възше въ олѣта СЕ 38b 6; явн же са днаволъ о деснѣж дръжа мечъ. о лѣвѣж же змнн С 76.5; прнде блѣдннца стьклѣннцѣ мурѣ дръжаштн С 408.11 // *Образно.* въсѣ тѣмъ отъгонн отъ вселензѣа. нѣствъ тѣмъзі по нѣмъ тѣма нѣго не омрачнтъ. рѣка не ставнтъ. море дръжатн не можетъ С 509.7. 2. Задържам някого против волята му, принудително [в тѣмница]. вараавѣ бо въ разбон нмъше дръжаша. н молаахъ пнаата поустнтн н С 398.9–10; прнста^{внн}къз нѣкото ржн въ тоу дръжа повнннааго. аште не повелѣно мн вѣдетъ рече не нпоуштѣ С 310.21 // *Прнч. сег. страд. като същ.* дръжнмъзн *л. ег. Гр.* ὁ κατεχόμενος. Този, който е хванат, задържан; затворник. не въ длъженъ хъ. нн дръжнмъз въ. прнде. жааде смъртнѣж. за дръжнмааго. да оного отъпоустнтъ. отъ смъртънъзнхъ жъз С 494.10. // Задържам, спирам. внднтѣ іако нѣже рече онъ вахъвъ. сътворн вахъвова-

нннмъ. н дръжнтъ насъ посрѣдоу рѣкы С 151.6. 3. Държа под своя власт, управлявам, владея. ѣко ты дръжншн. н црѣтвоуешн на насъ СЕ 56a 26; твоенѣ дръжавонѣ дръжншн тварь. і твоимъ промъшленнемъ. стрншн весь мнръ СЕ 3b 23; н слзшалан несте серга. саврантъскоуоум племенн кназа поставьена. велнкомъ родомъ. въ еноздроннѣхъ. н междоурѣчнн областъ дръжавъ. отъ прѣдѣла сракнннска С 566.21; тако го же арнани до четърѣ десатъ лѣтъ право-вѣръзннхъ црѣквн дръжаша ... не тѣчьѣ н црѣквѣ нъ н нз града нзгънанн възша С 200.26. // *Прнч. сег. деят. като същ.* дръжан *л. ег. Гр.* ὁ κρατῶν, [ὁ] κατέχων. Владелец. разоумѣемъ та дръжашааго родъ непрнмѣснъзнъ. такожде н моръскаа страна СЕ 1a 14; даждъ мн сего страннааго ... съмртнѣж нмъштааго жнтнѣ. н дръжаштааго въсѣ-уъскаа С 455.7. // Заемам място, длъжност и под. і прншедъ зъвавъ та н оного речетъ тн. даждъ семоу мѣсто. н тогда начьнешн съ стоудомъ послѣднѣе мѣсто дръжатн М Лк 14.9 3, А; мѣжа нменнта н доброговѣнна ... отъ волѣръска рода стѣца. н дръжаштоу тѣгда епаршъскъзн санъ. прнведенъ же възстъ людьмн на епнскоупѣство С 202.15. 4. За чувство, настроение и под. — обхва-нал, обзел съм, владея някого. нжде бо хотѣннѣ съпротнвъ възване. то н дръжаштаа страстн. оумъ пѣвноу възванетъ С 334.5; дръжа же таковаа неочѣвшнмаа скръвь. на мнѣга врѣмена С 190.29. 5. Придържам се [към определена религия, традиции и под.]; спазвам, съблюдавам [правила, норми]. фарнсен бо н всн нюден. аште не оумъзнтъ ржкоу тѣрѣште не вдатъ. дръжашѣ прѣдданнѣ (е) старецъ М Мк 7.3 3; і нна мънога стѣзъ тѣже прннаса дръжатн.

кръштеннѣ стьклънницамъ н ѹзваномъ, і котъломъ н одромъ *М Мк 7.4 З*; на врьнѣ посрѣдѣ ѿа овѣнхомъ свсѣдъи своа. сн рѣчѣ гжслн свнрѣвлн. цѣвннца. н прочаа. сн во дръжаше ветъхоѣ. н снмн пѣснн поахъ *С 418.24–25*; онъ же прннмъ него огласн него словесы дхѡвнннмн н вѣаста оба на многа лѣта тъчнѡе въздръжаннѣ дръжашта *С 547.22*; прнзъвавъ же епнскѣпа солоунъска града нменѣмъ ахѡла. пзыгаше кжнъ вѣрж дръжнтъ *С 197.18*; повелѣннѣмъ же цѣсарѣмъ всѣдоу по всен земн. та дръжатн коупнѡсжштжнъ вѣрж. отьца н сына н сватаго доуха *С 189.26*; нъ прѣданжнъ нспрѣва апостолаы вѣрж дръжнмъ *С 197.24*. // Почитам [память и под]. всн во съшедъше са попове же н клнрнцн ... сътворнша праздъннкъ велнкъ. дръжатъ же памать сватънхъ моштнн *С 219.22*.

ѹрѣво дръжатн. *Гр. ѹαστρος κρατέω.* Поста, гладувам, въздържам се от храна. по вса же лѣта юности своѣа много полагааше спѣшеннѣ. ѹрѣво же дръжатн н велнчаннѣ прѣовндѣтн *С 279.19*.

враждъ дръжатн. *Гр. ἐχθραίνω.* Испитвам вражда, ненавист; враждувам. а лн тъи съ клеверѣтомъ свонмъ моудншн. враждъ дръжа. како можешн нтн къ мнрнѣтн трепезѣ н господын *С 422.7–8*.

дръжан мжчнтельство. *Гр. κρατοτύραννος.* Тиранин. тѣмже потъштнмъ са н мзысаы въ адъ ндѣмъ. тако да внднмъ. како тоу тѣгда дръжавонъ крѣпъкож. отънждѣ дръжнтъ. дръжаштааго мжчнтельство *С 462.13–14*.

дръжнмъ възтн. *Гр. κατέχω, κάτοχος ὑγυνομαι.* Обхванат съм, обзет съм [от чувство, страсть и под.]. н ннъ тако мрътевъ оцѣпааше. а дроуѣгын оужасомъ дръжнмъ бѣ. н облѣдѣвъ лежалаше *С 466.15*; тольма лн ѡ

мжжоу дръжнмъ нечн невѣдѣннѣмъ *С 475.19*; прѣвѣнѣ въчѣрашннааго владъка на кръстѣ бѣваше. нъ възкръсе нзннн. такожде н снн прѣвѣнѣ въчѣрашннааго. подъ грѣхѡмъ дръжнмн вѣахъ *С 495.12–13*. а прншъдъша затн не прнѣмькешн. дръжнмъ съ похотнжъ влжда. по нстннѣ съвравъшъ. без мжжства. н въ снрѣхъ словесехъ без оума едннъ *С 335.20*.

дръжатн гнѣвъ. *Гр. μνησικακός εἶμι.* Обхванат съм от гнѣв. аште во і тѣмж имамъ доврѣхъ дѣвл. гнѣвъ же дръжнмъ все възоуе і ашнотъ. і нкоже спсѣнъ снмн можемъ оврѣстн *К 9b 16*; аще кѣто гнѣваеъ са на вратра своѣго. еанкоже денъ гнѣвъ дръжнтъ. толнко да постнтъ са о хаѣвъ о водѣ *СЕ 104b 13–14*.

М, З, А, СК, О, СП, СЕ, К, С. Гр. κρατέω, κατέχω, ἔχω, συνέχω, κατακρατέω, χειρίζω, ἐπικρατέω, χράομαι, κρατύνομαι, ἀπάλομαι, χειροθετέω, περιέχω. Вар. дръжатн.

Нѡб. дръжа [се] ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтВАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; дръжа [се] оstar. и dial. ВА, Дюв, НГер, ДА. Срв. Държаница МИ СНМБ; Държан ЛИ, Държанов ФИ, Държански ФИ Стил, РЛФИ.

дръжатн са, дръжж са, дръжншн са несе. 1. Държа се за нещѡ. о деснжнъ са овраштетъ благоустьнннмъ. н еже аггѣлы похвалнмъ. дръжнтъ са скврънавннма рѣкама. н прнноснмъ отъ недостоннннхъ прнноснтъ себе *С 506.19*; такоже во въ вернгахъ златахъ. прнтокы дроуѣгъ дроуѣгѣ сыплетенъ. еднѡ еднѡго дръжнтъ са сыплетеннхъ кождѡ *С 318.16*. // Прилепвам се, държа се плътно до някого. і не оврѣтаахъ чѣто сътворатъ емоу. людѣе во всн дръжаахъ са егѡ послѡушанжште *М Лк 19.48 З*. 2. Привѣрзвам се кѣм някого. ннкы же равъ можетъ дѣвѣма господьна работатн. лн во еднѡго възненавнднтъ. а дроуѣгаго възлюбнтъ. лн еднѡго дръжнтъ са а о дроуѣвѣмъ неро-

ДНТН НАУЪНЕТЪ М Мт 6.24 З, А. Сrv. Лк 16.13 М, З, А, СК. З. Придържам се към нещо, следвам определени правила. подобаатъ възвратнвзшоу са мнѣ. дрѣжат(н) са по свое дѣло въздрѣжаниа С 203.18–19; правѣнниа урзномрзъскааго жнтниа не нзмѣнн. дрѣжа са пауе по немьвенне. стѣида са не тѣзѣт отъ нного вндѣтн са. нѣ н самѣ нагъ вндѣтн са С 280.19; на въсѣко врѣма добро н сѣпасно покаанне. дрѣжаштнмъ са него. въ сна же пауе алуѣвзнѣиа дѣнн С 390.5.

шьстѣа дрѣжатн са. Гр. τῆς πορείας ἔχομαι. Следвам пътя, придържам се към определен, установен път. ѣаквѣз же нмъ са пѣтн ведѣштааго въ мнрѣ. шѣстниа дрѣжааше са С 527.23.

М, З, А, О, СК, С. Гр. κρατέομαι, κατέχομαι, ἐκκρεμάννυμαι, ἀντέχομαι, χράομαι, ἔχομαι. Вар. дрѣжатн са.

Нѣв. Вжс. при дрѣжатн.

Дрѣзатн, дрѣзанѣ, дрѣзанѣшн несс.

1. Държа се смело, уверено, имам кураж, дерзая. і се принѣса емоу ослабленѣз жнлаамн ... і вндѣвѣз нѣз вѣрѣ нхѣ. реуе ослабленоеуемоу. дрѣзан уадо отъпоуштаѣтѣ са грѣси твон М Мт 9.2 З, А; дрѣзан дѣшн вѣра твоѣ спсе та М Мт 9.22 З, А. Сrv. Лк 8.48 М, З, А; аене же реуе нмъ нѣ гла. дрѣзанте азъ есмъ не вонте са М Мт 14.27 З, А, Б; дрѣзанте не вонте са нхѣ мѣкѣ. маловрѣменнн бо сѣтѣ С 75.25–26. 2. Дрѣзвам, осмелявам се. дрѣзанѣще щедротамн твоннн вѣпнемъ СЕ 62а 24; усо дѣлама о снхѣ дрѣзанѣшн безаконннзихѣ дѣлесехѣ С 418.16. // Прич. сег. гелят. като същ. дрѣзанѣштен м. мн. Гр. οἱ τολμῶντες. Тези, които дрѣзват, които се осмеляват, что протнѣж семоу рекѣтѣ дрѣзанѣштн глаголатн поустошнннн оустѣ С 358.17.

М, З, А, СК, Б, СЕ, С. Гр. θαρσέω [θαρρέω], θρασύνα, τολμάω. Вар. дрѣзатн.

Нѣв. дрѣзая остар. НГер; дерзая книж. ОА, ВА, РВЕ.

Дрѣзновленѣе, -та ср. 1. Смелост, дрѣзновение. нѣ прндѣтѣ годнна. егда оубо въ прнтѣуахѣ не глаѣ вамѣ. нѣ сѣ дрѣзновеннемѣ. о оѣн сѣкажѣ вамѣ СК Йо 16.26 [140а 14]; глаша емоу вѣенннн его. се нѣина сѣ дрѣзновеннемѣ глашн СК Йо 16.29 [140б 3]; w семѣ сѣврѣшлетѣ са любѣи в насѣ. да дрѣзновенне нмамъ въ днѣ сѣднѣи Е 37а 16; да прнстѣпаемъ оубо сѣ дрѣзновеннемѣ кѣ прѣстолау влагодѣтн Е 9б 18; і подаждн намѣ сѣ любовнѣ слонѣштн. самѣмъ сѣбѣ. і сѣврѣштн законѣ хѣ твоего. сѣ вѣсѣмъ дрѣзновеннемѣ СЕ 11а 20; н сѣподовн нѣи вѣко. сѣ дрѣзновеннемѣ СЕ 11а 23; і тако възможемъ сѣ дрѣзновеннемѣ. насладитн са. прѣдѣстошаштаа трапезѣ К 9б 13; отата вѣдн рѣка. да нматѣ дрѣзновенне. кѣ владѣицѣ въздаѣатн са С 91.9–10; ннкоднмъ бо въ змурнѣ н ал(г)оушн штедрѣ. а іѣснфѣ въ дрѣзновенне еже кѣ пнлатоу похвалнѣн С 454.1; похвална оубо нестѣ твоѣа любѣи. нѣ пауе похвалено доушн твоен дрѣзновенне С 456.16; др(..)з(н)овленемѣ (прн)рнцѣ. кѣ мѣстн ... твоен Р VII 3.22. 2. Дѣрзост, нахалство, предизвикателност. сего радн да отѣстѣпнтѣ отъ васѣ вѣсе оуслушанне. протнѣвно слово. грѣдостѣ. завнѣтѣ. рѣвенне ... дрѣзновенне ... распѣрѣнне. репѣтанне ... і дроугаа вѣсѣ плодѣнаа зѣловѣ. іхѣже радн градетѣ гнѣвѣз бѣжен СЕ 91б 16–17.

СК, Е, СС, СЕ, К, С, Р. Гр. παρρησία, τόλμα, προθυμία, τρέπος. Вар. дрѣзновенѣе, дрѣзновенне, дрѣзновленѣе.

Нѣв. дрѣзновение книж. ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; дрѣзновение книж. остар. ОА, ВА, РВЕ; дрѣзновение МлБТР.

Дрѣзнѣтн, дрѣзнѣ, дрѣзнѣшн св. Осмеля се, дрѣзна, имам дѣрзостта да

извърша нещо. прнде носнфъ отъ арматѣѡ ... | Дръзнѣвъ взннде кз пнлатоу. | просн тѣѡл нѣѡ М Мк 15.43 З, А. Срв. К 14б 7; С 452.28; С 454.3; правѣдникъ же ... глагола. господн ... не простн нечнстаго комнса. кѡма дръзнѣ на ма се сътворнтн мн С 431.24; како съ радостнѣ кз страстемъ дръзнѣша С 55.16; стѣин же ... внаше са въ своа прьсн. не дръзнѣи н възбрѣтн. на нево С 530.1; да отвѣштатѣ како дръзнѣ хоуантн бога С 188.24–25; како лн владѣикъ хсѡ нма дръзнѣ прнзѣватн. негоже отъврѣгъ са оставнхъ С 523.26; к'то др(.)знѣтъ исповѣдатн Р V 2.4. М, З, А, К, С, Р. Гр. толμάω, κατατομάω, θάρρѣω, ἐπιχειρίζω, τόλμηα. Вар. дръзнѣтн. Нѣб. дрѣзна ОА, ВА, АК, Вот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; дрѣзна *gual.* и *ostar.* ОА, ВА.

Дръзо *вж.* дръзѣ.

Дръзоватн, дръзоуѣтѣ, дръзоуѣшн *несв.* Дръзвам да говоря, да кажа нещо. н по оумрѣтвнн лн хотѣахъ за нѣ дръзоватн. аште да не взи възсталъ С 441.23. *Изн.*

С. Гр. παρρησιάζομαι. Вар. дръзоватн. Нѣб. Срв. дрѣзнувам *ostar.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, РБЕ.

Дръзость, -н жс. 1. Смелост, дрѣзновеност, безстрашие. рече кз цѣсароу дръзостѣѣ. тѣи оубо ѡ цѣсароу. оуморнтн ма хотѣаше въврѣгъ ма въ тнѣѣ С 194.7–8; цѣсарь же вндѣвъ блаженадо н свѣтѣльство лнца него. н словесѣнѣѣ дръзость ... не може отвѣштатн кѣмъ словесе С 194.20; разгнѣвавъ же са кзназъ. о дръзостн стаго мѣченка нрнеа. повелѣ меуемъ оуѣвкнѣтн н С 254.6. // Прибѣрзаност, немисленост, лекомислие. Мо нѡ прнсажѣннмъ дръзостнѣ СЕ 24а 6–7; помзшленнѣ прѣбзѣваѣжѣннѣ намъ въ дръзостн. съи незлобнѣвъ. съподовн прѣзбрѣтн въ-

падъшннмъ СЕ 24а 12. 2. Дръзост, нахалство, безочливост. сего радѣ н үколюбець гъ зѣра дръзостн оуѣеннѣа съмѣштааше са К 3б 30; ѡ скѣрѣннѣи (!) гѣлѡ ѡ дръзость вестоуѣдѣна К 4а 19; вндѣвъ оуѣвѣствѣноѣ слънѣце. хѡ правѣднадо слънѣца. досаждѣема безакон'ннкѣи. нъ трѣпа дръзость отвѣѣжа омрауѣвъ земьѣ С 485.1.

СЕ, К, С, МЛ. Гр. παρρησία, τόλμη, τόλμημα, προπέτεια, προπετώς. Вар. дръзость.

Нѣб. дръзост *ostar.* ВА, МлБТР; дрѣзост ОА, ВА, Вот, ЕтМл, ЕтБАН, МлБТР, БТР, АР, РБЕ.

Дръзѣ, -ѣи прил. 1. Дръзѣк: естъ во дръзѣ. н бесрама СЕ 88а 13; естъ во дръзѣ зѣло творнтн. | ажкѡвъ обрѣпѣтнтн СЕ 88б 6; тацѣмъ врагъ кетъ дръзѣ С 28.13; боаше во са тѣхъ мѣстѣ слъшавъ ꙗко дръзн н которнчн сѣтѣ въ ннхъ С 46.16; да ако оуѣе безакон'ноѣ дѣло сътвори н дръзо С 66.5; 2. Смел, дрѣзновен. н дръзѣншаа на мѣченнѣ. молѣше помннатн него въ цѣсарѣствѣ господнн С 98.21. **Дръзѣ** *взѣтн.* Гр. θαρρυλοίεμαι. Одързостявам се. вндѣвъше же стѣнн вѣзѣвшек. дръзн вѣша С 74.11. творнтн **Дръзѣ** [кого]. Гр. παραθαρσύνω [τινός]. Окуражавам някого. а страшнѣѣа дръзѣи творѣше пооуштаа л. не боатн са нъ радѡватн С 98.23. СЕ, С, МЛ. Гр. ἀτόλμος, θρασύτερος, στυγερός, εὐτόλμος, τόλμηρός. Вар. дръзѣ. Нѣб. дрѣз *ostar.* и *poet.* ОА, ВА. Срв. дрѣз[ѣк] ОА, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

Дръзѣ нареч. Дръзко, смело, храбро. свѡбѡд'номъ гласомъ дръзо мѣжѣскѣи. ннкакѡже оуѣстрашнѣвше са с прѣтн-мѣзнх'. въ срѣдѣ вѣлѣзѣше крѣстнѣанн самн са нарекоша С 86.2; тѣло во внѣшн. кѣже аште дръзѣ сътрѣпнтѣ. славнѣтѣе вѣнѣуѣетъ са С 88.11. *Изн.*

С. Гр. εὐθαρσῶς, ἐπι πλεῖον. Вар. дръзо.

Нѣб. Срв. дрѣз[к]о ОА, ВА, БТР, РБЕ, дрѣзо *ostar.* ОА, РБЕ.

дръколь, -н *м.* Дърво, тояга. рече ꙗко народомъ. ꙗко на разбонникъ а н нзидете съ оржьемъ н дръкольмъ *М Мт 26.55 З, А. Срв. Мк 14.48 М, З; Лк 22.52 М, З;* се нюда едннъ отъ обою на десате прнде. ꙗ съ ннмъ народъ мзногъ. съ оржжнн н дръкъльмн *М Мт 26.47 З, А, Б. Срв. Мк 14.43 М, З; К 4б 40-41;* къде народн. ꙗ ковн. ꙗ чини. ꙗ оржжѣ ꙗ дръколн *К 12б 13;* н нзвзавъше а вестн на врѣгъ морѣ. н др'кол'мн ногъи нхъ прѣвнватн. *С 79.23-24. Изч.*

М, З, А, Б, К, С. Гр. ξύλον, δόρυ, βάκλον. Вар. дръкъль.

Наб. Срв. дрѣк 'прѣт, стебло' ДА.

дрѣво, дрѣвесе и дрѣва *ср. 1.* Растящо дърво. тако всѣко дрѣво добра. плодъи добръи творнтъ. а зълъо дрѣво плодъи зълъи творнтъ *М Мт 7.17 З, А. Срв. Мт 7.18 М, З, А;* всѣко бо дрѣво отъ плода своего познаатъ са. не от тръннѣ во чешжтъ смокъвн *М Лк 6.44 З;* юже бо сѣкънра при коренн дрѣва лежѣтъ. всѣко оубо дрѣво. еже не творѣтъ плода добра. посѣкаемо взнвлетъ н въ огнъ взмѣтаемо *А Мт 3.10;* въздрадоуѣжтъ са полѣ. ꙗ всѣ ѣже въ нхъ сжтъ. тогда въздрадоуѣжтъ са всѣ дрѣва джбровннѣ *СП 95.12;* шндѣте въ поустыни горы. въ дрѣва неплодънна *СЕ 59б 12;* въздраснѣтъ. снложъ стѣдго твоего дхѣ. ꙗ оумножн жнта земн. ꙗ дрѣва сельнна бласловн *СЕ 12б 15.* 2. Дървен материал. снн бо възн аже мѣнншн. каменне н дрѣво н мѣдъ н желѣза сжтъ *С 177.2;* еже сжтъ дѣла ржкоу чловѣчьскоу. отъ каменн н отъ дрѣва творенн *С 49.27. // Прен.* Дървеният кръст, на който е бил разпнхат Христос. мѣдѣ сѣ ꙗ ꙗ. въ поклоненне чѣноуому дрѣво *А 117а 1;* поклоненне чѣстнаго дрѣва *СК 127а 1;* не помнши а н гвоздн. завъилъ а н еси болѣзнь. ꙗко въ цркви са молл. не на дрѣвѣ а на вѣса молнши *К 11а 30.* 3. Прѣч-

ка, тояга, кол. въ то врѣма въ неже са прѣда. ꙗгда прндоша на нѣ съ дрѣвеси н съ свѣштанн *С 412.12;* антонннъ рече. възкопавше четънрн дрѣвеса. н протажше по дрѣвесею прнвжате н тврѣдо. да протажемъ дрѣвеси съкроушнтъ са. н пожретъ. нлн облнчнемъ оумретъ зълѣ *С 158.29;* н повелѣ дурнлнннъ прннести дрѣво велнко ... н рече. прнвжате паула на немѣ *С 12.18.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. δένδρον, ξύλον, ἵκρινον.

Наб. дрѣво гуал. НГер, МлВТР, ДА; древо гуал. МлВТР; дрѣво гуал. ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, ДА; дърво ОА, ВА, АК, Бот, НТ, ЕтМл, ЕтБАН, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

дрѣводѣла, -ѣ *м.* Дърводелец. цѣмъ же данъи бѣдѣжтъ. сватнтелъи ѣвѣ ꙗко. комоу же се. не семоу а н дрѣводѣлн ꙗснфоу *С 246.13. Изч. С. Гр. τέκτων.*

Наб. Срв. дрѣводел[ец] гуал. ВА, Дюв, НГер, ДА; дрѣводел[ец] ОА, ВА, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

дрѣвннъ, -нн *прил.* Който се отнася до растящо дърво, дрѣвесен. ꙗко въ добровѣ дрѣвннѣ секърамъ расѣшн дѣври его. възкоупѣ сѣчнвомъ ꙗ оскрѣдомъ раздроушнша ꙗ *СП 73.5;* помиллава въ прѣльштнзннн творць. дрѣво отъбдъ. дрѣвннѣоуому родоу даетъ *К 10а 39.*

дрѣвннѣоу въ смърть. *Гр. ὁ διὰ ξύλου Θάνατος.* Дървото на смъртта; кръстното дърво; кръстната смърт [за Исус Христос]. ꙗ законннжъ клатѣжъ. дрѣвннѣоу въ смърть ꙗ прѣлагажтъ *К 11а 11. Изч.*

СП, К. Гр. [τῶν] ξύλων, [τοῦ] ξύλου. Вар. дрѣвннѣ.

Наб. Срв. дрѣвен гуал. ВА, НГер, дрѣвен ОА, ВА, АК, НТ, ВТР, АР, ДА.

дрѣвннѣ, -нн *прил.* Направен от дърво, дрѣвен. понеже сѣмрътъ дрѣвлѣ. дрѣвннѣоу жезлъ прнмъши чѣска рода *К 10а 33. // Образно. Дрѣ-*

ВЪНЗИН ВРЪДЪ НА СЪПАСЪ ПРЪЛОЖНЕВЪ С
430.21.

ДРЪВЪНОЕ МАСЛО. Гр. ἔλαιον. Зехтин, маслиново масло, дървено масло. НМЪШЕ ЖЕ ВРЪМА ХЛЪВЪИ УНСТЪИ Н ТОПЪИ. ВНО Н МАСЛО ДРЪВЪНОЕ. Н МЛАДЪИ СЪРЪИ Н АНЦА С 291.7; Н ВЪЗНАИ МАСЛО ТО ДРЪВЪНОЕ НА ГЛАВЪЖ ГОСПОДЪНЪЖ С 408.11–12; НН САМОУНЪЛЪ НЖЕ ЦЪСАРЕМЪ ОТЪЦЪ МАСЛОМЪ ДРЪВЪНЪИМЪ ПОЗНАВААН НЕДОСТОННА. НН СОЛОМОНЪЖ. ПРЪМЪДРЪЖИН. НЖЕ НОЖЕМЪ ОБАНЪН ЗАГОРА ЛЪЖА С 238. 20–21. Изч.

К, С. Гр. ἐύλον, τοῦ ἐύλου.

Неб. древен *диал.* и *остар.* ЕтБАН. Срв. дървен *диал.* и *остар.* ВА, Дюв, НГер; дървен ОА, ВА, АК, Бот, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

ДРЪМАНЬЕ, -ѧ *ср.* Дрямка, сън. 'ѡко клѡтѡтъ сѧ Грѡ. ОБЪШТА Сѧ БОУ ... АШТЕ ДАМЪ СОНЪ ОУНМА МОЙМА. И ВЪКОМА МОЙМА ДРЪМАННЕ СП 131.4. Изч.

СП. Гр. νυστοχυός. Вар. дръманне.

Неб. дрямене *остар.* НГер; дрямане МлБТР. Срв. дрям[ка], дремене.

ДРАЗГА, -ѧ *ж.* Храсталак, храсти. Н СКРЪЖЪТЛАШЕ ЗЪБЪИ НА НЪ. ТАКО ЛЕВЪ ВЪ ДРАЗДЪ ТРАШТА ЗЪВЪРЪ. Н НЕ ПОСТНГЪ С 12.8. Изч.

С. Вар. дразда.

Неб. дрезгѧ 'дребна гъста гора' ДА. Срв. дрездѧк *м.* събир. 'гора, гъсталак, шумак' МлБТР.

ДРАЗДА *вж.* ДРАЗГА.

ДРАСЕЛОВАНЪ, ДРАСЕЛОУЖЪ, ДРАСЕЛОУЖИШ *несв.* Мрачен съм, тъмнея. Вечеръ сѡштоу ГЛѢТЕ. ВЕДРО УРЪМЪНОУЕТЪ Сѧ НЪО. И ЮТРО ДЪНЕСЪ ЖИМЕНЪ. УРЪМЪНОУЕТЪ ВО Сѧ ДРАСЕЛОУѧ НЪО М Мт 16.3 З. Изч.

М, З. Гр. στυγνάζω.

Неб. Ѳ.

ДРАСЕЛЪ, -ѧ *прил.*

ДРАСЕЛЪ ВЪИГН. Гр. στυγνάζω, ἵσταμαι σκυθρωλός. Натъжа се, опечалия се. УНЪЖЕ ДРАСЕЛЪ ВЪИВЪ О СЛОВЕСЕ. ОТНДЕ СКРЪВА З Мк 10.22.

УТО СЪТЪ СЛОВЕСА СН. О ННЪЖЕ СЪТАЗЪАЕТА СА КЪ СЕБЪ ИДЪШТА. И ЕСТА ДРАСЕЛА З Лк 24.17 А. Изч.

З, А.

Неб. Ѳ.

ДРАХЪЛЪ, -ѧ *прил.* Тъжен, измъчен, потиснат, мрачен. ОНЪЖЕ ДРАХЪЛЪ ОТНДЕ НЕЖЕ ПРОГНЪВА СА НА КРАДЪШААГО С 42.9; ДА НЕ ДРАХЪЛЪ НА ПРНЪТНЪЕ ОВРАШТЕТЪ СА С 319.18; Н ВНАДА СМОКЪЕ. ПРЪЖДЕ ГОСПОДЪСКА ЗАПРЪШТЕННА. ПРОЗЪВЪШИЖ Н СВѢТЪЛЪ. А ПО ГОСПОДЪСТЪ ЗАПРЪШТЕННИ. Н ДРАХЪЛО Н СОУХО С 343.23.

ДРАХЪЛЪ ВЪИГН. Гр. στυγνάζω. ἵσταμαι σκυθρωλός, κατηφής εἶμι, κατηφής γίνομαι. Тъжен съм, натъжа се. ОНЪЖЕ ДРАХЪЛЪ ВЪИВЪ О СЛОВЕСН. ОТНДЕ СКРЪВА М Мк 10.22; УТО СЪТЪ СЛОВЕСА СН О ННЪЖЕ СЪТАЗААТА СА КЪ СЕБЪ НДЪШТА. И ЕСТА ДРАХЪЛА М Лк 24.17; ННКОТЖЕ ОУВО БЪДН ДРАХЪЛЪ ДЪНЕСЪ. ЗА ННШТЕТЪЖ. ПРАЗДЪНЪСТВО ВО КЕСТЪ. ДОУХОВЪНО С 491.7; ПАУЕ ЖЕ БЪДН ДРАХЪЛЪ Н ПЛАУН СА ГОРЬКО С 405.25; СВѢТЪЛА НМЪШТЕ ЛНЦА. ПРЪЖДЕ ТОГО ДРАХЪЛА ВЪИВЪША ОТЪ СТРАСТНН С 557.8. Изч.

М, С. Гр. στυγνάζων, κατηφής, στυγερός. Вар. драхъл.

Неб. дрыхъл *диал.* РВЕ, дрыхъл *диал.* ЕтБАН; дрыхъл *книж.* *остар.* ОА, ВА, ПРОДЦ; дрыхлий *книж.* *остар.* ВА.

ДРАХЪЛЪСТВО, -ѧ *ср.* Мрачно настроение. ВЪСЕГДА ОУВО ТАМО ОУВОГЪИН ВЪ ОУНЪИИИ-Н ДРАХЪЛЪСТВЪ ВЪИВААТЪ С 491.15; ОУВОГЪИН ОУВО ВЪ ДРАХЪЛЪСТВЪ. БОГАТЪН ЖЕ ВЪ ВЕСЕЛНН С 492.23. Изч. С. Гр. κατήφεια. Вар. драхълство.

Неб. Срв. дрыхлост *ж.* *книж.* и *остар.* ВА, ПРОДЦ.

ДРЪЖЪ, -ѧ *м.* Тояга. НА НЕГОЖЕ ПРНДЪЖ ОТЪ ДРЪНЕРЪН. СЪ СВѢЩАМН И СЪ МЕУН. И СЪ ДРЪЖЪИ. ЕГОЖЕ ТАША Н ОУДАРНША Н ЗА ЛАННТЪ СЕ 48а 2–3. Изч. СЕ.

Неб. дръг 'прът, пръчка, тояга' *диал.* НГер, ДА. Срв. дръгла 'слаба жена' *ж.* МлБТР.

дръчуньенъ, -на ср. Неприятно чувство, отвращение. н се пауче въз истинѣхъ съвѣдѣтъ. искоушышен. н прѣмногѣхъ обрѣзѣхъ. недѣлѣхъ тѣмъ прѣобрѣтъше. н много дръчуньенъхъ прѣимше С 495.3. *Изч.*
С. Гр. ἀηδία.

Наб. Ø.

доуждевъ въз. дъждевъ.

доуковъ, -ын прил. притеж. Дуксов, на дукса. воєвода ... повелѣ съвѣдѣти а. н влауаште вестн а въ тем'нинѣхъ ... жьдѣаше во н доукова прѣшествна С 72.4; свобода исмъ въз добръ въздрѣствѣ. н воинъ въз доуковѣтъмъ ѣнноу С 147.12. *Изч.*
С. Гр. τοῦ δουκός. Вар. доуковъ.

Наб. Срв. дукс м.

доуксѣ, -а м. Дукс — в нач. на V в. върховен представител на военната власт на територията на пограничните окръзи. прѣде доуѣхъ отъ кесарна С 72.18; став'шемъ же нмъ прѣдѣхъ воєводѣхъ н доук'сомъ. възрѣвъ на на доуксѣхъ глагола ... вѣдетъ же вамъ отъ мене ѣсть велнка С 73.18, 19; тѣгда доук'сѣхъ повелѣ С 74.1. Срв. С 75.11; глава доаволѣхъ тѣхъ исн агрикодау. а опашѣхъ ансна доук'сѣхъ. нже съ товоиѣхъ ва ова слоуѣхъ сотоннѣхъ С 74.30; трѣхъ сѣтъ пакостн дѣвѣште намъ. сотона н доуѣхъ н воєвода С 74.12; разгнѣвавъ же са доук'сѣхъ С 74.12. *Изч.*

С. Гр. δουξ. Вар. доуѣхъ.

Наб. дукс ОА, ВА, РВЕ, РРОД.

доунавъ, -а м. МИ. Река Дунав. прѣплоувѣше рѣкѣхъ рекѣмѣхъ доунавъ. пѣвнѣахъ фракѣхъ С 191.18–19; дошьдѣшоу же цѣсарюу едного града банъ доунава С 196.10; множаншн же нхъ въз доунавѣхъ вѣжаште истопнѣша С 197.10. *Изч.*

С. Гр. Δαυοῦβις [вар. Δαυοῦβιος], Ἰστρος.

Наб. Дунав, Дунава МИ ЕтБАН; Дунав МИ ВК, ОМ. Срв. Дунав ЛИ, Дунава ж. ЛИ, Дунавски ФИ СтИл, РЛФИ.

доуновенье, -на ср. Дѣх, дыхание. д'несъ во благодѣтъхъ стааго дѣхъ. прѣходѣащн освѣдетъ доуновеннемъ водъхъ. д'несъ нбо просвѣщаемо. послѣдетъ на земѣхъ рож СЕ 1b 8. *Изч.*

СЕ. Вар. доуновенне.

Наб. Срв. духане ОА, ВА, РВЕ.

доуножтн, доунож, доуношн св. Духна. і се рекъ доуноу н гла нмъ. прѣимѣте дѣхъ стѣ М Йо 20.22 А, О; по съкончаннн же молнтѣхъ доунож на нечнстѣхъ доуѣхъ н гла немоу. въз нма гла ꙗꙋ хѣ нздн отъ неа С 520.6. *Изч.*

М, А, О, С. Гр. ἐμφυσῶ.

Наб. дѣна гуал. НТ, МлВТР, ДА. Срв. духна ОА, ВА, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

доупина, -ѣ жс. Дупка, отвор. н възнѣ немоу нога въз доупинѣхъ пештерѣнѣхъ. ндеже вѣахъ моштн свѣтѣхъ С 218.16; н шдѣше на мѣсто обрѣтоша доупинѣхъ велнкѣхъ ... онн же мотѣкѣхъ н рѣла въземѣше копаша С 219.1. *Изч.*

С. Гр. ὀπή.

Наб. Срв. Дупина [Дупна] МИ ЙЗ, ВСИА.

доухатн, доушѣ, доушешн неск. 1. Духам, вѣя, появям. егда югъ доушѣштѣ. глѣте вѣко варѣхъ вѣдетъ. н възиваатъ М Лк 12.55 З; доуѣхъ ндеже хощетъ доушетъ. і гла его слышншн. нъ не вѣсн отъ кѣдоу прѣдетъ н камо ндетъ. тако естѣхъ възвѣкъ рожденѣхъ отъ дѣхъ М Йо 3.8 З. 2. Прен. Душа се, задушавам се [от никакво чувство]. н гнѣва исплѣненъхъ прѣде ... н въ гнѣвѣхъ сѣхъ науа глаголатн. ажѣ вѣсте въз градъхъ сѣде ... сѣштн нан нарѣцѣнѣштѣ са крѣстнѣнѣхъ повѣднѣте. онн же вндѣвѣше іако доушетъ гнѣвомъ. оуѣахъхъ съ страхомъ глаголѣште С 45.26; ед'наче же немоу гнѣвомъ доушѣштоу. о прѣтрѣпѣннн мѣчѣннѣкѣ. рече прѣведѣте мн сѣмо мѣжа жестокѣхъ С 62.7. *Изч.*

М, З, С. Гр. πνεῶ.

Наб. Срв. духам ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР.

ДОУХОВЪНЪ, -Ъ *прил.* 1. Който се отнася до духа, мисълта, съзнанието; духовен. и възврати са *къмъ*. въ слѣдъ ДХОВЪНЪНЪ ВЪ ГАЛАНЪЖЪ *М* Лк 4.14; и коупно съ рабомъ твоимъ снмъ ... съподобнъ въ мнромъ ДХОВЪНЪИМЪ. прочее житне ею. съконьвати *СЕ* 8b 19; аще бо въ нетнижъ по немъ нзволназ еси ити ... оуготовити са отъсеаъ ... на подвижъ ДХОВЪНЪНЪНЪ ... на нишетжъ ДХОВЪНЪЖЪ *СЕ* 90a 19, 21; аште оубогъ еси. ннунмъже мьне нмѣти нмашн богатааго. нн нишетъзи радн оумалнтъ ти са радость доуховнаа *С* 491.27; въ мнозѣ оубо пльтнѣвмъ оубожьствѣ ходаштемъ. доуховнзинмн же благодѣтмн богатомъ сжштемъ *С* 283.10. 2. Невеществен, неземн. ꙗже бже нашъ. въведн раба твоего сего. въ ДХОВЪНЪИ ДВОРЪИ. и прихъти н въ словесное твое стадо *СЕ* 100b 17; и шлѣмъ спнью прихати. и меуъ ДХОВЪНЪИ. еже естъ глѣзъ бженъ *СЕ* 94a 10; и аѣлское ... обѣтованне ... основано на акротомѣ. и ДХОВЪНЪ КАМЕНН ТВОА ВЪРЪИ *СЕ* 93b 17; не можѣмъ оубо посрамити празднства сего молж са. нз достоинжъ мждрость даннхъ намъ отъ доуховнааго дара въспрнмше. не въздаднмъ себе пнианствую *С* 493.6; въ пасха жндовска ннзгда. нз разорн са нзина. и прнде пасха доуховнаа *С* 419.13. // Духовен, нефизически, несвързан с плътта. блвен раба твоего сего ... въ ДХОВЪНЪИА бракъи. и съподобн н взити прѣна раба *СЕ* 94b 24; влаженъ еси въко ДХОВЪНОУ ЧАДОУ ОЦЪ ДОСТОИИЪ ВЪИСТЪ *СЕ* 83a 18; чловѣчьскомъ оубо рожденнемъ. ннзъ нного. а ДХОВНОЕ КЕДНО ВЪСѢМЪ. овешть бо оцъ нмжтъ богъ *С* 84.17; онъ же яко отъць доуховнъ. ставаше на *С* 203.14. 3. Който е свързан с религията, с богослужението; религиозен, църковен. всакъ грѣхъ н хоуленне. отъдастъ са члкомъ. а ДХОВНОЕ хоуленне

не отъдастъ са *СК* Мт 12.31; въко н прѣмждростн оуѣаш(е) н наказажше себе. въ псалмѣхъ н пѣннхъ. н пѣснѣхъ ДХОВЪНЪИХЪ *Е* 226 14-15. *Срв.* *СЕ* 94b 13-14; въсь градъ коупно съ архнепнскоупомъ. н съ въсѣмъ клнросомъ. съ хвалами н пѣснми доуховнзинми. несоща н проваждажште дожн н до погребенна *С* 208.22-23; не бо кестъ нного града обрѣстн. снще любьнѣ. на послоушаннѣ доуховнзинхъ словесъ прилежаштъ *С* 405.12; водоносъ же на рамоу носа. нн о ДХОВЪНЪНЪ СЛОУЖВѢ ЛЪНѢШАШЕ СА *С* 550.14; прилежаште молнтѣ ... по вса дьнн прирнштжште. къ доуховноуоумоу стааго еппа оученью *С* 541.19.

М, З, СК, Е, СЕ, К, С. Гр. тоу пνεύματος, πνευματικός, тоу Ἁγίου Πνεύματος, тоу Χριστοῦ, ὁ κατὰ πνεῦμα, εὐτελής.

Наб. духовен ОА, ВА, АК, Вот, НПер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; духовни, духовний *остар.* ВА, НПер.

ДОУХЪ, -А *м.* 1. Дух, душа, духовната същност на човека. бднте н молнтѣ са да не въндете въ напасть. ДХЪ бо естъ бдаръ а пльтъ немощна *М* Мк 14.38 3. *Срв.* Мт 26.41 *М, З, А, СК; СЕ* 47a 19; отроча же растѣаше н кръпѣаше са ДХЪМЪ *М* Лк 1.80 3, А. *Срв.* Лк 2.40 *М, З, А, СК, Б;* и дбне разоумѣвъ нсъ ДХЪМЪ свонмъ. въко тако ти помзшлѣхтъ въ себѣ. рече нмъ. что тако помзшлѣате въ срдцнхъ вашнхъ *М* Мк 2.8 3, А, *СК;* рожденъи отъ пльти пльть естъ. и рожденъи отъ ДХА ДХЪ естъ *М* Йо 3.6 3, А; срце чисто съзиди въ мнѣ бже. и ДХЪ правъ obnovи въ жтробѣ мои *СП* 50.12; ноштыжъ срздыцемъ глоумлѣхъ са. и клзцаше ДХЪ мои *СП* 76.7; въ скрзбехъ и не прѣможе ДХЪ мои *СП* 76.5; се рабья завнстн потопъ погржзнтѣ не може. нз ꙗе снлонжъ доуха погржзнъ въ источьннцѣхъ крзштена *С* 400.26; не пыцн са отьѣе ѡванне. аште бо н пльтнжъ отълажунхъ са отъ

тебе. нъ доухомъ съ товоиѣ несмъ С 295.18. 2. Безплътно същество, дух. оубоѣвъше же са н прнстрашзньн бзвѣзше. мнѣвахъ дхъ вндаште М Лк 24.37 А; едннз отъ народа рече. оучнтелю прнвѣсъ снъ мон къ тебѣ. имѣштъ дхъ нѣмъ М Мк 9.17 З, А, СК; хѣ еже ... повѣднлз есн в'съ дхъ водзньн. жажднѣшен СЕ 29b 12; доуен лжкавьннн прогонннн бзвѣнѣштъ С 479.20; послалша на мжжа дхъ въ образѣ змнннѣ С 567.6; вса невесзнаа доухове сжтъ бес плътн С 237.8. 3. Диханне, дншане, дѣх. н въздзхнѣвъ дхѣмъ свонмъ глѣ. ыто родосъ знаменнѣ нштетъ М Мк 8.12 З; словесемъ гнмъ нбса оутврднша сн. н дхмъ оустъ его всѣв сна нхъ СП 32.6; югда лнѣса отьц плауемъ прѣмѣннаа са вѣвахъ ... югда въ матерехъ прѣсехъ. доухъ тжжааше волѣзньнѣ С 397.21. 4. Вятър, лѣх, полѣх. доухъ ндеже хѣштетъ доушетъ. н глѣс его слзшншн. нъ не вѣсн отъ кждоу прндетъ н камо ндетъ М Йо 3.8 З, А; н ста дхъ воурензн. н възнѣса сн валзньн его СП 106.25; лѣпо во немоу прѣжде поставнн дрѣво таннокѣ кръста. тн тзгда топломъ доухомъ нже въ адѣ лежатъ къ тѣмъ прнштетн С 404.26. безъ доуха. Гр. ἄνεμος. Недншанъ, без дѣх. н вндатъ лежашта ннзъ. възведзшааго вса горѣ. н бзвѣдатъ въ малѣ без доуха С 456.3. прѣнемаганьѣ доуха. Гр. ὀλιγοψυχία. Духовно нзнемогване, малодушнѣ. ыахъ бѣ спанѣцаго мѣ. ытъ прѣнемаганьѣ дхѣ н воура СП 54.9. прѣдатн [нспоустннн] доухъ. Гр. ἀποδίδομι τὴν ψυχὴν, ἀφίημι τὸ πνεῦμα. Предам [нзпусна] последен дѣх, нздѣхна, умра. нсъ же въззпнѣвъ глѣмъ възлемъ нспоустн дхъ М Мт 27.50 З, А, СК; носнмъ же снъ матернѣ прѣдастъ дхъ свон радоча са С 80.21.

сватзнн доухъ. Гр. [τὸ] Ἅγιον Πνεῦμα, [τὸ] Πνεῦμα [τὸ] Ἅγιον. Едно от трнѣ лнца на Бога; Светнй Дух. шьдзше оубо наоучнтѣ вса ѣзкѣн. кръсташте ѣа въ има отцѣ н снѣ н стааго дхѣ М Мт 28.19 З, А, СК; паракнтъ же дхъ стън егоже послетъ оцъ въ има мое М Йо 14.26 З, А, СК; еже са прѣстаа тронца речетъ. оцъ н снъ н стън дхъ. трн съставн сзланьно въ едномъ бжѣствѣ СЕ 67a 13; вѣсъ веселнтъ внн°. мене же благодѣтъ стааго дхѣ С 19.15; в(з) нма ытѣца н сзнна н стааго доуха азъ самона рабъ бж(н) СН.

доухъ нечнстзнн [нечѣстнвзнн]. Гр. [τὸ] πνεῦμα, [τὸ] ἀκάθαρτον, ὁ δαίμων. Сврѣхестествена сна, която прнчннѣва зло; демон, сатана. вндаѣвъ же нсъ ѣко сзрнштетъ са народъ. запрѣтн дхѣмъ нечнстоу(оу)моу глѣ емоу М Мк 9.25 З, А, СК, Б; тѣмъ та закланнѣ ... нже есн в'сѣмъ нечнстзнмъ дхѣмъ запрѣтнлз СЕ 56a 7-8; паѣ же нште растѣѣше страхъ на нечѣстнвзннхъ доуѣхъ С 40.20.

зълъ доухъ. Гр. πνεῦμα πονηρόν, πνεῦμα ἀκάθαρτον. Зъл дух, нечнста сна; дявол, демон, бѣс. въ тз ыасъ нсцѣлн мзногън отъ неджгъ. н ранъ н дхъ зълъ. н мзногомъ слѣпомъ дарова прозѣрѣнне М Лк 7.21 З; закланнѣ та дшѣ зълън. бгѣмъ саватомъ. н в'сѣмъ воинствомъ аѣлън вѣн. н атананемъ. бгѣмъ в'сѣдръжнтелемъ. нзнн отннн СЕ 52a 7-8.

запрѣтнн доухоу [доухомъ]. Гр. ἐπιβριόομαι τῷ πνεύματι. Развълнувам се, разтревожа се. нс же ѣко вндаѣ нж плаушштѣ са. н прншедзшаа съ неѣ нюденѣ плаушшта са. запрѣтн дхѣмъ М Йо 11.33 З, А, СК; н запрѣтнвз доухомъ прнзѣва н сѣваза. въ нма нсоу хрѣтоса С 45.7-8.

нмъ доухъ неджжнѣ. Гр. ἔχων πνεῦμα [τῆς] ἀσθενείας. Който е недѣгав, който страда от нѣкакѣв

недѣг. і се жена бѣваше дхъ нмжштн недѣжень. *Бі.* на десате лѣтѣ *М Лк 13.11 З, А, СК;* о нмжштн дхъ недѣжень *М 76b 27. Сrv. З 130a 15.*

РАЗГНѢВАТИ СА ДОУХОМЪ. *Гр.* ἐμβριόομαι τῷ πνεύματι. Разгнева се. пришездѣше на жндѣи разгнѣва са доухомъ. н смжтн са н рече кде положнсте н *С 315.19–20;* кгда прѣды снмъ малы нскааше тѣи съказанннн реченмоу. кгда во доухомъ разгнѣва са. тѣгда н молн са *С 317.3.*

М, З, А, СК, Б, О, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С, Р, Г, БН, КН, СН. Гр. πνεῦμα, πνοή, δαιμόν, νεῦμα, ψυχή.

Наб. дух ОА, ВА, Бог, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА. *Сrv.* Дух МИ АМС.Мак. код; Духовец МИ ПК,Пр. в им.; Духов ФИ АС.

ДОУША, -а жс. 1. Вътрешният, психический живот на человека; душа, психика. прнскрѣвѣна естѣ дша моѣ до смрътн *М Мк 14.34 З. Сrv. Мт 26.38 М, З, А, СК; СЕ 47a 3; С 383.8;* възлюбнши гѣ бѣ твоего. въсѣмъ срѣцѣмъ твоимъ. н всенѣ дшѣнѣ своенѣ. і всенѣ мѣслѣнѣ твоенѣ *М Мт 22.37 З¹, А. Сrv. Мк 12.30 М, З, А; Лк 10.27 М, З, А;* вко тѣи еси щѣлнтель дшѣмъ і тѣломъ нашнмъ *СЕ 26a 17;* і приведе бѣі і оцѣо дѣва грѣбнѣшнѣта. дшѣ і плѣтѣ нашѣ *К 14a 33;* въ коалцѣ кротостѣи велнѣ да прѣвѣи ваемъ. і нашѣ дшѣ како оуѣштаетъ. отъ всѣвого гнѣва і вѣростн *К 4a 12;* послушан мене. н бѣдешн владѣи чнцѣ моен дшн. н образѣи златѣи поставнѣн тн по ... всеса вселенѣа *С 1.23;* снце блѣдннцн вѣрѣно тан въ доушн дѣлннцѣ молаштн сѣ слѣзамн. чоуждаахѣ са всн сн трѣпѣнннн нсоуовоу *С 392.22;* стѣи опечалн са доушенѣ н въплака *С 568.11;* не говорн нн смжтн доуша дѣвнцн *С 248.12;* пакн създатн дшн просвѣщенѣе н срѣцю н оумъ пользынѣ *Р II 2.9 // Съзнаннне, мисъл. слоужбѣ тѣлеснѣнѣ прѣнмѣше. кште н дшѣмн властн*

покоушанете са *С 88.15–16. // Разш.* Човешкнй живот. възставъ понмн отроуа н мрѣ его. н ндн въ землѣн нзлѣж. нзмрѣша во нскжцннн дша отроуате *А Мт 2.20 СК, Б;* слѣшахѣ рѣженѣе много живштннхъ оукрѣетѣ его ... съвнраахѣ сѣа коупѣно на мѣа. прнпатн дшѣ моѣ съвѣшташн *СП 30.14;* крѣпѣцн възскашн дшн моен *СП 53. 5. 2.* Нематериалната същност на човека; безплѣтно същество, което остава след неговата смърт. любан дшѣ своенѣ погоубнт ѣж. і ненавндан дша своенѣ въ мнрѣ семь. въ жнвотѣ вѣвѣнѣемъ съхраннтѣ ѣж *М Йо 12.25 З, А, СК;* матѣамн ѣхъ. въ мнрѣ оустрон дша нашн *Е 33b 4;* аште не вѣ гѣ помогалъ мнѣ. въмалѣ възселаа сѣа вн въ адъ дша моѣ *СП 93.17;* покон дшѣ твои хъ рабѣ. прѣжде оуспѣшннхъ. на мѣстѣ свѣтлѣе ... отънѣдѣже отъвѣжа. скрѣвь н печаль *СЕ 64b 15;* слово възданью сътворнтн имашн. въ день страшнаго сѣда за дшѣн его *СЕ 82b 17;* н рекъ господоу прнмн моѣ доушѣ ... тнхо н безъ волѣзнн нздѣхнѣ *С 141.21;* господн да отврѣзѣтѣ са небеса. н да прнмжтѣ доушѣ раба твоего *С 254.16;* чадо попцн са о доушн своен. н молн са чѣсто къ господоу *С 569.28;* лазарѣ ндн вѣнѣ н доуша отъ землѣ нсподнннхъ нстрѣжена вѣстѣ. нн днѣволоу протнѣж глаголѣштоу. нн смрътн протнѣж ставшн *С 317.23. 3. Прен.* Живо същество, създаннне. н водѣи же. тѣгда нзнесоша жнвотѣнѣи дѣвнжнмѣи. кгда оуслѣшаша. да нзнесѣтѣ водѣи гадъ доушѣ жнвѣнхъ *С 495.24. Сrv. С 495.28.*

КЕДННОЖ ДОУШЕНѢ. *Гр.* ὁμοψυχως. Единодушно, в пѣлно съгласнне. да не отѣлжунмъ са оубо отъ себе. нз ѣакоже жнхомъ кеднонѣ дшѣнѣ. н кедннѣмъ оумомъ. тако же н послушѣствоуѣмъ *С 72.10.*

прѣдати [отъдати] доушж. *Гр.* ἐναποδίδωμι, ἀποδίδωμι τὴν ψυχὴν, παρατίθημι τὸ πνεῦμα, ἀπορρήγνυμι τὴν ψυχὴν, ἐκδημέω. Предавам дух, издѣхвам, умирам. онъ же ... прѣвзвѣвъ многы часъ въ тѣхъ ранахъ безъ гласа прѣда доушж *С* 47.11; мечемъ оударенъ взвѣвъ. н тако прѣдастъ дшж господоу *С* 62.3; прикочнѣвъ са къ топлотѣ. дбнѣ растаа са. н тако отъдастъ дшж своиж *С* 76.25.

доушн пользънзин. *Гр.* ψυχοφελής. Полезен, добър за душата, душеполезен. многинхъ благънѣа. н дшн полезънзинхъ добродѣаннн. н по заповѣдемъ съпасовомъ жтн научнаиштннмъ. добреи сѣмъренѣа приобрѣтѣнѣ. ходатан въкаатъ *С* 513.16. доуша не нмзи. *Гр.* ψυχὴν μὴ ἔχων. Едва дишащ, останал без душа. јакоже не нмѣтн нмъ снази нн тѣла цѣла нн костн. нн мѣста от мѣста прѣнтн жожаахъ ... онн же троудънн н доуша не нмжште. повѣдаахъ емоу взвѣзшенѣ молаахъ него наставнтн ї на пжтъ *С* 32.14.

взъматн [нзматн] доушж. *Гр.* αἴρω τὴν ψυχὴν. Измѣчвам някого, вземам душата на някого. обндж же н нюдѣн н глаахъ емоу. доколѣ дша наша въземлешн аште тзи есн хъ. рзцн намъ *М* Йо 10.24 З, А.

доушн прокоудънъ. *Гр.* ψυχοφθόρος. Душегубителен, пагубен за душата. мзи же оувѣжнмъ възлюбѣеннн. доушн прокоудънзинхъ страстнн снхъ *С* 340.5–6.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С, Р, Г, ЗЛ, Х. *Гр.* ψυχή [вар. ἀρετή], πνεῦμα, ζωή.

Неб. душа ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, РРОД, ДА. *Срв.* Душа ЛИ, Душка ЛИ, Душо ЛИ, Душев ФИ, Душински ФИ СтИл, РЛФИ; Душево МИ, Душинци МИ, Душевски колиби МИ ПК, Пр. в им.

доушевънъ, -зйн прил. 1. Който се отнася до душата на човека; ду-

шевен, психически. i нцѣан н отъ в'сего недѣга. павтѣскаго н дшѣвънааго. отъпоустн емоу грѣхъ. i грѣховнжнж болѣзнѣ *СЕ* 25b 2–3; соугоувънзин прѣдзтѣча. н проповѣдннкѣ жнвзймъ н мртвзймъ. постъланзйн отъ тѣмннца нродовѣ. въ тѣмннцѣ доушевънжнж *С* 461.13; се н тѣло погоувнтъ. н доушевно благороднѣ прѣдактъ *С* 494.21; да не мѣрж прѣмнноуѣштѣ. погоувнмъ доушевънаго сздравнѣа *С* 494.28–29.

// **Образно.** постъланъ взѣстъ гаурннлъ. къ доушевънѣн полатѣ. цѣсара аггѣломъ *С* 244.15; радочн са доушевънзин храмѣ божиѣ. радочн са овѣштѣе жнлнштѣ. невесн н земн *С* 251.15. 2. *Като същ.* доушевъннн м. мн. *Гр.* οἱ ἄψυχοι. Бездуховните хора; тези, които нямат възвишен религиозен живот. камзѣкъ же въ хъ. w неразоумѣа жндовзскааго. каменѣе распада са н тн не чоуѣктъ. бездоушнаа двнжатъ са. н доушевъннн не вѣроуѣктъ *С* 485.20. *СЕ, С.* *Гр.* ψυχικός, τῆς ψυχῆς, ἄψυχος, [ὁ] ἐν τῇ ψυχῇ, πάνδημος. *Вар.* доушевънъ.

Неб. душевен ОА, ВА, АК, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ; душевни, душевный остар. ВА, НГер, МлБТР.

доушегоувънъ, -зйн прил. Пагубен, гибелен. нз възпадъ въ развоѣа дшѣгоувънзина. поработнхъ са окаанзи *СЕ* 78a 20–21. // **Образно.** снцѣ разоумънзинмъ н доушегоувънзинмъ влъкомъ. себе сн акъз чловѣка положнѣвъ старѣншнна паствннѣ. ловнтѣж сзтворнтъ оуловъшннмъ. прѣжде оуловѣеноуоумоу отъ ннхъ адама *С* 328.25. *Изч.* *СЕ, С.* *Гр.* ψυχοφθόρος. *Вар.* доушегоувънъ. *Неб.* душегубен книж. ОА, БТР; душегубнѣи остар. ВА. *Срв.* душегубѣе МлБТР, ДА; Душегубица МИ ВК, М-я.

доушепагоувънъ, -зйн прил. Който погубва душата, пагубен за душата. воѣвавъше на доушепагоувънзиа коумѣа. цѣльбнжнж н жтнню оуспѣ-

ШЪНЪНЪ ПАМАТЬ ОСТАВНША. С 542.18-19. Изч.

С. Гр. ψυχόλεθρος.

Наб. душепагубен *рядро остар.* ВА, МЛВТР.

ДОУШЕОУСПЪШЪНЪ, -ЗИН *прил.* Полезен за душата. ПОКОУШЪ СА НЕЖЕ ВЪ МНЪ БОЛЪЗНЪНОЕ. ЦЪАНТЕЛЪНЪНЪ НХЪ СВАТОСТНЪНЪ. ПРЪДЪЛОЖИТИ ДОУШЕОУСПЪШЪНА. СЛОУШАНЪШТИНЪНЪ ТЪХЪ НЕ ЛЪЖЪНЪ ПОСТАВИТИ ПАМАТЬ С 534.18-19. Изч.

С. Калка от гр. ψυχοφελής.

Наб. Ø.

ДОУШЪНЪ, -ЗИН *прил.* 1. Душевен. ФАРНСЕН ЖЕ ЧЪБАВЪНЪ НЕГО НА ОБЪДЪ. ТАН ВЪ ДОУШЪНЪЕМЪ СИ ДЪЛЪННИЦЪ ХОУЛЪНЪИ КОВААШЕ НА НЪ МЪСИАН С 392.27-28; НЕ ОСЛАШАВЪ СА СЪНДЕ НЪЗЪ ПОУСТЪНА. И ПРИДЕ ВЪ НАРЕЧЕНЪНЪ ГРАДЪ. И ОВРЪТЕ БОГОВОРЪНЪИЯ ЕРЕШ ПОТОПЪ ДОУШЪНЪНЪ С 191.10-11; СВОИМЪНЪ КРЪВЪМЪНЪ ОУНСТНТЕ СА ОТЪ ГРЪХЪ И НЕЖЕ ПЛЪТНЪНЪ ПОБЪЖДЕМЪНЪ ВЪСТЕ. КРЪПОСТНЪНЪ ДЪШЪНЪНЪНЪ ПОБЪДНТЕ С 108.22; ОЖИДААШЕ ОУБО СЪДА ... ОЖИДААШЕ СЪВЪДЪТЕЛЪ. ДОУШЪНЪНЪНЪ СЪВЪДЪТЕЛЪ С 432.11; СЪБААУАШТЕ ЖЕ РИЗЪИ БЪЛЪИЯ НЕ СЪБААУНТЕ БЪЛОСТИ ДОУШЪНЪИЯ. ТЪЖ БО ОДЕЖДАЪ АШТЕ ВЪИ САМЪНЪ НЕ ОТЪВРЪЖЕТЕ С 507.30. 2. Одушевен, жив. БЕЗДОУШЪНОЕ КЕСТЬСТВО. ДОУШЪНАА ЖИВОТЪНАА НЪЗЕСЕ С 495.26.

С. Гр. τῆς ψυχῆς, τῶν ψυχῶν, ἔμψυχος.

Наб. дүшен *рядро* НТ, ЕтМл.

ДЪВА *числ. бр.* Два, два броя. И СЕ ДЪВА СЛЪПЪЦА СЪДАШТА ПРИ ПЪТНЪНЪ М МТ 20.30 З¹, А; ДЪВА ДЪЛЪЖЪНКА ВЪСТЕ ЗАММОДАВЪЦОУ ЕТЕРОУ М ЛК 7.41 З, А; ИС ПОСЪЛА ДЪВА ОУЧЕНКА СВОЕ М МТ 21.1 З¹, А. СРВ. ЛК 19.29 М, З; ТЪГДА ПРОПАША СЪ НИМЪ ДЪВА РЪЗЪБОНИНКА М МТ 27.38 З, А. СРВ. МК 15.27 М, З, А; ТЪГДА ЖЕ ПРЪВЪЗИТЪ НА НЕМЪЖЕ БЪ МЪСТЪ ДЪВА ДЪНЪНЪ М ЙО 11.6 З, А, Н; НИКЪИ ЖЕ РАБЪ МОЖЕТЪ ДЪВЪМА ГОСПОДЪМА РАБОТАТИ. АН БО ЕДНОГО ВЪЗНЕНАВНДНТЪ. А ДРОУГАГО

ВЪЗЛЮБИТЪ М МТ 6.24 З, А. СРВ. ЛК 16.13 М, З, А, СК; ИМЪАН ДЪВЪ РИЗЪ ДА ПОДАСТЪ НЕ НМЪШТОУМОУ М ЛК 3.11 З, А, СК; ПРИШЕДЪШИ ЕДНА ВЪДОВИЦА ОУБОГА. ВЪВРЪЖЕ ДЪВЪ ЛЕПТЪ М МК 12.42 З. СРВ. ЛК 21.2 М, З, А, СК; НЕ ПАТЬ АН ПТИЦЪ ВЪННТЪ СА ПЪНАСЕМА ДЪВЪМА М ЛК 12.6 З, А, Б; БЪ ЖЕ ТОУ ВОДОНОСЪ КАМЪНЪ ШЕСТЬ ЛЕЖАШТЪ ... ВЪМЪСТАШТЪ ПО ДЪВЪМА АН ТРЕМЪ МЪРАМЪ М ЙО 2.6 З, А, О; АВРАМЪ ДВА СЪНЪИ НИМЪ. ЕДННЪ ОТЪ ОТЪ РАБЪИ. А ДРОУГЪИ ОТЪ СВОБОДЪИЯ Е 276 4; СЪБЪ БО ЕСТА ДВА ЗАВЪТА Е 276 11; И ПРИВЕДЕ ВЪИ. И ОЦЮ ДЪВА ГРЪЛНУШТА. ДЪШЪ И ПЛЪТЪ НАШЪ К 14а 32; ПО СРЪДЪ ДЪВЪМА ЖИВОТОМА ПОЗНАНЪ БЪИВЪ К 13b 26; ИЖЕ НЕ РОДН АН ТОГО ВЪ ПОУСТЪИИ АСННСТЪН ПОСРЪДЪ ДЪВЪОУ ДЪЖОУ С 8.5; И КОНЪАВЪШОУ КЕМОУ ФАЛМЪ. ИАКО ДЪВЪМА ЧАСОМА ПРЪШЕДЪШЕМА. НАУА СТЪИН РЪГАТИ СА АН ОУПАТОУ ГЛАГОДА С 118.17. // *Като същ.* Двама души, двама, двамина, двоица. ИДЕЖЕ БО ЕСТЕ ДЪВА. АН ТРЪЕ СЪВРАНИ ВЪ ИМА МОЕ. ТОУ ЕСМЪ ПО СРЪДЪ НХЪ М МТ 18.20 З¹, А; ЧКО АШТЕ ДЪВА ОТЪ ВАСЪ СЪВЪШТААТЕ НА ЗЕМНЪ О ВЪСЪКОНЪ ВЕШТИ ЕМЪЖЕ КОЛЪЖЪДО ПРОСИТЕ ВЪДЕТЪНЪНЪ М МТ 18.19 З¹, А; ТЪМЪ ЖЕ ЮЖЕ НЪСТЕ ДЪВА НЪ ЕДНА ПЛЪТЪ М МТ 19.6 З¹, А. СРВ. МК 10.8 М, З; АШТЕ АН СА И СЪВЪЖДЕ КОГДА ДО ДВОЮ НАН ТРИН ТАЦЪХЪ ПОЛОУЧЪНТИ... МНОЗЪМЪ ПАЧЕ ОУНЕ ЕСТЪ ОБЪШТЕВАТИ САМЪМЪ СЪ СОВОИЖЪ ЗЛ 16 21. // *В състава на сл. числ.* ПРЕВЪШЕ ЖЕ ЧКО И ДЪВА ДЕСАТЪ И ПАТЬ СТАДНЪ. АН КЪТИ. ОУЗЪРЪША НЪА М ЙО 6.19 З; И ДЪВА ДЕСАТИ И ОСМЪ ЛЪТЪ СЪТВОРНЪХЪ ПОУНТАА ХРИСТОСОВО. ЕУАГЪЕЛЪНЪ С 227.13-14; НЕ БЪША БО ДАЛЕЧЕ ОТЪ ЗЕМЛА. НЪ ЧКО ДЪВЪ СЪТЪ ЛАКТЪ М ЙО 21.8 З, А; ДЪВЪМА СЪТОМА ПЪНАСЪ ЧАВЪЗЪ НЕ ДОВЪЛЪТЪНЪ М ЙО 6.7 З, А. СРВ. МК 6.37 М, З; БЪ ЖЕ НХЪ ЧКО ДЪВЪ ТЪЗИШТИ М

Мк 5.13 З; съ дъвѣма десатъма (тѣ) тѣсѣштама *М* Лк 14.31

ДЪВА НА ДЕСАТЕ. *Гр.* δώδεκα. Дванадесет. і прѣставитѣ мнѣ вѣште ли дъва на десате леѣона анѣлѣ *М* Мт 26.53 З, А, Б; і се жена крѣвотоунава. дъвѣ на десате лѣтѣ нмѣштн. прѣстѣпши съ задн *М* Мт 9.20. *Срв.* Мк 5.25 *М*, *У*; Лк 8.43 *М*, З, А, *СК*; отъвѣшта нѣ. не дъвѣ ли на десате годниѣ есте въ дънн *М* Йо 11.9 З, А, *СК*, Н; нѣхе ... прѣзъвавѣ оученикѣ свои. дъва на десате. і давѣ имѣ власть н снаж *СЕ* 43б 20–21; вѣроуи мнѣ стѣнн. владѣико. дъва на десате нхѣ кетѣ *С* 121.20.

по дъвѣма. *Гр.* ἀνὰ δύο. Двама по двама, по двойки. і посъла ѣа по дъвѣма прѣдѣ лицемѣ своимѣ *М* Лк 10.1 З, А.

дъва нѣ дъва. *Гр.* δύο δύο. Двама по двама, по двойки. і прѣзъвавѣ оба на десате н научатѣ ѣа сълатн дъва нѣ дъва *М* Мк 6.7 З.

дъва кратѣ. *Гр.* δις. Двукратно, два пѣти. прѣждѣ даже кокотѣ не възгласитѣ дъва кратѣ. онъврѣжеш са мене трн кратѣ *М* Мк 14.72 З.

отъ дъвою лѣтоу н ннже. *Гр.* ἀπὸ διετούς καὶ κατωτέρω. От двегодишна възраст и надолу, тогда нродѣ видѣвѣ ѣко поржганѣ бѣн отъ влѣхвѣ. нжен вса отрокѣн ... отъ двою лѣтоу н ннже. по лѣтоу еже испънта отъ влѣхвѣ *А* Мт 2.16 *СК*, Б.

вѣннтн въ дъвѣ помъшленѣн. *Гр.* ἀμφιβολία περιβάλλουσα. Усъмнѣ се, изпадна въ сѣмнение. пошто въ дъвѣ помъшленнн вѣнндѣ. чѣто же пакѣ агѣлѣ рече *С* 249.18–19.

М, З, А, *СК*, Б, О, Н, У, Е, *СЕ*, К, С, ЗЛ, П₁₁. *Гр.* δύο, ζεύγος. *Вар.* дъва.

Наб. два, две ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА. *Срв.* Двата декара *МИ*, Двете шосета *МИ*, Двете могили *МИ* КП, *МИ* Белосл.; Два брата *МИ*, Двана бунаре *МИ*, Две буки *МИ*, Двене ниве *МИ* ВП, *ТО*; Двете врислета *МИ* ИГ, *ПИ*.

ДЪВАДЕСАТЪНЪН ЧИСЛ. РЕГ.

ДЪВАДЕСАТЪНЪН Н ОСМЪН. *Гр.* εἰκοστός ὄγδοος. Двадесет и осми. дъвадесатъноуоумоу оуво н осмоуоумоу лѣтоу прѣшъдъшоу ... себа-стннскѣн мнѣрополнтѣ ... поставн епнскоупа *С* 280.5–6; іакоже сазѣшадѣ свѣтѣн кемоу азѣкѣ глаголѣштѣ. въ двадесатънон своеа кемоу врѣстѣ лѣто. н осмои епнскоупѣ поставѣнѣнъ вѣи *С* 302.11–12.

ДЪВАДЕСАТЪНЪН Н ЧЕТВЪРТЪН. *Гр.* εἰκοστός τέταρτος. Двадесет и четвѣрти. въ лѣто дводесатънон н четвѣртоиѣ. цѣсара днмклнтнана. матежъ вѣстѣ велнкѣ *С* 220.10. *Изч.* *С.* *Вар.* дводесатънѣ, двадеcатънѣ, дъвадеcатънѣ.

Наб. *Срв.* двадесети, двайсети ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

дъвашѣдн нареч. Два пѣти, дважд. д'ващдн въ нѣд'блн дѣврьца отъврѣзда *С* 528.28–29; не кѣд'нож н д'ващдн. нѣ н трнш'дн него отъврѣгѣ са *С* 526.26; кѣд'нож н дващдн н многаш'дн рекохѣ тн *С* 165.12. *Изч.* *С.* *Гр.* δευτερον, δις. *Вар.* дващдн, д'ващдн. *Наб.* дважди *гуал.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтБАН, БТР. *Срв.* дващ, дважд *гуал.* и *поет.* Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, БТР, ДА.

ДЪВОДЕСАТЪНЪ ВЖ. ДЪВАДЕСАТЪНЪ.

дъводоушнѣ, -ѣа ср. Колебание, сѣмнение, двоумение. тѣгда старѣцѣ влагословн н. н вѣставнѣвѣ дастѣ кемоу прѣвон прѣвѣнстѣннхѣ таннѣ. въѣко дъводоушнѣ отъ сръдѣца кемоу отът-рѣвнѣвѣ *С* 299.7. *Изч.*

С. *Калка от гр.* διψοχία. *Вар.* дъводоушнѣ. *Наб.* *Срв.* двоедушне *книж.* *остар.* ВА, ЕтМл, МлБТР.

дъвон числ. сѣбир.-разг. 1. Двама, двоица, две. въ (...) (сѣдню. съ) ннож двож. ѣже (бѣ) (..) прн *Е* 39а З; і по сръдѣ анѣлѣ і чловѣкѣ. въ ѣслехѣ раждаѣа са. і по сръдѣ дъвоухѣ людн. камень жгъленѣ лежа *К* 13б 32. *Срв.* *С* 451.6; дъвои людѣ въ сонѣ. въ врѣ-

МА ХВЪНЪН МЖЦЪ ПРЪДЖ. СВРЪНСЦИ. КОУПЪНО ЖЕ І ПОГАНЬСЦИ *К* 13b 4-5. *Срв. С* 450.13. 2. *Като прил.* Двоен. възпрашавше же кто кетъ отъ ннхъ. нскомъин нмн савннъ. н оувѣдѣвшѣ понмѣше єдногo сѣвазаша. вернгамн двонмн *С* 146.5. 3. *Като същ. дзвое ср. ег. Гр.* δύο, τὰ δύο. Две, две неща. єднонож глѣ бѣ дзвое сѣ слъшашъ *СП* 61.12; да оуже єд'но отъ двѣе прѣдъложнмъ вамъ *С* 73.23; онъ же ... молнтъ єго по въражденно юм (!). сѣповѣдатн прѣльсть всѣх сотонннж. двое севѣ прноврѣтад стѣн *С* 525.8; боѣстна же образъ отъ дзвoегo сего сѣтонтъ сѣ *XII Ва* 24.

НА ДЗВОЕ. *Гр.* μέσον, κατὰ μέσον, εἰς δύο. На две части. і сѣ катапетазма цркѣнаѣ раздѣра сѣ. сѣ възшънѣаго краѣ до нн... жнѣаго (!) на дзвое *М* *Мт* 27.51 *З, А, СК. Срв. Мк* 15.38 *М, З; Лк* 23.45 *М, З; Гн* кто тн кетъ раздѣралъ котънж. онъ же рече арнн раздѣра мн на двое *С* 187.13; н потомъ повелѣша принести трѣстнє. н расцѣпнвшѣ на дзвое обложнтн по пльтн ємоу *С* 270.6. *Изч.*

М, З, А, СК, Е, СП, К, С, Х. Гр. δύο. *Вар.* двон, дьвон.

Неб. двѣи *гуал.* Дюв, ЕтБАН, ДА; двѣи *гуал.* ЕтБАН, РРОДД; двѣе *гуал.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР.

ДЪВОПОМОСТНТЪ, -ѢН ПРИЛ.

КЛѢТЬ ДЪВОПОМОСТНТА. *Гр.* κελλίον δίστευές. Двустайна постройка. мжжътъ мльчаланѣж жнзнь кетъ обзиказ. н не трѣбоуєтъ нзннѣ красєнъ хлѣвннъ. сѣтворн ємоу клѣть дзвопомостнтж *С* 204.18. *Изч.*

С.

Неб. Ø.

ДЪВОЕНАДЕСАТЕЛОУЧЪНЪ, -ѢН ПРИЛ.

Който има дванадесет лѣча. тако мн велнкнѣж богънѣж артемѣ. н двоєнадеcателoучѣноє. слънцє *С* 231.2. *Изч. С. Калка от гр.* δωδεκάκτινος. *Вар.* двоєнадеcателoучѣнъ.

Неб. Ø.

ДЪЖДЕВЪ, -ѢН ПРИЛ. Дъждовен, на дъжда. глѣвннж же зємѣа обрѣтѣше. н подъгорнє поточъноє доуждєвннхъ водъ *С* 301.19; аште лн же тъ огнѣ. стѣнѣ ѡавзн. сѣ невєсє прншзєтєннє божнѣа огнѣ. напон же кѣпнннж не опалн. что оубо рєчєшн о правѣдѣ ... нъ вѣ образѣ дъждевѣ сѣходаштнн *С* 250.27. *Изч.*

С. Гр. ὀμβροποιός, τοῦ ὕετοῦ. *Вар.* доуждєвѣ.

Неб. дъждев *ряко* ОА, ВА; дъждєв *ряко* Дюв, НГєр.

ДЪЖДЕВЪНЪ, -ѢН ПРИЛ. 1. Дъждовен, който носи дъжд. днѣ. влацн дъждевннн. сѣ нбєсє на чкѣи дъждъ правєдънъи одъждажтъ *СЕ* 1b 21. 2. *Като същ. дъждевннн м. мн. Гр.* ὀμβροποιός. Проливни дъждовє. і праврати вѣ кровѣ рѣкѣи іхъ тѣчѣнънѣа [дъжевннѣа *марг. бел.* 103a 11-12] іхъ чѣко да не пнжтъ *СП* 77.44. *Изч. СП, СЕ. Вар.* дъждевннъ.

Неб. Срв. дъждовен ОА, ВА, Бот, НГ, Дюв, НГєр, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ДЪЖАНТН, ДЪЖДЖ, ДЪЖАНШН *несв.* За дъжд: вали. і дъжднтъ на правєдънъи н на неправєдънъи *М* *Мт* 5.45 *З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. βρέχο.

Неб. дъждѣи *гуал.* ВА, НГєр, МлБТР, ЕтБАН, ДА.

ДЪЖДЪ, -Ѣ М. Дъжд. і сзннѣе дождъ н прндж рѣкѣи. н възвѣаша в(р)ѣтрн. і нападѣ на храмннж тѣж *М* *Мт* 7.25 *З, А, Ск. Срв. Мт* 7.27 *М, З, А, СК;* положи дъждаѣ імъ градъ. огнъ попалѣнѣщѣ вѣ зємѣи іхъ *СП* 104.32; възносѣ облакѣи отъ послѣдѣннѣхъ зємѣѣа. мльннѣа вѣ дождѣ створн. ізводѣѣ вѣтрѣи отъ сѣкровнштѣ своіхъ *СП* 134.7; днѣ. влацн дъждевннн. сѣ нбєсє на чкѣи дъждъ правєдънъи одъждажтъ *СЕ* 1b 22; дъждъ сѣпєстн многъ на зємѣѣ *С* 530.27; можєтъ лн чловѣкѣ нмъи пшєннцѣ вѣ жнтѣннцн своєн лєжаштѣ н хрѣна іѣ.

ДЪЖДОУ же н ТЪЖАМЪ ... не БЪЗЪ-
МЪШОУ ОТЪ ПШЕННИЦА ВЪ РЪКОУ СВОЕЮ С
266.2; породѣнаго гражданина. безъ
земѣнаго троужданна жнвѣшта.
безъ дѣжда крѣмѣшта са С 429.25
М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. βροχος, υετός,
ὄμβρος. Вар. дѣждъ, дѣждь, дождь, дождь.
Неб. дѣжд ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР,
ДА; дожд *гуал.* НГер, МлБТР, ДА; дожд
гуал. ДА; дѣжда *ис.* диал. ДА. Срв.
Дѣждец *МИ*, Дѣждино *МИ*, Дѣждица *МИ*
СНМБ.

ДЪЖДЪНЪ, -ѣн *прил.* Дѣждовен. сът-
ворн паницѣ зѣло малѣ. на прииман-
ниѣ дѣждѣнѣнхъ водѣ С 549.14;
паницѣ велнкѣ дѣждѣнѣнмъ водамъ
... сътворн въ манастирн С 552.16.
Изч.

С. Вар. дѣждѣнъ.

Неб. Ø.

ДЪНА, -ѣи *ис.* Подагра. мѣ ѿ нзбавленьн
дѣнѣ ѣкоу. ꙗко неже бѣже нашъ. помн-
лоуи ѣка сего. выпниѣцадо дѣнонѣ.
ѣже иматъ ноготъ ꙗко н ѣ тѣ. не дѣн
емоу пакостн. ни рѣкама ни ногама. ни
в'сеому тѣлесн СЕ 36б 6, 8. *Изч.*

СЕ.

Неб. Ø.

ДЪСКА, -ѣи *ис.* 1. Дѣска. да не видатъ
такое старѣца лежашта ... на земн. ни бо
ни дѣскѣи вѣаше под ѣнмъ ни
рогозниѣи. ни нио неже С 555.5; тѣгда
анѣупатъ разгнѣваеъ са повелѣ н
сѣвѣшн. н на дѣстѣ протагъше вн-
тн н жндамн соуровами С 100.29–30.
2. Плоча за писане. ꙗко н долѣст-
ва повраньскаѣ. многаш'дн бо словопн-
сателѣ. н шаропнсателѣ наурѣтаѣт' овн
словомъ оукрашаѣште. а снн на
дѣскѣи ѣрѣтаѣште С 83.11; ꙗкоже бо
шарѣуна на еднон дѣстѣ. н образѣи
ѣрѣтаѣштъ н истннѣи пишѣтъ шаромъ
С 418.1 // Дѣсчена табела, плоча. а
егда пилатъ на дѣстѣ истннѣи
показа. гнѣвасте са н ставѣиаете
писатн С 403.13. 3. Маса, тезгях. н
вннде не въ црѣвѣи вѣннѣи. н нзгѣна

вса продаѣштаѣи. н коупоуѣштаѣи
въ црѣве. н дѣскѣи трѣжнннѣи непо-
врѣже. н сѣдѣлншта продаѣштнхъ
голѣбн М Мт 21.12 З', ЗП. Срв. Мк
11.15 М, З; Йо 2.15 М, З, А.
М, З, А, ЗП, С, Гр. σανίς, πίναξ, τίτλος,
τράπεζα. Вар. дѣска.

Неб. дѣска ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв,
НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР,
РБЕ, ДА; дѣска *гуал.* ВА, ЕтБАН, ДА;
дѣска *гуал.* ВА, ДА. Срв. Дѣски *МИ*
ГХ,МИМ.

ДЪХНОВЕНЬЕ, -ѣа *ср.* Дѣх, дихание. н
авншнѣи сѣи источѣниѣи водѣ. н отѣ-
крѣшнѣи сѣи основанѣи оуселенѣиѣи ...
втѣ дѣхнovenѣиѣи дѣхъ гнѣва твоего
СП 17.16; въскрѣснн съзѣданнѣи моѣ
... тебе радн ... придоуѣ на земѣнѣ ...
внждѣи лнѣа моѣго запѣванѣиѣи. ꙗже
тебе радн приахъ. да тебе оустроѣнъ въ
прѣвоѣи дѣхнovenѣиѣи С 469.8. *Изч.*

СП, С. Гр. ἐμπνευσις, ἐμφύσημα. Вар.
дѣхнovenѣиѣи.

Неб. Срв. [в]дѣхновение.

ДЪХЪТОРЪ, а *л.* Възглавница. н бѣ
самъ крѣмѣи. на доуѣторѣи съпа З Мк
4.38. *Изч.*

З. Гр. προσκεφάλιον. От *пребѣлг.* Вар.
доуѣторѣи.

Неб. Ø.

ДЪЩН, ДЪЩЕРЕ и ДЪЩЕРН *ис.* Дѣщеря. н
се жена хананенска. отѣ прѣдѣлѣи
тѣхъ ншедѣшн. възѣпн глѣшнѣи.
помнлоуи ма ꙗко снѣи давѣвѣи. дѣшнѣи
моѣи зѣлѣи вѣсѣноуѣтѣи са М Мт 15.22
З, СК; н раздѣлатъ са отѣцѣи на снѣи. н
снѣи на отѣца. матн на дѣштерѣи. н
дѣшнѣи на матерѣи М Лк 12.53 З; не
же рече ен дѣшнѣи вѣра твоѣи спѣи та
ндн съ мнромъ М Мк 5.34 З, А, У.
Срв. Мт 9.22 М, З, А, СК; Лк 8.48
М, З, А; дѣштерн имѣскѣи. не плачѣи
са о мнѣи М Лк 23.28 З; дѣщерн (цр)
(...) стн своѣи прѣдѣстѣи (црн)ца о
дѣснѣиѣи тебе Е 26а 9; н пожрѣшнѣи снѣи
своѣи. н дѣщерн своѣи дѣмномъ СП
105.37; н пролншнѣи крѣвѣи неповнннѣиѣи.
крѣвѣи снѣи своѣи н дѣщерѣи реи [логр.

вм. дъщерей, Север., с. 140, бел. пог линия] СП 105.38; донде же мана-стѣра ѹловѣка вжѣа. съ женоѣж своенѣж н снѣмн н дъштернн С 562.12; жнста деватъ сътъ. н ѡ лѣтъ. роднвѣша снѣз н дъштерн. отъ ннхъже исплзнн са мнрѣ въсь С 9.22; внда ѹловѣчѣскы добрѣа женѣ н дъштерн. тѣмъ похота н въ лицѣ бесѣдоуѡ нмъ С 7.19; к'то оубо поноуѡдн жндовъ жрѣтн велфегороу ... нан блжжнхн въ дъштерехъ нностранннкъ С 127.7; тогда раздѣжѡт' са роднтел(е) н ѡада ... мтн н дъщ(...) Р V 3.8.

ДЪЩН СНОНОВА [снона]. Гр. θυγάτηρ [τῆς] Σιών. Като образно название на град Ерусалим или на юдейския народ. рѣцѣте дъщерн сноновѣ. се цѣрь твон градѣтъ тебѣ. кротокъ М Мт 21.5 З, А, СК; не вон са дъщн снонова. се цѣрь твон градѣтъ. съда на жрѣвате ослн М Йо 12.15 З, А, СК; а възвѣщѣж въса хвалѣ твоѡа. въ вратѣхъ дъщерн сноновѣ СП 9.15; да исповѣмъ въса хвалѣ твоѡа. въ вратѣхъ дрѣштерн [погр. вм. дъштерн, Север., с. 92, бел. пог линия] сннн СП 72.28; радочн са зѣло дъштн снннн. се цѣсарь твон градѣтъ тн правднвѣ С 324.18. Срв. С 337.3-4.

М, З, А, СК, У, Е, СП, К, С, Р. Гр. θυγάτηρ, θυγάτριον. Вар. дъштн, дъштн, дъщн.

Нѣб. дъщн *гуал*. ЕтБАН; дъща *гуал*. ДА; дъщер *гуал*. ВА, ЕтБАН, ДА; дѣща *гуал*. ЕтБАН; дъщерѣа ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ; дъще *зват*.

ДЪЩИЦА, -а ж. Дъсчица за писане. н испрошѣ дъштнцѣж напнса глѡ. юанъ естѣ нма емоу М Лк 1.63 З, А. Изч. М, З, А. Гр. πνευματίου. Вар. дъштнца.

Нѣб. дъщнца *гуал*. ДА; дъсчица ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, АР; дъщнца *гуал*. ВА; дасчица *гуал*. ВА.

ДЪЩМЪ, -а м. Дим, пушек. власн же гнн ... нщѣзѡжѣе тѣко дъщмъ ищѣзѣ СП 36.20; нан жнвотъномь. вндѣннемъ авлѣва са. нан змневомь. лнн зѣвѣрн-

номь лнцемь. нан коуреннемь. нан дъщмомь етеромь. внднмъ СЕ 54а З; н землѣж содомъскнѣж н гоморъскнѣж. ѡгнемь вжѣствнзймъ попальшемь. егоже съвѣстнѣж дъщмъ не оугасаѡа коурнтъ са СЕ 52b 9; вндѣхъ дъщма нж нѣа до нзнѣшьннѡго възсходашта. н землѣж огнемъ оупепелѣнѣ С 128.19. // *Образно*. не поманѣж ... нн племеннѣа зѣвнстн. нн братолюбствнѡа ненавнствнѡаго дъщма С 367.20.

СП, СЕ, С. Гр. колѡво.

Нѣб. дъщ *гуал*. н *остар*. Дюв, НГер, ДА; дим ОА, ВА, АК, Бот, НТ, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, ДА.

ДЪЩАНЬЕ, -ѡ ср. 1. Дыхание. отъ в'сего дъщаннѣ. страхомь славнтъ са прѣстѡе нма твое СЕ 51b 22-23. Срв. С 262.17; тѣко оу тебе естѣ источннкъ жнвотоу. н отъ тебе естѣ в'се дъщанне благо. н въсь даръ съврѣшенъ СЕ 79а 26-79b 1. // *Прен*. Живо същество. не подобатъ вѣи земнѡаго цѣсара боѡатн са. нъ оного давѣшааго вамъ мѣдрѡстѣ н сѣмъзисѡз. нмжштааго властѣ невесѣ н землѣж н въсѣцѣмъ дъщаннмъ С 257.29. 2. Веене, полѣх. тажцн вѣтрн велнкѣ дъщаннѡа сналѣ на кротѡстѣ тншаахъ С 399.11. СЕ, С. Гр. πνοή, πνεύμα. Вар. дъщаннѣ.

Нѣб. дыхание *кннж*. ОА, ВА, Бот, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР; дхания, дханняи *мн*. 'злн духове' *гуал*. ДА.

ДЪЩАТН, **ДЪЩАЖ**, **ДЪЩЕШН** н **ДЪЩАЖ**, **ДЪЩАЖШН** *несв*. 1. Дишам. кѣдначе дъщажште огню прѣданн възша С 94.12; сѣзнъ же оучнмзн матернѣж. нменемь мѣантѣ. кѣште дъщажше С 80.11; оуже стоуденнѣж оумерѣша. а своенѡ нначе дъщажшта С 96.2. // *Образно*. нже прѣхвалннн отѣцн. съдѣнствнннкы нмжште стѣзн дочѣхъ. н тѣмъ дъщажште. нюдѣнкѣа оубо подобнѣа ереш отѣврѣгоша нзобрѣтеннѣ С 189.4-5. 2. Духам. море же вѣтроу велню дъщажштю възстааше М Йо 6.18 З, А. // *Образно*. дъхъ нждеже хѡщѣтъ дъщѣтъ А Йо 3.8.

М, З, А, С. Гр. ἐμπνέω, πνέω.

Нѣб. дыхам, дихам *гуал.* НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, ДА; дишам ОА, ВА, Бот, НТ, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР АР; дѣхам *гуал.* ОА, ВА, МлБТР.

ДЪБРЬ, -н ж. Долина. въсѣка дѣбрь нсплзнтъ са. н въсѣка гора н хлзмъ сѣмѣртъ са *М Лк 3.5 З, А, СК*; по-сѣлаѣа нстоуѣнкъ ко дѣбрехъ посрѣдѣ горъ проидѣтъ водъ *СП 103.10.*

Дѣбрь огънаѣ [прѣнсподѣнаѣ]. Гр. Τάρταρος, κατώτατος Τάρταρος. Ад, пѣкъл. сватъин артемонъ глагола ... раве дѣбрь огънънаѣ. кѣште лн са отъмештеши не хота слъшатн *С 231.13*; не вѣсте лн ѣко огню неогъгасѣмоу вѣтн ... н бездѣнѣн тннѣ. н прѣнсподѣнн дѣбрь *С 107.21.*

дѣбрь солнцѣскаѣ Гр. φάραυξ τῶν ἄλων. Солна долина, Солни дол, Долината на солта – долината Ge-Melach [II Цар 8.13, IV Цар 14.7] южно от Мъртво море, която на места се белее от натрупаната сол. ѣ обратн сѣ юавъз ѣ извѣ дѣбрь солшѣскѣж *СП 59.2.*

М, З, А, СК, СП, С. Гр. φάραυξ.

Нѣб. дѣбри *книж. поет.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР. *Срв.* Дѣбрен *МИ*, Дѣбрене *МИ*, Дѣбрь *МИ* СНМБ; Дѣбрь *МИ*, Дѣбра *МИ*, Дѣбрица *МИ*, Дѣбрен *МИ* АМС, Слав. нас. Алб.

дѣмнѣръ вж. днмнѣрнн.

дѣнапръ, -а м. *МИ.* Река Днепър. прнврѣженъ вѣстѣ въ островъ нарнцѣмъин алсозъ. въ странахъ рѣкъ дѣнапра *С 539.5. Изч.*

С.

дѣневънъ, -ын прил. 1. Който се отнася до дня, дневен. подобитъ са ѣ сѣмъ слънъце. дѣневънъимъ са свѣтомъ облагѣа *К 10а 1–2.* 2. Всекидневен, ежедневен. хлѣвъ нашъ дневънъ. даждъ намъ на всѣкъ дѣнь *СК Лк 11.3.*

дѣневънаѣ чрѣда. *Гр.* ἐφημερία. Дежурство за извършване на богослужението през деня. вѣстѣ въ

дѣнн чрѣда чрѣ. юдеиска. ιερεὶ εἰς τὴν ἡμέραν ζαχαρίας. отъ дѣневънънаѣ чрѣдѣ авнаѣа *З Лк 1.5. Изч.*

З, СК, К. Гр. ἡμερινός, ἐπιούσιος. *Вар.* дѣневънъ, дѣневънъ.

Нѣб. дневен ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ; дневний *остар.* ОА, ВА, НГер.

дѣнесъннн вж. дѣньсѣннн.

дѣнешъннн вж. дѣньсѣннн.

дѣнь, дѣне и дѣнн м. 1. Ден, част от денонощието, времето от сутринта до вечерта. ѣ егда вѣстѣ дѣнь прнглаши оуѣеннкъ своѣ. ѣ нзѣвравъ отъ ннхъ дѣва на десѣте. ѣже н апостолаѣ нарече *М Лк 6.13 З*; овлаши сѣ нама вѣко прн веверѣ естѣ. ѣ прѣклоннаѣ са естѣ юже дѣнь *М Лк 24.29 А*; дѣнь же начатъ прѣкланѣтн са. прнстѣпша же оба на десѣте рѣсте емоу. отъпоуѣтн народъ. да шедѣше въ окръстѣнаѣа вѣсн н села внтанѣтъ *М Лк 9.12 З*; вѣко во вѣ нона въ вѣрѣвѣ кнѣтовѣ. трн дѣнн н трн ноштн. тако вѣдетъ снѣ члѣвѣскъ. въ срѣдѣн земла трн днн н трн ноштн *М Мт 12.40 З. Срв. С 478.26*; сѣвѣщавѣ же дѣлателъ. по пѣназоу на дѣнь. посѣла ѣа въ внногр(а)дъ свон *М Мт 20.2 З¹, А, Б*; ноцѣ оуѣспѣ. а дѣнъ прнблнжн са. отвръзѣте дѣла тѣмнаѣ *Е 5а 15. //* Определен ден, свѣрзан с ѣякакво събитие. а о дѣнн томъ н о годннѣ тон ннктоже не вѣстѣ *М Мт 24.36 З, А, СК, Н. 2.* Денонощие, отрязѣк от време, равен на 24 часа. вѣсте вѣко по дѣвою дѣноу пасѣа вѣдетъ. ѣ снѣ члѣвѣскъ прѣданъ вѣдетъ на пропагнѣ *М Мт 26.2 А, СК*; разорнтѣ црѣвѣ снѣ. ѣ трѣмн дѣнѣмн. въздѣвн-гнѣж ѣж *М Йо 2.19 З, А. Срв. СЕ 48а 10*; ѣ вѣ тоу въ поуѣтѣнн. к. дѣнъ. искоушаемъ сотонѣж. ѣ вѣ сѣ звѣрѣмн. ѣ анѣлн сло(у)жадѣж емоу *М Мк 1.13 З*; мѣ. декабрь. д. днъ *У Па 16*; нъ да стѣж створимъ своѣж дѣшж. можемъ во се створитн. аште хоштемъ. еднѣмъ

дънемъ *К 8б 18*; дънесъ дъва дънн неста отънеланже нъндохъ нъ града епнскоуѣна *С 233.14*; не во нъ аштн не тъгда възтааъ съдаштемъ тѣмъ тоу н стрѣгъштемъ. нъ отъшздъшемъ по трѣхъ дънехъ. нмѣан бѣша что отъвѣштавати н глаголати *С 443.27*; тѣи мрътеъ трѣи дънь. тѣи родителю пренено сѣин *С 505.8. 3. Само мн.* Време. горе же непраздъннмъ н дънштнмъ въ тѣи дънн *М Мт 24.19 3¹, А, СК, Б*; и егда испазннша са дънье оунштениѣ ею. по законуу мосеовоу. възнѣса н въ нлмъ. поставити прѣдъ гмь *М Лк 2.22 3, А, СК, Б*; и бѣистъ ѣко испазннша са дънье слоужбѣи его *М Лк 1.23 3, А*; еансаветн же испазннша са дънье родити еи. и родн снъ *3 Лк 1.57 А*; ѣкоже во во дънн ноевѣи. тако вѣдетъ н въ дънн снѣ улѣукааго *М Мт 24.37 3, А, Н*; и не по мѣностѣхъ дънехъ съвѣравъ все мѣннн снъ отнде на странѣ далече *М Лк 15.13 3, А, СК.* // Живот. и не вѣ нма ѣада. понеже вѣ еансаветъ неплодъи. и оба заматорѣвѣша въ дънехъ своихъ *М Лк 1.7 3, А*; и вѣ анна пророуница ... си заматорѣвѣши въ дънехъ мноствѣхъ. живѣши съ мжемъ ѣлетъ. отъ дѣвѣства своего *М Лк 2.36 3, СК. 4. Като нареч.* дъньмъ *тв. ег.* *Гр. τῆς ἡμέρας.* През деня, на ден, в течение на един ден. н аште седморнценѣ дънемъ сѣгрѣшитъ въ та. н седморнценѣ дънемъ обратитъ са гла канъ са. отъпоустн емоу *М Лк 17.4 А, СК.*

велнкъ дънь. *а) Гр. μεγάλη ἡμέρα.* Празник. иоден же понеже параскевѣн вѣ. да не оостанѣтъ нкѣтѣ тѣлеса. въ соботѣ. вѣ во велнкъ денъ тоѣа соботѣи. молнша пнлата да прѣвнѣтъ голѣнн нхъ. и възвмѣтъ ѣа *М Йо 19.31 СК. б) Гр. ἡ τοῦ Πάσχα ἑορτή* [вар. ἡ Πασχαλία ἑορτή]. Великден, Пасха. оуже велнкоу дънн прнванѣнѣштоу възндѣвѣ оуже въ ма-

настѣрѣ отъе. н велнкъ дънь н прздъннкѣи сѣ отъцн сѣтворнѣвѣ *С 290.3, 5; Д, нѣ.* по велнцѣ днн *Б Н₁.* велнкъ дънь ѣстн. *Гр. τὸ Πάσχα ἑορτήω.* Празнувам Пасха. не вѣнндоша въ тѣмннцѣ. да не оскврѣнатъ са. нъ да ѣадатъ велнкъ дънь *С 432.5.*

на вѣвѣкъ дънь велнкъ. *Гр. κατὰ ἐορτήν.* На всеки празник, всеки празничен ден. на вѣвѣкъ же денъ велнкъ обѣиан вѣ (и)ѣмоноу. отъпоустати народоу. сѣвазѣнѣ егоже хотѣахъ *М Мт 27.15 3, А, СК.*

постѣннн дънь. Ден, в който според християнството не се ядат продукти от животински произход [мазнини, месо, мляко, яйца и др.]. егда ан вѣдетъ постѣннн дънь. то се ѣтн. еѣа *ѡ Ма СК 147б 12.*

праздънъ дънь. *Гр. ἡμέρα ἀργή* [вар. ἡμέρα ἀργίας]. Неработен, свободен ден. ѣако въ дънь сѣботѣнннн уловѣка нцѣан. н прѣнѣ н соухъ рѣкѣ въ прздънъ дънь на дѣло простѣрѣ *С 396.15.*

сѣнн [ѣадо] свѣтоу н дънн. *Гр. υἱὸς φωτὸς καὶ ἡμέρας.* Син на светлината, Христов избраник. да вѣдетъ сѣвѣдъ нѣвѣранъ. снъ н насѣдѣннкъ. твоемоу црѣсоу снъ свѣтоу н дънн *СЕ 94а 16*; и аще са тако покаешн. вѣдешн ѣадо свѣтоу н дънн *СЕ 70б 19–20.*

длъгота дънн. *Гр. μακρότης ἡμερῶν.* Дълголетие, дълъг живот. живота проси оу тебе и далъ емоу еси. длъготѣ дънн въ вѣкѣ вѣкоу *СП 20.5*; н мноствѣ твоѣ поженетъ мѣа вѣса дънн живота моего. н да вѣселѣ са въ домъ гнъ въ длъготѣ дънн *СП 22.6*; длъготѣ дънн испазнѣи. н авѣнѣ емоу спнне мое *СП 90.16*; домоу твоемоу подобаеъ сѣннн *π* въ длъготѣ дънн *СП 92.5. Свр. Е 25а 10.* дънь н ноцѣ; ноцѣ н дънь. *Гр. νύκτα καὶ ἡμέραν, ἡμέρας καὶ νυκτός,*

νύκτωρ τε καὶ καθ' ἡμέραν. День и ноцѣ, денем и ноцем; винаги, постоянно. и та въздова ... ѣже не охждааше постомъ и молантеамн. слоужаштн день и ноцѣ *М Лк 2.37 З, А, СК*; а бѣ не нматъ ли сѣтворитн мѣстн. изъбранѣихъ свонхъ. възпнѣштнхъ кз немоу день и ноцѣ. и трзпнтъ на ннхъ *М Лк 18.7 З, А, СК*; доколѣ положѣ сѣвѣтъ въ дшѣ моен. волѣзнь въ срѣдѣци моемъ днь и нош^{тс} *СП 12.3*; денъ и ноцѣ обидетъ тѣа по стѣнамъ его. безаконнѣе и трюудъ посрѣдѣ его неправѣда *СП 54.11*; того во ноштъ и днь въ чнстотѣ житнѣа своѣго. іако въ зрьцалѣ дръра. не можааше насѣтитн са *С 275.2*. послѣдѣнн днь. *Гр.* ἡ ἐσχάτη ἡμέρα. Краят [свѣршекѣт] на света. ѣдзи моѣ пазѣ и пнѣан моѣ крзвъ. иматъ живота вѣвзндаго. и азъ вскрѣшѣ и въ послѣдѣнн днь *М Йо 6.54 З, А, Срв. Йо 6.44 М, З, А; Йо 6.40 М, З, А; Йо 6.39 М, З, А*; слово еже глахъ то сѣднтъ емоу въ послѣдѣнн днь *М Йо 12.48 З*.

по вса дьнн. *Гр.* καθ' ἡμέραν, ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας, καθ' ἐκάστην [ἡμέραν], ἡμέραν καθ' ἡμέραν. Непрекѣснато, всеки ден, всекидневно. ѣко на развоннѣа ли нзндете сѣ оржѣемъ и дрькольмн іатн мѣа. по вса дьнн сѣдѣбахъ при васъ въ цркѣе и не іасте мене *М Мт 26.55 З, А, СК*; и прихождаахъ отъвсѣдоу кз немоу по вса дьнн *С 205.28–29*; и сѣподовн ма мѣченнѣскзінмъ сѣврѣшеннмъ възоднтн теѣѣ. того во по вса дьнн ождаѣхъ *С 260.23–24*; и приагааше са чнсло вѣроуѣштнхъ по вса дьнн. нсконьзнн же вѣрнзннхъ родоу *С 538.19*; мола са да напавемн в(ь.)драстѣтѣ. плодън твора по вса днн *Р II 1.8–9*.

сѣднзнн днь, днь сѣднзнн, днь сѣда. *Гр.* [ἡ] ἡμέρα [τῆς] κρίσεως, ἡ μέλλουσα ἡμέρα, γέεννα. Денят на

Страшнѣа сѣд, сѣднѣа ден. отъраднѣе вѣдетъ земн содомѣсцѣн гоморѣсцѣн; въ днь сѣднзнн *М Мт 10.15 З. Срв. Мт 11.22 М, З*; кѣ о сѣднѣемъ дне *М 44а 2*; w семъ сѣврѣшаеѣтъ са любѣи в насѣ. да дръзновенне нмамъ въ днѣ сѣднзнн *Е 37а 16*; самъ же себе еси створилъ безотвѣѣта. на сѣднзнн днь *К 9а 11*; ѣко не ѣага слова въздатн въ днь сѣднзнн *Р II 2.36–37*; въ страшнѣа. и трепетнѣа днь сѣда *СЕ 88b 25*; многа же н о сѣднѣѣемъ днн сѣказова словеса. многа же н о цѣсарѣстѣнн небеснѣѣемъ. овоѣго^о снажъ показа *С 412.27*.

мзного дьнн, [на] мзногѣ дьнн. *Гр.* οἱ πολυχρόνιον [вар. πολὺν χρόνον]. Дълго време. и много дьнн нскоуѣз нмѣште лаврѣи блаженааго савѣи. іакоже въ градѣ нн смокзи вѣдетъ. нн дѣѣв ннкакѣже мнгозла радн топлотѣи н соухотѣи. въздѣха лаврѣскааго *С 301.10*; и прѣѣзи въ манастѣрн мнгозѣ дьнн. хода н слава ва *С 564.26*; прѣѣзи же вѣсѣ ... сѣкроушаа старѣца. нностанѣ кстн немоу сѣламмѣа ... и то творѣаше тзгда стражда на мнгозѣ дьнн *С 553.9*; водѣи же оу нею вѣхѣма не вѣаше. нз отъ рѣкѣи ефрата ношааста ... еднѣнѣ на мнгозѣ дьнн *С 548.1*.

на всѣѣкъ днь. *Гр.* καθ' ἡμέραν. Всеки ден. хлѣѣв нашъ насѣштнзнн. дан намъ на всѣѣкъ днь *М Лк 11.3 З, СК*.

по дньхъ. *Гр.* δι' ἡμερῶν. След няколко дни, след известно време. и вьннде пакѣи нѣѣ въ каперѣноуѣмъ по дньхъ. и слоухъ вѣстѣѣ ѣко въ домоу естѣ *М Мк 2.1 З*.

въ онъ днь. *Гр.* τῇ ἐχομένῃ. Вдругиден. обаѣе подобаѣтъ мн дньесѣ и ютрѣ. и въ онъ днь нтн. ѣко не възможѣно естѣ нрѣкоу погзбнѣштн кромѣ нерѣсѣа *М Лк 13.33*.

въ днь, вѣ днь. *Гр.* ἐν ἡμέρα, ἡμέ-

рас. Денем, през деня. ъко въ дне благообразно ход(н)мъ *Е 5а 18*; и въведе ѿ облакомъ въ дъне и всѣиш ношть *СП 77.14*; въ дънь слънице не ожетъ тебе. ни лоуна ноштинъ *СП 120.6*. До сего дъне. *Гр. ἕως τῆς σήμερον*. До днес, досега. тѣмъ же нарече са село то село крѣве до сего дъне *М Мт 27.8 З, А, СК*.

на кѣждо дънь. Всеки ден, всекидневно. и ни въ едноже позыри его. нъ и наказаннемъ на кѣждо день оутврѣждаа его *СЕ 83б 1-2*.

дънь отъ дъни, дъне дъне, дънь яуе дънь. *Гр. ἡμέραν ἐξ ἡμέρας*. Ден след ден, непрекъснато, постоянно. възпоите гю н влѣте имя его. влѣте день ото дъни спни-е-го (!) *СП 95.2*; въздааа молитвы моа дне дне *СП 60.9*; и дънь яуе дънь. на възсотж растетъ участинмъ течениемъ оправданна *С 548.10*.

до дъньснѣаго [дъне], до дъньшнѣаго [дъне]. *Гр. μέχρι [τῆς] σήμερον, μέχρι τοῦ νῦν, ἄχρι τῆς σήμερον*. До днес, досега, до този момент. и тѣ каперѣнаоумъ. възнесзи са до нѣсе до ада сзндешн. зане аште въ содомѣхъ вж снази вѣзвшааа въ тевѣ. прѣвзлази вж до (дънес)нѣво дъне *М Мт 11.23 З*; отъ толѣ до дънеснѣаго дъне. и до пришествѣаго его *К 8а 27*; снн же гласъ до дънеснѣаго выпнѣжтъ сзбнражште са *С 35.4*; дроузи же сзсждн крѣажьнни въ то мѣсто нжде вѣахъ положенн сжтъ до дънешнѣаго *С 53.10-11*; тако во н до дънешнѣаго дъне кетъ *С 217.22*; на немъже мѣстѣ до дънешнѣаго дъне цѣлѣзи многзи творатъ са *С 532.11-12*; и нѣзвѣзше отъ нашъдъшаа нмъ вогомъ поуштензѣа язвзи. отъгнанзѣа моантвонж раба вѣнна наквѣа. до днешнаго дъне всѣа лѣта *С 531.6-7*. отъ дъньшнѣаго дъне. *Гр. ἐκ τῆς ἐνεστώσης ἡμέρας, ἀπὸ τοῦ νῦν* [*вар. ἀπὸ τῆς ἐξῆς*], ἀπὸ τῆς σήμερον

ἡμέρας [*вар. ἀπὸ τῆς σήμερον*]. От днес, отсега нататѣк. ѿко отъ дънешнѣаго дъне аште да са овраштетъ кто отъ васъ ... сзбнраа въ црѣкви правобѣрзнихъ. то сзмрѣтъ-нжж казнь принметъ *С 199.23*; да вѣсте же ѿко отъ дънешнѣаго дъне повелѣно нзи кетъ вѣнѣ града сзбнратн са *С 200.20*; нъ отъ дънешнѣаго дъне да мѣлѣнтъ *С 287.1*.

дъньшнѣнн дънь. Днес, сега. нже дънешнѣнн дънь въ вѣкзи радостн равоу своемуу. дарѣствовавзѣ *С 163.3*. въ дъньснѣнн дънь. Днес, сега, в днешно време. въ дънеснѣн дънь сзшѣдъше са. сз прѣомъ дѣдомъ рѣцѣмъ. съ дънь нже сзтворн гѣ *СЕ 95б 14-15*; гѣ кхѣ спѣ нашъ. нже нзи крѣтѣнзѣмъ мжѣеннемъ. въ дънеснѣнн дънь. отъ непрѣзнннзи работзи избавназ есн *СС 1б 24-25*.

въ оутрѣн дънь. *Гр. τῆ ἐπαύριον*. На следващия ден, на другия ден. въ оутрѣн же дънь възсотѣ нѣз нзтн въ галнаѣнѣ. и оврѣте фналпа *М Йо 1.44*. въ онзи дъни. *Гр. ἐν τοῖς ἡμέραις ἐκείναις*. Като формула в началото на изборно четиво – по онова време. въ онзи днн. въ атнн(.....) жнежцоу павлоу н снл(ѣ) (.....) мафен. рѣз(д)ражаше с(а) (.....) (в)з немъ *Е 39б 9*.

наставъшааго дъне. *Гр. ἐπιούσιος*. Насъщен. хлѣвъ нашъ наставъшааго дъне. даждъ намъ дънесъ *М Мт 6.11 СК*.

госпождннъ дънь. Църковният празник Успение Богородично [15 август]. на гѣспжннъ денъ поставлѣнз крѣтѣ *И*.

М, З, А, СК, В, О, Н, У, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С, Р, Х, Д, И, П, Р. *Гр. ἡμέρα, χρόνος.* *Вар. день.*

Нѣб. ден ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НПер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

дъньница, -а жс. Планетата Венера – денница, зорница. и ѣрѣва прѣжде

ДЕНЬНИЦА РОДНЪХЪ ТѢ СП 109.3 Сrv. С 241.17–18. Изч.

СП, С. Гр. ἑωσφόρος. Вар. деньница.

Нѣб. дѣнница, дѣнница диал. ВА, ДА; дѣнница, дѣница ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, ДА. Сrv. Денница МИ ПК, Пр. в им., Денница ЛИ ЕтМл.

ДЪНЬНЪ, -ѣн прил. 1. Дневен, свързан с деня. еже бо н видѣ гд посрѣдоу внашта. н всь мнрѣ трасштѣ са страхомъ. н слънце лютоѣ покренѣаемо сд желѣнѣ. дѣннѣн же свѣтѣ вѣжаштѣ С 426.23; посзланѣ свѣтноло вѣзвѣштаа слънце правдѣноіе. посзланѣ вѣстѣ оутро ндѣи прѣдѣ свѣтомѣ дѣннѣнн С 244.24. 2. Всекидневен, ежедневен. тн отндн вѣ горѣи поустѣнѣа. вѣ дрѣво еже не творнтѣ сѣменн. тамо вѣи естѣ далѣ гѣ. деннѣнѣн пншѣн СЕ 59b 2–3. Изч.

СЕ, С. Гр. τῆς ἡμέρας, καθημερινός. Вар. деннѣнѣ.

Нѣб. дѣнен *диал.* ОА, ВА, НТ, НГер, МлВТР, ЕтБАН, ПРОДД, ДА.

ДЪНЬСЪ НАРЕЧ. Днес. ѣадо ндн дѣнесѣ дѣлан вѣ виноградѣ моемѣ М Мт 21.28 З; ѣко родн са замѣ дѣнесѣ спѣз М Лк 2.11 З; хлѣвѣ нашѣ наставѣшааго дѣне. даждѣ намѣ дѣнесѣ М Мт 6.11 З, А, СК; обаѣе подобаатѣ мн дѣнесѣ н ютрѣ. н вѣ онѣ день нтн М Лк 13.33; глѣн тн петре. не вѣзгласнтѣ кокотѣ дѣнесѣ. дондеже трн кратѣи отѣврѣжешн са мене М Лк 22.34 З; снѣ (мон) есн тѣи азѣ днесѣ роднѣхѣ тѣ Е 10a 18. Сrv. СП 2.7; ісхѣ вѣера н дѣ. тѣжде н вѣ вѣкѣи Е 33b 11; днѣ дхѣ сѣѣи. вѣ видѣнн голѣвннн. сѣ нѣсе надѣ главѣ гнѣн сѣннде СЕ 3b 11; днѣ. невнднмѣи виднмѣ вѣиваетѣ ... днѣ. непрѣклоннѣи своемоу равноу покланѣетѣ са СЕ 2a 9, 11; дѣнесѣ аште гласѣ его оустѣшѣте не ожестіте срѣдѣцѣ вашѣхѣ СП 94.8; дѣнесѣ же вѣ старѣихѣ мѣсто. несѣзмѣслнѣихѣ отроці сѣрѣтѣ спітелѣ К 1a 34; вѣѣера за оѣхо

оударенѣ вѣиваашѣ. дѣнесѣ бланцаннѣмѣ вѣіемѣ адовѣское жнлнште вѣетѣ К 13a 24–25; вѣѣера слоугѣи пилатовѣи рѣггаахѣ са емоу. дѣнесѣ вратнннцн адовѣннн. вндѣвѣше его штезѣ К 13a 32; дѣнесѣ ѣловѣѣско нестѣство. отѣ днѣвола протнѣствѣа свѣоднѣвѣ С 490.5; дѣнесѣ адамѣ сѣзѣданѣ вѣстѣ С 429.8; дѣнесѣ сѣ мноѣн вѣдешн вѣ породѣ С 438.4–5.

ДО ДЪНЬСЪ. Гр. μεῦρη σήμερον. До сега, до днес, до този момент. вѣннѣ трепѣжѣ вѣ црѣкѣвахѣ. отѣ того до дѣнесѣ. н до прншѣствнѣа емоу. жрѣтѣн сѣврѣшенѣ творнтѣ С 420.26; тѣмѣже дожн н до дѣнесѣ. прнѣлнжанѣшта са. отѣ прѣвааго апла н вѣрѣховннѣаго петра. ѣеѣнннѣа нарнѣаѣтѣ са С 542.10.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. σήμερον. Вар. дѣнесѣ, дѣнѣнѣ, днѣнѣ.

Нѣб. днес ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, ДА; днеска *диал.* Дюв, НГер, ДА; днеска, днес *диал.* НГер, ЕтБАН, ДА; дѣнѣска, дѣнѣс *диал.* ЕтБАН, ДА. Сrv. денесн *диал.* ПРОДД.

ДЪНЬСЪНН ПРИЛ.

ДО ДЪНЬСЪННАГО [ДЪНЕ], ДО ДЪНЬШЪННАГО [ДЪНЕ]. Гр. μεῦρη [τῆς] σήμερον, μεῦρη τοῦ νῦν, ἄχρι τῆς σήμερον. До днес, досега, до този момент. н тѣи каперѣнаоумѣ. вѣзнесѣи са до нѣсе до ада сѣнндешн. зане аште вѣ сѣдомѣхѣ бѣ слѣзи вѣивѣшаа вѣ теѣвѣ. прѣвѣзлѣи бѣ до (дѣнесѣ)ннѣго дѣне М Мт 11.23 З; отѣ толѣ. до дѣнесѣннѣго дѣне. і до прншѣствіѣа его. сватѣнѣ жрѣтѣн сѣврѣшенѣ творнтѣ К 8a 27; снн же гласѣ до дѣнесѣннѣаго вѣпннѣтѣ сѣвнраѣште са С 35.4; дроуѣнѣи же сѣсѣдн крѣѣажннн вѣ то мѣсто нжде вѣвахѣ положенн сѣтѣ до дѣнѣшннѣго С 53.10–11; тако бо н до дѣнѣшннѣаго дѣне нестѣ. нараштеннѣ горѣи тоа С 217.22; н нѣвѣивѣше отѣ нашѣдѣшаа нмѣ богомѣ поустѣнѣа нѣзѣи. отѣгнѣнѣа молнтѣвоѣнѣ раѣа бѣннѣа накѣѣа. до днѣшннѣаго дѣне всѣа

лѣта С 531.6-7; на немъ же мѣстѣ до дѣнешьнаго дѣне цѣлѣзѣи многѣи творатъ са С 532.11-12; патрнкнн епѣъ ... панницѣ велнкж дѣждѣнѣимъ водамъ н ѹѹднѣ. сѣтворн въ мана-стѣрн. таже н стонтъ до дѣнешьнаго С 552.18; въ земьѣ же въдрѣженое копнѣе въкорѣнн са. обанченѣе сѣи сѣгрѣшенню ненстрѣгномо. на мѣстѣ сѣхранѣемо. до дѣнешьнаго дѣне С 560.25-26.

отъ дѣньшьянаго дѣне. Гр. ἐκ τῆς ἐνεστῶσης ἡμέρας, ἀπὸ τοῦ νῦν [вар. ἀπὸ τῆς ἐξῆς], ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας [вар. ἀπὸ τῆς σήμερον]. От днес, отсега нататѣк. въдомо да бѣдетъ вамъ. тако отъ дѣнешьнаго дѣне аште да са овраштетъ кто отъ васъ... събраа въ црѣквн правовѣрнѣинхъ. то сѣмрѣтѣнѣжъ казнѣ прннметъ С 199.23; да вѣсте же тако отъ дѣнешьнаго дѣне повелѣно нѣи кетъ вѣнѣ града съвратн са С 200.20; нне моштѣно кетъ поставнтн него попа. нѣ отъ дѣнешьнаго дѣне да мѣлѣнтѣ. ннкомоу же сѣтѣжанѣштоу ѣмоу С 287.1.

дѣньшьянн дѣнь. Днес, сега. ꙗн вѣседрѣжнтѣю благословѣнѣнѣ есн ... нже дѣнешьннн дѣнь въ вѣкѣи радостн рабоу своемоу дарѣствовавѣнн С 163.3. въ дѣньшьянн дѣнь. Днес, сега; в днешно време. ꙗн нѣхе сѣе нашъ. нже нѣи крѣтѣнѣимъ мѣченемъ. въ дѣнесьннн дѣнь. отъ непрнфѣзнннѣи работѣи ѹвавлѣ есн СС Іѡ 24-25; въ дѣнесьннн дѣнь сѣшѣдѣше са. сѣ прѣкомъ дѣдомъ рѣцѣмъ. сѣ дѣнь же сѣтворн ꙗн СЕ 95b 14-15. Изч.

М, З, СС, СЕ, К, С. Вар. дѣнесьннн, дѣнесьннн, дѣньшьянн, дѣнешьннн, дѣнешьннн, дѣнешьннн
Нѣб. днешен ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

дѣньшьянн вѣж. дѣньшьянн.

дѣньѣ нареч. Денем, през деня. вѣзкѣ ноштнѣ прнсѣдѣаше оу тѣла

на сѣблѹденѣе ѣмѣ ... дѣньѣ же орѣлоу тожде сѣконѣѹваѣнѣштоу дѣло С 537.30.

нощѣѣ н дѣньѣ. Гр. ἡμέρας καὶ νυκτός. Нощѣи ден. поустн лѣва велнка зѣло. н страшѣна хранашта н. ноштнѣ н дѣннѣ С 292.23-24. Изч.

С. Гр. ἡμέρας. Вар. дѣннѣ.

Нѣб. денн dial. ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, РВЕ, ДА; денѣ dial. ОА, ВА, АК, Бот, НТ, НГер, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. денем.

дѣранѣе, -ѣ ср. Дране, одиране. нѣ повннѣ са оуѣво тѣвѣ. нн нскраунла твоѣа. нн мѣкѣи твоѣа оустрашатъ мене ... н се ѣмоу глаголѣштоу. сѣнндоша ранѣи дѣраннѣа ѣго. такоже вѣсен плѣтн ѣго обнѣжнтн са С 162.6. Изч.

С. Вар. дѣраннѣ.

Нѣб. дрѣне ОА, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР.

дѣратн, держ, дерешн несв. 1. Дѣра, разкѣсвам. повѣснѣъ же та повелѣ дѣратн. желѣзнѣи ногѣтѣи С 113.30; кнѣзъ же разгнѣвѣвѣъ са повелѣ дѣратн та С 183.8; повелѣ же паѹе дѣратн н С 161.6-7. Срв. С 161.16; деромомъ же сѣватѣннѣмъ на многѣи ѹасѣи. теѹеннѣе крѣвѣноѣе отъ стѣнхъ тѣлесѣ нхъ нсѹждѣаше С 179.26-27; слоѹгамъ же держштѣмъ та. н хѣоу обѣлѣѹваѣнѣштоу мѣкѣи. нѣ ѹѹѣаста сѣвѣтаѣа волѣзннн С 183.14. 2. Дращѣ. зѣвѣр' же оустрѣмѣаше са кѣ манаствѣроу ... прншѣдѣшоу же ѣмоу кѣ манаствѣроу. н ногѣтѣмн своннн дѣвѣрн держштоу С 558.23. Изч.

С. Гр. ζῆω. Вар. дѣратн.

Нѣб. дѣра ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, АР, БТР, ДА.

дѣва, -ѣ жс. Дѣвица, непорочно младомичѣ. се дѣва въ чрѣвѣ прннметъ. н родитъ сѣѣ А Мт 1.23 СК; тѣгда вѣсташа дѣвѣи тѣи вѣса. н оѹкраснша сѣвѣтнѣннѣкѣи своѣа М Мт 25.7 З, А, СК; оуподѣнн са црѣтво нѣсноѣ. ꙗ. дѣѣ Е 36a 18; рѣждѣство твоѣе вѣѣ дѣо рѣдѣстѣ вѣзѣвѣстн вѣсен

въселенън *Е* 256 15; юноша ихъ по-
вѣствъ огнь і дѣвѣ-і-мъ не повѣтованъи
вѣшша *СП* 77.63; приведѣтъ сѣ црѣ
дѣвѣи по неі. і нскрѣнѣа еі приведѣтъ
сѣ по тѣвѣ *СП* 44.15; нзинѣ мзи
сѣнасомъ сѣ вѣн въ коупѣ. вндѣтн
краснѣнѣнхъ снхѣ ... і моуѣнкннскѣихъ
дѣвѣ. слѣшатн гѣслен глажѣннхъ.
юноша н дѣвѣи н старѣцн. сѣ
юнотамн. да хѣалатъ іма гнѣ *СЕ* 88а
4, 5; роднла есн дѣвѣо безъ мѣжа бѣ.
непорочѣна нмѣнн въ рѣцѣ коньца
въсѣхъ древнаго *ТФ* *Б* 1; тѣко во
знаменаномъ пѣудатомъ дѣвѣствѣнъи-
мъ затвореномъ. хъ отъ дѣвѣи родн сѣ
К 14а 40. *Срв.* *С* 452.23; дѣвѣ стѣ н
прѣвнстѣ отъ рода цѣсарѣска сѣштн.
нменемъ марнѣ *С* 10.21; дурнѣнѣнъ
рече. к'дѣ кетъ сестра твоѣа іже тѣи
мѣнншн дѣвѣ сѣштѣ. сѣ посѣлахъ іж
на блѣдѣ. да прндѣтъ іж вѣсн хотѣ-
штен. іште дѣва кетъ *С* 4.16, 18;
М, *З*, *А*, *СК*, *Б*, *Е*, *СП*, *СЕ*, *ТФ*, *К*, *С*. *Гр.*
παρθένος.

Нѣб. дева *ОА*, *ВА*, *НТ*, *АК*, *Дюв*, *НГер*,
ЕтМл, *МлБТР*, *ЕтБАН*, *АР*, *БТР*, *ДА*. *Срв.*
Дева *ЛИ*, Дево *л. ЛИ*, Девка *ЛИ*
СтИл, *РЛФИ*; Девнн *МИ* *ЙЗ*, *Зас*.

ДЪВАІА, -ѣна *жс.* Девица, дева. сѣ дѣваіа
въ чрѣвѣ прнѣмлетъ. н роднтъ снѣ *М*
Мт 1.23; тоу радочн сѣ анѣлѣ дѣвѣн
възъпн *К* 14а 22. *Срв.* *С* 452.5; аггѣ-
лѣ сѣ дѣвоѣн глаголетъ. поіеже кѣ
женѣ глагола змнѣ *С* 244.1.
М, *К*, *С*. *Гр.* *παρθένος*.

Нѣб. \emptyset .

ДЪВѢСТВЪНЪ *вжс.* Дѣвѣствѣнъ.

ДЪВНЦА, -а *жс.* 1. Девица, дева. за-
кланнѣнѣ та вгѣмъ сѣтворѣшннмъ
вѣсѣуѣскаѣ ... сѣзѣздавѣшннмъ чѣдѣ по
образу своему ... въплѣшннмъ сѣ
отъ марнѣ дѣвнца *СЕ* 52b 19;
тѣгда чнстаѣ дѣвнца марнѣ. пла-
чѣштн сѣ рече *С* 241.7; посѣланъ вѣи-
стѣ гаурннлѣ кѣ дѣвнцн *С* 244.9; н
дѣвнца рече. да тн іемоу вѣрѣ. прѣ-
воѣ мн обанчн *С* 239.7. 2. Девойка,

младо момиче. отндѣте не
оумѣрѣтъ во дѣвнца нѣ сѣпнтъ *М* *Мт*
9.24 *З*, *А*, *СК*. *Срв.* *Лк* 8.52 *А*, *СК*;
роднтелѣ іемоу сѣвѣштѣста сѣ женнн
і дѣвнцѣн нменемъ анѣна *С* 24.29; н
пакѣи ннзгда. не тѣчѣн ан слово рече
надѣ дѣвнцѣ. талнѣа коумѣи. дастъ
іж роднтелѣма сѣдрѣвѣ *С* 307.6.
М, *З*, *А*, *СК*, *СЕ*, *С*. *Гр.* *κοράσιον*, *κόρη*, [h]
παῖς, *παρθένος*.

Нѣб. девица *ОА*, *ВА*, *АК*, *НТ*, *НГер*,
МлБТР, *ЕтМл*, *БТР*, *АР*, *РВЕ*, *ДА*.

ДЪВНЧЪ *прил. притеж.* Девичи,
девически, на девица. w горе мѣнѣ
рече. что сѣтворѣ азъ. анце дѣвнче.
ходѣ дѣвнчъ. оун дѣвнчн. осклабѣ-
кннн дѣвнче. вѣсѣда дѣвнча. а жтро-
ва не дѣвнча. нѣ матерѣ *С* 240.11,
12, 13; івнѣфа тѣкнѣ вндѣннн жтро-
вѣи. н нѣннца вънраѣ дѣвнчѣ жтро-
вѣ сѣмотрѣше *С* 240.4; а вѣшша во
позналн ... не вѣшша гѣ славѣи распалн
... не разоумѣшѣ о деснѣнѣ отца
сѣдаштѣаго. н на дѣвнчѣу рѣкоу
ночнма *С* 334.10.

С. *Гр.* [тѣс] *παρθένου*, *τῶν παρθένων*, *παρ-
θενικός*.

Нѣб. *Срв.* девичнн *Дюв*, *МлБТР*, *ЕтМл*;
девичи *ЕтБАН*; Девич *МИ* *ЙЗ*, *БГИ*.

ДЪВНЧЪСКЪ, -ѣн *прил.* Девически,
девичи, на девица. дѣвнчѣскаѣ
стнлѣ есн ложесна *СЕ* 4b 11; въ
сѣкровнѣ мѣствѣ сѣда въ пештерѣ
прѣвѣздаше. нарнцѣемѣі дѣвнчѣ-
скаѣ *С* 535.23. *Изч.*

С. *Гр.* *παρθενικός*.

Нѣб. девически *ОА*, *ВА*, *АК*, *Вот*, *НГер*,
МлБТР, *ЕтМл*, *ЕтБАН*, *БТР*, *АР*.

ДЪВЪСТВО, -а *ср.* Девическо, девст-
веност. жнвѣшн сѣ мѣжемъ ж лѣтъ.
отъ дѣвѣства своего *М* *Лк* 2.36 *З*, *А*,
СК; нн дѣвѣства срамлѣнѣ сѣ. нн
цѣломѣдрнѣ чѣтѣи *СЕ* 88а 14;
прнѣатъ ан чнстотѣ дѣвѣства *СЕ*
101а 11; н сѣ чнсто н прѣвнсто нмѣ-
штн дѣвѣство възѣраштѣетъ сѣ вн-
дѣтн жѣзѣ моѣ *С* 4.25; іакоже во родн

СА Н ДВЪРНІ ДЪВЪСТВОУ НЕ РАЗДРЪШН
С 501.9.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. καρδενία. *Вар.* дъвъство.

Нвб. девство ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, АР, БТР.

ДЪВЪСТВЪНЪЗ, -ЗН прил. Девически, девствен. Ъко во знаменаномъ печатомъ. дъвъствънъзинмъ затвореномъ. хъ отъ дъвъзи родн са *К 14а 39. Срв.* С 452.22; свѣшта же съде рече дъвествънъзин даръ чистота сватъиньнаа С 372.4; нъ врата раі отъвъзъ. а вратъ дъвествънъзинхъ не отъвъзъ С 459.11.

Изч.

К, С. Гр. τῆς καρδενικῆς φύσεως, τῆς καρδενίας, τῆς καρδένου. *Вар.* дъвествънъ.

Нвб. девствен ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР.

ДЪДЪ, -А м. Дядо, прародител. едннъ же отъ ннхъ блага рода отъ дъдъ славенъ же паеменемъ. вason нменемъ ... Дроужиннъ скоен рече С 62.25. *Изч.*

С. Гр. πρόγονος.

Нвб. дед *диал.* и *остар.* Дюв, ДА; деда, дяда *диал.* ЕтМл, БТР, ДА; дядо, дѣдо ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР, БТР, РВЕ, ДА; гядо ДА; дедѣ *мн. остар.* и *поет.* Срв. Дедини *МИ*, Дединци *МИ*, Дедово *МИ*, Дедовско *МИ*, Дядовско *МИ*, Дядовци *МИ* ПК,Пр. в им.; Дедино *МИ* ВК,М-я; Дедово *МИ* ЙИв,ВСМ; Дедин дол *МИ*, Дедиле *МИ* БС,ЕРТ; Дедин *ФИ*, Дедински *ФИ*, Дедов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

ДЪВСТВО, -А ср. Действие, въздействие. нже отъ дъвства сотонна. науа отъштнштатн н съмъштатн семоу възрѣуенѣжъ цркъзве С 281.22—23; нъ н въсовьскыа плькы. хсомъ дъвствомъ врѣждайтъ С 543.7; ельма же оубо слово показа іако хоташтоуоуоумоу твлесн добръ н по чнпоу на всє дъвство съставлатн са *ЗЛ 16 9. Изч.*

С, ЗЛ. Гр. ἐνέργεια.

Нвб. действо *остар.* ВА.

ДЪВСТВОАТН, ДЪВСТВОУЖ, ДЪВСТВОУКЪШН несв. 1. Правя, върша, извършвам нещо. іако да въсьжде снаа хса

бѣ іавѣ бждетъ равъи него. дъвнствоу-нъштн разлнчънзла благодатн дшамъ. н твламъ С 569.6; да оубо нн твоа сватостъ. въсоуе възхотѣ отъ насъ писанью прѣдатн. паматн нже въ стъихъ анна. нсправыенн. н пакъи мзи. бе застѣпыенна бжна благодѣтн. то сътворитн възмоган възхомъ. въсѣ во дънствоуа С 544.9. 2. Действам, въздействам. н веселне юнстн не двнже са въ немъ ннколанже. н матежъ грѣховънзихъ страстн. дъвнствоуѣштннѣ прнсно въ юнзихъ С 544.28; врѣменн же нѣкономоу мноу-въшоу. н ісправыенннмъ. даромъ ста-аго доуха дъвнствоуѣмомъ. отъ рава бжна анна. възвизн вокевода троко-ндъ ... оустрѣмн са ... нцѣленые прн-атн С 560.29; въ врѣмена бо гоенна нечѣстнвааго днокантнана. дъвн-ствоуѣштоу жнвотворноуоуоумоу крѣстн-аньскыа вѣрзи словесн С 534.24. *Изч.*

С.

Нвб. действам, действам ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, БТР, РВЕ, РРОДД.

ДЪВСТВЪНЪЗ, -ЗН прил. Деен, активен. не хса радн негоже глешн страждеш. нъ дъвнствънъзъ сзи възшъзѣ. прѣанштмешн въса С 166.2. // Силно въздействащ. показа намъ н тъ. богомъ напнсаны него скрнжалн. нзвънждоу оубо дъвнствънъзи. нзвънждоу же вндънъзи С 278.4. *Изч.*

С. Гр. πρακτικός. *Вар.* дъвнствънъ.

Нвб. действен *книж.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, БТР, РВЕ.

ДЪВЛАНЫЕ, -НА ср. Дело, работа. нзде улкъ на дъво свое. н на дъвланьѣ свое до вечера *СП 103.23*; съходѣщей въ море кораблѣхъ. творѣщей дъвланьѣ въ водахъ многахъ *СП 106.23*.

ДАТН ДЪВЛАНЫЕ. Гр. ἐργασίαν δίδωμι. Дам си труд, постарая се. егда бо градешн съ сѣплрѣмъ твонмъ къ кьнасоу. на пѣтн даждъ дъвланне нзвъитн отъ него *М Лк 12.58 3. Изч.*

М, З, СП. Гр. ἐργασία. *Вар.* дъвланне.

Нвб. делание *книж.* *остар.* ВА.

ТАЛАНЪТЪ ДЪАЛА О ННХЪ. І ПРНОВРЪТЕ
ДРОУГЪЖЪ ДЪ ТАЛАНЪТЪ М Мт 25.16 З,
А, СК.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С, ВН, В, П, Гр.
ἐργάζομαι, πράσσω, ὑεωρῶ, ὀκοδοῦω.

Нѡб. дялам, делам *гвал.* 'правя,
извѣршвам' ВА, ЕтМл, ДА.

ДЪАНТЕАЪ, -та м. Посредник при дел-
ба. кто ма постави сѣднѣхъ лн дѣан-
теаъ надъ вамн М Лк 12.14. Изч.

М. Гр. μεριστής.

Нѡб. делител ОА, ВА, Бот, ЕтМл, АР, РВЕ.

ДЪАНТН, ДЪАНЪ, ДЪАНШН *несв.* Раз-
двоявам. съде несмъ дѣлесемъ а
оумом' себе си тамо сѣшта творѣхъ ...
прѣжасаетъ ма дѣло. дѣантъ ми са
оумъ. негда во хоштѣ повѣстѣнаа
сказахъ дѣлеса С 343.30.

НЕ ДЪАЕНЪН. Гр. ἀμερίστος. Който
не може да бѣде разсечен,
разделен. не лѣужъ тебе не лѣуенааго.
не прѣрѣжъ тебе не дѣленааго С
505.18-19. ~ са *страг.* и *безл.* Изч.

С. Гр. μερίστος.

Нѡб. деля [се] ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв,
НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, АР, БТР,
РВЕ, ДА. *Срв.* Делене вода ВС, НГ.

ДЪАЛО, ДЪАЛЕСЕ И ДЪАЛА *ср.* 1. Работа,
занимание, служба. і давъ рабомъ
своимъ властъ и комочъждо дѣло свое.
і вратѣнкоу повелѣ да вѣднѣхъ М Мк
13.34 З; нѣде члкъ на дѣло свое. н на
дѣланѣе свое до вечера СП 103.23;
нѣсмъ празденъ азъ нно дѣло нмамъ
С 172.4. // Служебно задѣлженіе.
въ то врѣма оупразннѣхъ са отъ дѣла
цра. прѣпнсахъ протлѣковавъ отъ
роумъска азъика азъика (!) на гръцескъ
С 144.24. 2. Постѣпка, проява, дело.
въсе же дѣла свое творатъ да вѣдн-
мн вѣдѣхъ члкъзи М Мт 23.5 З¹, А;
і поучѣхъ си во въсѣхъ дѣлѣхъ твоихъ
СП 76.13; не доволно ми вѣдет'
врѣма. да все съповѣдѣ. безаконнаѣ
дѣла н вещи Р П 3.14. // *Обикн. мн.*
Система от постѣпки, линия на
поведение, разбираиия; дела. мнѣ

ПОДОБААТЪ ДЪАЛТН ДЪАЛА ПОСЪЛАВЪ-
ШААГО МА М Йо 9.4 З, А; не брашна
ради раздрѣнѣте дѣла бѣжнѣ Е 4а 9;
да не възглѣжѣте оуста моѣ дѣла
члкъзи СП 16.4; възвѣстите въ изъ-
щѣхъ дѣла его СП 104.1; си дѣла въ
нстннѣхъ вѣсмрътнаго сѣтѣ. а не
сѣмрътна С 473.25. 3. Резултат от
някакво действие. се естѣ дѣло
бѣжне. да вѣроуоуте въ тѣ. егоже
посъла онъ М Йо 6.29 З, А; азъ про-
славнхъ та на земн. дѣло съврѣшнхъ.
еже далъ еси мнѣ да сѣтворѣхъ М Йо
17.4 З, А, СК; чѣко огнемъ не обн-
ноуѣжѣемъ са. иматъ некоюсѣтн дѣло
твое. въ страшнзи. н трепетнзи день
сѣда СЕ 88b 24; не твоимъ ли
благовѣштенинмъ дѣло послѣдѣ-
ствова С 249.11; рече не вѣдн к' семоу
отъ тебе плода въ вѣкзи. н дѣло въ
слѣдѣхъ ндѣваше. н тоу дѣне смокзи съх-
нѣваше С 345.9-10; понеже оубо н
велнко дѣло вѣвше. н велнкѣхъ слава
отъ многнхъ нмѣваше С 371.15.

4. Изделие, произведение. онн же
прннесоша емѣ пѣназѣ. іе же гла нмъ
што е дѣло се. н напнсание СК Мт
22.20; ідолн изъисъ съврѣшнн і златн.
дѣла рѣкѣ члкъзи СП 113.12. *Срв.* СП
134.15; доколн прѣвондншн бѣжне
трѣпѣннѣ. н протнвншн са богоу. богзи
лѣже. нменнзиа поставлѣа. неже сѣтѣ
дѣла рѣкоу чловѣчѣскоу. отъ каменн
н отъ дрѣва творенн С 49.26; не
сѣтворнѣте себѣ капнштѣ. нн покла-
нѣнѣте са дѣломъ рѣкѣ вашнхъ С
262.29. // Творение, сѣзданіе. н дѣ-
ла рѣкоу твоео сѣтѣ неса СП 101.26;
дѣла рѣкоу твоео істина і сѣдѣ СП
110.7. 5. *Като нареч.* Дѣломъ, дѣле-
семъ, дѣлази *Тв. ег. и мн. Гр.* ἐν ἔργῳ,
πράξει. На дело, чрез делата си, де-
лом. она же рѣсте емоу. чѣже о нѣсѣ наза-
рѣнннѣ. іже вѣистѣ мѣжъ прѣкъ снленъ.
дѣломъ н словомъ М Лк 24.19 З, А;
внждѣхъ отрокзи простомъ азъикомъ н дѣ-
лесемъ. пѣснѣ чѣсароу творашта С 333.2.

нѣстѣ мое дѣло. *Гр.* οὐκ ἔστιν ἐμὸν τὸ ἔργον. Не е моя работа. възърѣвъ же великѣин антонин на юношѣ. глагола водаштинимъ н. нѣстѣ се мое дѣло *С* 171.21.

на дѣло. За нещо, което е осъществено — на дело. і оукрѣпн н на дѣло твонхъ заповѣден *СЕ* 74а 21–22; н прошенѣ на дѣло прнвестн. н дѣне прндетъ въ манастиръ самъ блаженъин патрикнн ѣппъ *С* 561.13.

вез дѣла. *Гр.* ἄπρακτος. Бездееи, пасивен. вез дѣла оубо бѣи нево. кзинсправленью нечѣстн *К* 10а 16.

чюдесьное дѣло. *Гр.* θαυματουργία. Чудо. снхъ чюдесънзихъ дѣлесъ възлюбьеннѣ. вожнѣ дѣло видѣвъ. възскрѣсеннѣ не отъмештн са *С* 317.27.

благая дѣлеса. *Гр.* ἀρετή. Добродетелно поведение. толнко же алчѣвож н благинн дѣлази. поспѣшнѣ. чѣстнъ авн са н оубоднъ бѣу *С* 514.10–11.

нзнтн на дѣло. *Гр.* εἰς ἔργον ἄγομαι. Осъществя се: видѣ прореченнѣ свое на дѣло нешѣдѣше ... н съ вѣрнзиннн поклонѣетъ са доухомъ *С* 321.21–22.

нтн на дѣло. *Гр.* σχολάζω τῇ γεωργίᾳ. Залавям се за работа. ндѣте на дѣло есе онзи ннѣзи протнѣж не копнзи остаѣтѣ *С* 37.21–22.

доброе дѣло. *Гр.* δικαίωμα. Праведно дело, праведна постѣпка. аште бо і тѣмж имамъ доврѣхъ дѣлаз. гнѣвъ же дрѣжимъ *К* 9б 15–16.

непрнѣзнно дѣло. *Гр.* τὸ πονηρὸν, ἡ πονηρὰ προαίρεσις. Злодеяние. нз все кетъ далъ въ рѣцѣ мон ... како мож азъ сътворнтн непрнѣзнное се дѣло. тн сзгрѣшнтн прѣдъ богомъ *С* 366.8; сжштѣж блѣдннцѣж не възѣба блѣдннцѣж нз женож. кротъко бесѣдоуа сзкрѣз непрнѣзннѣ дѣлесе нма. тн обвштѣе кетѣствоу нарече нма *С* 394.18.

ходнтн по дѣлесн. *Гр.* ποιέω κατὰ τὸ ἔργον. Подражавам на някого, следвам пътя, примера му. вѣтъ оубо елнко аште рекѣтъ вамъ блѣстн. сзблѣуданте н творнтѣ. по дѣломъ же нхъ не ходн[н]те. глѣктѣ бо н не творѣтъ *М* *Мт* 23.3 3', *А*.

М, З, А, СК, ЗП, О, Е, СП, СС, СЕ, К, С, ЗЛ, Х, Р. *Гр.* ἔργον, πρᾶξις, πρᾶξις, δράμα, πραγματεία, ἐργασία, ἐνέργεια, ἐργαστήριον, θαῦμα, γράμμα, ἀμαρτήρια, προαίρεσις, δικαίωμα, εἰκὼν, σῶμα.

Нѣб. дело, дяло ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

дѣломѣрнъ, -нн прил.

же дѣломѣрное. *Гр.* σχοινίον κληροδοσίας. Вѣже, което служи за измерване; мярка за дължина. і по жрѣбно раздѣлн имъ земѣж. жжемъ дѣломѣрнзимъ *СП* 77.55. *Изч.* *СП*.

Нѣб. *Срв.* дял и мерен.

дѣлѣма заглѣг *С* *рог.* За обстоятелствени отношения: заради.

1. За означаване цел на действието. молнтѣа бо рече не възѣтъ мене дѣлѣма. нз прншѣдѣшнхъ дѣлѣма неѣврнзихъ *С* 310.23, 24.

2. За означаване на причина. н аггелъ отъвѣштѣ. пѣтнзихъ дѣлма н беспѣтѣтнхъ сннз възшнѣаго наречетъ са *С* 237.9–10; отъцъ твон еднѣаго дѣлма грѣха адама не породѣ нзведе. а тзи лн развонннка възводншн *С* 308.27–28; поучто н глаголетъ н чюдеса творнтѣ. поучто же н оучнтѣ. снхъ дѣлѣма вѣсѣхъ вннз хоштемъ поубнтн неа *С* 402.29; ꙗже чловѣколюбѣць сзи ... все пострада насъ дѣлѣма. да мзи отъ осжѣденѣа свобода бѣдемъ *С* 484.3; ꙗко гѣа овлнхова са. н братѣна чѣстн. несзтвореннѣ дѣлѣма бѣна вола. са(м)ъ са отълѣчнѣз *ЗЛ* *Іа* 11.

еего [того] дѣлѣма. *Гр.* ἐκ τούτου, διὰ τοῦτο. Затова, заради това, поради това; след това. оушьше всн въ

нмъство възьтени възша. н за раньскжѣ хъитрость. н за мжъство ѡша. того дѣльма велна ѹстн имѣахъ отъ цѣсара С 85.1-2; да ште оубо не отъврѣзъ нн отъдамъ ѡркъзѣ правовѣрнзихъ. то ѹто ждетъ того дѣльма С 194.26; н юленѣ не раѹн послушатн. нъ на вѣвролюбовьстѣне оѹклонн са. сего дѣльма ослѣпе оумомъ н сзпаса своего ѡрѣда С 413.9; прѣжде кемоу испльчнвзъ вьсе тзгда раддрѣшн. сего дѣлама н пасхъ сзтворн С 416.30; того со дѣльма н зжвн н оустѣнѣ на оутврѣжден'е азъика сзтворензѣ сжтз. да ннколанже вѣ простъ оѹврѣзъ азъикъ дѣврнн нздѣтз С 497.17-18.

ѹсо дѣльма. Гр. τίνος ἕνεκεν. Заради какво, поради какво. тз сзгрѣшна н оумрѣтз. сѣ не сзгрѣшнлз н оумрѣтз. ѹсо дѣлама н поѹто С 493.28-29.

С. ЗЛ. Гр. διὰ, ὑπέρ, ἕνεκα, ἐπί [вар. ἐκ]. Вар. дѣлама, дѣльма.

Нѣб. Срв. дѣлми dual. 'нали' РВЕ, ДА.

дѣльннкъ, -а м. Работилница [перн.]. снѣ блѣдннцн вѣрно тан вѣ доушн. дѣльннца (погр. вл. дѣльннцѣ, Север., с. 392, бел. под линиѣ) молаштн сз слззамн. ѹоуждаахъ са вьсн трѣпѣнню неоѹсовоу С 392.22; фарнсен же ззѣавзѣн кѣ на овѣдѣ. тан вѣ доушнѣѣмѣ сн дѣльннцѣ хоульнзѣ коѣдаше на нь мзисн С 392.28. Изч.

С. Гр. ἐργαστήριον. Вар. дѣльннца.

Нѣб. Срв. делник 'работен ден' ОА, ВА, НТ, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, ВТР, РВЕ, ДА.

дѣльннца [погр. С 392.22] **вж.** дѣльннкъ.

дѣлама заглос С *рог.* За обстоятелствени отношения: заради, поради, за. 1. За означаване на цел и предназначение на действието. сжбота ѹлка дѣлаѣ вѣстз. а не ѹлкз сжботз дѣлаѣ СК Мк 2.27; разоумѣ же народъ много отъ нюден јако тоу естз.

н прндоша не ѡса дѣлаѣ тзкмо нъ да н лазора вндѣтз СК 12.9. 2. За означаване на причина. маломъ главзѣ мн не помаза. а сн мѹромъ носѣ мн помаза. кѣгоже дѣлаѣ глаголж тн. отъпоушталжтз са грѣшн јен мнознн С 395.15; подѣва вѣроватн јако оумрѣ. н јако погрѣвенз вѣстз. н јако вѣста. н то. вьсе врагъ дѣлаѣ вѣваатз С 439.28; прнсазн кз пльтн моен оумрѣтѣѣвзшнн вѣсз дѣлаѣ. нъ не погржзхвзше са. отъ сьмрѣтнадо тѣлѣннѣ С 503.30.

сего [того] дѣлаѣ. Гр. διὰ τοῦτο, τούτου χάριν. Затова, заради това. нъ ѡ ѹловѣѣе аште сего дѣлаѣ не хоштѣшн прнтн на показнзѣ. јако ѹловѣкз кѣтз попз грѣшнз. то н не крзстн са С 361.23; н вѣ штоѹжден странѣ сзѣ. н не нмѣа ѹловѣѣѣскзѣ помоштн. нн зѣстѣпа. сего дѣлаѣ кротость нмѣаше. н сьмѣреннѣ С 365.4; н хоташте показатн. н прѣдз снмъ льстѣѣа сжшта. н до грѣва зѣлз продлзжажтз. того дѣлаѣ скорѣѣе вѣста. да не рекжтз сзлзга н оѹкраденз вѣстз С 443.21; вндѣша грѣвз тзгда тзштз тѣла. того радн вѣза камзѣ. того дѣлаѣ н тржсз вѣстз. да вѣспрнѣнжтз н подвнгрнжтз са С 444.30.

СК, С. Гр. διὰ, χάριν, ὑπέρ, κατά. Вар. дѣлаѣ.

Нѣб. Вж. при дѣлама.

дѣтн¹, -нн мн. Деѣа, чеѣа, рожби. ѣдѣщнхъ же вѣ мжжѣ. ѣко патѣ тзѣщѣ. развѣ женз н дѣтѣн М Мт 14.21 З, А, СК. Срв. Мт 15.38 М, З, А, СК; и прнношаахъ кз немоу дѣтн. да ја коснетз М Мк 10.13 З; останѣте дѣтнн н не враннте нмъ. прнтн кз мьнѣ М Мт 19.14; вждемъ дѣтн ѣе зѣлобн. ннѣсоже зѣла нн лютесе на доушн прншште С 340.30. // Духовни чеѣа; паство. пртѣа дѣтн своа вѣ наказаннн н оѹѣеннн господѣнн. тѣмѣ оубо прншеѣз на

проповѣдъ паулъ апостолъ С 246.17; н мзи. вндаште новзин съборъ. цркъвзньгя дѣтн окръсть стоашта С 384.26.

М, З, А, СК, ЗП, СЕ, С. Гр. παιδες, παιδια, τέκνα, νήπια, πρόγονοι, βρέφη.

Нѣб. дяти, дяти *остар.* НГер.

Дѣтн^{II} *вж.* дѣтн.

Дѣтнщъ, -а *м.* Малко дете, детенце. комоу оуподобанъ родосъ. подобенъ естъ дѣтнщемъ сѣдѣштемъ. на тръжнштнхъ *М Мт* 11.16 З; аще комоу оумьретъ дѣтнщъ некръженъ. за лѣнность. б. лѣта да поклетъ са о хлѣбѣ о водѣ *СЕ* 104b 9; яко се матн ѣдолоуба. подавзши сѣсъ младеньцоу. веселитъ са дѣтнштѣ привлауаштоу макъкж пнштж мѣка *С* 312.4; взнездапъ влѣкж пришедъ обрѣте поврженъ дѣтнштѣ ... н взсхъитнвз н отнде *С* 43.19.

М, З, СЕ, С. Гр. παιδίον, πῶς, κόρη. *Вар.* дѣтнштѣ.

Нѣб. детище *остар.* 'голямо и неприятно дете' НГер, ВТР.

Дѣтооубленье, -я *ср.* Убиване на деца, детеубийство. прсно впадаанъ въ блѣдъ. и прѣлюводѣаннѣ. въ развоа. въ дѣтооубленнѣ *СЕ* 68a 22-23. *Изч.*

СЕ. Вар. дѣтооубленье.

Нѣб. Срв. дете и губителство.

Дѣтскъ, -ын *прил.* Детски. иво н пш подъ трапезож ѣдатъ отъ кроуцнцъ дѣтскъ *М Мк* 7.28 З; аще к'то сзнѣдно ч'то оукрадет. да постнтъ к дѣнн. аще лн естъ дѣтскъ. ж денъ да постнтъ са *СЕ* 104b 2; н познатн ма сзтворн таннж твож нз дѣтска възраста *С* 31.24-25; да люво влаженне дѣтско примете акъи лѣпо *С* 326.4; да не подражанмъ жндовьска жродьства. на дѣтскоу позавнднмъ благодаренню *С* 340.21. *Изч.*

М, З, СЕ, С. Гр. τῶν παιδῶν, τῶν παιδίων, νέος. *Вар.* дѣтскъ, дѣтскъ.

Нѣб. детски ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, ВтБАН, АР, ВТР, РВЕ; детский *остар.* ВА, НГер.

Дѣтѣль, -н *ж.* 1. Дело, постыпка, поведение. н блѣн внно се ... да безвьсвоа непрѣзнннзи дѣтѣлан. пнжщее. славномъ та *СЕ* 14b 6; нз ч'то хощтете мн дати. и азъ вамъ прѣдамъ 1. понеже вестоуднаѣ дръзостъ сѣзистъ са. и дѣтѣль сзконьча са *К* 5b 18.

2. Действие, дейност, деяние. прогънавзи в'са недѣжъги. словомъ твомъ. и вснж дѣтѣль вражнж *СЕ* 25b 24; въ дѣло сзконьчаваншта. повелѣннмъ дѣтѣлан н. повѣд'нж. оустроенн *С* 463.30. // Съдействие. и оунстн в'са нзи. дѣтѣланж стѣаго твоего дѣа *СЕ* 62b 23-24.

Добра, -я **Дѣтѣль**, **Благая** **Дѣтѣль**. *Гр.* εὐεργεσία, ἀρετή [*вар.* εὐαρέσ-τησις]. Благоедеяние. и прокаженънн оунштаешн. и слѣпънн творшн прозърѣти. и нна многа чюдеса такова творитн. за т'зи лг добража дѣтѣли сѣа мзгъзи въздаешн емоу *К* 4b 4-5; н аште н м азъицн довьлѣтн вѣша толкж добрж дѣтѣль мжжъ вѣпѣтн *С* 82.27; того дѣвльма велна чѣстн нмѣахж отъ цѣсара. нменнтн сѣште вѣсѣмн за добрж дѣтѣль *С* 85.3-4; внда себе отъ многъи благънн дѣтѣлан мжжа н правѣднааго жнтнн на многѣ прогоннма *С* 514.20-21; отнтн помъислн. едного него оставнтн мжжаншта са. н крѣпашта въ благънн дѣтѣлан подвнзѣхъ *С* 548.13; подобнтъ са добрѣн дѣтѣлан зълова *Х II Аа* 11-12. *СЕ, К, С, Х. Гр.* πράξις, ἐνεργεία, δωρεά, προδοσία.

Нѣб. Срв. [добро]детел *внж.* ОА, ВА, РВЕ.

Дѣвшн *вѣпр. част.* Нима, нали. дѣвшн отьрннж людн своа господь не бждн *С* 347.9; дѣвшн нѣстъ вѣсѣвндаштннн снаа вожннн. сзмотраштн вѣсе *С* 366.12; ч'то оубо. дешн волнн прѣдавзнн нюда хрнстоса. понеже оумъи хрнстосъ нозъ емоу *С* 303.23.

Дѣвшн лн. *Гр.* μή, μή γάρ, ἄρα, ἄρα γάρ, τί γάρ. Дали, следва ли, нима. дѣвшн лн не вѣдѣвшѣ кде погрѣвенъ

кестъ. оубѣдавзѣн колн оумьрѣ С 315.26; дѣвѣшн лн ннз кестъ на хана-ненстѣ земн богъ. а ннз въ егуптѣ С 366.10; фдрсен съвѣтъ сътворнша ... да его нзгоубатъ. унмъ. дѣвѣшн лн каменнмъ нан меун С 402.3-4; дѣвѣшн лн аште съде сзи не можешн оживитн мрътвѣаго С 313.29; дѣвѣшн лн молнтѣзи трѣвова тѣгда на възставьеннне оумьрѣшааго С 307.3. С. Гр. *μῆ, μὴ γάρ, ἄρα.* Вар. *дешн, дѣвѣшн.* Нев. *Ø.*

ДѢЯНЫЕ, -нѣ ср. Деяние, дело, дей-ност. н тогда въздастъ комоуждо по дѣванню его З¹ Мт 16.27; добраа во дѣвѣннѣ трюфдомъ сзѣнскѣштъ са СЕ 87а 4; възпадъшннмъ гадомъ въ не. дѣвѣннемъ непрѣвзѣнномъ. отъженн отъ рабъ твонхъ СЕ 20а 8; иво отъ праведъзнѣхъ дѣванзѣн заупнаемъ блаженое жнтѣе К 1б 24; жнтнне н дѣваннне прѣподовьнааго аннна С 543.13; вѣдѣштннмъ добраа твоѣа дѣваннѣа С 143.22.

З, СЕ, К, С, Х. Гр. *πρῶτα, πρῶξις, ἔργον, ἐργασία, μετοδία.* Вар. *дѣвѣннне, дѣваннне.* Нев. *деяние книж.* ОА, ВА, ЕТБАН, АР, ВТР, РЕЕ.

ДѢЯТН И ДѢТН, ДѢЖ, ДѢИШН *невс.* Правя, извѣршвам [нешо]. і аще вама кѣто речетъ. что се дѣбата. рѣцѣта вѣко гѣ его трѣвоуочутъ М Мк 11.3 З; тѣ възскрѣсе отъ мрътвѣзѣхъ. і сего радн слѣзи дѣвѣштъ са о немъ М Мт 14.2 З. Срв. Мк 6.14 М, З, А; даждн нмъ в'сег'да. поочуатн са запо-вѣдемъ твонмъ. і оугодъзнаа твоѣ дѣвѣтн СЕ 8а 1; иградн н слѣожъ стѣаго твоего дѣа. да не възможетъ дѣвѣтн на нь. в'сѣ прѣтнвѣзнаа СЕ 80б 14-15; (.)зѣчера ѣскаа. а дьнесь бжствѣнаа дѣветъ К 13а 23; дѣвѣ жрѣтвѣ. въ тѣ вечеръ дѣвашете са К 13б 11. мздамъ въздатель. любн-взѣн ѣстемъ добро дѣвѣштннмъ хѣ. развонннка градъштѣе проснѣвѣша снн прѣвелнкзѣн даръ еднѣномъ ѣасѣ показ С 427.12.

не дѣн, не дѣнтѣ. Гр. *ἄφες, ἄφετε.* Не пречи, не пречете; остави, оставете; чакай, чакайте. і глѣ нмъ. не дѣнтѣ дѣтнн прѣходнтн кѣ мьнѣ М Мк 10.14 З. Срв. Лк 18.16 М, З; не дѣнтѣ да виднмъ. аште прѣдетъ нанѣ сзѣнатъ его М Мк 15.36 З. Срв. Мт 27.49 СК; глѣ нмъ нсѣ раздрѣшнтѣ н н не дѣнтѣ его итн М Йо 11.44 З, А, СК; рече же нс не дѣн ѣа М Йо 12.7 З, А, СК.

молнтѣж дѣятн, мольвѣзѣ дѣятн. Гр. *προσεύχομαι, δεόμεαι.* Моля се, отправям молитва; умолявам. възставъ нзнде нсѣ н нде въ поусто мѣсто. і тоу молнтѣж дѣваше М Мк 1.35 З, А; і молнмъ(ъ) тн са. і мольвѣзѣ дѣемъ СС Ша 3-4.

любѣзѣ [влѣдъ] дѣятн. Гр. *πορευώ.* Влудствам, развратнча. потрѣ-вилъ еси вѣсего любѣзѣ дѣвѣжѣшѣта отъ тебе СП 72.27; каа во пользѣ еже вѣдѣтн. о бѣтѣ правѣа оученнѣа добрѣ. а влѣдъ дѣятн срамьнѣ Х II Вб 12. прѣлюбѣзѣ дѣятн. Гр. *μοιχεύω, μοιχόομαι.* Прелюбодействам, извѣршвам прелюбодейанне. вѣсѣкз поустѣаѣн женѣ своѣж н прѣвода ннѣ. прѣлюбѣзѣ дѣятъ М Лк 16.18 З; і вѣсѣкз прѣвлѣвѣаи са потѣпѣзѣ прѣлюбѣзѣ дѣветъ К 2б 12.

пакостн дѣятн. Гр. *κολαφίζω.* Причинявам страдание, измѣчвам; удрям, бия. тѣгда запльваша лнце его. і пакостн емоу дѣаша М Мт 26.67 З, А, СК; не дѣн емоу пакостн. нн рѣкама нн ногама. нн в'семоу тѣлесн СЕ 36б 9. // *Прич. сег. деят.* *γὰτο сѣщ.* пакостн дѣвѣжѣце м. мн. Гр. *οἱ πολεμοῦντες.* Тези, конто пакостят [правят пакости, вредят]; неприятѣли, врагове. нзнѣа оубо трѣн сѣтѣ пакостн дѣвѣштѣ намъ С 73.1-2. коупѣж дѣятн. Гр. *πρῶματεύομαι.* Тѣргувам, правя тѣрговѣя. і рече кѣ нмъ. коупѣж дѣнтѣ донѣдеже прѣдѣж М Лк 19.13 З, А.

повѣсть дѣиатн. *Гр.* διηγομαι. Разказвам. постигнетъ во ма ... вѣстн дѣжца лѣта w (...)нѣ. н w барацѣ же н w сам(...)нѣ *Е* 76 17. сзѣвѣтъ дѣиатн. Сзѣвчавам се, правя сзѣвчание. о немъже зѣ оутра сзѣвѣтъ дѣаша. старѣншннзи н попове жндовнснн. і старѣцн нодѣнснн *СЕ* 49a 10–11.

годѣ дѣиатн комоу. *Гр.* εὐαρεστεῶ τιμί. Нравя се, харесвам се някому. даждн емоу вѣдѣтн. благодѣатн [*погр. вл.* годѣ дѣиатн комоу, *Фърчек*, [151] 562^{II}] въ пѣвнне. і славословнне. і спѣнне *СЕ* 95a 7–8.

глуомъ дѣиатн. Глумя се, правя си глума с някого. нз ѣтъ(.) к'ннгън слзвшаше смѣхом' са (гл...)з(.) дѣжци(.) чѣтжци(...)н *Р V* 4.15. ~ са *страд.* и *безл.*

М, З, А, СК, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Х, Р. Гр. ποιέω, ἐνεργέω, πράσσω, ἐνδείκνυμι, ἐπιτελέω. *Вар.* дѣатн, дѣятн.

Нѣб. дея, деяня, деям *ОА, ВА, ЕтБАН, Дюв, БТР, АР, РБЕ, ДА.*

дѣиатн са, дѣиѣ са, дѣиешн са *несв.*

Старая се. н вѣсѣуьскъ са дѣаша прнсѣзѣкоупнтн а хоташте. кз правѣн н коуп'носжштѣнѣн вѣрѣ *С* 201.25. мнлз са дѣиатн. *Гр.* δέομαι. Моля за милост, умолявам. тѣвѣ са мнлн дѣемъ. та молнмъ ѣлко ѣклѣоуе *СЕ* 61b 15; тѣмъже н лъз мнлз са дѣиѣ боу *СЕ* 68b 24. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ὑίυομαι. *Вар.* дѣатн са.

Нѣб. *Вж.* при дѣиатн.

дѣиешн [*С* 402. 3–4] *вж.* дѣишн.

дѣбрава, -зи *ж.* Гора, лес. се слзишахомъ ѣв въ ефрантѣ. обрѣтомъ ѣв въ полнхъ дѣбравзи *СП* 131.6; гласъ гнѣ сзѣрзшаштаго еленн. н отъкрзлетъ дѣбровеъ *СП* 28.9; ѣко въ дѣбровѣ дѣрѣвнѣ секъзирами расѣшнл дѣври его *СП* 73.5; ѣко огнь і попаллѣетъ дѣбровзи *СП* 82.15; кегоже словеса ѣко огнь попаллѣл дѣбравзи *СЕ* 55b 12. *Изч.*

СП, СЕ. Гр. δρυμός. *Вар.* дѣброва.

Нѣб. дѣбрава *ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, АР, БТР, РБЕ, ДА;* дубрава *гуал.* *ОА, ВА, ДА. Срв.* Дѣбрава *МИ, Дѣбравино МИ, Дѣбравите МИ, Дѣбравице МИ, Дѣбравке МИ СНМБ; Дубрава МИ ВС,ТГ, ЙЗах,Кюст.; Дабрава МИ ЙЗах,Кюст.; Добрава МИ ЙЗах,Кюст.; АМС,Слав. нас. Алб., ВК,М-я; Добравата МИ ЙЗ,МИПан; Дѣбравов ФИ Стил,РЛФИ.*

дѣбравнъ, -зи *н прил.* Горски. ѣко мои сѣтъз вѣси зѣври дѣбравънн *СП* 49.10; тогда бѣздродоуѣтъз са вѣсѣ дѣрѣва дѣбровнлѣ *СП* 95.12. *Изч.*

СП. Гр. τοῦ δρυοῦ. *Вар.* дѣбровнъ.

Нѣб. дѣбравен *рягно* *ОА, ВА, РБЕ.*

дѣброва *вж.* дѣбрава.

дѣбровнъ *вж.* дѣбравнъ.

дѣбъ, -а *л.* Дѣрво. прнѣзаша стааго дѣбѣ соуѣѣ дворовѣ *С* 18.10; вѣсн днѣлѣхѣ са вндаште дѣба обанствнѣвѣшл *С* 18.16–17; ѣкоже црѣквнштоу зѣиватн са. акъи дѣвоу отъ вѣтра зѣивѣнштоу са *С* 228.13; ѣкоже во ѣрѣвѣ срьдѣце дѣвоу ѣдъзи оуѣждакетъ *С* 399.26.

дѣбъ мамѣврннскъ. *Гр.* ἡ δρυς Μομφρη. Мамбрийскит дѣб, под който според старозаветните предажня се бил заселил Аврам. блѣвнвн. жрѣтѣж аврамнѣ. подъ дѣбомъ мамѣврннскымъ *СЕ* 15b 5.

СЕ, С. Гр. δένδρον, βλαστός, φυτόν.

Нѣб. дѣб *ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР, БТР, РБЕ, ДА;* дуб *гуал.*; даб *гуал.*; дѣб *гуал.* *ДА. Срв.* Дѣбник *МИ, Дѣб МИ, Дѣбен МИ, Дѣбене МИ, Дѣбница МИ, Дѣбове МИ, Дѣбове махале МИ, Дѣбовец МИ, Дѣбово МИ, Дѣбовник МИ, СНМБ; Дуб МИ, Дубѣ МИ, Дубѣто МИ, Дубо МИ, Дубове МИ ВС,ТГ; Дабово МИ, Дабка МИ, Дѣбака МИ ТХ, ТВД; Домбове МИ, Дабот МИ, Дабане МИ Кир. патр. бѣлг. Б-м. с-ца; Дѣблен МИ, Дѣбово МИ, Дѣблицл МИ, Дѣбовяни МИ, Дѣмбени МИ ВК,М-я; Дѣбница МИ, ЙИв,ВСМ; Дабѣе МИ, Дабенца МИ, Дапче МИ, Дапчено МИ, Дѣбе МИ, Дѣмбо МИ, Добѣе МИ ВП,ТО; Дабо МИ КП,МИРаз, ЙЗах,Кюст.; Даба*

евгенни. ага-фодор'. елпндни. прѣпо-
добнии епни. прѣндоша въ тѣ херсо-
ньскын градъ С 538.15; н съваза-
въше стѣѣа мѣжа. еугенѣа. ага-фодора
елпндна С 538.22. 2. Евгений —
християнин, умр. мъченически в
Севастия [Мала Азия] с Евстра-
тий, Мардарий и др. по времето
на имп. Диоклециан [284—305 г.].
Пр. на 13 декември. Мѣд дѣ бѣ стѣѣ
мѣжъ. евстратіа. евесента (!) : евѣна.
мьрдарѣ. н ореста А 129b 17. Изч.

А, С. Гр. Εὐγένιος. Вар. еугенни, евѣнъ.
Неб. Евгени ЛИ, Евгений ЛИ,
Стил,РЛФИ. Срв. Евгения жс. ЛИ, Евгѣна
жс. ЛИ, Евгенийца жс. ЛИ Стил,РЛФИ.

евгенъ вжс. евгенни.

евдокснн, -ѣа м. ЛИ. Евдоксий — хри-
стиянин, умр. мъченически заед-
но със Зенон и др. в Армения [Ма-
ла Азия] по времето на имп. Дио-
клециан [284—305 г.]. Пр. на 6 сеп-
тември. Мѣд сѣѣ е стааго мѣд
евдоксіа. харнтонѣа А 115с 2. Изч.

А. Гр. Εὐδοξίος.
Неб. Евдоксий Стил,РЛФИ. Срв.
Евдоксія жс. Стил,РЛФИ.

еверовъ прил. притеж. от ЛИ. Еве-
ров, на Евер — един от прадедите
на Христос. снъ сѣѣ ѣко мѣннмъ въ.
юснфовъ ... фале(к)овъ. еверовъ М Лк
3.35 З. Изч.

М, З. Гр. τοῦ Ἰβερ. От евр. ЛИ Ἰβερ.

евлампнн, -ѣа м. ЛИ. Евлампий —
неясно дали се касае за Евлампий
[умр. мъченически в Никомидия
заедно със сестра си Евлампия по
времето на имп. Максимиан
[286—305 г.]. Пр. на 10 октомври.
В паметници от ок. X в. памет на
17 септември, но с повтаряне на
10 октомври] или за Харалампий
[умр. мъченически заедно с
Панталеон, Агатоклия и др. Пр.
на 17 септември]. Мѣд сѣѣ ѣ. стааго
евлампіа н ннѣхъ А 120а 22. Изч.
А. Гр. Εὐλάμπιος или Χαράλαμπιος.

Неб. Евлампий ЛИ Стил,РЛФИ. Срв. Ев-
лампнн dial. ЛИ Стил,РЛФИ; Евлампия
жс. ЛИ, Евлампия dial. ЛИ Стил,РЛФИ.

евпракснѣа, -ѣа жс. ЛИ. Евпраксия —
монахиня, сродница на имп.
Теодосий Велики, дъщеря на
сенатора Антигон и на Евпраксия
Тиванска [Старша] [умр. ок.
413 г.]. Пр. на 25 юли. оуъспенне
стѣѣна аннзн. мѣре бѣгуннзн. н стѣѣна
евпракснѣа А 150b 30; прѣвнзихъ
постѣннцахъ хѣвахъ. евѣпракснн.
февроннн. оломьпнн СЕ 93а 3. Изч.
А, СЕ. Гр. Εὐπραξία. Вар. евѣпракснѣа.
Неб. Евпраксия ЛИ Стил,РЛФИ. Срв.
Епраксия ЛИ, Епракия ЛИ Стил,РЛФИ.

еврен вжс. еврън.

евренскъ вжс. еврънскъ.

еврън, -вн м. Само мн. Евреи. вѣдн
гн мѣстѣ. ѣ. радочнте кѣ евремъ
посланне Е 5а 11; глѣ д. днвенъ бѣ въ
стѣѣ стѣ. въ црѣвахъ. кѣ евремъ Е 6а
5; (с)жв ѣ поста. к евре(...) Е 8а 8. Срв.
Е 8б 1; ѣ въспонте гвн пѣ новж. кѣ
евре(...)мъ Е 23б 15. Срв. Е 33б 6; ѣ
гѣ въцрн са. въ лѣпотж са облѣ.
лпѣтлѣ. кѣ евремъ Е 25а 12; (глѣ).
д. стѣзмъ еже сѣтѣ на зѣ. прѣдзрѣхъ
гѣ. кѣ евремъ Е 28б 12. Изч.

Е. От гр. οἱ Ἰβραῖοι. Вар. еврн.

Неб. еврей остар. ОА, ВА, ЕтМл, РВЕ.
Срв. еврейн ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, ЕтМл,
АР, МЛБТР, ЕтБАН, РВЕ, ДА.

еврънскъ, -зн прил. Еврейски. въ же
н напнсанне напнсано надз ннмъ. кѣ-
ннгамн еаннзскамн н рнмзскамн. н
евренскамн М Лк 23.38 З, А; свобо-
жден отъ работѣ фардоуша. мосѣемь
родъ неврънскъ СЕ 5b 5—6; дѣвои
людѣе въ снѣ. въ врема хѣвнѣн
мѣцѣ прѣдѣ. еврънскнн. коупнзо же н
поганьскнн К 13б 6. Срв. С 450.14.

М, З, А, СЕ, К, С. От гр. Ἰβραῖκός, ὁ τῶν
Ἰβραίων. Превежда и гр. ὁ εἰς Ἰουδαίων.
Вар. евренскъ, неврънскъ.

Неб. еврейски ОА, ВА, НТ, АК, МЛБТР,
БТР, ЕтБАН, РВЕ ДА. Срв. Еврейски ФИ
Стил,РЛФИ; Еврейско кладенче МИ
БС,ЕТГ.

еврѣнскы *нареч.* По еврейски, на еврейски. і бѣ написано еврѣнскы гръчъскы и латинъскы *М Йо 19.20 З, А, СК*; и҃нде въ нарицаемое кранныво мѣсто. еже глѣтъ са еврѣнскы голгота *М Йо 19.17 З, А, СК*; она глѣ емоу. еврѣнскы раввоѣнн *М Йо 20.16 А*; пнлатъ же слышавъ та словеса. нзведе вонъ нѣа. і сѣде на сѣднштн. на мѣстѣ нарицаемѣмъ антостратѣ. еврѣнскы же гаввата *М Йо 19.13 З. Изч.* *М, З, А, СК, Б. От гр. ѣвραϊστῆ. Вар. еврѣнскы.*

Нѣб. [по] еврейски ВА, РВЕ.

евсевнн, -ѣ *м. ЛИ.* Евсевий – монах, един от 15-те христиани, умр. мъченически [ок. 362 г.] в Тивериупол [дн. Струмица] по времето на ими. Юлиан Отстъпник [361–363 г.]. *Пр.* на 28 ноември. въ тжде дѣ пѣ стмъ же на строумнцн. тимотеоу теодороу евсевню и дроуѣннѣ нх *А 152b 1. Изч.*

А.

Нѣб. Евсевий *ЛИ* СтИл,РЛФИ. *Срв.* Евсевия *жс. ЛИ* СтИл,РЛФИ.

евсеснтъ [*погр.* *А 129b 17*] *вж.* авъксентъ.

евстатнн, -ѣ *м. ЛИ.* 1. Евстатий Пластида – римски пълководец при имп. Траян, хвърлен в пещ от имп. Адриан [ок. 126 г.]. *Пр.* на 20 септември. мѣца сѣн н. стънхъ мкъ евстатнн и женѣ его *А 120b 16*; мѣ (к) стаго ев(ь)статнн *СК 130b 4–5*; к стрѣтъ стъхъ мкъ. евстатнн *Е 35a 15*; вбещннкъ бѣвъ славѣ его евстатнн *Е 35b 3*. 2. Евстатий – мъченик заедно с Поликарп и Евангел [эпоха неизвестна]. *Пр.* на 7 юли. мѣца нѣо стън мкъ еоустата полукарпа. н еоуваѣѣ. н ннѣхъ *А 150b 1. Изч.*

А, СК, Е. Гр. Εὐστάτιος. *Вар.* евстатнн, евстатнн, еоустатъ.

Нѣб. Евстатн *ЛИ*, Евстатий *ЛИ* СтИл,РЛФИ. *Срв.* Евстатнн *ФИ*, Евстатн *гвал. ЛИ* СтИл,РЛФИ.

евстратнн, -ѣ *м. ЛИ.* Евстратий – христианин, умр. мъченически в Севастия [Мала Азия] по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 13 декември. мѣца дѣ вѣ стън мкъ. евстратнн ексеснт *А 129b 16*; мѣ гѣ [декември] евстатнн [*погр. вл.* евстратнн] *СК 135b 2*; естратнн *П. Изч.*

А, СК, П. Гр. Εὐστράτιος. *Вар.* евстратнн, естратнн.

Нѣб. Евстрати *ЛИ*, Евстратий *ЛИ* СтИл,РЛФИ. *Срв.* Евстратнн *ФИ* СтИл,РЛФИ.

евтан, -ѣ *м. ЛИ.* Йефтай [Иефтай] – старозаветен съдия, син на Галаад [Съд гл. 11 и 12]. постннѣтъ бо ма (...) вѣстн дѣѣѣца лѣта w(...) нѣ. н w варацѣ же н w сам(.) нѣ н етан *Е 8a 1. Изч.* *Е. Гр.* Ἰεφθάε.

евтолзмнн, -ѣ или -ѣ *м. ЛИ.* Евтолмий – мъчителят на Киприян и Юстина. н прн князѣ евто(амнѣ) *Е 39a 6. Изч.*

Е. Гр. Εὐτόλμιος.

евтвухъ, -ѣ *м. ЛИ.* Евтихий – цариградски патриарх [552–565; 577–582 г.] председателствал на V Вселенски [Цариградски] събор [553 г.]. *Пр.* на 6 април. мѣца апрѣн ѣ ... пѣ стѣ оѣа нѣ етвуха архѣпа црнгрѣ *А 145b 20*; мѣ апрнлѣ ѣ авѣтѣха [*погр. вл.* етвуха] *СК 151a 17. Изч.*

А, СК, Гр. Εὐτύχιος.

евъга *вж.* ева.

евъпракснн *вж.* евпракснн.

евъстатнн *вж.* евстатнн.

евъстатнн *вж.* евстатнн.

евъфѣта *вж.* ефѣта.

евъстатнн [*погр.* *СК 135b 2*] *вж.* евстратнн.

е(г)да [*погр.* *СП 58.12*] *вж.* еда.

егепѣтъ [*погр.* *СП 55.1*] *вж.* гетъ.

егда [*погр.* *СП 29.10*] *вж.* егда[же].

егоуптѣннн *вж.* егуптѣннн.

егъпътъ, -а *м.* *МИ.* Египет. ошедъшнмъ влзхвомъ. се англъз гнъ вѣн са вѣ сзнѣ. носнфоу гла. вѣставъ понми отроца н мтръ его н вѣжн вѣ егъпетъ ... хоцетъ во нродъ нскати отроулате. да погоубитъ е *А Мт 2.13 СК; ѡци наши вѣ егъптѣ не разоумѣша юдесъ твоихъ ... н прогнѣваша вѣходяще вѣ урзмьное море СП 105.7; тзи нлѣ отъ егъпта прѣнесе СЕ 13б 25; кзде хоштеши оуготоваемъ ти вѣти пахсхѣ кѣжѣ пахсхѣ. юдѣ искѣжѣ. имѣштѣжѣ начаткѣ. отъ егъпта *К ба 30-31; дѣвѣшн лн нѣз кетъ на хананенствѣ земн богъ. а ннѣ вѣ егъптѣ С 366.11-12; даждъ ми сего страннаго. вѣжавъшааго отъ самѣхъ пеленъ вѣ егъптѣ С 455.4.**

А, СК, Б, СП, СЕ, К, С. Гр. Αἴγυπτος. Вар. егъптъ, егъптъ, егъпетъ, егъпътъ, егнпътъ, егюпътъ, югъпетъ, югъптъ, егюпетъ, егюпътъ, егъптъ.

Наб. Египет МИ ВА, ЕтБАН.

егъпътъскъ, -ын *прил.* от *МИ.* Египетски. болъшее богатъство непѣщавъ. ег(.)пѣтъскъхъ (сѣ)кровницъ *Е 7б 13; сѣвѣдѣние на юсфѣ положи е. егда вѣзде отъ землѣ егъпътъскъ СП 80.6; вѣсѣ еанко вѣсхотѣ створи гѣ ... їже порази вѣса прѣвѣннѣца егъпътъскъ. ѡтъ вѣлка до скота СП 134.8; донде же ен заповѣдъ по всен егъпътствн странѣ С 145.5; н ншедъ нзъ хъизннзи своѣа вѣ прѣпладъные егъпътствнн зноене С 172.28-29.*

Е, СП, С. От гр. Αἴγυπτος, [тѣ] Αἴγυπτικός, τῶν Αἴγυπτίων. Вар. егъпътъскъ, егъпътъскъ.

Наб. египетски ОА, ВА, АК, Бот, АР, МлБТР, РБЕ.

егъпътѣннъ, -а *м.* Египтянин. нзвѣгъ смързти. ѣже гоубитель наведе на егъптѣни вѣса *К 6б 3б. Изч.*

К. От гр. ὁ κατὰ τὴν Αἴγυπτον. Вар. егъптѣннъ.

Наб. египтянин ОА, ВА, АР, МлБТР, РБЕ. Сра. егютин остар. ОА; егютин остар. ЕтМл; египтенин остар. ВА; агуптин гуал. ДА.

егъпътѣннъ, -ѣа *жс.* Египтянка. не вѣсѣдовааше лн самн словесъ кз егъптѣннъ иѣшнфѣ глагола. кѣма господннъ мон госпожде не вѣстѣ ннѣсоже нз мене *С 366.2; енѣ вѣ иѣшнфѣ боголюбѣць ... їако н лѣстнмъ н вѣднмъ. егъптѣннѣа гнѣшадше са н вѣгладше. прѣлоубодѣнствѣнааго дѣлесе С 365.17-18. Изч.*

С. От гр. ἡ Αἴγυπτία. Превезега и гр. ἡ εἰαυτοῦ δέσποινα. Вар. егъптѣннъ.

Наб. Сра. египтяния остар. ОА; египтянка АР, РБЕ.

едемъскъ, -ын *прил.* от *ЛИ.* Едомски, който се отнася до Едом [или Исав, брат на Яков – *Бит 25.25; 36.6-9*], потомците му [*Втор 2.12*] и принадлежащата им земя Идумея. помѣанн гѣ снъ едемъскъ *СП 136.7. Изч.*

СП. От гр. [тобъ] Ἐδῶμ. От евр. לִי עֲדֹמִי.

езекнѣ, -ѣа *м.* *ЛИ.* Езекия – старозаветен юдейски цар [715-687 г. пр. н.е.], син на Ахаз, един от прадедите на Христос. ахазъ же родѣ незекинѣ. незекиѣ же родѣ манаснѣ *А Мт 1.9, 10 СК; ннктоже того мрѣжъ гонезнѣ ... нн езекиѣ нже слъзамн вѣзвратн смъртн нарѣчнне С 238.23. Изч.* *А, СК, С. Гр. Ἐζεκίας. От евр. Hizqiyāh, Hizqiyāhū, Jēhizqiyāhū 'този, когото Яхве подкрепя'. Вар. незекиѣ.*

Наб. Езекия ЛИ СтИл,РЛФИ. Сра. Езекиев ФИ, Изикил ЛИ, Изекилов ЛИ, Изикилов ФИ, СтИл,РЛФИ.

езъикъ *вж.* ѣзъикъ.

ен *част.* Да, разбира се, тѣй е, не сѣмнено; наистина, действително, вярно. вѣдн же слово вѣше ен ен. н нн *М Мт 5.37 З; вѣдн вамъ. ен ен. н. нн. нн С 205.10; гла нмъ нѣз разоумѣете лн вѣсѣ сн. глѣа емоу ен гн М Мт 13.51 З, А, СК; ен вѣко прнзърн на нзи СЕ 63а 2; взи глашдете ма. оучителѣ н гѣ ен доврѣ глѣете есмъ во А Йо 13.13; гн їс хѣсе. невнднмааго отѣца. посълн помошь своѣж на нѣ; н*

застѣпн ѿ. ен бже съмърензихъ.
помнлоуи рабзи своа С 114.7.

М, З, А, СК, Б, СЕ, К, С. Гр. *vaí, vaí mñv.*

Нѣб. Ø.

ефопетъ *вж.* егупетъ.

ефопетъ *вж.* егупетъ.

ефопетъскъ *вж.* егупетъскъ.

ефопетъвннъ *вж.* егупетъвннъ.

ефопетъ *вж.* егупетъ.

екатерина, -зи *ж.* ЛИ. Екатерина – християнка от царски род, родом от Александрия, обезглавена [ок. 306 г.] вероятно по времето на имп. Максенций [306–312 г.]. *Пр.* на 24 ноември. Мѣл ноѣл ѿ б. стѣнѣл мѣл екатеринъ А 127b 8. *Изч.*

А. Гр. *Ακατερίνη.*

Нѣб. Екатерина ЛИ Стил, РЛФИ. Срв. Екатеринбург м. ЛИ Стил, РЛФИ.

екъднкнн, -ѿ м. ЛИ. Екдикий [Екдик] – един от 40-те кападокийски войни-християни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия], по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. вѣахъ же вонни кападокннскѣл странзи. вѣ сапоу ѿдноу. жневѣште благовѣрнѣ. чнслоу м ... а се нмъ нмена ... сѣурнѣанъ. екъднкнн акакнн С 69.10; стѣнъ ѿанѣтнхъ ... ѿкалъднк ... молѣ бѣл зъ нзи ТН. *Изч.*

С, ТН. Гр. *Ἐκδικίος.* Вар. ѿкалъднкъ.

елдъ, -а м. ЛИ. Еладий – християнин, убит с камъни заедно с дякона Теофил в Северна Африка [III в.]. *Пр.* на 8 януари. Мѣл еноуѣ б. стрѣ стѣчю мкоу теофнла днакона. н елда А 141a 11. *Изч.*

А. Гр. *Ἐλλάδιος.*

елена, -зи *ж.* ЛИ. Елена – майката на имп. Константин I Велики [умр. ок. 327 г.]. *Пр.* на 21 май. Мѣл мѣл ѿ пѣ стѣчюу н велѣмоу благовѣрнѣ. констатнну. цѣ. н мѣре его еленъ А 146b 7. *Изч.*

А. Гр. *Ἐλένη.*

Нѣб. Елена ЛИ Дюв, НГер, Стил, РЛФИ. Срв. Елени ЛИ, Еленица ЛИ, Еленко ЛИ, Елен ЛИ, Еленски ФИ Стил, РЛФИ; Елена МИ, р. Елена МИ МлВТР; Еленин връх МИ ВК, ОМ.

елеонъ *неузл. м.* МИ. Елеон – планина край Ерусалим. ѿ вѣстъ вѣко прѣвлжнн са вѣ вѣтѣфаѣннѣ н вѣтѣннѣ. кѣ горѣ нарѣдемѣн елеонъ. посѣла дѣла оуѣеннкъ свонхъ М Лк 19.29 З; ноштнѣл вѣдварѣаше са нсхода вѣ горѣ нарѣдемѣн елеонъ М Лк 21.37 З. *Изч.*

М, З. Гр. *Ἐλαῖον.*

елеонъскъ, -ѣн *прил. от* МИ. Елеонски, който се отнася до Елеон. ѿ егда прѣвлжн са вѣ ерѣсамъ. ѿ прѣде вѣ вѣтѣфаѣннѣ. кѣ горѣ елеонъсѣѣ. тѣгда нѣ посѣла дѣла оуѣеннка своѣ М Мт 21.1 З¹, А, СК. Срв. Мк 11.1 М, З; ѿ шѣдъ нѣде по обѣчѣаю вѣ горѣ елеонъскъ М Лк 22.39 З; ѿ шѣдъ на горѣ елеонъскѣл. помолн са вѣеръз трѣннн СЕ 46b 24.

М, З, А, СК, СЕ. Гр. *τῶν ἐλαῖων.* Вар. еланонъскъ, елеонъскъ.

елевснн, -ѿ м. ЛИ. Елевсий – защитник на арианството на Втория вселенски [Първи цариградски] събор през 381 г. събраша же са коупноштѣла вѣрзи. вѣаше же бѣсѣхъ рн. отъ арневи же н македона странзи. елевсн маркнѣл ламѣуѣьскын С 201.16. *Изч.*

С. Гр. *Ἐλεῦσιος.*

елназаръ *вж.* елнезоръ.

елнакнмовъ *прил. притеж. от* ЛИ. Елиакимов, на Елиаким. ѿ тѣ вѣ нѣс ... стѣл сѣл вѣко мѣннмъ вѣ. н(о)снфовъ ... еланкнмовъ М Лк 3.30 З. *Изч.*

М, З. Гр. *τοῦ Ἐλισκίμ.* Вар. елнѣкнмовъ.

елнакнмъ, -а м. ЛИ. Елиаким – един от прадедите на Христос. ѿбоуѣдъ же родѣ еланкнма. еланкнмъ же родѣ азѣра А Мт 1.13 СК. *Изч.*

А, СК. Гр. *Ἐλισκίμ.* *От* евр. *ʿElyaqim* 'този, когото Бог укрепѣ'. Вар. еланкнмъ.

елиезеровъ *прил. притеж. от ЛИ.*
Елиезеров, на Елиезер — един от прадедите на Христос. и тъ въ нсз ... снз сзи вко мьнимъ бѣ. ионфовъ ... елиезеровъ *М Лк 3.29 З. Изч.*

М, З, Гр. тоб 'Елиѣзер. *От евр.* 'El'ieser 'моят Бог е помощ'.

елиезоръ, -а *м. ЛИ.* Елеазар — син на Елиуд, един от прадедите на Христос. елюѡдъ же родѣ елиезора. елиезоръ же родѣ маттана *А Мт 1.15 СК. Изч.*
А, СК, Гр. 'Елеазар. *От евр.* 'El'azār 'Бог помощник'. *Вар.* елиазаръ.

елинъ, -а *м. I.* Елин, грѣк. аѣпо же взи вамъ елиномъ покарѣтн са оучителю вашему омироу *С 126.12;* вожне писанне глетъ. нѣстъ равъ свобода. нѣстъ богатъ н ништъ. ни варваръ. ни скуѡз. ни елинь ни жидовннъ. всн бо о господн кедно ксмъ *С 101.27.*

2. Гърчееш се евреин. вѣдахъ же елини еднин отъ възедзшннхъ. да поклонатъ са въ праздыннкъ *М Йо 12.20 З, А;* еда въ расванне елиньско хощетъ нтн. и оучнтн елианнзи *М Йо 7.35 З.* **3.** Езичник, привърженик на езическа религия. н възвратнѣше са въ домъ. радоваша са въсѣмъ домомъ вѣровавше гвн. днаволъ же видѣ себе почета ... стрѣлж възложн. иакоже разгнѣвнтн елиньзи. н на оубон стѣдо дръжнжтн *С 537.17;* събра са на мѣсто то мжжн н жензи. н младенци. жидове н елинин. н кръстн-ианъско множество *С 109.1.*

М, З, А, С. От гр. 'Ελλην. *Вар.* елинь, елиниъ, елиниъ.

Нѣб. елин ОА, ВА, МЛБТР, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

елинъин, -ѣ *ж.* Езичница. господѣ же селоу томоу елиньинн вѣаше. нма кен троанн *С 18.5. Изч.*

С. От гр. 'Ελληνίς.

Нѣб. Вж. *при* елинь.

елиньнннъ, -а *м.* Елин, грѣк. аѣо прише-дзшннхъ елиньнѣхъ *М 133а 16. Изч.*

М. От гр. 'Ελλην.

Нѣб. Вж. *при* елинь.

елиньскъ, -ъин *прил. I.* Елински, грѣцки. бѣ же н написанне написано надъ нимъ. кзингамн елиньскамн н рнмъ-скамн. и еврнскамн *М Лк 23.38 З, А, СК;* еда въ расванне елиньско хощетъ нтн и оучнтн елианнзи *М Йо 7.35;* иакоже оуднтн са елиньскзинмъ философомъ. кръстьянѣстѣн мѣдростн н трѣпѣнню *С 105.21.* **2.** Езически. нс корене ископатн елиньска трѣвншта *С 357.18;* кемоу же приш'дшоу. н видѣвѣшоу елиньскжж овѣдръжаштжж прѣвѣстѣ. науча оучнтн градъскзиѣ мжжа *С 535.9;* нзвзвѣвшн елиньскзиѣ. на съразоумѣнне прѣславнѣ съвзвѣшннхъ са о нею. придоша тѣхъ видци. н славыахъ о всѣхъ бѣ *С 569.1. Изч.*

М, З, А, СК, С. От гр. 'Ελληνικός, τῶν Ἑλλήνων.

Нѣб. елински ОА, ВА, МЛБТР, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

елиньскзи *нареч.* По елински, по грѣцки. елиньскы пантата(...) ньскзи вѣсе се *МЛ 16 10. Изч.*

МЛ.

Нѣб. [по] елински РВЕ.

елиньскъ *вж.* елиньскъ.

елисаветъ, -н *ж. ЛИ.* Елисавета — майката на Йоан Кръстител. *Пр.* на 5 септември. и се елисаветъ жжнка твоѣ. и та зачатъ сѣна въ старостъ своѣж *М Лк 1.36 З, А, СК. Срв. С 245.11;* и жена твоѣ елисаветъ роднтъ снз тебѣ *М Лк 1.13 З, А.*

М, З, А, СК, С. Гр. 'Ελισάβετ, 'Ελισαβέτ. *От евр.* 'Eliseba, 'Elisabath 'Бог на завета'. *Вар.* елисаеѡѣ, елисаеѡѣ, елисаветъ.

Нѣб. Елисавета *ЛИ* НГер, Стил, РЛФИ.

елисаветъ *вж.* елисаветъ.

елисен, -ѣ *м. ЛИ.* Елисей — пророк в Израилското царство [ок. 850–800 г. пр. н. е.], проповядвал по времето на владетелите Охозия, Иорам, Ииуй, Иоахаз; ученик на пророк Илия [3 Цар 19.16–17, 19–21, 4 Цар 2.1–15 и др.]. *Пр.* на

14 юни. і мѣношн бѣахѣ прокаженн блн при елнсен пророцѣ М Лк 4.27 А, СК; мѣа нѣо гѣ стѣго прѣрка елнсеа А 146б 21; і вѣрѣжданѣшаѣа водѣз. при елнсѣн солнѣн щѣель СЕ 6б 10. Срв. СЕ 20б 18; н послушѣствоеѣтѣ мн словоу елнсен пророкѣ глагола о сомантѣвнзнн С 283.25. Изч.

М, А, СК, СЕ, С. Гр. 'Ελισσαῖος, 'Ελισσαῖος, 'Ελισσαῖε. От евр. 'Elišā, 'Elišā 'Бог помогна, Бог спасение'. Вар. елнсѣн, елнсен, нелнсен, елнсеи.

Неб. Елисей ЛИ НГер, СтИл,РЛФИ. Срв. Елисеев ФИ, Елисейски ФИ СтИл,РЛФИ, Елисейна МИ СтИл,РЛФИ.

елнспонтѣ, -а м. МИ. Хелеспонт, Дарданели – проток между Мраморно и Егейско море. повелѣ ... кѣ елнспонтоу прѣдѣзнн С 111.13; повелѣ ... да на пѣтн елнспонта нѣдѣште отѣсѣкѣтѣ главѣ ию С 114.15. Изч.

С. Гр. 'Ελλήσποντος.

Неб. Срв. Хелеспонт МИ.

елнспонтѣскѣ, -ѣн прил. от МИ. Хелеспонтски, дарданелски. повелѣ ановпатѣ стѣаго прѣдѣвестн кѣ елнспонтѣскоуоуоуоу островоу С 116.30; отѣ ннхѣже нанѣаште отѣ елнспонѣскѣзнхѣ. н отѣ асннскѣзнхѣ градовѣ бѣахѣ С 201.20–21; прѣшьдѣ. вѣ елнспонтѣскѣѣа странѣ. овѣрте тоу дроуѣѣѣ епѣѣ С 538.8. Изч.

С. Гр. 'Ελλήσποντος, 'Ελίσποντος, ὁ περί 'Ελλήσποντον. Вар. елнспонтѣскѣ, елнспонѣскѣ.

Неб. Срв. хелеспонтски.

елнсѣн вѣж. елнсен.

елноуѣдѣ, -а м. ЛИ. Елиуд – един от прадедите на Христос. ахнѣ же рѣдѣ елноуѣдѣ. елоуѣдѣ же родѣ елнзора А Мт 1.14–15 СК. Изч.

А, СК. Гр. 'Ελιοῦδ.

елнѣкнмовѣ вѣж. елнѣкнмовѣ.

еллннѣ вѣж. елннѣ.

елмодаповѣ прил. притеж. от ЛИ. Елмодамов, на Елмодам – един от прадедите на Христос. і тѣ бѣ нс ...

снѣ сѣѣ тѣко мѣннмѣ бѣ. юснфовѣ ... елмодаповѣ З Лк 3.28. Изч.

М, З. Гр. τοῦ 'Ελμοδάμ, τοῦ 'Ελμοδάμ. Вар. ллмодаповѣ.

елон вѣж. савахтани.

елпнднн, -ѣа м. ЛИ. Елпидий – епископ на Херсон Таврически, умр. мѣченически заедно с Василии, Капитон и др. по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. Пр. на 7 март. еуѣннн. агафодор'. елпнднн. прѣподовннн епнн С 538.16; н сѣвазѣвѣше стѣѣа мѣждѣ. еуѣннѣа. агафодора елпнднѣа. жѣзннѣмѣ н каменнѣмѣ влаѣаште повнша С 538.23. Изч.

С. Гр. 'Ελπίδιος.

елѣкратѣ нареч. Всеки пѣт когато, колкото пѣтѣ. новѣз ѣвѣтѣ естѣ. о (...) вн. се творнѣте елѣк(...) е пнѣте. вѣ мо(...) е. елѣкрат(...) (о ацѣ) (...) Е 15а 9, 11. Изч.

Е. Гр. ὁσάκις. Вар. елѣкратѣ.

Неб. Ø.

елѣлннѣ вѣж. елннѣ.

елѣмн вѣж. елѣмн.

еманоуѣнѣ, -ѣа м. ЛИ. Емануил – името на Спасителя [месия] у пророк Исая [7.14, 8.8]. се дѣва вѣ уѣвѣтѣ прннметѣ. н родѣтѣ снѣа. н нарѣкѣтѣ нма емоу еманоуѣнѣа А Мт 1.23 СК, Б. Изч.

А, СК, Б. Гр. 'Εμμανουήλ. От евр. 'Imānū'ēl 'Бог е с нас'. Вар. емзманоуѣнѣ, емнаноуѣнѣа.

Неб. Емануил ЛИ СтИл,РЛФИ. Срв. Емануилов ФИ СтИл,РЛФИ.

еманѣ, -а м. ЛИ. Еман – лице, на което се приписва авторството на псалом 87 от Псалтира, вероятно прочутият старозаветен мъдрец и музикант Еман, син на Зара и внук на Юда [1Пар 25.5; 3. Цар 4.31]. слово разоуѣмно еманоуѣ ѣнѣнтѣвнноуѣ СП 87.1. Изч.

СП. Гр. Αἰμάν. От евр. Hēmān.

ЕМАУУСЪ, -а м. **МИ**. Емаус – селище в Юдея [дн. 'Amu'ās]. і се дзва отъ ннхъ вѣсте нджшта въ тѣжде день. въ весь отъстояштѣ стадни шестьдесятъ отъ имѣ. енже нма емауусъ **М Лк 24.13 З, А. Срв. С 471.19–20. Изч.**
М, З, А, С. Гр. 'Εμμαούς. *Вар.* емауусъ, ем'мауусъ.

ем'мауусъ *вж.* емауусъ.

емпрнемъ, -а м. Пожар. н памѣн прѣвнаѣ сумеона стлѣн н к женамъ. н велнкоумоу прнсмоу [*погр. вл.* емпрнсмоу] **А 112 d 20. Изч.**

А. От гр. ἐμπρησίος.

Неб. Ѳ.

енкенна, -ни ср. *Само мн.* Еврейскіят празник Обновление, установен през II в. пр. н.е. като възпоминание за очистиането на ерусалимскія храм след освобождаването на евреите от сирийско господство. Празнуван на 25 кислев, т. е. през м. декември, дня, в който Юда Макавейски е осветил храма. вѣша же тѣгда енкеннъ въ ерѣлмхъ. і зима въ **М Йо 10.22. Изч.**
М. От гр. τὰ ἐγκαίτια.

Неб. Ѳ.

енкратнн, -нѣ м. **ЛИ**. Енкратий – бащата на Йоан Мълчаливи [Саваит] – епископ на Армения и монах в манастира „Св. Сава Освещени“ край Ерусалим [умр. 558 г.]. родителю възвѣ. екратннѣ. н еуфнмнѣ. тако нарнцанемома **С 278.18. Изч.**

С. Гр. 'Ευκράτιος. *Вар.* екратнн.

енманочнлъ *вж.* еманочнлъ.

еннонъ, -а м. **МИ**. Енон – местност в Палестина на западния бряг на река Йордан, южно от Генисаретското езеро. въ же ноанъ крѣста въ еннопѣ блнзъ сланмовн **М Йо 3.23 А. Изч.**

М, А. Гр. Αἰνών. *От евр.* 'Eṣnān 'извори'.

Вар. ензнопъ.

еноздроннъ, -а м. **МИ**. Осроена [Озрона] – област в Месопотамия на левия бряг на р. Ефрат, според диоклециано-константиновото административно деление – римска провинция в диоцеза Изток, префектура Изток. н слышалн есте. сергнѣ. саврантѣскоуоум племенн князѣ поставьена. велнкомъ родомъ. въ еноздроннѣхъ. н междоуруѣчнн областъ дрѣжавъ **С 566.21. Изч.**

С.

еносовъ *прил. притеж. от ЛИ.*

Еносов, на Енос – син на Сит, внук на Адам. і тѣ вѣ нѣзъ вѣко тремъ десатемъ лѣтѣзъ научнаѣ. снѣзъ сѣзъ вѣко мьннмъ вѣ. юснфовъ ... еносовъ **М Лк 3.38 З. Изч.**

М, З. Гр. τοῦ 'Ενώς. *От евр.* 'Eṣōš.

еноховъ *прил. притеж. от ЛИ.*

Енохов, на Енох. і тѣ вѣ нѣзъ вѣко тремъ десатемъ лѣтѣзъ научнаѣ. снѣзъ сѣзъ вѣко мьннмъ вѣ. юснфовъ ... еноховъ **М Лк 3.37 З. Изч.**

М, З. Гр. τοῦ 'Ενώχ.

енохъ, -а м. **ЛИ**. Енох – старозаветен патриарх, син на Яред [Иаред, т. нар. седми след Адам], заради вярата си и благочестивия си живот бил отнесен от Бога, без да види смъртта [Бит 5.18–24]. н оуправн на възсотѣ. възвода възгодннка своего енвхѣ **С 232.10. Изч.**

С. Гр. 'Ενώχ. *От евр.* ḥanōk 'поучение, учител, просветител'. *Вар.* енвхъ.

ензнопъ *вж.* еннопъ.

енѣднкѣтъ *вж.* ннднкѣтъ.

епантнмъ [*погр. СК 125b 4*] *вж.* антнмъ.

епархъ, -а м. Епарх, наместник, управител на област. прндоста же к нмъ неокоръ непархъ фешфнлъ. сѣзъ народомъ мнгомъ **С 136.25;** рече епархъ фешфнлъ. лжкамн аноупатъ посѣла да веденн бждете въ ефесъ **С 137.4. Изч.**

С. Гр. ἑπαρχός. *Вар.* непархъ.

Неб. епарх църк. **ОА, РБЕ.**

епаршьскъ, -ѣн *прил.* Епаршески, наместнически. н дрѣжаштоу тѣгда епар'шзскѣн санъ. приведенъ же вѣистъ людьмн на епнскоупство С 202.16. *Изч.*

С. Гр. тоу праѣторосъ. *Вар.* епар'шзскъ.

Нѣб. Срв. епархийски ОА, ВА, ЕтМл, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

епенднтъ, -а *м.* Плащ, наметало, горна дреха. снмонъ же петръ слѣшавъ тѣко гѣ естъ. епенднтѣмъ прѣповѣса са М Йо 21.7 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. *От гр.* ἐπενδύτης. *Вар.* епенднтъ, епенднтъ.

Нѣб. Ø.

епеньднтъ *вжс.* епенднтъ.

епнскоупъ *вжс.* епнскоупъ.

епнскоупна, -ѣа *жс.* Епископски сан, епископство. семоу оубо ѿваноу божествѣноуоумоу. девать лѣтъ въ епнскоупнн сѣтворнвзшоу сѣлоуѣн са междуу сестрѣи него марна ... стронти ромѣнскѣа власть ... наѣа отъштн-тати н сѣмжштати семоу вѣржѣенжѣи цркъвѣ С 281.19–20; въ двадесатѣноуе своѣа немоу брѣстѣи лѣто. н осмоу епнскоупъ поставѣенъ вѣи ... н сѣтвори въ епнскоупнн десать лѣтъ С 302.14. *Изч.*

С. От гр. ἐπίσκοπῆ.

Нѣб. Срв. епископия ОА, ВА, МлБТР, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

епнскоупль *прил. притеж.* Епископски. дѣнесъ же дѣва дѣнн неста отъне-анже нзндоухъ нз града епнскоупѣа С 233.15; еднна отъ мѣннн сѣштннхъ въ лаоднкнн. въ пнскоупн градѣ. не-лѣднвзшн въ слѣдъ него прнде въ кесарнѣ С 233.1–2. *Изч.*

С. От гр. ἐπίσκοπος, тоу ἐπίσκοπου. *Вар.* епнскоупъ, пнскоупъ.

Нѣб. Срв. епископски ОА, ВА, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

епнскоупъ, -а *м.* Епископ. ѿца нѣо н ж стѣго пантеленмона мѣа н стѣго стлѣ оца на^н канмента епскпа велнцскаго А 151а 3–4; мѣа г. дноннса епнскопа СК

131а 17; (...) възгласнтъ. епскоуѣ ... гн оуслѣшн н помлоу(н) Е 21б 11; і да послѣшзствѣоуетъ емоу епнпъ. н пове СЕ 102а 13; оуже цркъвзвнзѣхъ сано-вз пораднѣ прошѣдѣша поставн епн-скоупа. нарѣченааго града того епн-скоупоу оумзрѣшоу С 280.15; н на оутрѣа сѣшѣдѣшемъ са вѣсѣмъ. наѣа еппъ оуѣнтн а вѣрѣ крѣстѣанѣствѣ С 540.12; н понмъ еппъ канркѣи н мѣжа вѣрѣнѣи. н прншѣдъ ста на вѣрѣѣ рѣкѣи С 81.5; н рѣштн пнскоупоу снсн-нню ѣако богъ крѣстнѣанскѣа велнкѣ нестъ С 222.13–15.

А, СК, Е, СЕ, С, ВН. *От гр.* ἐπίσκοπος. *Вар.* епнскоупъ, пнскоупъ.

Нѣб. Срв. епископ ВА, НГер, МлБТР, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

епнскоупскъ, -ѣн *прил.* Епископски. та прѣемлета по радоу епнскоупъ-скѣн столъ С 187.22; не замѣуднвѣ же цѣсарѣ сѣборѣ епнскоупъскѣн сѣтвори С 201.2; снмъ вѣсѣмъ снѣе вѣзвѣшемъ. вѣскорѣ н сѣборѣ епнскоупъскѣн конецъ прна С 202.29; мѣжъ нѣкто отъ асннанѣи земѣа сѣи. е-ѣернн же нарнѣаемъ епнскоупъскѣнмъ сано-мъ поуѣтенъ С 293.23–24. *Изч.*

С. От гр. τῆς ἐπίσκοπῆς. *Превѣзѣа и гр.* ἀρχιεπίσκοπος. *Вар.* епнскоупъскъ.

Нѣб. Срв. епископски ОА, ВА, МлБТР, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

епнскоупство, -а *ср.* 1. Длѣжност на епископ, управител на епископия. вѣдѣа днѣе его малѣ. н епнпство его прѣвнн ннъ СП 108.8. 2. Епископски сан, епископско звание. н дрѣжаштоу тѣгда епаршзскѣн санъ. приведенъ же вѣистъ людьмн на епнскоупство С 202.17; н снѣе епнскоупство неволенѣ прннмъ. правѣеннѣа ѣрзнорнзскааго жнтнѣа не нзмѣнн С 280.16; н отътоли оуѣвѣдѣнъ вѣистъ родъ ѿванновъ н епнскоупство С 295.6. 3. Епископски, епархийски дом. въ епнскоупствѣа акѣи въ мана-стнрн троуждааше са С 280.16. 4. Сѣ-

бир. Всички епископи, цялото епископско тяло. поманн П (в)се епископство. правобързноє СС ПІВ 19. Изч. СІ, СС, С. От гр. ἐπισκοπή, ἐπισκοπεῖον. Превежда и гр. ἀρχιεπισκοπή. Вар. епискоупство.

Наб. Срв. епископство ОА, ВА, МЛБТР, АР, ЕтБАН, РВЕ.

епнтнмнѣ, -ѣ ж. В християнството — наказание, наложено от църковната власт, епитимия. нъ кннгѣ напнсаѣ. н посѣлаѣ того поощташе. ово наказаниемъ ово епнтнмнѣ да са останетъ оуже к томоу. отъ такоѣя боговорънѣя хоулы С 188.17. Изч.

С. Гр. ἐπιτιμία.

Наб. епитимия църк. ОА, ВА, РВЕ.

епнфаннн, -ѣ м. ЛИ. 1. Епифаний Кипърски [ок. 315–403 г.] — ранновизантийски писател и църковен деятел, епископ на кипърския град Саламин, покъсно митрополит [367–403 г.]. Пр. на 12 май. Мѣдѣ ма̄ ста̄ оца̄ на̄го епнфаннѣ А 146b 3; мѣ̄ вѣ̄. епнфана н герьмана СК 151b 20; ста̄го епнфангѣ. архнепискоупа купрьскааго. о погребенн тѣла̄ гнѣ̄ К 12а 32. Срв. С 447.28. 2. Епифаний — цариградски патриарх [520–536 г.], приемник на Йоан II. Пр. на 25 август. стоюю̄ оцо̄ на̄го архппоӯ црѣгрѣ̄ епнфана н мннѣ̄н А 152а 23. Изч.

А, СК, К, С. Гр. Ἐπιφάνιος. Вар. епнфанъ, епнфанъ.

Наб. Епифаний ЛИ СтИл, РЛФИ. Срв. Епифан ЛИ, Епифанов ФИ СтИл, РЛФИ.

епнфаннѣ, -нн ср. Само мн. Църковният празник Богоявление [6 януари]. навечерне стѣхъ̄ епнфаннн СК 146а 14; на втросъ. стѣхъ̄ епнфаннн СК 147b 14. Изч.

СК. Гр. τὰ θεοφάνεια. Вар. епнфаннѣ.

епнфанъ вж. епнфаннн.

еразмъ, -ѣ м. ЛИ. Еразъм Охридски — епископ, родом от Антиохия,

измъчван по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. Умр. като отшелник ок. 303 г. в обл. Кампания [Италия]. Пр. на 2 юни. Мѣдѣ̄ нѣ̄о̄ в̄ ста̄го̄ ннннфора̄ патрнарха̄. црѣда̄. н ста̄го̄ еразма̄ еппа̄ А 146b 12. Изч.

А. Гр. Ἐρασμος.

еракълъ, -ѣ ЛИ. Херакъл — герой от старогръцката митология, син на Зевс и Алкмена. оубон са велнчѣства богъ̄ н велнкааго̄ аполона̄ доѣна̄го̄. н еракѣла̄ нже̄ вѣсѣхъ̄ црѣ̄. н днѣ̄ С 115.7–8. Изч.

С. Гр. Ἡρακλῆς.

Наб. Срв. Херакъл ЛИ.

ерданъ вж. норъданъ.

ерданьскъ вж. норъданьскъ.

ерен вж. нерен.

еремннскъ [логр. С 252.12] вж. сръмьскъ.

еремнонн, -ѣ ж. ЛИ. Ермиония — дъщеря на ап. Филип [един от 70-те апостоли]. Умр. мъченически ок. 117 г. в Ефес. Пр. на 4 септември. Мѣдѣ̄ сеѣ̄. в̄ стѣхъ̄ мѣ̄кѣ̄. вѣвнѣдѣ̄. н еремнонн А 114с 6–7. Изч.

А. Гр. Ἐρμιόνη.

ересевнн, -ѣ ж. Болест по житните растения — главня. ткоже положи въ ег'оуптѣ̄ знамениѣ̄ ... і̄ прѣвратӣ въ кровъ̄ рѣкѣ̄ іхъ̄ ... і̄ дастъ̄ ересевнн плодъ̄ іхъ̄ СІІ 77.46. Изч.

СІІ. От гр. ἐροσίβη.

Наб. Ѳ.

ересь, -н ж. Ерес, еретическо учение, отклонение от официалната догма. н обрѣте̄ боговорънѣя̄ ерен̄ потопъ̄ доушнѣнн С 191.10; съказа̄ нмъ̄ о̄ боговорънѣн̄ тон̄ воӯн̄ ерен̄ обрѣтенинн С 188.29; нюденскѣя̄ оубо̄ подовьнѣя̄ ерен̄ отъврѣгоша̄ нзобрѣтенинн С 189.6. Изч.

С. От гр. αἵρεσις.

Наб. ерес ОА, ВА, НГер, МЛБТР, АР, ЕтБАН, ВТР, РВЕ.

еретникъ, -а *м.* Еретик, привърженик на еретическо учение. да прѣславнѣнъ нзына херсоньскыи градъ възвѣтъ ... сзынъ притворнѣвъ обождоу нескѣомааго камыка. на еретникы и на ратьнзыа *С* 543.4; [н ж]е прокълнетъ еретика. то [г.да.] его бѣ гѣ помноуетъ *АН*. *Изч.*

С, АН.

Неб. еретик ОА, ВА, АК, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, ЕтБАН, БТР, РБЕ.

еретнѣкъ, -ын *прил.* Еретически. повелѣ же цѣсарь феодални. принти на съворъ и старѣншннамъ еретнѣкъамъ *С* 201.8–9. *Изч.*

С. От гр. τὸν αἰρέσεων.

Неб. еретически ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, АР, БТР, РБЕ.

ереа, -ѣа *ж.* *ЛИ.* Рея – в старогръцката митология, дъщеря на Уран и Гея, едновременно сестра и съпруга на Кронос; майка на Зевс, Посейдон, Хадес и други гръцки богове. отъ корона и ереа раждайтъ сѣ матерн божьскыа *С* 8.11. *Изч.*

С. Гр. Ἥρα.

ернѣж *вж.* ернѣжонъ.

ермнѣ, -ѣа *м.* *ЛИ.* Ермия – име на войн, споменат в словото за мъчение на св. Савин от Супрасълския сборник. ермнѣ же к'то воннѣ едннѣ отъ стрѣгштннѣхъ него рече к'нѣмоу *С* 152.2. *Изч.*

С. Гр. Ἐρμείας. Вар. ермнѣ.

еродовъ *прил.* *притеж.* На птицата чапла. едрѣи ливаньскыи-ѣа-же еси насаднаѣ. тоу пѣтица оу҃гнѣздрѣатъ сѣ. еродово жилице обладаетъ имн *СП* 103.17. *Изч.*

СП. От гр. τοῦ ἐροδίου.

Неб. Ø.

ероуѣсаланмѣаннѣ *вж.* ероуѣсаланмѣаннѣ.

еръданъ *вж.* норъданъ.

еръданьскъ *вж.* норъданьскъ.

еръмоуѣнъ, -а *м.* *МИ.* Хермон [дн. Djébel esch – Scheikh] – планински масив в Сирия и Ливан. таверъ и ръмоуѣнъ имени твоемоу въздродовасте сѣа *СП* 88.13. *Изч.*

С. Гр. Ἐρμόν. От евр. Hērmōn. Вар. ръмоуѣнъ.

еръмоуѣнѣ *прил.* *притеж.* от *МИ.* Който се отнася до Хермон, хермонски. вко роса еръмоуѣнѣ съходѣштѣ на горѣ снана *СП* 132.3. *Изч.*

СП. Гр. [тоῦ] Ἐρμόν.

еръмоуѣнѣскъ, -ын *прил.* от *МИ.* Който се отнася до Хермон, хермонски. сега радѣ помѣанѣхъ тѣа отъ земля норданьскыи и оръмоуѣнѣскыи [погр. *вж.* еръмоуѣнѣскыи] отъ горѣ малѣи *СП* 41.7; вко роса еръмоуѣнѣска. съходѣштѣ на горѣ снана. тако да сѣндѣтѣ вѣгвенне твое. на главѣж раба твоего сега *СЕ* 9а 12–13. *Изч.*

СП, СЕ. Гр. [тоῦ] Ἐρμόν, [тоῦ] Ἐρμόν. Вар. оръмоуѣнѣскъ, еръмоуѣнѣскъ.

еръмосъ *вж.* ермосъ.

ерѣн *вж.* ерѣн.

еслимовъ *прил.* *притеж.* от *ЛИ.* На Еслим [един от прадедите на Христос]; Еслимов. и тѣ бѣ нѣз вко тремъ десатемъ лѣтѣ научнаѣ. сѣнъ сѣи вко мѣннѣмъ бѣ. юснфовъ ... если(м)овъ *М* Лк 3.25 3. *Изч.*

М, 3. Гр. тоῦ Ἐσλί.

еспернѣ, -ѣи *ж.* Вечерна църковна служба, вечерня. мѣ на поклоненне колѣнома. възвѣштѣн. въз стѣжѣ пѣть-десѣтѣннѣж. на еспернѣ. по прокнменѣ *СЕ* 59b 17. *Изч.*

СЕ.

есромовъ *прил.* *притеж.* от *ЛИ.* На Есром, Есромов. и тѣ бѣ нѣз вко тремъ десатен лѣтѣ научнаѣ. сѣнъ сѣи вко мѣннѣмъ бѣ. юснфовъ ... есромовъ *М* Лк 3.33 3. *Изч.*

М, 3. Гр. тоῦ Ἐсроμ.

есромъ, -а *м.* *ЛИ.* Есром – един от прадедите на Христос [Рут 4.18].

фаресъ же родѣ есрома. есромъ же родѣ араама А Мт 1.3 СК. Изч.

А, СК. Гр. Ἐσρώμ. Вар. есромъ.

естратносъ *вж.* евстратнн.

етанъ, -а м. ЛИ. Етан – прочут старозаветен мъдрец [3 Цар – 1.31, 1 Пар 2.6], на когото се приписва авторството на псалом 88 от Псалтира. слѣб разоумъ о танъихъ етана ꙗнлѣтѣнина СП 88.1. Изч.

СП. Гр. Αἰθάν. От евр. Ἐτάν.

етернн, -я м. ЛИ. 1. Етерий – архиепископ в Азия [VI в.]. мъжъ нѣксто отъ аснѣанъи земаъ сѣи. е-фернн же нарнцаемъ епнскоупъскъинмъ сѣномъ поучтенъ С 293.23; тѣгда оубо е-фернн възставъ отъ сѣна. н вндѣннне расъднвз ... прнде въ лаврж С 294.18; н то оубѣдѣвз е-фернн. н прѣоуднвз сѣ рече. по нстннѣ н нѣина каменне свѣто валнметъ сѣ по земн С 294.29. 2. Етерий – един от 7-те херсонски епископи, умр. мъченически с Василий, Ефрем и др. по времето на Диоклециан [284–305 г.]. Пр. на 7 март. по мнозъ же врѣменн. посъланъ възстъ отъ нероусалнна епѣпъ. тамо е-фернн нменемъ С 539.1–2. Изч. С. Гр. Αἰθέριος. Вар. е-фернн.

етн *вж.* ѣтн.

етнопъскъ, зин прил. от МИ. Етиопски, който се отнася до Етиопия – схващана в тази епоха като област, затворена между Астабора [дн. Atbara] на изток, Астапус [дн. Bahr el-asrek] на югозапад и Нил на запад. прнведѣте мн сѣмо мъжа жестоки. отъ е-ѡипъскъѣа странъи. сѣ мечн да нсѣкжт' н прочѣа С 62.9–10.

людъе этнопъсцинн [етнопъстнн]. Гр. [οἱ] λαοὶ οἱ Αἰθίοπες, λαὸς Αἰθίοπων. Етиопци. людне этнѡпъстннѣ н сн (в)зи възша тоу Е 27а 5; далъ еси вращьно людемъ етиопскомъ СП 73.14; ꙗ се иноплемьннцѣи н тоуръ. ꙗ

людне етиопъсци сѣ възша тоу СП 86.4. Изч.

Е, СП, С. Гр. τῶν Αἰθίοπων. Вар. е-ѡипъскъ, етиопъскъ, этнѡпъскъ.

Неб. етиопски ОА, ВА, РБЕ; етиопский остар. ВА.

етнопънннъ, -а м. Етиопец – жител на древна Етиопия. прѣдо нь припадѣтъ етиопѣни ꙗ врасѣ его прѣстъ полжѣтъ ... ꙗ поклонѣтъ сѣа емоу цѣри СП 71.9. Изч.

СП. Гр. Αἰθίοψ.

Неб. етиопянин остар. ВА. Срв. етиопец РБЕ.

етнн ж. МИ. Етна – вулкан в Североизточна Сицилия. етнн въ снкнлнн островъ нсхода отъ него огнь С 129.6. Изч.

С. Гр. Αἴτνη.

еоввагъ, -я м. ЛИ. Евангел – епископ на Томи [дн. Кюстенджа в Румъния], измѣчван по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. Пр. на 7 юли. ꙗца нѣ стънѣ мѣкъ еоустата полукарпа. н еоввагъ. н ннѣхъ А150b 2. Изч.

А. Гр. Εὐάγγελος.

еовснннъ, -а м. ЛИ. Евсигний – воинхристиянин, обезглавен [ок. 362 г.] в Антиохия по времето на имп. Юлиан Отстъпник [361–363 г.]. Пр. на 5 август. ꙗца лавгѣ дъ стѣго ꙗка еовснннъ А 151b 6. Изч.

А. Гр. Εὐσίνιος. Вар. еовснннъ.

еовстатъ *вж.* евстатнн.

ефесен, -ен м. Само мн. Ефесяни, жители на град Ефес. ѣ прѣдъзърѣхъ гѣ. аплз. ефесемъ. братъ възмагаѣте о гн Е 35b 7; аплзъ къ ефесеомъ. братрне. молижъ възъ азъ жжъпннъ о гн. Достонно ходитн зъванью СЕ 105b 9. Изч.

Е, СЕ. Гр. [οἱ] Ἐφεσίοι.

ефесъ, -а м. МИ. Ефес – град в Мала Азия [дн. развалини край селището Кушидаси при вливането на

р. Кючюк Мендерес в Егейско море], основан ок. XII в. пр. н.е., главен град на римската провинция Азия. лжкамн анѳвпатъ посъла да веденн вѣдете въ ефесъ С 137.6; азъ же власъ въ ефесъ съи. въ то врѣмѣ оупразннеъ са отъ дѣла цѣра. прѣпнсахъ протлъковавъ отъ роумъска азъика (азъика) на гръческъ С 144.23. *Изч. С. Гр. 'Ефесос.*

ефесъскъ, -ъи *прил. от МИ.* Който се отнася до Ефес, ефески. вѣаше же въсѣхъ рѣн. отъ арневъи же н македона странзи. елеуен маркнанъ ламфатъскъи. н егѳонн ефесъскъи. н маръ. халкндоньскъ н прочнн С 201.18. *Изч. С. Гр. [тѣс] 'Ефесου. Вар. ефесъскъ. Нѣб. Срв. ефески ОА.*

ефнмерна, -на *жс.* Дежурство за извършване на църковна служба. вѣистъ въ дѣнн нрода цѣсѣрѣ нюденска. ерен едннъ нменемъ захарнѣ. отъ ефнмѣрна двѣна М Лк 1.5 А. *Изч. М. А. От гр. ѳиѳерѳа. Вар. ефнмѣрна, ефимерна. Нѣб. ефимерия цѣрк. ОА, ДА. Срв. ефимерий цѣрк. ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ.*

ефнмна *вжс. ефнмна.*

ефнмѣрна *вжс. ефнмерна.*

ефнфанна *вжс. епнфанна.*

ефнфанъ *вжс. епнфанн.*

ефранта, -ъи *жс. МИ.* Ефрата – старозаветното име на юдейския град Витлеем [Бит 48.7, 35.16; Мих 5.2]. Според някои коментатори тук става дума за племето или планината Ефрем. обѣшта сѣ боу ѣковѣю ... аште дамъ сонъ оунма моѳма ... доѳждеже обрѣштѣ мѣсто гѳю ... се слъшѣхомъ ѣ въ ефрантѣ ... вѣннѣвмъ въ село его СП 131.6. *Изч. СП. Гр. 'Ефрѣта [вар. 'Ефрѣта]. От евр. 'Efrātah.*

ефратъ, -а *жс. МИ.* Ефрат – река в Месопотамия. водъи же оу нею

вѣх'ма не вѣаше. нъ отъ рѣкзи ефрата ношадете С 547.30; ношадше водъ отъ рѣкзи ефрата. на рамоу своено С 550.8; мнѣхѣже немоу разболѣтн са. н не моштн по оустав'ноуоумоу него донтн до ефрата С 551.3; н тако собоѣж носнтъ стѣи отъ ефрата рѣкзи ноштнѣж водъ С 551.23; такоже вѣдѣтн новѣѣж кесарнѣж н ефратъ рѣкж С 562.5. *Изч. С.*

ефремовъ *прил. притеж. от ЛИ.* Ефремов, на Ефрем. ѳ отърнѣж село юсѳово. ѳ колѣна ефремова не извѣра СП 77.67; сѳовзи ефрѣмови (*погр. вл. ефремовн Север., с. 100, бел. под линия*) СП 77.9. *Изч. СП. Гр. [тоѳ] 'Ефрѣм.*

ефремъ^I, -а *жс. ЛИ.* Ефрем – едно от 12-те израилски племена, наречено така по името на Ефрем – вторият син на Йосиф и внук на Яков [Иаков]. мон естъ галаадъ н мон естъ манасѳ. ѳ ефремъ крѣпость главзи моѳа СП 59.9; сѣдѣѣ на хѳоувѣмѣ вѣи сѣ. прѣдъ ефремомъ ѳ веннѣмѳномъ. ѳ нмасѳю СП 79.3. *Срв. СЕ 100а 5; мон естъ галаадъ ѳ мон естъ манасѳ. н ефреемъ зѣстѣпленьѣ главзи моѳа СП 107.9. СП, СЕ. Гр. 'Ефрѣм. От евр. éfraim.*

ефремъ^{II}, -а *жс. ЛИ.* Ефрем Сирий [ок. 306–373 г.] – дякон в Ефес, ученик на низибийския епископ Яков; изтъкнат писател и църковен поет. *Пр. на 28 януари. сѣо. ѳ. п. (дранеснѣ) того же вѣдѣго ефрѣ* (о в)жѣств(енен просфортъ) нѣ о (комьканн) Р III За 2; сѣо ѳ ѳ вѣдѣго ефрѣ Р II 2.16. *Изч.*

Р. Гр. 'Ефрѣм. От евр. éfraim.

Нѣб. Ефрем ЛИ, Ехрем диал. ЛИ СтИл, РЛФИ. Срв. Ефремен ЛИ, Ефремов ФИ, Ефременов ФИ СтИл, РЛФИ

ефремъ^{III}, -а *жс. МИ.* Ефрем – град в Палестина [дн. Taiubeh], на северозапад от Ерихон. ѳ же к

томуу не авѣ хождааше взи-нюденхъ.
нъ нде отъ тѣдоу въ странѣ ванъ
поустъинн. въ ефремъ нарицаемъ
градъ М Йо 11.54 З, А. Изч.
М, З, А. Гр. 'Εφραϊμ. Вар. ефреомъ.

ефреомъ *вжс.* ефремъ III.

ефромъ *вжс.* есромъ.

ефросина, -зи *жс.* ЛИ. Ефросина —
монахиня от Александрия, прео-
блечена като мъж, покалугерила
се под името Смарагд [умр. ок.
445 г.]. Пр. на 25 септември. Мѣд
сеѣ ѱ̄ ѱ̄ ѱ̄ ... прѣзна ефросинъ нарече-
нъ имѣмъ мжскомъ змарагдъ А
121а 25. Изч.

А. Гр. Εὐφροσύνη.

Нѣб. Ефросина ЛИ СтИл,РЛФИ. Срв.
Ефросения ЛИ, Ефросія ЛИ
СтИл,РЛФИ.

еффата *неизм.* Отвори се. і възрѣвъ
на нбо въздъхнѣ. і гла емоу еффата.
еже естъ разврзън са М Мк 7.34 З, А,
СК, Б. Изч.

М, З, А, СК, Б. Гр. ἐφφατὰ от арал. Вар.
еффата, е(вз)фѣта.

ефѣтнмъ *вжс.* еѣтумнн.

еффата *вжс.* еффата.

ефрямовъ [погр. СП 77.9] *вжс.*
ефремовъ.

ехидна, -зи *жс.* Ехидна, вид отровна
змия. разгнѣвавъ же са князь ...
повелѣ прнвестн кѣанко нмѣтъ зѣвѣрнн.
лютъ н зълаъ. аспндъ н ехндънъ. н
керастъ С 183.21–22. Изч.

С. От гр. ἔχιδνα.

Нѣб. ехидна ОА, ВА, Дюв, МлБТР, АР,
ЕтВАН, РВЕ.

ехндновъ *прил. притеж.*

нщадъа ехнднова. Гр. γεννῆματα
ἐχιδνῶν. Рожби на змии ехидни
[прен.]; зли, подли, коварни хора.
штадѣ ехнднова како можете
добро глатн зъан ещце отъ нзвѣтъка
во срдцоу оуста глѣтъ М Мт 12.34
З, А; змнѣ нщадѣ ехнднова како
оубѣжнтѣ сѣда кеонъскааго М Мт

23.33 З¹; глааше же нсходаштннмъ
народомъ. крѣстнтъ са отъ него.
штаднѣ ехнднова. кзто сѣказа
вамъ бѣжатн отъ градъштааго
гнѣва М Лк 3.7 З, А, СК. Срв. Мт
3.7 А. Изч.

М, З, А, СК. Вар. ехндновъ, ехндновъ.

Нѣб. Срв. ехидновий ВА. Срв. ехиднин
ВА, ЕтВАН.

еѣга *вжс.* еѣа.

евдокиа, -ѣа *жс.* ЛИ. Евдокия — най-
вероятно се касае за съпругата на
имп. Теодосий II [408–450 г.], умр.
в изгнание ок. 460 г. Пр. на 13 ав-
густ. н прѣзвѣвъ въ гостннннцн таже
прѣдъ градомъ. таже сѣзъдана въстъ
отъ влаженъа еѣдокиа С 282.16. Изч.
С. Гр. Εὐδοκία.

Нѣб. Евдокия ЛИ НГер; Евдокия ЛИ
СтИл,РЛФИ. Срв. Евдоки ЛИ, Евдокил
ЛИ, Евдокиев ФИ СтИл,РЛФИ.

евнтнн, -ѣа *м.* ЛИ. Евитий — привѣр-
женик на еретика Арий, споме-
нат в житието на Исакий Далмат-
ски от Супрасълския сборник.
вѣаше же въсѣхъ рн. отъ арневы же н
македона странъ. елеуен маркнанъ
ламѣуѣскън. н еѣфонн ефесъскън С
201.17. Изч.

С. Гр. Εὐήδιος. Вар. еѣфонн.

евкарпионъ, -ѣа *м.* ЛИ. Евкарпий [Ев-
карпион] — христианин, умр. мѣ-
ченически заедно съ св. Трофим
и др. във Витиния [ок. 300 г.]. Пр.
на 18 март. мѣсаца марта кѣ мѣче-
ннѣ сватою. трофнма н еѣкарпннѣа
С 209.24; господъ же помагаше
въсѣмъ подвнзѣштннмъ са на
мѣченнѣ. такоже въстъ о славною
мѣченноу. трофнмъ н еѣкарпннѣа С
210.8–9; послана же въста. же
трофнмъ н еѣкарпннѣа. мѣштъ
рекомъа равъи божна С 210.16; на
въздоусъ вѣннѣ гласъ нпоуштааше.
камо са подвнзѣта трофнме. н еѣка-
рпннѣа С 210.26–27; трофнмъ н
еѣкарпннѣа. словѣштаѣа при лоуѣстн

и при дръзостн. и княземъ посълана на кръстнианъи мжунтъ С 212.12–13. Изч.

С. Гр. Εὐκάρτιον. Вар. еукарпимъ.

евктимонъ, -а м. ЛИ. Евктимон – христианин, окован и измъчван по времето на седмото преследване на христианиите от имп. Деций [249–251 г.]. въпрашаѣтъ во васъ лепндонъ. и еуктнмонъ С 136.29; едначе же стоѣше еуктнмонъ. при коумръннци С 137.23; се старъи васъ оуктнмонъ въдастъ са. и жрътвъ сѣтворн. оубѣштантѣ са и въи С 136.26–27. Изч.

С. Гр. Εὐκτίμων. Вар. оуктнмонъ.

евлогнн, -на м. ЛИ. Евлогий – игумен на антиохийския Юстинианов манастир; по-късно александрийски патриарх [579–607 г.]. Участник в Александрийския събор [588 г.]. Пр. на 13 февруари. нъи кетъ не отъметати съказантѣ нхъ свд(...)лъ александрыскъ еулогнр [!] МЛ А 9. Изч.

МЛ.

Неб. Евлоги ЛИ, Евлогий ЛИ СтИл,РЛФИ. Срв. Евлогия ЛИ, Евлогиев ФИ СтИл,РЛФИ.

евнонкъ вжс. евнонкъ.

евтмнн, -на м. ЛИ. Евтимий Велики от Мелитин Армения [умр. ок. 473 г.] – палестински монах и подвижник; основател на Теоктитовия манастир край Ерусалим, възвърнал към официалното православие монофизитката имп. Евдокия [съпруга на Теодосий II]. Пр. на 20 януари. мѣд̄ то ѱ. прѣаго оца нѣ етмнна А 141а 21; достонна твора та. и оучастыи стѣхъ. и прѣдъвнъхъ оцѣ нашнхъ. и постъннцѣхъ. анътноню. ефътнмоу СЕ 92b 25. Изч.

А, СЕ. Гр. Εὐθίμος. Вар. ефътнмъ.

Неб. Евтим ЛИ, Евтимий ЛИ СтИл,РЛФИ. Срв. Евтимия ЛИ, Евтимйца ЛИ, Евтима ЛИ, Евтимйка ЛИ, Евтимѣнка ЛИ, Евтимка ЛИ, Евтимов ФИ СтИл,РЛФИ.

евтүхнн, -на м. ЛИ. Евтихий – двама от 40-те кападокийски войни-християни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. Пр. на 9 март. вѣахъ же вонни кападокинскѣа странѣ. въ самоу едномъ. жнвѣште благовѣрнѣ. чнсломъ ѱ ... а се нмъ мнен. дометнѣнъ ... етүхнн ... С 69.8. Срв. С 69.14. Изч.

С. Гр. Εὐθύχιος, Εὐθύχος.

Неб. Евтихи ЛИ ГВ.

евтүхнакъ, -а м. ЛИ. Евтихиак – привърженик на фригийската религия, споменат на словото за мъчението на презвитер Пионий Смирненски от Супрасълския сборник. влѣзъше же оврѣтоша затворена презвүтера сѣборнѣа цркъве. нменѣмъ лнмнѣ. и женѣ макѣдонскѣ. и едного отъ вѣрѣи фрүгннскѣа. нменѣмъ етүхнакъ С 133.28. Изч.

С. Гр. Εὐθυσιανός. Вар. етүхнакъ.

евфнмнѣ, -на жс. ЛИ. 1. Евтимия, Евфимия [Ефимия] – майката на Йоан Мълчаливи [Саваит], епископ в Армения и монах в манастира „Св. Сава Освещени“ край Ерусалим [умр. ок. 558 г.]. родитѣлю възвѣ. егкратнѣ. и еуфнмнѣ С 278.18. 2. Евтимия, Евфимия [Ефимия] Всехвална в Халкидон [Витиния] – християнка, умр. мъченически по времето на Диоклециан [284–305 г.] хвърлена на зверовеите ок. 303–305 г. Пр. на 16 септември и 11 юли. мѣд̄ сеѱ еи стѣна мѣд̄ ефнмнѣ А 119а 23; мѣд̄ ѱю ѱѣ. стѣго мѣка маркнана. и стѣна ефнмнѣ А 150b 23; стрѣстѣ. стѣла мннѣа ефнмнѣ Е 346 4–5. Изч.

А, Е, С. Гр. Εὐφροῖα. Вар. ефнмнѣ.

Неб. Вжс. при евтмнн.

евфнмъ, -а м. ЛИ. Евтимий – цариградски епископ, по-късно патри-

арх [490—496 г.]; заточен от имп. Анастасий I Тракиец. еуфнмоу архнепнскоу поу къснадтннн града. потроудневзшоу са за нь С 282.6. Изч. С. Гр. Εὐφρημος.

Неб. Вж. при еуфнмнн.

ЕУХН, -ннн жс. Молитва. моантеж сътворнез жнвотворнеадог крьштеньна еухна. нады тѣломъ него. акзы нады жнвомъ С 537.5. Изч. С.

Ж

ж I. Буквен знак. Седмата буква от стб. азбука, назовавана жнвѣте; в глаг. ж, в кир. ж; в нвб. звук жс.

II. Числен знак. В глаг. и кир. издания на стб. глаг. паметници ж, ж = 7; VII. Числ. бр. седмь. Седем. i приемъ ж хлѣвъ. i рывзы. хвалж въздавъ. прѣломн н дастъ оученномъ свонмъ М Мт 15.36 З; i възпросн ѣ колнко имате хлѣвъ. онн же рѣша ж З Мк 8.5; мца окто ѣд. стоюю мкоу маркнана ... н възвѣшн ж съ ннм стхъ А 124b 8; аще к'то зажежетъ. лн гоумъно. ж лѣ да ѡеѣтъ СЕ 103b 11; аще к'то въ црѣкве съпа. толн емоу врагъ блазнъ прннесетъ въ снѣ. ж денъ да постнть са СЕ 105a 7. // Числ. рег. седмъзн. Седми. ж о нскоушеннн спстелевъ М 76a 13; мца окто ж стоюю мкоу серѣн н вакха А 122b 10; нцн ж ѣ по пасцѣ СЕ 10a 22. // В състава на сл. числ. нж о помъшлѣнжштннхъ кзто болн естъ М 43b 19; ѣе ѣ по л ѣ ѡ мѣ глѣ кж А 36a 28; ѣж i по л ѣ ѡ мѣ глѣ рнж А 42c 5. М, З, А, СЕ. Гр. ἑπτά.

жаба, -зи жс. Жаба. посъла на нн песыа моухъи н поѣсна ѣ. i жѣвзы н погоуби ѣ СП 77.45; i нзы рывзы ихъ. възскыпѣ землѣ ихъ жавамн СП 104.30. Изч. СП. Гр. βάτραχος. Вар. жѣба.

37 Стбр

Неб. жаба ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА. Срв. Жаба МИ ВК,ОМ; Жабяни МИ ВК,М-я; Жабяк МИ ВП,ТО; Жабени МИ АМСел, Мак. код.; Жаби дол МИ, Жабокрът МИ, Жабя бара МИ, Жаблеко МИ ЙЗ, Жабев ФИ, Жабков ФИ, Жабов ФИ, Жаблянов ФИ, Жаблянски ФИ СтИл,РЛФИ.

жалнтн, жалнѣ, жалншн несс. Жаля, тѣгувам. н отцѣмъ н матеремъ протоваасомъ сжштемъ. н тѣло жалаштемъ о мадзынхъ чадѣхъ нсѣченнн С 397.14. Изч.

С. Гр. ὀλοφύρομαι.

Неб. жаля ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ДА. Срв. жалам dial. ДА; жалѣа ОА, ВА, МлБТР, БТР, ЕтБАН, ДА; Жален МИ СНМБ; Жалешка МИ ВП,ТО.

жаловатн, жалоуѣж, жалоуѣшн несс. Скрѣбен съм, жаля, тѣжа. егда же постнте са. не бждѣте ѣко i лнцемѣрн жалоуѣжше. просмраждажше во лнца своа СК Мт 6.16; жалова бо н тѣ по ладарѣ н юдѣ С 382.29. Изч.

СК, С. Гр. λενθεω, σκωθροπός.

Неб. жаловам [се] остар. ЕтБАН; жалувам [се] ВА, НТ, ЕтБАН, ДА.

жалость, -н жс. Усърдие, старание, ревност. помѣнѣша же оученнцн его. тѣко напнсано естъ. жалость домоу тво-его сзнѣстъ ма М Йо 2.17 З, А Срв. СП 68.10; ютаїла мѣ естъ жалость твоѣ. тѣко забвнша словеса твоѣ врасі мої СП 118.139. Изч.

М, З, А, СП. Гр. ζῆλος.

Неб. жалост ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА.

жалъ, -н жс. Гроб, гробница. i прншедъшоу емоу нсѣн на онъ полъ. въ странж ѣрѣесннскж. сзрѣтете н дъва вѣсзна отъ жалнн нходаща люте съло. тѣко не можааше ннктоже мннжтн пжтемъ тѣмъ М Мт 8.28. Изч.

М. Гр. μνημεῖον.

Неб. Срв. жал 'мѣка, скрѣб, печал' ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА; Жала ЛИ, Жалков ФИ СтИл,РЛФИ.

жданъ [погр. С 125.29] вжс. жена.

же^I съюз 1. Свързва присъединително-съпоставителни изречения: а пѣк. въ то врѣма прнде нѣз сквозѣ сваннѣ. оуѣеннцн же его възлакаша (са) *М Мт 12.1 З*; і рече нмъ ндѣте. онн же ншедѣше ндѣ въ свнннѣ *М Мт 8.32 З, А, СК*; оумьножн сѣа на мѣа неправѣда грѣдѣхѣ. азъ же въсѣмъ срѣемь моимь іспзитаѣхъ заповѣдѣ твоѣа *СП 118.69*; і абне рече възмѣѣ. ппз же въздвнгъ потнрѣ речетъ. възмѣмъ *СЕ 11b 1*; да оу же оуво. вѣнѣца възрѣжнша на нѣа. она же растрѣзавѣша отъметаѣа *С 138.23*; сѣде лежнтъ мостнѣхъ ыргоубзѣла възвн прн) смеонѣ црн н прн петрѣ црн (о)с(м)нѣ же десѣть лѣтѣз сѣи оставнѣз ыргоубзѣлѣство і все імѣннѣ възѣтѣз ырнорнѣцѣ *МН*. // Във вметнато изреченне. і абѣ цѣвлз възѣтѣз ылѣз. і възѣтѣз одрѣз свон. н хождѣаше. бѣ же совота въ тѣз дѣнѣ *М Йо 5.9 З, А*; і пропнѣзше н раздѣлѣше рнѣзѣ его меташа жрѣвнѣа о на. кто ыто възметѣ. бѣ же годнѣа третнѣа. і пропѣса н *М Мк 15.25 З, А, СК*; възведѣше же а тѣз поставнѣа посрѣдѣ езера. вѣаше н въздоухѣз стоудѣнѣ. н ысѣз врдѣзкѣ *С 76.13*. 2. Свързва съпоставителни изречения: а слѣпѣз вѣхѣз нзнѣ же внждѣ *М Йо 9.25 З, А*; тѣ сѣпѣатѣ възнѣа і падѣ. мѣз же възѣахомѣ і прѣстѣ възѣхомѣ *СП 19.9*; овн оуво вѣждахѣ въ горѣ. овѣз же на сѣлѣхѣз сѣшѣе тоѣахѣ са *С 98.9*; ѣдннѣ та по еѣстѣвоу поѣ. трѣнѣѣ же оупоста-сѣнѣѣ ытѣѣ *ТФ А 23*. 3. Свързва противопоставителни изречения: но, а. мѣношн бо сѣтѣз зѣваннн малѣ же нѣзвѣранѣнѣхѣ *М Мт 20.16 З, А Сrv. Мт 22.14 М, З, А*; *Лк 14.24 М, А, СК*; і даѣхѣ емоу пнтн оцѣтѣно вно. онѣ же не прнѣатѣ *М Мк 15.23 З, А, СК*; ацѣ во і тѣмѣ имамѣ добрѣхѣз дѣлѣз гнѣвѣз же дрѣжнмѣ. все възѣоуѣ і ашѣтѣ *К 9b 21*; н азъ несмѣз вашѣго

племѣне. штоуждѣ же васѣз дѣломѣз *С 28.3*. 4. Свързва съединителни изречения: и. ѣко во бѣ юна въ ырѣвѣ кнѣтовѣ. трн днн. трн же ноцн *З Мт 12.40*; гѣ раздѣрѣтѣз сѣвѣтѣз ѣзѣкѣ. ытѣмѣтаѣтѣ же мѣсѣлѣ людеѣ. отѣмѣтаѣтѣ же сѣвѣтѣз кѣнѣасѣз *СП 32.10*; вѣсѣлѣтѣ же во нѣ сѣдравнѣ. даѣтѣ же славѣ нменн твоѣмоу *СЕ 46a 16*; савннѣз нарнѣаѣ са крѣстнѣанѣз же несмѣз *С 147.9*; възмѣѣте рече отъ неѣго тѣланѣтѣз даднѣте же нмѣшѣтоуѣоумѣ десѣтѣз тѣланѣтѣз *С 377.21*.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СЕ, СС, ТФ, К, С, ЗЛ, Х, Р, Г, МЛ, ВН, В, МН. Гр. дѣ, ыар. ыоѣн, дѣ, дѣпѣте, каѣ, каѣ ыар, каѣ дѣ, каѣ мѣн, лѣпѣтѣн, мѣн, мѣн ыар, мѣнѣтѣ, мѣн оѣн, мѣн, оѣн, тѣ, тоѣуѣроѣн, тоѣнѣн, тѣте.

Неб. же остар. РРОДД.

же^{II} част.

I. За съотнасяне [непреводима]. і сѣтворн внѣ отъ вѣзвнн. всѣа нѣзѣна н-црѣве овѣца же н волѣз *М Йо 2.15 З, А*; і ншедѣше равн тн на пѣтн. сѣвѣраша всѣа ѣже обрѣтѣхъ зѣлѣнѣа же н добрѣз *М Мт 22.10 З, А. Сrv. СЕ 106b 11*; і отѣдаждн емоу вѣсе прѣгрѣшеннѣ. вольноѣ же н невольноѣ *СЕ 73b 13*; отѣдаждн емоу вѣса грѣхѣз. своѣа же. і роднѣтелѣо его *СЕ 30b 3*; н все ыловѣѣѣско жнтнѣ оставнѣз. ннѣсѣже паѣѣе господа. вѣдѣтн же н нмѣтн нспѣвѣдаѣше *С 253.16*; вѣдн же въсѣмѣз намѣз поѣнтѣаѣштннѣмѣз же н послѣуѣшаѣштннѣмѣз. оуслѣзшѣтн вѣаженѣн тѣз гласѣз *С 123.27*.

II. За усилване – именоно, де [или непреводима]. 1. В свободна употреба при всѣчкѣ части на речѣта, коѣто се подчерѣтават, изѣѣкват, особено при личнѣ местоимѣнѣа і повелителнѣ формѣ на глагола. і вѣз же сѣвѣдѣѣѣѣѣствоуѣѣте. ѣко не-конн сѣз мѣноѣѣ еѣте *М Йо 15.27*; не-сѣахѣ же неѣа. і глѣахѣ же кѣз сѣвѣз въ црѣкѣе стоѣашѣте *М Йо 11.56 З*; се азъ сѣлѣѣз вѣзѣ ѣко овѣца по срѣдѣз вѣзкѣз вѣдѣѣте же мѣдрн ѣко змнѣа. і цѣван

ѣко голжвѣ *М* Мт 10.16 *З*, *А*; въ истинѣ же глѣхъ вамъ *М* Лк 4.25 *А*, *СК*; и хѣво же рождѣство снѣ въ *СК* Мт 1.18; ѡ гѣ спѣ же. ѡ гѣ поспѣвшн же *СП* 117.25; възбранѣтъ во тн гѣ. вѣсѣхъ часъ. і вѣсѣхъ годннъ. і вѣсѣхъ же врѣменъ *СЕ* 46а 10; мѡ нѣ мнози болаци ... да не вѣтъ же снн. сладстн. і ѣко останетъ его *СЕ* 44а 24; днмоснн же стоааше дрѣжа коумнрѣ жрѣтвѣннн *С* 138.25. 2. В полусвободна употреба. а) При показателни местоимения и наречия. о севѣ во земаѣ плоднтъ са. прѣжде трѣвѣж по томъ же класъ. по томъ же н пышеннѣж въ класъ *М* Мк 4.28 *З*; тако же не вѣ равѣно съвѣдѣтельство нмъ *М* Мк 14.59 *З*; н толнкоу же звывшоу не протрѣже са мрѣжа *СК* Йо 21.11; нз бѣ. ѡ мѣченнцѣ негоже възлюбисте. н за негоже сѣмрѣть нзволисте. тѣ же то чоудо сътворн *С* 67.4; тѣгда же оустрѣленъ вѣистъ врѣховннн апостола *С* 471.28; о снхъ н снѣхъ же словесехъ вѣдаштоу съ слѣзамн. отьцоу савѣ. аггѣльскѣ нѣкакѣ ѡвн са гласъ глагола *С* 287.18; овъ множан н овъ же хоужден прнносъ показаста *С* 376.9. б) При отрицателни местоимения и наречия. і не оставн нтн по севѣ нн єднного же *М* Мк 5.37; а самн нн єдннѣмъ же прѣстомъ вашнмъ прнкасасте са врѣменехъ *М* Лк 11.46 *З*; амннѣ глѣхъ вамъ. ѣко ннкторѣ же проркѣ прнѣтенъ естъ въ отечѣствнн своемъ *М* Лк 4.24 *А*; взи есте соль земн. аште же соль овоуѣетъ. чнмъ осолнтъ са. нн чѣсомоу же бѣдетъ кѣ томоу *З* Мт 5.13; тѣмѣ нменемъ заканныѣ тѣ. нзднн исѣсѣда сего. і не оукрѣнн са нн вѣ єдннномъ же ждѣ тѣлесн его *СЕ* 55а 26; н друцнн же пакзи не насладѣмн нн отъ коѣа же страстн тѣлесннѣа пометахъ самн са прѣдъ ногама ѣго поперетъ а *С* 568.29. в) При въпросителни местоимения и наречия. кто же отъ васъ пакзи са можетъ прнложнтн тѣ-

лесѣ своемъ лакоть єдннъ *М* Мт 6.27 *З*, *А*, *СК*. Срв. Лк 12.25 *М*, *З*; которнн же отъ васъ равѣ нмѣнн орѣштѣ лн пасѣцѣ иже прншѣдѣшно съ села. речетъ абне мннѣвъ възлашн *М* Лк 17.7 *А*, *СК*; котерааго же отъ васъ оца въпроснтъ снѣ хлѣба. єда камень подастъ емоу *М* Лк 11.11 *З*, *А*, *СК*; когда же та вндѣхомъ странннѣа н вѣзѣсомъ. лн нага н одѣхомъ *М* Мт 25.38 *З*, *А*, *СК*; насладѣша са і снн. і сѣ. тѣхѣжде вештн насладѣша са і снн. сѣ. тѣхѣжде чюдесѣ. тѣхѣжде оученнн. тогожде наказанѣ. кѣдоу же лн разлѣчѣе вѣистъ. отъ вола та во вѣсѣде намъ вѣна звываетъ *К* 6а 15. 3. Като формант за образуване на относителни местоимения и наречия: нже, іакъже, ндеже, дондеже, ндеже, дондеже, кѣдеже, нѣдоуже, отънѣдоуже, нѣдѣже, отъннѣдѣже, нѣгдаже, вѣнегдаже, донѣдеже, донелнже, донелѣже, отънелнже, отънелѣже, іакже, іакнкоже, іельмаже, іельмнже; на нѣкоѣ съюзи: даже, неже, ннже, занеже, понеже, тѣмѣже; на нѣкоѣ наречия: оуже, юже.

М, *З*, *А*, *СК*, *Е*, *СП*, *СЕ*, *К*, *С*, *Р*, *В*. Гр. мѣн, дѣ, тѣ, оѡв, дѣ, чѣр, мѣн чѣр, чѣ.

Неб. же книж. *остар.* ОА, ВА, АК, Бот.

жевѣ [*погр.* А 156а 3] *вжс.* севѣ.

жезлнѣ *вжс.* жѣзльѣ.

жезлѣ *вжс.* жѣзлѣ.

желанье, -нѣ *ср.* 1. Желание, стремѣж да се постигне, да стане нещѡ. желанье срѣдѣца твоего даль емоу еси. і хотѣнѣѣ оустъ его нѣси его лшнлѣ *СП* 20.3; желаннѣ грѣшнннкоу порѣбнетъ *СП* 111.10; гѣ прѣдѣ товоѣж вѣсе желаннѣ моѣ *СП* 37.10 *Срв.* *СЕ* 76а 22; желанье оубогѣхъ оуслѣшнѣ гѣ *СП* 9.38; мнѣѣ оубѡ желаннѣ нестѣ възвртнтн са отънѣдѣже нестѣ прншелъ *С* 203.24–25; вѣаговѣрнннмъ желаннѣ соуоубннѣа *С* 97.15–16; желаннѣмъ вѣжделѣхъ пасѣжъ сѣнѣ съ вамн ѣстн *С* 490.28; вѣсе спѣшнннѣ твора

отъ славы въ славу. оупъватн воль-
шинхъ желанннмъ С 289.6; теченне
женъскою. снжъ азъ ... отъложнвзша
златнааго желаннн С 447.5; на
лежанье [погр. вл желанье, Север. с.
488, бел. под линия] вѣдѣштнхъ
ндемъ тѣмъ носаште С 488.24.

2. Плътско желание, похот. н оу-
ланнжъ повелѣ поставнтн на влѣ-
данншн ... н іако отъ желаннн къ ню-
ланнн теуаахъ народн вьсн С 3.7-8.
СП, СЕ, С. Гр. ἐπιθυμία, καταθύμιον. Вар.
желаннне, желѣннне.

Наб. желанье [остар.] ВА, НГер, МлВТР;
желание ОА, АК, Бот, ЕтМл, МлВТР,
ЕтБАН, АР, РВЕ, ВТР.

желатн, желанъ, желанешн неск. 1. Же-
лая нещю; искам да имам, да по-
стигна, да извърша нещю. і желаше
назытнтн чрѣво свое отъ рожецъ
М Лк 15.16 З, А; н желаше назы-
тнтн са отъ кроупнцъ. падаѣштнхъ
отъ трапезы богатааго М Лк 16.21 З,
А; прнбланжн мн са тѣломъ н доухомъ
н вѣрою. н навзикнн іавѣ негоже іесн
желѣвъ навзикнжтн С 503.7; н благо-
словештенне отъ святостн него желѣ-
ште полоуцнтн С 568.28; іедннъ даръ
желѣжъ вѣнць прабеднннн. іедннжъ
славъ хоштѣ вндѣтн С 88.2; н
желѣжетъ съ намн прадънствоватн С
490.28. **2.** Прич. *страг. като прил.*
желаннн, желанемнн. Гр. ἐπιθυμητός,
ποθύμενος. Желан, искан, жаду-
ван. н оуничъжнша землжъ желанжжъ
СП 105.24; і наоучъ чкѣзи црствне
искрастн. w развоинче. желѣемжжъ
татѣжъ. крадомочумоу ісповѣдаѣа К
11b 25. // *Като същ. желанемнн м.*
ег. Гр. ὁ ποθύμενος. Този, който е
желан, жадуван; желанийт, жаду-
ванийт. се тн прѣстонтъ самъ желане-
мнн. насладн са іако просн. назытн са
іакоже жаждешн С 502.21. **3.** Стре-
мя се към някого или към нещю.
імъже образомъ жададетъ еленъ исто-
чнннкъ воднннн. тако жададетъ дша

моѣ къ тебѣ бже СП 41.2; оуста моѣ
отвѣсъ і вьвалѣхъ дѣхъ. ѣко заповѣдеі
твои хъ желѣхъ СП 118.131; не оупь-
вайте на неправѣдѣ. н на вьсхъштенне
не жадайте СП 61.11.

М, З, А, Е, СП, К, С. Гр. ἐπιθυμέω,
ἐπιποθέω, θέλω, ἐπιέμαι, ἐπιθυμητικός εἶμι.
Вар. желѣтн.

Наб. желая ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, АР, РВЕ,
ВТР. Срв. жѣла *гуал.* ДА, жѣля *гуал.* ДА,
желѣем *гуал.* ДА; Желѣна ЛИ, Желѣн
ЛИ, Желѣнко ЛИ СтИл, РЛФИ.

желѣзнъ, -зн прил. 1. Направен от
желязо, железен. ѣко сѣкроуши врата
мѣдѣна. н верѣа желѣзнн сѣломн СП
106.16; оупасешн іа паллицѣжъ желѣз-
ножъ СП 2.9-10. Срв. С 336.8; нво
желѣзъ желѣзнъ. н печь огннн ...
жндетъ тебе СЕ 54b 23; желѣзнамн
вернгамн сѣвазатн нхъ повелѣ С
58.27; н даднте мн малтъ желѣзнъ н
сѣкроушѣ него С 27.25; н повелѣ ...
колъ желѣзнъ вьврѣтн междоу рѣ-
кама н ногама. н вьнзжнжтн въ земьжъ
С 2.21-22. **2.** Който се отнася до
желязото. іедна осла рѣжда желѣ-
знжжъ оцѣстнтъ С 399.22.

жже желѣзно. Гр. ἄλυτος. Верига,
окови. авне сѣрѣте н отъ гробъ чкѣзъ.
нечнстомъ дѣмъ ... і нн желѣзномъ
жжемъ его ннктоже жожааше сѣвазатн
М Мк 5.3 З; і вазаахъ н жн желѣз-
нн ... і разтрѣсавъ жзы. гонннжъ
взивааше вѣсомъ М Лк 8.29 З, А,
СК; сѣкроушнтѣ са желѣзнаа жжа.
неразрѣшнмаа С 464.21; гвозднн же
верѣа вѣчннннн сѣкроушн. н сѣломъ н
жжамн. н свонма рѣкама іемоу нераз-
рѣшнмаа жжа желѣзнаа. іако воскѣ
расквѣрь С 462.20-21; вькоупѣ же
врата вьзаша са. вькоупѣ желѣзнаа
жжа н верѣа сѣкроушнша са С
466.2-3.

ногѣтъ желѣзнъ. Гр. ὄνοξ. Уред за
мѣчение. повелѣ дзратн. желѣзнн
ногѣтн дондеже чрѣва наузнжтѣ хѣтѣ-
тн нзѣлантн са на земьжъ С 113.30.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. σιδηροῦς, χαλκοῦς, τοῦ σιδήρου.

Наб. железен ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РБЕ, ЕтВАН, ВТР, ДА. *Срв.* Железница МИ, Железник МИ, Железна МИ СНМБ; Железен МИ КП, МИ Белосл., Железни врата МИ, Железник МИ, Железнец МИ ВК,ОМ; Железан ЛИ, Железанов ФИ, Железен ЛИ, Железнов ФИ СтИл,РЛФИ.

желъзо, а ср. 1. Желязо. снн во возн аже мѣнншн. каменнѣ н дрѣво н мѣдъ н желъза сжтъ *С* 177.2. **2.** Инструмент или оръжие от желязо. кзто насъ раздѣлѣтъ отъ любвѣе вѣи. і сточмоу законуу. нн огнь нн желъзо *К* За 12; н желъза сковрадъи макчанша сжтъ твоего срьдъца *С* 118.20; кгда бѣаше вндѣтн акъи класъи зърѣлы мааденншта. кдннѣмъ желъзомъ нсѣуенъи лежаша *С* 397.5-6. // *Образно.* въ работѣ проданъ вѣистъ ѿисфъ. взмѣрнша въ оковехъ носѣ его. желъзо проиде дша его *СП* 104.18. **3.** Само мн. Железни окови, железа. повелѣвъ ... желъзы же оковати н възсждоу *С* 104.29.

СП, К, С. Гр. σίδηρος, [тo] σίδηρον.

Наб. желязо, железа ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, АР, РБЕ, ВТР, ЕтВАН, РРОДД, ДА. *Срв.* Желязо ЛИ, Желез ЛИ, Железов ФИ, Желяза ЛИ, Железа ЛИ, Желчо ЛИ, Желязка ЛИ, Желчов ФИ СтИл,РЛФИ.

желѣные вжс. желаные.

желѣтва, зы жс. Жалба, печал, мъка. аште н въ желѣтѣвж възпадешн. блюдн да тн не съвратнтъ оуѣтъ печальное мжѣенне. нъ да глаголешн акъи хс. жалова во н тѣ по лазарѣ *С* 382.27; н въса тн оуказъи дасть. да хранншн тзы мѣрзы ... подорѣнъи мѣрзы храна кже въ скръбен въ гнѣвѣе. въ желѣтѣвѣ въ трочдѣ *С* 383.15 *Изч.*

С. Гр. πένθος.

Наб. *Срв.* желба гуал. НГер, РБЕ, ДА.

желѣтн вжс. желатн.

желѣа, -ѣа жс. Жалба, печал, мъка. въ стенаннѣ н желѣ ... въ плачуу е вѣенннѣ

С 386.11. // *Образно.* н вндѣтъ гѣа по срьдоу внсашта н въсь мнрѣ тра сжштъ са страхомѣ. н слъньце лютоѣж покрываемо са желѣж *С* 426.22. *Изч.* *С. Гр.* θρήνος, πένθος.

Наб. *Срв.* желба гуал. НГер, РБЕ, ДА.

жена, -зы жс. 1. Жена. идѣаше же въ слѣдъ его мзногъ народъ люднн. мжжн н женъи *М* Лк 23.27 З; а отъ науала съзъданныю. мжжа н женѣ сътворилъ въ естѣ бѣ *М* Мк 10.6 З; і въззпн гласомъ велнемѣ. н реуе. вѣсна тзы въ женахъ. і вѣсавнъ плодъ жтровъи твоеа *М* Лк 1.42 З, А, СК; надъ мжжн се рѣцн. а нѣ женамн се *СЕ* 93а 1; завѣдетъ жена отроуа свое. нъ азъ не завѣдѣж васъ *СЕ* 92b 8; бесрамнана. жена сжштн стъидн са такоже подоваатъ женамъ *С* 13-14, 15; а хс ... не отъ женъи лн родн са *С* 8.19; н прншедъшемъ нмъ на мѣсто ндеже вѣша съвзрали са ... н възходн н горьннца. елннъ н жндовѣ. н жденъ (*погр. вл. женъ, Север., с. 125, бел. пог линия*) праздновахъ *С* 125.29. **2.** Сьпрута, жена. і жена твоѣ елн саветъ роднтѣ снъ тебѣ *М* Лк 1.13 З, А; сего радн оставнтъ члкъ отца своего н матеръ своѣж. і прнаѣпнтъ са женѣ своен. і бждѣте оба въ плзть едннж *М* Мт 19.5, ЗI, А; аще комоу братрѣ оумьретъ. і оставнтъ женѣ. а чадъ не оставнтъ. да понметъ братрѣ женѣ его. і въскрѣснтъ съма братра своего *М* Мк 12.19 З; і реуе захарнѣ ... азъ во есмъ старъ н жена моѣ заматорѣвзвшн въ дннехъ своихъ *М* Лк 1.18 З, А; бждѣж снѣи его снѣи. н жена его вдова *СП* 108.9; жена твоѣ вко ложа плодвнта ... снѣе твоѣ. вко новораслн маслнннъи *СП* 127.3; аще которъи вѣлорнзець. женѣ нмъи толн съ тоужденѣж влѣж сътвори ... дъ лѣ дакѣетъ *СЕ* 102b 18; въськъ поушталъ женѣ своѣж развѣе словесе любовѣанинаго. творнтъ ж прѣлюбъи творити *К* 2b 9; жена нмѣ сьпржгъ словжштѣ *П* 5.

свѣтъна ѿ женъ постънницъ. *Гр.* αἱ ἄγι-
αι τσσαράκοντα γυναῖκες παρθένοι
ἀσκητρίαι καὶ μάρτυρες. Светите
четиридесет девици отшелнички,
пострадали в Хераклия по време-
то на имп. Лициний [307–324 г.].
паматъ ... стѣхъ ѿ. женъ постънницъ
Е 20а 14.

М, З, А, СК, О, Б, У, Е, СП, СЕ, К, С, П, Р.
Гр. γυνή, γυναίον, τό θῆλυ, γαμετή, μηστῆ.
Неб. жена ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН,
ВТР, ДА.

женескъ *вжс.* женьскъ.

женити, жениѣ, жениши *несс.* Женя,
оженвам някого. родителъ немоу
сзвѣштаста са женити ѿ дѣвнцѣж нме-
немъ ан'на *С* 24.29. *Изч.*

С. Гр. μηστεύομαι.

Неб. женя ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

женити са, жениѣ са, жениши са *несс.*

Женя се, оженвам се, встъпвам в
брак. спове вѣка сего женатъ са н
посаганѣтъ *М* Лк 20.34 З; въ вскръ-
шенне во ни женатъ са ни посаганѣтъ
М Мт 22.30 З¹; и женан са поуштенѣж
отъ мжжа. прѣлюбъзи творнтъ *М* Лк
16.18 З; съ во ѿиснѣзъ братнѣа чѣстъ-
номъ браком' женнтъ са прѣжде. н
роднѣзъ сзѣнъзи страда подроужнѣа. н
жнѣваше въ чнстотѣ *С* 246.15.

М, З, А, СК, С. Гр. προσμιλέω, γαμέω.

Неб. женя се ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлБТР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР,
ДА.

женнховъ *прил. притеж.* На жениха,
на младоженеца. имѣян невѣстѣж же-
ннхъ естъ. а дроуѣж женнховъ стоѣа н
послоушана его. радостнѣж радоуѣтъ са
за гласъ женнховъ *М* Йо 3.29 А. *Изч.*
М, А. Гр. τοῦ νυμφίου.

Неб. женихов *поет.* ЕтБАН, жениховий
остар. ВА.

женнхъ, -а *м.* 1. Младоженец, жених.
имѣян невѣстѣж женнхъ естъ *М* Йо
3.29 А; пригласн женнха архитрн-

канны *М* Йо 2.9 З, А; еда можтѣ сѣе
браузннн плакати са. доньдеже съ
ннмн естъ женнхъ *М* Мт 9.15; тѣгда
оуподобнтъ са цѣрствне небское десатн
дѣвзъ. таже прнемъша свѣтнабннкы,
изндѣж протнвоу женнхоу *М* Мт 25.1
З, А, СК; и тѣзъ вѣко женихъ нсходѣа отъ
чрзтога своего *СП* 18.6; и вѣко на
женнха възложн на ма вѣнець. и вѣко
невѣстѣж оукраси ма моннстѣи *СЕ* 97б
26. 2. Небесният жених, Христос.
ведѣтѣ са прѣвзи дѣвзи въ слѣдь еѣа.
нзѣнѣ женнхъ хъ *СЕ* 87б 23; да пожн-
взши оугодно тебѣ ... непрѣстан'но
мастнмѣж. въ сзрѣтѣнне тебе небзнааго
женнха *СЕ* 81а 13; посланъ взѣстъ
гаурннлзъ. подовнѣн оуготовати чнст-
оуоумоу женнхоу чрзтогъ *С* 244.12.
М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. νυμφίος.

Неб. жених ОА, ВА, НТ, Бот, ЕтМл, АР,
РВЕ, МлБТР, ЕтБАН, ДА. *Срв.* женнхъл,
женихла 'сватовник, сватовница' МлБТР,
РРОД.

женьскъ, -ѣн *прил.* Женски. не тѣзи ан
сама н вѣса твоѣа. бонте са ... женъства
женъска *СЕ* 45б 1; мати него ...
отъвзрѣзъши женъскѣж немощь ... н
въземъши сѣа своего на рамоу крѣпъзко.
въслѣдъ колъ ндѣваше *С* 80.16–17; н
потомъ женѣ оубо поустн въ женъскѣн
манастнрь *С* 517.26; н акъи сѣребро
слъзъзи върашта капааѣж по ланнтама
на земьѣж. негда власн женѣстн ногтѣи
завомн бѣаѣж *С* 397.27; посланъ
взѣстъ гаурннлзъ къ дѣвнцѣн. да нечѣ-
сть женъска родоу. въ чѣсть обратнтъ
С 244.9–10; женъско ... нма *МЛ* 1в 6.
женъскъ *полз.* *Гр.* [τὸ] θῆλυ. Жен-
ски пол. мжжескъ полз н женескъ.
сзтворнлзъ естъ *М* Мт 19.4 З¹, А.
М, З, А, СЕ, С, МЛ. Гр. τῆς γυναῖκος, τῶν
γυναῖκων, γυναῖκεῖος, τῶν παρθένων. *Вар.*
женескъ.

Неб. женски ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН,
ВТР, ДА; женский *остар.* НГер. *Срв.*
Женско село *МИ* ВК,М-я.

женство, -а ср. Женственост. бонте са ... мѣжства мѣжска. | женства женска СЕ 45b 1. Изч.
СЕ.

Неб. женство остар. ВА.

жерьць вѣс. жьрьць.

жестоколѣганьникъ, -а м. Този, който лежи на твърдо ложе. вѣдн ... въ макѣколѣганнѣ мѣсто жестоколѣганьникъ СЕ 70b 5-6. Изч.

СЕ. Вар. жестоколѣганьникъ.

Неб. Ѳ.

жестокъ, -ын прил. 1. Твърд, сега бо дѣлъма н жестокоие каменне са распа- дааше С 485.15. // За път - стрѣ- мен, тежък, труден. азъ съхраннхъ пѣтн жестоки СП 16.4; младн мон пондоша по жестокоу пѣтн С 135.2.

2. Прен. Който проявява твърдост; твърд, савннъ ... въскрнѣ глѣ ... иште лн пакъ дръзакешн н жестоки кен срьдцемъ савнна С 150.3. 3. Прен. Безсърдечен, коравосърдечен, жесто- к. вѣдѣхъ та ѣко жестоки есн ѣакъ. жьна нѣсн сѣлз н сѣвнраѣ иждоу же не растоу М Мт 25.24 З, А, СК. Срв. С 369.22; С 377.3; (же)стоко сръ(дце) Х II Аб 5. // Който изразява жестокоост. жестоко естъ слово се кто можетъ его слоушатн М Йо 6.60 З, А. // Като същ. жестокаа ср. мн. Гр. [тѣ] σκληρά. Тежки, жестоки думи, неща. ави людемъ своимъ жестокаа СП 59.5. 4. Прен. Нетър- пим, непоносим, мъчителен. въведеноу же възвѣшоу ѣвнѣ рѣша кз ѣмоу вѣсвн ... аште оубо ѣтешн н поклонншн са сльнцоу ... аште. лн то възложнмъ на та мѣкы жестоки н лютн зѣло С 258.30.

М, З, А, СК, СП, С, Х. Гр. σκληρός, τροχός, ἀπηνής, ἀνήλατος.

Неб. жесток ОА, ВА, Дюв, МлВТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ВТР, ЕтБАН; жестокий остар. ОА, ВА.

жестосърдечъ, -ын прил. Жестоко- сърдечен. слъшнтѣ жестосърдечнн.

ѣто вамъ благовѣстнтъ захарна про- рокиъ С 324.16. Изч.

С. Гр. εὐχάριστος.

Неб. Срв. жестокосърден ОА, ВА, РВЕ; жестокосърдечен МлВТР, ВТР, РВЕ.

жестосърдъ, -ын прил. Жестоко- сърдечен, жесток. съпасъшнн жесто- сръдъѣ вса азъкы. отъ потопа нечѣ- стню С 480.17. Изч.

С. Гр. θηρίωδης. Вар. жестосърдъ.

Неб. Срв. жестокосърд рѣго МлВТР, ЕтБАН; жестокосерд остар. ВА.

жестосърдѣе, -ѣ ср. Жестокоост, жесто- косърдѣе, коравосърдечност. глѣ нмъ. ѣко мочн по жестосърдѣю вѣше- моу повелѣ вамъ. отъпоуштнтн женъѣ вѣша М Мт 19.8 ЗI, А, СК. Срв. Мк 10.5 М, З; | поносн невѣръствню нхъ н жестосърдѣю М Мк 16.14 А; молааше ... вестн н кз стѣоуемоу старѣоу въроуѣштн ѣко молнтѣѣ того радн. прѣложнтъ вогъ жестосърдѣе ѣго С 298.16. Изч.

М, З, А, СК, С. Калка от гр. σκληροκαρδία. [Вар. καρδία]. Вар. жестосърдѣе, жестосърдѣе.

Неб. Срв. жестокосърдѣе ОА, ВА, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР; жестокосърдѣе ЕтБАН, РВЕ.

жестость, -н жс. Жестокоост, жестоко- сърдечност. прослъзн ѣ. а не въспла- ка. неже бо непрослъзннтн отънѣдъ акъѣ жестость. н нечловѣколюбнне отъмета- шта С 316.11. Изч.

С. Гр. τὸ ἀπηνές.

Неб. Срв. жестокоост ОА, ВА, АК, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР.

жѣщн, жѣжъ, жѣжешн н жьжъ, жьжешн несв. 1. Паля, запалвам [огнъ]. | сѣважате ѣа въ снопы ѣко жѣштн ѣа З Мт 13.30; н повелѣ дурннннъ ... прн- нестн дръва н огнъ н жѣштн въ ровѣ С 5.11. 2. Обгарям, изгарям някого с нажежен предмет. пернннн нечѣ- стнвѣзн. повелѣ раждѣгъше желѣзѣ зѣло жѣштн н по ревромъ С 116.23; пакъѣ же повелѣ князъ гвоздѣна ражде- гъше жѣштн а по хрѣбътоу С 178.28;

аурнлннннз ... повелѣ слоугамъ огнь нанестн по вьсеому тѣлоу юю. слоугамъ же веспрѣстанн жегѣштамъ. всн гражданѣ ... възпнша С 13.26; мзи. н на колесн прнвззданн възтн готовн ... н жегомн. н вьсѣкз овразъ мѣкзи прнлти С 88.25. **З. Прен.** Горя [от температура], имам огън. н нжденн из него ... в'снѣ ѣзѣж жегѣштѣж пльть его СЕ 29b 21; н прнвлнжнѣштоу сд юмоу кз црзкзвн ... възтрасе сд. н огнь велнкъ науд жештн н. ѣкоже сзпадзшоу сд юмоу сз конѣ оумнратн С 221.27.

огньмъ жегомъ [жъгомъ]. *Гр.* πυρέσσω. Който има треска, трескав. н прншедз нсз въз домъ петровъ. вндѣ тѣцѣж его лежнѣж. огнемъ жегомъ М Мт 8.14 З, А. *Срв.* Мк 1.30 М, З; касадше сд жзгомзнмъ огнемъ. н хладнн взываахъ С 476.17.

М, З, А, СЕ, С, Р. Гр. καίω, κατακαίω, ἐκκαίωμα, καταλίπρημι, προσφέρωμαι, δαπανάω, συνέχω.

Нѣб. жегѣ рядко Дюв, НГер, МлБТР; жежа ОА, ВА, МлБТР, ДА, РВЕ.

ЖИВНТН, ЖИВЛѢЖ, ЖИВНШН *несс. и св.*

Оживотворявам, давам живот. н нже аще възнштетъ дшѣж своена. ѣж спѣтн погоубнтъ ѣж. н нже погоубнтъ ѣж жнвнтъ ѣж М Лк 17.33 З; ѣко во оцъ вьскрѣшаатъ мрзтвзѣнн н жнвнтъ. тако н снз ѣже хощтетъ жнвнтъ М Йо 5.21 З, А; ѣште поидѣж посрѣдѣ скрѣвнѣ жнвншн мѣа СП 137.7; гѣ сзхранитъ н жнвнтъ н ... н не прѣдастъ его въ рѣцѣ врагомъ его СП 40.3; бже тзи оврашть сѣа жнвшн нзи. н людѣ твои възвеселѣатъ сѣа о тебѣ СП 84.7; по млостѣ твоеѣ жнвн мѣа. н сзхранѣж сзвѣдѣннѣ оустъ твоѣхъ СП 118.88; правьдож твоеж жнвн мѣа СП 118.40; цѣлан раба твоего сего ... н жнвн н по твоемоу оурожденью СЕ 24b 9; прнснотекзи. н не нстѣкаѣнн. жнвнн. н свѣтелъ источьннкъ. сѣщнн. прнсносзи сз оцѣмъ СЕ 63a 17; вѣко ... имѣнн

ѣдннз бесзмрзтѣство. жнвзи въз свзтъ непрнстѣпнѣ. оумрзцѣвѣнн н жнвн С 57b 17.

М, З, А, СП, СЕ. Гр. ζωοποιέω, ζωογονέω, ζάω.

Нѣб. живя рядко ВА, ЕтВАН, ДА, РВЕ. *Срв.* [сѣ]живя, [о]живя.

ЖИВЛѢТН, ЖИВЛѢЖ, ЖИВЛѢЖШН *несс.*

Давам, вдѣхвам ѣкому живот. Дѣхъ естъ нже жнвѣватъ. отъ пльтн нѣ польса ннкоенаже. глѣзи ѣже азъ глѣхъ вамъ. Дѣхъ сѣтъ н жнвотъ сѣтъ М Йо 6.63. *Изч.*

М. Гр. ζωοποιέω.

Нѣб. Срв. [сѣ]живявам, [о]живявам.

ЖИВОТВОРНВЪ, -ЗН *прил.* Животворен.

н чзстзнзнмъ мѣстомъ поклоннвз сд. н жнвотворнвоуоумоу дръвв С 293.27; въз врѣмена во гофенннн нечѣстнвдаго дноклнтннннн. дѣнствозѣштоу жнвотворнвоуоумоу крзстннннскзѣа възрз словесн С 534.24; молнтѣж сзтворнвз жнвотворнвдаго крштеньнѣ еухнн. надъ тѣломъ юго. акзи надъ жнвомъ С 537.4. *Изч.*

С. Калка от гр. ζωοποιός.

Нѣб. Срв. животворен.

ЖИВОТВОРНТН, ЖИВОТВОРНЖ, ЖИВОТВОРНШН *несс.*

Прич. сег. дѣят. жнвотвора,-н.
а) Като прил. *Гр.* ζωοποιός, ζωορ-χικός. Животворен, даващ живот. н поклоненне ѣноуоумоу н жнвотвора-цоуоумоу крстоу хвоу А 151a 8; въздвнженне стѣаго н чѣстзнаго. н жнвотворацѣаго крста хѣа Е 30a 6; гн бже нашз. нѣснзи жнвотворан хлѣвѣ. истннзнда пнщѣ ... тзи н нзннѣ блгвн. пнщѣж нашѣж СЕ 16b 14; чѣсть н дръжава. н поклонѣнне. н вельѣвпота. коупноу прѣстоуоумоу оцю н сноу. н благоуоумоу. н жнвотворацноуоумоу дѣху СЕ 96a 1-2; коупно сз отьцѣмъ н сз свдзтннмъ доухомъ. ндносѣштнѣнн н жнвотвораштнн. н вседръжштнн тронцн С 342.26. **б) Като сщч. ср. ег.** *Гр.* ζωογονία. Живот. да оуже ннкѣ-деже покоѣа ннкѣдеже. ослабьенннн.

никъдеже животворашта. нъ въсьжде съмръть С 57.6.

А, Е, СЕ, С, Р. Калка от гр. ζωοποιέω. Вар. животворан, животвора, животвора, животвора. Навб. животворя рядко ВА, МЛБТР, РБЕ, ЕтБАН. Срв. животворящ, животвори-телен рядко МЛБТР, РБЕ.

животворьнъ, -ън прил. Животворен. н снъ божи. волѣн на спасѣннхъ страсть съ вамн прндетъ. н на проданнн станетъ. некоюпоуиштадо животворьнонъ крзвынъ. своенъ мнръ С 331.28. *Изч.*

С. Калка от гр. ζωοποιός.

Наб. животворен ОА, ВА, НТ, ЕтМл, МЛБТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ВТР; живо-творний остар. ВА.

животворьць, -а м. Животворец. М(ц)а сѣп̄ (..) в (...) в(...)не чѣна ж(в)отворца к.та гнъ А 117а 22. *Изч.*

А. Гр. ζωοποιός.

Наб. животворец рядко МЛБТР, ЕтБАН.

животоловьць, -а м. Този, който обича живота. аште ли же кз животолюбци. і нена(..)дашт(.) і добра. съ чѣстынъ і отрокы намъ д(..)те К 1а 24-25. *Изч.*

К. Гр. φιλοζήμιος.

Наб. животолобец рядко МЛБТР, РБЕ.

животъ, -а ср. 1. Живот, съществуване. азъ есмъ въскръшенне н животъ. въроуѣан въ ма аште оумьретъ ожветъ М Йо 11.25 З, А, СК; слоушалан словесе моего ... на сждъ не прндетъ. нъ прндетъ отъ съмрътн въ животъ М Йо 5.24 З, А; оу тебе естъ источьникъ живота СП 35.10. *Срв. СЕ 79а 25-26; свързшн емоу животъ. въ прѣподовне н правъдъ СЕ 95а 20; симъ взторзи чкъ на животъ са родн К 10б 23; тзи въ съмрътн. тзи въ животъ ... тзи роднтелю прнсно сын С 505.7; нан жързше богомъ въ санъ н въ чѣстн достоинномъ възгн. нан не покорнвзше са отати живота н воинство С 70.5; равъ исн богъна артемндзи. н за неже тождѣнменнтъ исн. то тѣмъ же тн*

естъ дала животъ С 227.1. 2. Жизнен път, времетраене на съществуванието. чадѣ помѣнн чко възпрнналъ еси тзи благаа твоѣ въ животъ твоємъ М Лк 16.25 З, А, СК; єдиногѣ просихъ ... да жнвѣ въ домоу гнѣ въса дзи живота моего СП 26.4; хвалнмъ та гѣ бже нашъ. чкоже тебѣ єдиномоу животъ бесъмрътенъ естъ СЕ 58а 10. 3. Начин на живот. бже животъ мой исповѣдѣхъ тебѣ СП 55.9. 4. Животно. н свързчъштѣнн възхомъ іако бесловесьннн животн С 108.9; сьрѣте н равъ божи артемонъ. ндзи нз'лова. днвнаа животы оулавыаа словомъ хсѣвомъ С 223.5; н възпалъ исн въ ржцѣ томнтелн. н ннк-тоже отъ насъ оувѣдѣ. развѣ єдинъ отъ днвннхъ животъ глагола єпнскоу-поу С 225.12; єднна отъ мьннн ... став'шн протнвѣ комнсоу гласомъ чловѣчьскомъ глагола ... се во мьнѣ днвннюмоу животоу въ поустзинн жнвѣшв ... послана възхъ въ градъ С 233.12; разгнѣвавъ же са комнсъ. іако днвннмъ животомъ слзшнтъ. повелѣ вонномъ свонмъ. да прободѣтъ С 233.28.

животъ съ. Гр. η ζωή αὐτή. Земният живот. мзи же за прназнь нестовааго црѣ. живота сего не прѣдамъ лн С 91.14.

истиньнъ, -ън животъ. Гр. φυσίζωος. За Христос – който е истинският живот. по срдѣѣ двѣма животомъ познанъ възвѣ. iv снъ бжн. по срдѣѣ оцю і дха. овѣма животомъ. животъ. отъ живота. истиннн животъ твѣла са К 13б 29-30. *Срв. С 451.4.*

животъ вѣчънънн. Гр. ζωή αἰώνιος, ὁ αἰώνιος στέφανος. Вечният живот, раят; място, отредено за праведниците. і се етеръ прнстѣпъ рече емоу. оучнтелю благы. что благо сътворнѣ. да нмамъ животъ вѣчънънн М Мт 19.16 З', А. *Срв. Лк 18.18 М, З, А, СК; і ндѣтъ тн въ мжкж вѣчъннжнѣ.*

а праведьнници въ животъ вѣчъни М Мт 25.46 З, А, СК; тако во бѣ възлюбен мнра. вѣко сѣа своего нноуадааго дасть. да въ(сѣ)къ вѣроуѣан на нь не погъивнетъ. нзи-нматъ живота вѣчънааго М Йо 3.16 А, СК. Срв. Йо 3.15 М, А, СК; и азъ животъ вѣчънзин даѣхъ нмъ. и не погъивнѣтъ въ вѣкъ М Йо 10.28 З, А; покорн емоу в'са прошеннѣ. вѣже на спѣне. и животъ вѣчънзи СЕ 6а 2-3; въ едннъ часъ да приннемъ вѣчънзин животъ. какоже н отъци нашн. н страстотрѣпци. н мѣченници приаша С 256.1-2. М, З, А, СК, ЗП, О, Е, СП, СС, СЕ, К, С. Гр. ζωή, τὸ ζῆν, ζῶον, ζώνη.

Нѣб. живот ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА. Срв. Живот ЛИ СтИл, РЛФИ.

животъно, -а ср. Животно, звяр. нже во вносѣтъ са животнои хъ крѣвъ. въ стѣѣ w грѣсѣхъ архереуевъ Е 34а 4; тоу гадин имъже нѣтъ чѣсла животънаа мала съ великимъ СП 103.25; заклнаѣхъ та ... създъавъшнмъ чѣка по образу своему. и словесънзимн. и животънзимн. ненаселенѣхъ оукрашь-шемъ СЕ 52а 20; нъ отъци ваш акъи бесловесънаа животъна оу прѣльстн вѣахъ С 27.16; вндѣхъ н море мрътво. водѣ прѣмѣненѣхъ своѣа вешти ... н не могъшти животъно въ себѣ крѣмнти С 128.25; н водъи же. тѣгда нзнесоша животънзи дѣвнжнмъ С 495.23.

Е, СП, СЕ, С. Гр. ζῶον. Вар. животъно, животъное.

Нѣб. животно ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

животъное вѣс. животъно.

животънъ, -ин прил. Който се отнася до живота; жизнен. азъ есмъ хлѣвъ животънзин. градъи къ мнѣ не нматъ възда(л)кати са М Йо 6.35 З, А. Срв. Йо 6.48 М, З, А; съказахъ ми еси пѣти животънзиа СП 15.11; и напнши нма его въ кзиннзи животънзиа СЕ 101б

11; дрѣво животъное. пламенъимъ оржннемъ храннмо кестъ С 247.21. // Животворен. н вѣстъ днаволоу лоуа съмрътнаа. н намъ лоуа животъна С 353.19.

животъное вндѣные. Гр. ζωοφανής. Животински образ. надеже аще еси. и отънѣдѣже аще ндеши. илн самъ еси велъзволъ. и не внднмъ. нлн гръдъ. нлн животъномъ. вндѣнемъ авѣѣа са ... оубо са вѣжн СЕ 53б 26-54а 1. М, З, А, СП, СЕ, С. Гр. τῆς ζωῆς, ζωτικός, ζωφόρος. Вар. животънъ, животънъ.

Нѣб. животен остар. ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, МлВТР, РВЕ, ПРОДД, ДА. Срв. [до]животен.

живъ, -ин прил. 1. Жив, който живее, съществува. тѣи еси хъ снъ бѣ жнвааго М Мт 16.16 З, А; бѣже в'седръжнтелю ... иже съ жнезимъ твоимъ. и същънзимъ снмъ ... вѣладѣан в'сеѣхъ тварнѣхъ СЕ 93а 15; а снн въ колциѣ мрътъ сѣште доселѣ жнвн сѣтъ С 78.8; мѣжн лютин. поуѣтнша са на стѣѣа да жнвѣи а пожръѣт С 62.22; н възпнсаша въ панакндзи роумъска пиинн ... жнвоу нзгорѣти повеаѣхомъ С 140.24; н трънне зѣло люто н кѣпннне. въ неже мѣсто аште възпадетъ какъ любо скотъ. то к томоу жнво не нзлѣзетъ С 193.17; тѣгда рече да нзнесѣтъ водъи гады доушъ жнвнхъ С 495.28. Срв. С 495.24-35; раве бога жнвааго молѣхъ гн са не отъстѣпнѣхъ отъ тебе С 230.20. 2. *Ка-то същ.* жнезин *м. ег.*, жнвнн *м. мн.* Гр. ὁ ζῶν, [οἱ] ζῶντες. Живият, живите. чъто нштете жнвааго съ мрътвзимъ М Лк 24.5 З, А; нѣтъ вѣ мрътвзи хъ нъ жнвзи хъ М Мт 22.32 З. Срв. Мк 12.27 М, З; Лк 20.38 М; нъ мзи жнвнѣ влѣгствимъ гѣ отъселѣ ѣ до вѣка СП 113.26; снъ вѣжн прндетъ. сѣдннн хота жнезимъ. и мрътвзимъ СЕ 89а 1. Срв. СЕ 55б 3; СЕ 67б 4; СЕ 71а 14; н сътърѣмъ яго отъ зѣмѣа жнезин хъ С 353.3; тѣи же н

лазара не виднши възставша отъ гроба. мрътвааго съ жневзнимн сжшта С 338.24.

жневъ възитн. *Гр.* ζῶω. Жив съм, живея, съществувам. онн же слзишавзше ꙗко жневъ естъ. н видѣвнз възистъ енк. не ѡса вѣрзи *М* Мк 16.11 З, А; не о хлѣбѣ едномъ жневъ вѣдетъ ꙗкъ *М* Лк 4.4 З; азъ жневъ н възитн вѣдете *М* Йо 14.19 З, А, СК; ꙗн сынндн прѣжде даже не оумьретъ отроуа мое. гла к нему ꙗн. снз твои жневъ естъ *М* Йо 4.50 З, А; възитѣте бѣ я жива вѣдетъ дша ваша *СП* 68.33; не оумьрѣ нз жневъ вѣдѣж *СП* 117.17; ꙗко нѣтъ ꙗка. иже жневъ вѣдетъ. н не сѣгрѣшитъ *СЕ* 57a 10; поманѣхомъ ꙗко онъ лѣстьць кеште жневъ сы глагола ꙗко по трѣхъ днѣхъ встанѣж *С* 439.19. *Срв.* С 443.9.

жневъ възиватн. *Гр.* ζωογονέομαι. Правя да живее, да съществува някой, нещю. ловаштн бо прнсно отъ вода нзносатъ рнвзи. н оумараѣтъ оулавьянемо. мзи вѣлагаемъ. н живн възиваѣтъ оулавьянемн *С* 496.6.

елѣ жневъ. *Гр.* ἡμιθανής. Полумъртъв. ꙗкъ едннз ... вѣ развоннзкѣ вѣпаде. нже н сѣвзкѣше н. н вѣвзи вѣзложше отндѣж. оставльше елѣ жневъ сжштъ *М* Лк 10.30 З, А, СК.

жневъ творитн. *Гр.* ζωοποιέω. Давам живот на някого, правя да живее, да съществува. слава тебѣ ꙗсꙗ хе ... съ ннмъ сы прнсно слово божне. жнваѣа сна н жнвзи твора вса *С* 143.5-6.

вода жнва. *Гр.* ὕδωρ ζῶν. Чудотворна, животворна вода. кто естъ гла н тн даждь мн пнтн. тзи бн просна оу него н далъ тн бн водаж жневъ *М* Йо 4.10 З, А; стоуденець естъ главокъ. отъ кждѣж оубо нмашн водаж жневъ *М* Йо 4.11 А.

М, З, А, СК, О, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ζῶν, ὑψιστος, ἀθάνατος.

Неб. жив ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ВТР, ЕтВАН, ДА. *Срв.* Живата вода *МИ* ЖЧ Георг. на Б-я; р.

Жиул *МИ* ВлГ, ВЕО; Живко *ЛИ*, Живка *ЛИ*, Живков *ФИ*, Живо *ЛИ*, Живов *ФИ*, Жико *ЛИ*, Жика ж. *ЛИ*, Живол *ЛИ*, Живул *ЛИ*, Живодан *ЛИ*, Живолов *ФИ*, Живулов *ФИ* СтИл, РЛФИ.

ЖНДОВННЪ, -а н.; мн. жндове, -овъ Евреин, юдей. еда азъ жндовннз есмъ н родъ твои. я архнерен прѣдаша та мнѣ *М* Йо 18.35 З, А, СК; оузырнте сна ꙗлскааго ... емоу же жндовн запльваша лице *СЕ* 48a 17; слзишши н пророка. в незмзисльн срдьцемъ жидовине *К* 1a 18; събра са на мѣсто то мѣжн н жензи. н младенци. жндове н келннн *С* 109.1; негоже распаша нѣкъгда ... съ дѣвѣма развонннкома жндове *С* 216.5; оуслзишасте ꙗко рѣша жндове хе ꙗловѣкъ вѣвше. н поун ꙗко ноуждзнонѣж сѣмрътъж *С* 136.9; намъ же в жндове мѡуѣснн ꙗко велнтъ. аште виднши осла врага твоего падъша ... възставн *н* *С* 126.15; жндове хѣ каменнѣмъ повнвѣахѣ *С* 481.19; повѣждь мн оубо в жндовнне. что са пророкзи велнчѣшн. а прорнцѣмааго корншн *С* 334.27; се дрѣво ... видѣвз неремна. жндзи хоташте хрнстосоу нздѣлатн. прѣмо лнцоу жндомъ рече глагола нмъ *С* 353.2, 3.

М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. [ὁ] Ἰουδαῖος.

Неб. Срв. жидовка ж. рядко н остар. РВЕ, РРОД; жид рядко н остар. МлВТР, РВЕ, ДА; жидовец РВЕ.

жндовьскъ, -ын прил. Еврейски, юдейски. о немъже за оутра сѣвѣтъ дѣаша. старѣншннзи н попове жндовннн. я старѣнцн нодѣннннн *СЕ* 49a 11-12; не възьри же на жидовьскѣжъ зѣловѣж *К* 10b 35; азъ же н ошгдън вѣсж жндовьскѣжъ землѣж прошедъ. прѣшедъ же нордана видѣхъ земьж *С* 128.12; вѣ пасха жндовьска ннзгда. нз разорн са нзннн. н прнде пасха доуховьннннн *С* 419.11-13; новорожденъжн жндовьскѣжъ дѣтн акзи трѣвѣ оуванѣтн сѣтворн *С* 389.13. *СЕ, К, С. Гр.* Ἰουδαῖος, Ἰουδαϊκός, τῶν

Ἰουδαίων, τῶν Ἑβραίων. *Вар.* жндовъскъзъ, жндовенскъзъ.

Нѣб. жидовски *остар.* и *рядго* ОА, ВА, АР, РВЕ, ЕтВАН, ВТР, РРОДД. *Срв.* Жидовски дол *МИ* ПР, Пр. в им.

жндовъскъзи нареч. По еврейски, както евреите. нъ прндетъ мн тъгда пауче. жндовъскъзи плакати са. н ненавндѣтн зълбъзи *С* 333.3–4. *Изч.* *С. Гр.* οἱ Ἰουδαῖοι. *Вар.* жндовъскъзи.

Нѣб. Срв. жидовски.

жнзнодавецъ, -а м. Този; който дава живот; даващият живот. нѣсмъ во тольма слабн. оставни жнзнодавецъ: н поклонимъ са богомъ стоужднимъ *С* 176.18. *Изч.*

С. Гр. ὁ τῆς ζωῆς χορηγός.

Нѣб. жизнодавец *рядго* и *вниж.* МЛВТР.

жизнь, -н жс. 1. Живот, съществувание. ходѣи въ слѣдъ мене. не нматъ ходѣти въ тѣмѣ. нъ нмѣти нматъ свѣтъ жнзни *СК* Йо 8.12; добръе ти естъ. въ жнзни възити бѣдноу *ЗП* Мт 18.8; како во не богатъ въсемоу мироу жнзнь. і сѣпсенье сътажавъ *К* 14b 28–29; не тѣштъ са на сѣмръть нъ на жнзнь *С* 140.18; н повѣшенъ рече. азъ несмъ жнзнь н въскръшенъ *С* 478.9–10; іако же н онъ въ камене. възсташи пакъзи въ обнвленни жнзни *ход(а)* *XI* Вб 14; (на оуб)ѣжице н на сѣпсене і на жнзнь вьгаромъ *В.* 2. Жизнен пѣт, времетраене на съществуванieto. хе бѣ жнзнь нашъ оумнри *Е* 76 2; вѣко ... оугасн тѣлесное раждеженне. і жнзни. пѣтѣскъзна похотн отъженн *СЕ* 38a 6; мннте сѣштѣжъ жнзнь токоу подобьноу възити *С* 127.21; то на томъ подова мн кетъ сѣдѣтн мльѣаште дѣн н до конца жнзни моѣа *С* 205.15; н тѣи длъжънъ мн неи въ своен жнзни многъи дльгъи *С* 393.28; зълзинми во нмнже въ жнзни моен трѣпѣвъ. повѣднхъ *С* 525.2; сѣде лежитъ мостнхъ урьгоувѣзѣла ... възѣтъ урьнорнзѣць і въ томъ съврѣши жнзнь своѣж *МН.* 3. Начин на живот.

подаждн мзисль праведънж. і жнзнь добродѣтѣльнж *СЕ* 7a 13; саторнниж же много мѣдрѣство възпрннмъ. оумзисленъзъ правѣдѣ іако мѣжъ тѣ. мльѣанвжъ жнзнь кетъ обзикаъ *С* 204.15; іаже заглади кроплами слъзъ. напсанне зълъзи жнзни *С* 390.18; ти покръзи мн жнзни сквернжъ *С* 392.9; въ стѣжѣхъ нѣлѣжъ въскръши (...) бо естъ прѣзд(...) і жнзнь стѣѣ *Р* II 3.23–24. **жнзнь си** [жнзньшьнѣна, настоѣщнна]. *Гр.* ὁ παρὼν βίος, οὗτος ὁ βίος, τὰ παρόντα, ἡ παροῦσα ζωὴ, ἡ αἰώνιος ζωὴ, αὐτὴ ἡ ζωὴ. Този свят, земнийт живот. ономоу во многократъи въ сен жнзни пакость сѣтвори *С* 422.21; оврѣте шнрокъзи н пространъзи пѣтъ. жнзни сѣа строаште. прнде къ немоу *С* 351.16; виднте пакъзи възврѣжена невода. вѣсе ли кеже съверетъ на потрѣбж кетъ. тако же н жнзньшьнѣна жнзнь *С* 127.29–30; і по срѣдѣ настоѣштни жнзни. і градъштни. сѣди вѣчънъ нъ сѣда *К* 13b 37–38. *Срв.* *С* 451.11–12; мнози отъ ѣлкъ. не льгъко. не сѣ многожъ болѣзньнжъ жнзниа сего. отъходаште. ни жнзниа шнѣна жнзни сѣподовнша са *С* 98.27. **жнзнь вѣчъна** [вѣдѣщнна, градъщнна, невесъна]. *Гр.* [ἡ] ζωὴ αἰώνιος, ἡ ζωὴ μέλλουσα. Вечнийт живот, райт; място, отредено за праведниците. н ндѣтъ си. въ мѣжжъ вѣчънжѣ. а праведьнѣци въ жнзнь вѣчънжѣ *А* Мт 25.46; ѣже нзлѣѣ са мнрѣска(а)го радн спннѣ. въ жнзнь вѣч(вн)жѣ *СС* IIIa 16; вѣсѣка дѣша поѣщн си н насладнѣши са нзведетъ са въ жнзнь вѣчънжѣ *Р* II 2.14; і въ вѣдѣщнжѣ жнзнь. нѣсѣноумоу црѣстоу твоемоу. прнчѣстннѣзъ авнтъ са *СЕ* 24a 1; і по срѣдѣ настоѣштни жнзни. і градъштни. сѣди вѣчънъ сѣда *К* 13b 38. *Срв.* *С* 451.12; воннъ оушндѣ хрѣвърѣзи. пѣвнннѣкъ оубѣа хѣво. зѣврѣаднмо. а кеже оскѣнѣ. іако н невесънѣа жнзни погрѣши са *С* 93.13.

А, СК, ЗЛ, Е, СС, СЕ, К, С, Х, Р, В, МН. Гр. ζωή, βίος, πολιτεία, διαγωγή, νεότης. Вар. жнзнь, жнзнь.

Неб. жизн остар. ВА, ЕтМл, МлВТР, РРОДД, ДА; жнзнь остар. ВА, РРОДД.

жнзнь, -зи прил. Животворен. виднши ан съж женж ... јаже негъвана прнде кз намз ... јаже въ л'ѣпо врѣма. жнзньоје покажа весрамне. ѣже тзи оглагола по неже прнде кз жнзни ... отъпоуштажтз са гръсзи тен мнозин С 394.23. Изч.

С. Гр. ζωφόρος.

Неб. жизн ОА, ВА, АК, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР; жнзнений остар. ВА.

жнла, -зи, жс. Жила, сухожилие, крѣвоносен съд, нерв. възвранны емоу в'свхъ пжтен. сжцинемз по плзтн. і скозъ маса. і по жнламз. і по костемз СЕ 36а 4-5; хе бже нашз. заложнлз есн пжть в'свкон непрѣзни ... і в'сжкомоу неджгоу. ходащюмоу по плзтн. і скозъ маса. по жнламз вжнж-трнннмь СЕ 42а 15-16; не даждн емоу врѣднн плзтн. нн оуда нн жнлз СЕ 42б 4; т'ѣло бо въ стоудень възпадз ... н възсжпнтз жжбомз ззи-выжштемз са. жнламз сжгрзжданж-штемз са С 89.18.

ослабленъ жнламм. Гр. [ό] παραλυτικός. Парализиран човек, паралистик. і се прнн'бса емоу ослабленъ жнламз на одрѣ лежащз М Мт 9.2 З, А, СК. Срв. Мк 2.3 М, З, А, СК; воле же оубо на одрѣ въздвнжешн. рекзшоуоумоу ослабленюоумоу жнламм възмн свон одрѣ н ходн С 457.3

ослабнн жнлзи. Гр. ἐκνευρώ [вар. νεκρώ]. Умъртвн някого. овлнчнвжн крѣстомз. н позороу сзтворнвз. н ослаблѣ жнлзи ваша. тз нстзн кетз. сзвззвжнн н омрауѣ. н въз безднжж посълавз взи С 467.5.

говажда [соурова] жнла. Гр. βούρευρον. Бич от волски жили. н повелѣ бнтн а. сжкатомз жезаннемз. н жнламм говаждамн С 178.6; анто-

нннз глагола. сзвзлзкзше н соуровамм жнламм бнлате н по чрѣвоу С 156.17. М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἴς.

Неб. жила ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

жнлнще, -а ср. 1. Жилище, дом, къща. сзбравзше же са всн въ жнлнште жърьца своего. н много мзислнвзше ... кдннз аша сзвѣтз С 514.29; сна оубо свдтага ... оставнвзша жнлнште свое. ндоста на мѣсто то ндеже мжудажж крѣстнннз С 255.17. // Образно. ꙗ кзто овита-етз въ жнлштѣ твоимз СП 14.1; і сзтворн въ мнѣ жнлнще стѣоумоу твоемоу дхѣу СЕ 41а 14; радочн са доушевзжнн храмѣ божнн. радочн са овьште жнлнште. небесн н земн С 251.16. 2. Убежище, обиталище, местопребиваване. сърѣте н отз гробз ѣкз. неунстомз дхмз. же жнлнште нмѣаше въ гробѣхъ М Мк 5.3 З; тоу пыщнца оугнвздатз сн. еродово жнлнще обладаетз имн СП 103.17; блко. прнзрн нжнѣ отз стѣжхъ жнлнщѣ свонхъ. сѣдан ... о деснжж оца н бѣ нашего СЕ 40а 7; днесь блнцданнмь вжтемь адовзское жнлнште вьетъ К 13а 26. Срв. С 449.27.

М, З, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ. Гр. οἰκία, οἰκίμα, οἰκῆσις, οἰκητήριον, κατοικία, κατοίκησις, κατοικητήριον, παροικία, καταδύλιον, σκήνωμα, μονή. Вар. жнлнште, жнлнште, жнлште.

Неб. жилище ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, ЕтБАН.

жнрз, -а м.

жнрз обрѣстн. Гр. νομῆν ἔχω. За рана, язва – разпространя се, разширя се. н слово нхъ. ѣко ганзгрена жнрз обрвщетз Е 2а 5. Изч.

Е.

Неб. Срв. жир тлѣстннн; лой; буков желъд' ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, МлВТР, РВЕ, Дюв, НГер, ДА.

жнтенскъ вжс. жнтѣнскъ.

жнтелннз, -а м. Жител. влзкз моѣ вс-пнтаннн снѣдаетз. опочстѣ раю жнтелннз С 247.20. Изч.

С. Гр. οἰκητήριον.

Наб. Сра. жител ОА, ВА, ВТР, РВЕ.

ЖИТЕЛЬ, -ѣ *м.* Жител. н шедъ приѣвн са єднномъ отъ жителъ тоѣа странѣ *М Лк 15.15 З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. πολίτης.

Наб. жител ОА, ВА, АК, МЛВТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР.

ЖИТН, **ЖНЕЖ**, **ЖИВЕШН** *несв.* 1. Съществувам, жив съм. азъ жнеж н взн жнежн блъдете *М Йо 14.19 З, А, СК*; вранн же мой жнежтъ і оукрѣпнша са пауче мнѣ *СП 37.20. Сра. СЕ 76b 24*; бѣжн ... на непроходъннѣж же земнѣж ... на ненже ѣкз не жнетъ *СЕ 55a 5*; аште са не печетъ богъ множ. то възскжн н жнеж *С 292.15*; добро кетъ да жневшн. н свѣта сего видѣтн *С 129.29*; не лѣпо кетъ житн кемоу. нз н сзмрътнѣж да оскднтъ са *С 66.7. // Живея определен период от време. оуклонн са отъ зъла і сътворн добро. і жнежн въ вѣкз вѣкоу СП 36.27*; н троудное житннѣ вьспрнмъша. жнежа девать сѣтъ. н л лѣтъ *С 9.20-21*; приа мжкзи ... жнеж двѣ лѣтъ ... житню конецъ сзконьѣа *С 51.26-27. // Живея заради, в името на нещю. нѣстъ бо ннчѣтоже тако боу любо. іакоже неже обьштаго радн оупѣха житн С 379.3. 2. Прекарвам живота си, живея при никакви обстоятелства, по никакъв начин. н не по мзносѣхъ дьнехъ ... мьннн снз отнде на странѣ далече. н тоу растоун нмѣнне свое. жнежн блъдъно *М Лк 15.13 З, А, СК*; w житн емоу во вѣсьм говѣннѣ. і бескврнзнѣ. і оугоднѣж житнѣн. гю помолнн *СЕ 98b 2-3*; н іакоже чловѣкъ тако жнежаше. іадѣше хлѣвъ. н жадааше *С 473.28-29*; юснфъ ... чѣстзномъ враком' женнеж са прѣжде ... страда подроужнѣа. н жнежаше въ чнстотѣ *С 246.16*; да не отзлжчнмъ са оубо отъ себе. нз іакоже жнхомъ нед'нож дшеж. н едннѣмь оумомь. тако же н послушьствоуемъ*

*С 72.10. // Живея с някого, намирам се в близки отношения с някого. і бѣ анна пророучнѣа ... жнежшн сз мжжемь ж лѣтъ. отъ дѣвзства своего *М Лк 2.36 З, А, СК*; се оубо коль добро і коль красно. еже житн вратн възкоупѣ *СП 132.1*; в'селенѣн въ нстннѣж проповѣда са. тзи н нзнѣж хотащѣа сѣде житн. намн і снмн сзмѣрензймн. і грѣшзнзймн *СЕ 14b 18-19*; сз мзитарн възлеждаше. н сь любовдѣнцѣамн жнежаше *С 474.2*; сь тѣмн хощетѣвѣ взитн. сз тѣмн желдневѣ житн *С 213.2. 3. Пребивавам, обитавам някъде. і въ храмѣ не жнежаше. нз въ гробѣхъ *М Лк 8.27 З, А, СК*; прнде нѣз і оученнцн его въ іуденскжнѣж землѣ. і тоу жнежаше сз нмнн н крзштѣаше *М Йо 3.22 А*; въ онзи днн. въ атнн(...) жнежшоу павлоу *Е 39b 9-10*; ѣзволнхъ примѣтати са въ домъ бѣ моего пауче. неже жити въ селѣхъ прѣшнчнхъ *СП 83.11*; к'дѣ жнетъ въ градѣ. нлн въ всн *С 46.2*; посланъ взн житн взннѣж въ херсоньстѣ градѣ *С 542.2*; въ кзнхъ мѣстѣхъ жневшн повѣждъ. да тамо прндеж *С 242.11*; матн же него ... жнежаше блнзъ вратъ сѣаго пауча *С 119.24*; вѣахъ же въ цркъвнштн томъ змнневе жнежаште *С 227. 29. // Образно. разоумѣемь. ѣко въ немъ жнежмъ. н тз в насъ *Е 37a 3*; ѣжде во завнстѣ. тоу жнежтъ враждзи н сварн н прѣльстн *С 400.20*; іакоже цркъзи божнѣа кесте. н доухъ бжнн жневетъ въ васъ *С 534.8. 4. Прич. сег. деят. вато прил. жнежнн. а) Гр. ζῶν. Жив, съществуващ. ѣкоже послѣа ма жнежн отѣз. і азъ жнеж отъца радн *М Йо 6.57 З*; въздѣада дша мотъ кз боу крѣпзкоуемоу н жнежшнемоу *СП 41.3*; обауче възоуче възвѣса соучета. възвѣкз члѣкз жнежн *СП 38.6. б) Гр. παροικέων. Обитаващ, пребиваващ, живеещ. н жнежштнѣ въ градѣ н въ цркъвн днѣелн. отндоша отътждоу *С 485.26******

1 *Образно.* по вса врѣмена прѣра-
зочувѣвааше таннаа. благодатѣж
кнѣжштаго въ нѣмъ бога С 569.10-
11. **5.** *Прич. сег. деят. като същ.*
ЖИВЪИН л. ег. Гр. οἰκῆτωρ. Живее-
щият; този, който живее някъде. і
слъшаша окръсть жнѣжштен і рожде-
ние еѣ М Лк 1.58 З, А; къ тебѣ въз-
вѣсъ оун мої жнѣжштиюмоу на нѣсн
СП 122.1. *Срв.* С 75.17; влаженн
жнѣжштеі въ домоу твоємъ СП 83.5.
Срв. СЕ 58b 15-16; і исъздъ нѣкъзин
отъ жнѣжштнѣхъ тоу вндѣ н текъ
повѣса оунтелею своемоу С 558.24.
6. Давам, вдѣхвам живот някому.
Дѣхъ естъ іже живет А Йо 6.63. **7.** Жи-
вевя от нещо, храня се, прехранвам
се с нещо. слъша а дама отъа домѣ
испадъша. чловѣка породнааго граж-
данна. безъ земаааго трѣжданна
жнѣжшта С 429.25.

М, З, А, СК, О, Е, СП, СЕ, С, Х, П. Гр. ζῶω,
ἐπιζῶω, συζῶω, βίωω, εἶμι, μένω, παραμένω,
οἰκέω, κατοικέω, περιοικέω, παροικέω, δια-
τρίβω, πολιτεύομαι, τρέφομαι, ἀναστρέφο-
μαι, διάγω, κατασκηνόω, ἀβλίζομαι, ἐπι-
δείκνυμαι, διανύω, κατεργόμαι, μετέρχομαι,
ἐμφωλεύω, ζωοποιέω, συστρέφομαι, ἐκδέχο-
μαι, κατὰ τὸν βίον εἶμι. *Вар.* житн.

Нѣб. живевя ОА, ВА, АК, НГер, МлВТР,
ЕтМл, АР, РВЕ, ВТР, ЕтБАН, ДА; жити
’при заклеване, клетва, благословия или
твърдение – жив да ми е, да ми бѣде
свидетел; жия *остар.* ВА.

ЖИТО, -а ср. Храна, плод, жито. разо-
рѣжъ жнтѣннца моѣа н больша сзън-
ждѣж. і сзберѣж тоу вѣсѣ жнта моѣ н
добро нме М Лк 12.18 З, А, СК;
враздзи еѣ напон оумьно-жн-та еѣа.
въ каплѣхъ еѣа. възвеселнтъ еѣа
въсьвѣжши СП 64.11; і оумножн жнта
земн СЕ 12b 14. *Изч.*

М, З, А, СК, СП, СЕ. Гр. σῖτος, γέννημα,
καρπός.

Нѣв. жито ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

ЖИТОМЪРЕНЬЕ, -ѣ ср. Дажба, отмерена
храна. кто оубо естъ вѣрзны прнста-
вннкъ н мѣдрзи. егоже поставнтъ гѣ

надъ челѣднѣж своеѣж. дѣтн въ врѣма
жнтѣомѣренне М Лк 12.42 З. *Изч.*

М, З. *Калка от гр.* σιτομέτριον. *Вар.*
жнтѣомѣренне.

Нѣб. Срв. жито и мерене.

ЖИТЬ, -н жс. Живот. тзи же ззла-зълѣ
въсплачешн. іако не възсхотѣ оубѣ-
дѣтн истнннааго бѣа. давъшааго тн
жнтѣ. снѣ сотонннъ С 115.25-26. *Изч.*
С. Гр. ζωή.

Нѣб. Срв. житие.

ЖИТЪНСКЪ, -зи прил. 1. Който се
отнася до земния живот; житей-
ски, земен. а падъшен въ тръзнн снн
сѣтъ слъшавъшен. і отъ в(га)тѣствнѣ
н сладѣмн жнтенскъиннн хѣдаше М
Лк 8.14 З, А, СК; възнемлѣте же себѣ
еѣа когда отажанѣтъ срѣца ваша.
обѣданннмъ н пѣвнествомъ. і печ-
альнн жнтенскъиннн. і нандетъ на взи
вънезапѣ днѣн тѣ М Лк 21.34 З, А,
СК; (воннъ) бзѣваа оба(з)атъ са
коупѣмї жнтннскамн. да боевод(ѣ)
годѣ вѣдетъ Е 1a 2; гѣ бже ...
прнчѣтн н въ словесное твое стадо.
прѣзъра помзшленнѣ егѣ. отъ пзѣтъ-
нзѣхъ похотен. тѣшанн. і льстн жн-
тннскъина СЕ 100b 22; равъ твоѣж
снѣж възсхотѣвъшѣж. жнтннскѣж і
врѣменѣнѣжѣ славеж оставнтн ...
прнннн СЕ 81a 3; всѣж правдѣж
дѣѣжца по заповѣдемъ твоимъ.
испазнн н жнтннскъѣхъ. і нѣбескъѣхъ
благъ възвѣша. пакъзи нзволн възвра-
тнтн са емоу СЕ 18a 20; разанчѣна
оунзѣнѣа раждаѣтъ са. праздѣнѣ-
ствоуѣжштнѣмъ. о жнтннствѣхъ праздѣ-
нѣствннхъ С 492.22; кто н работѣа
радоуѣтъ са. къгда бо іакоже естѣ
подѣва. поспѣшнтѣ (!) на доухѣвное
дѣло. къгда же лн посмѣѣтѣ са.
іакоже естѣ лѣпо жнтннскъимъ потрѣ-
вамъ. іакоже лнштѣ радѣстн досто-
нна С 447.18-19; ннчѣсоже бо отъ
нмѣнннн можѣтъ вѣнестн въ праздѣ-
нѣство се. въ вѣнѣшнѣхъ бо праздѣ-
нѣствнѣхъ. жнтннскъѣхъ глѣголѣж. въ

ннхъже много. велнчаные. н вьнѣ-
шннмъ одѣаннмъ н многомъ разн-
чнмъ трепезы С 491.12. // Образно.
прѣдн хѳолювѣе. вьсѣвлазна море
житннское СЕ 84b 2. 2. Като същ.
житннскаа ср. мн. Гр. τὰ βιωτικά.
Земните, мирските, житейските
неща. ꙗже бже нашъ. възаконен досто-
нзна севѣ сѣца. і оставльшаа вѣсѣ
житннскаа. н родъ н прнѣтела. і вьс-
лѣдъ тебе. градѣца. прннмн раба
твоего сего СЕ 80b 6. Изч.

М, З, А, СК, Е, СЕ, С. Гр. τοῦ βίου,
βιωτικός. Вар. житннскъ, житенскъ, житннскъ,
житннскъ.

Неб. житейски ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР,
ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ.

житънница, -а жс. Житница, хамбар,
склад, хранилище. а пшеницѣ събе-
рѣте въ житънницѣ моуж М Мт 13.30
З, А, У; і съверетъ пшеницѣ въ житъ-
нницѣ своуж М Лк 3.17 З, А, СК; нмзи
пшеницѣ въ житънницѣ своен лежа-
штѣ С 266.1-2; аште лн да невѣрѣ-
жетъ пшеница лежатн ѿен въ житъ-
нницѣ. н да не възсѣетъ отъ неа. то
осѣждѣетъ пшеница С 266.10; а нже
сн оу црѣкзвѣ житънница сътворнтъ
да отъвѣщаеъ прѣдъ бгомъ КН.

М, З, А, СК, У, КН. Гр. ἀποθήκη, ὄρατον.

Неб. житница ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлВТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ВТР.
Срв. житник Дюв; Житница МИ СНМБ.

житънъ^I, -зін прил. Жизнен, на жи-
вота. н тзи длъженъ мн кен въ своен
жизнн многози длъгзи. н тебе праштаѣж
іакоже н снѣж. житънзінхъ съгрѣшеннн
С 393.29-30. Изч.

С. Гр. τῆς πολιτείας.

Неб. Срв. житиен.

житънъ^{II}, -зін прил. Който служи за
храна, хранителен. н насѣша села н
насадыша винограды. н сътвориша
плоды житенъ СП 106.37. Изч.

СП. Гр. [тоу] γευνήματος.

Неб. житен ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
АР, РБЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА. Срв. Житен
МИ СНМБ; Житенски ФИ СтИл, РЛФИ.

жнтые, -та ср. 1. Живот, съществу-
ване. наше во жнтне на нвсѣхъ естѣ
СЕ 90b 13. Срв. С 349.24; мжжн въ
самомъ цвѣтѣ юности. о жнтнн невѣрѣ-
гъше ... ꙗже възлюбьше С 97.7; н разво-
лѣвъ са аженъ. хота жнтые оставитн.
помолн са господевн глагола С 536.6;
поштадн жнтнн моего моуж са твоен
сватѣинн. н ннкомуѣже таннзи въз-
вѣштан С 286.14; 2. Жизнен пѣт,
времетраене на съществуваннето.
съподобн ѣ мнромъ дхѳовнзмъ. прочее
жнтне ею. съконьчатн СЕ 8b 20; сѣтъ
оубо нже вьсе жнтне свое лѣнатъ са С
375.8; іакоже таковоуоумоу моужоу въ
науатцѣ жнтнн нею С 521.8; мзнс(.)
еже ... въ вѣсе жнтые свое н створнаъ ...
всего (з)наа да вѣншн. твоенъ же
благодѣтѣж Р VII 4.19. 3. Начин
на живот. аште оубо въ неправедь-
нѣемъ жнтн не възсте вѣрнн. въ
истнннѣемъ кѣто вамъ вѣрѣж нметъ М
Лк 16.11 З, СК; даждн емоу жнтне
благодѣбно. жнтне добродѣано. і
незадоръно СЕ 99a 2; трѣпншн вѣсѣ
тѣжѣ. і печаль мнншзскааго жнтнѣ.
црѣтва радн нвсзнааго СЕ 87a 21;
снмн во псалъмн поѣхѣж. въ вьсѣзѣемъ
законѣ ... егда іа пѣвнша да имѣтъ
памать домашнѣго житѣѣ К 7a 37;
по заповѣдемъ бжннамъ жнтнѣ
прѣпроводнвша С 542.17; вѣ мжжъ
нѣкзін аггелъско жнтнѣ нмзи. н
подобноне правомъ жнтнѣ. прѣмѣд-
рааго сумевна прнобрѣтъ. на стазпѣ во
вѣаше стоа С 557.21-22. 4. Прехра-
на, средства за живот. вьсн во отъ
нзвѣтъзка своего възвѣрѣж. а сн отъ лн-
шеннн своего вьсе еанко нмѣаше въз-
рѣже. вьсе жнтне свое М Мк 12.44 З;
слыша адама отъа домѣ испадъша.
чловѣка породьнааго гражданннн.
везъ земаааго троужданннн жнвѣшта
... на жнтнѣ трѣвоуѣжшта С 429.27;
5. Житие, животоописание, био-
графия. мѣсаца марта въ лѣ. жнтнѣ
грнгора папзи роумъскааго С 112.15;

жнтне ꙗквѣ ѱрзнорнзѣ. много нмзи оумнленые С 513.15; се кестъ сватаго дометнѣ жнтне. се естъ правѣдника мжѣнне С 219.24-25.

жнтые нмѣтн. *Гр.* τὴν κατοικίαν ἔχω. Живея някъде, пребивавам. молн его попештн сѣ о пещерѣ. рек'ше о гробѣ. въ немже жнтне нмѣаше стѣзн С 531.28; н прешед'ше въ пещтерѣ. надеже жнтне нмѣаше стѣзн епѣз С 537.18.

Добромъ жнтыемъ. *Гр.* ἐνάρετος. Който има добродетелен живот. не моштѣно тн кестъ нтн. аште да не възвратнѣз сѣ въ стѣзн градъ. ꙗдеши въ лаврѣ урѣнѣца сѣвзи. н пове сѣдоуѣши кз урѣнѣцоу ꙗваноу кз мльѣалнвоуоуоуоу мжѣоу правѣднвоу н добромъ жнтннмъ С 294.11-12.

говѣнно жнтые. *Гр.* εὐλόβεια. Богобоязлив живот. храннши лн сѣ въ дѣвѣствѣ ꙗ цѣломждрѣн. ꙗ говѣннѣ жнтѣн *СЕ* 87а 14.

жнтые се [нзнѣшьнѣне, настоѣщѣне].

Гр. ὁ παρὼν βίος, [οὗτος] ὁ βίος, ὅδε ὁ βίος, ἢ τοιαύτη ζωή, ἢ παρούσα ζωή, ἢ ἐνταῦθα διατριβή, ἢ ἐνταῦθα διαγωγή. Този свят, земният живот. аште те отъпоустнши врагоу твоемоу. не того ес(.) обидѣлз. нз самъ се е(.) ономоу б(.) мзногаштн на семь жгтн пакость творилз еси *К* 9а 9; акзи агнѣцн посрѣдоу влзкз расхѣштѣнн възхомъ. сзклѣоуѣнша во насъ грѣсн свон. н жнтн хоташте въ маловрѣменѣшѣмъ семъ жнтнн. въ бѣдѣштнннмъ вѣцѣ оумрѣхомъ С 108.12; тѣгда всѣ еже въ семь жнтнн прѣовндѣвѣз. въ обѣштѣннхъ благннхъ прнхѣтню подвнзаетъ сѣ С 252.6; тако оубо н въ семь жнтнн многыштн сзвываетъ сѣ бытн. наѣн(ъ)ше во рѣвновѣтн на доброе н подвнзѣшѣше сѣ ꙗкоже дроугоу. дроуга добрѣншоушоу бытн *ЗЛ* *II*а 15; докѣлѣтѣтн в' семь жнтѣн. подвнгрѣжтн сѣ. на невнднмънѣ снлзи вражнѣ *СЕ* 91б

1-2; прославьенн възвѣше ꙗ хѣ; памать въ жнтнн семь оставнша. на сзпѣсеннѣ вѣсѣмъ вѣроуѣштннмъ С 81.16; ꙗко мнози отъ члѣкъ. нн льгзко. не сз многож болѣзннѣ жнтнѣ сего отъходаште. нн нзнѣшьнѣ жнзнн сзподовнша сѣ С 98.26; не посзлалъ ма кестъ гѣ да бѣдѣ сз тобою въ жнтнн семъ С 123.3; прѣмногѣ блѣгаѣ вѣнесѣна възша. тѣм' прѣлѣсть демонъскѣѣ рѣзори сѣ. тѣмъ рѣгаѣмъ сѣ смрѣтн. тѣмъ прнзѣрнмъ нзнѣшьнѣе жнтые С 497.3; н многож прннмемъ сзвншнѣжѣ. помощѣ снѣе во възмѣштн нмамъ. н вѣнзи нзнѣшьнѣаго жнтнѣ хранѣно прѣвлоуѣн С 497.5; ꙗ ...вѣсѣмъ строѣ. ꙗ настоѣщѣе наше жнтне. ꙗ бѣдѣщадоу намъ наслажденне ... влѣвн пнщнѣ нашѣ *СЕ* 16б 16-17.

жнтые вѣчнне [градѣщѣне, невѣсьнне]. *Гр.* ἡ οὐράνιος ζωή. Вечният живот, райт; мястото, отредѣно за праведннцѣте. невѣсьнне. любатъ вѣчнне жнтне С 542.21-22; да веселатъ сѣ въ градѣштѣе жнтые *К* 3а 17. *М*, 3, А, *СК*, *Е*, *СЕ*, *К*, *С*, *Р*, *ЗЛ*. *Гр.* βίος, ζωή, πολιτεία, πολιτευμα, τὸ σῶζην, σωσανοστροφή, ιδιωτεία, ἡλικία, διάθεσις, οἰκῆσις, κατοικήσις, ὄσκησις, στρατεία, ἀγεία, σωτηρία, μαμωνάς, [вар. τρόπος]. *Вар.* жнтне, жнтѣе, жнтѣе, жнтне.

Нѣб. жнтне *остар.* ОА, ВА, АК, НПер, ЕтМл, МлБТР, РБЕ, ЕтБАН, БТР.

жнще, -а *ср.* Жилище. оу горѣ мнѣ ꙗко жнште несмъ днѣволе С 517.9; нхѣже жнште на невѣсѣхъ кестъ С 272.17. *Изч.* *С. Гр.* δοχεῖον, πολιτεума.

Нѣб. *Срв.* жи[ли]ще.

жладѣба, -зи *жс.* Загуба, вреда. а лн тзи сз клеврѣтомъ свонмъ моудншн. враждѣ дрѣжа ...пакость во мн рече сѣтворн велнкѣ ... да что тоу. аште н зѣло нмѣнн жладѣба. нѣ ннколнже тебе не распѣ. ꙗкоже н хрнстосѣ жндове С 422.14. *Изч.*

С. Гр. ζημία.

Нѣб. *Срв.* жладва ВА.

ЖЛАСТН, ЖЛАДЖ, ЖЛАДЕШН несл. и св.

1. Изплащам, връщам дълг, издължавам се. дължнъ вѣде нѣкто комуоу сьребромъ. н не нматъ чнмъ жластн. да того дѣлма атъ бѣваатъ. н нже не дълженъ сѣи могъи же жластн. давъ отъпоуштаетъ. повнннааго С 494.4, 5. // *Образно.* не вѣ дълженъ хъ. нн дръжнмъ вѣ. прнде. жладе сьмртнѣк. за дръжнмааго. да оного отъпоуштнтъ отъ сьмртнънънхъ жъ С 494.9. 2. Повреждам, нанасям вреда. не матн ковъчегомъ. да не жладеши [може би погр. вл. жладеши. Срв. Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, с. 288] еже въ немъ С 243.2. *Изч.*

С. Гр. καταβάλλω, ζημιόμαι.

Неб. Срв. жлады гуал. ДА.

ЖЛѢСТН, ЖЛѢДЖ, ЖЛѢДЕШН св. Обезщещя, изкупаю вреда, заплатя за вреда. богатън во штада своа урѣдъи. поустнвѣ поа телнцѣ ннштааго. н закла ѣш штоуждемоу ... Достоннъ нестъ сьмртн таковън. н телнцѣ да жлѣдетъ седморо седмнцѣ С 360.13 *Изч.* С. Гр. ἀποτίνω.

Неб. Срв. жлады гуал. ДА.

ЖРЪДЪ, -н жс. Тояга, прѣт. јако на развоиника лн нздосте. сѣ орѣжнемъ. н жрѣдънм атѣ ма СК Мт 26.55; н сѣ ннмъ народъ многоъ. с орѣжнемъ н жрѣдънм отъ архнереи. н старьць людъскънхъ СК Мт 26.47; кде народн н чннн. н орѣжнѣ н жрѣдн С 448.11. *Изч.*

СК, С. Гр. ζῆλον, δόρυ.

Неб. жрѣд, жѣрд гуал. НГѣр, МлБТР, ДА. Срв. жрѣда, жѣрда жс. гуал. НГѣр, МлБТР, ДА; жерда, жорда жс. гуал. ЕтМл, БТР, ДА, ЕС,РДС.

ЖРЪНЪВЪНЪ, -нн прил.

камъи жрѣнъвѣнн. Гр. μύλος ὀνικός, λίθος μυλικός. Воденичен камѣк. доврѣ емоу паѣе. аѣе обложатъ камѣнь жрѣновънън о вѣнн его. н вѣврѣгжтъ н вѣ море М Мк 9.42 З; оунѣе

емоу вн бѣло. аште вн камѣнь жрѣновънън вѣзложенъ на вѣнн его. н вѣврѣженъ вѣ море М Лк 17.2. З. *Изч.*

М, З. Вар. жрѣновънъ.

Неб. Срв. жерновен [жерновни] камѣк МлБТР.

ЖРЪНЪИ, ЖРЪНЪВЕ жс. 1. Воденичен камѣк. оунѣе емоу естъ да обѣсатъ жрѣновъ на вѣнн его осьльскъи. н потопатъ н вѣ пѣуннѣ морѣстѣн М Мт 18.6 З¹. 2. Мелница. двѣ мелнѣщн вѣ жрѣнъвахъ. еднна поемлетъ са н еднна оставлѣатъ са М Мт 24.41 З, А, СК; снѣа же бо н оу насъ словесъи хоуда. н оуготовьена трепезѣ. едннъ хлѣбъ сѣнѣштн на сѣбѣ. не негоже жрѣнн сѣмлѣша ... нъ негоже дѣвнѣа ... просѣвѣн С 395.29–30; негоже конѣ люта сѣшта ... вѣпраже вѣ жрѣнън ... н мелнаше С 565.8. *Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. μύλος.

Неб. жрѣни гуал. рѣчна мелница' РРОДД. Срв. жѣрка гуал. ЕтМл, МлБТР, БТР, ЕтБАН; жерновен камѣк МлБТР; жрновница АППСС.

ЖРЪТВА, -нн жс. 1. Според религиозните схващания – жертва, принесена на бог, божество. приключиша же са едннн вѣ то вѣрма повѣдаѣште емоу о галнленхъ. ѡхъже крѣвѣ пнаатъ сѣмѣн сѣ жрѣтвамн нхъ М Лк 13.1 З; н причѣстнша сѣа вельфѣгорѣ. н сѣнѣса жрѣтѣж мрѣтѣнхъ СП 105.28. Срв. С 127.6; тако приннн н снѣ жрѣтѣж. вѣ воннѣ благоуханнѣ СЕ 15б 13; дѣвѣ жрѣтѣе. вѣ тѣ вечерѣ дѣвашете са ... людѣи же сѣвазѣнѣште агнець закалахъ. а иже отъ поганъ. вѣ пазѣтѣ бѣ К 13б 11; н сѣкроушн. н расѣпн имъ скѣрѣнавѣ жрѣтѣж. н покажн имъ јако тѣи не н едннъ вѣ С 22.8. // *Образно.* тѣмже оубо вѣзноснмъ жрѣтѣж хѣлаѣ вѣннѣ бѣнн. сѣрѣбъ плодъ оустнамъ. неповѣждаѣщем са нменн его Е 34а 15; пожѣри боу жрѣтѣж хѣлаѣ. н вѣздаждъ вѣшннюмоу обѣтѣи твоѣа СП 49.14; пожѣрѣте

жрѣтвѣ правдѣ. оупѣвантѣ на г҃а **СЕ** 73а 16. 2. Жертвоприношение. і с҃на б҃гѣ нарицаетѣ. мнротворьца. сего радн н вѣ врѣма жрѣтвѣ. иносѣ правдѣди коєѣ не помѣнѣж **К** 9а 39; н отъврѣгѣтѣ са н тн такожде. н отъстѣпатѣ отъ жрѣтвѣ **С** 263.15; не ноудннн самн прнходатѣ на жрѣтвѣж **С** 127.19; сего дѣлама въ врѣма жатвѣ [ногр. вл. жертвѣ, Север. с. 423; бел. пог линия] нн єдноѣ же нноѣ особѣ поманѣж правдѣди **С** 423.18.

3. В съчет. с глаголи като прнноснтн, датн, въздаѣтн и под. — прнасям жертва, правя жертвоприношение. і датн жрѣтвѣ по реченоумоу въ законѣ г҃нн. дѣва кагрѣданѣштѣ лн дѣва птенѣца голѣбннѣна **М** Лк 2.24 3, **СК**; тѣгда фѣмыѣанѣ възѣмѣ н жрѣтвѣи въздаѣмѣ кемоу **С** 228.4; благословѣнѣж г҃радѣзн жрѣтвѣж совонѣж за нѣи прннесетѣ **С** 342.7.

жрѣтвѣж творнтн [сѣтворнтн] **Гр.** ετιθύω. Извѣршѣвам жертвоприношение. отъ толѣ до дѣнесѣнѣго дѣне. і до прншествѣє єго. свѣтѣжнѣж жрѣтвѣж сѣврѣшенѣж творнтѣж **К** 8а 29; пнѣннн рече. азъ чловѣкоу жрѣтвѣи не творѣж. крѣстнѣанѣж во кємѣж **С** 132.4; се старѣнѣ вѣсѣ оуктнмонѣж вѣдѣстѣ са. н жрѣтвѣж сѣтворн. оупѣштѣантѣ са н вѣи **С** 136.27; антонннѣж рече. не мѣнатѣ лн тн са возн во тн нмѣже самодрѣжецѣж цѣрѣж жрѣтвѣи творнтѣж **С** 157.3.

скотѣнаѣ жрѣтѣва. **Гр.** κτηνόθυτος θυσία. Жертвено животно. і ови скотѣнѣжнѣж жрѣтѣж. ови же бѣжнѣ тѣлоу жрѣтѣж прнношаѣж **К** 13б 19–20.

вєзножѣнаѣ жрѣтѣва. **Гр.** ξιφάξιφος θυσία. Жертва, която е принесена без употреба на нож, безкрѣвна жертва. тоу авраамѣж прѣдѣдѣж хѣовѣж. жѣрѣцѣж. нже вєзвожѣнѣжнѣж [ногр. вл. вєзножѣнѣжнѣж Север. с. 460, бел. пог линия] жрѣтѣж богоу пожрѣлѣж кєтѣж **С** 460.21–22.

М, 3, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. **Гр.** θυσία,

θύμα, σπονδή, τὸ θύσαι, τὸ ἐπιθύειν. **Вар.** жрѣтѣва.

Неб. жѣртѣва, жрѣтѣва *остар.* **ВА, РВЕ, Дюв, НГер;** жертва **ОА, ВА, НТ, АК, Бот, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА.**

жрѣтѣвнѣж, -зн *прил.*

коумнрѣж жрѣтѣвнѣжнн. **Гр.** εἰδωλόθυτον. Жертва, която се принася на боговете. вѣстѣє ꙗко сн і ннѣхѣж повѣждѣет' дѣ не жѣрѣтѣж ... днмоснн же стоѣашѣ дрѣжда коумнрѣж жрѣтѣвнѣжнн **С** 138.25.

жрѣтѣвно ѣстн. **Гр.** μαροφαγέω. В христианството — осквернявам се, като ям от месото на жертвено животно. похѣштѣномѣж възвѣшемѣж крѣстнѣаномѣж ... блѣдомнѣж вѣахѣж на възпращаннѣе. дѣ аште рѣчатѣж жрѣтѣвно ѣстн. то безѣж мѣжкѣж отъпохѣштѣнн възвѣше. пакѣж вѣж своє кѣждѣ нхѣж ндетѣж отечѣство. **С** 98.3. *Исч.*

С. Вар. жрѣтѣвнѣж.

Неб. жѣртѣвен *остар.* **ОА, ВА, РВЕ;** жертѣвен **ОА, ВА, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР.**

жрѣтн, жѣрѣж, жѣрѣшн *несв. и св.* Принасям жертва. нѣсн лн слѣшалѣж о заповѣданѣжнхѣж намѣж ... ꙗко дѣ вѣсн възѣдоу. вѣж вѣсѣхѣж облѣстѣхѣж н странахѣж н мѣстѣхѣж. жрѣтн н трѣбѣжн творнтн мнлѣстнѣжннѣжж вѣгомѣж **С** 147.24–25; повѣлѣвѣж же кєтѣж жрѣтн крѣстнѣаномѣж. любо лн оумнрѣатн **С** 106.21; вѣстѣє ꙗко сн і ннѣхѣж повѣждѣет' дѣ не жѣрѣтѣж **С** 138.22; вѣснлнскѣж рече кѣто тн повѣдѣ ꙗко не жѣрѣж. азъ вѣзннѣж жѣрѣж богоу своємоу жрѣтѣж хвалѣж **С** 20.26; не жѣрѣж коумнрѣемѣж вєзѣдоушѣжнѣжннѣжж нѣж богоу своємоу **С** 23.9; не стѣзнннн лн са жѣрѣж камєннѣж прѣдѣж народомѣж **С** 115.29; вѣрѣахѣнєннє. жѣрѣшн лн н поклоннннн са слѣнѣцоу н огню н водѣж **С** 261.18.

жрѣтн пасѣж. **Гр.** θύω [θύομαι] τὸ πάσχα. Заколѣвам пасѣжнѣж агне. прнѣже же дѣнѣж опрѣвѣнѣжкѣж. вѣж нѣже подѣовѣжнѣж бѣж жрѣтн пасѣж **М** Лк 22.7 3; н вѣж прѣвѣжнѣж дѣнѣж опрѣвѣнѣжкѣж. єгдѣ

пасхъ жръбахъ. глаша емоу оученици
свои кѣде хощешн ... да вси пасхъ *М*
Мк 14.12 З; и сега двѣма пасхъ
жрѣтн повелѣ С 417.13.

М, З, С, Гр. θύω, ἐπιθύω, ὀλοκαυτώ, τελέω,
λατρεύω. *Вар.* жрѣтн.

Нѣб. Срв. жрѣтвувам, жрѣтвовам *остар.*
ВА; жертвувам ОА, ВА, АК, МлБТР, АР,
ЕтБАН, ВТР.

жрѣтѣе, -ѣ ср. Жертвоприношение.

не могѣтъ възнижъ и присно дрѣ(жа)тн
въ се (!) мжнмааго. жрѣтнѣ радѣ соуче-
тѣнннмъ богомъ С 148.30. *Изч.*

С. Гр. τὸ θύειν. *Вар.* жрѣтнѣ.

Нѣб. Срв. жрѣтва *остар.* ВА, НГер, РБЕ.

жрѣвн, -ѣ м. 1. Жребий. ѣко не оста-

внтъ гѣ жьзла грѣшннкъ. на жрѣвнѣ
праведннкъ *СП* 124.3; еднннъ арннс.
лнштнъ са слова. тѣ еднннъ отъпа-
дактъ отъ жрѣвнѣ. не исповѣдаатъ
сѣ фомж гн хѣ С 509.20. 2. Участ,
сѣдба. азъ же на тѣ гн оуповахъ ... въ
рѣкоу твоею жрѣвнѣ мои *СП* 30.16; и
родителевъ жрѣвнѣ погъбвзшъ. бесѣдожъ
пробрѣте *К* 11б 18.

раздѣлантн по жрѣвню. *Гр.* κληρο-
δοτέω. Разделя, распределя с жре-
бий, по жребий. и по жрѣвню раздѣлан-
имъ земнъ *СП* 77.55.

метатн [местн] жрѣвнѣ *Гр.* βάλλω
κλήρον, λαχράνω. Хвърлям жре-
бий. раздѣлиша себѣ рѣжъ моиж. и о
рѣжъ моиж меташа жрѣвнѣ *СП* 21.19.
Срв. *Мт* 27.35 *М, З, А, СК;* *Мк*
15.24 *М, З, А, СК;* *Лк* 23.34 *М, З,*
А, СК; *СЕ* 50а 20; рѣша же кѣ себѣ
не прѣдѣрѣмъ его. нъ метѣмъ жрѣвнѣ
комоу вѣдетъ *М Йо* 19.24.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. κλήρος. *Вар.*
жрѣвнн.

Нѣб. жребий остар. ОА, ВА, НГер, ЕтМл,
МлБТР, РБЕ, ВТР. *Срв.* жребие *ср.* ОА, ВА,
АК, Дюв, ЕтМл, МлБТР, АР, РБЕ, ЕтБАН.

жрѣвнѣцъ, -ѣ м. Магаренце, осле. и

двнѣ възходашта въ нжѣ обрѣштета
жрѣвнѣцъ прнвѣзанъ *М Мк* 11.2 З;
ндета же и обрѣтете жрѣвнѣцъ прнвѣ-
занъ при двѣрехъ *М Мк* 11.4 З; чго

дѣтата отрѣшашца жрѣвнѣцъ *М Мк*
11.5 З; и прнвѣтете жрѣвнѣцъ кѣ нсѣн *М*
Мк 11.7 З; и пакъи градѣи въ славѣ
прѣвѣе на жрѣвнѣцѣ. отъ вѣдъфагна *К*
1б 3. *Изч.*

М, З, К. Гр. πῶλος. *Вар.* жрѣвнѣцъ.

Нѣб. жребец ОА, ВА, МлБТР, ЕтБАН, АР,
РБЕ, ВТР, ДА. *Срв.* жребец *дуал.* ВА,
Дюв. Жребев *ФИ,* Жрепцов *ФИ*
Стил, РЛФИ; Жребчево *МИ* СНМБ.

жрѣва, жрѣватѣ ср. Малко конче или

магаренце, осле. и авѣе обрѣштета
осѣла прнвѣзано и жрѣва сѣ нимъ *М*
Мт 21.2 З, *А, СК;* се цѣрь твон гра-
детъ. сѣда на жрѣватѣ осѣлан *М Йо*
12.15 З, *А, СК;* прнвѣтете осѣла и жрѣ-
ва. и възложнша врѣхоу рнзѣ своѣ. и
въсѣде врѣхоу нхъ *М Мт* 21.7 З, *А,*
СК; и ѣко бѣ блгсвнша садаштаго на
жрѣватѣ ѣко и на прѣстолѣ хероу-
внмѣцѣмъ *К* 1а 37. *Срв.* С 326.16;
да внндѣмъ въ цѣсарѣство небеснѣе.
сѣраштамъ ѣго ндѣшта на жрѣватн.
и жндовзско обланѣашта безоумнѣ С
341.9; тѣ кротъкъ и възсѣдъ на осѣла
и жрѣва осѣлатнно С 337.7.

М, З, А, СК, К, С. Гр. πῶλος.

Нѣб. жребѣ дуал. ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
МлБТР, ЕтБАН, ДА. *Срв.* жребчѣ ОА, НТ,
ЕтМл, АР, РБЕ, ждрѣбѣ ВА; Жребчево *МИ,*
Жребино *МИ* СНМБ; Жребчево *МИ*
ПК, Пр. в им.

жоупанъ, -ѣ м. Жупан, старейшина.

поустн же мжжа жоупанъ и сановнтъи
кѣ стѣоумоу С 561.7; и двнѣ по едн-
номъ днн. прнде сѣ множествомъ воѣ-
водъ и казнѣцъ и жоупанъ. и сановн-
тѣинн С 561.24; тоу вѣбахъ всн. нже
сѣ болярномъ троконднѣмъ сановн-
тнѣ и жоупанн С 562.26.

С, Д.

Нѣб. жупан остар. ОА, ВА, ЕтМл, АР,
РБЕ, ЕтБАН, ВТР. *Срв.* Жипан РРОДЦ;
Жупански *ФИ* Стил, РЛФИ; Жупа *МИ,*
Жупан *МИ,* Жупаница *МИ,* ВК, М-я.

жоупелъ, -ѣ м. Жупел, горяща сѣра.

одъждн жоупелъ н огнь сѣ небсе. и
погоубн вса *М Лк* 17.29 З;

ВДРЪЖИТЪ НА ГРЪШЪНИКЪН СВЪТЪ. ОГНЬ І
ЗЮПЕЛЪ І ДЪХЪ ВОУРЕНЪ *СП* 10.6. *Изд.*
М, З, СП, Гр. θεῖον. *Вар.* жюпелъ, жюпалъ,
зюпелъ.

Неб. жупел ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, МлБТР,
АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР.

жоупнице, -а ср. Гроб, гробница. зовъ н
лазара нъз жоупништъ *С* 310.9; въса
нже въ жоупништнхъ възставнтъ *С*
311.6; ндетъ къ пещерѣ внднтъ
камъи врѣхоу жоупништа лежаштъ *С*
316.15-16. *Изд.*

С. Гр. τάφος, μνῆμα. *Вар.* жоупниште.

Неб. Ѳ.

ждатн, ждѣ, ждѣшн и жндѣ,
ждѣшн *несс.* 1. Чакам, очаквам
идването на някого, нещю. і вѣша
людѣ жндѣще захарнѣ *М Лк* 1.21
З, А; нзинѣ женнхъ хъ ... твоего
ждетъ възхожденнѣ *СЕ* 87b 25;
пндѣте. отъць бо небесъскъин погъи-
вѣшаа жндетъ овца ... овьца. кле-
врѣта жндѣтъ адама *С* 470.20-21,
23. // Причакам, дебна. мене жн-
дѣтъ грѣшнннцн погоувнтн мѣ *СП*
118.95. 2. Очаквам да настѣпи, да
стане, да се извѣрши нещю. поно-
шеннѣ причѣ дѣша моѣ н страсти.
ждѣхъ нже со мъножъ поскрѣбитъ і не
въ *СП* 68.21; гѣ нѣхе бже нашъ.
повелѣвѣин соухоржкоумоу. възстатн по
срѣдѣ събора. жндѣще словесн *СЕ* 40b
4; въровавъшен ждѣбахъ тако н томоу
зълоу оделѣтн нматъ стѣин кононъ *С*
36.3; нъ въ тъ члсѣ не ждѣста сего
вндѣтн *С* 473.3; прѣданъин о
деснжѣ отъца съднтъ на небесехъ. а
прѣдавъин въ адѣ нзина кетъ вѣу-
нзина жндѣ мжкы *С* 406.1 // Очаква
ме, предстои ми нещю. прѣценне
ослоушаннѣ. жндетъ тебе *СЕ* 54b
25-26; съверн же незамоудно. помъ-
нѣтн благаа. жндѣшаа любацинмъ
та *СЕ* 100b 21; горе съгрѣшаж-
штннмъ. н мжцѣ ждѣжштннхъ *С*
168.12. 3. *Обикн. повел. и с. отриц.*
Бавя се да извѣрша нещю, отла-

гам. възмѣте скоро възмѣте н не жѣ-
дѣте. аште лн моуднтн мннте. самѣ-
мъ вратомъ без-д-рѣкоу о себѣ въз-
тн са велнтъ *С* 465.28; не моуднтѣ. не
жндѣте нъ подвннѣте са *С* 467.8.

М, З, А, СП, СЕ, С. Гр. ἐκδέχομαι,
ἀπεκδέχομαι, προσδέχομαι, μένω, ἀναμένω,
περιμένω, ὑπομένω, προσδοκάω, ἀποκείμαι,
ἀναβάλλω.

Неб. жѣдѣя, жѣдя *дуал.* НПер, ЕтБАН;
жѣдам РВЕ. *Срв.* жѣдан 'желан' *поет.*

жъзлъ, -а м. 1. Тояга, прѣчка. ннчъ-
соже не въземлѣте на пѣтъ. нн жъзла нн
пнрѣи *М Лк* 9.3 *З, А, СК;* постѣштѣ
жъзломъ безаконъннхъ *СП* 88.33;
нво жезлъ желѣзнъ. н пещь огнѣна. н
трѣторѣ. і зѣвѣи скрѣжѣтанне. прѣ-
ценне ослоушаннѣ. жндетъ тебе *СЕ*
54b 23; понеже съмрѣтъ дрѣвле.
дрѣвѣнъ жезлъ принмѣши ѣска рода.
корень врѣды *К* 10a 33; повелѣша съ-
вадатн н по персскоу законѣ. н проврѣ-
ша жъзлъ между рѣкама н степноу
него *С* 260.9; нъ нн жъзла нн оноушта
нмѣахъ ...нъ оубоин отъ оубогъ *С*
442.10-11. 2. Жезъл, скиптѣр като
символ на власт. прѣстола твои бже
въ вѣкѣ вѣка. жезлъ правости жезлъ
црѣства твоего *СП* 44.7. *Срв.* *Е* 6b
15, 16; нже оубо жъзлъ ароновъ соухъ
сжштъ. растн н процвѣстн повелѣ богъ
С 300.15.

М, З, А, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ῥάβδος, Βακ-
τήριον. *Вар.* жезлъ, жъзлъ.

Неб. *Срв.* жезъл ОА, ВА, Дюв, ЕтМл,
МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА; жезъл
дуал. ВА.

жъзлые, -ѣ ср. събир. Прѣчки, тояги.
н повелѣ бнтн а. сжкатомъ жезлнемъ.
н жнлаин говаждамн. *С* 178.6; конь-
чаша са тннн н жъзлые. тѣгда ...
повелѣ дрѣвесы сжкатѣ бнтн а *С*
178.16-17; н разунчѣно къждо бнѣахъ
н. овн прѣтнемъ овн бнчн. а дрѣзнн
жъзлнемъ *С* 193.7; повелѣ князь
бнтн ѣ жъзлнемъ по ребромъ *С*
213.10; повелѣ принестн жъзлые
шнпѣчано не оцѣштено. на мѣченне

стоюю ἰωνζи и варахисна С 258.15; мжѣаахѣ и жьзланем'. оскжкатомъ С 260.11; жьзланемъ и каменнемъ владаште повнша С 532.23. Изч.

С. Гр. ῥάβδοι, τὰ ῥόπαλα. Вар. жезлане, жьзлане

Неб. Срв. жезъл.

жьреуьскъ *вж.* жьрьцьскъ.

жьрьць, -а *м.* Жрец, служител на боговете. вѣахѣ же въ црѣквнштн томъ змниеве жневшште. и жьрьцн еднотѣ лѣта сладька брашна подаахѣ нмъ С 227.29; тьгда прннмъ жьрьць тьмнианъ прннесе. и отврѣзъ црѣкъве дьне отъвѣже С 228.28; не прѣжде ли отъ мене послаанъ вьстѣ. къ захарнн жьрьцоу С 294.5; тоу авраамъ прадѣдъ хьсовъ жьрьць. нже безвожьнѣжн и везьзмрѣтънѣжн жрѣтѣв богуоу пожрѣлъ нестъ С 460.20–21; рече жерьцемъ. что нестъ нма вогуоу вашемв. онн же рѣша аполонъ С 21.1–2.

старѣвшнна жьрьцемъ Гр. ἀρχιερεύς. Върховен жрец, първосвещеник. старѣвшннъ жьрьцемъ. и кннжннцн жндовьстн. на хрнстоса оубнкенне възвѣнша. се старѣвшннъ жьрьцемъ и кннжннкомъ. безоумьнѣнша младеньцемъ сѣтворн С 340.15, 17–18. С. Гр. ἱερεύς, θύτης. Вар. жерць, жьрьць, жьрьцъ.

Неб. жрѣц *остар.* ВА. Срв. жрец ОА, ВА, МлВТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР; жерц ВА.

жьрьцьскъ, -зи *прил.*

старѣвшнна жьрьцьскъ Гр. ἀρχιερεύς, ἀρχιερατικός. Върховен жрец, първосвещеник. и (егда прнде въ црѣквѣ. прнстѣ)пнша к немуоу оуѣацю. с(та)рѣвшннъ жрѣцкѣн. и старцн людстнн ЗП Мт 21.23; вндѣвъ же старѣвшнна жьрьцьскъ въздвнглъ гласъ велнкъ глагола. велнкъ воглъ кръстннаньскъ С 230.14; тьгда испльннвше са яростн многъ старѣвшннъ жьреуьскы. повелѣша прнвестн я ... глаголаша нма вльсн ... и покла-

ннаета са слънцоу. и огню С 257.6; тьгда шьдъ едннъ отъ овою на десате. глаголемън нюда нскарнотннъ. къ старѣвшнннамъ жьреуьскамъ С 407.27. Срв. С 410.26–27; не во прнзванъ рече старѣвшнннамн жьрьцьскамн. не прнноужденъ. нз везъ вѣдъи самъ С 408.28. Изч.

ЗП, С. Вар. жьреуьскъ.

Неб. Срв. жречески ОА, АК, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР.

жѣва *вж.* жаба.

жюпелъ *вж.* жоупелъ.

жюпѣлъ *вж.* жоупѣлъ.

жѣтѣ [погр. С 423.18] *вж.* жрѣтѣ.

жаданье, -я *ср.* 1. Жажда, усещане на жажда. тѣнънхъ же тѣхъ вратъ. и скрѣвѣнааго пѣтн. се сѣтѣ дѣла. алъканне жаданне. земелѣганне. кланѣнне. малосъпанне СЕ 69b 22. 2. Прен. Силно желание, жадуване за нещю. прнлежн зѣло къ такомуоу жаданню дондеже оузьрншн жадѣнааго яко и жаждешн С 500.14. Изч.

СЕ, С. Гр. πόθος. Вар. жаданне, жаданне.

Неб. Срв. жада *гуал.* РВЕ, ДА; жад, жадост *остар.* РВЕ.

жадатн, жадаитѣ, жадаешн и жаждѣ, жаждешн *несв.* 1. Испитвам жажда, жаден съм. ꙗн даждъ мн снѣводѣ. да нн жаждѣ нн прнхождѣ съмо поурѣпатъ М Йо 4.15 З, А; вѣдъи нѣз. вко вьсѣ юже сьврѣшнша са о немь. да сьвѣдѣтѣ са къ(нн)гъи. ꙗа жаждѣ М Йо 19.28 З, А; и алъкатн во нмашн. и жадатн. и наготоватн. и досажденоу тн вѣватн СЕ 90a 25; и потѣша водъи. и потоцн наводьннша са. и жаждѣшша людн своѣ насъиць СЕ 5b 9; плѣть ношаше та. и якоже чловѣкъ тако жневаше. ядѣше хлѣвъ. и жадаше С 473.29. // *Образно.* стоѣше нс. н зѣвааше ꙗлааште кто жадетъ да прндетъ къ мьнѣ и пнетъ М Йо 7.37 З, А, СК; ꙗтѣ града обѣтѣльнааго обрѣтѣ.

лауѣще і жаждѣще. Дѣша. ѡхъ въ нѣхъ нзнеможе *СП* 106.5. 2. Силно желая, жадувам нешто, стремя се към нешто. бзѣтъ глэдъ крѣпкѣ на странѣ той. н тѣ науатѣ ашати са ... н жадаше настѣгнати са. отъ рожьць аже бѣдѣхѣ свннна *СК* Лк 15.16; имѣже образомъ жадаетѣ еленъ на нстоуѣнникѣ водънѣна. тако жадаетѣ дѣша моѣ къ тебѣ бже *СП* 41.2; нз слзшн уадо. како ти жаждетѣ поканднѣ нашего вѣ *СЕ* 66b 10. 3. *Прич. мин. страг. като съц. жадаѣнн м. ег. Гр. ѡ подоубевоѣ.* Жадуваннѣя, въжделеннѣя. жадаѣнн прнде н жадаѣн не вѣаше *С* 498.27. М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. διψάω, ποθέω, ἐπιθυμέω, κενύω, ἐπιποθέω. *Вар. жадаѣнн.* *Неб.Срв.* жѣднѣя *гуал.* ОА, ВА, НГер, ЕтБАН; жаднѣя НТ, Дюв, АР, РВЕ, ЕтМл; жеднѣя ОА, ВТР; жедѣ *гуал.*, жѣдѣ *гуал.* ВА, ЕтБАН.

жадѣнъ, -ѣн *прил.* Жаден, който е свѣрзан с усещане на жажда. і нжденн из него вѣсь дѣхъ жадаѣннѣ *СЕ* 43a 2.

жадѣнъ бзѣтн. *Гр. διψάω.* Жаден сѣм, испитвам жажда. жадаѣнн вѣхъ н напоѣсте ма *С* 123.20–21; повелѣ же нѣкомоу отъ братѣа тештн къ паннѣнн. н прншедѣшннмъ отъ пѣтн жадаѣномъ сѣштемъ водѣ прннестн *С* 549.24. *Изч.*

СЕ, С. Вар. жадаѣнн, жадаѣнн, жадаѣнн.

Неб. жѣден *гуал.* ДА, НТ, ЕтМл, МлВТР, ВТР, НГер, ДА; жаден ОА, ВА, Дюв, НГер, АР, РВЕ, ЕтМл, ЕтБАН, МлВТР, РРОДД, ВТР, ДА; жеден *гуал.* ЕтМл, МлВТР ВТР, ДА. *Срв.* Жеден *МИ*, АМС, Полог; Жедна река *МИ*, ЖЧ Георг. на Б-я.

жадѣтн, жаждѣ, жадаѣнн неев. *Прич. мин. страг. като съц. жадаѣнн м. ег. Гр. ѡ подоубевоѣ.* Желаннѣя, жадуваннѣя. прнлежн зѣло къ такому жадаѣнню дондеже оузѣрншн жадаѣнаго іако н жадаѣшн *С* 500.14. *Изч.*
С.

Неб. жажда, жадам *гуал.* РВЕ, РРОДД. *Срв.* жаднѣя, МлВТР, РВЕ, ВТР.

жажда, -а *ж. 1.* Жажда. і въ жаждѣ моѣ напоѣша ма оцѣта *СП* 68.22. *Срв.* *С* 487.19; і нжденн из него вѣсь дѣхъ творашен жаждѣнн *СЕ* 29b 20; нзѣна оуво. глэдъ не хлавѣннн нн жажда водънаѣ *С* 135.7; вѣрма же жатѣннок вѣаше. сѣлоуѣн же са жаждн велнцѣ бзѣтн народомъ многомъ сѣштемъ *С* 568.9. // *Образно.* како настѣштѣ жаждѣ вашего любослзшаннѣа *С* 424.17. 2. *Прен.* Суха, ненапоена земля. положнаѣ еи рѣкѣзѣ въ поустѣннѣ. нсходѣща водънаѣ въ жаждѣнн *СП* 106.33.

СП, СЕ, С. Гр. διψα, δίψος. *Вар.* жажда.

Неб. жажда ОА, ВА, НТ, Бог, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ, МлВТР, ВТР.

жало, -а *ср.* Жило. н оуѣхѣннѣ смокѣзѣ н конѣа са пнсаннѣ. ннзпаде сѣмрѣть до повѣжденнѣа. кѣде тн сѣмрѣтн жало кѣде тн аде повѣда *С* 352.3. *Срв.* *С* 479.25; *С* 487.5. *Изч.*

С. Гр. κέντρον.

Неб. жело *остар.* Дюв; жало *остар.* НГер. *Срв.* жило ОА, ВА, НГер, МлВТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ВТР, ЕтБАН, ДА.

жатва, -ѣ *ж. 1.* Жетва, жѣтва. егда же созрѣбатѣ плодѣ. абне послетѣ срѣпѣ. вѣко настонтѣ жатѣа *М* Мк 4.29 З; і въ вѣрма жатѣн. рекѣ дѣла-телемъ. сѣверѣте прѣвѣе плѣвелѣ. і сѣважатн н въ снопѣзѣ. вѣко сѣжештн іа. а пшеннѣ сѣверѣте въ жнѣтннѣ моѣ *М* Мт 13.30 З, А, У; отъ смокѣвннѣа же навѣзкнѣте прнѣзѣж. егда юже вѣтѣе еѣа бѣдетѣ мадо. н прозавнѣтѣ лнѣтѣе. вѣсте вѣко ванѣзѣ еѣтѣ жатѣа *М* Мк 13.28 З. *Срв.* Мт 24.32 М, З, А, СК, Н; Лк 21.30 М, З; мѣ на жатѣж *СЕ* 12b 22; н сѣавѣ. ождаѣтѣ прншедѣшн жатѣѣ наплѣнннн гоуѣмно. отъ маалаго оного іеже вѣѣа *С* 266.7. 2. Узрели жнѣтн посеви. жатѣа оуво мѣнога. а дѣла-тель мало *М* Мт 9.37 З. *Срв.* Лк 10.2

М, З, А. З. Време за жетва, лято. н сѣшстоу часоу третнемуоу ноштин. сѣзньце о ннхъ възсна топло ѿко въз жатвѣ С 77.30.

М, З, А, СК, У, Н, СЕ, С. Гр. θερισμός, θέρος, πορισμός. Вар. жатва.

Неб. жетва ОА, ВА, НТ, Дюв, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, ВТР, ДА; жѣтва ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; жатва *диал.* ВА, ДА.

ЖАТВЪНЪ, -зѣн *прил.* Жѣтвен, жетвен. вѣрма же жатвѣзноѣ бѣваше. сѣлоуѣн са жаждн вѣлнцѣ вѣзѣтн народомъ мнотгомъ сѣштѣмъ С 568.9. *Изч.*

С. Вар. жатвѣнъ.

Неб. жѣтвен, жетвен ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ЖАТЕЛЪ, -на *м.* Жѣтвар, жетвар. а жатва естѣ коньчѣнна вѣка. а жателе сѣтѣ анѣлн М Мт 13.39 З, У; н вѣ вѣрма жатвѣ рекѣ жателемъ У Мт 13.30. *Изч.*

М, З, У. Гр. θεριστής.

Неб. Срв. жетвар.

ЖАТЕЛАННЪ, -а *м.* Жѣтвар, жетвар. н вѣ вѣрма жатвѣ. рекѣ жателѣнемъ А Мт 13.30; шедъше нзверѣте прѣжде

плѣвѣзѣ. н сѣважате ѿ въз снопы ... жатвѣ коньчѣннѣ вѣка естѣ. а жателѣнѣ анѣлн сѣтѣ А Мт 13.39; въз вѣрма жатвѣ ... положн на земн сѣлѣ своего. н кѣ жателѣнемъ прѣстѣпнѣвшн. н верѣштн класѣ. възнездапѣ възкѣ прѣшедѣ оврѣте поврѣженѣ дѣтнштѣ С 43.16-17; жателѣнѣ же оуслѣзшавѣше плаѣа мѣдѣннштѣ. н матн поѣоувѣвшн ... възкрнѣа сѣ възсѣмн С 43.21; жателѣнѣ же овн канцадѣхъ овн теѣадѣхъ вѣ сѣдѣз вѣлка С 43.24. *Изч.*

А, С. Гр. θεριστής, ἐργάτης. Вар. жателѣннѣ, жателѣннѣ.

Неб. Срв. жетварин.

ЖАТН, жнѣж, жнѣшн *несв.* 1. Жѣна, жена. отѣ оуѣтѣ твонхъ сѣждѣ тн зѣлѣ рабе. вѣдѣваше ѣко азѣ ѣлѣкѣ вѣрѣ смѣ. възземла егоже не положнхъ. н жнѣа егоже не сѣхъ М Лк 19.22 З, А.

Срв. Мт 25.26 М, З, А, СК; С 369.27; азѣ посѣлахъ вѣзѣ жатѣ. идеже вѣзѣ не трѣуднѣте са М Йо 4.38 З, А; възвѣрнѣте на птнѣа несѣзѣна. ѣко не сѣжѣтѣ нн жнѣжѣтѣ. нн сѣвнрѣжѣтѣ въз жнѣннѣцѣ М Мт 6.26 З, А, СК. Срв. Лк 12.24 М, З; плодѣзѣ ѿже есн дѣла нама ѣхъже сѣнндоша са рабн твон жатѣ възложн на на блѣвеннѣ твое СЕ 12b 23-13a 1. 2. *Прич. сег. дѣят.* *като сѣц.* жнѣан *м. ег.* Гр. ὁ θερισῶν. Този, който жѣне; жѣтвар. н жнѣан мѣздѣ прѣметѣ. н сѣвнрѣжѣан плодѣ въз жнѣотѣ вѣѣзѣнѣ М Йо 4.36 З, А; о сѣмъ во естѣ слово неговоѣ. ѣко ннѣ естѣ сѣѣан. н ннѣ естѣ жнѣан М Йо 4.37 З, А; еѣже не ѣсплѣзнн рѣжѣзѣ своѣа жнѣан СП 128.7.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. θερίζω.

Неб. жѣна ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, АР, РВЕ, ЕтМл, ЕтБАН, ДА; жѣна ОА, ВА, НТ, АК, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА; жна *диал.* ДА; жнѣм *диал.* ДА.

З

З I. Буквен знак. Осмата буква от стб. азбука, назовавана зѣло; в глаг. ѣ, в кир. з, s, z; в нвб. звук dz. II. В глаг. и кир. издания на стб. глаг. паметниѣи ѣ, з, s, z=8, VIII; в кир. и кир. издания на СП z, s, z=6, VI. 1. *Числ. рег.* осмѣн. Осми. Мѣа Ню s стѣго Мѣа ннкандра марѣана А 146b 15; Мю егѣа сѣнатн коѣкоѣль. въз s дѣнѣ. поставнѣтѣ н прѣдѣ дѣверѣцѣамн СЕ 100a 8. // *В сѣстава на сл. числ.* вѣ же тоѣ етерѣ ѣкѣ ф н s лѣтѣзѣ имѣ въз недѣжѣтѣ своемъ З Йо 5.5; еѣа ѿ Ню гѣла Мs А 15a 13; Мѣа еноѣ нs стѣдѣ оѣа нѣ ефрема сѣрѣннѣа А 141b 2. 2. *Числ. бр.* шѣстѣ. Шѣст. егѣа закѣоѣн са нево.г. лѣта н s Мѣ. ѿко възѣстѣ глѣдѣ по всеѣ земн СК Лк 4.25; братѣ шѣдѣ дѣждѣ семоѣ s златнѣцѣ С 120.5. // *Числ. рег.* шѣстѣн. Шѣсти. отѣ s а же

означаване обекта на действието при глаголи като посагати, посагнѣти: за. 1 аште жена поуштѣши мѣжа посагнѣтъ за ннѣ прѣлюбѣи творитѣ *М* *Мк* 10.12 *З*. 2) При означаване място на допиране, хващане, удар: за, по. блѣвенѣ еси ꙗко бже. блѣвнѣнн. жрѣтѣж авраамѣ. подѣ дѣбѣомь мамьбрннскѣимь ... 1 овенѣ дръжнмѣ за роуѣ *СЕ* 15б 8; н по комзканьн нметѣ ꙗко за рѣкѣ старѣншааго *СЕ* 11б 6; онн же призѣванн вѣзвѣше н невндрнмн скоро пондоша. н постнгоша н далече зѣло. кеште младеннштѣ вѣ оустѣхѣ носаштѣ. да овн похвѣтнѣвѣше за оушн влѣвѣахѣ н ... а дроуѣнн внахѣ *С* 44.20; н нмѣ за оуѣдѣ конѣ него ставѣаше н *С* 192.27. *г*) При означаване посока на движението назад, обратно от дадено лице или предмет: назад, обратно, далече от. тогда рече емоу ꙗко. ндн за ма сотоно. псѣ бо естѣ ꙗко боу твоемоу поклонншн са *СК* *Мт* 4.10.

III. С тв. 1. За обстоятелствени отношения. При означаване на причина: поради. да възкнѣт. матн кед'ного блаженннхѣ. тѣхѣ вндѣвѣшн прокѣхѣ. оуже стоуденнѣ оумерѣша. а своенго ннаѣ дѣхѣнншта. за слонѣ н за сѣтрѣпѣннне лютѣхѣ. оставѣаннштѣмѣ него кнѣземѣ *С* 96.3. **2.** За обектни отношения.

а) При означаване посока на движението назад, обратно от дадено лице или предмет: назад, обратно, далече от. ндн за мѣнонѣ сотоно *М* *Мт* 16.23 *З*. *Срв.* *Мк* 8.33 *М*, *З*; *Лк* 4.8 *М*. *б*) За означаване място на действието зад друго лице или предмет: зад, след. блаженнн же кодрѣтѣ задн за всѣмн стоа ... велнкомѣ гласомѣ отѣвѣштѣвааше *С* 99.9. **взнннн** за кого. *Гр.* ἀντιστάμεθα. Заема мястото на някого, замѣстя някого. отнде нюда. н вьннде за нѣ матѣнн *С* 94.5.

положнн [полагати] доушѣ [своиѣ] за кого. *Гр.* τὴν ψυχὴν [ἐμαυτοῦ] ὑπὲρ τινος τίθει [δίδωμι, ἐπιδίδωμι]. Давам си душата за някого, пожертвам се. дшѣ моѣ за та положѣ *М* *Йо* 13.37 *З*, *А*, *СК*; пастѣрь добръ дшѣ своиѣ полагаатѣ за овѣца *М* *Йо* 10.11 *З*, *А*, *СК*; пастоухѣ благнн положнвнн доушѣ за овѣца *С* 144.4.

за тѣце. *Гр.* διὰ κενῆς. Напрасно, безсмислено, бесполезно. нзбавѣ мѣ еси ꙗко бже рѣснотѣи. вѣзнѣнавѣдѣ хранѣштнн соуетѣнн за тѣштѣ *СП* 30.7.

за оухо [ланнѣж] оударнн. *Гр.* ῥοπίσω. Ударя плесница. тѣгда заплавѣаша нце его. 1 пакостн емоу дѣвѣша. овн же за ланнѣж оударнша *М* *Мт* 26.67 *З*, *А*, *СК*; вѣчѣра за оухо оударѣнѣ вѣзѣаашѣ. днѣсь же влѣштанннмѣ вѣннѣмѣ. адовѣскоѣ жнлнштѣ вѣнѣтъ *С* 449.25; даждѣ мн сего мртѣвааго да погрѣвѣ ... отѣ всѣхѣ обндрѣ прннмѣше ... отѣ свохѣ рабѣ за оухо оударѣноу *С* 455.17.

за ... радн [+ Acc., Gen.]. *Гр.* ὑπὲρ + Gen. Заради, поради. за сего радн дѣлѣнѣ естѣ всѣкѣ кнѣзѣ не обнѣнѣа всѣхѣ. нже подѣ властнѣж емоу вѣнн стѣи хѣу законѣ. 1 пророкомѣ 1 апѣомѣ ... прооуѣатн *К* 2а 8; се же сѣтворн за ведомѣа радн. не разоумѣтн кѣннхѣ' нѣко н дроуѣнн ндрѣтѣ оскѣрнннн са вѣ трѣвѣахѣ *С* 125.6.

М, *З*, *А*, *СК*, *В*, *ЗП*, *О*, *Н*, *Е*, *СП*, *СЕ*, *СС*, *К*, *С*, *Р*, *МЛ*, *БН*, *ТН*. *Гр.* διὰ, ὑπὲρ, про-, ὀπίσω, ἀντι, περὶ, μετά, ἀπό, ὑπό, πρός, εἰς, ἐν, ἐπί, ἐπι-, ὑπὲρ-, ἀντι-, безпредложен *Gen.*, безпредложен *Acc.*

Наб. за *ОА*, *ВА*, *НТ*, *Вот*, *АК*, *Дюв*, *НТер*, *ЕтМл*, *ВТР*, *АР*, *РВЕ*, *ДА*.

ЗАБЛАЖДНТИ, ЗАБЛАЖДАЖ, ЗАБЛАЖДНШИ Св.

1. Изгубя се, заблудя се. аште блдетѣ етероу члѣкоу. ꙗко овецѣ. 1 заблѣднѣтѣ едннн отѣ ннхѣ. не оставнѣтѣ лн девѣтѣ десѣтѣ н девѣтн на горахѣ. н шѣдѣ нштѣтѣ заблѣждѣша *М* *Мт* 18.12 *З*, *А*; заблѣждѣша вѣ поустѣнн

М, З. 2. Изоставя, предам на заб-
рава, забравя. не патъ лн птнцъ вѣ-
ннтъ са пѣнасема дъвѣма. и нн єдина
отъ ннхъ нѣстъ забъвена прѣдъ бѣмъ
М Лк 12.6 З, А, Б; въ оправданихъ
твоихъ поучѣ са. не забѣдѣ словесъ
твоихъ СП 118.16; внждъ сѣмѣренне
мое ꙗ нѣмн ма. бко закона твоего не
забихъ СП 118.153; ꙗ бже мон ... не
забѣди оубогзихъ твоихъ до конца
СП 9.33; доколѣ ꙗ забѣдеш ма до
конца. доколѣ отъвращаеш лице
твое отъ мене СП 12.1. Срв. СЕ 73б
17; не помниши ли гвоздн. забвиль ли
еси болѣзнь К 11а 29; забвиста же о
нѣмже вѣдста послана нн цѣсара
закона заповѣдн С 212.2. // Пре-
стана да обръщам внимание на
нещо, забравя. вшедъ въ олѣтар.
молнтъ са боу. да вн забвиль грѣхъ его
СЕ 38б 9; моли ти са ꙗ. забѣди грѣ-
хъ мои. и оучстн ма СЕ 41а 10–11.
М, З, А, Б, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. ἐπι-
λανθάνομαι, εἰς λήθην ἐμβάλλω, λήθην
ποιέω, οὐκ αἰσθάνομαι, λανθάνω.
Нѣб. Ø.

ЗАВЪИТН СА, ЗАБѢДѢ СА, ЗАБѢДЕШ СА СВ.

Объркам се, забравя се, изгубя
контрол над себе си. цѣсарь же
вндѣвъ влаженадо н свѣтльство
лица него. н словеснѣж дръзость. акзи
забвиль са. не може отъвѣштати кѣмъ
словесе С 194.20–21; не во (нн)кътоже
толь дъръзъ кѣтъ н забвиль с(а) акоже
без ноу(ж)д(а) прнлагати нлн оуни-
мати словеса ськ(а)ж(ан)нѣ еуанг(елнѣ)
МЛ А 21. Изч.

С, МЛ. Гр. ἔξω ἑαυτοῦ γίγνομαι.

Нѣб. Ø.

ЗАВЪИТЬ, –н жс. Забвение, забрава. w
сървролюбовство. все во то породн зъло
... зъри во колнко тзгда нзведе отъ
нюдннзи доуша. бесѣдованне обзи-
ян. овѣштнне кже на трепезѣ. чоудеса
оученне. оувѣштанне наказанне. вса
сн въ забвиль вложн сьрвролюбовствне
тзгда С 412.1. Изч.

С. Гр. λήθη.

Нѣб. Ø.

ЗАВЪИТЬЕ, –на ср. Забвение, забрава.

таже кгда забвнтна облакъ. прншъ-
дъ на оумъ слово ставн. тзгда же н
взи разгнѣвасте са С 312.14. Изч.

С. Гр. λήθη. Вар. забвнтне.

Нѣб. Ø.

ЗАВАХЪТАНН ВЖС. САВАХТАНН.

ЗАВНАДА, –зи жс. Завист. отъ вѣсѣхъ оубо
хранн са. утз ннхъже вѣходнтъ грѣ-
ховнаа сѣмрътъ. любодѣанне ...
неучнотъзи ... завндзи протнващма са
бже прѣдѣ СЕ 89а 14. Изч.

СЕ.

Нѣб. Срв. завид м. остар. ВА, РБЕ.

ЗАВНДАНВЪ, –зин прил. Завистлив. не
нзволн любнтн насъ. неподобне н
завнданвѣ. н покръвене тзмонъ С
71.24. Изч.

С. Гр. βάσκανος.

Нѣб. завидлив остар. Дюв, НГер, ЕтМл,
МлБТР. Срв. завидчив ЕтБАН; завид-
личав остар. ВА, ДА; завидчав остар.
МлБТР.

ЗАВНАДЪТН, ЗАВНДѢЖ, ЗАВНДНШН несс.

Завиждам. нн завндн творящнмъ
беззаконенне СП 36.1; н вѣсн сѣтъ
взкоупѣ. н вѣсн сѣтъ оу когожде. не
завндаштене благодѣанне ннздане-
маа. благодѣтъ. готова помощь
крѣстьяномъ С 95.7; поучо своемоу сн
завндншн сѣпасеннн С 336.16; вѣ-
жнмъ завнстн. аште н ннѣсоже дѣлѣ.
нз твораштоуоумоу прокоуда взи-
бают. аште н малзи сьгнѣваатъ кѣмоу-
же завнднтъ С 340.11; хвалзи во
завнстѣ нмѣштннмъ орѣжнне завн-
даштннмъ сѣтъ С 403.6; нсконьзн
же вѣрнзнхъ родоу. зълодѣн завн-
да днвалъ. н на тзга вѣпзун. вѣ-
роуѣшта кѣмоу жндовзи н еаннзи С
538.20. Изч.

СП, С. Гр. φθονέω, ζηλώω.

Нѣб. Срв. завидя сѣ. ОА, НТ, Дюв, НГер,
АР, РБЕ, ЕтМл, ЕтБАН, МлБТР, БТР, ДА;
завидявам остар. ВА, ДА; завиждам несс.
ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР,
БТР; Завидовци МИ СНМБ.

ДВНСТЬ, -н жс. Завист. вѣдѣваше бо ѣко завнстн радн прѣдаша н М Мт 27.18 З, А, СК. Срв. Мк 15.10 М, З; да отъстѣпнѣтъ отъ васъ вѣсе ослоушанне. протнвѣно слово. грѣдѣость. завнсть. рѣвенне СЕ 91b 14; ѣжде бо завнсть. тоу жнвѣтъ. враждѣи н сварн н прѣльстн С 400.20; нѣкоторнн завнстнѣк пострѣкаемн. азъиузна н бладѣннка н нарнцаѣк С 276.25.

ДВНСТЬ НМѢЖИЦЕН. Гр. οἱ φθονοῦμενοι. Тези, на които завиждат. тѣгда онн акъи остѣнѣи бодомн зѣвѣи скрѣжѣтааѣж. хвалѣи бо завнсть нмѣжштннмѣ. орѣжнѣ завндаштннмѣ сѣтъ С 403.5.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. φθόνος, ζήλος, κακία, ἐπιπορκία, οἱ φθονεροί. Нѣб. завист ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

ДВНСТЬАНВЪ, -зѣн прил. Като свѣц. завнстьланвнн. м. мн. Гр. οἱ φθονεροί, οἱ φθονεόντες, οἱ βασκαίνόμενοι. Завистливите. не подражанмѣ жндовѣска прѣдѣства. нѣ дѣтѣскоу позавндамѣмѣ благодареннѣю ... не завнстьланвннѣхѣ невндаѣннѣю. нѣ хвалдаштннѣхѣ богопознаннѣю С 340.23; w завнстн нѣже не тобоѣк завнстьланвннѣмѣ жнѣн дастъ С 388.25; тѣоа пленнца сѣтъ завнстн. н коравѣуна вѣсн. весла льстн. рѣть. лнцемѣрѣство. прѣккладѣи завнстьланвнн С 400.1. Изч.

С.

Нѣб. завистлив ОА, ВА, НТ, НГер, АР, РВЕ, ЕтМл, МлВТР, ВТР; завистливый остар. НГер.

ДВНСТЬННКЪ, -а м. Завистник, завистлив человек. мѣзѣа же вѣсе лѣто не глагола нн кѣ комѣуѣе ннѣзсоже. ѣкоже завнстьннкомѣ молнтѣннкомѣ вѣтн глаголѣштѣмѣ С 276.29. Изч.

С. Гр. σκόπιπης.

Нѣб. завистник ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

ДВНТН, **ДВННѢ**, **ДВННѢШН** и **ДВННѢЖ**, **ДВННѢШН** св. Завинтя, затегна. повѣлѣша прннестн вратѣ н вѣложн н вѣ

нѣ. н сѣтагнѣтн н завнтн зѣло С 269.4. Изч.

С. Гр. περισφύγω.

Нѣб. завнѣ ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

ДВЛОНЪ вѣс. ДВЛОНЪ.

ДВРОА, -ѣи жс. Резе, мандало, лост за затваряне на врата. w гласа снло адѣ нспроврѣзѣшн. врата мѣдѣна сѣтрѣшн. ДВРОАѣ желѣзѣнѣи сѣломѣшн С 317.8-9; кѣгда вѣѣтенѣнѣи сѣ мрѣтѣвѣн хотѣашѣ оумрѣтѣвнѣнѣи коуѣсто-днѣк. кѣгда ѣавѣ са немѣштѣнѣи сѣтрѣлѣ сѣмрѣтѣнѣи ДВРОАѣ С 473.1-2. Изч.

С. Гр. μοχλός.

Нѣб. Срв. ДВРОА gual. НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ; ДВРОА gual. МлВТР, РВЕ; ДВРОА gual. НГер; ДВРОА m. gual. ДА.

ДВРѢТН, **ДВРѢЖ**, **ДВРѢШН** св. Затворя, прѣградя пѣтя на някого. нсоуѣнн орѣжнѣ. н ДВРѢЖ прѣдѣ гонѣштнѣмѣ мѣа СП 34.3. Изч.

СП. Гр. συγκλείω.

Нѣб. Ѳ.

ДВРѢОНЪ вѣс. ДВРѢОНЪ.

ДВРѢТЪ, -а м. Завет, напѣтствие, наставление, закон. сѣтворнѣнн мнлѣсть сѣ оѣн нашнмн. ѣ поманѣтн ДВРѢТЪ стѣн свѣн. клатѣнѣж ѣнѣже клатѣ са кѣ Авраамѣу оѣтѣю нашѣмѣу даѣтн намѣ М Лк 1.72 З; ѣзѣавленне посѣла людемѣ своѣмѣ. ДВРѢТЪ вѣ вѣкѣ ДВРѢТЪ своѣ СП 110.9; не сѣхраннѣша ДВРѢТА вѣѣ. н вѣ законѣ его не ѣзѣолнѣша ходѣтн. ѣ ДВРѢТѣмѣ благодѣтѣ его. ѣ ѣюдѣса его СП 77.10; поманѣж вѣ вѣкѣ ДВРѢТЪ своѣ. слово ... еже ДВРѢТѣ Авраамѣу ... н поставѣ нѣѣковоу повѣлѣнѣе. ѣ-нлювѣ ДВРѢТЪ вѣѣенѣ СП 104.8, 10; вѣсн пѣтн гѣнн мнлѣсть н ѣстнна вѣзнѣсѣнѣж-цнннмѣ ДВРѢТА его. ѣ сѣвѣдѣнѣн его СЕ 75a 6; нѣ се ѣто сѣтворннмѣ ѣко ДВРѢТЪ вожнн прѣстѣпнѣхомѣ С 386.29.

ДВРѢЖЪ, -зѣн ДВРѢТЪ. Гр. ἡ παλαιὰ διαθήκη. Стариѣт завет, пѣрѣвата част на Библиѣа. ѣще оно невѣстѣ. то н сн невѣдѣтн ѣстѣ. нѣ н оѣтѣцѣ

ВЕТЪХОУ ЗАВѢТОУ НЕ ВѢДѢ НЪ Н СЪИЪЗ
ПО НОВОУОУМОУ ЗАВѢТОУ С 305.10.

НОВЪИЪ ЗАВѢТЪ. *Гр.* ἡ καινὴ διαθήκη. Новият завет, християнската част на Библията. аще оно невѣсть. то н си невѣдѣти нестѣ. нъ н отьць ветъхоу завѣтоу не вѣдѣ нъ н сѣиъз по новоуоумоу завѣтоу С 305.10.

ЗАВѢТЪ ЗАВѢЩАВАТИ [ЗАВѢЩАТИ]. *Гр.* διατίθεμαι [τήν] διαθήκην. Давам завет, оставям завет някому. съберѣт-е-моу прѣвнѣна его. завѣщаванѣщана завѣтѣ его о жрѣтвахъ СП 49.5; завѣштахъ завѣтѣ нъзѣранѣимъ моимъ СП 88.4.

СКРНА ЗАВѢТА. *Гр.* ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης. Ковчегът на завета, т. е. ковчегът, в който са се пазели скрижалите с десетте божи заповеди и който е стоял в частта на староеврейския храм, наречена „Светая светих“. ерл. нмѣаше прѣваѣ скниинн. оправданне слезъвѣ ... златѣ нмацин канданниѣ. н скрниѣ завѣта. вѣдоу ѡкованъ златомъ Е 29а 4. скржалн завѣта. *Гр.* οἱ πλάκες τῆς διαθήκης. Двете каменни плочи с десетте божи заповеди. н жезлъ аронъ прозавѣше н скржалн завѣта прѣвѣше же еа хероуѣнмъ славѣ Е 29а 8.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. διαθήκη, ἐντολή.

Неб. завет ОА, ВА, Вот, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР.

ЗАВѢЩАВАТИ, ЗАВѢЩАВАѢ, ЗАВѢЩАВАЮШН *несв.* Завещавам, оставям в завет нукому нещю. ѡ азъ завѣщаванѣщана вамъ. ѣбоже завѣшта мнѣ оѣцъ мон. цѣрство М Лк 22.29 З.

ЗАВѢЩАВАТИ ЗАВѢТЪ. *Гр.* διατίθεμαι τήν διαθήκην. Давам завет, оставям завет някому. прѣвнѣна его. завѣщаванѣщана завѣтѣ его о жрѣтвахъ СП 49.5. *Изч.*

М, З, СП. Гр. διατίθεμαι.

Неб. Срв. завещавам ОА, ВА, Вот, НГер, РВЕ, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР.

ЗАВѢЩАТИ, ЗАВѢЩАѢ, ЗАВѢЩАЮШН *св.* Завещая, оставя в завет някому нещю. възхожденѣ въз срѣдыце свое завѣшта СП 83.6; слово ... еже завѣща авраамоу СП 104.9.

ЗАВѢЩАТИ ЗАВѢТЪ. *Гр.* διατίθεμαι διαθήκην. Давам завет, оставям завет някому. завѣштахъ завѣтѣ нъзѣранѣимъ моимъ. канасъ сѣа нъзѣранѣимъ мѣимъ СП 88.4.

М, З, СП. Гр. διατίθεμαι.

Неб. завещая ОА, ВА, Вот, НГер, ЕтМл, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР.

ЗАВАЗАТИ, ЗАВАЗАѢ, ЗАВАЗАЮШН *несв.*

ЗАВАЗАТИ МРѢЖА. *Гр.* κατατίζω τὰ δίκτυα. Приготвям рибарски мрежи за улов. ѡ прѣшедъ отъ тѣдоу оузѣрѣ нѣкова зѣведѣова. ѡ ноана братра его. ѡ та въз ладни завазанѣшта мрѣжа М Мк 1.19 З; видѣ ина дѣва братра ... завазанѣшта мрѣжа своа З Мт 4.21 А. *Изч.*

М, З, А.

Неб. завѣжа *дуал.* ВА, ЕтМл, МлБТР, РВЕ, ЕтБАН, ДА.

ЗАВУЛОѢ *прил. притеж.* от ЛИ. Завулонов, на Завулон – област в Палестина, наречена по името на шестия син на Яков и Лия [Бит 30.20], родоначалник на едно от Израилевите колена. ѡ оставъ назаѣретѣ. прншедъ въселн са въз каперьнаоузмъ. на поморне. въз область завулонѣ. ѡ невѣфталнмѣиѣ да съконьѣаатъ са. реченое исаемъ пророкомъ глѣштемъ(.) землѣ завулонѣ З Мт 4.13, 14 А, СК, Б. *Изч.*

З, А, СК, Б. Гр. [τοῦ] Заβουλῶν. *От евр.* Zəbūlun от Zəbūl 'помещение, храм'. *Вар.* завьлонь, завалонъ, заоулонь, завалонь.

ЗАГЛАДНТИ, ЗАГЛАДѢ, ЗАГЛАДНШН *св.* Изтрия, залича. тѣ равѣи нѣи сѣшта грѣхоу. свободъ авназ. загладнѣвъ наше рѣкоуанѣе С 480.2; да н рѣкоуанѣе грѣхъ нашнхъ загладнтѣ С 483.5. // *Образно.* загладн кропламн слѣзъ. напнсанне зѣази жнзни С 390.17. *Изч.*

С. Гр. ἐξαλείφω, ἀπολείφω.

Неб. заглядя ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, РБЕ, ЕтБАН, БТР, ДА.

ЗАГЛАЖДАТН, ЗАГЛАЖДАЖ, ЗАГЛАЖДА-
ЮШН несв. Изтривам, заличавам.
како можеть такоуз съз чловѣкъ грѣ-
шнъз грѣхъзи заглаждатн С 358.23.
Изч.

С. Гр. ἐξαλείφω.

Неб. Срв. заглаждавам ВА; заглаждам
ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, РБЕ,
ЕтБАН, БТР, ДА.

ЗАГРАДНТН, ЗАГРАДАЖ, ЗАГРАДНШН св.
Заградя, препреча. таже кгда са
съсѣде маѣко н осъирѣе. заграднтъ
пжть съсоу С 312.7; заградн оуста
паѣжжштнѣхъ ѣакоже тзи свонмъ прѣ-
зорѣствомъ прѣложн въ аполона С 1.7;
ѣако сътворн чоудеса о равѣ своенмъ
данннаѣ заградн оуста львовн С
158.9. Изч.

С. Гр. ἐμφράσσω.

Неб. заградя, заграждам ОА, ВА, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ДА. Срв.
Заградена ливада МИ, Заградена нива
МИ ЙЗ, МИПир, Заграденкото МИ,
Заградна МИ ГХ, МИМ.

ЗАГРАДЪНЪ, -ЪН прил. Като същ.
ЗАГРАДЪНАЯ ср. мн. Гр. περίβολοι.
Градина. ѣакоже аште к'то наѣнеть
отъ заградънънхъ. н отъ внноградъ.
не т'чнѣхъ отъ плода нъ отъ лнственнѣ. н
отъ коего любо съмене кжѣж любо вннѣ
да оукрадетъ немоштьно ѣмоу кетъ С
42.17. Изч.

С.

Неб. Срв. заграден ОА, ВА, НТ, Бот, АК,
АР, РБЕ, МлБТР, ЕтБАН; заградя ѣс.
'двор, ограда' ДА.

ЗАДН нареч. 1. Отзад, зад нещю. і ста-
въшн задн при ногоу его. плаѣжштн
са наѣатъ мочнтн носѣ его слъзамн М
Лк 7.38 З. Срв. С 391.10; н не дръз-
нжвъшн акъи безъ лнца прѣдъ лнцемъ
статн ... нъ задн крнѣштн са С
394.26; влаженъи же кодратъ задн за
вьсѣмн стол С 99.9. 2. Назад, в по-
сока зад нещю. тѣмже задн повръже

вьсѣхъ печаль. да не брѣмене тажъка
носнтъ по законуу С 547.10.

М, З, А, СК, С. Гр. ὀπίσω, ὀπισθεν. Вар. зад.
Неб. задн *диал.* ВА, ЕтМл, МлБТР, РБЕ,
ЕтБАН, ДА. Срв. зад ОА, ВА, НТ, АК,
Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, РБЕ, ДА; заде
диал. ВА, РБЕ.

ЗАДЪЛЖИТН, ЗАДЪЛЖЖ, ЗАДЪЛЖИШН св.
Продѣлжа. на хрѣвтѣ моемъ кова-
лхѣ грѣшнннцн. задълъжнша везакон-
нне свое С П 128.3. Изч.

СП. Гр. μακρύνω. Вар. задълъжитн.

Неб. Срв. [про]дѣлжа, [у]дѣлжа.

ЗАДОУШИТН СА, ЗАДОУШЖ СА, ЗАДОУШН-
ЦИН СА св. Остана безъ дѣхъ, задуша
се. н не оврѣтъ кѣдоу съвратнтн са
къ пештерѣ. не могъи же градн. паде
задоушнвъ са С 289.20. Изч.

С. Гр. ὀλιγοψυχέω.

Неб. задуша [се] ОА, ВА, Бот, АК, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлБТР, РБЕ, ЕтБАН, ДА.

ЗАДЪХИЖИТН СА, ЗАДЪХИЖ СА, ЗАДЪХИШН
СА св. Задѣхам се, не мога да си
поема дѣхъ. протнвѣнънѣ снлзи бѣст-
воу са аша ... н овъ нхъ зѣа стоѣше.
овъ же колѣнома лнце покрѣвааше. а
дрюгънн ннцъ задѣхнѣаше са С
466.13. // *Образно.* вода на внно
прѣлагаема бѣаше. а онн ... завнстнѣхъ
... са зѣваахѣ. вндѣша крѣвь
тоуаштаа ... тоже онн рѣвнностнѣхъ за-
дѣхнѣитн са хотѣахѣ С 398.29. Изч.

С. Гр. ἀναπλήνυμαι, καταστασιάζω.

Неб. задѣхна се ОА, ВА, АК, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, АР, ЕтБАН, БТР. Срв.
задѣхам се.

ЗАДЪТН, ЗАДЕЖДАЖ, ЗАДЕЖДЕШН св. На-
товаря някого да носи нещю. исхо-
даѣе же оврѣтѣ чѣка кюрнѣнска. име-
немъ снмона сѣмоу задѣша понестн
крѣтъ его М Мт 27.32 З, СК; і задѣ-
ша мнмо ходаштоу еднномоу снмоноу
кюрѣннноу ... да възметъ кѣтъ его М
Мк 15.21 З, А, СК; задѣша сѣмоу
крѣтъ носнтн по нѣв М Лк 23.26 З;
егоже крѣтъ задѣша кюрнѣнннноу СЕ
50а 11–12. Изч.

М, З, А, СК, СЕ. Гр. ἀγγαρεύω.

Неб. задяна *диал.* ОА, РБЕ, ДА.

ЗАДЪИАТН СА, ЗАДЪИЖ СА, ЗАДЪИШН СА *несв.* Загръщам се, обвинявам се, покривам се. *запрѣщаетъ ти гѣ. и нзгонитъ та трасавице. крадѣщиѣ отан снаж его. тѣмоиѣ задѣиѣши са. ѣко н татъ* *СЕ 47b 15. Изч.*
СЕ.

Неб. задея се остар. ОА.

ЗАЕМОДАВЪЦЪ ВЪС, ЗАИМОДАВЪЦЪ.

ЗАЖДА, -А ЖС.

ДАТН ЗАЖДЖ. Гр. δίδωμι νότα. Дам грѣб някому, избягна, побягна. сѣмрътн не оуклонимъ са ш съвоннѣ. не даднмъ зажда днаволови *С 91.18. Изч.*

С.

Неб. Ø.

ЗАЖДЪ, -А М. Задник. нже въ мотѣилѣ мѣсто нечнстѣя жтровѣ. жтровѣ въж нзвалнвъ. заждемъ нечнстѣин тѣ *С 190.7. Изч.*

С. Гр. ἀφετήριον.

Неб. Ø.

ЗАЖЕЩН, ЗАЖЕЖ, ЗАЖЕЖЕШН И ЗАЖЪГЪ, ЗАЖЪЖЕШН СВ. Запаля, подпаля. и градѣ нхъ зажъже *М Мт 22.7 З, А. Срв. СЕ 106b 3;* аще к'то домъ зажежетъ. ан гоумъно. ж лѣ да поетъ н о вѣ о вѣ *СЕ 109b 10-11. Изч.*

М, З, А, СЕ. Гр. ἐπιτίπτει.

Неб. зажега диал. НГер, МлВТР; зажежа диал. МлВТР, РВЕ; зажежем диал. ДА.

ЗАЖИЗАТН, ЗАЖИЗАЖ, ЗАЖИЗАШН *несв.* Паля, запалвам, подпалвам. н повелѣ цѣсарь саворни. нечѣстнвѣнмъ влѣхвомъ. свѣтѣя црѣкѣн хрѣстн-ианѣскѣи оѣнемъ зажинзатн *С 255.3. Изч.*

С. Гр. ἀναλίσκο.

Неб. Срв. зажижам диал. МлВТР, ДА.

ЗАЖИРАТН, ЗАЖИРАЖ, ЗАЖИРАШН *несв.* Укорявам, упреквам, обвинявам. нѣ нштѣтѣ. чѣсо цин не поудни самн прнходатъ на жрѣтѣж. да тѣхъ ан радн въсѣмъ крѣстнианомъ зажинраете *С 127.21. Изч.*

С. Гр. καταγγνώσκο.

Неб. зазираю ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, ЕтБАН, ПРОДД, ДА.

ЗАЖИМЕНАТН, ЗАЖИМЕНАЖ, ЗАЖИМЕНАШН СВ. Запечатам, поставя печат, знак. зажинменатн гробѣ. воннѣи. постави. остѣпѣи гробѣ *К 12a 19. Изч.*

К. Гр. σφραγίζω.

Неб. Срв. знаменувам остар. ВА, РВЕ.

ЗАЗОРЪ, -А М. Подозрение, недоверие. того дѣла скорѣие вѣста. да не рекѣтѣ сѣзлѣга н оукраденъ вѣистѣ. се во грѣѣа не нмѣтѣ неже скорѣие вѣзетатн. а неже позадѣие зазора вѣи пльно *С 443.24;* ннк'тоже отъ цѣсарь братъ адовъ оуѣвѣжа ... нн соломонъ прѣмѣдрѣин. нже ножемъ обланчн зазора лѣжа *С 238.23. Изч.*

С. Гр. ὑπόψια, πόρνη.

Неб. зазор остар. и диал. ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, РВЕ, ЕтБАН.

ЗАЗОРИНЪ, -ЗИ ПРИЛ. 1. Подозрителен, сѣмнителен. лѣпо во вѣше сѣда-штемъ нмъ. н стрѣгѣштемъ вѣитн вѣстанню ... аште ан мнмошѣдѣ-шемъ. н отъшѣдѣшемъ вѣдѣжтѣ. стражемъ хотѣаше зазорно дѣло вѣитн *С 444.3.* **2.** Порицаван, укоряван. катн во вѣ вѣда словомъ нечѣхнѣтн смокви а не словомъ плода нмѣтн ... можааше н словомъ плодѣнѣ сѣтворитн ... обрастетъ са н господ' по едномоу образоу. хвалнмъ оубо яко словомъ оуѣоушн. зазорнѣ же яко без оума иѣ проклад *С 346.2. Изч.*

С. Гр. μεπίθεος, ὑποπτος.

Неб. зазорен остар. и диал. ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, ЕтБАН, ПРОДД.

ЗАЗЪРЪТН, ЗАЗЪРИЖ, ЗАЗЪРИШН *несв.* и *св.* Укорявам, порицавам, сѣрдѣ се. и вндѣвѣше едннѣи отъ оуѣеннкѣ его. нечнстнма рѣкама. сн рѣѣ не оумь-вена вѣжшта хлѣвѣи зазърѣахъ *М Мк. 7.2 З;* многоцѣннокн муро на грѣдѣжн кемоу главѣи вндѣ лѣиемо. н ч'ѣштнн женѣ зазѣра вѣпниаше. вѣскѣжн парѣва сн сего мура *С 425.19;*

анѡупатъ рече. тьмномаъ словомъ хоуанши мьна зазърѣти С 104.10.

зазърѣти глаголъ кого. *Гр.* ἐπιλαμβάνομαι ῥήματος τινος. Хвана се за думата на някого. онъ же рече къ нимъ. въздадите оубо ѣже сѣтъ кесарева кесаревн. и ѣже сѣтъ вѣнѣ бѣн. и не можъ зазърѣти глѣв его прѣдъ лѣдъмн (!) и днѣше са о отзвѣтѣ его оумлачуаша М Лк 20.26 З. *Изч.* М, З, С. *Гр.* μεμφομαι, καταγγινώσκω, λαοδάνω.

Нѣб. запра ОА, ВА, РВЕ.

занматн, заемлѣж, заемлѣши *несс.* Заемам, вземам в заем. заемлетъ грѣшникъ и не възвратитъ СП 36.21. *Изч.* СП. *Гр.* δανείζομαι.

Нѣб. займам *остар.* и *диал.* Дюв, МлБТР, РВЕ, ДА; займам ОА, ВА, НТ, Бот, АК, НГер, МлБТР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА.

занмодавецъ, -а *м.* Заемодавец. дѣва длъжникка бѣсте занмодавецюу етерюу М Лк 7.41 З, А; да испытаетъ заемодавецъ. весь елико сѣтъ его СП 108.11. *Изч.*

М, З, А, СП. *Гр.* δανειστής. *Вар.* заемодавецъ, занмодавецъ.

Нѣб. займадавец *остар.* ОА, ВА, ЕтБАН, ДА; займадавец ОА, ВА, Бот, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН.

занмъ, -а *м.*

въ занмъ датн [данятн]. *Гр.* χράω, δανείζω. Заемам някому нешто, давам на заем. и аште въ занмъ даате отъ ни хъже ѡате възпринятн. каѣ вамъ хвала естъ. иво и грѣшникомъ въ занмъ дайтъ М Лк 6.34 З, А, СК; дрюже даждъ ми въ занмъ три хлѣвы М Лк 11.5 З, А, СК; и не видѣхъ праведьникка оставлена. ни сѣменн его просѣца хлѣба. весь день мноулетъ. и заемъ даетъ праведьнзи и сѣмѣ его въ блѣни бждетъ СП 36.26; и мноуфан ништа въ заемъ даитъ боюу С 123.14.

давъ занмъ. *Гр.* δανειστής. Този, който е дал на заем. дѣва длъжникка бѣаста. давъшъ занмъ нѣвкомюу С 393.20.

въ занмъ възатн. *Гр.* δανείζομαι. Взаема в заем. и хотѣцаго оу тебе въ замъ възатн не възвратн СК Мт 5.42. М, З, А, СК, СП, С. *Вар.* заемъ, замъ.

Нѣб. займ *остар.* Дюв; заем ОА, ВА, НТ, Бот, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, РВЕ, ЕтБАН, ДА.

зантн, зандѣж, зандѣши *св.* 1. Отдалеча се. и въ едннъ отъ дьннн ... не оу нскоуѣснъ бѣкѣ тоа пѣстзина. нзъшъдъ ... и заблѣднѣвъ въ безпѣтнзѣ брѣгъи занде С 289.17-18; и плачѣтъ са горь ... ѣко и зандѣтъ Р V 3.27. // *Образно.* заидъ мѣслѣж СП 97б 5-6. 2. За слѣнце - заляза, скрия се. поздѣ бѣвзшю. бѣ во оубо зашъло въ адъ. праведьное слѣнъце. тѣмъ же приде ѣкъ ... иже бѣ крѣп са К 14б 32. *Срв.* С 453.21. // *Образно.* заиде бѣ слѣнъце подъ землѣ. и тѣмъ прѣмраузнѣж иодеомъ сѣтвори К 12б 30. *Срв.* С 448.26; нъ послоушанмъ блаженааго павла глаголѣшта. да не зандетъ слѣнъце въ гнѣвъ вашемъ С 357.7. *Изч.*

СП, К, С, Р. *Гр.* περιπίπτω, δύομαι, ἐπιδύομαι.

Нѣб. заида, заидел, зашел *прив.* *диал.* ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ, ДА; заида [за слѣнце] Дюв, НГер, ЕтМл, РВЕ, ДА.

закалаатн, закалаѣж, закалаѣши *несс.*

Заколвам. и самъ хъ бѣ нашъ. радоуетъ са съ стѣимн дѣлѣи его. закалаѣж тебѣ телець оупнтѣнзи СЕ 90б 20-21; иодѣи же сѣвазанѣште агнець закалаѣж К 13б 14. *Срв.* С 450.21-22; иако и каменю закалаѣште въ сѣнѣдаѣте С 116.8; сокауна унѣтѣнша васъ сѣтъ. нже сѣтъ рабн ѡловѣчѣстн. иако въ дворѣхъ закалаѣжтѣ унѣтѣ на сѣнѣденнѣ ѡловѣкомъ. а не бѣсомъ С 116.4; и акѣи агнѣцъ. благо овѣѣдъ зълѣомъ сокауниамъ отъдано закалаѣтѣ са С 437.3-4. *Изч.* ~ са *страг.* и *безл.*

СЕ, К, С. *Гр.* θύω, θύω ἐν σφραγῇ, σφάττω.

Нѣб. закалам *диал.* Дюв, НГер, МлБТР,

ДА. Срв. заколвам ОА, ВА, НТ, АК, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, АР, РВЕ; заколвам *diал.* Дюв; заколям *diал.* ОА, РВЕ; заколювам *diал.* МлВТР.

ЗАКЛАТН, ЗАКОЛЖ, ЗАКОЛШН св. 1. Заколя. ꙗ приведше телецъ оупнтѣнзи заколанте. н ѣдъше да веселнмъ са М Лк 15.23 З, А, СК; оржже извалъша грѣшннѣ. налѣша лѣжъ своѣ. състрѣлѣти нншаго ꙗ оубогаго. ЗАКЛАТН правѣна срѣць СП 36.14; w безвожьне ... акъи влѣкъ прншедъ н на ровзи кемоу ЗАКЛАТЪ понде С 50.2; тзи во освѣти образъ отрока своего ЗАКЛАНА ве зъловзи авела С 232.8. // Заколя жертвено животно, принасяйки жертва. братръ твон прнде ꙗ ЗАКЛА отцъ твон телецъ оупнтѣнзи ѣко съдрава н прнѣтъ М Лк 15.27 З, А, СК; да речетъ камѣнзин богъ вашъ. что хощетъ да кемоу заколжтъ. козѣ ан нан волъ нан птнцѣ. ѹбѣнншене кемоу С 116.12–13. 2. Пробода, понижа с острие. прнговѣднша нозѣ него ... повѣнша жнзнь на дрѣвѣ ... ЗАКЛАША копыемъ С 477.12–13.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. θύω, σφάττω, σφάζω, αφαιάζω, κατασφάζω. Вар. закѣлатн, закѣлатн.

Нѣб. заколя ОА, ВА, НТ, Вот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, АР, РВЕ, ВТР, ЕтБАН, ДА.

ЗАКЛЕНЖТН, ЗАКЛЕНЖ, ЗАКЛЕНШН св. Затворя, заключа. іродъ ... ЗАКЛЕПЕ ноана въ темьннцн М Лк 3.20; егда ЗАКЛЕПЕ са небо. трн лѣта н шесть мѣцъ. ѣко вѣстъ гладъ по всен земн М Лк 4.25. Изч. ~ са *страг.* и *безл.* М.Гр. κλείω, κατακλείω.

Нѣб. Срв. закляням, закляня, заклянвам ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, АР, РВЕ.

ЗАКЛЕПЕ вж. ЗАКЛЕНЖТН.

ЗАКЛАННАНЬЕ, -ѣ ср. 1. Заклинание. ЗАКЛАННАНЕ стѣд васнѣ. нѣ дѣхъи нечнстѣи СЕ 56b 4; даждн ЗАКЛАННАННЕ мое. w страшнѣмъ нменн твоемъ СЕ 51b 6. 2. Лѣжлива клетва, клетвопрестѣпничество. вѣднмзи како н днѣвола творѣтъ са оуста ...

како оубо знждетъ са. клѣтвамн, хоуламн. ЗАКЛАННАННЕМЪ ЗАВНСТНЖ С 382.5. Изч.

СЕ, С. Гр. ἐξορκισμός, ἀφορκισμός, ἐπιρκία. Вар. заклянннне.

Нѣб. заклинание ОА, ВА, Вот, АК, НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР.

ЗАКЛАННАТН, ЗАКЛАННАЖ, ЗАКЛАННАШН неск. Заклинам. дрхнерен рече емоу. ЗАКЛАННАЖ та бѣмъ жнвзймъ М Мт 26.63 З, А, СК; пакъи ЗАКЛАННАЖ васъ. въ има гѣ нашего нсѣа СЕ 59b 3; аще кѣто ЗАКЛАННАЕТЪ кого стѣмн. тоан оупнвѣ са облюетъ. кѣтн денъ да постнтѣ са о хлѣѣ. о водѣ СЕ 105a 17; ЗАКЛАННАЖ та о велнцѣн снаѣ вседрѣжнтелѣ вога. повѣждъ мн кѣто тзи кен С 122.1; ЗАКЛАННАЕМЪ ва. о непобѣднмѣмъ нашемъ црн саворнн. без лѣжа отъвѣштѣванта намъ. о нѣмъже въпрашанемъ ваю С 257.10.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἐξορκίζω, ὀρκίζω, ἐνορκίζω.

Нѣб. заклинам ОА, ВА, НТ, Вот, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

ЗАКЛЮУНТН, ЗАКЛЮУЖ, ЗАКЛЮУШН св.

1. Заключѣ, затворя, залостѣ. дѣѣшн рече отъѣе побелн сѣмрѣтн послочшатн мене. дѣѣшн рече повелн да н братъ ЗАКЛЮУНТЪ С 309.21; н малъи оубрѣзъ н вндѣвѣ ѣж мнѣаше мѣубѣтоу вѣитн. н прѣкрѣстнвѣ себе ЗАТВОРНВЪ ЗАКЛЮУН ДВѢРН С 515.14–15.

// *Образно.* въ четнѣж же глѣж вамъ. ѣко мѣногѣн въдовнца бѣша въ дѣнн нлнннѣн въ нѣлн. егда ЗАКЛЮУН са нѣбо. трн лѣта н шесть мѣцѣ. ѣко бѣнс. гладъ велен по вѣсен земн А Лк 4.25 СК. // *Прич. мин. страг.* кѣто прнл. ЗАКЛЮУЕНЪ. Гр. κεκλεισμένος. Затворен, заключен. ѣвнше ... не сътѣжн марнн. бес порока съсѣдъ ... без невѣствѣа дѣвнца ... ЗАКЛЮУЕНЪ градъ С 243.7; съпаштелю ... вѣвшоу прѣвородѣцоу въ мрѣтѣвнхъ н въ ЗАКЛЮУЕНЪІА ДВѢРН ВЛАѢЗЪШЪ КЪ оученнкомъ своимъ С 498.25. //

Преградя, затворя. толко нмъ одолѣ. іакоже не тзубыж закляуонтн нмъ всь възходъ въ грзубскж земыж. възнз прѣдѣлз свонхъ С 566.25-26; блажензін патрнкнн епѣз ... тжждаше же волнн. іакоже едннож отзлжунез себе. н закляунез въ поустзінн ннкаможе ннколнже нз неа нзлазунез С 561.17. 2. Поставя някого в затвор, затворя. іродъ ... закляун іодна въ тьмьннцн З Лк 3.20. ~ са *страг.* и *безл.*

З, А, СК, С. Гр. ἀποκλείω, κλείω, κατακλείω, προσήγγυσι.

Неб. заключа [се] ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА; заклича, закличам *диал.* ДА.

закляуонтн са, закляуож са, закляуоншн са св. Закляча се, затворя се. н прѣдзставнез нн водж н хлѣбз. вьлѣзз самз въ жтрнжжж клѣтккж закляуон са. оставнез женж въ вьнѣшннн клѣт'цѣ С 516.3. *Изч.*

С. Гр. ἐγκλείω ἐμαυτόν.

Неб. Вж. *при* закляуонтн.

заклатн, закльнж, закльнешн св. Закълна някого, помоля го в името на нещо. н въ продлзженне прншз-дз рѣун. закла н да повѣстз кемоу о себѣ С 294.25. *Изч.*

С. Гр. ὀρκίζω.

Неб. закълна, закълна *остар.* Дюв, НГер. Срв. закълна ОА, ВА, НТ, ЕтМл, АР, РБЕ, ЕтБАН, БТР.

заколенье, -нз ср. Заколение, заколване, принасяне на кръвна жертва. вьмѣнншн нзѣ тко овзца на заколенье СП 43.23; їмо на заколенне СЕ 15а 24; акзѣ овьуз на заколенне веде-нз възстз С 434.25 Срв. С 437.1-2; С 481.6; тоу авьлз пожрэнзін прѣжде ... пастоухъ христосовз. пастоуховъ образъ възѣ. неправдоуоуоумоу заколенню С 460.15. *Изч.*

СП, СЕ, С. Гр. σφαγή, θυσία. Вар. заколенне.

Неб. заколение *книж.* ОА, ВА, НТ, Бот, ЕтМл, МлБТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, БТР.

законодавецъ, -а м. Законодатель. поставѣ ꙗ законодавецѣ надѣ нмѣ СП 9.21. *Изч.*

СП. Гр. νομοθέτης.

Неб. законодавец *книж.* ВА, ЕтМл, МлБТР, РБЕ, БТР; Срв. законодавач ДА.

законоданые, -нз ср. Установяване на закони и нормы; законодательство. на стѣна твоѣа аплзи. излнѣлз еси. проповѣдатн отзпоущенне дрзжашннмз. і дрзжнмзінмз. вжнемъ твоимъ законоданнемъ СЕ 64b 11. *Изч.*

СЕ. Вар. законоданне.

Неб. Срв. законодаване *остар.* ВА, Дюв, РБЕ, ЕтБАН.

законодатель, законодатель, законодательн несв. Прич. сег. *деят. като свц.* законодательн м. *ег.* Гр. ὁ νομοθετῶν. Законодатель. їво влѣственѣ дастъ законодатель СП 83.7. *Изч.*

СП.

Неб. Срв. законодательствувам *книж.* ОА, ВА, РБЕ.

законоположение, -нз ср. Създаване на закон, законодательство. нз възходнтз на горж н тз. непрѣходзнзін прѣшьдз мракъ. богоовраззноне прн-келѣтз. разоумьнзіннн възводнмъ степеннмъ законоположенне С 277.13-14. *Изч.*

С. Калка от гр. νομοθεσία. Вар. законоположенне.

Неб. законоположенне *книж.* ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, АР, РБЕ, БТР.

законопрѣпно [*погр.* СП 40.9] *вж.* законопрѣстжплнз.

законопрѣстжпленье, -нз ср. Нарушение, престѣпване на закона; престѣпление. творѣштнѣнз законопрѣстжплене възненавѣдѣхъ СП 100.3; не ревьноуї спѣнжцноне жтемъ своімъ. ткоу творѣщнонемоу законопрѣстжплене СП 36.7. *Изч.*

СП. Гр. παρανομία, παράβασις. Вар. законопрѣстжпленье.

Неб. законопрестѣпление *книж.*, *остар.* ВА, МлБТР, ЕтБАН; законопрестѣпление *книж.* *остар.* МлБТР, РБЕ.

законопрѣстѣпникъ, -а *м.* Закононарушител, престѣпник. рѣхъ законопрѣстѣпникомъ. не прѣстѣпайте закона. ꙗ сѣгрѣшаште имъ не възносите рога *СП* 74.5; бже законопрѣстѣпници възсташа на мѣа ... ꙗ не прѣдзложаша тебе прѣдъ своѣмъ *СП* 85.14; законопрѣстѣпникъ възненавдѣхъ законъ твоѣ възлюбихъ *СП* 118.113; законопрѣстѣпникъ же по-трѣбятъ сѣа въкоупѣ *СП* 36.38; нъ раздрѣшъ вѣчънѣна жъзи. иноплеменникъ. ꙗ законопрѣстѣпникъ погочы *К* 12b 29-30. *Срв.* *С* 448.25; w оканни законопрѣстѣпникъ мжунтеле. опъ нстѣн ѣстъ сѣкроушнѣн въ ѡрданьскыхъ водахъ. главъи змневъ башихъ *С* 467.2.

СП, К, С. Гр. ὁ παράνομος, ὁ παρανομῶν. *Вар.* законопрѣстѣпникъ.

Нѣб. законопреступникъ *книж. остар.*; законопрестѣпникъ *книж. остар.* *ЕтМл, МлБТР, РВЕ, БТР.*

законопрѣстѣпнъ, -ын *прил.* 1. Противозаконен. не прѣдлагахъ прѣдъ очима моима. вешти законопрѣстѣпны *СП* 100.3; слово законопрѣстѣпно (*погр. вл.* законопрѣстѣпно, *Север., бел. в Индекса*) възложиша на мѣа *СП* 40.9; отъстѣпите вратникъ законопрѣстѣпникъ *С* 464.19; оувонте сѣа мжунтеле законопрѣстѣпникъ *С* 464.23-24. 2. *Като същ.* законопрѣстѣпникъ *м. ег. Гр.* [ὁ] παράνομῶν, [ὁ] παράνομος. Нарушител на закона, на религиозните норми и правила; несправедник. бже мои избави мѣа ѡз-д-рѣкы грѣшнаго. ѡз-д-рѣкы законопрѣстѣпнаго ꙗ обидѣашаго *СП* 70.4; н съ законопрѣстѣпникъ нзини не възидѣ *СП* 25.4; повѣдаша мнѣ законопрѣстѣпникъ глоумленнѣ *СП* 118.85. *Изн.*

СП, С. Гр. παράνομος. *Вар.* законопрѣстѣпникъ, законопрѣстѣпнъ.

Нѣб. законопреступенъ *книж. остар.* *ВА;* законопрѣстѣпенъ *книж. остар.* *МлБТР, РВЕ, ЕтБАН;* законопреступникъ *книж. остар.* *ВА.*

законоучитель, -я *м.* Законоучител. ꙗ въбахъ сѣдаште фарисѣн. ꙗ законоучителе *М Лк* 5.17 *З, А;* ꙗ възпроси отъ нхъ. законоучитель нскоушаша н гла *М Мт* 22.35 *З.* *Изн.*

М, З, А. Калка от гр. νομοδιδάσκαλος. *Превежда ꙗ гр.* [ὁ] νομικός.

Нѣб. законоучителъ *книж. остар.* *ОА, ЕтМл, МлБТР.*

законъ, -а *м.* 1. Природен закон. а еже дѣвнцн родити. не причастьши сѣа къ мжочу. възше того ѣстъ закона тѣлеснаго *С* 250.7; слыша повелѣннѣ мртвѣн. н смртѣнѣнѣ разврже законъ. да срамѣнѣтъ сѣа нновѣрникъ *С* 310.29. 2. Държавен закон, общественѣ правила, норми. еда законъ нашъ сѣднтъ ѡлѣ(ь)коу. аще не слышитъ отъ него прѣжде. ꙗ разоумѣатъ что творитъ *М Йо* 7.51 *З, А, СК;* кзин снцъ законъ оувонца поустати. н еже оувнѣннѣмъ жнзнь даѣтъ. того погочентн *С* 398.7; повннѣтн тн сѣа подобаатъ закономъ црѣмъ. а не хсоу твоѣмоу *С* 106.7; повелѣша сѣвазати н по персекоу законъ. н проверѣша жъзлъ мѣждоу рѣкама н стегноу ѣго *С* 260.8; тѣмн оувнѣтн оувонцъ н достоннѣнѣа смртн не оувнѣаете. нъ безвннѣнѣа н правднѣнѣа мжунте. занѣ (*погр. вл.* закону, *Север., с.* 398, *бел. под линия*) глаголѣштоу. безвннѣна н правднѣна не оувнѣн *С* 398.2. 3. Система от правила, норми в религиозно учѣние; закон, завет. отъвѣшташа емоу нноден. мзи законъ нмамъ н по законуу нашѣмоу длѣженъ естъ оумрѣтн. тѣко снѣ бжн творитъ сѣа *М Йо* 19.7 *З, А, СК. Срв.* *С* 434.21, 22; а въ законѣ намъ мочн повелѣ. таковѣна каменнѣмъ повнѣати *М Йо* 8.5 *З;* ꙗ егда исплѣннѣна сѣа днѣне оучншѣннѣ ео. по законуу мосовоу. възнѣса н въ нлмъ. поста-внѣтн прѣдъ гмъ *М Лк* 2.22 *З, СК, Б;* внждъ сѣмѣренне мое ꙗ нзъмн мѣа. тѣко

закона твоего не забвѣхъ *СП* 118.153; и подажди рабѣ твоему, отъданне сему оскверньшому са. и въкоушзшо масъ нечестъихъ. ихъже въкоушенне отърекль еси. въ законѣ стѣбь своемъ *СЕ* 22а. 13; дѣбши законъ. бѣ данъ. велан не прѣлюводѣати ни оубити. ни оукрасти ни лъжи послухъхъ вѣити *С* 365.19–20; закону оубо цръкъвеноуому покарѣа са прсагохъ *С* 508.13.

ве закона. *Гр.* ἀθεμίτος. Беззаконие. аламоундарь ... нде на арвенѣхъ и на палестинъ съ многожъ яростнижъ ... и много ве закона творд *С* 291.30–292.1.

прѣстѣпати законъ. *Гр.* παρανομέω. Нарушавам, прѣстѣпвам закона. рѣхъ законопрѣстѣпникомъ. не прѣстѣпайте закона *СП* 74.5; грѣднѣ законъ прѣстѣпахъ вельми *СП* 118.51.

законъ дати [положити, поставити]. *Гр.* νομοθετέω, νόμον τίθημι. Създавам, давам закон. благо и правъ гѣ. сего ради законъ дастъ сзгрѣшаштеимъ пжть *СП* 24.8. *Срв.* *СЕ* 74b 25; кзто естъ ѡловѣкъ воа са (са) гѣ. законъ поставитъ емоу на пжти нже извол *СП* 24.12. *Срв.* *СЕ* 75a 9–10; законъ положи мнѣ гѣ *СП* 118.33; и законъ положи въ ѳнл. еанко заповѣдѣ оцемъ нашимъ. сзказати ѣ сномъ своимъ *СП* 77.5.

ветъхъин законъ. *Гр.* ἡ παλαιά. Старият завет. слзшии и проповѣждъ вѣйна ѡудеса велнкалѣ. како законъ остѣпаютъ ... како ветъхъин законъ оветъша. како же новъин нзвѣщають са *С* 450.10.

законоу възикнѣвзин. *Гр.* νομομαθής. Вещ, сведущ въ закона, познаващ закона. пакзи оученикъ продають. и законоу възикнѣвзини коупуѣтъ. и развонникъ на кръстѣ богословитъ. нз прѣдлажштаго слово поманѣмъ *С* 425.3–4.

поконти закона. *Гр.* ἀναπούω τὸν νόμον. Изпълня закона. богъ во своего си сзина поустн. рождъшааго са отъ жени ... и самого поконтъ закона *С* 416.24–25.

по законоу мрътвзинмъ. *Гр.* νεκροπρεπῶς. Както подобава на мрътвците. воле же и рѣцѣ сзлагаети простеръшоуоуому несъхъзини рѣцѣ. нан и нозѣ по законоу мрътвзинмъ важешн. давъшоуоуому хожденне недвнжнмзинма ногамъ *С* 456.30.

сзхранити законъ. *Гр.* νομοφυλακέω. Спазя закона. сицевъ недѣжъ фарсен и кннжъникъ. нже прѣждезъваннѣхъ ѡчтѣтъ. и нарцати са оучителемъ велнчаетъ са. и широтонъ подрагъ мнаште са законъ сзхранаште велнчаетъ *С* 339.23–24.

ходити въ законѣ. а) *Гр.* πορευόμεναι ἐν [τῷ] νόμῳ. Изпълнявам заповед, държа се законосъобразно. не сзхраниша забѣта бжѣ. и въ законѣ его не изволнша ходити. и забвнша благодѣтъ его *СП* 77.10. б) *Прич.* сег. *деят.* като същ. ходящени въ законѣ. м. мн. *Гр.* οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ. Тези, които изпълняват заповед, държат се законосъобразно. влаженн непорочннѣ въ пжть. ходяште въ законѣ гѣнѣ *СП* 118.1.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. *Гр.* νόμος, νόμοι, νομοθεσία, θέσις, θεσπίσματα, διαθήκη, λόγος, ἐντολή, ἄνομος, νόμου τηρητής, αὐτός.

Неб. закон ОА, ВА, НТ, АК, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтВАН, ВТР, ДА.

законьникъ, –а м. Познавач на Мойсеевия закон, законник. фарсѣн же и законьникъ. сзвѣтъ вѣин отъврѣжъ въ себѣ. не кръштыше са отъ него *М* Лк 7.30 З; горе вамъ законьникомъ. вко възасте ключъ разумѣнню. сами не вѣнндетѣ. и възходаштенмъ възвранште *М* Лк 11.52 З; о възпрошъинмъ законьницѣ *М* 76b 17. *Срв.* З 129b 16; и се законьникъ етеръ

вѣста къ нѣвн. нскѡушаѣа н н глѣ. оуцнтелю что сѣтворь жнвотъ вѣуз-нзйн наслѣдзствоуѣѣ М Лк 10.25 З, А, СК; н отзвѣштатвз рече (!) нѣз рече къ законьннкѡмъ н фарнсеѡмъ глѣ. аште достонтъ вѣ соботъ цѣлантн. онн же оумлазѡша М Лк 14.3 З, А, СК. М, З, А, СК. *Калка от гр. [ὁ] νομικός.* *Нѣб.* законник *книж.* ОА, ВА, Бот, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтВАН, ДА; законник 'калугер'; *мн.* законници 'роднини на младоженеца' ДА.

ЗАКОНЬНО *вж.* **ЗАКОНЬНЪ.**

ЗАКОНЬНЪ, -ын *прил.* 1. Законен, който е съобразен със старозаветния, Мойсеевия закон. и прндѣ [сѡмеонъ] дѣмъ вѣ црѣвь. и егда вѣвѣсте рѡднтелѣ отрѡѣ нѣа. сѣтворнтн нма по обзѣтанъ законьноуѡму о немь. и тѣ прннатъ е на рѣкоу своєю М Лк 2.27 З, А, СК, Б; сего радн н пасѣж ѣюдѣискѣ створи. законно во повелѣнѣе пасѣж ѣвети К 6б 13; нъ тѣзунѣ н словесѣ прорѡчѣскѣнмн н законънънмн акъи лнственемъ красаште са С 346.17-18. 2. *Като свц.* законьнаѣа *ср. мн.,* законьноѣа *ср. ег.* Гр. [τὸ] νόμιμα, τὰ νομικά. Законното, предвиденото от Мойсеевия закон. ѣко дрѡугѣв вѣса закон'наѣ сѣврѣши К 6а 32; ѣсо дѣлама оубо тѣ настъ пасѣж хѣ. понеже вѣсе законьноѣ сѣврѣши С 416.17. М, З, А, СК, Б, Е, К, С. Гр. [τὸν] νόμου, ἔννομος. *Вар.* законънъ, закон'нъ.

Нѣб. законен ОА, ВА, Бот, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтВАН, АР, РВЕ, БТР; законний *остар.* НГер, ВА.

ЗАКОНЬНЪ *нареч.* Законно, според обичая. аѣе н мѣж(ы) кто ѣ(...)'тѣ не вѣнзѡѡдет са аѣе не законъно мѣченъ вѣд(е)тѣ Е 1а 5; сѣтрѣпнтѣ мало. н законьнѣ пострадажднѣ да вѣнъца възьмете С 75.27-28. *Изч.*

Е, С. Гр. νομιμός. *Вар.* законъно.

Нѣб. законно ОА, ВА, Бот, НГер, ЕтМл, МлБТР, РВЕ.

ЗАКРОВЪ, -а *м.* Покров, покривало. и прѣклони нѣса н сьндѣ. н прнмракъ

подъ ногама его. и положи тѣмъ закровъ свои С П 17.12. *Изч.* С П. Гр. ἀποκρυφί.

Нѣб. Срв. [по]кров, кров *остар.* ОА.

ЗАКРЪВАТИ, **ЗАКРЪВАИЖ,** **ЗАКРЪВАИШИ** *несв.* Закривам, покривам, скривам. н обѣма рѣкама него нмѣша за обѣ полѣ рнзънѣн. н закрьваишѣта обнаженнѣ свое С 187.7-8; се слашавъше лютаѣа тѣ. н соурѡваѣа н нечловѣка. пѣдѡста на земн не сѣтрѣпѣвѣша нн внда того нн гласа. долѡу клѡѡшѣта н лнцн закрьваишѣта С 211.4. *Изч.*

С.

Нѣб. закривам, закрия ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ЗАКРЪВАТИ *св.* **ЗАКРЪВАИЖ** *св.* **ЗАКРЪВАИШИ** *св.* *несв.* Покривам се, закривам са. н шестокрнлатѣа серафнмь. вкрѣстѣ стаѣаѣа. и летаѣа. страхѡмъ непрнстѣпнънѣа слазѣ твоеѣа. закрьваишѣтѣ са СЕ 4а 21. *Изч.*

СЕ. Гр. κατακλύπτουαι.

Нѣб. закривам се ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, РВЕ.

ЗАКРЪИТИ, **ЗАКРЪИЖ,** **ЗАКРЪИШИ** *св.* Закрия, покрия. н закрьвѣше внѣхъ по лнцю. възпрашаахъ же н глѣше прорѣцн кто тѣ оудѡрн М Лк 22.64 З; повѣждъ мн оубо в жндѡвнне ... како лн влѣжншн кннгахъ ... ослоѡшаа са ... а тѣи лнственнмъ закрьвѣ оун сн. вѣсь са тамо прѣда С 335.11. *Изч.*

М, З, С. Гр. περικαλύπτω, ἐναποτίκω.

Нѣб. закрия ОА, ВА, НТ, Бот, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ДА.

ЗАКХЕН, -ѣа *м.* *ЛИ.* Закхей - име на йерихонски митар. н се мѣжъ нменемъ нарнцаемъ закхѣн М Лк 19.2 З, А; и рече къ нему. закхѣе потъштатвз са сѣлѣзн М Лк 19.5 З, А; ставъ же закхѣн рече къ гн М Лк 19.8 З, А; о закхѣн М 77а 13. *Срв.* З 130б 10; на снцъ смѡкѡе възлѣзѣ закхѣн вндаѣтѣ господѣа. н к нему рече скоро сѣлѣзн. добрѣ же еѡаггелнстѣ

рече. днвнн смокзи о зак'хен С 350.13, 15; еуаггелннско во пнсаные глаголетъ. мааа възвѣша зак'хеа по въздрастоу С 545.28. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. Ζακχαῖος. Вар. закьхен, закьхѣн, зак'хен.

закхѣовъ прил. притеж. от *ЛИ*. Закхеев, на Закхей. бже сптеаю нашъ. съподобен подъ кровъ закьхѣовъ вьннтн *СЕ 14b 11-12. Изч.*

СЕ. Гр. [τοῦ] Ζακχαίου. Вар. закьхѣовъ.

закълатн вж. заклатн.

закълатн вж. заклатн.

закьхен вж. закхен.

закьхѣовъ вж. закхѣовъ.

закьхѣн вж. закхен.

залазъ, -а м. Опасност, заплаха. коментарнн рече ... владзико мон ануупате. аште сего тако оставннн. то не нматъ са л'внтн н т'вхъ сам'вхъ црѣ оукаратн н прнобращтешн намъ залазъ не хвдъ С 102.24; іакоже (н вѣ) съдравнн троудолоу(в)звѣнн по(с)пѣшеннн(м)ъ гнѣ д'влес(ъ) показоватн (н) в(ъ) в(о)л(ѣ)зннн вѣсе трпѣнне н мльчанне съ радостнж казатн залазъ же нмат(ъ) прьв(ы)(н) велнкъ іако гѣа обанхова са ѡд(м)ъ са отължунвъ *ЗЛ 1a 9. Изч.*

С, ЗЛ. Гр. κίνδυνος.

Неб. Ѳ.

залогъ, -а м. Заложник. н се два бѣста отъ ннхъ ндѣшта вѣ тъ днѣ ... не пож'дста ... негда хотѣаше погрѣбензін отъврѣштн дрѣжнмзіа многоднннзіа залогзі С 472.26. *Изч.*

С.

Неб. залог ОА, ВА, НТ, АК, Вот, Дюв, НГер, ЕтБАН, МлБТР, АР, РВЕ, БТР, ДА.

заложнтн, заложж, заложншн св. Препреча, преградя пѣтя на няког или нещю. положен т'вало свое хѣ бже нашъ. заложнлз есн пжтѣ в'сѣкон непнрѣзннн. ходащнн по земн *СЕ 42a 12*; тзи вѣко раун нзннѣ. заложнтн в'са пжтн неджгоу семоу *СЕ 42a 17.*

заложено нмѣннѣ. *Гр. τὰ κεφάλια. Съкровище, богатство. хрнста овнскалъ ан есн акзі азъ. ржкж прнд'валъ ан есн ... прна ан тзи гѣ. вѣ кон ржцѣ вѣ нѣнже вѣхзйтн заложено нмѣннѣ С 512.5. *Изч.**

СЕ, С.

Неб. заложя ОА, ВА, НТ, АК, Вот, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА.

замазатн, замажж, замажешн св. Замажа, намажа. паннжвзі на землж. замазавзі саннамн і брннемѣ. слѣпоумоу рождѣшю са ... і омьвеннемѣ отъврѣзъ оун его *СЕ 33a 3-4. Изч.*

СЕ.

Неб. замажа ОА, ВА, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, БТР, ДА.

заматерѣтн вж. заматорѣтн.

заматорѣтн, заматорѣтж, заматорѣешн св. Застарѣя, остарѣя, стана на преклонна възраст. н не бѣ нма ѡада. понеже бѣ еансаветѣ неплодзі. і оба заматорѣвѣша вѣ днѣхъ свонхъ вѣашете *М Лк 1.7 З, А*; азъ во есмъ старъ н жена моѣ заматорѣвѣшн вѣ днѣхъ свонхъ *М Лк 1.18 З, А*; і бѣ анна пророунца. дзштн фаноулева. отъ колѣна асоурова. сн заматорѣвѣшн вѣ днѣхъ мноствхъ *М Лк 2.36 З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. προβαίω. Вар. заматерѣтн.

Неб. заматорѣя dual. н стар. ОА, НГер, ЕтМл, МлБТР, РВЕ.

заморнтн, заморнж, заморншн св. Уморя, предам на смѣрт. внд'вѣз нхъ івснфъ. црѣ сзи вѣсѣмъ егуптомъ владзі. не обнажн меѡа. нн вѣ тьмннцн затворн. нн гладъ заморн С 367.15. *Изч.*

С. Гр. κατατήκω.

Неб. заморѣ dual. н стар. ОА, НТ, НГер, ЕтМл, МлБТР, РВЕ, БТР, ДА; замдрим dual. ДА.

замоуднтн, замоуждѣж, замоудншн св. Забавя се, зак'сней. помоштннкъ мой ізбавителъ мой еси тзи. гѣ не замѣдн *СП 69.6*; бже мой не замѣдн *СП 39.18*; прндѣтъ н не (з)амоудѣтъ *Е 96*

7; азъ самъ о себѣ вѣбъжъ на
сковѣрадѣ. н не замоуждѣ С 118.7; не
замоуждѣнъ же цѣсарь съворъ
епнскоупъскъин сътворн С 201.1. Изч.
Е, СП, С. Гр. χρονίζω, μέλλω, ὑπερτίθεμαι.
Вар. замѣднѣ
Неб. Св. муден прил. ОА, ВА.

ЗАМЪСАЪ, -а м. Замисъл, намерение.
и бѣдн мн подавѣн снаж. и мѣдрость.
и правѣденъ замъсаъ. и добръ волѣж.
съ правѣдънож. вѣрож. на твоѣж
слоужбѣж ꙗ СЕ 72b 7-8. Изч.
СЕ.
Неб. замисъл ОА, ВА, Вот, МлВТР, АР,
РВЕ, ВТР.

ЗАМѢДНѢНЪ ВЪС. ЗАМОУДНѢНЪ.

зане съюз 1. Въвежда подчинени об-
стоятелствени изречения за при-
чина: понеже, защото, затова че,
тъй като. тогда научатъ поноснѣн
градомъ. въ ннхъже вѣша мнѣжѣн-
шаа снази нмъ. зане не покаша са М
Мт 11.20 З; слыньцоу же вѣснѣвѣшнѣ
присваде. и зане не нмѣше кореннѣ
оучеше М Мк 4.6; мзи любнмъ. зане
онъ прѣжде възлюбн. насъ Е 37b 6;
посла тѣмъ н мръе. зане прогнѣ-
ваша слова его СП 104.28; иже
сзгрѣшнша къ тебѣ. мноственъ бѣдн
имъ. и намъ грѣшнникомъ. зане ннкъ-
тоже прѣдъ товож ѳнстъ бѣдетъ. СЕ
65b 20; за что повѣждъ мн. что мало
н велико понмовати нмѣа прѣданѣн
оучнтеля ... зане ан недѣжъи сътворн
тн рѣшнтн. зане ан прокаженъи
ѳнстнтн С 411.15. 2. Въвежда под-
чинени обстоятелствени изрече-
ния за следствие: затова, поради
което. и неистовство съконъа. зане
прѣдѣстъ. и поврже ꙗ съзеврннкъ К
5b 10; н азъ надѣахъ са яко мечемъ
отъсѣчеш мн главѣ. зане молъ та
повелнтн отътворнтн. да оувѣсн како
кръстнани съморѣ прѣвндрѣтн навъ-
кохомъ. христосовъи радн любве С
254.2-3; дхъ стѣи вѣндетъ въ та н
снаа вѣшнѣааго обѣсннтъ та. зане н

раждаемою отъ тебѣ сто. наречетъ са
снъ вѣнѣ С 10.26; добръ. яко не
тѣжыкъ богъи прѣвндрѣаъ исн. нъ н
ѳрѣ похочан. зане сътворн тѣ. да
жнвоу тн сѣштоу зѣвѣрмн плоушта
тн нзѣвѣчена бѣдѣжъ С 165.9; снн
еднн [!] на десѣте страстотрѣпъцн. н
доброповѣдѣннн мѣуеннцн. трѣудн-
ша са дожн н до коньца хса радн.
зане н одѣнн вѣша свѣтълонѣ одеж-
денъ С 271.11.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ὅτι, διό,
διότι, καθότι, ἐπει, ἐπειδή, ἀνθ' ὧν, ὅθεν,
μήποτε, ἐν τῷ + Inf., εἰς τό + Inf., διὰ +
Inf., διὰ τό + Inf. διὰ + Inf.

Неб. зане dual. ОА, ЕтВАН, ДА.

зане [погр. С 398.2] вѣс. законъ.

занеже съюз 1. Въвежда подчинени
обстоятелствени изречения за
причина: понеже, защото, затова
че, тъй като. слышащемъ же нмъ се.
приложъ прнтъжъ рече. занеже тъ вѣ
блнжъ нма. мнѣважъ ꙗко авне
хощетъ цѣрствне вѣне авнтн са М Лк
19.11 З; не хотатъ бо слова яже о
стѣнхъ. подъ закономъ похвалъи вѣ-
тн. занеже хвалаште отъ вннъи мира
сего. научатъкъи похвалъ прнѣмѣжъ С
83.25; н за неже тожденменнтъ исн. то
тѣмъ тн нестъ дала жнвотъ С
226.29-30; занеже творнховѣ то
оувѣдѣховѣ господѣ. нестннъное слово
вѣднмою. разоумѣховѣ комѣ сътво-
рнховѣ С 212.28; занеже не къ ѳло-
вѣкомъ нестъ наш(!) вра(!) нъ къ доу-
ховънннмъ ажкавѣства. н поштеннѣ
наше н оудръжанъе доуховѣно бѣдн
С 497.9, 12. 2. Въвежда подчине-
ни обстоятелствени изречения за
следствие: затова, поради което.
хъ нзи рече нскоупнлъ отъ клѣтѣи
законѣ. вѣвѣзъ за нзи клѣтѣа. за неже
достонтъ н намъ рѣштн С 480.4.
М, З, С. Гр. διὰ τό + Inf., διότι, ὅτι, ἐπειδή,
ἐφ' ὅς. Вар. за неже, занеже.
Неб. Св. зане dual. ОА, ДА.

ЗАННАДА, -зи *м.*, *ЛИ*. Занита [Занифан] – христианин, умр. мъченически с Йона, Варахисий и др. [ок. 326 или 300–331 г.] в Персия по времето на Шапур [Сапор] II [309–379 г.]. *Пр.* на 28 март. съконьчавъзшнѣхъ же са сватъзнихъ. нмена сѣтъ сн. ѳвна варахиснн. **ЗАННАДА**. лазаръ. нерсенъ *С* 271.6; сватъзинмъ же мѣченкомъ затворенъимъ въ тъмницн. нмена сѣтъ сн. **ЗАННОФАС**. лазаръ. марофасъ. нерсенъ *С* 256.12. *Изч.*

С. Гр. Ζανίδας [var. Ζανίδας]. Вар. заннофас.

ЗАННОСЪ [*погр. СП* 100b 18–20] *вжс.* танеосъ.

ЗАННОФАСЪ *вжс.* **ЗАННАДА**.

ЗАПАДЪ, -а *м.* 1. Запад. н приидѣтъ отъ възтокъ н западъ н сѣвера н юга *М Лк* 13.29 *А, СК*; н отъ странъ съвѣра ю. отъ възтокъ ꙗ западъ ꙗ сѣвера н моръ *СП* 106.3; н пакъзи на западъ такожде. н на полодне толнокожде н на полунощъ такожде. н глатъ пѣвци пѣнне се *Е* 31а 9; погровоша ноштинъ стѣне него тѣло. вънѣ стѣнъ на западъ града *С* 538.4. 2. Земля, разположена на запад. нзина н запада нзъбавыѣ твоѣа пакостн *С* 512.21; акъзи възтока своводн. н запада *С* 512.25. 3. Залез. слънъце позна западъ своѣ *СП* 103.19; ꙗ призва землѣ отъ възтокъ слънъца до западъ *СП* 49.1. 4. Бездна, преизподня. приде во хъ. небесъскъа двѣри пѣтъ сѣтворите. възшъдъшоуоумоу на западъскъа запады *С* 465.23. *М, З, А, СК, Н, Е, СП, С. Гр. δυσραι; δόσις.* *Неб.* запад ОА, ВА, НТ, АК, Бот, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, БТР, ДА. *Срв.* Запад *МИ* КП, *МИ* Белосл.

ЗАПАДЪНЪ, -зин *прил.* *Като същ.* **ЗАПАДЪНЪ** *м. ег.* *Гр.* λίψ. Западният вятър. въздвѣже югъ до небеси. ꙗ наведе снлоѣ своѣѣ западенъ *СП* 77.26.

ЗАПАДЪНЪА странъ. *Гр.* τὰ Ἰλλυρίων ἐδῶν. Запад; страните, които са на запад. нѣстъ дошла западънъхъ странъ армянъскъа хоруа *С* 197.19–20. *Изч.*

СП, С.

Неб. западен ОА, ВА, АК, Бот, НГер, МлБТР, АР, РВЕ, БТР; западни[й] *остар.* ВА, НГер, ЕтМл.

ЗАПАДЪСКЪ, -зин *прил.* Адски. приде бо хъ небесъскъа двѣри пѣтъ сѣтворите. възшъдъшоуоумоу на западъскъа запады. господъ нма ѣмоу *С* 465.22–23. *Изч.*

С. Гр. τοῦ Ἀίδου.

Неб. Ø.

ЗАПААНТН, **ЗАПААНЪ**, **ЗАПААНШН** *св.* Запаля, подпаля. поганин ... възъмъше огнь запаанша пѣввннцъ *С* 196.21. *Изч.*

С. Гр. ἄπτω.

Неб. запаля ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ЗАПЕЧАТЪЛЪТН, **ЗАПЕЧАТЪЛЪНЪ**, **ЗАПЕЧАТЪЛЪНШН** *св.* 1. Означа с белег, обознача; запечатам. они же шедъше оутвърдиша гробъ. запечѣталъвъше камень. съ коустоднеѣ *А Мт* 27.66; да оубо аште гробъ запечѣталъветъ са. не вѣдетъ проказъства никоегоже *С* 440.4–5; господънъ оувннца запечѣталъвша гробъ *С* 472.22–23. //

Прич. мин. страг. като прил. **ЗАПЕЧАТЪЛЪНЪ**. *Гр.* ἐσφραγισμένος. Запечатан. дадатъ са рече запечѣталънъа кннгъ. мжжоу вѣдѣштоу писмена *С* 246.8. 2. *Прен.* Потвърдя, засвидетелствам. приимъзи его съвѣдѣтельство запечѣталъ. тко вѣ истн(не)ненъ естъ *М Йо* 3.33 *А, О. Изч.* ~ са *страг.*

М, А, О, С. Гр. σφραγίζω.

Неб. *Срв.* запечѣта ОА, ВА, Дюв, АР, РВЕ, БТР, ДА; запечатам ОА, ВА, НТ, Бот, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, БТР; запечатувам *остар.* МлБТР.

ЗАПННАТН, **ЗАПННАНЪ**, **ЗАПННАНШН** *несв.* *Прен.* Измамвам, изигравам, над-

хитрявам някого. како ти н кзѣмъ до хъдожьствомъ (ъ) запнндетъ РП 4.18. *Изч.*
Р. Гр. ὑποσκελίζω.

Нѣб. Срв. запинам *guall.* ОА, ВА, РВЕ.

ЗАПЛЪВАНЬЕ, -ѣ *ср.* Заплюване. внждъ лица моего заплѣванья. ѣже тебе радн приахъ С 469.6-7. *Изч.*

С. Гр. ἐπιπύσσα.

Нѣб. Срв. запливам *ostrar.*, заплювам ОА, РВЕ, НГ; заплювание *ostrar.* Бот, МлБТР; заплюване РВЕ.

ЗАПЛЪВАТИ, **ЗАПЛЮЖЪ**, **ЗАПЛЮЮЩИ** *св.* Заплюя. тзгда заплѣваша лице его М Мт 26.67 З, А, СК; н поржгажтз са емоу. н досадатъ емоу н заплюжтз М Лк 18.32 З; емоу же жндовн заплѣваша лице СЕ 48а 18; емоу же нюдън заплѣваша оун СЕ 50а 6-7. *Изч.*

М, З, А, СК, СЕ. Гр. ἐπιπύω.

Нѣб. заплюя ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, БТР, ДА.

ЗАПОВѢДАНЬЕ, -ѣ *ср.* Заповед, нареждане, повеление. нѣстъ оутанло са насъ нечѣстнвоуе заповѣданнѣ С 147.27. *Изч.*

С. Гр. πρῶτοτατα. *Var.* заповѣданнѣ.

Нѣб. заповядание *ostrar.* ВА, НГер, РВЕ. *Срв.* заповядване ОА, МлБТР, РВЕ.

ЗАПОВѢДАТИ, **ЗАПОВѢДАТИ**, **ЗАПОВѢДАШИ** *несв.* и *св.* 1. Заповядвам, поръчвам, нареждам. снѣ оба на десате посъла нсз. заповѣдавз нмз гла. на пжть ѣзкз не ндѣте. н въ градз самарѣнз не вѣнндѣте М Мт 10.5 А, СК; н сзходащемз нмз сз горзи. заповѣда нмз нсз гла. ннкому же не повѣднте вндѣннѣ. дондѣ же снз нз мрзтезннхъ вскрснетъ А Мт 17.9; вѣко ꙗ бже оць нашнхъ заповѣдавз а дамоу. пострѣщн главж равоу твоемоу мельхнседекоу СЕ 7а 3; црз же заповѣда двѣма на десате жрѣтн богома. нмже повннжтн са подоваатъ. н поклоннтн С 100.23. 2. Известявам, оповестявам, предричам. тзи еси самъ црз мон н бз мои. заповѣдаа спнѣ нѣвокалѣ СП 43.5; н твои.

заповѣдаешн отроковнцн прншьственн небесѣстн н земѣстнн коньцн С 250.7.

// Давам завет, оставям в завет; повелявам. шѣдъше оубо наоучнтѣ вса ѣзкзи ... влюстн. вѣсѣ елнко заповѣдавз вамз М Мт 28.20 А, СК; сн заповѣдавз вамз да любнтѣ другз друга М Йо 15.17.3, А, СК; мочн заповѣдѣ. датн кзнннгз распоустнзнн н отзпоустнтн нж М Мт 19.7; тз вѣко твоимъ сзсждомъ. извзранзймъ апломъ. павзломъ. заповѣдавз намз. вѣсе въ славж твоиж творнтн СЕ 7б 15; повеаѣнннмз же цѣсаремз вѣсждоу по всен земн. та дрзжатн коупносжштжжк вѣрж отьца н сзна н сватаго доуха. заповѣда С 189.28.

КАЗНЬ ЗАПОВѢДАТИ. Гр. *protipheim thestisimata.* Издам нареждане. онз же сзшавз н сзжалнвз сн. о напастн сватзихъ цркзвз. авнн казнъ заповѣда ... кто отз вазъ внжжтрь града сзвнраа въ црквн правозвнзннхъ. то сзмрѣтнжжк казнъ прннметъ С 199.17.

М, З, А, СК, У, СП, СЕ, С. Гр. ἐντέλλομαι, νομοθετέω, διαστέλλομαι, διατάσσω, ἐπιτάσσω, προτάσσω, ὑποτίθεμαι, θεσιάζω, παραγγέλλω, ἐπαγγέλλομαι, πετέχω.

Нѣб. заповядам ОА, ВА, НГ, АК, Бот, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ.

ЗАПОВѢДЬ, -н *жс.* 1. Заповед, нареждане, постановление, распоруждане. се толнко лѣтз работнж тебѣ. н ннколнже заповѣдн твоѣа не прѣстжпнхъ М Лк 15.29 З, А, СК, Б; даша во архнрен н фарнсеѣн заповѣдѣ. да аште кто оштжнттз н кзде вждетъ. повѣстъ. да нмжтз М Йо 11.57 З; въ онѣ. нзде заповѣ (*погр. вл.* заповѣдъ, *Кури*, с. 266, *бел. пог линия*) от кесарѣ августа. напсатн всѣ вселенжж А Лк 2.1; тебѣ же цѣсару протнвнмз са н заповѣдемз твоимз не покарнемз са С 59.25; вѣмз ... заповѣдн цра. ѣако велнтз вамз жрѣтн богомз С 125.15; вѣроун въ ннкенскааго сзбора заповѣдн. н прнмнрн са

съ правовѣрнѣшимъ С 200.5. 2. *Обикн. мн.* Закони, повели, предписания отъ Бога. заповѣди вѣсн не оуби не прѣлювз сътвори. не оукради. не азъжь съвѣдѣтель вѣди. чѣти отъца твоего и матеръ твою *М Лк 18.20 З, А, СК. Срв. Мк 10.19 М, З; ꙗже гла емоу. ꙗко прѣвѣнши заповѣдь естъ вьсѣхъ. слыши нꙗно гъ бѣ нашъ. гъ едннъ естъ М Мк 12.29 З, А; положатъ на бѣ оупъвание свое. ꙗ не забвѣдѣтъ дѣлаз бжеі. ꙗ заповѣди его възвѣстѣтъ СП 77.7; хранити са отъ гѣ въ правѣн вѣрѣ. въ съконъуаннѣ заповѣдені его СЕ 83b 12; оврѣтоша са въ перьстѣ земн ... дѣва брата ... мѣжа правѣднѣа. испльнѣ сѣшта вѣрзи. и хранашѣа заповѣди господнѣа съ страхомъ С 255.15; и прѣвѣдѣвъшла заповѣди его възвѣжетъ въ огнѣ неоугасаемъзи С 266.20; оученне д. просвѣщаемъзи въ нѣмѣ прѣдано о д ꙗ заповѣди Х II Аа 3.*

ходити на [по] заповѣди. Испльнявам, спазвам заповѣди, правила, наставления. съхранн ма отъ жнвота немощнааго. и наоучн ма на вѣса заповѣди твоѣа ходити. наведн ма на пѣтъ твои правзи СЕ 36a 24; тѣи оубо о ѣадо. ходи по заповѣдемъ гнѣмъ присно. послѣдоуѣа повелѣннемъ его СЕ 89a 22.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С, Р, Х, МЛ. Гр. έντολή, δόγμα, διάταγμα, ἐπίταγμα, πρόσταγμα, ἐπάγγελμα, παραγγελία, θέσις, διαθήκη, φήμη, ένταγμα, νόμος.

Неб. заповѣди ОА, ВА, НТ, АК, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА.

заповѣдѣти, заповѣмь, заповѣсн св. Заповядам, порѣчам, наредѣ. писано бо естъ. ꙗко аѣламъ своимъ заповѣстъ о тебѣ съхранити та *М Лк 4.10; пишеть бо ꙗко аѣломъ своимъ заповѣстъ о тебѣ. и на рѣкахъ възвѣмѣтъ та. да не когда прѣтѣкнешн о камен(.) ногъ своиъ З Мт 4.6 А, СК. Срв. Йо 14.31 М, З; и обратн н на*

вѣжанне. и заповѣди емоу отити отъ сѣдѣ СЕ 51b 14. // *Дам завет, оставя завет. глѣша емоу что оубо мочи заповѣдѣ. дати кѣннѣи распоустнѣнѣа и отъпоустити ꙗ М Мт 19.7; ꙗзбавленне послѣа людемъ своимъ. заповѣдѣ въ вѣкъ заветъ свои. сѣтоі страшно ꙗма его СП 110.9; не дѣлаѣшѣтеі по безаконеннѣ. въ пѣтѣхъ его ходиша. тѣи заповѣдѣ заповѣди твоѣа. хранити ꙗ сѣло СП 118.4; пророка възставитъ вамъ гъ бѣ отъ вратнѣа вашеа акзи мене. того послушанте о всемъ ꙗже заповѣстѣ вамъ С 387.3-4.*

М; З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. έντέλλομαι, ἐπιτάσσω.

Неб. Вж: при. заповѣдати.

запослоушати, запослоушѣж, запослоушѣши несв. Засвидетелствам. си възпомннн ... (по)слоушѣа (*погр. вл. за(по)слоушѣа, Мирчѣв, Когов, с. 236*) прѣдъ бмъ Е 16 12. *Изч.*

Е. Гр. διαμαρτύρομαι.

Неб. Срв. послушам.

запрѣва нареч. Отначало, най-напред, преди всичко. запрѣва оубо льштѣше нхъ ласканнмъ С 86.26; тѣло бо въ стоудень възпадъ. запрѣва оубо вьсе осннѣетъ. съвѣдаѣшѣти са крѣви С 89.14; аште оубо въ такъ обзѣчан запрѣва себѣ оустронмъ. пѣтемъ ходашѣте. оудобѣ оуже вьсѣж добрѣ дѣтѣль конъуаеи С 498.1. // *В началото, преди, по-рано. съповѣдавшемъ же нмъ ꙗже са нмъ съвзи. похочан ꙗ поѣже него запрѣва не послоушашѣа С 39.29. Изч.*

С. Гр. πρῶτον, ἐκ προομιῶν, τὴν ἀρχήν. Вар. запрѣва.

Неб. Срв. запрѣвамъ започвамъ прѣв да правя нешо да.

запрѣтити, запрѣщѣж, запрѣтити св. 1. Заповядам, наредѣ, зарѣчам. и запрѣтити нмъ. да ннчьсоже не въземлѣтъ на пѣтъ *М Мк 6.8 З; тогда възставъ запрѣтити вѣтромъ и морю. и*

взистъ тишина велнѣ *М* Мт 8.26 З; прнвѣса кз немоу дѣтн да ржцѣ възложнтъ на на. і помолнтъ са. оуѣннцѣ же запрѣтнша нмъ *М* Мт 19.13 З¹; і запрѣтн недѣжоу семоу. растжцнмоу въ немь. не нмѣтн плода. нн растнтн са въ вѣкз *СЕ* 35а 11; тако бо вѣше запрѣштено посланннмъ отъ воеводз кз немоу. *С* 17.24; повелѣ легзко нхъ вестн въ темннцѣ. запрѣтнвз аглану капнкларнѣ. терѣдѣ блюстн нхъ *С* 72.2; не запрѣштатнешн лн нзннн вѣсомъ. нз запрѣтншн тзгда родствѣ огъноуоумоу. аште нмашн оустомъ хсовомъ оуста подовѣна *С* 383.30. 2. Смѣря, укоря, порицаю някого за нарушение на правило, норма на поведение и под. аште же сзгрѣшнтъ тебѣ братрз твои запрѣтн емоу *М* Лк 17.3 З, *А*, *СК*; запрѣтнлз еси грѣднмъ проклаятн оукланнѣштѣи са отъ запвѣдѣи твои хъ *СП* 118.21.

запрѣтнти доухоу [доухомъ]. *Гр.* ἐμβριόμοι τῷ πνεύματι. Развълнувам се, разтревожа се. іс же вко вндѣ нк плауштѣ са. і прншедзшнлз сз ненк нюдеи плауштѣ са. запрѣтн дхоу. н възмжтн са самъ *М* Йо 11.33 З, *А*, *СК*; н запрѣтнвз доухомъ прнззва н сѣвзз. въ нмнсоу хрѣстоса *С* 45.7–8. *Изд.*

М, *З*, *А*, *СК*, *Б*, *СП*, *СЕ*, *С*. *Гр.* παραγγέλλω, διαστέλλω, ἐπιτάσσω, ἐπιτιμάω, ἐμβριόμοι.

Наб. запрета книж. *остар.* *ОА*, *ВА*, *АК*, *Вот*, *НГер*, *ЕтМл*, *МлВТР*, *АР*, *РВЕ*, *ЕтБАН*, *ВТР*, *ПРОД*, *ДА*.

запрѣщати, запрѣщати, запрѣщати не св. Заповядвам на някого да не прави, върши нещю; забранявам, запретавам. ісхождаахъ же н вѣсн отъ мзногъ взпннжштѣ н глѣжштѣ. вко тз еси хъ снз бжнн н запрѣштатн не дѣвѣше нмъ глатн. вко вѣдѣвахъ хд самого сжштѣ *М* Лк 4.41 З; еанкоже имъ тз запрѣштатнше. онн пачѣ із лнхѣ

проповѣдаахъ *З* Мк 7.36 *СК*, *Б*; запрѣщатъ тн гѣ. і нзгоннтъ та тра савнцѣ. краджннѣ отан сналз его *СЕ* 47b 13; і блаженнмъ оцемъ прооучатн. і вѣсѣмъ на вѣсѣкз день. запрѣштатн не обидѣтн. кого немощнѣшнхъ *К* 2а 13; прѣдлнешн ... вѣса сздѣржаштѣаго. вѣсѣи владжштѣаго. моревн запрѣштатнштѣаго. кестѣствоу вѣсемоу владжкж *С* 412.7; свонмъ господствнвмъ зовж мрѣтвдѣаго. се свонѣк властнѣк запрѣштатн сьмрѣтн *С* 310.4; не запрѣштатнешн лн нзннн вѣсомъ *С* 383.29.

М, *З*, *СК*, *Б*, *СЕ*, *К*, *С*. *Гр.* διαστέλλω, διαστέλλομαι, ἐπιτάσσω, ἐπιτιμάω.

Наб. *Срв.* запретавам *остар.* *ОА*, *ВА*, *Вот*, *АК*, *НГер*, *МлВТР*, *ЕтМл*, *АР*, *РВЕ*, *ВТР*; запретавам *gual.* *МлВТР*, *ПРОД*, *ДА*; запретавам *остар.* *ОА*, *ВА*, *Вот*, *АР*, *РВЕ*, *ЕтБАН*.

запрѣщенье, -н *ср.* 1. Заповед, нареждане, повелѣ. о запрѣштенин водамъ *М* 43b 2. *Срв.* *З* 129b 6; о запрѣштенин вѣтроу н морю *М* 76b 2. *Срв.* *З* 129b 6; страхомъ же клонѣ са н запрѣштенинѣмъ сѣпаде коумнрѣ сз мѣста своего *С* 33.14–15; н внда смокѣѣ. прѣжде господьскал запрѣштенинѣ. прозвѣзшж н свѣтѣлж. а по господствѣ запрѣштенинѣ. н драхло н соухо *С* 343.21, 22. 2. Укор, порицание, мѣмрене за нарушаване на заповед, норма на поведение и под. отъ запрѣштенинѣ лнца твоего погзвнжтъ *СП* 79.17; втз запрѣщенье твоего повѣрнжтъ *СП* 103.7; втз запрѣштенинѣ твоего бже ісковѣл. въздрѣмашн са вѣсѣдзшеи на конѣ *СП* 75.7; н авшнл са істоушнцѣ водзннн. н отзкрзшл са основанѣ оуселенннѣ. втз запрѣштенинѣ твоего гѣ. втз дзхновенинѣ дхѣ гнѣва твоего *СП* 17.16; нарнцаннѣ. і прнзываннѣ творнмъ. на твое запрѣщенинѣ днѣволе. да запрѣтнтъ тн гѣ *СЕ* 56b 10. 3. Наказание, отплата за нарушение на заповед, норма на поведе-

Едеса, Месопотамия [дн. Урфа в Турция] по времето на имп. Траян [98–117 г.]. *Пр.* на 15 октомври [през IX в. на 5 септември и 29 януари]. стрѣтъ стаго ѿка зарна *Е* 246 16. *Изч.*

Е. Пр. Ζαρβίλος.

зарокъ, -а *м.* Зарька, заповед, повеля. нъ аште к'то ч'то речеть чесо радн отъврзгоша са зарока кемоу в'сен *С* 53.12. *Изч.*

С. Пр. брот.

Неб. Срв. зарька ОА, ВА, Бот, АР, РВЕ.

зарръ *вж.* заръ.

заръ, -а *м.* *ЛИ.* Зара – син на Юда [Иуда] и Тамар [Бит 38.30]; един от прадедите на Христос. нюда же родѣ фареса н зара *А Мт* 1.3 *СК. Изч.* *А, СК. Пр.* Ζάρα. *От евр.* Zerāh, Zarāh 'изгрев, светлина'. *Вар.* зарръ.

заря, -та *ж.* Заря, сияние, блясък. заоутра ... златъиза заря. правьдъное слъньце ... просвѣтн. заоутра кегда топлъзи заря божьства прострѣ *С* 348.23, 25; прѣстолъ твон палантъ зарей *С* 250.18; чнетъ по истинѣ приемыжтъ истинънжжъ зарж *С* 335.18; не дастъ ... на истинънъиза заря възрѣтн *С* 339.19.

Зара поущаѣан. *Пр.* [ὁ] ἀστράλλων.

Излъчващ светлина. нъина же очеса срьдъць сьмѣжнеъше. нн свѣтълаадо благоучьстна срьдѣвъ зема на крѣстѣ вѣрнъиза заря поущаѣашта вндаште кз немоу текжтъ *С* 401.14. *Изч.*

С. Пр. αὐγή, αἴγλη, ἀκτίς. *Вар.* заря.

Неб. заря ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, РВЕ, БТР; заря *гуал.* ВА, НТ, ЕтМл, ДА.

заскопые, -та *ср.* Недоверие, подозрение, съмнение. дѣтн хвалъ приносатъ. да все заскопие. тъште слово покажетъ неприязни *С* 337.17–18. *Изч.*

С. Пр. ὑπόληψις. *Вар.* заскопие.

Неб. ∅.

застопатн, застопъ, застопшн неск. До-
давам на някого, отгчавам. зане

творнтъ мн троудъ въздовница сн. да мьшж ена да не до коньца прихощаштн застонтъ мене *М Лк* 18.5 З, *А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. Пр. ὑποτάξω.

Неб. застоя Дюв, НГер, РВЕ, МлВТР, ДА. *Срв.* застоювам ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР, РВЕ, БТР.

застъпанье, -та *ср.* Застъпничество, защита. талантн во съде сжтъ. коегождо снад. нлн въ застъпаннн. нлн въ нмѣннн. нлн въ оученнн. нлн въ конен любо потрѣвѣ. такон жде *С* 378.21. *Изч.*

С. Пр. προστασία. *Вар.* застъпанне.

Неб. Срв. застъпане *гуал.* НГер, МлВТР, РВЕ; застъпане ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР, РВЕ; застъпуване *остар.* ОА.

застъпатн, застъпанъ, застъпанешн неск. 1. Отстъпвам назад. онъ же въ мльуаннѣ сзи. възрѣвѣз вндѣв кзинхъ вѣсъ сьсжмнаште са него. н застъпанѣшта отъ страха. н повелѣвѣз нмъ прнтн кз севѣ ... възпрашааше... чѣсо радн придоште *С* 37.6. // Давам преднина на някого или нещю; отстъпвам. бѣ въ варъхъ его знаемъ естъ. егда застъпаетъ н *СП* 47.4; 1 главж [ѣка] на възшъннмъ мѣстѣ положн. 1 на нен множѣншнѣ чювьствнѣ оутврждѣ. не застъпанѣшца дроуѣгъ дроуѣга. власзи же главж покръзилъ есн. да не врднтъ са нзмѣненемъ вѣтръ *СЕ 7b* 9. 2. Застъпвам се за някого, защитавам, помагам. 1 шлъмъ спнью припатн. 1 меуъ дхѣвнъзи. еже естъ глз бжен. застъпанъ. нензгланъзнаадо. въздъизаннѣ срца *СЕ 94a* 11; насъ застъпанте взннж. нмжште во васъ застъпннкъзи ... не въззбонмъ са *С* 68.10; въ вѣдахъ вьсѣхъ застъпанте *С* 67.23–24; нмамъ во вьсѣхъ вѣкз цѣсара бога застъпанѣшта ма *С* 162.4–5; тако же творааше всеа лѣта жнтна своего ... ннштелюбне застъпанъ *С* 207.19. *Изч.*

СП, СЕ, С. Пр. ἀνταμβάνομαι, συμμαχέω, ὑπερασπίξω, ὑποδύω, παρεμποδίξω.

Неб. Срв. застъпвам ОА, ВА, Дюв, РБЕ; застъпам *гуал.* ВА; застъпям *гуал.* НГер, РБЕ; застъпувам *гуал.* ОА, ВА; застъпнувам *гуал.* МлБТР.

застъпнѣти, застъпнѣж, застъпнѣши св. Застъпя се за някого, защита, подпомогна. ѿпѣло застъпн ма гн *Е* 20б 8; възвратиъ еси помощь орѣжнѣ его. ꙗже не застъпи его въ день врагн *СП* 88.44; тѣ же ꙗже не оудали щедротъ твоихъ отъ мене. мнѣстъ твоѣ рѣснота твоѣ възнѣж застъпнѣсте мѣа *СП* 39.12; н о вѣсѣхъ трѣвоуѣжнѣхъ твоѣа ꙗже. помощн ꙗже застъпленнѣ ꙗже ... застъпн ꙗже помнѣоуѣн. сѣхранн нѣи бже твоѣжъ благодѣтнѣж *СЕ* 61а 23; гн ꙗже хсе. невнѣднмадо отъца. послан помощь твоѣ на нѣ. н застъпн ꙗже *С* 114.7; нꙗ ꙗже то оубо отъ сего навѣщаѣемъ. не ннко-лнже лн насъ тамо можетъ застъпнѣти *С* 373.12-13.

Е, СП, СЕ, С. Гр. ἀντιλαμβάνομαι, ὑπερασπίσω, προσταύμι.

Неб. застъпя ОА, ВА, НТ, Вот, НГер, ЕтМл, МлБТР, РБЕ.

застъпленѣе, -ѣа ср. Застъпничество, помощь, защита. моѣ естъ галаадъ. ꙗже мон естъ манасѣ. н ефреемъ застъпленѣе главѣи моѣа *СП* 107.9; тѣ же ꙗже не оудали помощн твоѣа отъ мене. на застъпленѣе моѣ призри *СП* 21.20; н о вѣсѣхъ трѣвоуѣжнѣхъ твоѣа ꙗже. помощн ꙗже застъпленнѣ ꙗже по. застъпн ꙗже помнѣоуѣн. сѣхранн нѣи бже *СЕ* 61а 22; овѣштѣаа цѣсарьскѣа любѣе. застъпленнѣе старѣвшннамъ. дѣаннѣ нмѣннѣи *С* 50.8-9; оумѣдрн ма мѣдрѣстнѣж твоѣжъ. ꙗже нꙗннѣа врѣма ꙗже отъ тебе застъпленнѣе *С* 103.16; (... сѣ градъ знд)аѣемъ н дѣлаѣемъ ꙗваном самодръжцѣемъ влзгарьско(мъ н по)мощнѣж н молѣтвамѣ прѣвѣстыа владѣнѣца нашѣа бѣа ꙗже (въ застъ)пленнѣе ꙗже ꙗже врѣховѣннѣю аплѣз *В.*

СП, СЕ, С, В. Гр. ἀντίληψις. *Вар.* застъпленѣе, застъпленнѣе, застъпленнѣе.

Неб. застъпление *остар.* ВА, РБЕ.

застъпнѣ, -ѣа м. Застъпник, покровител, защитник. тѣи бо еси помощь. ꙗже застъпнѣ. ꙗже надеждѣ вѣсѣмъ прнѣвѣгажнѣннѣмъ къ тебе *СЕ* 79b 16-17; н въ штоуѣжден странѣ сѣи. н не нмѣа ѣловѣчѣскѣи помощн. нн застъпа. сего дѣла кротѣстѣ нмѣашѣ. н сѣмѣреннѣе *С* 365.3-4; н падаѣштѣ нꙗже отъ лѣно-стн оутѣрѣждаѣетъ. рѣжж намъ подаа своѣго застъпа *С* 522.29; нже нн богатѣствомъ нн словомъ. нн застъпомъ нн ннѣмъ ннчнмѣе на оуспѣхъ ванжнѣноуѣмоу възнѣ хотѣтъ *С* 375.19. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀντίληψις, προστασία, ὁ προστατεύων.

Неб. Срв. застъп[ник].

застъпнѣнкѣ, -ѣа м. Застъпник, помощник, защитник, ходатай. помощнѣнкѣ ꙗже застъпнѣнкѣ моѣ еси тѣи. на словеса твоѣ оупѣвахъ *СП* 118.114; вѣко възнѣтъ застъпнѣнкѣ моѣ. ꙗже прнѣвѣжнѣе моѣ въ денъ печѣаи моѣа *СП* 58.17; не бѣдѣ моу застъпнѣнка ... бѣдѣ ѣада его въ пагоуѣж ... да потрѣвнѣтъ сѣа нмѣа его *СП* 108.12; се бѣ помѣаѣетъ мнѣ. ꙗже гѣ застъпнѣнкѣ естъ дѣшн моѣн *СЕ* 77b 10; нмѣштѣ во васъ застъпнѣнкѣи. н молѣтѣннѣнкѣи. ннчѣоже сѣпротнѣна прнѣходѣштѣа кѣ намъ не възвоннѣмъ сѣа *С* 68.11; савннѣ лн естъ нже крѣстнѣаномъ застъпнѣнкѣ *С* 146.22-23; таѣе по девѣтѣна-дѣсѣтнѣнѣмъ лѣтѣ. акѣи нѣвого сѣла н застъпнѣнка. къ възнѣннѣоуѣмоу цѣсарю оуѣнтѣла своѣго. прѣдѣпосѣлаѣвъ *С* 273.20-21; неразоумнѣннѣ бѣвахъ о благодѣтѣлн жндѣе. н тоу лѣннѣе завѣзѣаахъ благодѣаннѣа застъпнѣнка бѣа *С* 417.4.

СП, СЕ, С. Гр. ἀντίληπτωρ, βοηθός, προστατής, ὑπερμαχος, ὑπασπιστής. *Вар.* застъпнѣнкѣ, застъпнѣнкѣ.

Неб. застъпник ОА, ВА, Вот, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РБЕ, ВТР; заступник *остар.* ВА.

застъпнѣнца, -ѣа ж. Застъпница. та възнѣстнѣж нсповѣдаѣше. нмѣамъ грѣшннн застъпнѣнца *Е* 28б 7. *Изч.*

Е. Гр. προστάτις.

Неб. застъпница ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, БТР.

ЗАСВѢДѢТЕЛЬСТВОВАТИ, ЗАСВѢДѢТЕЛЬСТВОУИЖИ, ЗАСВѢДѢТЕЛЬСТВОУИШИ н. Осведомя, съобщя, направляя съобщение. молиж та оубо отъе. да н послалеш въ домъ отца моего ... имамъ во пать братриа. ъко да засвѣдѣтельствоуотъ нмъ. да не н ти приждъ на мѣсто се мжъное *М Лк 16.28 З*; слышите людие мои | засвѣдѣтельствоуиж вамъ їнаю ѣште мене послушавши *СП 80.9*; како ти засвѣдѣтельствоуетъ намъ. извѣстоуа. ъко слово възданыю сътворити имашн *СЕ 82b 13-14. Изч.*

М, З, СП, СЕ. Гр. διαμαρτυρέομαι, διαμαρτύρομαι.

Неб. засвидетелствуюм ОА, ВА, Бот, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, БТР.

ЗАСѢДНИКЪ, -а м. Доносник, шпионин, подставено лице да следи и донася. | съгладавъше послалша засѣдникъ. твораца са праведници сѣште да нмжтъ | въ словесн. да въ н прѣдалн владъицъствоу н властн воеводъ *М Лк 20.20. Изч.*

М. Калка от гр. εὐκάθετος.

Неб. Ѳ.

ЗАТВАРИТИ, ЗАТВАРИТИЖИ, ЗАТВАРИТИШИ несв. Затварям, заключавам. горе вамъ кзникъчнѣ. н фарисѣн. лицемерн. ъко затварѣате црствне нѣское прѣдъ члѣкъ *М Мт 23.14 З¹*; | затварѣижтъ ти са вса двѣри възходъниа *СЕ 46a 13. Срв. СЕ 48b 25*; възъмѣте я. некореннѣ прѣставнне. не затварѣати са нмъ *С 465.7*; волѣ оубо н свонма прѣстома. ѣко мрътвоу исочсовн затварѣиши оун *С 456.25. // Образно.* тѣштъ естъ видѣти гробъ лежаштихъ. жидовскъ языкъ затварѣиштъ. юдж овлачѣиштъ *К 12a 9. ~ са страг. и безл. Изч.*

М, З, СЕ, К, С. Гр. κλείω, κατακλείω, ἀποφράσσω. *Вар.* затварати, затварѣти.

Неб. Срв. затварям ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтВАН, БТР, ДА.

ЗАТВОРИТИ [погр. *СЕ 52b 26*] *вж.* *растворѣныѣ.*

ЗАТВОРИТИ, -иа ср. Уединение, изолираност от света. нзнде на мльуанъное мѣсто ... по вса же часъ. сзмерть помъшла ѡ доушж своиж възставн на больша тродъи ... затвореннмъ же н мльуаннемъ пачъннзи хоуждъшжж славж оуморн *С 274.13-14. Изч.*

С. Гр. χωρευτήριον. *Вар.* затворенне.

Неб. затворение *остар.* ВА. *Срв.* затваряне ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, РВЕ; затваряние *остар.* ОА, ВА, Бот.

ЗАТВОРИТИ, ЗАТВОРИТИЖИ, ЗАТВОРИТИШИ св.

1. Затворя, заключа [врата и под.].

тѣи егда молши са възндн въ клѣть твоиж н затвори двѣри твоа *М Мт 6.6 З, А, СК*; отъ нелиже оубо възстанетъ гб домоу. н затворитъ двѣри. н научиете вынъ стовѣти. н таѣшти въ двѣри *М Лк 13.25 З, А, СК*; нзбавн ма отъ стѣти ловацннхъ мѣне. стѣхъ. помози ми | спасж са. | поочуиж. не затвори ми вѣлко. чрътога твоего *СЕ 85a 18. // Образно.* | прѣдстѣ въ пѣвнз крѣпость ихъ. | доворотж. ихъ въ рѣцѣ вражн. | затвори въ оржи людн своа *СП 77.62*; пжть сзтвори стъсж гнѣвоу своему. не поштѣдѣа отъ сзмерти дѣша ихъ. | скотъ ихъ во сзмерти затвори *СП 77.50. // Поставя на затворено*

място, затворя, заключа. прнведенъ оубо възитъ сватъин нрнен къ кназоу пробоу ... тѣгда повелѣ затворити н въ тъмници *С 252.22. // Преградя, затворя* [пѣт, пѣтека и под.] иждени трасавнижъ снж. отъ раба твоего сего ... вѣсѣхъ пжтен възходъниихъ. затвори ен. вса пжти възходъниа. прѣсжун ен источникъ *СЕ 45a 8. 2. Спра, прекрати* [изтичането на някаква течност]. всаждъшннмъ глоухимъ слоухъ. | не глѣжшннмъ глати ... | теченне крѣвн вѣщнсьное затворшннмъ ... н мрътезна нз гроба неочунти сзтворшемъ *СЕ 53b 1-2. 3. Прен.*

Вдѣхна, внуша. пакзи обновн ма. пакзи облаѣци ма. пакзи оградн. честъ-нзимъ тн крѣстомъ. и прѣчестънзимъ тн печатемъ. страхъ твои затвори въ мнѣ *СЕ* 78b 20. 4. *Прич. мин. страг. като прил. затворенъ.* а) *Гр.* κεκλεισμένος. Затворен, заключен. вѣлѣзе к ннмъ ꙗко дѣвремъ затвореномъ сѣштемъ. вѣлѣзе дѣври животънзиа затворензини дѣвримн *С* 501.7; како бо можетъ въ затворенахъ дѣврехъ пльть пронти *С* 502.2. б) *Гр.* κατακεκλεισμένος, κρινόμενος. Хвѣрлен в тѣмница, затворен. прнхода къ тѣмннчюноуоумоу. стражоу. н къ вонномъ даа нмъ много злато. безъ соумьнѣнниа затворенѣн тоу братни слоужааше *С* 98.19.

затворити оуета кого. *Гр.* φιδόω. Затворя устата на някого, заставля някого да млѣкне. обланченни же снце неразоумьннчюнзи сѣпаса нашего богомъ. прѣмькоша отъ пѣрѣнниа. затвореномъ вѣвѣшемъ оустомъ нхъ истинноу *С* 331.19–20.

въ породѣ затворити. *Гр.* μαυδρεύω. Прибера в кошара. сѣвраща сѣборъ да не погъвѣшаа овѣца въ породѣ затворатъ. нъ да пастоуѣа оуѣнѣвше пастѣж ражденѣтъ *С* 385.15–16.

М, З, А, СК, О, СП, СЕ, К, С. Гр. κλείω, ἀποκλείω, ἐγκλείω, συγκλείω, κατακλείω, ἐναποκλείω, συναποκλείω, κατείρω, ἀσφαλίζω, βάλλω, κληθρόω, κατασφαλίζω, ἀσφαλῶς τρεῶ, ἀναλαμβάνω, κλειῖρα.

Нѣб. затворя [се] ОА, ВА, НТ, Вот, Дюв, НГѣр, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

затворити са, затвориѣ са, затворити са св. Затворя се. ѿванъ ... маъча же вѣсе лѣто не глагола ни кѣмоу же ннчъ-соже ... тако источьнникъ прнсно текъзи затвори са. н сѣпасенни вѣсѣхъ погъвѣ *С* 277.1–2; се сѣнове чѣстн. вѣзвранѣнѣште нашестѣнниа ратънзинхъ. не въ кѣдномъ мѣстѣ са затворыше. нъ въ много мѣстѣ сѣште. н многа отечѣства оукрашѣше *С* 94.23. // Уединя се, усамотя се, затворя се.

40 СѣБР

мѣсто въ немъже затворилъ са кѣтъ стѣн старцъ. брѣгъ нматъ на западъ. н вѣсокъ зѣло *С* 299.30. *Изч.*

С. Гр. ἀποφράσσομαι, ἐγκλείομαι, κατακλείω ἐμαυτόν.

Нѣб. Вое. при затворити.

затворъ, -а м. 1. Брава, ключалка, мандало. вѣкоуѣ желѣзнаа жжа н верѣа сѣкроушнша са. вѣкоуѣ затвори отъпадоша *С* 466.4; боаънѣ отъвѣжнѣв. сѣмрътѣнзиа затвори *С* 472.3–4; хотѣаше отъвалити камъкъ отъ гроба ... кѣгда гавъ са немоштьнъ сѣтрѣлъ сѣмрътѣнзиа за(т)вори *С* 473.1–2. 2. Затвор, тѣмница. савнна повелѣ ваше велнчнне въ затворѣ вѣити *С* 147.3. *Изч.*

С. Гр. κλειῖρον, κατοχή.

Нѣб. затвор ОА, ВА, НТ, Вот, Дюв, НГѣр, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ВТР, РРОДД, ДА.

затъкнѣти, затъкнѣ, затъкнѣши св. Затъкна, запуша. оуѣвштанте са нже нмене моего прнзѣванни. не моѣа радн немоштин. затъкнѣти слоужъ вашихъ *С* 532.26–27. // Затворя. загъи кѣдноу затъкнѣти дѣври н хотѣвѣ азъ датн немоу оуѣкропъ. коснѣхъ са дѣврехъ н отѣрзюша са *С* 297.17. *Изч.*

С. Гр. δίδωμι τὸ κατοχίον.

Нѣб. затъкна ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГѣр, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

затъкати, затъкаѣ, затъкаѣши несв. Затъквам, запушвам, затварям. вѣко аспндъи глоуѣзи затъкаѣшиа оуши своѣ *СП* 57.5. *Изч.*

СП. Гр. βύω.

Нѣб. Срв. затикам *дуал.* НГѣр, ДА; затъквам ОА, ВА, НТ, МлВТР, АР, РВЕ, ВТР.

заоулонъ вѣс. завлонъ.

заоутра нареч. 1. На сутринта, на разсѣмване, призори. стѣн же кононъ варнѣв на дроуѣзиа дѣнн заоутра вѣставъ обратн са. н обрѣте а на мѣстѣ нжде нхъ вѣ оставилъ *С* 32.6; н вѣставъ заоутра рано кназъ. сѣдъ на сѣднштин повелѣ чародѣнемъ отвѣ-

стн звѣрн С 184.14; заоутра възхода въз градъ ꙗко ... заоутра. негда топлази зара вожьства простръ С 348.20, 25.

2. Заран, сутрин. възса же ꙗко отъ кляфзы въз преторъ. въз же за оутра З Йо 18.28 А, СК; вечеръ въздворитъ са плачь н заоутра радость СП 29.6; нан на оутрѣннѣж. нан на полоуд. не. нан полоуношн. нан без годннзи етеръ. ан заоутра ... оубон са възжн. не възвратн са СЕ 54а 26.

зѣло заоутра. Гр. λίαν πρωί. Рано сутринта. і зѣло за оутра въз єдннж соботъ. прндж на гровъ възснавъшю слънцю М Мк 16.2 З, А.

оутро заоутра. Гр. τὸ πρὸς πρωί. От ранно утро, от ранни зори. бѣ по-рѣдѣ его не подвѣнтъ са. поможетъ ємоу бѣ оутро за оутра СП 45.6.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. πρωί, τὸ πρωί, εἰς τὸ πρωί, πρωίαις, ἑωθεν, αὐγῆς, ὄρθρου, περὶ τὸν ὄρθρον.

Неб. заутра *диал.* 'в други ден' ОА, ВА, НГер, МлВТР, РВЕ, ДА.

заоутрънни *прил.* Утринен. възвъзъзанъ отъ архнерѣн. і старецъ нюдѣнскъ. въз заоутрънннмъ съвѣтъ СЕ 49а 14; прнемъ ꙗзы въз заоутръннмъ съвѣтъ. длетъ же съдравне. семоу ра-воу своемоу СЕ 49б 8. *Изч.*

СЕ. Вар. заоутрънни.

Неб. Ø.

заоушанье, -ѣ ср. Плесница, удряне на плесница. чѣто во вндншн цѣсарьское w развонннче. заоушаннє ан пльваннє ан. гвозднн ан нан дрѣво С 437.23. *Изч.*

С. Гр. ῥάπισσα. Вар. заоушаннє.

Неб. Срв. заушница *диал.* 'плесница' МлВТР, РВЕ.

заоушатн, заоушаѣж, заоушаѣшн *несв.* Удряем плесница. н народъ рѣгаше са н заоушаѣж н С 138.30–139.1. *Изч.* С. Гр. ῥάπισσα.

Неб. Срв. заушавам *диал.* ВА, НТ, Дюв, ДА; заушам *диал.* НГер, МлВТР; заушувам *диал.* МлВТР; заушвам *диал.* МлВТР, РВЕ, ДА.

заоушенье, -ѣ ср. Плесница, удряне на плесница. нѣ н плештн свон длаше на ранъ. по пророчьскоумоу. н ланн-тѣ свон на заоушенья С 481.4. *Изч.* С. Гр. ῥάπισσα.

Неб. Вж. при заоушанье.

заоушнтн, заоушѣж, заоушншн *св.* Ударя плесница. аште тѣ кѣто заоушнтъ о деснѣж ланнтѣ. обратн ємоу н дроуѣжѣж С 411.9; заоушенъ възстъ ... ранъ прна С 436.2. *Изч.*

С. Гр. ῥάπισσα.

Неб. зауша *диал.* Дюв, НГер, МлВТР, РВЕ, ДА.

захарннѣ *прил.* притеж. от ЛИ.

1. Захариев, на старозаветниа пророк Захария. слѣ дѣвѣ і захарннѣ СП 137.1; прнемъ каднло захарннє СЕ 15б 10–11; нн снѣ оутаѣжчнла ѣж крѣвь захарнннн С 485.13. 2. Захариев, на Захария, бащата на Йоан Кръстител. і вьннде въз домъ захарнннъ М Лк 1.40 З, А, СК; прн архнерен лннѣ н канѣфѣ. възстъ глѣз ѣжн кѣ ноаноу захарнноу сѣноу въз поустѣнн М Лк 3.2 З, А, СК; зачатъ елисавет. жена захарнннн А Лк 1.24. *Изч.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. [тоу] Ζαχαρίου.

Вар. захарннѣ, захарнннѣ, захарннѣж.

Неб. Срв. Захариев ФИ СтИл,РЛФИ.

захарннѣж *св.* захарнннѣж. захарннѣ, -ѣ м. ЛИ. 1. Захарий [Захария] – единадесетият от малките пророци. Пр. на 8 февруари [през IX в. на 15 май]. слѣшнтє жестосрѣдннн. чѣто вамъ благовѣстнтъ захарннн пророкъ С 324.17.

2. Захарий [Захария] – съпруг на Елисавета и баща на Йоан Кръстител. Пр. на 5 септември, 11 февруари [през IX в. и на 23 октомври – събор в Халкопатия]. възстъ въз дѣнн нрода цѣсѣрѣ нюденска. єрен єдннѣж нменемъ захарнѣ ... і жена его бѣ дѣштерѣ дрѣннѣ. і нма єн єлнсаветъ М Лк 1.5 З, А; рече же кѣ немоу анѣлѣ. не вон са захарнѣ. занє

захарнѣ, -ѣ м. ЛИ. 1. Захарий [Захария] – единадесетият от малките пророци. Пр. на 8 февруари [през IX в. на 15 май]. слѣшнтє жестосрѣдннн. чѣто вамъ благовѣстнтъ захарннн пророкъ С 324.17.

2. Захарий [Захария] – съпруг на Елисавета и баща на Йоан Кръстител. Пр. на 5 септември, 11 февруари [през IX в. и на 23 октомври – събор в Халкопатия]. възстъ въз дѣнн нрода цѣсѣрѣ нюденска. єрен єдннѣж нменемъ захарнѣ ... і жена его бѣ дѣштерѣ дрѣннѣ. і нма єн єлнсаветъ М Лк 1.5 З, А; рече же кѣ немоу анѣлѣ. не вон са захарнѣ. занє

захарнѣ, -ѣ м. ЛИ. 1. Захарий [Захария] – единадесетият от малките пророци. Пр. на 8 февруари [през IX в. на 15 май]. слѣшнтє жестосрѣдннн. чѣто вамъ благовѣстнтъ захарннн пророкъ С 324.17.

оуслышана вѣстѣ моантва твоѣ. і жена твоѣ елсаветь родитъ снъ тебѣ. і наречешн нма емоу ноанъ *М Лк 1.13 З, А; Мца сеѣ д, стадоо пррка захарна. оца нѡа прдѡа крслѣ А 114d 28; н оубненне захарна пррка Е 24б 17-18. М, З, А, Е, С. Гр. Ζαχαρίας. От евр. Zēcharjāh, Zēcharjāhu 'Яхве си спомни'.*

Нѡб. Захария ЛИ остар. НГер; Захарий ЛИ, Захари ЛИ. Срв. Захариев ФИ, Захария жс. ЛИ, Захарина жс. ЛИ, Захаринка жс. ЛИ, Захарин м. ЛИ СтИл,РЛФИ.

ЗАХАРЪИНЪ ВЪС. ЗАХАРННЪ.

ЗАХОДНТН, ЗАХОЖДЖ, ЗАХОДНШН неск. За слънце — захождам, залязвам. поздѣ же вѣзвѣшн: егда захождаше слънце *М Мк 1.32 З; заходаштво же слънцоу. вѣсн еанко нмѣахъ болацама не дѣгъзи разлнчнъ. прнвождаахъ та кз немоу М Лк 4.40 З.*

не заходан. Гр. ὄδυτος. За слънце — незалязващ. днѣ. слънце не заходаще. свѣтомъ вѣсн мнрз оуарн СЕ 1б 24. Изч.

М, З, СЕ. Гр. δύω.

Нѡб. захождам ОА, ВА, НТ, АК, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ВТР, ДА.

ЗАХОДЪ I, -а м. Залез, залязване на слънце. н ннкомоу отътоли сѣмѣтн по слънеуѣнѣемъ заходѣ вѣнѣ домоу своего обрѣстн са *С 53.4. Изч.*

С. Гр. δύσις.

Нѡб. заход гуал. ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ВТР, РРОДД, ДА.

ЗАХОДЪ II, -а м.

взннтн за ходоу себѣ. Гр. ἐξέρχομαι πρὸς τὴν ἰδίαν χρείαν. Ходя, излизам по нужда. затворне' двѣрн антоннн. того радн не вѣннде до трнн дѣннн нн за ходоу себѣ С 170.13. Изч.

С.

Нѡб. заход гуал. ВА, НТ, Вот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, АР, ДА.

ЗАЦѢДНТН, ЗАЦѢЖДЖ, ЗАЦѢДНШН св. Изцедея. оубон са ... възпневшалаго на распонѣ кз боу. зацѣждѣналаго нз гжѣзы оцѣтомъ *СЕ 5б 18. Изч.*

СЕ.

Нѡб. зацедея гуал. ОА, НГер, МлВТР, РВЕ.

ЗАУННАТН, ЗАУННАЖ, ЗАУННАЕШН неск.

Започвам, почвам. ібо отъ праведнънхъ дѣбанн захунаемъ влаженое жнтѣ К 1б 4. Изч.

К. Вар. зауннатн.

Нѡб. зачинам гуал. Дюв, НГер, МлВТР, ДА. Срв. зачевам ОА, ВА, Вот, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН.

ЗАУАЛО, -а ср. 1. Начало. зауало ебанѣклнѣ нѣхва сна бжнѣ *М Мк 1.1 З, А, СК; ѣко помѣнѣ отъ зауалаа юдѣса твоѣ СП 76.12. 2. Църк. Зачало — определен откъс от Евангелията или Апостола за четене при богослужение. *Ѵ. вѣ же етеръ цѣрѣ мжжъ. егоже снъ болѣаше вѣ каперьнаоумѣ М 140б 15; амн амн глѣж вамъ. за не възходан двѣрѣмн вѣ дворѣ оуѣнн. нз прѣлаза ннждѣ. татъ естѣ н разбонннкъ А 22d 1; за (сѣ) еѣ ма. тогда оуподобн са црѣвнне нѣскоое еѣ дѣвѣ СК 89б 14.**

М, З, А, СК, СП, СЕ. Гр. ἀρχή. Вар. зауало.

Нѡб. зачало църк. ВА, РВЕ, ДА.

ЗАУАТН, ЗАУЫЖ, ЗАУЫЕШН св. 1. За-

почна да правя нещо. зауынъшо же емоу сѣрнцатн слово. прнведе са емоу едннъ длъжннкъ тѣмѣ талантъ СК Мт 18.24; зауынѣ нзнѣ глатн. нмена гадомъ СЕ 59а 14. // При хороово пеене — дам тон, започна прѣв да пея. възпоемъ новымъ язѣкомъ пѣснь евангелскжж ... нж і тн намъ зауынжтѣ і тн прогласатѣ новоѣж пѣснь К 1а 29. 2. Зачена, забременея. і се елсаветь жжнка твоѣ. і та зауатѣ сна вѣ старость своѣ. і сѣ мѣсацъ шестѣ естѣ ен М Лк 1.36 З, А, СК. Срв. С 245.12; се во вѣ незаконенъ зауатѣ есмъ. і вѣ грѣсѣхъ роді ма маті моѣ СП 50.7. Срв. СЕ 85а 9; вѣ дѣвѣ прѣстѣнн. стѣымъ дѣхомъ. бесѣмѣнн зауатѣ са СЕ 67а 19-20; не зауатѣ лн ложесно. не отнде лн пославша лн неплѣдънн не дѣжѣ С 249.12. // Образно. зауатѣ болѣзнъ і роді безаконнѣ СП 7.15.

Образно. зауатѣ болѣзнъ і роді безаконнѣ СП 7.15.

ЗАЧАТН ВЪ ЧРЪВЪ. *Гр.* συλλαμβάνω ἐν γαστρὶ, ἔχω ἐν γαστρὶ. Зачена, забременея. *и рече еи ἀηλζ.* не вон са марне. обрѣте во благодатъ отъ бѣ. *и се зачѣнешн въ чрѣвѣ н родншн снъ. и наречешн нма емоу нсз М Лк 1.31 З, А; н тъ во исаниези гласзи слышаше.* еже рече. се дѣвнца въ чрѣвѣ зачѣнетъ н роднтъ снъ *С 245.26–27. ~ са страг. М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, К, С. Гр.* ἄρχομαι, προσάγω, συλλαμβάνω, συλλαμβάνω ἐν τῇ κοιλίᾳ. *Вар.* зачатн.

Нѣб. зачена ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

ЗАЧАТЫЕ, -нѣ ср. Зачатие, забременяване, начало на бременност. *мѣа сеп̄ н̄ б̄.* ново лѣто н зачатне подноу крѣстнтелю *А 121а 17. Срв. СК 131а 6; Е 35б 16; мѣа дѣ̄ з̄* зачатне стъина лннзи. *вѣц̄ж А 128б 22;* се во кестъ шестъин мѣсаць. *зачатню ѿвановоу С 245.15. Изч.*

А, СК, Е, С. Гр. σύλληψις. *Вар.* зачатне, зачатне.

Нѣб. зачатие *остар.* ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, БТР; зачетие *остар.* *рядко* ВА.

ЗАЩИТНТЕЛЬ, -нѣ м. Защитник. *и зашитнтель ѿмъ естъ въ врѣмѣа скрѣвн СП 36.39;* ѣко помощннкъ *и зашитнтель нашъ естъ СП 32.20;* помощннкъ *мои н зашитителъ мои тзи еси бже мои СП 39.18;* ѣко тзи еси зашитителъ *мои СП 30.5;* гѣ зашитителъ *животоу моемоу СП 26.1;* н зашитителъ *спнѣемъ х̄а своего естъ СП 27.8;* ѣко тзи еси зашитителъ *мои г̄и СП 30.3;* вѣд̄и мнѣ *въ б̄а зашитителѣ СП 70.3. Изч.*

СП. Гр. ὑπερασπιστής. *Вар.* зашитителъ, зашитителъ, зашитителъ.

Нѣб. зашитител *остар.* ВА, МлБТР, РВЕ.

ЗАЩИТНТН, ЗАЩИЦѢ, ЗАЩИТНШН св. Защищать. да приметъ н *и похъпнтъ. н зашитнтъ. н бѣдетъ тн стѣна крѣпъка.* отъ лнца вражнѣ *СЕ 92б 13–14. Изч.*

СЕ. Гр. ὑπερασπίζω.

Нѣб. защита ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, БТР, ДА.

ЗАЩИТННКЪ, -а м. Защитник. зашитн-тннкъ *естъ въсѣмъ оупъванштнмъ на нъ СП 17.31;* помощтннкъ *и зашиттннкъ ѿмъ естъ СП 112.17. Срв. СП 113.18; СП 113.19; СП 27.7;* зашиттннкъ *мон ... и застѣпннкъ мои СП 17.3;* *и раздроуши на зашиттннѣ мон г̄и СП 58.12;* зашиттннѣ *нашъ ... бже СП 83.10. Изч. СП. Гр.* ὑπερασπιστής. *Вар.* зашиттннкъ, зашиттннкъ.

Нѣб. зашитник ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, БТР.

ЗАЩИЦАТН, ЗАЩИЦАЖ, ЗАЩИЦАКШН несс. Намеквам, загатвам за нещю. *то во еуаггелнстъ заштнцаа рече.* свѣшта *нмѣахъ н свѣтъло бѣаше н не вндѣахъ него С 412.17;* чѣто лн *яко знмѣ глаголет̄ еуаггелнстъ.* взиѣн *въ то врѣма ... нъ оуто заштнцаа кѣнаѣ грѣхоу цвѣтѣштоу.* взиѣн *днѣволю снѣгоу лежаштоу по всѣмоу ѣловѣ-ѣствоу С 352.7. Изч.*

С. Гр. αἰνίσσομαι, ἐλείγομαι. *Вар.* заштнцатн.

Нѣб. Ѳ.

ЗАЩИЦАТН, ЗАЩИЦАЖ, ЗАЩИЦАКШН несс. Намеквам, загатвам за нещю. *мнѣж явѣ взиѣн глаголемоу-оумоу. а ннѣсесоже паѣе заштнштатн С 407.29–30. Изч.*

С. Гр. αἰνίσσομαι. *Вар.* заштнштатн.

Нѣб. *Срв.* зашитцавам ОА, ВА, МлБТР, АР, РВЕ, БТР; зашитцавам ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР.

ЗАЩИЩЕНЬЕ, -нѣ ср. Защита, опора. *и далъ ми еси зашитщенье спнѣѣ СП 17.36. Изч.*

СП. Гр. ὑπερασπισμός. *Вар.* зашитщенье.

Нѣб. зашитщенье *остар.* ВА. *Срв.* зашитцаване МлБТР, РВЕ; зашитщание *остар.* ВА; зашитцаване *остар.* МлБТР; зашитщенье *остар.* ВА.

ЗАЕМЪ вж. ЗАНМЪ.

ЗАЯТН, ЗАЯМЖ, ЗАЯМШН св. 1. Взма на заем, заема. *просаштоумоу оу тебе дан. и хоташтаго отъ тебе заятн не отъвратн М Мт 5.42 З, А. 2. Зат-*

воря, затѣкна, запуша. оузырѣмъ
приведѣннѣ възвесеалѣтъ сѣа. н вѣсе беза-
коненѣе зѣметъ оуѣтъ своѣ СП 106.42;
црѣ же възвесеалѣтъ сѣа о бѣѣ похваалѣтъ
сѣа вѣсѣкъ клѣннѣ сѣа имъ. ѣко зѣа сѣа
оуѣта глѣжшнмъ неправѣдѣ СП
62.12. ~ са *страг*. Изч.

М, З, А, СП. Гр. δανίζομαι, ἐμφράσσω.

Нѣб. займа *гуал*. НГер, ДА; заема ОА, ВА,
НТ, Бот, НГер, ЕтМл, МлВТР, БТР, АР,
РБЕ, ЕтБАН, ДА; зема *гуал*. ВА, РБЕ,
ЕтБАН.

ЗЛАЦЬ, -а м. Заек. горѣ възсокѣнѣ еле-
немъ. каменъ прѣвѣжше зѣацемъ СП
103.18. Изч.

СП. Гр. λαγώς [вар. χιροουρύλλιος].

Нѣб. заиц *гуал*. НГер, ЕтБАН; заец *гуал*.
ВА, ЕтМл, ЕтБАН, ДА; заиц *гуал*. НГер,
МлВТР, ЕтБАН, ДА; заиц *гуал*. ВА,
ЕтБАН, ДА. Срв. заек ОА, ВА, НТ, Бот,
АК, НГер, АР, РБЕ, ЕтМл, ЕтБАН, ДА;
заяк Дюв, ДА; Заеч *МИ* ЙЗ, ВГИ; Зайчан
МИ ВК, М-я; Заевче *МИ*, Зайчар *МИ*,
Зайчари *МИ*, Зайчино *МИ*, Зайчино
ореше *МИ* СНМБ; р. Заешка *МИ* ВК, ОМ;
Заин кладенец *МИ* БС, ТГ; Заев *ФИ*,
Заеков *ФИ*, Заешки *ФИ*, Заяков *ФИ*,
Зайов *ФИ* СтИл, РЛФИ.

ЗВОНЪ, -а м. Шум, звѣн. н дѣнѣ възѣтъ
трѣжѣ н звонъ. јакоже възкоуѣтнѣ ведѣ-
штнѣмъ него отъ страха С 18.13. Изч.

С. Гр. ἦχος.

Нѣб. звон *остар*. ВА, МлВТР, РБЕ, БТР,
ЕтБАН, ПРОДД, ДА; звони *мн*. 'камбани'.
Срв. звѣн ОА, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР,
РБЕ, ЕтБАН, ДА; Звоник *МИ*, Звонци
МИ ЙИв, ВСМ.

ЗВЪЗДА, -зи жс. Звезда. ѣ звѣзды
сѣпадѣтъ сѣ нѣсе М Мт 24.29 З, А,
СК, Н; н вѣдѣтъ знаменнѣ въз
слѣнѣнѣ н лочнѣ. н свѣздахъ М Лк
21.25 З, А, СК; ѣко оузырѣмъ нѣа дѣла
прѣѣтъ твоихъ. лочна ѣ свѣзды ѣже
тѣ ѣ сѣноварѣ СП 8.4; тебѣ молѣтъ сѣ
звѣзды СЕ 4а 6; дѣне. свѣтѣлообра-
зѣнѣнѣ звѣзды. вѣселенѣжѣ освѣща-
нѣтъ СЕ 2а 3; лежалше на земнѣ акѣ
свѣтѣла звѣзда: сѣ невесе на землѣ
прншѣдѣшн С 62.5; н снѣжѣтъ јако н
звѣзды вѣ вѣсемъ мнрѣ С 81.13; н на

небо възвѣрѣвъ. оузырѣмъ напрасно
звѣздаѣ образѣ крѣстѣнѣнѣ нмѣштѣ
С 282.27; да вѣдѣтъ звѣзды ѣ
тѣрѣдѣанѣ невесеѣнѣнѣ. н вѣша С
317.17. // *Образно*. вѣе лнѣѣ ѣтъ ...
добрѣ обѣштѣннѣнѣ пѣуалн. сѣпоспѣвш-
ннѣнѣ молѣвѣ. звѣзды вѣселенѣнѣ.
цѣвѣтнѣ црѣкѣзѣннѣнѣ. вѣсѣ не землѣ
покрѣла. нн небо прнѣтъ С 97.1; вѣз
оуѣма нѣи сѣѣѣте вѣндаште вѣсѣрѣи црѣ-
кѣзѣнѣнѣнѣ отъ свнннѣнѣ попѣранѣи: н
звѣзды невесеѣнѣнѣнѣ подѣ опашѣжѣ
зѣннѣнѣнѣ. на землѣ вѣдѣнѣнѣ С
134.25.

М, З, А, СК, Н, СП, СЕ, С, МЛ. Гр. ἀστήρ,
ἄστρον, φωστήρ. Вар. свѣзда.

Нѣб. звезда, дзвезда *гуал*. ОА, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ДА. Срв. Звезда *МИ*,
Звездица *МИ*, Звезден *МИ* СНМБ;
Дзвезда *МИ* ВП, ТО; Звезда *МИ* ВК, ОМ;
Звезда *ЛИ*, Звезделина *ЛИ*, Звездана *ЛИ*,
Звезделин *ЛИ*, Звездица *ЛИ*, Звездо *ЛИ*,
Звездѣо *ЛИ*, Звездеѣ *ФИ*, Звездеѣ *ФИ*
СтИл, РЛФИ.

ЗВЪЗДОЗЪРЪЦЬ, -а м. Астролог. надеже
аѣе есн. ѣ отънѣдѣѣже аѣе ндѣшн. лѣн
самъ есн вѣлѣзѣолѣ. ѣ невѣднѣмъ ... лѣн
звѣздозѣреѣцѣ. лѣн ѣаромъ обрѣтѣтель
СЕ 54а 17. Изч.

СЕ. Гр. ἀστρομαγικός. Вар. звѣздозѣреѣцѣ.

Нѣб. Срв. звезда н зра.

ЗВЪРННЪ, -зи н прил. Който се отнаѣя
до диво животно. н прнзѣвѣвъ вѣса
ѣародѣа звѣрнѣнѣнѣ повеѣѣ прнвѣстн
нѣлнѣко нмѣтъ звѣрннѣ. лютъ н зѣлѣ С
183.19.

ЗВЪРННОМЪ ЛНЦЕМЪ. Гр. θηριοτρόσι-
πος. С лице на звѣр. надеже аѣе есн
... лѣн жнвотѣномъ. вѣдѣннѣмъ авѣѣѣ
сѣ. лѣн зѣнеѣомъ. лѣн звѣрннѣомъ
лнѣемъ ... оуѣбон сѣ вѣпѣлѣнѣааго вѣ
СЕ 54а 2. Изч.

СЕ, С. Гр. τῶν θηρίων.

Нѣб. зверннѣ *рядро* РБЕ, ЕтБАН. Срв.
зверѣна жс. 'звѣр' РБЕ, МлВТР. Зверннѣ
празннѣи *етногр*. ДА, Зверннѣо *МИ*.

ЗВЪРННЬНЪ, -зи н прил. Който се отна-
ѣя до зверове. отвѣзѣоша оградѣ

ИВКОВА ЗЕВЕДЕОВА. ИОНА БРАТА ЕМОУ. ВЪ
КОРАБН СЪ ЗЕВЕДЕОМЪ ОЦЕМА ЕЮ З Мт
4.21 А, СК; і оставаша отъца своего
ЗЕВЕДЕА ВЪ ЛАДНН СЪ НАЕМЪННКЪИ. ПО
НЕМЪ ИДЕТЕ М Мк 1.20. З. Изч.
М, З, А, СК. Гр. Ζεβεδαῖος. Вар. зеведѣн.

ЗЕВЕДЕОВЪ прил. притеж. от ЛИ. Зе-
ведеев, на Зеведей. вндѣ инѣ дзва
братра. ИВКОВА ЗЕВЕДЕОВА. ИОНА БРАТА
ЕМОУ З Мт 4.21 А, СК; тѣгда прн-
стѣпн кѣ немюу матн снвоуу зеве-
деовоу. съ снѣма свонма М Мт 20.20
З; і поемъ петра. н оба снѣ зеведеова
начатъ скръбѣтн н тѣжнтн М Мт
26.37 З, А, СК; і прѣшедѣ отъ тѣ-
доу оузырѣ нѣкова зеведеова. і ноана
братра его М Мк 1.19 З.
М, З, А, СК. Гр. [του] Ζεβεδαίου.

ЗЕВЕДѢН ВЖ. ЗЕВЕДѢН.

ЗЕВЕН, -нѣ м. ЛИ. Зевей – мадиамски
цар, убит заедно със Салман от
старозаветния съдия Гедеон [Съд
8.5–21]. положи кѣнѣ(снѣ) ихъ ѣко і
орова і знѣа і зѣва і салъманоу. вѣсѣ
кѣнѣзѣнѣ ихъ СП 82.12. Изч.
СП. Гр. Ζεβεί. от евр. Zebai.

ЗЕЛЕНЪ, -нѣ прил. Зелен, със зелен
цвят. і повелѣ нмъ посаднтн вѣса
народѣи (...) на сподѣи на трѣвѣхъ зеленѣхъ
М Мк 6.39 З. // Образно. глаголятъ
сѣшта аштера дѣлѣна (погр. вл.
зелена, Север., с. 399, бел. под ли-
ния) нѣ нѣстѣ зѣвнстн зѣленаѣа С
399.24, 25.

прнсно зеленѣн. Гр. αειθαλής. За
растение – вечнозелен. слѣша
адама ... прнсно зеленѣннмъ дѣвнѣнѣмъ
веселашта са С 429.28. Изч.

М, З, С. Гр. χλωρός. Вар. дѣвѣнѣнѣ.
Нѣб. зелен ОА, ВА, Дюв, НГѣр, ЕтМл,
МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ПРОДД,
ДА. Срв. Зеленик МИ, Зелени камень МИ
АМС, Слав. нас. Алб.; Зелѣново МИ,
Зелѣнок МИ, Зелѣнуша МИ ВМС; Зелѣна
бара МИ КП, МИБелосл.; Зелѣна морава
МИ, Зелен дол МИ, Зеленик МИ,
Зеленика МИ, Зелѣно дѣрво МИ СЦМБ;
Зелениград МИ, Зелениково МИ ПК, Пр.

в им.; Зелениковоц МИ ЖЧ; Зеленишки
ФИ, Зелѣноров ФИ, Зелѣнодрѣвски ФИ,
Зелѣнгорски ФИ, Зелѣнски ФИ, Зелѣнчев
ФИ СТИЛ, РЛФИ.

Зелье, -нѣ ср. събир. 1. Растения, зеле-
нина. і егда вѣсѣно вѣдетъ вѣзѣра-
стетъ; і вѣдетъ воле вѣсѣхъ зелѣнн н
творнтъ вѣтѣн велѣнѣ М Мк 4.32 З.
Срв. Мт 13.32 М, З; занѣ ѣко трѣва
нѣдро ісѣшѣтъ. н ѣко зелѣне зѣака скоро
отъпадѣтъ СП 36.2. 2. Само ег.
Зелѣнчук. ѣко десѣтнѣхъ даде отъ
матѣи н пнганъ н вѣсѣкого зелѣнѣ М
Лк 11.42 З; овъ бо вѣроуетъ ѣтн
вѣсе. а нзѣмага(а)н зелѣне за ѣстъ Е
56 11; повелѣ отъць іванъ мѣсеоу нтн
нѣ на коѣ мѣсто. н копавшоу ровъ
сѣвратнтн водѣ. н прнвѣстн на напѣ-
ннѣ зелѣно С 275.13. Изч.

М, З, Е, СП, С. Гр. λάχανον, λάχανα,
λαχανίδες. Вар. зѣанѣ, зѣанѣ.

Нѣб. зелѣне остар. и гуал. ВА, МлВТР,
ЕтМл, НГѣр, ДА. Срв. зелѣ ОА, Вог, ЕтМл,
МлВТР, АР, РВЕ, ВТР, ДА; Зелков ФИ,
Зелчев ФИ СТИЛ, РЛФИ.

Землѣвѣганѣе, -нѣ ср. Ляганѣ на зѣмѣ-
та при молитѣва, пост или раз-
каѣннѣ. і пакѣ рѣче [аплѣ] подѣн-
занте са вѣннтн. тѣвнѣннмъ вратѣи. вѣ-
водащнннмъ вѣ жнвотъ ... се сѣтѣ
дѣла. алѣканнѣ жадаѣннѣ. зѣмѣлѣ-
ганнѣ. клѣнѣннѣ. малосѣпаннѣ СЕ 69б
23. Изч.

СЕ. Вар. зѣмѣлѣганнѣ.

Нѣб. ъ.

Землѣскѣ, -нѣ прил. Земен, на зѣ-
мѣта. цѣрн зѣмѣсцнн отъ кѣихъ прнѣм-
лѣтѣ данн М Мт 17.25; З; і тѣгда
вѣспѣаѣтѣ са вѣсѣ колѣна зѣмѣлѣскѣ
М Мт 24.30 А, Н; і поклонѣтѣ сѣ
емоу цѣри зѣмѣлѣстн СП 71.11; і повѣ-
дѣтѣ сѣ тебѣ гю вѣсн цѣри зѣмѣстн
СП 137.4; і вѣзѣблагостѣвѣтѣ сѣ о
нѣмъ вѣсѣ колѣна зѣмѣлѣскѣ СП 102.28–
29; нѣвѣсѣстнѣ н зѣмѣстнн конѣцн. не
вѣмѣстѣтѣ тебе вѣладѣко С 250.9. //
Като същ. зѣмѣлѣскѣ ср. мн. Гр. τὸ

ἐπί τῆς γῆς. Земните, човешките неща, свързани със земния свят. Да съмиритъ небесаѣ и земскаѣ *К 8b 26-27. Изч.*

М, З, СК, Н, СП, К, С. Гр. [τῆς] γῆς. Вар. земскъ, землскъ.

Наб. земски остар. и dual. ВА, НГер, МлВТР, РВЕ, ЕтВАН.

ЗЕМЛА, -А. Ж. 1. Земята, земната твърд. землѣ потрасе са. и каменне распаде са *М Мт 27.51 З, А, СК. Срв. СЕ 50b 23-51a 1;* въ научатокъ тѣи ꙗ землѣ основа *СП 101.26. Срв. Е 7a 4;* тѣи распатъ ꙗво ѣко и кожѣ. тѣи оутвердн землѣ на водахъ *СЕ 4a 11. Срв. СП 135.6;* дѣв творитъ оумоу. землѣ висашти повелѣнѣемъ на водахъ. а тажѣка вештѣ сѣшти *К 10a 3;* возн нже ꙗсе и земла не сътвориша. да погъвнѣтѣ *С 106.2. // Светѣт, земята, където живеят хората. растите са и множите са. и исплѣните землѣ *К 8a 22. Срв. С 420.22;* и прндетъ благодѣтъ хѣова по всен земн *С 17.5;* нн слз(...)*нз страшнѣихъ тѣх(...)* възвѣщѣнхъ на вѣсѣхъ(з) мѣстѣхъ трѣжъ и глэдъ и смртн разлѣнѣнѣи по земан *Р IV 1.20. // Земният, видимият свят, като противоположен на небесния, невидимия. ꙗ рече нмъ гла. дана мн естъ въсѣка властъ. на ꙗсе и на земн *М Мт 28.18 З, А, СК;* и дамъ тебѣ клѣцѣрѣственѣ небскадо. и еже аще съважешн на земн. бѣдетъ съвазано на невесеѣхъ *М Мт 16.19 З, А;* не во никтоже ѣнстѣ аште и едннз дѣнь пожветъ на земн *С 358.16;* въстанѣте ндѣте отъсѣдоу. отъ работѣи въ свободаѣ ... отъ земѣ на небо *С 470.17;* вѣ ꙗкто мѣжъ въ поустѣинѣ на вѣстоѣ. аггелскомъ жнтнѣмъ жвѣин на земн именѣмъ нсакнн *С 191.3;* отъ дровѣннѣи отътргѣше ... константна патрнкнѣи на земн сѣшта. аггелъ же бѣнн на небесн вѣвѣ *С 64.5. 2.* Суша. и пакѣи научатъ прн**

морн оуѣнтн ... самъ вѣлѣвѣ въ коравѣ съдѣваше въ морн. и въсѣ народъ бѣша прн морн на земн *М Мк 4.1;* хотѣваше же и прнѣтн на коравѣ. и абне вѣистѣ коравѣ на земн въ нѣже вѣдѣахѣ *М Йо 6.21 З, А;* вѣлѣвѣ же снмонъ пет(р)ъ и ѣ(в)лѣвѣ мрѣжѣ на землѣ. плѣнѣ велн рѣвѣ *М Йо 21.11 А, СК;* въсверѣпѣвѣше бо вѣзнамн. съ земл(е)нѣ са боретъ *СЕ 1a 18;* дѣе. землѣ и море. вѣсемоу мнроу радость раздѣлнстѣ *СЕ 3a 2-3;* на вѣсѣхъ мѣстѣхъ испрѣвн имъ пѣтъ. ан по земн. ан по морю. ан по влатомъ. ан по рѣкомъ *СЕ 18b 6;* азъ жрѣтѣѣ цро вѣвѣноуоумоу прнношѣ. сътворнѣвѣшоуоу небо и землѣ. и море и вса нже въ ннхъ *С 156.30. Срв. СЕ 61b 12. 3.* Земна повѣрхност. ꙗже ннзъ поклонѣ са прѣстомъ писааше на земн *М Йо 8.6 З;* по нстннѣ и нѣннѣ каменне свато вѣлѣнѣтъ са по земн *С 295.1;* вѣставн его отъ земѣ *С 555.22;* вѣсѣватнѣвъ съ земѣ камѣнѣ вѣже на главѣ прѣподовѣнадо *С 557.30;* ꙗкоже крѣвн его землѣ полнѣтн *С 17.22. 4.* Почва, прѣст. ѣлѣвѣ вѣмѣтаатъ сѣма въ землѣ. *М Мк 4.26 З;* а дровѣе паде на земн доврѣ. и прозавѣ сътворн плодѣ сътокрѣтнѣнѣи *М Лк 8.8 З, А, СК;* а прнѣмѣи едннѣ. шѣдъ раскопа землѣ и сѣкрѣ съревро ꙗна своего *М Мт 25.18 З, А, СК;* положнлѣ еси рѣкѣи въ поустѣинѣ. нсходѣща водѣнаа въ жѣждѣ. землѣ плодѣвѣтъ въ слѣтнѣ. отъ зѣловѣи жѣвѣщнхъ на неѣ *СП 106.34;* сего радн мнозѣмъ научнѣшемъ оу потока саднтн. нждеже и глѣвннѣа земѣа вѣ *С 301.21;* и ѣгънѣнаа вѣистѣ не породѣнѣа пншта. дѣлатн землѣ рѣкама свонѣа *С 9.19;* ꙗмоуѣе крѣстоу кореннѣе въ землѣ вѣложено вѣистѣ *С 352.20;* нн бо нн дѣскѣи вѣаше под ннмъ нн рогозннѣи. нн нно еже ѣто вѣваатъ въ хлѣвннѣе нѣ земѣа едннѣа *С 555.6;* и повелѣ ... нскопатн ровъ въ

земн С 5.9. 5. Страна, област. по снхъ приде нсз і оученици его въ юденскѣхъ землѣхъ. і тоу жнвѣаше въ нмн М Йо 3.22 А; како сзпоемъ пѣснь гнѣхъ. на землі тоуждеі СП 136.4. Срв. К 7b 1; С 418.30; і пови всѣа прѣвѣнница въ землі егѣупотѣствъ СП 77.51; въ земн же апаинствѣ монестѣрь бѣаше С 557.20.

исподѣннаѣ землѣ. Гр. τὰ καταχθόνια. Преизподнята, долната земля, царството на мъртвите, адѣт. н доуша отъ землѣ исподѣннихъ нстрѣжена възстѣ С 317.23.

всѣа землѣ. Гр. ἡ οἰκουμένη. Цялата земля, вселената. вес правдзи принмъ праведно. і жнвѣимъ і мртвѣимъ сѣдѣтель бѣлѣтѣ са. бкоже естѣ поставилъ день въ нѣже хоштѣтѣ сѣдѣти бѣ всѣи земі правѣдохъ К 11a 4-5.

землѣ гадаринска. Гр. ἡ χώρα τῶν Γαδαρηνῶν [вар. Γερουσηνῶν, Γερασηνῶν]. Страната, в която са живели гадаринците, жителите на Гадара. чюднша са глѣхште кз себѣ. кзто оубо сз естѣ. бко н вѣтромъ велитѣ н водѣ. і послушашѣтѣ его. і прѣвѣдѣ на землѣхъ гадаринскѣхъ(ѣхъ). бже естѣ об онъ полъ галнаѣ М Лк 8.26 А.

срѣдѣ землѣ. Гр. ἐν μέσῃ τῆ γῆς. В центѣра на землята. нзина же оуеса срѣдѣць сзмѣжнѣше. нн свѣтѣзлааго благочѣстнѣа срѣдѣ землѣа на крѣствѣ вѣрнѣзѣа зраа поуштаѣхшта вндаште кз нѣмоу текѣтѣ. нн кз поканднѣа проповѣдѣннкоу іванноу прнвѣгаѣхште ожнѣжтѣ С 401.13.

своя землѣ. Гр. πατρίς, ἡ χώρα μου. Своята земля, отечеството. сѣбѣдзи своа срѣвѣз гжсан свнрѣан. цѣвннца. н проуаѣа ... н снн шзѣдѣше въ пѣвнѣннѣе вѣзаша. да нмѣжтѣ памѣть жнтнѣа. своѣа землѣа. нз не да поѣжтѣ С 418.27.

прѣисподѣнн землѣ. Гр. καταχθόνιος. Образно. Подземен, който принадлежи на ада, на преиз-

поднята. оубон са вѣжн ... вѣсѣхъ демонъ нечнствѣи. і сврѣнѣнѣи. прѣисподѣннн землѣа. глѣвннѣи трѣторѣскѣа СЕ 53b 18.

подъ землѣхъ. а) Гр. ἐν ὑπογαίῳ. Под землята, в землята. аште нѣствѣ огнѣ подъ землѣхъ. тѣмъ проповѣдаѣхъ вамъ. о вѣдѣхштннмъ огнѣмъ възтн сѣдоу отъ бѣ С 129.11. б) Гр. ὑποχθόνιος. Образно. Подземен, който се намира в ада. снндоша тѣгда текѣхште вѣкѣпѣ. н послѣдоуѣхште боговн н господн на гробѣннаѣ н всен земн. глѣвѣшана. оумѣршннмъ отъ вѣка подъ землѣхъ жнлншта. нзвестн С 464.5.

отъ послѣдѣннхъ землѣа. Гр. ἐξ ἑσχάτου τῆς γῆς. От край землята, от краищата на землята. всѣ еанко вѣсхотѣ створн гѣ. на нѣсе і на землі ... възноста овлакѣи отъ послѣдѣннхъ землѣа. млзннѣа въ дождѣ створн СП 134.7.

на землѣхъ [земан], по земан. Гр. χωραί. На [по] землята, нѣземи. сн рекѣ плинѣ на землѣхъ. і сзтворн (н) вренне отъ плинновеннѣ М Йо 9.6 З, А; рече ннз азъ есмъ. ндѣхъ възпѣтѣ. н падѣхъ на земн М Йо 18.6. З, А, СК. Срв. К 5a 19; възнезаапъ нскоуѣша не крѣзѣага. два мрѣуна люта. н всѣ възкоупѣ прѣстоаштаа тоу поврѣгоша на землѣхъ С 52.23; нрннесоша же него носаштнн. н положнша на земн въ коумнрѣннцн С 137.22; сннде ангельскѣа владѣка въ іурданскѣа водѣи. н свѣтнѣвъ водѣноне кѣствѣство всѣхъ вселѣнѣхъ нсѣѣанѣхъ. сего радн. тамо оубо. нже снндѣаше по прѣвѣѣмъ. оуже не нсѣѣѣаше. жндомъ во данѣ възѣааше дарѣ. немощѣнѣннмъ. смнѣаѣхштннмъ са по земн С 496.18.

по всен земан. Гр. πανταχοῦ. Навсякъде, по цялата земля. нже прннмъ н вѣрѣвавѣ. отъ бора възтн вѣрѣноуоумоу прѣданнн. н чнствн н прннмѣтн.

повелѣннѣмъ же цѣсаремъ въсѣдоу по
всен земн С 189.25–26.

*М, З, А, СК, Б, О, Н, У, Е, СП, СЕ, ТФ, К,
С, Р. Гр.* γῆ, [ἡ] οἰκουμένη, χώρα, πατρίς,
ἄρουρα, ἔδαφος, χῆροςος. *Вар.* зѣмыа.

Нѣб. земля *остар.* ОА, ВА, НГѣр, МлВТР,
РВЕ, ДА; земня *диал.* ДА; земля ОА, ВА,
Дюв, ЕтМл, МлВТР, ЕтВАН, АР, РВЕ,
ВТР, ДА. *Срв.* Земляков *ФИ* СтИл, РЛФИ;
Земляне *МИ*, Земляне *МИ* ЙЗ, Зас.

земънъ, -ын прил. 1. Който се отнася
до земята. ѣсѣмоу оуподобнмъ цѣср-
ствѣне бжне ... ѣко горюшънъ зрѣнъ. еже
егда въсѣбно бждетъ въ землѣ. мѣне
въсѣхъ съ(...)менъ земънъхъ *М* *Мк*
4.31 З; что ти са мѣнитъ симоне цѣре
земънъин отъ кзынхъ приѣмлатъ данн
ли кинос. утз свонхъ ли снѣвз ли ѣт
тоуждѣхъ *А* *Мт* 17.25 *СК*; проложѣша
троуѣне ра(ра)вз твоихъ. вращѣно
пѣтѣцамъ нѣбснъимъ. пѣтѣ прѣподобъ-
нъихъ твоихъ звѣремъ земънъимъ *СП*
78.2; ꙗ бже нашъ велнкъи ... давъи
намъ и земънаа благаа *СЕ* 20b
14–15; вѣко ꙗ бже нашъ ... прннмн и се
прннесенне ... даа нмъ земънъихъ
твонхъ благъ *СЕ* 13b 14; коѣго бога
подобаатъ нама отъврѣштн са. не-
весъскааго ли нли земънааго *С* 258.7;
азъ отъселн не нмамъ въкоуѣнтн
вращѣно земнааго *С* 154.9; нзѣнѣа оубо
взы славънъѣа сѣднѣа. не подобатъ взы
земънааго цѣсара воѣтн са *С* 257.26.

2. Като същ. а) земънъин м. ег.,
земънн *мн.* *Гр.* [οἱ] ἐπίγειοι, οἱ
γῆγενεῖς, οἱ ἀπὸ γῆς. Земен човек,
смъртен; земните, смъртните хора.
прѣклоннтъ са кѣмоу въсѣко колѣвно
невесънънхъ н земънънхъ. н прѣне-
подыннхъ *С* 332.8–9; w како. кѣгда
волѣзнъ н страхъ. овьѣметъ земънааго.
всѣ его естъство абнѣ възмѣштѣетъ
... пастѣха бо оувнша. овьѣа
растръгнѣша *С* 471.21; дънесъ цѣсарь
славъи на земн пророчъскъи славнмъ
кѣстъ. н прнудъстѣннкъи невесъноуѣмоу
веселню земънъѣа сътворн *С* 322.4;
днѣволъ сътоуѣтъ. грѣхъ оумръшт-

вѣѣетъ са. доуѣн лжкѣвннн прого-
нннн възѣвѣтъ. земъннѣ на небеса
въсходатъ *С* 479.21. **б) земънаа ср.**
мн. *Гр.* αἱ γαῖαι. Земи. ꙗ грѣви ихъ и
храми ихъ въ вѣкъ. села ихъ въ родъ и
родъ. нарѣшнѣ ѣмена своѣ на земъ-
нъихъ *СП* 48.12. **в) земънаа ср. мн.**
Гр. τὰ ἐπίγεια, τὰ χαμαίζηλα. Зем-
ните, чѣвешкѣте неща. аште земъ-
на рѣхъ вамъ н не вѣроуѣте. како
аште рекъ вамъ нѣска вѣроуѣте *М*
Йо 3.12 *А*; възлюбнша пачѣ земъ-
нънхъ стѣла н добръ възаша *С* 55.4.

земъноне троуждѣнѣе. *Гр.* γεωπονία.
Обработването на земята, земе-
делскѣят труд. слъшѣа ааама отъа
домѣ нспѣдъша. ѣловѣка породънааго
граждѣннѣа. безъ земънааго троужд-
даннѣа жнѣштѣа. безъ дъжда крѣ-
машѣа са. ннкакоже потѣвъ нан рѣѣа.
нли троуждѣвъ ... на жнѣтнѣ трѣбоу-
ѣштѣа *С* 429.24.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, К, С. Гр. [ὁ] ἐπὶ
[τῆς] γῆς, [τῆς] γῆς, τῆ γῆ, γαῖος, ἐπίγειος,
γῆγενής, ἐγκόσμιος. *Вар.* земънъ, земънъ.
Нѣб. земен ОА, ВА, Дюв, НГѣр, ЕтМл,
МлВТР, АР, РВЕ, ПРВЕ; землен *остар.* ОА,
ВА, МлВТР, РВЕ, ВТР. *Срв.* Земен *МИ*,
Земенци *МИ*, Земен *МИ* ЙК, Пр. в им.

зефеѣанѣ, -ъ м. Само мн. Зифѣѣици
[зефеѣѣнци] – обитатели на пусти-
нята Зиф, кѣдето се е криѣл Давид
[Цар. 23.14–19, 26.1]. въ концъ въ
пѣнѣхъ разоуѣмъ дѣдѣвѣвъ. възнѣда при-
дѣж зефеѣанѣ и рѣшнѣа слоуѣлоу не се ли дѣ-
дѣж крѣѣетъ сѣа въ насъ *СП* 53.2. *Изч.*
СП. Гр. Ζιφαῖοι. *От евр.* Zif. *Вар.* зефеѣанѣ.

зеуѣсъ, днѣа м. ЛИ. Зеуѣс – в грѣцката
мѣтология вѣрховѣн бог, снн на
Кронос и Реѣа. богъ оубо нже кѣстъ
зеуѣсъ. нже кѣстъ на небесн. цѣрѣ бо кѣстъ
въсѣвмъ богомъ *С* 140.8; стѣнъ же пау-
лъ отъврѣштѣавъ рѣѣе. сѣго днѣа. кѣгоже
мѣнншн богоу възѣтн. ѣловѣкѣ въ оу-
ѣеннкѣ сотонннъ *С* 7.14; снн же нже
влнзъ днѣа. глаголѣмън апѣлонъ. не
отъ влѣжда ли родн са. отъ женъи реко-

ΜΖΙΑ ΛΗΤΟΥΣ С 8.1; оубон са велн-
чѣства богъ н велнкааго аполона добъ-
яго. н еракла нже въсѣхъ црѣ. н дна
С 115.8. *Изч.*

С. Гр. Ζεύς, Genetivus Διός.

знѣвъ, -а м. *ЛИ.* Мадиамики княз,
убит заедно с Орив от староза-
ветния съдия Гедеон [Съд 7.25].
положи кѣниа (!) ихъ вѣко ї орова ї знѣа і
зеваа і салзманоу. всѣа кѣниаѣа ихъ
СП 82.12. *Изч.*

СП. Гр. Ζήβ. От евр. Zeb 'вѣлк'.

знжднтелъ, -а м. Строител, създа-
тел, творец. вндѣвъ ... невнднмааго
внднма. знжднтелъ въ рабн образѣ.
неръданъ възвратн са въспатъ *СЕ 3б*
3; прошааше брнне оу брннѣ. прнати
знжднтелъ въсѣмъ *К 14б 10. Сре. С*
453.2; тоу ноіе хсѣвзн образъ. велн-
коуоуоуоу коу'уеогоу вожи н црѣк'вн зн-
жднтелъ. съпасъшии жестосръдѣа
вѣа азѣкѣ *С 460.17*; тваръ же не
разоумѣ своего знжднтела н творѣца
С 484.27. Изч.

СЕ, К, С. Гр. πλαστουργός, κτίστης,
δеспότης.

Неб. Срв. зижднтелен прил. книж. остар.
ПРОДД.

знзаныѣ, -а ср. Плевел, бурен. (тѣмъ-
же т)рѣ(бѣ намъ кѣтъ вѣ)ннѣ (вѣ)дѣвѣ
н о)умъ (т)рѣзвѣ н вн)дацн (о)н да не)
н знзаныѣ (так)о п'шеннѣѣ адъ(ше)
невѣдѣствомъ врѣдѣнн вѣдемъ *Х II*
Ва 5. Изч.

Х. От гр. ζιζάνιον.

Неб. Ø.

знлотъ, -а м. *ЛИ.* Зилот — прозвище
на ап. Симеон Кананит. н зызравъ
отъ ннхъ дѣва на десате. таже н
апостолѣ нарече. снмона егоже именовѣ
петра ... і снмона нарнцаемааго знлота
М Лк 6.15 3. Изч.

М, 3. Гр. Ζηλωτής.

знма, -ѣ ж. 1. Зимно време, зима.
стоѣхъ же рабн. і слоуѣгѣ огнѣ сътво-
рьше. вѣко знма въ *3 Йо 18.18 А, СК*;
вѣша же тѣгда енкеннѣ въ ерсмхѣ. і

знма въ *М Йо 10.22 3, А*; н въсж знмѣ
полнвѣнштемъ намъ. кѣдва о лѣто
възмогоша са прнати садоу многоа
ради хоухоуѣ *С 301.21*; аште кто ре-
четъ кѣгда не въ нѣн врѣмене. маркоу
еуаггелстоу глаголѣштоу знмѣ възн
въ то врѣма *С 345.28*; к'де тн смрътн
жало к'де тн аде повѣда. что лн тако
знмѣ глаголет' еуаггелстѣ. възн въ то
врѣма *С 352.4. 2.* Студ, мраз. лю-
демъ трѣпащемъ зимѣ велнкѣ *СЕ 44б*
10; обауе вѣсте кѣлко васъ некоуенсте
зимѣ. тако тажекъ кѣтъ образъ тоа
мѣкѣ *С 89.11*; люта кѣтъ знма нъ
сладѣка пороа. бо лѣзньо смръзѣнне.
нъ сластѣнъ покон *С 91.3. // Образно.*
тажцн вѣтрн велнкѣ дѣхѣннѣ снаж на
кротость тншаахъ. а онн рѣвзностнѣ
зѣвнстн зѣвншѣ са. распатно знмѣ
поуѣаахъ са *С 399.13. Изч.*

М, 3, А, СК, СЕ, С. Гр. χειμών, ψύχος.

*Неб. зима ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
МлБТР, РВЕ, БТР, ДА.*

знмнъ *вж. знмнънъ.*

знмнънъ, -ѣн прил. 1. Зимен. молнте
же са да не бѣдетъ вѣство ваше
знмньо *СК Мт 24.20 Б*; съмотрнѣвъ бо
кѣствство тоа зѣмѣа. тако стоуденъ
велнка кѣтъ въ нѣн. н годнна врѣмене
такѣ знмна *С 89.5*; повелѣша жемъ
за ногѣ поверъзъше н вѣштн. вѣнъ на
мразъ. н прѣвзѣтн кемоу на лѣдѣ въсж
ноштѣ. вѣаше бо знмноіе врѣма *С*
261.10. 2. Студен. въсж бо тваръ
двннѣжъ на ннхъ. въсж обрѣте повѣ-
днмѣ довроіѣ дѣтѣлнѣ мѣжъ люто-
вѣтрнѣж. зѣмѣнъ знмнѣ *С 96.25.*
3. Бурен. вечеръ сѣцоу глѣте. ведро
чрѣмзноуѣтъ са нѣо. і ютро дѣнесъ
знменъ. чрѣмзноуѣтъ бо са дра celoуѣа
нѣо *М Мт 16.3. 3. Изч.*

М, 3, СК, Б, С. Гр. χειμῆριος, χειμῶνος,
χειμών. Вар. знменъ, знмнъ.

*Неб. зимен ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА*;
зимнн[й] *остар.* НГер, МлБТР. *Срв.*
Зимен *МИ, Зимница МИ СНМБ; Зимник*
МИ ВС, ЕРГ; Зимна ливада МИ АС, ТУС.

знимъ нареч. Зиме, през зимата. моланте бо са да не вѣдетъ бѣство(!) ваше знимъ нн въ собогѣ М Мт 24.20 З¹, А. Срв. Мк 13.18 М, З. Изч.

М, З, А. Гр. χειμωνος.

Неб. зима *диал.* ОА, ВА; зиме ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РБЕ, ВТР, ЕтБАН.

зновниа, -на жс. ЛИ. Зиновия – християнка от Киликия, умр. мъченически [ок. 285 г.] заедно с брат си Зиновий по времето на имп. Диоклециан. Пр. на 30 октомври. Мѣца окто ꙗ стѣхъ мѣкъ знова н зновниа сестри его А 125а 24–25. Изч.

А. От гр. Ζηνοβία.

Неб. Срв. Зиновии ЛИ, Зиновий ЛИ, Зиновия ЛИ, Зиновиев ФИ, Зиновлиев ФИ Стил, РЛФИ.

зновъ, -а м. ЛИ. Зиновий – християнин от Киликия, умр. мъченически [ок. 285 г.] заедно със сестра си Зиновия по времето на имп. Диоклециан. Пр. на 30 октомври. Мѣца окто ꙗ стѣхъ мѣкъ знова н зновниа сестри его А 125а 24–25. Изч.

А. От гр. Ζηνοβιος. Вар. зновъ.

Неб. Вжс. при зновниа.

знововъ прил. притеж. от ЛИ. Зионов, на Зион – византийски император [474–475, 476–491 г.], баща на Лъв II. н възвѣ тоу н полезна своен цркъвн сътворнеъ. на коньць цѣсарьства зновова С 282.6. Изч.

С. Гр. τοῦ Ζήνωνος.

знонъ, -а м. ЛИ. Зион – християнин, умр. мъченически в Африка по времето на имп. Деций [249–251 г.]. Пр. на 10 април. блажендаго же знона н александра. н феодора съштемъ нмъ ѹнсломъ четъри десати. ти шесть. повелѣ къ сѣднштоу прнвестн С 177.18. Изч.

С. Гр. Ζήνων.

зникъти, зникъ, знешн св. Широко разтворя уста, зина. вълъзе въ огнь н зникъвъ прѣда доушк С 144.21. //

Образно. зникъ адъ оустъи свонми С 487.21. Изч.

С. Гр. χαίνο.

Неб. зина ОА, ВА, НТ, ЕтМл, МлВТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА.

злакъ, -а м. Млад, току-що поникнал посев; злак. зане ꙗко трѣва ѣдро ꙗсшжтъ. н ꙗко зелне злака скоро отъпаджтъ СП 36.2. Изч.

СП. Гр. χλόη.

Неб. злак *диал.* н *поет.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

златникъ, -а м. Жълтица, златна монета. они же оуслъшавъше н ради възвѣше даша немюу два златника С 145.25. Изч.

С. Гр. νόμισμα.

Неб. Срв. златица.

златница, -а жс. Жълтица, златна монета. н вѣстъ остана нн кадна златница въ рнзънни С 120.24–25; призвавѣ слоуга своенго глагола немюу. брате шедъ даждъ семюу 5 златницъ С 120.5. Срв. С 120.7; С 120.14; С 120.22; възъмъ же ннштнн бѣ златницъ отнде С 120.15. Срв. С 121.5; н тѣгда прѣстнша немюу. три съта златницъ С 518.12; възаша же крѣстнианн отъ спекочлатора. давъше немюу три десати златницъ С 23.20; немюу же да дѣва на десате златницъ, н сзрѣврзънн блюдъ С 122.10; н призвавѣше вестоуднж женъ н блѣднж. даша ен два десати златницъ. н нно тоанко жде овѣштаважште датн ен С 515.3. Изч.

С. Гр. νόμισμα, χρῆσινος.

Неб. златица *остар. поет.* ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, МлВТР, РБЕ, ЕтБАН, РРОДД, ДА. Срв. Златица МИ ЖЧ.

злато, -а ср. 1. Злато. принѣсна емюу дарън. злато н лнванъ н змврнж А Мт 2.11 СК; сего ради възлюбнхъ заповадн твоѣа. паче злата ꙗ топаньшнѣ СП 118.127; снн во возн ... каменне н дрѣво н мѣдъ н желѣза сътъ. оукрашенн златомъ С 177.3. 2. Събир.

Златни украшения, предмети от злато. ꙗ живѣ въдѣтъ. дастъ сѧ емоу отъ золѣта арабиска *СП* 71.15; въ красочѣте са златомъ. азъ же кръстомъ *С* 19.21–22; прѣльстн женѣ dobroроднѣзѣ. овѣмъ во ѧвн са въ злато прѣложъ са *С* 7.28. 3. *Събир.* Златни монети, жълтици. не сътажнѣте злата ни сѣребра. ни мѣдн при поѣсѣхъ вашнхъ *М* *Мт* 10.9 3. *Срв.* *К* 4а 29; *С* 11.5; благо мнѣ законъ оустъ твоихъ пауче тѣснѣнн злата і сѣребра *СП* 118.72; давѣше злато много събъцемъ. прннесъше же ѧ въ своа градѣи положнша чъстьно *С* 114.20; прнхѣода къ тѣмннчюноуоуоуоу. стражоу. н къ вонномъ даа нмъ много злато *С* 98.19. // Златно съкровище. повѣднѣте комнтоу вашемоу. злато твоє н сѣребро твоє да въдѣтъ съ товожъ *С* 222.22. **ЗЛАТОМЪ** покованъ. *Гр.* χρυσόκολλητος. Обкован със злато. се на колесницн златомъ покованѣ сѣждѣ *С* 368.113. **ЗЛАТОМЪ** шьвенъ. *Гр.* χρυσοπαστος. Шит [везан, украсен] със злато. кѣн оупѣхъ повѣждѣ мн чъстьнааго каменна сего. н златомъ шьвеннхъ рнзъ *С* 447.9.

М, З, А, СК, Е, СП, К, С, В. Гр. χρυσός, χρυσιον χρῆματα. *Вар.* зельто.

Нѣб. злато ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

ЗЛАТНОСНЕВЪ, -ѣн *прил.* Който носи златни украшения. н въ златоноснѣзѣ женѣ вндаштаа. теченнє женѣскоє. снѣж (!) азъ понѣ допоздѣ нѣсколн. отъложнвѣша златънааго желанна ... прѣмѣннѣте оутварѣ кѣжже обложенн кесте *С* 447.2. *Изч.*

С. Калка от гр. χρυσοφόρος.

Нѣб. златоносив *остар.* ВА. *Срв.* златоносен ОА, ВА, МлВТР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА.

ЗЛАТОУСТЪ, -а *м. ЛИ.*

ноанъ златоустъ. *Гр.* Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Йоан Златоуст [ок. 344 и 345–407 г.] – ранновизантийски църковен деятел и писа-

тел, знаменит проповедник, священник в Антиохия, а по-късно цариградски патриарх [398–407 г.], умр. в Комана по пътя към второто си заточение в Питиунд [дн. Пицунда]. *Пр.* на 13 ноември, 27 и 30 януари. Мѣца нѣа в ꙗ покон стѣа оца нѣа ноана златоустааго *А* 127а 9; Мѣ ꙗ нѣа златовстааго *СК* 134а 8; Мѣ. тѣ. ꙗ. оупенне стѣаго ꙗвѣ златоустааго *У* *Па* 1; свѣтааго отца нашего ꙗвана златоустааго. слово на врьбннцѣ *С* 318.10; ꙗванна архнепнскоуѣа константннѣа града златоустааго слово. о смоквн въ велнкѣн въ понедѣльннкъ *С* 343.1; свѣтааго оца нашего ꙗ архнепнѣа вѣвѣша константннѣа града. ꙗванна златоустааго. слово на трндѣневненє вѣскрѣшеннє ꙗ нашего. въ понедѣльннкъ *С* 486.20; того ждѣ ꙗванна златоустааго слово. отъ тѣзкованнѣа еуаггѣлна. ѧже отъ матѣа о десѣтн дѣвнцѣ *С* 368.21; стѣаго оца нашего ꙗванна златоустааго слово въ новжѣ недѣлѣ. н о невѣрствнѣ аѣла фомѣ *С* 498.12.

А, СК, У, С. Калка от гр. χρυσόστομος.

Нѣб. златоуст 'сладкодумен' ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ВТР, ДА. *Срв.* Златоустов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

ЗЛАТЪ, -ѣн *прил.* Златен, направен от злато. златѣ нмаѣн кандланнцѣ. н скрннѣ завѣта ... въ ненже стамна злата. нмаѣн маннѣ *Е* 29а 3, 6; ꙗдолн ѧзкъ сѣреврѣнн ꙗ златн. дѣла ржкъ члѣ *СП* 113.12. *Срв.* *СП* 134.15; н поставѣжъ тн златъ образъ въ градѣ семь *С* 222.17. *Срв.* *С* 1.24; богомъ вашнмъ не слоучоуемъ. н капнштоу златоу не поклоннмъ са *С* 129.22. *Срв.* *С* 129.15–16; н прннесоша кѣнкоже вѣаше оу него коумнрѣ. сѣреврѣнѣ н златѣ *С* 6.29; ѧкоже во въ вернгахъ златахъ. прнтокѣ дроуѣзъ дроуѣзѣ съплетенѣ. кѣдно кѣдноаго дрѣжнтъ са *С* 318.14–15; аште к'то внднт' вѣдро злато ... хоштѣтъ вѣдро

вндѣтн. баштанна дѣльма С 344.4. // *Образно.* н златъа зард. правдѣное сльньце въ отьмнензихъ срьдѣцнхъ просвѣтн С 348.23.

златъи строуѣ. *Гр.* οἱ χρυσόροοι. Струи от злато. дондоша н ново-свѣтзлыа благовѣрно подвнжннкъи. еже доухомъ господынемъ златъи строуѣ. добръа цвѣтъца крѣстнѣномъ. обьходьнн дѣлателе. прѣдобрн мжчєннцн С 57.17–18.

Е, СП, С. Гр. χρυσοῦς, χρύσινος, τοῦ χρυσίου.

Неб. злат *остар.* *поет.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ДА; злати[й] *остар.* НГер, МлБТР. *Срв.* Златоврѣх *МИ* ВК,ОМ; Злати дол *МИ* ПК, Пр. в им.; Златоград *МИ*, Златоградско *МИ* В-м в Р; Златй рѣт *МИ* ЙЗ,Зас.; Злата *ЛИ*, Злати *ЛИ*, Златев *ФИ* СтИл,РЛФИ.

златънъ, -нъ *прил.* Който се отнася до злато. н въ златоноснзля женъи ... отъложнвзша златънадо желаннѣ С 447.5. *Изч.*

С. Гр. τῶν χρυσίων.

Неб. златен ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА; златни[й] *остар.* НГер, ЕтМл, МлБТР. *Срв.* Златна Панега *МИ* ВлГ,ВЕО; Златин *ЛИ*, Златина *ЛИ*, Златев *ФИ* СтИл,РЛФИ.

злъчъ, -нъ *ис.* Злъч, жлъчен сок, горчиво питье. даша емоу оцътъ пнтн съ злъчыжъ сзмѣшенъ. і възкоушъ не хотѣше пнтн *М* Мт. 27.34 З, А, СК. *Срв.* *СЕ* 50а 15; і даша въ ѣдъ моижъ злъчъ *СП* 68.22. *Срв.* С 478.19; ѣкоже во н грѣхъ възкоушеннемъ. ѣко сладокъ кѣтъ. нъ послѣдъ горъчѣе злъчн обрѣтаетъ са *СЕ* 69б 6–7; възкоушнхъ тебе радн злъчн С 469.19–20; аште тн речетъ поучо злъчъ н оцътъ испнлъ. рьцн немъ да мзи сьмрътоноснъ радъ змнннъ нзбляюемъ. та во злъчъ сладость възѣтъ намъ н нецѣленье С 484.9, 11; w развонннчє ... богоу са поклоннвз ... снм же снцѣ нмжштемъ ... отъ въздоуха оубо сльньце. отъ садовъ же дрѣво. отъ жндовъ же злъчъ С 438.15; медъ во каплетъ отъ оустьноу женъи блждьнъи ... нъ

послѣждѣ горъчѣе злъчн обрѣтаешн С 351.3. *Изч.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. χολή. *Вар.* злъчъ.

Неб. злъч ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА. *Срв.* злъчка, жлъч.

змарагдъ, -а *м. ЛИ*. 1. Смарагд – един от 40-те кападокийски войни християни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия], по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. а се нмъ нмена. дOMETHанъ. нсчухн. змарагдъ. меантонъ С 69.7. 2. Смарагд – мъжкото име, под което се е криела св. Ефросина като монахиня. *Пр.* на 25 септември. прѣннѣ ефросинън наречєннѣнѣ нмѣмъ мжжскомъ змарагдъ (!) А 121а 26. *Изч.*

А, С. Гр. Σμάραγδος. *Вар.* змарагдъ.

Неб. *Срв.* Смарагда *ЛИ*.

змарагдъ [погр. А 121а 26] *вж.* змарагдъ.

змнн *вжс.* змьн.

змнннъ *вжс.* змьннъ.

змнѣ *вжс.* змьѣ.

змнєвъ *вжс.* змьєвъ.

змръна, -нѣ *ис.* Благовонно масло, смирна. възлюбилъ еси правдѣж н възненавидѣ беззаконеніе. сего радѣ помазатѣ бѣ [бѣ] твоѣ. олѣимъ радости паучє причастъникъ твоихъ. змръна і стактъ і кашнѣ *СП* 44.9; хъ ... змрънжъ рождъ са прѣатъ. змрънжъ і въз погрєвенъе. і алъгоучн прѣмлетъ *К* 14а 12–13, 13. *Изч.* *СП, К.* От гр. σμύρνα. *Срв.* змръна^{II}.

змръннъ, -нъ *прил.* Който се отнася до благовонно масло, смирна. прѣдѣ же н некоднмъ прѣшедъзѣ къ нѣвншоштнжъ прѣждѣ. неси сзмѣшенне змрънно н алгоучно. ѣко н антръ сзто *М* Йо 19.39 З. *Изч.*

М, З. От гр. τῆς σμύρνης. *Вар.* змрънъ, змръннъ. *Срв.* змрънъ.

Неб. Ø.

ЗМРЪННЪ ВЪС. ЗМРЪНЪНЪ.

ЗМРЪНЪ ВЪС. ЗМРЪНЪНЪ.

ЗМЪН, -*на м.* 1. Змия. н ꙗкоже моисн възнесе змни въ прѣстѣнн тако подобаетъ са възвестн снѡу члѣскоу СК Йо 3.14; тѣи оутвръди слоуж твоенѣ море. тѣи сѣкроуши главѣи змьемъ въ водахъ СП 73.13; н авне нзнде вѣсѣ. н прѣложн са въ змни велнкъ. ꙗко седмь десатъ лакътъ С 173.23; вѣахъ же въ црѣквнштн томъ змнневе жнвѣште. н жърѣцн едннонѣ лѣта сладька брашна подаахъ нмъ С 227.29; ꙗвн са днѣволъ о деснѣнѣ дрѣжа мѣу о лѣвѣнѣ же змни С 76.6; сѣлѣзъ въ водѣи сѣбаза крѣпѣкѣадо да властѣ прннмемъ настѣпатн врѣхоу змни н скорпнн Х I Аб 18. 2. Змей, дракон. тѣи нерѣданъскѣа водаѣи стн ... I главѣи гнѣздацннхъ са змневъ. тоу сѣкроушнлъ есн СЕ 4б 19-20; онъ нстѣн нстѣ сѣкроушнвѣн въ ѳорданъскѣихъ водахъ. главѣи змневъ вашнхъ С 467.3; благословѣенъ есн господн боже. нже равомъ твонмъ даннѣомъ сѣврѣгѣн змнѣ. н змнѣ оувнвѣн С 229.10; змни вѣаше въ водахъ по новоу прнмѣлан ѳордана въ оустѣхъ свонхъ Х I Аб 7. // Олицетворение, вѣплѣщение на сатаната; дяволѣт. старѣаго зѣлодѣа. I главннзнадо змнѣ. вѣомѣдрѣимъ хѣдожѣствомъ. оуловѣ СЕ 63б 11; занеже оубо змнѣ еуѣж прѣльстнлъ С 482.16; нн да пожрѣтъ мене змни главннзнѣн. н сѣ такоузнмъ велнкѣимъ показаннмъ С 528.22; за змнѣа облѣкохомъ са хѣ дѣльма сѣлѣцѣмъ са С 90.23-24. 3. Прен. Зѣл, коварен, жестокъ човек. снѣ сотонннъ. овѣштннчѣ нечнстѣихъ вѣсовъ. вѣсѣнѣн пѣсе. крѣвопнвѣн змню. пѣзтоадрнвѣн мѣоу. свѣрѣпѣн зѣврнн. не стѣдншн ан са жѣра каменню прѣдъ народомъ С 115.28. СК, СП, СЕ, С, Х. Гр. дрѣкон, ѳрѣс, ѳ Ваβυλόνιος Βήλ. Вар. змни.

Неб. змей ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА; змех *guil.* ОА, Дюв, МлБТР. Срв. Змейко ЛИ, Змейков ФИ, Змейо ЛИ СтИл, РЛФИ; Змейково МИ БМС; Змеонци МИ ВПТО.

ЗМЪННЪ, -*зн прил. притеж.* 1. Змийски, който се отнася до змия, змей. ꙗкоже бо врачевѣстнн отроцн змнннѣа ѣзѣи цѣаатъ С 430.14; послѣаша на мѣжа дѣхъ въ овразѣ змнннѣ С 567.6; аште тн рѣчѣтъ поучо злѣзъ н оцѣтъ нспнлъ. рѣцн кемъ да мѣи сѣмрѣтоносѣнѣ ѣдъ змнннъ нзѣлюемъ С 484.10. // Образно. вѣзъ оума нѣи мѣунте ... вндаште внѣрѣи црѣквнвнѣа отъ свнннн попѣранѣи. н зѣвѣзѣи небесѣнѣа подѣ опашнѣ змнннѣ. на землѣ влачнмѣи С 134.26. 2. Прен. Коварен, зѣл, лукав. не прѣдѣлаган мн змнннъ оумѣшлѣан. н днѣволѣ не пролнѣан слѣзъ ... не нмашн бо мене прѣльстнн С 102.8. Изч. С. Гр. тоу дрѣконтос, ѳреѳѣс. Вар. змнннъ. Неб. змннн ОА, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ, ДА; змиен ДА. Срв. Змиината МИ ГХ, МИМ.

ЗМЪННЪ *прил. притеж.* Змийски, на змия. вѣрѣстѣ ихъ по образоу змнннѣ. вѣко аспндѣи глоуѣхъи затѣкаѣнѣа оушн свѣи. вѣже не оуѣзѣштѣ гласа обавѣнѣаго СП 57.5. Изч.

СП. Гр. тоу ѳреѳѣс.

Неб. Вѣс. при змнннъ.

ЗМЪА, -*на м.* 1. Змия. се даѣн вамъ властѣ настѣпатн на змнѣа I скорпнѣа ... I ннѣзѣтоже васъ не врѣднтъ М Лк 10.19 З, А, СК. Срв. СЕ 51б 19; С 556.14; которѣаго же отъ васъ ѳѣа вѣпроснтѣ снѣ хѣвѣа. еда каменъ подѣстѣ емоу. ан рѣвѣи. еда вѣ рѣвѣи мѣсто змнѣ подѣстѣ емоу М Лк 11.11 З, А, СК. Срв. Мт 7.10 М, З; вѣдѣте же мѣдрн вѣко змнѣа. I цѣаи вѣко голѣвѣе М Мт 10.16 З, А; отѣлѣчнвѣшоу бо са адамѣу. на онѣ мѣсто породѣи. н еуѣж едннѣа оставнѣшоу прнѣтѣпн днѣволѣ. н оуподобнвѣ са змнѣ прѣльстннѣ С 9.15.

2. Олицетворение, въплъщение на сатаната; дяволът. о змнѣ снцѣ во н змнѣ сладька бесѣдож. нз горька льстнѣж С 351.8. 3. Прен. Зъл, коварен, жесток човек. омрачене оумомъ. змнѣ обвѣтѣшавъшна. раве дѣврн огнѣнъзя С 231.12.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. δφις, κακάρα [вар. κάρα]. Вар. змнѣ.

Нѣб. змия ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР, ДА; змѣя диал. Дюв, НГер, РРОДД, ДА. земѣ диал. ДА; змей РВЕ. Срв. Змианъц МИ, Змиарник МИ ВС, ЕРГ; Змиена вода МИ, Змиините МИ, Змияло МИ, Змиино МИ, Змиин, Змиарник МИ ВП,ТО; Змиаров ФИ, Зъмчев ФИ, Зъмков ФИ Стил,РЛФИ.

Змьевъ прил. притеж. Змийски, на змия. тѣз сътлѣче главѣж змьевъ СП 73.14; понеже оубо подобаше. н главѣи змьевъи съкроушнтн ХІ АБ 13. змьевемь анцемь. Гр. δρακοντοειδής. С лице на змия. илн самъ еси велъзълъ ... илн змневомъ. илн звѣрнномь анцемь ... оубон са вѣжн. не възвратн са СЕ 54а 2. Изч.

СП, СЕ, Х. Гр. τοῦ δράκοντος. Вар. змнѣвъ, змьевъ.

Нѣб. змиев ЕтМл, МлБТР; змеев Дюв, НГер.

Змърна¹, -зи жс. МИ. Смирна – град в Мала Азия на Егейско море [дн. Измир в Турция]. гоенню сжштоу декна цѣсара въ змърнѣ С 124.24. Изч.

С. Гр. Σμύρνα.

Змърна², -зи жс. Благовонно масло, смирна. принѣса емоу дарън злато н лнванъ н змърнж А Мт 2.11 СК; хс ... змърнж рождъ са прнатъ. змърнж н въ погребенне С 451.25, 26; ннкоднмъ во въ змърнж н ал(г)оун штедръ. а ѡвнфъ въ дръзновенне неже кз пнлатоу похвалънъ С 453.30. Изч.

А, СК, С. От гр. σμύρνα. Вар. змърна, змърна. Срв. змърна.

Нѣб. смирна БТР, ДА. Срв. Смирна ЛИ; Смирнов ФИ Стил,РЛФИ.

Змърнѣна, -а жс. МИ. Смирна – град в Мала Азия на Егейско море [дн. Измир в Турция]. потом же прнде ан-оупатъ въ змърнѣнн С 139.17; н съконьча са стѣн мжѣеннкъ вѣжн въ змърнѣнн С 144.22. Изч.

С. От гр. Σμύρνα.

Змърнѣъ, -зи прил. Който се отнася до благовонно масло, смирна. прнде же н ннкоднм. пршедъз къ нсвн ноцннѣж прѣжде. несъи съмѣшене. змърно н алгонно. ѣко н лнвръ съто А Йо 19.39. Изч.

А. От гр. τῆς σμύρνης. Срв. змърнѣъ.

Нѣб. Ѳ.

Змърнѣкъъ прил. притеж. от МИ.

Смирненски, който се отнася до град Смирна. ѡца фѣ ѣ б. стѣго ѣвнѣмѣка полвкарпа. епѣла змърнѣска А 142b 19; мѣсаца марта въ вѣ. мжѣенне стѣаго пнонѣна. презвѣтера змърнѣска града С 124.8; пноннн ... рече. мжжн нже о доврѣтъ змърнѣстѣн хвалаште са ... послушанте мене С 126.5–6. Изч.

А. С. Гр. τῆς Σμύρνης. Вар. змърнѣкъъ, змърнѣкъ.

Нѣб. смирненски ОА. Срв. Смирненски ФИ Стил,РЛФИ.

Знаменаватн, знаменавѣж, знаменавѣшн несс. Прекръствам, осенявам някого с кръстен знак. даждн закннннне моѣ ... грозноу възтн вождю зълѣоу ... да бн к' томоу. ннчесоже врѣдъна. на тѣлесехъ снхъ. знаменавемъихъ съдѣалъ. нъ да прнмѣжът крѣпѣсть снн знаменавемнн настѣпатн ... на всѣхъ снаж вражнѣж СЕ 51b 15, 17. Изч.

СЕ. Гр. σφραγίζω.

Нѣб. Вжс. при знаменоватн.

Знаменатн, знаменѣж, знаменѣшн несс. и св. 1. Отбелязвам, означавам, посочвам. дѣланте не врѣшъно. гзвѣжштее нъ врѣшъно прѣвзѣвѣщее. въ жнвѣтъ вѣчѣнѣемь. еже снз ѡлѣскъи вѣмъ. дастъ. сего бо ѡтцъ

знамена бѣ М Йо 6.27 З, А; знамена сѣ на насъ свѣтъ лица твоего ꙗ СП 4.7. Сrv. СЕ 73а 18; мѡ нѣ бодемъ црквѣнзимъ. н вѣроуѣнннмъ ... да не посрамѣнъ вѣдетъ. знаменавън сѣ въ нма твое СЕ 27б 15; чюдодѣннѣ мн да покажетъ. ꙗко н пророкъ глаголетъ. чловѣкъ кетъ н кто разоумѣетъ н. се повелѣ да знаменѣ. ꙗко н нно нбыто кетъ. еже богъ С 316.2-3. 2. Поставямъ знак, че нещю не е отвѣряно, докосвано; запечатам. онн же шедъше оутвѣрѣднша гробъ знаменавше камень съ коустоднеж М Мт 27.66 З. // Прич. мин. страг. като прил. **знаменанъ.** Гр. ἐσφραγισμένος. Белязан с печат, запечатан. дадатъ сѣ рече запечатывнѣнѣ кнѣнги. мжжю вѣдѣщюу писмена. что же сжтъ знаменанѣ тѣ кнѣнги. непрореченѣ дѣннѣ С 246.10. // Образно. чѣко во знаменаномъ печатомъ. дѣвѣствѣнзимъ затвореномъ. хъ отъ дѣвѣи родн сѣ К 14а 39. Сrv. С 452.21. 3. Прекръствам, правя кръстен знак. н ввращъ сѣ ꙗ знаменѣ глѣ. прнемѣннщюмоу образъ СЕ 93а 8; н давъ яемоу комъканнѣ н знаменавъ яго. н свѣтнѣв отнде невнннмо С 25.14. ~ сѣ страг. н безл.

М, З, А, Е, СП, СЕ, К, С, Х. Гр. σφραγίζω, σφραγίσω, σφραγίσω, δίδωμι τὴν σφραγίδα.

Нѣб. Вж. при знаменовати.

знаменнтъ, -ин прил. 1. Който носи знак, на който е поставен знак; определен, известен. да ꙗкоже оубо ношаахъ сѣ сквозѣ рѣкж добрзинмъ мжчєннкомъ тѣлеса ... цнѣ же отъ хрѣстоловѣць вѣземъше тѣлеса нмъ. муромъ помазавъше. положнша на мѣстѣ знаменнтѣ С 67.10-11. 2. Известен, прославлен, познат. поважденъ же вѣивъ отъ отьца своеего днѣвола. пакостыннкъ ... рече. ндн вѣ темьннцж. н оустрон мн на оутрнѣ аже нмашн знаменнтѣ мжж. нарнцѣемѣнѣ кръстнѣнѣ С 58.23-24. Изч.

С. Гр. ἐπίσημος, περιφανής.

Нѣб. знаменит ОА, ЕтМл, МлБТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, БТР.

знаменовати, знаменуѣтъ, знаменуѣши несс. Означавам, бележа, отбелязвам. васнлнскъ рече. нарѣченнѣ бога вѣшего. [аполонъ] пагоубѣ вѣроуѣннштнмъ кѣ немоу знаменѣетъ С 21.5-6. // Определям, уточнявам. не во просто ꙗ назнамена еѣагѣелнѣтъ. не во рече шѣдъ просто. нѣ приложн тѣгда ... н чю дѣлама знаменуѣетъ вѣрма С 408.5. Изч.

С. Гр. σημαίνω, ἐπισημαίνω.

Нѣб. Сrv. знаменувам ОА, ВА, НПер, ЕтМл, МлБТР, РБЕ, ЕтБАН, БТР.

знаменьє, -ѣ ср. 1. Знак, белег. дастъ же прѣдѣлан его знаменнѣ нмъ глѣ. егоже аште лобъжж нмѣте н тѣ естъ. н вѣдѣте съхраньно М Мк 14.44 З. Сrv. Лк 22.47 М, З; Мт 26.48 М, З, А; дааъ еси боѣщнмъ сѣ тебе знаменьє. оубѣжати отъ лица лжжа СП 59.6; положнша знаменѣ своеѣ знаменнѣ ꙗ не познаша. чѣко въ исходъ прѣвѣшше СП 73.4; оубъ ратъ зълодѣн влѣстельское кемоу нма. нлн н знаменнѣ вѣнн внсаште авннѣ познавъше влѣдѣтъ сѣ С 43.7; знаменьє наурѣта кръстнѣнѣ. н црквнцж сѣзъда тѣ С 567.30; аште не внждѣ въ ржкоу его знаменнѣ гвондѣнннѣаго не нмж вѣрѣ. нѣднож С 506.6. Сrv. С 500.24. 2. Знаменнѣ, чудо, поличба. ꙗ вѣгсвн тѣ сѣмеонъ н рече кѣ марнн матерн его. сѣ лежнтъ сѣ на паденнѣ н на вѣстаннѣ мжногомъ вѣ нлн. ꙗ вѣ знаменнѣ прѣроуѣно М Лк 2.34; вѣстанѣтъ бо лжжн хрѣстн н лжжн прѣн. н дадатъ знаменнѣ велнѣ н чюдеса. чѣко прѣвѣстннн М Мт 24.24 З, А. Сrv. Мк 13.22 М, З; н по немъ ндѣваше народъ мжногъ. чѣко вндѣахъ знаменнѣ тѣже творѣше на недѣжжннѣхъ М Йо 6.2 З, А; тржєн же велнцн по мѣста н глѣдн н морн вѣдѣтъ. страхованнѣ же. н знаменнѣ сѣ нѣсе велнѣ

вждѣтъ *М Лк 21.11 З*; възмѣтѣтъ сѧ ѡззици. и оубоѡатъ сѧ жнѣжше въз коньцихъ. отъ знаменей твоихъ *СП 64.9*; покажи оубо намъ понѣ едно знаменнѣ. и вѣроуемъ кѡму н тебѣ *С 30.20. М, З, А, СК, Б, О, СП, СЕ, С, Р. Гр. σημεῖον, σημεῖωσις, σύσσηπον, γνώρισμα, τύπος, σφραγίς, τεκμήριον, χαρακτήρ. Вар. знаменнѣ, знаменнѣ.*

Нѣб. знамение *книж.* *остар.* ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН; знамене *диал.* ДА.

знание, -ѧ *ср.* *Обикн. събир.* Познат, познайник, приятел. мнѣвъша же н въз дружннѣ сѣштъ ... и нскаашете его въз рожденнѣ. и въз знаннѣ. и не обрѣтъша его *М Лк 2.44 З, А, СК, Б*; оудалнаъ еси знаннѣ моѣ отъ мене. положнша мѧ въз мръзость себѣ *СП 87.9*; оудалнаъ еси отъ мене друга искрънѣго. и знаннѣ моѣ отъ страсти *СП 87.19*; тѣи же вѣѣ равнѡдѣшнѣ. вѣко мои знанъе моѣ. иже коупно насаднаъ мнѣ брашна *СП 54.14. Изч.*

М, З, А, СК, Б, СП. Гр. [ὁ] γινωστός, οἱ γινωστοί. Вар. знанъе, знаннѣ, знаннѣ.

Нѣб. Срв. знайник *диал.* ВА, РВЕ, ДА.

знати, знаѣ, знаешн *несв.* 1. Зная, познавам. не съ лн естъ нѣ. снъ носнфовъ. емоу же мзи знаемъ отѣца н матеръ *М Йо 6.42 З, А*; и пакъ отъврже са съ клатвоѣ. вко не знаѣ вѣвкѧ *М Мт 26.72 З, А, СК. Срв. Мт 26.74 М, З, А, СК*; отъ агодъи во дрѣво знаетъ са *СК Мт 12.33*; егоже не зна оуслъша *СП 80.6*; и възстъ гъ прѣвжнше оубогомоу. помощннкъ въз благо врѣмѧ въз печалехъ да оупъвѣѣтъ на тѧ знаѣци-и-мѧ твоѣ *СП 9.11. // Прич. мин. страд. като прил. знанъ.* Познат, известен. даръи лн дѣешн остаѣшта. славж лн остаѣштѣж. цѣсаревн лн творншн знана. нъ отъ нстовалаго цѣра отъводншн *С 87.22.* 2. Разбирам, съзнавам, зная. наипаче омъи мѧ отъ беззаконенъ моего. и отъ грѣха моего оунсти мѧ. вко беззаконннѣ моѣ азъ знаѣ. и

грѣхъ мои прѣдъ мноѣ естъ вѣнж *СП 50.5. З.* Влизам в полово сношеннѣ. рече же марнѣ къ анѣлоу. како вждетъ се нде мѣжа не знаѣ *М Лк 1.34 З, А, СК*; н не знааше еѧ. дондеже роди снъ свон прѣвѣнѣць. н нарече нма емоу нѣъ *А Мт 1.25 СК, Б*; н агѣлъ отъвѣшта. се то тн естъ днвно н мѣжа не знаешн. н родншн тегоже глаголж *С 237.15. 4. Обикн. с отрицаниѣ* – признавам, зачитам, почитам. не прильпе мнѣ сръдъце како. оуклаивѣшта мене зълаго не знахъ *СП 100.4*; пролѣи гнѣвъ твои на ѡззики не знаѣшта тебе *СП 78.6*; нъ жтробъи матерѣ моѣа крѣстнѣанъ исмъ. н много бѧ не знаѣ развѣ гѧ моего ꙗ хѣа *С 117.29. // Подчинявам се.* не съвѣштаж са къ соунетнѣн твоѣн вѣрѣ. не знаѣ твоа беззаконнѣа повѣдн *С 510.12*; ѡкоже нн пастоухѧ знати нн иного ннкогоже мнловати. нъ вѣса сълоуѣашта са гоувнн *С 565.16.* не знати. *Гр. ἄγνοεώ.* Не зная. снѣ во естъ зълин корень тѣ. вѣса лютѣн. оубазъша възвѣщаа доуша. н творнтъ вѣсего не знати н себе н ванжнѣа *С 411.25*; даждъ мн сего страннаго. емоу же отѣца не знаемъ страннн *С 454.26. ~ са страд. и безл.*

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. γινώσκω, ἐπιγινώσκω, γινώριζω, οἶδα, φαίνομαι.

Нѣб. зная ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА; знам ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ДА; знаям *диал.* Дюв. *Срв.* Знаел *ЛИ*, Знаенов *ФИ*, Знайников *ФИ* СтИл, РЛФИ.

знаемъ, -ѧн *прич.-прил.* 1. Познат, известен. по иѣъ же идѣаше снмонъ петрѣ. и другъи оуѣннкъ. оуѣннкъ же тѣ бѣ знаемъ. архнереовн *М Йо 18.15 З, А, СК. Срв. Йо 18.16 М, З, А, СК*; знаемъ въз подѣн бѣ. въз илѣ вѣле нмѧ его *СП 75.2. Срв. Е 4а 5; СЕ 105b 7*; посланаъ възстъ гаурнѣа. възвѣшта цѣсарско танноѣ знае-

мою, а не испъитанемо С 244.30-245.1.

2. *Като същ. знаеямаа ср. мн. а)* Гр. τὸ γνωστόν [вар. τὰ γνωστά].

Знайните, познатите неща. оубон са бѣжн. отътъчн. втндн. вѣвкъз де-монъ нечнстѣи ... нан ис кѣпгѣлн водънѣпа. нан из гроба ндолъскааго. нан отънѣждоуже вѣмъ н не вѣмъ. втѣ знаемъхъ. и незнаемъхъ. втѣ сѣмънѣнѣна мѣста СЕ 54b 16. б) Гр. τὰ γνωρίσματα. Познаваемото. еже доушѣ отъ ꙗзъ сѣмрътънѣнхъ отрѣшь ... не можааше ан н оуѣрон отрѣшнтн. нмже самн погрнѣаѣште сѣвазаша. да свонмн ꙗзамн познаѣштъ знаеямаа С 311.20. 3. *Като същ. знаеямаа м. мн. Гр. οἱ γνωστοί.* Познати, близки, приятели. пауе вѣсѣхъ врагъ мой вѣхъ поношенью. н сѣсѣдомъ моимъ сѣло н страхъ знаемъимъ моимъ СП 30.12.

М, 3, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. γνωστός. *Неб. Срв. знаен ОА, ВА, РБЕ.*

знон, -ѣ м. 1. Голяма горещина, зной. зною же въ прѣпладъннн вѣвѣшоу. вѣздеже мѣчснн подъ камъкомъ велнкомъ С 275.15-16; н ншедъ нзъ хъзѣннзи своѣа вѣ прѣпладъннѣ. егѣп-тѣстнн зноѣе оубо. ннчнмъже сѣтъ хоуждънн. вавѣлоньскъѣа онаа пештъннца С 172.29; едѣа о лѣто вѣз-могоша са прнатн садове многъѣа радн хоухотъѣ. (!) ꙗкоже глаголахъ н зноѣвъ велнкъхъ С 301.24; ставъ оубо на каменн сватън старѣцъ на знон. молаше са богоу С 173.3; не довѣлѣхъ водъѣ развѣ на мало дннн. нво н ѣрѣпанѣ вѣсен водѣ прнспѣша нѣщнн въ самъ знон С 549.22. 2. *Прен.* Греховна страст. сѣсъ оума своѣго даѣмъ не да некрѣмнмъ нхъ. оубозн бо ѣсмъ н ннштн словесъѣ. нз да любѣве н знон прѣставнмъ С 384.29; вѣстъ намъ лоуа богоносънаѣа. знон грѣховънѣн нашъ. сѣпратаѣштн ꙗко сѣнъ покоса намъ даѣштн С 353.20. *Изч. С. Гр. καῖμα, καύσων, φλογίος.*

Неб. зной поет. ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РБЕ, ЕтБАН; зной гуал. 'пот' НГер, РБЕ, ДА.

золъ *вжс. зълъ.*

золъто *вжс. злато.*

зоровавелевъ *прил. притежс. от ЛИ.* Зоровавелов, на Зоровавел. и тѣ бѣ нѣсъ ꙗко тремъ десатемъ лѣтъ научнаѣа. снъ сѣи ꙗко мннмъ бѣ. ѣснфовеъ ... зоровавелевъ М Лк 3.27 3. *Изч. М, 3. Гр. τοῦ Ζοροβαβέλ.*

зоровавель, -ѣ м. *ЛИ.* Зоровавел — старозаветен юдейски предводител, син на Салатиил, завърнал се пръв от вавилонския плен [I Езд 2.1-2; Аг 2.2]. салатиль же родъ зоровавелѣ. зоровавель же родъ. авюуѣа А Мт 1.12, 13 *СК. Изч.*

А, СК. Гр. Ζοροβαβέλ. *От евр. Zezubbabel от асир. Zir-Babili 'семе, издѣнка от Вавилон'.*

зорѣа, -ѣа жс. *Обикн. мн.* Зора, заря, разсѣмване. тѣи сѣврѣши зорѣа (*погр. вл. зорѣа, Север с. 94, бел под линия*) и слънце. тѣи сѣтвори вѣсѣа прѣдѣлѣи земѣи СП 73.16; нво по прореченнню правѣднааго. на оуѣрѣа прѣжде зорѣ. нападъ лѣкавѣн вѣсѣ. оудавн ѣловѣка того С 564.18; ношааше водѣ отъ рѣкѣи ефрата ... вѣ поштн же то творааше. наѣнъ носнтн отъ вѣѣра дожн н до зорѣ С 550.10.

рано въ зорѣ. Гр. ὀρθρίζω. В ранни зори, рано сутринта. не ндѣваста прѣжде вѣ полатѣ къ цроу. аште не рано въ зорѣ шѣдъша къ прѣподовъноуоумоу покланѣста са ѣмоу С 205.21. *Изч.*

СП, С. Гр. φαῖσις.

Неб. зора ОА, ВА, НТ, НГер, МлБТР, РБЕ, БТР, ДА; заря ОА, ВА, МлБТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, БТР. Срв. Зора МИ СНМБ; Зоря ЛИ, Зора ЛИ, Зорка ЛИ СтИл, РЛФИ.

зосима, -ѣи м. *ЛИ.* Зосима — християнин от Антиохия, умр. мъченически по времето на имп. Диоклециан [286-305 г.]. *Пр. на*

28 септември. ПАМАТЪ СЪБИХЪ МЪЧЕ-
НИКЪ КАЛСТРАТА Н ДРОУЖИНИЗЪ ЕГО.
УНСЛОМЪ. ФФ. ПРН ДННКАЛНТИНЪНЪ ЦРН.
(...)МЪЖЕНН(...) (КЕ)ЛОУНТИНА. АЛФНА.
АЛЕКСАНДРА. (ЗОСН)МЪЗЪ Е 376 17. Изч.
Е. Гр. Ζωσιμας.

Наб. Зосим ЛИ, Зосима ЛИ, Зосимов ФИ
СтИл,РЛФИ.

зотникъ, -а м. ЛИ. Зотик – христиа-
нин, умр. мъченически в Нико-
мидия по времето на имп. Диокле-
циан [284–305 г.]. Пр. на 21 ок-
томври. МѢЦА ОУСѢТО Н Ѧ СЪЗНХЪ МѢЗЪ
ДАСНЪ ГАСНЪ Н ЗОТНИКА А 123а 28. Изч.
А. От гр. Ζωτικός.

Наб. Срв. Зотико ЛИ, Зотика ЛИ
СтИл,РЛФИ.

зракъ, -а м. 1. Способност да се виж-
да, зрение. і по върѣ его отврѣзън емоу
оун і подаждн емоу зракъ СЕ 33б 25;
МОЛ НАД, ЕМОУЖЕ АЩЕ БАНСЪКЪ НЪЗМЕТЪ
ЗРАКЪ СЕ 34а 5; бръннмъ помаздаше
оун н просвѣшташе зрака С 476.25;
ВНЖДЪ МН ЛАНТАМА ОУДАРАНЫА. ІАЖЕ
ПРНАХЪ. ДА ТЕВЪ РАЗВРАШТЕНЪН ЗРАКЪ.
НСПРАВЪЖЪ ВЪ ПРЪВЪН ОБРАЗЪ С 469.9. //
Стестн. Поглед. къ еогоу любвв въ
мъуаннн. н оумьнън зракъ. ДЛЪГЪН-
НМЪ ТРЪПЪННЕМЪ ОУНШТАА С 289.2;
КЪН ЛН НЕДЪЖЪ О ЗРАКОУ ДОБРОТЪЖ ПРО-
КОУДАНЪ. ІАКОЖЕ ЗАВНЕСТЪ ДОБРЪ ЦВЪ-
ТЪШТНІ ЦВЪТЪ. ЛЮБВЕ ОУВАЖДАЕТЪ
С 399.17. 2. Образ, външен вид.
АНѢА ВО ГНЪ СЪШЕДЪ С НѢСЕ ... БЪ ВО
ЗРАКЪ ЕГО ВЪКО(О) МЪЗННН М Мт 28.3 З,
А, СК; н сѣннде ДЪХЪ СЪЗН ТЪЛЕСЪ-
НЪМЪ ЗРАКОМЪ. ВЪКО ГОЛЖЕЪ НА НЪ М
Лк 3.22 З; възскрѣснн създаннне мое.
ВЪСКРѣСНН ЗРАЧЕ МОИ. ВЪЗЪВЪН ПО ОБРАЗУ
МОЕМОУ С 468.27.

зракъ прнѣтн. Проглѣдна. пав'ла
дѣла твоего ... нземъ зракъ его н прн-
крѣвѣз оун его посрѣдѣ братнѣа его ...
НАКАЗА ІА КАКО ОТЪТОЛЪ АПѢСТВОВАТН.
ТЕВЪ. І КЪДЕ ПРНѢТН ПАКЪЗЪ ЗРАКЪ СВОИ
СЕ 34а 20–21.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ὄψις, τὸ ὀπτικόν,
εἶδέα, εἶδος, μορφή.

Наб. зрак *диал.* и *поет.* ОА, ВА, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РБЕ, ЕтБАН,
БТР, ДА.

зръно, -а ср. Зръно. аште зръно пше-
ннчѣно не оумьретъ падъ въ земн. то
ѣднно прѣвзвѣлатъ М Йо 12.24 З, А;
ПОДОВЪНО ЕСТЬ ЦѢТВЕНЕ НЕБЪСКОЕ ЗРЪНОУ
ГОРЮШНОУ М Лк 13.19 З, А, СК.
Срв. Мт 13.31 М, З; ѣесомоу оупо-
добнмъ цѣрствене бжне ... вко горю-
шнѣ зрънѣ М Мк 4.31 З; аще нмате
върѣж вко зръно горюшнѣно ... ннчѣже
не възможнѣно вѣдетъ вамъ М Мт
17.20 А, СК. Срв. Лк 17.6 М, З, А,
СК; С 316.18. Изч.

М, З, А, СК, С. Гр. κόκκος. Вар. зръно.

Наб. зръно *диал.* Дюв, НГер, МлБТР, ДА;
зръно ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, РБЕ,
ДА. Срв. Зорна МИ ГХ,МИМ; Зръно МИ
ИП,И. в Т; Зърнево МИ СНМБ.

зръцало, -а ср. Огледало. того во ноштъ
н дѣнь въ чнстотѣ жнтнѣа своего. іако
въ зръцалѣ дозърѣ. не можааше насѣ-
тнтн са С 275.3. Изч.

С.
Наб. зръцало *диал.* НГер, РБЕ; зръцало
диал. ВА, МлБТР, РБЕ, ЕтБАН, ПРОДД,
ДА; зръцала *диал.* 'очила' РБЕ.

зъванье, -ѣ ср. 1. Зов, призив. ꙗ. раз-
оумѣи зъванъе мое. възнъмн гласъ
МОЛІТВЪЗЪ МОЕА СП 5.2; не забъи зъва-
нѣ оубогъхъ СП 9.13; ТА МОЛНМЪ
ВЛКО. ПРНЪЗРН ... НА РАБА ТВОЕГО СЕГО.
ПРНШЕДЪША ЗЪВАННЕМЪ ТВОИМЪ СЕ
40а 10; н сѣврѣзъ рнзъи къ нагъннмъ
са прнмѣсн. а въпна тожде зъваннне
сватънхъ. крѣстнѣанъ кемъ С 93.21.
2. Покана [за пир, угощение и под.]
ДААН ПНШТЪЖ ВЪСЕН ПЛЪТН. Н ЗЪВАНЪ НА
ОБЪДЪ РОБОМЪ СВОИМЪ НЕ ПОДАЖНѣВЪ СА
ПРНДЕ К НЕМОУ. ДА ЗЪВАННЕМЪ ПОКА-
ЖЕТЪ СВОЕГО СЪШЕСТВЕНА ВЪСОТЪЖ. С
391.3. 3. Званне, прозвище. братнѣ.
СТАЪ ЗЪВАННЮ НѢСНОМОУ ПРНЧАСТЪННЦН.
РАЗОУМЪНТЕ АПѢСТА Е 25а 13. Срв.
СЕ 95б 10; і възъвѣвън създаннне

твое. зъваннемъ стѣзимъ. и нъзъравъи раба твоего сего. въ дхѣвное твое житие *СЕ 98b 23*; или новое зъванне. или дарованне танинѣа въторое крѣщенне принемеш дѣнъсѣ брате *СЕ 90b 14*.

Достонно ходити [стѣпати] зъванью. *Гр. ἀξίως περιπατέω τῆς κλήσεως.* Отзовавам се на повика, призива на някого. братне. моажъ взи азъ жъжити о гѣ. достонно ходити зъванью. въ немъже зъваннъ вѣстѣ *СЕ 105b 12. Срв. СЕ 90b 22-23.*

Е, СП, СЕ, С. Гр. κραυγή, βοή, κλήσις, ἐσθίασις. Вар. зъванъе, зъванье, зъванне, зъванье.

Неб. звание книж. ОА, ВА, ЕтМл, АР, РБЕ, ЕтБАН; зъванье 'покана' гуал. НГер, МлБТР; зване гуал. 'гощавка' ВА, МлБТР, РБЕ.

ЗЪВАТИ, ЗОВѢ, ЗОВЕШИ неск. 1. Издигам глас, викам. приѣса вѣне отъ финнѣкъ. и нъндѣж протнѣжъ емоу. и зъваахъ глѣжшѣ. вѣсанѣа блѣсвнѣ граднъ въ има гѣне *М Йо 12.13 З, А, СК. Срв. Мт 21.9 М, З; С 330.14-15; зъвахъ къ тебѣ гѣ всѣхъ день СП 87.10; тѣгда оубо видѣхъ сѣ яко вьндѣохъ оусты монимн. и дѣние наудѣхъ зъвати и глаголати С 168.4. 2. Повиквам, зова, призовавам някого. и се рекъши нѣде и призва марнѣжъ сестрѣжъ своижъ тан. рекъши оучитель се естѣ и зовѣтъ та *М Йо 11.28 З, СК; и мнрѣ вжи да (раз)дѣлѣветъ сѣ въ срѣднѣхъ вашнѣхъ. в неже и зъваннъ (вѣ)сте въ едно тѣло. и взи благодѣтннъ вѣванте Е 226 7-8; достонно ходити зъванью. въ немъже зъваннъ вѣстѣ СЕ 105b 13; приемзи зъванне слѣпоую. и поклоненне. зовѣщюмоу та. ꙗсе ене дѣвѣ СЕ 33b 13; рави христосовн. кѣгда вѣдатъ яко зовѣтъ а сѣдна на сѣдншѣ. то вѣдатъ яко на троудѣ и на ноудѣжъ нѣжѣтъ С 267.20; она же ... плауѣштн приврѣже себе къ двѣремъ. и сѣ горѣкамн слззамн зовѣше стѣлаго С 516.6. // *Прич. мин. страг. като прил. зъванъ. Гр. κλητός. Предопре-***

делен, призван. тако вѣдетъ послѣдѣннн прѣвнн. и прѣвнн послѣдѣннн. мзносн во сѣтѣ зъваннн мало же. нъзъранзиохъ *М Мт 20.16 З, А. Срв. Мт 22.14 М, З, А; Лк 14.24 М, З, А; СК; СЕ 106b 25-26. З.* Кая, поканвам [на пир, угощение]. онъ же рече емоу. члѣкъ едннѣ сѣтворн вечерѣжъ велнѣжъ и зъва мзногъи *М Лк 14.16 З, А, СК; зъванъ же вѣстѣ и нѣсѣ и оученици его на бракъ М Йо 2.2 З, А, О; зъванъ вѣдешн цѣмъ на бракъ. не садн на прѣдѣннмъ мѣстѣ М Лк 14.8 А, СК; фарисен же зъва-взи него на обѣдѣ С 392.27; цѣлованнѣа мн не да. ацѣ прѣмѣднѣвѣ сѣи. зъвавъ нзи на обѣдѣ. прѣжде нзлѣстн ти цѣловати ма С 395.5. // *Прич. мин. страг. като същ. зъванн м. мн. Гр. οἱ κληθέντες, οἱ κεκλημένοι. Поканените. и посѣла рабѣи свои прѣзва и зъванѣа на бракъ. и не хотѣахъ прити М Мт 22.3 З, А. Срв. СЕ 106a 13; и посѣла рабѣи свои въ годѣ вечера. рѣштн зъванѣимъ градѣте. тѣко оубо готова сѣтѣ всѣхъ М Лк 14.17 З, А, СК; такоже во богатѣхъ нѣкто. пнрѣ велнѣхъ гостемъ своимъ оубоготовнѣвѣ ... нзъходаште зъваннн къждо и своего домоу С 267.5. 4. Наричам, назовавам. что же ма зовѣте гн гн а не творите тѣже глѣж *М Лк 6.46 З; довлѣветъ во немоу безаконнкомъ и прѣстѣпннкомъ зъвати и С 214.5; зовѣ отѣца отѣцѣмъ С 310.8. Срв. С 310.4.***

М, З, А, СК, О, Е, СП, СЕ, С, Р. Гр. κράζω, κραυγάζω, ἐπικράζω, καλέω, ἐπικαλέω, προσκαλέω, φωνέω, ἐπιφωνέω, μετὰ κραυγῆς. Неб. зѣва остар. Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР; зова ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РБЕ, ЕтБАН, ДА; зва гуал. МлБТР; зовем гуал. ДА.

зъло, -а ср. Зло, злина. и вѣдѣвѣ нѣсѣ помзшленнѣ нхъ-рече. вѣскѣжъ взи мзислнте зъло въ срѣднѣхъ вашнѣхъ *М Мт 9.4 З, А; оудрѣжи ѣзѣкъ свои отъ зла. и оустѣнѣ свои не глади льстѣ оук-*

ЛОНИ СЯ ОТЪ ЗЪЛА І ТВОРИ ДОБРО. ВЪЗНИШ
МНРА І ПОЖЕНИ І *СП* 33.14, 15; ЪКО ТЪЗІ
ЕСІ ГІ ОУПЪЗВАНІЕ МОЕ. ВЪШЫНЪГО ПОЛО-
ЖИЛЪ ЕСІ ПРИВЪЖИШТЕ ТВОЕ. НЕ ПРИДЕТЪ КЪ
ТЕБЪ ЗЪЛО. І РАНА НЕ ПРИСТЪПИТЪ ТЪЛЕСІ
ТВОЕМЪ *СП* 90.10; ВЪЗДВНГНН МА ГІ НЪ
ГЛЪВННЪЗІ ЗЪЛЪ МОУХЪ. ЪКО ДРЕВА-
НЪБАГО ВЛЪДЪНА. І ЪКО ПРЪЖДЪНЪБАГО
РАЗВОННКА. І ПРОСТН МА ОТЪ ВСЪХЪ
ЗЪЛЪ *СЕ* 78b 26, 79a 3; ВЪСКРНУАВЪ
СТЪН ... ВЪ, ВЛЪДЪНЪЖЪ ПОГЪВЪЛЪ
ВЪПАДОХЪ. Н СЪТВОРНЪЗЪ С' НЕЖЪ ВЛЪДЪ.
ЗЪЛОЕ ЗЪЛОМЪ ЦЪЛЪ. НАНПАЧЕ ЖЕ БОЛЕНЕ
ЗЪЛО. КЪ ЗЪЛЪ ПНААГАЖЪ *С* 526.2. //
Нещастие, беда. влѣкъ пришелъ
обрѣте поврѣженъ дѣтншть ... н
взсхитнвз н отнде ... матн ...
разумѣвзши своего зъла възкрнча сз
всѣмн *С* 43.23.

ЗЪЛО ТВОРНТН [СЪТВОРНТН]. Гр. како-
поіеѡ, како̀д̀ поіеѡ, како̀с̀ поіеѡ
[πράσσω], какоуруеѡ, аісχημονеѡ,
аісχροπραгеѡ, ἄτοπον πρᾶσσω,
πονηρὸν ποіеѡ, како̀д̀ тіκτω, како̀д̀
драματουруеѡ, како̀д̀ πρᾶσσω.
Върша, причинявам зло. нѣз ... гла
нмз. достонтъ лн въ соботѣ добро
творнтн лн зъло творнтн. ДШЖ
сзпаствн лн погоубнтн *М* *Мк* 3.4 3, А,
СК; ГІ КЪТО ОВІТАЕТЪ ВЪ ЖИЛШТІ ТВОИМЪ
... ТЖЕ НЕ ОУЛЪСТІТЪ ІАЪЗІКОМЪ СВОИМЪ. НІ
СЪТВОРИТЪ ІСКРЪННОМУ СІ ЗЪЛА *СП* 14.3;
ПРНМНН ГІ ОУМАЛЕНОЕ СЕ НСПОВЪДАННЕ ...
Н НЕ ВЪЗГНЖШАН СА МНОЖЪ ГРЪШЪ-
ННКОМЪ. ЗАНЕ ПРОГНЪВАХЪ ЪРОСТЬ ТВОИЖЪ.
І ЗЪЛО ПРЪДЪ ТОВОИЖЪ СЪТВОРНХЪ *СЕ*
79a 7; СТЪН ЖЕ ПАВЪЛЪ .. ГЛАГОЛА.
ΔΥΡΝΑΝΙΑΝΕ ΜΗΥΝΤΕΛΙΟ Ν ΝΕΠΡῆΠΟ-
ΔΟΒΥΝΕ. У'ТО ЗЪЛО СЪТВОРЪША МА
СОУРОВЪ Н НЕПРЪПОДОВЫНЪ МЪНШН *С*
4.9; НА ДЛЪЗЪ ВРЪМЕНН ЖЕ СЪ СЕЛА
НАПРАСНО ВЪШЕДЪ ВЪ ДОМЪ СВОИ. ОВРЪТЕ
ІА ЗЪЛО ТВОРАШТА *С* 169.10; ДА ВСЕ
ЗАСКЪПННЕ. ТЪШТЕ СЛОВО ПОКАЖЕТЪ НЕ-
ПРНІАЪНН. ІЕМА БО РЕМЪСТВОМЪ НЪКЪЗІ-
НМЪ. Н ОУГОЖДЕННМЪ СЕА ЖНЪН. ЛЮБО
Н ЗЪЛО ХОТАШТА СЪТВОРНТН. ХВАЛЖ

ПРННОСНТН СЛАВАШТАА. ПОШТАДНТЪ
ВЛАДЪЦЪ. МЛАДЕНШТЪ БО ІЕСТЬСТВО *С*
337.21; ВЪ СТАРОСТН МОИИ ЗЪЛО СЪТ-
ВОРНЪЗЪ ВЪПАДОХЪ. ВЪВРЪГЪ СЕВЕ ВЪ
СМРАДЪНЖИЖЪ ТННЖ ВЛЪДЪНЖИЖЪ *С*
525.3-4; ЕЖЕ ЕСТЪ К'ТО У'ТО НАСЪ ОУ-
ПЪЛЪ БЪ В'СЕ ЖНТЪЕ СВОЕ Н СЪТВОРНЛЪ НАН
ДОБРО НАН ЗЪЛО *Р* *VII* 4.21; ННУСОЖЕ
ЗЪЛА НЕ СЪТВОРН *М* *Лк* 23.41 3, А; ТОГО
ПАКАТН ВЪСЪДОУ ПОДОВЪНО. СЕ БО ННОГО
ГОРЕ ПАЧЕ ЖЕ ОНО НЕ ЗЪЛО ІЕЖЕ ЗЪЛО СТРА-
ДАТН. НЪ ЗЪЛО ІЕЖЕ СЪТВОРНТН ЗЪЛО, ЕЖЕ
БО ЗЪЛО СТРАДАТН. ЦЪСАРЪСТВО. БО НАМЪ
НЕБЕСНОЕ НСХАЖДАЕ. А ІЕЖЕ ЗЪЛО СЪТВО-
РНТН. НАМЪ ВЪУНОУ ОГНЮ Н МЪЦЪ ВЪІ-
ВЛАТЪ *С* 406.8-9, 10-11, 16; НВО
ТОЛНКА Н ТАКОВАІА СЪТВОРНЪЗЪ ЗЪЛА.
НХЪЖЕ КОЕЖДО РОДА ОГНЪНААГО ЕГО.
ТВОРЪВАШЕ СЪНЪДЪ НАСТАВННКА НМЖ-
ШТА ВЛАЖЕНААГО ДАУДА *С* 523.1;
ІЕМОИЪ РЕЧЕ НМЪ. У'ТО БО ЗЪЛО СЪТВОРН.
ОИИ ЖЕ НЪ ЛНХА ВЪПНЪХЪ ГЛЪЖШТЕ. ДА
ПРОПАТЪ ВЪДЕТЪ *М* *Мт* 27.23 3, *СК*.
Срв. *Мк* 15.14 *М*, 3; *Лк* 23.22 *М*, 3;
РЕЧЕ ЖЕ НЪЗЪ КЪ НМЪ. ВЪПРОШЪ ВЪІ. АЩЕ
ДОСТОНТЪ ВЪ СЪБОТЪ. ДОБРО СЪТВОРИТІ ІА
ЗЪЛО СЪТВОРИТІ. ДШЖ СПЕТН ЛН ПОГОУВІТІ
А *Лк* 6.9.

ЗЪЛО ЗЪЛЪ, ЗЪЛЪ ЗЪЛОУ. Гр. како̀н
како̀с̀, како̀ука̀кωс̀. Много зле,
много лошо, много мъчително.
Влажензін же кодратъ рече ... тзи же
зъло-зълъ възпауешн. ІАКО НЕ ВЪСХОТЪ
ОУВЪДЪТН НСТНННАГО БЪ ... СЕНЕ
СОТОННЪЗЪ *С* 115.23-24; ПРНСТЪПНЪЗЪ
ПОЖЪРН БОГОМЪ. АШТЕ ЛН НН. ТО ЗЪЛО
ЗЪЛЪ ПОГОУВЪЖЪ ВА *С* 12.14; Н
ЗАПОВЪДЪ ПОУСТН ІАКОЖЕ ... ЗЪЛЪ ЗЪЛОУ
ЖНЪН ПОГОУВНТН *С* 539.19.

ПАМАТНЪЗЪ ЗЪЛОУ. Гр. μνησικάκος.
Злопаметеѣ, помнеѣѣ злото. ннчсо-
же бо снче ненавнднтъ бз. ІАКОЖЕ
ПАМАТНВА ЗЪЛОУ ЧЛОВЪКА *С* 422.24;
АШТЕ БО Н ТЪМАМЪ ПРАВЪДЪ ТН ПАМА-
ТНВН ІЕСМЪ ЗЪЛОУ *С* 424.5-6.

ЗЪЛО ГЛАГОЛАТН. Гр. κατηγορεύω. Кле-
ветя, злословя. [данью]. ІСКРЪНІМЪ
СВОИМЪ ЗЪЛО ГЛЪЖШТЕ *К* 4a 1.

ненскоуьснъ зъла. *Гр.* ἀπειρόκοκος. Неопитен в лошото, непознаващ злото. прндѣте възлюбвиени ... да благословешени бѣдемъ отъ него ... яко младѣу н ненскоуьсноу зъла. дѣтнн младъ. сѣсжштъ тѣлесн молн-тн прстн въуатн господевн. въ нсповѣданнн С 320.8-9.

помннатн зъло. *Гр.* μνησικακέω. Помня извършено зло или неправда. слово въ сватзин четвъртыкъ. о прѣданн-ї-юдзѣ н о пастѣ. н о ськазаннн сватзинхъ таннъ. н неже не помннатн зъла С 405.5-6.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. [τὸ] κακόν, [τὰ] κακά, [τὸ] πονηρόν, [τὰ] πονηρά, [τὸ] φαῦλον, κακία, πονηρία, [τὸ] δεινόν, πάθος, δυσσέβεια, κακῶς, ἄτοπος, ἀνία. *Вар.* зъло. *Нѣб.* зло ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, ДА. *Срв.* злосторник.

ЗЪЛОБА, -зи жс. 1. Злоба, злост. рече гѣ къ немоу. нзинѣ взи фарнегн вьнѣштннее стькальннцн н мнѣс оуништате. а възнжтрннѣа ваша плзна сжтѣ хъштеннѣ н зъловзи *М* Лк 11.39 З; ызто сѣа хвалншѣ во-зълово (*погр. вл. во-зъловѣ, Север. с. 65, бел. пог линия*) снльнзи. безаконнѣе вѣсѣ денъ неправѣдѣ оумзислѣ тззѣкъ твон. ѣко вртѣа нзоштрена сѣтворилъ еси лестѣ. възлюбилъ еси зъловѣ паѣе влагостзѣннѣ. неправѣдѣ неже глѣти правѣдѣ *СП* 51.3, 5; і павелъ оуцитъ гла ... і пакъзи вѣсѣкъ гнѣвѣ. і ѣростѣ. і клицѣ. і хоула. да въззметѣ са отъ оуцѣтѣ вашѣхъ сѣ вѣсѣкожъ зъловожъ *К* 4а 10; се кестѣ чѣстзѣнзѣн наѣуатъкъз прадъннкъз пасхъзи ... сего радн оубо прадъноуишь. не квасомъ зъловзи н ажкавѣствннѣ. нз опрѣвнзкъзи ынстотъзи н їстннзи С 486.6; подобнтѣ са добрѣн дѣтѣан зълоба *Х* II Аа 12. 2. Зли-на, зло. помолацио мн са. гѣн і боу. сзлѣвзъ отъ нѣсе дѣлз сѣдмѣ. да отъженжтѣ вѣсе зъло. і вѣснж зъловѣ. і гѣ гадовз. і вѣсе еже обнднтѣ вннѣ. і ннвзи. і врѣтоградъзи *СЕ* 59а 11-12;

аз' грѣш'нзн. оуѣвѣдѣвз те ве (!) бже мон. калж са вѣсѣа зъловзн. нже сѣтво-рнхъ *Р* VII 4.26. // Беда, нещастие. не пѣцѣте са оубо на оутрѣн. оутрнн во день совонж пѣуѣтѣ са. довѣлетѣ дѣн(н) зълоба своѣ *М* Мт 6.34.

ве зъловзи. а) *Гр.* ἄκοκος, ἀκόκως. Незлоблив, благ. сѣзѣн же ннснї прѣтрѣпѣ о добрѣѣмъ нсповѣданнн хрнстосовѣ. кроткъз ве н ве зъловзи вѣаше н рѣчннж прстжж С 46.29; тзи во осватн образѣ отрока своего заклана ве зъловзи авелѣ. н оуправн на възсотж С 232.8-9. б) *Гр.* ἀκακούργως. Незлобливо, благо. тз не проснтѣ жрѣтѣз крѣзавѣ. вѣ ве сѣвлазна хош-тетѣ да са познаетѣ отъ прнходѣ-штннхъ къ немоу. без ажкы н ве зъло-взи вѣрватн же немоу яко богъ нстн-нзѣн С 28.17.

М, З, СК, СП, СЕ, К, С, Х, Р. Гр. πονηρία, κακία, κακούργια, μοχθηρία. *Вар.* злова, зълоба.

Нѣб. злова ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН, БТР.

ЗЪЛОВЕВЪ, -зѣн прил. Като същ. зъло-бнвнн *м. мн.* *Гр.* [οἱ] πονηροῦμενοι. Злобни, зли хора. ѣко обндѣж ма пѣсн мнosh. н сзнемъ зъловнвннхъ осѣде ма *СП* 21.17; покрѣн ма отъ сонъма зъловнвннхъ *СП* 63.3; оуклоннтѣ сѣа отъ мене зъловнвннї *СП* 118.115. *Изч.*

СП. Вар. зъловнѣв.

Нѣб. зловнв *остар.* ОА, ВА, МлБТР, АР, РВЕ, ЕтБАН; зловнвнн *остар.* ВА; зловнвнн *диал.* ОА, ВА, МлБТР, РВЕ, БТР, ДА.

ЗЪЛОВНТН, ЗЪЛОВАЖ, ЗЪЛОВНШН несс. Хуля, петня. поучто клеветешн о моемъ сзшествнн. поучто лн зъловншн моеу чловѣколюбѣствннѣ С 394.7. *Изч.* *С. Гр.* κακίω.

Нѣб. Срв. зловнн *диал.* ОА, МлБТР, РВЕ, ДА, зловнн ВА, РВЕ, ЕтБАН.

ЗЪЛОВОВАТН, ЗЪЛОВОУЖ, ЗЪЛОВОУИШН несс. *Прич. сег. деят. като същ.* зъловоуѣшнн *м. мн.* *Гр.* [οἱ] πονηροῦμενοι, [οἱ] κακοῦντες. Злоб-

ЗЪЛОДЪННЪ, -ѝн *прил.* Склонен към зло, злодейски. не в'ѣдѣ бо како чѣтеннѣ се нновѣрѣнникомъ да в'ѣдѣ ... не отъ истинѣи ... нъ отъ онѣхъ ЗЪЛОДЪННЪІА ДОУША. мнози бо ... глаголютъ. тако не тѣхънъ сѣинъ отъцоу С 303.8. *Изч.*

С. Гр. како́техνος.

Неб. Срв. злодейски.

ЗЪЛОДЪНСКЪ, -ѝн *прил.* Който се отнася до злодей, злодейски. не в'по нестѣ обзкъшннмъ оделѣватн въ ратн. ЗЪЛОДЪНСКОИЖ СЪМРЪТНИЖ ОУМНРАТН С 87.3; колнко ЗЪЛОДЪНСКЖ СЪМРЪТ ПНАША. АТН БЪВЪШЕ О НЕПРАВЪДАХЪ С 91.14–15. *Изч.*

С. Гр. τὸν κακοῦργον.

Неб. злодейски ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, РБЕ, ЕтБАН, БТР, АР; злодейский остар. НГер.

ЗЪЛОДЪНСТВО, -а *ср.* Престъпно деяние; злодеяние. сѣмотрн же мн ЗЪЛОДЪНСТВО НХЪ РЖЖНОЕ С 443.7–8. *Изч.*

С. Гр. какоурѣа.

Неб. злодеяние ОА, ВА, Бот, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ. Срв. злодеяние остар. ВА.

ЗЪЛОДЪНАНЕ, -ѝа *ср.* Престъпление, злодеяние, злодеяние. что сѣтворнмъ. не на покаяннѣ. нъ на ЗЪЛОДЪНАННѣ С 388.9. *Изч.*

С. Калка от гр. τὸ κακοπραγεῖν. Вар. ЗЪЛОДЪНАННѣ.

Неб. злодеяние книж. ОА, ВА, Бот, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

ЗЪЛОДЪНАТН СА, **ЗЪЛОДЪНЖ СА**, **ЗЪЛОДЪНѢШН СА** *несв.*

ЗЪЛОДЪНАТН СА НА НОВЪІ МѢСАЦА. *Гр. σεληνιόζομοι.* Лунатик сѣм, страдам от лунатизмъ. о ЗЪЛОДЪНЖШТНМЪ СА НА НОВЪІ МѢЦА М 43б 18. *Изч. М.*

Неб. Срв. злодействуюм ОА, ВА, РБЕ.

ЗЪЛОКЪЗНЪНЪ, -ѝн *прил.* Коварен, лукав. повѣднмъ твоѣго ЗЪЛОКЪЗНЪНАГО ПРАВА С 69.30. *Срв. С 75.11;* отъ ЗЪЛОКЪЗНЪНЪНХЪ СѢТНН ПРѢСКВРЪ-

НЪНААГО ВРАГА С 520.22. *Изч.*

С. Калка от гр. како́техνος.

Неб. Срв. зли и козни ОА, ВА, РБЕ.

ЗЪЛОНРАВЪНЪ, -ѝн *прил.* Злонравен. нзрадѣ безълобенъ н простѣ жнтнѣмъ. сѣ красъноиж женоиж сѣпраже са. ЗЪЛОНРАВЪНЖ РАЗОУМА. таже отан него сѣгрѣшадше С 169.7. *Изч.*

С. Калка от гр. како́τροπος. Вар. ЗЪЛОНРАВЪНЪ.

Неб. злонравен книж. ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; злонравни[й] книж. остар. ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР.

ЗЪЛОСЛОВНТН, **ЗЪЛОСЛОВАЖЪ**, **ЗЪЛОСЛОВНШН** *несв.* Говоря против някого, злослова. мочн бо рече чѣтн отъца своѣго н матеръ своѣа. н же ЗЪЛОСЛОВНТЪ отъца лн матеръ сѣмрѣтъж да оумрѣтѣ М Мк 7.10 З. *Срв. Мт 15.4 М, З;* ннктоже бо естѣ нже сѣтворнтѣ. снлж о нменн моемъ. н възможетѣ възкорѣ ЗЪЛОСЛОВНТН МА М Мк 9.39 З, А. *Изч. М, З, А. Калка от гр. како́λογεω.*

Неб. злослова ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ.

ЗЪЛОСТРАДАТН, **ЗЪЛОСТРАЖДЪ**, **ЗЪЛОСТРАЖДЕШН** *несв.* Страдам много. злос(траждѣ) (...) вко ЗЛОДЪН: нж сло(во бж)не не (важе)тѣ са Е 1а 12. *Изч.*

Е. Калка от гр. какоπαθεῖω. Вар. злострадатн.

Неб. злострадам рядро НГер, МлБТР.

ЗЪЛОСЪМРЪТЪНЪ, -ѝн *прил.* *Гр. [ὁ] βιοθάνατος, ἄθλιος.* Като сѣщ. ЗЪЛОСЪМРЪТЪНЪІН, -нн *м. ег. и мн.* Този, който е осѣден на мѣчителна н позорна смѣрт. ЗЪЛОСЪМРЪТЪНЕ Н НЕПРЪПОДОБНЕ. коумнрн лн тн са мѣнатѣ а не возн. не вндншн лн кацн сѣтѣ С 7.10; внда же анфопатѣ всѣ тѣло сѣадо одрано. рече ... кѣіа мжкѣі. нанесѣ на ЗЪЛОСЪМРЪТЪНААГО сѣго не в'ѣдѣ С 111.28–29; прѣпърѣша лн вѣі мжкѣі. остатн са бѣсованнн ... ЗЪЛОСЪМРЪТЪННН. нлн прѣбѣіаіете въ ЗЪЛОВЪРНН ВАШЕМЪ С 180.6. *Изч.*

С. Вар. ЗЪЛОСЪМРЪТЪНЪ.

Неб. Ø.

зълотворнтн, зълотворѣж, зълотворншн
несв. Върша зло, грях, съгрешавам. рече же нѣзъ къ нмъ. възпроща въи что достонтъ въ советъи добро ли творнтн нан зълотворнтн дѣшѣ съпасти ли погоубити *М* Лк 2.9; напрасно възшедъ въ домъ свон. обрѣте ја зло творашта *С* 169.10; не во обраштетъ никтоже тако дѣвѣ нзвѣштана. нъ ѿвннна кетъ прнтъа. јакоже вѣдѣвахъ глаголемаѣ. н хоташте зълотвораахъ *С* 440.23. // Хуля, укорявам. фарисен же зълбавъин него на обѣдѣ. тан въ доушнѣвѣмъ си дѣлнницѣ хоульнъин ковааше на нѣ мзисан. н съпаса ѹловѣколюбѣствне. акъи не вѣстѣ зълотворѣаше *С* 392.30. *Изч.*
М, С. Калка от гр. какоποίειω, какоυρέω. Превезжда и гр. αίσχρολαγέω, μέμφομαι [вар. κακίζω].
Неб. Срв. злотворствувам ОА, МлВТР, РВЕ; злотворен *прил.*, злотворец *м.*, злотворник *м.* ПРОДД, РВЕ.

зълочѣствънъ, -ъин прил. Престѣпен, окаян, безбожен. разгорѣвъ са стѣинъ доухомъ ... сватъин отъць наш. нескѣнн. прнстѣпн къ зълочѣствъноуоумоу глагола. цѣсароу отвѣрзън цркъвен правовѣрнъихъ *С* 191.27–28; сватъин же помолн са н цѣлова н. н съповѣда кемоу все о зълочѣствнѣвѣмъ оуалн *С* 199.14; н възвѣштено бзистъ дурнлнаноу отъ прнставьенъинхъ воннъ все то бзвѣшене. н оуслышавъ рече. ѡ зълочѣствноне вѣшенне рода крѣстнѣаньска. јако нн оумеръшъ нхъ могоухъ повѣднтн *С* 15.6. *Изч.*

С. Гр. δυσσεβής, δυσσεβέστατος, ἀλάστορ [вар. δυσώνυμος]. *Вар.* зълочѣствънъ, зълочѣствнъ.

Неб. Срв. злочестен 'нешастен' ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА; злочести[й] *остар.* ОА, злочестн[й] *остар.* НГер, ЕтМл. *Срв.* злочест.

зълъ, -ъин прил. 1. Лощ, зъл по характер. се во въ беззаконън моемъ зауа. слышахъ гѣ. ѣко м'ножѣство зълъ ѣкъ попрадетъ ма. иже хотатъ посрамнтн. и

прѣдъкнжтн стѣпаннѣ моѣ *СЕ* 85а 10–11; покаа са блаженъин петр'. н зълъин нюда *С* 362.25. 2. Който не върши добре работата си, недобросѣвестен. аште ли речетъ зълъи рабъ въ срѣдцн своемъ. късннтъ мон гнъ прнтн *М* Мт 24.48 3, А, СК; въздроуѣвъ же воевода на слоугоуѣштта воннъи рече. ѡ зълъиа слоугы. поч'то вѣскорѣ не творнтѣ повелѣнааго вамъ *С* 74.7. 3. Който причинява, носи зло; породен от недобри намерения. блаженн вѣдете егда възненавндатъ въи ѹлѣцн. и егда разлѣчатъ въи н поносатъ. и пронесжтъ нма ваше ѣко зълъ. сѣна ѹлѣвѣскааго радн *М* Лк 6.22 3, А, СК; вѣвѣкъ во дѣлаан зълъ. ненавнднтъ свѣта. и не прнходнтъ къ свѣтоу. да не о(блн)чатъ са дѣла его. ѣко зълъ сжтъ *М* Йо 3.20 А; молъ ма. не имѣи никтоже вѣнжтръ зълъи мзиса. нъ да оуцнстнмъ свои сѣмъислѣ. къ цѣстѣ бо. жрѣтѣ прнстѣпаемъ *К* 8b 13; егда оуѣаше и остатн зълъаго наѣатка того. не послоуша. н прнпатъ оуѣеньѣ *К* 5b 24; стѣин пауълъ рече. вѣроуѣж боуоу лъгъѣаштѣоумоу мн волѣзнн. н ѣзбавнѣшта [!] ма отъ вѣсѣхъ зълъинхъ твонхъ оумзшлан *С* 4.21; н нзлѣзше фарисен свѣтѣ възаша. да н погоубатъ. ѡ свѣтѣ зълъин завнстнѣ свѣмъ. н завнстнѣ облнѣаемъ *С* 402.12. 4. Лощ, недоброкачествен. не можетъ дрѣво добро плодъ зълъ творнтн. нн дрѣво зълъ плодъ добръ творнтн *М* Мт 7.18 3, А; такъ во етъ зълъи тъ корень. вѣса горы дѣшѣ нашѣ боуѣж творнтъ *К* 4b 10. 5. Тежѣк, мѣчителен. цѣсарѣствоуѣштоу днокантнаноу. заповѣдъ посъла са по всен вѣселѣнѣн. јакоже вѣсѣмъ не покораштннмъ са заповѣдн него. н не жрѣштнн богомъ. мжѣенн вѣзбавѣште зълъ сѣмрѣтнѣ оумрѣтн *С* 145.4. 6. *Като същ.* а) зълъне *ср. ег.* *Гр.* τὸ πονηρόν, τὸ κακόν, τὰ φαῦλα,

ДА. Н ВЕСЛОВЪНЪИМН НАУННАЕЪТЪ С 443.15; Н ДО ГРОБА ЗЪЛЪ ПРОДЪЛЖАЕЪТЪ С 443.20; Н ТАКО РАЗОУМЪ ТАКОЖДЕ ПРЪВЪЗАТН КЕМОУ НЕ ОУПРАВЪЗШОУ ЗЪЛН ТОА. ТОУ АБНЕ ДРНО ОТЪ АЛЕГАНДРНА. ВЪ КОСТАНТИНЪ ГРАДЪ ПРИТН СКОРО ПОВЕЛЪ С 188.21; Н ОТЪ ПРЪБЪСТН НХЪ. Н ОТЪ ГИВЪА НЕПРЪПОДОВЪНААГО. Н ВЪСЪВКОА ЗЪЛН ПРНОБРЪТЕЛЪИИКА АН'ТОИИНА С 160.23-24; НЕ СРАМЪДАЕШН АН СА W МЖУИТЕЛЮ О СЪТВОРЕНЪИИХЪ ТОВОИЪ ЗЪЛНН С 161.23. *Изч.* С. Гр. κακία, τὸ κακόν. *Var.* зъль.

Нѣб. Срв. зло.

зълѣ нареч. 1. Недобре, не както трябва, эле. аште зълѣ глѣхъ съвѣдѣтельствую і о зълѣ А Йо 18.23 СК; аште взи доврѣ нзискалъ. не взи тако зълѣ протѣзковалъ С 512.14. // По лош, неприятен начин, эле. глаголаша кемоу вѣсьен. не погоуен зълѣ доуша своѣа С 265.26; да еже доврѣ забънѣше пакн зълѣ помниае(т.) Р II 4.4; отроцн благоуѣстьно слоужатъ хвалѣ. а нечнстнн жьрьцн зълѣ гнѣваѣтъ са С 324.7. 2. Лошо, тежко, эле. дъштн моѣ зълѣ вѣсьноуѣтъ са М Мт 15.22 З; сътзннкоу же етероу равъ вола зълѣ оумираше М Лк 7.2 З, А; твораште бо зъло. ти сѣтъ страждѣште зълѣ К Зб 11. // По мѣчителен, жесток начин, эле. коевода рече хоштеши оубо зълѣ оумрѣтн С 153.17; аште лн нн то зълѣ ва погѣбѣж С 181.9; непрѣподобьне ч'то врата моѣго зълѣ мжуншн С 13.10. зъло зълѣ, зълѣ зълоу. Гр. κακήν κακῶς, κακευκάκως. Много эле, много лошо, много мѣчительно. прнстѣпнвз пожьрн богомъ. аште лн нн. то зъло зълѣ погоуѣбѣж ва С 12.14; тзи же зъло-зълѣ вѣплауѣшн. іако не вѣсхотѣ оувѣдѣтн нстнннаго бѣ С 115.23-24; н заповѣдъ поустн іакоже не нсповѣдаѣшшоуоумоу оца н сѣа н сѣааг° дѣа. зълѣ зълоу жнзнь погоуѣвнн С 539.19.

М, З, А, СК, К, С, Р. Гр. κακῶς, ἀδίκως, δυσσεβῶς, τολαιπῶρας, ὀμῶς, [τῶ] κακῶ, τὰ ἔσχατα, κακήν κακῶς, καλῶς. *Var.* зъль.

Нѣб. эле ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА; зля *gual.* ДА.

зъбанье, -ѣ ср. Люшкане, клатене, люлеене. н самъ сзнь колѣбаше са акзи овоште зъблѣмо отъ многа вѣтра ... стзѣн же поуѣааше а сз оутѣшеннмъ ... абзие же прѣста сзнь отъ зъбанья С 570.17. *Изч.*

С.

Нѣб. О.

зъбатн, зъбаѣж, зъблѣшн несв. Люшкам, люлея, клатя. н самъ сзнь колѣбаше са акзи овоште зъблѣмо отъ многа вѣтра С 570.10. *Изч.*

С.

Нѣб. О.

зъбатн са, зъбаѣж са, зъблѣшн са несв.

1. Люлея се, клатя се. землѣ зъблѣштн са матѣтъ. і овѣшаѣтъ трѣсомъ К 11b 3; іакоже црѣквншоу зъбатн са. акзи дѣбоу отъ вѣтра зъбѣжшоу са С 228.13; н подроуга сн развоиннка не рѣштн не вѣдъз словесъ. н всѣ тварь еже вндѣ. сѣмо н онамо зъбѣжштѣ са С 426.28; зъбѣжшоу са сзпрѣва н прѣстраѣнѣжшоу на овѣ странѣ С 563.7-8. // Залитам като пиян. вода на внно прѣлагаѣма вѣаше. а онн внна не вѣкоуѣнѣзше. зъвнстннѣ оупнѣзше-са-зъбааѣж С 398.27. // При студ, треска – тракам [зъбн]. жѣбомъ зъбѣжштѣмъ са. н вѣсемоу тѣлоу неволежъ сзлацаѣжшоу са С 89.17. // *Образно.* тажцн вѣтрн велнкѣ дъханнѣ снлѣ на кротость тншааѣж. а онн рѣвзностннѣ забвнстн зъбѣжште са. распатню знмъ поуѣааѣж са С 399.12. 2. *Прен.* Колеблнв сѣм, не сѣм стабнлен, сигурен в рѣшеннѣа сн. прѣжде во мнроу старѣншннѣ. хрнстосоу прншествнѣа многъ недѣжъзѣ ѣловѣѣскъз з(...)-ше (*вл.* зъбааше, *Север.*, с. 352,

бел. *под линия*) са родъ. къ капнштемъ слоуженню С 352.11.

К, С. Гр. κινέομαι, κλονέομαι, ἀράσσομαι, σαλεύομαι, περιφέρομαι, φέρομαι.

Неб. Ø.

ЗЪДАНЬЕ, -ѧ ср. 1. Здание, постройка, сграда. и ншедъ нс. н-цркъве идъаше. и прнстѣпнша къ нему оученици его показати ему зъданиѣ цркъвнѧ М Мт 24.1 З¹, А; и нсходаштио ему отъ цркъве. гла ему единъ отъ оученикъ свонхъ. оучителю внидъ каково каменне и каково зъдание. ис же отвѣштавъ рече ему. вниднши ли велкаа си зъданиѣ. не иматъ остатн съде камень на каменн. иже не иматъ разорити са М Мк 13.1, 2 З; всн ненавнидншнї сноа. да бѣдѣтъ ѣко трѣва на зъданихъ. ѣже прѣжде воздръваннѣ неше СП 128.6. 2. Зидане, строеж, постройкаване. божьствезнзи же иваннъ ... водѣ отъ потока възносѧ. вара зѣлаништннмъ. н работаа нмъ въ каменн. н въ прокзиныхъ слоужьвахъ зъданиа. взигда манастирзскаѧ штоуждекрзьмьнница зѣдаше са С 284.4; людье ... рѣша к нему. нмамъ двѣ пешти. на твореные вароу горашти прнсно на зъдание трѣвннкоу нашемоу С 540.18. 3. Творението, светъ, вселената като дело на Бога. бѣдѣтъ бо дзнетн скрзьбнн. ѣко не възстѣ такова отъ начала зъданию. еже съзѣда вѣ. до нзинѣ н не бѣдетъ М Мк 13.19 З; блажензи богъ ... нже въскѣ тварь сътворивзи. взиѣшааго радн по образоу твоему чловѣка. да насъштаатъ са тобои сътворившии зъданин С 109.28; нже нево прѣстола нмъ. и трѣпѣше вѣкомъ творецъ отъ тварн. зъдатель отъ зъданиа. творецъ отъ сътворенааго С 432.2; солонннъ ... възпрнтъахъ рече. отъ велнчьства н добротъ зъданин. по вьражденню внидѣти. по немуже образоу родо-творцоу нхъ създатн а. доброта бо

зъданиа такоже по истинѣ непороуна себе богови прннести С 534.2-3, 4. Изч. М, З, А, СП, С. Гр. οἰκοδομή, οἰκοδομία, δῶμα, κτίσις, κτίσμα, πλάσμα. Вар. зъдание, зъдание, зъдание, зъдание.

Неб. здание ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ЕтБАН; зидане ОА, ВА, НГр, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

ЗЪДАТЕЛЪ, -ѧ м. Създател, творец. н трѣпѣше вѣкомъ творецъ отъ тварн. зъдатель отъ зъданиа. творецъ отъ сътворенааго С 432.1-2. Изч.

С. Гр. πλάστης. Вар. зъдатель.

Неб. Сrv. [съ]здател.

ЗЪДАТИ, **ЗЪДАТЪ**, **ЗЪДАШИ** несл. 1. Зидам, съзидам. горе вамъ ѣко зидете гробзи прѣкъ. отѣн же вашн нзвнша ѧ М Лк 11.47 З; подобенъ естъ члвкоу зидаштио храмннѣ. иже нскопа н оуглажен. и положн основанне на камене М Лк 6.48 З. // *Прич. сег. деят. като съц. зидашчен м. мн.* Гр. οἰκοδομοῦντες. Тези, които зидат, съзидат. камень иже не врьдоу сътворнша зидаште. съ възстѣ въ главѣ жгълоу СП 117.22; аште не гѣ съзидетъ домоу. възоче трюднша са зидаште СП 126.2. 2. *Прен.* Създавам, сътворявам. и людье зидемн вьсхвалѧтъ гѣ СП 101.19; вѣсе вгълвпзное слово съставѧ. зидѧ н дхѣ СЕ 56b 19; н како зидѣтъ са. така оуста рече кзинн шаръи коеи вештнѣ С 381.29. ~ са *страг.*

М, З, А, СП, СЕ, С. Гр. οἰκοδομέω, κτίζω, πλάσσω.

Неб. зидѧ, зидѧ *остар.* ОА, НГр; зидѧ *остар.* МлБТР. Сrv. зидам ОА, ВА, НГ, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ.

ЗЪДЪ, -ѧ м. Пстройка, зид. завьдѣхъ и възхъ ѣко пьтица собѧциѣ са на зѣдѣ СП 101.8. Изч.

СП. Гр. δῶμα. Вар. зѣдѧ.

Неб. зѣд *диал.* ДА; зид ОА, ВА, Дюв, НГр, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ЗЪРЪЛЪ, -зи прил. Зрил, узрял. ннва нхъ мрѣвѧа жнвѧ акъи класъи крас-

нѣѡа н зърѣвѣлѣ безъ троудѣ н зърѣастрн С 388.11. *Изч.*

С. Гр. πέλειρος.

Нѣб. зрял ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; зрелый *остар.* НГер.

зърѣвѣлѣ [погр. С 297.5] *вж.* незърѣвѣлѣ.

зърѣвнѣе, -ѡа ср.

на лице зърѣвнѣе. *Гр.* προσωπολήψια. Лицеприятие, пристрастие. и нѣстѣ отъ тебе на лица зърѣвнѣе. в'сѣмъ во чкомъ обшннѣ оучнннѣ есн. рокоу жнтнѣ сзконьувѣвшю са СЕ 58а 15. *Изч.*

СЕ. Вар. зърѣвнѣе.

Нѣб. зрение ОА, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ.

зърѣвнѣ, зърѣвѣ, зърншн *несв.* 1. Възприемам чрезъ зрението си, виждам, гледам. слоухомъ оуслышнѣ н не нмате разоумѣвнѣ. и зѣраше оузѣрнѣ н не нмате вндѣвнѣ М Мт 13.14 3; и възѣрѣвѣ глѣашѣ. зѣрѣвѣ чловѣкънѣ чко дрѣво внждѣвѣ чодашта М Мк 8.24; ѡа са мѡа вѣзаконнѣвѣ моѣ н не възмогъ зѣрѣвнѣ СП 39.13. 2. Следя с поглед, вглеждам се, взирам се. марнѣ же магдалннн. и марнѣ носнова. зѣрѣвѣ шѣте къде н палагѣахѣ М Мк 15.47 3, А; неръданъ вѣ(з)вратнѣ са вѣспать. зѣра сѣадогѣ дѣа СЕ 3а 19; н зѣра свѣта нже о ннѣхъ ... вндѣвѣ вѣнѣца сзчодашта на глѣвѣ стѣзѣхъ С 78.8; онѣ же прнѣанжнѣвшѣ са прнлежнѣвѣ зѣрѣвѣхѣ кѣз ѣмоу С 34.19–20; ова зѣрѣвѣта на възтокъ С 141.13. 3. *Прен.* Наблюдавам, сзѣрѣцавам. сего радѣ н чкѣлобѣць гѣ зѣра дрѣзостн оученнѣа сзъмжштѣашѣ са К 3б 30; еднѣного просѣхъ отъ гѣ ... да зѣрѣвѣ. красотѣ гнѣа СП 26.4; н равѣвѣ твоѣнѣ снѣвѣ вѣсхотѣвѣвшнѣнѣ ... на твоѣнѣ благость зѣрѣвнѣ. прннннѣ нашѣствнѣ сѣадогѣ дѣа СЕ 81а 5; н тако кротѣкъ вѣашѣ н сѣмѣренъ срдѣцемъ. ѡакоже днѣвнѣ са вѣсѣмъ. зѣраштннѣвѣ кѣго С 544.30–545.1. // Взаемам подъ внимание,

обрѣщамъ внимание на нешо. н не рождѣахѣ вѣз сѣвотѣ то творашѣ ... нѣ на еднѣно тѣзѣнѣ зѣрѣвѣхѣ на своѣ прнзѣрѣство С 444.7; кѣже нмѣмъ нздѣрѣштнѣ не на благодѣвнѣ зѣра глаголѣ. нѣ ѡакоже естѣ нстннѣа С 71.9. 4. *В повел.* Внимавай, гледай. зѣрнѣ оуѣе члѣкѣобѣствѣвѣ гнѣ К 5а 22; зѣрнѣ оуѣо даѣнѣцадогѣ теѣвѣ власть. овладѣнѣю. н апостолау вѣлащю тн СЕ 82б 1; зѣрнѣ да не пакѣзѣ вѣзнѣдѣшѣтоу мн сѣ пѣвнѣнѣ С 506.4; зѣрнѣ во колнѣко тѣгѣа нзѣде отъ ннѣдннѣзѣ доуша. бесѣдобаннѣ обзѣчан С 411.27.

зѣрѣвнѣ на лице. *Гр.* βλέπω εἰς πρόσωπον, λαμβάνω πρόσωπον. Лицеприятствѣм, прнстрѣстен сѣм. оучнѣтелю вѣмъ чко право глѣшн. и оучншн. и не на лица зѣрншн. нѣ вѣнѣстннѣ пѣтн вѣнѣю оучншн М Лк 20.21 3; оучнѣтелю. вѣмъ чко нстннѣнѣ есн и не родншн нн о комѣже. не зѣрншн во на лице члѣкомъ. нѣ вѣнѣстннѣ пѣтн вѣнѣю оучншн М Мк 12.14 3.

М, 3, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. βλέπω, θεωρέω, ἀτενίζω, ἐνοπτρίζομαι, ὁράω, ὑφορώ, ἀποβλέπω, προσέχω, συμπάρεμι [εἶνα], τίκτω. *Вар.* зѣрѣвнѣ.

Нѣб. зра, зря ОА, ВА, МлБТР, РВЕ, ЕтБАН.

зѣвѣтн, зѣвѣ, зѣвѣшн *несв.* Разтѣварямъ широко уста, зѣйвам. недомѣслншѣ са възкоупѣ н вѣстрѣпѣташа. н овѣ нѣхъ зѣа стоѣашѣ. овѣ же колѣбнома лице покѣрѣвѣашѣ С 466.12; младѣнѣцн ѡако н птнштн вѣзнѣраѣштѣ к теѣвѣ зѣвѣшѣте С 513.3. *Изч.*

С. Гр. χαίνομ.

Нѣб. Срѣ. зѣя, зѣйвам, зѣйна ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, АР, РВЕ; Зѣннѣцн МН ЙЗѣх. Кюст. кр.

зѣло нареч. 1. Много, тѣврѣде много. и слѣзшѣвѣвшѣ оученнѣцн пѣдѣвѣ ннѣцн. н оуѣоѣвѣша са зѣло М Мт 17.6 А. *Срѣ.* Мт 27.54 М, А, СК; чко бѣвѣ велѣнѣ н хѣвалѣнѣ зѣло. страшенѣ естѣ надо вѣсѣмѣ вѣгѣ СП 95.4; зѣло рнѣкахѣ отъ

взздѣхѣхъ срѣца моего *СЕ* 76а 20; въ истинѣ оубо зъло въ истинѣ людѣе поучѣша са тзштетънзимъ і соуетънзимъ *К* 12b 18. *Срв.* *С* 448.15; да что тоу. аште н зъло нманнѣ жадъба. нь ннколнже тебе не распа. іакоже н христоса жндове *С* 422.13. // Добре, много добре, отлично. чловѣкъ въ оученнѣхъ сотонннхъ навзѣкъ зъло хъитрость вѣшьбѣннѣхъ *С* 7.16; вѣждъ зъло іако можетъ господь въ поустѣинѣ оуготовати трепезъ *С* 291.23. 2. В *сѣчет.* с *прил.* или *нареч.* за усиљане на значението му – в много висока степен. і въ разроушенне еѣа велне зъло *М* *Мт* 7.27 3, *А*, *СК*; сзрѣте н дъва вѣсѣна отъ жалнн ісходаща лютѣ зъло *М* *Мт* 8.28 3, *А*, *СК*; възвратиатъ сѣа н оуетѣдиатъ сѣа зъло въскорѣ *СП* 6.11; нзъ въсѣ оубо добра сжтъ. і зъло дѣра *К* 10а 7; н постнгоша н далече зъло *С* 44.18; зъло доврѣн доврородннѣн іесмъ. іако не пожрѣхъ *С* 106.29; тѣмн обѣштанин повѣждена жена. ндетъ к нѣмоу. поздѣ зъло ноштнѣхъ *С* 515.8. **паче зъло, зъло паче.** *Гр.* *πολλῶ μᾶλλον, σφοδρότερον.* Много силно, много повече; най-вече. онъ же паче зъло възпнѣше гѣа *М* *Лк* 18.39 3; о дѣвенцахъ же о многостн свонствнѣ. кеже нмѣннемъ глаголетъ. н зъло паче о прѣвѣн прнтѣн *С* 370.21. **зъло за оутра.** *Гр.* *λίαν πρωί.* Рано сутринта. і зъло за оутра въ едннѣ советъ. прндѣ на гробъ *М* *Мк* 16.2 3, *А*. **вечеръ зъло.** Късно вечерта. прндѣ вечеръ зъло сзлз поуштен' отъ того трокон'да *С* 561.20. **тзгда зъло.** *Гр.* *αὐτίκα μάλα.* Веднага. кажетъ же не мало врѣма вѣдѣштене пакзѣ. кеже прѣрѣдоу оученнѣхъ отъвода кеже чаіати. тзгда зъло іавнн са цѣсарьствоу іего *С* 372.10. **до зъла.** *Гр.* *ἕως σφόδρα.* Извѣнредно много, сѣвсем. не оставн мене до зъла *СП* 118.8; і не отзѣмн отъ

оуетъ моѣхъ словесе істинна до зъла *СП* 118.43.

зъло рано. *Гр.* *ὄρθρου βαθέως.* Много рано, на разсѣмване. въ едннѣ же советъ зъло рано. прндѣ на гробъ *М* *Лк* 24.1 3, *А*.

зъло възнскати [опзитати]. *Гр.* *πολυπραγμονέω.* Потѣрся усърдно, издира. хвалѣ вѣльзъшаго. а не зъло възнштѣ въходоу овраза *С* 501.23; вѣроуѣхъ гѣн н не іеште себе моего владзико зъло опзитаѣхъ н вѣроуѣхъ. не іеште твоего цѣсарьствнн словомъ отажъ *С* 504.21–22.

оутро проврѣзгоу зъло. *Гр.* *πρωὶ ἔννουχα λίαν.* Сѣвсем призори, на зазоряване, още по тѣмно. і ютро проврѣзгоу зъло. възставъ нзнде нсз н нде въ поусто мѣсто *М* *Мк* 1.35 3.

зъло прославнн. *Гр.* *προμνημονεύω.* Възвелича, прославя. н въсѣм' нма савнноу нарицаѣштемъ. прославнѣше. не хоудо възнсканнѣ вѣстѣ отъ безаконъннхъ нмже зъло мѣжа прославнша *С* 145.18.

зъло истнннѣ. *Гр.* *ἀκριβῶς.* Достоверно, точно съответствашо на истината. н въсѣ испрѣва дожн н до коньца. зъло истнннѣ слзшавзѣ н вндѣвъ. потъшта са сз въсѣкоѣхъ твѣрдостнѣхъ сзпнсати *С* 271.25–26.

взсокъ зъло. *Гр.* *ὑψηλότατος.* Извѣнредно висок, много висок. мѣст° въ нѣмъже затворназъ са іестъ стѣн старцѣ. врѣгъ нматъ вискъ зъло *С* 300.1.

велнкъ зъло. *Гр.* *παμμεγέστατος.* Прекомерно, извѣнредно голям. нзвѣстнн же нѣмоу хотѣ малзѣ оубонавзша са. страха вндѣма поустн льва велнка зъло *С* 292.22.

М, 3, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С, МЛ. *Гр.* *σφόδρα, ἕως σφόδρα, σφοδρῶς, σφοδρότερον, λίαν, μάλα, πολύ, ὅλας, ἀκριβῶς, ἰσχυρῶς, πάνυ, ὄντως, πάντως, καθ' ὑπερβολήν, δεινῶς, ἐπὶ πολύ, τὰ μέγιστα, λιπαρῶν, [вар. ἀναιδῶς], ἐπαξίως, ἰκανῶς, ἀσφαλῶς, μέγας.* *Вар.* зъло, зъло, зало.

Нѣб. Ѳ.

ЗЪЛОУТО Несигурно значение. такожде
 стл. апла і блажені оцн съ стѣмь зако-
 номь отънѣдѣ. велье і зълоуто. тако-
 вое поскъдене рекъше *К 2b 20. Изч.*
К.

ЗЪННИЦА, -а жс. Зеница, съхрани мѣа гѣ
 ѣко зъницѣа ока *СП 16.8*; і зъницѣа
 очью н ѣрѣва ослѣплень. врьнонѣ слѣ-
 поуמוу просвѣщышемь *СЕ 53а 18*; і
 зъницѣа слѣпымъ. изъвсньшнмь. і
 давъшнмь хромъимъ ходити *СЕ 53а*
24; врьнымъ обнавѣаше зъницн очню
С 473.14-15. Изч.

СП, СЕ, С. Гр. κόρη. Вар. зъница.

*Неб. зеница ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, МлБТР,
 ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Зеница
 жс. ЛИ Стил,РЛФИ.*

ЗЮПЕЛЪ вжс. жоупелъ.

***ЗАТН, ЗАВЪЖ, ЗАВЕШН** несв. Изскубвам,
 изтрѣгвам. н акъи съребро слъзъи
 вьршата каплаѣж по ланнтама на
 земьнѣ. кгда власн женьстн ногъти за-
 бомн вѣаѣж *С 397.27. Изч.*

С. Гр. καταξαίνω.

*Неб. Срв. зебна гуал. 'мръзна, усещам
 студ, треперя от студ' МлБТР, БТР, РВЕ.*

ЗАТЬ, -н м. Жених, младоженец, съп-
 руг. къ сеому на земн мн бесѣдоуешн
 н прѣдъ двѣрьмн клѣтн мона. а съ
 несесе зать овѣштавакешн мн прнвестн
С 237.5; оуподовнтъ са цѣсарѣтвние
 небесъноне десатн дѣвницъ. аже ... нзн-
 доша на сѣрѣтенние затн н невѣстѣ *С*
368.28. // Образно. повѣждь мн очьво
w жндовнне. Ч'то са пророкъи велн-
ѣакешн ... а прншъдъша затн не прнне-
мыешн С 335.19-20. Изч.

С. Гр. νυμφίος.

*Неб. зет ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
 МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв.
 Зетово МИ СНМБ; Зетски дол МИ ИП,И
 в Т.; Зетев ФИ, Зетов ФИ Стил,РЛФИ.*

ЗЪБЪ, -а м. Зѣб. слышасте ѣко речено
 вѣи око за око н зъбъ за зъбъ *М Мт*
5.38 З; а свѣс(ве) цѣтвнѣ нзгънанн
 вѣдѣтѣ. вѣ тѣмж кромъштынѣж.
 тоу вѣдетъ плаѣн н скръжетъ зъбомъ

М Мт 8.12 З, А, СК. Срв. Мт 22.13
М, З, А; Мт 24.51 М, З, А, СК; Мт
25.30 М, З, А, СК; Мт 13.42 М, З,
А; Мт 13.50 М, З, СК; Лк 13.28 М,
А, СК; СЕ 106b 24-25; У Іб 14; С
370.9; С 378.5; зъбъи своімн поскрежъ-
штетѣ. і лаетъ СП 111.10; трасъ-
шнѣж в'сѣмн оудъмн его. творашиѣ
кадѣтѣ зъбъи его СЕ 45а 2; н оунма
прнносаште. н очѣтѣи лобъизѣаште. н
зъбъи надъште С-506.16; вѣцн обѣ-
ходатѣ вѣ одеждаѣхъ овѣаѣхъ. овѣа
очьво одежда нмѣще нѣ не н зъбъи н
ногътн Х II Аб 18-19.

М, З, А, СК, У, СП, СЕ, С, Х. Гр. ὀδούς.

*Неб. зѣб ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
 МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; зуб*
гуал. ОА, ДА; заб гуал., зомб гуал.
МлБТР. Срв. Зѣба МИ ИП,И. в Т.; Зѣбов
ФИ, Зубев ФИ Стил,РЛФИ.

ЗЪБЪНЪ, -ын прил. Зѣбен, който се
 отнася до зѣб. н да вѣдешн отъгна-
 нъ вѣ тѣмж кромъштынѣж. ндеже вѣ-
 детъ плаѣн н скръжетъ зъбънън *С*
554.26. Изч.

С. Гр. τῶν ὀδόντων.

*Неб. зѣбен ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР,
 ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; зѣбни[й]*
остар. НГер, МлБТР.

ІДНТОМЪ вжс. нднтоумъ.

ІСА вжс. нсанна.

ІСПРЪ вжс. вѣнспръ.

ІСТЪЛЪННѢ [погр. *СП 15.10*] вжс.
 нстълъннѣ.

ІЕРАМОВЪ вжс. норамовъ.

ІЕРЪДАНОВЪ вжс. норъдановъ.

ІЗОУТРЪЖДЪЖ вжс. нзѣтрѣждоу.

ІНОУДОУ вжс. ннѣдѣ.

Йо 5.35 З, А; четъризми десатзи и шестниж лѣтъ създаана въ църкзи си М Йо 2.20 З, А; многоуѣстѣно и многообразно. древо глѣвъ бѣ оцемъ прѣокзи Е 6а 6; мжжъ кривъ и лъживъ мръзѣтъ гвѣ Сп 5.8; сѣди ороуѣмоу и сзмѣреноуѣмоу Сп 9.39; пригвоудшѣносѣ мой и рѣцѣ мой Сп 21.18; гѣ крѣпокъ и снленъ Сп 23.8; помѣштѣннкъ ѣ застѣпѣннкъ мой еси тѣзи Сп 118.114; вѣсѣкъ демонъ нечѣтѣзи и скврѣнѣнѣзи СЕ 53b 17; оутврѣждаѣнн громъ и ходан на крѣлоу вѣтрѣнѣноу СЕ 56b 20; вѣсѣкъ крѣштѣнъ съ страхомъ и трѣпетомъ хранѣти К 2а 30; ѣюдеса видѣлъ еси толика и таковаа К 6b 25; лнштѣн ма хотѣ славы хѣсовѣи и цѣсарѣства невѣснааго С 2.1; адамоу же отъ ослоушѣннѣа конецъ прѣнемѣшоу по девѣти сѣтъ и трдѣсѣти лѣтѣхъ С 9.25; азъ же вашѣго свѣора молѣю мжѣеннѣн. славыннѣи и ѣстѣннн С 67.12; прѣодохоумъ сквоуѣ огнь и водоу С 94.19; кто во нестѣ нхѣходан на рѣтъ и не вѣдаа са вѣсѣмъ срьдѣцемъ на сьмрѣтъ С 264.16; дѣвѣдѣсѣтѣноуѣоуѣмоу оуѣво и осмоуѣоуѣмоу лѣтоу прѣншѣдѣшоу С 280.6; 2. Две различни части на рѣчѣта : и. свѣрѣжѣтъ отъ цѣрѣствѣнѣ его вѣса скѣнѣдѣлѣзи и творѣцѣла безѣконенне М Мт 13.41 З, А; печѣленъ вѣзи цѣрѣвъ; клѣтѣви же радн и възлежѣщнхъ съ ннмъ. повелѣ датн и М Мт 14.9 З; снлоуѣ стѣаго твоего дѣха молнтѣамн стѣнѣа вѣрѣа и вѣсѣхъ стѣнѣхъ тѣонхъ СЕ 10b 21; гоѣенне вѣзѣстѣ на цѣркѣн хрѣстѣсовѣи и на ѣзѣтѣштѣаа вѣсѣдрѣжнтѣлаа бога С 254.30; наѣдѣша ѣоудѣнтн са нмъ и трѣпѣннѣноу нхъ С 263.10; и вѣнда смѣкѣе. прѣжде господѣска запрѣштѣннѣа. прозѣвѣшѣ и свѣтълаж С 343.21.

II. Свѣрѣзва повѣче от две еднакви части на изрѣченѣето. 1. Пред всеки от избрѣяванѣте членѣове, за да се подчерѣтае, че е еднакѣво важѣн с другѣте: и. аште хоѣешн да

сѣтворнмъ сѣдѣ трн кровѣзи. тѣвѣ едннѣ и мосѣовн едннѣ и нѣнн едннѣ М Мт 17.4 З¹, А; и отъ нѣлама и отъ ндоуѣмѣнѣа. и сѣ оного полоуѣ норѣдѣана. и сѣштѣн о тѣрѣ и сѣдонѣ. мѣного мѣножѣство М Мк 3.8 З, СК; прѣгласн оуѣеннѣкзи своѣа ... снмона егоже нменѣова петра. и анѣдрѣнѣж вѣратра его. и нѣкѣова и ноана М Лк 6.14 З; нзѣдн ѣадро на расѣштѣнѣ и стѣгнѣзи града и ннштѣаа и вѣдѣнѣнѣа и хромѣнѣа и слѣпѣнѣа вѣвѣдн сѣво М Лк 14.21 З, СК; по сѣмъ сѣннѣе нѣсъ вѣ капѣрѣндоуѣмъ. самъ и матн его и вѣратрѣнѣ его. и оуѣеннѣн его М Йо 2.12 З, А; овѣлѣцѣѣте са вѣко нзѣранн бѣоу. стн ѣ възлѣвѣенн. вѣ жѣтровѣж ѣедротѣ. и блѣгостѣ и сѣмѣренѣж мѣдрѣстѣ ѣ кротѣстѣ и трѣпѣнн[е] Е 22а 15; бѣ сѣднтѣлѣ правѣденъ и крѣпокъ и трѣпѣлѣвѣ. ѣ не гнѣваа навѣдѣа на вѣсѣкъ денѣ Сп 7.12; тѣзи во сѣвѣст поношенне мое ѣ стоуѣдѣ мой ѣ срамѣотѣ мой Сп 68.20; блѣгостѣи и наѣзѣаннѣоу ѣ разоуѣмоу наоуѣнн мѣа Сп 118.66; раѣа твоего вѣрѣнааго цѣра вѣ мнрѣ и правѣж и мжѣжѣство сѣхранн СЕ 19а 6; вѣ твоѣж мѣлѣтъ прѣдѣаѣ азъ мое срьѣе и мой мѣслѣ и мой лѣубѣовѣ и мон жнѣотѣ. и мой грѣхѣзи СЕ 72b 20-22; вѣсѣкѣо слово смрѣдѣа. ѣз оуѣстѣ вашѣхъ да не исѣодѣтъ. и пакѣзи вѣсѣкѣ гнѣвѣ. и вѣрѣстѣ. и клѣѣ. и хоула К 4а 8-9; кѣдѣ нарѣдн. и коѣн. и ѣнн. и орѣжѣвѣ и дрѣрколн. кѣдѣ цѣсарѣ. и нѣрѣвн. и сѣдѣнѣа осѣжѣденѣнѣа К 12b 12-14; како прѣвоѣндѣвѣшѣе вѣсѣхъ. кѣ бѣоу и вѣадѣщѣѣ и стрѣнтѣлоу С 54.20; нннѣа оуѣво трѣн сѣтѣ пакѣстн дѣнѣштѣ намъ. сѣтона и доуѣѣ и вѣнеѣвода С 73.2, 3; едннѣ же отъ тѣхъ сѣн. блѣженѣнн кодрѣтѣ. вѣрѣстоѣж и доѣротѣж и родѣомъ. и вѣогѣтѣствѣомъ и кеже вѣсѣго нестннѣнѣе. вѣогѣстннѣемъ оуѣкрашенъ С 98.15; оѣецъ нарѣцѣетѣ са и вѣсѣдрѣжнтѣлѣ. и гѣ и бѣ и вѣсѣмъ цѣрѣ и гѣ сѣваѣоѣ. и сѣпасѣ и мнѣлоѣсрѣдѣ. и шѣѣдрѣ. и мнѣлѣстнѣвѣ. и дѣлѣ-

готрзпан *C* 21.17–20; възьмн н поа-
сзи наша н тѣлеса *C* 73.29, 30; отъ-
стѣпанѣ н отъмештѣ са въсьхъ нхъ. н
отъ савьнца н отъ лоуны. н отъ
звъздъ н отъ огнѣ. н отъ водзи *C*
260.29, 30. 2. Пред последния от
тях: и. бѣ мой помостѣникъ мой
оупьванѣ на нѣ. заштѣтѣникъ мой роуъ
спнѣъ моего. ꙗ застѣпѣникъ мой *СП*
17.3; тѣмъже молнмъ ти са ꙗ. раба
твоего сего. брата нашего ꙗ служу-
тель сѣ намн възвѣша ... на лонѣ авра-
ман ... покон *СЕ* 58a 20; да съта-
жнмъ подобаѣштаа стѣимъ. братоло-
внѣ. безумавнѣ. сзмотреннѣ. говѣннѣ. ꙗ по-
оученнѣ. бѣнемъ словесемъ *СЕ* 92a 2.

III. Свързва причастни конструк-
ции. 1. При отношения на едно-
временност: и. ꙗ дѣе възхода отъ
водзи. ꙗ видѣ разводашта са нѣса *M*
Mk 1.10 3, *СК*; н обраштѣ са къ
всѣмъ сѣштнмъ сѣ ннмъ. отъ вѣка
сзвдѣнемъ. н рече *C* 468.6. 2. При
отношения на последователност:
и. възвалъ камень велнн на двѣрн
гроба н отнде *M* *Mt* 27.60 3, *A*;
прнзвавъ же н десатъ равъ свонхъ. ꙗ
дастѣ нмъ десатъ мзнасъ *M* *Lk*
19.13 3, *A*; н оуслышавъ възвѣше. н
попече са сѣ матерѣ дѣтншта *C*
44.11; онъ же отврѣз оуста своа н рече
такo *C* 59.7; прѣклоннѣвъ колѣнѣ н
плака *C* 550.27. 3. За причинно-
следствени ꙗ условно-следствени
отношения: и. тѣ еси бѣ нашъ.
разнѣзи камень въ поустѣинн. ꙗ
потѣша водзи *СЕ* 5b 7; послушавъ
молнтѣзи наша ꙗ послан свое валѣеннѣ.
на сѣмена си *СЕ* 12b 11; отъгнавъ
мрѣкъ грѣховннн. н възьн въ немъ.
искрѣ твоего мѣднѣ *СЕ* 78a 7; мечемъ
оударенъ възвѣ. н тако прѣдастѣ
дшж господоу *C* 62.2; възвратнѣвъ же
са камзѣкъ на лице кнаже н сзкроушн
немоу все лице *C* 74.15.

IV. В съотносителна функция.
1. Свързва части на изречението,

които означават отделни възмож-
ности: или. възвѣши же печалн н го-
неннн словесе радн. дѣе сзблажнѣатъ
са *M* *Mt* 13.21 3; ꙗ еже свѣтн о
деснѣкъ мене н о шонѣкъ нѣстѣ мнѣ
датн *M* *Mk* 10.40 3, *A*, *СК*; отъ-
даждн вѣко благѣи ѣакѣоць. прѣгрѣ-
шеннѣ наша. вольнаа н невольнаа.
вѣдомаа ꙗ невѣдомаа. авленаа н не
авленаа. сздѣтенаа. дѣломъ. ꙗн
словомъ *СЕ* 66a 4; исповѣданѣ са ...
вѣсьхъ вѣщнслнннхъ монхъ грѣхъ.
ѣже сзвѣдѣи ꙗ не разоумѣа сзгрѣ-
шнхъ. воленѣ аи не воленѣ. сѣпа. аи
бѣда *СЕ* 68a 16. 2. В повторителна
употреба – свързва две думи, из-
разяващи противоположни поня-
тия: и – и. ꙗ бѣе нашъ. нѣснзи жнвот-
воран хлѣбе ... вѣсѣмъ строа ꙗ настоа-
щеѣ наше жнтнѣ. ꙗ вѣдѣщааго намъ
наслажденнѣ *СЕ* 16b 16; възвѣсти бѣ
въ праздѣникъ нхъ дѣтѣи да ꙗ хота-
ште ꙗ не хоташте. имѣтѣ паматѣ. ꙗ не
завѣдѣтѣ. добрааго сздѣтеля *K* 6b
28; бес правѣдзи прнмъ правѣдно. ꙗ
жнвнмъ ꙗ мртѣвнмъ сзднтель вѣлѣ-
етъ са *K* 11a 2; еднаа же трѣпѣза н
богатоу н оубогоумоу *C* 491.22; вра-
шна ѣрѣв... (ѣ)рѣво врашномъ. ꙗ бѣ н се
н сѣ да (о)упразнтѣ *E* 26 1; вѣсего того.
отърнцаѣ са. ѣхъже не помѣнѣ. ꙗ вѣже
сзвѣдѣи. ꙗ нхъже не сзвѣдѣи *СЕ* 68b
8; нстопнхомъ са н погоуѣнхомъ много
нмѣннѣ. н свое н стоуѣде *C* 120.2.

V. В присъединителна функция –
свързва две части на изречението,
които са названия на едно ꙗ също
понятие: или, т.е. се оубо коль добро
ꙗ коль красно. еже жнтн братн възкоупѣ
СП 132.1; исповѣданѣ са прѣвое боу
вѣсѣдръжнтелю. ꙗ тебѣ бѣе *СЕ* 68a 14.

Б. Свързва изречения.

I. Свързва съединителни изрече-
ния. 1. При отношения на едно-
временност, однородност: и. оста-
нѣте дѣтнн н не враннѣ нмъ. прнтн
къ мнѣ *M* *Mt* 19.14 3¹; она же

вндѣвъши сѣмате са о словеси его. и помѣшлѣваше въ себѣ какво се вѣдетъ цѣлованне *М Лк 1.29 З, А*; отроуча же растѣваше и крѣплѣваше са дѣхъ *М Лк 1.80 З, А*; имѣан дѣвѣ рнзѣ да подастъ не нмѣштомуоу. и нмѣан брашна такожде да творитъ *М Лк 3.11 З, А, СК*; по ѹзто съ мзи тарн и грѣшникъи вѣте и пѣте *М Лк 5.30 З, А*; по ѹзто оуѣеннѣи ноаовнѣи постатъ са ѹасто и молѣтвѣи творатъ *М Лк 5.32 З*; плзѣтѣ во моѣ истинно естѣ брашно. и крѣвѣ моѣ истинно естѣ пиво *М Йо 6.55 З*; мѣвамн ѹхъ хѣ бѣ жнзнѣ нашѣ оумнрн. да поемъ та и славнмъ *Е 7б 2*; егда сѣмѣштаетъ са землѣ. и прѣвращаѣтѣ са горѣи въ срѣца морскаѣ. нз мѣтвѣи бѣца *Е 26б 7*; тѣи же гѣ сѣхраниши нѣи. и сѣблюдѣши нѣи отъ рода сего въ вѣкѣ *СП 11.8*; настави мѣа на истинѣ твоѣи. и наоуѣи мѣа вѣко тѣи еси бѣ спѣз мои *СП 24.5*; да въздрадоуѣитъ сѣа и възвесѣлатъ сѣа хотѣащен прѣвѣдѣ моѣи *СП 34.27*; блѣвн вно се. и сѣтворн е во вѣсѣко благорастворенне. пнѣцннмъ *СЕ 14б 3*; блѣко гѣ вѣсѣдрѣжнтелю. оуѣ га нашего нсѣа. тебѣ молнмъ са. и тебѣ са кланѣемъ *СЕ 19а 4*; землѣ потрасе са. и каменне распаде са *СЕ 50б 25*; въздрадоуѣнмъ са и възвесѣлнмъ са въ нѣ *СЕ 95б 18*; тѣи во еси бѣ нашѣ. и прѣвѣиваетъ твоѣ црѣство. и тебѣ славѣ възсылаемъ *СЕ 102а 1-2*; растите са и множите са. и исплзните землѣ *К 8а 22*; стѣждаѣ во са хѣа моного сѣа бѣ жнвааго. сѣшта прѣдѣ анциемъ монмъ. и не могѣ оставѣши него поклоннѣи са вѣсомъ *С 13.21*; вндѣвахѣ каплѣшта отъ него крѣвн. каплѣмн. и вѣпнѣхѣ плаѣуѣште са *С 51.14*; мзи богоу жнвоуоуоуоу покарѣемъ са и овѣштаваѣемъ са *С 125.21*; досаждаѣемъ трѣпѣваше. и оумалѣаѣемъ мѣѣааше *С 474.3*. // За свѣрзване на еднотипни изреченѣа, които имат обща част: и. добрѣ оуѣнтелю въ истинѣ

рече. вѣко едннѣ естѣ и нѣестѣ нного развѣтѣ его *М Мк 12.32 З, А*; отѣвѣштавѣ аѣнѣлѣ. рече емоу. азъ есмъ гѣвралъ прѣвѣторѣан прѣвѣдѣ бѣмъ. и посѣланѣ есмъ гѣлѣн (къ) тебѣ. и благовѣстнѣи тебѣ *М Лк 1.19 З, А*; не вѣсн отъ кѣдоу прндетъ и камо ндетъ *М Йо 3.8 З, А*; вѣдѣваше во нсконн нсѣ. кто сѣтѣ не вѣроуѣштн. и кто естѣ хотѣан прѣдатн н *М Йо 6.64 З, А*; вѣвѣ вѣко съ естѣ сѣз наю. и вѣко слѣпѣ са родн *М Йо 9.20 З, А*; блѣн бѣ хотѣан да вѣсн ѣлѣн сѣасѣтѣ са. и въ разоумѣ истннѣнѣи прндетѣ *СЕ 96б 4*; повелѣвѣ главѣ нма отѣсѣштн. и тѣлесѣ иѣо поврѣштн пѣомъ и зѣвѣремъ *С 14.5*; вѣдомо да вѣдетъ тебѣ иако вогомъ твоимъ не жѣрѣ. и заповѣдн кѣсаровѣ и волѣрьстѣ не повннѣ са *С 104.17*; развѣрѣзѣте оун оума вашѣго. и внднте отѣкѣдоу нспадосте. и кѣде падосте са *С 107.23*; повелѣша прннестн вратѣ и вѣложнѣи и въ нѣ. и сѣтарнѣи и завнѣи зѣло *С 269.3-4*; заклаа н да повѣстѣ иѣоу о себѣ. и да сѣкажетъ иѣоу кто естѣ *С 294.26*. // В повторителна употреба: и. и мене вѣсте и вѣсте отъ кѣдоу есмъ. и о себѣ не прндетъ. нз естѣ истннѣнѣи посѣлавѣн ма *М Йо 7.28 З, А*; и толнѣкѣ сѣлѣ дастѣ тѣи да недѣжнѣнѣа оубалоуѣши. и прокаженѣа оуштѣаши. и слѣпнѣа творнши прозѣрѣтѣ *К 4б 2-3*; паѣе же нѣште растѣвѣше страхъ на нѣѣстнѣнѣхъ доуѣсѣхъ. иакоже нмъ и нѣнѣвѣ дѣлаатн н пешнѣ са вѣсѣмъ садомъ *С 40.21*. // За свѣрзване на еднотипни вѣпросителни изреченѣа, които имат обща част: и. нзнѣа внднши ... како же адама свѣводн. и како иѣугѣ възкрѣсн. и како посрѣднѣ стѣнѣ разорн. и кѣде лютааго змнѣа осѣдн. и како непѣвѣднѣа повѣдѣи поставн. кѣде же сѣмрѣтѣ оумрѣтѣн. и како нѣтѣлѣннѣ нѣтѣлн *С 463.1-5*. // За посочване на допѣлнително обстоя-

телство: па, и, освен това. ГЛА емоу жена ГИ НИ ПОУРЪПАЛА НМАШН. Н СТОУДЕНЕЦЪ ЕСТЪ ГАЛЪБОКЪ. ОТЪ КЪДАЖ ОУБО НМАШН ВОДЪ ЖИВЪ *М Йо 4.11 З, А.* // За пояснителни отношения – присъединява изречение, което конкретизира явлението: и, тоест, а именно. Н НЗИНА ЖЕ ЕЖЕ ПОВЕЛЪ СЪТВОРИХОМЪ Н ВЪКОПАХОМЪ ННВЗИ Н НАСЪВЪХОМЪ *С 41.22*; сакеларни же сътворн накоже повелъ еме патрнархъ. Н ПРИЗЪВА ВІ МЖЪ ННШТЪ *С 121.12*; повелъша нзвладѹти трѣстн нз него. да съ трѣстнемъ н пльть него възднраетъ са. н сътворнша тако слоугъзи. н нзвладѹнша трѣстнє съ плзтнѹж него *С 270.12*. 2. При отношения на последователност: и. пришедъ нсз въ домъ петровъ. вндѣ тѣцѹж его лежащѹ. огнемъ жегомѹ. и прикоснѹ са рѣцѣ еѹ. и оставн ѹж огнь. и възста н слоужаше емоу *М Мт 8.14, 15 З, А, СК*; оученици же его въздакаша са. н научаса възтрѣгати класѣи н ѣсти *М Мт 12.1 З*; ѹлкъ бѣ домовнтъ иже насади вноградъ. и оплотомъ и оградн. и ископа въ немъ тоушло. и создда въ немъ стлѣпъ. и въздадѣти-н дѣлателемъ. н отнде *М Мт 21.33 З, А, СК*; тебѣ глѹж възстанн н възъмн одръ твон н нди въ домъ твон *М Мк 2.11 З, А, СК*; онъ же шедъ оучѣкнѹж н въ (въ) тем(ь)ници. и принесе главъ его на мнѣ н дастъ ѹж дѣвѣнци. и дѣвѣнца дастъ ѹж матерн своєн *М Мк 6.28 З, А*; ѣко се възходимъ блмъ. и снъ ѹкскзи прѣданъ бѣдетъ архнереомъ н кзннжзнккомъ. и осѣдатъ и на сзм(р)зть и прѣдадатъ и ѹжкмъ. и порѣгаѹтъ са емоу н оубнѹтъ и. н третн денъ възкръснетъ *М Мк 10.33, 34 З, А, СК*; и родн снъ свон прѣвѣнецъ. и повнтъ и. и положн н въ ѣслѣхъ *М Лк 2.7 З, А, СК*; въсько оубо дрѣво не творашеє плода добра посѣкѹѹтъ н въ огнь вѣмѣтанѹтъ *М Лк 3.9 З, А, СК*; разорѹж жнтѣннца моѹ н больша

сзжндѹ. и сзверѹ тоу въсь жнта моѹ *М Лк 12.18 З, А, СК*; оубрѣатъ праведѹни и оубоѹатъ са. и о немъ въсьмѣнѹтъ са н рекѹтъ *СП 51.8*; слзша бѣ и прѣзѣрѣ. и оубнѹѹжи сѣло нлѣ *СП 77.59*; въздвигн силъ твоѹж и приди да нзи спѣши *СП 79.3*; ѹтъ пѣѹалн прѣзѣвахъ гѣ. и оуслзша мѹа въ пространѣство *СП 117.5*; приклонн гѣ оубо твое. и послоушан насъ *СЕ 6а 10*; тзи же трасавнѣ. паѹе вѣсѣхъ оубон са гѹа и въстрепѣнн. н нзвѣгнн иего раба гнѣ. и отндн отъ него *СЕ 51а 8*; прѣкрѣстнѣвъ са протагнѹж възнѹ своѹж. н оучѣченъ възкѣтъ. н сзкънѹа мжѹеннє своє *С 14.22, 23*; повѣрѹж него н сзкроушн. н расзпн ѹмъ сквѣрѣнавѹж жрѣтѣж. н покажн ѹмъ тако тзи кєн єдннъ бѣ *С 22.7, 8*; сннде огнь съ небєє. н пожѣже храма. н лѣженменънадо бога сътворн. акъи пѣсѣкъ дровєнъ *С 22.12*; придоѣта пѣѣстнєнаѹа мжѹнтєлѹа н обрѣтѣста капнкларнѹа съ ннмн сѣдѣшта н възпросѣта воннзи. ѹто вндѣвъ сзтворн се *С 79.12*; ндєшн во на рѣтъ н снндешн са. н не възможєшн стѣтн прѣтѣж брагомъ свонмъ. н повѣгнєшн отъ лнца нхъ. н поженѹтъ тѣ н възвѣгнєшн въ храмнѹж. н тоу жнѣв огнемъ сзгорншн *С 195.10–14*; да отвѣрѣжѹтъ са невєса. н да принмѹтъ доушѹж раба твоєго *С 254.16*. 3. За причинно-следствєни отношения: и. дроуѣгаѹ же падѹ на земн добрѣ. и даѣхѹж плодъ *М Мт 13.8 З*; мнлосѣдѣвавъ же нсз. прикоснѹ са оуно нма. и двє прозѣрѣѣсте нма оун *М Мт 20.34 З, А, СК*; пораѹж пастѣрѹ н разндѣжѹтъ са овѣца стада *М Мт 26.31 З, А, СК*; мазаахѹ олеємъ мзюгъзи недѣжжнзи н нсѣѣлѣвахѹ *М Мк 6.13 З*; оуслзшана възкѣтъ молнтѣа твоѣ и жена твоѣ єлнсаѣѣтѣ роднтѣ снъ тебѣ *М Лк 1.13 З, А*; отѣцъ лѹбнтѹ сѣна. н въсь дастъ въ рѣцѣ его *М Йо 3.35*; собота єстъ н не достонѣтъ тебѣ възѣтн одра твоєго *М Йо 5.10 З, А*; отѣц

вѣдѣсть моего съзвѣра пѣнажннкомъ.
 і азъ пришедъ съ лнхвоѣк нстадалъ е
 внмъ *М Лк 19.23 З, А*; да прнстѣ-
 паемъ оубо съ дръзновеннемъ къ прѣ-
 столуу благодѣтн н да прнмемъ
 мѣстъ *Е 10а 1*; прнстѣпнтѣ къ немуу і
 просвѣтнтѣ сѣ *СП 33.6*; спн мѣ по мн-
 лостн твоѣі. і оувѣдѣатъ вко рѣка твоѣ
 сн *СП 108.27*; погнаша вѣслѣдъ вон-
 водаж атн него н оувнтн *С 51.7*;
 съвршнтн нзвѣленнѣ н теуеннѣ стра-
 стемъ. н вѣнъца възатн нетѣлѣннн *С*
75.9; // *С* темпорална отсянка: ко-
 гато, щом като. ннктоже бо въ таннѣ
 ннчесоже творнтъ. і щетъ самъ вѣвѣ
 възтн *М Йо 7.4 З, А*. // *С* конклу-
 зивна отсянка. самъ оубо дѣдъ
 нарнцдаатъ і гѣ. і како емоу естъ снъ *М*
Мк 12.37 З, А; възшънее слово слзшн.
 і възпоі. слзшн н прославі. слзшн н про-
 повѣждъ. бжгѣ вельѣ чюдеса *К 13а*
35-36.

II. Съврзва съпоставителни изре-
 чения – при изразяване на отно-
 шения на съответствие или не-
 съответствие, разлика, несход-
 ство: и, а, а пѣк. добѣлетъ оученнкоу
 да бждетъ вкоже оучнтель его. н
 равоу вко гѣ его *М Мт 10.25 З, А*; иже
 взн прнемлетъ. ма прнемлетъ. і нже
 прнемлетъ ма прнемлетъ посздаавъ-
 шааго ма *М Мт 10.40 З, А, СК*;
 мьнош же водажтъ пръвнн послѣ-
 дьннн. і послѣдьннн пръвнн *М Мт*
19.30 З¹, А, СК; рыцн да садете съвѣ
 снзы моѣ. едннъ о дѣснжжъ тебе н
 едннъ о шюжъ тебе *М Мт 20.21 З¹*;
 нже възнесетъ са сзмѣрнтъ са. і сзмѣ-
 рѣян са възнесетъ са *М Мт 23.12 З¹*;
А; вндншн народъ оугнѣтажштъ та.
 і глѣшн кзто са прнкоснж са мзнѣ *М*
Мк 5.31 З, А, СК; ннзължн слз-
 нзыа съ прѣстолю. і възнесе сзмѣ-
 рензыа *М Лк 1.52 З*; алужштаа
 нспазнн благъ. і богаташтаа са
 отъпоустн тзшта *М Лк 1.53 З, СК*;
 възпрнлаа есн тзы благаа твоѣ въ

жнвотѣ твоємъ і лазаръ такожде
 зълаа *М Лк 16.25 З, А*; рождензы отъ
 пазтн пазть естъ. і рождензы отъ дѣха
 дѣхъ естъ *М Йо 3.6 З, А*; тзы есн
 оучнтель. глѣв. н снхъ лн не вѣсн *М*
Йо 3.10 З, А; ннъ естъ сѣян. і ннъ
 естъ жьнан *М Йо 4.37 З, А*; како взн
 можете вѣроватн славаж дроуѣгъ отъ
 дроуѣга прнемалжште. і славы вѣже отъ
 едннааго бѣ не нщете *М Йо 5.44 З, А*;
 азъ бждж емоу въ оца. н тз бждетъ
 мн въ сѣна *Е 6б 7*; възлювназ есн
 правдѣ н възненавндѣ неправдѣж *Е*
6б 1.9; веверъ възворнтъ сѣ плауѣ. н
 здоуѣра радостъ *СП 29.6*; въ денъ
 зповѣдѣастъ гѣ мнлостъ своѣж. і
 ношѣж прѣснъ его отъ мнѣ *СП 41.9*;
 днѣ. възшзнтѣ съ ннжзнннннн вѣсѣ-
 доуѣжтъ. і ннжнѣа съ възшзнннннн
 праздоуѣжтъ *СЕ 2б 16*; тзы вѣко гѣ ...
 тзы есн глава наша. і глава твоѣ
 съдравне наше *СЕ 28б 20*; жнтнн-
 скжж і врѣменъжж славаж оставнтн.
 н на твоѣж благостъ зръѣтн *СЕ 81а 4*;
 съвлѣщн са емоу ветъхааго чѣка. і
 овлѣщн са емоу въ новааго *СЕ 98б*
12; поздаѣ вѣровавъ. а скоро исповѣ-
 давъ. послѣжде пришедъ. і прѣвѣ са
 вѣнѣуавъ *К 11б 33*; оуподобнвъ са
 змнн прѣлѣстн ж. н та жена прѣлѣстн
 адама *С 9.16*; прѣвондѣвша земноѣ
 воннзство. н невѣсзскоѣ полоуѣнша *С*
55.12; алченъ бо вѣхъ н дасте мн
 іастѣ. жадънъ вѣхъ н напоустѣ ма.
 страненъ вѣхъ н наведостѣ ма. болѣхъ
 н прнѣтнстѣ мене. нагъ вѣхъ н овлѣ-
 костѣ ма. въ темьннцн н прндостѣ къ
 мьнѣ *С 123.20-24*; мзы оубо вѣроу-
 ѣмъ въ бога сътворнвзшааго небо н
 земьж. н не вѣроуѣмъ къ чловѣкоу
 тѣлѣнноу *С 258.10*.

III. Съврзва протнвопоставителни
 изреченія: а, ала, но. ннскахоумъ
 вамъ н не плаастѣ. плакахоумъ вамъ н
 не рзидастѣ *М Мт 11.17 З*; слоучхоумъ
 оуслзшнтѣ н не нматѣ разоумѣтн. і
 зръаштѣ оузърнтѣ н не нматѣ вндѣтн

М Мт 13.14 З; знаменнѣ нщеть. і знаменне не дастъ са нмъ М Мт 16.4 З; онъ же отъвѣщавъ рече азъ ндѣхъ гн и не нде М Мт 21.30 З¹; послѣла рабѣи своѣа призвавти зъванѣна на бракъ. і не хотѣахъ прити М Мт 22.3 З¹, А; по дѣломъ же нхъ не ходите. глѣхътъ во н не творатъ М Мт 23.3 З¹, А; възлакахъ бо са н не дасте мнѣстн. въздадахъ са н не напоите мене М Мт 25.42 З, А, СК; хотѣаше н оубити н не можааше М Мк 6.19 З, А; нскаахъ яти н н оубоѣша са народа М Мк 12.12 З; жалааше насъитити урѣво свое отъ рожецъ ѣже вѣдѣахъ свнннѣа. н ннктоже не даѣше емоу М Лк 15.16 З, А; еже видѣхомъ съвѣдѣтельствовуемъ. і съвѣдѣтельства нашего не приемлете М Йо 3.11 А; понштете мене н не обратете М Йо 7.34 З; възвѣаша і не бѣ спѣанъ къ ... гю і не оуслыша ихъ Сп 17.42; азъ же-емъ урѣвъ і не ѣлкъ Сп 21.7; ни отъвратилъ естъ лица своего отъ мене. і егда възвѣахъ къ нему оуслышаше мѣа Сп 21.25; възнцеші мѣста его і не обратешн Сп 36.10; жьдахъ нже со мѣнонъ поскрѣбитъ і не вѣ Сп 68.21; оушн ѣмѣтъ і не слышат. ноздрі нмѣтъ н не обонѣятъ Сп 113.14; вьсн ѣзці обндѣ мѣа. і нменемъ гнемъ протнвлѣахъ са ѣмъ Сп 117.10; показа мѣа гѣ. і смързти не прѣдастъ мене Сп 117.18; ꙗже грѣшннкъ овѣзаша са мнѣ. і закона твоего не забвѣхъ Сп 118.61; положнша грѣшннцн сѣтъ мнѣ. і отъ заповѣдеі твоѣхъ не заблѣднхъ Сп 118.110; оуста ѣмѣтъ і не проглаголетъ. ушн ѣмѣтъ і не видѣтъ Сп 134.16; възлюбленъ бѣхъ і смѣрнхъ са СЕ 76а 19; овн теуаахъ въ слѣдъ вѣлка. н не постнргъше него вратнша са С 43.26; довыне сътрѣпѣ лютъа тѣи мѣкы. н не прѣмѣнн са отъ бѣжна надежда С 105.5; видѣша бо безаконннцн н осадзаша чоудесѣи чоудо-

творца бога. н въ невѣрствѣ прѣбѣша С 323.13; нстоуннкъ крѣвн подрагомъ рнзѣннмъ нцѣан н томоу вѣрѣи не ахомъ С 387.29; толнка знаменнѣа бѣша. н толнка чоудеса. н ннчѣсоже са отъ тѣхъ оустѣдѣша жндове С 443.2; тѣи ан ѣдннѣ жнвешн въ нероусланнѣ. н не оувѣдѣаѣтн есн бѣзвѣшадо въ немъ С 475.10; не съгрѣшнлъ хъ н оумрѣтъ С 493.27.

IV. Свързва съотносителни изреченія. 1. В повторителна употреба: и – и. ннктоже прнставленнѣ рнзѣи новѣи. не прнставѣатъ на рнзѣ вѣтѣхъ. аште ан нн н новѣнъ раздѣретъ і вѣтѣсн не прнклоунтъ са прнставленне еже отъ новадо М Лк 5.36 З; авленѣ бользнь шѣвѣа. і не авленѣ нсправѣа. да н тѣломъ нцѣавѣтъ. і дѣшеѣ спѣтъ са СЕ 26а 8, 9; і алъкатн бо нмашн. н жадашн. і наготовашн. і досажденоу тн бѣвашн СЕ 90а 24, 25; оставъ са крѣстннѣнства съ намн едѣнако вѣдн. да н ѣестъ велнкѣ отъ мене възмешн. н богатѣство дамъ тн много С 60.27, 28; пространнѣ бо нмамъ н бесѣдовашн н бѣ молнтн С 134.13; възѣко мн кѣтъ н глаголашн н мѣвѣашн С 240.20; тѣгда н дѣтнштъ паучѣтъ н матн болнтъ С 312.8; понеже оубо н велнко дѣло бѣѣше. н велнкѣ слава отъ многѣхъ нмѣаше С 371.15; се н тѣло погоубнтъ. н доушевно благороднѣ прѣдакетъ С 494.21; н страсть прнѣа. н страствѣмъ спротивнтъ са. н долѣ лежатъ. н горѣ ѣавѣаетъ са С 508.22, 23.

2. При изразяване на две възможности: или. не нштете что нмате ѣстн н что пнтн М Лк 12.29 З; егда хоштешн мон оумъ на небеса възнесешн. і егда хоштешн на земнѣ сънесешн С 238.4.

V. Свързва присъединителни изреченія при изразяване на допълнително съобщеніе, което има връзка с предходното изреченіе.

1. При отношения на едновременност, еднородност: и. поѣса н ѣкоже бѣ въ ладни. и ннзи же ладни бѣахъ съ ннмъ *М Мк 4.36 З*; н не бѣ нма ѹада. понеже бѣ елнсаветъ неплодзи. и оба заматорѣвзша въ днхъ свонхъ бѣашете *М Лк 1.7 З, А*; славыѣ стое нма него тако тз истъ бѣ творан ѹоудеса. н нѣстъ нного развѣ того *С 5.7*; азъ оуморѣ н жнвыѣ. н ннктоже истъ нже оубѣжнть ржкоу мою *С 263.6*. // За присъединяване на изречение, въведено с нно мзного, нна мзнога. отъ коупла аште не покѣпакѣтъ са не ѣдатъ. и нна мзнога сѣтъ ѣже прнѣса дрѣжатн *М Мк 7.4 З*; овнштакѣтъ же грѣхъми н неправѣдамн людѣе. и нно много. елнко стѣнн книги глѣтъ *К За 5. 2*. При отношение на последователност: и. вндѣхъ дхъ съходашть. ѣко голѣвъ съ небесе. и прѣвзистъ на немь *М Йо 1.32 З, А, СК*; по снхъ прнде нсѣ и оученнцн его въ нюденскѣхъ землѣхъ. и тоу жнѣваше съ ннмн *М Йо 3.22 А*; поженѣ врагъи мою и постнгрнѣ ѣа. и не възвратѣ сѣа дождеже нсконзѹакѣтъ сѣа *СП 17.38*; въ наѹнаторкъ тзи гн землѣхъ осннова. н дѣла ржкоу твоею сѣтъ. неса *СП 101.26*; разбонннцн же зѣло прнблнжнвшѣ са къ мѣстоу н молаште своего старѣншннѣхъ копна прнстѣпнтн съ ннмн оубѣштатн не могоша. н оставнвшѣ него оустрѣмнша са на мѣсто *С 37.29*; гн йсѹ хѣ. негоже радн мнрѣ взнстѣ. оѹкрѣпн ма н сѣблазнн въсе множество се. да навзкнжѣтъ яко блазнатъ са о ннхъже вѣроѹкѣтъ. испалнн а да разоѹмѣкѣтъ яко тзи ксн бѣ. н развѣ тебе нного нѣстѣ. н да прнметъ ма стѣнн дрѣхагѣелъ мнханъ *С 31.21*. // За присъединяване на въпросително изречение, което съдържа запитване във връзка с предходното изречение. к'де жнветъ въ градѣ. нлн въ вѣсн. н градѹ

нма н вѣсн. н колнко растоатъ между собою *С 46.4*; оубѣи мнѣ. побѣжденъ бѣхъ мжжн смнн сватѣннмн. н бѣхъ въсѣмъ къ ржгъ. не нмзи еднодоушенъ слоѹгъ. аште во бѣхъ нмѣлъ. то не бѣхъ побѣжденъ бѣлъ. н нзнѣ ѹто сѣтворѣ *С 79.1*; ндѣте же къ продакѣштннмъ н коупнте. н к'то продакѣштнн ннштнн. н к'де тн сѣде *С 373.19, 20. З*. За причинно-следствени отношения: и. възставъ запрѣтн вѣтромъ н морю. и вѣзистъ тншнна велнѣ *М Мт 8.26 З*; н глѣ нмъ. поурѣпѣте нзнѣ н прннесѣте дрѣхн-трнклнновн. и прннѣса *М Йо 2.8 З, А*; рѣша емоу въ грѣсѣхъ тзи роднлъ са есн весь. и тзи лн нзи оѹчншн. и нзгъ-наша н взнъ *М Йо 9.34 З, А*; вѣлѣса мѣа болѣзнн сѣмрѣтѣннѣа. вѣдзи адовѣи обрѣтѣ мѣа. скрѣвъ и болѣзнъ обрѣтѣ. и мѣа гнѣ прнзѣвахъ *СП 114.3*; се во настѣ вѣрѣма прѣзденствѹ нашѣмоу. и дѣлн съ ѹкѣзн прѣзденствѹкѣтъ. н лнкъ стѣхъ прнблнжаѣтъ са насъ *СЕ 1b 15*; обновнлъ есн равъ твои съ. новъ въ пѣтъ спѣню. н радѹкѣтъ са о немь дѣлн *СЕ 101b 2*; прѣдѣсѣдъ магнъ повелѣ прнвестн стѣаго ннснѣхъ ... наѹа възпрашатн и глѣа. ѹто нма твое н ѹто тн ковь ... рече стѣнн ннснѣ. крѣстнѣан ксѣмъ. н повелѣ него внтн *С 46.27*; овъ глаголаше азъ ксѣмъ дншмнднн. дроѹгѣи глаголаше азъ ксѣмъ коѹтонъ. ѣкоже отъ того въ страхъ много възпастн тон вѣсн. н ннкомоу отътол сѣмѣтн по слзнечѣнѣмъ захѹдѣ внѣ домоу своего обрѣстн са *С 53.3*; ѣкоже жнлъ ксн на свон земн. такожде съ прнлогомъ н оу мене жнвешн. н сѣтворѣтъ едного отъ волѣрѣ свонхъ *С 61.4*; повелѣша влѣсн троѹпъ него възрѣштн въ ѣмѣхъ глѣбокѣхъ. н стрѣштн него тѣрѣдѣ. н вѣзистъ тако *С 269.9*. 4. При доуточняване, конкретизиране или разширяване на изказаната мисъл: и. и ѣша вѣсн н насѣ-

ТНША СА. Н ВЪЗАСА. ИЗЪИТЪКЪ ОУКРОУХЪ. СЕДМЪ КОШЪНИЦЪ НСПЛЪНЪ. І БЪДЪШНХЪ БЪША УЕТЪРН ТЪСЪЩІТА МЪЖЪ. *М Мт 15.37, 38 З, А, СК*; ПОСЪЛАНЪ ВЪСІТЪ АНЪЛЪ ГАВЪРНЛЪ ... КЪ ДЪВЪ ОБРЪЧЕНЪ МЪЖЕВН. ЕМОУЖЕ НМА НОСНФЪ. ОТЪ ДОМОУ ДАВЪДА. І НМА ДЪВЪ МАРНЪ *М Лк 1.27 З, А*; ПОЛОЖИША ВЪСН СЪИШАВЪШЕН СРЪДЪЦНХЪ СВОИХЪ ГЛЪЖШТЕ. УТО ОУБОУ ОТРОУА СЕ БЪДЕТЪ. І РЪКА ГНЪ БЪ СЪ ННМЪ *М Лк 1.66 З, А*; НЪШОШААХЪ ОУМЕРОШЪ СЪНЪ ННОУАДЪ МАТЕРН СВОЕН. І ТА БЪ ВЪДОВА *М Лк 7.12 З, А*; ПРНДЕ МЪЖЪ КЪ НСОУ. ЕМОУЖЕ БЪ НМА НАНРЪ. І ТЪ КЪНАЪЪ СЪНЪМНШІТО БЪ *М Лк 8.41 З, А, СК*; СЕ МЪЖЪ НМЕНЕМЪ НАРНЦАЕМЪ ЗАКЪХЕН. І СЪ БЪ СТАРЪН МЪТАРЕМЪ. І ТЪ БЪ БОГАТЪ *М Лк 19.2 З, А*; УДРЪЖІТЪ НА ГРЪШЪНИКЪН СЪТЪ. ОГНЪ І ЗЮПЕЛЪ І ДЪХЪ БОУРЕНЪ УІАСТЪ УЪШІА ІХЪ *СП 10.6*; НЪВЕДЕ ІА СЪ СЪРЕВРОМЪ. Н ЗЛАТОМЪ. Н НЕ БЪ ВЪ КОЛЪНЪХЪ ІХЪ БОЛЪЗНІ *СП 104.37*; ЛОУЧН ЖЕ СА ПІВННІА ПОСТАВНТН О ДЕСНЪКЪ МНТРОДОРА ЖЕ О ЛЪВЪЖІКЪ. Н ОВА ЗЪРЪСТА НА ВЪСТОКЪ *С 141.13*; ПРНХОЖДААХЪ ЖЕ ЗЪВЪРНІЕ Н ПЪСН. Н ПЪТНЦА НЕВЕСЪНЪІА. Н СЕДЪБАХЪ ОКРЪПЪ ТЪЛЕСОУ ІЕЮ. ІАКОЖЕ Н МОУХЪІ ОТЪ НЕЮ ОТЪГОННТН. Н СІЦЕ ТВОРЪБАХЪ ДО СЕДЪМН ДЪННІ Н НОШНІ *С 15.1*; ПОДОВА ВЪРОВАТН ІАКО ОУМЪРЪ. Н ІАКО ПОГРЕВЕНЪ ВЪСІТЪ. Н ІАКО ВЪСТА. Н ТО ВЪСЕ ВРАГЪ ДЪІА ВЪІВААТЪ *С 439.27*; ПРНШЛЪ БО БЪША ІАКОЖЕ МАСЛО ВЪІНІАТН. Н ВЪ НОШТН ТО ВЪСІТЪ *С 445.2*. **5.** При изразяване на констатация, преценка, заключение, извод: и. і съннде дождъ н прндж рѣкы н възвѣаша вѣтрн н опърѣша са храмннѣ тон. і паде са і бѣ раздрочушенне еѣ велне сѣло *М Мт 7.27 З, А, СК*; НАУАТЪ ПРОПОВѢДАТН ВЪ ДЕКАПОЛН ЕЛНКО СЪТВОРН ЕМОУ НСЪ. І ВЪСН ДНВЛЪБАХЪ СА *М Мк 5.20 З*; БЪ УЪКЪ ВЪ НЛМЪ. ЕМОУЖЕ НМА СЪМЕОНЪ. І УЪКЪ СЪ ПРАВЪДЕНЪ Н УЪСТНВЪ *М Лк 2.25 З, А, СК*; ВЪ

СЪЗНЪЦІ ПОЛОЖІ СЕЛО ЕГО І ТЪ БКО ЖЕНІХЪ НСХОДІА ОТЪ УРЪТОГА СВОЕГО. ВЪЗДРАДОУЕТЪ СА БКО НПОЛІНЪ ТЕШТІ ПЖТЪ. УТЪ НАУАТЪКА НБСІ НСХОДЪ ЕГО. Н СЪРЪТАНЪБ ГО ДО КОНЪЦА НБСІ. Н НВЪСТЪ ІЖЕ ОУКРЪІЕТЪ СА ТОПЛОТЪІ ЕГО *СП 18.7*; ГЪ ПОМОШТЪНИКЪ МОІ І ЗАШТІТЪНИКЪ ... МОІ НА ТОГО ОУПЪВА СРЪДЪЦЕ МОЕ І ПОМОШТЪ МІ ВЪСІТЪ. Н ПРОЦЪБТЕ ПЛОТЪ МОЪ. Н ВОЛЕЖ МОЕЖ НСПОВЪМЪ СА ЕМОУ *СП 27.7*; МНРЪ МЪНОРЪ ЛЮБІАШТНІМЪ ЗАКОНЪ ТВОІ. І НВЪСТЪ ІМЪ СЪБАЛЪЗНА *СП 118.165*; БЪ СЪІ ОТЪ БЪ. НАШЕГО РАДН СПЕННЪ. ПАЛТНІЖ ОБЛОЖНЕЪ СВОЕ ВЪШТЕВО. ВЪ ДЪВЪ ПРЪСТЪН. СЪЗІМЪ ДЪХОМЪ. ВЕСЪМЕНН ЗАУАТЪ СА. І ВЪСІТЪ СОУГОВЪ БЪ ВЪ КОУПЪ Н УЪКЪ *СЕ 67a 20*; ОУСЪІШІА ЖЕ МАТН ПРАВЪДНОУОУМОУ. Н РАДА ВЪСІТЪ Н ВЪСЪВАЛН ІЖ. Н ВЪ ТОН ЖНЗНН ПРЪВЪІСТА *С 26.3*; СТРАХОМЪ ЖЕ КЛОНА СА Н ЗАПРЪШТЕННІЕМЪ СЪПАДЕ КОУМНРЪ СЪ МЪСТА СВОЕГО Н ВАЛА СА ПРНДЕ ВАНЪЪ СЪДАГО. Н СТА ПРОСТЪ *С 33.16*; КЕДННЪ ... ПРНВЪЖЕ КЪ ВАНН Н ПРНКОСНЪВЪ СА КЪ ТОПЛОТЪ. АВНІЕ РАСТАА СА Н ТАКО ОТЪДАСТЪ ДЪШЖ СВОІЖ *С 76.25*; НДЕ КЪ БЛАЖЕНОУОУМОУ САВЪ. Н ПОВЪДА ТОМОУ ЖЕ Н ОТЦЕМЪ ВЪСЪМЪ. НЕЖЕ О БОЖЪСТВЪНЪЕМЪ ІВАННЪ. Н ОТЪТОЛН ОУВЪДЪНЪ ВЪСІТЪ РОДЪ ІВАННОВЪ Н ЕПНЕСКОУПЪСТВО *С 295.5*. **6.** При изразяване на обосновка, доказателство: и. прѣовразн са прѣдз нмнн. і просвѣтѣ са лице его бко съзнъце. а рнзы его вѣша вѣлзѣ бко свѣтѣ *М Мт 17.2 З', А*; ЕГДА ЖЕ ПРНДЕ ВЪ ГАЛНАВЪЖ. ПРНІАСА Н ГАЛНАВАНЕ. ВЪСЪ ВНДЪВЪШЕ ЕЛНКО СЪТВОРН ВЪ ІМЪХЪ. ВЪ ПРАЗДЪННІКЪ. І ТН БО ПРНДЖ ВЪ ПРАЗДЪННІКЪ *М Йо 4.45 З*; БЪЖЕ ЗАКОНПРЪСТЪПНІЦІ ВІСТАШІА НА МЪ. І СЪНЕМЪ КРЪПЪКЪІНХЪ ВЪЗІСКА ДЪША МОЕІА. І НЕ ПРЪДЪЛОЖІШІА ТЕБЕ ПРЪДЪ СЪВОІЖ *СП 85.14*.

В. Като формант за образуване на сложни неизменяеми части на речта: н аште, аште же н, аште же н ... како, аште во н ... то, аште во ... то

денецъ възпадетъ. и не авне нстрзгнетъ его *М Лк 14.5 З, А*; да аще нзи деснтъ день сзъмрзтзны въ грѣсѣхъ. то възскжѣ са н родннх бѣдемъ *СЕ 71a 6*.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. καὶ, δέ, οὔτε.

Нѣб. и ОА, ВА, НТ, АК, Вот, Дюв, НГер, МЛБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА.

*н, *я, *я, *я *местоим. анафор.*

І. Само в косвен падеж — съ значение на лично местоимение.

1. М. eg.: а) Рог. него. възстз ноанз крзста въ поустзйнн ... і ... всѣ нюденска страна н ерлмне ... крзштаахъ са ... въ юрзданецѣн рѣ(цѣ) отъ него исповѣдаѣште грѣхъи своѣа *М Мк 1.5 З, А, СК, Б*; і авѣ нѣз оштюштъ въ себѣ снлж ншедзшж отъ него. обраштз са въ народѣ глаше. кто прикоснѣ са рнзхъ монхъ *М Мк 5.30 З, А, СК, У*; онъ же отврѣже са его гл. не знатъ его жено *М Лк 22.57 З*; заемлетъ грѣшникъ і не възвратнтъ. праведникъ же мноуетъ і даетъ. ѣко влци него наслѣдѣатъ землѣ. клзнкѣеі же его потрѣбатъ са *СП 36.22*; хѣ бже нашъ. рачн нзинѣ призрѣтн на рава твоего сегѣ. поклоншадго тебѣ главж своѣж. і нждѣнн из него в'сѣ дхъ жадзны *СЕ 43a 1*; радочн са крѣте стн трнчастьнн на немже. едннѣ ѿ тронѣ пльтоносець. пригвоѣн са. насъ пригвожденнхъ нечестнѣ въ глжвннѣ. прѣвзносаше его во вса вѣкн *ТФ Б 7*; наоучи са. отъ него. како бооучѣ пѣснь чадъ вашхъ *К 1a 19*; тольмн нода не можааше его прѣдати. аште не би самъ хотѣлъ. і того не можааше зърѣти. егоже хотѣаше прѣдати *К 5a 4. Сре. С 412.14*; не имѣахъ хвалзи боу ноу, ѣ. і егда приимахъ добро отъ него. скоро забвѣвахъ *К 6b 19*; н воиеводннзи слоучзи вѣрѣваша кз гоу. н отрѣвшнша него отъ жзъ *С 18.29*; жатѣлѣне же овн канцаахъ овн теуаахъ въ слѣдъ валька. н не постнжше него вратнша са *С*

43.26; слзшавѣ же епнскоупз анатолнн кесарннскаго града іако крзстнша са отъ него мнози ... нде кз правѣдннкоу артемоу цѣловатъ его *С 236.18, 22*; акзи овѣа на заколеннѣ веденъ възстз. н акзи агнѣць ве зълвн. прѣдъ стрнжштннмъ него ве згласа. тз не отврѣтетъ оустъ свохъ *С 434.26. б) Дат.* кемоу. тзгда гл кемоу нѣз. възвратн ножъ свон въ свое мѣсто. всн бо прнемзшен ножъ ножемъ погзвнжтз *М Мт 26.52 З, А, СК, Б*; і фарнсеѣн глхъ кемоу. внждъ что творатъ въ советз егоже не достонтъ *М Мк 2.24 З, А, СК*; повѣдѣша же кемоу ѣко нѣз назарѣнннъ (мн)моходнтъ *М Лк 18.37 З, А*; отзвѣшташа кемоу нѣ назарѣа *М Йо 18.5 З, А, СК*; н пакзи азъ бждж кемоу въ оца. н тз бждетъ мн въ сна. егда же пакзи възводнтъ прѣвѣнзца въ взееленжж. глетъ да поклонатъ са кемоу възн ангелн бжнн *Е 6b 6, 10*; живота прси оу тебе і дааъ кемоу еси. дазготж дьны въ вѣкз вѣкоу *СП 20.5*; вѣдѣ гѣ врзхѣвнѣаго дла твоего петра прослззневша са горзцѣ. на прѣ(да)ннн твоемь. имзи показанне. і тѣмь приатъ ключа ц(срѣва) твоего. і прѣдастъ кемоу слав(ж) еднного вѣства. въ трн лица *СС Ів 16*; w жнтн кемоу во в'семь говѣнн. і бескврзнзнѣ. і оугоднѣ жнтн. гѣ помолнм *СЕ 98b 1*; прнстжпнтѣ к кемоу н просвѣтнтѣ са. н лица ваша не постздатъ са *СЕ 106a 6*; за тзи аі добрзѣа дѣтѣаи съа мзздзи въздаешн кемоу *К 4b 5*; всѣ во свое показа кемоу. онъ же прѣвзѣваше злж волж имзи *К 8a 3. Сре. С 420.3*; глагола к кемоу блажензн. не нмашн лн нного ннкакогоже сзсжда. нн лн рнззна да дасн кемоу *С 120.25, 27*; блаженнкъ оубо отѣць нашъ сава ... възпоманжвз възвзшене кемоу вндѣннне нѣкзгда о прѣподѣвнѣвмъ іваннн. нде к кемоу въ роувж н глагола кемоу. се сзхранныз та кетъ болъ отъ

ратъннѣска прѣхожденна С 293.8, 9, 10; молижъ вѣн ннѣуо вѣра моѣ. елико же вѣсѣ естѣ боиашъ са вѣа. н творашиъ вѣсѣгда емоу оугоднаа. помоланте са емоу за ма окаяннааго Р II 1.26, 28.

в) *Вин.* н. тѣ же емъ і за рѣкѣ въздвнже і възета М Mk 9.27 З, А, СК, Б; і молнхъ са оуѣенникомъ твонмъ да нждѣнѣтѣ і. і не възмогѣ М Lк 9.40 З, А, СК; егда же н видѣша архнерен н слоугъі. въззпнша глашѣште. пропънн н пропънн н М Йо 19.6 З, А, СК, Б; братнѣ ... разоумѣнте апѣтла. н архнерѣѣ. нсповѣданиѣ нашего тѣ ха вѣрна сѣща. сѣтворшомоу н. вѣко мнѣн възвсемъ домоу Е 25а 18; смотрѣтѣ грѣшннкъ на праведнааго. і нцѣтѣ оумрѣтѣити н СП 36.32; глѣште бѣ оставилъ і естѣ. поженѣте имѣте і СП 70.11; хѣ бже нашъ. раунъ нзинѣ прнзѣрѣити на раба твоего сего ... напои н истоуьникомъ твонмъ благодѣтѣнзимъ СЕ 43а 4; мрѣтѣвць нъ еси прѣдалъ жи(о)зѣ ти і въздаемъ К 12а 14; нсною же прнведеноу възвзшоу. науа възпрашатн і глѣа. чѣте нма твое н чѣто ти ковь. іакожеже обзичаа нѣстѣ княземъ възпрашатн о вѣсемъ С 46.23; онъ же три днн алкавъ н молнтѣѣ еднон прнлежавъ. цѣла раславьенааго сѣтворнѣвъ. н благословнѣзі н. повелѣтѣ свонма ногама ... нтн С 518.23. з) *Тв.* нмъ. се нюда едннъ отъ овою на десѣте прнде. і сѣ ннмъ народъ мзногъ. сѣ орѣжнн н дръкълмн. отъ архнерен н старецъ людскъихъ М Mt 26.47 З, А, СК, Б; не посѣла во бѣ сна своего възмнрѣ да соднтѣ (!) мнроу. нъ да сѣпадетѣ са мнрѣ нмъ М Йо 3.17 А, СК; прндѣ же воннн. і прѣвоуемоу прѣвнша голѣнн. і дроугоуемоу пропатоуемоу сѣ ннмъ М Йо 19.32 З, А, СК, Б; мѣ. тѣ. дѣ. стѣго мннзі нже сѣ ннмъ. н. еѣ. септѣбрѣ У 1б 17; вѣрно слово. аще с ннмъ оумрѣхомъ. с ннмъ ожнвемъ. аще трѣпнмъ с ннмъ възпрнм са Е 1б 4, 5, 6; снмъ же н нѣвмъ мнгозѣмъ реченомъ

възвзшемъ пнонннемъ. полемонъ н сѣштнн сѣ ннмъ н вѣсѣ народъ помалъ-чалша послоушашѣште. іакоже ннкомоу же крѣкнѣтн С 129.18; чловѣкъ же пакъзі вѣ оувогъ. нмѣа телнцѣ едннѣ. іаже на трепѣтѣ сѣ ннмъ іадыаше. н чашѣ едннѣ сѣ ннмъ пнѣааше С 359.30, 360.1; прѣдъ ннмъ теуааше (погывѣль п)огоувѣтѣ(юштн сѣрѣ)ташѣла Х I Аб 25. г) *Месѣ.* нмъ. і се вѣ ыкъ въз нлмѣ ... і дхъ вѣ стѣ въз немъ М Lк 2.25 З, А, СК, Б; аште лн кто ходнтѣ ноштнѣ. потѣкнетѣ са вѣко нѣстѣ сѣвѣта о немъ М Йо 11.10 З, А, СК, Н; по сѣмъ вѣдзі нѣз. вѣко вѣсѣ юже сѣврѣшнша са о немъ. да сѣвѣдѣтѣ са кз(нн)гъі. глѣ жаждѣ М Йо 19.28 А, СК, Б; гѣ повѣстѣ въз кннгахъ. людемъ н княземъ снмъ възвнм въз немъ. вѣко бесѣлацнмъ са вѣсѣмъ. жнлнще въз тебѣ Е 27а 12; блюди са оубо ... прѣдъ виднмзімн. н невнднмзімн послоухъзі. авн же въз немъ оуѣнѣтѣ СЕ 83а 23; вѣко обнвнлъ еси рабѣ твон сѣ. новъ въз пѣтѣ спѣню. н радочѣтѣтѣ са о немъ аллн СЕ 101б 2-3; влаженнкъ оубо сава того ... прѣда ... стронтелю мана-стѣрѣскоуемоу ... да слоужнтѣ. не вѣдѣштемъ въз немъ сѣкровншта доброу С 283.16. 2. *Ж. eg.:* а) *Рог.* нѣа. пакъзі възторнѣнѣ шѣдѣ помолн са глѣа. отѣе мон аште не възможетѣ чаша сн. мнмо нтн отъ мене. аште не пннѣ еа вѣдн волѣ твоѣ М Mt 26.42 З, А, СК; рздѣахѣ же вѣсн. н плакаахѣ са еа. онъ же рече не плачѣте са еа. нѣстѣ оумрѣла нъ сѣпнтѣ М Lк 8.2 З, А, СК; (...) же катапѣтазм (...)комаѣ стѣѣ стѣзймъ. златѣ нмашн канднлннцѣ. н скрннѣ завѣта ... прѣвѣше же еа херовнмъ славѣ. осѣнѣжнн олтарѣ. w ннхъже нѣстѣ ннѣ глаті по чѣстн Е' 29а 9; тѣі блко ыкловѣе. ычнстн водѣ снѣ ... да вѣдетѣ на веселнѣ н сѣдравнѣ. възкоушашѣцннмъ н пнѣжцннмъ отъ нѣа

СЕ 21а 9; на връбин по срѣдѣ еѣ овѣс-
нхомъ органъи наша. срѣвѣ псалтъиръ.
и гласи К 7а 32. Срв. С 418.22; створи
оубо прѣжде. о немъже жрѣтва прине-
сена бѣи. и тогда насладиши са еѣ до-
врѣ К 9а 28; паулаз ... вѣсмиавѣ са
възѣпн ... глагола. доврѣ тако мн ѿсоу-
са неврѣгѣ о томъ. азъ оубо к томоу не
внждаѣ еѣ С 169.16. б) Дат. еѣ. и се
жена хананенска ... възѣпн глѣшн.
помнлоуи ма гн сноу дѣвѣвѣ. дѣшн
моѣ зѣлѣ вѣсѣноуѣтѣ са. онъ же не
отъвѣща еѣ словесе М Мт 15.23 З,
СК; нѣз ... рече еѣ. жено отъпоуштена
еѣ отъ недѣга твоего М Лк 13.12 З,
А, СК; гла еѣ нѣз. что еѣтѣ мнѣ н
тебѣ жено. не оу приде годнна моѣ М
Йо 2.4 З, А; аурнанианъ ... призѣавѣ
ноулианинѣ рече къ нѣн. владѣицѣ
моѣа дѣша ноулианинѣ. оумолена вѣи-
вѣшн отъ мене. не прѣвѣштан са
воуѣстниѣ павѣла брата своего С 1.16;
и оулианинѣ повелѣ поставити на
вѣлѣдншн ... и м'ноуи отъ стоа-
штааго тоу народа. вѣахѣ текѣште н
рѣвѣноуѣште кѣпнѣ. к'то прѣвоѣ
вѣнндетѣ къ нѣн С 2.29. в) Вун. нѣ.
глѣ же вамъ. ѣко нже аще поуѣштѣ
женѣ своиѣ. разѣвѣ словесе прѣлюбо-
дѣнна. творнтѣ нѣ прѣлюбѣи творнтн.
и женан са подѣвѣгоиѣ. прѣлюбѣи
творнтѣ М Мт 19.9 З, А, СК. Срв. К
2b 11; по томъ же гла оуѣенноу се
матн твоѣ. и отъ того ѣса поѣтѣ нѣ
оуѣеннкъ вѣ своѣ си М Йо 19.27 З, А,
СК, Б; призираѣ на землѣи творѣа нѣ
трѣсти сѣа. прикасаѣн сѣа горахѣ вѣс-
коурѣатѣ сѣа СП 103.32; тѣи вѣко
ѣслоубѣ. вунштн водѣ снѣж ... еѣтн нѣ
дѣхомъ сѣзимъ твоимъ СЕ 21а 6; г)
нѣсѣ бѣже нашѣ. повелѣвѣи соухо-
рѣкоуемоу ... прострѣтн рѣкѣ своиѣ. и
оутѣрѣждѣ нѣ ѣко н цѣлѣиѣ. призѣри
на раба твоего сего СЕ 40b 7; кѣиѣ
пасѣѣ. иодѣкѣиѣ имѣштѣиѣ наѣа-
тѣкѣ. отъ еѣипта. тоу бо наѣатѣкѣ при-
ѣатѣ. и ѣсо радѣ нѣ творитѣ хѣ К 6а 32;

нѣ вѣсѣко (!) своиѣ крѣвѣ самъ нѣже онн
пролиша. на сѣнѣе дастѣ проливѣшимъ
нѣ К 9а 5; аурнанианъ рече. к'де еѣтѣ
сестра твоѣа нѣже тѣи мѣнншн дѣвѣ
сѣштѣ. се посѣлахѣ нѣ на вѣлѣдѣ. да
прондѣтѣ нѣ вѣш хотѣштн С 4.17;
пасѣштемъ же са вѣлѣбѣдомъ тоу. по
прилоуѣаю еѣдна отъ ннхѣ шѣдшн.
вѣнзѣ вѣш вѣлѣзѣ вѣ ннѣжѣ тѣштн
хотѣштн. тѣ же вѣдѣвѣ господнѣ
ннѣзѣ тоа. тече нзгѣнатн нѣ С 218.2.
з) Тѣ. нѣж. онн же сѣзѣавѣшѣ ѣко жи-
вѣ еѣтѣ. и вѣдѣнѣ вѣзѣтѣ еѣтѣ. не ѣса
вѣрѣи М Мт: 16.11 З; сѣзѣавѣ же нѣ
рече. си волѣзѣи нѣетѣ кѣ сѣмрѣтн нѣ
о славѣ бѣжин. да прославнтѣ са снѣ
бѣжин еѣтѣ М Йо 11.4 З, А, СК, Н; аще
к'то помѣсѣнтѣ на женѣ. тоуждѣиѣ.
толи не можѣтѣ сѣ нѣжѣ сѣгрѣшнтн. аѣ
да покаѣтѣ са СЕ 103а 8; и вѣнѣ
агѣлѣзѣ гнѣ прѣдѣста прѣдѣзѣ нѣжѣ.
глагола. не оубо са ноулианин. гѣ во ѣ
хѣ кѣмоуѣже тѣи слоужншн посѣла ма
покрѣинѣ тѣ С 3.3. г) Мест. еѣн. носѣе
снѣ дѣвѣ. не оубо са приѣти женѣи
твоеѣа. мариа. сѣштѣе бо вѣ нѣн. ѣ дѣа
сѣа еѣтѣ А Мт 1.20 СК, Б; глѣа тѣвѣ
дамъ землѣи ханановѣ. жѣе достѣвѣ-
нѣѣ вашѣго. занѣ вѣшѣа мало ѣслоуѣ.
немношн приѣлѣзѣи вѣ нѣи СП 104.12.
3. Ср. eg.: а) Рог. еѣго. отрѣшѣнѣ-
штема же ... жрѣва. рѣшѣа господнѣ ...
ѣзѣто отрѣшѣаѣте жрѣва. она же рѣсте
ѣко гѣ трѣвоуѣтѣ еѣго М Лк 19.34 З;
вѣко гѣ бѣже нашѣ ... и нзѣнѣ нзѣоли. и
вѣлѣнѣ стадо се ... и сѣподѣнѣ сѣта-
жавѣшѣаго ... насладѣатн са. отъ него
СЕ 15а 21. б) Дат. кѣмоу. гѣ бѣже
сѣннѣ нашѣго ... вѣлѣнѣ и се мадѣатѣе.
рѣкоиѣ моѣнѣ грѣшѣноиѣ ... даждн
емоу вѣ наѣннѣнѣн. пострѣженнѣ вѣасѣ
... поспѣшеннѣ вѣ тѣлѣсн испѣзненѣ. и
сѣдннѣи старѣштн. да оузѣрнтѣ вѣагѣа
нѣрѣмова. вѣса дѣнн жнѣота своего. и
даждн емоу оугоднтн тѣвѣ. дѣлѣи
вѣагѣи СЕ 8а 16, 21; морѣ овѣлѣаашѣ
са. лихо сѣи кѣ страѣтемъ. и ѣкѣ сѣлѣпѣ.

прѣхождааше тварь. емьже са оутъ-
кнѣаше. кланѣаше са емоу бѣ не могъи
обрѣсти. егоже всеса твари народъ
проповѣдаетъ *К 10a 12. в) Вин.* не.
втѣ дѣннн же ноана крѣстнтелѣ до
селѣ. цѣрѣтвнне (небеское) нѣднтъ са. и
нѣждзннцн в(зсхъ)таѣтѣ е: вѣсн бо
прцн н законъ до ноана прорѣша *М*
Мт 11.12 З, А; и аште око твое
сѣблажнаатъ та. изъмн е н врѣсн отъ
себе добрѣа тн естъ сѣ едннѣмь окомь
въ жнвотъ вѣннтн. неже двѣѣ оун
нмѣштю. вѣврѣженоу вѣитн вѣ неонѣ
огннѣнѣ *М Мт 18.9 З¹. Срв.* *Мк*
9.47 М, З; обрѣтѣ же нѣ ослѣа вѣѣде
на не. ѣкоже естъ писано *М Йо 12.14*
З, А, СК; ꙗко нѣхе бѣже нашъ ... блѣвн
внно се. и сѣтворн е во вѣско благо-
растворенне. пнѣщннмь *СЕ 14b 4;*
блѣко ꙗко бѣже нашъ ... блѣвн стадо се. и
оумножн е. на тѣсаща н на тѣмъи ...
сѣблюдн е сѣѣмн дѣлѣи свонмн. и
сѣподобн сѣтажавѣшаго е. незавндѣ-
лнвомь окомь *СЕ 15a 14, 17, 19;* и да
оувѣси вѣ истнѣн. (...) изѣде изъ егнпта
продѣн и ѣрѣмное море. вѣдѣша е раз-
дѣльше са *К 6b 21;* онъ же отъ-
вѣштѣавъ рече. нного сѣѣда ѣсѣтѣнн
отѣче не нмамъ. развѣ сѣрѣврѣнааго
влюда. нже не посѣлааа господа
велнкаа сѣ коуцнѣн *С 120.30;* н вн-
дѣхъ свое кѣсѣтѣство акъи внѣсѣрѣ
блѣштѣаштѣ са. мрѣтвое же тѣлесное
вндѣнне. акъи тннавъ калъ смрѣда-
штѣ ѣрѣнъ. н гноушахъ са вѣннтн въ
не *С 167.23. з) Тв.* нмь. нѣ посѣла
дѣва оуѣеннка своѣ ... ндѣта вѣ весь
ѣже естъ прѣмо вама. и авѣе оврѣштѣта
осѣла прнѣвазано н жрѣва сѣ ннмь *М*
Мт 21.2 З¹, А, СК, ЗП; и положнша
вѣсн слѣшавѣшен на сѣрѣдѣцнхъ сво-
нхъ глѣштѣе. ѣто оуѣбо отроѣа се
вѣдѣтѣ. и рѣка гнѣ вѣ сѣ ннмь *М Лк*
1.66 З, А. г) Мвст. немь. отроѣа же
растѣаше н крѣплѣаше са дѣмь. ис-
плѣнѣа са прѣмѣдростн. и благодѣтѣ
бѣжнѣ вѣ на немь *М Лк 2.40 З, А, СК.*

4. *Мн.: а) Рог. м., жс., ср.* нхъ. коль
ѣзъка врата н тѣснѣнѣ пѣтѣ вѣводан
вѣ жнвотъ. и мало нхъ естѣ нже н обрѣ-
таѣтѣ *М Мт 7.14 З, А;* н вѣсѣкъ
слѣшан словеса моѣ сн н не творан
нхъ. оуподобнтѣ са мѣжѣ воуѣнн же
созѣда своѣн храмннѣ на пѣсѣцѣ. и
сѣннде дождѣ н прндѣн рѣкѣи н вѣз-
вѣаша вѣтрн н опрѣвѣша са храмннѣ
тон. и паде са *М Мт 7.26 З, А, СК;*
фарсен же слѣшавѣше ѣко срамн
садоукеѣа. сѣвѣраша са вѣ коупѣ. и
вѣпросн отъ ннхъ. законооуѣнтелѣ не-
коушаѣан н гла. оуѣнтелю. каѣѣ *М*
Мт 22.35 З¹; млостн же моѣа не разорѣ отъ
нхъ. нн прѣврѣждѣ вѣ рѣснотѣ моѣ
СП 88.34; блаженъ. ꙗже ꙗсплѣннтѣ
похотѣ своѣн отъ ннхъ. не постѣдѣатѣ
са егда глѣштѣ врагомъ своѣмъ вѣ
вратѣхъ *СП 126.5;* тѣи вѣко прѣбла-
гъи сѣмена сн. и разнѣнѣннѣа плодѣи
блѣовн. и вѣкоушаѣнннхъ отъ ннхъ
сѣтн *СЕ 13a 18-19;* ꙗко бѣже нашъ ... тѣи
н нѣнѣ блѣвн. пнѣщнѣ нашнѣ. и пнѣво
безъ осѣжденнѣ нѣи. отъ ннхъ прн-
нматн сѣподобн. славаѣе тѣвѣ да-
телѣ. вѣсѣмъ благнмъ. дарованнемъ
СЕ 16b 21; ставъ же рече слоуѣгамъ
свонмъ. прнвѣдѣте мн нѣдѣного отъ
ннхъ. да некѣан понѣ тѣ са мѣнѣ
обѣштѣакѣтѣ. н тѣхъ сѣтворнтѣ овѣ-
штатн са *С 60.13;* нѣдннъ же отъ
ннхъ вѣзѣпн. аште не жѣрѣтѣ да са
мѣятѣ *С 133.12;* тѣгда оуподобнтѣ
са цѣсарѣствнне небесное десѣтн дѣ-
внцъ ... патѣ же отъ ннхъ вѣаше
мѣдрѣ. патѣ же жрѣднѣв *С 368.28.*
б) Дат. м., жс., ср. нмъ. онъ же рече
нмъ врагъ ѣлѣкѣ се сѣтворн *М Мт*
13.28 З, А, У; послѣдѣ же посѣла кѣ
ннмъ снѣ свон гла. оуѣсрамлѣѣтѣ са
снѣа моѣго *М Мт 21.37 З, СК, Б;* и
запрѣтн нмъ да ннкомоуѣе не повѣ-
датѣ. елнкоже имъ тѣ заповѣдааше.
онн паѣе нѣлнхѣа проповѣдаахѣ *М Мк*
7.36 З, А, СК, Б; тѣгда рече нмъ нѣ

НЕ ОБННОУЧА СА. ЛАЗАРЪ ОУМЪРЪТЪ *М Йо*
 11.14 *З, А, СК, Б;* ꙗ дстѣ имъ стра-
 ннзи ѡззики. н трюдѣ людеи
 наслѣдоваша *СП* 104.44; мнрѣ
 мьногѣ любѡштнмъ законѣ твоѣ. ꙗ
 нѣстѣ имъ сѣлазна *СП* 118.165; вѣко
 ... даждн нмъ в'сег'да. поучати са
 заповѣдемъ твоимъ. ꙗ оугодзнаа твоѣ
 дѣвѣтн *СЕ 7b 24*; достоитѣ оубо вамъ.
 дньсь оувѣдѣтн. ꙗсо радѣ закон'но
 повеабнѣ мѣ в'ѣ. вѣдано пасхѣ вѣтн *К*
 6b 16; ꙗ влажензи ст(.)анѣ глѣеше кѣ
 нмъ. взи при(...) хѣ оу с(.)моу противѣ са
К 7b 10; н вндѣвѣз братнѣх н матерѣ
 своѣх. молѣаше са нмъ глагола. прѣ-
 бѣдѣте о вѣрѣ хѣовѣ. н молнтѣх сѣт-
 ворнте о мнѣ кѣ гоу *С* 16.24; н сѣт-
 ворнша тако. н то нмъ рекъшемъ. по-
 веабша пакзи нечѣстнвнн вѣсвн.
 прнвестн к нн (*вм. нмъ, Север., с.*
 264, *бел. пог линия*) блаженааго
 нвнѣ *С* 264.28, 29; вндѣ лн рече
 невѣстѣ. вндѣ лн немошѣ. еже н
 мѣста не вѣдѣ сн вогъ. нѣ рече к'
 ннмъ не снче нмѣа. нѣ сжпротнвн нмъ
 срамнтн са хота. *С* 304.11, 12; ѡко н
 вьнѣшьнын хытрьцн рѣвннннѣтѣ
 тѣуьно нмъ оумѣштннмъ хытрь-
 цемъ ... тако оубо н вѣ семъ жнтнн
 многыштн сѣбываетѣ са бытн *ЗЛ Па*
 13. *в) Вин. т.* ѡ. ꙗ. ꙗ прндѣ кѣ оученн-
 комъ н обрѣте ѡ сѣпашта. ꙗ глѣ пет-
 ровн. тако лн не вѣзможе єднннго ѡса
 повебѣтн сѣ мзнонѣ *М Мт* 26.40 *З,*
А, СК; деснца твоѣ обрѣштѣтѣ вѣса
 ненавѣдѡштѣа тебѣ. положнши ѡ вѣко
 пешѣ гнѣнѣ (!) вѣрѣмѣа лнца твоего. гѣ
 гнѣвомъ своѣмъ сѣмѣатѣтѣ ѡ ꙗ поветѣ
 ѡ огу (!) *СП* 20.10; ꙗ поманн в'са
 оумѣ(рѣ)шаша. ꙗ покон ѡ вѣ мѣстѣ
 свѣтѣ(л)ѣ. ѡдеже снѣетѣ свѣтѣ лнца
 тво(е)го *СС IIIb 16*; н еше вѣко послу-
 шан грѣшнзнааго сн раба. ꙗ за невѣрѣ-
 ннѣа молаша са. да обрѣтнши ѡ вѣ
 вѣрѣ твоѣх. ꙗ вѣ заповѣдѣхъ да сѣх-
 раннши ѡ ... да нѣзбавнши ѡ отъ в'сег'а
 напастн *СЕ 79b 10, 12, 15*; глѣтѣ ...

пѣз. вѣзъмн нѣжа. ꙗ вѣдаждн мн ѡ
СЕ 96a 18; снмѣ бо псалмн поѣхѣ. вѣ
 ветѣсѣмъ законѣ. ꙗ сн органѣ вѣзаша.
 егда ѡ плѣннша да имѣтѣ памѣтѣ
 домашннѣго жнѣвѣ. не хоташѣ. тоу
 пѣтн *К 7a 35*; онѣ же прнѣанжнѣвѣ са
 ... нападѣ на нѣа поемѣ а н глагола.
 ꙗто се сѣтворнсте *С* 32.10; кнѣзѣ ...
 александру глагола ... рѣцн мн тѣи кто
 есн ѡбстан многѣа. н отъвѣрашѣша а
 отъ жрѣтѣвѣ вожѣскннхъ. н оуѣ а
 ннон вѣрѣ. *С* 155.6. *з) Вин. ж.* ѡ. ѡ.
 имѣан заповѣдн моѣа н сѣблюдаѣ ѡ.
 тѣ естѣ любанѣ ма. а любанѣ ма
 вѣзлюбленѣ бѣдетѣ отѣмъ монмѣ *М*
Йо 14.21 *З, А, СК*; аурннннѣнѣ ...
 повебѣ прннестн огнѣ. н полнца жѣлѣз-
 ннѣ. н вѣложнтн а вѣ огнѣ *С* 2.20.
г) Вин. ср. ѡ. се нѣнде сѣан да
 сѣветѣ. ꙗ сѣнѣштооумоу ова оубо падѣ
 прн пѣтн. ꙗ прндѣ птнца неѣскѣна н
 позоваша вѣ *М Мт* 13.3 *З*; вѣ наѣта-
 токѣ тѣи гѣ зѣмнѣ осннова. н дѣла рѣ-
 коу твоею сѣтѣ нѣса. та погѣвнѣтѣ
 тѣи же прѣвѣзѣашн. н вѣсѣ вѣко рѣза
 обѣтѣшѣнѣтѣ. н вѣко одѣало сѣвѣшн вѣ
 ꙗ нѣмѣнѣатѣ сѣа *СП* 101.27; гѣ бже
 в'сѣдрѣжнтѣлю ... посѣан своѣ вѣгвѣнне.
 на сѣмена сн. вѣздрѣстн вѣ. снлоѣх
 сѣааго твоего *Дха СЕ* 12b 13; ѡюдѣа
 вѣдѣлаз есн толика. ꙗ таковаа ꙗ двѣ а
 заѣвн створѣшаго вѣ *К 6b 26*; вѣзъмѣте
 врата кнѣзнн вашн вѣзъмѣте врата. не
 отѣрѣзѣте бо нѣ отъ самѣхъ осннованнн
 вѣзъмѣте ѡ. нскореннѣ *С* 465.6; вѣсѣ
 бо дѣнствоѣа н вѣ вѣсѣхъ хѣсѣ кѣтѣ.
 без ѣгоже ннѣтоже двнжетѣ са вѣла-
 гннхъ. вѣ сѣвѣстн твораштннхъ ѡ *С*
 544.11. *е) Тв. т., ж., ср.* нмн. ꙗ прн-
 стѣпѣ прннмъ дѣ талланѣтѣ. прннесе
 дроуѣгнѣ дѣ талланѣтѣ глѣ. гн патѣ
 талланѣтѣ мн есн прѣдалѣ. се дроуѣ-
 гнѣ дѣ талланѣтѣ прнобрѣтѣ нмн *М*
Мт 25.20 *З, А, СК*; поставн гѣ законо-
 даѣвѣца надѣ нмн. да разоумѣнѣтѣ
 ѡззнцн вѣко вѣлцн сѣтѣ *СП* 9.21; посѣла
 прѣдѣз нмн вѣла. вѣ работѣ проданѣ

взистъ ꙗсифъ *СП* 104.17; и по ^Ѡто
взложѣ крѣстѣ въ водѣ крѣста нмн. ꙗ
гладъ въ славѣ стѣнѣ тронца. оца и сна
и стадоу дѣла. нзынѣ и прнсно *СЕ* 6а
23; аште ли же кз животолюбыци. и
нена(..)дашт(..) добра. съ ѳестыжѣ и от-
рокзи намъ д(..)те и мзи съ нимн въс-
поемъ новымъ ѣззыкѣмъ пѣснъ еван-
ѣлскыжъ ... и тн прогласатъ новѣжѣ пѣ-
снь *К* 1а 26–27. *Срв.* *С* 326.6; не вж-
дѣте коупно съ нмн князѣ содомъ-
стнѣ. и люднѣ гоморѣстнн. нмже рѣцѣ
крѣве испальн *С* 136.2; то кто слѣпъ
нз отроци мон. и глаучн. нз владѣштн
нмн. и ослѣпнѣша ровн божнѣ *С* 323.5;
аште и неправовѣр(..) ськазаннѣ съ
нмн то обауе доврѣ сжтъ *МЛ* А 7.
жс) *Мест.* *л.*, *жс.*, *ср.* нхъ. взистъ же
и пѣрѣ въ нхъ кзын мзынтъ са ...
взытн болн *М* Лк 22.24 З; колесница
бѣжѣ тѣмамн тѣмзи. тѣжцѣ гобъ-
зочѣшнхъ. гѣ въ нхъ въ снѣ въ стѣн
СП 67.18; въздрядочѣтъ сѣ полѣ. ꙗ
всѣ ѣже въ нхъ сжтъ. тогда въз-
дрядочѣтъ сѣ всѣ дрѣва дѣбровъ-
наѣ. втз лица гнѣ ѣко грядетъ *СП*
95.12; нзынѣ же самон тебѣ запрѣщѣжѣ
трасавнцѣ. оубон са нменн гнѣ ... егоже
трепѣжѣжѣтъ (!) нѣса. земѣ и море. и
всѣ ѣже сжтъ въ нхъ *СЕ* 45b 25;
постѣже же въ нхъ гнѣвъ до коньца *К*
3b 26; и сжштоу часоу третнѣмоу
ноштн. слънцѣ о нхъ взенѣ топло
ѣко въ жатѣж. и растаавъ са ледъ
взистъ вода топла *С* 77.30; лепндъ
рече ѣко коего бѣ ѣтете. пшннн рече
сѣтворѣшадо небо и земьж. и море и
всѣ еже въ нхъ *С* 137.28. 5. *Дв.:* а)
Рог. и *мест.* юю. рече же гѣ ѣлѣкъ
едннъ нмѣ дѣва сна. и рече юнѣн ею
отѣю. отѣе даждѣ мн достоннѣжѣ
ѣастѣ нмѣннѣ *М* Лк 15.12 З, *СК*; въ
полоуноштн же молаштема са свѣтѣ-
нма. просвѣтѣ са свѣтѣ велнкъ въ
темннцн о нѣю *С* 182.3. б) *Дат.* и
тв. нма. и глѣ нма ндѣта въ весь ѣже
естъ прѣмо вама. и абѣе обраштѣта

осѣла прнѣзано и жрѣва *М* Мт 21.2
З¹, *А*, *СК*, *ЗП*; и рече кз нма. ѣто ѣко
нскаашѣта мене. не вѣста лн ѣко ѣже
сжтъ оца моего. въ тѣхъ достонѣ мн
взытн *М* Лк 2.49 З, *А*, *СК*; и нзѣ-
внтн са нма. и намъ. отъ вѣсѣа скрѣвн.
гнѣва вѣдѣ *СЕ* 9b 17; прнѣмѣ зѣ-
ваннѣ слѣпоую. и поклоненнѣ. зовѣщю-
моу та ... и подавѣ има пжтѣ шѣство-
ватн вслѣдѣ тебе. та молнмъ гѣ нѣхе
снѣ бжен. прннмн мѣтеж. и поклоненнѣ
рѣва твоего сего *СЕ* 33b 17; и аггѣлъ
господѣнѣ ста прѣдъ нма глагола.
взстанѣта и поучванѣта *С* 182.4; прн-
веденома же нма вѣзвѣшѣма. и ставѣ-
шѣма прѣдъ старѣшннамн вѣзвѣ-
скамн. глаголаша нма вѣсѣн *С* 257.7, 9.
II. Съ значеннѣ на прнѣжателно
местоименнѣ за 3 л. – негов.
I. *Рог.:* а) *л.* и *ср.* *ег.* юю. сѣпащемъ
же ѣлѣкомъ. прнѣе врагъ его. и всѣ
пѣвѣлъ по сѣдѣ пшннцѣ и отнѣе *М*
Мт 13.25 З, *А*, *У*; и абѣе развѣрѣсте са
слоухѣа его. и раздрѣшн са жѣзѣ ѣзѣка
его. и глѣашѣ ѣнѣсто *М* Мк 7.35 З, *А*,
СК, *Б*; смѣонъ ... рече кз марнн мате-
рн его. се лѣжнтъ сѣ на паденнѣ и на
взстаннѣ мзыномъ въ нлн *М* Лк 2.34
З, *А*, *СК*, *Б*; подовзно естѣ цѣтѣвнѣ
нѣбѣскоѣ зрѣноу горюшѣноу. еже прнѣмъ
ѣлѣкѣ. вѣврѣже въ вѣртоградъ свон. и
вѣздрѣсте и взистъ въ дрѣво велнѣ. и
птнцѣа нѣбѣкѣнѣа вѣселнѣа са въ вѣтѣвн
его *М* Лк 13.19 З, *А*, *СК*; ꙗ положѣ въ
вѣкѣ вѣкоу сѣмѣа его. и прѣстолаъ его
ѣко дѣнѣ нѣвоу. аште оставѣатъ снѣви
его законъ мой. и въ сѣдѣзѣахъ мойхъ не
поидѣтѣ *СП* 88.30, 31; анѣлъ марнн.
матерн хѣвѣ. рожѣство его благовѣ-
ствова. и анѣлъ. марн магдалѣннн. по-
рождѣнѣе его. еже отъ грѣва. благо-
вѣстѣствова *К* 14a 5, 6; погрѣвоша
ноштнѣжѣ стѣне юго тѣло *С* 538.3; и тѣ
прнѣа(стн са) тѣхъжде. да пѣзѣноу-
моу его прншѣстнѣо обѣщѣннцн вѣзвѣше
и бже(ствѣнѣн юго) благода(тн прнѣа)-
стѣннцн вѣждемъ *X* *IAa* 2. б) *жс.* *ег.*

иѣа. любѣваше же нѣ мартѣ н сестрѣ
 еѣа н лазарѣ *М Йо 11.5 З, А, СК, Н;*
 съкроушнѣа есн главѣ в'сѣа ѣаза. н
 оуниунжнѣа есн снлѣ еѣа *СЕ 28б 9;* н
 отроковнцѣ нцѣбан. благодарнѣвша же
 роднтелѣа кѣа бога *С 518.11. е) мн.*
 нхѣ. аще оубо отъпоуцаете члѣкмѣ
 съгрѣшеннѣ нхѣ отъпоустнѣтѣ н вамѣ
 отцѣ вашѣ небескѣзѣ *М Мт 6.14 З, А,
 СК;* ꙗ прѣдастѣ вѣ плѣнѣ крѣпость
 ихѣ. ꙗ доворотѣ ихѣ вѣ рѣцѣ вражѣ *СП
 77.61;* ѣтвѣамн ихѣ хѣ бѣ жнзѣ нашѣ
 оумнрн *Е 7б 1;* въздвнрнжѣа есн мно-
 жѣство чкѣ. падѣшннхѣ грѣхѣ радн.
 роднтелѣа свонхѣ. завѣлѣа есн в'сѣа
 грѣхѣ нхѣ. послѣаннемѣ оца твоего
 небсзнааго *СЕ 30а 15;* блаженѣн же
 кодратѣ радостн испльннѣвѣ са. о
 покѣаннн нхѣ. н слѣзѣ нхѣ вндѣвѣ
 рече ... пѣванте братнѣ ꙗко млосрѣдѣ
 кестѣ гѣ нашѣ ꙗсоу хѣ *С 108.16;* (..)ба
 ны кестѣ не отъметатн съказаннѣ нхѣ
МЛ А 8. з) гв. юю. ꙗ прѣшьдѣ тѣдѣ
 вндѣа ина дѣва братра ... вѣ корабн сѣ
 зеведеомѣ оцѣемѣ ею. завазанѣшта
 мрѣжа своѣа *З Мт 4.21 А;* w равоу
 вѣжю сею. нма. ꙗ о хѣ вѣ съвѣкоупленнѣ
 ею. гю по *СЕ 9б 3;* дурннанѣ же ...
 повелѣа слочгамѣ огнѣ нанестн по вѣсе-
 моу тѣлоу ею *С 13.25;* н прнстѣпнѣвѣ
 аглѣлѣ прнкоснѣ са вернгах'. облѣжа-
 штнхѣ о вѣн ею. н лвнѣ отъпадоша
 вернхѣ отъ тѣлаесе ею *С 182.7, 8.*
2. Дат: *а) м. и ср. eg. юмоу.* вѣ же
 члѣкѣ отъ фарнсеѣн. ннкоднмѣ нма
 емоу. кѣнастѣ нюдѣнскѣ *М Йо 3.1 З,
 А;* прнѣмѣ емоу съвѣдѣтельство. за-
 печуатѣлѣ. вѣ вѣ нстнненѣ естѣ *А Йо
 3.33;* ꙗ не ѣасн вѣрѣ чюдесемѣ емоу *СП
 77.32;* не вѣдѣ емоу застѣпннка *СП
 108.12;* вѣко на лнцн емоу вѣ прѣ-
 стѣвннѣ. мѣнншѣскааго чнна. вѣ
 воннѣство дѣлскааго образа. ꙗ жнтнѣ вѣ
 вѣсѣотѣ. небсзнааго црѣства. томоу слоу-
 жнтн *СЕ 9б 6;* воѣвода же повелѣа
 тѣло емоу вѣврѣштн вѣ рѣкѣ *С
 23.18;* ннѣ лѣвѣ ... прнпаде. кѣ

ногама стѣаго. вѣзрѣа на лнцѣ емоу
С 166.30. б) ж. eg. юн. вѣ нѣкто вола
 лазарѣ. рече отъ внфанна. отъ вѣсн
 мѣрна. н мартѣ сестрѣ юн *С 313.1.*
3. Двойно зависнм дат.: *а) м. и
 ср. eg. юмоу.* ꙗ послѣа кѣ тажателѣмѣ
 ... дроуѣгнѣ раѣвѣ. ꙗ того каменнемѣ
 бнѣвше пробнша главѣ емоу *М Мк
 12.4 З;* воннн ... нѣа ... вндѣша ...
 оумѣрѣшѣ. не прѣвнша емоу голѣннн.
 нѣ едннѣ отъ воннѣ. копнемѣ емоу
 реѣра пробѣде *М Йо 19.33, 34 З, А,
 СК, Б;* вѣнеѣ отъ трѣннѣ. вѣз-
 ложнша на главѣ емоу. н вѣ десннцѣ
 емоу вѣдѣша трѣсть *СЕ 50а 2, 3;*
 вѣкоже ногѣ емоу оумѣ *К 7б 37. Ср.
 С 420.2;* н тоу сѣломнша вѣса кѣстн
 емоу. потомѣ же повелѣша слочгамѣ н
 прннесоша пѣцѣлѣ гораштѣ. н вѣлн-
 ѣша вѣ оуста емоу *С 270.16, 19.*
б) ж. eg. юн. рѣвѣ вѣзѣмн н отвѣрѣ
 оуста ен. ꙗ обрѣштѣн стѣтнрѣ. тѣ вѣ-
 зѣмѣ *М Мт 17.27 З¹, А, СК. в) мн.*
 нмѣ. тѣгда отвѣрѣзѣ нмѣ оумѣ да рау-
 оумѣнѣтѣ кѣзннѣ *М Лк 24.45 З, А;*
 ослѣпн во имѣ оумѣ *К 5а 12;* доуѣсѣ
 повелѣа каменннмѣ лнцѣ нмѣ внтн *С
 74.2. з) гв. нма.* н прѣшьдѣ отъ
 тѣдоу. вндѣа нна бѣ братѣ ... вѣ корабн
 сѣ зеведеомѣ оцѣемѣ нма *СК Мт 4.21.*
III. Със значение на показателно
 местоимение — този. **1. М. eg.** ꙗ па-
 кѣ дроуѣгнѣ кѣзннѣ глѣжтѣ. вѣзѣ-
 ратѣ на нь егоже пробаса *М Йо 19.37
 З, А;* ꙗ запрѣщѣаѣ теѣвѣ трасавнѣ ...
 оувон са его. емоу же глѣхѣ *СЕ 50б 8;*
 ꙗ ꙗ прнѣрн сѣ нѣсе н внждн. ꙗ постѣтн
 вннѣграда своѣго. ꙗ сѣврѣшн н. н ождн
 н. ꙗже насадн десннца твоѣ *СЕ 100а
 З. 2. Ср. eg.* а сѣанѣ вѣ трѣнн. сѣ естѣ
 слѣшан слово. ꙗ печуалѣ свѣта сеѣго. ꙗ
 лѣстѣ вратѣства подаѣлѣвѣтѣ. е. ꙗ бѣе
 плода бѣзѣаетѣ *М Мт 13.22 З. 3. Мн.*
 коль жѣзѣка врата н тѣснѣ пѣтѣ вѣво-
 дан вѣ жнвѣтѣ. ꙗ мало нхѣ естѣ нже ...
 обрѣтаѣжтѣ *М Мт 7.14 З, А.*

IV. Със значение на относительно

местоимение — който. 1. *М. ег.* пн-латъ ... отъпоустн ... вараавж. вьсаж-деналаго въ тъмьниѣхъ за крамолаж. і оубниство его прошаахъ *З Лк 23.25.*
2. *Ср. мн.* онъ ... запрѣтн петровн гла. і дн за мзнонѣ сотоно. ѣко не мзислшн ѣ сѣтѣ бжѣа. нъ ѣже сѣтѣ уловѣьска *М Мк 8.33;* видѣвъше ѣлци. знаменѣ ѣ творѣаше нсѣ. гла-ахъ ѣко съ етѣ въ истинѣ прѣкъ гргад-дын въ мрѣ *А Йо 6.14.*

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СЕ СС, С, ТФ, К, С, Р, ЗЛ, Х, МЛ. Гр. αὐτός, ὅς, ἐαυτοῦ, πᾶς.

Нѣб. н 'го' м. и *ср. р. гуал.* НГер, МлБТР, БДА; и 'тях' *мн. гуал.* БДА.

на ср. Само *мн.* Теменужки. земаь оубо въ се врѣма веснзное. шпгъкъ н 'а н ннз цвѣтѣ растнтѣ *С 495.16. Изч.*

С. От гр. [τὰ] ἰα. *Вар.* 'а.

Нѣб. Ѳ.

навинъ, -а м. ЛИ. Иавин — старо-заветен цар на Ханаан, чиято столица бил гр. Асор [Съд 4.2, 7, 17], подтисник на израилтяните. сътвори нмъ ... ѣко іавинови въ потоцѣ кировѣ *СП 82.10. Изч.*

СП, Гр. 'Ιαβὴν *от евр.* yābîn. *Вар.* іавинъ.

нанрѣ, -а м. ЛИ. Иаир — един от управителите на синагогата в Капернаум. і се прнде едннз отъ архисоунагогъ. именемъ нанрѣ *М Мк 5.22 З;* і се прнде мжжъ къ нсоу. емоу-же бѣ нма нанрѣ. і тѣ кзназъ сзнь-мнштю бѣ *М Лк 8.41 З, А, СК. Изч.*
М, З, А, СК. Гр. 'Ιαίρος *Вар.* іарѣ, анрѣ.

наннъ вж. нонанъ.

нанѣевъ прил. притеж. от ЛИ. Ианаев [Ианаев], на Йанай [Ианай] — един от прадедите на Христос. і тѣ бѣ нс. ѣко трымн десатѣ лѣт. научнага. снз сѣи ѣко мьннмъ бѣ. носн-фовъ. іаевъ. мат'татовъ. левѣнинъ. мельхневъ. іан'нѣевъ. іоснфовъ *З Лк 3.24.*

З. Гр. τοῦ 'Ιανναί. *Вар.* іан'нѣевъ.

нанъ вж. нонанъ.

наредовъ прил. притеж. от ЛИ. Яредов [Иаредов], на Яред [Иаред] — един от прадедите на Христос, син на Малелеил и баща на Енох. снз сѣи ... матоуѣсаль. еноховъ. іаредовъ. малеленлевъ. канновъ *М Лк 3.37 З. Изч.*

М, З. Гр. τοῦ 'Ιάρετ. *Вар.* іаредовъ.

наса, -зи ж. МИ. Яса — селище в Персия по времето на Шапур [Сапор] II [307–379 г.]. въ то же врѣма гоеннна. обрѣтоша са въ персѣтѣ земн. въ нѣ-которѣн вьсн нарицаемѣн наса. дѣва врата *С 255.12. Изч.*

С. Гр. 'Ιασά.

нбо съюз.

І. Подчинителен. 1. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за причина: защото, понеже, тѣй като. стоаѣштен рѣша петровн. въ истинѣ н тѣи отъ ннхъ есн. ібо н бесѣда твоѣ авѣ та творнтѣ *М Мт 26.73 А;* нже аште хоштѣтѣ ваштнн бзгтн въ васъ. да бѣдетѣ вамъ слоуга. і нже аште хоштѣтѣ въ васъ бзгтн старѣн. да бѣдетѣ вьсѣмъ рабъ. ібо снз члѣвѣьскы не прнде да послоу(жа)тѣ емоу нъ послоужнтѣ *М Мк 10.45 З, А, СК;* аште багготворнте багготворациннмъ васъ. каѣ вамъ хвала естѣ. нбо н грѣшзннцн тожде творатѣ *М Лк 6.33 З, А;* оставн намъ грѣхъи наша. ібо н самн оставѣемъ вьсѣко-моу длъжьннкоу нашемоу *М Лк 11.4 З, СК;* истнннн поклоьннцн покло-натѣ са ѳтцю. дѣхомъ н истнннѣ. ібо отцѣ тацѣхъ нштѣтѣ покланѣнѣ-штнхъ са емоу *М Йо 4.23 З, А;* се вбо пон(о) ... н печалмн. позороу в... жнвѣшнмъ тако. нбо ... амн монмн по-страдасте і разгравен ... нмѣннѣ ... съ радостнѣхъ прнасте *Е 9а 14;* вѣжделана пауѣ злата і камені драга многа н сла-ждѣша пауѣ меда і сѣта. нбо рабъ твои хранитѣ ѣа *СП 18.12;* нн посмѣнѣтѣ мѣ

людьмн своимн землѣ егда мно-
хождаше въ поустѣинѣ. землѣ потре-
сеся нбо нѣса канѣша *СП* 67.8; еда
сплан не приложитъ въскрѣсенїи. їво
ѣлекъ мнра моего на нѣже оупѣвахъ.
ѣдѣн хлѣбѣи моѣа възвеличнл естѣ на
мѣа ковъ *СП* 40.10.

М, З, А, СК, Е, СП, К, С. Гр. καὶ γὰρ, καὶ
ταῦτα, πάντως, ὅτι, ἐπειδή, ἄρα [*Вар.* ἀλλά].
Вар. їво, їво.

Нѣб. їво [*остар.*] ЕтБАН, ПРОДД. *Срв.*
їво [междуметие] ДА.

игеменовъ прил. притеж. Игеменов,
на управителя. тѣгда воинн нѣмо-
новн. прѣнмѣше нѣса на сѣднштн.
сѣвѣраша на нь вса спнрѣ *М Мт*
27.27 *З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. От гр. τοῦ ἡγεμόνος. *Вар.*
нѣмоновъ, ѣмоновъ, гемоновъ.

Нѣб. Срв. игемон.

игемонъ, -а м. Управител. і прѣдаша
и понтѣскоумоу пналтоу. игемоноу *М*
Мт 27.2 *З, А, СК;* і аште се оуслы-
шано бѣдетъ оу нѣмона. мзи оутол-
мзи-н. і взи вес печалн сѣтворнмъ *М*
Мт 28.14 *З, А, СК;* н не отѣвѣшта
емоу ни кѣ еднномоу глѣоу. ѣко днвн-
тн са нѣмоноу сѣло *М Мт* 27.14 *З,*
А, СК.

М, З, А, СК. От гр. ἡγεμόν. *Вар.* нѣмонъ,
ѣмонъ, гемонъ, ѣмонъ.

Нѣб. игемон *остар.* ОА, ВА, ЕтБАН.

нго, -а ср. Иго, робство. възьмѣте нго
мое на себѣ. і наоучнте са отъ мене ѣко
кротокъ есмъ н сѣмѣренъ срдцмъ. і
обращете покон дшамъ вашнмъ. їго во
мое благо н вѣрма мое легъко остъ *М*
Мт 11.29, 30 *З, А, СК;* растрѣгнѣмъ
ѣзы іхъ і отвѣрѣмъ отъ насъ нго іхъ
СП 2.3; поклонншю са подъ нго твое.
нареши недѣгъ бѣдѣщен *СЕ* 29а 11;
когого же ли дѣла не обавнша подъ
нгомъ. по заповѣдемъ бѣжнмъ жнтне
прѣпроводнѣша *С* 542.17.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. ζυγός, ζυγόν.
Вар. їго.

Нѣб. нго ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

нгратн, нграѣж, нграѣшн *несв.* 1. Тан-
цувам, играя. ѣко не подобаетъ
нгратн ѣкоже н правнла стѣхъ оцѣ глѣѣ
н ѣкоже ходан сѣ ндолослоужнтелемъ
нматъ частъ *Р II* 2.20–21. // *Образ-*
но. ѣнн сѣинъ се нже въ моѣа жтровѣ
постелн нграѣ *С* 242.15. 2. Ликувам,
веселя се. се естѣ въскрѣсеннѣа велн-
коѣ авыеннѣ. днньс аггѣлн нграѣжтѣ.
н вса невесѣскѣа снлѣи веселатъ са *С*
490.1; всн оубо радѣуемъ са нгра-
немъ веселнмъ са *С* 489.1. 3. За-
бавлявам се, правя си шега с ня-
кого, глумя се. блаженнн же кодратъ
рече нгралъ їсн сѣ мноѣж мѣкамн снмн
твомн *С* 113.4; не вѣсте ли господне
мон ѣко азъ на нашн земн славенъ сѣ
племенемъ. вѣсокъ же сѣномъ богатъ же
сѣло на позорнште мнрѣноѣ тоудѣхъ
нгрѣхъ н трѣждѣхъ са *С* 63.10. *Изч.*
С, Р. Гр. καίρω, σκίρτω, σκίρτοβατέω.

Нѣб. играя ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР,
ДА; нграѣм *гуал.*, нграм *гуал.* ДА. *Срв.*
Игралнще *МИ* СНМБ.

нгрѣ, -н жс. 1. Игра, забава, развле-
чение. възпадѣжъ въ блѣдѣи ... въ
клеветѣи въ сѣвадѣи. въ пласаннѣ. въ
нгрн злѣи *СЕ* 68а 25; іако посмѣѣж-
ште са н порадоужште са нгрн мннте
тѣхъ погрѣшеннѣ *С* 126.10. 2. Пред-
ставление, зрелнще. сѣтворн же
комнсъ въ дннь нгрн н позорѣи. н ловн-
тѣи *С* 221.5. *Изч.*

СЕ, С. Гр. παίγιον.

Нѣб. Срв. игра ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР,
ПРОДД, ДА.

нгоуменъ, -а м. 1. Вожд, водач. бѣа
помннте нгоуменѣи вашѣ. еже глѣша
вамъ слово бѣжне *Е* 33б 7. // Начал-
ник, наставник. повннѣнн са нгоу-
меномъ вашнмъ. і покарѣннѣ *СЕ* 82б
4–5. 2. Игумен, управител на ма-
настнр. естѣ ли тн годѣ нгоуменъ. н
братрнѣ вѣсѣ *СЕ* 92а 18; бѣаше же
нгоуменъ того манастѣрѣ *С* 119.22;
всн во сѣшѣдѣше са попове же н

кланрци. облашн же н ұрзпорици. н нгоуменн сътворнша праздъникъ веланкъ С 219.19; жтне пръпрость. отца iwana нгоумена стъза горзи сненскъи С 272.6.

Е, СЕ, С. От гр. ὁ ἡγοούμενος. Превежда и гр. ἀρχιμανδρίτης.

Нѣб. игумен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

нгоумень прил. притеж. Игуменов, на игумен. на оутвержденне себъ нгоумена молнтвѣи С 273.25. Изч.

С. Гр. τοῦ μεγάλου.

Нѣб. Срв. игуменски МлБТР, ЕтБАН, БТР.

нгоуменья, -ѣ ж. Игуменка. н посла ма нгоуменья донестн просворжъ въ сыжъ вьсь С 515.26–27. Изч.

С. От гр. ἡ ἡγοουμένη.

Нѣб. игуменія остар. ОА, ВА, ЕтБАН. Срв. игуменица остар. АК, Дюв, МлБТР; игуменка ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР.

нгъланнъ прил. притеж. Иглен, на игла. оудовѣе естъ вельвждоу. сквозъ нгъланнѣ оушн пронтн. неже богатоу въ църствне бжне възнтн М Мк 10.25 З. Срв. Лк 18.25 З, А, СК; Мт 19.24 З¹, А, СК. Изч.

М, З, А, СК. Гр. τῆς βελόνης, τῆς ραφίδος. Вар. нгъланнъ, нгланнъ, нгланнъ.

Нѣб. иглин ДА. Срв. иглен ОА, ВА, Бот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, МлБТР, БТР; иглений остар. НГер; Игловрѣх МИ ПК, Пр. в им.; Иглѣн МИ ДА.

нгънатнн, -ѣ м. ЛИ. Игнатий Богоносец – втори антиохийски епископ, автор на седем послания; умр. мъченически в Рим [ок. 110–116 г.] по времето на имп. Траян. Пр. на 20 декември и 29 януари [Игнажден]. Мѣдѣ еноу нъ пѣ вѣзращеннѣ мощемъ сѣномѣка боно нгънатна А 141b 4; Мѣдѣ дѣ н стѣаго боносъца нгънатна А 131b 19. Изч.

А. Гр. Ἰγνάτιος. Вар. нгънатнн.

Нѣб. Игнатий остар., Игнати, Игнат, Игнатов ФИ СтИл, РЛФИ; Игнат етногр. НГер. Срв. Игнажден етногр.

нде нареч.-сюз 1. Въвежда подчинени определителни изречения, които се отнасят към съществителни, означаващи място: където. се мѣсто нде вѣ положенъ М Мк 16.6; і самъ си несъи крѣтъ. ннде же въ нарцѣамое краннево мѣсто ... иде і пропаса З Йо 19.18; син въ вѣфаннн вѣиша. об онъ полз нердана. нде вѣ нѣа крѣта А Йо 1.28. 2. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за място: където. марнѣ же вѣко прнде нде вѣ нѣз. вндѣвѣши н паде емоу на ногоу М Йо 11.32. 3. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за причина: понеже, тѣй като, щом като. горе вамъ кзынжзынцн н фарисѣн. і лицемѣрн. иде есте вѣко гровн не вѣдомн М Лк 11.44; рече же марнѣ къ анѣлоу. како бждетъ се нде мѣжа не зная М Лк 1.34 А, СК; і речетъ емоу дроуже даждъ мн въ занмъ трн хлѣвѣи. иде дроужъ мн прнде сѣ пѣтн къ мнѣ. і не нмамъ чесо положнтн прѣдъ ннмъ М Лк 11.6 А, СК; даждъ намъ помощъ отъ печѣли. иде соуетъно сѣнѣ члѣско СП 107.13; гѣ ... въ нъже денъ призовѣ тѣ. іадро оуслыши мѣ. нде нчезъ вѣко дзымъ дѣни мои СП 101.4; оуслышъ чѣто речетъ о мнѣ гѣ бѣ. иде речетъ миръ на людн своѣа і на прѣподобьнѣна своѣа СП 84.9; вьсь денъ поношаахъ мн врашн мои. н хвалѣацин сѣа мноѣж. клзынѣвахъ сѣа. нде попелъ вѣко хлѣвѣ вьсь. н пѣтѣ мое сѣ плачемъ растварѣвахъ СП 101.9.

нде оубо. Гр. μέντοιγε. Наистина, действително. обаче вьсоуе вьсѣка соуета. вьсѣкъ члѣкъ жнвѣи. иде оубо образомъ ходитъ члѣкъ СП 38.7. Изч. М, З, А, СК, СП. Гр. ὅπου, ἐπεὶ, ἐπειδὴ, ὅτι. Вар. иде, иде.

Нѣб. ъ.

ндеже нареч.-сюз 1. Въвежда подчинени определителни изречения, които се отнасят към съще-

ствителни, означаващи място: където. онн же емъше нса вса кз канѣфъ архереовн. идеже кзвнжннцн н старьцн съвръша са *М Мт 26.57 З, А, СК*; прндѣта внднта мѣсто. идеже лежа хъ *М Мт 28.6 З, А, СК*; съкровнште не скждѣмо на нѣвсхъ. идеже татъ не прнвлнжаатъ са *М Лк 12.33 З, А, СК*; кзде естъ обнтѣль идеже пасхъ съ оученнкз монмн сзнѣмъ *М Лк 22.11 З*; покло- ннмъ сѣ на мѣстѣ. идеже стоѣсте носѣ его *СП 131.7*; стоѣ вангъ олѣтѣ. иде- же стоѣтѣ пѣвѣцн *СЕ 101а 8*; покон ѣ въз мѣстѣ свѣтъ(л)ѣ. идеже свѣтѣ свѣтъ лнца тво(е)го *СС IIIб 17*; врѣ- тѣпъ ис камене. идеже хъ пораждаетъ са *К 14а 10. Срв. С 451.23*; дондо- ша мѣста идеже вѣ копнѣ старѣвшнна нмъ *С 39.2*; взннде немочу нога въз доупннж пештерѣнжж. идеже вѣахъ моштн сватѣхъ *С 218.17*; прнвлн- жнвѣша са кз тѣмннцн. идеже вѣн крѣстнѣанн затворенн вѣахъ *С 255.21*.

2. Въвѣжда подчинени обстоятел- ствени изреченя за място: къде- то. жестокъ есн ѹлкъ. жьна идеже нѣсн свѣлъ н съвнрѣа ѣдоуже не растоуъ *М Мт 25.24 З, А, СК*; доухъ идеже хо- штетъ доушетъ *М Йо 3.8 З*; идеже есмъ азъ взи не можете прнтн *М Йо 7.34 З*; идеже дѣва кеста нан ѣ съвѣ- ранн. о нменн гнн тоу кестъ посрѣдѣ нхъ. а идеже ѣ кто оуже прнтъ *С 95.14, 16*. идеже аще. *Гр. ѳлову ѳѳв, ѳлову ѳѳв.* Където и, където и да е. идеже аште проповѣдѣно вждетъ евнѣне се въз всемъ мнрѣ речетъ са *М Мт 26.13 З, А, СК*; и идеже аште взнндетъ рьцѣ- та гноу домоу. ѣко оучнтель глѣтъ *М Мк 14.14 З*; идеже аще есн. и отънж- дѣже аще ндешн *СЕ 53б 23*.

идеже колнждо. *Гр. ѳлову ѳѳв, ѳлову ѳѳв.* Където и да е; навякъде, къде- то. идеже колнждо проповѣдано евнѣлане се. въз всемъ мнрѣ. н еже сътвори сн. глано вждетъ въз паматъ еѣ *М Мк 14.9 З*.

идеже аще колнждо. *Гр. ѳлову ѳѳв.* Където и да е. иже идеже аще коли- ждо нметън (!) пѣвѣн тѣщнтъ. н скръ- жштетъ зѣвѣн свонн *А Мк 9.18*. идеже [во] ... тоу [н]. *Гр. ѳлову [ѳѳв] ... ѳѳв [коѳ].* Където [дето] ... там. идеже во естъ съкровнште ваше тоу н срѣце ваше вждетъ *М Лк 12.34 З, А, СК*; идеже есмъ азъ тоу н слоуга мон вждетъ *М Йо 12.26 З, А, СК*; идеже во прѣвѣне сѣпостатъ вранѣ положн тоу прѣвѣне врауъ взлнне прнлагаетъ *С 251.2*.

идеже во аще [идеже колнждо] ... тоу. *Гр. ѳлову [ѳѳв] ѳѳв ... ѳѳв.* Където [дето] ... там. идеже во аште вждетъ троупъ. тоу съвержтъ са орьан *М Мт 24.28 А, Н*; идеже колнждо взнн- дете въз домъ. тоу прѣвѣванте донѣ- деже нзндете отъ тѣдѣ *М Мк 6.10*. *М, З, А, СК, Н, СП, СС, СЕ, К, С, Р. Гр. ѳлову, ѳѳв, ѳѳв, ѳѳв, ѳѳв. Вар. идеже, идеже. Нѣб. Срв. идол и жертвен.*

АНТОУМЪ, -а м. ЛИ. Идигум – ле- вит, ръководител на една от трите групи музиканти и певци по вре- мето на старозаветния цар Давид [1 Пар 16.41, 25.1]. о идигумѣ пѣса- ломъ асафовъ *СП 76.1*; въз конец идн- томъзи псалмъ дѣдѣв *СП 61.1*; въз конец идиго умѣ пѣснъ дѣдѣва *СП 38.1. Изч.*

СП. Гр. 'Ιδιούμης от евр. Yedūtūn 'хвалец, прославящ'. Вар. идномъ, идигумъ, идигумъ.

НДОЛОЖРЪТВЪНЪ, -ѣн прил. Като същ. **НДОЛОЖРЪТВЪНАѦ ср. мн. Гр.** τὰ εἰδω- λόθυτα. Месо от животно, прине- сено в жертва на идолите. аще во кто внднтъ та нм(ж)ща разоумъ въз трѣ- (в)нш(н) възлежаша. не съв(ѣ)стъ лн емоу немощноу сѣщоу съз(н)ждетъ са ѣстн ндоложрътвѣнаѣ *Е 3б 4. Изч.*

Е. Вар. ндоложрътвѣнъ.

Нѣб. Срв. идол и жертвен.

НДОЛОСЛОУЖИТЕЛЪ, -ѣа м. Идолопок- лонник, езичник. възвращаете са

ВСПАТЬ ЕЖЕ Е(С)ТЪ НА ІАЪЪНАЪ ДЪЛА
... ЪКОЖЕ ХОДАН СЪ НДОЛОСЛОУЖИТЕЛЕМЪ
НМАТЪ ЧАСТЪ Р II 2.24–25. Изч.

Р. Калпа от гр. εἰδωλόλατρης.

Неб. идолослужител *остар.* рядко ВА,
МлВТР.

НДОЛЪ, -а *м.* Идол, езическо божест-
во. ИДОЛН ІАЪЪКЪ СЪРВРЪНН І ЗЛА^н ДЪЛА
РЖКЪ ЧЛЪ. ОУСТА ІМЖТЪ І НЕ ПРОГ-
ЛЖТЪ. ВУН ІМЖТЪ І НЕ ВНДЯТЪ СII
134.15–16. Сrv. СII 113.12; да по-
стѣдѣатъ сѣ всѣ кланѣжштел сѣ
истоуканизмъ. хвалѣштел сѣ о ІДО-
ЛЪХЪ СВОИХЪ СII 96.7; ДНЕ(С) НДОЛЪ
НЕВНДНМЪІ КРЪІЕТЪ Сѣ СЕ 2b 13; НН
САМН ЦНІ СЪТВОРНША НДОЛЪІ ОТЪ НЕА С
485.12. Изч.

СII, СЕ, С. От гр. εἰδωλον. Вар. идолъ.

Неб. идол ОА, ВА, АК, Вот, НГер, МлВТР,
ЕтМл, ВТР, РВЕ, АР.

НДОЛЪСКЪ, -ѣн *прил.* Идолски, ези-
чески. НАН ІЗ ГРОВА НДОЛЪСКАДО СЕ
54b 14; ІАН САМЪ ЕН ВЕЛЪЪДОЛЪ. І НЕ
ВНДНМЪ... НАН НДОЛЕСКЪ; НАН ЧАРЪІ
ЛЮВА СЕ 54a 15.

НДОЛЪСКАІА СЛОУЖЪВА. *Гр. εἰδωλόλα-
τρεία.* Идолопоклонство, езиче-
ство, почитание на езически
богове. НЕБЪКЪІ КРЕСТЪ ВЪДРЪЖАШЕ Сѣ.
А ІДОЛЪСКАЪ СЛОУЖЪВА РАЗОРЕНА БЪІКАШЕ
К 10b 9. Изч.

*СЕ, К. От гр. εἰδωλόκος. Вар. ндолъскъ,
идолъскъ, ндолескъ.*

Неб. идолски ВА, Вот, МлВТР, ЕтМл,
РВЕ; идолский *остар.* ВА, НГер.

НДОУМЪНСКЪ, -ѣн *прил. от МИ.* Иду-
мейски [Едомски], който се отнася
до Идумея [Едом]. на тѣя ЗАВЪТЪ
ЪШТАШѣ (!) СЕЛА ІДОУМЪСКАЪ СII
82.7; ВЪНЕГДА ВЪ ВЪ ПОУСТЪІНІ ІДОУ-
МЪНСЦЪІ СII 62.1. Изч.

*СII. Гр. τῆς Ἰδουμαίας, τῶν Ἰδουμαίων. Вар.
идоумъскъ.*

НДОУМЪІА, -ѣа *ж. МИ.* Идумея [Едом]
– земята южно от Юдея, обита-
вана от потомците на Едом или
Исав [Бит 25.25, 36.1; Втор 2.12,

22]. І МЪНОГЪ НАРОДЪ... ПО НЕМЪ НАЕ. І
ОТЪ НДОУМЪІА. І ОТЪ ІАМА І ОТЪ НДОУМЪІА
М Мк 3.8 З; КТО ВЕДЕТЪ МІА ВЪ ГРАДЪ
ОБЪСТОБНЪЪ. АН КТО НАСТАВИТЪ МІА ДО
ІДОУМЪІА СII 107.11. Сrv. СII 59.11;
НА НДОУМЪІНЪ НАЛОЖЪ САПОГЪ МОІ. МНЪ
ИНОПЛЕМЕНЪІНЦІ ПОКОРИШѣ Сѣ СII 107.
10. Сrv. СII 59.10. Изч.

*М, З, СII. Гр. Ἰδουμαία от евр. יְדוּמָא
'червен'. Вар. доумъіа.*

НДОУМЪІАННЪ, -а *м.* Идумеянин,
жител на Идумея. ПРИДЕ ДОІКЪ
(Н)ДОУМЪА(НН)НЪ СII 51.2. Изч.

СII. Гр. [δ] Ἰδουμαῖος. Вар. ндоумъіаннъ.

НЕВРЪНСКЪ *вж.* еврѣнскъ.

НЕЗАВЕЛЪ, -н *ж. ЛИ.* Йезавел [Иеза-
вел] – финикийска принцеса,
дъщеря на сидонския цар Евтаал
и съпруга на израилския цар
Ахав [869–850 г.] [3 Цар 16.31].
ІЕГДА НЕЗАВЕЛЪ ВНОГРАДЪ НАЪФЕВЪ
ОТАТН ХОТЪ С 403.11; БЪГАН СЛАТН
АКЪІ НАНА НЕЗАВЕЛН С 351.13. Изч.

*С. Гр. Ἰεζάβελ от евр. Yezabel 'непорочна,
целомъдрена'.*

НЕЗЕКІНА, -ѣа *м. ЛИ.* Йезекиил – тре-
тият от великите пророци [умр.
ок. 593 г. пр. н.е.] от Стария завет,
свещеник в Йерусалим; отведен в
плен от Навуходоносор във Вави-
лон заедно с цар Йехония. *Пр.* на
21 юли [според Типика на Вели-
ката църква през IX в. на 10 ап-
рил]. ПЪСЕНЪ ІЕРЕМІА. ІЗЕКІ^ю [погр. *вм.*
їезекі^ю, Север., с. 77, бел. *под линия*]
ЛЮДЕМЪ ПЪСЕЛЕНЪЕ ЕГДА ХОТЪАЖ
ІЗНТІ СII 64.1. Изч.

*СII. Гр. Ἰεζεκιήλ от евр. Jehézgēl 'Бог е
силен'. Вар. їезекіа.*

Неб. Сrv. Езекия *м. ЛИ,* Езекнев *ФИ*
Стил, РЛФИ.

НЕАНСЕН *вж.* еансен.

НЕМЕННИНЪ *прил. притеж. от МИ.*
Вениаминов, който се отнася до
член на племето на Вениамин
[Съд 20.12–48; 2 Пар 14.8, 17.17]. °

словесехъ соучинѣхъ. снѣ неменина
СП 7.1. Изч.

СП. Гр. [toŭ] 'Ieremī ot eвр. Yemīnī. Вар.
неменинъ.

непархъ *вж.* епархъ.

нера *ж.* МИ. Йера – наименование
на една от градските врати в Хер-
сон. тѣао же вѣтъше вьнѣ вратъ слъ-
шаштнхъ са нера. нъвѣтъше поврз-
гоша псомъ на гадъ С 537.24–25. Изч.
С.

нераксъ, –а *м.* ЛИ. Йеракс – монах,
който описва живота на Павел
Препрости. житіе прѣподовьнааго
отъца нашего. павѣла прѣпростааго.
повѣдааше же стѣин божнн. нерадъ. н
кроннн. н ннн мнози отъ братна С
169.1. Изч.

С. Гр. 'Iераѡ. Вар. нерадъ.

нерданъ *вж.* норданъ.

нерданскъ *вж.* норданскъ.

нерен, –ѣ *м.* Свещеник, иерей. і хлѣ-
взи прѣдъложенъ снѣтъ. іхъже не
достоѣше ѣстн тѣкмо нерѣомъ М Мк
2.26 З, А, СК; вѣстъ въ дѣнн нрѣда
... іерен едннъ нменемъ захарнѣ. отъ
ефнмѣрнѣ двннѣна М Лк 1.5 З, А;
въ соботъи нерен въ църкве соботъи
скврънатъ н неповнннн сѣтъ М Мт
12.5 З; шедъ покажи са нерѣовн н прн-
несн о оунштѣннн своѣмъ М Лк 5.14 З;
посѣлаша нѣдѣн отъ ілѣма. іерѣн і
левѣнтъи З Йо 1.19 А; тѣи есн іерѣи въ
вѣкъ по чиноу мельхиседековоу СП
109.4; мѣсн н арѣнъ въ іерѣихъ его СП
98.6; і глѣ нерѣн надъ ннмъ молнтвѣ
снѣ СЕ 72а 4; і прннметъ отъ него прѣ-
вѣе нрѣн. [погр. *вж.* нерѣн, *Нахти-
гал*, с. 46, *бел. под линія*] н пнетъ
прѣдъ вѣсѣмн СЕ 20а 24; къде
цѣсарѣ. і нерѣи і сѣдѣа осѣжденѣа К
12б 14; въ прѣвѣжъ скнннѣ. вѣнѣ
вѣждѣхъ нерен слѣужѣи сѣдѣва-
ще Е 29а 13; два нрѣа. анна н
канѣфа С 450.16.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. От гр. іерейс.

Превелсга и гр. архіерейс. Вар. нерѣн,
ннерѣн, нрѣн, ерен, керен, ерѣн, іерѣн.

Нѣб. иерей *църк.* ОА, Бот, МлБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР; йерей *църк.* АР, РВЕ.

неренскъ, –ѣн *прил.* Свещенически,
иерейски. по обѣчаю неренскоуемоу
кљоучн са емоу покаднтн М Лк 1.9 З,
А; шѣе гѣа нашего нѣха ізвѣравѣи нѣи
грѣшнннѣ... въ слѣужѣѣ нерѣн-
скѣжъ СЕ 9а 1. Изч.

М, З, А, СЕ. Гр. тѣс іератеіас, тѣс
іерѣсѣнѣс. Вар. ерѣскъ, нерѣнскъ.

Нѣб. иерейски *църк.* МлБТР, ЕтБАН, БТР,
РВЕ.

неренство, –а *ср.* Духовна и свеще-
ническа длѣжност; священство.
нма хрѣстосово не вѣдѣ отъкѣдоу
обрѣте са въ васъ отъметавъ са
отвръзн са... н неже вѣсѣхъ вѣше велн-
кѣнхъ богъ нрѣенство дастъ са теѣѣ
С 48.17; обѣштаваа цѣсарѣскѣа
любѣе ... дадннн нмѣннѣо неренство
скврънаво то лн прѣмѣночѣнн мн прѣ-
тнѣѣ вѣннѣмъ даромъ С 50.10. Изч.

С. От гр. іерѣсѣнѣ. Вар. неренство.

Нѣб. йерейство *църк.* МлБТР, РВЕ.

неремнѣ, –ѣа *м.* ЛИ. Йеремия, Ере-
мия [Иеремия] – вторият от вели-
ките пророци от Стария завет,
отведен в плен от Навуходоносор
въ Вавилон. Пр. на 1 май. тогда
сѣвѣн са речѣное неремнѣмъ прѣркѣмъ А
Мт 2.17 СК, Б; тѣгда сѣвѣстъ са
речѣное пророкомъ іеремнѣмъ З Мт 27.9
А; мѣдѣ маѣн ѣ стаго прѣка неремнѣа А
146а 5; псалмъ дадѣвѣ пѣснѣ неремнѣа
СП 64.1; кого глѣжтъ ма члѣцн сѣ-
шта... онн же рѣша емоу. оѣн нѣа
крѣстнтелѣ. онн же нлнѣж. дрѣушнн же
неремнѣж. лн едннѣо-тѣ прѣкъ М Мт
16.14 З, А; се же во н господъ нашъ
пнша нрѣемнн пророкоу С 357.11; се
дрѣво пророуѣскомъ окоу вѣдѣвъ
неремнѣа С 353.1.

М, З, А, СК, Б, СП, С. Гр. 'Ieremіas ot eвр.
Iīrmējahū 'Яхве ще вѣзвнсі'. Вар. іеремнѣ,
нрѣемнѣа, іеремнѣа.

Нѣб. Йеремия м. *ЛИ* МлБТР; Йеремиев *ФИ* СтИл,РЛФИ; Еремия м. *ЛИ* НГер.

нернхонъ, -а м. *МИ*. Ерихон – град в Юдея [дн. Er-Riha, Yeriho]. і нсходацино емоу отъ нернхона по немъ ндѣж народн мѣношн *М* Мт 20.29 З, А, *СК*, *ЗП*; члкъз єдинъз съхождааше отъ нѣма въ ернхъ *М* Лк 10.30 З, А, *СК*; прохождааше нсѣ въ ернхъ *М* Лк 19.1 З, А.

М, З, А, *СК*, *ЗП*. Гр. 'Ιεριχώ от евр. Yerēho, Yeriho, Yerihoḥ 'град на ароматите'. Вар. нернхъ, ернхъ.

нернхъ *вжс.* нернхонъ.

неронна, -ѣ жс. *ЛИ*. Вероятно Йерия – преподобна от Низибис [Месопотамия], умр. ок. 320 г. *Пр.* на 3 юни и Събота Сиропустна. прѣнзихъ постѣнницахъ хѣдхъ евзпрак'снн. февроннн. оломьпнн. иероннн і прочннмъ *СЕ* 93а 4. *Изч.*

СЕ. Гр. 'Ιερεία. Вар. иеронна.

нероусалнмль *прил. притеж. от МИ*.

Ерусалимски. радоуѣ са глагола зѣло дѣштн снвнна проповѣдан дѣштн нероусалнмля *С* 337.4–5. *Изч.*

С. Гр. τῆς Ἱερουσαλήμ.

нероусалнмлянннъ, -а м. Ерусалимец, жител на Ерусалим. і нсхождааше къ немоу вѣсѣ нюдєнска страна н ерлмне *М* Мк 1.5 З, А, *СК*, Б; гладхъ же єдинн отъ нероусалнмльнъ *М* Йо 7.25 З. *Изч.*

М, З, А, *СК*, Б. Гр. 'Ιεροσολυμίτης. Вар. нероусалнмльнннъ, ероусалнмльнннъ.

Нѣб. йерусалимляннн остар. ВА.

нероусалнмовъ *прил. притеж. от МИ*.

Ерусалимов, ерусалимски. да оузьрнтъ благаа нѣрмова. в'са д'нн жнвота своего *СЕ* 8а 20. *Изч.*

СЕ. Гр. τῆς Ἱερουσαλήμ.

Нѣб. Йерусалимов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

нероусалнмъ, -а м. *МИ*. Ерусалим [араб. el Quds] – главен град на Юдея. Споменава се за пръв път в XIV в. пр. н.е. под името Уру-

салим. Ок. 935 г. пр. н.е. столица на Юдейското царство. От IV в. от н.е. „свещен“ център на христианините. і вьннде въ ерсмъ нсѣ н въ цркѣз *М* Мк 11.11 З; не клатн са ... нн нѣрслмъмъ вко гдъ естъ велнкааго црѣъ *М* Мт 5.35 З; въ емѣ естъ мѣсто идеже кланѣтн са подоваатъ *М* Йо 4.20 З, А; н прохождааше сквозъ градъ н вѣсн оуѣа. і шѣстѣе твора въ ероусалнмъ *М* Лк 13.22 З, А, *СК*; прншедъше отъ нероуслама *М* Мк 7.1 З; отъврѣста вѣдѣтъз врата твоѣ йерсламе *Е* 30а 14; блаженъ іже нмѣ съма въ сонѣ. і жнкѣз своѣа въ нѣмѣ *СЕ* 83а 17; стоѣште вѣвахъ ногъз нашн въ дворѣхъ твоихъ инамъ *СП* 121.2; н се дѣва бѣвста отъ ннхъ ндѣшта ... въ вѣсь сѣштѣжъ далече от нероусалнма. шестн десатъ стадин. енке нма ем'маоусъз *С* 471.18–19; саложестноу въ то года патрнархоу сѣштоу въ нероусалнмъ *С* 283.6.

взнспрьнн [взышьнн, горьнн] нероусалнмъ. Гр. ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ. Горният Ерусалим, небето, небесните селения [образн]. хъ по к дьнъ. възнде въ възспрьнн имъ *К* 14а 29. *Срв.* *С* 452.12; агаръ во естъ сннъ гора. еже въ равнн прнлагаетъ са нзынѣшннмъ ерслнмъ. работаетъ во сз чадъз своннн. а възшнн ерслмъ своводъ естъ. еже естъ мтн вѣсѣ(мъ) намъ *Е* 27б 17; градъ бжнн. иегоже хъзтрѣцъ н сѣдѣтель бѣ. възшьннн йероусалнмъ *С* 84.14–15; възстанѣте ндѣте отъсждоу. отъ работъ въ свовотѣ (!). отъ тьмннца въ възшннн нероусалнмъ... отъ зѣмьа на небо *С* 470.16; не долоу гладан. нз горьнаго нероусалнма. невезноке мѣсто *С* 349.23.

М, З, А, *СК*, Б, *СП*, *СЕ*, К, С, Х. Гр. Ἱερουσαλήμ, 'Иеросόλιμα от евр. Yeruśalem, Yeruśhalayim, Yeruśhalajim. Вар. ероусалнмъ, йероусалнмъ.

Нѣб. Йерусалим м. НГер, МлБТР. *Срв.* Йерусалим м. *ЛИ*, Йерусалима жс. *ЛИ* СтИл, РЛФИ.

Иерусалимскъ, -зи́н прил. от *МИ*.
Ерусалимски, на Ерусалим. въ же
сѣдѣте въ градѣ иерусалимъсцѣ *М*
Лк 24.49 *З*, *А*; дъштерн имъскъ не
пауѣте са о мьнѣ *М Лк* 23.28 *З*; ꙗ да
сзѣждѣтъ сѣ стѣнъ. имъскъ *СП*
50.20; помѣанн ꙗ снѣзъ едемъскъ въ
день имъскъ *СП* 136.7; жжкѣ ꙗ (нѣ
архнѣскп) ерсл(м)(...) *Е* 296 17-18;
сзлочѣн са прѣлѣпоуоумоу въ стѣн
цркъвн иерусалимъскънхъ *С* 534.28.
Изч.

М, *З*, *А*, *Е*, *СП*, *С*. *Гр.* [τῆς] Ἱερουσαλήμ,
[τῶν] Ἱεροσολύμων, ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις. *Вар.*
иерусалимскъ, иерусалимскъ, иерусалимъскъ.

Нѣб. иерусалимски *ОА*, *ВА*, *АК*.

нерждановъ вжс. норъдановъ.

нержданъ вжс. норъданъ.

нержданскъ вжс. норъданскъ.

нерѣн вжс. нерен.

несен, -та *м.* *ЛИ*. *Йесей* [*Иесей*] – ба-
щата на старозаветния цар *Давид*
[1 *Цар* 17.12, 12.22; *Рут* 4.17].
овюдъ же родъ несеа. несен же родъ дѣдѣ
црѣ *А Мт* 1.5, 6 *СК*. *Изч.*
А, *СК*. *Гр.* Ἰεσσαί.

несеевъ прил. притеж. от ЛИ. *Йе-*
сеев [*Иесеев*], на *Йесей* [*Иесей*].
ꙗ тѣ вѣ нѣз ... снѣзъ сѣзъ ꙗко мьннмъ вѣ
... *давзидовъ*. *несеевъ*. *овндовъ М Лк*
3.32 *З*; коньѣ са пѣснѣ дѣвѣ
множаншѣ снѣ *несеева* пзсаломъ
асафовъ СП 72.1. *Изч.*

М, *З*, *СП*. *Гр.* τοῦ Ἰεσσαί. *Вар.* несеевъ.

Нѣб. *Иесеев* *ВА*.

нж вжс. нзъ.

нжда нареч.-сюз 1. Въвежда подчи-
нени определителни изречения,
които се отнасят към съществи-
телни, означаващи място: където.
велнкъ же день твораште аполмноу.
въ пештерѣ коен страшнѣн н темънѣ.
нжда по обзѣаю нмъ бѣаше творнн
сзборъ нсаоуръскоуоумоу градоу *С*
26.15; стѣн же кононъ ... обрѣте а на

мѣстѣ нжде нхъ вѣ оставнаъ *С* 32.7;
вѣлѣзъше въ хлѣбннж нжде мжуаше
воевода роба христосова *С* 51.9; что мн
дасте н покажѣ вамъ мѣсто. нжде
нестъ нскомън вамн савннъ *С* 145.23;
повелѣша нечѣстннн влѣснн. н
възложнша н въ вратѣ нжде н стѣаго
имнъ *С* 270.15. 2. Въвежда подчи-
нени обстоятелствени изречения
за място: където. жнѣа нжде нѣсн
сѣалъ. н сзвнраа нжде нѣсн расзпалъ
С 377.4; разоумѣвъ же ꙗ ... бѣжа
нжде завнстъ не раждактъ са *С*
404.28. 3. Въвежда подчинени
обстоятелствени изречения за
причина: понеже, тѣй като, щом
като. рече же марнѣ кз дѣлоу. како
бждетъ се. нжде мжжа не знанъ *З Лк*
1.34; ꙗ речетъ емоу дроуже. даждъ мн
въ заемъ трн хлѣбъ. нжде кз мнѣ.
дроугъ мн. прнде сз пѣтн ꙗ не имамъ
чѣсо положннн прѣдъ ннмъ *З Лк* 11.6;
горе вамъ кзннжнннн ꙗ фарнѣ. ꙗ
лнцемѣрн. нжде есте ако ꙗ гронн невѣ-
домн *З Лк* 11.44; не вон сѣа егда раз-
богатѣетъ чѣкъ. лн егда оумзножнѣ
сѣа сз ннмъ слава домоу его. нжде оуми-
ратѣ не оставнѣ ꙗ вѣсего *СП* 48.18;
възпнхъ оубооуоукасъ са нжде прнахъ
гѣ мон *С* 511.23. 4. Въвежда подчи-
нени обстоятелствени изречения
за време: когато. сз многож ноуж-
денъ поведоша н. да нжде влнзъ бѣ-
ша ꙗко нѣдно пыпнрнште. мзшлѣ-
ахъ како въ влѣстн кз стѣоуоумоу
С 37.2.

онамо нжде. Гр. ἐκεῖσε ἔνθα. Там,
където. нже сѣде сзвнраатъ н отъхо-
днтъ нагъ. онамо нжде паѣе чловѣко-
любые намъ трѣ. нжде множаншн мн-
лость *С* 372.28.

нжде ... то тоу. Гр. ὅπου δ' ἄν ... ἐκεῖ.
Където ... то там. нжде нста дѣва
нлн трнне сзвнрнн въ моѣ нма. то тоу
нсмъ посрѣдоу нхъ *С* 206.17.

нжде ... тоу нжде. Гр. ἔνθα ...
κόκεῖσε. Където ... там ꙗ. нжде н

прѣвѣне бѣша. тоу нжде сждоу вѣити
прѣдъ лицемъ льстивааго С 60.1.

нжде во ... то. Гр. ἔνθα ... καί.
Където ... то [и]. нжде во хотѣнне
спротивъ взиане. то н дрѣжаштаа
страстн оумъ плѣноу взианетъ С
334.4-5.

З, СП, С, МЛ. Гр. ἔνθα, ὅπου, ὡς, ἄμα, ἐν ᾧ,
ὅθεν, ὅς, ὅτι, ἐπειδή, ἐπεὶ. Вар. ижде.

Наб. Ø.

нждеже нареч.-сюз 1. Въвежда под-
чинени определителни изрече-
ния, които се отнасят към същест-
вители, означаващи място: къде-
то. и нде пакъ на онъ полъ норздана.
на мѣсто нждеже вѣ ноанъ прѣжде
крѣста М Йо 10.40; ꙗво пътица обрѣте
себѣ храмнѣ. ꙗ грѣланца гнѣздо себѣ
ѣждеже положи пѣтеньца своа СП
83.4; оставиша и въ темницѣ нждеже
ѣтнн вѣша блудомн С 64.18;
блаженъин же шедъ на мѣсто нждеже
вѣаше огнь раждѣженъ С 142.25;
аште хоштеш урнець вѣити. вѣлѣзи
въ овѣштн манастирь. нждеже ва-
ште братна іестъ С 170.4; възискаше
мѣстъ цркъвнштѣннхъ. нждеже
стоаше капниште аполоново С 220.21;
ндѣвѣ въ цркъвнште нждеже стонтъ
вогъ твон С 227.22; оукрасиша мѣсто
то. нждеже вѣ мѣченнкъ пострадааъ
С 236.24; сего ради мноуемъ науч-
ншемъ оу потока саднтн. нждеже н
главнна зема бѣ С 301.20. **2.** Въ-
вежда подчинени обстоятелствен-
ни изречения за място: където. оуѣ
ѣже дааъ еси мѣнѣ. хоштѣ да нж-
деже есмъ азъ н ти вѣдѣтѣ съ мѣноѣ
М Йо 17.24; дхъ нждеже хошетъ
дѣшетъ А Йо 3.8; вьсьжде съи
нждеже та кто помолнтъ истинное
цѣсарство С 144.6. **3.** Въвежда под-
чинени изречения за време с от-
сянка на условие: когато, щом
като. нжде же оубо ннеднноже са нс-
повѣдаетъ благое въ разлѣченн
жнлнштѣ братна. рекъше аѣгальннцѣ.

противна же толнка. еже разлѣчатн
са самѣмъ отъ себе н вѣхъма нестронно
ЗЛ Пб 16.

нждеже аште. Гр. ὅπου δ' ἄν. Къде-
то и [да бѣде]; навсякъде, където.
нждеже аште да іесн. то прндѣ ти въ
сѣнѣ С 299.17-18.

нждеже колнждо. Гр. ὅπου ἐάν.
Където и да е; навсякъде, където.
ижде же колнждо вьнндете въ домъ.
тоу прѣвзиваите З Мк 6.10.

нждеже ... тоу. Гр. ὅπου ἐάν ... ἐκεῖ.
Където ... там. да нждеже отъвѣтъ
сѣтворн тоу н тѣло сѣконьуано вѣитъ
С 61.26.

М, З, А, СП, С, ЗЛ. Гр. ὅπου, ἔνθα, ὅθεν, οὐ,
ὡς, ὁπόте. Вар. иждеже, ижде же, нжде же.

Наб. Ø.

нждецин, нждегъ, нждежешн св. За-
паля, подпаля. нскопаша ровъ н
прнесоша дрѣва н огнь. н ѣждегоша
въ ровѣ таже повелѣ вѣврѣштн паула
н ѣланннѣ въ огнь С 5.13; ианъ (!)
попъ пѣтѣмъ ндѣ свѣщнца полагаѣ
за своа грѣхън. да нждѣзн а оуѣ въ сен
цркъвн БН. Изч.

С, ВН. Гр. ἐκκαίω. Вар. иждецин.

Наб. Срв. иждегал прич. мин. гаят. ДА.

нжднтн, нжднѣж, нжднвешн св. По-
харча, изхарча. н възъмъ бѣ пѣназа-
дасть гостѣнкоу. н рече прнлежн емъ.
н аще что нжднвешн азъ егда въз-
вращѣ са. въздамъ ти СК Лк 10.35;
и много пострадавѣши отъ мѣноуъ ба-
лнн. и нжднвѣши все свое М Мк 5.26
З, СК, У. // Прахосам, пропилен.
растоун нмѣнне свое жнвѣи блѣдно
нжднвѣшию же емоу вьсѣ. вѣитъ
гладъ крѣпокъ на странѣ тон н тѣ
начатъ лнштн са М Лк 15.14 З, А,
СК. Изч.

М, З, А, СК, У. Гр. δαπανᾶω, προσδαπανᾶω.

Наб. иждивѣ остар. ВА, Дюв, НГер,
МЛБТР, ЕтБАН, БТР, РВЕ, ПРОДД, ДА.
Срв. иждивѣвам несв. НГер, МЛБТР,
ЕтМл, ЕтБАН, БТР, ПРОДД.

нже, ѡже, еже *местоим. относ.*

А. В собствено относителна функция:

І. За лица и предмети — който, която, което. **1.** Въвежда подчинено определително изречение, като пояснява думи, употребени в главното изречение. **а)** При определяемо съществително в главното изречение. не тебе во нзидетъ вѣка нже оупасеть людн моѡ нзлѡа *М Мт 2.6 А, СК*; всѣко оубо дрѣво еже не творитъ плода добраго посѣкаемо възиваетъ *М Мт 3.10 А*; н се свѣзда ѡже видѣша на възстоцѣхъ ндѣше (прѣдъ) нмнн *М Мт 2.9 А, СК*; се кестъ снъ мон ѡ немже вагонъвоанхъ *М Мт 3.17 З, А, СК*; всѣкъ садъ егоже не садн отцъ мон небскъ. искоренитъ са *М Мт 15.13 З*; что же виднши сжучецъ нже естъ въ оцесе брата твоего. а брѣвна еже естъ въ оцесе твоємъ не чюешн *М Лк 6.41 З*; н погзбнетъ немощнзи братъ въ твоємъ разумѣ. егоже радн хъ оумрѣтъ *Е 3б 6*; напослѣдзкъ днн снхъ. гѡа намъ снѡмъ. егоже положн. наслѣдника възѣмъ *Е 6а 10*; такъ нмамъ архнерен ... стѣмъ слоужнтелъ (н) (ск)ннн нстн(н)нѣн. ѡже п(о)ставн бѣ а не чловѣкъ *Е 24а 17*; і възпаде са сѡа въ ѣмъ ѡже створн *СП 7.16*; оуслыши гѡ гласъ моѡ нмже възвѣхъ *СП 26.7*; важенъ мѡжъ емоуже не възмѣнитъ гѣ грѣха *СП 31.2*; положи... всѡа кзнѣзѣа іхъ. іже рѣшѡа да наслѣдѡмъ себѣ свѣтѡло вѣіе *СП 82.13*; лѣта наша ѣко паоучнна поочѣаахъ сѡа. дѣнне лѣтомъ нашѡмъ. въ нѡхъже ѡ лѣтъ *СП 89.10*; се море великое пространое. тоу гаднѡ імъже нвѣстъ чѡса *СП 108.25*; прнзърн гѡ нѡхѣ. на сн брѡшѣна твоѣ. і на агнець сѣ. і стѣн н. ѣкоже стѣнтн извоан агнець. іже прнведе авелъ во вѣсѣзжагаемаа *СЕ 16б 5*; дошедѣ на провъ. из негоже възшелъ есн на нбѣа *СЕ 39а 23*; вѣс грѣхъ іже

сѣтворн. словомъ. лн дѣломъ ... отъпоустн *СЕ 57а 6*; сѣтворн. н овѣа. сѣмзислѣнааго стада хѡа твоего. егоже есн извавлъ отъ плѣна *СЕ 23а 21*; сѣвлѣкъше со мнѣ чѣстнѣнѣхъ твоѡхъ одеждѣхъ. еѡже ма бѣ оукраснлъ *СЕ 78а 26*; се азъ н лѣтн. іже мн есн далъ вѣіе *СЕ 83а 1*; нзѣвгъ сѣмрѣтн. ѡже гоубитель наведе на еѡптѣвнѣ всѡа *К 6б 35*; вѣіѣ же вагодѣтъ і сла естъ. ѣже творитъ всѣ *К 8а 18*; ѣкоже естъ поставилъ день. въ нѣже хоштѣтъ сѣдѣтн бѣ всѣі зѣмѡ правѣдоѡхъ *К 11а 4*; дѡхъ стѣнн. нже отъ отѣа нсходнтъ *С 28.24*; нз бѣ. ѡ мѡженнцн іекоже възлюбнсте. н за іекоже сѣмрѣтъ нзволнсте *С 67.2, 3*; н нзѡна тѣі есн гѡ... нже оуслыша стѣіа апостолъ *С 77.18*; не мѡзѣмъ рнзъ штѡдѣтн за породѣ ѡже погоубнхомъ *С 90.26*; небесъскънн кероусалнмъ. въ нѣже вѣселнѣ гѣ всѡа на дѣвѣштѡа на нь *С 99.17*; тѣ оубо възшѣдъ въ градъ. въ црыкъве велнкѣхъ. ѡже сѣзда цѣсар' коньстѡтннъ. оукорн н безъчѣствова ѡ *С 214.29*; канъ са всѣа зѣловѣн. ѡже сѣтворнхъ *Р VII 7.26*. // При определяемо субстантивирѡно прилагателно. і прнѡса трн десѡтн сѣребрѣннкъ цѣнѡ цѣненѡаго. егоже цѣннша отъ снъ нзлѣѣ *М Мт 27.9*; градѣтъ же крѣплен мене. емоуже нѣсмѣ достоннъ отрѣшнтн ремене сапогъ его *М Лк 3.16 З, А, СК*; вра^т. мнрна гоннмъ. ѣже въ сѣзданне себѣ *Е 4а 7*. // С несѣгласуванѡа употреба на еже. такъ нмамъ архнерен. еже сѣде ѡ деснѡхъ прѣстола *Е 24а 14*; агаръ во естъ сннѣ гора. еже въ равнѡ *Е 27б 14*; да повѣдатъ чоудеса бѡа моѡго. іже видѣша на пѣтн вѣдѣштнѡ мене *С 20.15*; отъстѣпнтѣ отъ бѣсовѡннѡ. н отъ прѣлѣстн нхъ іако не сѣтъ вѣн. нз кестъ бѣ іеже мноѡхъ повѣданъ вамъ *С 34.14*; сѣкажн мн ѡ чловѣчѣ. іеже са творнши покѡаннѡ сѣпротнѣвннкъ *С 361.11. б)* При определяемо место-

имение или числително в главното изречение. въскъз нже възрнѣтъ на женѣ съ похотнѣж. юже любви сътвори нъ въ срѣдцѣн своемъ *М Мт 5.28 З, А, СК*; шьдъ же работъ. обрѣте едного отъ клеверѣтъ своихъ. иже въ длъженъ емоу сътомъ пѣназъ *М Мт 18.28 З, А, СК*; въсего егоже възпросите въ молнтвѣ въроуѣще примете *М Мт 21.22 З, А, СК*; възвратъ на нь егоже пробаса *М Йо 19.37 З, А, СК*; нѣстъ во ннѣзтоже танно еже не авнтъ са. нн възистъ по-таено. нз да прндетъ въ авеленне *М Мк 4.22 З, А, СК*; пригласи оуѣненскы своя. и нзвѣравъ отъ ннѣз дѣва на десате. иже н апостолы нарече *М Лк 6.13 З, А, СК*; кто же естъ съ о немъже азъ слышѣ таковаа *М Лк 9.9 З, А, СК*; сѣтъ же и нна многа. ѣже створи нѣ *М Йо 21.25 З, А, СК*; въсе во еже не отъ вързи грѣхъ естъ *Е 4б 3*; сътворен нѣо н землѣж. море н вѣе еже естъ сътворено въ ннѣз *СЕ 61b 12*; и того не можааше зѣрѣти. егоже хотѣаше прѣдати *К 5а 5*; ничесоже иного нена-видѣтъ бѣ... ѣкоже того иже дрѣжитъ гнѣвъ *К 9а 13*; въ научало сътвори богъ небо н земьж н бѣса иже на нѣо *С 8.25*; исповѣдаша вса въсѣмъ еже са сълоуѣн нмъ *С 40.2*; видншн ан... н земьж колнка естъ. н вса иже на нѣн чоудна *С 87.29*; не тѣ во естъ трѣпѣанвѣ нже трѣбованнн недон-матъ. нз нмѣан обнлие *С 92.28*; едного же тѣуыж оставнша ве ѣстн... нже абне протнѣж волѣзнн не сътрѣ-пѣвъ. кѣ ратнзннмъ оуѣнѣе *С 93.8*; како можетъ съпасъ възити тѣ. нже възистъ распатъ *С 155.16*. // *С* несъ-гласувана употреба на относит. местоимение. и възвратнша са пастырн славаште н хвалаште бѣ. о въсѣхъ еже видѣша н слышаша *М Лк 2.20*; мзи о снѣз бѣхом' н о снѣз радочнемъ са. еже на ѣловѣкзн възити нспрѣва *С 37.15*. 2. При липса на

определяема дума в главното изречение въвежда подчиненн подложни и допълнителни изречения. въстъ во отецъ вашъ нѣже трѣвоуете. прѣжде прошеннѣ вашего *М Мт 6.8 З, А, СК*; иже въи приемятъ. ма приемятъ. и нже при-емлетъ ма приемятъ послаавъшааго ма *М Мт 10.40 З, А, СК*; что оуѣо хоштете сътвориѣ егоже глѣте цѣрѣ нюденска *М Мк 15.12 З*; въземлешн егоже не положъ. и жнѣшн егоже не съвъ *М Лк 19.21 З, А*; иди за мзнонъ сотоно съблазнъ мн еси. ѣко не мзи-лншн ѣже сѣтъ вѣнѣ н ѣлѣскаѣ *М Мт 16.23 З*; даждъ мн нмъже еси длъженъ *М Мт 18.28 З*; *А, СК*; и падъи на камене семъ съкроушнтъ са. а на немъже падетъ сътѣретъ *М Мт 21.44 З*; и нже на кровѣ да не сълазнѣтъ възати еже естъ въ храмѣ его *М Мт 24.17 З*; *А, СК*; дрѣвле же повелн отърештн мн са. иже сѣтъ въ домоу моемъ *М Лк 9.61 З, А*; зане егоже ти порази ти погънаша *СП 68.27*; зане егоже любнтъ гѣ показатъ *СЕ 88b 19*; еже ти вѣхомъ длъжнн сътворнтн. сътворнхомъ *СЕ 11а 4*; добрѣ вѣдѣште. и помъшлѣвѣште. еже е въ вѣн законъ. възпсано *К 2а 2*; не знаѣж егоже хотѣаѣхъ яти *К 5а 2*; да навѣикнѣтъ ико блазнатъ са о ннѣзже въроуѣтъ *С 31.19*; н подвн-зѣж са не нзмѣннтн иже прѣжде навѣикохъ *С 126.24*; да не възн при-шало ннѣтоже на ма. нѣже нзвѣ-штате *С 364.7*; н насильне сътворнша емоу. не съконѣятн еже обѣшташа са *С 33.3*; н нзѣнѣ же еже повелѣ сътворнхомъ *С 41.23*; нже во отъла-ѣнѣз са отъ насъ акъи вода разлнѣ са *С 76.30*; а нже се оу црѣкѣзѣ жнтѣ-ннѣа сътворнтъ да отъвѣштатъ прѣдъ вгмѣ *КН*. // След отрицание в главното изречение. н нѣстъ иже оуѣкрзлетъ са топлоты его *СП 18.7*; и въ селѣхъ ѣхъ не вѣди нже живетъ *СП*

68.26; не бѣди емоу застѣпника. ни бѣди иже помноуѣтъ сротѣи его *СП* 108.12. **З.** Въвежда подчинени обстоятелствени изречения [за начин, за място, за време]. имже во сѣдомъ сѣднѣ сѣдатъ вамъ. и въ нѣже мѣрѣ (мѣрѣ) мѣрнѣ възмѣрнѣтъ са вамъ *М* *Мт* 7.2 *З*, *А*, *СК*; дѣховное хоуленне. тѣгда же прѣвѣистъ на немже бѣ мѣстѣ дѣва дѣнн *М* *Йо* 11.6 *З*, *А*, *СК*; въ нюже мѣрѣ мѣрнѣ намѣрнѣтъ са вамъ *М* *Мк* 4.24 *З*; вѣдѣте готовн. ѣко въ нѣже чѣсѣ не мѣннѣ снѣ чѣскѣи прѣдетъ *М* *Лк* 12.40 *З*, *А*, *СК*.

II. С притежательное значение — негов, негова, негово; неин, нейна, нейно; техен, тяхна, тяхно; чийто, чиято, чието. тѣн въ крѣтнѣ дѣомъ стѣимъ и вгнемъ. емоу же лопата въ рѣкоу его *М* *Мт* 3.12 *З*; слышавши во жена о немъ. еяже дѣшнѣ нмѣше дѣхъ нечнѣтъ *М* *Мк* 7.25 *З*; приключиша же са еднн въ то врѣма повѣдашѣ емоу о галленхѣ. ихже крѣвъ пѣлатъ сѣмѣн сѣ жрѣтвамн нхъ *М* *Лк* 13.1 *З*; бѣ же етерѣ цѣрѣ мѣжѣ. егоже снѣ волѣаше въ капернаоумѣ *М* *Йо* 4.46 *З*, *А*; бѣ же марнѣ помазавши гѣ мѣроу. и отѣрши носѣ власѣи свонн. еяже братѣрѣ лл(зл)рѣ волѣаше *М* *Йо* 11.2 *З*, *А*, *СК*; брѣ. помнѣте нгоумѣи ваши ... ихже възнражѣ на сконѣанне жнвотоу. подовнѣн са вѣрѣжѣ *Е* 33б 9; ихже во внѣсѣтъ са жнвотнѣихъ крѣвъ. въ стѣѣ в прѣсѣхѣ архнереимѣ. снхъ тѣлесѣ сѣжарѣтъ внѣ стѣна *Е* 34а 3; нн сѣтъ рѣчи ни словеса ихже не не слышатъ са глаѣ ихъ *СП* 18.4; въ ихже рѣкоу безаконѣнѣ сѣтъ *СП* 25.10; и подаждн рѣкоу твоемоу. отѣданне семоу оскѣрѣншнмоу са. и възкоушышо масѣ нечнѣтѣихъ. ихже възкоушенне отѣрекаѣ есн *СЕ* 22а 11; заклннѣж тѣ... хотѣшнмъ нѣо и земѣж обновнѣн. егоже словеса свѣтъ

сѣтъ *СЕ* 55б 10; и многѣ пооустнша на мѣжѣство обон. нхѣже бо слово повѣстнѣж и слоухомъ оуказѣтъ са *С* 83.12; непотрѣбноуемоу рѣкоу воннѣ кѣте ... егоже господнѣ прншедѣ на полѣ прѣсѣѣтъ *С* 107.29; сн сѣтъ чоудеса сѣмѣрѣнаго и прѣпростаго паула... егоже молнѣтамн прнѣстѣннѣн бѣдѣмъ цѣсарѣства небесѣскаго *С* 174.4; снн еднн на десѣте стрѣотѣрѣпнѣн... нхѣже стѣнхѣ молнѣтамн. да помнѣованн бѣдемъ всн *С* 271.14. // *С* притежательное значение на относителное местоимение и с изпускане на глаголната копула. прѣдѣ въ весь енже нма ѣетѣснманн *М* *Мк* 14.32; послѣанѣ възѣтъ анѣлѣ гавѣрѣнѣ отъ бѣ. въ градѣ галленскѣ. емоу же нма назарѣтъ *М* *Лк* 1.26 *З*; и се бѣ чѣкѣ въ намѣ. емоу же нма сѣмеонѣ *М* *Лк* 2.25 *З*, *А*, *СК*; и се дѣва отъ нхѣ бѣсте ндѣшѣта въ тѣжде дѣнѣ въ весь отѣстоѣштѣ стаднн шѣстѣ десѣтъ. отъ имѣ енже нма емоу сѣ *М* *Лк* 24.13 *З*, *А*.

III. Въ форма иже въвежда изречение, което пояснява смисъла на цялото предходно изречение — за присѣдиняване. чѣсо радѣ нѣ бѣтъ. прѣдѣ бо сѣтъ отъ клѣтѣи законѣнѣнѣ отѣтѣ. одѣ чѣскѣи. еже и павѣлѣ глѣтъ *К* 6б 4; прѣвѣистѣ оусорѣвѣ всн. ннѣсоже нного радѣ. нѣ оубнѣн стѣдѣго сѣ нннѣжѣ еже и сѣтворн *С* 47.20. // иже в съчетанне с формите сѣказѣтъ са, нарнѣѣтъ са, глаголетѣ са, сѣказѣемо, нарнѣѣемо и под. се употребѣва след думи от еврейски или грѣцки производ за въвеждане на техния превод. се дѣѣѣ въ чрѣвѣ прнѣмлетѣ. и роднѣ снѣ и нарѣкѣтъ нма емоу немѣманѣнѣ. еже кѣстѣ сѣказѣемо. с намн бѣ *М* *Мт* 1.23; прншедѣше на мѣсто нарнѣѣемо голѣгота. еже естѣ нарнѣѣемо крѣннево мѣсто *М* *Мт* 27.33 *З*, *А*, *СК*; емѣ за рѣкѣж отроковнѣж глѣ ен. талантѣ

коумъ. еже естъ съказаемое. дѣвнице
тебѣ глѣжъ възстанн *М* *Мк* 5.41 З; она
же рѣсте емоу равѣн; еже глѣтъ са
съказаемо оучителю *М* *Йо* 1.39 З, А;
оумъин са въ коупѣан снлоуамьсѣтъ.
еже съказаатъ са посъланъ *М* *Йо* 9.7
З, А; она же глѣ емоу. евренскы рав-
воучнн. еже наречетъ са оучителю *М* *Йо*
20.16 А. // В *сѣчет.* еже естъ: т. е.,
сиреч, именно. възпн не гласомъ
велнемъ глѣ. елми елми лема саба-
хтанн. еже-стъ бже мон бже мон.
вѣскжж ма еси оставилъ *М* *Мт* 27.46;
еднна въздовнца оубога. възврже
дзвѣ лептѣ. еже естъ кодрантъ *М* *Мк*
12.42; воннн же вѣса нѣд възнжтръ на
дворъ. еже естъ прѣторъ *М* *Мк* 15.16;
и нарече нма нменѣ. воаннрѣсѣсѣ. еже
естъ снѣ громова *М* *Мк* 3.17 З; и глѣ
емоу ефѣата. еже естъ разврзън са *М*
Мк 7.34 З; и шлѣмъ спнью приатн. и
мечъ дхобънзы. еже естъ глѣ бжен
СЕ 94а 10; тзи въ своен паматн
бжсѣнѣн сддръжншн вѣсѣхъ дѣлесѣ. н
словесѣ н мзисл(.) еже естъ к'то что
насъ оупѣлъ въ вѣсе жнтѣе свое н
с'творилъ. нан добро нан зъло *Р* VII
7.18; възвращаете са възплатъ еже
е(с)тъ на жзънаѣ дѣла *Р* II 2.18. //
В *сѣчет.* с *местоим.* н – относи-
телното местоимение е несъгла-
сувано, а н се поставя в падеж,
който изисква глаголѣтъ; и изпѣл-
нява функция на двойно допъл-
нение. се же рече о дѣѣ еже хотѣхъ
приати н *А* *Йо* 7.39. // В *сѣчет.* с
местоим. тз – нже н тз – който и
сам. приде носнфъ отъ арматѣа.
благообразенъ съвѣтъннкъ. еже н тз въ
чалѣ цѣрствнѣ бжнѣ *М* *Мк* 15.13 З.
Б. Без специално относително
значение или със слаба степен на
относительност:
Г. Като неопределително местои-
мение – който и, който и да е. и въ
нже домъ възнндете тоу прѣвзиванте
М *Лк* 9.4 З, А, *СК*; послушан насъ

въ нже день призовемъ та *СЕ* 62а 4;
въ нже день тжжж приклони ко мнѣ
оучо твое. въ нже день призовѣ та
ждро оуслзши ма *СП* 101.3; вонвода
рече. немоуже хоштешн богоу тзучѣ
жърн *С* 21.22. // В *сѣчет.* с частици
и наречия като аще, колнжъдо, да и
под. – който и; който и да е; никакой;
всеки, който; каквото и. въ нже
колнжъдо градъ ли въ вѣсѣ възнндете.
испытанте кто въ немъ достоннъ естъ
М *Мт* 10.11 З; и нже колнжъдо не
принметъ васъ. нн послушадатъ сло-
вѣсѣ вашнхъ ... отѣтрасѣте прахъ отъ
ногъ вашнхъ *М* *Мт* 10.14 З; съ-
клатвожъ нздрече ен датн егоже аште
въспроснтъ *М* *Мт* 14.7 З; н еже аще
съважешн на земн. вждетъ съважано
на небесѣхъ. и еже аще раздрѣшншн на
земн вждетъ раздрѣшено на небесѣхъ
М *Мт* 16.19 З, А; нже аще поучнтъ
женѣ своѣж. развѣтъ словесѣ прѣлюбо-
дѣнна. творнтъ ж прѣлюбови творнтн
М *Мт* 19.9 З¹, А, *СК*; нже аще хоше-
тъ въ васъ възити прѣдѣннн. да вж-
детъ вашъ рабъ *М* *Мт* 20.27 З¹; н
нже колнжъдо напонтъ еднного отъ
малзихъ снхъ. чашѣ стоудензи водзи
... не погоувнтъ мьзди своѣа *М* *Мт*
10.42 З, А, *СК*; иже бо аште сзтворнтъ
вожѣ вжнж. съ братрѣ мон *М* *Мк*
3.35; и клатъ са ен. вко егоже аште
просншн дамъ тн *М* *Мк* 6.23 З; и нже
аште колнжъдо нметъ и. развндалтъ |
н пвнзи тѣштнтъ *М* *Мк* 9.18 З, А,
СК; вждетъ емоу еже аште речетъ *М*
Мк 11.23 З; въ нже домъ възнндете
колнжъдо; прѣвѣ глѣе мнрѣ домоу
семоу *М* *Лк* 10.5 З; въ нже колнжъдо
градъ възходнте и не приемлжтъ васъ.
шздзше на распжтъѣ его рѣцѣте *М*
Лк 10.10 З, А; егоже колнжъдо про-
сншн оу бѣ дастъ тебѣ бѣ *М* *Йо*
11.22 З, А, *СК*; възсѣкъ бо грѣхъ. еже
аще сзтворнтъ члѣкъ. кромѣ тѣлесѣ
естъ *Е* 26 15; иже аще исповѣстъ вко
снѣ естъ бжн. бѣ жветъ въ немъ *Е*

37a 8; оуслѣшиши нзи. во нѣже денѣ
ѣште призовемъ тѣа *СП* 19.10; ꙗже
в'сеомогън. тебѣ вѣдѣ азъ исповѣ-
денъ. в'сѣхъ монхъ грѣхъ. і моего лнха
сътвореннѣ сего. еже колнждо нзгладхъ
СЕ 72a 7; прннмн исповѣданне раба
твоего сего. н еже аще сѣгрѣши. воленѣ
ли не воленѣ *СЕ* 77a 16; скврѣнѣ отъ
плѣтн моѣа. ѣже колнждо сѣтворнхъ
СЕ 78a 15; отъвѣштавъ старьць рече.
еже аште ма наоучнши. то то сѣтвори
С 169.29.

II. Като показателно или лично
местоимение – '[и] този, той'. Ѹлкѣ
ѣдннѣ прнде кѣ ісоу. нменьмъ на нрѣ.
нже вѣ кѣназѣ сѣнѣмншо (!) *СК* Лк
8.41; іако дѣци нноуадаа болѣше
емоу. іако двою на десате лѣтоу. іаже
оумнраше *СК* Лк 8.42; ѣдннѣ же отъ
ннхъ... хвалѣ емоу възда. нже вѣ тоу
самарѣнннѣ *СК* Лк 17.16; ншедѣ
нде по обзѣаю вѣ горѣ елеонѣскѣ. по
немѣже ндѣ оуѣеннцн его *М* Лк
22.39; н слово нхъ. ѣко ганѣрена
жнрѣ обрацетѣ. отъ ннхъже естѣ.
оумнен фнлантѣ *Е* 2a 6; вѣшнн ерѣамъ
свободѣ естѣ. еже естѣ мѣн вѣсѣмъ
намъ *Е* 27b 18; цѣсарѣ сѣвѣравъ
отъвѣсѣдоу стѣа епнскоупѣи ... поустн
а да са помолатѣ владѣцѣ хсоу.
да сѣповоретѣ за нстннѣнѣжн н пр-
вѣнѣ вѣрѣ. нже прѣхвалннн отѣцн...
нюденскѣа оубо подовнѣа ереш
отъврѣгоша нзобрѣтеннѣ *С* 189.2;
посѣтн внограда своего ... н одѣж-
дн н. іже насадн десннца твоѣ *СЕ*
100a 3.

III. По подражание на грѣцки мо-
дели – конструкции с член: 1. В
сѣчетанне с глаголни форми: а) В
сѣчетанне с инфинитив. сн сѣтѣ
скврнаштад Ѹлка. а еже не оумнвенамн
рѣкамн ѣстн. не скврѣннѣ Ѹлка *М*
Мт 15.20 3; а еже сѣстн о деснѣ н о
шѣжн мене нѣстѣ мнѣ сего датн *М*
Мт 20.23 3¹. *Срв.* *Мк* 10.40 *М*, 3, *А*,
СК; і оудрѣжаша слово вѣ себѣ.

сѣтазѣнѣште са что естѣ еже нз мрѣт-
вѣхъ вѣскрѣснѣтн *М* *Мк* 9.10 3; се
оубо коль добро і коль краснѣ. еже
жнтн братн вѣскоупѣ *СП* 132.1; ннѣ-
тоже во снѣ казнтѣ жнзнн Ѹловѣ-
ѣскѣа. іако еже скоро вѣрватн гла-
големннмъ се *С* 305.26; слово вѣ сва-
тѣн Ѹтврѣтѣкѣ. о прѣданн-і-юдѣи н
о пастѣ. н о сѣказаннн сватѣнхъ тан-
нѣ. н еже не помннатн зѣла *С* 405.5;
вѣ дрѣва мѣсто. еже вѣдѣтн разоу-
мно довра н зѣла *С* 489.15; не отъврѣ-
гѣша са еже вѣтн боу *С* 533.7; всн
коупно отндоша отъ рнѣвна нарн-
цаемнѣн малнн трѣгѣ. до глаго-
лемааго парѣенвна. нже сѣ епѣмъ н
ѣеонѣж жнтн *С* 542.9. б) В сѣче-
танне с личнн глаголни форми –
при изброяване, пред пряка реч
или цитати. аште лн хоштешн вѣ
жнвотѣ вѣннн. сѣвлодн заповѣдн.
гла емоу кѣна. іс же рече емоу. еже не
оубѣешн. не прѣлювѣи сѣтворнши не
оукрадешн. не лѣжесѣвѣдѣтель вѣ-
дешн *М* *Мт* 19.18 3¹, *А*; подоваатѣ
да сѣконѣуаатѣ са о мнѣ. еже н сѣ
вѣзаконнннѣи вѣмѣнн са *М* Лк 22.37
3; сѣтвори іемоу. сѣврѣшенѣе н наснѣе
нзглаголатн. еже помнлоуи ма вѣже по
велнцѣн мнлостн твоен *С* 562.23.
в) В сѣчетанне с причастнѣ. і сн
такожде сѣтѣ. іже на каменнѣхъ
сѣемн *М* *Мк* 4.16 3; се нже вѣ одеждн
славнѣ і пнштн сѣште. вѣ црѣхъ сѣтѣ
М Лк 7.25 3. 2. В сѣчетанне с име-
на [сѣществителнн] пред пред-
ложнн конструкцнн. вѣсѣкѣ грѣхъ
н хоула отъпоустнтѣ са Ѹловѣкомѣ. а
ѣже на дѣхъ хоула не отъпоустнтѣ
Ѹлкѣмъ *М* *Мт* 12.32 3, *А*; главѣи
еванѣгелнѣ еже отъ юана *М* 133a 1; а
сѣподовѣшен са вѣкѣ тѣ оулоуѣтн. н
вѣскрѣшенне еже отъ мрѣтѣхъ *М* Лк
20.35 3; оумолнѣе же ѣже о мнрѣ
інлама *СП* 121.6; даждн емоу вѣсѣ
прошеннѣ. ѣже на спнне. і жнвотѣ
вѣѣнѣи *СЕ* 6a 2; ѣко вѣтн прнемѣнѣ-

1 съдъ оучааше не кораваѣ народъ М Лк 5.3 З, А; ѡтъ варьн словенъихъ изъ нѣхъже възвеселнша тѣхъ СП 44.9; виноградъ изъ егѣопта прѣнесе СП 79.9; блѣствѣомъ въ-и-зъ домоу гнѣ СП 117.26; дошедъ на гробъ. изъ негоже възшелъ еси на нѣса СЕ 39а 23; 1 да оубѣси въ истинѣхъ ... изиде изъ егѣопта проидѣ 1 чрзмное море К 6b 20; н ѣстоуѣннкъ нздѣ нзъ него С 18.19; нздѣоша нзъ егѣопта С 417.5. // Заедно съ предлога до определя крайните предели за разпространеніе на дадено дѣйствіе. вндѣхъ дзѣма нжъ нѣа до нзнѣшьнаго възходашта С 128.19. в) При означаване на отдѣляне на част отъ едно множество. 1 се мѣжъ изъ народа възъпн М Лк 9.38 З, А; въ исходъ ѣнлѣвъ отъ егѣпта. домоу ѣковлѣ изъ людѣи варъваръ СП 113.1; прнѣвѣн ма пакъ стѣдѣ твоѣмъ стѣхъ. изъ негоже ма нхъитн прнзѣрнѣн врагъ СЕ 78b 14; того радн владъика. не порѣченън нздѣ С 246.1. // С отсянка на изменение, преврѣцане, преминаване въ противоположното състояние. егда снѣ чѣбѣскън възкрѣсетъ нзъ мрѣтвѣхъ М Мк 9.9 З; спсн нзи снѣ божнн възкрѣси нзъ мрѣтвѣ Е 32а 3; вндѣтн хѣ. повѣждѣца. възстанѣшта нзъ мрѣтвѣхъ К 12а 28; възста нзъ мрѣтвѣхъ С 439.22; да възндѣтъ нзъ нстѣлѣннѣхъ жнвотъ мон кѣтѣтъ гнѣ бже мон С 461.30. з) При означаване на място, в което се намира някой, без да се определят точно границите му: в, между. аще ли еси послѣланъ цѣмъ. н прнмѣталъ са вънезапѣ. нли изъ морѣ. ли изъ дрѣвѣкѣ. нли изъ брѣгъ. нли изъ дрѣвеннѣкѣ. нли изъ локъвн. нли изъ вѣата СЕ 54b 3, 4, 5, 6. г) При означаване на источник, от който се взема нешто: от. еда тѣи болѣн еси отъца нашего нѣкова. иже дастъ намъ стоуденецъ съ. 1 тѣ нзъ него прѣтѣ н снѣе его н скотн его М Йо

4.12 З, А; ѣс потока на пѣтн прѣтѣ СП 109.7; чнѣ нѣ ѡскѣрѣннѣхъ са. стоуденецѣмъ. подобѣетъ нзъ нѣтн изъ него. ѣ вѣдѣрѣ. водъи СЕ 20b 6; ѡсѣтѣн изъ нѣсѣс свѣтомъ велнкъмъ. павѣла апѣла твоѣго СЕ 34а 8; н по вечерн прнѣмъ чашнѣ. хвалѣ въздастъ боу. прѣда оучѣннкѣмъ свонмъ гѣла. прнѣтѣ нзъ нѣа вѣсн СЕ 46b 15. е) При означаване на начален, изходен моментъ във времето: от. въсѣ сн сѣхраннхъ нзъ юностн моѣа М Лк 18.21; н въсн люднѣ нзъ оутра прнхождаахъ къ нѣмоу въ црѣкѣ възпослѣшатъ его М Лк 21.38 З; да прнѣмѣтъ ма стѣн дрѣхагѣлѣ мнхѣнѣ. нже прнвѣдѣ ма на разоумъ твоѣн. н познатн ма сѣтворн таннѣ твоѣн нзъ дѣтѣска въздрѣста С 31.24; ѣако бога нмамъ негоже нзъ младъи възстѣи чнстн навѣкохъ С 252.29. ж) При означаване на причината за извършване на нешто: поради, от. егда сѣмѣщѣетъ са землѣ. н прѣврѣцажѣтъ са горѣи въ срѣца морѣскаѣ. нзъ мѣтѣи бѣца Е 26b 9; вндншн ли нѣвѣрнѣннѣхъ жндѣвннѣ. како не прѣва словесе стѣдѣннѣ вѣмъ прѣждѣ повѣдоуѣе прорѣкѣ. ослоушаннѣ дѣла вашѣго С 325.26; нздѣхѣтн же нзъ огнѣ пѣлашта ѣвѣостраннѣаго лѣта С 232.17. з) В съчетаніе с корень, главно — за означаване на степенъ, пределите, в които се проявява дадено дѣйствіе [обикновено крайна степен, краен предел]: из, от. вндѣша смоковннѣцѣ оусѣхъшѣ не корѣннѣ М Мк 11.20 З; изъ главнонѣ възвѣхъ къ тѣтѣ гнѣ СП 129.1; вѣдѣ гнѣ блѣдннѣцѣ слѣзнѣшнѣ нзъ главнонѣ срѣца. 1 прнѣмѣшнѣ отъданнѣ грѣховъ СС 1b 5; жндѣвѣтѣ сѣворѣ прнложеноѣ вѣитн смоковн. вѣштѣа како не корѣннѣ оусѣхън сѣворѣ. сладѣкааго пѣла прорѣстн С 347.2; не корѣне нскопатн многобожѣство. а вѣсѣднѣтн ѣднѣ власть С 357.15. 2. За

обектни отношения. а) При означаване произхода на нещо, източника, от който се ражда, води началото си нещо: от. снаа *ИЗ* него нѣхождааше и цѣлѣваше всѣа *М Лк 6.19 З, А, СК*; наковъ же родѣ носнѣа мѣжа марнина *ИЗ* неѣже родѣ, са нѣзъ нарицаемъи *хъ А Мт 1.16 СК*; и тзи вно-оееме земе нюдова нѣим же меньши еси въ *блѣдкахъ нюдовахъ*, не тебе во *нзидетъ* вождъ иже оупасетъ люди своѣа нлѣ *А Мт 2.6 СК*; *изведе* водъи ѣе камене. *и нзведе* вѣко рѣкзи водъи *СП 77.16*; *и урѣва* прѣжде деньницѣа роднхъ тѣа *СП 109.3*; выпльщшааго са отъ стѣаго *дѣа*, *из* марниа славы-нзина, и прнснодѣвзина врѣа *СЕ 61b 20*; радочн са благодѣтнаа стѣа брѣе... *из* неѣже родн са праведъное слзн'це *СЕ 85b 1*; *из* пѣровзи твоѣа *нзидетъ С 237.16*; *из* дѣвница *нзтн* црю *С 245.24*. б) След глаголи, означаваци избавяне, спасяване и под., означава обекта на действието: от. спѣнне отъ врагъ нашнхъ, *и нз-д-(р)жкз* въсѣхъ ненавндаштн-нхъ насъ *М Лк 1.71 З*; вѣко т-зи-сѣгои мѣа штрѣва оупзванъе мое отъ сосѣцю матери моеѣа *СП 21.10*; *изъмѣте* оубога *и* ништа. *из-д-ржкз* грѣшьнѣхъ *избавите* *СП 81.4*; *избавитъ* дѣшж своѣж *нз-д-ржкзи* адовзи *СП 88.49*; *нзъмн* е *из* всѣвоѣа нападн днѣвола. *и* вѣсѣка прѣстоѣннѣ протнвннѣа *СЕ 56a 15*; *из* вѣкоже дреѣе *нзбавн* данна *из* оуетъ львовъ. *нзбавн* ма отъ сътн ловащннхъ м'не *СЕ 85a 14*; *нзвестн* ма *из* вѣдзи тоа *С 167.1*; и нѣсетъ бога *нже* ва *нз-д-ржкз* моею *нзбавнтъ С 181.10*; прншъдъша дѣва аргѣла *нздраста* и не тннзи тоа *С 193.27*; господн *ѣе хѣе* *нзбавнннн* даннаа *из* оуетъ львовъ *С 226.1*; господь *ѣе хѣе* хоуланнннн товоѣж оживн ма *нзведъ* ма *нзъ* сътн твоѣа *С 194.11*. в) При означаване на средството, чрез което се върши действието:

чрез, посредством. стѣназ естъ сѣау свое вѣшнннн. *из* молѣтв *Е 26b 9*; *дѣхѣвннхъ* гѣсаи брацанѣв сѣштаго *иже* него *црѣ* и *гѣ*. похваалѣишѣа. *дѣхѣвнннн* словесзи. *и* разоумомъ *К 1b 11*; *из* оуетъ маадънеѣв сѣшнннхъ сѣврѣшлѣ еси *хѣалѣ СП 8.3*; *из* оуетъ мааденнштъ и сѣшнннхъ сѣврѣшнлѣ *исн пѣснѣ С 325.3*; господннн мон господже не вѣсетъ ннчсоже *из* мене. *еже* нѣмѣ въ домоу *С 366.4*. З. За определителни отношения. За означаване на материала, от който е направено нещо: от. врѣтѣпъ *и* камене. *идеже* *хъ* пораждаетъ са *К 14a 10*. *Срв. С 451.22*. *из* *взноу*. *Гр. ἔξουθεν*. *Извѣн*, *отвѣн*. не разоумѣате *ли* вѣко всѣво *еже* *из* *взноу* *вѣходнтъ* въ *ѣлка*. не можетъ его оскврѣнннн *М Мк 7.18 З*.

вннъ *из*. *Гр. ἔξω*. *Вѣн* от, *извѣн*. *изведе* и *вннъ* *из* *всн* *М Мк 8.23 З*; сѣвадѣвѣше вѣвоша *вннъ* не *кѣтн* *С 146.2*; *зѣврн* *нзлѣзъша* *вннъ* и *[!]* *црѣкве С 229.19*.

из *ложеенъ*. *Гр. ἐκ μήτρας*. От майчина утроба, от рождение. *кѣ* тѣвѣ приврѣженъ есмъ *из* *ложезнъ* *[!]* *СП 21.11*. *Срв. СЕ 62a 20*.

из *отроунннн*. *Гр. ἐκ παιδιόθεν*. От детство, от детска възраст. *и* *взпросн* *нзъ* отца его. *коанко* *лѣтъ* естъ *одъ* *нелнже* се *взлетъ* емоу. *онъ* же *рече* *нзъ* *отроунннн* *М Мк 9.21 З, А, СК*.

не *урѣва* *матерннн*. *Гр. ἐκ κοιλίας μητρός*. От майчина утроба, от рождение. сѣтъ во *каженннн* *нже* *н-урѣва* *ннѣ* *родннша* са *тако* *М Мт 19.12 З¹, А, СК*.

из *пѣрѣ*. *Гр. ἔσωθεν*. *Отвѣтре*. *всѣ* *сн* *зѣла* *из* *пѣрѣ* *нѣходатъ*. *и* *скврѣнатъ* *ѣлка* *М Мк 7.23 З*.

М, З, А, СК, У, Ё, СП, СС, СЕ, К, С. Гр. ἐκ, ἔξω, ἀπό, διά, παρά. Вар. нзъ, нзъ, нзъ, из, из, из, не, нзъ, и, ѣе, иж, иж.

Нѣб. из *ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, Вот, НГѣр, МлВТР, ЕтВАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.*

ИЗБАВНТЕЛЪ, -на *м.* Избавител, спасител. ꙗко помощникъ мой избавителъ мой *СП* 18.15; ꙗко оутверждение мое и прибижище мое избавителъ мой *СП* 17.2; избавителъ мой отъ врагъ моихъ гнѣвѣхъ *СП* 17.49. // За Бог-Син — избавител на човечеството. днѣ избавителъ на нѣрѣданъ пришелъ естъ да водѣнъи родъ оетитъ *СЕ* 2b 23; ꙗко мон н бѣ мон. жннка моя н творецъ мон. избавителъ мон *С* 509.12; едномуу бесѣдоуимъ избавителю нашемуу господоу *С* 507.1; плѣненъимъ рабомъ избавителъ *С* 251.25; н мзи длъжннн ѡсми грѣшннн. прнтештн къ избавителю *С* 390.24.

СП, СЕ, С. Гр. λυτρωτής, ρύσις, λυτήριον. *Вар.* избавителъ, избавителъ.

Неб. избавител *книж.* ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

ИЗБАВНТН, ИЗБАВЛІЖ, ИЗБАВНШН *св.* Избавя, спаса някого. и не въведи насъ въ искушенне. нъ избави ны отъ непнтѣнн *М Лк* 11.4 З, *СК*; ѡтъ всѣхъ гонѣннхъ мѣ избави мѣ *СП* 7.2; избавилъ еси дшѣ монѣ отъ сѣмръти. оуи мой отъ слезъ. н носѣ мой отъ възпопльзеньѣ *СП* 55.14; избави мѣ нъ-д-рѣкѣи врагъ монѣхъ отъ гонѣннхъ мѣ *СП* 30.16; избави ны. отъ напастен нашнхъ матн хѣ бѣ *СЕ* 84b 10; избави н отъ вѣсего плѣтѣскаго сѣгрѣшеннѣ *СЕ* 74a 18; отъ всѣхъ бо мѣкѣ избавиѣ тѣ н отъ рѣкоуу княжоу *С* 162.21; господн ꙗко хсе избавнвѣн дѣнннл нъ оуѣтѣ львовѣ. избавнвѣн трн отрокѣи отъ пештѣнаго огнѣ *С* 226.2.

М, З, А, СК, Б, О, Е, СП, СС, СЕ, С, Г. Гр. λυτρόω, λυτρόομαι, ἐξαίρεομαι, ἀπαλλάσσω, ἀναρρόομαι, ἐλευθερώ, πίπτω, ρύομαι, ἐξάγω. *Вар.* избавнтн, избавнтн, избавитн.

Неб. избавя Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; избавим *гуал.* ДА.

ИЗБАВНТН СА, ИЗБАВЛІЖ СА, ИЗБАВНШН СА *св.* Спася се, избавя се. дшѣ наша ꙗко пѣтнѣа избавнтѣ са отъ сѣтн ловѣннхъ *СП* 123.7.

СП. Гр. ρύομαι. *Вар.* избавнтн са.

Неб. избавя се ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; избавим се *гуал.* ДА.

ИЗБАВЛЕННЪ, -на *ср.* 1. Избавление, спасение. и глѣше о немъ. всѣмъ ѹмѣштннмъ избавленнѣ въ нмѣ *М Лк* 2.38 З, А, *СК*; възсклоннтѣ са н въздвннѣтѣ гла(въ)вѣи вашѣ занѣ прнблнжн са избавленне вашѣ *М Лк* 21.28 З; блгнъ гѣ бѣ нъзвѣ. ꙗко посѣтн н сѣтворн избавленне людемъ своимъ *М Лк* 1.68 З, А; мѣ ѡ нъзбавленнѣ блѣда *СЕ* 36b 16; мѣ ѡ нъзбавленнѣ днѣ ꙗкоу *СЕ* 36b 6; ꙗко отъ ꙗко мнолсти многого отъ него избавленне *СП* 129.6; н крѣвь своѣж нъзбавленне възвѣше ѣвнтѣ. нмѣштннмъ на нѣ надеждѣ *С* 483.19–20; бес каѣзнн дарове. нъзбавленне свѣто възнскатн *С* 347.24–25. 2. Освобождение [от робство]. ѡдѣсхожденье. еже отъ еѣвптѣ помнѣахѣ. а иже отъ поганъ. избавленне. иже отъ лѣстн проповѣдахѣ *К* 13b 23. *Срв.* *С* 450.28; пакѣи свободѣ възвѣштѣнне... пакѣи работѣи нъзбавленне *С* 244.1; избавленне послѣа людемъ своимъ *СП* 110.9. 3. Откуп, изкупление, откупване. братрѣ не избавитъ избавитъ ли ѹлѣкѣ. не дастъ боу ѹзмѣнѣи за са. и цѣвнѣи избавленнѣ дшѣ своѣж *СП* 48.8–9; датн дшѣ своѣж. избавленне за многѣи *М Мт* 20.28 З¹, ЗП.

М, З, А, СК, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. λύωσις, λύτρον, ἀπαλλαγή, κλήσις, ἀπολύτρωσις. *Вар.* нъзбавнѣнне, нъзбавнѣнне, нъзбавнѣнне, нъзбавленне, избавленне, избавленне, избавленне, избавленне, избавленне, избавленне, избавленне.

Неб. избавление *книж.* ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, ЕтМл, ЕтБАН, АР, РВЕ.

ИЗБАВАІАТН, ИЗБАВАІАЖ, ИЗБАВАІАШН *несв.* Избавям, спасавам някого. ꙗко кѣто подобенъ тебѣ. избавѣннѣа ннѣа ѹз-д-рѣкѣи прѣпшн(...)хъ еро. ꙗко ннѣа и оубога отъ расхѣнѣннхъ *СП* 34.10; блсн. дшѣ моѣ гѣ... нъзбавѣннѣа отъ нѣтѣлѣннѣ жнвотѣ твоѣ

СП 102.4; тзи еси въ нашъ... отъ съмрътн избавльшан СЕ 27b 20-21; хвалнмъ та ꙗ избавльшааго... раба твоего сего, оутъ соуетънааго житнѣ сего мнра СЕ 81a 18; не възъри же на жидовъскѣхъ зълосѣ. ни ѣко благодѣтелѣ осжждѣишѣте. избавльшѣтъ оувицѣ К 10b 37; н избавльшѣшта ма отъ всѣхъ зълзихъ твонхъ оумзислан С 4.20; истъ господь... н тз ма избавзятъ. н храннт. непорочьна отъ рѣкз вашнхъ С 269.20.

СП, СЕ, К, С. Гр. *ῥύομαι, λυτρόω, προτινάω*. Вар. *избавыати, избавзятн, избавлѣтн, избавлѣтн, избавлѣтн*.

Неб. *избавлявам остар*. ОА, ВА, АК. Сре. *избавям* ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

ИЗБАВЛЯТИ СА, ИЗБАВЛЯИЖ СА, ИЗБАВЛЯИШ СА *несв*. Избавям се, спасавам се. Достонно оубо зъванью стѣпан. избавльша са отъ соуетънзихъ любьве СЕ 90b 23; аште въ истннѣ оного съ намн внднм' мзи жъз избавыаемъ са С 468.10. Изч.

СЕ, С. Гр. *ἀπαλλάσσομαι, λουτρόομαι*. Вар. *избавыати са, избавлѣтн са*.

Неб. *избавлявам се остар*. ОА, ВА, АК, РБЕ.

ИЗБАВЫНИКЪ, -а, м. Избавител, спасител. поженѣте имѣте і ѣко нѣстъ избавыника емоу СП 70.11. Изч.

СП. Гр. *ὁ ῥυόμενος*. Вар. *избавыникъ*.
Неб. *избавник остар*. рядю ВА, МлВТР, ЕтМл.

ИЗБАДАТИ, ИЗБАДАИЖ, ИЗБАДАИШ *несв*. Избождам. съ слъзанн плакааше са. н крчулаше н възпнлаше велмн ѣакоже се възша нѣакомоу оржннмъ оун избадалн С 274.24. Изч.

С. Гр. *ύύσσω*.
Неб. *избадам* ОА, ВА, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, РБЕ, ДА.

ИЗВНАТИ, ИЗВНАИЖ, ИЗВНАИШ *несв*. Избивам, убивам всички или мнозина. на оутръѣ извваахъ всѣа грѣшнъна землѣ СП 100.8; поучто волн ваша извнваете врача нхъ оуморнтн хоташте С 388.20. Изч.

СП, С. Гр. *ἀποκτείνω, ἀποκτείνωω*. Вар. *извнати*.

Неб. *избивам* ОА, ВА, НГ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

ИЗВНРАТИ, ИЗВНРАИЖ, ИЗВНРАИШ *несв*. Избирам, предпочитаю. глааше же кз зъванъннмъ прнтъзъ одръжа. како прѣдъсѣданнѣ извнраахъ М Лк 14.7 З, А, СК.

М, З, А, СК. Гр. *ἐκλέγομαι*.
Неб. *избираю* ОА, ВА, НГ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

ИЗВНИТИ, ИЗВНИЖ, ИЗВНИШ И ИЗВНИЖ, ИЗВНИШ *св*. Избия, убия всички или мнозина; умъртвя, унищожа. нродъ ... извн вса отрокън сѣщама въ внолемн н въ всѣхъ прѣдѣлѣхъ ена А Мт 2.16 СК, Б; имѣ нмѣ извнзѣ пркзѣ М Лк 13.34; горе вамъ ѣко знджете гробъз прѣкзъ. отѣн же вашн извнша ѣа М Лк 11.47 З; нмъше рабъз его досаднша нмъ н извнша ѣа М Мт 22.6 З, А; прѣвратн водъз нхъ въ кровь. і извн рзвзѣ ихъ СП 104.29; порази ѣа кзѣ многъз. н извн црѣа крѣпъкзѣ СП 134.10; н ово нхъ извнша ово же прогнаша С 197.8; а несва теже днаволонмъ извннзѣа ожнвн. прѣдѣша на распатнѣ С 398.11. // За градушка – унищожа, съсипя, очукам. положи дъжда нмъ градъ ... і извн виноградъз ихъ СП 104.33; извн градомъ вина ихъ. і урзницѣа ихъ сланоѣ СП 77.47.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. *ἀποκτείνω, κτείνω, φονεύω, ἀναίρειό*. Вар. *извнѣтн, извнѣтн, извнѣтн, извнѣтн*.

Неб. *избия* ОА, ВА, НГ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

ИЗВЪЛВАТИ, ИЗВЪЛОИЖ, ИЗВЪЛОИШ *св*. Поверна. аще к'то болѣзнн радн извлюетъ врашеньце ѣ дьнн да постнт' са н еже естъ извльвалъ. да съхраннтъ на огнн СЕ 103a 11, 13; аште тн речетъ поучто злзъз н оцѣтъ нспназ рьцн немъ да мзи съмрътоноснъз ѣадъ змнннъз извлюемъ С 484.10. Изч.

СЕ, С. Гр. *ἐξηρεόω*. Вар. *извльвати*.
Неб. *изблювам гуал*. Дюв, НГер, МлВТР,

ДА; изблюем *гуал.* ДА. *Срв.* изблъвам *гуал.* Дюв, НГер, ДА; избълвам ОА, ВА, АК, Бот, НТ, МлБТР, БТР, АР; изблъвна МлБТР.

нзборънъ, -зи *прил.* Избран, подбран. такоже по истинѣ непорочна себе богови принестн. сзгласна же снмъ н сзсѣдъ нзборънзин. азъкомъ всѣмъ оучитель *рече* С 534.6.

евангелье нзборноие. *Гр.* ἄπρακος. Изборно евангелие, апракос. еваггелне нзборное сз вѣ(ъ) тѣ вѣ (со)вѣ н недѣ А 1а 1-3. *Изч.*

А, С. *Гр.* ἐκλεκτός. *Вар.* нзборнъ. *Нѣб.* избран ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, БТР, РВЕ, АР.

нзвостн, нзвѣдѣ, нзвѣдешн св.

нзвостн роуъи. *Гр.* κερατίζω. Набода, намушкам някого с рога. о тебѣ врагы наша нзвѣдемъ роуъи СП 43.6. *Изч.* СП.

Нѣб. избода ОА, ВА, АК, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, БТР, АР, РВЕ, ДА; избодѣм *гуал.* ДА.

нзвѣвати, нзвѣваиъ, нзвѣваиешн нескв.

1. Съм в изобилие, в излишѣк. колнко нанмзникъ отъца моего нзвѣваиътѣ хлѣбн. азъ же гладомъ гъваиъ М Лк 15.17 З, А, СК. 2. Избавям се, спасавам се, освобождавам се. егда строуъи на себѣ нмѣиштеи нзвѣваиахъ тѣгда онн на тѣлесн строуъи не нмѣиште завнстниъ стрѣуемн срьдѣцн болѣахъ С 398.19-20. *Изч.*

М, З, А, СК, С. *Гр.* περισσεύω, ἀπαλλάσσομαι.

Нѣб. Ѳ.

нзвѣитн, нзвѣдѣ, нзвѣдешн св. 1. Остатне [ми] в излишѣк, дойде [ми] в повече. н исплзннша дъва на десате коша оукроуъхъ. отъ патн хлѣбъ иуънзинъхъ. иже нзвѣиша ѣдзшенмъ М Йо 6.13; и ѣша и насъитнша са всн. и възаша извѣишамъ имъ. оукроуъхъ. коша дъва на десате З Лк 9.17; нн единъ отъ нхъ не извѣиъ СП 105.11; имштюмоу во весьде дано вѣдетъ н нзвѣдетъ М Мт 25.29 З, СК. *Срв.* С

370.4; С 377.29; ἰμψιόμου βο δαετѣ са. и нзвѣдетъ емоу М Мт 13.12 З.

2. Избавя се. да възстан н нзвѣдѣ мжкы сѣа [!] С 222.16; да вѣи напастн нзвѣиъ С 361.18.

М, З, А, СК, Е, СП, С. *Гр.* περισσεύω, ἀπαλλάσσομαι, ῥύομαι, ὑπολείπω, λυτρόομαι, σώζομαι, τὸ περισσεύσαν, λύσιν εὐρίσκω. *Вар.* извѣитн.

Нѣб. Ѳ.

нзвѣитъковати, нзвѣитъкоуиъ, нзвѣитъкоуиешн нескв. Имам в изобилие. да вѣсѣмъ обогащамн рабн твои. и вѣсѣ доволъ нмѣише нзвѣитъкоуемъ во вѣскомъ дѣлѣ влзъ СЕ 12b 18. *Срв.* СЕ 17a 7. *Изч.*

СЕ. *Гр.* περισσεύω. *Вар.* извѣитъковати.

Нѣб. Срв. избитѣк м.

нзвѣитъкъ, -а м. 1. Остатѣк. ѣса же н насъитнша са. и възаса нзвѣитъкъи оукроуъхъ седмъ кошзникъ М Мк 8.8 З; сзверѣте нзвѣитъкъи оукроуъхъ. да не погъиелетъ ннѣзтоже М Йо 6.12 З, А; кде оубо крзъмъ тоа нзвѣитѣцн. како нже нѣсѣмъ тоу възилъ. възвзшнхъ тоу остатъкъи възъмъ С 428.27-28. 2. Излишѣк. всн во сн отъ нзвѣитъка своего възрѣжъ вѣ даръи вѣишн. а сн отъ лишениѣ своего. все нмѣише еже нмѣ възрѣже М Лк 21.4 З, А, СК; отъ нзвѣитъка во срьдѣ глѣтѣ оуста его М Лк 6.45 З; ѣко отъ нзвѣитъка комоуждо жнвотъ его естъ отъ нмѣишѣ емоу М Лк 12.15 З; ꙗко нсѣ. влѣвн. и исплзнн нзвѣитъкъи. недостоннзихъ рабъ твоихъ СЕ 17b 1.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. *Гр.* περισσεύω, [τὸ] περισσεύον, [τὸ] περισσεύσαν, [τὸ] λείψανον, τὸ περίλοιπον. *Вар.* нзвѣитъкъ.

Нѣб. избитѣк *остар.* ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, РВЕ, ПРОДД; избиток *гуал.* ДА.

нзвѣитъуъствовати, нзвѣитъуъстоуиъ, нзвѣитъуъстоуиешн нескв. Изобилен съм, изобилствам, имам в изобилие. да вѣсег'да вѣсѣкъ доволъ нмѣише извѣитъуъстоуемъ. во вѣскомъ дѣлѣ влзъ СЕ 15b 18. *Изч.*

СЕ. *Гр.* περισσεύω. *Вар.* извѣитъуъствовати.

Нѣб. Срв. избитѣк м.

нзвзытье, -ѧ ср. Избавление, освобождение от нещю. ѡ отъзданыи грѣхѡвѣ. | о нзвзытъи прѣгрѣшенен *СЕ* 98b 7-8; прошаахъ вѣдзы тоа нзвзытъя *С* 530.8. *Изч.*

СЕ, С. Гр. συχώρησις, λύσις.

Неб. избитие *остар.* ВА.

нзвбранъ, -ѧн прил. Избран, подбран. да спѣтъ н са. аште съ естъ хъ снъ вжнн. *извбранъ* *М Лк* 23.35 *З, А*; мзносн во сѣтъ зъваннн мало же нзвбранънхъ *М Мт* 20.16 *З, А*; да бѣдетъ съсѣдъ нзвбранъ. снъ н наслѣдникъ. твоемоу црѣоу *СЕ* 94a 14; наоуѣн нзи съсѣдомъ нзвбранъимъ твоимъ павзломъ. апломъ *СЕ* 19b 19-20; при стъихъ его нзвбранъихъ ахлѣхъ *СЕ* 87b 10; подобжъ овлзкъ са (.....) отъ съсѣда нзвранаго *Е* 39b 3; не непотрѣбынъ нъ нзвбранъ съсѣдъ кетъ иванъ *С* 287.21; не простъин него оуѣеннкъ прѣда. нъ отъ нзвранааго радюу кѣдннъ *С* 409.13; азъ же вашего събора молижъ ѡ мѣченнцн. славыннн н чѣстьннн. нзвбранъя слоуѣзы доврнн мѣченнцн благовѣрнню *С* 67.12-13. // *Ка-то същ.* нзвбраннн *м. мн.* *Гр.* οἱ ἐκλεκτοί. Избраници. | съверетъ нзвбранъя своа отъ четързъ вѣтръ. отъ коньца зѣмла до коньца нбсе *М Мк* 13.27 *З*; да прѣльстатъ аще възможнѡ нзвбранъя *М Мк* 13.22 *З*; видѣти въ благости нзвбранъихъ твоихъ *СП* 105.5; завѣштахъ завѣтъ нзвбранъимъ моимъ *СП* 88.4; ꙗко слазъ же ... прнмнн н. въ оуѣастне *извбранъихъ* твоихъ *СЕ* 101b 9; даждн емоу вѣнецъ правъдзы. *извбранъихъ* твоихъ *СЕ* 57b 25; овлѣцѣте са ѣко нзвбранъ боу *Е* 22a 13; вѣсе тръпѣжъ нзвбранъихъ радн *Е* 1a 15; послоушанте акъи князн. н сѣдна цѣсара перьска. нмъ же нзвбранън емоу кесте *С* 257.20-21.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С, Р. Гр. ἐκλεκτός, [τῆς] ἐκλογῆς, δόκιμος, δοκιμώτατος, δεδοξασμένος. *Вар.* нзвбранъ; нзвранъ; *извбранъ.*

Неб. избран ОА, ВА, Бот, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, РВЕ; избрании *остар.* НГер.

нзвбраные, -ѧ ср. Избирание, избор. ѡ нзвбраннн аплъ *М* 43a 27; съвѣдѣтельствоуѣетъ мн павлазъ глагола. по благовѣштеннню рече вразнъ вазъ дѣльма нзвбраннню възлюбыеннн отъцъ дѣльма... нзвавыеннне свѣто възнскатн *С* 347.23.

М, С. Гр. ἐκλογή. *Вар.* нзвбраннне, нзвбраннне. *Неб.* избрание *остар.* ВА.

нзвратн, нзвержъ, нзверешн св. Избера, подбера. не взи мене нзвзрасте нъ азъ нзвзрахъ взи н положнхъ взи. да взи ндете н плодъ прннесете *М Йо* 15.16 *З, А, СК*; прнгласн оуѣеннкъ своа. | нзвзравъ отъ ннхъ дъва на десате. ѡже н апостолъи нарече *М Лк* 6.13 *З*; марнѣ во влагжнѣ часть нзвбра *М Лк* 10.42 *З, А, СК*; ѣкова *извбра* себѣ ꙗко. | ннѣ въ достѡѣенне себѣ *СП* 134.4; ꙗко... *извбра* колѣвно иодоуо. горъ сионъ *СП* 77.68; *извбра* (*погр. вл.* *извбра*, *Север.*, с. 105, *бел. под линия*) дада рава своего. | поятъ | отъ стадъ овъчыхъ *СП* 77.70; доврѡ дѣло н влажено нзвбра *СЕ* 87a 2; нзвзравъи рава твоего сего. въ дхѡвнѡе твое жнтне *СЕ* 98b 24-25; ѣко дѣнесъ та нзвбра. | разлѣчн та ꙗко отъ мнрзнааго жнтнѣ *СЕ* 90b 4; н того радн нзвбра взи н сѣдъ въсь свонъ въ рѣцѣ вашн прѣдастъ *С* 257.22; два на десате снхъ паѣе вѣаше нзвбрано *С* 409.10. // Събера. шедъше нзверѣте прѣжде пѣвелъи. н съважате ѡа въ снопы ѣко съжештн ѡа *А Мт* 13.30 *У*; | сѣдъше нзваша доврѣна въ съсѣдзы. а зълѣна нзвврѣжъ вонъ *М Мт* 13.48 *З, А, СК*; подобъно естъ црѣствне небскѡе неводоу възврѣженоу въ море. | отъ въсьвокого рода нзвзравъшню *М Мт* 13.47.

М, З, А, СК, У, СП, СЕ, С. Гр. ἐκλέγομαι, ἐκλέγω, συλλέγω, συνάγω, ἐπιλέγω. *Вар.* нзвратн, нзвратн, *извратн*, *извратн*.

Неб. избера ОА, ВА, АК, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; избѣрем *гуал.* ДА; избера *гуал.* ДА.

НЗВЪРАТН, НЗВЪРАЖ, НЗВЪРАЖШН *несв.*

Избягвам. і в'сѣхъ посрашенен члскъ. страшашннхъ взі крчуаще нзвѣранте і отъходанте *СЕ 45b 14. Изч.*

СЕ.

Неб. Срв. избягвам ОА, ВА, АК, НТ, Бот, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ; избягнувам *остар.* и *диал.* Дюв, ДА.

НЗВЪРЖТН, НЗВЪРЖ, НЗВЪРЖЕШН *св.*

1. С бяг, с тичане напусна някое място, избягам. нестѣтвѣннмъ сжднштемъ наоученъ. нагъ нзвѣже. да господнна не оскверннтъ мѣста *С 365.24*; вндѣвъ же воевода нзвѣже вѣнъ *С 22.14-15*; н насъ взі огнь тъ пожегъ авзѣхомъ не нзвѣган н тебе взі пожегъ жтръ оставша *С 23.2*; да аште к'то хощетъ прнстѣпнтн н ѡзвѣржтн. прнвѣжнтъ къ ванн *С 76.19. // Образно.* тѣ же трасавнце. пауче в'сѣхъ оубон са гѣ і бьстрепешн. н нзвѣржн і сего раба гнѣ. і отн дн отъ него *СЕ 51a 8*; і нзвѣржн нз него съ в'сѣмн твонмн. і съ в'сѣмн похотѣмн свонмн і не нмѣн вѣзвращеннѣ къ нмоу *СЕ 48b 19*. 2. Спася се, отърва се от нещю. кровыж сего ов(ь)ате. помазахъ прагы двѣрн. і нзвѣгъ сзмрзтн ѡже гоубитель наведе на еѣюптѣнн вьса *К 6b 34-35. Изч.*

СЕ, К, С. Гр. φεύω, διαφεύω. *Вар.* ѡзвѣржтн.

Неб. избягна Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РБЕ, ДА; избѣгне *диал.* ДА; избѣгнем *диал.* ДА.

НЗВЪЖАТН, НЗВЪЖЖ, НЗВЪЖНШН *св.* Избягам, отърва се, спася се от нещю.

прнстѣпша пожрѣта богомъ а не надѣнта са нзвѣжатн ржкоу моюю *С 7.6*; да нзвѣжн(тъ) ѡ тоѣ скрѣвн (в)ѣанк(..) *Р IV 1.11. Изч.*

С, Р. Гр. ἐκφεύω.

Неб. Срв. избйжен *прич. мин. страг-прил.*, избйжим *прич. сег. страг-прил.* МлБТР; [не]избежен.

НЗВАЛНТН, НЗВАЛЖ, НЗВАЛНШН *св.* Изва-

дя, изхвѣрля. нже въ мотѣлѣ мѣсто нечнстѣѣ жтровѣ. жтробж вьж нзвалнеъ *С 190.7. Изч.*

С. Гр. ἐκχέω.

Неб. изваля ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

НЗВАЛНТН СА, НЗВАЛЖ СА, НЗВАЛНШН СА

св. Изляза навѣн, изпадна, изсипя се. повѣснѣъ же іа повелѣ дѣратн. желѣзны ногътѣ дондеже чрѣва науз-нѣтѣ хѣтѣтн нзвалнтн са на земыж *С 114.1-2. Изч.*

С. Гр. πίπτω.

Неб. извалѣ се ОА, МлБТР, ЕтБАН, АР.

НЗВАРАТН, НЗВАЖ, НЗВАЖШН *св.* Извалям.

снн бо не вндатъ. нн глаголюжтѣ нн ходатъ. нн слѣшатъ каменнѣ сжште. чловѣкѣ нзвалнн. н въ вндъ чловѣ-уьскъ ображенн *С 177.7. Изч.*

С. Гр. γλύφω.

Неб. извая ОА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РБЕ. *Срв.* извалям.

НЗВЕСТН¹, НЗВЕДЖ, НЗВЕДЕШН *св.* 1. Из-

веда навѣн [от помещенне, огра-дено място и под.]. нзведъше н вонъ нз внограда оубнша *М Лк 20.15 З*; пналтѣ же слѣшавъ та словеса нзведе вонъ нсѣ *М Йо 19.13 З, А, Б*; емъ за ржкж слѣпааго. нзведе н вѣнъ нз вьсн *М Мк 8.23 З*; нзведе же іа вонъ до внтаннѣ *М Лк 24.50 З, А*; азъ во есмъ гѣ бѣ твои. нзведоу тѣа отъ земыж егѣоптьскѣ *СП 80.11*; поражшномуу егѣопта съ прѣвѣннцн свонн. ѣко въ вѣ. і нзведъшномуу нлѣ отъ срѣдѣн чхъ *СП 135.11*; отъць твон ндного дѣлама грѣха адама не породѣ нзведе *С 308.28*; нзведохъ та отъ земѣа ранскѣѣ *С 470.1*; въ полоуноштн прншѣдъшоу кназоу. нзведенъ вѣстѣ пакѣ блаженнн нрннен *С 252.25*; нзведъша н не темннца прнведоста н къ цѣсароу *С 199.9*; воевода же повелѣ послатн воннѣ н нзвестн і не храма *С 22.22-23. // Прен.* Избавя, освободя, спася. н втѣ вѣдъ моуъ нзведи мѣ *СП 24.17*; проснтн мноштн оу тебе... нзведъшааго сѣдашаа въ тѣмѣ. і въ сѣнн сзмрзтѣнн *СЕ 39b 7-8*; нзведн н отъ слѣпотѣ *СЕ 33a*

СК; подобно естъ црѣствне небское неводоу въврзженоу въ море... иже егда исплани са нзвлзкъше н на краи М Мт 13.48 З, А, СК; влѣкжще мръжж рѣнбъ. н вко нзвлѣша на земѣж. вндѣша огнь А Йо 21.9 СК; аурн-лианъ повелѣ (нзв)лѣштн іа нз-дрова С 6.23. 2. Изтегля нещю или някого чрез влачене по землята. н съвазавъше стѣіа мѣжа... жъзаниемъ н каменнемъ влауаште повнша. н мрътвзинни вратѣи нзвлѣкъше тѣлеса стѣінхъ. поврзгоша на вѣстоуѣнзінхъ странахъ С 538.24–25; тѣло же влѣкъше вѣнѣ вратѣи слзшаштннхъ са. нера. нзвлѣкъше. поврзгоша псомъ на радъ С 537.24–25. 3. Извадя, измѣкна. снмонъ же петръ нмзи ножъ нзвлѣче н. н оударн архнереова рава. і оурѣза емоу оухо десное М Йо 18.10 З, А, СК; оржже нзвлѣша грѣшнни СП 36.14. 4. Изтрѣгна. жнвоу тн сжштоу звѣрмн плочшта тн нзвлѣчена бжджтъ С 165.10.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἀποσπάω, σπάομαι, ἐλκύω, ἀναβιβάζω, σύρω. Вар. нзвлѣштн, нзвлѣщн.

Нѣб. извлека ОА, ВА, АК, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; извлеча *gual.* ВА.

ИЗВОДНТИ, ИЗВОЖДЖ, ИЗВОДНШИ *несв.* Изваждам, изкарвам навѣн. пнлатъ ... глѣ нмъ се нзвождж н вамъ вонъ М Йо 19.4 З, А, СК; възалка. нже доуша не тѣлесъ нзводнтъ С 344.25. // *Образно.* мазннѣа въ дождь створн. нзводѣа вѣтрѣи отъ сѣкровнштѣ своіхъ СП 134.7. // *Прен.* Избавям, освобождавам. бѣ... нзвода окованзіа мжжѣствомъ СП 67.7; к'то съ нестъ нзводан. отъсждоу окованзіа отъ вѣка С 466.24; іако ноуждеіж съмрътѣнъ нестъ. іеже по своен волн нзвода севѣ отъ жнтнѣа С 136.21.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἄγω, ἐξάγω, ἐκσπάω. Вар. нзводнтн.

Нѣб. извождам *остар.* ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН; извождам *gual.* ДА.

ИЗВОЛЕНЬЕ, -іа *ср.* 1. Воля, желание. твоіе съврзшенне съподобнтъ са блаженѣа. нзволеньѣа радн своего благдаго С 544.17; не бо заповѣда сего. нз нзволенннмъ слзшаштннмъ повелѣ С 371.11. // Добра воля, готовност. нзінѣа врѣма іеже отъ тебе застжпыенне. нзінѣа врѣма нзволеннѣа. нзінѣа врѣма іаже отъ тебе помоштъ С 103.17; тацн бо сжтъ дарове доуховннн. не по саномъ раздѣлаіетъ обѣштенне. нз воленѣж н нзволенннмъ С 492.5. 2. Намерение. съпсхтель рече. нзволенне ваше добро. нз нже сътрѣпнтъ до коньца. тѣ съпасетъ са С 70.30; нн тако не отъстжпн отъ него. нечнстѣн бѣсѣ н скврнзін. нзволеньѣа бо мжжа нн вндѣтн мотѣи днѣволъ. насѣваатъ іемоу отъѣаннѣа помѣслз С 523.16; н нзволеннемъ нѣконхъ прочнѣа іако похочіатн ЗЛ Пб 10; кѣ томоу нматъ (з) нзволенне. нз да р(а)вѣно ангеломъ жнвѣшаа помраченнѣа тѣмоіж Х П Аб 7–8.

С, ЗЛ, Х. Гр. πρόθεσις, προθυμία, [τὸ] αἰρεῖσθαι, προαίρεσις, κασίτης, γνῶμη. Вар. нзволенне, нзволенне, нзволенне.

Нѣб. изволение *книж. остар.* ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, РВЕ.

ИЗВОЛНТИ, ИЗВОЛѢЖ, ИЗВОЛНШИ *св.* 1. Поискама, пожелаѣа. подобно естъ црѣствне небское. члкъоу црѣю. нже нзволн съвѣшатн слово съ равзѣи своімн СК Мт 18.23; глѣ оусть его беззаконнне н нестъ. і не (н)зволн разоумѣтн да оублажнтъ СП 35.4; нзвѣра гѣ снана. і нзволн і въ жнанштѣ севѣ СП 131.13; не съхра-ннша завѣта бжѣ. н въ законѣ его не нзволнша ходітн СП 77.10; прнклонн гѣ оухо твоє. і послочшан насъ. нзволн-вѣи въ ерѣданѣ крѣстнтн са СЕ ба 10; въ истннѣж по немъ нзволнлз есн ітн СЕ 90а 12–13; тако оубо нзволн положнтн са въ црѣкѣвн стадоу прѣвомжченнѣа стефана С 209.7–8; не познаша нн разоумѣтн нзволнша. нз нарнцѣнемн са мждрн вѣітн обжродѣша С

334.16; да јакоже оубо пошлаахъ са сквозь рѣкѣ добрѣимъ мѣщенкомъ тѣлесѣ. при вѣрѣ пришедъше сташа. надеже и стѣи изволаша С 67.7-8.

2. Избера. се отрокъ мон егоже изволахъ. възлюбелъи мон М Мт 12.18 З, А, СК; пѣть рѣснотѣи изволахъ СП 118.30; вѣдн рѣка твоѣ да спѣтъ мѣ. вѣко заповѣдн твоѣи изволахъ СП 118.173; законъ поставитъ емоу на пѣти же извола СЕ 75а 9-10; уклѣче ... тебѣ са молнмъ изволен вѣчѣнааго своего нѣкова. оумзножь его стада СЕ 15а 7; едѣно отъ двою прѣдълежитъ вамъ. нан жърѣше богомъ въ санѣи н въ ѣстн достонномъ вѣити. нан не покориѣше са отъзати живота н воинство... помзисанте оубо н изволанте еже на пользѣ вамъ С 70.7; едѣно изволанте. нан отъврѣшитъ са хѣ н съ намн веселитъ са. нан не покораште са мѣчѣмъ дѣнесь съкончати са С 59.15. // Предпочета. азъ во своемоу оучителю покарѣхъ са. оумрѣити изволахъ паѣ. а не прѣстѣпити словесе кемоу С 126.23; нн цѣсара закона нн заповѣднн. помѣнѣста. нъ паѣ вожи законъ изволаста С 212.5; изволантн паѣ въ огни сѣгорѣити. нежелн отъ того съводепомъ вѣити С 565.25; н изволаша ходити по небесемъ. а не маловрѣменѣное нмѣити грѣхоу наслажденне С 54.28; извола. страдатн съ (...)зми вѣни нежелн вѣрѣ(...)нзно нмѣити. грѣх(а) сладъ Е 7б 9; изволахъ примѣтати са въ домъ бѣ моего паѣ. неже жити въ селѣхъ грѣшннчѣхъ СП 83.11; многже поданѣште печаль к(ѣ)а лѣпо естъ своего житнѣ старѣвшнн(ѣ)и. изволантн н изволенемъ нѣконхъ проѣнѣа јако похочѣлатн ЗЛ Пб 10. 3. Благоволя. проявя добра воля, благосклонност. въздѣвнгни н изнѣ. отъ ложа немоцѣнааго вратѣра нашѣго. извола датн емоу приѣити съдравне СЕ 39б 18; н изнѣ извола. н блѣн стадо се СЕ 15а 12-13; вѣ съи нночѣдъ. ѣловѣкъ насъ

радн изволахъ вѣити С 480.6; изволахъ атъ вѣити С 473.8-9; по строю извола ѣловѣческъ родъ възприѣити С 10.10. // Сметна за справедливо, намерѣ за добре. н аште тѣ въ истннѣ съмо приѣити изволахъ нестѣ. мѣи отѣжъ свобонимъ са С 468.8. 4. Приема, признаѣ. богъ мон нжде извола доуша моѣ. отънѣлѣже родн ма оцѣ мон С 265.9.

не извола [изволанте]. Гр. μη περιῶ. Недей [недейте]. не тѣи оубо сверѣпоуи отъ бѣ ненавнѣднмъ н извола ѣвннтн насъ. неподобѣне н завнѣданне н покрѣвене тѣмоиъ С 71.23.

изволантѣ ми са. Гр. δοκεῖ ἐμοί. Намерѣ за добре, сметна за целѣсобразно. извола са н мѣнѣ хождѣшю не прѣва по вѣсѣхъ. въ истннѣ по радѣ писати тебѣ. славѣнѣи теофнле М Лк 1.3 З, А. ~ са безл.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С, ЗЛ. Гр. ἐθέλω, βούλομαι, αἰρέω, αἰρετίζομαι, εὐδοκέω, προαιρέομαι, ἐκλέγομαι, πεύρομαι; καταξίω, δέ, αἰρέομαι. Вар. изволантн, изволатн, изволантн.

Нѣб. изволя, изволявам несл. книж. остар. ВА, Дюв, НГѣр, МЛБТР, ЕтМл, РБЕ.

ИЗВРАЧЕВАТИ, ИЗВРАЧОУИ, ИЗВРАЧОУИШ СВ. И несл. Излекувам. боу помолнѣ са. авѣе изврачѣвана него съподовн С 560.11; ннколнже сен азн изврачоуемѣ вѣивати С 556.29. Изч. С.

Нѣб. Срв. изврачувам НГѣр, МЛБТР, БТР.

ИЗВРЪЩИ, ИЗВРЪГЪ, ИЗВРЪЖЕИШ СВ. Изхвѣрля, хвѣрля нецо навѣн. изѣлаша добрѣна въ сѣждѣ. а зѣлаша изврѣгъ вонъ М Мт 13.48 З, А, СК; аще кто въ мѣнѣ не прѣвѣдетъ. изврѣжетъ са вонъ вѣкоже розга н исшѣтъ М Йо 15.6 З, А, СК; емъше оубнша н. н изврѣгъ н вонъ из внограда М Мк 12.8 З; подоваѣтъ же възпадъшее нечѣстое. нзати авне. н изврѣшитъ е вонъ СЕ 19б 3; обраштете тѣла моего изврѣжена на соухо С 154.24. // Изгонѣ, изпѣдѣ. аще лн естъ епѣпъ. то да

нзвръжетъ сана *СЕ* 102b 14; жнвн с ннмъ въ нннеуи нзвръженн бѣша бѣли *С* 401.11.

нзвръщн отроча. Абортирам, пометна, направляя аборт. аще котораа жена нзвръжетъ отроча. бѣ лѣ да поклет' са о хлѣбѣ о вѣ *СЕ* 103b 6. ~ са *страг.* *Изч.* *М, З, А, СК, СЕ, С. Гр.* βάλλω, ἐκβάλλω, ρίπτω, ἐκρίπτω. *Вар.* нзвръштн, извръщн. *Наб.* изврѣга *гуал.* Дюв; изврѣгам *несв. гуал.* НГер; изврѣгам *гуал.* МлБТР.

нзвзною нареч. Отвѣн. въсѣко еже нзвзною възходнтъ въ члѣка. не можетъ его оскврѣнтн *М* *Мк* 7.18 *З.* *Изч.*

М, З. Гр. ἔξωθεν. *Вар.* нзвзною. *Наб.* *Срв.* извѣн ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, РВЕ.

нзвзнѣдоу нареч. Отвѣн, извѣн, от вѣншната страна. показа намъ н тѣ богомъ написанъ него скрнжалн. нзвзнѣдоу оубо дѣнствѣнзи. нзвзнѣтръ же вндѣнзи *С* 278.4. *Изч.*

С. Гр. ἔξωθεν.
Наб. Ѳ.

нзвзнѣтръ нареч. Отвѣтре. показа намъ н тѣ богомъ написанъ него скрнжалн. нзвзнѣдоу оубо дѣнствѣнзи нзвзнѣтръ же вндѣнзи *С* 278.5. *Изч.*

С. Гр. ἔσωθεν.
Наб. *Срв.* извѣтре ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, АР, РВЕ, ДА.

нзвзнкнѣтн, нзвзнкнѣ, нзвзнкнѣшн св. Зауча, усвоя. никтоже оубо патндесатъ ѡлама нзвзнкнѣтн можетъ *С* 355.16. *Изч.*

С. Гр. ἐκμανθάνω.
Наб. *Срв.* [на]викна, [при]викна, [с]викна.

нзвѣдѣтн, нзвѣмь, нзвѣшн несв. Зная добре нешто, познавам. не бѣ ли възшцетъ снхъ тѣ во нзвѣстѣ танна срѣца *СП* 43.22; еанко отъ бѣ власть приемше добръ нзвѣдѣштн. обрѣтаѣштнхъ са въ своа имъ людѣ *К* 1b 36. *Изч.*

СП, К. Гр. γινώσκω. *Вар.* нзвѣдѣтн.
Наб. *Срв.* ведение 'знание' *остар.* ВА, РВЕ.

нзвѣстнтн, нзвѣщѣ, нзвѣстншн св. Известя, съобщя, направляя нешто известно, явно. трн смоквн родн. аже възъмъ старцъ н съ слззамн облавзидѣт. нзѣ н благодарствен нзвѣстнѣшааго кемоу бога *С* 300.26; се съхранназ та кетъ богъ отъ ратнннчѣска прнхожденна. н нзвѣстн тн вндомъ тн стражъ посѣлаѣз *С* 293.12; семѣ же нзвѣстнѣвшоу кемоу глагола. азъ отъче. оныенца града епископуз поставьенъ кемъ *С* 286.17; (прн)бѣгнн съ вѣроиж ... н нзвѣстн мѣнелн срца своего къ кемоу. н молн са емоу *Г* *А* 2. // Засвидетелствам, удостоверя. богъ ... аггеломъ свонмъ запоѣѣда ... прѣподовѣнааго съхраннтн. нзвѣстн тн же кемоу хота малъи оубоивзша са стража вндома поуштн льва велнка зѣло *С* 292.20; (ка)ко мзи оубѣжнмъ... прнемъ (гл)атн с(а) ... в на(с)ъ нзвѣстн са *Е* 9a 7.

нзвѣстнтн слово. *Гр.* πληροφορέω. Убедя, уверя. сн марнн глаголѣштн скоро аггелъ къ ѡиснфоу прнде. н нзвѣстнѣз слово нзгнзнатн дѣнцѣ ставн *С* 242.19–20.

нзвѣстнтн сн. *Гр.* πληροφορέομαι. Съставя си мнение, узная истината за нешто. нзвѣстнѣз же сн зѣло о немъ о всѣмъ ... како събръшена кетъ зѣло доуша него *С* 171.1. ~ са *страг.* и *безл.* *Изч.*

С, Г. Гр. πληροφορέω, βεβαιόω. *Вар.* нзвѣстнтн.
Наб. известя ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

нзвѣстнтн са, нзвѣщѣ са, нзвѣстншн са св. Убедя се, уверя се в нешто. сѣдз во мнра належнтъ. о немъже нзвѣстнхомъ са многнмн *С* 128.11. // Убедя някого, докажа някому нешто. аште мн са хоштн нзвѣстнтн. прннесѣ тн негоже бѣи глаголете крѣста. н вндаштѣ мнѣ поперн ѣ н отвѣрѣзн са него *С* 65.21. *Изч.*

С. Гр. πληροφορέομαι, πληροφορέω.
Наб. *Срв.* известя се.

βεβαιος. *Вар.* нзвѣствънъ, извѣствънъ, извѣствънъ, нзвѣстенъ.

Нѣб. известен ОА, ВА, АК, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ; известный *остар.* НГер.

нзвѣствѣ нареч. Сигурно, със сигурност, точно. н посълавъ на въ внолеомъ рече шедше испъитанте нзвѣствѣно о отроуатн А Мт 2.8 СК; нзходаште зъваннн къждо н своего домоу вѣдатъ нзвѣствѣно ꙗко ндѣтъ на веселіе С 267.6-7; хоташте же нзвѣствѣнѣкѣ вндѣтн възлѣзюша на храмннѣ тьмннчынѣнѣ н двѣрцанн сьмоштраахъ долоу С 184.6; покажн намъ. да внднмъ нзвѣствѣнѣкѣ мѣсто то С 218.29-30.

нзвѣствѣно [нестъ]. *Гр.* πέλειστοι. Известно е някому. извѣствѣно бо въ людемъ ꙗко ноанъ пркѣ въ М Лк 20.6 З; извѣствѣно нзи естъ. по бжнѣмъ кзннгамъ. не ток'мо нбсзнымъ силамъ прнтн. нъ н самого бѣ невнднмо съ намн бзтн СЕ 95b 4. *Изч.*

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἀκριβῶς. *Вар.* нзвѣствѣно, извѣствѣно, извѣствѣно, нзвѣствѣнѣ. *Нѣб.* известно ОА, ВА, АК, Бот, НГер, МлБТР, ЕтБАН, РБЕ.

нзвѣтъ, -а м. 1. Причина, повод. пзитааже кзнн нзвѣтъ сьматенѣа того ꙗко юнѣць гнѣва испльнъ бзвѣз н ꙗс хлѣва нскоунѣз гоннт' вьса на толнцѣ С 566.2; славыахъ о вьсѣхъ бѣ нзвѣтомъ тѣлесьнѣа страстн н келнна на оувѣдѣнѣе истннѣа своеа прнвед'шадо С 569.3; анкоунте съ ѣадъа своинн радостн нзвѣтъ вѣдн вамъ ѣадъ вашнхъ богочѣстнѣ С 324.25. 2. Предлог, претекст. нъ н жндове възьмъше отъсѣдоу пѣрн нзвѣтъ глаголѣтъ како сего крѣстннанн бога нмѣтъ. н еже н мѣста не вѣдѣаше С 304.5. 3. Оправдание, извинение. снце н стѣла пода немъ трѣвѣа да нн ѣдного же нматъ нзвѣта. аште прѣвѣдетъ въ зълѣ С 420.4. *Изч.* *С. Гр.* ἀφορμή, ἀπολογία πρὸς φασίς. *Нѣб.* извет *дуал.* ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, ДА.

нзвѣщанѣкѣ, -на ср. Пълна уверенность, сигурност. обѣшта са съ нзвѣщанннмъ вьсѣчѣстѣн црѣквн прновѣштнтн са С 299.3. *Изч.*

С. Гр. πληροφορία. *Вар.* нзвѣщтаннѣ. *Нѣб.* *Срв.* извещеніе *остар.* ВА.

нзвѣщатн, нзвѣщанѣкѣ, нзвѣщанѣшн *несв.* и *св.* 1. Известявам, съобщавам. не бо обрѣштетъ ннктоже тако авѣ нзвѣщтанѣа. нъ ꙗннна кестъ прнтъа С 440.21; вѣсте самн зѣло сѣште славолюбѣць. ськазаннѣ облаженѣадо даунда. еже нзннѣдоу нзвѣшта С 359.15; ꙗже бо зѣвнсть. тоу жнвѣтъ. враждѣа н сварн н прѣльстн. н пѣра н оглаголаннѣа словеса. н хоулѣа н оукореннѣа. н келнко аште нзвѣщтанѣмъ С 400.22. // Обявѣвам [закон, правило и под.]. кзнн законъ. кзнннн словесѣа нзвѣщтанѣмъ С 434.23-24; слзшн н проповѣждъ бжнѣа ѣоудеса ... како же новзн нзвѣщтанѣетъ са С 450.11. *Срв.* К 13b 3. // Предизвѣствявам, предсказвам. моланте са за ма къ господевн. да не бзѣ прншзло ннчтоже на ма. нхъже нзвѣщтанѣе С 364.7. 2. Казвам, говорю, изричам. вѣдѣе еже на оумѣ помъслн на ма. да того дѣла ма ннчтоже тебѣ нѣ нзвѣщтанѣшоу. ꙗвѣ отъвѣщтанѣ С 393.11; не много бѣ ннч'соже нзвѣщтанѣн. нъ тѣчѣнѣ ꙗко покалавъше са обратнмъ. н томоу прнпадъше вѣроунмъ С 386.25; понеже во н петрѣ ꙗгда нсповѣда хса блажааше са. ꙗкоже отче нзвѣщтанѣе С 379.13-14. // Разказвам. таковзннмъ же н толнкзннмъ ѣоудесемъ. съ богочѣстннмъ отъ насъ нзвѣщтаномъ С 559.5; подовааше н мьнѣ. ꙗвнтн въ сзповѣданнн томъ ... речетъ кто любо тзнъуае [!] внда. авѣе томоу нзвѣщтанѣоу бзтн. ꙗгда велнчнѣе бжнѣа авѣ хоштетъ бзтн С 546.5. // Произнасям, изричам. w вѣдѣа кзнннн оубо гласѣа нзвѣщтанѣа окланзнн. кзѣа помъслѣа въ срьдѣчн ношааше. ꙗгда отъвѣта сьмрътъна вѣза С 66.12;

КАМЪНИИ БѢ. рѣцѣ простерѣ на небо. ЧЛОВѢЧЬСКОМЪ ГЛАСОМЪ ИЗВѢШТА ГЛАГОЛА. ЕДИНЪ ІЕСТЪ БѢ ЕДИНЪ ІЕСТЪ ХС С 34.28; по истинѣ мати мѣченна. не испочетн бо слъзѣ немощнѣиѣ. ни извѣштала ни чѣсоже. ни смѣрено ни недостоно вѣремен С 96.10. 3. Цитирам, привеждам никаква мисъл. аѣпо оубо намѣ братна блажена-аго павла слово извѣштати. любаштнмъ бога все спѣветъ са на добро С 368.18. // Доказвам, потвърждавам никаква мисъл. еднин же съпротнватъ са жндове ... паштемъ хоташте истннѣ посѣнннн. н ісаніно извѣштаѣште. ождѣхъ сътворити вино. сътвори же трѣннн С 433.28. хоуѣ извѣштати. Гр. *ὀνειδίξω*. Хуля, сквернослова, клеветя. ни глагола кто снн іестъ. нже дръзнѣ прѣдъ всѣмн хоуѣ мнѣ толкѣ извѣштати С 360.20–21. ~ са *страг*.

К. С. Гр. *λέγω, λαλέω, βεβαίω, εἶρω, ἐκλέγω, ἀπαγγέλλω, φθέγγομαι, χράομαι, ὀνειδίξω*. Вар. извѣштати. Неб. извѣщавам *остар*. ОА, ВА, МлВТР, ПРОДД. Срв. извѣщавам.

ИЗВѢЩЕНЬЕ, -ѣ *ср*. Доказательство, потвърждение, уверение. даждн имъ оупѣваннемъ твоимъ извѣщеннемъ шедротѣ твоихъ. сего възкоушенн прнчлстнтн са СЕ 20а 11–12; прннемаста же н дръжаннмъ знаменнн н извѣштеннн възкръсеннн н поклоннста са кемоу С 446.10. *Изч*.

СЕ, С. Гр. *προφορία*. Вар. извѣштеннн, извѣщеннн.

Неб. извѣщение *остар*. ВА.

ИЗВАЗАТИ, ИЗВАЖѢ, ИЗВАЖЕШИ *св*. Свържа с обща верига, навържа. мѣчнтелѣа повелѣста извѣштн а н извазавъше а вестн на брѣгъ морѣ С 79.22. *Изч*.

С. Вар. извазати.

Неб. Срв. вежа *остар*. *гуал*. ВА, РБЕ, ДА.

ИЗГАНЯТИ, ИЗГАНЯѢ, ИЗГАНЯЕШИ *несв*. Изгонвам, изпѣждам, прогонвам.

І ВЪСЫ МНОГЫ ИЗГАНѢХѢ 3 Мк 6.13. *Изч*.

3. Гр. *ἐκβάλλω*. Вар. изганиати.

Неб. Вж. при изгонити.

ИЗГЛАГОЛАТИ, ИЗГЛАГОЛѢ, ИЗГЛАГОЛЕШИ *св*. 1. Изрека, изговоря, кажа. еже колнждо изгладѣ н лнхо сътворнхъ і лнхо мзислнхъ СЕ 72а 8; ѣзто семоу равѣно можеш изглаголати К 9а 6; волнмъ дрнанзскѣиѣ вѣрѣ неже къ коупношштно прнложнтн са. н тако нмъ изглаголавшемъ изгнанаа а нзъ събора цркѣвѣнааго С 202.3; н изглагола то малѣ іаснѣ С 562.21; н пакѣи възторнцѣи н трѣтннцѣи сътвори кемоу. съврѣшенѣи н іаснѣи изглаголатн іеже помнлоуи ма вжѣ С 562.23. // Наприказвам, наговоря. много мн изглагола до главѣи мн зъло съдѣа К 8б 40. 2. Разкажа, разпривя. вѣрѣ(ма) дѣн(е) (с)е(го) вѣдѣтъ нзи везоуѣе ег(о) (н)изглаголатн К 3а 33; нз да не всего по радоу изглаголѣи вѣдѣ во іако гнѣваешн са С 7.30. *Изч*. СЕ, К, С. Гр. *λέγω*. Вар. изглаголатн, изглаголатн.

Неб. Срв. глаголя *остар*. ОА, ВА, РБЕ.

ИЗГЛАДНИТИ, ИЗГЛАДѢ, ИЗГЛАДНИШИ *св*. Украся, изгладя, разхубавя. по огнѣ бо тако кѣо видѣхомъ прнходнвшѣе іакоже тѣло юно страстьннкоу изгладѣдено н оушн кемоу свѣтѣлѣ вѣста С 142.6–7. *Изч*.

С. Гр. *κοσμέω*.

Неб. Срв. изгладя [се] ОА, ВА, Бот, Дюв, ПГр, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

ИЗГНИАѢ, -ѣи *прнл*. Лош, негоден. нан творнтъ дрѣво доброе. агодѣ емоу добрѣ нан творнтъ дрѣво прѣхнѣно н агонѣ (!) емоу изгниаѣ СК Мт 12.33. *Изч*.

СК. Гр. *σαπρός*.

Неб. изгнил ОА, ВА, Бот, МлВТР, ЕтМл.

ИЗГОНИТИ, ИЗГОНѢ, ИЗГОНИШИ *несв*. 1. Изгонвам, изпѣждам, гоня, пѣдя. і възшѣдъ въз цркѣвѣ. начатъ изгонити продаѣштатаѣ въ нен н коу-

поуѣштама *М Лк 19.45 З*; егда оузырнте двраама н нсака н нѣкова. и вса пророкы въз црѣствнн вжнн. въз же нзгоннмзы вонз *М Лк 13.28 А, СК*; изгонаштите мѣа нзннѣ овѣдѣ мѣа *СП 16.10*; оукрѣпиша сѣа враси мои изгонаштите мѣа бес правѣдзи *СП 68.5*; пасѣштемъ же са вельбѣдомъ... една отъ ннхъ... вълѣзе въз ннѣвѣ... господннъ ннѣвзи тоа. теѣе нзгъзнати ѣк. нзгоннма же възпаде са въз пѣровъ *С 218.2*; н пророкъ даундъ прорнѣа глаголааше. оклеветалѣшталдо тан банжнндо своего. сего нзгоннхъ *С 305.29*. // Прогонвам, преследвам. молнте за творацнѣа вамъ напастн н нзгонашцама въз *М Мт 5.44 З, А, СК*. // *Прич. сев. деят. като същ. нзгонан л. ег. Гр. ἐκδιώκων*. Този, който преследва; преследващият. и стоудъ лица моего крзи мѣа... отъ лица вражнѣ нзгонашцаго (*вм. н нзгонашцаго, Север., с. 57, бел. под линия*) *СП 43.17*. // За добитък – извеждам на паша, натирвам. възходан двѣрмн. пастыръ естъ овѣцамъ... и овѣца гласъ его слышатъ. и своѣа овѣца гласаатъ по нменн. и нзгоннтъ ѣа *М Йо 10.3 З, А. 2. Прен.* Премахвам [злиа, болест, зъл дух и под.]. о прѣстѣ вжнн азъ нзгоннѣ вѣсзи *М Лк 11.20*; аште же азъ о вельбѣвоуѣѣ нзгоннѣ вѣсзи *М Лк 11.19 З*; изгона вѣсѣко безвѣрне изюден свонхъ *СЕ 44b 15*; запрѣщааетъ тн ѣѣ. и нзгоннтъ та трасавнѣ *СЕ 47b 13*; и сѣмрѣтн изгона *СЕ 26b 18*; н тъ вогазнн нзгоннтъ. протварѣа пѣтѣ вѣрѣ *С 446.12*; нменемъ толнко лѣтѣ вѣсен нзгонатъ са *С 136.18*. ~ са страг.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ἐκβάλλω, ἐξάγω, ἐκδιώκω, καταδιώκω, ἐλαύνω. Вар. изгоннтн, изгоннтн, изгоннтн.

Неб. изгонвам, изганям гуал., изгоня ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

изгорѣтн, изгорѣж, изгорншн св. 1. Изгоря, бивам унищожен от огън. въз

вндѣсте н повѣдѣете людннскѣ землѣ н декаполнтѣскѣ нзгорѣвѣшж огнемъ *С 129.4*; не нмаши того сѣтворнтн да жнвн нзгорнмъ *С 131.12*; горе естѣ зѣло оумьрѣшоу нзгорѣтн *С 131.13*; кѣлма оубо тѣштнтн са на сѣмрѣть. жнвѣ да нзгорнши *С 140.21*; пншннн исповѣдавзнн са самъ крѣстнѣанъ жнвоу нзгорѣтн повелѣхомъ *С 140.24*; допѣлнже оудове рѣѣнннхъ прѣстѣ нзгорѣвѣше отъпадоша *С 516.27*; вндѣвѣше бо рѣкѣ сѣадо отъ огнн оубе вѣсѣ нзгорѣвѣшж *С 517.4*. // *Образно.* възвратн вѣростъ твоѣ отъ мѣне. и подаждн мн влагѣ твонхъ цѣдротъ. изгорѣвѣшее грѣхы срѣе мое *СЕ 78a 5. 2.* За метал – разтопя се. нмѣаше снн корабѣ котѣкы желѣзны. нз нсоусовамн ввоздвннмн нзгорѣша *С 400.28*.

огньнмъ нзгорѣтн. *Гр. πυρκαύστος γίγνομαι*. Изгорен сѣм. вннде пнлатъ въз прѣворнн попоуштаа карстн жндовѣстѣ ... вннде н нзнде. паѣе огнь възжеже ... оунатъ бо да вѣша огнемъ нзгорѣан. въздвнгоша нхъ содомѣскын крнѣз *С 435.13. Изч.*

СЕ, С. Гр. καίωμα, δολανάωμα, χωνεύομαι. Вар. нзгорѣтн, изгорѣтн.

Неб. изгоря ОА, ВА, АК, Бот, НГер, МлБТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

изгоубнтн, изгоубалѣ, изгоубншн св. Погубя. н изгоубнша многы *С 147.29*; нзлѣзѣше фарнсен сѣвѣтѣ створнша. на исоуса да него нзгоубатъ *С 396.12*; да что вннзы кѣже дѣлзма хотатъ н нзгоубнтн *С 396.13*.

С. Гр. ἀπόλλυμι, ἀναπολέω, ἐξίσταμαι. Вар. изгоубнтн.

Неб. Сре. [по]губя.

изгъзнаннѣ, -ѣ ср. Гонение, преследване. ннктоже естъ нже оставнтъ домъ. ан братрннѣ... мене радн н... аште не нматъ прнѣатн сѣторнѣѣ въз вѣрма се нзннѣ домовъ н братрннѣ... по нзгъзнаннн. и въз вѣкѣ градѣштнн жнвотъ вѣѣннзнн *М Мк 10.30 З. Изч.*

М, З. Гр. διωυμός. Вар. нзгънание.
Неб. Срв. изгнание ОА, ВА, Бот, МлБТР,
ЕтМл, АР, РВЕ, ДА.

НЗГЪНАТН, НЖДЕНЖ, НЖДЕНЕШН СВ. 1. Изгоня, изпѣдя от някъде. і вѣннеде нс въ црквѣ вжнѣж. і нзгъна вса прода-нѣштаѣа. і коупоуѣштаѣа М Мт 21.12 З, СК; сѣтвори вичъ отъ врѣвнн. вса нзгъна н-црквѣ М Йо 2.15 З, А, ЗП; отъ сѣнмнштъ нжденжтъ взи М Йо 16.2 З, А, СК; посѣла къ дѣлателемъ равъ. да отъ плода вни-ног(р)да дадатъ емоу... приложн тре-ти посѣлатн. онн же н сего оуѣзвѣше нзгънаша М Лк 20.12 З; вѣставѣше нзгънаша н вонъ нз града. і вѣса н до врѣхоу горъ М Лк 4.29 З, А; нзинѣ кънасъ мнра сего нзгънанъ вѣдетъ вонъ М Йо 12.31 З, А, СК, Б; бла-женн есте егда поносат вамъ і нжден-жтъ взи і рекжтъ вѣсѣкъ зълъ глѣ на взи лѣжжѣ мене радн З Мт 5.11 А, СК; онъ же нзгънавъ вса вонъ. і емъ жъ за рѣкжъ възгласн глѣ. отроковнице възстанн М Лк 8.54 З, А, СК; а си-бѣ(ве) цѣтѣнѣ нзгънанн вѣдетъ. въ тѣмъжъ кромѣштѣнѣжъ М Мт 8.12 З, А, СК. // *Образно.* і отъ самого сѣмзи-сла изгъна нзи. і не помнитъ ни дроуѣжъ-взи. ни овзиѣа. ни рода ни нного нико-гоже. нъ ослѣпи оуи оума нашего К 4b 14; аште имашн чѣто на врага. іждени гнѣвъ К 8b 20. // За добитѣкъ – на-тиря, изкарам на паша. і егда своѣа овѣца нжденетъ. прѣдъ нмн ходн-тѣ. і овѣца по немъ нджтъ М Йо 10.4 З, А. 2. Прогоня, пропѣдя, отпратя на друго място. чѣто глѣтѣ кннгъ. нжденн равж н снѣ еж. не нматъ во (на)слѣдоватн снѣ равзиннъ (сѣ) снѣмъ свободннѣа Е 28a 10; н та жена прѣлѣстн адама ... н изгънана възста не породннѣа пншта С 9.18; не нжденн насъ тѣчѣжъ гнѣвомъ нтн въ поустѣа мѣста С 37.20; не тѣчѣжъ н црквѣвъ нъ н нз града нзгънанн възша С 200.29; нзгънаша а нзъ

сѣбора црквѣвънааго С 202.3–4; аггелъ къ іѣснѣоу прндѣ н ... нзгъ-натн дѣвенѣж ставн С 242.20; азъ та нзгънавзін възвождж. нже породннѣа дѣвѣрн зѣтворнѣж С 438.5–6; нзгъна нз града н отъ странъ тѣхъ С 517.27. // *Прич. мин. страг. катѣ сѣц.* нзгънаннн м. мн. Гр. οἱ δεδι-ωυμένοι. Преследваните. блаженн изгънанн правѣдъ радн. чѣко тѣхъ естъ црѣтво небское З Мт 5.10 А, СК. Срв. СЕ 85b 22; К 3b 12. 3. Прен. Премажна, прогоня, изгоня – за болест, зълъ дух, злина и под. і вѣсѣ мзногъи изгъна М Мк 1.34 З; вѣстѣ же вѣсоу. нзгънанѣоу прогѣа нѣмъ М Лк 11.14 З, А; жена ... молѣаше н да нжденетъ вѣсѣ нз дѣштере-ѣа М Мк 7.26 З; нѣъ ... вѣн са прѣжде марнн магдалинн. іж неѣже нзгъна ж вѣсѣ М Мк 16.9 З, А; і нжденн из него вѣ дѣхъ жадннзи. і вѣсѣкж ізѣжъ квасъ-нѣжъ. і даждн емоу сѣдравне СЕ 43a 1; і нжденн трасавнѣжъ снѣж. отъ раба твоего сего СЕ 44b 19.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ἐκβάλλω, διώκω, ἐκδιώκω, ἐξορίζω, ἐξελαινώ, ἀλελεύω, ἀποσοβέω, ἐξαιρέω.
Вар. изгънати, изгънати.

Неб. Срв. изганиям *gual.* ДА.

НЗГЪИВАТН, НЗГЪИВАЖ, НЗГЪИВАЖШН НЕСА. Умирам, загивам. коланко наимѣннжъ оу оца моего н нзгъиваѣжтъ хлѣвн. азъ же сѣде глѣдомъ нзгъиваѣж СК Лк 15.17. *Изч.*

СК. Гр. ἀπόλλυμαι.

Неб. изгибам, изгибнувам, изгибна св. НПер, МлБТР, ЕтМл.

НЗГЪИВНЖТН, НЗГЪИВНЖ, НЗГЪИВНШН СВ. Изгубя се, загубя се, изчезна. снѣ мон сѣ мрѣтѣвъ вѣ н ожнѣе изгъивѣлъ вѣ н обрѣте са М Лк 15.24 З, А; братръ твои сѣ мрѣтѣвъ вѣ н ожнѣе изгъивѣлъ вѣ н обрѣте са М Лк 15.32 З, А; зѣоутра егда тѣмънаа сѣмрѣтъ свѣтомъ славы христосовъи нзгъивѣ С 348.22. // Заги-на, пропадна. прндѣ іс възнскатъ н направнтъ нзгъивѣшенѣ а сн нзгъи-

БЪШННМЪ БЛАГОДѢТЕЛА ПОГОУВНТН
НШТЖТЪ С 402.19—20, 20. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. ἀπόλλυμι, ἀφανίζομαι. Вар.
изгнѣнѣти, изгнѣнѣти.

Неб. Вжс. при изгнѣвати.

НЗДАВЪНА нареч. Отдавна, от дълго
време. въсн днвѣѣхъ са вндаште
джба обанствнѣвъша то бо вѣдѣ-
ѣхъ н. нздавна соухъ С 18.18; н оу
ѣрзтога сѣдншн нздавна са троѣда
С 335.19; нздавна бо та вѣмь дѣ-
лесъ отзврзгъша са него С 336.2—3; н
окзи нздавна овзкз то отъ многа врѣ-
мене. н въ томъ въздрастъ. тако кротъ-
ко овзиче н мелаше С 565.8. *Изч.*

С. Гр. πάλαι, πρό πολλοῦ, μικρός. Вар.
нздавна, нздавна.

Неб. издавна МЛБТР, ЕтМл.

НЗДАЛЕЧА ВЖС. НЗДАЛЕЧЕ.

НЗДАЛЕЧЕ нареч. Отдалече, от далеч-
но разстояние. оузрѣвъ же нѣд
нздалече. теце н поклонн са емоу *М*
Мк 5.6 З; вѣахъ же тоу женз мзногзи
нздалече зьрашта. ѡже ндъ по нѣв
отъ галнела М Мт 27.55 З, А; мзи-
тарь нз далече стоѡ. не хотѣаше ни
оуно възвестн на него. нз вѣше прѣсн
своѡ М Лк 18.13 З, А; оузрѣ аврама.
нздалече М Лк 16.23 З, А; ѡ. мжжз
прокаженъ. нже ставше нз далеча
възвнѣж гласъ своѡ СК Лк 17.12;
ѣко възокъ гѣ ѡ на сзмѣрена при-
раетъ. ѡ възокъа ѡздалече сѣвѣстъ СП
137.6; тз ... оузрѣ нздалече пѣкз
велнкз народа граджштъ С 146.10;
се бо пророкъ прѣжде нздалече про-
гласн С 246.29; сѣлоуѣѣштн же са
на пѣтн. вндаште нздалеча. сз велн-
кзшнмъ оустрьмыенннмъ теценѡ прн-
ходаштъ. мнаште на нзѣденнѡ нмъ
прѣдзлежатн. звѣрноуоумоу нашѣст-
внѡ С 558.19.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἀπό μακρόθεν,
μακρόθεν, πόρρωθεν, τηλαυγής, προορῶν.
Вар. нз далече, ѡздалече, нздалеча, нз далеча.
Неб. издалече ОА, ВА, НГер, МЛБТР,
ЕтМл, РВЕ. Срв. издалеч ОА, ВА, МЛБТР,
АР, ДА.

НЗДАТН, НЗДАМЪ, НЗДАСН св. Отдам,
дам, предам. тзгда рече да нзнес-
жтз водз гадъ доушъ жнвзнхъ
нзнѡ же не гадз нз доуховънзѡ
дарз нздастъ С 495.29—30. // Осво-
бодя, пусна някого от някъде, пре-
дам някого някому. отъче повелн
съмрѣтн послоушатн мене. дѣѣшн рече
повелн да н вратъ заклучнтъ. нз скоро
мрѣтвадо да нздастъ С 309.22; да
аште мн нѣстз отъць отъць. оудрѣ-
жнтз мрѣтвадо въскрѣсеннѡ. аште мн
нѣстз отъць отъць. ставнтъ сзмрѣт
нздатн мрѣтвадо С 310.8. *Изч.*

С. Гр. ἀναδίδομι, ἀποδίδομι.

Неб. Срв. издавам, издам ОА, ВА, НТ, Вот,
Дюв, НГер, МЛБТР, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ,
ДА.

НЗДАТН, НЗДАЖЪ, НЗДАЖШН несв. и св.

1. Давам, раздавам последовате-
льно или на мнозина, пропилявам,
похарчвам. ѡ жена сжштн въ тоуеннн
кръве отъ дзвонѡ на десате лѣтоу ѣже
балѣмъ нздаѣвзшн въсе нмѣнне. нн
отъ еднного же не може нсѣѣлнтн *М*
Лк 8.43 З, А, СК; жена много постра-
давзшн отъ многоу враѣн н нздаѣвз-
шн въсе свое н нѡ еднноѡ польса обрѣ-
тзшн А Мк 5.26. 2. Врѣщам, преда-
вам. тз же н ладра не вндашн въ-
ставшн отъ гроба... а завнштн доуша
своѡа ... не нскзиданешн н ада вндашн
господьскомъ повелѣнннмъ четвѣрто-
днѣнѡ нздажштн С 339.2. *Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. προσαναλίσσω, βαλα-
νάω, ἀναδίδομι.

Неб. Вжс. при нздатн.

НЗДРАНЛѢВЪ прил. притеж. Израил-
лев, на Израил. блгнъ гѣ бѣ нзавъ
М Лк 1.68 З, А; ѡ мзногзи снѣв
нздравъ обрштз кз гн боу нхъ М
Лк 1.16 З, А; аште цѣрѣ нздавъ естъ.
да сзлѣзетъ нзнѣ сз крѣта М Мт
27.42 З, А, СК; взннде въ зем(л)ѣ
нзлѣж А Мт 2.21 СК, Б; исходъ нлѣ-
въ отъ египта СП 113.1; да оубоитъ
же сѡ отъ него въсе сѣмѡ нлѣво СП

21.24; помѣнж... рѣснотж своѣхъ домоу
инлѣоу *СП* 97.3; благѣнз еси ꙗже
нлѣвз *СЕ* 1b 10; стража дахъ та снѣ
члѣѣ. домоу нлѣоу *СЕ* 82a 17–18; и
бѣ нлѣа оуболатъ са *К* 1a 13; поатъ
моисн снѣи излѣвзи *Е* 30a 9; благо-
словниенъ градъин въ нма господне
црѣ нздранлѣвз *С* 403.3; н бога
нздранлѣва оуболатъ *С* 325.20.

сватъин [сватъ] нздранлѣвз. *Гр.* ὁ
ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ. Название на
юдейския бог. ꙗ вратиша (!) са ꙗкоу-
сиша бѣ. ꙗ стаго инлѣва прогнѣваша
СП 77.41; ꙗко гнѣ естъ заетъпление. ꙗ
свѣаго нлѣва цѣсарѣ наше^{го} *СП*
88.19; въ сѣдѣхъ пѣсаломьскъихъ
рѣснотж твоѣхъ бже възпоѣхъ тебѣ въ
гласлехъ свѣатъ инлѣвз *СП* 70.22.
М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. тоу
Ἰσραήλ. *Вар.* нздранлѣвз, издранлѣвз,
издранлѣвз.

Неб. издраилев ОА, ВА, Бот.

нздранлннтъскъ, -ъин *прил.* Израил-
ски. разгнѣваеъ са... на ахава цѣсара
нздранлннтъска *С* 194.29; н прѣход-
нтъ внднмадо жнтнѣа коньчннж въ
наставеннн нздранлннтъскъинхъ чрьно-
рнзъцъ *С* 277.19. *Изч.*

С. Гр. [тоу] Ἰσραήλ, τῶν Ἰσραηλιτῶν,
Ἰσραηλίτης. *Вар.* нздранлннтъскъ.

Неб. израилски ОА, ВА, Бот, МлВТР,
РВЕ.

нздранлнтѣнннз, -а *м.* Израилтянин,
потомѣк на Израил. е въ истннж
лннтѣнннз *З* Йо 1.48 *СК*; отъвѣшти
слово разоумьно еманоу инлнтѣннноу
СП 87.1; са разоумъ о таинъихъ етана
инлнтѣнннѣа *СП* 88.1; н азъ нздранлн-
тѣнннз кесмъ отъ сѣмене авраамьѣа *С*
347.11. *Изч.*

З, СК, СП, С. Гр. Ἰσραηλίτης. *Вар.*
издранлнтѣнннз, издранлнтѣнннз.

Неб. израилтянин ОА, ВА, МлВТР, ВТР,
АР, РВЕ.

нздранлѣ, -ѣ *м.* *ЛИ.* Израил – потом-
ството на патриарх Яков [Иаков],
наречен Израил [Бит 32.28], след
като се борил с Бога. В друг вари-

ант на легендата Яков получава
това име от Бога след завръща-
нето си от Месопотамия [Бит
35.10]. ꙗко ꙗкова извѣра себѣ ꙗ. инлѣ
въ достоѣнне себѣ *СП* 134.4; н възнде
инлѣ въ егѣптъ. н нѣковъ приде въ зем-
лѣхъ храмовж *СП* 104.23; въздрядоу-
етъ са ꙗковъ ꙗ възвеселитъ са нлѣ *СП*
13.8; не нзннѣ постъидитъ са ꙗ(..)въ н
нзннѣ лица прѣложитъ нлѣ *К* 1a 10. //
Израилското царство, израил-
ский народ, произлязъл от 12-те
Яковови синове. ꙗ въ въ поуѣтннхъ
до днѣ авленнѣ своего къ нздранлѣоу
М Лк 1.80 *З*; н тзи вѣлееме зем(л)ѣ
нодова... нс тебе бо нздѣетъ вождъ иже
оупасетъ люди своѣа нлѣа *А* Мт 2.6 *СК*;
въистъ ноуѣа стѣинн его. инлѣ область
его *СП* 113.2; раздѣльшюмоу чръмъ-
ное море... н проведъшюмоу н инлѣ по
срѣдѣ его *СП* 135.13–14; извѣра(ра)
дѣда раба своего... пасти нѣкова раба
своего инлѣа достоѣнне свое *СП* 77.71;
знаемъ въ ноуѣн бѣ. н въ нлн велне
нма его *СЕ* 105b 8; тзи еси бѣ нашъ.
иже водоу н огнемъ. при нанн изваен
нлѣ отъ льстн валловъ *СЕ* 5b 12;
пасти нлѣа *Е* 6a 1; се ли бози твои нз-
дранлѣоу. възведъшнн та отъ егѣпта
С 435.20; ꙗгда коньцъ азъикъ влѣ-
зетъ. тзгда всь нздранлѣ сѣпасетъ
са *С* 347.17.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. Ἰσραήλ
от евр. Ii'sra'el. *Вар.* издранлѣ.

Неб. Израил Бот.

нздранлѣнннз, -а *м.* Израилтянин,
потомѣк на Израил. се въ истннж
нздлѣнннз въ немъже льстн нѣстъ *М*
Йо 1.48. *Изч.*

М. Гр. Ἰσραηλίτης. *Вар.* нздранлѣнннз.

Неб. Вж. при нздранлнтѣнннз.

нздрастнтн, нздрашж, нздрастншн св.
Направля да израсне, да се роди;
сѣздам. ннѣа нх' мрътвѣѣа жнѣвѣ акъ
класъ краѣзнѣа н зѣрѣвѣа бес троудѣ
нзърастн *С* 388.11. *Изч.*

С. Гр. βλαστάνω. *Вар.* нзърастнтн.

Неб. израстя оstar. книж. ВА.

НЗДРЕЩН, НЗДРЕКЖ, НЗДРЕЧЕШН св.

1. Изрека, изговоря, произнеса нещо. ВЗДАМЪ ТЕБѢ ОБѢТЪ МОА ІАЖЕ НЗДРѢСТЕ ОУСТЫНѢ МО(Н) *СП* 65.14; К'ДЕЖЕ НЗДРЕЧЕ САВННЪ. СТАВН СА КОРАВЪ ПОСРѢДОУ РѢКЪ. Н БѢШЕ КЛАТНМЪ ЗѢЛО *С* 151.1. // Проговоря. ІВО ВРѢМА ЕСТЬ ЮЖЕ ІЗРЕШТИ. І ПРИВЪШТИТИ НЪІ ТАІНАХЪ *К* 1б 7-8. 2. Кажа, обявя, съобщя. Н НАУА ГЛАГОЛАТН НМЪ ВОІЕБОДА. ІЖЕ НМАМЪ НЗДРЕШТН НЕ НА БЛАГОДѢТН ЗЪРА ГЛАГОЛЖ. НЪ ІАКОЖЕ ІЕСТЪ НЕГНА *С* 71.8-9; РАЗГНѢВАВЪ ЖЕ СА ТЛЪКЪ. Н ОТЪ ЦѢСАРА СКОІЕГО ВЪПРОШЕНЪ БЪІВЪ. ЧТО КЕМОУ НЗДРЕЧЕ. ОТЪ ВѢШТА. ДОСАЖДАЕТЪ ТН Н ОУКАРИЕТЪ ТА ЦРОУ *С* 61.21; Н НЕ ТЪІ АН НЗДРЕЧЕ А АЗЪ ОУТВРѢДНХЪ *С* 249.10; НН ОУЧЕННЦН ЖЕ РАЗОУМѢША ВѢШТААНААГО. ДОНДЕЖЕ СНАДЕ БЪ НЕМОШТН НХЪ. Н ІАВѢ НЗДРЕЧЕ *С* 488.7-8; НЕ ПОНШТЕТЪ АН САМЪ ХОДАТАА СЕВѢ. ДА ІАВѢ НЗДРЕКЖ. Н МНѢШААГО СЕБЕ. ДА БЪІ ТЪЪЫКЪ КЪІНМЪ НЗЪЫТН КЕМОУ ЗЪЛА *С* 361.19. // Обещая, дам обещание. ТѢМЪ ЖЕ СЪ КЛАТВОИЖ НЗДРЕЧЕ ЕН ДАТН ЕГОЖЕ АШТЕ ВЪСПРОСНТЪ *М* *Мт* 14.7 *З*. *Изч.*

М, З, СП, К, С. Гр. λέγω, ἀναλέγω, ἀποφαίνομαι, ὁμολογέω, διαστέλλω, φράζω. *Вар.* нздрештн, нздрештн. *Неб.* изрека св., изричам несс. ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, РБЕ, ДА.

НЗДРЪІТН, НЗДРЪІКЖ, НЗДРЪІШЕШН св.

Изрова, изрина. РОВЪ ІЗДРЪІ Н НСКОПА І. І ВЪПАДЕ СА БЪ ЧМЖ ІЖЖЕ СТВОРН *СП* 7.16; ДА ОУКРОТИШН ОТЪ ДЕНЪ ЛЮТЪ. ДОІЖДЕ ІЗДРЪІЕТЪ СА ГРѢШНОУМОУ ЧМА *СП* 93.13. *Изч.* ~ са *страг.*

СП. Гр. ὀρούσω. *Вар.* нздрѣитн. *Неб.* изрия, изрина св., изривам несс. ОА, ВА, НТ, Дюв, МлБТР, БТР, АР, РБЕ.

НЗДРАДЪ нареч. Извънредно, необик-

новено, исключително. ІАКО ПАЧЛЪ НѢК'ТО ПОЛЪСКЪІН РАТАН НЗДРАДЪ БЕЗЪЛОБЕНЪ Н ПРОСТЪ ЖНТНЕМЪ СЪ КРАСЪНОИЖ ЖЕНОИЖ СЪПРАЖЕ СА *С* 169.5. *Изч.*

С. Гр. καθ' ὑπερβολήν. *Вар.* нздрадъ. *Неб.* изред остар. книж. ВА.

НЗДРАДЪНО нареч. Изрядно, много добре, както трябва. ВЪЗГЛАШЕННЕ (НЗДРАДЪНО О ПРѢСТѢН ЧНСТѢН... ВЛАЧНЦН... НАШЕН (В)РЦН *СС* IIIб 7; ТАКОВЪІНМЪ ЖЕ Н ТОЛНЪКЪІНМЪ ЧОУДЕСЕМЪ СЪ БОГОУЧСТННМЪ ОТЪ НАСЪ НЗВѢШТАНОМ' НЗДРАДЪНО ПОМЪІСАНХЪ Н СЕГО ПРѢСАВЪНААГО ЧОУДЕСЕ НЕ ПРѢЪРѢТН *С* 559.6. *Изч.*

СС, С. Гр. ἐξαιρετός. *Вар.* нздрадъно. *Неб.* изрядно ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, РБЕ.

НЗДРАДЪНЪ, -ЪІН прил. 1. Извън-

реден, необикновен. МНОГАШДН ЖЕ ВЪСЖ АЛУБѢЖ ІМ ДННН ЛЮБЪІНО БЕЗЪ ІАДН Н ПНТНІА ПРѢБЪІВААСТА Н ВЪ ТОЛНЦѢ ОУДРЖЧЕННН ТѢЛА Н СКЖДОСТН НЗДРАДЪНЪІНХЪ *С* 547.27-28. 2. Изряден, образцов, отличен. Н ТЪ РЕЧЕ КЪ ННМЪ ЧАДА НЗДРАДНОІЕ Н ПЪІТАЕМОЕ СЕ ІЕСТЪ ДА БЪІ КТО БЪІ ОУГОДНАЪ Н ОУЧСТНАЪ ОТЪ ВСЕА СКВРЪІНЪІ ДШЖ СВОИЖ *С* 570.21. *Изч.*

С. Вар. нздрадънъ. *Неб.* изряден книж. ОА, ВА, РБЕ.

НЗДРАДЪТН ВЪІС. НЕСТРАСТН.

НЗДЪХНЖТН, НЗДЪХНЖ, НЗДЪХНШЕШН св.

Издѣхна, изпусна последен дѣх, умра. НСЪ РЕЧЕ ОТЪЧЕ ВЪ РЖЦѢ ТВОИ ПРѢДАИЖ ДХЪ МОИ І СЕ РЕКЪ НЗДЪШЕ *М* *Лк* 23.46 *З, А*; ІС ЖЕ ПОУЩЪ ГЛАСЪ ВЕЛНН НЗДЪШЕ *М* *Мк* 15.37 *З*; ТАКО ВЪЗЪПНЕЪ НЗДЪШЕ *М* *Мк* 15.39 *З*; ВЛАДЪІКА НАШЪ НВЕТЪ ІАКОЖЕ СТОІАТН КЕМОУ НЪ НЗДЪХНЖТН Н ОУМРѢТН *С* 149.28; ПНОННІ ЗАТВОРН ОУН ІАКО ЖЕ НАРОДОУ МНѢТН І НЗДЪША *С* 141.16; Н РЕКЪ ГОСПОДОУ ПРННМН МОИЖ ДОУШЖ АКЪІ ОТЪРНГАА ТНХО Н БЕЪ ВОЛѢЪІНН НЗДЪХНЖ *С* 141.22. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. ἐκπνέω, ἀποπνέω. *Неб.* издѣхна св., издѣхвам несс. ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, АР, РБЕ.

НЗДЪХАНЬЕ, -ІА ср.

ДО ПОСЛѢДЪНААГО НЗДЪХАНЬА. *Гр.* ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς. ДО КРАЯ НА

живота си, до смъртта си. до
послѣднѣбаго нздъиханнѣ твоего *СЕ*
87а 10–11. *Изч.*

СЕ. Вар. нздъиханнѣ.

Нѣб. издихание *остар.* книж. ОА, ВА,
Вот, МлБТР, БТР, АР, РБЕ.

НЗДЪИХАТН, НЗДЪИХАЖ, НЗДЪИХАШН
несв. Издъхам, изпускам после-
ден дъх, умирам. нздъихаиштемъ
члкъмъ отъ страха *М* Лк 21.26 З, А,
СК; комнсъ... повелѣ вонномъ свонмъ
да проводжтъ ѿ онаже велим отъско-
чнѣвшн нзнде въ слѣдъ състоальника
кнажа н двнѣ нздъиха *С* 234.2. *Изч.*
М, З, А, СК, С. Гр. ἀποψύχο.

Нѣб. издыхам, издыхвам *остар.* МлБТР,
ЕтМл, РБЕ. *Срв.* издъхам ОА, ВА, Дюв,
НГер, МлБТР, БТР, АР, РБЕ.

НЗДЪРАТН, НЗДЕРЖ, НЗДЕРВШН *св.* Из-
мъкна, изтегля, издърпам. прншъ-
дъша дъва аггѣла нздрста (*погр.*
вл. нздрста, *Север.*, с. 193, *бел.*
пог линия) н нс тннзы тоа *С* 193.26–
27. *Изч.*

С. Гр. ἀνασπάω. *Вар.* нздратн.

Нѣб. *Срв.* издера 'одраскам, скъсам' ОА,
ВА, БТР, РБЕ.

НЗДЪЛАТН, НЗДЪЛАЖ, НЗДЪЛАШН *св.*
Издялам, направля чрез дялане,
изсека [за предмет от дърво, камък
и мед]. се дръво пророческомъ
окомъ вндѣвъз неремнн жндзы хота-
ште христосоу нздѣлатн *С* 353.2. *Изч.*
С. Гр. τελεκόομαι.

Нѣб. издялам *св.*, издялвам *несв.* ОА, ВА,
НТ, Дюв, НГер, МлБТР, АР, РБЕ.

НЗДЪИАТН, НЗДЪИЖ, НЗДЪИШН *несв.*
Нося, притежавам. възхвалж имѣ
бѣ моего съ псннж възвеличж | въз хва-
ленз | годѣ вждетъ боу пауче тельца
юна рогъ | ѿдѣишита | пазнегъти *СП*
68.32. *Изч.*

СП. Гр. ἐκφέρο. *Вар.* ѿдѣиатн.

Нѣб. ѱ.

НЗНМАТН, НЗЕМЛЖ, НЗЕМЛШН *несв.* Взе-
мам, отнемам. неже тн вѣ далъ
даръ. нс твонхъ нземба оустъ *С*

426.12. // Извличам, добивам. како-
же во врауевѣстнн отроцн змнннзѣ
нзвзи цѣлатъ. нс тѣхъ нземыжште
цѣлѣвнннѣ вѣлннѣ. растворше вн-
намн нзвѣннннн врдъз цѣлаште *С*
430.15.

НЗНМАТН доушж. *Гр.* αἶρω τὴν
ψυχὴν. Измъчвам някого, вземам
душата на някого. доколѣ дшж
наша нземлеш *А* Йо 10.24.

А, С. Гр. ἔκχεω, ἀνακαλέομαι.

Нѣб. *Срв.* вземам, иззимам НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, АР.

НЗНСКАТН, НЗНЦЖ, НЗНЦШН *св.* 1. По-
търся, подиря. четъир'мн десатъ
днѣмн постомъ. ннннѣ гѣ нзнскавѣ гѣ
вндѣлз *С* 92.10; не обнска неже
ненавндѣ. не нзнска неже охочудн *С*
512.13–14; ржж прндѣлз лн нсн.
образъ нзнскалз лн нсн. прѣстн твон
опослоушанжтъ лн тн *С* 512.3. // Про-
уча, издирия, изследвам. аште взи
добрѣ нзнскалз. не взи тако злѣ прѣ-
тлзковалз *С* 512.14. 2. Пожелая,
поискам, изискам. во събѣтѣ прав-
знхъ | сонзмѣ велиѣ дѣла гнѣ. ѿзнс-
кана во въсѣхъ волѣхъ его *СП* 110.2;
въсѣкомоу же емоуже дано вѣстъз мь-
ного. много нзнштетъ са отъ него *М*
Лк 12.48 З. ~ са *траг.* и *безл.* *Изч.*
М, З, СП, С. Гр. ζητέω, ἐκζητέω, ἐρευνῶ.

Вар. ѿзнскатн.

Нѣб. изискам, изискавам *несв.* ОА, ВА, Вот,
Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР.

НЗНТН, НЗНДЖ, НЗНДЕШН *св.* 1. Изляза,
придвижа се отвѣтре навън. азъ
есмъ дъврн. мзнож аште кто вьнн-
детъ съпстъ са. н вьнндетъ н нзн-
детъ *М* Йо 10.9 З, А, *СК*; нзнде же
пакъз пнлатъ вонъ *М* Йо 19.4 З, А,
СК; отъврзъше же дъврн тьмннцн.
нзндоша коуп'но вьсн звѣрнѣ *С*
184.22; нзнде влажензн нз домоу
оца своего *С* 547.1; н какоже нзнде отъ
гроба затвореноу сжштоу гробоу *С*
501.11. // *Образно.* | дъве нсз оштю-
штѣ въ себѣ снаж ншедъшж отъ него

М Мк 5.30 З, А, СК, У; н достоннж
показа снаж грѣтань. нмже нздѣоша
прѣданно словеса С 426.15–16. // Из-
плъзна се, измъкна се. н нзискаахъ
же его пакы иатн. н нзде отъ рѣкъ
нхъ М Йо 10.39 З. // Изляза из
гроба, възкрѣсна. всн вѣштн вѣ
гровѣхъ. оуслъшатъ глѣсъ сѣна бѣжнѣ. н
нздѣжтъ М Йо 5.26 З, А. 2. На-
пусна мястото, където се нами-
рам, отдалеча се от някъде. нзде
отъ тѣдоу. н прнде вѣ отечѣствене свое
М Мк 6.1; нзде вѣнъ града съ
людьмн свонмн С 200.22; негда нздѣ-
оша нзъ егѣпта. вндѣвъше море
растѣпнѣвшѣ са С 417.5; нздн нз
града того н ндн вѣ аснж С 235.27.
// За нечист дух, бяс – изляза от
някого. нѣмзы н глѣхъ дѣше. азъ тн
велж нзтн нз него. н к томуу не вѣнн-
дн вѣ нѣ М Мк 9.25 З, А, СК, Б;
нздн дѣше нечнстѣн отъ члѣка М
Мк 5.8 З; н запрѣтн емоу нс н нзде
нз него вѣсѣ. н нецѣлѣ отрокъ томъ
члѣсъ М Мт 17.18 А, СК; рече отъць
антонн нздн нзъ чловѣка. вѣсѣ же съ
хоуложъ възпнѣше С 172.10. 3. Отида
някъде, на определено място или
с определена цел. самъ сн несы
крѣтъ. нзде вѣ нарнцѣемое краннево
мѣсто М Йо 19.17 З, А, Б; възхотѣ
нсѣ нзтн вѣ галнлѣж М Йо 1.44 З,
А, О; нздн ядро на распѣтнѣ н стѣ-
гнзы града М Лк 14.21 З, А, СК;
шѣдъшо же емоу на землѣжъ сѣрѣте н
мжжъ едннз М Лк 8.27 З, А; ншѣдъ-
ше равн тн на пѣтн. сѣвѣраша вса
наже обрѣтѣж М Мт 22.10 А; нздѣж
натн н М Мк 3.21 З; нзде члѣкъ на
дѣло свое. н на дѣланѣвѣ своѣ С П
103.23; нзде на мѣлѣанънонѣ мѣсто С
273.23; шѣдъше крѣстнѣанн възаша
тѣлесѣвѣ сѣою С 15.10. // Трѣгна, от-
правя се на някъде. нзде же нсѣ н
оученнцн его. вѣ всн кесдрнѣ фнлн-
повзы М Мк 8.27 З, А, СК; людемъ
прѣселенѣ егда хотѣахъ нзтн С П

64.1; н рекжтъ вамъ се съде се овъде
хъ. не нздѣтѣ нн поженѣте М Лк
17.23 З; нзде вѣнъ нз града вѣ
внтаннж. н въздворн са тоу М Мт
21.17 З¹, СК, ЗП. // Премина, оти-
да отъдъ нешо. сн рекъ нс. нзде съ
оученнкы свонмн. на онъ полъ потока
кедрѣска. идеже вѣ вртѣжъ М Йо 18.1
З, А, СК; глѣша емоу. идемъ н мзы съ
товонж. н нздѣж М Йо 21.3 А. // Из-
кача се, възляза някъде. н възпѣ-
вѣше нздѣж вѣ горѣ еленѣсжж М Мк
14.26 З; нзде вѣ горѣ молнтн са М
Лк 6.12 З. 4. Трѣгна заедно с ня-
кого, прнсьедннѣ се. нзынѣ же отъ-
рннж посрамн нзы. н не нздѣшн бѣже вѣ
слахъ нашѣхъ С П 43.10. 5. Дойда,
прнстнгна от някъде. н се жена
хананенска. отъ прѣдѣлѣ тѣхъ нше-
дъшн. възъпн М Мт 15.22 СК.
6. Произляза, родя се. нздѣж отъ
отца М Йо 16.28 З; отъ вѣ нзде н
къ боу градѣжъ М Йо 13.3 З, А, СК;
н тѣ внѣлееме зем(а)е нюдова ннѣм же
мѣнѣшн есн вѣ влѣдѣхъ нюдовахъ. не
тебе бо нздѣтѣжъ вождѣжъ же оупасѣтѣ
люди своѣ нзлѣ А Мт 2.6 СК; нз
жтровзы твоѣа нздѣтѣжъ С 237.17;
нагъ нздѣохъ н урѣва матерѣ моѣа С
64.13; отъ дѣвзы нзде н С 248.12.
7. Изтека, изблнчна. едннз отъ
воннз. копнемъ емоу ревра проводе. н
нзде абне крѣвзъ н вода М Йо 19.34
З, А, СК, Б; н нсточннжъ нзде нз него
С 18.18. 8. Появя се, покажа се.
такѣ вѣдѣтѣжъ вѣ сѣконѣчаннѣ вѣка.
нздѣжтъ анѣан. н отълѣчатъ зълѣна
отъ сѣдъзы праведъннзѣхъ М Мт 13.49
З, СК; н нздѣжъ фарнсеѣн н начасѣ
сѣтазатн са съ ннмъ М Мк 8.11 З. 9.
Окажа се някакъв. егда сѣдѣмъ
емоу да нздѣтѣжъ оспѣденъ С П 108.7.
10. За слух, мѣлва н под. – раз-
пространя се, прѣсна се. нзде же
слово се вѣ братрннжъ З Йо 21.23 А,
СК; н нзде слѣхъ его абне во всѣжъ
странѣжъ галнленскжж М Мк 1.28 З; н

вѣсть нздѣ по всѣмъ странѣ о немъ *М Лк 4.14*; во всѣхъ землѣхъ нздѣ въща- нзѣ нхъ *СП 18.5*; въ всѣхъ землѣхъ нздѣ слава его *С 509.1*. **11.** За за- повед, нареждане – издаден съм, разпратен съм. издѣ повелѣние отъ кесарѣ двзгоста напнсати всѣхъ оусе- ленѣхъ *М Лк 21.1 З, А, СК.*

нзнтн протнвѣ [на сзрѣтенье]. *Гр.* ἐξέρχομαι εἰς ὑπάντησιν [*вар.* εἰς συνάντησιν], ἀπαντάω, ὑπαντάω. Отида да посрещна, да срещна някого. і се весь градъ нздѣ протнвѣ нѣвн *М Мт 8.34 З, А*; издѣ протнвоу женнхочу *М Мт 25.1 З, А, СК*; се не- вѣстѣннкъ градѣтъ нздѣ на сзрѣ- теннѣ кемоу *С 369.4. Срв. С 117.2.*

нзнтн на дѣло. *Гр.* εἰς ἔργον ἄγωμαι. Осъществя се. внда прореченнѣ своѣ на дѣло нсзшедѣше *С 321.21–22.* *М, З, А, СК, В, ЗП, О, У, СП, СС, К, С. Гр.* ἐξέρχομαι, ἀνέρχομαι, ἀπέρχομαι, προέρχο- май, ἐκπορεύομαι, ὑπαντάω, ἦκω, χωρέω, ἀνίσταμαι, ἀπαντάω, ἔρχομαι, πορεύομαι. *Вар.* изнтн, изнтн.

Неб. изида, изидам, изидем *gual.* ВА, НТ, Дюв, ЕтБАН, ДА.

нзлагатн, нзлагатѣ, нзлагатѣшн нескв.

Изгонвам, прогонвам, пропѣж- дам. сзврѣшена любзѣв нзлагатѣ вѣзнѣ ѣко воѣзнѣ мѣкѣ нматѣ а не боам са не сзврѣшаѣт са вѣ любзѣвн *Е 376 2. Изч.*

Е. Гр. ἐξῶ βάλλω.

Неб. ъ.

нзлазнтн, нзлазѣ, нзлазѣшн нескв.

1. Излизам, движа се отвѣтре на- вѣн. тѣжааше же боамн. іакоже іеднонѣ отълѣчнѣ себе. н заклячнѣ вѣ поучѣннн ннкаможе ннколнже нз нѣа нзлазнѣ *С 561.18*; мрѣтѣв грѣ- хѣ сзлѣзѣ. нзлазѣшн ожнвленѣ правѣдонѣ *Х I Ва 21–22.* // *Образно.* н да не нзлазн слово сквернѣво іждѣже хѣ вѣлазнтѣ *С 507.21.* // Напускам мястото, кѣдето обикновено се на- мирам. исповѣдал са до десатн лѣт'. вѣ пѣштерѣ тон ... не нзлаза нз

мѣста не бесѣдоуѣ нн кѣ комоуѣ *С 528.24–25*. **2.** За брой, количество – превишавам. аште н на р нхѣ раз- дѣланшн своѣго чнменѣ не нзлазатѣ *С 95.1. Изч.*

С, Х. Гр. ἐξέρχομαι, ἐκβαίνω, ἀναβαίνω. *Неб.* излазѣм *gual.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГѣр, ЕтМл, МлБТР, ДА.

нзланватн, нзланвѣ, нзланвѣшн нескв.

Изливам, изсипвам. прнзываѣн воуриѣ морзскѣхъ і нзланваѣ іѣ на анѣ вѣсѣа зѣма *СЕ 56b 22–23.* // За крѣв – проливам. се естѣ крѣв моѣ нзлан- ваѣма за вѣ кѣ оставленѣ грѣхочѣ *К 7b 22. Изч.*

СЕ, К. Гр. ἐκχέω. *Вар.* изланватн.

Неб. изливам ОА, НТ, АР, ВА, БТР, НГѣр, МлБТР, ЕтМл, Дюв, Вот, АК.

нзлантн, нзланѣ, нзланѣшн св.

нзлантн сръдѣце [своѣ]. *Гр.* ἐκχέω τὴν καρδίαν ἐμαυτοῦ. Разкрѣя, излея сръцето си; откровен, искрен съм. ізлантѣ прѣдѣ нимѣ сръдѣца ваша ѣко бѣ застѣпѣннкѣ нашѣ естѣ *СП 61.9. Изч.*

СП. Вар. ізлантн.

Неб. Вѣс. при нзлантн са.

нзлантн са, нзланѣ са, нзланѣшн са св.

Разлея се, излея се. ѣко вода нзлан- хѣ са *СП 21.15. Изч.*

СП. Гр. ἐκχέω. *Вар.* нзлантн са.

Неб. излея [се] остѣр. ВА. Срв. излея [се] ОА, ВА, АК, Дюв, МлБТР.

нзлнха нареч. **1.** Тѣрде много. онн же

нзлнха днѣлѣвахѣ са *М Мк 10.26 З*; і зѣло нзлнха вѣ себѣ днѣлѣвахѣ са *М Мк 6.51 З*. **2.** Повече, още повече. і прѣщлѣхѣ емоу мнзосн да оумлѣ- чнтѣ. онѣ же нзлнха вѣзнѣше *М Мк 10.48 З*; тѣхѣ радн нзлнха любнмѣ кѣстѣ вогомѣ *С 219.28.* // В повече, прекомерно. ѣкоже азѣ колнждѣ сѣтворнхѣ. і вѣсѣ нзлнха. вѣ ѣденѣн. і вѣ і вѣ пнтѣн. неправѣднѣмѣ сзпанѣн *СЕ 72a 18*; лѣпо же вѣ намѣ правѣдѣ нзлнха нмѣтн. паѣе кннхчнн н фарн- сен *С 135.25*. **3.** С излишѣк. гѣ ...

нзлѣзе мрътвѣн С 317.6. 3. Явя се, появя се. нзлѣзѣше рече фарисен съвѣтъ сътворѣша да него погоубатъ С 401.17. 4. Сляза [от кораб, лодка]. нзлѣзъ не корабъ петръ хождаше на водахъ М Мт 14.29 З, СК, Б; нзлѣзъ же не корабъ прнде на конн к' ннмъ С 60.10. 5. Окажа се някакъв. блажн оубо по нзвѣстн пострадавъшааго мжъеннѣ да бѣдешн мжъеннкъ волеж. н нзлѣзешн без гонѣннѣ. безъ огнѣ. без-д-ранъ тѣхъ жде мжкъ съподовьенъ С 82.11. 6. Отклоня се от закон, правило. а възша бо не нзлѣзан отъ закона. не възша бо закона положъшааго похоуланн С 401.20.

М, З, СК, Б, С. Гр. ἐξέρχομαι, ἐκβαίνω, καταβαίνω, ἐξορμάω, ὑπαντάω, εἰσερχομαι, δεῦρο, ἀποβαίνω.

Неб. изляза ОА, ВА, АК, Бог, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА; излѣза *дуал.* ДА; излезем *дуал.* ДА; излѣзна *дуал.* ДА.

нзманантѣнннъ, -а м. Потомък на Измаил – синът на Аврам и Агар [Бит 16.15]. сѣла идѣумѣискаѣ измаилтѣне моѣвъ ї агарѣнѣ СП 82.7. Изч.

СП. Гр. Ἰσμαηλίτης от евр. *ЛИ* išmā'el 'бог е чул'. Вар. измаилтѣнннъ.

Неб. Ø.

нзметатн, нзмещж, нзмещешн св. Изхвѣрля. н възходаште подъ водоитъ комоу въ не нзмештетъ н възнъ С 128.27. Изч.

С. Гр. ἐκβάλλω.

Неб. измета ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, АР, ДА.

нзмладъ [С 117.27] *вжс.* младъ.

нзмъкнжтн, нзмъкнж, нзмъкнешн св. Пресипна, прегракна. оутроудъхъ сѣа вопнѣ измлъче грътанъ мои СП 68.4. Изч.

СП. Гр. βραχύϊαω. Вар. измъкнжтн.

Неб. Срв. измълча *рядго* Дюв.

нзмортн, нзморж, нзморшн св. Изморя, избия, изтрепя. нзндоша коупно

въсн звѣрнѣ н нзморнша въса чловѣкѣ С 184.21; аште мн не нзповѣсн конѣж снлоитъ нзморн нароучнтъѣа снѣ змнѣ то мжъж та по въсѣмъ оудомъ С 231.4; снлоитъ христѣсовоитъ ... звѣрн снѣ нзморнхъ С 231.8; безъ жъзла н безъ оржжнѣа нзморн а С 230.11; велнкъ богъ крѣстнѣаньскъ ... ѣако твоеитъ снлоитъ нзморн звѣрн снѣ С 230.18. Изч.

С. Гр. ἀποκτείνω.

Неб. изморя ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

нзмръмьратн, нзмръмьрж, нзмръмьрешн св. Изгрнза, изям. ннктоже въ цѣсарнхъ възстъ ве сьмрътн ... въсѣхъ нзмръмьржтъ чръвъѣ С 238.13. Изч.

С. Гр. λογοθετέω.

Неб. Ø.

нзмръѣтн, нзмръж, нзмръешн св. Само мн. Измрем, умрем всички. нзмръѣша во нскжцнн дѣша отрочатѣ А Мт 2.20 СК, Б; снлоитъ вожнѣж звѣрнѣ нзмръѣша С 231.15–16; пожръѣте богомъ. аште лн нн то зълѣнматѣ нзмръѣтн С 175.3; мзи ѣакоже нзмрълн вѣхомъ сьномъ С 79.16; слъшавъ же ... гласъ звѣрнн. оубоѣа са ... н глагола мжъеннкъ. не бон са възла се во оубе нзмръжтъ С 230.1.

А, СК, Б, С. Гр. θνήσκω, ἀποθνῆσκα, τελευτάω, ἀπονεκρόομαι. Вар. нзмръѣтн.

Неб. измра ОА, ВА, АК, Бог, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

нзмъждатн, нзмъждаж, нзмъждаешн несс. Отслабвам, истошавам се. тварь ржкоу моѣю нзмъжда оурнѣ С 247.18. Изч.

С. Гр. σαθρόω. Вар. нзмъждатн.

Неб. Ø.

нзмъкнжтн, нзмъкнж, нзмъкнешн св. Измъкна, извадѣ. томоу же на мнозѣ мжъаштоу са ѣакоже нзмъкнжтн копнѣ С 560.4. Изч.

С. Неб. измъкна ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НЗМЗИТН, НЗМЗИЖ, НЗМЗИЕШН св. Измя, умия. *ИЗМЗИВЕНЗИ* не трѣбовоуѣтъ тѣмо носѣ оумзитн. естѣ во весь чнстѣ *М Йо 13.10 З, А, СК*; воле оубо н водоѣж омзикаешн тѣло бѣнне. *НЗМЗИВЪШАГО* вса *С 457.10*; да покажѣ него урнн-ломѣ. да внждѣ може лн *НЗМЗИТН* себе *С 27.24*.

М, З, А, СК, С. Гр. λούω, ἐκπλύω. *Вар.* *измзитн.*

Нѣб. измя ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, АР, ДА.

НЗМЗИТН СА, НЗМЗИЖ СА, НЗМЗИЕШН СА св. Измя се, умия се. иже пакѣ на тожде възвратнтѣ са. то подобенѣ естѣ ... свнннѣ ѣже *НЗМЗИВЪШН СА*. пакѣ вѣ каалѣ калѣетѣ са *СЕ 70а 12. Изч.*

СЕ. Гр. λούομαι.

Нѣб. измя се ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ВТР, АР.

НЗМЪНА, -ѣ ж. 1. Замяна, размяна. что дастѣ *УЛѢКЪ ИЗМЪНЪ* за дшѣ своѣѣ *М Мт 16.26 З¹. Срв.* *Мк 8.37 М, З, А, СК*. // Откуп, откупване. братрѣ не избавитѣ избавнтѣ лн *УЛѢКЪ*. не дастѣ бѣоу *ИЗМЪНЪ* за сѣа *СП 48.8*.

2. Промяна. и рѣхѣ нзинѣ начѣасѣ. сн *ИЗМЪНА* десницѣа възшннѣго *СП 76.11. Изч.*

М, З, А, СК, СП. Гр. ἀντάλλαγμα, ἀλλοίωσις, ἐξίλασμα. *Вар.* *измъна.*

Нѣб. измяна ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, ДА.

НЗМЪНЕНЬЕ, -ѣ ср. 1. Промяна, изменение. оуслзнтѣ бѣ н сзмѣритѣ ѣа ... нѣстѣ во имѣ *НЗМЪНЕНЬЕ* *СП 54.20*; власѣ на глабѣж покрѣилѣ есн. да не врѣднтѣ са *НЗМЪНЕННЕМЪ* вѣтрѣ *СЕ 7б 11*. 2. Превръщане, преобразяване. хѣитростнѣж *НЗМЪНАА* са. нже прѣтварѣше са овогда тоуѣромѣ възвѣ. оногда же крнлатѣмѣ пѣтнцѣмѣ подобѣ са. орѣлоу н стрѣкоу. нже тѣмѣ *НЗМЪНЕННЕМЪ* прѣльстн женѣ добророднѣа *С 7.26. Изч.*

СП, СЕ, С. Гр. ἀντάλλαγμα, ἀλλοίωσις, μεταβολή. *Вар.* *нзмъненне.*

Нѣб. изменение книж. ОА, ВА, АК, Бот, МлБТР, ЕтМл, ВТР, АР.

НЗМЪННТН, НЗМЪНЖ, НЗМЪННШН св.

1. Променя, изменя. еднѣоѣж поштнѣж всѣ вѣкѣ *НЗМЪННМЪ* *С 91.7*; кгда бѣаше вндѣтн ... мааденнштѣ ... лежаштѣ. не ю кеште сѣзрѣна срѣдѣ-уѣнааго терѣда нмѣнѣште. нн цѣвѣта класѣнааго *НЗМЪННЕЪШЕ* *С 397.8*; н снце епнскоуѣпѣство неволеѣж прннмѣ. правѣеннѣа урѣнорнѣзѣскааго жнтнѣа не *НЗМЪНН* *С 280.17–18*; н подвнѣж са не *НЗМЪННТН* ѣже прѣвѣде навѣкохѣ *С 126.24*. // Преобразя. ѣко паѣе отѣ-сеаѣ *НЗМЪНАТЪ* та большаа подвн-заннѣ *СЕ 91б 4–5*. 2. Заменя, сменя. и *НЗМЪННШѣ* славѣ его. вѣ образѣ телѣца вѣдѣца сѣно *СП 105.20*; нн моуѣте *НЗМЪННТН* безѣврѣменнѣоѣж сѣмрѣтнѣж. сладѣкѣа сѣа жнзнн *С 86.30*; *НЗМЪН* же врѣстѣ грѣвѣ *К 11б 38*. 3. Изредя, изпратя един след друг. повелѣ кеште н паѣе внтн л. дондеже *НЗМЪНН* кѣждо по трѣмѣ десѣтѣмѣ кѣнтоуѣрнѣоѣж *С 178.14*.

СП, СЕ, К, С. Гр. ἀλλάσσω, ἀλλοίωω, ἀπαλλάσσω, ἐναλλάσσω, διαμείβω, ἀνταλλάσσομαι, διαδέχομαι.

Нѣб. изменя ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, ДА.

НЗМЪННТН СА, НЗМЪНЖ СА, НЗМЪННШН СА св.

1. Променя се, изменя се. н ѣко оѣвало сѣвѣешн ѣ и *НЗМЪНАТЪ* сѣа *СП 101.28*; н ѣко вдѣждѣ ... сѣвнешн *ИЗМЪНАТЪ* са *Е 8б 7*. // Променя се, преобразя се, придѣбнѣа друг вид. н се кѣмоу рекѣшоу *НЗМЪНН* са лнце кѣмоу. н вѣстѣ акѣи пламѣи *С 159.16*; нн лн стѣхнѣа наоуѣннѣа та *НЗМЪНЕНЪ* вѣвѣшѣ. слаьнѣе свѣѣта сѣвлѣкѣ са обаѣѣе са вѣ тѣмѣж. лоуѣнѣскаа красѣта напѣр-сно омрѣѣе *С 47б.13*; колѣнѣ мон нзнѣ-можете отѣ поста. н плѣть моѣ *НЗМЪН* сѣа оаѣа радѣ *СП 108.24*. 2. За лица, конто подрѣд извѣршѣват нѣкакво дейѣвнѣе – сменя се, изредя се. н внѣштнѣмѣ же *НЗМЪННВЪШЕМЪ* са патѣ кратѣи *С 103.25–26*.

СП, Е, С. Гр. ἀλλάσσομαι, ἀλλάσσω, ἀλλοίωω, ἀλλοιόομαι. *Вар.* *нзмънтн са.*

Наб. изменя се ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

НЗМЪНОВАТИ СА, НЗМЪНОУИЖ СА НЗМЪНОУКЕШН СА неск. Изменя се. *w* нзъмъноу-жших са давзидовн *СП* 68.1; да тръпъшна лн радн нзъмъноуиетъ са лнце твое *С* 159.29. *Изч.*

СП, С. Гр. ἀλλοιοῦσαι.

Наб. изменявам се ОА, ВА, Вот, Дюв, МлБТР, АР; изменям се ОА, ВА, МлБТР, АР; изменувам се ВА; изменяювам се МлБТР.

НЗМЪНИАТИ, НЗМЪНИЖ, НЗМЪНИАКЕШН неск. Изменям променям. въ конец о нзъмънижшихъ сновъ коръбовъ въ разоумънѣ н о възлюбленъмъ *СП* 44.1; н се лнце него образъи нзъмъниаше *С* 121.25; си слъшадъ дурнлннънъ лнце свое нзъмъниаше разлнчънѣ отъ лростн *С* 12.6. *Изч.*

С. Гр. ἀλλάσσω, ἀλλοιοῦσαι.

Наб. изменявам Дюв, НГер. *Срв.* изменям ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР.

НЗМЪНИЕТИ СА, НЗМЪНИЖ, СА, НЗМЪНИАКЕШН СА неск. Преобразявам се, получавам друг облик, образ. сконѣж влъхвовънжжъ хъитростнж нзъмъниа са. нже претваръше са овогда тоуоромъ възвѣ. овогда же крнлатамъ п'тнцамъ подова са *С* 7.23. *Изч.*

С. Гр. ἀλλοιοῦσαι.

Наб. изменя се ОА, ВА, АК, Вот, Дюв, МлБТР, ЕтМл, АР; изменям се ОА, ВА, МлБТР, АР.

НЗМЪРНТИ, НЗМЪРЖ, НЗМЪРШН св. Из-меря, отмеря. се падъж нзмъренъи положилъ еси дни моѣ *СП* 38.6; нже естъ нзмърнлз водъ моръскжжъ гръстнж. н паднж нбо *СЕ* 55b 19. *Изч.*

СП, СЕ. Гр. μετρέω.

Наб. измеря ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НЗМЪДРЪВАТИ, НЗМЪДРЪВАЖ, НЗМЪДРЪВАКЕШН неск. Ставам разумен, вразумявам се. б'всзи нмъжштнѣ въ ннхъ. б'всз праштаемн нзмъдръвадхж а онн завнстнж. пр'вдолъемн.

паче б'всзънхъ пр'вделъвадхж *С* 399.1. *Изч.*

С. Гр. σοφρονέω.

Наб. *Срв.* измъдрювам *остар.* ирон. Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл; измъдрувам *ирон.* ОА, ВА, АР; измъдряж НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР; измудрувам *остар.* ирон. ОА, ВА; измудряж *ирон.* ЕтБАН, ДА.

НЗНЕМАГАТИ, НЗНЕМАГАЖ, НЗНЕМАГАКЕШН неск. Изнемогавам, изнемощявам, отслабвам. не отверъси мене въ врьмн старости. егда изнемагаетъ кр'впость моѣ не остави мене *СП* 70.9. *Срв. СЕ* 62b 4-5; обз во в'роуетъ в'стн възе възе. а нзнемага(а) н желне да в'стъ *Е* 5b 10-11; добро не в'стн. ма(с). нн пнтн внн(а) (нн) *w* н(е)мже пр'втъкаетъ са. братъ твои. н с'вблжн'ветъ са лн нзнемагаетъ *Е* 4a 15. *Изч.*

Е, СП. Гр. ἀσθενέω, ἐκλείπω. *Вар.* изнемагати.

Наб. *Срв.* изнемогавам *остар.* Дюв, НГер; изнеможвам *остар.* НГер; изнемогвам ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР; изнемогнувам *остар.* МлБТР.

НЗНЕМОЩИ, НЗНЕМОЖ, НЗНЕМОЖЕШН св. Изнемогна, изнемощя, отслабна, изгубя силите си. колѣнѣ мои нзнеможете отъ поста *СП* 108.24; изнеможе нштетож кр'впость моѣ *СП* 30.11; вын мои нзнеможете отъ нштетъи *СП* 87.10; с'втъжжнштн ми в'рси мои ти нзнеможъ и падъж *СП* 26.2; алуише и жаждъше. дша ихъ въ нхъ нзнеможе *СП* 106.5; налжуетъ лжкъ свон дондеже нзнеможътъ *СП* 57.8; боржштнн са съ намн в'ржн нашн тн нзномогоша н падъша *С* 74.17-18. // *Образно.* нзнеможетъ отъ б'а в'свкъ г'лз *М* Лк 1.37 3, *СК*; стр'блзи младънець взиша възвѣи нхъ. изнеможъ въ нхъ лъзици нхъ *СП* 63.9; вашъ кр'впость нзнеможе н погъзе *С* 467.13; н въ толнко нзнеможъ. иакоже нн жнзн надсжда отъ члов'къ нм'вн *С* 553.18.

М, 3, А, СК, СП, С. Гр. ἀσθενέω, ἐξασθενέω, ἀδυνατέω, ἐκλείπω, πατέομαι. *Вар.* изнемощи.

Наб. изнемога *остар.* Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, изнемогна ОА, ВА, МлБТР, БТР, АР.

ИЗНЕСТИ, ИЗНЕСЪ, ИЗНЕСЕШИ св. 1. Изнеса, извадя. *ИЗНЕСЪТЕ* ОДЕЖДАЖ ПРЪВЪЖИЖ И ОВЛАЩЕТЕ Н *М* Лк 15.22 З, А, СК; ОНН ЖЕ МОТЪКЪЗИ Н РЪЗАЛА ВЪЗЕМЪШЕ КОПАША. Н ОВРЪТЪШЕ МОШТЕ ИЗНЕСОША СЪ ПЪСЕН-МН Н ХВАЛАМН *С* 219.8; ИАКО СЪТЪ СЪХРАНЕЪЗИ КОСТН НАША СЕМЪ МЪСТЪ. ПРИДН ОУВО ВЪ МОШТН Н ИЗНЕСН ИЗИ ИЗ-Д-РЪКЪЗИ *С* 81.4. 2. Изнеса на показ, покажа наяве. А ДЪТН ОВЪДО ОТЪКРНВЪШЕ. НА АЗЪЦЪ ВЪ БОГАТЪСТВО ИЗНЕСОША *С* 327.6. 3. Родя, създам. ДА ИЗНЕСЕТЪ ЗЕМЪ ТРЪВЪЖ СЪНЖ *СЕ* 12b 4; Н ВОДЪЗИ ЖЕ. ТЪГДА ИЗНЕСОША ТРЪВЪЖ ЖИВОТЪНЪЗИ ДВНЖИМЪЗИ *С* 495.23; ТЪГДА Н РИВЪЗИ БЕСЛОВЕСЪНЪЗИА ИЗНЕСОША ВОДЪ *С* 495.30.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἐκφέρω, ἐκβάλλω, ἐξάγω, ἐκδίδωμι, ἀνάγω, φέρω. *Вар.* изнести.

Неб. изнеса ОА, ВА, АК; Бот, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

ИЗНИЦА нареч.

ИЗНИЦА ВЪЗНУМА. *Гр.* λόξω τῶ ὀφθαλμοῦ. Поглеждайки изпод око, крадешком, скрипом. Н ИЗНИЦА ВЪЗНУРА ДЪВНУЖ ЖТРОВЖ СЪМОТРЪШЕ *С* 240.3-4. *Изч.*

С.

Неб. ъ.

ИЗНОСИТИ, ИЗНОШЪ, ИЗНОСИШИ не св.

1. Нося навън, изнасям. Н СЕ ИЗНОШААХЪ ОУМЕРОШЪ СЪНЪ ННОУАДЪ МАТЕРН СВОЕН *М* Лк 7.12 З, А; СЪРЪТЕ НЪБКОГО ИЗНОСИМА ВЪ БРАТЪХЪ МРЪТВА *С* 307.1.

2. Изваждам, извличам, изтеглям. ЛОВАШТНН ВО ПРИСНО ОТЪ ВОДЪ ИЗНОСАТЪ РИВЪЗИ *С* 496.5. // *Образно.* СНАЛНЪ СЛОВОМЪ. КАСААШЕ СА ЖЪГОМЪЗИМЪ ОГНЕМЪ. Н ХЛАДНН ВЪВААХЪ. СНАЛНЪ ДЪЛЪЗИ. ГЛАГОЛААШЕ АДОВН. Н ИЗНОШААШЕ ТЪЛЪНЪНЪЗИА *С* 476.18. 3. Изваждам наяве, показвам. ВЪСЪКЪЗ КЪНИЖЪНИКЪ ПЛОУЧЪ СА ЦЪРЪСТВЕННО НЕСКОУМОУ. ПОДОБЕНЪ ЕСТЪ УЛЪКОУ ДОМОВНТОУ. ИЖЕ ИЗНОСИТЪ ОТЪ СЪКРОВНИЦА СВОЕГО НОВА Н ВЕТЪХАА *М* Мт 13.52; БЛАГЪЗИ УЛЪКЪ

ОТЪ БАГАГО СЪКРОВНИЦА СРЪЦА СВОЕГО ИЗНОСИТЪ БЛАГОЕ. И ЗЪЛЪЗИ УЛЪКЪ ОТЪ ЗЪЛААГО СЪКРОВНИЦА СРЪЦА СВОЕГО ИЗНОСИТЪ ЗЪЛОЕ *М* Лк 6.45 З; ИЕСТЪ БО КАПАНИЕ ОТ' ВЪСЕА ДОУША ИЗНОСИМО. Н ИЕСТЪ ПОКААНИЕ ПРЪПРОСТЪ ВЪ ГРАЖДАНЕХЪ ВЪЗНЕСАЕМО *С* 362.21. 4. За думи, слова – говоря, произнасям. Н ТАКА СЛОВЕСА ДА ИЗНОСИТЪ. ДА ДАСЪЗ БЛАГОДЪТЪ СЪЗИШАШТИМЪ *С* 497.21-22; ДРНН ... НАУА О КОУПНЪВЪ СЪШЪТЪНЪН. Н СЪТЪН ТРОНИЦН. ВЪСЪАДОУ ВЪ АЛЕЖАНДРИН ХОУЛЪНЪЗИ ОУСТЪЗИ ИЗНОСИТИ *С* 188.3. *М, З, А, СК, С. Гр.* ἐκφέρω, προσφέρω, προφέρω, ἐκβάλλω, ἐκκομίζω, προβάλλω. *Вар.* изнести.

Неб. изнасям *остар.* и *гуал.* ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, МлБТР, ДА. *Срв.* изнасям, изнеса.

ИЗНОШЕНЬЕ, -НА ср. Изнасяне. ВЪ ВРЪМА ЖЕ ИЗНОШЕННИА ТРЪБЛАЖЕНААГО НАСКИНА ПОСТАВН ПОМОШТЬ НА ПЪТН ПРЪДЪЗ МАНАСТЪРЕМЪ МНОЖЪСТВО МЪЖЪЗ МНОГО ДА ВЪСЪХЪТИВЪШЕ ДОНЕСЪТЪ МОШТН СВАТЛАГО ОТЬЦА *С* 208.29. *Изч.*

С. Гр. ἐκδημία. *Вар.* изношение.

Неб. ъ.

ИЗНОУФЕНЬЕ, -НА ср. Ограбване. КАКА ИЗНОУРЕННИА ИАЖЕ ЗМНИА ИЗНОУРН ВЪ ПОРОДЪ СЪ АГГЕЛЪЗИ РАВЪНЪЖИЖ ЖИЗНЪ *С* 348.11; ОУСОУШН ЛНЕТНН СМОКЪВН Н ВЪЗДАСТЪ ТН ИЗНОУРЕННИА ДОУША *С* 348.10. *Изч.*

С. Гр. σῦλον. *Вар.* изноурение.

Неб. изнурение *остар.* ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, АР.

ИЗНОУРНТИ, ИЗНОУРЪЖ, ИЗНОУРНИШ св. Ограбя, плячкосам. КАКА ИЗНОУРЕННИА ИАЖЕ ЗМНИА ИЗНОУРНЪЗ ПОРОДЪ СЪ АГГЕЛЪЗИ РАВЪНЪЖИЖ ЖИЗНЪ *С* 348.11. *Изч.*

С. Гр. συλαγωγέω.

Неб. изнуря ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР.

ИЗОВАТИ, ИЗОВАЛЪЖ, ИЗОВАЛЪШИ св. Иззобам, изям. ТРН СМОКВН РОДН АЖЕ ВЪЗЪМЪ СТАРЦЪ ... ИЗЪ ... Н ОТЪ НЕАНЖЕ СМОКЪЗИ ИЗОВА БОГОНОСНЪЗИН СТАРЦЪ. ГОТОВЪАШЕ СА *С* 300.29. *Изч.*

С. Гр. ἐσθίω.

Наб. изобя НГер, ДА. Срв. изобам ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР.

нзовнловатн, нзовнлоуѣт, нзовнлоуѣшн *несв.* Изобилствам, съм в изобилие. аште лн да ... не вѣсѣетъ отъ неа то оскѣдѣетъ пшеница. не можетъ бо нзовнловатн С 266.12. *Изч.* С. Гр. περισσεύω. *Вар.* нзовнловатн.

Наб. Срв. изобилствам ОА, ВА, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР.

нзовнланъ, -зиn прил. *Като същ.* **нзовнланна ср. мн.** Гр. τὰ περισσά. Изобилните неща, нещата, които са в изобилие. н тъ насъ не тъчѣтъ потрѣвзънхъ нъ нзовнланъхъ накръмнтъ С 290.17. *Изч.*

С.

Наб. изобилен ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР; изобилний *остар.* НГер.

нзовнлуатн, нзовнлуатъ, нзовнлуатшн *несв.* Откривам, установявам. пѣвелъ ... образъмъ оубо къ пшеници оуподоблѣа са отъ възкоушенна же рассмотрѣнвзми нзовнлуатемъ X II Аа 20. *Изч.*

Х. Гр. ἐξελέγχο. *Вар.* нзовнлуатн.

Наб. Срв. изобличавам ОА, ВА, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР.

нзобрѣстн, нзобрацѣт, нзобрацешн св. 1. Намеря, открива. н то зълодѣнми лѣкав'но примзишлено вѣстъ такаго мѣста нзобрѣстн С 92.24; мѣдростнѣ нашѣт нзобрацешн нстнн(ѣ) С 265.30. 2. Измисля, изобретя, изнамеря. пакъ же не помзишлѣше къа ннзи мѣкзи лютѣнша нзобрѣстн С 50.23; днаволъ нно коумнро-славженнѣ. дриланъскѣтѣ хуолъ нзобрѣте С 186.14–15; съматраше кои вн примзишленнѣ нзобрѣстн да вн длзгѣ н лютѣ нм'. сътворилъ съмръть С 88.30. *Изч.*

С. Гр. ἐφευρίσκει, ἐφευρίσκω, ἐπινοέω, ἐφευρίσκει. *Вар.* нзобрѣстн.

Наб. Срв. изобретя ОА, ВА, ЕтБАН, БТР, АР.

нзобрѣтатн, нзобрѣтаѣт, нзобрѣтаешн *несв.* Измислям, изнамирам. н новзи н лютѣ нзобрѣтаѣште мѣкзи С 209.30. *Изч.*

С.

Наб. изобретявам *книж.* ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР.

нзобрѣтенье, -та ср. Измислица, измисляне. нюденскѣа оубо подовѣнзѣ ереш отъврѣгоша нзобрѣтетнѣ С 189.6. *Изч.*

С. Гр. εὑρεσις. *Вар.* нзобрѣтенье.

Наб. изобретение *книж.* ОА, ВА, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР.

нзострѣтн, нзоуѣт, нзострѣшн св. 1. Изостря, наостря, наточа. стрѣлзи твоѣа нзоуѣтнзи сназѣне СП 44.6; стрѣлзи сналнааго ѣзоуѣтнзи СП 119.4; мѣчь нзоуѣтнз С 85.15. // *Образно.* ѣже нзострѣшна ѣко орѣжѣ нзукѣзи своѣа СП 63.4. 2. *Прич. мнн. страг. като прил.* нзоуѣт. Гр. ἡκουμένος. Наострен, наточен. ѣко вртеа нзоуѣтнз сътворилъ еи лѣстъ СП 51.4. Срв. С 426.7. *Изч.* СП, С. Гр. ἀκονάω. *Вар.* нзострѣтн, ѣзострѣтн.

Наб. изостря ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, ДА.

нзранлѣвз вж. нзранлѣвз.

нзоумѣтн са, нзоумѣтѣ са, нзоумѣтшн *са св.* Лица се от ум, памет; изумѣя. юнаѣа н беззловьнаѣа врьста творьца похвалн. а нзоумѣвзшнн са дѣннми зѣлзи. възпрашаахъ кто съ естъ С 324.3–4. *Изч.*

С. Гр. καλοῦμαι. *Вар.* нзоумѣтн са.

Наб. изумѣя [се] *остар.* ОА, ВА, НТ, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, ДА; изумѣя [се] ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ДА.

нзоунышна, -зи ж.

нзоунышннѣ творѣтн. Гр. λύω. Облѣкавам. сѣнъ бо не чоуѣштннхъ себе врьѣдаѣтъ продлѣжаа са. огнѣмъ жегомзиномъ нзоунышннѣ. творѣтъ потому С 314.15–16. *Изч.*

С. *Вар.* нзоунышна.

Наб. Ø.

жтръ нсходатъ. і скврзнатъ члѣка *М* Мк 7.23; іакоже оунвнеть всѣмъз показати са нмоу. нзжтрн же въпна поусташааше гласъи мнлантеънзѣа *С* 36.14–15. *Изч.*

М, С. Гр. ἔσθωεν, ἔνδοθεν. *Вар.* нз жтръ. *Неб. Срв.* извътре ОА, ВА, НТ, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, ДА; изнетре *диал.* ДА.

нзжтръждѣж *вжс.* нзжтръждоу.

нзжтръ *вжс.* нзжтрн.

нзжтръждоу *нареч.* Отвътре, от вътрешността на нещо. і тъ из жтръждоу отъвѣштатъ речетъ. не творн мн троуда *М* Лк 11.7 *З, А, СК;* из жтръждоу во отъ сръдъца чѣска. помъшленнѣ зълаѣ исходатъ *М* Лк 7.21 *З. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. ἔσθωεν. *Вар.* нзжтръждоу, нзжтръждѣж, изжтръждѣж. *Неб. Срв.* изунетре *диал.* ДА.

нкона, -ѣ *жс.* Образ, изображение. ѣко сонѣ възетажштаго. ꙗ въ градъ твоѣмъ ікоуѣж іхъ оунічѣжшѣа *СП* 72.20. *Изч.*

СП. От гр. εἰκόων. *Вар.* нкоуѣа. *Неб.* икона ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР, ДА; куна *диал.* ДА. *Срв.* Иконія *ЛИ*, Иконаров *ФИ*, Иконописов *ФИ* СтИл, РЛФИ.

нконнскъ, -ѣн *прил.* от *МИ*.

нконнскъ градъ. *Гр.* ἡ Ἰκονισίων πόλις, Ἰκόνιον. Иконія – град в Ликаонія [дн. гр. Коня в Турция]. н гнѣва исплъненъ прнде къ нконнскоу градоу *С* 45.21; н оврѣтъ готовѣи вслѣдъ повѣже. н донде нконнска града н тоу гонезе *С* 51.5. *Изч.*

С. Вар. нконнскъ. *Неб.* иконийски ВА.

икономъ, -а *м.* Иконом, домоуправител, домакин. н похвалн ꙗ нкономѣ неправедънааго. ѣко н мѣдрѣ сътворн *М* Лк 16.8 *З. Изч.*

М, З. От гр. οἰκονόμος. *Неб.* иконом *църк.* ОА, ВА, АК, Бот, НГер,

МлВТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР. *Срв.* Иконом *ЛИ*, Икономія *ЛИ*, Икономов *ФИ* СтИл, РЛФИ.

нконьскъ, -ѣн *прил.* от *МИ*. Който се отнася до град Иконія, иконийски. епнскоуѣа. в(ѣ)въша въ пронетъ. нтаана. прн дѣикантанѣ Црн. н стѣо ѣка корната. епскоуѣа. нконъска. старѣнша въ ... (рек)омъѣа. оуѣсала *Е* 296 13. *Изч.*

Е. Гр. [тоу] Ἰκονίου. *Вар.* нконъскъ.

нкоуѣа *вжс.* нкона.

нларнонъ, -а *м.* *ЛИ.* Иларион Велики [291–372 г.] – един от основателите на отшелничеството в Палестина, ученик на Антоний Велики. *Пр.* на 21 октомври. Мѣца окѣо нѣл стѣнх ѣкѣ даснѣ гаснѣ н зотнка. н прѣнаго оѣа на(ш) нларнона *А* 123а 28; Мѣ кѣ оѣа нашего нларна *СК* 132b 15. *Изч.*

А, СК. Гр. Ἰλαρίων. *Вар.* нларна. *Неб.* Иларион *ЛИ*, Иларионов *ФИ* СтИл, РЛФИ.

нларна *вжс.* нларнонъ.

нан *сѣюз.*

І. Съчинителен в разделителна функция. 1. Свързва изречения или части на изречението при редуване и смяна на две и повече възможности: или. кога же та видѣхомъ волашта нан в темьннци н прндомъ къ (къ) теѣѣ *М* Мт 25.39 *З;* н датн жрѣтѣж по реченоуоуѣмоу въ законѣ гнн. ѣ грѣлчнща нан ѣ пътеньца *СК* Лк 2.24; тѣи же кто есн о(сѣ)ждаан тѣждего раба. своѣм ... (с)тонтъ нан по ... станетъ же снаѣнъ же бѣ поставнѣн н *Е* 56 17; нз н власъ много разлчнѣѣ. оуподобѣ тѣи раба твоего сего. пострнгаѣща кѣікѣи глаѣѣи своѣа нан брадѣ своѣж *СЕ* 8b 14; к'то троуждаѣа са. і прнрнща кѣ прнѣтаннщю семоу. не спѣет' са. іан к'то плача са і прнпадаѣа. кѣ враѣѣвн семоу. не оубалоуѣетъ са *СЕ* 84a 2; аще к'то клатъ вѣдет. і молнтъ са сотонамъ.

ИАН ИМЕНА НМЪ ТВОРИТЪЗЪ ФЛАСКА. ДА ЛЪТ
ДА ПОКАЕТЪ СА О ХЛЪВЪЗЪ Н ВОДЪЗЪ СЕ
105b 2; КЪТО ВІДЪЗЪ ІАІ КЪТО СЛЪЗІША К
5b 36. Срв. С 453.4; КОНОНЪЗЪ ЖЕ МЪНЪ-
ВЪ ІАКО КЪТО СЪТЪЗЪ ОТЪ ПРОСАШТНІХЪЗЪ.
НАН ОТЪ БОЛНІ ПО ОБЪІЧІАЮ ПРНХОДА-
ШТНІХЪЗЪ. ОТВЪРЪЗЪ НМЪ ДЪВЪРН С 38.9;
БІАДОМЪЗЪ ЖЕ СЪТЪЗЪ СТРАХОМЪ. ІАКОЖЕ НЕ
СЪМЪТН ННКОМОУЖЕ НАУАТН КРАСТН. НАН
ВЪШНІЖ ВЕЗЪ ВЪДЪЗІ ПРНСАГНІЖТН С 43.4;
АЩЕ НЕРЕЧЕТЪ СА СЪВОРЪЗЪ КАКЪТО МНОЖН
СЪВЕРЖЪТЪ СА. А ЕГДА ПОВЪСТЪ СА ПОСТЪЗЪ
НАН ВЪДЪВНЪЗЪ ТО ВЪСН ОУЖА(...) Р II 4.36.

2. Свѣрзва изречения или части
на изречението, които взаимно се
изключват по смисъл: или. како
подобаше створити лоучъшъ. нѣждеж
іаі воленъ К 5a 35; глаголюте к'де
живетъ въ градѣ нан въ вѣсн С 46.3.

3. Свѣрзва изречения при изразя-
ване на следствена дизюнкция:
иначе, в противен случай. покорн
мн са. н іед'нооуменъ мн вѣдн. нан
зълъ оумьрешн акъи снн С 65.12;
въкопавъше четъирн дрѣвеса. н прота-
гъше по дрѣвесеъмъ прѣважате н твѣр-
до. да протажемъ дрѣвесеъзъ съкроу-
шнтъ са. н пожреть. нан обланчакемъ
оумреть зълъ С 158.29. 4. Свѣрзва
числителни при означаване на
приблизителната стойност от ин-
тервала между две посочени чис-
ла: или. до двою нан до тринъ часъ.
тако безъ мноестн лѣвѣжн рѣжжъ къ
огню прндѣва трѣпѣваше С 515.25;
водъзъ ... отъ рѣкъзъ ефрата ношааста.
сжштоу отъ н'ею въ дала патн нан
четъиръ пѣлпърштъзъ С 547.30.

II. Съчинителен в присъедини-
телна функция. Свѣрзва две изре-
чения, от които второто пояснява,
допълва предходното: или, тоест.
УТО ОТЪВЪШТААТЕ НАН УТО РЕЧЕТЕ М ЛК
12.11; УТО ІЕСТЪЗЪ МОШЪЗЪ ІЕМОУ. НАН У'ТО
ІЕГО СНАД С 27.7; н порадоумѣнте отъ-
кждоу ражднзаетъ са. нан отъкждоу
сѣгрѣвааетъ са. аште нѣстъзъ огнѣ под,

земленъ С 129.10; УТО СА НАДЪВЪШН.
НАН КОГО ОУПЪВАІЕШН С 153.10; ВЪ НЕ-
ДОУМУВЪННН ВЪІСТЪЗЪ. УТО СН ІЕН ВЪДЪЕТЪ
НАН У'ТО ІЕН СЪТВОРИТЪЗЪ С 516.9; н
прѣвѣзі стоа на мѣстѣзъ томъ многозі
часъзі. ннѣтоже глагола нан прѣвѣштал
С 567.27.

III. Подчинителен. Въвежда под-
чинени обстоятелствени изрече-
ния за количество към главно из-
речение със съотносителна дума
паче: повече ... отколкото. нзволнхъ
паче прнмѣтатн са въ домъзъ вѣ моего.
нан жнтн въ жнлщнтнхъзъ грѣшннкъзъ
С 147.20.

IV. Като формант за образуване
на сложни неизменяеми части на
речта: а е ... нан, аше ... нан , нан н,
нан ... нан, нан ... нан... нан, ан ... нан,
ан... нан нн, толн ... нан.

М; З, А, СК, Е, СІ, СЕ, К, С, ЗЛ, Р. Гр. ѣ,
ѣтоу, еѣте, ті дѣ, метѣ каі.

Нѣб. или ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер,
МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА; ил
gual. ДА.

НАН част. 1. За питане при изразя-
ване на съмнение, възражение,
несъгласие: нима, или. ІАН НЪСТЪЗЪ
МН ЛЪТЪ СЪТВОРИТН ВЪ СВОИХЪЗЪ МН ЕЖЕ
ХОШТЪЗЪ М Мт 20.15 З', А; НАН МЪНН-
ТЪЗЪ ТН СА ІАКО НЕ МОЖЪЗЪ НЪІНІА ОУМОЛНТН
ОЦА МОЕГО СК Мт 26.53; ІАН НЕ ВЪСТЕ
ЪКО ТЪВЛЕСА ВАША ЦРКЪЗІ СЖШО(...) ВЪ
ВАСЪ СТОМОУ ДХОУ ЕСТЪЗЪ Е 26 18; НАН НЕ
МОЖЕТЪЗЪ РЕЧЕ РЪКА МОІА ОТАТН ВАСЪ. НАН
ОТАЖЪУА СЛОУХЪЗЪ МОИ НЕ ОУСЛЪІШАТН С
135.17-18; НАН ІЕЖЕ СЪВАТЕ W ЖНДОВЕ.
ТОГО НЕ ПОЖДЕТЕ С 388.12; НАН КТО ОТЪ
ВАСЪ ПРННМЪЗЪ ГОСПОДА СЪТЪЖН СН С
388.13. 2. За питане при изразя-
ване на колебание между две и
повече възможности: дали, или.
АН СЪВЪТЪЗЪ ВЪЗЪАША ... ДА ІЕГО НЪГОУ-
ВАТЪ. УНМЪЗЪ ДЪВЪШН АН КАМЕНННМЪЗЪ НАН
МЕЧН. НАН ОГНЕМЪЗЪ НАН ВОДОЖ С 402.4.
АЩЕ АН - ТО НАН. Гр. нѣ ... каі. Ако ли
- ТО НИМА. АШТЕ АН МЪЖЪЗЪ ТН ГОСПОЖДЕ

Фърчек, с. 93 под въпрос, се касае за ихневмон – четирикрито насекомо с жило на пчела. **УЧУМЪК** **НУМЪ** **ГЛАТН**. иМЕНА **ГАДОМЪ**. **ПРЪГЪ**. **СЛАНЪ**. **УРЪВЪНЪ** **ПРЪГЪ**. **КАТААРОСЪ**. **ФНЛОСЪ** **ИЛОСЪ** **СЕ 59a 17**. **ИЗЧ.**

СЕ. *От гр. ὕλος, Вар. иЛОСЪ.*

Ноб. Ø.

НМА **ВЪЖ**. *н, *та, *не.

ИМАНЬЕ, -та **ср. 1**. **Имот**, **пари**, **богатство**. **аште** и **зъло** **ИМАННЪ** **ЖЛАДЪБА**. **НЪ** **ИМКОЛНЖЕ** **ТЕВЕ** **НЕ** **РАСПА**. **ТАКОЖЕ** и **ХРИСТОСА** **ЖНДОВЕ** **С 422.13**. **2**. **СЪБИРАНЕ**, **прибиране**, **бране**. **мѣ** **НА** **ГРОЗЪМН** **ВИНА** **НА** **ИМАННЕ** **СЕ 14a 11**. **ИЗЧ.**

СЕ, **С**. **Гр.** [τὰ] **χρῆματα**, **τρώγη**. **Вар.** **ИМАННЕ**.

Ноб. **имане** **ОА**, **ВА**, **АК**, **Вот**, **НТ**, **Дюв**, **НГер**, **ЕтМл**, **ВТР**, **АР**.

ИМАСНО [**СП 79.3**] **ВЪЖ**. **МАНАШ**[н].

ИМАТН, **ИМАЖ**, **ИМАШН** **ИССВ. 1**. **Залавам**, **хващам**, **задръжам** **НЯКО**, **КОГОТО** **ПРЕСЛЕДВАМ**. **КНАЗЪ** ... **ПОВЕЛЪВАШЕ** **НАРОДЪ** **ГРАДЪСЪКЪИХЪ** **ПРИВОДНТИ** **ИМАЖИШТЕ**. и **СЪСЪЖДЪ** **МЪЖУНАЛЪИЯ** **ПРЪВЪДЪ** **ИМН** **ПОЛАГАТИ** **С 174.29**; **ОВРЪТАКЕМЪИЯ** **ЖЕ** **КРЪСТНИАНЪИ**. **ПОВЕЛЪ** **ИМАТН** и **НОУДНТИ** **А** **ЖРЪТН** **С 255.4**. **2**. **За болест**, **физическо** или **психическо** **страдание** – **обхващам**, **обземам**, **предизвиквам** **ПРИСТЪП**. и **СЕ** **ДЪХЪ** **ЕМЛЕТЪИ**-н. и **ВЪНЕЗАДЪПЪ** **ВЪПНЕТЪ** и **ПРЪЖААТЪ** **СА** **СЪ** **ПЪНАМН** **М Лк 9.39 З, А, СК**; **ИЖДЕНН** **ТРАСАВНИЦЪ** **СНИЖ**. **ОТЪ** **РАВА** **ТВОЕГО** **СЕГО**. **СЪЖИЖИЖ** **ПОДЪВЪЗНИЖ** (!) **БЪСОУ**. **ЕМАЖИЖИЖ** **НА** **ВРЪМЕНА**. **ЪКО** и **ВЪСЪ**. **ГРЪБАЦИЖ** **ВОДЪ**. **ТРАСАЖИЖИЖ** **ВИЪАНЦЕЖ**. **ВЪ** **ТЪВЕСН** **ЕГО** **СЕ 44b 22**; **ЕМЪТЪ** **ЖЕ** **НЕПОСЛОУШЪЛНЕВИЖ**. **ХОУДОУМЪИЖ**. и **ХОУДОСНАЛЪИЖ** **СЕ 45b 3-4**; **ВЪ** **ГОДНИЖ** **ЕМАЖИЖИЖ** **СЕ 46a 10-11**; **ВНЕТЪ** **ТА** **ТРАСАВНИЦЕ** **ГЪ**. **УАСЪНАА**. **ЕМАЖИЖИЖ** **ВЪ** **Б** **УАСЪ**. **СЕГО**. **ВНЕННЕМЪ** **НЕОТЪВЪТЪИЖНОМЪ** **СЕ 49b 15**. **3**. **За плодове** – **бера**. и **ЕГДА** **ЖЕ** **ПРЪДЕ** **ВРЪМА** **ЕМАТН** **Е** **ПОСЛА**

РАВЪИ **СВОА** **КЪ** **ДЪЛАТЕЛЪМЪ** **ИМАТЪ** **ВИНА** **СВОЕГО** **СК Мт 21.34**; **ВИНОГРАДА** **ИЖЕ** **НАСАДН** **ДЕСНИЦА** **БЪИИ**. **ОТЪ** **СВИННИ** **ПРОКОУЖДЕНЪ**. и **ТОГО** **ИЗИИ** **ИМАЖИЖ** **ВЪСН** **ИМНОХОДАШТЕН** **С 134.29**.

ВЪРЪЖ **ИМАТН**. **Гр.** **πιστεύω**. **Вярвам** [в **Бога**]. **ЪКО** **СЛОУШАИИ** **СЛОВЕСЕ** **МОЕГО**. и **ВЪРЪЖ** **ЕМАА** **ПОСЪЛАВЪШИМОУ** **МА**. **ИМАТЪ** **ЖИВОТА** **ВЪВЪИНААГО** **М Йо 5.24 З, А**; **АШТЕ** **ВО** **ВНСТЕ** **ВЪРЪЖ** **ИМААН** **МОСЕОВИ**. **ВЪРЪЖ** **ВНСТЕ** **ИААН** и **МЪИЪ** **М Йо 5.46 З, А**; и **СНИ** **КОРЕНЕ** **НЕ** **ИМАЖИЖ**. **ИЖЕ** **ВЪ** **ВРЪМА** **ВЪРЪЖ** **ЕМАЖИЖ** **М Лк 8.13 З, А**.

ВЪРЪИ **НЕ** **ИМАТН**. **Гр.** **οὐ πιστεύω**. **Не** **ВЯРВАМ** [в **Бога**]. **АШТЕ** **ВО** **ВЪРЪИ** **НЕ** **ЕМЛЕТЕ** **ЪКО** **АЗЪ** **ЕСМЪ**. **ОУМЪРЕТЕ** **ВЪ** **ГРЪСЪХЪ** **ВАШИХЪ** **М Йо 8.24 З**; **АЩЕ** **НЕ** **ТВОРИЖ** **ДЪВЪЗ** **ОТЦА** **МОЕГО**. **НЕ** **ЕМЛЪТЕ** **МИ** **ВЪРЪИ** **М Йо 10.37 З**; **АЩЕ** **ЛИ** и **ТОГО** **КЪИИИГАМЪ** **ВЪРЪИ** **НЕ** **ЕМЪТЕ**. **КАКО** **МОИИМЪ** **ГЛОИМЪ** **ВЪРЪЖ** **ИМАТЕ** **А Йо 5.47**; **АЩЕ** **ИСТИИЖ** **ГЛАЖ**. **ПО** **УТО** **ВЪИ** **ВЪРЪИ** **НЕ** **ЕМЛЕТЕ** **МЪИЪ** **А Йо 8.46**.

М, З, А, СК, О, СЕ, С, СН. **Гр.** **λαμβάνω**, **κατέχω**, **τρώω**, **συλλαμβάνω**. **Вар.** **ИМАТН**.

Ноб. **ѣмвам**, **ѣмна** **св.** **ОА**, **ВА**, **НТ**, **Дюв**, **НГер**, **АР**, **РБЕ**.

ИМЕННИЪ, -зи **прил.** **Именит**, **известен**, **бележит**, **почитан**. **ТОГО** **ДЪЛМА** **ВЕЛНА** **УЪСТН** **ИМЪАЖЪ** **ОТЪ** **ЦЪСАРА**. **ИМЕННИТИ** **СЪИШТЕ** **ВЪСЪИИ** **ЗА** **ДОВРЪЖ** **ДЪТЪВЪЛЪ** **С 85.3**; и **НАРЕКОША** **НЕКЪТАРИИ** **ИЪГОГО** (!). **ИЖЖА** **ИМЕННИТА** и **ДОВОРОГОВЪИИНА**. **КРОТЪКА** **ОБРАЗОМЪ** **ОТЪ** **ВОЛЪВЪРЪСКА** **РОДА** **СЪИШТА** **С 202.13**. **ИЗЧ.**

С. **Гр.** **ὀνομαστός**.

Ноб. **именит** **ОА**, **ВА**, **МлВТР**, **ЕтМл**, **ЕтБАН**, **ВТР**, **АР**.

ИМЕНОВАТИ, **ИМЕНОУИЖЪ**, **ИМЕНОУИШН** **ИССВ.** **Наричам**, **именувам**, **назовавам**. **ИЗЪВЪРАВЪ** **ОТЪ** **ИИХЪ** **ДЪВА** **НА** **ДЕСАТЕ** ... **СИИИОНА** **ЕГОЖЕ** **ИМЕНОВА** **ПЕТРА** **М Лк 6.14 З**; **СЪИИИИИИ** **ДЪХОВЪИИИИИИ** **ДВИЖЕМОУ** **РЕШТИ**. **ОБРАЗЪ** **ВЪЗЪДРАСТЪ**. **ОТЪ** **ИИХЪ** **ИМЕНОУИМЕААГО** **С 546.4**. // **ИЗРИЧАМ**, **ПРОИЗНАСЪМ**. и **ДА** **ОТЪСТЪПИИИТЪ** **ОТЪ** **НЕПРАВЪДЪИ** **ВЪСЪИК** **ИМЕНОУА** **ИМА** **ГЪИЕ** **Е**

2а 13; любовѣанье же і вьсѣка неустотота вѣ вьсѣ да не именуѣтъ сѧ. ѣкоже подобаетъ сѣзѣмъ *К* 2а 33. ~ са *сtrag. Изч.*

М, З, Е, К, С. Гр. ὀνομάζω. Вар. именовати. *Нвб.* именувам [се] ОА, ВА, Вот, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

ИМЕНОВАТИ Сѧ, ИМЕНΟΥЖЬ Сѧ, ИМЕНΟΥЕШИ Сѧ *несв.* Наричам се, назовавам се. ѣко тоужда грѣхѣи вьземѣтъ. нѣстѣ лѣпо да именуѣтъ сѧ хѣв равѣ *СЕ* 104а 7. *Изч.*

СЕ. Гр. ὀνομάζομαι.

Нвб. Вжс. при именовати.

ИМН *вжс.* *н, *ѧ, *іе.

ИМЪ *вжс.* *н, *ѧ, *іе.

ИМЬ *вжс.* *н, *ѧ, *іе.

ИМЪННИЦЕ, -а *ср.* Капитал, имущество. твон старѣншина кетъ днаволъ. крѣмникъ змѣна ... имѣннице бо ти зѣлѣе днаволъ дастъ. а змѣна крѣмнѣвшн коравь. адама вѣ потопѣ сьмрѣти сьведе *С* 400.8. *Изч.*

С. Гр. ἐνθήκη.

Нвб. Ø.

ИМЪННЪ, -ѧн *прил.* Собственически, който се отнася до имот, до пари. пльтѣнѣж бо повѣднша похоть. имѣннѣжа же не повѣднша. нѣстѣ бо тѣуѣна похоть пльтѣнаѧ имѣннѣн. нѣ пльтѣнаѧ прнтѣуѧншн пауѣ. н мжѣнѣншн *С* 371.25, 27. *Изч.*

С. Гр. [τῶν] χρημάτων.

Нвб. Срв. имение *остар.* 'имот, имущество' ВА, РВЕ.

ИМЪНЬКЕ, -ѧ *ср.* 1. Имот, имущество, собственост. обрѣтъ едннѣ мьногоцѣвнѣнѣ внѣсрѣ. шедѣ продастѣ вьсе имѣнне. елнко имѣаше н коупн н *М* Мт 13.46 *З, СК;* аште хоцешн сьврѣшенѣ вѣитн. идн продаждѣ имѣнне твое. і даждѣ нштннмъ *М* Мт 19.21 *З, А, СК;* ѣкоже бо ѣлѣкѣ отъхода прнзѣва своѧ равѣи. і прѣдастѣ нмъ имѣнне свое *М* Мт 25.14 *З, А, СК;* і жена сѣштн вѣ тоуѣнне крѣве ... ѣже

блѣнѣмъ нздаѣвѣвшн вьсе имѣнне. нн отъ едннѣго же не може нсѣѣлѣтн *М* Лк 8.43 *З, А, СК;* егда крѣпѣкѣи оуорѣжѣ сѧ храннтѣ свон дворѣ. вѣ мнрѣ сѣтѣ имѣннѣ его *М* Лк 11.21 *З;* тако оубо вьсѣкѣ отъ вьсѣ нже не отъречетѣ сѧ вьсего своего имѣннѣ. не можетѣ мон вѣитн оуѣеннкѣ *М* Лк 14.33 *З;* н рече юнѣн ... отѣе даждѣ мн достоннѣжѣ уастѣ имѣннѣ. н раздѣлн нма имѣнне *М* Лк 15.12 *З, А, СК;* мьннн сѣнѣ отнде на стрранѣ дѣлѣе. н тоу растоун имѣнне свое. жнвѣи блѣдѣно *М* Лк 15.13 *З, А, СК;* се полѣ имѣннѣ моего гн дамѣ нштннмъ *М* Лк 19.8 *З, А;* повелѣ емоу гѣ продати сѧ н женѣ н все имѣнне свое *СК* Мт 18.25; і разграбен ... имѣннѣ ... сѣ радостнѣ прнасте *Е* 9а 16; і прѣдастѣ градоу скотѣ ихъ і имѣнне ихъ огню *СП* 77.48; вѣ хѣищннѣкѣ мѣсто. раздѣвннѣкѣ имѣннѣе своего *СЕ* 70б 10–11; аще которѣи бѣлорнзѣць. сѣжпостн радн клѣнетѣ. лютеѣ ѣко. да дастѣ нштннмъ имѣнне свое. н шедѣ вѣ манаствѣрь да пѣтѣ *СЕ* 104а 14; егда ндѣтѣ н оупнѣтѣ сѧ отъ мѣкѣ н отъ любѣе хрнстосовѣи. то оуже к томѣ не помьнатѣ нн домовѣ нн уада. нн имѣннѣ. нн могѣтѣ прнобрѣстн нн злата нн сѣрѣва *С* 267.24; роднтѣлѣма о хѣи оумѣрѣшѣма. н раздѣленѣ оу вѣишоу роднтѣлѣскоу имѣннѣ ... богоу сѧ на оучастнне вѣдавѣ *С* 279.9; оставнѣвѣ урѣгоуѣвѣлѣство і вьсе имѣнне вѣистѣ урѣнорнзѣць *МН.* // Стопанство, домакинство, имот. надѣ вьсѣмъ имѣннѣмъ поставнтѣн *М* Мт 24.47 *З, А;* твон мжѣ госпожде господннѣ мон кетѣ. н все имѣнне свое мьнѣ кетѣ прѣдалѣ вѣ рѣцѣ *С* 366.17; ннде блаженѣн нѣ домоу оца своего. по остатнн ьмоу снроу не обратнѣ сѧ вьспѣтѣ. нан имѣнне свое жѣлаѣ. оустонтн по коемоу лоуѣо образоу *С* 547.3. // Запаси, наличност от нещѣ. вьсн бо сн отъ нѣвѣитѣка

18.8 *З¹, ЗП*; осажате ма н виднѣтѣ: ꙗко дхъ пазтн н костн не нматъ *М Лк 24.39 А*; естъ же въ ерѣмѣхъ на овьун кжпѣан ... патъ пртворъ нмжштн *М Йо 5.2 З, А*; ходнѣ доньдеже свѣтъ нматѣ *М Йо 12.35 З, А, СК, Б*; оуста ѣмжтъ ѣ не възгѣжтъ. оун ѣмжтъ ѣ не видятъ. оушн ѣмжтъ ѣ не слышатъ. ноздрѣ нмжтъ н не обонѣжтъ. ржцѣ ѣмж(мж)тъ (*Север.*, с. 150, *бел. пог линия*) ѣ не осяжжтъ. носѣ нмжтъ ѣ не поѣжт *СП 113.13, 14, 15*; нмѣаше снн корабль котъкзи желѣзны *С 400.27*; кръстыанн стлѣпъ поставнша. жнвотвораштнн крѣстъ нмжштъ на себѣ *С 537.22*; свѣшта нмѣахъ н свѣтъло бѣаше *С 412.18*. // Снабден съм с храна, подслон, облекло и под. коланко хлѣвъ нматѣ. онн же рѣша. ж н мало рзѣнцъ *М Мт 15.34 З, А, СК*; ѣ развѣ едннго хлѣва не нмѣахъ съ совоѣж *М Мк 8.14 З*; азъ врашъно нмамъ: ѣстн егоже взѣ не вѣсте *М Йо 4.32 З, А*; гла матн нѣва кз немоу внна не нмжтъ *М Йо 2.3 З, А*; жнанште нмѣаше въ гровѣхъ *М Мк 5.3*; лнчн ѣзвннзѣ нмжтъ. н птнца нѣвскыа гнѣзда *М Лк 9.58 З, А, СК*; дроуже како вьннѣе съмо. не нмзѣ одѣаннѣ враужна *М Мт 2.12 З¹, А. Срв. СЕ 106б 17*; акзы оутварь многоѣвннж нмзѣ на себѣ *С 105.19*. // Имам [потомък, родственнк, близък, съратннк, господар и под.]. ѣкъ етеръ нмѣ дѣвѣ ѣадѣ *М Мт 21.28 З*; бѣхъ ꙗко овъца н не нмжшта пастырѣ *М Мк 6.34 З*; кзто отъ васъ нматъ дроугъ *М Лк 11.5 З, А, СК*; имамъ во патъ братрнн *М Лк 16.28 З, А, СК*; имѣан невѣстж женнхъ естъ *М Йо 3.29 А*; аврамъ два снзѣ нмѣ *Е 27б 5*; такъ нмамъ дрхнерен. еже съде о деснжж прѣстола *Е 24а 13–14*; како во нн шрота можетъ бзѣтн нн отъца нмѣтн *С 241.13*; жена нмѣ съпржгъ словжштъ *П₅. 3*. Добивам, произвеждам,

имам плод, поколение. ѣ прѣвзѣ ожень са оумѣрѣтъ. ѣ не нмзѣ съмене. оставн женж своѣж братоу своемоу *М Мт 22.25 З¹*; ѣ запрѣтн неджгоу семоу. растжщнмоу въ немь. не нмѣтн плода *СЕ 35а 12*; прпподовнхромъ же н мзѣ са матерн оубъзѣн. не нмжштн глаломь мѣвка *С 384.17. 4*. Нося, дѣржа в рѣце. прнстжпн къ немоу жена нмжштн алавастръ мурл драга *М Мт 26.7 З, А, СК*. // Водя съсе себе сѣ, имам около себе сѣ. ѣ прнстжпнша кз немоу народн мз(но)зѣ. имжше съ совоѣж хромъзѣ. нѣмзѣ н слѣпъзѣ. н бѣсънзѣ *М Мт 15.30 А, СК*; васнлнна ... прнѣе въ нероуслннмъ. нмжштн съ совоѣж братоу-ѣада *С 297.29. 5*. Обхванат съм от болест, телесно или психическо страданне, зъл дух и под. ѣ нсѣѣан мзногъзѣ неджжжнзѣ имжшта разлуннзѣ *аса М Мк 1.34 З*; ѣ бѣ тоу ѣлѣкъ соухъ ржкж нмзѣ *М Мк 3.1 З, А, СК*; оучнтѣлю прнвѣсъ снъ мон кз теѣѣ. имжштъ дхъ нѣмъ *М Мк 9.17 З, А, СК*; ѣ ншѣдъша бѣжаша отъ гроба. ѣ нмѣаше же ѣа трепетъ оужасъ *М Мк 16.8 З, А*; кзвннжннцн ... глхъ ꙗко вельсѣволъ нматъ *М Мк 3.22 З*; кѣда строупъзѣ на себѣ нмжштѣ нзъываахъ *С 398.19*; прнхождаахъ же н женъзѣ к немоу нмжштн таннъа врѣдъзѣ. нхже не моштьно враѣемъ видѣтн *С 557.1. 6*. Имам, съдѣржам [определено количество, брой и под.]. ѣмъ октавръ. (реко)мзѣ анст(опадъ. нматъ) дн (...) ѣѣ. дъ нматъ ѣѣ. ѣѣ а нѣ. гѣ *Е 38а 16, 38б 1*; въ ненже стамна злата. нмащн маннж *Е 29а 6*; естъ во въ севастнѣ езеро нмзѣ водж многож *С 76.10*; нмѣаше же брѣма хлѣвзѣ чнстъзѣ н топлъзѣ. внно н масло дрѣвѣнонѣ. н мадъзѣ сзѣрзѣ н анца. н крнннцж медоу *С 291.5–6*. // Трая, навѣршвам се [за време, възраст и под.]. прншѣдъ же нс въ внтаннж оврѣте н ѣтѣзѣрн дѣнн юже нмжштъ

въ гробъ *М Йо 11.17 З, А, СК*; въ же тоу едннъ члвкъ. ꙗ. і осмь лѣтъ нмзи въ недѣлѣ своемъ *М Йо 5.5 З, А*; нмжштннмъ ꙗ н б лѣтъ въ недѣлѣ *М 13а 8*. // Съм на, навършил съм определена възраст. патн десатъ лѣтъ не оу нма(ш)н (*Ягич, с. 352, бел. пог линия*) і аврама лн есн вндѣлз *М Йо 8.57 З, А. 7*. В съчет. с абстрактно съществително означава действието или състоянието, което се изразява със съществителното. вѣдн областъ нмзи надъ десатъѣ градъ *М Лк 19.17 З, А*; аще не вимъ пришелъ н глаалъ нмъ. грѣха не вѣ нмѣлн. нзінѣ же н вннзи не нмжтз о грѣсѣ своемъ *М Йо 15.22 З, А, СК*; власть нмамъ пропатн тѣ. н власть нмамъ поуштнн тѣ *М Йо 19.10 З, А, СК, Б*; даждн славѣ жнвоумоу боу. і словесн его. нмжшюмоу власть. на вѣсѣкомъ владѣствѣ *СЕ 55а 18*; аще бо кто внднтъ тѣ нм(ѣ)ща разоумъ въ трѣ(в)нщ(н) възлежаша *Е 3б 1*; да і хоташте і не хоташте. имжтз памать. і не забвѣдѣтз *К 6б 29*; боѣ са бога н того сѣна нсоуса христоса. нмжштааго власть въ днь сѣдзінзін. доушенѣ н тѣломъ *С 157.11*; нже н дрѣзновеннѣ нматъ молнтвоватн къ богоу *С 220.2*; н ізволнша ходнтн по небесемъ. а не маловрѣменное нмѣтн грѣхоу наслажденнѣ *С 54.29*; славѣ воленѣ. не нмзн покранѣ *Р II 1.15*. 8. С модална отсянка – имам намерение, предстои ми, трябва. снмоне нмамъ тн нѣуѣто рештн *М Лк 7.40 З, А*; црю. нмамъ тн нѣуѣто събѣштатн *С 359.25*; нѣсмъ празденъ азъ нно дѣло нмамъ *С 172.4*. // Мога, в състояние съм. еже нмѣ сн сѣтворн *М Мк 14.8 З*; не оубоите са отъ оубнвѣжштнхъ тѣло. і не по томъ не имжштемъ. лнха ѣсо сѣтворнтн *З Лк 12.4 А*; тз родъ не иматъ ннчнмъже нчнтн *З Мк 9.29 А, СК*. // В съчет. с прич. *мин. страг.* – означава

результата от действието, изразено чрез причастнето. سموковъннцъ нмѣаше едннъ въ вноградѣ своемъ възсажденъ *М Лк 13.6 З*; молнѣ тѣ нмѣн ма отъроузна *М Лк 14.19 А, СК*; да нмжтъ радостъ моѣ нсплзненѣ въ себѣ *М Йо 17.13 А, СК*; се мѣнасъ твоѣ нже нмѣхъ. положенъ въ оуброуѣ *М Лк 19.20 З, А*; влѣзе же вподѣакъ. рѣцѣ нмзи распротрѣтѣ н въздѣнѣ на небо *С 555.14*; нздѣ б° нмзи нсоуса вѣнѣуана *С 435.5*. // Като спомагателен глагол – в състава на съчетания за изразяване на бъдещи действия. вѣроуѣн въ ма не нматъ въздадатн са ннкогдаже *М Йо 6.35 З, А*; нмѣтн нмашн сѣкровнште нѣсе *М Мк 10.21 З*; оуслншатн же нматѣ вранн *М Мт 24.6 З¹, А, СК*; вко аще н снн оумлѣятъ. каменне възпнтн нматъ *М Лк 19.40 З*; не нмамъ пнтн юже отъ сего плода лознааго *М Мт 26.29 З, А, СК*; не нмамъ масъ вѣстн въ вѣкзи. да не сзблжнѣ братѣ моего *Е 3б 12*; і алъкатн бо нмашн. н жадатн *СЕ 90а 24*; азъ отъселн не нмамъ възкоуштн браш'на земнааго *С 154.8*; н на рѣкоу носнтн нмашн младеннштѣ *С 237.21–22*. **волѣзнн нмѣнѣ.** *Гр. ἀλυσιόμενος.* Страдащ. нн отъ того девельства волѣзнн нмѣнѣ *С 335.13*. **вѣсѣ нмѣтн.** *Гр. δαιμόνιον ἔχω, ἐμμανῶς ἔχω, δαιμονιάω.* Обхванат съм от зѣл дух. вѣсѣ лн нмашн. кто тебе нштѣтъ оубнтн *М Йо 7.2 З, А*; азъ вѣса не нмамъ. нз ѣзтѣ оца моего *М Йо 8.49 З, А*; вѣсзи нмжтъ. къ коумнрѣскзінмъ прѣлѣстемъ *С 24.8–9*; вѣсзи нмѣжштннѣ въ ннхъ. вѣсѣ праштанемн нзмѣдрѣвѣаахъ *С 398.30*; хоулаахъ него жндове н глаголаахъ к нѣмоу вѣсѣ нмашн *С 481.16*. **водънзін трѣдъ нмѣтн.** *Гр. ὑδροτικός εἶμι.* Болен съм от воднянка. і се члвкъ едннъ нмзи водънзін трѣдъ. вѣ прѣдъ нмѣ *М Лк 14.2 А, СК*.

волюж нмѣтн. *Гр.* συνευδοκέω. Съ-
причастен съм към нещю. оубо съ-
вѣдѣтельствоуоуоуѣте н волюж нмате.
дѣломъ оѣцъ вашнхъ *М* Лк 11.48 З.
враждѣж нмѣтн. *Гр.* ἐχθραίνω.
Имам разпра, враждувам с ня-
кого. тѣзи же имѣи враждѣж на вратъ свои.
како можеш ходити къ мирны трапезѣ
К 8б 33.

вздрарств нмѣтн. *Гр.* ἠλικίαν ἔχω.
Пълнолетен съм. самого взпроснте.
вздрарств нматъ. самъ о себѣ да глѣ-
тѣ *М* Йо 9.21 З, А; ꙗко вздрарств
нматъ самого взпроснте *М* Йо 9.23 З, А.
вѣрж нмѣтн. *Гр.* ἔχω πίστιν. Вяр-
вам. аще нмате вѣрж н не оуспѣмьннте
са. не ткмо смюковьннхъное сѣтворнте
М Мт 21.21 З'.

вѣрзи не нмѣтн. *Гр.* ἀπιστέω, θαυ-
μάζω. Не вярвам. н вѣнша са прѣдъ
нмн ꙗко блади глн нхъ. н не нмѣахъ
нмъ вѣрзи *М* Лк 24.11 З, А; н не нмѣи
вѣрзи о стѣвѣмъ артемонѣ. повелѣ вра-
тароу призвати днакона фнлеа *С*
224.12-13.

доволь нмѣтн. *Гр.* ἄρκεομαι. Имам
достатъчно количество, доволен
съм с нещю. н не до сего же доволь
имѣште. нъ н разбоникъи нждатъ. при-
читѣиште сѣмрътн его. да би сѣмрът-
ное приуаштенѣ. нечѣстъ вѣила конь-
чнзи его *К* 11а 15.

доухъ недѣжнхъ нмѣи. *Гр.* ἔχων
πνεῦμα [τῆς] ἀσθενείας. Недѣгав,
страдащ от никакъв недѣг. н се
жена бѣаще дхъ нмѣштн недѣжнхъ.
бѣ. на десате лѣтѣ *М* Лк 13.11 З, А,
*С*К; о нмѣштн дхъ недѣжнхъ *М* 76б
30. *Срв.* З 130а 15.

доуша не нмѣи. *Гр.* ψυχὴν μὴ ἔχων.
Едва дишащ, останаал без душа.
онн же троудьнн н доуша не нмѣште.
повѣдаахъ яемоу *С* 32.14.

звнств нмѣжнѣн. *Гр.* οἱ φθονού-
μενοι. Тези, на които завиждат.
тѣгда онн акъи остѣнзи водомн зѣвзи

скръжьтаахъ. хвалзи во звнств
нмѣжштннмъ *С* 403.5.

миръ нмѣтн. *Гр.* εἰρηνεύω. Живея в
мир [с някого]. миръ нмѣнте ме(д)-
жду собожъ *М* Мк 9.50; съ вѣсѣмъ
миръ нмѣтн *С* 423.20.

мѣсауьнзиа зѣлзи недѣжзи нмѣи. *Гр.*
σεληνιαζόμενος. Който страда от
лунатизъм, сомнамбул. н прнвѣса
емоу вѣса болаштаа. разнхънзиимн
недѣжзи. н страстѣмн одрѣжнмзи н
вѣснзиа. н мѣсауьнзиа зѣлзи недѣ-
жзи нмѣшта *З* Мт 4.24.

мѣдрость нмѣтн. *Гр.* φρονέω. Разу-
мен съм, мѣдър съм. азъ тебе стара
сѣшта н тацѣмн сѣдннамн оукра-
шена сѣшта мѣнж н мѣдрость нмашн
зѣло *С* 48.8.

ноуждѣж нмѣтн. *Гр.* ἔχω ἀνάγκην.
Имам нужда, испытвам необхо-
димост. село коупнхъ н нмамъ нжж-
дѣж нзнтн н вндѣтн е *М* Лк 14.18 З,
А, *С*К.

обзичан нмѣтн. *Гр.* εἶωθα. Имам
навик, обичай. н ꙗко нмѣ обзичан
пакъи оуѣааше на *М* Мк 10.1.

пользѣж нмѣтн. *Гр.* ὠφελέω. Имам
полза. приемажштел во достоино чѣств
пользѣж имѣтѣ *К* 8а 39.

потрѣвѣж нмѣтн. *Гр.* ἔχω ἀνάγκην.
Длѣжен съм. потрѣвѣж же нмѣаше на
вѣса праздѣннкъи отъпоуштатн нмъ
иноу *М* Лк 23.17 З.

прнспѣне нмѣтн о комъ. *Гр.* οἰκείως
ἔχω πρὸς τινα. В дружба съм с
някого. да навѣикнѣшн како прнспѣне
(*погр. вл.* прнспѣне *Север.* с. 375,
бел. под линия) о дѣвнцахъ нматъ хъ
С 375.23.

пространне нмѣтн. *Гр.* ἄδειαν ἔχω.
Имам възможност, позволено ми
е. пространне во нмамъ н бѣсѣдоватн
н бѣ молнтн *С* 134.13.

скждость нмѣи. *Гр.* ἐνδεής. Нуж-
даещ се, имащ нужда, испытващ
нужда от нещю. н подъ едннѣмъ
кровомъ вѣихъ. н на едннѣмъ гадн не

акъзи ннштъ. нан скъждость нмѣа бра-
шъна. нъ акъзи богатъ съи мноастьмн
С 394.3.

сладость нмѣтн къ чесоמוу. *Гр.* ἡδέως
προσέχω τινί. Благосклонен съм,
радвам се, приятно ми е. сладость
во нмамъ къ вештьствоу С 501.3.

старьуъ оумъ нмѣа. *Гр.* πολυόφρων
[вар. πολύφρων]. Който има [който
е с] ум на възрастен. не приносатъ
ли кемоу хвалзи дѣтн. старьуъ оумъ
нмѣиштъ С 337.16.

стоудъ нмѣтн. *Гр.* ἀναισχυντέω.
Нямам срам, не се свеня, дейст-
вам безсрамно. тн любнвн сжтъ
първѣмъ н хотатъ стоудъ нмѣтн С
338.9.

соуѣве нмѣтн. Предпочитам. дъ-
жънъин сжтъ ни единого чѣка подъ нми
сжштаго соуѣве имѣтн бжню законуу К
1б 40.

трѣвѣ нмѣтн. *Гр.* χρειᾶν ἔχω. Имам
нужда. нъина. вѣмъ яко вѣсн все. н не
трѣвѣ нмашн. да кто та възпрашатъ
о семь *СК* Йо 16.30; тръпѣнню во
нмате трѣвѣ да волеж бжеж сътворше
прннете обѣтованнне *Е* 9б 4.

на оумѣ нмѣтн. *Гр.* ἔχω βούλησι.
Имам наум, считам, смятам. се во
нмѣаше льстнвн на оумѣ С 58.
10-11.

ходъ нмѣтн. *Гр.* κίνησιν ἔχω. В
състояние съм, мога да се движа.
богъи лъже ... хода не нмѣште ...
поставьаешн протнвж вса сътворь-
шоуоумѣ хюу С 49.26.

нмѣтн въ чрѣвѣ. *Гр.* ἔχω ἐν γαστρί.
За жена – забременявам, бремени-
на съм. оврѣте са нмѣши въ чрѣвѣ ѿ
дха стѣ *А* Мт 1.18 *СК*, *Б*.

часть нмѣтн. *Гр.* ἔχω μέρος. Съпри-
частен съм, участвам заедно с
някого в нещо. аште не оумънж тебе.
не нмашн частн съ мънож *М* Йо 13.8
З, *А*, *СК*; ходан съ ндолослоужн-
телемъ нматъ часть *Р* II 2.25.

нмѣтн уѣто на [до]. *Гр.* ἔχω τί κατά.

Изпитвам враждебно чувство към
някого, отнасям се с неприязнь
към някого, имам зѣб на някого.
аште нмашн уѣто до врага свѣего. не-
тръгнн гнѣвѣ. нцѣлн изъж С 421.26.
Срв. К 6б 19.

М, *З*, *А*, *СК*, *Б*, *ЗП*, *Е*, *СП*, *СЕ*, *К*, *С*, *Р*, *П*,
Гр. ἔχω, κατέχω, μετέχω, περιέχω, κτάομαι,
δύναμαι, μέλλω, κερδαίνω, φέρω, βασιτάζω,
πληρόω, ἐπάγω, ἄγω, χράομαι, δείκνυμαι,
ἐπιδείκνυμαι, περιποιέομαι, διατρέπω, γέμω,
διαμηχανάομαι, οἶδα, λογιζομαι, φροντίζω,
διαταίομαι, δεῖ, πρόξυος. *Вар.* имѣтн, имѣтн,
имѣтн.

Нѣб. имам *ОА*, *ВА*, *АК*, *Вот*, *НТ*, *Дюв*,
НГер, *МлВТР*, *ЕтМл*, *ВТР*, *АР*, *РВЕ*, *ДА*.

HMA, нмене ср. 1. Лично име. посъланъ
взистъ анѣлз ... къ дѣвѣ обрчъепѣ
мжжевн. емоуже нма носнфъ. отъ
домоу даѣдѣа. і нма дѣвѣ марнѣ *М*
Лк 1.27 *З*; что кестъ нма богоу вашеме
онн же рѣша аполонъ С 21.2; сватъи-
нмъ же мжъеннкомъ затворенъимъ въ
тъмннцн. нмена сжтъ сн. занндас.
лазаръ мародас. нерснс. нана. марнѣ.
авнѣос. снмѣонднс. сава С 256.12; гѣ
же на невесехъ напнсалъ нмена нхъ С
86.10; (се) нмена оуъспъш(нхъ нн)кола
рабъ бжн (рнчнмн)ѣ дав(ъ)дъ *СН*. //
Общо название, наименование.
кръстнннн нарнчѣмъ са. се кестъ
чоудьное нма наше С 99.13; тѣмъже
взистъ всѣмъ кд'но нма. оуже во нн
онъ. нн онъ. нъ всн крѣстнннн нарн-
чѣмн взидалъ С 86.20. // Название
на местност, селище и под. посъ-
ланъ взистъ анѣлз гавърнаъ отъ бѣ въ
градъ галнаенскъ. емоуже нма наза-
ретъ *М* *Лк* 1.26 *З*, *А*; прндъ въ весь
енже нма ѣтѣнманн *М* *Мк* 14.32.

2. Разн. Лицето, което носи даде-
но име – най-често Бог. н бждете
ненавнднмн всѣмн нмене моего радн
М *Мк* 13.13 *З*; і людѣ безоумьни раз-
дражнша іма твоѣ *СП* 73.18; ісповѣ-
мъ са теѣвѣ бже ісповѣмъ са і прнзовж
іма твоѣ *СП* 74.2; і любьаште-і-ма
твоѣ *СП* 68.37; да аште к'то прѣво-
внднтъ нма кемоу недалече прнметъ

мьсть С 40.7. // Авторитет, известность, репутация на дадено лице. Ъско възвелнчн сѧ надъ всмн имѧ свѣтѣе твое СП 137.3; ѡбзшѣдзше ѡвндѧ мѧ именемъ гнѣмъ протнвлѣдѧхъ сѧ имъ СП 117.11; запрѣтилъ еси ѡззкомъ і гзѣве нечѣствѣн. і нмѧ его потрѣбитъ сѧ въ вѣкъ СП 9.6; бжді имѧ его блѣствено въ вѣкы прѣжде вѣ слзньца прѣвзѣваетъ имѧ его СП 71.17; врасі моі рѣшѧ зълаѣ мнѣ. когда оумзретъ і погзѣнетъ имѧ его СП 40.6; знаемъ въ нюдѣн бѣ н въ нѧн велне нма его СЕ 105а 8–9; малчн оубо госпожде. потрпн нма а не дѣло нмѣтн люבודѣнца С 366.29.

2. Дело, кауза, учение, идеал на дадено лице. мзносн вѣроваша въ имѧ его М Йо 2.23 З; вѣнхъ нма твое члѣкмъ М Йо 17.6 З, А, СК; та молнмъ гѣ раун нзѣнѣ прѣвлѣжнтн сѧ рабѣ твоемъ семь. поклоньшнмъ сѧ подъ нма твое СЕ 35а 10; сего раді не самъ тѣкмо прѣде нъ і ннзі творашта таковад. своемоу имени ѡвештѣнкы творитъ К 9а 32; прндн н къ мзѣнѣ грѣшнпоумоу. н покажн ѧко нма твое велнко кетъ С 159.14; оученнцн н дрѣзнн с нмъ тоанцн за нма оучнтелѧ своего оумрѣша С 136.15; отъврѣштн сѧ хрѣстосова нмене С 46.20.

3. Като нареч. нменемъ тв. ег. Гр. ὄνοματι, τοῦνομα, ᾧ ὄνομα, καλοῦμενος, λεγόμενος, τῇ κλήσει. На име, по име, наричан, назоваван. ннцъ же вѣ едннъ нменемъ лздѣръ М Лк 16.20 З, А, СК; прнде члкъ богатъ отъ дрнматѣѧ. іменемъ носнфъ М Мт 27.57 З, А; і сен вѣ сестра нменемъ марнѣ М Лк 10.39 З, СК; вндѣ чка на мзѣдѣннцн сѣдѣшта. іменемъ матѣѧ З Мт 9.9 А, СК; чкъ етеръ прнде къ нѣвн. нменемъ. анръ А Лк 8.41 СК; роднтелѣ нмоу сзвѣштѣста сѧ женнтн і дѣвнценѧ нменемъ анѧ С 24.29; жена нѣкто кападокнса родомъ васнлнна же нменемъ С 297.28.

въ нма. а) Гр. εἰς τὸ ὄνομα, ἐν [τῷ] ὀνόματι. В името на някого, заради някого. азъ прндъ въ имѧ ѡца моего М Йо 5.43 З, А; бже въ имѧ твое сѧ мѧ СП 53.3. Срв. РН₁; въ нма гн нсоу чѧ крѣстн сѧ въ нь С 94.9. // Като част от клиширан израз в началото на молитва. н ѧна большн снхъ сзтворѧ. въ нма ѡца н сѧн н стѣлаго дѧ С 23.13. (въ н)ма отѣца н сына н свѣтаѣго д. (оу)ча поклонн сѧ рабъ неканоч(нмъ) БН. б) Като вербална инвокация в началото на надгробни или мемориални надписи. въ нма отъцѣ н сѧн н стѣлаго дѧ. сзѣе поучѣаетъ ... анзтоучн КН; в(ъ) нма ѡтѣца н сѧнна н стѣлаго дѣоу чѧ азъ самонѧ ... полагаж памать СН.

о нменн. Гр. ἐν τῷ ὀνόματι, ἐπὶ τῷ ὀνόματι. В името на някого, заради някого. гн н бѣсн (по)вннпоужтъ сѧ намъ о нменн твоемъ М Лк 10.17 З, А, СК; о нменн твоемъ оучнчѣжнмъ възстѣлѣша на нзы СП 43.6; сзврѣшн ма твоемъ нменн н прнведн ма къ твоемоу отъцоу С 103.22; ндеже дѣѧ кета нлн г сзѣрѧнн. о нменн гнн С 95.15.

твонмъ [монмъ] нменемъ. Гр. ἐν τῷ σῷ ὀνόματι, ἐν τῷ ὀνόματί σου [μου]. В твое [мое] име. гн. не въ твое лн нма прѣстѣвовахомъ. н твонмъ нменемъ бѣсѣзѣ нзногнхомъ М Мт 7.22 З; оучнтелю вндѣхомъ едннного нменемъ твонмъ нзгонашта бѣсѣзѣ М Мк 9.38 З, А; знаменнѣ же вѣроужштнмъ сн послѣдзѣстѣвоужтъ. іменемъ монмъ бѣсѣзѣ нжденжтъ М Мк 16.17 А.

по нменн. Гр. κατὰ [τὸ] ὄνομα. а) Поименно, поотделно. пастѣрѣ ... своѧ ѡвѣца глашѣатъ по нменн М Йо 10.3 А. б) Съобразно, според името. по имени твоемоу бже тако н хвала твоеѧ на коньчѣхъ землн СП 47.11.

нма наречн [дѧтн]. Гр. καλέω τὸ ὄνομα, ἐπιτίθημι ὄνομα, ἐπιφημίζω προσηγορίαν, τὸ ὄνομα δωρέω. Дам

име при кръщение, назова, на-
река. жена твоѣ елнсаветъ родитъ снъ
тебѣ и наречешн нма емоу ноанъ *М Лк*
1.13 З, А; и нарече нма снмоноу петръ
М Мк 3.16 З; и нѣкова зеведеова
и ноана вратра нѣковлѣ и нарече нма
именѣ водннрѣесъ еже естъ снѧ про-
мова М Мк 3.17 З; тѣгда поврѣгъше
нареченѧ имена своѧ иже отъ рожда-
ства отъ овѣштааго снѧ къждо себе
нарнцѧше С 86.16; аште хощешн
оувѣдѣти о имени моимъ то оувѣждъ
яко яште сѣштѣ мн въ жтровѣ ма-
терни. овѣштанннмъ дано вѣстъ нма
моѣ С 227.7.

ИМА рекъ [ИМА]. *Гр. ὁ θεῖος.* Фор-
мула, означаваща мястото, на
което трябва да се спомене името
на лицето, за което се извършва
обряд или се произнеса молитва.
Ицѣлн рава твоего сего **ИМА** отъ
одръжащааго тѣлесзнааго недѣга *СЕ*
24b 6; вратръ нашъ съ нма вѣлаунтъ
са въ рнжъ правдѣ СЕ 96b 22.
М, З, А, СК, ЗЦ, О, Е, СП, СЕ, К, С, Р, Г,
ВН, КН, РН, СН. Гр. ὄνομα, προσωνυμία,
προσηγορία, ὄραμα. Вар. има, има, има.
Нѣб. име ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГер,
МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА;
имя остар. ОА, ВА. Спрв. Имена ЛИ,
Именка ЛИ СтИл, РЛФИ.

ИНАКО нареч. Инак, иначе, другояче.
не послушашаете ли мене ... то поуднте
ма ... и **ИНАКО** вамъ нанестн. и повелѣ
вннѧ *С 178.4-5; и еже вѣсѣмъ нмже*
можемъ. влнжншоумоу на оуспѣхъ
*вѣитн. пожеже не лъзѣ сѣпастн са **ИНАКО***
*С 370.16-17; въ лоуцѣ же **ИНАКО***
лежнтъ талланънаѧ прнтъѣа С
375.30. // Обратното, противното.
*овочунене ... тѣсо радн **ИНАКО** рече. и **ИНАКО***
сѣтворн. глаголааше жрѣтн. да въ
жрѣтвѣи мѣсто влзхвованнемъ своимъ
огнь прннесе на храмъ С 22.26; тѣмъ
*ни того полоучнша. съде же **ИНАКО** того*
радн же и вѣнць такъ же С 376.5.
Изч.

С. Гр. ἄλλως, ἕτερος, τοῦναντίον.

Нѣб. инако гуал. ВА, НТ, ДА; инаку гуал.
ДА; инак ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв,
НГер, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР,
РБЕ, ДА.

ИНАМО нареч. На друго място, в друга
посока. глагола емоу паула. нѣстъ
мн лъзѣ **ИНАМО** нтн развѣ съде *С*
170.22. Изч.

С. Гр. ἄλλαχοῦ.

Нѣб. ѳ.

ИНАУЕ нареч. 1. Още, все още. матн
едного блаженнхъ. тѣхъ вндѣ-
взшн прокзнхъ. оуже стоуденнѣ
оумеръша. а своѣго [сѣина] **ИНАУЕ**
дѣхѧжшта ... ндн рече *w* снѣоу на
добрѣн пѣтъ *С 96.2. 2. Вече. херо-*
внмъскѣин прѣстолаъ оуготовнаъ са
*кестъ. възносаштен адри. **ИНАУЕ** гото-*
вн. трепеза оуготова са С 470.25. Изч.

С. Гр. τὸ καί, ἔτι.

Нѣб. иначе ОА, ВА, МлБТР, ЕтМл,
ЕтБАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

ИНДНКТНОУЪ, -а *м.* Цикъл от 15 го-
дини при старото летоброене,
свързано със сътворението на
света; индикт. науатъкъ **ИНДНКТН-**
УНОУ. и паматъ прѣдобномоу оцѣу
нашемуу семеоноу *Е 20a 10. Изч.*

Е. От гр. ἰνδικτίων.

Нѣб. Спрв. при индикт.

ИНДНКТЪ, -а *м.* Цикъл от 15 години
при старото летоброене, свързано
със сътворението на света; индикт.
мѣ септѣ. въ д дѣ. науатѣ **ИНДКТОУ** [!]
и нѣ лѣ *А 112d 14-15; науатъкъ*
е(нѣднктоу новое) лѣто СК 122b 1-2;
напнса (же са въ) лѣто отъ сѣтво(рениѣ
мнроу) ѣ фѣ. ннъдн(къта з) СН.

А, СК, СН. От гр. ἰνδικτός. Вар. ннъднктъ,
енѣднктъ.

Нѣб. индикт ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ЕтБАН,
АР, РРОДД.

ИНОВЪРЪННИКЪ, -а *м.* Друговерец, ере-
тик. не вѣдѣ бо како ѣтеннне се **ИНО-**
ВЪРЪННИКОМЪ да вѣдѣ *С 303.6; слзи-*
ша повелѣннѧ мрѣтвѣин [лазарь]. и
сѣмрѣтнънѧ развръже законѧ. да

срамыаѣтъ са нновъръннцн С
310.30. Изч.

С. Гр. [ὁ] αἰρετικός.

Нѣб. иновѣрник *остар.* ОА, ВА, МлБТР,
РРОДД. Срв. иновѣрец ДА.

нновърънъ, -ын *прил.* Като същ. нно-
въръннн *л. мн.* Гр. οἱ αἰρετικοί.
Друговерци, еретици. мнози бо отъ
нновърънънхъ глаголаѣтъ. яко не
тъчънъ сънъ отъцоу С 303.9. Изч.

С. Вар. нновърънъ.

Нѣб. иновѣрен *остар.* ОА, ВА, МлБТР,
ЕтМл, АР.

нногда *нареч.* 1. Някога, някога си.
иже еси разгърдъвъшнн. иногда дръхн-
стратнъ. і съ своеѣхъ его слоужъбоѣхъ.
ослоужаннемъ отъвръгъшъ са. съвръ-
гъи на земѣхъ СЕ 51а 19–20; иногда бо
сумеонъ сърѣте х̄д̄. і на р(.)коу приѣтъ
прѣвѣчъзнаго б̄а. в̄ко младъбнѣц(.). і б̄а
благословн старць К 1а 31. Срв. С
326.9; иногда шелъ еси въ ваві(....) і
глаштемъ къ вамъ плѣнъшнмъ (..).
поите намъ пѣснь гн̄хъ К 7а 25; нде въ
бавулонъ ннзгда н тоу глаголаахъ
плѣннвъшнн т̄а. съпонтѣ намъ пѣснь
господн̄хъ С 418.18; бѣ пасха іудѣи-
ска иногда. нъ разорена въистъ. наидѣ бо
дхобънаѣ К 7б 15. Срв. С 419.12;
іакоже ннзгда двѣма кзынма лѣка-
вома ... прѣстѣпншема нма въспрѣ-
штеннѣ. н кемъше н за власѣи влѣ-
чаахъ і С 40.10; бѣ ннзгда н въ жн-
дохъ кѣпѣль водьнаѣ С 496.7. // По-
преди, по-рано. вѣса н къ фарн-
сѣемъ. нже бѣ нногда слѣпъ М Йо
9.13 З, А. 2. Другъ пѣтъ, в друго вре-
ме. не тъчънъ лн прикоснѣ са одрѣ н
въставн мрътѣаго ... н пакъи ннзгда.
не тъчънъ лн слово рече надъ дъбнѣцъ.
тааѣа коумъи. дастъ ѣхъ роднтелѣма
съдравѣ С 307.5. 3. Кога. како же въ
гробѣ ннзгда. н отъ кзынхъ х̄с̄ жнзнь
полагаетъ са стънхъ словесъ да слъи-
шнмъ С 452.25. Изч.

М, З, А, СЕ, К, С. Гр. ποτέ, τότε, ἄλλοτε,
πότε. Вар. ннзгда, иногда, шогда.

Нѣб. иногда *остар.* ВА.

ннодоушьно *нареч.* Единодушно. а иже
отъ поганъ. инодъшъно его принмахъ К
13б 18. Срв. С 450.25. Изч.

К, С. Гр. προθύμως. Вар. шодоушьно.

Нѣб. Срв. [ед]инодушно.

ннокъ, -а *л.* 1. Единак – за звяр, отде-
лил се от стадото. шзоба і вепрь отъ
лѣга. інокъ днвѣеі потѣлъ естъ СП
79.14. 2. Отшелник. гн̄ помжлоуѣ
м(а) манасн-інокъ(ъ) [?] И. Изч.

СП, И. Гр. [ὁ] μονός. Вар. інокъ, інокъ [?].

Нѣб. Срв. инок 'монах' *остар.* ОА, ВА,
НГѣр, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН, ВТР, АР,
РРОДД.

нномъисльнъ, -ын *прил.* Единоис-
лещ. бѣ въсѣлѣтъ нномъисльнъѣа въ
домъ СП 67.7. Изч.

СП. Гр. μονότροπος. Вар. нномъисльнъ.

Нѣб. Срв. [ед]иноислен.

нномъишлѣнье, -ѣа *ср.* Единоислие,
единодушнѣ. въ храмѣ бжы ходиховѣ
иномъишлѣнемъ СП 54.15; в̄ко съвѣ-
шташа номъишлѣнемъ къ себѣ. на тѣа
завѣтъ з(ав)вѣшташа СП 82.6. Изч.

СП. Гр. ὁμόνοια. Вар. номъишлѣнѣ,
номъишлѣнье.

Нѣб. Срв. [ед]иноислие.

нноплеменнъкъ, -а *л.* Чужденѣц, дру-
гоземѣц; езичник. како не оврѣтѣхъ
са. възвращтѣше са (са) датн славы
боу. тѣкъмо нноплеменнъкъ съ М Лк
17.18 З, А, СК; мнѣ нноплеменнѣци
покорнша са СП 59.10. Срв. СП
107.10; помѣнѣхъ равъ і бавоуальна.
съвѣдѣштѣа мѣа. і се нноплеменнѣци н
тоуръ СП 86.4; нзбавн нзи н се. отъ
наслѣвѣ нноплеменнъкъ. і отъ в̄сего
часа. съмрътъзнааго СЕ 15а 16; въ
вѣкъи влзнамн погрѣжъшемъ. ѣзъи-
къи нноплеменнъкъи потрѣвѣшемъ СЕ
52б 15–16; нноплеменнъкъи. законо-
прѣстѣпнъкъи. погубѣ К 12б 29. Срв.
С 448.24–25; которънмъ оставн. елн-
номъ лн жндовомъ лн. странънънмъ
лн. нноплеменнъкомъ лн С 438.21–22.
М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. [ὁ]

ἀλλοφύλος, [ὁ] ἀλλογενής, [ὁ] βάρβαρος.
 Вар. иноплеменьникъ, иноплеменникъ.

Неб. иноплеменник *остар.* ОА, ВА, Вот, МлБТР.

инорогъ, -а м. Еднорог. соудъа тко инорогъ сбѣатнж своиж СП 77.69; ꙗ възнесетъ сѣа тко инорогъ рогъ мой СП 91.11. Изч.

СП. Гр. μονόκερος. Вар. инорогъ.

Неб. инорог *рядко* НГер, МлБТР, ЕтМл, ДА.

инорожь *прил. притеж.* На еднорога. спѣ мѣа отъ оустъ лъвовъ. ꙗ отъ рогъ инорожь СП 21.22; н възлюбленъ тко снъ норожь (*погр. вл. инорожь, Север., с. 34, бел. пог линия*) СП 28.6. Изч.

СП. Гр. [τῶν] μονοκεράτων. Вар. инорожь.

Неб. Ѻ.

иностанъ *нареч.* Непрестанно, постоянно. самъ же стъин епѣъ. иностанъ оглашаа мѣжа съ женами н дѣтъми. молааше нелицемѣрнѣе прнстѣпнтн къ хсѡвн С 541.10; множажштем' же иностанъ иелнокоже д'ни възннж с ѣнмъ прѣвзвиважштннмъ С 549.17; иностанъ костн кемоу съламыа С 553.4; дхѡвнъзмн пѣснѣмн пнтааше сѣ иностанъ С 550.13. Изч.

С.

Неб. иностан *рядко остар.* ВА.

иностаньнъ, -ѣн *прил.* Непрестанен, постояннен. прилежа възннж молнтвѣ н въздр'жаннн. н ѣностаньнѣмъ нсповѣданнн С 529.4. Изч.

С. Гр. ἐπίμονος. Вар. ѣностаньнъ.

Неб. иностанен *остар. рядко* ВА.

иностраньникъ, -а м. Чужденец, иностранец. к'то оубо поноудн жндовъ жрѣтн белфегороу. нлн гастн жрѣтвѣи мрѣтвѣинмъ. нлн блжднтн вѣ дьште-рехъ иностранникъ С 127.7; колнко родовъ н странъ. н ѣностраньникъ. тн всн крѣста радн алчжтъ С 431.4. Изч.

С. Гр. ὁ ἀλλόφυλος, βαρβάρων γλῶσσα. Вар. иностранникъ, ѣностраньникъ.

Неб. Срв. иностранец.

иносказанемъ *прич.-прил.* Иносказателен, който се изразява не направо, иносказательно. тже еста иносказанема. снѣ во еста два завѣта Е 276 10. Изч.

Е. Калка от гр. ἀλληγορούμενος.

Неб. Срв. иносказателен.

иночьскъ, -ѣн *прил.* Монашески, иночески. оста оу него тѣгда иночьское житнѣ възлюбнвъ С 560. 22-23. Изч.

С.

Неб. иночески *остар.* ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтБАН, АР.

иночество, -а ср. Монашество, иночество. оугодно же сн размѣслнвъ о житнн стааго. н о иночьствѣ. молнтвѣ к ѣмъ сътворн прнатоу възтн отъ него С 547.19. Изч.

С.

Неб. иночество *остар.* ОА, МлБТР, ЕтМл, ЕтБАН.

иноуадъ, -ѣн *прил.* 1. Единороден, единствен. се нзшошаахъ оумерошъ снъ иноуадъ матерн своен М Лк 7.12 З, А; дъштн иноуада бѣ емоу М Лк 8.42 З, А, СК; прнзърн на снъ мон. тко иноуадъ мн естъ М Лк 9.38 З, А, СК; вндѣхомъ слава его. слава тко иноуадаго отъ оца З Йо 1.14 А; тако во бѣ възлюбн мнра. тко снѣ своего иноуадаго дастъ М Йо 3.16 А, СК; тко тѣи дрѣжншн. н црѣствоуешн на насъ. бѣ н иноуадъи твои снъ СЕ 56b 1; ꙗ да оуслѣшнтъ блаженъи гласъ. иноуадаго снѣ твоего н бѣ нашего СЕ 101b 22; еже сътвориаъ естъ. иноуадъи снъ вжѣ. тожде ꙗ тѣи створи К 9a 35; вѣровати же кемоу ꙗко богъ истннънънън. н отецъ сноу иноуадоу С 28.18; въздовнцн коен оубоуѣ снъ иноуадъ ... влѣкѣ прншедѣ оврѣте ... н възсхѣтитѣ н отнде С 43.12. 2. Самотен. прнзърн на мѣа ꙗ помлоуѣ мѣа тко иноуадъ ꙗ нштъ есмъ азъ(ъ) СП 24.16. Срв. СЕ 75a 18; оустрон дшѣи моѣи отъ зъловъ-ѣхъ. отъ левъ иноуадѣи моѣи СП 34.17.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. *μονογενής*. Вар. *μοναδδъ, нноуаддъ, нноуаддъ*.
Неб. *Ø*.

ННОІАЗЫІ'ЫННІКЪ, -а м. Чужденец. нноазыі'ыннціи *узтжтзъ фомж С 509.8*; вэ кон прна нноазыі'ыннка пльнз С 512.6. Изч.

С. Гр. [ó] *βάρβαρος*. Вар. нноазыі'ыннкъ, нноазыі'ыннкъ.

Неб. иноязычник *остар. книж.* ВА.

ННОІАЗЫІ'ЫНЪ, -ын прил. *като същ.* нноіазыі'ыно *ср. ег. Гр. τὸ βάρβαρος*. Чуждото. іаже нмашн проснмъ оу тебе. іаже даешн нштемъ. іаже хоштеши вндѣтн чалемъ. нноазыі'ына оставша. дрна стзгънана С 513.8. Изч.

С. Гр. *βάρβαρος*. Вар. нноазыі'ынъ.

Неб. иноязычен *остар. книж.* ВА.

ННЪ, ННА, ННО *местоим.-прил.*

І. В собственно-местоименна функция: 1. Друг. іоанъ же слышавъ вэ жзнлнціи дѣла хѣа. посзлавъ оученикзи своимн рече емоу, тзи ан еси градъин. ан нного чдемъ М Мт 11.3 З, А. Срв. Лк 7.19 М, З; і рече емоу кзинжзникъ добръ оучителю вэ истннж рече. вко едннз естъ. і нѣстъ нного развѣ его М Мк 12.32 З, А; отзвѣшта (ε)-емоу нс о себѣ ан тзи глѣшн се. ан ннн тебѣ рѣша о мнѣ М Йо 18.34 З, А, СК; аще во ннѣмъ нѣсмъ апстлз. нж оубо вамъ есмъ. печатъ моемоу апостластоу взи есте о гн Е 4а 1; бждж днѣ его малі. н епнпъство его прѣимі ннз СП 108.8; хвалнмъ та гн вжѣ нашъ. вкоже тебѣ еднномоу жвотъ беззмрътенъ естъ ... н үколюбне ннздречен'но. н црство н нномоу не оставнмо СЕ 58а 14; елика сила үскѣ естъ. да бждеші мироу ходатаі. і себѣ. н нѣмъ. сего бо раді. і сна бѣ нарцдаетъ. миротворьца К 9а 37; антонннъ глагола. боуна словеса глаголешн. н владн многзі. како оубо не могзі помоштн себѣ ннѣмъ можетъ помоштн С 155.23. 2. *Само мн.* Едни, някои [с предлог отъ при

отделяне на няколко лица от останалите]. нннн же отъ стоащнхъ тв слышавъше. глѣхъ. іако нннж зоветъ СК Мт 27.47; ннн же отъ ннхъ. хотѣхъ атн і. нз ннктоже не възложн на нь ржкз СК Йо 7.44; ннн же отъ ннхъ рѣша. не можаше ан съ отвръззи оун слѣпцю. створитн да і съ не оумретъ СК Йо 11.37.

ІІ. *Като прил.* 1. Друг, не този, не същият. нж прнтзѣж прѣдъложн нмъ М Мт 13.24 З; егда же оубо прндетъ гнѣ внограда. үзто сътворитъ дѣлателемъ тѣмъ. ззлзи ззлѣ погоу-внтъ іа. н вноградъ прѣдастъ ннѣмъ дѣлателемъ М Мт 21.41 З^І, А, СК, Б; і отзпоуштыше народъ. појаса н вкоже бѣ вэ ладнн. і ннзи же ладннѣ вѣахъ съ ннмъ М Мк 4.36 З; і ннзи овъца нмамъ. іаже не сжтз отъ двора сего М Йо 10.16 З, А; подобаетъ же вэпадъшее нечнстоѣ. нзатн авне. і нзврѣштн е вонъ. і ннз съсждъ үнстъ омзитн. внжтрьждоу н внѣждоу СЕ 19б З; оубон са вѣжн. не възвратн са. нн едннъ. нн съ ннѣмн. ззлзймн дхъи. нечнстзймн СЕ 55а 1; аще к'то развон сътвори ... і лѣ да покает' са. вэ ннон областн. тоан потому да прнѣа вждѣ вэ свое отечѣство СЕ 102а 9; w клеветннчѣ. мрътвѣца нного не вндншн. поклоні са оубо вэскрѣзшнмоу ... і гѣ познаі К 12а 10-11; отворн звѣрокрзъмннкъ пакзи. н нздѣ ннз лѣвъ н прнпаде. кз ногама стадо С 166.28-29; зане азъ несмъ господъ богъ вашъ. нспрѣва сзи н до коньца прѣвзвала. н нѣстъ нного бога развѣ мене С 263.2. 2. Инакѣв, различен. вьскрѣсъ же нсѣ ... вѣн са прѣжде марнн магдалинн ... по снхъ же дѣвѣма отъ ннхъ граджштѣма. вѣн са ннѣмъ образомъ. ідѣщѣма на село М Мк 16.12 З, А; і вьстз егда молѣаше са вндѣнне лнца его нно М Лк 9.29 З; бѣа. помннтѣ нгоумензі ваша ... вэ нна оучениннѣ (!) странъна разлнчнѣма. не

прѣлаганте са *Е 336 12*; н прѣдѣж отъ ѣзыка въ ѣзыкѣ. н отъ црѣства въ люди инзи *СП 104.13*; бже ... на вѣсѣхъ мѣстѣхъ исправи имъ пѣть. а н по земн. а н по морю. а н по влатомъ. а н по рѣкамъ. а н ннѣмъ образомъ кзимъ пѣть творацемъ *СЕ 18b 7-8*; и напавнша са дх̄а ст̄а. н възгладша ннѣмн ѣзыкѣ. и прѣствоваша *СЕ 62a 12*; ст̄ин же нснѣ ... иногю юмоу отъвѣта не дастъ. нъ тзубѣжъ крѣстнѣанъ ксѣмъ *С 47.3*; рече юемъ антонин. нѣсмъ празденъ азъ нно дѣло нмамъ *С 172.4*; блаженъин ... текъ ннѣмъ пѣтьмъ прѣдъварн цѣсара *С 194.5*.

3. Останалият, от останалите. и по снхъ же вѣн гъ н инѣхъ седмъ десатъ. и посъла ѣа по дѣвѣмъ прѣдъ анцемъ свонмъ. въ вѣсѣкъ градъ н мѣсто. вѣможе хотѣаше самъ нтн *М Лк 10.1 3*; идеже н пропаса. и сз ннмъ нна дѣва. сждоу н овждоу. по срѣдѣ же нсѣ *М Йо 19.18 3, А, СК*; (...)зѣвз въ(...) (сѣдно. сз) нножъ двожъ. вѣже (бѣ) (..) прн (...) *Е 39a 3*; юдѣти же оубо инзи винзи оставльше. на крѣстѣ са оустрѣмиша *К 11a 7*; н негда же възташа сз трепезы. ннзи вса отъпоустн блаженъин. а третнаго на десате ... а н за ржкж *С 121.27*; авне възкоучнша безаконннцн. н оврѣтоша стѣаго савнна сз ннѣмн шестнѣж вратна *С 145.30*.

4. Следващият, който идва след този. гл̄а. ѣ. сп̄сї гн̄ лю(дї) свол. ино гл̄а. ж̄. црѣкы въ(..) *Е 30a 18*; гл̄а. б̄. жнвѣцї крѣтѣ. нн гл̄а. ѣ. сп̄сн гн̄. нн̄. гл̄а. ж̄. црѣкы възпнетъ тн. н пожтѣ а по трн краты *Е 30b 15, 16*; и отъци наши повѣдѣшѣ намъ. не оутѣи сѣа отъ ѣтадъ ихъ въ родъ инъ. възвѣштѣаште хвалы гн̄ѣа и сѣлы его *СП 77.4*; да познаетъ родъ инъ. снѣви родѣштеи сѣа *СП 77.6*; да напншжтѣ сѣа сн въ родъ инъ. и людѣе жнждемн въсхвалятъ гѣ *СП 101.19*; ст̄н. вѣдн гї мѣтѣ тв. нно гл̄а ѣ *СЕ 97b 22*; ст̄н. блаженн. имъже осташа безак. ннъ гл̄а ф̄ *СЕ 98a 4*;

гл̄а. ѣ... ерьмб̄. нн̄б̄ гл̄а. ж̄ *ТФ А 17. 5*. Един, някой. въ то врѣмѣ цѣсарѣствовавшоу магнаманоу. прнде прѣмѣнннкъ въ асѣланпннда мѣсто. ннъ вожевода нменемъ агрнпа *С 15.21*; нно-мъ азыцѣ краснѣ то въ дроу *МЛ В 3*.

III. *Като същ.* Друго нещю, други неща. васнанскъ рече ... н знаменна же огню ѣже видѣ. н ина большн снхъ сътворжъ. въ нма оцѣ н снѣ н стѣаго дх̄а *С 23.12*; аште а н хоштешн нно повелн намъ н сътворнмъ *С 37.19*; не вѣдн ннктоже ннодожъ тоу. не вѣдн ннктоже зълъ. не вѣдн ннктоже нмѣа ѣдъ. не нно въ оустѣхъ нмѣа нн въ оумѣ *С 420.12*.

ннъ ... ннъ. *Гр.* ἄλλος ... ἄλλος. Един ... друг. о семь во естѣ слово нстовое. вѣко ннъ естѣ сѣян. и ннъ естѣ жьнан *М Йо 4.37 3, А*; дѣвѣшн а н вѣстѣ сѣде отъцъ монхъ вога. дѣвѣшн а н ннъ естѣ на хапаненствѣ земн богъ. а ннъ въ егуптѣ. аште н взи не разоу-мѣете *С 366.10-11*.

ннн ... овн. *Гр.* ἄλλοι ... οἱ δέ. Други ... трети. мнози же отъ народа слышавъше слово се гл̄ахъ се естѣ въ нстннж п̄б̄о. н ннн гл̄ахъ се естѣ х̄с. овн гл̄ахъ. еда отъ галнлеа градетъ х̄с *СК Йо 7.41*.

овн ... ннн. *Гр.* οἱ δέ ... ἄλλοι [δέ]. Едни ... други. н рзптѣ мзногъ вѣ о немъ. въ народѣхъ. овн гл̄ахъ вѣко благъ естѣ. ннн же гл̄ахъ нн нъ льстнтъ народы *М Йо 7.12 3, А*.

онн ... ннн ... дроузнн. *Гр.* οἱ δέ ... ἄλλοι ... ἄλλοι δέ. Едни ... други ... трети. онн же отъвѣштѣаша. овн ноана крѣстнтелѣ. и ннн нлнжъ. а дроушнн еднного отъ прѣкъ *М Мк 8.28 3, А*.

нно ннѣсоже. *Гр.* οὐδέν, οὐδέν ἄλλο, ἄλλο τι. Нищю друго. нѣсоже иногю ненавѣдѣтъ бѣ вѣкоже того иже дрѣжитъ гнѣвъ *К 9a 12*; вожевода же магнъ ... прѣвзѣстѣ оусоровѣ вѣсн. ннѣсоже нногю радн. нъ оубнтн стѣаго сз нсннжъ жеже н сътвори *С 47.19*; нн мѣжтѣ прно-

бръстн нн злата нн сзрebra. нн нного
ннчъсогоже еже въз мнроу семь С
267.26.

М, З, А, СК, Б, О, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С,
Р, ЗЛ, МЛ. Гр. τίς, ἄλλος, ἕτερος, ἀλλότριος,
λοῦλος, ἐκεῖνος. Вар. нъ, нъ, нъ.

Нѣб. ин диал. ряко ОА, НГер, ЕтБАН,
ДА; инний остар. ОА, НГер.

ННЪГДА вжс. нногдa.

ннъде нареч. На друго място. ъкв же
ннъ(де) глѣтъ (т)ън есн нерен въз вѣ(...)
(мелх)неседековоу Е 10а 19; вждъ
пакъзи ннъде твораштнмъ зъло немн-
лостивъша мочкы К Зб 15; блаженъин
павълъ. пнша солоунианемъ рече не
велъ вам не вѣдѣти о оуспышнхъ н
пакъзи ннъде оубо оуспышнн о хъ
погъвоша лн ... н ннъде пакъзи. аште во
вѣроуемъ яко ꙗс оумрѣтъ н възста С
488.11–12, 14. Изч.

Е, К, С. Гр. ἄλλαχού, ἐτέρωδι. Вар. ннъде.

Нѣб. ъ.

ннъднкътъ вжс. ннднкътъ.

ннъжде нареч. На друго място. сна
обрѣтанъ потрѣбънъи тѣмъ сълогъи.
ннъжде же ннкдеже С 434.30. Изч.

С.Гр. ἄλλαχού. Вар. ннъжде.

Нѣб. ъ.

ннъкъ вжс. ннокъ.

ннъдоу вжс. ннъдѣ.

ннъдѣ нареч. От друго място. не
въходан двѣрьмн въз дворъ овъчнн. нъ
прѣлажа ннъдоу. тъ татъ естъ М Йо
10.1 З, А; н овн дроуфъ дроуфа ннъ-
доу съвазънна господевн прнвождаахъ
С 467.21. Изч.

М, З, А, С. Гр. ἀλαχόθεν, ἄλλοθεν. Вар.
ннъдоу, нноудоу.

Нѣб. ъ.

ноавъ, -а м. ЛИ. Йоав [Иоав] – син
на Саруя [сестра на старо-
заветния цар Давид] и брат на
Ависей и Асаил; военачалник в
Давидовата войска. ꙗ обратн ста
гавъ ꙗ извѣ дѣвръ солишьскъж. ꙗ тъ-
сжшт СП 59.2. Изч.

СП. Гр. Ἰωάβ. Вар. юавъ.

ноакнмъ, -а м. ЛИ. Йоаким – баща
на Дева Мария [майката на Хри-
стос] и съпруг на Ана. Пр. на
9 септември. Мъ ъ стаго н(акнм)а н
анънъи СК 126b17.

А, СК, Е. Гр. Ἰωακίμ от еер. Iēhōiāqīm,
Iōiāqīm 'Яхве ще въздигне'. Вар. акнмъ,
накнмъ.

Нѣб. Йоаким ЛИ, Йоаким ЛИ, Йоакимов
ФИ, Йоакимов ФИ СтИл,РЛФИ.

ноананевъ прил. притеж. от ЛИ.
Йоананов, на Йоанан [Иоанан] –
един от прадедите на Христос. снъ
съи ъко мьннмъ вѣ ... н(о)снфовъ.
юананевъ. енакнммовъ М Лк 3.30 З.
М, З. Гр. τοῦ Ἰωάνν. Вар. юаннмевъ, юанннеовъ.

ноананевъ прил. притеж. от ЛИ.
Йоананов, на Йоанан [Иоанан] –
един от прадедите на Христос. снъ
съи ъко мьннмъ вѣ ... юдннъ. ноана-
евъ. рнсневъ М Лк 3.27 З.
М, З. Гр. τοῦ Ἰωάνν. Вар. ноаневъ.

ноаневъ прил. притеж. от ЛИ.
Йоанов, който се отнася до Йоан
Мълчаливи. оутан са отъ старца
узстънааго савъи сзкровнште ꙗваневъ
оуправьеннн С 283.19. Изч.
С. Гр. τοῦ Ἰωάννου. Вар. ꙗваневъ.
Нѣб. ъ.

ноанна, -зи жс. ЛИ. Йоана – съпруга
на Хузъ, домоуправител при Ирод
Антипа, една от мироносиците. ꙗ
ноанна жена хуцанъ прнставъннка
нродова М Лк 8.3 З; вѣаше же марнѣ
магдалннн. ꙗ ноанна. ꙗ марнѣ наковлѣ
М Лк 24.10 З, А.

М, З, А. Гр. Ἰωάννα.

Нѣб. Йоана ЛИ СтИл,РЛФИ.

ноановъ прил. притеж. от ЛИ.
1. Йоанов – който се отнася до
Йоан Кръстител. ꙗ се естъ съвѣдѣ-
тельство юаново З Йо 1.19 А; крыште-
нне юаново отъ кждъ вѣ М Мк 11.30
З; ꙗ вѣахъ оученнцн юановн. ꙗ фарн-
сен постаще са М Мк 2.18 З; се во
кестъ шестъин мѣсаць. зачатно ꙗва-
новоу С 245.15; не дасть лн немочу

родъствоу ꙗѡановоу благовѣштенна С 249.6. 2. Йоанов – който се отнася до Йоан Богослов. аплъ. пръвадо посланнѣ нѡ(аиѡѡѡ) Е 36б 15. 3. Йоанов – който се отнася до Йоан Мълчаливи. оустрон богъ. ѡвѣнтн сѣкровъзноне богатъство ꙗѡанново С 293. 21; н отътоан оувѣдѣнъзъ вѣистъ родъ ꙗѡанновъзъ н епнскоупство С 295.5–6. М, З, А, ЗП, Е, С. Гр. тоу Ἰωάννου. Вар. ѡановъзъ, ѡаннѡвѣзъ, ꙗѡановъзъ, ꙗѡанновъзъ, ꙗѡ(аиѡѡѡ)вѣзъ. Нѡб. Ѧ.

НОАНЪ, –а м. ЛИ. 1. Йоан Кръстител [Йоан Предтеча] – син на Захария и Елисавета. Пр. на 23 септември, 7 август, 24 февруари, 25 май, 24 юни, 29 август. не вон са захарне ... жена твоѣ елисаветъ родитъ снъ тебѣ. ꙗ наречешн нма емоу ноанъ М Лк 1.13 З, А; вѣистъ ноанъ крѣста въ поустъинн М Мк 1.4 З, А, СК, Б; прнде нсѣ ... ꙗ крѣстн са отъ ноана въ юрданѣ М Мк 1.9 З; ꙗ пославъ оувѣкнѣ ноана въ темьннцн М Мт 14.10 [в З погр. ѡна]; хъ ... къ ѡанови глѡше. тако бо естъ намъ лѣпо сѣконълати въсѣко [!] правѣдъ К 6а 34; въ шестъин мѣсацъ посланъ вѣистъ гаурннлъ къ дѣвнцн. къин же мѣсацъ шестъин ... отънеланже елисавета прнатъ благовѣштенне. отънеланже зачатъ ꙗѡана С 245.8–9. 2. Йоан Богослов – евангелист и автор на Апокалипсиса [Откровение Йоаново], ученик на Исус, апостол, син на Зеведей и Саломия, роден във Витсаида, Галилея. Пр. на 26 септември и 8 май. вндѣ инд дѣва братра. ѣкова зеведеова. ѡана братра емоу З Мт 4.21 А, СК; прншедъ же въ домъ не да ннкомоу же вѣннтн токмо петровн. н ноану н нѣковоу. ꙗ отцю отроковнца н матерн М Лк 8.51 З, А [в СК погр. номннуу, Шепкин, с. 178, Индекс]; слышнмъ стадо еѡланѣ. ппъ рече ѡ нѡа СЕ 10а 18; се намъ еѡагѣланстъ ꙗѡаннъзъ нъинѡ

бесѣдова С 385.5. 3. Йоан Златоуст [ок. 344 или 354–407 г.] – ранновизантийски църковен деец и писател, знаменит проповедник, свещеник в Антиохия, а по-късно цариградски патриарх, умр. в Комана на път за второто си заточение в Питунд [дн. Пицунда]. Пр. на 13 ноември, 27 и 30 януари. сватаго оца нашего. юд. ѣтене. въ великѣнѣ параскевѣнѣ К 9б 32. 4. Йоан Мълчаливи или Саваит [ок. 454–558 г.] – епископ в Армения [ок. 484–491 г.], монах в манастира „Св. Сава“ в Ерусалим. Пр. на 3 декември и 30 март. снн оубо освѣштенъин отъцъ нашъ ꙗѡаннъзъ. отъ арменъскадо ннкополѡ бѣ. роднтелю вѣивъ. екратнѡ. н еѡфнмнѡ С 278.16; отъцъ же сава. въ обѣѣан сѣ богаѡвѣеннѡ же н агѣлѣска вндѡннѡ. не оубоѡа са. нъ радъзъ вѣивъ. прнде въ хъзѣннѣ прѣподобънадо ꙗѡана С 287.27; божъствънъин же ꙗѡаннъзъ рече. печальнъ несмъ отъче С 287.30. 5. Йоан – ученик на Йоан Мълчаливи. сего просвѣштеннадо старца оученнѡка. ѡеѡдоръ н ꙗѡаннъзъ сѣповѣдѡста мн глаголѣшта С 296.19; въземъ стъин старць сѣма смокѣвѣ еднѡа. глагола свонма оученнѡкома ѡеѡдѡроу н ꙗѡанноу С 300.9. 6. Йоан Лествичник [умр. между 650 и 680 г.] – византийски аскетико-дидактически писател, настоятел на манастир в Синай. Пр. на 30 март. ꙗѡане како бес печальн сѣпншн. а мѡншн въ велнцѣ бѣдѣ прѣвѣзѡватъ С 275.25; мѡншн нѣкто отъ тоу сѣштннхъ ѡрѣннцъ. молн са нгоуменоу. да н вѣи прнлѡлъ ꙗѡанъ къ себѣ С 275.6. 7. Йоан – безсребрник и чудотворец заедно с Кир, умр. [ок. 311 г. ?] в Канопа [дн. Абу-Кир] край Александрия, мѣченик по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. Пр. на 31 януари и 28 юни [пренасяне на

мощите им през 412 г.]. Мѣдѣ то ꙗко стѣюю ѿтворцю кѣра ноана А 141b 8; Мѣдѣ нѣо нѣс. обрѣтенне мощни кѣра ноа А 149b 23; кѣр ꙗ ноанъ П₄. 8. Иоан — христианин, умр. мъченически заедно с Павел по времето на имп. Юлиан Отстъпник [361–363 г.]. Пр. на 26 юни. црѣноризъцъ въ въ манастири. стѣаго апостола андреа ... блнзъ стѣюю мъченикоу. ѿвана н паула С 119.22. 9. Иоан — един от 40-те кападокийски войни-христиани, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. Пр. на 9 март. бѣахъ же вонни кападокинскѣя странѣ ... ѹнсломъ м ... а се нмъ нмена. дометнианъ ... акакин. ѿванъ. ганн С 69.11. 10. Иоан — иподьякон, споменат в житието на св. Анин, отшелник в Сирия. придоша же томоу възвѣшоу. нолнианъ ... възвѣин прѣвѣин епѣъ ... н ѿваннъ феодоровъ ѿподниакъ сѣи тѣгда. н ннн нѣци С 554.6; обратнѣ са ра-в-жнѣ н накзи-нжѣвъ прѣжде нареченоуоум ѿподникоу ѿван'ноу С. 554.30. 11. Иван-Владислав — български цар [1015–1018 г.], син на Самуиловия брат Арон, убит при обсадата на Драч. (съ градъ знд)аемъ н дѣлаемъ ѿваном самодръжцемъ блъгарскомъ В. 12. Иоан [вероятно Иоан Богослов, Иоан Кръстител, по-малко вероятно друг] — патрон на Кръглата църква в Преслав. църкѣ стѣаго ноана дѣлаена пауломъ хартофѣлазомъ П₇. 13. Иоан Презвитер — ктитор на старобългарска църква. (гн по)мнлоуѣ. рава своего. ноа(на) презвитера Т.

ноанъ крѣстнтелъ, ноанъ прѣдвѣта. Гр. Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος. Иоан Кръстител. даждь ми рече съде. на мнѣ главъ

ноана крѣстнтелъ М Мт 14.8 3; зачатне нѣдѣ. крѣстнтелъ Е 35b 16.

рождѣство свѣтаѣго ноана прѣдвѣта крѣстнтелѣ. Гр. γενέθλιον τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Църковният празник Рождение на Иоан Кръстител [24 юни]. Мѣдѣ нѣо нѣс. рождѣство стѣаго ноа прѣдвѣта крѣ А 147b 6.

оусѣвковенне свѣтаѣго ноанна прѣдвѣта. Гр. ἡ ἀποτομὴ τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ [вар. τοῦ ἁγίου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου]. Църковният празник Отсичане главата на Иоан Кръстител [29 август]. Мѣдѣ авгѣ нѣз оусѣвковенне стѣаго ноана прѣдвѣта н крѣтѣ А 152a 28. ноанъ феологъ, ноанъ богословъ. Гр. Ἰωάννης ὁ Θεολόγος. Иоан Богослов. мѣс кѣ прѣставленн(е н)ѣва феолог(а) СК 131a 12; кѣ прѣставленне нѣва. бѣслова Е 36b 5.

ноанъ златоустъ, ноанъ хрѣсостомъ. Гр. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Иоан Златоуст. Мѣдѣ нѣоа вѣ покон стѣа оцѣ нѣ ноана златоустааго А 127a 9; стго юана хрѣсостома архиепискоупа. константиѣ града. ѹъ въ великѣ четвртѣкъ К 3a 24; ѿана архиепискоупа константиѣ града златоустааго слово въ свѣтѣин четвртѣкъ С 405.3; того же иванна златоустааго слово. отъ тѣзкованнѣа еѣаггелна. наже отъ мат'феа о десѣти дѣвѣницъ С 368.22.

ноанъ мѣлѣалнѣвин. Гр. Ἰωάννης ὁ Ἠσυχαστής. Иоан Мѣлчаливи. мѣсаца марта лѣ. житне стѣаго ѿвана епискоупа мѣлѣалнѣааго. моноствра отца нашего сѣвѣи С 278.9; ꙗ недѣшн въ лѣврѣ урѣнѣца сѣвѣи. н повѣсѣдоуѣшн кѣ урѣнѣцоу ѿванѣоу кѣ мѣлѣалнѣоуоуоуоу. мѣжоу правѣднѣоу н добромъ житннмъ. сѣштоу епискоупѣоу С 294.10.

ноанъ постѣннкъ, ноанъ поустѣнннкъ. Гр. Ἰωάννης ὁ Νηστευτής. Иоан IV

Постник [582–595 г.], цариградски патриарх. *Пр.* на 2 септември. *Мѣца сѣп ѣ стаѣ мѣа маманта ноуль-ѣна. фнѣнпа н теодотна. н стѣмъ оцмѣ нѣмъ. црѣграда. ноаню постѣннкоу н павлоу новоуоумоу А 113d 27; ѣ (п)ама(тѣ ѣт)го оца нашего ноана поустѣннѣнка Е 236 5.*

ноанъ схоластикъ. *Гр.* Ἰωάννης ὁ Σχολαστικός. Йоан Лествичник. *мѣсаца марта ѣ жнтнѣ прѣпростѣ. отѣца ѿвана нгоумѣна стѣна горѣ снненскѣ. ѣмоуѣе прнрокъ схоластикъ С 272.5.*

М, З, А, СК, Б, О, Н, У, Е, СС, СЕ, К, С, В, П, П, Т. Гр. Ἰωάννης. *От евр.* iēhōhānān, iōhānān 'Яхве е милостив'. *Вар.* наннъ, наннъ, наннъ, юанъ, юаннъ, юанъ, нванъ, ѿванъ, ѿваннъ, ѿван', ѿанъ.

Неб. Йоан *ЛИ*, Йован *ЛИ*, Йована *ЛИ*, Йованка *ЛИ* *СтИл, РЛФИ.* *Срв.* Иван *ЛИ*.

ноанънъ [*погр.* *СК* Йо 18.24] *вжс.* анна¹.

ноарамовъ *прил. притежс. от ЛИ.*

Иоарамов, на Йоарам — един от прадедите на Христос. *и тѣ бѣ нсѣ ... снѣ сѣи ѣко мѣннмъ бѣ ... амн-надавовъ. арамовъ. юамовъ. есромовъ М Лк 3.33 З. Изч.*

М, З. Гр. тоу Ἰωαράμ, тоу Ἰωράμ. *Вар.* юарамовъ.

ноарамъ, -а *м. ЛИ.* Йоарам [Иорам] — един от прадедите на Христос. *ноасафатъ же родѣ ноарама. ноарамъ же родѣ ноуиѣ А Мт 1.8 СК. Изч.*

А, СК. Гр. Ἰωράμ. *От евр.* iēhōgām [jōgām] 'взхвалява Яхве'. *Вар.* норамъ.

ноасафатъ, -а *м. ЛИ.* Иосафат — старозаветен юдейски цар [873–849 г.], син па Аса [3 Цар 15.24; 22.1–51; 2 Цар гл. 17–20]; един от прадедите на Христос. *асъ же родѣ ноасафата. ноасафатъ же родѣ ноарама А Мт 1.8 СК. Изч.*

А, СК. Гр. Ἰωασαφάτ. *От евр.* iēhōsafāt 'Яхве е съдия'. *Вар.* асафатъ.

Неб. *Срв.* Иосаф *м. ЛИ* *СтИл, РЛФИ.*

ноатамъ, -а *м. ЛИ.* Иоатам — старозаветен юдейски цар [742–735 г.],

син на Озия [4 Цар 15.5, 32–38], един от прадедите на Христос. *ноуѣ же родѣ. ноатама. ноатамъ же родѣ ахаза А Мт 1.9 СК. Изч.*

А, СК. Гр. Ἰωάθαμ. *От евр.* iōtām. *Вар.* нотамъ.

новъ, -а *м. ЛИ.* Йов — герой от книга, включена в третата част от канона на Стария завет. *Пр.* на 6 май. *трѣпѣнню слзпѣ в(ѣ) оуподов(а)ѣ са оцѣмъ прѣподовне. нвоуѣ вѣ страстехъ Е 23а 9; блаженън же ѿвѣ снмъ нменемъ нареѣ глагола. сьмрьте мѣжоу покон С 487.14; крѣпѣкадо же трѣпѣннмъ оублажнѣн ѣсн ѿва С 232.20; послушан ѿакова (*погр. вл. ѿва, Север., с. 356, бел. под линия*) глаголашта ... нстннна же оуста не насѣтатъ са смѣха С 356.27; змнн бѣаше вѣ водахъ по новоу приемлан ѿр'дана вѣ оустѣхъ свонхъ Х I Аб 8–9. Изч.*

Е, С, Х. Гр. Ἰώβ. *От евр.* ἰῴβ от 'ῴβ 'враг'. *Вар.* ѿвѣ.

Неб. Йов *ЛИ*, Йовов *ФИ* *СтИл, РЛФИ.*

ноуна, -а *м. ЛИ.* Озия — един от прадедите на Христос. *ноарамъ же родѣ ноуиѣ. ноуѣ же родѣ ноатама А Мт 1.8, 9 СК. Изч.*

А, СК. Гр. Ὀζίας. *От евр.* hōšē'a 'спасение' от hōšī'a — 'спася'. *Вар.* оуна.

нона, -а *м. ЛИ.* 1. Йона — петият от дванадесетте малки старозаветни пророци. *Пр.* на 22 септември. *знаменне не дастъ са емоу. тѣкъмо знаменне нонѣ пѣа М Лк 11.29 З; ѣко во бѣ нона вѣ урѣвѣ кнговѣ трн дѣнн н трн ноштн. тако бѣдетъ снѣ члѣскѣ. вѣ срѣдн земла трн дѣнн н трн ноштн М Мт 12.40 З; ѿвна трн дѣнн вѣ кнтѣ пожнвѣ. трндневъноѣ вѣскрѣсенне ѣго проображааше С 478.26.*

2. Йона — християнин, умр. мъченически със Сава, Варахисий и др. в Персия [ок. 326 или 330–331 г.] по времето на Шапур [Сапор] II [309–379 г.]. *Пр.* на 28 март.

мѣсаца марта ꙗ-ф. мѣченіе стѣаго ѿнѣи. н варахнсіа. н дреужннѣи его С 254.26; въ то же врѣма гонѣннѣа. обрѣтоша са въ перьстѣѣ земн ... дѣва брата варахнсіи н ѿна нменемъ нарицаема С 255.13; повелѣша принести жѣзланіе шпѣуано не оцѣштено. на мѣченіе стѣою ѿнѣи н варахнсіа С 258.17; нонасъ П₄.

М, З, С, П₄. Гр. Ἰωνᾶς. От евр. יֹנָתָן, йоне 'гѣльб'. Вар. нонасъ, ѿна, она.

нона [погр. З Мт 14.10] вжс. нонаъ₁.

нонадаваъ прил. притежс. от ЛИ.

Йонадавов, на Йонадав [Ионадав] – син на Рихав; сѣюзник на Ииуй [4 Цар 10.23]. дѣвъ пѣсамъ сѣномъ ѿнаваъ [ѿна(да)ва(ем)ъ], Север., с. 86, бел. под линія] і пѣвнѣимъ прѣжде СП 70.1. Изч.

СП. Гр. τοῦ Ἰωνάδᾶβ. От евр. יְהוֹנָדָב, йонадаб 'Яхве насърчава, дарява'.

нонасъ вжс. нона.

ноннѣоу [погр. СК Лк 8.51] вжс. нонаъ₂.

ноннѣъ прил. притежс. от ЛИ.

1. Йонин, на пророк Йона. покаша са проповѣднѣѣ ноннѣѣ. і се болен нонѣи сѣде М Мт 12.41 З; покаша са въ проповѣдѣ ноннѣѣ. і се мѣножѣе нонѣи сѣде М Лк 11.32 З; ѿнннѣа кетѣ прѣтѣча С 440.21. 2. Йонин, на Йона – бащата на ап. Петър. тѣи еси снѣомъ снѣ ноннѣѣ. тѣи наречеш са кнѣа еже сѣкадаатѣ са петрѣ М Йо 1.43 З, А, О; глѣ снѣомѣнн петроу ꙗс. снѣомѣ ноннѣѣ любншн лн ма М Йо 21.15 З, А, СК. Срв. Йо 21.16 М, З, А, СК; Йо 21.17 З, А, СК. Изч.

М, З, А, СК, О, С. Гр. [тоу] Ἰωνᾶ. Вар. ѿннѣѣ, ѿннѣѣ.

норамовъ прил. притежс. от ЛИ. Йоримов, на Йорим [Иорим] – един от прадедите на Христос. і тѣ въ нѣѣ

... снѣ сѣѣ ꙗко мѣннѣѣ бѣѣ ... еанезеровъ. юрамовъ. маттатовъ М Лк 3.29 З. Изч.

М, З. Гр. τοῦ Ἰωρίμ. Вар. юрамовъ, юрамовъ.

норомъ вжс. норамъ.

норъдановъ прил. притежс. от МИ.

Йорданов, на река Йордан. даждан ... блѣговенне иеръданово СЕ 5а 1–2. Изч.

СЕ. Гр. τοῦ Ἰορδάνου. Вар. иеръдановъ.

Нѣб. Йорданов ФИ, Йордановски ФИ, СтИл, РЛФИ; Йорданово МИ СНМБ, Йордановци МИ ЙЗ, Зас.

норъданъ, –а м. ЛИ. Реката Йордан

[дн. араб. Nahr al-Urdunn, евр. יַרְדֵּן] в Палестина; извира от планината Хермон. і по немъ ідоша народн мнози ... і отъ ілѣа і юдеѣа н сѣ оного полоу юрдан З Мт 4.25 А, СК; прѣде ꙗс отъ галлѣѣа на юрданъ. кѣ юаноу крѣстнѣи са отъ него З Мт 3.13 А, СК; прѣде ꙗс отъ назарета галлѣенскѣаго. і крѣстнѣи са отъ нона въ юрданъ М Мк 1.9 З, СК; си въ вѣтанннн бѣиша об онѣ полѣ норъдана. надеже бѣ нонаъ крѣста М Йо 1.28 З, А; і сѣ же исплѣнѣ дѣа стѣа. възвратн са отъ норъдана. і ведѣаше са дѣмъ въ поустѣннѣѣ М Лк 4.1 З; і норъданъ възвратн сѣа вѣспѣатѣ СП 113.3; заклинѣѣѣ та вѣгомъ. крѣщѣшннѣѣ са въ нѣрданъ СЕ 53а З; ꙗко прѣпѣлоухоуѣ ѿрданъ С 296.23; змнн бѣаше въ водахъ по новоу приемлѣн юрдана въ оустѣхъ свонхъ ХЛ I Аб 9–10.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С, ХЛ. Гр. Ἰορδάνης. От евр. hai-Yarden < jārād 'слизам'. Вар. нѣрданъ, нѣрданъ, ерданъ, ерданъ, норданъ, юрданъ, юрданъ, юрданъ, ѿрданъ.

Нѣб. Йордан ЛИ, Йордана ЛИ, Йорданка ЛИ, Йордо ЛИ, Йордов ФИ, СтИл, РЛФИ.

норъданъскъ, –ѣн прил. от МИ. Йордански, който се отнася до реката Йордан. тогда нсхождааше къ немѣу

вѣсь нѣрѣѣѣ. н нюдѣн. н вѣѣ страна нѣрданска А Мт 3.5; н крѣѣахъ са ѣ него въ нѣрданѣстѣѣн рѣѣѣѣ. нповѣданѣѣе грѣхѣѣ своѣа А Мт 3.6 СК; сего радѣ помѣнѣѣхъ тѣа отъ землѣа норданъскѣѣ СП 41.7; вѣѣ ... ерданъскѣѣѣна водѣѣ сѣѣѣѣ ... тѣѣ н нѣѣнѣѣ вѣко стѣн водѣѣ снѣѣ

СЕ 6b 11; сннде ангельскѣин владѣика въ ѿрданьскѣи водѣи *С* 496.13–14.

М, *З*, *А*, *СК*, *СП*, *СЕ*, *С*. *Гр.* [тоу] Ἰορδάνου, Ἰορδάνειος. *Вар.* нерданьскъ, нерданъскъ, нерданскъ, нерданьскъ, ерданьскъ, ерданъскъ, норданьскъ, норданъскъ, ѿрданьскъ, ѿрданьскъ.

НОСНОВЪ прил. притеж. от ЛИ. 1. Йосиев [Йосиев], на Йосия [Йосия] – един от прадедите на Христос. снъ сѣи ѣко мѣннмъ бѣ ... цровъ. *носновъ.* елнезеровъ *М* Лк 3.29 *З*. **2.** Йосиев [Йосиев], на Йосия [Йосия] – братъ на ап. Яков Мали [Алфеев]. бѣахъ же н женѣи нздалеце зѣрашта. въ ннхъже бѣ н марнѣ магдалинн. i марнѣ нѣкова малаго. i матн носнова. i саломн *М* Мк 15.40 *З*; марнѣ же магдалинн. i марнѣ носнова зѣрѣашете къде н полагаахъ *М* Мк 15.47 *З* [А 11с 18 *погр.* носифова]. *Изч.* *М*, *З*. *Гр.* тоу Ἰωσήφ, тоу Ἰωσήτος, тоу Ἰωσή. *Вар.* носновъ.

НОСИФОВА [*погр.* А Мк 15.47] *вжс.* носновъ.

НОСНФОВЪ прил. притеж. от ЛИ.

1. Йосифов, на Йосиф – син на патриарх Иаков и Рахил. ѿзбавилъ еси мѣшѣцеи твоеи люди твои. снѣи ѣковлаи носифовѣи *СП* 76.16; i отъринъ село носифово *СП* 77.67. **2.** Йосифов, на Йосиф – един от прадедите на Христос, син на Йонан. i тъ бѣ нсѣ ѣко тремъ десатемъ лѣтъ научнаи. снъ сѣи ѣко мѣннмъ бѣ ... цодовъ. н(о)снфовъ. юананевъ *М* Лк 3.30 *З*. **3.** Йосифов, на Йосиф – един от прадедите на Христос, син на Матагѣ. снъ сѣи ѣко мѣннмъ бѣ ... i аннаевъ. носнфовъ. маттатневъ *М* Лк 3.24 *З*. **4.** Йосифов, на Йосиф – един от прадедите на Христос, живял след вавилонския плен; син на Юда. снъ сѣи ѣко мѣннмъ бѣ ... семеоновъ. носнфовъ. юодннъ *М* Лк 3.26 *З*. **5.** Йосифов, на Йосиф Обручник – годеникъ и съпругъ на

Дева Мария [майка на Христос]. снъ сѣи ѣко мѣннмъ бѣ. носнфовъ *М* Лк 3.23 *З*; не съ ли естъ нс. снъ носнфовъ *М* Йо 6.42 *З*, *А*. *Срв.* Лк 4.22 *М*, *А* [146b 27].

М, *З*, *А*, *СК*, *СП*. *Гр.* тоу Ἰωσήφ. *Вар.* носифовъ, носнфовъ, носифовъ, носифовъ.

Нѣб. Йосифов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

НОСНФЪ, -а м. ЛИ. 1. Йосиф – син на патриарх Иаков и на Рахил; роден в Месопотамия [Бит 30.22–24; 37.2–35; 39.1–23; 41–49 и др.]. *Пр.* на 31 март, понеделник от Страстната седмица и в Неделята на праотците [в съвременния месецослов на 15 юни, а през IX в. на 29 октомври]. прнде же нсѣ въ градъ ... искръ всн нже дастъ нѣковъ носнфоч сноч своему *М* Йо 4.5 *З*, *А*; оуподоб(а)лъ са оцемъ прѣподобне. ннвоу въ страстехъ. носнфоч [в.м. носнфоч, *Мирчев, Когов*, с. 238, бел. в *Индекс*] въ напастехъ *Е* 23a 10; въ работъ проданъ вѣстѣи носифъ *СП* 104.17; бже нашъ. хожденъ съ слоугоиъ свонмъ нѣковомъ. i страненъ вѣвѣ съ равомъ свонмъ носнфомъ *СЕ* 18a 14; видѣвъ нхъ носнфъ. црѣ сѣи вѣемъ егѣптомъ владѣи. не обнажи мѣч. нн въ тѣмннцн затворн *С* 367.12; безвннннн акѣи вннннннн отъѣшталетъ. азъ нсѣи носнфъ братъ вашъ *С* 368.4. **2.** Йосиф Обручник [Праведни] – годеникъ и съпруг на Дева Мария, юридическият баща на Христос. *Пр.* на 26 декември [през IX в. в Неделята след Рождество Христово]. наковъ же родѣ носифа мѣжа маринна. нз неаже родѣ са нсѣ. нарицаемъи хъ *А* Мт 1.16 *СК*; посъланъ вѣстѣи англъ гавърнаъ ... къ дѣвѣ оврѣченѣ мѣжеви. емоу же нма носнфъ. отъ домоу даѣдѣа. i нма дѣвѣ марнѣ *М* Лк 1.27 *З*, *А*; тоу носифъ. безмѣжннн мѣжъ мариннъ *К* 14a 14; не вон са носнфе. прна женѣи сн. не бракоу обшѣннж. нз божи нхъ

таннъ строннж С 242.21. 3. Йосиф от Ариматея – този, който измолвил Исусовото тяло от Пилат Понтийски и го погребал в своя гроб. *Пр.* на 31 юли и в Неделята на мирноносците. приде члкъ богатъ отъ ариматѣя. именовъ носнфъ М Мт 27.57 З, А; носнфъ отъ ариматѣя ... възннде кз платоу. і просн тѣла нсѣа М Мк 15.43 З, А; приде чкз богатъ именовъ йосифъ отъ ариматн ... приде же і никодинъ К 14b 34; слово ... о погребенни тѣлѣ гн нашего ісоу хд. і w іоснфъ нже отъ ариматѣя С 447.29. М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. 'Ιωσήφ. *От евр.* Iōsēf, Iōsef-el 'бог да умножи'. *Вар.* оснфъ, іеснфъ, носнфъ, ниснфъ, іоснфъ, іосифъ, іоснфъ, іосифъ, 'іосифъ, іоснфъ. *Неб.* Йосиф м. ЛИ, Йоско м. ЛИ Стил, РЛФИ.

носна, – та м. ЛИ. 1. Йосия [Йосий] – старозаветен, юдейски цар [640–609 г. пр. н.е.], един от прадедите на Христос. амосъ же роді носнж. носіа же роді нохоннж А Мт 1.10, 11 СК. 2. Йосия [Йосий] – брат на Христос. не съ ан естз тектонъ снъ марнннъ. братрж же нѣковоу. н осн н юдѣ н сн моноу М Мк 6.3 З; въ ннхъ же въ марнѣ магдаліні і (ма)марнѣ нѣковлѣ н оснн матн. і матн сновоу зеведевоу М Мт 27.56 З, А. *Изч.* М, З, А, СК. Гр. 'Ιωσή, 'Ιωσής, 'Ιωσία, 'Ιωσίας. *От евр.* Iōšīāhū 'Яхве подкрепя, възстановява'. *Вар.* носна, носіа, осна.

нотамъ *вж.* нотамъ.

нохонна, – та м. ЛИ. Йехония [Иехония] – старозаветен юдейски цар [598 г.] – един от прадедите на Христос. носіа же роді нохоннж. н братнж его. въ прѣселенн вавилонстѣамъ. по прѣселенн же вавилонстѣ. нохоннъ родн салатнаѣ А Мт 1.11, 12 СК. *Изч.*

А, СК. Гр. 'Ιεχονίας. *От евр.* Iekōniāh, Iehōiakīn, Iekoniāhū и др. 'Яхве е основател'. *Вар.* охонна, нохонна.

нпокрнтъ *вж.* упокрнтъ.

нпрѣвадо [погр. С 402.2] *вж.* нспрѣвъ. нраклнн, – та м. ЛИ. Ираклий – един от 40-те кападокийски вои-християни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. а се нмъ нмена ... мелнтонъ. нраклнн. александръ С 69.8; стън. гданьтннасъ ... ангннас. нракль ... молн бѣ за нзи Т. *Изч.*

С, Т. Гр. 'Ιρακλειος. *Вар.* нракль.

Неб. Иракли ЛИ, Ираклия ЛИ, Ираклия ЛИ, Ираклиев ФИ Стил, РЛФИ.

нракль [погр. Т] *вж.* нраклнн.

нракль, – та м. ЛИ. Херакъл – полубог от старогръцката митология, син на Зевс и Алкмена. пожърѣте велнкоуоумоу богоу нраклю С 176.28; послоушанте мене н пожърѣте велнкоуоумоу нраклоу С 177.24. *Изч.* С. Гр. 'Ηρακλῆς. *Вар.* нракль.

нрннен, – та м. ЛИ. Ириней – епископ на Сирмиум [дн. Сремска Митровица]; умр. мъченически по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 26 март [през IX в. на 22 август]. мѣсаца марта кс. мжѣенне стѣаго нрннеа С 252.2; иже възстз н о влаженѣмъ нрннен епнскоупѣ еремннскааго града С 252.12; разгнѣвавъ же са кзназъ. о дръзостн стаго мжѣеннка нрннеа. повелѣ мечемъ оуѣвкнжтн н С 254.7.

С. Гр. 'Ιρηναῖος. *Вар.* нрннен.

Неб. Ириней ЛИ Стил, РЛФИ.

нрннн жс. МИ. „Св. Ирина“ – църква в Цариград, посветена на християнската мъченица Ирина. да ... чѣстнное тѣло прѣподобъзнаго. нрнвезжтз въ велнкжж цркъзѣ. иже тзгд нрннн нарнцааше са С 208.16. *Изч.* С. Гр. 'Ιρήνη.

Неб. Сре. Ирина ЛИ, Иринка ЛИ, Ирин ЛИ, Иринов ФИ, Иринков ФИ, Иринчов ФИ Стил, РЛФИ.

ирмосъ, -а м. Ирмос — във византийската църковна поезия — първата строфа (тропар) на песен от канона, която служи като ритмо-мелодически образец за следващите тропари. ерѣмб. ннѣ глѣ. љ. пльтьское твоє прншестъвнє хѣ. нзъвѣща пророкъ амьбакомь. зъваше слава слѣтѣ т ТФ А 17. Изч.

ТФ. Гр. εἰρμός. Вар. ерѣмосъ.

Неб. ирмосъ църк. Игер, ЕтМл.

ировъ прил. притеж. от ЛИ. Иров, на Ир — един от прадедите на Христос. снѣ зы тѣко мьннмъ вѣ ... алмодановъ. ировъ. юснновъ М Лк 3.28 З Изч.

М, З. Гр. τοῦ Ἰρ. Вар. ировъ.

иродна вѣс. ироднада.

ироднада, -зи жс. ЛИ. Иродиада — внучка на Ирод I Велики [ок. 70–4 г. пр. н.е.], съпруга на Ирод I Филипп [45–34 г. пр. н.е.] и после на брат му Ирод Антипа [4–39 г.], майка на Саломе. ироднѣ же гнѣвааше са на нь. и хотѣаше н оубити М Мк 6.19 З, А; иродъ же четвъртовластѣннкъ обануаемъ нмъ. о ироднѣдѣтѣ женѣ брата своего ... заклепе ноана в темьницѣ М Лк 3.19 З; иродъ во емъ ноанѣна съваза н. и възсади н въ темьницѣ. ироднѣдѣти радн женѣти фнланпа брата своего М Мт 14.3 З; н възшедъши дъштерн еѣа ироднѣдѣтѣ. и пласавъши н оуғождъши иродовн ... рече цѣрь дѣвнцѣ М Мк 6.22 З, А. М, З, А. Гр. Ἰρῳδιὰς. Вар. иродна, ироднѣ, ироднѣда, иродѣда, иродѣада, ироднада.

ироднадинъ прил. притеж. от ЛИ. Иродидин, на Иродиада. дѣнн же възвѣшоу розѣства иродова. пласа дъштн ироднѣднна по срѣдѣ н оуғодн иродовн М Мт 14.6 З. Изч.

М, З. Гр. τῆς Ἰρῳδιᾶδος. Вар. ироднѣдинъ.

ироднѣне, -ъ м. Само мн. Иродиани — партия от противници на Христос, в която участвали прибли-

жени на Иродовия дом, разобличавани от Христос редом с фарисеите и садукееите. и посълаша къ нему оудннзи от фарнѣн. и ироднѣнзи да н бж овльстнѣн словомь М Мк 12.13 З; и посълаша къ нему оученнкѣти своѣа. съ ироднѣнзи М Мт 22.16 З¹; А, СК; ншедъше фарнѣн съ ироднѣнзи. съвѣтъ творѣхъ на нь како н бж поғоубнѣн М Мк 3.6 З. Изч.

М, З, А, СК. Гр. Ἰρῳδιανοί. Вар. роднѣне, ироднѣне, ироднѣне, ироднѣне.

иродовъ прил. притеж. от ЛИ.

1. Иродов, на Ирод I Велики. н вѣ тоу до оумрѣтвнѣ иродова А Мт 2.15 СК, Б. 2. Иродов, на Ирод Антипа. дѣнн же възвѣшоу розѣства иродова. пласа дъштн ироднѣднна по срѣдѣ н оуғодн иродовн М Мт 14.6 З; блюдѣте са отъ кѣаса фарнѣнѣнска. и отъ кѣаса иродова М Мк 8.15 З; нъ о оуничѣженнн иродовъ М 77а 28; тѣ про҃хождааше. скозѣ грады ... и ова на десѣте съ ннмь ... и ноанна жена хоузанѣ прнставѣннкѣ иродова М Лк 8.3; и разоумѣвъ тѣко отъ областн иродовѣти естѣ. посъла н къ иродоу сѣштю н томоу въ ироуѣсалнѣтѣ въ дѣнн тѣти М Лк 23.7 З; иванъ ... посъланъин отъ темьницѣ иродовѣти. въ темьницѣ доушевѣннѣ С 461.12. Изч.

М, З, А, СК, Б, С. Гр. τοῦ Ἰρῳδοῦ. Вар. иродовъ.

иродъ, -а м. ЛИ. 1. Ирод I Велики [ок. 70–4 г. пр. н.е.] — син на Антипатер; юдейски цар [39–4 г. пр. н.е.]. нсоу рождъшо са въ внолеомн нюденѣтѣмь. въ дѣнн ирода цѣръ А Мт 2.1 СК; хоцетѣ во иродъ некатн отроуѣтѣ. да поғоубѣтѣ е А Мт 2.13 СК; тогда иродъ видѣвъ. тѣко поржганъ вѣн отъ влѣхѣвъ. нзѣн всѣ отрокѣн сѣцаѣа въ внолеомн А Мт 2.16 СК, Б; архнлан цѣрѣтоуѣтѣ въ нюден. въ ирода мѣсто оца своего А Мт 2.22 СК, Б; вѣаше вндѣтн ... младѣнншта ... лютомь гнѣвомъ града иродомъ внѣмзи

... ЕГДА МЛАДЕНШТЪ КРЪВІЖ
ВНОЛЕНЕМЪ БАГЪРНМЪ БЪВШЕ С 397.10.
2. Ирод Антипа [20 г. пр. н.е.—
39 г. от н.е.] — син на Ирод I
Велики; тетрарх на Галилея [4 г.
пр. н.е.—39 г. от н.е.]. Иродъ во боѣ-
аше са ноана М Мк 6.20 З, А; і рече
Иродъ юана азъ оуѣсѣкнѣхъ М Лк 9.9
З; оуѣсѣшавъ Иродъ тетрархъ слоухъ
нѣвъ. і рече ... съ естъ юанъ крѣститель.
тѣ възкресе отъ мртвѣхъ М Мт 14.1
З; Иродъ же видѣвъ нѣа радъ бѣистъ
сѣло М Лк 23.8 З; оукоръ же н Иродъ
съ вон свонмн. н порѣгавъ са. облакъ і
въ рнѣжъ свѣтлѣж. възвратн н къ
платовн М Лк 23.11 З; въ вѣрма
ХВНЪН МЖЦѢ ПРІДЖ ... дѣва цѣрѣ. пла-
латъ. і Иродъ К 13б 8. Срв. С 450.16.
М, З, А, СК, Б, К, С. Гр. Ἡρόδης. Вар. Иродъ,
Иродъ.

НС ВЖ. НЗ.

НСАВОВЪ прил. притеж. от ЛИ.
Исаков, който се отнася до Исава
[Едом] — първороден син на старо-
заветния патриарх Исаак [Исаак]
и на Ревека [Бит 25.24—34]. Вѣко гѣ
бже нашъ ... изволен въчѣнааго своего
нѣкова ... і нѣзавнѣз і отъ рѣкѣ
НСАВОВЪ ... і нѣзвнѣ изволен СЕ 15а 11;
нже оуѣсѣшавъ нѣакѣва молашта са.
вѣжашта въспрѣштѣнна нсадова ... н
насъ оуѣсѣшн гн С 77.17. Изч.
СЕ, С. Гр. [тоу] Ἰσαὺ, [тоу] Ἰσαὺ, [тоу]
Ἰσαὺ От евр. 'esaw „космат“.

НСААКНН, -ѣ. м. ЛИ. 1. Исакий
Далматски — отшелник, основател
и игумен на Далматския мана-
стир край Цариград. Пр. на
22 март, 30 май і 3 август. мѣсаца
марта ка. житне прѣподобѣнааго бѣа
нашего нсаакн (вм. нсаакна, Север.,
с. 185, бел под линия) моноствѣра
далматскаг° С 185.25; възрѣженоу
же бѣвѣвшъ добѣюмоу нповѣдѣнкоу
Хсвоу нсаакноу. въ сѣмртѣннѣж пѣ-
чѣннѣ. прѣвѣистъ цѣлѣ. не прннмъ нн-
какогож зѣла С 193.22—23; дѣрнн-

ИАНЪ ЖЕ ЕДННЪ ОТЪ СЛАВЪНЪХЪ ЦѢСАРЪ
МЖЖ. протнѣж манаствѣроу отѣца
НСАКНА. на полоуноштѣ сѣзѣда. црѣ-
кѣве свѣтаго. прѣвомѣченника стѣфана
С 208.26; сѣконоуѣа же са свѣтѣн
отѣць нашъ н нповѣдѣннѣж нсаакнн.
мѣсаца марта. ка. цѣсарѣствоуѣж-
штоу хрѣстолюбнвоуоумоу црѣо фѣодо-
сно С 209.15. 2. Исакий — име на
мѣж, споменат в житието на Иоан
Лествичник от Супрасѣлския
сборник. іакоже нѣкѣгда нѣкто нса-
акнн нменемъ. тажестнѣж пѣтолю-
бнѣаго бѣса велмн сѣдрѣжнмъ ... кѣ
велнкоуоумоу семоу отѣцоу прнтеѣ С
276.10.

С. Гр. Ἰσαάκιος. Вар. нсаакнн.

НСААКОВЪ прил. притеж. от ЛИ.
Исаков, на Исака. азъ есмь бѣ
дѣрамлѣ. і богъ нсаковъ. і бѣ нѣковѣль
М Мт 22.32 З'; і тѣ вѣ нѣз ... снѣ сѣ
ѣко мѣннмъ бѣ ... іѣкѣвоуѣ. нсаковъ.
дѣраамовъ М Лк 3.34 З; мѣз же
вратнѣ по нсаковоу вѣ(ѣ)тованнѣоу ѣа-
да есмъ Е 28а 6; прннмн дѣшнѣ рѣва
твоего сего. н покон н на лонѣ дѣра-
мовъ. нсаковъ. іѣкован СЕ 57б 24.
М, З, Е, СЕ. Гр. [тоу] Ἰσαάκ. Вар. нсаковъ,
нсаковъ, нсаковъ.

Нѣб. Исаков, Исааков остар. ВА.

НСААКЪ, -ѣ. м. ЛИ. Исаак [Исаак] — ста-
розаветен патриарх [Бит 18.9—14,
21.1—8, 22.1—13, 35.27—29], син на
Авраам и на Сара, баща на Исава
и на Иаков; един от прадедите на
Христос; Пр. в Недѣлята на Пра-
отците. авраамъ родн нсаака. нсаакъ
же родн накова А Мт 1.2 СК; егда
оуѣрнѣ авраама н нсака н нѣкова. і
вѣса пророкѣ въ цѣрствнн бѣжн М Лк
13.28 А, СК; пѣ стѣннмъ оцмъ. авра-
амоу н нсакоу наковоу А 130а 18; еже
зѣвѣща авраамоу. і каѣтеж своѣж нса-
акоу СП 104.9; тоу сѣвазанѣн нсаакъ.
сѣвазанѣн дѣвелѣ отъ авраама С 460.
22—23; слава тебѣ боже отѣць нашнхъ
авраама нсаака. нѣакѣва С 260.16.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. 'Isaák. От евр. Ishaq „той ще се смее, усмихващ се“. Вар. нсакъ.

Нѣб. Исак ЛИ, Исаки ЛИ, Исакия ЛИ, Исакиев ФИ, Исаков ФИ, СтИл, РЛФИ.

НСАВРН *вж.* нсаурн.

НСАВРНИА *вж.* нсаурниа.

НСАВРЪСКЪ *вж.* нсауръскъ.

НСАНЕМЪ [погр. СК Мт 27.9] *вж.* неремниа.

НСАННИЪ *прил. притеж. от ЛИ.* Исаин, Исаев, на пророк Исаия. и съзвучае тъ са нмъ пророцъсто (!) нсанно М Мт 13.14 З. // *Като същ. нсанно ср. ег. Гр.* τὸ τοῦ Ἰσαίου. Пророчеството на Исаия. еднин же съпротиватъ са жидове. крчумъз пъраште са. н панштемъ хоташте истинъж посвѣнитн. н їсаніно нзвѣштаѣште С 433.27. *Изч.*

М, З, С. Гр. [тоу] 'Isaïou. Вар. їсанінъ, isa[is]inъ.

НСАНИА, -ѣ *м. ЛИ.* 1. Исаия [Исаия] – един от четиримата велики пророци от Стария завет [ок. 740–700 г.], пророчествал в Ерусалим по времето на юдейските царе Озия [785–742 г.], Иоатам [742–735 г.], Ахаз [735–715 г.] и Езекия [715–687 г.] [Ис 1.1; срв. 4 Цар 15–20; 2 Пар 26–32]. *Пр.* на 9 май да съждетъ са реченое пророкомъ. исанемъ глѣщемъ М Мт 8.17 З, А, СК; анцемъврн. добръ пророцъствова о басъ нсанѣ гла М Мт 15.7 З; и въздаша емоу кзингъзи нсанна пророка М Лк 4.17 А, СК; ѣца маъ зъ стаго прѣка нсанна А 14а 26; вко на гѣбъ тверзда. Г. w нсана. тако глетъ гъ. отъврѣста вѣдѣтъ врата твоѣ їерсѣлме Е 30а 12–13; добръ оубо сего ради прогласи. о басъ isa. пророкъ гла К 1а 8; како оубо оубнсте нсаннѣ. како захарннѣ. како кокегождъ отъ пророкъ С 433.11; поучто не съвѣштабаасте са на манасннѣ ѣгда нсаннѣ. пнаоѣж прѣвѣтн-

рааше С 397.1. 2. Исаия – име на мъж, споменат в словото за мъчението на Йона и Варахисий от Супрасълския сборник. съгнса же паматъ стъинхъ. нсанна нѣк'то нменемъ. стъинъ адавоѣз отъ земаъ стъи арзаннѣскъ С 271.20.

М, З, А, СК, Б, Е, К, С. Гр. 'Hsaïas, Hsaïas. От евр. Iša'a, 'iahu, Iša'a 'iah „Яхве е спасител“. Вар. исанѣ, исанѣ, нсаа, isa.

Нѣб. Исаия ЛИ СтИл, РЛФИ, НГр.

НСАНКЕВЪ *прил. притеж. от ЛИ.* Исаев, на Пророк Исаия. н тъ во нсанкѣвѣ гласъи слъ'шааше. неже рече. се дѣвнца въ чрѣвѣ зучьнетъ н роднтъ снъ С 245.25. *Изч.*

С. Гр. [тоу] 'Hsaïou.

Нѣб. Исаев ФИ СтИл, РЛФИ.

НСАКНН *вж.* нсаакнн.

НСАКОВЪ *вж.* нсааковъ.

НСАКЪ *вж.* нсаакъ.

НСАИА *вж.* нсанна.

НСАВРН, -ъ *м. Само мн.* Исавряни, жители на Исаврия. цнѣ же отъ нсавръ пог'наша въслѣдъ воеводѣж ати него н оубнтн. та же не постигъше обратнша са С 51.6. *Изч.*

С. Гр. 'Isauron. Вар. нсаврн.

НСАВРНИА, -ѣ *ж. МИ.* Исаврия – област и провинция в южната част на Мала Азия; според константино-диоклециановската административна подялба в префектура Изток, диоцез Изток. мъсаца марта въ 5 дньнъ оубодворенниа стааго конона нже въ нсаврнѣ С 23.29; ндеже многъи тъмъи мъжъ н женъ. отъ нсаурна съвнраахъ са С 26.18; дааште к'то прѣвѣднтъ нма нмоу. недалече прнѣметъ мъсть ... ѣакоже ннзгъ да дѣвѣма кзинма лѣкавома. отъ саврѣи въ горахъ живѣште С 40.11. // Населението на Исаврия. снн же гласъ до днѣнеснѣбаго въпннѣтъ съвнраѣште са ... в'са нсаурниа н прѣдѣлн ѣн С 35.7. *Изч.*

С. Гр. 'Isauria. Вар. нсаврниа, савра.

нсавръскъ, -ын *прил.* от *МИ*. Исаврийски, който се отнася до Исаврия. военевода съи нсавръсквмоу азъикоу ... молн него *С* 564.8-9; апостолаз павлаз. похода азъикъз: донде н къ странамъ нсавръскымъ *С* 24.6-7; каснж рѣчнж. нсавръскымъ азъикомъ отъвѣшта глагола *С* 49.1; потомъ же несторъ к'то въ тѣхъ мѣстѣхъ. добраго корене обрѣтъ са. нада нарнцаемж нмы женж. жнежшта въ всн нарнцаемѣ видана. сжштн отъ града нсавръскааго. нѣ. попырнштъ. н прозавоста плода благовѣрнааго *С* 24.24; въ пештерѣ ... нжде по обзичаю нмъ бѣаше творнн съборъ нсавръскоу-оумоу градоу *С* 26.16-17; нсавръска града людне ... пондоша на нь *С* 50.25-26. *Изч.*

С. Гр. τῶν Ἰσαύρων, τῆς Ἰσαυρίας, Ἰσαυρικός. *Вар.* нсавръскъ, нсавръскъ, нсавръскъ.

нсндоръ, -а *м. ЛИ*. Исидор — християнин, обезглавен по времето на имп. Деций [249-251 г.]. *Пр.* на 14 май. *Ица ма гл. стл пахомнъ нсндора А* 146б 4. *Изч.*

А. Гр. Ἰσίδωρος.

Нѣб. Исидор *ЛИ*, Исидора *ЛИ*, Исидоров *ФИ* СтИл, РЛФИ.

нсказнн, нскажж, нсказншн *св. 1.* Променя, изменя, преобразя. дньсн мѣдънаа врата съломн владзика нашъ хъ. н само съмрътноке лице нсказнлъ. почто же глаголж лице. само нма него прѣложнлъ *С* 487.7. **2.** Кастрирам, скопя, направя някого евнух. сжтъ во каженнцн нже н-чрѣва мнѣ роднша са тако. н сжтъ каженнцн нже нсказнша члцн *М Мт* 19.12 *З'*, *А. Изч.*

М, З, А, С. Гр. εὐνουχίζω, ἀφανίζω. *Вар.* нсказнн, нсказнн.

Нѣб. Срв. изказывам „изхабявам“ *дуал.*; изказив 'нечист, недоброкачествен' *прил.* ЕтБАН, ДА.

нсказнн са, нскажж са, нсказншн са *св.* нсказнн са самъ. *Гр.* εὐνουχίζω εἰσαυτόν. Скопя се, кастрирам се,

направя се евнух. н сжтъ каженнцн нже нсказнша са самн. цсрѣвнѣ радн нскааго *М Мт* 19.12 *З. Изч.*

М, З.

Нѣб. Вж. при нсказнн.

нсканье, -на *ср.* Издирване, изследване, търсене. н љзлѣзъше фарсен съвѣтъ сътворнша. н не рече писаннне отъ кого възаша. нашъ оумъ подвнзла на нсканн^е *С* 402.1. *Изч.*

С. Гр. ζητήσις. *Вар.* нсканнне

Нѣб. искане *ОА, ВА, НТ, Бог, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, ЕтБАН*; исканнне *остар.* *ОА, ВА.*

нскарнотннъ, -а *м. ЛИ*. Искарнот — прозвище на един от 12-те апостоли Юда [Иуда], по името на родното му място Кариот; предателят на Христос. нюда глаголемън нскарнотннъ *С* 410.11; шъдъ отъ двою на десате нюда нскарнотннъ. къ старѣвшннамъ жъръьскамъ рече нмъ. ч'то мн хоштете датн н азъ вамъ прѣдамъ него *С* 410.26.

С. Гр. Ἰσκαρίωτης. *От евр.* יֵשׁ כַּרְיִיֹּת „човек от Кариот“ или *от арап.* ἰσκαρία „лъжлив“.

Нѣб. Срв. искарнот.

нскарнотъ, -а *м. ЛИ. 1.* Искарнот — прозвище на Юда [Иуда], един от 12-те апостоли, по името на родното му място Кариот; предателят на Христос. вьнде же сотона взннюдъ. нарнцаемааго нскарнотъ. сжща отъ чнсла овою на десате *М Лк* 22.3 *З*; тогда шедъ еднъ отъ овою на де(де)сате. нарнцаемъз нюда искарнотъ. къ археръвомъ рече. ч'то хоштети мн дати н азъ вамъ прѣдамъ *К. 4а* 16-17. **2.** Искарнот — прозвище на Симон, бащата на Юда [Иуда]. глааше же нюдъ снмонова. искарнотъ съ во хотѣаше прѣдати н *М Йо* 6.71 *З. М, З, К. Гр.* Ἰσκαρίωτης, Ἰσκαρίωθ. *От евр.* יֵשׁ כַּרְיִיֹּת „човек от Кариот“ или *от арап.* ἰσκαρία „лъжлив“. *Вар.* искарнотъ.

Нѣб. искарнот *ОА.*

искаРНотЬскъ, -зиn прил. от ЛИ. Който се отнася до Юда Искариотски. ГЛА же едннѣ отъ о(у)ченинкъ его. нюда снмонь .искаРНотЬскъ. иже н хотѣаше прѣдати М Йо 12.4 З, А, СК; и вечерн възвѣшн. днѣволоу юже възложшю въ срѣце нюдѣ. снмоновоу искаРНотЬскоумоу. да н прѣдастъ М Йо 13.2 З, А, СК; омоуь хлѣвъ дастъ нюдѣ снмоню искаРНотЬскоумоу М Йо 13.26 З; тѣгда шедъ отъ овожъ ндсат нарнцаемъ нюда искаРНотЬскъ къ архереомъ реуе. что хоштете мн дати. и азъ вамъ прѣдаме-н М Мт 26.14 З, А, СК; прнде нюда искаРНотЬскъ ... и съ нимъ народн съ орѣжн. и дрькол'мн З Мк 14.43; прнде оученинкъ свон. нюда скарнотЬскъ СЕ 47b 22; поманн нюдѣ скарнотЬскаго СЕ 49a 18.

М, З, А, СК, СЕ. Гр. Ἰσκαριώτης, [тоу] Ἰσκαριώθ. Вар. скарнотЬскъ, искаРНотЬскъ, искариотЬскъ, искаРНотЬскъ.

Наб. искариотски ОА, АК.

искаТн, ншж [искѣ], нцешн несс.

1. Търся, стремя се да открія нешто изгубено, скрито и под. жена нмжштн десатъ драгмъ. аште погоувнтъ драгмъ едннж ... нштетъ прнлежъно дондеже обраштетъ М Лк 15.8 З; аште вждетъ етероу ѳлвоку. р. овецъ. и завлжднтъ еднна отъ ннхъ. не оставнтъ лн девати десатъ н девати на горахъ. н шедъ нштетъ завлждьшаа М Мт 18.12 З', А, СК; къждо же тѣкаше дроуѣз дроуѣга възпрашаа кое кетъ мѣсто нждеже нмѣнне лежнтъ. онѣм' же нштѣштеімъ нмѣннн кононъ тѣштааше са оуготовнті нмъ трепезъ С 38.15; овн же протнвѣнннн слнзи гоннаахъ ... ннн прѣнсподннннн храннлншта н нзирншта. н пештн нскаахъ н теуаахъ С 467.20; // Търся нешто на неговото предпологаемо място. се третнее лѣто прнхождѣ ншта плода на смоковннннн сен н не оврѣтаѣ М Лк 13.7 З; нцн прочаа слочъжъ. еї септаврѣ Е

246 7; (по) въздвнженн крста нцн сѣ.вї.нѣ Е 33a 12; прнде господь ншта на нѣн плода вѣрзи. н не оврѣте С 346.15. // Стремя се да получа, да се сдобия с нешто. подобно естъ цѣрствне нѣское ѳлвоку коупццоу. шѣжѣж добръ внсеръ М Мт 13.45 З, А, СК; архнерен же н весь сънемъ. нскаахъ на нса съвѣдѣтельства да н оувѣжтъ. и не оврѣтаахъ М Мк 14.55 З; штнте н обрацете М Лк 11.9 З, А, СК; възѣк' крѣстннннн нштнн надежда къ воѣ. оудовъ обраштетъ С 160.2; оуже не нштѣже оврѣтохъ С 504.20. 2. Търся да намеря, да срещна, да открія някого. реуе къ немоу матн его. ѳадо что сътвори нама тако. се отецъ твои н азъ. скрѣваща нскааховѣ тебе М Лк 2.48 З, А, СК; егда же вндѣша народн ѳко нса не възстѣ тоу нн оученинкъ его. влѣвѣж самн въ корабла. н прндѣ въ каперънаоумъ. нскжште нса М Йо 6.24 З, А; внъ же реуе нмъ. не оужасанте са. нса нцете надарѣнннн пропаатааго. възста нѣстѣ съде. се мѣсто нде вѣ положенъ М Мк 16.6 З, А; и нскаахъ же нса. и глаахъ же къ себѣ въ цркве стоаште. что са мннтъ вамъ. ѳко не нматъ лн прнтн въ праздннннъ М Йо 11.56 З; ннкѣтоже бо таа врѣдъ свон. а не показана его враю. тн цѣлѣетъ. нъ прнлежъно нца цѣантелъ СЕ 68a 10; отѣкждоу прншла нсн сѣмо. кого лн нштешн С 515.25; шѣдъ оубо въ кесарннж. нскаше раба господннн артемона С 225.4-5; отьць ... сквозѣ породѣ хоаа акзи ншта. него н глагола. адаме кѣде нсн. кде са сѣкрзи С 304.15; что мн дасте н покажѣ вамъ мѣсто. нжде кетъ нскомзнн. вамн савннъ С 145.23; аште отьца семоу нштешн. не нмашн ннкде оврѣстн С 241.8; отьца на земн не нштн. нн на невесн матерн С 242.24. // Стремя се кѣмъ някого [обнжн. кѣмъ Бога], желая да се приближа до него, да

3¹; мосн по жестосердью вашему повеаѣ вамъ. отъпоустити жени ваша. исконон же не възистъ тако М Мт 19.8 3¹. 2. От самото начало, отначало. ѣкоже прѣдаша намъ възвѣшен исконон самовндѣцн і слоугъзи словесе М Лк 1.2 3; і възі же сзвѣдѣтельствоуоуте. ѣко исконон сз мзнож есте М Йо 15.27 3, А, СК; вѣдѣаше бо исконон нсз. кто сжтз не вѣроуѣжштен. н кто естз хотан прѣдатн н М Йо 6.64 3, А. // Открай време. възі отъ отъца днѣвола есте ... онъ ѣкооубннцз въз исконон М Йо 8.44 3, А; на родз ѣловѣуѣскзін нскнн воижан днаволаз С 514.18–19; днаволаз ... вьлѣзз бо въз кедного отъ самаранъ. исконон н възннж нстннз отъвращаѣштннхъ са. прнготова нго. сзвратн вьса послосуаѣштѣа нго С 514.24. 3. От много време, отдавна. бѣаше же храмъ коумнрѣскзін исконон. нарнцаіемзн петасъ. С 17.8

М, 3, 31, А, СК, С. Гр. ἀπ' ἀρχῆς, ἐξ ἀρχῆς, ἐν ἀρχῇ, ἀρχαῖος. Вар. исконон, ископн.

Неб. ископн, изкони МЛБТР, ЕтБАН.

НСКОНЫЗ, -зін прил. Изконен, изначален, който съществува от край време. исконынзін же вѣрынзінхъ родоу. зьлодѣн зѣвнда днаволаз. н на тзѣа възпазн С 538.19–20; н прѣбзѣвааше исконынзін врагъ бѣсз С 554.20. Изч.

С.

Неб. изконен книж. ОА, ВА, ЕтМЛ, МЛБТР, АР, ЕтБАН.

НСКОНЫВАТН СА, НСКОНУВААѢ СА, НСКОНУВААЕШН СА неск. Отивам към своя край, към своята гибел. і сзннде вѣрѣ вѣтръна въз езеро. і исконывааахъ са н вѣлаахъ са М Лк 8.23 3, А. Изч.

М, 3, А. Гр. συμπληροῦσαι. Вар. исконыватн са.

Неб. Ѧ.

НСКОНЫАТН, НСКОНУААѢ, НСКОНУААЕШН св. Свърша, докарам нещо докрай.

егда же гонатъ възі въз градѣ семь. бѣганте въз дроугъзі ... не нмате исконыатн градъ нздравъ. донѣдеже прндетъ снз ѣлѣуѣскз М Мт 10.23. Изч.

М. Гр. τελέω.

Неб. Ѧ.

НСКОНЫАТН СА, НСКОНУААѢ СА, НСКОНУААЕШН СА св. Отида към своя край, към гибелта си. егда же гонатъ възі въз градѣ семь. бѣганте въз дроугъзі ... не иматъ исконыатн са градъ ѣлѣвъ. донѣдеже прндетъ снз ѣскз М Мт 10.23; поженѣ врагъзі моѣа і постигнѣа. і не възвращѣ са дождеже исконыаѣжтъ са СП 17.38; отъ крѣпості во рѣкзі твоѣа ... азъ исконыаахъ са СП 38.11; исконыааша са погъѣѣ за безаконенне свое СП 72.19; исконыаахомъ са гнѣвомъ твоимъ СП 89.7; вьсі днѣ наші оскодѣша. і гнѣвомъ твоимъ исконыаахомъ са СП 89.9; тзѣ же самъ еси н лета твоѣ исконыѣжтъ са (погр. вл. не исконыѣжтъ са. Север., с. 131, бел. пог линия) СП 101.28; исконыаѣжтъ са грѣшннці отъ земаѣа. н безаконнці. ѣко не възіті нмъ СП 103.35; исконыаасте са оун моѣ въз слово твоѣ СП 118.82; вунн мон исконыаасте са во спенне твоѣ СП 118.123. Изч.

3, СП. Гр. τελέω, ἐκλείπω. Вар. исконыатн са, исконыатн са, исконыатн са, исконыатн са.

Неб. Ѧ.

НСКОПАНЫЕ, -ѣ ср. Изкопаване. прѣжде ископаныѣ ровомъ. оу манаствѣра стѣаго сзвраща са народн мнозн С 568.2. Изч.

С.

Неб. изкопание остар. ВА. Срв. изкопаване ОА, ВА, НГер, ЕтМЛ, МЛБТР, АР.

НСКОПАТН, НСКОПАѢ, НСКОПАЕШН св.

1. Изкопая, издѣлбая чрез копаене. ѣлкъ въз домоунтъ. іже насадн внноградъ, і оплотомъ і оградн. і ископа въз немъ тоунол. і созъда въз немъ стазпъ М Мт 21.33 3¹, А, СК. Срв.

Мк 12.1 *М, З, В*; подобенъ естъ члѣкоу знджаштю храмннж. иже ископа и оуглажвн. и положн основанне на камене *М Лк 6.48 З*; ископаша прѣдъ лицемъ моимъ вмж *СП 56.7*; ровъ издръзи и ископа *СП 7.16*; повелѣ аурнлнннж ... ископатн ровъ въ земн дебатн лакътъ *С 5.9*; и томоу бесѣдоуѣшстоу ископаша ровъ *С 5.12*; повелѣ ановпатъ ... ископатн ровъ *С 112.3-4*. 2. Изкопая, изровя нешто заровено, не ископаешн нн съверешн злата *С 335.4-5*.

не корене ископатн. *Гр. ἀνασκάπτω, ἐκρίζω*. Изтръгна из корен, изкореня, унищожя. врѣма не корене ископатн нечѣстнне, и врѣма въсѣднтн благочѣстнне *С 357.8-9*; не корене ископатн многобожество, а въсѣднтн едннж власть *С 357.15-16*; не корене ископатн и сзъдѣтн, не корене ископатн елннзска трѣвшнта, а сзъдѣтн мжущннъскъзи цркъжвн *С 357.17,18*.

коренные ископатн. *Гр. ἐκρίζω*. Изкореня, се поставьянж та дньне и кореннне ископатн, и пакъзи сзъдѣтн. оборнтн и пакъзи сзъдѣтн *С 357.14*.

М, З, А, СК, Б, СП, С. Гр. ἀρύσσω, ἀνορύσσω, σκάπτω. Вар. ископатн.

Наб. изкопая ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА; ископам гуал. ДА.

искореннтн, искореннж, искоренншн св. Изкореня, изтръгна из корен. въсѣкъ садъ егоже не садн отцъ мон нѣвскъзи, искореннтъ са *М Мт 15.13 З*. // *Образно.* вко прка въ язъицѣхъ положнхъ та, искореннтн, и насаднтн *СЕ 82а 23-24*; аште речетъ тн кто отъ невѣрннхъ, пошто пропатъ въистъ хс ... пошто же и тръннне носнлж, рыцн емв, да тръннне и влъыць адалмова искореннтъ *С 483.29*. // Изтръгна. възъмѣте врата, не отвръзѣте во нз отъ самѣхъ основаннн възъмѣте я, искореннтте, прѣставнтте *С 46.6*. ~ са *страг.*

М, З, СЕ, С. Гр. ἐκρίζω. Вар. искореннтн.

Наб. изкореня ОА, ВА, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ.

искоунтн, искоуж, искоуншн св. 1. Изскоча, изляза бързо от някъде. юнць гнѣва испльнъ езивъ и ѿ хлѣва искоунвъ. гоннтъ всѣ *С 566.3*; иакоже отрѣвшнша врѣтнште, искоунвъ стъзн ста простъ *С 112.8*; и развнвѣше едннж отъ ннхъ, видѣша вънезаапъ искоунвѣша не кръчага, два мрачна люта *С 52.20-21*. // За глас — изляза от устата, изрека, в гноу-сънааго того гласа, како искоун нз оустъ, како подвннжнж азъикъ *С 410.29*. // За мъртвец — изляза от гроба, възкръсна, оживея, заклнннж та бгомь ... мрѣтвѣша нз гроба искоунтн *СЕ 53б 4*. // За душата на някто — изляза, напусна тѣлото, како не искоун дша ис тѣлесе того *К 4а 21*. 2. Отделя се от другите, покажа се друг, различен, два на десѣте снхъ паче вѣаше нзбърано, и еже снн вѣахж, снн окръсть оучнтелн дроужннн, и отъ снхъ искоун нюда *С 409.11*. *Изч.*

СЕ, К, С. Гр. ἐκτινάω, ἀνατινάω, ἀφίσταμαι, ἀνίσταμαι. Вар. искоунтн.

Наб. изскоча ОА, ВА, НТ, АК, Бот, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, ДА.

искра, -зи жс. Искра [образно], оставшнъ искра стѣаго крѣщеннѣ въ дшн его ... възгорнтъ са въ немь *СЕ 23б 5*; отъгннавъ мракъ грѣховнннн, и възжън въ немь, искрж твоего мднѣ *СЕ 78а 8*. *Изч.*

СЕ. Гр. σπινθήρ. Вар. искра.

Наб. искра ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Искра ЛИ, Искро ЛИ, Искров ФИ СтИл, РЛФИ.

искрастн, искрадъж, искрадешн св. Придобия, в развоинѣ цѣрствено исповѣдннне ... в оучнтелю чкомъ, позаконноумоу, и похвальноумоу развоинѣ, и наоучъ чкъзи цѣрствено искрастн *К 11 б 28*. *Изч.*

К. Гр. ληστεῖω. Вар. истрасти.

Нѡб. изкрада ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, ЕтБАН, БТР, РВЕ, ДА; изкраднем *диал.* ДА.

нскраунало, -а ср. Орѣдие, уред за измѣчане. не повниж са оубо тевѣ. нн нскраунаа твоа. нн мѡкзи твоа оустрашатъ мене. С 162.2. Изч.

С.

Нѡб. Ø.

нскропзѣтънѣ нареч. Отблизо, непосредствено. манастирзское оуправыенне. нскропзѣтънѣ наоучнвѣшемъ са С 284.19. Изч.

С. Гр. ἀκριβῶς.

Нѡб. Ø.

нскръ нареч.-предл. Като предл. С *рог.* Близо, до, наблизо до. приде же нсз въ градъ. самарьскъ. нарицаемзи сухарь. искръ всн ѡже дастъ нѣковъ носнфоу сноу своему М Йо 4.5 З, А. гласъ нскръ б̄. Във византийското и славянското черковно пееие – втори плагиален [шести] глас. н чѣте ѿць. аѡ. пѣвѣ. аѣ. нскръ б̄ СЕ 58b 15; въ ѡ по прѡ гл̄ нскръ б̄ СЕ 105b 5. Изч.

М, З, А, СЕ. Гр. πλησίον. Вар. искръ.

Нѡб. Ø.

нскрънн прил. 1. Близък, искрен, истински. оудалназ еси отъ мене дроуга искрънѣго СП 87.19. 2. Като същ. а) нскрънн *м.ег. и мн.* Гр. ὁ πλησίον, οἱ πλεσίον. Ближен, близък, приятел. възлюбнши нскрънѣго своего. и възненавднши врага своего М Мт 5.43 А; възлюбнши нскрънѣго своего чко самъ са М Мт 19.19 З', А. Срв. Мт 22.39 М, З', А; Мк 12.31 М, А; Лк 10.27 М, А; кто оубо тѣхъ трни нскрънн мьннтъ са взиѡн. възпадзшжоумоу въ разбонникзи М Лк 10.36 З, А, СК; ни сзтворитъ искръньюмоу еи зъла СП 14.3; уклетажога таи нскрънѣго своего. сего възгнахъ СП 100.5; соуетъна гл̄а кзъждо кз искръньюмоу своему СП 11.3; искрънми

своимъ зъло гл̄аште К 4а 1; сзревролювьстѣе ... творитъ вса. не вѣдѣти н себе искръннхъ К 4b 12. б) нскръннѡмъ *ж. мн.* Гр. οἱ πλησίον. Приятелка, дружка. приведѡтъ са црю дѣвзи по неи. и нскръннѡмъ еи приведѡтъ са по тевѣ СП 44.15,

М, З, А, СК, СП, К. Гр. [ὁ] πλησίος. Вар. нскръннн, искръннн, искръннн, искръннн, искръннн, искръннн.

Нѡб. искрен ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ. Срв. Искрен ЛИ, Искрена ЛИ, Искренов ФИ, Искренски ФИ СтИл, РЛФИ.

нскоупнтн, нскоупаж, нскоупнши св.

1. Откупя, изкупя нещю. мѡжъ нѣкто добровоѣннз ... приде н нскоупн оу стражъ тѣлесѣ стоюю С 270.25; патъ сзтъ н трн тсрвеврннкзи давъ. не тзчыж же сею еднною дъвою стоюю нскоупн тѣлесн. нз н ннѣхъ нже прѣдъ тѣма мѡченн възша С 270.28.

2. Прен. За Христос – изкупя прегрешенията на човечеството. крзвнѣж твоенъ нскоупназ нзи еси отъ клатѣзи СЕ 39a 17; б̄з сна своего. посзла раждаема отъ жензи. сжштѡмъ подъ закономъ искоупитъ К 6b 6; придохъ рече отъ безаконннзи клатѣзи нскоупнтъ чловѣка С 416.21; х̄з нзи ... нскоупназ отъ клатѣзи закона С 480.3; богъ во своего си сзина поустн ... да подзаконннзи нскоупнтъ С 416.24. Изч.

СЕ, К, С. Гр. ἐξαγοράζω. Вар. искоупнтн.

Нѡб. изкупя ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА.

нскоупнтн са, нскоупаж са, нскоупнши са св. Издѣлжа се, откупя се, освободя се от дълг, от материална зависимость. стзн кодратъ рече. за село мое нскоупнхъ са кесароу. н боу моемоу подобаатъ ми нскоупнтн са нже о немъ длзгоу С 106.19,20; оубогъ же нѣкзи ... плауд н рзидла глаголаше длзжннка нмѣтн ванзъ не мошн же са немюу чнмъ нскоупнтн С 551.29; дастъ кюса ... н рече. ндн

продаждъ се н нскоупн са длзгоу С 552.1; пришздъшоу же дроугоуоумоу оубгоу ... не нмжштоу чнмъ нскоупннн са. дастъ вѣрнзн равъ бжнн н то ключа С 552.11. *Изч.*
С.

Нѣб. изкупа се ВА, НТ, РВЕ.

нскоуповатн, нскоупоуѣж, нскоупоуѣшн *несв.* За Христос – изкупавам прегрешенията на човечеството. агньцъ н снъ божнн. волеѣж на съпасънжжъ страсть съ вамн прндетъ. н на проданнн станетъ. нскоупоуѣжштадоу жнвотворноѣж кръвыѣж. своенѣж мнръ. съчѣнатъ тръмъ десатемъ мѣдъннцъ С 331.28. *Изч.*

С. Гр. ἐξωνόησαι.

Нѣб. Срв. изкупавам ОА, ВА, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

нскоуснтель, -нъ м. Изкуситель, подстрекатель, подбудитель. н прстжплъ нскоуснтель рече емоу. аще снъ есн бжнн. рыцн да каменне се хлѣбн бждѣж А Мт 4.3 СК. *Изч.*

А, СК. Гр. ὁ πειράζων. *Вар.* нскоуснтель.

Нѣб. изкуситель *пнижс.* ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, А, РВЕ.

нскоуснтн, нскоушж, нскоусншн *св.*
1. Испитам, проверя; подложа някого на проверка, на испытание. потъщн са себе нсквшеѣ. поставнтн прѣдъ бмъ дѣлателѣ непостъдъзна. праваша слово истинное Е 16 17; нскоуснлъ еси сръдъце мое. посѣтилъ еси ноштъжж. раждеже мѣа г не оврѣтж сѣа во мнѣ неправъда СП 16.3; нскоусн мѣа гн тзи тѣжж мѣа. раждъзи жтровж монж н сръдъце мое СП 25.2; тѣко нскоуснлъ нзи есн бже. раждеже нзи тѣкоже раждислетъ сѣа съревро СП 65.10; тѣкоуснхъ тѣа на водѣ прѣрѣвнѣѣ СП 80.8; тѣкоуснша мѣа г видѣша дѣла моѣ СП 94.9; блюдн чѣдо. тѣко огнемъ не овнлоуѣжцемъ са. иматъ нскоуснтн дѣло твое СЕ 88b 24; тогѣда нматъ дѣло твое нскоушено вѣтн. каково бждетъ. г тѣкоже троудншн са.

тако г мздѣж прннмешн СЕ 89a 4; ѣкоже съде вѣхом нскоушенн. маловрѣменнооуоумоу цроу. такожде потъщнтнмъ са нсквшенн оврѣстн са. боу велнкоуоумоу цроу С 72.12–13; гн бѣ вѣроуѣж въ тѣа. въ нѣже н сн вѣроваша. н вѣчѣтн ма въ нѣа. н сѣподобн ма нскоушеннне мжжъ прнатн. ѣко да н азъ нскоушенъ бждѣж С 78.23; н тогда во господѣ ма бѣ посълаалъ к тебѣ. нскоуснтн оусрѣднне твое С 122.25. // Испробвам годността, качества на някого или на неѣцо. сжпржгъ воловънзнхъ коупнхъ патъ. н градѣж нскоуснтъ нхъ М Лк 14:19 З, А. // *Прич. мин. страг. като прил.* нскоушенъ. Испитан, проверен, верен. жртвѣам нскоушенѣадоу прославн авраама С 232.14–15. 2. Испитам върху себе си, изтърпя. вѣсте ѣанко васъ нскоуснтете жнмж. ѣко тажекъ ѣетъ овражъ тоа мжжы С 89.11; не въ сладъ во оуже тъ прннметъ. прѣмннѣвъ потрѣвнънѣа оставъзл. н се пауче въ истнннж съвѣдатъ. нскоушьшен С 495.1. 3. Изкуша, вѣведа в изкушение, опитам се да съблзнѣа някого. тогда нѣ вѣзведежъ вѣсѣтъ дѣхомъ вѣ поустъзннж. нскоуснтн са отъ непрнѣзнн З Мт 4.1 А, СК; подоваатъ сноу члѣвкоуоумоу. мзноу пострадатн н нскоушеноу вѣтн отъ старецъ н аржхурен н кзннжъннкъ М Мк 8.31 З, А, СК; прѣжде же подоваатъ емоу мзноу пострададн. г нскоушеноу вѣтн отъ реда сего М Лк 17.25 З. ~ са *страг.*

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, С. Гр. δοκιμάζω, πειράσσει, πειράζω, ἐκπειράζω, ἀποδοκιμάζω, ἐκ τῆς πείρας ἔχω, διὰ τῆς πείρας ἔρχομαι, δοκιμος, πείρα, δοκιμῶν. *Вар.* нскоуснтн, нскоуснтн, тѣкоуснтн, нсквнтн.

Нѣб. изкуся ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, РВЕ, ДА; изкуша.

нскоуснтн са, нскоушж са, нскоусншн са *св.* Проверѣа, испитѣам силите, способности, възможности си. вѣпрѣ. блюдн са чѣто глешн. аще хо-

цешн. да ти ославнмъ еце мало врь-
ма. нскоуцен са. ѿвѣ. нн оубо помн-
лоуцнте ма хѣ радн. недостоннаго. н
вратрѣн причнннте ма *СЕ 92a 22.*
Изч.

СЕ.

Нѣб. Вж. при нскоуцнтн.

нскоуцъ, -а м. 1. Испитание, про-
верка. рече блаженнн сава ... нскоуцъ
во велнкъ хоштетъ взыти въ лаврѣ ...
вожъствъннн ѿваннъ радостънъ оубо
взытъ ... печалше са о възвѣште-
ннѣмъ нскоуцъ *С 295.22,30. //*

Разпит, мъчение. въскорѣ оубо творн
еже хоштешн. да оувѣсн отъ нскоуца
сего. яко хсѡвн немъ воннн *С 100.1.*

2. Изкушение. сътворн немюу хънннж
особь да нскоуцъ прннметъ вѣсовъскъ
С 171.9. **3.** Знание за нещю, опит,
опитност. вѣдатъ во мнѣ н много
днннн нскоуцъ нмжште лаврѣ бла-
женаго савъ. якоже въ градѣ нн
смотъ бждетъ. нн джвз ннкакъже
многъа радн топлотъ н сѹхотъ.
въздаха *С 301.10;* а н самомоу ннка-
коже хоташтоу. овторнтн немюу что
отъ окрънваемънхъ вѣдѣахъ самн
нскоуцоу а томоу наоучнвшюу *С*
569.23.

нскоуцъ сътворнтн. *Гр. πειράζω.* Съ-
блания, въведа в изкушение. яко
что са съвѣштаста нскоуцъ сътворнтн.
доухомъ господннемъ *С 363.18–19.*
Изч.

С. Гр. πειρασμός, πείρα.

Нѣб. искус остар. ОА, ВА, МлВТР,
ЕтБАН, ПРРОД.

нскоуцъннкъ, -а м. Наблюдател; изпи-
тател. мазъа же все лѣто не глагола
нн къ кѡмоу же ннчъсоже. якоже за-
вн-
ствннкомъ моантвъннкомъ взыти гла-
голжштемъ ... оумоленъ же взывъ.
пакъ по пръвзын са а чннъ ... фко
новонавнвшъа са нѣкого. мисеа. на
старѣншнннство вратна възведоша ...
добрнн же нскоуцъннцн. глаоумнвшше
са н не слагаша *С 277.9;* тоу же дв(е)

съ пръва от възвышеннн събываетъ са
нмъ пакостн събыватн. не въображаж-
штамъ са сждннамъ нскоуцъннкомъ
(в.м. н нскоуцъннкомъ, *Минчева, с.*
45) взыти н (в)ратн *ЗЛ Пб 15. Изч.*

С. ЗЛ. Гр. δοκιμαστής.

Нѣб. искусник ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР,
РВЕ, ДА.

нскоуцънъ, -ын прил. 1. Испитан, про-
верен, верен. овн оубо вѣжаахъ въ
горъ. овн же на селѣхъ саште таахъ
са. нскоуцъннн же н добнн хсѡвн рабн.
съ оупванннемъ въ градѣ прѣвзы-
ваахъ въ мнозѣ радостн *С 98.9–10.*

2. Запознат с нещю, ориентиран.
не оу нскоуцънъ взывъ тоа пѣстында.
нзъшъдъ на сѹхожденнн. н заблж-
днвъ въ безпѣтънннн врьгъ занде *С*
289.15. // Прочут с опитността си,
изкусен, признат, уважаван. шъдъ
же велнкън антоннн къ нскоуцъ-
номоуцоу паулоу ... глагола немюу
отъче пауле. нжденн бѣсз снн отъ чло-
вѣка сего. да цѣлъ ндетъ въ своу
домъ *С 171.26–27. Изч.*

С. Гр. δόκιμος, ἐν πείρα, δοκιμάτατος. Вѣд
нскоуцънъ.

Нѣб. искусен ОА, ВА, Вот, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

нскоушатн, нскоушажъ, нскоушаешн

нѣсв. 1. Испитвам; проверявам.
лѣвъ с(ъ н)лн п ... недостонн ...
(вж)детъ тѣл... да нскоуша ... *Е 15a*
18; вѣровавшше же молахъ са. яко да
бъи шелъ н отъгзнааъ лжкваво того
бѣса. дроузнн же нскоушажште якоже
не нматъ съдолѣтн. а вѣровавшшен
жъдѣахъ яко н томоу зълоу оделѣтн
нматъ стънн кононъ *С 36.1. //* Из-
пробвам годността, качества на
нещю или на някого. сжпржгъ
волонннхъ коупнхъ ѣ. н се ндъ
нскоушатъ нхъ *СК Лк 14.19.* **2.** Раз-
познавам; познавам; узнавам. впо-
крнтн лице небоу н земн оумѣате нс-
коушатн. а врьмене сего не нскоушаате
М Лк 12:56 **3.** **3.** Изкушавам, вѣ-

веждам в изкушение, съблазнявам някого. *тсз* ... ведѣаше са *дхмз* въ поуѣтѣниѣ. *к.* дѣннн. искоушаемъ днѣволомъ *М Лк 4.2 З*; и прѣстѣпн къ нѣмоу днѣволъ искоушаа н и рече. аште снѣ есн *бѣжн.* рѣцн. да каменне се хлѣбн бѣдѣтѣ *З Мт 4.3*; дроуѣснн же искоушааѣше знаменнѣ отъ него нскаахѣ съ *нѣсе М Лк 11.16 З*; разоумѣвѣз же *нѣз* лѣкавествѣтѣ нхѣ рече. чѣто ма искоушаете впокрѣтѣ *А Мт 22.18 СК*; се же рѣша искоушааѣште н. да вѣ нмѣан на нѣ чѣто глѣтн *М Йо 8.6 З*; *бѣ гѣ* ... не искоушааѣштимъ его ѣвалѣтѣ са. имѣштимъ вѣрѣ емоу *К 1б. 19*; прнхѣждаахѣ архнренн искоушааѣште него. н *кѣднѣмз* словомъ онѣмѣаше а *С 476.29*; (*н дн*)нн нсквшаемъ възѣтѣ *X I Вб 22-23*.

М, З, А, СК, Е, К, С, Х. Гр. δοκιμάζω, πειράζω, ἐκπειράζω, ἐπειράτω. *Var.* искоушати, нсквшати.

Неб. изкушавам книж. ОА, ВА, НГЕр, ЕтМл, МлВТР, ЕтВАН, АР, РВЕ.

нскоушеные, -нѣ ср. 1. Испитание, проверка. словеса *гнѣ* словеса прѣчѣста. сѣребро раждежено искоушанѣ(е) земѣ. а н оцѣштенье седмерѣцѣн *СП 11.7*; послѣдѣ же плодѣ мнренѣ исходаѣтаѣтѣ. нскоушеннемъ отъ него. не прѣнемаган. о тѣхѣ ѣже нмашн сѣрѣтатн скрѣвн *СЕ 88б 16-17*; чѣ(о) възѣтѣ *фома.* чѣто са сѣпротнѣвшнн петроу. чѣто с(а) прншн съ дроуѣгѣннн. прндн възмн чоудо нсквшенннмъ. оцѣвѣдѣз възкрѣшеные дѣломъ *С 511.8-9*. // Разпит, мѣчение. овн вѣгѣаахѣ. а дроуѣзнн послочшаахѣ. ннн колѣваахѣ са. дроуѣзнн же искоушеннн тѣчѣнѣ прѣштѣннн оубоаша са *С 85.19*; *негда* же не ослабѣша нскоушенннемъ тѣм'. въ дроуѣгѣнн образѣ оумѣшленнн прѣнде. ранамн н сѣмрѣтѣмн н мѣкамн възмѣрѣзнамн. досаждааше нмъ *С 87.8*. 2. Изкушение, съблазн, въведедане в грях. не въведн насъ въ нскоушенне. нѣ нѣвавн нѣз отъ непрѣзнн *М*

Лк 11.4 З. Срв. Мт 6.13 А; и сѣкомъ чѣвѣ въсѣко нскоушенне днѣволъ. отнде отъ него до вѣмене *М Лк 4.13*; *w* искоушеннн спѣнтелевѣ *З 129а 7*; по дѣнн искоушеннѣ въ поуѣтѣнн. *ѣже* нскоушнша мнѣ *оцѣ* вашѣ ... *вѣдѣша* дѣла моѣ *СП 94.9*; днѣволъ възѣмъ крѣста (!) нскоушеннне сѣтворн *С 400.30. З.* Опит, знание за нещо, опитност. нн аште кто рече то чѣто на дроуѣга вѣроватн. нѣ прѣвое опѣтатн а. тн самѣмн дѣлесѣ нскоушенне навѣкѣше. снѣ вѣроватн лѣпо *С 305.21*; вѣнѣшнннхѣ вѣштнн нскоушенне на прѣдѣлѣжаштнн разоумъ пользеватн намъ моштн нматн *ЗЛ Па 9*.

вѣз нскоушеные. *Гр.* ἀγύμναστος. Необучен, неопитен. на жнтнѣ въздрѣжанное чнннѣаше. нн обрѣмѣаа чхѣ праштаа прѣвѣсватн. нн вѣзѣ нскоушеннн. нѣ по малоу вѣдѣз а н вожѣствѣзннннн напѣаа прнтнн. плодоносѣствоватн подобно зѣваннн. сѣсѣждааше *С 280.2*.

нскоушеные възѣтн. *Гр.* πειροὺν λογιβόνω. Испитан, проверка. вѣстѣ рече прнде къ мнѣ. нѣ хоштѣ пакѣз опаснѣе. самѣмн дѣлесѣ нсквшеннне възѣтн. ноѣ (!) *яко азѣ* не вѣдѣ нѣ *яко* наоучнтн хоштѣ чѣловѣкѣ *С 305.16-17*.

М, З, А, Б, СП, СЕ, С, ЗЛ. Гр. πειρασμός, πείρα, πειρατήριον. *Var.* искоушеные, нскоушеннне, нскоушенне, нсквшеннне.

Неб. изкушение книж. ОА, ВА, НГЕр, ЕтМл, МлВТР, ЕтВАН, ВТР, РВЕ.

нскѣдатн, нскѣдааѣ, нскѣдааѣшн *несв.* Исципвам, изхвѣрлям. вѣчаѣ дрождѣа его не скрѣдааша (*погр. вл.* *искѣдааша, Север., с. 96, бел. пог линия*) са. испнѣтѣз вѣсѣ грѣшннн земн *СП 74.9*; а зѣвнѣштн доуша своѣа. горнн творашта тн гнон. не нскѣдааѣшн *С 338.30* ~ са *страд. Изч. СП, С. Гр.* ἐκκενόω, ἀποκυλίω. *Неб. Срв.* скидам се „скѣсвам се“ *gual.* НТ, НГЕр, ДА.

НСКЪПЪТН, НСКЪПАЖ, НСКЪПНШН св.

Близна. тѣгда сватѣин прѣклоннѣв колѣнѣ. н помолн са на мѣстѣ томѣ. н нскѣпѣ множество водѣ много С 235.3-4. Изч.

С. Гр. βλύζω.

Неб. изкипя ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, ЕтБАН, ВТР, РБЕ, ДА.

НСЛѢДНТН, НСЛѢДЖ, НСЛѢДНШН св.

Проследя, трѣгна по следите. едина отѣ мѣннн сѣштннхѣ въ ладнѣнн. въ пнскоупн градѣ. нслѣднѣвшн въ слѣдѣ него прндѣ въ кесарнѣ С 233.2; нздохѣ нз града епнскоупнѣ. възнскаѣштн нслѣдаштн (вм. н нслѣдаштн, Север., с. 233, бел. под линия) моего господнн С 233.16-17. Изч.

С. Гр. ἐξιχνιάζω.

Неб. изследя рядро ВА.

НСОФЪ ВЖ. ВСОПЪ.

НСПАДАТН, НСПАДАЖ, НСПАДАШН несв.

Оказвам се, изпадам [в лошо положение]. наѣн(ѣ)ше во рѣвноватн на доброе н подвнзѣжтѣ са ѣкоже дроуѣоу дроуѣа доврѣншоу вытн ... въ ретн нспадѣжтѣ ЗЛ Па 22. Изч.

ЗЛ. Гр. ἐκπίπτω.

Неб. Срв. изпадам, изпадна, изпопадам, изпадна ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

НСПАСТН, НСПАДЖ, НСПАДЕШН св. 1. Из-

падна, падна от някъде. свѣзѣзи испадѣжтѣ съ небѣе З Мт 24.29. 2. Отпадна, изляза от сѣстава на нещю, загубя врѣзката си с нещю. развѣрѣжѣте оун оума вашего. н внднтѣ отѣкѣдоу нспадѣште. н к'де падѣсте са. цѣсарство невесзное оставнѣвшѣ С 107.24-25; слѣша адама отѣа домѣ нспадѣшѣ С 429.23; дннѣсь заповѣдн прна самовлѣстнѣнѣа. дннѣсь нспадѣ не породе С 429.15; заоутра рече възхода ꙗс. добро неже възхода. да назнаменоуетѣ. ѣко н пророкѣ (!) нспадѣшѣаго адама. пакѣ прншѣдѣ

господѣ нашѣ на то жде мѣсто възхода градѣвшѣ С 349.19; тѣгда шѣдѣ едннѣ отѣ двою на десѣте. нюда нскарнотннѣ. вндншн лн отѣ колнка мѣста нспадѣ С 410.8. Изч.

З, С. Гр. ἐκπίπτο, πίπτω. Вар. исплетн.

Неб. Срв. изпадна ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

НСПНТН, НСПЪЖ, НСПЪШН св. Изпяя.

ѣашѣ оѣво ѣже азѣ пнѣ нспнетѣ М Мк 10.39 З, А, СК; ѣашѣ моѣ нспнетѣ М Мт 20.23 З; аще н сѣмрѣтѣно ѣто нспнѣжтѣ ннѣѣтоже нѣѣ не врѣднтѣ М Мк 16.18 А; вѣрно нспнѣвѣ (...) шѣ. вѣщннкѣ възвѣ слѣвѣ его вѣзѣстѣне Е 356 1; поѣто злѣѣ н оѣѣтѣ нспнѣ С 484.9. // Образно. вѣѣѣ дрождѣа его не ск(р)ѣдѣшнѣ сѣ (!). нспнѣжтѣ вѣсн грѣшнн земн СП 74.9. М, З, А, СК, СП, С. Гр. πίνω. Вар. нспнтн.

Неб. изпяя ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, ДА.

НСПЛЕТН, НСПЛЕТЖ, НСПЛЕТЕШН св.

Изплета, сплѣта. нсплетѣше вѣнеѣ отѣ трѣннѣ. възложнша на главѣ емоѣ СЕ 49b 25-50a 1; вѣнѣца нсплетѣ сѣѣ слѣзѣнннѣ тоѣннѣмѣ С 274.16-17; нюда ... снло нсплетѣ днѣволоѣ. нзѣѣѣтѣ са сѣѣѣн С 363.3. Изч.

СЕ, С. Гр. πλέκω, πλεκή.

Неб. изплѣта ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ВТР, ДА.

НСПЪНЕНЬЕ, -ѣ ср. 1. Изпѣлване, на-

пѣлване. та молннѣ ꙗ бже сѣннѣ нашѣго. вѣгвѣѣшѣаго. ѣтѣ нспѣнннѣ кѣпѣан. твоѣа благостннѣ СЕ 8a 8. // Сѣѣѣрѣжаннѣ, пѣлнеж. колнко кошѣннѣ нспѣнннѣ оѣкрѣѣхѣ възѣсте М Мк 8.20 З; да подѣжѣтѣ сѣа морѣ ꙗ-спѣннн-ѣ-го СП 97.7. Срв. СП 95.11. // Образно. ꙗнѣ естѣ земѣѣ н-спѣннн-ѣ-ѣ СП 23.1; моѣ во естѣ вѣселѣнаѣ ꙗ нспѣнннѣ (вм. нспѣнннѣ, Север., с. 63, бел. под линия) еѣа СП 49.12; госпѣдн да отвѣрѣжтѣ са невѣса. н да

прннмжтѣ доушѣ рава твоего. ꙗкоже
н людемѣ твоимѣ всѣсѣрскѣа црѣ-
къве. н всѣского нсплъненна ꙗа С
254.18–19. 2. Изобиліе, пълнота. ꙗ
отѣ исплъненнѣ его мѣи всѣи прнмѣхомѣ.
благоудѣтъ вѣз благоудѣтъ З Йо 1.16
А. Изч.

М, З, А, СП, СЕ, С. Гр. κληρονομία. Вар.
испльненъе.

Неб. Срв. испълване, испълняне ОА, ВА,
МлВТР, АР, РВЕ; испълвание, испълню-
ване, испълняне *остар.* ВА, НГер,
МлВТР, РВЕ.

нсплъннтн, нсплънѣж, нсплънншн св.

1. Напълня, испълня нещю. оуче-
ннцн ... сѣвзраша же н нсплъннша
дѣва на десѣте коша оуцроуѣхъ М Йо
6.13 З, А; хрѣмнна же нсплънн са отѣ
вона хрѣзмѣннѣа М Йо 12.3 З, А,
СК; десннца ихъ исплънн сѣа мѣита СП
25.10; рашнрн оуста твоѣ исплънѣж ѣ
СП 80.11; трѣва ... еѣже не исплънн
рѣкѣи своѣѣа жнѣан. нн лона своѣго
сѣвнраѣан рѣковѣатн СП 128.7; оврѣ-
те са водоносѣ нсплъненѣа водѣи С
550.25–26. // За мнозина – сѣбе-
рем се, запълннм, заемем изцѣло
нѣкакво пространство. ꙗ ншедѣше
равн тн на пѣтн. сѣвзраша всѣа ѣже
оврѣтѣж. зѣлѣнѣа же н добрѣи. ꙗ нсплъ-
ннша бракъ въздежаштнхъ М Мт
22.10 З, А. Срв. СЕ 106b 11; ꙗ пома-
нѣша прнудѣстннкомѣ нже вѣдѣхъ вѣ
дроуѣсѣмѣ коравн. да прншедѣше
помогѣтѣ нмѣ. ꙗ прндѣж н нсплъннша
ова коравѣ М Лк 5.7 З, А; растнте са
ꙗ множнте са. ꙗ нсплъннте земѣж К 8а
22. Срв. С 420.21–22; вѣаше сѣа ада-
момѣ еѣа ... роднѣвѣша снѣи н дѣштерн.
отѣ ннхѣже нсплънн са мнрѣ всѣ С
9.22–23; всѣ мнрѣ оученнкѣ нсплъ-
ненѣа вѣстѣ С 136.13; н прншедѣ-
шемѣ нмѣ на мѣсто ндеже вѣша
сѣвзраѣан са. нсплънн же са всѣ то
мѣсто С 125.28; благословнѣнѣа гра-
дѣи адова сѣаншѣа нспражннѣа. а
невѣсна жнѣаншѣа. многѣнхѣ сѣпа-

санѣштнхѣ са. нсплъннѣ С 342.6; не
во домѣ молнтѣннѣи тѣчѣнѣ вѣаше нс-
пльненѣа ѣдннѣ С 563.4. // За расте-
нне – разрастна се, разсѣя се,
разпространя се. виноградѣ из его-
чѣпта прѣнесе ... ꙗ насѣдѣ кореннѣа его ꙗ
испльнн земѣж СП 79.10. //
Намокря, напоѣ. онн же нсплъннше
гѣвѣа оцѣта. на всопѣ възнезѣше.
прндѣша кѣ оустомѣа его М Йо 19.29.
// За прах – поснпя, покря. пода-
вѣ же рѣкѣа равѣа вѣнн чловѣкоу.
вѣставн него отѣ земѣа. н отрасѣ немюу
главѣ н рнзѣи. н всѣа нсплъненѣа отѣ
праха. н посадн него тоу вѣ тон
црѣкѣвнцн С 555.23. // Образно. сѣи
на распонѣ. вѣкоуѣснѣа есн. из гѣвѣи
оцѣта. ꙗ оупонѣа есн. вѣса нѣнавн-
дашѣа теѣѣ (!). всѣ же дѣхъ нпрннѣ
(!). ꙗ вѣсѣкѣ ѣзѣкѣ квѣсѣнѣжѣ. квѣсомѣ
не нсплъненомѣ. погѣвѣѣлнѣннѣ СЕ
42b 19–20. 2. Обхванат, обзет, из-
пълнен сѣм от чувство, настро-
енне ꙗ под. ꙗ нсплъннша (сѣа) страхома
гѣлѣшѣте. ѣко вндѣхѣа (мѣ) днѣвѣна
днѣше М Лк 5.26 З, А, СК; нѣ ѣко сн
гѣлѣхъ вамѣ. скрѣвѣ исплънн сѣзѣдѣца
вашѣ З Йо 16.6 А; вѣзнгра са
младѣзнецѣа вѣ чрѣвѣа еѣа. ꙗ нсплънн са
дѣхѣ сѣтнѣмѣ еансѣветѣ М Лк 1.41 З,
А, СК; да исплънѣатѣ сѣа оуста моѣ
похвалѣи СП 70.8; ꙗ еѣе ... да вѣнн-
детѣ прѣдѣ тѣѣа молнтѣа моѣ ... ѣко
испльнн сѣа золѣ дѣша моѣ ꙗ животѣ моѣ
адѣ прѣвѣннѣ сѣа СП 87.4; помнлоуѣ^{нѣи}
гн помнлоу. ѣко по мнѣоу исплъ-
ннхомѣ сѣа оуннчѣженнѣа СП 122.4;
блговѣнѣа есн еѣе ... даѣан пнщнѣа вѣсѣ-
кон пѣтн. исплънн радостн н весѣлнѣа
сѣца наша СЕ 17a 4; вндѣвѣз ѣж
павѣлѣ нсплънн са радостн н просмнѣа
са С 4.29; магнѣа кѣто вокеѣода ... нс-
пльненѣа гнѣва на крѣстнѣанѣи. н гѣдѣ.
нже да не отѣврѣжетѣ са нмене
хрѣсѣстоѣа (!). да оубнѣнѣа бѣдетѣ. н
гнѣва нсплъненѣа прндѣ кѣ нконнѣскоу
градѣу С 45.18, 21; внѣмѣ же. бла-

ЖЕНЗИН ГЛАГОЛАШЕ ... СЪПОДОБН МА ВЛАДЪИКО. НСПЛЪННТН СА СЪТААГО ТВОЕГО ДЪХА С 103.12; МЪДРОСТН НСПЛЪНЕНЪ КЕСН С 157.25; ВСА НЮДЕА НСПЛЪНН СА ВЛАГОДЪВАННН С 323.25; W СВЪТЕЪТЪ ЗЪЛОБН НСПЛЪНЕНЪ С 385.26-27. 3. Наситя, задоволя. АЛУЖШТАМ НСПЛЪНН ВЛАГЪ. I БОГАТАШТАМ СА ОТЪПОУСТН ТЪШТА М Лк 1.53 З; ЁСПЛЪННОМЪ СА ЮТРО МИЛОСТН ТВОЕА ГИ СП 89.14; НАСЪТИЛЪ ЕСТЬ ДЪШЪ ТЪШЖ. Н ДЪШЪ АЛУЖИЖ ЁСПЛЪНН ВЛАГЪ СП 106.9; СЛАВА ТЕБЪ ГИ ... ЪКО ДАСТЪ НАМЪ ВРАШЪНО ВЪ ВЕСЕЛЕНЕ. НСПЛЪНН НЪИ. НСПЛЪНЬ СЪТААГО ДЪХА СЕ 17a 16-17; ГИ НЪХЕ. ВЛГВН. I НСПЛЪНН НЪЗЪИТЪКЪИ. НЕДОСТОИИЪИХЪ РАВЪ ТВОИХЪ СЕ 17b 1; Н НСПЛЪНН ДЪШЪ РАВА СВОЕГО ТВОЕА ВЛАГОСТЪИНА. Н ПОКАЖН ... ЯКО ТЪИ КЕСН БОГЪ КРЪСТНИАНЪСКЪ С 163.4-5. 4. Извърша, осъществя, изпълня нещо. НСПЛЪНН ГИ ВЪСЪ ПРОШЕНЪ ТВОЪ СП 19.6; ВСЕ БО СВОЕ НСПЛЪНН ХЕ С 420.5-6; ПО НЕТННЪ ВЪИСТЪ РАЗВОИИКЪ: КЕДНОНАДЕСАТААГО ЧАСА ДЪЛАДЕЛЪ. ВЪ СЕГО БО ДЪНЕ ЖИЗНН НСПЛЪНН ДЪЛО С 427.4. // Изпълня, спазя [закон, заповед, религиозна догма, молба и под.]. НЕ МННТЕ ЪКО ПРНДЪ РАЗОРНТЪ ЗАКОНА АН ПРОРОКЪ. НЕ ПРНДЪ РАЗОРНТЪ НЪ ИСПЛЪННТЪ З МТ 5.17 А; ДА НИКТОЖЕ НЕ ГЛАГОЛЕТЪ ЯКО СЕГО ДЪЛАМА ЗАКОНЪ ОУПРАЗНН. СЕГО ДЪЛАМА Н ОУСТАВН. ПОНЕ НСПЛЪННТН КЕГО НЕ МОЖААШЕ С 416.27. // Накарам, подтикна някого да извърши нещо. СЪЗИН ЖЕ ВЪИИ КОНОНЪ ... ГЛАГОЛАШЕ ... ГИ ИСУ ХЕ ... СЪВЛАЗНИ ВСЕ МНОЖЕСТВО СЕ ... НСПЛЪНН А ДА РАЗОУМЪИЖЪТЪ ЯКО ТЪИ КЕСН БЪ. Н РАЗВЪ ТЕБЕ ИНОГО НЪСТЪ С 31.19-20.

НСПЛЪНЕНЪ ВЪИТН. а) Гр. πλήρης; еімі. Изпълнен съм [образно]. ВЛАЖЕНЗИН ЖЕ РЕЧЕ НСПЛЪНЕНЪ КЕСМЪ ВЕСЪМРЪТЪНААГО ВРАШЪНА С 19.12; б) Гр. τέλειος еімі. Съвършен съм в нравствено отношение. ВЪДЪТЕ ЖЕ ВЪИ НСПЛЪ-

НЕНН. ЯКОЖЕ Н ОЦЪ ВАШЪ НЪСКЪИ. НСПЛЪНЕНЪ ЕСТЬ СК МТ 5.48.

ВЪ ТЪЛЕСН НСПЛЪНЕНЪ. Гр. ἐν ἡλικίᾳ τελεθρωμένῃ. В зряла възраст. ГИ БЖЕ ... ВЛГВН I СЕ МАДАТЬЦЕ ... ДАЖДН ЕМОУ ВЪ НАУИНАИИ. ПОСТРИЖЕННЪ ВЛАСЪ ЕГО. ПОСПЪШЕННЕ ВЪ ТЪЛЕСН ИСПЛЪНЕНЪ. I СЪДННЪИ СТАРОСТН СЕ 8a 18. ~ СА СТРАГ. И БЕЗЛ.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, К, С. Гр. πλήρω, πίμπλημι, ἐπιπίμπλημι, γεμίω, ἀναπλήρω, μεστόω. Вар. НСПЛЪННТН, НСПЛЪИТН, ЁСПЛЪННТН, ИСПЛЪИТН.

Нѡб. изпълня [се] ОА, ВА, АК, НТ, БОТ, ЕТМЛ, МЛБТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА; изпълня [се] гуал. ДЮВ, НГЕР, ДА.

НСПЛЪННТН СА, НСПЛЪИЖ СА, НСПЛЪИИИИ СА св. 1. За време – настана, настъпя, дойда. ПРНДЕ НЪСЪ ВЪ ГАЛНЕНЪ ... ГЛА. ЪКО НСПЛЪИИ СА ВРЪМА. I ПРНВАНЖН СА ЦРСТВЕНЕ БЖНЕ М Мк 1.15 З; ЕЛНСАВЕТИ ЖЕ НСПЛЪИИ СА ВРЪМА РОДНТИ ЕН М Лк 1.57 З, А; ИСПЛЪИИИИ СА ДЪИИЕ РОДНТИ ЕН М Лк 2.6 З, А, СК; I ЕГДА НСПЛЪИИИИ СА ОСМЪ ДЪИИИ ДА Н ОВРЪЖЖЪТЪ. I НАРЪША ИМА ЕМОУ НЪСЪ М Лк 2.21 З, А, СК, Б; I ЕГДА НСПЛЪИИИИ СА ДЪИИЕ ОУИШТЕННЪ ЕГО. ПО ЗАКОНОУ МОСЕОВОУ. ВЪЗИИЕСА Н ВЪ НАМЪ. ПОСТАВНТИ ПРЪДЪ ГИМЪ М Лк 2.22 СК; ВЪИ ВЪИИДЪТЕ ВЪ ПРАЗДЪИИКЪ СЪ. АЪЪ НЕ ВЪИИДЪЖ ВЪ ПРАЗДЪИИКЪ СЪ. ЪКО ВРЪМА МОЕ НЕ ОУ НСПЛЪИИ СА М Йо 7.8 З, А. // Изтека, отмина. Н ВЪИСТЪ ЪКО НСПЛЪИИИИ СА ДЕНЪЕ СЛОУЖЪБЪИ ЕГО ИДЕ ВЪ ДОМЪ СВОИ М Лк 1.23 З, А. 2. Сбъдна се, осъществя се. ЪКО (ДЪ)ДЪИИЕ МЪИШТЕННО СИ СЪТЪ. ДА НСПЛЪИИИИ СА ВЪСЪ НАПНСАИИ М Лк 21.22 З; СИ ОУВО РАДОСТЬ МОЪ НСПЛЪИИ СА М Йо 3.29 А; I РАДОСТЬ ВАША НСПЛЪИИИИ СА М Йо 15.11 З, А, СК. М, З, А, СК, Б. Гр. πληθύναι, πληροομαι. Вар. НСПЛЪИИИИ СА, ИСПЛЪИИИИ СА.

Нѡб. Вж при НСПЛЪИИИИ.

НСПЛЪНЬ прил. неизм. и нареч. I. Неизм. прил. 1. Изпълнен, напълнен, пълен. ВЪЗАСА НЪЗЪИТЪКЪИ

оукрочухъ. дъва на десате коша
исплънь *М Мт 14.20 З, А*; ъко чъша
въ ржцѣ гни. вина неразтворена исплънь
растворениѣ *СП 74.9*; и надъвиж са
ѣакоже обраштеши водъ. и шздъ
отверъзе дъвѣри паничнѣ. и обрѣте иж
исплънь *С 550.2*; обрѣте ... водонось
исплънь водъ *С 551.6*; нъ и
окрѣгънаа въса хлѣвнизи. исплънь
вѣахъ позорочѣштинхъ вѣванемзи-
нхъ *С 563.6*. // Намокрен, напоен.
текъ едниъ отъ ннхъ. и прнемъ гъвж.
исплънь оцѣта ... напѣше и *М Мт*
27.48 А, СК. // Засегнат дълбоко,
поражен [от болест]. и се мжжъ
исплънь прокаженнѣ *М Лк 5.12 З*. //
Образно. и слово плъть вѣстѣ. и въселн
са въ нзи. и видѣхомъ славъ его. славъ
ѣко иноуададего отъ оца. исплънь бла-
годѣти истинни *З Йо 1.14 А*; не бж-
дѣте коупно съ ннми князи содо-
мстни. и внодне гоморьстни. нмжѣ рж-
цѣ кръве исплънь *С 136.4*. 2. Обхва-
нат, обзет, завладян [от настрое-
ние, чувство, мисъл и под.] ісъ же
исплънь дѣа сѣа. възвратн са отъ
норъдана *М Лк 4.1 З*; нъ ѣко си
глахъ вамъ. скръбн исплънь сръдъца
ваша *М Йо 16.6 СК*; правъдъзи
исплънъ десница твоѣ *СП 47.11*;
обрѣтоша са ... дъва брата ... мжжа
правъднѣа. исплънь сѣшта вѣрзи *С*
255.14; ннчтоже без-д-разоумя глаго-
летъ сватое писаннѣ. нъ въсе божни
доуха исплънь *С 356.17*; юньць гнѣва
исплънь вѣвзъ и ѣ хлѣва искоунѣз.
гоннтъ въса *С 566.3*.

II. Нареч. Напълно, цялостно, до-
край. слава тебѣ гѣ ... ѣко дастъ намъ
бращно въ веселнѣ. исплънн нзи.
исплънь сѣадо дѣа *СЕ 17а 17*.

трѣвзи исплънь. Гр. κατείδωλος. Из-
пълнен с идоли. (непрн)ѣзнии тѣа
и трѣвзи исплънъ сж(щ) *Е 39б 13*.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. πλήρης, πλη-
σθεῖς, πεπληρωμένος, πλήρως, πληρώματα.

Вар. исплънъ, исплънь, исплънь, исплънь.
Неб. Срв. изпълнен ОА, ВА, АК, Вот,
МлВТР, РВЕ.

ИСПЛЪНАТН, ИСПЛЪНАЖ, ИСПЛЪНАЖШН
несв. 1. Изпълвам, заемам някак-
во пространство. въ фарсеннж хлѣ-
вниж приде акзи чловѣкъ. въсе мѣсто
исплънаан. да и божни строн и чло-
вѣколюбовствнѣе покажетъ *С 391.5*. //
Образно. како слънце въселенижъ
исплънѣетъ *К 13б 1. Срв. С 450.10*;
истинънзи бгъ ... въса ѣаже на небесехъ
и на земн и въ морн исплънѣа при-
ходомъ ... тебѣ подоваатъ хвала *С*
144.15; пакъи тоу владъко ... мн-
монде въсѣчскаа исплъниаа *С 250.16*.
// Въплъщавам се, приемам плѣт-
ски, човешки образ. къгда съинде
на оставани въспръннхъ. ка съинде
сѣин вънжтрѣ. како на земнѣ приде
исплънаан чловѣка *С 458.28*. 2. Об-
хванат, изпълнен съм [от някакво
чувство, състояние и под.]. отроча
же растааше и кръплааше са дѣхомъ.
исплънѣа са прѣмждростн *М Лк 2.40*
З, А, СК, Б. З. Прен. Насищам, за-
доволявам. его ... исплънѣнѣаго
благъи мн похоть твоѣ *СП 102.5*. ~
са *страд.*

М, З, А, СК, Б, СП, К, С. Гр. πληρόω, ἐπιπλή-
πτει. *Вар.* исплънѣти, исплънѣти.

Неб. изпълням, [се] ОА, ВА, АК, Вот,
ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ, ДА; изпълвам
[се], изпълнювам [се] *гуал.* Дюв, НГѣр, ДА.

исплѣтн, исплѣвж, исплѣвешн св. Опле-
вя, изплевя. не добро ли съма съвъ
есн на селѣ твоемъ. отъ коудж оубо
нматъ плѣвелъ ... хоцешн ли оубо да
шедъше исплѣвемъ ѣа *М Мт 13.28 З*.
Изч.

М, З. Гр. συλλέγω.

Неб. изплевя ОА, ВА, НТ, Дюв, НГѣр,
МлВТР, ВТР, АР, РВЕ.

исповѣданыѣ, -ѣ ср. 1. Изповядване,
разкриване на чувства, мисли,
постъпки, грехове и под.; призна-
ние. ѡ разбоинѣе. желѣемжжъ татѣжъ.
кредомоумоу исповѣданъ. и велнкъ
мъдъзи разбоискънъ (!) съпсавъ. и
велнкъ плодъ показанъ. исповѣданъѣ

К 11b 32; тн тако въз мнозѣ молнтвѣхъ исповѣданнемъ тзѹно крѣденоуоуоумоу сзложнвз златомъ нан сьревромъ при- нестн. тн тзгда мжкзи да нзвѣдетъ чловѣкз тз С 42.22; н се жена ... таже вѣ грѣшница ... маьуаштн молнтвѣхъ творѣаше. н срьдцемъ еднѣмъ исповѣданнѣ твораштн. мольбѣхъ прино- шаше С 391.19–20; такоже ... бла- гзѣа нравзѣ мжжа. сзказахомъ. тако достонтъ н ... паденыѣ сзповѣдатн. глаголѣштемъ потомъ ... по сьврѣ- шенѣмъ него покааннн. н довлннмъ исповѣданнн. прѣвеланкаѣ чоудеса С 520.29; како възрѣжъ к' тебѣ бже. кон- ан науало исповѣданню обраштѣхъ С 528.3. // Тайнството изповед пред свещеник в знак на покаанне за извършени грехове. н глѣ пб ... блко гѣ бже ... тзи прнмн покаанне. і исповѣданне равоу твоемоу семоу ... і еже сзгрѣшн отъ- даждн ѣко благъ СЕ 74a 15; прнмн исповѣданне рава твоего сего. н еже аще сзгрѣшн. волеж. ан не волеж. прѣгрѣшенемъ словомъ. ан дѣломъ СЕ 77a 14–15; прнмн гѣ оумаленое се исповѣданне. грѣшзнааго рава твоего СЕ 77b 19–20; на негоже оца обѣтованнѣ твоѣхъ възлагаешн. прѣвое н послѣднее исповѣданне. таннзѣ срьцю. ѣкоже бжнѣа повѣстн сзказантѣхъ СЕ 92a 9–10. 2. Вероиз- поведанне, изповеданне. вратнѣ. стаѣ званню нбеснмоу причастзннцн. разоумѣнте апѣтла. н архнереѣхъ. исповѣданнѣ нашего іс хѣ Е 25a 15–16; вкрнан н отъ в'сѣхъ прилогъ непрѣ- знннз. да твоѣжъ помощнѣхъ. сзхраннвз исповѣданне чнсто ... вѣдетъ при- частзннкъ црства твоего СЕ 80a 14; прѣвѣдѣте о вѣрѣ хсовѣ. н молнтвѣхъ сзтворнте о мнѣ кз гоу. да сзконъ- чанъ вѣдѣхъ въз исповѣданнѣ семъ С 16.27; н повелѣ него внтн. стзнн же ннснѣ прѣвѣрзпѣ о доврѣмъ исповѣ- даннн хрнстосовѣ С 46.28; мзи же готовн іемъ за хрнстосово исповѣ-

даннн. не тзѹнѣхъ едннѣхъ оумрѣтн. нз н тзисѣштанн С 106.23–24; възпра- шавъ же а н оувѣдѣвз прилежноѣ. н непрѣклонноѣ исповѣданнн нхъ ... повелѣ ... жнвзѣ а сзжнзатн С 111.9. 3. Обещанне, обет. блюдн чадѣ. каковаа обѣтованнѣ даешн боу. блан во прндѣхъ напнсанѣше исповѣданне твое се. егоже нмашн истазанъ взытн. во възторое прншествнѣ гѣ нашего нсѣа СЕ 87b 3–4. 4. Славословие, просла- ва. прндѣхъ сквоуѣ мѣсто крова днвзна домоу бжзѣ. въз гласѣ радваннѣ і исповѣданнѣ. шюма празноуѣщаго СП 41.5; варимъ лиц-е-го исповѣда- ннмъ. і въз пзсалзмѣхъ възсканѣмъ емоу. ѣко бѣ велел СП 94.2; гѣ же нбса створи ісповѣданнѣ красотѣ прѣдъ нмъ СП 95.6.

везъ исповѣданнѣ. Гр. ἀνέκφρατος. Невъвозможен, невероятен. а рож- дѣство него въсемоу словоу оделѣ. а н отъ гроба н нсходъ прѣндетъ всего помзсѣла. н кз оученнкомъ възлазъ анше рѣчн іестъ. н везъ исповѣданнѣ С 501.19.

въ исповѣданнѣ. Гр. ἐν ἑξομολο- γήσει, εὐχαριστῶν. С благодарност, с признателност. н власть коупно сзззѣва на господнѣхъ хвалѣхъ. цѣсара зема. н вса сѣдна земнзѣа ... вь- датн господевн. въз исповѣданнн. во- гомъ наоученнѣхъ прѣсн С 320.11; сзпрннмннкъ вѣдн надзлежаштнн сзмрѣтн алѣган'дровѣ. н сзконъчан въз исповѣданнн мжчєнннѣ С 161.2–3; прѣклоннвзше колѣна. н протазше взыа своа. сзконъчаша сѣ мѣемъ. въз исповѣданнн хрнстосовѣ (!) С 181.2.

Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ὁμολογία, ἑξομολόγη- σις, ἑξαγγελία, πίστις. Вар. исповѣданннѣ, исповѣданне, исповѣданнѣ, исповѣданнѣ, исповѣданнѣ.

Нѣб. изповеданне книж. ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлВТР, ЕтБАН, ВТР, РВЕ, АР; изповяданне остар. ОА, ВА.

ИСПОВѢДАТН, ИСПОВѢДАЖ, ИСПОВѢДАШН
нєсв. 1. Изповядвам, признавам

извършени грехове, прегрешения, простѣпки и под. н крѣахъ са ѿ него въ нерданъстѣн рѣцѣ. исповѣдаѣще грѣхъи своа А Мт 3.6 СК; крѣаахъ во са рече. исповѣдаѣще грѣхъи своа СЕ 92а 12; w развоинѣ. желѣемжѣ татѣвж. крѣамоумоу исповѣдаа К 11b 20–30; н текъше въ црѣкзѣв хѣвж каахъ са. славаште бѣ. н исповѣдаѣште грѣхъи своа въша крѣстн-анн С 4.3; н прѣлюбодѣнствомъ себе оскврннѣзѣн. н оубоѣмъ. н сзповѣдовати наѣнъ. јакоже вѣаше по истинѣ. исповѣда нмъ все сзбѣзѣшене са С 524.1; н нзѣна гн. вѣдѣштоу теѣвѣ блггѣн вса исповѣдаѣ. о томъ проса проштѣнѣа С 528.15. // Извършвам тайнството изповед, покайвам се пред духовно лице. мѣнѣ лн кетъ прншѣдѣше кз семоу попоу тн исповѣдати грѣхъи своа. еже многъкратъи паѣе мене сѣгрѣшн С 358.20. 2. Обявям, признавам, че вярвам в Бога или в божества. обаѣе оубо н отъ кѣназъ мѣношн вѣрѣваша въ него. нз фарнѣн радн не исповѣдаахъ. да не н-сѣнъ-мнштъ нзгнѣнн бѣдѣжъ М Йо 12.42 З, А; н снѣе пострадаѣше вѣнѣуанн въша ... богоу вѣрѣваѣше хѣа исповѣдаѣше. стѣаго дѣа не отъврѣгъше са С 81.14; танна сзкрѣвенѣа отъ вѣкъ. н нзѣнѣ облнчн-маѣа насъ радн. исповѣдаѣштннмъ владѣѣство твоѣ С 143.15; се наоучнхъ та. јакоже сзмѣсантн н испѣдати јако сѣтъ вош. аште лн нн н неволенъ та прнпоуждѣ исповѣдати С 149.11; такожде н азъ та прнпоуждѣ. прн народѣ всѣмъ сем'. исповѣдати јако кетъ богъ на небешн. н разѣвѣ того ннктоже ннъ С 149.16; югда напншетъ кнѣгъи исповѣдаа бога моего С 152.6–7; како таковѣн прѣльстн ... прѣдасте са. ѣдного бога исповѣдаѣще н хрнстѣа С 175.26–27; исповѣдати н славтн. неразѣвѣ-лаѣемжѣ н коупѣностѣжѣ тронѣж.

отѣца н сзѣна н свѣтааго доуха С 207.25; ѣдного та гѣ бѣ исповѣдаѣ С 505.15. 3. Разказвам, описвам, правя нещѣ известно, разкривам нещѣ. вѣставѣше же пондоша въ своа домъи. н исповѣдаша вса всѣмъ еже са сзлоучн нмъ С 40.1; а еже цѣлѣ-ннѣа въ жнтнн своѣмъ сзтворн. н по сзмрѣтн него. ннктѣже можѣтъ исповѣдати С 53.29; w вѣдѣзѣ кѣто доѣленъ исповѣдати. печѣлн н вѣзѣзѣханнѣа н плаѣъ лѣднѣ жнѣштнѣхъ въ градѣ томъ С 56.25; аште н несѣвѣднѣаа оудѣса исповѣдаа. оуштрашѣ послѣоушаѣштѣаго С 428.9–10. 4. Казвам, изрнчам. онъ же вѣставнѣз ѣвзпрашаашѣ. ѣто кетъ вннѣа. онѣн же отъ печѣлн не мѣжштн исповѣдати. сзповѣдаша нже вѣша сѣ нѣж прншѣлн С 44.9; исповѣда скѣврнѣжѣ своѣж хоѣлѣ. С 189.12; благодѣѣтѣ исповѣдаѣ богоу моемоу. дарѣствовѣшоѣоумоу мн разлнчнѣннмъ мѣкамъ трѣпѣннѣ вѣнѣць С 254.10; н онѣ прнносашѣ исповѣдаѣтѣ доѣро-разоумнѣвѣ н своѣ н владѣѣѣско С 376.20. // Опредѣлям, окачѣствѣвам. да нкѣѣже оубо отъ владѣѣѣ. отъ неѣрѣѣзнѣ. обладѣнъ сѣ оѣстѣнама своѣма. исповѣдаѣ себе вѣрна срѣцѣемъ. далѣе отъстоѣтъ бѣ К 2b 28; ннеднѣноже са исповѣдаѣтъ благоѣ въ разлѣченнн жнѣнштѣ братнѣ ЗЛ Пб 16–17. 5. Обѣщавям. прнзѣрн мнѣдѣ-номъ окомъ. на сзмѣрѣнне раба твоѣго сѣго. ѣже вѣзложн. н исповѣда прѣдъ многъи сзвѣдѣтѣлѣи СЕ 93b 10. 6. Славя, прославям. бѣа ннктоже не вѣдѣ ннкѣдеже. нз тѣкъмо нноѣадѣзѣ снъ. сзѣн въ лонѣ оѣ. тѣ исповѣда А Йо 1.18; прѣпѣтѣлѣ бѣѣ. та вѣнѣстнѣж исповѣдаѣще. нмамъ грѣшннн за-стѣпннѣж Е 286 6; нѣса исповѣдаѣтѣ слаѣж бѣжѣж СП 18.2; поѣте гѣи прѣ-поѣвѣнѣ его. исповѣдаѣте памѣатѣ сѣѣѣннѣа го СП 29.5. ~ са *страг*. М, З, А, СК, Е, СЕ, К, С, РЛ, ЗЛ, МЛ. Гр.

ἐξομολογέω, ἐξομολογέομαι, ὁμολογέω, καθομολογέω, καταγγέλλω, διηγέομαι, ἐκδιηγέομαι, ὑφηγέομαι, ἐπαγγέλλομαι, δημοσιεύω, λέγω. *Вар.* исповѣдатн, исповѣдатн, исповѣдатн, исповѣдати, исповѣдати.

Неб. Срв. изповядвам ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтВАН, БТР, АР, РБЕ, ДА.

ИСПОВѢДАТН СА, ИСПОВѢДАЖ СА, ИСПОВѢДАЮШН СА *несв.* 1. Изповядвам се, признавам си извършени грехове, прегрешения, простѣпки и под. исповѣдаж са прѣвое бѡу в'седръжителю. і тевѣ бѡе. в'ѣхъ вешнелънзихъ монхъ грѣхъ *СЕ* 68а 13; нъ аще исповѣдаж са. мнлзтоуетъ са (!) своемуу господннюу. да покрѣпѣтъ са емоу дѣла его. і мнлѡсть оулоуѣнтъ *СЕ* 68б 19; въ цркъвн падала на лицн своемъ. исповѣдааше са бѡу съ стѣнаннѣмъ. н съ слззамн *С* 168.9–10; кз богоу сзгрѣшн даундъ. томоу са исповѣда *С* 361.1; скрзбьнъ замъ исповѣдаж са. ветъхъзіа страстн погонъ *С* 429.21; н колѣнѣ прѣкло-ннѣъ исповѣдааше са боговн. вна без мнлѣстн въ своа прѣшн. н съ плауемъ н многнмъ рзданнемъ глаголааше *С* 527.30; н съ таковнмъ велнкѣмъ покаанннмъ. исповѣдала са до десатн лѣт'. въ пештерѣ тон ... трѣвѣ ... кадъаше *С* 528.23. // Извършвам тайнството изповед, покаявам се пред духовно лице. ѡн нѣ исповѣдашнмъ са *СЕ* 66б 1; тѣмъже хотан исповѣдатн са. енце длъженъ естъ глатн *СЕ* 67б 21; і падѣннцъ на земн. хотан исповѣдатн са. і глѣ нерѣн надъ ннмъ молнтвѣ ѣн *СЕ* 72а 2–3. 2. Обявям, признавам, че вярвам в Бога. пшннн исповѣдавзін са самъ крѣстннанъ. жнвоу нзгорѣтн повелѣхомъ *С* 140.23. 3. Славя, прославям, възславям. нѣъ реуе. исповѣдаж тн са отъуе гн небоу н земн. ѣко оутанлз есн се отъ прѣмъждръхъ н разоумънзхъ. і вьналъ ѣ есн младеньцемъ *М* Мт 11.25 3; і та въ тъ часъ

прнставзшн исповѣдааше са гвн. і глаше о немъ. вѣсѣмъ ѡлѣштннмъ нзбавленнѣ въ нмѣ *М* Лк 2.38 3, А; *СК*; тѣмъже оубо възноснмъ жрѣтвѣ хвалѣ възнж бѣн сѣрѣуъ плодъ оустн-амъ. исповѣдажнем са нменн его *Е* 34а 16–17; ісповѣдате са гю въ глослехъ (!) во псаллзтѣрї десѣтѣстроу-ннѣ поите емоу *СП* 32.2; благо естъ исповѣдати са гю. і пѣтн нмѣ твое възшнел *СП* 91.2; ісповѣдайте са емоу. хвалите нмѣ его. ѣко благъ гѣ *СП* 99.4; ісповѣдайте са гѣи ѣко благъ. ѣко въ вѣкъ мнлѡсть его. ісповѣдайте са бѡу бѣмъ *СП* 135.2; н нанпаче исповѣдаахъ са бѣн. іако такъ даръ данъ възстъ странамъ нхъ *С* 568.23–24.

М, 3, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. ἐξομολογέω, ἐξομολογέομαι, ὁμολογέω, ἀνομολογέομαι. *Вар.* исповѣдати са, исповѣдати са, исповѣдатн са, исповѣдатн са.

Неб. Срв. изповядвам се ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, БТР, АР, РБЕ.

ИСПОВѢДОВАТН, ИСПОВѢДОУЖ, ИСПОВѢДОУ-ЕШН *несв.* Изповядвам [вярата си в Бога]. сѣна бѣжнѣа ... възплъштъша са отъ стѣзіа дѣвѣзї богороднцѣ. исповѣдоватн того коуп'но бѣ н ѡловѣка *С* 533.8; стѣжн во тронцѣ право исповѣдавшнн. н тѣ довлѣншннмъ право исповѣдоватн прѣдавзшнн ... невеснзіа граждѣнзї творатъ *С* 542.28. *Изч.*

С.

Неб. изповядувам *остар.* ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР.

ИСПОВѢДЬНИКЪ, -а *м.* 1. Привѣрже-ник, проповедник [на вяра, уче-ние]. w развоинѣуе цѣсрѣствн исповѣд-нѣуе. оучнтелю ѣкмъ *К* 11б 21; да възша тажде н нама сѣдѣлалзї. іаже н вѣ ... о исповѣд'ннцѣхъ крѣстннанѣскъзї вѣрзї *С* 213.5–6; лъз же вашего сзвора молѣ w мжѣеннцн ... подражателѣ хрѣстовн. жнлншта стѣаго дѣха. нсповѣд'ннцн дръзн. іед'ноуѣмнн съ аггѣ-лзї *С* 67.16. 2. Изповедник – све-тец, страдал за Христовата вяра,

но без да завърши живота си с мъченическа смърт. Мѣа нѣа дѣ ... стѣнх. исповѣднѣ. гоурна самонѣн н авна А 127а 16. Срв. У Па 3; пакѣ приноснмъ тебѣ. словеснѣжъ снѣж слоужбѣж. о оумерзшнхъ въ вѣрѣ ... мѣннцѣхъ. (ис)повѣдннцѣхъ. постѣннцѣхъ СС III 4. 3. Този, който се изповядва. мѣ на раздѣршенне поста исповѣдннкоу. егѣда съподовнтъ са. стѣумоу въщенью СЕ 79b 22–23.

павѣлъ исповѣдннкъ. Гр. Παῦλος ὁ Ὁμολογητής. Павел Изповедник – цариградски патриарх [340–341 г., 341–342 г., 348–350 г.], жертва на арианите. Умр. мъченически в Кападокия през 350 г. Пр. на 6 ноември [и 25 октомври]. мѣа октѣ нѣа. стѣоу ю мѣоу маркнана н мартоу-рна. н павѣа исповѣдннка А 124b 6; мѣа нѣа ѣ стѣаго павѣа исповѣдннка А 125b 28.

А, У, СС, СЕ, К, С. Гр. ὁμολογητής. Вар. исповѣдннкъ, исповѣдннкъ.

Неб. изповедник църк. ОА, ВА, НТ, НГер, Бот, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ, ДА.

исповѣдннца, -а жс. Изповедница – светица, страдала за Христовата вяра, но без да завърши живота си с мъченическа смърт. атн възша пноннн презвѣтеръ. н савннн исповѣдннца С 124.26. Изч.

С. Гр. ὁμολογήτρια.

Неб. изповедница църк. ВА.

исповѣднѣ, -ѣн прил.

исповѣднѣ възтн. Изповядвам се, изповядвам греховете си. гѣ вѣже вѣсемогѣн. тебѣ вѣдѣж азъ исповѣденъ. вѣсѣхъ монхъ грѣхъ СЕ 72а 5–6. Изч.

СЕ. Вар. исповѣденъ.

Неб. Срв. изповядам, изповядвам ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ДА.

исповѣдѣтн, исповѣмъ, исповѣсн св.

1. Изповядам, призная извърше-

ни грехове, прегрешения, простѣпки и под. рѣхъ исповѣмъ на мѣа беззаконенѣе мое гѣо. | тѣи оставилъ еси нечѣсти сръдѣца моего СП 31.5.

2. Обявя, призная [вяра в Бога или в божества]. да вѣще кто исповѣстъ хѣа. отѣлѣж(ченъ) сѣнѣмншѣа вѣдетъ М Йо 9.22 3, А; w развоинѣе ... родителевъ жрѣбѣи погѣвѣшъ. вѣсѣдонѣж приоврѣте. вѣко прѣвѣе цѣрствѣе исповѣдѣвъ К 11b 20; w развоинѣе ...

поздѣ вѣрѣвавѣ. а скоро исповѣдѣвъ. послѣжде приедѣ. | прѣвѣе са вѣнѣчавъ К 11b 33; понѣ нѣинѣ исповѣднѣе отѣпаденнѣе бѣоу вашемоу С 35.14; исповѣждъ оубо іако сѣтѣ възн нстннннн. благодѣтннн аште лн нн мѣстн н мѣкѣи еже тн вѣдѣжтѣ отѣ мене сѣтворнтн тѣа нмѣтѣ вѣдѣтн.

іако сѣтѣ нстнннннн възн С 148.16; испѣвѣждъ оубо по волн прѣжде вѣдѣи С 149.11–12; не нматѣ прѣнтн на онѣж странѣ. донѣжде прѣжде исповѣстѣ нма гѣа моіею тѣ хѣа С 152.1; како можешн разоумѣтн. аште воіевода исповѣстѣ далече сѣи С 152.4–5; н

бога исповѣсн отѣ тебе роднѣвшѣааго са С 237.20; кѣднѣмъ гласомъ исповѣдѣ. гѣ мон н вѣгъ мон С 505.20.

3. Разкажа, опиша, направля нещѣ известно, разкрія нещѣ. бѣже жнвѣтѣ моі исповѣдѣхъ тебѣ СП 55.9; пѣтн моѣа исповѣдѣхъ і оуслѣшѣа мѣа СП 118.26; нѣ оста ннчѣсоже прѣемъ вѣрѣда. жѣрѣ сѣи оу опѣна нѣ нѣинѣ исповѣждѣ мнѣ о вѣлѣхованнѣ своіею С 23.5; арнѣанъ воіевода. рече да исповѣстѣ прѣжде нма своіе н ковѣ. н отѣкѣдоу кетѣ С 147.6–7; аште мн не исповѣсн коіеж слѣоѣж нзмѣрн нарѣунтѣа сна змѣна. то мѣжѣ тѣа по вѣсѣмъ оудѣомъ С 231.3–4. 4. Кажѣа, изрека. н тогѣда исповѣмъ нмъ. вѣко ннколѣнѣе знѣхъ вѣсѣ. отнѣдѣте отѣ мене дѣвѣанѣшен беззаконнѣ М Мт 7.23 3; | се естѣ сѣвѣдѣтѣлѣство іѣанѣо. егѣда посѣлашѣа іѣодѣн отѣ іѣма. іереѣа | левѣнн-

ТЪИ. ДА ВЪПРОСАТЪ І. ТЪИ КЪТО ЕСН. І НСПОВѢДѢ. ЪКО НѢСМЪ АЗЪ ХЪ З ЙО 1.20; НЗИНІА ОУБО НДН Н СЕ НСПОВѢЖДЪ НМЪ. ОБЛАДААН ВЪСЕЙ СОУРНИКЪ СНЦЕ КЪ ВАМЪ ГЛАГОЛЕТЪ С 59.11. 5. Обещая. І шедъ гла архереомъ н воеводамъ. како нмъ прѣдастъ-н. н въздра- добаша са. н сзвѣшташа емоу дати сзерево н нсповѣдѣ. І нскааше подо- бна врѣмене да н прѣдастъ М Лк 22.6 З; 6. Прославя, възславя. бѣ ннкътоже не видѣ. ннколанже. иноуадъи снъ. сан въз лонѣ оѣн. тъ исповѣдѣ З Йо 1.18; нсповѣмъ вьсѣ уюдеса твоѣ СП 25.7; полагаѣ на гѣ оупъваніе мое. да исповѣмъ всѣа хвалъи твоѣа СП 72.28; исповѣдѣатъ нѣвса уюдеса твоѣ гѣ. і рѣснотъ твоѣхъ въз цркъзѣи стѣихъ СП 88.6. Срв. Е 376 8—9; исповѣдите паміать стѣинѣа его СП 96.12; н пож- ржтъ емоу жрѣтвѣ хвалѣ. і нсповѣ- дѣатъ дѣла его въз радости СП 106.22; не оумьрж нъ жнвз бѣдѣ. і исповѣмъ дѣла гнѣ СП 117.17; оустъзнама моѣма исповѣдѣхъ. всѣа сѣдъзѣи оустъ твоѣхъ СП 118.13.
М, З, А, СК, Б, Е, СП, К, С, Х. Гр. ἔξο- μολογέω, ἔξομολογέομαι, ὁμολογέω, καθο- μολογέομαι, ἔξαγορεύω, διηγέομαι, ἐξηγέο- μαι, ἐξαγγέλλω, ἀναγγέλλω, διδάσκω, ὁμολο- γίαν καρπῶν [Вар. ἀνακτάομαι]. Вар. нпо- вѣдѣтн, исповѣдѣтн. исповѣдѣти, исповѣдѣтн.
Нѣб. Срв. исповядам ОА, ВА, НТ, Вot, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

НСПОВѢДѢТН СА, НСПОВѢМЪ, СА, НСПОВѢСН СА СВ. 1. Исповядам се, призная си извѣршени грехове, прегрешения, простѣпки и под. аште во са тебѣ нсповѣмъ акъи снѣгъ не оувѣлѣ са. нсповѣмъ са тебѣ гн всѣмъ срьдѣ- цемъ монмъ С 355.1, 2; аште во са тебѣ не нсповѣдѣ. астыць днаволъ оубонства прѣлюводѣнство (!). ржгаа са не останетъ са мене С 355.3—4; нсповѣмъ са тебѣ господн всѣмъ срь- дѣцемъ монмъ. аште во са тебѣ не нсповѣдѣ. въз вѣрѣнзінхъ пастѣѣ не прнмѣшж са С 355.25, 27; прнстжпн

сз слъзамн н нсповѣждъ са уловѣко- лювнввоумоу боу С 526.15. // Извѣр- ша тайнството изповед, изповя- дам се пред духовно лице. н по тѣ въздвнгатъ н. і нсповѣтъ са емоу. і дастъ емоу заповѣ СЕ 77а 7—8.
2. Объяв, призная, че вярвам в Бога. всѣко колѣно покланитъ са. небесскъинхъ н земьнзінхъ н прѣнс- подьннхъ. н всѣкъ азъикъ нсповѣтъ са яко гѣ ѣу хъ С 484.20. 3. Про- славя, възславя. сего радн нпо- вѣдатъ са тебѣ людѣ въз вѣкы вѣка Е 26а 16. Срв. СП 44.18; да нс(по)- вѣдатъ са нмені твоемоу велнкомоу. ѣко страшно н стѣ естъ Е 326 1. Срв. СП 98.3; исповѣмъ са тебѣ гѣ всѣмъ срдцемъ монмъ. повѣмъ вьсѣ уюдеса твоѣ СП 9.2; исповѣмъ са тебѣ въз гжслехъ вѣе бѣе мои СП 42.4; нпо- вѣмъ са имени твоемоу гѣ ѣко благо естъ СП 53.8; їво азъ исповѣмъ са тебѣ въз людехъ гѣ. въз сѣдѣхъ пѣса- ломьскъихъ рѣснотъ твоѣхъ бѣе СП 70.22; мзи же людне твои і овьца пажіті твоеѣа. исповѣмъ са тебѣ въз вѣкъ. въз родъ і родъ възвѣстимъ хвалъи твоѣа СП 78.13; нсповѣмъ са нменн твоемоу гѣ ѣко добро. ѣко отъ вѣсеѣа печалн изъавнлъ ма есн СЕ 77b 14.

Е, СП, СЕ, С. Гр. ἔξομολογέομαι, ἀνθο- μολογέομαι. Вар. исповѣдѣти са, исповѣдѣти са.
Нѣб. Срв. исповядам се ОА, ВА, НТ, АК, Вot, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР, РВЕ.

НСПОДЪННН ПРИЛ.

НСПОДЪНННАЯ ЗЕМЛѦ. Гр. τὰ κατα- χθόνια. Преизподнята, долната земя, царството на мѣртвите, адѣт. ладаре ндн възнъ. н доуша отъ земля нсподьннхъ нстръжена възстъ. нн днаволоу протнвж глаголжштоу. нн сьмрѣтн протнвз ставѣшн С 317.23. Изч.

С
Нѣб. Срв. [пре]изподня ОА, ВА, БТР.

исполниъ, -а м. Исполин, великан. въздрядоуетъ сѧ ѣко исполнъ тештн пѣтъ. отъ научатъка нѣси нсходъ его. н сзрѣтаньѣ го до коньца нѣси *СП* 18.6. *Изч.*

СП. Гр. ἰσολος. Вар. исполнъ. Срв. сполниъ.

Нѣб. исполин ОА, ВА, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтВАН, ВТР, АР.

исполоу нареч.

исполоу оумрътвѣтн. Гр. ἡμιθανῆ ποιέω τινός. Полуумрътвѣя някого. влѣбѣахъ. н доведъше пештн н прилагѣштѣ нмъ главъи палѣхъ. н исполоу оумрътвѣзше пометаахъ на земн *С* 39.7. *Изч.*

С. Вар. исполоу.

Нѣб. изполу *gual.* ОА, НТ, НГер.

испочнѣтн, испочнѣж, испочнѣшн св. Почина си, отпочина си, възстановя силите си. матн же его н не испочнѣвшн въздѣвѣвшн рѣцѣ н текъштн ндѣ плауъштн сѧ до стѣаго мѣжа *С* 43.27; трюдъзна ма сѣтъ отъ шзѣтвнѧ пѣтнѧаго. повелѣ на макъцѣвѣмъ семъ одрѣ почнѣтн мн. нзнѣ оубо испочнѣхъ н възмогахъ *С* 118.24. *Изч.*

С. Гр. ἀναπαύομαι, ἀνακτάομαι.

Нѣб. изпочина *gual.* ОА, НГер, ДА.

исправнѣль, -ѧ м. Наставник, учитель. хрнѣтосъ мн да научнетъ слово. ѣдннзн прѣмждръзн. н прѣмждръзнмъ исправнѣль *С* 532.23. *Изч.*

С. Гр. διόρθωτής.

Нѣб. исправител ОА, ВА, МлБТР.

исправнѣтн, исправнѣж, исправнѣшн св.

1. Исправя, оправя [нещо криво, разкривено]. пришъдъ же н оумръштено нмъи тѣло вѣсе. н лице раскрнвѣено ... тѣуыжъ косе сѧ иег^о правднзн. н исправн сѧ не хоуда чѣстѣ анца иег^о *С* 561.29. // *Образно.* хс глѧ адамовн ... внждѣ мн ланнтама оуддраныѧ. гаже приахъ . да тебѣ развращѣнзн зракъ исправнѣжъ въ прѣвзн образъ *С* 469.9–10. // Насоча в правилна посока. ꙗ постѧнн на камнн носѣ мои. ꙗ исправн стопъи мои *СП* 39.3; отъ гѣ

стопъи ꙗкоу исправнѣтъ сѧ *СП* 36.23; не да исправнѣлн сѧ пѣтѣе мои. сзхраннѣтн оправдѣаннѣ твоѣ *СП* 118.5; бже ... стопъи н нхъ исправн. жнзнь блѣвн *СЕ* 18b 13. 2. Изравня, направя равен [пѣт, пѣтека] [*образно*]. исправнѣтѣ пѣтѣ гнѣ *М*. Йо 1.23 3, А; гѣ ... врагъ монхъ радн исправн прѣдъ товож пѣтъ мон *СП* 5.9; бже ... на вѣсѣхъ мѣстѣхъ исправн имъ пѣтѣ. ан по земн. ан по морю. ан по влатомъ. ан по рѣкамъ. ан ннѣмъ образомъ кзымъ пѣтѣ твораשתемъ *СЕ* 18b 5. 3. *Прен.* Поправя, променя кѣм по-добро. ꙗ наказанъе твоѣ. исправн мѧ въз конецъ. н наказанъе твоѣ само мѧ наоучѣтѣ *СП* 17.36; да не вѣдѣжъ тво отъцѣ нхъ ... родъ иже не исправн сръдъца своего. ꙗ не вѣзвѣри сѣ бѣмъ дѣа своего *СП* 77.8; вѣ сѧа своего послѣа раждаемъ отъ женъи. сѣштѧа подъ закономъ искоупѣтѣ. тѣмъ хотѧ прѣставѣтн законъ. да не кто речѣтъ. ѣко сего радѣ прѣстави н. сего исправнѣтн. ѣко тажъка сѣштѧ *К* 6b 10; ннѣтоже ноудѣма вѣваатъ доврѣ. аште ан воленѣ вѣсе мошѣно исправнѣтн. вола кѣмоу бѣ дана *С* 414.3; оставн даръ свон. н шзъдъ оустрон сѧ сѣ братомъ ... сѣмнреннѧ бо да сѣ братома н сн жрѣтѣа. а тѣи не исправнѣшн мнра. томоу причѣштѧешн сѧ жрѣтѣѣ. нъ не разоумно тн исправнѣннѣе възѣтѣ *С* 423.3; рече кѣмв. отъпоустн старца сего ... отъ сѣпротнвѣаго вѣса мѣуимъ ... равъ же вѣжн ... глѧ ... дрѣзне ан кто отъ мнѣшннхъ что таково сѣтворнѣтн нан исправнѣтн *С* 553.21–22. 4. *Прен.* Осъществя, извѣрша нещо добро. снѣе бо лѣпо кѣстѣ намъ исправнѣтн вѣсѣ правдѣжъ *С* 416.19; довроѣ сѣмѣреныѧ прноврѣтѣныѣ ходѧтан вѣваатѣ. иже сѣтворнѣтн потѣштѧвн сѧ. н исправнѣвнзн то *С* 513.20. 5. *Прен.* Подпомогна, укрепя, утвѣрѣя. да сѣкочаеѣтѣ сѧ (!) зѣлоба грѣшнзыхъ исправнѣшн (*погр. вл.* исправнѣшн *Север.*,

с. 6, бел. пог линия) праведнааго СП 7.10; н дѣла ржкѣ нашѣхъ исправн СП 89.17; гѣ ... исправи въселенжѣхъ ѣже да не подвижитъ сѣа СП 95.10. // Запазя. снѣве равъ твоихъ веселятъ сѣа. н сѣма ихъ въ вѣкѣхъ исправитъ сѣа СП 101.29. ~са страд.

М, 3; А, СП, СЕ, К, С. Гр. εὐθύνω, κατευθύνω, κατορθώω, ἀνορθώω, ἐπανορθώω, διορθώω, πληρώω. Вар. исправити. исправити, исправити.

Неб. Вж. при исправляти.

исправленье, -на ср. 1. Изкупление [на грях, вина, грешка и под.]. и тогда шедъ принеси даръ твои ... мнра бо ради вратрынь. и си жрѣтва бѣи ... тѣи же не исправлѣши мира бѣз оума са приуаштаеши жрѣтвѣ. и исправленье непользно ти бѣи. створи оубо прѣжде. о немъ же жрѣтва принесена бѣи. и тогда насладиши сѣа добръ К 6а 25-26. Срв. С 423.4-5; цѣсарь же даундъ. аште въ грѣхъ вѣ възпалъ. обауе въ правдѣж вѣ обануенъ. ово пльтънзимъ сзгрѣшеннимъ а доуоуе доушънзимъ исправьенним С 360.10; отъ смрътн възхомъ весьмрътнн. се кетъ крѣстьное исправьенне. се кетъ въскрѣсенна веланкое явьенне С 489.29; якоже веланко паденье. толцѣмъ ваште потомъ его възстъ исправьенне С 521.3; оубѣавъ бо са ... отъ покаанья ... отъ ... исправьенья. притварѣетъ его ... боле прѣвааго приложити безаконье С 521.22; ѣколюбвезин владзика. авье толкнзимъ грѣхомъ проштенье кемоу сзтворн. на покаанья прнѣвгаатъ тишинѣ. оупванне кедно на исправьенне дѣш наставника нмзи С 523.9-10; въ семь бо обрѣтаемъ. н житна веланкое въздръжанье. н смѣренья исправьенне. веланкѣж алуѣж. паденне сетное ... н покаанна снаж С 513.29-30; аште ан ц(н)н (в)аренн вѣдѣтъ снмъ правомъ. подвизати а лѣпо естъ на исправленне ЗЛ Пб 22. // Добродетел, добра

постѣпка. нѣстъ добротѣи лѣпѣнша того. въ всехъ дѣховънзнихъ исправьеннхъ ... пауе всего блаааго житна оугодно бѣн кротость С 545.10-11; вѣрннн ... молаахъ множити са с нннн крѣстнианскооумоу исправьенню С 541.9. 2. Дело, действие. w ... безоумьнче раздрѣшан болѣзни смрътн нзана. печати ли не раздрѣшитъ. и прогънавзи ааа. печати ли са бонтъ. зазнаменаи гробъ. воннзи. постави. остѣпи гробъ. большънн творши исправленье. позорьникзи въскрѣсенью его. готовашн. сзвѣдѣтелъ възстанью приводнши К 12а 21. 3. Опора. правдѣа и сѣдъ исправленне прѣстола его СП 96.2.

СП, СЕ, К, С, ЗЛ. Гр. καθόρθωσις, κατορθωσις, διορθωσις, ἐπανόρθωσις, κανών. Вар. исправьенне, исправьенне, исправленье, исправьенные, исправьенные, исправленне, исправьенне, исправьенне.

Неб. исправление книж. остар. ОА, ВА, МлБТР, ДА.

исправляти, **исправляж**, **исправляешн** неск. 1. Прен. Поправям, променяю кѣм по-добро. добраа бо дѣвннѣ троудомъ сзннскантъ са. и болѣзннѣ исправлѣйтъ са СЕ 87а 5; нцѣан болашааго гѣ ... авленѣ болѣзнь цѣлѣва. и не авленѣ исправлѣва. да н тѣломъ нцѣлѣветъ. и дѣшеж спетъ са СЕ 26а 7-8; иа прѣвѣе сзмиритъ са. сѣ вратомъ своимъ. и тогда шедъ принеси даръ твои ... мнра бо ради вратрынь. и си жрѣтва бѣи ... тѣи же не исправлѣши мира без оума са приуаштаеши жрѣтвѣ. и исправленье непользно ти бѣи К 9а 24. 2. Прен. Действую, постигиваю по никакѣв начин. просльзн ꙗс. а не възплака. еже бо непросльзнти отънждѣ акзи жестость. н нечловѣколюбне отъмешта. а еже любоплакати. то акзи слабѣ н не мѣжъствьно исправляа. чннъ же положнвъ мностн просльзн С 316.13. 3. Прен. Устояваю, издѣрживаю. глѣи неправеднаа не исправлѣше прѣдъ оумна моима СП 100.7. Изч. ~ са страд.

СП, СЕ, К, С. Гр. каторѡѡ, катеυδύνω, διωδέω. *Вар.* неправыатн, исправлѣтн.

Неб. Срв. исправям [се], исправя [се] ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, МлВТР, АР, РВЕ, ДА.

нспразннтн, нспражнѣж, нзпразнншн св.

1. Изпразня [от хора], обезлюдя. благословьенъ градъин адова селншта нспразннтъ. а небесъна жнлншта. многънхъ съблсажштнхъ са. нсплннтъ С 342.4. 2. Премахна, унищожа, обезсиля [закон]. сего радѣ прѣстави н. сего радѣ нспразнѣ н. зане не може его съврзштѣ. зане не може его исправитн. ѣко тажька сжшта К 6б 9. *Изч.*

К, С. Гр. κενόω, катηυορέω. *Вар.* нспразнтн. *Неб.* изпразня ОА ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, ВТР, РВЕ, ДА.

нспрахнѣтн, нспрахнѣж, нспрахнѣешн св.

Превърна се в прах, изтлея. обрѣте гробъ ... въ немже многы мртвънхъ лежадохъ костн. аже отъ многъ лѣтъ нспрахнѣлзѣ вѣдохъ С 527.26. *Изч.*

С. Гр. ὄσσεі χυοῦς γίγνομαι.

Неб. Срв. изпрѣхна, изпрѣхвам *гуал.* 'позасъхна, изсъхна малко' ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, АР, ДА.

нспровръщн, нспровръж, нспровръжешн св.

1. Преобърна, прекатуря. і въннде нс въ црквѣ бжнѣж. і нзгъна вьса продажштана. і коупоужштана въ цркве. і дъскы тръжннкъ нспровръже. і сѣдалншта продажштнхъ голъбн М Мт 21.12 З', ЗП; продажшнмъ расъпа сьребро н дъскы нспровръже А Йо 2.15. 2. *Прен.* Преобърна, променя [нещо установено]. заканныж та бѡмь ... а да въскрзсеннемъ нспровръгшнммъ СЕ 53б 7-8; въ тъ часъ ... въ ньже господьн оубннца запечатлѣша гробъ. въ тъ днь ндѣашета. не пож'даста. негда хотѣаше хъ нспровръштн а да ... негда хотѣаше въчтензѣн съ мртвъцн. прѣсвштн гробнзѣа печатн С 472.24; w гласа снло а дъ нспровръгшн С 317.7-8.

М, З, А, ЗП, СЕ, С. Гр. καταστρέφω, ἀνατρέπω, διαρρήγνυμι, σκυλεύω.

Неб. Срв. изповѣргам, изповѣргам *гуал.* ЕтМл, МлВТР.

нспроснтн, нспрошж, нспросншн св. 1.

Поискама нещѡ. і нспрошъ дъштнцъ напнса глѡ. юанъ естъ нма емоу М Лк 1.63 З, А; н іспроснеъ хартнж напнса тако С 152.14. // Измоля, изпрося, изискама [с молба, молитва]. съ прнстжпъ къ пнлатоу нспросн тѣло нѣво М Лк 23.52 З; архнрен же н старьцн наоустнша народъзѣ. да нспросатъ варавж М Мт 27.20 З, А, СК; і нспросите оу бѡ пщѣж севѣ СП 103.21; млноствѣ бжнѣж. і ѣклѡбне. і отъпоуценне грѣхомъ съвзшше нспрошъше СЕ 57а 16-17; воле оубѡ іуенфе нспрошнн н прннмъ. вѣсн ан оубѡ кого прнатъ прнстжплъ къ крѣстоу. н сънемъ нсоуса С 456.10. 2. Склоня, убедя някого да извърши нещѡ. слышж же іако н едннъ къждѡ влнжнкъ прѣднютъ. да съврзшнтъ са реченое. неже прѣдатн братъ брата въ сьмръть. нан нспросназъ естъ васъ сотона. просъбатн акы п'шеннцъ С 136.14. *Изч.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. αἰτέω, αἰτέομαι, ἐξαιτέομαι, ζητέω. *Вар.* іспроснтн, нспросѣтн, нспроснтн.

Неб. изпрося ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

нспрошенье, -ѣ ср. Измолване, искане

с молба. о нсп(р)ошеннн тѣлесе гнѣ М 77а 30. *Срв.* М 133а 19; о нспѡшеннн дѡлмъ М 77а 26. *Изч.*

М. Гр. αἴτησις, ἐξαιτήσις. *Вар.* нспрошенне. *Неб.* изпрошение *книж. остар.* ВА.

нспрѣва нареч. 1. В началото, най-на-

пред. ѣко сътворѣ^н нспрѣва мжжескъ полъ н женескъ. сътворилъ ѣ ест А Мт 19.4 СК; мосн по жестосърдѣю вашемоу повелѣв вамъ поуститѣ женъзѣ вашѡ. нспрѣва не бѣи тако А Мт 19.8 СК; съплеска богъ нспрѣва ѡловѣка С 308.17; нспрѣва въ слово н слово въ оу бога С 344.30; нспрѣва сътворназъ бѣ небо н земьж С 478.7; томоу слава ...

якоже нспрѣва. нзѣна н прѣсно н въ вѣкѣи вѣкомъ амни С 479.1; нспрѣва во земаѣ не свонмъ нестѣтвомъ прозвѣненъ въздрасн вѣлнн. нз повелѣнѣна послоншанштн владзѣнѣна С 495.20. 2. От самото начало, отначало. вкоже прѣдаша намъ. вѣвѣшен нспрѣва. самовндѣн н слонгѣи словесн А Лк 1.2; изволн са н мѣнѣ хождѣшю не прѣва по вѣсѣхъ. въ истннѣ по радѣ нпсатн тебѣ М Лк 1.3 З; снхъ же вамъ нспрѣва не рѣхъ. вко съ вамн вѣхъ М Йо 16.4 З, А, СК; сѣпнса же памать стѣнхъ. неанѣ нѣвк'то нменемъ ... нже прѣвѣвѣзъ по страданнн стѣнхъ. н всѣ нспрѣва дожн н до коньца ... потѣшта са ... сѣпнсатн С 271.25. // От началото на света. азъ несмъ господъ вашъ. нспрѣва сѣи н до коньца прѣвѣваа С 263.1. З. Отдавна, от дълго време. савннъ лн нестъ нже крѣстнѣномъ заетѣп'ннкъ. нспрѣва нштѣмзѣн (отъ вѣшеа) отъ вѣшеа властн С 146.23. // Отдавна, от стари времена. помѣнн сѣнзъмъ твоѣ. еже сѣтажа нспрѣва Е 32а 5. Срв. СП 73.2; нспрѣва познахъ ото сѣвѣдѣнѣи твоѣхъ. вко въ вѣкѣ ознобалъ в еси СП 118.152; втѣрѣзжъ въ прѣтѣхъхъ оуста моѣ. провѣштѣнѣ ганнѣи нспрѣва СП 77-2; прѣданѣнѣ нспрѣва апостолзъ вѣрѣж дръжнмъ С 197.23. М, З, А, СК, Е, СП, К, С. Гр. ἄπ' ἀρχῆς, ἐξ ἀρχῆς, κατ' ἀρχάς, ἐν ἀρχῇ, ἀπὸ πρῶτους, ἐκ προοπίων, πάλαι, ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς. Вар. нспрѣва, нспрѣва, н прѣва, нспрѣва, не прѣва.

Ноб. изпърва *остар.* ВА; изпърва *диал.* Дюв, НГер. Срв. изпърве *остар.* ВА; изпърво[м] ОА, ВА, АК, Бот, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА; изпърве[н] ВА, ЕтМл, МлВТР, ДА.

нспрѣвъ, -зѣн *прил.* Изначален, извечен. н извѣзше сѣвѣтѣ възаша. отъ кого. явѣ яко нпрѣвааго (в.л. отъ нспрѣвааго Север., с. 402, бел. *под линия*). чловѣкоуѣвонца днѣвола С 402.2. *Изч.*

С. Гр. ὁ ἐξ ἀρχῆς.

Ноб. Ø.

нпоустнтн, нпоушж, нпоустншн св.

1. Изпратя някого някъде. сѣкажн мн кого чловѣка сѣгрѣшнѣша. н въ тѣмннцѣ ... вѣврѣженоу вѣвѣшоу старѣнншоу. н хоташтаа его нан камо нпоустнтн. нан въ кѣнѣ мѣкѣ прѣдатн С 361.15. // Изпратя, издам [заповед, нареждане и под.]. н заповѣдъ поустн якоже не нповѣданѣштоуѣмоу оца н сѣна н стѣаго дѣа. зѣлѣ зѣлоу жнзнь погочѣнтн ... тѣмъ тако богочѣстнѣв нпоуштѣномъ. о ставѣнннн крѣстнѣнѣстѣ гонѣннн. оувѣдѣвшемъ вѣрѣнзѣмъ херсонѣнемъ таковоѣ повелѣнѣне богочѣстнѣвааго црѣ. посѣлаша к ѣмоу сѣлзи С 539.21. 2. Пусна, освободя някого или нещю. въ работѣ проданъ вѣстѣ ѳосѣфъ. посѣла црѣ н раздрѣшн н. кѣнѣнѣсѣ людемъ нпоустѣнн С П 104.20; прѣста^{внн}кѣ нѣкторзѣн вѣ тоу дръжа повннѣнааго. аште не повелѣно мн вѣдетъ рече не нпоушж С 310.22; жѣдѣ жнзнн да нпоуштѣ доушж. азѣре нзлѣзн вѣнъ С 310.26-27. 3. Пролея, оставя да потече [сълзи, крѣв и под.]. оувон са ... провѣденааго на крѣтѣ копнемъ. н нпоушѣшааго вѣзонѣ водѣ н крѣвь СЕ 50b 20-21; по истннѣ матн мѣуеннѣа. не нпоустн во сѣзѣ немощнѣнѣнѣ. нн нзвѣштѣлаа ннѣсоже С 96.9; а крѣсть отъ нѣго напамѣмъ бѣаше. водѣнъ во лѣштѣнѣ вѣ ребра. крѣвь н водѣ нпоустн С 354.2. 4. Изпусна, издам [глас], проговоря; извикам. како из оустѣ нпоустн гласъ. како язѣкѣ по двѣжа К 4а 20; вѣе блаженнн азѣцн. кѣнко нхъ стѣнн тѣ гласъ нпоустнша. нже въздоушъ прнѣмъ свѣштѣнъ вѣстѣ С 86.6; толнко же нѣмъ зѣла нанѣсѣшоу нн кѣд'ного гласа нспѣстн С 153.4-5.

нпоустнтн доушъ. Гр. ἀφίημι τὸ πνεῦμα. Изпусна последен дѣх, издѣхна, умра. нѣ же възѣпнѣв глѣмъ

възлѣемъ испоуштн дхъ М Мт 27.50 З, А, СК.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. ἀφίημι, ἀπολύω, ἐκπέμπω, παραπέμπω, ἐκπέμπω. Вар. испестити, испоустити, испоустити.

Нѣб. изпуса, изпусаям *diал.* ДА; изпусна, изпускам ОА, ВА, НТ, АК, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА.

испоушати, испоушати, испоушатиш

несс. 1. Изпращам някого някъде, разпращам. яко да богомъ прѣдаюе крѣстнианскыа непороубныа вързи рошнрнтн слов°. не прѣстаишточу испоуштати епѣзи въ вса странзи езыкъ С 535.5. 2. Пускам на свобода, освобождавам. дроузнн въубныа съвазына испоуштаахъ С 467.23.

3. Проливам, оставям да тече [сълзи, кръч и под.]. въздзыханыа несътрѣпнмаа твориааше. без мностн са въ по прѣсемъ. н сльзъ нстоуннкъ испоуштаа С 523.14–15. 4. Изпускам, издавам [глас, звук]; изричам, произнасям [думи]. огнь во мнѣгъ съ велнкомъ шоумомъ. на въздоучѣ въннѣ гласъ испоуштааше С 210.25; въ поустзінн прогналъ слѣвомъ множество въсъ. слово испоуштааше. н проганаше неджгзи С 473.12. *Изч.*

С. Гр. ἀφίημι, ἀπολύω. Вар. испоуштати.

Нѣб. Срв. изпушам ОА, ВА, АК, Вот, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА.

испоушѣныи, -на ср. Освобождение, освобождение, пускане на свобода. да подвннемъ са. богоу прѣмѣныи къ чловѣкомъ вндаште. н съвазынемъ испоуштенне С 460.3–4.

испоушѣныи доуха. Изпускане на последен дѣх, умирање, смѣрт. оушон са гѣ ... поклоншааго глвж на распонѣ. въ негоже испоуштеннемъ дхѣ. зѣмѣ потрасе са СЕ 50б 24. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀπόλοσις. Вар. испоуштенне, испоушченне.

Нѣб. Срв. изпушание НГер, МлБТР.

испитанье, -на ср. 1. Разследване, проучване, проверка. испиташа беззаконенье. ижез испиташше. испитанье СП 63.7; придетъ во пророкъ мси ... гѣл. слоухъ во соуетьнъ сатъ. не примеш ѣзто са гѣл слоухъ соуетьнъ сжштъ. и соуетьнъ и бесъвѣдѣтель. и кромѣ съпасънзымъ извѣстънзымъ испитаньемъ законънзымъ. приемлж прѣжде елнко отъ бѣ власть прѣмъше. добръ извѣдѣште. оврѣтаиштнхъ са. въ своѣмъ имъ людѣ. таже съ трѣпѣльсомъ. испитаньемъ на всѣкъ день раздрѣшаште длъжънѣ сжтъ ни единого ѣка подѣ нимѣ сжштаго соуѣе имѣтн бжю законуу ни брата. ни чадѣ. ни дроуфа К 1б 34, 38. 2. Испитание, затруднение, несгоди. таковое пощждене рекъше вѣлю испитанью. и поштенью се съподовша К 2б 21; да възметъ са отъ оустъ вашѣхъ съ всѣкомѣ зълѣомѣ. видѣ ли испитанье оучителево. въ колнцѣ кротѣстѣ велитъ да прѣвзвѣлемъ К 4а 10.

испитанье. Гр. μετ' ἀκριβείας. Прилежно, старательно. и прочнхъ вѣсе во съ испитанымъ. повѣдаетъ влажензи съ еванѣлистѣ К 5б 40. *Изч.*

СП, К. Гр. ἐξερευνησις, ἀκριβεία. Вар. испитанье, испитанье.

Нѣб. испитание ОА, ВА, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ.

испитати, испитати, испитатиш *несс.* и св. 1. Разпитываю, разузнаваю. испитан н вндѣ. ѣко отъ галнѣѣа прѣкъ не прнходнтъ М Йо 7.52 З, А; послаавъ та въ вѣломѣ. рече. шедъше испитанте извѣстъно о отроуати А Мт 2.8 СК; въ нже колнждѣ градъ лн въ весь вьндѣте. испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

коненье. ижез испиташше. испитанье СП 63.7; придетъ во пророкъ мси ... гѣл. слоухъ во соуетьнъ сатъ. не примеш ѣзто са гѣл слоухъ соуетьнъ сжштъ. и соуетьнъ и бесъвѣдѣтель. и кромѣ съпасънзымъ извѣстънзымъ испитаньемъ законънзымъ. приемлж прѣжде елнко отъ бѣ власть прѣмъше. добръ извѣдѣште. оврѣтаиштнхъ са. въ своѣмъ имъ людѣ. таже съ трѣпѣльсомъ. испитаньемъ на всѣкъ день раздрѣшаште длъжънѣ сжтъ ни единого ѣка подѣ нимѣ сжштаго соуѣе имѣтн бжю законуу ни брата. ни чадѣ. ни дроуфа К 1б 34, 38. 2. Испитание, затруднение, несгоди. таковое пощждене рекъше вѣлю испитанью. и поштенью се съподовша К 2б 21; да възметъ са отъ оустъ вашѣхъ съ всѣкомѣ зълѣомѣ. видѣ ли испитанье оучителево. въ колнцѣ кротѣстѣ велитъ да прѣвзвѣлемъ К 4а 10.

съ испитаньемъ. Гр. μετ' ἀκριβείας. Прилежно, старательно. и прочнхъ вѣсе во съ испитанымъ. повѣдаетъ влажензи съ еванѣлистѣ К 5б 40. *Изч.*

СП, К. Гр. ἐξερευνησις, ἀκριβεία. Вар. испитанье, испитанье.

Нѣб. испитание ОА, ВА, Вот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ.

испитати, испитати, испитатиш *несс.* и св. 1. Разпитываю, разузнаваю. испитан н вндѣ. ѣко отъ галнѣѣа прѣкъ не прнходнтъ М Йо 7.52 З, А; послаавъ та въ вѣломѣ. рече. шедъше испитанте извѣстъно о отроуати А Мт 2.8 СК; въ нже колнждѣ градъ лн въ весь вьндѣте. испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

испитан н вндѣ. ѣко отъ галнѣѣа прѣкъ не прнходнтъ М Йо 7.52 З, А; послаавъ та въ вѣломѣ. рече. шедъше испитанте извѣстъно о отроуати А Мт 2.8 СК; въ нже колнждѣ градъ лн въ весь вьндѣте. испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

испитанте извѣстъно о отроуати А Мт 2.8 СК; въ нже колнждѣ градъ лн въ весь вьндѣте. испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

испитанте кто въ немѣ достоннъ естѣ М Мт 10.11 З; ндн въ кесарнѣ. съ едннѣм' слоугомѣ. н испитан аште то кѣтъ истнна С 224.30. // Разследываю, издирываю. испиташа беззаконенье ижез испиташше. испитанье СП 63.7. 2. Испитываю, проверяю, подлагаю на испитание. испиташа сѣдѣца и жѣтрож бже праведьно СП 7.10; гѣ на нѣси

прѣстоль его ... вѣжд^н его испъитаеъъ
 снзи ꙋлѣа *СП* 10.4; ꙋ испъитаеъъ
 праведнаго ꙋ нечестиваго *СП* 10.5;
 хоштеши ли н рече ми испъитати да
 ти н то обнажѣ *С* 503.24; ꙋкоже
 хоштеши испъитан. н ꙋкоже хоштеши
 навзикни *С* 503.8. **3.** Изучавам, из-
 следвам, проучвам, вниквам в
 нещю. Исп(с)ѣтайте кѣнигы ꙋко възмъ-
 ните въ нхъ имѣти животоъ вѣрънзи
М Йо 5.39 **3, А**; блаженн испъита-
 юштел съвѣдѣннѣ го *СП* 118.2;
 днѣзна съвѣдѣннѣ твоѣ сего радн
 испъита ꙋ дѣша моѣ *СП* 118.129; въра-
 зюмн мѣ ꙋ испъитанъ законъ твоѣ *СП*
 118.34; азъ же всѣмъ срѣемъ моимъ
 испъитанъ заповѣди твоѣ *СП* 118.69.
4. Научавам, узнавам точно. тогда
 родъ тан призва въ влхвѣн. испъи-
 та ѡ нхъ. вѣрма вѣльшаа са
 вѣвѣды *А Мт* 2.7 *СК*; тогда родъ ...
 нзи вса отрокзи сѣшаа въ внолеемн
 ... втѣ дво лѣтоу н нже. по лѣтоу
 еже испъита отъ влхвѣ *А Мт* 2.16
СК, Б; н паденнаа него образъ испъи-
 тавше. въ печаль впадохомъ *С*
 522.22. // Опознавам. въпрошенне.
 испъиталъ ли еси манастиръ. ѡвѣ.
 испъиталъ *СЕ* 92а 16, 17.
М, 3, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. ἐρευνᾶω,
 ἐξερευνᾶω, καταμανθάνω, ἐξετάζω, ἐτάζω,
 ἀκριβῶς, κατεξετάζω. *Вар.* испъитати,
 испъитати.

испъити, испъитѣ, испъитѣши *св.* Испея. аще
 к'то волѣзни радн. изблюеъъ вращень-

С. Гр. ἐρευνα.
Нѣб. Срв. изпит ОА, БА, АК, Вог, Дюв,
 НГер, МлВТР, АР, РВЕ, ДА.

испѣти, испѣж, испѣши *св.* Изпея. аще
 к'то волѣзни радн. изблюеъъ вращень-

це ... ꙋ псѣмъ да испоеъъ *СЕ* 103а 14-
 15; аще к'то алъкати не можетъ. да
 испоеъъ ꙋ псѣмъ *СЕ* 103б 22-23.

Изч.
СЕ.
Нѣб. Срв. изпея ОА, БА, АК, НТ, ЕтМл,
 МлВТР, АР, ВТР, РВЕ.

исавыдан [погр. *С* 400.6] *взс.* истаплатн.
 исенна [А 122б 14] *взс.* исенннн.

истантн, истанѣ, истанши *св.* Стопя
 [прен.], унищюжа, погубя, съсия.
 истаѣла мѣ естъ жалость твоѣ *СП*
 118.139; въ обличеннхъ о везаконены
 показалъ еси ꙋвѣа. ꙋ истанлъ еси ꙋко
 пажуннѣ дѣши его *СП* 38.12. *Изч.*
СП. Гр. ἐκτίκω. *Вар.* истаѣти.

Нѣб. изтая ОА, НТ, НГер, ЕтМл, МлВТР,
 ВТР.

истаплатн, истаплатѣ, истаплатѣши
несв. Потѣвам. ѡ завѣсти кораблю
 гноа пльнъ некръстънааго. иставыдан
 (погр. *вл.* истаплат, *Север.*, с. 400,
бел. под линия) *С* 400.6. *Изч.*
С. Гр. ναυαγοφόρος.
Нѣб. Срв. изтапям НГер, МлВТР.

истауати, истауатѣ, истауатѣши *несв.*
 Източвам, изтисквам, изцеждам.
 ꙋко бескръвно тѣло сътажавши.
 крѣвнѣ мастъ истауатѣши *Е* 346 7.
Изч.
Е. Гр. проχέω.

Нѣб. изтачам *диал.* ДА. *Срв.* изтичам ОА,
 ВА, НТ, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ.

истаѣти, истаѣж, истаѣши *св.* 1. Стопя
 се, разтопя се. ꙋко воскъ истаѣвъ
 втѣмжѣтъ сѣа *СП* 57.9. 2. *Прен.*
 Съсия се душевно. вндѣхъ не
 разоумѣваюштел ꙋ истаѣхъ. ꙋко
 словесъ твоѣхъ не съхранша *СП*
 118.158. *Изч.*

СП. Гр. τίκομαι, ἐκτίκομαι. *Вар.* истаѣти,
 истаѣти.
Нѣб. изтая ОА, НГер, МлВТР, ВТР, ДА.

истеса, -ъ *млн.*; истеев, -оу *дв. ср.* Бѣб-
 реци, [прен.] вѣтрешен душевен
 живот, съкровени мисли. благо-
 словешѣ ꙋ въ разоумѣшаго мѣа.

ПАКЪИ ЖЕ Н ДО ПОШТИ ПОКАЗА МЯ ЖТРОВА [ИСТЕСЪ ЛАДВЕИНЪИ, *гласа към думата* ЖТРОВА] МОЪ СП 15.7; ВЪДА СН ВСА ПРЪЖДЕ ВЪИТНА НМЪ. ПИТААН (ИСТЕСА Н) СРЪДЪЦА Н ИСТЕСА БОГЪ. ВЪДЪИИ МЪКАИ УЛОВЪУБЪСКИ С 305.4, 5; РАЖДЪИИ ИСТЕСЪ МОИ Н СРЪДЪЦЕ МИ. СТОУДЕННИЖ БО НЕУЪСТНА. ВСЕ УЛОВЪУБЪСТВО ОУВАЗАНО ВЪАШЕ С 349.1. *Изч.*

СП, С. Гр. νεφροί.

Неб. Ѳ.

ИСТЕЦН¹, ИСТЕКЖ, ИСТЕЧЕШН СВ. 1. Изтека. ИСТЕЧЕ БО КРЪВЪ Н ВОДА Н-Д-РЕВРЪ ХРЪСЛОВЪ С 483.4; КОПЬЕМЪ ВОДЕНЪ ВЪИЪТЪ. Н КРЪВЪ НЕГО СЪ ВОДОИЖ ИСТЕЧЕ С 474.11. // *Образно.* Н ИЖЕ ВЪ СНАА ПЛЪТЪСКАИА ИСТЕСЛА. ПАКЪИ ОУДЪИ СВОА НАПАЛНИ С 317.19. 2. Потека, започна да тека, бликна. РЪКЪИ ОТЪ УРЪВА ЕГО ИСТЕКЪТЪ ВОДЪИ ЖИВЪИ М ЙО 7.38 З, СК; РАЗВРЪЗЪЕ КАМЕНЪ Н ИСТЪША ВОДЪИ СП 104.41. *Изч.*

М, З, СК, СП, С. Гр. ρέω, πηγάζω, ἀπορρέω. Вар. итешти.

Неб. изтека ОА, ВА, АК, ДЮВ, НГЕР, ЕТМЛ, МЛБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ИСТЕЦН^{II}, ИСТЕКЖ, ИСТЕЧЕШН СВ. Изтичам, побягна. ВЪДАТЪ ТО Н МРЪТЕНН. ТОГО БО РАДН ОТЪ ГРОВЪ ИСТЕКОША С 503.19. *Изч.*

С. Гр. ἐκτρέχω.

Неб. Срв. изтичам ОА, ДЮВ, НГЕР, МЛБТР, БТР, АР, РВЕ.

ИСТИНА, -ЪИ Ж. 1. Истина; това, което съответства на действителността. жена же оубоѳвъшии са н трепещишти ... приде ... и рече емоу възсж истинж М Мк 5.33 З, А, СК; У; нѳстз истинзи въ немь. егда глетз лъжж отъ своиуз глетз. ѳко лъжж естз н отцз его М ЙО 8.44 З, А; аште ли истинж глжж. по узто взи не емлете вѳрзи мзиѳ М ЙО 8.46 З, А; въсѳ же еинко рече ноанз о семь истина въ М ЙО 10.41 З; и тз вѳстз ѳко истинж глетз. да взи вѳрж нмете М ЙО 19.35 З, А; нѳстз въ оустѳхъ нхъ истинзи СП 5.10; глж

ИСТИНЖ ВЪ СРЪДЪЦИ СВОЕМЪ СП 14.2; НЕ СЪМЪЖИТЕ ОУЪЮ ВАШЕО КЪ ИСТИНЪ К 1а 5; и да навѳикнешѳ колѳко овѳшитенѳе образоу кѳ истинѳ К 7а 4; НЕ ВѳРОВАВЪ ЖЕ ЕПѳСКОУПЪ. ТОГО РАДН ПОСЪЛА МА СЪМО. АШТЕ ИСТИНА КЕСТЪ ИЖЕ СЪИША ВЕЛНИЖ БО ПЕУАЛЪ НМАТЪ О ТЕВЪ С 225.17; МАРИА РЕЧЕ АШТЕ ИСТИНЖ ПОВѳДЪ НЕ НМЕШИ МИ ВѳРЪИ. ЖТРОВЪИ ЗЪРИШИ. А ТАМЪШТААГО СА ВЪ НЕИ НЕ ВЪДНИИ С 241.13-14; А НЕГДА ПНАТЪ НА ДЪСТЪ ИСТИНЖ ПОКАЗА. ГИВЪАСТЕ СА Н СТАВЪИАТЕ ПИСАТИ С 403.14; ВЪСЪДОУ ПРЪАБЪСТЪ САМА СА ОЛЪПЪИАЕТЪ. Н НЕ ХОТАШТИ ИСТИНЪ ПОМАГАЕТЪ С 439.25; НЕ ВЪСЪИТИТЪ ЛЪСТЪЦЪ ПОВОДАТАИ ИСТИНЪИ С 509.27-28; АЗЪ ГЪ Н ХЪ Н БЪ НАВЪИКОХЪ. ОБНСКАХЪ РЖКЖ Н ИСТИНЖ ОБРЪТОХЪ. Н СВОИМИ ПРЪСТЪИ ОУВЪРНИХЪ СА С 510.19. // Справедливост, правда, творан истинж градетъ кѳ свѳтоу М ЙО 3.21 А; ДЪАА РЖКОУ ТВОЕЮ ИСТИНА И СЪДЪ СП 110.7. // Божията правда, Божието учение. и разоумѳвате истинж. и истина своводитъ взѳ М ЙО 8.32 З, А; ГЛА ЕМОУ НС. АЗЪ ЕСМЪ ПЪТЪ Н ИСТИНА Н ЖИВОТЪ М ЙО 14.6 З, СК; СТН ТА ВЪ ИСТИНЖ ТВОИЖ М ЙО 17.17 А, СК; ѳже ѳ истинѳе погрѳшнште глѳща ... шенн юже вѳивъше. н остроуѳ(ете) етерзимъ вѳрж Е 2а 7; КАЪ ПОЛЪСЪ ВО КРЪВИ МОЕИ ЕГОДА СЪИДЪ ВЪИ ИСТЪАВЪИЪЕ. ЕДА ИСПОВѳСТЪ ТИ СА ПРЪСТЪ. ЛИ ВЪЗЪВѳТИТЪ ИСТИНЖ ТВОИМЪ СП 29.10; И ИСТИНА ГИЪ ПРЪВЪИАЕТЪ ВЪ ВѳКЪ СП 116.2; НАСТАВИ МА НА ИСТИНЖ ТВОИЖ Н НАОУЧИ МА ѳКО ТЪИ ЕСИ БЪ СПСЪ МОИ СЕ 74b 16; ВЪРА НЪ СЪ ПРЪПОСЪСАЕТЪ СА. СИЛОИЖ ИСТИНЪИ. ВЪ НМА ОЦА Н СНА Н СЪААГО ДЪХА СЕ 97а 12; СЕГО РАДИ ВЪСЪДЕ. ГЛЖТЪ. ЕВАНГЪЛѳТИ ИСТИНЖ К 3b 7; КАКО ИСТИНА ПРОПОВѳДАЕТЪ СА К 13а 39-40; ВЪДЪ НЕВЕСЪСКА УОУДЕСА. ПОИНА ИСТИНЖ. ПРИВЪЖЕ КЪ ВАДЪЦИЪ. ПРИУТЕ СА СЪ МЪУЕНИКЪИ С 94.2; Н ТЕБЕ САМОГО ВЪДНИМЪ ПОКАИЪШТА СА ОТЪ ПРЪАБЪСТИ КОУМНРЪ-

скъзия. и обрашташцѣта са къ истинѣ
С 157.8; александръ рече: пожръти ми
велнши и оставити истинѣ С 164.26.

2. Ред, дисциплина. сълоуѣн са
градити манастиръ отъ лаври на
сѣверѣ. на приимание тоу новоприхо-
даштинѣхъ нъ мнра. ѳрзхорнѣхъ ѳскѣжѣ
истинѣ. пръвои въ томъ наоуѣати са
С 284.16.

въ истинѣ. а) *Гр.* ἀληθῶς, ἐπ'
ἀληθείας, ὄντως, ὅλως, εἰκότως.
Наистина, действително. сътзни-
къ же н же бѣхъ съ нмъ стрѣгшѣте
нса. видѣвъше трѣхъ н вѣвѣшаа.
оубоѣша са сѣло глѣшѣе. взи-истинѣ
бѣжи снъ съ вѣ М Мт 27.54 З, А, СК;
оуѣнтелю. вѣмъ тѣко истиненъ еси и не
роднши ни о комъже. не зѣрши бо на
лице ѳлвкомъ. нъ взи-истинѣ пѣти
бѣжию оуѣнши М Мк 12.14 З; въ
истинѣ ѳлвк съ правѣденъ бѣ М Лк
23.47 З, А; въ истинѣ тѣко вѣста хъ н
тѣн са снмоу М Лк 24.34 А; самн бо
сазшахомъ н вѣмъ. тѣко съ естъ въ
истинѣ спсѣ мнра хъ М Йо 4.42 З, А;
ѳлвци же видѣвъше знаменне. еже
сътворн нс. глѣахъ тѣко съ естъ въ
истинѣ прѣкъ. градзи въ весь мнръ М
Йо 6.14 З, А; бѣко гѣ бѣже нашъ.
творѣе вѣсеу. твоѣ естъ въ истинѣ
велнкаа тана СЕ 65а 6; w бѣжѣ въ
истинѣ прѣмѣдрость К 10b 7; въ истинѣ
богатъ вѣлагалшѣте бо понесе. пѣзно
бѣжѣвѣзнаго богатѣства К 14b 26.
Срв. С 453.15; н аште тѣ въ истинѣ
сѣмо прити нзволнлз кетъ. мзи ѳ жъ
свободнмъ са. аште въ истинѣ оноу съ
намн виднм'. мзи отъ жъ нзбава-
емъ са С 468.7-8, 9; си дѣла въ
истинѣ вѣсѣмрътнаго сѣтъ. а не сѣм-
рътна С 473.25. б) *Гр.* ἀληθῶς. На-
истина, безъ съмнение, сигурно.
прнѣжпѣше стоаштеп рѣша петровн.
въ истинѣ н тѣ отъ ннхъ еси. иво н
вѣсѣда твоѣ авѣ та творнтъ М Мт
26.73 З, А, СК. в) *Гр.* ἀληθῶς, ἐν
ἀληθείᾳ. Истински, отъ сѣрце, отъ

цѣлата душа. прѣпѣтаѣ бѣе. та
вѣистинѣ исповѣдашѣе. нмамъ грѣш-
нии застѣпницѣ Е 296 5; аще во въ
истинѣ по немъ нзволнлз еси ити. и не
лѣженѣ нареѣши са оуѣеннкъ его СЕ
90а 12; не бо прѣзѣрнтъ гѣ любѣ-
штнѣхъ него въ истинѣ С 66.29. з) *Гр.*
σαφῶς, ἀκριβῶς. Истински, точно,
ясно. нзволн са н мѣнѣ хождѣшио не
прѣва по вѣсѣхъ. въ истинѣ по радѣ
пнсати тебѣ М Лк 1.3 З, А; и да
оубѣси се въ истинѣ. и вѣдъ К 4b
18-19; да оубѣн въ истинѣ. ннште-
тѣ нюденскѣ С 496.9. г) *Гр.* ἐπ'
ἀληθείας, ἀληθῆς. Право, вѣрно.
допрѣ оуѣнтелю въ истинѣ рече. тѣко
едннъ естъ. и нѣстъ нного разѣ его М
Мк 12.32 А; патъ во мѣжъ нмѣла еси.
и нѣнѣ ероже нмашн нѣстъ ти мѣжъ.
се въ истинѣ рече М Йо 4.18 З, А;
е) *Гр.* ἀληθείᾳ. Справедливо, с
право. познахъ гѣ тѣко правѣда
повелѣнѣ твоѣ. и въ истинѣ сѣмѣрнлз
мѣ еси С П 118.75.

по истинѣ. а) *Гр.* ἀληθῶς, ὄντως,
ὄντως, ἀληθεύων, τὰ τοῦ πράγμα-
τος. Наистина, действително. вон-
ни ... рѣша. по истинѣ велнка ѳоудеа
видѣхомъ съ нмъ ндѣшѣте С 20.17-
18; по истинѣ мати мѣѣнѣна. не
испоѣсти бо слѣжъ немощнѣжѣ. ни
нзвѣштала ннѣсоже. ни сѣмѣрено ни
недостонно вѣременн С 96.8-9; по
истинѣ велнка кетъ вѣра крѣстн-
янъска С 105.23; по истинѣ свѣтааго
дометна мѣсто се кетъ. н оубо сѣде
обраштемъ н сѣтѣа мошти него С
219.3; б) *Гр.* κατὰ ἀληθείαν.
Истински, отъ сѣрце, с цѣлата си
душа. иав (!) свонмъ оуѣеннкомъ.
рекѣше сѣтзнмъ апломъ. мзнопомъ нже
по истинѣ вѣровавшнмъ въ нъ С
11.22.

не по истинѣ. *Гр.* οὐκ ἠκριβομένως.
Неправилно, не както трябѣ.
ѣкоже мѣнѣ са мѣннтъ. нъ не по
истинѣ С 345.15.

ЛЮБАН ИСТИНЪ. *Гр.* φιλαληθής. Който обича истината: се же показваетъ и онѣхъ воцѣстъ. и снхъ възьловъзнын и любаштнн истинъ образъ *С* 440.17.

М, З, А, СК, О, У, Е, СП, СС, СЕ, К, С. *Гр.* ἀλήθεια, [τὸ] ἀληθές, [τὸ] ἀληθῆ, ἀκρίβεια [*вар.* τὰ χρηστὰ γράμματα]. *Вар.* истина, истина, истина, истина.

Нѣб. истина *ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РБЕ, ДА.* *Срв.* Истина *ЛИ* СтИл, РЛФИ; вистина *нареч. dual.* *ОА, НТ, НГер, ЕтМл, МлВТР, ДА.*

ИСТИНЬНЪ, -ын *прил.* 1. Истински, действителен. приведн кто слыша кто ан тоу тоа. приведн истинънзы послухъ *С* 241.23. // Верен, до- стоверен. рѣша же емоу фарисѣн. тзи о себѣ самъ съвѣдѣтельствоуешн. съвѣдѣтельство твое нѣстъ истинъно *М* Йо 8.13 *З, А;* отъвѣшта нѣз и рече нмъ. аште азъ съвѣдѣтельствоуѣж о мьнѣ самомъ. съвѣдѣтельство мое истинъно естъ. ѣко вѣмъ отъ кждоу прндъ н камо градъ *М* Йо 8.14 *З, А;* дъвою ѣлвоу съвѣдѣтельство истинъно естъ *М* Йо 8.17 *З, А;* потъщн са себе нскшеѣ. поставитн прѣдъ бмъ дѣлатель непостъдъзна. правца слово истинное *Е* 2а 1; истинно естъ съвѣдѣтельство его *Е* 33а 8–9; ѣ не отъимн отъ оуетъ моѣхъ словесе истинна до сѣла *СП* 118.43; оуѣнтъ словесн истинноуоуоуоу *С* 236.19; твое послушьство нѣстъ истинъно *С* 241.21–22; амннз гладгоѣ тн дьнесе съ мноѣж бждешн въ ран. истинно пн- саннѣ неже глаголетъ *С* 427.17–18; не во съплескано коѣ. нан бладыно вашн- мъ слоуехомъ вьнатн молѣ. нз истин- нааго радн словесе *С* 533.2. 2. Истин- ски, какъвто трябва да бѣде, най- добър. истиньнн поклоньннцн покло- натъ са отъцю. дѣхомъ истинноѣ *М* Йо 4.23 *А;* вѣмъ ѣко истиненъ есн. пѣтн бжню въ истинъ оуѣнши *М* Мт 22.16 *З¹, А, СК;* тевѣ истинноуоуоу ѣк-

любыцю бѣоу. мзи грѣшъннн ... хвалѣ тевѣ прнноснмъ *СЕ* 17b 6; блнз бѣ. хотан да вѣн ѣлцн спасѣтъ са. ѣ въ разоумъ истинънзы прндѣтъ *СЕ* 96b 4–5; а иже въ ѣнстѣхъ срьдъцнхъ ве скврънзы. внтаетъ. тѣмн ннѣмъ истинънзын авыатъ разоумъ *С* 338.21–22; хоуешн да вн н едннъ ѣк(ъ) погънѣнѣжъ. нз да вѣн спѣтъ са н въ разоумъ истинънзын прндѣтъ *Р* VII 4.4. // Верен, предан. оуѣуенъ же взывъ истинънзын дѣлатель хѣв *С* 62.4; васон нменемъ. свѣтелъ сзи бла- годѣтнѣж н истинънзын хѣв воннъ ... рече *С* 62.27; съподобн а прнмѣснтн са къ небесънзымъ твонмъ. н истинъ- нзынмъ вонномъ *С* 110.7–8; н бждѣж кмоу истинънзын роуѣнштъ *С* 235.12. // Справедлив. аште ан сждѣж азъ. сждъ мон истиненъ естъ. ѣко едннъ (нѣ-)нѣснмъ. нз азъ н пославъи ма отъцъ *М* Йо 8.16 *З, А;* сждъбън гнѣа истинънзы *СП* 18.10. // Божествен, свързан с Бога. вѣ свѣтъ истинънзы. иже просвѣштаетъ всеѣкого ѣка *З* Йо 1.9 *А;* рече нмъ нѣ. амннъ амнъ глѣж вамъ. не мочн дастъ вамъ хлѣвъ съ нѣссе. нз отъцъ мон дастъ вамъ хлѣвъ истинънзы съ небесе *М* Йо 6.32 *З, А;* пазтъ во моѣ истинъно естъ врашъно. ѣ крѣвъ моѣ истинъно естъ пнво *М* Йо 6.55 *З;* нштан славы пославъшааго н. съ истиненъ естъ. ѣ нѣстъ неправъды въ немъ *М* Йо 7.18 *З, А;* да бждетъ съ вамн въ вѣкъ. дѣхъ истинънзы *М* Йо 14.17 *З, А, СК;* азъ есмъ ложа истинънаѣ. ѣ отъцъ мон дѣлатель естъ *М* Йо 15.1 *З, А, СК;* егда же прндетъ онъ. дѣхъ истинънзы. наставнтъ взы на всеѣкѣ истинъ *М* Йо 16.13 *З, А, СК;* тзи есн хѣ винограда истинънзын. ѣ отъцъ твон дѣлатель естъ *СЕ* 13b 21–22; гѣ бже нашъ. нѣснзы животворан хлѣве. истинънаа пнще *СЕ* 16b 15; сего радн на сеѣ трапѣзѣ. взываетъ пасха ѣ образънаѣ ѣ истиннаѣ *К* 7а 11; шедъ

оустроѣнъ жжнкъи своа. въ всѣн хоумн-
 яньщѣ. потомъ же прндѣ къ истинн-
 ноуоумоу жжнцѣ. гоу моиемоу ꙗ̄ х̄соу С
 16.16; явен са ... ар'хаг'гелъ мнханаъ
 ... н вест'доуа съ ннмъ оглашааше
 истиннъиза тан(нзи) С 25.4; истиненъ
 н благъ сы. н свонмъ благомъ велнтъ
 взиѣти С 34.3; да не отъ вниограда
 сладъкоѣ обыемежтѣ прозновне. нъ
 да истиннъизин вниоградъ на дѣбоу
 крѣста развнвѣше. себѣ си лозѣ па-
 гоуѣзи сътворатъ С 385.22; блаж
 оун твои приложьшии са къ ꙗсоуовама
 оунма. н свѣтъ истиннъизин отътѣдоу
 приимъизн С 457.29-30; да како
 такоуизнх' о снхъ помъислнѣи нѣстѣ
 лѣпо. пролнѣв'шннхъ своа крѣвн. за
 ѹловѣкы. по подражанью истиннъизаго
 пастоуѣа. ꙗ̄ х̄са г̄а нашего С
 534.10-11. 3. Важен, главен, осно-
 вен. блаженъи кодратъ. вѣстоѣн н
 довроѣн н родомъ. н богатъствомъ н
 ѣже въсего истиннънѣе. богуѣстнѣемъ
 оукрашенъ ... затворѣн тоу братнн
 слоуѣааше С 98.16.

М, 3, А, СК, Б, О, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр.
 ἀληθής, ἀληθινός, τῆς ἀληθείας, κύριος,
 ἀληθεύων, ἐν ἀληθείᾳ, ἀληθῶς, ὄντως, ὄν.
 Вар. истинънъ, истиннънъ, истиннънъ, истиннънъ,
 истиннънъ, истиненъ, истиненъ, истиненъ.

Неб. истинен *остар*. ОА, ВА, АК, Бот,
 НГер; ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ;
 истинный *остар*. НГер.

ИСТИННЪ НАРЕЧ.

зѣло истиннънѣ. Гр. ἀκριβῶς. Съвсем
 достоверно, точно. нсана ... нже ...
 въсе ... зѣло истиннънѣ слъшавъи н
 вндѣвъ. потъшта са ... съпнсати С
 271.26.

истиннънѣе вндѣѣти. Гр. μανθάνω.
 Видя, виждам по-ясно, наистина
 виждам нещо. просвѣтъ са свѣтъ
 велнкъ въ темннцн ... ѣакоже н тѣм-
 ннѹнъизнмъ стражемъ вндѣвѣшемъ
 свѣтъ. въскоунѣи вѣнѣтрѣ. н истиннѣе
 вндѣѣти свѣтъ С 182.19. Изч.

С.

Неб. Сrv. истинно ОА, ВА, МлБТР.

истнратн, истнраѣж, истнраѣшн *несв*.

Стривам, разтривам, смачквам. ѣ
 въстрѣзѣахъ оуѣеннцн его класъи. ѣ
 ѣдѣвахъ истнраѣшѣте рѣкама М Лк
 6.1 3, А; трѣвѣ прѣдъ дѣврьмн
 гробншта своѣго растѣштѣжѣ обрѣтаа.
 н тѣ. истнраа ѣдѣваше С 529.1. Изч.
 М, 3, А, С. Гр. ψάχω, ἐκτίλλω. Вар. истнратн,
 истнратн.

Неб. Сrv. истривам ОА, ВА, НТ, Бот,
 ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ.

истнскатн, истнскаѣнъ, истнскаѣшн *несв*.

Изстисквам, изцеждам. н крѣвн
 текѣштн ѣзѣвѣ божнѣа тѣла съмѣшн
 истнскатн ѣ С 457.8. Изч.

С. Гр. ἐκπίσσω.

Неб. истискам *диал*. Дюв, ДА. Сrv. исти-
 сквам ОА, ВА, НТ, МлБТР, БТР, АР, РВЕ.

истовъ, -ъин *прил*. 1. Истински, дей-

ствителен. благословѣнъ градъин въ
 нма господъне. истовъин на лѣжааго
 съпасъ С 329.8. // Верен, досто-
 верен. о семь во естѣ слово истовое М
 Йо 4.37; хвалѣн та ꙗ̄ ... подавѣшааго
 ... хлѣвъ твои мнѣ. ѣ слово твоѣ истовое

СЕ 36а 21. 2. Истински, какъвто
 трябва да бѣде, най-добѣр. н
 отрѹннкъи закона съвнраѣшн. а
 истовое грозновѣе вѣратн. попоушта-
 ѣшн С 335.1. // Искрен, чистосѣр-
 дечен. паѹе же въсего истово естѣ
 покданне. еже едннѣн отъстѣпнвѣше
 отъ грѣхъ. къ томоу не възвращатн
 са. къ ннмъ СЕ 70а 4; тѣгда во
 истовое покданне. ѣгда во не рѣчнѣж
 ѹтомо истѣ. нъ ѣгда дѣлѣсѣи знаѣмо
 С 362.18. // Божествен, свѣрзван с
 Бога. егда же прндѣтѣ параклнтъ.
 егоже азъ посълаъ вамъ. отъ оца дѣхъ
 истовъи ... тѣ повѣдаѣтѣ о мнѣ СК Йо
 15.26; поѹто рече лѣстншн нзи w
 боговорѹе. отъстѣпнтн отъ бѣ жнвааго
 ... отъ истовааго црѣ отъводншн С
 87.22; колнко отъ нашнхъ онмъ. на
 ратн падоша. цроу тѣлѣннѹоуоумоу
 приѣзнь хранашѣте. мзи же за приѣзнь
 истовааго црѣ. жнвота не прѣдамъ лн

С 91.13. 3. Самият, този, точно същият. астръ а словѣнс ... зьвѣзда ... да мзи друогонци оставыше истовое слово ра ... положихъмъ тажде могъшть *МЛ В19. Изч.*

М, СК, СЕ, С, МЛ. Гр. ἀληθινός, τῆς ἀληθείας, ὁ ὧν, τῆς νομοθεσίας.

Нѣб. Срв. истовен dual. ДА; [не]истов книж.

нстонжтн, нстонж, нстонешн св. 1. Потъна, удавя се. і оустръмн са стадо по врьбоу въ езоу н истопе *М Лк 8.33 З, А, СК;* н авне оустръмн са все стадо по врьб(р)оу въ море. н истонж въ водахъ *СК Мт 8.32;* множаншии же нхъ въ доунавѣ бѣжаште нстопнѣша *С 197.10–11. 2. Прен.* Пропадна, проваля се. w завнстн коравью гнопа пльнъ некръстьнааго ... нз тъ вьлѣзше жндове о камень образнѣше са. о вѣрѣ нстопиша *С 401.3. Изч.*

М, З, СК, С. Гр. ἀποπνίγομαι, ἀποπνίσκει, ἄλλομαι, ναυαγέω. Вар. истонжтн, нстопнжтн.

Нѣб. Срв. изтъна ОА, МлБТР.

нстопнтн са, нстоплж са, нстопншн св. Потъна, претърпя корабокрушение. старѣвшнна бѣхъ корабннкъмъ. н нстопнхомъ са н погоуѣнхомъ много нмѣнне *С 120.1. Изч.*

С. Гр. ναυαγέω.

Нѣб. Срв. изтопя ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ; истапям [се] dual. ДА.

нстопнжтн вжс. нстонжтн.

нсточнтн, нсточъ, нсточншн св.

Источа, пролея, оставя да тече. нсточен кръвь вьзвонж нздравьръ свонхъ *СЕ 29а 20. Срв. СЕ 29б 12;* кзпацию водж ... иже сам'псоноу ... нсточн. тзы н нзинѣ бѣко *СЕ 21б 6;* водж н кръвь нсточн отъ проводензихъ ребрь свонхъ спсз *С 483.17;* вндѣхомъ него н сваток ребро. извьшее са насъ радн. н нсточнвзшоу кръвь н водж *С 499.28–29. Изч.*

СЕ, С. Гр. βλάβω, προτεμα.

Нѣб. источа ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, БТР, РВЕ, ДА.

нсточннкъ, -а м. 1. Извор; място, откъдето извира вода. нз вода иже азъ дамъ емоу. бждетъ въ немъ нсточннкъ водзы *М Йо 4.14 З, А;* имже образомъ жадаетъ еленъ на нсточннкы водьныа *СП 41.2;* обраштышааго камень въ езера водьнаа. і акротомъ въ істочннкы водьныа *СП 113.8;* мѡ на нстрѣвленне кладазю. н новоу нсточннкоу *СЕ 21а 17;* іако нсточннкъ прнсно текзн затвори са *С 277.1;* нсточннкъ на джоу бѣаше. а кръсть отъ него напалаемъ бѣаше *С 353.29–30. // Образно.* подаждн гръшзныма мн очнма. істочннкъ слезъ *СЕ 78а 12;* вьздыханья ... творѣаше ... слызъ нсточннкъ нсточштаа *С 523.14–15. 2. Това,* което дава начало, от което произхожда, възниква нещо; причина. оу тебе естъ істочннкъ живота *СП 35.10;* сътвори ик ненствѣльнью нсточннкъ *СЕ 5а 3;* нсточннкъ жнвотвораштоуоуемоу. дѣхоу *С 143.25;* нсточннкъ благзихъ. рѣкамн нмъ благодѣванна дастъ *С 398.15–16.*

нсточннкъ кръве. *Гр. πηγή τοῦ αἵματος.* Кръвотечение. і авне нсакиж нсточннкъ кръве еж *М Мк 5.29 З, А, СК, У;* тзы бѣко рачн ... прѣсжунтн нсточннкъ кръвн сеѣа *СЕ 29б 2–3;* нсточннкъ кръвн ... нцѣлн *С 387.28.*

М, З, А, СК, У, СП, СЕ, С. Гр. πηγή, πηγή ὕδατος, ὀχετοί. Вар. нсточннкъ, нсточннкъ, нсточннкъ, нсточннкъ, істочннкъ, істочннкъ, істочннкъ.

Нѣб. источник ОА, ВА, Вот, АК, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, БТР, РВЕ.

нстрадатн, нстрадаж, нстрадаешн св.

Истрадам, претърпя страдания, мъченичество. кезеро же въ о немъже н градъ сътворенъ вьзистъ. въ немъже ен нстрадаахъ стнн *С 90.4–5. Изч.*

С. Гр. διαδέω.

Нѣб. Срв. истрадам ОА, ВА, БТР, АР, РВЕ.

нстръганье, -на ср. Истръгване, разкъсване. истръганнемъ жнлз твонхъ. истръгалъ есн в'са жнлзы нхъ *СЕ 30б*

24; истръганнемъ жнлзъ свонхъ. оумрътвнлзъ есн сллзл в'сѣкомоу недѣгоу *СЕ* 35b 17. *Изч.*

СЕ. Вар. истръганне.

Нѣб. истръгане *диал.* НГер. *Срв.* истръгане ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ; истръгнуване *остар.* МлБТР.

ИСТРЪГАТИ, ИСТРЪГАИЖ, ИСТРЪГАИШН Св.

Истръгна, разкъсам. истръганнемъ жнлзъ твонхъ. истръгалзъ есн в'са жнлзл нхъ *СЕ* 31a 1. *Изч.*

СЕ. Вар. истръгати.

Нѣб. истръгам *диал.* НГер, ДА. *Срв.* истръгам ОА, ЕтМл, МлБТР, АР, БТР, РВЕ.

ИСТРЪГНАТИ, ИСТРЪГНАЖ, ИСТРЪГНАИШН Св.

1. Истръгна със сила нещо от някъде. ъко т-зи-срѣгои миа истрѣва оупъванъе мое отъ сосѣцю матери моеи *СП* 21.10; потъкъзъ копье въ земн ... ржкожъ копие хотѣаше истръгнати *С* 559.30. // Извадя, изтегля, измъкна някого или нещо от някъде. которадогъ басъ осълазъ анъ волъ въ стоуденецъ възпадетъ. и не авне истръгнетъ его. въ день советънзи *М* Лк 14.5 З, А, *СК*; възнде немочу нога въ доупнижъ пецерьнжикъ ... пришъдъ же господнижъ него. притече къ немочу. вельвѣдъ же видѣвъзи н. истръже ногжъ своижъ н теуе н сърѣте н *С* 218.22. // *Образно.* аште нмашии что до врага свѣго. истръгни гнѣвъ *С* 421.27. // *Прен.* Истръгна, отделя някого от нещо, от другите. видѣвъзи ѡснфъ своижъ братнижъ. нхъже братнижъ не хотѣ нарешти. каиа в° тонь братниа. ѡже отъ двою на десате пленцоу (!) ед'нжъ отъ себе истръгнжша *С* 364.24. 2. *Прен.* Осбоводя, спаса някого от нещо. ѡчи мои възнжъ къ гю. ъко тъ истръгнетъ отъ сѣти ногѣ мои *СП* 24.15. *Срв.* *СЕ* 75a 16; н тзи господн истръгзи н ногъ мон отъ сѣти ловаштннхъ ма *С* 234.27-28; ладаре ндн възнъ. н доуша отъ землъ неподыннхъ истръжена възистъ *С* 317.23-24; нхъже ... истръгнжти хоштетъ въдзи н родьства (!) *С* 374.12. *Изч.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ἐξαρπάω, ἐκσπάω, ἀνασπάω, ἐξείρω, διαρρήγνυμι.

Вар. истръгнжти, истръгнжти, истръгнжти.

Нѣб. истръгна ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА.

ИСТРЪТИ, ИСТЪРЖ, ИСТЪРЕШН Св. Унищожа, затрия. и нзи вниградзи ихъ. и смокъвннне нхъ. и истръ въсе дрѣво прѣдѣлзъ ихъ *СП* 104.33. *Изч.*

СП. Гр. συντρίβω.

Нѣб. Срв. истрия, затрия ОА, ВА, Бот, АК, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, БТР, РВЕ.

ИСТРЪВНАТИ, ИСТРЪВНАЖ, ИСТРЪВНАИШН Св.

1. Разпръсна, прогона, унищожа някого или нещо. прогнавъзи в'са недѣжзи. словомъ твонмъ. и в'сѣжъ дѣтѣль вражнижъ. ъко облакзи истрѣваль воленжъ. оврагн са на хотѣнне рабъ твонхъ *СЕ* 26a 1. 2. Излекувам, очистя от болест някого. н се прокаженъ поклоняше са емоу глѣ. гн. аше хоцешн можешн ма истрѣвнати. н простъръ ржкжъ. коснжъ са емь ис глѣ. хоцж истрѣвнати та *СК* Мт 8.2, 3; н авне истрѣвн са емоу проказа *СК* Мт 8.3. *Изч.* ~ са *страг.*

СК, СЕ, Гр. καθάρίζω, καθάρίζομαι.

Нѣб. истребя ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА; истребам *диал.* ДА.

ИСТРЪВЛЕНЬЕ, -ѣ ср. Очистване, изчистване; освещаване. мѡ на истрѣвленне кладдѣзю. н новоу источъннкоу *СЕ* 21a 17. *Изч.*

СЕ. Вар. истрѣвление.

Нѣб. истребление *остар.* ОА, ВА, АК, НТ, Бот, БТР, АР.

ИСТРЪБЛАТИ, ИСТРЪБЛАИЖ, ИСТРЪБЛАИШН Св.

несв. Очиствам, изчиствам. въсѣко еже нзъ възноу възходнтъ въ члѣва. не можетъ его осквръннати. ъко не възходнтъ емоу въ срѣдце нзъ въ чрѣво н сквозъ афедронъ нсходнтъ. истрѣблѣнъ въсѣ брашъна *М* Мк 7.19 З. *Изч.*

М, З. Гр. καθάρίζω. *Вар.* истрѣблѣти.

Нѣб. истребям *диал.*, истребвам, истребя ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, РВЕ, ДА.

НСТЪКАТН, НСТЪУЖ, НСТЪУЕШН св. Изтъка. Бѣ же хитонъ не шъбенъ. съ врѣхоу нстѣканъ въсь *М Йо 19.23 З*; н дастъ ти акъи снѣгъ. одеждѣ водонѣ н доухомъ нстѣканѣ *С 348.9. Изч.*

М, З, С. Гр. ὑφαίνω, ὑφαντός. *Вар.* итъкатн, нстѣкатн.

Нѣб. итъка ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НѢр, МлВТР, ВТР, АР, ДА. *Срв.* итъкавам *дуал.* ДА.

НСТЪКНЖТН, НСТЪКНЖ, НСТЪКНЕШН св. Извади, избода. аште же око твое десное съблагнѣветъ та итъкнн е *З Мт 5.29. Срв. Мк 9.47 М, З. Изч.*

М, З. Гр. ἐξαιρέω, ἐκβάλλω. *Вар.* итъкнжтн. *Нѣб.* итъкна МлВТР, ВТР.

НСТЪЦАТН, НСТЪЦАЖ, НСТЪЦАЕШН несв. 1. Изразходвам, прахосвам нещю. бнѣштааго н пнанааго н господьско трошаштааго н погоуыблѣштааго мѣнтъ ... н ... трѣвоуѣштннмъ сѣштатѣ нстѣштѣштоу (*погр. вл. нстѣштѣаго, Север., с. 370, бел. пог линия*) *С 370.26–27.* 2. Разрушавам, унищожавам. помѣанн гѣ снѣи едемьскы. въ день ѣнѣмьскъ. глѣжште. ѣтѣштѣйте. ѣтѣштѣйте до основанѣ его *СП 136.7. Изч.*

СП, С. Гр. κενόω, ἐκκενόω. *Вар.* нстѣштатн, итъштатн.

Нѣб. Срв. итъщавам ВА, ВТР, ДА; итъщавам ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ.

НСТЪЦНТН СА, НСТЪЦЖ СА, НСТЪЦНШН СА св. Прегърпя загуба, излъжа се, измамя се. что сътворнм ... како божноу сыноу вѣрѣи не ахомъ ... еже съдѣсте въ жндове того не пожасте ... что нстѣштнвыше сѣ плачете сѣ *С 388.14. Изч.*

С. Гр. ζητιόω.

Нѣб. итъщѣ се ВТР. *Срв.* итъщѣ се ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР, АР, РВЕ.

НСТЪЛТН, НСТЪЛЖ, НСТЪЛШН св. Унищожѣ, погубѣ; предам на смърт, на изтление. въ концъ итълн *СП 56.1*; въ концъ не итълѣ дѣдѣви. въ тѣлопсаньѣ *СП 58.1. Срв. СП 57.1,*

СП 74.1; тако і сѣзна тайны. егда аховънаѣ пишта възидетъ. въ оумъ пльнъ зълѣбѣ. пауѣ погоубитъ. і нстѣлитъ *К 8б 10*; кдѣ же смърть оумрътѣн. н како нстѣлѣннѣ нстѣлн *С 463.5. Изч.*

СП, К, С. Гр. διαφθείρω, καταφθείρω, ἀπόλλυσι. *Вар.* нстѣлѣтн, нстѣлѣтн, ѣстѣлѣтн.

Нѣб. Срв. итълѣ ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ.

НСТЪЛЪНЬНЬЕ, -ѣ ср. Тление, изтление, игниване, смърт. каѣ полъсѣ во крѣви моеи егода сѣндѣжъ вѣи нстѣлѣнъе *СП 29.10*; тѣи же бѣже нѣзведеши ѣа въ стоуденецъ нстѣлѣнъѣ *СП 54.24*; тоу нѣремнѣа ѣако въ ѣамѣ тннѣнѣнъ въ адѣстѣвамъ грѣбѣ. н смъртьѣнѣѣмъ нстѣлѣннн *С 461.2*; кдѣ же смърть оумрътѣн. н како нстѣлѣннѣ нстѣлн *С 463.5*; въстанѣте пондѣте отъсѣдоу. отъ нстѣлѣнѣа въ ненстѣлѣнъѣ. отъ смъртн въ жнвотъ *С 470.11.* // Душевна гибел, вечна пагуба за душата. ѣко не оставиши дѣша моего въ адѣ. нѣ даси прѣподѣвѣноу моему видѣтн итълѣнъѣ (*погр. вл. итълѣнъѣ, Север., с. 15, бел. пог линия*) *СП 15.10*; вѣсн дѣше моѣ гѣ ... нзбавлѣжѣаго отъ нстѣлѣнъѣ жнвотъ твои *СП 102.4*; ѣбо отъ правѣднѣжѣ дѣбанн зѣчнѣемъ блаженѣе жнтѣе. да видѣмъ съ страхомъ. что семоу нстѣлѣнъѣ. бѣжн законъ сѣказаѣтъ *К 1б 26*; послѣанъ възѣстъ свобода отъ грѣха. кѣ не прнѣмѣжѣштнн нстѣлѣнѣа *С 244. 21–22*; правѣденъ сѣдѣжнн. ѣако не дастъ прѣподѣвѣноу моему, своему, видѣтн нстѣлѣннѣа *С 235.9*; да възндѣтъ нѣ нстѣлѣннѣа жнвотъ мон къ тебѣ гн бѣже мон *С 461.30*; въскрѣсеннѣ ... внднмъ ... славаште въскрѣшьшѣаго нѣи. отъ нстѣлѣннѣа хѣа *С 471.8–9*; прнѣарѣветъ его ... боѣ прѣвааго прнложнтн безаконѣе ... оубнтн ѣего наснленѣжѣ отъ него отроковнѣжъ поваждаатъ ... н прѣвѣзн зълѣ сѣтона кѣ нстѣлѣннѣо во оубѣн прнлагаѣтъ *С 522.1*

без нстълъвныа. а) *Гр.* ἀφθαρτος. Нетленен, безсмъртен. възстръбнтъ во н мрътвнн възтанѣтъ. безъ нстълъвннн С 318.4–5. б) *Гр.* ἀφθαρσία. Нетленност, безсмъртие. да постн-гнетъ мѣрѣ съвръшеннѣ ... і вѣрѣ съблюдетъ. н облѣчетъ са безъ нстълъвннѣ (*погр. вл.* въз безнстълъвнне, *Фърчек*, с. [158] 577^{II}, *Нахтигал*, с. 310, *бел. пог линия*) дѣл СЕ 99b 5. *Изч.*

СП, СЕ, К, С. Гр. φθора́, διαφθора́. *Вар.* нстълъвннне, нстълъвнне, нстълъвнне.

Нѣб. изтление *остар.* *книж.* ОА, ВА, МлБТР, РВЕ.

нстѣннтн, нстѣнѣж, нстѣнншн св. Стрия, превърна в прах, унищожа нещо. н съкроушнтъ гѣ кедрѣ ливанъскыа. і нстѣнн (*вл.* нстѣннтъ, *Север.*, с. 34, *бел. пог линия*) ѣ (ѣ)ко телець ливанъскы СП 28.6. // *Образно.* поженѣ врагѣ моѣ ... нстѣнѣ ѣ ѣко прахъ прѣдъ лицемъ вѣтра СП 17.43. *Изч.*

СП. Гр. λεπτίνω. *Вар.* нстѣннтн.

Нѣб. изтѣня ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ДА.

нстѣкатн, нстѣкаѣж, нстѣкаѣшн *несс.*

1. Извирам, изтичам [*образно*]. радочн са благодѣтънаа стѣа брѣце дѣво. товоѣ бо намъ нстѣкаѣжтъ лоучыша СЕ 85а 25–26; женоѣ въздрасѣ зѣлоѣ. н женоѣ нстѣкаѣжтъ лоучыша С 251.7. 2. Изтичам докрай, изчерпвам се, преставам да тека. прнспотекы. і не нстѣкаѣн. жнван. і свѣтелъ источникъ. сѣщнн СЕ 63а 17–18. *Изч.*

СЕ, С. Гр. πηράζω, βρῖω.

Нѣб. Сра. изтичам, изтека ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РВЕ, ДА.

нстѣлѣныѣ *вж.* нцѣлѣныѣ.

нстѣлнтн *вж.* нцѣлнтн.

нстазатн^I, нстазѣж, нстазѣшн *несс.*

Изисквам, поисквам; вземам нещо обратно. възсѣкомоу же прослаштоумоу оу тебе дан. і отъ отемл-

нштадоо твоѣ не нстасан М Лк 6.30 3; въ сыѣ ночь дѣшѣ твоѣ нстасанѣтъ отъ тебе М Лк 12.20 3, А; тѣ своѣн прѣмѣдростнѣ. создалъ еш ѣка. і пакы въ зѣмѣ възвращаѣ(н)шн н. дѣша дѣлѣ нстазѣн СЕ 57b 21. *Изч.* М, 3, А, СЕ. *Гр.* ἀλατέω. *Вар.* нстазатн, нстазатн.

Нѣб. *Вж.* *при нстазатн^I.*

нстазатн^{II}, нстажѣж, нстажѣшн св.

1. Изискам, поискам, взема нещо обратно. і по ѣто не въздастъ моего съребра пѣнажннкомъ. і азъ прншедъ съ лнхвоѣ нстазалъ е бнмъ М Лк 19.23 3, А; се нѣнѣ мѣщѣ на васъ. н нстажѣж овѣа отъ пастыръ СЕ 82b 9–10; тебѣ подоѣа вѣ въздатн ... н вѣстазаннѣ мѣнѣ оставнтн. н азъ оубо нстазалъ бнмъ съ възвнтнѣ С 377.15–16. 2. Поискам сметка, отчет. блудн ѣадо. каковаа овѣтованнѣ даешн боу. дѣлн бо прндѣ папнсаѣще (!) нсповѣданнѣ твоѣ се. егоже нмашн нстазанъ възтн СЕ 87b 5. 3. Разпитаю. прнѣвѣстѣ мн ѣлка сего. ѣко развращаѣща людн. і се азъ нстазѣв прѣдъ ѣамн. не обрѣтѣ нн еднноѣ же о ѣлцѣ семь вннѣ. таже на нь ваднтѣ М Лк 23.14 3. // Попитам. ннктоже не сѣмѣашѣ отъ оучѣннѣ нстасатн его тѣ кто еш М Йо 21.12 3, А, СК. *Изч.*

М, 3, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ἐκζητέω, ἀλατέω, πράσσω, ἐξετάζω, ἀνακρίνω. *Вар.* нстасатн, нстазатн.

Нѣб. Сра. истезавам ОА, ЕтМл, МлБТР, АР.

нстѣвѣ [*погр.* С 426.14] *вж.* нстѣпнтн.

нстѣпнтн, нстѣпѣж, нстѣпншн св. Отделя се, изляза отнякъде, напусна нещо. ѡ кольмн съревролюѣство зѣло. тѣмъ бо оучѣннѣ аптоѣльска нстѣвѣ (*вл.* нстѣпнѣвѣ, *Север.*, с. 426, *бел. пог линия*) радочу. оудѣвѣннѣ жѣ прнн С 426.14. *Изч.*

С. Гр. ἀπορρίψωμαι.

Нѣб. Сра. изстѣпя се ОА, ВА, РВЕ.

НСОУНЖТН, НСОУНЖ, НСОУНШН св. Извадя, измѣкна [меч, нож и под.]. нсоунн оржнне. н завѣрн прѣдѣ гонѣштннмь ма СП 34.3. Изч.

СП. Гр. ἐκχέω.

Наб. Срв. иснуем се *gual*. ДА.

НСОУСОВЪ прил. притеж. от ЛИ. Исусов, на Исус Христос. гла матн нѣва кз немоу М Йо 2.3 З, А, О; да слово нѣво съвѣдетъ са М Йо 18.32 З, А, СК; и оуслышавъ цѣрѣзъ нродъ слоучъ нѣвъ ... глаше М Мк 6.14 З, А; припаде кз колѣнома нѣвама М Лк 5.8 З, А; помаза носъ нѣвѣ М Йо 12.3 З, А, СК; стоѣхъ же при крѣстѣ нѣвѣ М Йо 19.25 З, А, СК, Б; тѣво же рождѣство снце вѣ СК 139²а 13; оутврѣздн н ... крѣстѣ нѣвѣ на тѣлѣ своемъ носнтн СЕ 94b 2; проси отъ него тѣла нѣвова К 14b 8; чоуждаахъ са всн трѣпѣнню нсоусовоу С 392.24; влажъ рѣцѣ твон w нвснфе ... осагъшнн ... нсвовѣ рѣцѣ н нозѣ С 457.22; влажъ оуста твѣа ... приложыа са кз нсоусовомъ оустомъ С 457.27.

М, З, А, СК, Б, О, СЕ, К, С. Гр. τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σατῆρος Вар. нсоусовъ, нсвовѣ, нсоусовъ.

Наб. Исусов ФИ Стил, РЛФИ.

НСОУСЪ, -а м. ЛИ. Исус – Божият син, Месията и Спасителят на човешкия род. Съгласно новозаветната традиция роден във Витлеем от Дева Мария, жената на Йосиф. Проповядвал в Палестина и предал учението си на 12 ученици апостоли. Разпънат на кръст от римския наместник Пилат Понтийски. и се захънешн въ чрѣвѣ н родншн снъ. и наречешн нма емоу нѣз М Лк 1.31 З, А; и тъ вѣ нѣз вко тремъ десатемъ лѣтъ научнаа. снъ сзѣ вко мьннмъ вѣ. юснфовъ М Лк 3.23 З; тѣз же нсплзнь дѣа стѣ. възвратн са отъ норѣдана М Лк 4.1 З; и вьннде нѣз вѣ каперѣнаоумъ М

Лк 4.31; запрѣтн же нѣз дѣоу нечнстоуоумоу. и нсцѣан отрока М Лк 9.42 З, А, СК; н възшедъ нѣз вѣ црѣзъ. начатъ нзгоннтн продаѣштала. и коупоуѣщалаа в црѣкве М Мк 11.15 З; и слъшавъ вко нѣз назарѣнннъ естъ. начатъ зъватн н гладн. снѣ дѣдѣз нѣ помнлоуи ма М Мк 10.47 З; гла нмъ пнлатъ: что же сътворѣ нѣа нарнцемааго хѣ. глаша емоу всн. да пропатъ вѣдетъ М Мт 27.22 З, А, СК; петрѣ же вьнѣ сѣдѣаше на дворѣ. и прнстѣпн кз немоу еднна равзннн глашн. и тзѣ вѣ сз нѣмь галленскымъ М Мт 26.69 З, А, СК; тѣз же възъпнвъ глсмъ вьлѣемъ нспоустн дѣхъ М Мт 27.50 З, А, СК; вьскрѣсъ же нѣз за оутра вѣ прѣвѣзѣ соботѣ. вѣн са прѣжде марнн магдаалнн М Мк 16.9 А; тѣа ншете назарѣннна пропатааго. възта нѣстъ сѣде М Мк 16.6 З, А; тѣмже тѣз да бѣнтъ людн своѣжъ крѣвѣжъ. вѣнѣ вратъ прѣатъ мѣкѣ Е 34а 7; тѣе снѣ дѣзъ. помнлоуи нзѣ СЕ 33b 15; (не вѣ)дѣ оубо печальнѣ врате. слъшавъ вко тѣ прѣданъ вѣ К 3b 36; по срѣдѣ двѣма жнвотома познанъ възвѣ. ив снъ бѣжн. по срѣдѣ оцю и дѣа К 13b 27. Срв. С 451.2; даждъ мн тѣло мрѣтво на погребеннне. оного оскжденааго отъ тебе. нсоуса назараѣа нсоуса ннштааго. нсоуса бесхрамннка. нсоуса сѣго вндаштааго (!) нага. сѣмѣренааго нсоуса. жъзннка нсоуса. окрѣвенааго страннааго С 454.17, 18, 19.

НСОУСЪ НАВѢГННЪ. Гр. Ἰησοῦς Ναυῆ. Исус Навин – наричан и Осия [Чис 13.18, 16], предводител на израилтяните след Мойсей; ок. 1220–1200 г. пр. н.е. превзел Ханаан и поделил земята между израилските племена. Пр. на 1 септември [18 и 19 септември]. начатъкз ннднктншоу ... н покон нсу навгншоу Е 20а 15; ѳї пайма нсоу навгншоу Е 35а 12.

нсоуѣсъ хрътосовъ. Гр. Ἰησοῦς Χριστός. Иисус Христос [вж. Иисус]. сего радн въсе тръпѣж нзбранѣхъ радн. да н тн спсене оулоуѣатъ сѣще о хътѣ ѣсъ *E 1a 17*; могъщюмоу же оукрѣпнтн въи ... по вкръзвенню таннзи ... познавъшн са. едннѣмъ прѣмѣдромъ вѣмъ нсхѣмъ ... слава *E 4b 13*; разоумѣнте апстла. н архнереѣ. исповѣданнѣ нашего ꙗс хъа *E 25a 16*; н кланѣтеъ са тебѣ едннмоу боу н оцю. едннмоуадоумоу сноу твоемоу. ꙗко нашемоу нсхоу *CE 23b 17*; оуе ꙗа нашего нсха. бѣвн раба твоего сего *CE 94b 22*; въи же братѣъ по добвн вѣисте црѣвамъ бжѣвмъ сжштнмъ въ подѣи о хътѣ ѣсъ *K 3b 19*; о погревенн тѣла ꙗнѣ. н бѣа нашего ꙗв хъа *K 12a 33*; н запрѣтнвъ доухомъ прнзъва н съваза. въ нма нсоу хрътоса *C 45.9*; блаженнн богъ. нже едннмоуададоу снѣ своего нсоу хръста пославлнн *C 109.22*; нногю бѣ не знаѣжъ развѣ ꙗа моего ꙗс хъа *C 117.29*; нс хъв ѡдеаѣ *БН*.

M, 3, A, СК, B, ЗП, O, H, У, E, CE, K, C, X, БН, П. Гр. Ἰησοῦς, Χριστός, Κύριος, Υἱός. От евр. Јећошуа 'бог [Яхве] е помощ'. Вар. исоуѣсъ, исоуѣсъ, ꙗсоуѣсъ.

Нѣб. Иисус *ЛИ* СтИл,РЛФИ. Срв. Исуски *ФИ* СтИл,РЛФИ.

нсоуѣсъхрътосовъ *прил. притеж. от ЛИ*. На Иисус Христос. зачало еванѣлнѣ нсхѣва снѣ бжѣвн *M Mk 1.1 3, A, СК*; могъщюмоу же оукрѣпнтн въи. по еванѣлнню моемоу. н проповѣданню нсхѣвоу ... слава въ вѣкы амннъ *E 4b 6*.

нсоуѣсъхрътосово оуѣнтнѣ. Гр. χριστοκτονία. Убиването, смъртта на Иисус Христос. ѡ завнстн ... по тебѣ пасомнн. ꙗсоуѣхрътосово оуѣнтнѣ мзслаатъ *C 388.30*.

M, 3, A, СК, E, C. Гр. [тоу] Ἰησοῦ Χριστοῦ. Вар. ꙗсоуѣхрътосовъ.

Нѣб. Срв. Иисов и Христосов.

нсоуѣштн, нсоуѣшж, нсоуѣшншн св. 1. Пресуша [извор, источник на течност]. нсоуѣшн подрагомъ крѣво-

тоуаштнн рѣкы *C 392.17*. // *Образно*. нсоуѣшн монхъ безаконнн нсоуѣшннкъ *C 392.16*. 2. Направя да иссѣхне, иссуша [растение]. ꙗ ꙗсхе бже нашъ ... запрѣщен смоковн. неплодобрѣтн ... рѣкъ ен да не нмашн плода въ вѣкѣ. н словомъ твоимъ нсоуѣшн нж *CE 35a 7*; каѣ во вѣ вѣда словомъ нсзхнжтн смоковн ... еже во словомъ нсоуѣшн нж. можааше н словомъ плоднж сътворнтн *C 345.23*. // *Образно*. н запрѣтн неджроу семоу растѣштнмоу въ немъ ... не дажшмоу съдравнѣ емоу. н словомъ твоимъ нсоуѣшн корень емоу *CE 35a 15*. *Изч. CE, C.* Гр. ξηραίνω.

Нѣб. иссуша *OA, BA, HT, AK, Bot, HГep, EtMл, МлБТР, AP, БТР, РБЕ, ДА*.

нсхаждатн, нсхаждаѣж, нсхаждаѣшн св. *Прен.* Подготвям [пѣтя кѣм] нешо. еже во зъло страдатн. цѣсарство во намъ небесное нсхаждаѣе (*вм.* нсхаждаѣетъ, *Замлов, Капалго, с. 406, бел. под линия*). а еже зъло сътворнтн. внно намъ вѣчноу огню н мжцѣ вѣваатъ *C 406.10*. *Изч. C.* Гр. προξενέω.

Нѣб. исхаждам *диал.* *ДА.* Срв. изхождам *OA, BA, EtMл, МлБТР, БТР, AP, РБЕ*.

нсхѣватнтн, нсхѣваѣж, нсхѣватншн св. Извадя, издѣрпам, измѣкна. нзъхвѣтн же нзъ огнѣ палашта любовн страннадо лота *C 232.17*. *Изч. C.* Гр. ἐξαρπάζω. Вар. нзъхѣватнтн.

Нѣб. изхвана Дюв, *МлБТР, AP.* Срв. изхвата *диал.* *HГep.*

нсходатан, -ѣ *м.* Ходатай, застъпник. еже во сътворн едннорожденнн сынъ божнн. се н тѣи сътворншн протнвж снлѣ своен. мнроу нсходатан вѣвѣа *C 423.15-16*. *Изч. C.* Гр. πρόξενος.

Нѣб. Срв. ходатай *OA*.

нсходатанннкъ, -ѣ *м.* Ходатай, застъпник. хъ. нже н нсходатанннкъ нестъ намъ. въсѣхъ добръ *C 479.27*. *Изч. C.* Гр. πρόξενος. Вар. нсходатанннкъ.

Нѣб. Срв. ходатай *OA*.

ИСХОДАТАИАТН, ИСХОДАТАИ, ИСХОДАТА-
МШН *несв.* Ходатайствам, застъп-
 вам се. послѣдь же плодъ мнренъ
 исходагаецъ. нскоушненемъ отъ него
СЕ 88b 16. Изч.

СЕ. Вар. исходагаитн.

Нѣб. Срв. изходатайствувам ОА, ВА,
 ЕтМл, МлБТР, БТР, РВЕ.

ИСХОДНТН, ИСХОДЖ, ИСХОДНШН *несв.*

1. Излизам, придвижвам се отвѣт-
 ре навън. исходаштю емоу отъ
 цркви. гла емоу едннъ отъ оученикъ
М Мк 13.1 З; исхождааше вонъ нъ
 града *М Мк 11.19 З*; исхода отъ
 водъ. н вндѣ разводѣща са нѣса *СК*
Мк 1.10; всѣко еже възходнтъ въ
 оуста. въ урѣво възмѣщаатъ са. і
 афедрономъ исходнтъ *М Мк 15.17 З*;
 ѣко женихъ исхода отъ урѣвога своего
СП 18.6; съ свѣштамн исходаште нъ
 домовъ свонхъ *С 35.8*; прѣвѣе всѣхъ
 възхождааше въ цркъве. н по всѣхъ
 исхождааше послѣжде *С 285.11*;
 кестѣствнзѣ радн тѣлесн потрѣбзи
 ослабѣла исхождааше не пештерзи *С*
289.9. Образно. въсь народъ некадаше
 прикасати са емъ. ѣко снадъ изъ него
 исхождааше н цѣлѣваше вса *М Лк*
6.19 З, А, СК. // За течност —
 изтичам, бликам. етнн въ снѣжанн
 островѣ. исхода отъ него огнь. аште н
 се далече отъ васъ кестъ. поразоучѣн
 топлѣ водѣ исходашті отъ землѣ *С*
129.6, 8; теченне крѣвзноне отъ
 стѣнхъ тѣлесъ нхъ исхождааше *С*
179.29. // За думи — бивам произ-
 насян, излизам из устата на ня-
 кого. днѣлѣвахъ са о словесехъ бла-
 годатн. исходаштинхъ нъ оустъ его
М Лк 4.22 А, СК; исходащее нъ
 оустъ то скврзннтъ ѣлка *М Мт*
15.11 З; исходаштіхъ отъ оустъ
 монхъ те отвѣрѣжъ са *СП 88.35*;
 всѣко слово смръда. из оустъ вашхъ
 да не исходитъ *К 4a 7.* // За слух,
 мълва и под. — разпространявам
 се, прѣскам се, разнасям се. і

исхождааше шюмъ о немъ въ всѣко
 мѣсто н странзи *М Лк 4.37 З.* //
 2. Напускам мястото, където се
 намирам. исходащю емоу отъ
 нернхона. по немъ ндѣ народн мѣношн
М Мт 20.29 З, А, СК, ЗП; і елнко
 аште не прннмѣтъ васъ. нн послочу-
 шаѣтъ васъ. исходаште отъ тѣдѣ
 отътрасѣте прахъ нже естъ подъ
 ногамн вашнмн. въ свѣдѣтельство
 нмъ *М Мк 6.11 З*; исхода же нъ
 домоу роднтель свонхъ. нн хлѣба
 възати възхотѣ *С 547.6.* // За
 нечист дух, бяс — напускам, оста-
 вям някого. исхождаахъ же н вѣсн
 отъ мѣногъ *М Лк 4.41 З*; что естъ
 слово се. ѣко вл(а)стннж н снлонж
 велнтъ. нечнстнмъ дѣмъ н исхода-
 тъ *М Лк 4.36 З, А*; възпн гласомъ
 вѣсъ ндѣ ндѣ. н исхождѣ поуждею
 (!) н мжкожъ женомъ исмъ. отъхождѣ
 отъ чловѣка *С 173.16.* 3. Трѣгвам
 нанякъде с определена цел. се
 женнхъ градетъ. исходнте въ срѣ-
 тенне его *М Мт 25.6 З, А, СК*; исхо-
 ждааше къ нмоу всѣ нюденска
 страна н ерѣмне н крѣштаахъ са всн
 въ іорданецѣн рѣ(цѣ) *М Мк 1.5 З,*
А, СК, Б; исходаштю емоу на пѣтъ.
 прнде едннъ *М Мк 10.17 З*; исхо-
 даште же прохождаахъ сквозъ всн.
 благовѣстоучѣште. і цѣлаште възж-
 дѣ *М Лк 9.6 З, А, СК*; въ нже домъ
 възндете тоу прѣвѣванте. і отъ
 тоудоу исходнте *М Лк 9.4 З, А, СК*;
 ноштинж въздварѣваше са исхода въ
 горѣ нарнцдемѣн елеонъ *М Лк 21.37*
З; тѣмже оубо да исходнмъ к нмоу
 внѣ стана. поношеніѣ его носаше *Е 34a*
10; оучнннвѣ цѣсарь воа своа. исхо-
 ждааше на ратъ *С 192.25.* // *Образно.*
 научн(з)ше во рѣвноватн на доброе н
 подвнзанѣште са такоже дроугоу
 дроуга добрѣншоу бытн. нан въ
 штоуждннхъ възведенн. нан въ
 въздрастеннн чнсла съ(въ)здѣрьж-
 ннкы. нан въ ннѣхъ таковынхъ

дѣлаѣхъ нсходаште н въ ретн нспа-
длжтѣ *ЗЛ Па* 21–22. 4. Появям
се, показвам се. ѣкоже во млзнь
нсходнтѣ отъ възтокъ. і дваѣатѣ са
до западъ. тако вждетѣ н прншествне
сна ѣлѣскааго *М Мт* 24.27 *З, А, СК,
Н*; бѣ егда нсходаше прѣдъ лю-
дзмн свонмн .. землѣ потраесе сна *СП*
67.8. 5. *Прен.* Произхождам, про-
излизам. отъ срѣца во нсходатѣ.
помзшленнѣ зъла оувннства прѣлю-
бодѣаннѣ. лювоуѣаннѣ; татѣвѣи лѣ-
жесзѣвѣдѣннѣ. власфнмнѣ *М Мт*
15.19 *З*; прндетѣ параклтѣ ... отъ
отца дѣхъ истнннзны. іже отъ отца
нсходнтѣ *М Йо* 15.26 *З, А, СК*;
прѣсжун ен истоуьнкѣ. отъ негоже
нсходнтѣ *СЕ* 45a 11; бже ... іже сз
сношь. і нсходашнмъ отъ тебе дѣхомъ
... прнзърн ... на сзмѣренне рава твоего
сего *СЕ* 93a 17; обвштннкѣ же
ѣжъствоу ... н сноу кемоу іестъ дѣхъ
ѣтѣн. нже отъ отца нсходнтѣ
благотворан *С* 28.24. 6. *Прен.* За
време – преминавам, изтичам.
лѣтоу же нсходаштоу. обрѣте к пь-
прштѣ пать отъ пештерѣ *С* 289.24;
(въ ключн і оуѣпе лѣтоу се)моу
нсходаштоу *В*.

на коньць нсходнтн. *Гр.* ἐπιδείκνυμι
τὴν ἔκβασιν. Наставам, настѣп-
вам. пауе же вѣдѣ ѣвнннне на
коньць нсходаште. н вратнн него въ
егоуптѣ прншьдзшемъ ... вндѣвъ
нхъ івснфъ ... вннзѣ нскааше како са
взѣ сз вратнѣ позналѣ *С* 367.10.

*М, З, А, СК, Б, ЗП, Н, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ,
В.* *Гр.* ἐξέρχομαι, ἐκπορεύομαι, ἐκχωρέω,
ἀναβλύζω, προεῖμι [προῖεναι], εἰσερχομαι,
προβαίνω, ἐκβάλλομαι, φέρομαι, ἀναβαίνω,
ἐκδημέω, ἔξειμι, [ἐξίεναι], ῥέω, ροιυδέω. *Вар.*
исходнтн.

Наб. Сrv. изхождам ОА, ВА, НГер, ЕтМл,
МЛВТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

нсходнще, -а ср. 1. Извор. положилъ еси
рѣкѣ въ поустѣннѣ. нсходнща водь-
наа въ жаждѣ *СП* 106.33; положилъ
еси поустѣннѣ въ езера водьнаа. н зем-

лѣ безводнѣ въз-нсходнща водьнаа
СП 106.35; исходншта водьнаа ізвѣ-
сте оун мон *СП* 118.136; н вждетѣ
акѣ дрѣво сажденое прн нсходн-
штнхъ водъ *С* 352.26. 2. Изток.
рѣхъ законопрѣстѣпннкомъ. не прѣ-
стѣпайте закона ... і н (!) глѣте на бѣ
неправдѣ. ѣко нн отъ исходште нн
отъ западъ *СП* 74.7.

нсходнще пѣтн. *Гр.* διεξοδος τῶν
ὁδῶν. Крѣстопѣт. ідѣте оуво на
нсходншта пѣтнн. і елнко аште обра-
штете прнзовѣте на вакъ *М Мт* 22.9
З!, *А. Сrv. СЕ* 106b 6–7. *Изч.*

М, З, А, СП, СЕ, С. *Гр.* διεξοδος, ἔξοδος.
Вар. нсходнще, исходште, исходнште, нсходнште.
Наб. изходище рѣкко МЛВТР.

изходъ, -а м. 1. Излизане, напус-
кане. въ исходъ інаевъ отъ египта *СП*
113.1; положиша знаменнѣ своѣ знаме-
ннѣ і не познаша. ѣко въ исходъ прѣ-
взшше *СП* 73.5; рождѣство него въсемоу
словоу одеаѣ. а н отъ гроба (н) нсходъ
прнндетѣ въсего помзсла *С* 501.17. //
Изход, втората книга от Стария
завет. вѣважтѣ: үтеннѣ. ꙗ. ѿ ѿ нс-
хода. поатѣ моисн снзѣ ізлѣвн *Е* 30a
8–9. 2. Изход; място, откъдето се
излиза. прнзърн на вноградъ сз ...
оградн н острогомъ. възходѣ н нсходѣ
его. ізлѣвн отъ снѣга н мразѣ *СЕ* 14a
5–6. // **Образно.** н господоу нсходѣ
сзмрътнзмъ вратомъ. възходѣ сь-
мрътнзѣа въз сзтворнсте. а нсходъ
самъ сзтворнтѣ прнде *С* 465.24,
25–26. 3. *Прен.* Настѣпване, поя-
ва; изгрев. въз слзнѣцѣ положи село его
... штѣ нацѣатѣка нбси нсходъ его *СП*
18.7; нсходъ оутроу н вечероу
оукраснн *СП* 64.10. 4. *Прен.* За-
вършек, предел, край; кончина,
смѣрт. моисн і нанѣ. ѣже вѣлѣша са
въ слаѣ глѣашете нсходъ его. іже
хотѣаше сзконѣватн въз нѣмѣ *М Лк*
9.31 *З*; тѣз нсходъ жнвота его *СЕ* 58b
4; тоу вждетѣ мн жнтннѣ дожн н
до нсхода доуша мока *С* 204.3.

5. *Прен.* Край, извод, заключение. ако сръштѣ се дѣяніе. кѣин ли овра-штѣ нсходъ словоу С 508.17.

М, З, Е, СП, СЕ, С. Гр. έξοδος, διεξοδος, άνοδος. *Вар.* исходъ, исходъ.

Нѣб. изход ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, РВЕ, ДА.

НСХОДЪНЪ, -ѣин *прил.*

кѣингѣ нсходънѣа. *Гр.* Ήξοδος. Изход, втората книга от Стария завет. поучтайтѣ са вамъ. кѣингѣ сѣднискѣа. цѣсарьскѣа нсходънѣа С 127.17. *Изн.*

С.
Нѣб. изходен ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, БТР, РВЕ.

нсхожденные, -ѣа *ср.* 1. Излизане, напускане. псом дѣвъ въ исхожденѣе СП 28.1; възвесеи сѣа егѣуптѣ о нсхождени-и-хъ. ѣко нападе страхъ ихъ на нѣа СП 104.38; гѣ сѣхраннтѣ възходенне твоѣ. ї исхожденне твоѣ СП 120.8; възходенне нхъ н нсхожденне. дѣлѣскоѣн снлоѣн сн оградн СЕ 15b 17-18; възходенне. и нсхожденне нхъ. въ мнрѣ сѣхранѣа СЕ 18b 10-11; тебѣ во хвалѣ възсѣлаемъ ... і о възсхожденн (погр. *вм.* нсхожденн, *Фърчер,* с. [103] 796¹, *бел.* пог линия) на оупзванне. жнвота беско-нечьнааго. і вѣдѣщее во. възторое прншествне хѣа твоѣго СЕ 65a 12; нюден нсхожденне. кеже отъ егѣпта помьнѣахѣ С 450.26. *Срв.* К 13b 21. 2. Пѣт. Пѣ бже мон ... полагаѣан облакѣи въз-нсхожденне свое. ходѣан на крнлѣ вѣтрѣнн СП 103.3. *Изн.*

СП, СЕ, К, С. Гр. έξοδος, έξοδιον, διάβασις, επίβασις. *Вар.* нсхожденне, нсхожденѣе, исхожденне.

Нѣб. изхождение *пнжж.* остар. ВА, ЕтМл.

НСХЪТНТН, НСХЪЩЖ, НСХЪТНШН *св.*

1. Изтрѣгна, грабна, отвлека. н прновѣщн ма пакѣи стадѣ твоѣмъ стѣзихъ. и неже ма нсхѣтн пронзрнвѣн врагъ СЕ 78b 14. 2. Спасѣа, освободѣа. іако не тѣчѣн отъ самѣхъ тѣхъ. адовъ вратѣ. нѣ н отъ рода огнѣнааго

н мѣк' нсхѣтнтѣ чловѣка С 514.4. *Изн.*

СЕ, С. Гр. έξαρτάω.

Нѣб. Срв. [по]житѣ ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, БТР, АР.

НСЦѢЛЕНЕЪ *вжж.* нцѣленеѣе.

НСЦѢАНТН *вжж.* нцѣантн.

НСЦѢАНТН СА *вжж.* нцѣантн са.

НСЦѢЛѢТН *вжж.* нцѣлѣтн.

НСЦѢЛІАТН *вжж.* нцѣлїатн.

НСЪХАТН, НСЪШЖ, НСЪШЕШН *св.* Изсѣхна, стана сух. аште кто въ мьнѣ не прѣвѣдетъ. и зврѣжетъ са вонъ ѣкоже розга н исшетъ М Йо 15.6 З, СК; ѣко трѣва надро исшѣтѣ СП 36.2. *Изн.*

М, З, СК, СП. Гр. ξηραίνωμαι, άποξηραίνωμαι. *Вар.* исхатн, исхатн.

Нѣб. Срв. изсѣхна ОА, ВА, НТ, АК, Бот, МлБТР, БТР, АР, РВЕ; изсѣхвам *несв.* НГер, МлБТР, АР, ДА; изсѣхнувам НГер, МлБТР.

НСЪХНЖТН, НСЪХНЖ, НСЪХНЕШН *св.* 1. За растение, клон, вейка – изсѣхна. сѣзнѣцоу же воснѣвѣзшо прнсвадѣ. і зане не нмѣхѣ кореннѣ нсѣхѣ М Мт 13.6 З; і оузѣрѣвѣ смоковннцѣ едннѣ прн пжтн. прнде кѣ нѣн. і ннѣсже не оврѣте на нѣн. тѣкмо лнствѣе едннѣ. і гла ен. да ннколанже пло(да отъ тебе) не вѣдетъ въ вѣкѣ. і авѣе нсѣше смоковннца М Мт 21.19 ЗП; аще кѣто въ мьнѣ не прѣвѣдетъ. н зврѣжетъ са вонъ ѣкоже розга нсѣхнетъ. н сѣвнрайтѣ нѣ. н въ огнѣ възлагѣйтѣ. н сѣгараетъ А Йо 15.6; да вѣдѣтѣ ѣко трѣва на зѣданнхъ. ѣже прѣжде въздрѣваннѣ нсѣше СП 128.6; ѣко трѣва мнмоидѣтѣ. ютро процѣтѣ н прѣдетъ на вечерѣ. втѣпадетъ ожестѣетъ і нсѣхнетъ СП 89.6; проклннааше смоковннцѣ н исѣхнѣаше С 476.24. // *Образно.* нсѣше ѣко скѣделѣ крѣпостѣ моѣ СП 21.16; повѣнѣнъ вѣхъ ѣко сѣно нсѣше сѣдце моѣ СП 101.5; н азѣ ѣко сѣно нсѣхъ СП 101.12. 2. *Прич. мин. дѣят.*

като прил. нсѣхын. *Гр.* ξηρανθεΐς. За човешки крайници — изсѣхнал, неподвижен, безчувствен, парализиран. воле же н рѣцѣ сѣлагаети простерѣшоуѣмоу нсѣхынн рѣцѣ С 456.29.

М, З, А, ЗП, СП, С. Гр. ξηραίνομαι. *Вар.* ѣсѣхнѣтн.

Нѣб. изсѣхна ОА, ВА, НТ, АК, Бот, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РБЕ, ДА.

нсѣпатн^I, нсѣпапѣ, нсѣпапешн *несв.*

Изсипвам. аште же соль обоуѣтѣ ... вѣнѣ изсипаетѣ са З Лк 14.35; н се сѣ ѣумнатосѣннмѣ пепеломѣ растварѣше тн тако идѣѣше ... обрѣтохѣ н ѣмыанннцѣ вѣ ѣашѣ нсѣпапѣшта С 297.20. ~ са *страг.* *Изч.*

З, С. Гр. ἐκκενόω. *Вар.* изсипатн.

Нѣб. изсипвам, изсипя ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РБЕ, ДА.

нсѣпатн^{II}, нсѣпапѣ, нсѣпапешн *св.* Из-

сипя, изхвѣрля. аште же соль обоуѣтѣ ... вонѣ нсѣпапѣтѣ ѣ М Лк 14.35; аще же соль обоуѣтѣ ... изсипана бѣдетѣ вѣнѣ З Мт 5.13. *Изч.*

М, З. Гр. βάλλω. *Вар.* изсипатн.

Нѣб. Вѣс. при нсѣпатн^I.

нсѣдѣ [*погр.* А Лк 5.3] *вѣс.* сѣстн.

нсѣуенне, -ѣ *ср.* Избиване, изколване, посичане, отѣцемѣ н матеремѣ ... зѣло жалаштемѣ о младѣинѣхѣ ѣдѣхѣ нсѣуеннн; кгда младѣннштѣ крѣвннѣ внѣфлемѣ вагѣрнмѣ бѣѣше С 397.15. *Изч.*

С. Гр. σφουή. *Вар.* нсѣуенне.

Нѣб. *Срв.* изсичане ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, АР, РБЕ.

нсѣщн, нсѣкѣ, нсѣуешн *св.* 1. Изсека, издялам, изработя чрез сечене. положн е вѣ новѣмѣ своемѣ гровѣ. ѣке нсѣуе вѣ каменн *М* Мт 27.60 З, А; вѣложн вѣ гровѣ. ѣке вѣ нсѣуенѣ отѣ камене *М* Мк 15.46 З, А; положн е вѣ гровѣ нсѣуенѣ *М* Лк 23.53 З. 2. По-сека, сѣсека, убия. врагѣ моѣ тѣи ... прнведѣте сѣмо. ѣ сѣцѣте ѣ прѣдѣ

мѣноѣ *М* Лк 19.27 З; кгда бѣваше вндѣтн акѣ класѣ зѣрѣвѣи младѣннштѣ. кдннѣмѣ желѣзомѣ нсѣуенѣ лежашѣ С 397.6; прнведѣте мн сѣмо мѣжа жестокѣ. отѣ ѣнѣпѣскѣи стра-нѣ. сѣ мѣн да нсѣкѣт' н проѣдѣ С 62.10; по сѣконѣуаннн же хрѣстова мѣуеннка. тоу абнѣ по кд'номоу кождѣ нѣ нсѣкоша С 64.29.

нсѣщн *мѣуемѣ.* *Гр.* ἀποκεφαλίω. Обезглавя. князѣ ... повелѣ мѣуемѣ нсѣщн свѣтѣи С 180.25–26. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. λατομέω, κατασφάζω, ἀποτέμνω. *Вар.* иѣщн, иѣщн.

Нѣб. изсека ОА, ВА, НТ, АК, Бот, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РБЕ, ДА.

нсакнѣтн, нсакнѣ, нсакнешн *св.*

1. Пресекна, прѣстана да тека. ѣ абнѣ нсакнѣ нстоуѣннѣ крѣве ѣи *М* Мк 5.29 З, А, СК, У. // *Прѣн.* Прѣстана да се проявям, прѣкратя се. ѣ за ѣумѣноженне вѣзаконнѣ. и сакнѣтѣ любѣи мѣногѣихѣ *М* Мт 24.12 З^I, А, СК, ЗП. 2. Прѣсѣхна, прѣсуша се; стана сух. н запрѣтн ѣрѣмѣнѣмоу морю. ѣ нсѣѣе. н прѣведе ѣа вѣ вѣдѣнѣ вѣко по уѣстѣнн *СП* 105.9; вндѣ нѣсто нѣкако. акѣи вапѣ сѣштѣ нсакѣшѣ. н тннѣи смрѣдѣштѣ пльнѣ С 193.13. *Изч.*

М, З, А, СК, ЗП, У, СП, С. Гр. ξηραίνομαι, ψύχομαι, οὐχ ὕδατος. *Вар.* и сакнѣтн, и сакнѣтн.

Нѣб. *Срв.* секвам, секна *диал.*, изсеквам, изсекна *диал.* МлБТР.

нсѣунтн, нсѣуж, нсѣуншн *св.* Прѣсуша [река, източник на течност]. тѣи растрѣже нстоуѣннѣи н потоки. тѣи нсѣѣи рѣкѣи навѣдѣннѣи *СП* 73.15; а тѣи ... арне ... кѣдоу ѣуѣдѣ ѣже прѣповѣданешн. хѣа обнскалѣ ан ксн акѣи азѣ ... вѣ кон рѣцѣ ... нсѣунн крѣвѣнѣи сѣдѣи С 512.7.

нсѣунтн *вннѣ.* *Гр.* πέσω τὸν οἶνον. Изтрѣзня. н отѣ ѣунтнѣи не могѣтѣ нтн вѣ домѣи своѣ. поѣже много сѣтѣи пнлн ... донѣдеже прнѣжѣтѣ своѣ нмѣ. н нмше прнведѣтѣ вѣ домѣи своѣ. нже за

оутра възстаниште. негда нежыатъ вно. радочытъ са зъво яко оу своихъ сътъ сн' дома лежалн С 267.16–17. Изч. СП, С. Гр. ξηραίνω, χωνεύω. Вар. нежытн. Невб. Ø.

несухнн, -на м. ЛИ. Исихий – един от 40-те кападокийски войни-християни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. Пр. на 9 март. а се нмъ нмена. дOMETHHAHъ. несухнн. змърагдъ С 69.7. Изч. С. Гр. Ήσυχος.

нтална, -на жс. МИ. Италия [според Диоклециановата административна подялба] – диоцез на Апеннинския полуостров [заедно с Редция и Сицилия]. стрѣтъ стго мѣка автонома. епскоупа. в(зи)вѣша въ пронетѣ. нтална. прн дѣвкантианѣ црн Е 296 11. Изч.

Е. Гр. Italia.

Невб. Италия.

нТН, нДЖ, нДЕШН несв. и св.; прич. мин. деят. шѣдъ. 1. Вървя, изминавам някакъвъ път, разстояние. възитъ же нДЖШТЕМЪ по пѣтн. рече единъ къ немоу М Лк 9.57 З, А, СК; і отъ тѣдѣ ншедъше нДѣХЖ скозѣ галлеиѣ М Мк 9.30 З, А, СК; і нде по всемоу градоч. проповѣдана еанко сътворн емоу нсѣ М Лк 8.39 З, А, СК; възитъ ... итн емоу скозѣ сваннѣ М Лк 6.1 З; сватаѣ же ндоства радочышта са С 185.2; сьраштамъ него нДЖШТА на жрѣбатн С 341.9; самъ тс нДѣШЕ с ннма С 474.20; от'поустн него пжтемъ своимъ нТН С 527.17; ианъ попъ пжтѣмъ нДЖ свѣщнца полагѣ за своа грѣхън БН. // За небесно тяло – двѣжа се. н на нево възърѣвѣ. оуърѣ напрасно зѣвѣдѣ образъ крѣстѣннн нмжштѣ. нДЖШТѣ на нѣ С 282.28. // Плувам, преплувам. оуърѣ же нсѣзъ многы народы окрѣстѣ себе. повелѣ нТН на онъ полъ М

Мт 8.18 З, А; вѣлѣзъ пакы въ коравь нде на онъ полъ М Мк 8.13 З; не вынде съ оученикы своимн нс въ коравь. нѣ едннн оученичн его нДЖ М Йо 6.22 З, А; і нде пакы на онъ полъ норѣдана М Йо 10.40 З. 2. Идвам, пристигам. кѣз ... възнде на горѣ н прнзѣва ѣжѣ самъ хотѣ. і нДЖ кѣз немоу М Мк 3.13 З; і възитъ ѣко испѣннша са дѣнѣ слоужѣвѣ его нде въ домъ свон М Лк 1.23 З, А; ютро же пакы прнде въ црѣвѣ. і всн людѣ нДѣХЖ къ немоу М Йо 8.2 З; она же ѣко оуслѣша възста ѣдро. н нде кѣз немоу М Йо 11.29 З, А, СК; оузон са бѣжн ... вѣскѣ демонъ нечнетъ ... ндеже аще есн. і отънѣдѣже аще ндешн СЕ 53б 24; сьрѣте н равѣ вожнн артемонъ. нДѣ нзъ лова. днвнла жнвоты оулавѣла словомъ хсовомъ С 223.4; прнде нѣкто палатнѣ. отъ црѣствоуѣштѣаго сѣзъ града. нДѣ же отъ апамна С 562.7. // За време – настѣпвам, приближавам, наставам. се ндетъ годннѣ н нзѣна прнде СК Йо 16.32. // Образно. вѣплъ содомъскъ н гоморьскъ нде кѣз мѣнѣ С 304.30. // Прен. Стремя се към нещю. сѣврѣша во ... сѣворъ ... не на мнрѣ нДЖЩЕ нѣ на ратѣ остраште са да христосоу бѣчѣстнѣ сътворат С 385.10. 3. Отивам, трѣгвам, отдалявам се. оувоѣ са тамо нТН А Мт 2.22 СК, Б; і отъвѣщавѣ нсѣ рече нмъ. шедѣше възвѣстнтѣ ноановн М Мт 11.4 З, А; і прншедъ отъ тоудѣ нс. іде прн морн галлеиѣнцѣмъ М Мт 15.29 З; і оставѣ ѣ. пакы шедѣ помолн са третнѣнѣ М Мт 26.44 З, А, СК; едннѣ же на десѣте оученикѣ. ідѣ въ галлеиѣ М Мт 28.16 З, А, СК; възставѣ ннде нсѣ н нде въ поусто мѣсто. і тоу молнтѣж дѣшѣ М Мк 1.35 З; і отъ тѣдоу възставѣ нде въ прѣдѣлы тѣрѣскы н сѣдоньскы М Мк 7.24 З; иода некарпюгѣскы ... іде кѣз архнереомъ да н прѣдастѣ нмъ М

Мк 14.10 З; къде хоштеши шедъше оуготовниъ да вси пасхъ М Мк 14.12 З; нзнде отъ тждоу. н иде въз гаалнеж М Йо 4.43 З; ходан въз тзмъ. не вѣстъ камо ндетъ М Йо 12.35 З, А; н вѣможе азъ ндъ вѣсте. н пжть вѣсте М Йо 14.4 З, А, СК; гла емоу тома ꙗн не вѣмъ камо ндешн М Йо 14.5 З, А, СК; нз(и)нѣ же ндъ къ посълавъшюмоу ма. н никтоже отъ васъ не възпрашатъ мене камо ндешн М Йо 16.5 З, А, СК; изнде же петръ н дроуѣзи оученикъ. н ндѣашете къ пробоу М Йо 20.3 А; ндъ рзвѣз ловнтъ М Йо 21.3 З, А; н шедъ на горъ елеонъскжж ... помолн са СЕ 46b 23; тогда шедъ еднъ отъ овою на (д)есате. нарицаемъи юда искаріотъ К 4a 15. Срв. С 407.25; блаженъин же шедъ на мѣстѣ нждеже бѣаше огнь раждъженъ ... молн са ... ослабнтн кемоу ѹасъ малъ. да молнтѣж сътворнтъ С 142.24; мнѣ бо повелѣно естъ нтн въз асиж С 236.16; слзшавъ же епнскоуѣзъ ... нде къ правъдннкоу дртемоу цѣловатъ него С 236.21; отъ оупнтннѣ не можтъ нтн въз домъи своа С 267.12; божъствънъин же ѿваннъ. не хотѣаше нтн тамо С 290.8; н ндешн въз лаврж чрьньца савъи С 294.9; лаврж дроуѣзъ нашъ оуспе. нз ндъ възвоуднтъ него С 488.2; ндъ дъзгъ вамъ отъдатъ С 498.14; н бѣжавъ нде ꙗко ѿ попрштъ отъ града того С 518.30; прндѣте къ мнѣ вси. то нѣк'то ндън. нѣк'то са подвнжа Р II 4.31. // Отпращам се, потеглям. възгодннкъ хрстосовъ ... прорече цѣсароу оуалоу глагола ... то аще тзи шдъз на ратъ н жнвъ обратншн са. то да вѣси ꙗко нѣстъ господ' глаголааъ нзннѣ мьножъ. ндешн бо на ратъ н съндешн са. н не възможешн стати протнѣж врагомъ своимъ С 195.7, 9. // Влизам някъде. вѣси же молѣхъ н глѣжше. аще нзгонншн нзи. повелн намъ(н) нтн въз стадо свнное М Мт

8.31 З, А, СК; н рече нмъ ндѣте. онн же ншедъше ндъ въз свнннѣ М Мт 8.32 З, А, СК; ндѣвъ въз црк'внште нждеже стонтъ вогъ твон С 227.21. // Постѣпвам някъде. мѣ на вонскж ндѣште СЕ 19a 1; аще которъи бѣло-рнзець. скжпостн радн клзнетъ. люте ꙗко. да дастъ ншннмъ нмѣнне свое. н шедъ въз манастирь да пѣетъ СЕ 104a 15. // Отивам някъде по принуда, изпратен съм. оуѣво бо тн естъ да погъблетъ едннъ оудъ твонхъ. а не вѣсе тѣло твое ндетъ въз ѣонж М Мт 5.30; доврѣа тн естъ съ едннѣмъ окомъ вьннтн въз цсрствне бжне. неже овѣ оун нмжшо. итн въз ѣонж огннжжж М Мк 9.47 З; н ндѣтъ тн въз мжжж вѣвужжж М Мт 25.46 З, А, СК; вѣси ... молѣхъ н да не повеантъ нмъ въз бездънж нтн М Лк 8.31 З, А. // За пѣт – вода, отвеждам за някъде. не послоуша братъ. нз отнде пжтемъ нже въз манастирь ндѣаше С 291.2. // В повел. а) Иди, идете, хайде да идем! аще кзто понметъ та по слѣ. попырше едннѣ. идн съ нмъ дѣвѣ М Мт 5.41 З; ѹадо ндн дѣнесъ дѣлан въз внноградѣ моемъ М Мт 21.28 З; нсъ же рече ен. дѣштн вѣра твоѣ спѣта ндн съ мнромъ М Мк 5.34 З, А, СК; ндн н тзи творн такожде М Лк 10.37 З, А, СК; възстанн възъмн одръ твон. н ндн въз домъ свон М Йо 5.8 З, А; ндн въз кжпѣлъ снлоуамлжж н оумъи са М Йо 9.11 З, А; ндѣте оубо на нсходншта пжтнн. н еанко аште обрашете. прнзовѣте на бракъ М Мт 22.9 З, А. Срв. СЕ 106b 6; идѣте се азъ посълааъ въз М Лк 10.3 З, А; снѣ ова на десате посъла нсъ. заповѣдавъ нмъ гла. на пжть ѿзкъ не ндѣте М Мт 10.5 З, А, СК; нсъ ... гла нмъ ндѣмъ въз блнжн-наѣа вѣси н градъи. да н тоу проповѣмъ. на се бо нздъз М Мк 1.38 З, А, СК; възстанѣте ндѣмъ. се прѣдааѣн ма прнблнжн са М Мк 14.42 З; въз

домъ гнѣ їдѣмъ *СП* 121.1; ндѣте кз ономоу н рѣцѣте емоу *СЕ* 46а 24–25; остави тоу даръ твои. їди прѣвѣе сѣмнритъ са сѣ братомъ своимъ. і тогда шедъ прїнеси даръ твои *К* 9а 19, 20; ндн даждъ їемоу дроугѣмъ ѓ зла-тницъ *С* 120.21; глагола сватѣин. ндѣмъ вѣ црѣкѣвѣ *С* 228.1; нѣ вѣрѣма оубо прїстѣпнѣти кз грѣдѣн сѣн трепѣѣ. вѣсн оубо ндѣмъ. сѣ лѣпзи-нмъ вѣздрѣжаннмъ н чнстотѣ *С* 420.8–9. б) Махни се, махнете се, да се махнем! ндн за ма сотоно *СК* Мт 4.10 Б; їдн за мѣноѣ сотоно сѣв-лазнъ мн есн *М* Мт 16:23 З; їдѣте отъ мене проклатнн вѣ огнѣ вѣчѣнзи *М* Мт 25.41 З, А, *СК*; їздн н ндн отъ сѣдоу. їко нрдѣз хощетъ тл оубнѣти *М* Лк 13.31; вѣстанѣте ндѣмъ отъ сѣдоу *М* Йо 14.31 З, А, *СК*; нѣ страшное оно слѣшаша слово. ндѣте не вѣдѣ васъ *С* 374.30.

нѣти по [вѣ слѣдѣ]. *Гр.* ἀκολουθέω, ἐπακολουθέω, κατακολουθέω, πο-ρεύομαι ἐπί, ὀπίσω ἔρχομαι. След-вам, вървя след някого. і петръ їздалеѣе вѣ слѣдѣ его нде. до вѣнѣтрѣ вѣ дворѣ архнереовъ *М* Мк 14.54 З; сѣ прїстѣпъ кз пнлатоу. нспросн тѣло нево ... і положн е вѣ гробѣ ... вѣ слѣдѣ же шедѣша женѣ. їаже вѣдѣх прншѣлѣи сѣ нмъ отъ галнлеѣ *М* Лк 23.55 З; н нѣкоторнн отъ вѣслѣдѣ ндѣштѣа братна. поїахъ сѣ нмъ *С* 119.6; н шедѣше вѣслѣдѣ него дондоша мѣста *С* 145.25. // Ставам последовател на някого. аште кто хощетъ по мѣнѣ нѣти. да отъврѣжетъ са себе. і да вѣзѣметъ крѣстъ свон по вѣса дѣнн н ходнѣтъ по мѣнѣ *М* Лк 9.23 З, А; аще во вѣ нстннѣ по немъ нѣволнѣз есн їтн. і не лѣжеѣ наречешн са оубѣннѣз его. любншн вѣїтн. оубготовнѣти са отъселѣ. не на покон ... нѣ на подвнѣз *Д* ховѣнѣн *СЕ* 90а 13.

ндѣщен вѣ слѣдѣ. *Гр.* οἱ ἀκολου-

θοῦντες. Тези, които вървят отзад [зад, след]. слѣшавѣ же їс. днѣн са емоу н реѣе ндѣщнмъ вѣ слѣдѣ себе. амн глѣ вамъ нн вѣ зѣн толнкнѣ вѣрѣи обрѣтѣ *СК* Мт 8.10.

нѣти прѣдѣ [прѣдѣ, прѣдн] а) *Гр.* προάγω, προπορεύομαι, προτρέχω, προέιμι [проїеѣнѣи]. Вървя отпред, предшествам, предвождам. н се свѣзда їаже вѣдѣша на вѣстоѣ ндѣше прѣдѣ нма *А* Мт 2.9 *СК*; вгнѣ прѣдѣ нмъ прѣдѣ їдетъ і попалнтъ окрѣ врагѣи его *СП* 96.3; їако нѣкоторѣн доннн воннѣз пѣвѣа своїеѣн снлоѣ. на сѣннѣтнѣ рѣтѣннѣз. прѣдн ндѣнн грѣдѣ на рѣтѣннѣз. вѣзнрѣетъ крѣстъ на лнѣн показѣа оубѣтрѣшѣетъ рѣтѣннѣскѣз пѣкѣз *С* 105.13. // Об-разно. правѣда прѣдѣ нмъ ндетъ. і положитъ (!) вѣ пѣтѣ стопѣи своѣа *СП* 84.14; посланѣз вѣїстѣз гѣурннѣз кз дѣвнѣнн обрѣченѣн ївѣнфѣвн ... посѣланѣз вѣїстѣз оубро ндѣи прѣдѣ свѣтомъ дѣннѣннн *С* 244.24. б) *Гр.* προσπορεύομαι. Пристѣпвам, при-ближавам се. і прѣдѣ нмъ ндете нѣковъ н (н)оанѣз. сѣїна зеведеѣова глѣшѣта емоу. оубнѣтелю хощетѣѣ да егоже аще проснѣѣ сѣтворншн нама *М* Мк 10.35 З, А, *СК*.

прѣдѣ ндѣщен. *Гр.* οἱ προάγοντες. Тези, които вървят пред други, предшестват други. і прѣдѣ ндѣ-шѣн прѣштѣдѣхъ емоу. да оубмѣзнтъ *М* Лк 18.39 З, А.

нѣти на дѣло. *Гр.* σχολάζω τῇ γεωργίᾳ. Залавям се за работа. ндѣте на дѣло есе онѣи ннѣзѣ прѣтнѣѣ не копѣнѣи оставѣтѣ *С* 37.21.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, Р, БН. *Гр.* ἔρχομαι, ἀπέρχομαι, ἐξέρχομαι, πορεύομαι, ὑπάγω, ὑπάγομαι, ἄγω, ἄγομαι, καταβαίνω, παραπορεύομαι, διαπορεύομαι, συνακολουθέω, χωρέω, περιπατέω, παραίγνομαι, συνέρχομαι, διέρχομαι, ἀνέρχομαι, προέρχομαι, κατέρχομαι, προσέρχομαι, ἐπάγω, ἀπάγομαι, ἀνάγομαι, ἐπανάγω, τρέχω, ἀνατρέχω, προτρέχω, ὀδεύω, βαδίζω, ἴκω, φεύγω, πλέω, ἐπείγομαι,

καταλαμβάνω, διανύω, ἀναλύω, εἰμί [εἶναι], γίγνομαι, δεῦτε, δεῦρο. *Вар.* гн, гт; мнмо нтн *взс.* мнмонтн.

Нѣб. ида ОА, ВА, НТ, АК, Вог, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, ВТР, РВЕ, ДА; ишъл, ишла, ишло *прич. мин. гялт. гуал.* ПРОДД.

нтоурниа, -ѣ *жс.* **МИ.** Итурия – област в северозападната част на Палестина между Дамаск, реката Йордан, планината Хермон, Трахонитида и Гавланитида, наречена на името на Йетур – син на Измаил [Бит 25.15]. Ок. I в. – една от петте провинции на територията на древния Васан. *фанпоу* же братроу' его четврѣтвостѣствоу-жштоу нтоурнеж н трахонитѣскож ст(р)анож ... *взистъ глѣз бѣжн кѣз ноапоу* **М Лк 3.1 З, А, СК, Б. Изч.**

М, З, А, СК, Б. Гр. Ἰτουρία. *От евр.* jetūr 'област, село'. *Вар.* нтурниа, тоурниа, турниа.

ноуалъ *взс.* оуалъ.

ноуланъ [*погр.* А 142b 15–16] *взс.* нюлнланъ.

ноулантѣ *взс.* нюлнтѣ.

ноуланн *взс.* нюлннн.

ноуланнъ *взс.* нюлнннъ.

ноустнннннъ *взс.* нюстнннннъ.

нхъ *взс.* *н, *н, *н.

ншьствые, -ѣ *ср.* Излизане, напуцане. прнде нѣкто паадтнѣ. отъ црѣствоуѣштадого сѣз града. ндѣз же отъ аламна. нже по ншьствнн него. отъ велкадого града антнхонѣскадого. пораженъ дѣхомъ неприазиномъ **С 562.8. Изч.** *С. Вар.* ншьствне.

Нѣб. изшествне *остар.* ВА.

нцѣленые, -ѣ *ср.* 1. Излекуване, оздравяване, изцеление. трѣвоуѣштаѣа нцѣленнѣ цѣлѣаше **М Лк 9.11 З;** се нзгонѣж вѣсѣз. и нцѣленнѣ творѣж дѣнесъ **М Лк 13.32;** нѣсетъ ѣствленнѣ пѣзтн моеѣ отъ анца гнѣва твоего **СП 37.4;** вѣкоушеннемъ водѣз сетѣ. и да вѣдетъ намъ гѣ вѣз нцѣленнѣ дѣшн и

тѣлоу **СЕ 6a 19;** тѣз самъ бѣко етн масло се. да бѣдетъ на нцѣленне. помазуѣшнмъ са нмъ **СЕ 27a 8;** аште имашн ѣзто на врага ... раздрѣвшн вражѣдѣ. да прѣвемешн нцѣленне отъ трапезѣз **К 8b 21–22;** вндѣша ... болаштннхъ нцѣленне **С 323.22;** нже вн вѣлѣзъ по възмѣштннн водѣз. наслаждааше са нцѣленнѣ **С 496.12–13;** нзлѣзъ н ставн а вѣ малѣ. доѣланже сѣврѣшенне. прннмет' нцѣленнѣ старѣцъ **С 555.8;** ногама бола ... негоже благодатѣж боужн н снаоѣж распатадо нцѣлан ... н слаба бѣ. пожнн же по нцѣленнѣ воле ф лѣтѣ. аже сѣдравѣ сѣтворн **С 564.27. // Лечение.** и страсть вѣведе нцѣленне **К 10a 40;** мнози ... не можште сѣтрѣпѣтн. страданнѣ н болѣзнн врачевнадо нцѣленнѣ ... напраснѣ враѣбж полоуѣахъ **С 556.26. 2. Лекарство, лек.** аште тн рѣѣтѣ пошто злѣзъ н оцѣтѣ нспнлѣ. рѣцн немѣ ... та во злѣзъ сладоствѣ вѣсетъ намъ н нцѣленнѣ **С 484.11.**

М, З, СП, СЕ, К, С. Гр. θεραπεία, ἴασις, ἴαμα, ὑγεία, εὐρωστία, ἀλεξιφάρμακον.

Нѣб. изцеление *книж. остар.* ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, ВТР, РВЕ.

нцѣлантѣлѣ *м.* Лекар, целител, лечител. тѣз есн нцѣлантѣлѣ дѣшамъ и тѣломъ нашнмъ **СЕ 26a 17;** црѣо нцѣлантѣлю страждѣшнмъ нсѣхе **СЕ 26b 14;** тѣз есн нцѣлантѣлѣ вѣсѣмъ **СЕ 32a 15;** тѣз есн нцѣлантѣлѣ болашннмъ **СЕ 39a 18–19. Изч.**

СЕ. Гр. θεραπευτής. *Вар.* нцѣлантѣлѣ.

Нѣб. изцелител *книж. остар.* ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, АР, ВТР, РВЕ.

нцѣлантн, нцѣланѣж, нцѣланшн *св.* 1. Излекувам, изцерая от болест, недѣг. прнстѣпнша кѣз немочъ хроми н слѣпнн вѣ црѣкве н нцѣлан ѣа **М Мт 21.14 З¹, ЗП;** и нцѣлан мѣногѣз недѣжѣнѣз имѣшта разлѣчѣнѣз ѣаса **М Мк 1.34 З;** посѣла ма. нцѣлантѣ сѣкроушеннѣа срдѣцемъ **М Лк 4.18 А, СК;** и сѣшѣдѣ

сз ннмн ста на мѣстѣ равнѣ. н народз оуѣннкз его. и мзножество мзного люднн ... иже. прндж послушати з его. и нсцѣантз са отз недѣгз *М Лк 6.17 З, А, СК*; обрѣтѣ болаштадо рава нсцѣаѣвзша *М Лк 7.10 З, А, СК*; нсцѣан мзногзи отз недѣгз. и ранз н дѣхз зълз *М Лк 7.21 З*; молѣаше н. да сзнддетз н нсцѣантз сѣа его. вѣ оумираѣ *М Йо 4.47 А*; и сзннмаахѣ са народн мношн. слзшатн и нсцѣантз са отз него. отз недѣгз своихз *З Лк 5.15*; нсцѣан та *Е 30а 10*; нсцѣан ма ꙗ ꙗко сзмѣаша са кости моѣ *СП 6.3*; и нсцѣан н отз в'сего недѣга. плзтзскаго н дѣшевзшадо *СЕ 25б 1*; в'сѣн болѣзнь скрзбн лежаша. вѣ срцн ихз нсцѣан *СЕ 57б 6-7*; нсцѣа ѣзѣж *К 8б 20*; азъ повелѣ враѣемз нсцѣантн та *С 115.4*; прнстѣпн къ асклнпню н тѣ та нсцѣантз (*в.м. нсцѣантз, Север., с. 115, бел. под линия*) *С 115.6*; моѣ ребро нсцѣанло кетъ. болѣзнь твоего ребра *С 469.27*; онн же съвршентѣе иѣ хоташте нсцѣантн. оставнша иѣ оу мен дѣа дѣнн *С 525.23*. // *Образно.* н хрнзмѣ пронаѣвзшнн са. н всѣ мнрз нсцѣальшн *С 457.6*; вѣкоуѣнхз тебе радн зълѣн. да нсцѣаѣ тебе *С 469.20*; повѣшенз вѣзетъ на дрѣвѣ. да вѣзвзшн древые грѣхз. дрѣвомз ѣловѣком' нсцѣантз *С 482.14*. **2. Прен.** Възстановя, поправа нещо погрешно, нередно, лошо. сѣтрѣсе землѣ и сѣмѣте иѣ. и нсцѣа сѣкроушензѣ еѣ ꙗко подвижа сѣа *СП 59.4*; сннде ангельскзн владзика вѣ иурданьскзѣа водзѣ. н сватнвѣз водное кетство всѣж вселенѣж нсцѣаназ *С 496.15*. ~ са *страг.* *М, З, А, СК, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ѣералеѣо, аподѣралеѣо, іаоѣа, ѣгѣ поіѣо, аѣаѣо, ѣпраѣо, ѣѣѣѣо. Вар. нсцѣантн, нсцѣантн, нсцѣантн, нсцѣантн, нсцѣантн.* *Неб. Вж. при нсцѣаѣтн.*

ИЦЪАНТИ СА, ИЦЪАѣЖ СА, ИЦЪАНШН СА *св.* ИЦЪАНТИ СА САМЪ. *Гр. ѣералеѣо ѣмоѣтѣо. Излекувам се, изцѣля се, изѣря се. балнн нсцѣан са самз М Лк 4.23 А. Изч.*

М, А. Вар. нсцѣантн са.

Неб. изцѣля се остар. ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, БТР, РВЕ.

ИЦЪАЪБА, -зи *жс.* Изцеление, излекуване. протнвѣж снлѣ н оумоу ѣловѣкомз. ИЦЪАЪБА отз враѣа прнноснтз са *С 308.6*; дроуѣа прнкоснѣ са подразѣ рнзѣ кѣмоу тан. н та нсцѣаѣж вѣз *С 308.8. Изч.*

С. Гр. ѣералеѣа.

Неб. Срв. изцеление.

ИЦЪАЪВАТИ, ИЦЪАЪВАѣЖ, ИЦЪАЪВАѣШН *несв. 1.* Излекувам се, изцѣлявам се, оздравявам. прнвождаахѣ же н вѣсашта са къ кѣмоу. н нсцѣаѣваахѣ *С 18.26*. **2.** Лекувам, изцѣлявам, изѣрявам. н всѣ народз нскааше пркасатн са емз. ꙗко сѣа нз него нсхождааше. н нсцѣ(ѣ)аѣвааше всѣа *А Лк 6.19 [123б 16-17]. Изч.*

А. Гр. ѣералеѣоѣа, іаоѣа. Вар. нсцѣаѣватн.

Неб. Срв. изцѣлявам остар. ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, БТР, РВЕ.

ИЦЪАЪТИ, ИЦЪАЪѣЖ, ИЦЪАЪѣШН *св.* Оздравѣя, изцѣля се, излекувам се. ѡ жѣно вѣлѣѣ етз вѣра твоѣ. бѣдн тебѣ ꙗкоже хоцешн. и нсцѣаѣ дзцн еѣа во тѣ ѣасъ *М Мт 15.28 З, СК*; нзнде нз него вѣсѣ. и нсцѣаѣ отрокз томѣ ѣасъ *М Мт 17.18 А, СК*; рзцн словомз н нсцѣаѣѣтз отрокз мон *М Лк 7.7 А, СК*; и жѣна сѣштн вѣ тоуѣннн крѣѣе ... ѣже балнѣмз нздаѣвзшн вѣсе нмѣнне. нн отз єднного же не може нсцѣаѣтн *М Лк 8.43 З, А, СК*; ннкзтоже бо таѣа вѣѣдз свон. а не показѣа его враѣю. тн нсцѣаѣѣтз *СЕ 68а 9*; аште оуспе нсцѣаѣѣтз *С 306.15-16*; н мзи ѣзвѣнн нмз ѣзвѣнн него нсцѣаѣѣомз *С 436.27*. // *Прнч. мин. дѣят. като сѣи. нсцѣаѣѣнн*

сосѣхъ сѣа *СП* 101.4; вѣчера слоугъзи пѣлатовъзи рѣгаахъ сѣа емоу. дънесъ вратънищн адовънищн. видѣвъше его штезъ *К* 13а 33. *Срв. С* 450.2-3. // *Образно.* нцезоша вѣ соуетѣ денне нашн *СЕ* 62а 22. 2. Престана да съществувам, изчезна. отъимеш дъхъ ихъ ꙗ нцезнжтъ. н вѣ прѣстѣ своѣхъ вѣзврат(тѣ)тъ сѣа *СП* 103.29; адоваѣа повѣда нзъезе *С* 487.3. // Изнемощя, отпадна [*образно*]. ѡштезе сръдъце мое ꙗ плоть моѣ *СП* 72.26.

М, А, СП, СЕ, К, С. Гр. ἐκλείπω, ἀφανίζομαι, ἄφαντος, γίνομαι, φρίσσω. *Вар.* нзъезнжтн, нзезнжтн, нштезнжтн, штезнжтн, ѡштезнжтн.

Неб. Срв. изчезна, изчезвам ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ.

нцнстн, нцѣтж, нцѣтешн св. Преброя, изброя, пресметна. вамъ же н власн главзы вьсн нцѣтешн сѣтъ *М Мт* 10.30 *З, А. Срв. Лк* 12.7 *М, З, А;* нцѣста вѣста (вѣста) костѣ моѣа *СП* 21.18. *Срв. Е* 31б 14. // Премеря, отмеря. кѣто съвѣстъ дръжавж гнѣва твоего. ꙗ отъ страха твоего вѣростъ твоѣхъ нштѣтѣ *СП* 89.11. *Изч.*

М, З, А, Е, СП. Гр. ἀριθμέω, ἐξαριθμέω, ἐξαριθμέομαι. *Вар.* нунстн, штнстн.

Неб. Срв. изчета 'преброя' *дуал.* ДА.

нцнстнтн, нцнцж, нцнстншн св. Очистя, освободя някого от грях или от зъл дух, който му причинява болест; излекувам. ꙗ се прокаженъ прнстжпъ. кланѣше сѣа емоу гла. гн аште хоцешн можешн ма нцнстнтн *М Мт* 8.2 *З, А. Срв. Мк* 1.40 *М, З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. καθαρῖζω. *Вар.* нштнстнтн, штнстнтн, нцнстнтн.

Неб. Срв. изчистя ОА, ВА, НТ, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

нцнстнтн сѣ, нцнцж сѣ, нцнстншн сѣ св. Очистя се от грях или от зъл дух, който ми причинява болест; излекувам се. ꙗ же ... коснж н. ꙗ гла емоу хоцж нштнстн сѣ. ꙗ ... авне отнде

проказа отъ него. ꙗ ѡнстѣ вѣстѣ *М Мк* 1.41 *З, А. Срв. Мт* 8.3 *М, З, А;* ꙗ вѣходаштво емоу вѣ едннж весь. сѣрѣте н десатъ прокаженъ мжжъ ... н вѣстѣ нджштемъ нмъ. нштнстншн сѣа *М Лк* 17.14 *З, А;* отъвѣштавж же нѣз рече. не десатъ лн нцнстншн сѣа ... како не обрѣтж сѣа ... датн славзы воу *М Лк* 17.17 *З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. καθαρῖζομαι. *Вар.* нзчнстнтн сѣ, нунстнтн сѣ, нунстнтн сѣ, нцнстнтн сѣ, нштнстнтн сѣ, штнстнтн сѣ, штнстнтн сѣ.

Неб. изчистя се, изчиствам се, изчистувам се, изчистям се *дуал.* ОА, ВА, НТ, АК, Бот, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

нцнтатн, нцнтатж, нцнтатжшн несв. Преброявам, изброявам. съвнвалн небо акзы кожж. нзъунтаан зѣвзды небесъскзыа. н пѣскъ моръскзын ... оуслзышн насъ молаштѣ тн сѣа *хсе С* 179.18. *Изч.*

С. Гр. ἀριθμέω. *Вар.* нзъунтатн.

Неб. Срв. изчитам, изчета ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ.

нцѣвзатн вжс. нцѣвзатн.

нцѣдъе, -ѣ ср.

нцѣдъѣа ѡхндънова. *Гр.* γεννήματα τῶν ἐχιδνῶν. Рожби на змии ехидни [*прен.*], зли, подли, коварни хора. вндѣвж же многзын фарисѣа н саддукѣа грѣдѣшн на крщенне его. рече нмъ. нцѣднѣ ехндънова. кто сѣказа вамъ вѣжати ѡ грѣдѣштѣаго гнѣва *А Мт* 3.7. *Срв. Лк* 3.7 *М, З, А, СК;* штѣдъѣ ехндънова како можете довро глатн зълн сѣще *М Мт* 12.34 *З, А;* змнѣ нцѣдъѣ ехндънова како оубѣжнте отъ сѣда феонъскааго *М Мт* 23.33 *З'. Изч.*

М, З, А, СК. Вар. нцѣднѣ, нцѣднѣ, штѣдъѣ, штѣднѣ.

Неб. Срв. изчадие *книж.* ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РВЕ.

нѣковѣ вжс. нѣковѣ.

нѣкововѣ вжс. нѣкововѣ.

нѣковъ вжс. нѣковъ.

нюда, -зи *м.* **ЛИ.** 1. Юда [Иуда] – четвъртият син на старозаветния патриарх Яков и на Лия [Бит 29.35]. *Пр.* в Неделята на Праотците. наковъ же роди нюдж н братиъ его *А Мт 1.2 СК*; Юда цръ мой. моавъ коньбъ оупьванъ моего *СП 59.10*. 2. Юда [Иуда] Яковов – брат Господен, наречен Левей и Тадей, един от 12-те апостоли, автор на съборно послание. *Пр.* на 19 юни и 30 юни [Събор на 12-те апостоли] . не мати лн его нарицаетъ са марнъ. i братрът его нъковъ н осифъ. i симонъ нюда *М Мт 13.55 З*; не съ лн естъ тектонъ снъ марнинъ. братръ же нъковоу н осн н юдъ н симоноу *М Мк 6.3 З*; i нъбъравъ отъ ннхъ дъва на десате. i же н апостолъ нарече. симона ... андръвиъ ... юдж нъковъ *М Лк 6.15 З*; въ нюда дроугъин оученикъ. рьвинъзин наричемъ *С 410.15*. 3. Юда [Иуда] Искаротски – един от 12-те апостоли, предателят на Христос. тъгда шедъ отъ овожъ ндсат(!) нарицаемъ нюда нскаротъскъ къ архереомъ рече *М Мт 26.14 З, А, СК. Срв. К 4а 16*; тъгда бндъвъ нюда пръдавъин его. ёко осъднша н. раскавъ са възвратн три десати сьребриникъ *М Мт 27.3 З, А, СК*; вънде же сотона взн-н-юдъ. нарицемааго нскаротъ *М Лк 22.3 З*; i же рече емоу нюдо лобъзаннемъ лн сна члскааго пръдаешн *М Лк 22.48 З*; глалаше же нюдж симонова. искарота *М Йо 6.71 З*; на нежогe прнде оученикъ свон юда скаротъскъ. н лобъдавъи на лжкахъ *СЕ 47 б 22*; помани юдж скаротъскааго. оубоъвъша са *СЕ 49а 17-18*; юда не можаше его пръдатн. аште не би самъ хотъвъ *К 5а 3*; не бжди никътоже съде юда съи. никътоже лжаквенъ *К 8а 8*; нъ спасъ оумъи ногъ пръдавъшооумоу (!) н юдъ *С 303.23*; тако н сего отъ зъловъи прозъватн н рещтн. Юда пръдавъникъ *С 410.22*;

нюда стоаше блнзъ нхъ тъ рекъи. что хоштете ми датн н азъ вамъ пръдамъи н *С 413.13*; тъгда бо еже н въза хлъбъ нюда. тоу въскоучн въ нъ днаволъ *С 421.2*.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. 'Ioudas, 'Iouda. *От евр.* 'Iehūdah 'хвалете Бога'. *Вар.* юда, юда, Юда.

Нбв. Юда нариц. 'предател; зъл, лош човек' ЕтМл.

нюден *вжс.* нюдън.

нюденскъ *вжс.* нюдънскъ.

нюдена *вжс.* нюдъна.

нюдннъ *прил. притеж.* от **ЛИ.**

1. Юдин, на Юда – един от предците на Христос. i тъ въ нсъ ёко тремъ десатемъ лбтъ научнаа. снъ съи ёко мьнимъ бъ. иосифовъ. ланкъ. маттатовъ ... семеновъ. иосифовъ. юдннъ *М Лк 3.26 З*. 2. Юдин, на Юда Искаротски – предателят на Христос. в горькы юдннъ обличителю бвалъ са тажы осла. i съ юдонъ пръмънъ са. отъ дъвола къ хъу. i съвдътель имъа крста *К 11б 35*; зъри бо колнко тъгда нъведе отъ юдннъи доуша. бесъдованнне обзичан. обштни еже на трепезъ. чоудеса оученике *С 411.28*; в веле хъово чловъколюбнне. в веле юдннно безаконнне *С 419.26*; тъгда бо еже н въза хлъбъ нюда. тоу въскоучн въ нъ днаволъ. не пльть овнда господнъ. нъ стоудъ овнда юдннъ *С 421.4*; то научало зълоу на чловъчъскъ родъ. отъ отъаннъа юднна обрѣтъ. да въставъ отъ земаа оустрымн са въ мнра *С 523.19. Изч. М, З, К, С. Гр.* тоу 'Iouda, тоу 'Iouda. *Вар.* юдннъ.

Нбв. юдин ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР.

нюдовъ *прил. притеж.* от **ЛИ.**

1. Юдов, юдин, на Юда – син на Яков и Лия. i тъ въ нсъ .. снъ съи ёко мьнимъ бъ. иосифовъ ... семеновъ ... фаресовъ. юдовъ. ёквковъ. исаковъ *М Лк 3.33 З*; йзъбра колъно юдово

СП 77.68. // Прен. разш. Юдейски, на Юдея. н тзи вълееме земе нюдова. нѣимъ же меньши еси въ блдкахъ нюдовахъ *А Мт 2.6 СК*; възставши же марнѣ въ тзи дьни. иде въ гѣжъ съ тзштаннемъ. въ градъ нюдовъ *М Лк 1.39 З, А, СК*; 2. Юдов, на Юда — един от прадедите на Христос. и тз въ нсѣ бѣко тремъ десатемъ лѣтъ научнаѣ. снѣ съ бѣко мьнимъ вѣ. юснфовъ ... смееоновъ. юдовъ *М Лк 3.30 З*. 3. Юдов, на Юда — преда- телят на Христос. и въ вѣрѣзи мета- етѣ. и да оубѣси се въ истинѣ. и внждѣ и тогда то възшедъ колико взнесе. отъ дша юдовъ *4б 20*; в ѣколюбствѣе хѣво. в безоумѣе юдово *К 7б 30*; нз того борѣзъ яко недостонна оукорѣ съ- ворн. яко нюдовѣжъ подражавъша (прѣ) прѣльстѣ *С 214.13. Изч.*

М, З, А, СК, СП, К, С. Гр. [тоу] 'Юуда. Вар. юдовъ, юдовъ.

Неб. юдов ОА, ВА.

НЮДЪН, -на *м.* Юдей, еврейн. всен ню- ден. аште не оумзиштѣ рѣкоу тзрѣ- ште не вѣдатъ. дрѣжаше прѣдаанне (е) старецъ *М Мк 7.3 З*; гла же емоу жена самарѣнзинн. како нюден съи. отъ мене прѣнн проснши *М Йо 4.9 З, А*; взи кланѣате са егоже не вѣсте. мзи же кланѣемъ са еже вѣмъ. бѣко спѣнне отъ нюден естѣ *М Йо 4.22 А*; отъвѣ- шташа емоу нюден. съма аврамле есмъ. н ннкомуже не работахомъ ннко- лнже *М Йо 8.33 З, А*; и гла нюдеомъ се цѣрѣ вашъ *М Йо 19.14 А, СК, Б*; рѣци ми. в юдѣе како пасхѣ вѣи цѣркзи разорена естѣ *К 7а 20*; нюден же съва- заштѣ агньца закалахѣ *С 450.21*; нз нюден нсхожденне. еже отъ егѣпта помьнѣахѣ *С 450.26. Срв. К 13б 21*; да вндатъ нюден егоже съж прованн. н поклонатъ са стѣнѣште *С 504.16.*

М, З, А, СК, Б, Н, Е, СЕ, К, С. От гр. [о] 'Ιουδαῖος. Превежда и гр. ὁ λαός. Вар. нюден, юдѣн.

Неб. юдей рѣко, остар. ОА, ВА, БТР.

НЮДЪНСКЪ, -зин *прил.* Юдейски, еврейски. и възпроси н нѣмонъ гла. тзи лн еси цѣрѣ нюденскъ. іс же рече емоу тзи глашн *М Мт 27.11 З, А, СК. Срв. Мк 15.2 М, З; Йо 18.33 М, З, А, СК*; взиетъ въ дьни нрода цѣсѣрѣ нюденска. ерен едннѣз нменемъ захарнѣ *М Лк 1.5 З, А*; да възвеселитъ сѣ гора снопьска. н възрадоуѣштѣ сѣ дѣщери юдѣнскы *СП 47.12*; о немъ же за оутра съвѣтъ дѣаша. старѣ- ншннѣз и попове жндовнцн. и старѣцн юдѣнцнн *СЕ 49а 12*; глахѣ емоу. кѣде хоштеши оуготоваемъ ти вѣсти пахѣхѣ (!) кѣжѣ пасхѣ. юдѣнскѣжѣ. имѣштѣжѣ начаткѣ. отъ егѣпта *К 6а 29-30*; всн оубо оученнцн развѣгоша са за страха нюденска *С 483.11-12. М, З, А, СК, Б, О, СП, СЕ, К, С. От гр. 'Ιουδαῖος, τῆς 'Ιουδαίας, [τῶν] 'Ιουδαίων, 'Ιουδαϊκός. Вар. нюденскъ, юденскъ, юдѣнскъ, юдѣнскъ.*

Неб. юдейски рѣко, остар. ОА, ВА, БТМл, БТР.

НЮДЪНА, -на *жс.* **МИ.** Юдея — област в Южна Палестина. ісѣ же отнде съ оученнцѣи своннн кѣ морю. и мзногъ народъ отъ галлеѣа по немъ нде. и отъ нюдеѣа *М Мк 3.7 З*; въ патое на десате лѣто. владѣицѣства тнвернѣ кесарѣ. обладаѣштѣоу понтѣскоуемоу пнаптоу нюдѣеж ... взиетъ глазѣ бѣжн кѣ нодноу захарннноу сѣноу въ поустѣнн *М Лк 3.1 З, А, СК, Б*; и нзнде слово се по всен нюден о немъ. и по всен странѣ *М Лк 7.17 З*; взиетъ юдѣа стѣнн его. іналѣ область его *СП 113.2*; въ нюдѣн бѣ. н въ ілн велне нма его *СЕ 105б 8*; взи же братѣв подобьнн взиете цѣрквамъ бѣжѣмъ съ- штнмъ въ юдѣи о хѣв ісѣ *К 3б 19*; вса нюдеа нспльнн са благодѣаннн *С 323.25.*

М, З, А, СК, Б, Н, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. [η] 'Ιουδαία. От евр. Iehūdāh. Вар. нюдеа, юдѣа, нюдеа, юдѣа.

Неб. Юдея.

[Иаков] Мали, брат Господен — син на Йосиф Праведни, един от 70-те апостоли, пръв иерусалимски епископ, автор на първото послание от състава на Новия завет. *Пр.* на 23 октомври, 4 януари [Събор на 70-те апостоли], Неделята след Рождество [през IX—X в. — Неделята след Рождество, 23 октомври, 30 април и събота на II седмица след Пасха]. не матн лн его нарицаетъ са марнѣ. і братръѣ его нѣковѣ н оснѣѣ. і снмонѣ нюда *М Мт* 13.55 З; не съ лн естѣ тектонѣ снѣ марнннѣ. братръ же нѣковоу н осн н юдѣ н снмоноу *М Мк* 6.3 З; въ ннхъ же бѣ н марнѣ магдалннн. і марнѣ нѣкова маладего. і матн носнова. і саломн *М Мк* 15.40 З; ѿца окѣто нѣ. стаѣ дѣла нѣкова. брата гнѣ *А* 124а З; нного же отъ апостолаъ не видѣхъ. нѣ тѣкмо нѣкова брата господнѣ *С* 246.22. 5. Яков Черноризец — отшелник [IV в.] край пл. Кармил [Палестина]. *Пр.* на 4 март [IX в. и на 28 януари]. житнѣ нѣковѣ урънорнѣца *С* 513.15; н потомѣ прншѣдѣ кѣ рабоу бѣню накввоу *С* 517.29—30; прнѣзвавѣ бѣнн рабѣ накввѣ *С* 531.26; по малѣхъ дѣнехъ съконьѣ са влаженѣн нѣковѣ въ старостн добрѣ *С* 532.2.

нѣковѣ алфеовѣ. *Гр.* Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου. Яков [Иаков] Алфеев — един от 12-те апостоли, брат на евангелиста Матей. *Пр.* на 9 октомври [през IX—X в. и на 9 ноември]. тома н матѣтен мѣтарѣ. нѣковѣ альфеовѣ. і келевен нареуенѣ таден *М Мт* 10.3 З; і томѣ. і нѣкова алфеова. і тадеа н снмона *М Мк* 3.18 З; матѣтѣа н томѣ. нѣкова альфеова *М Лк* 6.15 З.

нѣковѣ персѣнннѣ. *Гр.* Ἰάκωβος ὁ Πέρσης. Яков Персянин — христианин, умр. мъченически по времето на сасанидските владетели

Иездигерд I [399—421 г.] и Варахран V [421—439 г.]. *Пр.* на 27 ноември. ѿца нѣа нѣ стѣ стѣн мѣкь козъмѣ н дамнана ѿ аравнѣа. н стѣго мѣка персѣнннѣ *А* 127b 11—12.

М, З, А, СК, У, СП, СЕ, К, С, П₁₀, Гр. Ἰακώβ, Ἰάκωβος от *евр.* יאֲקֹב, יֵאֲקֹבב ѿаѣуб-ѣл 'Бог да помогне'. *Вар.* наковѣ, нѣковѣ.

Наб. Яков *ЛИ*, Яковов *ФИ*, Яковски *ФИ*, Яковчев *ФИ* *СтИл, РЛФИ*.

нѣковѣ [*погр.* *С* 356.27] *вж.* новѣ.

нѣрѣн *вж.* нерен.

нѣпостасѣ *вж.* ѣпостасѣ.

нѣстннѣ, —ѣ *ж.* *ЛИ*. Юстина — християнка от Антиохия, умр. мъченически [ок. 304 г.] заедно с Киприан и Теоктист в Никомидия по времето на имп. Диоклециан [284—305 г.]. *Пр.* на 2 октомври. ѿца окѣтѣ бѣ. стаѣ мѣка ѣппа кѣпрѣна. нѣстннѣн дѣвѣн *А* 122а 6—7. *Изн.* *А. Гр.* Ἰουστίνη.

ћ

ћ I. Буквен знак. Дванадесетата буква от стб. глаг. азбука, наречена гервь; в глаг. ѣ; в кир. транслитерация ћ; в нвб. звук ѣ.

II. Числен знак. В глаг. и в кир. издания на стб. глаг. пометници ѣ; ћ=30, XXX. *Числ. бр.* трѣе десате, трн десатн. Тридесет. грѣвѣше же ѣко дѣва десатѣ н пать ста-днн. лн ћ-тн. оуѣрѣтѣша нѣа хоѣаѣа по морю *М Йо* 6.19 З, А; по ѣѣто възмѣдѣшн ћ съреврѣнкѣ. инюдо *К* 5b 32. // *Числ. рег.* трндесатѣн. Тридесети. ѿца тѣо ћ. обрѣтѣнне ѣѣнѣнн моцнн стаѣ клнмента папежа рнмска *А* 141b 6. // *В състава на сл. числ.* бѣ же тоу ѣдннѣ ѣлвкѣ. ћ. і осмѣ лѣтѣ нмѣ въ недѣѣѣ своѣмѣ *М Йо* 5.5 З, А; еѣдѣ ѿ ма глѣ рѣѣ *А* 115с 4. *М, З, А, СЕ, К. Гр.* λ, τριάκοντα.

К

к **I.** Буквен знак. Буква от стб. азбука, назовавана како; в глаг. ꙗ, в кир. к; в нвб. звук к.

II. Числен знак. В глаг. ꙗ = 40, XL, в кир. к̄ = 20, XX. В кир. издания на стб. глаг. паметници ꙗ, к̄ = 40; в издания на стб. кир. паметници к̄ = 20; в кир. издание на СП ꙗ, м̄ = 40, ъ, к̄ = 20. 1. *Числ. бр.* Четиредесате, четиредесатн. Четиридесет. ꙗ поштѣ са дѣнни .к̄. ꙗ поштѣ послѣдѣ възлака 3 Мт 4.2 А; к̄тн дѣнъ да постнтъ са *СЕ 103a 1*; к̄ дѣнъ да покаетъ са *СЕ 103b 2*. // *Числ. рег.* Четиредесатънън. Четиридесети. ꙗъ по к̄. дѣнъ. възнде възвѣспрѣннѣмъ *К 14a 28*. // *В състава на сл. числ.* к̄а. о женѣ ѣ(же оба пѣ)наса. к̄в о сѣдѣнѣемъ дѣне си рѣуѣ о конѣннѣ. к̄в о дѣннѣ н ѣасѣ. к̄г. о помазавѣшннѣ га мѣрмъ. к̄д. о пасцѣ. к̄е. о прѣданннѣ пророцѣство. к̄ж. о метаннѣ петрово. к̄с. о възпрошеннѣ тѣлесѣ г̄нѣ *М 44a 2, 3, 4, 5, 6*. 2. *Числ. бр.* Дъвдѣсатн. Двадесет. к̄ стрѣтъ стѣхъ м̄къ *Е 35a 15*; к̄ въз конецъ псадомъ дѣвъ *СП 20.1*. // *Числ. рег.* Дъвдѣсатънън. Двадесети. ѡ лоу псѣ к̄ септѣбра *СК 135b 2*; м̄ца октобра въз к̄ *В 5*. // *В състава на сл. числ.* м̄ѣ к̄а вънесеннѣ стѣга б̄ца *СК 135b 3*; нцѣ нѣ к̄в *Е 30a 4*; ѡ нѣа псѣ ꙗ септ(ѣ)бра. м̄ѣ к̄г м̄ка георгѣннѣ *СК 151a 18*; сѣго м̄ѣ к̄д м̄цѣ феклѣ *СК 131a 7*; м̄ѣ к̄е клн(ме)нѣта *СК 134a 15*; м̄ѣ к̄с прѣставленнѣ н)ѡдѣ феолаг(а) *СК 131a 12*; м̄ѣ к̄з прѣвом̄ка стефана *СК 144a 4*; к̄ѣ стр(ст)ъ сточю м̄коу *Е 38a 1*; м̄ѣсаца марта к̄ м̄жа сватънхъ *С 174.9*.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С, В, П₁₂ Гр. м̄, к̄.

кагрълнчнць, -а *м.* Гургулица, гургулице. ꙗ датн жрѣтѣж по речѣноуѣ въз законѣ г̄нн. дъва кагрълнчншта лн

дъва птенѣца голжвннѣ *М Лк 2.24 З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. τρυών. *Вар.* кагрълнчнштѣ, кагрълнчнштѣ. *Нвб.* Ѳ.

каднло, -а *ср.* Благовоние, тамян; дим от тамян. въсѣсѣжагемънѣ можданы ꙗ възнесѣ теѣѣ съ каднломъ овънънѣ. възнесѣ теѣѣ волънѣ н козълази *СП 65.15*; блѣвенъ еси б̄же оцѣ нашнхъ. прнемъ каднло захарънннн. ꙗ наннѣ вѣрѣнааго. в̄сеплодъное *СЕ 15b 10*; покадн же ѡлѣта. н г̄ле м̄о ѣн. каднло прнноснмъ прѣдъ та г̄и *СЕ 42a 8. Изч.*

СП, СЕ. Гр. θυμίαμα.

Нвб. кадило *остар.* и *гуал.* ОА, ВА, Дюв, НГер, МлВТР, ДА. *Срв.* кадил *м.* ДА; кадилка *жс.* ДА; кадеш, кадиш, кадъш ДА.

каднлънъ, -нън *прил.* Който се отнася до кадило, кадилница; кадилен, тамянов. ѣвн же са емоу анѣъ. г̄нѣ стоѣа о деснѣжѣ олтарѣ каднлънаго *М Лк 1.11 З, А*; тѣ съподовн н въз кротость. въз любѣвъ. въз сѣврѣшеннѣ. въз х̄ждождѣство. прнноснтн теѣѣ пѣннѣ. ꙗ словословеснѣ ꙗ м̄ѣвѣнѣ. въз вонѣж каднлънѣж. сѣврѣшн емоу жнвотъ *СЕ 95a 19–20. Изч.*

М, З, А, СЕ. Гр. τοῦ θυμιάματος, [тоῦ] εὐωδίας. *Вар.* каднлънъ.

Нвб. кадилен *остар.* ВА.

каднскъ *вжс.* кадъскъ.

каднтн, **каждѣ**, **кадншн** *несв.* Кадя [с тамян и др.] прикадявам. н прнноснтъ б̄ свѣщн. н каднтъ нерѣн. творѣ. м̄ѣтѣж снѣж *СЕ 19b 13*; ꙗ потомъ възжѣгъ б̄ свѣщн. каднтъ, окрѣтъ *СЕ 20b 8. Изч.*

СЕ. Гр. θυμιάω.

Нвб. кадя ОА, ВА, НТ, АК, Дюв, НГер, МлВТР, АР, ДА.

кадмовъ, -нън *прил. притеж.* от *ЛИ.* Който се отнася до Кадъм – митическа личност, внук на Посейдон, син на Агенор и брат на Европа; основател на гр. Тива в

Беотия. нѣ ан ѿ тѣ отъ блѣда роднаѣ
са. бзѣвѣ отъ семелна кад'мовѣ С
8.9–10. Изч.

С. Гр. [тоѡ] Κάδμου.

кадъскъ, -ын *прил.* от *МИ*. Кадески,
който се отнася до пустинята
Кадес и до едноименния град [евр.
Qēdēš] в Ханаан на юг от Мъртво
море. Според Чис 20.16 градът е
бил „в края на пределите“ [на
Едом, Идумея]. гласъ гнъ сътрѣса-
ѣштаго поустъинѣ. н сътрѣсетъ гъ
поустъинѣ кадн^{скъ} СП 28.8. Изч.
СП. Гр. [тѣ] Κάδης.

кажденье, -ѣ *ср.*

тъмнѣноѣ каждыне. Гр. θυμίασα.
Кадене, прекадяване с тамян. н
аште не принметъ тъмнѣнааго каж-
денна нн жрътвѣ. то не можешн вын-
ти въ цркъвѣ С 227.26. Изч.

С. Вар. кажденне.

Нѣб. Срв. кадене ОА, ВА, АР; каденки *мн.*
ДА; кадеж *м.* БТР; кадение *остар.* ВА.

каженникъ, -ѣ *м.* Евнух, скопец. сѣтъ
во каженникн нже н-чрѣва мнѣ роднаѣ
са тако. и сѣтъ каженникн ѣже нска-
заша ѣлцн. и сѣтъ каженникн нже
нсказаша са самн. црствѣнѣ радн
нѣскааго М Мт 19.12 З¹, А, СК. Изч.
М, З, А, СК. Гр. εὐνοῦχος.

казанье, -ѣ *ср.* Наставление, напѣт-
ствие. тѣмь разоумѣемъ ѣко егда
оуниземъ. нн оученѣ намъ польза тво-
ритъ. нн казанье. егдаже ѣ помьнимъ
са. и самн о себѣ. можемъ възспранѣти К
5б 21; н рече ... чѣто кетъ слажде
свѣтъ ан нлн тѣма. она же отѣвѣшта
свѣтъ кетъ слажде. н ѣна прнложнвъ
отъ стѣаго дѣа данна ѣмоу благо-
дѣтн слова казанню. обратн оумъ
отроковникн С 25.26; тѣгда разоумѣ
грѣхъ. чѣто оубо отъ сего разоумѣѣ.
ѣко егда лѣннмъ са. ннчѣсоже намъ
казанне оупѣетъ С 415.1. Изч.

К, С. Гр. νοῦθεσία, παραινεσις. Вар.
казанье, казанне.

Нѣб. Срв. казване ОА, ЕтМл, АР; казвание
НГер, ДА; казувание НГер, ЕтБАН, ДА.

казатель, -ѣ *м.* Наставник, възпи-
тател. н се оубѣдѣвъше сѣтекѣша са.
плаужште стѣаго. н погрѣвше ѣго.
ѣкѣ своего казателя н оунтѣла. нмъ
бзѣвѣша. положнша ѣго въ ковзѣчѣ С
52.3. Изч.

С. Гр. φωταγωγός.

Нѣб. Ѳ.

казати, кажж, кажешн *несв.* 1. Казвам,
говоря, съобщавам. тѣгда стѣн
кононъ въздѣхнѣ на нѣ глагола н
кажа нмъ. виднѣ кѣо вамн сѣбла-
детъ С 36.28; чѣто глаголаахѣ не
пншн црѣ жндовѣскѣ. сн рѣчѣ не кажн
нстннѣ. нн дрѣзновенна нашего богъ
облнчн С 403.16; н прнсно во ѣмоу
помнѣаше дѣнъ н дѣлесѣ н словесѣ
кажа ѣко не гонѣнетъ прѣдѣдѣн С
412.20; нъ н нно бошьенѣ. ѣже гра-
дѣшта нмъ прѣжде казаше. не бо нъ
образъ онъ бѣаше агньць С 417.23.

2. Показвам, указвам, посочвам.
самн же са въсѣмъ кажѣште по въз-
доухоу. крнѣаахѣ повѣданѣште своѣ
нмена С 52.28; нлн прнѣчѣ оука-
заетъ се. нлн пакѣ кажетъ ѣко въ
ноштн възстанне бѣдетъ С 372.16; тн
тѣгда глаголетъ о възкрѣсеннн. н ѣже
вѣзѣ многѣ кажѣштѣ чѣстѣ кетъ. н
кажѣштоу ѣко сѣзѣнаѣ ождѣѣтъ
дрѣзнѣвъшннхѣ ѣже дрѣзнѣша сѣ-
творнтн С 445.6,7; въплѣ же н павѣлѣ
кажетъ глагола. въ повелѣннн н въ
гласѣ дрѣхггеловѣ. въ послѣдннмъ
трѣвѣеннн. сѣнндетъ сѣ небесе С
372.17–18; ѣкоже (н въ) сѣдравнн
троудолю(в)зѣвнн по(с)пѣшенн(м)ъ
гнѣ дѣлес(ъ) показовати. (н) в(ъ)
в(о)лѣ)знн всѣ трѣпѣнне н мѣѣданне
сѣ радостнѣ казати ЗЛ Іа 9.

3. Съветвам, поучавам, напѣт-
ствам, уговарям. н прнстѣпнвъ наѣд
мѣченнкоу казати глагола. покортн са
мнѣ ѣловѣчѣ н цѣсароу да не оумѣ-
решн С 61.13; н самн о себѣ подѣн-

жемъ са на добро. н съ бо негда каза-
аше н оучителъ не слоушаше. нъ негда
никоже бѣ кажѣшта. тѣгда своиѣ
сѣвѣсть разоумѣвъ С 415.3,4; да н до
послѣднѣго вечера трыпа немоу прѣ-
вѣ. каздаше бо н оучааше н въсауьскѣ
печаше са нмѣ С 409.23; неда како
въ отъчаанни прѣвѣвъ. до конѣца
дѣшѣ своиѣ погоувнтѣ. н якоже на
многѣ кажа. мола припадаа. кланѣла
са С 527.14; ни недноа же нноа осовѣ
паманѣ правѣдѣ. нъ тѣуьѣ съ
въсѣмь мнрѣ нмѣтн. кажа яко въсего
воле се нестѣ С 423.21. 4. Настав-
лявам, възпитавам. осѣжденн
вѣи(...) отъ гѣ каже(...) Е156 10. ~ са
страг.

Е, С, ЗЛ. Гр. λέγω, γράφω, διατυπώω,
ἐνδεικνύμι, ἐπιδείκνυμι, δείκνυμι, παραινέω,
νοουθετέω, παιδεύω.

Нѣб. казвам, кажа ОА, ВА, АК, НТ, Вот,
Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

КАЗНТИ, КАЖЖ КАЗНИШ *несв.* Провалѣм,
развалѣм, изкривѣвам. сего дѣлама
н въ писанни дѣоуѣвъмъ глаголааше.
не вѣроун въсѣкомоу словесн. ништоже
бо нице казнтѣ жнзни ѡловѣуьскѣѣ.
яко же скоро вѣровадн глаголемѣнмъ
се С 305.25. *Изч.*

С. Гр. ἀνατρέπω.

Нѣб. Срв. казня *остар.* РРОДД, ЕтБАН;
[на]кажа, [на]казвам.

КАЗНТИ СА, КАЖЖ СА, КАЗНИШ СА *несв.*

КАЗНТИ СА САМЪ. Гр. εὐνοουχίζω ἐμαυ-
τόν. Скопявам се, кастрирам се,
правя се евнух н сѣтѣ каженницн. нже
са самн казнша СК Мт 19.12. *Изч.*
СК.

Нѣб. Срв. [на]кажа се, [на]казвам се.

КАЗНЬ¹, -н *жс.* Наказание, възмездие.
оуправленъ естѣ въ црство нѣсное. иво
нѣстѣ намъ мала казнъ. обѣщаванѣ-
щннмъ са хранитн. вѣсѣ прѣжде рече-
наа СЕ 91а 11; кто отъ васѣ вѣнѣтрѣ
града съвнраа въ цркви правовѣр-
нѣнхъ. то смъртѣнѣжѣ казнъ при-
метѣ С 199.27.

КАЗНЬ СЪТВОРНТИ. Гр. τιμωρέομαι.
Накажа. не приде бо въ прѣвои при-
шествнѣ. мѣнѣтн н казнъ сътворитн
невѣрнѣнмъ С 481.11-12. *Изч.*

СЕ, С. Гр. κίνδυνος, ζημία.

Нѣб. казнъ РРОДД, ДА.

КАЗНЬ^{II}, -н *жс.* Предписание, розпо-
реждане, заповед. о въсѣкомъ бо
крѣстѣнѣ. казнъ цѣсарѣска лежнтѣ С
101.22; всн бо о господн недноа несмъ.
за не молѣ та казнъ црѣскѣ. н боуѣ-
рѣскѣ въскорѣ съконѣуан о мнѣ С
101.29; онѣ же слѣшавѣ н съжалнеѣ
сн. о напастн свѣтѣнхъ црѣкѣвѣ. абне
казнъ заповѣда. н кннѣтѣ напсавѣ
посѣла на нароунта мѣста С 199.17;
посѣла же по вса градѣ н по всен
земн казнъ. повелѣваа възнскатн
въсѣхъ капнштѣ С 220.14-15. *Изч.*
С. Гр. δόγμα, θεσπίσματα.

Нѣб. Ѳ.

КАЗНЬЦЪ, -а *м.* Началник на военен
отряд. н абне по нед'номъ д'нн. приде
съ множествомъ воководѣ н казнѣцѣ н
жоупанѣ. н сановнтѣннн. н съ въ-
слѣдѣствоуѣштнннн тѣмъ. вештн-
слѣнѣннн вон С 561.24. *Изч.*

С. Вар. казнѣцъ.

Нѣб. казнец АМС. Срв. казнител *остар.*
книж. РРОДД; казовен 'военен, воински'
ДА.

КАНАФА, -ѣ *м.* ЛИ. Каяфа [Каиафа]

— юдейски първосвещеник по вре-
мето на Христос. онн же емѣше неса
въса кѣ канѣфѣ архнереовн М Мт 26.
57 З, А, СК; едннѣ же егерѣ отъ ннхъ.
канѣфа архнереи сѣ лѣтоу томоу. рече
нмъ М Йо 11.49 З, А; ведоша н въ
дворѣ канафннѣ. кѣ канафѣ СЕ 48а
5; два архрѣваа. i анна i канафа К
13б 8; поставнша якоже зѣлодѣѣ ка-
нафѣ. съвазаша рѣчѣ него С 477.9
М, З, А, СК, Б, СЕ, К, С. Гр. Καϊάφας. Вар.
канафа, канѣфа, калафа, кавѣфа, канафа,
кафа, кавѣфа.

КАНАФННЪ *прил. притеж. от ЛИ.*
Каяфов, Каяфин — който се отнася

до Каяфа [Каиафа]. воин ведоша
ѣа. на дворъ канафинъ еже естъ пре-
торъ СК Мк 15.16. Срв. СЕ 48а 5; и
въпрашаемъ в'сѣхъ ноць стоуденѣжъ,
на дворѣ канафинѣ СЕ 48а 24. Изч.
СК, СЕ. Гр. тоу Καΐάφα. Вар. канафинъ.

каинановъ, прил. притеж. от ЛИ.

Каинанов, на Каинан – един от
прадедите на Христос, син на
Арфаксад и баща на Салà [Бит
10:24; 11.12–13 1 Пар 1.18]. снъ съ
ѣко мьнмъ в'в. юснфовъ ... кайна-
новъ. арфаксатовъ ... малеленлевъ.
каинновъ (погр. вл. кайнановъ, Ягич,
с. 522) М Лк 3.36, 37 З. Изч.

М, З. Гр. тоу Καϊνάμ [вар. тоу Καϊνάν]. От
евр. Qênân. Вар. кайнановъ.

каинновъ (погр. М Лк 3.37) вж.
каинановъ.

каинъ, -а м. ЛИ. Каин – според биб-
лейското предание син на Адам и
Ева, брат на Авел [Бит 4.1, 2]. что
бо речешн иегда слышншн бога гла-
голжшта къ кайнъ. къде авель братъ
твон С 304.25; иакоже нн от'цоу же
рештн къде иешн адаме. нли кайноу къде
авель братъ тн С 306. 4; неставьаан
твон старѣвшнна несть днаволъ. крз-
мннкъ змнѣа. а кайнъ прѣждъннкъ.
нмѣнннцѣ во тн зълоѣ днаволъ
дасть. а змнѣа крзъмнвзшн корабъ.
а дама въ потопъ съмрътн съведе С
400.8; а кайнъ прѣждъннкъ. поше
тебе д'вѣлма завнстн: прѣвоке сн'
оубонство сътвори С 400.10; не снцѣ во
брата оубивъ кайнъ оск'р'ьнн зѣмьѣж. С
485.9. Изч.

С. Гр. Καϊν. От евр. qájin [от арал. и араб.
qin].

каинъ, -нн прил. притеж. от ЛИ.

Каинов, на Каин. тзи кайнѣа брато-
оубннства б'вѣзѣа рнзѣи съвѣвѣ С
389.8–9. Изч.

С. Гр. тоу Καϊν. Срв. кайновъ.

каиюна, -зи м. ЛИ. Кайюна –
погрешно написано вл. Майюма

– име на монах, сподвижник на
св. Анин [15 март]. н въивъ въ жтръ-
ннн поустъинн стъин аннна. обрѣте
прѣподобьна нѣкоего въ манастирн
жнвжшта. нже н паматн благъи до-
стоннъ несть. кайюна (погр. вл.
маиюна, Север., с. 547, бел. под ли-
ния) именеми. жнвжшта въздръжа-
нннмъ велкомъ н ннштетоѣж С
547.15. Изч.

С. Гр. Μαϊουμῆς.

каинафинъ вж. канафинъ.

како нареч.-с'юз

1. Нареч. 1. За начин – в пряк и
непряк въпрос и в'въ въпроси-
телни, възкликателни и въпро-
сително-възкликателни изрече-
ния: как, по какъв начин, как
т'ѣи. и внд'ввзше оученнцн днвнша
са гаштѣ. како авѣе оуцъше смоковъ-
ннца М Мт 21.20 З'; и глѣа емоу
дрочже како вьннде с'вмо. не нмъи
од'ваннѣ браучна М Мт 22.12 З', А.
Срв. СЕ 106b 16; и р'вшнѣа како
оувѣд'в' б'в СП 72.11; съпоите намъ
отъ п'вснѣи снонескъ. како съпоемъ
п'вснѣ гннж на землѣ тоуждеи СП
136.4. Срв. К 7а 40; С 418.29; тн бо
вѣд'атъ о д'шахъ вашнхъ рече. како
тн засъвѣд'в'тельствуюетъ намъ СЕ
82b 13; како из оуцъи испоустн гласъ.
како иазыкъ подвижа. како не нскоу'
д'ша ис т'вѣесе того. како не оц'п'внѣ
како не оужасе са оумъ его К 4а 20,
21, 22; в юд'вѣ како пасхъ в'си. цр'кзи
разорена естъ К 7а 20; наудша глаго-
латн къ правед'ноумоу. како можешн
оув'врнтн насъ иако несть богъ С 30.10;
в чоудо како безакон'ннкъ вѣжетъ
свободънзѣа С 57.25; иване како вес
пеудан съпншн С 275.25; в како прѣ-
штѣные архнеренско. възмжтн апо-
стольскъи тржтзи С 471.22; онъ же рече
к' ннмъ како могъ то сътворнтн грѣ-
шннъ чловѣкъ съи С 536.23. 2. За
степен – в'въ възкликателни изре-
чения: как, колко, колко много, до

каква степен. кръщене же нмамъ кръстити са. і како оудръжж са доньдеже коньцаатъ са *М Лк 12.50 З*; глѣахъ же нюден. вждь како любаѣаше н *М Йо 11.36 З, А, СК*; нз слзшн ѳадо. како тн жаждетъ поканинѣ нашего бѣ і пркомь выпнетъ къ намъ гла *СЕ 66b 10*; слзшн н проповѣждъ бжннѣ ѳоудеса велнкаѣа. како законъ остжапетъ. како благодѣтъ процвѣтаетъ *С 450.6*. **3.** За причина — в самостоятелни въпросителни изречения: как, защо, откъде. і рече нмъ ѳзто тако страшнвн есте. како не имете [!] вѣрзи *М Мк 4.40 З*; самъ оубо дѣдъ нарицаатъ і гла. і како емоу естъ снъ. і мзносн народн послушаахъ его въ сласть *М Мк 12.37 З, А*; гла емоу патананѣ. како ма знаешн *М Йо 1.49 З, А, СК*; глагола же к нѣмоу блажензйн грнгорнн. како вѣсн тзи іако тзгда нарече бѣ взитн мнѣ патрнархоу *С 122.20*; рабе бога взишзнѣго. н пастоуше словесзйнхъ овецъ. како нзи оставн едннзи. н възпалъ есн въ ржцѣ томнтелн *С 225.9*.

II. Като съюз. 1. Въвежда подчинени допълнителни въпросителни изречения: как, по какъв начин. помаваахъ же отъцю его. како вн хотѣлъ нарештн е *М Лк 1.62 З, А*; і шедъ гла архнереомъ н воеводитомъ. како нмъ прѣдастзи-н *М Лк 22.4 З*; таина подъ землеѣ ѳоудеса. да оувѣмъ како і сжштнмъ въ адѣ. просвѣтнлъ естъ проповѣдь *К 13a 16*; вѣсте во братнѣ како пѣвнннцн страждѣтъ *С 58.6*; занѣ молж тѣ повелн н то сзтворитн. да оувѣсн како кръстнѣанн смръть прѣвондѣтн навзикохомъ. христосовзи радн любѣе *С 254.4*; вндѣста лн како оврѣтоухъ са сз вама въ вѣдѣ *С 297.9*; нсповѣмъ са тебѣ гн всѣмъ срздьцемъ монмъ. како даундъ въ оубннство н любовѣнство възпадъ *С 359.16*; татна подъ земыѣ

ѳудеса. да оувѣмъ како н сжштннмъ въ адѣ просвѣтнлъ естъ проповѣдь *С 449.18*; вѣсте лн врдѣ любнмаа како възвращаете са вспать. н пѣн печете са творитн ѳазускаѣ всѣ *Р II 2.28*. **2.** Въвежда подчинени допълнителни изречения: че. възърнте на птнца нвскзнѣа. како не сѣжтѣ нн жннжтѣ. нн сзвнражтѣ въ жнтнннцж *З Мт 6.26*; онн же помзшлаѣхъ глажше. како хлѣвъ не въздасомъ *М Мт 16.7 З*; глажште. како съа послѣднѣаѣа. едннз ѳасъ сзтворыша. і равзны намъ сзтворнлъ ѣа есн. понесше нмъ таготъ дьне н варъ *М Мт 20.12 З*. **3.** Въвежда подчинени определителни изречения: как, по какъв начин. фарнсеѣн же ншедзше сзвѣтъ сзтворнша на нь. како н погоубатъ *М Мт 12.14 З. Срв. Мк 3.6 М, З*; глѣаше же н прнтзѣжъ къ нмъ како подоваатъ възегда моантн са. і не сзтжжати са *М Лк 18.1 З*; н вѣаше вндѣтн ѳоудо прѣслабно. како тѣлеса стзйнхъ ношаахъ са сквозъ водъ *С 66.30*. **4.** Въвежда подчинени сказуемно определителни изречения: как. сзмотрнте крннъ селзнзихъ. како растжтѣ. не троуждажтѣ са нн праджтѣ *М Мт 6.28 З, А, СК. Срв. Лк 12.27 М, З*; тзи же сзмотрн оуѣеннкзи любашта нстннѣ. како глаголемзйнхъ отъ врагъ. ннѣсоже сзкрываѣжтѣ *С 440.13*. еда, како. *Гр. мѣпоте, мѣ поте, мѣ пѣос, мѣпѣос, мѣпѣос, ѳѣос ѳѣр.* Да не би, да не би някак. отзвѣшташа же мждрзнѣа глажшта. еда како не достанетъ намъ н вамъ. ідѣте же паѣе къ продажцнмъ н коупнте себѣ *М Мт 25.9 З, А, СК*; н се не обнноуѣа глѣтъ. н ннѣсоже емоу не глажтѣ. еда како разоумѣша кзнашн. ѣко съ естъ хъ *М Йо 7.26 З, А*; онъ же рѣ. нн. еда како възстрзгажште пѣвѣелзѣ. възстрзгнете съ нмн н пшеннцж *А Мт 13.29 У*; влаудѣте же еда како властъ сн

ВАША. ПРѢТЪКАННЮ БѢДЕТЪ НЕМОЦЪ-
 НЫМЪ *Е За 14-15*; КЕД'НОГО ЖЕ МАТИ
 ПРНЛЕЖАШЕ НХЪ. БЪ БО СЪИМЪ КЕА ЮНЪН
 ВЪСЪХЪ. Н БОИШЕ СА КЕДА КАК° ОТЕРЬ-
 ЖЕТЪ СА *С 79.26*; ВЪЗЪПЫЖ АН ЧОВЪИ ТО
 БОЖ СА. КЕДА КАКО БЕ СЪМЕНЕ ДЪТН-
 ШТОУ ОБАДНТЕЛЪ БѢДЖ *С 240.17*;
 АШТЕ СЪДЕ СЪИ НЕ МОЖЕШН ОЖНВНТН
 МРЪТВАДРО. НЪ Н ТАКО НЕ ПРННМЖТЪ
 БЛАГОДЪТН ЖНДОВЕ. МЪНЪ НЕ СЪШТОУ
 ТОУ. НЪ КЕДА КАКО ВЪСКРЪСЪШОУ КЕМОУ
 МЪНЪТН НАУЪНЖТ'. ИАКО СЪЛОУЧАЕМЪ
 НЪКЪСНМЪ ОЖН АЗАРЪ *С 314.2*; ВОИМ
 СА РЪША. КЕДА КАКО ОУКРАДЖТЪ (!) Н
 ОУЧЕННИЦН КЕГО. Н ПРЪБЪСТАТЪ МНОГЪА
С 443.13; ПОМНЛОУН МА РАВЕ ВЖНН ЕДА
 КАКО ЗВЪРЪМН НЪЪДЕНА БѢДЖ ПРЪДЪ
 ГЛАВОЖ ТВОИЖ *С 515.20*; ВНДЪВЪШЕ
 ЧОУДО ПРОСЛАВНША БѢ. ОУБОИВЪШЕ ЖЕ
 СА КЕДА КАКО НЕУНСТЪИН ДХЪ ОВРАТНВЪ
 СА ВЪЛЪЗЕТЪ ВЪ НЖ *С 520.12-13*.

ДА КАКО. КАК ДА. Н ДОУХЪ ВЖНН
 ЖВЕТЪ ВЪ ВАСЪ. ДА КАКО ТАКОВЪИХ О
 СНХЪ ПОМЪСАТНН НЪСТЪ ЛЪПО *С 534.8*.
 КАКО НЕ. *Гр. оѡпо*. КАК НЕ, СЪВСЕМ
 НЕ, ОЩЕ НЕ. І ГЛАДЪШЕ НМЪ КАКО НЕ
 РАЗОУМЪСТЕ *М Мк 8.21*; РЕКЪ ОУЧЕ-
 ННОМЪ СВОИМЪ. КАКО НЕ МОЖЕТЕ. ЕДИ-
 НОГО ЧАСА СО МНОЖ ПОВЪДЪТН. ДА НЕ
 ВЪННДЕТЕ ВЪ НАПАСТЬ *СЕ 47а 11*.

ДА НЕ КАКО, КАКО ДА НЕ. *Гр. иѡпоте*.
 ТА ДА НЕ, ДА НЕ БИ ДА. Н ОТЪПОУСТНТН
 НХЪ НЕ БЪДЪШЪ НЕ ЧОШТЖ. ДА НЕ КАКО
 ОСЛАВЖТЪ НА ПЖТН *М Мт 15.32 З, А*;
 НЕ СЪТВОРН ПЕЧАЛН КЕЖЕ ОТЪ МАРНА. НЕ
 НШТН КАКО ДА НЕ ТЕБЕ ВРЪДНТЪ СВЪТЪ
С 242.30.

ТО КАКО. *Гр. кой пѡс, пѡс, тѡ*. КАК
 ТАКА, И КАК, КАК, ЗАЩО. ДАБЪДЪ І ОУБО
 ГЪ НАРНЦААТЪ ТО КАКО ЕМОУ ЕСТЪ СЪЪ *М*
Лк 20.44 З; ЧЕТЪИРЕ ДЕСАТЕ НХЪ КЕСТЪ.
 ТО КАКО КЕД'НОМЪ НЪСТЪ ВЪНЬЦА *С*
78.13-14; ДРОУГЪИН БО ОТЪ ННОА СТРА-
 НЪИ ВЪ. ТО КАКО ЮЖЕ БЕЗГРАДЪННЪИ АН
 А НАРЕЧЕМЪ *С 84.1*; НЕ ВЪХЪ АН ТН
 РЕКАЪ ВЪ ПОЗЪВАТН. ТО КАКО БЕЗ МОИЕГО
 ПОВЕЛЪНННА ТРН НА ДЕСАТЕ КЕШ ПОЗЪ-

ВАЛЪ *С 121.16*; ИАКО СЛАВЪИ СВОЕА
 ННОМОУ НЕ ДАМЪ. ТО КАКО ТЪИ ЧЛОВЪКЪ
 СЪИ САМЪ СА ТВОРНШ БОГЪ *С 330.24-25*;
 ТО КАКО ГЛАГОЛЕТЪ НСАНА *С 344.26*.

АЩЕ ... КАКО. *Гр. еѡ ... пѡс, еѡν ... пѡс*.
 АКО, ЩОМ, ЩОМ КАТО ... КАК. АЩЕ АН
 ТОГО КЪННГАМЪ ВЪРЪИ НЕ ЕМЛЕТЕ. КАКО
 МОИМЪ ГЛАМЪ ВЪРЖ ЕМЕТЕ *М Йо 5.47*
З, А; АШТЕ ЦЪСАРОУ ТВОИЕМОУ ОУСТА-
 ШТОУ МЕНЕ НЕ ПОКОРНХЪ СА. КАКО МІ СА
 КЕСТЪ ТЕВЪ ПОКОРНТН *С 61.17, 18*; АШТЕ
 ЖЕ Н АКЪИ НЕПРАВЪДЪННН. КАКО ОУБО Н
 ВЪИ. ТЪМН ДЪЛЪИ НЕПРАВЪДЪНЪИМН.
 ОБАНУАЕМН ТОЖДЕ ТВОРНТЕ *С 128.2, 3*;
 АШТЕ ВЛАДЪИЖ КОРНШН МЕНЕ РАВА КАКО
 ОУВЪШТАВАЕШН *С 510.14, 15*; АШТЕ Н
 МЕНЕ ВЪПРОСАТЪ КАКО ВЪСКРЪСЕ ХЪ. НЕ
 ВЪДЪ ЧТО РЕКЪ *С 510.30*; АШТЕ БО ВЪИ
 НЕ БЪИЛО ПОКАНАНЪА. КАКО ДАУНДЪ ПО
 ДАРЪ ПРОРОЧЪСТЪМЪ ... ВЪ РОВЪ
 ЛЮБОВЪНСТВА Н ОУБОНСТВА ВЪПАДЪ *С*
526.18, 19.

ТО КАКО ... АШТЕ. *Гр. кой пѡс ... еѡν*. И
 КАК, КАК ТАКА ... АКО. РЕЧЕ КЪ НЕМОУ. ТО
 КАКО МОЖЕШН РАЗОУМЪТН. АШТЕ
 ВОИЕВОДА НСПОВЪСТЪ ДАЛЕЧЕ СЪИ *С*
152.3, 4.

ТАКО ... КАКО. *Гр. кой ... пѡс*. ТАКА И
 ... КАК, КАКТО. РЕЧЕТЕ ГОРЪ СЕН ВЪСТАИИ
 ВРЪЖН СА ВЪ МОРЕ. ТАКО БѢДЕТЪ ВАМЪ.
 КАКО НЪИНА САМ' НЕ МОЖЕШН ОТЪБАЛНТН
 КАМЪИКА *С 316.20*.

КАКО [ЖЕ] ОУБО *Гр. пѡс оѡν, тѡ ѡν,*
ѡпѡс, пѡс ѡν, пѡс дѡ ѡрѡ. КАК ПРО-
 ЧЕЕ, КАК, КАК ПЪК, КАК НАИСТИНА. І
 АЩЕ СОТОНА СОТОНЖ НЪГОННТЪ. НА СА
 РАЗДЪВАНЛЪ СА ЕСТЪ КАКО ОУБО СТАНЕТЪ
 ЦЕТВЕНЕ ЕГО *М Мт 12.26 З*; КАКО ЖЕ ОУБО
 СЪВЪДЖТЪ СА КЪННГЪИ. ЧКО ТАКО ПОДО-
 БАШЕ ВЪИТН *М Мт 26.54 З, А, СК, Б*;
 ЕМОУЖЕ МЪИ ЗНАЕМЪ ОТЦА Н МАТЕРЬ. КАКО
 ОУБО СЪ ГАЛЕТЪ ЧКО С НБЕСЕ СЪИИДЪ *М Йо*
6.42 З, А; КАКО ОУБО ЧОШТЕТЕ. О СЕМЪ
 НАМЪ СТРАДАТН *С 127.30*; КАКО ОУБО
 ВЪЗМОЖЕМЪ ПРНСТЪПНТН КЪ ТАКОВОУ-
 ОУМОУ МЖЪНТЕЛЮ *С 215.25*; Н КАКО
 ОУБО ТОУ. СЪ БЕЗВЪСТЪНЪИМН ВЕШТЪНЪИ-

нми притекъ ста С 272.26; съвадана тзъѣж оуърѣвѣше развѣгоша са. како оубо оумзисланн вѣша С 442. 22–23; како же оубо н вожню тѣлесн семоу. н страшнооумоу творнши погрешенне С 456.13.

како во *Гр.* πῶς ὑάρ. Как пѣк, защо, защото, защото всѣщност, тѣй като. яко не нматъ донти мѣста. до чѣтърѣ дѣннѣ. како во нматъ сѣтрѣпѣтн толнкъ пѣтъ С 31.9; н сълзгатн марна не мождаше. како во нн шрота можетъ взыти нн отьца нмѣтн С 241.12; нз тѣломъ не вѣ тоу. нз вожьствѣмъ не тзъѣж тоу нз н на невесежъ. како во вѣдѣѣше кзгда оумрѣ лазаръ С 315.11–12; н нзына ндѣж вѣ мнрѣ. како во на взысотѣ възьрѣ С 526.6–7.

како ... како лн *Гр.* πῶς ... πῶς δέ. Как ... как ли, или как. ю горе мнѣ окладнооумоу. како възьрѣ на небо. како лн владзкѣзѣ хса нма дрѣзнѣ прнзватн С 523.25, 26.

лн како *Гр.* πῶς, ἢ πῶς. Или как, или както, как. лн како речешн братроу твоемоу оставн н нзъмѣж сѣуецъ нз оуесе твоего *М Мт* 7.4 З, *СК*; лн како можетъ кзто внннтн вѣ домъ крѣпъкадго *М Мт* 12.29 З; лн како можешн рѣштн братроу твоемоу *М Лк* 6.42 З. како [жѣ] лн *Гр.* πῶς ἢ, ποῦ, πῶς δέ, πῶς καί. Как ли. егда же прѣдѣлѣтъ взы. не пѣѣте са како лн что възглаголете дасть бо са вамъ вѣ тѣ члсъ *М Мт* 10.19 З, А; како лн сѣповѣдѣ аже прн насъ вѣньца исплете сѣвѣ сльзънзынмъ тоуеннемъ С 274.15–16; како лн вьлежнши кннгахъ. разоума напнсанзынхъ ослоушаа са С 334.29; како лн мождахъ сѣтрѣпѣтн народоу вѣсаштоу са С 442.18–19; то само орѣжнне възатъ. н тѣмь юго прѣбра. како лн. послоушан С 489.7.

М, З, А, СК, Б, ЗП, У, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛ. *Гр.* πῶς, τί, ὅτι, ὅπως, ὡς, ὁποῖος, πόθεν, οἷος, ποῖφ τρόφφ, πρὸς τό, περί ὄν, ποῖα, ποῦ. *Нѣб.* како *гуал.* и *остар.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕгМл, ДА.

каковъ, -ын *местоим.* *вѣпр.* Въвѣжда подчинени допѣлнителни косвенонѣпросителни изреченя: какѣв. оуѣнтѣлю внждъ каквоо каменне н каково зъданне *М Мк* 13.1 З; н помзшлѣаше вѣ сѣвѣ каквоо се бѣдетъ цѣлованне *М Лк* 1.29; вѣдѣлѣз вн оубо кто н какова жена прнксаатъ са емь *М Лк* 7.39 З, А; вьлудн чадд. каковда обѣтованнѣ дѣешн бѣу *СЕ* 87b 1; тогда нматъ дѣло твое искоушено взытн. каквоо бѣдетъ. н чѣкоже троуднши са. тако н мзъдѣж прннмешн *СЕ* 89a 5. *Изч.*

М, З, А, СЕ. *Гр.* ποταπός, οἷος.

Нѣб. каков *гуал.* ОА, НТ, Дюв, МлВТР. *Срв.* какѣв.

какоже *нареч.* Как, по какѣв начин. лнкъ готовъ прнложенне велнко. славаштнхъ отъ вѣка гд. не по едномуу събьраны. нз ^{на}прасно прѣложыше са. какоже кѣтъ образъ прѣложенна С 84.25–26. *Изч.*

С. Гр. τίς δε.

Нѣб. *Вж.* при како.

какъ, -ын *местоим.* *прил.* 1. Какѣв. како тн нма естъ *А Лк* 8.30. 2. Някакѣв. да обратнши я вѣ вѣрѣж твоѣж. н вѣ заповѣдѣхъ да сѣхраннши я. н вѣса иже вѣ какон бѣдѣ *СЕ* 79b 12–13. 3. *Като съюз.* Въвѣжда подчинени допѣлнителни косвенонѣпросителни изреченя: какѣв. да оувѣстѣз какѣж коуплѣж сѣтъ сѣтворнлн *М Лк* 19.15 З, А; тѣз едннз вѣсн гѣ. какъз мона сѣтъ бѣдъз *СЕ* 72b 18; помзшлѣша чѣко по толцѣ оуѣеннн вѣ какъз брѣгъ себе възьрѣгъ не чѣѣше *К* 3b 4; снн а взы взылъ пророкъ разоумѣлѣз взы. кака кѣтъ прнксаанѣштннѣ са кѣмъ С 393.2.

какъз *любо.* *Гр.* οἷος. Някакѣв, какѣвто н да е. вѣ неже мѣсто аште вѣпадетъ какъз *любо* скотъ. то к томоу жнво не нзлѣзетъ С 193.16.

М, З, А, СК, СЕ, К, С, Р. Гр. τίς, ποῖος, οἷος, ποταπός, ὁποῖος, πῶς.

Неб. как *gual.* Срв. как[ъв] ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, МлБТР, ЕтМл, БТР, АР; как[ов] *gual.* ДА.

КАЛАНДЪИ, -ъ *жс.* Само *мн.* Календи, първият ден от всеки месец у старите римляни. прѣжде чѣтърь калан'дъ мар'та. срѣбъ въ кс̄ феурора С 81.20. Изч.

С. Гр. Καλάνδα. От *лат.* Calendae. Вар. КАЛАН'ДЪИ.

Неб. Срв. коленда *gual.* Да; коледа ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

КАЛАННЪИЪ, -а *м.* ЛИ. 1. Калиник — христианин, умр. мъченически по времето на имп. Деций [249–251 г.] заедно с Тирс и Левкий. Пр. на 14 декември. ꙗꙗ Дѣ Г Г стаѣ тврѣа левка каланника А 129b 20. 2. Калиник — цариградски патриарх [694–705 г.]. Пр. на 23 август. [в А стои дата 13 август. В глаг. текст: 23]. ꙗꙗ двѣо нѣ стаго оца нѣго каланника А 152a 19–20.

А. Гр. Καλλίνικος.

Неб. Калиник ЛИ, Калиников ФИ СтИл,РЛФИ.

КАЛНОПНА, -на *жс.* МИ. Калиопия — град в Партия. арьвн въ калнопнѣ старѣвшиннѣствоуа. жнѣи въ антнохристѣмъ велнцѣмъ градѣ С 564.21. Изч.

С.

КАЛНСТРАТЪ, -а *м.* ЛИ. Калистрат — воин-христианин от Картаген, умр. мъченически [ок. 304 г.] заедно с 49 души по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. Пр. на 27 септември. паматъ стѣихъ мжѣннкъ калнстрата н дроужннѣи его. чнсломъ .фѣ. прн днвклнтнѣнѣ црн Е 376 12. Изч.

Е. Гр. Καλλίστρατος.

Неб. Калистрат ЛИ ОА; СтИл,РЛФИ.

КАЛНСТЪ, -а *м.* ЛИ. Калист — христианин, един от 42-та мъченици, пострадали ок. 840 г. в Амория, обл. Фригия [Мала Азия]. Пр. на

6 март. мѣсаца марта ѣ. мжѣннѣ стѣихъ н славннѣихъ новоавъшнѣихъ са мжѣннкъ. фѣвдора ... калнста ... н дроужннѣи нх' С 54.7; ѹбѣннѣи его главѣ отъсѣкоша. потомъ же фѣвфнла проспѣа. н по нѣмъ калнста спѣара С 64.9. Изч.

С. От Гр. Κάλλιστος.

Неб. Калист ЛИ ОА, СтИл,РЛФИ.

КАЛОУНТНЪИЪ, -а *м.* Жител на Калита — гр. Καλυτηνός — град в Писидия, където са умр. мъченически братята Алфей, Александър и Зосима по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. Пр. на 28 септември. прн днвклнтнѣнѣ црн[...] мжѣнн[...] (кѣ)лоунтнна. (погр. *вл.* калоунтннѣ, Slovník jazyka staroslovenského, т. II, К–О, с. 8) алфна Е 376 16. Изч.

Е. От гр. τῶν Καλυτηνῶν.

КАЛЪ, -а *м.* Кал, тиня, нечистотия. свннѣн ѣже нзмѣвѣшн са. пакъи въ калѣ калѣетъ са СЕ 70a 12–13. // Образно. възлака нже отъ кала жнѣѣ оун сътворн С 344.22.

ТИНАВЪ КАЛЪ. Гр. βόρβορος καὶ πηλός. Тинеста кал. н вндѣхъ свое кѣстѣство акъи внсъръ влѣштатъ са. мрѣтвоѣ же тѣлесноѣ вндѣннѣ. акъи тинавѣ калъ смрѣдаштѣ ѹрѣнъ С 167.22. Изч.

СЕ, С. Гр. πηλός.

Неб. кал ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ЕтБАН, БТР, АР, МлБТР, Бот, ДА.

КАЛѢТН СА, **КАЛѢИЪ СА**, **КАЛѢИШН СА** *несв.* Калѣм се, омѣрѣвам се, цапам се. свннѣн ѣже нзмѣвѣшн са. пакъи въ калѣ калѣетъ са СЕ 70a 13. Изч.

СЕ. Вар. калѣтн са.

Неб. калѣм [се] ОА, ВА, НТ, МлБТР, БТР, АР, ДА, ЕтБАН.

КАМЕНЪИЪ *вжс.* КАМЪИ.

КАМЕНЪИЪ, -ѣн *прил.* 1. Каменен, на камѣка. н ѣакоже аште к'то внднт' вѣдро злато. нмѣвѣште жтрѣ каменнѣ ѹбѣннѣи ... тѣштнтъ бо са н каменѣ-

нѣжъ видѣти добротѣ С 344.8–9.
2. Като същ. каменъное ср. ег. Гр. τὸ πετρῶδες Каменисто място, камениста почва, камѣнак. а другоє паде на каменънѣемь. идеже не нмѣ земаа мзногъи М Мк 4.5; и си такожде сѣтъ. иже на каменънѣихъ сѣемн М Мк 4.16. Изч.

М, С. Гр. τὸν λίθων. Вар. каменънъ Срв. камѣнъ.

Нѣб. каменен ОА, ВА, НТ, НГер, ВТР, АР, МлВТР, ДА. Срв. Каменна могила МИ, Каменно поле МИ, Каменна чухла МИ ЙЗах, Кюст; Каменяне МИ, Каменянска река МИ АМС, Полог.

каменьє, -я ср. събир. Камѣни, камѣнак. Глѣжъ бо вамъ. ѣко можетъ бѣ. ѿ каменнѣ сего въздвѣнѣти ѹада авраамоу А Мт 3.9; внѣдъ какво каменне и какво зъданне М Мк 13.1 3; дръгаа же падж на каменехъ М Мт 13.5 3; отъ срѣдъи камѣнѣ дадѣятъ гласъ СП 103.12; по нетннѣ и нзина каменне свѣто валѣаетъ са по земн С 294.29.// Скали. и землѣ потрасе са. и каменне распаде са М Мт 27.51 3, А, СК. Срв. СЕ 50b 25–51a 1; С 485.19. каменънемь повнѣати [внѣти, повнѣти]. Гр. λιθάζω, λιθοβολέω, καταλιθάζω. Убивам, пребивам с камѣни. овогда каменнемъ внѣахъ гл С 480.29; ового же каменнемъ повнѣа М Мт 21.35 3, А, СК; нзвѣзи прѣкзи. и каменнемъ повнѣа М Мт 23.37 3, А; аште ли речемъ отъ ѹлѣзъ. людне всн каменнемъ повнѣтъ нзи М Лк 20.6 3; по многахъ мѣкахъ. каменнемъ повнен. възѣтъ Е 38b 9; и повелѣ тоу сѣштаа въ ровѣ каменнемъ повнѣти С 6.14.

метати каменъє [на кого]. Гр. λιθάζω, λιθοβολέω. Хвърлям камѣни срещу някого; ударям, замерям с камѣни някого. о добрѣ дѣлѣ не метемъ каменнѣ на та М Йо 10.33 3, А; за кое нхъ дѣло каменне на ма метете М Йо 10.32 3, А; тоама же

безвожънни ти меташа каменне на правдѣнѣка С 216.27.

каменьє мзногоцѣнъное [драгоє, цѣстъное]. Гр. λίθοι τίμοι. Скѣпоценни камѣни. оукрашенъи каменнемъ многоцѣнънѣимъ С 6.29–30; се цѣсарь вѣнѣць отъ каменниа драгааго ношж С 368.16; и ѣкоже аште кѣто виднтъ вѣдро злато. нмѣжште жтръ каменне цѣстъное С 344.4–5; и каменнѣмъ цѣстънѣимъ не тольма са възша свѣтѣла С 380.18–19; кѣзи оуспѣхъ повѣждъ ми цѣстѣнаго каменниа сего С 447.8–9.

М, 3, А, СК, Б, Н, Е, СП, СЕ, С. Гр. λίθος, πέτρα, τὰ πετρώδη, λιθόστρωτον. Вар. каменне, каменѣ, камене, каменъе, каменъѣ.

Нѣб. камене, камѣне, камѣни ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ДА. Срв. камѣнак, каменак ОА, Дюв, НГер, ДА.

камо нареч. 1. Накѣде, в коя посока. камо градѣтъ. камо сѣходнтъ. иегоже сѣмрътъ не можетъ оудръжати С 459.19. 2. Някѣде. кого ѹловѣка ... въ тѣмнѣцъ възврѣженоу възвѣшоу старѣнѣнѣнѣюж. и хоташтаа его нли камо нпоуѣстѣти. нли въ кѣжъ мѣжъ прѣдати ... не понштѣтъ ли самъ ходатаа себѣ С 361.15. 3. На кое място, кѣде. на въздоуѣ възнѣж гласъ нпоуѣштааше. камо са подвнѣзаета трофнѣе. и еукарпнѣне С 210.25. 4. Като съюз. Въвежда подчинѣни допѣлнитѣлни косвенѣпроситѣлни изречѣния: накѣде. глѣ емоу тома гл не вѣмъ камо ндѣши М Йо 14.5 3, А, СК; и ходан въ тѣмѣ. не вѣстѣ камо ндѣтъ М Йо 12.35 3, А, Б; ѣко вѣмъ отъ кѣдоу прндъ и камо градѣ. взи же не вѣсте отъ кѣдоу градѣ и камо ндѣ М Йо 8.14 3, А; ослѣпн а н не вѣдѣахъ камо ндѣтъ. и не можаахъ прнѣанѣжѣти са кѣи С 3.10.

М, 3, А, СК, Б, С. Гр. коѣ.

Нѣб. камо оstar. и dual. ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ВТР, АР; кам 'кѣде' dual. НТ, Дюв, РРОДЦ.

КАМЪИ, КАМЕНЕ И КАМЕНН *м.* и КАМЕНЬ, КАМЕНЕ И КАМЕНН *м.* 1. Камък. коте-радо же отъ васъ оца възпроситъ снъ хлѣба. еда камень подастъ емоу *М* Лк 11.11 З, А, СК; еда когда прѣ-твкнешн о камень ногѣ твоѣхъ *СП* 90.12 *Срв.* Мт 4.6 З, А, СК; и възъмъше камъи велнн прнбвдъша емоу кз ногама *С* 154.2; виднтъ камъи врѣхоу жоупншта лежатъ *С* 316.15. // Надгробен камък. и въз-валъ камень велнн на двѣри гроба *М* Мт 27.60 З, А; покрзвѣ са въ гробѣ каменемъ *СЕ* 27а 20–21; и гробънън камъи отъвалѣншн *С* 338.28; и отъ-валнвше камъи. вълѣзоша въ гробъ *С* 537.1; от. ка. мене. се.го *П*₂. // Камен-ниста почва. а дроугое паде на камене и прозавъ оусъше *М* Лк 8.6 З, А. 2. Каменен блок, скала. и на семь камене сзънждѣ црквѣ моѣхъ *М* Мт 16.18 З; на камене възнесеши мѣа *СП* 26.5. *Срв.* *СП* 60.3; понеже прорази камень и потѣша водѣи *СП* 77.20. *Срв.* *СЕ* 5б 7; приврѣгѣ са въ тврѣды камень. нъ въ пѣнзи вазнзи нхъ разидѣ са *К* 12б 22. *Срв.* *С* 448.19; ставъ оубо на каменн сватън старьцъ на знон *С* 173.2; стоаштен же на тврѣдѣнемъ каменн рѣгадѣ са томоу *С* 214.23. // Камъни, каменна основа [на сграда]. нже созъда храмннѣ своѣхъ на камене *М* Мт 7.24 З, А, СК; и нападѣ на храмннѣ тѣ. и не паде са основана бо бѣ на камене *М* Мт 7.25 З, А, СК; и положн основанне на камене *М* Лк 6.48 З. 3. *Прен.* Сила, тврѣдост. и вѣдетъ ти стѣна крѣпзка. отъ анца вражнѣ. камень трѣпѣнью *СЕ* 92б 15–16; и дѣлское образъное обѣтованне. недвнжнмо. основано. на акротомѣ. и дѣховнѣ каменн твоѣа вѣрзи *СЕ* 93б 18. камъи драгъ, драгън. *Гр.* λίθος τιμιος. Скъпоценен камък. възде-лана пауче злата и каменн драга многа *СП* 18.11; положиа еси на главѣ его

вѣнъць. отъ каменн драгаго *СП* 20.4; и сзтворѣ драгаго камене *СЕ* 21б 3.

КАМЪИ ЖРЪНЪВЪНЪН. *Гр.* μύλος ὀνικός, λίθος μυλικός. Воденичен, мелни-чен камък. аще обложатъ камень жрѣ-новънзи о вѣн его. и възврѣгѣтъ и въ море *М* Мк 9.42 З. *Срв.* Лк 17.2 *М*, З.

КАМЪИ НА КАМЕНН. *Гр.* λίθος ἐπὶ λίθον, λίθος ἐπὶ λίθῳ. Камък на камък, камък върху камък. не нматъ сзде остатн камень на каменн. иже не разо-рнтъ са *М* Мт 24.2 З, А. *Срв.* Мк 13.2 *М*, З; Лк 21.6 *М*, З; и не оста-ватъ въ тебѣ камене на каменн. поне-же не разоумѣ врѣмене *М* Лк 19.44 З. КАМЪИ СВѢТЪЛЪН. *Гр.* φεγγίτης λίθος. Скъпоценен камък. сзвзраша съ-воръ. да не акъи снѣгъ снѣпѣштадо са внсѣра прннмѣтъ. нъ да свѣтълън камень якоже мнѣша. невѣрствннмъ отъматъ *С* 385.19.

КАМЪИ ЖГЪЛЪНЪ, ЖГЪЛЪНЪН. *Гр.* λίθος ἀκρογωνιαίος. Крайгълен камък. и по срѣдѣ дзвоицъ людн. камень жгъленъ лежа *К* 13б 32. *Срв.* *С* 451.6–7; нъ да жгълънън камень сзнорадъ *С* 385.14.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, К, Х, П₂, С. *Гр.* λίθος, πέτρα.

Неб. *Срв.* камен *остар.* и *гуал.* ВА, НТ, Дюв, ЕтМл, БТР, АР, ДА; камък, камик *гуал.* ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; Камен *ЛИ*, Каменов *ФИ*, Каменски *ФИ*, Каменички *ФИ* СтИл, РЛФИ; Висок камен *МИ*, Побит камен *МИ*, Каменевца *МИ* ГХ, МИМ; Каменяко *МИ* ЙЗах, Кюст.; Камен *МИ*, Камено *МИ* ВМС; Каменяне *МИ* АМС, Полог; Каменцова падина *МИ* ИД, МНЛом.

КАМЪИКЪ, -а *м.* 1. Камък. възсхватнвъ сз зѣмѣа камъикъ. врѣже на главѣ прѣ-подобнаго *С* 557.30. // Скала, ка-менен блок. тѣ же н не сѣдѣнштоу-оумоу са н соухоумоу камъикоу въздра-стнтн повелѣ на показанне чѣдомъ *С* 300.17–18. // *Образно.* яко тѣ нестъ доуховънън и жнвн камъикъ *С* 485.16.

2. Надгробен камък. повелъ столштиннмъ тоу жндомъ отъвалнтн камзыкъ С 316.17; хотѣаше отъвалнтн камзыкъ отъ гроба С 472.29.

3. Езически каменен бог, идол от камък. не възша къ глѡухоу н неподвнжнѡу камзикоу тоанко творнан тьштаннѡ. даднѡ же мн на нѣ власть. н покажж вамъ кого чѣтете н к'то кетъ богъ вашъ С 27.20; хоштете лн н отъ камзика сего оуслзшатн ... како прѣлбштаете сд С 34.16.

С. Гр. λίθος, πέτρα. Вар. камък.

Неб. камък, камик *диал.*, ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕгМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА; Камика МИ ЙЗ,МИПан; Лошия камик МИ, Малки вълчи камик МИ ЙЗ,МИПан.

КАМЪНЪ, -ѡн *прил.* Каменен, от камък. вѣ же тоу водоносъ камънъ шесть лежаштъ. по оунштѡнню нюдѡнскоу. възмѣсташтъ по дѣвѣма лн трѡмъ мѣрамъ М Йо 2.6 З, А, О; вашъ же бѣ камънъ сзи окаменн ваша срьдѣца С 34.7–8; тѣгда сз многомъ страхомъ камънѡн бѣ. рѣчѣ простеръ на небо. чловѣкъскомъ гласомъ нзвѣшта глагола. едннз кетъ бѣ С 34.26; н свѣшта възжгѣше снндоша въ камѣнѣж тѣ распалннѣж С 36.7; да речетъ камънѡн богъ вашъ. что хоштетъ да нѡмоу заколжтъ С 116.11; н оврѣтъ пештерѣ велнкѣ въ вѣзѣтѣ рѣчѣнѣмъ камѣнѣж .л. лѣтѣ жн тоу С 519.2. // Вид религиозен обред. вѣсѣмъ исповѣданнѡ вѣлагаешн. положѡ н исповѣданнѡ камѣно. н мноу сз дрѣзновѣннѡмъ. имѣже прѣгрѣшеннѣ н жѣзѣ сѣкроушн СЕ 80а 5. *Изч.*

М, З, А, О, СЕ, С. Гр. λίθινος, πετρώδες, τῶν πετρῶν. Срв. каменнѣж.

Неб. камен *остар.* Дюв, МлВТР, ДА. Срв. каменнѡ НТ, Камен дол МИ ЙЗ,МИПан.

КАНА *нескл. жс. МИ.*

КАНА ГАЛЛНЕНСКА, КАНА ГАЛЛНЕНСКАѢ, КАНА ГАЛЛНЕНЪ, КАНА ГАЛЛНѢѢ. Гр. Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας. Кана Галилейска – селище в Палестина на север от Назарет, може би дн. Keفر

Kenna [или Kána al-Djilil или Kirbet Qana]. н вѣ трѣтнн денъ бракъ възстѣ въ кана галлненсѣѢн М Йо 2.1 З, А, О; сѣтворн науатокъ знаменнѡмъ нсѣ. въ кана галлненсѣѢн М Йо 2.11 З, А; прѣде же пакзи нсѣ въ кана га(ан)лѣѣж М Йо 4.46 З; н патананѡ. иже вѣ отъ кана галлнѣнскѣ М Йо 21.2 З, А; ѡ брацѣ възвѣзнннмъ въ кана галлнѣн М 133а 2. *Изч.*

М, З, А, О. От *евр.* קנא 'ревностен, усърден'. Вар. галлнѣнскѣ.

КАНАГАЛЛНѢНСКЪ, -ѡн *прил.* от МИ. Канагалилейски, който се отнася до град Кана Галилейска. прѣложен водѣ въ вно. въ канагаллнѣнскѣѣж брацѣѣж. н славѣ своѣѣ авѣ оученнѡмъ свонмъ СЕ 14а 24–25. *Изч.*

СЕ. Гр. Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας.

КАНАНѢН, -ѡн *м. ЛИ.*

снмонъ кананѣн. Гр. Σίμων ὁ Καναναῖος. Кананит, наричан още Симон Зилот [Лк 6.15, Деян 1.13] – прозвище на един от 12-те апостоли. вѣѣма же на десѣте апѣла. имена сѣтѣ се ... снмонъ кананѣн М Мт 10.14 З; н сѣтворн дѣва на десѣте да бѣдѣтѣ сз ннмѣ ... н снмона. кананѣѡ А Мк 3.18 З. *Изч.*

М, З.

КАНДНЪ, -ѡ *м. ЛИ.* Кандид – един от 40-те кападокийски воинхристияни, умр. мъченически ок. 320 г. в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. а вѣ отѣвѣтѣѣж стѣѣн канѣднѣж С 70.28–29; а се нмъ нмена. дѡметнѣнѡ ... кан'днѣж С 69.16; стѣѣн кан'дѣж глагола С 71.16. Срв. С 71.21; С 73.29; С 74.2–3. *Изч.*

С. От *гр.* Κάνδιδος. От *лат.* Candidus. Вар. канѣднѣж, кан'днѣж, канѣднѣж.

КАНДНЛО, -ѡ *ср.* Кандило, лампа. отъ того жѣде канднла възъмъ масло С 562.28–29; поемѣѡ масло отъ кан'

днла. маџааше кемоу вьсе т'бло С
567.12. Изч.

С. Вар. канд'нало.

Неб. кандило ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, БТР, АР, ДА. Срв. кандил *остар.* и *диал.* Дюв, НГер, ПРОДД, ДА; Кандилов ФИ СТИЛ, РЛФИ.

КАНДНАЛНИЦА, -а ж. Кадилница. 'вже флет(...) же катапетазм(.) (...) кома'в ста'в ст'зим'в. злат'ж нмащн кандна-
нниц'ж. н скрнн'ж зав'вта. вс'ждоу
шкован'з златом'з Е 29а 4. Изч.

Е. Гр. χρυσήνιον. Вар. канднаница.

Неб. кадилница, кандилница ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА; кадьница *диал.* ДА; кандилка *диал.* НГер, ДА.

КАНДНАЛН'З, -зн прил. Който се отна-
ся до кандило. н от'з масла кан-
днл'знадо в'з'зъм'з С 562.15. Изч.

С. Вар. кандналн'з.

Неб. кандилен *остар.* и *диал.* ОА, ДА.

КАН'ЖТН, КАН'Ж, КАНЕШН се. Изтека кап-
ка по капка. [Образно.] в'з егда
нсхождаше пр'вд'з люд'змн своимн
земл'в егда мнохождаше в' поуст'зини.
земл'в потр'ясе с'а нбо н'бса кан'жш'а.
от'з анца ба синанна СП 67.9. Изч.

СП. Гр. στάζω.

Неб. Ø.

КАПАДОКННСК'З, -зн прил. от МИ.

Кападокийски, който се отнася до
Кападокия – разположена между
Галатия, Ликаония, Киликия, Ар-
мения и Понт. в'ва'ж же воннн
кападокннск'зия стран'зи С 69.3;
ста'аго васнл'в др'хнеппа к'сарна
кападокннск'зия С 81.30. Изч.

С. От гр. [τῶν] Καπδοκῶν. Вар.
кападокннск'з.

Неб. кападокийски.

КАПАДОКНСА, -зи ж. от МИ. Капа-
докийка, кападокчанка, жителка
на Кападокия. жена н'вкто капа-
докнса родом'з васнанна же нменем'з
С 297.27. Изч.

С. Гр. Καπδοκίσσα.

Неб. Ø.

КАПАТН, КАПА'Ж, КАПАЕШН несс. Капя,
стичам се, изливам се на капки. i
в'зв'з в'з подвн'в. прнлежн'в'е мол'в-
аше са. i в'зв'з'з пот'з е'го 'вко н капла
кр'в'е капал'жшта на земл'ж М Лк
22.44 З, А, СК; с'зндет'з 'вко дожд'з
на роуно. i 'вко капл'е кап'жшт'в на
земл'ж СП 71.6; внд'ва'ж'ж капал'жшта
от'з него кр'внн. капл'вмн С 51.13;
мед'з во каплет'з от'з оуст'бноу жен'зи
вл'жд'н'зи С 350.30–351.1; н ак'зи
с'р'в'еро сл'з'зи в'р'ашта капал'ж'ж по
ланн'тата на зем'ж'ж С 397.25–26.

МЕД'З КАПЛАН. Гр. μελίρροτος. От
който капе мед. [Образно.] в' веле
мед'з кап'ж'жштнн аз'зик'з д'в'тнн С
327.1–2. Изч.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. καταβαίνω, στάζω,
ἀποστάζω, ριπέω.

Неб. капя ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
МлВТР, ВТР, АР, ДА. Срв. Капновата вода
МИ ГХ, МИМ; Капеш МИ, Капейнците
МИ ВПТО.

КАПЕРНАОУМ'З, -а м. МИ. Капернаум –
главен град в Галилея по времето
на Христос, разположен на севе-
розападния бряг на Генисарет-
ското езеро [може би дн. Tell-Hūn,
Iell-Houm]. отнде в'з галнл'е'ж. i
оста'в на'зр'ет'з. прншед'з в'с'елн са в'з
капер'знаоум'з. на поморне. в'з област'з
зв'влонн'ж. i нев'з'ф'талнмл'ж З Мт
4.13 А, СК, Б; i прнде в'з капер'з-
наоум'з М Мк 9.33 З, А; прншед'з-
шем'з же нм'з в'з кафер'знаоум'з М Мт
17.24 З.

М, З, А, СК, Б. Гр. Καπαρναοῦν, Каперна-
оῦν. Вар. капер'знаоум'з, кафер'знаоум'з,
капер'наоум'з, капернаоум, капернаум'з,
капернаоум'в.

КАПЕР'ЗНАОУМ'З в'ж. капернаоум'з.

КАПЕТОУЛНА, -зи ж. ЛИ. Капитолина
– християнка, умр. м'ченически
заедно с Еротида в Кападокия по
времето на имп. Диоклециан
[284–305 г.]. Пр. на 27 окт. М'в к'ж
нестора. капет'занн'в СК 133б 6. Изч.
СК. Гр. Καπετωλίνα. От лат. Capitolina.
Вар. капет'занна.

капнкадрни, -на *м.* Надзирател на затворници, тъмничар. повелѣ легъко нхъ вестн въ тем'нищѣ. запрѣтнвѣ аргланоч капнкадрнѣ. тврѣдѣ влюстн нхъ *С* 72.2; прнставнша же нмъ стража воннзи. н капнкадрнѣ *С* 76.16-17; кѣдннз же капнкадрнн вѣшаше вѣда. н послоушаша молашть са нхъ *С* 78.3; н обрѣтоста капнкадрнѣ съ нннн съдашта *С* 79.13. *Изч.*

С. От гр. καπκάριος.

Нѣб. Ø.

капнтонъ, -а *м.* *ЛИ.* Капитон — епископ на Херсон, умр. мъченически по времето на имп. Диоклециан [284-305 г.]. *Пр.* на 7 март [и 27 декември]: житнѣ н страсть стѣнхъ оць. н епнскоупъ вѣвѣшнхъ. васнлѣа. капнтонѣ. мъжензнхъ въ херсонѣ *С* 532.21; н дастъ нмъ епѣа менемъ капнтонѣ *С* 539.28; коупно съ стѣнмъ капнтонмъ прншъдзн тамо *С* 542.4. *Изч.*

С. Гр. Καπίτων. От лат. Capito, -onis.

Нѣб. Капитон ЛИ Стил, РЛФИ.

капнице, -а *ср.* 1. Езическо божество, идол. а лн мрътедаго того н нѣмааго капншта нѣстъ мн прѣвондѣтн *С* 226.25-26; доселѣ во прѣанштаахъ са. надѣа са на капншта. н на звѣрн сна *С* 230.25. 2. Олтар на идол. того радн богомъ вашнмъ не слоугоуемъ н капнштоу златоу не покланѣемъ са *С* 129.15; разгнѣвавъ же са князъ. повелѣ ... вестн а въ цркъзвнште коумнрзскоѣ. вѣахъ же капншта та позлаштена н оукрашена *С* 176.24. // Капище, езически храм. нздоша протнвѣа иемоу князъ нже вѣ того мѣста. н съ народомъ събъравзшннмъ са. отъ капнштѣ. а по нстннѣ жалажштемъ вндѣтн хрнстосова страстръпца *С* 117.4.

капницемъ слоуженье. *Гр.* εἰδωλόλατρεῖαι. Идолопоклонство. прѣжде во мнроу старѣшннѣ. хрнстосоу прншьствнѣа. многѣ неджгѣ чловѣчьскзн

з(...)ше са родъ. къ капнштемъ слоуженню. н на пѣснн. н на влжженнѣа женомъ *С* 352.12.

*С. От прабълг. *kār Гр. εἰδωλον, ἄγαλα, βομός, ξόανον, εἰκὼν θεοῦ. Вар. капнште.*

Нѣб. капище ОА, ВА, Дюв, НГер, ВТР, АР, МлВТР, РРОДД. Срв. Капище МИ, СНМВ.

капнщннѣа, -а *жс.* Капище, езически жертвеник или храм. побѣдннкъ во крѣстѣ. кѣднож оубо подрѣженъ. прнсно же бѣсзѣа прогона. кдѣ во капншта. н жнвотънѣа поустошьнѣа оубнваннѣа. кдѣ капнштннѣа н нечѣстнвзнн огнѣ. оугасе вѣсе кѣдннѣмъ. сватаѣа крѣвь паде *С*. 428.3. *Изч.*

*С. От прабълг. *kār Гр. ναός.*

Нѣб. Ø.

капнщннѣ, -нн *прил.*

цркъзвнще капнщннѣоѣ. *Гр.* ὁ ναός. Капище, езически храм. н цркъзвнште капнштннѣоѣ разорн са *С*. 180.23. *Изч.*

*С. От прабълг. *kār Вар. капнштннѣ.*

Нѣб. Ø.

капла, -ѣа *жс.* 1. Капка. н вѣстѣ потъ его вѣко н капла крѣве. каплѣшѣа на землѣж *М* Лк 22.44 З, А, СК; враздзѣ еѣа напон оумьно-жн-та еѣа. въ каплѣхъ еѣа. вѣзвесеантѣ са вѣзѣѣжцн *СП* 64.11; сзндѣтѣ вѣко дождѣ на роучно. ꙗ вѣко каплѣ кацѣштѣѣ на землѣж вѣсрветѣ въ дьнѣ его правѣда *СП* 71.6; каплѣ малаа отъ капла прнѣатн вездзнж *К* 14b 12. *Срв. С* 453.3, 3-4; поучто вѣбунѣа капла медомъ текѣшѣааго нстоучннка разорнтн хоштѣтѣ *С* 388.17-18; вндѣхомъ него н сватое ребро. извѣшее са насъ радн. н нстоучнвзшоу крѣвь н водѣж. двою капью нашего съпаса *С* 499.29. 2. *Като нареч.* каплаѣмн *тв. мн.* *Гр.* κροῦνηδόν. На капки. вндѣахъ каплѣшѣа отъ него крѣвн. каплѣмн *С* 51.14. *Изч.*

М, З, А, СК, СП, К, С. Гр. δρόμβος, σταγών, ὄχρετός, κροῦνός. Вар. каплѣ, капья.

Неб. капля *остар.* и *диал.* ВА, ДА. *Срв.* капка ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; Капка ЛИ СтИл, РЛФИ; Капча МИ ЙЗ, МИШан.

капь, -н *жс.* Изображение, образ, подобие. на възниканнѣ завлѣждъ-шоуоумоу аддамоу съннтн монмн штѣдротамн хоштѣ създанааго по моюмоу образу. грѣхъ. въ моѣхъ капь сътворенааго оветъшн. тварь рѣкоу моюю нзмѣжда оурынь С 247.16; сътворнѣвъ во съ чловѣка по капн нашн н по образу С 308.19. *Изч.*

С. От прабълг. *kār Gr. εἰκόν.

Неб. Ø.

карвана, -зи *жс.* Храмова каса за парични дарения, храмова съкровищница. архнерен же прнемъше съревро рѣша. не достоинно естъ възложити его въ карванѣ. понеже цѣна крѣве естъ М Мт 27.6 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. *От гр.* κορβανῶς. *От арал.* qārbānā. *Вар.* каръвана, кор'вона.

Неб. Срв. карвана, карвона, каравана 'съд' ОА, ВА, ДА.

каркѣнносъ, -а *м.* Вид вредно насекомо по житото и овоцията. зачьнѣхъ нзынѣ глатн. нмена гадомъ. прѣгъ. сланѣ ... влантнсъ. каръкѣнносъ СЕ 59а 17-18. *Изч.*

СЕ. *От гр.* καρκίνοσ. *Вар.* каръкѣнносъ.

Неб. Ø.

карпъ, -а *м.* ЛИ. Карп – христианин, родом от Пергам [Мала Азия], епископ на Тиатир. Умр. мъченически с дякон Папила ок. 251 г. Пр. на 13 октомври. мѣд̄ окто^б вѣ стѣх̄ мѣ. папоула распа [погр. вл. карпа] анавла н дроуѣжннън нх̄ А 122b 18.

А. Gr. Κάροπος.

каръкѣнносъ *вжс.* каркѣнносъ.

касамовъ *прил. притеж. от ЛИ.* Косамов, на Косам – един от прадедите на Христос. снъ сы вѣко мьннмъ бѣ ... иснфовъ ... адъднѣвъ. касамовъ М Лк 3.28 З. *Изч.* М, З, Gr. τοῦ Κωσῶν. *Вар.* косамовъ.

касатн са, касанѣ са, касанѣшн са *несв.*

1. Допирам се, докосвам се до някого или нещю. прѣжде оубо глаголаахъ тако рѣка нестъ азъикъ нашъ хрнстосовоу ногоу касанѣштн са С 379.28; повелѣвааше вѣтромъ. н оустѣпаахъ. снльнъ словомъ. касаше са жьгомъинмъ огнемъ н хладнн вѣваахъ С 476.16-17; снльнъ словомъ. касаше са соуѣѣ рѣцѣ. н тѣгда же на савъбѣѣ отъсзлааше С 476.22; окъи змна вьгнѣждаа са въ немъ. касанѣштн бо са рѣцѣѣ стѣаго отъвѣгдааше дх̄ъ въ ннъ оудъ С 567.15. 2. Отнасям се до някого, засягам. прослъзнхъ многашдн толнкы блэгъинѣ. того вндѣвъ отъпадъша. обьшта бо вѣаше страсть. н нашего рода касанѣштн са С 430.6-7. *Изч.* С. Gr. ἵπτορα.

Неб. касая се *книж.* ОА, ВА, АР.

касна, -на *жс.* Канела – благовонно и лековито растение. змръна і стактъ і каснѣ. отъ ризъ твонхъ. штъ варьн словенъхъ ѡ нхъже възвеселнша тѣа СП 44.9. *Изч.*

СП. *От гр.* κασία.

Неб. Ø.

катааросъ, -а *м.* Вид вредно насекомо. зачьнѣхъ нзынѣ глатн. нмена гадомъ. прѣгъ ... катааросъ СЕ 59а 16. *Изч.*

СЕ. *От гр.* κάταρος.

Неб. Ø.

катапетазма, -зи *жс.* Завеса в еврейски храм. і се катапетазма црѣкнѣвъ раздѣра са. съ възшнѣваго краѣ до нн(...)*жнѣваго* на дъвое. і землѣ потрасе са М Мт 27.51 З, А. *Срв.* Лк 23.45 М, З, А; вѣже глет(...)*же* катапетазм(...) комѣѣ стѣѣ стъимъ Е 29а 2; н земьнѣ потрасъша. н гровы отвръзъша. н катапетазмѣ црѣкъвъннѣхъ раздѣравъша С 454.12. *Изч.*

М, З, А, Е, С. *От гр.* καταπέτασμα. *Вар.* катапетазма.

Неб. катапетазма *остар.* ВА.

КАТОЛКІНН прил. Вселенски. пакъз
при(н)осимъ тѣ словесънѣжъ снѣжъ
слоу(ж)ьбъж. о в'селен'ѣн. н о ст'ѣн
кафо(л)икнн. дѣосц'ѣн цркви *СС III*
24-25; клан'ветъ са теб'ъ едннмоу
боу ... въ ст'ѣн твоен католикнн. і
дѣлзсц'ѣн цркви *СЕ 23b 18. Изч.*
СС, СЕ. Гр. καθολικός. Вар. ка-фанкнн.
Нѣб. Срв. католически.

каферънаоумъ вж. капернаоумъ.

кашница, -а ж. Кашица, кашичка.
Трасомъ же да възкоуентъ подъ вечеръ.
мало кашница *СЕ 44a 22-23. Изч.*
СЕ.
Нѣб. кашница ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
МлБТР, ДА. Срв. каша БТР, АР.

каязнь, -н ж.

вс каязн. *Гр. ἀμεταμέλητος.* Без
покаяние, без разкаяние. вразн
васъ д'ѣльма. н по нубьранию въз-
любьенин отьцъ д'ѣльма. вс каязн
даровѣ. нзбавьенин свато възскати *С*
347.24. Изч.
С.
Нѣб. Ø.

каянне, -на ср. 1. Каене, разкайване,
разкаяние. нестъ во каянне от' всѣа
доуша нзносимо. н нестъ покланне
прѣпростъ въ гражданехъ възскаем°
С 362.20. 2. Окайване, оплакване,
жалба. w каанн законникъ *З 130a 6.*
З, С. Гр. μετανοια. Вар. каанне, каянне.
Нѣб. каянне, каянне книж. остар. ОА,
ВА, МлБТР. Срв. каене, [раз]каяние.

каятн са, канъ са, канеш са несл.

1. Кая се, разкайвам се, покаявам
се, исповядвам вината си. канте са
н в'роучте въ евнѣлне *М Mk 1.15*; н
седморнцентъ дннемъ обратнтъ са гл
канъ са. отъпоуестн емоу *М Лк 17.4 З,*
А; покланнемъ прнемъ. тѣ самъ рава
твоего сего. канъ са о свонхъ прѣ-
грѣшеньныхъ *СЕ 75b 13*; н тек'ше въ
цркъзвъ хвѣж клѣхъ са славаште бѣ *С*
4.2; оувѣд'ввъ тебе бже (!) мон. канъ
са всѣа зъловн. ѣже ст'ворнхъ *Р VII*
4.25. // Съжалявам за нещю. тѣ во

есн бѣ канъ са о в'сѣхъ
прѣгрѣшеньныхъ нашнхъ *СЕ 75b 22.*
2. *Прич. сег. деят. като същ.* канъ
са *м. Гр. ὁ μετανοῶν.* Каещият се,
разкайващият се. тѣ во есн бѣ
канъ са *СЕ 75b 21-22*; і
грѣшннкъ на покланне. і канъ са
са съзываетъ. тѣ примн покланне *СЕ*
74a 13-14; поучааше канъ са
глагола *С 109.10*; горе не канъ
штннмъ са дондеже нмѣтъ в'рѣма *С*
168.13.

М, З, А, СК, СЕ, С, Р, Г. Гр. μετανοῶ,
μεταμέλομαι, κόπτομαι, ἐμαυτόν.
Нѣб. кая се ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
БТР, АР, МлБТР, ДА.

квасъ, -а м. 1. Квас, подкваса, мая.

подобъно естъ црствене нѣвское квасоу.
іже въземъши жена сзкръз въ мѣцѣ
трн сатъ дондеже възсизъ въсь *М*
Мт 13.33 З; храните са. не отъ кваса
хлѣвънадо. нъ отъ оученинъ фар-
сенска н садукенска *М Мт 16.12 З.* //
Образно. внемлѣте н блюдѣте са
отъ кваса фарсенска н садукенска *М*
Мт 16.6 З. Срв. Мт 16.11 М, З; о
квасѣ фарсенсцъ *М 76b 23*; сего
радн оубо праздноуимъ. не квасомъ
зъловн н лжкавьствнн. нъ опрѣснзкъ
чнстотъ н істннъ *С 486.6.* 2. Квас,
възкисело питие, приготвено с
хмел; плодовое вино. вѣдетъ во велн
прѣдъ бмъ і внна і творена кваса. не
иматъ пнтн *З Лк 1.15*; і в'сѣкж ѣзѣжъ
квасънѣжъ. квасомъ не нсплзненомъ.
погъзв'вльнзймъ *СЕ 42b 19*; мѣ нѣ болѣ
пнщѣ квасъ *СЕ 42b 13.*

М, З, А, СЕ, С. Гр. ζύμη, σίκερα. Вар. к'васъ.
Нѣб. квас ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР,
АР, ДА. Срв. Квасников ФИ СТил, РЛФИ.

квасънъ, -зін прил.

ѣзѣ квасънаѣ. Страдание, болест,
предизвикана от напитка, напра-
вена от квас. і оупоназ есн. в'са нена-
внѣщаѣ тебѣ. весь же дхъ непрннъ.
і в'сѣкж ѣзѣжъ квасънѣжъ квасомъ не
нсплзненомъ. погъзв'вльнзймъ *СЕ 42b*

18-19; и нждени из него в'сь дхъ жадънзи. и в'сѣкж ѡзѣж квасѣнжѣж. и дажди емоу съдравне *СЕ* 43а 2-3. *Изч.*

СЕ. Вар. квасѣнъ.

Наб. квасен ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

Кедъръ, -а *м.* Кедър, иглолистно дърво. гласъ гнъ съкроушаѣштааго кедързи. н съкроушнтъ гъ кедързи ливанъскѣж *СП* 28.5; покързи горзи сънь его ї лозѣ его кедързи бѣжа *СП* 79.11; насъитѣатъ сѣ дръва польскѣж. кедързи ливанъскѣж-ѣ-же еси насѣдѣаъ *СП* 103.16; видѣхъ нечѣстѣаеаго прѣвѣзѣносѣща сѣ н вѣсѣща сѣ ѣко кедързи ливанъскѣж *СП* 36.35; прѣведѣникъ ^{ѣко} пинкъ съ провѣтетъ. ї ѣко кедри ливанъскѣжѣ оумъножѣатъ сѣ *СП* 91.13. *Изч.*

СП. Гр. кедрос. Вар. кедъръ.

Наб. ОА, ВА, ВТР, АР, МлВТР.

Кедърскъ, -ѣн *прил.*

потокъ [островъ, отокъ] кедърскъ. *Гр.* χειμάρρος τοῦ Κεδρών. Потокът Кедрон [Кидрон], който се влива от запад в Мъртво море [дн. *евр.* Nahal Qidron, *араб.* O.en.Nâr]. нс. изнде съ оученикѣж свонми. на онъ полъ потока кедърскѣж *М Йо* 18.1 З, *А, СК.* *Изч.*

М, З, А, СК. От евр. МИ Qidron. Вар. кедърскъ.

Кела *жс. МИ.*

Кела нова. *Гр.* Κελλανόβα. Кела Нова, място близо до базиликата „Св. Павел“ в Рим. мати же ѣго блаженѣа славни. живѣаше банъж вратъ сѣааго паула апостола. на мѣстѣ нарѣцаемѣвмъ кела нова *С* 119.26. *Изч.*

С. От лат. Cella nova.

Келевен, -ѣа *м. ЛИ.* Старобългарска транскрипция на κοί Λεβαῖος. Левей [Левий] – другото име на Юда [Иуда] Яковов – брат господен, наречен още и Тадей, един от

12-те апостоли; автор на съборно послание. *Пр.* на 19 юни и 30 юни [Събор на 12-те апостоли. През IX–Xв. пр. и на 16, 22 и 26 май]. *вѣтѣма* же на десѣте аплѣма. имена сѣтъ се. прѣвѣзи снмонъ ... келевен нареченъи таден *М Мт* 10.3 З. *Изч.* *М, З. Гр. κοί Λεβαῖος. Вар. келевен.*

Келестина, ѣи *м. ЛИ.* Целестин I – римски папа [422–432 г.], противник на несторианството. *Пр.* на 8 април [31 август и 1 септември] н покон їсу навгнѣноу. н сѣмоу пр[...] (н сѣтѣн) агатокан. н сѣт[...] келестинѣж *Е* 20а 17. *Изч.*

Е. Гр. Κελεστίνος. От лат. Caelestinus.

келоунѣтна [погр. *Е* 20а 17] *вжс.* калоунѣтннъ.

Кентурѣонъ, -а *м.* Центурион, стотник, началник на сто войника в древноримската войска. оувѣдѣвъ отъ кентурѣона. дастъ тѣво носѣфовн *М Мк* 15.45 З; повелѣ ѣште н паѣ вѣтн а. дондеже нзмѣни кѣждо по трѣмъ десѣтѣмъ кентурѣонѣж *С* 178.15. *Изч.*

М, З, С. Гр. κεντυρίων. От лат. centurio. Вар. кентурѣонъ, кенѣтурѣонъ.

Наб. Срв. центурион ОА.

Керѣстъ, -а *м.* Рогата усойница – вид отровна змия. повелѣ прѣвѣстн ѣанко нмѣтъж зѣвѣрнн. лютѣж н зѣлѣ. аспнѣзи н ехндѣнзи. н керѣстѣж *С* 183.22. *Изч.* *С. От гр. κεράστης.* *Наб. Ѳ.*

керннѣнскъ *вжс.* кърннѣнскъ.

керннѣнннъ *вжс.* кърннѣнннъ.

Кесарѣвъ *прил. притежс. 1.* Кесарев, принадлежащ на римския кесар, император. чнн естъ образосъ. н написанне. глаша емоу кесарѣвъ *А Мт* 22.21. *Срв. Мк* 12.16 З; *Лк* 20.24 З. *2. Като същ. кесарѣвѣне ср. ег. и кесарѣвѣа ср. мн. Гр. τὰ Καίσαρος.* Кесаревото; онова, което се пада, следва да се даде на кесаря. вѣз-

ДАДІТЕ ОУВО КЕСАРЕВА КЕСАРЮ А МТ 22.21. Срв. Мк 12.17 З; Лк 20.25 М, З. Изч.

М, З, А. От лат. Caesaris. Гр. τοῦ Καίσαρος. Срв. Кесаревъ.

Неб. кесарев рядко остар. ОА, ВА, АК, МЛБТР. Срв. Кесарево МИ СНМБ.

Кесаринскъ, -ин прил. от МИ. Кесарийски, който се отнася до Кесария. нѣ о възпрошенни кесаринскѣмъ М 43b 16.

Кесаринскъин градъ. Гр. [τῶν] Καισαρέων πόλις, Καισαρεία ἢ πόλις. Градът Кесария. н повелѣ вонномъ своимъ възпрашн крѣзкыгѣ нмъ. да ндетъ съ нѣмн въ кесаринскъин градъ С 222.30–223.1; н вслѣдодовати кемоу дожн ї до кесаринска града С 223.25–26; н ндъи въ кесаринскъин градъ С 224.7–8; слъшавъ же епискоупъ анатолни кесаринскаго града јако крѣстнша са отъ него мнози С 236.17. Изч. М, А, С. Гр. τῆς Καισαρείας. Вар. кесаринскъ.

Кесарна, -на жс. МИ. 1. Кесария – град в Палестина [дн. в развалини], диоцез Изток, на Средиземно море. ндетъ въ кесарнѣ С 224.25 Срв. С 225.15; н ндн въ кесарнѣ съ кедннѣм' слоугонъ С 224.29; шѣдъ оубо въ кесарнѣ С 225.4; прнде въ кесарнѣ С 233.3. **2.** Кесария Кападокийска – град в провинцията Кападокия [диоцез Понт] в Мала Азия [дн. развалини до град Кайсери в Турция]. н стѣ оца нашѣ стѣлѣ велика васнана кесарн А 135b 20. Срв. С 81.30; прнде доуѣз отъ кесарна С 72.18; страхоу же многоу сжштоу въ градѣ кръстьаномъ. паѣ же. нмѣже въ кесарин. декноу црю прѣвзивати С 98.7; аноупатъ же повелѣ н прѣдн вестн въ кесарнѣ С 112.25. **Кесарна фнлппова.** Гр. Καισάρεια ἢ Φιλίππου. Кесария Филипова [дн. Βάνιας] – град на изток по горното течение на р. Йордан, възстано-

вен от четвъртовластника Ирод Филип и посветен на Тиберий Цезар; познат и като Καισάρεια Πανεός [Πανιός]. прншедъ же нѣ въ странж кесарнѣ фнлпповъи М МТ 16.13 З, А; изнде же нѣс н оученици его. въ всн кесарнѣ фнлпповъи М Мк 8.27 З, А, СК.

новата Кесарна. Неокесария – град в провинцията Понт Полемона, диоцез Понт. оубѣдѣвъ патрнкнн нже влаженъиа паматн епѣз. новъиа кесарна града С 551.20–21; нюлннанъ нже н влаженъиа паматн възвнн прѣвнн епѣз. новъиа кесарна града С 554.6; јакоже вндѣтн новжѣк кесарнѣ н ефратъ рѣкж С 562.5. Изч.

М, З, А, СК, С. Гр. Καισάρεια.

Кесаровъ прил. притеж. 1. Кесарев, принадлежащ на римския император. чн естъ овражось н напнсанне. глѣша емоу кесаровъ М МТ 22.21 З¹. Срв. Мк 12.16 М; Лк 20.24 М; н заповѣдн кесаровъ н болѣреть не повннѣ са С 104.17. **2.** *Като същ. кесарово е ср. ег. и кесаровата ср. мн.* Гр. τὰ Καίσαρος. Кесаревото; оно-ва, което се пада, следва да се даде на кесаря; кесарова възддднте кесаровн М Мк 12.17. Срв. МТ 22.21 З¹; отъдддтн кесарово кесаревн С 106.17. Изч.

М, З, С. От лат. Caesaris. Гр. τοῦ Καίσαρος. Неб. Вж. при Кесаревъ.

Кесарь, -на м. Кесар, цезар, римският император. въ патое на десате лѣто. владѣицѣства тнвернѣ кесарѣ. обладѣицѣштоу понтьскоуемоу пнлатоу нюдвѣнѣ М Лк 3.1 З, А, СК; до-стонтъ лн намъ кесаревн данъ датн. нлн нн М Лк 20.22 З; аште сего поустншн нѣсн дроугъ кесаровн М Йо 19.12 З, А, СК; се лн возн твон нздранлю. възвѣдъшнн тѣ отъ егупта. не нмате ^{лн} цѣсара розвѣ кесара С 435.21.

М, З, А, СК, Б, С. Гр. Коїсар. От лат. Caesar. Вар. кесаръ, кесаръ.
Неб. кесар остар. ОА, ВА, АК, ПРОДД, МлБТР.

КНВОТЪ, -а м. 1. Кивот, сандък с две каменни плочи с Мойсеевите десет божии заповеди; ковчегът на завета. *воскръснї гї въз покои твої, тзи кнвотъ свѣтлина твоя СП 131.8.*

2. Ковчег; Ноевият ковчег. *свързаш же кнвотъ и съхранн прѣподобьнааго нона С 232.11. Изч.*

СП, С. Гр. κιβωτός. Вар. кнвотъ.

Неб. кивот остар. ВА, АК, ПРОДД, Срв. кивор, кивур 'гроб, ковчег' МлБТР, ДА.

КНМННЪ ВЖ. К҄МННЪ.

КННОСЪ ВЖ. КННЪСЪ.

КННОСЬНЪ ВЖ. КННЪСЬНЪ.

КННСЪ ВЖ. КННЪСЪ.

КННЪСОВЪ, -ын прил. Данъчен, който се отнася до данък, свързан с данък. *покажѣте ми скълазъ кнносовъзи онн же прннесоша ема пѣназъ СК Мт 22.19. Изч.*

СК. Гр. τοῦ κήνου. Вар. кнносовъ.

Неб. Ø.

КННЪСЪ, -а м. Данък, налог. *цѣрн земьсцин отъ кзихъ прнемажѣтъ данн. лн кннсь М Мт 17.25 З¹, А; достононо лн естъ датн кннъсъ кесаревн нан нн М Мт 22.17 З¹, А, СК. Срв. Мк 12.14 М, З; ѣж о възпрошъшнхъ льстнж о кннсь М 43b 29; ѣд о лажштнхъ кннъса радн М 77a 19. Срв. З 130b 16; ѣд о кннсь М 77a 23. Срв. З 130b 20. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. κήνος. Вар. кннсь, кннсь, кннсь, кннсь, кнос, кносъ, кнн'съ, кннъсъ.

Неб. Ø.

КННЪСЬНЪ, -ын прил. Данъчен, който е свързан с данък. *покажнте ми склазъ кннъсѣнъзи. онн же прннѣса емоу пѣназъ М Мт 22.19 З¹, А. Изч.*

М, З¹, А. Гр. τοῦ κήνου. Вар. кннъсѣнъ, кннъсѣнъ.

Неб. Ø.

КНСОВЪ прил. притеж от МИ.

потокъ кнсовъ Гр. χειμαρρος Κίσων. Потокът Кишон [евр. Qišon, араб. Nahr el Mukatta] – река [13 км.] в Близкия изток. Извира от пл. Тавор, преминава край пл. Кармил и се влива в залива Акка край град Хайфа в Средиземно море. сътвори "мъ вко і мад'ѣмоу і снсарѣ. вко іавннови въз потоцѣ кнсовъ СП 82.10. Изч.

СП. От евр. Qišon. Вар. кнсовъ.

Неб. Ø.

КНТОВЪ прил. притеж. Китов, който се отнася до кит. *тзкмо знаменне нонзи прѣка. вко во бѣ нона въз үрѣвѣ кнтовѣ. трн дѣнн н трн ноштн М Мт 12.40 З. Изч.*

М, З. От гр. τοῦ κήτους. Вар. кнтовъ.

Неб. китов ОА, ВА.

КНТЪ, -а м. Кит. *н ѣште въз глабннѣ сѣштн къ іѡнѣ въз кнтъ да възша възжалан С 401.8–9; іѡна трн днн въз кнтѣ пожнв С 478.26. Изч.*

С. От гр. κήτος.

Неб. кит ОА, ВА, Дюв.

КНФА, -зи м. ЛИ. Кифа – арамейското прозвище на ап. Симеон-Петър, означаващо камък [гр. πέτρος]. *нѣз рече. тзи есн снмонъ снъ нонннъ. тзи наречешн са кнфа еже съказаатъ са петръ М Йо 1.43 З, А, О. Изч.*

М, З, А, О. Гр. Κηφᾶς. От араб. كرفا. Вар. кнфа, кифа, кноа.

КЛАВДИИ, -я м. ЛИ. Клавдий, един от 40-те кападокийски войни-християни, умр. мъченически в Севастия, Мала Армения [ок. 320 г.] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр. на 9 март. живѣшѣ блговетрнѣ. үнслома ѣ. непо-вѣдѣнн н дови въз ратехъ. а се нмъ нмена. дометнѣанъ ... оудалернн. клавдн С 69.13. Изч.*

С. Гр. Κλαύδιος. От лат. Claudius. Вар. клавдн.

КЛАДА, -зи ж. Дървени окови за крака или шия, дървена стега за мъчение. н нозѣ кемоу въз глэдѣж (погр. в.т. кладѣж, *Замтов, Капалдо*, с. 227, бел. *под линия*) възложити. желѣзѣ же оковати н възсѣдоу С 104.29. *Изч.*

С. Гр. ξύλον.

Нѣб. Срв. клата ОА, ВА, Дюв, НГер, ВТР, АР, МлВТР, ДА; Кладата МИ, Кладе МИ, Кладето МИ ГХ, МИМ.

КЛАДЕШН [погр. С 243.2] вж. жлѣстн.

КЛАДАЪЗЪ, -а м. Кладенец. которадо васъ. осьлѣ. ан волъ. въз кладѣзъ възпадетъ са З Лк 14.5; бѣ же тоу кладѣзъ гѣковѣль. ꙗже троуждъ са отъ пѣтн. сѣдѣаше тако на кладѣзн З Йо 4.6; ꙗже кладѣзъ естъ глѣбокъ З Йо 4.11; ꙗже дастъ намъ кладѣзъ З Йо 4.12; мѣ на нстрѣвленне кладѣзю. н новоу истоуынкоу СЕ 21а 16–17. *Изч.*

З, СЕ. Гр. φρέαρ, πηγή. От гот. *Kalding. Вар. кладѣзъ.

Нѣб. Срв. кладенец ОА, АК, Дюв, НГер, ВТР, АР, МлВТР, ЕтБАН. Срв. Кладенец МИ, ИД, МНЛом; ЙЗах, Кюст.кр.; Андреов кладенец ЙЗ, МИПан.

КЛАНЯНИЕ, -нѣ ср. Кланяние, покланяние. се сѣтъ дѣла. дѣлканне жада-нне. земелѣганне. кланѣнне. малосѣпанне СЕ 69б 23. *Изч.*

СЕ. Гр. προσκύνσις. Вар. кланѣнне.

Нѣб. кланяние *остар.* ВА, НГер, ДА. Срв. кланяне.

КЛАНЯТН СА, КЛАНЯЖ СА, КЛАНЯШН СА неск. 1. Кланям се, покланям се, коленича. прнстѣпн къ немоу ѣкъ. кланѣн са емоу М Мт 17.14 А; тѣгда прнстѣпн къ немоу мати сѣноу зеведеовоу. съ сѣнма свонма кланѣжштн са. ꙗже просаштн нѣчесо отъ него М Мт 20.20 З; н ꙗкоже на мноуъ кажа. мола прнпадаа. кланѣа са. оувѣштатн него не възможе С 527.14. 2. Покланям се, почитам като божество, моля се. дѣхъ естъ бѣ. ꙗже кланѣатъ са емоу дѣхъ н нстннѣж

достонтъ кланѣтн са М Йо 4.24 З, А; посѣлавѣи сѣа своего едннѣмѣадо. гѣ нашего нсѣа ... тебѣ едннѣмоу кланѣтн са. та прославѣтн СЕ 41а 8; мрѣтвомъ же капнштѣмъ не кланѣж са С 115.20–21; въз ннхъже велнтъ намъ томоу едннѣмоу са кланѣатн С 125.18. 3. *Прич. сег. дѣят. като сѣщ.* кланѣащен са м. мн. Гр. οἱ προσκυνοῦντες. Кланящите се, прекланящите се, почитащите. ꙗко оуъ тацѣхъ штѣтъ кланѣжштнхъ са емоу З Йо 4.23 А; да постѣдѣатъ сѣа вѣси кланѣжштѣи сѣа истоуканымъ СП 96.7; да не ннстоже отъ ѣтѣштннхъ н кланѣжштннхъ са сѣнѣцоу н огнѣ н водѣ С 263.12. 4. *Прич. сег. страг. като прил.* кланѣнемъ. Гр. προσκυνούμενος. Почитаем. посѣланъ вѣстѣ гаурнѣлъ. възвѣштала цѣсарьско танное знаенное. а не нспѣтаемо. танное кланѣаемо. а не прѣмѣрнмо С 245.1–2.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. προσκυνέω, γονυπετέω, παρακαλέω, γέλαω. Вар. кланѣтн са.

Нѣб. кланям се ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

КЛАСТН, КЛАДЪЖ, КЛАДЕШН неск. Поста-вям, слагам, нагруппвам. прннесе-номъ же възвѣшемъ дрѣвомъ. н крѣгомъ глэдѣше (погр. в.т. кладѣ-шемъ, *Север.*, с. 141, бел. *под ли-ния*) С 141.14–15. *Изч.*

С. Гр. περισφρέω.

Нѣб. клата ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ДА.

КЛАСЪ, -а м. Клас на растение. н науаса възстрѣгатн класъ н ѣстн М Мт 12.1 З; ꙗже възстрѣздахъ оученнцн его класъ М Лк 6.1 З, А; въз врѣма жатѣ шѣдѣшн да сѣверѣтъ класъ на пштѣ себѣ С 43.15; ннѣа нхъ мрѣтвѣа жнѣзѣ акъ класъ краснѣа н зѣрѣлѣи вѣс троуда нзѣрастн С 388.10.

класъ творитн. Гр. στοχυφορέω. Да-вам клас, раждам [образно]. не отъбѣжа ан лѣбность нѣстѣства. не нзѣнѣа

ЛН КЕСТЪ КЛАСЪ ТВОРАШТН. НЕ РОДН
ВЪЗУДЪНАИ С 249.15.

М, З, А, СК, С. Гр. στάχυς.

Нѡб. клас ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ВТР, АР, МлВТР, ДА.

КЛАСЪНЪ, -ЪН прил.

ЦВѢТЪ КЛАСЪНЪН Гр. ἀνθέρηξ. Цвят
на житно растение. ИГДА БѢАШЕ
ВНДѢТН АКЪИ КЛАСЪИ ЗЪРЪАЪИ МААДЕ-
НИШТА. ИДНИЪМЪ ЖЕЛЪЗОМЪ НЕБЪЕНЪИ
ЛЕЖАШТА. НЕ Ю КШТЕ СЪЗЪРНА СРЪДЪ-
УНААДО ТЕРЪДА НМЪИЖШТЕ. НИ ЦВѢТА
КЛАСЪНААДО НЪМЪИНЕЪШЕ. НЪ ИДНАУЕ
ВЪ МААДЪНЪН Н МАЪУНЪН ПИШТН
СЖШТЕ С 397.8. Изч.

С.

Нѡб. класен ОА, ВА.

КЛАТН, КОЛЪЖ, КОЛЪШН неск. Коля, за-
колвам. ПЕЧАЛН Н ВЪЗДЪИХАННН Н
ПААУЪ ЛЮДНИ ЖИВЪШТННХЪ ВЪ ГРАДЪ
ТОМЪ. ВНАДА ОТЪЦЪ СНА КОЛЕМА. Н СНЪ
ОТЪЦА С 56.28; Н ПРОСТО РЕШТН ДРОУЖНИ
КОЛЕМН. ДРОУЖНИ ЖЕГОМН С 57.2. Изч.

С. Гр. σφάττω.

Нѡб. коля ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ДА.

КЛАТНТН, КЛАЦЪЖ, КЛАТНШН неск. Кла-
тя, люлея, треса. СТАВН СА КОРАБЪ
ПОСРЪДОУ РЪКЪИ. Н БѢАШЕ КЛАТНМЪ
ЗЪЛО С 151.3. Изч.

С. Гр. κλυδονίζουσα.

Нѡб. клатя ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ВТР, АР, МлВТР, ДА.

КЛАТНТН СА, КЛАЦЪЖ СА, КЛАТНШН СА
неск. Колебая се, люлея се [об-
разно]. Н НЪБАВА ВЪСЖ ДЪШЖ КЛА-
ТАШТЖ СА ВЪ ГОРЕСТН ДНАВОЛОВЪ С
143.18. Изч.

С.

Нѡб. клатя се ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
МлВТР, ВТР, АР, ДА.

КЛЕВЕТА, -ЪИ жс. Клевета, злословие,
хула, лъжливо обвинение. ИЪБАВН
МА ОТЪ КЛЕВЕЪИ ЧЛУЧА СП 118.134;
ПРННО ВЪПАДАИЖ ВЪ БАЖДЪИ ... ВЪ
КЛЕВЕЪИ СЕ 68а 24; СЕГО РАДН ДА
ОТЪСЪЖПНТЪ ОТЪ ВАСЪ ВЪСЕ ОСЛОУШАННЕ.
ПРОТНВЪНО СЛОВО. ГРЪДОСТЬ ... КЛЕВЕТА

СЕ 91b 15-16; КРОТКО ЖЕ ТРЪПА
КЛЕВЕЪИ С 481.24. Изч.

СП, СЕ, С. Гр. συκοφαντία, λοιδορία. Вар.
КЛЕВЕТА.

Нѡб. клевета ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ВТР,
АР, МлВТР, ДА.

КЛЕВЕТАРЪ, -ЪА м. Клеветник, доно-
сник. ТН ПРОСНША ТН ПЕЧАТЪЛЪВША СЪ
СТРАЖЕИЖ. ТАКОЖЕ ДРОУГЪ ДРОУГОУ ВЪИТН
КЛЕВЕТАРЕМЪ Н ОБАНУНТЕЛЕМЪ С 441.12.
Изч.

С. Гр. κατηγορος.

Нѡб. клеветар ДА. Срв. клеветник.

КЛЕВЕТАТН, КЛЕВЕЦЪЖ, КЛЕВЕЦЪШН И КЛЕ-
ВЕТАИЖ, КЛЕВЕТАКЪШН неск. Клеветя,
злословя, несправедливо обвиня-
вам. СЪДА НА ВРАТРА СВОЕГО КЛЕВЕ-
ТААШЕ СП 49.20; ПОУТО КЛЕВЕЦЪШН О
МОЕМЪ СЪШЕСТВНН С 394.6. Изч.

СП, С. Гр. καταλαλέω, διαβάλλω. Вар.
КЛЕВЕТАТН.

Нѡб. клеветя ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

КЛЕВЕЪТННЪ, -ЪА м. Клеветник,
доносник, лъжесвидетел. И СЪМЪ-
РИТЪ КЛЕВЕЪТНИКА I ПРЪВЪДЕТЪ СЪ
САЪНЦЕМЪ СП 71.5; НЕ ЛЮВОДЪИ БО НИ
КЛЕВЕЪТНИЦИ. НИ ОБИДАЛИВН ЦЪРСТВИЕ БЪИЕ
НАСАБЪДЪСТВОУИЖТЪ К 2а 36; ЧЪТО
ГЛЕШН. W КЛЕВЕЪТННУЕ К 12а 10. Изч.

СП, К. Гр. συκοφάντης. Вар. клеветникъ.

Нѡб. клеветник ОА, ВА, АК, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР. Срв. клеветар, клевет-
чия ДА.

КЛЕВЕЪНЪ, -ЪИ прил. Клеветнически.
ДА НЕ ПРИМЕТЪ КЛЕВЕЪНЪНА ВИНЪИ К
12а 7. Изч.

К. Гр. τῆς συκοφαντίας. Вар. клеветънъ.

Нѡб. клеветен остар. ОА, ВА. Срв.
клеветнически.

КЛЕВРЪТЪ, -ЪА м. 1. Слуга, роб. ПАДЪ ЖЕ
КЛЕВРЪТЪ МОЛЪШЕ Н ГЛА. ПОТРЪПН НА
МЪНЪ Н ВСЕ ВЪЗДАМЪ ТН М Мт 18.29
3¹, А; ВНИЕТЪ КЛЕВРЪТЪИ СВОА. Н ОУБН-
ВАИЕТЪ С 107.28. 2. СЪСЛУЖИТЕЛ,
другар по служба [робство, съдба
и под.]. ОБРЪТЕ ЕДНОГО ОТЪ КЛЕВРЪТЪ
СВОИХЪ. ИЖЕ БЪ ДАЪЖЕНЪ ЕМОУ СЪТОМЪ

пѣнасъ *М* Мт 18.28 *З*, *А*; не подобаше ли н тебѣ помнловати клеверѣта твоего. Ъко н азъ та помнловахъ *М* Мт 18.33 *З*, *А*; а ли тѣи съ клеверѣтомъ своимъ мѡуднши. враждѣ дръжа *С* 422.7.

М, *А*, *СК*, *С*. *Гр.* σύνδουλος, ὁμόδουλος, δοῦλος. *От лат.* collibertus.

Неб. клеверет *книж. остар.* *ВА*, *МлБТР*.

клеопа, -ѣи *м.* *ЛИ*. Клеопа, ученик на Христос. отъвѣштавъ же единъ емоу же нма клеопа. рече къ нему *М* Лк 24.18 *З*, *А*. *Срв.* *С* 475.3; ѡв о клеопѣ *М* 77а 31; рече клеопа. не съзбгахъ рече в мѣжоу *С* 476.2; тако же мѣи въ нечаныи нмѣаше клеопа жеже о хѣ. воле же глаголавъшоу клеопѣ *С* 477.23, 24. *Изд.*

М, *З*, *А*, *С*. *Гр.* Κλεοπᾶς. *Вар.* κλεωπα.

клеоповъ *прил. притеж. от ЛИ*. Клеопов, на Клеопа: 1. Клеопа — ученик на Христос. в како лѡчка въсь страхъ клеоповъ поманѣлъ *С* 477.19. 2. Клеопа, наричан и Алфей — баца на Яков Малки и мѣж на Мария [Мт 10.3, Лк 6.15]. стѡбѣхъ же при крѣстѣ нсѣвъ мати его н сестра матере его. марнѣ клеопова *М* Йо 19.25 *З*, *А*, *СК*, *Б*. *Изд.*

М, *З*, *А*, *СК*, *Б*, *С*. *Гр.* τοῦ Κλεοπᾶ. *Вар.* клеофовъ.

клеофовъ *вжс.* клеоповъ.

клепати, **клепѣи**, **клепѣиши** *несв.* Загатвам, подсказвам, подхвърлям. се же глаше клепаа коеиъ съмрътнѣи хотѣаше оумьрѣти *М* Йо 12.33 *З*, *СК*, *Б*. *Срв.* Йо 18.32 *М*, *З*, *А*, *СК*; се же рече клепаа. коеиъ съмрътнѣи прославентъ бѣ *З* Йо 21.19 *А*, *СК*. *Изд.*

М, *З*, *А*, *СК*, *Б*. *Гр.* σημαίνω.

Неб. *Срв.* клепа, клепа *ОА*, *ВА*, *Дюв*, *НГер*, *МлБТР*, *ДА*.

клеуѣтати *вжс.* кауѣтати.

кланковеніе, -іа *ср.* Радостен възглас, възклицание, клик. блажені людне вѣдѣштѣи кланковеніе. ꙗ въ свѣтѣ

лица твоего поидѣтъ *СП* 88.16. *Изд.*

СП. *Гр.* ἀλαλαγμός. *Вар.* кланковеніе.

Неб. кликовеніе *книж. остар.* *МлБТР*. *Срв.* клик *диал.* и *поет.* *ОА*, *Дюв*, *ДА*, *МлБТР*; кликам, клика *в* *викна*, *извикам* *диал.* *ОА*, *Дюв*, *НГер*, *ДА*.

КЛИМЕНТЪ, -а *м.* *ЛИ*. 1. Климент I — четвърти римски епископ [91–100 г.] след ап. Петър, Лин, Анаклет, автор на послание до коринтяните. Според преданието заточен в Херсон Таврически, където през 861 г. Константин–Кирил Философ намира мощите му. *Пр.* на 24, 25, 26 ноември и 30 януари [обретение на мощите]. *Мѣц.* нѡіа нѢа стѡаго кланмента папежа римска *А* 127b 5; *Мѣц.* тѡ Ѣ. оврѣтенне чѣнзѣи мощни стѡа кланмента папежа римска *А* 141b 6–7; стѡмоу ѡцоу нашемоу кланменътоу *У* *Па* 12. 2. Климент — епископ на Анкира [дн. Анкара] в Галатия, умр. мѣченически [ок. 304 или 312 г.]. *Пр.* на 23 януари. *Мѣц.* еноу нѢ стѡго мѣа кланмента еппа анкврска *А* 141a 24. 3. Климент Охридски [ок. 840–27.VII.916 г., Охрид] — български книжовник, ученик и съратник на Кирил и Методий, участник в Моравската мисия. През 886 г. изпратен от княз Борис I в Кутмичевица, Югозападна България. От 893 г. епископ Велички [Охридско, Корчанско и Южна Албания]. *Пр.* на 17 и 27 юли; 25 ноември. *Мѣц.* нѡ нѢ стѡго пантелеѣмона мѣа н стѡго стѡв ѡца нѡг кланмента епска велнчскаго *А* 151a 3; мѣѣ кѣ. клн(ме)нѣта *СК* 134a 15–16. *А*, *СК*, *У*. *Гр.* Κλήμης. *От лат.* Clemens. *Вар.* кланментъ. *Неб.* Климент *ЛИ* *ОА*, *НГер*, *СтИл*, *РЛФИ*, *Климе* *ЛИ* *диал.*, *Климентин* *ЛИ*, *Климентина* *ЛИ* *СтИл*, *РЛФИ*; *Климентов* *ФИ*, *Клименов* *ФИ* *СтИл*, *РЛФИ*; *Климент* *МИ*, *Климентово* *МИ*, *СНМБ*; *Климентина* *МИ*, *Климентинино* *МИ*, *Климентиново* *МИ*, *ПК*, *Пр.* в им.; *Свети* *Климе* *МИ*, *Климештани* *МИ* *ВТ*, *ТО*.

клноскаръ *вжс.* клноскаръ.

клноскаръ, -а *м.* *МИ.* Клиоскавр — улица в античния Рим, на изток от Монте Палатино [лат. Mons Palatinus], перпендикулярна на дн. Via di S. Gregorio, която отвежда към Константиновата арка. црнорнзъцъ бѣ въ манаствѣрн. стааго апостола андреа. нарцакмааго клноскаръ С 119.21; азъ немъ оубогън. прншедън к тебѣ кгда бѣ въ манаствѣрн стааго андреа апостола. нарцакмааго клноскаръ С 122.8. *Изч.*

С. Гр. Клоисκαύρη. *От лат.* Clivus scauri. *Вар.* клноскаръ.

кларнкъ, -а *м.* Лице от клира, от духовенството; свещенослужител, служител в църквата. н понмъ епъз кларнкъ и мжа вѣрнъи С 81.5; взи-стъ же на странахъ тѣхъ праздънкъ велнкъ. всн бо съшедъше са попове же н кларнцн С 219.20; н отъпоустнвз нже бѣша съ ннмъ кларнцн С 282. 11–12. *Изч.*

С. От гр. κληρικός.

Нѣб. клирик *църк.* ОА, ВА, МлВТР, ПРОДД.

кларосъ, -а *м.* Клир, духовенство, църковните служители. всъ градъ коупно съ архнепнскоупомъ. н съ всѣмъ клросомъ ... несоша н проваждаѣште дожн н до погребенна С 208.21; тз бо наоучнвз са вожиемъ словесемъ. н поставиенъ взиъ клросѣ дннкъ С 214.9; н потомъ ... съвзравъ же вса болюбнвзла людн н холюбнвзн клросъ С 517.27; да стън тз епъз всемоу клросоу своемоу повелѣ съвратн са С 529.21; взыратнвз же са пакъи въскорѣ. съ вѣмъ клросомъ н людмн прѣподовънзн вѣнн стнтелъ С 530.16; оувѣдѣвз же прѣподовънзн епъз донде мѣста того. съ всѣмъ клросомъ н съ подвнжнзнмн обладнмн С 532.5. *Изч.*

С. От гр. κληρος.

Нѣб. клирос *църк.* ОА, ВА, АК, ВТР, МлВТР, ПРОДД *Срв.* клир *църк.* ОА, АК, ВТР, АР, МлВТР.

кларосъннкъ, -а *м.* Човек от клира, от духовенството; свещенослужител, служител в църквата. ъкоже по двѣма десатъма н тръмь десатъмь чрн'цемъ к немоу прнходнтн. н клросннкомъ н многънмъ облашнмъ. на благовештенъ С 519.10; н вндѣаше са то стражда отъ прѣподовънааго епъа. н отъ твораштнхъ гнстер'нж хзырьцъ. н дѣлателъ н клросъннкъ С 553.7. *Изч.*

С. От гр. κληρικός. *Вар.* клросннкъ.

Нѣб. Срв. клирик *църк.* ОА, ВА, МлВТР, ПРОДД.

канцати, канчъ, канчешн *несв.* Викам високо, крещя, пищя, вдигам шум. і прнде въ домъ архнепнагоговъ. і вндѣ мльвѣ. і плачъшта са. і канчъшта много З Мк 5.38; жалѣбне же ови канцаахъ ови тецаахъ въ слѣдъ вьлка С 43.25; не канчн пивнне С 138.18; въ лице протнвзнзнмъ ад'вамъ снаамъ. громъгласомъ етеромъ слъшаштемъ. канчъштемъ С 465.3. *Изч.*

З. С. Гр. ἀλαλάω, ἐπικράω, κράω, βοάω.

Нѣб. клицам *диал.* МлВТР. *Срв.* кликам, кликна *диал.* ОА, Дюв, НГер, ДА.

канчъ, -а *м.* Вик, високо говорене, крясък, врява, глѣчка. сего радн да отъстѣпнтъ отъ васъ в'се ослоушанне. протнвбно слово. гръдостъ. завнсть. рзвенне. врость. канчъ. хоуленне СЕ 91b 15; из оустъ вашъхъ да не исходитъ. і пакъи всѣкъ гнѣвъ. і врость. і канчъ. і хоула К 4а 8. *Изч.*

СЕ, К. Гр. κραυγή.

Нѣб. клич *остар.* ВА, МлВТР. *Срв.* клич *диал.* и *поет.* Дюв, НГер, ДА.

клокотати, клокоцѣ, клокошешн *несв.* Клокоча, кипя, вря. дѣвѣ в° птнцн взыржете та въ клокоштѣштъ коновъ С 233.22–23; ъкоже повелѣ сътворнхомъ. клокоштетъ коновъ н взыъ совлатъ С 234.11–12. *Изч.*

С. Гр. κουλάω.

Нѣб. клокота Дюв, НГер, ДА. *Срв.* клокам, клокна, клоквам ВА, АК, НТ, МлБТР, ДА; клокоча ОА, ДА.

КЛОННТИ СА, КЛОННЖ СА, КЛОННШИ СА неслв.

Наклонявам се, навеждам се. тевѣ гааголж велнтъ тн ꙗс ꙗс мон сълѣстн. страхомъ же клонѣ са н запрѣштѣннѣмъ сьпадѣ коумнрѣ сѣ мѣста своего С 33.14. *Изч.*

С. Гр. κλονέομαι.

Нѣб. клоня се ВА, НТ, ДА. *Срв.* клоня ОА, ВА, Дюв, МлБТР, ДА.

КЛОПОТЪ, -а м. Шум, грохот, трясък.

Бже творьче ... твораѣн тржѣз снопоу. оумзножъ клопотъ каменнѣ СЕ 44б 12-13. *Изч.*

СЕ.

Нѣб. клопот *диал.* ОА, ВА, НГер, МлБТР, ДА. *Срв.* клопатар ОА, НГер, МлБТР, ДА; клопатар БТР, АР, ДА; клопота МлБТР.

КЛЪЦАТИ, КЛЪЦАЖ, КЛЪЦАШН неслв. Раз-

мишлявам, мъдрувам [образно]. ноштѣж сръдъцемъ глаумлѣхъ сѣ. і клъцаше дхъ мой СП 76.7. *Изч.*

СП. Гр. σκάλλω. *Вар.* клъцати.

Нѣб. *Срв.* клъцам *диал.* 'ббря; измислям' ДА.

КЛЪУТАТИ, КЛЪУЦЖ, КЛЪУЦШН неслв.

При болест, треска и под. — тракам [със зъби]. Мо нѣ многои волаѣн. і нѣ траѣѣннѣ са траѣѣннѣ. клеуѣѣѣннѣ жъзѣи. траѣѣннѣ же да възкоуѣнтъ подъ вечеръ. мало кашница СЕ 44а 20. *Изч.*

СЕ. Вар. клеуѣтати.

Нѣб. *Срв.* кльоцам *диал.* 'тракам [със зъби]' ДА.

КЛЪУТЪ, -а м. При треска — тракане

със зъби. траѣѣннѣ в'сѣмн оудзи-мн его. твораѣннѣ клъуетъ жъзѣи его. прнтѣжѣѣннѣ дшн его СЕ 45а 2. *Изч.*

СЕ. Вар. клъуетъ.

Нѣб. Ø.

КЛЪТЬ, -н жс. 1. Къща, жилище.

вѣаше же нхъ до трнѣ на десате.

онѣмъ же радѣштѣмъ въ клѣтн С 18.9; къ семоу на земн мн вѣсѣдоуѣшн н прѣдъ двѣрѣмн клѣтн моѣа С 237.4-5. 2. Стая. тѣи же егда молншн са възнѣнн въ клѣтъ твоѣж н затворн двѣрн твоѣа М Мт 6.6 З, А, СК; н вѣведѣи н въ клѣтъ своѣж глагола кемоу С 121.30. // Монашеска килия. н сѣвѣзѣвшѣ влѣкоша възнѣнс клѣтн С 146.2; сѣтворн кемоу клѣтъ дѣвопомостнтѣж С 204.17; възшѣдъ же свѣтѣнн отьцъ нашѣ въ клѣтъ. н вндѣвѣз ꙗс вѣзмѣвѣннѣ. годѣ кемоу възштъ С 204.23; н възшѣдъ къ прѣподобноуоуоуоу въ клѣтъ С 205.3; н чнстотѣ н доуховнѣмъ разоумѣ. да немъ отьцъ нашѣ сава клѣтъ на мѣлѣннѣ С 285.4.

М, З, А, СК, С. Гр. ταμειον, κελλίον, κέλλη, οίκια, οἴκημα, κουβοκλειον.

Нѣб. клет *остар.* ВА, Дѣв, НГер, ДА, ЕС, РдС.

КЛЪТЬКА, -ѣи жс. 1. Къщурка, ко-

либка. въ са бо прншѣдъ. въ клѣтъкѣж влѣвѣ своѣж С 523.11; н вѣведѣ н въ клѣтъкѣж своѣж С 524.8; н помолнѣз са о немъ обратн са въ клѣтъкѣж своѣж С 527.21-22. 2. Стаичка, килия. влѣвѣ самъ въ жтрѣннѣж клѣтъкѣж за-клячн са. оставнѣз женѣ въ вѣнѣшннн клѣт'цѣ С 516.3,4. *Изч.*

С. Гр. κελλίον, κέλλα. *Вар.* клѣтъка, клѣт'ка. *Нѣб.* клетка ОА, ВА, Дюв, НГер, БТР, АР, МлБТР, ДА.

КЛЮСА, КЛЮСАТЕ ср. Магаре, муле, ка-

тър, впрегаемо товарно животно. дастъ ключа. на пошенѣ водѣ странѣннѣж прнходѣштннѣ к нѣмоу С 551.24; дастъ ключа оубогоуоуоуоу С 551.30; дастъ ключа сѣлаго не обрѣте ключа С 552.3-4; прнведѣ дроуготе ключа С 552.5; дастъ вѣрнѣнн раѣзѣ бжнн н то ключа С 552.11-12; неже не могъше носѣштнн възсѣднтн на ключа С 552.24. *Изч.*

С.

Нѣб. ключа 'кон' ОА, НГер, ДА. ключе НТ, МлБТР.

кљоуарь, -ѧ м.

петръ кљоуарь. *Гр.* Πέτρος κλειδο-
φύλαξ. Петър Кљочар – измъчван
заедно с Ананий и др. по времето
на имп. Диоклециан [284–305 г.].
Пр. на 26 [или 27] януари. Мца ѿ
ѿж стꙗн̄ мкꙗ ананѿа прозвнтера (!) н
петра кљоуарь А 141а 28–29. *Изч.*

А.

Нѡб. кљочар ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
БТР, АР, МлВТР, ДА. *Срв.* Кљочаров ФИ
СтИл, РЛФИ.

кљоуаѿемъ, -ѿин *прил.* Подходящ,
целесъобразен, полезен, необхо-
дим. сн же о себѣ повѣдавшн. кљоуаѿе-
мъин отъвѣтъ прна. н вѣста благо-
дарьстваштн бога н сватааго С
299.24–25. *Изч.*

С. Гр. πρόσφορος.

Нѡб. Ø.

кљоунмъ, -ѿин *прил.* Полезен, подхо-
дящ, смислен. прѣдъ бѣмъ не слово-
прѣпнратн са в ннѹтоже кљоунмо Е 1б
Изч.

Е. Гр. χρήσιμος.

Нѡб. Ø.

кљоунтн са, кљоуѿ са, кљоуншн са св.

кљоунтꙗ [мн, тн] са *безл.* *Гр.* δεῖ,
λαχχάνω, συμβαίνει. Случи [ми,
ти] се, стане необходимо. гла емоу
петръ. аште мн са кљоунтꙗ съ товоѿѿ
оумьрѣтн. не отъврꙗѿ са тебе М Мт
26.35 З, А, СК. *Срв.* Мк 14.31 М; по
обꙗꙗю неренскоумоу. кљоун са емоу
покаднтн вꙗшедꙗшю въ црꙗкꙗз гнѿѿ
М Лк 1.9 З, А; ѿн̄ вꙗвѣ. аще кљоун̄
са. скврꙗꙗноу. лн нечнстоу. вꙗпаштн
въ вно СЕ 19а 22; аще кљоунтꙗ са.
да бꙗдетꙗ сꙗгннло вꙗпадꙗшее.
достонтꙗ пролнѣтн СЕ 20а 25. *Изч.*

М, З, А, СК, СЕ.

Нѡб. *Срв.* [при] ключение.

кљоуѣ, -ѧ м. Кљоч, кљочалка, ман-
дало. н дамъ тебѣ кља црꙗствнѣ
невѣскааго М Мт 16.19 З, А; і тѣмъ
прнѣтꙗ кљоуѧ црꙗства) твоего СС Іб
15; нже кљоуѧ невесꙗꙗа отꙗ гѧ

прннмꙗн. владꙗка хꙗса С 526.25; гро-
вꙗ отъврꙗетꙗ. адоꙗꙗ кљоуѧ сꙗкроꙗ-
штꙗ С 238.30; такоже н птръ в
домоу са обрꙗте н кљоуѣ не отъврꙗꙗ С
501.10–11. // *Образно.* горе вамꙗ
законннкомꙗ. вꙗко вꙗзасте кљоуѣ
рꙗзоумѣнню М Лк 11.52 З. *Изч.*

М, З, А, СК, СС, С. *Гр.* κλεις, κλεια,
κλειθρον. *Вар.* кљоуѣ.

Нѡб. кљоч ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
БТР, АР, МлВТР, ДА. *Срв.* кљич 'кљоч' ДА.

клатва, -ѿи *жс.* 1. Клетва, клетвено
обещание. нꙗ въ лꙗже кљнѣшн са.
вꙗздасн же гѣн клатꙗꙗ своѧ З Мт
5.33; тѣмъ же съ клатꙗѿѿ нꙗдрече ен
датн егоже аште вꙗпроснтꙗ М Мт
14.7; і пакꙗ отъврꙗѿе са съ клатꙗѿѿ.
вꙗко не знаѿѿ ѿлѣка М Мт 26.72 З, А,
СК; і прнскрꙗꙗенꙗ вꙗстꙗ црꙗꙗ за
клатꙗꙗ М Мк 6.26; еже завꙗꙗа
авраамоу. і клатꙗѿѿ своѿѿ нскакоу СП
104.9. 2. Проклятие, клетва, про-
клеване, осъждане. грѣхꙗ оꙗстꙗ іхꙗ
слово оꙗстѣнꙗ іхꙗ. і ѿтн бꙗдꙗтꙗ въ
грꙗдꙗнн своѧ. і отꙗ клатꙗꙗꙗ н лꙗжнѧ
вꙗзꙗвѣстꙗтꙗ сѧ въ конꙗꙗнѣ СП
58.13; і крꙗꙗннꙗ твоеѿѿ нскоꙗпнлꙗ нꙗ
енн отꙗ клатꙗꙗ СЕ 39а 18; прѣдъ во
сатꙗ отꙗ клатꙗꙗ законнꙗꙗ отатн К
6b 2–3. *Срв.* С 416.20–21; да не нн-
какоже сꙗтворнмꙗ таꙗвꙗхꙗ. како оꙗбо
знждетꙗ са. клатꙗамн. хоꙗламн
С 382.5.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. *Гр.* ὄρκος,
κατάρα, ἄρα, κατάρασις. *Вар.* клатꙗ.

Нѡб. клетꙗ ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА.

клатꙗꙗꙗ, -ѿин *прил.* Клетвен, който
се отнаꙗ до клетꙗ, свꙗрꙗан с
клетꙗ. законꙗ во ѿлѣкꙗꙗ постаꙗлꙗетꙗ
дрꙗхереѧ нмаꙗа (...) ꙗꙗꙗ слово же клат-
ꙗꙗꙗꙗ еже по законѣ сна же въ вꙗꙗꙗꙗ
сꙗꙗꙗꙗꙗ Е 24а 11. *Изч.*

Е. Гр. τῆς ὀρκωδοσίας. *Вар.* клатꙗꙗꙗ.

Нѡб. клетвен ОА, ВА, ЕтМл, АР, БТР.

клатн, кљнѿ, кљнѣшн *несс.* 1. Кљлна,
прокляинам, ругая. аще к'то клатꙗ

БЪДѢ. І МОЛНТЪ. СА СОТОНАМЪ. ІАН ІМЕНА
НМЪ. ТВОРНТЪ ЧЛЪСА СЕ 105b 1; н
ЛЕПНОДОНЪ ЕГО НАУА КЛАТН С 138.2;
БЛАГОСЛОВЕСТВЕНТЕ А НЕ КЛЪНЪТЕ С
346.25. 2. *Прич. сег. деят. като
същ. клънън м. Гр. ὁ καταράμενος.*
Този, който къльне, който про-
клина; кълниящият, проклина-
щият. Любнѣ врагъзи ваща. бла-
гъланѣ клънъштаѣа въ М Мт 5.44
З, А, СК. Срв. Лк 6.28 М, З; СЕ 89b
2-3; ъко блъци него наслъдватъ
земляѣ. клънъщѣе же его потрѣватъ
са СП 36.22; благословешаштнѣ во
него благословешенн сѣтъ. а клънъ-
штнн него проклатн С 319.30; аште
ан не можешн благословитн клънъ-
штадог. помалън тн понѣ то оуправн С
380.24.
М, З, А, СК, СП, СЕ, С, АН. Гр.
καταράμενος.

*Нѣб. кълна [се] ОА, ВА, АК, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.*

КЛАТН СА, КЛЪНЪ СА, КЛЪНЪШН СА несс.

1. Кълна се, давам клетва, закле-
вам се. не клатн са отънѣдъ нн нѣмъ
ъко прѣстолаъ естъ ъжнн М Мт 5.34 З;
онъ же научатъ ротнтн са н клатн са М
Мк 14.71 З; клатвоѣж еѣже клатъ са.
къ авраамоу отцю нашемоу датн
намъ М Лк 1.73 З; еднноѣж класъ са
сѣтмъ моимъ СП 88.36; въсь денъ
поношааѣж мн врашн мои. н хвалѣщн
са мноѣж. клънѣаѣж са СП 101.9;
аще которъзѣ бѣларнзець. сѣжпостн
радн клънетѣ. лютеѣ ъко. да дастъ
ннщннмъ нмѣнне свое СЕ 104a 13;
кла же са мѣжъ тъ продавшннмъ
тѣлеса С 270.29-30. 2. *Прич. сег.
деят. като същ. клънън са м. ег.
Гр. ὁ ὀμόσας.* Този, който се къльне;
който дава клетва. клънън са оубо
олатаремъ клънетъ са нмъ н сѣштннмн
врѣхоу его М Мт 23.30 З¹. Срв. Мт
23.21 М, З¹; Мт 23.22 М, З¹.

Въ лъжн клатн са. Гр. ἐπιорκέω.
Давам лъжлива клетва, лъже-

свидетелствам. ъко речѣно бѣи дръвѣ-
нннмъ. не въ лъжъ клънешн са. възда-
сн же гѣн клатвѣи твоѣа М Мт 5.33 З.
М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ὀμωσι, ἐξὀμω-
σι.

Нѣб. Вѣс. при клатн.

КЛАУАТН, КЛАУЖ, КЛАУНШН несс. Па-
дам на колене, коленича. падошта
на земн не сѣтрѣпѣвъше нн внда того
нн гласа. долоу клауашта н анцн
закрѣваѣшта. к'то снѣ естъ рекоста
велнкън богъ С 211.3-4. *Итч.*

С.

*Нѣб. клеча ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
ВТР, ДА.*

КННХУНН ВЖ. КЪННГЪУНН.

КОВЪЛА, -ЪИ ЖС. Ковила. стада разануѣ
воловъ. ковѣлаъ. коузи овьца мноузи
тѣмамн пасомъзѣ въ гораѣхъ неблюдомѣ
С 43.1. *Итч.*

С.

*Нѣб. ковила ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР, ДА. Срв. Ковилите МИ, Кови-
лица МИ ВП,ТО; Ковилска река МИ,
Ковиле МИ ЙЗах,Кюст. кр.; Ковилин дол
МИ ГХ,МИМ; Ковиля глава МИ АП,ПСС;
Ковилино МИ, Ковиляк МИ, Ковилане
МИ СНМБ; Ковиларов ФИ СтИл,РЛФИ.*

КОВЬ, -Н ЖС. Съдба, участ. ннсно же
прнвѣденоу възвѣшоу. науча въпра-
шатн ѣ гъла. ч'то нма твоѣ н ч'то тн
ковъ С 46.24; да исповѣствъ прѣжде
нма свое н ковъ. н отъкждоу естъ С
147.7. *Итч.*

С. Гр. τύχη.

*Нѣб. ков [рядко] РРОДД. Срв. коба ОА,
Дюв, ЕтМл, ВТР, РРОДД, ДА; [про]коба;
кобен. [про]кобен; кобия ДА; кобя НГер;
Кобов ФИ СтИл,РЛФИ.*

КОВАРЪСТВО, -А СР. Начин на мислене,
замисъл. камо съходнтъ. негоже съ-
мръть не может' оудръжатн. ч'то не сло-
во. ч'т' коварство. ч'то не мѣсль сѣнн-
тно него. еже въ адъ С 459.21. *Итч.*

С. Гр. τρόπος.

Нѣб. коварство ОА, ЕтМл, ВТР, АР.

**КОВАТН, КОВЪ, КОВЕШН И КОУНЪ, КОУНЪШН
несс.** 1. Кова, обработвам с чук

метал. слѣпѣи надежда нмашн. негоже во прѣди малѣи видѣаше малѣи ковома. н брадѣвнѣж тешема С 161.29. 2. Прич. мин. страг. като прил. кованъ м. Гр. ἐλατός. Кован, обкован. поите бѣу нашему въ глѣ-слехъ (!) ... въ трѣвахъ кованыхъ. і гласомъ трѣвѣи рожѣнѣи СП 97.6. 3. Прен. Кроя, замислям, създавам [интриги, заговор и под.]. на хрибѣтѣ моемъ ковадохъ грѣшнѣнѣи СП 128.3 Срв. С 113.10; фарнсен же зѣвавѣин него на обѣдѣ. тан въ доушнѣнѣмъ си дѣланнѣцѣ хоуланѣи ковааше на нѣ мѣсан С 392.28–29. Изч.

СП, С. Гр. τεκταίνω, κινέω.

Неб. кова ОА, НТ, Дюв, НГер, МЛБТР, АР, БТР, ДА. Срв. ковач; Ковачево МИ, Ковачов дол МИ ХХ, ЛИМР; Ковачова кория МИ, Ковачовец МИ ЙЗ, МИПан; Ковачево МИ, Ковачевска МИ ТХ, МИМ; Ковачка махала МИ, Ковачки рид МИ, Ковачковци МИ ЙЗах, Кюст. кр.; Ковач МИ, Ковачите МИ СНМВ, Ковачи МИ АП ПСС; Ковачица МИ, Ковачичка межда МИ ИД, МНЛом.

ковъ, -а м. Интрига, заговор, коварен план. бѣ же нарнѣдемѣи варава съ свонми ковѣннѣи съвазанъ. іже въ ковѣ оуѣннѣство сътворнѣша М Мк 15.7; бѣдѣи хлѣвѣи моѣи възвелѣнѣлѣ естѣ на мѣа ковѣ СП 40.10; і въкоушанѣнѣннѣи сѣа. влѣвѣнѣи истоуѣннѣи. вальство недѣжгомѣ. священне недѣжгомѣ. вѣсѣкомѣу ковоу. виднѣмоу же н невиднѣмоу СЕ 6b 21; съхранѣн отъ всего дѣвѣннѣ н кова. і дѣа нечнста СЕ 18b 15; кѣде нѣинѣ сѣтѣ. въчѣрашнѣнѣа мѣзѣи н гласі. і говори. въивѣжшѣи на хѣ. отъ законопрѣстѣпнѣи. кѣде народн. і ковн К 12b 12; ковн же н сѣвѣтн зѣан на нѣа пѣетомн въивадохъ С 85.11. Изч.

М, СП, СЕ, К, С. Гр. στάσις, ἐπιβουλή, πτερισμός, τάξις.

Неб. ков остар. книж. ОА, ПРОДД. Срв. ковен ОА.

ковѣннѣи, -а м. Заговорник, съзаклятник. бѣ же нарнѣдемѣи варава

съ свонми ковѣннѣи съвазанъ М Мк 15.7 З. Изч.

М, З. Гр. στασιастής.

Неб. Срв. ков, ковен.

ковѣуежъ, -а м. 1. Ковчег, саркофаг. н погребѣше него ... положнѣша него въ ковѣуежѣ. нжде бѣвѣста блаженѣн. мѣнѣмоу. н блаженѣа нарѣченѣа жена ѣмоу С 52.4–5; н весѣла са іако н прѣжде. прѣдѣ лицѣмъ ковѣуега вожнѣа поѣтѣ н гласнѣтѣ сладѣко С 320.18; сѣтѣнхъ оѣи н арѣнѣпѣз крѣвѣнѣ оуѣраснѣвъ са. сѣинѣи прнтворнѣвъ обонѣдоу несѣкомаѣго камѣика. на еретнѣи н на ратѣнѣа. сѣтѣхъ оѣи ковѣуежѣи. стража крѣпѣи на всѣа сѣпротнѣвнѣа н мѣтѣа С 543.5.

2. Сандѣк, в който се пази нещо скѣпо, ценно [образно]. не матн ковѣуегомѣ. да не кладѣшн іеже въ нѣмъ С 243.1; глаголн въ оушн словѣсѣноуоуѣмоу ковѣуегоу. оуготован мн слоухѣу възходъ С 248.11. 3. Според библейската легенда – огромен ковчег, в който Ной се скрил заедно съ семейството си и с почит от всички видове животни и се спасил от световния потоп [Бит 6.14–22]. до негоже дѣне вѣнѣде ноѣ въ ковѣуежѣ М Мт 24.38 З, А, СК. Срв. Лк 17.27 М, З; ꙗже вѣсѣдрѣжнѣтелю. сѣказѣвѣи ковѣуегомѣ образѣ цркѣвнѣи. і прн правѣднѣнѣмъ нон. прншѣствнѣ стѣѣго твоего дѣа СЕ 16a 2; пѣстоухѣовѣ образѣ вѣивѣ. неправѣдноуоуѣмоу заколеннѣо. тоу нонѣ хѣовѣн образѣ. велнкоуоуѣмоу ковѣуегоу вожнѣи цркѣвѣи знѣднѣтелѣ. сѣпасѣшнѣи жѣсто сѣздѣа всѣа азѣикѣи С 460.16. Изч.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. κιβωτός, λάρναξ, θήκη. Вар. ковѣуежъ, ковѣуежѣ, ковѣуежѣ.

Неб. ковчег ОА, НТ, Дюв, НГер, МЛБТР, ДА.

ковѣуежѣцѣ, -а м. Ковчеже, касичка за пари. не вѣко о ннштѣхъ пѣчѣаше са нз вѣко тѣтѣ вѣ. і ковѣуежѣцѣ имѣи. і въметѣемаѣа ношѣаше З Йо 12.6 А. Изч.

З, А. Гр. ὑλοσσοκοπον. Вар. ковчежець.
Неб. ковчежец НГер, ЕтМл, ВТР; ковчеже
ОА, НТ, Дюв, НГер. Срв. ковчезник
остар. ОА, АР.

кога [погр. С 435.22] вж. кзто.

когда нареч. - съюз.

I. Нареч. 1. Кога. въпрошенъ же
възвъ отъ фарисѣи. когда придець
църствене бжне *М Лк 17.20 З*; оучи-
телю когда съмо приде *М Йо 6.25 З*,
А; враси мои рѣшиа зълабъ мнѣ. когда
оумзретъ і погзвнетъ имя его *СП*
40.6; і воуи когда оумждрете сѣа *СП*
93.8; кзгда въскр'снетъ. кзгда
възндетъ н кз богоу възвратнтъ са *С*
470.22,23. 2. Някога, понякога.
аште же са сълоууаше кзгда ндж-
штоу немоу въ градъи съ възъва-
въшннмъ него въ домъи своа *С* 207.8;
негда кто н работаа радочнетъ са. кзг-
да бо іакоже несть подова *С* 447.16.

II. Като съюз. Въвежда подчи-
нени допълнителни косвеновъп-
росителни изречения: кога. блю-
дѣте са н молнте са. не вѣсте бо когда
врѣма бждетъ *М Мк 13.33 З*; како бо
вѣдѣвшѣ кзгда оумрѣ лазаръ *С*
315.12.

еда когда. Гр. μήποτε. Да не би
[да], та да [не], да не би някога
[да], че никога [да не], за да [не]. і
оун свон съмѣжнша. еда когда оузъ-
ратъ оумма *М Мт 13.15, З*; і не
разоумѣвайтъ. еда когда обрататъ
са н отъпоустатъ са нмъ грѣсн. *М Мк*
4.12; вънемаѣте же се въ еда когда
отажайтъ срѣца ваша *М Лк 21.34*
З, А, СК; приимѣте наказанье, еда
когда прогнѣваецъ сѣа *ГБ СП* 2.12;
еда когда речетъ врагъ мой оукрѣпихъ
сѣа на нъ *СП* 12.5. Срв. *СЕ* 74а 2; не
оубн-і-хъ егда (вм. еда, Север., с.
72, бел. под линия) когда забждѣтъ
законъ твои *СП* 58.12.

да не когда. Гр. μήποτε. Та да не би
[да], та никога, та да не. і на
ржкахъ възъмѣтъ тл. да не когда

прѣтъкнени о камен(!). ногъ свож *З*
Мт 4.6 СК; лнше намъ вннма(тн
сл)зшаннемъ да (не к)о(г)да ѳпа(д)емъ
Е 86 17.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ. Гр. по́те,
потѣ. Вар. кзгда, когда, кгда.

Неб. когда *диал.* ОА, ДА; кога, коги *диал.*
ОА, АК, Дюв, НГер, МлВТР, ЕтМл, ВТР,
АР, ДА. Срв. когато.

кодратъ [погр. С 118.6] вж. кодратъ.

кодрантъ -а м. Дребна монета в Рим,
равна на една четвърт от аса или
на две лепти. амннѣ глажъ тебѣ не
нзндешн от тждѣ. донѣдеже въздасн
послѣдѣннн кодрантъ *М Мт 5.26 З*; і
пришедъшн еднна въздовнца оубога.
въврѣже дзѣѣ лептѣ. еже естъ кодра-
нтъ *М Мк 12.42 З. Изч.*

М, З. Гр. кодрάντης. Вар. коздратъ.

Неб. Ø.

кодратъ -а м. *ЛИ.* Кодрат [Никоми-
дийски] – христианин, измѣчван
по времето на имп. Деций [249–
251 г.] и имп. Валериан [253–
260 г.]. *Пр.* на 10 март. мѣсаца
марта въ їмжа стѣаго кодрата н же
съ ннмъ *С* 97.24; въ црквнште апо-
лоново. повелѣ прнвестн стѣаго кодрата
С 114.27; н глагола кз блаженоу-
оумоу кодратоу *С* 114.30; блаженън
же кодратъ (*погр. вл.* кодратъ, *Се-
вер. с.* 118, *бел. под линия*) рече
С 118.6; не прѣлѣштан себе кодрате
С 101.21. *Изч.*

С. Гр. Кодрῆτος.

Неб. Ø.

кожа, -а жс. 1. Кожа [на човек, жи-
вотно]. н повелѣшѣа възсѣн. н възръ-
гоша прѣдъ ннмъ кожъ главы него *С*
268.22; не хоудъ бѣаше. дзѣръ нъ
страшнъ. въсь бо кораѣ моръскѣн.
кожа еднноа. хобота его подѣатн не
можааше *Х I Аб* 22; овъа одежда
нмѣше нъ не н зжѣвн н ногътн. нъ
кротъкожъ обложенн кожей *Х II Аб* 21.
2. Кожена покривка. пропннанн неба
ѣко н кожъ. покрѣваѣа водами прѣ-

взиспръ^{нъ} его *СП* 103.2; тзи распатъ
нво въко н кожнъ. тзи оутверъдн зелинъ
на водахъ *СЕ* 4а 10; всннавзн свѣтъ
н тзмъ. отъгънавъ. съвнван нво
акци кожъ *С* 179.17–18. *Изч.*

СП, СЕ, С. Х. Гр. борá, búрса, бѣррис,
дѣрса.

Неб. кожа ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА. *Срв.* Кожа *МИ*
ВП,ТО; Кожари *МИ*, Кожинци *МИ*
СНМБ; Кожев *ФИ*, Кожишки *ФИ*
СтИл,РЛФИ.

кожъдо *вжс.* къждо.

кожнъ, -ън *прил.* Кожен; направен
от кожа. нъ се сзкръилъ кен въ севъ бѣ
нага. обалкълъ са кен въ срамънннъ
кожннннъ рнзъ. нъ обалъкохъ са вѣ (!)
пльтн твоена. въ кожннннъ рнзъ *С*
470.8, 9. *Изч.*

С. Гр. δερμάτινος.

Неб. кожен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер.
ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

коза, -ъи *жс.* Коза. стада разлнчъ воловъ.
ковъилъ. козы овьца многы тзмамн
пасомъи въ горахъ неблюдомъ *С* 43.1;
да речетъ камънън богъ вашъ. что
хоштетъ да яемоу заколѣтъ. козъ лн
нлн волъ нлн птнцъ *С* 116.13.

днвнн козы. *Само тн. Гр.* αἴγα-
υροί. Дивн кози. въслѣдъствоваста
жѣ въслѣдъ яего дъва еленн. н шесть
днвннхъ козъ *С* 223.8; тъгда повелѣ
сватънн артемонъ. еленьма н днвннмъ
козамъ. нтн къ епнскоупоу въ вртпо-
градоу (!) *С* 223.27; отъкъдоу прн-
доша сна днвна козы *С* 224.2; днвн-
коне фнлеа. вндншн днвнаа сна козы
н яеленн *С* 224.17. *Изч.*

С. Гр. αἴξ.

Неб. коза ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ДА.
Срв. козар; кози; Козячката чукара *МИ*
Мл,МНСрМ; Кози дол *МИ*, Козарев дол
МИ, Козарѣте *МИ* ЙЗах,Кюст.кр.; Коза-
рица *МИ* ЙЗ,МИПан; Козли дол *МИ*, Кози
рог *МИ* СНМБ; Козев *ФИ*, Козов *ФИ*,
Козаров *ФИ*, Козичев *ФИ* СтИл,РЛФИ.

козма, -ъи *м.* *ЛИ.* Козма – заедно с
брат си Дамян прочути лечители,

наречени свети безсребреници,
измъчвани от имп. Диоклециан
през 303 г. *Пр.* на 1 юли и 1 но-
ември. Мѣа нбѣа ѧ стоую чюдотворцю
безмездннкоу козмън н дамнана *А*
125b 2; Мѣа нбѣа нѣ стрѣ стъѣ мѣъ
козмъи н дамнана ѧ арава *А* 127b 10;
мѣъ нобра ѧ. козмъи н дамнана *СК*
133b 10; Мѣа нюлт ѧ. стоую безмез-
дннкоу козмъи н дамнана *А* 150а
26. *Изч.*

А, СК. Гр. Κοσμάς.

Неб. Козма *ЛИ*, Козмов *ФИ* СтИл,РЛФИ.
Срв. Козма презвитер *МИ* СНМБ.

козълнщъ, -а *м.* Коза. и сзвержтъ са
прѣдъ нмъ всн язънн. и разлжнтъ
та дроугъ отъ дроуга. въкоже пастыръ
разлжъатъ овьца отъ козълнштъ *М*
Мт 25.32 З, *А, СК*; и поставнтъ овьца
о десннѣ себе. а козълнща о шофъ *М*
Мт 25.33 З, *А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. Гр. ἑρίφος, ἐρίφιον. *Вар.*
козълнштъ, козълнштъ.

Неб. козлище *остар.* *ВА. Срв.* козле.

козългласованье, -ѣ *ср.* Пиянски ви-
кове и пеене. въко въ дне благо-
вразно ход(н)мъ. не козългласованнн.
пнвннствнн. люводънннн *Е* 5б 1–2.
Изч.

Е. Гр. κῆπος. *Вар.* козългласованнн.

Неб. козлогласование *книж. остар.* *ВА,*
ЕтМл, ВТР.

козълъ, -а *м.* 1. Козел. не прнмж отъ
домоу твоего телецъ. нн отъ стадъ
твоихъ козълъ *СП* 49.9; възнесж тебъ
волъи н козълъи *СП* 65.15. 2. *Прен.*
Окови [за шия]. н оувѣдъвъше пон-
мѣше яедного сзвълъша. вернгамн
двонмн. н козълъ тажкъ възълъ-
жнвъше яемоу прнведоша яего къ
ковеводъ *С* 146.5. *Изч.*

СП, С. Гр. χίμαρος, κλοῖος. *Вар.* козълъ,
козълъ.

Неб. козел ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, РРОДЦ, ДА.

козълъ, -н *прил.* Който се отнася до
козел, козълъвъ, кози. н коз(...)
Е 12а

17; еда ъмь мѣса юнѣа. лн кръвъ козѣлѣ пнѣ СП 49.13; н кръвь своѣ нѣзбавьеные възвѣше ѡвнтѣ. нмж-штнѣмъ, на нѣ надеждѣ, аште во кръвь юнѣа н козѣла С 483.21. *Изч.*

Е, СП, С. Гр. τὸν τράγων.

Нѣб. кѡзи Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; Козлов дол МИ ЙЗах, Кюст, кр.; Козловѣц МИ, Козлар МИ БМС; Козла МИ, Козля МИ ИЗ, ВГИ.

козѣла, козѣлате *ср.* Козле, козленце, яре. і мѣнѣ ннколнже не далъ есн козѣлате. да съ дроуѣгѣ моннн възвесеанлъ са бнмь М Лк 15.29 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. ἑρίφος. Вар. козѣла.

Нѣб. козле ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ДА. *Срв.* Козлец МИ, Козлево МИ СНМБ; Козлев ФИ, Козлов ФИ СтИл, РЛФИ.

кон *вжс.* кѣн:

кокоглоглашенье, -ѣ *ср.* Времето, когато пропяват петлите; на разсъмване. бѣднѣ оубо не вѣсте во когда гѣ домоу прндетѣ. вечерь лн въ полоучноштн. лн въ кокоглоглашенне. лн ютро М Мк 13.35 *Изч.*

М. Гр. ἀλεκτοροφωνία. Вар. кокоглоглашенне. Нѣб. ∅.

кокотъ, -ѣ *м.* Петел. рече емоу нс ... ѣко въ сыж ноштѣ прѣждѣ, а даже кокотъ не възгласнтѣ. трн кратѣ отъврѣжешн са мене М Мт 26.34. *Срв.* Мт 26.75 М; Мк 14.30 М; Мк 14.72 М; Лк 22.34 М; Лк 22.61 М; Йо 13.38 М; і дѣне кокотъ възгласн М Мт 26.74. *Срв.* Лк 22.60 М; і кокотъ въспѣтъ М Мк 14.68. *Срв.* Мк 14.72 М. *Изч.*

М. Гр. ἀλέκτορ.

Нѣб. *Срв.* Кокотанска кория МИ ЙЗ, МИПан; Кокотансков ФИ, Кокотанов ФИ СтИл, РЛФИ.

кокоуль *вжс.* коукоуль.

кокошь, -н *жс.* Кокошка, квачка. коль кратѣ възхотѣхъ съвѣратн ѣада твоѣ. ѣкоже събраатѣ кокошь птенѣца своѣа подѣ крнлѣ М Мт 23.37. *Срв.* Лк 13.34 М. *Изч.*

М, З. Гр. ὄρνις. Вар. кокошь.

Нѣб. кокош *диал.* и *остар.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АМС, Слав. нас. Алб., ДА. *Срв.* кокошка; Кокошине МИ Мл, МНСрМ; Кокошев ФИ, Кокошки ФИ СтИл, РЛФИ.

кола *ср.* Само мн. Кола, каруца. въслѣдъ колъ нѣваше С 80.20; възлѣжн на кола С 96.7; въсь во пѣтъ на колѣхъ вежомъ вѣаше С 117.22–23. *Изч.*

С. Гр. ἄμαξα.

Нѣб. кола ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ЕтБАН, ДА.

коллсанскъ, -ѣн *прил.* Колосянски; който се отнася до посланието на ап. Павел, изпратено до колоснителите [жители на Колоса – град във Фригия – дн. развалини в долината на р. Емир преди вливането ѝ в р. Голям Мендерес, близо до соленото езеро Аджигьол в Турция]. н ѣтенне отъ къ коллсанскааго посѣланнѣа Х II Аа 4. *Изч.*

Х. Гр. ὁ πρὸς Κολοσσαεῖς.

Нѣб. ∅.

коленье, -ѣ *ср.* Заколение, клане; убийство. въсьжде въздыханнѣ. въсьжде коленинѣ въсьжде кръвн С 57.8; ѡ скрѣн о бѣдѣ. ѡ плачь ѡ коленинѣ. ѡ безаконѣнѣнмъ тѣломъ С 57.11. *Изч.*

С. Гр. σφραγή. Вар. коленинѣ.

Нѣб. коление *остар.* и *диал.* ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, ДА; кѣлене ОА, Дюв, ДА. *Срв.* клане.

колесънница, -ѣ *жс.* Колесница. колесница бѣжѣ тѣмамн тѣмы. тѣксѣша гоубѣоуѣнѣннхъ СП 67.18; съдаштоу же комнсоу на колесннцн. н прнблнжѣштоу сѣ емѣ къ коновоу. на прасно съ небесе прндоста дѣва агѣла въ образѣ орѣлоу. н похвѣтнѣша комнса отъ колесннца върѣгоста н въ конобъ С 234.16–17, 20–21; се на колесннцн златомѣ покованѣ съждѣ С 368.12. *Изч.*

СП, С. Гр. ἄρμα, βορικήριον. Вар. колесница, колесница.

Нѣб. колесница ОА, НГер, ДА.

КОЛЕСЬННУЪНЪ, -зиn *прил.* Който се отнася до колесница. конь приведе. крѣмнмзін н рнштѣштѣ въ колесннчѣмѣмъ такамнн С 565.1. *Изч.*

С. Вар. колесннчѣмѣ.

Неб. колесничен *рядко* ЕтМл, БТР. *Срв.* колесничка ДА; колесник ЕтМл, БТР, колесничар ЕтМл, БТР, колесничник ЕтМл, БТР.

колн нареч. 1. За време във въпросителни и възклицателни изречения: кога. колн іесн видѣвъ снче женѣ С 395.2; цѣ н колн оубо оукралн възша въ сѣвотѣ н како С 441.13. 2. Някога, понякога. кѣто видѣ іаі кѣто слзша. о крѣви свѣтѣ творимъ колн. нѣ да навѣикнемъ К 5b 37. 3. *Като съюз.* Въвежда подчинени допълнителни изречения: кога. в(ѣ)ѣахѣ во прнходаштнн. і оходаштен мѣношн. і не вѣ нмъ колн понѣ ѣстн М Мк 6.31 З; нѣ самъ себе сѣмѣтн н рече кѣде положнсте н. дѣвшн ан не вѣдѣвшн кѣде погребенъ іестъ. оувѣдѣвъзін колн оумьръ С 315.28.

іѣда колн. *Гр.* μήποτε. Да не би [да], да не би някога [да], че никога да не, та да не, за да не. глѣдше же кѣ зѣвавшомоу н. егда творншн обѣдъ ан веуерѣ. не зовн друугъ твонхъ ... еда колн н тн та такожде въззовѣтѣ. н бѣдетѣ тн въздаанне М Лк 14.12 З; коупно же н проказѣства лѣкавааго вѣдѣзін н боа са іѣда колн отъ многааго к іен попеченѣа С 516.23; оу горе мнѣ еда колн гѣ. мене грѣшннааго н оубогааго възстажетѣ С 568.12.

не ... колн, нн ... колн. *Гр.* ποτέ ... ποτέ. Никога. не во нн отѣць прѣстанетѣ колн іеже възітн іакоже іестъ сѣставомъ С 327.28–29; не во ннчѣтоже тронца охѣудѣіе. нан оустѣпнтѣ колн. н прнсностн. нан обѣштѣства. н цѣсарѣства С 328.1; не вѣаше же оу іего раздѣченѣа богатоуоумоу н оубоуоумоу.

нн послѣшадше колн вельможѣ С 557.12. *Изч.*

М, З, К, С. Гр. ποτέ, ποτέ.

Неб. Ѳ.

колнжѣдо част. Употребява се след относително местоимение или наречие, като им придава неопределеност.

нже колнжѣдо. *Гр.* ὅς ἐόν, ὅς ἄν. Който и да е, някой си. въ нже колнжѣдо градъ ан въ весь вындетѣ. іспытанте кто въ немъ достоннъ іестъ М Мт 10.11 З; ѣко аште дѣва отъ васъ сѣвѣштаате на земн о вѣсѣкон вештн енаже колнжѣдо прснште бѣдетѣ нма. отъ отѣца моего нже іестъ ннѣсхъ М Мт 18.19 З¹, А; глѣж же вамъ вѣсѣкѣ нже колнжѣдо нсповѣстѣ ма прѣдъ члѣкы. н снѣ члѣкы нсповѣстѣн прѣдъ апѣлы бжін М Лк 12.8 З, Б; тебѣ бѣдѣ азъ нсповѣденъ. вѣсѣхъ монхъ грѣхъ. і моего анха сѣтвореннѣ сего. еже колнжѣдо нзгѣлахъ СЕ 72a 7–8.

ндеже аще колнжѣдо. *Гр.* ὅπου ἐόν. Кѣдето и да е. нмѣща дѣхъ нѣмь. іже ндеже аще колнжѣдо нметѣн А Мк 9.18.

ндеже колнжѣдо. *Гр.* ὅπου ἐόν. Кѣдето и да е; навсякѣде. і глѣше нмъ ндеже колнжѣдо възндетѣ въ домъ М Мк 6.10; амннѣ глѣж вамъ. ндеже колнжѣдо проповѣдано бѣдетѣ евнѣлне се. въ вѣсемъ мнрѣ М Мк 14.9 З. іакоже колнжѣдо. Както и да е. ѣкоже азъ колнжѣдо сѣтворнхъ ... въ ѣденнн. і въ пнтѣн СЕ 72a 17–18.

іакоже колнжѣдо. *Гр.* ὅπου ἐόν, ὅπου ἄν. Кѣдето и да е. оучнтѣію ндѣж по тебѣ. ѣможе колнжѣдо ндешн М Мт 8.19 З, А; і ѣможе колнжѣдо възхождааше. въ всн ан въ градъ ан въ села М Мк 6.56 З; ідѣж по тебѣ ѣможе колнжѣдо ндешн гн М Лк 9.57 З, А, СК.

М, З, А, СК, Б, ЗП, СЕ. Вар. колнжѣдо, колнжѣдо, колнжѣдо, колнжѣдо.

Неб. Ѳ.

колнко нареч. 1. Колко, в какво количество. колнко хлѣвъ нмате *М* Мт 15.34 З, А, СК; колнко кошъннцъ исплъненнѣ оукроуцъ въздате *М* Мк 8.20 З; колнко естъ днѣи раба твоего *СП* 118.84. 2. Колко много, в какво голямо количество. възърн на крѣгъ възселензѣа ... колнко мѣстъ. колнко азъкъ. колнко островъ *С* 431.1, 2. 3. *Като съюз.* Въвежда подчинени допълнителни изречения: колко много. хоштеши ли оувѣдѣти. колнко створи *К* 5b 2; съмотри колнко сътворн да бзи него обратнаъ *С* 414.7 колнко пауче. *Гр.* πόσῳ μᾶλλον, πόσον. Колко[то] повече, доколко[то] повече, колко много. н маловръменънзѣа сластн подвнзѣахъ са. а нзѣнѣа колнко пауче невесъннадого радн цѣсара *С* 63.14; ѣкоже н тзи послушествоуешн. колнко пауче за весъмрътнадого цѣсара подвнзѣахште са *С* 69.28; жрътна радн соуѣтнзѣннмъ богомъ. колнко пауче бн оужасатн са намъ х̄а неоуца *С* 149.1.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. πόσον, πόσος, ποῖος, ὅσος, πῶς, τοσοῦτος.

Наб. колико *диал.* и *остар.* ВА, НГер, МлБТР, ДА.

колнкъ местоим. въпр.

I. Местоим. 1. Колко многоброен, колко голям. къде оу насъ въз поучѣ хлѣвъ толнко. ѣко насъитнн народъ колнкъ *СК* Мт 15.33. 2. *Като същ. неизм.* колнко. *Гр.* πόσα, πόσοι. Колцина, колко много хора. внждъ колнко на та съвѣдѣтельствоуѣтъ *М* Мк 15.4 З; колнко отъ нашнхъ онмъ. на ратн падоша *С* 91.10–11; колнко кетъ въз васъ помышлѣахште него образъ вндѣтн *С* 383.16; зърн во колнко тзгда нзведе отъ нюдннзи доуша *С* 411.27.

II. Като съюз. 1. Въвежда подчинени допълнителни изречения: колко голям. видѣ ли колнкъ прѣзѣткъ *К* 3b13–14; вндншн лн колнко

множество крѣстнѣанъ пожрѣша бѣн *С* 106.26; вндншн лн колнко оученнѣ прѣвндѣ *С* 410.9. 2. Въвежда подчинени сказуемо определителни изречения: колко голям. вндншн лн ... зѣмыж колнка кетъ *С* 87.26.

колнцѣмъ пауче. Колко повече, колко много. да колнцѣмъ пауче подобааше н мьнѣ. ѣвнтн въз съповѣданн томъ *С* 545.30.

М, З, А, СК, СП, К, С, Р. Гр. πόσον, πόσος, ὀπόσος, ποῖος, ὅσος, ἥλικος, τοσοῦτος. *Вар.* колнко, колико. *Вж.* колико.

Наб. колнк, колико *диал.* и *остар.* ВА, НГер, МлБТР, ДА. *Срв.* колкав ОА, Дюв, НГер, ДА.

коло, колесе ср. 1. Колело, обръч, крѣг. гласъ дацнѣа облацѣ ѣво стрѣлазѣ твоѣа прѣходѣатъ. гласъ грома твоего въз колеси *СП* 76.19. // *Образно.* бѣ мои положи ѣа ѣко коло. ѣко стѣлаи прѣдъ анцемъ вѣтроу *СП* 82.14. 2. Уред за измѣчванѣ. распатнѣ поставѣено. пропасть. коло воштагъ *С* 85.16; н на колесн прнвдзѣанн бзѣтн готовн *С* 88.23–24. *Изч.*

СП, С. Гр. τροχός.

Наб. коло *диал.* ОА, НТ, Дюв, НГер, ДА. *Срв.* Колото *МИ* ЙЗах, Кюст.кр.; Големо коло *МИ* ВП,ТО; Коловоз *МИ* ЙЗ,МИПир.

колоннскъ, -зн прил. от *МИ*. Колонийски, който се отнася до Колония – бивш епископат в Армения на левия бряг на река Термодонт, по-късно – малоазийска област. н въждоу расхѣдашн са. севастннскън мнтрополнтъ. отъ прослоуѣтна оубо еже о немъ прѣклоннвъ са. н отъ колоннѣска града люднн *С* 280.10–11. *Изч.* *С. Гр.* τῆς Κολωνίας. *Вар.* колоннѣскъ.

колъ, -а м. Кол, колец. н паучоу съвдзѣатн рѣцѣ н ноуѣ. н колъ желѣзнъ възврѣтн междуу рѣккама н ногама *С* 2.21; н страстьннка распатн жжн ѣтзѣрмн. н прнвдзѣатн н по ѣтзѣрн колъ *С* 152.30. *Изч.*

С. Гр. πάσσαλος, πᾶλλος.

Наб. кол ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, БТР, АР,

ДА. Срв. Колец *МИ ХХ, ЛИМР*; Колица *МИ*, Колник *МИ ЙЗах, Кюст. кр.*; Колнико *МИ ЙЗах, Кюст.*; Колийето *МИ ТХ, МИМ*, Колецов *ФИ Стил, РЛФИ*.

коль нареч. 1. За количество и степен във въпросителни и възклицателни изречения: колко [много], как [много]. *коль жъзка врата н твъснз пжтъ въводан въ жвотъ М Мт 7.14 З, А; рьцѣте бѡу колз страшна дѣла твоѣ СП 65.3; коль сладзка грътанн моемоу словеса твоѣ СП 118.103; се оубо коль добро і коль красьно СП 132.1; коль възлюблена снала твоѣ ꙗ̄ СЕ 83b 23. 2. Като съюз.* Въвежда подчинени допълнителни изречения: колко. виднши ли небо се. *коль добро естъ видѣти С 87.27; видѣ ли кѣль свѣтло възкрѣшенна побѣждены С 488.19–20. коль велнкъ. Гр. ὡς μέγας.* Колко голям. виднши ли небо се. *коль добро естъ видѣти н коль велнко, н земьж колника естъ С 87.28.*

коль краты. Гр. ποσάκις. Колко пъти, колко често. *петръ рече. ꙗ̄н коль краты съгрѣшитъ братръ мон въ ма. і отъпоуштъ емоу М Мт 18.21 З'; коль краты възхотѣхъ съвзрати ѹда твоѣ М Мт 23.37 З, А. Срв. Лк 13.34 М; колькраты прогнѣваша. ꙗ̄ въ поустъинн СП 77.40.*

коль мзноко. Гр. ὡς πολύ. Колко голям. *колз мзноко множество благости твоѣа ꙗ̄н СП 30.20.*

коль мзножнцѣ. Гр. ποσάλλως. Колко много [често], колко пъти. *коль множнцѣж тебѣ плоть моѣ СП 62.3. М, З, А, СП, СЕ, С. Гр. ὡς, ὡσεὶ, πῶς, τί. Вар. коль.*

Неб. Срв. колчем dial.

колькраты въз. коль.

кольмн нареч. 1. За количество във въпросителни и възклицателни изречения: колко [много]. *весе тѣло твоѣ тьмно бѣдетъ. аще оубо свѣтъ нже въ тебѣ. тзма естъ тѣ тзма*

кольмн М Мт 6.23 З, А, СК; кольмн оубо лоучен естъ ѿлкъ въѹате М Мт 12.12 З; w кольмн сѣверолоубство зъло С 426.12. 2. Като съюз. Въвежда подчинени допълнителни косвено въпросителни изречения: колко. *виднши ли кол'мн ти спѣшатъ о истинѣ н не хоташте. не бо нз ти прндоша С 441.9.*

кольмн паѹе. Гр. πόσω μᾶλλον, πολλῶ μᾶλλον. Колко повече, много повече, толкова повече. *бѣ тако (w) дѣветъ. кольмн паѹе васъ маловѣрн М Мт 6.30 З, А. Срв. Лк 12.28 М, З; аще оубо взі ажкавын сжште, оумѣете дааннѣ блага даѣти ѹдомъ вашнмъ. кольмн паѹе отцъ вашъ нже естъ ннѣсехъ. дастъ благаа просащнмъ его М Мт 7.11 З. Срв. Лк 11.13 М, З, А, СК; і аште господнна домоу вельзѣвола нарѣша. кольмн паѹе домаштѣнаѣ его М Мт 10.25 З, А; н бѣ прѣватъ ж. кольмн паѹе взі есте лоучыше птнцъ М Лк 12.24 З; аште во кръвь юнѹа н козьла. н попеаз юннца кропнмъ. оскврѣнѣннхъ стнтъ. на оунштѣнне пльти. коамн паѹе кръвь хрнстоваѣа н спаса нашего. оунштѣнне възстъ въсьмъ кръстннаномъ С 483.23; радость възваатъ на небесн н по земн. кольмн паѹе о спласеннн въселѣннѣ С 490.4–5. Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. πόσω, πόσων, πόσος, πῶς. Вар. колмн, колми, кол'мн, колъми.

Неб. Срв. колко, колчем.

колѣ въз. доколѣ.

колѣбанье, -ѣа ср. Колебание, нерешительност. *w съхранѣнн намъ. бес колѣбаннѣ. въ вѣрѣ благодѣтнжъ стааго емоу дѣа. ꙗ̄ю помолн СЕ 60a 9. Изч.*

СЕ. Вар. колѣбанне.

Неб. колебание ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

колѣбатн, колѣблѣж, колѣблѣшн несв. Люлея, клатя, разклащам, раз-

търсвам. научатъ нѣс̄ глѣтн народомъ.
о ноанѣ. ꙗко видѣтъ нздѣте въ поу-
стѣинѣхъ трѣстн ан вѣтромъ колъблемзи
М Мт 11.7 З, А; на многъ ѹсѣ
гръма. н самъ сзѣнъ колъбваше са акъи
овоште зывлемо отъ многа вѣтра С
570.9–10. Изч. ~ са *strag.*

М, З, А, С. Гр. σαλεύω.

Неб. колебати *рядко* ВА.

КОЛЪБАТН СА, КОЛЪБАЖ СА, КОЛЪБАШН СА
несв. Колебая се, не се решавам на
нещо. а дрозунн послушаахъ. ннн
колъбаахъ са. дрозунн же нскоу-
шенниа тзъыж. прѣштеннн оувоаша
са С 85.18. Изч.

С. Гр. σαλεύομαι.

Неб. колебая се ОА, Дюв, НГер, ЕтМл,
ВТР. Срв. колебам се 'люшкам се,
клатушкам се' ДА.

КОЛЪНО, -а ср. 1. Коляно, горна става
на крака, между бедрото и
пищяла. колънѣ мон нзнеможете отъ
поста СП 108.24; н положъ главѣхъ
своѣхъ на колъноу плака по ннхъ С
38.5; сзвзавѣ рѣцѣ свон н колънѣ
свон дръжа глаголааше С 78.26. 2.
Коляно, поколение, род, племе,
народ; потекло. садете н въи на
дзвою на десате прѣстолоу. сѣдаште
обѣма на десате колънома нздра-
нлѣма М Мт 19.28 З¹, А, СК; и въ
анна пророуца. дзштн фаноунава.
отъ колъна асоурова М Лк 2.36 З, А,
СК; и отъринѣ село юсифово. и колъна
ефремова не извъра СП 77.67; въ
вѣдѣштее же въскрѣшеные. въсѣко
колъно поклоннтъ са С 484.18.

ПАДАТН [ПОКЛОННТН СА] НА КОЛЪНОУ.
Гр. γουυτετέω. Коленича, падам
на колене. и поклонше са на колъноу
прѣдъ ннмь. ржгаахъ са емоу М Мт
27.29 З, А, СК; и на колъноу падаа н
гѣа емоу М Мк 1.40 З, А, СК; прнде
едннъ и поклонъ са емоу на колъноу
въпрашааше н М Мк 10.17 З; н
поклоншемъ с'а всѣ. люде. на колъ-

ноу СЕ 61b 1–2; Но поклон'са на
колъноу СЕ 61b 3.

ПОКЛОНТН КОЛЪНѣ. Гр. τίθημι τὰ
γόνατα. Коленича, приклезна. н
поклонъ колънѣ молъваше са М Лк
22.41 З; поклонѣнѣще колъна въ мн-
рѣ. гѣо помолнмъ са СЕ 59b 19; н
поклонѣ колънѣ. ѣ прнеман СЕ 93a 10.
ПРѢГЗВАТН КОЛЪНѣ. Гр. τίθημι τὰ
γόνατα. Коленича, падам на коле-
не. и прѣгзвѣнѣште колъна кланѣахъ
са емоу М Мк 15.19 З, А.

ПРѢКЛОННТН [ПРѢКЛАННАТН] КОЛЪНѣ
[свон]. Гр. κάμπω τὰ γόνατα, κλίνω
τὰ γόνατα. Коленича, падам на
колене. w прѣклоньшнхъ колъна
СЕ 61a 9; вълѣзше же стнн въ тем-
ницѣхъ прѣклонша колънѣ свон. н
молнша гѣа глаголааше С 70.13–14; н
колънѣ прѣклоннвъ исповѣдааше са
воговн С 527.29–30; прѣклоннвъ
колънѣ н плака н молн са С 550.27.
М, З, А, СК, Н, Е, СП, СЕ, С. Гр. γόνυ,
φυλή.

Неб. коляно ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. Толчилоно
МИ, Бабно колено МИ ВПТО.

КОЛАДА, -зи жс. Коледа, коледуване.
аще к'то въ ѣ день ндѣ на коладѣ.
епоуарѣ. въкоже прѣвѣе погани творѣ-
рѣахъ СЕ 103b 3. Изч.

СЕ. От лат. calendae.

Неб. коленда *дуал.* Дюв, ДА; коляда НГер,
колада ДА; колада ОА, ВА, НТ, Дюв,
НГер, ДА.

КОМАНА, -зи жс. МИ. Комана – град въ
Понт [Мала Азия] на р. Ирис, сре-
дище на търговия с Армения [дн.
развалини край Токал, Турция].
мжъенне прнѣмешн въ к'манѣхъ С
16.6–7; даже не прндетъ въ команѣ
воевода. С 16.20–21; ведомъ же
мжъеннкъ хсѣвъ. въ команѣ С 17.26;
дошедъшемъ же нмъ на оутрѣа въ
команѣ С 19.28; сзззда емоу цркъз-
ве марннъ к'то крѣстнианъ въ команѣ
С 23.22. Изч.

С. Гр. ἡ Κομάνα, αἱ Κομάναι.

команьскъ, -ѣн прил. от *МИ*.

градъ команьскъ. *Гр.* ἡ πόλις Κομάννα. Който се отнася до Комана — град в Понт [Мала Азия]. и повелѣ привести ꙗко ннзи темннчѣннкы. къ градуу команьскоу. и тоу нмъ сѣднѣн С 17.12—13. *Изч.*

С.

коментариснн, -ѣн м. Висш съдебен деловодител или секретар, който може да участва в правораздаването и да надзирава затворите. коментариснн рече. тако мн твои полоучан владзико мои ан-оупате С 102.20; шедзшоу же ѣмоу на сѣднѣнште съ тзштаннѣмъ. и пршедзшоу коментариснн. самъ са съблѣче С 140.26—27; и оузьрѣ сѣдѣн савнна влѣкома съ нждѣнѣ велнкѣн. и рече къ коментариснн. к'то нестъ ѣгоже ведѣтъ нашего чина воинн С 146.16; стаща прѣдъ воеводѣ. и стзкъша коментарисннѣмъ глаголѣште С 146.21; досаднѣтель да прнведенъ бѣдетъ къ нашемоу сѣднѣнштоу. коментариснн рече. савнна повелѣ ваше велнчнѣ въ затворѣ бзѣтн С 147.2. *Изч.*

С. *Гр.* κομηντάρης. *Лат.* commentariensis. *Неб.* Ѳ.

комнсъ, -ѣ м. Висш сановник, областен управител, началник. печаленъ же бзѣвъ комнсъ о бзѣвзшннмъ С 234.2—3; и похвалнѣвша комнса отъ колесница въврѣгоста и въ коновъ С 234.20.

С. *От гр.* κόμης. *Вар.* комнснн.

Неб. комис остар. *книж.* ВА, ПРОДД.

комнтъ, -ѣ м. Висш сановник, областен управител, началник. прншздзшоу же нѣвомоу комнтоу. въ странзи ллоднѣннскзѣа. и въшздъ въ градъ възнскаше мѣстъ црѣкзвнштзѣннхъ С 220.18; шздзше повѣднѣ комнтоу вашемоу С 222.22.

С. *От гр.* κόμης. *Превелѣжа* и *гр.* πατρίκιος.

Неб. комит истор. ОА.

комзканьѣ, -ѣ ср. Според християнския църковен обред — комка, комкане, свето причастие. и по комзканьн. нметъ ппъ за ржкж старѣншааго СЕ 11б 5—6; и давъ ѣмоу комзканнѣ и знаменавъ ѣго С 25.13—14; и съ страхомъ и трепетомъ ... къ грздоуоуоуоу и страшноуоуоуе прнстѣпнѣ комзканнн С 405.23; да навзѣкнѣшн ѣако нже недостоинно въземѣйтъ стѣе комзканнѣ С 421.6.

комзканьѣ възатн. *Гр.* κοινωνέω. Комкам се, причестя се, взема комка, причастие. нн сватааго комканнѣа въземн С 361.27. *Изч.*

СЕ, С. *Гр.* κοινωνία, μυστήρια, μαρτυρία. *Вар.* комзканнѣ, комьканнѣ, комканнѣ.

Неб. комкане *диал.* ЕтМл, ВТР, ДА. *Срв.* комкване, комувание НПер; комка *диал.* Дюв, ДА; конка *диал.* ДА.

комзкатн, комзканѣ, комзканѣшн *несв.*

Комкам, причестявам, давам комка, причастие. и комзкатъ ѣ оба. и по комзканьн. нметъ ппъ за ржкж старѣншааго СЕ 11б 5. *Изч.*

СЕ.

Неб. комкам *диал.* ОА, ВА, Дюв, НПер, ЕтМл, ВТР, ДА. *Срв.* комкавам *диал.* Дюв, НПер, ЕтМл, ВТР, ПРОДД, ДА; Комкалото *МИ* ТХ,МИМ; Комчо *ЛИ*, Комчев *ФИ*, Комев *ФИ* СтИл,РЛФИ.

кондауьскъ, -ѣн прил. от *ЛИ*.

Кандакийски, който се отнася до Кандакия — етиопска царица [Деян 8.27]. прнведоша же чѣстзѣнааго съсѣда и стежера мжѣеннкомъ. крѣпа вързи камзѣка. феодрѣа неповѣднмааго. славзѣнзѣнаа проспафѣра. дроуѣааго скопца подражаа кондауьскзѣа. нже фнлнпѣу не покажетъ водзи крѣстнѣн са С 60.19—20. *Изч.*

С. *Гр.* τῆς Κανδάκης. *Вар.* кондауьскъ.

коновъ, -ѣ м. Котел, казан. дѣвъ б° птнцн въврѣжете та въ клокоштѣштъ коновъ. и пѣтн твоа въса съвѣратъ и сокомъ са сътворатъ С 233.23; и на оуѣрѣнн дѣнъ повелѣ сътворнѣн коновъ. и в'ложнѣн въ нѣ

пъцелъ н разварити ꙗ С 234.5; н похватнвѣша коннса отъ колесница възврзгоста н въз коновъ С 234.21; възврзгоша н самого того стѣаго въз коновъ пьцѣлзныи С 368.24. // *Образно.* Юда црѣ мой. моавъ коньвѣ оупьванъ моего СП 59.10. *Срв. СП 107.10.*

СП, С. Гр. λέβης, χαλκίον. *Вар. коньвѣ.*
Нѣб. Ѳ.

КОНОНОВЪ *прил. притеж. от ЛИ.* Кононов; на Конон. едннъ бѣ кононовъ оделъ С 35.3. *Срв. С 36.23. Изч. С. Гр. Κώνωνος. Вар. кононовъ.*
Нѣб. Ѳ.

КОНОНЪ, -а м. *ЛИ.* Конон — мъченик по времето на император Деций [249–251 г.]. *Пр. на 5 март. мѣсаца марта въ 5 днь чюдотворенна стѣаго конона нже въ нсаврн С 23.29; стѣин же кононъ видѣвъ нхъ толнко невѣрство С 30.21; н прнведъ него къ стоуоумоу кононоу С 41.18; стѣин кононе даждь мн сѣна моего С 44.3.*
С. Гр. Κώνων [вар. Κόνων].
Нѣб. Конон ЛИ, Кононов ФИ СтИл, РЛФИ.

КОНСТАНТИНЪ, -а м. *ЛИ.* 1. Константин — имп. Цезарь Флавий Валерий Константин Август — Константин I Велики — 306–337 г. *Пр. на 21 май. Мѣд̄ ма̄ н̄а̄ п̄а̄ стоумоу н велнмоу благовѣрнѣ. констатнноу цю. н мѣре его еленъи А 146b 7; поздѣ нѣкъгда въз слоуха възшедшемъ. мѣвѣнааго ѹстьнааго константна цѣсара. не прѣзрѣ нз кннгъи. напнсавъ. н посзлавъ того пооуштааше С 188.14; възшьдъ въз градъ. въз цркъзвѣ велнкжѣ. ѣже сзъзда цѣсар' коньстатннъ С 214.30; поставнша рнмъане црѣ нменемъ константна С 539.15.* 2. Константин — един от 42-та християни, умр. мъченически ок. 840 г. в Амория, Фригия, Мала Азия. *Пр. на 6 март. мѣсаца марта .ѣ. мжчєннє стѣинхъ ... мжчєннкъ. фєвдѣора. константна С 54.6–7.*

А. С. Гр. Κωνσταντῖνος. Вар. констатннъ, коньстатннъ, констанъннъ, констан'тннъ, константннъ, константннъ.

Нѣб. Константин ЛИ, Константинов ФИ, Коста ЛИ, Костов ФИ, Костадин ЛИ, Костадинов ФИ, Косъо ЛИ, Косев ФИ СтИл, РЛФИ. Срв. Костадин и Елена МИ, Костадиново дѣбе МИ ЙЗ, МИПан; Костадиново дере МИ ЙЗ, МИПир; Костадиново МИ ГХ, МИМ; Костувица МИ, Кустадини МИ КМл.

КОНСТАНТИНЪ *прил. притеж.*

КОНСТАНТИНЪ *градъ.* Гр. Κωνσταντινούπολις. Константинополь, столицата на Византия [дн. Истанбул в Турция]. стго юана хрѣсостома архиепискоупа. констатннъ града, ѹ̄ въ велкѣи четврзтокъ К 3а 24–25; отътолѣ оубо въз пєудаль лютж възпадъ правѣднєзѣн. прнноуждєнъ вѣи въз кзснатннъ [*погр. вл. константннъ*] градъ възити С 282.4; фотѣ патрндрха конъстантннна града слово на врѣвннцѣ н о лазарѣ С 332.13; ѣан'на архнєппа констатннна града златоочстааго слово на стѣжѣ пасхѣ С 479.4; сватааго оца нашего ꙗ архнєппа възвѣша константннѣ града С 486.19.

К. С. Вар. констанъннъ, коньстантннъ констатннъ, конъстантннъ, констатннъ, кзснатннъ, константннъ.

Нѣб. Вж. при константннъ.

КОНЪСТАТИНЪ *вжс. константннъ.*

КОНЬ, -нѣа м. Кон. сѣ въз оржжзѣхъ н сѣ на конѣхъ СП 19.8; не вѣдѣте ѣко конъ н мзскъ имъже нѣстѣ разоума СП 31.9; н пакъи нмъ за оуздаж конѣа цѣсара С 194.6; повелѣ конномъ свономъ осєдзлатн нємоу конѣ цѣсарьскъ С 221.18; негоже коньѣа люта сжшта н сверѣпа н напрасннѣа С 565.5. // Кола с конє, колєсннцѣ. видѣвъ же мѣсто трѣвно н красъно. сзлѣзе отъ конѣа поглѣумнтн сѣ С 146.12–13.

СП, С. Гр. ἵπλος, ὄχημα. Вар. конъ.

Нѣб. кон ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА. Срв. Коньовица МИ, Коня МИ ЙЗ, МИПан; Коньовото МИ ГХ, МИМ; Конярник МИ.

Конявица *МИ*, Коняво *МИ*, Конявска могила *МИ* ЙЗах,Кюст.; Конов връх *МИ*, Конярска *МИ* ИД,МИЛом.; Конев *ФИ*, Коняров *ФИ*, Конярска *ФИ* СтИл,РЛФИ.

коньнъ, -ын *прил.* Конен, конски; от, на коня. възмогаша отътръгнати ржцѣ его отъ оуздѣи коньнѣи цѣсарѣ *С* 193.9–10. *Изч.*

С. Гр. тоѡ ѳлпоу.

Наб. конен ОА, ВА, Дюв, МлВТР, ЕтМл, ВТР, АР.

коньскъ, -ын *прил.* Конски, конен. они же видѣвше старость юмоу поржгаша са н обѣшташа са. оупѣвжште коньскѣимъ ходомъ. н голѣнымъ своимъ *С* 31.6. *Изч.*

С. Гр. тоѡ ѳлпоу.

Наб. конски ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА. *Срв.* Конско СНМБ, Конски сай *МИ* ЙЗ,МИПан.; Конското дере *МИ*, Конски кладенец *МИ*, Конска пътека *МИ* ЙЗ,МИШир.; Конска бара *МИ*, Конски вирове *МИ*, Конски връх *МИ* ЙЗах,Кюст.кр.

коньстатнъ *вжс.* константнъ.

коньць¹, -а *м.* 1. Край, завършек, свършек, граница [където нещо свършва], предел; конец, и църствню. его не вѣдетъ коньца *М* Лк 1.33 *З*, *А*, *СК*. *Срв.* *СЕ* 2b 23; *С* 237.26; а се на концѣ приложи *А* 87a 13; въсеа коньчнѣи видѣхъ коньць. шнрока заповѣдь твоѣ сѣло *СП* 118.96; въ немъже сѣмрътъ. мѣнитъ са вѣити. а животъ ничетъ. коньца не имѣа *К* 12a 2; не вонте са. нзѣна во оузрѣте коньць *С* 36.11; възскорѣ н сѣворѣ епискоупъскѣи коньць приа *С* 202.29–203.1; негда коньць азъкъ вѣлѣзетъ. тѣгда въсь нздранѣ съпасетъ са *С* 347.16; потомъ же рокоу коньчавшюу са. пауче же вѣдѣ авѣиенне на коньць нсходаште. н вратни него въ егоуптѣ пришьдшемъ *С* 367.10; неша н снче не вѣсѣдованн. яроу тоу грѣховѣнѣи зълонн прѣсталъ коньць *С* 386.8. // Край [на текст, абзац, фрагмент]. н не хотѣше оутѣшити са яко не сѣтъ ко^{II}

СК, *Мт* 2.18; вѣрж повѣднша црѣствѣ ко^Е 8a 3; слово крѣтноѣ. ко^Е 33a 2; възвѣ нѣъ оун свон на оученикѣи своѣа. ко^Е *СЕ* 10a 22. // Само мн. коньчн. Крайца [на земята, на вселената], отдалечени места. и осѣдате и. тѣко приде отъ коньць землѣа. слѣзшате прѣмъдростн соломона *З* *Мт* 12.42. *Срв.* Лк 11.31 *М*, *З*; посылетъ гѣ анѣлѣи своѣа. н съвержтѣ ѡ коньць землѣа въса съвладнѣи. н творѣцѣа възаконне *А* *Мт* 13.41 *У*; проси оу мене н дамъ ти казѣкъ. достоѣнѣе твоѣе и одрѣжанѣе твоѣе коньць. землѣа *СП* 2.8; во въсѣхъ землѣихъ нздѣжъ вѣщанѣѣ нхъ. н въ коньцѣа въселенѣа глѣи нхъ *СП* 18.5; отъземлѣа врани до коньць землѣа *СП* 45.10; н оубоѣатѣ сѣа жнвѣщѣи въ коньцѣхъ. отъ знаменѣи твоѣихъ *СП* 64.9; тѣко въ ржцѣ его коньци землѣа *СП* 94.4; и коньца вѣсеа вселенѣа покрѣити тѣщитѣ са и на пѣсѣцѣ развнѣаа кротитѣ са *СЕ* 1a 19; роднла еси дѣво безъ мѣжа бѣа. непороуѣна нмѣши въ ржцѣ коньца. въсѣхъ древнаго *ТФ* *Б* 2. 2. Връх, връхна част. н посланъ азърѣ да омоучѣ коньць прѣста своего въ водѣ н оустоудитѣ казѣки мон. тѣко страждѣ въ пламенн сѣмъ *М* Лк 16.24 *З*, *А*, *СК*. // Крайници. отъгоннма во топлота отъ коньць тѣла *С* 89.25. 3. Смърт, кончина. адамоу же отъ ослоушаннѣа коньць приѣмшюу по дебатѣи сѣтъ н трндесатѣ лѣтѣхъ *С* 9.24; показавъ своѣж вѣрж. жнвѣ двѣ лѣтѣ въ добрѣ старостѣи н въ славыѣ. жнтнѣо коньць сѣконьчѣа *С* 51.28; дожн н до отъхода прѣподобнѣинхъ отъцѣ. достоннѣи жнзнн своѣа коньць оврѣте *С* 190.11; сѣстарѣвѣж же са оубо въ добрѣ старостѣи донде коньца жнтнѣо *С* 208.4.

вѣзвѣктѣ до коньца. *Гр.* телеѣται. Завършва, свършва. н вѣзвѣде прочен ѳн слочѣжѣ до конца *СЕ* 99b 22–23. вѣс коньца. *Гр.* ἀτελής. Без резултат,

без полза. оставилъ моленнѣя нхъ гб. бес коньца вѣити С 92.15.

отъ коньца ... до коньца. Гр. ἀπ' ἄκρου ... ἕως ἄκρου. От край, от края [на] ... до край, до края [на]. і съберетъ нзвѣраннѣя своѣя отъ четъиръ вѣтръ. отъ коньца земля до коньца нбѣ М Мк 13.27 З.

отъ коньць ... до коньць. Гр. ἀπ' ἄκρου ... ἕως [τῶν] ἄκρων. От край, от краищата [на] ... до край, до краищата [на]. і съберетъ нзвѣраннѣя его. отъ четъиръ вѣтръ. отъ кнѣзъ нбѣз до конецъ нхъ М Мт 24.31 З, А, СК, Н.

до коньца. Гр. παντελῶς, μέχρι τέλους, ἀπ' ἄκρου, εἰς τέλος, εἰς ἄκρον, εἰς τὸν αἰῶνα, τελείως. Докрай, завинаги [при наличие на отрицание — никога]. имене моего радн прѣтръпѣвзы же до коньца съ спнѣз бждетъ М Мт 10.22 З, А. Срв. Мт 24.13 М, З¹, А, СК; Мк 13.13 М, З; зане творнтъ мн троудъ вздовница си. да мыщъ еѣа да не до коньца прнходашти застонтъ мене М Лк 18.5 З, А, СК; възлюбль своѣя сщцаѣа во всемь мнрѣ. до коньца възлюбн ѣа М Йо 13.1; прнчаст(ни) во хо(у) вѣзхомъ. аще сво (по)ко. сѣан-чн(ѣ) его до коньца нзвѣст.. н(ъ) оудръжнмъ Е 8а 18; вко не до коньца забвѣнъ бждетъ ниште. тръпѣнне оубогъ не поръбнетъ до коньца СП 9.19; втзврати лице свое да не вѣдитъ до коньца СП 9.32; красота въ дѣсницѣ твоѣи до коньца СП 15.11; і оутврѣди сѣа въ вѣкъ жнвѣз бждетъ до коньца СП 48.10; нво гбъ вьсеантъ сѣа до коньца СП 67.17; дшѣ оубогъихъ твоихъ не забвѣди до коньца СП 73.19; не до коньца прогнѣваецъ сѣа. ни въ вѣкъ враждоуетъ СП 102.9; доколѣ гѣ забвѣдеш ма до коньца СЕ 73б 17-18; пострадахъ н сѣлахъ сѣа до коньца СЕ 76а 15; постнже же въ нхъ гнѣвъ до коньца К 3б 26; нъ нже

сѣтрѣпнтъ до коньца. тъ сѣзъсетъ сѣа С 71.1; даждъ мн оубо тръпѣнне. да до коньца осрамнтъ сѣа С 231.28; нъ елма же тѣи хоштеши дръжатн сѣа намн. то н до ньца (погр. вл. коньца, Заимов, Копалго, с. 475, бел. пог линия) іако чловѣколюбьць С 507.5; молнша него прѣвѣити отроковнчн оу него б дьнн. донѣлнже до коньца свободнтъ сѣа отъ вѣса С 520.15; помъшлѣла н воа сѣа. еѣа како въ отъчадннн прѣвѣзвѣз. до коньца дшѣ своѣя погубнтъ С 527.13; погубнтъ ма погубьнааго врага боура до коньца С 528.21.

въ коньць. Гр. εἰς τέλος, εἰς τὰ πέρατα. Докрай, изпяло, съвсем, завинаги, всякога [при отрицание — никога]. вражьѣ оскѣдѣшѣа орѣжьѣ в конецъ. н градъи раздроушилъ е СП 9.7; і наказанъе твоѣ. исправи мѣа въ конецъ. н наказанъе твоѣ само мѣа наоучитъ СП 17.36; въздвигни рѣцѣ твоѣ на грѣдъинѣ ихъ въ коньци. еанко лѣжавънова врагъ о сѣтѣемь твоѣмь СП 73.3; доколѣ гѣ гнѣваеш сѣа въ конецъ. раждежетъ сѣа вко огнь рѣвѣннѣ твоѣ СП 78.5. Срв. СП 88.47; въ всеъ земли нзнде слава него. н въ коньць вьселеннѣя повъитъ него С 509.1. до коньца плодъ творнтн. Гр. τελεσφορέω. Давам плод, узрявам. слышен отъ печалн богатствомъ н сладстьмн жнтнѣскымн потаплѣйтъ сѣа. а не до коньца плода творатъ СК Лк 8.14.

М, З, А, СК, Н, У, Е, СП, СС, СЕ, К, С. Гр. τὸ ἄκρος, ἐκβάσις, πέρας, πέρατα, πλήρωμα, τέλος. Вар. конць, конць, конецъ, коньць, коньць, кьнець, коньць.

Нѣб. конец остар. и dual. ОА, ВА, АК, Вот, НГер, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

коньць II нареч. Накрай, най-сетне, най-послед. н коньць негда прнзвѣанъ вѣистъ къ гоу. н мѣуенъ вѣивъ. сѣспанне се оставн на наказаннѣ намъ С 124.17. Изч.

С. Гр. τέλος.

Нѣб. Ø.

КОНЬУВАТН, КОНЬУВАИЖ, КОНЬУВАИШН
несв. Свършвам, довършвам, прекратявам. да вѣдетъ отъгаженъ отъ славы божна. призволи же ахнаж и александра оба презвучтера. зане коньуваиштоу тебѣ мжученне С 187.20–21. *Изч.*

С. Гр. λήγω. *Вар.* коньуваити са.

Нѣб. кончавам *остар.* и *диал.* ОА, НГер, ЕтМл, ДА.

КОНЬУВАТН СА, КОНЬУВАИЖ СА, КОНЬУВАИШН СА *несв.* Изпѣлнявам се, извършвам се, сбѣдвам се. не слзишнш ли что снн глаголтѣ. не вѣсте ^{ли} јако пророучско коньувааше са писанне С 403.9; кѣде бо подоба одолѣнна коньцоу. развѣ на повѣдѣнницѣ коньуваити са. повѣдникъ бо крѣстѣ С 427.30. *Изч.*

С. Гр. πληρόω, τελειόω.

Нѣб. *Вжс.* при коньуваити.

КОНЬУАНИЕ, -на *ср.* Свършване, свършек, завършек, край. а врагъ естѣ всѣ авѣи плѣвелъ днѣволъ. а жатва естѣ конуанне вѣкоу З Мт 13.39 А; повѣждѣ намъ когѣда си вѣдѣтѣ. и что естѣ знаменне твоего пришествнѣ н конуанне вѣка М Мт 24.3 З, А, СК; н по конуанн оутрѣнници поетѣ са Е 30б 6. *Изч.*

М, З, А, СК, Е. Гр. συντέλεια. *Вар.* конуанне, конуанше, конуанне, конуанне.

Нѣб. *Срв.* [о]кончание, кончина.

КОНЬУАТН, КОНЬУАИЖ, КОНЬУАИШН *св.* и *несв.* 1. Свърша, спра, прекратя, завърша. и коньуавшемъ дѣни възвращаиштемъ са нмъ. оста отрокъ нѣ въз нмѣ М Лк 2.43 З, А, СК, Б; и нацѣленнѣ твориж днѣсь н въз третн коньуаиж М Лк 13.32; коньуаннмъ вечернаѣа моѣв. и тѣ коньуатѣ. вѣкѣ н вѣсѣгда СЕ 66а 19,20; н коньуавшше уаамъ помолнша са С 70.24–25; коньуавшемъ же стѣннмъ молнтѣж. н рек'шемъ амннъ С 179.23; сего хлѣва марна родн. а црѣкзи приа. н по всѣа дѣни

намн ядомъ естѣ. н не коньуаетѣ са С 396.5; коньуа са оубо намъ алуѣвѣннн троудѣ. коньуа же са крѣстомъ С 427.27–28. 2. За запас от нещѣ – свърша, привърша. вниемомъ же стѣннмъ. коньуаша са тннн н жылане. тѣгда възвѣснѣв са повелѣ дрѣвесзи сжкатѣи втнн а С 178.16. ~ са *страг.* и *безл.*

М, З, А, СК, В, СЕ, С, В. Гр. τελείω, πληρόω, περαιόω, διανούω, διερχομαι, διαπανάω. *Вар.* коньуати, конуати.

Нѣб. кончай *остар.* ОА, НГер.

КОНЬУАТН СА, КОНЬУАИЖ СА, КОНЬУАИШН СА *св.* и *несв.* 1. Изпѣлня се, осѣщствя се, сбѣдна се. крѣщенне же нмамъ крѣстннн са. и како оудрѣжж са донѣдеже коньуатѣ са М Лк 12.50 З; да не вѣдемъ вѣко тѣло сольно. вѣко жена лотова. ли вѣко пѣсѣ на своѣа вѣвотнннѣ възвращаѣа са. и коньуаетѣ са на насѣ слово гнѣ СЕ 91а 6–7; онъ же јако отьць доуховннъ. ставаше ја глагола. господоу поспѣвѣвшоу коньуатн дѣло С 203.16; н оуѣсѣннж смокзи н коньуа са писанне С 352.1–2. 2. Привърша се, изчерпя се. коньуа са пѣснн дѣвѣи множаишѣа са *несв.* несеова пѣсаломъ асафовъ СП 72.1.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. τελείομαι, πληρόω, πληροομαι, λήγω.

Нѣб. *Вжс.* при коньуати.

КОНЬУННА, -зи *жс.* 1. Край, завършек. никтоже бо не приставѣатѣ. приставленнѣ. плата не вѣлена рнзѣ ветзѣв. възметѣ бо коньуннж своѣж отъ рнзѣи. и большн днра вѣдетѣ М Мт 9.16; а жатва естѣ коньунна вѣка. а жателе сѣтѣ аиѣли М Мт 13.39 У; и аште сотона възета самъ на са н раздѣлан са. не можетѣ статн. нъ коньуннж нматѣ М Мк 3.26 З; петръ же ндѣваше по немъ нъ далече. до двора архнерева. и възшедъ внижтрѣ сѣдѣваше съ слоугамн. вндѣвти коньуннж М Мт 26.58 З, А, СК; не оубонте са. подобаатѣ бо снмъ прѣжде вѣитн. нъ не оу авне

коньуна *М Лк 21.9 З, А, СК*; ꙗко коньуннѣ трѣстаго. възходатъ пѣвзци *Е 30б 11*; дръвци же пакзи въз подвигъ вьлѣвзше. воле же не можште до коньуннзи болѣвци сзтрѣпѣти *С 85.23*. // Краят на света. не оужасанте са. подобаатъ во вѣсѣмъ вѣити. нъ не тогда естъ коньуна *М Мт 24.6 З¹, А, СК, ЗП*; нъ тзгда придетъ коньуна *М Мт 24.14 З¹, А, Б*; бѣдѣте присно готови. ꙗко не вѣсте дѣни ꙗ часа. въ нѣже придетъ коньуна *СЕ 70б 25. 2*. Кончина, смѣрт, край на живота. ꙗ нзи прѣветоуацаѣ блѣвн. коньуннѣ. благъ н мнрнѣ дажди намъ. ꙗ вѣсѣмъ людемъ твоимъ *СЕ 66а 8*; нъ ꙗ развоинкзи нждаатъ. приуитаѣште сзмрѣти его. да ви сзмрѣтзное приуаштенѣ. неучстъ взила коньуннзи его *К 11а 19*. // Врѣхна точка, апогей. н дръвцъ вьвлѣче н отзригнѣ слово н словеса ... н прѣходнтъ видимадо житни коньуннѣ. въз наставенни нздранлнтъскзихъ ѣрзворнрзъцъ *С 277.18*.

на коньуннѣ вѣити. *Гр. ἐσχάτως ἔχω*. Бера душа, агонизирам. ꙗ молѣше н мзного гла. ꙗко дзшити моѣ на коньуннѣ естъ. да пришедъ възложн на нѣж рѣцѣ *М Мк 5.23 З*.

приспѣ коньуна. *Гр. ἀτέχει*. Свѣрши се, дойде, настѣпи краят. сзпнте прочее н поунванте. приспѣ коньуна приде часъ. се прѣдаатъ са снѣ ѣлѣвскзи въз рѣцѣ грѣшзникомъ *М Мк 14:41 З*.

М, З, А, СК, Б, ЗП, У, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. τέλος, πέρας, τελευτή, συντέλεια, πλήρωμα. Вар. коньуна, коньуна, коньуна.

Неб. кончина ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, ВТР, АР, РРОДД, ДА.

КОНЬУЪ *вжс.* коньць.

КОНЬУНЪ, -зѣн *прил.* Последен, краен, завѣршен. тогда вндаще кон'уъ(.)ое то осжжденѣе *Р V 3.35*; тогда в(...)'ньюъ(.)е ѡм(...)' *Р V 4.36*. *Изч.*

Р. Гр. τελευτός.

Неб. Срв. [без]конечен.

КОНЬУНѢ *нареч.* Най-сетне, накрай, най-последе, в заключение, напоследѣк. коньуннѣ же н на крѣстѣ приведоша н *С 481.1*; н не отзвратн лица своего отъ стоуада пльваннѣ. н коньуннѣе ꙗко овъа на заколеннѣе приведенъ вѣстѣ *С 481.5*; да придемъ въ самѣ главлѣ вѣштнѣ. коньуннѣе же веденъ взидаше на крѣстѣ *С 481.27*; н много мзисанѣвше н проказълѣвзше. коньуннѣе кѣдннъ аша сѣвѣтъ *С 515.1*; коньуннѣе вьннде сотона въз отроковнцѣ нѣвкжѣ *С 525.17-18*. *Изч.*

С. Гр. τέλος, τελευτός. Вар. коньуннѣ, коньуннѣе.

Неб. Ѳ.

КОПАТН, **КОПАѢ**, **КОПАЕШН** *несв.* 1. Копая. что сзтвориѣ ꙗко гѣ мон отземлетъ строенне домоу отъ мене. копатн не мож. хлжпатн стзждѣ са *М Лк 16.3 З*; н копаѣште коренне при епѣтѣ нже тзгда сзлоуѣн са тоу *С 52.9*; онн же мотзкзи н рзила въземзше копаша. н оврѣтзше моштн нзнесоша сз пѣснмн н хваламн *С 219.7-8*. // Прокопавам. повелѣ отзць ѡванъ мвсеоу нти нѣ на коѣ мѣсто. н копавшоу ровъ сзвратитн водѣ *С 275.12*. // *Прич. сег. деят. като сѣц.* **КОПАѢЩЕ** *м. мн.* *Гр. οἱ διασκάπτοντες*. Тези, конто копят, копаещите. дондоша копаѣште до сзсѣдъ крѣвжнзихъ. н вндѣвзше а сз многомъ оутвѣржденнѣмъ сзвзззззи печатн оловѣнзн нмжшта. ѡнсломъ л. н днвлѣхъ са *С 52.10-11*. 2. Окопавам, обрабатвам почвата. ндѣте на дѣло есе онзи ннвзи протнѣж не копанзи остаѣштъ. да ндѣте копанте н потрѣвнѣ *С 37.22-23, 23*. *Изч.*

М, З, С. Гр. σκάπτω, διασκάπτο, ὀρύσσω.

Неб. копая ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ВТР, АР, ДА. Срв. копам диал. Дюв, НГер, ЕтМл, ДА; Копаница МИ СНМЕ; Копана могила МИ ИД,МНЛом; Копач МИ ЙЗах, Кюст.; Копанина МИ, Копанище МИ, Копани път МИ ЙЗ,МИПан; Копачин дол МИ, Копаница МИ АМС,Полог.

копни, -*на м. ЛИ*. Копий – име на разбойнически водач от житието на Конон Исаврийски. и молаште своен^о старъшнинъ копна прнстжпнтн съ ннмн оувъштатн не могоша С 37.28; копнѣ же въ печалн възвѣ о съвѣта нхъ С 38.1; дондоша мѣста ндеже вѣ(шѣ) копнѣ старъшнина нмъ С 39.23. *Изч.*
С. Гр. Κόπτις [!]. Вар. копнѣ.

копнннкъ, -*а м.* Копиеносец; който е въоръжен с копие, който носи копие. съ любвннж прсно своемоу гн. взннж прѣстоятн боговн. полоуѣннвн етерн оржжнннн. такожде н копнннннн. скорн господьстѣн вранн С 463.26–27. *Изч.*

С. Гр. σκλητοῦχος.

Нѣб. Ø.

копръ, -*а м.* Копръ – ароматно растение, разновидност на анасона. горе вамъ кзнннгуна н фарнсѣн. лнце-мѣрн. вко отъдесатъствоуете матж н копръ М Мт 23.23 З¹. *Изч.*

М, З. Гр. ὄνητον.

Нѣб. копр НГер, Бот. Срв. копръ ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; Копръа МИ ГХ,МИМ.

копые, -*на ср.* Копие. дроуѣгъ же прнемъ копне проводе емоу ревра. н нзде вода н крзвь М Мт 27.49 З, А, СК. Срв. Йо 19.34 М, З, А, СК, Б; СЕ 50b 20; н копыемъ пронзъшоуоумоу бжнн ревра. бесплатъноке срьдьце мжчнтелю проводъ С 462.21; мон сънъ нздедетъ та отъ сзмрътнааго съна. монѣ копнне оуставнло нетъ. обраштанжштее са на та копые С 469.29, 30. // Голям широк меч. положн во пламѣно копые влюстн породж С 308.25; н копнне вансканжште са наведетъ. н паллицнж желъзнож пасетъ С 336.7; нже копыемъ пламѣнннмъ остѣнннѣ С 438.7. М, З, А, СК, Б, СЕ, С. Гр. λόυη, ρομφαία.

Вар. копне, копнне, копие.

Нѣб. копие ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

коравнць, -*а м.* Корабче, лодка, ладия. н вндѣвъ дѣва коравнца стоа-шта прн езерѣ М Лк 5.2 З; възлѣзъ же въ едннъ от коравнцю нже вѣ снмо-новъ М Лк 5.3 З, А; а дроушнн оуче-нннн коравнцьемъ прндж М Йо 21.8 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. πλοῖον, πλοῖάριον. Вар. коравиць, коравнць.

Нѣб. корабец, кораблец ВА; корабец МЛБТР.

коравнць *вжс.* коравнць.

корабль, -*на м.* Кораб, ладия, лодка. н възлѣзъшоу емоу въ коравь. по немъ ндж оученннн его М Мт 8.23 З, А, СК; н слышавъ нс. отнде отъ тоудѣ въ коравн М Мт 14.13 З; онъ же рече прндн. н нзлѣзъ нс коравлѣ петръ хождаше на водахъ. н прнтн къ нсѣн М Мт 14.29 З, А, СК, Б; дхмъ боуръ-номъ сзкросштъ коравла тарсен-сзскзнн СП 47.8; нмѣаше снн коравль котъкзѣ желъзнъ С 400.27; сего дѣла нзннаюу въ глжвннѣ неразоу-мыа плаваахж. розвѣ келнко нхъ можтъ христоса носаштааго коравья дръжатн са гонезнжтъ С 401.5–6. // *Образно.* плоу нсоуѣз море богъ въ аднн. дрѣво въ тъ дьнь дастъ оуспѣхъ. азъ же прнахъ дрѣво вѣчьное благо. еже прннмъ въ коравья мѣсто доуховъзнн. пронзирнвннхъ отърѣнж влнън С 428.24.

М, З, А, СК, Б, СП, С, Х. Гр. πλοῖον, πλοῖάριον, σκάφη, ὀκάς, ναῦς, πηδάλιον. Вар. коравлѣ, коравъ, коравь.

Нѣб. корабл *остар.* ВА. Срв. кораб ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; Кораб МИ ЙЗах,Кюст.кр.

коравъ *вжс.* коравль.

коравь *вжс.* коравль.

коравннкъ, -*а м.*

старъшнна коравннкомъ. Гр. ναύ-κληρος. Кормчия, водач на лодка или кораб. тако старъшнна вѣхъ коравннкѣмъ. н нстопнхомъ са н

погоубнхомъ много нмѣнне *С* 119.30.
Изч.

С. Вар. кораб'ннкъ.

Нѣб. корабник *пниж. остар.* ОА, ВА, Дюв,
МлБТР.

КОРАБЬУНН, -А м. Моряк, корабник
[образно]. жжа сжтъ грѣховьннн
сжжжн. твоа пленница сжтъ завнети, н
кораб'уна вѣсн *С* 400.15. *Изч.*

С. Гр. ναύτης. *Срв.* кораб'ннкъ.

Нѣб. корабчя *диал.* ВА, НТ, НГѣр, ЕтМл,
МлБТР.

КОРБАНЪ м. нескл. Курбан, дар на
бога, жертвоприношение, жертва.
взи же глѣе аште речетъ члкъ отъцоу
ан матери корбан. еже естъ даръ *М* *Мк*
7.11 *З.* *Изч.*

М, З. *Гр.* корвбѣн. *От евр.* qārbān. *Вар.*
корван.

Нѣб. корван *остар.* ВА. *Срв.* корбан ОА,
курбан ЕтМл.

КОРВОНА *вж.* карвана.

КОРЕНТН *вж.* корнтѣне.

корень, корене м. 1. Корен. вндѣша
смоковьнницъ оусохъшъ ис корене *З* *Мк*
11.20; юже во секыра при корене дрѣва
лежнтъ. въско оуво дрѣво не тво-
рашtee добра плода. посѣкайтъ *З* *Лк*
3.9 *СК.* // Род, потомство, издѣнка.
въстръгнетъ тѣя н прѣселитъ тѣя отъ
седа твоего. н коренъ твои отъ земля
живѣщнхъ *СП* 51.7; потомъ же несторъ
к'то въ тѣхъ мѣстѣхъ. добраго корене
обрѣтѣ са. наада нарцаемъ нмзи
женъ. живѣшта въ всѣ нарцаемъ
вндаа *С* 24.21; по нестнгѣ. добра
корене добра же н лѣтораслъ. показъ
добраа матн. тако оученннмн благъа
вѣрзи въскрмнла н пате *С* 96.16.

2. Прен. Корен, источник, начало.
иже егда оуслышатъ съ радостнж
прнемайтъ слово. и снн корене не
нмжтъ. иже въ врѣма вѣрж емайтъ. и
въ врѣма напастн остжайтъ *М* *Лк*
8.13 *З, А, СК;* и словомъ твоимъ
нсоушн корень емоу *СЕ* 35а 15; тако
во естъ зълзи тъ корень. въса горзи

дѣшж нашж боуѣж творитъ *К* 4б 11;
блаженъ павелъ глѣше тѣко корень
вѣсѣмъ зълломъ. отъ сзребролюблене *К*
4б 26. *Срв.* *С* 412.2-3; понеже сзмръ-
тъ дрѣвле. дрѣвѣнъ жезлъ примъши
ѣска рода. корень вѣрѣд. пжтъ обрѣ-
тѣши на сзвѣдь прѣстѣпнѣж *К* 10а
34; снче во нестъ зълзи корень тѣ. въса
лютѣн. оувазшша възвѣшша доуша
С 411.23.

не корене нскопатн. *Гр.* ἐκρίζω, ἀνα-
σκάπτω. Изтръгна из корен, изко-
рениа, унищожя. врѣма не корене
нскопатн нечѣстнѣ. н врѣма въсаднтн
благоуѣстнѣ *С* 357.8; не корене некопа-
тн многобожество. а въсаднтн еднж
власть *С* 357.15; не корене нскопатн н
сззъдатн. не корене нскопатн еаннзска
трѣвшта. а сззъдатн мжвеннчъскзи
цркъвн *С* 357.17, 18. *Изч.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. ρίζα, ῥίζωμα.
Вар. коренъ.

Нѣб. корен, корени ОА, ВА, АК, НТ, Дюв,
НГѣр, ЕтМл, МлБТР, ЕтБАН, БТР, АР,
ПРОДД, ДА. *Срв.* Корен *МИ* СНМБ;
Корньовица, *МИ* XX, ЛИМР; Коренотъ *МИ*
ГХ, МИМ; Коренливецъ *МИ*, Коренлива
пресьяка *МИ* ЙЗ, МИПан; Цанъовите
корене *МИ*, Коренливия пат *МИ*, Коренив
рът *МИ* ЙЗ, МИПир.

коренье, -я ср. събир. 1. Корени, коре-
нице, коренак. и мнмо ходаште
ютро вндѣша смоковьнницъ оузохъшъ
не кореннъ *М* *Мк* 11.20 *З;* и насади
кореннъ его и сплзнн земля *СП* 79.10;
н водоуж полнва него (!) коренна. да
всзъмрътнннмн плодзи въроуѣ-
штннмъ прнео цвѣтетъ *С* 354.3.

2. Прен. Основн. по сзъмрътн же него
домъ него на цркъве отължнша. н ко-
пажште кореннѣ при еппѣ же тзгда
сзлоучн са тоу *С* 52.9. // *Образно.* в
болъзнн дѣшн кореннѣ неразорнмое.
вѣрѣ оучнтелю. благоуѣстню сзмотре-
ннѣ *С* 313.11.

коренье нскопатн. *Гр.* ἐκρίζω. Из-
тръгна из корен, изкорениа. се
поставьяж тѣ дьнесь н кореннѣ нско-

ПАТН. Н ПАКЪИ ВЪСАДНТН. ОБОРНТН Н
ПАКЪИ СЪЗЪДАТН С 357.14.

М, З, А, СП, С. Гр. ῥίζα, ῥίζα, τὰ θεμέλια,
τὸ θεμέλιον. Вар. коренне.

Наб. Вж. при корень.

коревъз вж. коръовъз.

корецъ вж. корыць.

коринтѣне м. Само мн. Коринтяни,
жители на Коринт – главен град в
Ахая [сев. Пелопонес, дн. Коринт
в Гърция]. к корентне братне. вращно
насъ не поставнтъ прѣдъ бѣмъ Е 3а 9;
къ корентномъ. братнѣ. поспѣшъст-
воуѣще мѣм Е 34б 13; ѣ. нѣса непо.
апѣтаъ къ корентнем Е 38б 12; како
съблжднешааго въ корчунѣнехъ прн-
атн павълъ пѣвалъ С 527.4.

Е, С. Гр. Κορίνθιοι. Вар. корентн, корентне,
коренте, корчунѣне.

Наб. Ѳ.

корнеть, -н жс. Корист, материална
облага, печалба, нешто ограбено,
плячка. а понеже крѣплен его нашедъ
повѣднтъ н въсѣ оржжнѣ его отъметъ
на нѣже оупъвааше н корнеть его
раздаатъ М Лк 11.22 3; гѣ дасть
гѣз благовъстѣствоуѣшнмъ снлож
многж. црѣ снлз възлюбленаго лѣ-
потѣ. домоу раздаватѣ користъ СП
67.13; възраддоуѣж сн азъ о словесехъ
твоихъ. ѣко обрѣтааѣ корнеть мзногж
СП 118.162. Изч.

М, З, СП. Гр. τὰ σκύλα.

Наб. корист ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, МлБТР,
БТР, АР.

корнтн, корж, корншн несс. Коря,
укорявам. повѣждъ мн оубо ѡ жндо-
внне. что са пророкъ велнчавешн. а
прорнцнмааго крншн С 334.28–29;
не прнемьж чѣстн вѣчѣстнѣ матера.
аште владзѣкж корншн мене раба како
оувѣштавашн С 510.14. Изч.

С. Гр. βλασφημῶ, ὀρίζω.

Наб. коря ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА.

корнца, -а жс. Канела, дарчин – вид
подправка за ястия. корнцж н

б(...)^{сѣкж} вон(...) З 128а (Ягич, с.
128а, кирилска приписка, бел. пог
линия).

З.

Наб. Ѳ.

корнатъ, -а м. ЛИ. Корнут – епископ
на Икония [Ликаония, Мала
Азия], умр. мъченически ок. III в.
при управителя Периний. Пр. на
12 септември. мѣа сѣп бѣ стааго мѣа
корната епѣа конска А 116d 30; н стго
мѣа корната. епѣскоупа. нконъска Е
29б 12. Изч.

А, Е. Гр. Κορυνθός, Κορυνθός.

корннлѣ, -ѣ м. ЛИ. Корнилий – рим-
ски стотник от Италийския полк в
Кесария Палестинска [Деян 10.1],
според преданието – покръстен от
ап. Петър [Деян 10.31–44]. Пр. на
13 септември. памѣ ... н стго кор-
ннлѣ сътнѣа Е 29б 18. Изч.

Е. Гр. Κορυήλιος.

коръ, -а м. Мярка за зърнени храни
– кор, шест атически медимни,
еврейска мярка от 393 литра. онъ
же рече. сътомъ коръ. пышеннца З Лк
16.7. Изч.

З. Гр. κόρος.

Наб. Ѳ.

корыць, -а м. Мярка за зърнени хра-
ни – кор. тѣ же колнцѣмъ дазженъ
есн. онъ же рече сътомъ корецъ пыше-
ннца М Лк 16.7. Изч.

М. Гр. κόρος. Вар. корецъ.

Наб. Ѳ.

коръовъз прил. притеж. от ЛИ.

Кореев, които се отнася до Корей –
левит, възстанал против Мойсей и
Аарон. Синовете му са прочути
като певци по времето на Давид
[1 Пар 9.19; 26.1]. въ конецъ разоу-
мъ сновъ коръовъз псалмъ (!) СП 43.1;
въ концъ о снхъ коръовъхъ СП 45.1;
псалмъ пѣснѣ сновъ коръовъз во-въторжж
советъ СП 47.1; въ конецъ о тоуѣлхъ
сномъ коревомъ псаломъ СП 83.1.

СП. Гр. тоῦ Κορέ. От евр. qorah 'плешивост'. Вар. коревъ.

КОСАМОВЪ ВЖ. КАСАМОВЪ.

КОСНЖТН, КОСНЖ, КОСНЕШН СВ. Докосна, допра [до, в] нещo или някого. тѣгда коснѣ въ оуѣн гла. по вѣрѣ ваю вѣдн вама М Мт 9.29 З, А, СК; і прндѣ въ вндѣсандж. і прнвѣса къ немочу слѣпа. і молѣбахъ н да н коснетъ М Мк 8.22 З; нѣ ... коснѣвъ въ оухо его нецѣлан н М Лк 22.51 З; възлож прѣстѣи своа въ оушн его. і планиѣвъ коснж н въ таѣкъ М Мк 7.33 З, А, СК, Б. М, З, А, СК, Б. Гр. ἄπτοια.

Неб. косна [се] ОА, ВА, ЕтМл; коснувам [се] диал. ЕтМл, РРОДЦ, ДА. Срв. [до]косна [се].

КОСНЖТН СА, КОСНЖ СА КОСНЕШН СА СВ. Докосна се, допра се [до, в] нещo или някого. прнстѣпышн съ слѣда коснѣ са вѣскрнанн рнзѣи его М Лк 8.44 З, А, СК; къто естѣ коснѣвъи са мьнѣ М Лк 8.45 З; н хотѣвъ азъ датн немочу оукропъ. коснѣхъ са двѣрехъ н отѣрѣзоша са С 297.18; прнванжнѣвъ са къ юнцоу. н коснѣвъ са его рѣкама С 566.12.

М, З, А, СК, С. Гр. ἄπτοια.

Неб. Вж. при коснжтн.

КОСТАНТННЪ ВЖ. КОНСТАНТННЪ.

КОСТАНТННЪ ВЖ. КОНСТАНТННЪ.

КОСТАТННЪ ВЖ. КОНСТАНТННЪ.

КОСТЬ, -Н Ж. 1. Кост, кокал [на тяло]. осажате ма н вндѣте. вѣко дхъ плѣтн н костн не нматъ. вѣкоже ма вндѣте нмѣща М Лк 24.39; възша во сн да съвѣдѣтѣ (са) къннргѣи. кость не съкроу(шн)тѣ са его М Йо 19.36 З, А; н ицѣлан мѣа гѣ вѣко съмѣаша сѣа костѣ моѣа СП 6.3; ѡтѣ гласа въздѣиханѣъ моего. прѣлпе кость моѣъ плѣтн моѣи СП 101.6; възбранн емоу в'сѣхъ пѣтен. сжцинхъ по плѣтн. і скозѣ маса. і по жлаамъ. і по костемъ СЕ 36а 5; гвозднѣ во възндоша до костн его С 17.23. 2. Само тн.ч. Кости,

тленни останки, мощи. н съвѣра-вѣше костн стѣинхъ н пепелъ съметѣше възѣпаша въ рѣкѣ С 80.29; по трехъ же дѣнехъ іавнша са епнскоупоу града того ... іако сжтѣ съхранѣнѣи костн наша семь мѣстѣ С 81.3; н се просвѣтѣша са костн стѣинхъ въ водѣ. акѣи н свѣтнальннцн С 81.7; н тако съвѣравѣше костн стѣинхъ. мжѣеннкъ. положнша а въ ракахъ С 81.10.

М, З, А, Е, СП, СЕ, С. Гр. ὀστοῦν, σῶμα, λείψανα.

Неб. кост ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

КОТЕРЪ ВЖ. КОТОРЪ.

КОТЕРЪН ВЖ. КОТОРЪ.

КОТО [погр. СП 17.32] ВЖ. КЪТО.

КОТОРА, -ЪИ Ж. Спор, препирня, кавга, караница. н которѣ възвѣшн междуу господнномъ вельѣжда. н господнномъ ннѣвѣи С 218.4; та мн глаголѣштоу хѣ са авн. н которѣ тоу авнѣ раздрѣшн С 511.6. Изч.

С. Гр. διῆλεκτος, μάχη.

Неб. Ø.

КОТОРАТН, КОТОРАЖ, КОТОРАШН НЕСВ. Осъждам. въземла свѣтъ отъ распннѣштннхъ. по гѣн вора поштыѣ. вѣзаконнѣжѣ. котораѣтѣ дръзость. вѣзаконѣъ подѣиска К 11b 2. Изч.

К. Гр. καταδικάζω.

Неб. Ø.

КОТОРАТН СА, КОТОРАЖ СА, КОТОРАШН СА НЕСВ. Споря, препирам се, карам се. дѣвѣма прѣдѣлѣжаштема вештѣма. н котораѣшѣтема са нма дроуѣга къ дроуѣѣ С 59.14. Изч.

С. Гр. μάχομαι.

Неб. Ø.

КОТОРНЪ, -НН ПРИЛ. Свадлив, войнствен. боѣше во са тѣхъ мѣстѣ слѣшавѣ іако дръзн н которнчн сжтѣ въ ннхъ С 46.16. Изч.

С. Гр. μάχιμος.

Неб. которич остар. ВА.

КОТОРЪ, КОТОРН МЕСТОИМ. И СЪЮЗ.

1. Местоим. и съюз. 1. Кой [в пряк

въпрос]. въ въскрѣшенне оубо кото-
рааго отъ седмн бждетъ жена. всн бо
нмѣша ж *М Мт 22.28 З¹. Сrv. Мк*
12.23 М, З; Лк 20.33 М, З; которын
же от васъ. рабъ нмѣм ориштъ ан
пастцъ же пришьдъшию съ села.
речетъ двне мннжвз възлаш *М Лк*
17.7 З, А, СК; которын ию пауче
вълюбнтъ и *С 393.24. // Какъв. на*
ржкоу носд егоже трепештжтъ херо-
внмъ. которынмъ бо страхомъ *С*
456.18. 2. Някой [си], който и да е.
егда хоштешн котороучмоу стоучмоу
слоужбж творити *А 157в 9.*

II. Като съюз. 1. Въвежда подчи-
нени допълнителни изречения:
кой. и ти науса некатн въ себъ. ко-
торзи оубо бждетъ отъ ннхъ. хотан
сътворити се *М Лк 22.23 З. 2.* Въ-
вежда подчинени определителни
изречения: кой. вѣстъ же пѣрѣ въ
нхъ (!) которзи мзннтъ са (нхъ) вѣити
болен *З Лк 22.24.*

аще которын. *Гр. εἰ τίς.* Ако някой,
щом като някой, когато някой. аще
котоорааго цркзи отължуетъ въ мало
врѣма. вѣнѣ стовѣтн *СЕ 69а 5-6;* аще
котоорзи причетьннкъ блж сътвори. ж
лѣ да покдетъ са *СЕ 102а 23;* аще
котоораа жена отроуча оудавн. б. лѣта
да поетъ са *СЕ 103а 17;* аште ан да
котоорн сжпротнватъ са о томъ, то да
предажтъ са сждоу *С 174.18.*

М, З, А, СК, СЕ, С, Х. Гр. τίς, ποῖος, τίς.
Вар. котеръ, котерзи, которын, которзи.

*Неб. котри dual. НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
МлБТР, ДА.*

котоорнъ, -зи *прил.* Свадлив, заяд-
лив. отъвращаатъ са събора отъ-
метжштннхъ са. гнжшаетъ са кото-
рнааго гласа нхъ. ненавднтъ оустъ
на бога глаголжштннхъ неправды
С 510.5. Изч.

С. Гр. παρόνεος.

Неб. Ø.

котъка, -зи *жс.* Котва. нмѣаше снн
корабль котъкзи желъзны *С 400.27.*
Изч.

С. Гр. βύκουρα.

*Неб. котка 'котва; желъзна скоба и под'
dual. Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР,
ПРОД, ДА.*

котъга, -зи *жс.* Горна или долна дре-
ха, риза, плащ. облѣчена въ котъгж
льнѣнж. раздъранж отъ горзи дожн н
до долоу *С 187.4; гн кто тн нестъ*
раздъралъ котъгж С 187.12; то ко-
тъгж съвлѣкъ съ себе дадѣаше нн-
штоучоучмоу *С 207.14;* не поманж ко-
тъгзи растръзанна *С 367.17;* протъзи
ма котъгзи анштете. се въ багрѣ-
ннцж облѣченъ съждж *С 368.10. //*
Постелка, парче плат за пости-
лане. съраштамъ него стелжште ко-
тъгзи. како. еже нштннмъ постн-
латн С 341.12; мнѣ рече котъгзи
постнааешн егда ншттаа одѣваешн
С 341.18; постеламъ кемоу котъгзи.
да съ дѣтмн намъ бждетъ въпнтн
пространство *С 341.22. Изч.*

*С. Гр. χιτόν, κόλβιον, ἱμάτιον. От лат.
cotuca.*

Неб. Ø.

котълъ, -а *м.* Котел, медник, меден
сѣд. и нна мзнога сжтъ тже принаса
дръжатн. крыштеннѣ стькльннцамъ н
чъваномъ. и котъломъ н одромъ *М Мк*
7.4 З. Изч.

М, З. Гр. χαλκίον. Вар. котълъ.

*Неб. котел ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА. Сrv. Котлѣте*
МИ, Котловарица МИ ИД, МНЛом;
Котлинѣ МИ ЙЗах, Кюст.кр.; Котел МИ,
Котлари МИ, Котленци МИ СНМБ;
Котѣла МИ, Котлен МИ ЙЗ, МИПир.

кошь, -а *м.* Кош, кошница. и тша всн
н насѣтнша са. и възаса нзѣйтъкъзи
оучроухъ. дъва на десате коша не-
пальнѣ *М Мт 14.20 З. Сrv. Мк 6.43*
М, З; Лк 9.17 М, З; Йо 6.13 М, З; нн
помынте дъ хаѣвъ. патн тзисжштъ. и
коанко кошь възасте *М Мт 16.9. Сrv.*
Мк 8.19 М, З; ѣзъика егоже не зна
оучслъша и, отънатъ отъ врѣменъ хри-
бетъ ихъ, ржцъ его въ коши поработасте
СП 80.7; н отъць съвршн. н бѣ кошь

апостолъ овъзмаша С 396.3. Изч.

М, З, СП, С. Гр. κόφινος. Вар. кошъ.

Нѣб. кош ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Кошове МИ СНМБ; Кошевете МИ ЙЗ, МИПир; Кошевето МИ ЙЗах, Кюст.

кошънница, -а ж. Кошница, кош. н възаса. извѣитъкъи оукроуѣхъ. седмъ кошънницъ исплъзнь М Мт 15.37 З, А, СК. Срв. Мт 14.20 А, СК; Мк 8.8 М, З; Йо 6.13 А; нн лн ж хлѣбъ. четъиремъ тѣжштамъ. і колнко кошънницъ възасте М Мт 16.10 З. Срв. Мк 8.20 М, З; двѣ на десѣте во вѣста кошънницъ оукроуѣхъ осталь С 428.30. Изч.

М, З, А, СК, С. Гр. σφύρις, κόφινος. Вар. кошънница, кошница.

Нѣб. кошница ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА. Срв. Кошница МИ, Кошничари МИ СНМБ.

кравнн, -ѧ ж. Сандъче, ковчеже за съхранение на нещо. ѿца авго хл. въложенне. поѣса ѣнааго прѣтзнянъ вѣа лежащааго въ стѣ кравнн А 153b 9; тоу ѿвснфъ съваданъ бзвзвн въ егюптѣ въ тем'нницн. въ образъ хсѣвъ съвазъню гню. тоу мѡуѣснн въ тзмнзвнхъ ннзъ. такоже вѣ въ кравнн С 460.28. Изч.

А, С. Гр. θήκη.

Нѣб. крабия ВА.

крагн ? [С 304.29] вж. кратн.

крада, -зи ж. 1. Клада, куп горящи дърва. пнвннн рече не нѡудн нъ крадаж раждзвн н самн въ нѣ вълѣземъ С 138.19; то слзшавъ нзлѣвъ н авнне наложн крадаж велнкж. н лѣвѣжъ свожъ ржкж възложн на огнъ С 516.13. 2. Жертвено огнище, олтар. н прнстѣпнвъ васнанскъ къ крадѣ рече жерьцемъ. что кестъ нма богоу вѣшемъ. онн же рѣша аполонъ С 21.1. Изч.

С. Гр. πῦρ, πυρά, βωμόс.

Нѣб. Ѳ.

крадоводнтн, **крадовождж**, **крадово-**
дншн несв. Прич. сег. деят.

крадоводан м. ег. и мн. като същ. Гр. ὁ συλαγωγῶν. Измамник, прелъстител. влѡдѣте еда кзто взи естъ крадоводан. прѣмждростнѣж н тѣщѣж. лестнѣж Х II Аа 6; да трѣвѣ естъ трѣзва дѣша. нмже мзнозн сѣтз крадоводащен фнлософнѣж н тѣщѣж лестнѣж Х II Вб 23-24. Изч.

Х.

Нѣб. Ѳ.

кран, -ѧ м. 1. Край, рѣб на нещо. вндѣаше патрнархъ третнаго на десѣте сѣдашта на кран стола С 121.24. // Само мн. Крайници [на човешкото тяло]. потому кран отъпаданѣт. тѣла. такоже огнѣмъ горжштемъ. отзгоннма во топлота отъ конецъ тѣла С 89.23. 2. Крайбрежие, бряг. подовзно естъ цѣрствене нѣбское неводоу възвржено въ морѣ ... иже егда исплъзн са нзвлзкъше н на кран. і сѣдзше нзѣаша доврзвн въ сѣждзѣ М Мт 13.48 З, СК.

кран рнзѣ [рнзѣ]. Гр. τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου. Край, пола на дреха. прнстѣпншн съ задн коснж са краи рнзѣ его СК Мт 9.20; аще тѣкмо коснж са краи рнзѣ его спѣж са СК Мт 9.21; прнкоснж са краи рнзѣ его. н авне оуста крвн теченне СК Лк 8.44; атнне краи рнзѣ крадѣваше нцѣлѣннѧ С 473.19.

съ възшънѧаго краи до ннжънѧаго. Гр. ἀπ' ἄνωθεν ἕως κάτω. От горе до долу. і се катапетазма цѣрквнаѣ раздзра са. съ възшънѣаго краѣ до нн[...]жънѣаго на дзвое М Мт 27.51 З, А, СК. Изч.

М, З, А, СК, С, Гр. ἄκρα, ἄκρον, αἰγιάλος. Вар. краи.

Нѣб. край, краища мн., краище ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Краището МИ ИД, МНЛом; Края МИ ГХ, МИМ; Краище МИ ВП, ТО; Краището МИ ЙЗ, МИНав.

крамола, -зи ж. Крамола, раздор, размирица, бунт. иже вѣ за едннѣж крамолаж възвзшжѣж въ градѣ н оубнн-

ство въврженъ въ темьннцѣ М Лк 23.19 З; отъпоустн же нмъ въсажденааго въ темьннцѣ. за крамолаж н оубннство егоже прошаахъ М Лк 23.25 З; н кра(м)олз д(омо)жнвѣцъ. рѣцѣмъ въсн ꙗн Е 22а 5; аурннанъ же оубоавъ са народа еда крамолаж въздвнглнжтъ. дастъ о нею отъвѣтъ повеавъ главѣ нма отъсѣштн С 14.3. Изч.

М, З, Е, С. Гр. στάσις.

Нѣб. крамола ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА. Срв. Крамолин МИ СНМВ.

крамольннкъ, -а м. Размирник, метежник, бунтовник. в крамольннчѣ бжнн н враже нстннѣ. акъ влѣкъ прншедъ на рѣвз нмоу закладъ понде С 49.30; многоу же народъ сътекшоу са. н мзсладштемъ възхватнтн правьдннка моштн. н оубеннкоу него. възпрѣтнша нмъ. пак° крамольннкомъ С 219.15. Изч.

С. Гр. ἀνταρτης, [ὁ] στασιώδης.

Нѣб. крамолик dual. ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ПРОДД, ДА.

кранневъ прил. притеж.

краннево мѣсто. Гр. Κρανίου τόπος. Краниево място, лбно място. Мястото, където е бил разпънат Исус Христос; Голгота. н прншедъше на мѣсто нарнцаемое голзгота. еже естъ нарнцаемое краннево мѣсто М Мт 27.33 З, А, СК. Срв. Лк 23.33 М, З, А, СК; Йо 19.17 М, З, А, СК, Б; н прнвѣса н на мѣсто голзгота еже естъ съказуемо краннево мѣсто М Мк 15.22 З, А, СК. Изч.

М, З, А, СК, Б. Вар. кранневъ, кранневъ.

Нѣб. Ѳ.

краса, -ы жс. Украса, украшение, нажит. н вестн а въ цркъзвнште коумнрзское. вѣахъ же капншта та позлаштена н оукрашена. красонъ многоцѣвнзнож С 176.25-26. Изч.

С. Гр. κόσμος.

Нѣб. Срв. [у]краса.

краснн, крашж, красншн несс. Крася, украсявам, разхубавявам; подреждам красиво. горе вамъ кзннжъннцн н ф(а)рн)сѣн н впокрнтн. вко знждетѣ грѣвз пророчьскына н краснте ракы праведннхъ М Мт 23.29 З¹; оукраше н тогда тѣ трапезж тѣ н снжнзннѣ краснѣ К 8а 14; тако н вестъдъз благъ. оустраанжтѣ сѣвѣстн послѣшанжштннхъ. красаште. н оутврѣждатѣ нмъ дша С 544.4. Изч.

М, З, К, С. Гр. κοσμέω, διακοσμέω. Вар. краснн.

Нѣб. крася [се] ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ПРОДД, ДА.

краснн са, крашж са, красншн са несс. Крася се, украсявам се. нъ тѣчннж н словесъ пророчьскыннн н законънзнннн. акъ лнственнѣ красаште са С 346.18-19. // Кича се, изтъквам се, гордея се. н тѣ внсрѣ адъскы нмнже са красатъ С 335.15; аште н несѣвѣднана юудеса нсповѣдал. оуштрашж послѣшанжштааго. не толма о тѣвхъ такоже о крѣстѣ крашж са. такоже се нѣчто рекж. отъ дѣввз нзнде ꙗс С 428.11. Изч.

С. Гр. θαλασσεύομαι, σερνύομαι, κομῶμαι.

Нѣб. Вж. при краснн.

красоватн, красочѣж, красочешн несс. Крася се, украсявам се. взнтн въ то врѣма. въ неже смокы лнственнѣ красочѣше. нъ оуто заштнцал едначѣ грѣхоу цвѣтжштоу С 352.6. Изч.

С. Гр. κομῶω.

Нѣб. красувам [се] остар. ПРОДД.

красоватн са, красочѣж са, красочешн са несс. Крася се, украсявам се. прнде къ нмоу, оврѣте лнственнѣ красочѣште са. не нмѣнштъ же н плода смрѣтн С 351.17-18; взы веселнте са смѣхомъ. азъ же пѣтннемъ. взы красочѣете са златомъ. азъ же крѣстомъ С 19.21; послѣхоуѣтѣ мн мждростн слово глаголетъ тако вогъ смрѣтн не сътворн. нн красочѣетъ са пагоуѣвѣ жнзн С 389.6-7. Изч.

С. Гр. κομῶω, τέρπομαι.

Нѣб. Вж. при красоватн.

красота, -зи жс. 1. Красота, хубост, гармония. прѣпоѣши сѧ жрѣжземъ твоимъ по бѣдрѣ твоѣи силнѣ. красотойъ твоѣй і добротойъ твоѣй *СП* 44.5; познахъ въсѧ пѣцѧ нѣснзѧ и красота сельнаа съ мьной естъ *СП* 49.11; гѣ же нѣса створи ісповѣданіѣ красотѣ прѣдъ нимъ. свѣтѣни велѣлѣпота въ свѣтѣлѣ его *СП* 95.5; салньце свѣта съвлзкъ са облѣуе са въ тѣмж. лоуныскаа красота напрасно омръуе *С* 475.14; нъ игда себѣ добрѣ оустронтъ. тѣгда съ всеѣ красотойъ да неходнтъ. и така словеса да нзионтъ *С* 497.21. 2. *Прен.* Наслада. исплзѣши мѧ веселѣтъ съ лицемъ твоимъ. красота въ дѣсници твоѣи до конзѣ *СП* 15.11; да зрѣж красотѣ гнѧ. и посѣштаѣж цркѣви свѣтъа его *СП* 26.4; оуготовити са отъселѣ. не на покон. ни на пнщѣ. ни на нно етеро земънзѣхъ красотѣ славлзѣнзѣхъ *СЕ* 90а 17–18. *СП, СЕ, С. Гр.* ὡραϊότης, εὐπρέπεια, εὐκοσμία, θερπότης.
Нѣб. красота ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА.

крата, -зи, жс. Язва, рана; коричка на рана. і теченне крѣви вѣщнсалное за творьшннмъ. отътрасѣшннмъ крѣстѣ отъ строупнвзѣхъ *СЕ* 53b 3. *Изч.* *СЕ. Гр.* στίχια λέπρασ.
Нѣб. крата ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА; Крастава *МИ*, Краствате *МИ* ГХ,МИМ.

красн, крадж, крадешн несв. 1. Крада, открадвам, ограбвам, отнемам. идеже ни үрѣвъ ни тѣлѣ тѣлнтъ. идеже татне не подзкопавѣнтъ. ни краджтѣ *М* Мт 6.20 З, А, СК. *Срв.* Мт 6.19 *М, З, А, СК*; не кради ни лѣжа послоушѧ *СК* Мт 19.18; запрѣщаетъ ти гѣ. і нзгоннтъ тѧ трасавнице. краджщнѣ отан снаѣ его. тѣмойъ задѣлѣщн са. ѣко и татъ *СЕ* 47b 14; w развоинѣе. желѣмѣж татѣж. крадомоумоу ісповѣдаѧ *К* 11b 29; ти тако въ мнѣжѣ молнтѣвѣ ісповѣданнемъ тѣуно краденоуоумоу съложнѣвъ за-

томъ нли съреврѣмъ прннестн *С* 42.22–23; іакоже не съмѣтн ннкомоуже начатн крастн *С* 43.4. // *Образно.* атне краи рнзѣ крадѣваше нцѣлѣнѣа *С* 473.20. 2. *Прич. мин. деят. като същ.* крадын *л. ег. Гр.* ὁ κλέψας. Този, който краде; крадец. онъ же драхлъ отнде еже ^{не} погнѣва са на крадѣшааго. похоуланѣвъ же крадѣшааго о несѣтостн него *С* 42.10, 11. *М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр.* κλέπτω, ὑποκλέπτω, ἀφαιρέω.
Нѣб. крада ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА.

красѣлѣ, -н жс. Пѣдпѣдѣк. распрострѣ облакѣ въ покровѣ имъ ... просншѧ и прѣдѣ красѣлѣн. и хлѣва нѣснаго насѣтн ѧ *СП* 104.40. *Изч.* *СП. Гр.* ὀρθουομήτρα.
Нѣб. ∅.

красно нареч. Прекрасно, приятно, угодно. се оубо коль добро і коль красьно. еже жтн братн въкоупѣ *СП* 132.1. *Срв. СЕ* 11b 16. *Изч.* *СП, СЕ. Гр.* θερπός.
Нѣб. Срв. [пре]красно.

красьнъ, -зѣн *прил.* 1. С красив вѣншен вид. горе вамъ кыннжннцн и фарнѣн. впокрнтн. ѣко подобнте са гровомъ повапненомъ. іже влѣтѣдѣ оубо сѣтѣ красьнѣ *М* Мт 23.27 З¹; вѣн въ коупѣ. вндѣтн красьнѣжн снхъ і ненстѣлѣнзѣхъ бракъ красотѣ *СЕ* 88a 1; съ красьнойъ женоѣ съпраже са *С* 169.6; вѣстѣ по овзѣуаю молаштоу са кемоу въ полоуноштн вндѣтн юношѣ красьна стоашта прѣдѣ ннмъ *С* 187.3; вндѣж вѣи мжн растомъ добрѣ. и красьнѣ и словомъ оумѣдренѣ *С* 175. 24; іелнко сѣтѣ воннн подѣ цѣремъ. ни сѣтѣ акѣ вѣн. ни хрѣвѣрн. ни мѣдрн ни красьнн. ни тако любннн мноѣ *С* 71.12. // *Образно.* красьнѣвшѧ добротойъ паѣе снз ѣлѣвѣ *СП* 44.3; прѣмѣте пѣсаломъ і даднтѣ тоумѣпанѣ. пѣсалтѣрѣ красенѣ і съ гѣслѣми *СП* 80.3; съкоупн і орѣганъ съврѣшенѣ. прѣгѣ-

дѣнницѣ краснѣ. свѣршенѣ стоумоу
дѣхоу *СЕ* 94а 19. // Разкошен,
разкошно обзаведен. н не трѣвоу-
етъ нзѣна красенъ хлѣвннъ *С* 204.16.

2. Цветущ. развотѣжтѣ краснѣла
поустѣннѣ. ꙗ радостнѣ хлѣми прѣпѣв-
шнѣтѣ сѣ *СП* 64.13; нмѣаше во епис-
коупѣ снснннн. врѣт'поградъ краснѣ
С 223.11; краснѣншѣ пажнтѣ намъ
ѣвннѣ *С* 495.17-18. // Доброка-
чествен. ннѣа нх' мрѣвнѣа жнѣзѣ
акѣ класѣ краснѣннѣа н зѣрѣвѣа вѣс
троудѣ нзѣрастн *С* 388.10.

М, З, СП, СЕ, Р, С, МЛ. Гр. ὠραῖος, θερμός,
τέλειος, περικαλλής, κολυτελής, λευχείμων.
Вар. красенъ, краснѣ.

Нѣб. красен поет. ОА, ВА, НТ, Дюв, НГѣр,
ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА. *Срв.* Красен
МИ, Красенско кале *МИ* ЙЗ,МИПан;
Красен *ЛИ*, Краса *ЛИ*, Красински *ФИ*,
Красев *ФИ*, Красимир *ЛИ*, Красимира
ЛИ СтИл,РЛФИ.

крата *вжс.* кратѣ.

кратн *жс.* [?] *неизм.* Вик, крясък,
глѣчка, шум. рече бѣ кѣ аврамоу
кратн [*погр. вл.* крагн ?] въплѣ
содомъскѣ н гоморьскѣ нде кѣ мнѣ
сѣшъдѣ оубо внждѣ *С* 304.29. *Изч.*
С. Гр. κραυγή.

Нѣб. Ø.

кратъ *вжс.* кратѣ.

кратѣ *нареч.* В съчетаніе с числ. бр.
дѣва кратѣ. *Гр.* δίς. Два пѣти, дваѣ.
прѣжде даже кокотѣ не възгласнтѣ
дѣва кратѣ. отврѣжешн сѣ мене *М*
Мк 14.72 *З*; поштѣ сѣ дѣва кратѣ
въ соботѣ. десатннѣ даѣкъ вѣсего еанко
прнѣажнѣ *М* *Лк* 18.12 *З, А, СК.*

трн кратѣ. *Гр.* τρίς. Три пѣти,
триѣ. прѣжде даже кокотѣ не въз-
гласнтѣ. трн кратѣ отврѣжешн сѣ
мене *М* *Мт* 26.34 *З, А, СК. Срв.* *Мт*
26.75 *М, З, СК*; н глатѣ. трн кратѣ.
пѣе се *Е* 30б 13-14.

пѣть кратѣ. *Гр.* πεντάκις. Пет пѣти.
внѣштнѣмъ же нзмѣннѣшемъ сѣ

пѣть кратѣ. н отънемогъшемъ *С*
103.26.

седмѣ кратѣ [кратѣ]. *Гр.* ἑπτάκις.
Седем пѣти. ꙗ отъпоуштѣ емоу. до
седмѣ кратѣ лн *М* *Мт* 18.21 *З*!; седмѣ
кратѣ дѣне хвалнхъ тѣа *СП* 118.164.
седмѣ десѣть кратѣ седмнѣцѣ. *Гр.*
ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. Седемдесет
пѣти по седем, седем пѣти по
седемдесет. не глѣкъ тѣвѣ до седмѣ
кратѣ. нз до седмѣ десѣтъ кратѣ
седмнѣцѣ *М* *Мт* 18.22 *З*!. *Срв.* *СЕ*
75б 18-19.

ѣ кратѣ. *Гр.* ἑκατονταπλασίον. Сто
пѣти, стократно. сѣтворн плодѣ ѣ
кратѣ *СК* *Лк* 8.8; рекжтѣ людне
вѣн. ѣ кратѣ гн помнлнѣн *Е* 31а 8.

коль кратѣ, колькратѣ. *Гр.* ποσάκις.
Колко пѣти, колко често. петрѣ рече.
гн коль кратѣ сѣгрѣшнтѣ вратрѣ мон
вѣ ма. ꙗ отъпоуштѣ емоу *М* *Мт* 18.21
З!; коль кратѣ вѣсхотѣхъ сѣвратн
ѣада твоѣ *М* *Мт* 23.37 *З*!, *А. Срв.*
Лк 13.34 *М*; колькратѣ прогнѣвашн
ꙗ вѣ поустѣнн *СП* 77.40.

мъногѣ кратѣ, мъного кратѣ. *Гр.*
πολλάκις. Много пѣти, многократ-
но, често. зане мъногѣ кратѣ пѣтѣ
н жжн желѣзнѣ сѣва(зѣ)нѣ сѣцнѣю.
прѣтрѣзѣахъ сѣ отъ него *М* *Мк* 5.4 *З.*
М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, СС, С. Вар. кратѣ,
кратѣ.

Нѣб. *Срв.* кратен; [много]кратен,
[сто]кратен, [едно]кратен.

крестнѣнъ *вжс.* крестнѣнъ.

крестнѣнъ *вжс.* крестнѣнъ.

крестнѣнъскѣ *вжс.* крестнѣнъскѣ.

крнѣз [*погр. СП* 5.7] *вжс.* крѣвъ.

крналатѣ, -ѣн *прил.* Крилат, хвѣркат,
летащ. нже прѣтварѣше сѣ овогда ...
же крналатѣмъ пѣтнѣамъ подоба сѣ.
орѣлоу н стрѣкоу *С* 7.24-25. *Изч.*
С. Гр. πετεινός.

Нѣб. крилат ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГѣр,
ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА.

крноло, -а ср. Криво, крилице. колы кра-
ты възсхотѣхъ съвзрати ѹада твоѣ.
ѣкоже съвнраатъ кокошъ птензца
своѹа подъ крнлѣ М Мт. 23.37 З¹, А.
Срв. Лк 13.34 М; въ кровѣ крзлоу
твоѣю покрзѣиши мѣа. ѡтъ лица
нечьстнвзихъ оѡтрашѣишнхъ мѣа СП
16.9; н. възиде на хероѡвѣмъ і летѣ.
летѣ на кроулоу (погр. вл. крнлоу,
Север., с. 18, бел. под линия)
вѣтрзню СП 17.11. Срв. СЕ 56б 21;
не крнѣама нъ плаштаннѣнѣа бога пок-
рзѣвзша С 458.7. // Прен. Криво,
закрива. плештема своѣа осѡвнѣтъ тѣа.
і подъ крѣлѣ ѡго надѣвѣши сѣа СП 90.4;
сѡвнн крнлоу твоѣю надѣвѣи сѣа С 353.27.
крноло цркзвѣвноѣ. Гр. πτερούγιον τοῦ
ἱεροῦ. Най-високото място на Иро-
довия храм в Ерусалим. і поставн н
на крнлѣ цркзвѣвѣемъ М Лк 4.9.
Срв. Мт 4.5 З, А, Б.

М, З, А, Б, СП, СЕ, С, МЛ. Гр. πτερούξ,
πτερούγιον. Вар. криво, криво, крѣло, крзло.

Нѡб. криво ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА.

крнннца, -а жс. Глинен съд, кърчаг,
гърне. нмѡаше же вѣрма хлѣбзи
ѹнетзѣ н топлзи ... н крнннцѣа медоу н
сзложнвз отнде С 291.8. Изч.

С. Гр. στάμινος.

Нѡб. Срв. крива 'съд; кутия; мярка за
зърнени храни' ОА, Дюв, НГер, ЕтМл,
МлБТР, БТР, АР, ДА.

крннз, -а м. Крин, лилия. сзмотрѣте
крннз сѣлзвнзихъ. како растжѣтъ М Мт
6.28 А. Срв. Лк 12.27 М. Изч.

М, А. От гр. κρίνον.

Нѡб. крин ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
МлБТР, БТР, АР, ДА.

крнтъ, -а м. МИ. Крит — остров в Сре-
диземно море. мѣа дѣ н ѣ стзнхъ
мкз і. же в крнтѣ А 132б 5. Изч.

А. Гр. Κρήτη. Вар. крнтъ.

крнѡава, -зи жс. Крещене, викове,
вайкане, оплакване, ридание, сте-
нание. лютомъ гнѣвомъ градѣа нро-
домъ внѣмзѣ. гѣгда крнѡава н тръзѣ-

ннѣа мжжѣ н женѣ. въ градѣнзнхъ
стыгдахъ н междахъ С 397.11. Изч.

С. Гр. οἰσμοῦν.

Нѡб. Ѳ.

крнѡати, **крнѡж**, **крнѡшн** несв. Крещя,
викам, надавам вик. і вндѣ мльвѣ
н плаѡжшѣа сѣа. і крнѡашѣа мзного М
Мк 5.38; і в'сѣхъ пострашенѣн ѣлскз.
страшѡшннхъ взи. крнѡѡѣе нзвѣганѣе
і отзхѡднѣ СЕ 45б 14; самн же сѣа
вѣсѣмъ кажжшѣе по въздоухоу. крн-
ѡаахъ повѣдажшѣе своѣа нмена С
52.29; крнѡашѣема нма велнкомъ
гласомъ С 137.13-14; крнѡашѣема же
нма крѣстнѣана кесѣѣ. не обрѣтѣшѣе ѹто
нмѡтъ сзтворнѣн С 138.27-28; не го-
нѣшѣа тн прѣвзнхъ [прѣвзнхъ] про-
рокъ крѣвн. аже н досѣа крнѡатъ кз
богоу С 387.10; въ тон же вѣсѣгда
сѣа сз сѣзѡамн плакаашѣе сѣа. н крн-
ѡаашѣе н взпнѣашѣе велнн С 274.22; она
же іад'шн помѡѡа въ малъ ѹасъ. н
потомъ наѡа крнѡати. н плаѡжшѣн
прнврѣже сѣе кз двѣремъ С 516.5. //
Ликувам, тържествувам. прѣвзѣ-
важшѣе же крнѡашѣе о прѣславѣ-
нѣѣмъ ѹоудѣен С 35.11. Изч.

М, СЕ, С. Гр. κράζω, ἀλαλάζω, ἀναβοάω.

Нѡб. крѣча, крѣкѣа остар. и диал. ОА,
ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР.
ПРОД.

крнѡѣ, -а м. 1. Крѣськ, вик, шум.
жнѡжшѣнн во въ ннкенѣтѣмъ градѣ.
оужасѣше сѣа отъ възвзшѡаго крнѡа н
вѡплѣ С 108.29; іедннн же сѣпрѡ-
тнѡѡтъ сѣа жндѡѡе. крнѡѡѣмъ прѡашѣе
сѣа С 433.26; ождѡахъ сзтворнѣн внно.
сзтворн же трѣннѣе. а не правѣдѣ. нз
крнѡѡѣ поѡстошнз. внноградъ жн-
довзскъ. плодъ прнносѣа крнѡѡѣ С
433.29-30, 434.1; ннз іѡснфъ въ
снѣхъ нстннѣа вндѡшѣн. жндѡѡѣ-
скомъ крнѡѡѣмъ. сѣпрѡтнѣѣ сѣѣдѣ-
тѣльѣтѡѡѡжшѣн. лѣпо во нмъ вѣ же-
ноѡж повѣжденѡмъ взын С 434.15-16;
въздѡвнгошѣа нхъ содомзскын крнѡѡѣ С
435.14. 2. Вопѣл, плач, оплакване.

тѣмъ же крнчъ велнкъ сътворишемъ на мнозѣ часѣ С 108.22. Изч.

С. Гр. κραυγή, ὀλολυμός. Вар. крнчъ.

Нѣб. кричъ вид скакалецъ, който издава силен звукъ гуал. ДА.

кровъ, -а м. 1. Покрив [на сграда]. и еже въ оухо слышите. проповѣдите на кровѣхъ М Мт 10.27 З¹, А. Срв. Лк 12.3 М, З, А, Б; и нже на кровѣ да не слышатъ възати еже естъ въ храмѣ его М Мт 24.17 З¹, А, СК, Б. Срв. Мк 13.15 М, З; въ тѣ день нже вѣдетъ на кровѣ М Лк 17.31 З. 2. Прен. Покрив, дом, жилище. нѣсмъ во (до)стониъ да подъ кровъ мон възидеш М Лк 7.6 З, А, СК. Срв. Мт 8.8 СК; С 308.3; вко проидѣ сквозѣ мѣсто крова дивѣна домоу вжѣтъ СП 41.5. 3. Съгласно религиозните вярвания — дом; жилище, обиталище на оня свят, божествени владения. да егда оскѣдѣте примѣтѣ въи въ вѣзънѣна кровѣ М Лк 16.9 З; трепеза оуготова са. брашна готова. вѣуни кровн н жнаншта. сѣкровништа благънхъ отвръзоша са С 470.26. 4. Шатра, сеник. аште хошеш дз сътворишъ сѣде кровѣ. тебѣ едниъ н мосоен едниъ. н нанн едниъ М Мт 17.4 З¹, А. Срв. Мк 9.5 З. 5. Прен. Убежище, защитено място. вко сѣкры мѣ въ кровн своемъ. въ денъ зѣла моего покрѣ мѣ въ тайнѣ крова своего СП 26.5. Срв. СП 30.21; СЕ 5b 22—23. // Закрила, защита, сянка. въ кровѣ крѣлоу твоео покрѣиши мѣ СП 16.9. Срв. СП 60.5; свѣи же вѣстѣн на кровѣ крѣлоу твоео надѣвѣтѣ сѣ СП 35.8; и въ кровѣ крѣлоу твоео въздрядоуѣ СП 62.8; въ кровѣ бѣ нѣснаго възворитѣ сѣ СП 90.1. Срв. С 70.19. // Покривало, покров. и положн тѣмъ закровъ свои. окръстѣ его кровъ его СП 17.12. 6. Мѣсто за съхранение, хранилище, скривалище. се въ поустѣинн естѣ. не надѣте. се въ кровѣхъ. не нмѣте вѣрзи А Мт

24.26 Н; н въ кровѣхъ положимъ вожна дарзи С 327.10.

ПОДЪ ЕДННѢМЪ КРОВОМЪ Н НА ЕДННОН ЕДН ВЪИТН. Гр. ὄροφος καὶ ὀμοδιαιτος γίγνομαι. Живея заедно с някого. н тебе зѣвавшѣ ма тоу авне послушахъ. н подъ едннѣмъ кровомъ вѣихъ. н на еднннон едн не акзи ништѣ С 394.1—2. Изч.

М, З, А, СК, Б, Н, СН, СЕ, С. Гр. ὄροφος, στέγη, σκηνή, ταμίειον, σκέπη.

Нѣб. Срв. кров остар. ВА, ДА; [по]кров остар. ОА, Дюв, НГер.

кромѣ нареч. -прегл. и съюз.

І. Нареч. Далеч, вѣн, извѣн. снн людне оустѣнамн ма үзѣтѣ. а сръдѣце нхъ кромѣ отъстонтѣ отъ мене М Мк 7.6.

кромѣ съи. Гр. ἀπῆλλαγμένος. Отдалечен. нишоже зѣла ни лютесе на доушн пншѣште. нъ вѣсенъ үнстотоѣ. н зѣла кромѣ сѣшта знаменни С 341.2—3.

кромѣ сътворити. Гр. ξενὸν ποιέω, ἀφίστημι. Отдалечавам, отчуждавам от нещю. едннѣ бо отца ма лншнвѣ. тѣштнтѣ са да н бога ма кромѣ сътворитѣ. горѣ н долоу вѣртнтѣ са. да вѣи ма кромѣ отъ сына еже видѣхъ сътворишъ С 366.26—27, 27—28.

II. Като прегл. С рог. 1. Вѣн от, извѣн. и молѣше н мзногю. да не посѣлетѣ нхъ кромѣ странзи М Мк 5.10 З; вко не възможно естѣ прѣкоу погъивѣтн кромѣ нѣрса М Лк 13.33; вѣганте любодѣяннѣ. вѣсѣкъ бо грѣхъ. еже аще сѣвѣртѣ үлѣкъ. кромѣ тѣлесе естѣ. а творан лобзи въ свое тѣло сѣгрѣшаеѣ Е 2b 16; сицевзи правдѣн кромѣ естѣ. н сѣ нимъ хъ не вѣдвар(...) Р I 3.3. 2. Без. тѣи бо едниъ вѣсего грѣха кромѣ есн СЕ 57a 12. Срв. СС Па 9.

М, З, Е, СЕ, СС, К, С, Р. Гр. πόρος, ἔξω, ἐκτός.

Нѣб. кромѣ остар. ВА, НГер, МлВТР, РРОДЦ.

кромѣшьнѣ вжс. кромѣшьнѣ.

кромъщынъ, -нн *прил.* Краен, външен. а снве[ве] цѣтвѣнъ нгъгнанн вжджтѣ. въ тѣмъж кромъштѣннѣжъ *М Мт 8.12 З, А, СК; в(з)ъзмѣте н. і възрѣзѣте въ тѣмъж кромъштѣннѣжъ М Мт 22.13 З¹, А. Срв. Мт 25.30 М, З, А, СК; СЕ 106б 22–23; С 378.3–4; і въз огни негаснѣмъ. і въз тѣмъж кромъщыннн затворъ СЕ 63б 15; н да вждешн отъгнанъ въ тѣмъж кромъщыннѣжъ творъ С 554.25. *Изч.* М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἐξώτερος. *Вар.* кромъщынъ, кромъштѣнъ, кромъщынъ. *Неб.* кромешен *остар. и поет.* ОА, МлБТР, ЕтМл, БТР.*

кроннн, -нн *м.* *ЛИ.* Кроний – сподвижник на св. Павел Препрости [ок. IV в.]. *Пр.* на 4 [и 5] октомври. повѣдааше же стѣин вожнн. нерадъ. н кроннн. н ннн мнози отъ братна о ннхъже хъштѣ глаголатн С 169.2. *Изч.* С. Гр. Κρόνιος.

кронъ, -нн *м.* *ЛИ.* Кронос [Крон] – един от титаните в старогръцката митология, син на Уран и Гея, съпруг на сестра си Рея и баща на Зевс: дурнланъ рече. жрде непрѣподобънъ. отъ крона н ереа раждайтѣ са матерн вожьскъа С 8:11. *Изч.* С. Гр. Κρόνος.

кропнн; **кропнѣж**, **кропнш** *несв.* Съгласно религиозните вярвания – очиствам, пречиствам с поръсване; рѣся. да вѣсн поуръпажѣшен. і прнѣмѣжѣшен отъ неѣ. і кропащен са ежъ. да нмжтѣ жъ въз оушценне дшамъ н тѣломъ СЕ 5а 15; тѣз н нзѣнѣ блко стн водж снжъ. і сѣтворн жъ възтн възсѣмъ. поуръпажѣшннмъ отъ неѣ. н кропащннмъ са ежъ СЕ 6б 17; аште во кръвь юнъа н козъла. н попелъ юннца кропннмъ. оскрънѣнънхъ стннтѣ. на оуштенне пльтн С 483.22. ~ са *страг.* *Изч.* СЕ, С. Гр. ραντίσω. *Неб.* Ø.

кроплене, -нн *ср.* Съгласно религиозните вярвания – поръсване, рѣсене, очистване. блгѣн вно се. своенъ благостннѣ. і члѣлюбнемъ. блгвѣннемъ. кропленнемъ. і сващенне водъз нменемъ твонмъ СЕ 20а 4. *Изч.* СЕ. Гр. ἐπιρράντισε. *Неб.* Ø.

кропѣ, -нн *жс.* *Прен.* Порой сълзи. благоврѣменно оуво намъ. въвестн покaднню оуштелѣ. блждннѣжъ онѣ. іаже ова чнстѣн нозѣ владъцѣ хѣу. іаже загладн кропѣамн слъзъ. напнсанне зълзи жнзнн. іаже помнловавъ оушстн. н оуштѣдрнвъ омъз С 390.17. *Изч.* С. Гр. νόξα. *Неб.* Ø.

кротафъ, -нн *м.* Сляпо око, слепочие. аште дамъ сонъ оунома моѣма. і вѣкома моѣма дрѣманне. і покої кротафома моѣма СП 131.4. *Изч.* СП. *От гр.* κρόταφος. *Неб.* Ø.

кротнн, **кроцѣж**, **кротнш** *несв.* Укротявам, успокоявам, усмирявам. і коньца вѣсѣа вселенъа покръзтн тѣцнтѣ. са і на пѣсѣцѣ развнѣа кротннтѣ са СЕ 1а 21–22; ходан по мороч акъз по соухоу. н сверѣпъннмъ възнамъ помаданнмъ ржкѣ твоѣю кротан С 77.10. ~ са *страг.* *Изч.* СЕ, С. Гр. δαμάω, καταπραΐνω. *Неб.* кротя ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, РРОДД, ДА. *Срв.* [у]кротя [се]; [у]кротявам [се].

кротолубецъ, -нн *м.* Кротѣк, благ по дух човек. въ сѣвадъннка мѣсто. мнротворецъ. въ сваръннка мѣсто. кротолубецъ СЕ 70б 9. *Изч.* СЕ. *Вар.* кротолубецъ. *Неб.* Ø.

кротос *вжс.* кротость.

кротость, -нн *жс.* Кротост, благост, доброта. облѣцѣте са вѣко нзвранн боу. стн і възлѣбенн. въ жтросѣж шедротъ. н благостъ. н сѣмѣренъж мѣдростъ і кро-

тостъ н тръпѣнн(е) *Е 22a 16*; ꙗ налицѣ
н спѣи црѣтвоуѣн. рѣснотѣ ради н
кротости н правдѣ *СП 44.5*; съхра-
ните са. въ кротости. ꙗ цѣломъдрѣн
СЕ 97b 3; нрава добрадо радн н
кротости добро нестѣ да живешн *С*
129.28; слоуждаше въсѣмъ отьцѣмъ.
въгаждаа комоуждо съ всѣмъ сѣмъ-
ренннмъ. н кротостнѣ *С 284.12*. //
Смиреност, тѣрпеливост. поманн.
гн дѣа н всѣ кротос *А 11c 13*. *Срв.*
СП 131.1; ꙗко нанде кротость на нзи
н накажемъ сѣа *СП 89.10*; въ колнцѣ
кротости велитѣ да прѣвзвѣаемъ *К 4a*
11; оуштѣше нашъ оумъ. ꙗ съ
кротостыѣ. ꙗ послоншаньемъ *К 9b 21*;
въ кротости оуча прѣходаштаа къ
правѣн вѣрѣ *С 207.22*; сего дѣлаа
кротость нмѣаше. н сѣмъреннѣ *С 365.4*;
да се сѣказаннѣ кротости твѣрдааг°
ѣвнфа *С 367.5*. *Образно.* тажцн
вѣтрн велнкѣ дзѣханнѣа снаѣ на кро-
тость тншааѣж *С 399.11*.

А, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. πραύτης, πραύτης,
ἐπιεικής, πραεία αἴρα. *Вар.* кротос, кротостъ.
Наб. кротост ОА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР.

кротостънъ, -ын прил. Кротък, сми-
рен. аште н златомъ съставьенъ тѣи
вѣша оуѣта вѣлаа. н каменннмъ чѣстѣ-
нзннмъ ^{не} тольма са вѣша свѣтѣлаа.
ѣакоже нзннѣа оутѣарнѣж кротостынѣж
освѣштаема *С 380.20*. *Изч.*

С. Гр. τῆς ἐπιεικείας.
Наб. Ø.

кротъко нареч. Кротко, тѣрпеливо,
смирено. прѣвое кротъко младѣнцѣ
хвалнмъ *К 1b 4*; кротъко гавн са къ
сватннштоу *С 248.13*; чоуждааѣж
са всн тръпѣннн оуоуоуоу. вндаште
н кротъко тръпашта. лобъзуннѣа вѣж-
дннчѣска *С 392.24*; кротъко весѣ-
доуѣа сѣкрѣи непрнѣзннѣа дѣлесе нма
С 394.17; кротко же тръпа клѣветѣи *С*
481.24; славнзи цѣсарѣ. н прнговж-
денъ вѣстѣ на дрѣвѣ ... въсѣмн
снаамн агѣльскамн покланнѣнѣе прне-
мѣа. сн оуѣо кротъко подѣатѣ же н

пострада *С 482.2*; тако кротъко овъѣе
н мѣлааше *С 565.9*. *Изч.*

К, С. Гр. ἐπιεικῶς, προσηγῶς, πραείως,
ἀνεξικακῶς, πραύς. *Вар.* кротко.

Наб. Вж. при кротъкъ.

кротъкъ, -ын прил. 1. Кротък, благ,
добър, милосърден. ꙗ наоучнѣе са
отъ мене ꙗко кротокъ есмъ н сѣмъренъ
срдцмъ ꙗ обрацѣте покон дѣшамъ
вашнмъ *М Мт 11.29 3, А, СК. Срв.*
СЕ 89b 15-16; ꙗко тѣи гн блѣгъ ꙗ
кротокъ. ꙗ прѣмилостнѣвъ въсѣмъ прнзы-
ваѣштнмъ тѣа *СП 85.5*; рече. крот-
чан паѣе въсѣхъ чловѣкъ. нже на земн
С 383.25. // *Като свѣц.* кротъкън м.

мн. Гр. οἱ πρῶοι. Кроткнѣе, смнре-
ннѣе, покорннѣе. наставнѣе кротъ-
кънѣа сѣдѣ. наоучнѣе кротъкънѣа на
пѣтн ^{своѣа} *СП 24.9*. *Срв.* *СЕ 75a 2, 3*.
// Смирено, тѣрпеливо, благоскло-
нено, сннзходнтлен. н нарекоша
нектарнѣа нѣгого (!). мѣжа нменнѣа н
доброговѣннѣа. кротъка образомъ отъ
волѣръска рода сѣшта *С 202.13-14*;
то нѣа н кротъкъ. нѣа н правѣден *С*
337.12; почто не сѣтворн него мѣдра н
кротъка. како же вѣ сѣтворнн нюдѣж
кротъка *С 413.29, 30*. **2.** За жи-
вотно — [о]пнѣомен, кротък. овѣуа
оуѣо одежда нмѣѣе нѣ не н жѣвѣи н
ногѣтн. нѣ кротъкоѣж обложено коженѣж
Х II Аб 19-20; н въпрашааше рава
вожнѣа арѣмона. како звѣрн снѣа оу-
ловн. мнѣаше во комнѣа ꙗко пнтѣемн
сѣтѣ н кротъцн *С 223.15*.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С, Р, Х. Гр. πρῶος,
πραύς, ἐπιεικῆς, ἤμερος. *Вар.* кротокъ,
кротокъ, кротъкъ.

Наб. кротък, кротко нареч. ОА, АК, НТ,
Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.
Срв. Кротък ЛИ, Кроте ЛИ, Кротев ФИ,
СтИл, РЛФИ.

кротъцѣ нареч. Кротко, тихо, смирено.
правѣдънънѣе же слъшавѣ то. н въздѣ-
въ рѣцѣ на него. кротцѣ н тнѣо вратоу
рече. ндн въ нма гнѣ *С 549.29*. *Изч.*
С. Вар. кротцѣ.
Наб. кротце диал.

кρούлоу [погр. СП 17.11] вж. крнло.

кρούпница, -а ж. Троха, хлебна трошничка. Ибо н пси вдатъ отъ кроупницъ падажштнхъ съ трапезы господен свонхъ М Мт 15.27 З, СК. Срв. Мк 7.28 М, З; н желадше насътити са отъ кроупницъ М Лк 16.21 З, А. Изч. М, З, А, СК. Гр. ψχιον.
 Невб. крупа, крупица, крупка бучка, частица от нешо' *diал.* ОА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ПРОДД, ДА.

кРЪВАВЪ, -зйн прил. Кървав. тацъмъ врагъ кестъ дръзъ. тъ не пръснтъ жрътвѣ крѣвавъ С 28.14. Изч. С. Гр. [τὸν] αἱμάτων.

Невб. кървав ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА. Срв. Кървава стена МИ АС,ТУС; Кървави камък МИ ЙЗах,Кюст. кр.; Кървавец МИ ЙЗах,Кюст.

кРЪВОПНЪВЪ, -зйн прил. Кръвожаден. сие сотонннъ ... вѣсвнзйн пьсе. крѣвопнвзйн змню ... не стъдншн лн са жръд каменню прѣдъ народомъ С 115.27. Изч. С. Калка от гр. αἰμοπότης.

Невб. Срв. крѣвопии *м. мн. диал.* ДА; крѣвопиец, крѣвопийца *м.* ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА; крѣвопийник *диал.* НТ, ДА.

кРЪВОТОУЕНЫЕ, -я ср. Кръвотечение. н се жена сѣщн вѣ крѣвоточенн. отъ двою на десате лѣтоу СК Лк 8.43. Изч. СК. Калка от гр. ῥύσις αἵματος. Вар. крѣвоточенне.

Невб. крѣвотечение ОА, Дюв, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР.

кРЪВОТОУНЪВЪ, -зйн прил. Страдащ от крѣвотечение. н се жена крѣвоточнва. дѣвѣ на десате лѣтѣ нмжштн М Мт 9.20 А, СК. // Като същ. крѣвоточнвала ж. ег. Гр. ἡ αἰμορροῦσα. Жена, страдаща от крѣвотечение. Ёг о крѣвоточнвн М 43б 5; Нѣ о крѣвоточнвн М 76б 5. Срв. З 129б 9; одолѣ нмъ радѣ влждннца. одолѣ нмъ крѣвоточнвала С 434.18-19; воле оубо ѣште н крѣвн текжштн лъзѣ вожня тѣла сѣмъншн нстнскатн ѣ. н нсцѣлѣвзшоуоумоу крѣвоточнвжж

вогоу С 457.8-9. Изч.

М, З, А, СК, С. Калка от гр. αἰμορροῦν. Вар. крѣвоточнѣ.

Невб. крѣвоточив остар. МлВТР.

кРЪВОТОУНТН, кРЪВОТОУЖ, кРЪВОТОУНШН неск. Прич. сег. деят. като прил. крѣвоточан. Гр. αἰμορροῦν. Кърва-вотечащ. нѣшн монхъ безаконнн нс-тоуѣннкъ. такоже нсоушн подрагомъ крѣвоточаштн рѣкзи С 392.18. Изч. С.

Невб. крѣвотека ОА.

кРЪВОТОУНЦА, -а жс. Жена, страдаща от крѣвотечение. водъ вѣ вино прѣ-ложнлъ. крѣвѣтоуѣцъ нцѣвлнлъ. дѣ-штеръ архисунагога С 480.25-26. Изч. С. Калка от гр. ἡ αἰμορροῦσα.

Невб. Ѳ.

кРЪВОАДЕНЬЕ, -я ср. Кръвожадно-сть; ядене на крѣв или месо, нео-чистено от крѣв. не тѣкма во цѣ-сарство образоваше. нъ н крѣвоа-денне н оубнѣство жндовѣ тавыаше С 484.23. Изч.

С. Калка от гр. αἰμοβόρον.

Невб. Ѳ.

кРЪВОАДНЪВЪ, -зйн прил. Кръвожаден. лвнне же акъ лѣвн крѣвоаднвнн. оустрѣмнша са на нѣ скрѣжжштжште зъзѣ С 216.22-23. Изч.

С. Калка от гр. αἰμοβόρος.

Невб. Ѳ.

кРЪВЪ, кРЪВЕ и кРЪВН жс. Крѣв. да прндетъ на взи вѣсѣка крѣвѣ пра-ведзна. пролнваема на землж М Мт 23.35 З, А. Срв. Мт 27.6 М, З, А, СК; лн крѣвѣ козълж пнж СП 49.13; пролнша крѣвн ихъ тѣко водъ окрѣстъ телма СП 78.3; прнвѣщнлъ еш пльтн. н крѣве естѣстѣа твоего СЕ 78б 8; прде хѣ. пролнлъ крѣве своѣа. да вѣж вѣселенжж К 5б 33-34. Срв. С 415.14; нъ пролнлн крѣвѣ. н вѣсѣмъ са крѣстнн С 60.23; н мокрзи вѣшша ногзи наша крѣвѣж нашнж С 77.24.

кРЪВН [кРЪВЪМЪ] пролнване. Гр. αἰμο-χυσία, αἱματοχυσία. Проливане на

С. Гр. трофи.

Неб. Срв. кърма ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА.

кръмнтн^I, кръмлѣж, кръмншн неск.

Управлявам кораб. нмѣнннце во тн зъл'е днаволъ дастъ. а змнѣ крѣмнѣшн корабъ. а дама въ потопъ. сьмрѣтн съведе С 400.9. Изч.

С. Гр. куверѣао.

Неб. кърма остар. ВА. Срв. кормувам ОА.

кръмнтн^{II}, кръмлѣж, кръмншн неск.

1. Кърма. тѣгда н дѣтнштѣ плачетъ н матн волнтъ. навѣкѣшн овзѣаемиъ крѣмнтн дѣтнштѣ С 312.9-10.

2. Храня, отхранвам, отглеждам някого, нещо. н везвращѣннмъ брашѣннмъ крѣма чоудѣнаго сего С 272.13; конь прнведе. крѣмнмѣн н рѣштѣштъ въ колесннѣнѣвѣмъ таканнн С 565.1.

С. Гр. трѣфо, ёстаѣо. Вар. крѣмнтн

Неб. кърма ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

кръмнтн са, кръмлѣж са, кръмншн са

неск. Храня се, прехранвам се. съвнрннн радн саморастѣштннхъ меллгрнн. отъ ннхъже крѣматъ са нже въ поустѣнн отходоѣннн С 289.12; ѣловѣка породѣнааго гражданныа ... жнѣжшѣта. безъ дѣжда крѣмашѣта са С 429.25;

С. Гр. трѣфоца, трѣфоца.

Неб. Вж. при крѣмнтн.

крѣмленнкъ, -а м. Питомец, възпн-

таннк. прнподобатъ са црѣкѣннн крѣмѣннн. дѣтѣхъ нже млѣко по всѣа дѣнн. пнштн сѣвѣ отъ матера сѣса сѣжѣтъ н прнсно просѣтъ С 384.13. Изч.

С. Гр. фѣлатої паѣдес. Вар. крѣмѣнннкъ.

Неб. Ø.

крѣмленые, -ѣ ср.

пнщѣж крѣмленые. Гр. артотрофѣа. Хранене, угощаване. вндѣшѣ лѣзѣра оухода сьмрѣтн бнѣшѣ. слѣшѣшѣ по мороу хожденнѣ. недѣланое вннодатнѣ. нетѣжаннѣж пнштѣж

крѣмленнѣ. бѣсовъ прогоненнѣ С 323.21. Изч.

С. Вар. крѣмленнѣ.

Неб. Срв. кърмене ОА, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, ДА.

крѣмля, -ѣ ж. 1. Храна, ядене. кдѣ оуво крѣмѣа тоа нѣзѣтѣшн С 428.27; отъ того крѣмѣж сѣвѣ нмѣашѣ С 519.7; конь же тѣ прнведе въ мана-стѣрѣ. на мѣлѣтѣ крѣмѣж прнходѣштннхъ тоу странннкъ С 565.4. **2. Прен.** Гуляй. да оуво поустошѣ не трошн сѣштннхъ на крѣмѣа н тѣштѣ-славѣа С 373.29. Изч.

С. Гр. трофи, трофи. Вар. крѣмѣа.

Неб. кърма, кърмнло, кърмнлка, крѣмнла *дуал.* ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА. Срв. Кърмнлото МИ, Кърмнлата МИ ГХ, МИМ.

крѣмѣннкъ, -а м. Крѣмчнѣ, кормчнѣ.

вѣстѣ вѣнѣж крѣмннкъ. вѣстѣ прнстаннштѣ боурѣ С 509.29. // **Прен.** Наставннк, рѣководнтел, съветннк. тѣон старѣншнна кѣстѣ днаволъ. крѣмннкъ змнѣ. а каннъ прѣж-дѣннкъ С 400.7; дѣнѣсь мала оут-варѣ въ оутварн сѣставн са. дѣнѣсь крѣмннкъ ѣловѣчѣскъ довраѣа оуслѣнѣа прнвесла. жнвотъ вѣсѣхъ С 429.11-12. Изч.

С. Гр. куверѣѣтѣс. Вар. крѣмннкъ, крѣмннкъ.

Неб. Срв. крѣмач *дуал.* крѣмчнѣ, кормчнѣ, кърмач ОА, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

крѣмѣчн, -н м. Крѣмчнѣ, кормчнѣ.

крѣмѣчнѣ оуѣншѣ. сѣштнѣхъ с ннмъ. въ глаѣннѣ потопѣтъ С 472.13. // **Прен.** Наставннк, рѣководнтел, съветннк. н самъ спѣз прнѣланѣ са ндѣше с ннма. наста доушеѣннн крѣмѣчн. рѣштн прѣрѣканыѣ нѣю С 474.17. Изч.

С. Вар. крѣмѣчн, крѣмѣчн.

Неб. кормчнѣ ОА, ЕтМл, БТР, АР. Срв. кърмач, крѣмач *дуал.* ВА, НГер, МлБТР, РРОДД.

крѣтѣнѣе вж. крыщѣнѣе.

крѣуагъ, -а м. Кърчаг, глннен сѣд; делѣа, стомна. дрѣжнтѣ прѣдѣаннѣ

ѹска. крѣштеннѣ крѣуагомъ. і стѣклѣ-
ннцѣмъ *З* Мк 7.8; възложнѣвъ въ трн
десѣти крѣуагъ *С* 45.10; видѣша
вънездапъ нскоуѣвъша не крѣуага. два
мрауна люта *С* 52.21; показовъ крѣ-
уаг *Пл. Изч.*

З, С, Пл. Гр. ξέστης, κεράμιον. *Вар.* крѣуаг.
Неб. крѣчаг *гуал.*, кѣрчаг ОА, ВА, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ПРОДД,
ДА.

крѣуажънъ, -ын *прил.* Глинен, кера-
мичен. дондоша копанѣште до съ-
сѣдъ крѣуажънънхъ *С* 52.11; съсѣдн
крѣуажъннн въ то мѣсто нжде вѣахъ
положенн сѣтъ до д'нешнѣво *С* 53.9.
Изч.

С. Гр. τὸν κεράμιον. *Вар.* крѣуажънъ.
Неб. Ѳ.

крѣуамлаватн, крѣуамлаваж, крѣуь-
млаважнн *несв.* Изопачавам, пре-
иначавам, фалшифицирам. възсѣ-
доу въ александриин хоульнъи оустъи
нзноситн. н божьствѣзна писаннѣ
отвернь крѣуамлаватн *С* 188.4. *Изч.*

С. Гр. κατηλεύω. *Вар.* крѣуамлаватн. *От*
араб. haḡḡ.

Неб. Ѳ.

крѣитн, крѣиж, крѣиешн *несв.* 1. Крия,
скривам, укривам. н іаже въ лѣпо
крѣитн пленнца *С* 397.29; оно оубо
іакоже пѣвнннка н нага крѣиаше *С*
489.22; 2. *Прич. сег. деят. кат*
сѣц. крѣиаше *мн. Гр.* [oi] ἀλοκρύπ-
τοντες. Криещите, скриващите,
укриващите. нн застѣпомъ нн ннѣ-
мъ ннчнмже на оустѣхъ влнжнню-
оумоу вѣитн хотѣтъ. нзъ все крѣиж-
штемъ *С* 375.21. 3. Покривам
[прен.]. і стоудъ лица моего крѣи ма
СП 43.16. *Изч.*

СП, С. Гр. κρύπτω, καλύπτω.

Неб. крия [се] ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

крѣитн са, крѣиж са, крѣиешн са *несв.*

Крия се, скривам се, укривам се
[образно]. і рѣшѣа слоулоу не се л
дѣдѣ крѣиетъ са въ насъ *СП* 53.2;

ндолъ невнднмъи крѣиетъ са *СЕ* 2б
14; іже въ криа са страха радн
юдѣиска *К* 14б 35. *Срв.* *С* 453.23; нзъ
задн крѣиштн са *С* 394.26–27.

СП, СЕ, К, С. Гр. κρύπτομαι.

Неб. *Вж.* при крѣитн.

крѣстаннца, -а *жс. ЛИ.* Крѣстаница,
Кресценция – християнка от Си-
цилия, съпруга на св. Модест,
дойка, кѣрмачка и възпитателка
на св. Вит; умр. мѣченически в
обл. Луканія [Италия] по времето
на имп. Диоклециан [284–305 г.].
Пр. на 15 юни. Мѣдѣ Ню дѣ стѣхъ мѣжъ,
внта н модеста пѣстоуѣна его. н
крѣстаннца бавън его. Н сѣжъ ѣ по пѣ А
147б 4. *Изч.*

А. Лат. Crescentia.

Неб. Ѳ.

крѣстеные *вжс.* крѣщеные.

крѣстнтель, -ѣ *м.*

ноанъ крѣстнтель. *ЛИ. Гр.* Ἰωάννης ὁ
βαπτιστής. Йоан Крѣстител [вжс.
при ноанъ]. ноанъ (крѣ)стнтель посѣла
нзи къ теѣтъ *М* Лк 7.20 3; приде во
ноанъ крѣстнтель *М* Лк 7.33 3; Мѣдѣ
сеѣ дѣ стадогѣ прѣрка захарнѣа оца нѣа
прѣдуа крѣсѣтъ А 114д 29; і стопамъ
посѣдѣватн. велнкадогѣ прѣка нанѣа.
іма стадогѣ ноана крѣстнтель *СЕ* 99б 2;
(о) стѣмъ ноанъ прѣѣѣн. крѣстнтелн *СС*
IIIб 11.

М, З, А, СК, Е, СЕ, СС. Вар. крѣстнтель.

Неб. крѣстител ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

крѣстнтн, крѣиж, крѣстншн *св. и несв.*

1. Крѣщавам, извѣршвам і нже
вѣрж нметъ н крѣстнтъ са съпасенъ
вѣдетъ *М* Мк 16.16 А; нзъ посѣлавън
ма крѣстнтъ въ водѣтъ *М* Йо 1.33 3,
А, СК; поставенъ вѣивъ апѣтази
д(ам)ащѣнннзъ сѣн. съ апѣстѣла павѣла.
повѣданнмъ вѣнѣмъ крѣстн. н при-
веденъ вѣивъ къ лѣкннню кнѣзоу *Е*
38б 7; извоанъ въ ерѣданѣ крѣстнтн
са *СЕ* ба 12; заканнажъ та вѣомъ.

кръщъшннмь са въ нъръданъ *СЕ* 53а 2; въсѣкъ кръштенъ съ страхомъ. і трепетомъ хранити *К* 2а 29–30; длъженъ естъ въсѣкъ кръштенъ. самъ себе ѹста хранити *К* 2а 40; въ нма гн нсоу х̄а кръстн са въ нъ *С* 94.9–10; нъ не оу ти врѣмене естъ снхъ слъшатн. стн кръщенне ісъ кръстневъ са самъ. да аще снъ бжнн кръстн са. кзто оуже кръщенна неврѣгы благоуствоуетъ. кръстн же са не да грѣховное прннметъ оставленне *X I Aa* 4–5, 6–7; 10. 2. *Прич. мин. страг. като сщ. кръщенн м. мн. Гр.* οἱ νεοφωτισθέντες. Тези, които са приели кръщение; покръстените; тези, които са приели християнството. н сътворнша цръкзъе. н многы кръштензла отъ мжчєннка. поставн попзы н днакзы *С* 236.26. 3. Правя кръстен знак, прекръствам. н по тѣ възложн кр̄стзы въ водъ кр̄ста нмъ *СЕ* 6а 23.

ноанъ кръстан. *Гр.* Ἰωάννης ὁ βαπτίζων. Иоан Кръстител. і глаше ѡко ноанъ кръ-стан възста отъ мрътвѣхъ *М* Мк 6.14 3. ~ са *страг.*

М, З, А, СК, Б, Е, СЕ, К, С, Х. Гр. βαπτίζω, φωτίζω. *Вар.* кръстнтн, кр̄стнтн, кр̄стнтн.

Нѣб. Вж. при кръшатн.

кръстнтн са, кръщж са, кръстншн са св. и несв. Мия се, измивам се. ѡко не прѣжде сръстн са прѣвѣе обѣда *М* Лк 11.38 3.

М, З. Гр. βαπτίζομαι. *Вар.* кръстнтн са.

Нѣб. Вж. при кръшатн.

кръстнанинъ *Вж.* кръстнаниъ.

кръстнаниъ, -а *м.* Християнин; който е привърженик на християнската вяра. има ѡко кръстнвнн есте *З* Мк 9.41; ѡко нѣстъ крестъвнъ *СЕ* 66b 16; і сномъ свѣтоу крестъвномъ *К* 2а 18; савннъ нже нечѣстнвнзла вѣрзы. нарицаемзлнмъ крѣстнанинъ *С* 146.30; мжн же крѣстнанин прншєдзше въздша тѣлесѣ стѣоу *С* 185.9–10; вьннде антхрѣстъ въ

градъ. погоуѣнтъ крѣстнанин' *С* 221.4; вьлѣзъша же обрѣтоста девать мжжъ крѣстнанинъ затворєнъ *С* 255.26.

З, СЕ, К, С. Гр. χριστιανός, φιλόχριστος, δοῦλος τοῦ θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ. *Вар.* крѣстнанинъ, хрѣстнаниъ, крестъвнъ, крѣстнаниъ, крѣстнаниъ, крѣстнаниъ, крѣстнаниъ, крѣстнанинъ, хрѣстнанинъ, крестъвнъ, крѣстнанинъ.

Нѣб. Срв. християнин ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

крѣстнанинъ *прил.* Християнски. въ дьнн бо прѣдъзрєчєнааго крѣстнаниааго цѣсара константина *С* 186.16; фєвдо-снємъ же крѣстнаниннмъ цѣсарємъ *С* 200.26–27; оуслъша же н крѣстнанинъ цѣсарь фєвдаснн *С* 208.11. *Изч.* *С. Гр.* χριστιανικός. *Вар.* крѣстнанинъ.

Нѣб. Вж. при крѣстнаниьскъ.

крѣстнанинн, -ѣ *ж.* Християнка. крѣстнанинн бо есмь *С* 131.15–16; онъ же рече крѣстнанинн лн еєн. она же глагола ен крѣстнанинн еємъ *С* 132.19,20. *Изч.*

С. Гр. χριστιανή. *Вар.* крѣстнанинн. крѣстнанинн

Нѣб. Срв. християнка ОА, ЕтМл, ВТР, АР.

крѣстнаниьскъ, -ын *прил.* Християнски, на, от християните. нн разоумѣлз истнннзлнн вѣрзы крестъвнъскзы *СЕ* 67а 1; поучто санъ свон н родъ оставнѣъ. кз соуетьнѣн крѣстнаниьскъ вѣрѣ прнстжпн *С* 101.10; по истннѣ велнка еєтъ вѣра крѣстнаниьска *С* 105.24; велнкъ вогъ крѣстнаниьскъ. н велнка слава мжжа сєго *С* 230.16; н повелъ цѣсарь саворнн. нечѣстнвннмъ влзхвомъ. сватзла цръквн хрѣстнаниьскзы огнємъ зажнзатн *С* 255.2; кєгоже вжнне просвѣштєннє. нд днєвннънн кєго прнведє крѣстнаниьскзын свѣтъ *С* 539.16–17; велнчѣжштє бѣ крѣстнаниьска *С* 541.5.

СЕ, С. Гр. τὸν χριστιανῶν. *Вар.* крестъвнъскъ, крѣстнаниьскъ, крѣстнаниьскъ, крѣстнаниьскъ, крѣстнаниьскъ, крѣстнаниьскъ, крѣстнаниьскъ, хрѣстнаниьскъ.

Нѣб. Срв. християнски ОА, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР; християнски *нареч.*

кръстнаанство, -а ср. Християнство, християнската религия. н оставъ са кръстнаанства съ намн ед'нако вѣдн С 60.26. Изч.

С. Гр. χριστιανισμός.

Наб. Срв. християнство. ОА, ЕтМл, БТР, АР.

кръстнанъ нареч. По християнски, християнски. н кръстнанома сжштема роднвзшннна. кръстнанъ н възвождаше са съ своиж братыж С 279.5. Изч.

С. Гр. χριστιανικός. Вар. кръстнанъ.

Наб. О.

кръстъ, -а м. 1. Кръст за разпъване. задѣша емоу кръстъ носити по нсѣ М Лк 23.26 З; крстоу твоемоу покланнемъ са Е 326 15; подѣи же оубо инзи внизи оставльше. на кръстъ са оустръмша К 11а 8. // Кръст, като символ на християнството. нз днѣволъ възъмъ кръста (погр. вл. кръста, Север., с. 400, бел. пог линия) нскоушенне сътворн С 400.30; прѣвѣне въчерашнааго владзика на кръстѣ вѣаше С 495.11. Образно. взи кра соуєте са златомъ. азъ же кръстомъ С 19.22. 2. Прен. Страдание, мъчение за християнската вяра. н же не прннметъ крста своего н вѣ слѣдъ мене градеть М Мт 10.38 З, А, СК.

съ кръсты. Гр. λιτανεύοντες. С пее не на литании. да стѣин тѣ епѣз. въсемоу клнросоу своємоу повелѣ събрьатн са на съповѣданнѣ гавыеннаго того. н съ кръсты кз пештерѣ тон. надеже чкъ божнѣ жнветъ нтн С 529.23.

М, З, А, СК, Б, Е, СЕ, СС, ТФ, К, С, И, СН. Гр. σταυρός, τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ, Χριστός. Вар. кръстъ, кръсть.

Наб. кръст ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА. Срв. Кръст МИ, Кръстатн дуб МИ, Кръстевци МИ, Кръстанива махала МИ, Кръстинци МИ, Кръстино трълице МИ, ЙЗах, Кюст. кр.; Кръсто МИ, Кръстачка МИ, Кръстато дърво МИ ЙЗах, Кюст.; Кръстец МИ, Кръсто чешме МИ СтМл, МНСрМ; Кръстеви лиляци МИ, Кръстопът МИ ИД, МНЛом; Кърс МИ ГХ, МИМ; Кръста

МИ, Кръстатн връляк МИ, Кръстатн цер МИ ЙЗ, МИПан; Кръстопакя МИ ЙЗ, МИП; Кръстец МИ СНМБ; Кръстѣо ЛИ, Кръстев ФИ, Кръстан ЛИ, Кръстанов ФИ, Кръстина ЛИ СтИл, РЛФИ.

кръстънъ, -ын прил. Кръстен; от, на кръста. н звѣрне лютнѣ оужасъ са. въраза крѣтнаго Е 36а 11; ꙗ ... нже нзи крѣтънзымъ мжченемъ. в днѣе ... избавнаъ есн СС Іб 23-24; і подѣлье крѣтъное нво створъ К 11б 24-25; прогнанъ възстъ слнож крѣтънож С 554.27.

дърво крътъное. Гр. τὸ ἰκρίον τοῦ σταυροῦ, τὸ δένδρον τοῦ σταυροῦ, ξύλον σταυροῦ. Кръстното дърво, кръстѣт Христов. н потомъ прнгваждаеть са на дръвѣ крътънѣвъмъ С 11.11-12; на семь дръвѣ крътънѣвъмъ ржцѣ простръз С 353.9-10; ста дръво крѣтъное. на немъже пропа ша (!) нстннзнзн вноградъ глаголдан С 353.15.

знаменѣе крътъное. Гр. τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Кръст, кръстен знак. н сътворнвзше знаменнѣе крѣтъное на лнцнхъ своныхъ С 180.14-15; прѣсты своа оукрѣпнвъ. правѣднзнзн знаменннмъ крѣтънзннмъ С 552.27-28; знаменѣе наурѣта крътъное С 567.30. слово крътъное. Гр. λόγος τοῦ σταυροῦ. Слово за кръста. слово крѣтное. Ко Е 33а 2.

Е, ТФ, СЕ, СС, К, С. Гр. τοῦ σταυροῦ. Вар. кръстънъ, крътънъ, крѣстънъ, крѣстънъ.

Наб. кръстен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, АР, ДА.

кръщатн, крѣщанъ, крѣщанешн несл. Кръщавам, правя някоу християнин. і тоу жнвѣаше съ нннн н крѣщтааше М Йо 3.22 А; і крѣщанемъ са въ стѣжѣ тронцѣ СЕ 67б 7-8; тоу крѣщтааше въса С 541.13. ~ са страг.

М, З, А, СК, Б, СЕ, Х, С. Гр. βαπτίζω. Вар. крѣщатн, крѣщатн.

Наб. Срв. крѣстя [се] св., крѣщавам [се] несл. ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА.

кръщатн са, кръщатъ са, кръщамъшн са неск. Покръствам се, приемам християнството. можета ли пнтн чашъ. иже азъ нмамъ пнтн. ли кръштенне еже азъ кръштамъ са кръстнтн са *М Мт 20.22 З¹*; кръщаахъ во са рече *СЕ 92а 11*.

М, З, СЕ. Гр. βαπτίζομαι. Вар. кръщатн са. Ноб. Вж. при кръщатн.

кръщенье, -н ср. 1. Кръщение [тайнство за присъединяване към християнството]. можета ли пнтн чашъ. иже азъ нмамъ пнтн. ли кръштенне еже азъ кръштамъ са кръстнтн са *М Мт 20.22 З¹*; и всн людье слышавъше и мзitare оправдеша бѣ кръштъше са. кръштеннемъ ноаномъ *М Лк 7.29 З*; второе кръщенне прнемешн д'несъ братре *СЕ 90б 15-16*; и дзштерьмн. иже отъ стаго кръштенье не сзъмшатн са *К 2а 21*; и поганомъ стѣе кръстенне въ усть вельи нмѣти. а не оукоризнѣ творитъ *К 2а 18*; и тоу авне срьдце вздавъ прошаше кръштенна *С 25.6-7*. **2.** Измиване, почистване на съд. и нна мзнога сжтъ ѣже прнаса дръжатн. кръштеннѣ стькльннцамъ и узваномъ *М Мк 7.4 З*; оставше во заповѣдь вжнѣж. дръжнтѣ прѣданнѣ ульвска. кръштеннѣ узваномъ и стькльннцамъ *М Мк 7.8 З*.

М, З, А, СК, Б, Е, СЕ, К, Х, С. Гр. βαπτισμα, βαπτισμός. Вар. кръстенне, кръщенне, кръштенье, кръштенне, кръщенне, кръштенне, кръщенье, кръштенье.

Ноб. Срв. кръщение, кръщание dial., кръщене dial. ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НПер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

кръпнтн, кръплъж, кръпншн неск.

1. Крепя, укрепвам, правя силен. васъ кръпнтъ пншта мене же хѣ *С 19.16*. **2. Прен.** Крепя, подкрепям, давам опора. тз нзи стронтъ и кръпнтъ въ ратн такоже и отца наша *С 27.9*; дроугъ дроуга же кръпыахъ словесы смнн *С 175.21*.

С. Гр. καταχύω, ἰσχυροποιέω [вар. θар-σοποιέω], ἐπισχύω.

Ноб. крепя [се] ОА, ВА, НТ, Дюв, НПер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

кръпнтн са, кръплъж са, кръпншн са неск. 1. Крепя се, укрепвам се,

заяквам, ставам силен [образно]. отроуча же растъваше и кръплъваше са *Дхмъ М Лк 2.40 З, А, СК*; потрзпи гѣ мжжа са и да кръпнтъ са срьдце твое и потрзпн гѣ *СП 26.13*; мнръ тевѣ кръпн са и възмжжан *С 193.29*.

2. Крепя се, подкрепям се, намирам опора. и нзина пакзы жена на на кръпнтъ са *С 434.20*. **3.** Потвърждавам, поддържам нещо, настоявам, отстоявам. инъ етеръ кръплъаше са *ГЛА. въ истннхъ и съ бѣ съ ннмъ М Лк 22.59 З*; онн же кръплъахъ са *Глжште М Лк 23.5 З*. **4. Прич. сег. деят. катомъ сщ.** кръплан са *н. Гр. ὁ ἀνδριζόμενος*. Човек, който отстоява твърдо възгледите си. и хотетъ богъ да кен въ пльтн на оувѣтъ. и оутвържденне кръпаштннмъ са вързи радн *С 295.25*.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἰσχύω, ἰσταμαι [вар. στένομαι], κραταίβομαι, διῆσχυρίζομαι, ἐπισχύω.

Ноб. Вж. при кръпнтн.

кръпость, -н жс. 1. Сила, мощ, креп-

кост. и еже любнтн и всъмъ срдцемъ ... и всенѣж кръпостнѣж *М Мк 12.33 З, А*; иже не може ништетож кръпость моѣ. и кости моѣ сзманша са *СП 30.11*.

Срв. СЕ 62б 5; алазскыа кръпостн исплзненъ *СЕ 5а 9*; въземъшн же мжжъскжжъ кръпость и мждрость *С 80.18*; доньдеже ксмъ въ кръпостн твлеснѣнн *С 286.23*; мзи же понмъ велнн господь нашъ и велнн кръпость него *С 331.23*. // Здравина, устойчивост. тоу сзкроуши кръпость локъ. штитъ и оржъе извърано *СП 75.4*. // Крепост, твърдина [прен.]. мон естъ галаадъ и мои естъ манаси. и ефремъ кръпость галавзи моѣн *СП*

59.9. 2. *Прен.* Душевна сила, твърдост. н сполниъ не спѣтъ съ множествомъ крѣпости своето *СП* 32.16; ꙗко тѣи еси бже крѣпостъ мое *СП* 42.2; ꙗко възистъ оупьване мое. стлзпъ крѣпости отъ лица вражьѣ *СП* 60.4; н еже плътникъ побѣжденъ възисте. крѣпостникъ дшзникъ побѣднѣ *С* 108.21–22; н се лъвъ ндѣваше на сьраштѣ нама. н оувоаховѣ са зѣло. н крѣпость не оста въ наю *С* 297.2.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ισχύς, κράτος, κραταιότης, κραταιωμα, κραταιωσις, ένστασις.

Нѣб. крепост ОА, ВА, АК, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА. *Срв.* Крепост МИ СНМВ.

крѣпъ, -ын *прил.* Крепкъ, здрав, силен, могъщ, мощен. азъ оубо водоиж крѣштаикъ въз. градетъ же крѣплен мене *М Лк* 3.16 *З, А, СК. Срв.* *Мк* 1.7 *М, З, А, СК*; н кланіати са богоу нже въ възшыніихъ сѣдан. вога сѣшта крѣпа *С* 28.6; простьрн рѣикъ своиж крѣпикъ *С* 150.23. // *Прен.* Упорит. іако на сѣдншти пакостьникка не подвнже са твои сьмзислѣ. нъ пауе крѣпѣн възистъ *С* 64.1–2.

М, З, А, СК, С. Гр. ισχυρός, κραταιός, έδραіος.

Нѣб. *Вжс.* при крѣпкъ.

крѣпъко *нареч.* Крепко, силно, стабилно, сигурно. прѣпоѣшнмъ братрне. оудрѣжаннемъ крѣпко чрѣсла наша. се во отврзъзъ вѣка *СЕ* 85b 24; н въземзши снѣ своего на рамоу крѣпъко. въслѣдъ колъ ндѣваше *С* 80.19. // *Прен.* Здраво, основно, истински. разоумѣнъ же крѣпъко. отъ настомащадго дне *СЕ* 89b 21; непыштуетъ н на семь свѣтѣ вжню гнѣвоу. крѣпъко помъшлѣма *К* 2b 34–35.

СЕ, К, С. Гр. ασφαλώς, γενναίως.

Нѣб. *Вжс.* при крѣпкъ.

крѣпкъ, -ын *прил.* Крепкъ, здрав, мощен, могъщ. внда же вѣтрѣи крѣпкъ оубо са *М Мт* 14.30 *З, А*; і тѣи помощьникъ мой крѣпокъ *СП* 70.7;

і оумрѣштѣвшюмоу црѣа крѣпкъ *СП* 135.18; црѣ нестѣ крѣпкъ н снленъ *С* 28.9; гѣ снленъ н крѣпкъ н неповѣднмъ въ вранехъ *С* 466.29. // *Прен.* Голям, силен. възистъ гладъ крѣпокъ на странѣ тои *М Лк* 15.14 *З, А, СК. М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С, Р, Х. Гр.* ισχυρός, κραταιός, οχυρός, καρτερώτατος, στερεός. *Вар.* крѣпокъ, крѣпкъ.

Нѣб. крепкъ ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА; крепко *нареч.*

крѣпъ *нареч.* Крепко, силно, здраво, твърдо. мнѣша $\frac{1}{2}$ лѣтъ въ темннцн. ынстѣ н крѣпѣ своиж вѣрѣзъ блюджште *С* 58.16. *Изч.*

С. Гр. ακράδαντος.

Нѣб. *Вжс.* при крѣпкъ.

крѣгъ -а *м. 1.* Крѣг [образно]. възьрн на крѣгъ въселензіа. колнко въснн н колнко градъ. колнко мѣстѣ. колнко азъикъ *С* 430.30; блждннцѣ пакка-въшѣ са. въ небесъскын крѣгъ наста-въаше *С* 473.22. 2. Крѣговрат. тѣи отъ четъиръ стоуѣхнн теарѣ сѣставль. четъиръмн вѣременъ. крѣгъ лѣтоу вѣньуалъ еси *СЕ* 4a 2. 3. *Като нареч.* крѣгомъ *тв. ег. Гр.* κύκλω, περικύκλω. Наоколо, около, в крѣг. прннесеномъ же възвѣшемъ дрѣвомъ. н крѣгомъ гладъше *С* 141.14; н пове-лъша слоугамъ да одержтѣ грѣгомъ (*погр. вл.* крѣгомъ, *Север.*, с. 268, *бел. под линия*) въжъ главѣ него *С* 268.18; н дѣждъ велнкъ сьнесе. над ннмн тѣчыж н крѣгомъ *С* 568.18. *Изч.* *СЕ, С. Гр.* κύκλος.

Нѣб. крѣг, круг *диал.*, круг *диал.* ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

ксантин -а *м. ЛИ.* Ксантий – един от 40-те кападокийски воини, умр. мъченически в Севастии, Мала Армения [ок. 320 г.] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. а се нмъ нмена. дометнннъ ... гдан'онѣ *С* 69.10; стѣзн. гданьтнасъ. снсннъ ... молн бѣ за нзи *ТН. Изч.* *С, ТН. Гр.* Εάντιος. *Вар.* гдан'онѣ, гданьтнасъ.

КСАНЪТНІАСЪ *вжс.* КСАНТНН.

КОУДНТН, КОУЖДЖ, КОУДНШН *несв.*
Хуля, ругая, злословя. о ннхъже
пѣтн н благодѣтъ възднатн. коудд-
тз н богосварннцн звиваѣтз С
339.12. *Изч.*

С. Гр. δυσφημέω.

Неб. кудя, кудим *диал.* ОА, ВА, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА.

КОУДЖ *вжс.* КЖДОУ.

КОУКОУЛЬ, -ѧ. *м.* Черна гугла, качул-
ка, която се носи от монах с висок
чин. брѧ нѧ съ нѧм. прнеметз кокоуль
СЕ 97а 4-5; w немъже лежа. коукоуль
же сзмѣренью. шлѣмз спнью положъ
СЕ 99а 9; мѧ ег'да сзнатн коукоуль
СЕ 100а 8; а се женамз коукоулю
сзнатн *СЕ* 100а 25. *Изч.*

СЕ. Гр. κουκούλιον. *От лат.* cuculla.
Вар. кокоуль.

Неб. кукул *диал.* ОА, ВА, Дюв, НГер,
ЕтМл, ДА; Кукуля *МИ*, Кукулѣт *МИ*
XX, ЛИМР; Кукалѣто *МИ*, Кукала *МИ*,
Кукулят *МИ* ГХ, МИМ.

КОУМРОСЛОУЖЕНЬЕ, -ѧ *ср.* Кумиро-
служение, идолослужение, идоло-
поклонство, езичество. н оуклоннтн
са отз коумрослаженнѧ н вѣроватн
хѣоу С 6.7-8; да н прѣстанетз оуже
коумрослоуженнѧ нѣчѣствнзмз С
17.3; коумрослоуженнѧ оуже отзврз-
женз звивзшоу С 185.28-29; нно коу-
мрослаженнѧ. арнѧнзскжѣ хѣуљ
нзѡврѣте С 186.13-14. *Изч.*

С. Калка от гр. εἰδωλολατρεία. *Вар.*
коумрослоуженнѧ, коумрослаженнѧ.

Неб. Ø.

КОУМНРЪ, -ѧ *м.* Кумир, идол. не жърж
коумнрѣмз бездоушнзмз нз богоу
своемоу С 23.9; н огнѧ попалѧа врагзѧ
своѧ. нже коумнрѧ чѣтжтз акзѧ бѣгзѧ С
28.29; оустрзъмнша са н сзкроушнша
коумнрѧ С 35.17.

КОУМНРЪ ЖРЪТВЪНЗН. *Гр.* εἰδωλόθυ-
τον. Жертвено животно. днмоснн же
стоѧлаше дрзжа коумнрѧ жрѣтвнзн
С 138.24-25.

КЪ КОУМНОРОМЪ КОУДНТН. *Гр.* εἰδωλο-
λατρεῖν ἀναγκάζω. Принуждавам
към идолопоклоничество. рѣцѣмз
къѧ прѣвондѣхомз. къѧ отзгзна-
хомз ... къѧ лн къ коумнромз коудн-
хомз С 126.30-127.1.

С. Гр. εἰδωλον, ξόανον, δαίμων, ἀνδριάς,
κίβδηλον, ἀγαλμα. *Вар.* коумнрѧ.

Неб. кумир ОА, ВА, ЕтМл, МлБТР, БТР,
АР.

КОУМНРЪННЦА, -ѧ *жс.* Капище, езиче-
ски храм. н на земљѣ помештжште
себе. да не веденн вѣдѣтз въз коу-
мнрѣннцѣ С 137.16; едннѧче же
стоѧлаше еуктнмонз. прн коумнрѣннцн
С 137.23; н положнша на земн въз
коумнрѣннцн С 137.22. *Изч.*

С. Гр. εἰδωλεῖον, βωμός.

Неб. Ø.

КОУМНРЪСКЪ, -ѧн *прил.* Идолски; на
идол, на кумир. w оделѣннѧ намз.
лъстн коумнрѣсцѣн. сзшественѣмъ ста-
лго емоу дѣхѧ гѣо *СЕ* 60b 4-5; то
оставнлз въз коумнрѣскжѣ соѡетз-
нжѣ лѣсть С 176.2-3; н вестн ѧ въз
црѣкзвнште коумнрѣскоѧ С 176.23.

ХРАМЪ КОУМНРЪСКЪН. *Гр.* ναός. Ези-
чески храм. вѣлаше же храмъ коу-
мнрѣскѣн нсконн С 17.7-8.

СЕ, С. Гр. τῶν εἰδώλων. *Вар.* коумнрѣскѣ,
коумнрѣскз.

Неб. Ø.

КОУПНТН, КОУПЛѢ, КОУПНШН *св.* Купя.
поусто естз мѣсто. ѧ годннѧ мннѣ юже
отзпоустн народзѧ. да шѣдзше въз
влнжнѧѧ градзѣа. коупатз вращз-
на сѣвѣ *М Мт* 14.15 З, А, СК; да
шѣдзше коупнмз дзвѣма сзтома
пѣвнлз хлѣвзѧ *М Мк* 6.37 З; ѧ нже не
нматз да продастз рнжѣ своѣѣ н
коупнтз ножѣ *М Лк* 22.36; коупленн
во есте цѧнож *Е За* 3-4; нѣстз ннѣсоже
тѣлесѣна коупнтн. нз всѣ доухѡвѣно
С 493.16. // Придобнѧ. доставѧ
[сн]. дарзѧ прннесѣ. да непрѡдѧемзѧн
дарз коупнтз С 363.8-9. // *Образно.*
днѣ. црѣство нѣскоѧ коупнхомз *СЕ* 2b 21.

*М, З, А, СК, Е, СЕ, С. Гр. ἀγοράζω, κατα-
λέω, πραγματεύομαι, ὀνειρομαι, λαμβάνω,
ἀπολαμβάνω.*

*Нѣб. купя ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, ВТР, АР, ДА. Срв. Купен м.
ЛИ ЙИв, ВСМ.*

коуплънъ, -зѣн прил. Предназначен
за търговия, пазарен, търговски.
не творите домоу отъца моего домоу
коуплънадо *М Йо 2.16 З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. τοῦ ἐμπορίου.

Нѣб. Купленово МИ АП, ПСС.

коупла, -ѣа жс. 1. Търговия, купува-
не, сделка. овъ на село свое овъ на
коуплаж свои *М Мт 22.5 З, А. Срв.
СЕ 106а 22*; о неѣ же тѣзи свѣтъ
творши. і весточдънжжж коуплаж *К 5б
36*; гла нмъ оувѣштала не даѣти
дара бжнѣ на коуплн *С 518.15. //*
Занятие, занимание, работа. (вон-
нъ) вѣвала оба(з)детъ са коупвмѣ жн-
тинскама *Е 1а 1-2. 2.* Пазар, тър-
жище. н отъ коупла аште не покж-
плжтъ са не ѣдатъ *М Мк 7.4.*

коуплаж дѣяти [сътворити]. Гр.
πραγματεύομαι, διαπραγματεύομαι.
Търгувам. коуплаж дѣите донъдеже
прндж *М Лк 19.13 З, А*; да оувѣстъ
какж коуплаж сжтъ сътворилн *М Лк
19.15 З, А. // Образно. коуплаж сът-
ворнша съ небесскынн дѣлзи С 55.9.*
*М, З, А, Е, СЕ, К, С. Гр. ἐμπορία, πραγ-
ματεία, συνάλλαγμα, ἀγορά. Вар. коупыя.*

*Нѣб. Срв. купля остар.; купия диал.; купло
диал.; купило диал. ОА, ВА, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, АР, ДА.*

коуповати, коупоуж, коупоужши несв.

1. Купувам, пазарувам. і все еанко
нматъ продаетъ. і коупоужтъ село то
М Мт 13.44 З; ѣдѣахж н пнѣхж.
коуповаахж н продаѣахж *М Лк 17.28
З*; пакзи оученнкъ продаетъ. н зако-
ноу възкнжвзшии коупоужтъ *С
425.4. 2. Прич. сег. деят. катю
същ. коупоужщен. м. мн. Гр. [οἰ]
ἀγοράζοντες.* Купувачи, купува-
щите. і нгъзна вса продажштама. і
коупоужштама въ цркве *М Мт 21.12*

**З. Срв. Мк 11.15 М, З; Лк 19.45 М.
Изч.**

М, З, С. Гр. ἀγοράζω.

*Нѣб. купувам ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, ВТР, АР, ДА.*

коупъ -а м. Куп, множество [от неща
или хора]. нн коупа дѣяти. нн сва-
тѣзѣ *Е 20а 8*; кзын коупъ волнѣ нестъ
пѣвезнзѣн лн нлн пшеничънзѣн *С
127.22. Изч.*

Е, С. Гр. σωρός.

*Нѣб. куп ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, МлБТР, ВТР, АР, ДА. Срв. Купен
МИ, Купеница МИ ЙЗах, Кюст. кр., Купат
МИ ЙЗ, МИП; Купището МИ ГХ, МИМ.*

коупъноу [СЕ 95б 25] вжс. коупьно.

коупьно нареч. 1. Купно, вкупом,
наедно, заедно [с]. еда възстръ-
гажше пѣвелъ. възстръгнете коупъно
съ ннмъ н пшеничж *М Мт 13.29 З*;
ѣже коупьно насадилъ мнѣ брашна
СП 54.15; і покланѣнне. і вельѣпота.
коупъноу (вм. коупьно, *Нахтигал с.
298, бел. под линия*) прѣстоуемоу оцю
н сноу. і ... дѣхоу *СЕ 95б 25*; паулъ же
н оулианн въззпнста коуп'но велн-
комъ гласомъ *С 12.17*; видѣвше же
жърци бзвѣшене похъштѣше н коупно
съ воннзи. поставнша н прѣдѣ анѣу-
патомъ *С 107.9*; нзддоша коуп'но
всн зѣвренѣ *С 184.22-23. //* Едино-
душно. тѣмъ всн пророци коупьно
молахж са *С 349.3. 2.* Еднове-
ременно, същевременно, заедно с
това. вѣгн коуп'но съ подѣемж-
циннмъ власъи его *СЕ 7б 22*; н взста
въ третн дѣнь. съ отѣемъ н съ сва-
тѣннмъ доухомъ. коупно въ слабѣ н
чѣстн *С 332.6*; что сътворнмъ раслабъ-
енадо на одрѣ носнма. трн десати н
осмъ лѣтъ. коуп'но съ жнзннж снще
неджзи нмѣжшта *С 388.1*; творѣше
ен таже на враубж. коупно же н
проказѣства лжкавадо вѣдзи *С
516.22*; исповѣдовати того коуп'но бѣ
н чѣвѣка *С 533.8. 3.* Взаимно,
пOMEЖДУ СИ. н рѣвзноужште кѣпьно.

к'то прьвое вындетъ къ мен С 2.28-29.

коупьно оутро. *Гр.* ὄμα πρωί. С настъпване на утрото, едновременно с утрото, рано сутринта, на разсъмване. нзнде коупьно утро. наятъ дѣлателъ вноградоу своему М Мт 20.1 З¹, А, Б.

коупьно растн. *Гр.* συναυξάνομαι. Раста заедно, едновременно. оставте е коупьно растн оубо до жатви М Мт 13.30 З, А, У.

коупьно въ славъ н ѹстн. *Гр.* ὁμοτίμως καὶ ὁμοδόξως. Еднакво славно и почетно. съ от'цемъ н съ сватъимъ доухомъ. коупно въ славъ н ѹстн. вса тварь нemoу покланнтъ са С 332.6.

коупьно тещн. *Гр.* συντρέχω. Тичам заедно, вървя дружно: всн съ радостнѣ коупьно тыцъмъ. всн тъштъно прннмъмъ С 319.22-23.

коупьно лнковатн. *Гр.* συγχορεύω. Радвам се, ликувам заедно. мзи съ ннмн коупьно лнкоуьмъ. мзи съ смнн прадъноуемъ С 326.6.

М, З, А, Б, У, СЕ, К, С. *Гр.* ὄμα, ἐπὶ τὸ αὐτό, ὁμοθυμαδόν, σύγχρονος, συνῶδα, ἀλλήλω, ὁμοῦ, πρὸς ἀλλήλους. *Вар.* коупьно, коупьноу, коупно.

Неб. купно остар. ЕтМл, МлВТР, РВЕ.

коупьносъзи прич.-прил. Само ж. Единосьщен, отнасящ се до учението за единосьщието на Бог-Отец, Бог-Син и Свети дух. неповѣдатн н славитн. нераздѣляемѣжн н коупьносьштѣжн тронцъ С 207.26; та дръжатн коупьносьштѣжн върж. отьца н сзйна н сватаго доуха С 189.26-27; съвраша же са коупьносьштѣа вързи С 201.9-10. *Изч.*

С. Калка от *гр.* ὁμοουσιος.

Неб. Ѳ.

коупьносьщнънъ, -нн прич. Единосьщен; отнасящ се до единосьщието на Бог-Отец, Бог-Син и Свети дух. н въсѣчьскъ са дѣаша

прнсъвъкоупнтн а хоташте. къ правѣн н коупьносьштнън въръ С 201.26-27. *Изч.*

С. Калка от *гр.* ὁμοουσιος. *Вар.* коупьносьштнънъ.

Неб. Срв. купно и същ ОА, ВА.

коупьносьщнънъ, -нн ср. Единосьщнъ; православното учение за единосьщието на Бог-Отец, Бог-Син и Свети дух. волнмъ арнанъскѣжн върж неже къ коупьносьштнн прнложнтн са С 202.2. *Изч.*

С. Калка от *гр.* τὸ ὁμοουσιον. *Вар.* коупьносьштнънъ.

Неб. Срв. купно и същност ОА, ВА.

коупьнъ нареч.

коупьнъ същнънн. *Гр.* ὁμοουσιος. Единосьщен; отнасящ се до единосьщието на Бог-Отец, Бог-Син и Свети дух. науд о коупьнъ съштнънн. н стѣн тронцн. възсждоу въ александри н хоульнзи оустъи нзноснтн С 188.1. *Изч.*

С. Калка от *гр.* ὁμοουσιος.

Неб. Вж. при коупьно.

коупьць, -а м. Търговец. пакъи подобъно естъ црствене нвское ѣлвкоу коупьцоу М Мт 13.45 З, А, СК; w развоиниче коупьче црственю К 11b 12; сълоучн са коупьцоу нѣкотороуоуоуоуоу С 217.25-26. *Изч.*

М, З, А, СК, К, С. *Гр.* ἔμπορος. *Вар.* коупьць.

Неб. купец остар. н dual. ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ПРОДД, ДА.

коупьа вж. коупла.

коупьаль вж. кжпъль.

коуренье, -нн ср. Дим, изпарение, пушене, пушек. оумъножь клопотъ каменнъ. i коуренне. прнкаѣ са горахъ СЕ 44b 13; вндѣннемъ авлѣа са. нан змневомъ. лнн звѣрнномъ лнцемъ. нан коуреннемъ. нан дзѣмомъ етеромъ СЕ 54a 3. // Огън. егоже петръ вндѣ мжунма. стоѣа възс коуреннѣ. i во вѣсѣхъ мѣстѣхъ СЕ 48a 25-26. *Изч.*

СЕ. *Гр.* ἀτμός. *Вар.* коуренне.

Неб. куренне остар. ОА, ПРОДД.

коуърн *прил. притеж.* Петльов, на [от] петела. і во в'сѣхъ мѣствѣхъ. тон ноцин до коуърнѣ възспѣтнѣ. трнши от-врѣже са *СЕ 48b 1*; приемъи поклаанне. по коуърн възспѣтън *СЕ 48b 3. Изч.*

СЕ. Вар. коуърн.

Нѣб. Ø.

коуърнтн са, коуърнѣ са, коуърнши са *несв.*

Пуша, димя. угнемъ бжѣствънзимъ попалъшемъ. егоже съвѣстнѣ дзимъ не оугасаа коуърнтъ са *СЕ 52b 9–10. Изч.*

СЕ. Гр. ἐξοπίσσομαι.

Нѣб. куря *диал.* ДА. *Срв.* чуря *диал.*

коуорглашенъе, -ѣ *ср. Прен.* Времето след полунощ, когато започват да пеят петлите; на разсъмване, петляно време. не вѣсте во кѣгда гѣ домоу придетъ. вечеръ ан. ан полоу ноштин. ан въ коуорглашенъе. ан оутро *З Мк 13.35. Изч.*

З. Калка от гр. ἀλεκτοροφωνία. *Вар.* коуорглашенъе.

Нѣб. Ø.

коуъръ, -ѣ *м.* Петел. ѣко прѣжде даже коуъръ не възгласнѣтъ *З Мт 26.75 А, СК. Срв.* Мт 26.34 *З, А, СК*; Мт 26.74 *З, А, СК*; Мк 14.71 *З*; Лк 22.60 *З*; Лк 22.61 *З*; Йо 13.38 *З, А*; Йо 18.27 *З, А*; іако прѣжде даже коуърн не възпоиѣтъ трнкратъи отврѣжешн са мене *СК Мт 26.75*; і взторнценѣ коуъръ възспѣтъ *З Мк 14.71*; н абне коуъръ възспѣ *СК Йо 18.27.*

З, А, СК. Гр. ἀλέκτωρ. *Вар.* коуъръ.

Нѣб. кур ЕтМл, МлВТР. *Срв.* курник ОА, Дюв, НГер, ВТР, АР.

коусаръ, -ѣ *м. ЛИ.* Хосров I [198–216 г.] – арменски владетел, наричан и Кусар. н при црн перстѣ. артаванѣ. снѣ. аласурн вратоу сѣциѣ. кюрѣ (*погр. вл.* коусароу, *Мирчев, Когов, с. 240*) цроу арменъскоу. лѣстнѣ оуѣненъ възкѣтъ *Е 38a 9. Изч.*

Е. Гр. Κουσαρός.

коуѣстоднѣ, -ѣ *жс.* Стража, караул, пазачи. реѣе нмъ пнадѣтъ нматѣ коуѣстоднѣ ндѣте оутврѣднѣте ѣкоже

вѣсте *М Мт 27.65 З, А*; знаменавъше камень съ коуѣстоднѣж *М Мт 27.66 З, А*; се еднни отъ коуѣстоднѣ пришедѣше въ градъ *М Мт 28.11 З, А, СК*; хотѣаше оумрътвѣти коуѣстоднѣ *С 472.30. Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. κουστοδία. *От лат.* custodia.

Нѣб. Ø.

коуѣтонъ, -ѣ *ЛИ.* Куѣтон – име на зъл дух, демон. дроуѣгън глаголааше азъ несмъ коуѣтонъ *С 53.1. Изч.*

С. Гр. Κουτόνιος.

коуѣцнѣ, -ѣ *жс.* Коливо, варена пшеница [жито] с мед или сахар за помен на починал или в чест на светец. нже не посѣлааа госпожда велнкаа съ коуѣцнѣ *С 120.30*; н сзрѣвнзѣн блѣдъ нже тн вѣ посѣлаа съ коуѣцнѣ блаженѣа снавна (!) матн твоѣа *С 122.11–12. Изч.*

С. Гр. τὰ Βρεκτά.

Нѣб. Срв. кучѣ 'варено жито' *диал.* НГер, ЕтМл.

коуѣатн, коуѣаѣж, коуѣаѣшн *несв.* Мърморя, роптая, негодувам. не можъ старѣца зѣрѣтн подѣ обжѣомъ коуѣаѣшта *С 242.16. Изч.*

С. Гр. γογγύζω.

Нѣб. Срв. куям 'карам се, роптая' *диал.* ДА.

кѣ *прегл. С гат.*

А. За обстоятелствени отношения. **1.** При означаване на място, кѣм или в близост до което се насочва действието: кѣм, при, до, край. і егда привлѣжн са въ ерѣлмъ. і приде въ внтѣаѣннѣ. кѣ гровѣ елеоньсѣтъ *М Мт 21.1 З, А, СК. Срв.* Лк 19.37 *М, З*; і абне оуѣвѣдн оуѣеннкъи своѣа възннѣн въ корабѣ. і варнтн н на ономъ полоу кѣ вндѣсандѣ *М Мк 6.45 З*; ісѣ же отнде съ оуѣеннкъи своннн кѣ морю *М Мк 3.7 З*; ѣко же привлѣжн са кѣ вратомъ града. і се нзношааѣж оумерошъ снъ нноуѣдъ матерн своен *М Лк 7.12 З, А*; аште

оубо принесешн даръ свон къ ол'тарю. и тоу помѣнешн ꙗко брѣ твои иматъ нѣ что на та *З Мт 5.23*; нз приведѣт' постриженааго къ ол'тарю *СЕ 96b 20*; и овн въ сѣнь възвѣражѣ. ови же къ слзницю *К 13b 16*; н тако ведоша вѣлка къ ногама стоуоуоуоуоу кононоу *С 44.22*; прнде къ нконннскоу градоу *С 45.21*; не бо съ жзамн въведете насъ къ коумнромъ вашнмъ *С 130.20*; да веденъ бждетъ на позорнште къ звѣремъ *С 166.9*; намъ повеаь прнтн къ врз'т'поградоу семоу *С 224.10*; н првланжажштоу са мжчѣннкоу къ црк'внштоу *С 228.8*. 2. При означаване посоките на света: на, по посока на, срещу. н отъкрзѣтн тѣло бога съмѣршааго са воленѣ. воле оубо рѣчн мн w iwsнфе. н къ възстокоу ꙗко н мрѣтва погрѣбавѣшн ꙗсоуа. възт'ка възстокомъ *С 456.22*. 3. За изразяване на прилизителност при означаване на време: около, към, прилизително. н по молѣтвѣ къ шестоуоуоуоу часоу ноштн. н гласъ бзѣтѣ к' ннмъ *С 75.22*; къ полоуноштн же молаштема са свѣтзѣнма. просвѣтѣ са свѣтзѣ велнкъ въ темннцн о нею *С 182.1*; прнходнтъ бо намъ слово. къ десатоуоуоуоу часоу дѣнн. да ннктоже своаа жнзѣнн осждааетъ *С 437.8*; нже н къ ѣднноуоуоу на десате часоу прншзѣзшнмъ. то жде давъ дннарннъ *С 437.30*. // Срецу, в навечернето на. и юже поздѣ възвзшо. понеже бѣ параскевѣнн пасцѣ. еже естъ къ соботѣ *М Мк 15.42 З*; иванна архнепнскоу па златоустѣааго слово о вѣдѣннцн. въ велнкѣж срдѣж къ пастѣ *С 390.2*. 4. При означаване на цел: за, към. възведѣте оун вашн н виднте ннвзѣ ꙗко плавзѣ сжтѣ къ жатвѣ юже *М Йо 4.35 З, А*; и юдзѣна дѣла твоѣ. н ннедннкоже слово оудолѣетъ. къ хваленью юдесѣ твоихъ *СЕ 3b 19*; да нмжтѣ жъ въ оунценне дшамъ н тѣломъ: къ балованью врдѣдомъ: къ стѣннн до-

момъ. къ вѣсѣкон пользн подовѣнж *СЕ 5a 17, 18, 19*; и овлѣцн н въ оржжне вѣсе. стааго твоего дѣла. ꙗко нвѣстѣ емоу бранѣ къ крзѣн. и пазтн. къ властемъ и влѣуѣствомъ *СЕ 93b 22*; лѣпо еже кетѣ комоуждо прнходаштнхъ. къ ѣзѣзноуоуоуоуоу крштѣнню. глаголатн блаженааго давзѣда словеса *С 355.18*; внждѣ бо многѣ вѣрнннхъ ндѣштѣ къ грзѣдзѣнмъ таннамъ прнѣаштѣнню *С 405.15*; къ ѣнѣтѣн бо прнходнмъ жрѣтѣвѣ. стѣж сътворнмъ доушж *С 421.23-24*. Б. За обектнн отношеня. 1. При означаване на лице, към или в близост до което се насочва действнето: при, към, до или непреводим. взнемаѣте отъ лзжнхъ пророкъ еже прнходатъ къ вамъ. въ одеждахъ овѣахъ *М Мт 7.15 З, А*; прндѣте къ мзѣнѣ възн троужданжштѣн са *М Мт 11.28 З, А, СК*; повеан мн прнтн къ теѣѣ по водамъ *М Мт 14.28 З, А*; гн къ комоу ндемъ. глѣзѣ жнвота вѣѣзнааго нмашн *М Йо 6.68 З, А*; по снхъ вѣѣхъ обратнтѣ са. къ мнѣ. да азъ щѣлажъ взѣ *СЕ 66b 13*; даѣте же паѣе къ овзѣамъ погзѣвзшнмъ домоу нлѣа *М Мт 10.6 З, А, СК*; и прнвѣсѣ и къ оуѣеннкомъ твоимъ *М Мт 17.16 А, СК*; тзгда прнвѣса къ немоу дѣтн да ржцѣ възложнтъ на на *М Мт 19.13 З*; посзла рабзѣ своаа. къ дѣлателемъ. прнѣатн плодзѣ его *М Мт 21.34 З, А, СК*; и прнстѣпнша къ немоу оуѣеннцн его покзѣатн емоу зѣдѣннѣ цркѣвнѣ *М Мт 24.1*; прнношаахъ къ немоу вѣса недѣжжнзѣнн н бѣсѣзнзѣнн *М Мк 1.32 З*; бѣахъ же къ немоу прнвланжажште са всн мзѣтаре грѣшнннцн. послоушат его *М Лк 15.1 З*; взѣ посзласте къ но(о)апоу. и съвѣдѣтельствова о нстннѣ *М Йо 5.33 З, А*; како оубо възможемъ прнстѣпнтн къ таковоуоуоуоуоу мжчѣнтелю *С 215. 26*; не прѣжде аи отъ мене посзлаанъ бзѣтѣ. къ захарнн жрѣцоу *С 249.5*. // При

омъ его *М Йо 19.29 З, А*; къ тебѣ приврѣженъ есмъ нъ ложезнь. отъ рѣтробѣзи (!) матери мои бѣ мои еси тѣзи *СП 21.11. Срв. СЕ 62а 19*; рнвддхъ дроуфъ дроуфа. к'то прѣвое прикоснетъ са къ немюу *С 18.22*; н не нмѣтъ къ намъ прик(о)снѣти са мѣстн н мѣкѣзи. нн жѣзи *С 73.7*; рнбѣжѣ къ банн. н прикоснѣвъ са къ топлотѣ. дѣннѣ растаа са. н тако отъдастѣ дѣшѣ своиж *С 76.24*; н възъмъше камъзи велнн рнвддѣша немюу къ ногамъ. въврѣштн н тако въ рѣкѣ *С 154.3*; рнвддѣн къ пльтн мн съставѣнѣ безъ ѹловѣ-ѹскааго сѣмене. рнвддѣн къ пльтн страдавъшннѣ воленѣ монѣж. рнвддѣн къ пльтн моюн оумрѣтѣвъвшннѣ васѣ дѣлаа *С 503.26, 28 29*; н плаѹжштн рнврѣже себе къ дѣверемъ *С 516.6. г) С* глаголи като молнтн [са] [и същ. молнтва], клатн [са], показатн [са], поклоннтн [са], оуподовнтн [са], ѹвнтн [са] [и същ. ѹвленье]: на, към, пред или непреводим. и бѣ въ поустѣинѣхъ до дѣне авленнѣ своего къ нздраню *М Лк 1.80 З, А*; ѣко къ тебѣ помолѣ са *Гл. ютро оѹслѣши гласъ мой СП 5.4*; поклонѣ са къ цркви стѣвн твоѣи въ стасѣ твоѣмъ *СП 5.8. Срв. СП 137.2; СС Ia 4*; оѹслѣши бже гласъ мой. егда молѣ са къ тебѣ *СП 63.2*; ѹнѣсто бѣитн въроу-жѣшн нмѣ. и ннѹтоже отъметѣно пачѣ бжнемѣ словомѣ. и молн твоѣж. къ тебѣ сѣшѣжѣ стѣмн *СЕ 19b 25*; шѣдъ же къ гоу молнтѣж сѣтворѣж за вѣи. н за всѣго рѣддѣ крѣстнѣнѣска *С 17.1*; да вѣихъ покѣалъ са къ богоу *С 167.2*; помолн са оѹво за ма къ богоу. да възстанѣ н нѣвѣдѣ мѣкѣзи сеа (!) *С 222.15*; кротъко ѹвн са къ сватн-лнштоу. прѣвѣимъ гласомъ. радѣсть възпн кен *С 248.13*; молнтѣ са за ма къ господѣвн *С 364.6*; оѹгодно же си размѣсанѣвъ о жнтнн стѣаго. н о нно-ѹствѣ. молнтѣж к немѣ сѣтворн. рнвддѣтоу бѣитн отъ него *С 547.19. е) При*

глаголи, означаващи присѣди-няване, прибавяне от типа при-ѹнѣтн [приложнтн, прилагатн, при-лежатн, прнселнтн са, сѣвѣзкоуплатн, прнмѣснтн са, рнргѣждатн са, рн-сѣвѣзкоупнтн, рнновѣштатн са, рнѹѹ-штатн са, рнѹнтатн са и *nog.*]: при, към, с: ѣко бѣ не хотѣа беззаконѣ тѣзи еси. не прнселнтѣ са къ тебѣ лѣвѣзи *СП 5.5*; и отъдѣждн емюу вѣсе прѣгрѣше-ннѣ. вольное же н невольное. и прѣложн н. и рнѹѣтн н. къ стѣвн цркви твоѣн *СЕ 73b 14*; н акѣи лоуѣа сльнѣѹнѣзѣа къ брѣгоу сѣвѣзкоуплѣвдхѣ са главѣи нмъ къ своимъ тѣлесемъ. не хотѣште са отъ ннхъ разлѣѹнтн *С 66.26*; н сѣврѣгъ рнѣзи къ нагѣннмъ са рн-мѣсн. а вѣпна тожде зѣваннѣ сватѣи-нхъ. крѣстнѣнѣз есмъ *С 93.20*; тѣзи же не ѹоѹвѣстѣоѹа н подобнѣ нхъ нмѣи. сѣпѣ сѣи н къ сѣпѣомъ прилежѣ. сѣпѣ-пѣи надежда нмашн *С 161.27*; а еже дѣвнцн рѣднтн. не рнѹѣштѣшн са къ мѣжѣ. вѣшѣ того естѣз закона тѣлесѣзнааго *С 250.6*; братѣз твоѣн вѣрѣхнснн отъврѣже са бога твоѣго. а тѣзи прѣвѣзѣваешн еште к немюу *С 265.21*; да емюу бн бѣилъ оѹѣеннѣж. н рннѣоѹдн н нгоѹменъ мола н. н рннѣ н къ сѣвѣ. н вѣашѣ с ннмъ прѣвѣзѣваа *С 275.9*; нже рнн нномъ оѹво въздрѣжда вѣашѣ. къ цркви же вѣсѣѹѣстѣн не рнновѣштѣашѣ са *С 298.1*; вѣажж оѹн твоѣн приложѣшнн са къ ѣсоѹсовамъ оѹнма *С 457.29*; како же къ мрѣт-вѣннмъ рнѹнтатѣтъ са *С 459.15. //* Към, вѣрху, на. занѣ егоже тѣ порази тѣ погѣнашна. и къ вѣлѣзнн ѣзѣвѣ моѣхъ приложѣшна *СП 68.27*; приложѣшна беззаконѣнѣ къ беззаконѣннѣо ѣхъ *СП 68.28*; теѣе радн рѣцѣ мон снн къ гвозднѣмъ приложнхъ *С 503.4. З.* При означа-ване на лица и предмети, към които се проявява или насочва някакво действие, състояние, ка-чество или отношение: към, спря-мо, по отношение на. аште онѣ рече

БОГЪИ. КЪ НИМЪЖЕ ВЪИСТЪ СЛОВО БЖНЕ. I НЕ МОЖЪТЪ СЯ КЪНИГЪИ РАЗОРЪТИ *М Йо 10.35 З, А; нѣ. в. пѣ. кЪ евреимъ Е 8а 1; ωχι μοι βζινѡ кЪ гю. Ъко тЪ истръгнеть отъ сѣти носѣ мои СП 24.15; кЪ мнѣ самому дша моѣ сзываетъ сѣа СП 41.7; ω отъданыи богатъина мѣтн н щедротъи бжнѣа. кЪ в'сѣмъ намъ гю помолн СЕ 60b 14; прѣхвалнмъ же овыщенне. еже еси далъ намъ. имѣтн сз нмнн. I ннзъходѣще еже сзтворн. кЪ страдемъ нашнмъ. I възведн нзи сз собож СЕ 65а 18; цѣсарѣ февдоснн. побѣдннкъ самодръжецъ. кЪ вѣсѣмъ арназскомъ танбннкомъ С 199.21. лице кЪ лицу. *Гр. ἐνώπιος ἐνώπιω.* Лице в лице. тако приемиааше сѣа н любьаше. јакоже рештн лицемъ кЪ лицу н оустъи кЪ оустомъ глаголааше С 383.27.*

кЪ вечероу. *Гр. πρὸς ἑσπεράων.* Привечер, надвечер. вѣаше же н въздоухъ стоуденъ. н ѡдъсъ брдзкъ. кЪ вечероу во вѣаше дънн С 76.15.

глаголатн кЪ оухоу. *Гр. λαλέω πρὸς τὸ οὖς, λέγω πρὸς τὸ οὖς.* Шепна, казвам на ухо. I еже кЪ оухоу гласте въз танлишнхъ. проповѣстъ сѣа на кровѣхъ *М Лк 12.3 З, А;* глаголааше же кЪ оухоу агриколау С 76.6.

кЪ томоу. *Гр. πρὸς τούτοις, λοιπόν.* Вече, повече, при това. н повелѣша слоугамъ да одержтъ грѣгомъ (!) вѣск главѣ него. иждоу же власн сѣтъ. к томоу же н азъикъ иемоу оурѣзатн С 268.19; (погывѣль) погочвѣль (юштн сзрѣ)таишѣаа прѣдзтече жнзнь. да кЪ томоу сзмрѣтъ обратнть сѣа *Х I Ва 4.*

кЪ томоу не [нн]. *Гр. οὐκέτι, οὐ ... ἔτι, μηκέτι.* Вече не, повече не, по-натѣкъ не [при отрицание в съчетание с не или нн и глагол]. о правдѣдѣ же ѣко кЪ отъцю ндѣ. I кЪ томоу не виднтѣ мене *М Йо 16.10 З, А, СК. Сrv. Йо 16.16 М, З, А, СК;* нъ прндеть годнна. егда кЪ томоу въз прнтъаухъ не глѣж вамъ *М Йо 16.25*

З, А, СК; възврѣстѣ о деснѣжнхъ странѡхъ кораблѣ мрѣжѣ. н обраштете. възврѣж же. I к томоу не можадхъ прнвлѣштн еа. отъ множества рѣвѣз *М Йо 21.6 З, А, СК;* I не помѣнетъ сѣа имя илѣво кЪ томоу *СП 82.5;* н не бѣдетъ. н не познаеть кЪ томоу мѣста своего *СП 102.16;* се оубо помъшлѣаа бѣдн въ нѣ по снаѣ своен. к томоу тн оубо нн понѣ възврѣтн такомоу възвзшоу можетъ С 381.6; азъ же крѣста радн възставъ. не можъ к томоу сзмрѣтнѣкъ пастн С 428.20; јакоже к томоу иемоу не нмѣштоу безвоазишна С 559.27-28. // кЪ томоу не възтн. Вече [повече] не сѣм, няма вече да сѣм [да бѣда]. I к томоу нѣсѣмъ въз мнрѣ. I снн въз мнрѣ сѣтъ. I азъ кЪ тебѣ градъ *М Йо 16.11 СК;* ослави ми да поуиѣ. прѣжде да же не отѣдѣ I кЪ томоу не вѣдѣ *СП 38.14;* знаменеи нашнхъ. не видѣхомъ. нѣстъ кЪ томоу порока I насъ не познатъ потомъ *СП 73.9.*

кЪ семоу, кЪ снмъ *Гр. ἐπειδή, πρὸς τούτοις.* Вече, повече, при това, по-натѣкъ. кЪ семоу на земн мн вѣсѣдоуиешн н прѣдъ двѣрѣмн клѣтн моѣа С 273.3; нн раунта поклоннтн сѣа огню нн сльнцѣ. нн водѣ кштѣ же кЪ семоу (глаго)лаахъ С 257.1; кЪ снмъ же н даръи овѣштавааше С 87.4.

не ... кЪ семоу. *Гр. μηκέτι.* Вече не, повече не, при това не. н рече иен не бѣдн к' семоу плодъ отъ тебе възвѣкы. н тоу дѣнне оусъхнѣ С 343.27. *Сrv. С 345.9; С 346.20.*

прнпадатн кЪ ногама [колѣнома]. *Гр. προσπίπτω πρὸς τοὺς πόδας, προσπίπτω παρὰ τοὺς πόδας, ἄπτομαι τῶν ποδῶν, προσπίπτω τοῖς ποσίν, προσπίπτω τοῖς γόνασιν.* Падам пред но-зете [на някого], коленича [пред някого]. прншѣдъшн прнпаде кЪ ногама его *М Mk 7.25 З;* прнпаде кЪ колѣнома нѣвама *М Лк 5.8 З, А;* н нздѣ ннзъ лѣвъ н прнпаде. кЪ ногама стадо С 166.29; прнпадоста кЪ нога-

ма прѣподобьнааго. н молиаста са С 199.4; припадъ же къ ногама стааго глагола С 230.19; н пришъдъши по средоу народа. припаде къ ногама сватааго мжчєнника С 233.4; сьрѣтоста н сестрѣ лазаровѣ. припадета къ ногама господьнама С 315.6—7; н въздъхнѣвшн припаде къ ногама стааго С 517.5; къ колѣнома припадоша стааго васнлеа С 537.8.

къ оутроу. *Гр.* πρὸς ὄρθρον, περίορθρον. На [към] зазоряване, на разсьмване. варнсте оун моѣ къ ютрию пооучнтн сн словесемъ твоимъ С П 118.148; мѣсдѣно оубо вѣаше. н само то къ оутроу. н веденъ възгѣтъ съвазанъ рѣкама С 431.17.

къ ѹсомоу. *Гр.* πρὸς τί. Защо, за какво. сего же никтоже не разоумѣ възлежаштнхъ. къ ѹсомоу рече емоу М Йо 13.28.

сладость нмѣтн къ ѹсомоу. *Гр.* ἡδέως προσέχω τινί. Благосклонен съм, радвам се, приятно ми е. тѣгда же поклоиѣ са отъ сьмрътн къ намъ обратнѣвша са. сладость во нмамъ къ вештѣствоу. не бо мн нестъ оупѣати еднѣмъ рѣчємъ С 501.3.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Н, У, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Р, ЗЛ, Х, БН. *Гр.* πρὸς, ἐπί, εἰς, παρὰ, περί, ἀπό, ἐνώπιον, κατά, μετά, ἐν [вар. πρὶν].

Неб. к остар. ОА, ВА, НТ, АК, Вот, ЕтБАН. *Срв.* към.

къбо [погр. С 130.6] *вж.* къто.

къгда *вж.* когда.

къде нареч. и съюз.

I. Нареч. 1. Къде, на кое място — в пряк въпрос. оучнтелю. къде жнвешн М Йо 1.39 З; къде нзынѣ сѣтъ. възчєрашънама мазвзи н гласн К 12b 9; н къде приатн пакъз свон СЕ 34a 20; к'де нестъ сестра твоа нже тзи мѣнншн дѣвѣ сѣштѣ С 4.15; кде тн сьмрътн жало кде тн дде повѣда С 487.5. 2. Някъде си. н се къде въ сионовѣ градѣ. цѣрѣ велнкаго. въ немъже сьтворн спсєньє по срѣдѣ земла

К 13b 24. *Срв.* С 450.29; н аште кде оставьена възвааше кость свѣтомъз явьяше са С 81.8. 3. Как, по какъв начин, никак си. н како посрѣднѣ стѣнѣ разорн. н кде лютааго змнн асѣдн С 463.3. 4. Никога, нито веднѣж. въ нѣже възходашта обрштета жрѣба привазано. на неже никтоже къде отъ члкъ не вьсѣде М Лк 19.30 З.

II. Съюз. 1. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за място: където, дето. отнде кде любви жнветъ С 404.29. 2. Въвежда подчинени определителни изречения: дето, който. вѣдзи мѣсто к'де жнветъ сватъзн савннъ С 145.20; дост'ннъно же н оного възнскатн. кде глагола по трєхъ дьнехъ възстанѣ С 440.19; тако же вьнде плътыѣ. кде вѣ вожьствомъ С 501.13. 3. Въвежда подчинени допълнителни изречения: къде. а снъз члкъзи не нматъ къде подъклоннтн главзи М Лк 9.58 З, А, СК. *Срв.* К 6a 23—24; С 416.9; С 432.25; С 453.5; С 454.29; повѣждь мн къде н есн положнлз М Йо 20.15.

М, З, А, СК, О, СП, СЕ, К, С, Р, Х, МЛ. *Гр.* ποῦ, πῶς, πόποτε, ὡς, ἐν ᾧ, ὅπου, τοίφ τόφω, τίς, πόθεν. *Вар.* кде, кьде, къди.

Неб. къде ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГєр, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА. *Срв.* де.

къдеже нареч.-съюз. 1. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за време: когато, като, щом, след като. къде же свѣтъз възгѣ възставъ молиаше (!) стрѣгъштѣа воннзи С 16.11; к'деже нздрече савннъ. ставн са корабь посрѣдоу рѣкзи С 151.1. 2. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за място: където. кдеже възато взи зла(...)

В. Изч.

С, В. *Гр.* ὡς, ἄρα δὲ τῷ. *Вар.* къде же, к'деже, кдеже.

Неб. *Вж.* при къде.

кѣдї [СП 78.10] *вж.* кѣде.

кѣждѣ *местоим. обобщ.* Всеки, всякой. овозмоу дастъ. Д. талантъ. овозмоу же. Б. овозмоу же единъ. коможде протнѣж слѣгъ своен А Мт 25.15; н в'сн сѣтъ оу когожде. не завндаштегъ блгодѣаннѣ С 95.7; нн тамо покоиѣ полоуѣнша. н кожде болѣзунн. сѣдрѣбнѣ сѣказаа глаголааше С 98.29.

А, С. Гр. ἕκαστος.

Нѣб. Ø.

кѣждо *местоим. обобщ. и неопр.*

1. *Обобщ.* Всеки, всякой. и ндѣахъ всн кѣждо напатн са въ свон градъ М Лк 2.3 З, А, СК; ꙗко отъ нзѣытѣка коможждо жнвотъ его естъ отъ нмѣннѣ емоу М Лк 12.15 З; соуетъна гла кѣждо кѣ искрннюмоу своемуу СП 11.3; въздатн коможждо протнво дѣломъ его СЕ 89а 2; кѣждо ꙗкоже вѣрова цѣльвѣж прннмааше С 308.9.

2. *Неопр.* Някой. н велнкѣ славѣ отъ многнхъ нмѣаше. да не кѣждо се оуправнѣвѣ. акъи все оуправнѣ' о процѣвѣмъ разѣбннтъ са С 371.17.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С, Р. Гр. ἕκαστος, ὅστις, ὅστις. Вар. кождо, кождо, кѣждо, кѣждо, кѣждо, кѣждо.

Нѣб. Ø.

кѣзнѣ, -н *ж.* Козни, зла умисъл, интрига, измама, хитрост, лукавство, коварство. н повѣждаѣштоу твоя пронзирнвзїа кѣзнн С 12.27; неповѣднн сѣште о кѣзнѣхъ С 100.3; то же сотонннѣскынмъ кѣзнѣмъ протнвѣѣа са творѣаше С 516.28; въ поганѣскыннѣ кѣзнн юже не ходнте Р II 3.37—II 4.1. *Изч.*

С, Р. Гр. τέχνη, μηχανή, μηχανήματα, μεθοδεΐα.

Нѣб. Срв. козни книж. остар. ОА, ВА, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, РБЕ.

кѣкзнѣ, -н *м.* Пищял, прасец на крака. н пакъи не благоволнтъ гѣ въ кѣкзню мжѣжскоу. н да не хѣлантъ са слѣзнн въ крѣпостн своен С 546.13—14. *Изч.*

С. Гр. κνήμη.

Нѣб. Срв. кѣк, кѣка *ж.* гуал. ДА.

кѣмотра, -н *ж.* Кума. и кѣмотрамн своими. и дѣштерьмн. иже отъ стаго крѣште-нѣтъ не сѣмѣшатн са К 2а 20. *Изч.*

К.

Нѣб. Ø.

кѣннгузнн, -а *м.* У еврейте — книжник, законоучител, познавач на Стария завет. горе вамъ кѣннгузннѣ. н фарнѣн. и упокрнтн М Мт 23.13 З'. Срв. Мт 23.14 М, З'; Мт 23.15 М, З'; Мт 23.23 М, З'; се азъ сѣлѣж къ вамъ прѣкзы. н прѣмѣдрѣн н кѣнгѣузнн А Мт 23.34 З'; лѣпо же вѣ намъ правѣж нзлѣха нмѣтн. паѣе кѣнхунн н фарнсен С 135.25; отъбѣжнѣвѣ кннгузнн прѣштѣнѣа С 472.9—40. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. γραμματεὺς. Вар. кѣнгѣузнн, кннгузнн, кннхунн.

Нѣб. Ø.

кѣннгъ, -н *ж.* Само мн. ч. 1. Книга, книги, писания, съчинения. и сѣргнѣвѣ кѣннгъ въздавѣ слоуѣѣ сѣде М Лк 4.20 А, СК; да потрѣвѣатъ сѣа отъ кѣннгъ живѣштнхъ СП 68.29; и напншн нма его въ кѣннгъи жнвотънѣа СЕ 101b 10—11; то лн сѣтъ твоя кѣннгъи. тѣхъ сократъ отъ дѣннен. не пострада С 138.12. // Свещеното писание, священите книги. тѣгда отврѣзе нмъ оумъ да разоумѣѣжтъ кѣннгъи М Лк 24.45 З, А; навзикохомъ бо отъ стѣнхъ кѣннгъ покѣрѣтн са воюу д. не кѣназемъ С 59.27—28. 2. Писмен документ, грамота, писмо. вѣлѣзѣе въ срѣдѣж показѣштоу кѣназоу кѣннгъи цѣсарѣвѣ С 85.30; н прннмъ кназу кннгузнн цѣсара. сѣдъ на сѣднштн С 174.26; кто сѣвѣзкоупнѣвзн. кде кннгузнн кде сѣвѣдѣтеле С 321.3. 3. Букви, писмена. напнсано надъ нмѣ. кѣннгамн еаннѣскамн н рнмѣскамн. и евренскамн М Лк 23.38 З, А, СК. 4. Картина, графика. нхъже бо слово повѣстнѣж н слоухомъ оуказаатъ са. тѣхъ же н кѣннгъи мѣлѣаштѣ подражаннѣмъ показѣжтъ С 83.14.

бечерѣж творѣаше кѣназемъ своимъ и тѣсѣштѣнкомъ *М* *Мк* 6.21 З, А.

кѣназь мнра сего. *Гр.* ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου. Владетелят на този [тленния] свят, Дяволът. нзинѣ кѣнасъ мнра сего нзгънанъ вѣдетъ вонъ *М* *Йо* 12.31 З, А, *СК*. *Срв.* *Йо* 14.30 *М*, З, А, *СК*; *Йо* 16.11 *М*, З, А, *СК*.

М, З, А, *СК*, Б, О, Е, *СП*, *СЕ*, К, С, *Пр.* *Гр.* ἄρχων, ἡγεμών, μεγιστάνες, βασιλεύς, τύραννος, κόμης, δήμιος. *Вар.* кѣнасъ, кнасъ, кнасъ, кназь, кнасъ, кнасъ, кназь, кназь, кназь, кназь, кназь. *Наб.* княз ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР; кнез 'кмег' *гуал.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлБТР, БТР, АР, ДА. *Срв.* Княз Александрово *МИ* ПК, Пр. в им.

КЪСНАТННЬ *вжс.* константинь.

кѣснѣтн, кѣшнѣж, кѣснншн *несв.* За-кѣснявам, не идвам навреме, забавям се, бавя се. кѣсннтъ мон гнъ прнтн *М* *Мт* 24.48. *Срв.* *Лк* 12.45 *М*; кѣснашоу же женноу *М* *Мт* 25.5; и чюждаахъ са еже кѣшнѣаше тъ въ црѣкѣве *М* *Лк* 1.21. *Изч.*

М. *Гр.* χρονίζω. *Вар.* кѣснѣтн.

Наб. кѣсней, кѣснѣ ОА, ВА, НГер, ЕтМл, МлБТР.

кѣто, кого *местоим.* *вѣпр.* и съюз.

І. Местоим. 1. Кой, кого – в пряк въпрос при живи същества. онъ же рече нмъ. кто естъ отъ васъ члвкъ. еже нматъ овьѣа едно *М* *Мт* 12.11 З; рече нмъ пнлатъ. кого хоцете отъ обою отъпоушту вамъ *Мт* 27.17 З, А, *СК*; чко кото [*погр. вл.* кѣто, *Север.*, с. 20, *бел. под линия*] вѣ развѣ гѣ *СП* 17.32. иан кто плача са и припадаѣ. кѣ врачевн семоу. не оубалоуѣтъ са *СЕ* 84а 2; кѣто насъ разлѣчѣтъ отъ любьѣе вѣи *К* 3а 11; что са надѣишн. нан на кого оупѣаишн глаголи ми *С* 153.10. // Какъв [що] – в пряк въпрос. члвци же чюдѣша са глѣѣ. кѣто съ естъ чко вѣтрн н море послушашѣтъ его *М* *Мт* 8.27 З; комоу оуподоблѣж родосъ. подовенъ естъ дѣтнцемъ

сѣдѣштемъ *М* *Мт* 11.16 З. 2. Някой [си], който и да е, всеки [кѣто често се придружава от аще, аще во, да аще, иако аще, да, ннъ, иако, негда, еда, което засилва неопределеността]. нъ аще кто та оударнтъ въ деснѣж ланнтѣ. обратн емоу н дроугѣж *М* *Мт* 5.39 З. *Срв.* *К* 4а 32; ан како можетъ кѣто вѣнтн въ домъ крѣпѣкааго *М* *Мт* 12.29 З; егда зѣванъ вѣдешн цѣмъ на бракъ. не садн на прѣдннмъ мѣстѣ *М* *Лк* 14.8 З, А; глахъ же оученици кѣ себѣ. еда кто прннесе емоу вѣтн *М* *Йо* 4.33 З, А; и тѣи глѣшн чко аште кто слово мое съблюдетъ. не нматъ въкоушнтн сѣмрѣтн въ вѣкѣ *М* *Йо* 8.52 З; отъ вѣка нѣстъ слѣшано. чко кто отврѣзе очн слѣпоу рожденоу *М* *Йо* 9.32 З, А; даша во архнерен и фарисѣн заповѣдъ. да аште кто оштѣнтъ и кѣде вѣдетъ повѣстъ да нмѣтъ и *М* *Йо* 11.57 З; аште кто въ мнѣв не прѣвѣдетъ. изврѣжетъ са вонъ чкоже розга н исшетъ *М* *Йо* 15.6 З, А, *СК*; аще во кто внднтъ та нм(ѣ)ща разоумъ въ трѣ(б)нщ(н) възлежаша *Е* 3а 17; аще кѣто мзѣдѣ възметъ отъ кого. постнтн са за нь *СЕ* 104а 1; аще комоу оумьретъ дѣтнщѣ некрѣщенъ *СЕ* 104б 9; зарече емоу да ннкѣже са не явнтъ. нн пакостн сѣтворнтъ комоу *С* 36.26; александръ кѣво (*погр. вл.* кѣто, *Замтов*, *Капалго*, с. 279, *бел. под линия*) го лѣжавъ мѣжъ рече. послушан насъ пионне *С* 130.6; вѣ то же врѣмѣ арнианъ кѣто нарнцанемъ. старѣншнна бѣаше въ поучстѣмъ градѣ нарнцанемѣмъ *С* 146.7; керемна кѣто коннъ едннъ отъ стрѣгѣштнхъ него рече к ѣмоу *С* 152.2; иако отъ дѣнѣшннааго дѣне аште да са обрѣшетъ кто отъ васъ взнѣтрѣ града сѣвнраа въ црѣквн правобѣрнзнхъ *С* 199.24; не во хотѣхъ давзи кто оубѣдѣлъ танныи сѣа *С* 288.2; горчанин во лютаѣа си работа

БЪИВААТЪ. КЪГДА КТО Н РАБОТАА РАДОУИЕТЪ СА С 447.15.

II. Като съюз. 1. Въвежда подчинени определителни изречения: който. н аще кзто понметъ та по сналъ. попырнще едно. идн съ ннмъ дьвѣ М Мт 5.41 З; страшенъ к'то м'на са рат'никъ нмъ съи н гоубнтель С 35.24—25; пжт'никъ же к'то мнмондзи. н м'на блѣдомъ вндѣвъ ннвж добрж н плодзж С 40.25.

2. Въвежда подчинени допълнителни изречения: кой, който. съ аште вн бзгъ прѣзъ. вѣдѣлъ вн оубо к'то н какова жена прикасаатъ са емь. ъко грешница естъ М Лк 7.39 А; съзржж же са между собож оученици. не домзислаште о комь глѣтъ М Йо 13.22 З; прнведн к'то. слзша к'то ан тоу стоа С 241.22.

не ... кзто. *Гр.* οὐδεὶς. Никой. н вь домъ възшедъ. не хотѣаше да вн н кзто ююлъ. н не може оутантн са М Мк 7.24 З.

кзто любо. Който и да е; всеки, който. речетъ к'то любо тзгъуае внда. аьне томоу нзвѣштаноу бзгит С 546.4.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Н, У, Е, СП, СЕ, К, С, Р, Х. *Гр.* τίς, τίς, ὅστις, ὁ, ποταπός, ὅς [вар. ἄλλος]. *Вар.* к'то, к'то, х'то, к'то.

Наб. к'то остар. книж. ВА, Дюв, МЛБТР.

кзгънъ, -н ж. Козни, измама, коварство, интрига. раздрѣши кзгънн вражна. сжцаа на насъ СЕ 62b 25. *Изч.*

СЕ. Гр. μηχανή.

Наб. Вж. при кзгънъ.

кзгънннкъ, -а м. Създатель, творецъ. вѣ бгомъ. гѣ гден. огнънзхъ дхъ. творецъ бесплзтзгънзхъ сназъ. хждожннкъ нбсзгънзхъ. кзгънннкъ. егоже не вндѣ ннедннъ отъ ѣкъ. нн вндѣтн можетъ СЕ 51a 15—16. *Изч.*

СЕ. Гр. τεχνίτης.

Наб. Ѳ.

кзгн, каа, кое местоимъ въпр. и съюз.

I. Местоимъ. 1. Кой. кзи отъ овожъ

сътвори волжъ отъуж М Мт 21.31 З; оучнтелю. каѣ заповѣдъ естъ большн въ законѣ М Мт 22.36 З¹, А, СК; кое оубо оутврждѣнне възлагаетъ СЕ 82b 5; кое естъ мѣсто нждеже нмѣнне лежнтъ С 38.14. **2.** Какъв. аще во любнтѣ любашаа взи. кжж мздж нмате М Мт 5.46 З, А, СК; како н кзгнмъ образомъ К 8b 18—19; вокевода рече. кое нма нматъ богъ немоще тзи рече жрѣтн С 21.7; полемннъ рече коего бога ч'тешн С 132.30. **3.** Някой [си], някакъв. възпастн въ внно ... ан въ нно етеро кое СЕ 19b 1; сего радн н въ врѣма жрѣтѣ. нноа правдзи коела не помѣнж К 9a 40; вндѣша во коего ржгжштѣ са С 33.22; въздовннн коен оубозъ снъ нноудзъ едначе съзгн С 43.12; повелѣ льстнвзн дроугааго коего кръстнана прнвестн С 65.10.

аще [во] кзгн. *Гр.* εἰς τίς, ἄν τίς. Ако някой. монснн напнса намъ. ъко аще комоу братрж оумреть М Мк 12.19 З; аще во кзи ѣкъ малзн прѣнемагаа Р IV 1.24.

кзгн любо. *Гр.* τίς, οἷος δήποτε. Някакъв, какъвто и да е, всякакъв. н отъ коего любо сѣмене кжж любо вннж да оукрадетъ немощно немощ естъ С 42.19; талантн во съде сжтъ. коегождо снад. нан въ застжпаннн ... нан въ коен любо потрѣвѣ С 378.22—23.

каа польза [естъ]. *Гр.* τί ὠφελεῖ, τί ὠφελεῖται, τίς ὠφέλεια, τί ὄφελος. Каква полза [има]. каа полза естъ члѣкоу М Мт 16.26 З¹. *Срв.* Мк 8.36 М, З, А, СК; Лк 9.25 М, З, А; каѣ ползѣ во крѣви моен егода (!) сзндж взи нстзлѣнзе СП 29.10; каа во ползѣ еже вѣдѣтн. о бзѣ праваа оученнн добрѣ Х ПВб 9; каа во тн польза отъ тѣла страннаго сего С 454.22.

II. Като съюз. 1. Въвежда подчинени допълнителни изречения: кой, какъв. рзцн намъ кога са вждетъ. н кое вждетъ знаменне М Мк 13.4 З. *Срв.* Йо 2.18 М, А; коелж

кждъ нареч. 1. Къде, откъде, где. тогожде наказанъѣ. кждоу же ли разлѣче възстъ *К ба 14–15*; а тзи кждоу арне влазньное навзи кждоу оувѣдъ ѣже проповѣдакешн *С 511.30, 512.1*. 2. *Като съюз.* Въвежда подчинени допълнителни изречения: откъде, през къде, по какъв начин, как. и не оврѣтзше кждѣ възне-стн (н) народомъ. възлѣвзше на храмъ *М Лк 5.19 З, А, СК*; н не оврѣтз кждоу съвратитн са къ пештерѣ *С 289.18*. *М, З, А, СК, К, С. Гр. πόθεν, ποίας, διά ποίας ὁδοῦ. Вар. кждоу, кждѣ.*
Неб. къду диал. НГер, МлВТР; къде ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА.

кждж вжс. кждѣ.

кжпнна, -зи жс. Къпина. нѣсте ли чълан въз кзньгахъ мосеовахъ. при кжпннѣ како рече емоу бѣ гла *М Мк 12.26 З*; не отъ тръннѣ во чешжтъ смокзвн. ни отъ кжпннзи грозда обемлжтъ *М Лк 6.44 З*; н мосни съказа при кжпннѣ *М Лк 20.37 З*. // Къпинов хрест. аште сътворн пакостъ огнѣ въз поустъинн кжпннѣ *С 250.22*; съ небесе пришз-ственне вожна огнн. на^пн же кжпннѣ. не опалн *С 250.25*. *Изч.*

М, З, С. Гр. βάτος.

Неб. къпина ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ДА; къмпина диал. НГер. *Срв.* Капината *МИ*, Капини *МИ ГХ, МИМ*; Къпина *МИ*, Къпиново *МИ*, Къпиновци *МИ СНМБ*.

кжпнние, -ѣ ср. събир. Къпинак. н лѣсз чдстз въ нен. н трънние зѣло люто н кжпнние *С 193.15*. *Изч.*

С. Гр. ἄκωντα. Вар. кжпнние.

Неб. къпине диал. Дюв, МлВТР. *Срв.* къпинак, къпиняк ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР; Къпинака *МИ ЙЗ, МИПир*.

кжпъль, -н жс. 1. Къпалня, баня, водоем. естз же въз ерсмѣхъ на обвун кжпълан. ѣже нарицаатъ са евренскзи витезда *М Йо 5.2 З, А*; нди въз кжпъль снаоуамлж н оумзин са *М Йо 9.11 З, А. Срв. Йо 9.7 М, З, А*; нан и

кжпълан водзньнѣ *СЕ 54b 13*; въз ннзгда н въз жндохъ кжпъль водьнаѣ *С 496.7*. 2. Купел – място или съд за кръщаване. съхраненъ въз кжпъль. тоу кршшташе въса *С 541.13*. // Според религиозните вярвания – светото таинство кръщение. та молнмъ ꙗже бже спннѣ нашего. влгвещьшааго. втз испазненнѣ кжпълан *СЕ 8a 8*.

М, З, А, СЕ, С. Гр. κολυμβήθρα.

Неб. Срв. купел ВА, АК, НТ ЕтМл, МлВТР, ВТР, АР, ПРОДД; Овча купел *МИ*.

кжца, -а жс. Къща, колиба, шатра, жилище. не нмамъ хлѣвннзи оуроу-нзи. не нмамъ кжшта ни домоу *С 416.5*. *Изч.*

С. Гр. σκηνή. Вар. кжшта.

Неб. къща ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. Къщите *МИ*, Къщице *МИ ГХ, МИМ*; Кащице *МИ ЙЗах, Кюст.*; Старата къща *МИ ЙЗ, МИПан*.

къмннз, -а м. Кимион. горе вамъ кз-ннгъчнѣ. н фарнсън. анцемѣрн. ѣко отъ десатъствоуете матъ н копръ. и къмннз *М Мт 23.23 З*. *Изч.*

М, З. От гр. κύμιον. Вар. къмннз, кнмннз.

Неб. Срв. кимион ОА, ВА, АК, НГер, ВТР, АР, ДА.

къпрнннз, -а м. *ЛИ.* Киприян – антиохийски епископ, умр. мъченически заедно със св. Юстина и св. Теоктист ок. 304 г. по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 2 октомври. Мѣцѣ окто б. стѣдѣ мѣсѣ епѣа къпрннѣна. нвстнннз дѣвзн *А 122a 6*; къпрнннѣ *П₄*. *Изч.*

А, П₄. Гр. Κύπριανός. Вар. къпрнннѣ, къпрнннѣ.

къпръ, -а м. *МИ.* Остров Кипър. стрѣтз стѣмъ къпроу [смятано за лично име на светец – вж. *Мирчев, Кодов, Енински апостол, с. 240*; отнася се за Исакий, епископ на Кипър]. *Пр.* на 21 септември епѣкпоу *Е 35b 10*. *Изч.*

Е. Гр. Κύπρος. Вар. къпръ.

къпръскъ, -ын прил. от *МИ*. Който се отнася до Кипър, кипърски. Стадо епифантѣ архиепискоупа къпръскаго К 12а 32-33; слово стадо епифанна архиепискоупа къпръска С 447.28-29. Изч.

К, С. Гр. τῆς Κύπρου.

Нѣб. кипърски АК.

кърестнъ прил. притеж.

кърестнъ градъ. Гр. ἡ Κυρεστῶν πόλις. Град Кирестина, град на кирестинците [град в Персия]. шьдъ оубо господнъ ел. въ кърестнъ градъ С 218.9. Изч.

С. Вар. курестнъ.

кърнн въз. кърнннн.

кърнкъ, -а м. *ЛИ*. Кирик – дете, умр. мъченически заедно с майка си Юлита [ок. 304 г.] в Тарс, Киликия. Пр. на 15 юли. Мѣдъ нѣо Дѣ. стаго мѣдъ кърнка А 150б 24. Изч.

А. Гр. Κίρικος.

Нѣб. Кирик *ЛИ* НГр.

кърназъ, -а м. *ЛИ*. 1. Кирил Ерусалимски [315-386 г.] – дякон и пресвитер [от 345 г.] в Ерусалим, после Ерусалимски епископ [351-386 г.]. Един от т. нар. „църковни отци“. Пр. на 18 март. събраша же са коупносѣштадъ вързи. отъ александрина тнмофен. отъ нероусалнна же кърназъ С 201.11. 2. Кирил Александрийски [умр. 444 г.], александрийски патриарх [412-444 г.] – ранновизантийски църковен деятел и мислител, взел активно участие в догматическите спорове по християнски въпроси, един от т. нар. църковни отци. Пр. на 18 януари, 9 и 27 юни. Мѣдъ тѣо зѣ стоюю оцю нѣю дѣдснѣ н кърнадъ архѣппа александрина А 141а 19; Мѣдъ нѣо нѣж. стѣдъ оцѣ нѣдъ кърнадъ архѣппа александръска А 149б 21. 3. Кирил – монашеското име на славянския апостол и просве-

тител Константин Философ [826/827, Солун – 14.II.869 г., Рим]. Заедно с брат си Методий, Кирил е създател на славянската азбука, основоположник на българския книжовен език, на старобългарската и на славянските литератури. Пр. на 14 февруари [Представление на св. Кирил] и 11 май [Св. св. Кирил и Методий]. Мѣдъ тѣо нѣо стадо оцѣ нѣдъ кърнадъ философа А 142б 12; вѣдъ нѣо кърнадъ философа А 145б 22-23. 4. Кирил – един от 40-те кападокийски войни-християни, умр. мъченически в Севастия, Армения [ок. 320 г.] по времето на имп. Лициний [308-324 г.].

Пр. на 9 март. д се нмъ нмена. дOMETHHAHЪ ... кърнѣл С 69.13. Изч.

А, С, Гр. Κύριλλος. Вар. кърназъ, кърнѣл.

Нѣб. Кирил *ЛИ* НГр, СтИл,РЛФИ; Кирилов *ФИ* СтИл,РЛФИ.

кърнннн, -на м. *ЛИ*. Квириний-Публий Сулпиций Квириний, римски сенатор и консул, два пъти управител на Сирия [4 г. пр. н.е. – 1 г. от н.е.; 7 г. от н.е. – 11 г. от н.е.]. се написанне пръвое възстъ. владѣштно сурнежъ н кърннннн М Лк 2.2 З, А, СК. Изч.

М, З, А, СК. Гр. Κουρίνιος. Лат. Quirinius. Вар. квиннн, кърнн.

кърнннннн, -на м. от *МИ*. Киринянин, киринеец, жител на Кирена [Кириния, Киринея – град в пров. Либия, Северна Африка]. чѣко н повѣса емъше снмона еднного кърнннннн градѣшта съ сѣдъ М Лк 23.26 З. Изч. М, З. Гр. Κυρηναῖος.

кърннннннскъ, -ын прил. от *МИ*. Киринейски, който се отнася до Кирена [Кириния, Киринея]. исходаще же обрѣтѣжъ чѣко кърннннннска М Мт 27.32 З, А, СК. Изч.

М, З, А, СК. Гр. Κυρηναῖος. Вар. керннннннскъ.

кърнннннннннн, -а м. от *МИ*. Киринянин, киринеец, жител на Кирена

[Кириная, Киридея – град в пров. Либия, Северна Африка]. н задѣша. мн (!) мѡгрѣдѣщѡу етерѡу снмѡноу кѡрнѣннѡу. грѣдѣщѡу. съ села А Мк 15.21 СК; егоже крѣтъ задѣша кѡрнѣннѡу СЕ 50а 12. Изч. А, СК, СЕ. Гр. Κυρηναῖος. Вар. кернѣннѣ, кѡрнѣннѣ, кѡрнѣннѣ.

КѢРНОНЪ, -а м. *ЛИ* Кирион – един от 40-те кападокийски войни-християни, умр. мъченически в Севастия, Мала Армения [ок. 320 г.] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. стѣн кѡрнѡнъ глагола С 71.28; оууаахъ са отъ стѣаго кѡрнѡна С 72.5–6; нача стѣн кѡрнѡнъ пѣтн С 75.15; стѣн ... кѡрнѡнъ ТН. С, ТН. Гр. Κυρίων. Вар. кѡрнѡнъ, кѡрнѡнъ, кѡрнѡнъ.

КѢРНАКЪ, -а м. *ЛИ*. 1. Кирияк [IV-нач. на V в.; умр. 408 г.] – християнин отшелник в Палестина, последовател на Евтимий Велики. *Пр.* на 29 септември. прѣдѣнаго ѡца нашего кѡрнѣка. шшелца Е 38а 3. 2. Кирияк – цариградски патриарх [595–606 г.]. *Пр.* на 30 окт. пѣ кѡрнака. патриарха А 125а 25. 3. Кирияк аколут, измѣчван заедно с Фавст, Дионисий четец и др. по времето на имп. Деций [249–251 г.]. *Пр.* на 6 септември. утъца кѡрнѣка Е 25а 3. Изч.

А, Е. Гр. Κυριακός. Вар. кѡрнѣкъ, кѡрнакъ. Нѡб. Кирияк *ЛИ* ОА, СтИл,РЛФИ; Кирияков *ФИ* СтИл,РЛФИ.

КѢРЪ, -а м. *ЛИ*. Кир – християнин-лечител от Канопа [дн. Абу-Кир в Египет], умр. мъченически заедно с Йоан от Едеса по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]; *Пр.* на 31 януари [Кир и Йоан] и 28 юни [пренасяне на мощите]. мѣа тѡ кѣ стѡюу чѣтворцю кѡра ноана А 141б 8; мѣа нѡ нѡ. обрѣтенне моцнн кѡра нѡа А 149б 23; кѡр ꙗ

ноанъ П₄. Изч. А, П₄. Гр. Κύρος. Вар. кѡр. Нѡб. Кир *ЛИ* ОА.

КѢРѢННЪ, -а м. от *МИ*. Киринанин, киринеец, жител на Кирена [Кириная, Киридея – град в пров. Либия, Северна Африка]. н задѣша мнѡ хѡдашѡу еднѡмоу снмѡноу кѡрѣннѡу грѣдѣштѡ съ села М Мк 15.21 З. Изч. М, З. Гр. Κυρηναῖος.

Λ

Λ I. Буквен знак. Четиринадесетата буква от стб. азбука, назовавана людѣе; в глаг. ѡ; в кир. λ, в нѡб. звук л.

II. Числен знак. В глаг. и в кир. издания на стб. глаг. паметници ѡ=50, Λ; в кир. λ=30, XXX; в кир. издания на *СП* ѡ=λ=50, λ [λ]=λ=30, XXX. 1. *Числ. бр. пѣтьдесѣтъ*. Петдесет. помнѡуѡн чѣкѣ сего. выпнѣщѣаго дѣнонѣ. ѣже имѣтъ ꙗ н λ тѣ [150] СЕ 36б 9. // *Числ. рег. пѣтьдесѣтъ*: Петдесети. // *В сѡстава на сл. числ.* ѡв ѡ лоу глѣ ѡ λ А 122а 7. нѣдѣлѣ анѣ, λ. Гр. Πεντηκοστή. Петдесетница. нѣ λ наа А 31с 30; нѣ ѡ по λ ѡ ѡ мѣ глѣ А 35б 2. // *λѣн*. Който се отнася до Петдесетница. н сѣ λѣнѣа А 121б 19.

2. *Числ. бр. трдѣсѣтн, трдѣсѣте*. Тридесет. мѣ λ грнѡра. ѡа ѡ мѣ СК 131а 14; онн же поставнша емоу. λ. сребрѣннѣ СК Мт 26.15. *Срв.* С 415.12; λ стрѣтъ-стѣго глнѡрѣ архн-епнскѣпа. велнкѣа арменна н рнмпѣна Е 38а 5; н вндѣвѣше λ съ мнѡгомъ оутвѣрѣдѣннѣмъ сѣвазанъ печѣтн оловѣнѣн нмѣшта. чнсломъ λ С 52.14; λ. лѣтъ жн тоу С 519.2. // *Числ. рег. трдѣсѣтъ*: Тридесети. мѣсаца марта λ жнтнѣ прѣпрѡсть. отѣца ѡана С 272.5. // *В сѡстава на*

сл. числ. мѣзъ октаврѣ (реко)мзы
лнст(опадъ. нматъ) дн(...) лѣ Е 38а
17; мѣсаца марта лѣ. жнтне стѣлго
ѡвана С 278.9; (вз н)ма отъца н сзѣна
н свѣтааг(о) доух(а) поклонн са равъ
неключ(нмъ) (с)умеон пзрвое въ црѣкѣн
мѣсаца аугуста в лѣ БН; лѣ слава
псѣ давъ СП 46а 3; въсѣхъ бѣ лѣ С
201.19; едѣ ѡ нѣа глѣ лѣ СК 30а 5;
вндѣ вѣнъца сѣходашта на главъи
стѣхъ. ѡнеломъ лѣ С 78.12.
М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С, БН. Гр. ν',
τριάκοντα, λ'.

лавановъ прил. притеж. от ЛИ.

Лаванов, на Лаван – чичо и тѣст
на старозаветния патриарх Яков
[Иаков] [Бит 24.29–51]. и нзбавнѣз
отъ рѣкы нсаавовъи. и отъ лавановъи
СЕ 15а 12. Изч.

СЕ. Гр. τοῦ Λαβάν. От евр. lābān 'бял'.

лавра, -ѣ ис. Лавра – монашеско
общежитие, което е в зависимост
от голям манастир, православен
манастир за отшелници. сзлочѣн
са граднн манастирѣз отъ лаврѣи на
сѣверѣ С 284.14; отъць нашъ сава.
прншѣдъ отъ скуѣополн н новѣж
сѣставнѣз лаврѣ С 293.6; и ндешн въ
лаврѣ чрѣнъца савѣи С 294.8; прнде
въ лаврѣ отъца савѣи С 294.20–21.
велнкѣа лавра. Гр. ἡ Μεγίστη λαύρα.
Голям манастир. н въ слѣдъ ндѣа-
ше свѣта того. н свѣтоу ведѣштоу
прнведе въ велнкѣж лаврѣ свѣтааго
отца нашего савѣи С 283.3–4.

С. Гр. λαύρα.

Неб. лавра остар. ОА, ВА, ЕтМл, БТР,
АР, РРОДЦ.

лаврентѣа, -ѣ ис. ЛИ. Лаврентѣа. н
покон исѣ навгнноу... н стѣн лаврен(...)
Е 20а 17. Изч.

Е. Гр. Λαυρέντια.

Неб. Лавренти м. ЛИ, Лаврентѣев ФИ,
Лаврен м. ЛИ, Лавренов ФИ, Лаврян м.
ЛИ, Лаврянов ФИ СтИл, РЛФИ.

лавръ, -ѣ м. ЛИ. Лавръ – христиа-
нин, умр. мѣченически заедно с

брат си Флор в Илирия [II в.]. Пр.
на 18 август. Мѣд авѣ стѣстоу юкоу
флора н лавра А 152а 14. Изч.
А. Гр. Λαύρος. От лат.

лавръскъ, -ѣн прил. Който се отнася
до лавра, до манастир, манастир-
ски. нн дѣвѣ ннкакѣже многѣа радн
топлотѣи н соухотѣи. въздѣха лавръ-
скааго. аште лн кто мѣннтъ дѣвнне
малааго манастира С 301.14. Изч.
С. Гр. τῆς λαύρας.
Неб. Ѳ.

ладнн, -ѣа ис. Ладѣа, лодка. и та въ
ладнн завазѣнѣшта мрѣжа М Мк
1.19 3; и оставѣла отъца своѣго
зеведеа въ ладнн сѣ наемѣннкѣи М
Мк 1.20 3; н тѣкоже бѣ въ ладнн. и
ннѣи же ладнѣа бѣахѣ сѣ ннмѣ М Мк
4.36 3; вѣнѣи же вѣлнвѣахѣ са въ
ладнѣж М Мк 4.37 3; и вѣавѣше въ
ладнѣж бѣавѣа на онъ полъ морѣ М
Йо 6.17 3; плоу нсоуѣз море вогъ въ
ладнн С 428.21; не бѣи възмоглъ
лѣжавѣн врагъ акѣи въ лѣдѣи жѣлѣ
С 522.8. Изч.

М, З, С. Гр. πλοῖον, σκάφη. Вар. ладнн,
ладнѣ, глаанѣ.

Неб. ладѣа ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
ЕтВАН, БТР, АР, ДА; лага гуал. ДА.

ладннѣа, -ѣа ис. Ладѣѣа, лодка. да
естъ прн немъ ладннѣа народа радн
М Мк 3.9 3; и въходаштѣо емоу въ
ладннѣж М Мк 5.18 3. Изч.

М, З. Гр. πλοῖάριον, πλοῖον. Вар. ладннѣа.

Неб. ладѣѣа ЕтМл; ладѣѣа ОА, Дюв,
НГер, ЕтМл, ДА.

лазаровъ прил. притеж. от ЛИ. Ла-
заров, който принадлежи на Ла-
зар, ученик на Исус. кѣлѣа глаго-
лааше сѣпасъ марѣѣ н марнн сестрама
лазаровама С 304.9; н сѣрѣте н сестра
лазарова С 306.18; нз оуто жѣдалаше
сѣмрѣтн лазаровѣи С 313.23; сѣрѣ-
тоста н сестрѣ лазаровѣи С 315.6. Изч.
С. Гр. τοῦ Λαζάρου.

Неб. Лазаров ОА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Лазарово МИ

СНМБ; Лазарово кладенче *МИ* ИД, МНЛом; Лазаров рид *МИ*, Лазарова махала *МИ*, Лазаровци *МИ*, Лазаревото *МИ* ЙЗах,Кюст.кр.; Лазарова лъка *МИ*, Лазаров слог *МИ* ЙЗ,МИПан.; Лазаров *ФИ* СтИл,РЛФИ.

лазаръ, -а и **лазарь**, -я *м.* *ЛИ*. 1. Лазар – ученик и приятел на Исус, брат на Марта и Мария. *Пр.* на шестата събота от великия пост и на 17 октомври. енаже братъ ла(з)аръ волѣаше *М* Йо 11.2 З, А, *СК*. *Срв.* С 313.2; любѣаше же не мартъ и сестръ ена и лазаръ *М* Йо 11.5 З, А, *СК*; лазаръ дрочугъ нашъ оуцъпе *М* Йо 11.11 З, А, *СК*. *Срв.* С 313.26; повелъ да възстанетъ лазаръ С 309.19. 2. Лазар – беднякът от притчата за бедния Лазар в евангелието от Лука. ннцъ же въ едннз нменемъ лазаръ *М* Лк 16.20 З, А, *СК*; оуцъръ аврама нз далече и лазаръ на лонѣ его *М* Лк 16.23 З, А, *СК*; посъан лазаръ *М* Лк 16.24 З, А, *СК*. 3. Лазар – христианин, умр. мъченически в Персия заедно с Йона, Варахисий и др. по времето на Шапур [Сапор] II [309–379 г.]. *Пр.* на 28 март. сватъинмъ же мъченнкомъ... нмена сѣтъ сн. заннѣас. лазаръ С 256.13. *Срв.* С 271.6–7.

М, З, А, *СК*, Е, С. *Гр.* Λάζαρος. *Срв.* евр. 'El 'azār 'господ ще помогне'. *Вар.* лазаръ, лазоръ.

Неб. Лазар *м.* *ЛИ*, Лазарина *ж.* *ЛИ*, Лазе *м.* *ЛИ*, Лако *м.* *ЛИ*, Лаков *ФИ* СтИл,РЛФИ. *Срв.* Лазар, Лазаровден, Лазарица, Лазарова събота 'народен и църковен празник' ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР; Лазарица *МИ*, Лазаркинци *МИ* ЙЗах,Кюст.кр.; Лазар *МИ*, Лазарци *МИ* СНМБ.

лакатн *вж.* лакатн.

лакомъ, -ын *прил.* Лаком, ненаситен. и мнмондъзи снѣ лакомъин и прѣовндѣвъз страха твоего. несъитомъз срьдъцемъ тръза много С 41.26. *Изч.*

С. Гр. λαίμαρος.

Неб. лаком ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

лакътъ, -н *м.* 1. Лакът, средната става на ръката. и лактъзи фомж потъзикадхъ и намаѣадхъ оунма С 502.17.

2. Лакът – мярка за дължина, равна на две педи. кто же отъ васъ пекъзи са. можетъ приложити тѣлесе своемоу лакотъ едннз *М* Мт 6.27 З, А, *СК*. *Срв.* Лк 12.25 *М*, З; не бѣша бо далече отъ земля. нз 'вко дъвѣ сѣтъ лактъ. влѣкѣшите мръжъ ръивъ *М* Йо 21.8 З, А, *СК*; и прѣложн са въ змнн велнкъ. како седмъ десатъ лактъз С 173.24–25; а въ длъготъ два десатн тн патн лактъз С 230.13.

М, З, А, *СК*, С, П₂. *Гр.* πήχυς, ἄγκυον. *Вар.* лакотъ, лактъ, лактъз.

Неб. лакът ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; лакет *гуал.* ДА.

ламеховъ *прил.* *притеж.* от *ЛИ*. Ламехов, на Ламех – син на Матусаил и баща на старозаветния патриарх Ной [Бит 5.25, 28–31]. снъ сѣи 'вко мьннмъ бѣ. юснфовъ ... ноевъ. ламеховъ *М* Лк 3.36 З. *Изч.* *М*, З. *Гр.* τοῦ Λάμεχ. *От евр.* *ЛИ* Lamek.

лампацускъз, -ын *прил.* от *МИ*. Лампсакски, който се отнася до Лампсак – град в Мала Азия край Дарданелите [дн. Лапсеки в Турция]. бѣаше же въсѣхъ рѣн. отъ арневы же и македонѣ странъзи. елечн маркнандъ лампацускъзин С 201.16. *Изч.* *С. Гр.* τοῦ Λαμπάκου. *Вар.* лампацускъзин.

ланнта, -ы *ж.* Ланита, страна на лице, буза, челюст. нз аще кто та оударнтъ въ деснѣж ланнтъ. обратн емоу и дрочугѣж *М* Мт 5.39 З. *Срв.* К 4а 33; овн же за ланнтъ оударнша *М* Мт 26.67 З, А, *СК*. *Срв.* Йо 18.22 А, *СК*; СЕ 48а 4; i слочъзи внѣжште за ланнтъ прѣваса и *М* Мк 14.65 З; внѣжштнмоу та въ ланнтъ. подан дрочугѣж *М* Лк 6.29 З; молн за внѣжшаѣ та по ланнтѣ СЕ 89b 5; и акъзи съревро слъзъзи върашта капдадхъ по ланнтама на земыж С 397.26; внждъ мн ланнтама оударнша С

469.8; плештн свон даиаше на ранзи ...
н ланнтъ свон на зѡушенія С 481.4.
М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. σαχών, παρειά.
Нѡб. ланита *остар. поет.* ОА, ВА, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР, ПРОДД, ДА.

ΛΑΟΔΗΚΗΝΗΣΚΩ, -гн *прил. от МИ.* Лаодикийски, който се отнася до Лаодикия. пришъдъшоу же нѣкомуу комнтоу. въ странзи Λαοδηκηνησκια С 220.19; нзшедъшоу же кѡмоу нз града Λαοδηκηνησκαδго С 223.2. *Изч.*

С. Гр. τῆς Λαοδικείας.
Нѡб. Лаодикийски ВА.

ΛΑΟΔΗΚΗΝΑ, -га *жс. МИ.* Лаодикия [с по-старо име Диосполис] – град във Фригия [Мала Азия]. Обновен между 266–246 г. от Антиох II и наречен по името на съпругата му Лаодика [*жс.* развалини близо до гр. Денизли, Турция]. кѡнна отъ мѣнни сѣштннхъ въ Λαοδηκην. въ пнскоупн градъ С 233.1. *Изч.*

С. Гр. Λαοδικεία.

ΛΑΣΚΑΝΗΕ, -га *ср.* Ласкаене, ласкателство, лѣст. лютъ бо вѣдше н разлжченъ. ово ласканнѣмъ тѣшаше С 86.24; запрѣва оубо льшташе нхъ ласканнѣмъ С 86.27; александръ глагола не льстн са кназоч. јако послушашѣ твоего ласканнѣ С 156.8–9. *Изч.*

С. Гр. Δολεία. Вар. ласканнѣ.

Нѡб. ласkanie *жс.* *остар.* ОА, ВА, НГер. Срв. ласкаене ЕтМл, АР; ласкателство.

ΛΑΣΚΑΤΗ, ласкаѣ, ласкаѣши *несс.* Служа си с ласкателство. а дроугоѣ аше (!) ѹстн отъ црѣ н санзи приимете. н тзмами примъшленн. ласкааше а С 87.7. *Изч.*

С. Гр. καταστρατηγέω.

Нѡб. лаская ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

ΛΑΣΚΡЪДЪ, -н *жс.* Похот. ѡ воленѣ протнѣмъ са. тѣлесннѣмъ ласкръдемъ СЕ 69а 24–25. *Изч.*

СЕ.

Нѡб. Ѳ.

ΛΑΤΕΛЪ, -га *м.* Засада. прѣсѣдѣтъ въ лателѣхъ съ богатѣимъ. въ таиннхъ оубѣти неповннзнаго СП 9.29. *Изч.*

СП. Гр. ἐνέδρα.

Нѡб. Ѳ.

ΛΑΤΗΝΗΣΚΩ *нареч.* По латински, на латински език. вѣ напнсано еврѣнскъи гръцъскъи н латннѣскъи М Йо 19.20 З, А. *Изч.*

М, З, А, Б. Гр. Ῥωμαῖοτί. Вар. латннѣскъи, латннѣскѣн.

Нѡб. латински ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР. Срв. Латински друм МИ ЙЗ, МИПан.; Латинско воденичице МИ ЙЗах, Кюст.кр.

ΛΑΙΑΝΗΕ, -га *ср.* Засада, преследване, измама. да вѣднмъ кеже на господа жндѡѣ творатъ лааннѣ С 385.3; не восварнннхъ (!) жндѡѣ. на съпаса ражднзѣмоу зѣлоѣ лнѣаннѣ [*погр. в.м.* лаианнѣ, Север., с. 396, бел. под линия] С 396.9; на лааннѣ стѣаго мѣжа. да н оубовнѣвъ възможетъ от странъ тѣхъ прогнати С 514.27. *Изч.*

С. Гр. ἐνέδρα. Вар. лааннѣ, лааннѣ, лнѣаннѣ.

Нѡб. лаене 'кучи лай'; *прен.* 'хулене, говорене против някого' ОА, ВА, НГер, ЕтМл, АР.

ΛΑΙΑΤΗ^I, лаѣ, лаѣши *несс.* Лая. пакъи на пастоуха лаѣтъ пѣн С 424.24; пѣсьскъи же. лаа. н пѣнзи нз оустъ тѣшта С 560.7. // *Образно.* грѣшннѣкъ оубрнтъ ѡ прогнѣдетъ са. зѣбѣи своѣмн поскрежыштетъ. ѡ летъ СП 111.10. *Изч.*

СП, С. Гр. ὑλακτέω, τήκομαι.

Нѡб. лая ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

ΛΑΙΑΤΗ^{II}, лаѣ, лаѣши *несс.* 1. Стоя в засада, дебна, преследвам. лаѣще его оубовнтн нѣвѣто отъ оустъ его. да на нь възглѣголитъ М Лк 11.54 З; летъ въ таиннхъ вѣко лѣвъ въ оградѣ своѣи. летъ въсхътити ннштаѣго СП 9.30. 2. *Прич. сег. деят. като сѣщ.* лаѣщен *м. мн.* Гр. οἱ ἐγκαθέντες. Стоящите в засада, дебнѣщите. ѡ лаѣштннхъ кннѣса радн М 77а 19.

Срв. З 130b 16. Изч.

М, З, СП. Гр. ἐνεδρεῖω.

Нѣб. Ѻ.

ЛЕВГНН, -а м. *ЛИ*. Левий – другое име на евангелиста Матей, евангелист-митар, син на Алфей, един от 12-те апостоли. *Пр.* на 16 ноември. н мномо градзи нсѣ видѣ левъннѣ альфеова *М* Мк 2.14 З, А, СК; ѣ о левънн н мѣитарн *М* 43a 26. *Срв.* *М* 76a 20; н оуѣрѣ мѣитарѣ нме(не-мѣ) левъннѣ *М* Лк 5.27 З, А; н сѣ(т-ворн) чрѣждѣнене велне левъннн емоу. вѣ домоу своємь *М* Лк 5.29 З, А.

М, З, А, СК. Гр. Λεβί, Λεβίς. *От евр.* Levi. *Вар.* левъгнн, левънн, левъннн, левъннн, левъннн, левъннн.

ЛЕВГНННЪ *прил. притеж. от ЛИ*. Левиев, който се отнася до: 1. Левий – третият син на старозаветния патриарх Яков и Лия [Бит 29.34]. домъ левъгнннѣ блѣстѣте гѣ *СП* 134.20. 2. Левий – син на Мелхий [един от прадедите на Христос]. снѣ сѣ ѣко мьннмѣ вѣ. юснфовѣ ... левъгннннѣ *М* Лк 3.24 З. 3. Левий – син на Симеон [един от прадедите на Христос]. снѣ сѣ ѣко мьннмѣ вѣ. юснфовѣ ... левъгннннѣ *М* Лк 3.29 З. *Изч.*

М, З, СП. Гр. τοῦ Λεβί. *Вар.* левъгнннѣ, левъгннннѣ, левъгнннѣ.

ЛЕВГНТЪ, -а м. Левит, потомък на третия Яковов син Левий, член на израилтянското племе левити, посветени в служба на Бога при скинията и храма, където служели само стражи, певци и съдии по граждански дела [Бит 29.34; Чис 3.6–10; 18.2–7; Неем 13.13, 22; 2 Пар 30.22]. такожде же н левъгннтѣ. вѣивѣ (вѣ) на томь мѣстѣ *М* Лк 10.32 З, А, СК; егда посѣлаша юдѣнн отъ ѣма. ерета н левъгнтѣ *З* Йо 1.19 А. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. Λευίτης. *Вар.* левъгннтѣ, левъгнтѣ, левнтѣ, левчнтѣ.

Нѣб. левит остар. ВА.

ЛЕВКЪ, -а м. *ЛИ*. Левкий – христианин, умр. мъченически заедно с Тирс и Калиник във Витиния по времето на имп. Деций [249–251 г.]. *Пр.* на 14 декември [и на 17 август, но вм. Калиник стои Коронат]. ѣца дѣ гѣ стѣа тврса левка калнннка *А* 129b 20. *Изч.*

А. Гр. Λεύκιος.

ЛЕВЪ *вж.* ЛЕВЪ.

ЛЕГЕОНЪ, -а м. 1. Легион, войскова единица в римската империя. и прнставнтѣ мьнѣ ваште ан дѣва на десате лефеона анѣлѣз *М* Мт 26.53 З, А, СК, Б. *Срв.* С 463.10; отъметанн оуво вѣчѣра. владѣиѣскѣн легеонѣ ... не тѣкмо легеонѣ. нѣ тѣмѣ тѣмамн н тѣскѣшта тѣскѣштамн. нмѣ агѣлѣз н архангѣлѣз *С* 463.8, 15. 2. Множество, мнозина, тѣлпи, голям брой. ѣт о лефеонѣ *М* 43b 3. *Срв.* *М* 76b 3; З 129b 7; и гѣа емоу лефеонѣ мьнѣ естѣ има. ѣко мѣношн есмѣ *М* Мк 5.9 З; и сѣмѣслашта нмѣвѣшадго лефеонѣ *М* Мк 5.15 З; онѣ же рече лефеонѣ. ѣко вѣсн мѣношн вѣннѣж во нѣ *М* Лк 8.30 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК, Б, С. Гр. λεγών, λεγιών. *От лат.* legio. *Вар.* лефеонѣ.

Нѣб. Срв. легион ОА, ВА, АК, ЕтМл, ВТР, АР.

ЛЕГЪКО *вж.* ЛЕГЪКО.

ЛЕГЪКЪ *вж.* ЛЕГЪКЪ.

ЛЕДЪ, -а м. Лед. югоже хвалнтѣ всѣа тварь. змнѣе н всѣа вѣдѣнна. огнѣ градѣ снѣгѣз ледѣ *С* 77.6; н раставѣ са ледѣ вѣстѣз вода топла *С* 78.1; н како прѣвѣзѣ ноштѣ онѣ. вѣсѣз стоиавѣз врѣхоч лѣда *С* 265.6. // Студ, мраз. вѣнѣз на мразѣ. н прѣвѣзѣтн ѣмоу на ледѣ вѣсѣз ноштѣ. вѣѣаше во змнѣое врѣма. н блѣстн него чѣо сѣтворнтѣз лѣдоу *С* 261.9, 11. *Изч.*

С. Гр. κρύος, κρύσταλλος.

Нѣб. лед ОА, ВА, АК, Дюв, НГѣр, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. *Срв.* Леденик *МИ* СНМБ.

ЛЕЖАНЬЕ [*погр.* С 488.24] *вж.* желанье.

лема нареч. Защо. възпн̄ н̄с̄ гласомъ велн̄емъ **ГЛА.** ελωι ελωι лема саваханн. еже-стъ бж̄е мон бж̄е мон. възкж̄ж ма еси оставнаъ **М Мт 27.46 З, А, СК. Срв. Мк 15.34 М, З. Изч. М, З, А, СК. Гр.** λεαά от *евр.-арам. Вар. АНМА, ЛЕМ'МА.*
Неб. Ø.

ЛЕМ'МА *вжс.* лема.

лентни, -на м. Ленено платно, кърпа. възста съ веѳера н положн̄ рн̄зъи. і прнемъ лентни прѳповѳса са **М Йо 13.4 А;** і наѳатъ оумъивати ношъ оуѳенномъ. і отнрати лентнемъ. имъже вѳ прѳповѳсанъ **М Йо 13.5 З, А.** // Платнени ленти, в които според еврейския обичай увивали телата на мъртъвците. вж̄нн̄ пльтн̄ тон̄ съвладѳнши лентни **С 456.19.**
М, З, А, СК, С. Гр. λέντιος.
Неб. Срв. лента жс. ОА, НГер, ЕтМл, БТР, АР; лентион 'платно, платнище' **ПРОДД.**

леонтни, -на м. ЛИ. Леонтий – един от 40-те кападокийски воители, умр. мъченически ок. 320 г. в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. а се нмъ нмена ... леонтни **С 69.15;** стън̄... леонтъ... молн̄ б̄а̄ за н̄зи **ТН. Изч.**
С, ТН. Гр. Λεόντιος. *Вар.* леонтни, леонтъ.

ле(о)нтни З Йо 13.4 *вжс.* лентни.

леонтъ *вжс.* леонтни.

леонтни [СК Йо 13.4, 5] *вжс.* лентни.

лепндонъ *вжс.* лепндъ.

лепндъ, -а м. ЛИ. Лепид или Лепидон – лице, споменато в житието на св. Пионий. възпрашажтъ во васъ лепндонъ. н еуктнмонъ **С 136.29;** н лепндонъ рече **С 137.24;** лепндъ рече тако коего б̄а̄ ѳтет̄е **С 137.26, 28;** н лепндонъ него наѳа клати **С 138.2. Изч.**

С. Гр. Λεπίδος. *Вар.* лепндонъ.

лепта, -зи жс. Лепта, дребна монета. въздовнца оубога. възвръже дъвѳ лептѳ **М Мк 12.42 З;** вндѳ же н еднн̄ въздовнцъ оубога. възмѳтажштъ тоу дъвѳ лептѳ **М Лк 21.2 З, А. Изч. М, З, А. Гр.** λεπτόν. *Вар.* леп'та.
Неб. лепта 'дарение; милостиня' *пнижс.* ОА, ВА, АК, ЕтМл, БТР, АР.

лестъ *вжс.* лъсть.

лестънъ *вжс.* лъстьнъ.

летѳтн, лещъ, летнши *несв.* Летя, хвѳрча. н възиде на хероѳвимъ і летѳ. летѳ на кроѳлоу вѳтръзно **СП 17.11;** не оубоши са отъ страха ношт̄надего. от рѳлзи (!) лѳтѳштѳ вѳ дѳнь **СП 90.5;** вкръсть стоѳца. і летаца. страхомъ непрнстжпн̄зна слав̄зи твоѳа. закръзѳважтъ са **СЕ 4а 19. Изч. СП, СЕ. Гр.** πέτοαι, περιπέτοαι.
Неб. летя ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

лещи, лагъ, лажешн св. Легна. възсѳ слънъце н собъраша сѳа. н въ ложнхъ своихъ лагжтъ **СП 103.22;** нъ въз еднно мѳстѳ лази съвнѳши са **СЕ 36b 12;** съде азъ покланѳвъ са. лещи хошн̄ **СЕ 37b 3. Изч. СП, СЕ. Гр.** κοιτάζομαι.
Неб. легна св., лягам *несв.*, ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

лн частица и съюз.

І. Част. А. Въпросителна частица. **1.** За въвеждане на пряк въпрос: ли. гл̄а нмъ нѳ̄ разоумѳете ли вьсѳ си **М Мт 13.51 З, А, СК;** гн̄ коль кратъи съгрѳшнтъ братъ мон въз ма. і отъпоштъ емоѳ. до седмъ кратъ ли **М Мт 18.21;** дроѳже не обнждъ тебе. не по пѳнасоѳ ли съвѳштахъ съ товои **М Мт 20.13 З¹, А;** іс̄ же отъвѳштавъ рече емоѳ. вн̄(дн)ши ли велнкаа си зъданнѳ **М Мк 13.2 З;** н гл̄а петровн. снмоне съпнши ли **М Мк 14.37 З;** і овраштъ са кз женѳ рече снмоноѳ. внднши ли снж̄ женж̄ **М Лк 7.44 З, А, СК. Срв. С 394.14;** тзи еси оучитѳль. илѳъ. н снхъ ли не вѳси **М Йо 3.10 З,**

А; имешн лн вѣрж семоу *М Йо 11.26* 3, А, *СК*; отвѣшта емоу нѣз дшѣ лн твоѣж за ма положнши *М Йо 13.38* 3, А, *СК*; н рече нмз о семь лн сътасаете са междю собоѣж *М Йо 16.19* 3, А, *СК*; уашѣ ѣже дастъ мнѣ отцъ не нмамъ лн пнѣн еѣ *М Йо 18.11* 3, А, *СК*; глѣ нмз пнаатъ. црѣ лн вашего пропнѣж *М Йо 19.15* 3, А, *СК*, Б. *Срв. С 435.16*; възсаждеі оухо не слзшпѣтъ лн *СП 93.9*; видѣ ли оученикы. видѣ ли оученика *К 6а 7, 8*; не помнши лн гвоздн *К 11а 28*; можешн лн подзѣати обрѣченааго раба гнѣ *СЕ 83а 8*; възпрѣ. прѣвзвѣаешн лн въз манаствѣрн. і пощенн. до послѣднѣнаго. нздзѣханнѣ твоего *СЕ 87а 9*; възпрѣ. храннши лн са въ дѣвствѣ. і цѣломѣдрн. і говѣннѣ жнѣн *СЕ 87а 13*; възпрошенне. испѣталаз лн есн манаствѣрѣ *СЕ 92а 16*; възпрѣ. естъ лн тн годѣ нгоуменъ. н братрнѣ вѣсѣ *СЕ 92а 18*; насѣтнша лн са любыеннцн твоѣ доброты твоѣа *С 5.1*; н глагола кемоу воєвода тзи лн есн васнскъ словзн *С 20.22*; н рече нмз. нже оубо речетъ лзженмензнзн богъ покорнѣ лн са кемоу *С 33.8*; н сна лн поставыаешн протнвѣ възса сътворшоуоумѣ хочу *С 49.28*; рече къ нмз. видѣсте лн прѣтрьпѣннѣ неубѣтнвааго. оного *С 62.12*; мзи же за прнѣзнь нстовааго. црѣ. жн-вота сего не прѣдаемъ лн *С 91.14*; чесо радн цнн не ноудннн самн прнходатъ на жртѣж. да тѣхъ лн радн въсѣмъ крѣстнѣаномъ заздрѣете *С 127.20*; онъ же рече крѣстнѣанзнн лн есн *С 132.19*; антонннз глагола. вѣшенъ лн есн александре *С 157.9*; виднши лн божна строѣ танноѣ *С 390.29*; нмате лн рече стражѣ *С 439.1. 2*. За въвеждане на главно въпросително изречение, след което следва непряк въпрос: ли. видѣ ли испѣтанъе оучителево. въз колнцѣ кротостн велѣтъ да прѣвзвѣаемъ *К 4а 10*; хоштешн ли оубѣдѣти. колко

створи. да бн лоуѣи възлз *К 5b 2*; не ѣноешн ли ѣзѣо страждешн *К 11а 28*; виднши лн колнкѣ множество крѣстнѣанъ пожрѣша бѣн *С 106.26*; виднши лн старѣе. како пльтн твоѣ нзнѣ трошатъ са огнѣмъ *С 231.20*; видѣста лн како обрѣтохъ са съ вама въ вѣдѣ *С 297.9*; виднши лн колнко оученнѣ прѣвовндѣ *С 410.9*; оубѣдѣти лн хоштете кто съ естъ црѣ славѣ. гѣ крѣпкъ н снабнъ *С 466.28*; вѣсте лн брѣѣ любнмаа како възвращаете са възспать. н пѣн пѣете са творнѣтн ѣзѣускаѣ вѣсѣ *Р II 2.27. 3*. За въвеждане на главно въпросително изречение, последвано от подчинено изречение: ли. вѣсн лн ѣко фарнѣсн слзшавѣшен слово съблазннша са *М Мт 15.12* 3; мннѣте лн ѣко мнра прндѣ датн на землѣж *М Лк 12.51* 3; аште обрѣзаннѣ. прнѣмлетъ ѣкъ въз соботѣ. да не разорнѣтъ са законъ мосѣовъ. на ма лн гнѣвааѣте са ѣко възсего ѣла съдрава сътворнхъ въз соботѣж *М Йо 7.23* 3, А; видѣ лн ѣко тѣхъ подобаѣтъ паѣ рѣлатн. і плакатн са твораштнхъ ззло. а страждѣштнхъ зѣлѣ влажнѣн *К 3b 26*; пѣмннѣте лн негда са брѣхѣмъ на велнцѣнн вранн *С 72.27*; порѣчѣаешн лн са за нѣ ѣко отъ възсего срьдѣца покѣлетъ са къ вооу *С 167.11*; виднши лн сынъ женѣ. ѣже видѣхъ прѣжде божьства оунома *С 394.19*; видѣ лн безаконнѣ. негда ратн бѣша ноуждѣж твораштене *С 419.4. 4*. *Като съюз*. Въвежда подчинени допълнителни косвеновѣпросителни изречения: ли. да покажѣ него ѣрннѣомъ. да внждѣ може лн нзмѣтн себе *С 27.24*; рѣци мн того лн прѣдаешн нже възѣускаа одрѣжнѣ. влаждѣштаго вѣсѣ. повелѣважѣштаго мироу. владѣжѣ възѣкои тварн *К 4а 32*.

не ... лн, нѣ лн, лн не. *Пр.* оу, оуѣи, ѣра оу. Не ... ли, не ли, дали не, нима, нима не. аще бо любнѣте

люващата въз. кѣж мздаж нмате. не
н мзитаре. лн тожде творатъ *М Мт*
5.46 З, А; Гн. не въз твое лн нма
прѣтвобахомъ *М Мт 7.22 З; Гн* не
добро лн съма съвз еси на селѣ твоемъ.
отъ коудж оубо нматъ плѣвелъ *М Мт*
13.27 З, А; не мати лн его ндрнцаетъ
са марнѣ М Мт 13.55 З; глѣ нмъ нс.
нѣсте лн ѹан ннколнже въз кзиннгахъ М
Мт 21.42 З¹; СК; о въскрѣшенн же
мрзтвѣихъ. нѣсте лн ѹан реуеннаго
вамъ бгмъ глѣщѣмъ *М Мт 22.31 З;*
не да лн на свѣштнннкъ въз(л)ло-
жатъ-н *М Мк 4.21 З; не дѣло лн мое*
въз есте *w Гн Е 36 17; не бѣ ли*
възщуетъ сѣхъ *СП 43.22; не тѣи лн*
сама. i вѣса твоя. бонте са прѣтзиканен
СЕ 45b 10; не на дрѣвѣ ли внса молиши
К 11a 30; не внднши лн кацн сѣтъ С
7.12; не отъ блѣда лн родн са С 8.2;
нѣ лн i тѣ отъ блѣда роднаъ са С 8.8;
нѣ лн юнотъ въз васъ н благополѣненъ
С 30.24; не вѣрвасте лн възити въскрѣ-
шенню мрзтвзинмъ С 107.17; оубо
нѣси лн ннколнже плавалъ по мороу С
115.9; не слѣзшнши лн что снн глаго-
лѣтъ С 330.19; не вѣроуешн лн про-
рокоу С 335.30; нѣси лн кеже прорн-
цаемо слѣзшалъ С 337.9; нѣ лн коуп-
но. сз словесѣ дѣло прншзло. то нѣ лн
кротъкъ. нѣ лн правѣден. нѣ лн сзпа-
саа. нѣ лн въсѣвз на осыла С 337.11,
12, 13; не отъвѣшта лн кмоу блажен-
н господа своа зѣло С 365.25; не нмѣ-
ѣше лн добротъ възсѣкоа. добротъи
хытрьць С 436.8; глѣ емоу пнаатъ.
мынѣ лн не глѣшн М Йо 19.10 З, А,
СК; w o..нзи безоумннне. раздрѣшанн
волѣзни съмрътъннѣ. печатн лн не
раздрѣшнтъ К 12a 17; воювода рече
что оубо. нмене лн не нматъ богъ
кмоуже рече жьрж С 21.12.
не оу лн. *Гр. оὐ, οὐπω.* Още ли не. не
ю лн разоумѣваате. вко въсѣко еже
въходнтъ въз оуста. въз ѹрѣво възмѣ-
цаатъ са *М Мт 15.17 З; не то лн*

уюете нн разоумѣете еште. окаменено
лн нмате срѣце ваше *М Мк 8.17 З.*
нн лн. *Гр. οὐδέ, οὐχί, οὐχί δὲ κοί.* Не
ли, дали не, и още ли не. нн лн ж
хлѣвъ. ѹетзиремъ тѣжштамъ. i колн-
ко кошнннцъ възласте *М Мт 16.10; нн*
лн снхъ есте кзиннхъ ѹан М Мк 12:10
З; нн лн тѣи бонши са бѣ М Лк 23.40
З, А, СК; нн лн разоумѣштъ възн тво-
рѣштеи безаконенъ СП 13.4. Срв. СП
52.5; не нмашн лн нного ннкакогоже
сзсѣда. нн лн рнззна да дасн кмоу С
120.26–27; нн лн пакѣи нз оустъ сзсѣ-
штннхъ млaddenштъ сзвръшналъ ксн
хвалѣ С 331.5; нн лн захарнѣ сватъи-
нмъ доухомъ прѣжде проповѣда
радость снвоу С 337.1; нн лн зваго-
ма слѣзшалъ ксн. нн лн тварь та наоу-
чнла възвѣщааго. нн лн стѹхна наоучн-
ша та нзмѣненъ възвѣща С 475.11,
12. Б. Въпросителна и усиловаца
частица – изразява учудване или
изненада, усилова съмнението в
правилността на отговора: ли,
пѣк; именно. а) При въпроси-
телни местоимения и наречия.
кѣто лн. прнведн кто слѣзша кто лн
тоу стоа. прнведн нстннннзи послоухъи
С 241.22; кѣто въз оубо веде по поу-
стзнн. кѣто лн крзми. кога прнвѣпн-
вакетъ мвоу снн глагола С 435.22;
отъкждоу прншла ксн съмо. кого лн
нштешн *С 515.25. кзин лн. кзѣа оубн-*
хомъ. кзѣа лн кз коумнромъ ноудн-
хомъ С 126.30; кзин лн недрѣж о зра-
коу добротѣ прокоуднтъ С 399.17;
кзинмъ лн пооуштеннѣмъ. стоатн
хотѣахъ за мрътвѣца *С 441.19; како*
сѣраштѣ се дѣланне. кзин лн обрштѣ
неходъ словоу. акѣи н жнва проповѣда
фомѣ нз гробъ сѣпротнѣ' проповѣдает'
съмрътъ *С 508.17; како възрѣж кѣ теѣѣ*
вже. кое лн начало нсповѣданню обра-
штѣ. кзинмъ лн срѣдѣем' лн кзинмъ
оупванннмъ дрзънж С 528.2, 3; коного
же лн дѣла не обавнша подъ нгомъ.
по заповѣдемъ бжнѣмъ жнтнѣ прѣ-

проводнвзша С 542.16. что лн. что лн смърьннѣ кстѣ. оумзѣти лн нозѣ нли молнѣи са С 303.26; что лн сзгрѣши смокзи С 345.25; к'де ти смърѣти жало. к'де ти аде повѣда что лн яко змѣ глаголет' еуаггелнетѣ С 352.4; яко чесо лн радн прилагает лице С 370.30; что же хотатѣ трѣвзи что лн въплѣ. глаголетѣ невѣстннкѣ градетѣ С 372.21; что лн рекѣ. васнѣ покажѣтѣ сзтворенаа истннѣ С 432.17; что же глаголашѣте. что лн творашѣте С 441.18; что мн не страстьное что лн вестрастьное С 504.6; что мн не смърѣтно что оумръштвено тебе дѣлаа. что лн остало ве смърѣти С 504.7; что лн не подзпадаетѣ твоиен десннцн С 504.9. кзгда лн. кзгда лн кси навзкнжлз продаати свѣтѣ да тѣмѣ коупнши С 425.30; кзгда же лн посмѣетѣ са С 447.18. отъкж-доуѣ лн. прѣставыеннѣ еже отъсѣдѣ. отъкждоу же лн кстѣ явѣ. послушан самого хѣ глаголашѣта С 487.30. поучѣти лн. камо са подвнзаета трофнме. н енкарпнвне. поучѣти лн равомѣ моннѣ прѣтнѣта. не прѣдолѣаета тѣмѣ С 210.27; поучѣти клеветешн о моиѣмѣ сзшествнн. поучѣти лн зълбнши моѣ уловѣколюбствннѣ. ежеже прѣжде тѣи са насзѣти С 394.7; поучѣти лн любѣве похочан познанинѣ. поучѣти лн лобызанннмѣ прѣдданннѣ творнши С 426.1, 2. како лн. како лн сзповѣдѣ аже при насѣ вѣннца исплете себѣ сльзннмѣ тоуенннѣмѣ С 247.15-16; како лн влѣжнши кннгахѣ. разоумѣ напнсанзнхѣ оуслочшад са С 334.29; како лн н сзборѣ прокла н оуочуши глаголан С 346.25; како лн раздрѣши азѣ отъ рода хромоуоу. томѣ уасѣ нозѣ немоу оутврѣднвѣ С 358.10; како лн приноуднѣти можажѣ С 441.17; како лн можажѣ сзтрѣпѣти народоу бѣсаштоу са С 442.18-19; то само оржннѣ възатѣ. н тѣмѣ него прѣбра. како лн. послушан С 489.7; како же

лн влѣзѣ ннкакоже не навзкохѣ С 501.20; како възрѣ на него. како лн владзкѣ хѣ нма дрззнѣ призѣвати С 523.26; како лн благннн него надѣнѣ са приати что. нже дшѣнѣ н тѣломѣ проважднѣ са отъ него С 523.27. б) При местоименнѣ толнко. толнко лн. глѣ емоу нѣ. толнко лн врѣма сз вамн есмѣ н не позна лн мене фнлнпе М Йо 14.9 СК; w веле велнкѣ нецѣланмоѣ оужесточеннѣ. на толнко лн безаконннѣ обратнша оумѣ С 339.6. в) При други наречннѣ. авнѣ лн. не авнѣ лн огнѣ сзшедѣ пожекетѣ ма С 526.8. прѣжде лн. кзѣто во отъ васѣ хотан стлѣпѣ созѣдати. не прѣжде лн сѣдѣ рашѣтетѣ доволѣ. аште нматѣ нже естѣ на сзврѣшеннѣ М Лк 14.28 З; не прѣжде лн отъ мене посзланѣ вѣстѣ. кз захарнн жѣрцоу С 249.4. тако лн. глѣ петровн. тако лн не възможе едннго уаса повѣдѣти сз мзнонѣ М Мт 26.40 З, А, СК; г глѣ нмѣ. тако лн н вѣи не разоумннѣ есте М Мк 7.18 З; не тако лн подобаше пострадаѣти хѣ М Лк 24.26 З, А. Сrv. С 477.26; рекѣ. тако лн отъвѣштаваешн архнереовн З Йо 18.22 А, СК; рѣци ми семоу лн тѣ наоучи оучитѣль. вѣ т. лнко врѣма тако лн скорозавѣи К 4а 26; рече кз ннма. тако лн наказаша ва мжкѣи С 182.27. толн лн. что глаголетншн чоудеса вѣ ржкоу дрзжа едннѣ. толн лн завѣи благодѣтелнѣ бѣ С 417.10. тольма лн. н не оувѣдѣлз кси вѣвзшааго. тольма лн w мжжоу дрзжнмѣ кси невѣдѣнннѣмѣ С 475.19. тѣгда лн. понеже вестоуднѣ дрззостѣ сзвѣстѣ са. г дѣтѣль сзконьѣ са. тогда лн оувѣдѣ грѣхѣи К 5б 19; тѣгда лн нмѣнннѣ радн н уловѣчѣкѣи похвалѣи. н маловрѣменннѣи сластн подвнзашѣ са С 63.11. келнко лн. не келнко же лн она теуаше кз немоу. толнко онѣ оукла-ннѣаше са кѣ С 365.28. кельма лн. рече. не кельма лн аггѣла гѣ всѣ-

дръжнтелѣа исмъ азъ С 122.22. иште
лн. иште лн не оувѣрнтъ ваю пръвзын
науатъкъ мжкамъ. наунѣта н взто-
рою С 75.1; рече. иште лн пакзы дръз-
лешн н жестокъ еси срьдѣцемъ савнне
С 150.3.

II. Съюз. А. Разделителен.

1. Свързва невъпросителни части
на простото или сложно изрече-
ние, които взаимно се съотнасят
или се изключват: или. онн же
рѣша емоу. онн нона крѣнтелѣ. инн же
наниж. дроушнн же неремниж. лн едн-
ного-тъ пркъ М Мт 16.14 З, А; ѣко
глѣтъ емоу нѣтъ. коупн егоже трѣвоуемъ
на праздѣннкъ. лн нштнмъ да
нѣуѣтъ дастъ М Йо 13.29 З; мѡ нѡ
емоу же аще блнскъ нзъмѣтъ зракъ. лн
повлѣуѣте са оун. достонтъ емоу
постнтн са СЕ 34а 6; помзисантъ на
влждѣ. лн оумзисантъ съложене СЕ
37а 1; то подовенъ естъ пзсоу. на своѣ
влѣвотннзы възвращышо са. лн свннн
ѣже нзмывышн са. пакзы въ калѣ
калѣветъ са СЕ 70а 11; ѣко слово рече
не помолнтн са. лн помолышо тн са не
въздати СЕ 91а 24; истнн'но творнтн.
а не оугожденнѣ ѣкомъ. лн себѣ
оугаждатн въ трѣпѣнне СЕ 94б 8;
сътворнтѣ въ правдѣж лн погоушнсте С
432.30. 2. Въвъ въпросителни сло-
восъчетаня и изречения: а) Свър-
зва два или повече членове на въп-
роса: или. егда же прѣданижтъ въи. не
пцѣте са како лн что възглаголете
дастъ бо са вамъ въ тѣ часѣ. что глѣте
М Мт 10.19 З, А; гн когда та видѣ-
хомъ алуѣща. лн жаждѣшта лн стра-
нзна лн нага. лн больна лн въ темь-
ннцн. і не послочжнхомъ тебѣ М Мт
25.44 З, А, СК; і отъвѣшта нмъ гла
кто естъ матн моѣ лн братрѣв моѣ М
Мк 3.33; въднтѣ оуво не вѣсте бо
когда гѣ домоу прндѣтъ. вечерь лн въ
полоуноштн. лн въ кокотоглашенне. лн
ютро М Мк 13.35 З; ѣлѣе кто ма
поставн сжднж лн дѣантелѣ надъ

вамн М Лк 12.14 З; къ ннмъ рече.
которадогъ васъ ослъз лн волъ въ стоу-
денецъ възпадетъ. і не абне нстрѣг-
нетъ его. въ денъ совотънзы М Лк 14.5
З, А, СК; отѣе оставн нмъ грѣхъ.
которынмъ оставн. ёлнномъ лн жндо-
вомъ лн. странънзынмъ лн. ннопле-
меньннкомъ лн. вѣсѣмъ просто С
438.20, 21, 22. б) Прибавя нов въп-
рос по отношение на нещо вече
казано: или, нима. лн како речешн
братроу твоемоу. оставн н нзмѣж сѣ-
ѣецъ нз оѣсе твоего. і се врьвзно въ
оцѣ твоёмъ М Мт 7.4 З, СК. Срв. Лк
6.42 М, З; лн како можетъ къто
вннтн въ домъ крѣпзкадогъ. і сѣсѣ-
дзы его расхънтнтн М Мт 12.29 З; каа
ползса естъ ѣлѣкоу. аште весь мнръ
прнобращѣтъ. а дшѣ своѣж отъште-
тнтъ. лн что дастъ ѣлѣкъ. ѣмѣнж за
дшѣ своѣж М Мт 16.26 З; лн кзын
цѣрѣ ндзы къ нномоу цѣрѣ. сѣнтн са
на врань. не сѣдъ лн прѣжде. сѣвѣ-
штаваатъ аште сназын естъ М Лк
14.31 З; ѣзто естъ ѣлѣкъ ѣко помзышн
н. лн снѣ ѣлѣѣ ѣко посѣщашн его СП
8.5. 3. Употребява се синонимно
на мястото на лнн: или. н всакъ нже
оставнтъ братнж нлн сестрзы. нлн оца
лн мѣре. нлн женж. нлн ѣда. лн села.
нлн храмзы нмене моего радн. съто-
кратнценж прнметъ мьздѣж СК Мт
19.29; амннѣ глѣж вамъ. ннстоже естъ
нже оставнтъ домъ. лн братрнж лн
сестрзы. лн отца нлн матерь. лн женж
лн ѣда лн села... мене радн н евалѣ-
ѣлнѣ М Мк 10.29; нлн на оутрѣннжж.
нлн на полоудне. нлн полоуноцнн. нлн
без годннзы етерзы. лн за оутра. лн
полоученемъ н еси оутоклъ СЕ 54а
26; отъ тѣмзы мьдлости. ілн етероу ино-
моу невѣждѣствью. ілн любѣзы плѣтъ-
сцѣы не хранітн покоушала са. не повинна
себе вѣузноуемоу огню осждѣнью К 2б
31. Б. Подчинителен съюз. 1. Въ-
вежда подчинени обстоятелствен-
ни изречения за условие: ли, ако.

рѣсте ꙗ. хоштеши лн н речеѣ да огнь
сзиддетъ сз небесе. ꙗ поѣстъ ꙗ. бкоже
н нанѣ сзтворн *М Лк 9.54 З*;
хоштеши лн н ребро мн испытати да
ти н то обнаж *С 503.24. 2*. Въвеж-
да подчинени обстоятелствени
изречения: отколкото. ꙗ прнставнтъ
мнѣ ваште лн дѣва на десате
леѣона англъ *М Мт 26.53 З, Б*.

аще ... лн. *Гр. еі ... ѣ*. Дали ... или,
ако ... или. възпрошъ въ. аште досто-
итъ въ сѣвотѣ добро творити. лн зло
сзтворити *З Лк 6.9 А*; ꙗ сз нсѣ
принѣ на снѣ ѣлѣ. видѣти вште естъ
разочмѣваѣа лн въззикаѣа *ѣ СП 13.2*;
аще которѣ сѣаннкъ. сз гнѣвомъ савла-
жетъ чка. лн крзвъ пролѣветъ. да про-
снтъ врата. да даѣ емоу цѣленю постъ.
ѡ денъ о хлѣ о вѣ *СЕ 103б 15-16*.

ѣда ... лн. *Гр. мѣ ... ѣ*, мѣти ... ѣ.
Нима ... или, затова ли ... или. отъ
плодъ нхъ познанте ꙗ. еда обемлѣтъ
отъ трѣннѣ гроузи. лн отъ рѣпнѣ
смокзвн *М Мт 7.16 З, А*; еда кто отъ
кнасъ вѣрова во нь. лн отъ фарисѣн *М
Йо 7.48 А, СК*; каѣ польсѣ во крзѣ
моен еро. да сзидѣ въ истѣлѣнзе.
еда исповѣстъ ти сѣ прѣстъ. лн възвѣ-
ститъ истинѣ твоѣ *СП 29.10*; еда ѣмъ
мѣса юнѣѣ. лн крзвъ козѣлѣ пнѣ
СП 49.13; еда въ вѣкъ отзринетъ ꙗ.
ꙗ не приложитъ възлаговолнѣ пакъ. лн
до коньца милостъ своѣ отзсѣѣетъ.
сзконѣѣ глѣ отъ рода въ ро^а. еда
зѣждетъ помилвати бѣ. лн оудръ-
житъ въ гнѣвъ своѣ штедротѣ своѣ *СП
76.8-10*; вѣрати нзи вѣе спнѣи нашѣхъ. ꙗ
възврати ѣростъ твоѣ отъ насъ. еда въ
вѣкъ прогнѣваѣши сѣ на нзи. лн про-
стырѣши гнѣвъ твоѣ отъ рода въ родъ
СП 84.6; еда мрзтвзимъ сзтвориши
ѣюдеса. лн балнѣ възскрѣсѣатъ исповѣ-
дѣатъ сѣ. теѣѣ *СП 87.11*.

ѣда ... лн ... лн. *Гр. мѣ ... ѣ* ... оу.
Дали ... или ... или. стѣнѣ же отъ-
падъше [!] рѣша. ꙗко нзъ ѣдинѣхъ
оустъ гласомъ велинемъ. еда въ рѣка-

хъ прогнѣваѣши сѣ ꙗ. лн въ рѣкаѣ
ѣростъ твоѣ. нан въ морн оустрѣ-
мѣеннѣ твоѣ *С 76.27-29*.

лн ... лн. *Гр. Ѧ ... ѣ*. Ли ... или. рече
емоу. тѣ лн еси градъ лн много
ѣдемъ *М Мт 11.3 З, А, Срв. Лк 7.19
М, З; Лк 7.20 З*; что ти сѣ мннтъ
снмоне. црн земьснн отъ кзѣхъ прн-
емлѣтъ данн. лн кннсь. отъ свохъ лн
снѣѣ. лн отъ тоужднхъ *М Мт 17.25
З, А, СК*; кто болен естъ. злато лн лн
црѣѣ. сѣцѣлѣннѣ злато *М Мт 23.17
З*; кого хоцете отъ овою отзпоушту
вамъ. варавѣ лн. лн нѣа нарцѣде-
мадо хѣ *М Мт 27.17 З, А, СК*; н глѣ
нмъ. достонтъ лн въ соботѣ добро
творити лн зло творити *М Мк 3.4 З,
А, СК*; ꙗ кз намъ лн прнтѣѣ снѣ
глѣшн. лн кз въсѣмъ *М Лк 12.41 З*;
лнцемѣрн. кзждо васъ въ соботѣ. не
отрѣшѣатъ лн своѣго волоу лн осѣла
отъ ѣснн. н вѣдъ напаѣатъ *М Лк
13.15 З, А, СК*; кѣ во болн възле-
жан лн нан слоужан *М Лк 22.27 З*;
оучнтелю кѣто сзгрѣшн. сѣ лн нан
роднтелѣ еро. да слѣпъ родн сѣ *М Йо
9.2 З, А*; о сѣѣ лн тѣ глѣшн се. лн ннн
теѣѣ рѣша о мнѣ *М Йо 18.34*; ꙗесо
радѣ рѣци мн. коѣ винѣ нмѣ. лн малѣ.
лн великѣ прѣдаше оучнтелѣ *К 4а 38*;
слѣшасте лн оубо отъ него гласъ. лн
дасте емоу слово *С 27.13*.

лн ... лн [... лн]. *Гр. ѣ ... ѣ*. Или ...
или [... или]. не пыѣте сѣ оубо
глѣше. что ѣмъ лн что пнемъ. лн
ѣнмъ одеждѣмъ сѣ *М Мт 6.31 З, А*;
лн сзтворите дрѣво добро н плодъ еро
добръ. лн сзтворите дрѣво зло н
плодъ еро золъ отъ плода бо дрѣво
познано вѣдетъ *М Мт 12.33 З, А*;
неѣа же ѣкоу обратнтъ сѣ на вѣдъ
оудъ. лн разорнтъ сѣ емоу пѣтънаѣ
пѣтъ. лн възрѣѣѣ на такъ чкѣ *СЕ
36б 21, 22*.

лн ... лн, лн нан. *Гр. Ѧ ... ѣ*. Ли ...
или. рѣцн оубо намъ ѣто ти сѣ
мннтъ. достоинно лн естъ дати

кннъсз кесареви нн *М Мт 22.17*
З¹, А, СК. Срв. Мк 12.14 М, З; Лк
20.22 М, З; крыштенне ноаноо отъ
кждж бѣ. сз. нѣс лн нн отъ члкъ.
*отъвѣштате мн *М Мк 11.30 З. Срв.**
Лк 20.4 М, З; н рече... что естз
*слажде свѣтз лн нн тзма *С 25.23;**
рече нмз. что оубо хоштете моемоу лн
*вѣроуете богоу нн вашемоу *С 33.4;**
рече кз ннмз, покорнсте лн са понѣ
нзиѣ. нн нн еднаге. вндѣша во
*коего ржажшта са *С 33.20;* рече.*
глаголи мн тзи к'то естз бѣ. тзи лн.
*нн еже множ проповѣдаемз *С 34.24;**
онз же кз немоу покарънж лн са
*нашему законуу. нн нн *С 59.5;* н рече*
кз блаженоуоумоу кодратоу. жьрешн
лн богомз оубо влзше. н непрѣпо-
*добне. нн нн *С 111.21;* кзин коупз*
болнн естз павѣнзнн лн нн п'ше-
*ннчнзнн *С 127.23;* глагола павълз.*
*нзлѣзешн лн. нн ндѣ кз христосоу *С**
172.22; н мариа въ севѣ сн рззмз-
шлзше. повѣдѣ лн се ѿвнфоу. нн
*паче сзкрзнж танноу се *С 239.24;**
коего бога подобаатз нама отъврѣ-
штн са. небесъскадо лн нн земъна-
до. вѣчнадо лн нн малорѣмень-
*надо *С 258.6;* аште лн то рѣцн мн ктo*
болнн. оумзвда лн нозѣ. нн онз немоу-
*же оумзвдаатз нозѣ *С 303.19;* чнмз*
*вѣсн прстн лн негo нн не прстн *С 361.1.**
*лнво ... лн, лнво ... лн. *Гр. η γάρ ... ή.**
Или ... или. ннкзи же равз не можетз.
двѣма гдннѡма работати. лнво
едного възненавнднтз. а дроураго
взлюбнтз. лн едного држнтз са а o
дрозъзмь небрѣщн вѣчнетз не
*можете боу работати нн мамонѣ *СК**
*Лк 16.13. *Срв. Лк 16.13 А; Лк 6.24**
М, З, А.

аще лн, аще лн же. *Гр. εἰ δέ, εἰ δὲ μή,*
εἴγε, εἰ, εἴαν δέ, εἴαν, ἄν δέ, ἄν γάρ, μή
γάρ, ἐπειδή. Ако, ако ли, ако пѣк,
но ако, и ако. аще лн o доуѣѣ бжнн.
азъ нзгонж вѣзл. оубо постнже на
*васз црствне бжнѣ *М Мт 12.28 З;**

аште лн ржака твоѣ лн нога твоѣ сз-

блажнѣтз тл. отъсѣщн н н отъврѣсн

отъ себе *М Мт 18.8 З¹;* добро естз соль.

аште лн же соль не слана бѣдетз чнмь

осолнте. имѣнте соль въ севѣ *М Мк*

9.50 З; аще лн того кзннгамз вѣрзи не

емлете. како монмз глмз вѣрж е'мете

М Йо 5.47 З, А; аште лн кто ходнтз

ноштнж. потъкнетз са. тко нѣстз

сѣвта o немь *М Йо 11.10 З, А, Н;*

(воннз) взила оба(з)детз са коупѣмн

жнтннскамн. да воевод(ѣ) годѣ вѣ-

детз. аще же лн н мжк(зи) кто ѿ(...)

тз не вѣнздетз са аще не законзно

мжченз бѣд(е)тз *Е 1а. 3;* въ нхъже

са естз покдалъ. кз рожденью оубне-

надо. аще лн бѣдѣ недобрѣ покдалъ.

то да не приатз бѣдѣ вѣ свое отъчѣство

СЕ 102а 15; аще лн естз епсѣпз. то да

нзврѣжетз сана. н ѿ лѣ дѣ каѣтз *СЕ*

102b 14; тако и приложите са сватзнн

нхъ и вжн разоумѣ аште лн же кз живо-

толювьци. и нена(.)дашт(.) и добра *К*

1а 24; аште лн к'то тврѣда оума не

нматз. да са отължнтз отъ насз *С*

63.4-5; аште лн оубо покорншн мн са

бѣдешн чѣстенз вѣ полатѣ моен *С*

65.13; не вѣ ннкогоже. аште лн взи ктo

взлзл. то раждаемоумоу са оутро взи

хотѣлз отъцз взитн *С 241.27-28;* что

оубо естз. сзшздз оубо вндж. аште

по панштоу нхъ прнходаштоуоумоу

кз мнѣ сзконьражтз са. аште лн да

разоумѣж *С 305.14;* аште лн ровз

исн. сз страхомз сн господнноу покорн

са. словесзи во прѣпнраан са не

прнззннвз ровз *С 328.14;* двѣшн

нѣстз вѣсвндаштнн слл божнн.

сзмотраштн все. аште лн мжж тн

госпожде внѣ естз. то нн богз мон

ошлзл естз с ннмь *С 366.14;* аште лн

овлѣннмз са н. праздннн ходнмз

сѣде. то ннк'тоже насз не помноуетз

С 378.11; да н вз трѣхъ оубо днѣхъ

жтрѣ подоба взитн. аште лн мнмо-

шздзшемз. н отъшздзшемз бѣдж-

тз *С 441.1.*

аще лн нн, аще лн же нн; аще лн не, аще лн же не. *Гр.* εἰ δὲ μήγε, εἰ δὲ μή, εἰ δὲ οὐ, ἐάν δὲ μή. А ако не, ако ли не, ако не, а иначе: аще лн нн, аще лн же нн. вьнемаѣте мнолостѣина вашиха не творити прѣдъ ѡубѣди да видимн вѣдете нмн. аште лн же нн мзѣдѣи не нмате. отъ отцѣ вашего нже естѣ на небѣхъ *М Мт* 6.1 *З, А, СК*; нн вьлнвѣштѣ внна нова. въ мѣхѣи ветхѣи. аще лн же нн. просадѣтѣ са мѣсн. і внно пролѣветѣ са *М Мт* 9.17. *Срв.* *Мк* 2.22 *М, З*; въ домоу отцѣ моего обнѣлан мзногѣи сѣтѣ. аште лн же нн реклѣ бнмѣ вамѣ. вко ндѣ оуготовати мѣсто вамѣ *М Йо* 14.2 *З, А, СК*; вѣрѣ нмѣте мьнѣ вко азъ въ отцн н отъцѣ въ мьнѣ. аште лн же нн за та дѣла вѣрѣ емлѣте мн *М Йо* 14.11 *З, А, СК*; исповѣждѣ оубо іако сѣтѣ возн истиньннн. благодѣтннн. аште лн нн мьстн н мѣкѣи еже тн вѣдѣтѣ отъ мене сѣтворити та нмѣтѣ вѣдѣтн. іако сѣтѣ истиньнннн возн *С* 148.17–18; рече се наоучнхъ та. іакоже сѣмзислнтн н ісповѣдати іако сѣтѣ возн. аште лн нн н неболѣж та прнноуждѣ исповѣдати *С* 149.10; аште лн не отъпоуцаете ѡубѣдомѣ сѣгрѣшенн нхѣ. нн отцѣ вашѣ отъпоустнѣтѣ сѣгрѣшеннн вашнхъ *М Мт* 6.15. *Срв.* *Мк* 11.26 *М, З*; аще лн тебе не послоншаатѣ. понмн пакѣи сѣ собою еднного лн двѣ. да въ оустѣхъ дѣвою лн трнн сѣвѣдѣтель станѣтѣ всѣхъ глѣ *М Мт* 18.16 *З¹, А, СК*; тн раздѣлѣтѣ сѣ вѣстѣ. аще лн же не насѣтитѣ сѣ і поропѣщнѣтѣ *СП* 58.16; всѣа показѣ емоу. могѣшта егѣ. лочѣша створитн. аште лн онѣ не всѣхотѣ. прнати балѣства. балн неповннзнь *К* 5а 39; повелѣ же воєвода вѣвестн нго въ храмѣ аполоновѣ н жртн. аште лн не хѣштѣтѣ. то вскорѣ сѣмртнѣж погочѣтн і *С* 20.4; н прнстѣпнѣз пожѣрн. н отъпоустѣтѣ та. аште лн не хѣштѣшн. прѣпростѣ сѣмртн прѣдамѣ та *С* 23.7; тѣи

паѣ ндн к нѣмоу. аште лн не хѣштѣшн. кназн іемѣ. да еже хѣштѣтѣ тѣрѣж *С* 137.9; нензоумѣнѣмо рождѣннѣ. аште лн не вѣроуѣшн мн глаголѣштоуоумѣ тн. вѣременѣ рождѣннѣ пождѣн *С* 243.10; что бо оустѣ любѣнѣ не вѣдѣштѣ хѣлантн. нѣ благословнтн. поучѣштѣмѣ са. аште лн не можѣшн благословнтн клзнѣштѣаго. помѣлѣн тн понѣ то оуправн *С* 380.23. аще лн нн то. *Гр.* εἰ δὲ μήγε ... *О.* Ако ли не, то тогава. прнстѣпнѣз пожѣрн богомѣ. аште лн нн. то зѣло зѣлѣ погочѣнѣ ва. да ннѣтоже вѣзможѣтѣ нзбавитн ваю отъ рѣкоу моего *С* 12.14; н рече к ннмѣ глагола. пожѣрѣте богомѣ. аште лн нн то зѣлѣ нмѣте нзъмѣрѣтн *С* 175.2; н глагола к ннма. пожѣрѣта богомѣ. аште лн нн то зѣлѣ ва погѣбѣж *С* 181.9.

аще ... аще лн. *Гр.* ἐάν ... ἐάν δέ, εἰ ... εἰ δέ, εἰ ... εἰ δὲ μή, εἰ ... εἴτι, κἂν μὲν ... ἂν δέ. Ако ... ако ли. аште речѣмѣ сѣ небесе. по что оубо не іаса емоу вѣрѣи. аште лн речѣмѣ (отъ) отъ ѡубѣ. бонмѣ са народа. всн во вко прѣка нмѣтѣ ноана *М Мт* 21.25, 26 *З*; глѣж вамѣ. аште зрѣно пшеннѣно не оумѣретѣ падѣ въ земн. то еднно прѣвѣздаатѣ. аште лн оумѣретѣ мзногѣ плодѣ сѣтворнтѣ *М Йо* 12.24 *З*; ѡтѣвѣшта емоу нс. аште зѣлѣ глахѣ сѣвѣдѣтельствоу о зѣлѣ. аште лн добрѣ что ма внѣшн *З Йо* 18.23 *А, СК*; аще которѣн пѣ. лн прнѣтѣннѣз оупнѣтѣ са. і денѣ да пѣѣтѣ. аще лн естѣ вѣлорнѣецѣ. ж денѣ да пѣѣтѣ са *СЕ* 104а 20, 22; аще кѣто сѣнѣдѣно что оукрадѣ. да постнѣтѣ к днѣн. аще лн естѣ дѣтѣскѣ ж денѣ да постнѣтѣ са *СЕ* 104а 26–104б 1–2; аще кѣто пролѣветѣ от стѣпнѣ ѡ. въ вѣрма прѣношенѣно. ж денѣ да постн. аще лн по прѣношенѣн. пролѣветѣ к денѣ да постнѣтѣ са *СЕ* 105а 1, 4; да аште оубо хѣштѣшн насѣ отъ снхѣ оупразннтн. аште лн хѣштѣшн нно повелѣ намѣ н

сѣтворимъ. нъ не нжден насъ тзубѣж
гнѣвомъ нтн въ поустан мѣста С 37.
17-18; сзшѣдъ оубо внждж. аште по
панштоу нхъ прнходаштоуоуоуоу кз
мнѣ сзконьѣаванштъ са. аште лн
да разоумѣж С 305.6, 8; аште на то
сѣтворимъ владзкз подражалн
вждемъ. аште лн на сѣпротнвнне то
дннвола С 379.10, 11; аште сзгрѣ-
шнша. сзгрѣшнтъ ѣловѣкз кз ѣловѣ-
коу н молнтъ са за нѣ. аште лн кз
богоу сзгрѣшнтъ кто молнтъ са за нѣ
С 407.13, 14.

аще лн ... аще. *Гр.* εἰ δέ ... κῶν, εἰ δέ
... εἰ. Ако ли ... ако. аште лн творѣж.
аште н мнѣ вѣрзи не емлете. дѣломъ
монмъ вѣрж нмѣте. да разоумѣате н
вѣроуоуте *М Йо* 10.38 З; аште лн са
прншн не овраштешн. аште страсть
нмашн вестрастьянаго не оувѣсн С
511.12, 13.

аще ... аще лн не, аще ... аще лн же не;
аще ... аще лн нн, аще ... аще лн же нн.
Гр. εἴαν ... εἴαν δὲ μή, εἴαν ... εἰ δὲ
μήγε, κῶν ... εἰ δὲ μήγε, εἰ μὲν ... εἰ δὲ
οὐ. Ако ... ако ли не; ако ... ако ли
пѣк не. і аште оубо вждетъ домъ
достоннъ. прндетъ мнрз вашъ на нѣ.
аще лн же не вждетъ достоннъ. мнрз
вашъ кз вамъ вззвратнтъ са *М Мт*
10.13 З; н аште вждетъ тоу снъ мнра.
поунетъ на немъ мнрз вашъ. аште лн
нн кз вамъ вззвратнтъ са *М Лк* 10.6
З; н аште оубо сѣтворнтъ плодъ. аще
лн же нн. въ градѣштее врѣма
посѣуешн ж *М Лк* 13.9 З; аште
можешн отъпоустн н. аште лн не
можешн самъ са гонозн С 434.8; і аще
хошѣ мѣ. взззматн ѡ пѣ. то да
прѣвѣдѣ въ болѣзнн ж днен. аще
вждѣ болѣзнн лекзка. аще лн тѣка. то
ѣ днен. аще зѣло тѣка. то д днен. аще
лн зѣло сѣрна вждѣ. то до обѣда. лн
до полоу дне *СЕ* 38а 19, 20, 21; аще
кто алзкатн не можетъ. да нпоетъ к
пѣамъ. н ѣ. аще лн не оумѣетъ. да
дастъ цатж. аще лн не нматъ цатзи.

то да ѣ вращзна еже нматъ. да дастъ
СЕ 103b 22, 23, 24.

дѣшн лн. *Гр.* μή [γάρ και], τί γάρ,
ἄρα [γάρ]. Дали, следва ли, нима.
дѣшн лн ннн ннѣхъ мрзтвзнхъ не
взставн С 306.29-30; не тзубѣж лн
прнкоснж са одрѣ н взставн мртваго.
дѣшн лн молнтѣзи трѣвова тзгда на
взставьеннне оумьрзшааго С 307.3;
дѣшн лн іако мртвааго дѣлѣма
молн са. дѣшн. рече отѣе повелн да
встанетъ ладаръ С 309.17; ндж да
вззвоуждѣ н. дѣшн лн аште сѣде
сзи не можешн оживнтн мртвааго С
313.29; н рече кзде положнте н. дѣ-
шн лн не вѣдѣше кде погрѣбенъ
нестъ С 315.26; дѣшн лн бо кз
ѣловѣкоу прнходншн. ннн ѣловѣкз
тебѣ оставьактъ грѣхзи С 358.26;
дѣшн лн прнходнтъ самъ кз ста-
рѣшнннѣ тн молнтъ са. да бзи напа-
стн нзвзлз С 361.16; тн сзгрѣшнтн
прѣдъ богомъ. дѣшн лн нѣстъ сѣде
отѣцъ монхъ бога. дѣшн лн ннъ
нестъ на хананенстѣ земн богъ С
366.9, 10; да него нзгоубатъ. ынмъ.
дѣшн ^л каменннмъ ннн мѣн. ннн
огнемъ ннн водою С 402.3-4; іеднож
бо рече. н прсно дѣло творнтъ са. дѣ-
лн о ратѣннцѣхъ іедннѣхъ рече оставн.
по вса лѣта глаголетъ С 438.23.

зане лн [занеже лн]. Затова ли,
поради това. за что повѣждъ мн.
что мало н велнко понмоватн нмѣа
прѣдаешн оуѣнтѣла. за занеже лн тн
прѣда. на вѣсзи власть. зане лн
неджгзи сѣтворн тн рѣшнтн. зане лн
прокажензла ынштнтн. зане лн мрѣт-
взла взставнтн. зане лн надъ власт-
ннж поставн та сѣмьртн. взз благо-
дѣаннн лн сн. сн взздаешн вззда-
нннн С 411.14, 15, 16, 17.

югда лн, югдаже лн. *Гр.* ὅταν δέ, ὅτε
δέ, ἐπειδή δέ. Когда, егда лн вж-
детъ постѣнзи днѣ. то се чѣтн *СК* 147b
12; нн оуѣенѣ намъ польза творнтъ. нн
казанѣ. егдаже лн помьннмъ са. і самн

о себѣ можемъ възспранжти *К 5b 21*; егда ли хощетъ съкръитъ. подобно въсѣхъ вѣдатъ *С 283.22*; егда ли пакзи вѣние носашта и сѣрѣтайшта христоса. и лнкзи ставашта. и стелашта рнзѣи съмоштрж *С 332.28*; сжтѣ оубо нже все житне свое лѣнатъ са. егда же ли възстажтѣ са отъ насѣ глаголѣшть. яко въ годѣ съмрътннѣи оставѣш трѣвоуѣштннмъ *С 375.9*; егда же ли отъзмѣтааше са крѣста и отъвѣштавааше са *С 379.14*; егда же ли въ еуаггѣлна възрѣхъ. и доидохъ сего дѣни *С 430.7*.

люво ли. *Гр. ѥ. Или.* повелѣлъ же кестъ жрѣти крѣстнанома. люво ли оумнрати не жѣрѣштемъ *С 106.22*; оубо нѣси ли ннколанже плавалъ по мороу. да бѣи оубѣдѣлъ страхъ его. люво ли поклонн са слънцоу свѣташтоуоуоуоу са по всен въселенѣн *С 115.11*.

люво ... люво ли. *Гр. ѥ ... ѥ. Или ... или.* прѣжде въспѣ глагола нз оустъ мааденншть и съсжштннхъ съврѣшназ неси пѣснь. да люво блаженне дѣтѣско приимете акзи лѣпо. люво ли съ благоуѣштннмъ и дѣти намъ даднте *С 326.3, 4-5*.

яко чесо ли радн. *Гр. οτιδιποτε.* Защото, всѣщност. и не просто. яко чесо ли радн прилагане лице веланко о дѣвствѣ съглагола *С 370.30*.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Н, У, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛ, МЛ. Гр. Ο, ει, ἄρα, μή, δε, ή, καί. Вар. л, л.

Нѣб. ли ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

ЛНВО СЪЮЗ.

ЛНВО ... ли. *Гр. γάρ ... ή.* При изреждане на възможности, от които всяка една изключва другите: или ... или. ннкзи же равъ не можетъ. двѣма гдѣнома равотати. лнво єднного възненавнднтъ. а дрочугаго възлюбнтъ. ли єднного дрѣжнтъ са а о дрочузѣмъ неврѣшн въчнетъ не може-

те боу равотати нн мамонѣ *СК Лк 16.13. Изч.*

СК.

Нѣб. либо остар. ВА.

ЛНВАНЗ^I, -а м. Ливан, тамян. принѣсна емоу дарѣн. злато и лнванз и змврнж *А Мт 2.11 СК. Изч.*

А, СК. Гр. λίβανος.

Нѣб. ливан остар. цѣрк. ОА, ВА, ПРОДЛ, ДА. Срв. ливанто ср. 'парфюм, благовоние' остар. гуал. Дюв, НГер.

ЛНВАНЗ^{II}, -а м. *МИ.* Ливан – планински масив в някогашна Палестина, според библейските текстове обхващащ Ливанските планини [дн. в Ливан] и пл. Антиливан [дн. в Ливан и Сирия], отделени от долината Ел Бика [древната Целесирія]. вѣдетъ оутвѣрждение на землі наврѣхоу го(го)рѣ. прѣвъзнетъ сѣа (!) паце ливана плодъ его *СП 71.16. Изч.*

СП. Гр. λίβανος. От євр. Lebanon i laban 'был свят'.

Нѣб. Ливан МИ.

ЛНВАНЪСКЪ, -зи прил. от *МИ.* Ливански, който се отнася до пл. Ливан. и съкроуштъ гѣ кедрѣи лнванъскѣи *СП 28.5*; и нестѣни та ко (!) телець ливанъскѣи и възлюбленъ чѣко снз порожъ *СП 28.6*; вѣдѣхъ нечѣстнваего прѣвъзностица сѣа и вѣстѣща сѣа. чѣко кедрѣи лнванъскѣи *СП 36.35*; чѣко кедрѣи лнванъскѣи оумнножѣтѣ сѣа *СП 91.13*; кедрѣи лнванъскѣи-та-же єси насадназ *СП 103.16. Изч.*

СП. Гр. τοῦ λίβάνου, ἐν τῷ λίβάνῳ. Вар. лнванъскъ, лнванъскъ. Срв. лнванз^{II}.

Нѣб. ливански ОА, ВА, ДА.

ЛНВНАДА, -зи жс. *МИ.* Ливияда – местност на изток от р. Йордан. послан на старѣцъ на орѣднѣ. на лнвнадаж *С 296.22. Изч.*

С. Гр. Λιβιάς. Вар. лнвнада.

ЛНВРА, -зи жс. Ливра – мярка за тегло, равна приблизително на половин килограм. марнѣ же приимѣшн.

АНВРЪЖ ХРНЪМЪИ З ЙО 12.3 А; несы
сѣмѣшенне змърно і ольгоуино. ѣко і
АНВРЪЖ СЪТО З ЙО 19.39 А. Изч.
З, А. Гр. λίτρα.

Неб. ливра, ливро *остар.* ОА, ВА, ПРОДД.

АНЗАТН, АНЖЖ, АНЖЕШН *несв.* Лижа. н
АНЗАДАШЕ ПОТЪ ПРАВЕДЪННКА С 166.24;
н АНЗАДАШЕ НОУЪ ЕГО С 233.5–6. Изч.
С. Гр. ὀλοεῖχω.

Неб. лижа ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

АНКНННН^I, -на *м.* ЛИ. Лукиан [според
Римския мартиролог Лициний] –
управител на гр. Елевтерополис,
измъчвал Ананий [един от 70-те
апостоли]. н прнведенъ възвз кз
лѣкниню князоу Е 386 7–8. Изч.

Е. Гр. Λουκίος [?]. [Λουκιανός – Patr. gr. t.
114 col. 1001, Patr. gr. t. 117 col. 80]. Вар.
лѣкнини.

АНКНННН^{II}, -на *м.* ЛИ. Лициний –
римский император Цезар Вале-
рий Лициниан Лициний Август
[308–324 г.]. въ лѣтѣхъ АНКННННА
ЦРА. вѣаше гоенние велнко на крѣстн-
янъи С 68.24; прѣдаша же своа доу-
ша господевн ... прн АНКНННН само-
властьци С 81.22–23. Изч.

С. Гр. Λικίος.

АНКОВАТН, АНКОУИЖ, АНКОУИЕШН *несв.* Ли-
кувам, тържествувам. н нѣса лѣсо-
ватн сз аѣглази сзтворназ естъ мѣвамн
ѣхъ хѣ бѣ жнзиз нашъ оумнрн Е 7а
17–18; сз мааденштн вѣние възь-
мѣмъ. н сз лѣтораслѣмн АНКОУИИИ. да
н въздоуцнетъ въ нзи стѣин доухъ С
321.15; АНКОУИИЕ сз ѣадъи своини.
радостн нзвѣтъ вѣдн вамъ С 324.24;
н рѣкама пашта АНКОУИЖ. н сз мѣ-
шаа са скауж сз дѣтъмн С 332.24; въ
църквынѣмъ АНКОУИЖЪ ЧРЪТОУЪ С
335.8–9.

коупно АНКОВАТН. Гр. συχорεύω.
Радвам се, ликувам заедно с ня-
кого. мзи сз ннмн коупно АНКОУИИМЪ.
мзи сз снмн праздноуемъ С 326.6.

Е, С. Гр. χορεύω, συχорεύω, κροτέω, περι-
χορεύω. Вар. лѣковатн.

Неб. ликуя *остар.* ОА; ликувам ОА, ВА,
Дюв, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ.

АНКЪ, -а *м.* 1. Ликуване, празнуване,
веселие. і ѣко градъи прнванжн са кз
домоу. слъиша пѣннѣ н АНКЪИ М ЛК
15.25 З, А, СК; ѣкоже і мзи вазъ лѣка
дѣва сатъ. сѣ. з тогда галѣи си вѣрнаго
цѣрѣ лѣва К 1b 9; да ннкѣтоже оубо отъ
АНКА не останн. да тѣуно вѣнѣца по-
лоуцнмъ всн С 63.24; нз отъ възь-
циенниа доуховнѣадо. вѣ сзвъкоупле-
ниие еже любовьнѣ самн са сзѣтавѣше.
АНКЪ готовъ прнложение велнко. сла-
ваштнхъ от вѣка гѣ С 84.22; гра-
дѣмъ възлюбьенинн. н мзи въздрѣ-
вѣноуимъ боговесељноуоумоу АНКОУ С
321.10. 2. Сонн, множество, сбор,
хор [от певци, ангели, светици]. н
АНКЪ стѣихъ прнванжаетъ са насъ СЕ
1b 15; архѣлѣзцин АНЦН. тебѣ кланѣ-
нѣтъ са СЕ 4а 16; і прнчастнѣ са въ
АНКЪ мѣнншзскъи СЕ 86b 24; гѣ.
стоумоу твоемоу стадоу. і АНКОУ мѣд-
ръихъ дѣвѣ. і сзподовн н. сз свѣтз-
лоѣж свѣщенѣ. непостзидзномъ АНЦЕМЪ
СЕ 100b 4–5; сзворъ мѣѣенинкъ.
воннн повѣдотворци. АНКЪ славослова-
штнхъ С 95.10; н въз аглѣскъи АНКЪ
въчнненомъ възвѣшемъ С 256.22; н въ
АНКЪ твонхъ дроуѣ възрадн. да сз
таконѣ оубо мольбонѣ н доушенѣ. не-
весељнѣ танизи прннемъ С 507.18.
ставнтн АНКЪИ. Гр. χοροστατέω. Тан-
цувам и пея в хор. егда АН пакъи
вѣние носашта н сѣрѣтажшта хрн-
стоса. н АНКЪИ ставашта. н стѣлашта
рнзѣ сзмоштрѣ С 332.29.

М, З, А, СК, Е, СЕ, К, С. Гр. χορός, χορεία,
χοροστασία. Вар. лѣкъ.

Неб. лик 'хор; хоровод' *остар.* ОА, ВА,
РБЕ, Дюв; 'сборище от светици и мѣче-
ници' *остар.* ОА, ВА, РБЕ, ПРОДД.

АНКЪСТВОВАТН, АНКЪСТВОУИЖ, АНКЪСТВОУ-
ИЕШН *несв.* Ликувам, тържествувам,
веселя се. нз да с ннмъ сѣнндемъ.
нз да с ннмъ АНКЪСТВОУИЕМЪ. нз да
възнградѣмъ са С 459.30. Изч.

С. Гр. συχορέω.
Неб. Вжс. при анковати.

АНМА *вжс.* лема.

АНМНЪ *вжс.* АНМОНЪ.

АНМОНЪ, -а *м.* ЛИ. Лимон – име на свещеник, споменат в 9-ото слово в Супрасълския сборник. н АНМОНЪ презвучтеръ съборнѣн цркъзѣн С 124.27; обрѣтоша затворена презвучтера съборнѣнѣ цркъзѣве. нменемъ АНМА С 133.26. *Изч.*
С. Гр. λίμος. *Вар.* АНМНЪ.

АНСНА, -ѣ *м.* ЛИ. Лисия – име на велможа, споменато в Житието на Св. 40-те мъченици от Севастия в Супрасълския сборник. глава днаволаъ тѣи кен агриколаа, а опашъ АНСНА доукъсѣ. нже сѣ товожъ. въ ова слоузъ сотоннѣ С 74.30. *Изч.*
С. Гр. Λυσίας.

АНСТВЬЕ, -ѣ *ср.* събир. Листак, шума, листи на дърво. и ннучъсоже не обрѣте на нен. тѣкмо АНСТВЬЕ еднно М Мт 21.19 З¹. *Срв.* Мк 11.13 М, З; С 343.26; егда юже вѣтвѣе еѣ вѣдетъ маадо. н прозавнетъ АНСТВЬЕ М Мк 13.28 З. *Срв.* Мт 24.32 З, А, СК; коного дѣба АНСТВЕНЕ възъмъ С 347.29; оусоушн АНСТВЕНЕ смоквѣн С 348.9.
М, З, А, СК, ЗП, С. Гр. φύλλα, πέταλα. *Вар.* АНСТВЕНЕ, АНСТВЬЕ, АНСТВЕНЕ, АНСТВЕНЕ.
Неб. листва *диал.* ОА. *Срв.* листие, листе *диал.* ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл; листак *м.* ОА, БТР, АР, РВЕ.

АНСТОПАДЪ, -а *м.* Листопад – месец октомври. мѣзъ октавръ (реко)мзи АНСТ(опадъ. нматъ) Е 38а 16. *Изч.*
Е. Гр. Ὀκτώβριος.
Неб. листопад 'месец октомври или ноември' *остар. диал.* Дюв, ДА. *Срв.* листопад 'есенно падане на листата' ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ.

АНСТЪ, -а *м.* Лист [на растение]. і вѣдетъ (.)ко дръво ... (...)дъ свои дасть въ врѣмѣ свое. і лист(.) его не оупадетъ СП 1.3. *Срв.* С 352.27; плоскѣ кетъ АНСТЪ смоквѣнѣ н остръ С

350.22; етеръ во вѣтръ страха въ нѣ вѣвѣавъ. іакоже АНСТОМЪ ВЪСЪМЪ ествѣтомъ дѣнѣдаше С 472.17. *Изч.*
СП, С. Гр. φύλλον, φύτόν. *Вар.* листъ.
Неб. лист ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* Листник МИ ХХ, ЛИМР; Листникѣ МИ ГХ, МИМ.

АНСЪ, -а *м.* 1. Лисица. глА емоу нѣз. АНСН тѣзвннѣи нмѣтъ. і ПТИЦА НѣСКЪНА ГНѣЗДА. а снѣзъ уЛѣвукъзи не нматъ къде главѣи подѣкклоннѣи М Мт 8.20 З, А, СК. *Срв.* Лк 9.58 М, З, А, СК; прѣддѣматъ сѣа въ рѣцѣ орѣжью. чѣсти АКОМЪ вѣдѣтъ СП 62.11. 2. *Прен.* Лицемер, коварен човек. н рече нмъ шѣдъше рѣцѣте АНСОУ томоу. се нзгонѣжъ вѣсѣи. і нсѣвленнѣ творѣжъ дѣнесъ М Лк 13.32. *Изч.*
М, З, А, СК, СП. Гр. ἰλύπη. *Вар.* мѣз.
Неб. лис *остар.* и *диал.* ВА; лиса, лисица *жс.* ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.* Лиса МИ, Лисиче МИ ВП, ТО; Лисиците МИ ИД, МНЛом; Лисец МИ, Лиска МИ ЙЗах, Кюст.кр.; Лисак МИ ВМС.

АНТНА, -ѣ *жс.* Лития, молитва, молебствено шествие на открыто, обикновено за измолване на дѣжд. н многоу бездѣждью земѣжъ тѣ обвдрѣжаштоу. сѣ многоиннѣи моантѣамн н АНТНАМН. уЛКОМЪ молаштемъ сѣ ... кѣ бѣу да вѣи помнловалъ людн своа. н отѣгналъ належаштене бездѣжднѣ. н посѣлаалъ земн нхъ дѣждъ С 529.14. *Изч.*
С. Гр. λιτανία.

Неб. лития *остар. црк.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА.

АНТОСТРАТА *вжс.* Антостротъ.

АНТОСТРОТЪ, -а *м.* МИ. Литостротон [буквално *гр.* 'място, постлано с камъни, каменна настилка', *срв. ара.м.* Gabbatha 'издигнато място'] – място пред двореца на Пилат, където той произнесъл присъдата си над Христос. на мѣстѣ нарнцѣемъ АНТОСТРОТЪ. еврѣнскѣи же гаввата М Йо 19.13 З, А, СК, Б. *Изч.*

М, З, А, СК, Б. От гр. λιθόστρωτον. Вар. антострата, лотострата, антострада.

АНТРА, -ЪИ ЖС. Литра – мярка за тегло, равна приблизително на половин килограм. марнѣ же прнемъши антрѣ хрнзмъ *М Йо 12.3 СК*; несъи съмѣшенне змрънно н алгоунно. ѣко н антрѣ съто *М Йо 19.39. Изч.*

М, СК. Гр. λίτρα.

Неб. литра 'мярка за тежина' гуал. ОА, ВА, АК, НТ, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ПРОДД, ДА.

АНТОУРГНА, -ЪА ЖС. Литургия. въ сѣвѣ велѣи вецѣ на лѣрѣн *А 11с 2*; нши въ чѣ на антѣргни ѿ полв *СК 99а 8*; а се на антѣргни ева ѿ лоу *СК 126а 13*; на антоурги вѣважтѣ *Е 316 3.*

А, СК, Е. Гр. λειτουργία. Вар. антоурьгна, антоурьна, антѣргна.

Неб. литургия ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

АНТОУС ЖС. ЛИ. Лѣто или Латона – в грѣцката митология майка [от Зевс] на Аполон и Артемида. не отъ влѣда ан родн са. отъ жензи рекомъи антоус *С 8.3. Изч.*

С. Гр. Αἰτώ, -οῦς.

АНХВА, -ЪИ ЖС. 1. Лихва. и прншѣдѣ азъ възалъ оубо вимъ свое съ анхвоиѣ *М Мт 25.27 З, А, СК*; и азъ прншѣдѣ съ анхвоиѣ нстазалъ е вимъ *М Лк 19.23 З, А. 2.* Угнетение, потисничество. н не оскѣдѣ отъ пѣти его лихва н льсть *СП 54.12*; втѣ лихви н отъ неправдѣи извабитѣ дѣша ихъ *СП 71.14.*

ДАТН ВЪ АНХВѢ. Гр. δίδωμι ἐπί τόκῳ. Дам под лихва. сѣребра своего не дастѣ въ лихвѣ *СП 14.5. Изч.*

М, З, А, СК, СП. Гр. τόκος. Вар. лихва.

Неб. лихва ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ. Срв. Лихваров' ФИ СтИл, РЛФИ.

АНХО НАРЕЧ. 1. Извънредно много, прекомерно. н анхо двѣѣхъ са глѣще *СК Мк 7.37.* // Особено, необикновено. и аще цѣлоуцете друугъи ваша. токѣмо что анхо творнте *М Мт 5.47 З, СК.* // *Срав. анше. Още по-*

*вече. онн же анше въззпнша пропъни н М Мк 15.14 З; сего радн (по)добаетѣ. анше намѣ внима(тн) слъзишаннемѣ да (не к)о(г,д.)а ѿпа(д,е)мѣ Е 86 16; мнлосрѣдѣ же нестѣ анше кѣ вѣсѣмѣ прнзвиваѣштнѣмѣ и н вѣроуѣштнѣмѣ к' немоу С 29.3. // В изобилие, в излишѣк. азъ прндѣ да жнвота нмѣтѣ н анше нмѣтѣ М Йо 10.10 А, СК. 2. Като предл. С род. За означаване на надхвѣрляне, надминаване границите, размерите на нещю: сврѣх, над, повече от. каѣ во польза рыцн. мн. анхо потрѣбзи надзиматн са С 494.19; нѣ оуѣж анхо мѣрзи не вѣитн С 494.26. // *Срав. анше. Повече от. нѣ чесо нздете вндѣтѣ. пророка ан глѣж вамѣ. и анше пророка М Мт 11.9 З, А, СК. Срв. Лк 7.26 М, З.**

АНХО ГЛАГОЛАТН. Гр. βαττολογέω. Говоря повече, отколкото е необходимо, бърборя. молаше же са не анхо глѣте *М Мт 6.7 З, А, СК.*

АНШЕ РѢУН. Гр. ἀπόρητος. Който е неизречим, който е неизразим. кѣ оуѣенкомѣ възлазѣ анше рѣуи нестѣ *С 501.18.*

АНХО НЕСТѢ. Излишно е. еже во о таннзинхѣ възпашатн анхо нестѣ н не тврѣдо братнѣ *С 570.27. Изч.*

М, З, А, СК, Е, С. Гр. ὑπερπερισσῶς, περισσῶς, περισσοτέρως, περισσότερον, εἰς ὑπερβολήν, ὑπέρ.

Неб. Вж. при анхѣ.

АНХОВАНЬЕ, -ЪА СР. Лишаване, отнемане. что хотатѣ датн безвмьлю юдо. оудавьенню жже. прочѣжѣ тѣмѣ неоугаснмѣн огнѣ. цѣсарѣственѣ бѣжнѣ анхованнѣ *С 425.10. Изч.*

С. Гр. ἀλλοτριώσις. Вар. анхованнѣ.

Неб. Ø.

АНХОВАТН, АНХОУѢ, АНХОУѢШН НЕСВ. Лишавам, отнемам. конего вѣи нмѣннѣ нан прнтѣжаннѣ анхоуѣтѣ истннѣноѣ пнсма *С 404.4. Изч.*

С. Гр. ἀποστερέω.

Неб. Срв. лихуя, лихувам 'хитрувам, дяволувам' НГер.

ЛНХОНМАНЫЕ, -ѧ ср. Алчность, користолюбие. отъ в'сѣхъ оубо храни са. ѡтъ ннхъ же в'ходнтъ грѣховъ наа с'змрътъ ... ЛНХОНМАНЫЕ: родителъ неприя-зненъ д'блесъ. слоуженю *СЕ* 89а 16.

Изч.

СЕ. Калка от гр. πλεονεξία. Вар. лнхонманнѣ.

Наб. Вжс. при лнхонмство.

ЛНХОНМАТН, ЛНХОЕМЛѦЖ, ЛНХОЕМЛѦШН неск. *Прич. сег. деят. катю същ. лнхоемлан л. ег. Гр. ὁ πλεονεκτῶν.* Алчен човек, користолюбец. тоу нестъ плауъ и скръжетъ зѣбомъ. виднши лн іако не т'з'ыѣж грабан и лнхоемлан. нн же з'лаа творатъ. н'же довра не творнтъ м'чнтъ са *С* 378.6. *Изч.*

С.

Наб. Ø.

ЛНХОМСТВО, -а ср. Алчность, користолюбие. приклони срце мое во свѣдѣ(дѣ)ніѣ твоѣ. а не въ лнхоество *СП* 118.36. *Изч.*

СП. Калка от гр. πλεονεξία. Вар. лнхоество.

Наб. лихонмство остар. ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, РРОДД.

ЛНХОМСТВЫЕ, -ѧ ср. Алчность, користолюбие. рече же кз ннмъ блюдетъ са и храните са отъ всѣкого лнхонмствнѣ *М* Лк 12.15. *Изч.*

М. Калка от гр. πλεονεξία. Вар. лнхонмствнѣ.

Наб. Вжс. при лнхонмство.

ЛНХОМЫЕ, -ѧ ср. Алчность, користолюбие. рече же кз ннмъ. блюдетъ са. и храните са. отъ всѣкого лнхонмнѣ *З* Лк 12.15. *Изч.*

З. Калка от гр. πλεονεξία. Вар. лнхонмнѣ.

Наб. Вжс. при лнхонмство.

ЛНХОКЛАТВА, -ѧ жс. Лѣжлива, измамна клетва. ꙗже бже в'сегомъ. тебѣ бже азъ исповѣденъ ... те же азъ свѣдѣи с'грѣшнхъ. люво не свѣдѣи ... лнхоклатвѣ. і лѣжа *СЕ* 72а 15. *Изч.*

СЕ.

Наб. Ø.

ЛНХОМЪСАНТН, ЛНХОМЪШАЖ, ЛНХОМЪСАНШН неск. Имам недобри намерения, замислям нешто лошо. ꙗже бже в'сегомъ. тебѣ бже азъ исповѣденъ. в'сѣхъ монхъ грѣхъ. і моего лнха с'твореннѣ сего. еже колнжѣдо нзглахъ. н лнхо с'творнхъ. і лнхо м'снхъ *СЕ* 72а 9. *Изч.*

СЕ. Вар. лнхо м'снхн.

Наб. Ø.

ЛНХОСЪТВОРНТН, ЛНХОСЪТВОРНЖ, ЛНХОСЪТВОРНШН св. Извърша нешто лошо. ꙗже бже в'сегомъ. тебѣ бже азъ исповѣденъ. в'сѣхъ монхъ грѣхъ. і моего лнха с'твореннѣ сего. еже колнжѣдо нзглахъ. н лнхо с'творнхъ. і лнхо м'снхъ *СЕ* 72а 8. *Изч.*

СЕ. Вар. лнхо с'творнтн.

Наб. Ø.

ЛНХОТЪКЪ, -а м. Изобилие. виднши лн чловѣколюбства лнхотъкъ. даан пнштѣ всен пльн. н званъ на обѣдъ ровомъ свонмъ. не подражнѣ са приде к немоу *С* 390.30. *Изч.*

С. Гр. ὑπερβολή.

Наб. Срв. лихот ЕтМл.

ЛНХОДАДЕНЬЕ, -ѧ ср. Преяждане, лакомия. не в'даднмъ себе пыанствоу н лнходаденю *С* 493.7. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀδικογία.

Наб. Ø.

ЛНХЪ, -ѧ прил. 1. Извънмерен, прекомерен, твърде голям. горе вамъ к'зннгуны. н фарнсеи. і впокрнтн. теко снѣдаате домъи в'двенцъ. і внножъ далече молнтѣж твораще. сего радн прннмете лнше оспжденне *М* Мт 23.13 *З*. *Срв. Мк* 12.40 *М, З*; і не разоумѣа с'грѣшнхъ ... лнхонѣднж. і пнѣнствомъ *СЕ* 68а 18; еже в'стъ н о вадженъмъ нрнен епискоупѣ еремнскаго града. кротостн радн лнхъа *С* 252.13. // *Катю същ. лнхон ср. ег. Гр. τὸ περισσόν, περισσότερον.* Нешто повече, прекомерното, излишното. в'дн же слово ваше ен ен. і нн нн. лнхон бо сеиѣ отъ

непрнѣзѣнъ естѣ *М* Мт 5.37 З. 2. Лош, греховен. ꙗже вѣсеомъзн. теѣѣ вѣдѣж азъ исповѣденъ. вѣсѣхъ монхъ грѣхъ. і моего лнха сѣтвореннѣ сего *СЕ* 72а 7. **ЛНХЪ ВЪИТН.** *Гр.* περισσός ειμι. Безразличен съм, равнодушен съм. море оваѣдаше са. лихо сѣи кѣ страстемъ *К* 10а 20–21.

ЛНХЪ ВЪИТН ЧЕСО. *Гр.* ἄμοιρός, ἐμί τινος, [ξένος καὶ] ἀλλότριος τυγχάνω τινός, ὑστερέω τινός, ἀποστερέομαι τινός. Лишен съм от нещю. не бѣди никтоже лнхъ радостн. не бѣди никтоже лнхъ позѣваннѣ *С* 319.13, 13–14; насъ же не нмашн вѣсѣзѣтн. аште н цѣсарѣство намъ овѣштѣвашн. ягоже тѣи лнхъ ясн *С* 2.14–15; тѣгда же н вѣи разгнѣвасте са. акѣи лншн сѣште еѣаггѣланскѣи лнхъ оученнн разоумѣ *С* 312.16–17.

М, З, А, СК, Б, СЕ, К, С. Гр. περισσός, ὑπερβάλλον.

Нѣб. лих *остар.* и *дѣал.* ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РРОДД, ДА. *Срв.* лишен, [из]лишен ОА.

ЛНШАТН СА, ЛНШАЖ СА, ЛНШАЕШН СА *несс.* Тѣрпя лишение, лишавам се. вѣи гладъ крѣпокъ на странѣ тон. н тѣ наѣатъ лншатѣ са *А* Лк 15.14 *СК. Изч.*

А, СК. Гр. ὑστερέομαι. *Вар.* лншатн са. *Нѣб.* лишавам [се] *несс.*, лиша [се] *са.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

ЛНШЕНЬЕ, -нѣ ср. 1. Лишение, недостиг, липса. н вѣаше пакѣи ягда лншенннмъ хѣба: многѣи дѣнн безъ ѣди прѣвѣзѣаста *С* 547.24. // Отсѣствие, липса на някого. семоу оубо вѣ толнцѣ печѣли вѣвѣзшоу. н отѣа лншеннѣ сѣ сѣзѣамн плѣѣшшоу са. явн са яемоу вѣ сѣнѣ оѣѣ *С* 295.14; не помѣнѣ котѣгѣи растрѣзаннѣ. нн яамѣнѣя глаѣеннѣи ... нн отѣа лншеннѣ о брѣменѣ *С* 367.20. 2. Оскѣдица, немотѣя, бедност. вѣсн бо сн отъ нзѣвѣтѣка своего вѣзвѣзѣ вѣ дѣрѣи вѣннѣ. а сн отъ лнше-

ннѣ своего *М* Лк 21.4 З, *А. Срв.* *Мк* 12.44 *М, З;* оубоите сѣа ꙗже вѣсн стѣи его: вѣко нѣвѣтѣ лншеннѣ воѣщннѣмъ сѣа его *СП* 33.10. // *Пост.* тѣи ясн вогъ тѣврдн чоу дѣса. сѣштѣаа во на нѣи по насъ сѣтворн. н лншеннѣ чѣтѣрѣ дѣса-тѣ напѣлннлѣ ясн *С* 79.8–9. *Изч.*

М, З, А, СП, С. Гр. ὑστέρημα, ὑστέρησις, στέρησις, ζημία, χωρισμός. *Вар.* лншеннѣ, лншеннѣ.

Нѣб. лишение ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

ЛНШНТН, ЛНШЖ, ЛНШНШН *несс.* и *св.*

1. Лишавам някого от нещю. ꙗже не лнштѣ добра хоѣаштѣхъ неѣзѣловоѣж *СП* 83.12. *Срв.* *СЕ* 84а 16; желѣннѣ срѣдѣца твоего даль емоу еси. і хотѣ-нѣтѣ оѣстѣ его нѣси его лншалъ *СП* 20.3; простѣи ма котѣгѣи лншнстѣ. се вѣ багѣрѣвннѣж овѣѣченъ сѣвѣдѣж *С* 368.10; яко не вѣ велнѣзѣтѣ тѣвѣсѣ. нлн вѣ вѣзѣрастѣ тѣвѣсѣ лншеннѣнѣхъ вѣсѣлѣетѣ са бѣннѣ вѣагодѣтѣ *С* 546.7. 2. Тѣрпя лишения, недостиг. нѣвѣахъ же добрнн мѣѣеннѣн. вѣ сѣрѣскѣ земѣж. лншеннѣ страждѣште. н вѣ темннѣж поѣштѣаемн *С* 58.4.

ЛНШЕНЪ ВЪИТН. *Гр.* ὑστερέω. Нуждая се. н рѣѣ нмъ егда посѣлахъ вѣи безъ вѣлагалншта. і беснрѣи. і ве-сапогъ. еда чѣсо лншеннѣ вѣстѣ. онн же рѣша ннчѣсоже *М* Лк 22.35 З. ~ са *страг.* *М, З, СП, СЕ, С. Гр.* στερέω, ὑστερέω, ἀποστερέω, ἀλλοτριόω, ἐλασσόω. *Вар.* лншн.

Нѣб. лиша ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР. *Срв.* лишее ми 'липса ми' *дѣал.* ДА.

ЛНШНТН СА, ЛНШЖ СА, ЛНШНШН СА *несс.*

1. Лишавам се от нещю. сѣкажн нн ꙗже конѣѣннѣ монѣ. н чнсла дѣнѣи монѣхъ кое естѣ. да разоумѣѣж чѣсо лншѣ. сѣа азъ *СП* 38.5; арханѣлн то исповѣданнѣ яко н янкѣрѣ дѣрѣжатѣ. вѣса тѣварѣ яко н овѣзѣаннѣ повѣдѣ обн-снѣтѣ. яднннѣ арнѣс лнштѣтѣ са слова *С* 509.19; поѣже оубо не вѣ како вѣ цѣсарѣствѣ невѣснѣо вѣнннѣ разоуннкоу. безъ крѣштѣнѣя. подѣвааше яемоу покѣавѣзшоу са. не лнштн са

кръштенья С 483.16. // Отказвам се. не лншиша са отъ похоти своета СП 77.30. 2. Търпя лишение, недостиг. нждневзшо же емоу въсь. взиетъ гладъ крѣпокъ на странѣ тон. н тз начатъ лншнтн са М Лк 15.14 З; братне брашно насъ не поставнтъ прѣдъ бмъ. нн бо аще не ѳмъ лншнмъ са нн аще ѳмъ нзвѣдетъ намъ Е За 12. // Не ми достига нещo, нуждая се от нещo. вса сн сзхранхъ отъ юности моеа. ѳсого еше лншж са СК Мт 19.20. М, З, СК, Е, СП, С. Гр. ὑστερέω, ὑστερέομαι, ἀποστερέομαι, στερέομαι, ἀποτρέω. Вар. лнштн са. Нев. Вж. при лншатн са.

лице, -а ср. 1. Лице, предната част на главата. тзи же поста са помажн главж свож. 1 лице твое оумзшн М Мт 6.17 З, А, СК; н закривзше н внѣхж по лицу. взпрашаахж же н глше прорычн кто та оудари М Лк 22.64 З; вѣаше во тн лице вѣдо виднмо. нзшнн же пакзи свѣтзло акзи слннце С 159.21; възвратнвз же са камзкз на лице кндрже н сзкроушн кемоу въсе лице С 74.15; безъ лѣности съ тнхомъ лицемъ. ношааше водж отъ рѣкзи ефрата. на рамоу своєю С 550.7. // Образно. нже сзи снѣнне славъ его. н образъ лица его носа же въсь гломъ снази своа ... сѣде о деснжж велнчзствнѣ на взиокзхъ Е ба 13; вѣжатъ отъ лица его всн ненавндряще его СП 67.2; да вжджтъ ѳко прахъ прѣдъ лицемъ вѣтра СП 34.5; да запрѣтнтъ тебѣ гъ днѣволе ... прнзвнванн воуриж морзскжж. 1 нзнвана иж на лице в'сеса зема СЕ 56b 23. // Прен. Облик, същност; съществуване, реалност. дънесъ мѣднана брата сзломн владзика нашъ хъ. н само смъртное лице нсказнлз. пошто же глаголж лице. само нма него прѣложнлз С 487.7. 2. Отделен човек, личност. ѳсо же радн лнцн дѣвнчн чнж прнводн прнтѣхж С 370.29.

3. Изглед, външен вид и проява. Прен. егда оузърнте облакз въсходашъ отъ западъ. авне глете ѳ(к)ко тжра градетъ. н взиаатъ тако. 1 егда югъ доушжштъ. глете ѳко варъ вждетъ. н взиаатъ. впокрнтн лнце небоу н земн оумѣате нскоушатн. а врѣмене сего не нскоушаате М Лк 12.56. 4. Повърхност. ѳко сѣтъ во прндетъ на вса сѣдашата на лнцн всеса зема М Лк 21.35 З, А, СК; нз ѳко п.хъ его възмѣтаетъ вѣтръ отъ лица зема СП 1.4.

отвратити [отвращати] лице [отъ кого]. Гр. ἀποστρέφω τὸ πρόσωπον. Отвърна [отвърщам] лице [от някого]. не отврати лица твоего отъ мене СП 26.9. Срв. СП 101.3; доколѣ отвраштаеш лице твое от мене СП 12.2; отврати лице твое отъ грѣхъ моихъ СП 50.11.

зървти [сжднтн] на лице. Гр. βλέπω εἰς πρόσωπον, λαμβάνω πρόσωπον, κρίνω κατ' ὄψιν. Съобразявам се с някого. оучнтелю. вѣмъ ѳко нстнненъ еси 1 не родншн нн о комъже. не зърншн бо на лице ѳбкомъ. нз взи-нстннж пжтн вжнно оучншн М Мк 12.14 З; не сжднтн на лица нз праведннзи сждз сжднтн М Йо 7.24 З, А.

зървнне на лице. Гр. προσωπολήψια. Пристрастие. нѣстъ отъ тебе на лице зървннѣ СЕ 58a 15.

въ лице, прѣмо лнцоу. Гр. κατὰ πρόσωπον, εἰς πρόσωπον, αὐτοψεί. При глаголи, които означават 'говоря, казвам' – в лицето, направо. н о прорнцаннн него кеже въ лице глагола окаянооуоумоу оуалоу. н како сзвзи са кемоу С 198.26; прѣмо лнцоу жндомъ рече глагола нмъ С 353.3; н въ лице вестдоуа нмъ. н сзвзкоупѣа са съ ннмн. прѣвратн а чнстн С 7.20.

лице кз лнцоу. Гр. ἐνώπιος ἐνώπιον. Лице в лице. тако прннелаше са н любнлше якоже рештн лицемъ кз лнцоу С 383.27.

без лица. *Гр.* ἀπρόσωπος. Безсрамно. и не дръзничавши акъи без лица прѣдъ анцемъ стати *С* 394.25.

прѣдъ анцемъ, прѣдъ анце. *Гр.* ἐνώπιον, κατὰ πρόσωπον, πρὸ προσώπου, ὑπ' ὄψιν, κατ' ὄψιν. а) Пред очите, пред лицето [на някого]. нѣстъ бѣ прѣдъ анцемъ его осквернѣнѣтъ сѣ пактѣи его на всѣко врѣмѣ *СП* 9.25; и поставѣнъ прѣдъ анцемъ твоимъ грѣхъи твоѣ *СП* 49.21; та молниѣ хѣ бже нашъ. призьри нзиѣ отъ взиsprъннѣхъ нбсъ твоихъ. на раба твоего сего. прнведеиадого прѣдъ анце твое. просѣца мѣстѣ отъ тебе *СЕ* 32а 4-5; и повелѣша слоугамъ прнвестѣи. прѣдъ анца нхъ свѣтаадого варахнснона *С* 261.16; се же слзшавъ льстнвѣин. и раждегъ са гнѣвомъ. и велии възъбавъ повелѣ на оутрни на рѣцѣ тигръстѣ да са овраштѣтъ. нжде и прѣвѣе бѣша. тоунжде сѣдоу взиѣн прѣдъ анцемъ льстнвѣадо *С* 60.2-3; такожде же и мзи възпоманемъ прѣстоаштнѣмъ. добръ дѣтѣль мжжъ. да ѣкоже се прѣдъ анцемъ прннесъше дѣаннѣ нхъ. подвнгниѣмъ са на подражаннѣ доблѣаншнѣхъ *С* 83.17-18. б) Преди някого, напред. и послѣа вѣствннкъи прѣдъ анцемъ своимъ *М* Лк 9.52 3. самъ своимъ анцемъ. *Гр.* αὐτοπρόσωπον. Лично. овѣштѣаетъ дѣвнцн самъ. своимъ анцемъ прншьственнѣ ѣвнѣн *С* 248.23.

падатѣ на анцн. *Гр.* παρὰρρίπτο ἐμᾶυτόν ἐπὶ πρόσωπον. Падам по лице, поклоняя се до землята. нъ тъчѣн отъ мѣста до мѣста въ цркъвн падаа на анцн своимъ. исповѣдааше са воу сѣ стенаннѣмъ *С* 168.9.

звѣрнномъ анцемъ. *Гр.* θηριοπρόσωπος. С лице на звяр, звероподобен. оубон са вѣжн. отътъцн. втнѣн. вѣсѣкъ демонъ неунѣтъ... ндеже аще есн. и отънѣдѣже аще ндешн. илн самъ есн вельзѣолъ. и невнѣнмъ. нлн гръдъ. нлн жнвотнномъ. внѣвннемъ

авлѣн са. нлн змневомъ. илн звѣрнномъ анцемъ. нлн коуреннемъ. нлн дзѣмомъ етеромъ. внѣнмъ *СЕ* 54а 3. змневомъ анцемъ. *Гр.* δρακοντοειδής. С лице на змя, змиеподобен. оубон са вѣжн. отътъцн. втнѣн. вѣсѣкъ демонъ неунѣтъ... ндеже аще есн. и отънѣдѣже аще ндешн. илн самъ есн вельзѣолъ... нлн змневомъ. илн звѣрнномъ анцемъ *СЕ* 54а 3.

овнноватѣ са анца. *Гр.* πρόσωπον λαμβάνω. Преструвам се, представляю се за такъв, какъвто не съм. анцъ грѣшнѣчѣ обннуѣте сѣ *СП* 81.2. *М, 3, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, СС, К, С, Р.* *Гр.* πρόσωπον, ὄψις, μέτωπον, ὑπόστασις, μέλος, χαρακτήρ, πρόσωπος. *Var.* лице.

Нѣб. лице ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* Лицето *МИ* ИД,МН,Лом.

анцемъръз, -а *л.* Лицемер. добръ прорече нсанѣ о васъ. анцемърн. ѣкоже естъ псно. снн людне оустъзнамн ма чѣтѣтъ. а срѣдѣце нхъ кромѣ отъстонѣтъ отъ мене *М* Мк 7.6 3; и егда молншн са не бѣдн ѣко и анцемърн. ѣко любатъ на сонзмиштнхъ и въ стѣгнахъ и на распѣтнхъ стоѣаште молнтн са. да вѣатъ са чловѣкомъ *М* Мт 6.5 3, *А, СК*; не вѣдѣте ѣко и анцемърн жалоуѣще просмраждаѣще во анца своѣа. да взиша са ѣвнѣн члѣкомъ. постаѣе *СК* Мт 6.17; нкзтоже оубо бѣдѣ лицемъръз. нкзтоже не имзи зловѣи въ оумѣ. да не осжѣденѣе прнметъ *К* 8а 30.

М, 3, А, СК, К. *Гр.* ὑποκριτής, ὑπουλος. *Var.* анцемъръз.

Нѣб. лицемер ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; лицумер *gual.* ДА; лицемерии *gual.* ДА; лицемерник *gual.* ДА; лицемерец *gual.* ДА.

анцемърѣство, -а *ср.* Лицемерство, лицемерие. твоѣ пленнца сѣтъ звнстн. и корабъна бѣсн. весла льстнреть. анцемърѣство *С* 400.16; аште кто нштетъ анцемърѣства тоу овраштетъ *С* 400.18; тзгда и кннжннкъ

самъхъ внѣдѣ. падъшѣжъ мѣдрость. славоѣ во н анцемърствомъ разоумѣ. горѣ зълѣ възнесше са С 333.9. Изч. С. Гр. ὑπόκρισις, ὑπόληψις. Вар. анцемърство.

Нѣб. лицемерство ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

анцемърствые, -ѣ ср. Лицемерие, лицемерство. възнѣтрѣждоу же есте павнн анцемърственѣ н безаконнѣ З¹ Мт 23.28. Изч.

З¹. Гр. ὑπόκρισις. Вар. анцемърственіе.

Нѣб. Вар. при анцемърство.

анцемърые, -ѣ ср. Лицемерие. онъ же вѣдъи нхъ анцемърне рече нмъ. чъто ма окоушаате. прннесѣте мн пѣназъ да внѣдѣ М Мк 12.15 З; вьнемаѣте себѣ отъ кваса фарнѣнска. еже естъ анцемърне М Лк 12.1 З; тако н вѣи вьнѣждоу оубо авлѣате са ѣвкомъ праведьнн. възнѣтрѣждоу же есте павнн анцемърнѣ н безаконнѣ М Мт 23.28; шндн. вѣсѣкъ демонъ нечнстѣи ... внднмѣи вестоуднѣ радн. невнднмѣи же анцемърнѣ СЕ 53b 23. Изч.

М, З, СЕ. Гр. ὑπόκρισις. Вар. анцемърне.

Нѣб. лицемерие ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

аніаные вѣс. ланіаные.

аніатн вѣс. лыатн.

ловъзаные, -ѣ ср. Целуване, целувка. іс же рече емоу нюдо ловъзаннемъ лн снѣ ѣлскааго прѣддешн М Лк 22.48 З. Срв. С 426.2; ловъзаньѣ мьнѣ не дастъ М Лк 7.45 З, А, СК; молѣ са оубо да помнмъ прнсно словеса сі. стѣѣ ловъзаньѣ. страшнѣнѣ цѣлованьѣ. ѣже междю совоѣжъ имамъ К 9b 4. Срв. С 423.25; вндаште н кротъко трѣпашта. ловъзаннѣ влѣдъннѣска С 392.25; ловъзаннн молнтъ С 395.2; не зълааго смрада твоего ловъзаннѣ оувраштаа са. нъ еже тн вѣ дааъ дарѣ. не твонхъ нземѣа оуетъ С 426.10. М, З, А, СК, К, С. Гр. φίλημα. Вар. ловъзаннне, ловъзанне.

Нѣб. любзание остар. ОА, ВА, ПРОДД.

ЛОВЪЗАТИ, ЛОВЪЖЖ, ЛОВЪЖЕШН И ЛОВЪЗАЖ, ЛОВЪЗАЕШН св. и несс. Целуна, целувам. прѣддешн же н дастъ нмъ знаменне глѣ. егоже аште ловѣжж тѣ естъ нмѣте н М Мт 26.48 З, А, СК. Срв. Лк 22.47 М, З; Мк 14.44 М, З; н дѣне прнстѣпъ къ ісѣн рече емоу. радоу са оуѣнтелю. н ловъза і СК Мт 26.49; поклонѣетъ до зема прѣ сѣзи олѣтаремъ. і ловъжетъ ебѣлане СЕ 96a 6; ловъзаѣтъ н братрнѣ вѣсѣ СЕ 97a 24; ловъзааше владъжж сн. прнстѣпн ловѣжн. трѣпнтъ тн владъжжа трѣпѣанвзн С 426.8, 9.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. φιλέω, καταφιλέω, ἀσπάρομαι. Вар. ловъзатн.

Нѣб. Срв. лобзание ср. остар. поет. ОА.

ЛОВЪЗАНЬЕ ВѢС. ЛОВЪЗАНЬЕ.

ЛОВЪЗАТИ ВѢС. ЛОВЪЗАТИ.

ЛОВЬНЪ ВѢС. ЛЪВЬНЪ.

ЛОВИТВА, -ѣи жс. 1. Лов, ловене, ловитба. вьметѣте мрѣжа ваша вѣ ловитѣ М Лк 5.4 З, А; сѣтворн же комнѣс. вѣ дѣнь нгрн. н позоръи. н ловитѣи С 221.6; пастоухъ доврзн н владъжн. положнтъ доушѣ своѣжъ за овьца своа. да іакоже овьца трава-штннма вѣлкомъ. обѣценѣ лѣуѣтъ ловьцн. снѣ разоумьннмъ н доуше-гоубьннмъ вѣлкомъ. себе сн акъи ѣловѣка положнѣ старѣншнна паствннѣ. ловитѣж сѣтворнтъ оуловьшннмъ. прѣжде оуловьеноуоумоу отъ ннхъ адамоу С 328.27. 2. Улов, плячка. не дастъ насъ вѣ ловитѣжъ жѣвомъ ихъ СП 123.6.

ЛОВИТВА РЫБЪ. Гр. ἄγρα τῶν ἰχθύων. Рыболов. оужасъ во одръжааше н. н вѣса сѣщамъ сѣ ннмъ о ловитѣѣ рыбъ іаже насъ М Лк 5.9 З, А; о ловитѣѣ рыбъ М 76a 17. Срв. З 129a 13. Изч. М, З, А, СП, С. Гр. ἄγρα, κινήγιον, θήρα, θήρα.

Нѣб. ловитва остар. ВА, Дюв; ловитба ОА, ЕтМл, ВТР, АР.

ЛОВНТН, ЛОВАИЖ, ЛОВИШН *несв.* Ходя на лов, ловувам. аще которзи причеть-никъ ловнт, аще естъ днѣкъ. бѣ ѡ да постнт *СЕ 105а 13*; отъ селѣ ѡлкъзи бѣдешн лова *М Лк 5.10 З, А. // Прич. сег. деят. като същ. лован м.* *Гр. ὁ θηρεύων, ὁ ἄλιεύων, ὁ θηρευτής.* Който ловува, ловец. дѡша наша ѣко пѣтница избавнтъ сѡ отъ сѣтн ловаштнхъ *СП 123.7. Сrv. С 80.5*; нзбавн ма отъ сѣтн ловащннхъ м'не *СЕ 85а 15-16*; н тзи господн нстрзгзнн ноузъ мон отъ сѣтн ловаштннхъ ма *С 234.28*; ловаштнн бо прнсно отъ водъ нзносатъ рнвзи *С 496.4.*

ЛОВНТН РЫВЗИ. *Гр. ἄλιεύω.* Ловя рыба. гла нмъ снмонъ петръ. идѣ рывзъ ловнтъ *М Йо 21.3 З, А. Изч.* *М, З, А, СП, СЕ, С. Гр. ἄλιεύω, ζωγράφω, θηρεύω.*

Неб. лова ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ЛОВЪ, -а *м.* Лов, ловене [и убиване] на дивеч. вѣвѡса ма ѣко левъ готовъ на ловъ *СП 16.12*; сѣрѣте н равъ божнн артемонъ. ндзи нз' лова. днвн-ла жнвотзи оулавьяа словомъ хѣовомъ *С 223.5. // Рыболов. градѣте рече вьсаѣдъ мене н сѣтворѣ взи ловьца ѡловѣуьскзѡ. новъ нестъ вѣ истннѣ образъ лова сего. ловаштнн бо прнсно отъ водъ нзносатъ рнвзи. н оумара-нѣтъ. оулавьяаемо. мзи вьлаграемъ. н жнвн вьзѡвѡнѣтъ оулавьяаемнн *С 496.4. Изч.**

СП, С. Гр. θήρα, κύνηγία, ἄλιεῖα.

Неб. лов ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Сrv.* Ловното *МИ ГХ, МИМ.*

ЛОВЬЦЬ, -а *м.* Ловец. да ѡкоже овьца траваштннма вѡлкомъ. овѣнѣк лауж-тъ ловьцн *С 328.24. // Образно.* н рече нма нѣз прндѣта вѣ сѣдъ мене. н сѣтворѣ взи вьцн ловьца ѡловѣкомъ *М Мк 1.17 З. Сrv. Мт 4.19 З, А, СК; С 496.3*; хода нѣз прн морн галленѣтамъ вѡдѣ дьва врата ... вѣсте бо ловца *А Мт 4.18.*

ЛОВЬЦЬ РЫВАМЪ. *Гр. ἄλιεύς.* Рыболовец, рибар. бѣста бо рывамъ оцѣ (*1) СК Мт 4.18. Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. λυκόθηρ, ἄλιεύς. Вар. ловьць.

Неб. ловец ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР; ловач *м. гуал.* ДА. *Сrv.* Ловцн *МИ ГХ, МИМ; Ловец МИ СНМБ.*

ЛОВЬУЪ, -нн *прил. притеж.* Който принадлежи на ловец, ловджийски. тѣ избавнтъ ма отъ сѣтн ловьуна *СП 90.3. Сrv. С 70.23. Изч.*

СП, С. Гр. τῶν θηρευτῶν.

Неб. Ѳ.

ЛОЖЕ, -а *ср.* 1. Легло, постеля, ложе.

взъзмн ложе твое. н ндн вѣ домъ твои *З Лк 5.24 А. Сrv. Мт 9.6 М*; не творн мн троудъ. юже двьрн затворензи сѣ-тѣ. н дѣтн моѡ сѣ мзнонѣ на ложн сѣтѣ. не могѣ вѣстатн датн тебѣ *М Лк 11.7 З, А*; нзмнѣн на вьсѣкѣ ноцѣ ложе мое. слъзѡми моимъ постелѣн моѣ оумочнѣ *СП 6.7*; безаконнѣ свое помзислѣ на ложѣ своемъ *СП 35.5*; мѡ лѣжнѣще на ложн *СЕ 37а 21. // Носилка.* сквозѣ сѣждоль ннзѣвѣснша н сѣ ложемъ прѣдъ иса *З Лк 5.19 А. // Помещение за спане, спалня.* затворн о немъ двьрн ложю его *СЕ 36а 6. Сrv. СЕ 42b 7. // Брачно ложе.* ѣже не сѣхранн(.)те ложа несквр'(.)на *Р V 3.13. 2. Леговище, бърлога.* н вьцѣтѣ ноцѣ. вѣ неже прѣдѣтѣ вѣи дѣвѣрье лжжнн ... вѣсѣ слънзѣ н собьрашн сѡ. н вѣ ложнхъ своихъ ѡагѣтѣ *СП 103.22.*

вѣздвннѣтн отъ ложа. Вднгна някого от легло, излекувам. вѣз-двннн н нзнѣ. отъ ложа немощнааго вратра нашего *СЕ 39b 16-17. Сrv. СЕ 30b 15.*

М, З, А, СП, СЕ, Р. Гр. κλίνη, κλινίδιον, κοίτη, μάνδρα.

Неб. ложе *остар. поет.* ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Сrv.* Ложето *МИ СНМБ.*

ЛОЖЕСНО, -а *ср.* Обикн. *мн.* ложесна,

-снз. Майчина утроба. ѣко вьсѣкѣ

младенецъ мжжъска полоу. разврзана
ложесна. стѣ гвн наречетъ са *М Лк*
2.23 З, А, СК, Б; дѣвнъската стназ
есн ложесна. рождѣствомъ своимъ *СЕ*
4б 11–12; не зачатъ лн неплодзи. не
послаша лн ложесно *С 249.13;* тоу самъ
ѣванъ велнкъин н волнн въсѣхъ про-
рокъ. тако въ тьмнѣхъ ложеснѣхъ хса
проповѣдаа *С 461.9.*

отъ [нз] ложеснъ. *Гр. ἀπό ἐκ μήτρας.*
От майчина утроба, от рождение.
оутоудени взиша грѣшнии отъ ложе-
снъ *СП 57.4;* къ тебѣ прнврженъ есмъ
нз ложеснъ *СЕ 62а 20. Срв. СП*
21.11. Изч.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. μήτρα.

Неб. ложесно остар. ВА.

ложь *вжс. лъжь.*

ложьнъ *вжс. лъжьнъ.*

лоза, -зи *жс.* Лоза. ѣкоже розга не можетъ
плода творити о себѣ. аште не бодегъ
(!) на лозѣ тако н взи *М Йо 15.4 З, А,*
СК; жена твоѣ ѣко лоза плодовнта
СП 127.3; н се чоудѣно ... ста дрѣво
кръстѣное. на немже пропаша (!)
истиннъинн внноградъ глаголан. азъ
есмъ внноградъ. н вѣстъ дннволоу
лоза сзморѣнаа. н намъ лоза жн-
вотъна *С 353.18–19;* не матн ковъ-
чегомъ. да не кладешн ѣже въ немъ.
вес порока съсѣдъ ... несѣта ннѣа.
несаждена лоза. несъповѣдомо чоудо
С 243.8.

*М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἄμπελος, ἀναθεν-
δράς, κλήμα.*

*Неб. лоза ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
БТР, АР, ДА. Срв. Лозата МИ ВМС;
Лойзата МИ, Лозата МИ, Лозейте МИ
Мл,МНСрМ; Лоза МИ, Лозата МИ,
Лойчка МИ, Лозанце МИ ВП,ТО; Лозата
МИ ЙЗ,МИПир.; Лозината МИ ЙЗ,
МИПан.; Лоза МИ, Лозарево МИ, Лозево
МИ СНМБ; Лоза ЛИ, Лозаров ФИ,
Лозарски ФИ, Лаза ЛИ, Лозов ФИ, Лозьо
ЛИ, Лозев ФИ СтИл,РЛФИ.*

лозьнъ, -зин *прил.* От лоза, лозов. не
нмамъ пнтн юже отъ сего плода лозъ-
нааго. до того дѣне егда пыжъ съ вамн

новъ въ црствнн отца моего *М Мт*
26.29 З, А, СК. Срв. Мк 14.25 М, З;
Лк 22.18 М, З. Изч.

М, З, А, СК. Гр. τῆς ἀμπέλου.

*Неб. лозен 'лозов' гуал. НТ, ДА. Срв. лозов,
лозев гуал. ОА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл,
БТР, АР, ДА; Лозен МИ, Лозенград МИ,
Лозенец МИ, Лозеница МИ, Лозница МИ,
Лозно МИ СНМБ; Лозанова чука МИ
ЙЗах,Кюст.кр.; Лозанци МИ ЙЗах,Кюст.;
Лозаново МИ ВМС; Лозан ЛИ, Лозанов
ФИ, Лозана ЛИ, Лозен ЛИ, Лозенов ФИ,
Лозена ЛИ, Лозина ЛИ, Лозинка ЛИ,
Лозенски ФИ СтИл,РЛФИ.*

лозье, -на *ср. събират.* Лози, лозе.
покрзи горзи стѣнь его. ѣ лозье его кедрзи
бѣжа *СП 79.11;* вѣсѣкзи гадзи. втн-
дѣте отъ лознѣ. втѣ ннѣз. втѣ
врѣтоградъ *СЕ 59а 21–22. Срв. СЕ*
59б 8; тзи есн хѣ внноградъ истиннъ-
нъин. ѣ оцѣ твои дѣлатель естъ. тзи
своѣа дпльзи лозне нарекажъ есн *СЕ 13б*
24. Изч.

*СП, СЕ. Гр. αἱ ἀναθενδράδες, ἄμπελος, τὰ
κλήματα. Вар. лозье, лозне.*

*Неб. лозие остар. ВА; лозе ОА, АК, НТ,
Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Лозие
МИ, Лозиего МИ, Лозѣ МИ, Лозѣго МИ
ВМС; Лозице МИ, Лозицето МИ
ЙЗах,Кюст.; Лаѣ МИ, Лазѣ МИ, Лозиего
МИ ГХ,МИМ; Лозицето МИ, Лозята МИ
ИД,МНЛом.*

локъ *вжс. лъкжъ!*

локъти, локъве *жс.* Локва, блато. оуфон са
бѣжн. отътъцн. втнѣн. вѣсѣкъ де-
монъ нечнетъ. ѣ скврънънъи ... аще лн
есн посълажъ цѣмъ. н прнматалъ са
вънездапж. нан ѣ морѣ ... нан ѣ
локъвн ... втѣлжн са ѣ отъдѣлан.
оуегъдн са *СЕ 54б 5. Изч.*

СЕ. Гр. λάκκος.

*Неб. локва ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
БТР, АР, ДА. Срв. Локвата МИ, Локви-
цето МИ ИД,МНЛом; Локва МИ ЙЗах,
Кюст.; Локвите МИ, Локвата МИ, Локата
МИ ВМС; Лочка МИ КМл,СВТК; Лока-
вата МИ ЙЗ,МИПан.; Локмата МИ,
Локовата МИ ЙЗ,МИПир.*

лолннъ *прил. притеж.* Лолин – кой-
то се отнася до Лола – име, позна-

то само от надпис върху тежест за вретено. лолни прасленъ *Пг. Изч.*

Пг.

Неб. Срв. лолни диал. 'лелин, на леля', Лолни връх МИ, Лолина падина МИ ЙЗ, МИПан.; Лолина падина МИ ЙЗах, Кюст.кр.; лола жс. диал. 'леля, сестра на бащата' ЕтМл, БТР.

ЛОМНТН, ЛОМАЊ, ЛОМНШН *несв.* Чупя, разчупвам. прнмѣте ъднѣ. се естъ тѣло мое ломашее са за взи *СЕ 46b 10. Срв. Е 15a 4-5 (ло)машее (са) (Мирчев, Когов, с. 240); се естъ тѣло мое ломимое за многы К 7b 19; се естъ пльть моя за взи ломнмаиа въ оставьенние грѣховъ С 353.8. Изч.*

Е, СЕ; К, С. Гр. κλάω. Вар. ломтн.

Неб. ломя ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Ломец МИ, Ломнище МИ, Лом МИ, Ломци МИ СНМБ; Лома МИ ХХ, ЛИМР; Ломан МИ, Ломище МИ ГХ, МИМ; ломя се НГер; ломи се, лом'ат с'а ВДА.

ЛОМНТН СА, ЛОМАЊ СА, ЛОМНШН СА *несв.* *Прен.* Блъскам се, лутам се. наученъше пѣть походаште н ломаште са вѣдахъ въ горахъ вържштанѣште са въ стѣнахъ въсь дънъ тъ н тѣ ношть *С 31.29. Изч.*

С. Гр. περικλάσει.

Неб. Вжс. при ломтн.

ЛОНО, -а ср. Скут, колене. бѣ же едннъ възлежа отъ оученникъ его на лонѣ нсѣѣ *М Йо 13.23 З; да бѣдѣтъ тѣко трѣба на зъданихъ ... енкже не испланн ржкзи своена жьнан. нн лона своого съвнраба ржковѣатн СП 128.7; чловѣкъ же пакзи бѣ оубогъ. нмѣа телнцѣ едннѣ. даже на трепезѣ съ ннмъ ядѣваше... н на лонѣ немюу съпааше С 360.12. // Пазва. вълѣзе въ пешть горжштѣж. н сътворнѣз часъ велнн. възсипавъ въ лono свое отъ жглнн. нзлѣзе слонѣ стадо дхѣ. безъ врѣда н цѣлъ С 541.2. // Корем. вътрешности. посзлаша на мѣжа дхѣ въ овразѣ змнннѣ. нже вълѣзъ въ лono мѣжа мѣчааше. волѣзнн беспрѣстанн*

немъ творѣ *С 567.7. // Библ. Недра, лоно. шочѣдзи снѣ. сан въ лонѣ оун. тъ исповѣдѣ М Йо 1.18 З, А; и въ адѣ възведеъ оун свон сѣи въ мѣкахъ оузырѣ аврама нз далече. н лазарѣ на лонѣ его М Лк 16.23 З, А.*

ЛОНО АВРААМЛЕ [авраамово, авраама]. *Гр. κόλπος τοῦ Ἀβραάμ.* Лоното на Авраам. Според християнството — място в задгробния живот, отредено за праведниците; рай. възстъ же оумърѣтн нштюмоу. и несеноу възтн днѣлзи на лono аврамле *М Лк 16.22 З, А, СК; прнмнн дшѣк раба твоего сего. н покон н на лонѣ аврамовѣ СЕ 57b 23; мало дож'дѣмъ н лono авраама патрнарха покрызнетъ нзи С 91.5.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. κόλπος.

Неб. лono остар. поет. ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ЛОПАТА, -зи жс. Лопата. градѣтъ же крѣплен мене ... емоуже лопата възрѣцѣ его. и потрѣвнтъ гоумьно свое *М Лк 3.17 З, А, СК. Срв. Мт 3.12 З; кегда во прндѣтъ дѣлатель съ лопатож потрѣвнтн тока. пѣввамъ льгъкамъ сѣштамъ. оудовъ вѣтромъ отъносатъ са С 127.24; пѣротнѣзимъ пѣготъи акъи лопатож словесемъ съвръса С 387.22. Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. πύλον.

Неб. лопата ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Лопатица МИ, Лопатец МИ ЙЗах, Кюст.кр.

ЛОПОТНВЪ, -зин прил. Който заеква, пелтечи, говори неясно. повѣднѣ еси ... вѣсь дхѣ лопотнвзи *СЕ 43a 17-18; мѣ нѣ ... лопотнвомъ дхѣомъ СЕ 43a 11. Изч.*

СЕ.

Неб. Ѳ.

ЛОТОВЪ *прил. притеж. от ЛИ.* Лотов, на Лот. помннанте женѣ лотовѣ *М Лк 17.32 З; тѣкоже възстъ въ днн лотовзи М Лк 17.28 З; въззстѣпление снѣомъ лотовомъ СП 82.9; да не бждемъ тѣко тѣло сольно. тѣко жена лотова СЕ 91a 4-5. Изч.*

М, З, СП, СЕ. Гр. [тоῦ] Λώτ.

Наб. Лотов ВА, АК.

ЛОТОСТРАТА *вжс.* ЛНТОСТРОТЪ.

ЛОТЪ, -а *м. ЛИ.* Лот – син на Аран [Бит. 11.31] и племенник на старозаветния патриарх Авраам, с когото се преселва от Месопотамия в Ханаан. При разрушението на гр. Содом се спасява с дъщерите си [Бит. 19.1–29]. *Пр.* на 9 октомври заедно с Авраам. въ нъже день нзнде лотъ *М Лк* 17.29 *З;* нзъхватн же нзъ огнъ палашта любовостраннааго лота *С* 232.18. *Изч.* *М, З, С. Гр. Λώτ. От евр. לֹט.*

ЛОУБО *вжс.* ЛУБО.

ЛОУКА, -зи *м. ЛИ.* Лука – автор на едно [3-то синоптично] от 4-те канонични евангелия и на Деяния на апостолите, лекар [Кол 4.14], сподвижник на ап. Павел [Деян 21–28, 2 Тим 4.10 и др.]. *нѣ б̄ нѣ аѣ еѣа ѡ лѡукѣ А* 52с 8; *мѣа октѣ ѡ.* *стааго апаѣ еѣласта лѡукѣ А* 123а 25. *Срв. СК* 132а 8; *w* како лѡука въсь страхъ клеоповъ поманѣлъ *С* 477.18; въ лѡуцѣ же ннако лежнтъ таллантѣнаа прнтѣча *С* 375.29.

М, З, А, СК, С. Гр. Λουκᾶς.

Наб. Лука *МИ* ОА, НГер; Лукан *ЛИ*, Луканов *ФИ*; Луков *ФИ* СтИл, РЛФИ; Лукев кладенец *МИ* Мл, МНСрМ; Луканов камък *МИ*, Луканово тръне *МИ* ИЦ.

ЛОУКАВАРЪ, -а *м. ЛИ.*

тома лѡукаварѣ. Името на притежателя на Синайския псалтир. *СП* 23а 22. *Изч.*

СП.

ЛОУКЪ, -а *м.* Неясен смисъл [може би *в.м.* лѣкѣ 'лукавство' ?] *wтндн.* въсѣкъ демонъ нечнетѣи ... нан пощнѣ гѣа. нан глоуѡо страша. *и прѣтекѣи.* нан в лѡуцѣ съвъѣшаваа. нан въ вннѣ пнемѣ мнозѣ *СЕ* 51а 10. *Изч.*

СЕ.

Наб. Ѳ.

ЛОУНА, -зи *жс.* Луна. слъннице мръкнетъ. н лѡуна не дастъ свѣта своего *М Мт* 24.29 *А, СК, Н. Срв. Мк* 13.24 *М, З;* н бѣдѣтѣ знаменнѣ въ слънѣци н лѡунѣ. н свѣздахъ *М Лк* 21.25 *А, СК;* сътвориѣ еси лѡунѣ въ врѣмна *СП* 103.19; *днѣ.* лѡуна свѣтълаамн лѡуѣамн. въсь мнрз освѣщаетъ *СЕ* 1б 25; *дзъ ... отъѣтѣпѣѣж н отъѣмештѣ са ... н отъ слънца н отъ лѡунѣи ... аже мѣннѣте богѣи С* 260.29.

М, З, А, СК, Н, СП, СЕ, С. Гр. σελήνη.

Наб. луна ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

ЛОУНЫСКЪ, -зин *прил.* Лунен. слъннице свѣта съвѣзкъ са обѣѣе са въ тѣмѣ. лѡуныскаа красота напрасно омръѣе *С* 475.14. *Изч.*

С.

Наб. Срв. лунен ОА, ЕтМл, ВТР, АР; лунев ЕтМл.

ЛОУСАНИНА *вжс.* ЛУСАНИН.

ЛОУТОСТЬ *вжс.* ЛУТОСТЬ.

ЛОУТѢ *вжс.* ЛУТѢ.

ЛОУѢА, -зи *жс.* Лѣч, светлина. *днѣ.* лѡуна свѣтълаамн лѡуѣамн. въсь мнрз освѣщаетъ *СЕ* 2а 1; сватъ нечн боже. нже божествомъ свонмъ съпоуѣствѣзин оубогоуоуоуоу александроу. помоштъ съ небесе. да покажешн *яко* въса тн покорена сътѣ. н лѡуѣа пламенѣ[нѣ]нѣа. аже въшествона тѣонхъ воннѣ не сътрьпѣвъша. страшнааго н трепетѣнааго побелѣннн твоего. оубѣнѣша о мѣнѣ. опалѣнѣштѣ же безаконѣнааго н нечѣствѣнааго разоумъ *С* 164.15; н акѣи лѡуѣа слънечѣнѣа кѣ врѣгоу съвъкоупѣѣѣж са главѣи нмъ кѣ свонмъ тѣлесемъ *С* 66.25; н лѡуѣѣж вожества н богоразоумнн простѣрѣ на нѣа *С* 474.19. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἄκτις.

Наб. луча *остар.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл. *Срв.* луч *м. остар.* ОА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР; лѣч.

ЛОУѢАТН СА, ЛОУѢАТѢ СА, ЛОУѢАТѢШН СА *несс.* Случвам се. бѣннна благодѣтъ

... Н ВЪ ВЕЛНКАД ТЪБЛЕСА ВЪДВАРАТН СА
ЛОУЧАЕТЪ С 546.10. *Изч.*

С.

Неб. луча се *остар.* ВА. *Срв.* [с]лучвам се
ОА, Дюв, НГер.

ЛОУЧЕ *нареч. срв. от добръ.* По-доб-
ре. ЛОУЧЕ малое праведьннкоу. ПАЧЕ
БОГАТЪСТВА ГРЪШЬНЪИHXЪ МЪНОГА СII
36.16; ЛОУЧЕ ДЪНЬ ЕДИНЪ ВЪ ДВОРЪХЪ
ТВОИХЪ ПАЧЕ ТЪКШАШЪ СII 83.11;
ТОЛНКО ЛОУЧЕ ВЪИВЪ АНГЛЪ. ЕЛНКО РАЗУЧУ-
НЪЕ НХЪ НАСЛЪДОВА НМА Е 66 2. *Изч.*

Е, СII. *Гр.* κρείσσον, κρείσσων. *Вар.* люче.

Неб. Ø.

ЛОУЧНТН СА, ЛОУЧЖ СА, ЛОУЧНШН СА СВ.

1. СРЕЩНА СЕ. ИАКОЖЕ БО ИЕГДА РОУ-
МННЪ СЪИ ЛОУЧНТЪ СА СЪДН. НЕ ПОСЛОУ-
ШАЕТЪ ОТЪВЪШТАВАИЖШТАГО С 382.
19. 2. *Безл.* ЛОУЧНТЪ СА. СЛУЧИ СЕ,
СТАНЕ НЕЩО, НАЛОЖИ СЕ. АШТЕ МН СА
ЛОУЧНТЪ ОУМРЪТН СЪ ТОВОИЖ. НЕ ОТЪ-
ВРЪЖЖ СА ТЕБЕ З Мк 14.31; ЛОУЧН ЖЕ СА
ПНШННА ПОСТАВИТН О ДЕСНЖЖ. МНТРО-
ДОРА ЖЕ О ЛЪВЖЖ С 141.11. *Изч.*

З, С. *Гр.* τυγχάνω, δεῖ.

Неб. *Срв.* [с]луча се ОА, Дюв, НГер, ЕтМл.

ЛОУЧЪН, ЛОУЧЪШН, ЛОУЧЕ *прил. срв. от*
добръ. По-добър. и ннкътоже пнвз ве-
тЪХА АВНЕ ХОШТЕТЪ НОВОУОУМОУ. ГЛЪТЪ
БО ВЕТЪХОЕ ЛОУЧЕ ЕСТЪ М Лк 5.39 З;
ЛОУЧЪШН МНОЛОТЪ ТВОЕ ПАЧЕ ЖИВОТА
СII 62.4; НЕПЪЩОУЕМ(Ъ) О ВАЕ ВЪЗ-
ЛЮБЕНН. ЛЮУЪША ПРНДРЪЖАЩЕ СА
СПСЕННЪ. АЩЕ Н ТАКО ГЛ(ЕМ)Ъ Е 106 4. //
Като същ. ЛОУЧЪШАИ *ср. мн.* *Гр.* τὰ
κρείσσονα. Най-хубавите неща.
РАДОУН СА БЛАГОДЪВЪТНАА СЪЛА ВЪЩЕ
ДЪВВО. ТОВОИЖ БО НАМЪ НСТЪВКАИЖТЪ ЛОУ-
ЧЪШАА. НЕВЪСТО УНСТА I НЕСКВРЪНЪНАА
СЕ 85а 26; ЖЕНОИЖ ВЪЗЪДРАСТЕ ЗЪЛОЕ. Н
ЖЕНОИЖ НСТЪВКАИЖТЪ ЛОУЧЪШАИ С
251.7-8.

ЛОУЧЪН ВЪИТН [ВЪИВАТН]. *Гр.* διαφέρω,
μεταβάλλομαι. Превъзхождам, раз-
личавам се в положителен сми-
съл; променям се в положителен
смысл. ВЪЗЪРНТЕ НА ПЪНЦА НЪСКЪИЖ

... НЕ ВЪИ АН ПАЧЕ НХЪ ЛОУЧЪШН ЕСТЕ М
Мт 6.26 З, А, СК; ЛОУЧИ ВЪИТН. НЕ ВЪС-
ХОТЪ К 5b 8; I ЕГДА НЕ ВЪ НИКЪТОЖЕ
ОУЧА ЕГО. ТОГДА ЛОУЧЪИ ВЪИВААШЕ. I ПО-
ВРЪЖЕ ТРИ ДЕСАТН СЪРВЕВРЪННИКЪ К 5b 27.
М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. *Гр.*
χρηστότερος [вар. χρεστός], κρείσσων,
βελτίων, σόφρων. *Вар.* лючън.

Неб. Ø.

ЛЪБЪНЪ, -ЪИН *прил.*

ЛЪБЪНОЕ МЪСТО. *Гр.* Κρανίου τόπος.
Лобно място; мястото, където е
бил разпънат Исус Христос; Гол-
гота. ЕГОЖЕ ПРНВЕДЪШЕ ВЪ МЪСТО
ЛОВЪНОЕ СЕ 50а 13. *Изч.*

СЕ. *Вар.* лобънъ.

Неб. *Срв.* лобен ОА, ЕтМл, БТР, АР.

ЛЪГАТН, ЛЪЖЖ, ЛЪЖЕШН *несв.* Лъжа,
измамвам, излъгвам. ВЛАЖЕНН ЕСТЕ
ЕГДА ... РЕКЪТЪ. ВЪСЪКЪ ЗЪЛЪ ГЛЪ НА
ВЪИ. ЛЪЖЖШТЕ МЕНЕ РАДН З Мт 5.11 А,
СК; АШТЕ БО Н ЛЪГАТН ХОШТЕТА. АЩЕ
ТАВЪИАЕТЪ ПЕУДАЛ С 474.26; ПОСЛОУШАН
ДОБРЪ. ННЧТОЖЕ БЕЗ-Д-РАДОУМА ГЛАГО-
ЛЕТЪ СВАТОЕ ПНСАННЪ. НЪ ВСЕ БОЖННА
ДОУЧА НСПАЛНЪ ... ВРЪМА ПЛАКАТН СА
ГРЪХЪ. Н ВРЪМА СМННАТН СА СЪПАСЕННЪ.
СМННАТН СА А НЕ ПОСМННАТН СА. ННО БО
СМЪХЪ ПОРЖГАННА. ННЪ ЖЕ НА ОУСПЪХЪ
Н ИАКО НЕ ЛЪЖЖ. СЕ ВЪКНН. Н СЪЛАГО
ПНСАННА ВЪЗЕМН ОУКАЗАННА С 356.22;
ПНШННН РЕЧЕТЪ ЛЪЖЕШН. НЕ БО СЕГО ТВО-
РНТЪ АСКАНПНАДЪ. ДРОУЖНН ЖЕ ГЛА-
ГОЛАХЖ С 133.17. *Изч.*

З, А, СК, С. *Гр.* ψεύδομαι. *Вар.* лъгатн.

Неб. лъжа [се] ОА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА; лъга[м] *гуал.* Дюв;
лажа[м] ДА, лажем *гуал.* ДА.

ЛЪЖА, -А *жс.* Лъжа, измама. ЕГДА
ГЛЕТЪ ЛЪЖЖ ОТЪ СВОИХЪ ГЛЕТЪ. ВКО
ЛЪЖЕ ЕСТЪ Н ОУЦЪ ЕГО М Йо 8.44 З, А;
ВЪСКЪИЖ ЛЮВНТЕ СОУЕТЪНАА I ЩЕТЕ
ЛЪЖИ СII 4.3. *Срв.* СЕ 73а 9; I ОТЪ
КАНАТЪИ Н ЛЪЖИ ВЪЗЪВЪСТАТЪ СЪ ВЪ
КОУЧУИНЪ СII 58.13; ПАУЛЪ РЕЧЕ. ПРАВЪ
СЪЛЪГА ... НАОУЧЕННА ОУЦА ТВОЕГО
ДНАВОЛА. НЕ МОЖЕШН БО ННКОГОЖЕ

отътръгнати. развѣ лъжеж С 2.12.

вез лъжа. а) Гр. ἀψευδής. Нелъжлив, правдив, истинен. тѣи бѣ истиннѣи н ѹловѣкѣ вез лъжа С 505.2.

б) Гр. ἀψευδή. Без лъжа, истинно, правдиво. законнаемъ ва. о непобѣднѣмъ нашемъ црн саворнн. вез лъжа отъвѣштаванта намъ С 257.11. лъжж съвѣдѣтельствватн [послоушатн]. Гр. ψευδομαρтурέω. Лъжесвидетелствам. і єдннн вѣставѣше лъжж съвѣдѣтельствоваахъ на нь М Мк 14.57 З; не оубн не оукрадн. не лъжа съвѣдѣтельстввоун М Мк 10.19; не крадн нн лъжа послоушай СК Мт 19.18. вѣ лъжж клатн са. Гр. ἐπιорκέω. Давам лъжлива клетва. ѣко речено вѣи дровѣнннмъ. не вѣ лъжж клѣнешн са М Мт 5.33.

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ψεῦδος, ψεῦσμα, τὰ ψευδή. Вар. лъжа.

Неб. лъжа ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. лъга, лага диал. НГер, ДА.

лъженменнтъ, -зін прил. Лъжливо наречен, назован; лъжлив, фалшив. отътръгнн ма отъ сквары гнѣсѣнѣа. н отъ лъженменнтѣнхъ вогъ С 160.21. Изч.

С. Калка от гр. ψευδώνυμος.

Неб. лъжеименит ОА.

лъженменьнъ, -зін прил. Който носи лъжливо име; лъжлив, фалшив. н лъженменнѣнааго бога сътворн. акзы пѣсѣкѣ дровенъ С 22.12–13; нже оубо речетъ лъженменнѣнн богъ покорнте лн са кмоу С 33.7; н протнѣннн са воуоу. богы лъже. нменнѣнѣа (!) поставѣва С 49.25. Изч.

С. Калка от гр. ψευδώνυμος. Вар. лъженменнѣнѣ.

Неб. Вж. при лъженменнтъ.

лъжепослоушьствоватн, лъжепослоушьствоуѣж, лъжепослоушьствоуѣшн неск. Лъжесвидетелствам. отъврѣгоша кже не лъжепослоушьствоуѣшн С 477.13. Изч.

С. Калка от гр. ψευδομαρтурέω.

Неб. Ѳ.

лъжесъвѣдѣннѣ, -на ср. Лъжесвидетелство. отъ срѣца бо нсходатъ. помѣшленнѣ зъла ... татѣвѣи лъжесъвѣдѣннѣ М Мт 15.19 З. Изч.

М, З. Калка от гр. ψευδομαρтурία. Вар. лъжесъвѣдѣннѣ.

Неб. Срв. лъжесвидетелство ОА, ЕтМл, АР.

лъжесъвѣдѣтель, -на м.

лъжесъвѣдѣтель вѣитн. Гр. ψευδομαρтурέω. Лъжесвидетел съм, лъжесвидетелствам. рече емоу. еке ... не оукрадеши. не лъжесъвѣдѣтель вѣдешн М Мт 19.18 З¹. Срв. Лк 18.20 З. Изч.

М, З.

Неб. лъжесвидетел ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

лъжесъвѣдѣтельствватн, лъжесъвѣдѣтельствоуѣж, лъжесъвѣдѣтельствоуѣшн неск. Лъжесвидетелствам. мѣношн во лъже съвѣдѣтельствоваахъ нь М Мк 14.56; не лъже съвѣдѣтельствоуѣн З Мк 10.19. Изч.

М, З. Калка от гр. ψευδομαρтурέω.

Неб. лъжесвидетелствувам ОА, ВА, НГер, ВТР, АР.

лъжнѣвъ, -зін прил. Който лъже, лъжлив. мжжъ кривъ і лъжнѣвъ мрѣзѣтѣ гѣи СП 5.7; лъжнѣи сѣи ѹлѣчн СП 61.10. Изч.

СП. Гр. ψευδής, δόλος. Вар. лъжнѣв.

Неб. лъжнѣв остар. ВА. Срв. лъжлив ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

лъжнпослоухъ, -а м.

лъжнпослоухъ вѣитн. Гр. ψευδομαρтурέω. Лъжесвидетелствам. законъ бѣ данъ. велан не прѣлюводѣатн нн оубнтн. нн оукрастн нн лъжн послоухъ вѣитн С 365.21–22. Изч.

С.

Неб. Ѳ.

лъж¹, -нн прил. Който говори лъжи, не казва истината; лъжлив, измамен. егда глѣтѣ лъжж отъ своуѣхъ

гЛѢТЬ. Ъко лъжь естъ н отѣз его М Йо 8.44 З, А; азъ же рѣхъ въ оуѣасѣ моемъ весь чкѣ ложь СП 115.2; втндн. в'сѣкѣ демонъ нечнстѣи. і скврзнѣнѣи. прѣнсподѣннн земѣ. глѣ-вннѣи трѣторѣскѣнѣа. лъжнн блѣзномѣ. лѣстнѣнѣи СЕ 53b 19. // *Како същ.* лъжь *м.* Гр. ψεύστης. Лъжецъ, измамникъ. і аште рекъ ѣко не вѣмъ его. бѣдѣ подобенъ вамъ лъжь М Йо 8.55 З, А.

лъжь [лъжн] хрѣстѣ. Гр. ψευδόχριστος. Този, който се представя за Христосъ; лъжехристъ. възстанѣтъ бо лъжн хрѣстн н лъжн прѣцн М Мт 24.24 З, А, СК. Срв. Мк 13.22 М, З.

лъжь [лъжн] пророкъ. Гр. ψευδοπροφήτης. Този, който се представя за пророкъ; лъжепророкъ. възстанѣтъ бо лъжн хрѣстн н лъжн прѣцн М Мт 24.24 З, А, СК. Срв. Мк 13.22 М, З; Мт 24.11 М, З¹, А, СК, ЗП; горе егда рекѣтъ добрѣ о васъ вѣсн ѣлв(ц)н; по семоу бо творѣахѣ лъжннмъ прѣкмъ отѣцн нхъ М Лк 6.26 З; вѣнемѣте отъ лъжнхъ пророкъ. іже прнходатъ къ вамъ М Мт 7.15 З, А.

лъжн оучнтель. Гр. ψευδὸνυμοῦ διδάσκαλος. Този, който се представя за учител или наставник; лъжеучител. ѡ веле несъзмѣшленне лъжннхъ оучнтель С 323.27–28.

лъжь свѣдѣтель, лъжь послухъ. Гр. ψευδομάρτυς, ψευδομαρτυρία. Лъжесвидетелъ. архнерен же н старѣцн. і сьнемъ вѣсь. искаахѣ лъжа свѣдѣтель на нѣа М Мт 26.59 З, СК; і не обрѣтѣ. многомъ лъжемъ свѣдѣтелемъ. прнстѣпшѣмъ М Мт 26.60 З, СК [111b 11–12]; на негоже архнерѣн искаша вннѣи сѣмрѣтѣнѣи. лъжа послуха СЕ 48a 8.

лъже свѣдѣтельство. Гр. ψευδομαρτυρία. Лъжесвидетелство. архнерен же н старѣцн. н сьнемъ весь. искаахѣ лъжа свѣдѣтельства на нѣа А Мт 26.59.

лъжь свѣдѣтель вѣтн. Гр. ψευδομαρτυρέω. Лъжесвидетелъ сѣмъ, лъжесвидетелствамъ. не оуѣрадн. не лъжь свѣдѣтель бѣдн М Лк 18.20 А, СК.

въ лъже клѣтн са. Гр. ἐπιорκέω. Давамъ лъжлива клѣтва. ѣко речено вѣстѣ дрѣвннмъ. нъ въ лъже клѣнешн са З Мт 5.33.

М, З, А, СК, ЗП, СП, СЕ, С. Гр. ψεύστης, ψευδής. Вар. ложь, лъжь.

Неб. лъж остар. и dual. ВА, ПРОДД. Срв. лъж[лив] ОА, Дюв, НГер.

ЛЪЖЬ II, -н жс.

лъжн свѣдѣтельствовати. Гр. ψευδομαρτυρέω. Лъжесвидетелствамъ. мнози бо лъжн свѣдѣтельствоваахѣ на нѣ З Мк 14.56; отъврѣгоша іже не лъжепослушѣствоѣннн. н свѣдѣтельствоваша лъжн С 477.14. Изч.

З, С. Вар. лъжь.

Неб. Вж. при лъжа.

лъжнѣ, -ын прил. Лъжовен, неистинен, измамлив, фалшивъ. і не призьрѣ въ соубѣ. і нестовленѣ лъжннѣа СП 39.5; слоушаѣштннмъ тѣхъ не лъжнѣ поставннн паматъ С 534.19–20. Изч.

СП, С. Гр. ψευδής. Вар. ложнѣ.

Неб. лъжен остар. ВА. Срв. лъженджия *м. dual.* 'лъжец' ДА; лъжовен ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР; лъжевен *dual.* НГер, ЕтМл.

лъвовѣ прил. притеж. Лъвовъ, лъвски, на лъвовете. ꙗко мѣа отъ оустъ лъвовѣ СП 21.22. Срв. С 18.2; ырѣновѣнѣнѣа лъвовѣи сѣкроушнѣа естѣ ꙗко СП 57.7; нъбавн даннѣа нъ оустъ лъвовѣ СЕ 85a 14–15. Срв. С 179.8; С 226.2. Изч.

СП, СЕ, С. Гр. [тоῦ] λέοντος, τῶν λέοντων. Вар. лъвовѣ, лъвовѣ.

Неб. лъвов ОА, ВА, БТР, АР, ДА; лъвов остар. ВА, ДА; Лъвов мост МИ.

лъвъ I, -а *м.* Лъвъ. втѣрѣса на мѣа оустѣ своѣ ѣко лѣвъ вѣсхѣштѣа і рикаѣа СП 21.14; обѣходнтѣ бо ꙗко лъвъ ревьѣ Х ПВа 15–16; слъшавѣ же се вонѣода

въздруч акъи левъ С 71.26; н се левъ
ндѣаше на сѣраштѣ нама. н оубога-
ховѣ са зѣло С 297.1; акъи левн крз-
воаднвнн. оустрзмиша са на нѣ
скрзжъштѣште зѣвѣи С 216.22.

СП, С, Х. Гр. λέων. Вар. левъ.

Неб. лѣв ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР, ДА; лев *остар.* ВА, Дюв, НГер,
ДА. Срв. Львово МИ, Львина МИ СНМБ;
Лев ЛИ, Лево ЛИ, Левов ФИ Стил, РЛФИ.

ЛЪВЪ II, -а м. ЛИ. Лѣв Велики, рим-
ски папа [440–461 г.]. Пр. на
18 февруари и Неделя Сиропуст-
на. нѣ сзиропѣ. в нѣже вѣзвдетъ па-
матъ. влавнѣноу патрнархоу. н лѣвоу.
папежоу римъскоу Е 46 17; нѣ
сзиропѣстѣ. памлѣ вавн(...)*нв* леву СК
72b 14. Изч.

СК, Е. Гр. λέων. Вар. левъ, лѣвъ.

Неб. Вж. при лѣвъ¹.

ЛЪВЪН прил. Лѣвов, лѣвски. како може
аггелъ амбакоума съвестн на ровъ
лѣвнн. н пакъи възвестн С 502.4. Изч.
С. Гр. τῶν λεόντων. Вар. лѣвнн.
Неб. Ø.

ЛЪВЪСКЪ, -зѣн прил. Който е присъщ
на лѣв, лѣвски. н глаголъ етеръ крѣ-
покъ. н архангелъскъ. н воеводъскъ
свѣтъдъ. н лѣвѣскъ къ прѣтнвнннмъ
снамъ С 464.14. Изч.

С. Гр. λεονταῖος.

Неб. лѣвски ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР, ДА; лѣвски *остар.* АК, ДА. Срв.
Лѣвски МИ, Лѣвскиград МИ ПК, Пр. в им.;
Лѣвски ФИ; Лѣвско МИ СНМБ.

ЛЪГЪКО нареч. 1. Лесно, леко. легъко во
оумна твоина бѣко. оумрѣтвннн и ожн-
вннн СЕ 78b 22; а страшнвѣла дръзъи
творѣше ... помннда нмъ тако мнози отъ
члкъ. не лѣгъко. не съ многожъ болѣз-
нннжъ жнтннн сего отъходаште С 98.25-
26; н лѣг(ъ)ко се твора (..) др(.)з(н)о-
вленемъ (прн)рнщж. къ мѣстн Р VII
3.21. 2. Без насилие. тѣгда вѣзъво-
лавъ са воевода. повелѣ лѣгъко нхъ
вестн въ темннцѣ С 72.1. Изч.

СЕ, С, Р. Гр. άνεκτός, άνέτως. Вар. лѣгъко.

Неб. Срв. лѣко *диал.* ДА; леком *диал.* ДА;
леко ОА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

ЛЪГЪКЪ, -зѣн прил. 1. Който не тежи;
лек. къи коупъ волиѣ кестъ лѣвѣзѣннн
ли или пшеничѣнннн игда во прндетъ
дѣлатель съ лопатонжъ потрѣвннн тока.
лѣвѣамъ лѣгъкамъ сѣштѣамъ. оудобъ
вѣтромъ отъносатъ са. а пшеница тоу
остаѣтъ С 127.25; иго во мое благо н
врѣма мое легъко естъ М Мт 11.30 З,
А, СК. Срв. СЕ 89b 19; въспрннмѣте
нго. н врѣма мое легъкое СЕ 85b 18;
пѣ. до конѣца. въ нго твое благое. н
лекъкое. съвлюди раба твоего СЕ
100a 12. 2. Прен. Поносим. да прѣ-
вѣдѣ въ болѣзѣнн жъ днѣн. аще вѣдѣ
болѣзѣнъ лекъка СЕ 38a 20. // Спо-
коен. помнловати раба твоего ... оу-
сѣнжѣвѣшааго въ легъкъи покои СЕ
58b 23. Изч.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. κοῦφος, ελαφρός.
Вар. легъкъ, легъкъ, лекъкъ.

Неб. Срв. лѣк 'лек' *диал.* НГер; лек ОА,
АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

ЛЪГЪЧѢННН, ЛЪГЪЧЪЖ, ЛЪГЪЧѢННН *несв.*
Правя леко, поносимо; облекча-
вам. вѣроуиѣ боюу лѣгъчѣштѣвоуמוу
мн болѣзѣнн С 4.19–20. Изч.

С. Гр. ἐπικουφίζω. Вар. лѣгъчѣннн.

Неб. Срв. [облекча са., [облекчавам *несв.*
ОА, АК, ЕтМл, ВТР, АР.

ЛЪГЪЧѢННН, -ѣ жс. Облекчение, лекота.
прнде бо мн лѣгъчѣннн отъ дръѣва
свѣтааго С 265.15. Изч.

С. Гр. ἀποφορά.

Неб. Ø.

ЛЪЗЪ нареч.

ЛЪЗЪ кестъ. Може, позволено е. тѣхоу
въпрошеноу вѣзвѣшо. аште е лѣзъ
поуштати женѣ своѣжъ К 2b 8.

не лѣзъ. Гр. οὐκ ἐνόν. Не може. не
лѣзъ съпастн са ннако С 370.16.

нѣстъ [комоч] лѣзъ. Гр. ἀδύνατόν
ἐστιν [вар. ἀμίχανόν ἐστιν]. Невъз-
можно е за някого нещѣ. нѣстъ мн
лѣзъ ннамо нтн разѣвѣ съдѣ С
170.21–22. Изч.

К, С. Вар. лѣзъ.

Неб. Ø.

ЛЪНЪНЪ, -ѝн *прил.* Направен от лен; лепен. ОБЛЪЧЕНА ВЪ КОТЪИЖЪ ЛЪНЪНЪ С 187.4-5. *Изд.*

С. Гр. λινούς.

Нѡб. лепен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* Ленище *МИ*, Ленището *МИ XX*, ЛИМР.

ЛЪСТНЪВЪ, -ѝн *прил.* Който мами, прелъстява; лукав, коварен, лъстив. ОТЪ УЛЪКА НЕ ПРАВЕДЪНА Н ЛЪСТИВА НЪЗАВИ МѦ СП 42.1; НЪМЪЗИ ДА ВЪДЖЪТЪ ОУСТЪНЪН ЛЪСТИВЪНА СП 30.19; УТНДН ВЪСЪКЪ ДЕМОНЪ НЕУНЪСТЪ. І СКВЪРЪНЪНЪ. ПРЪНСПОДЪННН ЗЕМЪ. ГЛЪВННЪ ТРЪТОРЪСКЪНА. ЛЪЖНН ВЪЛЪЗНОМЪ. ЛЪСТНЪВЪ СЕ 53b 20; се бо нмѡваше лъстнвн на оумѡ. да тзъыжъ взоку-сатъ отъ вращьна ѡемоу. н обьштъ-ннкомъ взиѡн вѡрѡ С 58.10. // *Като същ.* ЛЪСТНЪВЪН *т. ег.* *Гр.* ὁ δόλιος. *Измамник, лъжлив, коварен* човек. повелѡ лъстнвн дроуѡадо коѡего крѡстнана прнвестн глагола покорн мн са С 65.9; н велмн възъзвавъ повелѡ на оуѡрна на рѡцѡ тнгрѡствѡ да са обрѡштѡтъ. нжде н прѡвѡе вѡша. тоуѡжде сѡдоу. взиѡн прѡдъ анцемъ лъстнвѡадо С 60.3.

СП, СЕ, С. Гр. δόλιος, [тѡс] δολιότητος, [тоу] δολίου, ἀπατηλός. *Вар.* лъстнвѡ.

Нѡб. лъстив ОА, ЕтМл, БТР.

ЛЪСТНТН, ЛЪШТЪ, ЛЪСТНШН *несв.* 1. Ма-мя, заблуждавам. овн гѡаахъ ѡко влѡгъ естъ. ннн же гѡаахъ нн нъ лъстнтъ народъ *М Йо* 7.12 З, А; н смнъ тако взиѡнштемъ. овогда же борѡ са овогда же лъстнмн лъста гра-дъ прѡа С 56.22; рѡцн оубо намъ кто съ тако лъстншн народа С 155.7. // *Правя* опит да подведа, да заблудя някого. нъ врагъ лъстнтъ ма. і влѡ-зннтъ дѡшж моѡж СЕ 83b 20; поуѡто рече лъстншн нъи ѡ богоборѡе. отъ-стѡпнтн отъ бѡ жнвѡадо С 87.13. 2. Прелъстявам, съблѡзнявам. снѡе вѡ ѡвнфѡ боголюбѡць. н прѡжде закона законъ взиѡвъ. тако н лъстнмъ н

вѡднмъ. еѡоуптѡвнзнѡеѡ гнѡшааше са н вѡгѡаше. прѡлюбодѡвнствнѡадо дѡ-лесе С 356.17; мѡжоу ѡвѡенѡжъ женоѡжъ лъстнмоу С 521.10. 3. Лаская, слу-жа си с ласкателство. н наѡа ѡеѡ словесъ лъстнтн гѡа. азъ тебе стара сѡшта н таѡѡмн сѡдннемн оуѡкра-шена сѡшта мѡнж н мѡдростъ нмѡшн зѡло С 48.5-6.

М, З, А, СП, СЕ, С. Гр. πλανάω, περιπλανάω, ἀπατάω, δολιόω, καταδωπεύω, δολεάζω, καταγοητεύω, κολακεύω, κολακευ-τικός. *Вар.* лъстнтн.

Нѡб. лѡстя ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ЛЪСТНТН СА, ЛЪШЖ СА, ЛЪСТНШН СА *несв.* Мамя се, заблуждавам се. сн къ по-дѡомъ гѡж. понеже лъсташте са мнѡ-тъ пасѡжъ творитн *К 7а* 16-17; адеѡан-дръ глагола не лъстн са кнѡзоу. ѡко послѡушѡжъ твоеѡ ласканнѡ С 156.7-8. *Изд.*

К, С. Гр. ἀπατάω.

Нѡб. лѡстя [се] *гуал.* ДА. *Вѡс.* и *при* лъстнтн.

ЛЪСТЬ, -н *жс.* 1. Измама, хитрост, ко-варство. і сѡвѡтъ сѡтворнша да нѡса лъстнѡжъ нмѡтъ н оубнѡжъ *М Мт* 26.4 З, А, СК; се взи-нстннжъ нзѡлѡ-нннъ вѡ немъже лъстн нѡветъ *М Йо* 1.48 З, А, СК; разоумѡвѡ же лъсть нхъ рече къ ннмъ. ѡто ма оѡоушаате *М Лк* 20.23 З. 2. Съблѡзън. і печѡлѡ свѡта сеѡо. і лъсть вѡтѡства подавлѡ-етъ е *М Мт* 13.22 З; да не ожестнтъ са еѡеръ отъ ... лъстнѡжъ грѡхѡвножъ *Е 8а* 16; гѡ бже нашъ. вѡведн раба твоеѡ ... прѡзѡра помъшленнѡ еѡо. отъ пѡтѡ-нънхъ похѡтен. тѡшѡнн. і лъстн жн-тннскъна СЕ 100b 21. 3. Заблуда. аште взи вѡдѡвѡзъ кнѡзъ снажъ рас-пѡадо. то оставнѡзъ взи коуѡмнрѡскѡжъ соѡнетънѡжъ лъсть С 176.3; вожѡст-вѡннѡ же отъцн лъсть обѡлнунѡвѡше. нстннънѡжъ н нераздѡлѡнемѡжъ вѡрѡжъ. ѡднносѡштнѡ трѡнунѡадо. вѡсемѡу подъ слънѡцоу жнѡвѡштнѡмъ. вѡрѡнън-нмъ прѡдѡша С 189.14. 4. Ласка-

телство. младенништъ во кестъство. не вѣстъ пронзирна нн проскоуѣства нмѣтн. нн работаетъ страстн лъстн С 337.25. 5. Примка. да придетъ емоу сѣтъ еяже не сѣвѣстъ. н лестъ ѣже сѣкрзи овѣметъ | СП 34.8.

лъсть сѣтворитн. Гр. доλιόω. Измама, постѣпя коварно. прѣврати срѣце сво. (!) възненавидѣти людеи его н лестъ створити въ рабѣхъ его СП 104.25.

лъстьѣж оубитн. Гр. долоφονέω. Убия с измама. лѣстнѣж оубненъ вѣстъ Е 38а 10.

сѣ лъстьѣж. Гр. ύπουλος. С измама, с коварство. не можн оубо никтоже. сѣ лъстьѣж притн С 420.29.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, Х. Гр. δόλος, πλάνη, ἀπάτη, πανουργία, δολιότης, колакеία, εἴρα, ὁ δελεαστικός λόγος [вар. δέλεαρ]. Вар. лъсть, лестъ, лестъ.

Нѣб. лъст ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

лъстьнъ, -зйн прил. Който сѣдържа измама; лукав, коварен. ѣко да сѣде по въздрастоу. сѣвѣзкъше са. ветъздадо ука. тѣлѣѣщаадо похотемъ лѣстнѣимъ. м'ногообразнаадо змнѣ. вѣлѣѣтъ са въ новаадо адама СЕ 94а 23; бѣлгословеннаѣ цѣвѣннице. тн оубѣнннн възгѣлсн ѣ мръзостн лъстннна ТФ А 21; о женѣ любодѣннцн. н о вѣсѣдѣ кѣ лъстнѣ С 350 [гласа в полето]. Изч.

СЕ, ТФ, С. Гр. ἀπάτη. Вар. лѣстнѣ.

Нѣб. лъстен ОА, ВА, НГер.

лъстьць, -а м. Изкусител, измамник. гн помѣнѣхомъ ѣко лѣстець онъ рече М Мт 27.63 З, А. Сrv. С 439.30; С 439.19; С 443.9; С 438.27; да аште лъстьць вѣ н лъжеѣ прѣлнштааше. что са вонте н рнштете С 443.10; агриколадоу сверѣпъз во неси лѣстець С 71.18-19. // Дяволѣт, сатаната. да не възкорѣ разоумѣетъ лъстьць таннзи С 245.23; аште во са теѣв не исповѣдѣ. лъстьць днѣволъз оубонства прѣлюбодѣнство. рѣгга са не останетъ

са мене С 355.4; да того радн вѣлѣдзика. не порѣчензѣ нзнде. да лъстьца оутантъ са С 246.1-2.

М, З, А, С. Гр. [ὁ] πλάνος, колакеυτής, ληστής. Вар. лѣстець, лѣстець.

Нѣб. лѣстец ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

лъщанье, -ѣ ср. Лѣскавина, блясък. крилѣ голѣн посѣрѣренѣ. ѣ. | междюрамѣ его въ лѣщанн златѣ СП 67.14. Изч.

СП. Гр. χλωρότης. Вар. лѣщаннѣ.

Нѣб. Сrv. лѣщение остар. ВА, НГер, ЕтМл.

лъщатн са, лѣщ са, лѣщншн са несс. Лѣщя, блестя. | вѣща рнзѣ его лѣшташта са бѣлѣзѣ сѣло ѣко снѣгъ М Мк 9.3 З. Изч.

М, З. Гр. στίλβω. Вар. лѣштатн са.

Нѣб. лѣщя [ce], лѣщя [ce] ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

лъщенье, -ѣ ср. Коварство, измама, лукавство. за лѣштениѣ ѣхъ положилъ имъ еси зѣла СП 72.18; ѣзѣкъ твои сѣплѣтааше лѣщеньѣ СП 49.19. // Ласкателство. не вѣсн лн ѣко ник'тоже насъ не можетъ отъ любѣве хрѣстовзи отълѣжнтн лѣштени С 49.6. Изч.

СП, С. Гр. δολιότης, колакеία. Вар. лѣщенье, лѣштеннѣ, лѣштеннѣ.

Нѣб. лѣщение остар. ВА, ЕтМл. Сrv. лѣст эс. ОА; лѣстене ср. Дюв, НГер.

лъшатн, лѣѣж, лѣѣшн несс. Лея, наливам. | ннкѣтоже не вѣлнвалтъ внна нова въ мѣхѣзѣ ветъхѣзѣ. аще лн же нн просаднтъ внно ново. | внно пролѣтѣ са. | мѣсн погѣвнѣтъ. нъ внно новое въ мѣхѣзѣ новѣ лнѣтн М Мк 2.22. // Изливам. многоцѣннне мѣро на грѣдѣѣж кемоу глѣвѣ вндѣ лѣкѣмо С 425.18. Изч.

М, С. Гр. βάλλω, ἐκχέω. Вар. лншатн.

Нѣб. лея ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

лѣвѣз, -зйн прил. 1. Лѣв. лѣвѣѣж своѣж рѣжкѣ възложн на огнѣ С 516.13; н врдѣ, рѣжкѣ лѣвѣзѣ прѣтрѣпѣвѣшоу С 521.11. 2. Като сѣц. лѣвѣа эс. Гр.

ή ἀριστερά. Лява ръка, левица. явн же са днаволз о деснѣж дръжа мечъ. о лѣвѣж же змнн С 76.5.

о лѣвѣж. Гр. ἐξ ἀριστερῶν, ἐξ εὐωνύμων. Вляво; от лявата страна на нещю. даждь нама да едннз о деснѣж тебе. і едннз о лѣвѣж тебе. садѣвѣ въ слабѣ твоєі З Мк 10.37 СК; тогда распаша съ ннмъ б развоинка. еднного о деснѣж. н еднного о лѣвѣж СК Мт 27.38.

З, СК, С. Гр. ἀριστερός.

Нѣб. лѣв, лев ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ, ДА. Срв. Лева река МИ СНМБ; Леворечка река МИ, Лева урда МИ ЙЗах, Кюст. кр.

ЛЪГАЛЪННЦА, -а жс. Помещение за спане, спалня. нжде же оубо ннеднноже са исповѣдаетъ благое въ разлѣченнн жнаншь вратна. рекзше лѣгалъннцъ ЗЛ Пб 18. Изч.

ЗЛ.

Нѣб. Срв. легалка, легалчица *диал.* 'легло; леговище; гнездо' ДА; легало *ср. диал.* Дюв, НГер, ЕтМл, ДА.

ЛЪГАТН, ЛЪЖЪ, ЛЪЖЕШН *нессв.* Прич. сег. деят. като същ. лежѣще м. мн. Лежащите, лежащо болните. ѿмо лѣжѣще на ложн СЕ 37а 21.

лѣгатн н възстатн съ. Гр. συκοιτάζομαι, συνανίσταμαι. Лягам и ставам с някого, постоянно съм заедно с някого. н бждетъ тн стѣна крѣпзка. отъ лнца вражнѣ ... мжжзствоу подвнжннкъ. лѣжа н възстаа съ товож СЕ 92b 19-20. Изч.

СЕ.

Нѣб. лежа, лягам ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

ЛЪННВЪ, -нн прил. Ленив, нехаен, мързелив. отъвъштатъ же гъ его рече емоу. зълнн рабе н лѣннвнн А Мт 25.26 СК; отъвъштатъ оубо господннз него рече. пронзирнвнн рабе н лѣннвнн С 369.26-27; наоучн джшж (!) твратн тн оуста оустомъ христосовамъ подобаша са. можетъ во то аште хоштетъ творитн. вѣстъ хъит-

рость тж аште да нѣстъ лѣннва С 381.28. Изч.

А, СК, С. Гр. ὀκνηρός, ῥάθυμος.

Нѣб. ленив ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

ЛЪННТН СА, ЛЪННЖ СА, ЛЪННШН СА *нессв.*

1. Лени се, нехая. іако негда лѣннмъ са. ннчъсоже намъ казаннне оупвнєтъ С 414.30; сжтз оубо нже вьсе жнтнне своє лѣнатъ са С 375.8-9; вѣстъ во прѣтнтн акъи цѣсаръ съ. аште лѣнатъ са нлн гнѣваншъта поучює С 336.6; тѣмъ дхъовнннмн пѣсньмн пнташе са нностанъ. водонось же на рамоу носа. нн о дхъовннн слочъжѣвѣ лѣнѣаше са С 550.14; томоу же блаженъе благааго дастъ са. нмъже благаа прнходатъ. да аште н мнозѣмъ са слочъчнтъ лѣннтн о томъ С 544.19-20. 2. Колебая се, бавя се. коментарннн рече. тако мн твои полоучан владзко мон анфупате. аште сего тако оставншн. то не нматъ са лѣннтн н тѣхъ самѣхъ црѣ оукаратн С 102.23. Изч.

С. Гр. ῥάθυμῶ, ῥάθυμὸς εἶμι, ὀλιγορέω, ὀλοκνέω.

Нѣб. лєня се ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РБЕ, ДА.

ЛЪНОСТЪ, -н жс. 1. Лениост. въ семь бо обрѣтаємъ. н жнтна велнкое въздръжанъе... н велнкѣж ачѣвѣж. паденнне сетное отъ лѣностн слочъчыше са С 513.30. // Нехайство, небрежност. аще комоу оумьретъ дѣтнщъ некръценъ. за лѣностъ. б лѣта да поклетъ са о хлѣбѣ о водѣ СЕ 104b 10. 2. Бездействие. не зачатъ лн неплодъ. не послѣша лн ложесно. не отнде лн неплодъннн неджгъ. не отъбѣжа лн лѣностъ кестѣтва С 249.14; оубогнн же. ннштетож възбранѣнъ възбаатъ тожде любѣеннне авнтн. съде же ннчъсоже таковааго. не (!) вьсѣмн та жде лѣностъ отъврѣжена кестъ С 491.21. без лѣностн. Гр. ὀκνῶς. Неуморно; без мързел. без лѣностн съ тнхомъ

ЛНЦЕМЪ. ПОШААШЕ ВОДЖ ОТЪ РЪКЪЗІ ЕФ-
РАТА. НА РАМОУ СВОЕЮ С 550.6-7; ДОШЪ-
ДЪШОУ ЖЕ ІЕМОУ НАРЕЧЕНААГО МЪСТА.
ПОВЕЛ'ВНОЕ БЕЗ Л'ВНОСТН ТВОРЪАШЕ С
275.15.

СЕ, С, Р. Гр. ῥαθυμία, ἀργία, ἀνωμαλία.
Неб. ленист ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, ВТР,
АР, РВЕ. Срв. лен 'мързел, ленист' *gual.*
ДА.

Л'БНЪ, -ЪН *прил.* Ленив. ОТЪВЪШТАВЪ
ЖЕ ГЪ ЕГО РЕЧЕ ЕМОУ. ЗЪЛЪІ РАВЕ Н Л'БНЪІ
М Мт 25.26 З. Изч.

М, З. Гр. ὀκνηρός.

Неб. Срв. ленив ОА, Дюв, НГер, ВТР, АР,
РВЕ, ДА; ленив, ленив *gual.* НГер, ДА;
лен 'ленист' *остар.* НТ, ВТР, АР, ПРОДД,
ДА.

Л'БПО *вж.* Л'БПЪ.

Л'БПОТА, -ЪІ *жс.* Красота, благооб-
разие. МНОЛОУН ПЛЕННЦА АЖЕ БЪ САМЪ
СЪТВОРНЛЪ НА Л'БПОТЪ МОЕН ГЛАВЪ. А
АЪЪ А НА ПАГОУВЪЖ СВОЕН ДОУШН
ОУТВАРЪХЪ С 392.6-7; ТЪІ РАВА ТВОЕГО
СЕГО. ПОСТРНГАЖЩА КЪІКЪІ ГЛАВЪІ СВОЕТА.
ІЛН БРАДЪ СВОІЖ. ВЪ Л'БПОТЪ ЛНЦА
СВОЕГО. В'СЪМН ДАРЪМН ТВОИМН. ОУКРАСН
СЕ 8b 14-15; ЪЛАНІАН РЕЧЕ. МОА
ДОВРОТА Н ОУКРАШЕННІЕ Н Л'БПОТА ХЪ
КЕСТЪ С 5.3; ТАЧЕ РАЗОУМЪВЪЖ ПРЪВН-
СТЪН. Л'БПОТЪ ТЪЛА СВОЕГО. МНОГЪІ РАДО-
СТН НЕПЪЛНН СД С 140.28. // *Образно.*
ГЪ ВЪЦРІ СМ ВЪ Л'БПОТЪ СМ ОВАЪЧЕ СП
92.1. Срв. Е 25a 11; СЕ 97b 14.

СЪ Л'БПОТЪІ, ВЪ Л'БПОТЪ, ПО Л'БПОТЪ. Гр.
εἰκότως, εὐλόγως, καλῶς, ἀναγκαί-
ως. Както подовава, както трябва,
подоваващо; добре; с основание;
справедливо. помнолоуи ма ЧЛОВЪКО-
ЛЮВЪЧЕ ПЛАЧЪШТЪЖ. КАЖЕ СЪ Л'БПОТЪІ
НЕАВНДЪАШЕ СМЪІЖШТА СД ЗЪЛЪ.
ПОМНОЛОУН СТЕНЪШТЪЖ ВСЕІЖ ДОУШЕІЖ.
КАЖЕ СЪ Л'БПОТЪІ ОТВРАШТААШЕ СД ОУТ-
ВАРЪІЖШТА СН ТЪЛА°. НА ПАГОУВЪЖ Н ПРЪ-
ЛЪШТЕННІЕ МНОГОМЪ С 392.1-2, 3-4; СЪ
Л'БПОТЪІ ТОЖЕ Н ПАВЪЛЪ ГЛАГОЛААШЕ.
ІАКО КОРЕНЬ ВСЕМОУ ЗЪЛОУ КЕСТЪ СЪРВЕРО-
ЛЮВЪСТВЕНЕ С 412.1-2; ОВЪ МНОЖАН Н

ОВЪ ЖЕ ЧОУЖДЕН ПРННОСЪ ПОКАЗАСТА. ДА
ВЪ Л'БПОТЪ Н НА ТРНЪНАХЪ НЕ ТЪЧЪНО
ПРННМЕТА С 376.10; ННКЪТОЖЕ ВО ЕСТЪ
ДОСТОИИЪ ПО Л'БПОТЪ ТА ВЪСЪХВАЛНТН
СС Па 8.

БЛАГАА Л'БПОТА. Гр. εὐπρέπεια. Кра-
сота. ТЪМЪЖЕ БРАТРНЕ СЪАА. ЗЪВАНЬЮ
ВЪІШЪІНОМОУ ПРНЧАСТЪІННЦН. ВЪЗЛЮВ-
ЛЪШЕ СЪЖІЖ ЦРКВЪ. БЛАГЪІЖ Л'БПОТЪЖ...
СЪ ПРЪКОМЪ ДДОМЪ РЪЦЪМЪ. СЪ ДЕНЬ ІЖЕ
СЪТВОРН ГЪ СЕ 95b 12-13.

Е, СП, СС, СЕ, С. Гр. εὐπρέπεια, κόσμος,
ὄρασιότης.

Неб. лепота *остар.* ОА, ВА, НГер, ЕтМл,
ВТР, РВЕ, ПРОДД, ДА. Срв. лепост НТ, Дюв,
ЕтМл; лепотия, лепотия *gual.* НТ, ДА.

Л'БПОТЪНО *нареч.* Подоваващо, умест-
но. Н ЗЪЛО Л'БПОТЪНЪ (погр. *в.м.* лъ-
потъно, Север., с. 54, бел. *пог ли-*
ния) ННЧТОЖЕ ВО ОТЪ ПРЪТЪРЪГЪШЪ. НЪ
ВСЕ ПРЪВОБНДЪВЪШЕ ВЪЧЪНОЕ СЪПАСЕ-
ННІЕ ВЪЗАША С 54.22. Изч.

С. Гр. εἰκότως.

Неб. Срв. лепо *gual.* ОА, ДА; лепотен
gual. 'хубав' ПРОДД.

Л'БПОТЪНЪ [С 54.22] *вж.* л'БПОТЪНО.

Л'БПЪ, -ЪІН *прил.* 1. Подоваващ,
уместен, приличен. СЪ СТРАХОМЪ Н
ТРЕПЕТОМЪ. Н Л'БПЪІМЪ ВЪЗДЪРЪЖА-
НННМЪ. КЪ ГРЪДОУОУМОУ Н СТРАШЪ-
НОУОУМЪ ПРНСТЪПНТЕ КОМЪКАННЮ С
405.21; НЪ ЛН ТН. ПЕЧАЛЪНО СЪІШЪАШТЕ
ОТЪ БЕЗЪЛОБЪНЪ ДЪТНН. ІАЖЕ ІЕДНОМОУ
БОГОУ Л'БПА С 330.22. // Присъщ,
свойствен. НЪ ПО Л'БПОУОУМОУ ТВОЕ-
МОУ МНОСЪРЪДНО. ПОМНОЛОУН МА НЕЧЪ-
СТВЕААГО С 528.16. 2. Прекрасен,
красив. НЪСТЪ ДОВОРОТЪІ Л'БПЪІНША
ТОГО. ВЪ ВСЪХЪ ДХОВЪНЪІНХЪ НЕПРАВЪЕ-
НННХЪ С 545.10.

ВЪ Л'БПО ВРЪМА. Гр. ἐν δέοντι καιρῷ.
В сгодно, подходящо време. ВНДН-
ШН ЛН СЪЖ ЖЕНЪ... ІАЖЕ ПРЪВОЕ БЕСРА-
МНІЕ СЪТВОРН. БЕСРАМНІЕ ДОВР°. ІАЖЕ ВЪ
Л'БПО ВРЪМА. ЖНЪНЪНОЕ ПОКАЗА БЕСРА-
МНІЕ С 394.23.

С. Гр. προσήκων, πρέπων, δέων, πρόσων.

Неб. леп ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, РВЕ, ПРОДЦ, ДА. Срв. Лепо м. ЛИ, Лепой м. ЛИ, Лепоев ФИ, Лепойка ж. ЛИ СтИл, РЛФИ.

ЛЪПЪСТВОВАТИ, ЛЪПЪСТВОУИЖ, ЛЪПЪСТВОУКШН несв. Изпъквам с красота, с величие, с благоприличие, с достойнство. снн оубо освѣштензин отьць нашъ ѿwannъ. отъ арменъскааго ннкополя бѣ. роднтелю възвѣ. егкратна. н еуфимна. тако нарнцаиемома. богѣствомъ же н слоутнемъ родн-телъскзинмъ кзыпаштѣмъ. н въ мно-зѣхъ старѣвшннствѣхъ градъскзы лѣпъствовавшемъ С 278.22. Изч.

С. Гр. διαπρέπω.

Неб. Ѳ.

ЛЪПЪ нареч. 1. Подобаващо, уместно, по подобаващ начин. пнонна же мжченика. н пауе помннатн лѣпо С 124.14; пльзкы нашъ оумъ. вратка наша мзислъ. сего дѣльма възждоу самѣмъ са възждоу оутврѣднтн н ограднтн лѣпо С 410.6; слзшавъ же се аггѣлъ помзшлалаше въ себѣ сн. како же лѣпо мзшлалаше С 248.18. 2. Прекрасно. н тзы вносъ адъскзы нмнже са красатъ. зълѣ оумнѣжашн. а хѣовн люднн тъ отъкрнвалъ лѣпѣ С 335.17. лѣпо [кестъ]. Гр. δεῖ, χρή, εὐκαίρον, πρέπον ἐστίν, δίκαιόν ἐστιν, πρέπει, ἀκόλουθόν ἐστίν, ἀρμόζει, προσήκει. Уместно е, необходимо е, трябва, подобава. нъ лѣпо кестъ разоумѣтн о семъ възлюбыеннн. чнн образъ прннесе смоквн С 346.3; лѣпо же взы вамъ еанномъ покарѣтн са оучнтелю вашемоу омнроу С 126.11-12; лѣпо оубо намъ вратна блаженааго павла слово нзѣштатн С 368.17; кзгда же лн посмѣетъ са. какоже кестъ лѣпо жнчннскымъ потрѣвамъ С 447.18. не лѣпо кестъ. Гр. ἄτοπον. Не е уместно, не подобава. не лѣпо кестъ обзкѣшннмъ оделѣватн въ ратн. зълодѣнскожъ сзмртннѣ оумнратн С 87.1-2.

СЕ, К, С, ЗЛ. Гр. εἰκός, χρή, προσήκει, χρέων, εὐφωδός. Вар. лѣпо.

Неб. лепо гуал. ДА. Срв. [не]лепо.

ЛѢСТВЕНЦА, -а ж. Образно. Стѣлба. w оуме правзла вѣрзи нспльнѣнъ. w лѣственце невесе доходоаштн С 63.28; безъ влазнзи намъ на небеса пжтѣшз-ственне оуготовн. лѣственцѣ намъ. вѣрж отъ зѣмьа на небо поставнвз С 353.12-13. Изч.

С. Гр. κλίμαξ.

Неб. лестница гуал. ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ЛѢСЪ, -а м. Гора. аще лн есн посзланъ цѣмь. н прнматалъ са вънезаапж. нлн из морѣ... нлн из лѣса лѣжзнааго... штзлжун са і отъдѣлн. оустзидн са СЕ 54b 9; вндѣ мѣсто нѣкако. акзы вапж сжштж нсакшж. н тннзи смрѣдаштж пльнѣ. н лѣсъ чдстъ въ нѣн С 193.14. Изч.

СЕ, С. Гр. ἔλος, ἔλος.

Неб. лес ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв. Лесово МИ, Лесново МИ СНМБ; Леши дол МИ ЙЗ, БГИ.

ЛѢТО, -а ср. 1. Лято [един от четирите годишни сезона]. тзы сзтвори въса прѣдѣлзи зѣмн. лѣто і веснж тзы созъда СП 73.17. 2. Година. тъ вѣ нѣз ѣко тремъ десатемъ лѣтъ научнаа. снъ сзы ѣко мьннмъ вѣ. іоснфовъ М Лк 3.23 3; мзногы въздовнца бѣша. въ дьнн нлнннзи въ ілн. егда за-клепѣ са небо. трн лѣта н шесть мсцъ М Лк 4.25 А, СК; въ лѣтѣхъ лнчн-нннн црѣ. бѣаше гоеннне велнко на крѣстннннзи С 68.24; напнса (же са въ) лѣто отъ сзтво(ренннн мнроу) ῥ φ ἰ ннздн(кта ῥ) СН. // Време. могж-цомоу же оукрѣпнтн взы ... по вкрѣ-веннню таннзи. лѣтзи вѣчннзи. оумаз-чаннѣ іавазшн са ... слава въ вѣкзы амннз Е 4б 7; і вѣскомоу сжществоу. сздѣтель ... і прнставленню лѣтоу чнслзноуемоу. жнвзймъ СЕ 64а 15. ново[и] лѣто. Гр. νέον ἔτος. Нова година. начатѣ нндктоу н нѣ лѣ А 112d 15; кѣ ново лѣто. н зачатне ннл. крстнтель Е 35б 16.

вънць лѣтоу. *Гр.* στέφανος τοῦ ἐνι-
αυτοῦ. Завършеният кръг на го-
дишните времена; цялата година.
благоси вънць лѣтоу *СП* 64.12.

лѣто господне прихътно [прихъто].
Гр. ἐνιαυτός κυρίου δεκτός. В
Стария завет — 50-ата година, в
която според Левит [25.8–54] ще
се възстановят правата и свободата
на израилтяните; щастлива годи-
на. дхъ гнѣ на мѣн. егоже радѣ помаза
ма... проповѣдати лѣто гнѣ прихътно
А Лк 4.19 *СК. Срв. М Лк* 4.19.

на въсѣ лѣта. *Гр.* κατὰ καιρόν. От
време на време. аѣла бо гнѣ на въсѣ
лѣта съхощааше въ кжпѣль. |
възмжштааше водж *М Йо* 5.4 З.

по въсѣ лѣта. *Гр.* κατ' ἔτος. Всяка
година. | хощаашете родителѣ его по
въсѣ лѣта въ нмѣ. въ праздѣннкѣ
пасхѣ *М Лк* 2.41 З, *А, СК.*

отъ дзѣвоу лѣтоу н ннже. *Гр.* ἀπὸ
διετούς καὶ κατατέρω. От две го-
дишна възраст надолу. тогда
нродъ... нзѣн вса отрокѣн същамъ въ
внфлсеенн. н въ всѣхъ прѣдѣлѣхъ ея.
втѣ двою лѣтоу н ннже *А Мт* 2.16
СК, Б.

*М, З, А, СК, Б, У, Е, СП, СЕ, К, С, В, ВН,
Д, КН, МН, П, Пр, СН. Гр.* θέρος, ἔτος,
χρόνος, καιρός, ἐνιαυτός, ἐνιαυσιαία
περίοδος.

Нѣб. лято, лето *ОА, ВА, АК, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА.*

лѣторасъл, -н *жс.* Издѣнка, клонче,
леторасъл. н вндѣвъ старць лѣто-
расълъ благодарствѣаше бога съ слъ-
замн. таже лѣторасълъ по малоу на въ-
сотѣ възхощаштн донде до стропа *С*
300.20–21, 22; по истинѣ. добра
корене добра же н лѣторасълъ *С* 96.16–
17; съ мааденштн вѣнке възмѣмѣ. н
съ лѣторасълмн анкоуѣмн (!) *С* 321.
15. *Изч.*

С. Гр. βλαστός, βλάστημα, θαλλός [*вар.*
κλάδος].

Нѣб. леторасъл *ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР,
РВЕ, ДА.*

лѣтъ, -н *жс.*

лѣтъ [лѣтъѣж] кетѣ [комоу]. *Гр.*
ἔξεστιν. Позволено е, възможно е
на някого. въсѣ мн лѣтъ етъ. нж не
азъ обладанъ бѣдѣ. отъ кого *Е 2а*
17; въсѣ мн лѣтъ сѣтъ (нж) не въсѣ на
полъзѣ *Е 2а* 15; не лѣтъ тн кетѣ оуже
възлюбѣене. безъ оудръжаныа жтн *С*
496.28; ан нѣтъ мн лѣтъ сътворитн
въ свонхъ мн еже хощѣ *М Мт* 20.15
З, *А;* цѣ н колн оубо оукраан въша
въ сѣботѣ н како. не бо вѣаше лѣтъѣж
прнстѣпнтн *С* 441.14. *Изч.*

М, З, А, Е, С.

Нѣб. лет [ми е] *гуал.* *ДА.*

лѣтънъ, -н *жс.* *прил.* *Временен,* който
се отнася до определено време,
хронологически. н се же послѣжде.
азъ же на въражденне лѣтъноне
въсхощѣ *С* 281.17–18. *Изч.*

С. Гр. τοῦ χρόνου. *Вар.* лѣтънъ.

Нѣб. летен *ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, РВЕ, ДА. Срв.* Летница
МИ, Летник *МИ,* Летнището *МИ*
ГХ, МИМ; Лятно *МИ СНМБ.*

лѣха, -н *жс.*

на лѣхѣ на лѣхѣ. *Гр.* πρασιαί πρα-
σιαί. На лехи, на лехи; на групи,
на групи. | възлеж на лѣхѣ на
лѣхѣ. по сътоу н по патн десатѣ *М*
Мк 6.40 З. *Изч.*

М, З.

Нѣб. леха *ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
БТР, АР, РВЕ, ДА.*

лѣчѣва, -н *жс.* Лекуване, излекуване,
изцеление, лечение. чѣстънъ авн са
н оубоднъ воу. такоже кемоу н дарѣ на
вѣсѣ полоучнтн. н многѣ ннѣ лѣчѣ-
вѣ. хсѣ нашего творитн ѣменемъ *С*
514.13; н н врѣд' рѣкѣ лѣчѣва
прѣтрѣпѣвшоу. на поправне послав-
шааго тѣ днѣвола. въ распалѣние въ-
паствн н страхъ вѣнн завѣитн. н толн-
кѣн дарѣ данѣн кемоу лѣчѣвѣ *С*
521.14. *Изч.*

С. Гр. ἰασις, ἰαца.

Нѣб. лечба *остар.* *ВА. Срв.* лечбине *ДА.*

ЛЮБНВЪ, -ЗИН прил.

ЛЮБНВЪ ПРАЗДНИКОМЪ. *Гр.* φιλέορτος. Който обича празниците. сице и сватъинхъ еуаггелни чюдеса. Дроугъ отъ дроуга направьнайтъ. ПРАЗДНИКОМЪ. ЛЮБНВЪИЖЪ ЦРЬКВЕ ХРИСТОСОВЪ ВЕСЕЛАТЪ С 318.20-21.

ЛЮБНВЪ ЧЪСТЕМЪ. *Гр.* φιλότιμος. Щедръ, великодушен. ЧТО ПРОТНВЪ ТОМОУ МЪЗДАМЪ ВЪЗДАТЕЛЪ. ЛЮБНВЪИН ЧЪСТЕМЪ ДОБРО ДЪИЖШТННМЪ ХС С 427.11.

ЛЮБНВЪ ВЪИТН ПЪРЪАМЪ. *Гр.* φιλοπραγμονέω. Проявлявам склонност към разпри; свадлив съм. ТН ЛЮБНВН СЖТЪ ПЪРЪМЪ С 338.2-3. *Изч.*

С.

Нѣб. любив *остар.* ВА. *Срв.* [родо]любив.

ЛЮБНМЪ, -ЗИН прил. Любим, обичан. Да придръжатъ любимн. мѣ. мжчєнника С 55.26; кєанко сжтъ вонни подъ црѣмъ. НН СЖТЪ АЕЪИ ВЪН. НН ХРАБЪРН. НН МЖДРН НН КРАСЪНН. НН ТАКО ЛЮБНМН МНОИЖ С 71.13; БЪ ВО ВЪ ЧЛОВЪЦЪХЪ ЛЮБНМ КЕСТЪ С 570.28; ВЪСТЕ ЛН ВРАБЪ. ЛЮБНМАА Р II 2.28.

ЛЮБНМЪ БОГОМЪ. *Гр.* θεοφιλής. Обичан от бога. родн са оубо такоже тъ мн съповѣда. ВЪ Н ДЪНЬ ЕНЧАРА МЪСАЦА. ВЪ ЧЕТВЪРЪТОЕ ЛЪТО МАРКНАНА ЦЪСАРЬСТВА БОГОМЪ ЛЮБНМАГО С 279.3-4.

ЛЮБНМЪ ВЪИТН [ЦЪМЪ]. *Гр.* τιμόμαι ὑπό τινος. Обичан съм от някого. ТЪХЪ РАДН НЪАНХА ЛЮБИМЪ КЕСТЪ БОГОМЪ С 219.28-29.

С. Р. *Гр.* подоόμενος, ἀγαπητός, ἠγαπημένος. *Вар.* любимъ.

Нѣб. любим ОА, АК, РВЕ. *Срв.* Любима ж. ЛИ, Любимка ж. ЛИ СтИл, РЛФИ.

ЛЮБНТН, ЛЮБАИЖ, ЛЮБНШН неск. 1. Обичам някого, нешто. иже любнтъ отъца лн матьє паучє менє нѣстъ менє достоннъ М Мт 10.37 З, А [34b 13]; ЗАПОВѣДЪ ПОВѣДАИЖ ВАМЪ. Да любнтє дроугъ дроуга вѣкоже възлюбнхъ взи. Да н взи любнтє дроугъ дроуга М Йо

13.34 З, А, СК. *Срв.* Йо 15.12 М, З, А, СК; Йо 15.17 М, З, А, СК; СЕ 9b 23; снѣвє члѣтѣ доколѣ тяжькосрдѣ. Вьскѣиѣ любнтє соуетьнаа ї щетє лъжѣа СП 4.3. *Срв.* СЕ 73a 8; оувѣштан са намъ пноннє. іако тебе любнмъ. н многа радн достоннъ кєн жнвъ вѣитн С 129.26-27. // Имам навик, склонен съм към нешто. і егда молншн са не вѣдн вѣко н ацємѣрн. вѣко любатъ на сонъмнштнхъ н вѣ стъгнахъ н на распѣтнхъ стоиаштє молнтн са М Мт 6.5 З, А, СК. // *Прич. сег. дейт. като същ.* ЛЮБАН м. *Гр.* ὁ ἀγαπῶν, ὁ φιλῶν. Този, който обича, обичащият. ЛЮБАН ДЪИЖ СВОИЖ ПОГОУВНТЪ ИЖ М Йо 12.25 З, А, СК; не любан менє словєсъ монхъ не съблюдаєтъ М Йо 14.24 З, А; н любан оца лн мѣре паучє менє. нѣстъ менє достоннъ СК Мт 10.37 [30b 15] А [39c 23]. 2. Искам, желая. ЛЮБНШН ЛН СЪПОДОВНТН СА ДЪЛЪСКОУМОУ ОБРАЗУ. і ПРИЧАСТНТН СА ВЪ ЛНКЪ МЪННШЪСКЪН СЕ 86b 22. // *Прич. сег. дейт. като същ.* ЛЮБАН м. *Гр.* [ὁ] ἀγαπῶν. Този, който иска, желає. КЪТО ЕСТЬ ЧЛѣЗЪ ХОТѣИ ЖИВОУ. ЛЮБИА ДЪНН ВНДѣТН ДОВЪРИ СП 33.13. 3. *Прич. сег. дейт. като нареч.* ЛЮБА м. *Гр.* [ὁ] ἀσπασίως. С любов. ІВАНЪ ЖЕ БОЖЪСТВЪНЪІА СЛАСТН ВЪКОУСНВЪ. МЛЪУАННН РАДН СЕА СА ЛЮБА ДРЪЖАШЕ С 292.12.

ЛЮБАН ИСТННЖ. *Гр.* φιλαληθής. Този, който обича истината. се же показаетъ н онѣхъ боуєстѣ. н снхъ вєзьлюбѣнъиН н любаштнн истннж образъ С 440.17.

ЛЮБАЩЕН МЖЧЄННКЪИ. *Гр.* φιλοάρτουρος. Тези, които обичат мъчениците. на мжчєннчѣскъіа страстн рєчє. ЛЮБАШТННМЪ МЖЧЄННКЪИ Да простъремъ са. благодѣтн възємыиштє отъ нїхъ. новоѣвѣшемъ са намъ мжчєннкомъ С 54.8-9; о мжчєннчн ПАМАТН. како сзѣтостъ вѣдетъ любаштн-

ІМЪ МЖУЕННКЪ. ЗАНЕЖЕ КЪ ДОБРЪНМЪ
КЛЕВРЪТОМЪ. ЧЪСТЬ Н ОУКАЗАННІЕ ІЕСТЪ
ПРНІАЖН. КЪ ОБШТОУОУМОУ ВЛАДЪЦЪ
С 82.3.

ЛЮБА ЧАРЪ. *Гр.* φαρμακόφιλος. Този,
който обича магьосничествата.
ОУБОН СА БЪЖН. ОТЪТЪЦН. УТНДН. ВЪСЪ-
КЪ ДЕМОНЪ НЕЧНСТЪ. І СКВРЪНЪНЪ...
НАДЕЖЕ АЩЕ ЕСН. І ОТЪНІЖДЪЖЕ АЩЕ
НАДЕШН. ІАН САМЪ ЕСН ВЕЛЪЗЪБОЛЪ. І НЕВН-
ДНМЪ. НАН ГРЪДЪ. НАН ЖНВОТЪНОМЪ...
НАН ЧАРЪ ЛЮБА. НАН НА ПОХОТЬ НЕН-
СЛОВЪ СЕ 54а 16.

ЛЮБАН ЖЪНЪ. *Гр.* φιλόζωος. Този,
който обича живота. ЛЮБАН ЖЕ ЖН-
ЗЪНЪ СЪПАДЕ СА С 93.16.

ЗЪЛО ЛЮБНТН. *Гр.* φιλότιμός εἶμι.
Силно желая. ЗЪЛО ЛЮБЪЖ ВЫШЪ-
НЖЪЖ ЧЕСТЪ С 88.5.

М, З, А, СК, Б, Н, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр.
φιλέω, ἀγαπάω, ποδέω, ἐπιποδέω, ἀσκέω,
σέβομαι. *Вар.* лубнтн.

Наб. любя [се], любя [се] ОА, АК, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА. *Срв.*
Любен *л.* ЛИ, Люба *ж.* ЛИ, Любенов *ФИ,*
Любинка *ж.* ЛИ, Любца *ж.* ЛИ СТИД,
РЛФИ; Любен *МИ,* Любеново махале *МИ,*
Любеново *МИ,* Любино *МИ* СНМБ.

ЛЮБНТН СА, ЛЮБАЖ СА, ЛЮБНШ СА *нессв.*

Обичаме се с някого. АЩЕ ЛЮБНМ СА
БЪ ВЪ НАСЪ ПР(Ъ)БЪИВАЕТЪ Н ЛЮБЪІ ЕГО
СЪВРЪШЕНА ЕСТЪ С 36б 18. *Изч.*

Е. Гр. ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

Наб. *вж.* при любнтн.

ЛЮБЛЕННКЪ, -а *л.* Почитател. ЛЮБЪЕ-
ННЦН ЖЕ СВАТЪІНХЪ. ВЪЗЪМЪШЕ МОШТН
НХЪ ПОЛОЖНША. НА СВАТЪЕМЪ МЪСТЪ С
219.15; АУРНАНІА ЖЕ РЕЧЕ. НАСЪІТН-
ША АН СА ЛЮБЪЕННЦН ТВОИ ДОВРОТЪІ
ТВОЕА С 5.1. *Изч.*

С. Гр. ἐραστής. *Вар.* любьеннкъ.

Наб. *Срв.* люб[е], люб[е], люб[овник] ОА,
НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ.

ЛЮБЛЕНЬЕ, -іа *ср.* Домогване, стремез.
ВЪ ВЪНЪШННІХЪ БО ПРАЗДНЪСТЪВНІХЪ.
ЖНТНІСКЪІНХЪ... ОУБОГЪІН ВЪ ОУНЪІНН-
Н ДРАХЪСТВЪ БЪИВААТЪ. БОГАТЪІН ЖЕ ВЪ
СЛАСТН Н ВЪ ВЕСЕЛНН. ПОУТО ЖЕ ІАКО ОБЪ

СВЪТЛО ОДЪННІЕ НОСНТЪ. Н БОГАТЪ ТРЕ-
ПЕЖЪ ПОСТАВЪІАЕТЪ. ОУБОГЪІН ЖЕ. НН-
ШТЕТОЖЪ. ВЪЗБРАЕНЪ БЪИВААТЪ ТОЖДЕ
ЛЮБЪЕННІЕ АНТН С 491.19–20. *Изч.*

С. Гр. φιλοτιμία. *Вар.* люб'енніе.

Наб. любление *остар.* ВА. *Срв.* любене,
либене ОА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

ЛЮБО^І СЪЮЗ І ЧАСТ.

І. СЪЮЗ. СЪВЪРЪЗА СЪЧИНЕНІЕ РАЗДЕ-
ЛИТЕЛНІЕ ИЗРЕЧЕНІА.

ЛЮБО ... ЛЮБО. *Гр.* κάῶν ... κάῶν ... Или
... или, дали ... или, било ... или.
БЛАЖЕНН РАВН ТН ІАЖЕ ГЪ ПРНШЕДЪ ОБ-
РАШТЕТЪ БЪДАШТА. АМННЪ ГЛІЖ ВАМЪ.
ЪКО ПРЪПОЪШЕТЪ СА Н ПОСАДНТЪ ІА. Н
МННЖВЪ ПОСЛОУЖНТЪ НМЪ. ЛЮБО ВЪ ВЪ-
ТОРЖІЖ. ЛЮБО ВЪ ТРЕТНЖ СТРАЖЖ ПРН-
ДЕТЪ. Н ОБРАЩЕТЪ ТАКО: БЛАЖЕНН СЖТЪ
РАВН ТН *М Лк* 12.38 *З, А, СК;* АН ОУ-
ПАТЪ РЕЧЕ. НЕ ПРЪБЪШТАН СЕВЕ КОДРАТЕ.
О ВЪСЪКОМЪ БО КРЪСТНАНЪ. КАЖНЪ ЦЪ-
САРЪСКА ЛЕЖНТЪ. ЛЮБО ОУБОГЪ ІЕСТЪ ЛЮБО
БОГАТЪ. ЛЮБО САНОВНТЪ ЛЮБО СМРАДЪ. ТО
НН ТОГО ПОШТАДНТЪ СЖДЪ С 101.22–23.

ЛЮБО ... ЛЮБО АН, ЛЮБО ... АН. *Гр.* ή ... ή,
ή γάρ ... ή. Или ... или. ДА ЛЮБО ВЛА-
ЖЕННІЕ ДЪТЬСКО ПРНМТЕ АКСЪ ЛЪПО.
ЛЮБО АН СЪ БЛАГОУЪСТННМЪ Н ДЪТН
НАМЪ ДАДНТЕ С 326.3, 4–5; ННКОТОЖЕ
БО РАВЪ НЕ МОЖЕТЪ ДЪВЪМА ГДІНОМА
РАБОТАТІ. ЛЮБО ЕДІНОГО ВЪЗНЕНАВІДІТ. А
ДРОУГАДО ВЪЗЛЮБИТЪ. АН ЕДІНОГО ДРЪ-
ЖІТ СА. А О ДРОУСЪВАМЪ НЕ ВРЪЦН ВЪЧЪ-
НЕТЪ А *Мт* 6.24. *Срв.* Лк 16.13 А.

ЛЮБО АН. *Гр.* ή [вар. δὲ καί]. Или.
ПОВЕЛЪВЪ ЖЕ ІЕСТЪ ЖРЪТН КРЪСТНАНОМЪ.
ЛЮБО АН ОУМНРАТН НЕ ЖЪРЪШТЕМЪ С
106.22; ОУБОН СА ВЕЛНЧЪСТВА БОГЪ...
ЛЮБО АН ПОКЛОНИ СА СЛЪНЦОУ СВЪТА-
ШТОУОУМОУ СА ПО ВЪСЕН ВЪСЕЛЕНЪН С
115.11.

ЛЮБО НЕ. Или не. ВЪСЕГО ЕЖЕ АЗЪ ПОМЪ-
НІЖ. ЛЮБО НЕ ПОМЪНІЖ. ЪЖЕ АЗЪ СЪВЪДЪІ
СЪГРЪВШНХЪ. ЛЮБО НЕ СЪВЪДЪІ. НЖЖДЕЖ
ЛЮБО НЕ НЖЖДЕЖ СЕ 72а 11–12, 13, 14.

II. ЧАСТ.

КЪІН ЛЮБО, КЪТО ЛЮБО. *Гр.* οἷος δέποτε,

тіс. Който и да е; всеки, който; който щещ. не т'чнѣж отъ плода нъ н отъ лнствннн. н отъ коєго люво сѣмене кжѣж люво вннѣ да оукрадетъ С 42.19; талантн бо съде сжтъ. коєгождо снад. нан въ застѣпаннн. нан въ нмѣннн. нан въ оуѣннн. нан въ коєн люво потрѣвѣ. такон жде С 378.22-23; нздѣ блажензін нз домоу оца своєго. по остатнн іємоу сналоу не обратнвз са въспать. нан нмѣнннє своє желад. оустронтн по коємоу лоуво образоу С 547.3-4; речетъ кто люво тзнъчанє внда. авьє томоу нзвѣштаноу взнтн С 546.4.

какъ люво. Гр. οἶος. Който и да е, какъвто и да е; някакъв, някой. н лѣсз чдстъ въ нѣн. н трънннє зѣло люто н кжпннннє. въ нєже мѣсто аште въпадѣтъ какъ люво скотъ. то к томоу жнво не нздѣзетъ С 193.16.

люво н. Гр. εἰ. Макар и. люво н зъло хоташта сътворнтн. хвалѣ прнноснтн славаштаа. поштаднтъ владзичъ С 337.20; іако аште не падоухъ нстра-сешн люво н єдннз съвалъмъ С 264.3. Изч.

М, З, А, СК, СЕ, С. Вар. лоуво.

Нѣб. любо, либо остар. и dual. ВА, ДА.

люво^{II} нареч.

люво [нстъ]. Угодно е. ꙗ̄ вж̄є сн̄є ꙗ̄. вкоже тзи хоцешн. вкоже тн люво. сътвори съ мноѣж равоми твоимъ СЕ 72b 14. Изч.

СЕ.

Нѣб. вж. при люво^I.

ЛЮБОВЗКАТН, ЛЮБОВЗІУЖ, ЛЮБОВЗІУЕШН неск. Прич. сег. деят. като прил. ЛЮБОВЗІУА м. Гр. φιλομαθής. Който проявѣва любопитство; любопитен, любознателен. прннесн сн ржкж многопрѣвжж н любовзіужштж н вьложн въ ревро мое С 503.25-26. Изч.

С.

Нѣб. Ѳ.

ЛЮБОВЬ вжс. ЛЮБЗІ.

58 СтрР

ЛЮБОВЬНЪ вжс. ЛЮБЗВЬНЪ.

ЛЮБОДѢНЦА вжс. ЛЮБОДѢНЦА.

ЛЮБОДѢН^I, -ѣ м. Прелюбодеец, развратник, блудник. не люводѣ бо нн клеветьннцн. нн обидѣлнвн црствнє вжїє насѣдѣзтвоуѣтъ К 2а 36. Изч.

К. Вар. люводѣ.

Нѣб. Срв. любодеец прил. книж. остар. ОА; Срв. [пре]любодеец м. ОА, ЕтМл, ДА.

ЛЮБОДѢН^{II} прил. Прелюбодейски, неверен, развратен, блуден. родъ лжкавъ н люводѣн знаменнѣ нщѣтъ М Мт 12.39 З. Изч.

М, З. Гр. μοιχαλῖς.

Нѣб. Вжс. при люводѣн^I.

ЛЮБОДѢННЪ, -зін прил.

слово ЛЮБОДѢННО. Гр. λόγος πορνείας. Причина, свързана с някакво прелюбодєяніє. вьсѣкз поуштаман женж своѣж развѣ словесє люводѣннааго. творнтъ ж прѣлюбвз дѣятн М Мт 5.32 З. Изч.

М, З. Вар. люводѣнъ.

Нѣб. любодеец рязко ОА, Срв. [пре]любодеец ОА.

ЛЮБОДѢНСТВО, -а ср. Прелюбодєйство, прелюбодєяніє. аште бо взи не взіло покананъа. како даундъ ... въ ровъ люводѣнства н оубонства въпадъ. словесемъ покананъє обавнвз. проштеннє толнцѣмъ грѣхомъ прна С 526.21; како даундъ въ оубннство н люво-дѣнство въпадъ. въ зълѣ прѣвзв-ваашє ненсповѣдзї са С 359.17. Изч.

С. Гр. μοιχεῖα.

Нѣб. любодєйство ЕтМл. Срв. [пре]любодєйство ОА.

ЛЮБОДѢНЦА, -а жс. Блудница, развратница. егда же снъ твои съ. изѣдзї твоє нмѣннє съ люводѣнцанн прндѣ. закла ємоу телецъ пнтомзї М Лк 15.30 З, А, СК; глѣж вамъ. вко мзїгарє н люводѣнца вартѣптъ взи. въ црствнн вжнн М Мт 21.31 З^I; мзїгарє же н люводѣнца іаса ємоу вѣрж М Мт 21.32 З^I; тѣмъ оубо єдзї хѣвз. сътворж оудзї люводѣнц ... да

не бѣдетъ. ли не вѣсте ѣко прилѣ-
плѣан са любодѣн(цн). едно тѣло
естъ *Е* 26 8, 10; ꙗко ... съхранен аплѣзи
своѣа отъ бѣжда ... н отъ възрѣннѣ на
на очесъ любодѣнцъ *СЕ* 37а 12-13; н
якоже чловѣкъ тако жнвѣаше. ядѣ-
ше хлѣвъ. н жадѣаше. хождааше по-
гама. н троуждааше са ... съ мѣитарн
въздааше. н съ любодѣнцамн жнвѣ-
аше *С* 474.2; о женѣ любодѣнцн *С*
350 [приписка]. Изч.

М, З, А, СК, Е, СЕ, С. Гр. πόρνη. Вар.
люבודѣнцѣ, любодѣнцѣ.

Неб. Сrv. любодейка ЕтМл. Сrv. [пре]любо-
додейка ОА.

люבודѣнцъ, -а *м.* Прелюбодеец, раз-
вратник. мѣлѣн оубо господѣе. потръ-
пн нма а не дѣло нмѣтн любодѣнцѣ
С 366.30. Изч.

С. Гр. μοιχός.

Неб. любодеец ЕтМл. Сrv. [пре]любодеец
ОА, ДА.

люבודѣнцъ, -зѣн *прил.*

слово любодѣнцѣнок. *Гр. λόγος*
πορνείας. Причина, свѣрзана с ня-
какво прелюбодеец. нже аще отъ-
пучстнтъ женѣ своѣѣ развѣтъ словесе
люבודѣнцѣнаго. творнтъ ѣк прѣлюбѣзи
творнтн *З¹ Мт* 19.9. *Сrv. К* 2b 10.
Изч.

З, К.

Неб. Сrv. любодеец, [пре]любодеец ОА.

люבודѣнцѣ, -ѣа *ср.* Блудство, раз-
врат. из оутръѣдѣѣ во отъ сѣдѣа
члѣвѣка помѣшленнѣ нсходатъ. прѣ-
люבודѣнцѣнѣ любодѣнцѣнѣ. оубннства
М *Мк* 7.21 *З. Сrv. М* *Мт* 15.19;
бѣганте любодѣнцѣнѣ. въсѣкъ во грѣ-
хѣ. еже аще сътворнтъ члѣвѣкъ. кромѣ
тѣлесѣ естъ. а творан любѣзи въ свое
тѣло съгрѣшѣетъ *Е* 26 14; отъ вѣсѣхъ
оубо храни са. втѣ нхѣже възходнтъ
грѣховнѣнаа съмрътъ. любодѣнцѣнѣ.
нмѣже стѣннѣн тѣлеснѣнаа сѣврѣннтъ са
СЕ 89а 9; любодѣнцѣнѣ же і въсѣка
нечистота въ васъ да не именуѣтъ са.
ѣкоже подѣбаѣтъ стѣннѣн *К* 2а.32.

М, З, А, Е, СЕ, К. Гр. πορνεία, κοίτη. Вар.
люבודѣнцѣнѣ, любодѣнцѣнѣ.

Неб. любодеец остар. книж. ВА. Сrv.
[пре]любодеец ОА.

любомѣнцѣнѣ, -зѣн *прил.* Алчен, среб-
ролюбив. не вѣдѣте несѣтн нз (!)
любомѣнцѣнѣн *С* 53.16. Изч.

С. Гр. φιλόγυρος.

Неб. ъ.

любомѣнцѣнѣ, -нн *прил.* Който обича бед-
ните. любомѣнцѣнѣн же н по нстннѣ рѣвъ
христосовѣ. призѣвавъ слоугѣ своѣго
глагола кемоу *С* 120.2-3. Изч.

С. Калка от гр. φιλόπτωχος. Вар. любо-
ннштѣ.

Неб. ъ.

любоплакатн, любоплачѣ, любоплачѣшн
несв. Обичам да плача, да скѣрбѣя.
прослѣзн ꙗко а не възплака. еже во непро-
слѣзнѣн отънѣдѣ акѣ жестость. н не-
чловѣколюбнѣн отъмѣшта. а еже любо-
плакатн. то акѣ слабѣ н не мѣжѣст-
вѣно нсправѣа *С* 316.12. Изч.

С. Гр. τὸ φιλοπενέες.

Неб. ъ.

любопѣрнѣ, -зѣн *прил.* Свѣдлив, кой-
то обича споровете, свѣдите, кав-
гите. нз обачѣ зълъ любопѣрнѣа вѣва-
кетъ н бе стоудѣа *С* 443.16. Изч.

С. Калка от гр. φιλόπεικος.

Неб. ъ.

любослѣшаннѣ, -ѣа *ср.* Желание за
слушане, внимателно слушане,
любознателност. въ нстннѣ тѣжѣ
оужастннѣ съ одръжнмѣ. како насѣ-
штѣ жадѣѣ вашѣго любослѣшаннѣа
С 424.17-18. Изч.

С. Калка от гр. φίλκοῦα. Вар. любослѣ-
шаннѣ.

Неб. любослушанѣ остар. книж. ВА.

любостраннѣ, -зѣн *прил.* Гостопрне-
мен. нзѣхватн же нз огнѣ палашѣа
любостраннѣаго лѣта *С* 232.18. Изч.

С. Калка от гр. φιλόξεινος.

Неб. любостранен остар. книж. ВА.

любостраннѣ, -ѣа *ср.* Гостопрне-
ство. тако же тѣраашѣ всѣа лѣта

жнтна своего. господоу работаа въ молнтвахъ прѣвзиваа. любостраннне твора. ннштелюбнне застѣпаа С 207.18. Изч.

С. Калка от гр. φιλοξενία. Вар. любостраннне.

Нвб. Ѳ.

любъ, -зи *прил.* Мил, приятен. нѣстъ во ннѣтоже тако боу любо. іакоже еже овьштаго радн оуспѣха жнтн С 379.2; что бо оустъ любѣне не бѣдѣштъ хоулантн. нъ благословнтн. пооучаѣштемъ са С 380.21; н се сѣтворннъ полоучн са кемоу. еже кемоу бѣаше любо С 56.4.

любо н **драго**. Гр. προσφιλή και καταδύσια. Мило и драго. н отъ ннхъ всѣе добро тебѣ дастъ са. н келко тебѣ любо н драго тебѣ бѣдетъ С 48.15. Изч.

С. Гр. φίλος, ποθεινός.

Нвб. Срв. любе, либе, люб[овник] ОА, НПер, ЕтМл, ВТР, АР; люб[ав] *прил. dual.* НПер, ДА.

любъвъ **вж.** **любъи.**

любъвънъ, -зи *прил.* 1. Който се отнася до любовта в християнския смисъл на думата. да бѣдемъ въ истннѣ тѣло едино. не тѣлеса къ себѣ сѣмѣшаѣште. нъ дшѣ къ себѣ. сѣвѣжомъ любовънзимъ совѣкоуплѣѣште К 9b 12; нъ доуша коупно къ любъвъноуоуоу сѣвѣжоу. приклоуплѣѣште. снце можемъ пространо насѣтитн са прѣдн лежаштаа трепезы С 424.1-2; іакоже (н въ) сѣдравнн троудолю(в)зъвнын (*погр. вл. троудъ любъвънын, Минчева, с. 44*) по(с)пѣшенн(м)ь гнъ дѣлес(з) показовати ЗЛ Іа 6. 2. Любещ, който обича, привѣрзан е към някого, към нещю. н нздѣ рнкаа левъ. н акзы отыць любовънзин приналетъ уадо свое. тако прнтекъ левъ скоучн на праведннка С 166.21. 3. *Като същ.* любъвънаа ср. *мн.* Гр. τῆς ἀγάπης. Проява на обич, на внимание. н оумзѣвъ кемоу

ноуъ. н въса любъвънаа обавннъ. прѣдѣставн кемоу хлѣвъ С 524.9. Изч.

К, С, ЗЛ. Гр. τῆς ἀγάπης. Вар. любовънъ, любъвънъ, любъвънъ.

Нвб. любовен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НПер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

любъи, **любъве** *жс.* 1. Любов в духовен смисъл, обич. больша сѣа любъве ннктоже (не) нматъ. да кто дшѣ своѣк положнтъ за дроуѣи своѣа М Йо 15.13 З, А, СК; бѣ любъи естъ. нжъ прѣвзѣвѣвъ въ любъвн. въ бѣѣ прѣвзѣвѣетъ Е 37a 12; сѣ вѣроѣк іакобъѣк. і оупѣваннемъ. прнѣтн вѣѣнзи жнвоуъ СЕ 81b 18; въспомннатъ бо тн любъвъ роднтелю. вратрнѣк любъвъ СЕ 88b 3. 2. Влечение, страст. избавлѣна са отъ соуетънзѣхъ любъве СЕ 90b 24; отъ тѣмзи мѣдлості ... лн любъви плѣтѣцѣи не храниѣ покоушаѣ са К 2b 31. 3. Благосклонност, приятелство. овѣштатаа цѣсарѣскѣа любъве. застѣпѣнне старѣвшннамъ С 50.8. любъи творнтн [сѣтворнтн, дѣятн]. Гр. πορνεύω, μοιχεύω. Развратничѣ, блудствам, прелюбодействам. творан любъи въ свое тѣло сѣгрѣшѣетъ Е 2b 17; н любъи створшнѣ въ науннанихъ своѣхъ СІІ 105.39; въсѣкъ нже възѣрнтъ на женѣ сѣ похотнѣк. юже любъи сѣтворн сѣ неѣк въ срѣдн своемъ М Мт 5.28 З; потрѣвѣлз есѣ всѣего любъи дѣѣѣѣшѣта отъ тебе СІІ 72.27.

сѣ любъвыѣк. Гр. φιλοπόνως. Усѣрдно, старателно. сѣ любъвнѣк цѣѣтъ овѣмавѣше С 335.6-7.

любъи чѣстѣнаа. Гр. μερικῆ φιλία. Пристрастие. да отѣстѣпнтъ отъ васѣ ... хоуленне. клевета. прѣзрѣство. дрѣзновенне. любъи чѣстѣнаа СЕ 91b 17.

на любъвъ прннтн. Гр. εἰς πόδον ἔρχομαι. Испитам копнеж, желанне. то сѣзѣшавшн басланна на множаншѣ любъвъ прнѣе. іакоже вндѣтн свонма оунна старѣа С 299.9.

М, З, А, СК, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С, Р, Г. Гр. ἀγάπη, πόθος, φιλία, ἔρωσ, στοργή, φιλοστοργία, συμπάθεια, προσπάθεια, διάθεσις, πίστις, τὸ ἀγαπᾶν. *Вар.* любовь, любовь.

Неб. Срв. люб[ов] ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; люба 'любов' *гуал.* НТ; любъв ж. 'любов, обич' *гуал.* НГер.

ЛЮБЪЗНО *вж.* ЛЮБЪЗНЪ.

ЛЮБЪЗНЪ, -ЗИН *прил.*

ЛЮБЪЗНОЕ ДАИАНЬЕ. *Гр.* φιλοτιμία. Щедрост, великодушие. нѣстъ ннч'-соже тѣлесьна коупнтн. нъ всѣ доуховьно. послушаннне вжнї словесъ. мольбъзи отъд. благословестѣнннн нерен. божннхъ ненз'дреченъ таннъ обьштеныа. мнра н едннѣные н доуховънзїа ддръзи. н достоннзи ддръштддг° любъзндадго даанья *С* 493.21. *Изч.* *С.*

Неб. любезен *прил.*, любезно *нареч.* ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ЛЮБЪЗНЪ *нареч.* Ревностно, с любов, с желание. не бо естъ нног° града обрѣстн. снце любъзнѣ. на послушаннне доуховънзїнхъ словесъ прилеждштъ *С* 405.11; пришъдъ любъзнѣ. къ просвъштенню твоего р'змъшлгана. w болъб'че. просннавшннхъ подвнгомъ. положнхъ скоростннжъ сзконъятн *С* 543.14; многашдн же въсж алуьвж м дннн. любъзно веъъ яддн н пнтнн прѣвзїваадста *С* 547.26. // Милостиво. вжѣ посвъщен аврама. прѣдъда нашего. полоудъне. і любъзно блгвн н ... блгвн н зї *СЕ* 17b 21-22. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἐρωτικῶς. *Вар.* любъзно.

Неб. *Вж.* при любъзнъ.

ЛЮБЪЗНЪ, -ЗИН *прил.* Любим, обичан, желан. станѣте довлѣ w братннн н мжъскъзи за х̄а. на скврннавдадго сего. да вѣчънзїа насладннмъ са славъи. да пондемъ къ любъноуоумоу пжтн нашемоу *С* 63.3. *Изч.*

С. Гр. ἠγαπημένος.

Неб. любен ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер. *Срв.* любенки *прил. гуал.* ДА.

ЛЮДННСКЪ *вж.* ЛУДННСКЪ.

ЛЮДННЪ, -А *м.* Обикновен человек, человек от народа, мирянин. аще которъзи простъ людннъ. враждъ нмъзи оударнтъ чкд. н окрзввантъ н. і дньн да поклет'с *СЕ* 103a 24. *Изч.*

СЕ.

Неб. ∅.

ЛЮДЪСКЪ, -ЗИН *прил.* 1. На народа, народен, на хората. ютроу же вьзвшоу. сзвѣтъ сзтворнша всн архнерен н старьцн людъсцнн на нсд. вко оувнтн н *М* *Мт* 27.1 *З, А, СК;* кзнншн людъсцнн сзвръшнн сн сз бмъ аврамлемъ *СП* 46.10; н вьзнесжто-і (!) въ цркѣвн людъсцъ *СП* 106.32; жже приноснтъ о себѣ н w людъскъхъ невъждзствнхъ *Е* 29a 17; w оудръжаньн людъсцѣмъ *СЕ* 61a 7. 2. Земен, светски, на света. нмъаше прѣваѣ скнннн. оправданнне слезжъѣ. стѣе же людъское *Е* 28b 15.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СЕ. Гр. [тоу] λαοῦ, κοσμικῶς. *Вар.* людъскъ, людъскъ.

Неб. людски ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ПРОДД, ДА.

ЛЮДЬЕ, -НН *м.* Само мн. 1. Множество от хора, люде. идъваше же въ слѣдъ его мзногъ народъ люднн. мжнн н женъзи *М* *Лк* 23.27 *З;* ютро же пакъзи прндѣ въ цркѣвн. і всн людѣ ндѣвахъ къ немочу. і сѣдъ оучааше ѣа *М* *Йо* 8.2 *З;* начатъ же къ людемъ глѣтн прнтъчж сннж *М* *Лк* 20.9 *З;* покори людн намъ. і ѣзъикъзи подъ ногъзи нашнн *СП* 46.4. 2. Жители. люднне етннпъстнї н сн (в)зї вьшнн тоу *Е* 27a 5; слъшавъшнне нсауръска града люднне. ѣако мжчнтъ воевода стадго конона. вьскорѣ сзвръавъ са многъ народъ вь оржннї пондоша на нъ *С* 50.26. // Юдейскїят народ. гнѣ естъ спнѣе. н на людѣхъ твоїхъ блгословецвенеъ твое *СП* 3.9; кзто дастъ отъ сїона спнѣ іслю. егда вьзвратїтъ гѣ плѣнъз людѣи своїхъ. вьздрадочетъ снн гѣковъз і вьзвесеілтъ снн ілѣ *СП* 13.7. 3. Обикновените хора, противопоставени

на висшите светски и духовни лица. ПНАЛТЪ же созъбавъ архерею и кзназа и люди *М Лк 23.13 З*; ꙗзъ повѣстъ въ кннгахъ. людемъ и княземъ снмъ бзвѣшнмъ въ немъ. ꙗко веселащнмъ са въсѣмъ *Е 27a 10-11*. // Миряните, богомолците. и въздвнгошю крѣтъ архерею. на възтокъ. рекжтъ людне възсн. ꙗ кратъ ꙗн помнлюн *Е 31a 8*; и поклоньшемъ са всѣмъ людемъ на колѣноу. рече дн *СЕ 61b 1*; съ вѣсѣмъ канросомъ и людемъ прѣподобьнзін бжні стнтель. а са о молнтвѣ ꙗже къ чловѣкоу бжню наковоу *С 530.16*.

людые свон. *Гр. ὁ λαὸς αὐτοῦ*. Своите хора, приближените. то рекъ нзнде възъ града съ людемъ свонмн *С 200.22-23*.

новн людые. *Гр. ὁ νέος λαός*. Новопокрѣстените люде. дньсь жрѣба готоваемо кетъ. весловесънзінхъ странъ. прьвое несловесъноіе възвоуіанне. на показанне покоренню. нже отъ странъ новн людне *С 321.28*.

М, З, А, СК, Б, О, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. λαός, λαοί, ὄχλος, ἔθνος, οἰκήτορες. Вар. людне, людне, люде.

Неб. людие, людые остар. ВА, НГер, ЕтМл, ДА; люде ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; люге dial. ДА.

ЛЮСАНИН *вжс. ЛУСАНИН.*

люто^I *вжс. лютѣ.*

люто^{II}, лютесе *ср.* Ярост, гняв, злонамереност. вждѣмъ дѣтн бе зъловн. ннѣсоже зъла нн лютесе на доушн пншжштѣ *С 341.1. Изч.*

С. Гр. [τὸ] πανούργον.

Неб. Срв. люто ср. 'храна с люто вкус, люто ядене'.

лютовѣтрнь, -зін *прил.* Ветровит, бурен, студен. въж во теарь двннжвъ на ннхъ. възсж оврѣте повѣднмж доврож дѣтѣлнж мжжъ. ношть лютовѣтрнж. земыж змнж. и часъ врѣменн. овнаженне тѣлесъ *С 96.25. Изч.*

С. Гр. δυσήνεος.

Неб. Ø.

лютость, -н *жс. 1.* Силен студ, мраз. сзмотрнвъ во кетъство тоа зема. ꙗко стоудень велнка кетъ въ нѣн. и годнна врѣмене ꙗко змннн. ношть сзгладавъ въ нѣнже пауе лютость бзываетъ ... повелѣ въсѣхъ овнажше. на ꙗснѣ посрѣдѣ града сзъмръзшемъ са оумрѣтн *С 89.6*; овлегуи тагостн нашн. и лютоств въздоуха ꙗн бе нашъ *С 77.25*. **2. Прен.** Коравосърдечне, жестокост. трѣфнмъ и еукарпнвнж. словжштн прн лютоствн и прн дрѣзостн. и княземъ посзлана на крѣстнннзи мжнтъ *С 212.14. Изч.*

С. Гр. τὸ δεινόν, πικρία [вар. πικρότης]. Вар. лютость.

Неб. лютоств ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР, АР. Срв. лютина ОА, Дюв, БТР, АР; лютеи 'студено време' dial. ДА.

лютъ, -зін *прил. 1.* Остѣр, пронизващ. и лѣсъ часъ въ нѣн. и трннне зѣло люто и кпннне *С 193.15*; повелѣ оцть лютъ. съ солнж растворнвъше възлнвнн на хрѣвтѣ нхъ *С 178.30*.

2. Прен. Свиреп, яростен, люто. сзрѣтете и дзѣа вѣсна отъ жалнн ісходашта люта сѣло. ꙗко не можааше ннктоже. мнжтн пжтемъ *М Мт 8.28 З, А, СК*; зѣвнне лютн оужасъ са *Е 36a 10*; прншедъше же сн мжжн лютнн. поустнша 'а на стѣа да жнвѣа а пожрѣт' *С 62.21*; тзгда оубо прсжжденн бзшн на ꙗснѣ въж ношть стоннн. кгда вѣтръ лютъ сѣверъ вѣнше не прѣстаа *С 90.2*; пакъ же помзшлѣше кзла ннзи мжкзи лютѣнша нзобрѣтн *С 50.23*; възкоуенхъ оцтъа. да разорж твока сьмрѣтн. оцтънжж и лютжж чашж *С 469.22*.

// Силен, всеобхватен. отътоа оубо въ печаль лютж възпадъ правѣднзін. прнноужденъ бз въ кзснатнн градъ възнтн *С 282.2*. **3. Като същ.** лютаа *ср. мн. Гр. τὰ δεινά*. Мъченнн, изтезаннн. матн іед'ного блажензінхъ. тѣхъ вндѣвзшн ... своего ннауе дзѣхнжштн. за снажж н за

сЪТРЪПЪННІЕ ЛЮТЪИHXЪ. ОСТАВЪІАЖШТЕМЪ ІЕГО КНАЗЕМЪ... ВЪЗЛ°ЖИ НА КОЛА С 96.3; НИИ ЖЕ ВАНЪЗЪ ВЪІВЪШЕ ЛЮТЪИHXЪ ПРЪНЕМОГОША. ДРОУЪИИ ЖЕ ПАКЪІ ВЪ ПОДВНГЪ ВЪЛЪЪЪШЕ. ВОЛЕ ЖЕ НЕ МОГЪШТЕ ДО КОНЪУИИЪІ ВОЛЪЪЪИИ СЪТРЪПЪТН. ВЪ СРЪДЪЖ СТРАДАИИИА ОТЪВРЪГОША СД С 85.21.

М, З, А, СК, Е, СП, С, Р. Гр. *κονηρός, δεινός, χαλεπός, ισχυρός, πικρός, δριμύς, πάνδεινος, βίαιος, ἀληθής, σφοδρός, παρά φύσιν, ἔλεεινός.*

Нѣб. лют ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. Лютиброд МИ, Люти дол МИ, Лютово МИ СНМБ; Лютоглави МИ АП, ПСС; Лютеж МИ, Люти рид МИ, Люто осое МИ ЙЗах, Кюст.кр.; Лютицата МИ ЙЗах, Кюст.; Лютов ФИ СтИл, РЛФИ.

лютьць, -а м. Свиреп, жесток, злобен човек. како сквърнатъ въздоуѣхъ лютьци. свонми сквърнавѣинми дѣлази С 57.13. Изч.

С. Гр. *ὁ δεινός.*

Нѣб. Срв. лютак м. *gual.* НГер, ЕтМл.

лютъ нареч. Люто, силено, жестоко, яростно. гн. отрокъ мон лежитъ въ домоу ослабленъ. лютъ вко стражда М Мт 8.6 З, А, СК; аще которзи вѣлорнзець. скжпостн радн клънетъ. лютъ вко. да дастъ нициинмъ нмѣнне свое СЕ 104а 13; въ недниъ оубо отъ дъини. зѣло лютъ вѣсаштъ са юноша прнведенъ вѣистъ къ блаженюуоумоу антонню С 171.16; н юуѣвѣства. ѣже сжтъ нантрѣвѣши пжтн оуѣенню. зѣло лютъ прокоуѣдн С 340.1; горьць прѣташтоу цѣсароу на вожна рабзи. люто же зѣло дѣлаиѣштемъ по вьса мѣста кназемъ С 209.28.

о лютъ мьнѣ. Гр. *οἴμοι.* Горко ми. в лоуѣтѣ мьнѣ ТФ Б 9.

М, З, А, СК, СЕ, ТФ, С, Р. Гр. *δεινός, δεινοτάτος, ἔλεεινός.* Вар. лоуѣтѣ, люто.

Нѣб. люто ОА, ВА, НТ, Дюв, ЕтМл, АР, ДА.

люѣе вж. лоуѣе.

люѣн вж. лоуѣн.

ладвниъ, -ин прил. Бъбречен, който се намира около бъбреците.

ПАКЪІ ЖЕ Н ДО ПОШТИ ПОКАЪІА МѢА ЖТРОВА МОЪ [с глоса] нстесѣ ладвниън (!) СП 15.7. Изч.

СП.

Нѣб. ъ.

ладвниа, -ни Само мн. Вѣтрешността на човешкото тяло, бъбреци; хълбоци, кръст. вко ладвниа моѣа напавнишиа са поржганен. н нѣстъ істѣвленнѣ павтн моѣі СП 37.8. Срв. СЕ 76а 16-17. Изч.

СП, СЕ. Гр. *αἰ ψόα.* Вар. ладвниа.

Нѣб. ъ.

лажаа, -ѣа жс. Квачка. коль кратзи възхотѣхъ съврати ѣада твоѣ. вкоже съвнраетъ лажаѣ. птенца своѣа. подъ крилъ А Мт 23.37. Изч.

А. Гр. *ὄρνις.*

Нѣб. ъ.

лацатн, лауж, лауѣшн несс. Поставям примамка, капан; примамвам, улавям. да ѣкоже овыца траваштннма (!) вълкомъ. овѣенъ лаужтъ ловѣци. снѣ разоумъннмъ н доушегоуѣвннмъ вълкомъ. себе си акзи ѣловѣка положнѣ старѣвшинна паствннѣ. ловнтѣж сѣтворнтъ оуловѣшннмъ. прѣжде оуловѣенюуоумоу отъ ннхъ адамоу С 328.24. Изч.

С. Гр. *ὄλισκο.* Вар. лацатн.

Нѣб. ъ.

лжгз, -а м. Гора, гѣсталак, хресталак, лъг. виноградъ из еѣоупѣта прѣнесе ... вѣзоба і вепрь отъ лжга. ѣнокъ днѣвѣі поѣлъ естъ СП 79.14. Изч.

СП. Гр. *δριμύς.*

Нѣб. лъг НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. луг *отар.* ВА; лонгоз *gual.*

ПРОДД; лъка ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ДА; Луг МИ ЙЗах, Кюст.кр.; Лагот МИ СтМл, МНСрМ; Веселинов лъг МИ ЙЗ, МИПан.; Лагот МИ, Лъгѣт МИ, Логов МИ ГХ, МИМ; Логон МИ, Лак МИ, Лагот МИ ВП, ТО; Станчи лак МИ ЙЗ, ВГИ; Лъката МИ, Локата МИ ХХ, ЛИМР; Лъка МИ, Лъки МИ, Локите МИ ГХ, МИМ; Лаката МИ, Нанчова лъка МИ ЙЗ, МИП.

лъжънъ, -ъин *прил.* Който се отнася до гора, горски. *заканнаѣж та дшѣ зълы.* БГѠМЪ САВАДОТѠМЪ ... АЩЕ ЛН ЕСН ПОСЪЛАНЪ ЦЪМЪ. Н ПРНМАТАЛЪ СА ВЪНЕ-ЗААПЖ... НАН ИЗ ДРЪВА. НАН ИЗ ЛЪСА ЛЪЖЪНААДО... УТЪЛЖУН СА *СЕ* 54b 9; положилъ еси тъмъ ꙗ възгътъ ноцъ. въз неже прѣидѣтъ вси звѣрьѣ лъжънн *СП* 103.20. *Изч.*

СП, СЕ. Гр. тоу друмоу, тоу друмоу. *Вар.* лъжънъ.

Неб. Сре. лъжник *м.* 'вид дѣб, който расте по влажните места' *диал.*; лужник *м.* 'дѣб' *диал.*; лъжница *ж.* *диал.* ДА.

лъка, -ъи *ж.* Лукавство, коварство, измама. рече епархъ феофилъ. лъкамн аноупатъ посъла да веденн вѣдете въз ефесъ *С* 137.5; оубон са гѣ. запрѣщанѣщадо тебѣ ... на немъже възд оубеннкъ его. ꙗ сзевръннкъ. на негоже прнде оубеннкъ свон. юода скарнотъскъи. н ловъзавъи на лъкахъ *СЕ* 47b 23.

без лъкъи. *Гр.* ἀπεριέργως. Без лукавство. тъ не прѣснтъ жрѣтвз крѣвавъ. нъ ве сзблздна хощетъ да са познаетъ отъ прнходаштнхъ кз немоу. без лъкъи н ве зъловъи. вѣроватн же немоу ꙗко богъ истннънънн *С* 28.16–17.

лъкамн оубъеннѣ. *Гр.* δολοφονία. Убийство чрез измама, коварно убийство. четвъртодънънънн ожн мрътвъ възгъвъ. н жъзи грѣховънъннхъ растръдахъ са. а онн лъкамн на оубненнѣ на нъ творахъ са *С* 387.17.

творнтн лъкъи. *Гр.* περιπλοναίω. Проявявам лукавство. повѣждъ зълъ. н не творн лъкъъ послочшннкомъ *С* 433.4. *Изч.*

СЕ, С. Гр. δόλος.

Неб. Вж. при лъкавъ.

лъкавъ, -ъин *прил.* 1. Лукав, коварен, зъл, лош. плема аспндово. како можете добро глѣтн. лъкавен сѣще *СК* Мт 12.34; влагъи члкъъ. отъ влага сзсжда нзноснтъ влагаи. н лъкавъи

члкъъ. отъ лъкава сзсжда нзноснтъ лъкаваи *СК* Мт 12.35; естъ бо дръзъ зъло творнтн. ꙗ лъкавъ обрѣпънтн. не оубон же са его *СЕ* 88b 7; не прилпе мьнѣ сръдъце лъкаво *СП* 100.3. 2. *Като същ.* лъкавън *м.* *ег. Гр.* ὁ πονηρός. Лукавийт, дяволѣт. н не въведи насъ въз некоюшненн. нъ нзбави нън ѿ лъкавадо *А* Мт 6.13 Б; съ же о себѣ велъмъдрова ти повѣдн лъкавънн *С* 522.11–12; онъ же по сѣштнн въз немъ простостн. творѣше ꙗже на врауѣж. коупно же н проказъстева лъкавадо вѣды н воа са *С* 516.22–23; матн боу влаговленаѣ. оувлажн дшѣж мож. ежже лъкавен понорълненн нзлооубн. икаѣнаго ма оуловъль *ТФ* А 14. М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, С, ТФ. *Гр.* πονηρός, σκακιός, λήρος, μαρός, τῆς πονηρίας.

Неб. лъкав ЕтМл; лукав ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

лъкавъно нареч. Лукаво, коварно. н то зълодѣннн. лъкавъно прнмъшлѣно възгътъ *С* 92.23. *Изч.*

С. Гр. κακούργως.

Неб. Вж. при лъкавънъ.

лъкавъноватн, лъкавъноуѣж, лъкавъноуѣшн несв. Проявявам лукавство, коварство, кроя козни; върша зло. еанко лъкавънова врагъ о сѣтѣмъз твоѣмъ *СП* 73.3; на людн твоѣа лъкавъновашнѣ волѣж *СП* 82.4; н възръѣ око мое на врагъи моѣж. ꙗ на възстѣштнѣ на мѣа. лъкавъноуѣштнѣа оуслзтъ (!) оухо мое *СП* 91.12; не прикасанте сѣа хрѣстѣхъ моѣхъ. н о пророцѣхъ моѣхъ не лъкавъноуѣте *СП* 104.15; прѣстанн отъ гнѣва ꙗ оставн вѣростъ. не ревъноуѣ ꙗко лъкавъноватн *СП* 36.8. // *Прич. сег. деят. като същ.* лъкавъноуѣщенн *м. мн. Гр.* [οἱ] πονηρευόμενοι. Тези, които са коварни; злодеи. не ревъноуѣте лъкавъноуѣщеннмъ. нн завндн творѣщнмъ безаконенн *СП* 36.1; зане лъкавъноуѣщенн потрѣбѣатъ сѣа *СП* 36.9. *Изч.*

СП. Гр. πονηρέομαι, καταπανουρέομαι.
Вар. лжкавъновати.
Неб. лукавнувам *гуал.* Дюв, НГер, ЕтМл.
Срв. лукавствувам.

ЛЖКАВЪНЪ, -џин прил. 1. Лукав, коварен, зъл. аще оубо взи лжкавънн сжште. оумъете дааннѣ бллга даѣтн ѱадоуз вашнмъ. колымн пауе отцъ вашъ нже естъ ннбсеѳъ. дастъ бллгаа просащннмъ его *М Мт 7.11 З*; родъ съ лжкавънъ естъ. знаменнѣ нштетъ *М Лк 11.29*; оутврѣднша севѣ слово лжкавно. повѣдѣша сѣкръзи сѣтн. рѣшн кзто оузърнтъ н *СП 63.6*; доуш лжкавъннн прогоннмн взывантъ *С 479.21*. **2.** *Като същ.* лжкавънъин *м. ег. Гр.* ὁ πονηρός. Лукави-ят, дяволѣт. нко бо нз дѣвнца нзнтн црю. вѣдѣваше лжкавънъин *С 245.25*. *М, З, СП, СЕ, К, С. Гр.* πονηρός, πονηρέομενος. [*вар.* παράνομος]. *Вар.* лжкавънъ.

Неб. лукавен *остар.* ВА.

ЛЖКАВЪСТВО, -а ср. Лукавство, коварство. разоумѣвъ же нс. лжкавъство нхъ рече. ѱто ма окоушаате впокрнтн *М Мт 22.18 З¹, СК*; ѱ оутръѣдоу бо отъ срѣца ѱлвѣка. помъшленнѣ нсходатъ ... обндън лжкавъство. льсть *М Мк 7.22 З*; гѣ же вѣсѣмъ творѣе ... не прѣзърѣвъ ѱкѣ. отъ непрѣзъннна лжкавъства ... тзи вѣко ѱклюбѣе. н нзнѣ прнзърн на раба твоего сего *СЕ 23а 12*; а к'то похотъ нмъ. нн лжкавъствомъ тоужднѣ женѣ прннмѣ. бѣ лѣ да поклет' са. а о хлѣвѣ о вѣ *СЕ 103а 21-22*; занеже не къ ѱловѣкомъ кетъ наш (!) бра нъ (!) къ доуѳовънъннмъ лжкавъства *С 497.11*. *Изч.*

М, З, СК, СЕ, С. Гр. πονηρία, πανουρία.
Вар. лжкавъство.

Неб. лукавство ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

ЛЖКАВЪСТВЕНЪ, -н ср. Лукавство, коварство. разоумѣвъ же нсѣ лжкавъствѣ нхъ рече. ѱто ма нскоушаате впокрнтн *А Мт 22.18*; сего радн оубо прадъноуимъ. не квасомъ зълбъзи н

лжкавъствѣнн. нз опрѣснъскъи ѱнстотъи н ѣстннъи *С 486.6*.

ЛЖКАВЪСТВЕНЪ ОУБЫЕНЪЕ. Гр. δολοφονία. Убийство чрез измама, коварно убийство. дннволе попзранне. тзмънъин цѣѣте ... тзи каннн братоубѣннства вѣлзѣа рнзъи сѣвлѣѣе. н лжкавъствѣнн оубнннню ножъ наострн *С 389.10*. *Изч.*

А, С. Гр. πονηρία. *Вар.* лжкавъствѣнн, лжкавъствѣнн.

Неб. лукавствие *остар.* ВА.

ЛЖКЪ¹, -а м. Лѣк. оружнѣ ѱхъ внндетъ въ сѣдѣ ѱхъ. ѣ лжцѣ нхъ сѣкроушнѣтъ са *СП 36.15*. *Срв.* *С 74.20*; снѣвн сѣнѣмовн налнцанѣштѣ н стрѣлѣнѣштѣ лжкѣскъи. взыватнша са въ дѣнь бранн *СП 77.9*; ѣ взывратнша са н отъврѣгъ са ѣкоже отъци ѱхъ. правратнша са въ локъ развратнѣнъ *СП 77.57*; оуниѣѣѣжнѣтъ (!) са ѣко вода ннмотекѣнѣнѣ. налнѣетъ лжкѣ свон дондеже нзнемогъ *СП 57.8*; тоу сѣкроушн дръжавѣ лжкомъ нго. нгда крѣстъ нко лжкѣ вжнѣама рѣкама. жзамн нко татнвож налѣе *С 462.24*.

СП, С. Гр. τόξον. *Вар.* локъ.

Неб. лѣк ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ЛЖКЪ², -џин прил.

Лжкъин вѣсѣ. Зъл дух. юнѣць прнвѣдѣнъ на даръ бѣн. н тоу крѣмнн' взышѣствннмъ лжкааго вѣса взыднвѣа *С 565.15*. *Изч.*

С.

Неб. Вж. при лжкавъ.

ЛЖУНТИ, ЛЖУЖ, ЛЖУНШН несв. Лѣча, отлѣчвам, отдѣляю. кѣдногѣ та гѣ н бѣ нсповѣдаж ... не раздѣлж тебе не раздѣленааго. не лжуж тебе не лжѣнааго. не прѣрѣжж тебе не дѣленааго *С 505.17*. *Изч.*

С. Гр. χωρίζω.

Неб. лѣча ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; луча *остар.* ВА, ЕтМл, ПРОДД.

лжща, -а жс. Копие. воденъ во лжштежъ въ ребра. кръвъ н водж непоустн С 354.1; копнї же ... тоу лжштж своиж потъкъ н ножь свон поврзгъ съде С 38.3; ч'то во виднши ц'сарьское ш развоиннче. здоушаннїе ан пльваннїе ... н оу же вонномъ лжштж обнажакемъ С 437.25; отъ роудъ же н желъзнин. лжшта же н гвозднн ... съпасъ свое творѣаше С 438.17. *Изч.*

С. Гр. λόχη. Вар. лжшта.

Нѣб. луца остар. ВА.

лввра вжс. роува.

людннкъ прил. Лидийски, който се отнася до Лидия – в Мала Азия. въ видѣсте н повѣдаєте; людннкъ землѣ н декаполнтъскъ. нзгорѣвъшж огнемъ С 129:3. *Изч.*

С. Гр. [τις] Λυδίας. Вар. людннкъ.

лунин [!] вжс. лусаннн.

лусаннн, -на м. ЛИ. Лисаний – четвъртовластник [тетрарх] на Авилия по време на Христовото рождение. въ патое на десате лѣто. владѣзѣства тнвернѣ кесарѣ. обладажштоу, понтьскоуמוу пнлатоу нудвѣж ... і лусанню четвъртовластѣствоужштоу. авланнннѣж ... вѣстѣ глѣ бжнн къ нодноу захарннноу сноу М Лк 3.13, А, СК, Б. *Изч.*

М, З, А, СК, Б. Гр. Λουσιανός. Вар. лунин [!], лусаннн, лоусанннн.

луснмахъ, -а м. ЛИ. Лизимах – един от 40-те кападокийски войни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения [Мала Азия] по времето на имп. Лициний [308–324 г.]. *Пр.* на 9 март. а се нмъ нмена. дометнннъ. нсчжнн ... луснмахъ. домнъ С 69.8–9. *Изч.*

С. Гр. Λυσίμαχος.

М

М I. Буквен знак. Петнадесетата буква от стб. азбука, назовавана мзсанте; в глаг. ѿ, в кир. м; в нѣб. звук м.

II. Числен знак. В глаг. ѿ = 60, LX [в кир. издания на стб. глаг. паметници ѿ или ѿ]; в кир. ѿ = 40, XL.

1. *Числ. бр. шестъдесатъ.* Шестдесет. і дроутое паде на земн добръѣ. і даѣше плодъ ... і приплодн ово трн десатн. ово ѿ. ово съто М Мк 4.8. // *В състава на сл. числ. бр. ѿца октѣ ѿг ... стхъ оць нѣ ѿ ѿ ж. жго же снма. вѣнвшадго въ ннкен А 122b 15. // Числ. рег. шестъдесатън.* Шестдесети. ѿ (псалъмъ) СП 74a 12. // *В състава на сл. числ. рег. евѣ ѿ ѿ ѿ. глѣ ѿг А 37b 29.* 2. *Числ. бр. четъридесатъ.* Четирдесет. н поць са днъ ѿ н поцьнн ѿ СК Мт 4.2. // *В състава на сл. числ. бр. съконъа о воуѣ лѣтъ. ѿз С 302.18. // Числ. рег. четъридесатън.* Четирдесети. *В състава на сл. числ. рег. евѣ ѿ ѿ ѿ. глѣ ѿ ѿ ѿ СК 65b 9.*

сватнн ѿ мжѣннкъ. Гр. οἱ ἄγιοι τεσσαράκοντα μάρτυρες. Свети четирдесет мъченици от Севастия, пострадали по времето на имп. Лициний [307–324 г.]. *Пр.* на 9 март. мѣсаца марта въ ѿ днь мжѣннн стънхъ мжѣннкъ ѿ. нже въ севастнн мжѣннн вѣша С 68.23; н пришедъше ѿ сташа прѣдъ воиводж С 71.6.

сватънн ѿ женъ постъннцъ. Гр. οἱ ἄγιοι τεσσαράκοντα ὑπομάρτυρες παρθένοι ἀσκητρίαι καὶ μάρτυρες. Светите четирдесет девици-отшелнички, пострадали в Хераклия по времето на имп. Лициний [307–324 г.]. начатъкъ ннднктнннноу. н паматъ. прѣдвономоу оцю нашемоу семеоноу. стлпннкоу. нже въ оградѣ. н стхъ ѿ. женъ постъннцъ Е 20a 14.

сватни мѣ мѹенника. *Гр.* οἱ ἴλοι τεσσαράκοντα δύο μάρτυρες. Свети четиридесет и двама мѹенника в Амория, живели по времето на имп. Теофил [829–842 г.]. *Пр.* на 6 март. сѹкопѹаша же са стѹнѹи мѣ мѹенника. мѣсаца марта въ ж С 65.1. *Гр.* ξ', ἐξήκοντα, μ', τεσσαράκοντα.

мадрннснн, -на *м.* *ЛИ.* Маарнѹсий – племенен старейшина-жрец по времето на персийския владетел Шапур [Сапор] II [309–379 г.]. потомъ нѣкоторни отъ влѹхѹв. обдаднша сватаи. ѹвнж н варахнша. къ трѹмъ старѹншннамъ влѹшзскзинмъ. масрафоч. сррафоч. мадрннсоч С 256.27; прѣдъсѣдъше же. масраф. н срроф. н марннснн. трнн старѹншннзи влѹшзскзи. на вѹпрашаннѹе сточою. н повелѹша сѹ иаростнѹнж вѹвестн стѹаго ѹвнж едного С 258.21. *Изч.*
С. Гр. Μααρησι. *Вар.* мадрннснн.

маатовъ прил. притеж. от ЛИ. Маатов, на Маат – един от прадедите на Христос. і тѹ вѣ нѣз ѹко тремъ десатемъ лѣтѹ наупннаѹа. сѹз сѹи ѹко мѹннмъ вѣ. ѹснфоевъ. ѹнневъ ... маатовъ М Лк 3.26 З. *Изч.*
М, З, Гр. τοῦ Μαάθ. *От евр.* Маѹат.

магдаланьскъ, -ѹн *прил от МИ.* Магдалански, който се отнася до Магдала [Мигдал], дн. El Medidel – град на западния бряг на Генисаретското езеро. і отзпочушь народъ влѣѹе въ корабъ. н прншедъ въ прѣдѣлази магдаланьскѹи М Мт 15.39 З, А, СК. *Изч.*
М, З, А, СК. Гр. Μαγδαλάν, Μαγαδάν. *От евр.* migdāl, *арам.* magdalā 'крепост, кула'. *Вар.* магдаланьскъ, моръдаламъ.

магдаланьскъ *вжс.* магдаланьскъ.

магдалѹинн, -на *ж.* *ЛИ.*

марна магдалѹинн. *Гр.* Μαρία ἡ Μαγδαληνή, Μαριάμ ἡ Μαγδαληνή. Мария Магдалена [родена в Магдала [Мигдал], дн. El Medidel] – в Новия завет жена от Галилея, сле-

довница на Христос; една от мироносиците. *Пр.* на 22 юли и в третата неделя след Пасха [на мироносиците]. [През IX в. и на 4 август]. въ вечеръ же советънзи. свнтаѹшнн въ прѹвѹнж советж. прнде марнѣ магдалѹинн. і дроуѹгаѹ марнѣ вндѣвтѹ гроба М Мт 28.1 З, А, СК. *Срв.* С 444.20; сточѹж же прн крѣстѣ нѣсѹв матн его н сестра матере его. марнѣ клеопова. і марнѣ магдаланнн М Йо 19.25 З, А, Б; вѹзкрѣсѹ же нѣз за очтра въ прѹвѹи советѹ. ѹвн са прѹжде марнн магдаланнн. ѹж неѹже нѹѹна ж вѣсѹ М Мк 16.9 З; дѹлѹ. марн магдалѹинн. порождение его. еже отъ гроба. благовѣстѹствова К 14а 6. *Срв.* С 451.19.

М, З, А, СК, Б, К, С. От евр. migdāl *арам.* magdalā 'кула, крепост'. *Вар.* магдаланнн, магъдалѹинн, магдалѹинн.

Неб. Магдалена *ЛИ* Нѹер; Магдалина *ЛИ*, Магда *ЛИ*, Магдена *ЛИ*, Магдален *ЛИ*, Магдин *ФИ*, Магдалинов *ФИ*, Магдалинчев *ФИ* *С*Тѹл,РЛФИ.

магнѹстрнѹанъ, -а *м.* Служител на начальника на императорската канцелария в эпохата на домината. влѣѹзъ же магнѹстрнѹан' къ воеводѹ рече. прншелъ кѣтѹ васнланскѹ С 20.1; рече воевода магнѹстрнѹаноч н вонномъ. сѹвазѹвѹше васнланска бнѹжшѹе прнведѹте С 17.15. *Изч.*
С. Гр. ὁ μαγιστρῖανός. *Вар.* магнѹстрнѹан'. *Неб.* ѹ.

магнъ, -а *м.* *ЛИ.* Магн – име на управител, преследвал христианиите, познат от житието на Конон Исаврийски. магнъ к'то воевода вѹземъ власть от' цѣсарьскааго повелѹннн. нсплѹнѹнж гнѣва на крѣстнѹанзи ... прнде къ нконнѹскоу градоу С 45.16; на очтрнѹа же прѣдъсѣдъ магнъ повелѹ прнвестн стѹаго ннснѹж С 46.17; о снѹхъ разгнѣвавъ са магнъ. повелѹ него мѹнѹтн на многѹи ѹасѹи С 49.11–12; отзвѣштѹавъ же стѹнн наѹа протнѹеж маг'ноу глаголатн С 49.21. *С. Гр.* Μάγνος. *Вар.* маг'нъ.

МАДИАМЪ, -а *м.* *ЛИ.* Мадиам – четвъртият син на старозаветния патриарх Авраам и Хетура [Бит 25.2]; тук се касае за потомците му мадиамци – номадско племе в южния край на Синайския полуостров, край днешния залив Акаба на Червено море. сътвори имъ ъко і мадѣмоу і снсарѣ. ъко іавиноу вѣ потоцѣ кїсовѣ *СП* 82.10. *Изч.*
СП. *Гр.* Μαδιάμ.

МАЗАТН, **МАЖЪ**, **МАЖЕШН** *несв.* Мажа, разтривам с някаква мазнина, благовоние и под. і обловъздаше носѣ его н маздаше муромѣ *М Лк* 7.38
З. *А.* *Срв.* *С* 391.14; отъ того жде кандна възъмъ масло. н образомъ крѣстѣнѣимъ помазавъ акъи враучъ хъитрѣн. науд мазатн него *С* 562.30; лѣвѣжъ своѣж рѣкѣ възложн на огнѣ десѣнѣжъ мажа отъ масла стѣнхъ *С* 516.14; молѣ тн са мажн мн срѣдѣце на дльзѣ. да мн прѣстанетѣ одрѣжаштна ма волѣзнь *С* 516.19.
М. *З.* *А.* *С.* *Гр.* ὀλεῖφο, ὑπὸλεῖφο, λιπαίνω.
Нѣб. мажа *ОА*, *ВА*, *АК*, *НТ*, *Дюв*, *НГер*, *ЕтМл*, *ВТР*, *АР*, *ДА*.

МАН, **МАѦ** *м.* Месец май. Мѡѡ маѦ ѡ стѡго прѣка неремнѡ *А* 146а 5; *Срв.* *СК* 151б 3; Мѡѡ ма ѡ стѡго прѣка нсанѡ. н мѡка хрѣстофора *А* 146а 26; Мѡѡ ма на па сточмоу н велѣмоу благовѣрно. констатнмоу цѡд. н мѡтре его еленѣн *А* 146б 6; съвраща же са мѡсаца мана *С* 201.22.
А. *СК*, *С*, *ВН*, *П.* *Гр.* Μάιος.
Нѣб. май *ОА*, *ВА*, *НТ*, *Дюв*, *НГер*, *ЕтМл*, *ВТР*, *АР*, *ДА.* *Срв.* *Мая* *ЛИ* *СтИл*, *РЛФИ*; *Майско* *МИ* *СНМБ*.

МАНАТЪ, -а *м.* Еврейска дума с неясно значение. Вероятно музикален термин. въ конецъ о ма'антѣ отъвѣшти снова разочумьно еманоу йнантѣнѡмоу *СП* 87.1; въ конецъ о о малетѣ разочумъ дѡдовъ *СП* 52.1. *Изч.*
СП. *Гр.* μαλέθ *от* *евр.* mahalat. *Вар.* малетѣ.
Нѣб. *Ф.*

МАНАНОВЪ *прил.* *притеж.* *от* *ЛИ.* Маинанов, на Маинан [Мена] – един от прадедите на Христос. і тѣ вѣ нѣз ъко тремъ десѡтемъ лѣтѣ на чннѡѡ. снѣз сѣи ъко мѡннмъ бѣ. юснфогѣ. іаневѣ ... маинановъ *М Лк* 3.31
З. *Изч.*
М. *З.* *Гр.* τοῦ Μεννά [*вар.* τοῦ Μαϊνάν].

МАНОМА *вж.* *КАНОНА.*

МАКАВЕН, -ѡ *м.* *ЛИ.*

СВАТНН **МАКАВЕН.** *Гр.* οἱ ἅγιοι Μακκαβαῖοι. Светите [братя] Макавеи – седмина братя юдеи [според легендата Авим, Антонин, Турий, Елеазар, Евсевон, Алим и Маркел], ученици на книжника Елеазар, умрял мъченически с майка си [Соломония] по времето на сирийския цар Антиох IV Епифан [175–164 г. пр. н.е.]. *Пр.* на 1 август. Мѡѡ авѡ ѡ стѣнхъ макавен *А* 151а 10. *Изч.*
А.

Нѣб. *Срв.* макавеи[те] *етногр.* 'последните 12 дни на месец август, свързани с български народни обичаи' *НТ*, *ДА*, *ЕтМл*; *Макавей* *ЛИ* *ОА*, *Дюв*, *НГер*, *СтИл*, *РЛФИ*; *Мако* *ЛИ*, *Мака* *ж.* *ЛИ*, *Макей* *ЛИ*, *Макавеев* *ФИ*, *Макиев* *ФИ*, *Маков* *ФИ* *СтИл*, *РЛФИ*; *Маковци* *МИ* *АП*, *ПСС*; *Макавейска* *рътица* *МИ* *ЙЗ*, *МИПан*.

МАКЕДОНН, -ѡ *ж.* *ЛИ.* Име на християнка, преследвана по времето на император Деций [249–251 г.]. мѡсаца шестагѣж бѣ дѣнн. настѡжштн сѣботѣ велѣнѣн. въ днн вѣнегда са родѣ блаженѣн мъченникъ полукарпъ. гоѡеннѡ сѣштоу дѣкнѡ цѣсара въ змурѣнѣ. атн бѣша пноннн презвѣтерѣ. н савннн исповѣдѣннѡ. н асклѡпнѡдѣ н македонн *С* 124.26–27; вѡлѣзше же обрѣтоша зѡтворѣна презвѣтера съборѣнѡ црѣкѣвѣ. нмемѣ лнмнѡ. н женѣ македонѣскѣ. (*погр.* *в.м.* македонн, *Замтов*, *Капалдо*, *т.* *І*, *с.* 285, *бел.* *пог* *линия*) н ѡдногѡ отъ вѣрѣи фрѣгннскѣ. нмемѣ еѣтѣхнѡкъ *С* 133.26. *Изч.*

С. Гр. Μακεδόνια.

Нѡб. Срв. Македона ЛИ, Македонка ЛИ, Македония ЛИ, Македонов ФИ СтИл, РЛФИ; Македонка МИ, Македонци МИ СНМВ.

македонь прил. притеж. Македониянски, който се отнася до македониянството – еретическо учение на базата на арианството, свързано с името на цариградския епископ Македоний [350–360 г.]. повелъ же цѣсарь ѳеодоси. прити на съборъ н старѣвшинамъ еретическимъ. събраша же са коупношата вѣрзи. отъ александра тимоѳен. отъ нероусалима же курназъ ... н ннн съ ннмн мнози. бѣаше же въсѣхъ рн. отъ дрневи же н македонѣ странзи С 201.16. Изч.

С. Гр. τοῦ Μακεδονίου.

македоньекъ [погр. С 133.26] вж. македонн.

максимнъ вж. максимнианъ.

максимнианъ, -а м. ЛИ. 1. Максимиан – Цезар Марк Аврелий Валерий Максимиан Август – римски император [286–305; 307–310 г.], съимператор на Диоклециан. въ то врѣма цѣсарствовавшоу магнмнианоу. прнде прѣмѣнникъ въ аскланида мѣсто С 15.19; еже вѣстъ н о блаженѣмъ нрнен епискоупѣ еремнскеаго града. кротостн радн лнхѣа. н еже о божнн доброговѣннн. дѣлзи оутвѣрдн нареченое. постигъшоу во голенню. еже вѣстъ прн дноклнтнианѣ н магнмнианѣ црн С 252.16. 2. Максимиан – цариградски патриарх [431–434 г.]. Пр. на 20 ноември: мѣа тѣ н стѣнѣ оцъ на х. архппъ звнвшнх црн градѣ. максимна прокла. анатонаѣ (!) н ѳенада. н стѣ глгора (!) новаго чѣтворѣ А 127а 27; мѣ. тѣ. к. стѣхъ оцъ максимнѣна У Па 9. Изч.

А, У, С. Гр. Μαξιμιανός. Вар. максимнъ.

Нѡб. Срв. Максимилиян ЛИ СтИл, РЛФИ.

максимъ, -а м. ЛИ. 1. Максим – христианин, умрял мъченически заедно с Теренций, Помпий и др. в Африка по времето на император Деций [249–251 г.]. Пр. на 10 април. н се слзшавъ князъ възвѣснѣв са. повелъ терентниа н африкана. магнма же н помпниа. въ възтрьнѣ тьмницѣ вѣрѣштн С 177.13–14; мжѣна же възвѣша сватаа. терентнн н африканъ. магнмъ же н помпнн. н дружнна нхъ прн цроу н томнтелю. декна. н оуалерна С 185.15–16. 2. Максим – управител или съдия, споменат в житието на св. Кодрат. магнмъ князъ рече С 102.11. Изч.

С. Гр. Μάξιμος.

Нѡб. Максим ЛИ, Максима ж. ЛИ, Максимов ФИ СтИл, РЛФИ.

мала нареч.

мала не. Гр. παρὰ μικρόν, παρ' ὀλίγον, παρὰ βραχύ, μικροῦ δεῖ. Едва ли не, без малко, за малко. мнѣ же мала не подвижасте са носи. мала не пролнша са стопзи моа СП 72.2; мала не съконьчаша мене на землѣ СП 118.87; поврзъзъ же н за възнѣ дастъ вонномъ вестн. такоже мала него не оудавнтн С 137.12. Изч.

СП, С.

Нѡб. Ѳ.

малахен, -я м. ЛИ. Малахий – последният от дванадесетте „малки“ пророци. Пр. на 3 януари. фрпитоу же малахеюу слзѣвстоуѣштю бѣи. н глѣштю. н женѣ юности твоѣа. да не оставнши. нъ аште. (.)ззневнавдѣвъ отъпоустнши. н покритъ нечѣстѣе на та. глетъ гѣ. такожде стѣ дѣлѣ. н блаженѣ оцн съ стѣимъ закономъ отънѣдѣ. велье н сѣлоуто. таковое посѣжденъ рекъше велью испѣтанью. н поштенью се съподовнша К 2в 14. Изч.

К. От гр. Μαλαχίας.

малеленлѣвъ прил. притеж. от ЛИ. Малелеилов, който се отнася до Малелеил – един от прадедите на

Христос. и тѣ бѣ нѣзъ вко-тремъ десатемъ лѣтъ научнама. снѣзъ сѣи вко-мь-ннмъ бѣ. иосифовъ. ианевъ ... малеленаевъ. канновъ *М Лк 3.37 З. Изч. М, З. Гр. τοῦ Μαλελεῖλ. Срв. евр. mahälalêel. Вар. малелелевъ.*

МАЛЕТЪ ВОЖ: МАНАНТЪ.

мало нареч. 1. За място, разстояние — малко, недалеч. и прѣшедъ мало паде на земан. и молѣбаше са да аште възможнo естъ мнмо ндетъ отъ него часъ *М Мк 14.35 З. Срв. Мт 26.39 М, З, А; възлѣзъ же въз едннъ отъ корабницю нже бѣ снмоновъ. молн н отъ земля отъстѣпнтн мало М Лк 5.3 З, А, СК.* 2. За време — кратко. не можевъ оубо вѣровати въз чловѣка. нже мало пожневъ оумираетъ *С 258.12; по томъ же мало дьннн нштнн кто. по овзичаю проса хлѣба. вѣдзи мѣсто кде жнветъ сватъин савннъ. прншедъ глагола безакннннкомъ С 145.19.* 3. За неопределено, но малко количество — малко. тогда гла оученннкомъ свонмъ. жатва оубо мзнога. а дѣлатель мало *М Мт 9.37. Срв. Лк 10.2 М, З, А; коль жъзка врата н тѣснъ пѣтъ вѣводан въз жнвотъ. и мало нхъ естъ нже н обрѣтайтъ М Мт 7.14 З, А; и гла нмъ нс. колнко хлѣвъ нмате. онн же рѣша. ж. н мало рзвннцъ М Мт 15.34 З, А, СК; трасомъ же да възкоучнтъ подъ вевѣръ. мало кашница *СЕ 44а 22; мѣ нѣ тѣамѣ вевѣ. да вкоучн мало. звѣздаж оузьрѣвъ *СЕ 46а 20; стѣа же нчуланнн млосеръ-довавзшн възъ водъи мало С 3.23; молаштоу же са нмоу. дондоша на село да почннйтъ мало С 18.4-5; помнлоучн ма раве бѣ възшннааго иако много погоучнхъ. а мало мн нсн далъ С 120.12; онн же мал (вм. мало, Север., с. 201, бел. под линия) радн-взше о томъ. н оувѣштаннн т(!) нн въз кжнж же намѣннвзше рѣша С 201.27. мало чнсломъ. Гр. βραχεῖς ἀριθμῶ. Малко на брой. зане вѣшна мало***

числомъ. немноси прншельци въз неи *СП 104.12.*

мало еанко. Гр. μικρόν ὄσον ὄσον. За твѣрде кратко време. (еще во мало еанко градетъ прндетъ н не (з)амоудѣтъ *Е 9б 6.*

потомъ мало. Гр. μετὰ μικρόν. След малко. н потомъ мало дошедъше воннн. стаща прѣдъ воневодж *С 146.19. М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С, Р, МЛ. Гр. μικρόν, ὀλίγον, ὀλίγος, ὀλίγοι, ὀλίγα, βραχύς, βραχύ, τίς. Нѣб. мало гуал. ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ДА. Срв. малко ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.*

маловременнъ, -знн прил. Който трае, продѣлжава кратко време, краткотраен, кратковременен. тѣгда лн нмѣннн радн н чловѣцьскзи похвалзи. н маловременнъннла сластн. подвнздахъ са. а нзннн колнко пауче небесънааго радн цѣсара *С 63.12-13; вѣроуан въз ма аште оумьреть жнвъ вѣдетъ. дрвзданте не вонте са нхъ мжкъ. маловременннн во сжтъ С 75.26-27; възтъ нѣкзнн отъшзльць ... нменемъ наквѣвъ. н съ маловременннааго сего жнтѣа соучетнааго отъврзгъ са. жнве нѣ въз коен пештерѣ еѣ лѣтъ С 514.8. // Който живее кратко време, който е обречен на изчезване; смъртен. въз красочуете са златомъ. азъ же кръстомъ. въз чаете вндѣтн кназа маловременнн. азъ же чанж цѣсара вѣчънааго С 19.23. С. Гр. πρόσκαιρος.*

Нѣб. маловременен *остар. ВА, ЕтМл.*

маловѣръ, -а м. Неверник, она който не вярва, който се съмнява, маловерен. авне же нѣзъ простеръ рѣкж ятъ. и гла емоу маловѣре по чьто са оучоумьнѣ *М Мт 14.31 З, А, СК; аще же сѣно селзное дзнсезъ сжштее. а оутрѣ въз огнь вьметомо. бѣ тако (w)дѣтетъ. кольмн пауче васъ маловѣрн М Мт 6.30 З, А, СК. Срв. Лк 12.28 М, З; и гла нмъ чьто страшннн есте*

маловѣрн *М* Мт 8.26 З; разоумѣвъ же не рече. чѣто мѣсанте въ себѣ маловѣрн. чѣко хлѣвъ не възасте *М* Мт 16.8 З. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. ὀλιγόπιστος.

Неб. Срв. маловѣрен ВА, ЕтМл, ВТР, АР; маловѣрие ср., маловѣрец л. ОА, ЕтМл, АР.

малогодънъ, -ѣн *прил.* Краткотраен, кратковременен. мрътвомъ же капнштемъ не кланѣиѣ са. бѣсѣ не боиѣ са. ни тебе нмѣштаго малогодънѣиѣ власть *С* 115.22. *Изч.*

С. Гр. ὀλιγόχρονιος.

Неб. малогоден остар. ЕтМл. Срв. малогодишен ВА.

маломощь, -н *л.* Недѣгав, сакат, немощен човек. нѣ егда творшии пнрѣ. зовн ннштаѣа маломощн. хромѣ слѣпѣи *М* Лк 14.13 З; доврѣа ти естѣ маломощнѣиѣ въ жнвотѣ възнннн. неже овѣ рѣцѣ нмѣштю нти въ кеонѣ *М* Мк 9.43 З; аще естѣ имѣѣа. да подастѣ цркви. аи маломощн *СЕ* 44б 4; тѣ же блаженѣи гнргорнн. кег'да сѣдѣаше въ хѣзннѣ своен. н нсааше. прнде кѣ немочу маломощтѣ. мола н н глагола *С* 119.28; н дастѣ маломощн ѣ златнцѣ *С* 120.7; прнде тѣ же маломощтѣ кѣ блаженочоумочу гнргороу глагола *С* 120.9; повелѣ сакеларочу своеночу въ кедннѣ дѣнѣ. кедноѣи прнвестн бѣ маломощн. на трапезѣ своѣи да овѣдоуѣтѣ сѣ ннмѣ *С* 121.9. *Изч.*

М, З, СЕ, С. Гр. ἐνὸπρὸς, куλλός, πτωχός. Вар. маломощтѣ, маломощтѣ.

Неб. Срв. маломощен 'слабоумен' ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл.

маломь *нареч.* Недалече, близо, на малко разстояние от нещю. како аи сѣповѣдѣ аже прн насѣ вѣнѣца нсплете себѣ слѣзънѣннмѣ точеннѣмѣ. нхѣже танноѣе дожн н до нзннѣа прѣвѣивадтѣ дѣло. въ пештерѣ ѣже маломѣ отѣстоѣаше отѣ хѣзннѣи нею *С* 274.19. *Изч.*

С. Гр. βραχύτατος.

Неб. Ø.

малословие, -ѣа *ср.* Краткост, сбитост на речта, краткословие. мала ноужда дѣнѣсѣ кѣ вашен любѣвн сѣвѣштатн ... нѣ кѣлма ноуждѣна малословѣа дѣнѣсѣ внна *С* 405.13. *Изч.*

С. Гр. βραχυλογία.

Неб. Срв. малословен остар. ВА.

малосъпанье, -ѣа *ср.* Кратѣк сѣн, недоспиване. тѣснѣхѣ же тѣхѣ вратѣ. ѣ скрѣвѣнадо пѣтн. се сѣтѣ дѣла дѣлканнѣе жаданнѣ ... малосъпаннѣе *СЕ* 69б 23. *Изч.*

СЕ. Вар. малосъпаннѣе.

Неб. Ø.

малочисленъ, -ѣн *прил.* Малоброен, оскѣден, незначителен по количество [*прен.*]. малочисленѣа бо бѣ благодѣтѣ. распа са хнстосѣ н прнсно пнтѣемн ксѣмѣ. н насѣштѣнѣште са пакѣи проснмѣ *С* 429.1. *Изч.*

С. Гр. ὀλιγόμετρος.

Неб. Срв. малочислен ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, ВТР, АР.

малухъ, -а *л.* *ЛИ.* Малх – слуга при първосвещеника Каиафа [Каяфа]. снмонѣ же петрѣ нмѣи ножѣ нѣвалѣче н н оударн архнереова раба. ѣ оурѣза емоу оухо десное. бѣ же нма равоу малухъ *М* Йо 18.10 З, А, СК. *Изч.*

М, З, А, СК. Гр. Μάλχος. Срв. евр. melek 'цар', Malluk [1 Цар 6.29], mal'ak 'ангел'.

Вар. мал'ухъ, мель'ухъ.

малъ, -ѣн *прил.* 1. Малѣк, неголям [*по рѣст, размер и под.*]. ѣ нсааше вндѣтн нѣа кѣто естѣ. ѣ не можааше народомѣ. чѣко тѣломѣ малѣ бѣ *М* Лк 19.3 З, А; се море великое пространое. тоу гаднн имѣже нѣстѣи ѣсла жнвотѣнаа малаа сѣ великѣимн *СП* 103.25; въ то же врѣмѣ гнргорнн нанѣзнѣнѣнѣскѣнн епнскоупѣ. възнѣтрѣ въ градѣ въ малѣ цркви сѣборѣи творѣвѣше *С* 198.4; сѣтворн паннѣж зѣло малѣ. на прннманнѣе дѣждѣнѣнѣхѣ водѣ *С* 549.13; н рече слово просто. велнкомѣ глагомѣ. гн воже даждѣ нмѣ водѣ. н коуп'но сѣ словомѣ облачѣцѣ малѣ ѣвн са надѣ

народомъ С 568.17. 2. Малък, незначителен [по количество, по степен]. не во мала мога сж беззаконья С 588.10; чесо ради рзци мн. коиж винзи нмзи. лн малж. лн великж прѣдаше оучителъ К 4а 38. 3. Непродължителен, кратък [по време, времетраене]. рече же н нсз. еште мало врѣма сз вамн есмз. и ндѣж кз пославзшюмоу ма М Йо 7.33 З; вѣдѣ днѣ его мали СП 108.8; она же идѣшн помалѣа вѣ малз ѹасз н потомз наѹа крнѹатн С 516.4; вратз нѣкто прншзdz вѣ роѹвж. прѣвзи оу него годз малз С 289.29. 4. Малък на години, млад. н понмъ н стѣн старѹа. нде вѣ малзйн сзйнз. нже вѣ тзгда вѣ манаствирн С 553.27; н давнда радн реченое. јако малз оставьенз взи пастн овьца С 546.15. 5. Прен. Прост, обикновен, неизвестен, скромн [за човек]. отзвѣштатвз црз речетз нмз. амннз глѣж вамз. понеже сзтворнсте еднномоу отз снхз малзихз братрз монхз мьншнхз мьнѣ сзтворнсте М Мт 25.40 З, А, СК. Срв. С 341.15. 6. Като сзщ. а) малнн. *м. мн.* Гр. οἱ μικροί. Неизвестни, обикновени хора. и нже аще сзблззннтз еднного отз малзихз снхз вѣроѹнштннхз вѣ ма. добрѣе емоу естз паѹе. аще овложатз камень жрзновзнзи о взнн его. и вѣврзгжтз. и вѣ море М Мк 9.42 З. Срв. Мт 18.6 М, З. б) мало, малое *ср. ег.* Гр. ἐλάχιστον τὸ ὀλίγον. Нецо малко, незначително. вѣрзнзи вѣ малѣ н вѣ мзносѣ вѣренз естз. и неправзdzнзи вѣ малѣ н вѣ мьнозѣ неправзденз естз М Лк 16.10 З, А, СК; лоѹѹе малое праведннкоу. паѹе богатства грѣшнзнхз мьнога СП 36.16; н сѣавз. ождакетз прншедзшн жатвѣ наплннтн гоѹмно. отз маллаго оногѣ еже вѣсѣа. надежда радн него нже нмѣ кз христосоу С 266.7.

наковз малзйн. Гр. Ἰάκωβος ὁ

Μικρός. Яков Малкият. Родственник на Христос. Първият епископ на Ерусалим и автор на едно от апостолските послания. Пр. на 23 октомври. вѣахж же н жензи нздалече ззрашта. вѣ ннхзже вѣ н марнѣ магдалиннн и марнѣ нѣкова маллаго М Мк 15.40 З.

мало ѹѣтѣ. Гр. ἐλάχιστον, βραχύ τι, μικρός τις. Малко, малко нецо, поне малко. аште оѹбо нн мала чесо можете ѹзто ° проѹннхз печете са М Лк 12.26 З; оѹмьнлз и еси маломз ѹимз отз днглз. славож н честьнж вѣнѣѹалз н еси СП 8.6; распротрѣте оѹбо молж взи са ваша оѹмзи. н сѣ тнхостнж прннмѣте хоѹдаа мога слова. да мало ѹто отз ннхз оѹспѣшенья прннмете С 498.21–22.

вѣ малѣ. а) Гр. μικρόν, παρὰ μικρόν. След малко, не след много време, подир малко, скоро. вѣ малѣ н к томоу не внднте мене. н пакзи вѣ малѣ н оѹзрнтѣ ма М Йо 16.16 З, А, СК. Срв. Йо 16.17 М, З, А, СК; Йо 16.19 М, З, А, СК; ѣко аште не вѣ гѣ помоглз мнѣ. вѣмалѣ вѣселла сѣа вн вѣ адз дѣша моѣ СП 93.17. б) Гр. πρός βραχύ. За малко време, за кратко, непродължително. ѣкоже во н грѣхз вѣкоѹшенемъ. ѣко сладокз естз нз послѣдъ горзѹѣе злзѹн обрѣтаетз са. тако н покаанзнзи постз. вѣ малѣ авлѣетз са прнскрзвенз. нз вѣ вѣкзи радостьнзнн плодзи подаетз СЕ 69b 8; вѣ вѣ малѣ оѹсзпѣ и сзпаштаѣа отз вѣка. отз аддама вѣскрѣси К 12b 7. Срв. С 448.7. на малѣ. За малко време, за кратко. н ставн а на малѣ да вѣшнѣа не вѣлѣзлн С 555.13.

прѣжде мала врѣмене. Гр. πρός βραχείως [вар. πρός βραχείος]. Преди малко. даждз мн тѣло ꙗсово. омраѹшлага слнпце прѣжде мала врѣмене С 454.10.

на малѣ продаятн. Гр. ὀλίγου

πλρόςκω. Продавам евтино. поучто
щце на малъ продаешн. невесе н
земнаго творьца. еже на дланн
носнтъ въсе С 425.15.

по малоу. а) *Гр.* πρὸς μικρόν, βραχύ.
По малко, в малко количество. аже
подавъ н оученнома свонма по малоу
С 300.27; идѣвъше оубо отъ въсего нъ
по малоу С 274.6-7; по малоу бо
пниста С 548.2. б) *Гр.* κατὰ μέρος,
κατὰ μικρόν, κατὰ βραχύ. Бавно,
постепенно. расхождаше са по
малоу тъма С 110.26-27; аѣторасъ
по малоу на възотъ възходашн дон-
де до стропа С 300.22; нзи по малоу
ведзи а. н божьствънзймн напалаа
пнтн. плодonoсцствовати подобьно
зъванна. съсждаше С 280.2. в) *Гр.*
μετ' ὀλίγον. Малко след това, скоро.
пожндн ... н ... по малоу обратешн
нштемюму отрѣшенне С 315.22.

по малъ [часъ]. *Гр.* μετ' ὀλίγον, μετὰ
μικρόν. След малко, след кратко
време, наскоро. поучто вѣ прослъзнтн.
ежеже по малъ хотъ въставнтн С
316.6; тауе по малъ часъ глагола
цѣсаръ къ влаженоуоуму С 194.28.
М, З, А, СК, В, ЗП, СП, СЕ, К, С. *Гр.*
μικρός, ὀλίγος, ἐλάχιστος, μέτριος, οἰκτρός,
πλός.

Неб. мал *остар.* и *диал.* ОА, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. *Срв.* малък ОА,
АК, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Мала
ливада *МИ*, Мала лавра *МИ*, Мали бряст
махала *МИ*, Мало бачище *МИ* ЙЗах,
Кюст.кр.; Малино герен *МИ*, Мала рупчо-
вица *МИ* ЙЗах, Кюст.кр.; Малите уши
МИ, Мали присой *МИ*, Мальовище *МИ*
СтМл, МНСрМ; Мала Кутловица *МИ*,
Мала Раковица *МИ*, Мала църква *МИ*,
Мали Вочуш *МИ*, Мали Върбовник *МИ*
СНМВ; Малин *ЛИ*, Малина ж. *ЛИ*,
Малинов *ФИ*, Малиновски *ФИ*, Малуш
ЛИ, Малуша ж. *ЛИ* СтИл, РЛФИ.

МАЛЪЖЕНА, -оу *м.* Само дв. Съпрузи.
лютѣ вж (... ома). (малъжена, *Гошев*, с.
109, *бел.* в *Индекса*) ѣже не съхра-
нн()те ложа несквр()на Р V 3.12. *Изч.*
Р.

Неб. Ø.

МАЛЪЗИ *нареч.* Малко, в малка степен.
не вѣдѣвзи же сътворъ же достоннаа
ранамъ вьень вѣдетъ малъз *М* Лк
12.48 З; оузървѣвъ аьва съпашта. ма-
лзи оубоиа са С 292.26; тъгда
влаженън нсакин осклабневъ са малъзи.
рече цѣсару С 195.26; сжштоу бо
вванкоуоуму отъцоу въ хъизнѣ н
моантѣж теораштоу къ богъ. въздрѣ-
ма са н оуцънж малъзи С 275.22.

ПРѢЖДЕ [*прѣдн*] **МАЛЪЗИ**. Преди мал-
ко, преди известно време. он' же
рече яко не нматъ паннунца водзи
никакоже. н то само оуншташе братъ
якоже прѣжде малъзи свонма ржкама
самъж тж оставъшж водж. прншед-
шнмъ к нѣмоу странънзймъ прннесъ С
549. 26; ежеже бо прѣди малъзи вндѣ-
аше маатзи ковома. н врадъвнж те-
шема. то того нзинна поставнаъ неш. н
бога н нарчешн С 161.28-29.

ПРѢДЪ **СНМЪ** **МАЛЪЗИ**. *Гр.* πρὸ βραχείως.
Малко преди това. нзинѣ въземн
възлювыеннче. егда прѣдъ снмъ ма-
лзи некааше тзи ськазанна реченмоу.
егда бо доухомъ рзгнѣва са. тъгда
н молн са С 317.1-2.

ПО **ТОМЪ** **МАЛЪЗИ**. След малко. прн-
шъдъ же потомъ малъзи прѣподобънън
патрнкъ епѣз. н цѣловавъ стлаго не
оврѣте ключате С 552.2.

МАЛЪЗИ **ГЛАГОЛА**. *Гр.* μικρολόγως. Кой-
то говори пестеливо. поучто малъзи
глагола мало даешн отъ мнра сего
С 87.23.

М, З, СЕ, С, Р. *Гр.* μικρόν, ὀλίγος [*вар.*
ὀλίγος], σμνόν.

Неб. Ø.

МАЛЪЧКО *нареч.* Малко. трасомъзи же
да въкоуентъ подъ вечеръ. мало
кашнца. а водзи третъен день да
малечко *СЕ* 44а 24. *Изч.*

СЕ. *Вар.* малечко.

Неб. малечко *диал.* НТ, ЕтМл, ДА.

МАМАНТЪ, -а *м.* *ЛИ.* Мамант – хри-
стиянин от Пафлагония, умр. мъ-
ченически в Кесария Кападо-

кийска по времето на император Аврелиан [270–275 г.]. Пр. на 2 септември. Мѣца сѣп̄ б̄ стад̄ мѣка маманта А 113d 24; (п)ама(тѣ. ст̄)го оѣца нашего ноа̄н̄ поустѣзѣнѣнка. н̄ ст̄го (ма)манта. н̄ (п)авла новаго Е 23б 6–7. Изч.

А, Е. Гр. Μάμας, -αντος.

МАМОНА, -ѣ *м.* Древносирийски бог на богатствата, олицетворение на сребролюбието и алчността. не можете б̄оу работати. н̄ мамонѣ М Мт 6.24 З, А, СК. Срв. Лк 16.13 М, З, А, СК; аще оубо въ неправеднѣмъ мамонѣ вѣрнн не възисте. въ истиннѣмъ. къто вамъ вѣрж нметъ А Лк 16.11. Изч.

М, З, А, СК. Гр. Μαμωνᾶς.

Нѣб. мамон ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, ПРРОД.

МАМОННЪ прил.

МАМОННА неправѣда. Гр. ὀδίκη τοῦ Μομωνᾶ. Мамонина неправда [богатство, спечелено чрез неправда]. и азъ вамъ глѣж сътворите севѣ дроугъи отъ мамонннѣи неправѣдъи. да егда осждѣте прннмжтѣ въи въ вѣчъннѣна кровъи М Лк 16.9 З. Изч.

М, З. От гр. Μαμωνᾶς.

Нѣб. Ѳ.

МАМЪНЪ *вж.* амонъ.

МАМЪРННСКЪ, -ѣн *прил.* от *МИ*.

ДѢВЪ МАМЪРННСКЪ. Гр. ἡ δρῦς Μομρῆ. От евр. mēšgē Мамрѣ. Дъбравата Мамрѣ, Мамбриевите дъбове – местност край Хеврон, където според легендата се заселили Авраамовите потомци [днес град Nagan Ramed el-Nadil араб.] [Бит 13.18, 18.1]. ꙗ̄ б̄же. бл̄гвнѣн̄. жр̄твѣж дѣрамѣж. подъ дѣбомъ мамъврннскѣмъ СЕ 15б 5–6. Изч.

СЕ.

МАНАСН[Н], -ѣ н̄ **МАНАСНѣ**, -ѣ *м.* *ЛИ*.

1. Манасий [Манасия] – старозаветен патриарх, най-възрастният

син на Йосиф; в случая се касае за образуването от неговите потомци племе Манасиево. мон естѣ галаадъ н̄ мои естѣ манаси СП 59.9. Срв. СП 107.9; прѣдъ ефремомъ и веннѣминомъ. и нмасию (*погр. вл.* манаснѣ, *Север.*, с. 107, *бел. под линия*). въздвигнѣ силж твоѣж и прѣдѣ да нъи спѣши СП 79.3. 2. Манасий [Манасия] – юдейски цар [687–642 г.]. незекиѣ же родѣ манаснѣж. манасн же родѣ амоса А Мт 1.10 СК; поучто не съвѣштаваасте са на манаснѣж негда несанѣж пнлож прѣтнрааше С 396. 30–397.1. 3. Манасий – име на монах, познато само от надпис. ꙗ̄н помѣлоуѣн м(а) манасн̄ ѣнъж *И*. Изч.

А, СК, СП, С, *И*. Гр. Μανασῆς от евр. Menaššeh. Вар. манаси(н).

Нѣб. Манаси *ЛИ*, Манас *ЛИ*, Манасия *ЛИ*, Манасиев *ФИ* СтИл, РЛФИ.

МАНАСННЪ *прил.* *притеж.* от *ЛИ*.

Манасиев, който се отнася до юдейския цар Манасий [Манасия]. б̄же сп̄е нашъ. давън̄ отъпоуценне грѣховъ ... и молнтѣж манасннѣж. покданнемъ прнемъ. тѣи самъ раба твоего сего ... прннм СЕ 75б 11. Изч. СЕ. Гр. тоῦ Μανασῆ.

Нѣб. *вж.* при манасн[Н].

МАНАСТЪРЪ, -ѣ *м.* Манастир. оученици же него печалоуѣштѣ сн. възвратнша са въ манастиръ С 209.12; н̄ тѣж кемоу твораштѣ слоужѣж. сълоучн са граднн манастиръ отъ лавръи на съверъ. на прннманне тоу новопрнходаштнхъ нъ мнра. ур̄знорнзъчъскѣж нестнѣж С 284.13–14; а прѣжде патрнаршѣства цр̄знорнзъчъ бѣ въ манастирн. ст̄ладо апостола андреа С 119. 19; мѣсаца марта̄ ла. жнтнне ст̄ладо ѡвана епнскоуѣпа мьуалнѣладо. моностира отца нашего савъи С 278.10.

ВЪ манастиръ нтн. Отивам в манастир, ставам монах, приемам монашеството. аще которъи вѣлорнзець. скжпостн радн клзнетѣ. лютѣ ч̄ко. да

дастъ ннцннмъ нмѣнне свое. н шедъ въ манастирь да пбѣтъ *СЕ 104a 15.* обьщнн манастирь. *Прев. гр. κοινόβιον.* Манастирско помещение, в което пребивавали новоподстриганите монаси. вълѣзн въ обьштнн манастирь. нждеже ваште братна кестъ *С 170.4.*

СЕ, С. Гр. μοναστήριον, λαύρα, κοινόβιον, ἀσκητήριον, ὁ κυριακός [вар. μονία], ξενοδοχεῖον. Вар. монастырь, манастирь.

Неб. манастир ОА, ВА, АК, НТ, Джов, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* Манастир МИ ЙЗах, Кюст.; Манастирище МИ ЙЗах, Кюст. кр.; Манастирът МИ ГХ, МИМ; Манастира МИ ЙЗ, МИПан; Манастирчето МИ, Манастирци МИ ЙЗ, МИП; Манастирица МИ СНМБ.

Манастирьскъ, -зйн прил. Манастирски, който се отнася до манастир. аще к'то отъ манастиръскъна цркви. токзмо ч'то оукраде. ж лѣ да пбѣтъ о хлѣбѣ о вѣ *СЕ 103b 12;* вьсе сзконьубадаше послоушаннне. стронтехѣ же н прокзихъ отьць. сз вьсѣмь пооуштанинемь н сьмѣренннмъ слоужа. водѣ отъ потока възносѣ вара дѣлаиштннмъ. н работаѣ нмъ въ каменнн. н въ прокзихъ слоужьбахъ ззданна. възнегда манастиръскаѣ штоуждекръзьмннца зздааше са *С 284.5;* влаженнкъ оубо сава того прннмъ. прѣда н стронтею манастиръскоуоумоу *С 283.13;* трьмь оубо лѣтомъ коньубавшемъ са. поржчено немъ възстъ манастиръское стронтедьство *С 285.23;* тн тако въ лаврѣ жнтн. манастиръское оуправьеннне нскропзгьтнѣ наоучнвзшемъ са *С 284.18;* ѣкоже цвѣтѣцъ прѣдъзвараетъ прѣдъ овоштемъ. такоже н манастиръское жнтнне. отъходънаѣго варѣетъ *С 284.23. Изч.*

СЕ, С. Гр. τῆς λαύρας, κοινοβιακός. Вар. манастирьскъ.

Неб. манастирски ОА, АК, НТ, НГер, ЕтМл, БТР, АР. *Срв.* Манастирско МИ СНМБ.

манна, -зи жс. Манна – според старо-заветните предания храната, която е била дадена на евреите от небето по време на тяхното пребиваване в пустинята. отъцн нашн ѣса манънж въ поустъинн *М Йо 6.31 З, А. Срв. Йо 6.49 М, З, А;* сь естъ хлѣбъ сзшедъзи снбсе. не ѣкоже ѣса отъцн нашн ман'нж. и оумьрѣша. ѣдан хлѣбъ сз жнез вѣдетъ въ вѣкъ *М Йо 6.58 З, А;* нмѣаше пръзваѣ скнннн. оправданне слъжъвѣ ... въ ненже стамна злата нмащн маннж *Е 29a 7;* ї одъждѣ имъ мана ѣсти. ї хлѣбъз невесънъзи дастъ имъ *СП 77.24. Изч. М, З, А, Е, СП. Гр. μάννα. Вар. мана, манъна.*

Неб. манна *остар.* ОА, ВА, АК, БТР, АР, РРОДД.

мановенне, -ѣа ср. Указание, знак. дръжавѣ законнѣж. црстене бжнемъ мано(...) нмше ревннтеле прав(...)рѣ възст(е) *Е 5a 4. Изч.*

Е. Гр. νεῦμα.

Неб. мановенне *остар.* ОА, ВА, Джов, РРОДД.

маньтннца, -ѣа жс. Мантия, наметка, връхна дреха [образно]. вѣрѣ нѣ сь. одѣтетъ са въ маньтннцѣж незълобью *СЕ 97a 17–18;* въ ньже образъ облѣчѣ са. снлоиѣ твоениѣ. рнзѣ же правѣдѣ пособоуѣа ... ѣ маньтннцѣж одѣнне не-нстѣлабнью одѣѣа са *СЕ 99a 12. Изч. СЕ. Гр. πολλίον, περιβάλαιον.*

Неб. Срв. мантича 'част от женска носия' *gual.* ДА; мантия ОА; манта, мантичка 'престилка' *gual.*

марнннъ прил. притежс. от ЛИ.

1. Марин, който се отнася до Мария – съпруга на Йосиф и майка на Христос; Богородица. наковъ же родѣ осифѣ мѣжа марнннѣ. нз неѣже родѣ са нсѣ. нарицаемън хѣ *А Мт 1.16;* жена ... сзпасена же бѣдетъ прнжнтъемъ чадъ. кзймъ же прнжнтъемъ чадъ. не прнжнтннемъ лн чадѣ марннѣ *С 482:26–27.* 2. Маринн,

който се отнася до Мария Магдалина – една от мироносиците. Бѣ же единъ бола ладаръ, отъ вѣтанна грядъца марнна ... і мартъ сестры *М Йо 11.1 З, А, СК, Н. 3.* Мариин, който се отнася до Мария Антиохийска – малко познатата мъченица от първите векове на н.е. *Пр.* на 29 май. марнна глава н рѣка антхохнискъна *П₄*. *М, З, А, СК, Н, К, С. П₄*. *Гр.* τῆς Μαρίας. *Вар.* марнѣ, марнѣ.

Нѣб. Мариин *остар. и диал.* ВА; Марин. *Срв.* Марино *МИ*, Марина могила *МИ XX, ЛИМР*; Марийната *МИ ЙЗ, МИПан.*

марнна, -ѣ жс. ЛИ. Марина – име, познато само от надпис. в(о)же тн помощ марнне(!) правъ тн вѣштаа *РН₂. Изч.*

РН₂. Гр. Μαρίνα.

марнѣ, -а м. ЛИ. Марин – име на христианин, който издигнал в Комана църква в памет на мъченика св. Василийск. н създал ъмоу цркъзѣ марнѣ кто кръстнианѣ въ команѣ *С 23.21. Изч.*

С. Гр. Μαρίνς.

Нѣб. Марин *ЛИ* ОА, НПер; Маринчо *ЛИ*, Марина *жс. ЛИ*, Маринов *ФИ*, Маринчев *ФИ*, Маринков *ФИ*, Мариновски *ФИ* СтИл, РЛФИ; Маринковица *МИ*, Маринкова махала *МИ*, Маринковци *МИ ЙЗах, Кюст. кр.*; Маринчов връх *МИ*, Маринчовото *МИ* ИД, МНЛом; Маринов мост *МИ*; Мариново *МИ*, Мариньово *МИ ГХ, МИМ.*

марнѣ, -а м. ЛИ. Марис [Мар? Марин?] – име на христианин, умр. мъченически заедно с Йона, Варахисий и др. [около 326 или 330–331 г.] в Персия по времето на Шапур [Сапор] II [309–379 г.]. *Пр.* на 28 март. сватънмъ же мъченикомъ затворенъмъ въ тъмницн. нмена сѣтъ сн. заннфас. ладаръ ... марнѣ *С 256.13*; съконъчавъшнѣхъ же са сватънѣхъ. нмена сѣтъ сн ... авнѣв. марнѣ. марнѣ *С 271.7. Изч.*

С. Гр. Μάρης. *Вар.* марис.

марна, -ѣ жс. ЛИ. 1. Мария – съпруга на Йосиф и майка на Христос, наречена св. Богородица. *Пр.* на 9 декември [Зачатие на св. Ана]; 8 септември [Рождество Богородично]; 21 ноември [Въведение Богородично]; 25 март [Благовещение]; 26 декември [Събор на св. Богородица]; 15 август [Успение Богородично]; 2 юли [Полагане ризата на св. Богородица във Влахерна]; 31 август и 12 април [Полагане пояса на св. Богородица]. і рече марнѣ. велнчнтъ дша моѣ гд *М Лк 1.46 З, А, СК*; і рече ен днѣлѣ. не вон са марнѣ *М Лк 1.30 З, А*; рождѣство бѣа н прнснодѣвѣзи марна *Е 256 13*; та молнмъ ... спа нашего нсѣа ... въплѣцьшадго са отъ стѣдго дхѣ. іъ марнѣ славѣнѣна. н прнснодѣвѣзна брѣа *СЕ 61b 20*; днѣлѣ марнѣ. матери хѣѣ. рождѣство его благовѣствова *К 14a 4. Срв. С 451.18.*

2. Мария – съпруга на Клеопа и майка на Яков Мали и Йосия [у Мт 'другата Мария']; една от мироносиците [сестра на св. Богородица? Според някои марианолози у Йо 19.25, Мт 27.56, 61 и Лк 24.10 става дума за четири лица: Богородица, сестра ѝ, Мария Клеопова и Саломия]. *Пр.* в Неделята на мироносиците. стѣѣхъ же прн крѣтѣ нсѣѣ матн его н сестра матере его. марнѣ клеопова *М Йо 19.25 З, А, СК, Б*; бѣ же тоу маѣ магдалѣнн. і друугѣѣ марнѣ сѣдѣащн прѣмо грѣвоу *М Мт 27.61 З, А*; въ ннѣхъ же бѣ марнѣ магдалѣнн і (ма)марнѣ нѣко-влѣ н оснн матн. і матн снѣвоу зѣведевоу *М Мт 27.56 З, А. 3.* Мария – известна още като Мария Магдалина – сестра на Марта и Лазар, възкресен от Христос. *Пр.* в Неделята на мироносиците. марнѣ во владѣнѣѣ чѣстѣ нзѣѣра. ѣже не отънметъ са отъ неѣа *М Лк 10.42 З, А,*

СК; бѣ же марнѣ поназавъшнѣ гѣ му-
роѣж. і отъръшн носѣ власъи свонмн.
еѣже братръ ла(за)рь волѣаше М Йо
11.2 З, А, СК; марнѣ же стоѣше оу
гроба вѣнѣ плаѣжштн са М Йо 20.11
А. 4. Мария – сестра на св. Йоан
Мълчаливи [Саваит]. сѣлоучн са
мѣжоу сестрѣи него марна. паснннкоу
нарнцаѣмоу, стронти рамѣнѣскѣ власть
С 281.21; марнн ... оѣже оѣмъръшн
С 282.1

М, З, А, СК, Б, Н, Е, СС, СЕ, К, С. Гр.
Маріа, Маріаѣ. *арал.* marjam *от евр.* mir-
jam. *Вар.* марнѣ, марѣ, марна.

Неб. Мария ЛИ ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл;
Мара ЛИ, Марица ЛИ, Маруша ЛИ,
Мика ЛИ СтИл, РЛФИ.

маркѣлъ, -а м. ЛИ. Маркел – епископ
на Апамея, умрял мъченически
около 389 г. [или 385, 395 г.]. *Пр.*
на 14 август. авѣо гѣ стѣго сшнѣка
маркеѣла еѣпа А 152а 9. *Изч.*
А. Гр. Μάρκελλος.

маркнанъ, -а м. ЛИ. 1. Маркиан –
християнин от Икония, умр.
мъченически в Кападокия около
258 г. *Пр.* на 13 юли. ѣца нѣо ѣ.
стѣго ѣка маркнана А 150б 22.
2. Маркиан – християнин-войн,
умр. мъченически заедно с Ни-
кандър в Доростол [дн. Силистра]
около 303 г. или по времето на
имп. Галерий Максимиян [305–
311 г.]. *Пр.* на 8 юни. [За мъче-
ници със същите имена, но от
Египет – *пр.* на 5 юни]. ѣца нѣо ѣ
стѣго ѣка ннкандра маркиана А 146б
15. 3. Маркиан – нотариѣ в Цари-
град, осъден на смърт около 355 г.
с Мартирий от арианите. *Пр.* на
25 октомври. ѣца окѣо нѣд. стѣою
ѣкоу маркнана н мартоурна А 124б 5.
4. Маркиан – византийски импе-
ратор [450–457 г.]. *Пр.* в Неделя
Сиропустна и на 17 февруари [в
сѣвр. гр. месецослов и на 18 фев-
руари]. нѣ сѣропѣ. в нѣже звѣдетъ

паматъ ... благовѣрнѣима цѣрема
маркнѣноу Е 5а 1–2. 5. Маркиан –
епископ на Лампсак?, един от
150-те участници на II Вселенски
събор [381 г.]. отъ арнеѣзи же н
макѣдоѣа странѣи. елеѣсн маркнанъ
ламѣуѣскѣн н еѣфнн ефесѣскѣн. н
... прочнн С 201.17. *Изч.*

А, Е, С. Гр. Маркианѣс. *Вар.* маркианъ,
маркнѣнѣс.

маркнанъ прил. притеж. от ЛИ.

Маркианов, който се отнася до
византийския император Марки-
ан [450–457 г.]. родн са ... вѣ чет-
врѣтѣо лѣто маркнана цѣсарѣства
богомъ любнмаго С 279.3. *Изч.*
С. Гр. τοῦ Μαρκιανουѣ.

маркнанѣскъ, -ѣн прил. от ЛИ.

вѣра маркнанѣска. Гр. αἵρεσις τῶν
Μαρκιωνιστῶν. Маркианска, Мар-
кионитска вяра, ерес, която се
отнася до последователите на Мар-
кион – християнски деец [III в.] от
Мала Азия, противник на юда-
изма и на учението за човешката
природа на Христос. поставнша оубо
него на дрѣвѣ. тѣче по томъ н пресѣу-
тера конего мнтродора вѣрѣи маркианѣ-
скѣи С 141.10–11. *Изч.*

С. Вар. маркианѣскъ.

Неб. Срв. маркионитство.

маркъ, -а м. ЛИ. Марко [наричан
Йоан – Деян 12.12, 25; 13.5, 13] –
автор на второто синоптично от
четирите канонични евангелия,
сподвижник на ап. Петър [1 Пт
5.13] и ап. Павел [Кол 4.10, 11; 2
Тим 4.11; Филим 24]; прѣв алек-
сандрийски епископ. *Пр.* на
25 април. ѣца апрѣ нѣд. стѣд аѣла
еѣѣлѣста марка А 146а 1. *Срв.* СК
151а 20; конѣа лоѣ еѣѣлѣстѣ. н наѣѣа са
марко еѣѣлѣстѣ А 74с 5; аште кто
речѣтъ негда не вѣ нн вѣрѣмене. маркоу
еѣѣгѣанстоу глагоѣжштоу знмѣ
вѣитн вѣ то вѣрѣма С 345.27.
М, З, А, СК, Б, У, С. Гр. Μάρκος.

Неб. Марко ЛИ, Марков ФИ, Марковски ФИ, Маркович ФИ СтИл,РЛФИ; Марково МИ, Марково равнище МИ СНМБ; Маркова лъка МИ, Марковица МИ ГХ,МИМ.

маротасъ, -а м. ЛИ. Марута? – един от първите единадесет мъченици в Персия по времето на Шапур [Сапор] II [309–379 г.], умр. около 326 [или 330–331 г.]. Пр. на 28 март. сватъинмъ же мжъенномъ ... нмена сѣтъ сн. заннѣас. лазаръ. мароѣас С 256.13; съконьувъвшнхъ же са сватъинхъ. нмена сѣтъ сн ... авнвъ. марнсъ. маруѣа С 271.8. Изч. С. Гр. Марουδῆς. Вар. маруѣа, мароѣас.

марта, -ы ж. ЛИ. Марта – сестра на Мария и Лазар, възкресен от Христос. Пр. в Неделята на мирносопците. марта же егда оуслъшиша ѣко нс градетъ. съръте н. а марнѣ дома съдъваше М Йо 11.20 З, А, СК; люблваше же нс мартъ н сестрѣ еѣа н лазаръ М Йо 11.5 З, А, СК, Н; и мъношн отъ нюден бѣахъ прншълн къ мартъ н марнн. да оутѣшатъи н о вратрѣ ею М Йо 11.19 З, А, СК; глаголаше съпасъ марѣѣ н марнн сестрама лазаровама. къде положнсте н С 304.8. М, З, А, СК, Н, С. Гр. Μάρθα. Вар. марѣѣа, марѣѣа.

Неб. Марта ЛИ ОА, Дюв, НГер, СтИл,РЛФИ; Мартински ФИ СтИл,РЛФИ.

мартн вж. мартъ.

мартннъ, -а м. ЛИ. 1. Мартин – христианин, умрял мъченически с Приск и Николай. Пр. на 22 септември. (кѣ) стѣн бѣн. въ хрѣсвополн. н стѣимъ мжъенномъ прнскоу. н мартнноу. н ннколаоу Е 356 15. 2. Мартин – име, познато от надпис. азъ мартннъ пне (!) П₆. Изч. Е, П₆. Гр. Μαρτῖνος. От лат. Martinus. Вар. мартннъ.

Неб. Мартин ЛИ НГер, СтИл,РЛФИ; Мартински ФИ, Мартинов ФИ СтИл,РЛФИ; Мартиново МИ СНМБ.

мартоурнн, -на м. ЛИ. Мартирий – цариградски иподякон, осъден на смърт [около 355 г.] заедно с нотариа Маркиан. Пр. на 25 октомври. Мѣца октѣ нѣд. стѣоуно мѣкоу маркнана н мартоурна А 124б 5. Изч. А. Гр. Μαρτύριος.

мартъ, -а м. Месец март. Мѣца маръ љ стѣихъ кѣ мѣкъ А 143б 3; Мѣца маъ нѣ стаго оѣца нѣ томън А 144а 29; мжъенъ же възстъ стѣн пннннн мѣсаца марта вѣ днь сѣвота ѣасъ Т С 142.14; погребоша поштннѣ стѣоуно ѣго тѣло. вьнѣ стѣнъ на западъ града. блнзъ тоа же стѣнъи. мѣсаца мартна въ љ днь С 538.5.

А, С. Гр. Μάρτιος. Вар. мартнн.

Неб. март ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; марта, баба Марта 'месец март' НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ДА. Сра. мартеница.

маръ, -а м. ЛИ. Мар – епископ на Халкидон?, един от 150-те участници във II Вселенски събор [381 г.]. събраша же са коупносѣштаа вѣрзи ... отъ арневы же н макѣдонѣа странъи. елеуен маркнанаъ ламѣуѣьскъин. н еуѣонн ефесъскъин. н маръ. халкндоньскъ н прочнн С 201.18. Изч. С. Гр. Μάρης.

маруѣа вж. маротас.

масдратъ, -а м. ЛИ. Име на племен старейшина-жрец по времето на персийския владетел Шапур [Сапор] II [309–379 г.]. обаднша сватаѣа ѣвнѣ н варахнсна. къ трьмъ старѣншннамъ влъшъскъинмъ. масдраѣоу. снраѣоу. маарнсноу. сѣдаштннмъ стѣннмъ глаголѣште С 256.26; прѣдъсѣдъше же. масраѣ. н снроѣ. н маарнсно. трнн старѣншннъи влъшъскъи. на вѣпрашаннн стѣоуно. н повелѣша съ ѣростннѣ възвестн стѣадо ѣвнѣ ѣдного С 258.20. Изч. С. Гр. Μασδράδ. Вар. масдраѣѣ, масраѣ.

МАСЛНА, -зи *жс.* Маслина. азъ же вко маслина плодovitа въ домоу бжн оупъ-важ на милостъ бжнж. въ вѣкъ і вѣкъ вѣка *СП* 51.10. *Изч.*

СП. Гр. ἔλαια. Вар. маслина.

Неб. маслина ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. Маслиново МИ СМБ; Маслинковото МИ ГХ,МИМ; Маслинков ФИ.

МАСЛНИНЪ, -зи *прил.* Маслинен, който се отнася до маслина. снве твоі. вко новораслі маслинзи. окръсть трепезы твоея *СП* 127.3; ꙗже вседръжителю. сѣказавъи ковьегомъ образъ цркъвнзи. і при праведнѣмъ нон. пришествне сѣадо твоего дха. възвѣщъ емоу голъбемъ. сжъецъ маслиннзи. приносящю. съ образъ отроци еврѣн-сци. сѣконьуаша. съ вѣтвѣмн маслиннзнамн. сѣтрѣтѣше та въпнѣхъ глѣще. всана въ възшннхъ. блавенъ градъи въ нма ꙗне *СЕ* 16а 6, 9. *Изч. СП, СЕ. Гр. τῆς ἐλαίας, τῶν ἐλαίων. Вар. маслиннъ, маслиннъ.*

Неб. маслинен ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. маслинов ВА; маслинен НТ.

масло, -а *ср.* Растително масло, елей. і оврашть са къ женѣ. рече снмоу. виднши ли сыж женѣ ... масломъ гла-взи моего не помаза. си же муромъ помаза ногъ мой *З Лк* 7.46. *Срв. С* 395.13; тзи самъ вко стн масло се. да вждетъ на нцѣленне. помазанншии са нмъ *СЕ* 27а 7; отъ того жде кандала възъмъ масло. н овразомъ крѣстннннмъ помазавъ акы врауъ хитрзи науа мазати него *С* 562.29; възметадхъ же слоугъи днавола на сковрадъ. пѣцъа. н масло н трѣстне *С* 118.10. **масло дръвѣное.** *Гр. ἔλαιον.* Маслиново масло, дървено масло, зехтин. възанѣ масло то дръвѣное на главѣ господнѣ *С* 408.11-12; нмѣше же вѣрма хлѣвзи чнстзи н топлази. внно н масло дръвѣное. н младзи сѣрзи н анца. н крнннцъ медоу. *С* 291.7. *З, СЕ, С. Гр. ἔλαιον.*

Неб. масло ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. дървено масло гуал. 'зехтин'; Масленице МИ ВМС; Масларско МИ, Масларски МИ, Масленят МИ ГХ,МИМ; Масларево МИ СМБ; Масларов ФИ, Масларски ФИ, Масларев ФИ СтИл,РЛФИ.

масрафъ *вжс.* масдратъ.

мастннѣ, **мащѣ**, **мастнши** *несв.* Омазнявам, напоявам с мазнина. вко свѣщнѣ да ти приносятъ. цѣломѣдрнѣ свѣтлостъ. муро твоихъ дѣла. непрѣстанно мастннѣ. въ сѣрѣтенне тебе нвснздаго женнхъ *СЕ* 81а 11-12. *Изч. СЕ. Гр. πῆλον.*

Неб. Срв. мастя 'багря, боядисвам' гуал. Дюв, НГер.

мастнѣ, -зи *прил.* Тлъст, мазен. і възнесетъ са вко инорогъ рогъ мой. і старостъ моѣ въ олѣѣ маститѣ *СП* 91.11.

мастита старостъ. *Гр. ὑἵρασ πῶν.* Мастита, солидна старост [образно]. насаждені въ домоу ꙗне. въ дворѣхъ бѣ нашего процвѣтѣтъ. еште оумножатъ са въ старості маститѣ *СП* 91.15. *Изч.*

СП. Гр. πῶν. Вар. маститѣ.

Неб. Срв. мастит 'уважаван, почитан' ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

масть, -н *жс.* 1. **Миро.** вко всекрѣзно тѣло сѣтажавши. крѣвнѣ масть нстауашн. прѣславнаѣ *Е* 346 7; днѣ самъ нерзданъ вонѣтѣ мастннѣ. благожханнннѣ *СЕ* 3б 8; н се жена въ градѣ іже вѣ грѣшннца ... принесши стѣклѣннцъ благовоиннзи мастн ... плауштин са науатъ моунти ногъ него слъзамн *С* 391.10. 2. **Тлъстина**, мазнина. ідѣвѣше оубо отъ всего нъ по малоу ... отъ мастн же вѣвкоа добне сѣхранн са *С* 274.9. // **Образно.** вко точка н масті исплзні са дша моѣ *СП* 62.6.

мастьмн **водзи** **воннѣща.** *Гр. ρεῖθρα μυροπνευστά.* Води, които ухаят на миро. днѣ. мастьмн водамъ вонѣж-

цѡамъ. в'сѣхъ тѡварь напѡбѣтѣхъ са *СЕ 2a*
22-23. *Изч.*

Е, СП, СЕ, С. Гр. μύρον, ἔλαιον, πότις.
Вар. мастъ.

Нѡб. маст *остар.*, мас ОА, ВА, АК, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

матерь прил. Майчин. приподобатъ
са црѣквѣнни крѣмыенни. дѣтѣхъ
нже маѣко по вѣса дѣнн. пнштн себѣ
отъ матерѡ сѣса сѣсѣтѣхъ н присно про-
сѡатъ *С 384.15*; вѣ матерѣхъ прѣсѣхъ.
доухъ тѣжааше волѣзѣннѣ. пригвож-
денъ *С 397.21*; w горе мѣнѣ рече. что
сѣтворѣ азъ. лице дѣвнѣе. ходъ
дѣвнѣхъ ... а жѣтроба не дѣвнѣа. нъ
матерь *С 240.14*.

не чрѣва матерѡ. *Гр.* ἐκ κοιλίας
μητρός. От майчина утроба, от
рождение. сѣтѣ во каженни нже не
чрѣва мѣтерѣхъ вѣшѡа тацн *СК Мт*
19.12. *Изч.*

СК, С. Гр. μητρικός, [τῆς] μητρός, τῶν
μητέρων.

Нѡб. Вѡс. при матернхъ.

матерьнѣ прил. притеж. Майчин.
аште хоштеши оувѣдѣти о нменн
моѣмъ. то оувѣждъ. іако іеште сѣштѣ
мн вѣ жѣтробѣ матерни. овѣштанимъ
дано вѣстѣ нма м'іе *С 227.6*; посѣ-
ланъ вѣстѣ гаурнѡа. възвѣштаа
сѣштааго вѣ нѣдрѣхъ отъчнхъ. н на
ржкоу матернио *С 244.27*; радочн са
погрѣжѣшнѡа вѣ чрѣвѣхъ смрѣть мате-
рнѣхъ *С 251.14-15*.

не чрѣва матернѡа. *Гр.* ἐκ κοιλίας
μητρός. От майчина утроба, от
рождение. сѣтѣ во каженни нже
н-чрѣва мнѣ роднша са тако *М Мт*
19.12 *З', А. Изч.*

М, З, А, С. Гр. τῆς μητρός. *Вар.* матернѣ.

Нѡб. матерен *остар.* ОА, ВА, Дюв, ЕтМл,
ВТР, АР.

матерѣство, -а ср. Дѣлбока старост. і
до старості матерѣства. бѣже моі не
остаѡи мене *СП 70.18. Изч.*

СП. Гр. πρεσβείων.

Нѡб. Срв. матор 'стар' *гуал.*

МАТН, матере жс. 1. Майка. тѣгда
пристѣпн кѣ немочу матн сночоу зеве-
деовоу. сѣ снѣма свонма кланѣшштн
са. і просѡштн нѣчесо отъ него *М Мт*
20.20 *З'*; се во вѣ безаконенѣхъ зѡчатъ
есмъ. і вѣ грѣсѣхъхъ роді мѡа маті моѣ
СП 50.7; анчеса отѣць плачѣмъ
прѣмѣнѡа са бѣахъ. н матеремъ
срѣдѣца волѣзѣннѣхъ сѣвнѡахъ са *С*
397.19-20. // *Образно.* а вѣшнн
ерѣсамъ своводъ естѣ. еже естѣ мѣтн
вѣсѣ(мъ) намъ *Е 276 18. 2. Прен.*
Източник, начало. дѡвѣ во тѡварі
принесѣ прѣспѣшштѣ. мѣрѣж тѡварі. не
славѣхъ чѣтомъимъ излѣвѣ. тако бѣи тѡварь
льстн матн невѣдѣштн *К 10a 13*;
прндѣте оубо братрѣхъ. вѣднмъ волѣзѣнн
гровѣннѣхъ. вѣднмъ жѣтробоу гровоу.
матерь вѣсѣмрѣтѣю *К 12a 26-27*.

нз [отъ] чрѣва [жѣтробы] матере. а) От
майчина утроба, от рождение. нѣхе
едннчѡады снѣ бѣжен ... давѣи аплоу
твоемоу петроу. вѣставн хромѡаго вѣ
нма твоѡе. і оувѣрѣднѣти ноуѣ его. сѣща
хрома отъ чрѣва матерн своѡа. не
вѣзѣшѡаго на ногоу своѡе. та молнмъ
ісѣхе бѣже нашъ. даждн намъ ...
вѣставнѣти сего. раба твоего *СЕ 44a 4*.
б) *Гр.* ἐκ κοιλίας μητρός, ἄπο γασ-
τρὸς μητρός. *Прен.* Открай време,
отдавна, винаги. бѣдетъ во велен
прѣдъ гѣмъ. н внна н снѣкера не нматъ
пнѣтн. і дѣха сѣдѡаго нспѣзннѣтѣ са еште
н-чрѣва матере своѡа *М Лк 1.15 З,*
А; кѣ тебѣ прѣврѣженъ есмъ нз ложезнъ
отъ жѣтробы (*погр. вл.* жѣтробы *Се-*
вер., с. 25, бел. пог линия) матері
моѡа бѣ моі еси тѣи *СП 21.11. Срв. СЕ*
62a 20-21; нз жѣтробы матере моѡа
крѣстнѡанъ есмъ. н нного бѣ не знаѣхъ
развѣ гѣ моѡею ісѣса *С 117.28*.

М, З, А, СК, Б, О, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, Р,
СН. Гр. μήτηρ. *Вар.* матн.

Нѡб. мати *остар.* ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ДА; матер *остар.* и *гуал.* ОА,
НГер, ДА.

МАТНЪМЪ, -а *м.* Дрежа, одежда. рѣдѣ-
лнша севѣ рнѣзи моѣ. | о матнѣмъ мон
меташа жрѣбниѣ М Йо 19.24 З. Изч.
М, З. От гр. ματῆριος.
Неб. Ø.

МАТНЦА, -а *ж.*

МАТНЦА ОГННАЯ. Гр. γένο. Адѣт,
вечният огън. вѣсе же такоже рѣшти
завѣзвѣ. н матнцѣж огнѣнѣж прѣвон-
дѣвѣз. вѣ влѣдѣнѣжѣ погѣвѣвѣлѣ
вѣпадохѣ С 525.30. Изч.
С.

Неб. Срв. матица 'пчела-майка' гуал.
НГер, ЕтМл, ДА.

МАТРОНА, -ж. *ЛИ.* Матрона Цариград-
ска – монахиня-отшелничка, умр.
ок. 492 г. Пр. на 9 ноември. Мѣца
ноѣѣ ѣ сънемѣ арханѣла мнѣхѣн. н прѣнѣн
матронѣ А 126а 8. Изч.

А. Гр. Ματρώνη.

Неб. Матруна *ЛИ* остар. НГер.

МАТРАНЪ, -а *м.* *ЛИ.* Матан – един от
прадедите на Христос. елѣзорѣ же
родѣ матрана. матранѣ же родѣ. на-
кова А Мт 1.15 СК. Изч.

А, СК. Гр. Ματθάν от евр. Ματθάν 'дар'.
Вар. мат'танѣ, мат'фанѣ, матѣфанѣ.

МАТТАКЕВЪ прил. притеж. от *ЛИ.*

Мататов, който се отнася до Мата-
та – един от прадедите на Христос.
| тѣ вѣ нѣзѣ вѣко тремѣ десатемѣ лѣтѣ
науннаѣ. снѣзѣ сѣи вѣко мѣннмѣ вѣ ...
мелеанновѣ. маннановѣ. МАТТАКЕВЪ
М Лк 3.31 З. Изч.

М, З. Гр. τοῦ Ματθαῖα. Вар. МАТТАКЕВЪ.
Срв. МАТТАКЕВЪ, МАТТАКЕВЪ.

МАТТАКЕВЪ прил. притеж. от *ЛИ.*

Мататиев, който се отнася до Ма-
татия – име на двама от праде-
дите на Христос. | тѣ вѣ нѣзѣ вѣко
тремѣ десатемѣ лѣтѣ науннаѣ. снѣзѣ
сѣи вѣко мѣннмѣ вѣ ... юснфовѣ.
МАТТАКЕВЪ ... МААТОВЪ. МАТАКЕВЪ М
Лк 3.25, 26 З. Изч.

М, З. Гр. τοῦ Ματθαίου. Вар. МАТАКЕВЪ.
Срв. МАТТАКЕВЪ, МАТТАКЕВЪ.

МАТТАКЕВЪ прил. притеж. от *ЛИ.*

Мататов, който се отнася до
Матат – име на двама от праде-
дите на Христос. | тѣ вѣ нѣзѣ вѣко
тремѣ десатемѣ лѣтѣ науннаѣ. снѣзѣ
сѣи вѣко мѣннмѣ вѣ ... юснфовѣ. лневѣ.
МАТТАКЕВЪ ... ЮРАМОВЪ. МАТТАКЕВЪ М
Лк 3.24, 29 З. Изч.

М, З. Гр. τοῦ Ματθαῖα. Срв. МАТТАКЕВЪ,
МАТТАКЕВЪ.

МАТНИА, -на *м.* *ЛИ.* Матия – ученик

на Христос, апостол, избран на
мястото на Юда Искариотски
[Деян. 1.21–26]. отнде нюда. н
вѣннде за нѣ матонѣ С 94.5. Изч.

С. Гр. Ματθίας. Срв. евр. Matitjāhū,
matitjāh, mattanjah 'дар от Йехова'. Вар.
МАТОНА.

МАТТѢН, -на *м.* *ЛИ.* Матей – митар,

по-късно Христосов апостол; ав-
тор на едно [първото синоптчно]
от четирите канонични еванге-
лия; най-близкият ученик на ап.
Петър. Пр. на 16 ноември. евѣ ѣ ма
гѣд. ѣ А 130а 19; Мѣца ноѣѣ еѣ сѣаго
лѣла евѣта маѣеа А 127а 20; | прѣхо-
да нѣсѣзѣ отѣ тоудѣж вндѣтѣ чѣвѣ. на
мзѣтѣннцн сѣдѣаца. имене МАТЕА М
Мт 9.9 З, А, СК; влаженѣи МАТТѢИ
гѣлаше К 4а 15; |анна (!) архнепне-
коупа костантнна града златооус-
таго. отѣ сѣказанна еуагѣельскадо.
еже отѣ МАТѢЕА С 439.16.

М, З, А, СК, Е, СС, К, С. Гр. Ματθαῖος,
Ματθαῖος. Срв. евр. matitjāhū, matitjāh
'дар на Йехова'. Вар. МАТѢОНН, МАТѢЕН,
МАТѢФЕН, МАТѢЕА, МАТѢЕН; МАТѢЕН, МАТЕН,
МАФЕН, МАТѢИ, МАТѢѢН, МАТѢФЕН.

Неб. Матей *ЛИ*, Матвей *ЛИ*, Мате *ЛИ*,
Матейко *ЛИ*, Матѣо *ЛИ*, Матѣя *ЛИ*,
Матѣев *ФИ*, Матѣв *ФИ* СтИл,РЛФИ;
Матѣево *МИ* ВМС.

МАТОУСАЛЪ прил. притеж. от *ЛИ.*

Матусалов, на Матусал – един от
прадедите на Христос, син на
Енох; живял според легендата 969
години; умр. година преди все-
мирния потоп [Бит 5.21, 22]. | тѣ

бѣ нѣзъ ѣко тремъ десатемъ лѣтъ
научнаѣ. снъ сѣи ѣко мннмъ бѣ ...
маточсалъ. еноховъ *М Лк 3.37 З. Изч.*
М, З. Гр. Μαθουάλα. Срв. евр. Μετῆσληλ
'човек с коше?'

Нѣб. Срв. Матусалов остар. ВА.

медоточънъ, -зѣн *прил.* От който тече
мед, медоточен, сладък като мед
[образно]. сега радѣ н мзи поемъ.
медоточънънѣ пѣсни глѣште. *всана*
снѣу дѣвъ К 1b 13-14. Изч.

К. Гр. μελίρροτος.

Нѣб. медоточен ВА, ПРОДД. Срв.
медоточив ОА, АК.

медъ, **медоу** *м.* Пчелен мед. бѣ же
ноанъ облаченъ власъи вельбжждѣ. и
поѣсъ оуеннѣнъ о урѣслѣхъ его. и ѣдѣ
акрдн н медъ днвнн *М Мк 1.6 З,*
А, СК, Б. Срв. Мт 3.4 А, СК; колъ
сладъка грътанн моемоу словеса твоѣ.
паче меда оустомъ моимъ *СП 118.103;*
нмѣше же брѣма хлѣвзи чнстѣи н топ-
лѣи. вно н масло дрѣвѣноѣ. н мадъзи
сърѣи н анца. н крнннцѣ медоу *С 291.8.*
медъмъ **текън**, **медъ** **каплан**. *Гр.*
μελίρροτος. От който тече мед, ме-
доточен, сладък като мед. поучто
вѣунънѣ капла медомъ текъштѣаго
нсточннка разорнтн хоштете *С 388.*
17-18; w веле медъ капыжштнн
лзънкъ дѣтнн *А 327.1-2. Изч.*

М, З, А, СК, Б, СП, С. Гр. μέλι.

Нѣб. мед ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Медово МИ,
Медан МИ, Медаш МИ ЙЗах, Кюст. кр.;
Медарското МИ, Медовница МИ ИД,
МНЛом; Медарица МИ ГХ, МИМ; Медово
МИ ВП, ТО; Медвен МИ, Медевци МИ,
Меден бук МИ, Медени поляни МИ,
Меден кладенец МИ, Медовина МИ
СНМБ.

межда, -а *жс.* Малка улица, пресеч-
ка. кѣгда крнѣаба н тръзаннѣ мжъ н
женъ. вѣ градънънхъ стѣгдахъ н
междахъ *С 397.12. Изч.*

С. Гр. ῥύμη.

Нѣб. межда ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
БТР, АР, ДА. Срв. Межда МИ, Межден
МИ, Междени МИ СНМБ.

междоу *прегл. С тв.* За обстоятел-
ствени отношенѣя. 1. При озна-
чаване на действие или положе-
ние в пространството между два
предмета: между. да прндетъ на вѣи
вьсѣка крѣвѣ праведъна. пролнѣаема
на землѣж. отъ крѣве авела праведъ-
нааго. до крѣве захарнѣа сѣна варахн-
ннѣ. егоже оуеннѣе между цркънѣж н
олтаремъ *М Мт 23.35 З¹, А. Срв. Лк*
11.51 М, З; и вѣистъ ндѣштнѣ емоу вѣ
нмъ. и тѣ прохѣждааше между сама-
рнѣж галнѣвѣж *М Лк 17.11 З;* н
междоу обѣма разбонннкома богъ.
разоумнооуоуемоу разбонннкоу авѣаа
са *С 451.9;* н повелѣ прннестн огнѣ. н
полнца желѣзнѣи. н вѣложнтн а вѣ
огнѣ. н паулоу сѣвѣзатн рѣцѣ н нозѣ.
н колъ желѣзнѣи вѣврѣтн междоу рѣ-
кама н ногама *С 2.22. //* При озна-
чаване на пространство сред мно-
го предмети, однородна среда:
през, сред, посред. и пакъи ншѣдъ
нѣзъ. отъ прѣдѣлъ тврѣскъ н свдонъ-
скъ. прндѣ на море галнѣенско. между
прѣдѣлъи декапольскъи *М Мк 7.31 З,*
А, СК; ѣще посѣпнтѣ мюждю (*погр.*
вт. междю, Север., с. 81, бел. пог
линия) прѣдѣлъи *СП 67.14.* 2. За
означаване на промеждутѣк от
време: между. аще вѣдѣ н дроугаа
нѣ междоу рѣдѣствомъ н просѣтѣннемъ.
речет са сн нѣ. зачало еѣнѣлѣгъ нсѣха *А*
137b 9. Срв. А 136b 20.

междоу **совоѣж**. *Гр. πρὸς αὐτοῦς [вар.*
πρὸς ἑαυτοῦς], πρὸς ἀλλήλους, εἰς
ἀλλήλους, ἐν ἀλλήλοις, μετ' ἀλλή-
λων. Поμεσαду си, между себе си,
един на друг. вѣистѣ же сн дроугаа.
ироуъ же н пнлатъ вѣ тѣ день сѣ
совоѣж. прѣжде бо бѣашете браждѣж
нмѣшта междю совоѣж *М Лк 23.12 З;*
пърѣахъ же са нюдѣн. междю совоѣж
глѣште *М Йо 6.52 З, А;* сѣзнрахъ же
са междю совоѣж оуѣеннѣн. нѣ домъи-
слаште о комъ глѣтѣ *М Йо 13.22 З;* о
семь разоумѣйтъ вѣсн. ѣко мон оуѣ-

ници есте. аще любовь имате между собою *М Йо 13.35 З, А, СК*; о семь ли сътазаете са между собою *М Йо 16. 19 З, А, СК*; стѣть лобъзаныть. страшныаъ цѣлованыть. ѣже между собою имамъ *К 9б 5–6.*

междуоу смь. *Гр. ἐν τῷ μεταξύ.* Между това, междуременно. между же смь молѣхъ н оученици его. глѣще равьен ѣждъ *М Йо 4.31 З, А.*

М, З, А, СК, Б, СП, К, С. Гр. μεταξύ, ἀνά μέσον, ἐν μέσῳ, διὰ μέσον. Вар. между.

Нѣб. между ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Междуселски път МИ ИД, МНЛом; meŷu dial. ДА.

междуоумърье, -ѧ ср. За време – промеждутък, интервал. въ междуоумърни же томъ. прнде нѣкто палатнѣ *С 562.5–6. Изч.*

С. Вар. междуоумърие.

Нѣб. Ø.

междоурамье, -ѧ ср. Горната част на гърба, между плещите. крилъ голѣвн посързренъ. ꙗ. н междоурамье его въ льщани златъ *СП 67.14. Изч.*

СП. Гр. μεταρρενα. Вар. междоурамье.

Нѣб. междурамие ОА.

междоуръчье, -ѧ ср. МИ. Месопотамия – област в Югозападна Азия, между долните течения на р. Тигър и р. Ефрат, Междуречие. слъшалн есте. сергия. саврантзскооуци племенн княза поставьена. велнкомъ родомъ. въ енозароннѣхъ (!). н междоурѣчнн овласть дрзжавъ ... повѣдъ сътворн ... на пагоуьнзѧ перьзи *С 566.21. Изч.*

С. Калла от гр. Месопотация. Вар. междоурѣчье.

Нѣб. междуречие ОА, ЕтМл, БТР, АР; Междуречие МИ ГХ, МИМ.

междоурамье всс. междоурамье.

мелагрнн, -нѧ м. Мелагрнй – вид растение, използвано от отшелниците за храна. н обьрождааше поустънѣж. събраннѧ радн саморастъштннхъ мелагрнн. отъ ннхъже

кръматъ са нже въ поустънѣнн отъходьннцн *С 289.11*; ꙗко ннѣсоже брашна не нмавъ съде. развѣ мелагрнн снхъ *С 290.7. Изч.*

С. От гр. μελάγριον.

Нѣб. Ø.

меланновъ прил. притежс. Мелеев, на Мелеа – един от прадедите на Христос. н тъ въ нсз ѣко тремъ десатемъ лѣтъ нацннѧ. снз сѧ ѣко мьннмъ бѣ ... меланновъ. маннановъ. маттатевъ *М Лк 3.31 З. Изч.*

М, З. От гр. τοῦ Μελεά.

мелетнн, -ѧ м. ЛИ. Мелетнй – бивш епископ на Севастия [Армения], антиохийски архиепископ [358–381 г.], председателствал на II Вселенски събор [381 г.]. *Пр.* на 12 февруари. събраша же са коупносъштѧ вѣрзи. отъ александра тнмофен. отъ нероусалнма же курнаъ. н мелетнн отъ антнхуна *С 201.12. Изч.*

С. От гр. Μελέτιος.

Нѣб. Мелетнй остар. ЛИ, Мельо ЛИ, Мельов ФИ, Мелев ФИ, Мелиев ФИ СтИл, РЛФИ.

мелнтннн, -ѧ жс. МИ. Мелитин [дн. Малатия в Турция] – град в Понт, Мала Армения, където по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.] умр. мъченически 33 християни. *Мца ноѧ ж ... стънхъ мкъ же въ мелнтннн фѣ А 126а 4. Изч.*

А. Гр. Μελιτινή. Вар. мелнтннн.

мелнтонъ всс. мелнтъ.

мелнтъ, -ѧ м. ЛИ. Мелит – един от 40-те кападокийски войни-християни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия [Мала Армения] по времето на имп. Лициний [302–324 г.]. *Пр.* на 9 март. н всн въкоупѣ рекъше амннъ. прѣдѧша дѧша своѧ. сѧнъ же оучнмънн матернж. нменемъ мелнтъ. кеште дъзѧдѧше *С 80.10*; а се нмъ нмена. дومتнѧнъ. нсчхнн. змарагдъ. мелнтонъ. нраклнн *С 69.7. Изч.*

С, ТН. Гр. Μελίτων. Вар. мелнтонъ.

мелхнседековъ, -ѣ *прил. от ЛИ.* Мелхиседек, на Мелхиседек. тѣ еси їерѣи въ вѣкъ по чиноу мелхиседекову *СП 109.4. Срв. Е 106 2. Изч. СП, Е. Гр. [тоу] Мелхиседек. Вар. мелхиседековъ, мелхнседековъ.*

мелхнседекъ, -а *м. ЛИ.* Мелхиседек — в юдаизма и ранното християнство съвременник на Авраам, цар на Салим [Шалем, бъдещият Ерусалим], священослужител на върховния бог [Бит 14.18]. вѣко ꙗже оубо нашнхъ. запобѣда въ авраму. пострѣци главоу равоу твоемоу мелхнседекову ... семоу равоу твоемоу. подажди мѣсль праведнѣ *СЕ Та 6; възвѣши же благословенннмъ чнстнтелѣ мелхнседека С 232.13–14. Изч.*

СЕ, С. Гр. Мелхиседек. От евр. malkizedeq 'цар на правдата'. Вар. мелхнседек.

мелхнневъ *прил. притеж. от ЛИ.* Мелхийев, на Мелхий — един от прадедите на Христос. і тѣ въ нѣ въко тремъ десатемъ лѣтъ научнаѣ. снзъ сѣи въко мннмъ въ ... мелхнневъ. і аннаевъ. іосифовъ ... ннрневъ. мелхнневъ. адъднневъ *М Лк 3.24, 28 3. Изч. М, 3. Гр. тоу Мелхи. Вар. мелхнневъ.*

мелхъ *вжс. малхъ.*

мене *вжс. азъ.*

меснѣ, -ѣ *м. ЛИ.* Месия — в юдаизма идеалният цар на есхатологическите времена, 'помазаник божи' [Бит 49.10; Дан 9.20, 25; Аг 2.7; Мал 3.1]. В християнството преосмисленият и преобразуваният образ на Месията е Исус Христос, пратен от Бога да спаси човечеството. гла емоу жена. въмъ въко меснѣ прндетъ рекомзи хъ *М Йо 4.25 3, А; обрѣтомъ меснѣ. еже естъ сѣказемо хъ М Йо 1.42 3, А. Изч. М, 3, А. Гр. Μεσσίας, евр. māšījah, арап. mešījha 'помазаник'. Срв. гр. Μεσσίας. Вар. меснѣ, месѣ. Нѣб. месия ОА, ВА, ВТР, АР.*

месопотамна, -ѣ *жс. МИ.* Месопотамия — облает в Югозападна Азия, между долните течения на р. Тигър и р. Ефрат. пожеже месопотамнѣ (*погр. вл. месопотамнѣ, Север., с. 73, бел. под линия*) соурнскѣж *СП 59.2. Изч. СП. От гр. Μεσopotamia. Нѣб. Месопотамия МИ ВА.*

местн, метѣ, метешн *несв.* Хвърлям, пуцам. і сѣдъ нѣ прѣмо газофнаакновн. вндѣше како народъ мететъ мѣдъ въ газофнаакнѣж *М Мк 12.41. местн каменье [на кого]. Гр. λιθάριον [τινα]. Хвърлям камъни [срещу някого]. отъвѣшта нмъ нѣ многа дѣла добра вѣнхъ (въ) васъ. отъ отъца моего. за кое нхъ дѣло каменне на ма метете *М Йо 10.32 А; отъвѣшташа емоу нюден глѣшше. о доврѣ дѣла не метемъ каменнѣ на та. нъ о власфнмнн М Йо 10.33 А.**

местн жрѣвья. *Гр. λαγχάνω.* Хвърлям жребий. рѣша же къ себѣ не прѣдерѣмъ его. нъ метѣмъ жрѣвня комоу вждетъ *М Йо 19.24 3. Изч. М, 3, А. Гр. βάλλω.*

Нѣб. Срв. метна, метвам, мятам 'хвърлям' ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

метатн, метѣж, метешн и метѣж, метѣшн *несв.* 1. Хвърлям, пуцам. і сѣдъ нѣ прѣмо газофнаакновн. вндѣвъ како народъ. мештетъ мѣдъ въ газофнаакнѣж *3 Мк 12.41; ходѣшннѣ жождѣхъ. і плакахъ сѣ метѣшше сѣмена своѣ *СП 125.6; і въ вѣргѣ мететъ К 4б 18. 2. Удряя, замерям. кто оубо тѣ многоболѣзньннн. н многотроудъннн. н отъ всѣхъ мештемъ. еда како н по правдѣ еже страждетъ С 436.14.**

метатн жрѣвья. *Гр. βάλλω κλήρον.* Хвърлям жребий. пропнше же н. раздѣльше рнзѣ его меташа жрѣвня *М Мт 27.35 3, А, СК. Срв. Мк 15.24 М, 3, А, СК; СП 21.19.*

метатн каменье [на кого]. *Гр. λιθοβολέω [τινα]. Хвърлям камъни*

[срещу някого]. н въземѣшѣ каменине мештаахъ на нѣ н на оба оученника него *С* 216.24–25; толма же безвожьнинн ти меташа каменни на правѣднника *С* 216.27.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. βάλλω, ἐκτέλλω.

Нѣб. Вжс. при местн.

методни, -ѣ *м.* *ЛИ.* Методий – монашеското име на славянския апостол и просветител [ок. 815 г., Солун – 6.IV.885 г., Велеград]. Заедно с брат си Кирил създател на славянската азбука, основоположник на старобългарския книжовен език и на старобългарската и славянската литератури. *Пр.* на 11 май [св. Кирил и Методий] и 6 април [смъртта на Методий]. *Мѣца апрѣн ѣ ... пѣ оусьпеннѣ пѣнаѣ оца нѣго. меѣодѣа. архѣпа възшнаѣа моравън. бра нѣго кврнаѣ фнлософа А* 145b 21; *Мѣ апрнаѣ ѣ авѣтѣха. н метод(на) СК* 151a 17. *Изч.*

А, СК. Гр. Μεθόδιος. *Вар.* меѣодин.

Нѣб. Методий, Методи *ЛИ* ВА; Методия *м. остар.* *ЛИ* ВА. *Срв.* Мето *ЛИ*, Метко *ЛИ*, Методиев *ФИ*; Метъо *ЛИ*; Метев *ФИ* СтИл, РЛФИ.

мечъ, -ѣ *м.* Меч. воинн ... възъмъше мечъ отъсѣкоша главѣ сватоюю *С* 185.7; послѣжде горьуакъ зьлунъ обраштенн. н острѣне пауе меча овоиждоу остра *С* 351.4; оумѣдрн н възатн цнтъ вѣрзи ... и шѣмъ сѣнью прнѣатн. и мечъ дѣховънзи. еже естъ глѣзъ вѣжен *СЕ* 94a 9–10. // *Образно.* не мзннѣтѣ ѣко прндѣз възврѣштн мнра на земѣж. не прндѣз възврѣштн мнра нѣ мечъ *М* Мт 10.34 З.

мечемъ нѣвѣцн [отъсѣвѣн, оуѣсѣкнѣтн]. *Гр.* ἀποκεφαλίξω, ξίφει ὑποβάλλω, ξίφει ἀναλίσκω. Посека с меч, обезглавя. разгнѣвавъ же са князъ о сѣкроушеннѣ богъ свонхъ. повелѣ мечемъ нѣвѣштн сватъѣа *С* 180.25–26; н азъ на дѣбахъ са ѣако мечемъ отъсѣвѣшн

мн главѣж *С* 254.2; разгнѣвавъ же са кѣпазъ ... повелѣ мечемъ оуѣсѣкнѣтн н *С* 254.7–8.

сѣконъчати са мечемъ. *Гр.* ἀποκεφαλίξομαι. Умирам от меч. прѣвклонивъше колѣна. н протагъше въѣа своа. сѣконъчаша са мечемъ. въ исповѣданнн христосовѣ *С* 181.1.

сѣ мечемъ. *Гр.* ξιφηφόρος. Въоръжен с меч, мечоносец. прнведѣте мн съмо мѣжа жестоки. отъ сѣнѣпъскъѣа страпъѣ. сѣ мечн да нѣвѣкѣтн н прѣуда *С* 62.10.

М, З, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. μάχαιρα, ξίφος. *Нѣб.* меч ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мн вжс. азъ.

мнловати, мнлоуѣж, мнлоуѣшн *нѣсв.*

1. Проявявам към някого съчувствие, състрадание, милосърдие. заемлетъ грѣшнннкъ ѣ не възвратнтъ. праведнннкъ же мнлоуѣтъ ѣ даетъ *СП* 36.21; ѣко тѣѣ есн бѣ нашъ. бѣ мнловати н спасати. и тебѣ славеж възсылаемъ *СЕ* 24a 4; о мнѣѣ бо нѣстѣ трѣвѣ плакати са. нн мнловати *С* 102.16; мнлоуѣжшѣ правѣднааго. ставъѣахъ н гласъѣ. оуклоннтн са грѣва н възвѣшенъѣа юнъѣа *С* 566.8; мнлоуѣн ѣклоубнвѣзнн гн ... н не погоуѣн мене вестоудъзнънх' монхъ радн дѣвѣз *С* 528.7. 2. Помилвам някого, простя му [греховете, прегрешенията]. молуѣн ма вѣждннѣж. даждъ мн монхъ сѣгрѣшеннн прѣштеннне *С* 391.27; н авне науѣахъ зѣвати н глаголатн. мнлоуѣнѣ ма мнлоуѣнѣ ма. тауѣ нзведѣсте ма *С* 168.4; // Пожалья, съжалья. юнъѣ ... възшѣственнъѣа лѣкааго бѣса възднвѣѣа. н толма грѣвѣомъ двнже са. ѣакоже нн пастоуѣа знати нн ѣного ннкогоже мнловати. нз вѣса сѣлоуѣаѣштѣа са гоуѣнтн *С* 565.17. *СП, СЕ, К, С. Гр.* ἐλεέω, ἐπελεέω, ἐλεεινός εἶμι, οἰκτίρω, οἰκτιέω, φειδομαι.

Нѣб. милувам, милувам *остар.* ВА, НТ, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

МНЛОСРЪДОВАТН, МНЛОСРЪДОУЖ, МНЛОСРЪДОУЖШН *несв.* Проявявам милосърдие, смилявам се над някого. ꙗже мнлосрѣдовавъ простеръ ржкж коснж н *М Мк 1.41 З, А, СК*; самарѣнинъ же единъ градъ приде надъ нь. и видѣвъ і мнлосрѣва *М Лк 10.33 З, А, СК*; ꙗже призвавъ оученикъ своя рече нмъ. мнлосрѣдоуж о народѣ. ꙗко нже три днн присѣдатъ мнѣ. и не нмжтъ чесо вѣстн *М Мт 15.32 З, А*; нъ аште что можешн помогн н(а)мъ. мнлосрѣдовавъ о насъ *М Мк 9.22 З, А, СК*; стѣа же ноулианн мнлосрѣдовавшн възъ водъи мало *С 3.23*. // Съялявам някого. и видѣвъ жъ гъ мнлосрѣдова жъ. і рече ен не плачн са *М Лк 7.13 З, А*; мнлосрѣдовавъ же гъ раба того. поустн н н длъгъ отъпоустн емоу *М Мт 18.27 З, А, СК*.

М, З, А, СК, ЗП, С. Гр. σπλαγχνίζομαι. Вар. мнлосрѣдовати.

Неб. Ѳ.

МНЛОСРЪДЪ, -зін прил. Който проявява милосърдие, милосърден. і поемъ і петръ научатъ прѣрѣкати емоу гла. мнлосрѣдъ тзи гн. не нматъ тебѣ вѣстн се *М Мт 16.22 З*; влагъи ѣключѣе. мѣде і прѣмѣстне гѣ. шѣлѣван отъ вѣсего недѣга. і волѣзнн. шѣлн раба твоего сего *СЕ 24b 14*; василнскъ рече отецъ нарнцаатъ са. н всѣдръжнтель. н гѣ н бѣ н всѣмъ црѣ ... н мнлосрѣдъ. н штедръ. н мнлостнвѣ. н длъготрѣпан *С 21.19*; мнлосрѣдъ же нестъ лнше кз всѣмъ. призываѣштн ѣмъ і н вѣроуѣштнмъ к' нѣмоу *С 29.3*. *М, З, А, СЕ, С, Р. Гр. ἔλεος, οἰκτιρῶν, εὐσπλαγχνος, φιλάγαθος. Вар. мнлосрѣдъ. Срв. мнлосрѣднъ.*

Неб. милосрѣд остар.; милосрѣд ВА АР. Срв. милосърден.

МНЛОСРЪДНЪ, -зін прил. Който проявява милосърдие, милосърден. призьрн мнѣномъ окомъ. на сѣмѣренне раба твоего сего *СЕ 93b 8*; мнлостнвѣн гѣ бже. мнлосрѣданама оунма.

възьрн на ма *СЕ 78a 9*; мсрѣдънжж десннцж простеръ. прнмнн м'не заблждышааго бже. н помноун ма *СЕ 85a 21*; аште во н прозорланво ... н мнлосрѣдное н възъврѣшенѣ срьдцн нджштоу правѣдъи бѣна старѣншоуоумоу братна нштетъ благоиспытанне *ЗЛ 16 15. Изч.*

СЕ, ЗЛ. Гр. ἔλεος, εὐσπλαχνος. Срв. мнлосрѣдъ. Вар. мнлосрѣднъ.

Неб. милосърден ОА, ЕтМл, БТР, АР.

МНЛОСРЪДНЕ, -н ср. Милосърдие, състрадание. прѣдъндеши во прѣдълнцемъ гнѣмъ ... дати разоумъ спсннѣ людемъ его възъ отъпоустненне грѣховъ ихъ. мнлосрѣден радн бѣ нашего *М Лк 1.78 З*; гѣ бже нашъ ... водръжнмънн нзінѣ скрѣвнж. оумерѣшааго радн. твоимъ мѣднемъ оутѣвшн *СЕ 57b 5*; тзи ен цѣлѣба наша. і волѣ твоѣ сздравне наше. і мѣне твоѣ жнвотъ нашъ *СЕ 41a 26*; нъ по лѣпоуоумоу твоѣмоу мнлосрѣдню. помноун ма нечѣстнвааго *С 528.17*.

РАЗВРѢСТН МНЛОСРЪДНЕ. Показвам [проявявам] милосърдие. обзѣчнне оубо мнлосрѣдне свою стѣн. н о томъ разврѣзъ. н боу помолнвѣ са. абые нзѣрачѣвана него сзподовн *С 560.10*.

М, З, СЕ, С. Гр. συμπάθεια, φιλανθρωπία, εὐσπλαγχνία, σπλάγχνα ἐλέους. Вар. мнлосрѣдне, мнлосрѣдые.

Неб. милосрѣдне, милосердие остар. ВА; милосърдие ОА, АК, ЕтМл, БТР, АР.

МНЛОСТНВЪ, -зін прил. Милостив, състрадателен. мнлостнвѣн гѣ бже. мнлосрѣдънама оунма. възьрн на ма *СЕ 78a 8-9*; василнскъ рече отецъ нарнцаатъ са. н всѣдръжнтель. н гѣ н бѣ н всѣмъ црѣ. н гѣ сававоѣ. н сзпасъ. н мнлосрѣдъ н штедръ. н мнлостнвѣ. н длъготрѣпан. томоу азъ жрѣж. жрѣтѣж хвалѣ *С 21.20*; нанпаче оутѣрднвѣ нмоу срьдце. нестннзін н мнлостнвѣн братъ. прѣвѣнвати нмоу съ собоѣ моладше *С 527.8*. // *Камо сзш. мнлостнвнн, м. мн. Гр. οἰ*

πρός, ἐλεησούνη, εὐμένεια, συγγνώμη, εὐνοια, συμπάθεια, φιλανθρωπία, ἀντίληψις, ἔλασιον. *Ствнал.* ginada.

Нѣб. милост ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мнлостънъ, -ън прил. Който се отнася до милост, милосърден, милостив. рекъ же о посвъщеннѣ мнлостънѣтъмь. н еже въсѣмъ нмже можемь. блжнншоуѣмоу на оуспѣхъ вѣити С 370.14. *Изч.* С. Гр. περί τὴν ἐλεησούνην. *Нѣб.* Ø.

мнлотн, -та жс. Овча кожа, служеща за наметка. възъмъ же мнлотнѣ своѣхъ внаше н по хрѣвътоу С 172.13. *Изч.* С. *От гр.* μλωτή. *Нѣб.* Ø.

мнлз, -ън прил.

мнлз вѣити [комоу]. Гр. σπλαγχνίζομαι [ἐπί τινι]. Мил съм някому, пораждам съчувствие, състрадание, жалост у някого. мнлз мн естз народъ. тако третн днь прнсѣдатъ ма. н не нмѣтъ чесо пастн СК Мт 15.32; н шедъ нсѣ вндѣ народъ мзногъ. н мнан емоу вѣша. зане бѣхъ ѣко овца не нмѣшта пастырѣ. н наватъ оучнтн ѣа мзного М Мк 6.34 З; еше же емоу далече сжштю. оузырѣ н отецъ его. н мнлз емоу вѣстз. н текз нападе на вѣнж его н обловѣзѣа н М Лк 15.20 З, А, СК.

мнлз са дѣвѣтн [комоу]. Гр. δέομαι [τινος]. Желая, предизвикам милосърдието, състраданието на някого към себе си. тебѣ са мнан дѣвемъ. та молнмъ блко чклѣоче СЕ 61b 15; тѣмьже н азъ мнлз са дѣвѣтн боу. прнадаѣа тн оуе СЕ 68b 24; нъ аще нсповѣдаѣа са. мнлзтоуеѣтъ са (*погр. вл.* мнлз тн са дѣвѣтз, *Нахтигал*, с. 194, *бел. под линия*) своемоу господншоу. да покрѣнѣтъ са емоу дѣла его; н мнлостъ оулоучнтъ СЕ 68b 20; прош(.) ѡ тебе. н (м)нлз са дѣвѣтн прна(…) Р VII 3.20. *Изч.*

М, З, А, СК, СЕ, Р.

Нѣб. мил ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мнмо нареч. Покрай, край. *вжс.* мнмограстн, мнмотн, мнмомннжтн, мнмонестн, мнмотештн, мнмотѣкатн, мнмоходнтн.

Нѣб. мимо ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, ДА.

мнмограстн, мнмоградъ, мнмоградешн *несв.* Вървя, минавам покрай някого. н мнмо градъ нсѣ вндѣ левѣннѣ альфеовд. сѣдаща на мзѣтннцн М Мк 2.14 А; н задѣша мнмоградщоу етероу снмоноу куринѣншоу. градщоу. сз села ... да възъметъ крѣтъ его А Мк 15.21. *Изч.*

М, А. Гр. παράγω.

Нѣб. *вжс.* при мнмо и грастн.

мнмотн, мнмондъ, мнмондешн *св. и несв.* 1. Минавам край нещо, край някого; отминавам, преминавам. по прнключаю же нерен едннз съхождаше пѣтемь тѣмь. н вндѣвз н мнмо нде. такожде же н левѣннтъ. вѣвавз на томь мѣстѣ. прншедъ н вндѣвз н мнмо нде М Лк 10.31 З, А, СК; вѣлѣзе на соукомарнѣ. вѣдѣтъ нсѣ. ѣко тѣдѣ хотѣваше мнмо нти А Лк 19.4; мнмондъ ꙗс. вндѣ члѣа сѣдаща на мзѣтннцн СК Мт 9.9; н мнмо ндъ нсѣ вндѣ члѣа слѣпа. отъ рождзства М Йо 9.1 З; вндѣхъ нечѣстнвдего прѣвѣзностѣща сѣа н вѣстѣща сѣа ѣко кедръз лнваньскѣна. н мнмоидъ н се не вѣ СП 36.36; злоутра во рече ꙗс. мнмондъ вѣ градъ възалка С 344.15. 2. За време — мина, измина се. н мнмошедъшн ѣко годннѣ едннш. ннз етерз крѣплѣваше са гла М Лк 22.59 З; злоутра. кгда ноштъ прѣвѣстн мнмонде. н наоутрнѣа хѣ въскрсе ннѣа свѣтъ. просвѣтн мнровн С 348.16–17. 3. Изчезна, престана да съществувам, премина. амннѣ глѣж вамъ ѣко не мнмондетъ родосъ дондеже въсѣ сн вѣдѣтъ М Мт 24.34 З, А, СК, Н; нѣо н землѣ мнмо ндетъ. а словеса моѣ не мнмо ндѣтъ М Мт 24.35 З, А, СК, Н. *Срв.* Лк 21.33 М, З, А, СК.

мнмондетъ ѱаша [ѱасъ] отъ кого. *Гр.* παρέρχεται τὸ ποτήριον ἀπὸ τινος, παρέρχεται ἢ ὄρα ἀπὸ τινος. Отмина, разминне се неприятност, опасность, страдание отъ някого. и прѣшьдъ мало паде ннцъ мола са н гла. ѱѣ мон аште възможно естъ да мнмондетъ отъ мене ѱаша сн *М Мт* 26.39 *З, А, СК*; н прѣшедъ мало паде на земан. н молѣаше са да аште възможно естъ мнмо ндетъ отъ него ѱасъ *М Мк* 14.35 *З*.

М, З, А, СК, Н, СП, С. Гр. παρέρχομαι, ἀντιπαρέρχομαι, παράγω, διίσταμαι, διέρχομαι, ἐπανάγω, παρατρέχω.

Наб. въз. при мнмо и нтн.

МНМОМННЖТН, МНМОМННЖ, МНМОМННЕШН св. Отмина, премина. отъбѣжа болѣзнь н печаль. н въздъханнне. ветъхана мнмо мннжша. се възша вса нова *С* 430.13. *Изч.*

С. Гр. παρέρχομαι.

Наб. въз. при мнмо.

МНМОНЕСТН, МНМОНЕСТЖ, МНМОНЕСЕШН св. Пренеса около [наоколо, покрай] нещю. и не дадѣваше ннкомуѳе мнмо нестн съсждъ сквозъ цркъв *М Мк* 11.16 *З*.

МНМОНЕСТН ѱашж отъ кого. *Гр.* παραφέρω τὸ ποτήριον ἀπὸ τινος. Отстраня, предотвратя някаква опасность, неприятност отъ някого. отѣ аще волнш мнмо нестн. ѱашж снж отъ мене *М Лк* 22.42 *З. Сrv.* *Мк* 14.36 *М, З. Изч.*

М, З. Гр. διαφέρω.

Наб. Воз. при мнмо и нестн.

МНМОТЕШН, МНМОТЕКЖ, МНМОТЕЧЕШН несв. Протичам покрай някого, покрай нещю. оуннчъ(ъ)жнать снѣ ѣко вода мнмотекжшн *СП* 57.8. *Изч.*

СП. Гр. διαπορεύομαι.

Наб. Воз. при мнмо и тештн.

МНМОТѢКАТН, МНМОТѢКАЖ, МНМОТѢКАШН несв. Тека край някого, край нещю [образно]. богатѣство аще мнмотѣкаетъ не прилагате срдца *СП* 61.11. *Изч.*

СП. Гр. ρέω.

Наб. Воз. при мнмо и тѣкатн.

МНМОХОДНТН, МНМОХОЖДЖ, МНМОХОДНШН несв. 1. Минавам покрай някого, покрай нещю. и се дѣва слѣпъца съдашта при пжтн. и слѣшавъша ѣко нѣз мнмо ходнтъ. въззпнсте глаголишта *М Мт* 20.30 *З, ЗП, А, СК*; и възистъ мнмо ходаштню емоѳ нсоѳ. съ соботъи сквозъ сѣннѣ *М Мк* 2.23 *З*; расхъштахъ и вси мнмоходаштн пжтемъ *СП* 88.42. // *Прич. сег. деят. като същ.* **МНМОХОДАЩЕН** **МНМОХОДАЩЕ** *м. мн.* *Гр.* οἱ παραπορευόμενοι, οἱ παράγοντες. Тези, които минават, минаващите. мнмо ходаштен же хоуѣвахъ н. покъзиваѣште главамн свонмн *М Мт* 27.39 *З, А, СК. Сrv.* *Мк* 15.29 *М, З, А, СК*; и не рѣшн мнмоходаштн блѣственне гне на васъ *СП* 128.8. 2. *Прен.* Пренебрегвам, отминавам с пренебрежение, нехайство. нъ горе вамъ фарисеямъ ѣко десатнж даате отъ матъи н пнганъ н всѣкого зѣанѣ. и мнмоходнте сждъ. и любезъ бжнж *М Лк* 11.42 *З. З. Прен.* Изчезвам, преставам да съществувам, отминавам. вндншн лн ... земыѣ колнка естъ. н вса таже на нѣн чоудна. нн-чтоже отъ всего того тѣчно естъ. блаженѣства праведънжхъ. сн во мнмоходатъ. а наша прѣвзѣваѣтъ *С* 88.1. *М, З, А, СК, ЗП, СП, К, С. Гр.* παρέρχομαι, παραπορεύομαι, διαπορεύομαι, παράγω, διοδεύω, διαβαίνω.

Наб. Сrv. мнмоходен ОА, мнмоходно ОА, мнмоходом ОА, АР, ВТР. *Вж. същю при мнмо и ходнтн.*

МННА, -ъ *м. ЛИ.* 1. Мина – христианин войник, умр. мъченически в Египет по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 11 ноември [и на 21 септември и 10 декември]. *Мца* нобѣ дѣ стадъ *Мка* мнжн н внктора н вкента *А* 127а 5. *Сrv.* *У* 1б 17; сѣртъ стѣмъ кюпроу епѣкпоу. н семениъ жнцѣ гноу. н свашенне

стѣмоу мннѣ *Е* 356 12. 2. Мина — цариградски патриарх [536–552 г.]. *Пр.* на 25 август. *Мѣ* авго *НД* ... стоюю оцю *НД*ю архѣпоу црѣвгрдѣ ефнѣана н мннѣн *А* 152а 23. *Изч.*

А, У, Е. Гр. Μηνᾶς.

Нѣб. Мина *ЛИ* *рядко* НГер, СтИл, РЛФИ; Минов *ФИ*, Минев *ФИ*.

МННОВАТН, МННОУѢ, МННОУѢШН *нѣсв.*

Минавам, отминавам. осла врага твоего падъша подъ брѣменемъ не мнноуѣ. нѣзъ вѣстава вѣставн н *С* 126.17; нже во прѣдѣзъ вратъи лежаштадо мнноуѣ *С* 374.12; бѣ н акѣла н прнскѣла. н мнози ннн. н ннѣхъ по радоду нѣина нменъ множества дѣльма словесъ мнноуѣ глаголатн *С* 347.6; аште лн не можешн благословнтн клзньштадо. помълѣн тн понѣ то оуправн. н пжтемъ мнноуѣ н спѣша такоже н подова *С* 380.25. *Изч.*

С. Гр. παρέρχομαι, παρατρέχω, παρατέομαι, προβαίνω.

Нѣб. миновам *остар.* и *диал.* АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, АР, ДА. *Срв.* минавам ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

МННЖТН, МННЖ, МННѢШН *св.* 1. Премина,

извѣрвѣя дадено разстояние. сърѣтетѣ н дѣва бѣсна отъ жалнн исходаща лютѣ сѣло. ѣко не можааше ннктоже мннжтн пжтемъ тѣмъ *М* Мт 8.28 3, А; н прѣдн текъ възлѣзе на свкоморнѣ. да виднтъ н. ѣко тждѣ хотѣаше мннжтн *М* Лк 19.4 3; н надъ вѣсѣмн смнн. между намн н вамн. пропадѣ велнѣ оутврдн са. ѣко да хоташтен мннжтн отъ сждоу кз вамъ не възмаганѣтъ *М* Лк 16.26 3, А, СК. 2. Отмина някого, нещю. н прн четврѣтѣн стражн поштѣнѣн. прнде кз ннмъ по морю хода. н хотѣ ѣа мннжтн *М* Мк 6.48 3. 3. Премина, исчезна. сен сѣнн надѣвѣзъ са владженѣн даундѣ глаголааше. сѣнн крнлоу твоею надѣвѣзъ са. доколн. донжде мннетъ безаконннѣ моѣ *С* 353.28.

// За време — измина. мннжвѣшемъ же дннемъ *ѣ.* сжштемъ стѣнмъ вѣ

темнннн. прнде доуѣзъ отъ кесарна *С* 72.16.

прѣжде мннжвѣзн. *Гр.* προλαβών. Изминал, отминал [за време]. нн пакъи мннн. ѣко мннжвѣшѣе лѣто прѣжде. довьлетъ тн вѣсемъ жнтѣн *СЕ* 91а 26.

М, 3, А, СК, СЕ, С. Гр. παρέρχομαι, διέρχομαι, διαβαίνω, βαίνω, παρατρέχω, διαγύνομαι, γύνομαι [*срв.* διατρέχω]. *Вжс.* мннмннжтн.

Нѣб. мина ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

МНРОДРЪЖНТЕЛЪ, -ѣ *м.* Владетел на света. облаѣцн н вѣ оружнѣ вѣсе. стѣдо твоего дѣла. ѣко нѣстѣ емоу вранѣ кз крѣвн. н пѣлѣтн. кз властемъ н владѣствомъ. кз мнродрѣжнтелемъ вѣка сего *СЕ* 93б 24. *Изч.*

СЕ. *Калка* от *гр.* κοσμοκράτωρ.

Нѣб. ъ.

МНРОНЪ, -ѣ *м.* *ЛИ.* Мирон — епископ на Тамасос в Кипър, умр. мъченически [II в.]. *Пр.* на 17 септември. стрѣтѣтъ (!) с [..]раламнѣ. н селценнмѣжкоу мнронъ *Е* 35а 3. *Изч.*

Е. Гр. Μύρων.

МНРОТВОРЪЦЪ, -ѣ *м.* Миротворец. вждн ... вѣ съвадѣннка мѣсто. мнротворецъ *СЕ* 70б 7–8; сего во радѣ. н сѣна вѣѣ нарицаетъ. миротворѣца *К* 9а 38–39; благословьенъ градѣзн вѣ нма господьне. нстовѣзн на лѣжадо сѣпасѣ. на прокоуѣдѣннка. мнротворѣцъ на сѣпротнвѣннка *С* 329.9. *Изч.*

СЕ, К, С. Калка от *гр.* εἰρηνοποιός, εἰρηνάρχης.

Нѣб. миротворец ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР.

МНРЪ¹, -ѣ *м.* 1. Свят, вселена, мир, всемир. егда вѣ мнрѣ есмъ свѣтъ есмъ мнроу *М* Йо 9.5 3, А; тѣи во есн црѣ мнроу. н спѣсѣ дѣшамъ нашнмъ *СЕ* 12б 20; н наоутрнѣа хѣ вскръсеннѣ свѣтъ просѣвѣтн мнровн *С* 348.18; послоухочѣтъ мн мждростн слово глаголетъ ѣко богъ сѣмрѣтн не сѣтворн. нн красочѣтъ са пагоубѣвѣ жнзн (!). нѣ

завѣстниѣ днѣвоуѣ съмръть въннде въ мнрѣ С 389.8. // Земниятъ святъ, земниятъ животъ. изндѣ отъ отца. и прндѣ въ мнрѣ. пакы оставлѣнѣ мнрѣ. и ндѣ кѣ отцоу М Йо 16.28 З, А, СК; азъ во отъ бога нздѣдохъ. и въндѣдохъ въ мнрѣ. и моя слава отъца моего кѣтъ слава С 331.16. // Човечество. и глѣ се агнець бѣнѣ. въземланъ грѣхы мнра въсего М Йо 1.29 З, А, СК, Б; се весь мнрѣ по немъ ндѣтъ М Йо 12.19 З, А; не можетъ мнрѣ ненавѣдѣти васъ. мене же ненавѣдѣтъ. ѣко азъ съвѣдѣтельствоуѣнъ о немъ. ѣко дѣла его зъла сѣтъ М Йо 7.7 З, А; нѣ да разумѣатъ мнрѣ ѣко люблю отца. и ѣкоже запо(вѣ)дѣ мнѣ отъца. тако творѣнъ М Йо 14.31 З, А, СК; и прншедѣ онъ. обануѣтъ мнра. о грѣсѣ и о правдѣ. и о сѣдѣ М Йо 16.8 З, А, СК; гѣ бѣже нашъ. тѣи любѣнъ съврѣшнтель. и мнроу наставннкъ. и вѣсемъ спсѣ. подаждѣ намъ любовь своѣ СЕ 11а 7; пнвннн рече. негоже послѣ бѣ на съпасеннѣ мнра С 137.30. 2. Светскій животъ, противопоставенъ на монашескій, отшелническій животъ. сълоучн са граднѣтн манаствѣрѣ отъ лаврѣи на сѣверѣ. на прнманнѣ тоу новопрнходѣштннхъ нз мнра. ѣрзнорнзѣчьскѣнѣ истннѣ С 284.16.

мнрѣ съ. Гр. ὁ κόσμος [οὐτός], ὁ βίος. Този святъ, земниятъ святъ, земниятъ животъ. вѣи отъ сего мнра естѣ. азъ нѣсмъ отъ сего мнра М Йо 8.23; и рече нѣсъ на сѣдѣ азъ въ мнрѣ съ прндѣ М Йо 9.39; любанъ дѣшѣ своѣнѣ погочѣнтѣ нѣ. и ненавѣданъ дѣша своѣнѣ. въ мнрѣ семь. въ жвотѣ вѣчѣнѣемъ съхраннѣтъ нѣ М Йо 12.25 З, А, СК; хвалнмъ тѣ гѣ избавлѣшааго. по м'нозѣн мнлостн твоѣн. раба твоего сего. вѣтъ соуетзнааго жнтнѣ сего мнра СЕ 81а 21; боговъгоднѣ съвѣтоуѣетъ съвѣтъ въ свѣтън градъ отнѣтн. и оупразннѣвшѣ (!) сѣ отъ потрѣвѣ мнра сего мльѣатн С

282.10; нн можетъ прнобрѣстн нн злата нн сѣребра. нн нного ннчьсогоже кѣже въ мнроу семь С 267.27.

въсь мнрѣ. Гр. ἅπας ὁ κόσμος, κόσμος, ἢ οἰκουμένη, κτίσις, παγκόσμιος. Светѣтъ, целнѣтъ святъ, всемирѣтъ, вселената; земѣта, на която живѣятъ хората; всичко, което съществувѣта на земѣта. и рече нмъ шѣдѣше въ весь мнрѣ. проповѣднѣте евангѣланѣ въсен тварн М Мк 16.15 А; сѣтъ же и нна многа. ѣже створн нѣ. ѣже аште по єдннмоу с'пана вѣзѣаѣтъ. нн самомоу мноѣнѣ. въсемоу мнроу вѣзмѣстнѣтн. пншемзѣхъ кѣнннгъ З Йо 21.25 А, СК; днѣ. слѣнѣце не захѣдаше. свѣтомъ вѣсь мнрѣ озарн. днѣ. лоуна свѣтъзламн лоуѣамн. вѣсь мнрѣ освѣщѣетъ СЕ 1b 25, 2a 1; твоеѣ дръжавѣнѣ дръжншн тварѣ. и твонмѣ промзѣшленнѣмъ. строншн весь мнрѣ СЕ 3b 25; и нѣце пострадавшѣе вѣнѣчѣанн вѣшѣа. и снаѣѣтъ тако н зѣвѣдѣи въ въсѣмъ мнрѣ С 81.13; азъ на се роднхъ са. и на се прндѣ въ въсь мнрѣ. да съвѣдѣтельствоуѣнъ о истннѣ М Йо 18.37 З, А, СК; о вѣсемъ мнрѣ мѣи невѣрѣемъ С 87.24–25; вѣзѣалка крѣманъ въсь мнрѣ С 344.18; не възѣрѣ на хоуѣлѣ нн пѣзѣлѣ. жндѣвѣска оуѣкореннѣ невѣрѣже. възѣ мнрѣ въсь оуѣнтѣла С 427.8; послѣанъ вѣистѣ гауѣрннлѣ вѣзѣвѣстнѣтъ въсемоу мнроу съпасеннѣа С 244.6.

отъ съложѣнѣа въсего мнра, отъ наѣала въсего мнра, отъ сѣтворѣнѣа мнра [мнроу]. Гр. ἅπλο καταβολῆς κόσμου, ἅπ' ἀρχῆς κόσμου. Спорѣд хрнстнѣанского лѣтоброѣне — от времето на сѣздаванѣто [сѣтворѣннѣто] на свѣта. отъкрѣнѣнѣ сѣкрѣвенѣа. отъ сѣложѣннѣа въсего мнра М Мт 13.35 З; наслѣдоуѣнтѣ оуѣготованѣе вамъ цѣрѣствѣне. отъ сѣложѣннѣа въсего мнра М Мт 25.34 З, А, СК. Срв. С 508.6; да мѣстнѣтъ са крѣвъ въсѣхъ прѣкъ. пролнѣаема отъ сѣложѣннѣа въсего

мнра. отъ рода сего *М* Лк 11.50 З; вждетъ во тогда скръвь велнѣ. ѣкоже нѣстѣ възла отъ науааа възсего мнра до селѣ. нн нматѣ възити *М* Мт 24.21 З, А, Б; прннмѣте оуготованое вамз цѣсарьство. отъ науааа мнроу *С* 123. 19–20; ѣ ф ѣ б го лѣ отъ створенїа мнра *В*; напнса (же са въз) льто отъ сзтво(реннїа мнроу) ѣ ф ѣ ннзднкта ѣ *СН*. прѣжде сзложеныа мнра, прѣдъ сзложеныемъ мнра. *Гр.* прѣ катаβολῆς κόσμου. Преди сзтворенїето на света. ѣко възлюбнлѣ ма есн. прѣжде сзложеннѣ мнра *М* Йо 17.24 З, А, *СК*; прннмѣте оуготованое вамз цѣсарьствнне. прѣдъ сзложеннємъ мнра *С* 446.30–447.1.

взше мнроу. *Гр.* ὑπερκοσμίως. По начин, неприсѣц на земнїа свят; необичайно, необикновено. всн сз радостнѣ коупно тыцѣмъ. всн тзштьно прннмѣмъ. н взше мнроу прздьючнмъ *С* 319.24.

М, З, А, СК, Б, Н, У, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Р, Х, В, СН. Гр. κόσμος, ἡ οἰκουμένη, βίος. *Нѣб.* мир ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мнрѣ^{II}, -а *м.* Мир, омиротворенїе. слава въз възшннхъ боу. н на земн мнрѣ. в ѣлѣцхъ благоволеннѣ *М* Лк 2.14 З, А, *СК*. *Срв.* *СЕ* 101а 15; мннте лн ѣко мнра прндз датн на землѣ. нн глѣж вамъ нз раздѣленнѣ *М* Лк 12.51 З. *Срв.* *Мт* 10.34 *М, З*; нж млтвamn. ѣхъ въз мнрѣ оустрон дша наша *Е* 336 3–4; сз ненавндѣштнмн мнра вѣхъ мнренъ *СП* 119.6; оумолнте же ѣже о мнрѣ ѣнлама *СП* 121.6; рава твоего вѣрнлааго цра. въз мнрѣ н правдѣж н мжжѣство сзхранн *СЕ* 19а 5–6. // Примирїе, прекратяванѣ на война. еште далече емоу сжштїо. молнтѣж посзлавъ молнтѣ са о мнрѣ *М* Лк 14.32 З. // Мир в противоположност на война, липса на война. не на мнрѣ нджште нз на ратѣ остраште са *С* 385.10.

мнрѣ [кѣмоу, ѣмоу]. *Гр.* εἰρήνη τινι. Като поздрав, пожеланїе – желая мир, да бѣде мир. прнде нс двьремъ ззтворенамъ. н ста по срдѣдѣ н рече мнрѣ вамъ *М* Йо 20.26 А; вь нже домъ възндетѣ колнжздо. прзвѣе глте мнрѣ домоу семоу *М* Лк 10.5 З; н рекоста ѣмоу. мнрѣ тебѣ крѣпн са н възмѣжан *С* 193.28. // *Литург.* Богослужебен възглас – да бѣде мир. по мн всѣ. ѣю н дхѣ *СЕ* 94b 19; рѣтѣ дї. ѡ сзподобнтн са нам. достонномъ възитн. послушаннѣ глѣ стлдого евлгѣ. мн всѣ лѣ. н дхѣн тѣ *А* 92b 19. **мнрѣ нмѣтн.** *Гр.* εἰρηνεύω. Живея в мир [с някого]. мнрѣ нмѣте ме(д)жду совоѣж *М* Мк 9.50 З; нн ѣдноа же нноа осовѣ поманѣ правдѣз. нз тзчѣж сз вѣсѣмъ мнрѣ нмѣтн *С* 423.20. [сз] мнромѣ. *Гр.* εἰς εἰρήνην, ἐν εἰρήνῃ. Мирно, с мир, в разбирателство. нсз же рече ен дзштн вѣра твоѣ спс та ндн сз мнромъ *М* Мк 5.34 З, *СК*; отврѣжн црѣквн правѣвѣрннзнхъ. н одолѣншн врагомъ твонмъ. н възвратншн са сз мнромъ *С* 192.10; нзннѣ отзпоустншн рава твоего влдо. по глѣу твоемоу сз мнромъ *М* Лк 2.29 З, А, *СК*; н днѣа са правѣднааго ѣеже кз вооу дрззновеннне. отзпоустннъ въз сз мнромѣ. н пакзѣ възпрна своѣ мѣсто *С* 555.30. // *Литург.* Мирно, с мир в душите. мнромѣ гю помолнмѣ са *СЕ* 98а 17.

вз мнроу [мнрѣ]. а) *Гр.* ἐν εἰρήνῃ. В мир, спокойно. помолнмъ же са н мзи оувознн. да вогъ ѣште паѣе н паѣе възможна сзтворнтѣ ѣго. н теченнне ѣго въз мнроу сзврсштѣ *С* 302.25; сватзїн отѣцъ нашъ сава въз мнрѣ оусѣпе. мѣсаца деїсѣвра въз ѣ *С* 295. 8–9. б) В безопасност. егда крѣпнзкзѣ оуорѣжъ са храннтѣ свон дворѣ. вь мнрѣ сжтѣ нмѣннѣ его *М* Лк 11.21 З. в) Кротко, смирено. посланѣжше колѣна въз мнрѣ. гю помолнмъ са *СЕ* 59b 19.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. εἰρήνη.
Неб. мир ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР,
АР, ДА.

мнръно нареч. Миролоубиво. ѣко мнѣ
оуво мнръно ꙗааахъ. н на гнѣвѣз льстн
помѣшлааахъ СП 34.20. Изч.

СП. Гр. εἰρηνικά [вар. εἰρηνικῶς].
Неб. мирно 'спокойно' ОА, ВА, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мнрънѣ¹, -ѣн прил. Светски, мирски,
земен. д'несѣ та нзвѣра. і разлжун та
гѣ отъ мнрънааго жнтнѣ СЕ 90b 5-6;
w нзвавнтн са емоу. отъ в'сеа
мнрънѣна пакостн. пазтнѣнхъ жжнкѣ
гю по СЕ 98b 5; о нзвѣнтн прѣгрѣ-
шенен. і вѣнтн емоу вѣшшшо мнръ-
нѣнхъ печален. гю помо СЕ 98b 9; пауе
во поубѣше мнрънѣна славѣ мѣубѣ.
невесное любаѣтѣ вѣубоно жнтнѣ С
542.20-21; на позорнште мнръноѣ.
тоуаахъ нграахъ н троуждаахъ са С
63.10; блюдѣте еда кѣто вѣи естѣ
крадододан прѣмѣдростнѣнхъ н тѣщеѣнхъ
лестнѣнхъ. по прѣданню члѣю. по стѣх-
немъ мнрънѣнмъ. н прочеѣ Х II Аа
9-10. Изч.

СЕ, С, Х. Гр. κοσμικός, ἐν κόσμῳ, τοῦ
κόσμου.

Неб. Вжс. при мнръскъ.

мнрънѣ^{II}, -ѣн прил. 1. Който се отна-
ся до мира, на мира, мирен. і тѣи
отроуа проркѣ вѣшнѣбаго наречешн
са. прѣдѣндешн во прѣдѣ лнцемъ
гнѣмѣ оуготоватн пжтн ево ... мн-
лобѣден радн бѣ нашего. вѣ ннхъже
посѣтнал естѣ насѣ вѣстокѣ сѣ вѣше
... направнтн ногѣ наша на пжѣ
мнренъ М Лк 1.79 З; сѣвѣкоупн нѣи
на владовѣрне. і хвалж твоѣнхъ. сѣжзомъ
мнрънѣнѣмъ. w еднномъ дѣѣ. да
вѣсѣлемъ тебѣ сѣмѣслѣнѣна мѣтѣвѣ. і
хвалѣ СЕ 18a 6; мнрънѣн врагъ
велнѣ поставѣяетѣ сѣсѣдѣ свон С
190.17; прнде вѣзлюбѣеное н сѣпасное
праздѣнѣство. вѣскрѣсѣнѣн дѣнѣ гн
нашего іѣс хѣ. мнрънаѣа вѣна. сѣмн-
ренѣна начатѣкѣ С 486.27. 2. Каѣо

сѣщ. мнръна. ср. мн. Гр. τὰ τῆς
εἰρήνης. Неѣата, коѣто се отнасят
до мира. брѣ мнрна гоннмъ. ѣже вѣ
сѣзданне сѣвѣ Е 4a 7. 3. Миролоу-
бѣв, кротѣк. сѣ ненавнѣдѣштнмн
мнра вѣхъ мнренѣ СП 119.6; хрѣнн
незлѣовѣ і внждѣ правѣтѣ. ѣко ест-
станокѣ чѣкоу мнръноу СП 36.37. //
Спокоен. конѣннѣнхъ. блѣгѣ н мнрънѣнхъ
даждн намъ СЕ 66a 9.

М, З, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. τῆς εἰρήνης,
εἰρηνικός. Вар. мнрънѣ, мнренѣ.

Неб. мирен ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР, ДА.

мнрънѣ нареч. С мир, в мир, мирно.
н помолнѣвѣ са за нѣа отѣпоустн мнръ-
нѣ С 205.16; н вѣзвратншн са мнръ-
нѣ С 194.17; крѣстнѣанн вѣзаша
тѣлесѣ стѣоуо. н погрѣвоша мнрънѣ сѣ
радѣстнѣнхъ С 15.12; н шѣдѣшоу вѣз-
вратнтн са мнрънѣ С 195.5. // Без сѣ-
прѣтѣва. аже реѣе рѣтнѣнхъ н матѣжемъ
црѣкѣвн вѣзѣсте. то тѣи мнрънѣ отѣ-
даднтѣ С 200.19. Изч.

С. Гр. ἐν εἰρήνῃ [вар. μετ' εἰρήνης].

Неб. Вжс. при мнръно.

мнръскъ, -ѣн прил. 1. Който се отна-
ся до света, на света. ѣже нзлѣѣ са
мнръска(а)го радн спннѣ СС IIIa
15-16; н раждаетѣ са отѣ свѣтаааго
дѣха. н отѣ непорѣчнѣнѣнхъ н прѣвнстѣнѣнхъ
дѣвѣнхъ. мнръскаго радн строѣн н сѣпасе-
ннѣ С 10.29-30; н потомъ прнѣваж-
даетѣ са на дрѣвѣвѣ крѣстѣнѣвѣмъ.
стражда мнръскааго радн сѣпасеннѣа
С 11.12. 2. Светски, мирски, зе-
мен, жѣтѣйскѣ. отѣметѣлешн во са
роднтѣлѣ ... і вѣсѣхъ печален мнръ-
скѣнхъ СЕ 90a 2-3; едннѣ же нѣкнн
вѣ санѣ н славѣ мнръстѣнхъ сѣи реѣе С
138.17; отѣвѣрже са потрѣвѣвѣ мнръ-
скѣнхъ С 279.14; і ндешн вѣ лѣврѣж
чрѣнѣнца сѣвѣнѣ. н повѣсѣдѣоуѣшн кѣ
чрѣнѣнѣоу іѣванѣоу кѣ мѣлѣчѣланѣоуѣоуѣмоу.
мѣжѣоу правѣднѣоу н добромъ жнтн-
нѣмъ. сѣштѣоу епнскоуѣоу. н вѣ богѣтѣ-
ствѣ мнръстѣ вѣзѣвѣша С 294.13.

мнрьское сътворенне. *Гр.* коσδοποιΐα. Сътвореніето на света. прнставн възлюбвєннѹе оумъ сн кз гласоу. н овраштєшн сам° то слово. неже кєтз въ мнрьстѣѣмъ сътворєннн С 317. 15–16.

СС, СЕ, С, Р. Гр. τοῦ κόσμου, κοσμικός, ἐν κόσμῳ τοῦ βίου. *Вар.* мнрьскъ.

Нєб. мнрьски ОА, ВА, НГєр, ЕтМл, БТР, АР.

мнрьскъз нарєч. По светски, по житєйски. (възл)юбєнвзшєн мї (...) н мнрьскъзмнн пєк (..) сѧ. мнрз лю(..)шє. н мнрьскъзн помъзншлшє Р V 3.4. *Изч.*

Р. Вар. мнрьскъзн.

Нєб. Ø.

мнса, -зи жє. Блюдо, поднос. рєчє гъ кз немоч. нзінѣ взи фарнєсѣн вєнѣштѣнєє стькєлєннцн н мнєѣ оушнштадє. д взнѣтрєнѣѧ вѧшѧ пѧзнѧ сѧтз хъшштєннѣ н зъловз *М* Лк 11.39; она же навѧждєна мѧтєрнѣж своєнѣ. дѧждѣ мн рєчє сѧдє. нѧ мнєѣ глѧвѣж нѧдѧнѧ крєстн-тєлѣ *М* Мт 14.8; і прннѣсѧ глѧвѣж єго нѧ мнєѣ. н дѧшѧ дѣвнцн *М* Мт 14.11. *Срє.* Мк 6.28 *М.* *Изч.*

М. Гр. πίνος.

Нєб. мнса *gual.* НГєр, ЕтМл, ДА.

мнсанлз, -ѧ м. ЛИ. Мисаил [Мисах] – юдєй, плєнєн заєдно с Анѧнѧ [Сєдрах], Азѧрѧ [Авдєнѧгѧ] и прѧрок Дѧнѧил от Нѧвухѧдѧносѧр; по чудѧтѧворєн нѧчѧн излѧзъл от огнєнѧтѧ пєщ, кѣдєтѧ бил хвѣрлєн заєдно с тѧх [Дѧн 1.6–7; Дѧн 3.20–23, 94]. *Пр.* нѧ 17 дєкємврѧ. Мѧдѧ дѣ г стѣнхъ трѧн отрокъ. дѧнѧннѧ азѧрнѧ мнсанлѧ н дѧннѧл прѧкѧ А 129b 23; гн вѧжє нзѧвнєвзѧн. свѧтзѧл трѧн отрокъз тѧвѧ отъ пєшѧтн огнѣнѧзѧл. дѧнѧннѣж азѧрнѣж мнсанлѧ С 179.6. *Изч.*

А, С. Гр. Μισαήλ. *От євр.* Mišā'ēl 'измолен от бѧгѧ'.

мнсєстн [*логр.* А 114с 8] *вж.* мѧсн.

мнтрѧдоръ, -ѧ м. ЛИ. Митрѧдор – имє нѧ свєщєнѧк, послєдѧтєл нѧ мѧркиѧнствѧтѧ, познѧт от житѧє-

тѧ нѧ Пѧонѧй от Супрѧсѣлѧскѧя сѧборнѧк. пѧстѧвншѧ оубѧ єго нѧ дрѣвѣѣ. тѧчє по томъ н прєсѧвѣтєрѧ коєго мнтрѧдорѧ вѣрзѧ мѧркиѧнскѧзѧл. лѧчѣн жє сѧ пѧвннѧ пѧстѧвѧтн о дєснѧжѣж мнтрѧдорѧ жє о лѣвѧжѣж С 141.10, 12. *Изч.*

С. От єр. Μητρόδωρος.

мнтрѧполѧнтъ, -ѧ м. Митрѧполѧнт. сєвѧстннскъзн н мнтрѧполѧнтъ ... тѧгѧ прнзѣвѧвъ ... пѧстѧвн єпнєскоуѧл С 280.9. *Изч.*

С. Гр. μητροπολίτης.

Нєб. митрѧполѧнт ОА, ВА, АК, Дѧв, НГєр, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мнтрѧфѧнъ, -ѧ м. ЛИ. Митрѧфѧн – цѧрѧгрѧдскѧ пѧтрѧрѧх [315–325 г.?). *Пр.* нѧ 4 юнѧ. Мѧдѧ тѧ г стѧгѧ оѧдѧ нѧгѧго мѧтрѧфѧнѧ дрѧхпѧ црѣгрѧдѧ А 146b 13. *Изч.*

А. Гр. Μητροφάνης. *Вар.* митрѧфѧнъ.

мнтѣ нарєч.

дѧзѧ мнтѣ. *Гр.* δύο παρὰ δύο. Нѧрєд, послєдѧтєлнѧ, єдѧн слєд дрѧт. н пѧвєлѣ прннєстн огнѣ. н полнцѧ жєлѣзнѧ. н вѧложнѧтн ѧ вѣ огнѣ. н пѧчѧлоу сѧвѧзѧтн рѣцѣѣ н нѧзѣ. н колъ жєлѣзнъ вѣврѣтн мєждѧу рѣкѧмѧ н нѧгѧмѧ. н вѣнзѧжѧтн вѣ зємѣжѣ. н дѣвѣмѧ мнтѣ пѧлнцѧмѧ рѧждєжєнѧмѧ вѧтн н С 2.23–24. *Изч.*

С.

Нєб. *Срє.* мѧтє *gual.* 'кѧмѧлѧ, дѧжє' ДА.

мнхѧлъ вж. мнхѧнѧъ.

мнхѧнѧъ, -ѧ м. ЛИ. 1. Мѧхѧил – в юдѧизмѧ, хрѧстѧнствѧтѧ [и мѧѧскѧлмѧнствѧтѧ] вєлѧк ѧнгєл, ѧрхѧнгєл [Ю 1.9], вєлѧк кнѧз [Дѧн 12.1], ѧрхѧстрѧтѧг нѧ Гѧспѧднєтѧ войнствѧ [Нѧв 5.14], єдѧн от вєлѧкѧтѧ кнѧзѧ [Дѧн 10.13], прєдѧвѧдѧтєл нѧ ѧнгєлѧтѧ и убѧиєц нѧ змєѧ [Откр 12.7–9]. *Пр.* нѧ 6 сєптємврѧ и 8 нѧємврѧ [Сѣбор нѧ ѧрхѧнгєл Мѧхѧил]. Мѧдѧ нѧѧл б сѣнємъ дрѧхѧнѧлѧ мнхѧнѧ А 126a 7; пѧсѧзѧ зѧкѧннѧжѣ

васъ. въ има ꙗа нашего нсѣа. ꙗко аѣан
гдѣсцнн. мнѣаназ гавърнлз. оуѣнлз.
рафанлз *СЕ* 59b 5; дошедзшоу же
врѣменн бракоу. ѣавн са кононоу. ар'х-
аг'гелз мнѣанлз *С* 25.2. 2. Миха-
ил III, византийски император
[836–867 г.]. сзконьѣаша же са стнї
мѣ мѣченна. мѣсаца марта въ з.
цѣсарствоуѣнштоу грзѣстѣн властн.
мнѣанлз феодръ. н фекла правовѣр-
ннї црн *С* 65.3. 3. Михал – име, из-
вестно от старобългарски надпис.
въ има отъцѣ н сна н стѣго дѣа съде
пучнаетъ отъцѣ стъ антоуѣн а нже сн
оу црзкъве жнтзѣннца сзтворнтъ да
отъвѣштаетъ прѣдъ бгмъ мнѣалъ
недостоннзѣн напна амннз *КН*.

А, СК, СЕ, С, КН. Гр. Μιχαήλ. От евр.
miḳā'el 'като бог [?], равен на бога [?]. *Вар.*
мнѣалъ.

Нѣб. Михаил ЛИ, Михайлов ФИ, Михай-
ловски ФИ, Михайлович ФИ, Михал ЛИ,
Михалев ФИ, Михалчев ФИ, Михалаки
ЛИ, Миханла ж. ЛИ, Михаела ж. ЛИ,
Мишо ЛИ, Мишев ФИ, Михо ЛИ, Михов
ФИ СтИл, РЛФИ; Михайловград МИ,
Михайлово МИ, Михалково МИ, Михов-
ска махала МИ, Миховци МИ СНМБ.

младенниѣъ, -а *м.* Дете, младенец.
възнгра са младаѣннштѣ радоштамн
въ чрѣвѣ моемъ *З* Лк 1.44; жтроба
дѣмѣше са. н младеннштѣ жтрѣ дѣн-
жааше са *С* 239.28; на ржкоу носнтн
нмашн младеннштѣ *С* 237.22; жате-
лѣне же оуслзшавзше плаѣа млада-
нншта. н матн поѣоувзшн обратн са *С*
43.22; младеннштъ во нестьство. не
вѣстъ прозѣрна нн проскоуѣства
нмѣтн. нн работаетъ страстн ѣстн *С*
337.23.

З, С. Гр. βρέφος, νήπιος. Вар. младѣннштѣ,
младеннштъ.

Нѣб. Срв. младенѣц.

младенѣство *вж.* младаѣнѣство.

младенѣць *вж.* младаѣнѣць.

младенѣчь, **младенець** *вж.* младаѣнѣчь.

младъ, -зѣн *прил.* 1. Неврѣстен [за
дете]. негда младаъ дѣтн вѣнне възъ-

мѣше н вѣннемъ немоу повѣдѣж
гласаште *С* 402.30; тзѣѣж же
оузѣрѣвзѣ вратнѣж н прнснааг' врата
вѣнѣамнна. ^вззловѣнааго младааго
мѣнѣшааго ... дѣнне въ радостн въ-
плака *С* 367.26; н от'цѣмъ н матеремъ
простовласомъ сжштѣмъ. н зѣло жала-
штѣмъ о младазѣнхъ ѣадѣхъ неѣ-
ченнн *С* 397.14. // *Като сзѣц. млада-*
зѣн м. Гр. ὁ νηπιῶν, ὁ τρυφερός.
Младенец, дете. да не подражанмъ
жндовѣска жродѣства. нз дѣтѣскоу
позѣвднмъ благодареннѣю ... не оубо-
нцъ непрнзнаѣнѣствоу. нз младазѣнхъ
вѣззловнѣю *С* 340.26; млада.н мон
пондоша по жестокоу пжтн *С* 135.1.
2. За растение – току що поник-
нал, покарал, свеж. отъ смоко-
взѣнн(ца) же наоуѣнте са прнтзѣн.
егда (оу)же вѣвѣ еѣа вѣдетъ (млада) н
лнѣтѣе прозѣвнѣ(тѣ). вѣсѣте ꙗко влнз(ъ)
естъ жатѣа *М Мт* 24.32 *З, А, СК, Н.*
Срв. Мк 13.28 *М, З. З.* Пресен, не-
отлежал. нмѣше же брѣма хлѣвзѣ
ѣнѣтѣз н топлазѣ. внно н масло дрѣвѣ-
ноѣ. н младазѣ сзѣрѣзѣ н аѣнца *С* 291.7.

нз младазѣ врѣстѣз, отъ млада вѣз-
дрѣста. Гр. ἐκ παιδικῆς ἡλικίας [вар.
ἐκ παιδός ἡλικίας]. От ранна въз-
раст, от малѣк. ꙗко бога нмамъ него-
же нз младазѣ врѣстѣз ѣнѣстн навзѣкохъ
С 252.29; отъ млада во вѣздрѣста
кротостъ въ немъ ѣавн са *С* 546.19.

нз младазѣ ногзѣтн. Гр. ἐξ ἀπαιδῶν
ὀνούχων. От ранно детство. онъ же
прѣвѣланкомъ гласомъ вѣзѣпнѣвъ рече.
нз младаъ ногзѣтнн цѣвломѣдрѣствоуѣж.
нз жтробѣз матери моеѣ крѣстнѣанз
несмъ *С* 117.27.

М, З, А, СК, Н, С. Гр. νήπιος, ἀκέραιος,
ἄωρος, ἀπαλός, νεαρός, τρυφερός, νέος,
χλοηφόρος.

Нѣб. млад ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Младицѣте МИ
ЙЗ, МИШан; Младиѣно МИ ВМС; Мла-
днѣна махала МИ ЙЗах, Кюст. кр.;
Младака МИ, Младата МИ ГХ, МИМ;
Младово МИ СНМБ.

МЛАДЪНЪ, -ѝн *прил.* Детски, предназначен за деца. ѿгда бѣаше видѣти акъзи, класъзи зръбъзи младенншта. ѿдннѣмъ желѣзомъ неѣченъзи лежашта. не ю неште сзърна срьдѣнааго терѣда нмѣнште. нн цѣѣта класънааго нзмѣннѣше. нъ ѿдѣнаѣе вь младѣнѣн н мѣѣнѣн пнштн сѣште. лютомъ гнѣвомъ града нродомъ внемъзи *С* 397.9. *Изч.*

С. Гр. ἀπαλός.

Наб. Срв. Младен *ЛИ*, Младенов *ФИ*, ЕтМл; Младенови *МИ*, Младеново клагѣ *МИ* ЙЗах, Кюст. кр.; Младенова круша *МИ*, Младеново *МИ* ИД, МНЛом.

МЛАДЪНЪСТВО, -а *ср.* Детство. сз ннмн же неѣдѣннемъ мѣденъства ... ѡбзиѣан ихъ творѣаше *СЕ* 23а 24; младеннштн проповѣданѣтъ снхъ кз богоу познаниа мѣденъство *С* 321.30.

отъ мѣденъства. *Гр.* ἀπὸ νηπιότητος. От детство, от детска възраст. азъ отъ мѣденъства крѣстнианъ исемъ *С* 223.21. *Изч.*

СЕ, С. Гр. παιδικός, νηπιότης. *Вар.* мѣденъство, мѣденъство.

Наб. Срв. младенчество *остар.* ВА, ЕтМл.

МЛАДЪНЪЦЪ, -а *м.* Дете, младенец. възнгра са мѣденѣцъ радощтамн вь жтробѣ моен *М* Лк 1.44 *А, СК*; и се вамъ знаменне. овращите мѣденѣцъ повнѣтъ лежаштъ вь ѣслехъ *М* Лк 2.12 *З, А, СК*; стрѣбъзи мѣденѣцъ взиша ѣзвзи нхъ *СП* 63.9; не слъзиша н цѣсарѣа даѣзида божниемъ осваштенинмъ поѣншта. нъ оустъ мѣденѣцъ сзѣштнхъ сзѣршнлъ кен хвалѣ *С* 335.28–29. *Срв. С* 336.11–12; сзбра са на мѣсто то мѣжн н женъзи. н мѣденѣцн *С* 109.1; иногда во сѣмеонъ сзрѣѣте хѣ. и на р(.)коу приѣтъ прѣвѣѣзнаго бѣ. ѣко мѣденѣц(.). и бѣ благословн старѣ *К* 1а 33.

мѣденѣцъ мѣжъска полоу. *Гр.* [τὸ] ἄρσεν. Момченце. вьсѣкъ мѣденѣцъ мѣжъска полоу. развръзѣа ло-

жесѣа сто гѣн нареѣтъ са *М* Лк 2.23 *З, А, СК.*

сѣатѣнѣ мѣденѣцн. *Гр.* τὰ ἄγια Νήπια. Светите младенци, младенците, избити от цар Ирод по време на раждането на Исус Христос. мѣдѣ дѣ нѣ. сѣнѣ мѣденѣ нъзвнѣнхъ хѣ радн вь вѣфлѣемн нродомъ *А* 135б 14; сѣзихъ мѣкъ. васнлнѣ (*с*)емеона. н мѣденѣцъ *Е* 24б 9–10.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. βρέφος, νήπιος. *Вар.* мѣденѣцъ, мѣденѣцъ, мѣденѣцъ, мѣденѣцъ, мѣденѣцъ.

Наб. мѣденѣц *остар.* и *диал.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГѣр, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

МЛАДЪНЪЦЪ *прил.* Детски, младенчески. нъ оустъ мѣденѣцъ н сѣѣштнхъ сзѣршнлъ кен хвалѣ *М* Мт 21.16 *З¹, ЗП, СК.* *Срв. СП* 8.3; *К* 1а 21. *Изч.*

М, З, СП, СК, СП, К. Гр. τῶν νηπίων. *Вар.* мѣденѣцъ, мѣденѣцъ, мѣденѣцъ, мѣденѣцъ, мѣденѣцъ.

Наб. Срв. младенчески *остар.* ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

МЛАДЪННЦЪ *вжс.* мѣденнцъ.

МЛАДЪНЪЦЪ *вжс.* мѣденѣцъ.

МЛАДЪНЪЦЪ *вжс.* мѣденѣцъ.

МЛАДАТЬЦЕ, -а *ср.* Детенце, младенец. та молнмъ гѣ бѣе сѣннѣ нашего. бѣгвѣщшааго. ѡтъ исплзненнѣ кѣпѣан. твоѣа благостѣина. се мѣда-тьце. и на главѣ его. бѣговенне твоѣ. да сзнндетъ. и ѣкоже бѣговн дѣдѣ. рѣкоѣѣ прѣка твоѣго самонѣ. тако бѣгвн и се мѣда-тьце *СЕ* 8а 9–10, 13–14. *Изч.* *СЕ. Гр.* τὸ νήπιον.

Наб. младенче *диал.* ВА, НТ, НГѣр, ЕтМл.

МЛАТЪ, -а *м.* Чук. негоже во прѣдѣ малъзи видѣаше млатъзи ковома. н брадъвнѣтѣ тешема. то того нзинѣ поставнлъ кен. н бога н нарнчешн *С* 161.29; даднѣ мн млатъ желѣзнъ н сзкроушѣ него *С* 27.25. *Изч.*

С. Гр. σφύρα. *Вар.* млатъ.

Наб. млат ОА, ВА, НГѣр, ЕтМл, ВТР, АР, РРОДЦ, ДА. *Срв.* млатя 'чукам, удрям' *диал.* ДА.

млъва, -зи *жс.* Глъчка, смут, вълнение. и приде въ домъ архисинагоговъ. и видѣ мльвѣ и плачуща са. и крѣпаша мзного *М Мк 5.38 З;* видѣвъ же плаатъ ѣко ннѣсоже не оупѣватъ. нъ пауе млъва бзиваатъ. прнемъ вода оумзи рщцѣ прѣдъ народомъ гла *М Мт 27.24 З, А, СК;* и свѣтъ сътворша да нѣса льстниж нмжтъ и оубнѣктъ. глаж же нъ не въ праздннкъ. да не мльва вждетъ въ людехъ *М Мт 26.5 З, А, СК. Срв. Мк 14.2 М, З;* не дастъ въ вѣкъ мльвѣ праведннкоу *СП 54.23;* къде нзинѣ сжтъ. въчѣрашнѣ мльвѣ и гласи. и говори. бзиваѣште на хд. отъ законопрѣстѣпникъ *К 12b 10. Срв. С 448.9.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. θόρυβος, ταραχή, σάλος. Вар. мльва.

Неб. мльва остар. и гуал. Дюв, НГер; мльва ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

млъвнн, мльвѣж, мльвншн *несв.* Коментирам, обсъждам оживено нещо, което е станало, което се е случило; вълнувам се за нещо. и пришедъ нѣвъ въ домъ кънажъ. и видѣвъ сопыца и народъ мльващъ гла нмъ *М Мт 9.23 З, А, СК;* и въшедъ гла нмъ. уѣто млъвнѣ и плачете са. отроковнца нѣтъ оумрѣла нъ съпнтъ *М Мк 5.39 З. //* Безпокоя се, проявям загриженост. и марта мльвѣаше о мзностъ слоужзѣ. ставшн же рече. гн не радншн ан ѣко сест(р)а моѣ едннж ма оставн слоужнн. рщцн оубо ен да ми поможетъ *М Лк 10.40 З, А, СК;* отзѣвштавъ же рече ен нѣвъ. марта марта печешн са и мльвншн о мьнозѣ *М Лк 10.41 З, А, СК. Изч. М, З, А, СК. Гр. θορυβόοιαι, περισπόοιαι, θορυβόοιαι.*

Неб. мльва ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; мльва се 'оплаквам се' гуал. ДА.

мльннн, -ѣ *жс.* Мълннн. ѣко бо мльннн блнсаѣшн са отъ подъневескънѣ. на подъневескънѣ свѣтнтъ са. тако бж-

детъ снъ ѣлскзи въ день свон *М Лк 17.24 З;* рече же нмъ видѣхъ сотонж ѣко мльнннж съ небесе падъша *М Лк 10.18 З, А, СК;* освѣтнша мльннѣ его въселенжнж *СП 96.4;* и се напрасно шоумъ "громъ съ небесе многам мльнннѣмн облацн двнжаште са пльнн огнѣ *С 6.16.*

М, З, А, СК, Н, СП, С. Гр. астралі. Вар. мльннн.

Неб. мльннн остар. и гуал. Дюв, НГер; мльннн ОА, АК, НТ, ЕтМл, БТР, АР; молннн остар. и гуал. АК, ДА.

мльуалнвѣ, -зн *прил.* Мълчалнв, тнх. ѣко кроткъ бѣаше пауе въсѣхъ ѣловѣкъ. нже подъ небесемъ и неже отъ бѣ реченое. на кого прнзѣрж нъ на кроткъадо и мльуалнвадо и трепештѣштѣадо монхъ словесъ *С 545.6-7. Срв. С 173.29;* мжжъ тъ. мльуалнвѣ жнзнь кетъ обзикалъ. и не трѣвоуетъ нзннѣ красенъ хлѣвннж *С 204.15. // Спец.* Названне за отшелннк, монах, дал обет за мълчанне. мѣсаца марта гла. жнтннѣ стадо івана епнскоула мльуалнвадо *С 278.10;* прѣвоѣ прѣдъложж въ словешн отъца івана мльуалнвадо *С 278.12;* повесѣдоуешн къ урньцоу іваноу къ мльуалнвоуцоу *С 294.10-11.*

С. Гр. ἡσυχίος, εἰρηνικός, ἡσυχαστής. Вар. мльуалнвѣ.

Неб. мльчалнв остар. и гуал. Дюв, НГер; мльчалнв ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мльуалннж, -а *м.* Човек, дал обет за мълчанне, исихаст-монах, отшелннк. веденъ бзи къ мльуалннкоу. и цѣлобавзи и прѣвзи оу него дѣва дѣнн *С 294.22. Изч.*

С. Гр. ἡσυχαστής.

Неб. мльчалннн остар. ВА.

мльуалнѣ, -зн *прил.* Тнх, смълчан, спокоен. и молаше бога съ слзѣамн. довестн са въ мѣсто добровѣгодънн° и мльуално. и на съпасеннѣ стронно *С 282.22. Изч.*

С. Гр. ἡσυχός.

Неб. Срв. мльчалнв, мльчалнв.

МЛЪУАНЪНЪ, -зѣн прил. Тих, смълчан, спокоен. нѣнде на млъуанънои мѣсто С 273.23. Изч.

С. Гр. τῆς ἡσυχίας. Вар. млъуанънъ.

Неб. Срв. млъчан, млъчан *gual.* НГер, ДА.

МЛЪУАНЬЕ, -ѣ ср. Мълчание, безмълвие, тишина. млъуаннемъ свонмъ пригваждаемъ. на распонѣ. хѣ бже нашъ. побѣднлз еси в'са глзи. нечѣстнвзихъ СЕ 43а 12; ч'зто се дьнесъ безмълвье много на земѣ. ч'зто се безмълвье много. и млъуанье много К 12б 3; ч'зто се дьнесъ млъуанне много на земн. ч'зто се млъуанне много. и непанштиванне мног° С 448.3, 4; да съважж млъуаннмъ оустънѣ С 242.7.

СЕ, К, С, ЗЛ. Гр. σιγή, ἡρεμία, ἡσυχία, ἀσταλαζία, σιωπή, τὸ ἡσυχάσαι, μακροθυμία. Вар. млъуанне, млъуанне, млъуанье, млъуанне.

Неб. млъчание *остар.* и *gual.* Дюв, НГер; млъчание ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, БТР, АР.

МЛЪУАТН, МЛЪУЖ, МЛЪУШН *несв.*

1. Мълча, не говоря. онъ же млъуааше. и ннчѣсоже не отъвѣштааше М Мк 14.61 3; н глд нмъ. достонтъ лн въ советъ добро творити лн зъло творити. дшж съпасти лн погубити. онн же млъуаахъ М Мк 3.4 3, А, СК. // Образно. и въставъ запрѣтн вътроу. и рече морю млъун н оустани М Мк 4.39 3. // Според религиозен обет — пребивавам в мълчание, в безмълвие. млъуа же тоу лѣтз шесть. всего житниа чловѣвуска отължунез са С 288.29. 2. Премълчавам, понасям, не възразявам [на обида и под.]. досаждаемъ тръпѣваше. н оумаланемъ млъуааше С 474.3. // Премълчавам, скривам нешто. тзи же мн съмотри оученикзи любашта истинж. како глаголемзихъ отъ врагъ. ннчѣсоже съкриваитъ. аште н оукорьна глаголжтъ. се во н лѣстыца н нарнужтъ. н не млъуатъ тн того С 440.15.

млъуа вѣити. Гр. σιωπῶν εἶμι. Оне-

мывам, изгубвам способността си да говоря. и се бждешн млъуа и не могъз проглаголати. до негоже дьне бждетъ се М Лк 1.20 3, А.

М, 3, А, СК, С, П, Гр. σιωπῶ, ἡσυχάζω, σιγῶ, ἡρεμῶ. Вар. млъуатн.

Неб. млъча *остар.* и *gual.* Дюв, НГер; мълча ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, БТР, АР, ДА; молча[м] *gual.* НТ, ДА. Срв. Молчнкруши МИ ВП,ТО; Мучи Баба МИ СтМл,МНСрМ.

МЛЪКО, -а ср. Мляко. оуѣзирн (!) сѣ чько млъко брѣце ихъ СП 118.70; приподобатъ са црзквѣнни крзмыеници. дѣтѣхъ нже млъко по вьса дьнн. пнштн себѣ отъ матерѣ сѣса съжтз н присно просатъ С 384.14; игда са съсаде млъко н оуѣзирне. заграднтъ пжтъ съсоу С 312.6, 6-7; приподобнохомъ же н мзи са матерн оуѣзирн. не нмжштн глдомъ млъка С 384.17. СП, С. Гр. γάλα.

Неб. мляко, млеко ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Млекце МИ, Млекоинци МИ, Млекоинско осое МИ ЙЗах,Кюст. кр.; Млекарево МИ, Млечен МИ, Млеченци МИ, Млечино МИ СНМБ; Млекарев ФИ, Млеканов ФИ, Млекарски ФИ, Млечев ФИ, Млячков ФИ СтИл,РЛФИ.

МЛЪТН, МЕЛЖ, МЕЛШН *несв.* Мелѣ, смилам, правя на брашно [зърнена храна]. дѣвѣ мелжцин въ жрзнъвахъ. еднна поемлетъ са н еднна оставаѣатъ са М Мт 24.41 3, А, СК. Срв. Лк 17.35 М, 3; конъ же тз приведе въ манастирь. на млѣтъ крзмыж приходаштнхъ тоу странникъ С 565.4; игоже конѣ ... нмъ свонма ржкама стъин бжнн ... възпраже въ жрзнъвн ... н мелаше С 565.10. Изч. М, 3, А, СК, С. Гр. ἀλήθει. Вар. млѣтн.

Неб. мелѣ ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

МЛЪУЪНЪ, -зѣн прил. Млечен. не юиште сзурьна срьдъунааго тврѣда нмѣжште. нн цѣфта класьнааго нзмѣннвзше. нз ѣд'наче въ млъднѣнн н млъуѣнѣн пнштн сжште С 397.9;

прнподобнхомъ же н мзи са матерн оубъзън. не нмжштн гладомъ млѣка. нъ възспратавъшж млѣузынзймъ пжтн С 384.18. *Изч.*

С. Гр. τοῦ γάλακτος.

Наб. млечен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. *Срв.* Млечни Рид *МИ*; Млечуница *МИ* ВМС.

МНАСЪ *вжс.* мзнасъ.

МНОГОУЪЗЪТНО [*погр. Е 6а 6*] *вжс.*
МЗНОГОУАЪТНО.

МНЪ *вжс.* азъ.

МОАВЪ, -а *МИ*. Моав – област в Палестина, на югоизток от Мъртво море [дн. Balad El-Kerek в Йордания]. Юда цръ мой. моавѣ коньвъ оупьванъе моего *СП* 59.10. *Срв. СП* 107.10; села идомѣискаѣ измайлнтъне. моѣвѣ ꙗ агарънѣ *СП* 82.7. *Изч.*

СП. Гр. Моάβ. От евр. šedē Mōāb. Вар. моѣвъ, моавъ.

МОГЪДАЛАМЪ *вжс.* магдаланьскъ.

МОДЕСТЪ, -а *м. ЛИ*. Модест – християнин от Сицилия, възпитател на св. Вит; съпруг на Кресценция; умр. мъченически [ок. 304 г.] в обл. Лукания по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 15 юни. мѣа нѣо дѣ стхъ мѣкъ внта н модѣста пѣстоуѣна его А 147б 3. *Изч.* А. *От лат. Modestus* „скромнен, нравствен“.

МОЖДАНЪ, -ѣн *прил.* За месо с кост, в която има костен мозък – най-вкусната, най-хубавата част на жертвено то животно. въсесъжаргемъна можданъ ꙗ възнесѣ теѣѣ съ кадломъ овьнъ. възнесѣ теѣѣ волъ н козълы *СП* 65.15. *Изч.*

СП. Гр. μενολομένος.

Наб. Ø.

МОН, **МОА**, **МОЕ** *местоим. притеж. 1 л. ег. 1.* Мой. ꙗ рече марнѣ. велнунтъ дѣша моѣ гѣ. ꙗ въздрядова са дхъ мон о бѣѣ спѣѣ моемъ *М Лк* 1.47 3, А, СК; онъ же отъвѣщавъ рече. въскъ садъ егоже не садн отѣъ мон невскъ. иско-

реннтъ са *М Мт* 15.13 3; рече же емоу едннъ отъ народа. оучнтелоу рьцн братроу моему да раздѣлантъ съ мзною достоѣнъе *М Лк* 12.13 3; ставъ же закъхен рече къ гн. се полъ нмѣннѣ моего гн дамъ нштннмъ *М Лк* 19.8 3, А; ѣко тъ ꙗ тръпвнне мое гн. гѣ оупъване мое отъ юности моего *СП* 70.5; дроушн мой ꙗ ближнкъи моя прѣмо мнѣ приважшѣ са сташѣ. ꙗ ближнн мой далече сташѣ *СП* 37.12. *Срв. СЕ* 76б 2, 4; съкажн мн гн конъчннѣ мой. н чнсло дънеꙗ монхъ кое естъ *СП* 38.5; азъ во кръстыанъ. исмъ. родъ мон н достоинство съ стѣнннхъ нестъ свѣтъльство нмжштннхъ. а не отъ ѡкъꙗ нже дънесѣ сжтъ. а оутрѣ не вѣдѣжтъ С 102.1; ѡдо мое сладъкоѣ. кште мало прѣтръпн да съвръшенъ вѣдешн С 79.29. 2. *Като същ. а)* мое *ср.*, *моа ср. мн. Гр.* τὸ ἐμόν, τὰ ἐμά. Моето, моите неща. онъ ма прославнтъ. ѣко отъ моего прннметъ. ꙗ възвѣстнтъ вамъ. въсѣ еанко нматъ отецъ моѣ сжтъ. сего радн рѣхъ вамъ ѣко отъ моего прннметъ н възвѣстнтъ ва(мъ) *М Йо* 16.14, 15 3, А, СК; ꙗ моѣ въсѣ твоѣ сжтъ. ꙗ твоѣ моѣ. ꙗ прославнхъ са въ ннхъ *М Йо* 17.10 3, А, СК; онъ же рече емоу. ѡдо тъ въсѣгда съ мнѣноу есн. ꙗ въсѣ моѣ твоѣ сжтъ *М Лк* 15.31 3, А, СК; н азъ прншъдъ оубо възалъ вѣхъ мое съ възвнтнѣ С 370.1. б) мон *м. мн. Гр.* τὰ ἐμά. Моите хора, близките ми [образно]. азъ есмъ пастърь добръ. ꙗ знаѣѣ моа н знаѣжтъ ма моа *М Йо* 10.14 3, А, СК.

М, 3, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С, Р, Г, ЗЛ. Гр. μοῦ, ἐμός, Вар. мой. *Наб.* мой ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

МОНСН[Н] *вжс.* монсн[н].

МОКНН, -ѣн *м. ЛИ*. Мокий – свещеник от Амфипол [гр. край устието на р. Струма], умр. мъченически по времето на имп. Диоклециан

МОЛНТВЪ ДЪВАТН [сътворитн, творитн]. Гр. προσεύχομαι, ἐπεύχομαι, εὐχόμεαι, προσβεύω, προσοδολεσχέω. Моля се, чета, произнасям молитва. и ютро проврѣзгоу сѣло. възставъ нзнде нсѣ н нде въ поусто мѣсто. и тоу молнтвж дѣшше М Mk 1.35 З, А; прѣвждѣте о вѣрѣ хсѡвѣ. н молнтвж сътворите о мнѣ кз гоу С 16.26; онз же молнтвж сътворнвз. без болѣзнн сътворивз н вес тжгзи отзпоустн а С 39.17–18; вндѣвз же а отънемогъша молнтвж сътворн о ннхъ н възннкоша С 39.11; взи бждѣте ходатан. сътворите молнтвж за мене С 364.10; аште ан да сзлоуѣдаше са нѣ оу кого оумоуднтн иемоу. то нззхождааше нощтнж. н вратомъ градънзнмъ зтвореномъ сжштемъ. стоиаше н молнтвж творѣаше кз богоу С 206.10–11; н молнтвж твораштоу кз богъ. въздрѣва са н оуцзнж малз С 275.21.

МОЛНТВА ЗАВЪДѢННАЯ. Молитва, която се произнася по време на бдение. ходн по заповѣдемъ гнѣмъ прнсно. послѣдоуѣа повелѣннемъ его. кз завѣдѣннжжж молнтвж. въ вестжжжное пощенне СЕ 89а 24–25.

М, З, А, СК, ЗП, Е, СП, СС, СЕ, С, Р, В. Гр. προσευχή, εὐχή, δέσις, προσβεία, ἰκεσία, λιτή, ἰκετήρια, παράκλησις, ἀκολουθία, τάξις, σύνταξις, ἔντευξις, γονυκλισία, μυσταγωγία, ψαλμωδία.

Нѡб. молитва ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

МОЛНТВОВАТН, МОЛНТВОУЖ, МОЛНТВОУЖШН несв. Моля се, застъпвам се за някого. нже н дрззновеннне нматъ молнтвоватн кз богоу за нзи С 220.2. Изч. С. Гр. προσβεύω.

Нѡб. молитвам *dua*. НТ, ДА; молитствувам *ostar*. Дюв, НГер, ДА.

МОЛНТВЪННКЪ, -а м. Молител, застъпник [пред Бога]. тзи оубо послоушан насъ. сзмѣреннхъ твонхъ молнтвннкъ. молащннхъ тн са СЕ 64b 14; не завждѣ гласоу молнтвннкъ твоиъ СП 73.23; нмжште во васъ застжпннкзи.

н МОЛНТВЪННКЪ. ннѣсоже сжпротнвна прнходашта к' намъ не възвонмъ са С 68.11; кз владзцѣ богѡвн прнходншн молнтвннкомъ С 358.29.

старѣншнна молнтвннкомъ. а) Гр. ἀρχιερεύς. Първосвещеник. вндѣвзше же старѣншннзи молнтвннкомъ. н фарсен гоудеса нже сътворн ... гнголаахж С 330.13. б) Гр. ἀρχιερεύς [вар. ὁ μέγας ἀρχιερεύς Χριστός]. Образно. Като название на Христос, Първосвещеникѣт. не во подаетъ тн оставьеннне грѣхомъ. нз старѣншнна молнтвннкомъ. иже иемоу дастъ попьство С 359.6–7.

СП, СЕ, С. Гр. ἰκέτης, προσευτής, ἱερεύς [вар. οἰκτρός].

Нѡб. Срв. молитвеник 'вид църковна книга' ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

МОЛНТВЪНЪ, -зн прил. Молитвен, който се отнася до молитва. памать днн того. въ нѣже въздъшннзнхъ вѣдъ свѡбожденн бзша. творатъ. молнтвннзиа н похвалннзиа пѣснн владзцѣ хсѡу възснлажште С 531.9; н иако молнтвннаа словеса сзконъѣвааахж са. иеште ннцоу лежаштоу волаштоуоумоу. господъ ... обалгъѣа братъ томоу ратъ С 276.17. // Умолителен, умоляващ. нзжтрн же въпна поуштааше гласзи молнтвннзиа. да иемоу не обанчнтъ сквернавааго иемоу овраза С 36.15–16.

МОЛНТВЪНЪН ХРАМЪ [домъ]. Гр. ναὸς τῆς προσευχῆς, εὐκτήριος οἶκος. Дом, предназначен за молитва; храм, църква. наставѣнн въ стъзи молнтвннзи твон храмъ СЕ 26b 5; потом' же бжнн прѣподѡвннзнн сватнтель. молнтвннзнн домъ рек'ше цр'кве. сътворнвз оу пештерзи прѣложн чѣстъноке иего тѣло С 532.9; не во домъ молнтвннзнн. тзъѣжъ вѣаше нспльнннз иѣдннз С 563.3. Изч.

СЕ, С. Гр. ἰκετήριος, τῆς ἰκετηρίας, λιτάνιος. Нѡб. молитвен ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

МОЛАНТН, МОЛЪЖ, МОЛАНШН *несв.* 1. Моля някого [за нещо]; умолявам, отправям молба към някого. егда же прѣидѣ самарѣне къ нему. молѣхѣхъ и да ви прѣвѣзълъ оу нѣхъ *М Йо 4.40 З, А*; по снхъ же молн пѣлата носнѣ. иже бѣ отъ арматѣѣ. сан оученикъ нѣсѣ. тѣмъ же за страхъ нюдѣнскъ. да възьметъ тѣло нѣво *М Йо 19.38 З*; между же смѣ молѣхѣхъ и оученици его. глѣхѣ равѣн ѣждъ *М Йо 4.31 З, А*; възь длѣгъ твои оставихъ тебѣ. понеже молн ма *СК Мт 18.32*; възлѣзъ же въ еднѣ отъ корабцию нже бѣ симоновъ. молн н отъ земля отъстѣпнѣти мало *М Лк 5.3 З, А*; н помѣи н въ свѣтън градъ. прѣведе къ влаженнкоу нанн архнепскоу поу н добротѣи того съповѣдавъ. молиаше поставити н попа *С 286.2-3*; тѣмн овѣштанин повѣждѣна жена. ндетъ к нему. поздѣ зѣло ноштинѣ. н тѣмнѣвшн въ двѣри молиаше его въвѣстн *И 515.9*; мнози же мѣлиахѣхъ н прѣти нему въ домѣи нхъ *С 206.2-3*; вараавѣ бо въ развон нмѣше дрѣжаша. н молиахѣхъ пѣлата поуѣтити н. а нсѣа ѣже дѣѣволомъ нзѣниѣнѣа ожнѣн. прѣдаша на распатнѣ *С 398.10*; нзъ поѣже не нсѣднма кѣтъ прѣмѣдрѣстнѣаѣ пѣжннѣа. съде ми нзѣнѣа слоухъ подаднѣ молѣ *С 533.26*. 2. Отправляю молитва, моля Бог за някого, за нещо. азъ же глѣхъ вамъ. любнѣ врагѣи вашѣа. благѣсѣнѣте клѣнѣштаѣа възѣ. добро творнѣтѣ ненавѣдашннѣмъ васѣ. и молиѣте за твораѣаѣа вамъ напѣстн. н нзго-наѣаѣа възѣ *М Мт 5.44 З, А*; мѣн прѣхвалнѣ хѣ бѣ. спѣтн дѣша нашѣа *Е 36а 11*; нзѣнѣ же мѣи молнмъ бѣ вѣсѣмогѣѣаѣаго *СЕ 33а 9*; н молиаше бога съ слѣзамн. довѣстн сѣ възъ мѣсто добровѣгодѣнѣ н мѣѣѣальнѣ *С 282.20*; възшѣдъ же свѣтън въ тѣмнѣнѣѣ. не прѣстааше ношѣтѣ н дѣнѣ съ слѣзамн мола бога. прнзѣрѣтн на стадо своѣ *С 196.6*.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Р, ЗЛ, МЛ, ТН. Гр. ἐρωτάω, παρακαλέω, παρακαλέωμαι, δέομαι, ἰκετεύω, προσεύχομαι, εὐχομαι, ὑπερεύχομαι, παραίνεω, ἐκλιπαρέω, δυσωπέω, καθικετεύω, αἰτέομαι, ἀξιώω, ἐπικαλέομαι, προσφέρω, τὰ προσβῆτα.

Неб. моля [се] ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

МОЛАНТН СА, МОЛЪЖ СА, МОЛАНШН СА *несв.*

1. Моля се, отправям молба към някого. и се мѣжъ изъ народа възьпн глѣ. оучнѣлю молѣхъ ти сѣ прнзѣри на снѣ мон. тѣко нноѣдъ ми естъ *М Лк 9.38 З, СК*; распрѣстрѣте оубо молѣ възѣ сѣ вашѣа оумѣи. н съ тнхѣстнѣѣ прннмѣте хоудѣа моѣа словѣса. да мало что отъ ннхъ оуспѣшенѣа прннмете *С 498.20*; н лежашѣте прѣдъ ногама молиахѣхъ сѣ нему да ослабнѣтъ нмъ отъ многѣа болѣзнн *С 39.16*; н сѣ прнлежнѣнѣ молнтвоѣѣ молн сѣ нему. по оумѣртнн него. погрѣтн н въ нѣмъ *С 531.29*. 2. Моля се, отправям молитва към Бога. рече же нмъ. егда молиѣте сѣ глѣте. отъѣе нашъ нже есн на нѣсѣхъ *М Лк 11.2 З*; блѣко гѣ вѣсѣдрѣжнѣтѣлю. оѣе гѣ нашего нсѣа. тебѣ молнмъ сѣ. и тебѣ сѣ клѣнѣемъ *СЕ 19а 3-4*; оуслѣши бже гласъ моѣ. егда молѣхъ сѣ къ тебѣ *СП 63.2*; доврѣ братнѣа молиѣте сѣ гоу прнлежнѣно *С 109.11*.

М, З, А, СК, Б, СП, СС, СЕ, К, С, Р, Г. Гр. προσεύχομαι, δέομαι, παρακαλέω, ἐρωτάω, εὐχομαι, ὑπερεύχομαι, ἐξαιτέω, ἰκετεύω, ἐκλιπαρέω, ἐπικαλέομαι, λιτανεύω, ἐπεύχομαι, ποιέω τὴν εὐχὴν, προσσευχή, ἰκεσία.

Неб. Вж. при молнѣн.

МОЛЪБА, -ѣи жс. Молба. съ многѣѣ молѣвоѣѣ молиаѣше сѣ нему. помнѣоватн зѣмѣѣхъ нхъ *С 529.26*. // Молитва, застѣпнѣчество предъ Бога. молѣѣѣ прнношаѣше ѣднѣному срьдѣѣѣнѣаѣ вѣдѣшѣтоѣоѣоѣу владѣѣѣѣ, н к' нему акѣѣ къ ѣловѣколюбѣѣоѣу възъ оумѣѣ ѣпнѣаше *С 391.20*; съспѣшннѣнѣ молѣѣѣ. зѣѣѣдѣѣѣ ѣсѣелѣнѣѣа. ѣѣѣтн ѣрѣѣѣѣннн. васѣ не зѣмѣѣѣ покрѣѣа. нн небо прнѣтъ *С 97.1*.

мольбѣ дѣяти [творити]. Гр. εὐχομαι, δεόμεαι. Моля се, отправям молитва. пакъ приносимъ тебѣ. сл(о)весънѣи снѣи. і бесквр(з)нѣи слоужбѣи. і молнм(з) ти са. і мольбѣи дѣемъ. н п(ро)снмъ. і тебѣ са молнмъ СС IIIа 4; онъ же о таннънхъ мольбѣ творѣ. пришдъ же на конецъ молнтвѣ. прозьрѣ С 141.17.

СС, СЕ, С. Гр. ἰκεσία, δέησις, εὐχή.

Неб. молба ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мольбънъ, -ън *прил.* Молитвен, изпълнен с молитва, молебен. бжнемъ крѣстомъ. н раломъ въбнавлажши земьлѣ. стн вченнцн. плодовнтѣ показан естѣ. прозабавши благауестно. тѣмъже н мн гласн молебънн въсхвалажши хд пролабнмъ вон присно ТФ А 12. Изч.

ТФ. Гр. ἐτήσιος. Вар. молебънъ.

Неб. Срв. молебен *прил.*

момсоуестннскъ *прил. от МИ.* Мопсуетски, който се отнася до Мопсуестия [дн. гр. Мисис в Турция] – селище в Киликия, Мала Азия. н се отъ многоаго мало съвравъ. писанню прѣдахъ. оставнвъ съповѣдатн. н нже о вѣрѣ его трюдъи. аже показа на оргѣна. н на феодрѣ момсоуестннскѣаго. оуставѣи же н застѣпннскѣи. н гонѣннѣ иже приа. по благовѣштенню за апостольскѣи оуставѣи С 301.28–29. Изч.

С. Гр. [τῆς] Μοψουεστίας. Вар. момсоуестннскъ.

монисто, -а *ср.* Мънисто. вко на женхѣ възложн на ма вѣнецъ. і вко невѣстѣ оукрасн ма монистѣ СЕ 98а 1–2. Изч. СЕ. Гр. κόσμος.

Неб. монисто ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, ДА; мънисто ОА, НТ, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; манисто ВА, Дюв, НГер, ВТР, АР, ДА.

монестырь *вжс.* манастирь.

моравѣ, -ѣи *жс.* **МИ.** Моравия – славянска държавѣ в Европа със столицѣ Велеград [Велихрад].

През IX в. граничи на югоизток с България, а на запад с Германското кралство. пѣ оуспеннѣ приаѣ оца наго. мефодѣи. архпа възшнѣа моравън А 145b 22. Изч.

А.

Неб. Моравия Бот.

морѣ, -ѣи *ср.* 1. Море. коравъ же бѣ по срѣдѣ морѣ възлаѣ са възнамн. бѣ во протнвнѣ вѣтрѣ М Мт 14.24 З, А; ісз же отнде съ оученнскѣи своннн кз морю М Мк 3.7 З; се морѣ великое пространство. тоу гаднн имъже нѣстѣи числа. животнаѣ малаѣ съ великѣимн СП 103.25; нѣсн лн ннколнже плавлъ по морю. да бѣи оувѣдѣлъ страхъ его С 115.10. 2. Като название за географската поскока юг. отъ възтокъ і западъ і сѣвера н морѣ. заблодшѣа въ поустѣини възводнѣ СП 106.3; северъ і морѣ тѣи созда СП 88.13.

морѣ житннское. Морето на живота [образно]. прѣитн хѣлюбѣе. весъблазна морѣ житннское СЕ 84b 1–2.

морѣ оточное. Гр. ὠκεανός. Океан. морѣ оточное знаетъ мжжа С 509.8.

морѣ галиленское. Гр. θάλασσα τῆς Γαλιλαίας. Галилейско морѣ. і пакъи ншедъ нѣсъ. отъ прѣдѣлъ тврѣскъ н судонскъ. приде на морѣ галиленское М Мк 7.31 З, А, СК.

морѣ урзмное. Гр. Θάλασσα Ἐρυθρά. Червено морѣ. і нздрижешю фараосѣ і снаж его въ морѣ урзмное СП 135.15.

морѣ мрътво. Гр. Θάλασσα Νεκρά. Мъртво морѣ. видѣхъ н морѣ мрътво С 128.23.

при морѣ. Гр. παραθαλάσσιος. Край морето; приморски, крайбрежен. нзднн нз града того н ндн въ аснѣ. на мѣсто рекомоне вчлн. иже иестъ при морн С 235.29.

М, З, А, СК, Б, ЗП, СП, СЕ, К, С. Гр. θάλασσα, πέλαγος, ὄδος.

Неб. морѣ ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. Морянци **МИ** СНМБ; Черно морѣ **МИ**.

моръ, -а *м.* Мор. тръжен же велнци по мѣста н гладн н морн вѣдѣтѣ *М Лк 21.11 З*; (о) χ(ο)λιопци цѣрн нашемъ. нма (...) н възѣхъ волѣрѣхъ. ново (...) людехъ его. рѣцамъ. нз (...) н всѣ (...) н мора (...) н мечѣ. н приш(...) (.)ноплемензникъ *Е 22а З. Изч.*

М, З, Е. Гр. λοιμός.

Неб. мор ОА, ВА, НТ, Дюв; НГер, ЕтМл, БТР, АР, ПРОДД, ДА. Срв. морѣ остар. ЕтМл, ПРОДД; мория гуал. НГер.

морьскъ, -зи *прил.* Морски. закланнаѣ та бромъ. кръщышннмъ са въз неръданѣ ... запрѣщышннмъ вѣтромъ. и възненне морьское оукрощышемъ *СЕ 53а 16*; одъжди на нѣ ѣко прахъ павти. и ѣко пѣсокъ морескъ пѣтица перьнатъ *СП 77.27*; придъ въз главинъ морьскънѣ и боурѣ потопи ма *СП 68.3*; а зълан морьскоѣ сзмрътнѣ въ невѣрствѣ погзынѣт' *С 401.6-7.*

М, З, А, СК, ЗП, Е, СП, СЕ, С, Х. Гр. τῆς θαλάσσης, τῶν θαλασσῶν, τοῦ ὕδατος, ἄλιμος. Вар. морьскъ, морескъ.

Неб. морски ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Морско МИ СНМБ; [При]морско МИ.

мосеовъ *вж.* мосѣовъ.

мосн[н], мосѣн *м.* *ЛИ. 1.* Мойсей – в юдаизма и християнството първият пророк на Йехова и основател на религията му, законодатель, религиозен наставник и политически вожд на еврейските племена в т. нар. изход от Египет в Палестина [между 1305–1196 г. пр. н.е.]. Според легендата автор на първите пет книги от Стария Завет – т. нар. Петокнижие. н се мѣжа дѣва съ ннмъ глѣжца. ѣже вѣсте моснн и нанѣ *М Лк 9.30 З*; и наученъ отъ мосѣа н отъ възѣхъ пророкъ сѣказаше нма кзынѣгъ. ѣже вѣахъ о немъ *М Лк 24.27 З, А*; и отъвѣштавъ петръ гла нѣвн. равъ(вн) добро естѣ намъ сѣде възитн. и сѣтворнмъ трн скнннѣ. теѣѣ едннѣ н мосеови едннѣ. и

нанн едннѣ *М Мк 9.5 З*; цѣсарьствова бо сѣмрѣтъ отъ адама до мвѣсна *С 351.26*; въразъ напнса са крѣстьнн. рѣцѣ разпростраа монсн. амалнка повѣдн *ТФ А 6. 2.* Монах на име Мойсей. мвсн нѣкто отъ тоу сжштннхъ урѣнѣцъ. молн са нгоуменоу. да н въз приалъ йван' кѣ сеѣѣ *С 275.4.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, ТФ, К, С. Гр. Μωϋσῆς, Μωϋσῆς. От евр. мошеh [неясна етим. – евр. маšаh 'извлѣчам'? Срв. Изх 2.10. копт. mose 'дете?']. Вар. монсн[н], моуен[н], мвсн, мвѣсн.

Неб. Мойсей ЛИ, Мойсеев ФИ, Мойсо ЛИ, Мойсовски ФИ, Мойсов ФИ, Моско ЛИ, Москов ФИ, Московски ФИ, Москович ФИ СТИЛ, РЛФИ.

моснннъ *прил. притеж. от ЛИ.*

Мойсеев, който принадлежи на Мойсей. мвѣсннно же поѣже кротъкъ вѣ н тнхъ. ѣловѣкъ во мвѣснн рече. кротчан паѣ възѣхъ ѣловѣкъ. нже на земн. тако принемлааше са н любѣаше. ѣкоже рѣштн лицемъ кѣ лицюу. н оустъ кѣ оустомъ глаголааше. ѣкоже дроуѣгъ кѣ своеноу дроуѣгоу *С 383.23. Изч.*

С. Гр. τοῦ Μωϋσῆως. Вар. мвѣснннъ.

Неб. Вж. при мосн[н].

мосовъ *вж.* амосовъ.

мостнчъ, -а *м.* *ЛИ.* Мостич – висш български сановник [чѣргубилѣ] по времето на цар Симеон и цар Петър. сѣде лежнтѣ мостнчъ урѣгоубънѣа възвзын при симеонѣ цѣрн н при петръ цѣрн *МН. Изч. МН.*

мостъ, -а *м.* Мост. н негда прѣлѣзоша мостъ рекомън артемнсь. сѣвлѣкъ рнзъи своа. н възрѣвѣз на небо. помолн са *С 254.14-15*; дроуѣгънѣа же прѣнтн хоташта възбранѣахъ нмъ. ѣкоже не прѣходнтн моста *С 53.8. Изч.*

С. Гр. γέφυρα.

Неб. мост ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Мост МИ, Мостино МИ, Мостово МИ СНМБ; Мосте

МИ ЙЗах, Кюст. кр.; Мостчето МИ ЙЗах, Кюст.; Мостов дол МИ, Мостън МИ ВМС; Мостето МИ, Моста МИ, Новиа мост МИ ЙЗ, МИШир; Мостът МИ ГХ, МИМ; Златни мостове МИ, Лъвов мост МИ, Орлов мост МИ.

мостъовъ прил. *притеж. от ЛИ.* Мойсеев, който принадлежи на Мойсей. да не разорнтъ са законъ мостъовъ М Йо 7.23 З, А; и егда испазннша са дньне оунштентнъ его. по законуу мостеовоу. възнъса н въ нлмъ. поставнтн прѣдъ гмь М Лк 2.22 З, СК, Б; ъзвель еси ъко овьца людѣ твоѣа ржкоѣ мостъовоѣ ѣ аронеѣ СП 76.21.

М, З, А, СК, Б, СП. Гр. тоу Моσείως, Μωϋσεώς, Μωϋσῆς. Вар. мостеовъ, мостъовъ, мостъовъ.

Нѣб. Вжс. при мост[н].

мотъика, -ъи ис. Мотика. онн же мотъикъи н ръла въземъше копаша С 219.7. *Изч.*

С. Гр. ὀρύγιον.

Нѣб. мотика ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мотъила, -ъи ис. Изпращения. нже въ мотъилъи. мѣсто неунтъиа жтровъи. жтровъ въск нъвалнвъ С 190.5. *Изч.*

С. Гр. φορτίον.

Нѣб. Ø.

мошьна, -ъи ис. Торба. не сътажнте ... онн мошь(нъи) на пѣтн. онн дъвоу рнзоу М Мт 10.10 З. *Изч.*

М, З. Гр. πῖρα.

Нѣб. Ø.

моунтн, **моуж**, **моуншн** нескв. Мокря, обливам. и ставъшн задн при ногоу его. плауѣштн са науатъ моунтн носъ его слъзамн М Лк 7.38 З. *Срв.* С 391.11–12. *Изч.*

М, З, С. Гр. βρέχω.

Нѣб. моча *диал.* НТ, НГер, ЕтМл, ВТР, ДА. *Срв.* моч *диал.*, мочур *диал.*; мочурлив; Мочур МИ ИД, МНЛом; Мочица МИ ЙЗах, Кюст.; Мочурище МИ ВМС; Мочуре МИ СНМБ; Мочурвата МИ, Мочурете МИ ГХ, МИМ.

моун¹, **могж**, **можешн** нескв. 1. Мога, в състояние съм да направя нещю, по силите ми е. и се прокаженъ прнстжпъ. кланъше са емоу глѣ. гн аште хошешн можешн ма нцнстнтн М Мт 8.2 З, А, СК; ннкъин же рабъ не можетъ дъвѣма гѣма работатн М Лк 16.13 З, А, СК; такожде н архнерен ржгаѣште са съ къннжъннкъи. дроуѣкъ къ дроуѣу глѣахъ. инъи съпасе. алн себе не можетъ съпастн М Мк 15.31 З, А, СК; глѣк бо бамъ. ъко можетъ бѣ отъ каменнъ сеѣо. въздвнгрнтн чада авраамоу М Лк 3.8 З, А, СК; келнко бо можааше сътвори мнъв акъи н хотѣ. неже оубо могж азъ тебѣ то сътвори С 152.25–26, 27. 2. Имам сила, могъщество, власт. въсѣуъскъи са въсѣмъ показаше моштн С 276.26. // *Прнч. сег. деят. като прил.* могъи. Гр. ισχύων. Могъщ. въ семь бо обрѣтаемъ. н жнтнѣ велнкѣе въздръжанъе ... н показаннѣ снаж. толнко могъштѣ. оу чловѣколюбнѣадо ба С 514.1; ра положнхъмъ тажде могъштѣ МЛ В 20. 3. Като спомагателен глагол за образуване на отрицателно повелително наклонение. не можн оубо ннктоже зъла оума нмѣтн въ себѣ. нъ оунстнмъ срьдъце С 421.21; не прѣддднтѣ глагола юностн вашѣа. онн можѣте нзмѣнтн безъврѣменноѣ смрътнѣ С 86.29–30; не можн мене оставнтн бес паматн въ херсоньстѣ градѣ С 539.8–9. 4. **могж** + инф. като съответствие на гръцко бъдеще време. како могж азъ сътворнтн непрнѣзнннѣо се дѣло С 366.7; како азъ могж реѣро него прокоуднтн С 366.18–19.

келнко снал можетъ. Гр. κατὰ δύναμιν. Според силата, според възможностите. да сътажнмъ подобаѣщаа стъимъ. братролюбнѣ. възмъвнѣ. съмотреннѣ. говѣннѣ. и поученнѣ. бжнѣмъ словесемъ. да ѣнсто съвлоудешн срѣе. отъ скврѣненъ помъшленѣн. дѣ-

ѢННѢ. ЕЛНКО СНАД МОЖЕТЪ. ПОЩЕННЕ ТРЪПѢННЕ *СЕ* 92а 5-6.

не моцн. *Гр.* ἀδυνατέω. Не мога. ДѢВШН ЛН АШТЕ СЪДЕ СЪИ НЕ МОЖЕШН ОЖИВНТН МРЪТВААГО *С* 313.30; како нЪШНА САМ' НЕ МОЖЕШН ОТЪВАЛНТН КАМЪКА *С* 316.21.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, Х, МЛ. *Гр.* δύναμις, ἰσχύω, ἔχω, ἴσον ἔχω, δυνατόν + инф., φέρω, ἐπαρκέω, χωρέω, τολιμάω, ὑπομένω, ἀνέχομαι.

Нѡб. мога ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

моцн^{II} *Само мн.* Мощи, нетленни останки. МЦА ТѢ Ъ. обрѣтенне ѢЕНЪН МОЩНН СТАД КАНМЕНТА ПАПѢЖА РИМСКА *А* 141б 6; н по ТУМЪ ВЪХОДНТЪ ПАТ-РНАРХЪ. СЪ УСТЪНЪИМЪ МОЩЪМЪ. КРСТА ГНѢ *Е* 30б 10; ЛЮБИЕННИЦЪ ЖЕ СВАТЪИХЪ. ВЪЗЪМЪШЕ МОШТН НХЪ ПОЛОЖИША. НА СВАТѢЕМЪ МѢСТѢ *С* 219.16; МЖН БОГОЛЮБНЕН Н ХЪСТОЛЮБНЕН. ВЪ СЛАДЪСТВОБАВЪШЕ НХЪ ПЖТЪМЪ. ВЪЗАША МНОГОЦѢНЪНЪИА МОШТН КЮ *С* 114.20. *А, Е, С.* *Гр.* λείψανα, λείψανον σώματα. *Вар.* мошн.

Нѡб. мощи НГер, ЕтМл, БТР, АР.

моць, -н *ж.* Сила, мощ. прѣставн н отъ немоцн въ моць *СЕ* 25а 11; да к'то нестъ сн аполонъ хотѣлъ въихъ оувѣдѣтн. Ч'то же нестъ мошь кемоу. нан ч'то не^о сна *С* 27.7; слов^о нзи нестъ богъ даалъ н рѣцѣ н нозѣ. н тѣлесь-нжѣ моштъ *С* 379.5; мошь своѣхъ отъкрѣхъ *С* 413.21. *Изч.*

СЕ, С. *Гр.* δύναμις, ἰσχύς.

Нѡб. моц ОА, ВА; НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

моцьно нареч.

моцьно [несть]. *Гр.* δυνατόν [ἔστιν], οἷά τε [*вар.* οἷόν τε]. Възможно е. колнко нестъ въ васъ помъшлѣѣште него образъ видѣтн. ТЪЧЪИЖ НЪ І ВЪИТН ВЪ НЪ МОШТЪНО НЕСТЪ АШТЕ ПОДВНЖЕМЪ СА *С* 383.18; ЗАКОНОУ ОУБО ЦРКЪЗВНОУОУМОУ. ПОКОРѢА СА ПРИСАГОХЪ. ТАКОЖЕ МОШТЪНО СЪЖПА ТН *С* 508.14.

С. Вар. мошьно, моштъно.

Нѡб. мощне *дуал.* ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ПРОД.

моцьнъ, -зн *прил.* 1. Можеш, способен. моштѣнъ нестъ отъ мжкъ ... нъзавнтн мене *С* 153.13; моштѣнъ съи прѣлохнтн са не раун *С* 414.18; въ семь во обрѣтаемъ ... н поксаннѣ снаж. толнко могжштѣ оу чловѣко-любнвааго бѣ. іако не тѣчѣж отъ самѣхъ тѣхъ. адовъ вратъ. нъ н отъ рода огньнааго н мжк' нехъитнтъ (!) чловѣка. нъ н большаѣ прѣвааго вла-гааго нрава. моштѣна обавнтн *С* 514.5; вѣдьно же н необраштенно ДШЖ моштѣнѣ оуесъи многъи *ЗЛ* 1б 13. 2. Въвозможен. аште лн волѣж въсе мошьно несправнтн. вола кемоу вѣ дана *С* 414.3.

С, ЗЛ. *Гр.* δυνατός, δυνάμενος. *Вар.* моштѣнъ. *Нѡб.* мощен ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

моѣвъ *вж.* моавъ.

мразнтн, **мразж,** **мразншн** *несв.* Правя нещю, някого да мрѣзне, изсту-дявам. нжданн трасавнцѣж ... трасѣ-цѣжѣ вѣланцеѣж. въ тѣлесн его. мразѣнцѣжѣ плѣть его *СЕ* 44б 25; болѣзнь же напрасна н люта н нендари-чема. до самѣхъ оудовъ доходашнтн. болѣзньо творнтъ. мразнмъимъ чоу-нство *С* 89.22. *Изч.*

СЕ, С. *Гр.* πήγνυμι.

Нѡб. мразѣ 'студя, замразявам' *дуал.* ОА, НГер, ДА.

мразъ, -а *м.* 1. Студ, мраз. повелѣша жжемъ за ногъ поврѣзъше н влѣштн. вънъ на мразъ *С* 261.9; въ наже възѣжпаѣтъ б'лѣзѣнн възноснтъ. по малоу сѣмрѣтн находашнтн мразомъ *С* 89.30; како нже прнѣвѣгъ къ банн. не въчѣте са съ четърѣмн десатъи. нъ абые отъ топлотъи расаа са. а снн въ колнцѣ мразѣ сѣште доселѣ жнвн сѣтъ *С* 78.8. 2. Лед. избавн отъ снѣ-га. і отъ мразѣ. і отъ града носнма воуренѣж *СЕ* 14а 7; се полѣ сѣтворено вѣ. конемъ тештн. то прѣтворьшоу мразъ него н сѣмрѣзъше са велмн. пѣшн н сѣн-оузнн по немоу хождаахъ *С* 90.6. *Изч.*

СЕ, С. Гр. παγετός [вар. πάχνη], πῆξις, κρύσταλλος.

Неб. мраз ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мразънъ, -ын прил.

сзмръть мразънаа. *Гр. διὰ τοῦ κρύου*ς θάνατος. Смърт чрез измръзване. отъврзгъ къждо н послѣдныѣж сраунѣж къ сзмрътн мразънѣн ндѣдхж С 90.17. *Изч.*

С.

Неб. мразен ОА, НТ, БТР, АР. Срв. мразно нареч. 'студено' гуал. ДА; мразовит ОА, НГер; мразлив гуал. НГер; Мразлив дол МИ ГХ,МИМ; мразици ж. лн. 'студени тръпки' гуал. РРОДД.

мракъ, -а м. Мрак, тъмнина. тъма же н мракъ. на анѳупата н на поганѣа просъпа са С 110.18; и отъгънавъ мракъ грѣховънѣн. н въжън въ немъ. искрж твоего мѣднѣ СЕ 78а 6-7; та молнмъ гѣ. прнзърн на рава твоего сего. прнтекъшааго къ тебѣ. и оскръвлена болъзннѣж несвѣтълоѣж. ѡсвѣнена мраккомъ темънѣимъ СЕ 32б 7; възнезаапж възстъ съвъше. блнстанно мракъ С 465.1.

СП, СЕ, С. Гр. γνόφος, ἀμαύρωσις, σκοτομήνη, παννύχια.

Неб. мрак ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Мрачкова могила МИ, Мрачиковото МИ ГХ,МИМ.

мрачъно, -а ср. Прен. Тъмна сила, бяс, зъл дух. вндѣша възнезаапж нскоуѣвъша не крѣчага. два мрачъна люта. н вса възкоупѣ прѣстоаштаа тоу повръгоша на земьѣж С 52.21. *Изч.*

С. Гр. λαίλαψ.

Неб. Вж. при мрачънъ.

мрачънъ, -ын прил. Мрачен, тъмен. сѣхранн нѣи отъ мрачънѣна тѣмъи грѣховънѣна СЕ 37б 20; н мрачъна н тъмъна въздоуха сѣтворнста С 52.23; ѡ скрънавѣнма ногама како не оутръпста тн. како не оутрашнша са кемъ власн. сѣ мрачънѣнмъ 'моу оумомъ С 66.3. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ζοφερός, γνοφώδης, ἔσκοτισμένος.

Неб. мрачен ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР, АР. Срв. Мрачното МИ, Мрачнелет МИ ГХ,МИМ; Мраченик МИ СНМБ; мрачник м. 'прилеп' гуал. ДА.

мръзость, -н ж. Мерзост, гнусота. ѣко еже естъ въ ѡлвцхъ възсоко. мръзость прѣдъ бѣмъ естъ М Лк 16.15 З, А, СК; егда же мръзость оузьрнте запоустѣннѣ. реченѣж данннломъ прѣкмъ ... тѣгда нже вѣдѣтѣ въ юден да вѣганѣтѣ на горѣ М Мк 13.14 З. Срв. Мт 24.15 М, З', А, СК, Б; оудалнаъ еси знанѣ моѣ отъ мене. положнша мѣа въ мръзость севѣ СП 87.9; блѣгословѣннаѣ цѣвѣннѣ. тн оуѣеннѣн вѣзгласн ѡ мръзостн льстѣнна. демоуѣнскѣж възвратн хѣ бѣ ТФ А 21; пнсано во кетъ мръзость гѣн въсь велнчавѣн. н того радма въ вѣрма строа гѣ нашъ въсѣ обавн кротость С 545.17-18. *Изч.*

М, З, А, СК, Б, СП, ТФ, С. Гр. βδέλυμα.

Неб. мръзост остар. ВА. Срв. мерзост ОА, ЕтМл, БТР, АР.

мръзкъ, -ын прил. Мерзкъ, гнусен. поравотнхъ са окаанѣ. лѣжавѣнѣимъ огражденнемъ. иже ... ѡестънааго тн знаменнѣ отъврзгѣше ма. стоудѣна и мръзкъа. несвѣнѣимъ и земънѣимъ сѣтворнша ма СЕ 78б 2-3. *Изч.*

СЕ.

Неб. Срв. мерзкъ ОА, ЕтМл, БТР, АР; мърза 'отвратителна жена' гуал. ДА.

мръзѣтн, мръжж, мръншн несв. Противен сѣм, гнусен сѣм някому, омръзвам някому. неправѣдъ възненавндѣхъ и мръзѣ мн СП 118.163; всъ денъ словеса моѣ мръзѣахж имъ СП 55.6; мѣжж кривъ и лѣжѣвъ мръзѣтѣ гѣи СП 5.7. *Изч.*

СП, Гр. βδελύσσομαι.

Неб. Срв. [о]мръзвам, [о]мръзна, [о]мръзне ми.

мръкнжтн, мръкнж, мръкнешн св. Помръкна, потъмнея; затъмням се. слънѣю мръкѣшо. и катапетазма црѣковнаѣ. радъра са. на дѣвое З Лк 23.45 А; авне же по скръвн дѣннн тѣхъ. слънѣце мръкнетѣ. н лоуна не

дасть свѣта своего *М Мт 24.29 З, А, СК, Н*; посъла тѣмъж н мръѹе *СП 104.28. Изч.*

М, З, А, СК, Н, СП. Гр. ἐκλείπω, σκοτίζομαι, σκοτάζω.

Неб. мръкна [се] ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мрътвостъ, -н жс. 1. Смърт. тѣи бѣ мон н гѣ ... тѣи бе смъртн. акъи ед'но-сжштѣнъ отъоу. тѣи въ смъртн. тѣи въ жнвотѣ. тѣи въ мрътвостн тѣи възше мрътвостн *С 505.7, 8.* 2. Умъртвяване. въ нѣже образъ облѣче са. снложъ твоесѣ. рнзж же правдѣ пособоуѣа. а поѣсъ мрътвостъ тѣлоу. ѡ немъже лежа *СЕ 99а 8. Изч.*

СЕ, С. Гр. νεκρωσις, οὐ νεκροί.

Неб. Срв. мръвило остар. и гуал., мръвило ОА, ЕтМл, БТР, АР, ДА; мръвина, мръвина ОА, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мрътвъ, -зѣн прил. Мъртвъ. ѣко сѣнъ мон съ мрътвѣ бѣ н ожнве *М Лк 15.24 З, А, СК*; мрътвомъ же капнштемъ не кланѣнъ са *С 115.20*; ннз јако мрътвѣ оцѣпааше. а дроуѣгѣн оуѣасомъ дрѣжнмъ бѣ *С 466.14. // Като същ. мрътвѣн м. Гр. ὁ νεκρός, ὁ τεθνῆκώς, ὁ ὑπεύθυνος.* Мъртвъ човек, мъртвец. оставн мрътвѣна погретн своѣа мрътвѣца *М Мт 8.22 З, А, СК*; і сѣде мрътвѣи н начатъ глатн *М Лк 7.15 З, А*; не мрътвѣи възхвалѣатъ тѣа *Г СП 113.25. Срв. СЕ 64b 22–23*; сѣ равѣи гѣ. сѣ мрътвѣимн бѣ *К 13а 7. Срв. С 449.10*; н авнне нзлѣѣе мрътвѣн *С 317.6.*

море мрътво. *Гр. Θάλασσα Νεκρά.* Мъртво море. вндѣхъ н море мрътво *С 128.23.*

по закону мрътвѣимн. *Гр. νεκροπρелῶς.* Както подобава на мрътвѣците. нозѣ по закону мрътвѣимнъ важен *С 456.30.*

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. νεκρός, κοῖφος.

Неб. мъртвъ ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Мрътве орнице МИ, Мръвило МИ, Мръвице МИ,

Мръвичаре МИ, Мръвичка махала МИ ЙЗах,Кюст. кр.; Мръвицето МИ, Мръвнлице МИ, Мръвице МИ ЙЗах,Кюст.; Мръвака МИ, Мръвило МИ ЙЗ,МИПан; Мръвака МИ, Мръвнлицето МИ, Мръвилото МИ ЙЗ,МИП.

мрътвѣць, -а м. Мъртвец. оставн мрътвѣна погретн своѣа мрътвѣца *М Мт 8.22 З, А. Срв. Лк 9.60 М, З, А*; въ тѣ ѹасъ въ нѣже жнзнь на дрѣвѣ прнговожданша. въ нѣже всемрътвѣнааго сѣ мрътвѣцн положнша *С 472.21–22*; въста мрътвѣць въ галлен нъ пакъи оумърѣ *С 428.18–19.*

М, З, А, К, С. Гр. [ὁ] νεκρός.

Неб. мъртвец, мъртвец гуал. ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мръцатн, мръѹж, мръѹашн неск. не мръѹан. *Гр. ἀνεόπερος.* Непомръкващ. сѣ повнннзѣимн. неповнннзѣи. сѣ сжштнмн въ тѣмѣ. не мръѹаи свѣтѣ. сѣ павѣнникъи своводнтель *К 13а 9. Срв. С 449. 12. Изч.*

К, С.

Неб. мърча, мрѣча, мърча ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ПРОДД, ДА. Срв. мръчкам гуал. НТ.

мръченнѣ, -ѣа ср. Затѣмняване, мрак, тѣмнина, мрѣчина. нзѣбавѣенна просаште ... обладанна вражна. н мръченна прѣтѣмнѣаго мрѣка *С 461.18–19. Изч.*

С. Гр. ζοφερός. Вар. мръченнѣ.

Неб. мръчение остар. НГер. Срв. мрѣчина, мърчина жс. ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ПРОДД, ДА; мрѣчева жс. ОА; мърчевина ДА.

мръжа, -а жс. Мрѣжа. из(в)лѣѣе м(р)ѣжѣ на землѣж. павнж велн рѣвѣз *М Йо 21.11 З, А, СК*; і се створыше. обаса мзножѣство рѣвѣз много. протрѣздааше же са мръжа нхъ *М Лк 5.6 З, А*; ннкѣтоже отъ цѣсарѣ вратъ адовѣ оубѣжа. ннкѣтоже того прѣскоуѣн сѣтнн. ннкѣтоже того мръжѣ гонѣнж *С 238.16. възметн [взмѣтатн, възрѣщн] мръжж. Гр. ἀμφιβάλλω [вар. βάλλω ἀμφιβληστρον, χαλάω τὸ δίκτυον,*

βάλλω τὸ δίκτυον]. Хвѣрля мрежа [за да ловя риба]. хода же при морн галленецѣ видѣ симона і андрѣйж брата того симона. взметаѣшта мрѣжа въ море. вѣшете во рѣбарѣ *М Мк 1.16 З. Срв. Мт 4.18 З, А, СК*; вмѣтѣте мрѣжа ваша въ ловнѣж *М Лк 5.4 З, А*; вѣзрѣзѣте о деснѣж странѣ кораблѣ мрѣжѣ *М Йо 21.6 З, А, СК*. **завазати мрѣжа.** *Гр. καταρτίζω τὰ δίκτυα.* Приготвям рибарски мрежи за улов. і прѣшѣдѣ тѣдѣ видѣ ина дѣва брата. іѣкова зеведеова. юана брата емоу въ корабн сѣ зеведеомь оцемь ею. завазатишта мрѣжа своя. і възъва ѣ *З Мт 4.21 А, СК. Срв. Мк 1.19 М, З.*

М, З, А, СК, С. Гр. δίκτυον, παγίς.
Неб. мрежа, мряжа dial. ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мрѣкорнѣ, -ѣя жс. Двор, тѣржище. внѣтѣ та трисавнѣ гѣ ... бѣ внени пнадомь. і прѣданѣ на распатне. веденѣ вон пнацин. въ мрѣкорнѣ. в немѣже сѣзѣраша са въ мрѣкорнн *СЕ 49b 22, 23–24. Изч.*

СЕ.

Неб. Ø.

мрѣтн, мрѣж, мрѣреш несс. Мра, умирам, загивам. н призьваѣ сътѣника възпросі і аще оуже мрѣтѣ *А Мк 15.44*; а онн въ говннѣ вѣрзи. гладдомь невѣрѣственн мрѣжѣ *С 398.24–25.* гладдомь мрѣтн. *Гр. πεινάω.* Гладувам, умирам от глад. възвратн са третнн дѣнь гладѣмъ мѣрзи н раслабѣѣѣ *С 291.14. Изч.*

А, С. Гр. φειρομαι.

Неб. мра ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

моуѣнтн, моуѣдѣ, моуѣнши несс. 1. Бавя се, закѣснявам. і вѣша людѣ жндѣште захарнѣ. і ѣюждаѣж са еже мѣждаѣше въ црѣѣѣ *З Лк 1.21 А*; мѣднтѣ гнѣз мои принтн *З Лк 12.45. Срв. Мт 24.48 З, А, СК*; моуѣдаштоу же женнхоу. въздрѣмаша са

вса. і сѣпаѣж *З Мт 25.5 А, СК. Срв. С 372.6; С 369.1*; а тѣи кѣе моуѣнши не вѣдѣ *С 242.17. 2.* Проявѣвам мудност, изчаквам, отлагам. сѣ истѣн истѣ посѣлаѣн вѣи въ огнѣ вѣѣнѣн. н въ геонѣж. тѣмже не моуѣнте. не жндѣте нѣ подвижнѣте са *С 467.8*; възмѣте скоро възмѣте н не жѣдѣте. аште лн моуѣнтн мннте. самѣмъ вратомъ бездѣрѣжкоу о сѣѣ възѣтн са велнтѣ. възмѣте са врата вѣѣнѣ *С 465.29*; възходѣ сѣмрѣтнѣ нѣиѣ вѣи сѣтворнѣте. а нхѣдѣ самѣ сѣтворнтѣ приде. тѣмже възмѣте врата князн вашн възмѣте н не моуѣнте *С 465.27*; а лн тѣи сѣ клеверѣтомъ свонмъ моуѣнши. враждѣ дрѣжа. како можешн нтн кѣ мнрѣнѣн трепѣѣ *С 422.7*; нздѣ іс въ поусто мѣсто. н тоу моуѣше (*погр. вл. молнтѣж дѣаше. Гр. προσεύχεσθαι. Щепкин, с. 186, бел. в Индекса*) *СК Мк 1.35. Изч.*

З, А, СК, С. Гр. χρονίζω, μένω, ἀναμένω, μέλλω. Вар. мѣднтн, моуѣнтн, мѣднтн.
Неб. Срв. муден прил.; мудност жс. ОА, ЕтМл.

моуѣнѣ, -ѣн прил. Муден, бавен. і тѣ рече кѣ ннма. в неѣзмѣсѣзнаѣ н мѣдѣна сѣдѣмъ. вѣроватн о вѣсѣжѣ ѣже глаша прѣцн *М Лк 24.25 З, А*; моуѣнѣ сѣи въ гнѣѣѣ. а скорѣ на помощь. възвратн вѣростѣ твоѣж отѣ мѣне *СЕ 78a 1*; в неразоумнѣн н моуѣннѣ сѣдѣцѣмъ *С 477.30*; в неразоумнѣн н моуѣнѣнѣ сѣдѣцѣмъ *С 477.25. Изч.*

М, З, А, СЕ, С. Гр. βραδύς. Вар. мѣднѣ, моуѣнѣ, моуѣнѣ.

Неб. муден ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

моуѣка жс. мѣка¹.

моури, -ѣ м. Само мн. Етиопци. моури [гласа кѣм] прѣдо нѣ припаѣжтѣ етиопѣнн *СП 71.9*; моуриомъ [гласа кѣм] даѣѣ еси вращѣно людемъ етиопскомъ *СП 73.14. Изч.*
СП. Гр. Αἰθίοπες. Вар. моури.

Наб. Срв. мур 'чер, мургав' прил. диал. НТ, ДА; Мурева МИ ХХ, ЛИМР; Муренска река МИ; Мурич МИ ЙЗах. Кюст. кр.; мургав.

моуcн[н] *вж.* мосн[н].

моуcнкннскъ, -зѣн *прил.* Който се занимава с музика, който свири на музикален инструмент. нзѣнъ мзи cънасомъ са в'сн въ коупъ. вндѣ-тн красънѣжъ снхъ. і ненстѣлѣнзѣнзѣхъ бракъ красотж. і моуcнкннскъзѣнхъ дѣз. слъшатн гжслен глѣжщннхъ *СЕ 88а 3. Изч.*

СЕ.

Наб. ъ.

моуcъвоъ *вж.* мосъвоъ.

моуха, -зѣ *ж.* Муха. прихаждаахъ же зѣвѣрне н пѣсн. н пѣтнца небесънзѣа. н сѣдѣахъ окрѣгъ тѣлесоу ѣю. іакоже н моухъзѣ отъ ѣю отъгоннѣн С 14.30.

пѣсаѣ моуха. *Гр.* κυνόμια. Кучешка муха. посъла на нѣа пѣсаѣ моухъзѣ н поѣсаѣ іа *СП 77.45*; рече н прѣдъ пѣсѣжъ моухъзѣ. н мзѣнцѣа въ вѣса прѣдѣзѣа іхъ *СП 104.31. Изч.*

СП, С. Гр. μυῖα.

Наб. муха ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мъдълнѣзъ *вж.* немъдълнѣзъ.

мъдълость, -н *ж.* Ленист, безгрижие, нехайство, лекомислие. і да оувѣси. ѣко сіаънзъ сѣи. лоуѣи вѣитн. не вѣсхотѣ. нзъ своежъ мъдлостѣжъ. вѣсе створи. і неістовѣство сѣконьѣа *К 5b 9*; отъ тѣмъзѣ мъдлостѣ. іа етероу иномоу невѣждѣствѣю. іа любѣви пазѣтѣцѣи не храннѣнѣ покоушаѣа са *К 2b 30. Изч.*

К. Гр. ῥαθυμία. *Вар.* мъдлость.

Наб. Срв. медлено *нареч.* диал. 'бавно' ЕтМл, ДА.

мънасъ *нескл.* или **мънаса**, -зѣ *ж.* Мина [вид монета]. се мънасъ твоѣ ѣже нмѣхъ. положенъ въ оувроуcѣ *М Лк 19.20 3, А*; і дастъ нмъ десѣтъ мънасъ *М Лк 19.13 3, А*; і прѣдѣстоѣаштннмъ рече. вѣзьмѣте отъ него мънасъ *М Лк 19.24 3, А*; приносн(!)

отъ іеднноа (во) мънасъ. овѣ пѣтъ овѣ десѣтъ принесоста *С 376.3.*

М, 3, А, С. Гр. μνᾶ. *Вар.* мънасъ.

Наб. Срв. мънаса *ж.* 'монета' ВА.

мъннхъ, -а *л.* Монах. мѣ нѣ оумерѣшнѣ. свѣннкомъ. лн м'ннхомъ. лн приѣтѣннкомъ *СЕ 57b 13. Изч.*

СЕ. Вар. м'ннхъ. *Срв.* монахъ.

Наб. мннх *книж.* остар. ОА, ВА, БТР, АР.

мънншьскъ, -зѣн *прил.* Монашески. мѣ нѣ хотѣшннмъ приѣтн въразъ мънншьскъзѣ *СЕ 80b 2*; въпрѣ. трѣпншн вѣсѣжъ тѣжѣжъ. і печѣлъ мънншьскааго жнѣнѣ. црѣства радн нѣсѣнааго *СЕ 87a 20*; любншн лн сѣподовнѣн са дѣлѣскоуемоу въразоу. і приѣастнѣн са въ лнкъ мънншьскъзѣн *СЕ 86b 24*; н веселнемъ веселн са. ѣко д'несъ тѣ нзѣвѣра. і разлѣчн тѣ гѣ отъ мнрѣнааго жнѣнѣ. ѣко на лнцн емоу въ прѣстоѣннѣ. мънншьскааго чнна. въ воинѣство дѣлѣскааго образа. і жнѣнѣ въ вѣсотѣжъ нѣсенааго црѣства. томоу слоужнѣнѣ *СЕ 90b 7. Изч.*

СЕ. Гр. τῶν μοναζόντων, τοῦ μοναχοῦ, μοναχικός, μονήρης. *Вар.* мънншьскъ, мънншьскъ.

Наб. Срв. монашески ОА, ЕтМл.

мъногашъдн *нареч.* Много пѣти, често, многократно. вѣдѣше же нюда нже прѣдѣаѣше мѣсто іако многошъдѣзѣ. сѣвнраше са іс тѣ сѣ оуѣеннѣзѣ своімн *СК Йо 18.2*; гѣ помлоуѣн сѣна моего. ѣко на новън мѣца вѣсѣноуѣ са н зѣлъ страждетъ. множенѣжъ бо падаѣт на огнѣ. н многошѣи въ водъ *А Мт 17.15*; н многошн і въ огнѣ вѣврѣже н въ водѣ да і вѣи потопнлъ *СК Мк 9.22*; ономоу в(о). мъногашѣн на сѣмь жѣтнн пакость творилъ еси *К 9a 9*; н многошѣн молнмъ *С 281.29-30*; алевѣандръ рече. іеднноѣжъ н двашдн н многошъдн рекоуѣ тн *С 165.12*; такожде многошдн н о дѣлѣжѣннхъ нмѣнннемъ вѣзѣаетъ *С 494.1*; н многошдн обрѣштешн въ ветѣхъзѣхъ кннгахъ *С 489.23*; тако оубо н въ сѣмь жнѣтнн

МНОГЪШТН СЪВЪИВАЕТЪ СЯ ВЪИТН *ЗЛ*
Па 15.

А, СК, К, С, *ЗЛ*. Гр. πολλάκις, κλειστάκις, πολλάχοῦ, ὡς τὰ πολλά. Вар. многошъдъзи, многошти, многоашти, многош'дн, многоашдн, многошштн.

Нѣб. многоажди *книж. остар.* ОА, ПРОДД.

МНОГОАЩН *вж.* МНОГОАШЪДН.

МНОГО *нареч.* 1. При глаголи: а) За количество и степен — много, в голяма степен; повече. і молѣше н много *М* Мк 5.10 *З*; отъпоуштаѣтъ сѧ ен грѣш мнози. ꙗко възлюбн много *М* Лк 7.47 *З*, А, СК; і запрѣтн нмъ много *М* Мк 5.43 *З*; видѣ мльвж н плачѣшта сѧ. і крнчашта много *М* Мк 5.38 *З*; въздвнца сн оубогаа. множиѣе въсѣхъ възврѣже *М* Мк 12.43 *З*; кгда а много мжчнша глагола князъ *С* 178.22; н много съ славословннмъ н слъзамн. благодарнѣъ бѧ огласн ѣж *С* 517.18; отъ оупн-тнѧ не можтѣ нтн въ домъи своѧ. поѣже много сѣтѣ пнѧн възсладнѣше сн внномъ *С* 267.13. б) За време — продължително, дълго. юже не много глѣж съ вамн *М* Йо 14.30 *З*, А, СК; много пришедьствова дѣша моѣ *СП* 119.6; н много кемоу о покданнн продлъжнѣвъ слово ... обратн сѧ въ клѣтъкѣ своѣж *С* 527.19; събравѣше же сѧ всн въ жнѧнштѣ жрьца своего. н много мзислѣвѣше н проказълѣвѣше. коньчнѣѣ ѣдннъ аша съвѣтъ *С* 514.30. 2. Като количествено наречие при имена с *rog. мн.* — много. да отъкръиетѣ сѧ отъ много сръдѣць помзшлѣнѣъ *З* Лк 2.35; панницѣ велнкѣ дъждъннмъ вода-мъ н чоуднѣ. н много можштѣ въ-мѣштатн водаъ сътворн въ мѧнѣжнрн *С* 552.16–17; вѣдатѣ во мнѣж н много дннн нскоуѣз нмжштѣ лаврѣи владжѧааго сѧвѣи *С* 301.10. на много. Гр. ἐπί πολύ. За дълго време. нн сама смъртъ може на много оудръжатн *С* 504.25–26; н авнѣ

ншъдъз на много ростворнѣвъ дѣврѣца. прогнѧнъ вѣиетѣ снлоѣж крѣстъноѣж *С* 554.26.

МНОГО *кратъи.* Гр. πολλάκις. Много пѣти, многократно. емоу много кратъи ... съвазѧноу сѣштн прѣтрьъзаахъ сѧ ... жжа жеѣвѣзнаа *З* Мк 5.4.

М, *З*, А, СК, СП, С, *ЗЛ*. Гр. πολύ, πολλά, πολύς, μυρία, πολλάκις, σφοδρώς. Вар. много, м'ного.

Нѣб. много ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГѣр, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

МНОГОБОЖЬСТВО, -а *ср.* Многобожие. сѧ поставѣѧѣж тѧ днѣсь н кореннѣ нско-патн. н пакъи въсаднтн ... нс коренѣ нск'патн многобожьство. а въсаднтн ѣднѣж властъ *С* 357.16. *Изч.*

С. *Калка от гр.* πολυθεΐα. Вар. многобожьство. Нѣб. многобожество ВА. *Срв.* многобожие ОА, ЕтМл, БТР, АР.

МНОГОВОЛѢЗНЪНЪ, -ѣн *прил.* Много-страдален. кто оубо тѣ многоволѣз-нѣнѣн. н многоотроудънѣн. н отъ въ-сѣхъ мѣштѣмъ *С* 436.12–13; мрът-вѣць мрътвѣцемъ врачъ. ѧзвѣнѣн многоволѣзнѣнѣнмъ чловѣкомъ *С* 436.28. *Изч.*

С. *Калка от гр.* πολύπονος. Вар. многово-лѣзнѣнъ.

Нѣб. многоболезнен *книж. остар.* ОА.

МНОГОВАЗНЪНЪ, -ѣн *прил.* За пѣт — неравен. хотѧ же ходнтн многовалъ-нѣнѣнмъ пѣтѣмъ поустънѣнѣнѣнхъ. н вѣивъ въ жтрьннн поустънѣнн стѣнн аннѧ. обрѣтѣ прѣподовѣѧа нѣкоѣго въ мѧнѣжнрн жнѣжштѧ *С* 547.11–12. *Изч.*

С. Вар. многовалѣнѣнъ.

Нѣб. Ѳ.

МНОГОГЛАВЪНЪ, -ѣн *прил.* Многоглав. мн'гоглавѣнѣнн же н многообразѣнѣнн змнн. днѧволъ. нно коуѣнѣрослѧжѣннѣ. арнѧнѣскѣж хочѧж нзобрѣтѣ *С* 186. 11–12. *Изч.*

С. *Калка от гр.* πολυκεφάλος.

Нѣб. многоглавен ВА. *Срв.* многоглав ОА, НГѣр, ЕтМл, АР.

МЪНОГОГЛАГОЛАНЬЕ, -на *ср.* Много-
словие, многоглаголстване. то съ
останѣ м'(ног)оглланьѣ. стра(х)ъ (..) *в*
велеи. одрѣж(нтъ) (..). повѣстн Р V
3.15. *Изч.*

Р. Калка от гр. πολυλογία. Вар.
м'ногоглаголанье.

Нѣб. многоглаголание *книж.* ОА.

МЪНОГОГЛАГОЛАТИ, МЪНОГОГЛАГОЛѢ, МЪНО-
ГОГЛАГОЛѢШИ *несв.* Говоря много,
многоглаголствуам. воевода глагола
не многоглаголанте. нъ оутро прнетѣ-
пнѣвшѣ жьрѣте вогомъ С 70.10. *Изч.*
С. Калка от гр. πολυλογέω. Вар. многогла-
голати.

Нѣб. Срв. многоглаголствувам ОА, БТР,
АР; многоглаголив *прил.* ОА, ЕтМл;
многоглаголивість *ж.* ЕтМл.

МЪНОГОДЪНЬНЪ, -зи *прил.* Много-
дневен. негда хотѣаше погребензи
отвѣрѣштн дръжнмзи мн'годънънзи
залогзи. негда хотѣаше вѣчтензи съ
мрътвѣцн. прѣсѣштн гробънзи печатн
С 472.25–26. *Изч.*

С. Вар. многодънънъ.

Нѣб. Срв. многодневен ОА, ВА, НГер,
ЕтМл, АР.

МЪНОГОДЪТЪБЪНЪ, -зи *прил.* Изиск-
ващ много труд, мъчен, труден. то
же полоучнѣѣ. окзи вештн многодѣ-
тѣбънѣ немоу съдѣланѣ. н двѣрѣмъ
отвѣрѣзшамъ са немо на дѣло доу-
ховьноте ... ни о кѣднномъ нхъ никакже
са попече С 546.22. *Изч.*

С. Вар. многодѣтѣбънъ.

Нѣб. ъ.

МЪНОГОЛЪНЪНЪ, -зи *прил.* Разнооб-
разен, многолик. богоу подавѣшоу
немо врачеватн. розанънзи н много-
лнънзи аза. отъбсѣдоу съвнраахъ
са к немоу. воевѣнннн. н вѣдѣз нмж-
штн С 556.3. *Изч.*

С. Вар. многолнънънъ.

Нѣб. многоличен ОА. *Срв.* многолик АР.

МЪНОГОЛЪНЪНЪ *нареч.* Многообразно,
разнообразно. неже повѣжденн от него
м'ноголнънѣ. н не могшѣте протнвѣтн

са. протнвѣж одрѣжаштн него слѣ ...
оувѣдѣша рода своего влзшьбнѣжѣ
хъитрость С 566.28–29. *Изч.*

С. Вар. м'ноголнънѣ.

Нѣб. *Вж.* *при* многолнънънъ.

МЪНОГОЛѢТЪНЪ, -зи *прил.* Многоле-
тен, многогодишен. даждн съдра-
вне равоу твоемоу семоу. м'ноголѣтѣно
СЕ 42b 9–10. *Изч.*

СЕ. Вар. м'ноголѣтѣнъ.

Нѣб. многолетен ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.
Срв. многолетие *ср.*

МЪНОГОМНОСТНЕВЪ, -зи *прил.* Много-
милостив, премилостив. прѣсѣдрѣ
бѣже. н м'ногомнлостнѣ СЕ 92b 2;
молѣж та м'ногомнлостнѣ. сзмнан са
нзи *нѣ* на ма СЕ 78b 9; гѣ бѣже спннѣ
моего. мнлочѣан щедротамн. н много-
мнлостнѣ СЕ 73b 3; многомнл-
остнѣзи же бѣ всѣа члѣвѣкзи хотан
съпаствн ... не попоустн вьсемоу градоу
н земн погзѣб'нжтн отъ сотонзи С
535.23. *Изч.*

СЕ, С. Калка от гр. πολυέλεος. Вар.
м'ногомнлостнѣвъ, многомнлостнѣвъ.

Нѣб. многомилостив ОА, ВА, АК, НГер,
ЕтМл.

МЪНОГООБРАЗЪНЪ, -зи *прил.* Който се
превѣплѣщава в различни об-
рази; многообразен, разнообразен.
штн дн вѣсѣкъ демонъ нечнстзи ...
лѣстнѣзи необразънзи. многообразънзи
СЕ 53b 21; съвлѣкѣше са. ветѣхааго
ѣка. тѣлѣжѣщааго похотемъ лѣстѣ-
нзи мъ. м'ногообразънааго змнѣ. вѣлѣ-
чѣтъ са вѣ новааго адама СЕ 94a
23–24; н коумнра отвѣрѣже. мн'гогла-
внънзи же н многообразънзи змнн.
днѣволъ. нно коумнрослѣженнѣ. арн-
ѣнъскѣжѣж хочлѣ нзобрѣте С 186.12;
w многообразънааго дѣнн. w много-
плачънааго н вѣзплачънааго. w зоу-
тра опечалнѣнзи. вѣчеръ же вѣзвеселнѣвъ
С 429.17. *Изч.*

СЕ, С. Гр. πολύμορφος, πολύτροπος. Вар.
многообразнъ, м'ногообразнъ, многообразнъ.

Нѣб. многообразен ОА, ВА, ЕтМл, АР. *Срв.*
многообразие *ср.*, многообразност *ж.*

МЪНОГОУЧТЕЛЪНЪ, -зѣн *прил.* *Като същ.* МЪНОГОУЧТЕЛЪНАА *ср. мн. Гр.* τὰ πολυόμματα. Херувими [един от деветте ангелски чина]. н вѣдатъ везъ оучю. съзъдавъшааго мн'гооучте-
лънаа С 456.5-6. *Изч.*

С.
Нѣб. Срв. многоочие *ср.* ЕтМл; многоок *прил.* ОА, НГер, ЕтМл.

МЪНОГОУЧТЪ, -зѣн *прил.* Многоок. дѣлзскзѣна снлзи тебе слоужатъ. архѣ-
лзсцин анци. тебѣ каанѣжтъ са. МЪНОГОУЧТНИ херовинн. н шестокрн-
латаа серафимъ СЕ 4а 16-17; тзисж-
шта тзисжштамн. нмзи аггелз н
архангелз ... шестокрнлатъць МНОГО-
УЧТЪНЪ С 463.19. // *Като същ.*
МЪНОГОУЧТНИ *м. мн. Гр.* τὰ πολυόμ-
ματα. Херувими [един от деветте
ангелски чина]. н трепештѣтъ МНО-
ГОУЧТНИ. вѣдаште ꙗсуса вѣ пльтн
везъ оучю С 458.15. *Изч.*

СЕ, С. Калка от гр. πολυόμματος.
Нѣб. Вис. при многооучтедьнъ.

МЪНОГОПЛАЧЪНЪ, -зѣн *прил.* Изпѣлнен
с много плач, дѣлбока скрѣб, пе-
чал. w многообразънааго дѣнн. w
многоплачънааго н безплачънааго С
429.17-18. *Изч.*

С. Калка от гр. πολυκρητός.
Нѣб. Ø.

МЪНОГОПЛОДЪНЪ, -зѣн *прил.* Много-
плоден, плодовиѣ. пнтѣннѣ нхъ
оумзножн, стада нхъ многоплодъна
сътворн СЕ 15b 16. *Изч.*

СЕ. Калка от гр. πολυτόκος. *Вар.* многоплодънъ.
Нѣб. многоплоден ОА, ВА, ЕтМл.

МЪНОГОПРЪПЪТЪ, -зѣн *прил.* *Като същ.*
МЪНОГОПРЪПЪТАА *жс.* Многовъзпята,
много възпятата [за св. Богоро-
дица]. мѣтн бѣу благоловенаѣ.
оублажн дѣшж мож. ежже лжкавн
поноръланвн нзълооубн. вкаѣнааго ма
оубловель. н ада спасешн ма. да слово-
славаж та. многопрѣпѣтаѣ ТФ А
16-17. *Изч.*

ТФ. Гр. πολυμνητός. *Вар.* многопрѣпѣтъ.
Нѣб. Ø.

МЪНОГОПРЪНЪ, -зѣн *прил.* Много любо-
питен. прннесен сн рѣкж многопрѣвѣж
(погр. *вм.* многопрѣвѣж, *Север.*, с.
503, *бел.* пог линия) н лубовзичштж
н вължн вѣ рѣбро монѣ С 503.25. *Изч.*
С. Гр. φιλοπρόσιτων [*вар.* πολυπρόσιτων].
Нѣб. Ø.

МЪНОГОРАЗЛУЧЪНО *нареч.* Многооб-
разно, разнообразно, по различен
начин. братнѣ. многоуѣстзѣно (!) н
многоразлучно. древе глѣвз бѣ оцемз
прѣкзи. напослаѣдзкз днн снхъ. глѣ
намз сномз Е ба 7. *Изч.*

Е. Гр. πολυτρόπος. *Вар.* многоразлучно.
Нѣб. многоразлично ВА.

МЪНОГОРАЗЛУЧЪНЪ, -зѣн *прил.* Многооб-
разен. оубон са именн гнѣ. н вѣрзи
вѣроуѣщннхъ вѣ нѣ. егоже трепещѣ-
тъ ... многоразлучннн херовинн СЕ
45b 22. *Изч.*

СЕ. Вар. многоразлучнъ.
Нѣб. многоразличен ОА, ВА.

МЪНОГОРАЗЛУЧЪНЕ, -ѣа *ср.* Многообразие.
ѣка не тзкзмо свонмъ образомъ. съ-
мзислзнзймъ. н словесзнзймъ. разлучъно
оукрашъ. нѣ н власз многоразлучъѣ.
оуподобль СЕ 8b 10-11. *Изч.*

СЕ. Гр. ποικίλος. *Вар.* многоразлучъне.
Нѣб. многоразличне ОА.

МЪНОГОСНАЛЪНЪ, -зѣн *прил.* Всесилен,
могъщ. н ста крѣстѣ многоснлѣнаа
снаа С 428.5. *Изч.*

С. Калка от гр. πολυδύναμος. *Вар.*
многоснлѣнъ.
Нѣб. Ø.

МЪНОГОТРОУДЪНЪ, -зѣн *прил.* Измѣчен,
многострадален. кто оубо тѣ много-
болѣзньнзѣн. н многотроудънзѣн. н
отъ всѣхъ мѣштѣмъ С 436.13. *Изч.*

С. Калка от гр. πολυδύναμος. *Вар.* много-
троудънъ.
Нѣб. многотруден ОА, ВА.

МЪНОГОЦЪНЪНЪ, -зѣн *прил.* Многоце-
нен, скѣпоценен. иже оврѣтъ ѣдннз
мъногоцѣнѣнѣ вѣсѣрз. шѣдз продаѣтъ
вѣсе нмѣнне. елнко нмѣашѣ н коупн н
М Мт 13.46 З, А, СК; вѣдѣж же

капништа та позлаштена и оукрашена. красоиѣ многоцѣвнзноюѣ С 176.25–26; мѣжн боголюбивнн и хрѣстолюбивнн. въ слабѣдзствовавшѣ нхъ пѣтьмѣ. въздѣша многоцѣвнзнія моштинъ юго С 114.19. каменье мнзогоцѣвнзноюѣ. Гр. λίθοι τίμιοι. Скѣпоценни камѣни. и принесоша еланкоже бѣваше оу него коумнрѣ. сѣребрѣнзи и златѣ. оукрашензи каменнемъ многоцѣвнзнинмъ С 6.29–30. М, З, А, СК, С. Калка от гр. πολύτιμος, πολυτελής. Вар. мнзогоцѣвнзъ, многоцѣвнзъ, многоцѣвнзъ, многоцѣвнзъ. Нѣб. многоценен ОА, ВА, НТ, ЕтМл.

МЪНОГОУЪСТЪНЪ, -зѣн прил. Заслужаваш, достоен за голяма почит. разумѣхомъ. како древалнѣва твоѣ тварѣ. трепещетъ тебе блко. сзмотрѣше во взннѣ сзтворенне нхъ. мнзогоуѣстзномоу нменн твоемоу. днвнмъ са СЕ 1а 4–5. Изч. СЕ. Калка от гр. πολυσεβαστος. Вар. мнзогоуѣстзнъ. Нѣб. Ѳ.

МЪНОГОУЪСТЪНО нареч. Много често, многократно, много пѣти. братнѣ. многоуѣстзно (погр. вл. мнзогоуѣстзно, Мирчев, Когов, с. 241) и многоуѣстзно. древо глѣвъ въ оцемъ прокъзи. напоследзкъ днн снхъ. гла намъ сномъ Е 6а 6. Изч. Е. Калка от гр. πολυμερῶς. Нѣб. Ѳ.

МЪНОГЪ, -зѣн прил. 1. В голямо количество; многоброен, многочислен – превежда се често с нареч. много. отъпоуштажтз са ен грѣш мнзозн М Лк 7.47 З, А, СК; нѣ видѣвъ ѣко мнзозн народъ градетъ къ нему. гла къ фнлппоу М Йо 6.5 З, А; и се мнзозн грѣшннннн и мзитарѣ, пришедзше възлежашъ сз нсмъ М Мт 9.10 З, А, СК; мѣ нѣ волеми пнцѣмъ многоѣ водѣ СЕ 29b 10–11; да възметъ слава велнкѣ. и дарзи отъ цѣсара многози. и санъ велнкъ С 264.18. // Като същ. а) мнзозн ср.

ег., мнзозн ср. мн. Гр. πολύ, πολλά. Многого, много неща, много неща. вѣрзнзи въ малѣ и въ мнзозѣ вѣренъ естъ М Лк 16.10 З, А, СК; мнзозн богатнн възметашъ мнзозн М Мк 12.41 З; помнлоуи ма рабе бога възшннннго. даждъ мн дроугое влагословѣенне тако много погочѣнхъ С 120.20; мнзозн радн достоннз иеш жнвз възнн С 129.27. б) мнзозн, мнзозн м. мн. Гр. [οἱ] πολλοί. Мнзозина. глѣвѣ же мнзозн отъ ннхъ М Йо 10.20 З, А; мнзозн възсташа на мѣ С П 3.2; се естъ тѣло мое ломимое за мнзозн К 7b 19. 2. Голям, значителен. радощнте са и веселнте са. ѣко мззда ваша мнзозн естъ на невесеихъ З Мт 5.12 А, СК; ѣко отъ гн мнзозн-и мнзозн отъ него извавленне С П 129.6; грѣхъ мон мнзозн во естъ СЕ 75а 8; въ градѣ прѣвзвѣвѣвъ въ мнзозн радощн С 98.11. 3. Продѣлжителен, дългъ [за време]. и оуже часоу мнзозноу мннѣвзшоу. прнстѣпнше къ нему оученннн его глѣва М Мк 6.35; самъ во отъ мнзозн внѣнннн не мождаше о себѣ ржкоу въздѣтн С 143.1; и прѣвзвѣвъ тоу врѣма много. моладше стѣлаго прнати юго С 564.1; въздѣвъ оун на небо. на мнзозн часъ прнлежно помолн са С 530.22. по мнзозноу. Гр. ἐπὶ πολύ. Доста. ѣко по мнзозноу исплзннхомъ са оунннѣженнѣ С П 122.3.

не по мнзозноу, не по мнзознѣ. Гр. μετὰ βραχύ, μετὰ μικρόν. Не след дълго време. и не по мнзозноу дроугзи вндѣвъ и рече М Лк 22.58 З; не по мнзозноу же прнстѣпнше стоаштен рѣша петровн М Мт 26.73 З, А, СК. Срв. Мк 14.70 М, З; и авье не по мнзозн полоуѣнвзши о немже молн. а са прѣдзлежаштааго пѣтн С 559.15. на мнзознѣ. Продѣлжително, дълго време. томоу же на мнзозн мѣчаштоу са. такоже нзмзкнжтн копнне ... наѣв самовнднѣ ... сзвращатн са С 560.3. продатн на мнзознѣ. Гр. πηρόσκει

πολλοῦ. Продам скъпо. можаше во се муро продано вѣтити на мьнозѣ. і дано вѣтити ннѣннмъ *М Мт 26.9 З, А, СК.* мзногъз кратъз. *Гр. πολλός.* Много пѣти. зане мзногъз кратъз пѣтъз и пжн желѣзны сѣва(за)нѣ спѣшо. прѣ-тръзѣахъ са отъ него *М Мк 5.4.*

мзного глаголаные. *Гр. πολυλογία.* Многословие. молаше же са не лнхо глате. ѣкоже н ѣзъиѣзныци. мьнатъ во са ѣко во мзносѣ глани своемъ оуслышани вѣдѣтъ *М Мт 6.7 З, А, СК.*

нмѣти мзногъз дьни. Имам, предстои ми дълго да живея. отъпоустн старца сего ѣко д'ни мзогъз нматъ сьде *С 553.15.*

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛ, Х, МЛ. *Гр. πολός, ἰκανός, ὑρίος, ἄπειρος, πάμπολος, ἀναρίθμητος, συχνός, τοσοῦτος, βαρύς, πλαστός, ἐγκύκλιος, ποικίλος, τίς, πλήθος, πῶν [вар. πλείων].* *Вар. мьногъ, мзогъ, м'ногъ.*

Нѣб. мзогъ книжк. остар. ВА, ЕтМл, АР.

мзногъкратъз нареч. Многократно, много пѣти. вндѣсте мзогъкратъз. и не сьнавьдѣсте *С 323.6;* ономоу во мзогъкратъз въ сен жнзни пакость сѣтвори *С 422.20;* мзогъкратъз пауе мене сьгрѣши *С 358.21.* *Изч.*

С. Гр. πολλάκις. *Вар. мзогъкратъз.*

Нѣб. Срв. многократно ВА; многократен прил. ОА, ЕтМл, ВТР, АР.

мзогъцици вжс. мзногашьдн.

мзножати, мзножати, мзножатишн несе. Умножавам се. множаиштем' же нностанъ ѣанкоже д'ни. вѣзниш с' ннмъ прѣвѣзивиѣштннмъ ... не довьлѣахъ воды рѣзѣ на мало дини *С 549.17.* *Изч.*

С. Вар. множати.

Нѣб. множа [се] ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мзножннн са, мзножъ са, мзножншн са несе. 1. Умножавам се, увеличавам се. отъ в'сѣхъ оубо храни са. втъ ннхъже вѣходнтъ грѣхъвѣзнаа сьмрзтѣ. лювоуѣанне. нмъже сѣтзини тѣлесзнаа с'кврзннтъ са. нечнстотъз.

ѣтѣже скврзненне тѣлоу множнт' са *СЕ 89а 12;* и странннн множаахъ са к немоу. добрѣа радн воида нменн него *С 549.12;* тѣмъже вѣрннн беучслазнон радостыѣхъ овѣати. молаахъ множннн са с' нннн крѣстннннскоуоуоуоу нсправьеннню *С 541.8;* тѣгда вндѣвѣз саторннннъ вожннѣхъ благодѣтннѣхъ множаштъ са братннѣхъ. мзогъ нмъз любьве къ равоу божню. отъдастъ кемоу вьсе то село *С 207.2.* 2. Размножавам се, множа се. растите са і множите са. і нспазните землж *К 8а 2.* *Изч.*

СЕ, К, С. Гр. αὐξάνομαι, πληθύνομαι. *Вар. множннн са, множннн са.*

Нѣб. Вжс. при мзножннн.

мзножнцѣхъ нареч. Много пѣти, често, многократно. Гн. помноу снъ мон. ѣко ... мзножнцѣхъ во падаѣтъ на огнь. і мзножнцѣхъ въ водахъ *М Мт 17.15 А, СК;* ннктоже естъ. иже оставнтъ домъ лн роднтѣла ... цѣрствѣ бжнѣ радн. иже не вьспрннметъ мзножнцѣхъ въ врѣма се. н вѣ вѣкъ градѣштнн жнвотъ вѣвѣзны *М Лк 18.30 З;* мзножнцѣхъ изъави ѣа *СП 105.43;* і множнцѣхъ врагъз своѣа. не тѣкмо сѣ досажденьемъ помнаште нъ і дроуѣзъ своѣа *К 4а 2.*

коль мзножнцѣхъ. *Гр. ποσαλλῶς.* Колко често, колко много. коль множнцѣхъ тѣвѣ плоть моѣ. въ землн поустѣ і непрѣходнѣ і безводнѣ *СП 62.2.*

М, З, А, СК, Е, СП, К. Гр. πολλάκις, πλεονάκις, πολλαπλασίονα. *Вар. множнцѣхъ, мзножнцѣхъ, множнцѣхъ.*

Нѣб. ∅.

мзножьство, -а ср. Голямо количество, множество; големина. не можаахъ прнвѣштн еѣа. отъ мзножьства рѣзѣ *М Йо 21.6 З, А, СК;* надыѣицеи сѣа сѣа своѣи. і мзножьствомъ богатѣства своѣго хвалѣаце сѣа *СП 48.7;* и сполннъ не сѣпетъ сѣа мзножьствомъ крѣпостн своѣа *СП 32.16;* азъ же мзножьствомъ мнлостн твоѣа вьнѣдъ въ домъ твоѣи *СП 5.8;* w чловѣколюбьствѣнн мн'га вѣз-

СОТА. ѿ ТРЪПѢННА НЕПРѢДОМОЕ МНѢЖЬСТВО С 394.15–16. // Множество от хора, тѣла, народ. і отъ нѣма. і отъ ндоумѣя. і съ оногo полоу хоръдана. і сжштен о турѣ н сндонѣ. мзного мзножъство. слышавъше еанко творѣше прндѣж кз немoу М Мк 3.8 З; повелѣ ати отъ множества дъва мѣжа. н прнвестн іа к немoу С 113.25.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. πλῆθος, μέγεθος, στίφος, πολυτέλεια. Вар. множество, множество, мзножъство.

Нѣб. множество ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл, БТР, АР.

МЪНОЖЬСТВЫЕ, -іа ср. Големина. въ мзножъствѣн сілзи твоѣа. сзлзжѣтз тебѣ врасі твоі СП 65.3; во множествѣн же снази своѣа не спасетз сѣа СП 32.17.

Изч.

СП. Гр. πλῆθος. Вар. мзножъствѣе, множествѣе.

Нѣб. Вж. при мзножъство.

МЪНОЖЪ вж. азъ.

МЪСКЪ, -а м. Муле, катър, мѣска. не вѣдѣте ѣко конз н мѣскъ імъже нѣветз разоума СП 31.9. Изч.

СП. Гр. ἤμιονος.

Нѣб. мѣска ж. гуал. ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, БТР, АР, РРОДД, ДА.

МЪСТЪ, -а м. Мѣст, шира, сладко вино. младз грознѣвз мѣсть младз. сз роднтель топламн сзлзамн мѣснмз вѣаше С 397.17. Изч.

С. Гр. ὑλεῦκος. Вар. мѣсть.

Нѣб. мѣст гуал. БТР, АР, ДА.

МЪШНЦА, -а ж. Комар. вoждн слѣпнн. оцѣждаѣщен мѣшнцѣ. а вельвѣдз поглзштѣѣще М Мт 23.24 З¹; рече н прндѣж пѣсѣа моухзи. н мзшнцѣа въ вѣса прѣдѣлзи іхз СП 104.31. Изч.

М, З, СП. Гр. κόωνωψ, σκνίψ. Вар. мѣшнцѣ.

Нѣб. Срв. мушица ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

МЪШНТИ вж. мѣшнти.

МЪИ лич. местоим. 1л. мн. Ние. рече же петрз се мзи оставнхомз взоѣ. і по тебѣ ндомз М Лк 18.28 З; і отъ по(у)стн намз длзгзи наша. ѣко н мзи

отъпоуштаемз длзжннкомз нашнмз М Мт 6.12 З, А, СК; н нзи разоумѣхомз. любзвѣ жѣ нматз бѣ в насз Е 37а 10; слаззи раді імені твоѣго ꙗ извѣн нзи СП 78.9; послoушан насз моллщннхз сѣ тебѣ СЕ 63б 26; александрз ... рече. послoушан насз пшонне С 130.7; даднте намз отъ масла вашѣго С 372.24; како лн сзповѣдѣ аже прн насз вѣннцѣа исплете сѣбѣ сзлзжннмз точеннѣмз С 274.16; вѣрнѣвѣ бо богоу іако повѣждѣнз вждешн намн рѣззи іего С 181.20.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, У, Е, СП, СС, СЕ, ТФ, К, С, Р, ЗЛ, Х, МЛ, ТН. Гр. ἦμεῖς. Вар. мзи, нзи.

Нѣб. ми, мие 'ние' гуал. ВА, НГер, ЕтМл, ДА.

МЪИСАНТИ, мзшлѣж, мзсаншн не св.

1. Непрех. — мисля, размишлявам. і мзшлѣаше въ сѣбѣ гла. что сзтворѣж. ѣко не нмамз кдѣ сзвѣати ... плодз монхз М Лк 12.17 З, А; вндѣвзше же н дѣлателе. мзшлѣахѣ дроугз кз дроугоу глѣжште. сѣ естз наслѣдѣннкз прндѣте оубнѣмз і М Лк 20.14 З; что мзсаншн варахнне. жрешн лн н поклонншн сѣ сльнцоу н огню н водѣ ... нлн прннмешн рѣззи на тѣлесн своѣмз С 261.18–19; мзшлѣахѣ како взи вѣлѣстн кз стоуоумоу С 37.3. 2. Прех. — замисляю нещo. і вндѣвз нѣз помзшленнѣ нхз рече. вѣскѣж взи мзсанте ззло въ срдцнхз вашнхз М Мт 9.4 З; ѿ завнстн вѣсомз оудворнннѣ ... по тебѣ пасомнн. ісоухрнстгoсoвo оубнтнне мзслатз С 388.30; да възвратѣтз сѣа въспѣать і постзидѣать сѣа мзслѣацннѣ мѣнѣ зълаа СП 34.4. 3. С инф. — імам намеренне, възнамерявам. толнка добра внннннка погоубнтн мзслатз С 386.24; н мзслѣаштемз вѣсѣватнтн правѣдннка моштн. н оубеннкоу іего. вѣспрѣтнша нмз. іак° крамольннкомз С 219.12; мзслѣаштоу же іемоу авнне нт (!) въ поустзнѣж. отѣнѣдоу же вoжннѣмз іавнѣнннмз прндѣ

сѣмо. на дѣлао еже и сѣконоуѣа С 203.6.
М, З, А, СП, С. Гр. διαλογίζομαι, λογιζομαι, δοκέω, σκέπτομαι, φρονέω, ἐνθυμέομαι, μηχανάομαι, ἐργάζομαι, βούλομαι, μέλλω, μελετάομαι.

Нѣб. мислѣ ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

МЪЗІСЛЪ, -н жс. 1. Мисъл. ꙗже рече емоу. възлювнши ꙗ ба твоего. въсѣмъ срдцемъ твоимъ. и въсѣнъ дшениъ своенъ. и въсѣнъ мзислѣнъ твоенъ *М Мт 22.37 З¹, А. Срв. Мк 12.30 М*; ꙗко възити такомоу. тѣлесемъ на томъ мѣстѣ. а мзислениъ на оноу С 343.11–12; плъзъкъ нашъ оумъ. вратка наша мзислъ С 410.4; ежеже глѣбокѣа мзислн. не можетъ никтоже домзислнти са С 262.18–19. 2. Намерение, замисъл. сѣ во всакъ страхъ отвѣрѣгъ. дрѣзнуоувъ вниде къ пналатоу. проса тѣла іѳусова. и възшъдъ прѣмъждро отънѣдъ наѣатъ. да възлюбленѣа мзислн не прѣвнштъ С 454.5; фарисен же зъбавзи него на обѣдъ. тан въ доушнѣвѣмъ си дѣвльницѣ хоульнзи ковадше на нѣ мзислн С 392.29.

М, З, А, СП, СЕ, К, С, Г. Гр. διάνοια, λογισμός, προαίρεσις, νοῦς, βουλή, σκοπός, ἐνθύμησις, διαβούλιον, ἐννοια, ἐπίνοια, βούλευμα, διαλογισμός, κρίσις, διανοία.
Вар. мзислъ.

Нѣб. мисъл ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР; мисла *gual.* НГер, ДА.

МЪЗІСЛЪНЪ, -зиں прил. 1. Който има разум, разумен, мислещ. вѣко ꙗже нашъ. почетъи чѣка. по образоу своемуу. и дшениъ сѣмзислзнонъ. и тѣломъ благообразномъ. сѣврѣши. вѣко да тѣло слоужитъ мзислнѣнъ дшн *СЕ 7b 5*; велен еси ꙗ. и ѳудѣна дѣла твоѣ ... тебе тре(пе)щнѣтъ мзислнѣна вѣса слзѣи. та поетъ слзице *СЕ 4a 4*. 2. Духовен. ꙗже еж ... наставаѣа въ сѣти молнтвнѣнъ твои храмъ. прнѣаѣ сѣтѣмъ и мзислнѣмъ твоемъ стадѣ *СЕ 26b 7*; ногъи мзислнѣна. оуспѣднѣ болѣзньмн. и пощенемъ. и обрацете покон дшамъ вашнмъ *СЕ 97b 18–19. Изч.*

СЕ. Гр. λογικός, νοερός, πνευματικός, νοητός. *Вар.* мзислнѣнъ.

Нѣб. Срв. мислен ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

МЪЗІТАРЪ, -нъ м. Митар, събирач на данѣци и мита. ѳлѣка дѣва възнндете въ цркѣвъ помолнтъ са. едннъ фарисѣн а дроуѣгъи мзитаръ *М Лк 18.10 З, А, СК*; и се мзислн грѣшнннн и мзитаре. прншедъше възлежаахъ сѣ нѣмъ. и сѣ оуѣеннкъи его *М Мт 9.10 А, СК*; мзитаръ апостолаи творѣаше С 473.20.

старѣн мзитаремъ. *Гр.* ἀρχιτελώνης. Началник на митарите, главен митар. сѣ въ старѣн мзитаремъ *М Лк 19.2 З, А.*

М, З, А, СК, СС, СЕ, С. Гр. τελώνης. *Вар.* мзитаръ.

Нѣб. митар *остар.* ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ПРОДД.

МЪЗИТН, МЪЗИНЪ, МЪЗИНШИ несс. Мия, къпя [образно]. сего дѣла ѳасто мзнемъ словесъи. да възхомъ обаштренинн гнѣва. потѣштнн С 407.1. *Изч.*

С. Гр. ἀπαντλέω.

Нѣб. мия [се] ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

МЪЗИТН СА, МЪЗИН СА, МЪЗИНШИ СА несс. Мия се, къпя се. дѣлъ во гнѣ на въсѣ лѣта. мзѣше са въ кппѣн. и възмѣштѣаше водъ *З Йо 5.4 А*; и полагаше іѳднннъ възити отъ велнкъинхъ добротъ еже не мзитн са С 280.24–25. *Изч.*

З, А, С. Гр. λούομαι.

Нѣб. *Вж.* при мзитн.

МЪЗИТО, -а ср. Подкуп, подарѣк. десница ихъ исплзни са мзита *СП 25.10*; и мзита на неповнзннхъ не прнѣтъ *СП 14.5. Изч.*

СП. Гр. δωρα.

Нѣб. мито ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

МЪЗИТОНМЪЦЪ, -а м. Събирач на данѣци и мита, митар. вѣдѣ ꙗже мзитонмѣца. сѣмнрѣвѣша са *СС Ib 7*; окрнлн и отъ вѣсѣхъ прнлогъ непрѣзнннъ. да твоенъ помощнѣ. сѣхраннѣвъ нспо-

вѣданне чнсто. вѣко мѣтонмець. н блж-
дѣннца ... вѣдетъ причастьннкъ црст-
ва твоего *СЕ 80а 15*; прстн ма отъ
всѣхъ зълъ. вѣко дрѣвальнѣжъ блждѣ-
ннцѣж. і мѣтонмѣца *СЕ 79а 4-5. Изч.*
СС, СЕ. Вар. мѣтонмець.

Нѣб. митонмець книж. остар. ВА.

МЪИТЪ, -ѣн *прил.* Неясен смисъл.
стража крѣпѣ на вса сѣпротнвѣнѣа
н мѣтѣа *С 543.6. Изч.*

С.

Нѣб. ъ.

МЪИТЪНЦА, -а *жс.* Място, кѣдето се
сѣбират данѣци и мита, бирниче-
ство. і прѣхода нѣсѣ отъ тоудѣжъ вндѣ
члвѣ. на мѣтѣннцѣ сѣдаца *М Мт*
9.9 А, СК; і мно грады нѣжъ вндѣ
левѣнѣжъ альфеова. сѣдашта на мѣ-
тѣннцѣ *М Мк 2.14 З, А, СК. Срв.*
Лк 5.27 М, А. Изч.

М, З, А, СК. Гр. τελώνιον. Вар. мѣтѣннца.

*Нѣб. митница ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР, ДА.*

МЪИШЪ, -н *жс.* Мишка. аще кѣто не
сѣхрантѣжъ брашенѣца. толн мѣшъ его
вѣкоуспѣтѣ. нан сѣтѣрѣтѣ са. кѣтн денъ
да постѣнтѣ са *СЕ 104б 25. Изч.*

СЕ. Вар. мѣшъ.

*Нѣб. миш ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, ДА.
Срв. мишка ОА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА; Мишини дупки МИ
ЙЗах, Кюст.; Мишкарско МИ ГХ, МИМ.*

МЪИШЪЦА, -а *жс.* Горната част на ръ-
ката, мишца. сѣтворн дрѣжавѣжъ мѣ-
шъцежъ своежъ *М Лк 1.51 З. //*
Образно. мѣшъца гнѣ комуу отъкрѣ
са М Йо 12.38 З, А; не орѣжемъ во
своимъ наслѣднша земѣжъ. і мѣшъца
ихъ не спѣ ихъ: нъ десница твоѣ н
мѣшъца твоѣ СП 43.4; мѣшъца
грѣ-шьннкъ сѣкроушнѣтѣ са СП
36.17; иже дрѣжнтѣ вѣсѣускаа. рѣкожъ
своежъ дрѣжавѣножъ. н мѣшъцежъ
своежъ вѣскокожъ СЕ 55б 16.

М, З, А, СП, СЕ. Гр. βραχίον. Вар.
мѣшъца, мѣншъца, мѣшъца.

*Нѣб. мишца ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР. Срв. мишинца ОА, АК,*

НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР; мишка
дуал. 'мишинца' ОА, Дюв, НГер.

МЪЗДА, -ѣи *жс.* 1. Награда, възнаграж-
денне. прнемлан прѣка въ има пророуе
мѣздѣжъ пророуѣжъ прнемлетъ *М Мт*
10.41 З, А, СК; вечероу же вѣи(вѣ)шю.
гла гнѣжъ внограда. кѣ прѣставѣнкоу
своемоу. прнзовн дѣлатѣла. і даждъ
нмъ мѣздѣжъ. науѣнѣжъ отъ послѣдѣ-
нннхъ до прѣвѣннхъ *М Мт 20.8 З, А,
СК*; вѣдетъ мѣзда ваша мѣнога *М*
Лк 6.35 З, А; достоннѣжъ во естѣ дѣла-
тежъ мѣзды своежъ М Лк 10.7 З; въ
трѣпѣнн своемъ стажалъ есн мѣздѣжъ
свожъ оѣе прѣпѣдовне Е 23б 9; вѣкоже
троудншн са. тако і мѣздѣжъ прннмешн
СЕ 89а 6. // Откуп. аще кѣто мѣздѣжъ
възметѣжъ отъ кого. постѣнтѣ са за нѣ ...
да алъчетѣжъ за са. еанко н за оного. і
еже естѣ възалъ. да дастѣжъ нншннмъ
СЕ 104а 1. 2. Дар, подарѣк. пола-
ша н вѣнѣчана. которѣннмъ трѣннѣмъ
жндѣжъскамн мѣздамн С 436.1.

*М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. μισθός,
ἀμοιβή, δῶρον. Вар. мѣзда.*

*Нѣб. мзда остар. ОА; мѣзда ОА, ВА,
ЕтМл, ВТР, АР, ПРОДД.*

МЪЗДОДАВЪЦЪ, -а *м.* Който въздава,
възнаграждава. да тѣчно вѣнѣца по-
лоуѣннмъ вѣсн. отъ мѣздодавѣца бога.
н га нашего ісоу хрѣста *С 63.26; слава*
тебѣ ісу хѣ сноу бѣжнн нноуадѣн ...
праведѣнѣжъ сѣднн. мѣздодавѣцѣжъ С
144.1; вѣ(жн)скажѣшннмъ во его. (мѣз-
додавѣцѣ(б) (в)жнвѣ(ет) Р I 1.3. Изч.
*С, Р. Гр. μισθολογότης. Вар. мѣздодавѣць,
мѣздодавѣць.*

*Нѣб. Срв. мѣздовоздаение ср. книж.
остар. ОА.*

МЪЗДОНМЪЦЪ, -а *м.* Сѣбирач на данѣ-
ци и мита. аште любнте любаштамъ
вѣи. кѣжъ мѣздѣжъ имѣте. не і мѣздо-
имѣцн лн тожде творатѣжъ. і аште цѣ-
лоуѣте дроуѣжѣ вашѣ. токмо чѣто
творнте. не і мѣздоимѣцн лн тожде
творатѣжъ *З Мт 5.46, 47; мнозн грѣ-*
шьннцн. і мѣздоимѣцн прншедѣше

възлежаахъ съ нѣсомъ *З* Мт 9.10; по
 чѣто съ мѣздомимьцн. і грѣшннкѣѣ.
 оучнтель вашъ вѣтъ *З* Мт 9.11; і
 глѣжтѣ се чѣкъ вѣдѣца і пнвѣца. мѣздо-
 имьцемъ. дроуѣгъ. і грѣшннкомъ *З*
 Мт 11.19.

З. Гр. τολώνης. *Var.* мѣздоимьць, мѣздо-
 имьць.

Неб. Ø.

МЪЗДООТЪДАВЪЦЪ, -а *м.* Който въз-
 дава, възнаграждава. іако тѣѣ іен
 богъ крѣстннаньскъ. н надвѣжштннмъ
 са на та мѣздоотъдавьць іен *С*
 163.10–11. *Изч.*

С. *Var.* мѣздоотъдавьць.

Неб. Ø.

МЪЗДЪНЦА, -а *жс.* Място, кѣдето се
 събират данѣци і мита, бирни-
 чество. вндѣ вѣка на мѣздѣнцн
 сѣдашта. іменемъ матѣа *З* Мт 9.9;
 оуѣзрѣ мѣзтарѣ ... сѣдашть на мѣз-
 дѣнцн *З* Лк 5.27. *Изч.*

З. Гр. τελώνιον.

Неб. Ø.

МЪНЕ *нареч.* По-малко. отъпоушта-
 жтѣ са ен грѣсн мѣнозн. вѣко възлюбн
 мѣного. а емоуѣ мѣне отъда са. мѣнь-
 шьмн любнтъ *М* Лк 7.47 *З, А;* аште
 оуѣбогъ іен. ннчнмѣже мѣне нмѣтн
 нмашн богатааго. ннштѣтѣѣ радн
 оумалнтъ тн са радостъ доуѣховьнаѣ
С 491.25; ннчнмѣже мѣне веспль-
 тѣнзнхъ нмамъ аште хоштемъ *С*
 488.25.

МЪНЕ *взгн.* Гр. ἐλλείπω. Недоста-
 тѣчен сѣм, не достигаю. нн мѣне
 сѣжтѣ чнсмѣнемъ. нн множанше вѣ-
 ваѣжтѣ *С* 94.28–29. *Изч.*

М, З, А, С. Гр. ὀλίγον, ἕλασσον. *Var.* мѣне.

Неб. *Вж.* при мѣньн.

МЪННН [*погр.* *С* 232.30] *вж.* альннн.

МЪННТН *са, мѣнж са, мѣнншн са* *несс.*

Смалявам се. ономоу подоваатъ
 растн а мѣнѣ мѣннтн са *М* Йо 3.30 *О.*
Изч.

М, О. Гр. ἕλασσοίσα.

Неб. Ø.

МЪНЪН, **МЪНЪШН**, **МЪНЕ** *прил. срав. от*
МАЛЪ. 1. По-малкъ. подобно естѣ цѣр-
 ствене нѣское. зрѣноу горорушъноу ... еже
 мѣне естѣ въсѣхъ сѣменъ *М* Мт 13.32
З. // По-нискостоящ по ранг, обик-
 новен, скромн. аште кто хоцѣтъ
 старѣн вѣгн да вѣдетъ въсѣхъ мѣ-
 нен. і въсѣмъ слоуѣга *М* Мк 9.35 *З, А;*
 іже бо мѣнн естѣ во въсѣхъ васъ. сѣ
 естѣ ваштен *М* Лк 9.48 *З.* // *Камо*
сѣщ. **МЪНЪН.** По-нискостоящият.
 онъ іемоуѣ оумзиваатъ нозѣ. оуто іако
 онъ воінн. іемоуѣ оумзѣ нозѣ мѣннн *С*
 303.21. 2. По-млад. н рече мѣннн сѣзъ
 ею оѣю *З* Лк 15.12 *А, СК;* і не по
 мѣностѣхъ дѣнехъ сѣвѣравъ вѣсе
 мѣннн сѣзъ отнде на странѣ ддлече *М*
 Лк 15.13 *З, А, СК.*

М, З, А, СК, С. Гр. μικρότερος, ἐλάχιστος,
 νεώτερος, ἔσχατος. *Var.* мѣннн, мѣннн, мѣннн,
 мѣнен, мѣншн.

Неб. мѣннн 'малкъ' *ОА, Дюв, НГер;*
 мѣнннкий 'мѣннчкъ' *Дюв, НГер, ЕтМл,*
АР; мѣнннко *нареч.*

МЪНЪШН *вж.* мѣнѣн.

МЪНЪШЬМН *нареч.* По-малко. емоуѣ
 мѣне отъда са. мѣнѣшьмн любнтъ *М*
 Лк 7.47 *З, А.* *Изч.*

М, З, А. Гр. ὀλίγον. *Var.* мѣнѣшнннн.

Неб. *Вж.* при мѣньн.

МЪНЪ *вж.* азъ.

МЪНЪН *вж.* мѣнѣн.

МЪНЪНЬНЬ, -ѣ *сп.* Помисъл, намере-
 ние. бже ... помзшленнѣ прѣвѣзѣваѣж-
 цнѣ намъ вѣ дрѣзостн. сѣѣ незло-
 бнвѣ. сѣподобн прѣвѣрѣвѣтн вѣпадъ-
 шннмъ. вѣ мѣнѣнне прнсаѣгѣ отъ-
 поустн *СЕ* 24а 14–15. *Изч.*

СЕ. Гр. πρόσληψις [*вар.* πρόληψις]. *Var.*
 мѣнѣнне.

Неб. *Срв.* мнение *ОА, ВА, АК, НТ, НГер,*
ЕтМл, ВТР, АР.

МЪНЪТН [*са*], **МЪНЪЖ** [*са*], **МЪНЪШН** [*са*]
несс. 1. Мисля, смятам, считам,
 предполагаю. не мѣннтѣ вѣко прндъ
 вѣврѣштн мнра на землѣж. не прндъ
 вѣврѣщѣ мнра нъ мѣтѣ *М* Мт 10.34

3. *Срв.* Лк 12.51 *М, З*; и взи оубо вѣдѣте готови. ѣко въ нѣже часъ не мьннте снъ улѣкзи прндетъ *М* Лк 12.40 *З, А, СК.* *Срв.* Мт 24.44 *М, З, А, СК*; молаше же са не лнхо глѣте. ѣкоже н ѣззиѣззици. мьнатъ бо са ѣко во мзносѣ глнн своемъ оуслзишани вѣдѣтъ *М* Мт 6.7 *З, А, СК*; имѣщюмоу во весьде дано вѣдетъ н нзѣдѣтъ. а отъ не имѣштадо н еже аште мьннтъ са нмзи възато вѣдетъ отъ него *М* Мт 25.29 *З, А, СК.* *Срв.* Лк 8.18 *М, З, А, СК*; прѣвни мьнѣахъ са ваште прнати *М* Мт 20.10 *З¹, А, СК*; мьнѣаше бо комнс' ѣко пнтаемн сѣтъ н крогыци *С* 223.14; н подѣнгижти хоташте отъ ннхъ не възумогоша тажкомъ сѣштемъ нмъ. мнѣахъ бо а злата пльнзи сѣшта. нлн нѣу'то нно *С* 52.18. // Възнамерявам. понеже лѣташте са мнатъ пасхъ творити *К* 7а 17; нже са мнѣахъ обрѣштѣште са. наѣша глаголати къ правед'ноуоумоу *С* 30.8. // *Прич.* сег. *страг.* като *прил.* мзнимъ. *Гр.* δοκῶν. Мним, предполагаем. само во се мнмоке оукорьно сзи. то кажетъ владзкзи улѣвѣколюбие *С* 409.19. 2. Смятам някого за някакѣв. н аште сротъ мьннши то н того отъпаде *С* 241.10; ннчесоже скврънзна. лн нечнста. мьнн сзтворензихъ товожъ. на пнщнѣ ѣкомъ *СЕ* 20б 23. 3. мьннтъ [мн, ти] са *безл.* *Гр.* δοκεῖ. Изглежда, струва [ми, ти] се. лн мьннтъ ти са ѣко не могъ нзинѣ оумолннн отъца моего *М* Мт 26.53 *З, А, СК*; кто оубо тѣхъ трнн нскрзннн мьннтъ са взити. вѣпадзшжоумоу въз развоиннкзи *М* Лк 10.36 *З, А, СК*; нз велнн трѣвѣ нскати възлюбьеннн внда سموковнадого отъ многинхъ сзказано. ѣкоже мьнѣ са мьннтъ *С* 345. 14–15; ѣко многинмъ мьнѣаше са дѣлоу прѣславзноу взити *С* 212. 11; что ти са мьннтъ смоне. цѣрн земьсцинн отъ кзихъ прнемлѣтъ данн

... отъ свонхъ лн снѣв. лн отъ тоужднхъ *М* Мт 17.25 *З¹, А, СК*; что вамъ мьннтъ. аште вѣдетъ етероу улѣкоу р. овецъ. и заблѣднтъ еднна отъ ннхъ. не оставнтъ лн девати десатъ н девати на горахъ. н шедъ нштетъ заблѣдшаша *М* Мт 18.12 *З¹, А, СК.*

М, З, А, СК, Б, Н, СЕ, К, С, Х, МЛ. *Гр.* δοκέω, νομίζω, οἶμαι, ἠγέομαι, λογίζομαι, ὑπολαμβάνω, πειράομαι.

Неб. мня *остар.* ВА, НГер, ПРОДД; мн ми се 'струва ми се' *дуал.* НГер; мним *прил.*

Мьрдаръ, -а *л.* **ЛИ.** Мардарий – христианин, умр. мъченически в Севастия, Армения [Мала Азия] по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.] заедно с Евстатий, Евгений и др. *Пр.* на 13 декември. *Мца* дѣ вѣ стѣн мѣс. евстратиа. евесента (!). евѣена. мьрдар. н ореста *А* 129б 17. *Изч.*

А. Гр. Μαρδάριος.

МЪСТНТН, мьщъ, мьстнши *св.* 1. Омьстя, накажа. да мьстнтъ са крѣвь вьсѣхъ пркъ. пролнвѣема отъ сзложннѣ вьсего мнра. отъ рода сего *М* Лк 11.50 *З*; w пастырн. развѣащннн. и гоубащнн об'ца. се нзинѣ мьщнѣ на васъ. н нстажнѣ об'ца отъ пастырѣ *СЕ* 82б 9; даднте оубо да мьштѣ бгоу вашемоу *С* 32.25; понѣ нзинѣ исповѣднте отъпаденнн бгоу вашемоу. даднте оубо да мьштѣ немоу *С* 35.15; что мьстнтн хоттете боговн *С* 388.15; твоемоу оумоу мьстнтн хота прншзлз нстъ сзпасъ. твоемоу мьстнтн хота *С* 336.13, 14. 2. Защитя, отдам правото някому, отсѣдя справедливо. въздова же бѣ въз градѣ томь. и прнхождааше къ немоу глѣштн. мьстн мене отъ сѣпърѣ моего *М* Лк 18.3 *З, А, СК*; зане творнтъ мн троудъ въздовнца си. да мьщѣ еѣ да не до коньца прнходашти застонтъ мене *М* Лк 18.5 *З, А, СК.* *Изч.*

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἐκδικέω, ἐκζητέω, τιμωρέομαι, ἀδικέω, εἰς τὴν ἐκδίκησιν. *Вар.* мѣстнѣн.

Нѣб. мѣстя ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, БТР, АР.

мѣсть, -н жс. 1. Отмѣщение, мѣст, наказание, възмездіе. възвеселить сѣа праведникъ егда видѣтъ мѣстъ *СП* 57.11; бѣ мѣсти гб. бѣ мѣстин не обвинѣлъ сѣа естѣ *СП* 93.1; нѣ н доселн нѣинѣ прѣвзвиваатъ страхъ стѣаго конона въ всен тон странѣ. да аште к'то прѣввидѣтъ нма нмоу. недалече прнметѣ мѣсть *С* 40.8; не нмѣтъ кѣ намъ прнк'снѣтн сѣ мѣстн н мѣкзи. нн жѣзи *С* 73.8. **2.** Справедливость, защита. а бѣ не нматѣ лн сѣтворнтн мѣстн. ѡвѣранѣхъ свонхъ *М* Лк 18.7 *З, А, СК;* глѣж вамъ. ѣко сѣтворнтѣ мѣсть нхъ въ скорѣ *М* Лк 18.7 *А, СК;* бѣ данѣ мѣсти мѣнѣ. н оуѣ люди моѣа подѣ мѣ *СП* 17.48.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἐκδίκησις, τιμωρία. *Вар.* мѣсть, мѣстѣ, мѣсть.

Нѣб. мѣст ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

мѣстннкъ, -а м. Отмѣстител, мѣстител. ѣ оуѣтѣ младнечѣ сѣжцнхъ сѣврѣшилъ еси хвалѣ. врагъ твоѣхъ радѣ. да раздорюшн врага і мѣстннка *СП* 8.3. *Срв.* *С* 320.26, 331.8. *Изч.* *СП, С. Гр.* ἐκδικητής. *Вар.* мѣстннкъ, мѣстннкъ.

Нѣб. мѣстник *остар.* ПРОДД. *Срв.* мѣстител *остар.* ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.

мѣвъ вжс. мѣвъ.

мѣвътъ, -а м. 1. Измама, заблуда. нѣ не акѣ не могѣ се творѣ рече. нѣ да не мѣнатѣ мѣвътоу вѣитн творнмоу-оумоу. велѣ самѣмъ жндомъ рѣкамн отвѣалнтн камѣкъ *С* 316.23. // Видение, призрак. н малѣ оуврѣзѣ н видѣвъ ж мѣваше мѣвътоу вѣитн. н прѣкрѣстнѣз себе затворнѣз заклучн двѣрн *С* 515.13-14; глѣаше мѣвътоу вѣитн н раздорю. о палатннѣ вѣвѣшоуоумоу чоудоу *С* 563.20. **2.** Мечта, стремѣж, желаніе. вокевавѣше на доушепагоубнѣнѣа коумнра. цѣль-

бнѣжн н жнтню оуврѣшнѣжн памѣтъ оставнша. пауѣ во поуѣтъше мнрѣнѣнѣа славѣ мѣвъта. небесноѣ любѣтъ вѣуноѣ жнтнѣ *С* 542.21. *Изч.*

С. Гр. φαντασία, φάντασμα. *Вар.* мѣвътъ.

Нѣб. *Срв.* мечта ОА, ВА, АК, ЕтМл, БТР, АР.

мѣшатн, мѣшаѣж, мѣшаѣшн *несв.* Наказываю, отмѣщаваю. бѣ тѣ млоствѣз вѣнѣаше імѣ. і мѣштаѣа на вѣсѣ науннаннѣхъ *СП* 98.8. *Изч.*

СП. Гр. ἐκδικέω. *Вар.* мѣшати.

Нѣб. *Срв.* мѣстя ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР; [от]мѣщаваю.

мѣшеннѣ, -ѣа ср. Отмѣщение, наказание. ѣко (дѣ) дѣнѣ мѣштѣнню сн сѣтъ. да нспѣзнатѣ сѣ вѣсѣ напнсанаѣ *М* Лк 21.22 *З;* крнѣатѣ кѣ богу. отѣ нѣго мѣштѣнна ѣдѣштѣ *С* 387.10-11; w ѣѣ ѣавѣено мн вѣи. ѣако нападеннѣ нѣкоѣ отѣ розвонннкъ пострадавѣ. хоштѣшн сѣ стѣлѣпѣ сѣлѣстн. дѣлѣжнѣз сѣи мѣштѣннѣ маловрѣменьо вѣспрнѣтн *С* 558.10. *Изч.*

М, З, С. Гр. ἐκδίκησις. *Вар.* мѣштѣннѣ, мѣштѣннѣ, мѣштѣнѣ.

Нѣб. мѣшеннѣ *остар.* ОА, АК, Дюв, ЕтМл; мѣшеннѣ *остар.* ПРОДД; мѣштѣнѣ НГер, АР.

мѣдѣ, -н жс. 1. Мед — метал. снн во бозн аже мѣнншн. каменнѣ н дрѣво н мѣдѣ н желѣза сѣтъ. оукрашенн златомъ на прѣлѣштѣннѣ ѣловѣкомъ *С* 177.2; а еже кѣ богу богатѣство. скоро естѣ н благодарѣствѣно. оудовь обрѣтаемъ не злата нн сѣрѣбра. нѣ хоудонѣ мѣднѣ невѣсѣскоѣ цѣсарѣство прноврѣстн *С* 160.10. **2.** Само мн. Меднн монѣтн; парн. не сѣтажнтѣ злата нн сѣрѣбра. нн мѣдн прн поѣсѣхъ вашнхъ *М* Мт 10.9 *З. Срв.* *С* 411.5; і зарѣвнтн нмъ. да ннѣсоже не вѣземѣжѣтъ на пѣтъ ... нн прѣзн нн хлѣва нн прн поѣсѣ мѣдн *М* Мк 6.8 *З. Срв.* Лк 9.3 *СК;* видѣваше како народъ метѣтъ мѣдѣ въ газофнлакнѣж *М* Мк 12.41 *З. Изч.*

М, З, СК, С. Гр. χαλκός.

Нѣб. мед *жс.* ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,

ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Медник *МИ*, Меднишко чукаре *МИ* ЙЗ, МИПир; Медно *МИ*, Медейница *МИ* ВП, ТО; Медан *МИ* ЙЗах, Кюст. кр.

МЪДЪННЦА, -а ж. Медна монета. не-коу поучиштааго жнвотворьноу крз-выж. своенж мнрз. сыцънатъ тръмъ десатемъ мѣдънницъ С 331.30. Изч. С. Гр. ἀργύριον.

Нѣб. Срв. медник, медница, менци *лн*. 'меден котел, меден съд' ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; Медникаров *ФИ* СтиЛ, РЛФИ.

МЪДЪНЪ, -ын прил. Меден, бакърен. н положи ажкз мѣденъ мѣшъци мо' СП 17.35; повелѣша принестн съвалъмъ мѣдънъ С 263.29; w гласа снло адъ испроврѣгъшн. врата мѣдъна сътъръ-шн С 317.8; дънесъ мѣдънаѣ врата съломн владъика нашъ хъ С 487.6. Изч. СП, С. Гр. χαλκοῦς. Вар. мѣденъ.

Нѣб. меден ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

МЪДЪНЪ, -ын прил. Меден, бакърен. ъко съкроуши врата мѣдъна СП 106.16. Изч.

СП. Гр. χαλκοῦς.

Нѣб. Вж. при мѣдънъ.

МЪЛЪ, -а м. Варовик, вар. н сътворнвъ съжеженааго мѣла. нз негоже самъ безъ врѣда съхраненъ въ кѣпѣль. тоу крз-штааше въса С 541.12. Изч. С.

Нѣб. мел *гуал*. ВА, ДА. Срв. Мел *МИ*, Мелница *МИ* ВП, ТО; Вели мел *МИ*.

МЪНА, -зи ж. Размяна [по договор, по споразумение]. тоуѣе приде хс. за въсь мнрз пронаѣтн крзвъ своѣж. о нѣже тзи съвѣштавакшн са н мѣнж творн-шн вестоудъче. что бо кетъ вестоудънѣк мѣнзи сеа С 415.15, 16. Изч. С. Гр. συνάλλαγμα.

Нѣб. мена, мяна *гуал*. ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, РРОДД, ДА.

МЪНЕНЬЕ, -та ср. Размяна [по договор, по споразумение]. что хотатъ дѣтн безъмѣлю юдо. оудавьенню жже. прочужж тзмж неочгасмзи огнь ...

безъ въстаннѣ паденнѣ. то въстъ мѣненнѣ твоѣго отъ жндовъ прнтѣ-жаннѣ С 425.11. Изч.

С. Гр. συνάλλαγμα. Вар. мѣненнѣ.

Нѣб. менение *остар*. ВА, НГер; менене ЕтМл, БТР, АР. Срв. меняване Дюв, НГер, ЕтМл.

МЪННТН¹, мѣнж, мѣнши нескв. 1. Смя-там, считам някого за някакъвъ, за нещо. дурнѣнѣнъ рече. к'де кетъ сестра твоѣа нѣже тзи мѣнши дѣвѣ сжштж. се посзлахъ нѣ на блѣдъ С 4.16; сего дна. негоже мѣнши богу въитн. чловѣкъ въ оученнѣк сотоннѣ С 7.14; н отъ слънѣца н отъ лочнзи. н отъ зъвѣдъ н отъ огнѣ. н отъ водзи. аже мѣнше боги штоуждъ кесмъ отъ ннхъ С 260.30; да навѣкнешн јако въсьжде истннж въсе глаголѣтж. а ннѣсоже не потаатъ. нн мѣнаштинмъ въити семоу оукорьноу С 409.18.

2. Говорейки, имам предвид някого, нещо. аште лн кто мѣнштъ дѣвнѣ маааго манаствѣра. неже при пѣтн кетъ. то да въстъ јакоже то молнтваин въстъ блаженааго савзи С 301.14; не прѣстажштоу испоуштатн ѣппзи въ вса странзи езыкъ. мѣнж же стѣаго ѣппа. странзи поранъскъѣа. н съмо неже кетъ херсонъскъѣн градъ С 535.6; н съвѣштѣвъше са. мѣнж же. еуѣеннн. ага-фодор'. елпнднн. прѣпо-добннн ѣппн. прѣндоша въ тз херсонъскъѣн градъ С 538.15. // Прич. *лин. страг. като прил.* мѣненън. Гр. μνημονεύεις, προρρηθεῖς. Спо-менат, посочен. снмъ поздѣ нѣкъз-гда въ слоуха възшедъшемъ. мѣненѣаго чѣстѣнааго константна цѣсара. не прѣзърѣ нз кннгзи напнсавъ. н посз-лавъ того пооуштааше С 188.13; мно-гаш'дн же мѣненѣа она славънаѣ мѣжа. не ндѣбаста прѣжде въ полатж къ цроу. аште не рано въ зора шъдъ-ша къ прѣподобьноуоуоуоу покла-нѣста са кемоу С 205. 18-19.

С. Гр. λέγω, δοκέω, προφέρω.

Нѣб. ∅.

МЪРНТИН^{II}, МЪРНИЖ, МЪРНИШН *несв.* Променям, изменям. не нзина постзиднтъ са наковъ. ни нзина лица си мѣнтъ. нз югда видатъ уада си дѣлеса моя. мене дѣла освататъ нма моѣ *С* 325.17. *Изч.*

С. Гр. μεταβάλλω.

Нѣб. меня, менявам ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мѣра, -зи *жс.* 1. Начин, съд или уред за измерване на количество по приета единица мярка. имже во сѣдомъ сѣднте сѣдатъ вамъ. и въ нѣже (мѣрж) мѣрж мѣрнте възмѣрнтъ са вамъ *М Мт* 7.2 З, А, СК; данте н дастъ са вамъ. мѣрж добро натзканж н потржсѣнж н прѣланѣжштж са *М Лк* 6.38 З. 2. Единица мярка за течност, мяра. въ же тоу водоносъ камѣнъ шесть лежатъ. по оуште-нню нюденскоу. възмѣсташъ по дѣвѣма ли тремъ мѣрамъ *М Йо* 2.6 З, А; колнцѣмъ длженъ еси господноу моему. онъ же рече сътомы мѣръ отъ ола *М Лк* 16.6 З. 3. Вид дребна монета. видѣ же едннж възовнцж оувогж. възмѣтажштж тоу двѣ мѣрѣ *СК Лк* 21.2. 4. Краен предел, граница на нещо. да постнметъ мѣрж съвршенинѣ *СЕ* 99b 2-3; двѣ во твари принесъ прѣспѣжштъ. мѣрж твари *К* 10a 11; нз оуѣж нхѣ мѣрзи не взити. н многѣж пштж отзврѣштн. да не мѣрж прѣмннѣжштѣ. погоубнмъ доушевѣнаго сздравна *С* 494.26, 27-28. 5. Правило, изискване, норма. н вса ти оуказъ дастъ. да хранншн тзи мѣрзи. н данаго ти прѣвѣенна расказншн *С* 383.10; сице по земн хода горѣ сѣдаштааго азѣкѣ нзи пѣкажешн. подобнзи мѣрзи храна. еже въ скрѣвн въ гнѣвѣ. въ желѣтѣ въ троудѣ *С* 383.14; да нматъ оубо н око оуставъ н мѣрж. да не без оума наскачетъ на все еже виднтъ *С* 497.14.

въ мѣрж. *Гр.* ἐκ μέτρον, ἐκ μέτρον,

μετὰ ἀκριβείας. Според мярката, съобразно някакъв предел, норма, изискване. егоже во посѣла въ глази бжннѣ глѣтъ. не въ мѣрж бо въ дастъ дѣла *М Йо* 3.34; натровешн нзи хѣвѣ слезна. и напоши нзи слезъ въ мѣрж *СП* 79.6; оуставн сѣвѣ законъ н правнло. да въ мѣрж все творншн *С* 496.30. по мѣрѣ. *Гр.* κατὰ τὸ μέτρον. Според. дастъ са благодѣтъ. по мѣ (*вм.* мѣрѣ, *Нахтигал*, с. 332, *бел. поглиния*) дарованью *СЕ* 106a 4.

без мѣрзи. *Гр.* ἀνεῖκαστος. Без мярка. теченне же его молнтѣ непрѣстанна. а къ богоу любзи без мѣрзи *С* 275.1.

въ прѣвѣжж мѣрж. Преди всичко. в(. . .)рѣжжж м(. . .) (*мерж*), *Гошев*, *бел. в индексѣ*) *Р IV* 1.7.

поставлнтн въ мѣрж. *Гр.* ἵστημι σταθμῶ. Поставя на теглилка. нже естъ нзмѣрнлъ водѣ морскѣжж грѣстнж. н паднж нѣво. а възрѣннемъ свонмъ земнж потрасаетъ. иже естъ поставнлъ горзи въ мѣрж. и странзи въ ставнаа. и држжнтъ. и потрасаетъ. и отншаетъ горзи. емоу же са вѣсѣускаа повнноуѣж *СЕ* 55b 22-23.

М, З, А, СК, О, СП, СЕ, К, С, Р. Гр. μέτρον, βάρος, μετρητής, λεπτόν, κανόν.

Нѣб. мяра, мера ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мѣрнло, -а *ср.* Везни, теглилка. обауе соуетзни сиѣе ѣлѣчн азжнви сиѣи ѣлѣчи. въ мѣрнлѣхъ не оправѣднти *СП* 61.10. *Изч.*

СП. Гр. ζυγός.

Нѣб. мерило ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мѣрнтн, мѣрж, мѣрншн *несв.* Меря, измервам, отмервам. имже во сѣдомъ сѣднте сѣдатъ вамъ. и въ нѣже (мѣрж) мѣрж мѣрнте възмѣрнтъ са вамъ *М Мт* 7.2 З, А, СК. *Срв.* *Мк* 4.24 *М, З; Лк* 6.38 *М, З;* въ нж же мѣрж мѣрнте. мѣрнтъ са вамъ *СК Мт* 7.2; посѣланъ взистъ гаурнлъ.

взвѣшталъ цѣсарьско танное знаніе-моє. а не испытаемо ... танно исповѣдаемо. а не мѣримо С 245.4; поучто мѣршии моѣхъ добротѣхъ С 394.11. *Изч.*
~ са безл.

М, З, А, СК, С. Гр. μετρίω, λογιόθετόω.

Нѣб. мера ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

мѣснти, мѣшж, мѣснши *несв.* Смесвам. младѣзъ грозньвѣзъ мѣстѣзъ младѣзъ съ родителѣхъ топламн слѣзамн мѣснмъ вѣшаше С 397.18. *Изч.*

С. Гр. συκκρινάω.

Нѣб. Срв. меся ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; меша[м] *гуал.* ДА.

мѣсто, -а ср. 1. Место, част от пространства. і съшедѣ съ нмн ста на мѣстѣ равнѣ *М Лк 6.17 З, СК;* прндѣта видѣта мѣсто. идеже лежа хъ *М Мт 28.6 З, А, СК;* оучторѣ же вѣшаше прѣградилъ много мѣсто С 204.27; видѣвѣзъ же мѣсто трѣвно и красъно. слѣвѣзъ отъ коня поглѣумнѣта са С 146.12. 2. Населено място, селище, страна. аште оставнмъи-н тако. всн вѣрѣж нмѣтѣзъ вѣзъ нѣ. і прндѣжтѣ рнмѣнѣ. і възвѣмѣтѣзъ н мѣсто н нѣжкѣ нашѣ *М Йо 11.48 З, А;* колнко вснн н колнко градѣзъ. колнко мѣстѣзъ. колнко азъикѣзъ. колнко островѣзъ. колнко рѣкѣзъ колнко прнморнѣа С 431.2; н повелѣвѣзъ влѣстн нѣго. отътоан поустн безъ матежа прнзѣватн стѣаго конона. отъ виданѣзъ всн. на нно орѣданіе. да не матежѣ вѣдетѣзъ вѣ тѣхъ мѣстѣхъ нѣго радн С 46.14–15. 3. Местоположение, местостоеие, позиция. тѣгда гла емоу нѣзъ. възвратн ноѣзъ свон вѣзъ свое мѣсто *М Мт 26.52 З, А, СК, Б;* і прншедѣзъ зѣвавѣзъ та н оногѣ речетѣзъ тн. даждѣзъ семоу мѣсто. н тогда наубнешн съ стѣудомъ послѣднѣе мѣсто дръжатн. нѣзъ егда зѣванѣзъ вѣдешн. шѣдѣзъ садн на послѣдннмъ мѣстѣ. да егда прндѣтѣзъ зѣвавѣзън. та. речетѣзъ тн дроуѣже посадн вѣшше *М Лк*

14.9, 10 З, А, СК; страхомъ же клонѣса н запрѣштеннѣмъ съпадѣ коумнрѣ съ мѣста своѣго С 33.15. // *Образно.*

вѣ молн за внѣшѣама тѣа по ланнтѣ. не данѣща мѣста гнѣвоу *СЕ 89b 6.*

4. Место в книга, откъс. і въздаша емоу кзннѣзъ нсанѣа пророка. і разгънѣвѣзъ кзннѣзъ. оврѣте мѣсто надеже вѣзъ напнсано. дѣхъ гнѣзъ на мѣнѣ *М Лк 4.17 А, СК.*

краннѣво мѣсто, главнѣное мѣсто, голготннѣ мѣсто, лѣвнѣное мѣсто. *Гр.* Κρανίου τόπος, τὸ Κρανίον, ὁ Γολγοῦθᾶ τόπος. Краниево място, лобно място; мястото, където е бил разпънат Исус Христос; Голгота. н прнвѣса н на мѣсто голзгота еже естѣзъ съказуемо краннѣво мѣсто *М Мк 15.22 З, А, СК. Срв. Мт 27.33 М, З, А, СК; Йо 19.17 М, З, А, СК, Б;* егоже прнвѣдѣзше вѣзъ мѣсто лѣвнѣное. даша емоу пнтн оцетѣзъ *СЕ 50a 13;* н архнѣпнскоупѣзъ о нѣмъ слѣшавѣзъ. нде на свѣтоѣ главнѣное мѣсто С 286.4–5; прншѣдѣзъ же на голгофннѣ мѣсто. сънатѣзъ бога вѣзъ плѣтн отъ дрѣва С 455.29. поустѣ [поустѣоѣ] мѣсто. *Гр.* ἐρημία, τόπος ἐρημῶς. Пусто място, пустыня. і глѣша емоу оучѣннцн. отъ кѣдѣ вѣзъвѣмѣзъ на поустѣ мѣстѣ хлѣвѣзъ. насѣитнѣ толнко народа *М Мт 15.33 З, А, СК;* і ютро прѣврѣзгоу сѣло. вѣставѣзъ нзнде нѣсѣ н нде вѣзъ поустѣ мѣсто. і тоу молнтѣжъ дѣшаше *М Мк 1.35 З, А, СК;* н тако ндоша вѣзъ поустѣ мѣста С 184.25–26; аште ан хоштешн нно повелн намъ н сътворнмъ. нѣзъ не нжденн насъ тѣзънѣжъ гнѣвомъ нтн вѣзъ поустѣа мѣста С 37.21.

прѣднѣне мѣсто. *Гр.* πρωτοκλισία. Прѣдно място, почетно място. егда зѣванѣзъ вѣдешн цѣмъ на бракѣзъ. не садн на прѣдннмъ мѣстѣ. еда кѣто чѣстѣнѣн тебе вѣдетѣзъ зѣванѣзън *М Лк 14.8 З, А, СК.*

вѣ ... мѣсто. *Прегл. с rog. pag. Гр.* ἀντί с rog. Вместо. котораго же отъ

васъ ѿца възпроситъ снъ хлѣба. еда камень подастъ емоу. ан рзвизи. еда въз рзвизи мѣсто змниж подастъ емоу *М Лк 11.11 З, А, СК*; въ любви мѣсто обзигаахъ мѣа *СП 108.4*; дньсь же въз старзихъ мѣсто. несъмзислзнихъ отроци сзрѣтж ѿпителъ *К 1а 34*; въз вестлѣнзихъ мѣсто. тълѣнне прновраштж *С 164.29–30*; н текъ едннъ отъ братна на сзрѣтєные него. въздтн водоносъ отъ него. н нтн н поурѣтн въз него мѣсто отъ рвкзи *С 551.4–5*.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Н, СП, СС, СЕ, К, С, Р, БН. Гр. τόπος, χώρα, χωρίον, χωρος, τοποθεσία, τό προκειμενον, περίχωρος, αγορά, οἶκος, γῆ, κληρουχία, κοίτη, θήκη, ἀψίς, χορός, μέρος.

Нѣб. място, место ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* Горните места *МИ ЙЗ, МИПан, Мехцето МИ ГХ, МИМ.*

мѣсаць, -а м. 1. Луна, месечина, месец. слзнице мрзкнетъ. и мѣъ не дастъ свѣта своего *З Мт 24.29*; вѣдѣтъ знаменъ въз слзницн. и мѣсацн *З Лк 21.25*; се послуухъ вамъ слзнице н мѣсацъ. како н ч'сого радн мжчнхъ сего неподовзнааго *С 153.22–23*. 2. Месец, една дванадесета част от годината. въз шестъ же мѣсацъ послзднъ възстъ аѣлѣз гавьрназ отъ бѣ *М Лк 1.26 З, А*; мѣца нѣа дѣ стад мѣа минзи н внктора н вкента *А 127а*; мѣцъ октавръ (реко)мзи лнет(опадъ нматъ) дн ... лѣ *Е 38а 15*; мѣсаца марта. въз деватъ на десате. жнтне прѣподовзнааго отъца нашего. павзла прѣпростааго *С 168.28*.

новъ мѣсаць. *Гр.* νεομηνία. Новолуние. възтрѣбите на новъ мѣсаць тржвож *СП 80.4*.

зълодѣяти са, вѣсьновати са, вѣснтн са на новъ мѣсаца [на новъ мѣсаць]. *Гр.* σεληνιάζομαι. Лунатик съм. гн помнлоуѣ снъ мон. чко на новъ мѣца вѣсьноетъ са и зълѣ страждетъ *М Мт 17.15 А, СК*; о зълодѣѣштнмъ са на новъ мѣца *А 43б 18*.

четъре мѣсацн. *Гр.* τετράμηνος. Период от четири месеца, четири-месечие. не въз ан глѣте чко еште четъре мѣсацн сѣтъ. и жатва прндетъ *М Йо 4.35 З, А*.

М, З, А, СК, Б, У, Е, СП, СЕ, С, БН, В, КН, Л, П₁₂. Гр. σελήνη, μήν.

Нѣб. месец ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мѣсацьсловесьникъ, -а м. Месецослов. еванггелне нзворное ... ѿ велиа ѣе пасхъи. сз мѣсцесловесьникомъ *А 1а 10. Изч.*

А.

Нѣб. месецослов цѣрк. ОА, ВА.

мѣсацьнъ, -зиѣ прил. Месечен. конуша са нароуьнзна мунънзна слоужъ въз стън *А 157б 8*.

мѣсацьно нестъ. *Гр.* φεύγος ἐστί. Грее луна, лунно е. мѣсацьно оубо вѣаше. н само то кз оутроу *С 431.16*.

мѣсацьнзна зълзи недѣгъи нмзи. *Гр.* σεληνιάζομαι. Който страда от лунатизъм, сомнамбулизъм. прнвѣса емоу ... мѣсацьнзна зълзи недѣгъи имжшта *З Мт 4.24*.

врѣмена мѣсацьнаѣ. Лунните фази. тѣмъ пакостн творнте. на врѣмена мѣсацьнаѣ *СЕ 45б 7. Изч.*

З, А, СЕ, С. Вар. мѣсацьнъ, мѣсацьнъ.

Нѣб. месечен ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* месечов *гуал.* ДА.

мѣхъ, -а м. Мях, кожен мях – съд за съхранение на течности. никътоже не възлвдатъ внна нова въз мѣхъи ветъхъи. аще ан же нн просаднтъ внно новое. и внно пролѣтетъ са. и мѣсн погзибнжтъ. нъ внно новое въз мѣхъи новъи лнѣтн *М Мк 2.22 З. Срв.* Лк 5.37, 38 *М, З*; *Мт* 9.17 *М*; чко възхъ чко мѣхъ на сланѣ *СП 118.83*; приставн водъи чко въз мѣсѣ *СП 77.13*; сзвирани чко въз мѣхъ водъи моръскзиѣ *СП 32.7*; акъи мѣхъ вѣаше надъзменъ *С 117.18. Изч.*

М, З, СП, С. Гр. ἄσκός.

Нѣб. мех, мях ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* Мяхов *ФИ*, Меховски *ФИ* СтИл, РЛФИ.

МА *вж.* АЗЪ.

МАКЪКОЛЪГЪРАНИЕ, -*та ср.* Лежане на мека постеля. *вж.*дн ... въ велнунѣ мѣсто. сѣмѣрѣна сѣ. въ макъколѣграннѣ мѣсто. жестоколѣгранннкъ *СЕ 70b 5. Изч.*

СЕ.

Нѣб. ѐ.

МАКЪКЪ, -*зін прил. 1.* Който се огъва лесно, мек. троудъзна ма сѣтѣ отъ шзствѣна пѣтънааго. повелѣ на макъцѣбѣмъ семъ одрѣ почнтн мн *С 118. 23. // Образно.* огнѣ снн твои стоуденъ кестѣ. н желѣза сковрадъи макъчанша сѣтѣ твоего сръдъца *С 118.20.*

2. Който не е твърд, който е течен, крехък. рѣкѣи же присно текѣшта сташа помрѣзѣша. макъконе же кестѣство водноне. каменне подражно прѣтворн сѣ *С 90.9-10;* тако се матн ѣдолюба. подавѣши сѣсз мааденцоу. беселнтѣ сѣ дѣтнштѣ прнелѣуаштоу макъкѣ пнштѣ маѣка *С 312.5;* ходнте скозѣ на ѣко скозѣ ѣто. дроугое макъко *СЕ 45b 9. 3. Прен.* Млад. бѣгвнѣн. жрѣтѣж аврамѣж. подѣ дѣбомъ мамырннскѣимъ. і телець макокъ. і овенъ дрѣжнмъ за рогъ *СЕ 15b 6-7. 4. Като свѣц.* макъка, макъката *ср. мн.*

Гр. та малакѣ. Дрехи от фина материя. се нже макъка носатѣ. въ домохъ цѣр(нхъ) сѣтѣ *М Мт 11.8 3, А. макъка рнза. Гр.* малакѣон ѣпатѣон, та малакѣ. Дреха от фина материя. нѣ ѣсо нзндетѣ вндѣтѣ. ѣлѣка лн въ макъкѣи рнзн овлѣѣена *М Мт 11.8 3, А. Срв. Гр.* 7.25 *М, 3. Изч. М, 3, А, СЕ, С. Гр.* апалѣс, троуферѣс. *Вар.* макокѣ, макѣкѣ, макѣкѣ.

Нѣб. Срв. мек ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. *Срв.* Мекѣта *МИ ЙЗ, МИП.*

МАСО, -*а ср.* Месо. еда ѣмъ мѣса юнѣуа. лн крѣвѣ козѣлнж пнж *СП 49.13;* тѣмже аще брашно сѣблажнѣетѣ врата моего. не нмамъ маса ѣстн въ вѣкѣи *Е 36 12;* васѣ веселнтѣ внн°. мене же благодѣтъ стааго дѣа. васѣ крѣпнтѣ

пншта мене же хѣ. васѣ насѣтатѣ маса. мене же молнтѣи *С 19.17. // Обикн. мн.* Плѣт. толнко же стрѣганъ вѣстѣ сѣзін вѣнн мѣѣеннкѣ. дондеже маса юмоу падоша всѣ на земн *С 149.21.*

МАСТН СКВРЪННА МАСА. *Гр.* маорѣоѣо. Ям осквернено месо. мѣ нѣ ѣдѣшнмъ скврънѣна маса *СЕ 22a 1. Е, СП, СЕ, С. Гр.* креѣс, сѣрѣ. *Вар.* мѣсо. *Нѣб.* месо ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

МАСОПЕСТЪ *вж.* масоѣустѣ.

МАСОПЕСТЪНЪ *вж.* масоѣустѣнѣ.

МАСОѢУСТЪ, -*а м.* Месоѣуст, месоѣуст; седмицата преди Великия пост, през време на която според православния устав не се яде месо. нѣ прѣ мѣлѣоу *А 69d 3;* сѣ прѣ мѣлѣоу *А 69a 13;* нѣ прѣдѣ мѣлѣстомъ *СК 67b 6;* сѣ прѣжде мѣлѣста *СК 66b 13;* нѣ прѣ мѣлѣ *Е 2a 14;* сѣ. лѣ. прѣжде мѣлѣ *Е 16 2. Изч.*

А, СК, Е. Гр. апѣкреѣс. *Вар.* масоѣустѣ, масоѣустѣ.

Нѣб. Вж. при масоѣустѣнѣ.

МАСОѢУСТѣНЪ, -*зін прил.*

сѣбота масоѣустѣна [масоѣустѣна]. *Гр.* сѣбѣратѣон тѣн апѣкреѣс. Сѣбота месоѣустна, сѣботата преди Месни заговезни. сѣ мѣлѣоуна *А 71b 1;* сѣ ма(со)ѣустѣна еѣа ѣ лѣу *СК 69a 15-16;* сѣ мѣлѣстѣнаѣ *Е 3a 7.*

недѣла масоѣустѣна [масоѣустѣна]. *Гр.* курѣакѣ тѣс апѣкреѣс. Неделя месоѣустна, неделята преди Великия пост, в която се заговява от месо. нѣ мѣлѣоуна *А 71d 22;* а кѣ сѣн въ масоѣустѣнѣ нѣлн *СК 91b 17.*

А, СК, Е, Р. Вар. масоѣустѣнѣ.

Нѣб. месоѣустѣн, месоѣуст *остар.* ОА, ВА, ЕтМл.

МАСТН, МАТѢ, МАТЕШН *несс.* Бъркам, ровя. не матн ковѣѣгомъ. да не клѣдешн теже въ немъ *С 243.1. Изч.*

С. Гр. перѣрѣѣоѣа.

Нѣб. Срв. мѣтя бъркам, разбъркѣам' *НГер, ВТР, АР, ДА.*

МАСТН СА, МАТЖ СА, МАТЕШН СА *несв.*

Вълнувам се, смуцавам се, безпокою се. *зѣмѣ зъиваѣшти са матетъ. і овѣшаеѣтъ трѣсомъ К 11б 4; пакъзи матетъ са жндовьскъин несъмъзисльнъин родъ С 424.23; гофенню же оубо належащоу на кръстнианъи зъло ерѣпътѣстѣ странѣ зъло матѣшти са. савннъ кто нменемъ въ то врѣма съи ... таише са. въз постѣхъ н молнѣвахъ С 145.8; адъ матетъ са С 479.19; вндаште стѣаго овразоуѣшти са матѣхъ са. плачуште са н ннч'соже съмъѣште рѣштн С 47.26–27. Изч.*

К, С. Гр. ταρασσομαι, θορυβεομαι, χεϊράζομαι. Нѣб. Ѳ.

МАТА, -зи *жс.* Мента, джоджен. нъ горе вамъ фарнѣемъ тѣко десатннж даате отъ матъи н пнганъ н въсѣкого зелнѣ. і мнмо ходнте сѣдъ *М Лк 11.42 З;* горе вамъ кзннгъчунн н фарнѣн. анцемѣрн. тѣко отъдесатъствоуете матж н копръ. і кумннъ. і оставнсте тажъшаа закона сѣдъ н мнлостъ н вѣрж *М Мт 23.23 З¹. Изч.*

М, З. Гр. ἡδύοσμον.

Нѣб. мента ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР. Срв. мятва, метвица 'мента' НГер.

МАТЕЖЬ, -а *м.* Вълнение, смут, размирица, метеж. възстанетъ во ѣзъикъ на ѣзкъ. і цѣрство на цѣрство. і вѣдѣтъ трѣшн по мѣста. і вѣдѣтъ гладн н матежн *М Мк 13.8 З;* въ лѣто дводесатънон н четврьтои. цѣсара дннклнтнана. матежъ вѣистъ велнкъ. н възсканнне вѣсовъское н коумнрьское *С 220.11;* матежоу же вѣившоу въ ннхъ. овн оустрьмнша са оубнтн і. овн же ставѣахъ а възвранѣаѣште нмъ *С 30.2;* аже рече ратннж н матежемъ црѣкѣн възасте. то тзи мнрнѣ отъдаднте *С 200.18.*

безъ матежа. Гр. ἡσυχως. Без шум, тихо. отътоли поуѣтн безъ матежа прнзѣватн стѣаго конона *С 46.12.*

М, З, СП, СЕ, С. Гр. ταραχή, ζάλη, ἐχθέρσις. Нѣб. метеж, мятеж остар. ОА, ВА, НГер, БТР, АР.

МАТЕЖЬННКЪ, -а *м.* Метежник, размирник, бунтар. аште ѣго не любнтѣ. ѣвѣтѣтъ зъан ѣсте. н матежнннц *С 29.13. Изч.*

С. Гр. ἀνάρτης.

Нѣб. метежник остар. ОА, ВА, НГер, БТР, АР.

МАТЕЖЬНЪ, -н *прил.* Метежен, размирен. тѣко тъ изѣавнтъ мѣа отъ сѣти лобъча. і отъ словесн мѣатежна *СП 90.3. Срв. С 70.24. Изч.*

СП, С. Гр. ταραχώδης. Вар. мѣатежнъ.

Нѣб. метежен остар. ОА, ВА, БТР, АР.

МЪДНТН *вжс.* мѡднтн.

МЪДРНТН СА, МЪДРНЖ СА, МЪДРНШН СА *несв.* Показвам се като мѣдрец, мѣдрувам. оупваа къ мнѣ глаголешн. н мѣдрншн са словесън своннн мѣна. іако тацѣмн словесъи оубѣжатн нмашн мѣстн *С 49.15. Изч.*

С. Гр. φιλοσοφεῖν ἐπαγγέλλομαι.

Нѣб. мѣдря се ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

МЪДРОВАНЬЕ *вжс.* цѣломѣдрованье.

МЪДРОВАТН, МЪДРОУѢЖ, МЪДРОУѢШН *несв.* Мисля, размишлявам, разсѣждавам. тѣко днесь та нъзѣра. і разѣжн та гѣ отъ мнрнѣааго жнтнѣ ... томоу слоужнтн. възшнѣа мѣдроватн. възшнннхъ проснтн *СЕ 90б 11–12;* възшоштн оубо н тзи тожде мѣдроватн н прнѣтѣпнѣз пожърн богомъ *С 2.7.*

добрѣ мѣдроватн. Гр. εὐφρονέω. Размишлявам. не добрѣ мѣдроватн на цѣломѣдрованнн къ богоу *С 1.3–4. Изч.*

СЕ, С. Гр. φρονέω, πείθομαι. Вар. мѣдроватн. Нѣб. мѣдрувам ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ПРОДЦ, ДА.

МЪДРОСТЬ, -н *жс.* 1. Мѣдрост, разум. азъ бо дамъ вамъ оуѣта н мѣдрость *СК Лк 21.15;* възмѣаста сѣа і вьсколѣваша сѣа тѣко пнѣнн. н въсѣ мѣдрость іхъ поглаштена вѣистъ *СП 106. 27;* оумѣдрн ма мѣдростннж твоиѣнж *С 103.15;* глаголетѣ взи самн іако мѣдрн

късмъ. н мъдростнѣкъ нашекъ н зобра-
штемъ истинѣ С 265.30; нже положн
прѣдѣлаз н оуставн часъз. н даиетъ
мъдр(остъ. н) дастъ вамъ мъдростъ.
да по мъд(дрост)н вашн сѣднтѣ въ
правдѣ С 258.1, 2. 2. Знание, по-
знание. вонтѣ са в'сѣхъ мъдростен
земънзихъ. мъдрзихъ СЕ 45а 22;
оучааше н всен мъдростн С 414.9;
съподобн ма владзико. испльннтн са
стааго твоого дѣа. даждъ мн мъд-
ростъ нмѣтн. о тебѣ С 103.13. // Уче-
ние, доктрина. такоже оучнтн са
елннзскзймъ фнлософомъ. крьсть-
аньствѣн мъдростн н тръпѣнню С
102.22. 3. Мъдра мисъл, притча.
[Като название на библейската
книга „Премъдрост Соломонова“].
пслоушан соломона въ мъдростехъ
глаголѣшта С 356.24–25; се дрѣво
помнаатъ н мъдростъ глаголѣштн.
дрѣво жнзнн истъ въсѣмъ дрѣжа-
штннмъ са къ С 352.28–29.

мъдростъ нмѣтн. Гр. φρονέω. Разу-
мен съм, мъдър съм. азъ тебе стара
сѣшта н тацѣмн сѣдннамн оукраше-
на сѣшта мнѣ н мъдростъ нмашн
зѣло С 48.9.

сзъмврена [сзъмвренана] мъдростъ. Гр.
ταπεινοφροσύνη. Смиреномъдрие.
врд. обавѣцѣте са ... въ жтробѣ щед-
ротъ. н благостъ. н сзъмвренѣ мъд-
ростъ ꙗ кротостъ н тръпѣнн(е) Е 22а
15–16; вратрне. молѣ въ азъ жжъ-
нкъ о гѣ. достоинно ходнтн зѣванью.
въ немъже зѣванн взиете. сз въсѣкож
сзъмвренѣкъ мъдростнѣкъ. н кротостнѣкъ
СЕ 105б 14–15.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, СС, К, С. Гр. σοφία,
φρόνησις, φιλοσοφία, φρόνημα.
Неб. мъдрост ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ПРОДД, ДА.

мъдростънъ, -ын прил. Мъдър. жро-
днвое во. вогомъдростънѣке (погр.
вм. жроднвое во. богоу мъдростънѣке,
Заимов, Капалго, т. I, с. 385, бел.
под линиѣ) чловѣкомъ истъ С 183.2.
С. Гр. σοφός.
Неб. Ø.

мъдръ, -ын прил. Мъдър. вѣдѣте же
мъдрн чѣко змнн М Мт 10.16 З, А;
чѣко снве вѣка сего мъдрѣнше паче
снвз свѣта въ родѣ своемъ сѣтъ М Лк
16.8 З; таже даундъ мъдръ сзи н въ
сзъмзислѣ жнвзи. не възвѣанъ са црѣ-
скож чѣстнѣкъ С 360.17. // Като същ.
мъдрнн м. лн. Мъдрите. вонтѣ са
в'сѣхъ мъдростен земънзихъ. мъд-
рзихъ СЕ 45а 23.

М, З, А, СК, СЕ, С, Р. Гр. φρόνιμος, σοφός,
σώφρων, συνετός, λαμπρός.

Неб. мъдър ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. Мъдреве МИ,
Мъдрен МИ, Мъдрец МИ, Мъдрино
МИ, СНМБ; Мъдрев ФИ, Мъдров ФИ
СтИл, РЛФИ.

мъдрѣство, -а ср. Мъдрост. саторнннз
же много мъдрѣство възпрннмъ. оумзи-
санвз правдѣкъ тако мжѣ тз. мльча-
лнвѣ жнзнн истъ обзикал. н не трѣ-
воцнѣтъ нзнна красенъ члѣвнннз. сзт-
ворн кемоу клѣтъ дзвопомостнтѣ С
204.13. Изч.

С. Гр. φρόνησις. Вар. мъдрѣство.

Неб. Ø.

мъдрѣствованью, -на ср. Начин на
мислене, разсѣждение, убежде-
ние. по истннѣ не благословѣж кего.
дондеже не отзѣстѣптнъ мъдрѣство-
ванна отзлѣжнвзшннхъ са. н въсѣу-
ствѣн црѣквн исповѣстъ прнобѣштнтн
са С 298.28. Изч.

С. Гр. φρόνημα. Вар. мъдрѣствованнѣ.

Неб. Ø.

мъдрѣствовати, мъдрѣствоуѣтъ, мъдрѣ-
ствоуѣши несв. Мисля, размиш-
лявам. ꙗ даждн намъ тѣкъ мъдрѣство-
ватн. чѣже о хѣ нсѣ СЕ 11а 11. Изч.

СЕ. Гр. φρονέω. Вар. мъдрѣствовати.

Неб. мъдрѣствувам остар. ОА, ЕтМл.

мъдрѣ нареч. Мъдро, разумно, съо-
бразително. н похвалн гнѣ домоу ико-
нома. неправѣдзнааго. чѣко мъдрѣ
сзтворн М Лк 16.8 З. Изч.

М, З. Гр. φρόνιμος.

Неб. Срв. мъдро.

МѢДЪНЪ *вжс.* МОУДЪНЪ.

МѢЖАТН СА, МѢЖАЖ СА, МѢЖАЕШН СА
несв. МѢжествен съм, държа се,
постъпвам мѢжки, храбро. та вса
внда оучителъ. н оубѣдѣвъз ѿкоже
всь дѢховынъ кестъ. н дньнъ ѿче дньнъ.
на вѣсотж растетъ ѡдстѣнмъ теуе-
ннемъ оправданнѣна. отнѣтн помѣслн.
едного него оставитн мѢжажшта са. н
крѣпашта въ благѣа дѣтѣлн подвн-
зѣхъ С 548.12–13. // *В повел.* Дер-
зай, дерзайте. мѢжайте сѣа | да крѣ-
питъ сѣа срѣдѣце ваше СП 30.25; мѢ-
жаи сѣа н да крѣпитъ сѣа срѣдѣце твое
СП 26.13; мѢжан са н крѣпн са але-
ксандре о нменн моемъ С 162.19. *Изч.*
СП, С. *Гр.* ἀνδρίζομαι.

Нѣб. Срв. мужая се *остар.* ВА.

МѢЖЕБЛАЖЬСТВЬЕ, -ѣа *ср.* МѢжество, доб-
лест. слѣшалн кесте. сергна ... нже
мѢжеблжествѣнѣм'. н храбръзъ бѣивъ не-
же нн' кто. повѣдѣж сътвори по вса лѣта.
на пагоубнѣа персы С 566.22. *Изч.*
С.

Нѣб. Ø.

МѢЖЬ, -а *м.* 1. МѢж, човек. | се мѢжъ ѿ
народа възъпн гла М Лк 9.38 З, А,
СК; мѢжа н женж сътвориалъ тѣ естъ бѣ
М Мк 10.6 З. *Срв.* Мт 19.4 СК; съвра
са на мѣсто то мѢжн н женѣ. н
младенци С 108.30; науѣ выпнтн н
стаго мѢжа нменемъ призывати С
519.19–20; велнка слава мѢжа сего С
230.17. 2. Съпруг. отъвѣшта жена н
рече емоу. не нмамъ мѢжа. гла ен нѣъ.
добрѣ рече тѣко мѢжа не нмамъ. патъ бо
мѢжъ нмѣал есн. | нзнѣтѣ егоже нмашн
нѣстѣ тн мѢжъ М Йо 4.17, 18 З, А;
сзлочын са мѢжоу сестрѣи него марна ...
стронѣтн рамѣнскѣж власть С 281.20.
добрѣн мѢжъ. *Гр.* εὐλαβής. Благо-
честив, набожен човек. вѣлажадѣж
же н келнко по ноуждн бѣахѣж влачнмн.
отъ крѣстнѣанъ вратнѣа. многоъ плачуъ
твораште по вса ѡсѣи. паѣе же о дов-
рѣнхъ мѢжнхъ С 134.20–21.

цѣсарѣ мѢжъ. *Гр.* βασιλικός, ὁ τοῦ
βασιλέως. Царски човек, служител
на царя. вѣ же етеръ цѣсръ мѢжъ.
егоже снъ волѣаше въ каперьнаоумѣ М
Йо 4.46 З, А; гла къ немоу цѣсръ
мѢжъ М Йо 4.49 З, А; о цѣсрн мѢжн
М 133а 7; аурнѣанъ же едннъ отъ
славнннхъ цѣсарѣ мѢжъ ... сѣзѣда
црѣкѣве свагаго. прѣвомѣченнка
стефана С 208.25.

МѢЖН КРѢВН. *Гр.* ἀνδρες αἰμάτων.
Крѣвници, крѣвопийци. не погоуби
сѣ нечѣстивннми дѣша моѣа. н сѣ
мѢжи крѣвѣи живота моего СП 25.9;
мѢжн крѣвѣи | льстнѣи не прѣполовѣатъ
днѣи своѣхъ СП 54.24; отъ мѢжъ
крѣвѣн сѣи мѢа СП 58.3.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, К, С, МЛ. *Гр.*
ἀνήρ, ἀνδρῶπος, ἐπιβάτης, τὸ ἄρσεν, τις.

Нѣб. мѢж ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА; муж *остар.* ВА, НТ,
ДА; маж *гуал.* *Срв.* МѢженци МИ,
МѢжлеци МИ СНМБ; Мажон МИ, Три
мажи МИ ВП,ТО; Мажнику ГХ,ТБИ.

МѢЖЬСКЪ, -ѣн *прил.* МѢжки. мѣа сѣи
нѣд. стаго йка ромѣ ... н прѣннѣа
ефросинѣн нареченнѣа нмѣмъ мѢж-
скомъ змараздѣ А 121а 26; иже не отъ
крѣвнѣи. нн отъ похотн плѣтѣскѣи. нн
отъ похотн мѢжѣскѣи. нъ отъ бѣ родн-
ша са М Йо 1.13 З, А; вндѣвѣшн же
мѣтн него тѣ едннъ оставиенъ. отъ-
врѣгѣшн женѣскѣж немощѣ. вѣземъ-
шн же мѢжѣскѣж крѣпость н мѣд-
рость С 80.17–18.

МѢЖЬСКЪ *полъ.* *Гр.* [τὸ] ἄρσεν.
МѢжки пол. онъ же отъвѣштавѣ рече
нмъ. нѣсте лн чѣлн. тѣко сътвори н
исконн мѢжескъ полъ н женескъ. сътво-
рилъ естъ М Мт 19.4 З, А.

МЛАДЪНЬЦЪ МѢЖЬСКА ПОЛОУ. *Гр.* [τὸ] ἄρ-
сен. Момченце. вѣсѣкъ младенецъ
мѢжѣска полоу. разврѣзана ложесна сѣо
гѣн наречетъ са М Лк 2.23 З, А, СК, Б.
МѢЖЬСКЪ ОВРАЗЪ. *Гр.* ἀνήρ. Образ,
вид на мѢж. днѣволъ прѣмѣнн са въ
мѢжескъ образъ С 78.25.

М, З, А, СК, Б, СЕ, С, МЛ. *Гр.* [τοῦ] ἀνδρός,

ἀνδρείος, ἀνδρικός. *Вар.* мжжескъ, мжжъскъ, мжжкъ.

Неб. мъжески *остар.* ВА, НГер, ЕтМл. *Срв.* мъжки ОА, АК, НТ, Дюв, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

МЖЪСЪСЪ нареч. Мъжественно, [по] мъжки. н ег'да та внднтъ мжъскъ в'се тръпаца *СЕ* 88а 21; станѣте довлѣ w братнѣ н мжъскъ за х̄а *С* 62.30; св'бодьномъ гласомъ дръзо мжъскъ. ннкакоже оустрашнѣше са о прѣтнмзінх' *С* 86.2; мжъскъ глаголемаа разоумѣнте *С* 532.30. *Изч.* *СЕ, С. Гр.* ἀνδρείως.

Неб. *Вис.* при мжъскъ.

МЖЪСТВО, -а ср. Мъжество, храброст. бѣ вьсѣлѣтѣ нномзислзніа въ домъ. ѳводѣа окованѣа мжъ(с)ствомъ *СП* 67.7; раба твоего вѣрзнааго ѳра. вѣ мнрѣ н правѣдѣ н мжъство съхранн *СЕ* 19а 6; да ... бѣдетъ ... мжъствоу подвнжзінкъ *СЕ* 92b 18; кт° съ естѣ разоушнѣзін нашѣ неповѣднмжѣ дръжавѣ н мжъство *С* 466.26. без мжъства. *Гр.* ἀνανδρος. Страливо. по нетннѣ съвравшѣ. без мжъства. н вѣ срѣхъ словесехъ без оума едннѣ *С* 335.22.

СП, СЕ, С. Гр. ἀνδρεία, θράσος, ἀριστεία. *Вар.* мжъство.

Неб. мъжество ОА, ВА, АК, НТ, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

МЖЪСТВЪНЪ ВИС. немжъствънъ.

МЖКА¹, -зи жс. 1. Мъка, измъчване, изтезаване, мъчение. i вѣ адѣ възведѣ оун свон съи вѣ мжкахъ оузырѣ аврама нз далече *М Лк* 16.23 *З, А, СК;* i ндѣтѣ тн вѣ мжкѣ вѣузнѣж. а праведнннцн вѣ жнботѣ вѣѣнзи *М Мт* 25.46 *З, А, СК;* прнведенѣ възвѣ кз лікннню кназоу; по многохъ мжкахъ *Е* 386 9; помзшлѣше кзѣа ннзи мжкѣ лютѣнша нззобрѣстн *С* 50.22; н разлнчзні мжкѣ сътрѣпѣвѣ. н вѣпрашаемъ поуто не пожрешн. отѣвѣшта глагола *С* 252.27; мѣсаца марта вѣ i мжка стѣааго кодрата н нже съ ннмъ *С* 97.24; воєвода

глагола повелѣно н стѣннн н ѳстѣнннн законѣ разлнчзніннн мжкѣа нн мжннн та *С* 148.24–25; мжкѣа твоа не прнкасѣтѣ са мене *С* 164.1.

2. Уред за измъчване. воєвода же хота нег острашнн. повелѣ прѣдѣ ннмъ положннн мжкѣа *С* 48.5; не повннѣ са оубо тебѣ. нн нскрачнла твоа. нн мжкѣа твоа оустрашатѣ мене *С* 162.3. **МЖКѣ** [мжкѣ] прннатн. *Гр.* πάσχω, ὑποβέχομαι βασάνους. Изтѣрпя изтезание, мъчение. н рече кз ннмъ. желѣннемъ се възделѣхъ. пасха вѣтн съ вамн. прѣжде даже не прннмѣ мжкѣа *М Лк* 22.15 *З;* тѣмже ісѣ да остннтѣ людн своѣхъ крѣіж. вѣнѣ вратѣ пріатѣ мжкѣа *Е* 34а 9; довлѣвлетѣ тн оубо аже прнатѣ мжкѣа *С* 113.2; како немжѣнннн мжкѣа прнат' *С* 459.4.

взложннн мжкѣа. *Гр.* ὑποβάλλω βασάνους. Подложѣ на мъчения, на изтезания някого. аште. лн то възложнмъ на та мжкѣа жестоки н лютѣ зѣло *С* 258.29–30.

взлагатн вѣ мжкѣа. *Гр.* εἰς τιμωρίαν ἐμβάλλω. Подлагам някого на мъчение. чнсто во подобнннннн потескѣтѣ. а неподобнѣа въземѣштнннн вѣ большѣж мжкѣа взлаганѣтѣ. *С* 421.10.

вѣ мжцѣа вѣтн. *Гр.* κολάζομαι. Измъчван съм. аште тебе послочннѣ тѣлесн нн пакостѣ. нѣ аште бога прѣслоушнѣ. овоѣако вѣ мжцѣа ксѣмъ *С* 367.2.

М, З, А, СК, Е, СЕ, К, С. Гр. βασανος, πάθος, πάθημα, τιμωρία, αἰκισμός, ὄδιν, τυραννίς, κόλασις, μαρτύριον, ἀθλήσις, μισθός, βασανιστήριον, μωρία [*вар.* δεινόν]. *Вар.* муѣка. *Неб.* мъка ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; мука *остар.* и *гуал.* ВА, НТ, ДА.

МЖКА^{II}, -зи жс. Брашно. подобно естѣ ѳрестене нѣскоє квасоу. иже въземѣшн жена съкрѣи вѣ мжцѣа трн сатѣ донѣдеже вьскзѣвѣ вьсѣ *М Мт* 13.33 *З. Срв.* *Лк* 13.21 *М, З, А, СК. Изч.* *М, З, А, СК. Гр.* ἄλευρον.

Неб. мъка, мука, мука *остар.* и *гуал.* зѣрнени хранн, зѣрно; стока, добнтѣк; имот' ОА, ЕтМл, ДА.

мжтнтн, мжцѣ, мжтншн *несв.* Сму-
щавам, вълнувам, тревожа. при-
шѣдъ же господь мнрѣ нашъ съпратѣ
спротнвѣзнѣхъ чловѣкъ скврънѣ.
мжташтадѣ жнзнн сеѣ сластн сланое
море С 352.15–16. *Изч.*

С. Гр. тарάσσω.

Нѣб. мѣтя [се] ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР, ДА.

мжтнтн са, мжцѣ са, мжтншн са *несв.*

Лутам се. ѣде оубо овразомъ ходѣтъ
члвкъ. обауе вѣсоуе мжтнтѣ са СП
38.7. *Изч.*

СП. Гр. тарάσσομαι.

Нѣб. Вж. при мжтнтн.

мжѹеннкъ, -а м. Мъченик. Мѣца апрѣ.
нѣ. стѣадо велнкаго мѣка кѣорѣна А
145b 26; мѣца октѣ нѣд. стоуѹю мѣкоу
маркнана н мартоурна А 124b 5; па-
матъ стѣхъ мжѹеннкъ калнстрата н
дрѹжннѣ его Е 376 11–12; свѣтѣин
мжѹеннкъ нрннен рече С 253.24–25.

добрн мжѹеннцн. Гр. каллѣмѣртѹ-
рес, καλλινοι μάρτυρες. Достой-
ни, благородни, честни, доблестни
мъченици. пожеже благодѣтн н вѣрѣ
прѣмѣдростн посрѣдѣ пакостѣннкъ.
добрн мжѹеннцн проповѣдасте С
68.7; ндѣвахъ же добрн мжѹеннцн.
въ сурьскѣ земьѣ С 58.3–4.

лювѣщен мжѹеннкѣ. Гр. филѣмѣртѹ-
рес. Тези, които почитатъ мъчени-
ците. на мжѹеннчѹскѣа страстн рече.
лювѣштннмъ мжѹеннкѣ С 54.9.

сватнн мѣ мжѹеннкъ. Гр. οἱ ἄγιοι τεσ-
σαράκοντα μάρτυρες. Свети 40 мъче-
ници – кападокийски войни-хри-
стиани, умр. мъченически [ок.
320 г.] в Севастия, Мала Армения
[Мала Азия] по времето на имп.
Лициний [308–324 г.]. Пр. на
9 март. мѣсаца марта ѣ днѣ мжѹе-
ннѣ стѣнхъ мжѹеннкъ м. нже въ
свѣстнн мжѹенн вѣшѣа С 68.22.

сватнн мѣ мжѹеннка. Гр. οἱ ἄγιοι
τεσσαράκοντα δύο μάρτυρες. Свети
42 мъченици христиани, умр. мъ-

ченически [ок. 840 г.] в Амория,
Фригия [Мала Азия]. Пр. на
6 март. съконьѹаша же са. стнѣ мѣ
мжѹеннка. мѣсаца марта въ ѣ С 65.1.
А, СК, У, Е, СС, СЕ, К, С. Гр. μάρτυς,
ἀδολφός, ὁ ἄγιος, ἄδελφός.

Нѣб. мъченик ОА, ВА, АК, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР; мученик *остар.* ВА.

мжѹеннца, -а ж. Мъченица. Мѣца нѣа
нѣ. стѣна мѣца екатерннѣ А 127b 8;
мѣца декѣа ѣ. стѣна мѣца варварѣн А
127b 20; мѣца дѣ нѣ стѣна мѣца
анастасѣа А 132b 2; ... сегѣ мѣ кѣд мѣц
феклѣи СК 131a 8; мѣ. то. д. стѣи
мѣца варварѣи н оуланѣнна У Па 18;
стрѣтъ стѣаго созона. н стѣн харнтонн
мжѹеннцн Е 256 11; н стѣаго мѣка
севрнана. н стѣхъ мжѹеннцѣ трѣхъ Е
296 4; стрѣтъ стѣхъ мнѣкъ. днвдѣра.
н днвдоума. н стѣа мѣннцадорѣи
Е 296 6; стрѣтъ стѣа мнннца ефнмна.
пѣн, глѣ. ѣ Е 346 4.

А, СК, У, Е. Гр. μάρτυς.

Нѣб. мъченица ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР. Срв. мученица *книж. остар.* ВА.

мжѹеннчѹ прил. Мъченически, на
мъчениците. похвала о мѣ мжѹенн-
цѣхъ. о мжѹеннчѹн паматн. како съто-
сть бѣдетъ любаштнѣмъ мжѹеннкѣ.
занеже кѣ добрѣнмъ клеврѣтомъ. чѣсть
н оуказаннѣ кѣтъ прнѣзнн С 82.2; онѣ
же снѣа словеса глаголаше. а мжѹе-
ннчѹа кака. поучѣо рече льстншн нѣи ѡ
боговорѣе. отѣстѣпнтн отѣ бѣ жнѣадо
С 87.12; на огнѣ вѣзомн вѣвахъ. по
нстннѣ матн мжѹеннчѹа. не нспѹстн во
слѣзѣ немжштѣнѣжѣ С 96.9. *Изч.*

С. Гр. [των] μαρτύρων, [του] μάρτυρος.

Нѣб. Срв. мъченически ОА, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР.

мжѹеннчѹно, -а ср. Молитва къмъ мъче-
ниците. н рекѣ мѣеннчѹно прѣтнѣо гла-
соу. н по семь слѣ. н вѣороднчѹно СЕ
11b 20. *Изч.*

СЕ. Гр. μαρτυρικόν. Вар. мжѹеннчѹно.

Нѣб. ∅.

мжѹеннчѹскъ, -ѣн прил. Мъчени-
чески, който се отнася до мъчение

или до мъченик. на мжуннубскѣа страстн рече. любаштннмъ мжуннкѣа да простъремъ са. благодѣтн въземѣжште отъ нѣхъ. новобавшемъ са намъ мжуннкомъ С 54.8; да яко него оубѣкнѣша. повелѣ тѣло него въврѣштн съ мжуннубскѣа тѣлесѣа въ рѣкѣ С 66.20; снн оубо мжунн бѣша тѣгда скръбн прннмѣше многѣа. н въ подвнзаннн мжуннубскѣа мъкъ сѣкоубаша са С 256.16; н сѣподовн ма мжуннубскѣа мъкъ сѣврѣшенннмъ възоднтн тебѣ. того бо по всѣа дѣнн ождѣаѣ С 260.22; а всѣаднтн еднѣа властѣ. нс корене нскопатн н сѣзѣдатн. нс корене нскопатн елннѣска трѣбншта. а сѣзѣдатн мжуннубскѣа црѣкѣа С 357.19. *Изч.*

С. Гр. μαρτυρικός, τοῦ μαρτυρίου, τῶν μαρτύρων.

Нѣб. мъченически ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, БТР, АР. Срв. мученически книж. остар. ВА.

МЖУЕНЬЕ, -ѣа ср. Мъчение, измѣчване. Мѣа окѣо ē мнне сѣаа дѣаа фомѣа А 122b 7; π̄ нѣхѣ сѣе нашѣ. нже нѣа крѣтѣннѣмъ мжуннѣмъ. въ дѣнесннн дѣнѣ. отъ непрѣтѣнннѣа работѣа изѣавнѣа есн. СС 1b 24; егоже есн изѣавнѣа отъ плѣна врагѣа бжен. і сѣ ннмн же невѣдѣннѣмъ мѣденѣства. і нждеѣа мжуннѣа. ѡбзѣан іхъ творѣаше СЕ 23a 24-25; н прѣкрѣстнѣа са протѣагнѣа вънѣа своѣа. н оубѣуенѣа въ сѣстѣ. н сѣкоубѣа мжуннѣе своѣе С 14.23; мѣсаца марта въ ф̄ дѣнѣ мжуннѣе сѣтѣннѣа мжуннкѣа м̄ С 68.22; господѣа же помагааше всѣмъ подвнзѣаѣштннмъ са на мжуннѣе. якоже въ сѣстѣ о славною мжуннѣе С 210.7; онн же слѣзѣавѣше то н прнлежѣно прославнѣше бѣа. нмже сѣ оубѣрѣднѣмъ прнѣтн сѣоубоубоуѣа вѣаслеоу мжуннѣа вѣннѣа С 538.14. **МЖУЕНЬЕ** прнѣтн [мжуннѣе пострадѣтн]. Гр. μαρτυρέω. Пострадам мъченически, прнѣма мъченическа смѣрт. тѣа же сн пожалн нмже послѣ-

жде възѣванѣа есн. нъ мнозѣхъ старѣн бжѣдешн. нъ шѣдѣа оубѣтрон са сѣ жннѣа камн своенн. н прншѣдѣа мжуннѣе прнѣмешн въ кѣманѣхъ С 16.6; яко хѣвалаштен добѣа мѣжа въ тѣтѣнѣхъ врѣменѣх. не отѣлѣѣатѣ са подраженнѣа. влажн оубо по нѣзѣстн пострадѣавѣшааго мжуннѣе. да бжѣдешн мжуннкѣа воленѣа. н нѣлѣзешн безъ гонѣннѣа С 82.9-10.

А, СС, СЕ, С. Гр. βάσανος, τιμωρία, τυραννίς, παράστασις, μαρτύριον, το μαρτυρικόν στάδιον, τυραννικός. Вар. мжуннѣе, мжуннѣе. Нѣб. мъчение ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, БТР, АР. Срв. мучение книж. остар. ВА.

МЖУНЛЪНЪ, -ѣн прнл.

МЖУНЛЪНЪ прнл сѣсѣдѣа. Гр. βασιανιστήριον [вар. καλαστήριον]. Средство за измѣчване. н прннмѣа кнѣаѣа цѣсарѣа. сѣдѣа на сѣднштн. повелѣавѣаше народѣа градѣскѣа нѣхъ прнводнтн нѣмѣжште. н сѣсѣдѣа мжунлѣнѣа прѣдѣа ннмн полагаатн. н рече к ннмъ глагола С 174.29-30; мнозн же отъ народа вндѣавѣше мжунлѣнѣа сѣсѣдѣа. оубоавѣше са прѣштѣннѣа. послѣаша кнѣаѣа. н отѣстѣпнѣа отъ вѣрѣа хрнссѣовѣа С 175.4-5. *Изч.*

С. Вар. мжунлѣнѣа.

Нѣб. Срв. мѣчилѣ ср. остар. 'фнзическн мѣкн, изтезѣаннѣа, контѣа се налагат на някогѣа' ОА, НГер, ЕтМл, АР.

МЖУНТЕЛЪ, -ѣа м. Мъчител. і прогнѣавѣа са гѣа егѣа. прѣдѣстѣа і мжунтѣемъ. донѣдеже възѣдѣстѣа въ сѣа дѣаѣа свѣн М Мт 18.34 3¹, А, СК; безѣловѣнѣа сѣа н благѣа. іавн са нама оуба снтн снѣа огнѣа. н іарѣстѣа мжунтѣаа дурнѣанѣа С 6.2; ноубнѣанн же вндѣштн своѣгѣа брата огнѣмъ опалѣема. възѣпн глаголѣштн. дурнѣанѣе мжунтѣаю. н непрѣподѣбнѣе чѣто брата моѣго зѣлѣа мжуншн С 13.8-9; глаголаахѣа дроуѣа кѣа дроуѣа. како оубо възѣможемъ прнѣтѣпнтн кѣа такоубоубоуѣа мжунтѣаю С 215.26-27. // Тнраннн, неогрѣннчен владѣтел. провнѣа жѣзломѣа морѣа. і людн своѣа нога-

МН НЕ ОМОУШАМН СА ПРОВЕДЪШЕМЪ. МЖУНТЕЛѢ І ВОІА НА БѢ ВОЮЮЩАИ *CE* 52b 12–13; МЖУНТЕЛѢ ЖЕ ВНДѢВЪЗ СВАТАИ. НЕ ПРИНМЪША ВРѢДА НИКАКОГОЖЕ. ВЪЗБѢСНѢВЪ СА ДАСТЪ О НЕЮ ОТЪВѢТЪЗ МЕЧЕМЪ ОУМОРНТИ ІА *C* 184.28.

М, З, А, СК, CE, С. Гр. βασιανιστής, τύραννος, ἡγεμών, ἀντήρ. *Var.* мжунтель.

Нѡб. мѣчител ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, БТР, АР. *Срв.* мучител книж. остар. ВА.

МЖУНТЕЛѢВЪ *прил.* На мѣчителя. въ дѣнь сѣд(ь)нѣи. внда во лице (м)тл[...] вѣрова воленѣ. м'ногзи оуб(о) мол[...] н слъз[...] с(ѣ) тр[...] (w) възлюб(л)еньн *P IV* 1.28. *Изч.*

P.

Нѡб. Срв. мѣчителен ОА, ВА, АК, БТР, АР.

МЖУНТЕЛѢСТВО, -а *ср.* Проява на мѣчител, тирания. сватзин артемонъ рече тебе прѣвонждѣ мола са богуоу моимоу. да повѣждѣ мжунтельство твоие *C* 226.24; н жжннкзи нзвѣдѣте аже доселѣ пожрѣсте. ваша бо дрѣжава оубже раздроушн са. ваше мжунтельство оубже прѣста. ваше шатанье люте ꙗко раздроушн са *C* 467.11.

Дрѣжан мжунтельство. *Гр.* κρατοτύραννος. Тиранин. въ адъ ндѣмъ. ꙗко да внднмъ. како тоу тѣгда дрѣжавоѣж крѣпзкоѣж. отънждѣ дрѣжнтѣ. дрѣжаштааго мжунтельство *C* 462.13–14. *Изч.*

С. Гр. τυραννίς.

Нѡб. мѣчителство ОА, ВА, ЕтМл. *Срв.* мучителство книж. остар. ВА.

МЖУНТИ, МЖУЖ, МЖУНШИ *несв.* Мѣча, измѣчвам, подлагам на мѣчение. ... і гласомъ велнемъ рече. что естъ мѣнѣ н тебѣ нсе. снѣ бѣ възшзнѣаго. молиж ти са не мжун мене *M Лк* 8.28 *З, А, СК*; і наѣа са едннн пльвати на нь. і прикрзивати лице его н мжунти н ... *M Mk* 14.65 *З*; і се въззпннете глѣща. что естъ нама н тебѣ нсе снѣ бжнн. пришелъ еси съм^о прѣжде врѣмене мжунтѣ насъ *M Mt* 8.29 *З, А, СК*; аще же ли н мжк(ѣи) кто і ... тѣ не вѣнз-

ѣает са аще не законѣно мжунѣнъ вѣд(е)тѣ *E* 1a 5; і не оумнаниша са мжуншиа мѣа подрѣжаша мѣа. подрѣжаннимъ *СП* 34.16; вндѣти отъ непрѣзунн мжунма рода ѣлѣа. н^о прнде н снѣ нзи. исповѣдаемъ благодѣть. проповѣдаемъ мѣтѣ *CE* 4b 5; емоубже жндовн запльваша лице. і мжуншиа н. і внша н по ланнтама *CE* 48a 18; о снхъ разгнѣвавѣ са магнѣ. повеаѣ него мжунти на многзи ѣасѣ *C* 49.12; н бѣаше сѣда сватзин на земн. сѣдаштоу же иемоу мжѣаахѣ н жѣзланем'. осккатомъ. дотолѣ же мжунша н. донѣдеже ревра него оголнша. мжунмъ же не отъвѣштавааше ннѣсоже *C* 260.11, 12, 13.

М, З, А, СК, E, СП, CE, С. Гр. βασιανίς, κολαφίζω, τυραννέω, ἐνεργέω, τιμωρέω, μαρτυρέω, αἰκίζω, ἀρμόσσω, κολάζω, πολεμέω, βακλίζω [*var.* τύπτω], πειράω, ἐτάζω, τύραννος, ὁ δῆμος.

Нѡб. мѣча ОА, ВА, АК, НГ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* муча книж. остар. ВА.

МЖУНЪЗ, -ѣи *прил.* 1. Който се отнася до място, където се извършва мѣчение. имамъ во пать братриа. ꙗко да засвѣдѣтельствоуоутъ нмъ. да не н ти приждѣтѣ на мѣсто се мжунѣое *M Лк* 16.28 *З, А, СК*. 2. Мѣчителен, тежѣк, труден, мѣчен. нѣстѣ во тѣуна похотѣ пльѣнага нмѣнѣнѣн. нѣ пльѣнага прнтѣанши ^{наѣе} н мжунѣнѣнши. келма же оубо немѣшѣнѣн сѣпротнѣннкѣ. толма же н вес протѣина повѣжденѣа *C* 371.28. *Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. τῆς βασιανου, τυραννικός. *Var.* мжунѣ.

Нѡб. мѣчен ОА, ВА, АК, НГ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* мучен остар. ВА.

МВРА, -ѣи *жс.* Мирѣ. бѣ же марнѣ помлазвѣзшиѣ гѣ мвроѣж. і отѣрѣши носѣ влѣсѣ своннн. еѣаже вратрѣ лѣ(з)рѣ волѣаше *M Йо* 11.2. *Изч.*

М. Гр. μύρον. *Срв.* мвро.

Нѡб. миро ОА, ВА, НГ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

муро, -а *ср.* Мирно, благоуханно масло. Чесо радн муро се не продано възгѣтъ. на тѣ пѣнасъ. і дано ннціннмъ *М Йо 12.5 А, СК*; і обловѣзѣааше носѣ его н мазааше муромъ *М Лк 7.38 З, А*; възльѣвъши бо си муро се на тѣло мое на погребеннѣ ма сътвори *М Мт 26.12 З, А, СК*; да муромъ еже іестъ разлнчъ вонннмн оустроено. н хѣтностнѣкъ сѣкоупыено *С 425.22*; прнде блждинца стѣкльннцѣ мѣра дрѣжаштн. н възаннѣ масло то дрѣвѣноіе на главѣк господьнѣ *С 408.11*. // *Образно.* да пожнвъши оугоднѣно тебѣ. ѣко свѣщнѣк да тн прнноснтъ. цѣломѣдрнѣ свѣтълъостъ. муро твоихъ дѣлаъ. непрѣстанно мастнмъ *СЕ 81а 10*.

муро нарда *пнстнннѣ.* *Гр.* мурон ѡрѣдѡу лѣстнкѣс; Мирно – ароматично вещество; добивано от корените на тревистото растение нарда. маѣра же прнѣмъши. лнврѣж мѣра нарда. пнстнннѣкнѣ многоцѣннѣ. помаза носѣ нсѣѣ. н отрѣ власѣи своини носѣ его. храмнна же нсплѣнн са ѡ вонн мурннѣ *А Йо 12.3 СК. М, З, А, СК, СЕ, С. Гр.* мурон, ѣлаіон. *Вар.* муро. *Срв.* мѣра.

Нѣб. миро ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мурнѣ, -нѣ *прнл.* Който се отнася до благоуханното масло миро. маѣра же прнѣмъши. лнврѣж мѣра нарда. пнстнннѣкнѣ многоцѣннѣ. помаза носѣ нсѣѣ. н отрѣ власѣи своини носѣ его. храмнна же нсплѣнн са ѡ вонн мурннѣ *А Йо 12.3 СК. Изч.*

А. СК. Гр. тоѡ мурон.

Нѣб. Срв. миро ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

мѣсѣвъзъ *вжс.* мѣсѣвъзъ.

Н

н *І.* Буквен знак. Седемнадесетата буква от стѣ. азбука, назовавана нашъ; в глаг. ѣ; в кир. н; в нѣб. звук н.

н *ІІ.* Числен знак. В глаг. и кир. издания на стѣ. глаг. паметннцн $\text{н} = 70$, LXX; в кирилицата $\text{н} = 50$, L.

1. *Числ. бр.* пѣтъ десѣтъ. Петдесет. онъ же отрѣвѣштѣвъ глагола нѣмоу. по въздрѣжнннѣ мн въздрѣжннѣемъ нстнннѣ. н трѡудномъ зѣло. по работннн мн непорѡчнѣ вѣн лѣтъ. н. по прнѣтнн мн отрѣ ѣловѣколюбнѣвѣго бѣ велнкнѣн дрѣ *С 525.15*. // *Числ. рег.* пѣтъдесѣтънѣ. Петдесети. н дѣдѡвъ възнѣда прнде въз нѣмоу нѣтанъ прѣкъ егда вннѣ въз верѣсѣвѣ *СП 64б 2*. // *В състава на сл. числ.* възльѣ же снмонъ петрѣ. н нзѣѣче мрѣжѣ на землѣ. пѣнѣк велнхъ рнѣвъ ѣ. н. г. н толнкоу же възвѣшю не прѡтрѣже са мрѣжа *СК Йо 21.11*; нѣд въз концъ въз пѣнѣхъ разѡумъ дѣдѡвъ псалмъ *СП 67б 10*. **2.** *Числ. бр.* сѣдѣмъ десѣтъ. Седемдесет. по снхъ же лнн гѣ нѣхъ. нѣтъ. і посѣла ѣа по дѣѣма. прѣдъ лнѣемъ своимъ. въз вѣскъ градъ і мѣсто. ѣможе хотѣаше самъ итн *З Лк 10.1*. // *В състава на сл. числ.* мѣдѣ сѣп еѣ стѣнѣ мѣдѣ ефнннѣ. еѣа ѡ лѡу глѣ нѣ *А Мт 5.19*.

3. *Означенне на църковннѣ празннѣк Петдесѣтннѣца. пѣтъдесѣтъннѣца. Гр.* Пεντήκοστή. ннѣн нѣдѣлѣк ѡ. н. аллоу. глѣ. д. (м)онсн н дрѡнъ въз нерѣнхъ его *Е 8а 5*.

З, А, СК, Е, СП, С, Р. Гр. πεντήκοντα, ὁ ἑβδομήκοντα, οἱ.

н [*погр. СЕ 100а 7*] *вжс.* напастъ.

н [*погр. СЕ 9б 18*] *вжс.* нѣжда.

на прѣгл.

І. *С вин.* **1.** За обстоятелствѣнн отнѡшеннѣ. *а)* При общо означѣване на посоката на действнѣто: на. не мѣннѣ ѣко прнде възврѣштн мѣра на землѣк. не прнде възврѣщъ мѣра нѣ мѣуъ *М Мт 10.34*. *б)* При означѣване на мястѡто, в границѣте на коѣто е насѡчено действнѣто: на, кѣм. оузѣрѣвъ же нарѡдѣ възнѣде на горѣ. і ѣко сѣде прнстѣпнша кѣ нѣмоу

оученици его *З Мт 5.1 А, СК*; по си хъ
нде нсз на онъ полз моръ галлабъ
таверьбдзскы *М Йо 6.1 З*; нз да
примжтз крѣпость. снн знаменавде-
мнн дрзжавонъ. настжпнтн на змнѣ н
скорзфнѣ *СЕ 51b 19*; н възкладзше
тѣлеса сватзихъ прѣвезоша а на
врѣгъ рѣкы *С 80.13*; н прнстжпнвз на
распалннжѣ тж пештерѣ. н възпрѣтн
нечнстоуоумоу томоу дхѡу *С 36.11*.

в) При означаване насоченост на
действието към някаква повърх-
ност: на. текз едннз отз ннхъ. і
прнемз гжвж. испльнѣ оцѣта. і възнезъ
на трѣ[ь]сть. напаѣше н *М Мт 27.48*
З, А, СК. з) При означаване на по-
соките или страните на света: на.
н въздвнжшоу крстъ архнерею. на
взстокъ. рекжтз люднѣ възн: р кратзы
гн помнлнѡ *Е 31a 7*; н понде на въз-
тоунжѣ странж прнвестн кръстнѣнзѣ
жрѣтн нмз вела богомз *С 15.22*; лоу-
чн же са пнвннѣ поставнѣ о деснжѣ.
ннтрѡдора же о лѣвжѣ. н ова зърѣста
на възтокъ *С 141.13*; мѣстѡ вѣ немзже
затворнлз са кстъ стзѣн старцъ. врѣгъ
нматъ на западъ. н възокъ зѣло. въз
станнѣ мѣста сзѣ *С 300.1*. г) При аб-
страктни съществителни – за оз-
начаване насоченост към нещо:
на, към. възстанжтз на сждз. сз
родомъ снмъ *М Мт 12.41 З*; зъванъ же
взис(тз) н нсз. с оученици его на бракъ
М Йо 2.2 З, А, О; нз кѣлма не пос-
лоуша мене нн прѣклонн са. то аште
тзѣ шздз на рать. н жнвѣ овратншн
са *С 195.7*. е) При означаване на
времето, през което се извършва
нещо: в, на, през. члѣкъ же едннз
бѣ богатъ ... весѣла са на възѣкъ день
свѣтзѣло *М Лк 16.19 З, А, СК*; нзѣнѣ
дша моѣ възмжтн са. і что рекж отче
спсн ма отз годннзѣ сѣѣ. нз се го радн
прндз на годннж снж *М Йо 12.27 З,
А, СК*; хоудооумзѣнѣ. і хоудоснлз-
нзѣнѣ. тѣмъ пакостн творнтѣ. на врѣ-
мена мѣсаѣнѣ. хоанте скозъ ма. ѣко
скозъ чѣто *СЕ 45b 6*; мзногаштн на
семь жнтн пакость творлз еси. самъ же

себе еси створлз без отзѣѣта. на сждз-
нзѣ день *К 9a 11*; нзнде отз отро-
ковнѣ. та же на земн падшн на мно-
гзѣ чѣсзѣ. без гласа леждаше *С 520.9*;
хоцешн ѣко на срѣдъ нзвестн н вѣѣ
сзповѣдатн *Р II 3.10*. ж) При озна-
чаване на цел и предназначение:
за. рече же емоу пнлатъ. оубо цср лн есн
тзѣ. отзѣѣца нс. тзѣ глѣшн ѣко цср
есмз азъ. азъ на се роднхъ са. н на се
прндз въз въз мнръ *М Йо 18.37 З, А,
СК*; прѣповѣсалъ ма еси слонѣ на бранъ
СП 17.40; і вѣѣ ѣже вѣ ннхъ. рекзѣ да
нзнесетъ зѣмѣ трѣвж сѣнж. сѣнжшю
сѣма на родъ. і на подовне *СЕ 12b 6*;
страшенъ кѣто мѣна са ратннжъ нмз
сзѣ н гоубнтѣлѣ. немоужѣ н подарахж
трѣвжамн. не на оучсѣхъ. нз да не
бжде отз него врѣда *С 35.27*; стѣнн же
галаголаша іеже на ползжж намъ гѣ пе-
четъ са *С 70.8*; стзѣн же кодратъ поѣ-
ше. бѣ на помштъ мѣнѣ вѣнѣмн. гн
на помштъ мѣнѣ потзштн са *С
118.12*; въз ннѣмъ же вѣѣмъ н дроуगे
прѣславно чоудѡ. прнвзѣ вѣрѣнзѣнмъ
хсѡвомъ оудѡдннкомъ. юнѣць прнве-
денъ на даръ бѣн *С 565.14*. з) При
означаване на причина: за, зара-
ди, поради. аще естъ достоино поустн-
тн женж снж. на всакъ бннж *СК Мт
19.3*; възѣ мн лѣтз сжтз (нж) не възѣ
на ползжж. възѣ мн лѣтз естъ. нж не
азъ обладанъ бждѣ. отз кого *Е 2a 16*;
нзѣнѣ же не на покааннѣ галаголжтз
чѣто сзтворнмъ. нз чѣто сзтворнмъ. какѡ
оуморнмъ како оуморнмъ правѣднѣ-
аго *С 387.4*. 2. За обектни отноше-
ннѣ. а) При означаване направ-
ление към лице. да іако дондоша
на троудѣннѣ хрѣстоѣ. басѡѣ. вн-
дѣвѣз іако рнззѣ растрзжжжтз самъ са
сзѣлѣкъ рече *С 64.10*; таѣе прнде на
савннж. рече бо прѣжде іен пнвннн. іако
нарѣцн себе фѣѡдѡтн. да не възпадѣшн
отз нмене пакзѣ. въз ржцѣ беззаконѣнѣн
твоен госпождн възвзшнѣ *С 132.9*;
поманте са емоу за ма окаанѣаго. да
прндѣтз на ма стѣѣ его благодѣѣ *Р II
1.29*. б) При изразяване на враж-

дебно отношение: срещу, против. тѣгда глѣше нмѣ. възстанетъ ... ѿзъкъ на ѿзъкъ. н цѣрство на цѣсарство *М Лк 21.10 З*; иже васъ безгрѣха естъ. прѣжде врѣзн камень на нѣж *М Йо 8.7 З*; прогнѣва са тростъ тво(ѣ) на вѣца пажити твоя *Е 32a 1. Срв. СП 73.1*; еда въ вѣкзи прогнѣваешн са на нзи. а протрѣрешн гнѣвѣз твои отъ рода въ родъ *СП 84.6*; да ни слѣзаште слѣзшнѣ. ни вндаште вндаѣте. ти без оума гнѣваѣте са на младѣнншта *С 325.12*; положнхъ оусто монмъ храннло. егда възстанетъ грѣшннкъ на мѣ *СП 38.2*; пробнѣз жѣзломъ море. і людн своѣа ногамн не омоуѣшамн са проведѣшемъ. мѣчнтелѣ і воѣа на бѣ воюѣща. въ вѣкзи влѣнамн погрѣжъшемъ *СЕ 52b 13*; аште имашн ѣто на врага. іждѣнн гнѣвѣз. ісцѣлѣ ѣзѣж. раздрѣши враждѣж. да прѣймешн ісцѣленѣе отъ трапѣзы *К 8b 19*; доколѣ възнесетъ са врагъ мон на ма *СЕ 73b 23. Срв. СП 12.3. в*) При глаголи със значеніе 'врявам', 'надявам се': на. і на нма его ѿзъцн оупѣваѣжтъ *М Мт 12.21 З, А, СК*; тако бо бѣ възлюбн мнра. ѣко сѣа своего нноѣадааго дастъ. да въ(сѣ)сѣвкъ вѣроѣтан на нѣ не погзѣвнетъ. нзи нматъ жнвота вѣчънааго *М Йо 3.16*; помнлоуи мѣ бже помілоуи мѣа. ѣко на тѣа оупѣва дша моѣ. н на сѣнѣз крילוу твоею надѣѣж са доіже прѣидетъ безаконѣе *СП 56.2*; доселѣ во прѣлнштаахъ са. надѣа са на капншта. н на зѣрн са *С 230.25. з*) При глаголи от типа жадаѣн, желатн, помзисантн, оумнлосрѣднтн са: на, за, към, спрямо. імѣже образомъ жѣадаѣтъ еленъ на истоуѣннкзи водѣннѣа. тако жѣлаѣтъ дша моѣ кз тебѣ бже *СП 41.2*; аще кто помзисантъ на женѣ. тоуждѣж. толн не можетъ сѣ нежъ сѣгрѣшнтн. лѣ да покаѣтъ са *СЕ 103a 7*; оумнлосрѣдн са на ма окаадааго *СЕ 79a 11. г*) При означаване на преход в някакво ново състояние: на, в. печалѣ ваша на ра-

достъ вѣдетъ *СК Йо 16.20*; вода на внно прѣблагаета вѣашѣ. а онн внна не възкоуенѣше *С 398.25*.

II. С мест. 1. За обстоятелствени отношения. **а)** При означаване на мястото, където се намира нешто: на. петрѣ же вѣнѣ сѣдѣашѣ на дворѣ. і прнстѣпн кз немуу еднна равзінн глѣжшн *М Мт 26.69 З, А, СК*; сѣдашнѣ же емоу на сѣднштн *М Мт 27.19 З, А, СК*; стрѣтѣ стго мѣжа ннскѣтзи. н памѣ. стѣзмъ (о)цѣмъ. рѣ. сѣвравшем са. на стѣзмъ і велнцѣмъ сѣорѣ ... нашнхъ твора(н) *Е 33a 16*; завѣдѣхъ і вѣхъ ѣко пыѣца сѣваѣшнѣ са на зѣдѣ *СП 101.8*; паѣ же почто нштѣмъ градъ стоаштнхъ. на тѣлѣхъ. оставѣше нзінѣшннн градъ нхъ. нже естѣ разоуменъ *С 84.10*; не мѣжаашѣ оуже н ходнтн. вѣсь бо пѣтъ на колѣхъ везомъ вѣашѣ *С 117.22. б*) При означаване на мястото, където е насочено действието: на. ни възнгалѣжтъ свѣтналннка. і поставѣѣжтъ его подъ спѣдомъ. нз на свѣштѣннцѣ. і свѣтнтъ вѣсѣмъ. іже въ храмннѣ сѣтѣ *З Мт 5.15 А*; ѣко варѣлз і есн блгословнзѣмннн. блгстнзѣмъ. положѣлз есн на глаѣѣ его вѣнѣцѣ отъ каменн драгааго *СП 20.4*; въ врѣма жатѣѣ шѣдѣшн да сѣберетъ класѣз положн на земн сѣа своего *С 43.16. в*) При означаване на посоките или страните на света: на. онн же послочшавѣше црѣ ндѣж. н се свѣзда нже вѣдѣша на вѣстоцѣ. ндѣашѣ прѣдѣннн. дондеже прѣшедшн ста врѣхоу. ндеже вѣ отроѣа *А Мт 2.9 СК. з*) При означаване на цена: за. можашѣ во се муро продано вѣтн на мѣноуѣ. і дано вѣтн нншннмъ *М Мт 26.9 З, А, СК*; і на крѣвн владѣчѣнн. цѣнѣж вѣзѣмаашѣ. а сн на слоужѣвѣж готовѣахъ са *К 6a 10*; вѣ ... тоу юода. се глѣшнѣо хѣоу. се естѣ крѣвѣ моѣ. w юодо нже прѣдалз есн на фхъ. сѣрѣврнцѣхъ *К 7b 26. 2.* За обектни отношения. **а)** При означаване на обекта, по

отношение на който съществува господствено положение, властване, надмощие: над. и призва оба на десате оученика своѣ дастъ нмъ власть. на дсхъ нечнстзихъ да нзгонатъ ѿ. и цѣланти всѣкѣ недѣлгъ н всѣкѣ боавъзнъ *М Мт 10.1 З, А, СК*; даждн славѣ жнвоуמוу боу. и словесн. его. нмѣцюмоу власть. на в'сѣкомѣ влачствѣ. н на в'сѣкомѣ нарнцаемѣмъ. на нѣсзнзихъ н на земьнзихъ. н трѣторѣскзихъ. и на в'сѣкомѣ сѣщннмъ въ ннхъ *СЕ 55a 18, 19, 22*; чесо радѣ рѣци мн. конѣ винъ нмъ. лн малѣ. лн великѣ прѣдаше оучителѣ. имѣже лн тн овласть далъ естъ. на нечнстзихъ вѣсѣхъ *К 4a 40. б*) При глаголи [или изрази], посочващи объекта на грижа или благодеяние: върху, спрямо, към. се отрокъ мон егоже нзволнхъ възновленъ мон ... положѣ дхъ мон. на немъ. и сѣдъ ѿзкъмъ възвѣстнтъ *М Мт 12.18 З, А, СК*; падъ оубо работъ. кланѣше са емоу гла. гн потрѣпн на мнѣ н всѣ въздамъ тн *М Мт 18.26 З¹, А*; ѣк оутвръдн са многостъ его на насъ. и истина гнѣ прѣвзвлетъ въ вѣкѣ *СП 116.2*; обратнвъ са н рекъ. ѿже тн дастъ благодать бжннѣ не съкръзн. нъ н на старци семъ сѣтворн тѣ многннѣ *С 553.26*.

М, З, А, СК, О, Е, СП, СЕ, ТФ, К, С, Р, Г, ЗЛ, ВН, МН, И. Гр. ἐπί [ἐπι-], εἰς, ἐν, κατά [ката-], πρός, κάτω, περί [περι-], παρά [пара-], ἐπάνω, ἐναντίον, πρό, ὑπέρ, ὑπό, безпредложен Acc., безпредложен Dat., безпредложен Gen., διά, ἐκ.

Нѣб. на ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, Бот, НТ, МлБТР, ЕтМл, ЕтВАН, ВТР, АР, ДА.

ΝΑΑΝΓΕΟΒΖ прил. притеж. от ЛИ. Нагеев, който принадлежи на Нагей – един от прадедите на Христос. снъ сы ... маттатневъ. амосовъ. наоумовъ. есан(м)овъ. наангѣовъ *М Лк 3.25 З. Изч.*

М, З. Гр. τοῦ Ναυγαί. Вар. наангѣовъ.

ΝΑΣΟΝΟΒΖ вжс. насоновъ.

ΝΑΣΟΝЪ вжс. насонъ.

ΝΑΒΑΔΗΤΗ, ΝΑΒΑΔΔЖ, ΝΑΒΑΔΗШ св. Подуча, подбудя. она же наваждена матернж своенѣ. даждъ мн рече съде. на мнѣ главѣ ноана крстнтелѣ *М Мт 14.8 З*; архнереи же н старьци наваднша народъ. да испросатъ варавѣ. ѿса же погоубатъ *СК Мт 27.20*.

ΝΑΒΑΔΗΤΗ на [кого]. *Гр. καταμαρτυρέω, ἐνδιαβάλλω [вар. διαβάλλω].* Наклеветя, оклеветя, набедя някого. нзннѣ отъкрѣиваѣтъ младѣ н добрѣ. да насѣтатъ са добротѣи ѿ. н въ лѣжѣ навадатъ на нѣ нзннѣ оубо. глэдъ не хлавьнзнн. нн жажда водъзнаѣ *С 135.5-6*; нѣкоторнн прнстѣпнвѣше к' нѣмоу. наваднша на прѣвѣдннка дометнѣ *С 215.9-10. Изч. М, З, СК; С. Гр. προβιβάζω, πείθω.* *Нѣб. навадѣ 'наклеветя' гуал. НГер, ЕтМл, ДА.*

ΝΑΒΑΤЪ, -а м. ЛИ. Новат – картагенски свещеник, заедно с римския свещеник Новациан основоположник на еретическото учение на новацианите или чистите [каѣроѣ], осъдено от църквата. w нардане чнмъ дръзнѣвъ. отъвѣштатн хощешн: навадомъ поем'немъ. къ бо гоу сѣгрѣшн даундъ. томоу са исповѣда *С 360.29. Изч. С. Гр. Ναυάτος.*

ΝΑΒΕΣΤΗ, ΝΑΒΕΔЖ, ΝΑΒΕДЕШ св. 1. Насоча, упѣтя, поведѣ. н наведе ѿ на пѣтѣ прѣвѣ. бжннѣ въ градъ обнтѣльнън *СП 106.7*; наведн ма на пѣтѣ твон правъ. и доведн ма оца твоего прѣвзвншнѣаго *СЕ 36b 1*; навестъ насъ на пѣтѣ правъ. тевѣ еднномоу кланѣтн са *СЕ 41a 6. 2.* Докарам, доведѣ, изпратѣ. въздѣвже югъ до небесн. и наведе слонѣ своенѣ западенъ *СП 77.26*; и нзвѣгъ сѣмрѣтн. и же гоубителѣ наведе на егнптънн въса. и сенѣ кровьнѣ не възможе въскоуити *К 6b 35. 3.* Въведа [в дом], приютѣ, подслонѣ. ал'ченъ бо вѣхъ н дасте мн ѿсте (!). жадънъ вѣхъ н напоусте ма. страненъ вѣхъ н наведосте ма *С 123.22.*

СП, СЕ, К, С. Гр. ἐπάγω, ὀδηγέω, συνάγω.
 Нев. наведѧ ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
 ЕтМл, БТР, АР.

навечерье, -ѧ ср. Навечерие срещу църковен празник. МЦА ДѢ Н Г въ навечерне родѣства хѡА А 132b 6; МЦА споѡѧ Д. навѣрне стѡА бодвленнѣ А 138a 10; МЦА Ма Н Г навече' благовъ-ценнѣ А 144b 2; н навечерне оуспѣнню стѣна бЦА А 152a 10; навечерне рождѣства хѡА СК 137b 1; Дѣ въздвнженне стѡго н уестѣнаго. н жѣвотворацаго крѣста хѡА. въ навечерне. бѣважтѣ. чтенѣ. Г. ѧ. Ѡ нсхода Е 30a 7. Изч. А, СК, Е. Гр. παρασούη. Вар. навечерне. Нев. навечерие ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, БТР, АР. Срв. навечер НТ.

навластн нареч. Специално, особено. сего радн да отѣстѣпнтѣ отъ васѣ в'се ослоушанне. протнвѣно слово. грѣдость ... репѣтанне. шепѣтанне. сѣтажанне. навластн малѣ вещн. н дроугаа в'сѣ плодѣнаа зѣловѣ. иѣже радн градетѣ гнѣвѣ бѣен СЕ 91b 19. Изч. СЕ. Гр. ἰδιάζων. Нев. Ѧ.

наводнтн, навождѣ, наводншн несв. Причинявам, създавам, предизвиквам [зло, мѣка и под.]. бѣ сѣднтелѣ правѣденѣ н крѣпокѣ н трѣпѣливѣ. ꙗ не гнѣва наводѣ на вѣсѣкѣ денѣ СП 7.12; ѧко бо многѣ то тѣштѣтѣ. н несѣтрѣпнмѣ врѣдѣ. н велнкѣ вѣдѣ наводнтѣ не бѣннмажштнѣмъ С 513.23-24. Изч. СП, С. Гр. ἐπάγω. Нев. навождам 'причинявам' остар. ПРОДД.

наводьнтн, наводьнѣ, наводьншн св. Наводня, изпълня с вода. тѣ рас-трѣже источннкѣ н потокѣ. тѣ нсѣчурѣкѣ наводьненѣна СП 73.15. Изч. СП. Нев. наводня ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

наводьнтн са, наводьнѣ са, наводьншн са св. Наводня се, изпълня се

с вода. понеже прорази камень ꙗ потѣшнѧ водѣ. н потоци наводьншнѧ са СП 77.20. Срв. СЕ 5b 8. Изч.

СП, СЕ. Гр. κατακλύσομαι.
 Нев. наводня се, наводнявам се ОА, ВА, Дюв, Бог, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

наводье, -ѧ ср. Наводнение. подовенѣ естѣ чѣвкоу знждѣштнѣ храмннѣ. иже нскопа н оуглѣвн. н положн основанне на камене. наводню же бѣвѣзшоу. припаде рѣка храмннѣ тон. н не може дѣвнгрѣтн еѧ. основана во бѣ на камене М Лк 6.48 З. Изч. М, З. Гр. πλῆμυρα. Вар. наводне. Нев. Срв. наводнение ОА, НТ, НГер, ЕтМл, БТР, АР; наводнене dial. Дюв.

навѣгннѣ, -ѧ м. ЛИ. нсоуѣ навѣгннѣ. Гр. Ἰησοῦς Ναυη. Исус Навин. Наричан и Осия [Числ 13.18, 16], предводител на израилтяните след Мойсей; [ок. 1220-1200 г. пр. н.е.], превзел Ханаан и поделил земята между израилските племена. Пр. на 1 септември [18 и 19 септември]. научатѣкѣ ннднктнвноу ... н покон ису навгнноу Е 20a 15; ѣ ꙗ памѣ. исоу навгнноу. н стомѣ икоу трѡфнмоу Е 35a 12. Изч. Е. Вар. навгннѣ.

навѣходоносорѣ, -ѧ м. ЛИ. Навуходоносор [Небукаднесар] II - вавилонски цар [604-562 г. пр. н.е.], разорил Ерусалим [587 г. пр. н.е.] и преселил юдеите във Вавилон [4 Цар 24.10-16]. господн иѣ хѣс нзѣавнѣзн данннаа нз оуѣтѣ львовѣ. нзѣавнѣзн ... цѣсара научодоносора. нзѣавн н н раба своего артемона С 226.4. Изч. С. Гр. Ναβουχοδονοσόρ. Вар. научодоносорѣ.

навѣзкнѣтн, навѣзкнѣ, навѣзкнѣшн св.
 1. Науча, разбира, изуча неѣо. отѣ смоковьннца же навѣзкнѣѣте прнтѣзѣж. егда юже вѣтѣвѣ еѧ бѣдетѣ младо. н прозѣвнетѣ лнствѣе. вѣѣѣе чѣко ванѣзѣ естѣ жатѣва М Мк 13.28 З; не потрѣвнша ѧзѣкѣ ѧже рече гѣ имѣ. н сѣмѣшнѧ сѧ сѣ ѧзѣкѣ. н навѣзѣ дѣла иѣз СП 105.34-35; кѣто вѣдѣ лл

къто слыша, о крѣви съвѣтъ творимъ колн. нъ да навъикнемъ разньствѣе. прѣддѣтелево. і оученикъ да послушамъ *К 5b 37-38*; обратнѣ са къ удомъ своимъ. навъикнѣте татна божна *С 324.10*; чловѣкъ въ оученикъ сотонннъ. навъикъ зѣло хъитрость вльше-вънжж *С 7.15*. 2. Привикна, свикна. тѣгда н дѣтнштѣ плачетъ н матн болнтъ. навъикъшн обзычанемъ крѣмнтн дѣтнштѣ. а пнштѣ не подднемъ вндаштн *С 312.9*.

М, З, СП, К, С. Гр. μαθητῶν, διδάσκω, καταμαθητῶν, μύθω.

Неб. навикна ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

नाविцоуе нареч. Нависоко, във височина. оно оубо іакоже плѣнника н нага крѣнаше. нъ се повѣднтелѣ нага прн-гвождѣна навъцоуе въсѣмъ показова-ше *С 489.23*. *Изч.*

С. Гр. ἕψ' ὑψηλοῦ.

Неб. Срв. нависоко ОА, ВА, НТ, ЕтМл, АР; нависочко ОА, НГер.

नाविцаत्н, навъциѣж, навъциѣшн несс.

Научавам, уча се. нъ что оубо отъ сего навъциѣмъ. не никтоже лн насъ тамо можетъ застѣпнтн. нже отъ дѣлъ прѣданъ бждетъ *С 373.11-12*. *Изч.*

С. Гр. μαθητῶν.

Неб. Срв. навиквам ОА, ВА, АК, БТР, АР.

नाविचѣныѣ, -ѣ ср. Знание, познание.

велнко оубо естъ прнтѣжанне право-вѣрннхъ. оученне навъчѣныѣ *Х II Вб 20*. *Изч.*

Х. Гр. μάθημα.

Неб. Срв. навик, навикване ОА, ВА, БТР, АР.

नावѣдѣтн, навѣмъ, навѣсн несс. Прич.

сег. деят. като същ. навѣдѣн м. ег. Гр. ὁ ἐπιστάμενος. Знаещият; онзи, който знае. іаже да не съ прѣва повѣстн насъштѣнне сътворж. хотѣ прѣмннж. та іеднна о немъ съповѣ-дал. іаже въсѣмъ съспроста іавьенне навѣдѣштннмъ того. родн са оубо іакоже тѣ мн съповѣда *С 278.30*. *Изч.*

С.

Неб. Срв. ведение 'знание' книж. остар. ВА, РВЕ.

नावѣжденные, -ѣ ср. Посещение. хотѣ-штѣе бзгтн прншьствѣнне. на навѣ-жденные старѣца прншьдѣше. подавъ же ржкж равъ вжні чловѣкоу. въставн его отъ зѣмѣа *С 555.20*. *Изч.*

С.

Неб. навеждение остар. НГер. Срв. навиж-дане остар. Дюв; навождение остар. ПРОДД.

नावазатн, наважж, наважешн св. При-вѣржа, завѣржа. тѣгда же навазавъ на вжнж зѣврн. послѣа его заповѣдавъ. нн іед'номоу мнмондѣштннхъ пжтѣмъ пакостн сътворн *С 558.13*. *Изч.*

С. Вар. навазатн.

Неб. навежа, навеза ОА, ЕтМл, Дюв; навѣжа НГер; навѣжем, навезѣм, навѣзй dual. ДА.

***нагло нареч.** Силно, в много силна степен. на(г)[...] лн ѣрнтъ. сцѣвзи прав'дѣн кромѣ естъ. н съ ннмъ хъ не въдвар[...] *Р I 3.1*. *Изч.*

Р.

Неб. нагло ОА, Дюв, АР.

наго [логр. СК 144а 9] вжс. нашъ.

нагость, -н жс. Голота. дрѣжа са пауѣ по немъвенне. стѣзда са не тѣчѣж отъ нного вндѣтн са. нъ н самъ нагъ вндѣтн са. помъшлѣла адамѣж на-гость. н же о томъ *С 280.22*. *Изч.*

С. Гр. γύμνωσις. Срв. нагота.

Неб. Срв. нагота книж. остар. ОА, ВА, ПРОДД.

нагота, -зи жс. Голота. н отъврѣгъ наго-тѣ обѣщн са въ чнстѣтѣ. а не прѣтнѣн са мнѣ акъз онннѣ *С 48.26*; даждъ мн w владѣко. сего вндѣштѣаго на дрѣ(!) нага. да покрѣжж покрѣвѣшааго моего състава наготж *С 455.10*. *Изч.*

С. Гр. γυμνότης, γύμνωσις. Срв. нагость.

Неб. нагота книж. остар. ОА, ВА, ПРОДД.

наготоватн, наготовѣж, наготовѣшн несс. Гол съм, беден съм, нѣмам облек-ло. і алъсатн бо нмашн. н жадатн. і наготоватн. і досаждѣноу тн вѣватн. і поржаноу. поношеноу же н изгънаноу *СЕ 90а 25*. *Изч.*

СЕ. Гр. γυμνητεῖω.

Неб. Вжс. при нагота.

НАГЪ, -ѸН прил. Гол. онъ же оставъ плаштанницъ. нагъ вѣжа отъ ннхъ *М Мк* 14.52 З; страненъ вѣхъ н не вѣвѣсте мене. нагъ н не одѣсте мене. боленъ н въ темьници н не посѣтнете мене *М Мт* 25.43 З, А; даждъ мн ѡ владдыко. сего внсаштааго на дрѣ (!) нага, да покрзижъ покрзивъшааго моего състава наготъ *С* 455.9; гласъ твои слышахъ ходаштъ въ породѣ н оубоихъ са. яко нагъ исмъ н съкрзихъ са *С* 304.21; сы нагъи вынмають. н таже дожи до слоуху *МЛ В* 30. // *Като същ. назни м. мн. Гр.* οἱ γυμνοί. Голите, съблечените. н съврзгъ рнзъи къ нагъинмъ са примѣн *С* 93.20. **НАГЪ СЪТВОРНТН.** *Гр.* γυμνώω. Съблека някого. да не нагъи сътворнтъ взи. вко адама. і странънъи отъ црства *СЕ* 97b 9-10.

М, З, А, СК, СЕ, С, МЛ. *Гр.* γυμνός, γυμνός.

Неб. наг книж. остар. ПРОДД.

НАДА, -ѸИ Ж. *ЛИ.* Нада – име на жена, споменато в Супрасълския сборник. потому же несторъ к'то въ тѣхъ мѣстѣхъ. добрааго корене обрѣтъ са. нада нарнцаемъ нмъи женъ. жнвѣшта въ вѣсн нарнцаемѣ внда. свѣшн отъ града нсаурьскааго. нѣ нѣ попърнштъ *С* 24.21. *Изч.* *С. Гр.* Ναδά.

НАДЕЖДА, -А Ж. Надежда, упование. да нзбавиши ѡ отъ в'сега напастн. тзи бо еси помощь. і застѣпъ. і надеждѣ в'сѣмъ привѣгаицинмъ къ тебѣ *СЕ* 79b 17; да оубо того ради николнже не отъврѣжъ са господа моего їс хса. жнвѣштааго въ вѣкы. яко тз кетъ надежда въсѣмъ крѣстнианомъ *С* 259.11; добъе сътрѣпѣ лютиа тзи мжкы. н не прѣмѣнн са отъ вѣна надежда *С* 105.6; н покажи. недостонноуоумоу семоу. твоихъ благины антонинноу. яко надежда него вѣсы съплетены сѣтъ *С* 158.14; отъвѣштавъ стѣин савниъ рече. надеждъ нмамъ къ богуоу своіемъ

їсу хрѣстоу *С* 153.12; сватаа же рекоста глаголаховѣ ти многашди. яко крѣстниана исвѣ н въ хрѣстоса нмавѣ надеждъ *С* 181.14.

СЕ, С, Г. Гр. ἐλπίς.

Неб. надежда ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР. *Срв.* Надежда жс. *ЛИ* СтИл, РЛФИ; Надежда *МИ* СНМБ.

НАДАЛЪТЪ нареч. За дълго време, продължително, дълго. привазаша стааго джвѣ соуствъ аворовѣ. opakъи же сы съвазанъ. молнтѣжъ сътвори надлъзѣ. н народъ съвзра са къ немоу. н авне взиетъ трѣсъ н звоизъ *С* 18.12; молъ ти са мажи мн срьдце надлъзѣ. да мн прѣстанетъ одръжаштна ма болѣзнь *С* 516.19-20. *Изч.*

С. Гр. ἐπὶ πολύ. *Вар.* надлъзѣ.

Неб. *Срв.* надлъж ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

НАДОНТН, НАДОНЪ, НАДОНШН св. Накърмя. н яко аште кто внднтъ матере уадолюбъ маѣка не нмѣштъ. н свое уадо вндашн плауѣште. н подадѣштъ съсъ. да не надон дѣтншта. нз да отъ плаца оуставнтъ *С* 384.21. *Изч.*

С. Гр. τρέφω.

Неб. надоя *гуал.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НАДОУТН СА, НАДОУЧЪ СА, НАДОУЧЕШН СА св. Възгордея се, надуя се; започна да се държа гордо, надменно. ннусоже бо сице ненавнднтъ бѣ. якоже паматнва зълоу ѹловѣка. яко се обатривѣше са срьдце н надоувѣши са доуши (*вм.* надоувѣшъ са доушъ, *Север.*, с. 422, *бел. пог линия*) *С* 422.25. *Изч.*

С. Гр. οἰδαίνω.

Неб. надуя се *разг.* ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НАДЪ предл.

I. С вин. 1. За означаване на движение, действие над, по-горе от никакъв предмет или лице: над. і гла емоу амни глажъ вамъ. отъ селѣ оузърнте небса отврѣста. і анѣлзи вѣниа

ВЪСХОДАЩА И НИЗХОДАЩА НАДЪ СНА
 ЧЛВСКААГО *М Йо 1.52 З, А, СК*; НЪ
 ВЪЗВРАТИ СА ВЪСПАТЬ. ВНДЪВЪЗ ОГНЪ
 ВЖЕСТВЪНЪИ. ПЛЪТЪСЪСЪ СЪХОДАЩЕ НАДЪ
 НЪ *СЕ За 13*; ДНЕ ГОРЪИ ВЪЗНГРАША
 СА. БКО ОБЪНН. I ЧЛЪМН БКО АГНЬЦН
 ОБЪНН. ДНЕ ДХЪ СТЪИ. ВЪ ВНДЪНЪН ГО-
 ЛЖЕННН. СЪ НБСЕ НАДЪ ГЛАВЖ ГНЖ
 СЪННДЕ *СЕ Зб 13*. 2. За означаване
 на движение към лице или място
 в близост: към, до. самарѣнннъ же
 едннъ градъи прнде надъ нъ. I вндъ-
 въ I млосрѣва *М Лк 10.33 З, А*;
 понмъше же него воннн вѣдоша надъ
 брѣгъ рѣкъи. н възъмъше камъи велнн
 прнвдъша иепоу къ ногама *С 154.1*.
 3. За означаване на обекта при
 съществителни като слово и под.:
 над. дѣвшн лн молнтвѣи трѣвова
 тѣгда на възставѣнне оумъръшааго. н
 пакъи ннзгда. не тѣуыж лн слово рече
 надъ дѣвнцъ. талнфа коумъи. дасть
 иж роднтнлема съдравж *С 307.6*.

II. *С тв. 1.* За означаване на по-
 ложение над, по-горе от някакъв
 предмет или лице: над. I ставъ
 надъ нежъ запрѣтн огню. н оставн иж.
 авне же възставъшн слоужааше нмъ *М*
Лк 4.39 З; бѣ же н напнсанне напнсано
 надъ нмъ. къннгамн елннъскамн н
 рнмъскамн. I еврннскамн. съ естъ цѣръ
 нуденскъ *М Лк 23.38 З, А, СК*; сж-
 довъ твоиъ радн гѣ. бко тѣи гѣ
 възышеи по всеи землѣ. сѣло прѣвъзнесе
 сна надо въсѣми бгъи *СП 96.9*; гн воже
 даждъ нмъ водъ. н коупно съ сло-
 вомъ облаучѣъ малъ явн са надъ
 народомъ. н дъждъ велнкъ сънесе. над
 нмнн тѣуыж н кржгомъ *С 568.17*.

2. За означаване на обекта, по от-
 ношение на който съществува
 господствено положение, надмо-
 щие, властване: над. граждане же
 его ненавндѣахъ его. послълаша мо-
 лнтвѣи въ слѣдъ его глѣжше. не хо-
 штемъ сепоу да цѣрствоуоутъ надъ
 намн *М Лк 19.14 З, А*; нѣстъ оуче-

ннкъ надъ оучнтелѣмъ. нн равъ надъ
 глѣи свонмъ *М Мт 10.24 З, А*; азъ же
 поставленъ есмъ цѣръ отъ него. надъ
 синомъ горжъ стжжъ его. възвѣщана
 повелѣнне гне *СП 2.6*; сждѣатъ сна
 ѣзъци прѣдъ товожъ. постави гѣ законо-
 давъца надъ нмн. да разоумѣнѣтъ
 ѣзъци бко ѣлѣи сжтъ *СП 9.21*; едннъ
 гѣ н оць вѣсѣмъ. иже надъ вѣсѣмн. I отъ
 вѣсѣхъ. I во вѣсѣхъ *СЕ 105b 24*; влагъи
 раве I вѣрне. въ малѣ възтѣ вѣренъ.
 надъ мнозѣмъ та поставж *К За 20*.
 3. За означаване на обекта при
 съществителни молнтва, слоужба,
 заклинанье и под.: над. мо надъ
 водожъ стѣаго просѣщеннѣ. глѣма въ
 окрннѣ цѣрквнѣмъ *СЕ 6b 3*; заклин-
 анне стѣа васнѣ. нѣ дхъи нечнстѣи. б
СЕ 56b 5; мо нѣ хотѣннмъ прнѣтн
 вѣраъ мнншъскъи *СЕ 80b 1*; ржкж
 положн на мрѣтвѣцн. молнтвѣи сѣтво-
 рнѣи жнвотворнѣаго крѣштеныа сѣхна.
 надъ тѣломъ иего. акъи надъ жнѣомъ.
 полнѣ сваштеножъ водожъ тѣло *С*
537.5; молнтвѣи же над нмъ сѣтво-
 рнѣи. н отъ масла канднлѣнааго възъ-
 мъ. въ оцѣта лежаштааго прѣтъи въ-
 ложнѣи своа *С 562.14-15*.

надъ въсѣмн смнн. *Гр. οὐν πᾶσιν*
τούτοις. При всичко това, освен
 това. мъи же надѣемъ са бко съ естъ
 хотан глѣи нзѣавнтн. нъ I надъ въсѣмн
 смнн третнн се день нматъ дънесе *М*
Лк 24.21 З, А.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. ἐπί [ἐπί-],
κατά, ὑπέρ, ἐπάνω, ὑπεράνω, παρά, εἰς, ἐν,
οὐν. Вар. надъ, над, надо.

Нѣб. над ОА, ВА, АК, Бот, НТ, Дюв, НГѣр,
МлБТР, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НАДЪЛЕЖАТИ; НАДЪЛЕЖЪ; НАДЪЛЕЖИШИ
 несв. *Прич. сег. деят. като прил.*
 НАДЪЛЕЖАН. а) *Гр. ἐπικειμενος.* За
 врата – прилепваща, затваряща
 се плътно. събравъ костн положн въ
 едномъ жгълѣ. н заклучн въ пештерѣ
 затворн надълежаштнннн вѣтѣхъннн
 двѣрьмн *С 527.28*. б) Предстоящ;

който заплашва да стане, да се случи. съприниманкѣ бѣдн надъ-лежащтн смъртн алеган'дровѣ. н сзконьудн въ исповѣданнн мжчєннн С 161.1. Изч.

С.

Неб. надлежа ВА.

НАДЪИМАТН СА, НАДЪИМАЖ СА, НАДЪИМАЖШ СА *несв.* Надувам се, държа се гордо, надменно. нчєсоже иногє навидатъ бѣ вко же того иже дръжггъ гнѣвѣ. тако бо естъ вкоже надъимага са срѣдце. і обатрѣжштн са дша К 9а 14; каѣ бо польза рьцн мн. лнхо потрѣвѣ надъиматн са. н доваљствє прѣвзнджштоу С 494.20. Изч.

К, С. Гр. οἰδαίνω, διαρρήγνυμαι.

Неб. Срв. надема, наднема се НТ; наднема, наднимам НГер, ЕтМл.

НАДЪНЕВЪНЪ, -ѣн *прил.* Насъщен, всекидневен, необходим за всеки ден. хлѣвѣ нашѣ надъневънѣ. даі намъ на всѣкѣ д'нь З Лк 11.3. Изч.

З. Гр. ἐπιούσιος. Вар. надъневънѣ.

Неб. Срв. [ката]дневен *гуал.* НГер, ДА.

НАДЪИТН СА, НАДЪИЖ СА, НАДЪИЖШ СА *несв.* 1. Надявам се, храня надежда. іродъ же вндѣвѣ нсѣ радъ вѣстѣ зѣло. бѣ бо желѣѣ отъ мзногѣ врѣменѣ вндѣтн. занє слъшадашє мзнога о немѣ. і надѣвашє са знаменне етеро вндѣтн отъ него вѣваемє М Лк 23.8 З; мзи же надѣвемѣ са вко съ естѣ хотан ілѣ нзєавнтн М Лк 24.21 З, А, О; іс же обрацѣ са рече надѣ са дѣцн. вѣра твоѣ спетѣ та н спє са жена отъ того часа СК Мт 9.22; н гла імъ іс. надѣнтє са іако азъ есмѣ н не боите са СК Мт 14.27; помнлоу мѣ бже помнлоу мѣ. вко на тѣ оупѣва дша моѣ. н на сѣнѣ крѣлоу твоєноу С П 56.2; добро естѣ надѣвѣтн са гѣ. неже надѣвѣтн са на улѣка С П 117.8; азъ же на мнлєстѣ твоѣж надѣвахъ са. бѣздродоуєтѣ са срѣце мое о спнѣн твоимѣ СЕ 74а 5. // *Прич. сег. гєят. като*

сѣщ. надѣжѣцен са *т. мн.* Надяващите се; онези, които имат надежда. іако надежда нго бѣсѣ сѣплетєнѣ сѣтѣ. аже несѣврѣшенѣ сѣштѣ. несѣврѣшенѣ творѣтѣ надѣжштѣ са на на С 158.16. 2. Предвиждам, предполагам. н положѣ главѣ своѣж на колѣноу плака по ннхѣ. надѣ са іако ннчѣсоже добра нмѣ вѣдетѣ С 38.5.

М, З, А, СК, О, С П, СЕ, С. Гр. ἐλπίζω, κείθωμα, θαρσέω, προσδοκῶ, νομίζω, προσέχω, προσδέχομαι.

Неб. надеям се, надея се *гуал.* и *остар.* ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАДЪИТН, НАДЪИЖ, НАДЪИЖШ *св. Прич. мин. страг. като прил.* НАДЪИМЕНЪ. Гр. ἐπιτιπρόμενος. Надут, издут. онѣ же аште н полнѣно бѣвашє крѣвнѣж вѣсе тѣло. н акѣ мѣхѣ бѣвашє надѣменѣ. нз тнхо н свѣтѣло показашє лице своє. н члѣба са ведомѣ бѣвашє слоугамн С 117.18. Изч.

С.

Неб. Срв. надуам *гуал.* ДА; надуя, надувам ЕтМл, ВТР, АР.

НАЗАРЕН, -ѣ *т. ЛИ.* Назарей, Назарянин — прозвище на Христос, понеже според предания прекарал в гр. Назарет по-голямата част от живота си. отѣвѣштѣша ємоу нс назарѣа М Йо 18.5 З, А; пакѣ же іа вѣпросн нс. кого нштете. онн же рѣша нсѣ назарєа М Йо 18.7 З, А; напнса же н тнтѣа пнлатѣ. і положн на крѣтѣ. вѣ же напнсаєно нс назарѣн цсрѣ нюдєнскѣ М Йо 19.19 З, А, Б; н прншедѣ вѣселн са вѣ градѣ нарцѣлємѣнн назарєѣ. да сѣвѣдет са рѣноє прѣкѣ. іако назарєн нарѣт са М Мт 2.23 А, СК; даждѣ мн тѣло мрѣтво на погребєннє. оногє осѣждєнагє отъ тебе. ісоуса назарєа ісоуса ннштѣагє. ісоуса вєхрѣмннѣа С 454.17; даждѣ мн сєгє страннѣагє. каѣ бо тн польза отъ тѣла страннѣагє сєгє. даждѣ мн сєгє назарєа страннѣагє. ємоуєже странѣнє сѣвѣмѣ странннн С 454.23. Изч.

М, З, А, СК, Б, С. Гр. Ναζωραῖος. Вар. назарѣн.

назаретъ, -а *м. МИ.* Назарет – град в Галилея [дн. Nazareth, араб. En-Nasirah]. оверте финанъ натананлъ. и гла емоу. егоже пнса мосн в законѣ и прѣн. овертомъ нса сна носнфова. иже отъ назарета *М Йо 1.46 З, А, СК*; и гла емоу натананлъ. отъ назарета можетъ ли что добро взиати. и гла емоу финанъ прѣн и вждъ *М Йо 1.47 З, А*; въ шестн же мѣсацъ посѣланъ взиати днѣлъ гавърнлъ отъ бѣ. въ градъ галленскъ. емоу же нма назаретъ *М Лк 1.26 З, А*; ъко съконьуаша са вѣсѣ по законуу гнѣо взывратиша са въ галленѣж. въ градъ свон назаретъ *М Лк 2.39 З, А, СК*; и взиетъ въ днн тзи. прѣде нсѣ отъ назарета галленскадо. и крѣстн са отъ ноана въ юрданѣ *М Мк 1.9 З, СК*; и прншедъ взыселн са въ градъ нарицаемъ зин назарефъ. да събѣдетъ са реѣне прѣкзи. ъко назарен нарѣт са *М Мт 2.23 А, СК, Б*; и вставн назарефъ. (н прн)шедъ взыселн са въ каперзнаоумъ въ поморнѣ въ прѣдѣлѣхъ зачлоннхъ. и не(уфалнм)лнхъ *М Мт 4.13 З, А, СК, Б. М, З, А, СК, Б. Гр. Назарѣд, Назарѣт. Вар. назарефъ.*

назаретскъ *прил. от МИ.*

градъ назаретскъ. Гр. πόλις Ναζαρεθ. Назарет – град в Галилея [дн. Nazareth, араб. En-Nasirah]. възнде же носнфъ отъ галленѣж. из града назаретска. въ нюдежъ въ градъ дѣвѣ. иже нарицаатъ са внтлеемъ. зане бѣаше отъ домоу н отьчѣствнѣ дѣвѣва *М Лк 2.4 З, А, СК. Изч. М, З, А, СК. Вар. назаретскъ.*

назарянннъ, -а *м. ЛИ.* Назарей, Назарянин – прозвище, дадено на Христос, понеже според преданието прекарал в гр. Назарет поголямата част от живота си. останнъ что естъ намъ н тебѣ нсѣ назарѣннѣ. прншелъ еси погоубнтъ насъ. вѣмъ та кто еси стъзи бжн *М Лк 4.34 З, А. Срв. Мк 1.24 М, З, А*; повѣдѣша же

емоу ъко нсѣ назарѣнннъ (мн)моходнтъ *М Лк 18.37 З, А*; и слышавъ ъко нсѣ назарѣнннъ естъ. научатъ зъвати н глѣтн. снѣ дѣвѣвѣ нсѣ помнлоуи ма *М Мк 10.47 З*; прншзъдъ вселн са въ градъ. нарицаемъ назарефъ. да събѣдетъ са реченое прѣкзи. ъко назарѣннъ наречетъ са *СК Мт 2.23 Б*; отъвѣшаша емоу иса назарѣнннъ *СК Йо 18.5*; пакзи же а въпросн иса кого ншете. онн же рѣша иса. назарѣнннъ *СК Йо 18.7*; аште ли иже о страстн тъчыж не вѣсн. томоу та наоуѣж. онъ же глаголаше коѣ. послушан мжжоу. дѣкѣ нма н отьчѣство. иже о иѣ назарѣнннъ *С 476.7. М, З, А, СК, Б, С. Гр. Назарѣтос, Назарѣтос. Вар. назарѣнннъ.*

назарѣнъ *вжс. назарѣнннъ.*

наземнъ, -ин *прил.* Земен. даждн славъ жнвоумоу боу. и словесн его. нмжщюмоу властѣ. на вѣвкомѣ владѣствѣ. н на вѣвкомѣ нарицаемѣмъ. на нѣснзнхъ н наземнзнхъ. н тръторскзхъ. и на вѣвкомѣ сжщннмъ въ ннхъ *СЕ 55а 21. Изч.*

СЕ. Гр. ἐπίγειος.

Наб. наземен ОА, ВА. Срв. наземи нареч. диал. ОА, НТ, НГр, ВТР, АР, ДА.

назнрн, **назнрнѣж**, **назнрнѣшн** *несв.*

Наблюдавам, следя, дебна. и назнрнѣж кзннжннннн. аште въ сжботѣ ицѣлантъ. да обрштѣтъ рѣчы на нь *З Лк 6.7 А*; и взиетъ егда вннде нсѣ въ домъ еднного кзнаса фарнѣнска въ соботѣ хлѣва вѣстъ. н тн вѣахъ назнрнѣште н *М Лк 14.1 А, СК*; и назнрнѣж н. аще въ соботѣ нсѣлантъ. да на нь възглаголижтъ *М Мк 3.2 З, А, СК*; назнрнѣтъ грѣшнннкъ праведннка и поскрежѣщѣтъ на нь зѣвзи своімн *СП 36.12*; тѣмъ же н скрежѣщѣтъ на та зѣвзи. вѣхѣодн тѣ назнрнѣ твоѣ слово. и дѣнженне. и възрѣннѣ *СЕ 88а 12. Изч.*

М, З, А, СК, СП, СЕ. Гр. παρατηρέομαι.

Наб. назирам диал. и остар. ОА, ВА, НТ, НГр, ЕгМл, ВТР, ПРОД, ДА. Срв. надзиравам ОА, ВТР, АР.

Неб. наемник ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР. *Срв.* наймам *диал.* НГер, ДА; ЕС, РдС.

НАННЪ *нескл. м. МИ.* Наин — селище в Галилея, на югозапад от пл. Тавор [дн. Nein, Naim]. и възистъ въ проучни. идъваше нѣзъ въ градъ нарнцаемзин наннъ. и съ нимъ ндъвахъ оученици его. и народъ многоъ *М Лк 7.11 З, А. Изч.*

М, З, А. Гр. Ναῖν.

НАНПАУЕ *нареч.* Най-вече, най-много, преди всичко, предимно. нанпауе во възнеситъ са нечъстнени. н слово нхъ. ъко ганзгрена жнръ обращетъ *Е 2а 3*; найпауе омзи миа отъ безаконнѣ моего. и отъ грѣха моего оуисти миа *СП 50.4*; найпауе напазни сѧ дшѧ наша. поношенне говъсюжщнѣмъ. и оуничъженне гръдънѣмъ *СП 122.4*; на истнннѣжъ вѣрж обраштааше. нз на родъ уловѣчьскъин нскѣни вожан днѧволъ. н нанпауе на ровъи сѧпа нашего хѣѧ *С 514.19*; нз понеже скждо бѣаше водъи ндеже живѣаше. нанпауе же нн-какоже бѣаше водъи пнтнаа *С 549.11*; н молнтвѣж нхъ оуслъшнтъ н спасаатъ а. оувѣдѣно же то въи всѣмн окржгнн-мн. н нанпауе исповѣдаахъ сѧ вен *С 568.23*. *Е, СП, С. Гр. ἐπὶ πλείον, μάλιστα, μάλλον. Вар. найпауе.*

Неб. най-паче *книж. остар.* ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, ДА.

НАНСКОРЪЕ *вжс.* скоро.

НАНТН, **НАНДЖ**, **НАНДЕШН** *св. 1.* Дойда, сляза при [върху] някого или нещю. и отъвѣштѧвъ днѣлз рече ен. дхъ стъи нандетъ на тѧ. и снаа възшзнѣаго освѣнитъ тѧ. тѣмъ же еже роднтъ сѧ стѧ наречетъ сѧ снъ вжн *М Лк 1.35 З, А, СК*; взнемаѣте же себѣ еда когда отлажмжтъ сѣдѧца ваша. овѣданнѣмъ н пѣвнѣствомъ. и пѣдальн жнтенскъиннн. и нандетъ на въи взнезаапж днѣтъ *М Лк 21.34 З, А, СК*; аште ан же въ селѣхъ нхъ пѣ лѣтъ. н боле нхъ трюдъ и болѣзнь. ъко нанде кротость на нзи н накажемъ сѧ *СП 89.10*; аще

ан зѣло страна бждѣ. то до овѣда. ан до полоу днѣ. и ъко сѧмѣрнтъ сѧ емоу тѣло. и на оумъ нандетъ *СЕ 38а 24*; акоже немоу отъ огнѣ прнѣзѧваѣштѣжѣ болѣзньнѣ несѣтрпннжѣжъ ззлоуоумоу помъслоу не нантн на срьдѣце *С 517.1*.

// **Настѣпя**, **възникна**. юже во нѣтетъ пасхъи ннодѣискъи. бѣ пасха ннодѣиска иногда. нз разорена възистъ. наиде во дхѧвнѣаѣ. ѣже прѣдавѣше *тс К 7б 16*.

2. Нападна. а понеже крѣплен его нашедъ повѣднтъ и н въсѣ оржнѣ его отъметъ на нѣже. оупъвааше н корнѣтъ его раздаатъ *М Лк 11.22 З*; н нзвѣвше отъ нашъдъшлѧ нмъ богомъ поуштенъиѧ изъви. отъгнанъиѧ молнтвоѣж раба бжнѧ накѧвѧ. до днешнаго днѣ всѧ лѣта *С 531.4*.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. ἐπέρχομαι, ἐπαέρχομαι, ὑπεέρχομαι, ἐφίσταμαι, ἐπισκιάω, ἐπιφέρομαι. Вар. нантн.

Неб. найда *диал.* ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. *Срв.* Найда *ЛИ*, Найден *ЛИ*, Найденов *ФИ* СтИл, РЛФИ, Найденовци *МИ* СНМБ.

НАНТРѢВЪШН *вжс.* трѣвалнн.

НАКАЗАНЬЕ, **-ѧ** *ср.* Наставление, напѣтствие, поучение. прнмѣте наказанье. еда когда прогнѣваетъ сѧ гъ н погъивнете отъ пжти праведьна *СП 2.12*; наказанъе твое(.) исправи миа въ конецъ. н наказанъе твое само миа наоучитъ *СП 17.36*; нз н наказаннѣмъ на кжждо день оутѣрждѧа его. и тѣлесънаа трѣбованнѣ овнло подаван *СЕ 83б 1*; и всѣдѣж овъиѧи. обштенъе еже на трапѣзахъ. и дѣвнѣое оученъе и. наказанье. все то сзреврѧлоуѣствѣе сѣтворило естъ забвѧтн *К 4б 22*; н коньць игѧда прнзѣванъ възистъ къ гоу. н мжунъ възвѣ. сѣспаноѣ се оставн на наказаннѣ намъ. н до нзѧнѣшьнѧго нмѣтн намъ память оученнѧ него *С 124.19*; пнтѧа дѣтн своѧ въ наказаннн н оученнн господьнн. тѣмъ оубо прншедъ на проповѣдъ паулъ апостола *С 246.17*.

СП, СЕ, К, С. Гр. παιδεία, παραινέσις,

νουθεσία, προτροπή, ἐξουσία, τὸ σπριζέσθαι. Вар. наказанне, наказанне, наказанье.
 Нѣб. наказание ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР. Срв. наказ м. 'мъка, наказание' ЕС,РдС.

НАКАЗАТН^I, НАКАЖЖ, НАКАЖЕШН св. Поуча, посъветвам, напѣтя. влаженъ ѹлѣвкъ. егоже тѣи накажеш ꙗ. і отъ закона твоего наоучиши і СП 93.12; ꙗко нанде кротость на нзи н накажемъ сѧ. кѣто съвѣстъ дръжавѣ гнѣва твоего. і отъ страха твоего вѣрость твоѧ нштѣти СП 89.10–11; похочувѣз же крадѣшадѧ о неспѣтостн іего. н наказавъ іего не науннатн отъсѣлѧ тацѣхъ татѣбннъ. нн прѣвзѣватн о неспѣтостн. отъпоустн і С 42.12; оѣ накажн ма о хѣб сѧа своего. н оутврѣдн мн сръдѣце С 524.22; что хоштете мн датн н азъ взи прѣдамъ іего. ѡ томѣ лн та наказѧ. оучнтелъ повѣждъ мн С 411.3. ~ са страг.

СП, С. Гр. παιδεύω, νουθετέω, παραινέω.
 Нѣб. накажа ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

НАКАЗАТН^{II}, НАКАЗАЖ, НАКАЗАЕШН неск. Поучавам, съветвам, напѣтствам. слово хѣво (вз)селѣетъ са вз взи бо ... ꙗко н прѣмѣдростн оучѧщ(е) н наказѧще себе. въ псалмѣхъ н пѣннхъ. н пѣснѣхъ дѧховнзѣхъ Е 22б 12–13; наказѧѧѧ ѧзѣкѣи не облнчѣтъ лѧ. оучѧѧ ѹловѣка разоумоу СП 98.10; і гласъ прѣстѣпн даѧа емоу. і наказѧѧ како отътолѣ дѧлѣствоватн СЕ 34а 18; вз взишѣне послоушанне наказѧѧ са. трѣзѣенне сѣдѣѧѧ СЕ 99а 19; н обѣходѧдѧше въсѣдѣ по божно же попоуштѣенню. наказѧѧштоуоумоу прнсно. на пользѣноѣ С 191.14; обѣходнтъ бо ꙗко лѣвъ реѣзы. нѣѧа кого пожьретъ по кѣзннгамъ. сего радн црѣкѣи наказѧетъ. сего радн нзнѣшнѣѧ оучнтѣлѣства. сего радн поучнтаннѧ Х II Ва 19. Изч. ~ са страг. и безл.

Е, СП, СЕ, С, Х. Гр. νουθετέω, παιδεύω.
 Нѣб. Срв. наказвам ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

НАКЛАДАТН, НАКЛАДАЖ, НАКЛАДАЕШН неск. Натоварвам, слагам нещѧ върху някого [нещѧ], обременявам. онъ же рече н вѧмъ законьннкомъ горе. ꙗко накладаате на ѹлѣзи вѣременѧ не оудѧвѣ носнма. а самн нн єдннѣмъ же прѣстѧмъ вѧшнмъ прнкасѧате са вѣременѣхъ М Лк 11.46 З. Изч. М, З. Гр. φορτίζω.

Нѣб. Срв. накладѧм ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ПРОДД.

НАКЛАСТН, НАКЛАДЖ, НАКЛАДЕШН св. Натоварѧ. онъ же вззннкъ н възѣрѣвѣз не вндѣт ннкогоже. н наѹѧ пакѣи трѣзѧтн хотѧ вѣрѣмѧ накластн скѧтоу своѣмоу. гласъ же прѣвзѣѧдѧше зѧвѣи С 41.5–6. Изч.

С. Гр. ἐπιφορτίζω.
 Нѣб. наклаѧ ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ПРОДД, ДА.

НАКОВАЛО, -ѧ ср. Наковалня. потѣкѣ са о наковалѣ непѧвѣднѣмѣмъ. нѣ самн сѣтѣ ... нн вѣша. възнѣса на дрѣво каменъ. і сѣшедъ оумрѣтѣн ѧ К 12б 24. Изч.

К. Гр. ἄκτιον. Срв. наковально.
 Нѣб. Срв. наковалня ѣс. ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; наковня ѣс. dual. ПРОДД.

НАКОВАЛЬНО, -ѧ ср. Наковалня. потѣкѣша са о наковальнѣ непѧвѣднѣмѣмъ. нѣ самн сѣтѣрѣнн вѣша С 448.20; (...нѣ да прѣ)лѣст(нтѣ ѹлѣкѣи ѧко) же бо н(аковально же)стоко сръ(дце сѣта)-жавъ непѧкѧдн(ѣно) Х ПАб 4. Изч.

С, Х. Гр. ἄκτιον. Срв. наковало.
 Нѣб. Срв. наковалня ѣс. ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; наковня ѣс. dual. ПРОДД; наковалница ѣс. dual. НГер.

НАКРЪМНТН, НАКРЪМЛЖ, НАКРЪМНШН св. Нахранѧ, наситѧ. тѣ н насъ. не тѣѣѣѣѣ потрѣвѣзнѣхъ. нѣ нзѧвнѧнѣннхъ накрѣмнтъ С 290.17–18; възѧлка крѣмѧн въсѣ мнрѣ. нже отъ патн хлѣвѣз патъ тѣѣѣѣѣ до сѣтн накрѣмн. тѣ же възѧлка С 344.19; сѣсѣ оумѧ свѣго дакѣмъ. не да накрѣмнмъ нхъ. оубѧзн бо кѣсмъ н ннштн словѣсѣи.

нз да любве н знон прѣставнмъ С
384.28. Изч.

С. Гр. διατρέφω, ἐκτρέφω, τρέφω. Вар.
накръмнтн.

Неб. накърмя ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАКЗИНЖТН, НАКЗИНЖ, НАКЗИНШН св. По-
дам знак, направя знак. лежаштоу
же нцѣленоуемоу кште на земн. овра-
тнвѣ' са ра-в-жнѣ н НАКЗИНЖВЗ прѣжде
нареченоуемоу' уподнакоу ѿван'ноу. н
прнзъвавѣ н кз себѣ н глагола кемоу С
554.29. Изч.

С.

Неб. Срв. накимна, накимнувам *gual.* НТ,
ЕтМл.

НАЛАГАТН, НАЛАГАЖ, НАЛАГАШН несс.

Налагам, слагам, поставям. нз не
довзлѣ сн ю.омъ. нз н печатн налага-
жтз на грогъ К 12а 15. // Образно. н
егда та внднтз мжжъскъ все трызпа-
ца. пакзы налагаетз тн оунзине. много
прнажебно СЕ 88а 22-23. Изч.

СЕ, К. Гр. ἐπισυνάπτω.

Неб. Срв. налагам ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАЛЕЖАТН, НАЛЕЖЖ, НАЛЕЖНШН И НАЛЕЖАЖ,
НАЛЕЖАШН несс. 1. Лежа върху не-
що, притискам с тежестта си. ꙗже
пакзы прѣта въ себѣ прнде кз гробоу.
вѣ же пещть н камень належдаше на
нен М Йо 11.38 З, А, СК. 2. Об-
граждайки притискам, притесня-
вам някого. н бзистз же належаштю
емоу пародоу. да бж слзшалан слово
бжне М Лк 5.1 З; доколѣ належите на
члбка оубъвете взи взи. вко на стѣнж
првклоненж н плотз въздриновенз
СП 61.4. 3. Грозя, заплашвам,
предстоя. помнловатн земьж нхъ. н
моантн са кз боу да бзи помнловалъ
людн своа. н отзгналъ належаштене
бездъждане. н посзлаалъ земн нхъ
дъждъ С 529.28; аште во пра-
ведзнын едва сзпасаетз са. нечѣ-
стнвзын н грѣшзын к'де авнтз са.
сждз во мнра належнтз. о немъже нзвѣ-
стнхомъ са многынн С 128.10; водж

н кръвь источн отз провонензынхъ ребрз
своихъ спсѣ, да н развонникъ свободнтз
отз налѣштнхъ кемоу зълъ С 483.19.
М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἐπίκειμαι, ἐπιτίθε-
μαι, ἐπαρτάομαι.

Неб. Ø.

НАЛНІАТН, НАЛВЖ, НАЛВШН св. Налей,
напѣлня [сѣд]. н прннмъ влажензын
хлѣвз н разломнвз. н уашж налннавз
дастз нмъ глагола. снн хлѣвз тѣло
кестз христосово. н уашж. се кръвь кестз
пролнанага за наша доуша С 236.9.
Изч.

С. Гр. κεράννυμι.

Неб. налей, наливам несс. ОА, ВА, АК,
НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАЛОЖНТН, НАЛОЖЖ, НАЛОЖНШН св. 1. На-
слагам, натрупам. то слзшавз нз-
лѣвз н авнне наложн краджъ веанкж. н
лѣвѣжж своиж ржкж възложн на огнѣ С
516.13. // Натоваря [животно]. то-
моу же отзшздышоу. прнде чловѣкз
нѣкто незнаемъ сзпроста кз старьцоу
нмѣа осьла многоъ владзйнѣ наложено
С 291.5. 2. Наложя, поставя [вери-
ги, окови]. повелѣ же авнне комнеъ.
вернгзы кемоу наложнвзше на взыж.
прѣдатн н дѣвѣва воннома С 223.23;
слзшавз же то князъ повелѣ възсадитн
на въз темннцж. н вернгзы наложитн нма
на взыж. н на ржцѣ н на ноуѣ С 181.
23; зятворнтн н въ темннцн сз въсѣ-
коиж скрзвъжж. н вернгзы наложнтн на
взыж кемоу С 195.22. // Образно.
нюда цѣрь мой. моавз коновѣ оупзвѣ-
нѣвъ моего. на ндоумѣнж наложж сапогъ
мой. мнѣ иноплеменънцы покориша са
СП 107.10. Изч.

СП, С. Гр. ἀνάπτω, φορτώω, περιβάλλω,
ἐκτείνω [вар. ἐπιβάλλω]. Вар. наложитн.

Неб. наложа ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАЛАЦАТН, НАЛАЦАЖ, НАЛАЦАШН несс.
Обтягам, опѣвам [лѣк]. снѣви ефа-
мови налнцнжштѣ н стрѣлѣжштѣ
лжкы. възвратнша са въз дѣнь вранн
СП 77.9. Изч.

СП. Гр. ἐντείνω. Вар. налнцатн.

Неб. Ø.

НАЛАЦН, НАЛАКЖ, НАЛАЧЕШН св. Обтегна, опѣна [лѣжк]. ꙗ налацн н спѣцрствоуѣн. рѣсноугѣ радн н кротостн н правѣдѣ *СП* 44.5. *Срв.* А 5а 2-3; оуѣнѣуѣжѣатѣ сѣмъ вѣко вода мнмотекѣщнѣ. налачуетѣ лѣжкѣ сѣон дондеже нзнемогѣтѣ *СП* 57.8; вѣко сѣ грѣшнцн налашѣ лѣжкѣ. оуготовашѣ стрѣлзн въ тоуѣлѣ *СП* 10.2; оржжне излѣвшѣ грѣшнцн. налашѣ лѣжкѣ своѣ. сзстрѣлѣвн ннцадего ꙗ оубогадего *СП* 36.14; ꙗже нзострншѣ вѣко оржжѣ ѣззнцѣ своѣмъ. налашѣ лѣжкѣ своѣ *СП* 63.4; ꙗгда крѣтетѣ ꙗко лѣжкѣ бѣжнѣма рѣкама. жзамн ꙗко татнвожѣ налаче *С* 462.25-26. *Изч.*

А, *СП*, *С. Гр.* ἐντείνω, διατείνω. *Вар.* налацн, налацн.
Нѣб. Ѳ.

НАМАНОВЕНЬЕ, -ѣ ср. Махване, кимване. [образно]. н вѣчнсмѣньнѣмъ по вѣса дѣнн сѣмрѣтн. аште да не вѣшѣмъ вѣставѣшадего насѣтнѣн сѣ мамановѣннѣ. толнкѣ знаменнѣ вѣшѣмъ. н толнкѣ чоудеса. н ннѣзсоже сѣ отѣ тѣхѣ оуѣтѣдѣшѣмъ жндове. нз распашѣ сзтворѣшадего *С* 443.1. *Изч.*

С. Гр. ῥοπή. *Вар.* намаановѣннѣ.

Нѣб. Вѣс. при намаанѣтн.

НАМААНТН, НАМААНЖ, НАМААНЕШН нескв. Давам знак с глава [с очн], кимамъ. насладншѣ же сѣ владѣчѣска образа н гласа. н лѣктѣ фомжѣ потѣкаахѣ н намаанаахѣ оуѣнма. да тѣкмо не вѣшѣтаахѣ брѣвѣмн к немю *С* 502.17. *Изч.*

С. Гр. διανεύω.

Нѣб. Срв. намахна, намахнам *гуал.*, намахнувам *гуал.* НТ, ЕтМл, ДА.

НАМОУНТН, НАМОУЖ, НАМОУНШН св. Намокрѣ, облеѣ. вѣнндохѣ въ домѣ тѣн. водѣ на нозѣ мн не пода. а сн слѣзамн намюуѣн нозѣ н владѣзн главѣ сн отѣре *С* 394.29-30. *Изч.*

С. Гр. βρέχω.

Нѣб. намоча *гуал.* НГер, ЕтМл, ВТР, ДА.

НАМЪНТН, НАМЪНЖ, НАМЪНШН св.

1. Назова, нарека. да да не бѣдетѣ

тожденменнѣемъ нннѣаже владѣна отлѣчн сего отѣ нногѣ. н оногѣ отѣ добротн намѣнн нюда рѣннѣвѣн *С* 410.18; сего же не намѣнн отѣ зѣлобн. не бо рече нюда прѣдавннкѣ *С* 410.19.

2. Спомена, упомена. на дѣлѣзѣ дѣнн ѣдва сѣкѣтѣмъ отѣвѣгѣшнѣма вѣсованнѣ. сѣ же отѣ многѣннѣмъ мало намѣннѣхомѣ. а ꙗже цѣленнѣмъ въ жнтнн своѣмѣ сзтворн *С* 53.26; н отѣтѣдоуѣ н пакѣзѣ нескѣтѣ на погрѣвеннѣ. н томоуѣ вѣзвѣшоуѣ обншошѣннѣжѣ творншѣмъ въ намѣнѣнѣн црѣкѣвн *С* 208.19. *С. Гр.* ὀνομάζω, μνησκόμα, λογιζομαι, παρολογιζομαι, προλέγω.

Нѣб. наменѣ *гуал.* Дюв, НГер, ЕтМл.

НАМЪНАТН, НАМЪНАЖ, НАМЪНАЕШН нескв.

Назовавам, споменавам. оуѣвѣдѣвѣшѣ же многѣдн намѣнанѣмъ славѣнаѣ мѣжѣ. саторнннѣзѣ н оуѣктор прнстѣппѣмъ кѣ прѣподобѣноуѣмоуѣ. моласта сѣ да ꙗко не оставнѣтѣ *С* 203.10. *Изч.*

С. Гр. μνημονεύω.

Нѣб. Срв. наменѣ *гуал.* Дюв, НГер, ЕтМл.

НАМЪРНТН, НАМЪРЖ, НАМЪРНШН св. Отмерѣ, измерѣ, премерѣ нешто. ꙗ глаше нмѣ. владѣте сѣ чѣто слѣшнѣте. въ нюже мѣрѣ мѣрнѣ намѣрнѣтѣ сѣ вамѣ. ꙗ прнложнѣтѣ сѣ вамѣ слѣшашѣтннѣмъ *М* Мк 4.24 З. *Изч.*

~ сѣ безл.

М, З. Гр. μετρέω.

Нѣб. Срв. намерѣ *гуал.* НГер, ДА.

НАМЪСТЪННКЪ, -ѣ м. Замѣстннкъ, прнѣмннкъ, наследннкъ. нарече тѣмъ патрнархоуѣ вѣтн. свѣтѣн црѣквн своѣн. за нѣже н крѣвь своѣжѣ пролнѣ. н вѣтн тн прѣнѣмннкоуѣ н намѣстѣннкоуѣ врѣховѣннѣмъ апѣстола петра *С* 122.18. *Изч.*

С. Гр. τοποτηρητής.

Нѣб. наместннкъ ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

НАНЕБЕСЬНЪ, -ѣн прил. Небесѣн. дажднѣмъ славѣ жнвоуѣмоуѣ боуѣ. ꙗ словѣсн его. нмѣжѣноуѣмъ владѣчѣствѣ. н на вѣскомѣ нарнцѣемѣмъ.

НАНБЕСЗНЗІХЪ Н НАЗЕМЪНЗІХЪ. Н ТРЪТОРЪСКЗІХЪ. І НА ВСѢКОМЪ СЖЩННМЪ ВЪ ННХЪ *СЕ* 55а 20. *Изч.*

СЕ. Гр. ἐπουράνιος. Вар. нанбесзінъ.

Наб. Срв. небесен ОА, ВА, АК, НТ, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАНЕСТН, НАНЕСЖ, НАНЕСЕШН св. 1. Насла-гам, нанеса. дурнанганъ же іарѣше са слзѣша то вѣсе отъ нѣа. н повелѣ слоч-гамъ огнь нанестн по вѣсеому тѣлоу юю *С* 13.25. **2.** Причиня, предизвикам [болка, пакост, зло, мѣка и под.]. нз тнхо н свѣтѣло показаше лице свое. н склаба са ведомъ вѣаше слочгамн. многінхъ бо радн мжкз аже нанесоша на нѣ *С* 117.21; воа са. ѣда колн отъ многоаго к нѣн попече-ныа. бесъмрѣтънжѣ волѣзнь нанесетъ. до дбою нан до трнн часъ. тако без млостн лѣвжѣж рѣжж къ огню при-дѣа трпѣаше *С* 516.24–25; толнко же немз зѣла нанесзшоу нн ѣд'ного гла-са нспвстн. нз прѣвзѣ трѣпа акзѣ нно-моу а не самомоу страждѣштоу *С* 153.4; тако достонтъ н нанесенжѣ юмоу боурж. н отътѣдѣ свѣзвѣшене са юмоу велнкоє паденье съповѣдатн *С* 520.25. *С. Гр. просφέρω, ἐπιφέρω, ἐπάγω, προσάγω. Наб. нанеса ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.*

НАНОСНТН, НАНОШЖ, НАНОСНШН несс. Причинявам, предизвикам, създавам [мѣка, страдание]. оумоленъ зы-ваѣа. сътрасаѣа н съсѣкаѣа. напастьмн і вѣдѣамн облагаѣа. страстн наноса. не-джгзѣ тепзѣ *СЕ* 88а 20; н расѣдаа са іаростнжѣ съпадааше съ прѣстола. не-чловѣуѣстѣ повелѣѣаа наноснтн на нѣ мжкзѣ *С* 109.8. *Изч.*

СЕ, С. Гр. просφέρω.

Наб. наносам, наносвам dial. ОА, ВА, НТ, Дюв, ЕтМл; наносям dial. НГер, ЕтМл, ДА. Срв. наносям.

НАНЪЗНАНЪЗНА, -на жс. МИ. Назианз – град в Южна Кападокия [Мала Азия], епископско седалище. мѣдѣн нѣдѣ стадѣ оцѣ нѣго. глгора (!) бгословца. епѣа взнѣша на^нзнанзнн. н

ѣ деѣла *А* 141а 27. *Изч.*

А. Гр. Ναζιανζός. Вар. нанзнанзннѣ.

НАНЪЗНАНЪЗНА, -зн прил. притеж. от *МИ.* Назиански, който се отнася до град Назианз. вѣ то же вѣрѣма грнгорнн нанъзнанъзскзнн епискоупъ. взнжтръ вѣ градѣ вѣ малѣ црѣквн съворзѣ творѣѣше *С* 198.3; събраша же са коупносжштаа вѣрзѣ. отъ александрна тнмофен. отъ нероуѣс-лнма же курнлъ. н мелетнн отъ антн-вхна. вѣаше ж (!) тоу грнгорнн нанъ-знанъзскзнн *С* 201.13. *Изч.*

С. Гр. τοῦ Ναζιανζοῦ. Срв. грнгорнн [2]. Вар. нанъзнанъзскъ.

НАНѢ [погр. С 142.15] вжс. траганъ.

НАНѢМЪ прил. нескл. Който заеква, пелтечи. послоушан іаже внднмаа. нн лн пророкоу вѣроуѣшн несані въпыж-штоу н глаголжштоу. азѣцн нанѢмъ навзкнжтъ глаголатн мнрѣ. то лн не азѣцн нанѢмъ нетннж ѣсно глаго-лжтъ *С* 336.23, 25; нѣ лн правѣденнѣ лн съпасаа. нѣ лн вѣсѣлз на осьла. нн лн нанѢмъ азѣцн свѣтло мнрѣ пропо-вѣдажтъ. не прнносатъ лн юмоу хѣ-лзѣ дѣтн *С* 337.14. *Изч.*

С. Гр. ψελλίζω.

Наб. Срв. ням ОА, ВА, АК, ВТР, АР.

НАОСОНЪ вжс. насонъ.

НАОСТРНТН, НАОЦРНЖ, НАОСТРНШН св. Наостря, наточа. тзѣ канна вратоу-вннства вѣлзѣа рнзѣ съвѣѣѣе. н аж-кавьственнѣ оубнненню ножъ наострн. н того оубнтн наоучн. н тоу авнне небо-гоу трепетатн сътворн *С* 389.10. *Изч.*

С. Гр. ὀπλίζω.

Наб. наостря ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР. Срв. наострювам dial. НГер, ДА.

НАПАДАТН, НАПАДАЖ, НАПАДАЖШН несс.

1. Налитам от всички страни, об-граждам. многзѣ во нецѣан. ѣко напа-даж емь хоташте прнкоснжтн са емь. елнко нмѣахж ранзѣ *М* Мк 3.10 3; не оубонж са отъ тѣмзѣ людеі. нападаж-щѣхъ на мѣа окрѣстѣ *СП* 3.7. **2. Прен.** За страх, боязън – обхващам. вѣ-

коупѣ же н сѣмжштанинн н страхъ прн-
страшнѣ нападенетъ. на неповѣдн-
мааго владзкы врата *С* 464.27.

3. Нападам, извѣршвам нападение
над някого. н ѣзъ оградзы нзавѣзъ. ро-
взы н гнѣваа са бе чннову, нападаа на
сѣрѣтанжштаа него *С* 565.19. *Изч.*

М, З, СП, С. Гр. ἐπιπίπτο, συνεπιπίθεαι.
Нѣб. нападам ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА; нападавам *gual.* НГер.

нападеніе, -іа ср. Нападение, пре-
следване. ѡ оуѣ іавыіено мн взы. іако
нападеніе нѣкоіе отъ розвоннкъ по-
страдавѣ. хоштешн сѣ стапа салѣ-
стн, длзжнѣ сзы мьштенне маловрѣ-
меньно възпрнатн *С* 558.8. *Изч.*

С. Вар. нападеніе.

Нѣб. нападение ОА, ВА, АК, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР.

напасти, нападж, нападеши св.

1. Врѣхлетя, втурна се сѣс сила. і
сзннде дождъ н прндж рѣкы. н въз-
вѣаша в(р)ѣтрн. і нападж на храмннж
тж, н не паде са основана во вѣ на
камене *М Мт* 7.25 *З, А.* **2.** Втурна се
да прегърна, притисна някого. на-
падъ же тѣ тако на прѣсен нѣвзы гла
емоу гн кто естъ *М Йо* 13.25 *З;* і
взстаѣв нде кѣ отцю своему. еше же
емоу далее сжштю. оузырѣ н отецъ
его. н мназ емоу възистъ. і текъ нападе
на взын его н обловзыа н *М Лк* 15.20
З, А, СК; онъ же прнвлнжнѣ са кѣ
нмъ. нападе на на поемъ а н глагола.

что се сѣтворнсте. оставнѣвшѣ ма доселѣ
а азъ ождаѣв васъ *С* 32.10. **3. Прен.**
За страх, боязън н под. — обхвана
някого. і сѣмате са захарнѣ вндѣвѣзъ.
і страхъ нападе на нь *М Лк* 1.12 *З, А;*
срдце мое сѣмате са во мнѣ. н страхъ
сѣмрѣтънзы нападе на ма *СП* 54.5; н
іповѣдаша вса всѣмъ еше са сѣ-
лоучн нмъ. іакоже многоу страху напа-
стн на всѣхъ слзшаштнхъ *С* 40.3.
М, З, А, СК, СП, С. Гр. προσπίπτο, ἐπιπίθε-
μαι, ἀναπίπτο, ἐπιπίπτο, ἐπιφέρομαι, πίπτο,
ἐπαρτάομαι.

Нѣб. нападана, нападам ОА, ВА, АК, НТ,
Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

напасть, -н *жс.* **1.** Напаст, беда, не-
щастие. оумоленъ взываа. сѣтрасаа
н сѣсѣкаа. напастьмн н вѣдаамн обла-
гаа. страстн наноса. неджгы тепзы
СЕ 88а 18; нзбавн нзы отъ напастен
нашн. *СЕ* 98а 16; онн же вѣ мнозѣ
печалн взывше. н поекше са о разлнчъ-
нзынхъ него напастехъ. по слнѣ него
отѣвшнша *С* 524.3; н облыгъчн печаль
о нного ошьстнн н о празньствѣ. нан о
ннѣхъ конхъ напастехъ нмнже отълж-
чаетъ са отъ братна. н дроуга дроу-
гоу оутѣшатн оставленнн *ЗЛ Па* 5-6.

2. Изкушение, грях, грехопаде-
ние. а нже на каменн. іже егда оуслы-
шатъ сѣ радостнж прнемлнжтъ слово. і
снн корене не нмжтъ. іже вѣ врѣма вѣрж
емлнжтъ. і вѣ врѣма напастн остж-
панжтъ *М Лк* 8.13 *З, А, СК;* вѣднте
н молнте са да не вындетѣ вѣ на-
пасть. дѣхъ бо вѣдръ а пазтѣ немощъ-
на *М Мт* 26.41 *З, А, СК. Срв.* *Мк*
14.38 *М, З;* трызѣнню слзпъ в(з)н
оуподов(а)зъ са оцемъ прѣподовне. нвоу
вѣ страстехъ. іенсфоу вѣ напа-
стехъ. н бесплзтнзхъ жтнню. вѣ тѣ-
лесн сжн. мѣн хѣ бѣ да спсетъ *Е* 23а
10-11; ѣко товож нзбавзын са отъ
напастн. і бѣе моемъ прѣлвзж стѣнж
СП 17.30; не сѣкрзы влажензын петрз
цѣлзѣзы поканнн. нз ананнн н сап-
фнра. іаже вѣ толнкж напастъ вѣпа-
доста *С* 362.14.

взпадажшѣн вѣ напастъ. *Гр.* οἱ
ἐληρεαζόμενοι. Тезн, конто се изку-
шават. вельмн послоушаа. взпада-
жщннхъ вѣ напастъ. і просвѣщен сѣ-
дацаа вѣ тѣмѣ. і сѣнн сѣмрѣтънѣн
СЕ 63б 19.

творнтн [сѣтворнтн] напастъ [комоу].
Гр. ἐληρεάζω. Причинявам [при-
чннн] нещастие някому. азъ же
глнж вамъ. любнте врагы ваша. бла-
гослвнте клзнжштаа взы. добро тео-
рнте ненавндаштннмъ васъ і молнте
за творацаа вамъ напастн. н нзгона-
цаа взы *М Мт* 5.44 *З, А;* рѣцы мн.

напастъ бо ми створи велыжъ. тзштетж ми сътвори. много ми изглагола. до гла-взи ми зъло съдѣа *К 8б 38-39.*

ВЗІВАТИ ВЪ НАПАСТЬХЪ. *Гр. ἐπιβουλεύομαι.* В беда съм. не бо нъ н въ напастехъ взивае. н печальнъ н глаголетъ. прнскръбьна ястъ доуша моя до смръти *С 383.7.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛ. Гр. πειρασμός, συμφορά, ἐπήρεια, ἐπιβουλή, περίστασις, πειρατήριον, ἀνάγκη, πτώμα.

Нѣб. напаст ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАПАСТЬСТВОВАТИ, НАПАСТЬСТВОУЖЪ, НАПАСТЬСТВОУЕШИ *несв. Прич. сег. деят. като същ. напастъствоужшии м. мн. Гр. οἱ ἐπηρεάζοντες.* Причиняващите зло. азъ же глѣж вамъ. любите врагзи ваша. влѣте клѣнжшнхъ васъ. добро творите ненавнѣшнмъ васъ. н молнтѣ дѣте о напастъствоужшнхъ вамъ *СК Мт 5.44. Изч. СК.*

Нѣб. Срв. напастювам диал. 'докарвам напаст' НГер; напастювам диал. Дюв, ЕтМл; напастим диал. ДА.

НАПАЯНИЕ, -а *ср.* Напояване, оросяване. повелѣ отьць ѿванъ мнсеоу нти нѣ на кою мѣсто. н копавшоу ровъ съвратити водѣ. н прнвестн на напаянне зельно *С 275.13. Изч.*

С. Гр. ποτίσιος. Вар. напаянне.

Нѣб. Срв. напояване ОА, НГер, ЕтМл, АР.

НАПАЯТИ, НАПАЯЖЪ, НАПАЯЕШИ *несв.* Напоявам, давам някому да пие, насыщам жаждата на някого. гѣ н рече. анцемѣрн. кзжъдо васъ въ соботѣ. не отрѣшаатъ ан своего волоу ан осыла отъ вслнн. н ведъ напаятъ *М Лк 13.15 З, А, СК;* текъ же едннъ испльнъ гжбж оцъта. н възнезъ на тръсть напаяше н гла. не дѣте да виднмъ. аште прндетъ нанѣ сънатъ его *М Мк 15.36 З;* днесъ. неръданъскъна водзи. въ нцѣленнѣ авнша са ѿкомъ. днѣ. мастьмн водамъ вонѣжшамъ. всѣ тварь напаяетъ са *СЕ 2а 24;* нъ по малочъ ведзи а. н божествозннмн

напаяа пнтнн. плодоносъствоваати плодъбно зъваннн *С 280.3. 2.* Поливам, оросявам [растение, градина и под.]. напаяа горзи отъ прѣвзспрънхъ своихъ. отъ плода дѣлаз твоихъ насчититъ са земля *СП 103.13;* w чюдное дѣло н танное ново. нстоуьннкъ на дѣбоу бѣаше. а крѣтъ отъ него напаяемъ бѣаше *С 354.1;* ...снн красьны (!) нзвраннн. да сжтъ ти садове бес прѣстанн напаяти садън своя братре. слъзамн мола са да напаяемн в(ь-)драстѣтъ. плодън твора по вса д'ни *Р II 1.6-7.* ~ са *страг.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, С, Р. Гр. ποτίσω, ἄρδευω. Вар. напаяти.

Нѣб. Срв. напоя, напоявам ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

НАПИТАТИ, НАПИТАЖЪ, НАПИТАЕШИ *св.* Нахраня, насытя. напнтанн възша патъ тзсжштъ. нн еднѣмъ крѣстьнзнмъ съложннемъ. кде оубо крѣмъа тоа нзвзгытцн *С 428.25. Изч.*

С. Гр. τρέφω.

Нѣб. напнтати книж. остар. ВА.

НАПИТЬТИ, НАПИТЬЖЪ, НАПИТЬЕШИ *св.* Нахраня, насытя. тогда отъвѣщаѣтъ емоу правдѣннцн глѣше. гн когда та видѣхомъ алъужца н напнтѣхомъ. ан жаждаѣца н напоихомъ *СК Мт 25.37. Изч.*

СК. Гр. τρέφω.

Нѣб. Срв. напнтати книж. остар. ВА.

НАПЪЛНИТИ, НАПЪЛНИЖЪ, НАПЪЛНИШИ *св.* 1. Напѣлня с течност. гла нмъ нсѣ. напѣлннте водоносзи водзи. н напѣлнша та до врѣха *М Йо 2.7 З, А, О;* посѣтилъ еси земля н оупон ѣж оумножилъ еси обогатити ѣж. рѣка бжѣв напѣлн са водъ *СП 64.10. 2.* Изпѣлня изцяло. н рече гѣ рабоу. нзднн на пѣти н халжгзи. н оубѣдн взннтн. да напѣлн (напѣл)ннтъ са домъ мон *М Лк 14.23 З, А, СК;* толма же безбожннн ти меташа каменне на правдѣннка. дошелѣже напѣлнша пештерѣ каменнн *С 216.28. // Образно.* н посѣла

прѣстѣнъ дѣхъ. на стѣнѣ оученникъ. і
дѣла. і сѣде на едномъ комъждо
нхъ. і напѣнша са дѣла стѣ *СЕ 62a*
11; нъ не толка тѣштета тѣмъ
праздноуѣшшоуоумоу. нъ несѣтрз-
пѣтнѣ мѣка н по мѣцѣ отзвѣтъ мно-
гъ хоулаз напѣненъ *С 378.2. 3.* До-
пѣлнѣ, попѣлнѣ. азаре ндн вѣнъ. н
еже вѣ снад пѣтѣскадѣ нстекла. пакъ
оудѣ своа напѣнн *С 317.20*; тѣи кен
вогъ творан хоудеса. сѣштѣа во на
нѣи по насъ сѣтворн. н лншеннѣ четѣрѣ
десѣтъ напѣннѣз кен *С 79.9.* ~ са
страг. и *безл.*

М, 3, А, СК, О, СП, СЕ, С. Гр. γεμίω, πί-
πλημι, πληρόω, ἀναπληρόω, γεμίω. *Вар.*
напѣннѣтн.

Неб. напѣлнѣ ОА, ВА, АК, НТ, Бот, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАПЪЛНІАТН, НАПЪЛНІАЖ, НАПЪЛНІАЖШ
несв. Напѣлвам, изпѣлвам. н нѣнѣ
поуто снндохомъ са всн слѣшатъ
нѣшто о крѣстѣ. н напѣлнѣемъ црѣ-
квѣ. н дроуѣгъ дроуѣга порѣне. поташте
са троуѣдаѣште са. прѣдъ сѣднѣмн
многашдн *С 431.9.* // Допѣлвам, за-
пѣлвам. подражнѣвъ борѣца прѣдъ-
пѣуѣнѣнѣ. цнн вѣ прѣвѣмѣ штнѣ
падъшааг°. авнѣ напѣнѣбатъ трѣтъ.
да не чело нхъ възмѣтнѣтъ са. падъ-
шннѣ *С 93.29.* *Изч.*

С. Гр. πληρόω, ἀναπλήρῃμι.

Неб. напѣлнѣ, напѣлвам ОА, ВА, АК, НТ,
Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР; напѣлнѣм
гуал. ДА.

НАПОНТН, НАПОНЖ, НАПОНШН св. 1. Напоя,
дам някому да утоли жаждата си.
іже бо аште напонтъ вѣи уашѣ воуѣ.
вѣи има вѣко хрѣстовн есте. амннѣ глѣ
вамъ. не погубнѣтъ мѣзѣдѣ своѣа *М*
Мк 9.41 3, А; тѣгда отзѣштѣштѣ
емоу праведннѣнн глѣштѣ. гн когда
та вндѣхомъ алуѣща і натроуѣхомъ.
лн жаждѣща н напнхомъ *М Мт*
25.37 3, А, СК; възалкахъ бо са н не
дасте мн вѣтн. въздадахъ са н не
напнсте мене *М Мт 25.42 3, А, СК*;
оупнѣтъ са отъ обѣлѣ домоу твоего. і

потокомъ пѣштѣ твоеа напншѣ іа *СП*
35.9; і нждѣнн із него всѣ дѣхъ жадъ-
нѣи. і всѣкѣ жѣжѣ квасѣнѣжѣ. і даждн
емоу сѣдрѣне. напн н істоуѣннѣкомъ
твонѣмъ благодѣтнѣнѣмъ *СЕ 43a 4*;
дѣдъ реѣе даша вѣ іадѣ моѣж зѣуѣ. н
вѣ жаждѣж мѣж напнша ма оцѣта. н
напнѣнъ глѣголаше. есе сѣконѣа са *С*
478.20. 2. Полеа, орося [растение,
градина и под.]. вѣзѣдѣ іа напн
оуѣмножнѣта іа. вѣ капѣхъ іа. вѣз-
веселнѣтъ іа вѣсѣвѣшн *СП 64.11*;
аште лн же тѣ огнѣ. стѣнѣ ѣавѣн. сѣ
небесе прншѣствнѣе вожнѣа огнн. напн
же іжпнѣж. не опалн *С 250.25.*

М, 3, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ποτίσω,
μεθύσκω, ἄρδευω.

Неб. напоя ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАПОСѣДЪКЪ нареч. В края, накрая,
в последно време. вратнѣ. многоуѣ-
стѣне н многоразнѣне. древе глѣвѣ бѣ
оцѣмъ прѣкѣ. наподѣдѣкѣ днн снхъ.
глѣ намъ снѣмъ *Е 6a 8-9*; закннѣжѣ
та ... вѣпѣлѣннѣмъ са отъ марнѣа
дѣвнѣа. на послѣдокъ *СЕ 52b 19-20.*
Изч.

Е, СЕ. Гр. ἐπ' ἔσχατον, ἐπ' ἔσχατων. *Вар.* на
послѣдокъ.

Неб. напоследѣкѣ ВА, НТ, ЕтМл, АР, ВТР.

НАПРАВНТН, НАПРАВЛЖ, НАПРАВШН св.
Насоча в някаква посока, по уста-
новѣното правило. просѣвѣтнѣ сѣ-
даштѣа вѣ тѣмѣ. і сѣнн сѣмрѣтнѣ.
направнѣтн ногѣи наша на пѣтѣ мнрѣнъ
М Лк 1.79 3; стопѣи моа направн по
словесн твоемоу *СП 118.133*; безъ безѣ-
конѣнѣ тѣхѣи направѣхъ *СП 58.5*;
прнде іс възнѣкатъ н направнѣтъ нѣгѣи-
вѣшенѣ. а сн нѣгѣвѣшннѣмъ благодѣте-
лѣа погубнѣтн нштѣжѣ *С 402.19.* *Изч.*
М, 3, СП, С. Гр. κατευθύνω, καθορθόω,
σφίζω. *Вар.* направнѣтн.

Неб. направѣ НГер, Дюв, ЕтМл, направам,
направѣм НТ, ЕтМл.

НАПРАВІАТН, НАПРАВІАЖ, НАПРАВІАЖШ
несв. Направлѣвам, напѣтствѣам. н
снѣ н свѣтѣнѣхъ еуаггѣлнн хоудеса.

Дроуѣгъ отъ доуѣга направыаѣтъ.
праздныиномъ С 318.20. Изч.

С. Гр. *λοδηγέω*. Вар. направыати.

Наб. направлявам ОА, ЕтМл, БТР, АР.

направляти са, направляѣтъ са, направ-
ляѣши са *несв.* Държа се, действиям
по определени правила, норми. се го
радн же въсѣмъ заповѣдемъ твоимъ
направѣвахъ см. весь пѣтъ неправѣде-
нъ възненавндѣхъ СП 118.128. Изч.
СП. Гр. *κατορθοῖαι*.

Наб. *Вж.* при направляти.

напраснывъ, -ѣн *прил.* Необуздан,
буен, непокорен. негоже конья люта
сѣшта н сверѣпа н напраснѣва С
565.6. Изч.

С. Вар. *напраснѣвъ*.

Наб. *Срв.* напрасен НГер, напрасничав
НГер, БТР, ЕтМл.

напрасно *нареч.* 1. Внезапно, извед-
нѣж. слынце свѣта сѣвлѣкъ са обла-
че са въ тамѣ. доуныскад красота на-
прасно омръче С 475.15; н на нево
възрѣвъ оузрѣ напрасно зѣвѣдѣ
образъ крѣстѣнѣн нмѣштѣ С 282.27;
по слоужѣтъ црьквынѣн. напрасно обла-
къ покрѣи него свѣтѣлъ. н въ сѣинъ С
570.7; напрасно свѣшта оуѣсоша С
110.15; н се напрасно шоумъ н громъ съ
небесе многомн. млыннамн облацн
двнжаште са С 6.14–15. 2. Неочак-
вано, ненадейно, изненадващо. н
напрасно отвръзе оуста своа стѣн петръ
н рече С 187.10; напрасно съ небесе при-
доста дѣва аггѣла С 234.18; напрасно
въшедѣ въ домъ свон С 169.9.
3. Строго, сурово. не нмате моштин
сѣтрѣпѣтн карстн гнѣва ѣмоу. на та-
къа бо напрасно карнтъ са С 29.18–19.
С. Гр. *ἀδρόως, ἀποτόμως, δῆττον, ἀδρόων,*
αἰφύδιον, ἄφνω. Вар. *напрасно*.

Наб. *напрасно* *gual*. ЕтМл, БТР, ВА, ДА.
Срв. напрасница 'внезапен силен дѣжд'
НГер, ЕтМл.

напраснѣвъ, -ѣн *прил.* Който настѣпва
изведнѣж, осъществява се ведна-
га; незабавен. не можште сѣтрѣ-

пѣтн. страданья н болѣзни врачѣвъ-
нааго нцѣленыа. молаахъ него попра-
ти а н напраснѣ врачѣвъ полоучаахъ С
556.26–27; болѣзнь же напрасна н лю-
та н ненздрѣема. до самѣхъ оудововъ
доходаштин С 89.20. Изч.

С. Гр. *δριπίς*. Вар. *напраснѣвъ*.

Наб. *напрасен* НГер, ЕтМл, БТР, ПРОДД,
Дюв, ВА.

напрасныѣ, -ѣ *ср.* Внезапност, нео-
чакваност. н напраснѣмъ прѣложе-
ннѣ. чоудо сѣтворнаъ зѣраштиннмъ С
93.22–23. Изч.

С. Гр. *τὸ ἀδρόων*. Вар. *напраснѣвъ*.

Наб. *Срв.* *напрасен*, *напрасничав* НГер.

напрѣвоѣ *нареч.* Преди всичко, най-
напред. напрѣвоѣ врѣмѣ. не бо про-
стоѣ назнамена еуаггелнстѣ. не во рече
шѣдѣ просто. нъ приложн тѣгда
шѣдѣ С 408.2. Изч.

С. Гр. *πρῶτον*.

Наб. *Срв.* *първом*.

напрѣждѣ *нареч.* 1. По-нататѣкъ, на-
пред. не можааше оуже напрѣждѣ
поспѣштин С 561.5. 2. Както преди.
ѣакоже покаатн са стражемъ. не тем-
ннца нзвестн а пакѣи напрѣждѣ С
134.11. Изч.

С. Гр. *εἰς τὰ ἐπιτροσθεν*. Вар. *напрѣждѣ*.

Наб. *напрѣжди* ДА, *напрѣж* ДА, НГер,
ЕтМл, НГ, ВА, *напрѣжд* Дюв. *Срв.* *на-*
прѣжден ЕтМл, *напрѣжка* НГер.

напѣсанье, -ѣ *ср.* 1. Надпис, загла-
вие. онъ же гла нмъ чн естѣ образъ н
напѣсаннѣ М Мт 22.20 А, СК. *Срв.*
Мк 12.16 М, З; н въ наѣпанье (!)
вннѣи его напѣсано М Мк 15.26 З, СК;
покажете мн пѣнасъ. чнн нматѣ об-
разъ н напѣсаннѣ. отъѣштѣвъше рѣ-
ша кесаревъ М Лк 20.24 З; въ же н
напѣсаннѣ напѣсано надѣ нмъ кѣнн-
гамн еаннѣскамн н рнмѣскамн. н ев-
ренскамн. съ естѣ цѣрѣв нюденскъ М Лк
23.38 З, А, СК. 2. Писмо, посла-
ние. посланъ възстѣ гаурнлъ. носѣ
адамоу наѣсаннѣ възъваннѣ С 244.8.
3. Вписване, записване [при пре-

брояване, регистриране]. се напнсанине пръвое възстъ. владжштю сурнеж и кврнню *М Лк 2.23, А, СК*; о напнсанин *М 76а 7. Срв. 3 129а 2*; таже оба чнстн носѣ владжщѣ хѳу. таже заглади кроплати слзъ. напнсанне зълзи жнзнн. ѣже помнодавз очнстн. н оуштедрнвз омзи *С 390.17.*

вез напсанья. *Гр. ἀνεπίγραφος.* Не-надписан. въ концъ въ пѣнзихъ псалмъ вез напсанъ *СП 80а 2. Срв. СП 56а 1, СП 1а 4, СП 1b 15.*

М, 3, А, СК, СП, С. Гр. επιγραφή, ἀπογραφή, ἐπίγραφος, ὑπογραφή. Вар. напсанье, напсанне, напсанне, нафанне, напсанье, наспание, апсанье.

Неб. написание книж. остар. ВА.

напсатн, напшж, напшешн св. 1. Напиша нещю. повелѣ мочи кзннги распустънзша напсатн. н поустнтн *М Мк 10.4 3*; по жестосрздно вашемоу. напса вамъ заповѣдъ сыж *3 Мк 10.5*; радочте же са. ѣко имена ваша напсана сжтъ на нѣхъ *3 Лк 10.20 СК*; въ же і напсанье напсано. надъ ннмъ *3 Лк 23.38, СК. Срв. Йо 19.20 3, СК*; (... сѣ) нмена оуспзпш(нхъ нн)кола (...) напса (же са въ) лѣто (...) *ѣфд СН.*

2. Запиша, включа в съдържание-то на съчинение, книга и под. оучнтелю мочи напсалаз естъ намъ. аште комоу братрз оумьретъ. имзи женж. і тз вештаднз бждетъ. да пометъ братрз его женж. і възкрстнъ сѣма братра своего *3 Лк 20.28. Срв. Мк 12.19 3*; помѣнжша же оученнцн его ѣко напсано естъ жалость домоу твоего снѣстъ ма *3 Йо 2.17*; напшн нма его въ кзннги жнвотънзша *СЕ 101b 10*; аглан же слзшавзше възплекаша. дннволз же съ вѣси оуязвенъ възстъ. гъ же на небесехъ напсалаз нмена нхъ *С 86.10 // Прич. мин. страг. като сш.* напсанаа ср. *мн. Гр. τὰ γεγραμμένα τὰ ὑρόμια.* Написаните неща, написанията. ѣко днье мшштенью сн сжтъ. да испзнатъ са. вѣсѣ напсанаа *3 Лк 21.22*; тварь свѣ-

дѣтельствоуетъ. ѣже чѣтж напсана. знаж вештзми. ꙗ помѣни ма въ цѣсрствѣ твоемъ *К 11b 8. 3.* Надпиша, поставя надпис. і въ наспанье вннзи его напсано. цѣрь юдеискъ *3 Мк 15.26, СК. Срв. Мт 27.37, М, 3, СК, С 32.28*; въ же напсано нѣ назарѣн цѣрь нюдѣнскъ *М Йо 19.19, А. 4.* Впиша, запиша в документ, регистър [при преброяване]. нзнде повелѣнне отъ кесара авьгвста. напсатн всж всселенжж *СК Лк 2.1. 5.* Припиша някому [вина, грях]. не нмаши напсатн вннзи бѳоу нашемъ *С 32.28.*

вогомъ напсанъ. *Гр. θεόγραφος.* Написан от Бога. добрън іванъ нашъ ... пастъръ ... намъ новзін снн вогювндзцъ ... показа намъ н тз. вогомъ напсанзи его скрнжалн *С 278.3.*

напсатн въ градъ. *Гр. πολιτογραφέω.* Впиша за гражданин някого. послочте всн нафанн въ възшннн градъ нероусаннмъ. дньсь н въ сыж ноштѣ. н достоинно велннство. дарова съхраненье покажите *С 496.23.*

напсатн образъ кръстьнзнн. *Гр. σκιογραφέω τὸν σταυρόν.* Изобразя кръст. образъ напса са кръстнн: ржцѣ разпрострѣа монсн: амаанка побѣдн ... ржцѣ въздѣнмъ ... да повѣднмъ вѣсовьскна плькн *ТФ А 5: ~ са страг.*

М, 3, А, СК, СЕ, К, С, ТФ, АН, КН, СН. Гр. γράφω, επιγράφω, εγγράφω, ἀπογράφω, ὑπογράφω, χαράσσω, ὑρίζω. Вар. напсатн, напсатн, нафатн.

Неб. напиша ОА, ВА, АК, ЕтМл, НТ, Дюв, НГер, АР, ВТР, ДА; написвам ЕтМл, Дюв, НГер; пишувам ЕтМл.

напсатн са, напшж са, напшешн са св. Запиша се, зачисля се в спискъ, регистър. напсатн са съ марнеж. овржченжж емоу женонж. сѣштжжк непраздънож *3 Лк 2.5*; да потрѣватъ са отъ кзннги жнвштнхъ. і съ праведънзими не напшжтъ са *СП 68.29*; да напшжтъ са сн въ родъ ихъ *СП 101.19.*

напѣсати са въ градъ. *Гр.* πολιτογραφεῖσθαι. Записан съм като гражданин на даден град. нд'бахъ вьсн кзжъдо напсати са въ свон градъ *М Лк 2.3 З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК, СП. Гр. ἀπογράφω. *Вар.* напнсати, напсати, напсати.

Неб. Срв. напиша се ВА, НТ.

наращенье, -ѣ ср. Изразстване, растене. тако во н до дньнешняго дьне кетъ. нараштенне горъи тоа (ш в нарашт-е преправено изглежда от ж, Север., с. 217, бел. под линия) *С* 217.23. *Изч.*

С. Гр. βλαστός. *Вар.* нараштенне.

Неб. наращение ВА, ЕтМл, *Срв.* нарастване АР, ЕтМл.

нардъ, -а л.

хрнзма [муро] нарда пнстнкнѣ. *Гр.* μύρον νόρδου πιστικῆς. Миро – ароматично вещество, добивано от корените на тревистото растение нарда. марнѣ же приемъшн антрж хрнзмъи. нарда пнстнкнѣ мзногоцѣвнзны. помаза носъ нѣсѣт ... храмнна же нсплзны са отъ вона хрнзмънзныа *М Йо 12.3, З, А, СК. Изч.*

М, З, А, СК. От финикийски.

Неб. нард остар. ОА, ВА, ЕтМл.

нардънъ, -ын прил.

хрнзма нардына пнстнкнѣ. *Гр.* μύρον νόρδου πιστικῆς. Миро от нард. прнде жена имѣштн алабастръ хрнзмъи. нардынъи пнстнкнѣ драгъи. и сзкроушъшн алабастръ възанѣ емоу на главѣ *М Мк 14.3, З. Изч.*

М, З. Вар. нардынъ.

Неб. Вж. при нардъ.

нареченье, -ѣ ср. 1. Повеля, поръка, завет, заповед. по вожню нареченью поставн нмъ цѣсарѣа нменемъ февдо-сна *С* 196.29; сего дѣльма во сыннде сзныъ бжнн ... не тзънѣ самъ прнде. нъ н насъ еже тако творнмъ своемуч нменн обвѣшта нареченьна *С* 423.11. 2. Име, название. васланнскъ рече. нареченьне бога вашего. пагоубъ вѣ-

роуѣштнѣмъ къ немуу знаменветъ *С* 21.4. *Изч.*

С. Гр. προσηγορία, ψήφος. *Вар.* нареченьне.

Неб. наречение ВА; наричане НГер, Дюв, АР, ЕтМл.

нареци, нарежъ, наречешн св. 1. Нарекка, назова, дам име или прозвище някому. н нареци нма кемоу нѣ *М Мт 1.21 А, СК, Б. Срв.* Мт 1.25 *М, А, СК, Б; Лк 1.31 М, З, А, СК; Лк 2.21 М, З, А, СК, Б; н нарежътъ нма кемьманочнлз М Мт 1.23 А, СК, Б; влаженн сзмнражше(н) са тако тнн словѣ бн нарежътъ са М Мт 5.9 З, А, СК. Срв.* Лк 1.35 *М, З, А, СК; С* 10.27; *С* 423.13; пнсано естъ храмъ мон храмъ молнтѣъ наречѣтъ са *М Мт 21.13 З. Срв.* Мк 11.17 *М, З; тѣмъ же нарече са село то село крѣве до сего дьне М Мт 27.8 З, А, СК; н нѣкова заведеова. и нона врата нѣковлѣ. и нарече нма нменѣ. воаннрѣнѣсз М Мк 3.17 З; и наречешн нма емоу ноанъ М Лк 1.13 З, А. Срв.* Лк 1.31 З; сь вждѣтъ велнн. и снъ възшзнѣаго наречѣтъ са *М Лк 1.32 З, А. Срв.* *С* 237.11; *С* 238.1; вѣко вѣсѣкъ младе-нецъ мѣжъска полоу. разврзъаа ложе-сна сто гвн наречет са *М Лк 2.23 З, А, СК, Б; тзи (ли) есн снмонъ снъ йонннъ. тзи наречешн са кнфа З Йо 1.43; н прѣнъна ефросннъ нареченъна нме"мъ мѣжъскомъ змарзъа А 121а 25–26; нарѣша имена своѣа на земьнъихъ СП 48.12; и не лъжежъ наречешн са оуче-ннкъ его *СЕ* 90а 13–14; н нарекоша нма кемоу канонъ *С* 24.26. 2. Провъзглася, обявя някого за няка-кѣв. и нзвзравъ отъ ннхъ дъва на десате. таже н апостолзи нарече *М Лк 6.13 З; аще онъ нарече бѣзи. къ ннхъже рече слѣ бжне. н не можтъ са разгорити кзннън А Йо 10.35. 3. Прич. тин. страг. като прил.* нареченън. а) *Гр.* ὑποδείχθεις, ὀρισμένος. Определен, установлен, означен. прншедъ-шемъ же нмъ къ нареченоуемоу мѣ-*

стоу прѣклонивъше колѣна С 180.29; дошъдъшоу же иемоу нареуенадо мѣста. повелѣное безъ лѣности творѣаше С 275.14. **б) Гр.** *μνημονεύεις, προλεχθεῖς, εἰρημένος.* Споменат, за когото вече е говорено. наскни ... прити въ градъ коньстантинъ ... съинде нъзъ поустъина. и прнде въ нареуенъин градъ С 191.9; оуже црзкъвнъихъ сановъ порадни прошъдъша постави епискоупа. нареуенадо града. того епискоупоу оумързшоу С 280.14; прншъдъ во нареуенъин пророкъ къ даундъ. рече С 359.24; обратнѣзъ са ра-в-жнн и накъинѣвъ прѣжде нареуеноуоумъ уподнакоу ѿван'ноу С 554.29. **4. Прич. мин. страг. като същ. нареуеное ср. ег. Гр.** *προσηγορία.* Име. еже възстъ н о вадженѣмъ нрннен епискоупѣ еремнскадо града. кротостн радн лнхъиа. и еже о вожнн доброговѣннн. дѣлзи оутврдн нареуеное С 252.14-15.

еже нареуетъ са. **Гр.** *ὁ λέγεται.* Което ще рече, сиреч. она гла емоу; евренскзи раввоуни. еже нареуетъ са оучнтелю М Йо 20.16: ~ са *страг.* и *безл.* М, З, А, СК, В, СП, СЕ, ТФ, К, С, Р. **Гр.** *καλέω, ἐπικαλέω, ὀνομάζω, λέγω, ὀρίζω, ἐπονομάζω, ἀνακηρύσσω, ἐπιτίθημι, ἐπιφημιζω, κηρύσσω, μνημονεύω, προκομιζω, προλέγω, προσσηγορεύω, ὑποδείκνυμι, ἀκούω* [*вар. προσονεῖδίζω, ἀποκαλέω*].

Нвб. нарека [се], наричам [се] ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НТер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

нарицание, -на ср. Призоваване, изричане на име. ѣжествное н стое. и великое. и страшное еже. и трепетное. и невъздръжаное нарицание. и прнзъивание творимъ на твое запрѣщенне днѣволе. да запрѣтнтъ ти гъ днѣволе. безначальнзи СЕ 56б 9. **Изч.** СЕ. **Гр.** *ὀνομασία.* **Вар.** нарицание.

Нвб. нарицание книж. **остар.** ВА. **Срв.** нарицателен прил. ЕтМл.

нарицати, нарицаѣ, нарицаиши *несв.*

1. Наричам, давам име или прозвище на някого. прнджъ оубъзатъ отроцате. и нарицахъ е именемъ отца

своего захарнѣ М Лк 1.59 З, А; ѣско ннктоже естъ отъ роженнѣ твоего. иже нарицаатъ са именемъ тѣмъ М Лк 1.61 З, А; рече нмъ. цсре ѣзкъз оустоимтъ нмъ. и овладѣиште нмн. благодателе нарицайтъ са М Лк 22.25 З; аMemoуp'мннѣ же нарицайтъ княза съвѣтъ нхъ. тъ во н прѣвн съвѣтъннкъз нарицаетъ са С 56.7-8, 9; азъ пноннн са нарицаѣ С 133.21. **Срв.** 139.20; ѣстьное тѣло ... прнвезйтъ въ великнѣ црзкъзве. ѣже тъгда нрннн нарицааше са С 208.16. **2.** Провъзгласявам, обявямъ, назовавам някого никакъв. како оубо давѣдъ. дхмъ нарицаатъ и гла гла М Мт 22.43 З¹, А, СК. **Срв.** Мт 22.45 М, З¹, А, СК; Мк 12.37 М, З, А; Лк 20.44 М, З; отъца не нарицанте себѣ на земн. едннъ во естъ отъцъ вашъ. иже естъ ннѣсхъ М Мт 23.9 З¹, А; воевода рече ѣто оубо имене лн не нматъ вогъ иемоуже рече жьрѣ ... василнскъз рече отецъ нарицаатъ са. и въседръжнтель С 21.17. **3.** **Прич. сег. страг. като прил.** нарицаемъин. **Гр.** *λεγόμενος, κολούμενος, ὀνομαζόμενος.* Наричан, на име, по прозвище. родн са иъзъ нарицаемъин хъз М Мт 1.16 А, СК. **Срв.** Мт 27.17 М, З, А, СК; Мт 27.22 М, З СК; СЕ 25а 20; С 510.7; и прншедъ въселн са въ градъ нарицаемъин назарефъ М Мт 2.23 А, СК; вндѣ дъва врата снмона нарицаемадо петра и андрѣѣ врата него М Мт 4.18 З, А. **Срв.** Мт 10.2 З; тъгда шедъ отъ овожъ ндсат нарицаемъи ннода нскарнотъскзи М Мт 26.14 З, А, СК. **Срв.** Лк 22.3 М, З; Лк 22.47 М, З; К 4а 16; прншедъше на мѣсто нарицаемое голъгота М Мт 27.33 З, А; и снмона нарицаемадо знолта М Лк 6.15 З; идѣаше нѣзъ въ градъ нарицаемъин наннъ М Лк 7.11 З, А; марнѣ нарицаемаѣ магдалннн М Лк 8.2 З; отнде едннъ на мѣсто по(у)сто града нарицаемадо вндъсанда М Лк

9.10 З; привланжн са ... кз горѣ нарицаемън есеонъ *М Лк 19.29 З.* *Срв. Лк 21.37 М, З;* привланжааше же са праздънникъ опрѣснокъ. нарицаемъи пасха *М Лк 22.1 З;* тома нарицаемъи бланънецъ *М Йо 11.16 З, А, СК. Срв. Йо 20.24 М, А; Йо 21.2 М, З, А; С 498.26;* въ амаснѣскъ градъ ... вѣдѣше же храмъ коумнрѣскъин неконн. нарицаемъи петасъ. н дроугъин серафнмъ *С 17.8;* на мѣстѣ нарицаемъ дноскоръ *С 23.17;* жнвѣшта въ всн нарицаемъ видана *С 24.23;* приврѣженъ взытъ въ островъ нарицаемъин алсосъ *С 539.4-5.*

еже нарицаетъ са. *Гр. ὁ λέγεται.* Което ще рече, сиреч. равн. еже нарицаетъ са оуцнтелю *А Йо 20.16:* ~ са *страг. и безл.*

М, З, А, СК, Е, СЕ, К, С. Гр. καλέω, ἐπικαλέω, ἐπικαλέομαι, ἀποκαλέω, λέγω, ἐπιλέγω, ὀνομάζω; ἐπονομάζω, προσαγορεύω, ἀναγορεύω, ἀνακηρύσσω, φημί, λογίζομαι, ὁμολογέω.

Нвб. Вжс. при нареци.

нарицати са, наричанъ са, нарицаешн са *несв.* Наричам се, обявям се, представям се за някакъв. въ же не нарицанте са равзн. едннъ бо етъ вашъ оуцнтелъ *хъ М Мт 23.8 З¹, А. Срв. Мт 23.7 М, З¹, А; С 339.21-22;* нн нарицанте са наставъннцн. вко наставъннкъ вашъ едннъ етъ *М Мт 23.10 З¹, А;* не достонтъ тн крзетнаоу са нарицати *С 100.11 Срв. С 45.24; С 147.8-9.*

М, З, А, С. Гр. καλέομαι ἐμαυτὸν λέγω, λέγομαι, ὀνομάζομαι.

Нвб. Вжс. при нареци.

народоводнмъ, -ын *прил. Като същ. народоводнма ср. мн. Гр. δημοουγωγία.* Управление над народа, ръководство на народа. н въ мнозѣхъ старъншннствѣхъ градъскы лѣпствовавъшемъ. въ воеводѣствѣхъ же. н народоводнмѣхъ. о ннхъже многы приносатъ *С 278.23-24.*

С.

Нвб. Срв. народ и вода.

народъ, -а *м. 1. Събир. само ег.* Много хора, народ, тълпа. и прицедъ нѣз въ домъ кзнажъ. и видѣвъ сопыла н народъ мазващъ гла нмъ *М Мт 9.23 З, А, СК;* тс же призъвавъ оуценнкы своя рече нмъ. млосрдоуѣн о народъ. вко юже трн дънн прнсъдатъ мнѣ, и не нмѣтъ чесо вѣстн *М Мт 15.32 З;* иѣ же отнде съ оуценнкы своннн кз морю. и мзногъ народъ от галлнѣа по немъ нде. и отъ нюденъ. и от нлѣа. и отъ ндоумѣа. и съ оного полоу хоръдана *М Мк 3.7 З;* и пакъи начатъ при морн оуцнтн. и събра са кз немоу народъ мзногъ ... н всъз народъ вѣща при морн на земн *М Мк 4.1;* видѣвъ же нѣз вко сърнштетъ са народъ запрѣтн дхѣоу нечнстоу(оу)моу гла емоу *М Мк 9.25 З, А, СК, Б;* и съдъ нѣз прѣмо газофнакеовн. видѣваше како народъ мететъ мѣдъ въ газофнакнѣ *М Мк 12.41 З;* и молнша н всъз пародъ областн гада рннъскына отнтн отъ ннхъ *М Лк 8.37 З;* о ннхъже сънемъшемъ(шемъ) са тзмамъ народа. вко поппраахъ дроугъ дроуга. начатъ глѣтн кз оуценнкомъ своннмъ *М Лк 12.1 З;* нѣз на онъ полъ морѣ н по немъ ндѣваше народъ мзногъ. вко видѣахъ знаменнѣ вже творѣше на недѣжънъихъ *М Йо 6.2 З;* прѣхождааше тварь ... кланѣаше съ емоу бѣ не могъи обрѣсти. его же всета твари народъ проповѣдаетъ ... о еднномъ бгъ *К 10а 24;* прншедъшоу же народоу кз немоу. всн днвлѣхъ са видаште дѣва *С 18.15;* онн же мотъкы н рзла въземъше копаша. н обрѣтъше моштн ... н възнесоша въ църкве тоу сѣштаа всн. многоу же народъ сътекъшоу са. н мзислаштемъ възсѣватнтн правѣдннка моштн *С 219.11. 2. Само мн.* Хората, людете, човечите. егда съконъа нѣз всѣ словеса сн. днвлѣхъ са народн о оуценнн его *М Мт 7.28 З, А, СК;* и нзгънаноу вѣсоу проглѣ нѣмъи. и днвшн

са народн *М Мт 9.33 З, А, СК*; и пове-
лѣвъ народомъ възлеши на трѣвѣхъ и
прнемъ пать хлѣвъхъ и двѣхъ рѣивѣхъ ... и
прѣломъ хлѣвъхъ дастъ оученникомъ.
оученникъ же народомъ *М Мт 14.19 З,
А, СК. Срв. Мт 15.35 М, З, А, СК;
Мк 8.6 М, З*; и прнетъ пнша къ немюу
народн мѣ(но)зи. имѣше съ собоиъ хро-
мизи. нѣмзи и слѣпзи и бѣсѣнзи. и ннзи
мзногзи *М Мт 15.30 З*; мзножѣнше
же народн. постѣлаша рнззи своѣа по
пѣти *М Мт 21.8 З¹, А, СК*; народн же
ходаштен прѣдъ ннмъ. и въ слѣдъ ...
зъваахъ глѣжшѣ *М Мт 21.9 З¹*;
народн же глѣахъ тѣко съ естъ нѣ
пророкъ *М Мт 21.11 З¹, СК*; рече нѣъ.
къто естъ коснѣвзи са мнѣ ... рече
петръ ... наставннше народн оутѣ-
штайтъ та и гнетѣтъ и глѣши къто
естъ коснѣвзи са мнѣ *М Лк 8.45 З,
А, СК*; и по немъ доша народн мношн.
отъ галлеѣа и декаполѣа. и отъ ілма и
иудеѣа. и съ оногъ полоу юрдан *З Мт
4.25 А, СК*; паула и ѳаннаниѣ. она же
ндѣшта благословѣаста бога ... слзи-
шаахъ юю народн отъдалече стоашѣ
С 6.3; облаучиша малъ іавн са ... и
вѣистъ множество водъ ... и пнша на-
родн. и насѣитнша са водъ и просла-
внша бѣ *С 568.19*.

съ вѣвѣмъ народомъ. *Гр. παπληθεί.*
Заедно с всички, с целия народ.
възъпнша же съ вѣвѣмъ народомъ глѣж-
шѣ. възъмн сего. отъпоустн же намъ
вараавъ *З Лк 23.8*.

въ народѣ, прѣдъ народомъ. *Гр. δη-
μοσία.* Пред народа, публично.
възвѣшоу же таковоуоумоу дѣнн. въ
нѣже прѣдъсѣдъ аноупатъ въ наро-
дѣ. повелѣ прнвестн рабзи хѣовзи на
сѣднште *С 99.4*; снѣ сотонннъ. обв-
штннше нечнстѣихъ бѣсовъ. бѣсѣннн
пѣсе. крѣвопнвѣн змню ... сверѣпѣн
звѣрнн. не стѣднши лн са жѣра ка-
менню прѣдъ народомъ прѣдъ толн-
комъ множествомъ *С 115.30*; сокауна
чнстѣнша ... іако въ дворѣхъ закала-

итъ чнстѣ на снѣдѣннѣ чловѣкомъ.
а не бѣсомъ ... жѣрѣште прѣдъ наро-
домъ. не срамыаѣте са *С 116.6-7*;
отъшъдъшоу же народоу и кнѣзоу.
нетрѣпашоу же срама. повелѣ свѣтадогъ
вестн на сѣднште. да прѣдъ наро-
домъ възпрашаѣтъ него *С 230.28-29*.
вожнн народн. *Гр. θεόδημος.* Назва-
ние на ангелските чинове в небес-
ната йерархия. нѣже іѳснфъ и нн-
коднмъ не тоу лн снѣнаша са. и всн
вожнн аггелъ народн. и вараитъ хѣро-
внмъ *С 458.12*.

*М, З, А, СК, Б, У, СЕ, К, С. Гр. ὄχλος,
δημος, πλῆθος, λαός, κόσμος.*

*Неб. народ ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА.*

нарокъ, - а м. 1. Име, наименование.
лазарѣ нзлѣзи възнъ. то поутю наро-
комъ. да не гласа распоуштена въ
мрѣтѣннхъ прострѣвъхъ всѣа нже въ
жоупнштнхъ възставнтъ. сего дѣлама
лазарѣ градн възнъ. тебе іедного нзи-
нѣвоу възъпннъ *С 311.4*. 2. Опреде-
ление, объяснение. нже грѣха не сът-
ворн. нн обрѣте са льсть въ оустѣхъ
негю. всн съ пнлатомъ глаголѣтъ. пра-
въдѣннн прнносашѣ нарокъ. іедннн
же сѣпротнвѣтъ са жндове крнчѣмъ хо-
ташѣ нстнннхъ посѣнннхъ *С 433.25. Изч.
С. Гр. ὀνομασί, ψήφος.*

*Неб. нарок ВА. Срв. нарочване, нароча-
ние НГер.*

нароунтъ, -зи н прил. 1. Известен,
именит, прочут. имѣаше же тѣгда
сѣвазѣнѣ нароунта нарицаемадогъ ва-
равва *М Мт 27.16 З, А, СК*; оувѣ-
дѣвъ патрнкнн нже влажензіа пама-
тн епѣъ. новзіа кесарна града. отъ
того во прншьствннмъ сътворн нароун-
тѣн манастиръ *С 551.22*; днонучѣ.
нароунтнннн вашъ богъ *С 8.7-8*.
2. Определен, установен, точно
този, посоченият. аще хоуешн прѣсоу
... лн мкъ мносѣхъ. не нароунтоу
творннн. съде ншн оукажѣ *А 157b 14*;
и кнннги напнсавъ посѣла на нароунта

мѣста С 199.18; аште мн не исповѣсн
коиѣж снлоѣж нѣморн нароуѣнтѣа сна
змна. то мѣжъ тѣ С 231.4–5; при-
шедѣше же крѣстнианин. възаша тѣле-
са нѣхъ н положнша на нароуѣнтѣ мѣстѣ
С 181.4. Срв. С 185.12. // Уречен.
въстрѣбите на новѣ мѣстацѣ трѣвоѣж.
въ нароуѣте (буквата е е преправена
в лиатура тѣ, Север., с. 109, бел.
под линія) день прѣздѣника вашего
СП 80.4. Изч.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἐπίσημος, εὐσημος,
ἐπιφανής, σεμνός. Вар. нароуѣтѣ.

Неб. нарочит остар. ОА, ВА, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ПРОДД.

нароуѣнъ, - зин прил. Указан, устано-
вен, определен. конуаша са нароуѣ-
нѣнѣа мѣнѣнѣа слоуѣжъ всѣ стѣнѣ А
157б 7. Изч.

А.

Неб. нарочен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, АР,
БТР, ЕтМл, НГер, ДА.

нарѣуѣе, - ѣа ср. 1. Предопределение,
присѣда. нниктоже обѣштадого коньца
оубѣжа ... нн езекуѣнѣа нже слѣзамн
възвратн сѣмрѣтн нарѣуѣе С 238.24.
2. Нарездане, заповед, разреше-
ние. ннѣсоже могѣж(ше) ѿ ннѣхъ нн
нарѣуѣѣ могѣж(ш) ... хъ да са бнша
(въз(врат)нѣн възсп)ать Р 5б 1.

въздати нарѣуѣе. Гр. ἀντιδηλόω.
Дам нареждане, разпоредя, наре-
дя. днмофнлоу же отъвъгъшоу цѣ-
сарѣ повелѣннѣа. н сѣвъкоуѣннѣа н
сѣмнреннѣа. възда кемоу нарѣуѣе цѣ-
сарѣ глагола С 200.9. Изч.

С, Р. Гр. ἀλόκρισις. Вар. нарѣуѣе.

Неб. Срв. наречие ОА, ВА, БТР.

нарѣганѣе, - ѣа ср. Присмех, поруга-
ване. не възитн кемоу приѣмѣжштоу на-
рѣганѣа нѣн зѣловѣ С 563.28. Изч.
С.

Неб. Срв. наругаване АР.

нарѣгати са, нарѣгаѣ са, нарѣганѣшн са
несс. 1. Наругавам, хуля, охулвам.
препоснтѣ же н проуѣнн. нже въдѣж отъ
дрневъ зѣлѣа върѣзѣ ... нарѣгавѣше са
кемоу н оуѣсннѣавѣше са словесемъ кего.

шнбдѣж н хрѣзанѣ С 192.17. 2. Под-
игравам се, надсмивам се над нѣ-
кого. глаголаѣж цнн нарѣганѣште са
тетѣка вонтѣ са да не отърѣвенѣа въ-
детѣ С 133.11; алѣгандрѣ же въсхотѣ
порѣгатн са кемоу. н рече нарѣгала са.
а сна ꙗзы чѣсо радн сѣтѣ на тевѣ С
130.10–11. Изч.

С. Гр. λοιδορέω, χλευάζω, εἰρωνεία.

Неб. наругая ОА, АР, БТР, ЕтМл, НГер.

насаднтн, насаждаѣ, насаднтн св. На-
садя, засадя, посадя. чѣлѣс въ домо-
внтѣ иже насади вноградѣ. с опло-
томъ и оградн М Мт 21.33, З¹, А, СК.
Срв. Лк 20.9 М, З; Мк 12.1 М, З; н
насѣшн сѣла н насадиша винограды
СП 106.37; винограды из егоуѣпта прѣ-
несѣ. възгнѣа ѣзѣисѣи н насади СП
79.9; кедры ливанѣскѣи-ѣа-же есн наса-
днѣа СП 103.16; всѣкъ садъ егоже
насади оубъ мон небѣскѣи искореннтѣ са З
Мт 15.13; и сѣврѣши иже насади десница
твоѣ СП 79.16. Срв. СЕ 11б 10, СЕ
100а 4, СС 1б 10–11, С 134.27. //
Образно. рѣка твоѣ ѣзѣисѣи потрѣвн.
н насадиѣ ѣа еси СП 43.3; праведь-
никъ ... насаждѣнн в домоу гни СП
91.14; (п)равед ... насаждѣнне (погр.
вт. насаждѣннн Мирчев, Когов, с.
242) въ домоу Е 23а 18. Изч.

М, З, А, СК, Е, СП, СС, СЕ, С. Гр. φυτεύω,
καταφυτεύω. Вар. насадиѣтн.

Неб. насадя ОА, ВА, ДА, НГер, Дюв,
ЕтМл, НТ, насаждам НТ, АР, БТР, ЕтМл,
насадявам ЕтМл, насаждам ЕтМл.

насаждѣнне [погр. Е 23а 18] вѣсн. насадиѣтн.

населенѣа, - зѣа жс. Земѣя, вселѣна. ко-
стантннѣ. поздѣ нѣкъгѣда вождѣствѣ-
нѣннмъ доухомъ всѣа населѣнѣа цѣ-
сарѣства дрѣжавѣ приѣннмъ С 186.5;
ѣако тѣи кѣн богъ кедннѣа надѣ всѣмн
цѣсарѣствнннн населѣнѣа. тѣи во кѣн
сѣтворнѣа ... небо н земѣж С 232.2; тѣ
во кѣтѣ крѣманъ всѣа населѣнѣж. н
вѣса мѣдростнѣж своѣнѣж. оуготовн С
262.23. Изч.

С. Гр. ἡ οἰκουμένη, ἡ οἰκουμένηκή.

Неб. Срв. вселѣна.

НАСЕЛНТН, НАСЕЛНЪ, НАСЕЛНШН св. Населя, заселя. оупъвай на ꙗѣ їтвори благостъ ѿнѣж. н населн земѣж ї оупасешн сѣа въ богатствѣ еѣа *СП* 36.3; дѣа пѣнѣ хвалѣнаѣ въ дѣни прѣвѣнѣа соботѣ егда населѣ сѣа земѣ *СП* 122b 5. ~ са *страг. Изч.*

СП. Гр. κατασκηνοῶ, κατοικέω.

Неб. населя ОА, НГер, ВА, Дюв, АР, БТР, ЕтМл, АК, НТ, ДА; населям АР, ЕтМл, НГер; населвам АР, ЕтМл; населявам ЕтМл, АК.

НАСНАНТН, НАСНАНЪ, НАСНАНШН св. 1. Окажа насиліе над някого. пакъзи юноша нѣкън отъ вѣса наснаенъ овѣма ногама раслабѣ *С* 518.19. **2.** Изнасилѣ. вндѣвъ нсцѣлѣнѣжъ отроковнцъ тоу едѣнъ оставъшъ. н авзѣе встѣвъ на правѣднаго блѣднѣнмъ юмоу нападе вѣсомъ. іако тако юмоу наснантн *С* 521.7; прнтварѣетъ него ... оубнтн него наснаѣнѣжъ отъ него откровнцъ *С* 521.26. *Изч.*

С. Гр. ἐπιτίθειαι, ἐπιρρέω, φθείρω.

Неб. насилѣ ОА, НГер, Дюв, ЕтМл, ВА, НТ, ДА; насилѣм ЕтМл; насилвам ЕтМл, НГер, АК; насилювам ЕтМл; насилувам НТ.

НАСНАНЪ, -ѣ ср. Насиліе, гнет, потисничество. постѣтн насъ благостнѣжъ твоѣж. ѡзбавн нъ отъ наснаѣ днѣволѣ *СЕ* 62b 17; і нзбавн нъ н се. отъ наснаѣ нноплеменнѣжъ. і от всего часа. сѣмрѣтнаго *СЕ* 15a 15.

наснанѣ сътворнтн. *Гр. βιάζομαι.* Извърша насиліе над някого. съблѣднѣвшѣ са на пѣтн. тъ во не отъпаде. н наснаѣ сътворнѣа юмоу *С* 33.1-2. *Изч.*

СЕ, С. Гр. δυναστεία, καταδυναστεία. Вар. наснаѣ.

Неб. насиліе ОА, НГер, Дюв, АР, БТР, ЕтМл, ВА, АК, насиліе ЕтМл, насилване ЕтМл, насилство Дюв, ЕтМл.

НАСНАНТН, НАСНАНЪ, НАСНАНШН несв. Угнетявам, потискам, насилвам. да не наснаѣемн рече вѣдемъ отъ сотонъ *С* 527.5; показавъ юмоу зѣло отъ подвнѣжнѣнхъ юмоу. наснаѣема

отъ дѣа нечнстаго *С* 564.11; отъвсѣждѣ везъ вѣсѣкоа страстн сѣшѣ н болѣзнн ... желѣнѣшѣ полоуѣнтн. н дѣроузнн же пакъзи не наснаѣемн нн отъ коѣа же страстн тѣлеснѣа *С* 568. 28-29; своѣнѣжъ завнстнѣжъ вѣса са наснаѣетъ *С* 519.18; болѣзнн беспрѣстанн юме твора. нже сѣтѣжнѣжъ сн отъ наснаѣнѣштѣаго томѣ вѣса. мѣѣдѣштѣаго *С* 567.8. // *Прич. сег. страг. като сѣц.* наснаѣемнѣн *м. ег.* Оня, който е потискан, подложен на насиліе, натиск. отъвсѣждоу събнраѣхъ са к юмоу. болѣзннѣннн. н врѣдъ нмѣшнтнн. н наснаѣемнн отъ лѣкаваго вѣса *С* 556.5. ~ са *страг. Изч.*

С. Гр. φθόνον ἐπιφίση. Вар. наснаѣтн.

Неб. насилѣм Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР; насилвам ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, АР, ДА; насилювам, насилувам *дуал.* Дюв, НГер, ЕтМл, ДА.

НАСКАКАТН, НАСКАУЖЪ, НАСКАУЕШН св. Навърля се алчно върху нещѣ, проявя алчност. да нматъ оубѣ н око оуставъ н мѣрѣж. да не вез оума наскаѣетъ на вѣсе нже внднтъ *С* 497.15. *Изч.*

С. Гр. ἐπιτηδέω.

Неб. наскачам ОА, ВА, НТ, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, ПРОДД, ДА.

НАСЛАДНТН, НАСЛАДЪЖЪ, НАСЛАДНШН св. Подсладя, направя нещѣ да стане сладко. іже коупно насладѣлъ [*погр. вл. насладнаѣ*] мнѣ врашѣна *СП* 54.15. *Изч.*

СП. Гр. γλυκαίνω.

Неб. насладѣ [се] ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

НАСЛАДНТН СА, НАСЛАДЪЖ СА, НАСЛАДНШН СА св. Насладѣ се, изпитама насладѣа, задовољство. дѣша же моѣ въздрѣдоуѣтѣ сѣа о ꙗѣ насладнтъ сѣа о сѣпасенн еро *СП* 34.9; насладн сѣа ꙗѣ. ї дастѣ тн прошеннѣ сѣца твоего *СП* 36.4; кротъцнї ... наслаѣдѣатъ [*погр. вл. насладѣатъ, Север., с. 46*] сѣа на множѣствѣ мнѣа *СП* 36.11; въздрѣдоуѣжѣтѣ сѣа прѣдъ бѣмъ. ї насладѣатъ сѣа въ веселѣ еро *СП* 67.4; да насладнтъ

сѣа емоу вѣсѣда моѣ *СП* 103.34; въ пѣтн сѣвѣдѣнѣ твоихъ наслаждѣхъ сѣа. ѣко о вѣсемь вѣстѣ *СП* 118.14; да юкоже онъ сѣподовн сѣа. твоен благодѣтн наслаждѣтн сѣа *СЕ* 16b 8–9; тако възможемъ сѣ дръзновеньемъ наслаждѣтн сѣа. прѣдѣстоаштѣа трапезы *К* 9b 14; вѣуьнзѣа наслаждѣмъ сѣа славзы *С* 63.2; наслаждѣша же сѣа владзыѣска образа н гласа *С* 502.16; не глаголахомъ ли ти прѣжде видѣхомъ гѣа. н не вѣрова нашнмъ гласомъ се ти прѣстоитъ самъ желаемъин. насладн сѣа яко просн. насъитн сѣа юкоже жаждешн *С* 502.21; отнѣдн насладн сѣа зълъбзы *С* 512.16; жена же молнтѣзы насладнѣвшн сѣа. обрашталше сѣа въ своѣа славаштн бѣа *С* 560.18; вѣсѣка дѣша поѣжцн сн н насладнвшн сѣа нзвѣдетъ сѣа въ жнзнь вѣуьнжѣ *Р* II 2.12–13.

СП, СЕ, К, С, Р. Гр. ἀπολαύω, κατατροφάω, ἠδύνομαι, τέρπομαι. *Вар.* наслаждѣтн, насладѣтн. *Нѣб.* Вж. при насладѣтн.

НАСЛАЖДАТИ СѢА, НАСЛАЖДАЖИ СѢА, НАСЛАЖДАЕШИ СѢА *нѣсв.* Наслаждавам се на нещѣ, испытвам наслада от нещѣ. сѣподовн сѣтажавъшаго. нежавндѣлнвомъ окомъ. наслаждѣтн сѣа отъ него *СЕ* 15a 17; насъишѣа сѣа бѣжнхъ твоихъ таннъ. н наслажаѣа сѣа стѣна твоѣа трапезы *СЕ* 22a 23; еанко н большннн благодѣтн наслаждаешн сѣа нзѣнѣа благъхъ *СЕ* 91a 22; всн наслаждаѣштн сѣа юуѣдесъ *С* 23.24; тъ бо нестъ мнръ нашъ немочу же сѣподовнмъ сѣа. наслаждѣтн сѣа вѣсѣгда *С* 251.28; ангель ... възмжшталше водзы н нже вн влѣзъ по възмжштннн водзы. наслаждааше сѣа нцѣленъа *С* 496.12; уѣстн н славзы господнѣа наслаждѣше сѣа *С* 533.29; сѣа прнлежанъ ... н тычанъемъ нас(ла)жда(.) н сѣа пѣн ... *Р* I 4.3. // *Прич. сег. деят. като същ.* наслаждаѣштн сѣа. Онези, които се наслаждават, испытват наслада. достоино уѣсть пользѣ имѣтъ. а наслаждаѣштн сѣа недостоино *К* 8a 40. *Изч.*

СЕ, К, С, Р. Гр. ἀπολαύω.

Нѣб. наслаждавам се ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

НАСЛАЖДЕНЬЕ, -ѣа *ср.* Наслаждение, удовольствие, наслада. н настоѣщее наше жнтнѣ. н вѣдѣщааго намъ наслаждѣннѣ. вѣвѣщавъ тъ н нзѣнѣа блгвн. пнцѣа нашѣ *СЕ* 16b 18; н поманн ... вѣвѣ прошеннѣ. ѣже на спѣннѣ нлѣ. н вѣуьнзѣхъ твоихъ благъ наслаждѣннѣ. *СЕ* 13a 25–26; волеѣ н ѣзволенннѣа. сѣа тѣмъ же дръзновенннмъ н уѣстыѣа. н цѣсарь н оуборгъ. н наслаждѣннѣ н обѣштнннѣ. снхъ вожнн таннъ прнстѣпѣжтъ *С* 492.7; тоа во прнснша отъ вѣвнѣца ... н ѣволаша ходѣтн по небесемъ. а не маловѣрѣменнѣо нмѣтн грѣхоу наслаждѣннѣ *С* 54.29–30. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀπόλαυσις. *Вар.* наслаждѣннѣ.

Нѣб. наслаждение ОА, ВА, АК, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР.

НАСЛЪДНТИ, НАСЛЪДЖЪ, НАСЛЪДНШН СѢА.

1. Наследя, получа в наследство. имене моего радн ... жнвотъ вѣуьнзѣа наслѣдѣтъ *М* Мт 19.29 3¹, *А, СК*; кротъцнн же наслѣдѣтѣтъ землѣ *СП* 36.11. *Срв.* Мт 5.5 *М, З, А, СК*; прѣведѣннцн же наслѣдѣтѣтъ землѣ *СП* 36.29; н сѣмѣа его наслѣдѣтѣтъ землѣ *СП* 24.13. *Срв.* *СЕ* 75a 13; н възнесетъ тѣа наслѣдѣтн землѣ *СП* 36.34; ѣко влѣшн его наслѣдѣтѣтъ землѣ *СП* 36.22; н вселѣтѣтъ сѣа тоу наслѣдетъ н сѣмѣа рабъ твоихъ оудръжитъ *СП* 68.36; вѣскрѣсн бѣже сѣа землѣ. ѣко тъ насладншн (!) во вѣсѣхъ ѣзъцѣхъ *СП* 81.8; наслѣдн цѣство нѣсѣное *СЕ* 93a 5. 2. Усвоѣа, присвоѣа, завладеѣа. ѣже рѣшѣа да наслѣдѣмъ сѣвѣа свѣтѣло бѣжнѣ *СП* 82.13; не орѣжемъ во своимъ наслѣдншн землѣ. н мзншѣа ихъ не спѣ ихъ. нъ деснца твоѣа н мзшѣа твоѣа *СП* 43.4.

М, З, А, СК, СП, СЕ. Гр. κληρονομέω, κατακληρονομέω. *Вар.* насладѣтн, наслѣдѣтн.

Нѣб. наследя ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

наслѣдованіе, -на *ср.* Наследство, нещо придобито чрез наследяване. и страсть взведе исцѣленіе. наслѣдованіе страсти. на дръжаштаго съмръть. оуоръжи съмръть *К 10b 1. Изч. К. Гр. oikonomia.*

Наб. наследованіе *остар.* ВА; наследяване ОА, АР, ЕтМл; наслед[у]ване ЕтМл.

наслѣдовати, наслѣдоуѣ, наслѣдоуѣши *несв.* Наследявам, получавам в наследство. что сътвори. да животъ вѣчнѣи наслѣдоуѣ *З Мк 10.17. Срв. Лк 10.25 З, А; Лк 18.18 З, А; прндѣте бл҃гнѣ ... наслѣдоуѣте оуготованое вамъ цр҃ствне М 25.34 А, СК, СЕ 99b 9, СЕ 101b 25;* толнко люоѣ бзвѣз ан҃глз. елнко разлнчнѣ нхъ наслѣдова нма *Е 6b 3;* не нматъ бо (на)слѣдовати снѣ рабзінннз (сз) сномз' свободзіннз *Е 28a 11-12;* и дастъ имъ странннзѣ яззкыз. и трочдз людеи наслѣдоваша *СП 104.44;* цр҃ства бжѣѣ наслѣдовати не могѣтъ *СЕ 89a 20-21. //* Получавам като награда. не ... слоуж(е)бннѣ дсн. въ ... слемнъ за хоташа на(слѣдов)ати сп(се)ннѣ *Е 8b 14-15. //* Усвоявам, възприемам. наслѣдовахъ създѣннѣ твоѣ въ вѣкз *СП 118.11.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ. Гр. κληρονομέω.

Наб. наследувам *остар.* ВА, НГер, ЕтМл.

наслѣдѣннкъ, -а м. Наследник, получилият нещо в наследство. дѣлателе же егда оузрѣша снѣ рѣша нь себѣ. съ естъ наслѣдѣннкъ прндѣте оуенннз и оудрѣжннз достоѣнне его *М Мт 21.38 З, А, СК, Б. Срв. Мк 12.7 М, З; Лк 20.14 М, З;* да вждѣтъ създз нзвзранз. снѣ и наслѣдѣннкъ. твоемоу цр҃соу снѣ свѣтоу и днн *СЕ 94a 15;* наслѣдѣннкъ вждѣтъ цр҃ства нбснааго *СЕ 74b 3-4. //* Образно. напослѣдзкз днн снхъ. гла намъ сномъ егоже положн. наслѣдннка възвмз. нмже сътвори вѣкзѣ *Е 6a 10-11;* нѣкова н-одна снѣ зеведеова. ѣже вѣсте наслѣдѣннка снмоовн *М Лк 5.10;*

егда отверззно са пжтн. тако въ съмръть родъ ѣскъ вѣпаде. и наслѣдѣннцѣ бзша мжцѣ *К 10a 37. Изч.*

М, З, А, СК, В, Е, СЕ, К. Гр. κληρονόμος, κοινώνος. Вар. наслѣдннкъ, наслѣдзннкъ.

Наб. наследник ОА, ВА, НГер, АК, НТ, ДА, АР, БТР, ЕтМл, Дюв.

наслѣдѣствовати, наслѣдѣстоуѣ, наслѣдѣстоуѣши *св. и несв.* Наследя, придобия, получа в наследство. что сътвори животъ вѣчнѣи наслѣдѣстоуѣ *М Лк 10.25 СК. Срв. Мк 10.17 М; Лк 18.18 М, СК;* не люободѣ бо ни клеветннцѣ ни обидѣлнн цр҃ствне бжѣе наслѣдѣстоуѣтъ *К 2a 37;* въ концѣ о наслѣдѣстоуѣшнн (погр. *в.л.* наслѣдѣстоуѣшнн, *Север.*, с. 4, *бел. пог линия*) псалмъ дѣдовъ *СП 5.1. Изч.*

М, СК, СП, К. Гр. κληρονομέω. Вар. наслѣдѣствовати, наслѣдѣствовати.

Наб. наследствуювам *книж. остар.* ВА.

наслѣдѣе, -на ср. Наследство. се естъ на наслѣдѣннкъ прндѣте да оуенемъ сего. и оудрѣжннз наслѣдн его *СК Мт 21.28;* въ наслѣдн цр҃ства нбснааго. въ разѣ пнша взвода *КА СЕ 65b 6. Изч. СК, СЕ. Гр. κληρονομία.*

Наб. наследие *остар.* ОА, ВА, Дюв, АР, БТР, РРОДД, НГер.

насоновъ прил. притеж. от ЛИ. Насонов, на Насон. снѣ сзѣ ... вѣ ... салмоновъ. наасоновъ *М Лк 3.32, З. Изч. М, З. Гр. τοῦ Ναασσών. Вар. наасоновъ.*

насонъ, -а м. ЛИ. Насон – вожд на Юдиното племе в пустынята [Чис 1.7, 2.3, 7.12] и зет на старозавѣтнн пѣрвосвещенник Аарон [Изх 6.23, 1 Пар 2.10], един от прадедите на Христос. амннадѣвъ же родн насона насонъ же родн волаз *СК Мт 1.4. Изч.*

А. СК. Гр. Ναασσών от евр. Nahšōn Вар. нассонъ.

нассонъ вжс. насонъ.

наставнн, наставлѣ, наставннн св.

1. Упѣтя, наставя, дам наставле-

ния, поуча. егда же придетъ онъ дхъ истинныи, наставитъ въ на всѣхъ истинъ *М Йо 16.13 З, А, СК*; настави мѧ на истинъ твоихъ *СП 24.5. Срв. СЕ 74b 15, СЕ 80b 11, СЕ 11b 9*; имени твоего ради настави мѧ и рѣпитъ еси мѧ *СП 30.4*; посланъ свѣтъ твой и рѣшотъ твоихъ. та мѧ настави еси *СП 42.3*; и настави тѧ дивно десница твоѧ *СП 44.6*; ѡзвизъ на земли наставиши *СП 66.5*; свѣтомъ твоимъ настави мѧ еси *СП 72.24*; и настави на оупъвание и не оуетъ (радишиши) сѧ *СП 77.53*; призри на равъи твоѧ и на дѣла твоѧ. и настави сѧи нхъ *СП 89.16*; настави на въ пристанище хотѣнъ своего *СП 106.30*; закланнаѧ та вѣгомъ сътворышии вѣсѣьскаа ... създъавъшии ѣка по образу своему ... волеѧ наставышемъ. с дѣлзи приставленнемъ съхранышемъ *СЕ 52a 24*; можеше ли благодѣанне наставиши *СЕ 82a 12*; аще бо тако наставиши и бѣдетъ ти нѣво ново. с землѣ нова *СЕ 82b 22*; слоуга глагола. настави ма. молѧ ти са. да некъли и азъ възмога причасынкъ взиати *С 160.12-13*; наставиши завлѣждъшиихъ на истинъ *С 481.13*. 2. Насоча, поведѧ. настави мѧ еси на стѣсѧ правъиѧ *СП 22.3. Срв. СП 26.11*; възразоумѧ тѧ и настави въ пѣтъ съ въ нѣже поидеши *СП 31.8*; настави мѧ на стѣсѧ запоуѣдеи твоихъ *СП 118.35*; они ... повѣдаахъ немю възвѣшене молаахъ него наставиши и на пѣтъ *С 32.16*. *М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ὀδηγέω, ἐπίστημι, διδάσκω, συμβιβάζω.*

Неб. наставя, наставям, наставлявам ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

наставлѣныи, -ѧ ср. Наставление, упѣтване. и рѣходнтъ виднааго житиѧ коньунж. въ наставенни нздранантѣскъинхъ үрзномъзъцъ *С 277.19. Изч.*

С. Гр. ὀδηγία. Вар. наставенние.

Неб. наставление ОА, ВА, АК, НГер, АР, ВТР, ЕтМл, наставяне НГер.

наставляти, наставляѧ, наставляеш *невс.* Водя, насочвам в правия пѣтъ. възвода отъ одра скверна. наставляѧ въ стѣи молитвѣнзи твои храмъ *СЕ 26b 4*; влаждниѧ плакавышъ са. въ невесѣскъин крѣгъ наставыаше *С 473.22. // Напѣтствам, давам напѣтствия, поучавам. крѣпъскоѧ рѣкоѧ и вѣржѧ. къ наставляѧщомю тѧ. и къ вѣсѣмъ послушаннемъ ... сего ради да отъстѣпнтъ отъ васъ вѣсе ослушание СЕ 91b 9. Изч.*

СЕ. С Гр. ὀδηγέω

Неб. наставлявам ВА, АР, ВТР, ЕтМл.

наставынкъ, -ѧ м. 1. Наставник, учитель. ни нарицантѣ са наставынкѧ. тѣко наставынкъ вашъ едннъ естъ *М Мт 23.10, З, А; ꙗ ꙗже нашъ. тѣи любви съврзшитель. и мироу наставынкъ. и вѣсѣмъ спѣс СЕ 11a 8-9*; творѣаше снѣде. наставынка нмѧшта влаженааго дауда *С 523.2-3*; стаго оца наго прѣнаго поустъинни наставынка ... савъи *А 128b 2*; стаго оца на прѣнаго антоннѣ наставынка поустъинникѣ *А 141a 17-18*; исе наставынкѣ помноучи нзи *М Лк 17.13, З, А, СК*; наставынкѣ об ношть всѧ трождѣше са не ѧсомъ ннчесоже *М Лк 5.5, З, А*; наставынкѣ народи оутѣштаѧтъ та и гнетѧтъ *М Лк 8.45, З, А, СК*. 2. Водач, рѣководител, съветник. наставынкѣ тѣмѣ и всѣго безаконна оучителю *С 74.3*; оупъвание едно на исправыенне дѣши наставынка нмзи *С 523.10. Изч.*

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. ἐπιστάτης, καθηγητής, ὀδηγός, κυβερνήτης, χειραγωγός, βραβευτής. Вар. наставынкъ, наставникъ.

Неб. наставник ОА, ВА, АК, НГер, Дюв, АР, ВТР, ЕтМл.

настатн, настанѧ, настанеш св. 1. За време, случка, събитие – настана, започна, настѣпя. се во наста врѣма празденствоу нашему *СЕ 1b 12*; наста доушевынзи крѣмьун. рѣшнтѧ прѣврѣканъѧ юю *С 474.17*; наста нскомъин. и самъ исе наѣаше с нма *С 474.*

20; пожеже ... коньчнна възстѣ. въскрѣ-
шеные наста С 487.26. 2. Прич мин.
деят. като прил. наставѣзн. Гр.
ἐπιούσιος. Който е свързан с на-
стъпилия момент. хлѣвъ нашъ на-
ставѣщааго дѣне. даждѣ намъ дѣ-
несь М Мт 6.11, СК. Изч.

М, СК, СЕ, С. Гр. ἐπίστητι, προχωρέω.

Нѣб. настана ОА, НГер, Бот, Дюв, ВА, АК,
НТ, ДА, ВТР, ЕтМл, РРОДД.

НАСТАЯТН, НАСТАЯЖ, НАСТАЯЕШН несл. За
време, случка, събитие — наста-
вам, настѣпвам. мѣсаца шестааго бѣ
дѣнѣ. настаѣшнѣтн сѣботѣ велнцѣн ...
лѣтн възша пноннѣ презвѣтерѣ. н
савннн С 124.21. Изч.

С. Гр. ἐπίσταται.

Нѣб. настаям НГер, АР, ДА, РРОДД; на-
ставам ОА, НГер, ВТР, ЕтМл, Дюв, ВА,
НТ; настанвам НГер.

НАСТОЯНЫЕ, -ѣ ср. Усърдно изпълне-
ние; придържане към норми, дог-
ми и под. покоушала са ослабнѣтн отъ на-
стояннѣа благѣа вѣрзи С 86.28. Изч.

С. Гр. τόπος. Вар. настоаннѣ.

Нѣб. Срв. настояване НГер, Дюв, АР, ВА.

НАСТОЯТН, НАСТОЯЖ, НАСТОЯШН несл. 1. За
време, събитие и под. — настѣп-
вам, наставам, извѣршвам се в
момента. егда же созрѣватъ плодѣ.
дѣне послѣтѣ срѣпѣ. ѣско настонтѣ
жатѣа М Мк 4.29 З. 2. Прич. сег.
деят. като прил. настоан а) Гр.
παρών. Настоящ, който е свързан с
днешния, сегашния момент. нѣснѣ
... хлѣвѣ. истннѣнаа пнще ... настоѣщее
наше жнѣне СЕ 16b 14; и отъ сега ма
настоѣщааго. ѣма. изѣавн СЕ 37a 17;
разоумѣн же крѣпзко. отъ настоѣ-
щааго дѣне СЕ 89b 21. б) Гр. ἐπιού-
σιος. Насыщен, който е нужен в
настоящия момент. хлѣвъ нашъ
настоѣшт ... даждѣ намъ днесь З Мт
6.11. 3. Прич. сег. деят. като същ.
настоѣщѣа ср. мн. Гр. τὰ παρόντα.
Земният живот. настоѣщаа потрѣ-
вномѣ. сѣматрѣѣа. и вѣдѣщаа оудѣ-
вь строѣа СЕ 64a 19.

НАСТОЯЩНА ЖИЗНЬ. Гр. ἡ παρούση
ζωή. Този свят, земният живот. по
срѣдѣ настоѣштнѣ жнѣнн. и градѣштнѣ.
сѣдѣ вѣвѣзнѣ сѣда К 13b 37–38. Срв.
С 451.11–12. Изч.

М, З, СЕ, К, С. Гр. παρίσταται.

Нѣб. Срв. настоящ прил.

НАСТЪЛАТН, НАСТЕЛѢЖ, НАСТЕЛѢШН св.

Прич. мин. страг. като прил. НА-
СТЪЛАНЗН Гр. ἀπαλός καὶ τρυφερός.
Постлан, заслан. стѣзн мѣченнѣкѣ
обращтааше са на сковрадѣ. ѣско на од-
рѣ по истннѣ настѣланѣ С 118.26. Изч.
С. Вар. настѣлатн.

Нѣб. настеля ОА, ВА, НТ, НГер, Дюв,
ЕтМл, ДА, АР, ВТР; настилам ЕтМл.

НАСТЪПАТН, НАСТЪПАЖ, НАСТЪПАЕШН несл.

Настѣпвам нещо, стѣпвам върху
нещо. се дѣлѣ вамъ власть настѣпатн
на змнѣа и скорѣпнѣа. и на всѣж снаѣ
врага М Лк 10.19, З, А, СК. Срв. Х I
Аб 17; рассмотрн же стѣзн потрѣвѣномѣ
вѣзнѣ. настѣпатн на всѣа прнходѣ-
шѣаа к нѣмомѣ ... того радѣа попнрааше
страстн радѣзнѣнѣа н радѣвнтѣа С 556.
8; н вѣрзи исплѣнѣшн. пометаахѣ самн
са прѣдѣннѣмѣ. ѣакоже настѣпатн нѣмомѣ
на нѣа. надѣвнѣште са ѣако нзлѣкованѣе
отъ плесномѣ него С 556.21. Изч.

М, З, А, СК, С, Х. Гр. πατέω.

Нѣб. настѣпѣам НГер, ДА, АК, НТ, АР,
ЕтМл; настѣпвам ОА, ВА, ВТР, АР, ЕтМл,
НТ, ДА, Дюв, НГер, ЕтМл.

НАСТЪПНТН, НАСТЪПЛѢЖ, НАСТЪПНШН св.

Стѣпя върху нещо, настѣпя. на
аспѣдѣ и васѣльскаа настѣпшн СП 90.
13; настѣпнѣтн на змнѣа н скорѣпнѣа. и
на всѣж снаѣ вражнѣж СЕ 51b 19. Изч.
СП, СЕ. Гр. ἐπιβαίνω, πατέω.

Нѣб. настѣпя ОА, НГер, ВА, ЕтМл, АК,
НТ, ДА, Дюв.

НАСОУЧЕ нареч. Напрасно, напусто. ѣже
не прнѣтѣ настоуѣ дѣшѣа своѣа. н не клѣ-
тѣ са лѣстѣж нскрѣзномѣ своѣомѣ. сѣ
прнметѣ благѣсловѣственѣе отъ гѣ СП
23.4. Изч.

СП. Гр. ἐπί ματαίω. Вар. настоуѣ.

Нѣб. Срв. всуѣ ОА, ВА.

НАСЪИТНТН, НАСЪИЩЪ, НАСЪИТНШН СВ.

1. Наситя, утоля глада или жаждата на някого. отъ кждѣ възьмемъ на поустѣ мѣстѣ хлѣбъ. насъитнѣ толнко народа *М Мт 15.33 З, А, СК;* отъ кждоу сѣа можетъ кзто (сѣде) насъитнѣ хлѣбъ на поустѣинѣ *М Мк 8.4;* желаше насъитнѣ чрѣво свое отъ рожець *М Лк 15.16 З, А, СК;* и отъ камени меда насъити ѣа *СП 80.17;* ннштѣа его насъштѣ хлѣба *СП 131.15;* что сътворимъ патнѣ хлѣбъ пать тзисштѣ насъитнѣвшѣ въ поустѣинѣ *С 387.26. Срв. С 480.24. // Образно.* блаженн а л'ѣштнѣ и жаждѣштнѣ прѣвдѣи радн. чко тн насъитатъ са *З Мт 5.6 А, СК. Срв. Лк 6.21 М, З, А, СК; С 404.22;* отъ плода дѣлаъ твоихъ насъитѣтъ са землѣ *СП 103.13;* и хлѣба нѣснаго насъити ѣа *СП 104.40;* чко насъитѣлъ естѣ дѣшѣ тѣцѣ *СП 106.9;* и потоци наводѣннша са. и жаждѣщѣа людн своѣа насъишь *СЕ 5б 10;* и недостонннн рабн твоѣ. насъишьше са. богатѣихъ благъ твоихъ *СЕ 17б 9;* вѣсѣ крѣпнтѣ пншта мене же хс. вѣсѣ насъитатъ маса. мене же молнтѣи *С 19.16–17;* въ истннѣ тѣжѣ. оужастнѣи сѣи одрѣжнм'. како насъштѣ жаждѣ вашѣго любослѣшаннѣа *С 424.17;* блажѣ оуста твоѣа. бе сѣитостн насъштѣша са. и приложѣша са кз не оусовомъ оустомъ *С 457.26. 2. Прич. мин. страг. като сѣц. насъишеннѣ м. мн. Гр. оі ѣмпеллѣшѣнои.* Нахранените, задоволените с храна, преситените. горе камъ насъштѣнн чко въздѣчете са *М Лк 6.25. 3. Изпѣлнѣ се, отрупам се, обсиѣя се. и полѣ твоѣ насъитѣтъ сѣа тоука СП 64.12. Срв. Е 21б 8;* насъитѣтъ сѣа дрѣва польскаа *СП 103.16: ~ са страг. и безл.*

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. χορτάζω, πίμπλημι, ἐμπίμπλημι, γεμίζω, κορέννυμι, ἀπολαύω, εἰς κόρον διατρέφω.

Нѣб. наситя (се) ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НАСЪИТНТН СА, НАСЪИЩЪ СА, НАСЪИТНШН СА

св. 1. Утоля глада или жаждата си. чша вснѣн насъитнша са *М Мт 14.20 З, А, СК. Срв. Мт 15.37 М, З, А, СК; Мк 6.42 М, З; Мк 8.8 М, З; Лк 9.17 М, З; СП 77.29;* останн да прѣвѣе насъитѣатъ са чѣаа *М Мк 7.27 З;* и желаше насъитнѣ са отъ кропнѣцѣ. падаѣштннхъ отъ трапѣзѣи богатаго *М Лк 16.21 З, А;* чко насъитнша са. глѣ оуеннкомъ своимъ *М Йо 6.12 З, А;* и сокрѣвенѣихъ твоихъ испѣлнѣи сѣа жтробѣа ихъ. насъитѣиша сѣа сѣнѣвъ *СП 16.14;* и въ день глада насъитѣатъ сѣа *СП 36.19;* и сѣа трѣпѣзѣи насъитнѣвшѣе са *С 405.19;* насладн са ѣако просн. насъитн са ѣакоже жаждѣшн *С 502.21;* и насъитнша са водѣ и прославнша бѣа *С 568.20. // Образно.* поучто ан зѣлобншн моѣ чловѣколюбѣственнѣ. ѣгоже прѣжде тѣи са насъитн *С 394.8–9;* и своѣго прѣслоушаннѣа насъитнѣвъ са плода *С 291.15. 2. Получа удовлетворение, удовольствие, задоволство. насъштѣ сѣа егда авѣтъ ми сѣа слава твоѣа СП 16.15;* насъитнша ан са любѣеннѣи твоѣн добротѣи твоѣа *С 5.1;* да насъитатъ са добротѣи ѣа *С 135.45. М, З, А, СК, СП, С. Гр. χορτάζομαι, ἐμπίμπλασαι, ἐκπίμπλημι, κορέννυμαι, ἀπολαύω, κατατρυφάω, ἀφοδιάζομαι.*

Нѣб. Вж. при насъитнѣи.

НАСЪИЩАНЬЕ, -ѣа ср. Удовлетворение.

сѣштнѣа же сѣде страдѣба. благѣинхъ готовнѣъ насъштѣаннѣа *С 290.29. Изч. С. Гр. ἀπόλαυσις. Вар. насъштѣаннѣа.*

Нѣб. насѣщане ОА, ВА, НГер, Дюв, АР, ЕтМл.

НАСЪИЩАТН, НАСЪИЩАѢ, НАСЪИЩАѢШН

несв. Насѣщам, нахранѣам до насѣа някого. нхѣже жнште на небѣсѣхъ кѣтъ насъштѣаа брашнѣнѣмъ безѣвѣштѣнѣимъ *С 272.18. // Образно.* снѣвъ въ н змнѣа сладѣка бесѣдонѣ. нъ горѣка лѣстнѣж ... бѣган блѣдѣннѣа сластн. сладѣко сѣ нѣнѣ бесѣдоуѣштѣа. а горѣкѣинхъ та стрѣпѣъ насъштѣаѣштѣ *С 351.12. Изч.*

С. Гр. κορένωσι, ἐμφέρω. Вар. насыштати.
Неб. насыщам ОА, НГер, ВА, АР, БТР,
ЕтМл, НТ, Дюв.

НАСЪЩЕНЬЕ, -ѣ ср. *Прен.* Удоволетво-
рение, насыщане. възантннстнн же
н арменннстнн от(р)оцн. іаже да не съ
пръва повѣстн насыштенне сътворж С
278.27; дѣтн ... на азъщѣ богатьство
нзнесоша. н словесемъ веселомъ. велмн
въсѣхъ на насыштенне съзъваша С
327.7. Изч.

С. Гр. ἀπολαύσις, κόρος. Вар. насыштенне.
Неб. Вжс. при насыщанье.

НАСЪВАТН, **НАСЪВАЖ**, **НАСЪВАНШН** неск.
Прен. Всявам в съзнанието на ня-
кого, внушавам. нзволенья во мжжа
нн видѣтн могъз дннволаъ. насываатъ
немоу отъзданъ помъсаъ С 523.17.
Изч.

С. Гр. ὑποσείρω.

Неб. насывам ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл,
БТР, АР, ДА.

НАСЪВАТН, **НАСЪВАНЖ**, **НАСЪВАНШН** неск.
Създавам [образно]. гѣ потопъ насы-
лъ(е)тъ н сѣдѣтъ гѣ црѣ въ вѣкъ СП
28.10. Изч.

СП. Гр. κατοικίω.

Неб. Сrv. насылявам, насылвам, насыля ОА,
ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НАСЪВТН вжс. **НАСЪВАТН**.

НАСЪВАТН и **НАСЪВТН**, **НАСЪВЖ**, **НАСЪВШН** св.
Посея, засея, насея. н насыша села
н насаднша виноградъ СП 106.37;
въкопахомъ ннвзѣ. н насыдохомъ сла-
ноутъка С 41.24. Изч.

СП, С. Гр. σπείρω.

Неб. насыя ОА, НГер, ЕтМл, АР, БТР, НТ,
Дюв, НТ, ВА, ДА.

НАСЪЩЕНЪ, -ѣн прил. **Насыщен**, еже-
дневен. хлѣвъ нашъ насыщънъзѣ даж-
дъ намъ дньс А Мт 6.11; хлѣвъ
нашъ насыштънъзѣ дан намъ на въсѣ-
къ днь М Лк 11.3. Изч.

М, А. Гр. ἐπιούσιος. Вар. насыштънъ.

Неб. насыщен ОА, АР, БТР, ВА, НГер,
насущен НГер.

НАТАНАЪ [погр. СК Йо 1.47] вжс. **НАТАНАНАЪ**.

НАТАНАНА, -на жс. *ЛИ.* Наталия – хри-
стиянка, съпруга на Адриан [умр.
мъченически по време на имп.
Максимиан [286–305, 307–310 г.],
чиито мощи Наталия пренася в
Цариград. *Пр.* на 26 август. мѣа
авгѣ. не. стѣ мѣа адриана н іже съ ннмъ
нѣ н женън его **НАТАНАНА** А 152а 26. Изч.
А. Гр. Ναταλία. Вар. **НАТАНАНА**.
Неб. Наталия *ЛИ* НГер, Стил, РЛФИ.

НАТАНАНАЪ, -ѣ м. *ЛИ.* Натанаил –
вероятно идентичен с Вартоло-
мей, един от 12-те христови апо-
столи, родом от Кана Галилейска.
н **НАТАНАНАЪ** іже бѣ отъ кана галнаѣн-
скъз. н снѣ зеведеова М Йо 21.2, 3, А;
вндѣ же нсѣ **НАТАНАНАЪ** М Йо 1.48,
3, А, СК; обръте фнлнпъ **НАТАНАНАЪ**
М Йо 1.46, 3, А, СК; глѣ емоу **НАТА-**
НАНАЪ М Йо 1.47, 3, А, СК. Сrv. Йо
1.49 М, 3, А, СК; отъвѣштѣ **НАТА-**
НАНАЪ н глѣ емоу М Йо 1.50, 3, А, СК;
подъ такожъ смокъзѣнѣж сжшта на-фа-
нана вндѣв господа С 350.6. Изч.

М, 3, А, СК, С. Гр. Ναθαναήλ. Вар. **НАТА-**
НАНА, **НА-ФАНАНАЪ**.

Неб. Натанаил *ЛИ*, Натанаилов *ФИ*
Стил, РЛФИ.

НАТАНОВЪ прил. *притеж.* от *ЛИ.* На-
танов, на Натан. снѣ съзѣ ... мелеа-
нновъ. маинановъ. мат'татевъ. **НАТА-**
НОВЪ. давъздоровъ 3 Лк 3.31, М. Изч.
М, 3. Гр. τοῦ Ναθαν. Вар. **НАТАНОВЪ**.

НАТАНЪ, -ѣ м. *ЛИ.* Натан – староза-
ветен пророк, съветник на цар
Давид и възпитател на цар Соло-
мон [2 Цар 12.25]. *Пр.* в Неделята
на праотците. прѣе въ немоу **НАТАНЪ**
пркъ СП 50.2; проустн к' немоу на-фа-
на пророка С 359.22; давън отъпоу-
щенне грѣховъ ... **НАТАНОМЪ** пркомъ *СЕ*
75b10; **НА-ФАНАЪ** рече С 360.3; С 359.
27, С 361.3. Сrv. С 360.15, С 360.
26; w на-фана чнмъ дръзънѣвъ отъвѣ-
штатн хощешн С 360.28. Изч.

СП, СЕ, С. Гр. Ναθαν. от евр. nāṭān 'дар
[божи]'. Вар. **НА-ФАНАЪ**.

натроути, натровж, натровешн св. Нахраня. ꙗкогда та видѣхомъ алуѣща и натроухомъ. аи жаждаща и напоухомъ *М Мт 25.37, 3, А; ꙗ натроу ѣа отъ тоука пшеничѣна СП 80.17; натровешн нзи хлѣба слезѣна ꙗ напоишн нзи слезъ въ мѣрж СП 79.6. Изч.*

М, 3, А, СП. Гр. τρέφω, ψομίζω.

Нѣб. Срв. натровям НГер, ЕтМл, натроввам НГер, ЕтМл, натровя НГер, Дюв, ЕтМл.

натъкатн, натъкж, натъчешн св. Натъпча, напѣлня плѣтно до горе. данте и дастъ са вамъ. мѣрж добро натъканж и потржсѣнж и прѣланѣнжштж са *М Лк 6.38, 3. Изч.*

М, 3. Гр. πέζω.

Нѣб. наткъвам ОА, НГер, АР, БТР, ЕтМл, Дюв, наткънувам НГер, ЕтМл, наткъна НГер, Дюв, ВА, ЕтМл.

наоумовъ прил. притеж. от ЛИ.

Наумов, на Наум – един от прадедите на Христос. сѣнъ сы ... матта-тневъ. амосовъ. наоумовъ. есан(м)овъ *М Лк 3.25, 3. Изч.*

М, 3. Гр. τοῦ Ναούμ.

Нѣб. Наумов ФИ СтИл, РЛФИ.

наоумъ, -а м. ЛИ. Наум – седмият от 12-те малки пророци, живял вероятно между 633 г. пр. н.е. [завладяването на Тива, срв. Наум 3.8] и 612 г. пр. н.е. [опустошаването на Ниневия, срв. Наум 2.7–9]. Пр. на 1 декември. мѣ. декабрь. ѿ. днъ. стѣ прѣка. наоу У Па 16; мѣа дѣ ѿ стаѣ прѣка наоума А 127b 16. Изч.

А, У. Гр. Ναούμ от евр. naḥūm 'утеха'.

Нѣб. Наум ЛИ Дюв, НГер, СтИл, РЛФИ; Наумка ж., Наум, ФИ Наумов, Наумов СтИл, РЛФИ. Срв. Св. Наум МИ ВП, ТО.

наоуститн, наоушж, наоустншн св. Насъскам, надумам, подуча. архнерен же и старьци наоустнша народъ. да неспросатъ вараваж. ꙗса же погоубатъ *М Мт 27.20, 3.*

М, 3. Гр. πείθω.

Нѣб. наустя НГер, ВА. Срв. наустям ЕтМл;

науствам НГер, ЕтМл; наустувам НГер, ЕтМл; наустявам НГер, ЕтМл.

наоутеевъ прил. притеж. от ЛИ. Навутеев, на Навутей – собственник на лозе край столицата Израил, което израилският цар Ахав [869–850 г.] искал да обсеби за разширение на двореца си [3 Цар 21 и сл., 4 Цар 9.25–26]. негда негдвель вноградъ наоутеевъ отати хотѣ. многъ книгъ пиша и сладоуко послоушаасте *С 403.11. Изч.*

С. Гр. τοῦ Ναβουθέ от евр. ЛИ Nabōt. Вар. наоутеевъ.

наоутрѣа вж. оутрѣе.

наоутрѣн нареч. На сутринта, на другия ден. глѣ ... н да ... (на)оутр(ѣн) же ... (с)кевгн *Е 186 13. Изч.*

Е. Гр. τῆ ἐλαύριον.

Нѣб. наутро НГер, ВА.

наоучати, наоучаж, наоучаешн несс.

Научавам, приучавам някого на нещо. наоучаѣа рѣцѣ мои на бранъ *СП 17.35. Изч.*

СП. Гр. διδάσκω.

Нѣб. научавам ОА, НГер, АР, БТР, ЕтМл, ВА; научвам НГер, АР, БТР, ЕтМл; научювам НГер; научям НГер; науча ДА.

наоучати са, наоучаѣ са, наоучаешн са

несс. Приучавам се, научавам се, привиквам към нещо. сълоун са граднн манастиръ отъ лавръ на съверъ на прннманне тоу новопрнходаштнхъ нъ мнра урзпнрнзъкъскжж нстннж. пръвое въ томъ наоучати са. тн тако въ лавръ жнтн *С 284.17. Изч.*

С. Гр. παιδεύομαι.

Нѣб. научавам се ОА, НГер.

наоучение, -ѣ ср. Наставление,

напѣтствие, подбуда, подстрека-телство. ннчесоже штоужда сътвори наоученнѣ отъца твоего днавола *С 2.10. Изч.*

С. Гр. μάθησις. Вар. наоученнѣ.

Нѣб. научение НГер, ВА; научаване НГер, ЕтМл; научване АР, ЕтМл; научаване ЕтМл.

НАОУЧНТН, НАУЧЪ, НАОУЧНШН св. 1. Науча някого, обуча, предам знания, опит. ГН наоучн нзи моантн са Ъкоже ноанз наоучн оученнкзи своа М Лк 11.1 З; наоучнте вьса ѿзкзи. крьсташте ѿ М Мт 28.19 З, А, СК; тз взи наоучтз вьсемоу М Йо 14.26 З, А, СК; блнз еси ГН. наоучн мѿа оправзданнемз твоимз СП 118.126. Сре. СП 118.126; СП 118.68; СП 118.135; СП 118.171; СП 118.64; СП 118.124; благодсти ї наказанню ї разоумоу наоучн мѿа СП 118.66; аште сзхраниатз снове твої завѣтз мої. н сзвѣдѣннѣ моѣ сн. їмже наоучѿ ѿ СП 131.12; настави мѿа на истинѿ твоѿѿ н наоучи мѿа СП 24.5. Сре. СЕ 74b 16; останѣте са отз ихз н наоучѿ васз кого бзи ҃нстн. н кланїатн са богоу С 28.4. // Посоча, покажа, подскажа. стзїн во дхз наоучнтз взи во тз ҃асз ѣже подобаатз глатн М Лк 12.12 З, А; іеже аште ма наоучншн. то то сзтворѿ С 169.30; ножз наострн. н того оубнтн наоучн С 389.11. // Поуча. възвѣстнша емоу вьсѣ елнко сзтворнша н елнко наоучнша М Мк 6.30 З, А. // Посъветвам, предупредя. арїанз воневода се слзїшавз рече се наоучнхз тѿ. іакоже сзмїлантн н исповѣдатн іако сжтз божи С 149.9. 2. Разбера, схвана, науча, усвоя. азз бо своемоу оучнтелю покарвѿѿ са ... а не прѣстѣпнтн словесе кемоу. н подвнзѿѿ са не нзмѣннтн іаже прѣжде навзїкохз. потомз же н наоучнхз С 126.25. // Дам някому да разбере нещо. пѣтн оправзданеї твоїхз наоучн мѿа СП 118.27. 3. Подуча, подсторя. старцн. наоучнша на родзї. да нспросатз варадѣѿ. нсѿ же погоубатз А Мт 27.20; нже бо разорнтз іедннѿ заповѣднн снхз малзїнхз. н наоучнтз тако ѿлкзи. мзїннн нарѣт са М Мт 5.19 З, А; онн же прнемзше сзребро. сзтворнша ѣкоже наоученн взиша М Мт 28.15 З, А, СК. // Прич. мин. геят. като сзщ.

наоучнвзи м. ег. Подстрекателят, подбудителят. навзїкнѣте отз ннхз к'то наоучнвзїн. к'то сзврѣравзїн. отз-кждоу оученнїа. коїе новое вогословьїеннїе. н ветзхоїе прореченнїе С 324.27. богомь наоученз. Гр. θεοδιδάκτος. Научен от Бога. оци іже і та нх. же не вѣдѣхѿ старци. бмь наоучени вьспѣшша К 1a 3; нже іеже н старци не вѣдомо взиетз. богомз наоученнн вьсхвалнша С 325.7; вз нсповѣданнн. богомь наоученѿѿ пѣснь С 320.11–12; како богомь наоученѿ проповѣдане ҃адзз вашнхз пѣснь С 325.29.

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С, МЛ. Гр. διδάσκα, μαθητεύ, παιδεύω, συνεδίζω, παραίνεω, δείκνυμι, προσπέλω, κείθω. Вар. наоучнн. Нѣб. науча (се) ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

НАОУЧНТН СА, НАОУЧЪ СА, НАОУЧНШН СА Св.

1. Науча се, обуча се. нѣ же рече нмз ... вьсѣкз кзїнжзїнкз наоучѣ са. цѣрствню нвскоумоу. подобенз естз ҃лвѿкоу домовнтоу М Мт 13.52 З, А, СК; вз разоумн мѿа ї наоучѿ са заповѣдемз твоимз СП 118.73; отз негоже тзи наоучнвз са. оучнтель сзи поспѣлз іесн вз родзство огнїное С 158.25; тз бо наоучнвз са божиемз словесемь. н поставленз взи вз клнростѣ днїакз С 214.7. // Изясня си, разбера нещо. шедзше же наоучнте са. ҃то естз мнлоетзїнн хоштѿ а не жрѣтвѣ М Мт 9.13 А, СК; отз смоковзїнн(ца) же наоучнте са прнтз҃н. егда (оу)же вѣѣ еѿ вждетз млада ... (вѣс)те ѣко блнз(з) естз жатва М Мт 24.32 З, А, СК, Н; ісповѣмь са тебѣ ... вьнегда наоучнтн мї са сждзвямз правздзї твоїа СП 118.7. 2. Поуча се, взема пример. наоучнте са отз мене ѣко кротокз есмз н сзмѣренз М Мт 11.29 З, А, СК. Сре. СЕ 89b 15; да разоумѣенн о ннхзже наоучнлз са еси словесехз оутврзжденне М Лк 1.4 З, А; како испрѣва глѣтз протнвленье ваше наоучї са. отз него К 1a 19. // В

сѣчет. с друг глагол в инфинитив. Наука се, свикна, приуча се да правя нещo. а рѣпѣштѣште науѣчатъ са паслоушатн *К 1а 15*; и науѣщи валенѣште. науѣчатъ са глаѣтн мѣръ *К 1а 16*; а науѣчатъ рече жѣрн. отвѣшта нн. кѣ богоу боголаѣпно вѣроватн науѣчнхъ са *С 139.30*.

М, З, А, СК, Н, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. παιδάγω, μαθητεύομαι, κατηχέομαι, διδάσκωμαι, δέω. Вар. науѣчтн са, науѣчнтн са.

Неб. Вж. при науѣчнтн.

НАУХОДОНОСОРЪ *вжс.* НАВУХОДОНОСОРЪ.

НАХОДНТН, НАХОЖДЖ, НАХОДНШН *св.* За беда, нещастие – дойда, настѣпя внезапно, налетя, врѣхлетя. ѹада моланте са кѣ богоу. да нзбавнтъ прѣдѣлази сна отъ нахoдаштнхъ бѣдъ *С 569.19*; можетъ лн ѹловѣкѣ нмзи пшеницѣ ... дзждоу же н тжѹамъ н громоу. н млыннѣамъ нахoдаштемъ. не възъмзшоу отъ пшеница ... н сѣавъ *С 266.3–4*; възѣпаетъ болѣзнн възонитъ. по малоу сѣмрътн нахoдаштн мразомъ *С 89.30. Изч.*

С. Гр. πρῶσι.

Неб. Срв. нахождам, нахожвам Дюв, ЕтМл; нахождам се, нахождам се НГр.

НАХОРОВЪ *прил. притеж. от ЛИ.* Нахоров, на Нахор – син на Серух и баща на Тара [Бит 11.22–25, 1 Пар 1.26], един от прадедите на Христос. снѣ сѣи ... гѣквоовъ. саковъ. авраамовъ. тарань. нахоровъ *М Лк 3.34, З. Изч. М, З. Гр. τοῦ Ναχὸρ от евр. ЛИ Nāhor.*

НАШЪ, НАША, НАШЕ *местоим. притеж.*

1. Наш, който принадлежи на нас. камень ... сѣ възистъ въ главѣ жгѣлѣ. отъ бѣ възистъ сн н естъ днвзна въ оуно нашею *М Мт 21.42 З¹, А, СК. Срв. Мк 12.11 М, З; СП 117.23*; даднте намъ отъ олаѣ вашего. ѣко свѣтнальннцн нашн оукасѣштъ *М Мт 25.8 З, А, СК. Срв. С 373.7*; прахъ прнлѣпѣшн ... въ ногахъ нашнхъ *З Лк 10.11 А*; и дѣла рѣкѣ нашнхъ исправи *СП 89.17*; мокрѣ възнша ногѣ

наша *С 77.24. Срв. СП 67.23*; н върхъ нашаѣ пѣлтн възнде *хъ МЛ А4. //* Който е в родствени отношения с нас. крѣвъ его на насъ н на ѹадѣхъ нашнхъ *М Мт 27.25 З, А, СК. //* Който принадлежи на страната или народа, от чието име говорят лицата. прндѣтѣ рнмѣне. и възѣмѣтѣ н мѣсто н ѣзѣкъ нашъ *М Йо 11.48*; н земѣ наша дастъ плодъ свои *СП 84.13. 2.* Който се отнася до нас, има пряка връзка с нас. отъпоустн намъ длѣгѣи наша. ѣко н мзи отъпоустѣамъ длѣжѣннкомъ нашнмъ *М Мт 6.12 З, А, СК; лазаръ дроуѣтъ нашъ оуѣпе М Йо 11.11 З, А, СК. Срв. Н I Вб 2–3; С 306.13; С 313.26; С 314.9; С 488.1*; положназ нзи еси поношень сѣѣдомъ нашнмъ *СП 43.14. Срв. СП 79.7; //* Коего се върши или изтѣрпява от нас. не по безаконземъ нашнмъ. сѣтворѣлъ естъ намъ. нн по грѣхомъ нашнмъ въздастъ намъ *СП 102.10; Г¹ бжѣ нашъ. прннмн оумаленѣжъ нашнжъ слоужѣжъ СС Па 3; вжѣ ... слоужѣжъ ... еже тн бѣхомъ длѣжѣнн сѣтворнтн. сѣтворнхомъ за немощъ нашнжъ н за оумноженне грѣхъ нашнхъ СС Па 6.7*; нзбавн нзи отъ напастн нашн *СЕ 98а 16*; не прѣзѣрн ... не тѣшта отъпоустн нашнхъ трѣдъ *С 513.4. //* Който е присѣщ, свойствен на нас. мждростннѣ нашнжъ нзобрѣштѣмъ нстнн(п) *С 265.30*; плѣзѣкъ нашъ оумъ. вратка наша мѣсѣлъ *С 400.4. //* Който ни рѣководи, комуто се подчиняваме и когото почитаме. тако оубо моланте възн са. шѣѣе нашъ нже сн на нѣсѣхъ да свѣт са нма твоѣ *М Мт 6.9 З, А, СК. Срв. Лк 11.2 М, З; Срв. СС Ыб 18*; како н прѣдаша архнереи н кнѣашн нашн на осѣжденне сѣмрътн *М Лк 24.20 З, А*; сѣлаго оца нѣ кврнла фнлософа *А 142b 12*; прѣнаѣ оца нѣго. ме-φωδία. архпа възншаѣ моравзн. врд̄ пр̄го кврнла фнлософа *А 145b 21*; сѣлаго сѣлаѣ оца нѣг канмента

епіска велн҃ускаго А 151а 3; оуспенне прѣтѣна бѣд҃уца нашеа бѣа А 152а 13; мѣ. кѣ. сто҃моу оц҃оу нашемоу клнменѣтоу У Па 11–12; бѣ же црѣ нашѣ прѣжде вѣкѣ съдѣла спсѣнне посрѣдѣ зема Е 32а 8. Срв. Е 33а 6; СП 73. 12; придѣте въздрадоуѣмѣ сѣа г҃о. възклнкнѣмѣ боу споу нашемоу СП 94.1; г҃ бже нашѣ. прннмн оумаленѣж ... слоужѣж СС Па 2; о насѣ же црѣствоуѣжштоу господоу нашему іс хрнестоу С 142.16; глаголаша нма влєвн. заклннаемѣ вл. о непобѣднѣмѣмѣ нашемѣ црѣ саворнн С 257. 11; стѣаго оц҃а нашего ювана златоустѣаго С 303.1; боу же нѣмоу слѣ ннѣ Р II 2а 15. 3. Вместо възвратно местоимение свой. бже оушма наши (погр. вл. нашіа, Север., с. 56, бел. пог линия) оуслышахомѣ СП 43.2; і аще въздѣвѣхомѣ рѣкѣи нашѣа кѣ боу (тоу)ждемоу СП 43.21; на рѣцѣ вавилоньсѣѣ ... на врьвн по срѣдѣ еа обѣсѣхомѣ органѣи наша К 7а 32. Срв. СП 136.2; кѣ тебѣ възведоухомѣ оун нашн С 75.16–17. Срв. СП 122.1.

М, 3, А, СК, Н, У, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Р, МЛ, В. Гр. ἡμῶν, ἡμέτερος.

Нѣб. наш, наша, наше ОА, ВА, Дюв, АК, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

нашьствые, -ѣа ср. 1. Нашествие, нападение. снн сѣтѣ овьмѣшнн нашѣ странѣ. іакоже се сѣнове уаствн. възбранѣжшѣе нашѣствнѣа ратѣнѣннѣхѣ С 94.22; мнѣшѣе на нзѣденнѣ нмѣ прѣдѣлѣжѣтн. звѣрьноуоумоу нашѣствнѣо С 558.20. **2.** Идване, дождане, спохождане. прннмн нашѣствнѣ стѣаго дѣа СЕ 81а 5; вѣсѣж напастѣ. і вѣсе нашѣствнѣ непрнѣзннѣо СЕ 25б 5. Изч. СЕ, С. Гр. καταδρομή, ἐπιπάστασις, ἐξανάστασις, ἐπιφοίτησις. Вар. нашѣствнѣ, нашьствнѣ. Нѣб. нашѣствнѣ ОА, ВА, АР, ВТР, ЕтМл.

науннанье, -ѣа ср. 1. Начинание, начало, започване на нещѣ. даждн емоу вѣ науннаньн. пострнженнѣ влєсѣ его СЕ 8а 16. **2.** Деяние, извѣр-

шване на нещѣ. поите г҃ѣ жнвѣщнѣоу вѣ снѣнѣ: възвѣстѣте вѣ нзѣнѣвѣхѣ науннаннѣ СП 9.12; растѣлѣшѣа і омражшѣа сѣа вѣ науннанѣннѣхѣ ... нѣстѣ творѣаи бладѣстѣннѣа СП 13.1; даждѣ имѣ г҃ѣ по дѣломѣ ихѣ. по зѣловѣ науннаннѣ ихѣ СП 27.4; г҃ѣ ... тѣѣ послѣоушѣашѣ ихѣ. вѣ тѣѣ млоствѣ зѣвѣашѣ имѣ. і мѣштѣа на вѣсѣ науннаннѣ ихѣ СП 98.8; н раздражншѣа і вѣ науннанннѣхѣ своѣхѣ. н оумѣножн сѣа вѣ ннѣхѣ паданьѣ СП 105.29; н оскерѣнн сѣа вѣ дѣлѣвѣхѣ ихѣ: н любѣѣ створшѣа вѣ науннанннѣхѣ своѣхѣ СП 105.39. 3. Намереение, замисляне на нещѣ. і отѣпоустѣхѣ іа похотемѣ срѣдѣцѣ ихѣ. поидѣтѣ вѣ науннанннѣхѣ своѣхѣ СП 80.13. Изч. СП, СЕ. Гр. ἐπιτήδευμα, ἀπαρχή. Вар. науннанье, науннаннѣ.

Нѣб. начинание ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

науннатн, науннаѣж, науннаешн неск.

1. Поставям началѣо на нещѣ, започвам. глѣ. д. зде науннает сѣ свѣмѣ. д. рѣ А 68b; гласовѣо науннает сѣ. е. рѣ А 68b; потѣ прѣкрѣсѣн пѣ водѣж бѣ. прѣстомѣ. і науннаетѣ пакѣи пѣ прологѣ вельмн СЕ 5а 12; хотѣа вѣвѣтѣ своѣ сѣлѣ ... да бѣ прѣстѣа. отѣ зѣловѣи своѣа ... вѣко невѣзѣможнѣа науннаѣжѣтѣ К 5а 15–16. Срв. К 5а 27; мошѣ своѣж отѣкрѣхѣ покѣзѣхѣ. іако немѣшѣтна науннаете дѣвлєса С 413. 22; два нереа ... да обѣ пастѣ вѣкоупѣ бжедѣте ова прѣстѣаѣжшѣа д хрнесто-совѣнаа науннаѣжшѣа. дѣвѣ жрѣтѣв вѣ тѣ вечерѣ дѣашѣте сѣ С 450.18. Срв. К 13б 10. // Организирам. не науннатн отѣсѣа тѣвѣхѣ тѣтѣвннѣ. нн прѣвѣвѣатн о несѣтѣстн С 42.12. **2.** За време – започвам, настѣпвам. кѣ нма г҃ѣ нѣоу хѣ крѣстн сѣа вѣ нѣ. не отѣ паула нѣ своѣнѣж вѣроѣж. не вѣ водѣ. нѣ вѣ своѣнѣ крѣвн. н тако дѣннн науннаѣжштоу. іеднѣче дѣхѣаѣжшѣе огнѣю прѣданн бѣшѣа. н останѣцн огнѣннн. вѣ рѣкѣж вѣсѣпанн бѣшѣа С 94.12. **3.** В

съчет. с друг глагол в инфинитив означава начало на действието, означено с инфинитива – започвам. не научнанте глѣти въ себѣ *М Лк 3.8 З, А, СК*; научнаѣштемъ же снмъ взивати. възсклоннѣте са н въздвигнѣте гла(въ)взи ваша *М Лк 21.28 З*; н научнаа рѣкама свонма хвѣтати него *С 554.9*; н по заповѣдемъ съпасомъ жити научнаѣштннмъ *С 513.17–18*; и оукореннѣти са въ ннхъ научнаетъ. тълнтель дѣш *СЕ 91b 23–24.*

~ са възвр.

М, З, А, СЕ, К, С. Гр. ἀρχομαι, ἐνἀρχομαι, ἐπιχερῶν δέλω, χράομαι, δοκέω. *Вар.* научнати. *Неб.* Срв. начинам *остар.* и *диал.* ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР.

НАУРЪПАТН СА, НАУРЪПАЖ СА, НАУРЪПАЕШН СА св. Почерпя от някакъвъ източник, нагрѣба до насита [образно]. научрпанмъ са оубо н мзи съ ннми съ горзи н небесънааго богатъства. несътамн пазоухамн *С 327.8. Изч.*

С. Гр. ἀντλέω.

Неб. начерпвам НГер, ЕтМл, АР, ВТР; начърпвам, начерпувам НГер; науърпвам НГер, Дюв; начерпя ОА, ВА, НГер.

НАУРЪТАНИЕ, -ѣ ср. Описание. отъ ннхъ прѣстоаштнхъ състронмъ. прѣдъпоказавѣше въсѣмъ. такоже научртанн мжжъ снхъ мжжества ... многаш'дн бо словописателе. н шаропнсателе научртанѣт' овн словомъ оукрашаѣште. а снн на дъскы ырѣтаѣште *С 83.6–7. Изч.*

С. Гр. ὑραφή. *Вар.* научртание.

Неб. начъртание Дюв; начъртаване НГер; начертание ОА, НГер, АР, ВТР, ЕтМл, ВА; начертаване ЕтМл.

НАУРЪТАТН, НАУРЪТАЖ, НАУРЪТАЕШН несв. и св. 1. Нарисувам, изобразявам. надеже ангелъ стоѣше. знаменье научрѣта кръстьное *С 567.30*; снѣ н хс сътвори на тон трапезѣ н образнѣжѣ пасхѣ научрѣта. н истнннѣжѣ приложн *С 418.4*; довальства побраньскаѣ многаш'дн бо словописателе н шаропнсателе научрѣтаѣт' *С 83.9.* **2.** Написвам, изписвам [букви, писмена]. научнъ же отъ Мосса. дроуга бжнѣаго врѣха про-

рокъ. прьвоуоумоу научрѣтавшоу пнсма. нспрѣва сътвориъзъ бѣ небо н земьж *С 478.6. Изч.*

С. Гр. ἀπογράφο, διασημαίνω. *Вар.* научртати. *Неб.* начъртавам, начъртая НГер; начертая ОА, ВА, АР, ВТР, ЕтМл; начертывам ЕтМл.

НАУАЛО, -а ср. Начало на нещо. въсѣ же сн научало волѣзннн *М Мт 24.8 З¹, А, СК. Срв.* Мк 13.9 *М, З*; отъ научала създанню мжжа н женж сътвориъзъ ѣ естъ бѣ *М Мк 10.6 З*; отъ научала зъзданню. еже съзъда бѣ *М Мк 13.19 З*; нз самъ съи научало всемоу. нмѣѣа в' себѣ слово съвезнаучально *СЕ 67a 6*; отътждоу такоже научалъ (*вм.* научало, Север., с. 521, *бел. под линия*) нѣкоемоу даноу вѣсоу приложнѣти ... н възтороѣ. приноуждаатъ зълоу *С 521.19.* // Първопричина, основа, същност. научало словесъ твоѣхъ ѣстина *СП 118.160*; не срамѣѣѣтъ са распата нарчуа. се бо научало благзннмъ възета *С 445.15*; днѣволъ. насѣваатъ немоу отъзданнѣ помъслъ. то научало зълоѣ на чловѣчъскъ родъ *С 523.18*; коѣ лн научало нсповѣданню овраштѣ ... нлн кѣннмъ оупованннмъ дръзнѣж *С 528.2–3.*

отъ научала въсего мнра, отъ научала мнроу. *Гр.* ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. От създаването [сътворението] на света. отъ научала въсего мнра до селѣ *М Мт 24.21 З, А, СК. Срв.* *С 123.19.*

въ научало. *Гр.* ἐν ἀρχῇ. Отначало, в начало. прилѣпѣ ѣзкъ моѣ ... ѣште не помѣѣѣ тебе. ѣште не прѣвѣе оучнненнѣмъ ѣнѣма. ѣко въ научало веселѣѣ моего *СП 136.6*; въ научало сътвори богъ небо н земьж *С 8.24*; въ научало бѣ слово. н слово бѣ отъ бѣ *С 10.14*; снѣ бѣ въ научало отъ бѣ *С 10.16.* **ВЕЗЪ НАУАЛА.** *Гр.* ἀναρχος. Безнача-лен, който няма начало, който ви-наги е съществувал. кѣдннѣмъ поклоненннмъ слоужнмъ. кѣдно трѣмн съставѣеннн божество. безъ научала. бѣ сътвореннѣ *С 327.27.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. ἀρχή, κεφάλαιον. Вар. науаало, науаало.

Нѣб. начало ОА, ВА, АК, Дюв, НГѣр, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НАУААЛЪННКЪ, -а м. Лице, което възглавява нещо; началник, вожд, предводител. ЗАКЛННАИЖ ТА ... ХОУАЛЪНЗИН НАУААЛЪННУЕ. ЪВЕРЪЖЕНЗИ. І САМОДЪАЛЪННУЕ АЖКАВЗИ СЕ 51b 26.

ЪАЛЪЗИН НАУААЛЪННКЪ. Гр. ἀρχεκόκος. Демон, причинител на нещастия. ЗАКЛННАИЖ ТА ЪАЛЪЗИ НАУААЛЪННУЕ ... І САМОДЪАЛЪННУЕ АЖКАВЗИ СЕ 51b 25-26. Изч.

СЕ. Гр. ἀρχηγός.

Нѣб. начелник остар. ВА; началник ОА, АК, Дюв, ЕтМл, БТР, АР; начялник НГѣр.

НАУААЛЪНЪ, -ин прил. Главен, преден. ВЪ ЕДННЪ ОУВО ОТЪ ДЪННН. ЪАЛО АЮТЪ БЪСАШТЪ СА ЮНОША ... ВЪЪРЪВЪЗЪ ЖЕ ВЕЛНЪЗИН АНТОННН НА ЮНОШЪ. ГЛАГОЛА НЪСТЪ СЕ МОЕ ДЪАЛО. О СЕМЪ ВО ЧННОУ БЪСОВЪСТЪВЪМЪ НАУААЛЪНЪВЪМЪ. НЪСМЪ СА КЕШТЕ СЪПОДОВНАЪ БЛАГОДЪТН НЪ СЪИЗ ДАРЪ. ПАУАА КЕТЪ ПРЪПРОСТААГО С 171.22-23; ТАЧЕ ЧОУДНЪВЪШЕ СА ВЪСН ... ІАКО НОВОАВНЪВЪША СА НЪКОГО МЪСЕНА. НА СТАРЪНШННЪСТВО ВРАТНА ВЪЪВЕДОША. НА НАУААЛЪНО СВЪТНЛО СВЪШТЪЖ С 277.7-8. Изч.

С. Гр. ἀρχικός. Вар. науаалънъ.

Нѣб. начален ОА, ВА, НГѣр, ЕтМл, БТР, АР.

НАУАТН, НАУЪНЪЖ, НАУЪНЪШН СВ. 1. Започна, почна, поставя началото на нещо. І НАУЕНЪ ОТ МОСЪА Н ОТЪ ВЪСЪХЪЗЪ ПРОРОКЪ СЪКАЗЪШЕ НМА КЪНННЪЖ М Лк 24.27 З, А, О. Сrv. С 478.2, С 478.5; НАУЕНЪ ОТЪ ГАЛНЛЕНА ДО СЪДЕ М Лк 28.5 З; ОТЪПОУШТЕННУ ГРЪХОВЪЗЪ ВЪ ВЪСЪХЪЗЪ ІАЪЗИЦЪХЪ. НАУЕНЪШЕ ОТЪ НМА М Лк 24.47 З; НАУАТЪ ВЪСЕ МЪНОЖЪСТВО ОУЧЕННЪЖ. РАДОУИЖШТЕ СА М Лк 19.37; ОНН ЖЕ СЪЪШАВЪШЕ НСХОЖДААХЪ ... НАУЪНЪШЕ ОТЪ СТАРЕЦЪ ДО ПОСЛЪДЪНННХЪ М Йо 8.9 З; І ДАЖЪ НМЪ МЪЗЪДЪ. НАУЕНЪ ОТЪ ПОСЛЪДЪННХЪ ДО ПРЪВЪЗИНХЪ М Мт 20.8 З¹, А, СК; КОНЪ СЪА

НЪ ВЪАСТЪ. Н НАУАТ СА МАФЕН А ЗЗс 22-23; КОНЪА ЛОУЪ ВЪАЛІСТЪ. Н НАУА СА МАРКО А 74с 4; Н ПО СЪ НАУЪНЪЖ. АНТН СЕ 83b 14; ТЪЗИ НАУААЛЪ КЕН ДЪАЛО. НЕНАВНДНМОЕ ОТЪ БОГЪ Н САМОДРЪЖЕЦЪ С 152.22; НАУАТЪ ЖЕ (ВЪІСТЪ) ГРАДЪ С(Ъ) (В)Н(Т)ОЛА МЪА ОКТОВРА В К. КОНЪЧЪ ЖЕ СА МЦА ... В. 2. В съчет. с друг глагол в инфинитив показва начало на действието, означено с инфинитива – почна, започна. НАУАТЪ ЖЕ КЪ АЮДЕМЪ ГЛТН ПРНТЪУЖ СНІЖ М Лк 20.9 З; НАУАТЪ ГЛТН КЪ ОУЧЕННКОМЪ СВОИМЪ М Лк 12.1 З; СЪ ЧАВЪКЪ НАУАТЪ ЪАДАТН М Лк 14.30 З; І НАУА СА ВЕСЕЛНТН СА М Лк 15.24 З, А, СК; НАУАТЪ ГЛТН КЪ СТОАШТННМЪЖ М Мк 14.69 З; НАУАТЪ НЪЖ ПРОПОВЪДАТН М Мт 4.17 З, А, СК, Б; ТОГДА НАУАТЪ РОТНТН СА Н КААТН СА М Мт 26.74 З, А, СК. Сrv. Мк 14.71 М, З; Н ОБА СЪА ЗЕВЕДЕОВА. НАУАТЪ СКРЪВЪТН Н ТЪЖНТН М Мт 26.37 З, А. Сrv. Мк 14.19 М, З; І НАУЪНЕТЪ ВНТН КЛЕВРЪТЪЗИ СВОИ М Мт 24.49 З, А, СК. Сrv. Лк 12.45 М, З; ВЪАДАКАША СА. Н НАУА СА ВЪСТРЪГАТН КЛАСЪИ Н ЧЕТН М Мт 12.1 З; ПРНБАНЖАНШТЕ ЖЕ СА ЕМОУ АБЪЕ. КЪ ННЪЗЪХОЖДЕНЬЮ ГОРЪ ЕЛЕОНЪЦЪ. ОУАТЪ (погр. вл. НАУАТЪ, Ягич, с. 123, бел. пог линия) РАДОУИЖШТЕ СА ХВАЛНТН БЪ З Лк 19.37; НАУА СНОПЪИ ВАЪАТН С 41.1; Н ВЪ ГНЪВЪЗЪ СЪИ НАУА ГЛАГОЛАТН С 45.22; НАУАША ЖЕ ЗМНІВЕ ГЛАГОЛАТН ЧЛОВЪЧЪСЪКЪИ ГЛАСЪИ С 229.23-24; НАУА НОУДРЪМН Н ОУСТЪИ ГЛТН ХОУАЪИ С 554.1. // За време – започна. ДЪНЪ ЖЕ НАУАТЪ ПРЪКЛАИЧЪТН СА М Лк 9.12 З. 3. Като спомагателен глагол – в състава на съчетания за изразяване на бъдещи действия. ТОГДА НАУЪНЕТЕ ГЛТН. ЧЕМЪ ПРЪДЪЗЪ ТОВОИЖ Н ПНХОМЪЖ М Лк 13.26 З, А, СК; ТОГДА НАУЪНЪЖТЪ ГЛТН ГОРАМЪ ПАДЪТЕ НА НЪИ. І ХАЪМОМЪЖ ПОКРЪИТЕ НЪИ М Лк 23.30 З; ТОГДА НАУЪНЪШН СЪ СТОУДОМЪЖ ПОСЛЪДЪНЕЕ МЪСТО ДРЪЖАТН М Лк

14.9 З, А, СК; лн єдного дръжнтъ сал о дровѣтъмь не родити науѣнетъ *М Лк 16.13 А. Срв. М Мт 6.24*; самн сал прѣдддддтъ. н ненавндѣтн сал науѣнтъ *СК Мт 24.10*. и звѣзды науѣнтъ падати съ нѣсе *М Мк 13.25 З*; вонмъ сал єда вѣскорѣ науѣнтъ (тъ) нскати тебе *С 16.8*; нз єда кѣко вѣскрѣсшоу. ємоу мнѣтн науѣнтъ' *С 314.3*. ~ сал *страг.* и *безл.*

М, З, А, СК, Б, О, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ, В. Гр. ἀρχοι, ἐπιχειρέω, ἐπιμένω, χράομαι, προστίθεμαι, ἀπαρχὴν ποιέομαι, μέλλω, ἐπιβάλλω ἐπιλαβάνω. Вар. науати.

Нѣб. начена ОА, ВА, Дюв, НГѣр, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. начевам.

НАУАТЪКЪ, -а м. 1. Начало, първият момент. науатѣ мѣцмъ *А 112d 6*; науатокъ оутрѣнтн се єсть *А 131a 18*; науатѣкъ нндиктншоу *Е 20a 10. Срв. А 112d 14, СК 122d 1*; науатокъ вѣского троуда *ІХЪ СП 77.51. Срв. СП 104.36*; вѣ науатокъ тѣ гѣ землѣк оцнова *СП 101.26. Срв. Е 7a 3, Е 8б 2*; бѣ єдннѣ ... не нмѣянн отѣкѣдоує науатѣка *СЕ 67a 5*; єште лн не оувѣрнтъ ... науатѣкъ мѣкамъ. науѣтѣ н вѣторое *С 75.2*; одає то понѣ мало отъ науатѣкъ съповѣмъ блажендго *С 274.4*; вѣ науатѣкъ того вожествѣннаго хожденнн *С 289.14*; нз обрѣтнмъ сал на науатѣкъ. здоутрѣ рече вѣсхода вѣ градъ іс. вѣзлака *С 348.14*; добрѣн науатѣкъ оутвѣрдн сѣконьѣднѣмъ *С 512.24*. **2.** Мястото, откъдето започва нещо, началото. втѣ науатѣка нѣсн нсходъ єго. н сѣрѣтанѣ го до коньца нѣсн *СП 18. 7.* // Произход. пасѣж. подѣскѣж имѣштѣж науатокъ. отъ єгѣпта *К 6a 30. Срв. С 416.16*; имѣже прѣвѣл адамъ. имѣже науатокъ ѣскѣ вѣзносѣ сал *К 10b 24–25*. **3.** Основа, същност, принцип. тѣ кто єстн. і рече нмъ нс науатокъ. вѣко н глѣж вамъ *М Йо 8.25 З, А*; разоумѣ оубо. єгда оуѣаше і. остѣтн зѣлаго науатѣка того не послочша *К 5b 24*; годѣ мн зѣло

вѣстѣ прошенѣе твоє ... іакоже не прѣжде самъ оустрѣмъ сал на то. донелнже отъ тебе науатѣкъ прѣхѣ *С 544.14–15*. // Първоизточннк. нз вѣко науатѣкъ оскѣденѣю *К 10b 37–38*; науатѣкъ оскѣденѣмъ вѣстѣ своодо *К 10b 39. Срв. К 10b 40*; нзбавнтѣлю. сѣпасеннн науатѣче. падѣшннмъ вѣетаннн *С 314.28*; вѣскрѣсѣннн днѣ гѣ нашєго ісє хѣ. мнѣрѣннн вннн. сѣмнреннн науатѣкъ. вѣрєннн отѣтѣе *С 486.27*.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ἀρχή, ἀπαρχή, ἀφορμή, ἐπιχείρησις, κεφάλαιον, ἄκρον, ἀρχηγός. Вар. науатѣкъ, науатокъ, науатѣкъ, науатѣкъ, науатокъ.

Нѣб. начатѣк остар. гннж. ВА, Дюв, ЕтМл.

НАУАТѣ, -ѣ ср. Начало, начеване, започване. мѣ науатѣю внноу кѣсѣлоу *СЕ 14a 22*; мѣ науатѣю вѣсемоу прнношенѣю *СЕ 13b 2*; прославнѣз бѣ. ставн сал отъ науатнн. єже вѣ отѣмѣштєнѣ помнсанѣ *С 559.3*; науа ... на обланѣнѣе науатннн неѣстнн своєго сѣврѣштѣтн сал *С 560.5. Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀπαρχή. Вар. науатнн.

Нѣб. начатѣе ВА, ЕтМл, ОА. Срв. начеване АР.

НАИЖ, НАИМЖ. НАИМѣшн сѣ. Наема работннк, спазарѣ се с нѣкого да извѣрши срещу заплащане нѣкакѣвѣ работа. ѣлѣкоу домовнтоу. іже нзнде коупѣно втѣро. наиѣтѣ дѣлатѣлѣ внноградоу своємоу *М Мт 20.1, 3^І, А, СК*; ннктоже насъ не наиѣтѣ *М Мт 20.7, 3^І, А, СК*. // *Образно.* лннѣ вѣзпн. помѣдн ма господѣн ієгда прѣдѣшн вѣ цѣсарѣствєнн єн. по нстннѣ вѣстѣ развонннкъ. ієдннндєсѣтѣдго ѣса дѣлатѣлѣ. вѣ сєго во днѣ жнзнн нспѣлнн дѣло. н аште н на ієдннѣ ѣсѣ наѣтѣ вѣстѣ нз доврѣ сѣдѣла *С 427.5. Изч. М, З, А, СК, С. Гр. μισθόοσι. Вар. наѣтн.*

Нѣб. наема НГѣр, ВА; АР, БТР, ЕтМл, НТ, ДА; наемам НГѣр, АР, БТР, ЕтМл, ДА; наемнувам НГѣр; наемна НГѣр, Дюв; наймам НГѣр.

НАИЖ [погр. СП 58a 8] вѣж. нашѣ.

не част. За отричане на главни и второстепенни части на изречението: не.

A. В просто изречение. I. Изявително. рече не хоцѣж. послѣдъ же расказъ са нде *М Мт 21.29 З¹*; не вѣзмъ васъ отъ коудѣ есте *М Лк 13.25 З, А, СК. Срв. Лк 13.27 М, З, А, СК.*

II. Въпросително. I. С възпр. част. ли. Не ли. Гн. не добро ли сѣма свѣз еси на селѣ твоемъ *М Мт 13.27 З, А, У;* не съ ли естѣ тектоновъ снѣ *М Мт 13.55 З. Срв. Мк 6.3 М, З;* не прѣжде ли отъ мене посланъ вѣстѣ. къ захарии жрьцоу *С 249.4;* не тако ли подовааше пострадаи хѣу *М Лк 24.26 З, А. Срв. С 477.26;* не моч ли дастъ вамъ законъ *М Йо 7.19 З, А;* не дѣвѣ ли на десате годниѣ есте въ дѣни *М Йо 11.9 З, А, СК, Н. 2. С възпр. нареч.:* поучто, чесо радн. Защо не. чесо радн муро се не продано вѣстѣ. на ꙗ ꙗвѣназу *М Йо 12.5 З, А, СК;* гн по чѣто не можъ нзичѣ по тебѣ нти *М Йо 13.37 З, А, СК. 3. С како.* Как не. како не имете вѣрзи *М Мк 4.40 З. Срв. К 11б 5. 4. С еда како.* Да не би. еда како не достанетъ намъ н вамъ. идѣте же пауче къ продажцимъ н коупите севѣ *М Мт 25.9 З, А, СК. Срв. С 369.8-9.*

III. Желателно. С част.: да, яроу, кеша. Да не, дано не. да не придетъ мнѣ нога грѣзѣи. н ржка грѣшзѣица да не подвѣжитъ мене *СП 35.12;* да не отзлѣчимъ са оубо отъ себе *С 72.9;* да не подражанмъ жндовска жродьства *С 340.19-20;* кеша н не събралн събора. кеша н снче не вѣсѣдоваал *С 386.6,7;* яроу н того да взихъ не вѣдѣвѣ *С 410.12.*

IV. Екзистенциално. С 3 л. ег. имперфект на взигн: не вѣ. Нямам. н не вѣ нмъ колн понѣ вѣстн *М Мк 6.31 З;* н не вѣ нма чѣда. понеже вѣ елсаветъ неплодзи *М Лк 1.7 З, А;* н положи н въ вѣсаехъ. зане не вѣ нма мѣста въ обнтелн *М Лк 2.7 З, А, СК.*

Б. В сложно съставно с подчинено изречение. I. Обстоятелствено.

1. За причина. а) С относит. нареч. понеже, кѣлма[же]. Понеже не. якоже тѣмъ неплѣнннн вѣшыннн мнрѣ. нз понеже не нслѣднма нстѣ прѣмѣдростьнага пѣчнна *С 533.24;* еда како бе сѣмене дѣтнштоу обаднтель вѣдѣж. нѣ ннктоже дѣтнштѣ обаднтель. кѣлма не нматъ родан са вѣсѣвѣзшааго *С 240.19;* провѣ рече. кѣлмаже не хоштешн повннѣтн са цѣсароу. въ рѣкѣ вѣврѣженѣ вѣдешн *С 253.28;* ннктоже ли насъ тамо можетъ застѣпннн. нже отъ дѣвѣ прѣданѣ вѣдетъ. да кѣлмаже не можетъ. то н та къ немогѣштоуоумоу нхъ прнаагайтѣ *С 373.14.*

// Със зане, нмѣже. Защото не, заде-то не. а дроугое паде на камене н прозавѣ оучѣше. зане не нмѣваше влагзи *М Лк 8,6 З, А;* н порадоуѣште са. нгрн мннте тѣхъ погрѣшенне. нмѣже не по воан жрѣтѣ *С 126.11. // С нде, ндеже. Шом като не. рече же марнѣ ... како вѣдетъ се нде мѣжа не знаѣж *М Лк 1.34. б) С подчинителен съюз:* яко. Защото не. н сн сътворатъ вамъ. вѣко не познаша отѣца нн мене *М Йо 16.3 З, А, СК;* н не хотѣваше оутѣшити са вѣко не сѣтѣ *А Мт 2.18 СК, Б;* о семъ познахъ вѣко не вѣсхотѣ мѣа. вѣко не вѣздродоуѣтѣ са врагъ мой о мнѣ *СП 40.12. 2. За условие. С подчинителен съюз:* аще, аще да не, яще. Ако не. всн нюдн. аште не оумзичѣтѣ ржкоу тѣрѣште не вѣдатъ *М Мк 7.3 З;* вѣкоже розга не можетъ плода творннн о севѣ. аште водетъ на лозѣ тако н взи. аште въ мнѣ не прѣвѣдетѣ *М Йо 15.4 З, А, СК;* даднте чѣда ваша. да са прѣдадатъ воинномъ. да аште не научете вѣрватн хѣовѣ вѣрѣ. да са вѣврѣжѣтѣ въ пешть *С 540.26;* вѣко вѣше не законъ твоѣ поученне мое естѣ. тогда оубо погзи-влѣ внмѣ *СП 118.92. 3. За време. а) С подчинителен съюз:* даже.*

НАУЧНИ ДОШТЪ ЧЛОВЪКЪ. НЕ ПРОСТО СЛОВЕЦЪ ПОСЛОУШАТИ ... НЪ ПРЪВОЕ ОПЪИТАТИ А С 305.18–20.

II. Съединително с н, нн, тоже, толн. И не, нито не, тогава не. страненъ вѣхъ н не вѣвѣсте мене. нагъ н не одѣсте мене. боленъ н въ темьницн н не посѣтнсте мене *М Мт 25.43 З, А, СК*; тзи лн едннъ прншълецъ еси въ ѿмъ. н не чю вѣвѣшнхъ въ дѣнн снѣ *М Лк 24.18 З, А. Срв. С 475.10*; *С 475.24*; азъ ж-е-смъ чрзвз н не члкъ *СП 21.7*; снхъ чюдесъзннхъ дѣлесъ възлюбьеннче божне дѣло вндѣвъ. възкръсеннѣ не отъместн са. нн не вѣрочн кемоу *С 317.29*; вла мжка снлѣ тон дръжаштнн доушж. молнт-ва вѣстъ тоже не нспочстншн мрътва-го *С 310.18*; кеже да съважете на земн. бждетъ съвазано на небесн. тоже не просто словесъ кзннмн. нъ н дѣлесемя внннзъ сѣтворн *С 358.5*; аще к'то помзиснтъ на женж. тоуждѣж. толн не можетъ съ неж сѣгрѣшнтн ... да покаетъ са *СЕ 103а 7*; трюждаахъ са въ т.(.)щаньн. толн не пот.(.)щахом' са. нъ стъ(..) к'ннгън слзншаще смѣхом' са *Р V 4.11*.

III. Резултативно със сего дѣльма, сего радн, того радн, тѣмьже. Затова не. сего дѣльма во сннде сзнъ вѣнн ... сего дѣлама не тзчнж самъ прнде *С 423.9*; дроугъи рече женж понасъ н сего радн не мож прнтн *М Лк 14.20 З, А, СК*; иако девать мжжъ онн то(го рад)н не повннжша са цѣсароу повелѣ(нн)ю *С 257.2*; та възнетннж нсповѣдажше. нмамъ грѣшннн зустжпннцж. н та вбрѣтаемъ въ вѣрма спсене. тѣмже не прѣстан за нзи мѣлшн *Е 286 8*.

IV. Разделително с нан, нан — нан, лн, любо. Или не, или — или не, достонтъ лн датн кнньс кесаревн нан нн. дамъ лн нан не дамъ *М Мк 12.14 З*; вежомьннче раздрѣшаахн болѣзни сьмрътънзна. печатн лн не раздрѣшнтъ *К 12а 17*; лн жъръшемъ вогомъ са-

номъ велнкомъ н чѣстемъ н даромъ достонномъ вѣнтн. лнн не покорнвѣшемъ са отъатн понасъ н воннество *С 73.26*; *Срв. С 70.4*; в'сего еже азъ помьннж. любо не помьннж ѣже азъ сѣвѣдзи сѣгрѣшнхъ. любо не сѣвѣдзи. нжждеж любо не нжждеж *СЕ 72а 11–12, 13, 14*.

V. Мотивирацо с во, нво, оубо. Защо не, понеже не. юже не глѣж васъ рабъ. во не вѣстъ что творнтъ гъ его *М Йо 15.15 З, А, СК*; кодратъ рече аноу-пате. не жродъствон богъ глѣ. не бо сжтъ вѣн мнозн. нъ кдннъ богъ отецъ *С 100.19*; напрѣвое вѣрма. не бо просто не назнамена еуаггелнетъ. не бо рече шъдъ прѣсто. нъ прнложн тъгда шъдъ *С 408.2, 3*; мьножнцнж брашна брашна сѣ со мьножн отъ юности моея: ѿбо не прѣмож мене *СП 128.2*.

Г. За образуване на отриц. форми при някой наклонения. **I.** При повелително. **1.** *С гл. от несв. вид.* не сѣкрыванте севѣ сѣкровншта на земн. идеже чрзвз н тѣлѣ тѣлнтъ. идеже татне подъкопаважтъ н краджтъ *М Мт 6.19 З, А, СК*; закнннаж та бмъ не мжчн мене *М Мк 5.7 З*; не ндѣте оубо въ слѣдъ нхъ *М Лк 21.8 З, А, СК*; глѣахъ же ... не пншн цръ нюденскъ *М Йо 19.21 З. Срв. С 403.15*; *С 404.2*. **2.** *С гл. от св. вид.* носѣе ... не оубон са прнѣтн женъи твоетѣ марнѣ *А Мт 1.20*; не ожестите сръдець вашхъ. ѣко въ прогнѣванн *СП 94.8. Срв. С 357.23*; *С 357.27*; пршълецъ есмъ азъ на землн. не сѣкрывн отъ мене заповѣдеѣ твоѣхъ *СП 118.19*.

3. В съчетанн с гл. мощн, дѣятн и инфинитив. не можъмъ оубо посрамнтн праздньства сего *С 493.4*; не м'жн мене оставнтн бес паматн въ херсоньстѣ градѣ *С 539.8*; не дѣнте дѣтнн прнходнтн градѣ къ мьнѣ *М Мк 10.14. З. Срв. Лк 18.16 М, З*; глѣ нмъ нсѣ раздрѣшнте н н не дѣнте его тн *М Йо 11.44 З, А, СК*.

II. При условно. **1.** *С мин. деят.*

прич. второ и условна форма на **ВЗИТН**. аште **ВНМЪ** **ВЗИАН** въ **ДЗНН**. отецъ нашнхъ. не **ВНМЪ** оубо овецъ-ница **НМЪ** **ВЗИЛА** въ **КРЪВН** пророкъ **М** **Мт** 23.30 **З**, **А**; доврѣа **ВН** **ВЗИЛО** емоу аште **СА** **ВН** не **РОДНЛЪ** **УКЪ** **ТЪ** **М** **Мт** 26.24 **З**, **А**. *Срв.* **Мк** 14.21 **З**; аште не **ВН** **ГЪ** прѣкратнлъ **ДЪННН**. не **ВН** **ВЗИЛА** съпасена **ВЪСЪКА** **ПЛЪТЬ** **М** **Мк** 13.20 **З**. *Срв.* **Мт** 24.22 **М**; аще **ВНСТЕ** **СЛЪПН** **ВЗИАН**. не **ВНСТЕ** **НМЪАН** **ГРЪХА** **М** **Йо** 9.41 **З**, **А**; аште **НН** **ВН** **ВЗИЛЪ** съ **ЗЪЛОДЪН**. не **ВНМЪ** прѣдалн его **ТЕБЪ** **М** **Йо** 18.30 **З**, **А**. 2. *С мин. деят. прич.* второ и аористна форма на **ВЗИТН**. доврѣе **ВЗИЛО** **ВЗИ** емоу. аще **СА** **ВЗИ** не **РОДНЛЪ** **УЛЪКЪ** **ТЪ** **СК** **Мт** 26.24; рече емоу, **ГН** **А** **ВЗИ** **ВЗИЛЪ** **СЪДЕ**. не **ВЗИ** оумрълъ **МН** **БРАТЬ** **С** 306.19. *Срв.* **СК** **Йо** 11.21; **СК** **Йо** 11.32; **С** 306.24; **С** 307.22; **С** 315.8; **С** 315.14; стрѣзѣте аште **ДА** не **ВЗИТЕ** **ХРАННАН**. **МНЪ** **ВННЪ** **СЛОВЕСНЪЖЪ** оставннн **ВЗИТЕ** **С** 439.4; и **ВЕСУНСМЕНЪ** **НЪ** **ПО** **ВЪСА** **ДЪНН** **СЪМРЪТН**. аште **ДА** не **ВЗИША** **ВЪСТАВЪШАДО** **НАСЪТНАН** **СА** **НАМАНОВЕННА** **С** 442.30; аште **ВО** **ВЗИ** **ПРИШЪЛЪ** не **ВЗИ** **РАСПЪРЪЛЪ** **СА**. аште не **ВЗИ** **РАСПЪРЪЛЪ** **СА** не **ВЗИ** **ОВНСКАЛЪ**. аште не **ВЗИ** **ОВНСКАЛЪ** не **ВЗИ** **ТАКО** **ВЪРОВАЛЪ**. аште не **ВЗИ** **ВЪРОВАЛЪ**. не **ВЗИ** **НАСЪ** **ТАКО** **ВЪРОВАТН** **ИДОУЧИЛ** **С** 499.2-5.

Д. **С** **ПОМОЩНИ** **ГЛАГОЛИ**. 1. **С** **НМЪТН**. **Н** **ЯМАМ**. **А** **СНЪ** **УЛЪВУСКЪ** не **НМАТЪ** **КЪДЕ** **ГЛАВЪ** **ПОДЪКЛОНИТН** **М** **Мт** 8.20 **З**, **А**, **СК**. *Срв.* **Лк** 9.58 **М**; **З**, **А**, **СК**; **К** **6а** 23; **С** 416.8; **А** **ДРОУГОЕ** **ПАДЕ** **НА** **КАМЕНЪНЪЕМЪ**. **ДЕЖЕ** не **НМЪ** **ЗЕМЛА** **МЪНОГЪ** **М** **Мк** 4.5; **ОТВЪВЪШТА** **ЖЕНА** **Н** **РЕЧЕ** **ЕМОУ**. не **НМАМЪ** **МЪЖА**. **ГЛЪ** **ЕН** **НЪ**. **ДОВРЪ** **РЕЧЕ** **ЪКО** **МЪЖА** не **НМАМЪ** **М** **Йо** 4.17; **З**, **А**; **И** **ЗЪПРЪТН** **НЕДЪЖГОУ** **ЕМОУ**. **РАСТЪЩОМОУ** **ВЪ** **НЕМЪ**. не **НМЪТН** **ПЛОДА**. **НН** **РАСТНТН** **СА** **ВЪ** **ВЪКЪ** **СЕ** 35а 12. 2. **С** **ВЗИТН**. **а)** **С** **ИНФИНИТИВ**. **Н** **ЯМА**. **ГЛЪГЛЪЖТЪ** не **ВЗИТН** **ВЪСКРЪШЕННЮ** **М** **Мк** 12.18 **З**. *Срв.* **Мт** 22.23 **М**, **З**; **Лк** 20.27 **М**, **З**; **НСКОНЪУАНЪТЪ** **СА** **ГРЪШЪ-**

НИЦ **ОТЪ** **ЗЕМЛЪ**. **Н** **ВЕЗАКОННИЦ**. **ЪКО** не **ВЗИТН** **НМЪ** **СП** 103.35; не **ВЗИТН** **ВЪ** **НЕМЪ** **ВННЪ** **ННКОЛНЖЕ** **ПОХВАЛЕННА** **С** 570.3. **б)** **С** **СЛЯТА** **С** **ФОРМИТЕ** **ЗА** **СЕГ**. **ВР**. **НЕ** **СЪМ**, **СИ**, **Е** **И** **Т.Н.** **НЪСТЪ** **ОУЧЕННИКЪ** **НАДЪ** **ОУЧНТЕЛЕМЪ**. **НН** **РАВЕ** **НАДЪ** **ГЪМЪ** **СВОИМЪ** **М** **Мт** 10.24 **З**, **А**; **ВЪДЪХЪ** **ТА** **ЪКО** **ЖЕСТОКЪ** **ЕСН** **УЛЪКЪ**. **ЖЪНА** **НДЕЖЕ** **НЪСН** **СЪЛЪ** **М** **Мт** 25.24 **З**, **А**, **СК**. *Срв.* **С** 369.23; **С** 377.4; **ГРАДЕТЪ** **ЖЕ** **КРЪПЛЕН** **МЕНЕ**. **ЕМОУЖЕ** **НЪСМЪ** **ДОСТОННЪ** **ОТЪВЪЩНТН** **РЕМЕНЕ** **САПОГЪ** **ЕГО** **М** **Лк** 3.16 **З**, **А**; **СК**. *Срв.* **Йо** 1.27 **З**, **А**; **ВНЖДЪ** **РАВЕ** **ВЪЖН** **И** **АКО** **МЪ** **НЪСМЪ** **ТОЛЪМ** **ВИНЪНН** **С** 41.21. **Е.** **ПОЛИНЕГАЦИЯ**. **І.** **ПРИ** **ДВОЙНО** **ОТРИЦАНІЕ**. 1. **С** **ОТРИЦ.** **ТЕСТОИМ**: **ННКЪТОЖЕ**, **ННКЪИНЖЕ**, **ННКОТОРЪЖЕ**, **ННУЪСОЖЕ**. **НИКОЙ** **НЕ**; **НИЩО** **НЕ**. **ВЪЗВЕДЪШЕ** **ЖЕ** **ОУН** **СВОИ** **НЕ** **ВНДЪША** **ННКОГОЖЕ** **ТОКЪМО** **НЪА** **ЕДННОГО** **М** **Мт** 17.8 **А**; **ОУЧНТЕАЮ** **ВЪМЪ** **ЪКО** **НЕТННЕНЪ** **ЕСН**. **ПЪТН** **ВЪЖНО** **ВЪ** **ІСТННЪ** **ОУЧНШН**. **И** **НН** **О** **КОМЪЖЕ** **НЕ** **РОДНШН**. не **ЗЪРНШН** **ВО** **НА** **ЛНЦЕ** **УКОМЪ** **М** **Мт** 22.16 **З**, **А**; *Срв.* **Мк** 12.14 **М**, **З**; **И** не **ДАДЪША** **НИКОМОУЖЕ** **МНО** **НЕСТН** **СЪЗЪДЪ** **СКВОЗЪ** **ЦРЪКЪ** **М** **Мк** 11.16 **З**; **ННКЪИН** **ЖЕ** **РАВЕ** **НЕ** **МОЖЕТЪ** **ДЪВЪМА** **ГЪМА** **РАБОТАТН** **...** **НЕ** **МОЖЕТЕ** **ВОУ** **РАБОТАТН** **И** **МАМОНЪ** **М** **Лк** 16.13 **А**, **СК**; **ПРИДЕТЪ** **ПОШТЪ**. **ЕГДА** **ННКОТОЖЕ** **НЕ** **МОЖЕТЪ** **ДЪЛАТН** **М** **Йо** 9.4 **З**, **А**; **СЕ** **НЪИНЪ** **НЕ** **ОУВНОУЧА** **СА** **ГЛАГОЛЕНН**. **А** **ПРИТЪЧА** **ННКОЖЕ** **НЕ** **ГЛЪШН** **М** **Йо** 16.29 **А**, **СК**; **ГЛЪЖ** **ВАМЪ**. **ЪКО** **НН(КО)ТОРЪ** **ЖЕ** **ПРЪКЪ** **НЕ** **ПРИНАТЕНЪ** **ЕСТЪ** **ВЪ** **ОТЪСТВНН** **СВОЕМЪ** **А** **Лк** 4.24; **ТЪ** **РОДЪ** **ННЧНМЪЖЕ** **НЕ** **МОЖЕТЪ** **НЪТН** **ТЪКО** **МОЛНТВОИЖ** **И** **ПОСТОМЪ** **М** **Мк** 9.29 **З**, **А**, **СК**. *Срв.* **СК** **Мт** 17.21; **ННЧЪСОЖЕ** **НЕ** **ВЪЗЕМЛЪТЕ** **НА** **ПЪТЬ**. **НН** **ЖЪЗЛА** **НИ** **ПНЪ**. **НН** **ХЛЪВА** **НН** **СЪРЪВРА**. **НН** **ДЪВОЮ** **РНЗОУ** **НМЪТН** **М** **Лк** 9.3 **З**, **СК**. *Срв.* **Мк** 6.8 **М**, **З**; **СЕ** **ДАЖ** **ВАМЪ** **ВЛАСТЬ** **НАСТЪПАТН** **НА** **ЗМНА** **И** **СКОРЪПНА**. **И** **НА** **ВЪСЪ** **СНАЖ** **ВРАГА**. **И** **ННЧЪТОЖЕ** **ВАСЪ** **НЕ** **ВРЪДНТЪ** **М** **Лк** 10.19 **З**, **А**, **СК**; **И** **НЕ** **ПЕЧЕШН** **СА** **НН** **О** **УЕСОМЪ** **ЖЕ**. **НЕ** **ЗЪРНШН** **ВО** **НА** **ЛНЦА** **УЛЪКОМЪ** **СК** **Мт**

22.16. 2. С отриц. нареч.: николнже, никъгдаже, никакоже, никъдеже. Никого не; никак не; никъде не. Толко лѣтъ работашъ тебѣ; и николнже заповѣди твоя не прѣстѣпихъ. и мнѣ николнже не далъ еси козълате М Лк 15.29 З, А, СК; кто съ естъ црѣ слава творан нзана въ адѣ. не бѣ възшаа никъгдаже въ адѣ С 466.23; неъ гла: прѣмлазун нзиди нз него. и поврзъ; и бѣсъ по срѣдѣ нзде нж него. никакоже не врѣждъ его М Лк 4.35 З, А; и възпрѣтнвъ лѣкавоуоумоу томоу бѣсоу. зарече кемоу да никъдеже са не авнтъ. ни пакостн сътворнтъ комоу С 36.25. 3. В съчетанне ни едннъ же не. Никой не. и жена съштн въ тоуенне крѣви. отъ дѣвои на десати лѣтоу. теже балнѣмъ нздавъ шишъ все нмѣнне. ни отъ едного же не може нецѣлѣти М Лк 8.43 З, А, СК.

II. При тройно отрицание. 1. С отриц. местоим. и отриц. нареч. Никой никого (никъде) не. и положн е въ гровѣ нечѣенѣ. въ немъже не въ никътоже никогдаже положенъ М Лк 23.53 З; бѣ никътоже не видѣ. николнже М Йо 1.18 З; бѣ никтоже не видѣ никъдеже А Йо 1.18. Срв. Е 36б 17.

2. С две отриц. местоим. Никой нищо не. блудн са никомоуже ннчесоже не рѣцн М Мк 1.44 З, А, СК.

3. С отриц. нареч. и отриц. мест. Никого; никой не, никак нищо не. въ врѣтѣпѣ гровѣ новъ. въ немъже николнже никътоже не въ положенъ М Йо 19.41 З, А; и не прикоснѣ са немъ. и никакоже не врѣдн его ни при чесомаже С 268.28.

Ж. При отриц. бъдеще време. I. Описателни форми. 1. С помощен глагол нмѣти и инфинитив. Няма да, не ще да. глѣж ... тко не нмамъ пнтн юже отъ сего плода лозънааго М Мт 26.29 З, А, СК. Срв. Мк 14.25 М, З; Лк 22.18 М, З; азъ есмъ свѣтъ мироу. ходан по мнѣ. не нма-

тъ ходити въ тѣмѣ М Йо 8.12 З, А, СК. Срв. СЕ 33б 4; глаголаахъ во дреуѣ къ древоу. тако не нматъ донти мѣста. до четъри дѣни С 31.8.

II. Прости форми. 1. С бѣг. форми на взити. Не ще има. възъсарнтъ са въ домоу нѣкован въ вѣкзи. и црствню его не бждетъ коньца М Лк 1.33 З, А, СК. Срв. С 237.26; С 238.9; и еце мало. и не бждетъ грѣшннка С П 36.10; и съжегитъ тѣлеса стѣнхъ. и въ рѣкѣ възврѣжитъ. и се сътворѣ да и остатѣка нхъ не бждетъ С 79.5.

2. Със залогови форми и възвратно местом. са нѣстъ во ннѣтоже тано еже не авнтъ са М Мк 4.22 З. Срв. Лк 8.17 М, З, А, СК; родъ съ лѣкавннъ естъ. знаменнѣ нштетъ. и знаменне не дастъ са емоу М Лк 11.29 З.

3. Като формант за образуване на сложни неизменяеми части на речта. 1. При сложен съюз: а не нъ, да не егда, да не како, да не когда, даже не, еда — да не, за не, не просто — нъ н, не тольмн — кельмн же, не тѣкзмо — нъ н, не тѣрѣж — нъ н, прѣвѣе даже не, прѣжде даже не и др.

2. При относит. нареч.: зане, занеже и др. 3. При част.: не ли, да не и др.

М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СС, К, С, Р, ЗЛ, Х, МЛ, АН, П, Гр. оу, оук, оух, оухи, мѣ, оу мѣ, ѡ. Вар. нѣ, нн, нѣ.

Неб. не ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

не [погр. С 98.26, С 491.21] вж. нъ.

НЕБЕСЬНЪ, -нн прил. 1. Небесен, който се отнася или е свързан с небето. лнси бѣвинзи нмѣтъ. и пѣтница нѣсьнннѣ гнѣзда. а снѣ улуъ не нматъ кѣде главнн подъклонити А Мт 8.20 СК. Срв. Лк 9.58 А, СК; тко по възисотѣ нѣнѣн отъ земаля. ѡтвердѣлъ (!) естъ гѣ мноствъ свои на боащнхъ сѣ его С П 102.11; видаште внсърѣи црѣкѣвннѣа ... и звѣздази небеснннѣа подъ опашыѣж змннннѣж. на земажъ влауимзи С 134.25-26. 2. В християнството

— който е свързан с извънземния, вечния живот на небето. а о дъни томъ. н о годинъ тон никтоже не вѣстъ. ни дѣлан небснн А Мт 24.36, 49d 3-4, СК 47b 6, Н; вратнѣ. стѣв званинѣ небснмоу причастъннцн. разоумѣнѣ апѣла Е 25a 13-14; жнвѣи въ помошти възшьнѣго. въ кровѣ бѣ небсннаго въздворитъ сѣ Сп 90.1. Срв. С 70.19-20; оумоленъ звиваѣ отъ стѣна вѣца. и причнодѣвѣна маѣна. и вѣсѣа небсннѣа цѣкве СЕ 93b 6; тѣмъже хѣлюбѣе. съ любовнѣж причннн обрѣзъ небсннаго жнтнѣ СЕ 86b 15; благословьнѣнъ градъин адова сѣлншта нспражнтъ. а небеснѣа жнлншта. многънхъ съпасѣштнхъ сѣ. нсплннтъ С 342.4-5; како блаженън петръ ... нже какоуѣ небесннѣа отъ гѣ причнннн ... него отъврѣгъ сѣ С 526.25; причннн муро се іако муро небесннѣа С 392.9; дѣнесъ цѣсарь славѣи на земн пророуѣскѣи славнмъ нстъ. н причѣстнннѣи небесннѣоуоумоу веселнѣо. земьнѣа сътворн С 322.3; науръпанмъ сѣ оубо н мѣи съ нннн съ горъи н небесннаго богатъства С 327.9. 3. Като същ. а) небесннн м. мн. Гр. οἱ ἐπουράνιοι. Небесните жители. и ѣстѣннаго тн знаменнѣ отъврѣгъше ма. стоудъна и мрзъзка. небсннѣимъ и земьнѣимъ сътворнша ма СЕ 78b 3; а к томоу прѣклоннтъ сѣ кемоу вѣсѣко колѣно небесннѣнхъ н земьнѣнхъ С 332.8. б) небесннѣа ср. мн. Гр. τὰ ἐπουράνια, τὰ οὐράνια, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ. Небесните, духовните дела. аще земьнаа рѣхомъ вамъ н не вѣроуѣте. како. аще режъ вамъ небснѣа вѣроуѣте А Йо 3.12; любовь вѣснѣ. своѣж. да прѣложнмъ къ небсннѣимъ. нн малъи възвратнмъ сѣ въсплатъ СЕ 91a 1-2; того дѣлама закланъ възстѣ н поуѣто. да съмнрнтъ небесннѣа. да н аѣгеломъ та сътворнтъ ароуѣга С 422.2.

въ небесннѣнхъ. На небесѣа. ѣко тѣи есн жнвѣи съ оцѣмъ. въ небсннѣнхъ.

прнсно есн съ вѣсѣмн на земн. молащннннн сѣ тѣвѣ СЕ 30b 10.

цѣсарство [цѣсарствѣнѣ] небесннѣо. Гр. ἡ βασιλεία [τῶν οὐρανῶν]. Небесното царство, райѣ. поканте сѣ привланжн во сѣ цѣство небснѣо А Мт 4.17 Б; подорѣзно естъ цѣство небснѣо. ѣкоу съвѣвшоу доброѣ сѣма на сѣлѣ своѣмъ А Мт 13.24 У; w възтн намъ ревьнтелемъ. добрѣимъ дѣвлесемъ. и полоуѣнтн небснѣо цѣство. гѣо помолн СЕ 60a 19; аште не обрѣнтѣ сѣ н вѣдѣте акѣи дѣтн. не вьннѣте въ цѣсарство небесннѣо С 340.29-30; кѣдннъ даръ желѣжъ вѣнѣнѣ правѣдъннн. кѣдннж славѣж хѣштѣж вндѣтн. н цѣсарствѣннѣе небесннѣе С 88.4-5; поѣже оубо не вѣ како въ цѣсарствѣннѣе небеснѣо вьннтн развонннкоу. безъ крѣштѣнѣа С 483.14. небесннѣн цѣсарѣ. Гр. ὁ ἐπουράνιος βασιλεὺς. Господ, Бог. егда разнѣствитъ небсннѣн цѣрѣ на неѣ. оспѣжѣатъ сѣ въ соломѣнѣ Сп 67.15; да не бѣдѣтѣ мѣнѣ пѣсе неоуѣроштѣннн. отъврѣштн сѣ хѣ своѣго небесннѣаго цѣсѣра С 61.7-8.

отѣць небесннѣнн. Гр. ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος, ὁ πατὴρ [ὁ] ἐξ οὐρανοῦ [вар. ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος]. Господ, Бог-Отец. вѣстѣ во оцѣ вашѣ небсннѣн. ѣко трѣвоуѣте снх. всѣхъ А Мт 6.32; възпнѣвѣн велнемъ гласомъ. сѣи на распѣнѣ къ оцѣо своѣмоу небсннѣоумоу СЕ 43b 2-3; послѣужѣ оцѣо своѣмоу небсннѣоумоу. боу вѣсемѣжннѣоу. творѣщнѣоу снлж СЕ 48b 6.

вон [воннн] небеснннн. Гр. στρατὶὰ οὐράνιος, ἡ ἐπουράνιος στρατὶὰ. В хрнстнѣанствѣо — небесннѣе воѣннн, воѣнннѣе на Бога в небеснѣо цѣрство. н въ незѣлѣж възстѣ съ дѣнѣлѣмъ. множѣство вон небсннѣнхъ. хѣлѣлѣштннхъ бѣ. н глѣжштѣ А Лк 2.13; прнѣмн даръ мон ... н съподѣвн а прнѣмѣштн сѣ къ небесннѣннѣмъ тѣоннѣмъ. н нстнннѣннѣмъ воннѣомъ С 110.7-8.

небесннѣо воннѣство. Гр. ἡ ἐπουράνιος

στρατιά. В християнството — ангелите, небесното воинство; войните, армията на небесното царство. н съ небесънзинми воинствъзи праздноуѣмъз С 439.10.

снлзи небесънзина. *Гр.* αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν. В християнството — небесните сили, небесното воинство, ангелите. слънце мръкнетъ. н луѣна не дасть свѣта своего. н звѣзды съпадутъ съ нѣсе. снлзи во нѣснзинна дѣнннжтъ са А Мт 24.29 *СК*; снлзи во нѣснзинна невнднмо прѣстоатъ намъ *СЕ* 87b 12–13; емоуѣже дѣлн н в'са снлзи нѣснзинна дѣннша са *СЕ* 53a 6; керъданъ възвратн са въспать. вндѣвъ снлзи нѣснзинна. на земн слоужаща тн *СЕ* 3a 9.

хлѣвъз небесънзин. *Гр.* ἄρτος οὐρανοῦ. Според библейския разказ — мана на небесна; храна, която Бог давал на евреите при странстването им в пустинята. ꙗ оуждѣ имъ мана вѣсти. ꙗ хлѣвъз небесънзи дасть имъ хлѣвъз дѣлъ вѣтъ члкъз *СП* 77.24; w волѣзнн небесъноуѣмоу хлѣвоу да тѣлю. вѣрѣ свѣште чнста. днаволоу ослѣ. а чловѣкоу знаменнѣ С 313.16. небесънзина дѣврн само тн. *Гр.* αἱ οὐράνια πύλαι. В християнството — вратите на небесното царство, райските врати. бѣ же стоѣше н стоѣ млъчааше. прѣдъ дѣврнмн чловѣчскзинмн стоѣ. небесънзинхъ дѣврнн владзика С 432.15.

жизнь небесънаѣ. *Гр.* ἡ ζωὴ αἰώνιος. В християнството — вечният живот, задгробният свят. а еже оклнѣ. ꙗко н небесънзѣ жнзнн погрѣшн са. н нн сеѣ же насладн са С 93.13.

небесънаѣ тврѣдѣль. *Гр.* στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. Небесната тврѣд; небосвод, небосклон. да вѣдетъ свѣтъ. н вѣстъ свѣтъ. да вѣдѣтъ звѣзды по тврѣдѣлн небесънѣн. н вѣша С 317.17–18.

А, СК, Б, Н, У, Е, СП, СЕ, С. *Гр.* τοῦ

οὐρανοῦ, τῶν οὐρανῶν, ἐπουράνιος, οὐράνιος, τῶν οὐρανίων.

Нѣб. небесен ОА, ВА, АК, Бот, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

небесъскъз, -знн прил. 1. Небесен, който се отнася или е свързан с небето. възърнте на пннца нѣснзина. вѣко не свѣжтъ нн жннжтъ. нн свѣрлжтъ въ жтнннцъ М Мт 6.26 З, *СК*; лннн вѣзнннн нмжтъ. ꙗ птннца нѣснзина гнѣзда М Мт 8.20 З. *Срв.* Лк 9.58 М, З; ꙗ егда свѣше ово паде при пжтн ... ꙗ птннца нѣснзина позоваша е М Лк 8.5 З. *Срв.* Мт 13.4 М, З; гн боже ... нзчунтаан звѣзды небесъскзѣ. н прѣсѣкъ морѣскзѣн С 179.18–19. 2. В християнството — който е свързан с извѣнземния, вечния живот на небето. а о дѣнн томъ н о годннѣ тон ннктоже не вѣстъ. нн днѣлн нѣсннн. тѣкмо отцъ едннз М Мт 24.36 З, *СК* 88b 14; w вжѣ въ истннж прѣмждрость. нѣснскзѣ крестъ въздрѣжаше са. а идольскаѣ слоужѣба разорена възвѣше К 10b 8; в'снж правѣдѣ дѣннща. по заповѣдемъз твонмъ. исплзнн н жнтннскзѣхъ. ꙗ нѣснскзѣхъ благъ възвѣша *СЕ* 18a 20–21; таково же н онъ сѣтворнлъ. вндѣв небесъска човѣдеса. позна истннж. прнвѣже къ владзѣцѣ С 94.1; послѣ во аггѣла своего съ възсотъ небесъскзѣнхъ съхраннтн ѣж С 4.23–24; тѣло оубо свое на снненскжѣ горѣ прннесъ. а доушж на небесъскжѣ С 273. 5; гѣ снленъ н крѣпкъз н неповѣднмъ въ вранѣхъ. съ нѣстъ отѣврѣгнн вѣи отъ небесъскзѣнхъ мѣстъ. н о земн постѣлавъ С 467.1; равн нсмъ ꙗс хсѣ гѣ небесъскадо. н невнднмадо бѣ С 99.15. 3. *Като свѣц.* а) небесъсннн т. тн. *Гр.* [οἱ] ἐπουράνιοι. Небесните жители. въ вѣдѣштѣе же въскрѣшеннѣ. въсѣко колѣно поклоннтъ са. небесъскзѣнхъ н земъннхъ н прѣнсподнннхъ С 484.19. б) небесъскаѣ *ср. тн.* *Гр.* τὰ ἐπουράνια, τὰ ἐν τοῦ οὐρανοῦ [вар. τὰ ἄνω]. Небес-

ните, духовните дела. аште земна рѣхъ вамъ и не вѣроуоуте. како аште рекъ вамъ небса вѣроуоуте *М Йо 3.12*; оубьенъ лежитъ хъ. нъ разумъи чесо ради и по чъто. да сзмиритъ небскаъ и земскаъ. и да та друуга створитъ дѣламъ *К 8б 26*.

цѣсарьствыи [цѣсарьство] небесское. *Гр. ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν*. Небесное царство, райт. ходаще же проповѣданте глше. чко привланжн са црствене небское *М Мт 10.7 З, СК*; чко вамъ дано естъ разумѣти. танаа црствитѣ. небсааго. онѣмъ же не дано естъ *М Мт 13.11 З*; горе вамъ кзникъыниа и фарисѣи. лнцемѣри. чко затварѣате црствене небское прѣдъ члвкъмъ *М Мт 23.14*; аще не обратите са и бждете чко дѣти. не имате вннннн въ црствене небское *М Мт 18.3 З¹, СК, ЗП*; блаженн нзгннаннн правдъзи ради чко тѣхъ естъ цѣрствене небское *К 3б 13*; небесское црство прѣжде вѣкъ оуготовн са *С 470.27-28*.

отыць небескзын. *Гр. ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος, ὁ πατὴρ ὁ ἐν [τοῖς] οὐρανοῖς*. Господ, Бог-Отец. тако и отецъ мон небскъ сзтворитъ вамъ *М Мт 18.35 З¹, СК*; пондѣтѣ. отыць во небескзын погъивъшаа жндетъ овца *С 470.20*.

небескзын цѣсарѣ. *Гр. ὁ ἐπουράνιος βασιλεὺς*. Господ, Бог, зане аште хощетши мжуннн. то творн волж своиж. и скорѣи кз небесскоуоумоу црѣу посылн ма *С 104.20*.

сназы небескзын. *Гр. αἱ οὐράναι δυνάμεις, αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, αἱ ἐν οὐρανῷ δυνάμεις*. В христианството – ангелите, небесното воинство. и вса небескзын сназы веселатъ са. оуслаждаемъи о ѣпасеннн овъштааго рода чловѣчьскаго *С 490.1*.

вон небескзын. *Гр. στρατιὰ οὐράνιος*. В христианството – небесное воинство [ангелите], войните на Бога в небесное царство. и взнездапж възитъ сз дѣламъ мзно-

жъство вон небскзынхъ. хвалаштъ бѣ н гл(гл)штннхъ *М Лк 2.13 З, СК*.

небескзын дѣри. *Гр. ἡ οὐράνιος θύρα*. В христианството – вратите на небесное царство, райските врати. възъмѣте врата. прнде во хѣ. небескзын дѣри пжтѣ сзтворнте. възшдъшпоуоумоу на западъскзын западъзи *С 465.21-22*.

М, З, СК, ЗП, СЕ, К, С, ЗЛ. Гр. τοῦ οὐρανοῦ, [τῶν] οὐρανῶν, οὐράνιος, ἐπουράνιος. Вар. небескы, небескы, небескы.
Наб. небески гуал. ДА.

неблюдомъ, -ын прил. Неохраняван, който не се пази. видѣвъ же неблюдомъ сжштж ннѣж. прѣсклонн са и потръза не соумьна са *С 40.28-29. Изч. С. Калка от гр. ἀφύλακτος.*
Наб. Ø.

неблюдомъ нареч. Без пазене, без охрана. стада разунчъ воловъ; козыла. козы овьца многзи тзмамн пасомъи въ горахъ неблюдомъ. блюдомъ же сжтъ страхомъ *С 43.2. Изч. С. Калка от гр. ἀφύλακτος.*
Наб. Ø.

небо¹, небесе, небесн ср. 1. Видимото въздушно пространство над землята, небе. слънце мржкнетъ. и луна не дастъ свѣта своего. и зѣвзды сзпаджтъ с нѣсе *М Мт 24.29 З, А, СК. Н. Сrv. Мк 13.25 М, З*; вечеръ сжцоу глѣе. ведро чрзмзноуетъ са нбо *М Мт 16.2 З*; и тзгда авнтъ са знаменне бѣа члвчъскааго на нѣсе *М Мт 24.30 А, СК, Н*; нбо и земля мнмо ндетъ. а словеса моѣ не мнмо ндѣтъ *М Мт 24.35 З, А, СК, Н. Сrv. Мк 13.31 М, З, Лк 21.33 М, З, А, СК*; чко оуслънша ништыаа гѣ ... да възхвалаа то-и небеса. и земля, море. и всѣ двѣжаштѣ са въ нѣмъ *СП 68.35*; всѣ еанко възхотѣ створн гѣ. на нѣсе ꙗ на земля. въз морнхъ ꙗ во възѣхъ безднѣхъ *СП 134.6*; днѣсь. нбо просвѣцлемо. посылаетъ на зѣлнж рож *СЕ 1б 19*; велика оубо естъ тваръ

НЕБО ОТЪ НЕВЪИТЪЪ ВЪ ВЪИТЪЕ БѢМЪ ПРИЗВАНА *К 9b 34*; ТЪИ. БО. ИСН СЪТВОРИЛЪ ГОСПОДН НЕБО Н ЗЕМЬЖ. Н ВСЕ ЧОУДНОМОЕ ПОДЪ НЕВЕСЕМЪ *С 232.3*; ПРИДЕ СЪ НЕВЕСЕ РОСА *С 158.2*; ЛЕЖАШЕ НА ЗЕМН АКЪИ СВѢТЪЛА ЗВѢЗДА СЪ НЕВЕСЕ НА ЗЕМЛЖ ПРИШЪДЪШН *С 62.6*. // *Прен.* СВЯТ, ВСЕЛЕНА. ЯКО КРОТЪКЪ ВЪАШЕ ПАЧЕ ВСѢХЪ ЧЛОВѢКЪ. НЖЕ ПОДЪ НЕВЕСЕМЪ *С 545.5*; І ПОСЪЛЕТЪ АНГЛЪИ ... І СЪВЕРЕТЪ НЗВЪРАНИША ЕГО. ОТЪ ЧЕТЪИРЪ ВЪТЪРЪ. ОТЪ КИЦЪ НБСЪ ДО КОНЕЦЪ НХЪ *М Мт 24.31 З, А, СК, Н.* // *Образно.* АНЦЕ ОУБѢ НБСН ОУМВЕТЕ РАСКЖДАТИ. А ЗНАМЕННЪ ВРѢМЕНЕМЪ НЕ МОЖЕТЕ *М Мт 16.3 З*; ТЪИ РАСПАТЪ НБО ЧКО Н КОЖИЖ. ТЪИ ОУТВЪРЪДН ЗЕМЖ НА ВОДАХЪ. ТЪИ ОГРАДН МОРЕ ПЪСЪКОМЪ *СЕ 4a 10*; ГН БОЖЕ ... ВСННАВЪИН СВѢТЪ. Н ТЪМЖ, ОТЪГНАВЪ. СЪВНВААН НЕБО АКЪИ КОЖЪ. НЗЪУНТААН ЗВѢЗДАЪ НЕВЕСЪСКЪИА *С 179.17*. 2. В ХРИСТИАНСТВОТО — ЖИЛИЩЕТО, ОБИТАЛИЩЕТО НА БОГА И АНГЕЛИТЕ. І СЕ ТРЪЖЪ ВЪИСТЪ ВЕЛНН. АНГЛ БО ГНЪ СЪШЕДЪ С НБСЕ *М Мт 28.2 З, А, СК*; А О ДЪНН ТОМЪ Н О ЧАСѢ НИКТОЖЕ НЕ ВЪСТЪ. НИ АНГЛН НЖЕ СЖТЪ НА НБСХЪ. НИ СНЪ ТЪКЪМО ОТЕЦЪ *М Мк 13.32 З*; І ВЪЗЪРЪВЪ НА НБО ВЪЗДЪХИЖ. І ГЛЪ ЕМОУ ЕУЧУАТА. ЕЖЕ ЕСТЪ РАЗВЪРЪЗН СА *М Мк 7.34 З, А, СК, Б*; ГРАДЪИ СЪ ВЪИШЕ НАДЪ ВСѢМН ЕСТЪ ... ГРАДЪИН СЪ НБСЕ НАДЪ ВСѢМН ЕСТЪ *М Йо 3.31 А, О*; ЧКО ТАКО РАДОСТЪ ВЪДЕТЪ НА НБСЕ. О ЕДННОМЪ ГРЪШЪИНИЦЪ КАКЪШТИ СА *М Лк 15.7 З*; ВЪ ВЪКЪ ГИ СЛОВО ТВОЕ ПРЪВЪИВАЕТЪ НА НБСН *СП 118.89*; КЪ ТЕВЪ ВЪЗВѢСЪ ОУН МОИ ЖИВЪШТИЕМОУ НА НБСН *СП 122.1*; УЧЕ НАШЪ ІЖЕ ЕСН НА НБС(ЕХЪ) (*в.м.* НВСЕ(ХЪ), *Нахтигал, с. 341, бел. под линия*) *СС 1b 18*; ГИ ПРИЗЪРН СЪ НБСН І ВИЖДН. І ПОСЪТЪ ВНИОГРАДА СВОЕГО *СЕ 11b 10*; СОУГОУБѢ ДЪНЕСЪ ПРИШЕСТІЕ ГНѢ ... СОУГОВО. КЪ ЧКОМЪ ПОСЪШТЕНЪЕ ОТЪ НЕВЕСЕ НА ЗЕМН *К 13a 1*; НА НЖЖЕ ЗАПОВѢДЪ ВЪЗНРАД БЛАЖЕНЪИН. НА НЕБО НМЪАШЕ ОУМЪ. ВИДЪТИ ЖЕЛАА СЛАВЖ ГОСПОДЪИЖ *С 253.13*; КЕСТЪ БО БОГЪ НА НЕВЕСЕХЪ *С*

535.13; простъръше же рѣкы на небо стѣн мѣстеницн. рѣшѣ ... призьрн боже н помозн равомъ своимъ *С 178.8*; н възнде на небеса н съде одеснѣжк отца *С 11.25*. // В християнството — задгробният живот на праведниците, райт. аште хоцешн съвръшенъ възитн. ІДН ПРОДАЖДЪ НМЪИМЕ ТВОЕ ... І НМЪТИ НМАШН СЪКРОВИШТЕ НА НБСЕ *М Мт 19.21 З¹, А. Сrv. Мк 10.21 М, З; Лк 18.22 М, З, А, СК.* // *Образно.* НЕПОВЪДАТЪ НБСА ЧУДЕСА ТВОЕ *Е 376 9. Сrv. СП 88.6*; І ВЪЗВѢСТАТЪ НБСА ПРАВЪДЪ ЕГО. ЧКО БЪ СЪДЪ ЕСТЪ *СП 49.6*. 3. *Прен.* ГОСПОД, БОГ. ВЪСТАВЪ НАДЪ КЪ ОТЦЮ МОЕМОУ. І РЕКЪ ЕМОУ ОТЪЧЕ СЪГРЪШИХЪ НА НЕБО Н ПРЪДЪ ТОВОЖ *М Лк 15.18 З, А, СК. Сrv. Лк 15.21 М, З, А, СК*; КРЪЩЕННЕ НОАОВО ОТЪ КЪДЪ ВЪ. СЪ НБСЕ АН НАН ОТЪ ЧЛѢКЪ *М Мт 21.25 З¹. Сrv. Мк 11.30 М, З; Лк 20.4 М, З*; НЪ ОБАЧЕ ПОНЕЖЕ ПОУШТЕННИЕ ПОКАЗЪША. Н НА ПОЛЪЖЪ ОБЫШТИЖЪ ВСЕ ТВОРИША. ТОГО РАДН НЕБО ПРИАША *С 379.1*. СЪ НЕВЕСЕ. *Гр.* οὐρανός. От небето. Н АБНІЕ МОЛНТЪЖ СЪТВОРИВЪШОУ ЕМОУ. СЪИДЕ ОГНЪ СЪ НЕВЕСЕ. Н ПОЖИЖЕ ЧРАМА *С 22.12*; ТЪ ПО ОБЪЧАЮ. СЪ НЕВЕСЕ БОЖИН ГЛАСЪ СЪИШАВЪ. ВЕЛАШТЕ СЪИИТИ НЪЪ ПОУЧЪИНА *С 191.5. М, З, А, СК, Б, О, Н, Е, СП, СС, СЕ, К, С. Гр.* οὐρανός, τὰ οὐράνια, τὰ ὑψιστά. *Неб.* небо *остар.* и *поет.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; небе ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; небеса *мн. поет.* ОА, Дюв, НГер, ВТР, АР.

НЕБО^{II} *сюз.* Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за причина: защото, понеже, тъй като. Да разоумѣеть чѣтан акоже по ноуждн то ... кестъ сътворило а не дързостнж нн съмѣниемъ. НЕБО (НН)КЪТОЖЕ ТОЛЬ ДЪРЪЪ КЕСТЪ Н ЗАВЪИЛЬ С(А) АКОЖЕ БЕЗЪ НОУ(Ж)А(Д) ПРНАЛАГАТИ НАН ОУНМАТИ СЛОВЕ(СА СЫ)АЗ(АН)НЪ ЕУАНГ(ЕАНГЪ) *МЛ А 20. Изч.*

МЛ.

Неб. Ø.

небогъ, -ѝн *прил.* Нещастен, беден. онъ же рече мѣнѣ гн. воєвода єдинъ отъ небогъинх' крѣстнианъ кестъ С 146.18. // *Като същ.* небогъ *м. ед. Гр.* ὁ τάλας, ὁ ἄθλιος, ταλαίπωρος. Бедный, несчастный; несчастник. что сѣтворимъ. когда бѣ небогъмъ радовати са. когда бѣ веселити са С 386.14—15; н тоу дѣние небогоу трепетати сѣтвори С 389.11; еже н прѣжде сѣмрѣти сѣмрѣтънъ вѣстѣ. нже вѣрж погоуѣнѣз н сѣмрѣти не погрѣши вклане. н небоже С 66.18. *Изч.* С. Гр. δύστηνος.

Неб. Срв. убог ОА, ВА, БТР.

неболѣзньнъ, -ѝн *прил.* Безболезнен, който не е свѣрзан с болка. такоиѣ жинниѣ прѣхажданте н вѣи новоосвѣштенни постѣиднте са не болѣзньнааго ражданиа кжпѣли не отъмештате са стѣла С 507.24. *Изч.*

С. Гр. ἀνόδυνος.

Неб. Срв. [без] болезнен ОА, ВА, РВЕ.

небонъ сѣюз. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за причина и следствие: тѣй като, понеже. глаголѣ оубо. дѣвши отѣрниѣ людн своя господь не бѣди. не бо нъ н азъ нздранлѣтѣнниъ єсмъ. отъ сѣмене авраамыа С 347.10; градъ нзѣниа слѣшавъ не долоу гладан. нъ горьнаго neroуcалнма. небесъноє мѣсто. не бо нъ житне наше на небесѣхъ кестъ С 349.24; тѣгда зѣло ѣвнти са цѣсарьствоу єго. не бо нъ того надѣвахъ са С 372.11; слѣшатъ словеса сн. н да оуправыаѣтъ са. не бо нъ вѣ годъ тѣ мнози отъпадоша того напрасно вѣстрѣженн С 375.12—13; н тоу дѣние завѣиваахъ благодѣанниа застѣпника бѣ. не бо нъ когда нзддоша нзъ єгѣпта. вндѣвшѣ море растѣпнѣвшѣ са. н пакъи сѣстѣпнѣвшѣ С 417.4—5; да обуюмоу бѣдѣта сѣвѣдѣтелиа. н гробоу н вѣскрѣсеннѣю. не бо нъ помѣшилаахъ ꙗко ннктоже єго нѣ възалъ С 445.29—30; да мѣи дроугонци оставѣше нетовое слово ра(...) положнхъмъ тажде

могѣшти. небонь разоума н (...) н прѣлагаемъ (...) занна сн въсѣ МЛ В 20. С, МЛ. Гр. καὶ γάρ, οὐδέ γάρ, οὔτε γάρ, ἐπειδήπερ. *Вар.* небонь, не бо нъ. *Неб. Ø.*

небрѣгомъ, -ѝн *прич.-прил.* Пренебрегат, презрян. даждъ ми тѣло мрѣтво ... жъиника їсоуса. окрѣвенааго страннааго. н вѣ странънъинх' незнаєма. н небрѣгома въсѣмн вндашта С 454.21; вндѣ ли въсѣде оубе. оубѣпение н сѣнъ сѣмрѣтъ нарнѣемъ. н їмѣжштенъ прѣвѣе сего страшно лице. нѣн небрѣгомъ по въскрѣшеннѣ вѣивѣшъ С 488.18—19. *Изч.*

С. Гр. εὐκαταφρόνητος.

Неб. Срв. [пре]небрегат ОА, ВА.

небрѣженѣ, -ѝа *ср.* Пренебрежение, неуважение, невнимание. н вѣзъваномъ братнеиѣ гнѣиѣ не оукорити талковѣла бѣна благодѣтн. нн погоуѣнти толь велнкыа ѣдѣти небрѣженнемъ ЗЛ Іа 20—21. *Изч.*

ЗЛ. Гр. ἀμέλεια. *Вар.* небрѣженне.

Неб. небрежение *остар.* ВА, НГер, ЕтМл. *Срв.* небрежие *остар.* ВА; небрежност ОА, ЕтМл, БТР, АР; [пре]небрежение.

небрѣщи, небрѣгъ, небрѣжѣшии *несв.* 1. Нехая, не се грижа за някого, нещо. а наимъннкъ вѣжнтъ. вко наимъннкъ естѣ. н не вѣжетъ о овѣцахъ З Йо 10.13; аще ли н о цѣкви не вѣжетъ. да бѣдетъ ти ꙗко н поганъ н мѣитарь СК Мт 18.17; о вѣсемъ мнрѣ мѣи небрѣжемъ. не сѣтъ намъ тѣуна вндамаа желанѣмѣла надежда С 87.25; мѣжн вѣ самомъ цѣвтѣ юности. о житнѣ небрѣгъше С 97.8; вѣсомъ же нечѣстѣимъ не поклоннѣвѣ са. нн богомъ твонмъ слоужнѣвѣ. н о мѣкахъ твонхъ небрѣжѣвѣ С 181.17. // *Прич. сег. делт. като същ.* небрѣжѣшии *м. мн. Гр.* οἱ καταφρονοῦντες. Нехаящите; тези, който не се грижат, нехают. ꙗко клеветѣтъ ми кестъ оумѣнетъ говѣтн. небрѣгъшииѣхъ о коумрѣхъ С 88.9. // *Занемарявам, захвѣрлям, оставям без внимание.* тѣ н насъ. не

ТЪУЫЖ ПОТРЪВЪЗНЪИХЪ. НЪ НЪОБАНЬ-
НЪИХЪ НАКРЪМНТЪ. СИЦЕ БО РЕЧЕ НЕ
НЕВРЪГЪ ТЕБЕ. НИ ОСТАВЪЯИЖ ТЕБЕ С
290.18; желъзъи же оковати н възс-
доу. н сътвориша тако стѣоуоумоу. н
неврѣгоша его тако на мнози дьни С
105.1; аште ли да неврѣжетъ пше-
ница лежати кен въ житыници. н да не
въсѣютъ отъ неа. то оскѣдѣютъ пше-
ница С 266.9. 2. Пренебрегвам, под-
ценявам. ннкоже бо равъ не можетъ
дѣѣма гдѣнома работати ... ли единого
дръжитъ са. а о дроуѣсамъ не вѣщи
въчнетъ А Мт 6.24 СК. Срв. СК Лк
16.13; не възърѣ на хоулы ни изъви.
жидовска оукоренна неврѣже С 427.
8; да не о равѣ пекѣште са. госпожда
неврѣжемъ С 494.19; блаженааго да-
взида сѣгрѣшнѣзшааго. н неврѣгъша-
аго себе С 354.24; си оубо прѣвѣстниж
своеиж пѣвѣиште. неврѣгѣтъ ннкого-
же. то нмъ рекъшемъ С 269.30; кѣто
оуже крѣщенна неврѣгъи благоуѣстоу-
етъ Х I Аа 8.

неврѣгъин нмѣнья. Гр. ὁ ἄκτιμον.
Пренебрегващият, презиращият
богатството. то нмѣнна ли въхотѣ
неврѣгъин нмѣнна. домовъ ли штоу-
жднхъ С 432.24.

З, А, СК, С, Х. Гр. οὐ μέλει μοι, καταφρονέω,
παρακούω, οὐ προσποίεομαι, ἀψήμι, κατα-
μελέω, παρακρούομαι, παραλογίζομαι.

Неб. небрежа *gual.* ВА, Дюв, НГер. Срв.
небрегвам *gual.* ОА, [пре]небрегвам.

невъитѣ, -ѣ ср. Небитие. своеиж бо
волеиж. отъ невѣитнѣ въ вѣитне сътвори
вѣѣ СЕ 3б 21; гѣ вѣе нашъ. сътворен
вѣѣ. отъ невѣитнѣ въ вѣитне СЕ 8б 5;
велика оубо естъ тваръ нбо отъ невѣи-
тѣ въ вѣитѣ бмѣ призьвана К 9б 34-
35; кетъ бо богъ на небесехъ. нже сло-
вомъ своимъ сътвори нѣ въсѣѣьскаа. н
прѣмѣдростниж своеиж. отъ невѣитна
въ вѣитне прѣвѣдѣин въсѣѣьскаа С
535.14-15. Изч.

СЕ, К, С. Гр. τὰ οὐκ ὄντα. Вар. невѣитне,
невѣитѣ.

Неб. небитие *остар.* ОА, ВА.

невелнкъ, -зи н *прил.*

невелнко творити. Омаловаживам,
отхвѣрлям, пренебрегвам. н ег'да
та виднтъ мжжъскъи вѣе трѣпаца. па-
кѣи налагаеъ ти оуиинне. много приле-
жно. невелнкоу твора пощенне твое. ѣко
боу негодѣ сѣще СЕ 88а 24. Изч.
СЕ.

Неб. невелик *остар.* ОА, ВА.

невнднмо нареч. Невидимо, незримо.
нарещи недѣжъ вѣдѣщен. невнднмо
повѣдн. и попере. н даждн сѣдрене
рабоу твоемоу семоу СЕ 29а 12-13;
нзиѣ невнднмо прѣстоитѣ. чини бес-
плотынни твои СЕ 84а 18; не ток'мо
нѣсѣнзиѣмъ снаамъ прити. нъ н самого
бѣ невнднмо сѣ намн вѣити. въ сѣ ѣасъ
СЕ 95б 8; снази во нѣсѣнзиѣ невнднмо
прѣстоитѣ намъ. прѣвѣиште обѣтова-
нне твое СЕ 87б 13; н давъ нмоу комъ-
канни н знаменавъ него. н сватнѣз отн-
де невнднмо С 25.15; ти сѣ агѣломъ
невнднмо сѣпѣрѣ са С 242.8. Изч.

СЕ, С. *Калка от гр. ἀοράτως.*

Неб. невидимо ОА, АР.

невнднмъ, -зи н *прил.* 1. Невидим,
скрит, който не може да бѣде ви-
дѣн отникѣде. поврѣже иж въ горѣ. на
мѣстѣ надеже лежаше сватъин. не-
внднмъ ннкъимъже С 218.8; втндн.
вѣсѣкъ демонъ нечнстѣи ... внднмъи
вестоуднѣ радн. невнднмъи же лице-
мѣрнѣ СЕ 53б 22-23. 2. В християн-
ството — за Бога и неговия свят —
незрим, невидим, безплѣтен, не-
тленен. прѣчнстѣи. и нескврънзиѣ.
везначальнѣи. невнднмъи ... неъзловн-
вѣн гѣ СЕ 61б 6; ѣко отъ олзтарѣ гнѣ
прнемешн н. прѣдъ внднмъимн. н невн-
днмъимн послочъти СЕ 83а 22; оукрѣ-
пн н въ вранѣ невнднмааго врага.
крѣпъкоиж твоеиж снаиж СЕ 95а 4-5;
дѣнесъ спѣсенье въсемоу мироу. елнко
внднмъ. и елнко невндимъ К 12б 36;
великѣи же сѣтѣ. и лиѣлзскъи снази.
невидимъимн добротами. вѣнѣѣамъи К
9б 37-38; ѣто се велнконе н днѣзноне

УОУДО. НЕВНДНМЪІН НАМЪ БЕСПЛЪТЬ-
 НЪІНМЪ ВЪІСПРЪ БОГЪ С 458.21–22;
 ПОМЪІСАН ОУБО ДА НЕ ЗЪЛЪ ОУМЪРЕШН.
 ВЪРОУА КЪ НЕВНДНМОУОУМОУ БОГОУ С
 20.11; РАВН КЕСМЪ ТЪ ХСА ГА НЕБЕСЪ-
 СКААГО. Н НЕВНДНМААГО БА С 99:15–16;
 ВЪОРЖАНЪ СА(...) НА (В)СА(...) Н(Е)
 (ВН)ДНМЪНА ВРАГЪН Р VII 3.8–9. 3.
Като същ. а) невидимън м. ег. Гр.
 ὁ ἄορατος. В християнството – не-
 видимият, безплътният [за Бога].
 ДНЕ. НЕВНДНМЪІ. ВДНМЪ. БЪІВАЕТЪ.
 ДА НЪІ РАЗОУМЪНЪІ СЕБЪ СЪТВОРИТЪ СЕ
 2а 9–10. Б) НЕВНДНМАА СР. МН. ГР.
 τὰ ἄορατα. В християнството –
 невидимите, небесните същества.
 ОУБОН СА НМЕНН ГНЪ. І ВЪРЪІ ВЪРОУЖ-
 ЦІННЪЗ ВЪ НЪ. ЕГОЖЕ ТРЕПЕЦІЖТЪ. ВДН-
 МАА Н НЕВНДНМАА СЕ 45b 19; ТОГО
 НМЪЖЕ ВЪСА БЪІША. ІАЖЕ НА НЕБЕСЕХЪЗ Н НА
 ЗЕМН. ВДНМАА Н НЕВНДНМАА С 188.
 11–12; ВДНМАА Н НЕВНДНМАА. ВЪОБРА-
 ЗНЪІША ЖЕ СЕБЕ ВЪ РАВНН ОБРАЗЪ С 533.5.
 СЕ, К, С. *Калка от гр. ἄορατος. Превезжда*
и гр. ἀθεώρητος, μὴ ὁρώμενος, ἀγνοούμενος,
ἀνείδεος, ἀπόσβελετος, ἀφανής.
Неб. невидим ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР.

НЕВНДНМЪ НАРЕЧ.

НЕВНДНМЪ СЪБЛАЗНІТН. ГР. ПЕРІКЛЕΙΟ
 ἄορασία. Обграда, обгърна с мрак.
 ПРНДЕ СЪІН МНХАНАЪ. Н СТААГО ... ДО-
 ВЕДЕ БЕС ТРОУДА НА МЪСТО. А СНА
 СЪБЛАЗНІ НЕВНДНМЪ С 31.27–28. Изч.
 С.
Неб. Сrv. невидимо ОА, ВА.

НЕВНДОМЪ, -ЪІН ПРИЧ.-ПРИЛ. НЕВИДИМ,
 НЕЗРИМ. КАКО БО ВЪДЪТЪШЕ КЪГДА ОУ-
 МРЪ ЛАЗАРЪ. ПО НЕВНДОМЪН СНАЪ ВОЖЪ-
 СТА С 315.12–13; І СТА КРЪСТЪ МНОГО-
 СНАЛНАІА СНА. СТРЪЛА НЕВНДОМА. БЪІ-
 ЛНІЕ ВЪЗВЕШЪТНО С 428.6. Изч.
 С. Гр. ἄορατος.
Неб. Сrv. невидим.

НЕВНДЪНЪІЕ, -ІА СР. СЛЕПОТА. Н АБЪІЕ
 ТОГО ТРЕПЕТЪ Н НЕВНДЪНЪІЕ ОБЪА С 559.
 27; Н МОЛНТВЖ СЪТВОРНЪЗ ОТЪНА ОТЪ

ННХЪ НЕВНДЪННІЕМЪ АР'ХАГ'ГЕЛОМЪ. ДА
 ВЪН БЪІВЪІШНІ ПОНДОША ВЪСАЪДЪ НЕГО
 С 32.18–19. // *Образно.* ДА НЕ ПОДРА-
 ЖАНМЪ ЖНДОВЪСКА ЖРОДЪСТВА. НЪ ДЪТЪ-
 СКОУ ПОЗАВНДНМЪ ВЛАГОДАРЕННЮ ... НЕ
 ЗАВНЪСТАНЪІНХЪ НЕВНДЪННЮ. НЪ ХЪАЛА-
 ШТННХЪ БОГОПОЗНАННЮ С 340.24. Изч.
 С. Гр. ἀορασία, ἀφελεία. Вар. невидѣніе.
Неб. Сrv. невидимост, невиделица ОА, ВА.

НЕВННЪНЪ, -ЪІН ПРИЛ. *Като същ. невин-*
нънъ м. Гр. ἀθῶος. НЕВИННІЯТ; ТОЗИ,
 КОЙТО НЯМА ВИНА. W НЪДРАНАЮ БЕЗ
 ОУМА Н. Н АН ТОГО НЕ СЛОУША. НЕВИННА Н
 НЕПРАВЪДНА (!) НЕ ОУБНН С 387.8. Изч.
 С.

Неб. невинен ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл,
 ВТР, АР.

НЕВАЛНА СА, -Н СА ПРИЧ.-ПРИЛ. ЗА ПРИ-
 СТАНИЩЕ – В КОЙТО НЯМА ВЪЛНИ,
 ТИХ, СПОКОЕН. СЪДАШТННМЪ ВЪ ТЪМЪ
 СЛЪНЦЕ ПРАВЪДНОІЕ ІАВН СА. ВЪІНАІЖ-
 ШТННМЪ ОТНШНІЕ. Н НЕВЪІНАШТЕНЕ СА
 ПРНСТАННШТЕ С 251.21–22. Изч.
 С. *Калка от гр. ἀκόμματος.* Вар. невална са.
Неб. Ѳ.

НЕВОДЪ, -А М. РИБАРСКА МРЕЖА. ПОДО-
 БЪІНО ЕСТЪ ЦЪРСТВЕНЕ НЕБЪСКОЕ НЕВОДОУ ВЪЗ-
 РЪЖЕНОУ ВЪ МОРЕ. І ОТЪ ВЪСЪКОГО РОДА НЪ-
 БЪРАЗВЪІШЮ М Мт 13.47 3, А, СК; ВН-
 ДНТЕ ПАКЪЗ ВЪЗРЪЖЕНА НЕВОДА. ВЪСЕ АІ НЕЖЕ
 СЪБЕРЕТЪ НА ПОТРЕБЖ КЕСТЪ С 127.28. Изч.
 М, 3, А, СК, С. Гр. σαγήνη.
Неб. невод gual. ВА, НГер, ЕтМл, ВТР,
АР, ДА.

НЕВОЛНЪ, -ЪІН ПРИЛ. НЕВОЛЕН, НЕПРЕД-
 НАМЕРЕН. І ОТЪДАЖДН ЕМОУ ВЪСЕ ПРЪ-
 ГРЪШЕННЕ. ВОЛНОЕ ЖЕ Н НЕВОЛЬНОЕ СЕ
 73b 13; І ОТЪДАЖДН. ТЪКО ВЛАГЪІ ЧЪЛЮ-
 ЦЪ. ПРЪГРЪШЕННЪ НАША. ВОЛНАА Н НЕ-
 ВОЛНАА СЕ 66а 3. Изч.
 СЕ. Гр. ἀκούσιος.
Неб. неволен ОА, ВА, АК, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НЕВОЛНА, -ІА ІС.

НЕВОЛІА КЕСТЪ. ГР. ἀνάγκη. НЕОБХО-
 ДИМО Е, НУЖНО Е. ГОРЕ ВЪСЕМОУ МНРОУ
 ОТЪ СКАНЪДЪЛЪЗ. НЕВОЛЪ БО ЕСТЪ ПРНТН

сканьдаломъ. обаче горе ѿлѣкоу томоу нмъже сканьдаль прходитъ *М Мт 18.7 З', ЗП.*

неволенъ. а) *Гр. ἀκούσιον, ἀβουλήτως, ἀπροαίρετως.* Неволено, непреднамерено, без да ще. прнмн исповѣданнѣ раба твоего сего. н еже аще сѣгрѣши. **воленъ.** лн не воленъ. прѣгрѣшеннемъ словомъ. лн дѣломъ *СЕ 77а 16–17. Срв. СЕ 68а 17, СЕ 68б 10;* въ законѣ стѣмъ своемъ. снхъ възкоушзшо неволенъ. отъпоустн грѣхъ *СЕ 22а 14;* жьвомъ зъвьѣштѣмъ са. жнлаамъ сѣгрѣжданштѣмъ са. н въсеому тѣлоу неволенъ сѣлацажштоу са *С 89.19.* б) *Гр. ἀκουσίως, ἄκων.* Неохотно, без желанне. н снще епискоупство неволенъ прнмъ. правьенннѣ ѳрзиторнзскааго жнтнѣ не нзмѣнн. нъ въ епискоупствѣ акъи въ манастирн троуждааше са *С 280.16;* тѣгда же оуже тѣгда. неволенъ іакоже рѣштн. многштнн молнтвamn оумоленъ. н оунштѣнъ взивъ. отъ прѣподовьнааго мѣжа *С 530.18.* в) *Гр. ἄκων.* Не по своя воля, по принужденне. се наоучнхъ та. іакоже сѣмзисантн н исповѣдатн іако сѣтѣ возн. аште лн нн н неволенъ та прнноуждѣ исповѣдатн *С 149.10–11;* аште неволенъ взисте са покланнѣ. ажа бн вѣла мон сѣнь *С 368.4–5. Изч. М, З, ЗП, СЕ, С.*

Неб. неволя ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, РРОДД, ДА. Срв. неволия гуал. РРОДД.

неврѣдъ *вжс. врѣдъ.*

неврѣжденъ, -зйн *прил.* Неповреден, невредим. нъ врата цѣсарствѣна ѿловѣкомъ отврѣзъ. а врата гроба н печатнн неврѣжденъи сѣхранѣа *С 459.15. Изч.*

С. Гр. ἀδιάνοικτος.

Неб. Срв. не[по]вреден ОА, ВА.

невъзблагодатънъ, -зйн *прил.* *Като същ. невъзблагодатъннн м. мн. Гр. οἱ ἀχάριστοι.* Неблагодарните. 1

бждете снѣве възшзньего. ѣко тѣ благъ естѣ на невъзблагодатъннѣа н зъльнѣа *М Лк 6.35. Изч.*

М. Вар. невъзблагодатънъ.

Неб. Срв. неблагодатен ОА, ВА, ВТР.

невъзблагодѣтънъ, -зйн *прил.* *Като същ. невъзблагодѣтъннн м. мн. Гр. οἱ ἀχάριστοι.* Неблагодарните. 1 бждете снѣве възшнѣваго. ѣко тѣ благъ естѣ. на невъзблагодѣтъннѣа. н зъльнѣа *З Лк 6.35 А. Изч.*

З, А. Вар. невъзблагодѣтънъ.

Неб. Срв. неблагодатен ОА, ВА, ВТР.

невъздържанъ, -зйн *прич.-прил.* Преодолим, неудържим, неотразим. вжѣствѣное н стѣе. 1 великое. 1 страшное. еже. 1 трепетное. 1 невъздържаное. нарнцанне. 1 прнзѣванне творнмъ. на твое запрѣщенне днѣволе *СЕ 56б 8–9. Изч.*

СЕ. Гр. ἄστεκτος. Вар. невъздържанъ.

Неб. невъздържан ОА, ВА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

невъзможънъ, -зйн *прил.* *Като същ. Гр. [τὸ] ἀδύνατα.* а) невъзможнаѣа *ср. мн.* Невъзможните, неизпълните неща. онъ же рече не възможнаа отъ ѿлѣкъ. възможна отъ ба сѣтѣ *М Лк 18.27 З, А;* да бж прѣстали. отъ зъловѣи своеѣа. 1 да бж оубѣдѣаи. ѣко невъзможнаѣа начинаѣтѣ *К 5а 15.* б) невъзможно *ср. ег.* Невъзможното; това, пред което човек е безсилен. показухъ ѣко невъзможно начинаѣтѣ. хотѣхъ гнѣвѣз ихъ оутолнтн *К 5а 26–27.*

невъзможно естѣ а) *Гр. ἀνένδεκτόν ἐστιν, οὐ δύναται.* Невъзможно, неизпълнимо е. рече же кѣ оубѣннкомъ не възможно естѣ да не прндѣтѣ сканьдаль *М Лк 17.1 З;* ѿче мон аще не възможно естѣ ѿши сен. да мнмо ндет отъ мене *А Мт 26.42 СК;* вес плаѣа во невъзможно естѣ поклатн са *СЕ 70а 2–3.* // Не може, не е разрешено, забранено е. оубѣдѣвъшн же іако не възможно естѣ възхо-

ДНТН ЖЕНЪ ВЪ МОНАСТЪРЬ. ПРИЗЪВА-
ВЪШН ФЕДВРА ТОГО ОУЧЕННИКА С 298.
11. б) *Гр.* οὐκ ἐνδέχεται, ἀδυνατεῖ.
Невъзможно, неизпълнимо е да
стане, да се направи нещо. н въ
онъ день нтн. Ъко не възможно естъ
пркоу погъвнжтн кромъ нерсма *М Лк*
13.33; речете горъ сен пръв(н)дн отъ
сждъ тамо. і пръндетъ. і ннчтоже не въз-
можно бждетъ вамъ *М Мт 17.20 А.*
М, З, А, СК, СЕ, К, С. Вар. невозможнъ.
Неб. невозможен ОА, ВА, АК, НТ, ЕтМл,
БТР, АР.

НЕВЪЗКОУШЕНЪ, -зін *прил.* Неизкушен,
неопитен. оузьрѣвъ братнж н прнс-
ладо° брата венѣамнна ... отъѣд лозы
послаѣдынн прознь. невъзкоушензін
братна нелюбѣствмъ ... въсплака С
367.28. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀγνοστός.

Неб. Срв. неизкушен ОА, ВА.

НЕВЪМЪСТНМЪ, -зін *прил.* *Като същ.*
НЕВЪМЪСТНМЪЗІН *м. ег.* *Калка от гр.*
ὁ ἄχώρητος. В християнството —
божият син, Христос, който не мо-
же да бъде обхванат, вмѣстен ня-
къде; невместимият. можетъ лн
ѹрѣво вѣмѣстнтн невѣмѣстнмадо С
248.29. *Изч.*

С. Вар. невѣмѣстимъ.

Неб. Срв. невместим *остар.* ОА, ВА, ЕтМл.

НЕВЪМЪЩАЕМЪ, -зін *прич.-прил.* *Като*
същ. **НЕВЪМЪЩАЕМЪЗІН** *м. ег.* *Калка*
от гр. ὁ ἄχώρητος. В християн-
ството — божият син, Христос,
който не може да бъде обхванат,
вместен някъде; невместимият.
како въ провъ невѣмѣщтаемъзін вѣмѣ-
щтаемъзін вѣмѣщтаат° са С 459.6–7.
Изч.

С. Вар. невѣмѣщтаемъ.

Неб. Срв. невместим.

НЕВЪНАТЪ, -зін *прич.-прил.* Непоня-
тен, неразбираем. мон вогъ нензаре-
ченъз кестъ н невѣнатъ. н не разоумѣа
са С 21.10. *Изч.*

С. Гр. ἀκατάλητος. *Вар.* невѣнатъ.

Неб. Срв. невнятен *остар.* БТР, АР.

НЕВЪФАЛНМЪ *прил. притеж. от*
ЛИ. Нефталимов, на Нефталим —
шестият син на старозаветния
патриарх Яков [Иаков] от Вала
[Бит 30.8]. Племето му обитавало
област в Северна Палестина, гра-
ничеца на запад с Асировото и
Завулово племе, на север — с Nahr
el-Qasimiyeh, на юг с племето на
Исахар, на изток с горното тече-
ние на р. Йордан и част от Теве-
риадското езеро. і оставъ назаретъ.
прншедъ въселн са ... въ областъ
завулонж. і невѣф'талнмж *З Мт*
4.13 А; землѣ невѣф'талнмлѣ. пжтъ
моръ на оноу полоу юр'да(и) галнлѣв
жазкомъ *З Мт 4.15 СК, Б. Изч.*
З, А, СК, Б. Гр. Νεφθαλίμ. *От евр.* לִי נַפְתָּלִי
'моя борба'. *Вар.* нефъталнмлѣ, нефталім.

НЕВЪНТЪСКЪ *вж.* ннневънтъскъ.

НЕВЪНТЪСЪЦІ [*погр.* *З Мт 12.41*] *вж.*
ннневънтъскъ.

НЕВЪГЛАСЪ, -зін *прил.* Неразбиращ,
незнаещ, неразумен, невежа. толн
лн забъз благодѣтелѣа бѣ. кел'ма оубо
снце вѣша непоуоуѣжште н невѣгласн
С 417.11–12. *Изч.*

С. Гр. ἀγνώμων.

Неб. Ø.

НЕВЪДОМЪ, -зи *прич.-прил.* 1. Незна-
ен, непознат. тзи не виднмзін і вн-
домъ. тзи не вѣдомзи н вѣдомъ взи-
стъ мене дѣлѣа С 504.30. // Незабе-
лежим, незнаен. горе вѣмъ кзннжъ-
ннцн н фарнѣн. і лнцемѣрн. иде есте
ѣко провн не вѣдомн. і ѹлѣцн ходѣщен
врѣхоу не вѣдатъ *М Лк 11.44 З.*
2. Несъзнателен, неосъзнат. і
отъдаждн ... прѣгрѣшеннѣ наша ...
вѣдомоа і невѣдомоа. авленаа н не
авленаа *СЕ 66а 4.*

НЕВЪДОМЪ *взгн.* *Гр.* ἀγνοέομαι.
Неизвестен съм, непознат съм.
нже еже н старьцн не вѣдомо взи-
стъ. богомъ наоученнн вѣсхвалнша С
325.6. *Изч.*

М, З, СЕ, С. Гр. ἀνείδος, ἄδηλος, ὁ ἐν ἀγνοίᾳ.

Неб. неведом *остар.* книж. ОА, ВА, ЕтМл,
БТР, АР, ПРОДД.

невѣдство, -а *ср.* Незнание, невежество, неведение. тѣмже т)рѣ(бѣ намъ естъ бж)ніа (в)гдѣть ... да не) и знанья (так)о п'шенницъ адз(ше) невѣдствомъ вѣдѣнн в)демъ ХЛ II Ва 7. *Изч.*

ХЛ. Калка от гр. ἄνοια.

Ноб. Срв. неведение.

невѣдѣнныя, -я *ср.* Незнание, неведение. в)на и колѣна прѣкланѣтн. в) мольбѣ нашнхъ грѣхъ. і о людскыихъ невѣдѣнныихъ. послушан насъ *СЕ* 62а 3-4; поманн шедроты твоа *ГІ* ... грѣхъ юности моа и невѣдѣннѣ моего не поманн *СЕ* 74b 21; егоже еси избавилъ отъ п)в)на врагъ в)жен. і съ нимн же невѣдѣннемъ маденства *СЕ* 23а 23; видѣ ли како не в)и невѣдѣннне съпасоу рештн к)де положисте и *С* 306.1-2; тольма ли в) м)жочу д)р)жнмъ еси невѣдѣнннемъ *С* 475.19. *Изч. СЕ, С. Калка от гр. ἄνοια. Превежда и гр. ἀνοήτια. Вар. невѣдѣнне, невѣдѣнне.*
Ноб. неведение книж. ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

невѣдѣтн в)ж. вѣдѣтн.

невѣждѣствыя, -я *ср.* Невежество, незнание. едннз арх)ерен не бес кр)вѣ. жже приносятъ о себѣ и в) людскыихъ невѣждѣствнхъ *Е* 29а 17; отъ т)м)и м)длости. і) етерочу иномоу невѣждѣствью ... покоушала са *К* 2b 31; в) невѣждѣствѣ. в) нечювѣствѣе многое. і азъ вамъ сатъ прѣдамъ і *К* 4а 35. *Изч. Е, К. Гр. ἀνοήτια, ἀλόγιοι. Вар. невѣждѣствѣ.*

Ноб. Срв. невежество ОА, АК, ЕтМл, ВТР, АР.

невѣзѣство, -а *ср.* Невежество, незнание. грѣхъ юности моа і невѣзѣства моего не помѣнн. по милости твоа помѣнн ма т)и *СП* 24.7. *Изч.*

СП. Калка от гр. ἄνοια. Вар. невѣзѣство.

Ноб. Вж. при невѣждѣствѣе.

невѣрннз, -ын *прил.* 1. Който не вярва, който се съмнява, недоверчив, скептичен. в) роде невѣрннз доколѣ в)з васъ в)д)ж. доколѣ тр)п)лн в)и *М*

Мк 9.19 З, А, Б. *Срв. Лк* 9.41 М, З, А, СК; принесн р)ж)ж твои. і в)зложн в)з ребра моѣ. і не в)д)н невѣрннз н)з в)рннз *М* Йо 20.27 З, А, О. // Който не вярва в) Бога, в) христианската догма. и д)наволз прѣл)стнн) х)ште-т)з васъ. и невѣрннз с)и невѣрннз и васъ с)творн *С* 34.10. // *Като с)иц. невѣрннн м. мн. Гр. οἱ ἄπιστοι.* Невярващите, неверниците. послушан грѣшн)а)го си раба. і за невѣрннн)а) молаца са. да обратннн іа в)з в)р)ж твои *СЕ* 79b 9-10; молн)ва во рече не в)з)ст)з мене д)в)л)ма. н)з прнш)д)шннхъ д)в)л)ма невѣрннн)нхъ *С* 310.24; іакоже кр)ст)н)а)номъ о)ут)в)р)дннн са па)че в)р)о)и. невѣрнннн же в)з)во)ав)ш)е са *С* 142.11. 2. Непочтен, безчестен, вероломен. и іако м)и прав)дннн)са пов)х)ом)и ... в) еже т)з)д)д) осл)в)п)еннне невѣрннн)нхъ ч)лов)к)з *С* 217.8; в)днннн ли невѣрннн)нн в) ж)д)овннне. како не прѣва словесе. ст)з)д)вннне вамъ *С* 325.25. // *Като с)иц. невѣрнннн м. Гр. ὁ ἄδικος.* Непочтеният, неправедният, безчестникът. в)р)нн)и в)з малѣ і в)з мнозѣ в)р)нн)з ест)з. і невѣрнн)и в)з малѣ. і в)з мнозѣ неправ)днн)з ест)з *З* Лк 16.10 А, СК. М, З, А, СК, Б, О, СЕ, С. *Калка от гр. ἄπιστος. Превежда и гр. ἀνόητος. Вар. невѣрннз, невѣрнннз.*

Ноб. неверен ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

невѣрство, -а *ср.* Отсъствие на вяра, неверие, безверие. і не с)творн тоу сн)л) м)з)ног)з. за невѣрство н)хъ *М* Мт 13.58; за невѣрство ваше. амнн) во г)л)ж) вамъ. а)ще н)м)ате в)р)ж) т)ко зр)но горюш)но. рече)те горѣ сен прѣ(н)д)н отъ с)д)д) тамо і прѣнд)ет)з. і нн)ч)тоже нев)з)м)ожно в)д)ет)з) вамъ *М* Мт 17.20 А; раз)м)з)сл)н)в)з о сво)ем)з навѣрствѣ на)ч)а плак)атн *С* 563.30; в)д)в)ш)а во без)аконнн)нн и ос)д)з)ш)а ч)о)д)ес)и ... и в) невѣрствѣ прѣв)ш)ш)а *С* 323.13; н)з о)ч)к)р)а мр)т)ва)го р)шннн. а сво)его

невѣрства не рѣшнши С 338.27; р(а)взно ангеломъ жнвѣщаа помраченна тѣмоѣ и невѣрства гоубнтельнѣмъ обложитъ оустроеннѣмъ ХЛ Паб 11-12; (мн)ого невѣр(ь)ство съ(вз)идетъ са в(ы)вати (н) и т(а)гост(ь) въ (п)око(а) мѣсто) ЗЛ Пб 1.

М, А, С, ХЛ, ЗЛ. Калка от гр. ἀπιστία. Превеза и гр. ὀλιγοπιστία, ὀμφιβολία. Вар. невѣрство.

Наб. неверство, невярство *остар.* ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.

НЕВЪРСТВОВАТИ, НЕВЪРСТВОУИЖ, НЕВЪРСТВОУЕШИ *несв.* Не вярвам, проявям *неверие.* невѣрствоуи невѣрствоуи. и кште и пауе да вѣроуи и азъ нзвѣсто С 500.20; аште взи доврѣ нзискаалъ. не взи тако зълѣ протазковалъ. аште взи нсповѣдалъ. не взи тако невѣрствовалъ С 512.16. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀπιστέω.

Наб. Сrv. навяра, неверие, невярване.

НЕВЪРСТВЬЕ, -ѣ *ср.* Отсъствие на вяра, неверие. и авне възпнвѣ ... съ слъзамн глѣаше. вѣроуи гн помози моемоу невѣрствени М Мк 9.24 СК, Б; единуемоу на десате вѣн са. и поноси невѣрствени нхъ и жестосръдью. вѣко видѣвшнмъ его възставша нз мртвѣзихъ не ѣса вѣрзи М Мк 16.14; и днѣн са за невѣрствени ихъ З Мк 6.6; влюдѣте еда ... лѣкаво невѣрствени отъс(тѣ)пннн отъ бѣ жнвѣ Е 8а 11; блаженн бо рече не видѣвшнн и вѣрвавше. оомнно невѣрствени цѣвѣлаа С 533.15-16; оунстнхъ доушж отъ невѣрствениа С 511.15. // *Образно.* алчѣштн-н-хъ (!) въ поустѣинн. до сзѣтостн крѣмннн вѣахж. а онн въ говннѣ вѣрзи. глѣдомъ невѣрствениа мърѣхж С 398.24.

М, З, СК, Б, Е, С. Калка от гр. ἀπιστία. Превеза и гр. ὀλιγοπιστία. Вар. невѣрствени, невѣрствени, невѣрствени, невѣрствени.

Наб. неверствие *остар.* ВА.

НЕВЪРЬЕ, -ѣ *ср.* Неверие, безверие. възпнвѣ оць отроуате. съ слъзамн глѣаше. вѣроуи гн. помози моемоу

невѣрью З Мк 9.24; послѣдъ же възлежащемъ нмъ. еднномоу на десате вѣн са. и поноси невѣрню нхъ и жестосръдно А Мк 16.14; отъврѣжннмъ ѡваннъ отнде вѣжѣвѣ. оома невѣрнемъ оудрѣжанъ вѣстѣ С 471.30; да понѣ тако оуставнтъ вѣмрѣзвнхъ ненствоство. да не нмѣжтѣ вннзи невѣрѣя. нн да глаголѣтѣ С 482.9. *Изч.* З, А, С. Калка от гр. ἀπιστία. Вар. невѣрне, невѣрне.

Наб. неверие *книж.* ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

НЕВЪСТА, -ѣ *жс.* 1. Невяста, булка. имѣян невѣстѣ жннхъ естѣ. а дроуѣ жннхѣвѣ стоѣа и послѣшѣа его М Йо 3.29 А; тогда оуподобитъ са црѣтво нѣсноѣ. итн дѣвѣ. ѣже прнемзша свѣтназннкзи. нздѣ протѣж жннхѣу и невѣстѣ А Мт 25.1 СК. Сrv. С 368.28; и вѣко на жннхѣ възложн на ма вѣнець. и вѣко невѣстѣ оукрасн ма моннстѣ СЕ 98а 1; радѣуи са благодѣтънаа стѣа вѣце дѣво ... невѣсто унста и несквръзннаа СЕ 85а 26; ндн кз готованѣн мнѣ стѣстн ... ндн кз унстѣн невѣстѣ. по плѣтн родѣства моѣго С 248.9; радѣуи са обрадованаа невѣсто. и роднтельннце унста С 251.11-12. // *Образно.* и главж твоѣж пострнзѣшн. вѣкоже текзла пострнже са павзломъ. хѣв невѣста вѣстѣ СЕ 86б 12-13. 2. Снаха. прндъ во разлѣунтѣ члѣвкѣ. на отѣца своего ... и невѣстѣ на свекровѣ своѣж М Мт 10.35 З. Сrv. Лк 12.53 М, З.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. νόμφη, νυμφών.

Наб. невяста, невеста ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. Сrv. Невестата МИ АС, ТУС; Невестино МИ СНМБ.

НЕВЪСТЬ, -н *жс.* Незнание, неведение. аште се невѣсть нарнчешн то н оно нарѣци невѣсть С 304.21,22. Сrv. С 304.24, 26, 27; тоже нн ѣвѣ него овнчѣаше прѣдъ вѣсѣмн да не бестоудннѣнша него сѣтворнтѣ. нн прѣмѣлѣаше да не мна са гонѣзннжтн невѣ-

стниж С 412.24; фарисен ... хоульнизи
коваше на нь мѣсан. н съпаса уловѣ-
колюбствение. акзи невѣсть зълотво-
рѣваше С 392.30; да келн тонжде не-
вѣстниж речено несть толнко въспрѣ-
штенне игда хоташте съгрѣшадемъ. то
како проштенне прннемъ С 379.17.

С. Гр. ἀνομοί.

Неб. Ѡ.

НЕВѢСТЪННИКЪ, -а м. Жених, младоже-
нец. се невѣстѣнникъ градетъ нздѣ-
те на сърѣтенне кемоу С 369.3. Срв. С
372.21-22; ндѣштем же того радн
прнде невѣстѣнникъ. н онзи вьндѣша
С 369.11. Срв. С 374.17; таце моу-
даштоу невѣстѣнникоу въздрѣмаша
са вьса н съпаахъ С 369.1. Срв. С
372.6; то поучто оубо та прнтѣа црѣ
въводнтъ онъ же невѣстѣнника С 375.
22; на кзин оубо оуспѣхъ дѣвѣста иг-
да невѣстѣнника не вндѣша С 374.28.
Изч.

С. Гр. νυμφίος. Вар. невѣстѣнникъ.

Неб. невестник остар. ВА. Срв. невеста ж.

НЕВѢСТЪСТВО, -а ср.

без невѣстѣства. Гр. ἀνύμφευτος.
Безбрачен, неомѣжен. безъ сѣмене
порожденне. без невѣстѣства дѣвнца.
безъ ұрзтога ұнстаа С 243.5. Изч.

С.

Неб. Срв. невеста ж.

НЕГАСИМЪ, -ин прич.-прил. За огън —
който гори непрестанно, който не
може да бѣде угасен, неугасим. і
потрѣвнтъ гоумъно свое. і съверетъ
пшеницѣ. въ жтѣнницѣ а плѣвзи
съжежетъ огнемъ негасимымъ З Мт
3.12. // Който ще гори вечно. въ
прѣнсподьннихъ. і въ огни негаси-
мѣмъ. і въ тѣмъ кромѣщыннн затворъ
СЕ 63b 14-15.

З, СЕ. Калка от гр. ἀσβεστος.

Неб. негасим ОА, ВА; неугасим. БТР, АР.

НЕГАСА, -н прич. За огън — който не
може да се угаси, наугасващ, не-
угасим. н съверетъ пшеницѣ въ жтѣ-
нницѣ своѣхъ. а плѣвзи съжежетъ огнемъ
негасимнмъ А Лк 3.17. Изч.

А. Калка от гр. ἀσβεστος.

Неб. Срв. негасим.

НЕГАША, -н прич.-прил. За огън —
неугасим, който не може да бѣде
угасен, силен, буен. і съверетъ пше-
ницѣ въ жтѣнницѣ своѣхъ. а плѣвзи
съжежетъ огнемъ не гашѣштиннмъ М
Лк 3.17 З, СК. // Неугасим, който
ще гори вечно. добрѣа ти естъ
маломоштинѣ въ животъ вьннтин. неже
обѣ рѣцѣ нмѣшито нтин въ кеонѣ. въ
огнь не гашѣщнн М Мк 9.43 З. Срв.
Мк 9.45 М, З; і вьврѣщнн взи. въ не
гашѣщнн огнь. иже естъ оуготованъ
днѣволоу СЕ 55b 4-5. Изч.

М, З, СК, СЕ. Калка от гр. ἀσβεστος. Вар.
не гаша.

Неб. Срв. негасен, негасим.

НЕГЛАГОЛАНЬЕ, -на ср. Мълчание, без-
мълвие. не ождн лн тѣи старца
неглаголаннемъ С 249.9. Изч.

С. Калка от гр. ἀφωνία. Вар. неглаголанне.

Неб. Срв. глаголя, глаголене остар. ВА, РВЕ.

НЕГОДОВАТИ, НЕГОДОУИЖ, НЕГОДОУИШН

несв. 1. Негодувам, възмуцавам
се, протестирам. отъвѣшта(въ)въ
же архиснагогъ негодоуѣа зане въ
совотѣ нецѣлан иж нѣз М Лк 13.14 З,
А, СК; вѣахъ же єдинн негодѣшште
въ себѣ н глѣшште М Мк 14.4 З; і
слзшавъше десатнн. негодоваша о
обою братроу М Мт 20.24 З¹. Срв. Мк
10.41 М, З, А, СК; вндѣвъше же
дрѣхнерен н кзинжыннцн уюдеса. ѣже
сѣтворн ... негодоваша М Мт 21.15
З¹, СК; вндѣвъше же оученнцн его
неговаша глѣште. ѣсо радн гзѣвѣль
сн М Мт 26.8 З, А, СК; беззаконнѣе
свое помѣсѣл на ложі своємъ ... о
зълѣвъ же не негодова СП 35.5;
четыри десѣтн лѣтъ негодовахъ рода
того СП 94.10; цнн бѣ нашего взи-
шьшн са творнтѣ. н послѣдѣнне до-
сажденне отъ насъ прннмъше него-
доуѣте С 88.19; н зѣмѣа традѣваше са
не трѣпа ти беззаконѣа жндѣвска ...
тѣмъ же н не трѣпѣваше нз негодоваше.

НЕ ХОТАШТИ НОСИТИ НА СЕВЪ БОГОМРЪ-
ЗЪКЪИХЪ ЖНДОВЪ С 485.7. 2. От-
хвърлям, пренебрегвам. да оубоитъ
же сѣа отъ него вѣсе сѣмѣа нѣво. вѣко не
оуниѣже ни негодова (*погр. вл. него-*
дова, Север., с. 26, бел. пог линия)
молитва ништаго. ни отъвратилъ еси лица
своего отъ мене СП 21.25.

М, З, А, СК, СП, С. Гр. ἀνακτέω, προσο-
ύίζω, χαλεπαίνω.

Неб. негодувам ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

негодъ нареч.

негодъ възити. Не се харесвам, не се
пращам, не допадам. невеликоу творѣ
пощенне твое. вѣко боу негодъ стѣе СЕ
88а 25. Изч.

СЕ.

Неб. Срв. негоде *диал.* 'без да искам, без да
зная' ДА, негоден *прил.*

неготова [*погр. СП 21.25*] *вж.* неготовати.

негъвалъ, -ни *прил.* Неподатлив, не-
преклонен. простеръти на распонѣ. в'са
оудзи своѣа хѣ вѣже нашъ. сѣгъвалъ еси
в'са негъвала. и в'сѣкж непрѣвнъ СЕ
35б 3. Изч.

СЕ.

Неб. Ѳ.

негълан нареч. и съюз.

1. *Нареч.* 1. За логическо уточня-
ване: а) за изразяване на предпо-
ложение: вероятно, може би, на-
вярно, сигурно. посълиж снъ мон въз-
любленъи. негълан сего видѣвъше оуѣра-
мѣнѣжтъ са М Лк 20.13; посълиж снъ
мои възлюбленъи. некъ ли сего оуѣра-
мѣнѣжтъ са З Лк 20.13; ч'то не мзисль
сыннтию него. неже въ адъ. неклн адѣ-
ма сѣвадъниѣа н намъ клеверѣта въз-
вестъ сѣходнтъ С 459.22. б) за изра-
зяване на желание — в съчетание
със съюза да — дано да. молнтн са
оубо за на повелѣно кетъ намъ. да не-
клн обрататъ са н прннмѣжтъ оубѣ-
дѣнне истннъи С 106.12; сѣ оуп'ва-
ннемъ въ градъ прѣвѣиваахъ въ мно-
зѣ радостн. ождѣнѣште. да некълан
нѣкъгѣда н ти сѣподобаѣтъ са просла-

внтн бѣ С 98.12; ч'оудо велико овъ-
дръжитъ ма княже. да некълан н тебе
самого виднмъ поканѣшта са отъ прѣ-
льсти коумнрѣскъѣа С 157.5; наставн
ма молѣж ти са. да некълан н азъ въз-
можъ прнчѣстѣннкъ възити въ вѣкы
вѣкы С 160.13; прнведѣѣте ми ед'ного
отъ ннхъ. да некълан понѣ тъ са мѣнѣ
овѣштаетъ. н тѣхъ сѣтворнтъ овѣ-
штатн са С 60.13.

II. *Съюз.* 1. Въвежда подчинени
обстоятелствени изречения за из-
разяване на несигурна, желана
цел: дано да, та да, щото да. прн-
падаѣа ти оубѣ. да подаси ми запо-
вѣдъ. протнво зѣломъ монмъ. некълан
възннкнж нзъ глѣбннъи безаконен мо-
нхъ. и пакъи обнавѣнѣж са СЕ 69а 1;
да възша ни тоа трепезъи гонезнѣлан.
ннже тоа да отъпадаѣтъ. ноужда дѣ-
несъ сѣтворнтн овѣдъ. неклн отъ обо-
ждоу вамъ оупѣвѣжъ вѣдетъ. н сѣа
трепезъи насѣитнѣвѣше са С 405.18; н
кѣште въ глѣбннѣ сѣштн къ ѣвнѣ въ
кнтъ да възша вѣжалн. неклн възша
отъ него навзк'ше о хрнстосѣ благо-
чѣстнѣ. жнвн с ннмъ въ нннѣчн нзвѣр-
женн възша възлан С 401.9; боже мон хѣ
нѣ ... тако да прославнтъ са стѣе нма
твое. да ставншн безаконнаго вон-
водѣж посрѣдоу рѣкы. н сѣтворншн да
не прѣнде нѣмоу корабъ. нзъ да вѣдетъ
въ вѣдаахъ. да некълан по ноуждн про-
славнтъ чѣстѣноѣ н великоѣ нма твое
С 150.29. 2. Въвежда подчинени
обстоятелствени изречения за
количество при сравнение: неже-
ли, отколкото. нако оудовѣе естъ
вельвѣдѣ (!) скозъ нглннѣ оушн
протн негълан богатоу въ црѣствне вѣне
СК Мт 19.24; оубѣ во кетъ паѣе
юнѣнмъ въ словесѣхъ боконосыннхъ
оубнтель ... чнстъ нмѣтн оубъ. неклн
вѣсѣннхъ (!) оубеннѣ (!) хѣлалште.
на вѣжѣденнѣ възвѣсоватн са С
403.30; азъ възрахъ прппадаѣти въ
домъ бога монѣо паѣе. некълан. жнтн

вз жнаништнхъ грѣшнзннхъ С 101.12;
w съворе влзкз паче крзвннж пнтомомъ.
неклн чловѣкомъ богоносцемъ С 385.28.

М, З, СК, СЕ, С. Гр. ἵσως, τάχα, ἴνα, ὅπως, εἴ
πως, ὅς ἂν, ἦ, καὶ μή. Вар. неклн, неклн.
Неб. негли ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР, ПРОДД.

НЕДАЛЕЧЕ нареч. 1. Недалече, неда-
леко. възвратнша са въз манастирь.
недалече сжштоу отъ прѣжде речензла
црзкзвѣ С 209.12–13. 2. Не след
дълго, в скоро време. да аште к'то
прѣвѣднтъ нма кемоу. недалече прн-
метъ мьсть. толнко же чьстьно кестъ
нма кемоу С 40.7. Изч.

С. Гр. οὐ πόρρω, οὐκ εἰς μακράν.

Неб. недалече ОА, ВА, АК, ЕтМл, ВТР, АР;
недалеч ОА, АК, НГер. Срв. недалеко ЕтМл.

НЕДВНЖИМЪ, -зи прич.-прил. 1. Не-
движим, който стои неподвижно
на едно място, който не се мести.
зъраще во землѣ недвнжнмзи. разоу-
мъемъ тл дрзжацадаго родъ непрн-
мъсьнзи СЕ 1а 13. // Който не може
да бѣде разчупен; неразрушим,
несъкрушим. аште лн вѣтъскзи се. а
не вѣръно слышши. овачаѣтъ тл. не-
двнжнм печатн. господьскоуемоу поро-
деныю хвѣоу гробоу К 14а 37. Срв. С
452.19–20. 2. Неподвижен, който
не може да се движи. нан н нозъ по
законоу мрътвннмъ важешн. давъ-
шоуоуемоу хожденне недвнжннма
ногама С 457.1. 3. Прен. Непоко-
лебим, твърд, невъзмутим. і дѣл-
ское образное овѣтованне. недвнжнмо.
основано. на акротомѣ. і дѣховнѣ ка-
менн твѣа вѣрзи СЕ 93б 16. Изч.

СЕ, К, С. Калка от гр. ἀκίνητος. Превежда
и гр. ἄλιτος, ἀκατάσειστος. Вар. недвнжнмъ.
Неб. недвижим ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

НЕДЛЪЖИЪ ПРИЛ.

недлзжнъ вьтн Гр. οὐκ ὀφείλω. Не
сѣм длзжен, не сѣм задължен [ня-
кому за нещю]. длзжнъ вѣде нѣкто
комоу съверомъ. н не нматъ чнмъ
жластн ... н нже не длзженъ сзи мѣгзи

же жластн. давъ отъпоуштаетъ. по-
внннадаго С 494.5. Изч.

С. Вар. не длзженъ.

Неб. Срв. длзжен ОА, ВА.

НЕДОВРЪ НАРЕЧ. Недобре. аще лн вѣдѣ
недоврѣ поклааъ. то да не прнматъ вѣдѣ
въ свое от'чѣство СЕ 102а 15. Изч.

СЕ.

Неб. недобре ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

НЕДОВѢДНИМЪ, -зи прич. Непознаваем
с ума, непонятен, непостижим. да
запрѣтнтъ тн гѣ днѣволе. безначаль-
нзи. і невнднмзи сжщъствомъ. і недо-
вѣднмзи слнож црз слабѣ СЕ 56б
13–14. Изч.

СЕ. Гр. ἀνεῖκαστος.

Неб. Срв. неведом ОА, ВА.

НЕДОВѢДѢТН, НЕДОВѢМЪ, НЕДОВѢСН НЕСВ.

1. Не зная, не мога да измисля.
анѣватъ ... рече къ дроугомъ свонмъ.
кзла мжкзи нанесъ на зълосъмрътъз-
нааго сего не вѣдѣ. онѣмъ же не
довѣдѣжштемъ. н не отъвѣшта-
нштемъ ннусоже С 111.29–30. 2. Не
разбирам, недоумявам. ісоуъ во
мльунтъ. не словесъ недѣвѣдзи слово.
нз негда отъвѣтомъ. разорнтъ крз-
стзннн вѣнъцъ С 432.21. Изч.

С. Гр. ἀπορέω.

Неб. Срв. невям гуал. ДА.

НЕДОНМѢТН, НЕДОНМАМЪ, НЕДОНМАШН НЕСВ.

Не ми достига, нуждая се [от]. не тъ
во кестъ трѣпѣланъ нже трѣвованнн
недонматъ. не нмѣан овнанне. тн въ
страданнн трѣпа С 92.29. Изч.

С. Гр. ἀπορέω.

Неб. Срв. недоимвам ОА; недоимък л.
ЕтМл, ВТР, АР.

**НЕДОКОНЪУАТН, НЕДОКОНЪУАЖ, НЕДОКОНЪ-
УАКШН СВ.** Не довѣрша, не доиз-
вѣрша. вьсъ сн счхраннхъ отъ юностн
моетл. чесо есмъ еште не доконъуалъ М
Мт 19.20 З¹, А; єднного есн не до-
конъуалъ. аште хоштешн сьврзшенъ
вьтн. ідн еанко нмашн продаждъ М
Мк 10.21 З. Срв. Лк 18.22 М, З, А,
СК. Изч.

М, З, А, СК. Гр. ὑστερέω, ὑστερεῖ με, λείπει μοι.
Нѣб. доконча *рядко* и *остар.* МлВТР, ЕтМл, ДА; докончая *остар.* НГер, МлВТР.

НЕДОМЪІСАНТН СА, НЕДОМЪІШАИЖ СА, НЕДОМЪІСАНШН СА св. Не знам какво да правя, недоумявам, объркан съм. оужаси́жша са сзматоша са. обла́дъша сташа възкоупъ. днвнша са. недомазанаша са възкоупъ и вьстрепеташа С 466.10–11. *Изч.*

С. Гр. ἀπορέω.

Нѣб. Срв. недомислие ср. ВТР, АР.

НЕДОСТАТН вѣс. достатн.

НЕДОСТАТЪКОВАТН, НЕДОСТАТЪКОУИЖ, НЕДОСТАТЪКОУИШН несв. Не достигаю, липсвам. кое тн слово недостатъкоуиетъ на веселіе С 491.6. *Изч.*

С. Гр. λείπομαι.

Нѣб. Срв. не достигаю, недостатъчен съм ОА, ВА, ВТР.

НЕДОСТАТЪКЪ, -а м. Липса, нужда. и насзштаи́жште са пакъз проснмъ. и прннмъше любовнмъ. и боле кетъ недостатъка. безъ тышетъз бо благодѣтъ С 429.4. *Изч.*

С. Гр. τὸ λειπόμενον. *Вар.* недостатъкъ.

Нѣб. недостаток ОА, ВА, АК, ЕтМл, ВТР, АР; недостаток *диал.* АК, ДА.

НЕДОСТАТЪУИЪ, -зін прил.

НЕДОСТАТЪУИЪ БЪІТН. Гр. διὰπορέομαι. Не ми достига нешто, недостатъчно ми е, намирам се в недоимък. възста́вжша же и недостатъуиъз сжшта. нмънна патъ нхъ. рѣша къ мждръинмъ. даднте и намъ отъ масла вашего С 369.5. *Изч.*

С.

Нѣб. недостатъчен ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР; недостаточен *остар.* ВА.

НЕДОСТОИНО нареч. Недостойно, незаслужено. недостойн ... (бж)детъ тѣл ... да нскоуша Е 15а 16; приема́жштеі бо достоино уѣсть пользъ имжтъ. а наслажда́и́жштеі са недостойно. большъ мжкж себѣ приема́жтъ К 8а 40; і да вѣси. вко приема́жштеі стъихъ таинъ. недостойно. в зъ тъз наискорѣ възходитъ

дѣволъ К 8а 36; да навзикнешн іако нже недостойно въземе́жтъ стѣне комзканнѣ. в зъ тъз пауче възскачетъ ... днаволъ С 421.5; второе же. іако недостойнѣе прнематн сзмѣетъ достойнымъ сготовованыхъ. тѣмъ же потрѣбно естъ възпомѣнжтн съде апла глѣвжша ЗЛ Іа 12–13; *Изч.*

Е, К, С, ЗЛ. Гр. ἀναξίως, παρὰ τὴν ὄξιον. *Вар.* недостойно.

Нѣб. недостойно ОА, ВА, ЕтМл, АР.

НЕДОСТОИНО [погр. С 480.18] вѣж. недостойнъ.

НЕДОСТОИИЪ, -зін прил. 1. Недостоею, който не заслужава нешто. недостойнъ есмь крѣвн правдынаго сегъ. в зъ оужрнте СК Мт 27.24; аще к'то прнеметъ тѣло бжне. і крѣвь недостойнъз сзи. то грѣхъ себѣ прнеметъ СЕ 69а 15–16; ч'то оубо на потрѣвж сжтъ намъ словеса си ваша. нмнже и недостойнн кетѣ жнтн С 130.27; кед'ного же тъуыж оставнша бе уѣстн. недостойнна рекше. сжшта небезсзкзынхъ уѣстнн С 93.7; и нзнна оуслзышн мене воже. и покажн недостойноуоумоу семоу. твоихъ благзынъ антоннноу С 158.12–13; и пакъз же по земн добротвора нсцѣлѣа уловѣуьскыа страстн. недостойно (*погр. вл.* недостойнна, *Север.*, с. 421, *бел. под линия*) же отъ богъ борьцъ жндовъ. възпрннмаше възмъзднн С 480.18. **2.** Нищожен, назначтелен, смирен. тако. и в зъ егда сзтворнте всѣ повелѣнаа вамъ. глнте вко равн недостойнн есмъ М Лк 17.10 З, А, СК; ꙗ̄ бжѣ нашъ. прннмн оумаленжж нашж слоужьвж. вко равн недостойнн сжще. еже тн вѣхомъ длъжынн сзтворнтн. сзтворнхомъ СС Іа 3–4; тѣмъже и азъ оумаленъз. недостойнъз равъ ... выпннж и глж СЕ 3б 14–15; прнмн даръ мон недостойннааго раба твоего С 110.5–6; покажн и о мьнѣ недостойнѣ равѣ своемъ. свож благзынж С 21.29–22.1; ꙗ̄ бжѣ мон недостойнна ма сжшта сзпо-

дoвн пoстaвнѣн епѣа С 539.7–8. 3. Нe-пoдoбaвaщ, нeпpиcтoен, нeдocтo-eн. пo нcтннѣ мaтн мжyеннyдa. нe нпocyстн бo cлъзж нeмoштънжж. нн нзвѣштaлa ннчъcoжe. нн cъмърeнo нн нeдocтoннo вpѣмeнн С 96.11.

М, 3, А, СК, СС, СЕ, С, КН. Гр. ἀνάξιος, ἄχρεϊος, ἄθῆρος. Вар. нeдocтoннъ, нeдocтoенъ. Нeб. нeдocтoнн oстap. ВA; нeдocтoен OА, НГep, EтMл, BтP, AP.

нeдocтoннъcтвo, -a cр. Нeдocтoйнo, унизитeлнo пoлoжeннe. н ce тъ рeчe бѣ нзвoдaн бo чъcтънoкe oтъ нeдocтoннъcтвa С 380.12. Изч.

С. Гр. τὸ ἀνάξιον. Вар. нeдocтoннъcтвo. Нeб. нeдocтoйнcтвo OА, ВA, EтMл.

нeдooумѣннe, -я cр. Нeдoумeннe, зa-тpуднeнo пoлoжeннe. н вндѣвзъ нъ oдpѣжнмж н oкъзъ въ мнoзѣ бoлѣзнн cжштж вѣ нeдooумѣннн вѣcтъ С 516.9. Изч.

С. Гр. ἀμνημονία. Вар. нeдooумѣннe. Нeб. нeдoумeннe OА, ВA, Дюв, EтMл, BтP, AP.

нeдoуaнънъ, -ын прил.

нeдoуaнънънa глжвннa. Гр. τῆς ἀπιστίας βυθός. Бeзднaтa нa нe-вepиeтo. тъзъ cвoнмъ cъxoдoмъ мoнж дшж вьзнece. oтъ нe дoуaнънънa глжвннънъ. тъзъ члoвѣкъзъ пaѣнннъкъзъ вьзвъшa пoмнлoвa С 505.22. Изч.

С. Вар. нe дoуaнънъ. Нeб. Ѳ.

нeдѣлaнъ, -ын прич.-прил. 1. Нeoб-рaбoтeн, нeoбpабoтвaeм, пycтeeщ. oувoн ca вѣжн ... нa нeпpoчoдънжж жe зeмлѣж. н нa бeзвoдънжж. н нeдѣ-лaнж. нa нeнжe чкъ нe жнвeтъ СЕ 55a 4. 2. В хpиcтнaнcтвoтo – кoйтo e пpeтвoрeн oт Бoгa бeз учacтнeтo нa чoвeкa. вндѣшa лaзapa oуxoдa cъмpѣтн бнвъшa. cлъшaшa пo мopoу xoждeннe. нeдѣлaнoкe вннoдaтнe. нeтaжaннжж пнштeнж кpьмлeннe С 323.20. Изч.

СЕ, С. Гр. ἀνεόρουτος.

Нeб. Cрe. нe дѣлaм 'нe пpaвѣ' НГep, PBE.

нeдѣлaнъ, -ын прил. Нeдeлeн, кoйтo ce нзвѣршвa в нeдeлѣ. e(в)клѣнъ вьc-кpѣнaа oутpънънa. нeдѣнaа А 153b 12. Изч.

А. Гр. [τῆς] κυριακῆς.

Нeб. нeдeлeн OА, ВA, НТ, Дюв, НГep, EтMл, BтP, AP, ДA.

нeдѣлa, -я жc. 1. Нeдeлѣя, ceдмнѣт дeн oт ceдмнцaтa. нe прѣждe вьз-двн чѣнa кpстa А 117a 3; нe пo пpocѣвннн. eв ѳ мa глa ѳ г А 140b 20; нe пo лaвлeннхъ eвa ѳ мa г нн СК 149b 2; пca вѣ нe пo рoждѣcтвѣ. хѣв СК 142b 2; нe прѣ мaпѣ к крѣнт Е 2a 14; нe (прѣ)дъ вьзъдвнъж кpстa. нцн нe кѣ. къ гaлaтнмъ Е 30a 2; вь cжвoтж жe н

вѣ нeдѣлѣ прѣвѣнe вьcъхъ вьxoждa-лшe вѣ цpъкѣвe С 285.9. 2. Сeдмнцa. пca пѳ нe пo вeлнцѣ днe СК 133b 8; н. нe. г. пo пacтѣ У Пa 14; мѣ. Дeкa-бpѣ. д. днъ. cтa пpѣкa. нaоу. н. вь втoрнн. з. нe. ѳ пoлoу У Пa 17; лцe к'тo oудaвлeнннж. лн кpъвѣ cкoтннж ... бeз вѣдъзъ вѣcтъ. бн нeдѣлaн дa пocтнт' ca СЕ 104b 22; пaтѣ вѣ нeдѣлaн дъннн нe лaвѣлa ca члoвѣкoу cъпpocтa. нн ннчoжe вькoушaа С 285.7; д'вaш-дн вѣ нeдѣлaн дѣвpьцa oтвpъзлa. тpѣвж пpѣдъ дѣвpьмн гpовнштa cвoнeгo рacтжштжж oвpѣтaа С 528.29. **нeдѣлa цвѣтънaа**. Гр. κυριακή τῶν βοτάνων. Цъpкoвннѣт пpazннк Пaл-мoвa нeдeлѣя, Цвeтннцa, Вpѣб-ннцa. нe цѣвѣ eвa. ѳ нoд глa пѣж А 81d 1; нa цѣвѣнж нe. пpѳ глa г А 158b 4; нe цѣвѣ алѣ глa вьcпoнтe гѣн пѣ нoвж. лaкo днѣвнa СК 85a 1.

нeдѣлa мacoпoуcтънaа [мacoпoуcтъ-нa]. Гр. κυριακή τῆς ἀλόκρεω. Мecoпycтнa нeдeлѣя – cпoрeд ycтa-нoвeнaтa цъpкoвнa пpaктнкa пoд-гoтвнтeлнa нeдeлѣя кѣм Вeлнкнѣя пocт, в кoятo ce зaгoвѣвa oт мeco. нe мѣпoуѣнaа А 71d 23; нe мaпcтѣнa. eвa ѳ мa глa cѳр СК 70a 9; a кѳ cен вѣ мacoпcтѣнѣ нeлн СК 91b 17; нe. мaнoу. к кoрeнтнe Е 3a 9.

недѣла сзиропустынаа. *Гр.* κυριακή τῆς σποροφάγου. Сиропустна неделя — според установената църковна практика неделята непосредствено преди Великия пост, в която се заговява от мляко, млечни произведения и яйца; Заговезни. нѣ сзѣнпоуѣнаа. еѣа ѿ мѧ глѧ кѧ *A 73d 23*; нѣ сзиропустѣ. памѧ бавн(...)*нв леву СК 72b 14*; нѣ. сзиропѣ. в нѣже вѣваеѣтѣ паматѣ. влавнѣноу патрнархоу. н лѣвоу. папезоу римзскоу *E 4b 15*. свѣтълана недѣла. *Гр.* ἑβδομάς Διακοκωνησίου. Седмицата непосредствено след християнския празник Великден. в чѣ свѣ нѣла *A 5a 1*; (в) сѣ свѣ нѣ еѣа. ѡ ноѧ глѧ. н ѣ *A 6b 18*. сватаа [велкана] недѣла. *Гр.* ἡ ὀγία κοί μεγάλη ἑβδομάς. Страстната седмица, седмицата преди християнския празник Великден. в вѣ стѣна нѣ еѣа ѡ мѧ глѧ сѣ *A 84c 16-17*; вѣ сѣѣ стѣна нѣ еѣ ѿ мѧ глѧ сѣ *A 87a 25-26*; по стѣ велнкѣла нѣ *СК 86a 16-17*; вѣ сѣѣ велнкѣла нѣ еѣа ѿ мѧ *СК 91b 19*; стаго апла андрѣ. н. вѣ сѣѣ. стѣна нѣ *У Па 15*.

нова[та] недѣла. *Гр.* ἡ νεὰ κυριακή. Първата неделя след Пасха, Антипасха или Томина неделя. въ новѣ нѣл. ѣже по пастѣ *O Па 8*; стаго оца нашего ѿванна златооустааго слово вѣ новѣнѣ недѣлѣ. н о невѣрствнѣ апла фомѣ *C 498.13*.

М, А, СК, Б, О, У, Е, СЕ, С, Р. *Гр.* κυριακή, ἑβδομάς.

Нѣб. неделя *ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.* *Срв.* Св. Неделя *МИ XX, ЛИМР*; Неделино *МИ ГХ, МИМ*; Недельска поляна *МИ ВМС*; Недельска вода *МИ СтМл, МНСрМ*; Неделиници *МИ ЙЗах, Кюст.кр.*; Неделевица *МИ*, Неделевоа кория *МИ ЙЗ, МИПан*; Неделево *МИ*, Неделино *МИ*, Неделище *МИ*, Неделкова Грашица *МИ*, Неделково *МИ*, Недалковци *МИ*, Недалско *МИ СНМБ*; Неделя *жс. ЛИ*, Неда *жс. ЛИ*, Неделка *жс. ЛИ*, Недалка *жс. ЛИ*, Неделко *м. ЛИ*, Неделчо *м. ЛИ*, Недко *м. ЛИ*, Неделкин *ФИ*, Неделков *ФИ*, Недалков *ФИ*, Недалков *ФИ*, Недалкович *ФИ* *СтИл, РЛФИ*.

НЕДЖГОВАТН, НЕДЖГОУЖ, НЕДЖГОУЕШН *нѣсв.* 1. Причинявам болест, недѣг. мѣ на вѣснѣ волѣзнѣ недѣгоуѣнѣнѣ *СЕ 35a 23-24*. 2. *Прич. сег. деят.* като свѣц. недѣгоуѣнѣнѣ *м. ег.* *Гр.* ὀρροστώδ. Болният, боледуващият. сѣде жена вѣрна за чадѣ молаштн прнходнтѣ. оходаштоу мѣжевн. за вѣзвращеннѣ молаштн. недѣгоуѣнѣштоуоуемоу сѣпасеннѣ *C 95.24.* *Изч.*

СЕ, С.

Нѣб. *Срв.* недѣгав *прил.*; недѣгавост *жс.* *ОА, ВА, БТР, АР.*

НЕДЖГЪ, -а *м.* 1. Болест, физическо страдание. и мѣножьство мѣного люднн. отѣ всѣа нѣодеа ... иже прнѣж послѣушатѣ его. и нѣсѣланѣтѣ са отѣ недѣгѣ *М Лк 6.17 З, СК*; шѣан раба твоего сего. иѣла. отѣ одрѣжащааго тѣлеснааго недѣга *СЕ 24b 8*; и стѣн водаж снѣж ... сѣтворн иѣ ненѣстѣлѣнѣноу нѣстоуѣннѣж ... недѣгомѣ балѣство *СЕ 5a 5*; тѣи рауѣн нѣнѣнѣ прнговѣзднтн. срѣѣ недѣгоуѣ сѣмоу. сѣжнѣноуѣ вѣз ногоуѣ сѣо *СЕ 35b 23*; авн нѣнѣнѣ ѣнѣстѣ твоѣж. на равѣ твоѣомѣ сѣмѣ. страждѣнѣннѣмѣ отѣ недѣга *СЕ 25a 9*; даждн равоу твоѣоуѣ сѣмоу. сѣдравнѣ. отѣ недѣга сего. свѣбѣднтн н *СЕ 26b 23*; хѣ бѣже нашѣ. заложнаѣ есн пѣтѣ вѣсѣкон непрнѣзнн ... и вѣсѣкоуѣ недѣгоуѣ. ходалѣноуѣ по плѣтн. и скозѣ маса. по жнлаамѣ вѣнѣжтрѣннннѣмѣ *СЕ 42a 14*; пѣ иѣхѣ бѣже нашѣ ... запрѣтн недѣгоуѣ сѣмоу. растѣнѣноуѣ вѣ немѣ. не ннѣтн плода. нн растнтн са вѣ вѣкѣ. не даѣнѣноуѣ сѣдравнѣ емоу *СЕ 35a 11*; ѣкоже и тѣлеснаѣ пѣшта. егда вѣ чрѣво вѣнѣдетѣ. имѣштѣе зѣлѣ волѣзнѣ. волн недѣгѣ творѣтѣ. не своѣнѣ. слѣнѣ. нѣ недѣгомѣ. сѣштѣмѣ вѣз чрѣвѣ *К 8b 6, 7.* *Срв.* *C 421.16*; занѣже лн тн прѣда. на бѣсѣи властѣ. занѣ лн недѣгѣ сѣтворн тн рѣштнтн. занѣ лн прокаженѣя чнстнтн. занѣ лн мрѣтѣвѣа вѣставнтн *C 411.15*. 2. Недѣг, телесен недостатѣк. вѣ же тоу

ЕДННЗ УЛѢКЪ. Ꙗ. і осмѣ лѣтѣ нмзи вѣ неджсѣ своемъ *М Йо 5.5 З, А;* о нмжштннмъ Ꙗ н о ѣ лѣтѣ вѣ неджсѣ *М 133а 7;* възъбавзи вѣ съборѣ. сължжжж і възложъ рѣцѣ свои на нѣ. і рекъ еи. проста вѣдн отъ в'сего неджга *СЕ 40а 5;* что сътворнмъ раслабьенааго на одрѣ носнма. три десати н осмѣ лѣтѣ. коуп'но съ жнзннѣ снцѣ неджгзи нмѣжшта. словесемъ нцѣлан *С 388.2. З. Прен.* Страдание, болка, мъка. да събждетъ са реченое пророкомъ. исанемъ глѣжщемъ. тѣ неджгзи наша прнхатъ. н волѣзн понесе *М Мт 8.17 З, А;* враю дшамъ і тѣломъ ... понесзи в'са неджгзи улѣтва. і въземан грѣхзи в'сего мнра *СЕ 25б 20;* і нцѣлан н отъ в'сего неджга. пазтѣскаго н дшѣвзнааго. отъпоустн емоу грѣхзи. і грѣховзжжж волѣзн *СЕ 25б 2;* избавн на отъ в'сѣа волѣзн. і неджга дшѣвзна н тѣлесзна *СЕ 26б 2. 4. Прен.* Душевен недостаткъ. н сн во кгда вѣ оумъ възпадѣтъ зълобн пльнъ. паѣе того прокоудатъ н погочватъ. не свонмъ кестѣствомъ. нѣ неджгомъ прннмъшаа доуша *С 421.20;* снцевъ неджгъ фарсен н кннжннкъ. нже прѣжде зъваннѣ уѣтѣтъ. н нарцатн са оучнтелемъ велнчажтѣ са *С 339.19-20.* // Порочна склонност, пороѣ. прѣжде во мнроу старѣншннѣ. хрнстосоу прншьствнѣ. мн'гзи неджгзи улѣвѣуьскзн з(зѣаа)ше са родъ. къ капнштемъ слоуженню. н на пѣснн: н на блжженнѣ женомъ *С 352.11.* мѣсауьнзѣа зълзи неджгзи нмзн. *Гр. σεληνιαζόμενος.* Който страда от лунатизмъ, сомнамбул. і прнвѣса емоу в'са болаштаѣа. разнчѣнзѣмн неджгзи. і страстьмн одрѣжнмъ. і в'сѣнзѣа. і мѣсауьнзѣа зълзи неджгзи имжшта *З Мт 4.24.* неплоднзѣн неджгъ. *Гр. ἡ νόσος τῆς ἀκαρτίας.* Безплодие. не зѣчатъ лн неплодзи. не послвша лн ложесно. не

отнде лн неплоднзѣн неджгъ *С 249.13-14.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. νόσος, νόσημα, ἀσθένεια, ἀρρωστία, τὸ νοσοῦν, μαλακία, πάθος, πνεῦμα.

Нѣб. недуг остар. ВА; недѣг ОА, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. Срв. недѣгав прил.

НЕДЖЖНВЗ, -зѣн прил. *Като същ. неджжнвз м. ег. Гр. κακῶς ἔχων.* Болннѣт, недѣгавнѣт; болннк. прнношааѣх во на одрѣхъ неджжнвзѣа. да понѣ стѣнѣ петровъ нандетъ на коѣго нхъ. н авнѣ възстааѣх *С 307.15. Изч.*

С.

Нѣб. недожив остар. ВА.

НЕДЖЖННКЪ, -а м. Този, който страда от болест, който има недѣг, който е болен; болннк. не можааше тоу нн едннѣа снлзи сътворнтн. тѣкмо на мало неджжнннкъ рѣцѣ възложъ нцѣлан *М Мк 6.5 З;* на неджжнннкзи рѣкзи ... възложатъ. н сѣдравн бжтѣ *(1) М Мк 16.18. Изч.*

М, З. Гр. ἄρρωστος.

Нѣб. Вжс. при неджжнзѣ.

НЕДЖЖНЗ, -зѣн прил. 1. Който боледува, болен. прнвѣса къ немоу. в'сѣнзи мзногзи. і нзгзна словомъ дхѣзи. і в'са неджжнзѣа нцѣлан *М Мт 8.16 З, А. 2.* Който е свѣрзан с болестта, болестен. хѣ вѣжѣ нашъ. прѣскчнлз есн. в'са истоуьннкзи непрнѣзнннзи. і неджжнзѣа *СЕ 29а 23-14. З. Като същ. а) неджжнзѣн м. ег. Гр. [ὁ] νοσῶν.* Този, който е болен; болннк. мѣ ѣ нѣ неджжнзѣмъ *СЕ 26а 20. б) неджжннн м. мн. Гр. οἱ ἄρρωστοί, οἱ ἀσθενοῦντες, οἱ ἀσθενεῖς, οἱ νοσοῦντες.* Болннѣе хора; тезѣ, който страдают от болест. і ншѣдъ нѣ вндѣ народъ мзногъ. і мнлосрѣва о нхъ. і нцѣлан неджжнзѣа нхъ *М Мт 14.14 З, А, СК;* і в'може колнжѣдо възхождааше. вѣ вьсн лн вѣ градзи лн вѣ села. на распѣтнхъ полагааѣх неджжнзѣа. і молѣаѣх н

М Мк 6.56 З; цѣланте недѣжжнѣина нже сѣтѣ въ немъ М Лк 10.9 З; 'ѣко видѣбахъ знаменнѣ 'ѣже творѣше на недѣжжнѣихъ М Йо 6.2 З, А; і давъ имъ власть н силѣ ... цѣлантн недѣжжнѣимъ. і немоцѣнѣимъ СЕ 43b 23-24; сѣдѣтелю в'сѣмъ. і балн недѣжжнѣимъ ꙗ. дажн до кон'ца не погѣбнѣ спн ма СЕ 84a 5; і толкѣ силѣ дастъ ти да недѣжжнѣина оубалоуѣши. і прокаженѣина оуштѣши К 4b 1; въ вѣдахъ вѣсѣхъ застѣпанте. пѣннѣисѣи нзбавнте н за недѣжжнѣина моланте С 67.24-25; пошто во рекоша мрѣтвѣина възставѣяетъ. н недѣжжнѣина цѣлантѣ С 402.27. в) недѣжжнѣин м. eg. Гр. ὁ ἀσθενῶν. Недѣгавият; този, който страда от някакѣв недѣг. отъвѣща емоу недѣжжнѣи. ен ꙗкѣ же не нмамъ. да егда възмѣтнтѣ са вода. възвѣжетъ ма въ кѣпѣль М Йо 5.7 З, А. г) недѣжжнѣинн м. тн. Недѣгавите; тези, който страдат от някакѣв недѣг. ꙗкѣ нхѣ бѣе нашѣ. сѣн цѣлантель недѣжжнѣимъ. възвѣзѣи въ сѣборѣ. сѣлѣкѣнѣи і възложѣ ꙗцѣ свон на нѣх СЕ 40a 2.

нмѣи доухъ недѣжжнѣ. Гр. ἔχων πνεῦμα τῆς ἀσθενείας. Който е недѣгав, който страда от някакѣв недѣг. і се жена вѣаше дѣхъ нмѣштн недѣжжнѣ. ѣ ꙗ. на десѣте лѣтѣ. н вѣ сѣлка М Лк 13.11 З, А, СК; о нмѣштн дѣхъ недѣжжнѣ М 76b 27. Срв. З 130a 15.

М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. κακῶς ἔχων, ἄρρωστος. Вар. недѣжжнѣ, недѣжжнѣ.

Неб. недужний остар. ВА. Срв. недѣгав ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

нееманъ, -а м. ЛИ. Нееман – главнокомандващ при сирийския цар Венадад II, според легендата излекуван от проказа по чудотворен начин от пророк Елисей [4 Цар 5.1 и сл.] по времето на израилския цар Йорам [849–842 г. пр. н.е.]. і мѣношн бѣбахъ прокаженн ... і нн

едннѣ же отъ ннхъ оуштн са. токмо нееманъ соурьскѣи М Лк 4.27 А, СК. Изч. М, А, СК. Гр. Νααμάν. От евр. Naamān 'приятен'. Вар. нем'манъ, неоманъ.

неже нареч. и съюз.

I. Наречие. За количество и степен – при сравнение [обикновено с наречието пауе]: отколкото. глѣнѣ вамъ тоуѣромъ н сндоноу. отъраднѣе вѣдетъ въ денѣ сѣдѣнѣи. неже вамъ М Мт 11.22 З. Срв. Лк 10.14 М, З; Мт 11.24 М, З; і възлюбнша улеѣн пауе тѣмѣ неже свѣтѣ. вѣша во нхъ дѣла зѣла М Йо 3.19 А; възлюбнша во пауе славѣ улѣкѣ неже славѣ бѣннѣ М Йо 12.43 З, А; 'ѣко тако радостъ вѣдетъ на нѣсе. о едннѣомъ грѣшнѣнцѣ каѣштн са. неже о девѣтн десѣтѣ н девѣтн праведннѣихъ нже не трѣвоуѣтѣ покааннѣ М Лк 15.7 З; показа добѣла матн. ѣко оуѣенннмн благѣина вѣрѣи вѣскрѣмнѣла н пауе. неже маѣкомъ С 96.19.

II. Съюз. Въвежда подчинени обстоятелствени изречения за количество и степен: отколкото. добрѣа тн естѣ сѣ едннѣемъ окомъ въ живѣтѣ вѣннѣн. неже дѣвѣ оун нмѣштю. възвѣженоу вѣитн въ ѣеонѣ огннѣнѣн М Мт 18.9 З¹. Срв. М Мк 9.47; оудобѣе естѣ вѣльвѣдоу. сквоуѣ оушн нгѣлннѣ прѣнтн. неже богѣтоу въ цѣрѣтвнѣе бѣне вѣннѣн М Мт 19.24 З¹. Срв. Мк 10.25 М, З; Лк 18.25 М, З, А; оудобѣе же естѣ небоу н земн прѣнтн. неже отъ закона едннѣон урѣтѣ погѣбнѣштн М Лк 16.17 З; оунѣе емоу вн вѣило. аште вн каменѣ жрѣновѣнѣи възложнѣ на вѣнѣ его. і възрѣженѣ въз море неже да сканѣдаансаатѣ малѣнѣхъ (снхъ) едннѣо М Лк 17.2 З; ѣзволнхъ прѣмѣтѣти са въ домъ бѣ моего пауе неже житѣ въз сѣлѣхъ грѣшнѣнѣихъ СП 83.11; добро естѣ надѣвѣтн са гѣв. неже надѣвѣтн са на улѣвѣка СП 117.8; волнмъ арнанѣскѣнѣ вѣрѣ неже кѣ коупносѣштнѣо прнложнѣтн са С 202.1;

ЧТО ЛН СЪМЪРЪНЪКЕ КЕСТЪ. ОУМЪИТН ЛН
НОСЪ НЛН МОЛНТН СА. ОУТО ИАКО ОУМЪИТН
НОЗЪ СЪМЪРЪНЪКЕ. НЕЖЕ МОЛНТН СА. ДА
КЕЖЕ СЪМЪРЪНЪНША НЕ ОТЪВЪРЪЖЕ СА
СЪТВОРНТН С 303.28.

М, З, А, СК, ЗП, СП, С. Гр. ἥ, ἥπερ, ὑπερ,
μη γάρ.

Неб. неже остар. ВА, НГер.

нежелн съюз. Въвежда подчинени
обстоятелствени изречения за
степенувано количество — при
сравнение: отколкото. амни глѣк
вамъ. отъраднѣе бѣдетъ земн содо-
мьцѣ. і земн поморцѣ. въ дньн сж-
дзны неже лн градоу томоу З Мт 10.
15; добрѣе тн естъ съ едннѣмъ окомя.
внннтн въ црсе бжнѣ. нежелн овѣ оун
имжштю. итн въ кеонж огнѣнѣж З Мк
9.47; н приставитъ мнѣ ваще. нежелн
дъва на деснате леѣона анѣлз А Мт
26.53 СК; ѣко радочетъ са о нен пауе.
нежелн о девати десатъ н девати. не
завлажждъшнхъ А Мт 18.13; ѣко
оудовѣе естъ вельбѣдоу скозъ оуш
нгьлнѣ пронтн. нежелн богатоу. въ
црствене бжнѣ взннтн А Мт 19.24;
възъпнн (нево)лѣвъшнѣ. ѣко многа
ѣада (пестѣ)н пауе не(же)лн нмащн
мжа Е 28а 5; радочаше же са пол не
хоужде нежелн дѣз С 550.11; н ѣзво-
лнтн пауе въ огнн сѣгорѣтн. нежелн
отъ того събоденомъ вѣитн С 565.25.

З, А, СК, Е, С. Гр. ἥ, ἥπερ. Вар. нежелн.

Неб. нежелн остар. ОА, ВА, АК, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

незавнданвѣ, -зн прил. Независт-
лив. і съподобен сътажавшяго е. неза-
внданвомъ окомя. наслаждатн са.
отъ него СЕ 15а 19–20. Изч.

СЕ. Калка от гр. ἄφρονος.

Неб. Срв. завидлив АК, завидличав ДА.

незавндьно нареч. Без завист. даждн
има любнтн дроуѣгъ дроуѣга. незавндъ-
но. і бесъблазна да бѣдете. вѣса дьнн
жнвота ею СЕ 10б 17–18. Изч.

СЕ. Гр. ἀπίστον. Вар. незавндьно.

Неб. незавидно ВА, АР. Срв. незавиден
ОА, ЕтМл.

незавнстѣнъ, -зн прил. Независтлив,
лишен, освобожден от завист. в дарѣ
прѣждесѣанѣмъ. ѣестзнааго тѣла. н
кръве га нашего нѣха ѣко причастнтн са
нма бесквръны. і съблюстн братръство
незавнстѣно СЕ 9б 13–14. Изч.

СЕ.

Неб. независтен гуал. ДА.

незазорнъ, -зн прил. Безукорен, без-
упречен. даждн емоу жнтне благооб-
разъно. жнтне добродѣяно. і незазорно
СЕ 99а 3; тако тъ оубо ... троужда-
аше са. н оумъ везъ глоуѣма храна. н
слово незазорно съмѣшено съ солнѣж
божъствнѣнѣж С 279.27. Изч.

СЕ, С. Гр. ἀκατάγνωστος. Вар. незазорнъ.

Неб. незазорен остар. ВА.

незамоудьно нареч. Непрекѣснато,
непрестанно, безспирно. въ тръпѣ-
нн своемъ стажалѣ ен мъздѣ своѣ оуѣ
прѣпдобне. въ матѣахъ незамедно по-
жнвѣ Е 23б 10; съберн же незамоудъ-
дъно. помьнѣтн благаа. жндѣщаа
любащннмъ та СЕ 100б 23. Изч.

Е, СЕ. Гр. ἀδιαλείπτως. Вар. незамоудьно,
незамедно.

Неб. Срв. мудро 'бавно' ОА, ВА, РВЕ.

незахода, -н прич.-прил. Като същ.
незаходашаа ср. мн. Гр. τὰ ἄδυτα
[вар. τὰ βόθη]. Незарастващи ме-
ста от нараняване. вндѣ мон рѣцѣ
іакоже хотѣ. вьлѣзе свонмъ прѣстомъ. не
заходаштнѣхъ [вж. Север., с. 503,
бел. под линия] ѣзвъ С 503.23. Изч.
С.

Неб. Ø.

незнаемъ прил. Неизвестен, непо-
знат, незнаен. нлн ѣз гроба ндолъ-
скааго. нлн отънѣдоуже вѣмъ н не
вѣмъ. втѣ знаемъѣхъ. і незнаемъѣхъ
СЕ 54б 16–17; прнде ѣловѣкъ нѣктѣ
незнаемъ съпроста къ старѣоу С
291.4; ѣсоуса сега вндаштааго нага ...
окръвенааго страннааго. н въ странъ-
нзнѣхъ незнаема С 454.21. Изч.

СЕ, С. Калка от гр. ἄγνωστος. Превезжа и
гр. ἀγνώριστος. Вар. незнаемъ.

Неб. незнаем остар. ВА. Срв. незнаен ОА,
НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

незъванъ, -ын *прил.* Незван, непови-
кан, непоканен. видншн ан сыж же-
нж ... таже незъвана прнде къ намъ С
394.21. *Изч.*

С. Гр. αὐτόκλητος.

Наб. незван ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА.

незълоба, -ы *жс.* Непорочност, невин-
ност, смиреност, незлобивост. сѣди
ми ꙗ. по правьдѣ моеи. ꙗ по незълобѣ
моеи на мѣ СП 7.9; сѣди ми ꙗ ꙗко азъ
незълобоуж мойж ходиуж СП 25.1. *Срв.*
СП 25.11; храни незълобж і вниждь
правотѣи СП 36.37; ꙗ не лишитъ доб-
ра. ходѣаштиуж незълобоуж СП 83.12;
пасті нѣкова раба своего... ꙗ оупаси ѣа въ
незълоба срѣдыца своего СП 77.72;
мѣ же за незовж (*погр. вл. незълобж,*
Север., с. 54, бел. под линия) мойж
припатъ. ꙗ оутвердилъ мѣ еси. прѣдъ
тобоуж въ вѣкъ СП 40.13. *Изч.*

СП. Калка от гр. ἀκακία.

Наб. Срв. незлобие *ср. остар.* ЕтМл, БТР, АР.

незълобивъ, -ын *прил.* Беззлюбен, не-
злюбив, невинен, доверчив, без-
хитростен. незълобиви і правин приплѣ-
ж са мнѣ. ꙗко потрѣпѣхъ тѣа ꙗ СП
24.21. *Срв. СЕ 75b 4;* помъшленнѣ
прѣвзиваѣцинѣ намъ въ дръзостн. сы
незълобивъ. съподовн прѣзърѣтн въ-
падъшннмъ СЕ 24a 13; нъ нже чн-
стомъ оумомъ н незълобивомъ срѣдъ-
цемъ прихѣдатъ. тѣмъ са благочѣстна
отъкрѣдатъ разоумъ С 338.5. // Тър-
пелив, благ, добър. прѣчнстѣи. і не-
сквръннѣи. безнаѣальнѣи. невнѣднмѣи.
непостнжнѣи. неслѣднѣи. непрѣ-
мѣннѣи. незълобивнѣи. ꙗ СЕ 61b 8. *Изч.*
СП, СЕ, С. *Калка от гр. ἀκακος. Превѣж-
да и гр. ἀπερόκακος, ἀμνηστικός, ἀνεξί-
κακος. Вар. незълобивъ.*

Наб. незлюбив ОА, ВА, НТ, ЕтМл, БТР,
АР, ДА.

незълобиве, -на *ср.* Незлобивост, сми-
реност, смирение. вѣа ꙗа съ ...
прнѣметъ коукоуль. незълобнѣ. шлѣмъ
спѣннѣ СЕ 97a 5; вѣа ꙗа съ. одѣетъ са

въ манѣтннѣи. незълобиво СЕ 97a
18. *Изч.*

СЕ. Калка от гр. ἀκακία. Вар. незълобиве.

Наб. незлобие ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.

незълѣмъ, -ын *прил.* Непоклатим,
здрав, стабилен. н да оутверднтъ
дшж своиж въ любѣн бжнн. окъи осно-
ваннѣ крѣпо отъ вѣтра незълѣемо С
570.26. *Изч.*

С. Вар. незълѣемъ.

Наб. незилем *остар.* ОА, ВА, БТР, АР.

незърѣлъ, -ын *прил.* Неузрял, незрял.
егда вѣаше видѣтн акъи класъи зърѣ-
лъи (*погр. вл. незърѣлъи, Север., с.*
397, бел. под линия) младеншѣа.
кѣдннѣмъ желѣзомъ нѣченѣи леж-
шѣа С 397.5.

С. Гр. ἄωρος.

Наб. незрял ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.

незѣвѣстъ, -ын *прил.*

незѣвѣстъ вѣитн. *Гр. οὐ πιστεύομαι.*

Не вярвам, не съм уверен, не съм
сигурен. марна въ ннж мѣислѣ прнде.
тн н не хоташтн рече. кѣмн зѣло
незѣвѣста кемъ. тн по нстннѣ жтроба
мѣ прѣдане С 242.2-3. *Изч.*

С.

Наб. Срв. неизвестен ОА, ВА, АК, Дюв,
НГер, ЕтМл, БТР, АР.

ненъглаголанъ, -ын *прич.-прил.* Неиз-
казан, неизразим, неизповедим. ꙗ
бже нашъ. вѣрнѣи въ обѣтованнѣ тво-
емъ ... і ненъгланъ въ ѣклѣбн твоемъ
СЕ 98b 21; чнстомъ срѣемъ. кланѣж-
ше са тебе. едннѣмоу жнвоу. истннѣноу-
моу боу. въ радость его ненъглагола-
нѣи СЕ 94b 17-18. *Изч.*

*СЕ. Калка от гр. ἀνεκλάλητος. Превѣжда
и гр. ἄφατος.*

Наб. неизглаголан *остар.* ВА.

ненъглаголаньно *нареч.* Неизразимо,
неизказано, неописуемо. заканныж
та вѣомъ ... н едннѣоудѣимъ его снѣмъ.
рожденнѣи отъ него прѣвѣе вѣсѣхъ
вѣкъ. ненъгланьно СЕ 52a 16. *Изч.*

СЕ. Калка от гр. ἀρρήτως. Вар. ненъглаголаньно.

Наб. Срв. неизглаголан *остар.* ВА.

нензглаголаньнъ, -зи *прил.* 1. Неизречен, неказан. і шлѣмъ спнью прнѣтн. і меуѣ дхѡвънъ. ежѣ естъ глѣ вѣн. застѣпанѣ. **нензгланънааго**. вѣздѣиханнѣ сѣца *СЕ* 94а 11. 2. Неизразим, неизповедим, неизказан. тѣи бо бѣ сѣи ненспнсаненъ. безначалленъ же. і **нензглаголаненъ** *СЕ* 4а 23–24. *Изч.* *СЕ.* Гр. ἀλόγητος, ἀνεκφράστος. *Вар.* *нензглаголаненъ*, *нензглаголанънъ*. *Нѣб.* *Срв.* неизглаголан *остар.* *ВА.*

нензглаголемъ, -зи *прил.* Който не може да бѣде изказан, изразен; неизказан, неизразим. нъ н вѣ ннъ дньн оузырнте н. съ **нензглаголемѣнѣ** славоѣн оноѣн. н народомъ аггѣельскомъ градѣшта *С* 446.24–25. *Изч.* *С.* Гр. ἀλόρητος. *Нѣб.* *Срв.* неизглаголан *остар.* *ВА.*

ненздаемъ, -зи *прил.* Неизчерпаем. н бѣн сѣтѣ оу кожождѣ. не завндаштеѣе благодѣаннѣ. **ненздаемаа** благодѣтъ *С* 95.8. *Изч.* *С.* Гр. μὴ δαπανώμενος. *Нѣб.* *Ø.*

ненздреченъ, -зи *прил.* Неизразим, неизказан, неописуем. гѣ вѣѣ нашъ велнкъ. і днвънъ. **ненздреченъ**и благостнѣн. і богатъимъ промъшленнемъ *СЕ* 20б 11; оужѣ не страшѣ са противнааго ... нъ помъшлѣнѣ повораштааго мн. **ненздреченѣ**ж слѣж *С* 490.11; нѣстѣ ннѣсѡже тѣлесьна коупнтн. нъ всѣе доухѡвнѡ. послушаннѣ вѣнѣи словесъ ... **вожннхъ** **ненздреченъ** таннъ обьштеньна *С* 493.18–19. *Изч.* *СЕ.* *С.* Гр. ἀνεκδιήγητος, ἄφατος, ἀλόρητος. *Нѣб.* *Срв.* неизречен *ОА, НГер, ЕтМл, БТР, АР.*

ненздреченьнъ, -а *м.* За Бога – оня, който е неизразим, неизповедим. гѣ всѣдрѣжителю. **ненздреченьнѣ**. і **всемогъ** *СЕ* 56а 11. *Изч.* *СЕ.* *Нѣб.* *Срв.* неизречен *ОА, ВА.*

ненздреченьнѡ нареч. Неизказано, неописуемо, неизразимо. заклннѣж тѣа бгѡмъ сѣтворшннмъ вѣсѣьскаа. і стѣимъ дхѡмъ. н **едннѡуадъимъ** его спѡмъ

... рождъшннмъ са **ненздреченѡ** *СЕ* 52б 20–21. *Изч.*

СЕ. *Калка* от гр. ἀνεκκλήτως. *Вар.* *ненздреченѡ*. *Нѣб.* *Срв.* неизречен *ОА, ВА.*

ненздреченьнъ, -зи *прил.* Неизказан, неизразим, неописуем. врачю дшѣмъ і тѣломъ. бѣ дхѡмъ **ненздреченънъ**имъ *СЕ* 25б 19–20; хвалннмъ тѣа гѣ вѣѣ нашъ. ѣкоже тѣвѣ едннѡмоу жнвотъ **вѣсѣмрътенъ** естѣ ... н ѣколюбне **ненздреченѡ** *СЕ* 58а 13; ѣко слава твоѣ непостнжъна естѣ. і ѣколюбне **ненздреченънѡ** *СЕ* 63а 1–2; старааго зѣлодѣа ... оуловѣ. і жѣман вѣьнѣамн. вѣ прѣнсподънннхъ ... і вѣ тѣмѣ кромѣцьннн затворѣ. **ненздреченънѡ**иѣж слѡиѣж *СЕ* 63б 16; мон богъ **ненздреченънъ** нестѣ н невѣнатѣ. н не разѡумѣа са *С* 21.9. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἄφατος, ἀνεκφράστος, ἀπειροδύνοτος. *Вар.* *ненздреченьнъ*, *ненздреченънъ*. *Нѣб.* *Срв.* неизречен *ОА, ВА.*

ненздречемъ, -зи *прич.-прил.* Неизказан, неизразим. болѣзнь же напрана н люта н **ненздречема**. до самѣхъ оудѡвъ доходѣштн. болѣзньнѡ творнтѣ *С* 89.20–21. *Изч.* *С.* *Калка* от гр. ἄρητος. *Вар.* *ненздречемъ*. *Нѣб.* *Ø.*

нензмѣнънъ, -зи *прил.* Неизменен, непроменим. вѣѣ спѣ нашъ ... **показвѣ** намъ проображенне. стѣн едннѡсѣцьнѣн тронцн. прнсносѣщнн. і **неразлѣчьнѣн**. і **нензмѣнънѣн** *СЕ* 64б 4–5. *Изч.*

СЕ. Гр. ἀσύγχετος. *Нѣб.* неизменен *ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР, АР.*

нензоумѣемъ, -зи *прил.* Непостижим за човешкия ум, непонятен. **вѣзъ сѣмене** порожденнѣ. **вѣз невѣстьства** дѣвнца ... **несъповѣдомо** ѡудѡ. **нензоумѣеѡ** рожденнѣ *С* 243.9. *Изч.* *С.* Гр. ἀνευνόητος [*вар.* ἀπειλόητος]. *Нѣб.* *Срв.* *изумя* св. *ОА, ВА, РБЕ.*

ненмъ, -н *прич.-прил.* Който няма, не притежава нищо. не велѣ вам не вѣдѣтн о оуспъшннхъ да не скръ-

внѣ. ѿкоже и прочні немѣштнн надежда С 488.11. // *Като същ.* немѣ м. ег. Гр. ὁ μὴ ἔχων. Нямащият. отъ немѣштадого же и еже минтѣ са нмѣтн. възметѣ са отъ него С 370.5. *Изч.*

С. Гр. μὴ ἔχων.

Наб. неимеющ *остар.* ОА. *Срв.* неимаш, нямащ.

ненскоусънъ, -ѣн прил. Неопитен, неосведомен, незапознат. отътѣдоу добра' тѣчѣнъ сънраѣштѣмъ. ненскоусъномъ и ненаснаѣномъ вѣтн. отъ зѣлокъзньнънхъ сѣтнн прѣскврньнадого врага. вѣнѣмъ равомъ С 520.21. **ненскоусънъ зѣла.** Гр. ἀπειρόκακος. Неопитен в лошото, непознаващ злото. ѿко младиоу и ненскоусъною зѣла. дѣтнн млади. съсѣштѣ тѣлесн молнтн протн въятн господевн ... пѣснь С 320.8–9. *Изч.*

С. Гр. ἀπειρος. *Вар.* ненскоусънъ, ненскоусънъ.

Наб. *Срв.* искусен 'опитен' ОА, ВА, РВЕ.

ненслѣднмъ, -ѣн прил. Неизследваем, непостижим за погледа, ума и под. нъ понеже не нслѣднма кетѣ прѣмѣдростънага пѣчнна. съде ми нѣина слочѣхъ подаднте молѣ. ѿкоже похвалнтн мѣжа прѣславнѣи С 533.24–25. *Изч.*

С.

Наб. *Срв.* неизследван ОА, ВА, ВТР.

ненслѣднъ, -ѣн прил. Който не може да бѣде изследван, непознаваем; непостижим. прѣчнстѣ. и нескврнѣнѣи. вѣзнауааѣнѣи. невѣднмѣи. непостнжнѣи. ненслѣднѣи. непрѣмѣнѣи. незуловнѣи Гр. СЕ 61b 7. *Изч.*

СЕ. Гр. ἀνεξιχνίαστος.

Наб. *Срв.* неизследван ОА, ВА, ВТР.

ненслѣднъ прил. Неизследваем, непостижим за погледа, ума и под. ѿ глабнна богатѣства и прѣмѣдростн и вѣдн божна. ѿко не испѣтанн сѣдове него. и не нслѣднн пѣтнне него С 301.8–9. *Изч.*

С. Гр. ἀνεξιχνίαστος.

Наб. *Срв.* неизследван ОА, ВА, ВТР.

ненспнсанъ, -ѣн прил. Неописуем, неизобразим. тѣи во бѣ сѣи ненспнсанъ. вѣзнауааѣнъ же. и нензѣлагола-ненъ СЕ 4а 22–23. *Изч.*

СЕ. *Калка* от гр. ἀπερίγραπτος. *Вар.* ненспнсанъ.

Наб. *Срв.* неизписан ОА.

ненсповѣданъ, -ѣн прил. Неизказан. вачнлнскъ рече мон богъ нензречен'нъ кетѣ и невѣнатѣ. и не разоумѣа са. и ненсповѣданъ невѣднмъ сѣи С 21.10–11. *Изч.*

С. *Калка* от гр. ἀνεκδιήγητος.

Наб. неизповядан ОА.

ненсповѣднмъ, -ѣн прил. Неизразим, неописуем. и не отѣмештѣ са свѣтадоу доуха. нъ трепештѣ него крѣпостн. и ненсповѣднмѣи снлѣ. поѣж и славыѣ вѣннѣ С 115.19; ѿ свѣте ненсповѣднмѣи С 426.18–19. *Изч.*

С. Гр. ἄφατος.

Наб. неизповедим *остар.* ОА, АК, ВТР, АР.

ненсповѣдѣи са, -н са прич. Който не признава [злодеяние, преступление]. како дачндѣ вѣ оубннство и любовѣнство вѣпадѣ. вѣ зѣлѣ прѣвѣвааше ненсповѣдѣи са С 359.18–19. *Изч.*

С. Гр. ἀνεξομολόγητος.

Наб. *Срв.* неизповядващ се.

ненспѣтанъ прил. Непостижим, необхватен, невѣвозможен за възпримане с поглед, ум и под. ѿ глабнна богатѣства и прѣмѣдростн и вѣдн божна. ѿко не испѣтанн сѣдове него. и не нслѣднн пѣтнне него С 301.8. *Изч.*

С. Гр. ἀνεξερεύνητος.

Наб. *Срв.* неизпитан ОА.

ненствовѣнѣе, -ѣа ср. Безумие, лудост. ѣ не прѣзрѣ вѣ соуѣа. и ненствовѣнѣе ложнна СП 39.5. *Изч.*

СП. Гр. μανία.

Наб. *Срв.* неистово *нареч.* ОА.

ненствоъ, -ѣн прил. Безумен, бесен. вѣлѣзоша вѣ манастирь. и вса сѣкроушнѣше. и всѣде понскавѣше и ннѣсоже оврѣтѣше. на са обратнша ненствовѣе оустръмыеннѣе С 557.28.

ненстовъ **взѣти**. *Гр.* μαίνομαι, ἐξίσταμαι. Луд съм, безумен съм. глѣдѣхъ же мьношн отъ ннхъ. вѣсѣ нматъ. і ненстовъ естъ. что его послушадте *М Йо 10.20 З, А; издѣжъ ѡтн н. глѣдѣхъ во ѣко ненстовъ естъ М Мк 3.21 З.*

на похоть **ненстовъ**. *Гр.* ἐρωτομάνης. Силно похотлив, ненаситен в похотта си. оубон са вѣжн отътычн ... демонъ нечнстѣи ... нан похотенъ. нан ндолескъ. нан ыдрѣи любѣ. нан на похоть ненстовъ *СЕ 54а 17.*

М, З, А, СЕ, С, МЛ.

Нѣб. нѣстов ОА, ВА, БТР, АР, ПРОДД.

ненстовѣство, -а *ср.* Безумие, лудост. в ненстовѣство велнокое паче же в сзребролюбствѣе вѣсе се зълое то сзтворило естъ *К 4b 7; нъ своеѣжъ мздлостѣжъ. вѣсе створи. і ненстовѣство сзконьуд. здне прѣдѣастъ К 5b 10; в ыкѣлюбствѣе хѣо. в безоумье нудово. і ненстовѣство К 7b 30; да понѣ тако оуставнтъ вѣмрьзъкынхъ ненстовѣство. да не нмѣжтъ вннзи невѣрья С 482.8. Изч.*

К, С. Гр. μαίνω [вар. ἀνοίωα]. *Вар.* ненстовѣство, ненстовѣство.

Нѣб. ненстовство остар. и книж. ОА, ВА, ПРОДД.

ненстръгномъ, -ын *прич.-прил.* Който не може да се изтръгне, не може да се извади със сила. въ земыѣ же въдръженое копнне въкоренн са. обланченые сѣи сзгрѣшению ненстръгномо *С 560.25. Изч.*

С. Вар. ненстръгномъ.

Нѣб. Срв. изтръгна св. ОА, ВА, РВЕ.

ненствѣвннъ, -ын *прил.* Нетленен, непреходен, вечен. облякыше са въ образъ ненствѣвннѣ. і вѣрѣна женнха. сзхраннте са. въ кротостн. і цѣломъдрьн *СЕ 97b 1-2; сзнасомъ са вѣсн въ коупѣ. вндѣтн красънѣжъ снхъ. і ненствѣвннннхъ бракъ красотѣ СЕ 88а 2; пощаднтъ са храмъ стѣаго твоего дхѣ. і достонннъ вѣдетъ. нѣсвнннхъ твонхъ. ненствѣвнннхъ. н бесзмрътннхъ таннъ СЕ 56а 25; нѣдоуече не разлжун са. въ истнннѣ стѣ сватъи-*

мъ. ѣко пръвѣвнѣць нествѣвннѣ. із мрътвнхъ *К 14а 31. Срв. С 452.14; тако жнтне жнвѣ блаженън пноннн. непорочно ненствѣвннѣ. прнсно оума нмзи своего прострѣта къ богоу вѣседръжнтелю С 141.27. // Образно. днѣ. ветъхъннѣ грѣховънннѣ рнзѣ. втзврѣгъше. въ новъннѣ н нествѣвннннѣ обляхомъ са *СЕ 2а 8-9. Изч.**

СЕ, К, С. Калка от гр. ἀφθαρτος, ἀδιάφθορος. *Превезега гр.* τῆς ἀφθαρσίας. *Вар.* ненствѣвнннѣ, нествѣвннѣ.

Нѣб. Срв. нетленен остар. ЕтМл, БТР, АР.

ненствѣвннѣ, -ѣ *ср.* Нетленност, вечност, безсмъртне. закнннѣ та вѣомъ. крѣщншннмъ са въ неръданѣ. і образъ намъ ненствѣвнннѣ подавъша *СЕ 53а 3-4; прндн н нзннѣ прншествнемъ стѣаго твоего дхѣ. і стн водѣж снѣж ... сзтвори нѣж ненствѣвнннѣ нсточнннхъ СЕ 5а 2-3; тѣмъже вьстанѣте пондѣте отъсѣдоу. отъ нествѣвннѣ въ ненствѣвннѣ. отъ сзмрътн въ жнвотъ С 470.11.*

въ **ненствѣвннѣ**. *Гр.* ἀφθαρτος. Който е нетленен. н ынста прѣвзвнвшѣ ... сзхраннвшѣ свон тѣлесѣ. въ ненствѣвннѣ *С 25.29-26.1.*

СЕ, С. Калка от гр. ἀφθαρσία. *Вар.* ненствѣвннѣ. *Нѣб. Срв.* нетленност ж. ОА, ВА, БТР.

ненцѣвннъ *вжс.* ненцѣвнннъ.

ненцѣвнннъ, -ын *прил.* 1. Неизцелим, неизлечим. податн жзннкоу. н долѣ лежаштоу оумоу рѣкѣ н покааннѣ взыльѣ. ненцѣвннннѣ н смръдаштѣа своѣѣ тварн нцѣвннннѣ строупѣ *С 522.16.*

2. *Прен.* Непоправим. в веле велнокое несъмъшлѣннѣ. в веле велнокое ненцѣвнннѣ оужесточеннѣ. на толнко лн безаконннѣ обратншѣ оумъ *С 339.5-6. Изч. С. Калка от гр.* ἀνίατος. *Превезега и гр.* ἀδερβλεπτος. *Вар.* ненцѣвнннѣ.

Нѣб. неизцелим ОА, ЕтМл, БТР, АР. *Срв.* неизцерим.

ненутьенъ, -ын *прич.-прил.* Неизмерим, безмерен. ѣко слава твоѣ непостнжнѣ естъ. і ыкѣлюбне нендреченно. і мнѣть ненутьена *СЕ 63а 2. Изч.*

СЕ.

Нѡб. Срв. безчетен ОА, ВА, РВЕ.

НЕЦЦНСЛЪНЪ, -ЪН прил. Неизчислим, безмерен. прѣщѣдръѣ бжѣ. і м'ногомнолостнѣ. отврѣзѣан прѣвнстѣж жтро-вж. неццнслънѣж владгостъ сн. в'сеому прѣблнжѣжщюмоу са лювовнѣж. н прѣвѣтомъ топломъ *СЕ 92b 4-5. Изч.*

СЕ. Гр. ἀνεξίτηστος.

Нѡб. Срв. неизчислим ОА, ЕтМл, БТР, АР.

НЕКЛЮУНЪМЪ, -ЪН прил. Негоден, неспособен, бесполезен. і неключмааго рава вѣврѣсѣте вѣ тѣмж кромѣштѣнѣж. тоу бждетъ плауѣ н скръжетъ жжвомъ *М Мт 25.30 З, А, СК. Срв. С 370.7; С 378.2-3; простѣрн ржкж своѣж крѣпжж. н прославн нма своѣ н мене грѣшнааго неключмааго рова своѣго С 150.24; поклонн са равѣ неключ(нмъ) смѣон пѣрвое вѣ цѣркѣн БН. неключнмъ вѣжтн. Гр. ἀχρηόμοσι. Неспособен, негоден съм. вѣси оукло-ниша са вѣкоупѣ неключнми вѣшша. нѣстѣ твортѣ владгостѣнѣ нѣстѣ до едн-ного *СП 13.3. Срв. СП 52.4. Изч.**

М, З, А, СК, СП, С, БН. Гр. ἀχρηός. Вар. неключнмъ, неключнмъ.

Нѡб. неключим остар. ВА.

НЕКОТОРНУЪНЪ, -ЪН прил. Кротък, смирен. тако же творѣаше вѣса лѣта жтнѣ своѣго. господоу работаа вѣ молнтѣвѣхъ прѣвѣзѣваа ... добродѣ-зостенъ. некторнучънъ безълобенъ. безгнѣбвнъ *С 207.20-21. Изч.*

С. Гр. ἄμαχος.

Нѡб. Ѳ.

НЕКРОТЪКЪ, -ЪН прил. Див, необуздан, неопитомен. ч'то глаголѣ о вѣлцѣхъ некротъкѣжнхъ. нѣ н лѣвѣ некротъкѣжнхъ горъшнн. лѣвн бо даннѣа ннчосоже не вндѣвѣше знаменнѣа. нѣ мжжа вндѣвѣше н добротн него *С 385.29, 30. Изч.*

С. Гр. ἀνήμερος.

Нѡб. Срв. кротък ОА, ВА, БТР, РВЕ.

НЕКРЪСТЪНЪ, -ЪН прил. Нехристиански, грешен. се вѣсе некръстѣжн корабъ звѣнстѣ носнтѣ. се рабѣа звѣнстн

потопъ погрѣжнтн не може *С 400.23; w* звѣнстн корабѣю гноѣа плънъ некръстѣ-нааго ... твон старѣншнна кетъ днѣ-волъ *С 400.6. Изч.*

С. Гр. τортάρινος, τортάριος. Вар. некръстѣн. Нѡб. некръстен остар. ОА, ВА, НТ, НГер, ЕтМл, АР, ДА.

НЕКРЪЩЕНЪ, -ЪН прич.-прил. Некръстен, който не е приел христианский обред крѣщенѣ. аще комоу оумѣретъ дѣвнщѣ некръщѣнъ. за лѣ-ность. бѣ лѣта да поклет' са о хлѣбѣ о водѣ *СЕ 104b 9-10. Изч.*

СЕ. Вар. некръщѣнъ.

Нѡб. некръщен остар. ВА. Срв. некръстен.

НЕКТАРНН, -ѣа м. ЛИ. Нектарий, пѣриградски патриарх [381-397 г.]. *Пр. на 11 октомври. Мѣа октѣ ѣ. стхъ оцѣ нѣ архѣпп цѣрѣ града. нектарна арсака. аднка. неснѣа (!) А 122b 14; цѣсаръ же о поставѣеннн епнскоупѣ кѣснатннѣа града ... глагола да поставѣат'. н нарекѣша нектарнѣа нѣкого *С 202.12. Изч.**

А, С. Гр. Νεκτάριος.

НЕКОУПЛЕНЪ, -ЪН прил. Неподкупен, честен, който не може да се придобие с пари. w веле не коупѣеное оучѣ-ннѣ. вогородънжнхъ *С 327.2-3. Изч.*

С. Гр. ἀκατήλευτος. Вар. некоюпѣнъ.

Нѡб. Срв. не[под]купен ОА, ВА, БТР.

НЕКЪАН ВЪС. НЕГЪАН:

НЕКЪННЖЪННЪ, -ѣа м. Необразован, неук человек. нѣсн пѣтра н ѡванна грѣ-блѣн. нже н грѣбн н некннжѣннцн вѣша *С 378.28. Изч.*

С. Калка от гр. ἀγράμματος. Вар. некннжѣннѣ.

Нѡб. некннжннк остар. рѣдко ОА.

НЕЦЦЕМЪРЪНЪ, -ЪН прил. Искрен, откровен, нелицемерен. даждн нма вѣрѣж непостѣдѣжнѣ. любѣвь нелице-мѣрѣнѣ *СЕ 10a 8; вѣко датн има цѣломѣдростѣ. і любѣ нелицемѣрѣнѣ. гѣо пом СЕ 9b 8-9; да і чѣколюбець бѣ. сѣ вѣше вѣдѣвѣ. нелицемѣрѣнѣ оѣв-штѣнѣе нашѣ К 9b 25. Изч.*

СЕ, К. Гр. ἀνυλόκριτος. Вар. нелнцемърънъ,
нелнцемърънъ.

Неб. нелицемерен остар. ОА, ВА, АК.

НЕЛНЦЕМЪРЪНЪ нареч. Искрено, откровенно, без лицемерие. сам же ѿтъин ѿппъ ... моладше нелнцемърънъ прнстжпнтн къ хсовн С 541.11. Изч.

С.

Неб. Срв. лицемерно ОА, ВА, РЕБ.

НЕЛЪЖЬНО нареч. Вярно, правдиво, без лъжа. въздвнгни твлесса наша. въ день въ нъже сто н. неложьно повѣдалъ еси СЕ 65b 11. Изч.

СЕ. Гр. ἀψευδής. Вар. неложьно.

Неб. Срв. лъжовно ОА, ВА, БТР.

НЕЛЪПО нареч. Недостойно, нелепо. келнко во прѣдолъваатъ оумоу. н навъикнжтъ нелъпо мзыслнж. мънога вѣсть трѣвъ ѿта С 338.18. Изч.

С. Гр. οὐχ οἶα.

Неб. нелепо ОА, ВА, АР. Срв. нелеп, нелепица БТР; нелепост ЕтМл.

НЕЛЮБЪСТВО, -а ср.

НЕЛЮБЪСТВО БРАТЬА. Гр. μισαδελφία. Омраза, ненавист към брата. оузьрѣвъ братнж н прнснадо° брата венъамнна ... отъа лоузи послѣдынн грознъ. невъкоушенъин братна нелюбъствъмъ. брата н кестъствомъ н оумомъ. авнѣ въ радостн въсплака С 367.28–29. Изч.

С.

Неб. Срв. братолюбство.

НЕЛЖУЕНЪ, -ъин прил. Който не се подава на разделяне, неразлъчен. не раздѣлж тебе не раздѣленадо. не лжжъ тебе не лжженнаго С 505.18. Изч.

С. Гр. ἀχώριστος.

Неб. Срв. неразлъчен ВА, ЕтМл, БТР, АР.

НЕМНОСТНЕВЪ, -ъин прил. Немилостив, безмилостен, безсърдечен, жесток. тако во н мнози немнлостневъа овъислн сжтъ тъмнъи нарцатн С 374.26. // **Образно.** вждъ пакъи ннъде твораштнмъ зъло немнлостнвъна моукъи К 3b 16. Изч.

К. С. Гр. ἀνελεήμων, ἀπαραίτητος. Вар. немнлостнвъ.

Неб. немилостив ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НЕМОГЪИ, -н прич.-прил. Като същ. **НЕМОГЪЩЕИЕ ср.** ег. Гр. τὸ ἀδύνατος. Това, което е безсилно, немошно, слабо. не ннктоже лн насъ тамо можетъ застжпнтн. нже отъ дѣвлъ прѣданъ бждетъ. да келмаже не можетъ. то н та къ немогжштоуоумоу нхъ прнаагажтъ С 373.14–15. Изч.

С.

Неб. Ѧ.

НЕМОЦЬ, -н жс. 1. Физическа слабост, немощ. авн нзнѣ мнѣтъ твоиж. на равѣ твоемъ семь. стражджщнмъ отъ неджга ... прѣставн н отъ немощн въ мощь. ѿтъ прѣнемаганнѣ въ оутѣшенне СЕ 25a 11; добръ рече блѣдо. немоштн радѣ пльтѣскъа. въскъ бо въ волѣзнн съи тѣлеснѣн блѣдѣне зъло С 159.23; вндѣвъшн же матн него тъ кедннъ оставьенъ. отъврѣгъшн женьскжж немошть ... н въземъшн ѿна своего на рамоу крѣпъко. въслѣдъ колъ ндѣваше С 80.17. // **Образно.** н понеже ново бѣ н днвзно реченое нмъ нн оуценнцн же разоумѣша вѣштаанадо. дондеже дннде въ немоштн нхъ н авѣ нздрече С 488.7. **2.** Духовно безсилне, немощ на духа. оумножнша ѿа немоштн ихъ по сѣхъ оумадриша ^{сн}. не съберж сънемъ ихъ отъ крѣвѣи. нн помѣнжж жѣ имѣн (!) ихъ СП 15.4; ѣко рабн недостоннн сжше. еже тн вѣхомъ длъжннн сътворнтн. сътворномъ. за немоць нашнж. н за оумноженне грѣхъ нашнхъ СС Па 6; н падж на земѣ ннцѣ. не могоще слъшатѣ. нъ паданъемъ своиж немоштъ намъ показаша н слж испоуштъшаго гласъ К 5a 21; вндѣ лн рече невѣтъ. вндѣ лн немошть. еже н мѣста не вѣдѣ сн вогъ С 304.10; оуказа бо слово. тако не мрътвадо дѣлъма възкръсенна въистъ молнтва. нъ тъгда прншъдъ-

шннхъ дѣлма невѣрзѣнхъ немоштн С 311.3; а ли оучителъ молнтвѣ трѣбоуаше. да мрътвааго възставнтъ. ни нъ немоштн дѣлма женскѣи творнтъ. рече бо кемоу а би бѣлзъ съде не вѣи ми оумрѣлзъ братъ С 307.20; сего дѣлма рече тѣгда. да не оклеветешн оучителѣа немоштъ. негда виднши оученика прѣдажште С 408.19. // Недостаткъ, слабост на човешкия характер. тѣи н нзиѣ блко. вбавлѣта немощемъ нашнмъ. блгвн вни се. своежъ благодетнжъ СЕ 20а 1-2; попекъ са о немоштн ѡловѣчьствѣ. н о братѣ поволѣвъ. възставн н н оутѣшааше глагола С 291.20.

СП, СС, СЕ, К, С, Р. Гр. ἀσθενεία, τὸ ἀσθενές. Нѣб. немощ ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

немощнъ, -ѣн прил. 1. Физически слаб, безсилен, немощен. вѣднте н молнте са да не вѣндете вѣ напѣсть. дѣхъ во вѣдрѣ а пльтъ немощна М Мт 26.41 З, А, СК. Срв. Мк 14.38 М, З; СЕ 47а 15; не ѡвѣ невндноижъ снлоижъ. нъ немоштнноижъ пльтыжъ сѣвзатн еже на нзи крѣпкъ С 329.1. // Болен, боледуващ. въздвнгни н нзиѣ. отъ ложа немощнааго брата нашего. изволн датн емоу. принятн сѣдравнѣ СЕ 39б 17-18. // *Като същ.* немощннн *м. мн.* Болните, слабите, немощните. и давъ имъ власть н снлжъ ... цѣлантн недѣжнзѣимъ. и немощнзѣимъ СЕ 43б 24-25; овразъ даѣа намъ. и на носнлѣхъ носнтн немощнзѣихъ. вѣ стѣижъ црѣкъ твоижъ. прѣдъ лице твое ... молнмъ та ѡклѡвѣе СЕ 39б 2-3; не вѣаше же оу него разлжѣенѣа богатоуоумоу н оувѣгоуоумоу. ни послѡшааше колн вельможжъ. ѡкоже оувѡгзѣнхъ н немоштнзѣнхъ ѡстыѣнѣше. нъ тѣно (!) вѣса ... принмааше С 557.13. **2.** Духовно слаб, безсилен. аце бо кто вѣднтъ та нм(ж)ца разоумъ вѣ трѣ(в)нщ(н) възлежѣа. не сѣв(ѣ)стъ ли емоу немощ-

ноу сѣжоу. сѣз(н)ждетъ са вѣстн ндоливжрѣтвѣнаѣ Е 3б 3; н погзѣнѣтъ немощнѣи братъ вѣ твоѣмъ разоумѣ. егоже радн хъ оумрѣтъ Е 3б 5; нъ зане немоштѣна естъ дѣша приѣмлжштнѣ. молж са. не имѣи нѣкътоже вѣнжтрѣ зѣлзи мѣисл К 8б 11. // *Като същ.* немощннн *м. мн.* Гр. οἱ ἀσθενεῖς. Слабите духом. влоудѣте же еда како властъ сн ваша. прѣтѣканнн бѣдетъ немощнзѣимъ Е 3а 16-17. **3.** Предизвикан отъ слабост, немощ. по нѣтнѣ матн мжѣеннѣа. не непоустн бо слѣжж немоштнжѣж. ни нзѣвѣштала ннѣсоже С 96.10. **4.** Невѣвозможен, неосѣществим. моштъ своижъ отъкрѣихъ показажъ. ѡко немоштѣна науннѣете дѣлѣса. хотѣхъ вѣшжъ сѣпрататн зѣловъ С 413.22. **5.** Недостоен. сѣхранн ма отъ жнвота немощнааго. и наоучн ма на вѣса запѡвѣдн твоѣа хѡднтн СЕ 36а 22-23. немощно [мн] кетъ. Гр. ἀδύνατόν μοί ἐστιν, ἀνένδεκτόν μοί ἐστιν. Невѣможно [ми] е, не мога [не може], не е редно. немоштѣно кемоу кетъ. да не тоу авнѣ ранжъ възметъ С 42.20; глаголаста же кѣ миѣ немоштѣно тн кетъ покаатн са. аште не тѣломъ нмѣже сѣгрѣшн С 167.24; нѣѣто ми повѣда. н немоштѣно кетъ поставнтн его попа С 286.30; ѡвн са кемоу вѣ снѣѣ агѣлзъ господѣнѣ глагола. немоштѣно тн кетъ нтн. аште да не възвратнѣвѣ са вѣ стѣнн градъ С 294. 6-7; немоштѣно кетъ ми нзнтн отъ негго. аште не ослѣпѣжж кемоу оуно. н сѣломыжж кемоу рѣжоу н ногоу С 554.14. М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, С, ЗЛ. Гр. ἀσθενής, ἀσθενῶν, ἀδύνατος, ἀγενής, ἀμήχανος, ἀσθενείας, παρὰ τὴν ἀσθενείαν. Вар. немоштѣнъ, немоштѣнъ, немощнъ, немощнѣнъ. Нѣб. немощен ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

немрачѣнъ, -ѣн прил. За светлина — неугасващ, непомръкващ, незалязващ, неизгасим. како свѣтъ немрачѣнъ вѣ темнѣнѣа. н вѣ сѣнн сѣмрътѣнѣа прнхѡднтъ С 459.17. *Изч.*

С. Гр. ἀνέπερος.
 Ноб. Срв. мрачен.

НЕМРЪУЕМЪ, -зи *прич.-прил.* За светлина — неугасващ, незалязващ. не бо постигнахъ стѣнь. еже въ немъ просвьтъ сѧ немрѣуемъзи свѣтъ С 323.1. *Изч.*
 С. Гр. ἄδυτος.
 Ноб. Ø.

НЕМЪВЕНЬЕ, -на *ср.* Отказ от миене, неомиване, немиене. правыенна ѳрзънорнъзскадо житна не нзмѣни ... дръжда сѧ паѳе по немъвенне. стѣзда сѧ не тѣчыжъ отъ нного вндѣтн сѧ. нъ н самъ нагъ вндѣтн сѧ С 280.20. *Изч.*
 С. Гр. ἀλουσία. Вар. немъвенне.
 Ноб. Срв. неомиване.

НЕМЪНОГЪ, -зи *прил.* Немногоброен, немногочислен. глѧ тебѣ дамъ землѧ ханаановѧ ... зане бѣша мало ꙗсломъ. немнош прѣшельци въ неѧ СП 104.12. *Изч.*
 СП. Гр. ὀλιγοστός. Вар. немногъ.
 Ноб. Срв. немного ОА, ЕтМл, ВТР.

НЕМЪЖЪСТВЪНЪ *прил.* Който не е свѣрзан с проява на мъжество, страхлив. еже во непрослъзнти отънѣдъ акъзи жестость. н неѳловѣколюбне отъмешта. а еже любовлакатн. то акъзи слаб° н немъжъствѣно неправьѧ С 316.13. *Изч.*
 С. Гр. ἀνανδρος.
 Ноб. немъжествен ВА.

НЕМЪУНЪ, -зи *прич.-прил.* Като същ. немъунъзи *м. ег.* Гр. ὁ ἀπαθής. За Христос — този, който не страда, който е неуязвим, безчувствен към мъките. како бесплътънъзи влъпътн сѧ. како немъуенъзи мжкж прнат' С 459.4. *Изч.*
 С.
 Ноб. немъчен рядко ОА.

НЕНАВНДЪВЪНЪ, -зи *прил.* Ненавистен, омражен. възглашѧ на мѧ ѧзъикомъ льстивомъ. н словесъзи ненавндѣвнъзи обидѧ мѧ СП 108.3. *Изч.*
 СП. Гр. [τὸν] μίσους. Вар. ненавндѣвнъзи.
 Ноб. Ø.

НЕНАВНДЪВЪНЪ, -на *ср.* Ненавист, омраза. вждъ врагъзи моѧ вѣхъ ... ѳко оуможѧша сѧ. н ненавндѣвнѣмъ неправедъномъ възненавндѣшѧ мѧ СП 24.19. Срв. СЕ 75а 25–26. *Изч.*
 СП, СЕ. Гр. μίσος. Вар. ненавндѣвнѣ.
 Ноб. Срв. ненавиждане ОА, НГер, ЕтМл, АР.

НЕНАВНДЪТН, **НЕНАВНДЪЖ**, **НЕНАВНДЪШН** *несв.* 1. Мразя, ненавиждам; изпитвам ненавист към някого. гражданѣ же его ненавндѣахъ его. послѧлаша молнтвѧ въ слѣдъ его глѧжѣе. не хоштемъ семоу да цѣрствоуоутъ надъ намн М Лк 19.14 З; въскъ во дѣлаѧн зъла. ненавндѣтъ свѣта. н не прнходѣтъ къ свѣтоу М Йо 3.20 А; не можетъ мнръ ненавндѣтн васъ. мене же ненавндѣтъ. ѳко азъ съвѣдѣтельствоуѧ о немъ М Йо 7.7 З, А; аште мнръ васъ ненавндѣтъ. вѣдѣте. ѳко мене прѣжде васъ възненавндѣ М Йо 15.18 З, А, СК; н вждете ненавндѣмн въсѣмн ѧзъкъзи. имене моего радн М Мт 24.9 З', А, СК. Срв. Мт 10.22 М, З, А; Мк 13.13 М, З; Лк 21.17 М, З, А, СК; гъ испътаетъ праведнаго н неѳстиваго. а любѧн неправѣдъ ненавиѣтъ своѣѧ дѣша СП 10.5; любѧшѣи гѣ ненавиѣдѣте зъла СП 96.10; ниѳе соже иного ненавиѣтъ бѣ ѳкоже того иже дръжитъ гнѣвъ К 9а 12; да не оубо любьве моѧ на ненавнсть прѣнесете. се оубо въѧ нестъ ненавндѣтн н любнтѧ С 71.15; кзинмъ оубо посмѣѧтъ сѧ жидове. аште н вражн нмъ несмъ ѧкоже вѣштаѧтъ. нъ ѳловѣцн еднаѳе овндѧ ненавиѣдаште С 126.28; нъ прндѣтъ мн тѣгда паѳе. жидовскъзи плакатн сѧ. н ненавндѣтн зъловъзи С 333. 4; помнлоуѧ ма ѳловѣколюбьѣе плаѳъштѧ. еаже съ лѣпотъзи ненавндѣваше смѣѧшѧ сѧ зълѣ С 392.2. 2. *Прич. сег. страд. като прил.* ненавндѣмъ Гр. μισούμενος. Който е ненавиждан, мразен. тѣзи оубо свѣрѣпоуѧ отъ бѧ ненавиѣдѣмъ не нзволн любнтн насъ. неподобьне н завндѣланѣе. н покръвене

тѣмож С 71.23; тѣи наудалъ кси дѣло. ненавндноиѣ отъ богъ н самодръжецъ С 152.23. З. *Прич. сег. гелт. като сѣц.* ненавндан м. *Гр.* ὁ μισῶν. Мра-зешият, ненавиждащият. любан дѣшж своѣж погоубнтъ ѣж. н ненавндан дѣша своѣжа. въ мнрѣ семь. въ жivotѣ вѣвунѣмѣ съхраннтъ ѣж М Йо 12.25 З, А, СК; ненавндан мене н отца моего ненавнднтъ М Йо 15.23 З, А, СК; добро творнтѣ ненавндаштинмъ васъ. н моантѣ за творашаѣа вамъ напастн. н нзгонашаѣа взи М Мт 5.44 З, А, СК. *Срв.* Лк 6.27 М, З; десница твоѣ обрѣ-штетъ вѣса ненавндаштинѣаѣа тебе СП 20.9; н оумножиша сѣа ненави-дѣщиѣи мнѣ бес правьдзи СП 37.20. *Срв.* СЕ 76b 26; спѣслъ во нзи еси отъ сѣтжѣнѣщнхъ намъ. н ненавнда-щнѣа насъ пострѣвнлъ (!) еси СП 43.8; н аще вѣи ненавндаѣи мнѣ на мѣа велзрѣ-чевалъ СП 54.13; н възхваалнша сѣа ненавндаштѣи тебе. посрѣдѣ прыздѣ-ннка твоего СП 73.4; да възкреснетъ богъ н разнджтъ сѣа врази него. н вѣ-жатъ отъ анца ѣмоу ненавндаштинѣи него С 22.19–20; сѣпасе насъ скрѣба-штинхъ насъ. н отъ ненавндаштинхъ насъ прѣможе С 185.5.

ненавндан чловѣка. *Гр.* μισάνθρωπος. За сатаната – човеконена-вистник, човекомразец, а ненавндан ѣка дѣвволъ. аще наречет' сѣа сѣборъ какъ то м'нози сѣбержт' сѣа Р II 4.32. М, З, А, СК, ЗП, СП, СЕ, К, С, Р. *Гр.* μισέω. *Вар.* ненавндѣтн.

Нѣб. ненавиждам ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ненавнсть, –н жс. Ненавист, омраза. въ любьѣи мѣсто обзигаахъ мѣа ... н поло-жиша на мѣа зъло въз довро. н нена-вистъ за възлюбленѣе мое СП 108.5; да не оубо любьѣе моѣа на ненавнсть прѣнесетѣ С 71.14.

ненавнсть чловѣча. *Гр.* μισάνθρωπος. Човешка омраза, ненавист. въ велезълоба непрѣзннна въ ... нена-внсть чѣа. Ѡ нечнстааго дѣха Р II 4.15.

ненавнть доброу. *Гр.* μισόκαλος. Омраза, ненавист кѣм доброто. еже срамъ естъ н ѡкрзнтн н на срѣдѣж нзвестж. въ велезълоба непрѣзннна въ велененавнть довроу Р II 4.14. *Изч.* СП, С, Р. *Гр.* μίσος *Вар.* ненавнствъ.

Нѣб. ненавист ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ненавнстьннкъ, –а м.

ненавнстьннкъ чловѣкомъ. *Гр.* μισάνθρωπος. За сатаната – човекомра-зец, враг на хората. благословнѣнъ градзин въз нма господьне ... мнро-творьцъ на сѣпротнвннка. чловѣко-любьцъ на ненавнстьннка чловѣкомъ С 329.11. *Изч.*

С.

Нѣб. ненавистник ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ненавнстьнъ, –зн прил. Ненавистен, омразен. пожеже н неправьднзнн князь. велнчаныѣа радн отъпаде чнна невеснзнхъ снлъ. ненавнстьнъ бѣн плодъ възгрьдѣнны С 545.15.

братолубьствыѣ ненавнстьноѣ. *Гр.* μισοδελφία. Ненавист кѣм брата, братска ненавист. вндѣвъ нхъ ѡснфъ ... не поманж котзгъзи растрѣ-заннѣа ... нн племеннзнѣа завнстн. нн братолубьствнѣа ненавнстьнааго дъ-ма С 367.19–20. *Изч.*

С.

Нѣб. ненавистен ОА, ВА, АК, Дюв, ЕтМл, БТР, АР.

ненавнстьѣ, –ѣа ср.

ненавнстьѣ братьѣе. *Гр.* μισοδελφία. Ненавист кѣм брата. а взи не проста стала моѣа рѣкоатъ. сѣа лѣпотзи вѣистѣ острнлн скрѣбъ (!) ненавнстнѣо братьѣнѣо С 368.7–8. *Изч.*

С. *Вар.* ненавнстнѣе.

Нѣб. *Срв.* ненавиствъ.

ненароунтъ, –зн прил. Неизвестен, не-познат. чнм во пѣванжштѣ ... нз отьѣствѣмъ лн велнкомъ. нз отъ мѣстъ вѣбахъ ненароунтъ С 442.13–14. *Изч.*

С. *Гр.* ἄσπιτος.

Нѣб. Ѡ.

НЕНАСЕЛЕНЪ, -ѝн *прил.* *Като същ.* ненаселената *жс.* *Гр.* ἡ ἄοικος. Ненаселената, необитаемата земя, пустошта, пустинята. *Заклнннѣ та ... създадевшннмъ ꙗка по образюу своемоу. ꙗ словесннзмн. ꙗ жнвотннзмн.* ненаселенѣж оукрашышемъ *СЕ 52а 21. Изч. СЕ.*

Нѣб. ненаселен ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, БТР, АР.

НЕНАСИЛАНЕМЪ, -ѝн *прич.-прил.* Неизмѣчван, неутнетяван. не тѣуѣж же неправыеннѣ съврзшенннхъ сзповѣдоватн. отъ тѣждоу добра тѣуѣж съвнрѣжштемъ. ненскоусномъ н ненасиланемомъ вѣтн. отъ зълоказннннхъ сѣтнн прѣсквернннндого врага. бжнемъ рабомъ *С 520.21-22. Изч.*

С. Гр. ἀσυμναστος.

Нѣб. Срв. ненасилван.

НЕНАСИТА СѦ, -н сѦ *прич.-прил.* *Като същ.* ненаситан сѦ *м.* *Гр.* ὁ ἀκόρεστος. Ненасищащият се; този, който е ненаситен, жаден за духовна храна. нхъже жнште на небесехъ естѣ. насыштѣа брашннзмъ безвештнннзмъ. ненасытѣаштѣаго сѦ *С 272.19. Изч. С.*

Нѣб. Срв. ненаситен ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР; ненасит ДА.

НЕНАСИЩЕНЪ, -ѝн *прил.* *Като същ.* ненасищеннѣ *м. дв. ч.* *Гр.* οἱ λεληθαρῦημένοι [*вар.* οἱ ἄπληστοι]. Ненаситните, алчните. гладнѣа снлѣ. ненасыштѣннѣ. ѣже ннколнже свонмъ нѣста сѣтѣ. кѣж обштнннж нмѣтѣ сзмнож *С 172.18. Изч.*

С. Вар. ненасыштенъ.

Нѣб. Срв. ненаситен ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

НЕНАУЧЕНЪ, -ѝн *прич.-прил.* Ненаучен, необучен. то само творнмое послухоуѣ. ѣко богъ естѣ снще хвалннзмн. нендоученннмъ азѣкѣ *С 324.12. Изч. С. Калка от гр.* ἀδίδακτος.

Нѣб. ненаучен ОА, ВА, НТ, АР.

НЕОВИИИЪ, -ѝн *прил.* Непогрешим, справедлив. ѣ тажшѣа нмѣтн

нмашн длѣгѣ. отъ оѣа на страшннѣмъ. ꙗ неовннннѣмъ сѣдннн хѣѣ *СЕ 91а 20-21. Изч.*

СЕ. Гр. ἀπαράλογος. *Вар.* неовннннн.

Нѣб. Ѳ.

НЕОВИИКАНЪ, -ѝн *прич.-прил.* *Като същ. а)* неовннканъ *м. ег.* *Гр.* ὁ ἀψηλάφητος. Недосегамият. сего радн обннскѣшѣте. не обннскѣа хвалннзмъ ѣго. нмже во онъ свонма рѣкама влѣдѣж дѣржавѣ вѣсхвалн *С 499.9. б)* неовннскѣно *ср. ег.* *Гр.* τὸ ἀψηλάφητον. Неосезаемото. н навѣкнн нскоушенннмъ тѣмъ. что нн ѣ обннскѣно ѣ что не обннскѣно. что нн ѣ страстнне что лн вестрастнне *С 504.5. Изч.*

С. Вар. не обннскѣнъ.

Нѣб. Ѳ.

НЕОБРАЗНЪ, -ѝн *прил.* Който нѣа образ, безобразен. оубон сѦ вѣжн. отъ тѣцн. штндн. вѣсѣкъ демонъ нечнстѣ ... льстнѣнѣ необразнѣ. многообразнннн *СЕ 53б 20-21. Изч.*

СЕ. Калка от гр. ἄμορφος. *Вар.* необразнѣ.

Нѣб. Срв. безобразен.

НЕОБРѢЗАНЪ, -ѝн *прич.-прил.* Необрѣзан [*образно*]. нѣама мѣнатъ сѦ пасѣж творашѣте. нѣама оумомъ стѣдѣкомъ. опрѣснѣкѣ прѣдн полагажѣтѣ. нже прнсно необрѣзанѣ сѣдѣцн *С 418.11-12. Изч.*

С. Калка от гр. ἀπερίτμητος.

Нѣб. необрѣзан ОА, ВА, ЕтМл.

НЕОБРАЩЕМЪ, -ѝн *прич.-прил.* Който не може да се намери. трѣбованне естѣ очнне н азѣка. н прочѣнннхъ ѣже сѣтѣ потрѣбннннша. вѣдѣно же н необрѣшѣмо *ЗЛ 1б 12. Изч.*

ЗЛ. Гр. δυσεύρετος. *Вар.* необрѣшѣмъ.

Нѣб. Ѳ.

НЕОДРЪЖИМЪ, -ѝн *прил.* Необхѣтен, необѣтен, непостижим. бже вѣуѣнѣ. прнсносѣцнѣ слаба. прнсноснобенѣ сѣѣте. неодрѣжнмаѣ вѣцн *СЕ 21а 22. Изч. СЕ. Вар.* неодрѣжнмъ.

Нѣб. неодрѣжнм БТР; неудрѣжнм ОА, БТР, АР.

неокесарна, -на жс. *МИ*. 1. Неокесария — град в Понт, Мала Азия [дн. Никсар в Турция]. *Мѣца нѣма жи. стѣлаго глангорна чюдотворца неокесарна А 127а 24.* 2. Неокесария на р. Ефрат [дн. гр. Балкис]. въ неокесарні же тѣгда обладавшитнхъ. отъ дѣха нечнста іа (!) прѣвѣзы напрасно глоухъ н нѣмь *С 552.21. Изч.*

А, С. Гр. Неокесареіа. Вар. неокесарна.

неокоръ, -а м. Пазител на храма, длѣжност в езическите светилища. повелѣ потѣштавѣше са нмъ нзлѣстн не темница. прндоста же к ннмъ неокоръ непархъ оеуфналъ. съ народомъ *С 136.24—25.*

С. От гр. νεοκόρος.

Нѣб. Ø.

неомъвенъ *прил.* Неомит, немит. і вндѣвѣше єдннзи отъ оученнкъ его. нечнстама рѣкама. сн рѣчъ не оумъвенама бѣдѣшта хлѣвѣзы зазѣрѣахъ *М Мк 7.2 З;* сн сѣтѣ сквернаштаа ѣлка. а еже не оумъвенамн рѣкамн ѣстн. не скврзннтѣ ѣлка *М Мт 15.20 З;* по чѣто не ходатѣ оученнцн твои по прѣданню старецъ. нѣ не оумъвенама рѣкама бѣдатѣ хлѣвѣ *М Мк 7.5 З. Изч.*

М, З. Гр. ἄνιπτος [вар. κοινός]. Вар. не оумъвенъ, не оумъвенъ.

Нѣб. Срв. неомит ОА, АК, Бот.

неоскъдѣвннъ, -зін *прил.*

вода неоскъдѣвннаѣ. Чудотворна вода. даждн равоу твоемоу семоу водоѣ. неоскъдѣвннѣѣ. да обнаоуѣще еѣ. тебѣ славеѣ васълаемъ *СЕ 21b 8. Изч.*

СЕ. Вар. неоскъдѣвннъ.

Нѣб. Вжс. при неоскъдѣвннѣ.

неоскъдѣвннъ *прил.* Неизчерпаем. сѣтворнте вѣлагалнште не ветѣшмаѣште. сѣкровнште не скѣдѣемо (*в.м.* не оскѣдѣемо, *Ягич*, с. 110, *бел. пог лнннѣ*) на нѣхъ. ідеже татѣ не прнванжаеѣ са. нн тѣлѣ тѣланѣ *ЗЛк 12.33. Изч.*

З. Гр. ἀνέκλειπτος.

Нѣб. Срв. неоскъден, неоскуден остар. ВА, ЕтМл; неоскудный усл. НГер.

неославнмъ, -зін *прил.* Неостѣпващ, непреклонен, непоколебим, несломим [пред мѣченнѣта]. н разлнчннн образн мѣкѣ прнмѣшлѣнн вѣваахъ. н мѣчнмнн неославнмн *С 85.14. Изч.*

С. Гр. ἀλαστήτος.

Нѣб. Срв. неослабен.

неославннъ, -зін *прил.* Който не ослабѣа, който е єднакво силен, непоколебим. да аще о словесеѣхъ сѣтѣ снцевѣѣ неославнѣа. то о дѣлѣхъ оубо ѡ како сн вѣдѣтѣ *Р II 3.7—8. Изч.*

Р. Гр. ἀπαράφρητος.

Нѣб. неослабен остар. ОА, ВА, НГер, ЕтМл.

неоставнмъ *прил.* Който не може да се наследи. хвалнмъ та гѣ бѣе нашъ. ѣкоже тебѣ єднномоу жнвотѣ вѣсѣмрѣтенѣ естѣ ... н ѣколюбне не нздреченно. н црство н нномоу не оставнмо *СЕ 58а 14. Изч.*

СЕ. Гр. ἀδιάδοχος.

Нѣб. Ø.

неоскъдѣнъ, -зін *прич.-прил.* Като сѣщ. неоскъдѣнн м. За Христос — неосѣденнѣт, невинннѣт; този, който не може да бѣде осѣден. того прѣдаша архнрерн н князн на оскъдѣннѣ сѣмрѣтн ... неоскъдѣнаѣго на сѣднштн поставнша. іако оскъдѣма прѣбѣ пналтомъ *С 477.6—7. Изч.*

С.

Нѣб. Срв. неоскъдан ОА, неосѣден ВА.

неоскъдѣннѣ нареч. Безгрешно, без оскъдане, невинно, без вина. снхъ вѣкоушѣшно неволенѣ. отѣпоустн грѣхъ. і сѣподовн н неоскъдѣннѣ прннатн. страшннѣхъ твоихъ і вѣсѣмрѣтннѣхъ тѣннъ *СЕ 22а 15—16;* даждн имъ ... прнчѣстнтн са .. і неоскъдѣннѣно сѣхрѣаннтн са *СЕ 20а 14—15. Изч.*

СЕ. Калга от гр. ἀκατακρίτως. Вар. неоскъдѣннѣно, неоскъдѣннѣно.

Нѣб. Срв. неоскъдан.

неоскъдѣннѣнъ, -зін *прил.* Неосѣден, неоскъдан, невинен. і ѣко на земн вѣ црскн твоен. слоугѣ оустроналъ н вѣ. прѣбѣ дѣлѣзѣ же. твоѣ славеѣ. неоскъдѣннѣа. прнмн *СЕ 58b 1. Изч.*

СЕ. Калка от гр. ἀκατάκριτος.
Неб. Сrv. неосъждан ОА.

неотъвѣтънъ, -зи прил. Неизлечим. тѣ раунъ нзинѣ призьрѣти на рава твоего сего ... поражена болѣзньнѣ. ранонѣ неотъвѣтънонѣ *СЕ 30а 23. // Неотменим. внетъ та трисавице гъ ... вненнемъ неотъвѣтънѣ СЕ 49b 16–17. Изч. СЕ. Вар. неотъвѣтънъ.*
Неб. Ø.

неофитъ, -а м. ЛИ. Неофит – християнин от Никея [Витиния, Мала Азия], умр. мъченически по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр. на 21 януари. ѿца тѣ нѣ стѣго ѿка неофита А 141а 22. Изч. А. Гр. Неόφιτος.*
Неб. Неофит остар. Стил, РЛФИ.

неоцѣненъ прил. Неочистен, неизгладен [от грапавини, бодли и под.]. то слѣшавъше же вальсн отъ нею. разгнѣвавъше са велмн. повелѣша принестн жъзане шпльуано не оцѣштено. на мжчєннє стѣоуо ѿвнзи н варахна *С 258.16. Изч. С. Гр. ἀκαθάριστος.*
Неб. Сrv. неочистен ОА, ВА.

непаншewanье, -я ср. Спокойствие, тишина. что се дньсь малъуаннє много на земн. что се малъуаннє много. н непаншewanнє много ... вко цѣсаръ съпнтъ *С 448.3. Изч. С. Гр. ηρεσία. Вар. непаншewanнє.*
Неб. Ø.

неплодовитъ, -зи прил. Който не дава плод; бесплоден, неплодовит, неплодороден. ꙗко ... запрѣщен смоковн. неплодовитѣн. не давъшнн плода тебѣ *СЕ 35а 3; еже неплодовитѣ жъземьн. ржковатъмн авнє авнтн матерь. дѣло твоеа слзи кетъ С 249. 28–19. Изч. СЕ, С. Гр. ἄγονος.*
Неб. неплодовит ОА, ВА.

неплоды, неплодые ж. Бесплодна, бездетна жена. і съ мѣсацъ шестъи естъ ен нарндемѣн неплодын *М Лк*

1.36 3, А, СК. *Сrv. С 245.13; н не въ нма ѿада. понеже бѣ еансаветъ неплоды М Лк 1.7 3, А; влажензи неплодын н ѿрѣва бже не роднша і съсѣци нже не доиша М Лк 23.29 3; анса неплод, не ражда(а) (...) н възъпнн (нево)лѣвѣзшнѣ. ꙗко многа ѿада (пестѣ) н пауе не(же) нмжѣн мжжа Е 28а 5; въздвѣсѣаѣ отъ земѣа пншта. і отъ гношѣа възносѣа оубога. да посаднѣтзи і съ кзньашн съ кзньашн людеи своѣхъ. вѣселѣаѣ неплодые въз домъ СП 112.9; не зачатъ ан неплоды. не пославша ан ложесно. не отнде ан неплодын неджгъ *С 249.12. Изч.**

М, 3, А, СК, Е, СП, С. Гр. στείρα.
Неб. неплода dual. 'жена, която не може да ражда' ДА.

неплодынъ, -зи прил. Който не дава плод; неплодовит, бесплоден. ѿтн дѣте въз поустѣна горзи. въ дрѣва неплодына. н даднѣ славѣ боу *СЕ 59b 12. неплодынъ неджгъ. Гр. η νόσος τῆς ἀκαρπίας.* Бесплодие. не зачатъ ан неплоды. не пославша ан ложесно; не отнде ан неплодынъ неджгъ *С 249.13–14. Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀκαρπος. Вар. неплодынъ.
Неб. неплоден ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

неплодыство, -а ср. Бесплодие. н съвѣдѣтельствоуетъ сарра ... н пакзи анна. гржстокааго неплодыства. работавъша страстн. н отъ тебе свѣбѣдѣ принмъша *С 250.3; еже повелѣтн тѣлесн послѣхъ творитн дѣтемъ. еже въздръшнтн неплодыство. прѣстарѣвъшнхъ оудъ ... дѣло твоеа слзи кетъ. обзучаемъ съвръшнємо С 249.25–26. Изч. С. Гр. στείρωσις.*

Неб. неплодыство остар. ОА, ВА, НГер, ЕтМл. Сrv. неплодыност НГер.

неповѣднмъ, -зи прил. Непобедим, който не може да бѣде победен. тѣгда оубо снн неповѣднмнн. н долнн воннн хръстовн ... мжжѣскзи ... крѣстнѣанн самн са нарекоша *С 85.28; анѣупатъ рече. не достонтъ тн крѣ-*

стнѣану сѧ нарнцѣтн. ѣл'ма пове-
лѣннѣ неповѣднмзѣнхъ црѣ. оумара-
нетъ тѧ С 100.12; прнведоша же
честнѣнаго сѣсѣда н стежерѧ мжче-
ннкомъ ... феодрѧ неповѣднмаго С
60.18; закнннѣмъ вѧ. о неповѣдн-
мѣмъ нашѣмъ црн сѧворнн. безъ лѣжа
отъвѣштѧвантѧ намъ С 257.10;
трѣтѣ онмъскзѣн. плѣкѣ непрѣворе-
мзѣн. тѣчѣнъ н на вранѣхъ неповѣдн-
мзѣ С 83.2; н страхъ прнстрашнъ на-
падаетъ на неповѣднмаго владзѣ-
кзѣ С 464.27–28; гѣ снленъ н крѣпѣ-
кзѣ н неповѣднмъ въ вранѣхъ С 466.30;
кто съ кетъ раздрочшнвзѣн нашѣ непо-
вѣднмѣжѣ дрѣжавѣ н мжжѣство С
466.25. // За крепост и под. – не-
разрушим, непревземаем. тѣгда
оубо слѣшавшѣ повелѣннѣ. сѣмотрн
же мн въ се мѣсто. неповѣднмоѣ же
мжжѣ съ радостнѣжѣ отъврѣгъ кѣждо ...
кѣ сѣмрѣтн мразнѣннѣ ндѣвѣхъ С 90.
14–15. // За бойна редица – гѣста,
здрава, неразкѣсѧема. влѣ лнкъ
сѣтѣ. влѣ сѣнемъ свѣштѣнъ. влѣ трѣтѣ
неповѣднмъ С 96.28.

наковало [наковально] неповѣднмоѣ.
Гр. ὁ ἀήττητος ἄκιων. Наковалия,
която не може да се счупи. потѣ-
коша сѧ о наковалнѣ неповѣднмѣмъ.
нз самн сѣтѣренн вѣшѧ С 448.20–21;
нз вѣ пѣнзѣ влѣнзѣ нхъ раздѣж сѧ.
потѣкѣ сѧ о наковалѣ неповѣднмѣмъ
К 12b 24.

К. С. Калка от гр. ἀνίκητος. Превезжа и
гр. ἀήσπητος, ἀκαταγώνιστος, ἀρραγής.
Вар. неповѣднмъ.

Нѣб. непобедим ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.

неповѣдѣнъ, -ѣн прил. Непобедим,
който не може да бѣде победен.
вѣвѣжѣ же воннн капѧдокннскзѣя стра-
нзѣ. вѣ сѧноу ѣднмомъ. жнвѣштѣ благо-
вѣрѣнѣ. ѣнсломъ м. неповѣдѣнн н дови
въ рѣтѣхъ С 69.5; вѣскорѣ оубо творн
ѣже хоштѣшн. да оубѣсн отъ нскоуѣса
сѣго. ѣко хѣсѣнн нсѣмъ воннн. н прнзѣвѣ-
ннѣмъ владзѣкзѣ нашего. неповѣднн
сѣштѣ о кѣзѣнѣхъ. воннѧ твоѣго сотонзѣ.

стонмъ протнвѣж крѣпѣштѣ сѧ С 100.2.
Изч.

С. Гр. ἀήσπητος, ἀνίκητος.

Нѣб. непобѣден ОА, ВА. Срв. непобедим.

неповелѣнъ, -ѣн прил. Като сѣц,
неповелѣнѣнн м. ег. Гр. μὴ ἐπιτρέπο-
μενος. Неповикан; този, който не е
извикан, призван да извѣрши не-
що. ѣв о (о) неповелѣнѣмъ послѣдовѣтн
М 76b 12; ѡ помѣшлѣвѣштнхъ кѣто
болзѣ естѣ. ѡ неповелѣнѣмъ послѣдо-
ватн З 129b 16. Изч.

М, З.

Нѣб. Срв. повелявам несѣ., повеля ж. ОА,
ВА, БТР.

неповннчуѣ сѧ, -н прич.-прил. Като
сѣц. неповннчуѣшѣн сѧ м. мн. Гр. οἱ
μὴ πεῖθόμενοι. Непокорните; тези,
който не се подчиняват, не изпѣл-
няват заповѣди и повѣли. повелѣ
нмѣтн н ноуднѣтн ѧ жрѣтн. н повнн-
ватн сѧ попомъ ... неповннчуѣштѣ сѧ
же сѧ горькамъ н разнѣнѣнамъ мжк-
амъ прѣдатн С 255.8. Изч.

С.

Нѣб. Срв. повинувам се, повинувѧне ОА.

неповнннъ, -ѣн прил. 1. Невинен,
който няма вина. Глѧ. сѣгрѣшнхъ
прѣдавѣж крѣвѣз неповнннѣж. онн же
рѣшѧ чѣто естѣ намъ тѣи оубѣрншн М
Мт 27.4 З, А, СК. Срв. К 5b 12, 15;
С 414. 22, 24; н пролншѧ крѣвѣз непо-
внннѣж. крѣвѣз снѣвѣз своѣхъ ѣ дѣщѣрѣ
СП 105.38; оубѣвѣтѣ на дѣшж пра-
ведѣннѣж. ѣ кровѣ неповнннѣж осѣдѣтѣ
СП 93.21; влѣдѣз сѣтворнхъ. оубѣн
сѣдѣвѣлѣхъ. крѣвѣз неповнннѣж пролнѣхъ
С 528.11. 2. Като сѣц. неповнннѣнѧ
ср. мн. Гр. ἀδῶφα. Невинност. ѣ
оумзѣхъ вѣз неповнннѣнѣхъ рѣцѣ моѣ
СП 72.13; оумзѣж вѣз неповнннѣхъ рѣ-
цѣ моѣ. н обѣдѣ олѣтарѣ твоѣ Г 1
СП 25.6. 3. Като сѣц. неповнннѣнн м.
ег. Гр. ὁ ἀναίτιος, ὁ ἀνεύθυνος,
ἀδῶφος. Невиннѣнѣт; този, който не
е сѣгрѣшил. ѧѣ лн внѣте вѣдѣвѣн.
чѣто естѣ мнѣлѣстн хоштѣж ѧ не жрѣтѣвѣ.
ннколѧже оубо внѣте осѣдѣнѣн непо-

вннънъихъ М Мт 12.7 З; съ равъи гъ. съ мръзъвъимн бъ. съ оумеръшимн животъ. съ повнннъимн. неповнннъи К 13а 8. Срв. С 449.11; пръвѣдѣтъ въ лателѣхъ съ вогатъѣимн. въ тѣинъихъ оубѣтѣ неповннънаго СП 9.29; н мзѣта на неповннънъихъ не прѣатъ СП 14.4. М, З, А, СК, СП, К, С. Гр. ἀνεύθυνος, ἀδόφος, δίκαιος. Вар. неповиненъ, неповнннънъ, неповннънъ, неповинънъ, неповиннънъ.

Неб. неповинен остар. ОА, ВА, Дюв, АР. Срв. невинен ЕтМл, ВТР.

неповолънъ, -зѣн прил. Който се извършва без участието на волята; непреднамерен, неволен. нан мнатъ тъчно кетъ своа грѣхъи нже нзѣнъ страха радн чловѣчьска твораштннмъ. нъ толнко оуне кѣанко волъннн грѣсъи неповолънъинмъ С 127.4. Изч.

С. Гр. ἀκούσιος.

Неб. неволен остар. ОА, ВА, ПРОДД. Срв. неволен.

непоглоумъно нареч. Непрестанно, постоянно. ѣ наставн н на нстрѣнж твоѣж. прѣпадаѣнѣца ти непоглоумъно. вѣрадн н сналѣж стѣаго твоѣго дъа СЕ 80б 12. Изч. СЕ. Гр. ἀμετρώριστος. Вар. непоглоумъно. Неб. Ѳ.

непогълъченъ, -зѣн прил. Който не е обхваанат изцяло от нещо; непревзет, непогълнат [прен.]. н все члѣство. непогълчено съмрътннж съхрѣанъшннмъ. закѣннаѣж та бѣгомъ вседръжнтелемъ СЕ 53б 8-9. Изч. СЕ. Гр. ἀνάλωτος.

Неб. Срв. непогълнат ОА.

непогоѣненъ, -ѣа ср. Опрощение, освобождение от преследване или наказание. тако н мѣи длъжннн исмъ грѣшьннн. прѣтештн кѣ нзбавнтелю н възмѣатн отъ него непогоѣненнн грѣховъ нашнхъ С 390.25. Изч.

С. Гр. συχῶρησις. Вар. непогоѣненнн.

Неб. Срв. гонение ОА, ВА, РЕВ.

неподвижнмъ, -зѣн прил. Неподвижен, вцепенен, скован. како могъ възвратнтн са на прѣднѣвѣж н непользѣнѣж вѣрѣж вѣсовъскѣж. рекшоу гос-

подоу. подобънмомъ бѣтн глауѣхъинмъ н неподвижннннннмъ. вѣроуѣжштнннмъ въ ѣа С 165.20-21; пораженъ дъхомъ непрѣнънннмомъ. прѣвѣи самъ нѣвмъ н неподвижннмъ С 562.10. Изч.

С.

Неб. неподвижим остар. ВА. Срв. неподвижен.

неподвижнънъ, -зѣн прил. Неподвижен. аште бо бѣиша ѣго вѣдѣан. не бѣиша кѣ глауѣху н неподвижнѣноу камъикоу толнко творннн тъштѣаннн С 27.19-20. Изч.

С. Калка от гр. ἀκίνητος.

Неб. неподвижен ОА, ВА, АК, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР.

неподобъннкъ, -ѣ м. Нечестивец, безбожник, никаквец, безсрамник. н стравшн прѣтнѣж комѣсоу ... глагола. скверннннчѣ н неподобъннчѣ. съѣне днѣволь. подроуѣже огню С 233.8. Изч.

С. Гр. ἀνόσιος.

Неб. Срв. неподобен остар. ОА, ВА, НПер.

неподобънъ, -зѣн прил. 1. Безбожен, нечестив, недостоеен. стѣнн кан'дн-дъ глагола кѣма же въ нѣи кетъ не тѣи оубо сверѣпоуи отъ бѣ наивннннмъ не нзволн лювнтн насъ. неподобънн. н здвндѣанѣ н покръвене тѣмож С 71.24. 2. Като същ. неподобънънн м. ег. Гр. ὁ ἀνοσιώτατος. Недостоеен човек, нечестивец, никаквец. дрнѣанъ же вѣневода се слъшавъ въ гнѣвѣ бѣивъ. кѣ вонномъ глагола. се послѣохъ вамъ салънѣе н мѣсацъ. како н чѣсого радн мжѣнхъ сего неподобънѣаго С 153.24. неподобъно кетъ. Гр. μὴ ὀσιόν ἐστί. Недостойно е, не е редно, не подобава. лѣпо же бѣи вамъ еанномъ покѣрѣтн са оубѣтелю вашемоу омнроу. нже съвѣштѣает'. неподобно кетъ о оумнрѣжштннхъ хвалтн са С 126.14.

С. Гр. ἀνοσιώτατος, ἀνόσιος. Вар. неподобънъ.

Неб. неподобен остар. ОА, ВА, НПер, ЕтМл.

неподобънѣ нареч. Недостойно, непристойно. н повръже ѣго на земн. н наѣа ноздрѣмн н оустѣи глѣтн хоуѣли. н оукарѣтн беззаконнѣ н неподобнѣ правѣ-

д'нааго С 554.3. // Незаслужено. Чнсто бо подовьнзѣмъ потекжтъ. а неподовьна (погр. вл. неподовьнѣ, Сев. вер., с. 421, бел. пог линия) въземьштннхъ въ большжѣж мжкж възлагажтъ С 421.9. Изч.

С. Гр. παρὰ τὴν ἀξίαν. Вар. неподов'нѣ, неподовьна.

Нѣб. Срв. неподобно остар. ВА.

непоузыбънъ, -зѣн прил. Непоклатим, непоколебим. н съзъвавъ всѣе еже о христосѣ доуховьное его стадо. поуучнвъ а словесы многы. твърдомъ н непоузыбномъ прѣзъивати на каменн. вѣрзи господьна С 208.7. Изч.

С. Гр. ἀσάλευτος.

Нѣб. Ѳ.

непокаянънъ, -зѣн прил. Непокаян, който не се е разкаял. лѣст(нть улькы ѣко) же бо н(аковалъно же)стоко сръ(аце съта)жавъ непокаян(ьно) къ томоу нмат(ъ н)зволѣнне Х II Аб 6. Изч.

Х. Гр. ἀμετανόητος.

Нѣб. Срв. непокаян остар. ОА, ВА, ЕтМл.

непокофѣнъ, -нъ ср. Непокорство, непокорност, непослушание. о своемъ невѣрьствѣ н непокореннн покаавъ са. припаде къ старьцоу съ сточдомъ. проштениа проса приатн С 291.17-18. Изч.

С. Гр. ἀπειθεῖα. Вар. непокоренне.

Нѣб. непокорение остар. ВА. Срв. непокорство, непокорност ЕтМл, БТР, АР.

непокорнѣн са, непокорѣн са, непокорнѣн са св. Не се покоря, не се подчиня. онн же прѣзъиваахъ непокораште са кмоу. ѣкоже н на гнѣвъ оврагнѣн са нмъ на нь С 29.27. Изч.

С. Гр. ἀπειθεῖω.

Нѣб. непокорявам се остар. ОА, АК.

непокоръ, -а м.

въ непокорѣ прѣзъивати. Гр. ἀπειθεῖς διαμένω. Непокорен съм, непослушен съм, не се подчинявам. воиевода глагола повелѣно је стѣннн н чѣстнзнннн законъ разнчънзнннн мжкамн мжунѣн тд. аште оубо въ непокорѣ прѣзъиваеши С 148.25-26. Изч.

С.

Нѣб. Срв. непокор[ство], непокор[ност] ЕтМл, БТР, АР.

непокорънъ, -зѣн прил. Непокорен, непослушен, който не се подчинява. нъ господъ ꙗс хс хоуанмзѣн товож ожнвн ма нзведъ ма нзъ сътн твоѣа. на обанчѣнне непокорънааго твоѣго оума С 194.12. Изч.

С. Гр. ἀπειθεῖς.

Нѣб. непокорен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, БТР, АР. Срв. непокорлив гуал. ДА.

непользънъ, -зѣн прил. Безполезен, ненужен, който не принася полза. не нскоуенши га бога своѣго. обѣштавъ са оубо богу. како можъ възвратнѣн са на жроднвжѣн н пользънжѣн вѣрж въсовзскжѣн С 165.18; тзи же ... без оума са приаштаеш жрѣтвѣ. н нсправленѣе пользъно ти бѣи. створи оубо прѣжде. о немъже жрѣтва принесена бѣи. н тогда насладѣши са ена добръ К 9а 26. Изч.

К, С. Гр. ἀνωφελής, ἀνόνητος. Вар. пользънъ.

Нѣб. бесполезен остар. ОА, ВА. Срв. бесполезен.

непомрача са, -н са прич.-прил. Непомръкващ, неугасващ. оутѣши н оутѣшенемъ твоимъ. гдѣмъ нашнмъ нхѣмъ. свѣтомъ непомрачѣннмъ са. повелн съхраннѣн свѣтъ мрака его СЕ 32б 10; едннотадымъ твоимъ сномъ. гдѣмъ нашнмъ нхѣмъ. свѣтомъ непрачѣннмъ (погр. вл. непомрач-, Нахтигал, с. 74, бел. пог линия) са СЕ 32а 23. Изч.

СЕ. Гр. ἀσκότιστος.

Нѣб. Срв. непомръкващ, непомрачен ОА, ВА.

непомръцаа, -н прич.-прил. Непомръкващ, негаснещ. изведн н отъ саѣпотъ. ѣко нз безвѣдънзѣнн тзмъи. одарн н цѣловнжѣ. ѣко н свѣтомъ твоимъ. непомръцааѣннмъ СЕ 33б 1; въ ѣкы свѣта непомръцааѣнааго. освѣтнѣнн оврачѣннхъ. ѣко бесвѣтнжѣ тзмж СЕ 32б 24-33а 1. Изч.

СЕ. Гр. ἀσκότιστος. Вар. непомръцаа.

Нѣб. Срв. непомръкващ, непомрачен ОА, ВА.

непореченъ, -зѣн прил. Непорочен, неосквернен, неопетнен, чист. что

же сѣтъ знаменанѣа тѣи кнѣгы. непороченѣа дѣвѣнца С 246.10–11; законъ гнѣ непороченъ обрашталѣ дша. съвѣдѣнѣе гнѣ вѣрѣно оумѣдрѣѣа младенѣца СП 18.8. *Изч.*

СП, С. Гр. ἀπόλυτος, ἄμωμος.

Нѣб. Срв. непорочен.

непорочѣнъ, -ѣн *прил.* 1. Непорочен, който няма пороци, грехове. вѣдн срѣе мое непорочѣно вѣ оправдѣаннѣхъ твоѣхъ. да сѣа не постѣждѣ СП 118.80; н тѣ ма нѣзавѣятъ н храннт непорочѣна от рѣкѣ вашнхъ. н отъ рѣкоу цѣсара вашего оукоренѣаго С 269.21; се десннѣеѣ емоу дѣешн цѣломѣдрѣе. дѣвѣства твоего. непорочѣнааго жнтнѣ. при сѣѣхъ его нѣзвѣранѣхъ дѣлѣхъ СЕ 87b 9; посѣланъ вѣсѣтъ рабѣ беспѣльнѣ. кѣ рабѣ непорочѣнѣ С 244.19–20; роднаа есн дѣво без мѣжа бѣ. непорочѣна нмѣшн вѣ рѣцѣ конѣца. вѣсѣхъ дѣвнаго ТФ Б 1. // Целомѣдрен, девствен, неосквернен. н прѣдѣаша кѣмоу нѣ. вѣрѣмене брачѣнааго жндѣшѣ. подѣвааше оубо снѣе прѣѣмѣжшѣоу. вѣлѣстн дѣвѣнѣѣ непорочѣнѣ С 246.28; н раждѣнѣтъ сѣ отъ свѣтааго дѣа. н отъ непорочѣнѣа н прѣчнстѣа дѣвѣ. ннрѣскаго радн строа н сѣпаценнѣа С 10.28; попѣравѣ множѣство дѣхъ. прнвѣдѣт сѣвѣ. сѣтн тѣло непорочѣно. за всѣ чѣкѣ. тѣло прѣчнстѣо СЕ 63b 2; трѣдѣ же н посѣшѣеннѣе полагѣшѣоу. ѣко да богомѣ прѣдѣанѣе крѣстнѣанѣскѣа непорочѣнѣа вѣрѣ рошнрнтн слово С 535.4. // Невинен. гѣ бже нашѣ. прѣдѣложен сѣ самѣ. агнѣць непорочѣнѣ. за жнвѣтъ. всего ннра. прнзѣрн на нѣ. н на (х)лѣвѣ сѣ СС Пв 4. // Безупречен, безукорен, съвѣршен. послѣжде же вѣсѣхъ сѣзѣда члѣвѣка по образѣоу своѣмоу. нже кѣтъ о благонѣзѣолѣннѣ. вѣзѣловѣно непорочѣно. правѣдѣно богочѣстнѣо С 8.28; по вѣздрѣжѣаннн нн вѣздрѣжѣаннѣемѣ нѣтѣннѣ. н трѣдѣномѣ зѣло. по работѣаннн нн непорочѣнѣ бѣн лѣтѣ н С 525.14; дѣетъ же сѣдѣравнѣе. непорочѣно

сѣмоу рабоу своѣмоу. ѣко прослѣвѣетъ сѣ нмѣ оѣда н сѣна н сѣааго дѣа СЕ 50a 26. 2. *Като сѣц.* непорочѣнѣ, -ѣн *м. ег.* Гр. ὁ ἄμωμος, ἄμωμος. Непорочен, безгрешен човек; праведник; непорочнѣнѣ. съвѣтъ гѣ пѣтъ непорочѣнѣхъ. н достоѣннѣе нхъ вѣ вѣкѣ вѣдѣтъ. не постѣдѣятъ сѣа вѣ вѣрѣмѣа люто СП 36.18; блаженн непорочѣннѣ вѣ пѣтъ. ходѣашѣтѣ вѣ законѣ гнѣ СП 118.1. *Срв.* СЕ 96b 14; сѣстрѣлѣтѣ вѣ таннѣхъ непорочѣна. вѣнѣдапѣ сѣтрѣлѣѣтѣ н не оубѣмѣтъ сѣа СП 63.5.

непорочѣнѣ вѣтн. Гр. ἄμωμος εἰμι. Стана непорочен, чист; очнстѣ се от грехѣвѣте сн. вѣтъ таннѣхъ моѣхъ оуѣстѣ мѣа. н отъ тоуждѣоухъ (!) пошѣѣади раба своѣго. ѣштѣ мѣ не оубѣлѣѣтѣ тѣгда непорочѣнѣ вѣдѣ. н оцѣшѣтѣ сѣа отъ грѣхѣа велнка СП 18.14; ѣко вѣсѣа сѣдѣвѣтѣ его прѣдѣ мноѣж. н оправдѣанѣтъ го не отѣстѣпншѣа отъ менѣ н вѣдѣ непорочѣнѣ (*погр. вл.* непорочѣнѣ, *Север. с.* 19, *бел. под линия*) сѣ ннмѣ СП 17.24.

непорочѣнѣ пѣтъ. Гр. ὁδὸς ἄμωμος. Праведен живот; непорочен, богоугоден начин на същѣствѣванѣе. мнѣлѣстѣ н сѣдѣ поѣж тѣвѣ гѣ. вѣспѣнѣ н разѣоумѣѣнѣ вѣ пѣтѣ непорочѣнѣ. когда прѣдѣешн ко мѣнѣ СП 100.2; ходѣаи по пѣтѣ непорочѣноу сѣ мѣ слоужашѣе. не жнѣвѣше посѣдѣтѣ до моего творѣаи грѣдѣнѣ СП 100.6.

Б, СП, СС, СЕ, ТФ, С. *Калка от гр.* ἀμωμιος, ἄμωμος. *Превѣжѣа н гр.* ἀμειπτος, ἀπόλυτος, ἄχραντος, ἐν ἀφάρσεια. *Вар.* непорочѣнѣ.

Нѣб. непорочен ОА, ВА, АК, ЕтМл, БТР, АР.

непосагѣ, -ѣн *прич.-прил.* *Като сѣц.* непосагѣшнѣа *ж. ег.* Неомѣжена жена, неомѣженѣа. непосагѣшнѣа во печѣтъ сѣа о гн рѣѣе нже на дѣвроѣразѣноѣ. н благопрнлѣжѣноѣ кѣ гн вѣ сѣмѣжшѣтѣннѣа С 375.26. *Изч.*

С. Гр. ἄγαμος.

Нѣб. ∅.

непослоушѣанѣ, -ѣн *прил.* 1. Непослушен, който не се подчннѣа.

внждь рабе б̄жні іак° мзи н̄всмъ тол'мн
внннн іакоже непослоушьланвнї чло-
вѣцн н зьлнї С 41.21–22. 2. *Като*
сѣщ. непослоушьланвнн *л. ег.* Не-
послушният, непокорният; този,
който не се подчинява. зупрѣщаетъ
тн г̄ трасавнце. в̄шедъшнѣ в сего.
хоудооумзнааго. і непослоушьланвааго
СЕ 46а 23; е̄метъ же непослоу-
шьланвнн. хоудооумзна. і хоудосн-
лнннн СЕ 45б 4. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀνήκοος. Вар. непослоушьланвн.
Неб. непослушлив остар. ОА, ВА, Дюв.
Срв. непослушен АК, НГр, ЕтМл, БТР, АР.

непоспѣшьнъ, -ын *прил.* Излишен,
безполезен, ненужен. в̄сз ннколн-
же не мжунтъ са тацѣмн мжкамн. нз
жрѣтвѣ н скварѣ трѣбоуѣтъ непоспѣ-
шьнъ жрѣтвѣ. аже погрѣжжѣтъ чло-
вѣкы в̄з погзѣвѣль С 158.23. *Изч.*
С. Вар. непоспѣшьнъ.
Неб. Ø.

непосрамленъ, -ын *прил.* Непосрамен,
чист, непорочен, безупречен. і нц-
ѣлн н отъ одрѣжащана волѣзнн. да
непосрамленъ б̄ждетъ. знаменавън са в̄з
нма твое. і хвала са о тебѣ СЕ 27б 14;
да н азъ непосрамленъ прѣдъ очнма тво-
нма б̄ждѣ. і да н азъ еше на семь свѣтѣ.
монхъ грѣхъ покаж са СЕ 72а 23. *Изч.*
СЕ.
Неб. непосрамлен остар. ВА. Срв. непо-
срамен АК.

непостнжнъ, -ын *прил.* Непостижим,
недостижим. хвалнмъ та г̄ б̄же нашъ.
ѣкоже тебѣ єднномоу жнвотъ бесзмрѣ-
тенъ естъ. і слава непостнжна. і мн-
лостъ вѣцнслъна СЕ 58а 11; ѣко слава
твоѣ непостнжна естъ. і ѣколюбне не-
нздреченъно. і мнѣсть ненчѣтена СЕ
62б 26; безнаучальнн. невнднмн.
непостнжнн. ненслѣдннн. непрѣ-
мѣнннн. незловннн. г̄ СЕ 61б 7. *Изч.*
СЕ. Гр. ἀκατάλητος. Вар. непостнжнъ.
Неб. непостижен остар. АР. Срв. непо-
стижим ОА, АК, ЕтМл, БТР.

непостоннъ, -ын *прил.* Неудържим,
непреодолим. потокъ прѣде д̄ша

наша. оубо прѣде д̄ша наша вода ж не-
постоинъ. в̄лнъ г̄ же не дастъ насъ в̄з
ловнтѣж з̄жбомъ ^ѣ СП 123.5. *Изч.*
СП. Гр. ἀνυπόστατος. Вар. непостоинъ.
Неб. Ø.

непостраданнъ, -ын *прил.* Непостра-
дал, който не е засегнат от стра-
дания. н оумираатъ по чловѣчѣствоу.
н погрѣбаютъ са. с̄з с̄зврѣшенъ прнсно.
н прѣжде с̄з. н непрнгожденъ. н
непѣстраданнъ. н бесмрѣтенъ. н прн-
сно с̄з по вожьствоу С 11.17. *Изч.*
С. Вар. непѣстраданнъ.
Неб. Срв. нестрадал ОА, ВА.

непостыднъ, -ын *прил.* 1. Непоро-
чен, чист, неосквернен. благы
ѣключе г̄. стѣоумоу твоемоу стадоу. і
лнкоу мждрѣхъ дѣвѣ. і с̄зподобн н.
с̄з свѣтлѣнъ свѣщенъ. непостыднномъ
лнцемъ. с̄з свонмъ жннхомъ с̄зрѣстн
СЕ 100б 7; даждн нма вѣрж непо-
стыдннъ. любвѣ нелицемѣрннъ. і
ѣкоже далъ есн стѣимъ оученнкомъ
твонмъ. і апломъ свонмъ СЕ 10а 7.
2. Безупречен, с̄зврѣшен, безукор-
рен, който не се е посрамил в
нищо. г̄ н̄хе в̄же нашъ. непосты-
дннн цѣлнтелю. неотзрннжѣзі. пн
єднномо прнведеннаго к̄з тебѣ. оскрѣ-
влена болъзнннъ СЕ 28а 3; постаентн
прѣдъ б̄мъ дѣлателѣ непостыднн.
праваца слово истннноє Е 16 19.
Е, СЕ. *Калпа от гр.* ἀνεπαίσχυντος, ἀκα-
ταίσχυντος. Вар. непостыдннъ.

Неб. непостыден остар. ВА. Срв. стиден,
стид *л.*, стидливост *жс.*, стидя се *несв.* ОА.

непостыпнъ, -ын *прил.* 1. Неподви-
жен. вьндѣ в̄з црѣкѣвѣ. н сташа зѣ-
рнне непостыпнн С 229.6–7. 2. *Прен.*
Непреклонен, упорит, непоколе-
бим. то слышавъше окаянн радн
взыша славаште томнтелѣ. да тврѣдо
н непостыпнѣ б̄ждетъ. нже отъ него на
крѣстьянн в̄шнненн С 215.15. *Изч.*
С. Гр. ἀκίνητος, ἀμεταλόγητος.
Неб. Ø.

непотрѣвнъ, -ын *прил.* Непотребен,
ненужен, бесполезен. аште с̄сждъ.

нже мьнож мьнѣнѣ осваштенъ. н до-
ропотрѣбнъ. н божествѣнаго твоего
мѣра подобьнъ подзатна. непотрѣ-
бнъ прѣдъ твоимъ величствомъ взи-
стъ С 287.16-17; не непотрѣбнъ нъ
нзвзранъ съсѣдъ кестъ ѿванъ. епис-
коупъ во оуже поставьенъ нзина попъ
не можетъ взитъ С 287.20-21.// Не-
годен, презрян. цѣсарство невесзное
оставнвзше. непотрѣбноуоумоу равоу
вонни кесте. нже отъшздышоу влѣдцѣ.
вниетъ клеверѣтъ своа С 107.26. *Изч.*
С. Гр. ὄχρητος, ὄχρεῖος.

Неб. непотребен ОА, ВА, АК, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР.

непоуоута, -н прич.-прил. Неразби-
ращ, незнаещ; който не разбира
нещо. что глаголешн оудеса въ рѣ-
коу дрѣжа едначе. толн лн завъи бла-
годѣтелеа бѣ. келма оубо снче вѣша
непоуоужште н невѣгласн о праздынн-
цѣхъ прнвзза даровъ паматн богъ С
417.11. *Изч.*

С. *Калла от гр. ἀναίσθητος.*

Неб. Ø.

неправда, -зи жс. 1. Неистина, лъжа.
глан о себѣ славы своен штетъ. а
нштан славы пославлзшааго н. съ
нстнненъ естъ. н нѣстъ неправды въ
немъ М Йо 7.18 З, А; възлюбилъ есн
правдѣ н възненавнѣ неправдѣ. сего
ради помаза та бѣ Е 66 18; неправдѣ
възнавнѣхъ ѿ мрзѣ мн. за-
конъ же твоѿ възлюбнхъ СП 118.163;
гѣ испзгтаетъ праведнаго н неусты-
ваго. а любнн неправдѣ ненавнѣтъ
своен дша СП 10.5; обнштажтъ же
грѣхъми н неправдамн людѣе. н нно
много. елко стѣна книгъ глѣжтъ К За
5; ѣко възашна на мнъ съвѣдѣтели не-
праведнн нхъже не съвѣдѣхъ. н сол-
га неправдѣ себѣ СП 26.12. 2. Не-
справедливост, неправда. сего ради
оудрѣжа та грѣзны до коньца. вдѣ-
шна сн неправдож ѿ неустнж своенж
СП 72.6; оумьножн сн на мнъ непра-
вда грѣдзыхъ. азъ же въсѣмъ срѣцемъ
моимъ испзгтажъ заповѣдѣ твоѣ СП

118.69; ѣко правъ гѣ вѣ нашъ. ѿ нѣстъ
неправды въ немъ СП 91.16; не оу-
пывайте на неправдѣ. н на възхъи-
щензе не желайте. богатство аще
мнмотѣкаетъ не прилагайте срѣца СП
61.11; се прѣстрада да нзи отъ не-
правды работъ нзметъ. н отъ нечѣ-
стна нзвнѣтъ С 480.12; еда когъда
похъититъ ѣко левъ. дшж мож. н цю
нзбавлѣншомоу нн съпдсажшомоу.
гѣ бже моѿ вше створихъ се. аще естъ не-
правда въ рѣкоу моѣю СП 7.4. 3. Не-
праведност, греховност. пжтъ непра-
вды отъстави отъ мене. ѿ закономъ
твоимъ помноуѿ мнѣ СП 118.29; штъ
лхѣви н отъ неправды извнѣтъ дшн
ихъ. н честно ѿмѣ его прѣдъ нми СП
71.14; неправдѣ аще позрѣхъ въ
срѣци моемъ. не оуслыши мене гѣ СП
65.18; нскоуслъ еси срѣдѣце мое. постѣ-
тилъ еси ноштѣж. раждеже мнѣ н не об-
рѣтж сн во мнѣ неправда СП 16.3; н
азъ вамъ глѣж сътворнте себѣ дроугъи
отъ мамонннзи неправды. да егда
оскѣдѣвате прннмжтъ взи въ вѣуъ-
нзыа кровъи М Лк 16.9 З.

дѣлателе неправдѣ, дѣлажцен
[творашен] неправдѣ. Гр. ἐργάται
ἀδικίας, ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν,
ἐργαζόμενοι ἀδικίαν. Грешници,
неправедници; лица, който пра-
вят или причиняват зло. н речетъ
глѣж вамъ. не вѣмъ васъ отъ кждоу
есте. отъстѣпнте отъ мене всн дѣла-
теле неправдѣ М Лк 13.27 З, А;
покръин мнѣ отъ сонъма зловнзыхъ. ѿ
отъ множества дѣлажценхъ неправ-
дѣ СП 63.3; не привлѣци ме^{не} съ грѣ-
шникъи. н ссз (!) твораштнми неправдѣ
не погуби ме.не (!) СП 27.3.

М, З, А, Е, СП, К, С. Гр. ἀδικία, ἀδικία, το
ἀδικον, ἀνομία. Вар. неправда, неправда.

Неб. неправда ОА, ВА, АК, НТ, Дюв,
НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

неправднвъ, -зн прич. Който не го-
вори истината, неправдив, лъж-
лив. гѣ ѿзавн дшж мож отъ оустенъ
неправднвъ. ѿ отъ ѿзѣка лѣстива СП
119.2. *Изч.*

СП. Гр. ἄδικος. Вар. неправъднвъ.
Нѣб. неправдив остар. ОА, ВА, АР.

неправъдосътворѣнѣ, -ѣ ср. Престъпно действие; несправедливо, греховно дело. не сице во брата оубивѣ каннъ оскъръни земли. ни сице оутажилъ земли стлзпотворенне споловъ. ни сице оскъръниша иа неправъдосътвореннимъ содомыане *С 485.11. Изч.*

С.Гр. ἀδικουργήσας. Вар. неправъдосътворенне.
Нѣб. Срв. неправда и сътворенне.

неправъдникъ, -а м. Неправедник, неправеден человек, грешник. фарисѣи ставъ въ себѣ молъаше са. бже хвалъ тебѣ въздаи. вко нѣсмъ вко н прочни члвци. хъищници неправедници. прѣлюбовдѣи. ли вко съ мзитарь *М Лк 18.11 З, А, СК;* како оубо хощете. о семь намъ страдати. акъи правъдникомъ или акъи н неправъдникомъ *С 128.2;* н проповѣдникъ живимъ н мртвѣимъ. посланъи отъ тьмница родовъ. въ тьмницѣ доушевлѣнѣи. оумьршнимъ отъ вѣка правъдникомъ н неправъдникомъ *С 461.14. Изч.*

М, З, А, СК, С. Гр. ἄδικος. Вар. неправедникъ, неправъдникъ.

Нѣб. неправедник ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.

неправъднъ, -нъ прил. 1. Който нарушава правдата, справедливостта; несправедлив. н похвалн гѣ нконома неправеднаго. вко н мждрѣ сътвори *М Лк 16.8 З;* рече же гѣ слышите что сжднн неправеднъи глтъ *М Лк 18.6 З, А, СК;* кзде людѣ и шатанѣ. и тржтъ неправеднъин. въ истинѣ оубо зѣло въ истинѣ людѣ ооучиша са тштетънъимъ *К 12b 17. Срв. С 448.14;* тако пауче всѣго благаго житнѣа. оубодно бѣн кротость. пожеже н неправднъин кназь. велчаныа радн отъпаде *С 545.14.* 2. Неправеден, греховен, чрез който се нарушат религиозните норми. аште оубо въ неправеднѣемъ житнѣ не взиете вѣрнн. въ истиннѣемъ кзто вамъ вѣрж нметъ *М Лк 16.11 З,*

А, СК; отъ заповѣдей твоихъ разоумѣхъ. сего ради възненавдѣхъ всѣкъ пжтъ неправеднъи *СП 118.104. Срв. СП 118.128;* и сквернѣ отъ плъти моея. иже колнждо сътвори хъ. въ пнѣнствѣ. и въ неправеднѣемъ спаннѣ *СЕ 78a 17. Срв. СЕ 72a 19-20;* съпа ли бѣда. лихолатвѣи. и лъжа. и въ помзшленнѣ неправеднѣ. поустошн и владн *СЕ 72a 16;* н ненавдѣнѣемъ неправедномъ възненавдѣшн ма *СП 24.19. Срв. СЕ 75a 26. З. Като същ. неправъднъин м. ег., неправъднн м. мн. Гр. ὁ ἄδικος, οἱ ἄδικοι, οἱ κριταὶ τῆς ἀδικίας.* Неправеден человек, неправедник, грешник. вѣрнъи въ малѣ н въ мноствѣ вѣренъ естъ. и неправднъи въ малѣ н въ мноствѣ неправдѣнъ естъ *М Лк 16.10 З, А, СК;* вко слынце свое събатъ на зълъи н благъи. и джднтъ на праведнъи н на неправеднъи *М Мт 5.45 З, А;* н многа ярость зѣвринъска днждаше са. отъ неправеднъин хъ на влаговѣрнъиа *С 85.10-11;* аште же н акъи неправедннн. како оубо н взи *С 128.3.*

неправъдно естъ. Гр. ἄδικόν ἐστιν. Не е справедливо, грешно е. тако оуставнѣшоу намъ. такоже оубо неправдъно естъ еже оуднтн насъ да поклонимъ са слоужбѣ мнра сего *С 262.9-10.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, К, С. Гр. ἄδικος, τῆς ἀδικίας, ἀσεβνός. Вар. неправеднъ, неправдѣнъ, неправеднъ, неправднъ, неправднъ, неправдѣнъ, неправднъ, неправдѣнъ.

Нѣб. неправеден ОА, ВА, НТ, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

неправъднѣ нареч. Несправедливо. н прѣда доухъ свон господоу. всѣж крѣвь всѣж доушѣ. неправднѣ оскжденѣ взишн. овѣштавшоу же са съхраннн *С 141.24;* самодръжѣе цѣсарю дурнлннѣ. неправднѣ сждншн. неправднѣ мжншн. не хощете пожртн отъвѣштан о нею *С 13.30. Изч. С. Гр. ἀδικός. Вар. неправеднѣ.*
Нѣб. Срв. неправедно ЕтМл.

непраздънъ, -зѣн *прил.* 1. За жена — бременна. написати са съ марнейж овржѣнжѣ емоу женожѣ. сѣштѣж непраздънож *МЛк 2.53, А, СК. 2. Като свѣц.* **непраздънъна ж.** *мн. Гр.* αἱ ἐν γαστρὶ ἔχουσαι. Бременни жени. горе же непраздънънмъ н доаштнмъ въ тѣи дѣнн. вѣдетъ бо бѣда белнѣ на земн. н гнѣвъ на людѣхъ снхъ *МЛк 21.23 З. Срв. Мк 13.17 М, З; Мт 24.19 М, З, А, СК, Б. Изч.*

М, З, А, СК, Б. Гр. ἔγκυος. *Вар.* непраздънъ, непраздънъ.

Неб. непразден *ЕтМл;* непразен *ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, БТР, АР, ДА.*

непраздънъ *вжс.* непраздънъ.

непрнговоденъ, -зѣн *прил.* Неприкован с гвоздеи, който не е разпънат. н оумрадътъ по чловѣчѣству. н погрѣшитъ са. сѣи сѣврѣшенъ прсно. н прѣждѣ сѣи. н непрнговоденъ. н непрстраданнѣ. н бесъмртенъ. н прсно сѣи по божѣству *С 11.17. Изч.*

С.

Неб. *Срв.* гвозден *остар. и диал.* *ВА, РВЕ, ДА.*

непрнкосовенъ, -зѣн *прил.* Недостѣпен, недостижим. бже вѣчънъи. прсносжщнѣ слава. непрнкосовенъи свѣте *СЕ 21а 21;* тѣи едннъ нмъи бесъмртенне жнвѣи въ свѣтѣ непрнкосовенѣ. сѣтворен нбо н земляж. море н все еже естъ сѣтворено въ ннхъ *СЕ 61б 11. //* **Непрнкосовен, недокоснат.** попъравъ множество дхъ. прнведъи себѣ. стн тѣло непорочно. за вса чкъи. тѣло прѣчнсто. непрнкосовено. непроходнмо *СЕ 63б 3. Изч.*

СЕ. Гр. ἀπόσπτος, ἄψαυτος.

Неб. непрнкосовен *ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.*

непрнмѣснъ, -зѣн *прил.* В който няма примеси; чист. зраце бо зема. недвнжнмъи. разоумѣемъ та дрѣжащадо родъ непрнмѣснъи. такожде н моръскаа страна *СЕ 1а 14–15. Изч.*

СЕ. Гр. ἀσύνοπτος. *Вар.* непрнмѣснъ.

Неб. *Срв.* примесен, смесен *ОА.*

непрнстѣпнъ, -зѣн *прил.* Недостижим, достѣпен. н шестокрнлатъа

серафнмъ. вкрѣсть стоѣща. н летаща. страхомъ непрнстѣпнъна славы твоѣа. закръиваѣтъ са *СЕ 4а 20;* вѣко гѣ бже нашъ. имѣан едннъ бесъмртенство. жнвѣи въ свѣтѣ непрнстѣпнѣ. оумрѣщнѣи н жнвѣ *СЕ 57б 16;* сѣтворн нж нестѣльнью несточннкъ ... де-мономъ гоубнтельство протнвѣннмъ снамъ непрнстѣпнѣ. дѣлѣскъиа крѣпостн испъненж *СЕ 5а 8;* едннство бжства ... просто нераздѣльно. н непрнстѣпно. имже отъ мжкы нзбавленн бѣваемъ *СЕ 86а 21. Изч.*

СЕ. Калка от гр. ἀπόσπτος. *Вар.* непрнстѣпнъ.

Неб. непрнстѣпен *ОА, ВА, АК, ЕтМл, БТР, АР.*

непрнчастъннкъ, -а *м.* Този, който не е взел участие в нещѣ, който е останал непричастен. нже фнлпѣу не покажетъ водъи крѣстнн са. н вѣрова-тн гоу. не бо бѣаше томоу непрнчастъннкъ. нз пролнати крѣвь. н всѣмъ са крѣстнн *С 60.22. Изч.*

С. Калка от гр. ἄμοιρος. *Вар.* непрнчастъннкъ.

Неб. *Срв.* непричастен *книж.* *ОА.*

непрнѣзнь *вжс.* непрнѣзнь.

непрнѣзннъ, -зѣн *прил.* *притеж.*

1. Дяволски, на дявола, на злнѣ дух. доврое же сѣма се сѣтъ. снѣе цѣрствнѣ. а пѣвѣелъ сѣтъ снѣе непрнѣзннн *М Мт 13.38 З, А. Срв. У 1б 5;* мо-ен. раз(д)ражаше с(а). (въ) немъ. вѣдащ. (непрн)ѣзннн тѣла н трѣвѣи испънъ сж(щ) *Е 39б 12;* гѣ нѣхе снѣе нашъ ... въ дѣнесннн дѣнь отъ непрнѣзннъи ра-вотъи избавназ есн *СС 1б 2б;* не прѣзѣрѣвъ чка. отъ непрнѣзннна лѣкавѣства. въ глабннж гѣвѣан. н льстн сѣщедъша *СЕ 23а 11;* нн рачнста възнскатн покаѣзньнъиа готовъи цѣльѣи. нз съ непрнѣзннномъ показаннмъ погъвѣоста *С 362.16–17;* тѣ н нзнѣ гѣвнжшта сѣпаслѣ. оумрѣштѣнъи ожнвнлѣ. н непрнѣзннна протнвѣства отѣтѣ. тѣ равъи нъи сѣшта грѣхоу. свѣбѣдѣ дѣназ *С 479.30;* w велезълова не-

пнрнѣзнна в велененавнсть доброу н ненавнсть ꙗѣ *P II 4.14*; а днѣволю зоветъ г҃слымн н пласьцн пѣмн непнрнѣзннаманн *P II 4.26*; и вл҃гвн вно се. и сѣтворн є во вѣско владгорастворенне. пннѣшнмъ. да без вѣскома непнрнѣзнннзѣ дѣтѣвн. пннѣщеє. славномъ тл *CE 14b 6*; пораженъ дѣхомъ непнрнѣзнномъ. прѣвзѣ самъ нѣмъ н неподвнжнмъ *C 562.9. 2. Като същ. непнрнѣзнна ср. мн. Гр. повнѣрѣ. Порочни, нечисти, престѣпни мисли. вндѣвѣ же ꙗс помзшлѣннн нхъ рече нмъ. вѣскжѣ помзшлѣете взи. непнрнѣзнна въ ср҃дцн вашемъ *СК Мт 9.4. непнрнѣзнна сѣтѣ. Гр. ἢ τοῦ διαβόλου παγίς.* Лукавствата, измамнте, изкушеннята на дявола. сѣподовн н жнтн достонно. дѣлскоуемоу жнтю. и сѣхранн н отъ непнрнѣзнннз сѣтен. оунцама емоу дѣшѣ н тѣло *CE 81b 1*; сѣхранѣн отъ всего дѣвнннѣ н кова. и дѣха нечнста. покрѣзѣ н ѣа отъ сѣтен. непнрнѣзнннз *CE 18b 16*; н влннзѣ нзнншннадго жнтнн хрннно. прѣплоуѣтн. н непнрнѣзнннз сѣтнн взнше взнвзнше. вѣчннад блгаа оулоуѣтн *C 498.6. непнрнѣзннно дѣло. Гр. τὸ πονηρόν, ἢ πονηρὰ προαίρεσις.* Злодеянне. како мож дзъ сѣтворнтн непнрнѣзнннне се дѣло *C 366.8*; лнхонманнѣ. роднтелѣ непнрнѣзнннз дѣлесѣ. слоуженью. грѣдзѣна отължѣнѣшлѣа отъ бѣ. творацнн тлковаа цр҃ствѣ бжѣѣ наслѣдоватн не можтѣ *CE 89a 17*; кротѣко бесѣдоуѣ сѣкрѣзѣ непнрнѣзннна дѣлесє нма. тн овѣштеє кестѣтвоу нарече нма *C 394.18.**

М, З, А, СК, У, Е, СС, CE, С, Р, Гр. τοῦ διαβόλου, πονηρός, τοῦ πονηροῦ, δαιμονικός, τοῦ ἀντικειμένου. Вар. непнрнѣзнннз, непнрнѣзнннз, непнрнѣзнннз.

Нѣб. Срв. неприязнен книж. ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

непнрнѣзнъ, -н жс. Дявол, сатана, зѣл дух, зла сила. не молѣж да влзѣмешн ѣа отъ мнра. нз да сѣблюдешн ѣа отъ непнрнѣзнн *М Йо 17.15 А, СК*; и не вѣведн насѣ въ искоушенне. нз нзбавн

нзѣ отъ непнрнѣзнн *М Лк 11.4 З, СК. Срв. Мт 6.13 М, З, СК*; вѣскѣ нже слзшнтѣ словеса цсарствннѣ. и не разоумѣваатѣ. прнходнтѣ же непнрнѣзнн н вѣсхѣзѣтаатѣ сѣное въ ср҃дцн его *М Мт 13.19 З*; тогда нс влзѣведенъ влзѣтѣ дѣхомъ въ поустѣннѣ. искоуѣтн са отъ непнрнѣзнн *З Мт 4.1*; не трѣпѣваше во вл҃ко. за овѣсрѣдованне мнѣтн твоєа. вндѣтн отъ непнрнѣзнн мжѣнма рода чл҃ѣа. нз прнде н сѣе нзѣ *CE 4b 5*; да ннскжѣ оуво отъ владѣкѣ. отъ непнрнѣзнн. овладданъ сѣ оустѣзнама своима. исповѣдаѣа себе вѣрна ср҃дцемъ. далече отъстоитѣ бѣ *К 2b 27*; радоуѣ са обрадованаѣа. господѣ сѣ товоѣж. оуже тн непнрнѣзнн не оудовѣяетѣ *C 251.1. // Зло, злнна, причиннтел на болест. и давѣ имъ власть н снажѣ. на вса непнрнѣзнн. и вса недѣжѣзѣ. цѣлантн недѣжѣжнннзѣмъ. и немоуѣжнннзѣмъ *CE 43b 22*; сѣгѣвалѣ есн вса негѣблѣа. и вѣскѣ непнрнѣзнн. и подѣзложнлѣ ѣж есн. подѣз нозѣ твоѣ. и даждн равоу твоємоу сємоу сѣдравне *CE 35b 3*; положен тѣло свое хѣ бжѣ нашѣ. заложнлѣ есн пѣтѣ вѣскон непнрнѣзнн. ходошнн по земн. и вѣскомоу недѣжгоу. ходошнмоу по плѣтн *CE 42a 13*; повѣднтел естѣ на вѣскѣ непнрнѣзнн ноцѣннжѣж. повѣднтел естѣ на вѣскѣ болѣзнн ноцѣннжѣж *CE 48b 9*; не можн оуво ннктоже сѣ льстѣж прнтн. не можн ннктоже непнрнѣзнн пльѣ сѣи ... да не осжѣденне влзѣметѣ *C 420.29-30*; нзведе сн нн єдного же нмѣа сѣвѣтннка. н прнѣзнн (*погр. вл. непнрнѣзнн, Север., с. 409, бел. под лнннѣ*) *C 409.1.**

М, З, А, СК, CE, К, С, Гр. διάβολος, σατανᾱς, ὁ πονηρός, πονηρία. Вар. непнрнѣзнн.

Нѣб. неприязнн 'злоба, злост, злнна' ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

непнрнѣзннскѣ, -зн прнл. Дяволскн, сатанннскн. ꙗко паѣе отъселѣ нзмѣнатѣ та большаа подвнжаннѣ. вранн непнрнѣзннскѣнн *CE 91b 6. Изч. CE.*

Нѣб. Срв. неприязнен книж. ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

непріаѣзньство, -а ср. Зло, злоба, злонамереност. нъ дѣтськоу позавнднмъ благодаренню ... не оубонцъ непріаѣзньствоу. нъ младзінхъ беззлюбню С 340.25. *Изч.*

С. Гр. κουρία.

Неб. Срв. непріязн ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

непроданемъ, -зін прил. Който не се продава; непродаем. что оубо снмонъ влхѣвъ. крѣстнѣвъ са н разгнѣвалъ са. н петромъ оспѣденъ. даръ принесъ. да непроданемъзін даръ коупнтъ. поканннн въспросн тъ С 363.8. *Изч.*

С. Гр. ἀκατήλευτος.

Неб. Срв. непродаем ОА.

непросльзнтн, **непросльжж**, **непросльзнши** св. Не се просльзя, не пролея сълзи, не заплача. просльзн їс. а не въсплака. еже бо непросльзнтн отънждъ акзи жестость. н нечловѣколюбнне отъмешта. а еже любоплакатн. то акзи слаб° н не мжжъствѣно неправьѣл. чннъ же положнвъ млостн просльзн С 316.10. *Изч.*

С. Гр. τὸ ἀδάκρυτος.

Неб. Срв. просльзя се ОА, ВА, ВТР.

непротлъкованъ, -зін прил. *Като същ. непротлъкованое ср. ег. Гр. τὸ ἀνερμῆνευτος.* Това, което не може да бъде обяснено; необъяснимото, неизтълкуваното. повѣдаж таньнѣ. а не протлъковѣж непротлъкованааго. чоуждъ са въвшоуоумоу знаменню. а како же въстъ не възнштж. въроуѣж пнсаноуоумоу н спасанъ са С 501.24-25. *Изч.*

С.

Неб. Срв. неизтълкуван ОА, ВА.

непроходнмъ, -зін прил. Недостижим, нестижим, до който не може да се достигне. стн тѣло непорочню. за вса чкъз. тѣло прѣчнсто. непрнкосновено. непроходнмо СЕ 63в 4. *Изч.*

СЕ. Гр. ἄβατος.

Неб. непроходим ОА, ВА, АК, ЕтМл, ВТР, АР.

непроходнъ, -зін прил. Непроходим, непристъпен. оубон са вѣжн. не въз-

вратн са нн єдннъ. нн сз ннѣмн. зълзймн дхъз. нечнстъмн. на непроходънжж же земѣж. н на безводънжж. н недѣланж. на ненже чкъз не жнветъ СЕ 55а 2-3. *Изч.*

СЕ. Гр. ἄβατος. Вар. непроходънъ.

Неб. непроходен остар. и dial. ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ДА. Срв. непроходим.

непрѣворемъ, -зін прил. Непобедим; който не може да бъде надвит. довълѣаше нашен слѣз одоѣтн. а не нъ толнко множество. трѣтъ онмъскззн. плзкъ непрѣворемъзн. тзънъ н на бранѣхъ неповѣднмъз С 83.1. *Изч.*

С. Гр. δυσκαταύωνιστος.

Неб. непреборим ОА. Срв. необорим.

непрѣзорьство, -а ср. Скромност. мнозн же м'лаахъ н прнтн кемоу въ домъз нхъ. да помолнтъ са богоу за на. онъ же внда вѣрж нхъ н непрѣзорьство показоуѣ хаждааше С 206.5. *Изч.*

С. Гр. τὸ ἀκενόδοξος.

Неб. Ø.

непрѣндомъ, -зін прил. Ненадминат, безграничен. w чловѣколюбьствѣнн мн'га въсотѣ. w трѣпѣннн непрѣндомое мн'жество. сжштжж влѣдъннцж не възъва влѣдннцѣж нъ женож С 394.15. *Изч.*

С. Гр. ἀνυπέρβλητος.

Неб. Ø.

непрѣклонънъ, -зін прил. 1. Непреклонен, твѣрд, непоколебим, несломим. онъ же по обзѣчѣю своємоу непрѣклоненъ прѣвъстъ. сжштнн же ванъ цѣсѣра. внахъ н да отъстжпнтъ. н не можаахъ отътръгнжтн него С 192.30; сзподовн ма владзко. нспльннтн са стѣаго твоєго дхѣ. даждъ мн мждрость нмѣтн. о тебѣ. н непрѣклонънж вѣрж можъ сзхранн С 103.13-14; да оубо не гнѣван са на на. ѣко отврзгоша са тебе. древьѣ. оваче стоат' непрѣклоннн С 110.5. // Постоянен, който не се променя. въпрашавъ же а н оувѣдѣвъ прнлежню. н непрѣклоньное нсповѣданнне нхъ. н не възмогъ прѣвратнтн нмъ

оуѣма. повелѣ вестн а въ свѣа. зѣмѣа н градъи С 111.8-9. 2. *Като същ.* непрѣклоньнъи м. ег. Гр. ὁ ἀκλίνης. Непрѣклонен човек, непрѣклонният. днѣ невнднмъи. ^{внднмъ} вѣзваѣтъ. да нзи разоумьнъи себѣ сътворнтъ. днѣ непрѣклоньнъи своему равоу поклаибѣтъ са. да нзи отъ работъи свободнтъ СЕ 2а 12. *Изч.*

СЕ, С. *Калка от гр.* ἀκλίνης. *Превезжда и гр.* ἀκλιτής, ἀμετάβλητος, ἀμετάθετος. *Вар.* непрѣклоньнъ, непрѣклоненъ.

Нѣб. непрѣклонен ОА, ВА, Дюв, НГѣр, ЕтМл, ВТР, АР.

непрѣбложенье, -нѣ ср. *Постоянство, твѣрдост, непрѣклонност.* оуѣвѣдѣвъ же непрѣбложенье блаженааго мжъенн-ка. рече къ нему. довѣлѣиетъ ти оубо аже прнатъ мжкъи. прнстѣпнѣвъ пожъри вогомъ С 112.30. *Изч.*

С. *Вар.* непрѣбложение.

Нѣб. Срв. непреложност ж. остар. Дюв.

непрѣбложьнъ, -нъ прил. *Неизменен, постоянен.* комъ (обѣт)(...) ложно свѣ(...)^атан клатв(...)^а ѣвъма не прѣ(...)^а Е 11а 11-12; (...)^атан клатв(...)^а ѣвъма не прѣ(...)^а аже не вѣзъ(...)^а боу. крѣп(...)^а Е 11а 14. *Изч.*

Е. *Калка от гр.* ἀμετάθετος.

Нѣб. непреложен остар. ВА, Дюв.

непрѣмѣньно нареч. *Непримиримо.* влъннѣштннмъ отншнне. н невълнѣштене са прнстаннште. непрѣмѣнно. ненавндѣштннмъ равоиъ отънѣдъ ходатан родн са С 251.22-23. *Изч.*

С. Гр. ἀδιάλλακτα. *Вар.* непрѣмѣнно.

Нѣб. Вжс. при непрѣмѣннъ.

непрѣмѣннъ, -нъ прил. *Неизменен, който не се променя.* прѣчнстъи. и несѣврънънъи. вѣзнауалънъи. невнднмъи. непостнжънъи. ненсѣдънъи. непрѣмѣннъи. негълобнѣнъи ꙗ СЕ 61б 7-8. *Изч.*

СЕ. *Калка от гр.* ἀπαράλλακτος. *Вар.* непрѣмѣннъ.

Нѣб. непремѣнен, непременно нареч. ОА, ВА, Дюв, НГѣр, ЕтМл, ВТР, АР.

непрѣподовьнъ, -нъ прил. *Безбожен, нечестив, престѣпец, порочен.* ако

н. тѣ сътвори дѣла непрѣподовьна. подражаа отъца своего. такожде же н днѣнѣсѣ. нароуѣнтъи вашъ богъ С 8.6; сватъи артемонъ глагола. нечнстъи. н непрѣподовьнъи сѣине днѣволи С 227.2; твори вѣскорѣ непрѣподовьне. н вѣсѣхъ нечѣстнѣ антѣонне томнтѣлю. волж отъца своего сотонъи С 166.13; дурннѣанъ рече. жрѣде непрѣподовьнъи. отъ крона н ерѣа раждаѣнтъ са матери божьскъи С 8.10-11. Срв. С 8.14; дурннѣанъ рече. гълѣосъ-мрѣтне н непрѣподовьне. коумнѣрн лн ти са мѣнатъ а не божи С 7.10-11; поможи н мнѣ грѣшноуоумоу. отъврѣгнн ма отъ скваръи гнѣснънъи ... н отъ гнѣва непрѣподовьнааго С 160.23; дурннѣанѣ мжънтѣлю. н непрѣподовьне чѣто врата моего гълѣ мжъншн С 13.9; н рече къ влаженоуоумоу код-ратоу. жрѣши лн вогомъ оубо влаше. н непрѣподовьне. нлн нн С 111.22; много ти владъшоу ождахъ дъго-трѣпа. жрѣде н непрѣподовьне. доколѣ оукраѣиши н хваншн богъи С 12.11-12. С. Гр. ἀνόσιος, οὐχ ὅσιος, ἐπίθετος. *Нѣб.* Срв. преподобен ОА, ВА.

непрѣподовьнѣ нареч. *Безбожно, престѣпно.* дурннѣанѣ мжънтѣлю... чѣто гъло сътвориша ма соурѣвѣ н непрѣподовьнѣ мжъншн С 4.10. *Изч.*

С. Гр. ἀνοσίως.

Нѣб. Вжс. при непрѣподовьнъ.

непрѣпърнѣ, -нъ прил. *Неубедителен, невероятен, неправдоподобен.* молн вѣшнѣ глаголатн. аште н льжа н непрѣпърнѣа словеса глаголема С 441.3. *Изч.*

С. Гр. ἀπίθανος.

Нѣб. Ѧ.

непрѣстаньно нареч. *Непрестанно, непрекъснато.* вѣжѣ сѣдан на херѣвнѣмѣ. и трѣстѣимъ гласомѣ. отъ сѣрафнмъ. поемъ непрѣстаньно СЕ 93а 22; не мож бо нѣѣленнѣ оулоуѣнтн. вѣзѣ гнннѣшнн вѣ срѣцн моѣмѣ. непрѣстаньно. аще не поддѣтъ мн цркъи пакъи обновленнѣ СЕ 68а 1; вѣко свѣщнѣ да

ТН ПРИНОСИТЪ. ЦѢЛОМЪ ДРНѢ СВѢТЪ-
ЛОСТЬ. МΥΡΟ ΤΩΝΧЪ ΔΕΒΑΖ. НЕПРЪСТАНО
МАСТНМЪ *СЕ* 81а 11. *Изч.*

СЕ. Гр. ἀνελλιπώς, ἀκαταπαύστος. *Вар.*
непрѣстанно, непрѣстанно.

Неб. непрестанно ОА, АК, НТ, НГер, АР.

непрѣстанънъ, -ын прил. Непрестанен,
непрекъснат. ДАЖДН ЕМОУ ВЪДѢТН.
БЛАГОДѢАТН ВЪ ПѢННЕ. І СЛОВОСЛОВНЕ. І
СПІННЕ. НЕПРЪСТАНА ПѢННѢ ПРИНААДО.
ВЪ МТѢЫ ПРИНАТЪ НЫ *СЕ* 95а 9;
АЛУБѢ Н МНОГОУ ПѢТНЮ НЕПРЪСТА-
НОУОУМОУ. ВЪДАВЪ СЕБЕ Н ОБНОШТЪНОУ-
ОУМОУ СТОАНЫЮ *С* 548.7; ТЕЧЕННЕ ЖЕ
НЕГО МОЛНТВА НЕПРЪСТАНА. А КЪ БОГОУ
ЛЮВЪ БЕЗЪ МЪРЪИ *С* 274.30. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀδιάλειπτος, ἀένναος. *Вар.*
непрѣстанънъ.

Неб. непрестанен ОА, ВА, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР.

непрѣстаѣ, -н прич.-прил. Непре-
станен, непрекъснат, постоянен.
ДРЪЖАВЪ ТВОЕН ВЛКО. І НЕ ПРЪСТАИЖ-
ЩАА ВОДЪИ РЪУЫНЪНА. СКРННІЖ
ВНДѢВЪШЕ БА ПОСАИЖ *СЕ* 1б 2;
МОЛНТЕАМН НЕПРЪСТАИЖСТАМН. БОГА
ОТЪТЖДОУ МОЛІАДЖ. НЪБАВЪЕННА
ПРОСАШЕ *С* 461.15-16. *Изч.*

СЕ, С. Гр. ἀκατάσχετος, ἄληκτος.

Неб. непрестаен ЕтМл, АР. *Срв.* непре-
стайно нареч. ДА.

непрѣстѣпнъ, -ын прил. Непрестѣ-
пен, който не нарушава [закон и
под.]. І СЕГО РАДІ ОУТВЕРЖДЕНЬЕ. (ВЪ)-
РЪ. І НЕПРѣСТѣПНОЕ БЖІЮ ЗАКОНУ. І ВЛА-
ДЪИЧЪСТВО ЕЖЕ ОТЪ НЕГО. ИЗВѢСТНО І СТО
ТВОРАШТЕ. ДА ВЕСЕЛАТЪ СА ВЪ ГРАДЖ-
ШТЕЕ ЖИТЬЕ *К* 3а 14. *Изч.*

К.

Неб. непрестѣпен ОА, ВА. *Срв.* престѣп-
вам. *несв.*

непрѣходнъ, -ын прил. Непроходим,
недостѣпен. АБНЕ ЖЕ РОДЪ СВОИ ОТЪ-
ВРЪГЖ. Н НЕПРѣХОДНА ЕСТЪСТВА. ПРЪ-
ХОДНА АВНША СА *СЕ* 1б 6. *Изч.*

СЕ. Гр. ἄβατος.

Неб. непреходим *остар.* ВА, НТ. *Срв.*
непреходимо нареч. ОА, непреходим.

непрѣходънъ, -ын прил. 1. Непро-

ходим, непристъпен. КОЛЬ МНОЖИЦЕНЪ
ТЕБѢ ПЛОТЬ МОѢ. ВЪ ЗЕМЛІ ПОУСТѢ І
НЕПРЪХОДНѢ І БЕЗВОДНѢ. ТѢКО ВЪ
СТѢМЪ ВЪИХЪ СА ТЕБѢ *СП* 62.2; КЕСТЪ
ЖЕ ВЪ ПРЪГЪИНѢХЪ МѢСТО ТО. Н ВЪ
НЕПРЪХОДЪИНЪХЪ ГОРАХЪ. РАСТОА ОТЪ
ГРАДА ПОПРНШТЬ ЧЕТЪРЬ *С* 26.20. // За
мрак – гѣст, непроходим, през
който трудно се минава. НЪ ВЪХО-
ДНТЪ НА ГОРЖ Н ТЪ. Н НЕПРЪХОДЪИН
ПРЪШЪДЪ МРАКЪ *С* 277.11. 2. *Като*
същ. непрѣходно *ср. ег. Гр.* ἄβατος.
Непроходимо, труднодостѣпно мя-
сто. НЪЛЪТЪ СА ОУНИГЪЖЕНЬЕ НА КЪИНАСА
ИХЪ. СОБЛАДНИ ІА ПО НЕПРЪХОДЪИНЪ А НЕ ПО
ПЖТИ *СП* 106.40. *Изч.*

СП, С. Гр. ἀνυπέρβατος, ἄβατος, ἄδωτος.
Вар. непрѣходънъ.

Неб. непреходен ОА, ВА, НТ, ЕтМл, БТР,
АР. *Срв.* непроходим.

непѣцеванье, -ѣ ср. Лицемерие. ПОЪ-
ДАИЖШТНХЪ ДОМЪИ ВЪДОВИЦЪ. І НЕПЪ-
ЦЕВАННЕМЪ ДАЛЕЧЕ МОЛАШТЕ СА. СНИ
ПРННМЖТЪ ЛНШЕ ОЖЖДЕННЕ *М* *Мк*
12.40 3. *Изч.*

М, 3. Гр. πρόφασις. *Вар.* непѣцеванне.

Неб. ъ.

непѣцеватн, непѣцоуѣт, непѣцоуѣиш
несв. 1. Мисля, предполагаю, не се
сѣмнявам, смятам, считам. ОТЪВЪ-
ШТАВЪ ЖЕ СМОНЪ РЕЧЕ. НЕПЪШТЮЖЪ ТЪКО
ЕМОУЖЕ ВАШТЕ ОТЪДА. ОНЪ ЖЕ РЕЧЕ ЕМОУ.
ПРАВЪ СЪДНАЗ ЕСН *М* *Лк* 7.43 3, А,
СК; ВЪСКЖЖ НЕПЪЦНОЕТЕ ГОРЖ ОУСЪИ-
РЕНЪ. ГОРА ИЖЖЕ БЛАГОВОЛІ БЪ ЖІТИ ВЪ НЕІ.
НВО ГЪ ВСЕЛАНТЪ СА ДО КОНЬЦА *СП*
67.17; ВЪШТЕ ГЛЪХЪ ПОВЪМЪ ТАКО. СЕ
РОДОУ СНОВЪ ТВОИХЪ ^{ІСКОУСИХЪ} ЕМОУЖЕ ОБЪ-
ШТАХЪ ^{СА}. І НЕПЪШТЕВАХЪ РАЗОУМЪТИ
СП 72.16; ШТЪИМ ПОНОШЕННЕ МОЕ ЕЖЕ
НЕПЪШТЕВАХЪ. ТЪКО ПОВЛѢННЪ (!) ТВОѢ
ВЛАГА *СП* 118.39; ПРЪСТѣПННЪИ НЕ-
ПЪШТЕВАХЪ ВСѢА ГРЪШЪНЪИА ЗЕМЛІ.
СЕГО РАДН ВЪЗЛЮБНХЪ СЪВѢДѢННѢ ТВОѢ
СП 118.119. // Опасявам се. вратне.
непѣцоуѣм(ъ) о ВАѢ ВЪЗЛЮБЕНН. ЛЮЧЪ-
ША ПРНДРЪЖАЩЕ СА СПСЕННѢ. АЩЕ Н
ТАКО ГЛ(ЕМ)Ъ *Е* 10б 3. 2. Мисля, смя-

там някого за някакъв. съ ннмъ бѣахъ оученици его. и възпроси я г҃ла. кого ма непыштуиѣтъ народи бѣити *М Лк 9.18 З*; онн же видѣвъше и по морю ходаштѣ. непыштеваша призракъ бѣити. и възбѣаша *М Мк 6.49 З*; волъшее богатство непыщевавъ. ег(.)пзтѣ-скыхъ (съ)кровицъ. поношеніе хѣб ... аще бо на възмъзда не *Е 76 12-13*; бже нашъ. заповѣдавъ... ннчесоже скверъ-нъна ли нечнста. непыщевати сътворенъихъ тобоиѣ. на пниѣи чкѣмъ *СЕ 22b 10*; нн влѣка овъцѣ мнѣвъше оуи-денн бѣдемъ. нн ангела благодворнва дѣвола непыщевавъше пожръти вѣ-демъ *X II Ва 13*.
М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, К, Х. Гр. ὑπο-λαβάνω, ὑποπέτω, νομίζω, δοκέω, πείθομαι, ἠγεόμαι, λογιζομαι, λέγω. Вар. непыщевати, непыштевати, непыштевати.
Наб. Ø.

нерадъ, -а м. ЛИ. Нерад — име, познато само от надпис. **нерадъ БН**; **нер(а)дъ грѣ(шннкъ) БН.**
БН.
Наб. нерад остар. и диал. ОА, ВА, БТР, АР, РРОДД, ДА.

нераздрѣшаемъ, -ын прил. Неразкъсваем; който не може да се разкъса, развѣрже, разруши. **развѣргъзи жъзи съмрътнъна. нераздрѣшамъна.** и верѣна адръзи. поплравъ множество дхѣ. прнведъзи себѣ. стн тѣло непорочно. за вса чкѣзи *СЕ 63a 23. Изч. СЕ. Гр. ἄλυτος.*
Наб. Срв. неразрушим ОА, ВА.

нераздрѣшнмъ, -ын прил. Неразрушим, неразкъсваем; който не може да се разкъса. съкроушнте са желѣзнаа жжа. **нераздрѣшнмаа С 464.21. Изч.**
С. Гр. ἄλυτος.
Наб. Срв. неразрушим ОА, ВА.

нераздрѣшнъ, -ын прил. Неразкъсваем, неразрушим; който не може да се разкъса, да се счупи. възера съвазанъ бѣиваше. днесь **нераздрѣшенъимн жжамн.** съвазаетъ гоувителя *К 13a 27*; възера съвазанъ бѣиваше. дѣ-

несь **нераздрѣшнмаи жжамн съвазатъ мжунтѣа С 449.28**; и свонма ржкама немочу **нераздрѣшнмаа жжа желѣзнаа.** іако воскъ расквѣръ *С 462.20. Изч. К, С. Гр. ἄλυτος. Вар. нераздрѣшенъ.*
Наб. Срв. неразрушим ОА, ВА.

нераздрѣранъ, -ын прил. Неразкъсан, нераздран. отъ жндовъ же злѣчь. отъ тѣканнн же рнжа **нераздрѣранаа.** отъ морѣ же багъръ одеждънън *С 438.15-16. Изч.*
С. Гр. ἀδιάρρηκτος.
Наб. нераздран ОА.

нераздрѣланмъ, -ын прил. Неделим, който не може да се раздели. въстанн пондн отъсждоу. и тѣи бо о мнѣ н азъ о тебѣ. кѣдно н **нераздрѣланмо** несѣ тнлнште. тебе радн вогъ твои. **бѣихъ сънъ твои С 468.29. Изч.**
С. Гр. ἀδιαιρέτος.
Наб. неразделим ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.

нераздрѣланъ, -ын прил. 1. Неделим, който не може да се раздели. едннчество бжѣства ... просто **нераздрѣлавно.** и непрнстѣпно. имѣже отъ мжкзи нзбавленн възвемъ *СЕ 86a 20.*
2. Като същ. нераздрѣланън м. ег. Гр. ὁ ἀδιαιρέτος. В християнската религиа неделимнѣят, единниѣят Бог. кѣдного та г҃а н бѣ исповѣдаиѣ ... не **раздрѣлаѣ** тебе не **раздрѣленааго.** не лжѣѣ тебе не лжѣенааго *С 505.17. Изч. СЕ, С. Гр. ἀδιαιρέτος. Вар. нераздрѣленъ.*
Наб. неразделен ОА, ВА, АК, Дюв, ЕтМл, БТР, АР.

нераздрѣлаемъ, -ын прил. Неделим, който не може да се раздели. исповѣда сквѣрнъннѣи своиѣ хоулаѣ. вожѣ-ствъннн же отъцн лѣсть обанѣнѣше нстинннѣи н **нераздрѣлаемнѣи вѣрѣ** ... **вѣрнннмъ прѣдаша С 189.15**; **заповѣдаа ... славнтн нераздрѣлаемнѣи н коупносжштѣи тронцѣ.** отъца н сънн н сватааго доуха *С 207.25-26. Изч.*
С. Гр. ἀδιαιρέτος.
Наб. неразделен ЕтМл, БТР, АР. Срв. неразделим ОА, ЕтМл, АР.

не. іако вѣсѣ ннколнже не мжчнтѣ са тацѣмн мжкамн С 158.20–21; тзи прнтѣѣ подѣвнша вѣрнѣадо роба н неразоумьнааг°. н господьне растрошн-взшѣадо С 370.10. **2.** Неразбираем, който не може да се разбере. слзшавѣ же се аггелѣ помѣшлѣаше въ себѣ сн ... глаголемое. нже херовнмомѣ страшнѣ. н серафнмомѣ невнднмѣ. нже кетѣ аггелѣскымѣ сламѣ неразоумьно (вм. неразоумьнѣ, Север., с. 248, бел. пог линия). обѣштѣавѣтѣ дѣвнцн самѣ С 248.22. **3.** Неомислен, без-полезен, напрѣзен. нѣ не разоумно тн неправѣенне вѣстѣ. сѣтворн оубо оно прѣвое. него дѣлама жрѣтва прннесена вѣстѣ С 423.4. *Изч.*
А, О, СП, С. Гр. ἀσύνετος, ἀνόητος, ἀγνώμων, ἀκατανόητος, ἀνόνητος. Вар. неразоумьнѣ, неразоумнѣ.
Неб. неразумен ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

неразоумьнѣ нареч. Неразумно, глупаво. нѣ отѣшѣдѣшемѣ по трѣхѣ дѣнехѣ. нмѣан вѣша что отѣвѣштѣавѣтн н глаголатн. аште н неразоумьнѣ С 443.28. *Изч.*
С. Гр. ἀνοήτως.
Неб. Срв. неразумно АР.

неразоумьне, -на ср. Неразумност, незнание, безразсѣдство. камѣкѣ же вѣ хѣ. ѡ неразоумьѣ жндовѣскадо. каменье распадѣ сѣ н тн не ѡуѣжтѣ С 485.18; сего дѣла нзнѣаѡу вѣ глѣвннѣ неразоумьѣ плаваахѣ. розвѣ елнко нхѣ могжтѣ хрнстоса носашѣадо коравьѣ дрѣжатн сѣ гонезжтѣ С 401.4. *Изч.*

С. Гр. ἀγνοσύνη, ἀγνοσία.

Неб. неразумие ОА, ВА. Срв. неразумство ср. Дюв; неразумност ж. ЕтМл, БТР, АР.

нераскаданѣнѣ эм. нераскаданьнѣ.

нераскаданьнѣ, -зн прил. Който не се разкайва, не съжалѣва. гѣ вѣе нашѣ. вѣрзнѣ вѣ овѣтованьн твоємѣ. і нераскаданѣнѣ вѣ всѣхѣ ддрохѣ твонхѣ. і пензглѣнѣ вѣ ѡклѡбьн твоємѣ СЕ 98b 19. *Изч.*
СЕ. Калка от гр. ἀμεταμέλητος. Вар. нераскаданѣнѣ.

Неб. Срв. неракаян ОА, ВА.

нерастворѣнѣ, -зн прил. Неразреден, чист, в който няма примеси. ѣко ѣвша вѣ рѣцѣ гнѣ. вина нерастворѣна ісплѣнѣ растворѣнѣ. і оѣклони отѣ сѣнѣ вѣ онѣ СП 74.9. *Изч.*

СП. Гр. ἀκράτος.

Неб. нерастворѣн ОА.

нероднѣтн, нерождѣж, неродншн несв. 1. Не ме е грижа, не се интересувам, нехая. онн же не рождѣше отнѣдѣ. овѣ на сѣло свое овѣ на коуплѣж своѣж М Мт 22.5 З, А. Срв. СЕ 106а 20; і марѣта млѣвлѣаше. о мнозѣ слоужѣвѣ. ставѣшн же рече. гнѣ. не родншн ан ѣко сестра моѣ. едннѣ ма оставн слоужнтн. рѣцн оубо еі да мн поможетѣ З Лк 10.40 А; н воннн прнѣдѣвахѣ. н не рождѣахѣ вѣ сѣвотѣ то твораште. н дѣлаѣште. нѣ на едѣно тѣѣѣнѣ зѣрѣахѣ на свое пронзѣрѣство С 444.5. **2.** Не се грижа, оставѣм без вниманне ѣкаго, нешто. а нанмѣннѣкѣ вѣжнѣтѣ ѣко нанмѣннѣкѣ естѣ. н норѣднѣтѣ (!) о овѣцахѣ А Йо 10.13. **3.** Пренебрегѣвам, не зачитам, презирам ѣкаго, нешто. блѡдѣте сѣ н не роднѣте о едннмомѣ отѣ малѣхѣ снхѣ. глѣ во вамѣ. ѣко анѣан нхѣ ннбсхѣ. вѣ ннѣ вндѣтѣ лнѣе отѣца моего нвскадо М Мт 18.10 А, СК; іво тогда. егда прнѣтѣтѣ тѣло ноѣа. вѣскоѣ вѣ нѣ дѣѣволѣ. не о тѣлесѣ гнѣ не родѣ. нѣ о ноѣѣ не ро.а. (!) за безоѣѣство К 8а 34, 35. // Не се съобрязѣвам с нешто. аще же не послоѣшаатѣ нхѣ. рѣцн црѣвн. аште же н о црѣвн не роднѣтн вѣѣнетѣ. да вѣдѣтѣтн ѣко ѣзѣѣѣннѣкѣ. і мѣтарѣ М Мт 18.17 А; і послѣаѣжтѣ кѣ немѡу оѣѣеннѣкѣ своѣж. сѣ іроднѣвнѣзѣ глѣѣше оѣѣнѣтелю вѣмѣ ѣко нстннѣнѣ есн. пѣжтн вѣжнѣю вѣ истннѣ оѣѣншн. і нн о комѣже не родншн. не зѣрншн во на лнѣе ѣкомѣ М Мт 22.16 З. *Изч.*
М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. ἀμελέω, οὐ μέλω, καταφρονέω, παρακοῦω.

Неб. Срв. раѣя ОА.

неродьно нареч. Безгрнжно. по томѣ же ославнѣтн овѣѣанѣа. і кѣ прѣвоѣмоѣ

жнтѣю възврати са. ли оца отъзлжунтн са. и братрнѣ сложжашаа боу. ли не хоташе перодзно жнтн дьнн своѣа. а тажъшаа нмѣтн нмашн дъзгъи *СЕ 91а 17. Изч.*

СЕ. Гр. καταφρονητικῶς. Вар. перодзно.

Неб. Ø.

нерснсъ, -а м. ЛИ. Нерсис [Нерс, Нарсин] – христианин, умр. мъченически с Йона, Варахисий и др. [ок. 326 или 330–331 г.] в Персия по времето на Шапур [Сапор] II [309–379г.]. *Пр.* на 28 март. сватзинмъ же жьуенномъ затворензимъ въ тъмницн. нмена сѣтъ сн. занндас. ладаръ. мародас. нерснс. нана. марнс. авневс. смвонднс. сава *С 256.13; заннда. ладаръ нерснсъ. нана. авневъ. марнсъ. маруда. смвонднс. сава С 271. 7. Изч.*

С. Гр. Νέρσης. Вар. нерснс.

неръкотворенъ, -зін прил. Неръкотворен, който не е сътворен с ръце. ъко мзи слышахомъ и глѣшть ъко азъ разорѣхъ цркъвъ снѣхъ ръкотворенѣхъ. и трѣмн дьньмн ннѣхъ неръкотворенѣхъ съзждѣхъ *М Мк 14.58 3; (...)*котвор(...)*Е 12а 11. Изч.*

М, 3, Е. Калка от гр. ἀχειροποίητος.

Неб. нерукотворен остар. ВА; неръкотворен ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР.

несажденъ, -зін прил. Който не е посаден. заклученъ градъ. источьникъ печатльбнъ. несѣта ннѣа. несаждена лога. несъповѣдомо уоудо. нензочумъкемо рожденне *С 243.8. Изч.*

С. Гр. ἀφύτευτος.

Неб. Срв. не[по]саден ОА, не[за]саден.

несамовольнъ, -зін прил. Безволев, който няма воля. отъсѣе отъ себе вса своа вола ... и тако стръмь оумрътвенъ са самохотѣхъ. іако бесловеснѣхъ нѣкакъ и несамовольнѣхъ доушж нмзи *С 273.13–14. Изч.*

С. Гр. ἀθέλητος.

Неб. Срв. самоволен ОА.

несвѣтъль, -зін прил. *Прен.* Несвѣтъль, тъмен, на тъмните сили, лош.

та молнмъ гѣ. прнзърн на раба твоего сего. прнтскъшааго къ тебѣ. і оскръблена волѣзникъ. несвѣтълюж. всѣнена мракомъ темьнзимъ *СЕ 32б 6. Изч.*

СЕ. Вар. несвѣтъль.

Неб. несветъл остар. ОА, ВА.

нескврньнъ, -зін прил. Неосквернен, чист, непорочен. радочн са блгадѣтнаа стѣа брѣе дѣво. товоѣхъ во намъ неѣскажтъ лоучышаа. неѣсто чнста і нескврньнаа. из неже родн са праведное слынце *СЕ 85б 1; прѣчнсты. і нескврньны. безнаучальны. невнднмы ... незыловнѣхъ. гѣ СЕ 61б 5; скврнѣхъ отъ свѣстн нхъ очнстн. і твоѣ повелѣннѣ оутврждаа въ ннхъ. цркъвъ сътвори нескврннѣхъ дѣа твоего стѣаго *СЕ 22б 23; і отъ сего ма настоѣщааго. іма. избавн. да нескврньнѣхъ. тебѣ хвалы въздаѣхъ *СЕ 37а 18–19; жен ... (с)квр(ъ)н(ъ)н ... (с)ж)днтъ ... шочдн(ѣе) ... Е 13а 16.***

Е, СЕ, Р. Гр. ἀμίαντος, ἀμόλυντος. Вар. нескврньнѣхъ, нескврньнѣхъ.

Неб. Срв. неосквернен ОА, скверен вниж. ОА.

нескждьнъ, -зін прил. Който не е оскъден; обилен, щедър. дѣа нмъ земьнъихъ твоихъ блгъ. нескждьно [наслажденне] со всѣмъ домою твоимъ. ѣ ъко влѣн са прѣчестное и вельлѣпое нма твоѣ. оца н сна *СЕ 13б 15. Изч.*

СЕ. Гр. ἀφθονος. Вар. нескждьнѣхъ.

Неб. нескъден остар. ЕтМл; неоскуден остар. НГер, ЕтМл.

нескждѣнемъ прил. Неизчерпаем. сътворнте себѣ вѣлагалншта не ветъшѣншта. съкровнште не скждѣемо на неѣсхъ. ндеже татъ не прнѣанжаатъ са. нн тьлѣ тьлнтъ *М Лк 12.33. Изч.*

М. Гр. ἀνέκλειπτος.

Неб. Вж. при неоскждѣнемъ.

нескждѣна, -н прич.-прил. Неизчерпаем. творнте себѣ вѣлагалнща не ветъшѣнщаа. съкровнще не скждѣнще на неѣсхъ. ндеже татъ не прнѣанжаатъ са. нн урьѣхъ грнзетъ. нн тьлѣ тьлнтъ *СК Лк 12.33. Изч.*

СК. Гр. ἀνέκλειπτος.

Неб. Вж. при неоскждѣнемъ.

неслава, -зи *жс.* Позор, лоша слава, безславие. дивъ бо тварі принесъ прѣспышштъ. мѣрѣж тварі. неславѣж ѹзтомзимъ изльѣ. тако вѣзи тварь льсти мати невѣдѣжштн *К* 10а 11-12. *Изч.*

К. Калка от гр. ἄδοξία.

Нѣб. Срв. слава жс., безславие ср. ОА.

несланъ, -зин *прил.* Безсолен. добро естъ соль. аште ли же соль не слана вѣдетъ ѹнмь осоланте. имѣнте соль въ себѣ. і мнрѣ нмѣте ме(д)ждю совож *М* *Мк* 9.50 *З.* *Изч.*

М, З. Гр. ἄναλος.

Нѣб. неслан dial. ДА.

несловесънъ, -зин *прил.* Безсловесен, неразумен, безразсѣден. дьнесъ жрѣва готоваемо естѣ. бесловесънзинхъ странъ. прѣвоіе несловесъноіе възвочанніе. на показанніе покореннію *С* 321.26-27. *Изч.*

С. Калка от гр. ἄλογος. Вар. несловесънъ.

Нѣб. несловесен ряго ОА. Срв. бесловесен.

несозьданъ *вжс.* несъзъданъ.

нестн, неспж, несеши *несв.* 1. Нося [в, с рѣце]. і самъ си несѣи крѣтъ. изнде въ нарицаемое краннево мѣсто. еже глѣтъ са евренскы голгота *М* *Йо* 19.17 *З;* і посъла дѣва отъ оученикѣ своихъ. і глѣ имѣ. і дѣта въ градъ. і сѣраштетъ въи ѹкѣ. въ скждольницѣ водѣж неса. по немь і дѣта *З* *Мк* 14.13. *Срв. Лк* 22.10 *З.* // Доносям, занасям [вест, дар и под.]. і рече емоу нѣ вънждѣ ннкомоу же не повѣждѣ. нъ шедъ показн са архнереовн. н неси даръ нже повелѣ мочи въ сѣвѣдѣнне нмъ *М* *Мт* 8.4 *З;* благовѣштени-іа-же (!) снца несѣи прнведе глагола. вѣдѣ іако іса распатааго нштете *С* 445.12-13. 2. Пренасям, отнасям, занасям някъде. прнде же н ннкоднмъ прншедѣи къ нсѣн ноштнж прѣжде. несѣи сѣмѣшенне змрѣнно н алгоуно. ѣко н антрѣ съто *М* *Йо* 19.39 *З, А;* възстѣ же оумьрѣтн ннштюмоу. і несеноу възитн анѣлѣи на лоно аврамѣ. оумьрѣтъ же н богатън н погрѣса н *М* *Лк* 16.22 *З,*

А, СК; і прннѣса главѣ его на мнѣ. н даша дѣвнцн. і несе матерн своен *М* *Мт* 14.11 *З;* въ єдннж же совожъ сѣло рано. прнде на гробѣ неспжшта іаже оуготоваша ароматѣ. н дроуѣтъ са сз ннмн *М* *Лк* 24.1 *З;* носнмъ же снѣ матернж прѣдастѣ дхѣ свон радоу са. несѣи же н мтн него поврѣже н вѣрхоу нхъ *С* 80.21; н отѣтѣдоу н пакѣи неспжтъ на погребенне. н томоу възвѣшоу обноштнннцѣ творнша въ намѣненѣн црѣкѣвн *С* 208.17; н тако на оутрннѣ вѣсь градъ коупно сз архн-епнскоу помѣ. н сз вѣсѣмь клнросомъ ... несоша н проваждаѣште дожн н до погребеннн *С* 208.23.

мнмо нестн. *Гр. διαφέρω.* Пренасям през определено мѣсто. і не дадѣаше ннкомоу же мнмо нестн сѣсѣдѣ сквозѣ црѣвѣ *М* *Мк* 11.16 *З.*

мнмо нестн ѹашѣ [отъ кого]. *Гр. παραφέρω τὸ πονήριον ἀπό τινος.* Отстранявам неприятност от някого, предотвращавам някаква опасность. і глѣше авѣа отѣцъ. възѣ възможна тѣвѣ сѣтъ. мнмо неси ѹашѣ снж отъ мене *М* *Мк* 14.36 *З.* *Срв. Лк* 22.42 *М, З.*

М, З, А, СК, С. Гр. фѣроу, просфѣроу, ἀποφέρω, βαστάζω, ἐκκομίζω, προκομίζω.

Нѣб. нести остар. ВА; неса ОА, НГер, ЕтМл.

несторъ, -а м. ЛИ. 1. Нестор – млад христианин от Солун, умр. мъченически заедно със св. Димитър Солунски [ок. 306 г.]. *Пр.* на 27 октомври [нар. Мишин ден. През IX-X в. на 25 и 28 октомври]. Мца октѣ нѣд, ... сѣла імѣа нестора въ солоуѣ н імѣа оуара *А* 124b 7; мѣ кѣ нестора. капетѣлннѣ *СК* 133b 6-7. 2. Нестор – баща на св. Конон Исаврийски. потому же несторъ кѣто въ тѣхъ мѣстѣхъ. доврааго корене оврѣтъ са. наада нарицаемѣ нмѣи женѣ. жнежшта въ вѣсн нарицаемѣ вндана *С* 24.20. *Изч.*

А, СК, С. Гр. Νέστωρ.

Нѣб. Нестор м. ЛИ, Нестар ЛИ, Нестер ЛИ, Несторов ФИ, Нестерев ФИ СтИл, РЛФИ.

нестроннъ, -зи *прил.* Нестроен, безреден, объркан. братна рекъше лъ-галъницъ протнвѣна же толнка еже разлжѣати са самъмъ отъ себе и възхъма нестроинно. аште ли н ц(н)н (в)арени бж-дѣтѣ снмъ правомъ *ЗЛ Пб 20. Изч.*
ЗЛ. Гр. ἀσύνφορος.

Нѣб. нестроен ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, АР.

нестроеные, -н *ср.* Безредица, размирица, смут. егда же оуслъшнше вра-ни и нестроениѣ. не оубонте са. подоба-лтѣ бо снмъ прѣжде възити. нъ не оу-авне коньчнна *М Лк 21.9 З, А, СК;* оуслъшншати же нмате бранн. и нестро-ениѣ. и слъшшаниѣ бранни виднше. нъ не оужаснше са *А Мт 24.6. Изч.*

М, З, А, СК. Калка от гр. ἀκαταστασία.

Вар. нестроение.

Нѣб. нестроение остар. ВА.

несъвршенъ, -зи *прил.* Несъвршен. тако надежда его бѣси съплетензи сж-тѣ. аже несъвршензи сжшѣ. несъвр-шензи творатѣ надъбѣшѣта са на *НА С 158.15, 16. Изч.*

С. Вар. несъвршенъ.

Нѣб. несъвршен ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР.

несъвѣда, -зи *ис.* Безброино, безчет-но, неизброимо количество. съ многоиъ яростниъ на гръкзи възждоу-плѣнна. и несъвѣдами поемла плѣн-никзи. и много бе закона твора. по амн-дѣстѣвмъ плѣненнѣ *С 291.29-30;* хоштѣ патѣ слов..... мь свонмъ гла-голати да.... наоучѣ нан несъвѣды-словесъ аз(ь)къмъ *МЛ В 25. Изч.*

С, МЛ. Гр. πολλὰ μυριάδες, Вар. несъвѣда.

Нѣб. Ѳ.

несъвѣдомъ, -зи *прил.* Неразбираем, неописуем, непостижим за разу-ма. мнмондъи въ градъ възалка. ѡ несъказанемааго и несъвѣдомааго тан-нааго. възалка крѣман въсь мнрѣ *С 344.16-17. Изч.*

С. Гр. ἀνεκδιήγητος. Вар. несъвѣдомъ.

Нѣб. Срв. неведом ЕтМл, ВТР, АР.

несъвѣднъ, -зи *прил.* 1. Който не може да се опише, да се разбере с

разума; неописуем. веденъ възстѣ въ тѣмнищѣ. нже несъвѣднзиини аггелзи орженосествочимъ *С 431.29;* по троудѣхъ великнзихъ по несъвѣд-нзиихъ. потѣхъ и тажѣчѣн рати оион *С 374.19-20;* неочинкѣ болѣзни рѣ-ша. оукоренна слава ... аште и несъвѣ-дннаа чоудеса исповѣдаа *С 428.9.*

2. Като същ. несъвѣднна *ср. мн.* *Гр. μυρία.* Незнайните, неизвест-ните неща. неочинкѣ болѣзни рѣша. оукоренна слава. такоже аште несъвѣд-наа глаголкѣнна о христосѣ *С 428.8. Изч.*
С. Гр. μυριος. Вар. несъвѣднъ, несъвѣднъ.
Нѣб. Вж. при несъвѣдомъ.

несъвѣстнъ, -зи *прил.* Като същ. не-съвѣстнаа *ср. мн.* Делата, извъра-шени непредумишлено, несъзна-тельно. не мож бо танти. ихъ же присно-зърнтѣ. не мож оутанти. ѣже отъ-кръити иматѣ. съвѣстнаа моѣ и несъ-вѣстнаа *СЕ 68b 15-16. Изч.*

СЕ.

Нѣб. невестен, несвястен, несвесен ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

несъвѣтъ, -а *м.* Безразсѣдство, без-умие. ѡ веле оумъ вежоумна. и съвѣтъ несъвѣтъ несъвѣтства плънъ. неочинкѣ благнхъ. рѣкамн нмъ благодѣанна дастѣ *С 398.15. Изч.*

С. Вар. несъвѣтъ.

Нѣб. несвет 'безъзнание, несвят' гуал. ВА, НГер, ДА. Срв. несвят.

несъвѣтство, -а *ср.* Безразсѣдство, безумие, необмисленост. ѡ веле оумъ вежоумна. и съвѣтъ несъвѣтъ несъ-вѣтства плънъ. неочинкѣ благнхъ. рѣкамн нмъ благодѣанна дастѣ *С 398.15. Изч.*

С. Калка от гр. ἀβουλία. Вар. несъвѣтство.

Нѣб. Вж. при несъвѣтъ.

несъвѣщанье, -н *ср.* Необмисленост, безумие. ѡ веле оумъ без оума и съвѣтъ. и несъвѣщанна плѣтъ *С 387.14-15. Изч.*

С. Калка от гр. ἀβουλία. Вар. несъвѣщанье.

Нѣб. Срв. несвят ОА, ВА, ВТР.

несъгонимъ, -зи *прил.* Недостижим, непостижим. тѣмъ и кдннѣмъ покло-

НЕНННМЪ СЛОУЖНМЪ. ЕДНО ТРЪМН СЪСТА-
ВЪЕННН БОЖЬСТВО. БЕЗ НАУДАА. БЕ СЪТВО-
РЕННА. НЕСЪГОННО. НН ПРЪМЪННО С
327.27–28. Изч.

С. Калка от гр. ἀπεραντος.

Ноб. Срв. гоним 'желан' ОА, ВА, ВТР.

несъдравъ, -зйн прил. Нездрав, болен.
в'сѣхъ благодѣтъ приемъ. сѣщааго не-
съдрава. трѣдомъ водънъимъ. щѣан
н. та моанмъ ꙗ̅ СЕ 31b 1; вьндн
нзйнѣ въ стѣжѣхъ црѣвъ твоихъ. і въ раба
твоего сего. въздаѣща слово твое. і
прнмн раба твоего сего. сѣща несъ-
драва. трѣдомъ СЕ 31b 7. Изч.

СЕ

Ноб. нездрав ОА, ВА, НТ, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

несъзданъ, -зйн прил. Несъздаден,
несътворен. днѣ. несозъданъ. отъ
созъданнѣ своего. рѣжкоѣхъ дрѣжнмъ
бъиваетъ СЕ 2a 14–15. Изч.

СЕ. Гр. ἄκτιστος. Вар. несозъданъ.

Ноб. Срв. несъздаден ОА.

несъкажемъ, -зйн прич.-прил. Неизра-
зим, неизказан, който не може да
се изрази с думи, да се изкаже.
немоуе възднвнвѣше са пѣснь похва-
льнѣхъ. того мнлосрѣдно. н несъкаже-
моуоуому велнѣствоу отндоша. сла-
ваште ба. н блажаште рабѣ него С
530.29–30. Изч.

С.

Ноб. Срв. неизказан ОА, ВА, ВТР.

несъказаемъ, -зйн прич.-прил. Неизра-
зим, неизказан. ѿ несъказаемааго н
несъвѣдомааго танааго. възлака крѣ-
ман въсь мнрѣ С 344.16. Изч.

С. Гр. ἀνεκφραστός.

Ноб. Срв. неизказан ОА, ВА, ВТР.

несъмрътънъ, -зйн прил. Безсмъртен.
измѣни же крѣстѣхъ гровъ. несъмрътънаѣ
въсь. гровъ въскрѣсьное село. гровъ. гро-
вомъ раздрочушенъ К 11b 39; родоу
в'сѣкмоу. съмрътъноу. н несъмрътъ-
ноу. і в'сѣкмоу сѣщѣствоу. сздѣтель.
сѣставѣмоу. і пакъи раздрочушаемоу
СЕ 64a 11. Изч.

СЕ, К. Калка от гр. ἀθάνατος. Превежда и
гр. ἀθανασίας. Вар. несъмрътънъ, несъмрътънъ.

Ноб. Срв. безсмъртен ОА, ВА, ВТР.

несъмъсълнъ, -зйн прил. 1. За човек –
който върши необмислени постѣп-
ки, неразумен, безразсѣден. ѿ не-
съмъсълнаа н мѣдъна сдѣць М Лк
24.25 3; пакъи матетъ са жндовѣ-
скъин несъмъсълнънъ родъ. пакъи на па-
стоуѣха лажтѣ С 424.23–24; нзйна же
въ старѣхъ мѣсто несъмъсълнъ. дѣтн
сѣпаса сѣрѣтоша акъи сѣмешна С 326.
13; днесь же въ старѣхъ мѣсто. не-
съмъсълнънъхъ отроци сѣрѣтѣхъ спѣтель.
ѣко сѣмешнъ. і вѣтѣвѣ постѣлаша К 1a
34–35. 2. За животно – който е ли-
шен от човешки разсѣдѣк. і чѣлѣкъ

во чѣсти сѣи не разоумѣ. приложи са ско-
тѣхъ несъмъсълнънъхъ і оуподобен са
имъ СП 48.21. Срв. СП 48.13; і да
навѣикнеш колѣко овъштѣнье образоу
къ истинѣ. ѣгнѣць. і ѣгнѣць. нз овъ вѣ
несъмъсълнъ. овъ съмъсълнъ К 7a 5.

3. Като сѣщ. несъмъсълнънъ м. ег.
Гр. ἄνοος. Неразумният, глупа-
вият човек. възкоупѣ вежоумнъ сѣ
несъмъсълнънъмъ погъивнетъ. і оставѣ-
тъ тоужднмъ богатѣство свое СП 48.11.
М, 3, СП, К, С. Калка от гр. ἀνόητος.
Превежда и гр. ἀγνώμων, ὀλόγητος, ἄλογος.
Вар. несъмъсълнъ, несъмъсълнъ, несъмъсълнъ.
Ноб. несмислен ОА, ВА, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР.

несъмъшлѣннѣ, -ѣа ср. Неразумност,
безразсѣдство, безумие, глупост.
пророкъи оувнѣшша рѣжкѣ острншн. ѿ
веле велнконе несъмъшлѣннѣ. ѿ веле
велнконе ненѣанмонѣ оужестоуеннѣ С
339.4–5; ѿ веле несъмъшлѣннѣ ль-
жннхъ оуѣнтѣль. ѿ ослоушѣлнѣннхъ
отѣць. ѿ боуѣхъ старѣць С 323.27. Изч.
С. Гр. ἄνοια, παράνοια [вар. παρηνία]. Вар.
несъмъшлѣннѣ, несъмъшлѣннѣ.
Ноб. Вж. при несъмъсълнъ.

несъмъсѣнъ, -зйн прил. Който не се
смесва с другите, сам за себе си,
отделен. едннѣство ежѣствѣ. въ трѣхъ
сѣще оупостасѣхъ. несъмъсѣно прѣбж-
дѣще СЕ 86a 19. Изч.

СЕ. Вар. несъмъсѣнъ.

Ноб. несмесен остар. ВА.

несъитъство, -а *ср.* Ненаситност, алчност. Довълѣтъ ти ѹловѣе. поу'то тако творнши. н не оста са. нз н мене прѣбвндѣ прѣбзвѣла въ несъитъствѣ своємь С 42.2. *Изч.*

С. Калка от гр. ἀπληστία. Вар. несъитъство. Нѣб. ѐ.

несѣддан са *вжс.* *сѣдатн са.

несѣкомъ, -ин *прил.* Неразбиваем, твърд. да прѣславнъз нзинѣ херсонскзин градъ ... стѣзнхъ оцъ н ар'хнепъз крзвѣж оукаснѣз са. сзинъз прнтворнѣз обождоу несѣкомадоу камъика С 543.4. *Изч.*

С.

Нѣб. Срв. сека несв. ОА, ВА, ВТР.

несѣтъ, -ин *прил.* Несят, незасят. несточннкъ пѣдѣтълѣнъ. несѣта ннѣ. несаждаѣна ложа С 243.8. *Изч.*

С. Гр. ἄσπορος.

Нѣб. несят ОА.

несжщн *прич.-прил.* Като същ. несжщна *ср. мн. Гр.* τὸ μὴ ὄν. Неществоващите неща, небитие. то. да запрѣтнтъ ти гѣ днѣволе. безнаѹалнъз. н невнднмъз сжщствомъ. н недоеѣдомъзн снаоѣж црѣ слаѣтъ. н блка в'седръжнтель. вндѣннемъ ржкоу своею. да запрѣтнтъ теѣ гѣ днѣволе. отъ несжщнхъ въ взытне. в'се бг'олѣпъное словомъ сѣставѣ. знжда н дхъ СЕ 56b 17-18. *Изч.*

СЕ. Вар. несжщн.

Нѣб. Срв. неществоващ, неществовающ остар. ОА, ВА, АК.

нетѣлѣннъ, -ин *прил.* Като същ. нетѣлѣннаѣ *ср. мн. Калка от гр.* τὸ ἄφθαρτα. Нетленните, непреходните, вечните неща. неже възлювшѣ възспрнашѣ. паче тѣлѣннъхъ нетѣлѣннаѣ. н авне полоучншѣ С 55.6. нетѣлѣннаѣ одежда. *Гр. ἀφθαρσία. Прен.* Нетленност, безсмъртие, вечен живот. нагъ пондѣ облѣцн ма хрѣсте. нетѣлѣннъжъ твоѣж одеждеж С 64.15. *Изч.*

С.

Нѣб. нетленен остар. ВА, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР.

нетѣлѣнне, -на *ср.* Нетленност, непреходност, безсмъртие, вечен живот. в зѣтн. ѣскоже взытн намъ. тоуждемъ грѣха. а свонмъ нетѣлѣнню. гю помолн СЕ 60b 8-9; мзи къ недомоу богу прнѣлжаемъ са. рабн тѣ хса стадо дхъ. сзврьштн нзв'ленне н теченне страстемъ. н вѣнѣца възатн нетѣлѣнню. повѣднѣвшѣ ваща зъл'кззньнъз правъз С 75.10; александръ рече. смърть сн вѣроуѣштнмъ к немоу жнзнь. н нетѣлѣнне на небесехъ подаѣтъ С 155.26; н акъз югъ възвѣдѣвшн благодѣтъ христосовж на прѣвое нествство прнѣде нетѣлѣнна. то топлое възвѣнне югово. н невѣста црѣкы въ пѣтнхъ пѣтн С 349.12. *Изч.*

СЕ, С. Калка от гр. ἀφθαρσία. Вар. нетѣлѣнне.

Нѣб. нетление остар. ВА. Срв. нетленност ж. ЕтМл, АР.

нетѣлѣн *прич.-прил.* Нетленен, непреходен, вечен. за освѣченне в'сѣхъ насъ дшъ прѣдъ гдѣмъ. гю помолнмъ са. в сѣподобнтн са намъ. црѣствью нетѣлѣннцю. благодѣтнж стадо дхъ гю помо (!) СЕ 60a 4-5. *Изч.*

СЕ.

Нѣб. Срв. нетленен ОА, ВА, Дюв, ВТР, АР.

нетажаннъ, -ин *прил.* В християнството - който е сътворен от Бога, без участието на човека. слышаша по мороу хожденне. недѣланое внодатне. нетажаннж пнштеж крмленне С 323.20-21. *Изч.*

С. Калка от гр. ἄσχοδος. Вар. нетажаннъ.

Нѣб. ѐ.

неоубожно *нареч.* Богато, щедро. прѣвѣтнъз црѣ слазнъз. оубожаѣз въ своихъ неоубожно насъ радѣ К 1b 1. *Изч.*

К. Гр. ἀπτοχεύτος. Вар. неоубожно.

Нѣб. Срв. убог 'беден' ОА, ВА.

неоуваддан *прич.-прил.* Неувяхващ. н одѣнн възнша свѣтлоѣж одеждеж. н неоувадданштнмъ вѣнѣцемъ вѣнѣчн С 271.12-13. *Изч.*

С. Гр. ἀφάρωντος. Вар. неоуваддан.

Нѣб. Срв. неуведаем остар. ОА, ВА, ЕтМл, ВТР, РРОД.

НЕОУВАЖДА прич.-прил. Неувяхващ. Н ВСАДН КРЪСТЪ ВЪРОИЖ ЦВЪТЪШТЪ ... немоу же лнствене ве старостн. н цвѣтъць неоуважда С 352.23. Изч.
С. Гр. ἀμείραντος. Вар. неоуважда.
Неб. Срв. неуведаем остар. ОА, ЕтМл, БТР.

НЕОУГАСАЕМЪ, -ЗИН прич.-прил. огнь неоугасаемзин. Калка от гр. [τὸ] πῦρ ἄσβεστον. Вечният огън, адът, пѣкълѣт. самн са дяволоу прѣдасте. не вѣровасте лн вѣитн въскрѣшенню мртвезинмъ. не вѣсте лн пак° огню неоугасаемоу вѣитн С 107.19; прѣовндѣвъшлаа заповѣдн него вързжетъ въ огнь неоугасаемзин С 266.21. Изч.
С.
Неб. Срв. неугасим ЕтМл, АР; неугасващ БТР.

НЕОУГАСИМЪ, -ЗИН прич.-прил. Неугасим. нъ прѣдѣиштааго слово помаиѣмъ. что хоштете ми дати рече. да азъ вамъ прѣдамъ него. что хотатъ дати беземляю йудо. оудавѣенню жже. прочужѣ тѣмъ неоугасимзин огнь С 425.9; вьнде пилатъ въ преторни. попоуштаа наростн жндовѣстѣ. оугаситн покоушлаа са неоугасимзин пламъ вьнде н нзнде С 435.3. Изч.
С. Калка от гр. ἄσβεστος.
Неб. неугасим остар. ОА, ВА, БТР, АР, РРОДД.

НЕОУДОВЬ нареч. Мъчно, трудно. ꙗже рече къ оуѣенникомъ своимъ. амни глѣкъ вамъ. ꙗко не оудовь вьндеетъ богатъ въ цѣрствене некое М Мт 19.23 З, А, СК; вндѣвъ же нсѣ прнскрзбенъ взи-взшъ рече. како не оудовь нмжштен вгатъство. въ цѣрствене вѣне взиндѣжт М Лк 18.24 З, А, СК.
неоудовь кестъ. Гр. οὐκ εὐκόλον, δύσκολόν ἐστιν. Мъчно е. аште лн са н свѣждете когда по двою нан трни тацѣхъ полоуѣнтн. еже неоудовь естъ ЗЛ 16 22; ꙗже пакъи отъвѣштавъ глѣнмъ ѣада. како не оудовь естъ оупъважштнмъ на вгатъство М Мк 10.24 З. не оудовь носимъ. Гр. δυσβάστακτος. Мъчен, труден за носене. онъ же

рече н вамъ законьникомъ горе. ꙗко накладаате на члѣзи брѣмена не оудовь носима. а самн нн едннѣмъ же прѣстомъ вашнмъ прнказаате са брѣменехъ М Лк 11.46 З. Срв. Мт 23.4 М, З¹, А. Изч.
М, З, А, СК, ЗЛ. Гр. δυσκόλος. Вар. не оудовь.
Неб. Срв. неудобно ОА, ВА, БТР, АР.

НЕОУДРЪЖАНЪ, -ЗИН прил. Невъздържан, който не може да бѣде обуздан, ограничен. оуставн себѣ законъ н правно. да въ мѣрѣ все творши. н много сзхраненне покажн о мьннмъи хъ. не оудрѣжанъи хъ. подвнжъ во н вранъ кестъ нъинашьнене жнтые С 497.2. Изч.
С. Гр. ἀδίαφορος. Вар. не оудрѣжанъи хъ.
Неб. Срв. удържа св. ОА, ВА, БТР.

НЕОУКРОТНМЪ, -ЗИН прил. Неукротим, неударжим. вѣровааше во. ꙗко вса страстн н вса. азъзи тѣлесьнзиа. отъ сотонъи сзлоуѣижтъ са. сжштааго въ истниж неоукротнмааго врага чловѣчоу родоу С 556.11. // Буен, невъздържан, необуздан. сзлоуѣи же са едномоу отъ нхъ носаштоу копье. сьрѣстн женѣ. нже неоукротнмъ волѣи хъ ... на стоуѣнѣ сзвратн са мзисль С 559.19-20. Изч.
С.
Неб. неукротим ОА, ВА, ЕтМл, БТР, АР.

НЕОУКРОШЕНЪ, -ЗИН прил. Необуздан, див. да ако са прнблнжнша обон блнжъ рѣкъи ... сзвѣданн. а снн льстнвезин н. неоукроштензин псѣ. по водѣ ндзи повелѣ а въ еднон темниж затворитн С 60.8; отъвѣштавъ же стратносецъ тѣзкомъ рече. да не вѣдетъ мьнѣ псе неоукроштензин. отъвѣшитн са хѣ сво него невесьнааго цѣсара С 61.6; неоукроштеннѣ во безаконню дѣлателе. отръшнвѣше поаѣз немоу. власъи немоу възвазуша ... н тако прѣдастъ дшѣкъ господоу С 61.28. Изч.
С. Калка от гр. ἀνήμερος. Вар. неоукроштенъ.
Неб. неукротен ОА; Дюв. Срв. неукротим.

неоуподаренье, -ѣа ср. Неблагодарность; непризнательность. мзи же ...

БЪЖИМЪ ЗАВНСТН ... БЪЖИМЪ КЪЗИЧЕННИА
Н СЛАВЪ I ... БЪЖИМЪ НЕОУПОДАРЕННИА Н
ХОУЛЪ С 340.14. *Изч.*
С. Калпа от гр. ἀχαριστία. Вар. неупоударение.
Ноб. Ø.

неоустроенъ, -ын прил. 1. Непостоя-
нен, несигурен, колеблив. нли въ
пнбнзствѣ крѣвн пролнвалъ. нли ма-
тежемъ творецъ. бестоуденъ. рѣвѣ-
ннвѣ. неоустроенъ. съ лоунонѣ прѣмѣ-
нѣи са. н съ врѣменемъ етеромъ. прѣ-
вращала са *СЕ* 54а 21–22. **2.** Нео-
бразован, недоучен. ровъ же бѣжнї
грѣчскомъ азѣкомъ бѣаше грѣвъ н
неоустроенъ *С* 48.29. *Изч.*
СЕ, С. Гр. ἀκατάστατος. Вар. неоустроенъ.
Ноб. неустроен ВА, ЕтМл.

неоусзипаѣ, -н прич.-прил. Незас-
пиващ, бдящ. н самн са днаволоу
прѣдасте ... не вѣсте лн іак° огню неоу-
гасяемоу вѣтн. н чрѣвн неоусзи-
паѣштоу *С* 107.19–20. *Изч.*
С. Калпа от гр. ἀκοίμητος.
Ноб. Срв. неусипаем остар. ВА.

неоутѣшнмъ, -ын прил. Неутешим,
безутешен. н повелѣ въса сватѣиа бож-
на црѣквн правобѣрѣнѣинѣхъ затворн-
тн ... овѣи же н раздратн покоушааше
са. дрѣжа же таковаѣ неоутѣшнмаѣ
скрѣбѣ. на мнѣга брѣмѣна *С* 190.30. *Изч.*
С. Гр. ἀπαρηγόρητος.
Ноб. неутешим ОА, ВА, АК, ЕтМл, БТР,
АР. Срв. неутѣшен Дюв, НГер.

нефтаалнмъ *вжс.* невѣфтаалнмъ.

нехоульнъ [*погр. С* 412.9] *вжс.* хотѣтн.

нешѣвенъ, -ын прил. Нешит, без шев.
воннн же егда пропаса нса прнѣаса
(рн)зѣ его. I ... хнтонъ. вѣ же хнтонъ не
шѣвенъ. съ врѣхоу нстѣканъ вѣсь *М*
Йо 19.23 З. *Изч.*
М, З. Калпа от гр. ἄρραφος. Вар. не шѣвенъ.
Ноб. Срв. шев. л. ОА, ВА, БТР.

нецъ [*погр. СП* 17.1] *вжс.* коньць.

нецѣсароуѣмъ, -ын прил. Неподчи-
нен на цар; който е принуден да
живее без цар, в робство, в зависи-
мость. цѣсара лн хоштете вашего да

распнѣ. не нмамѣи цѣсарѣ развѣ ке-
сара рѣша ... да нелма же оубо отъврѣ-
тосте са своего цѣсара. прѣбѣдѣте
оубо нецѣсароуѣмн. равотѣнѣин іарѣмъ
вѣчѣнѣин владѣште *С* 435.26.
С. Калпа от гр. ἀβασίλευτος.
Ноб. Ø.

неуаннѣ *вжс.* нечѣаннѣ.

нечѣаннѣ, -на ср. 1. Неочаквано, из-
ненадващо събитие. н бѣдѣтѣ
знаменнѣ въ слѣнѣцн н лоунѣ. н
сѣвѣздахъ. I на земн тѣга ѣзѣкмъ. отъ
нечѣаннѣ шюма морѣскааго н вѣзмѣ-
щеннѣ *М* Лк 21.25 З, А. **2.** Неверие,
съмнение, че нешто ще се осу-
ществн. не рече ... мѣи надѣнемъ са.
нѣ мѣи же надѣахомъ са ... мнѣв-
ахомъ рече ... іако тѣ спасетѣ людн.
іакоже мнѣ въ нечѣаннѣ нмѣаше
клеупа ... гла нма їс ... w нерадоумнвн
н моудннї срдѣцемъ. іако не вѣрвоасте
прокомъ *С* 477.23. *Изч.*
М, З, А, С. Гр. ἀπορία. Вар. нечѣаннѣ,
нечѣаннѣ, нечѣаннѣ.
Ноб. нечаяние остар. книж. ВА. Срв. не-
чаян прил. остар. РРОДД; нечаяно нареч.
остар.

нечнстота, -ѣи жс. Нечнстота, мрѣсо-
тнѣ. горе вамъ кѣннѣннцн н фарнсен
впокрнтн. вѣко оуштѣаате внѣшнѣне
стѣкльннцн. I паропснѣ. ѣтрѣждѣ же
сѣтѣ. пѣзнн хѣштннѣ. I нечнстотѣи
М Мт 23.25 З¹; горе вамъ кѣннѣн-
нцн н фарнсѣн впокрнтн. вѣко подо-
внте са гробомъ пованьнеомъ. іже
внѣѣждѣ оубо сѣтѣ краснн. вѣнѣ-
трѣждѣ же пѣзнн сѣтѣ костнн мрѣ-
тѣнѣнѣ. I вѣсѣкоѣ нечнстотѣи *М* Мт
23.27 З¹. // Душевна нечнстота,
грѣх, прегрешенне. отъ вѣсѣхъ оубо
храни са. шѣ ннѣже вѣходнтѣ грѣ-
ховнаа сѣмрѣтѣ. любовѣаннѣ. нмѣже
стѣннн тѣлесѣнаа скѣрѣннтѣ са. нечн-
стотѣи *СЕ* 89а 11; любовѣаннѣ же I
вѣсѣка нечнстота въ вѣсѣ да не іме-
ноуетѣ са *К* 2а 33. *Изч.*
М, З, СЕ, К. Гр. ἀκαθαρσία [вар. ἀκρασία].
Вар. нечнстота.

Неб. нечистота ОА, ВА, АК, НГер, ЕтМл, АР. Срв. нечистотия НГер, ЕтМл, ВТР; нечистото ср. 'смет' ДА.

неунстъ, -зѣн прил. 1. Замърсен, нечист, неизмит. вндѣвъше едннѣ отъ оуѣеннкъ его. неунстама рѣкама. сн рѣвъ не оумьвенама ѣдѣшта хлѣвъзѣ зазърѣахѣ М Мк 7.2 З. // Отвратителен, който внушава отвращение. мѣи многашдн рѣхомъ тн ... н не прѣпърншн насъ капнштемъ неунстомъ поклоннтн сѣ С 177.29. 2. Прен. Грешен, неправоен, изпълнен с грѣх, осквернен. гѣ бже нашъ. заповѣдавѣи вѣрѣховьнюмоу аплоу. твоемоу петроу. вндѣвннемъ н гласомъ. нн чесоже скврзнзна лн неунста. непѣщеватн сѣтворензѣхъ товоѣж. на пншнѣ чѣкомъ СЕ 22б 9-10. Срв. СЕ 20б 22; правьдннкъ же възрѣвъ на небо глагола. господн нсоу хрѣсте не простн неунстааго комнса С 231.23-24.

доухъ [вѣсъ] неунстѣн. Гр. [тѣ] πνεῦμα [тѣ] ἀκάθαρτον, ὁ δαίμων. В християнството и в юдейството — сврѣхестествена сила, която причинява зло; демон, сатана. вндѣвъ же нѣсъ ѣко сѣрнштетъ сѣ народъ. запрѣтн дѣхѣ неунстоу(оу)моу гѣла емоу М Мк 9.25 З, А, СК, Б; тѣмъ та заклнналѣ ... нже есн вѣсѣмъ неунстѣмъ дѣхомъ запрѣтналъ СЕ 56а 7; коѣж внзѣ нмѣи. лн малѣ. лн велкѣ прѣдаше оуѣителѣ. имѣже лн тн область далъ естѣ. на неунстѣхъ вѣсѣхъ К 4а 40; александръ рече лютампн мѣкамн оумърѣ отъ христоса. аште тебе послоушавъ пожърѣ вѣсомъ неунстѣнмъ С 156.15.

М, З, А, СК, Б, СЕ, К, С, Р. Гр. ἀκάθαρτος, μαρός, ἀνίερός, βεβαίος, δυσμενής, δυσσεβής. Вар. неунстѣ.

Неб. нечист ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

неуловѣколюбье, -ѣа ср. Безчовечие, безсърдечност, човеконенавистничество. прослъзн ꙗ. а не възплака. кеже во непрослъзнтн отънѣдѣ акъзѣ же-

стость. н неуловѣколюбнне отъмешта С 316.11. Изч.

С. Калка от гр. ἀνάνθρωπος. Вар. неуловѣколюбнне.

Неб. Срв. човеколюбне ОА, ВА.

неуловѣкъ, -ѣа м. Жесток, безчовечен, безпощаден човек. огнь во мнѣгъ сѣ велнкомъ шоумомъ ... гласъ нспоуштааше ... поуѣто лн равомъ монмъ прѣтнтѣ ... сѣ слзшавъша лютампн та. н соуроваѣа н неуловѣка. падоста на земн не сѣтрѣпѣвъша нн внда того нн гласа С 211.1-2. Изч.

С.

Неб. нечовек остар. ВА; нечовек ОА, ДА.

неуловѣчѣнъ, -зѣн прил. Нечовечен, безчовечен; безпощаден, жесток. она же ... рекоста ... оуѣвѣдѣховѣ господѣ ... сѣ тѣмн хоштевѣ вѣзнтн ... ѣроу да вѣи обрѣвалъ лютѣвшѣа н неуловѣчѣнѣвшѣа. да вѣзшѣа та жеде н нама сѣдѣлаалѣи. ѣже н вѣо рабѣхъ вожннхъ С 213.3-4. Изч.

С.

Неб. нечовечен ОА, ВТР, АР. Срв. [без]човечен.

неуловѣчѣскъ, -зѣн прил. Нечовешки, безчовечен, безпощаден, жесток. снѣа оубо свѣтаѣа мѣчѣеннѣка. бо нна вѣбастѣа оу того кѣзназѣа мѣѣаштааго крѣстннѣнѣи. ннѣ же ннктоже не вѣбаше ѣмоу нзвѣстенѣ. развѣ сѣю о мѣчѣеннѣ. люта во н неуловѣчѣска сѣшѣта С 210.13; снн а вѣи вѣзлѣ пророкъ разоумѣвалъ вѣи ... ѣако грѣшннѣа кѣстѣ. неуловѣчѣскъ вѣшнѣж н слѣпѣ фарнсеѣвѣ сѣмъзѣсѣлъ С 393.3-4. Изч.

С. Калка от гр. ἀνάνθρωπος.

Неб. нечеловечески ЕтМл. Срв. нечовешки ОА, ВА, ВТР, АР.

неуловѣчѣстѣ нареч. Безчовечно, безпощадно, безжалостно. разгнѣвавъ же сѣа о томъ аноуѣпатъ ... неуловѣчѣстѣ повелѣвѣла нѣноснтн на нѣ мѣкѣи С 109.7-8. Изч.

С. Калка от гр. ἀνάνθρωπος.

Неб. Срв. нечовешки, нечовечно АР.

неуоувѣство, -ѣа ср. Безчувственность, душевна тѣпота. ѡле. нѣоувѣство

жндовъско. не разоумъиштинъ. јако кетъ лѣпо. јаже въ пор'дѣ. рѣка деснаа адамова рѣка прикоснѣ са дрѣвѣ С 396.16. Изч.

С. Калка от гр. ἀναίσθητος. Вар. нечуоувство. Невб. Срв. нечувствен остар. ОА, ВА; нечувствие остар. ВА.

нечуоувствънъ, -ын прил. Безчувствен, безжизнен, бездушен. гн̄ ꙗсоу х̄е оуслыши гласъ мон. н подвигни неувъствьна н глоуха коумнрѣ сего С 22. 5–6; а нзиѣ ли велиши ми подобноуоумоу тебѣ нечуоувствъноуоумоу бѣсоу пожрѣти С 227.19–20. Изч.

С. Калка от гр. ἀναίσθητος. Вар. неувъствьнъ, нечуоувствънъ.

Невб. нечувствен остар. ОА, ВА. Срв. нечувствителен АК, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР; [без]чувствен.

нечуоувствье, -я ср. Безчувственность, тѣпост. чѣто хошете ми дати н азъ вамъ прѣдамъ я. w невѣждъствье. w нечуоувствье многое К 4а 36; града того мѣжн. рнижша са на оукорнзны н быеня. не послоушашште ѿго. отъ нечуоувствьна одрѣжаштаа нх' прѣльстн С 535.20. Изч.

К, С. Вар. нечуоувствье, нечуоувствье.

Невб. нечувствие остар. ВА.

нечуствовати, нечуствоуѣ, нечуствоуѣши несс. Светотатствам, поругавам, осквернявам. заклнаѣ та ... оудрѣжавъшннмъ н сползи. нечуствовавъшана. погоувъльшемъ я СЕ 52б 3. Изч.

СЕ. Калка от гр. ἀσεβέω.

Невб. Срв. чета 'почитам' остар. ОА, ВА.

нечуствъ, -ын прил. 1. Нечестив, изпѣлнен с грях, грешен. х̄е бже нашъ. повѣднѣ еси в'са гл̄зи. нечуствънъ СЕ 43а 14–15. // Безчестен, лишен от чест, несправедлив. оутроу же възвѣш придоства нечуствьнаа мжунтеѣа С 79.12. **2.** Като същ. нечуствънъ м. ег. Гр. [ὁ] ἀσεβής. Нечестивец, неправедник, грешник. нанпаче во възнесѣтъ са нечуствьнн Е 2а 4; блаженъ мѣжъ

нжъ не ѿдетъ на свѣтъ нечуствънъ Е 20б 6. Срв. СП 1.1; С 101.17–18; гн̄ испитаетъ праведнаго н нечуствьнаго СП 10.5; ѿгда ѿавь са нагъ. хотѣаше пѣвнннн нечуствьнаго С 473.2–3.

нечуствънъ доухъ [вѣсъ]. Гр. τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, ὁ ἀκάθαρτος δαίμων. В христианството и в юдейството – свръхестественна сила, която причинява зло. паче же кште растѣвшѣ страхъ на нечуствънъхъ доухъхъ С 40.20; ноуждаше а пожрѣти нечуствъннмъ вѣсомъ С 114.29. Е, СП, СЕ, С. Гр. ἀσεβής, δυσσεβής, [τῆς] δυσσεβείας. Вар. нечуствънъ, нечуствънъ, нечуствънъ. Невб. нечестив ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

нечуствовати, нечуствоуѣ, нечуствоуѣши несс. Светотатствам, поругавам, осквернявам. нзъави мѣа ... чко съхранѣхъ пѣти гнѣа. н не нечуствовѣхъ (о)тъ бѣ моег' СП 17.22. Изч.

СП. Калка от гр. ἀσεβέω. Вар. нечуствовати.

Невб. Срв. чета 'почитам' остар. ОА, ВА.

нечусть, -н жс. 1. Безчестие, позор, срам. да вѣ смрѣтъное приуаштенье. нечусть вѣла коньчннъ ег' К 11а 18; посланъ вѣстъ гаурннлз къ дѣвннн. да нечусть женъска родоу. въ чѣсть обратнѣ С 244.9. **2.** Греховност, прегрешение, безбожие, безчинство. н тѣ оставѣ еси нечусти срдъца моего СП 31.5; н нечусти наша тѣ оцѣстнн СП 64.4; сего радѣ оудрѣжа я грѣдзнн до коньца. ѿдѣшн са неправѣдоуѣ н нечестнѣ своенъ СП 72.6; безъ дѣла оубо бѣи нево. къ неправедноу нечусти К 10а 17; рать творѣтъ на бѣ. вндншн ли како нечусть опрѣсньуьскаа. како безаконенъ празднннкъ. како пасха нѣстъ жндовъска С 419.9. Изч.

СП, ТФ, К, С. Гр. ἀσεβεία, ἀτιμία, ἀδοξία ἀκάθαρτος. Вар. нечусть, нечестъ.

Невб. нечест остар. ВА. Срв. нечестност ОА, АК, НТ, ЕтМл; нечестивост ЕтМл, АР; нечестие ср. ЕтМл.

нечустьнъ, -ын прил. Безбожен, нечестив, прѣстѣпен. ономоу же рек-

шоу нѣстъ дошла западънънхъ странъ армянскаѣа хоула. нн възможе прѣльстнтн. възвшенѣ тѣмъ неустъноѣ богоборнѣ С 197.22. Изч.

С. Гр. ἀσεβής. Вар. неустънъ.
Нѣб. нечестен ОА, ВА, НТ, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

неустънѣ нареч. Безбожно, нечестиво. а блѣдъ дѣлатн срамънѣ котерън же пакъз оупѣхъ цѣломъдроватн добръ хоуловатн же неустънѣ. велнок оубо естъ прнтажаннѣ правобѣрзънхъ Х II Вб 16–17. Изч.

Х. Гр. ἀσεβῶς. Вар. неустънѣ.
Нѣб. Срв. нечестиво АР; нечестно ОА, БТР.

неустые, -ѣ ср. 1. Безчестие, позор. нъ аште. (.)зненавндѣвъ отъпоустнши. і покретъ неустыѣ на та К 2b 17; не прнемлжъ ѣстн матере неустнѣ С 87.18; да нзи отъ вѣуныѣа сьмъртна нзбавнтъ ... н отъ неустнѣа нзбавнтъ С 480.12.13. **2.** Греховност, прегрешение, безбожие. сѣдн і да отъпадѣтъ отъ мзислен своіхъ. по мьножьствоу неусті-н-хъ. взірінн іа ѣко прогнѣваша тѣа ꙗ СП 5.11; ѣззыкы нноплеменьнкы потрѣвьшемъ. законъ неустнѣ. раздроушъшнмъ браннѣ СЕ 52b 17; н вѣроуѣштнмъ к' нѣмоу. паче же нже отъ неустнѣа обратаѣтъ са къ нѣмоу С 29.5–6; не снѣ во врата оубивъ каннъ оскрѣрнн земыѣ ... нн снѣ оутажъчѣла ꙗ крѣвъ захарннна. ел'ма жндове неустнѣ се велнокѣ сѣтворнша С 485.14; радоуч са крѣте стн трнѣстнн на немъже. едннѣ ѿ (!) трнѣа пльтоносець. прнгвожѣ са. насъ прнгвождѣннхъ неустнѣ въ гьлобнѣ. прѣвъзносѣе его во всѣа вѣкн ТФ В 6–7; нъ кротъкоѣнъ обложенн кожейѣ. н образъмъ беззловнѣѣа прѣльщѣѣѣ. тѣлаштнхъ неустыѣа отъ зѣвъ обланѣѣтъ Х II Аб 24.

СП, СЕ, ТФ, К, С, Х. Гр. ἀσεβεια, ἀσεβησια, ἀτιμία. Вар. неустыѣ, неустнѣ, неустыѣ, неустнѣ, неустыѣ.

Нѣб. нечестие остар. ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл. Срв. нечестност ѣ. БТР, АР; [без]честие.

неустыѣ, -н ѣ. Пеликан. оуподовнхъ сѣа неустыѣ поустънѣ(нѣ) СП 101.7. Изч. СП. Гр. πελεκάν.

Нѣб. Срв. несит 'пеликан' гуал. ЕтМл, БТР.
Нн [погр. С 91.26; С 97.3] вѣж. нъ.

Нн [погр. С 335.5] вѣж. ннъ.
Нн част. и сьюз.

I. Част. 1. За отрицание. Със самостоятелно ударение, като отговор: не. бѣдн же слово ваше ен. ен. і нн нн. лнхоѣ во сѣѣ отъ непрѣзнн естъ М Мт 5.37; онъ же рече нн. еда въстрѣгаѣще пѣвѣелъ. възстрѣгнете коупъно съ ннмъ н пшеннѣж М Мт 13.29 З, А, У; і отъвѣштавѣшн матн его рече. нн нъ да наречетъ са нолнъ М Лк 1.60 З, А; н рѣптъ мзногъ вѣ о немъ. въ народѣхъ. овн глааѣж ѣко благъ естъ. ннн же глааѣж нн нъ льстнтъ народы М Йо 7.12 З, А, СК; і възпроснша н. ѣто оубо тѣи есн. лнѣ лн есн. і гла нѣсмъ. пророкъ есн тѣи. і отъвѣшта нн З Йо 1.21 А; възпрѣ. блѣдн са ѣто глѣшн ... еѣе мало вѣрма нскоушн са. ѿвѣ. нн оубо помнлоуѣте ма хѣ радн СЕ 92a 23. **2.** Формант за образуване на сложнн неизменяѣми части на речѣа: аѣе лн же нн, аѣе лн нн, аѣе лн нн то, да нн, нн лн. **3.** За образуване на отрицателнн местоименнѣа и наречнѣа. Вѣж. ннкъто, ннкътоже, ннѣто, ннѣтоже, ннѣдннъ, ннѣдннъже и т.н.

II. Сьюз. 1. За съедннѣване на однороднн членове на изреченнѣо или на прости изреченнѣа при отрицаннѣе: не ... ннто [нн]. н рече. амн амн глѣж вамъ. аѣе не обрѣнтѣ са нн вѣдѣте іако дѣтн. не нмѣте вьннтн въ црѣствѣе нѣское СК Мт 18.3; в(з) (дръ)зновѣнне еѣе к' тебе. не въ сѣдъ н(н) въ осѣжденне. пакъз прнноснмъ тебѣ. словѣ сѣнѣѣк снѣж слоужѣѣж СС IIIa 22; оумзлѣ прѣдѣложенъемъ. славъ воленѣ. не нмън покланѣѣ нн ѿвѣжн же ѣнстън не сѣвѣдъзѣ же сѣе вѣсѣгда (грѣш'на) н

во(иѣ) с(а с)ѣда вѣдѣщаго. и ѿвѣта не имѣн о грѣсѣхъ моєа славостн. молихъ взи нѣбѣю брѣѣ моѣ *P II 1.16.*
 // При еднакво отричане на две противоположни възможности, които взаимно се изключват: не ... нито [ни]. горе вѣмъ кзникъниѣ и фарисѣн ... взи бо не възходн(дн)те. ни възходаштнхъ оставѣате възннн *M Mt 23.14.* // *В съчет.* с усилващата частица же: нито пѣк. блженъ мжжъ емоу же не възмѣнитъ гѣ грѣха. ниже естъ въ оустѣхъ его лѣсти *СП 31.2.* **2.** В съотносителна употреба при последователно изреждане на предмети, лица или действия, които се отричат и същевременно подчертават: не ... нито [ни], ни... ни. не брашна радн разарѣнте дѣла бжнѣ... добро не вѣстн ма. ни пнѣа вннѣ (ни) ѿ н(е)мже прѣтъкаетъ са. братъ твоѣ *E 4a 12;* прѣсѣдѣ же вѣї расѣдитъ ... ѿзд-ржкѣ грѣшннчѣ избавнте и: не оувѣдѣши ни разоумѣши. въ тѣмѣ ходѣатъ *СП 81.5;* донде въ дамаскѣ. третѣен день. не пнѣа ни вѣдѣи *CE 34a 23;* еже нмамъ нздрештн не на благодѣтн зѣра глаголѣ. нѣ икоже естъ истнна. иелнко сѣтѣ воннн подъ црѣмъ. ни сѣтѣ акѣи вѣи. ни хравѣрн. ни мѣдрн ни красѣнн. ни тако любнмн мноиж *C 71.11, 12, 13;* стѣин же поочѣдаше а сѣ оутѣшенннмъ. глѣ. не панштоунте ни вонте са ѣда ни оужасанте *C 570. 15;* не любовѣи бо ни клеветѣннцѣ. ни обидѣлнн црѣствѣ бжѣе наслѣдѣствоуѣтѣ. сѣхъ бо радѣ градетъ гнѣвъ бжѣ *K 2a 36, 37;* нѣстѣ рабѣ ни свобода. нѣстѣ богатъ и нштѣ. ни варварѣ. ни скуфѣи ни елннъ ни жндовннъ *C 101.26, 27.* *M, З, А, СК, Б, У, Е, СП, СС, СЕ, К, С, Р, ЗЛ, X, МЛ. Гр.* οὐ, οὐχι, οὐδέπω, οὐδέ, μηδέ, μή, οὐτε, μήτε, καί след отрицание, ή след отрицание, ἄλλᾶ. *Var. III.*

Неб. ни част. и съюз *OA, BA, AK, HT, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ПРОДД, ДА.*

НИВА, -зи ис. Нива. рече же прнтѣжъ кѣ ннмъ глѣ. чѣсоу едннмому богатоу ого-вьшн са ннѣа *M Лк 12.16 З, А, СК.*

Срв. *M 76b 25; З 130a 12;* мѣ стаѣ тѣрофонѣ. ѿ всеѣ гадѣ зѣлѣ. гоуба-цнннмѣ. вннѣ и ннѣзи *CE 59a 7;* вѣсѣ-кѣи гадѣи. ѿнѣдѣте ѿз лознѣ. ѿтѣ ннѣз. ѿтѣ вртѣоградѣ *CE 59a 22.* *Срв.* *CE 59b 8;* и въ тѣхъ ннѣахъ едннѣ бѣаше осѣта сланоуѣтѣкомъ *C 40.23-24;* ванъзъ вѣсн вѣлѣзе въ ннѣжѣастн хоташтн *C 217.30;* заключенъ градѣ. нсточнннхъ печатѣлнѣ. несѣта ннѣа ... несѣповѣдомо чѣудо *C 243.8.* *M, З, А, СК, СЕ, С:* Γρ. χώρα, κτήμα, τόπος, σπόριος. *Var.* ннѣа.

Неб. нива *OA, BA, AK, HT, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.* *Срв.* Нивица *МИ СНМБ;* Нивицата *МИ АСТЧС;* Нивичката *МИ,* Голямата нива *МИ,* Равна нива *МИ ГХ, МИМ;* Нивище *МИ ВМС;* Нивнѣ *МИ ЙЗах, Кюст.кр.;* Свинови ниве *МИ ЙЗ, МИПан.;* Нивата *МИ ЙЗ, МИП.*

НИВЪНЬ, -зн прил.

ннѣвноѣ сѣтъе. Посев. пауе же иеште растѣвшѣ страхъ на нечѣстнѣзнхъ доуѣсѣхъ. икоже нмъ и ннѣзи дѣлатн и пештн са вѣсѣмѣ садомѣ и ннѣзннннмъ сѣтнѣмъ *C 40.22.* *Изч.*

C. Var. ннѣзн.

Неб. нивен *диал.* *HT, НГер, ЕтМл, ДА.*

НИГОНТА [печатна грешка? *A 132b 5]* вж. ннфонтъ.

НИЖЕ нареч.

ѿтѣ дѣвоу лѣтоу и ннже по лѣтоу. *Гр.* ἄπο διετοῦς καὶ κατωτέρω. ѿ двѣгодишна възраст надолу. тогда нрод вѣдѣвъ. вѣко поржганъ вѣн ѿтѣ влѣхвъ. нзѣн всѣ отрокѣн сѣщѣа въ внѣлѣемн ... ѿтѣ дѣвоу лѣтоу и ннже по лѣтоу *A Mt 2.16 СК, Б.*

сѣ възше до ннже. *Гр.* ἄπ' ἀνωθεν ἕως κάτω. ѿ горе до долу. и опона цркѣвнаѣ раздѣра са на дѣвоѣ сѣ възше до ннже *M Mk 15.38 З.* *Изч.*

M, З, А, СК, Б.

Неб. *Срв.* ннжен *прил.*

НИЖНЬ, -ни прил. **1.** Който се намира на земята, земен. едннѣмъ тѣѣѣжъ не подобнъ възвѣ мисѣвѣн. еже възнѣннн нѣроуѣсалннмъ възходѣ. икоже онъ въ ннжннн. нѣвсако сѣлаганъ въз-

Неб. низвергна *остар.* ВА; низвергна, низ-
вѣргна *остар.* ОА, БТР, АР; низвѣргам
остар. НГер. Срв. низверговам *остар.* ЕтМл.

НИЗВѢСНТН, НИЗВѢШЖ, НИЗВѢСНШН св.
Спусна надолу някого. не обрѣтѣше
къдѣхъ взнестн (н) народомъ. възлѣ-
зѣше на храмъ. сквозѣ скѣдельнѣхъ
вѣснша н *М Лк 5.19 З, А, СК. Изч.*
М, З, А, СК. Гр. καθήμι.

Неб. Срв. увеся, провеся ОА, ВА, БТР, ДА.

НИЗНТН, НИЗНДЖ, НИЗНДЕШН св. Сля-
за от място, разположено по-
високо, към място, разположено по-
ниско. и кѣннжннцн низшѣдѣ-
шен отъ нѣрама. глѣхъ ꙗко вельсѣволз
нматъ. и ꙗко о кѣнази вѣсѣхъ нзгоннтъ
вѣсѣ *М Мк 3.22 З. Изч.*
М, З. Гр. καταβαίνω.
Неб. Ø.

НИЗЛОЖНТН, НИЗЛОЖЖ, НИЗЛОЖНШН св.

1. Хвѣрля, захвѣрля някого или
нещо [образно]. н въздвиже рѣкѣ
своиѣ на нѣа. низложити ꙗ въ поустѣни.
н низложити сѣмѣа ихъ въ тѣзицѣхъ. н
расточити ꙗ въ странѣ *СП 105.27.*

2. Отнема от някого властта, сила-
та, почетното място, което заема;
сваля, низвергна. низложити снлѣ-
нѣна съ прѣстолѣ. и възнесе сѣмѣренѣна
М Лк 1.52 З; дрѣжавѣхъ законнѣхъ.
цѣрствене вѣнемъ мало (..)нмше ревни-
теле правѣ (...)*рѣхъ вѣсте(е) съ евтоу(...)*ра
низложѣше (...)*осте оцѣхъ анкѣхъ вѣрд(..)*
ен *Е 5а 6-7; вбаче за лыштенѣхъ ихъ*
положилъ имъ еси зѣла. низложилъ ꙗ еси
вънегда разгѣдѣши *СП 7.18. Изч.*
М, З, Е, СП. Гр. καθάρω, καταβάλλω.
Вар. низложити, низложитн.

Неб. низложка *остар.* ВА.

НИЗПАСТН, НИЗПАДЖ, НИЗПАДЕШН св.
Изгубя властта си, претѣрпя по-
ражение, изпадна. цѣсарѣствова бо
сѣмѣрть отъ адама до мѣуѣсна. рекѣше
до закона ... н конѣа са писаннѣ.
низпаде сѣмѣрть до повѣжденна *С*
352.2. Изч.

С. Гр. καταπίομαι.

Неб. низпадна *остар.* ОА, ВА, НГер,
ЕтМл, АР.

НИЗЪРНЖТН, НИЗЪРНЖ, НИЗЪРНЕШН св.

Хвѣрля, блѣсна някого отгоре на-
долу. и вѣса н до възхоу горѣ. на нен-
же градъ нхъ сѣзданѣхъ вѣаше. да вѣхъ
н низърннжн *М Лк 4.29 З, А. Изч.*
М, З, А. Гр. κατακρημίζω.

Неб. низрина *остар.* ВА.

НИЗЪХОДНТН, НИЗЪХОДЖ, НИЗЪХОДНШН

несв. 1. Слизам, спускам се. и глѣ
емоу амни амнѣхъ глѣхъ вамъ. отъ селѣхъ
оуѣрнте нѣса отвѣста. и анѣлзи вѣннѣ
въсходаща н низъходашта надъ снѣ
члѣскааго *М Йо 1.52 З, А, СК;*
въсходѣатъ горѣ низъходѣатъ въ полѣ
СП 103.8; възсходѣатъ до нѣсѣхъ и
низъходѣатъ до вѣздѣнѣхъ *СП 106.26.*

2. *Прич. сег. деят. като съц.*
низъходан *м. ег. Гр. ὁ καταβαίνων.*
Слизацият; оня, който трябва да
се спусне, да слезе долу. н оуподо-
блѣхъ сѣхъ съ низъходѣаштнмъ въ ровѣхъ *СП*
27.1; сѣдѣхъ мѣа еси отъ низъходѣа-
штнхъхъ въ ровѣхъ *СП 29.4; не мрѣтѣи*
въсхвалѣатъ тѣа гѣ. нн вѣсн низъходѣа-
штѣи въ адѣхъ *СП 113.25; примѣнемъ въз-*
хъ съ низъходѣаштнми въ ровѣхъ *СП 87.5.*
М, З, А, СК, СП, СЕ. Гр. καταβαίνω. Вар.
низъходнтн.

Неб. Срв. низходящъ *книж.* ЕтМл, БТР, АР.

НИЗЪХОЖДЕННЮ, -нѣ ср. Слизане, спус-
кане. привлѣкаѣштню же са емоу агне
къ низъходѣенню горѣ елеонѣстѣнѣ.
научатъ вѣсе мѣножѣство оучѣннѣхъ. ра-
дочѣште са хвалнтн бѣ *М Лк 19.37*
З. Изч.

М, З. Гр. κατάβασις. Вар. низъходѣеннѣ.

Неб. низходѣеннѣ *остар.* ВА. Срв.
[с]низходѣеннѣ.

НИНАЖЕ [погр. С 410.17] вѣс. ннжннже.

НИКАКОЖЕ [погр. С 483.9] вѣс. ннѣ.

НИКАКОЖЕ нареч. Никак, ни най-мал-
ко, сѣвсем не. и повѣргъ и вѣсѣхъ по сѣвѣ-
дѣхъ нзнѣе нж него. никакже не вѣрѣдѣхъ
его *М Лк 4.35 З, А; фарисѣн же рѣша*
къ сѣвѣ. внднтѣ ꙗко никакже польза
естѣ. се вѣсѣ мнрѣ по немѣ ндетъ *М Йо*
12.19; много же емоу глѣголѣштнюу къ
ннмъ н оуѣдѣштнюу. никакже покорѣвахъ

са. нъ н пауе не вѣроваахъ С 30.14; іако не раун ннкакоже покаати са нн жрѣтн богомъ. да съпасетъ са С 153.26; нъ поѣже скъдо бѣаше водзи ндеже жнвѣаше. нанпауе же ннкакоже бѣаше водзи пнтнаа С 549.11.

М, З, А, С. Гр. μηδέν, οὐδ' ὅλως, μηδ' ὅλως, οὔτε ὅλως, οὐδαμοῦ, τὸ καθόλου οὐκ, μηδέποτε, μή πως, οὐδαμῶς, οὔδε, οὐδέν, οὐκέτι, οὐκοῦν.

Нѣб. Срв. никако *gual.* НТ, НГер, ДА.

ННКАКЪЖЕ местоим.-прил. Никакъв.

Дхъ естъ іже жнв(е)тъ. отъ плзтн нѣстъ польза ннкакоѣже. глѣи іаже азъ глѣхъ вамъ дхъ сѣтъ. і жнвотъ сѣтъ З Йо 6.63; глагола к нѣмоу блаженън. не нмашн лн нного ннкакоѣже съсѣда. нн лн рнзъна да дасн нѣмоу С 120.26; мѣнтель же вндѣвъ свѣтага. не прннмъша вѣда ннкакоѣже. възвѣснвъ са дастъ о нѣю отъвѣтъ С 184.30; възврѣженоу же възвѣшъ добьюмоу непѣд'ннкоу хѣовоу нсаіноу. въ сѣмрѣтѣнѣж пжуннѣ. прѣвѣстъ цѣвъ. не прннмъ ннкакоѣж(е) зъла С 193.24; тако невѣсѣкоіе жнтне прѣподѣвѣнааго отъца нашего нсаіна. въспѣдоу же н въсѣмо проповѣдаіемо. на аггѣльскоіе се жнтне многзи прнведе. не бо бѣаше іеште тоу ннкакоѣже ырно-рнзъца С 206.29; мзи не хоштемъ теѣвъ зъла ннкакоѣже. аште не тзи самъ възхоштешн зъло прновѣстн сеѣвъ С 259.3; въ градъ нн смокзи бѣдетъ. нн дѣвъ ннкакъже многзіа радн топлотзи н соухотзи С 301.12. Изч.

З, С. Гр. οὐδεῖς, μηδεῖς, οἰοσθήποτε, ἕτερος след отрицание.

Нѣб. Срв. никакъв ОА, ВА, БТР.

ННКАЛЪ, -а м. ЛИ. Никал [Николай]

— един от 40-те кападокийски войни, умр. мъченически [ок. 320 г.] в Севастия, Мала Армения по времето на имп. Лициний [308–324 г.].

Пр. на 9 март. а се нмъ нмена ... аетні ... ннкал. хоудон С 69.15. Изч.

С. Гр. Νικόλλος. Вар. ннкал.

ННКАМОЖЕ нареч. Никъде, наникъде. закауѣнвъ въ поуѣтзиін ннкаможе

ннколнже нъ нѣа нзлазнвъ С 561.17; ангѣлъ же гнѣ іавн са ... стоа на мѣстѣ томъ многзи ыасзи. ннѣсоже глагола ннн прѣвѣштаа. нъ тако стоа ннкаможе възнраа. нн на іеднѣ странѣ С 567.27–28. Изч.

С.

Нѣб. Срв. камо *остар.* ОА, ВА, РВЕ.

ННКАНДРЪ, -а м. ЛИ. Никандр — христианин, умр. мъченически в Египет заедно с Маркиан, Аполон, Леонид и др. по времето на имп. Максимиан [286–305; 307–310 г.]. Мцѣ нѣо ѣ стаго імкѣ ннкандра маркиана А 146b 15. Изч.

А. Гр. Νικάνδρος.

Нѣб. Никандръ ЛИ, Никандра ЛИ СтИл, РЛФИ.

ННКАНЕОНЪСКЪ вж. ннкенскъ.

ННКЕНСКЪ, -зи н прил. притеж. от МИ.

ннкенскън градъ. Гр. Νίκαια, ἡ Νικοαίων πόλις. Никея — град в пров. Витиния, диоцез Понт [Мала Азия], дн. Изник в Турция. шѣдъ же анѣупатъ въ ннкенскън градъ. повелъ стѣнмъ мѣченкомъ вслѣдоватн С 105.6–7; жнвштнн во въ ннкенстѣмъ градѣ. оужасъше са отъ възвѣшааго крнѣа н въплѣ С 108.28–29; таѣе цѣсарь съзѣравъ отъвѣсѣдоу стѣла епискоупзи. въ ннкенскън градъ. ынсломъ. тѣн. сѣказу нмъ о боговѣрнѣн тон боун ереш ѡвѣтнenne. н поуѣтн а да са помолатъ владзицѣ хѣоу С 188.27; н прннмъ бѣлюбнвзи црѣ донесъшаа кіннзи. самомоу сѣштоу коупно съ стѣнмъ съворомъ. въ ннканеонстѣмъ градѣ вѣффнна. на хѣворьца рнна. благодарнвъ бѣ С 541.27.

ннкенскън съборъ. Гр. ἡ κατὰ Νίκαιαν ἀγία σύνοδος. Никейски събор — I Вселенски събор, свикан от имп. Константин I Велики през 325 г. в Никея, осѣдил арианството и утвѣрдил „символ на вѣрата“. Вж. при ннкеа. вѣроун въ ннкенскааго събора зѣповѣдн С 200.5.

ннкенскаа вѣра. Гр. ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις. Православната христианска

вяра според догматическите формулировки на I Вселенски събор в Никея [325 г.], не замоудневъ же цѣсарь съворъ епискоупъскъин сътворн. о право вѣрѣ оутвърднтъ. никенскѣжъ вѣрж С 201.3–4; оутвърднвѣше же никенскѣжъ стѣжъ правѣжъ вѣрж С 202.7. Изч.

С. Вар. никаеоньскъ.

никѣта, -та м. **МИ**. Никея – град в пров. Витиния, диозец Понт [Мала Азия], където през 325 г. се е състоял I Вселенски събор, свикан от имп. Константин I Велики [възпоминание на 7-та неделя след Пасха и 29 май] и VII Вселенски [II Никейски] събор, състоял се през 787 г. [възпоминание на 11 октомври]. не ѣ въ нѣжъ бѣнѣа пѣма оцмъ т в ннкн [погр. вл. никен] А 30b 3; стѣхъ оцѣ нѣ т м ж. ѣго же снма. бѣнѣшааго въ ннкен вторнцѣж А 122b 15–16 Изч.

А. Гр. Νίκαια.

ннкн [погр. А 30b 3] вж. никѣта.

никѣта, -ѣ м. **ЛИ**. Никита – християнин от готски произход; проповядвал сред готите [на север от р. Дунав] и ги покръствал; умр. мъченически по времето на вестготския владетел Атанарих през IV в. [ок. 372 г. ?]. Пр. на 15 септември. мѣ сѣп д. і. стѣаго мѣка ннкѣтѣ А 118b 20; еї стрѣтѣ. стѣго мѣка ннкѣтѣ Е 33a 14. Изч.

А, Е. Гр. Νικήτας. Вар. ннкѣта, ннкѣта.

Нѣб. Никита ЛИ, Никит ЛИ, Никита ЛИ, Никитов ФИ СтИл, РЛФИ.

ннкнфоръ, -а м. **ЛИ**. Никифор – цариградският патриарх Никифор I Изповедник [806–815 г.], противник на иконобореца император Лъв V Арменец [813–820 г.], лишен от сан и заточен от него [815 г.], умр. ок. 818 г. Пр. на 2 юни. мѣдѣ нѣ бѣ стѣаго ннкнфора патрнарха А 146b 11. Изч.

А. Гр. Νικήφορος.

Нѣб. Никифор ЛИ. Никифоров ФИ СтИл, РЛФИ.

ннкогдаже нареч. Никога. положн е въ гробѣ небуенѣ. въ немъже не бѣ ннкѣтоже ннкогдаже положенъ М Лк 23.53 З; азъ есмъ хлѣбъ животннн ... вѣроуѣан въ ма не нматѣ въздадатн са ннкогдаже М Йо 6.35; н нн стѣмѣаше ннкѣтоже отъ того дне. възпроснтн его ннкогдаже СК Мт 22.46; кто съ кестъ цѣрь славѣ творан нзнна въ адѣ. не възвѣшаа ннкѣгдаже въ адѣ. кто съ кестъ нзводан отъсѣдоу окованѣа отъ вѣка С 466.23; н не бѣдн мѣ подражатѣль славоу н грѣшнпоу. глѣно вѣегда н не творашо ннкогда же Р II 1.12–13. Изч.

М, З, СК, С, Р. Гр. οὐπο, μή ... πόποτε, οὐδέποτε. Вар. ннкѣгдаже.

Нѣб. Срв. никога, никогаж диал. ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА; никогн диал. и остар. Дюв, НГер, ЕтМл, ДА.

ннкоднмъ, -а м. **ЛИ**. Никодим – фарисей, член на синедриона, таен ученик на Христос. Пр. в Неделята на Мирносиците. вѣ же ѣлѣкѣ отъ фарнсеѣн. ннкоднмъ нма емоу. кѣнасъ нюдѣнскъ М Йо 3.1 З, А; отвѣшѣта ннкоднмъ н рече емоу. како можѣтѣ сн възтн М Йо 3.9 З, А; 'оснфѣ. иже отъ ариматѣѣа. і ннкоднмъ К 12a 34; сего ѣмѣнфѣ н ннкоднмъ погрнѣаѣта ве стѣмнѣннн С 458.25. Изч.

М, З, А, К, С. Гр. Νικόδημος. Вар. ннкоднмъ.

Нѣб. Никодим ЛИ. Никодим ЛИ, Никодимка ЛИ, Никодиме ЛИ, Никодимов ФИ, Никодимов ФИ СтИл, РЛФИ.

ннкѣла, -ѣ, ннкѣлан, -ѣ м. **ЛИ**. 1. Николай [Чудотворец] – архиепископ на гр. Мира [Мир] в Малоазийската област Ликия, участник в I Вселенски събор, умр. в първата половина на IV в. [342 г. ?]. Пр. на 6 декември [нар. Рибни св. Никола] и 9 май [Пренасяние мощите на св. Никола от Алексий I Комнин в Бари, Италия, нар. Летни св. Никола]. мѣдѣ дѣ е стѣаго оцѣ нѣго чудотворца ннкѣлан А 128b 19; мѣ бѣ ... ннкѣлѣ СК 135b 1. 2. Ни-

кола – християнин, умр. мъченически заедно с Приск и Мартин. *Пр.* на 22 септември и 7 декември. *Стрѣтѣ* ... *прнскоу.* н *мартннѣ.* н. *ннколаду* *Е* 356 15. *З.* Комит Никола [?–преди 970 г.] – вероятно управител на Средецката област, баща на комитопулите Давид, Мойсей Арон и Самуил. (бв *взноукъ* нн)к(олъ и *рнѣнмѣа*) *благовѣрноу.* *сѣинъ* *дрона* (*старѣнша*)го *ж(е* *брата* *самоушла* *самод.)рѣжавьнаго.* *аже* *і* *развѣсте* *ВН;* *нмена* *оуѣспъш(нхъ* *нн)кола* *равъ* *бѣжн* (*рнѣнмн*)*ѣ* *дав(зи)дъ.* *напнса* (*же* *са*) *СН.* *Изч.*

А, СК, Е, ВН, СН. Гр. Νικόλαος. *Вар.* *никола.* *Нѣб.* Никола *ЛИ* ОА, Дюв, НГер; Николай *ЛИ,* Николов *ФИ,* Николовски *ФИ,* Николски *ФИ,* Николн *ФИ,* Николаки *ЛИ,* Николаков *ФИ,* Николина *ЛИ,* Никоleta *ЛИ,* Николица *м.* и *жс. ЛИ,* Николицов *ФИ,* Николнев *ФИ* Кайо *м. ЛИ,* Каев *ФИ,* Кайавски *ФИ,* Николайка *ЛИ,* Николайчев *ФИ* СтИл,РЛФИ; Никола *ЛИ,* Николчо *ЛИ,* Кольо *ЛИ,* Колчо *ЛИ,* Коле *ЛИ,* Николина *ЛИ* ЕтМл; Николова гора *МИ* ГХ,МИМ; Николчов валог *МИ* ИД,МНЛ; Николово *МИ,* Св. Никола *МИ* ХХ,ЛИМР; Николчевци *МИ,* Николово *МИ,* Николовци *МИ,* Николчовци *МИ* СНМБ; Николина махала *МИ,* Николинци *МИ,* Николчинна локва *МИ,* Николчини *МИ* ЙЗах, Кюст.кр.; Николовица *МИ,* Николовче *МИ,* Николовци *МИ,* Николчевци *МИ* ЙЗах,Кюст.; Николче *МИ,* Николчево *МИ* БМС; Никулице *МИ* СтМл, МИСрМ; Николаевка *МИ,* Николаево *МИ* СНМБ, *Срв.* Никулден БТР, АР.

ннколан нареч. Никога. азъ сега житниа не трѣвоуѣж. христосова житниа радн. прѣходнтъ во н ннколан прѣвѣздаатъ *С* 259.8. *Изч.*

С. Гр. οὐδέποτε. *Срв.* ннколанже.

Нѣб. *вжс.* *при* ннколанже.

ннколанже нареч. Никога. *іс* же рече нмъ. ен. нѣсте лн улан ннколанже. *ѣко* *нз* *оуѣтѣ* *младьнечѣ* *н* *сѣжштннхъ* *сѣврѣшнлз* *есн* *хвалѣ* *М* *Мт* 21.16 *ЗІ,* *ЗІІ;* *онъ* *же* *отъвѣщавъ* *рече* *отъцю* *своемоу.* *се* *толанко* *лѣтъ* *работѣж* *тебѣ.* *і* *ннколанже* *заповѣдн* *твоеа* *не* *прѣ-*

стѣпнхъ. *і* *мѣнѣ* *ннколанже* *не* *далъ* *есн* *козълате.* *да* *сѣ* *дрѣугъзи* *моннн* *вѣз-* *веселнлз* *са* *бнмѣ* *М* *Лк* 15.29 *З, А,* *СК, Б;* *і* *да* *не* *завѣзвѣаѣтѣ.* *ннколанже* *вѣзвѣшааго* *К* *бб* 39–40; *алеаандръ* *рече* *не* *разѣоумѣешн* *лн* *нераѣоумѣне.* *іако* *бѣсѣ* *ннколанже* *не* *мѣчнтѣ* *са* *та-* *цѣмн* *мѣжкамн* *С* 158.21; *тѣмѣ* *рече* *ннколанже* *лн* *мене* *слъшасте* *С* 331. 2–3; *аште* *лн* *са* *н* *сѣвѣде* *когда* *до* *двою* *нан* *трѣнн* *тацѣхъ* *полоуѣнтн.* *еже* *не* *оудѣвъ* *естѣ* *нн* *разѣоумѣхомъ* *ннко-* *ланже* *ЗЛ* *Іа* 1.

М, З, А, СК, Б, ЗІ, К, С, ЗІ. Гр. οὐδέποτε, μηδέποτε, οὐδέπο, μηκέτι, μήπω, οὐ, πόποτε след отрицание, ποτέ след отрицание, μόνον след отрицание. *Вар.* *ннколанже.* *Срв.* *ннколан.* *Нѣб.* *ннколанже* *остар.* *внжс.* *ВА.*

ннкомндннскъ, -ѣин прил. притежс. *от* *МИ.*

ннкомндннскѣин градъ. *Гр.* ἡ Νικομηδέων πόλις. Град Никомидия. н ведомомъ *вѣзвѣшемъ* *въ* *ннкомнднн-* *скѣин* *градъ* *вѣфннна* *С* 97.29–30; *сѣ-* *конѣчаста* *же* *са* *сѣтата* *вожна* *мѣчѣ-* *ннка.* *въ* *ннкомндннетѣ* *градѣ* *С* 213. 21–22. *Изч.*

С. Вжс. *при* ннкомнднн.

ннкомндннн, -іа жс. МИ. Никомидия – гр. в пров. Витиния, Мала Азия [дн. Измит на Мраморно море в Турция]. *прншѣдъшема* *же* *нма* *блнзъ* *ннкомндннн* *жнвѣштнн* *въ* *градѣ* *на-* *дѣвахъ* *са* *згло* *нѣуѣто* *прнатн* *отъ* *нею* *С* 211.26; *слъшавъ* *же* *кнѣвъ* *вѣ-* *вѣшнн* *прнде* *въ* *ннкомндннн.* *н* *прн-* *зѣвавъ* *іа* *рече* *С* 212.19. *Изч.* *С. Гр.* Νικομηδεία.

ннконъ, -а м. ЛИ. Никон – християнин от Антиохия Писидийска, умр. мъченически по времето на имп. Диоклециан [284–305 г.]. *Пр.* на 28 септември. *мѣчѣенн(...)* (*ке-* *лоуѣнтннн.* *алфнн.* *алеаандра.* (*зѣсн*)*мѣ.* *нїкона* *Е* 376 17–18. *Изч.*

Е. Гр. Νίκων. *Вар.* *нїконъ.*

Нѣб. Никон *м. ЛИ* СтИл,РЛФИ.

ннкополъ, -іа м. МИ. 1. Никопол – град в Армения, където през 319 г.

по времето на имп. Лициний умира-
рат мъченически 45 христиани.
отъцъ нашъ ѿвѣдѣ. отъ арменска-
го никопола въ С 278.17. 2. Никопо-
лис — гръцкото име на Емаус в Па-
лестина [гр. Amusās между Еру-
салим и Лод]. блаженникъ оубо отъцъ
нашъ сава. пришъдъ отъ скуполн
[погр. вл. никополн, Север., с. 293,
бел. под линия] съставивъ лаврж ...
въспоманѣвъ въвѣшене кемоу видѣнне
нѣкъгда о прѣподобнѣвъмъ ѿвѣдѣ.
нде к кемоу въ роувж С 293.5. Изч.
С. Гр. Νικόπολις.

Нѣб. Срв. Никопол МИ 'град в България'.

НИКОТЕРЪЗИ ЖЕ ВЪЖ. НИКОТЕРЪЗИЖЕ.

НИКОТЕРЪЗИЖЕ МЕСТОИМ.-ПРИЛ. Никой.
рече же амннѣ глѣж вамъ. вко ннко-
теръзи же проркъ прихтенъ естъ въ оте-
чѣственн своемъ М Лк 4.24 З; ннко-
теръзин же оубо вѣвѣ глѣдѣше о немъ.
страха радн нюденска М Йо 7.13 З,
А; ннкотеръзи же равъ. не можетъ дѣвѣ-
ма гнѣма работати З Лк 16.13. Изч.
М, З, А. Гр. οὐδέις. Вар. ннкотеръзи же,
ннкотеръзи же.

Нѣб. Срв. ннкутри, ннкутрий гуал. ЕтМл, ДА.

НИКЪГДАЖЕ ВЪЖ. НИКОГДАЖЕ.

НИКЪДЕ НАРЕЧ. Никъде. тзгда чнстѣа
дѣвнца марна. плауѣштн са рече.
аште отъца семоу нштешн. не нмашн
ннкде обрѣстн н аште сротж мнншн
то н того отъпаде С 241.9. Изч.

С. Гр. οὐδέποτε. Вар. ннкде. Срв. ннкъдеже.
Нѣб. ннкъде ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НИКЪДЕЖЕ НАРЕЧ. Никъде. н посълави
ма отъцъ. тз съвѣдѣтельствова о мннѣ.
нн гласа его ннкъдеже слъшасте. нн
видѣннѣ его видѣсте М Йо 5.37 З;
бѣ ннкътоже не видѣ ннкъдеже А Йо
1.18. Срв. Е 366 17; бѣ кононовъ
одолѣ. н въспрѣтнвъ ажкавоуоумоу
томуу вѣсоу. зарече кемоу да ннкъдеже
са не ѡвнтъ. нн пакостн сътворнтъ
комоу С 36.25; н прокъа по радоу. н
просто рештн дроузнѣ колемн. дроузнѣ
жегомн ... тако господнѣж смръть въз-

дѣа. да оубже ннкъдеже покои ннкъ-
деже ослабѣенна. ннкъдеже жнвотво-
рашта. нз въсѣжде смръть въсѣжде
печаль С 57.4—5, 5, 5—6; сна обрѣтѣж
потрѣбнѣ тѣмъ сълогъи. ннѣжде же
ннкъдеже. нсоуса въ правѣдѣж оубнѣае-
ма С 434.30; не ѡвнн са намъ ннкъде-
же чловѣкомъ тако чловѣкъ С 458.30—
459.1. Изч.

М, З, А, Е, С. Гр. οὐλόποτε, λόποτε след отри-
цание, οὐδοцоῦ, οὐδοцоῦς, μηδοцоῦ, οὐδε.
Вар. ннкъдеже, ннкъдеже, ннкъдеже. Срв. ннкъде.
Нѣб. Вж. при ннкъде.

НИКЪТО МЕСТОИМ.-ПРИЛ. Никой. н по-
сълави ма оубъ. н тз съвѣдѣтель-
ствова о мннѣ. нн гласа его ннкто не
слъшнтъ. нн видѣннѣ его видѣсте А
Йо 5.37; ншедѣше ндѣхж скозѣ
гала(е)(ѣж). н не хотѣше да ннкто не
оубѣс(тз) Б Мк 9.30; такоже ... н
ннкомоу отътолн смѣтн по слънечѣ-
нѣвъмъ заходѣ вннѣ домоу своего
обрѣстн са С 53.3.

А, Б, С. Гр. μηδείς, τίς след отрицание. Вар.
ннкто. Срв. ннкътоже.
Нѣб. Вж. при ннкъинже.

НИКЪТОЖЕ МЕСТОИМ.-ПРИЛ. Никой. и
отвѣсте са нма оубн. и запрѣтн нма нѣз
глѣ. блудѣта да ннктоже не оубѣстъ
М Мт 9.30 З, А; тзгда запрѣтн оу-
ченномъ свонмъ. да ннкомоуже не
режтъ. вко съ естъ нѣз хъ М Мт 16.
20 З; възвѣдѣше же оубн свон не видѣ-
ша ннкогоже токзмо нсѣ еднного М
Мт 17.8 А; а о днн томъ н о годннѣ
тон ннктоже не вѣстъ. нн днѣлн нѣс-
цнн. тзкмо отъцъ едннъ М Мт 24.36
З, А, СК, Н; и ннкътоже не влнѣаатъ
внна нова въ мѣхъи ветъхъи. аще лн же
нн просаднтъ внно ново. и внно пролѣ-
етъ са М Мк 2.22 З. Срв. Лк 5.37 М,
З; и запрѣтн нмъ да ннкомоуже не
повѣдатъ. елнкоже имъ тз заповѣда-
ше. онн пауе нзлнха проповѣдаахъ М
Мк 7.36 З, А, СК, Б; н отъвѣштавѣ
нѣз рече нмъ. блудѣте са да нкто же
васъ не прѣльстнтъ А Мт 24.4 СК; бѣ
ннктоже не видѣ ннгдеже. аще любнм

са бѣ въ насъ пр(ѣ)бываеѣтъ и любуи его събръшена естѣ *Е* 366 17; ннкз-тоже во естѣ достоннз по лѣпотѣ та въсхваантн. тѣи во едннз еси кромѣ грѣха и тебѣ сла *СС Па* 7; нѣстѣ во ꙗ рабомъ твоимъ ... иже съгрѣшнша къ тебѣ. мноствнз бѣдн имъ. и намъ грѣшннкомъ. зане ннкзтоже прѣдъ товожъ ѡнетъ бѣдетъ. ѣко едннз денъ жнвъ бѣдетъ *СЕ* 65b 20; въси оубо да прѣтѣпимъ. съ очуштеньемъ ... не бѣди ннкзтоже съде ѡда съи. ннкзтоже лѣкавенъ. ннкзтоже лицемѣръ. ннкзтоже ѣда имъ *К* 8a 7-8, 8, 9; онъ же въз-ннкъ и възрѣвъ не вндѣ ннкогоже. и наѣ пакъи тръзатн хота брѣма накластн скотоу своему *С* 41.4; азъ во ндѣ н бѣдѣ урнорнзецъ. и нн къ комоу же ннѣсоже рекъ. нде въ поустъи-нѣ къ влаженооуоумоу антонню *С* 169.17-18; ѡпроснвъ хартнѣ напнса тако. едннз бѣ савнновъ ꙗ хѣ съ ннмъ ннз ннктоже кестъ *С* 152.16.

М, З, А, СК, О, Н, Е, СС, СЕ, К, С, МЛ. Гр. οὐδείς, μηδείς, τίς след отрицание [μή τις, οὐ τις, οὐδέ τις, οὔτε τις, μηδέ τις, μήτε τις], ἄλλος след отрицание. *Вар.* ннктоже, нкзтоже, нкз-тоже, ннкто же, ннкзто же, нксто же. *Срв.* ннкзто. *Нѣб. О.*

ННКСЪТОРЪИНЖЕ *вж.* ннкотеръиже.

ННКСЪИНЖЕ *местоим.-прил.* 1. Никакъв. пналтѣ же рече къ дрѣхнереомъ и къ народоу. ннкоеѣже вннзи не обрѣ-талѣ къ ѡлвецъ семь *М Лк* 23.4 3, *А, СК*; отъвѣшта нѣ. не нмашн властн на мнѣ ннкоеѣже *М Йо* 19.11 3, *А, СК, Б*; фарнсы же рѣша къ себѣ. внднте ѣко ннкаѣже польза естѣ *З Йо* 12.19; нкзѣже во врѣдъ тѣлеснз. не цѣлѣветъ прнсно къ пнѣнствѣ сѣцю *СЕ* 69a 25; и нкоегоже спасеньѣ. снм можемъ обрѣстн *К* 9b 17; разгнѣваша же са тѣмннѣннн стражнне. и разгнѣ-вавшѣ са въведоша нхъ паѣе внѣ-трѣ. ѡкоже не нмѣтн нмъ ннкоеѣже мноствн *С* 134.7; да оубо аште гробъ запечатлѣнѣтъ са. не бѣдетъ проказъ-ства ннкогоже... поѣже во печатлѣ-

сте не взи ннкогоже проказъства *С* 440.5, 8; нѣстѣ во ннкзѣ же троудъ на(ш.) тѣченъ твоен мѣтннн *Р VII* 4.8. 2. **Никой.** ннкзѣ же равъ можетъ дѣвѣма господѣма работатн. лн во едн-ного възненавнднтъ. а дроуѣгаго възлю-внтъ. лн еднного дрѣжнтъ са а о дроу-сѣвемъ нероднтн наѣнетъ *М Мт* 6.24 3, *СК. Срв. Лк* 16.13 *М, А, СК*; въсклонъ же са нѣз рече ен. жено къде сѣтѣ нже на та важдѣхъ. ннкзнн же лн тебе не оѣдн. она же рече ннкзннже *Гн М Йо* 8.10, 11; ѡвѣѣ. стрнѣщнлаго са. азъ самъ своеѣк воленѣ. ннкзнмъже нѣднмъ *СЕ* 96a 14-15; ѣкоже (!) законъ пишеть. да нкзѣже оубо отъ вла-дѣкѣ. отъ непрѣзнн. овладанъ съ оу-стзннама своима *К* 2b 26; вѣдѣ се бра-тннѣ ѡко ннкзннже ѡловѣкъ бе съмрътн. да аште съмрътъ прѣдѣлѣжнтъ *С* 63. 19; влаженн же кодратъ задн за въсѣ-мн стол. не дрѣжнмъ ннкзннмъже къ възпрошенню анѣоупата. прѣвзнн. въсѣ-къ. велнкомъ гласомъ отъвѣштѣвааше *С* 99.10.

М, З, А, СК, Б, СЕ, К, С, Р. Гр. οὐδείς, τίς след отрицание [οὐ τις, μή τις], μή ... σύμψαξ. *Вар.* ннкзѣже, нкзѣже, ннкзѣ же, ннкзнн же.

Нѣб. Срв. нкой *ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.*

НННЕВЪГНТЪ, -а *м.* Ниневиец, нине-витяннн, жител на Ниневиѣ. ѣко-же во вѣстѣ нона знаменне ннневѣн-томъ. тако бѣдетъ и снѣ ѡлвскзн родоу семоу *М Лк* 11.30 3. *Изч.* *М, З. Гр.* Nivevūtis. *Вар.* ннневѣнтъ. *Нѣб. Срв.* ниневиец.

НННЕВЪГНТЬСКЪ, -зи *прил. от МИ.* Ни-невийскн, който се отнася до Ни-невнѣ. мжжн ннневѣнтѣснн въ-крѣснѣтъ на сѣдъ. съ родомъ снмъ (снмъ) и оѣдѣатъ-н. ѣко покѣаша са въ проповѣдь нонннѣ *М Лк* 11.32 3. *Срв. Мт* 12.41 *М* [в 3 погр. невѣнтѣсн]. *Изч.* *М, З. Гр.* Nivevūtis. *Вар.* ннневѣнтѣскъ, невѣнтѣскъ. *Нѣб. Срв.* ннневнѣскн.

нннеун *жс. МИ.* Ниневия – град в Асирия [*жс.* близо до гр. Мосул, Ирак], основан през V хилядолетие пр. н.е.; от края на VII в. пр. н.е. столица. жнвн с ннмъ въ нннеун нзврѣженн вѣша вѣлан С 401.11. *Изч.* С. Гр. Ninevī.

Неб. Срв. Ниневия *МИ.*

ннрнце *вжс.* нзирнце.

ннрневъ *прил. притежс. от ЛИ.* Нириев, който се отнася до Нирий – един от прадедите на Христос. и тѣ вѣ нсѣ ъко тремъ десатемъ лѣтъ научнаѣ. снѣ сѣи ъко мннмъ вѣ. юснфовъ ... зоровавелевъ. салатнлевъ. ннрневъ М Лк 3.27 З. *Изч.*

М, З. Гр. τοῦ Νηρι. *Вар.* ннрневъ.

ннснн, -на *м. ЛИ.* Нисий – христианин, сподвижник на св. Конон Исаврийски [5 март]. рече стѣи ннснї. кръстнѣн немъ. н повелѣ него внтн. стѣин же ннснї прѣтрѣпѣ о добрѣвѣмъ нсповѣданнн христосовѣ С 46.26, 27; много коего отъ тоа вѣрзи слѣшнмъ нменемъ ннснї С 46.7; протнвн сѣ мнѣ акѣи оннснї (*погр. вл.* ннснн, *Замтов, Капалго, т. I, с. 115, бел. под линия*) С 48.28.

С. Гр. Νισος. *Вар.* ннснї, нснн.

ннфонтъ, -а *м. ЛИ.* Нифонт – епископ на Констанция в Кипър умр. между 326 и 373 г. *Пр.* на 23 декември. мѣдѣ дѣ н б ... стлѣ ннфонта А 132б 5. *Изч.*

А. Гр. Νίφων. *Вар.* ннфонтъ.

ннцатн, ннуж, ннчешн *несв.* Никна, възниквам, зараждам се. гробъ. гробомъ раздрочшене. въ немъже сѣмрѣтъ. мнннтѣ сѣ вѣити. а животъ нчѣтѣ. коньца не имѣѣ К 12а 2. *Изч.*

К. Гр. φόρα. *Вар.* ннцатн. *Неб.* ницам, нча *дуал.* НТ, НГер, ЕтМл, ВТР. *Срв.* никна.

ннцн *вжс.* ннцѣ.

ннцоу *вжс.* ннцѣ.

ннцѣ *прил.* Който е с лице надолу, към земята, ничком. и слѣшавѣше

оуѣннцн падѣ ннцн. н оуѣвѣша сѣ сѣло М Мт 17.6 А; и прѣшьдѣ мало паде ннцѣ мола сѣ н гла М Мт 26.39 З, А, СК; и тѣ падѣ ннцѣ. молн сѣ СЕ 47а 4; и падѣ на земѣ ннцѣ. не могосте слѣшати К 5а 19; влаженѣн же слѣшавѣ то отъ аггѣла паде ннцѣ на земн С 123.4; иште ннцоу лежаштоу болаштоуоуоуоуоу. господѣ творѣн волѣ въгодннкомъ свонмъ С 276.18; падоша ннцн на земн велнчѣншѣ бѣ кръстнѣнѣнска С 541.5.

М, З, А, СК, СЕ, К, С. Гр. ἐπὶ πρόσωπον, πρηνής, χαρῶν. *Вар.* ннцѣ, нцѣ, ннцн, ннцоу. *Неб. Срв.* ницом, ником, ничком, ничко, нички *дуал.* надолу НТ, ЕтМл, ВТР, АР.

ннчѣже *местоим.-неопр.* Ницо. се пѣдѣнѣ измѣренѣи положилъ еси днѣ моѣ. и постасѣ моѣ ъко ннчѣже прѣдѣ товоѣ С П 38.6; длѣженѣ естѣ вѣсѣкѣ кръштѣнѣи. самѣ себе чѣста хрѣнннѣ. ъко црѣве боу стѣнѣ. и о своѣи женѣ до вѣлѣтн сѣ. ннчѣже ино дальнее сѣмзишлѣтн К 2б 2. *Изч.*

СП, К. Гр. οὐδέν. *Вар.* ннчѣже, ннчѣже.

Неб. ъ.

ннчѣтоже *местоим.-неопр. 1.* Ницо. и оуѣрѣвѣ смоконннцѣ едннѣ прн пѣтн. прнде кѣ нѣн. и ннчѣсоже не обрѣте на нѣн. тѣкмо лнствѣе едннѣ М Мт 21.19 З¹, ЗП. *Срв.* С 343.25; и егда на нѣ глахѣ архнѣрен н старѣцн. ннчѣсоже отѣвѣштавааше М Мт 27.12 З, А, СК; ннчѣтоже во покрѣвѣно естѣ еже не отъкрѣѣтѣ сѣ. н тѣнно еже не разоуѣмѣатѣ сѣ М Лк 12.2 З, А, Б; отѣвѣща ноанѣ н рече. не мо(же)тѣ члѣкѣ прннматн ннчѣсоже. аще н(ѣ) вѣдетѣ емоу дано снѣсе М Йо 3.27 А; сн вѣспомннѣн(...) (по)слоуѣша прѣдѣ бѣмъ не слово прѣпнратн сѣ в ннчѣтоже клѣчннѣно. на разорѣнне слѣшѣннмъ Е 1б 14; гѣ пасѣтѣ мѣѣ и ннчѣсоже мене лнштѣ С П 22.1; н да вѣкоуѣнн вѣрѣшѣ вѣ третѣн члѣ. мало. потомѣ же да не вѣкоуѣнтѣ ннчѣсоже СЕ 47б 12; ннчѣсоже ино не навѣдѣтѣ бѣ ъко же того иже дрѣжитѣ гнѣвѣ К 9а 12; азѣ во нѣдѣ н вѣдѣ чрѣнорнзѣцѣ. н нн кѣ комоу же

нищесоже рекъ. нде въ поустыинѣ къ
благеноуоуоуоу антонню С 169.18;
възрьвѣвъ же антонни н вндѣвъ тако не
носитъ нищесоже на крѣмж. ни хлѣва ни
водъ. ни иного нищесоже ... помысли
еда како отъпадетъ н оумьретъ С
170.24, 25–26; ни можтъ прноврѣсти
ни злата ни сребра. ни иного нищесо-
гоже еже въ мироу семъ С 267.26;
тогда вндаше кон'чъ(.)ое то осжде-
нъе. н нищесоже можъ(.) ѿ ннхъ
дѣиши(.) Р V 3.36–37. 2. *Като
нарек.* Никак. вндѣвъ же пналтъ ѣко
нищесоже не оупѣватъ. нъ пауе мазва
взиваатъ. приемъ водѣ оуми рѣцѣ
прѣдъ народомъ гла М Мт 27.24 З,
А, СК; рѣка бо моѣ поможетъ емоу. ѿ
мъшыца моѣ оукрѣпитъ ѿ. нищесоже
оупѣветъ врагъ на нь СП 88.23.

нищесоже вѣда приемъ. Гр. ἀπαθής.
Непострадал, невредим. н рече къ
немоу ... н насъ взи огнь тѣ пожегъ.
авъхомъ не нзѣбран н тебе взи по-
жегъ жтръ оставша. нъ оста нищѣ-
соже приемъ вѣда С 23.4.

М, З, А, СК, Б, ЗП, Е, СП, СЕ, К, С, Р. Гр.
οὐδέν, μηδέν, τί след отрицание, οὐδὲν
след отрицание, οὐδὲ ἔν, οὐδέ, οὐ. Вар.
ништоже, ништоже, ништо же, ништоже.

Неб. ничто *о стар. книж.* ВА, НПер; ни-
што *диал.* ДА. Срв. нищо ОА, АК, ЕтМл,
ВТР, АР, ДА.

нищелюбьць, -а *м.* Човек, който оби-
ча бедните. н тѣ уадо. вѣдн ... въ
овндѣлнвѣства мѣсто. нищелюбець
СЕ 70b 12–13. *Изч.*

СЕ. Вар. нищелюбець.

Неб. нищелюбец *о стар.* ВА.

нищелюбие, -на *ср.* Любовь към бедни-
те. съ сжтъ дѣла ... покоренне. прѣ-
трѣпѣние овндѣ. нищелюбие СЕ 69b
25–26; тако же твѣраше вса лѣта жн-
тна своего. господоу работад въ молнт-
вахъ прѣвзиваа. лювостраннине твора.
нищелюбие застѣпаа С 207.18–19. *Изч.*
СЕ, С. *Калка от гр.* φιλοπτωχία. Вар.
нищелюбие, нищелюбие.

Неб. нищелюбие *о стар.* ВА.

нищета, -зи *жс.* Бедност, немотия, ни-
щета. ѣко оскодѣ въ болѣзньж животъ

мои. н лѣта моѣ въздѣханын. ѿнемо-
же ништетоиж крѣпость моѣ СП 30.11;
н поможетъ оубогу отъ нищеты СП 106.
41; оуготовити са ... на оуещенне дѣшн.
на нищетѣ дѣхвѣннж СЕ 90a 21–22;
самъ бо на себѣ ништетѣ приа С 341.13–
14; ни ништетъ радн оумалнтъ ти са ра-
дость С 491.26. // *Образно.* да оувѣси
въ истинѣ. ништетѣ нуденскѣ С 496.9.
СП, СЕ, С. Гр. πτωχεία, πένια, τὰ τῶν
πενήτων. Вар. ништега, ништега, нищета.
Неб. нищета ОА, ВА, НПер, ЕтМл, ВТР, АР.

нищѣ, -ни *прил.* 1. Беден, който жи-
вее въ нищета. азъ же нищѣ есмъ ѿ
оубога. гѣ приѣтѣ ми СП 39.18.
Срв. СП 69.6; прнзрьн на ма н помн-
лоуи ма. ѣко нноуадъ н нищѣ есмъ азъ
СЕ 75a 18–19. Срв. СП 24.16; онъ
же вндѣвъ н въ такомъ ништѣ обра-
зѣ. н въ прѣтнштнхъ старца. прѣовн-
дѣ н С 192.2. 2. *Като същ.* нищѣ,
нищын *м. ег.* Гр. [ὁ] πτωχός, [ὁ]
πένης, ὁ ἐνδεής, ὁ πένόμενος, [ὁ]
μέτριος. Бедняк, сиромак, беден
човек. слѣпни прозряйтъ ... ништнн
благовѣстоуѣнтъ М Лк 7.22. Срв. Мт
11.5 М, А; тогда разгрѣвавъ са гос-
подннъ домоу. рече равоу своему.
нзидн ядро на распѣтнѣ н стѣгнѣ
града. ѿ ништага н вѣдѣннѣга н хро-
мъга н слѣпнѣга вѣведн съмо М Лк
14.21 З, А, СК; нищѣ же въ едннѣ
нменемъ лазаръ М Лк 16.20 З, СК;
въсѣ елико нмашн продаждъ н раз-
дан нищннмъ М Лк 18.22 З, А, СК;
аще кѣто урзнннж оукрадетъ. ѣ лѣта
да постнтъ са о хлѣвѣ о водѣ. а еже
естъ оукралъ. да дастъ нищннмъ СЕ
105a 12; божне писанне глѣтъ. нвѣтъ
равъ ни свобода. нвѣтъ богатъ н ни-
штъ С 101.26–27; вратъ же сътвори
якоже повелѣ немоу блаженнн. н да-
стъ ништоуоуоуоу. ништнн же въземъ
ѣи златнцъ н сребръннн блюдъ отнде
С 121.4. // *Смирн,* богобоязлив чо-
век. блаженн ништнн ѣко ваше естъ
цѣтвнне бжне М Лк 6.21 З, А, СК;
оуготова бла(о)стнж своенж нищюмоу
ѣ СП 67.11.

нищнихъ прилюблены. *Гр.* φιλοπτο-
χία. Любовь към бедните, нище-
любие. нзина врѣма благопримн-
уно. које врѣма алканна оукрашенне
које врѣма ништнихъ прилюбыенна
свѣтлость *С* 356.9-10.

М, З, А, СК, Е, СП, СЕ, С. Гр. πτωχός,
πτένις, ἄπορος. *Вар.* нищъ, ништъ,
нищсоже, нищсоже, нищсоже, нищсоже.

Наб. нищ *отар.* ОА, ВА, АК, ЕтМл, ВТР,
АР, РРОДД. *Срв.* Нищи брод *МИ, Нища-*
ице МИ ЙЗ, БГИ.

ниеднноже нареч. Никак, съвсем не.
тоу же ав(е) съ прѣва от възвышенна
сзбываетъ са нмъ пакостн сзбывати.
не взображайтшамъ са сжднамъ
нскоусьнникомъ быти н (в)рати. нжде
же оубо ниеднноже са исповѣдаетъ
благое *ЗЛ Пб* 16. *Изч.*

ЗЛ. Гр. οὐδέν. *Вар.* ниеднноже.
Наб. ∅.

ниедннъ местоим.-прил. Никой,
нито един, никакъв. и жена еднна
сжшти въ тоуенни крзвѣ лѣтъ дѣвѣ
на (де)сате. и много пострадавшн отъ
мзногъ бални. и нжданвшн все свое. и
ни еднноа польса обрѣтъшн *М Мк*
5.26 З, А, СК; не патъ ли птнцъ вѣ-
нитъ са пѣнасема дзѣвма. и ни еднна
отъ нхъ нѣстъ. забвѣна прѣдъ бмъ
М Лк 12.6 *З, А, Б. Срв.* *Мт* 10.29 *А;*
и гла нмъ. азъ ни еднноа внизи обрѣ-
тайтъ въ немъ *М Йо* 18.38 *З, А. Срв.*
Йо 19.4 *М;* сзхранѣтъ гѣ вса костн
ихъ. ни еднна отъ нхъ не сзкроушитъ
са *СП* 33.21; бѣ бгомъ. гѣ гден. огнь-
ныхъ дхъ. творецъ бесплзтнхъ сназъ
... кзыньникъ. егоже не видѣ ниедннъ
отъ чкъ *СЕ* 51а 16; отъѣштѣвъ же
глагола. вѣрж ми нмн чѣстнхъ отъче
яко нѣстъ остала ни еднна златнца въ
рнзньни *С* 120.24.

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, К, С. Гр. οὐδεὶς,
μηδείς, εἷς ... οὐ, οὐτ' εἷς. *Вар.* ниедннъ, ни
едннъ, ни едннъ, ни едннъ. *Срв.* ниедннъже.

Наб. ниедин; ниеден, неден *дуал.* ОА, ВА,
НТ, Дюв, НТер, ЕтМл, ВТР, АР, РВЕ, ДА.

ниедннъже местоим.-прил. Никой,
нито един, никакъв. не дѣвѣ ли

пытнцн на сарни вѣннмѣ есте. и ни
еднна же отъ нею не падѣтъ на земн
безъ отъца вашего *М Мт* 10.29; и не
остави нти по себѣ ни еднноа же. тѣк-
мо петра и накова. и ноаа братра нѣ-
ковлѣ *М Мк* 5.37 *З;* глѣж бо вамъ. вѣко
ни едннъ же мѣжъ тѣхъ зъваныхъ. не
взкоуцентъ моего вѣчера *М Лк* 14.24 *З,*
А; рече къ нмъ прнѣвѣте ми члѣка сего.
вѣко развращающа людн. и се азъ нста-
завъ прѣдъ вамн. не обрѣтъ ни еднноа
же о члѣцѣ семь вниъ. таже на нь ваднте
М Лк 23.14 *З. Срв.* *Йо* 18.38 *СК;* *С*
433.17-18; *С* 436.16; и мзнош прнджъ
къ нему и глѣдхъ. вѣко ноанъ оубо зна-
меннѣ не сзтвори. ни еднноа же *М Йо*
10.41 *З;* велен еси гѣ. и чюдзна дѣла
твоѣ. и ниеднноа слово оудолѣтъ. къ
хваленью чюдесъ твоихъ *СЕ* 3b 18-19;
тоу бо въ ноаа. и причастникъ вѣваше
сѣбѣ трѣпѣзѣ. вѣкоже ноуѣ емоу оумзи.
егда и дрочгымъ оученикомъ. тако и сѣбѣ
трапезѣ. причастника и створи. да ни
едноа же внизи нмѣти възънетъ аште
прѣвзываетъ въ зъловѣ *К* 7b 39-40.
Срв. *С* 420.4; четъре десате внидо-
хомъ въ подвнхъ съ. ѣ вѣнбуанн вѣ-
дѣмъ владзико. да не останѣтъ ни едн-
нъ же отъ чнмене *С* 92.6; вшзѣж бо
ниеднноа вѣ отъ него. сзтворено дѣло.
еже нѣстъ дѣло оупѣвшн *С* 346.8; не
бо призванъ рече старѣншннамн. жрь-
чѣскамн. не приноужденъ. нъ безъ вѣдзи
самъ о себѣ. дома родн зълж льсть и
оумъ. нзведе си [!] ни еднноа же нмѣа
свѣтннка. и приазнн *С* 408.30; глаго-
лаша емоу жндове. намъ не достонно
нестъ порочнннн ни еднноа же *С* 433.10.
М, З, А, СК, У, СЕ, К, С. Гр. οὐδεὶς, μηδείς, εἷς
... οὐ, μηδέ ... εἷς. *Вар.* ниедннъже, ни едннъ же,
ни едннъ же, ниедннъже, ниедннъже, ниедннъже.
Наб. *Вж.* при ниедннъ.

ниедньоже вж. ниедннъже.

новолѣпнъ, -зи прил. Като съч.
новолѣпно *ср. ег. Гр.* τὸ καλοπρε-
πέс. Новото и прекрасното. при-
дѣте ... да благословешени бждемъ
отъ него ... и власть коупно сззѣва на

господьнѣ хвалѣ ... юноша и дѣвца. и новолѣпно ѳоудесе. іако младоу. и ненскоуѣзноюу зѣла. дѣтнн младѣ. съжштѣ тѣлесн молнтн прстн въдѣтн господевн С 320.8. Изч.

С.
Неб. Ø.

новоосвѣщенъ, -ѣн *прил.* Като същ. **новоосвѣщенн** *м. мн.* Гр. οἱ νεοφώτιστοι. Хората, които наскоро са приели кръщението в християнската вяра, новопокръстените. прѣхажданте и вѣи новоосвѣштеннн постѣдѣнте са не волѣзньнадо ражде-ныңа кѣпѣлан не отѣмештате са стѣла. да не рече на вѣи кѣпѣль. сѣнѣи роднѣхъ ... тн же са отѣврѣгоша мене С 507.23. Изч.

С. Калка от гр. νεοφώτιστος. Вар. новоосвѣштенъ.

Неб. новоосвещен *остар.* ВА. Срв. новоосветен ОА.

***новопрнстѣпнтн, новопрнстѣпнѣж, новопрнстѣпншн св.** *Прич. мин. деят. като същ.* **новопрнстѣпнѣзшен** *м. мн.* Гр. οἱ ἀρχαῖοι. За монаси, членове на манастирското братство – новопостѣпилите, приетите наскоро. блаженнкѣ оубо сава того прннмѣ. прѣда и стронтелю манастирѣскоуѣмоу. акѣи нѣкогого отѣ новопрнстѣпнѣзшннѣхъ повелѣватн юмоу да слоужнтѣ С 283.14. Изч.

С.
Неб. Ø.

***новопрнходнтн, новопрнходѣж, новопрнходншн несв.** *Прич. сег. деят. като същ.* **новопрнходѣшнн** *м. мн.* Гр. ἀποτασσομένοι. За монаси, членове на манастирското братство – новопрнстигащите, постѣпващите в манастира. сѣлоуѣн са граднтн манастирѣ отѣ лаврѣи на сѣверѣ. на прннманнне тоу новопрнходѣштннѣхъ нѣ мнра. ѳрѣнорнзѣѣскѣжѣштннѣж. прѣвоіе вѣ томѣ ноуѣатн са С 284.15. Изч.

С.
Неб. новоприходящ *остар.* ОА, ВА.

новорасль, -н *жс.* Издѣнка, филиз. снѣе твоі. ѣко новораслѣ маслннѣи окрѣстѣ трепезѣи твоѣа СП 127.3. Изч.
СП. Калка от гр. νεόφυτον.
Неб. Ø.

новорожденъ, -ѣн *прил.* Новороден, току-що роден. **новорожденѣа** жндѣвѣскѣи дѣтн акѣи трѣвѣѣ оуванѣжтн сѣтворн С 389.13. Изч.

С. Гр. ἀρτυενής.

Неб. новорожден *остар.* ОА, ВА, АК. Срв. новорожден ОА, НТ, ЕтМл, ВТР, АР.

новосвѣтѣль, -ѣн *прил.* За новопокрѣстен – който свети с нова светлина [*образно*]. дондоша и новосвѣтѣльѣа благоѣвѣрнѣю подѣвнѣжннскѣи. іеже доуѣхомѣ господьнѣмѣ златѣи строуѣа. доврѣа цѣвѣтѣца крѣстнѣномѣ С 57.16. Изч.

С. Калка от гр. νεολαμπής. Вар. новосвѣтѣль.
Неб. Ø.

новосвѣтѣнь, -ѣн *прил.* Който наскоро е приел кръщението, вярата. вѣдѣте прнсно новосвѣтѣнн (*погр. вл. новосвѣтѣнн, Север., с. 508, бел. пог линия*) да достоннн вѣдѣте облаженѣоуѣмоу ономоу гласѣоу... прннмѣте оуѣготованѣе вамѣ цѣсарѣствнѣ С 508.2–3. Изч.

С. Калка от гр. νεοφώτιστος.

Неб. Ø.

новосвѣтѣнн [*погр. С 508.2–3*] *вжс.* **новосвѣтѣнь**.

новоівнтн са, новоівалѣж са, новоівншн са св. *Прич. мин. деят. като прил.* **новоівалѣ са.** Гр. νεοφανής. *а)* Който се е появил наскоро, новопоявил се. іако новоівнѣзша са нѣкогого мѣсеа. на старѣншннѣзство вратнѣ възведѣша С 277.5–6. *б)* Който наскоро е бил канонизиран за светец или мѣченик. мѣсаца марта .ѣж мѣчѣнннѣ стѣнѣхъ и славѣнѣхъ новоівнѣшнѣхъ са мѣчѣнннѣ С 54.6; да прѣстрѣремѣ са. благодѣтн възѣмѣжштѣ отѣ нѣхъ. новоівнѣшемѣ са намѣ мѣчѣнннѣ С 54.11. Изч.

С. Калка от гр. νεοφανής.

Неб. Ø.

НОВЪ, -ѣин прил. Нов. 1 положн е въ новѣмъ своѣмъ гробѣ. иже небуе въ каменн *М* Мт 27.60 *З*, *А*; знаменнѣ же вѣроуѣштннмъ сн послѣдъствоуѣштъ. именемъ монмъ бѣсѣи нжденѣштъ. ѣзкѣи въглаголѣштъ новѣи *М* Мк 16.17 *А*; възпонтѣ гѣн пѣ новѣи *Е* 23б 15. *Срв. Е* 33б 6; *СП* 32.3; *СП* 95.1; *СП* 97.1; дѣе. ветъхъина грѣховъина рнзѣи. втѣврѣгъше. въ новѣина н нештѣлѣнъина облѣхомъ са *СЕ* 2а 8; мѣ нѣ новѣо брашъномъ *СЕ* 13а 9; мѣи сѣ нимн възспоемъ новѣимъ ѣзъикомъ пѣснѣ еванѣлскѣи *К* 1а 27. *Срв. С* 326.8; внно благои новѣаго вннограда. веселан н свѣтълѣо творан лица *С* 143.23; навѣикнѣте отъ ннхъ кѣто наоучнвѣин. кѣто сѣбъравѣин. отъкѣдоу оученнѣа. кои новѣи богословѣеннѣ. н ветъхѣи прореченнѣ *С* 324.28. // *Камо съиц.* нова[ѣа]. *Гр.* καινά, τὰ νέα. Новите, отскорошните неща, събития. вѣсѣкъ кѣннжѣннѣкъ наоучѣ са. цѣрствнѣно нѣскоуѣмоу. подобенъ естѣ члѣкоу домовнѣтоу. иже нзнѣснтъ отъ сѣкровнѣща своѣго нова н ветъхаа *М* Мт 13.52 *З*, *А*, *СК*; како древьнѣа прѣдѣж. како новаа процвѣса *К* 13б 4. *Срв. С* 450.12. нова[ѣа] недѣла. *Гр.* ἡ νέα κυριακή. Първата неделя след Пасха, Антипасаха или Томина неделя. въ новѣи нѣл. аже по пастѣ ѣ ноѣ *О* Па 8; златѣоу-стааго слово въ новѣиѣ недѣлѣ *С* 498.13. ново[ѣе] лѣто. *Гр.* νέον ἔτος. Новата цѣрковна година. мѣ септѣа въ дѣ. начатѣ нндѣктоу н нѣ лѣ *А* 112д 15; кѣ ново лѣто. н зачатѣ ннѣл. крстнѣтелѣ *Е* 35б 16.

новѣ мѣсаць. *Гр.* νεομηνία. Новолуние. възтрѣбите на новѣ мѣсаць трѣбоѣ *СП* 80.4.

зълѣодѣѣштн са, бѣснѣноватн са, бѣснѣнн са на новѣи мѣсаца [на новѣ мѣсаць]. *Гр.* σεληνιαζοισα. Лунатик съм. о зълѣодѣѣштннмъ са на новѣи мѣца *М* 43б 18; гн. помнлоуи снѣ мон. ѣко на новѣи мѣца бѣснѣноетъ са *М* Мт 17.15 *А*; о бѣснѣноуѣштннмъ са на новѣи

мѣца *М* 76б 10. *Срв. З* 129б 14; ѣко на новѣ мѣ бѣснѣтѣ са *СК* Мт 17.15. новѣи завѣтѣ [законѣ]. *Гр.* ἡ [κοινῆ] διαθήκη. Новият завет, християнската част от Библията [евангелието, апостолѣт и пр.]. слѣшн н проповѣждѣ. вжѣ вельѣ чюдеса. како законѣ остѣпаетъ. како благодѣтѣ процвѣтает(.) ... како ветъхѣи законѣ обѣтѣша. како новѣи нзѣвѣштаетъ са *К* 13б 2-3. новѣин рнмъ. *Гр.* Νέα Ῥώμη. Новият Рим, т.е. Цариград [Константинопол, осветен 330 г.]. оуставѣ оуставнѣа да н кѣснатнѣи града епнскоупѣ ... да нматъ н тѣ жде чѣстѣ. иже н рнмѣска града епнскоупѣ. заѣ нареченъ бѣстѣ новѣин рнмъ *С* 202.27.

новн люде. *Гр.* ὁ νέος λαός. Новопокръстените люде. днѣсь жрѣва готовѣнѣо естѣ. вѣсловѣснѣннѣхъ странѣ. прѣвои несловѣснѣи възвоуѣаннѣ. на показаннѣ. покѣреннѣ. нже отъ странѣ новн люднѣ *С* 321.28.

кѣла нова. *Гр.* κελλανόβα. Кѣла нова, място, близо до базиликата „Св. Павел“ в Рим. матн же ѣго блаженѣа снѣвнѣа. жнѣѣашѣ блнзъ вратѣ стѣаго паула апостола. на мѣстѣ нарнѣаѣмѣѣмъ кѣла нова *С* 119.26. *М*, *З*, *А*, *СК*, *О*, *Е*, *СП*, *СЕ*, *К*, *С*, *Р*. *Гр.* νέος, καινός, πρόσφατος.

Нѣб. нов *ОА*, *ВА*, *АК*, *НТ*, *Дюв*, *НТер*, *ЕтМл*, *ВТР*, *АР*, *ДА*. *Срв.* Нова Бѣла река *МИ*, Нова Враждебна *МИ*, Нова Върбовка *МИ*, Нова Загора *МИ*, Новак *МИ*, Новоково *МИ*, Новоковци *МИ*, Нова Лѣвча *МИ*, Нова Надежда *МИ*, Нова махала *МИ*, Новачѣво *МИ*, Новачѣне *МИ*, Нова черна *МИ*, Нова Шипка *МИ*, Новград *МИ*, Ново Бърдо *МИ*, Ново градище *МИ*, Ново Оряхово *МИ*, Ново Паничарево *МИ*, Новоселец *МИ*, Новоселище *МИ*, Ново село *МИ*, Новосѣлянѣ *МИ*, Нови пазар *МИ* *СНМБ*; Нови делнѣици *МИ*, Новня друм *МИ*, Ново Купѣно *МИ* *ИД*, *МИЛом*; Новосѣл *МИ* *ХХ*, *ЛИМГ*; Нова ливада *МИ*, Нов врс *МИ* *ГХ*, *МИМ*; Новата черква *МИ* *ВМС*; Новачка *МИ*, Новата вода *МИ*, Новосѣлка *МИ*, Нов грѣб *МИ* *ЙЗах*, *Кюст.кр.*; Новиот канал *МИ* *ВПТО*; Новак

м. *ЛИ*, Новаков *ФИ*, Новачки *ФИ*, Новачко м. *ЛИ*, Новачков *ФИ*, Нове м. *ЛИ*, Новев *ФИ*, Новичков *ФИ*, Новка ж. *ЛИ*, Новко м. *ЛИ*; Новопазарски *ФИ*, Новоселски *ФИ* СтИл,РЛФИ.

НОГА, -зи ж. Крак, нога. иходяще нз домоу. лн нз града того. отътрасѣте прахъ отъ ногъ вашнхъ *М Мт 10.14 З*; марнѣ же ѣко приде нде въ нсѣ. видѣвшн н паде емоу на ногу *М Йо 11.32 З, А, СК*; пр(нго)зидѣ(ша) рѣцѣ мон ногъ мон *Е 31б 13. Срв. СП 21.18*; ꙗко нсѣ бже нашъ. простеръ ногъ свон на распонѣ *СЕ 35б 10*; припадъ же къ ногама стѣаго глагола. рабе бога жнеаго молъ ти са не отъстѣпѣтъ отъ тебе *С 230.19*; взнндохъ въ домъ твои. водъи на ногъ ми не подд. а си слъзамн намоуи ногъ ... масломъ глави ми не помаза. а си муромъ ногъ ми помаза *С 394.29, 30, 395.14*; оудржѣенъи отъ дльгаго врѣмене страстьнааго. паддаахъ прѣдъ ногама стѣаго *С 557.4. // Образно. вьсѣ покорнлъ еси подъ ногъ его СП 8.8.*

ПОДЪ НОГЪ ПОДЪЛОЖИТИ. *Гр. ἐκποδῶν ποιέω*. Пренебрежна. нз вьсе то подъ ногъ подъложнвъ прѣштенне съ възвнтннмъ съмѣснвъ *С 367.22*; хѣ бже нашъ ... подъложнлъ ѣж еси. подъ ногъ твои *СЕ 35б 4.*

ОУМЗИВАТИ [оумзити] **НОГЪ**. *Гр. νόπτω τοῦς πόδας*. Умивам, измивам краката [староеврейски обичай, получил в христианската религия символично значение]. по томъ же взан водъ въ оумзивальницѣ. и науатъ оумзивати ногъ оученикомъ *М Йо 13.5 З, А, СК*; азъ оумзихъ вашн ногъ ꙗко н оучителъ. и взи дльжнн есте дроуѣгъ дроуѣгоу оумзивати ногъ *М Йо 13.14 З, А*; причастникъ взиваше стѣи трѣпѣзъ. ѣкоже ногъ емоу оумзи. егда и дроуѣгимъ оученикомъ. тако и стѣи трѣпѣзъ *К 7б 37*; рьцн ми кто болин оумзиваа лн ногъ. нли онъ немоще оумзиваатъ ногъ *С 303.19, 20. М, З, А, СК, ЗП, О, Е, СП, СЕ, К, С. Гр. ποῦς, γόνυ, σκέλος, ἴχνος.*

Наб. нога, нозе *мн.* ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА. *Срв.* Маркова нога *МИ ВП,ТО*; Ногѣта *МИ ГХ,МИМ.*

НОГЪТЬ, -н м. 1. Нокѣтъ [на човек]. власн женьстн ногтъи забомн вѣахъ *С 397.27. // Нокѣтъ* [на животно, птица]. ꙗко нсѣ бже нашъ. помнлоуи ѣка сего. въпнижааго дзнонѣ. ѣже иматъ ноготъ ꙗко н лъ тъ *СЕ 36б 9*; зѣбръ же оустрьмышше са къ манастироу ... н ногътѣмн своним дьврн держштоу *С 558.23*; мзнозн валъцн обьходатъ въ одеждаахъ овъчаахъ. овьча оубо одежда нмѣше нз не н зжбѣи н ногътн *Х II Аб 19. 2.* Средство за изтезания. пакъи мжувѣше н ногътѣмн рѣша *С 140.12*; повѣснвъ же та повелѣ дзратн. желѣзныи ногътѣи дондеже чрѣва наузнѣтъ хътѣтн нзвалнтн са на земыѣ *С 113.30. Изч.*

НЗ МААДЪ НОГЪТѢН. *Гр. ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων*. От ранно детинство. онъ же прѣвеликомъ гласомъ възпнвъ рече. нзмладъ ногътнн цѣломъдръствоуѣтъ. нз жтровъи матере мона крѣстнианъ кснмъ *С 117.27.*

СЕ, С, Х. Гр. ὄνυξ. Вар. ноготъ, ногтъ.

Наб. нокѣтъ, некѣтъ *гуал.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НОЕ м. *ЛИ*. Ной – легендарен старозаветен патриарх, правнук на Енох, праведник, герой на разказа за всемирния потоп [Бит 6.8–9.29]; чрез синовете си Сим, Хам и Яфет [Иафет] родоначалник на следпотопното човечество [Бит 9.18–19; 10.1–32]. *Пр.* в Неделята на праотците. ѣко во вѣахъ въ дьнн прѣжде потопа. ѣдѣше н пыжште. женаше са н посагадѣште. до негоже дьне вьннде ное въ ковчегъ *М Мт 24.38 З, А, СК. Срв. Лк 17.27 М, З*; тзи еси бѣ нашъ. потоплен водоу при нон грѣхъ *СЕ 5б 3*; ꙗко бже вьсѣдржнтелю. съказавъи ковчегомъ образъ црѣсвнъи. и при праведнѣмъ нон. пришествне стѣаго твоего дѣа *СЕ 16а 3*; господн съпасн ма ... н съхранн прѣподовьна-

аго ноѣ С 232.12; тоу ноѣ х̄с̄овън обра-
зъ С 460.15. Изч.

М, З, А, СК, СЕ, С. Гр. Нѡе. Вар. пон, ноѣ.
Нѡб. Ноѣ м. ЛИ остар. ВА, НГер; Ной м.
ЛИ Стил, РЛФИ. Срв. Нойка жс. ЛИ, Нойо
м. ЛИ, Нойчо м. ЛИ, Нойков ФИ, Ноев
ФИ, Нойчев ФИ Стил, РЛФИ.

ноевъ прил. притеж. от ЛИ. Ноев,
на Ной. ѣвоже во во дьни ноевъ. тако
вждетъ н въ дьни сн̄д̄ ѹлвѹскадо М
Мт 24.37 З, А, СК, Н. Срв. Лк 17.26
М, З; и тъ вѣ н̄с̄ ѣко тремъ десатемъ
лѣтъ научнаѣ. сн̄з̄ с̄з̄и ѣко мьнмъ вѣ.
юснфовъ. ланевъ ... ноевъ М Лк 3.36 З.
Изч.

М, З, А, СК, Н. Гр. тоѹ Нѡе.

Нѡб. ноев ОА, ВА, БТР; Ноев ФИ Стил,
РЛФИ. Срв. Ноевци МИ СНМБ.

ножь, -а м. 1. Нож. и се единъ отъ с̄ж-
штнхъ с̄з̄ н̄с̄мъ. простеръ р̄жк̄ нзвѣ-
че ножъ свон. и оударъ рава архереова.
оурѣза емоу оух̄о М Мт 26.51 З, А, Б.
Срв. Мк 14.47 М, З; г̄ла емоу н̄с̄з̄.
вззвратн ножъ свон въ свое мѣсто. вьсн
во приемъшен ножъ ножемъ погъвнѣтъ
М Мт 26.52 З, А, СК, Б; рече же нмъ
нз̄ нз̄инѣ нже нматъ вллагалнште да
вззметъ такожде н прр̄ж̄. и нже не
нматъ да продастъ рнз̄к̄ своѣж н коу-
питъ ножъ М Лк 22.36 З; онн же
рѣша г̄н̄ се ножа с̄зде дзвѣ. онъ же рече
нмъ довольн̄о естъ М Лк 22.38 З;
снмонъ же петръ нмъи ножъ нзвѣче н. н
оударн архереова рава ... рече же п̄с̄
петровн. вьнън̄ ножъ въ ножъннца М
Йо 18.10, 11 З, А, СК; едннъ оставъ
на мѣстѣ. тоу лжштж своѣж потък̄з̄ н
ножь свон поврз̄гъ с̄зде С 38.4; соломн-
нз̄ пр̄вм̄др̄з̄н̄ нже ножемъ обнчн̄ з̄а-
зора лъжа С 238.22; по господьню сло-
весн самъ с̄д̄ ц̄в̄стнв̄з̄. не ножемъ нз̄ вѣ-
роѣж С 366.1; тъи каннѣ братооубнн-
ства вѣлз̄ѣ рнз̄ѣ с̄звѣче. н лжквѣ-
ственн̄ оубненн̄о ножъ наострн С 389.10.
2. Само мн. ножн Гр. ψαλίδιον. Но-
жици. ѡвѣ. строгъцадо с̄л̄. азъ самъ
своѣж волеѣж. ннкъимъже нжднмъ. х̄д̄
радн хоцн̄ж̄ прнѣтн̄ образъ с̄. гл̄етъ емоу

п̄п̄з̄. вьзъмн̄ н̄жж̄ (ногр. вл. ножа,
Нахтигал, с. 299, бел. пог линия).

и вьдаждн̄ мн̄ ѣл. н ег̄, да вьдастъ емоу
ножа. прнемъ ѣл̄ п̄п̄з̄ гл̄етъ емоу. се отъ
р̄жк̄з̄и х̄в̄з̄и прнемлешн̄ ѣл̄ ... н прнемъ
п̄п̄з̄ ножа нзд̄р̄жк̄з̄и ег̄о. н речетъ с̄е.
в̄лн̄з̄ в̄з̄ СЕ 96а 17, 19, 96б 1. Изч.

М, З, А, СК, Б, СЕ, С. Гр. μάχαρα, ξίφος.
Вар. ножъ.

Нѡб. нож ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА. Срв. Ножарево МИ,
Нажарово МИ, Ножерите МИ СНМБ;
Ножаров ФИ, Ножичков ФИ Стил, РЛФИ.

ножьннца, -ь жс. Само мн. Ножница.

рече же н̄с̄з̄ петровн. вьнън̄ ножъ въ
ножьннца М Йо 18.11 З, А, СК. Изч.

М, З, А, СК. Гр. θήκη. Вар. ножъннца.

Нѡб. ножница ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, БТР, АР, ДА.

ножьнъ, -з̄н прил. На крака, който се

отнася до крак. повелѣша вльсвн̄
прѣст̄ѣи емоу отъс̄вкати обод. р̄ж̄ч̄-
нз̄ѣл̄ н ножънз̄ѣл̄ С 268.5.

ножьнаѣ волѣз̄нъ. Хроническо забо-
ляване на ставите, подагра. м̄д̄ на
въ ^{с̄в̄} волѣз̄нъ ножън̄ж̄ СЕ 35б 8; мнози
во м̄жн̄ богатн̄ ножьноѣж̄ волѣз̄нн̄ж̄
волаште ... напрасн̄ж̄ врач̄в̄ж̄ полоу-
ч̄аах̄ж̄ С 556.24; пожин̄ же по нц̄ѣ-
ленн̄и воле̄ ф̄ лѣтъ ... нн̄ ед̄ного постра-
данн̄ѣ прннмъ. прѣжде в̄з̄вѣш̄аа
емоу ножьнз̄ѣл̄ волѣз̄нн̄ С 564.29. Изч.
СЕ, С. Гр. τῶν ποδῶν.

Нѡб. Ѳ.

ноздри, -нн жс. Само мн. Ноздри.

оушн̄ им̄ж̄т̄з̄ и не слъш̄ѣат. (!) ноздри
нм̄ж̄т̄з̄ н не обон̄ѣж̄т̄з̄ СП 113.14.
Срв. С 104.4; смрадъ во с̄з̄жеженн̄ѣ
ѣю иеште въ ноздрехъ монхъ иестъ С
198.21; вьз̄вѣснв̄ше с̄д̄ велмн̄ вльсвн̄.
повелѣша прннестн̄ олово н растоппн-
в̄ше вьз̄лн̄атн̄ на оушн̄. н вь ноздрн̄
емоу в̄лн̄атн̄ н вь оуста н вь оушн̄.
да нн̄ слъш̄нтъ нн̄ глаголетъ С
264.22; игда вь матерехъ пр̄с̄сехъ.
доухъ т̄жж̄ааше волѣз̄нн̄ж̄. прн̄гво-
жденъ. ноздрьмн̄ не по чн̄н̄в̄ нс̄хож-
дааше С 397.22; тоу оубо пакъи а

старѣца вѣсѣ. и повръже его на земн. и науд ноздрьмн и оустѣз глѣтн хоуѣзѣ С 554.1-2. *Изч.*

СП, С. Гр. ρίς, μυκτήρ. Вар. ноздр.

Неб. ноздра ег., ноздри мн. ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

носноло, -а ср. Носило, носилка за пре-насяне на болен или покойник. и приѣтн словеса моѣ ... раба твоего радн. болащадго. нма. принесенадго на носнлѣхъ. прѣдъ лице твое. просащадго цѣлѣве отъ тебе *СЕ* 39а 8-9; мѣ нѣ принесенѣ въ носнлѣ *СЕ* 39а 21; възшедъ на носнла. и дошедъ на гровъ. из негоже възшелъ еси на нбса *СЕ* 39а 22; и на носнлѣхъ носнтн немощьнзихъ. въ стѣнѣхъ цркви твоеѣ. прѣдъ лице твое *СЕ* 39б 2. *Изч.*

СЕ.

Неб. носило ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ПРОДИ, ДА.

носнтн, ношѣ, носншн *несв.* 1. Нося. и приѣжъ къ немоу носаште ославленъ жиламн. носнмъ четърьмн *М* Мк 2.3 З, А, СК; послѣ дѣла отъ оученикъ свонхъ. и гла нма ндѣта въз градъ и сзраштета въз ѣлѣкѣ. въз скъдльннцѣ водѣхъ носѣ. по немъ ндѣта *М* Мк 14.13. *Срв.* Лк 22.10 *М*; тѣ еси хѣ виноградъ истнннзгн ... призърн на виноградъ сѣ. и насади и ... избави отъ смѣга. и отъ мразѣ. и отъ града носнма воурѣж *СЕ* 14а 7-8; и на носнлѣхъ носнтн немощьнзихъ. въ стѣнѣхъ цркви твоеѣ. прѣдъ лице твое *СЕ* 39б 2. // *Образно.* и нже не носнтъ крѣта своего и въз слѣдъ мене градетъ. не можетъ възгн мон оученикъ *М* Лк 14.27 З; не вѣди никътоже съде юда сѣ. никътоже лѣславенъ. никътоже лицемѣръ. никътоже вѣдаимъ. въз сръдъци сѣкръвена. не ино въз оустѣхъ носѣ. ино же въз оумѣ *К* 8а 11; къя помъислѣ въз сръдъци ношадше. егда отѣвѣта сзъмьтна възѣ *С* 66.14; тѣ во наоучнвѣ сѣ божнемъ словесемъ. и поставьенъ възъ въз кнрорѣ днакъ. и носнвъ прѣвнствѣ тани. въз олтарн прѣстоалъ

слоужѣ *С* 214.9. // *Прич. сег. деят.* като същ. носашен м. мн. Гр. οἱ βαστάζοντες. Носещите, тези, които носят. и пристѣпъ коснж въз одръ. носаштен же стаща. и рече юноше тебѣ глѣж възстанн *М* Лк 7.14 З, А; днесь ангѣлн сѣ ѣловѣкѣ разъмьнша сѣ. и носаштн тѣло сѣ веспльтъннмн снламан. пѣтнѣ веспльважтъ *С* 486.30. 2. Доносям, черпя отнякъде [вода]. ношадше водѣхъ отъ рѣкѣхъ ефрата. на ramoу своєю. и приѣжъ приходаштн к немъ *С* 550.7. 3. Нося възрху себе си [дреха и под.]. изнде же нс вонъ носѣ тръновъ възнецъ *М* Йо 19.5 З, А, СК; богатъ же въз сластн и въз веселнн. пошто же ѣко овъ свѣтло одѣвннѣ носнтъ. и богатъ трепезъ поставьѣетъ *С* 491.17. 4. *Прен.* Поносям, в състояние сѣм дамъ понеса. еше мзного нмамъ глѣтн вама. нз не можете носнтн нзнѣхъ *М* Йо 16.12 З, А, СК. не оудовь носнмъ. Гр. δυσβάστακτος. Мъчен, труден за носене. онъ же рече и вама законьнникомъ горе. тѣко накладаатъ на члѣкѣхъ врѣмена не оудовь носнма. а самн нн едннѣмъ же прѣстѣомъ вашнмъ прикасаатъ сѣ врѣменехъ *М* Лк 11.46 З. *Срв.* Мт 23.4 *М*, З, А. хрьстосѣ носан. Гр. χριστοφόρος. *Образно.* Който е изпълнен с вяра в Христос. сего дѣла нзннчѣоу въз глѣвннѣ неразоумѣя плаваахъ. розвѣ келнко нхъ могжтъ хрьстосѣ носаштадго коравѣя дръжатн сѣ гонезнжтъ. а зълнн морьсконъ сзъмьтнѣ въз невѣрѣствѣхъ погъзнжтъ *С* 401.5.

носа бога. Гр. θεοφόρος. Носещ Бога. и не прѣстажѣла водѣ рѣчьннѣ. скрннѣхъ вндѣвшѣ бѣ носашѣ. сѣмо н овамѣ текоша *СЕ* 1б 4.

М, З, А, СК, Б, Е, СЕ, К, С, Х. Гр. φέρω, φέρω, βαστάζω, συμβαστάζω, οἴρω, ἄγω, ἐτάγω, εὐχειρίζω, περίκειμαι, ἔχω, βάλλω, περιβάλλομαι, συγκοιῶ.

Неб. нося [се] ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

носнтн сѣ, ношѣ сѣ, носншн сѣ *несв.*
Нося се, влачен сѣм. и вѣдше вн-

дѣти ѱоудо прѣславьно, како тѣлесѧ стѣинѣхъ ношаахъ са сквозѣ водѣ ... ношаахъ са сквозѣ рѣкѣ добринѣмъ мжѣннкомъ тѣлесѧ С 67.1, 5. Изч. С. Гр. φέρουσι.
Неб. Вжс. при носити.

НОСОВЪ вжс. амосовъ.

ношенье, -ѧ ср. Носене, пренасяне. оувѣдѣвѣ патрѣнн ... епѣз ... јако совожъ носитѣ стѣин отъ ефрата рѣкѣи ноштинѣ водѣ. н ѣтѣи мжѣа житѣна него радн. н того рад'ма дѣла. дастѣ клауса. на ношенье водѣ странѣнѣинѣмъ приходаштинѣмъ к ѣмоу. а не са^{мо}моу страдатн трюуда приношеньѧ водѣ С 551.24. Изч. С.

нощѣ, -н жс. Нощ. въ четвѣртѣнѣ же стражѣ ношн. иде кѣз нѣмъ нѣз хода по морю М Мт 14.25 З, А, Б; ѣко во вѣ нона въ ѣрѣвѣ кѣтовѣ. трн дѣнн н трн ноштн. тако бѣдетѣ сѣнъ ѣлѣскѣи. въ срѣдцѣи земла трн дѣнн н трн ноштн М Мт 12.40 З; тѣгда гѣла нѣз нѣ. всѣн въи съблѣдѣнѣ са о мѣнѣ въ сѣнѣ ноштѣ. писано во естѣ поражажъ пастѣриѣ. н разнѣдѣтѣ са овѣца стада М Мт 26.31 З, А, СК; помѣнѣхъ въ ношти ѣмѧ твое гѣ. ѣ сѣхранѣхъ законѣ твоѣ СП 118.55; мѣ нѣ трасомѣ въ нѣ СЕ 47б 9; н сѣце творѣахъ до сѣд'мн дѣннѣи н ноштнѣи. н не ѣша ни пиша зѣвѣрнѣ тнѣ С 15.2; сѣльнѣе свѣта съвлѣкѣ са овѣѣе са въ тѣмѣ. лоуѣнскѣа красота напрѣсно омѣѣе. опона црѣкѣ-вѣнаа на платѣи раздѣра са. дѣнѣ въ ноштѣ са прѣовѣѣе С 475.16.

дѣнѣ н нощѣ; нощѣ н дѣнѣ. Гр. νύκτα καὶ ἡμέραν, ἡμέρας καὶ νυκτός, νύκτωρ τε καὶ καθ' ἡμέραν. Денем и нощем; нощем и денем. н та въдова до осмн десѣтѣ н ѣтѣриѣ лѣтѣ. ѣже не охѣдааше постомѣ н молѣнѣ-вѣмн. слоужаштн дѣнѣ н ноштѣ. н та въ тѣ ѣасѣ приставѣшн исповѣдааше са гѣн М Лк 2.37 З, А, СК; денѣ н нощѣ овѣдетѣ тѣа по стѣнамѣ его. вѣдѣ-

коннѣи трюудѣ посрѣдѣ его неправѣда СП 54.11; того во ноштѣ н дѣнѣ въ ѣнѣстѣтѣ житѣна своѣго. јако въ зрѣдѣлѣ дозѣра. не можааше насѣитѣнѣ са С 275.1-2.

на вѣсѣкѣ нощѣ. Гр. κατὰ νύκτα. Всяка нощ, нощем. оутрюудѣхъ са вѣдѣзѣханѣ-м-оимѣ. нзмѣнѣ на вѣсѣ-кѣ нощѣ ложе мое, слѣзѣамн моимн постѣлѣнѣ моѣм оумоуѣ СП 6.7; благо естѣ исповѣдатн са гѣо. ѣ пѣтѣи нѣмѧ твое вѣшѣ-нѣи. вѣзѣвѣштѣти ютро милѣсть твоѣнѣ. ѣ рѣс-нотѣ твоѣнѣ на вѣсѣкѣ ноштѣ СП 91.3. ов нощѣ вѣитн, всѣнѣ нощѣ стоѣтн. Гр. διανυκτερεύω. Стоя цяла нощ; прѣнощувѣам. тѣгда оубо присѣждѣнн вѣшѣа на ѣснѣ вѣсѣ ноштѣ стоѣтн С 90.1-2. // Прекарам нощѣа, бѣдѣр-ствѣам прѣз нощѣа. ѣнде въ горѣ молѣтн са н вѣ об ноштѣ въ молѣтѣвѣ вѣнн М Лк 6.12 З.

ов нощѣ. Гр. δι' ὅλης νυκτός. Прѣз нощѣа. н отѣвѣштѣавѣ сѣмонѣ рѣѣе моу. наставѣннѣе ов ноштѣ вѣсѣ трѣж-дѣше са М Лк 5.5 З, А.

М, З, А, СК, Б, Е, СП, СЕ, С. Гр. νύξ, ἡσυχία. Вар. нощѣ, ноштѣ, ноштѣ.

Неб. нощ ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГѣр, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

нощѣнѣ, -ѣн прил. Нощен. н при ѣт-вѣртѣнѣ стражн ноштѣнѣн. приде кѣз нѣмъ по морю хода М Мк 6.48 З; н вѣахъ пастѣриѣ въ тонѣде странѣ. вѣдааше н стрѣвѣщѣе ст(р)ажѣ нощѣ-нѣнѣ. о стадѣ своѣмъ М Лк 2.8 З, А, СК; ѣко тѣзѣаштн лѣтѣ прѣдѣ оѣнѣма твоѣма гѣ. н ѣко дѣнѣ вѣрашѣнѣ-н-же мнѣидѣтѣ. н стража ноштѣнѣнѣ. оѣни-ѣженѣнѣ вѣдѣтѣ лѣтѣ ѣхъ СП 89.4; щѣтѣмъ овѣдетѣ рѣснѣота его. не оѣвои-шн са отъ страѣа ноштѣнѣаго СП 90.5; н нѣзѣавн нѣи отъ вѣсѣго темѣзна н нощѣ-нааго страстѣотрѣпнѣ СЕ 38а 3; вѣзѣ-дѣннн нѣи на нощѣнѣи оутрѣзнам ѣтѣнѣ СЕ 38а 11-12; вѣсе нощѣное намѣ славослѣвѣтѣне твое дѣроуѣн СЕ 38а 13; послѣужѣ оѣно своѣмоу нѣсѣноуѣмоу. боу вѣсѣмогѣщѣоуѣмоу. тѣорѣщѣоуѣмоу слѣжѣ.

повѣдатель естѣ на в'сѣкж непривѣзнь
нощынжж. повѣдатель естѣ на в'сѣкж
воавѣзнь нощынжж *СЕ* 48а 9–10, 11.

// *Като същ.* нощына *ср. мн.* Двана-
десетте евангелия, които се четат
на утренията на Велики петък, от-
служвана вечерта на Велики чет-
въртък. на втрѣя же еже по патъцѣ.
псано. въ нощынжж. *вѣ СК* 121а 2.

нощынжн вранъ. *Гр.* νυκτικώραξ. Бу-
хал, кукумявка. взижъ вко нощынж
вранъ на нзирнци *СП* 101.7.

пѣснь нощына. Песнопение, свър-
зано с богослужение, извършвано
през ношта. нде въ малжн сжнъ. нже
вѣ тѣгда въ манастирн. на прнвѣга-
нье сзъзданъ прнходаштнн братнн
срацннж радн. въ немже н цркъвнца
вѣ. въ немже ноштънжн н ннжн твора-
ше пѣснн *С* 553.30. *Исч.*

М, З, А, СК, СП, СЕ, С. Гр. τῆς νυκτός, νυκ-
τερινός, ἐν νυκτί. *Вар.* ноштънъ, нощънъ,
ноштънъ.

Неб. ношен ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер,
ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

нощыж нареч. През ношта, ноцем.
аште ли кто ходитъ ноштнж. потък-
нетъ са. вко нѣстъ свѣта о немъ *М Й* 10
11.10 *З, А, СК, Н;* онъ же възставъ
поатъ отроуа н мрѣ его нощнж. н оти-
де въ ефупетъ *А Мт* 2.14 *СК, Б;* въ
денъ заповѣстъ гѣ мноствъ свож. ꙗ
нощыж пѣснъ его отъ мене *СП* 41.9;
ноштъж сръдъцемъ глоумлѣхъ сѣ. ꙗ
кзцаше дхъ мой *СП* 76.7; ноштъж
хъ въ вѣтълѣомъ раждаетъ са. ношт-
жж пакъ въ снѣгѣ. ѡ мрѣ(.)взижъ пора-
ждаетъ са *К* 14а 7, 8. *Срв.* *С* 451.21;
пришедъ къ ꙗсн ноштъж тайнъ. тай-
намъ потаенъ. два потаена оученника
К 14б 37; н пославъ отвѣде стрѣ-
гаштаа воннъ ноштнж *С* 15.9; пове-
ли оубо оутвѣднн гровъ до третнаго
дъне. еда како прншъдъше оученнцн
его ноштнж оукрадътъ н *С* 439.21;
погребоша ноштнж стѣе его тѣло *С*
538.3; н тако совож носнтъ стѣн отъ еф-
рата рѣкы ноштнж бодж *С* 551.23.

нощыж н дъныж. *Гр.* ἡμέρας καὶ νυ-
κτός. Нощ и ден. стража видома по-
устн лѣва велнка зѣло. н страшна хра-
нашта н. ноштнж н дъннж отъ оубн-
ванжштннхъ поганжнхъ свѣта. овауе
оубо пръвжж ноштъ оузрѣвъ лѣва съ-
пашта. малжн оубоѣа са *С* 292.23–24.
М, З, А, СК, Б, Н, СП, К, С, Р. Гр. νυκτός,
νυκτί, ἐν τῇ νυκτί, ἐν μῶ νυκτί, ἐσπέρας.
Вар. ноштъж, ноштнж, ноштъж.

Неб. ношя, ноше, ноцем ОА, ВА, АК, НТ,
Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

Неб. ношение *остар.* ВА. *Срв.* носене ОА,
НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, АР, ДА.

ноавръ, -а м. Месец ноември. *Мѣа* ноѣ
б ꙗ покон стаѣ оца нѣа ноана злато-
оустааго *А* 127а 9; *Н ꙗ б* ноѣа *А* 145б
25; *М^ч* ноавра ѡ. козмъ н дамнана
СК 133б 10.

А, СК. Гр. νοέμβριος. *Вар.* ноавръ.

Неб. Срв. ноември ОА, ВА, НГер, ЕтМл,
ВТР, АР.

нравъ, -а м. Нрав, характер. стѣн
кан'дндъ глагола. протнвж твоюмоу
нравоу н нма твое положен° взиствъ *С*
71.17. // Поведеление, нрави. мжн къ
едномуу богоу прнблжанемъ са. равн
тс хса стааго дха ... н вѣнѣца възатн
нетълѣнню. повѣднвѣше ваша зѣло-
кзънжнжнра нравъ *С* 75.11; вѣ мжжъ
нѣкжнн аггѣельско жнтнѣ нмжн. н по-
добноу нравомъ жнтнѣ. прѣмжд-
рааго сумевна прнобрѣтъ *С* 557.22.
благжн нравъ. *Гр.* τρόπος ἀγαθός,
ἀρετή. Добродетел. мѣсаца марта
кѣ. мжѣннне стааго нрнеа. егда нравъ
благъ съ добротѣстнѣмъ въздрастъ *С*
252.3; нж н вошьаѣа прѣвааго блага-
аго нрва. ноштъна овалнтн *С* 514.4–5.
добржн нравъ. *Гр.* ἥθος. Добър ха-
рактѣр. н многа радн достоннж нстн
жнвж вжтн. нрва добрааго радн н кро-
тостн добро нстѣ да жнвешн *С* 129.28.
шьствъе нрва. *Гр.* πορεία. Начин
на живот, жнзнен пѣт. к'то не вѣс-
чоуднтъ са острож вѣронж сѣж. како
съ радостнж къ страстемъ дръзнжша
... се оубо да прѣтръжъше слово на

мжученникъзи прѣндемъ. добръ исповѣданшѣ шѣствѣне права С 55.20.

С, ЗЛ. Гр. ὑπόμνη, ἐπίνοια.

Неб. нрав ОА, ВА, АК, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР.

НОУДНТН, НОУЖДАЖ, НОУДНШ *несс.* При-
нуждавам, насилвам някого. втѣ
дѣнни же ноана крѣстителѣ до селѣ
цѣрствѣне (небеское) нѣднтѣ са М Мт
11.12 З, А, СК; і тѣ творѣаше са дале
нтн. і нѣждаашете н глѣштѣ. обласн
сѣ нама М Лк 24.29 З, А, О; влюдн
са. ѣко ннкѣтѣже тебе нѣднтѣ прнтн
на сѣ образѣ ... своенѣ лн воленѣ хоушешн
стѣи дѣлскѣи образѣ прнпатн. ѡѣѣ ...
дѣз самѣ своенѣ воленѣ. ннкѣимѣже нѣ-
днмѣ СЕ 96а 9, 15; видѣ ли безаконѣ
іхѣ. егда брани бѣша нѣдашама іхѣ К
7б 5; ноудншн отѣстѣпнтн отѣ бога
жнвадо. обѣштѣваа цѣсарѣскѣи лю-
бѣѣ С 50.6; вѣ лѣтѣхѣз лнкннннѣ цѣра.
бѣаше гоуеннне велнко на крѣстнѣнѣнѣ.
н вѣсн благоверѣнѣнѣ жнвѣштнѣ о хѣ.
ноуждаахѣ са жрѣтн богомѣ С 68.26-
27; чѣсо радн цнн не ноудншн самн
прнходѣтѣ на жрѣтѣѣ С 127.19; мж-
чнтн повелѣно вѣз кѣтѣ д не ноуднтн
С 138.8; н вндѣвѣз пакѣи павѣла гла-
гола немоч. отндн отѣсѣдоу старѣѣ.
почто ма ноудншн. не можешн сѣде прѣ-
вѣтн С 170.19-20; отѣ вннѣи же тоа
ноуднмѣ бѣаше прочѣне жнтн вѣ ма-
стѣрн (!) своенѣмѣ С 549.1. ~ са *страг.*
М, З, А, СК, О, СЕ, К, С. Гр. βιάζω, παρα-
βιάζω, ἀναγκάζω, καταναγκάζω, ὑποτάζω.
Вар. нѣднтн.

Неб. нудя *остар.* ОА, ВА, НГер, ЕтМл, БТР,
АР, РРОДД. Сrv. [при]нудя, [при]нуждавам.

НОУДНТН СА, НОУЖДАЖ СА, НОУДНШ СА
несс. Стремя се, старая се. отѣ толн
цѣрствѣне бжне. благовѣстѣвоуѣтѣ са. і
вѣсѣкѣз вѣ не нѣднтѣ са З Лк 16.16; і
нѣждаахѣ са нскѣщѣи дѣша моѣнѣ. і
нскѣщѣи зѣла мнѣ СП 37.13. Сrv. СЕ
75б 5; тн кѣто хоштѣтѣ о томѣ пѣтѣтн
ноудѣ са. д не по свѣтѣнмѣ хоуда сло-
весемѣ. то н нествѣнна. д слова нмнже
са кѣчнтѣ С 338.9; н пѣвѣвѣз нѣдн-

тѣ са (вм. нѣднтн са, Минчева, с. 144)
пшеннца мннмѣз вѣтн. образѣмѣ оуѣво
кѣз пшеннцн оуподобѣѣ са отѣ вѣкоу-
шеннѣ же расмѣтрѣлнвѣннмн нзѣоблн-
ѣдемѣ Х II Аа 13-14. Изч.

З, СП, СЕ, С, Х. Гр. βιάζομαι, ἐπιναγκάζω.
Вар. нѣднтн са.

Неб. Сrv. нуждая се ОА, АК, БТР, АР;
[при]нуждавам се, [при]нудя се.

НОУДѢМА *нареч.* Принудительно, по
принуда. ннкѣже ноудѣма вѣвѣдѣтѣ
добръ С 414.2; глаголан іако іѣнѣфѣ
ноудѣма бѣ добръ н ве зѣлобн С 365.
14-15; аще кѣто нѣдѣмн клѣнѣтѣ. в
лѣѣ да ѣ. поклетѣ СЕ 102б 3. Изч.

СЕ, С. Гр. ἀπό ἀνάγκης, ἀνάγκη. Вар.
ноудѣма, нѣдѣмн.

Неб. ъ.

НОУЖДА, -а *жс.* 1. Потребность, необ-
ходимость, нужда. мала ноужда дѣ-
несѣ кѣз вашѣн любѣвн свѣѣштѣтн. мала
же ноужда свѣѣштѣтн С 405.7, 8.
2. Принуда, насиліе. вѣсе чнсто чн-
стѣимѣ проповѣдавѣ. тѣи н нзнѣнѣ н снѣ
вѣпадѣшѣма вѣ поганѣскѣиѣ нѣжда.
і без вола ннхѣ ѣко непѣщѣѣва вѣкоу-
шѣше. сѣблажнѣше же са СЕ 22б 17.
3. Усилие, труд. онѣ же пакѣи вѣз-
ннкѣ не оуѣрѣѣ ннкѣгоже ... сѣвѣзѣ
брѣма хотѣ на скѣтѣ вѣзѣложнтн. іѣд-
ѣ вѣзѣднѣгѣ сѣ многѣ ноуждаж вѣз-
ложнѣз на пѣштн свѣн С 41.12; іѣд-
ного сѣвѣзѣшѣ. вернгамн двѣннмн. н
козѣлѣз тажѣкѣз вѣзѣжнѣшѣ немоч
прнвѣдошѣ іѣго кѣз воиѣвоѣѣ ... н оуѣз-
рѣѣ стѣаго сѣвннѣ вѣѣкома сѣ нѣжденѣ
велнкоѣ С 146.15; стѣнн же оуѣжѣстѣ-
нѣ прѣтнѣѣѣ томоу вѣвѣз. рѣѣѣ к нѣн.
вѣстанн жѣно. н сѣ многѣнѣ ноужденѣ
вѣстанѣвѣз нѣ отѣ зѣмѣа С 517.11.
4. Страдание, мѣка. гѣо по ... w нз-
ѣвннтн са намѣз отѣ вѣѣкоѣ скрѣвн.
гнѣѣѣ вѣдѣз н нѣжда СЕ 61а 20.
Сrv. СЕ 9б 17; да некѣлн по ноуждн
прославнтѣз чѣстѣноіѣ н велнкоіѣ нма
тѣоіѣ С 150.29; іѣгда вндѣтѣ іѣко зѣ-
ѣтѣѣ а сѣднѣ на сѣдншѣтѣ: то вѣдѣ-
тѣ іако на трѣдѣз н на ноуждаж ндѣѣ-

тъ С 267.21. 5. *Като нареч.* ноужденѣ. *Гр.* ἀνάγκη. Принудително, по принуда; насилствено. никътоже во нѣждеѣ лоуѣнъ бзвѣлетъ *К* 5а 36; негда вндѣши оуѣенника прѣдѣлѣште толника во снаа бѣаше оуѣнтелѣ ... можааше привлѣштн н оуѣенника. нь не хотѣаше ноужденѣ сътворити добра С 408.24.

ноуждѣ творити. *Гр.* βιάζομαι, ἀναγκάζομαι, καταναγκάζομαι. Извѣршвамъ насиле; принуждавамъ. прѣшедѣ же нордана вндѣхъ земыѣ до нзѣнѣшьняго. послоушъствоуѣштѣ оуѣшоу на нѣн бжню гнѣвоу. твораштнхъ радн грѣхъи н жнѣштнхъ на нѣн. странникъи оуѣнѣлѣште. н нно много ноуждѣ твораште С 128.18; н каменн глаголатн ноуждѣ творитъ С 396.10; негда ратн бѣша ноуждѣ твораштене (*в.м.* ноуждѣ твораштаа, *Север.*, с. 419, *бел. под линия*). ин пѣснн можаахъ съпѣти на земн штоужден С 419.5.

ноуждѣ себѣ сътворити. *Гр.* ἀναγκοῖον ἡγέομαι. Принуден съм. ноуждѣ себѣ сътворенѣ. н ѣнѣмъ ... проповѣдатн слово бе съблазна С 24.16–17. нмамъ ноуждѣ, ноужда мн кетъ. *Гр.* ἔχω ἀνάγκην, ἀναγκάζομαι. Имамъ нужда, изпитвамъ необходимость. имамъ нѣждѣ изтн н вндѣтн е *М* Лк 14.18 З, А, СК; ѣснѣфа тѣкмѣ вндѣнне жтробъи. н нзѣнѣца възнраа дѣвнѣж жтробъи съмотрѣше. възпрашатн хотѣаше. тоже малѣатн ѣмоу ноужда бѣаше С 240.6.

ноужда кетъ. *Гр.* τὸ ἀναγκοῖον. Нужно е, необходимо е, трябва. егда слыша рече ѣс. тѣгда прѣвѣи на нѣмъже бѣ мѣстѣ. дѣва дѣнн. каѣа же бѣ ноужда прѣвѣитн господевн С 313.20.

ноужденѣ нан воленѣ. *Гр.* ἀνάγκη ἢ ὑπόμνη. По принуда или по убеждение. рѣци мн. како подобаше створити лоуѣшъ. нѣжденѣ ѣи воленѣ. аште нѣжденѣ. н тако не вѣ лоуѣнъ бзѣлъ *К* 5а 34–35. *Срв.* С 413.30.

ноужденѣ люво не ноужденѣ. С при-

нуда или без принуда. ѣже азъ съвѣдѣи съгрѣшнхъ. люво не съвѣдѣи. нѣжденѣ люво не нѣжденѣ *СЕ* 72а 13–14, 14.

ноужденѣ оумьрѣ [сзъмрѣтнъ]. *Гр.* βιοθανής. Умрял от насилствена смьрт [оскѣрбителен израз, употребяван от езичниците за Христос]. да рекѣтъ намъ коемѣ нѣжденѣ оумьрѣшоу. вьсь мнрѣ оуѣенникъ исплѣненѣ бзѣстъ. коемоу ноужденѣ оумьрѣшоу ѣловѣкоу. оуѣеннцн н дрѣзнн сннмъ толнцн. за нма оуѣнтелѣа своего оумрѣша. коемоу ноужденѣ оумрѣшоу ѣловѣкоу. нменемъ толнко лѣтѣ бѣсн нзгонатъ са С 136.12, 13–14, 16–17; за нма оуѣнтелѣа своего оумрѣша ... не разоумѣштѣ же тако ноужденѣ сзъмрѣтнъ кетъ. еже по своен волн нзвода себѣ отъ жнтнѣа С 136.20–21. *М*, З, А, СК, Е, СЕ, К, С, МЛ. *Гр.* ἀνάγκη, βία, βοήθεια, βάσανος. *Вар.* нѣжда.

Нѣб. нужда ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НПер, ЕтМл, БТР, АР, ДА. *Срв.* нужба *gual.* Дюв, НПер, ДА.

ноуждн [С 474.1] *взл.* ноуждѣ.

ноуждѣ нареч. По необходимость. ѣловѣкъ тако жнѣѣаше. адѣѣше хлѣбѣ. н жадааше. хожадааше норама. н троуждааше са. поучѣаше н работаше ноуждн (*в.м.* ноуждѣ, *Север.*, с. 474, *бел. под линия*) естѣствоу С 474.1. *Изч.* С.

Нѣб. ∅.

ноуждѣнникъ, -ѣ *м.* Насилник. отъ дѣннн же ноана крѣстнтелѣ до селѣ. цѣрствене (небеское) нѣднтъ са. н нѣждѣннцн в(зѣхъи)гаѣтѣ е *М* Мт 11.12 З, А, СК. *Срв.* СЕ 69b 15. *Изч.*

М, З, А, СК, СЕ. *Гр.* βιαστής. *Вар.* нѣждѣнникъ. *Нѣб.* нуждник ВА.

ноуждѣнъ, -ѣн *прил.* 1. Насилнически, който е свѣрзан с насиле. тѣло во внѣшн. еже аште дрѣзѣ сътрѣпнтѣ. слабѣнѣе вѣнѣѣлетъ са. аште лн напрасно оумьретѣ. отндѣтѣ нзѣвѣ сѣднн нѣждѣннхъ. цнн слоужѣвѣ тѣлеснж прѣнмъше. кетѣ н дша-

мн властн покоушаєте са С 88.14. // Подложен, изложен на насилие. нжждьно естѣ црѣство бжне. і нжждь-ннци възхъциаѣтъ є СЕ 69b 14. **2.** Нужен, необходим. цѣсар оубо одрѣжнмоу печалмн нмѣнья ... многзи прнтваряетѣ грѣхзи. оубогзи же отъ всего сего свобода кестѣ. онѣ оубо нжждьноѣ тѣхънѣ пнштеѣн печетѣ са С 492.15; мжжн потрѣпнтѣ. да васѣ възпрошѣ ... на чѣто образѣ съвъпльченню оустрѣмнлн са кестѣ. кѣда каидратѣ васѣ ноуждьна зоветѣ С 27.3. // *Като същ.* ноуждьноѣ ср. eg. Гр. τὸ ἀναγκαῖον. Нужното, необходимото. даднтѣ бо рѣша намѣ отъ маслa вашѣго. н ноуждьноѣ на потрѣбѣ показанѣтъ С 373.5–6; нн чловѣколюбство бо оу тѣхъ оу ннхъже прошаахѣ. нн оудобое прошение нн кѣже ноуждьноѣ н потрѣбьноѣ сътворн-мѣ полоучнтн С 373.10.

ноуждьноѣ смъртьѣ. Гр. βιοθανής. От насилствена смърт [оскърбителен израз, употребяван от езичниците за Христос]. іако рѣша жндове хѣ чловѣкъ вѣвше. н поун іако ноуждьноѣ смъртьѣ С 136.10–11. *Изч. СЕ, С. Гр. ἀναγκαῖος, βίαιος. Вар. ноуждънѣ, нжждънѣ.*

Наб. нужен ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

НЗ сѣюз.

I. За противопоставяне. **1.** Свързва съчинени противопоставителни изречения, от които първото отрича едно действие, а второто утвърждава друго противоположно: а, но, напротив. і прншедѣ нсѣ въз домѣ кѣзнажѣ ... глѣ нмѣ. отндѣте не оумьрѣтъ бо дѣвнца нѣ съпнтѣ М Мт 9.24 З, А, СК. *Срв. Лк 8.52 М, З, А, СК;* глѣжште. оучнтелю вѣмѣ чко право глѣшн. і оучншн. і не на лнца зѣрншн. нѣ взи-стннѣ пжтн бжню оучншн М Лк 20.21 З; глѣ томѣ ... прннесн ржкѣ твоѣ. і възложн въз ревра моѣ. і не бждн невѣренѣ нѣ вѣренѣ М

Йо 20.27 З, А, О; тѣ(мѣ)же братне нѣсмѣ рѣзвн(н)на чадд. нѣ свободнѣ(а) Е 28a 15; і о немѣ въсмѣжтѣ са н рекѣтъ. се чѣкъз іже не положи бѣ помощннка себѣ. нѣ оупѣва на множество богатѣства своѣго СП 51.9; даждн емоу не въз тѣще тнцн [!]. нѣ въз истннѣ вѣгатн. вѣскоѣ зѣловзи СЕ 81b 15; вѣса лн прѣпростѣ спсѣдетѣ вѣвль са въз адѣ вѣ. нн. нѣ і тоу вѣроуѣшт-лѣ К 13a 19. *Срв. С 449.21;* нѣнѣ же о селнцѣ доврѣ не радочѣтъ са. но плаучѣтъ са С 386.22; сѣде же ннчсоже таковадо. не (*погр. вл. нѣ, Север., с. 491, бел. под линия*) въсѣмн та жде лѣнность отѣврѣжена кестѣ С 491.21.

2. Свързва съчинени противоположителни изречения. от които второто ограничава първото или има отстъпителен смисъл: но, обаче. глѣ емоу нсѣ ... і взи чнстн есте. кѣ. нѣ не вѣсн М Йо 13.10 З, А, СК; взи же печалмн бждете. нѣ печаль ваша въз радость бждетѣ М Йо 16.20 З, СК; взи глаголасте лѣжж о немѣ. нѣ истнна не дастѣ іемоу того сътворнтн С 261.27; снцѣ вѣ н змнѣ сладька вѣдѣдоѣж. нѣ горька лѣстннѣ С 351.8; чѣсто глаголааше. кѣдннѣ отъ васѣ прѣдастѣ ма. нѣ не іавѣ іего показѣ С 412.26; хоцешн да вн н єдннѣ чк(ѣ) погънѣнѣжлѣ. нѣ да вѣсн спсѣжтѣ са н въз разоумѣ истнннѣзн прндѣтъ Р VII 4.2.

3. Свързва съчинени противопоставителни изречения, от които първото е отрицателно, а второто напълно го отрича: но. і не въведн насѣ въз напастѣ. нѣ нѣзавн нѣз отъ непрнѣзнн. чко твоѣ естѣ цѣрствѣ. і слѣдн слава М Мт 6.13 З, А, СК; ісѣ же слѣшавѣ рече нмѣ ... не прндѣ бо правѣдннкѣ прнзѣватѣ. нѣ грѣшннкѣ на показанне М Мт 9.13 А, СК; не възходѣше въз оуста сквръзннтѣ члѣвкѣ. нѣ нсходѣше нѣ оустѣ то сквръзннтѣ члѣвкѣ М Мт 15.11 З. **4.** Свързва отделни, еднородни части на изречението, които се ограничават или

допълват по значение: ала, а. не мзните ъко прндз възврѣштн мнра на земліѣ. не прндз възврѣштн мнра нз мечѣ *М Мт 10.34 З*; не брашна радн разарѣнтѣ дѣла бжнѣ възсѣ бо чнста. нѣ зло члѣкѣ. прѣтѣканнѣ. ѣдѣщом(оу) *Е 4a 10*; ꙗ́же вѣседръжнтелю ... не жѣоѣ родѣства. нз вѣроѣ. і любовнѣ. дѣховноѣ. сзподобен стѣла мѣрка *СЕ 10b 10*; въз нстннѣ слава тебѣ вездѣмрѣтнзи црю ... ѣко не хоцешн. сзмрѣтн грѣшннкоу. нз обращеню н жнвотоу *СЕ 101a 22*; плачѣ са горзко і въздѣхн вельмн не прѣданаго радѣ нса. нз прѣдавѣшаго радѣ нюдзѣ *К 3b 38*; гласъ глагола. не непотрѣбнѣ нз нзвранѣ сзсѣдѣ нстѣ ꙗванѣ *С 287.21*.

II. За присъединяване. При въвеждане на ново изречение към предходен контекст с известно противопоставяне: но, ала. нн вьлнвѣнѣтѣ внна нова. въз мѣхѣзѣ ветѣхѣзѣ ... нз внно ново въз мѣхѣзѣ ноезѣ вьлнвѣнѣтѣ *М Мт 9.17*; по всѣа дьнн бѣхѣ въз вѣсѣ оуѣа въз црѣве н не іасте мене. нз да сзвѣдѣтѣ са кзнннѣзѣ *М Мк 14.49 З*; естѣ отроушнѣ сьде едннѣ. іже нматѣ патѣ хлѣбѣзѣ іачѣнѣ. і дѣвѣ рзѣвѣ. нз сн чѣ(то) сѣтѣ вѣ се(ан)ко *М Йо 6.9 З, А*; чѣто нма іемоу іестѣ. онѣ же рѣша кодратѣ. нз н велнка рода іестѣ *С 101.4*; понѣ прндн на мѣсто коумнрѣско. онѣ же рече. нз не бѣдетѣ польза твонмѣ коумнремѣ. аште тоу прндѣмѣ *С 131.6*. // При въвеждане на отговор след въпрос се доближава до емоционална частица. да чѣто тѣмѣ. нз не оу тебе распалѣ естѣ. ѣкоже хѣ жндѣе *К 9a 2*; како оубо въздалка богѣ. нз въздалка ровнѣмѣ образомѣ *С 345.1*. // Риторична фигура [анафора]. чнм бо пѣваѣште. хѣтѣростнѣ лн словеснѣнѣ. нз вьсѣхѣзѣ бѣахѣ грѣбѣшн. нз богатѣствомѣ лн. нз нн жѣзла нн оноушта нмѣахѣ. нз доброрѣдѣствѣмѣ лн. нз оубозн н отѣ оубогѣ. нз отѣубѣствѣмѣ лн велнкомѣ. нз отѣ мѣствѣ бѣахѣ не-

нароуштѣ. нз множѣствомѣ лн сконмѣ. нз не бѣашѣ нхѣ болѣ іедного на десѣте. н тн же распрашенн *С 442.9, 10, 11, 12, 13, 14, 15*; градѣтѣ іако бѣ. н сзннѣ іею. нз да с' ннмѣ сннндѣмѣ. нз да с ннмѣ лнкѣзтѣоуѣемѣ. нз да възнграѣм' са. нз да потѣштнмѣ са. нз да провѣднмѣ. нз да възспѣемѣ. нз да подвннѣмѣ са *С 459.29, 30, 460.1, 2*; како н оубо прозовѣ. сльнѣче нь поштнѣ не осѣнѣетѣ са. зѣвѣдѣ нз дьн' сеа не покрѣнетѣ *С 509.3*.

III. За градиране. След отрицателно изречение или след отречена част от изречение: но и, дори и. нн едннѣ отѣ ннхѣ нѣствѣзѣ забьвѣна прѣдѣ бѣмѣ. нз н власн главѣзѣ вѣшенѣ вьсн нштѣтѣнн сѣтѣ *М Лк 12.7 З, А, Б*; і не до сеѣо же доволѣ імѣште. нз і развоінкѣзѣ нждѣтѣ. прнчѣтѣнѣште сзмрѣтн еѣо *К 11a 16*; петрѣз врѣховннн апѣсѣтѣомѣ ... нже кѣоуѣ небѣсннѣзѣа отѣ ꙗ́ прннмѣн. владѣкѣзѣ хѣса. не іед'ноѣ н дѣвѣщдн. нз н трнш'дн іеѣо отѣврѣгѣ са н потѣмѣ плакавѣ са горзко *С 526.26*.

IV. За ограничаване, изключване.
1. След отрицание: освен, освен само, но само. і възнезаапѣ възрѣвѣше ннкоѣе не вндѣша. тѣкѣмо нз нса еднного сѣ совоѣ *М Мк 9.8 З*; тѣтѣ не прнходнтѣ. нз да оуѣрадѣтѣ. н оубнетѣ. н погоуѣнтѣ *М Йо 10.10 З, А, СК*; прѣвѣзѣтѣ оуѣсѣровѣ вьсн. ннчѣсоѣ нноѣ радн. нз оубнтн стѣаго сѣ ннснѣ іеѣе н сѣтворн *С 47.19*. **2.** След риторичен въпрос: освен, освен само, но само. то кто слѣпѣзѣ нз отроцн мон. н глаоушн. нз владѣштн (!) ннн *С 323.4, 5*; на кого прнзѣрѣ нз на кротѣкааго н мѣзѣалнвѣаго н трѣпѣштѣштѣааго монѣзѣ словесѣ *С 545.6*. оубо ... нз. *Гр. μέν ... δέ.* Да обачѣ; істнна, но. іадѣвѣше оубо отѣ вьсеѣо нз по малѣоу зѣао *С 274.6*; оно оубо дрѣво въз адѣз сѣлаашѣ ... оно оубо іакоѣе плѣннннка н наѣа крѣпаашѣ. нь се

ПОВѢДИТЕЛІА НАГА ПРИГОВОЖДЕНА НАВЗИ-
СОУЕ ВЪСѢМЪ ПОКАЗОВААШЕ С 489.22.

НЗ ПАЧЕ. *Гр.* μᾶλλον δέ. Но повече,
но по-скоро. не се слыша тз (...) печал-
льнз. зане прѣданъ бзи (...) нз пауче
прослызи са н въздзхнн *К За 37*; нн
цѣсаря закона нн заповѣднн помь-
нѣста. нз пауче божнн законъ нзволн-
ста С 212.4.

НЗ ТЪКЪМО, НЗ ТОЛНКО, НЗ ТЪЧЫИ. *Гр.*
ἀλλὰ μόνον, μόνον δέ. Но само, но
все пак. і отвѣщавъ сотъннкъ рече
емоу. Гн. нѣсмъ достоннъ. да въ домъ
мон вынн дешн. нз ткъмо рѣцн слово. і
нцѣлѣбетъ отроикъ мон *М Мт 8.8 З, А,
СК*; глагола іемоу велнкнн фаласнн.
взкоушн брашьна. н не рауааше. нз тз-
чыи отъ мѣста до мѣста въ цркъвн
падаа на анцн своємъ. нсповѣдааше
са боу С 168.8; обауче не вѣста нн вѣс-
плака са. нн сѣтвори ннѣсоже добрзи
показашнн. нз тзчыи слго нсплетъ
дннаволоу С 363.3.

НЗ ОБАЧЕ. *Гр.* ἀλλ' ὁμως. Но все пак,
все пак. нз обауче івншфъ печалн велн-
кнз на млноеть прѣложнвъ. падъ на
взнн братнн. плака са о інхъ С 364.25;
съ же о себѣ вельмѣдрова тн повѣдн
лжкавзнн. нз обауче велнкнн дароуи-
штадоу хса. прѣвелнкнн ѣлколнубнн.
всѣхъ ѣлксъ спнннн пауче; нежелн погзи-
венннн хоташтнн. податн жзнкнкоу н
долѣ лежаштоуоуоуоу ржкж С 522.12.
не тзкъмо [тзкъма] ... нз н. *Гр.* οὐ
μόνον ... ἀλλὰ καί. Не само ... но и.
сего же радн нскаахъ пауче нюден его
оузнтн. ѣко не тзкъмо разарѣаше сово-
тж. нз і оца своего глѣаше бѣ. (ра)ра-
венъ са твора боу *М Йо 5.18 З, А*; не
о снхъ. же молижъ тзкъмо. нз і вероуи-
штнхъ словомъ нхъ въ ма *М Йо 17.20
А, СК*; глѣаште. і множицнн врагзи
свои. не тзкъмо сѣ досажденемъ пом-
наште нз і дароугзи свои *К 4а 2, 3*;
отвѣрзн же са не тзкъмо реченъхъ прѣ-
жде. нз ещн н свои дшл. по гласоу
гннн глѣшцнмоу *СЕ 90а 5, 6*; мзи же
готовнн іемъ за хрнстосово нсповѣ-

даннн. не тзчыи іедноиѣ оумрѣтн. нз
н тзкъштатн С 106.24, 25; не тзкъма
же слынце вѣжа. нз н земьн трасѣ-
аше са С 485.3, 4; кгда оубо оузъ-
рншн не тзкъма ангѣлзи. нз н дрѣла-
гѣлзи. н всѣ сѣборъ невѣсѣкзнхъ снлз.
нз н самого владзкж аггѣлз съ намн
празднноуишта С 491.3, 5; не тз-
чыи праштеннн полоуѣтн таковадо
грѣха. нз н вольшаа сѣподовн са
ѣстн С 526.28, 29.

не тзчыи ... нз нн. *Гр.* οὐ μόνον ...
ἀλλ' οὐδέ, οὐ μόνον ... ἀλλὰ οὔτε. Не
само ... но и. не тзи тзчыи ѡ пнаате.
нз нн жндорѣ нз нн слѣпннн. нн мрѣт-
внн нн слынце нн лоуна С 433.19; нхъ же
не тзчыи възатн не рауи правѣднзнн.
нз нн вндѣтн рауи С 518.13.

не просто ... нз [н]. *Гр.* οὐχ ἀπλῶς ...
ἀλλά. Не само ... но [и]. да навзи-
кнешн. ѣко не дрѣво просто толкоу ѣю-
дѣсъ вѣ вина. нз прнмзи дрѣво на по-
бѣдѣ *К 10b 13, 14*; тоже не просто
словесзи кзнмнн. нз н дѣлѣсемъ внннзи
сѣтвори своа оуѣеннкнз. рѣшнтн н ва-
затн С 358.5.

а не нз. *Гр.* μη ὅτι. Камо ли. а аште
н іедннз вн възлз ѣоуднмзнн. довѣ-
лѣаше нашен снлѣ одолѣтн. а не нз
толнко множѣство С 82.30.

нз н. *Гр.* ἀλλὰ γе καί, ἀλλὰ καί, ἀλλ'
οὔτε. Но і дори. мзи же надѣемъ са
ѣко съ естѣ хотан ілѣ нзбавнтн. нѣ і
надъ всѣмн смнн третнн се дѣнь нма-
тѣ дзнсѣ *М Лк 24.21 З, А*; пасхж ...
тж бо тн оуготоваша. а нашж самъ хъ
оуготоваа нз і самъ пасха вѣстѣ мѣ-
коиѣ *К 6а 39*; аште оно невѣсть. то н сн
невѣдѣтн кѣтѣ. нз н отѣць вѣтѣхоу
завѣтоу не вѣдѣ С 305.10; стража
крѣпзи на вѣса сжпротнвнзнн н мзи-
тнн. нз н вѣсовѣкзнн пѣкнз. хсомъ
дѣнствомъ врѣждаиѣтѣ С 543.6.

нз нн. *Гр.* ἀλλ' οὐ δέ, ἀλλ' οὐ. Но нн,
но ннто. і се азъ ... не обрѣтѣ нн
іедноиѣ же о ѣлвцѣ семъ внннз. іаже на
нѣ ваднтѣ. нз нн нродъ *М Лк 23.15 З*;
повелѣваатъ глагола. възъмѣте врата

КНАЗН ВАШН НЪ НН НМЪМЪ ЕТЕРОМЪ СЪШТЕМЪ КНАЗН. АШТЕ БО Н ДОСЕЛЪ ОУМЪРЪШННМН ОТЪ ВЪКА. ЗЪЛЪ БАЛАН ИЕСТЕ К'ТОМОУ ОУЖЕ НЕ ОБЛАДАНТЕ НМН. НЪ НН НМЪМН НН ВАМН. НЪ НН ВАМН САМЪМН ВЪДЕТЕ КНАЗН С 465.16, 19, 20.

ДЪВА НЪ ДЪВА. *Гр.* δύο δύο. Двама по двама. I ПРИЗЪВАВЪ ОБА НА ДЕСАТЕ Н НАУАТЪ ІА СЪЛАТН ДЪВА НЪ ДЪВА М Мк 6.7 З.

аще [н] ... нъ. *Гр.* εἰ καὶ ... ἀλλά, εἰ καὶ ... γέ, εἰ ... ἀλλά γέ, εἰ γάρ ... ἀλλά, ὅμως. Дори и ... но. петръ же рече емоу. н аште всн съблазнатъ са нъ не азъ М Мк 14.29 З; глѣк вамъ аште н не дастъ емоу възставъ зане естъ дроугъ емоу. нъ за безоучство его възставъ дастъ емоу еанко трѣвоуоуѣтъ М Лк 11.8 З, А, СК; аще бо ннѣмъ нѣсмъ апѣталъ. нѣ оубо вамъ есмъ. печатъ моемоу апѣстлѣстоу взи есте о гн Е 4а 1; онъ же аште н полнано вѣшаше крѣвнѣкъ все тѣло. н акзи мѣхъ вѣшаше надъзменъ. нъ тнхо н свѣтзло показашаше лице свое С 117.18; аште бо н палтнѣк отълѣчнхъ са отъ тебе. нъ доухомъ съ товоѣкъ исемъ С 295.18. М, З, А, СК, Б, ЗП, О, Н, У, Е, СП, СЕ, К, С, Р, ЗЛ, Х, МЛ. *Гр.* ἀλλά, μέντοι, δέ, καί, μήν, εἰ μή, ἢ, ἀλλ' ἢ, οὐν, ἄλλως δέ, γάρ, ὡς [вар. ὡστε]. *Вар.* нь, нѣ, но.

Неб. нь остар. ОА, ВА, НТ; Дюв, НГер, ЕтМл, ДА. *Срв.* но.

НЪНЪ [погр. СП 11.6] вѣс. нънѣ.

НЪНЪ вѣс. мзи.

НЪНЪ нареч. Сега, понастоящем. нънъ спѣ себе лн не можетъ спѣтн. аште цѣрь нъдалвѣ естъ. да сълѣзетъ нънѣ съ крста. I вѣрѣк нмемъ емоу М Мт 27.42 З, А. *Срв.* Мк 15.32 З, А, СК; СЕ 50б 9; нънѣ же нштете мене оубнѣтн. члѣк нже нетнѣк вамъ глѣхъ. нѣже слъшашахъ отъ бѣ М Йо 8.40 З, А; еше мзнопо нмамъ глѣтн вамъ. нъ не можете носнтн нънѣ М Йо 16.12 З, А, СК; братнѣ. нънѣ блнжне (...) спѣenne. лн егда вѣр(ова)хомъ Е 5а 12; вѣпенже стамна злата. нмацн маннѣ. н

жезлъ дронъ. прозавѣше н скрнжалн завѣта ... w ннхъже нѣстъ ннѣ глати Е 29а 10; страсти ради нштнхъ. н въздънханѣ оубогъхъ. нънѣ (погр. вл. нънѣ, Север., с. 12, бел. погр. лннѣ) воскреснѣ глетъ гъ СП 11.6; се нънѣ влѣстѣте гѣ. всн рабн гнн СП 133.1; авн нънѣ мнѣтъ твоѣк. на рабѣ твоемъ семь. страждѣннѣмъ отъ недѣга СЕ 25а 6; нънѣ же мзи молнмъ бѣ вѣсемогъцааго. посълавъшааго та СЕ 33а 9; прѣстѣа брѣце помнлоуѣ. I спн раба вѣнѣ сего. нънѣ н прнсно н въ вѣкы СЕ 36б 15; къде нънѣ сѣтъ. възерашънаѣ мазѣн н гласи. I говорн. възѣкнштѣ на хѣ К 12б 9; слѣ. дръжавѣ. чъстѣ. нѣ. I прѣ. I въ вѣ вѣ амнѣ К 9б 30; н всн наслаждаѣштѣн са чоудѣсѣ. славатъ отъца н сѣна н стѣаго дѣха. нънѣ н прнсно н въ вѣкы вѣкомъ амн С 23.25–26; онъ же отвѣтъ оуѣта своѣа н рече тако ... нънѣа оубо ндн н се исповѣждъ нмъ С 59.10; аноупатъ рече къ стѣоучемоу. вѣроуѣшн лн понѣ нънѣ кодратѣ вогомъ С 103.29–30; н нънѣа господн даждъ намъ трѣпѣннѣ С 260.19; азъ же нънѣа закнннѣкъ взи вогомъ жнвннѣмъ С 264.12; вѣ пасѣа жндовѣска ннѣгдѣ. нъ разорн са нънѣа. н прнѣе пасѣа доуховнѣа С 419.12. // В този момент, току-що. се кннлзъ възѣдъ кланѣше са емоу глѣ. тѣко дъштн моѣ нънѣ оумѣрѣтъ М Мт 9.18 СК; глѣ нмъ нс. прннесѣте отъ рѣвѣ ѣже естѣ нънѣ М Йо 21.10 З, А, СК; н доселн крнѣатъ къ богоу. отъ него мѣштѣннѣа чѣкнштѣ. нъ н нънѣа онъ крѣн прндожнѣвѣ. безъ вннънъ правѣднѣааго крѣвѣ пролнѣтн хотѣ С 387.11. доселѣ нънѣ. *Гр.* μέχρι τοῦ νῦν. И досега, до ден днешен. н доселн нънѣа прѣвѣзѣаатъ страхъ стѣааго конона въ всен тон странѣ С 40.4. М, З, А, СК, Б, О, Н, Е, СП, СЕ, К, С, Р, Г. *Гр.* νῦν, νυνί, τοῦν, τανῦν, ἄρτι, ἀρτίως, πρὸς τὸ παρόν, ἐν τῷ τῶς, δέ. *Вар.* нънѣа. *Неб.* ннѣ остар. н гуал. ОА, ВА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ПРОД, ДА; ннѣа остар. н гуал. ВА.

(нзи)нъ когда [погр. 3 Лк 22.32] *вж.*
нѣкзгдд.

нзинъшьнъ *вж.* нзинъшьнъ.

нзинъоу *нареч.* 1. Сега, в този момент. сега дѣлама ладаре градн взиъ. тебе кѣдного нзинъоу възъпниъ С 311.8; аште во н вн кѣто нзинъоу оуѣ грѣбѣи словесѣи ... оуѣ во кестѣ паѣе юнъинмъ въ словесехъ богоноснъинхъ оуѣнтель С 403.26; си же ми не просто нзинъоу речено. нъ да не гнѣваемъ са на врагѣи нъ мноуѣемъ а С 406.23; молиъ възн ннѣюу вѣдѣи моѣ Р II 1.23. 2. Току-що, преди малко. подаѣтъ богъ. глаголѣштннмъ даръ. не властнѣ глаголѣштннхъ ... того молнвѣше отъ нзинъоу поѣтенъинхъ намъ. еѣдгѣельскъинхъ оуѣнни С 312.26; съказание облажендаго даѣнда. еже нзинъоу нзвѣшта С 359.15; чѣто во нзинъоу слъшахомъ С 396.10. // До този момент. нмѣ снн кораб' жже ... въ тѣ вълъзѣше жндове о камень образвѣше са. о вѣрѣ нстопоша. сега дѣла нзинъоу въ главннѣ неразоѣмыа плаваахъ С 401.3. *Изч.*

С, Р. Гр. ἀρτίως, νῦν, μέχρι τοῦ νῦν, τέλος. Вар. нзинъоу.

Неб. Ø.

нзинъшьнъ, -зи *прил.* Днешен, сегашен, настоящ. вѣко гѣ. вѣе нашъ ... твоѣ естѣ въ нстннѣ велнкаа танна. нзинъшьнѣ раздроушенне. твоихъ. твараен СЕ 65а 7; сега радн црѣкѣи накарзаетъ. сега радн нзинъшьнѣ оуѣнтельства Х II Ва 20. // *Образно.* агръ во естѣ сннѣ гора. еже въ равннѣ. прилагаетъ са нзинъшннмъ ерѣслнмѣ Е 276 15-16.

до нзинъшьнѣаго. Гр. μέχρι τοῦ νῦν, ἐπὶ τὸ νῦν. До днес, досега. се же до нзинъшнѣаго съхраненъ прѣвзѣваатъ въ странахъ тѣхъ С 42.14-15; вндѣхъ дзѣма нж нѣа до нзинъшьнѣаго взоходашта С 128.20.

вѣкз нзинъшьнѣн, жнзнь нзинъшьнѣа, жнтѣе нзинъшьнѣе. Гр. ὁ νῦν

αἰών, τὰ παρόντα, ἡ παρούσα ζοή, ὁ παρών βίος. В христианството — този свят, земният живот. днн во н въ нзинъшьннн н въ вѣдѣштнн вѣкз. да вѣдетъ отълѣченъ отъ славы вожна С 187.16-17; внднтѣ пакѣи възрѣжена невода. вѣсе ли еже съверетъ на потрѣвѣж кестѣ. тако же н нзинъшьнѣа жнзнь С 127.29-30; тѣмѣ рѣгаемъ са съмрѣтн. тѣмъ прѣвѣрнмъ нзинъшьнѣе жнтѣе С 488.23-24; поденгъ во н бранѣ кестѣ нзинъшьнѣе жнтѣе С 497.3; н вълнѣи нзинъшнѣаго жнтнѣа хран'но прѣплочстн С 498.5.

Е, СЕ, С, Х. Гр. πρόσκαιρος, ὁ παρών, ὁ νῦν. Вар. нзинъшьнъ, нзинъшьнѣ, нзинъшнѣ, нзинъшьнѣ.

Неб. нннѣшен *остар.* и *гуал.* ОА, ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, ПРОДД, ДА; нннѣшен *остар.* и *гуал.* ВА.

нзинъшьнъ *вж.* нзинъшьнъ.

нзирѣе, -а *ср.* Скрито, потайно, изоставено място. вѣхъ вѣко поѣннѣи вранъ на нзирѣн СП 101.7; н овн тѣмннѣа отъ самѣхъ основанин раскопаваахъ ... н ннн прѣнсподъннѣа храннлншта н нзирншта. н пештн нскаахъ н теѣаахъ С 467.19. *Изч.*

СП, С. Гр. οἰκόπεδον, φρούριον. Вар. нзирнште.

Неб. нирѣе *остар.* ВА, Дюв, НГер, ЕтМл, ПРОДД. *Срв.* нирѣе м. Дюв, НГер, ЕтМл, ПРОДД.

нѣць [погр. С 507.5] *вж.* конѣць.

нѣ [погр. М Йо 6.63] *вж.* вѣтн.

нѣгого [погр. С 202.12] *вж.* нѣкзѣто.

нѣдра *ср.* Само мн. Недра. посъланъ вѣистъ гаѣрннлз. възвѣштаа сѣштааго въ нѣдрѣхъ отъчнхъ. н на рѣкоу матерню С 244.26. // *Образно.* н молнтѣа моѣ въ нѣдра моѣ възвратнѣ са СП 34.13; въздаждѣ сѣсѣдомъ нашнмъ. седмернѣенъ въ нѣдра ихъ СП 78.12; помѣни гѣ поношение рабѣ твоихъ еже оѣдрѣжахъ въ нѣдрѣхъ моихъ СП 88.51. *Изч.*

СП, С. Гр. κόλπος.

Неб. недра ОА, ВА, Дюв, ЕтМл, ВТР, АР.

НЪКАКО нареч. Някак си. колко са бзи трѹднѹ да бзи нЪкако оврѣаъ. понѣ еднѹго за та молашта ꙗ С 95.12; матн еднѹго блажензѹхъ. тѣхъ вндѣвъшн ... своего ннаѹе дъихаѹшта ... оставыаѹштемъ него кназемъ. ѹкоже могъшта нЪкако разумзѹсанти. сама ... възлѹжн на кола С 96.5; еднѣмъ тъуыѹ не подобнъ възвѣ мвсесвѣн. кеже възшыѹн нперѹсалимъ възходъ. ѹкоже онъ въ ннжыни. нЪкако сълъганъ възтѣ С 277.23. *Изч.*

С. Гр. γέ, πού, πός.

Наб. някако диал. НТ. Срв. някак, никак си ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НЪКАКЪ местом. неопр. Някакъв. анѹпатъ рече. тако мн богъи не нмамъ тебе поштадѣтн. нъ нЪкацѣмн мѹкамн ... погоубыѹ та С 104.22; тъгда цѣсаръ оуалъ възвѣснѣвъ са ... вндѣ мѣсто нЪкако С 193.12; прнведе са самъ ѹко нЪкака чнста самонъвольна жрѣтва къ великоуоумоу чнстнтелю С 273.2; н тако стръмъ оумрътѣнѣвъ са самохотыѹ. ѹко бесловѣзѹн нЪкакъ н несамовольнъ доушъ нмъи С 273.13; аггѣльскъ нЪкакъ ѹвн са гласъ глагола С 287.20. *Изч.*

С. Гр. τίς, ἐκεῖνος, ἕνεος.

Наб. Срв. никакъв ОА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА.

НЪКОЛН нареч. Някога, преди. н въ златоноснѣзѹа женъи вндаштаа. тече-нне женъскою. снѹ азъ понѣ допоздѣ нЪколн. отъложнвзша златънадо желаннѹа ... прѣмѣннте оутварь кеѹже обложенн кесте С 447.4; она же нЪколн прншедѣшн вѣса. ѹко вѣаше дѣло. по въсемоу сълъказу немоу С 517.13. *Изч.*

С. Гр. πότε, μόλις.

Наб. Срв. някоги диал. ЕтМл; някога ОА, НТ, ЕтМл, БТР, АР.

НЪКОЛНКЪ местом. неопр. Няколко. христосовъ же рабъ зѣло простъ сы. нѣ по колнцѣмъ мѣсацнхъ ... сътворн немоу хъзннѹ осовъ С 171.5. *Изч.*

С. Гр. ῥητός.

Наб. няколико диал. НГер. Срв. няколко ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, БТР, АР, ДА; неколцина НГер, ЕтМл, БТР, АР.

НЪКОТОРЪН местом. -прил. Някой [си]. блажензѹн кодратъ поаше глагола ... н нЪкоторн отъ възслѣдъ ндѣштаа братна. поаахъ съ ннмъ С 119.5; н нЪкоторн отъ еаннъ обаднше епнскопа С 221.9–10; въ то же врѣма гоѹеннѹа. оврѣтоша са въ перьстѣ земн. въ нЪкоторѣн всн нарнцаемѣн насѹ. дъва брата С 255.11; потомъ нЪкоторн отъ възхвѣ. обаднша свѣтаа. ѹвнѹ н варахнѣнѹа. къ тръмъ старѣншннамъ възшъскзѹнмъ С 256.23–24; н на пѣтн ѹко прѣплоуховъ ѹврданъ. сърѣтоша на нЪкоторн глаголаѹште С 296.24; прнста^{внн}къ нЪкоторън въ тоу дрѣжа повннѣнадо. аште не повелѣно мн бѣдетъ рече не нпоуштѹ С 310.20. // Някакъв [си]. н дшѹ него отъ аггѣлъ прѣнемѣнѹ. н съ божѣствнзѹнѹ нЪкоторѹнѹ хѣлоѹж же н добровѹннѣмъ. на небеса възноснмъ С 296.8–9.

С. Гр. τίς, ποῖος, Вар. нЪкоторн.

Наб. Срв. никутрѹ диал. ЕтМл.

НЪКЪГДА нареч. 1. Някога, отдавна в миналото. азъ же молнхъ са о тебѣ да не оскѣдѣватъ вѣра твоѣ. н тъи нЪкъгда овраштъ са оутвръдн братннѹ твоѹж М Лк 22.32 З; зане н чѣстъзнѹн цѣсарь константннъ. поздѣ нЪкъгда божѣствнзѹнмъ доухомъ всеа населѣнзѹа цѣсарѣства С 186.4; снмъ поздѣ нЪкъгда въ слоуха възшѣдъшемъ. мѣнѣнадо чѣстънадо константнна цѣсара. не прѣзърѣ нъ кннгъ напнсавъ С 188.12; кеже распаша нЪкъгда ѹко достонна сѣмрътн сѣшта ... жндове С 216.3; ѹкоже нЪкъгда нѣкто неаакнн нменѣмъ. тажестнѹ пльтолюбнвадо вѣса велнн сѣдрѣжнмъ С 276.9; н възпоманѹвъ възвѣшене немоу вндѣннѣ нЪкъгда о прѣподобнѣмъ ѹвннн С 293.8. 2. Някога, в бъдеще, в някой следващ момент. овн оубо вѣжаахъ въ горъи. овн же на селѣхъ сѣште таахъ са ... ождѹаѹште. да некълан нЪкъгда н тн сѣподобатъ са прославнтн бѹ С 98.12. *Изч.*

М, З, С. Гр. потѣ.

Нѣб. някогда остар. ВА; някога ОА, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

н'б'к'з'д'е нареч. Някъде, на някое място. поставьенъи во стрѣшнѣ мѣчѣннѣкы. ванъзъ н'б'к'д'е въ ванѣи грѣиѣмъ. сѣмотраше бѣдѣшталого *С 92.17*; такоже н н'б'к'д'е апостолазъ глаголетъ *С 318.2-3*; бѣ въчынъин не въззал'четъ ... хс же богъ въсѣчускы н'б'к'д'е. вѣроуѣшштоуоуоуоу глаголѣшштоуоуоу неспрѣва бѣ слово н слово бѣ оу бога ... въздалка ровнѣмъ образомъ *С 344.28. Изч.*

С. Гр. пов. Вар. н'б'к'д'е, н'б'к'д'е.

Нѣб. някъде ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

н'б'к'з'то местоим. неопр. Някой, някой си. ѣз же рече прикоснѣ са мнѣ н'б'к'з'то. азъ во чюхъ сналѣ ншедъшю нъ мене *М Лк 8.46 А, СК*; възсѣкъ ѣ хр(мъ) (...) (са) нъ отъ крв *Е 256 5-6*; въ то же врѣма бѣ. н'б'к'то мѣжъ въ поустъинѣи на възстоцѣ. аггѣльскоу мѣ житнѣмъ живъи на земн *С 191.1-2*; цѣсарь же о поставьеннѣи епискоу па ... глагола да постават'. н нарекоша нек'тарна нѣбого (*погр. вл. нѣбого, Север., с. 202, бел. под линия*). мѣжа нменнта н dobroговѣнна *С 202.12*; снмѣне нмамъ тн нѣчто рѣштн. дъва длъжннка бѣаста. давъшъ зданн' нѣкомоу *С 393.21*; прндѣте къ мнѣ всн. то н'б'к'то ндън. н'б'к'то са подвнжа *Р II 4.30-31, 32.*

М, А, СК, Е, С, Р. Гр. тѣс, еѣс. Вар. н'б'к'то.

Нѣб. срв. някой ОА, ВА, НТ, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

н'б'к'з'ин местоим.-прил. 1. Някой, някой си. отъ ннѣхъ же ѣко нанѣ ѣвн са. отъ дроуѣгъихъ же ѣко прѣс нѣкы отъ дрѣвѣннхъ възскрѣсе *М Лк 9.8 З*; и оударн едннъ нѣкы отъ ннхъ дрхнерева рава и отърѣза емоу о(у)хо десное *М Лк 22.50*; н абне нѣцн отъ кзѣннжѣннѣ рѣша къ себѣ. се хоулантъ *СК Мт 9.3*; едннъ же нѣкын въ санѣ н славѣ мнрѣствѣи сѣи рече *С 138.17*; н се слъшавъ князъ възвѣ-

снѣз са. повеаѣ терентна н афрнкана ... въ възнѣтрѣнѣ тѣмннѣжъ възвѣштн. н сѣ възсѣкоѣ тѣр'достнѣи блюстн а рекъ. нѣ въ кзын дѣнь възпрашаѣ нхъ *С 177.16*; се вамъ сѣвѣштахъ да не оклеветѣтѣ нѣцнн хрнстоса глаголѣште. поуч'то не прѣложн нюдъи на добро *С 413.26-27*; възстѣ нѣкы отъшъльць. въ веснѣѣмъ градѣ. порфурнннъ нарнцаѣмъ *С 514.6*; вынѣде сото на въ отроковнѣжъ нѣкѣнѣ. да авѣе тоа роднтеле слъшавѣше нже нестѣ въ мнѣ гнѣ даръ. прнведоша ѣкъ къ мнѣ нцѣленѣа радн *С 525.18*; нънѣде блаженъин нъ домоу оца своѣго ... н възвѣзъ въ жѣтрѣннн поустъинѣи стъин анна. обрѣте прѣпдовѣна нѣкоѣго въ мана стъирн жнѣжшта *С 547.14*; въ земн же апамннстѣи моностъирѣ бѣаше. въ нем же бѣ мѣжъ нѣкын аггѣльско житнѣи ннъи *С 557.21*; въ тѣхъ же мѣстѣхъ разбоннннѣи нѣцнн талште са ... едннъ же нѣкын отъ ннхъ. хота сѣпоспѣшннѣкы свонхъ оуѣгастн бѣшенѣе. възхватнѣзъ сѣ земѣа камъик' *С 557.24, 29. 2.* Някакъзъ, някакъзъ си. боевода рече тако мн возн. влъшьство нѣкоѣ възстѣ *С 74.22-23*; онъ же блюдѣаше. сѣбѣдѣштене са вндѣ вндѣннѣе днѣвно. сназѣ нѣкыа сѣ небесъ сѣходашта *С 93.3*; н се жена ... вогаше бо са еда како слово нѣкоѣ скврънѣно. отъ грѣшнѣноу оустѣноу еа нзавъзъ. двнгнетъ на нѣж гнѣвомъ сѣднѣж *С 391.16.*

М, З, СК, С, Р, ЗЛ. Гр. тѣс. Вар. нѣкы.

Нѣб. некий остар. ВА. Срв. някой ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

н'б'моватн, н'б'моуѣж, н'б'моуѣшн несл. Занемявам, онемявам, немея. сѣвѣшта о васъ пророкъ нсанѣа рекъи ... нъ ѣгда вндатъ ѣада сн дѣблеса моа ... н бога нздранлѣва оубоатъ ... н азъцн н'б'моуѣшннѣ навъкннѣтѣ вѣштатн мнрѣ *С 325.23. Изч.*

С. Гр. φελλίςω.

Нѣб. срв. немея НГер, ЕтМл, ВТР, АР.

НЪМОГЛАГОЛАТН, НЪМОГЛАГОЛѢ, НЪМОГЛАГОЛѢШ *несв.* Говоря гъгниво, неясно, като ням. мѡ нѡ всѣ внѣмѣ-взшѣ. и нѡ болѣ нѣмоглѣщемь. и нѡ лопотнвомь дхѡмь *СЕ 43а 10. Изч. СЕ.*

Нѣб. Ѳ.

НЪМОСТЬ, -н *жс.* Немота, неспособность да се говори. всплюнѣвъ на ѡзѣикъ его. сѣтрѣбнѣвъ еш нѣмость отъ ѡзѣикѣ его *СЕ 28а 12. Изч. СЕ.*

Нѣб. Срв. нямота, немота ОА, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, ДА.

НЪМЪ, -ѣн *прил.* Който не може да говори, ням. и отъвѣштавъ єдинъ отъ народа рече. оучителю прнвѣсѣ снѣ мон къ тебѣ. имѣштъ дхѣ нѣмъ *М Мк 9.17 З, А, СК;* вндѣвъ же нѣсѣ ѣко сѣрштетъ сѣ народъ. запрѣтн дхѡу нечнстоу(оу)моу глѣ емоу. нѣмъ и глаухъи дше. азъ тн великѣ нзнтн нз него. и к томоу не выннѣн въ нѣ *М Мк 9.25 З, А, СК;* w имѣштнмь вѣсѣ нѣмъ *З 130а 2;* ꙗ да не постъждѣ сѣ ѣко прѣзѣвахъ тѣ. да постъдѣатъ сѣ нечѣстнвн-н сѣндѣтъ въ адъ. нѣмъ да бѣдѣтъ оустѣнѣн лѣстнвнѣн *СП 30.19;* азъ же ѣко глаухъ не слѣзшахъ. ꙗ ѣко нѣмъ не отврѣзѣм оустѣ своѣхъ *СП 37.14. Срв. СЕ 76б 10;* повѣднлѣ еш вѣсѣ глѣи. нечѣстнвѣхъ. вѣсѣ же дхѣ нѣмъ. и вѣсѣкѣ ѡзѣкѣ нѣмѣ *СЕ 43а 15-16, 16;* а лн мрътѣадого того н нѣмадого капншта нѣстѣ мн прѣовндѣтн *С 226.25;* прндѣ нѣкнто палатнѣ ... пораженъ дхѡмъ неприяннѣнѣмъ. прѣвѣи самъ нѣмъ и неподвнжнмъ *С 562.10. // Като сѣц.* нѣмѣн *л. ег.* Немият, този, който не може да говори. и прнвнзѣнѣ днѣлѣхѣ сѣ глѣште. доврѣ вѣсѣ творнтъ. (1) глаухѣнѣ творнтъ слѣзшатн. и нѣмѣнѣ глѣтн *М Мк 7.37 З, А, СК, Б;* вѣстѣ же вѣсоу нзгнѣноу прогѣлѣ нѣмъ. и днѣлѣхѣ сѣ народн *М Лк 11.14 З. Срв. Мт 9.32, 33 З, А;* и прнстѣпнша къ

немоу народн мѣ(но)зн. имѣще сѣ собѡнѣ хромъи. нѣмъ и слѣпъи и вѣсѣнѣи. и ннѣи мѣногъи *М Мт 15.30 З.*

М, З, А, СК, Б, СП, СЕ, С. Гр. ἄλαλος, μουλαλος, κωφός.

Нѣб. ням ОА, ВА, АК, НТ, Дюв, НГер, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НЪСМЪ, НЪСН *вѣс.* вѣштн.

НЪУТО *местоим. неопр.* Нещо. нѣсѣ рече къ немоу. снмѡне нмамъ тн нѣуто рѣштн *М Лк 7.40 З, А. Срв. С 393.7, 19;* прнстѣпн къ немоу матн снѡвоу зеведеовоу. сѣ снѣма свѡнма кланѣштн сѣ. и прѡсѣштн нѣуто отъ него *М Мт 20.20 З!*; коупн ероже трѣбоуемъ на прѣздннкѣ. лн ннштнмъ да нѣуто дѣстѣ *М Йо 13.29 З;* послѡушѣи во уѣто сѣтѣ. егда прнѡснши даръ и тоу. помѣнешн ѣко вратрѣ твои твои. (!) имѣтъ нѣуто на тѣ *К 9а 18;* поѣже сѣгрѣшнлѣв ѣсмъ. нѣуто молѣ особѣ влѣженѣнма кама повѣдатн *С 286.9-10;* прншъдъ во нарѣченѣн прѡрокъ къ даудѣ. рече. црю. нмамъ тн нѣуто сѣвѣштатн *С 359.25.*

нмѣтн нѣуто на. *Гр.* ἔχω τι κατά. Изпитвам враждебно чувство към някого, отнасям се с неприязн към някого, имам зѣб на някого. дште оубѡ прннесешн даръ свѡн къ олтарю. и тоу помѣнешн ѣко врѣ (!) твои имѣтъ нѣуто на тѣ. оставн даръ твои прѣдъ олтаремь. и шедъ прѣжде сѣмнрн сѣ сѣ вротомъ [!] твоимъ *З Мт 5.23.*

М, З, А, СК, К, С. Гр. τί. *Вар.* нѣуто, нѣуто. *Нѣб.* нечто *остар.* ВА, НГер; нящо *остар.* НТ, ДА; нещо ОА, ЕтМл, ВТР, АР, ДА.

НЪ *вѣс.* нѣ.

НЪДНТН *вѣс.* ноуднтн.

НЪДНТН СѦ *вѣс.* ноуднтн сѣ.

НЪДМН *вѣс.* ноудма.

НЪЖДА *вѣс.* ноужда.

НЪЖДЗННКЪ *вѣс.* ноуждѣннкѣ.

НЪЖДЪНЪ *вѣс.* ноуждѣнъ.

НЪЖА [*логр.* *СЕ 96а 17*] *вѣс.* ножъ.

СТАРОБЪЛГАРСКИ РЕЧНИК

ТОМ I

А — Н

Отговорен редактор:

чл.-кор. проф. Дора Иванова-Мирчева

По издаването на тома работиха:

*Роланда Блажева, Димитър Димитров,
Веска Иванова, Любов Йонева, Цонка Йончева,
Доля Йорданова, Розали Лилова, Елка Мирчева,
Ваня Мичева, Албена Накева, Мария Райкова,
Солвейг Сеизова, Валентин Траянов*

Художник Румен Стойчев

Тираж 1000, формат 70×100/16, печатни коли 70.

Печат ПК „Димитър Благоев“

Издателство ЕТ „Валентин Траянов“

СОФИЯ • 1999 г.

ISBN 954-9928-03-9 (т. 1)

На Алли Термант
с приятелски чувства!
Иванчик Бойчев, Цветан Величков
и Кольо Казански

22. X. 2000 г.
гр. София